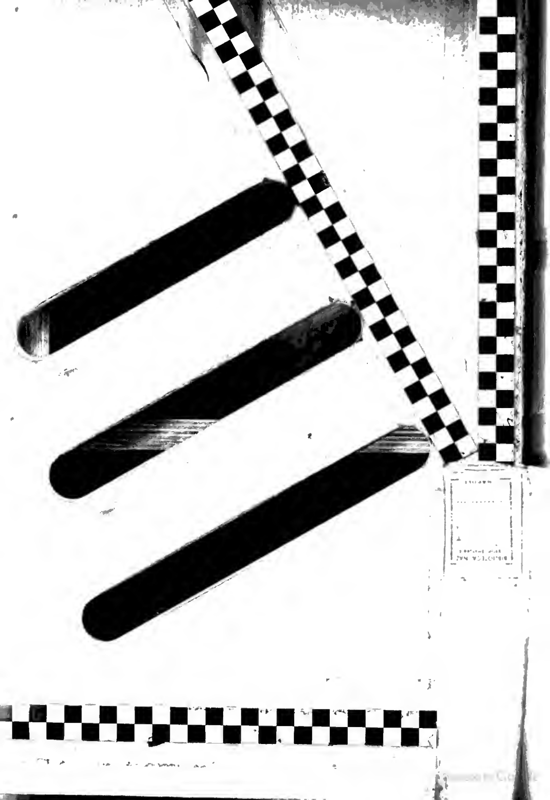
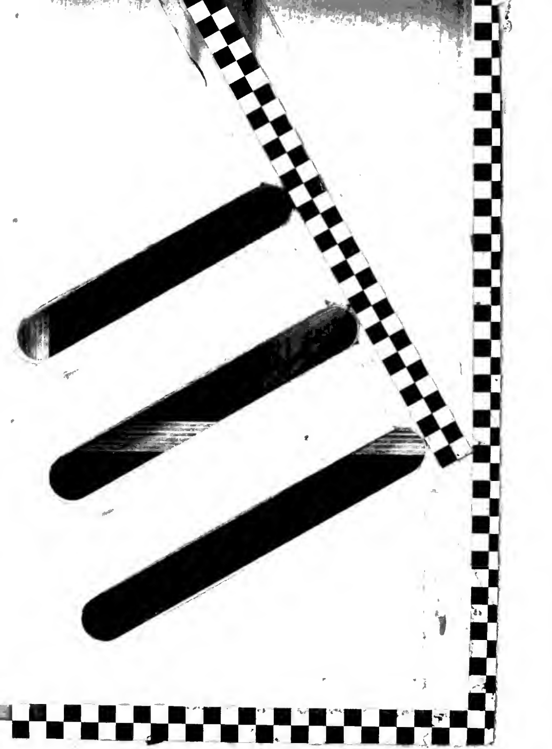
UGOLIN
THESAU
ANTIQU
SACRAR

XXII

BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
LVIII
G
24
NAPOLI

THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM.

THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM
COMPLECTENS

SELECTISSIMA CLARISSIMORUM VIRORUM OPUSCULA,

IN QUIBUS

VETERUM HEBRÆORUM MORES

LEGES, INSTITUTA, RITUS SACRI, ET CIVILES ILLUSTRANTUR:

OPUS

Ad illuſtrationem utriuſque Teſtamenti, & ad Philologiam ſacram, & profanam utiliſſimum, maximeque neceſſarium.

VOLUMEN VIGESIMUMSECUNDUM.

AUTORE

BLASIO UGOLINO.

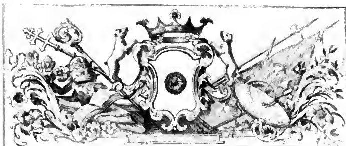
VENETIIS

MDCCLIX.

Apud Joannem Gabrielem Herthz, et Sebastianum Coletti.

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

PHILIPPO URSINO

COMITI DE ROSEMBERG &c.

FRANCISCI I. CÆSARIS

E T

MARIÆ THERESÆ AUGUSTÆ

Pannoniæ & Bohemiæ Reginæ &c.

AD VENETAM REMPUBLICAM

O R A T O R I.

BLASIUS UGOLINUS

F E L I C I T A T E M.

O consilio VIR PRÆSTANTISSIME, *Tibi potissimum* ANTIQUITATES SACRAS *dicandas*, *addicendasque putavi*, *ut Tuæ in me benignitatis*, *&* *meæ in Te pietatis atque observantiæ argumenta hoc publico testimonio testatiora*, *atque exploratiora omnibus essent*. *Præterea permagni mea inter-*

erat,

erat, pro ea qua polles, gratia atque autoritate, Tuis Auspiciis illas exornari, ac præmuniri, quod probe nossem, quantum ex iis comparari sibi possent præsidii ac dignitatis. Nulla Tibi, quo tantam Tibi gloriam, atque existimationem comparares, vel a fortuna, vel a natura præsidia defuere. Genus, vetustate, nobilitate, opibus, imperiis, regiis affinitatibus, pietate, doctrina, Pontificatu, rerum domi, bellique gestarum magnitudine, in tota ferme Europa præ ceteris celebratur. Majores Tui omni virtutum genere, præsertim militari gloria claruere. Nullum in Italia per tot se secula gestum est bellum, ubi Proavi Tui non præfuerint imperatores. Nulla in Europa regio est tam remota, & deserta, quæ non sit Gentis Tuæ victoriis, atque hostium cladibus celebrata. Tota Italia Tuorum Majorum monumentis referta, & ornata est. Exstant quamplurima præclarissima etiam Venetiis: Inprimis NICOLAI URSINI, *qui ceteros suæ ætatis Imperatores excelluit, propter egregiam Reipublicæ navatam operam, ex S. C. in Æde D. D. Johannis & Pauli, in loco Urbis celeberrimo, inaurata equestris statua conspicitur. Ostendebat Tibi puero Pater Majorum imagines, quorum alios clarissima Imperia, alios sanctitas, atque innocentia, alios in utraque fortuna animi magnitudo & constantia, alios alia recte facta commendabant. Singulorum nomina, ætates, virtutes, & res gestas recensebat. Inprimis Tibi a Patre exponebantur quinque Pontificum imagines, qui in Ecclesia universa regenda, procurandaque, singularem famam, & gloriam sibi compararunt.* S. STEPHANUS I. *immortale gentis Tuæ decus & ornamentum, Christi fidem, quam vivens adversus Episcopos Africanos doctrina, & constantia defenderat, moriens præclarissimo martyrio confirmavit.* STEPHANO II. *cujus consilio atque auspiciis, Longobardorum, qui excidium urbi, atque Italiæ minabantur, opes, Gallorum auxilio fractæ, profligatæque sunt, successit* S. PAULUS *frater, quod nulli unquam contigisse meminimus,*

nimus,

nimus, pietate, innocentia, & sanctitate tantopere celebratus. NICOLAUS III. *recepta Flaminia, adversus Gallos & Germanos Italiæ libertatem, & Pontificia jura acerrime propugnavit. Præ ceteris Tibi a Patre recens* BENEDICTI XIII. *imago ostentabatur, qui tanta claruit innocentia, & integritate, ut veterum omnium Pontificum, quorum gesta, Ecclesiasticos Annales perlegentes tantopere admirabamur, virtutes omnes in se uno præseferret. Gratulabatur sibi Pater, Te puerum tantorum Virorum adspectu ac memoria commoveri, sperans fore ut, Tua quoque imago Nepotibus posterisque exemplo atque ornamento esse posset. Qua de causa nulla abs Te prætermissa est cura & diligentia, ut domesticum gloriæ patrimonium tuerere, ne Avorum memoriæ, & Patris monitis defuisse viderere. Peradolescens tantam de Te in Lusitanica Legatione existimationem excitasti, ut in bello, quod consecutum est* CAROLI VI. *Cæsaris mortem, post hominum memoriam maximo, acerrimoque, deserta legatione Borussica, eo quod violatum esset fœdus, quod nuper Dresdæ tanta sanctitate sancitum erat, Legatus ad Ruthenos, Anglos, Batavos, atque iterum Lusitanos incredibilem consilii, prudentiæ, fidei & constantiæ famam Tibi comparaveris, cum veteribus fœderibus confirmandis, tum novis sanciendis, quibus in tanta rerum perturbatione & desperatione Europæ libertati consuleretur, cujus incolumitas ab incolumitate* MARIÆ THERESÆ *Reginæ Pannoniæ & Bohemiæ sejuncta esse non poterat: quo tempore Ludovicus Comes a Khevenhuller uterinus Frater Imperatorum omnium, quos adhuc vidimus, virtute ac felicitate maximus, profligatis hostibus, sociorum & populorum animos, qui jam de summa rerum desperarant, ad spem victoriæ & salutis excitavit. Pari cum laude, qua ceteris, ac dignitate, Veneta Legatione perfungeris. Sæpenumero singularem Tuam in Politicis scientiam & doctrinam, in colloquiis, quibus intereram, magnopere admirabar, cum abs Te in memorandis Tuis Legationibus,*

singu-

ſingularum gentium leges, jura, mores, inſtituta, opes militia, claſſes, navalia, armamentaria, mercationes, emporia, artes, opera, ærarium, vectigalia, portoria, fœdera, conſilia, ſpes, metus tam accurate recenſerentur, ut publicæ utilitati conſuleretur, ſi hæc Tua monumenta in publicam lucem prodire, atque evulgari paterere. Prætereo conſulto reliqua; neque enim omnia commemorari poſſunt; Illud vero ſilentio præterire non poſſum, Te tanto conſilio, fide, vigilantia, æquitate, atque integritate Myſiæ Prorege præfuiſſe, ut Tibi abeunti pro Tuis maximis atque immortalibus promeritis, ab univerſis provinciæ ordinibus maximæ atque immortales gratiæ actæ habitæque ſint. Ampla & præclara de Te prædicantur, & commendantur omnia. Celebratur egregia indoles, excellens ingenium, admirabilis in omni literarum genere doctrina, liberalitas, & munificentia plane regia, mira quædam ad omnia recte facta voluntas, & propenſio, incredibilis humanitas, facta omnibus Tui adeundi, conveniendique poteſtate, præſertim iis, qui a virtute & probitate commendantur. Mihi vero nulla abs Te humanitatis, beneficentiæ, officii, ac ſtudii argumenta defuere, ut nullum prætermiſeris mei vel ornandi, vel tuendi locum. Qua de cauſa ſpero ANTIQUITATIBUS SACRIS *Tua ſtudia & auſpicia non defutura. Dignæ enim illæ ſunt, vetuſtate, præſtantia, utilitate, & divina, qua gloriantur, origine, ut Tuis præſidiis muniantur. Etenim ſi Gentis antiquitatem ſpectes, omnium fuit vetuſtiſſima; ſi leges, a Deo Rege latæ ſancitæque ſunt; Si rem militarem ac bella, Jehova auſpice & Imperatore indicta, geſtaque. Vale.*

BLA-

BLASIUS UGOLINUS
LECTORI.

N hoc Volumine Hebræorum ſectas, ex quibus utrique Teſtamento plurimum lucis impertiri poteſt, præcipue illuſtrandas curavimus. Tres, ſc. *Phariſæorum Sadducæorum*, & *Haſidæorum*, qui etiam *Eſſeni* appellantur, præ ceteris celebrantur. De *Phariſæis* & *Sadducæis* crebra eſt mentio in Novo Teſtamento; *Haſidæi* in libris *Machabæorum* memorantur. *Karæos*, quos *Textuales*, & *Scripturarios* merito appellare poſſumus, nullomodo prætereundos cenſuimus. Doctrinæ & judicii fama, ſed multo magis Rabbanitarum odio, quod eorum Traditiones reſpuerent, ſeu potius irriderent, magnopere claruere. Pauci in Europa, frequentiores olim in Ægypto, & in Palæſtina fuerunt. Eorum libri, in quibus *Abderet Elihau* præ ceteris commendatur, ſerius nobis innotuerunt. Poſtremo de *Proſelytis*, & de eorum Baptiſmo, & Circumciſione uberrime actum eſt. In eo, quod proxime conſequetur volumine, Ægyptiorum, Syrorum, Aſſyriorum, Chaldæorum, Perſarum, Phœnicum, Græcorum, & Romanorum Theologia, ſeu potius Idololatria illuſtrabitur.

IN-

INDEX

OPUSCULORUM,

Quæ in hoc volumine continentur.

BLA-

BLASII UGOLINI
TRIHÆRESIUM
SIVE DISSERTATIO
DE TRIBUS SECTIS JUDÆORUM

fc. de Pharifæis, Sadducæis, & Effenis.

CAPUT PRIMUM.

Num tres, an plures fectæ fuerint.

UM ea, quæ fpectant Judæorum fectas, a celeberrimis Viris *Drufio*, *Serario*, & *Scaligero* duobus in quarto voluminibus magnis contentionibus illuftrata fint, ne in immenfum crefceret opus, ex iis ea decerpere ftatuimus, quæ præcipue intereffe putabimus, nihil ex iis, quæ ad illuftrationem hujus augumenti neceffaria videbuntur, prætermiffuri, imo quamplurima, quæ ab iis præterita funt, additur.

Sectæ, quas *Jofephus* Antiquit. lib. XIV. cap. 9. αἱρέσεις, & φιλοσοφίας, lib. XVIII. c. 2. *Hieronymus* dogmata *Abraham Zacbuth* כתות, fc. cœtus, collegia, catervas vocant, & in Avoth אומה, fc. natio dicuntur, tres a *Jofepho* Capt. lib. II. cap. 12. tres, fc. Pharifæorum, Sadducæorum, & Effenorum memorantur. Τρία παρὰ Ἰουδαίοις εἴδη φιλοσοφεῖται, καὶ τοῦ μὲν αἱρετισταὶ Φαρισαῖοι, τοῦ δὲ Σαδδουκαῖοι, τρίτον δὲ ὃ δὴ καὶ δοκεῖ σεμνότητα ἀσκεῖν, Ἐσσηνοὶ καλοῦνται: *Tria hominum genera apud Judæos philofophantur, & unius quidem generis affeclæ funt Pharifæi, alterius vero Sadducæi; Tertium vero, quod etiam fane vitam exercere feveriorem exiftimatur, Effeni vocantur.* Idem in vitæ fuæ principio: Τρεῖς εἰσὶ παρ' ἡμῖν αἱρέσεις, Φαρισαίων μὲν ἡ πρώτη, καὶ Σαδδουκαίων ἡ δευτέρα, τρίτη ἡ Ἐσσηνῶν. Idem teftatur lib. XIII. Antiq. c. 18. lib. XI. cap. 13. lib. XVII. cap. 2. *Hieronymus* lib. 2. adverfus Jovinianum. *Jofephus* (inquit) *in fecundo Judaicæ captivitatis hiftoriæ, & in octavo decimo Antiquitatum libro, & contra Appionem voluminibus, tria defcribit dogmata Judæorum, Pharifæos, Sadducæos, Effenos:* Autor regulæ Monachorum, quæ inter opera *Hieronymi* deprehenduntur, ita fcribit: *Jofephus in fecunda Judaicæ captivitatis hiftoria, & 18. Antiquitatum libro tria defcribit dogmata Judæorum, Pharifæos, Sadducæos, Effæos. Theophylactus* Actuum Apoftolorum c. 22. Παρὰ Ἰουδαίοις τρεῖς αἱρέσεις γενικαὶ, Φαρισαῖοι, Σαδ-

Σαδδουκαῖοι, Ἐσσηνοί. *Oecumenius* in eundem locum. *Tres apud Judæos ſectæ erant in genere, nempe Phariſæi, Sadducæi, & Eſſeni. S. Jo. Chryſoſtomus* in actus Apoſtolorum hom. 44. *Photius* in Biblioth. aliique multi.

Præter has tres ſupra memoratas alteram recenſet *Joſephus* lib. 1. Captivit. cap. 11. exortam tempore Herodis Regis, & Archelai ejus filii, autore Juda Galilæo, qui negabat a Judæis ullum pendendum eſſe tributum: ἦν δὲ οὗτος σοφιστὴς ἰδίας αἱρέσεως, οὐδὲν τοῖς ἄλλοις προσεοικώς. *Erat vero hic ſectæ propriæ ſophiſta, re nulla ceteris ſimilis.* Et lib. XVIII. Antiquit. c. 1. Ἰούδας καὶ Σάδδουκος τετάρτην φιλοσοφίαν ἐπείσακτον ἡμῖν ἐγείραντες. Et cap. 2. Τῇ τετάρτῃ τῶν φιλοσόφων ὁ Γαλιλαῖος Ἰούδας ἡγεμὼν κατέστη. *Tertullianus* lib. de præſcriptionibus c. 45. quatuor Hæreticos enumerat Doſithæum, ſc. Samaritanum, Sadducæos, Phariſæos, Herodianos. Cum eo conſentiunt *S. Hieronymus* lib. contra Luciferianos, & *Euſebius* lib. IV. Hiſt. cap. 22. qui ex *Hegeſippo* ſeptem numerat. *Honorius* Auguſtodunenſis, & *Rabanus* lib. II. de Clericorum inſtitut. cap. 58. octo recenſent. *Phariſæi, Sadducæi, Eſnæi, vel Eſneiſtæ, Marbonenſes, vel Marbonæi, Geniſtæ, Meriſæi, Samaritani, & Hemerobaptiſtæ. Epiphanius* lib. I. undecim enumerat, ut ex iis quatuor ſint Samaritanorum, & ſeptem Judæorum. Etenim ab eo dividuntur in Eſſenos, Sebovæos, Gorthenos, & Doſitheos: Hi in Sadducæos, Grammateos, ſeu Scribas, Phariſæos, Hemerobaptiſtas, Naſaræos, Eſſenos, & Herodianos: Cum eo conſentit libr. de Hæreſibus *S. Jo. Damaſcenus*. A *Philaſtrio* in lib. de Hæreſibus duodetriginta recenſentur, ſc. Ophitæ, ſeu Serpentini, Cajani, Sethiani, Doſithæi, Sadducæi, Phariſæi, Samaritani, Nazaræi, Eſſeni, Heliogniſti, ſeu Solicolæ, Batracholatræ, Myolatræ ſeu Muſoritæ, Myolatræ ſeu Muſcicolæ, Troglodytæ, Fortunicolæ, Baalitæ, Aſtaritæ, Remphanitæ, Melochitæ, Tophetitæ, Puteoritæ, Calchoplitæ, Subterranei, Thamuzitæ, Belitæ, Bahalitæ, aut Baalamitæ, Phytoniſſæi, Aſtarothitæ, Herodiani. Verum e ſectarum numero eximendi ſunt Idololatræ, quales erant Baalitæ, Solicolæ, Aſſaritæ, aliique a *Philaſtrio* memorati, & præterea Samaritani, & Herodiani. Tres tantum antiquius ſectas fuiſſe teſtatur *Joſephus* lib. XVIII. cap. 2. Ἰουδαίοις φιλοσοφίαι τρεῖς ἦσαν ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου τῶν πατρίων: *Judæis philoſophiæ tres erant, jam inde ab initio inſtitutis patriis derelictæ:* Ut interpretatur *Ruffinus*. Duas tamen initio fuiſſe aſſerit *Abraham Zacbuth* fol. 37. *Tunc diviſus fuit Iſrael in duas partes dimidias: Una pars ſequuta eſt Simeonem Juſtum, & Antigonum ejus diſcipulum, & ſocietatem eorum juxta id quod acceperunt ab Ezra, & a prophetis: & altera pars dimidia ſequuta eſt Sanaballatum, & generos ipſius, qui obtulerunt holocauſta & hoſtias extra domum Domini, & finxerunt a corde ſuo ſtatuta. Porro in domo hac Sacerdotio functus eſt gener Sanaballati Manaſſes filius Joſue filii Joſadac Sacerdotis Magni. Tunc etiam Sadoc & Baitbos diſcipuli Antigoni erant in caput; atque hoc erat initium hæreſeos, quum iviſſent Antigoni præceptoris ſui tempore ad ſacrarium montis Garizin, ibique eſſent capita ſive principes. S. Hieronymus* in *Matthæi* cap. 22. *Duæ hæreſes erant in Judæis, una Phariſæorum, altera Sadducæorum.*

CAPUT II.

I. *De Etymo:* II. *De Ortu:* III. *De Speciebus Phariſæorum.*

I. APud *Suidam* legitur Φαρισαῖος καὶ Φαρισῖς. Ex Syriaco פרישי natum Φαρισαῖος. Apud *Juſtinum* legitur Φαρισωναῖοι. De Etymo Phariſæi quatuor extant ſententiæ: Prima eſt illorum, qui Phariſæos diviſos interpretantur, ſc. a voce Phares, quæ diviſionem ſignificat. *Epiphanius:* ἐλέγοντο δὲ Φαρισαῖοι διὰ τὸ ἀφωρισμένους εἶναι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων· Φάρες γὰρ κατὰ τὴν Ἑβραΐδα ἑρμηνεύεται ἀφορισμός. *Qui ideo Phariſæi dicti ſunt, quod diviſi eſſent ab aliis; Phares enim Hebraice interpretatur diviſio.* Cum eo conſentiunt *Origenes Matth.* 23. *Damaſcenus* de hæreſibus, *Ambroſius* lib. 3. in *Lucam*. Et *Suidas:* φάρες γὰρ κατὰ τὴν Ἑβραΐδα γλῶτταν ἀφορισμὸς ἑρμηνεύεται ἢ διακοπή: *Phares enim Hebraice diviſio interpretatur, aut præciſio.* Hoc refellitur a Scriptura Hebraica; nam Phares ultimam habet ſ Sade cum Phares & Pharis, unde Phariſæi per ſ Sin in ultima ſcribatur. Secunda eſt eorum, qui a פרש deducunt, quando in ſignificatu explicandi, & explanandi ſumitur, & dictos ita volunt, quod eorum vita omnium oculis eſſet conſpicua, & quaſi explicata, quod laudes hominum appeterent; quod a paucis fuit adprobatum. Tertia ab eodem verbo פרש derivatur, quando in eodem ſenſu explicandi, atque explanandi ſumitur: Quod a *Gorionide* confirmatur dicente: *Hi ſunt Phariſæi, qui legem* po-

populo enarrant. Et *Josephus* lib. 1. captiv. Jud. 4. scribit Pharisæos præter alios peritius legem exponere. At constat non omnes Pharisæos fuisse legis interpretes, cum hoc munus proprium fuerit Scribarum, qui pars erant Pharisæorum; hoc est *μέρος τῶν φαρισαίων*, uti legitur Act. XXIII. 8. Præ omnibus recte sentiunt, qui a separando ita dictos esse putant: Quo forte respicit Apostolus *Rom.* 1. 1. quando dicit *ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον*, cum antea fuerit *ἀφωρισμένος εἰς τὸν νόμον*, separatus ad studium legis, sc. Pharisæus. Hinc tamen nomen non sumserunt, sc. quod separati essent ad studium legis, sed quod divisi essent a populo, ut est apud *Hieronymum Matth.* 22. dicti fuerint Pharisæi. Separati erant ab aliis, primum vitæ munditia, uti legitur in lexico *Aruch* פרוש הוא שפירש עצמו מכל טומאה ומן מאכל טמא ועם הארץ אינו מדקדק במאכל. *Pharisæus dicitur, qui se separat ad omni immunditie, & a cibo polluto, & populo terræ, qui de cibo non subtiliter discernit*. Deinde dignitate & pietate, uti legimus in libro articulorum fidei *Joseph Albo* cap. 28. *Homines divisi ab aliis dignitate, & pietate*. Præterea separati erant ad vitæ genus purissimum, & ad mandata legis: *Suidas*: *φαρισαῖοι οἱ ἑρμηνευόμενοι ἀφωρισμένοι παρὰ τὸ μερίζειν καὶ ἀφορίζειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων, εἴς τε τὸ καθαρώτατον τοῦ βίου, καὶ ἀκριβέστατον, καὶ εἰς τὰ τοῦ νόμου ἐντάλματα*. *Pharisæi, quod est si interpreteris, separati: Separabant quippe & sejungebant se ab omnibus aliis, & ad purissimum, accuratissimumque vitæ genus, & ad legis præcepta*. Habitu etiam a ceteris distincti erant. Rabi *David* ad *Soph.* 1. *Qui induunt vestem peregrinam*: Scribit: *Sunt qui exponant de hominibus, qui ostendunt seipsos* פרושים וחסידים *sanctos & pios, & induunt vestes peregrinas, quæ non sunt similes vestibus reliqui populi, qui agnoscantur vestibus suis, quod sint sancti & pii; interim viæ ipsorum malæ sunt*. Separati quoque erant a viis hujus seculi teste *Elia Thesbite* in vocabulario: פרוש *cujus pluralis* פרושים *Pharisæi, sic dicti, quod separati essent a viis hujus seculi*: Non solum peculiares vestes habebant, sed etiam vulgi vestium abominabantur, unde illud. בגדי עם הארץ מדרס לפרושים *Vestes populi terræ conculcatio sunt Pharisæorum*. Vid. *Juchasin* fol. 22. pag. 2. פרוש non solum significat Pharisæum, sed etiam sanctum & purum, uti legitur in *Juchasin* fol. 139. pag. 2. de Hessenis: *Docent eos baptizare, ut assuescant esse sancti aut puri*. *Hesychius*. *φαρισαῖος ἀφωρισμένος, μεμερισμένος, καθαρός*: *Separatus, divisus, purus*. Iterum *Jucasin* fol. 140. *Inveniuntur inter eos, qui futura prædicunt, & hoc propter* פרישותם וקדושתם *puritatem, & sanctitatem eorum*. Nobilitate & doctrina celebrantur: *Augustinus* de verbis Domini: *Pharisæi Judæi erant, quasi egregii Judæorum; Nobiliores enim, atque doctiores tunc Pharisæi vocabantur*. Item sermone XII. de verbis Apostoli; *secundum legem Pharisæus*: ita scribit: *Primarii quidem erant, & quasi ad nobilitatem Judaicam segregati, non contemtibili plebi commixti, qui dicebantur Pharisæi: Nam dicitur hoc verbum segregationem interpretari, quomodo in Latina lingua egregius, quasi e grege separatus*. Sumitur etiam pro Monacho, & Monacha. *Juchasin* 144. de matre Merlini loquens. *In diebus Leonis erat sapiens magnus Merlinus in Anglia, quem dicunt fuisse filium dæmonis, sed mater ejus erat filia Regis* פרושה *monacha*: Idem fol. 136. loquens de Rhea Sylvia: *Anno 38. Oziæ Amulius expulit fratrem suum maximum natu, & occidit filium fratris sui, & filiam ejus fecit Vestæ* פרושה, *quæ scortata peperit Remum, & Romulum*.

II. Distinguenda sunt nomen, & secta, ut optime animadvertit *Drusius*: Secta vetustissima fuit, quæ videtur orta tempore Antiochi Sochæi, cum Sadducæi constituta alia a sapientibus secta, hæresin in Ecclesiam introduxerunt: De nomine incertum est quando cœperit; Quamvis principe Jonatha tres sectæ fuerint, tamen non inde sequitur sapientes vocatos fuisse Pharisæos. Chronicon templi secundi fol. 30. col. 1. sub Alexandro Jannæo sapientes fuisse vocatos Pharisæos asserit: *Temporibus Alexandri Jannæi sapientes vocabantur Pharisæi*. Legitur *vocabantur*, non cœperunt vocari. Hinc nomen non erat recens, uti vult *Forerius* comment. in *Jes.* 1. *Nomen autem Pharisæorum neotericum erat, & Syriacum*: Syriacum fuisse jam probatum est. *Hieronymo* non sine magno dolore assentiri non possumus asserenti *Isai.* 8. Ex Schammai & Hillel ortos fuisse scribas, & Pharisæos: *Quas domus* (inquit) *Nazyræi* (*quæ ita Christum recipiunt, ut observationes legis veteris non amittant*) *duas familias interpretantur, Schammai & Hillel, ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi, quorum suscepit scholam Akibas, quem magistrum Aquilæ proselyti autumant, & post eum Meir; cui successit Jochanan*

filius Zachai, & post eum Eliezer, & per ordinem Delphon, & rursum Joseph Galilæus, & usque ad captivitatem Hierusalem Josue. Schammai igitur & Hillel, non multo prius quam Dominus nasceretur, orti sunt in Judæa, quorum prior dissipator, interpretatur, sequens prophanus, eo quod per traditiones & δευτερώσεις suas legis præcepta dissipavius, atque maculaverint. Primum Schammai & Hillel non duas sectas, sed duas familias statuerunt, quæ vocantur domus Hillel & domus Schammai. Deinde scribæ sunt vetustiores. Præterea Rabi Akiba non successit Hilleli, sed Rabban Gamaliel ejus filius, & Rabban Jochanan ben Zachai. Vixit enim Akiba sub Hadriano, & in bello Chozibæ periit. Abraham ben David Levita in Kabbala. *R. Akiba* (inquit) *erat caput Academiæ post Rabban Gamaliel, ætate altera post excidium*: Et mox. *Hadrianus adscendit in terram Israel, & cœpit Bitther nono mensis Ab, anno 73. a destructo templo. Is affecit Israel plaga magna, qualis non visa neque audita fuit in diebus Nabuzardan, neque in diebus Titi*. Et post: *Occisus fuit R. Eliezer filius Samor; antea pectinarunt carnem ipsius R. Akibæ pectinibus ferreis: Omnia hæc evenerunt eis in bello Hadriani propter indignationem ipsius ben Choziba. Juchasin* fol. 34. *Akiba filius Joseph proselytus justitiæ, maximus sapientum vixit annos* 120. *uxorem duxit ædis tempore, & vixit usquedum subacta fuit Bitther, an.* 52. *post excidium ædis, aut* 73. *juxta ætates mundi. Moses autem Ægyptius ait eum fuisse armigerum ben Chozibæ*. Et mox. *Rabban Simeon filius Gamaliel occisus fuit in die destructionis templi, & R. Akiba ferme* 60. *annis post eum fuit*. Hillel cum Dominus nasceretur agebat annum 110. Non natus est in Judæa, sed in Babylonia: Hellel, sive Hillel, id est הלל quod nomen extat *Judic.* XII. 13. perperam interpretatur prophanus; nam prophanus חול dicitur per Heth; cum Hellel laudem denotet. Schammai, id est שמי, quod scribitur absque punctis שמאי, qui & Samæus, & apud Josephum Sameas; invenitur hoc nomen 1. *Paral.* 2. 45. Incertum quid significet; certum est a שמם, quod dissipare denotat, derivari non posse: Fuit pater domus judicii cum Hillel esset princeps. Raban Jochanan non successit R. Akibæ, cum ille floruerit sub Vespasiano, uti testatur *Abraham Zacuth: Rabban Jochanan* (inquit) *Cabbalista fuit* 30. *& R. Josue* 31. *R. Akiba* 32. *& R. Meir* 33. *& Rabbenu Haccados* 34. Atque iterum fol. 37. *In deuterosi tractatu Sotah R. Josua vocavit Akibam discipulum R. Jochanan filii Zachai, licet esset discipulus discipuli eius*.

III. Septem Pharisæorum species recensentur *Hierosol. Berachoth* fol. 13. 2. & *Sotha* fol. 20. 3. & *Babyl. Sotha* fol. 22. 2. & *Aruch* in voce פרוש, quæ discribendæ sunt, ut eorum hypocrisis & insania detegatur: שבעה פרושים הן *Septem sunt Pharisæi* פרוש שכמי *Pharisæus Sichemita: Babyl.* זה עשה מעשה שכם *Hic facit opus Sichem*. Glossa: *Qui circumcisus est sed non in honorem Dei Hierof.* טעין מצוותיה על כתפיה: *Portat præcepta sua super humeros suos*: id est ut explicat *Aruch*: *Ligna ad conficiendum tabernaculum*, in festo tabernaculorum, *aut aliquid istiusmodi*. פרוש ניקפי *Pharisæus percussus*, vel *illidens*: *Babyl.* המוקיף את רגליו *qui illidit pedes suos*. Glossa. *Qui incedit in humilitate, calce pedis hujus pollici istius contiguo, nec pedes a terra extulit, ita ut illiderentur pollices ad saxa. Aruch. Qui longe se retraxit, ne homines in viis premeret, & pedes suos allisit ad saxa. Hierosol.* אקיף לי ואנא עבד מצוה: *Percute me, aut circumda me, & tamen ego præstabo mandatum*. פרוש קזאי *Pharisæus sanguinem eliciens. Babyl. Sanguinem elicit ad parietes*. Glossa. *Se talem præstitit ac si obturatis esset oculis ne adspiceret fœminam; atque hinc in parietes caput illisit, emisitque sanguinem. Aruch. Se ad parietes ita compressit, ne transeuntes premeret, ut ex illisione sanguinem eliceret: Hierof. Præstat unum præceptum, ac unum officium, ac sanguinem elicit ad unumquodque*. פרוש מדוכיא *Pharisæus mortarii: Aruch. Incedens in tunica fluente, mortarii instar erat; cujus os scilicet deorsum versum est; sic ille fluente veste, supra erat arctior, latior infra. Hierof.* פרוש מנכייה *Qui dicit: quodcunque meum est ego subtraho, ac præsto mandatum*: פרוש מה חובתי ואעשנה. *Pharisæus qui dicit: Noscam quid sit officium meum, & præstabo: Hierof. Præstiti officium, ut præstetur mandatum secundum illud. Aruch: Quasi diceret: Non est qui ostendat mihi, in quo sim transgressus*. פרוש יראה *Pharisæus timoris*, sicut *Jobus*: פרוש אהבה: *Pharisæus amoris* sicut *Abraham: Hierof.* אין לך חביב מכולן אלא פרוש אהבה באברהם. *Inter hos omnes non est aliquis amari dignus, præter Pharisæum amoris, qualis fuit Abraham. Buxtorfius* in lexico in voce פרוש *Sotha* fol. 22. 2. שבעה פרושים הן *Septem Pharisæi sunt*. פרוש שכמי *Pharisæus Sichemaus* העשה מעשה שכם *Qui facit ope-*

opera Sichemæorum. Hi circumcidebantur in gratiam Iſraelitarum, non ad gloriam Dei: Sic hoc genus Phariſæorum opera ſua faciebat, ut viderentur & colerentur ab hominibus, non ut coleretur Deus; Hi ergo fuerunt *Phariſæi arrogantes*: פרוש נקפי id eſt המוקף את רגליו *impingens pedes ſuos*: Hi quaſi reptantes dicti, quod ex nimia humilitate pedes in inceſſu non elevarent, ac proinde ad obvios lapides & obſtacula facile pedes impingerent, & percuterent (*Ligthfootus* Tom. 1. 522. פרוש אחר שהולך נקפי *Alium impingentem Phariſæum* qui *inclinato corpore procedebat* בפוף conivenſque ſponte impingebat in lapides humilitatis oſtentandæ gratia, ſed cor ipſius nequam erat; ſanguinem parietibus impactus eliciebat; videbatur admodum humilis, & propterea circumſpicere ut grediebatur, nolebat, neque hæc timore Dei, ſed dolo malo agebat) פרוש קיזאי id eſt המקיז דם לכתלים *venam ſecans ad parietes*: Hi quaſi *φλεβότομοι venæ ſectores* dicti, quod ea inani humilitate, & caſtitate oculis conniventibus & ferme clauſis incederent, ne unquam mulierem, aut virginem obviam adſpicerent, ac impuris afficerentur affectibus, ideoque fronte ad parietes occurſabant, & cruenti fiebant quaſi venam capitis ſecuiſſent: A clauſis oculis cœcutientes dicti: Hæ plagæ dicuntur in Miſna iſtius loci מכות פרושים *plagæ Phariſæorum*, & numerantur inter ea, quæ ſenectutem inducunt mundo. פרוש מרוכיא id eſt שפע במרוכיא *qui eſt depreſſus & incurvatus inſtar piſtilli, quod ſc. ſuperne retuſum, & quaſi duplicatum eſt*. Hi inenrvati dicti fuerunt, quod capite & dorſo verſus terram inclinati, quaſi duplicati incederent: Forte propterea fecerunt, ne capite erecto illiderent, & impellerent pedes Dei, prout alibi dicitur המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות כאילו דוחק רגלו כלפי שכינה דכתיב מלא כל הארץ כבודו. *Qui incedit ſtatura erecta vel quatuor cubitos perinde eſt ac ſi depelleres pedes præſentiæ Divinæ, ſcriptum eſt enim Iſai.* VI. 3. Plena eſt univerſa terra gloria ejus: (*Lightfootus* ibid. פרוש מרוכיא *Contortum Phariſæum* בירך בגדיו בירו *qui veſtes ſuas circa manum contorquebat* ומראה עצמו מתרחק ממגע בני אדם שלא יטמא *cavebatque ne quenquam tangeret, ne ab eo inficeretur*: manibus enim veſtibus involutis utebatur, ut homines a ſe abigeret) פרוש מה חובתי ואעשנה id eſt מה חובתי עוד ואעשנה *Quod eſt debitum meum amplius & faciam illud* מסעליוא *eu ſuperabundantia*? Hi fuerunt opera ii ſuprabundantes, gloriantes ſe umnia legis opera præſtare, & amplius adhuc præſtituros ſi doceantur: (*Lightfootus* ibid. פרוש מה חובתי ואעשנה *Supererogantem Phariſæum*, qui dicebat: *Oſtende mihi officium meum illudque & ultra exequar: Oſtende mihi tranſgreſſionem meam, eamque corrigam: quaſi dixiſſet: Oſtendere nemo poteſt in quo ego peccarim*) פרוש מאהבה *Phariſæus ex amore* id eſt מאהבת שכר *ex amore præmii*, quod lex obſervatoribus ſuis promittit non ex amore timoris Domini, & honoris legis. פרוש מיראה *Phariſæus ex timore* ſc. של ענשין *pænarum, quas lex neglectoribus & contemtoribus minatur*.

CAPUT III.

I. *An Phariſæi iidem ac Sapientes*, Νομικοί, *Legiſperiti, & Scribæ?* II. *Num Phariſæi ſucceſſerint Naſyræis?*

DOctores Judæorum (*Hieronymus* ad Algaſiam inquit) σόφοι, *hoc eſt ſapientes. Et ſi quando traditiones ſuas certis diebus exponunt diſcipulis ſuis, ſolent dicere οἱ σόφοι δευτερῶσι* (vel potius δευτερῶσι) *id eſt ſapientes docent traditiones*. Diſtinguntur a Scribis, & ab aliis *Matth.* cap. XXIII. 34. *Ecce ego mitto ad vos prophetas, & Sapientes, & Scribas. Iſai.* XXXIII. 18. *Ubi eſt ſapiens? ubi legis verba ponderans? Ubi doctor parvulorum?* 1. *Cor.* 1. 20. *Ubi ſapiens, ubi ſcriba, ubi conquiſitor huius ſeculi?* Tria doctorum genera דרשן חכם סופר. Nam דרשן ad verbum eſt συζητητὴς ut vocatur ab ipſo Apoſtolo. *Jerem* VIII. 8. *Quomodo dicitis? Sapientes nos ſumus: Et lex Domini nobiſcum eſt: Vere mendacium operatus eſt ſtylus mendax Scribarum*. Poſtmodum, ut notat *Elias Theſbites*, ſapientum nomen abjicientes, vocati ſunt Talmidim, id eſt diſcipuli, uti *Pythagoras* ſe Philoſophum appellavit teſte *Cicerone* lib. v. *Tuſc.* & *Diogene* lib. 1. Qui *Legiſperiti*, & *Legis doctores* a noſtro Interprete vocantur, Græce νομικοὶ dicuntur *Matt.* cap. XXII. 35. *Luc.* VII. 30. x. 25. XI. 45. 46. 52. XXIV. 3. *ad Titum* III. 13. Aliquando νομοδιδάσκαλοι *Luc.* v. 17. *Act.* v. 34. 1. ad *Tim.* 1. 7. A Scribis videntur non fuiſſe diſtincti ex *Matth.* VII. 29. XVII. 10. *Marc.* XII. 28. *Luc.* VII. 30. XI. 45. 1. *Cor.* 1. 20. *Epiphanius* aperte τὰς νομικὰς diſtinxit ἀπὸ τῶν νομοδιδασκάλων, καὶ τῶν γραμματέων. Eodem enim facit γραμματεῖς καὶ νομοδιδασκάλους, a quibus diſtinguit τὰς νομικὰς, quos accenſet Pha-

Pharifæis. Ideo recte ait: συνῆσαν καὶ γὰρ αὐτοῖς καὶ οἱ νομικοί. *Converfabantur enim cum ipfis & νομικοί*; ut optima vertit *Cornarius* immerito reprehenfus judice Scaligero a *Serario* qui interpretatur. *Cum ipfis enim iidem erant & nomici*, feu *legisperiti*. Etenim νομικοὶ licet unum corpus καὶ τάγμα efficiebant, tamen erat difcrimen quoddam inter Pharifæos καὶ τοὺς νομικοὺς, quod feverius inftitutum Pharifæorum quam τῶν νομικῶν. Sed *Syrus* Paraphraftes aliter ac Epiphanius τὸν νομικὸν femper ספרא γραμματέα vertit; quod fane verum eft, quum νομοδιδάσκαλοι legem interpretarentur, quod proprium τῶν σοφῶν, νομικοὶ vero formulas juris præfcriberent, & actiones civiles docerent, & forenfia magis tractarent, quod proprium τῶν γραμματέων. Veruntamen ex *Matth.* XXII. 35. & *Luc.* XI. 45. videntur Scribæ fuiffe diftincti a Legifperitis. Nam cum Chriftus dixiffet: Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί: Refpondens quidam τῶν νομικῶν dixit ei: *Magifter quum hæc dicis, etiam nos afficis injuria*. Quod confirmatur, cum ait Chriftus: Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί. *Væ vobis quoque legifperitis*. Diftinctos ab iis fuiffe Pharifæos perfpicuum eft & *Luc.* V. 17. VII. 30. XI. XIV. 3. Interdum Pharifæi erant legifdoctores, ut *Matth.* XXII. 35. *Unus ex iis* (Pharifæis) *Legifdoctor. Act.* V. 34. *Surgens autem quidam in concilio Pharifæus, nomine Gamaliel, legifdoctor honorabilis univerfæ plebi*. Duo genera Scribarum erant γραμματεῖς τοῦ νόμου, καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, qui funt Actores, vel Auctuarii publici. Priorum mentio *Jerem.* VIII. 8. *Ezræ* VII. 6. Alterorum fæpe fit mentio *Matth.* II. 4. I. *Machab.* V. 42. & alibi. *Serarius*, qui fcribit lib. II. *Trihær.* cap. 8. quod Scribæ in civilibus quibufdam commentariis, contractibus & inftrumentis occuparentur, prout hodie apud nos tabelliones, quemadmodum videri factum poteft *Jerem.* XXXII. 12. *Pfal.* 44. 2. merito reprehenditur a *Scaligero* cap. XI. *Elench.* Trihær., qui his rationibus eum refellit pag. 106. De fcribis. *In contractibus occupabantur, veluti hodie Tabelliones* Jerem. XXXII. 12. Nos negamus ibi vel fufpicionem ullum, aut veftigium illius rei extare. Nam in venditionibus, & emtionibus, & omnibus contractibus, qui ex confenfu, tempore Jeremiæ non adhibebantur tabelliones; fed qui emebat, duo inftrumenta eodem fere exemplo fcribebat, alterum fignabat figillo fuo, alterum patens oftendebat teftibus, ut in eo fcriberent nomina fua, & fcirent de quo inter ambos conveniffet. Nomina autem fcribebantur in averfa parte utriufque inftrumenti, ne opus effet alterum refignare; Dixi eodem fere exemplo: Nam quædam erant in fignato inftrumento, quæ nolebant teftibus nota effe, nimirum conditiones, & tempus redemtionis, ut caverent infidias eorum, qui proximi גואלים erant. In patente autem exemplo oftendebatur tantum, quid conveniffet inter contrahentes, non quomodo nec quatenus, fed tantum de quo agro contracta effet obligatio. Neque ex illo infigni loco Jeremiæ aliud quid poteft colligi, utpote qui fit perfpicuus. Neque R. Salomonis fententia probanda, quæ refert ea omnia ad confuetudinem Judæorum hodiernam. Nihil enim tale apud Jeremiam. Erat certe hic mos antiquiffimus apud omnes gentes etiam apud Romanos, ut in obligationibus ex confenfu, teftibus tantum res tranfigeretur, non publicis actibus. Præterea notum eft, Romanos vetuftiores fignatis tabulis teftamenti teftes adhibuiffe, quibus nomen hæredis ignoratum fuiffet, ne illi infidiæ fruerentur, & quemadmodum erant & funt contractus, qui ex literis, fic verifimile eft in illis adhibitos fuiffe tabelliones publicos, in quibus fortaffis erat is de quo *Pfal.* 47. I. Nam quamvis in dubium revocari poteft, tamen conftat ibi agi de eo, qui notis excipit, quod genus hominum ταχυγράφοι Græce, Latine notarii dicti. Sed an fit auctuarius publicus, id vero quod jure diximus, dubitari poteft. Scribæ in Sacris Codicibus confcribendis confervandis & explicandis occupati erant. 4. *Reg.* XXII. 8. 9. 10. I. *Efd.* VII. 10. & 11. *Jerem.* VIII. 8. *Matth.* VII. 29. XVII. 10. XXIII. 2. I. *Cor.* I. 20. & hi erant iidem ac Legifperiti diftincti a Pharifæis, vita tamen ac docendi fimilitudine maxime conjuncti *Matth.* XII. 38. XV. I. XXIII. 2. 13. 14. 23. 25. *Luc.* V. 21. & 30. VI. 7. *Joan.* VIII. 3. Videntur iidem fuiffe ac *feniores Matth.* XXVIII. 12. & XLI. 28. *Marc.* XV. I. Et cum adjunctione *Seniores populi* vocantur I. *Matth.* XII. 6. & 35. *Matth.* XXVII. I. *Luc.* XXII. 66. Prophetas *Chaldæus* vertit *fcribas* ut 4. *Reg.* XXII. 2. I. *Paral.* XXXIV. 8. *Jerem.* XXVI. II. XXIX. 2. Scribæ in Judæorum commentariis vocantur בעלי מקרא quafi lectionarii, aut fcripturarii, vel textuarii, ut diftinguantur a fapientibus, qui בעלי משנה i. e. Deuterotæ, & בעלי תלמוד i. e. Talmudiftæ. Ergo Scribæ textum explicabant, cum fapientes, id eft Pharifæi verfarentur circa Sty-

τηρώτων, & traditiones majorum. Erant tamen nonnulli ex Scribis, qui in traditionibus versabantur, teste *Epiphanio*, qui in hæresi τῶν γραμματέων scribit, οἱ ταῖς ἤτοι δευτερώσεσι τοῦ νόμου, ὡς γραμματικήν τινα ἐπιστήμην ὑφηγούμενοι, τὰ ἄλλα πράττοντες τῶν Ἰουδαίων. *Qui Deuterotæ erant legis, quasi grammaticam quandam scientiam docentes, cetera Judaice viventes.*

II. נזירים a separando appellati sunt Etenim נזר in Niphal eam significationem habet, ut *Hos.* IX. 10. Inde נזר quod *Symmachus* reddit *Exod.* XXIX. 6. ἀφόρισμα. *R. Salomo* אין נזירה בכל מקום אלא פרישה. Hinc Nazir seu *separatus*. *Elias Thesbites*. *Pharisæi dicti quod separati essent a moribus hujus seculi, quales olim erant Nazyræi; ceterum omne Nazir Chaldaice redditur* נזירח *& non* פרוש; quod postremum non est verum; nam Genes. XLIX. 16. in *Onkelo* pro Nazir est פרישא: Sic enim certe locum interpretatur לגברא פרישא ראחוהי *Super virum qui separatus est a fratribus suis*. Hinc *Forerius* putavit Pharisæos veteribus Nazyræis successisse. *Hoc* (inquit) *pro comperto habeo, teste etiam R. Salomone quod Pharisæi in locum Nazyræorum successerunt*. *R. Salomon* non dicit Pharisæos in locum Nazyræorum successisse, sed verbum, פרש, a quo Pharisæi dicti sunt, eandem significationem habere, cum verbo נזר, verbi Nazyræi. Si ritus spectas, maxime inter se differebant; etenim Pharisæi neque comam tondebant, neque a sicera & vino abstinebant; quæ omnia observanda erant a Nazyræis.

C A P U T IV.

Dogmata Pharisæorum.

I. FAto omnia tribuere Pharisæos testatur *Josephus* Orig. lib. XVIII. c. 2. πράττεσθαί τε εἱμαρμένῃ τὰ πάντα ἀξιοῦσι. *Fato quæcunque geruntur tribuunt*. Fato & Deo; iterum *Josephus* capt. Jud. lib. II. cap. 12. εἱμαρμένῃ τε κ̓ Θεῷ προσάπτουσι πάντα. *Et fato & Deo universa deputant*. Aliqua non omnia idem Orig. lib. XIII. cap. 9. Οἱ μὲν οὖν Φαρισαῖοι τινὰ κ̓ οὐ πάντα εἱμαρμένης ἔργον εἶναι λέγουσι. *Quædam non omnia fato tribuunt*. Hebraice fatum מזל dicitur, id est planeta, vel astrum, quod ita agit, ut tamen non cogat. *Abraham Zachut* de Pharisæis. *Credunt Deum nosse sive curare omnes res, & astrum juvare*. Tamen dicunt הכל תלוי במזל *omnia pendent a fato*. *Cohel.* IX. 2. in Targum legitur כלא במזליא תליא *Omnia pendent ab astris*. מזל etiam fortunam designat, sive fortunæ influentis donum; מזל *influxio*, sc. a נזל *influere*. Hinc *Josephus* hanc sectam cum Stoica aliquo modo consentire scribit.

II. Fato ita tribuunt, ut nihilominus homini non adimant liberum arbitrium. *Josephus* Orig. lib. XVIII. 2. Οὐ δὲ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ βουλόμενον τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὁρμῆς ἀφαιροῦνται· δοκῆσαν τῷ Θεῷ κρᾶσιν γενέσθαι κ̓ τῷ ἐκείνου βουλευτηρίῳ, κ̓ τῶν ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προσχωρεῖν μετὰ ἀρετῆς ἢ κακίας. *Voluntatem hominis non privant impetu a se ipso pendente, Quippe sic Deo placitum esse ut certo temperamento miscerentur in unum fortis decretum, & ratio humana, si quis vellet accedere vel ad virtutem vel vitium.* Idem Capt. lib. II. cap. 12. κ̓ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια κ̓ μὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις κεῖσθαι. *Et quidem facere quæ justa sunt vel negligere, secundum majorem partem in homine situm esse.* Vide quoque *Orig.* lib. XIII. cap. 9. *Abraham Zachuth*. *Credunt planetam juvare, nihilominus relinquitur liberum arbitrium in manu hominis*. Id vocat: הבחירה *electionem*; dicitur & הרשות, *potestas, facultas*, ut in illo dicto Aquibæ Pharisæi in *Aboth* c. 3. הכל צפוי והרשות נתונה: In quem locum scholia Hebraica. *Licet homini facere id quod vult.* Et mox. *Potestas sive facultas est in manu hominis, si vult peccat, & si non vult, cohibetur, sicut scriptum est.* Ecce posui coram te vitam & mortem, bonum & malum. Hoc arbitrium a Deo juvari scribit R. *David Psal.* 119. 170. *Deus liberat hominem a peccato: Nam licet dederit ei liberum arbitrium, si tamen rectus est, adjuvat eum in via bona.*

III. Fatentur animam immortalem esse. *Josephus* lib. XVIII. cap. 2. Ἀθάνατόν τε ἰσχὺν ταῖς ψυχαῖς πίστις αὐτοῖς εἶναι κ̓ ὑπὸ χθονὸς δικαιώσεις τε κ̓ τιμὰς οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ γέγονε· κ̓ ταῖς μὲν εἱργμὸν ἀΐδιον προστίθεσθαι, ταῖς δὲ ῥᾳστώνην τοῦ ἀναβιοῦν. *Animas credunt esse immortales, & sub terris earum judicia fieri; tum præmia cuique contingere ex virtutis, aut malitiæ merito, & has perpetuis damnari carceribus, illis facilem esse ad vitam reditum.* *Zonaras*. Ἀθανασίαν ταῖς ψυχαῖς ἀπονέμουσι, κ̓ δικαιώσεις ὑποχθονίους τῶν βεβιωμένων δοξάζουσι. *Animos immortales, & sub terra vitæ actæ rationes reddendas esse censent.* *Abraham Zacuth*. *Animæ bonæ oblectant sese de operibus suis, & malæ descendunt, at non adscendunt.* Quod confirmatur *Luc.* & *Act.* XXIII. 8. Si modo πνεῦμα hic est anima. Fatentur etiam resurrectionem corporum, quam nos resurrectionem carnis dicimus, carnem pro

cor-

corpore sumentes, unde *Luc.* xx. 36. *υἱοὶ ἀναστάσεως filii resurrectionis* , & Hebraice בני תחיה & *Act.* xxiv. 15. credita fuisse dicitur a Pharisæis *ἀνάστασις νεκρῶν*, *Syriace* קימתא דמיתא Atque iterum *Act.* xxiv. 21. alibi. In *Sanhedrin* cap. xi. אמר מר זוטרא מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר יחי ראובן לימות המשיח ואל ימות לעולם הבא *Dixit Mor Zutra*: *Unde probatur resurrectio mortuorum ? Ex lege : Dictum est enim*: Vivet Ruben . *Quod ad dies Messiæ*: Et non morietur: *Quod ad futurum seculum pertinet* . תני רבי אליהו צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן חוזרים לעפרם הקדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים *Docet domus Eliæ*, *justos, quos Deus S. B. resuscitabit, non redactum iri in pulvereus: sicut enim sanctus ille in æternum vivit , ita etiam hi vivent in æternum* . *Jalkut* מר זוטרא בר טוביה אמר מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא. *Mor Zutra bar Tobia dixit : Unde probatur resurrectio mortuorum ? Eu lege : Dictum est enim*: Vivet Ruben *: In hoc seculo*: Et non morietur. *In seculo futuro*. Verum negant omnes resurrecturos . *R. David Kimchi* ad *Psal.* 104. 4. ואם תהיה תחיית המתים לכל אדם זה מחלוקת בין חכמים *An omnes homines sint resurrecturi , de hoc dissensio est inter sapientes*. Alii omnes resurrecturos fatentur . In *Pirke Avoth R. Eliefer* cap. iv. הילודים למות והמתים להחיות והחיים לידון *Qui nati sunt , hac lege nati sunt , ut moriantur, qui mortui ut reviviscant, qui revixerunt , ut judicentur* . Alii resurrecturos omnes Israelitas asserunt. In *Sanhedrin* cap. x. כל ישראל יש להם הלק לעולם הבא *Omni Israelitæ est pars in futuro seculo* . Alii resurrecturos esse pios tantum . *R. David Kimchi* l. c. כונית התלמוד היא כי תחיית המתים לצדיקים ולא לרשעים Hanc usum terit Gemara , quod resurrectio futura sit Justorum duntaxat, non impiorum. Alii neque pios neque impios esse resurrecturos , sed piorum tantum animas post mortem fore superstites *: Maimonides* השובה c. viii. כל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא המת שאינו כי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה והרי כרת הכתובה בתורה שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא מפי השמועה למדו הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא אלא גם מן העולם הבא נכרתת העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים כלבד בלא גוף כמלאכי השרת הואיל ואין בו גויה אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להם בעולם הזה ולא יארע דבר בו מן הדברים שמאורעים לגופות בעולם הזה כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. *Quicunque non meretur , ut vivat vitam istam ille moritur , & nunquam reviviscit , sed exsciditur in impietate sua , & perit ut jumentum: & hæc excisio illa est, de qua in lege scribitur , ubi dicitur* : Exscidendo exscidetur anima illa. *Ex quo illud disci potest, quod anima duplici excisione sit exscidenda ; sc. excisione in hoc seculo, & excisione in seculo futuro . Perinde enim est , ac si dicat , quod anima a corpore separata in hoc seculo, non amplius habeatur digna, quæ vivat in seculo futuro , sed jam de seculo quoque futuro sit excisa. In seculo autem futuro non est corpus , neque corporale quid , sed animæ solummodo justorum, & quidem absque corpore, perinde ut Angeli ministerii; quandoquidem itaque nihil in eo corporale est, ideo etiam in eo neque cibus , neque potus , aut quicquam eorum, quibus corpora hominum hoc in seculo habent opus. Neque ibi aliquid eorum contingit, quæ hoc in seculo evenire corporibus solent, cujusmodi sunt sessio , statio, mutatio, mors , dolor, risus, & quod his simile.*

IV. Ex *Matth.* xvi. 14. perspicuum est Pharisæos credidisse animarum *μετάβασιν*, seu *μετεμψύχωσιν*: *Venit autem Jesus in partes Cæsareæ Philipi, & interrogabat discipulos dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis ? At illi dixerunt ; alii Johannem Baptistam , alii autem Eliam , alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis*. Atque ex Luc. ix. 18. *Et factum est cum solus esset orans , erant cum illo & discipuli, & interrogavit illos dicens : Quem me dicunt esse turbæ ? At illi responderunt : Johannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero, quia unus propheta de prioribus surrexit: Josephus* idem testatur lib. ii. captiv. cap. 7. *Animam omnem quidem incorruptam esse; transire autem in alia corpora solas bonorum ; improborum vero interminabili supplicio cruciari* Idem testantur Hebræi fere omnes. *Zohar* in Parascha חיי שרה ubi hæc leguntur . אמר רבי חזקיה אי כל גופין יקומון דיתעקרון אינון דאתנטעות בנשמתא חדא מה תהא אמר רבי יוסי גופא בתראה יקום דאתנטע ואצלח ונטל שרשו ברקא יאות *Dicit R. Ezechia: Si omnia corpora resurgent , & expergiscentur , quæ per unam animam sunt plantata, quodnam ex illis erit, quod scilicet animæ reunietur? Ultimum, dicit R. Jose, resurget, quia illud fuit plantatum , prospere egit , & extendit radi-*

ces

ces suas, sicut omnino rectum est. Kimchi de Elia *Malach.* IV. 5. ישב נשמתו שעלתה לשמים אל גוף נברא כגופו הראשון כי גופו הראשון שב אל הארץ לעלות כל יסודו *Faciet Deus ut anima ejus, quæ ascendit in cœlum revertatur in corpus, quod creabit, ut prius illud corpus fuit: Prius enim illud corpus, ipso adscendente, conversum est in terram;* & *unumquodque elementum rediit ad suum elementum*. Idem ad Psal. 104. 30. אמרו קצת חכמי השחקר כי כל יומי אחרי מות יקום כי הנפשות הם עתירות להתגלגל ולחזור לעולם אבל אינן חוזרות אל החומר הראשון כמו אותו החומר כעצם ויהיה זה תמיד אלפי שנה וגדולי הפילוסופים אומרים כי לא תשוב הנפש אל הגוף לעולם *Dixerunt quidem ex sapientibus scrutationis, omne vivens, postquam mortuum est resurrecturum propterea quod futurum sit, at animæ circumvolvantur, & redeant in mundum; attamen non redeunt ad materiam primam, sicut ipsa materia in se est; & hoc juge futurum est, & fiet per aliquot mille annos: Sed maximi eu philosophis dicunt quod animæ in æternum non redeant in corpus. Bechai* ad *Deut.* XXXIII. 6. יחי ראובן ואל ימות הזכיר יחי על חיי העולם הבא ואל ימות שלא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שנייה וזהו שתרגם אונקלוס ער ומותא תנינא לא ימות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון זו מיתה שניה וכן יונתן אם ישתבר חובא הדין לכון עד דתמותון מיתא תנינא וילדה בדון ארקום והרחוב באור בלש ז שאמר לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות בין לומר כי משה התפלל השבט שיזכה לחיות חיי עד ולא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שניה וכן תמצא ברוד מפורש שהזכיר בענין הנשמה הרבים הבאים לא לאחר מיתה סליחת עוונות רפואת התחלואים בגלגולה גאולה שחתחה יורה שתעביר בשחת אבל חוא ינלגלנה אחר התעטרותה במרות שובע שמחות בזיו השכינה זהו שאמר הסלח לכל עונכי הרופא לכל תחלואכי הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים המשביע בטוב עדיך התחדש כנשר נעורכי והטיבה תולדה הן שהזכיר כתוכפרת יורין זה חמשה בנגד חמשה דברים שנמשלה בהן הקדוש ברוך הוא ובנגד חמשה שמות שיש לה. Vivet Ruben & non morietur. *Dixit:* Vivet; *quod victurus sit vita seculi futuri;* & non morietur. *Quod non sit amplius rediturus in corpus, ut moriatur morte secunda: & hoc modo interpretatus est. Onkelos:* & morte secunda non morietur. *Itaque quod dicitur.* Si expiabitur vobis iniqaitas hæc donec moriamini; *intelligendum de morte secunda: Et sic Jonathan vertit:* Si remittetur vobis debitum hoc, usque dum moriamini morte secunda. *Quod etiam intendit* Onkelos, *dum quadam sermonis amplificatione, & exegesi de vita mundi loquitur:* & morte secunda non morietur: *Nimirum id dicere intendit, Mosen pro tribu orasse, ut haberetur digna quæ viveret vita æterna, & & non reverteretur amplius inde in corpus ad moriendum secunda morte. Id invenies a Davide expositum, quum commemoravit eas res, quæ animæ obvenire solent post mortem, ut sunt remissio iniquitatum, sanatio infirmitatum in revolutione ejus, & redemtio de fovea: Nec hoc docet, eam transiturum esse per foveam, sed exacta revolutione, coronatam virtutibus, saturatum iri lætitia, idque splendore majestatis divinæ. Et hoc vult, quum dicit:* Qui remittit omnes iniquitates tuas, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de fovea vitam tuam, qui coronat misericordia, & miserationibus, qui satiat bonis os tuum, & renovatur, ut aquilæ, juventus tua. *Quæ sunt quinque utilitates illæ, quas in memoriam revocavit litera jod quinquies per paragogen addita. Nam quinque jod ponuntur pro quinque rebus, quibus Deus S. B. animæ comparatur, & pro quinque nominibus, quæ ipse habet.* Idem ibid. ועל דרך הקבלה יחי ראובן ואל ימות הזכיר יחי על חיי העולם הבא ואל ימות שלא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שניה וזהו שתרגם אונקלוס ער ומותא תנינא לא ימות ונלוה לנו בזה כי הנשמות מתגלגלות לשוב בגוף אחר שקבלו שכרם וענשם בגן עדן או בגיהנם וזה ידוע ומקובל כי כשם שתשמיט העולם החוזרת כן הנשמה אחר שקבלה שכרה בגן עדן או ענשה בגיהנם הנה היא חוזרת אחר זמן בגוף לקבל הראוי לה מדה כנגד מדה והגלגל הזה הנקרא אצל רז״ל תחית המתים. *Ex traditione illud:* Vivet Ruben, & non morietur: *sic est interpretandum; ut τὸ* vivet *de vita seculi futuri, sed τὸ* & non morietur, *ita accipiatur, quod non sit rediturus inde in corpus, & moriturus morte secunda, sicut exposuit* Onkelos *in Targum:* Et morte secunda non morietur*: Quo ipso nobis revelavit, quod animæ revolvantur, & redeant in corpus postquam acceperant mercedem suam, & etiam mulctam vel in horto Edem vel in Gehenna. Et hoc cognitum, ac per traditionem acceptum est, quod sicut intermissiones mundi redeunt, atque revolvuntur; sic anima postquam accepit vel mercedem in horto Eden, vel mulctam in Gehenna, ipsa etiam post aliquod tempus redeat in corpus, ut accipiat quod ipsi conveniens est, mensuram pro mensura. Et hæc revolutio illa est, quæ apud Rabinos nostros f. m. revivifi-*

catio mortuorum appellatur . Sed clarius *Elias* in Thisbi. אומרים בעלי הקבלה גלגול הנשמות ורעתם שכל נשמה ונשמה נבראת שלשה פעמים רוצה לומר שהיא מתגלגלת בגופי שלשה בני אדם ולוקחין כמן מפסוק הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר וכן אומרים שנשמתו של אדם הראשון נתגלגלת בגוף של דוד המלך ומדוד תגלגל בגופו של משיח וכן אמרו שהנשמות של בעלי עבירות יתגלגלו בגופו בעלי חיים כל אחד לפי עונו כגון מי שבא על הזכר שמתו תתגלגל בארנבה לפי שהוא רובע ונרבע ומי שבא על אשת איש נשמתו תתגלגל בגמל לפיכך אמר דוד אשירה להשם כי גמל עלי פירוש אשירה לך ואודך כאשר העברת חטאתי ותצלה נפשי מן הגמל. *Autores cabalistici dicerun de revolutione animarum; quorum opinio est, unamquamque animam tribus vicibus creari; volunt dicere, quod ea volvat se per corpora trium filiorum hominis; Et locus scripturæ unde probant , iste est :* Ecce omnia ista operatur Deus cum homine tribus vicibus . *Unde sic dicunt, quod anima primi hominis volutaverit se in corpus David regis, & inde reversura sit in corpus Messiæ, idque significari per literas quæ sunt in voce* ארם *, quarum unaquæque integram dictionem constituit, Adam, David, Messias. Sic quoque dixerunt, quod animæ hominum prævaricatorum migrent in corpora animalium , uniuscujusque animam secundum id quod peccavit. E. g. qui rem habet cum masculo ; anima ejus , inquiunt , migrat in leporem , quod is , scilicet in coitu modo marem , modo fœmellam agit ; qui vero rem habet cum alterius uxore , anima ejus in camelum migrat ; Hinc est quod David dicit .* Cantabo Domino כי גמל עלי: *exponitur : Cantabo tibi & confitebor tibi, quia abstulisti peccatum meum, & liberasti animam meam de camelo.*

V. Angelos credebant, contra id quod docebant Sadducæi *Act.* xxiii. 8. *μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα*, & primo die creationis fuisse creatos , uti testatur *Abarbanel* ad *Pentat.* f. 21. col. 4. האם נאמר כמו שחשבו אנשים מה מהעניינים שאין שם שכלים נבדלים מחומר כי הם הסבה הראשונה יתברך ושהוא לבדו מניע הגלגלים כלם והיה הכדור מתנועע אחד והמניע אחד הנה זה מלבד שהוא שיקר כפי הענין האמיתי היא כפירה כפי התורה שפרסמה מציאות המלאכים בספורי האבות ובהגדת הנבואות לנביאים ובדברי דניאל נקבו בשמות גבריאל ומיכאל וקבלו חכמים זכרונם לברכה שהם נבראו בתחלת הבריאה כיתר הדברים הנבראים כלם שהרי כתיב הללוהו כל מלאכיו כי הוא צוה ונבראו וכן אמר בתורה ויכלו השמים והארץ וכל צבאם כי בכלל צבא השמים הם השכלים המניעים אותם וכמו שאמר ראיתי את יהוה יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו שהם המלאכים ועליהם אמר ישעיה עליו השלום אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי ובנבואת זכר ישעיה גם כן שרפים עומדים ממעל לו שקרא המלאכים בשם שרפים לפי שהיה שליחותם לשריפה כמו שאמר והבית ימלא עשן ואיך אם כן נכחיש מציאותם והנה הגרמים השמימיים קצרה התורה בספור עניניהם אבל על כן פירש העירה בבלל בריאתם *Quod si dicatur , ut cogitant Theoretici quidam, quod non dentur ibi intellectus separati a materia , sed quod causa sit Deus , qui solus moveat orbes cœlestes omnes, & quod detur unica sphæra mobilis, unicusque motor : Ecce præter quod falsissimum sit , si ad veritatis trutinam expendatur, etiam ex lege illud refelli potest, quæ clare meminit existentiæ Angelorum in historia patrum, & in enarratione vaticinii prophetarum. Quinimo in Daniele exprimuntur nominatim Gabriel & Michael . Docuerunt igitur sapientes nostri f. m. quod Angeli creati sint creationis initio , veluti reliqua omnia entia creata, quia scribitur* Psal. 148. 2. 5. Laudate eum omnes Angeli ejus, quoniam ille præcepit , & creati sunt. *Propterea etiam ait in Lege* Genes. ii. 1. Et perfecti sunt cœli & terra , & omnis exercitus eorum . *Itaque sub generali nomine exercitus cœli continentur quoque intellectus separati utpote motores illius* q. d. 1. Reg. xxii. 19. Vidi Dominum sedentem super thronum suum, omnemque exercitum cœli stantem juxta eum a dextra ejus, & a sinistra ejus *Et intelliguntur Angeli , de quibus inidem* Isaias *super quo sit pax* xlv. 12. Ego feci terram , & hominem super eam creavi, ego, & manus meæ tetenderunt cœlum , & omni exercitui ejus præcepi . *Similiter in Prophetia meminit* Isaias vi. 2. Seraphim stantes super illud. *Vocat ille Angelos nomine Seraphim eo quod emittuntur per ignem*; Isaias vi. 2. & domus repleta est fumo. *Quomodo ergo negaretur existentia illorum? Etenim corpora cœlestia breviter complectitur lex, sicubi de illis agit. Atque hactenus expositio illa , quæ testatur generaliter creationem illorum* . In *Manassis* ben Israel problem. xxii. varii ordines Angelorum recensentur. Primus est שכלים נבדלים מחומר *Intelligentiarum a materia separatarum*, quales sunt, *Michael*, *Gabriel* , *Raphael* , *Uriel* . Illi autem qui sunt ex hoc ordine non possunt comprehendi corporeis sensibus, sed solum in prophetica visione. Nullus illorum Angelorum un-

unquam viſus fuit prophetis; ſed tantummodo ab iis, quando in apparitionibus iſtis intellectus eorum elevabatur ad ſpiritualem contemplationem, vox Angelorum audita eſt: ſecundus gradus eſt מלאכי השרת *Angelorum miniſterii*. Hi ſunt legati & miniſtri, quos condidit Deus ad regendum mundum, id eſt eos qui ſanctimoniæ & pietati operam dant, idcirco *Pſal.* 91. 11. dicitur. *Angelis ſuis præcipiet de te, ut te cuſtodiant in omni via.* Tales nonnunquam viſibiles formas aſſumſere, & apparuerunt prophetis. Tertius gradus eſt ſpirituum ſublunarium, qui ſunt miniſtri & executores divinæ iræ & juſtitiæ. Hi appellantur מלאכי הקבלה *Angeli damni, & alio nomine* מלאכי המות *Angeli mortis*, uti etiam שטנים ומזיקים id eſt *Tortores & carnifices*. Nam illi ſumunt de malis ſupplicia, & aſſidue inquirunt in hominum peccata. Iſti noviſſime in *Erubbin* cap. 11. in רוחין שרין ולילין dividuntur. Inter noviſſimos recenſentur, quos ex Adamo & Lilıſa genitos fuiſſe Judæi fabulantur. *Erubbin* l. c. אמר ירמיה בן אליעזר כל אותם השנים שהיה אדם הראשון בנדוי הוליד רוחין ושידין ולילין שנאמר ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו בצלמו מכלל דעד האידנא לא אוליד בדמותו *Dicit R. Hieremia ben Elieſer Omnibus illis annis, quibus primus homo fuit in anathemate, genuit ſpiritus, dæmones, & ſpectra nocturna. Dictum eſt enim:* Et vixit Adam triginta & centum annos, & genuit in ſimilitudine ſua, in imagine ſua. *Hoc docet quod ad hoc uſque tempus non genuerit in ſimilitudine ſua. Jarchi* ad h. l. כל מאה ושלשים שנה שפירשה חוה מאדם רוחות הזכרים היו מתחממים ממנה והיא יולדת מהם ורוחות נקבות מתחממות ומולידות ממנו הלא הוא אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. *Singulis centum & triginta annis, quibus ſegregata erat Eva ab Adam ſpiritus mares cum illa concubuere, & ipſa peperit ex illis; ſpiritus autem fœminini generis concubuere cum Adam, & peperere ex illo: Illud ipſum eſt, quod dicitur* 2. Sam. VII. 14. Quem perverſe agendo eum, & arguam eum in via virorum & in plagis filiorum hominis. *Jalkuth* ad l. c. ובנגעי בני אדם זה אשמדאי שדחהו ממלכותו והשני בני אדם הראשון הם שכל מאה ושלשים שנה שפירשה אדם מאשתו כמות היו הרוחות מתייחמות ווולדות הימנו. Et in plagis filiorum Adam: *h. e. Aſmodæorum qui pepulerunt ipſum e regno ſuo: Nam filii primi hominis fuere Dæmones, quoniam omnibus centum ac triginta annis, quibus ſeparata erat Adam ab uxore ſua propter mortem Abel, ſpiritus fœmellæ commixtæ ſunt cum eo, & inde pepererunt.* Gloſſa ad *Pſal.* 89. 3. ופקדתי בשבט פשעם כך אמר לו נתן הנביא על שלמה אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים זה רזון בן אלידע שעמד לשטן לו ובנגעי בני אדם זה אשמדאי Viſitabo in virga iniquitates illorum: *Ita dicit ei Nathan propheta ſuper Salomone* 2. Sam. l. c. Quem in perverſe agendo eum, & arguam eum in virga virorum: *Hic eſt Reſon filius Acliadha, qui ſtetit ei in adverſarium* 1. Reg. XI. 23. & in plagis filiorum Adam: *Hi ſunt Aſmodæi*. Verum *Abarbanel*, cum puduerit fabularum ſociorum ſuorum, allegorice conatur exponere in *Pentat.* fol. 38. col. 4. אבל אמרו שדין ורוחין ולילין על הבנים והבנות שהוליד אדם קודם שת כי היו קין שד כפי רשעתו ומעשיו והבל היה רודף רוח ברדיפה הכבוד והתאוה וההנהגה *Verum vocant dæmones & ſpiritus, & ſpectra filios & filias, quas Adam genuit ante Seth, quoniam Kain fuit dæmon reſpectu impietatis ſuæ, & operum ſuorum: Abel autem ſpiritum ſectatus eſt, ſc. gloriam, & deſiderium, atque imperium.* Aſſerunt Angelos excidiſſe e cœlo, & concubuiſſe cum filiabus Kain, atque ex iis genitos fuiſſe dæmones & gigantes: In numero, & nominibus eorum non conveniunt. R. Elieſer l. c. vocat עזא ועזאל *Aſa & Aſael Juchaſin* מחזאל *Machaſael. Jonathan* Targumiſta שמחזאי ועזאל *Schamchoſai & Aſael* Gen. VI. 4. Peruſch Thargum in h. l. הנפילים שמחזאי ועזאל פרוש שנו מלאכים שנפלו ממקום קדושתן מן השמים כמו זכר ביומא Gigantes, *Schamchoſai, & Aſael, explic. Duo Angeli ſunt, qui cecidere e loco ſanctitatis ſuæ de cœlo, ceu memoratur in* Joma f. 3. col. 2. *Raſchi* in *Num.* XIII. 24. f. 164. col. 2. הנפילים ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש. Gigantes *Anachim ſunt de filiis Schamchoſai, & Aſael, qui e cœlo ceciderunt tempore Enoſch*. In fragmento *Chanoch* viginti recenſentur: 1. Semixas. 2. Atarkuph. 3. Arakiel. 4. Chababiel. 5. Orammame. 6. Rhamiel. 7. Sapſich. 8. Zakiel. 9. Balkiet. 10. Azalzel. 11. Pharmarus. 12. Amariel. 13. Anagemas. 14. Thauſael. 15. Samiel. 16. Sarinas. 17. Eumiel. 18. Tyriel. 19. Jamiel. 20. Sariel.

CAPUT. V.

I. De traditionibus Pharisæorum. II. De lotione manuum, de lotione a foro, de lotione poculorum &c.

I. TRaditiones suas vocant תורה בעל פה sc. legem oretenus datam, & νόμον ἄγραφον, i. e. legem non scriptam, quam æquant, immo præferunt legi scriptæ, utramque a Mose in monte Sinai traditam gloriantes: Vocantur etiam παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων, קבלה חכמים doctrina accepta a sapientibus, & δευτερώσεις, quæ משנה Hebraicæ dicitur, unde בעלי משנה, qui & תנאים deuterotæ; & sæpe dicunt תנו חכמים או רבנן ἐδευτέρωσαν οἱ σοφοὶ ἤτοι οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν. *Epiphanius*: αἱ τῶν πρεσβυτέρων παραδόσεις, δευτερώσεις παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις λέγονται. De his magna inter Pharisæos & Sedducæos contentio. *Josephus* orig. XIII. cap. 18. νῦν δὲ δηλῶσαι βούλομαι ὅτι νόμιμα πολλά τινα παρέδοσαν τῷ δήμῳ οἱ Φαρισαῖοι ἐκ πατέρων διαδοχῆς, ἅπερ οὐκ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωυσέως νόμοις, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα τὸ Σαδδουκαίων γένος ἐκβάλλει, λέγον ἐκεῖνα δεῖν ἡγεῖσθαι νόμιμα τὰ γεγραμμένα, τὰ δ' ἐκ παραδόσεως τῶν πατέρων μὴ τηρεῖν. *Nunc vero ostendere est animus Pharisæos multa legitima tradidisse populo ex patrum continuata traditione, quæ in legibus Mosaicis scripta non sint, quæque proinde Sadducæorum genus rejiciat, asserens ea demum censenda legitima esse, quæ scripta sunt, quæ vero ex traditione Patrum sunt, omnino non servanda. Gorionides* c. 19. ה"ה הפרושים היו אומרים נשמור התורה אשר מסרו אבותינו בידינו מפורשת על פי החכמים אשר פרשו את התורה לקבלה והנה הצדוקים אומרים לא נאמין ולא נשמע לכל מסורה ולכל פירוש כי אם לתורת משה לבד: *Ecce Pharisæi dicebant: Servemus legem, quam tradiderunt patres nostri in manus nostras expositam per os sapientum, qui exposuerunt legem per traditionem: Et ecce Sadducæi dicebant: Ne credamus, & ne audiamus ullam traditionem, aut ullam expositionem, nisi legis Mosis solam. Hieronymus* in comentar. ad *Isai.* 59. *Contemnentes legem Dei, & sequentes traditiones hominum, quas illi δευτερώσεις vocant.* Et *Ezech.* 36. *Juxta Judaicas fabulas, quas illi δευτερώσεις appellant*: Et *Epistola* ad Damascum: *Ne videremus aliquid præteriisse eorum, quas Judæi δευτερώσεις vocant, justitiam præferebant.* Et *Epistola* ad Algasiam quæst. x. *Videntur igitur observationes Judaicæ apud imperitos, & vilem plebeculam imaginem habere rationis, humanæque sapientiæ, unde & doctores eorum σοφοὶ h. e. sapientes vocantur. Etsi quando certis diebus traditiones suas exponunt discipulis suis, solent dicere οἱ σοφοὶ δευτεροῦσιν, sapientes docent traditiones.* Si traditiones Judæorum fabulæ fuerint, cur dictum est *Matth.* XXIII. 3. *Super cathedra Mosis sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia ergo, quæcunque dixerint vobis, servate, & facite?* Dicendum est omnia quæ Scribæ & Pharisæi dicebant in cathedra super qua sedebant, & ex ipsius cathedræ vi dicebant, servanda & facienda fuisse, i. e. quæ publica, legitimaque potestate, & autoritate, & ex hujus vel impulsu vel influxu, seu directione docebant, explicabant, jubebant, ac vetabant, & omnia fuisse ab omnibus recipienda: Quæ vero privata sua opinione, ac judicii suorumqne pravitate sive domi, sive in scholis docerent, non audienda fuisse, sed ab eorum tanquam vitioso fermento fuisse cavendum. Optime *Augustinus* lib. IV. de doctrina Christiana cap. 27. *Quoniam boni fideles non quemlibet hominem, sed ipsum Deum obedienter audiunt qui ait;* quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite: Dicunt enim & non faciunt; *ideo audiuntur utiliter, qui etiam utiliter non agunt. Sua enim quærere student, sed sua docere non audent: de loco scilicet superiori sedis Ecclesiasticæ quam sana doctrina constituit. Propter quod ipse Dominis, prinsquam de talibus, quod commemoravi diceret, præmisit* super cathedram Moysi sederunt. *Illa ergo cathedra non eorum, sed Moysis cogebat eos bona dicere, etiam non bona facientes. Agebant ergo sua in vita sua; docere autem sua cathedra illos non permittebat aliena:* Lib. VI. contra Faustum cap. 29. *A malorum moribus imitandis cohibet Dominus suos dicens*: Super cathedram Moysis sedent Scribæ & Pharisæi; quæ dicunt facite; quæ autem faciunt facere nolite; dicunt enim & non faciunt. *In quibus Dominicis verbas utrumque debetis advertere, & quatenus honor delatus sit doctrinæ Moysis, in cujus cathedra etiam mali sedentes bona dicere cogebantur.* Epist. 166. *Cœlestis magister cavendum præmonuit, ut etiam de propositis malis plebem securam faceret, ne propter illos doctrinæ salutaris cathedra desereretur, in qua coguntur etiam mali bona dicere: Neque enim sua sunt, quæ dicunt, sed Dei qui in cathedra unitatis doctrinam posuit veritatis.* In *Psal.* XXXVI. conc. 3. *Vides quia in cathedra Moysis, cui successit*

cessit cathedra Christi, sedent & mali, & tamen dicendo bona non obsunt auditoribus: Quare tu propter malos ipsam cathedram dimisisti. Vid. etiam epist. VII. & alibi. *S. Chrysostomus* homil. XXI. in 1. *Corinth.* & in *Galat.* 1. & homil. 3. *Colos. Quid prodest, quod nos suscipitis, & non auditis ea, quæ a nobis dicuntur? Quid lucri ad vos redit, si nos colitis, & non attenditis ea, quæ vobis dicuntur? Ille est nobis honor, ille cultus est admirandus, qui vobis, & nobis prodest, si nos audiatis: Audite & Paulum dicentem:* Nesciebam fratres, quod sit pontifex. *Audi & Christum dicentem.* Omnia quæ dixerint vobis, ut servetis, servate & facite. *Non me contemnis, sed sacerdotium. Si me eo videris nudatum, tunc me contemne. Tunc nec ego sinor imperare. Quandiu autem in hac sede sedemus, quandiu habemus præsidentiam, habemus & autoritatem & virtutem, etiamsi simus indigni. Si Moysis thronus erat adeo venerandus, ut propter illum audirentur, multo magis Christi thronus. Illum nos accepimus. Ex eo loquimur, ex quo Christus quoque in nobis posuit ministerium reconciliationis. Legati quicunque ii fuerint, propter dignitatem legationis multum honorem assequuntur: Vide enim: Venimus in mediam barbarorum regionem soli inter tot hostes: Et quoniam magnam vim habet jus legationis, omnes eos honorant, omnes eos intuentur, omnes eos tuto emittunt: Et nos ergo suscipimus jus legationis, & a Deo venimus: Hæc est enim dignitas Episcopatus: Venimus ad vos legatione fungentes, rogantes ut bello finem imponatis, & dicimus quibusdam conditionibus, non civitates vobis daturos pollicentes, neque tot & tot frumenti modios, neque mancipia, neque aurum, sed regnum cœlorum, vitam æternam, cum Christo consuetudinem, & alia bona, quæ neque a nobis verbis possunt exprimi, neque a vobis audiri, quandiu fuerimus in hac carne, & vita præsenti. Legatione ergo fungimur; honore autem frui volumus, non propter nos, absit; scimus enim quam sit vilis, sed propter vos, ut vos quæ dicimus, diligenter audiatis, ut utilitatem accipiatis, ut non cum socordia & negligentia, ea quæ dicuntur, attendatis: Non videtis, quomodo legatos cuncti circumstant, & observant. Nos autem Dei legationis munus obimus apud homines: Qui hæc autem effecimus, non sumus nos, sed ipse Episcopatus; non iste aut ille, sed Episcopus: Nemo me audiat, sed dignitatem: Omnia ergo faciamus, ut Deo videtur, ut vivamus ad Dei gloriam, & digni habeamur bonis promissis iis, qui ipsum diligunt, gratia & benignitate Domini nostri Jesu Christi.*

II. *Origenes* περὶ ἀρχῶν lib. IV. c. 2. *Traditiones proferunt de Sabbatho dicentes unum cuique locum suum reputari intra duo millia ulnarum. Alii vero, ex quibus est Dosithæus Samaritanus, notant quidem hujusmodi expositiones, ipsi autem ridiculosius aliquid statuunt, quod unusquisque quo habitu, quo loco, quo positione in die Sabbathi fuerit inventus, ita usque ad vesperam debet permanere, i. e. vel sedens ut sedeat tota die, vel si jacens, ut tota die jaceat: sed & quod erit, non levare onus die Sabbathi, impossibile mihi videtur: Ex his enim ad fabulas infinitas Judæorum doctores devoluti sunt, dicentes non reputari onus, si calceamenta quis habeat sine clavis; onus vero esse si caligas quis cum clavis habuerit: Et siquidem supra unum humerum aliquid portaverit onus judicant, si vero supra utrumque, negabant esse onus. Hieronymus* epist. ad Algasiam. *Quia jussum est ut diebus Sabbathorum sedeat unusquisque in domo sua & non egrediatur, neque ambulet de loco ubi habitat, si quando eos juxta literam cœperimus arctare, ut non jaceant, non ambulent, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta servare, solent dicere; R. Akiba, & Simeon, & Hillel magistri nostri tradiderunt nobis ut bis mille pedes ambulemus in Sabbatho, & cetera istiusmodi doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei. Non quod dicamus sedendum semper esse in Sabbatho, & de loco, in quo fuerit occupatus, non recedendum, sed quod id impossibile legis est, in quo infirmatur per carnem, spirituali observatione complendum est.* Vide in hoc Opere tractatus jam editos de *Sabbatho* & de *Commixtionibus Sabbathicis*.

Apostoli accusantur a Pharisæis, quod evellerent spicas in Sabbatho *Matth.* XII. 2. *In illo tempore abiit Jesu per sata Sabbatho; discipuli autem ejus esurientes, cœperunt vellere spicas, & manducare: Pharisæi autem videntes dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbathis.* Vid. *Mar.* II. 12. *Luc.* VII. 1. *Maimonides* Schabb. c. 8. קוצר גרוגרת חייב ותולש תולדות קוצר. *Metens Sabbatho vel tantillum reus est, & vellens spicas est species messionis: Et quicunque aliquid decerpit e germinatione sua, reus est sub nomine metentis.* Reprehenditur Christus servator, quod in Sabbatho hominis manum aridam sanaverit. *Matth.* XII. 10. *Et cum inde transisset venit in Synagogam eorum, &*

ecce

ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum dicentes: Si licet Sabbathis curare? Ut accusarent eum. Ipse autem dixit illis. Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc Sabbathis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam? Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet Sabbathis benefacere: Tunc ait homini: Extende manum tuam; & extendit: Et restituta est sanitas, sicut altera. Vid. *Mar.* III. 21. *Luc.* VI. 6. Licet hoc permissum sit ex eorum constitutionibus. *Tanchum* fol. 9. col. 2. *Periculum vitæ pellit Sabbathum: dicunt sapientes nostri, nec non circumcisio, & illius sanatia.* Iterum reprehenditur *Joh.* IX. 63. quod cæcum in Sabbatho sanaverit: *Hæc cum dixisset expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus.* Et mox. *Erat autem Sabbathum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis. Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo a Deo, qui Sabbathum non custodit.* *Schabb.* fol. 108. col. 2. *Unus dicit: Vinum in medium oculi injici prohibitum, poni super palpebras licitum: Alter dicit: Sputum etiam super palpebras poni prohibitum.* *Maimonides Schabb.* cap. XXI. *Non indunt vinum in oculum Sabbatho, at ponunt in supercilia. Verum non licet salivam insulsam ponere vel super palpebras.* Non licuisse repugnare contra hostes in Sabbatho constat ex I. *Maccab.* II. 32. *Et statim permenerunt ad eos, & constituerunt adversus eos prælium in die Sabbathorum, & dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc? Exite & facite secundum verbum regis Antiochi, & vivetis: & dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem Sabbathorum. Et concitaverunt adversus eos prælium: Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta, dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra; & testes erunt super nos cælum & terra, quod injuste perditis nos. Et intulerunt illis bellum Sabbathis, & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum, usque ad mille animas hominum.* Quod tamen postea mutatum est. Ibid. *Et dixit vir proximo suo. Si omnes fecerimus, sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris, & justificationibus nostris, nunc citius disperdent nos a terra. Et cogitaverunt in die illa dicentes: Omnis homo, quicunque venerit ad nos in bello die Sabbathorum, pugnemus adversus eum, & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.* Hoc factum autore Mattathia Hasmonæo scribit *Josephus* Orig. lib. XII. 8. *At ille docuit eos pugnandum etiam Sabbathis.* *Gorionides* fol. 36. col. I. *Matthathias docuit Israelem pugnare in Sabbatho.* 3. Vide reliqua quæ spectant Sabbathum, in supracitatis tractatibus de *Sabbatho* & de *commixtionibus Sabbathicis*.

III. Frequenter jejunabant *Matth.* IX. 14. *Luc.* V. 33. *Hierosf. Kilaim. R. Jose jejunavit actoginta jejunia, & R. Simeon ben Lachise trecenta eo fine, ut viderent R. Chajah Rabba.* Rabi Zadoch per quadraginta annos jejunavit a tempore sc. quo sponte apertæ sunt portæ templi, quod erat indicium venturi excidii *Juchasin* fol. 59. *De R. Josua ben Anania dicunt, quod omnibus diebus vitæ suæ* הו שחרו פניו ספני תעניות *nigra fuit facies ejus præ jejuniis.* *Babyl. Sotah* fol. 12. I. *Quare vocatur nomen ejus Ashur?* I. Paral. IV. 5. שהושחרו פניו *quia nigra fuit facies ejus præ jejunia.* Deformabant facies suas in jejuniis: *Matth.* VI. 16. Ἀφανίζουσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν. *Taanith* cap. 2. *In publicis jejuniis accipit unusquisque cineres, ac imponit capiti sua.* Præcipue bis in hebdomada jejunabant; uti dicitur *Luc.* XVIII. 12. *Jejuno bis in Sabbatho.* *Babyl. Bava Kama* fol. 82. 2. *Ezra decrevit decem decreta. Instituit publicam legis lectionem diebus hebdomadis secundo & quinto; iterumque Sabbatho ad Mincha; instituit sessionem judicum in civitatibus; diebus hebdomadis secundo & quinto &c.* *Hierosal. Megillah* fol. 75. I. *Rationem quare de die secunda & quinta decretum est, si quæras, respondendum est ex eo* (loquit Glossa) *quod dicitur in Midras de Mose, quod sc. adscendit in montem ad tabulas secundas recipiendas die hebdomadis quinto, descenditque pacato jam Deo, die hebdomadis secunda. Cum tempus gratiæ asset ascensio, ita ac descensio, de diebus secundo & quinto sic statuerunt. Ideoque etiam die secundo & quinto jejunare sunt soliti.* In *Megillah Taanith.* *Decreverunt doctores nostri f. m. jejunandum esse diebus secunda & quinto propter tria, videlicet ob destructum templum, ob legem conflagratam, & ob probrum Divini nominis.* Cetera, quæ spectant jejunium, vide tractatum *Taanith* Gemara Hierosolymitana illustratum, & Tosaphia *Taanith* jam edita in hoc opere. Austerissimum vitæ genus sectabantur, ut populo pii viderentur.

IV.

IV. De lotione manuum *Marc.* VII. 3. ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται. Quod varie interpretatur: *Vulgata* & *Erasmus crebro* i. e. πυκνῶς; ut sit adverbium & valeat *crebro sedulo*, ac *diligenter*, ducta metaphora a pugilum pugna quæ πυγμὴ dicitur, in qua sæpe & magna cum diligentia pugni jactantur; ita ut πυγμῇ aliquid agere, sit iterato sæpe, ac enixe agere: Lexicon Græco-Latinum vetus πυγμὴ *dimicatio*, *pugna*; & Latino-Græcum; *pugna* μάχη πυγμή. Videmus apud veterum quendam cognatam huic vocem πὺξ adverbiascere: οἱ δὲ φράγγοι ἅτε ἐσκωμμένοι ἐτύγχανον πὺξ τι καὶ ἐπιπολὺ βόθρους ὀρύξαντες ταύτῃ ἀσφαλέστατα ἔμενον: Hincque concludit contra *Bezam Casaubonus*: *Sane non magis isto loco* πυγμῇ νίψασθαι *pugno lavare censuerim*, *quam in superiori loco* πὺξ ὀρύξαντας *pugno fodientes*: Quod videtur confirmari a Syro in quo *lavare btiloith* est, uti *Luc.* I. 39. *abire btiloith* μετὰ σπουδῆς. Alii: *Nisi pugno laverint*. *Exod.* XXI. 18. באגרף LXX. πυγμῇ. *Hieronymus pugno*. *Isai.* LVIII. 4. באגרפין LXX. πυγμαῖς; *Hieronymus pugnis*. Est autem אגרף manus in digitos contracta; unde בעלי אגרף, qui pugnis valent. Quod consonum est Judæorum consuetudini, ac traditioni. *Jadaim* II. 3. ידים מטמאות ומיטהרות עד הפרק. *Manus polluuntur*, & *mundificantur usque ad juncturam lacerti*. *Cholin* fol. 106. *Lotio manuum* לחולין עד הפרק *quoad res communes* (vel ad cibum communem) *erat usque ad juncturam lacerti*. *Et mundificatio manuum*, & *pedum in templo erat usque ad juncturam*. פרק inquit *Aruch est ubi distinguitur brachium a manu*. Glossa in *Jadaim* l. c. *Aquæ secundæ mundificant*, *quicquid manuum laverant aquæ primæ at vero si aquæ primæ excesserant ultra juncturam lacerti*, *aquæ secundæ non mundificant*, *quoniam non mundificant ultra juncturam*; *si ergo redeant aquæ*, *quæ juncturam excesserunt in manus iterum*, *immundæ sunt*. *Scaliger* cap. VII. Trihær. πυγμῇ νίπτεσθαι (*inquit*) ex *Marc.* VII. 3. ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, ἐκ ἐσθίουσι. *Syrus* reddidit *btiloith*, accurate diligenter. Arabicæ duæ diversæ paraphrases omittunt; tertia ab illis diversa exponit *sæpissime*, ex interpretibus Græcorum, qui πυγμῇ pro eo quod *Homero* πύκα id est *frequenter* accipiunt: Inde infimæ vetustatis Christiani scriptores πὺξ & πυγμῇ pro eodem usurpant, i. e. *sæpissime*. Certe verum esse eo verbo diligentem, & accuratam lotionem significari: Non tamen hoc est originem veram referre. Docti viri adducunt huc ex ritualibus Judæorum, quæ quamvis ad rem faciunt, non tamen ritum exponunt. A Judæo quovis etiam Judaismi imperito, si quæratur quid sit נטילת ידים *elevatio manuum* χειρολυσία, respondebit statim quid sit. Judæus lotioni manum operans quinque digitorum ἄκρα inter se jungit, & quum extremitates digitorum sic inter se commiserit, inde fit, ut manus in pugni speciem collecta sit, non tamen ut verum pugnum, qui Græcis πυγμὴ καὶ γρόνθος dicitur, faciat, sed πυγμῇ, vocatur, quia aliud nomen reperiri non potuit; πυγμὴ enim proprie est manus compressio digitis quatuor in volam inclusis, solo pollice in indicem incumbente: Hoc vero manus schema colligitur pollicis ungue cum quatuor digitorum summitatibus conjuncto. Cum igitur manus sic confirmatæ fuerint, attolluntur, ita ut aqua, quæ inter lavandum manibus hæserit, una cum sordibus per exteriores partes manuum ad cubitum usque defluant, & mox manibus eodem schemate manente terram versus pronis dimissis, ab cubitis in terram decidant: Itaque in lotione manuum tria fiunt; lavantur manus ita ut omnes sordes eluantur; componuntur deinde in pugnum, postremo elevantur, & demittuntur. Inde vides quare elevatio manuum vocata sit accurata illa χειρολυσία, qua ab antiquis usque temporibus hactenus utuntur Judæi. Sordes autem, & siquæ in manibus adhuc cum aqua adhæserint, vocantur חוצצי טבילה τὰ λεπτὰ τῆς λύσεως. Quare πυγμῇ νίπτεσθαι non est pugno in cavum manus alterius immisso defricari, quod putant viri docti; Hoc enim sane fiebat; sed est elevatio manuum in pugni figuram compositarum. Hactenus *Scaliger*. Quanti facerent lotionem manuum disce ex *Erubbin* fol. 21. 2. *Historia est de Rabi Akiba*, *quod erat vinctus in carcere*, & *ministrabat ei Rabi Josua lector*. *Attulerunt ei in dies aquam per mensuram*. *Die quodam occurrit ei custos carceris*, & *dicit ei*. *Hodie nimium aquæ habes*: *Effudit dimidium*, & *dedit ei dimidium*. *Cum perveniret ad R. Akiba*, *totam rem ei enarravit*. *Dicit ei R. Akiba*. *Da mihi aquam ut lavem manus*. *Dicit alter*. *Non sufficit aqua ut bibas*, *num sufficit ut laves manus*? *Cui ille*. *Quid factam in te ubi est reatus mortis*? *Præstat ut moriar ipse siti*, *quam ut transgrediar mentem collegarum*. Refertur in *Berachoth* fol. 46. 2. quod excommuni-

ca-

carint Eleazarum ben Hazar שפקפק בנטילת ידים *quod vilifaceret lotionem manuum*, cumque mortuus esset jussu Synhedrii lapidem magnum impositum fuisse ejus feretro. Accusantur Apostoli *Matth.* xv. 2. quod illotis manibus comederent panem. *Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lavant manus suas, quum edunt panem. Challah* fol. 58. 3. *R. Jose nomine R. Shabeni, & R. Chajah nomine Simeonis ben Lakisch. Tenetur quivis quatuor milliaria ire ad lavandum manus. Traditum est lotionem ante cibum pro lubitu, a cibo esse de jure. Ante cibum vero, non item a cibo quædam preces recitandæ sunt. R. Jacob bar R. Isaacb dixit: An dicis cum quis lavat, preces recitare, & tamen lotionem arbitrio relinquis? Dicunt teneri quatuor milliaria ire ad lavandum manus, & tamen rem arbitrariam esse affirmas.* Quamvis licitum esset edere cibos immundos, tamen Pharisæi illos in munditia comedebant. *Maimonides* cap. 16. de cibis immundis. *Quamvis permissum sit edere edulia immunda; religiosi tamen antiqui comederunt communem victum suum in munditia, & caverunt sibi ad immunditia omnibus diebus suis, atque illi vocabantur Pharisæi. Atque res hæc summæ sanctitatis & via summæ religionis, ut se scilicet homo segreget, & separet a vulgo, atque eos nec tangat, nec cum iis comedat, nec* [illegible]*at, nam separatio talis inducit in puritatem corporis ab operibus malis.* Salomo *Erubbin* l. c. dicitur autor lotionis manuum. *Dicit Samuel:* בשעה שתקן שלמה עירובין ונטילת ידים. *Eo tempore quo Salomon instituit Erubbin, & lotionem manuum, prodiit Bath Kol, & dixit: Mi fili si sapiat cor tuum, lætabitur & meum.* Tamen de ejus autore ambigitur *Hierosol.* Schabb fol. 3. 4. *Hillel & Schammai decreverunt de munditia manuum. R. Jose ben Rabbi Bon nomine R. Levi dicit: Antea exhibita erat ista traditio, sed ipsorum exciderat memoria; prodeunt hi secundi, & statuunt secundum mentem priorum.*

Deinde legitur *Marc.* vii. 4. Ἀπὸ ἀγορᾶς ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι. In quodam vetustissimo exemplari notatum est additum esse ὅταν ἔλθωσι *quum venerint* a foro scilicet. Nonnulli totius corporis ablutionem colligunt ex Græco verbo βαπτίζεσθαι. *Plutarchus* lib. de superstitione: βάπτισον σεαυτὸν εἰς θάλασσαν. Hinc exorti Hemerobaptistæ, & ex Pharisæis Banus illi Eremita, de quo *Josephus* in principio suæ vitæ: ψυχρῷ ὕδατι τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα λούεσθαι πρὸς ἁγνείαν. Immersionem totius corporis non esse hic intelligendam constat ex eo, quod talis immersio non adhibeatur, nisi quando contrahatur pollutio a causis immunditiei principalioribus. *Raschi* in Kelim cap. 1. *Homo & vasa non contrahunt immunditiem* אלא מאב הטומאה: nisi a patre immunditiei, quales sunt *immunditia a reptili, a concubitu feminis, a polluto per mortuum, a leproso, ab aqua purificationis, a coeunte cum menstruosa, a fluxu seminiflui, a sputo ejus, ab urina ejus, a sanguine menstruosæ, a profluvioso &c.* Si his pollueretur, opus habebat immersione totius corporis. Ob immunditics inferiores satis erat purificatio manuum. Multo minus intelligendum est de rebus emtis a foro, quod essent abluendæ, uti reddunt nonnulli Interpretes: *Et quod e foro emunt, nisi illud lavent, non comedunt:* Cum quædam essent, quæ non erant abluenda, quædam quæ emta non illico comedebantur, & canones traditionales distinguant, quæ ab ipso foro licita erant, & quæ non; explicandus ita est locus *Marci*; Domi manentes non comedunt, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται, *nisi pugnum laverint*; At redeuntes e foro non comedunt, ἐὰν μὴ πυγμῇ βαπτίζωνται *nisi pugnum in aquam immerserint* incerti ad quamnam immunditiem accesserint in foro. *Maimonides* in Mikvaoth cap. 11. *Lotio manuum neque immersio manuum erat a Scribis. Manus quæ opus habuerunt* טבילה *mersione non tinxerunt nisi loco idoneo, ubi scilicet congregabantur 46. sata aquarum. Nam in loco ubi tinxit quis vascula, tingere licuit manus. At vero manus, quæ opus habent* נטילה *lotione tantum, si eas tingunt in congregatione aquarum, mundæ sunt, sive tinxerint in aquis bancis, sive in vasculis, sive in pavimento. Non mundificant manus* (quoad lotionem) *donec effundantur aquæ super manus e vasculo, nam non lavant manus nisi e vasculo.*

Sequitur *Luc.* ibid. *Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum.* Ab hac lavandi consuetudine a *Justino* Martyre in dialogo cum Tryphone vocantur Βαπτισταί. Apud *Suidam* ξεστῶν καὶ πινάκων καὶ ποτηρίων καθαρισμοί. Lex. vet. πίναξ: In veteri Glossario ξέστης τὸ ἄγγος, & alibi ξέστης τὸ μέτρον, ξέστης horciolus; Aliis ξέστης est quicquid ablui potest, ut lapidea hydria. Ambiguum est an ξέστης deducendum sit a ξεστῷ. De Sextariis

acci-

accipere eſt admodum conveniens; Etenim ſi deducatur a ξεστή, qua raſilia, tornatilia, lignea ſcilicet denotantur. Et fortaſſe utenſilia iſta quæ a Rabbinis vocantur פשוטים *plana* apponunturque τοῖς מקבלים aliquid intra ſe recipientibus, hac voce exprimuntur. Hujus claſſis erant cultri, menſæ, ſedilia &c. de quibus pollutionis capacibus vide *Kelim* cap. 22. ubi numeratur שלחן *menſa* הרופקי *tabellula* vel menſula lignea, ubi reponebantur vinum, & fructus, inde ad menſam adducenda: ספסל *ſedile*, שרפרן *Scabellum* pedum ſub ſedili. Χαλκίων כלי מתכת *Schabb.* 118. 11. *Catinos in quibus comedit veſpere abluunt ut comedat in iis mane; mane abluunt eos, ut in iis comedat meridie, meridie abluunt eos, ut iis comedat ad Mincham: Poſt Mincham ulterius non proluit iterum; verum pocula, lagenas, & utres proluit; & ſic per totum diem.* Ablutio horum vaſculorum erat per שטיפה *immerſionem*; vid. *Aruch* in עשר. *Peſakim* fol. 17. 2. *Omnia vaſa* שיש להן אחוריים ותוך *quæ habent exterius, & interius eorum, ſi inquinatur interius inquinatur etiam exterius; at vero* נטמא גבו לא נטמא תוכו *ſi inquinetur exterius eorum, non inquinatur interius.* Per κλινῶν intellige lectos non cubiculares, ſed diſcubitorios, ſeu triclinares, quod eos in tricliniis haberent, in quibus recumbentes cibos ſumebant; de quibus *Matth.* XXIII. 25. & *Luc.* XI. 39. Lecti imunditiem contrahebant vel illam quæ טומאת מדרס, vel illam, quæ טומאת מגע מדרס vocabatur. מטה טמאה מדרס erat lectus, in quem vel ſederat, vel ſteterat, vel ſe inclinaverat, vel innixus fuerat, vel pependerat profluvioſus aut profluvioſa, aut menſtruoſa, aut leproſus, מטה טמאה מגע מדרס, erat lectus, quem tetigerat aliquid, quod hi tetigerant. Vox ergo βαπτισμὸς ad hæc omnia applicata proprie non accipienda eſt de tinctione aut immerſione, ſed quoad nonnulla de lotione tantum, & quoad nonnulla tantum de adſperſione.

C A P U T VI.

I. *Quod non comedant cum peccatoribus.* II. *De eorum precibus.* III. *De Decimis.* IV. *De cura conquirendi proſelitos.* V. *De Phylacteriis, & Fimbriis.* VI. *De jurandi formulis, & de voto Corban.*

I. Averſabantur publicanos, & peccatores, hinc reprehenditur ab illis Chriſtus *Matth.* IX. 11. *Quare cum*

publicanis & peccatoribus edit magiſter veſter? Et *Luc.* VII. 39. *Hic ſi eſſet propheta, noſſet quæ & qualis ſit ea mulier, quæ tangit eum, nam peccatrix eſt.* Publicani exoſi erant Judæis. *Maimonides* in גזלה cap. 5. *Homines de quibus præſumitur eos fures eſſe, præſumiturque omnes eorum opes per rapinam congeſtas eſſe, opuſque totum ſuum eſſe opus rapacium; veluti publicanorum & latronum, opibus uti non licet, nec eſt eorum nummus cum tuo commiſcendus, eo quod præſumitur ex rapina acquiſitus. Babyl. Sanhedr.* fol. 25. 2. Inter eos qui nec ad judicandum idonei fuerunt, nec ad teſtimonium in judicio perhibendum numerantur הגבאין והמוכסין. *Exactores & publicani. Maimonides* ubi ſupra. *Quandonam ſunt publicani reputandi pro furibus? Quando ſcilicet eſt gentilis; vel quando ex ſeipſo illud muneris uſurpat, vel quando a rege deputatus non definitam ſummam exigit, ſed pro arbitrio. Hieroſ. Demai* fol. 23. 1. חבר שנעשה גבאי דוחין אותו מחבורתו. *Religioſus qui evadit publicanus, pellendus eſt a ſocietate religioſa.* Ne a vulgo quidem quem עם הארץ populum terræ vocabant, tangi volebant. In *Juchaſin. Phariſæi non permittebant ſe tangi a populo terræ.* De *Jeſai.* LXV. 5. *Qui dicunt: Recede a me, ne appropinques mihi, quia immundus es.* Hebraice. *Quia ſanctior te ſum.* Samaritani teſte *Epiphanio* cum occurrunt Judæo, aut Chriſtiano, aut Mahamedano exclamant: *Ne tangas me, ne attingito me:* ἔχουσι δὲ καὶ ἄλλα τινὰ ἀνοίας ἔθη παλαιᾶς ἅμα κλυζόμενοι ἐπὰν ἀπὸ ξένης ἔλθωσι, μεμιαμμένοι δῆθεν, ὕδατι σὺν ἱματίοις βαπτιζόμενοι ἐπὰν ἅψωνται ἑτέρου τῶν ἀλλοεθνῶν, μιασμὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τινὸς ἅψασθαι, ἤτοι θίγειν ἄλλου τινὸς ἀνθρώπου ἀπ' ἄλλου δόγματος. *Habent & alias quaſdam veſaniæ priſcæ conſuetudines. Urina enim ſe proluunt, poſtquam ab externis venerint, polluti videlicet; ſimiliter & aquæ ſe cum veſtimentis immergunt, ubi contigerint aliquem alterius gentis exiſtentem. Pro inquinamento enim habent a quopiam contingi, aut contingere alium aliquem alterius dogmatis hominem.* Et paulo poſt de Doſithæis agens: ὡσαύτως μὲν περιτομήν τε καὶ σάββατον καὶ τὸ μὴ θιγγάνειν τινὸς διὰ τὸ βδελύττεσθαι πάντα ἄνθρωπον ὁμοίως ἔχουσι. *Similiter & circumciſionem & Sabbathum, & ſtudium non contrectandi quempiam (abominantur enim omnem hominem) communia habent.*

II. *Matth.* VI. 5. Φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς *Tanchum* fol. 35. 1. *Pergit ad Synagogam ad orandum. Hieros Beracoth*

fol. 2. 1. תני הקורא קורם לכן לא יצא ידי חובתו אם כן לסה קורין אותה בבית הכנסת אמר ר' יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת יד חבתו אלא כדי לעמור בתפילה מתוך דבר של תורה *Traditio: Si ante hanc horam legat, non satisfacit debito; si ita est; cur tam* (sc. שמע) *legunt in Synagoga? Dicit R. Jose: non legunt illam in Synagoga ut satisfaciant debito, sed ut stent in oratione propter legem. Babyl. Beracoth* fol. 30. 1. לעולם לישתף איניש נפשיה בהרי ציבורא *orantem oportet semper cum orat, se cum Ecclesia consociare. Rabbenu Asher* in *Berachot* fol. 69. 3. *Cum quis vespere ab agro se domum confert ne dicat: Ibo in domum meam, sed primo se conferat ad Synagogam, & si habilis sit ad lectionem, aliquid legat, si ad recitandas traditiones recitet, & deinde recitet* שמע *& precetur.* Crediderunt orationes in Synagoga peractas a Deo exaudiri. *Maimonides* in *Tephillah* cap. 8. *Orationes Synagogæ non respuit Deus, etiamsi minti illic adsint peccatores: Necesse est ergo ut homo congregationi se associet, & ne solus oret, cum datur opportunitas orandi cum congregatione. Accedat ergo unusquisque mane & vespere ad Synagogam. Et si cui sit Synagoga in urbe sua, & in ea non oret cum congregatione, vocatur ille* שכן רע *vicinus malus.* Et cap. 6. *Prohibetur Synagogam præteriri tempore orationum nisi quid oneris in dorso portet, aut nisi sint plures in eadem urbe Synagogæ, nam tum censeri potest ad aliam eum proficisci, aut nisi sint duo ostia in Synagoga, nam præterito uno, per aliud eum introiturum esse, censeri potest. Si vero capite gerat phylacteria, eum præterire ei est permissum, eo quod illa testentur non immemorem eum esse legis. Babyl. Berachoth* fol. 8. 1. *Dicit S. B. quicunque incumbit studio legis, & retributioni misericordiæ, & quicumque orat cum Synagoga, reputo ego de eo, ac si me filiosque meos redimeret de nationibus mundi. Et quicunque non orat cum Synagoga, vocatur vicinus malus, sicut dicitur* Jerem. XII. 14. Sic dicit Dominus de omnibus vicinis meis malis. Non credendum est Christum servatorem omnes in Synagoga orationes damnasse. Nam & ipse legitur & in Synagoga sæpe orasse, neque reprehendisse publicas preces a toto coetu in plateis peractas, sed tantum orationes privatas publice fusas & in ominum conspectu, ut inde nomen & famam a prætereuntibus aucuparentur.

Pergit Evangelista l. c. Καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν. *Hieros.* in *Berachoth* fol. 8. 1. *Dixit R. Jochanan. Vidi ego R. Jamai stantem atque orantem in plateis Tsippori, & pregredientem ad quatuor cubitos, atque orantem orationem addititiam. Taanith* cap. 2. *Quisnam ritus jejuniorum? Arcam produxerunt in plateas urbis, cineremque sparserunt in Arcam, & in caput præfecti Synhedrii, & vice-præfecti, atque imposuit quisque cineres in caput suum &c. Stant orantes, ac seniorem aliquem idoneum statuunt coram Arca, atque orat ille coram iis quatuor & viginti orationes. Maimonides Tephillah* cap. 11. *Orabant in plateis in festis & publicis jejuniis.* Preterea l. c. *Matth.* legitur: ἑστῶτες προσεύχεσθαι. Stantes orare solebant. *Babyl. Berachoth* fol. 26. 2. *Scriptum est:* Et surrexit Abraham multo mane ad locum, ubi steterat coram Domino. ואין עמירה אלא תפלה *At stare nihil aliud est quam orare; sicut dicitur:* ויעמד פנחס ויפלל: Et stetit Pinchas & oravit. *Hierosol. Berachoth* fol. 20. 1. *Ingreditur quis in Synagogam* ומצאן עומדין בתפלה. *Et invenit illos stantes in oratione. Hierosol. Beracoth* iterum fol. 8. 3. *Vidi ego R. Jannai stantem, atque orantem. Maimonides* in *Deah* cap. 5. *Discipulus sapientum deorsum spectat* כשהוה עומד בתפלה *cum stat orans.* Orationes institutas fuisse secundum sacrificia jugia asserunt Judæi *Beracoth* fol. 62. 1. *R. Jose, R. Chanina dicit. Patriarchæ instituerunt orationes; R. Josue ben Levi dicit: Instituerunt eas secundum sacrificia jugia. Oratio matutina est usque ad horam quartam; oratio Minchæ usque ad vesperam: Quænam est Minchah magna? Ab hora sexta & dimidia. Quænam est Minchah parva? Ab hora nona, & dimidia &c.* De vespertina dubitatum est utrum ex debito, an arbitraria esset: *Hieros. Taanith* fol. 67. *Historia est de discipulo quodam qui venit & interrogavit R. Josua* תפילה רערב מה היא *Oratio vespertina cujus qualitatis est? Respondit illa* רשות *Arbitraria. Venit ad Rabban Gamaliel & interrogavit, & ille dixit:* חובה *est debita.* Cui alter: *Nonne R. Josua dixit mihi; est arbitraria? Et ille: Cras cum ego ingrediar consessum, prosta tu & de hac re interroga: Prostitit iste discipulus, & interrogavit Rabban Gamaliel: Oratio vespertina cujus qualitatis est? Respondit ille:* חובה *debita. Et alter: Et ecce R. Josua dicit; quod sit arbitraria: Tum Gamaliel ad Josua: Num tu dicis, quod sit arbitraria? Dicit ei non: Dicit: Exurge in pedes tuos, ut in te testautur.* Statas octodecim fuisse, quæ quotidie recitandæ erant, testantur Judæi *Taanith* 65.

3. *Qua-*

3. *Quare sunt orationes quotidianæ octodecim. R. Josue ben Levi dicit. Secundum Psalmos ab initio Psalmorum ad:* Exaudiat te Deus in die tribulationis. *Psal.* xx. *Si autem dicat tibi quisquam quod sunt novemdecim. Dicit ei:* Quare fremuerunt (*Psal.* II.) *Non est de iis. Hinc dicunt: Ille qui orat, & non exauditur, necesse habet, ut jejunet.* Simeonem Pekolæum in ordinem redegisse octodecim orationes legitur *Babyl. Beracoth* 28. 2. *Tradiderunt Sapientis Simeonem Pekolæum in ordinem redegisse octodecim orationes seriatim coram Rabban Gamaliel in Jafne. Dixit Rabban Gamaliel sapientibus: Nam quis est, qui novit orationem instituere in Sadducæos? Prostitit Samuel parvus, atque instituit &c.* Siquis non posset has orationes memoriter recitare, earum summulam compendiosam recitare debebat. *Babyl. Beracoth* l. c. *Dicit Rabban Gamaliel: Uno quoque die oret unusquisque octodecim orationes: R. Josue dicit:* תפלל מעין י״ח *oret summulam istarum octodecim. Et R. Akiba dicit.* אם שגורה תפלתו מתפלל י״ח ואם לאו מעין י״ח *Si expedita sit oratio in ore ejus, octodecim oret, si minus oret summulam istarum octodecim.*

Legitur præterea in *Matth.* l. c. μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. Extat exemplum battologiæ Ethnicorum supplicantium apud *Lampridium* in *Commodo*. *Parricida trahatur, rogamus; Auguste, parricida trahatur; hoc rogamus, parricida trahatur; exaudi Cæsar; delatores ad leonem, exaudi Cæsar; delatores ad leonem, exaudi Cæsar &c.* Vide eandem in *Severo*. *Gallieni* in *Avidio Cassio*. *Antonine pie, Dii te servent; Antonine clemens Dii te servent, Antonine clemens Dii te servent.* Vid. & *Capitolinum* in *Maximinis*. Battologiam sapiunt illa 1. *Reg.* XVIII. 26. *Baalitæ nomen Baal invocarunt a mane ad meridiem, dicentes: Audi nos o Baal.* Judæi, ut legitur in eorum liturgiis, συνωνυμίαις usi sunt, non eadem repetentes iisdem verbas, at idem variatis phrasibus proferentes. *Hierof. Taanith* fol. 67. 3. כל המרבה תפלה נענה *Omnis multiplicans orationem exauditur.* Præter *Suicerum* in βαττολογία, vid. differt. *Balthasar Stolbergii de Battologiis*. Prolixi erant in precibus. *Babyl. Beracoth* 32. 3. *Religiosi antiquiores soliti sunt per horam morari* (meditantes ante inceptas preces) *unde hoc? Dicit R. Jehosua ben Levi; ex eo quod dicit Scriptura.* אשרי יושבי ביתך Beati sunt qui sedent in domo tua. *Dicit etiam R. Jehosua ben Levi. Tenetur etiam orans ad morandum post preces suas per spatium horæ, sicut dicitur:* Justi laudabunt te Domine: ישבו ישרים את פניך sedebunt recti ante faciem tuam. *Necesse est ergo, ut moretur* (meditans) *per horam unam ante preces, & per horam unam post preces &c. Religiosi antiquiores morati sunt per spatium horæ ante preces, precati sunt per spatium horæ, & morati sunt per spatium horæ post preces. Cum ergo novem horas unoquoque die precibus immorando insumerent, quomodo reliquum legis est ab iis præstitum? & quomodo curatum est ab iis de rebus suis mundanis? Ast ideo quia religiosi essent, observata est lex eorum, & curatæ sunt res eorum.* Atque ibid. fol. 54. 2. *Prolixa oratio vitam protrahit.*

Pergit Matth. l. c. Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς: Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. *Isai.* LXIII. & LXIV. 8. *Pater noster qui es in cœlis. Sotah* cap. IX. *Quemnam habemus cui innitamur?* על אבינו שבשמים *Super patrem nostrum, qui est in cœlis. Joma* cap. VIII. *Benedicti vos o Israelitæ, quis vos purificat? Pater vester, qui est in cœlis. Hierosol. Maaseroth* fol. 50. 3. *Patri vestro, qui est in cœlis non dedistis, sed mihi Sacerdoti. Maimonides* in *Tephilloth*. אבינו שבשמים *Pater noster, qui es in cœlis, sic nobiscum agas, sicut promisisti per prophetas.* Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου: Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. *Babyl. Beracoth.* fol. 40. 2. כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. *Omnis oratio in qua non sit memoria regni Dei non est oratio. Dicit Abai par censendum est illud τῷ Rabb quod traditur* לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי. Non transgressus sum præcepta tua, nec sum oblitus: Deut. XXVI. 13. Non transgressus sum: id est *non agendo gratias:* Et non oblitus sum; id est *non oblitus sum memorare nomen tuum. At a R. Jochanan sic traditur. Et non oblitus sum memorare nomen tuum.* Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ &c. *Babyl. Beracoth* fol. 29. 2. *Quænam est oratio brevis? R. Eliezer dicit:* עשה רצונך בשמים. *Voluntatem tuam fac in cœlis, & dato quietem spiritus timentibus te infra,* vel *in terra.* Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον &c. *Babyl. Berachoth* l. c. *Necessitates populi tui Israel sunt multæ, & cogitatio eorum tenuis* (*itaut non norint necessitates suas patefacere*) *sit beneplacitum tuum, ut des unicuique* פרנסתו *quod sufficiat in alimentum:* Ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. *Babyl. Beracoth* fol. 16. 2. *R. Jehuda precari sic fuit solitus: Sit beneplacitum tuum, ut liberes nos ab impudentibus, & impudentia, ab homine malo, & ab occursu malo, ab affectu malo, a socio ma-*

malo, a vicino malo, a Satana destructore, a judicio duro, & ab adversario duro &c.

III. *Luc.* XVIII. 12. ait quidam Pharisæus ἀποδεκατῶ ὅσα κτῶμαι. *Decimo quæcunque possideo*. Imitatus professionem offerentis primitias *Deut.* XXVI. 13. *Abstuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Levitæ, atque advenæ pupillo & viduæ*. Propter metum diligentes erant in decimando. *Sanhedr.* 83. 1. ואוכל טבל בםיתה *Qui comedit indecimatum reus est mortis*. In decimando ex decreto Scribarum hic erat modus & mensura. E frugibus trituratis & ventilabro purgatis 1. excipitur quinta pars pro sacerdote, hæc vocabatur תרומה גדולה *ablatio magna*. 2. Decima pars residui Levitæ cedebat, vocabatur hæc מעשר ראשון *decima prima*. 3. Decima pars iterum e residuo tollenda & comedenda Hierosolymis, aut redimenda, vocabatur hæc מעשר שני *decima secunda*. 4. Levita decimam dat e suo Sacerdoti; vocabatur מעשר המעשר *decima decimæ* de quibus uberrime actum est a nobis in tractatibus *Demai Terumoth*, *Maaseroth* &c. *Epiphanius* de Pharisæis: ἀπεδεκάτουν τὰ δεκάτωτα, τὰς ἀπαρχὰς ἐδίδουν, τριακοντάδας τε καὶ πεντηκοντάδας, τάς τε θυσίας ἀπροφασίστως καὶ τὰς εὐχὰς ἀπετίνον. *Decimabant etiam decimas, vel decimarum etiam decimas dabant, tricesimas, & quinquagesimas, sacrificia etiam & vota firmissime solvebant*. De his vide *Joseph* Orig. lib. IV. cap. 18. *Matth.* XXIII. 23. ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ ἄνηθον τὸ κύμινον. *Maaseroth* cap. 1. *Quodcunque cedit in cibum quodque custoditur, atque e terra nascitur, decimetur*. Quamvis decimatio olerum, uti legitur *Babyl. Joma* fol. 83. 2. instituta fuerit ex decreto Scribarum; מעשר ירק דרבנן *Decimatio olerum est e Rabbinis*; tamen a Christo approbata est, dicente: *Illa non oportet omittere*. τὸ ἡδύοσμον in *Shevith* cap. 1. vocatur הרנרנה numeraturque inter ea, quæ obligantur ad legem anni septimi; ab *Aruch* vocatur מינטא *Mentha*. Vocatur aliquando מינתא *Oketsin* cap. 1. Ubi *Rascui*. *Arucho vernacule est* מינטא *Mentha, estque suavis odoris, eam ergo in Synagogis spargunt, boni odoris gratia*: τὸ ἄνηθον. A Rabbinis vocatur שבת *Oketsin* cap. 3. ubi *Raschi*: שברת: *Est de genere herbarum, & decimatur & quoad semen, & quoad herbam*. *Maimonides*. *Comeditur crudum post cibum, & non coquendum est, dum ergo non coquitur, obligatur ad decimationem*. Glossa in *Babyl. Avodah Zarah* fol. 7. שבת *lingua Romana est anethum, & decimatur, sive colligatur viride, sive maturum*. τὸ κύμινον Rabbinis כמון numeratur inter decimanda *Demai* cap. 2.

IV. *Matth.* XXIII. 15. legitur. *Circuitis mare, & aridam ut faciatis unum proselytum*. Nomen proselyti late sumtum denotat peregrinum, qui Chaldaice etiam גיורא dicitur *Exod.* XXII. 2. Unde προσηλυτεύω *advena sum* in edit. *Aquilæ Psal.* v. 5. XII. 5. & ab eo nomen προσηλύτευσις *commoratio, peregrinatio* in eadem edit. *Gen.* XLVII. 9. Duplices erant proselyti; alii vocantur גרי צדק *proselyti justitiæ*, qui etiam vocantur in *Avoda Zarah* גרים גרורים *proselyti tracti* id est a seipsis moti ad Judaismum suscipiendum. *R. Levi Exod.* XXIV. hujusmodi proselytum vocat גר בן ברית *proselytum filium fœderis, confœderatum*; & isti erant, qui non rerum externarum, sed solius religionis causa, & gloriæ Dei studio religionem Judaicam amplectuntur, & totam legem Mosis recipiunt; Alii vocantur גרי תושב *proselyti inquilini*, seu גרי שער *proselyti portæ*. *Maimonides* scribit. גר תושב *est qui neque circumciditur, neque baptizatur, sed certas tantum quasdam leges de non colenda sc. Idololatria, & septem præcepta filiis Noe data observat*. Talis recipiebatur & vocabatur מחסידי אומות העולם *ex piis gentibus mundi*. *R. David Kimchi* in voce גר Scribit. *Omnis* גר *de quo meminit scriptura; quod* גר *commoratus fuerit in terra Israel, est is qui recipit in se, quod non velit colere Idola*. *Avoda Zarah* fol. 64. 2. *Quisnam est* גר תושב. *Quicunque coram tribus Rabbinis recipit se nolle Idololatriam colere ex sententia R. Meir: At sapientes nostri dicunt; Quicunque recipit septem præcepta filiorum Noe. Alii dicunt: Proselytus inquilinus est, qui comedit de cadavere* (quod prohibitum *Levit.* XXII. 8.) *qui suscipit omnia præcepta Mosaica observanda isto excepto &c. Raschi Deut.* XXIV. 14. מגרך *De advena tuo*: זה גר צדק. *Hic est proselytus justitiæ*. בשעריך *in portis tuis*: זה גר תושב אוכל נבלות. *Hic est proselytus inquilinus comedens cadavera*. *R. Bechai* in Cadhakkemach fol. 18. col. 4. גוי שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ועדיין לאוכל נבלות ובא וגר בשערי עירנו הוא ונקרא גר תושב ונקרא גר שער. *Gentilis qui recipit in se, quod non velit amplius colere Idololatriam, ac venit ut commoretur in portis urbium nostrarum is est qui vocatur* proselytus inquilinus, & *vocatur* proselytus portæ, *cui jubemur ea dare* Deut. XIV. 21. לגר peregrino, qui est in portis tuis dabis illud. Hinc *Onkelos* לתותב ערל Inquilino præputiato

to qui eſt in medio tui dabis illud &c. Et *Jonathan*. לגיר ערל Peregrino, proſelyto incircumciſo. Iterum *Avoda Zarah* fol. 65. *Dicit R. Bar bar Channa, dicit R. Jochanan: Proſelytus inquilinus ſuper quem tranſiverunt duodecim menſes, & non circumciditur,* הלי הוא כמין שבאומות *Ecce is eſt ſicut hæreticus inter Gentiles*. Proſelytus juſtitiæ fit Judæus, circumciſione, baptiſmo, & ſacrificio; ſi fœmina, baptiſmo & ſacrificio. *Maimonides* Iſſure Biah. *Per tria in fœdus miſſus eſt Iſrael, per circuncisionem, baptiſmum, & ſacrificium; Circuncisio fuit in Ægypto, ſicut dicitur:* Nullus non circuncisus comedet de Paſchate. *Baptiſmus fuit in deſerto ante datam legem, ſicut dicitur:* Sanctificabis eos hodie, & cras, & lavent veſtimenta. Ibid. *Quandocunque quis Ethnicus ad fœdus Iſraeliticum vult recipi ac ſociari & ſub alis majeſtatis divinæ ſe referre, jugumque legis in ſe recipere, circuncisio, baptiſmus, atque oblatio requiritur, ſi vero fœmina ſit, baptiſmus, atque oblatio. Babyl. Jevamoth* 46. 2. *Proſelytus qui circumciditur, & non baptizatur, quid de eo? R. Eliezer dicit: Ecce ille eſt proſelytus; Nam ſic reperimus de patribus noſtris, quod circumciſi fuerint, at non baptizati. Si baptizetur, at non circumcidetur, quid de eo erit? R. Jehoſua dicit: Ecce ille eſt proſelytus, nam ſic reperimus de ancillis, quæ baptizatæ ſunt; ſed non circumciſæ: At ſapientes dicunt: Baptizatur at non circunciditur, aut circunciditur, & non baptizatur, non eſt proſelytus, uſque dum circumcidatur, & baptizetur*. Ibid. fol. 78. 1. *Ethnica ſi proſelyta facta ſit, quum jam eſt gravida, filius ejus non opus habet baptiſmo* דסלקא טבילה דאימיה*: Nam ei ſufficit baptiſmus matris ſuæ: Matt.* XXIII. 15. proſelyti dicuntur fieri gehennæ filii; non quod circuncīderentur, ſed quod eorum mores & doctrinam ſectarentur, uti docet *Auguſtinus* lib. XVI. contra *Fauſtum* cap. 29. *Non quia circunciditur ſed quod eorum mores imitatur, fit proſelytus filius gehennæ*. Et paulo poſt. *Fiebat proſelytus filius gehennæ, non a Phariſæis verba legis audiendo, ſed eorum facta ſectando: Hoc ergo dici poſſet tunc proſelyto circunciſo quod* Paulus *dicit Rom.* 2. Circuncisio quidem prodeſt, ſi legem cuſtodias. *Quia vero ille in non cuſtodienda lege Phariſæos imitabatur, fiebat filius gehennæ: propterea quantum arbitror, duplo magis, quam illi quia hoc negligebat implere, quod propria voluntate ſuſceperat, non ex Judæis natus, ſed ſponte Judæus factus*.

V. Fimbriæ & phylacteria ſatis ſuperque in ſuperiori volumine peculiaribus diſſertationibus illuſtrata ſunt.

VI. Jurabant per cęlum per terram, per caput; quod improbatur a Chriſto *Matt.* V. 34. *Maimonides Schevuoth* c. 1. *Si quis jurat per cœlum, per terram, per ſolem &c. Sit licet animus jurantis ſub his verbis per illum jurare, qui hæc creavit, hoc tamen non eſt juramentum. Aut ſi quis jurat per aliquem librum e libris Scripturæ, ſit licet ſenſus jurantis per illum jurare, qui iſtum prophetam miſit, aut qui iſtum librum dedit, nihilominus hoc non eſt juramentum*. Juramentum per cœlum *Babyl. Beracoth* fol. 55. השמים כן הוא *per cœlum ita res eſt*. Per templum *Cheritoth* cap. 1. *Cum venderentur aliquando turtures, & columbarum pulli Hieroſolymis denario aureo, dixit Rabban Simeon ben Gamaliel* המעון הזה *per habitationem hanc* (id eſt per templum) *hac nocte non quieſcam, niſi veneant denario argenteo. Ketubboth* cap. 3. & *Toſaphot*. ibidem. *Dixit R. Zachariah ben Ketſab* המעון הזה *Per templum hoc non receſſit manus mulieris e manu mea. Babyl. Kidduſhin* fol. 71. 1. *Dixit R. Jochanan*: היכלא. *Juchaſin* fol. 56. *Bava ben Buta juravit per templum in fine tractatus Kerithuth, & Rabban Simeon ben Gamaliel in initiis; & ſic mos fuit in Iſrael*. Jurarunt per Hieruſalem: *Toſaphta* ad *Nedarim* cap. 1. *Dicit R. Jehuda: Qui dicit per Hieroſolymam, nihil dicit, niſi intento animo voverit Hieroſolymam verſus*. Et paulo poſt adduntur hæ jurandi vel vovendi formulæ. ירושלם בירושלם לירושלם היכל בהיכל להיכל. *Hieroſolyma, pro Hieroſolymis, per Hieroſolymam; Templum, pro templo, per templum: Altare pro altari, per altare; Agnus, pro agno, per agnum: Paſtophoria, pro paſtophoriis, per paſtophoria. Lignum, pro ligno, per lignum; Sacrificia ignita, pro ignitis, per ignita. Patinæ, pro patinis, per patinas, hæc omnia, quod ego hæc facio tibi*. Jurarunt per capita ſua. *Sanhedr.* cap. 3. *Tenetur quis proximo jurare, & dicit ille*. דולי בחיי ראשך. *Vove vel jura mihi per vitam capitis tui*. *Aben Ezra* ad *Exod.* X. 7. *Conſuetudo Ægyptiorum eſt hodie, ut jurent per caput regis: Qui ſi juraverit, niſi ratum habuerit verbum ſuum, reus eſt mortis: Nec pondo auri, quod offert pro redentione ſua, eum liberare poteſt, quandoquidem publice contemſit regem*. Apud *Virgilium* Julus jurat: *Per caput hoc juro*. Jurabant per legem: *R. David Iſai.* VIII. 20. להורה *per legem juramentum eſt cum homo dicit: Per legem erit iſtud ſic vel ſic*.

sic. Per terram jurare suos cogebat Elxai, cujus meminit *Epiphanius*: πονηρὸς δὲ ἄρα καὶ ὁ ἐν τῷ Ἠλξαῒ ὁ κατεπειγόντας οὐ μόνον ἐν Θεῷ ὀμνύναι, ἀλλὰ καὶ ἐν ἁλί. *Malignus ille, & qui in Elxai locutus est, qui cogebat non solum jurare per Deum, sed & per salem*, ἐν ὕδατι *per aquam*, ἐν αἰθέρι *per æthærem*, καὶ ἐν ἀνέμῳ *per ventum*, καὶ ἐν τῇ γῇ *per terram*, καὶ ἐν οὐρανῷ *& per cœlum*.

Matth. XV. 5. Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς. *Marc*. VII. 11. adjecta vox Hebraica κορβᾶν id est קרבן cum interpretatione ὅ ἐστι δῶρον. Nam Corban donum sive munus quod offertur Deo teste *Epiphanio* pag. 99. Δῶρον τῷ Θεῷ, & *Theophylacto* δῶρον τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένον. Alii τῷ ἐστι subaudiunt δῶρον ἐστι πάντων ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ ἐστιν ὦ πάτερ ὃ ζητεῖς ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆναι. Donum est quocunque a me juvari posses, hoc est Deo cui persolvenda sunt omnino vota, & cujus priores sunt partes, jam antea consecravi id omne, quo alioqui posses a me ex meis bonis in hac egestate sublevari; Ita sentiunt *Theophylactus*, *Theodoretus*, aliique. Alii vero ita explicant: Per Corban (Juramenti genus est, cujus *Theophrastus* meminit) si quacunque re a me, si quod me attinet, juvaberis. Subintelligitur; sim vanus, aut dispeream; aut habear mendax; quæ ellipsis usitata est in jurejurando, ut in *Psalmis*. *Si David mentiar; si introibunt in requiem meam*. *Scaliger* omnium optime Elenchi Trihær. cap. XI. Hoc reliquum est (*inquit*) ut indigeremus Aristarcho Serario ad interpretationem loci *Matth*. XV. 5. 6. *Munus quodcunque est ex me, tibi proderit*. Ipse dicit verbum *est* malo aliquo fato sedem commutasse, & ita reponendum. *Munus est, quodcunque tibi ex me proderit*, tanquam τὸ ἐστὶ subintelligendum sit in Græco δῶρον ἐστὶν ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς. Addit interpretationem, qua nihil alienius a sensu Evangelistæ adferri potuit, nihil jocularius. Non ero declamator societatis. Non solum Rabbini, sed & Doctores Latini notissimas & vulgo tritissimas sententias dimidiatas solent citare. Ita enim proverbia apud omnes nationes aliquando inchoata proferuntur. Quum igitur quis offerebat Korban dicebat: *Hoc Korban, quod ego Deo offero, prosit mihi & meis*. קרבן הדין יהנא לי ולדי לי. Hoc facto putabat se liberum debita charitate in parentes, & defunctum omni pietatis officio erga ipsos illo dono, quod Deo obtulisset ita ut si a parentibus provocatus aut admonitus officii esset aut de alimoniis dandis, aut de aliis officiis præstandis, eos ille submoveret exceptione illius oblationis; *nisi quod ego pro te obtuli, me hoc omni onere liberat*. Supplenda igitur est primum exceptio illa filii adversus patrem. Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς, πάσης με πρὸς σὲ τιμῆς καὶ ὑπηρεσίας ἐλευθεροῖ. *Donum quod a me profectum tibi profuit, omni erga te honore debito, ac onere & officio liberat me*: Deinde continuanda & supplenda itidem sententia Pharisæorum; ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς πάσης πρὸς σὲ τιμῆς ἐλευθεροῖ καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἀθῷος ἐστιν: aut tale aliquid: Hæc est vera interpretatio, quæ omnes doctos, indoctos, veteres, recentiores fugit. Neque est quod *Masius* omni exceptione major jactet se illum locum assecutum esse, ut *Serario* (quanquam dissimulat) daret novæ interpretationis argumentum. Nihil enim attulit *Masius*, quod vel minimum lucis huic loco afferat: Itaque omnes illa verba ὃ ἐὰν ὠφεληθῇς *quod tibi profuerit* quam præpostere contra Hellenismum interpretantur? quam inepte *Serarius*? Quis ejus verba intelligat, sive seorsim considerata, sive cum Græcis collata? δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς *Munus est, seu Deo oblatum est, aut Deo votum, ac dicatum sit omne illud, quo tibi prodesse possim*: Vos autem dicitis: *Quicunque dixerit patri, aut matri; donum quodcunque ex me tibi profuerit*: Et cetera; *& non tamen honoraverit patrem suum, & matrem*; Et cetera: Nam illud *& cetera* quod est subintelligendum, ostendit deesse sententiæ, quod quisque audiens supplere possit. Erat enim nota sententia; Hebræi magistri dicunt וגו׳ & cetera: Quis est parum Græce intelligens, qui malit aliter ac Syrus interpres ea exponere? δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς: id est. *Donum quod ex me tibi profuerit*; donum a me profectum: Syrus: *Donum meum quodpiam, quo ex me juvaberis*. Nisi quod illud ἐξ ἐμοῦ non conjungit cum voce δῶρον, sed cum verbo ὠφεληθῇς. Certe eadem est interpretatio *Hieronymi* & *Theophylacti* cum nostra. In hoc tantum laboratur, ut verba ipsa bene concipiantur. In verbis *Talmud*, quæ citat *Masius*, eadem plane verba sunt, quæ in textu Evangelistæ קרבן כל מה דהנא בני: δῶρον πᾶν ὃ ἂν ὠφεληθῇς ἐξ ἐμοῦ: quomodo *Syrus* interpres. At doctissimus *Masius* ita interpretatur: πᾶν ὅ τι ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς κορβᾶν ἐστι, τοῦτ᾽ ἔστιν ἀνάθεμα. Hic anathema nullum locum habet, & longe longeque a sensu Evangelistæ remotum est. Quod autem ad juvandum interpreta-

tio-

tionem *Masii Serarius* adfert locum *Theophrasti*, quem nos in Appendice de *Emendatione Temporum* illustravimus non magis ad interpretationem *Masii* facit, quam interpretatio *Masii* ad mentem Evangelistæ. Certissimum est quos *Theophrastus* vocat Tyrios, eos esse hebræos, qui Tyriorum lingua, quæ mera Hebraica erat, utebantur. In vetustissimis igitur legibus δευτερώσεων Judaicarum hoc erat præceptum negativum *non jurare per Korban Matth.* XXIII. 18. Ubi etiam *Syrus* Paraphrastes utitur verbo *Korbono*: Hæc est mens *Theophrasti*; neque aliter sensit *Josephus*, qui per Tyrios ibi Judæos innui rectissime judicavit. At jurare per Horbona quid commune habet cum illo? *Korbona omne quod a me tibi profueris*: An filium qui ita patrem alloquitur, necesse jurare? Nugæ, nugæ. Hactenus *Scaliger*. Vox δῶρον nota fuit & usitata Rabbinis. *Zevachim* fol. 7. 2. אמר רבא עולה דורן היא. *Dicit Rabba holocaustum est* δῶρον. Ubi Glossa. *Holocaustum non offertur, ed expiandum pro facto aliquo, sed postquam pœnitentia expiavit factum, venit holocaustum* לחקביל פנים *ut cum favore homo recipiatur, sicut cum quis peccavit contra regem* וריצהו ע׳ פרקלטין *& placavit eum per παράκλητον, & venit ut imploret ejus favorem, affert* דורון. Sæpe occurrunt hæ formulæ vovendi in libris Judæorum præsertim in tractatibus *Nazir & Nedarim* קרבן שאני נהנה לך & קונם שאני נהנה לך quod ipsum idem sonat, ac Κορβᾶν vel δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς. *Nissim* in *Nedarim* cap. 1. קונם קונה הרי לשון הקדש הוא Konem, Kone sunt vocabula sacrationis. קונם *Maimonides* in *Babyl. Beracoth* כהקדש יהא עלי: *Sit super me sicut res sacrata*. Hoc impium axioma de non præstanda ope parentibus in eorum pandectis non deprehenditur quod eos fortasse puduerit literis consignare: Contra parentum obsequium docent, & hortantur. *Tosaphta Kidduschin* cap. 1. בן מאכיל אבו ומשקה מלביש ומכסה מוציא ומכניס ומרחץ פניו ידיו ורגליו. *Filius tenetur ad cibandum patrem ad potandum, vestiendum, tegendum, educendum, & inducendum, & ad lavandum ejus faciem, manus & pedes*. Imo hoc etiam asseritur *Hierof. Kidduschin* fol. 61. 2. 3. *Tenetur filius patrem nutrire, imo pro eo mendicare*.

CAPUT VII.

I. *Pharisæorum studium Astronomicum*. II. *Clementia*. III. *Autoritas*. IV. *Vestitus*. V. *Nequitia*. VI. *Nam omnes mali?*

I. ASTronomiæ studio admodum deditos fuisse testatur *Epiphanius*. Ἀλλὰ καὶ εἱμαρμένη καὶ ἀστρονομία παρ' αὐτοῖς ἐσχηματίζετο. *Fatum & Astronomia multum apud ipsos in usu erant. Abraham Zachuth. Fui (inquit) in regno Hispaniæ, & in aliis regnis Christianorum postquam exiissent libri, quos feceram de Astrologia: Dicebant; Abraham Zachuth Salamanca oriundus. Et licet mihi gloriari de hoc, qumadmodum dixerunt sapientes nostri f. m. Quænam est sapientia, ob quam magnificant sapientes in oculis populorum? Dicebant: Ratio Tecupharum, & planetarum. Et ego testor coram Deo quod laudabant Israelem valde propter hoc studium; itaque intentio mea non erat alia, quam ut intelligerem verba sapientum f. m. & commentarios, quos scripserunt hac de re*. Eodem teste *Epiphanio* Pharisæi suæ linguæ vocabulis nominabant septem planetas, solem ἡμά id est חמה quod nunc legant ἀμμά καὶ σέμες ושמש καὶ ἥλιον. Lunam ἰερέ id est ירח καὶ ἀλβανά (legerim καὶ λαβανά i. e. לבנה) σελήνην. Martem qui Ἄρης Græce, χωχὰβ ὀκμώλ stellam Ocmol. (Ocmol teste *Scaligero* cap. VI. *Elench. Trihær.* est nomen Martis, qui in veteri inscriptione *Camulus* dicitur; Imagini enim Martis subscriptum: CAMULO DEO Mercurium qui ἑρμῆς, χωχὰβ ὀχμὼδ stellam Ochmod. Jovem χωχὰβ βαάλ stellam Baal, id est Jovis; Nam Baal Jupiter. Dicitur & כוכב צדק, & צדק simpliciter ab æquitate, item מזל טוב astrum bonum, & Arabice גלגלנגה. Venerem id est ἀφροδίτην, σεροὺα ἤτε λουέδ Serua vel Lued; forte λουὲτ id est לוהט hodie נוגה a splendore. Saturnum χωχὰβ σαββαθ stellam Sabbathi: *Hiscuni* מזלות planetas appellat, quorum nomina recenset *Exod.* XXV. ad locum: *Facies lucernas septem*. Primus inquit est חמה Sol a calore. Secundus נוגה Venus a splendore. Tertius כוכב κατ' ἐξοχὴν id est Mercurius. Quartus לבנה luna. Quintus שבתי Saturnus. Sextus צדק Jupiter a justitia. Septimus מאדים Mars a rubore. Sequuntur in *Epiphanio* XII. signa Zodiaci, quorum nomina τὲλαε id est טלה κριὸς Aries; σὼρ שור ταῦρος Taurus: θωμὶμ תומים δίδυμοι Gemini: σαρατὰν סרטן καρκίνος Cancer:

ἀελ

ἀρι אריה λέων Leo. Βεθυλά בתולה παρθένος Virgo. μωζανὴμ מאזנים ζυγὸν Libra. ἀκράβ sive ἀκραὶβ עקרב σκορπίων Scorpius. κισὲτ קשט τοξότης Sagittarius: γαδὶ גדי αἰγόκερος Capricornus. δαλὶ דלי ὑδρηχὸς (hoc poeticum, scribe igitur ὑδραχόος qui est ὑδροχοεὺς) Aquarius: δέγγιμ דגים ἰχθύες Pisces. Ceterum Venus planeta הילל dicitur *Isai.* XIV. 12. Ubi LXX. φώσφορος, *Hieronymus* Lucifer, *Jonatham* כוכב נוגהא Stella lucis.

II. Pharisæi clementia celebrantur. *Josephus* Antiqu. lib. XIII. cap. 18. ἄλλως τε καὶ φύσει πρὸς τὰς κολάσεις ἐπιεικῶς ἔχουσιν οἱ φαρισαῖοι. *Et alioqui natura sunt misericordes in animadversionibus Pharisæi.* In Chronico Templi secundi fol. 40. Vocantur אנשי חסד *viri misericordiæ.* Nam חסד antiqua declaratione misericordia. Eadem vox significat pietatem: Unde *Isai.* LVII. 1. אנשי חסד *viri sancti ac pii*, id est החסדים qui & amantes Dei *Exod.* XX. 6. Apud *Gorionidem* cap. 33. Alexander rex morituturus uxori Alexandræ suasit, quæ habentur apud *Josephum* Orig. lib. XIII. 5. *Novi* (inquit) *eorum indolem* (de Pharisæis loquens) *bonam esse; nam inimicitias non retinent, & misericordes sunt.* *Abraham Zachuth* fol. 139. *Sed Pharisæi erant misericordes, & filii misericordiarum.* Cum misericordes fuerint, nescio quo pacto apud *Suidam* vocentur Sicarii: Σικάριοι λέγονται οἱ φαρισαῖοι ὡς ζηλωταί. Pharisæi non dicebantur Sicarii, sed ex Pharisæis profectus Judas Galilæus, qui etiam Judas Gaulonita appellatur, & quartæ sectæ autor fuit, quæ solum Deum Dominum agnoscebat; Ita ne Cæsarem dominum faterentur, gravissima supplicia perpessi sunt, teste *Josepho* in Judaicis lib. VII. cap. 19. Qui igitur e Pharisæis ex hac secta erant e zelo erga Deum Zelotæ appellati sunt; hoc primum, deinde quia Sicis utebantur ad occidendum homines, vocati etiam sunt Sicarii.

III. Maxima apud populum florebant gratia atque autoritate teste *Josepho* lib. XIII. cap. 18. τοσαύτην ἔχουσι τὴν ἰσχὺν παρὰ τῷ πλήθει, ὡς καὶ κατὰ βασιλέως τι λέγοντες, καὶ κατὰ ἀρχιερέως εὐθὺς πιστεύεσθαι. Et uberius eodem libro cap. 23. & 24. ubi Alexander moriturus Alexandræ uxori præscribit, ut profecta Hierosolymam post ejus mortem potestatem aliquam Pharisæis concedat, ut eorum gratiam aucupetur: τούτους γὰρ ἐπαινοῦντας αὐτὴν ἀντὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καταστήσειν αὐτῇ τὸ ἔθνος· δύνασθαι δὲ πολὺ παρὰ τοῖς ἰουδαίοις τούτους ἔφρασε, βλάψαι τε μισοῦντας, καὶ φίλως διακειμένους ὠφελῆσαι· μάλιστα γὰρ πιστεύεσθαι παρὰ τῷ πλήθει περὶ ὧν ἂν καὶ φθονοῦντες, τι χαλεπὸν λέγωσιν. Rursum lib. XVII. cap. 3. Ἦν μόριόν τι ἰουδαϊκῶν ἀνθρώπων ἐπ' ἀκριβώσει μέγα φρονοῦν τοῦ πατρίου νόμου, οἷς χαίρειν τὸ θεῖον προσποιουμένων ὑπῆκτο ἡ γυναικωνῖτις φαρισαῖοι καλοῦνται, βασιλεῦσι δυνάμενοι μάλιστα ἀντιπράττειν προμηθεῖς κἀκ τοῦ προύπτου ἐς τὸ πολεμεῖν τε καὶ βλάπτειν ἐπηρμένοι. Et lib. XVIII. cap. 2. refert quemadmodum eorum arbitrio gererentur omnia, ita ut si magistratus ac dignitates capere vellent Sadducæi, ad eorum voluntatem se accommodare deberent. *Gorionides* cap. XXIX. *Porro ibi sedebat unus e Pharisæis cui nomen Eleazar, homo excitans contentiones, & vir malus nequamque, qui respondit & dixit; Vivat rex Hyrcanus in seculum. Si amas esse justus quemadmodum locutus es, & admittere reprehensionem veram, quemadmodum verbis declarasti, descende e solio sacerdotii, & sufficiat tibi solium regni, Et rex ad Eleazarum; quare hæc indicat mihi? & dixit ei: Quia in captivitatem abiit mater tua in diebus Antiochi Epiphanis regis Macedoniæ, & ipsa erat polluta: Ideo non decet te intrare in Sanctum Sanctorum.* Interdum propter eorum superbiam maximas perpessi sunt calamitates & persecutiones. *Gorionides* l. c. *Iratusque fuit rex valde, & versum est gaudium eorum in luctum, & lætitia eorum in gemitum, & in contentionem, & amor eorum in hostilitatem. Ibi autem sedebat vir dives princeps & magnus, & ipse erat Sadducæus, cui nomen Jonathan. Is regi dixit: Nonne dixeram tibi ne crederes verbis eorum, quia mendacia sunt in ore ipsorum? Quia illi ipsi sunt, qui mandarunt Eleazaro, ut malediceret tibi, & ut sperneret te in oculis populi, & principum; & dixit rex Pharisæis; vos prævaricati estis in me ob maledictionem hanc validam, etiam quia audivistis & tacuistis, effringam etiam ego macerias vestras: Et dixit rex Pharisæis; judicate rem hanc de maledictione, qua maledixit mihi Eleazar: Et responderunt: Debet cædi, & flagellari: satis hoc tibi sit; quia Pharisæi non judicant judicium mortis. Et respondit Jonathan, & dixit: Nonne dixi tibi, quod e sententia ipsorum, & voluntate ipsorum fuerit maledictio hæc? Et fuit ab eo die & ultra, defecit Hyrcanus a verbis Pharisæorum, & roboratus est cum Sadducæis, fuitque Sadducæus. Præcepitque rex, & promulgarunt per castra & per terram Israel dicendo: Omnis doctor, qui docet filios suos de lege Pharisæorum, moriendo morietur. Et occidit Hyrcanus e Pharisæis in die illo multos,*

&

& etiam Eleazarum, qui maledixerat gloriæ ipsius, combussit igne, & etiam ex temui plebicula, quorum manus erat cum Pharisæis, occidit multos. Propterea excitatum est odium in eum, & in filios ejus, quo prosecuti sunt eum Israelitæ, & semen ejus a diebus illius. Quod confirmatur a *Josepho* lib. XIII. cap. 18. Hyrcani hujus filius Alexander cum Bethomen urbem cepisset, complures inde captivos abduxit, eorumque fere octingentos, dum cum suis pellicibus epulabatur, in crucem egit, cum prius in eorum conspectu occidisset eorum liberos & uxores. *Josephus* lib. XIII. cap. 22. Εστιώμενος ἐν ἀπόπτῳ μετὰ τῶν παλλακίδων, ἀνασταυρῶσαι προσέταξεν αὐτῶν ὡς ω'· τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν καὶ τὰς γυναῖκας ἔτι ζώντων παρὰ τὰς ἐκείνων ὄψεις ἐπέσφαττεν. *Gorionides. Confirmato & reverso in regnum suum Alexandro, Pharisæi fugientes venerunt in Betsbemes munientes se contra Regem. Rex vero collecto exercitu suo profectus est contra eos, & subruta civitate apprehendit octingentos ex præcipuis Pharisæis, ligatosque ferro perduxit eos in Hierusalem: Tunc fecit convivium omnibus servis suis, super tectum palatii sui in sublimi loco, ubi comederunt & biberunt, & inebriati sunt cum eo magnates literatorum, & cum læto animo præcepit educi octingentos viros vinctos qui erant de majoribus Pharisæorum, & suspensi sunt omnes in patibulis coram eo: Quod videns bibit, & risit. Abraham Zacbuth* de Alexandro rege scribens: *Is quoque* (inquit) *odio insectatus est sapientes, & eos magna cæde affecit. Ab uno Simeone Satæ filio abstinuit, quod esset frater uxoris suæ. Fugit autem Josue Peraix filius, superioris Simeonis Satæ socius, Alexandriam Ægypti, donec Simeon Satæ filius ei supplicatione reditum a rege impetrasset.* Quod confirmatur in tractatu *Taanith* cap. 10. *Sanhedrin*, & *Kiddushin*. Jam vero Herodes rex cum sex Pharisæorum millia in ejus fidem jurare nollent, primum pecunia mulctati sunt, deinde ex iis complures sunt interfecti teste *Josepho* lib. XVII. c. 3. Ex eodem ordine videntur ii fuisse, de quibus fit mentio cap. 8. doctissimis patriarum legum interpretes, omnibusque ob assiduam Juventutis institutionem clarissimi, Judas Sariphæi filius, & Mathias Margolothi filius, qui vivi combusti sunt, quod eorum hortatu juventus aggressa fueris auream aquilam, quam magnæ portæ templi imposuerat Herodes, detrahere, impactisque securibus comminuere, quia hujusmodi anathema contra legem esse judicarent, quæ κωλύει εἰκόνων

τε ἀνάστασιν ἐπιποιῶν, καὶ τινων ζώων ἀναθέσεις ἐπιτηδεῦσθαι τοῖς βιοῦν κατ' αὐτὴν προῃρημένοις.

IV. Epiphanius hæres. 16. sic Pharisæorum habitum describit: στολὰς ἔτ' ἐν ἀμπεχόναις οἱ τοιοῦτοι ἐνεβάλλοντο, καὶ δαλματικὰς, εἴτ' οὖν κολοβίωνας ἐκ πλατυσήμων διὰ πορφύρας ἀλουργῆς κατεσκευασμένας. *Hi tales stolas sive pallia induebant, & dalmaticas sive colobiades ex laticlaviis, ut purpurissei, sive purpura prætexti essent, paratos.* Secundo: διά τε τῆς ἀμπεχόνης καὶ διὰ τῶν ἄλλων σχημάτων, καὶ γυναικείων, ἱματίων ἐν πλατείαις ταῖς κρηπῖσι καὶ γλώτταις τῶν ὑποδημάτων προϊόντες. *Per amicula & alios ornatus ac muliebria pallia crepidati & in calceis ligulatis procedentes.* Quis credat Pharisæos, qui populo ut placerent, severissimum vitæ genus profitebantur, mollibus & muliebribus vestibus incessisse, cum hujusmodi vestimenta omnibus Judæis induere lege vetitum esset?

V. Ubique a Christo Servatore accusantur. Vocantur *hypocritæ Matth.* XV. 40. *Inanis gloriæ cupidi Matth.* XXIII. 5. 6. 7. *Luc.* XI. 43. *Foris parentes justi Matth.* XXIII. 28. *Sepulcra dealbata Matth.* XXIII. 27. Duplicis generis erant sepulcra apud Judæorum magistros, קבר תהום *Sepulcrum abyssi*, de quo ignoratur quod sit sepulcrum, Μνημεῖα ἄδηλα *Luc.* XI. 44. & קבר מצוין *sepulcrum pictum*, qualia essent ea, quæ calce dealbabantur, ut prætereuntes se ab iis removerent, ne polluerentur. Utrisque Scribas & Pharisæos comparat Salvator *Luc.* loc. cit. De dealbatione sepulcrorum *Shekalim* cap. 1. *Decimo quinto mensis Adar emendant vias, & plateas, & collectiones aquarum, atque ea præstant, quæ publicum spectant* ומציינין את הקברות *Et pingunt vel notant Sepulcra*: Modus describitur *Maasar Sheni* cap. V. ומציינין קברו נכיד ממחה ושופך. *Pingunt sepulcra calce, aqua macerata, atque infusa.* Ratio redditur in *Gemara Hierosolymitana Shekalim & Maasar Sheni. Nonne sepulcra notant ante mensem Adar? Imo, at supponitur abstersos esse colores. Quam autem ob causam sic pingunt? Ut par sit hæc res causæ Leprosi: Clamat ille: Immundus, immundus; atque hic pariter immunditia ore suo ad te clamat, & dicit: Ne appropinques. R. Illa nomine R. Samuelis bar Nachman, illud adducit* Ezech. XXXIX. 15. Si transiens quis per terram os hominis viderit, signum sepulcrale juxta illud eriget. Vid. *Hieros. Maasar Sheni* fol. 55. 3. *Moed Katon* fol. 80. 2. 3. 3. *Sotah* 25. 3. Glossatores rationem ibi reddunt: *A decimoquinto mensis*

Adar investigarunt, atque ubicunque sepulcrum invenerunt; cujus abluta ab imbribus esset dealbatio, eam restaurarunt, ut locus immundus dignosceretur, atque ut inde declinarent sacerdotes comesturi Trumam. Glossa ad *Shekalim* & iterum ad *Maasar Sheni*. *Sepulcra calce notarunt ad formam ossium, quam aquæ infusam circa sepulcrum fuderunt ut dignoscerent inde omnes locum istum immundum esse, ideoque ab eo esse declinandum*. Glossa *Babyl. Moed Katon* fol. 5. 10. *Notas fecerunt in sepulcra calce alba instar ossium &c.* οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι &c. *Matth.* ibid. In *Babil. Sotah* isti hypocritæ vocantur צבועין *tincti* vel *colorati*: Jannai rex moriens uxorem monet, ut caveat sibi מן הצבועין שדומין מפרשין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר פינחס *Ab hominibus pictis, Pharisæos simulantibus, quorum opera sunt sicut opera Zimri, & tamen expectant mercedem Pinchasi*. Ubi Glossa. צבועין *homines picti ii sunt, quorum externa forma non respondet naturæ eorum, at colorati sunt, quoad extra* אין תוכן כברם *at interius eorum non est sicut exterius; eorumque opera mala sunt sicut opera Zimri; at mercedem Pinchasi requirunt, hominibus dicentes, ut se honorent veluti Pinchasum*. *Babyl. Joma* fol. 72. 2. תלמיד חכם שאין תוכו כברו אין תלמיד חכם *Discipulus sapientis, qui idem non est ad intra quod est ad extra, non est discipulus sapientis*. *Matth.* VI. 16. Hinc dicuntur Ἀφανίζουσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν. Pergit Evangelista: ἔσωθεν δὲ μεστοί ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας. Quod ipsi magistri. In *Babyl. Joma* quærunt, quænam peccata essent sub templo primo, ob quæ illud fuit vastatum? Respondent. *Idololatria, & effusio sanguinis*: Quæritur, quænam sub secundo. Respondent: *Odium absque causa, & secreta iniquitas*: Et addunt: ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קיצם: *Iis qui sub templo primo erant, quod revelata est iniquitas eorum, revelatus est etiam finis eorum*. אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קיצם. *At iis qui sub templo secundo, non revelatus est finis eorum eo quod non revelata sit iniquitas eorum*: Ubi glossa: *Illi qui sub templo primo, non occultarunt iniquitatem suam, iis ergo revelatus est finis eorum sicut dicitur*: Post septuaginta annos in Babylone ego visitabo vos: *At eorum qui sub templo secundo non revelata est iniquitas*: בני מקדש שני היו רשעים בסתר *illi sub templo secundo fuerunt iniqui clanculum*. Præterea *Matth.* ibid. 35. ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου. De *Zacharia* filio Jojade a *Joaso* rege occiso 2. *Paral.* XXIV. agitur; de quo *Hieros. Taanith* fol. 69. 1. 2. Et *Babyl. Sanhedr.* fol. 96. 2. *R. Jochanan dixit: Octoginta mille sacerdotes occisi sunt ob sanguinem Zachariæ: R. Jehuda interrogavit R. Acham: Ubinam loci interfecerunt Zachariam? An in atrio mulierum? an in atrio Israelis? Respondit ille: Nec in atrio Israelis, nec in atrio mulierum; sed in atrio sacerdotum: & sanguini ejus non factum est, quod sanguini arietis, aut capreoli fieri consuetum est: De hit enim scriptum est*: Et sanguinem ejus fundet, & cooperiet pulvere. *At hic scriptum est*: Sanguis ejus in medio ipsius est: in vertice rupis eum non posuit, in terram non fudit. Ezech. XXIV. 7. *Quare hoc autem?* Ut exoriri faciat furorem in ultionem. Sanguinem ejus ego in vertice rupis posui, ut non cooperietur. *Vers.* 8. *Septem scelera patrarunt isto die. Interfecerunt sacerdotem, Prophetam, & Judicem; sanguinem insontis fuderunt; polluerunt atrium; & fuit iste dies dies Sabbathi, & dies expiationis. Cum ergo illuc adscenderet Nebuzaradan, vidit sanguinem bullientem: Dixit iis ergo; quid hoc sibi vult? Sanguis est, inquiunt, vitulorum, agnorum, & arietum, quos obtulimus in altari. Afferte ergo, inquit, vitulos, agnos, ac arietes, ut experiar, an hic ex eorum sit sanguine. Adduxerunt, ac mactarunt, & sanguis iste adhuc bulliit, at eorum sanguis non bulliit. Rem mihi pandite, ait, aut ego carnem vestram carminabo pectinibus ferreis: Dixerunt ergo ei: Sacerdos & propheta, & Judex hic fuit, qui Israeli prædixit mala hæc omnia, quæ a te passi sumus, & nos in eum insurreximus atque occidimus: & ego eum, inquit, placabo. Sapientes adduxit, atque eos super istum sanguinem occidit, & tamen non est sedatus. Adduxit puerulos e schola, atque eos super eum occidit, & tamen non quievit. Adduxit juvenes sacerdotes, atque eos super eum occidit, & tamen non quievit; ita ut occideret super eum nonaginta & quatuor millia, & tamen non quievit: Appropinquavit ipse, & dixit: O Zacharia, Zacharia: Optimos inter suos perdidisti; num vis ut omnes perdam; Tum quievit, & non ebulliit amplius* &c. Præterea *Luc.* XI. 44. appellantur *monumenta quæ non apparent*; *Matth.* XXIII. 25. *Pleni rapina, & immunditia*. Ibid. vers. 28. *Pleni hypocrisi & iniquitate*. Ibid. *Joh.* IX. 40. *Matth.* XV. 14. XXIII. 16. 17. 24. 26. *Cæci*. *Matth.* XVI. 4. *Generatio mala & adultera*. *Matth.* III. 3. &c. XXIII. 23. *Serpentes, & genimina viperarum*. *Matt.* XXIII. 15.

15. *Filii Gebennæ*: *Matt.* XVI. 11. *Cavete a fermento Pharisæorum, & Sadducæorum*: Et cum quidnam intelligeret, exposuisset: *Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed a doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum. Hieronymus* in h. l. *Fermentum Pharisæorum, & Sadducæorum non corporalem panem, sed traditiones perversas, & hæretica dogmata*. Et paulo post. *Hoc est fermentum, de quo Apostolus loquitur*: Modicum fermentum totam massam corrumpit: *Istiusmodi fermentum, quod omni ratione vitandum est habuit Marcion & Valentinus, & omnes hæretici. Matth.* XV. 3. *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Matth.* XXIII. 5. *Opera sua faciunt ut videantur ab hominibus*. Vers. 6. *Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabi. Arueb* in voce אבי. *Secula vetustiora, quæ digniora erant, opus non habuerunt titulo vel Rabbi, vel Rabb, aut ad sapientes Babylonis insigniendos, aut sapientes terræ Israeliticæ; Nam ecce adscendit Hillel e Babylone, & nomini ejus non additus est titulus Rabbinatus; atque ita erat de iis qui nobiles erant inter prophetas; nam dicit*: Haggai Propheta; *non Rabbi Propheta*: Ezra non adscendit e Babylone; *& non Rabbi Ezra; quos non insignierunt titulo Rabinatus, cum nomina eorum proferrent: Ac non audivimus, initium hoc habuisse nisi in præfectis Synedrii a Rabban Gamaliele sene, & Rabban Simeone filio ejus, qui periit in excidio templi secundi, ac a Rabban Jochanan ben Zaccai, qui omnes fuerunt præfecti. Ac titulus etiam Rabbi incepit a promotis ad Presbyteratum in illo tempore, R. Zadok & R. Eliezer ben Jacob, effluxitque res a discipulis Rabban Jochanan ben Zaccai, & ultra: Ordoque in ore omnium sic est Major Rabbi quam Rabb, & major est Rabban quam Rabbi, & major est qui nomine suo simplici vocatur, quam Rabban*. In *Babyl. Maccoth* Regem Jehoshaphatum ita sapientes vocasse asserunt: Cum videret ille discipulum sapientem, surrexit e solio, atque eum amplexus est, atque osculatus, eumque vocavit אבי אבי רבי רבי מרי מרי. *O pater, pater, Rabbi, Rabbi, Domine, Domine*. Discipuli magistros suos nomine Rabbi salutare debebant. *Babyl. Beracoth* fol. 27. 2. *R. Eliezer dicit*: המתפלל אחורי רבו *Qui orat post tergum magistri sui*, והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו. *Et qui salutat magistrum suum, & resalutat magistrum suum, & qui se separat a schola magistri sui, & qui aliquod docet, quod non audivit a magistro suo, is divinam majestatem provocat ut discedat ab Israel*. Glossa ad hæc verba. *Qui salutat & re salutat magistrum suum*: Sic commentatur: *Qui magistrum salutat ea forma verborum, qua alios homines salutat, & non dicit ei*; שלום עליך רבי *Salve Rabbi*. Vid. *Hieros. Shevuoth* fol. 34. 1. Ibi refertur fol. 19. 1. Synhedrium vigesies quater quosdam excommunicasse על כבוד רבי *propter honorem magistri*. Magistri se mutuo sic salutarunt. *Hieros. Moed Katon. R. Akiba dixit R. Eleazaro, Rabbi, Rabbi: Babyl. Taanith* fol. 2. 2. *R. Eliezer ben Simeonis Magdal-Gedar venit e domo magistri insidens asino; per rexit juxta ripam fluvii grandem valde, hilarisque, ideo quod plurimum in lege didicisset: Occurrit ei homo quidam deformis admodum dicitque* שלום עליך רבי *Salve Rabbi; at ille eum non resalutavit; verum e contra sic dixit*: Raka; *quam deformis est iste vir; forsan omnes concives tui æque deformes sunt ac tu? Respondit ille: Ego hoc non novi; ast ita tu ad artificem, qui me fecit, eique dic: Quam deforme est hoc vasculum, quod fecisti?* Et paulo post. *Cum accederet* (iste deformis) *ad propriam urbem, prodierunt ei in occursum concives, & dixerunt*, שלום עליך רבי רבי מורי מורי. *Salve Rabbi, Rabbi, magister, magister: Dicit iis* (R. Eliezer) *Cuinam vos dicitis Rabbi, Rabbi? Respondent: Ei qui te sequitur. Quibus ille: Si hic est Rabbi: ne multiplicentur tales in Israel. Matth.* XXV. 24. *Comeditis domos viduarum, orationes longas orantes*. Iterum *Matth.* VI. 5. *Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus. Luc.* XVIII. 11. *Pharisæus status hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicuti cæteri homines rapaces, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Matth.* XXIII. 14. *Excolantes culicee, camelum deglutientes*.

VI. Quamvis Pharisæorum dogmata, & iostituta per se prava, vel ab ipsis depravabat essent, fuissentque toties, ut vidimus, a Christo Servatore damnata, & exprobrara, tamen credendum est non ipsius per se sectæ hæc vitia suisse, neque eorum omnium, qui eam sequebantur. Apostolus *Actor.* XXVI. coram Festo Romano præside, Agrippa Rege, magnoque judicum consessa ait: *Secundum certissimam sectame nostræ religionis vixi Pharisæus*: Græce dicitur αἱ-

ρεσις ἀκριβεστάτη i. e. secta exquisitissima, & accuratissima: Et a *Josepho* lib. II. Capt. eodem pene vocabulo Pharisæi appellantur: οἱ δοκοῦντες μετ' ἀκριβείας ἐξηγεῖσθαι τὰ νόμιμα. Et lib. XVII. Ant. cap. 3. ἐπ' ἀκριβώσει μέγα φρονοῦν τοῦ πατρῴου νόμου μόριόν τι τῶν Ἰουδαίων. Syriace eodem *Actor.* loc. *ulphana rischaja* i.e. *doctrina & institutio prima* ut etiam a *Josepho* lib. II. capt. cap. 14. dicitur *seu præcipua & principalis*. Si absurda & absona sunt, quæ adhuc ex hujus sectæ principiis recensuimus, quomodo illa exquisitissima, & accuratissima dici poterat? Credendum est vitia, uti dictum est, omnibus sectatoribus non fuisse communia, quod satis indicat eodem loco Apostolus: *Ab initio* (inquit) *secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus*: Et cap. XXII. vers. 5. *Nutritus juxta veritatem* (τὴν ἀκρίβειαν) *paternæ legis*: Et ad *Phil.* cap. III. 5. *Siquis alius videtur confidere in carne, ego magis circumcisus octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus*. Et postea vers. 9. dicit se in Christo Jesu justitiam, quæ ex lege est, habere noluisse, ut illam, quæ ex fide est Christi haberet; Justus igitur antea secundum eam, quam non Pharisaica hypocrisis, & improbitas explicata, sed lex ipsa dabat, justitiam erat, præsertim quia ibidem ait: *Ego secundum justitiam conversatus, quæ in lege est, sive querela*. Sicque Mosaica justitia eum fuisse justum pronunciat Hieronymus lib. I. & II. ad *Gal.* cap. 3. Præterea Gamaliel magister ipsius Apostoli, ad cujus pedes eruditus erat juxta veritatem paternæ legis *Actor.* XXII. 5. erat vir probus, & a Pharisaica invidia, cæcitate ac furore alienus. Cum S. Petrus & Apostoli a Judæis capti, a Sacerdotum principe objurgati, a Sadducæis agnorum instar, circumdati essent; *Surgens* (Actor. V. 34.) *quidam in concilio Pharisæus nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve tempus fieri*: Eosque liberavit, & eorum se numero adjunxit. *Erat* (Joh: III. 1.) *homo ex Pharisæis Nicodemus nomine, princeps Judæorum*. Et virum fuisse rectum, veritatisque amantem apparet ex toto Christi Domini colloquio, atque ex ejus apologia in Synhedrio pro Christo Domino, atque ex ejus conditura pro corpore Christi Domini *Joh.* XIX. 39. Qui Christum Dominum adhuc infantulum ulnis excepit (*Luc.* II. 28. *Homo erat justus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus Sanctus erat in eo*) Pharisaicæ Sectæ fuissæ multi scripserunt: Præter istos plures Pharisæos ad Christi Domini fidem accessisse affirmatur *Actor.* XV. Sicut & eorum multi ad Johannis Baptistam accesserunt *Matth.* III. Credendum est vitia, quæ reprehenduntur, non omnibus nec solis Pharisæis fuisse communia. Eadem fere Jurisperitis objiciuntur a Christo Domino vitia, *Luc.* XI. & *Matth.* XXIII. & alibi, quæ Pharisæis. Cum plurimi ex Pharisæis improbi ac scelerati essent, ideo toties eos Christus Dominus monuit atque arguit. Consuevere hujusmodi reprehensiones, atque objurgationes fieri, quasi ne unus quidem bonus & rectus sit, ut *Isai.* I. 6. *Jerem.* VIII. 6. & 10.

CAPUT VIII.

I. *De Scriptura nominis Sadducæi*. II. *Unde dicti?* III. *De Sadoco hæresiarcha*: IV. *Baithos, sive Baithus, a quo, Baithusæi*. *Dosithæus Samarita*.

I. **E***Piphanius* hæres. 14. ἐπονομάζουσιν ὅτι ἑαυτοὺς Σαδδουκαίους, δῆθεν ἀπὸ δικαιοσύνης τῆς ἐπικλήσεως ὁρμωμένης. Σεδὲκ γὰρ ἑρμηνεύεται δικαιοσύνη. Idem scribit *Hieronymus* in *Matth.* XXII. צדוק Σαδώκ Hebraice dicitur (quamquam in Bibliis Græcis aliquando Σαδοὺκ scribitur. Hoc nomen Judaice effertur צדוק Σαδδούκ. *Josephus*: Ἰούδας καὶ Σάδδουκος. Ideoqui Hebraice צדוקים Σαδωκίμ dicendi, ii Judaice dicuntur צדוקאי Σαδδουκαῖοι. Saducæus utrum unica D an geminata D scribatur, parum refert: Nam utraque Scriptura deprehenditur in Codicibus Latinis: A Sadoc Sadocæus, & immutatione unius literæ Saducæus; quod tamen potius a Saduc id est Σαδούκ. Quanquam *Ezech.* XLVIII. 11. & XLIII. 19. & XLIV. 15. in codicibus Græcis legatur σαδδούκ, unde ut conjicio Σαδδουκαῖος *Sadducæus*. *Hieronyus* in coment. Qui sunt de semine Sadoc, quem cur LXX. σαδδούκ nominent, scire non valeo. Non est dubium, quin legerint צדוק unde σαδώκ melius per ω magnum, quam σαδόκ per ο parvum. Apud antiquum Interpretem Syrum hoc nomen perpetuo scribitur זדוקיא unica D & Sade in Zain versa.

II. *Suidas* Σαδδουκαῖος ἀπὸ τούτου. Locus ille qui sit ignoratur. Beda in *Acta* cap. V. *Saducæi interpretantur justi, dicti a Sadoc sacerdote, vel propter genus vel propter mores*. An Sadoc hæresiarcha sacerdos fuerit, ignoratur; At non ignoratur dictos esse non propter genus, aut

mo-

mores ejus, sed propter hæresin. *Epiphanius*: ἦν δὲ καὶ Σαδώκ τις τοὔνομα κατὰ τὸ παλαιὸν τῶν ἱερέων· ἀλλ' οὐκ ἐνέμειναν ἔτι ἐν τῇ ἐπιστάτου αὐτῶν διδασκαλίᾳ. *Erat autem & quidam Sacerdos Sadoc nomine priscis temporibus; sed non permanserunt hi in præsulis sui doctrina*; Si verum hoc, *ergo non a Sacerdote illo nomen acceperunt*. Idem. Σαδδουκαῖοι, ἑρμηνεύονται δίκαιοι· σεδὲκ γὰρ δικαιοσύνη. Δικαίους γὰρ ἑαυτοὺς ὠνόμαζον. *Justos enim seipsos cognominabant*. Justi Saddicim dicuntur, non Sadducim. Verum etymon eruetur ex *Theophylacto*; ἀπὸ αἱρεσιάρχου Σαδὼκ ὀνομάζονται. *Aut ab Hæresiarcha Sadoc nominantur*. In commentario super *Aboth*. *A Sadoc & Baithos vocati sunt discipuli eorum Saducæi & Baithusæi*. *Aruch*. *Vocantur Sadocæi de nomine Sadoc*.

III. *Epiphanius* Sadocum hunc αἱρεσιάρχην appellat; quia fuit autor hæresis Sadducæorum, qui ab eo nomen sortiti suot. Vixit Sadoc sub Antigono Sochæo, qui Simeoni justo successit: Condiscipulum habuit Baithos, a quo Baithosæi. De his fit mentio in *Aboth*. *Coram Antigono sedebant duo discipuli Sadoc & Baithos*. Et *Abraham Zacuth* in *Juchasin*. *Tunc erant Sadoc & Baithos discipuli Antigoni caput, & hoc initium hæreseos; Nam abierunt tempore Antigoni præceptoris sui ad Sanctuarium montis Garizin, fueruntque ibi capita, sive primores*: Et *Aruch*. *Expositum est in Aboth R. Nathan, Antigonum virum Socho oriundum duos discipulos habuisse, quorum nomina Sadoc & Baithos, e quibus exierunt duæ familiæ malæ Sadducæorum, & Baithusæorum; Dicti autem Sadducæi a Sadoc, ut Baithusæi a Baithos*. *Abraham David* in Cabbala. *Antigonus Sochæus accepit a Simeone justo, & Sodalitio ipsius: Hæc erat ætas tertia, & ipse dicebat: Ne estote tanquam servi, qui ministrant principi ea conditione, ut accipiant præmium. Sadoc autem & Baithos interrogabant eum hac de re, & respondit eis, quod in præmio seculi hujus non poneret fiduciam, sed in sæculo venturo. Sed ipsi negant verba ejus, & dicebant nunquam audivimus quicquam de seculo venturo. Fuerunt autem discipuli ejus, dissenseruntque ab eo, & abierunt ad Sanctuarium montis Garizin, ubi erant principes*. *Aruch*. *Antigonus docuit discipulos suos Sadoc & Baithos; nolite esse tanquam servi &c. Abierunt, & docuerunt discipulos suos, & discipulos discipulorum suorum non secundum mentem ejus. Dixerunt; Si patres nostri scivissent esse resurrectionem mortuorum, & mercedem datum iri justis in seculo venturo, certe ita docuissent & separarunt se ab lege; & dixerunt: Traditio is manu Pharisæorum ad venandum se in hoc seculo* (stulta est) *cum in seculo venturo non sit illis merces*. Et addit. *Qui ministrat principi ea conditione, ut accipiat præmium sibi ministrat, non principi: Deinde ministerium istud conditionem habet; si dederit præmium; quod si non dederit; non ministrabit ei*. *Maimonides* in *Aboth* loc. cit. *Huic sapienti erant duo discipuli, Sadoc, & Baithos, qui cum hoc a Magistro audirent, inter se cum exiissent, dixerunt; Magister noster in expositione sua nos docet, non esse vel præmium vel pœnam, nec ullam omnino* (in futurum) *expectationem*: (*Nam quid sibi vellet ille non intellexerunt*:) *Mutuo ergo se ipsos confirmarunt, ac recesserunt a norma, ac legem deseruerunt; atque utrique adhæsit aliqua turba: Eos ergo sapientes vocarunt Sadducæos, & Baithusæos*. Dictum Antigoni habetur in *Aboth* cap. I. *Ne estote sicut servi, qui ministrant principi ea conditione, ut præmium ab eo accipiant; sed estote sicut servi qui ministrant principi hac conditione, ne accipiant præmium; & sit Dei timor super vos*. Commentatur quidam ad h. l. Non dicit ea conditione ut accipiant mercedem, sed ea cooditione ut accipiant præmium, i. e. פרס quod interpretatur מנה portionem vel minam. *Saadias* in *Dan*. ait esse dimidium minæ: *Syrus* in novo fœdere פרס vocat ἡμιμναῖον i. e. *demensum*; *Luc*. XII. 42. קצין הוו פריכתא dixit pro *frangentes erant panem*. *Act*. II. 46. *Tremellius portionem* reddit id est מנה.

IV. In *Aboth* R. Nathan cap. 5. *Sadoc habuit condiscipulum Baithos nomine cui ministrabant vasis argenteis, & aureis*. Hic a Sadoco diversam familiam constituit, licet una & eadem utriusque hæresis esset. Baithos *Genebrardus* confundit cum Dositheo, qui teste *Origene* contra Celsum lib. II. vixit post tempora Christi. *Post Jesu tempora* (inquit) *Dositheus Samarita conatus est persuadere civibus suis se esse Christum illum pronunciatum a Mose, visusque est discipulos invenisse*. Idem in *Matth*. tractatu 27. *Sicut manifestat historia lectionem, non multi fuerunt homines tempore Apostolorum, qui se Christos esse dixerunt, nisi forte Dositheus Samareus, unde Dosithœani dicuntur, & Simeon*. Si Samarita erat, alius est ab eo, quem *Epiphanius* memorat hæres. 13. Nam hic a Judæis ad Samaritas defecit: *Dositheus* (inquit *Epiphanius* l. c.) *commixtus est Samaritanis ab Judæis exiliens ad eorum mores*:

res : Et cum in legis doctrina processisset, iisque quæ apud illos (Judæos) *sunt deuterosibus* τὰ πρωτεῖα, i. e. *apud eosdem primas venatus esset, speque sua, & conatu excidisset, neque dignus qui apud Judæos aliquid existimaretur, habitus esset, declinavit ad Samariticum genus, & huic ipsi* (Dositheanorum) *haeresi præfuit. In spelunca vero vitem agens anachoreticam propter nimium ejus, quam sibi ipse finxerat, sapientiæ studium, varie ac hypocritice in jejunio perdurans, ut quidem fama est, sic mortuus est in panis, & aqua inopia, e spontaneo suo scilicet decreto seu sententia. Post dies vero aliquos venisse ajunt aliquas ad ejus visitationem, ejusque corpus reperisse tetrum exhalans odorem, & erumpentes e ipso vermes, muscarumque super ipso nubem ingenti numero, & quodam veluti examine constitisse*. Dositheus Hebraice דוסתאי Dosthai scribitur. Fuerunt plures hoc nomine. Nam in *Juchasin* memoratur quidam ex discipulis Schamai, qui Christo coævus fuit, & alius Desthai filius R. Jannai discipulus R. Meir. In *Ilmedenu* sectione; *& sedit Jacob*: mentio alterius Desthai, qui similiter habuit patrem Jannai. *Sennacherib misit ad Samaritanos Samariam R. Dosthai filium Jannai ad docendum eos legem : Sebaja* cum *Dosthai* ad Samaritanos missus est a Sennacherib ad docendum eos legem. In *Ilmedeau* fol. 16. col. 1. *Quum novi incolæ Samariæ a leonibus infestarentur, Sennacherib misit qui caussam quærerent; dixerunt: Terra illa non admittit gentem, quæ se non exercet in lege, neque circunciditur : Dixit illis : Date mihi duos e vestro numero, qui eo proficiscantur, & doceant eos. Statim ergo miserunt R. Dosthai filium Jannai, & R. Sebaja, qui docuerunt eos in scriptura legis*. Forte Dosthai hic est ille, de quo *Epiphanius* hæres. 14. Σαδδουκαῖοι ἀπόσπασμα ὄντες ἀπὸ Δοσιθέου. *Sadducæi avulsio a Dositheo existentes*. Inter hunc & discipulum R. Meir mille anni plus minus interfunt : Præter hos alius laudatur R. Dosthai filius Juda, & Abba Jose filius Dosthai cap. IV. *Sanhedrin*. Ceterum Dositheani prophetas rejiciebant teste *Tertulliano* de præscriptionibus adversus Hæreticos lib. 1. *Taceo enim Judaismi hæreticos; Dositheum inquam Samaritanum, qui primus ausus est prophetas quasi non Spiritu Sancto locutos repudiare*. Dositheus non ita vetustus esse videtur, ut ab eo derivari potuerint Sadducæi secta vetustissima, ut vult *Epiphanius*, præsertim cum Sadducæi resurrectionem negarent, Dositheani assererent: ἀνάστασιν γὰρ ὁμολογοῦσι, καὶ πολιτεῖαι εἰσὶ παρ' αὐτοῖς: *Resurrectionem enim fatentur, & apud ipsos sunt instituta*: Teste ipso *Epiphanio* hæres. 13. & recte *Origenes* post Christi tempora exortum ait Dositheum. Quare nihil alienius a vero Σαδδουκαῖοι ἀπόσπασμα ὄντες ἀπὸ Δοσιθέου τοῦ προλελεγμένου.

CAPUT IX.

I. *De variis nominibus Sadducæorum.* II. *An Caræi hujus temporis Sadducæi?* III. *An prophetas rejecerint?*

I. SAdducæi aliquando vocantur מינים. *Maimonides* in Pirke fol. 26. col. 2. ומאז יצאו אלו הארורות של מינים. *Et ab eo tempore* (Sadoc sc. & Baithos) *exiverunt istæ sectæ Minæorum qui vocantur in his terris* (h. e. in Ægypto) *Karæi; apud sapientes autem nostros nomen ipsorum est Sadducæi, & Baithusæi &c. Elias* in Thasbite מין *dicitur is qui sine lege vivit. Scribit autem R. Moses filius Maimon non cadere hoc nomen nisi in Sadducæum, & Baithusæum. Rosch Haschana* fol. 17. 1. אבל המינין והמסירות והאפיקורוסין : *Sed Hamminim proditores, & Epicuræi, & socii ipsorum descendunt in infernum & puniuntur ibi in generationes generationum* : Ubi *Raschi* המינין *Minim* האישים אשר הפכו דברי אלהים חיים לרעה כמו צדוקים וביתוסים. *Homines qui pervertunt verba Dei in malum, quales fuerunt Sadducæi: & Baithusæi. Juchasin* fol. 159. 1. *Discipuli ejus* (Antigoni) *fuerunt Sadoc & Baithos, qui pessime deponerarunt tenuerunt hæresim; & illi fuerunt principes Minæorum, & Epicuræorum*; Nomen impiorum putrescat. Veruntamen per מין intelligitur etiam Manichæus. In *Ammude Golah* fol. 123. מינים ר״ל מחזיקי אמונת מאני והוא היה פלוסוף מפלוסופי היונים. *Minim sunt qui tenent fidem Mane, qui fuit philosophus ex philosophis Græcorum*. Glossa in *Hierosol. Beracoth* cap. IX. המינים הם אותם שמאמינים שהיו שני אלוהות *Minim sunt illi qui credunt duos esse Deos* (quæ Manichæorum fuit hæresis.) Et in libello מכתם לדוד fol. 81. col. 2. Scribitur, in dicto illo R. Akibæ אף הקורא ספרים החיצונים *Etiam qui legit in libris extraneorum* (non habebit sc. partem in seculo futuro) per *Extraneos* intelligi המינים *Minim* qui non credunt unitatem Dei. Et paulo post : וכתב הרב מיש״ר ליאון ז״ל כי ראש המינים כופר באחרות השם ית׳ היה נקרא בשמו מנו ועל שם אותו מנו קראו כל מי שכופר באחרות השם ית׳ מין ולאלו המינין שכופרים

שבופרים באחרות השם ית' קראום רזל היצונים וכו'. *Et scribit eximius vir Leon f. m. quod princeps Minæorum, qui negavit unitatem Dei Benedicti, fuerit appellatus Manu, vel Mano, & juxta nomen istius Mano vocarunt quemvis, qui unitatem Dei negavit Minæorum* mentio in Epistola *Hieronymi* ad *Augustinum*: *Usque hodie per totas orientis Synagogas inter Judæos hæresis est quæ dicitur Minæorum, & a Pharisæis nunc usque damnatur, quos vulgo Nazaræos nuncupant, qui credunt in Christum filium Dei natum de Virgine Maria, & eum dicunt esse qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit in quem & nos credimus: Sed dum volunt & Judæi esse & Christiani, nec Judæi sunt nec Christiani*. Secta ista proculdubio fuit Baithusæorum, & Sadducæorum, vel Karræorum, qui omnes traditiones rejiciebant, & Scripturam pro lubitu explicabant. Quod dicit illos vulgo Nazaræos fuisse nuncupatos, ideo factum esse potuit, quod in Christum, Nazarenum etiam crederent, sicuti etiamnum hodie nos נוצרים appellant. Cæterum in genere hodie hæreticos מינים, & hæresin מינות appellant: Habent Judæi certam pr[illegible]mem, quam vocant ברכת המינים p[illegible] *hæreticorum*; Vocatur etiam ברכת האפיקור[illegible] ut apud *Maimonidem Tephillah* cap. 7. In libro *Taame Mizvoth* fol. 26. 2. vocatur ברכת הרשעים In *Babyl. Beracoth* fol. 28. 2. vocatur ברכת צדוקים, & in *Hierosol.* cap. 4. ברכת של מינים, & dicitur longe post octodecim preces *conscriptam esse in urbe Jasne* (nempe circa tempora Jesu Christi.) Sic legitur in exemplari Polonico Cracov. an. 1602. excuso לאחר זמן מרובה קרוב לתרבותו הנוצרי שלמד להפיך דברי אלהים חיים. In *Tzemach David* part. 1. fol. 36. 1. Legitur: *Sanhedrin migravit in Hierusalem Jafanum 40. annis ante vastationem templi anno 4385. & ibi ordinavit Samuel precationem hæreticorum coram R. Gamaliel seniore, ut est in* cap. 1. *Sanhedrin*: *Ex hac circumstantia temporis item liquet, tempore Christi conscriptam esse primum hanc precationem; unde facile conjici potest, quibus de causis & contra quos sit directa*. Vocantur etiam Sadducæi קראים id est Karæi; eo quod traditiones rejicerent. Maimonides in *Aboth* cap. 1. *Ab isto tempore egressæ sunt istæ sectæ maledictæ hæreticorum, & vocabantur in hisce terris* (nempe in Ægypto) *Karræi. Nomina autem ipsorum sunt* (id est nominantur apud sapientes) *Sadducæi & Baithusæi, & ipsi inceperunt respondere contra Kabalam* (id est se opponere traditionibus Seniorum) *& explicare versiculos* (id est innærere soli Textui Biblico) *prout conveniens ipsis videbatur, nec audiebant ullum sapientem omnino*. R. *Abraham* in lib. זבות fol. 17. 1. ובזמן אלו המלכים התחילו גם כן כת הקראים ונקראו גם כן צדוקים ובייתוסים *Et tempore horum regum initium sumsit etiam secta Karræorum, qui vocantur quoque Sadducæi & Baithusæi*. *Abarbanel* in comment. in cap. 1. *Aboth* ubi de Sadoco & Baithos agit scribit: ומהם נעשו כת הקראים עד היום הזה. *Et ex ipsis facti sunt Karræi usque in diem hodiernum*. Autor Kabbalæ Historicæ fol. 40. *Et cepit rex* (Alexander, qui & Jannæus cognominatus est) *octingentos ex magnatibus Pharisæorum, & vinxit eos catenis ferreis, traduxitque eos Hierosolymam: Apparavit autem convivium omnibus ministris suis super tecto palatii sui, in loco excelso, ubi comederunt, biberunt, & inebriati sunt cum eo* גדולי הקראים *magnatos Karræorum. Cum vero hilariori esset animo; præcepit produci octingentos illos vinctos, suspenditque eos omnes in conspectu suo, videns, bibens, ac lætus. Post mortem Alexandri regnavit uxor ejus Alexandra, quæ habuit duos filios Hyrcanum, & Aristobulum; Hyrcanus vir probus, & rectus fuit amator Pharisæorum, Aristobulus vir bellicosus, Karræorum amator, Regina mater Pharisæorum protectrix fuit, voluitque omnem Israelem ipsorum religionem amplecti; Sic Hyrcanum constituit Sacerdotem summum, Aristobulum autem ducem exercitus: Reminino autem dedit ipsa Pharisæis super Karræos, dixitque ipsis. En ipsos in manu vestra, agite cum ipsis, ut placuerit in oculis vestris. Egredientibus ipsis ex conspectu ejus inciderunt in Degerum Magnatum Karræorum, interfecerunt eum gladio, populumque multum ex magnatibus Karræorum simul trucidarunt, ita ut pessime cum hæreticis istis fuerit &c*. Epicurræi quoque dicti sunt. *Juchasin* fol. 159. *Sadoc & Baithos erant principes hæreticorum*. Vocantur etiam Epicuræi. Quomodo Epicuræorum? Quia ut *Philastrius* ait: *Epicuræi dementiam potius, quam divinæ legis jura sectabuntur*; *Aboth* cap. 2. *Esto vigilans in studio legis, ut habeas quod respondas Epicuro*. Ubi Glossa. *De voce* אפיקורוס *variant Sapientum sententiæ: Sunt qui dicunt eum vocari Epicurum, qui contemnit discipulos sapientum; Alii dicunt Epicurum esse, qui retegit faciem in legem, ut Manasse filius Ezechia. Sanhedrin* cap. 2. numerat Epicuræos inter eos qui non sunt habituri

turi partem in futuro feculo. Ubi *Gemara* fol. 99. 2. *Epicurus eft*, זה המבזה תלמיד חכם *qui contemnit difcipulum fapientis*. Maimonides in *Sanhedrin* cap. 18. *Vox* אפיקורוס *eft Aramea ac fignificat eum* שמפקר *qui arroganter defpicit; & contemnit legem, aut difcentes eam*. *Abarbanel* cap. 2. in *Pirka Avoth* אפיקורוס וכופר בפינות התוריות ומבזה ארת דברי חכמים. *Epicurus eft qui negat pinnas legales* (i.e. articulos fidei) *& contemnit verba fapientum*. Sæpe etiam Epicurus idem eft ac Hereticus; nam qui negat articulos fidei, merito dicitur hæreticus: Hinc המינין & אפיקורוסין inter fe permutantur. *Sic* ubi in Gemara Veneta eft המינין ibi in Bafileenfi habet לתשובת אפקורו סין tu אפקוריכין *ad refponfionem contra Hæreticos*. *Bava Batra* fol. 91. 1. Pro eo comuniter dicitur המינין לאשובת. Vocem autem המינין ufurpare recentiores renuunt, quia innotuit ea Chriftianos indigitari. Hinc הוי שקוד ללמוד תורה מה שתשיב לאפקירוס *Eft vigil ad difcendam legem, ut ponis refpondere hæretico*. *Sanhedrin* fol. 28. 2. שלא יטה לבו להעות האפיקורום. *Ne inclines cor fum ad opiniones hæreticas*. Hinc אפכירוכות *Epicureitas, Epicurefurus, hærefis, diffidium, diffentio, varietas opinionum*. Apud Gemaricos מיר נזרקה אפיקורופירת: *Statium conjecta fuit in ipfum hærefis*, i. e. fufpectus fuit de hærefi. *Kiddufchin* fol. 66. 2. ונורמים לאפקירוכות: Et occafionem præbent diffidio, ire. Diverfis aut hereticis diffentionibus: *Cofri* fol. 180. פן תפיל לספקות יביאך לאפיקרוכות ולא תכנים עם חברך. *Ne incidas in dubia, quæ te adducant in diverfisatem opinionum, ut non conveniat fententia tua cum fociis tuis*. *Cofri* iterum 181. 1. אפקירוכותם. *Et caufa hærefeos ipforum*.

II. De Karræis diffentiunt Judæi. Quidam eos diftingunt a Sadducæis. Liber annotationum in *Avoth*. *Sunt qui dicunt Sadducæos & Baithufæos effe illos, quos alii Caræos appellant: Sunt qui diffenti aut dicentes, Caræos effe aliud genus hæreticorum*. Autor libri *Cofri* oratione 3. fect. 61. diftinguit Caræos a Sadducæis. Nam primo originem Caræorum diverfam tradit, deinde in dogmatibus differentiam aliquam. Quoad origenem poft Simeonem juftum qui ultimus fuit ex viris Synagogæ magne, primum Scholæ caput ponitur comuniter ab omnibus Antigonus, qui floruit annis Mundi 3460. trecentis annis ante Chriftus ut eft in *Juchafin* fol. 19. 2., cujus difcipulis fuerunt Sadoc & Baithos, autores fectæ Sadducæorum, vel ut autor ifte fcribit שהיו ראש לכופרים וכהם נקראו הצדוקים וביתו סים *qui fuerunt caput hæreticorum, & ab illis vocati funt Sadducæi & Baitufæi*. Hos fæcuti funt Jofeph ben Joefer, & Jofeph ben Jochanan, annis quadraginta poft. Prioris celebris eft mentio in libro *Sotah* fol. 47. 1. Ex quo mortus eft Jofeph ben Joefer vir Tzaridæus כשלו האשכולות: *Ceffarunt botri*: Juxta illud *Mich*. vii. 1. *Non fupereft batrus ad comedendum*. *Botri* i.e. fapientes אשלול i.e. איש שכל כו. *Vir in quo omnia funt*. Huic fucceffit annis fexaginta poft Joma ben Perachin, & Nittæus Arbelita. Rurfus poft annos fexaginta fucceffit Jehuda ben Jabbai, & Simeon ben Schetach: *Sub hoc* fcribit autor *Cofri* התחילה דעת הקראים *initium accepit opinio Caræorum propter hiftoriam, quæ accidit cum rege*. *Jannæo*, de qua in lib. Kiddhufin cap. 3. fol. 66. וכבר השרישו הקראים שורש עם אנשים שהיו רוחים את התורה שבעל פה ומתחכמים כמענות כאשר אתה רואה שעושין היום אבל הצדוקים והביתוסים אינם כי אם אפיקורוסים מכחישים העולם הבא אך הקראים הם כשתרלים בשרשים מתחכמים בתולדות. *Et jam radices egerunt Caræi cum hominibus rejicientibus legem oralem, & fapientes fe oftentabant cectionibus five argumentationibus, ficut vides eos adhuc hodie facere: At Sadducæi & Baithufæi non funt nifi hæretici negantes feculum futurum, fed Caræi occupati funt in radicibus, five fundamentis, & fapientes fe præftant in rebus naturalibus*. Et fect. 23. *Peto ut de Caræis quantum tibi de illus conftat, me nonnibil inftruas* כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר מהר בנים ואני שומעטיוהם יותר טביעיה ויותר מפיקות לפשט התורה. *Nam video illos ftudiofiores effe in cultu, quam Rabbinos* (qui fc. Pharifæos fequebantur) *audioque ipforum rationes magis effe ponderofas, propriufque adducere ad fimplicem fenfum fcripturæ*. Hinc apparet Caræos multis annis poft Sadducæos ortos effe, & hos quidem fimpliciter hæreticos dici, quod negent feculum futurum, & refurrectionem mortuorum, illos vero Caræos non item, fed in eo tantum differe, quod negent traditiones. At vero apparet hunc autorem non totum loqui de prifcis Caræis, fed de hodiernis, qui in eo differunt a prifcis, quod confiteantur; refurrectionem, & feculum futurum. Id innuit commentatur in librum *Cofri* Orat. 3. fect. 65. ולפי דעתם הוצרכנו לומר שאם היות הקראים כלתי מכחישים היום העה"ב כבר היתה ראשיתם שרש פורה ראש לענות הרעת הנפסד הזה. *Juxta fententiam ipfo-*

rum cogimur dicere, quod etsi Caræi non negent hodie seculum futurum, invaluerat tamen ista & pestifera opinio inter ipsos, nisi quod non fuerit inter tam multos propagata & disseminata, ut secta Pharisæorum: ut docet *Maimonides* in *Aboth* de Antigono והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר שמעו זה המאמר יצאו מלפניו וכו׳ והניחו התורה וכו׳ : *Et fuerunt ipsi* (Antigono) *duo discipuli nomen unius Sadoc, alterius Baithos. Cum autem audirent ab ipso hanc doctrinam* (quæ ibi in Misna traditur) *digressi sunt ab ipso &c. Et reliquerunt legem, & adhæsit uni secta una, & alteri secta altera, vocaruntque eos Sapientes nostri Sadducæos & Baithusæos. Cum autem non possent congregare Ecclesias magnas in fide & in religione hac* (quod religio falsa dissipat Ecclesias, quanto minus colligit discipulos) *inclinarunt credere rem, quam non poterant coram plebe negare: Si enim protulissent eam ex ore suo* (i. e. si publice professi fuissent eam falsam religionem) *occidissent ipsos. Unde quisque dicebat socio suo se credere verba legis, & dissentire a Kabala* (traditionibus seniorum) *quæ non est vera. Idque propterea ut se liberos facerent a præceptis ex Kabala, aliisque decretis & commentationibus, posteaquam non possent rejicere omne quod scriptum & acceptatum esset*. Periculosum ergo antiquitus fuit negationem seculi futuri publice docere, unde & pauciores approbatores ea pars doctrinæ invenire, & tandem plana evanuisse, & intercidisse videtur; unde factum ut Caræi hodierni seculum futurum, præmia bonorum, & pœnas malorum in seculo futuro credant: Quod aperte docet *R. Abraham* in *Juchasin* in titulo libri: ושם מתבאר כי הצדוקים אינם הקראים שבזמננו כי אלו מודים בשכר ועונש ותחיה מה שאין כן הצדוקים. *Inde etiam patebit quod Sadducæi non sunt Caræi isti nostri temporis; hi enim confitentur præmium, & pœnas & resurrectionem, quod non faciunt Sadducæi*. At priscos illos Sadducæos etiam Caræos fuisse vocatos idem hic autor tradit lib. 15. Hactenus *Buxtorfius* in Lexico in voce קרא. Alio significatu קראי i. e. Caræus vocatus est R. Eliezer filius Simeonis, in Scriptura, quæ קרא dicitur, optime versatus: *Juchasin* fol. 69. 2. Rab & Samuel, & R. Jochanan Caræi, quia verba eorum similia verbis Scripturæ, i. e. מקרא.

III. Num prophetas rejecerint est dubitandi locus. Nam Hebræi meminerunt tantum traditionum, quas πατροπαραδότας ἐντολὰς indigitant. Ad hæc unus ex eis qui commentati sunt super *Aboth* ait eos inniti Scripturæ; sub qua voce etiam prophetas comprehendunt: Præterea in templo sacrificarunt cum Pharisæis, quotidie cum illis versantes & cibum sumentes: Nec in novo fœdere prophetarum ulla mentio, ubi angelum & Spiritum & resurrectionum negare perhibentur. Certe hoc non debuisset retinere *Lucas*: Alia dubitationem moveat, quæ nunc non commemoro. *Scaliger Elench.* Trihær. cap. XVI. probat his rationibus Sadducæos prophetas non rejecisse: Hoc sane (*inquit*) *Hieronymus* & alii crediderunt, atque nescio unde causam nacti. Nam & ratio & *Josephus* manifesto adversantur: Prius quod eundem pene honorem prophetis, ac legi habebant, ut qui unum ex prophetis rejiceret, contra legem facere videretur: neque impune cuiquam licuisset prophetas rejicere, quin a populo lapidaretur; idque magno emtum voluissent Pharisæi, ut ipsorum hostes incurrerent causam aliquam, propter quam Hierosolymis tuto illis esse non liceret. Præterea quod Sadducei sacrificarent in templo, ex eo constat eos credidisse montem Sion esse locum a Deo delectum, in quo solo sacrificare liceret. At libri *Samuelis*, *Regum*, *Paralipomenon*, *Prophetarum*, *Psalmorum*, quid aliud continent, quam Hierusalem esse locum, in quo Deus elegit sedem Sanctuarii sui? Posterior ratio, cui nullo modo contradici potest, quod *Josephus* Sadducæos ταῦτα τὰ γεγραμμένα amplexos esse dicit; τὰς δὲ παραδόσεις ἀγράφους rejecisse. Quæ sunt τὰ γεγραμμένα? an aliud quam quæ dicitur מקרא? Verba *Josephi* 404. νῦν δὲ δηλῶσαι βούλομαι, ὅτι νόμιμα πολλά τινα παρέδοσαν τῷ δήμῳ οἱ Φαρισαῖοι ἐκ πατέρων διαδοχῆς ἅπερ οὐκ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωϋσέως νόμοις. Καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα τὸ Σαδδουκαίων γένος ἐκβάλλει, λέγον ἐκεῖνα δεῖν ἡγεῖσθαι νόμιμα τὰ γεγραμμένα, τὰ δὲ παραδόσεως τῶν πατέρων μὴ τηρεῖν. *Nunc vero ostendere est animus Pharisæos multa legitima tradidisse populo ex patrum continuata traditione, quæ in legibus Mosaicis scripta non sint, quæque proinde Sadducæorum genus rejiciat, asserens ea demum censenda legitima esse, quæ scripta sunt, quæ vero ex traditione patrum sunt, omnino non servandum*. Manifesto solas τὰς παραδόσεις rejiciunt: Et nihil verius est, quam eos totam Scripturam retinuisse, sola πατροπαράδοτα aspernatos esse. Quod si quis *Josephum* de sola lege intellexisse contendat, ostendat mihi quomodo omnes libri Scripturæ præter solum Pentateuchum sint παραδόσεις ἄγραφοι.

ços. Certe ridiculus erit, qui ita pertendet. Rursus *Tertullianus* ait Dosithæum prophetas rejecisse. Quum igitur ille a Judæis ad Samaritas transierit, ea de causa videtur fecisse quia & Samaritæ prophetas rejiciebant. Hactenus *Scaliger*. Rabban Gamaliel ut probaret Sadducæis resurrectionem mortuorum adduxit argumenta ex lege, ex prophetis, & ex Hagiographis; *Sanhedrin* fol. 90. 2. *Interrogabant Sadducæi Rabban Gamaliel; unde probatur Deum suscitaturum mortuos? Ex lege inquit ille, & ex prophetis, & ex hagiographis. Probatur ex lege, sicut dicitur*: Et dixit Jehovah Mosi הנך שוכב עם אבותיך וקם Ecce tu dormiens cum patribus tuis, & exurgens: *Deut.* xxxi. 16. *Dicunt ei*: *At forte sensus est*: וקם העם הזה וזנה: Et exurget populus hic, & mœchabitur. *Probatur ex Prophetis, sicut scribitur*: Vivent mortui tui, cum cadavere meo resurgent; expergiscimini, & jubilate, qui habitatis in pulvere. *Isai.* xxvi. 20. *At forte* inquiunt illi; *hi fuat mortui illi, quos resuscitavit Ezechiel. Probatur ex Hagiographis; sicut scribitur*: Palatum tuum est, sicut vinum optimum, vadens ad dilectum meum ad rectitudines, loqui faciens labia dormientium. *At forte* inquiunt illi, *movant labia sua in mundo*. Jam vero absurdissimum foret Gamalieli argumenta ex libris Propheticis & Hagiographis adducere contra Sadducæos, si libri isti apud eos nullius fuissent autoritatis; & vides non spretos aut rejectos ab iis libros ab illo citatos, sed verba allata in alium sensum, quam voluit Gamaliel torqueri. Quinetiam *Cholim* fol. 87. legimus Sadducæum citantem prophetas: *Ille qui creavit ventos, non creavit* רוח *Spiritum, atque ille qui creavit ventum, non creavit montes. Nam scribitur*: Nam ecce qui format montes, & qui creat ventum: *Amos* iv. 13. *Dixit ei Rabbi*: *O stulte. Perge ad finem commatis*. Dominus exercituum est nomen ejus. Tamen *Hieronymus*. *Quinque tantum* (inquit) *libros Moysi recipiebant Sadducæi, prophetarum vaticinia respuentes*. Et *Zacharias* Chrysopolitanus Episcopus. *Quinque libros Moysi recipiunt, prophetas respuunt*. *Tertullianus* lib. 1. de præscript. *Taceo Judaismi hæreticos: Dosithæum* (inquam) *Samaritanum, qui primus ausus est prophetas, quasi non in Spiritu Sancto locutos, repudiare: Taceo Sadducæos, qui ex hujus erroris radice surgentes, ausi sunt ad hanc hæresin etiam resurrectionem carnis negare*. Gorionides cap. 29. *Ecce Sadducæi dicunt ne credamus, & ne audiamus ullam traditionem, aut ullam expositionem, nisi legem Mosis solum*. Quum solum Mosen reciperent, ideo Christus cum eorum errorem de resurrectione refelleret, ex ejus libris petiit testimonium. *Matth.* xxii. 32. *Stultum enim fuisset* (inquit Hieronymus) *inde proferre testimonia cujus autoritatem non recipiebant*. Cum Sadducæorum alii degerent in Judæa, & alii in Samaria, fieri potest, ut qui apud Judæos erant, prophetas receperint, qui apud Samaritanos habitabant, rejecerint. In his erant apostatæ gentis Judaicæ, qui Sicimis commorabantur, qui dicebant prophetis, & Hagiographos non esse legem. Quod illis commune cum Samaritanis. Dosithæus enim qui hos primus instituit prophetas repudiabat; Idem ergo Samaritæ faciebant, tantum Mosen recipientes. Samaritani etiam negabant resurrectionem, animam una cum corpore mori credentes: *Iccas.* Serm. iv. cap. 31. Qui a nobis dicuntur Samaritani, eos Hebræi plerunque quem כותים vel כותיים i. e. Cuthæos, cum plerique ex Cutha oriundi essent, appellant. Dicuntur etiam שומרונים. *Somronim*: *Tanchuma*. *In illa hora venerunt contra eos Somronim ad bellum, videlicet* 180. *millia. Et quomodo Somronim? nonne Cuthæi erant? Scire licet de nomine urbis Samariæ vocatos fuisse Somronim*, i. e. *Samaritanos*. Per nomen hammephoras, seu tetragrammaton excommunicati sunt a Judæis. *Tanchuma* fol. 17. 4. sect. Et sedit Jacob. *Tunc impeditum fuit opus templi usque ad annum secundum Darii regis Persarum. Quid fecerunt Ezra, Zorobabel, & Josue? Congregaverunt omnem Ecclesiam in templum Domini, adduxeruntque* 300. *Sacerdotes &* 300. *buccinas, &* 300. *libros legis, totidemque pueros, & clanxerunt. Levitæ autem canentes psallentesque omnibus generibus anathematum devoverunt Chuthæos in arcano nominis tetragrammati, & in scriptura scripta super tabulas, & anathemate domus judicii superioris, & anathemate domus judicii inferioris, ut comederet ullus ex Israel, panem Cuthai* (*unde dictum est: Qui comedit carnem Samariticum, ac si comederet panem Suillam*) *& ne proselytus fieret Cuthæus in Israel, neve illi pars esset in resurrectione mortuorum. Et scripserunt, & consignarunt, & miserunt ad omnem Israelem, qui erant in Babylonia, qui accumularunt contra eos anathema super anathema*. Orabant & immolabant victimas in monte Garizin: *Bereschith Rabba* sect. 32. *R. Jochanan proficiscens*

Hie-

Hierosolymam ut oraret עכר נהרין פלטאנוס *transiit per illum montem* (Gerizin) *videns eum Samaritanus quidam: Dixit ei: Quo tendis? De precatum Hierosolymis: Et alter: Nonne præstat tibi orare in hoc monte benedicto, quam in domo ista maledicta? Unde autem hic mons benedictus? Cui Samarita:* דלא טף בטיי דמבולא : *Quia non inundatus fuit aquis diluvii.* Ibid. Sect. 81. *R. Ismael filius R. Joseph proficiscens Hierosolymam ut oraret, transiit per istum montem: Videns eum Samaritanus quidam, dixit ei: Quonam tu? Et ille: Eo precatum Hierosolymis. Cui alter: Nonne præstaret orare in monte hoc benedicto, quam in illo maledicto? At ille: Ego dicam cui rei vos similes estis; cani* sc. *cupido cadaveris; vos pariter cum sciatis idola esse sub hoc monte occultata, sicut dicitur* Genes. XXXV. 4. Et Jacob abscondit ea: *Omni aviditate post ea efferimini. Dixerunt inter se: Iste cum jam noverit idola esse in monte hoc occultata, nocte veniet & suffurabitur. Consilium ergo inierunt de eo occidendo: At ille nocte surgens effugit.*

C A P U T X.

I. *Dogmata Sadducæorum de Deo.* II. *De Fato?* III. *De Spiritu Sancto:* IV. *De anima:* V. *De Angelis.* VI. *De resurrectione mortuorum.* VII. *De præmio ac pœna.*

I. DEum nec mali patratorem, nec inspectorum credunt teste *Josepho* Judaic. lib. II. cap. 3. καὶ τὸν θεὸν ἔξω τοῦ δρᾶν ἢ ἐφορᾶν τίθενται.

II. Fatum negant: *Josephus* ibid. Σαδδουκαῖοι δὲ τὸ δεύτερον τάγμα τὴν μὲν εἱμαρμένην παντάπασιν ἀναιροῦσι. *Sadducæi vero secundus ordo fatum omnino tollant.* Idem Orig. lib. XIII. cap. 9. *At Sadducæi fatum omnino negant, & e rebus tollunt, dicentes nihil fataliter evenire hominibus, & omnia in nostra ipsorum potestate esse, ut tam felicitatis nobis ipsi auctores simus, quam infortunii, si deteriora consilia secuti fuerimus.* Et lib. II. capt. Jud. cap. 12. φασὶ δ' ἐπ' ἀνθρώπων ἐκλογῇ τό τε καλὸν, καὶ τὸ κακὸν προκεῖσθαι. *Ajunt autem in hominum electione & bonum & malum situm esse.* Sunt qui fati vocabulo providentiam significari putant, quam Sadducæi negabant; unde merito Sadoc & Baithos principes Epicuræorum appellantur: *Abraham Zacbuth* in *Juchasin. Sadducæi contraria sentiunt Pharisæis. Negant enim Creatorem curare res humanas, & providentiam sive dispositionem præponderare.* Dispositionem voco, quam Hebræi מערכה dicunt; ut cum legimus: *Homo proponit, Deus disponit.* מערכה quod verti *præponderat* significat inclinationem proprie lancium in alterutram partem.

III. *Act.* XXIII. 8. Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι πνεῦμα: *Sadducæi enim dicunt non esse Spiritum.* Hic quidam Spiritum Sanctum, alii animum intelligunt. Prior sententia confirmatur vers. 9. εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος. *Si Spiritus locutus est ei aut Angelus.* In quem locum sic commentatur *Theophylactus*: δῆλον ἐστιν ἢ διὰ πνεύματος ἁγίου, ἢ δι' ἀγγέλου κατηχηθεὶς τῆς ἀναστάσεως λόγον. *Certum est quod aut per Spiritum Sanctum aut per Angelum de resurrectione edoctus sit.* Epiphanius hæres. 14. de Sadducæis Loquens: πνεῦμα δὲ ἅγιον οὐκ ἴσασιν· οὐ γὰρ εἰσὶ ἠξιωμένοι. *Spiritum autem Sanctum ignorant, non enim hoc digni sunt.* Forsitan inquit idem *Theophilactus* ne Deum quidam norunt. οὐκ ἴσασι Σαδδουκαῖοι τάχα οὐδὲ τὸν θεὸν, παχεῖς τινες ὄντες. *Nicolaus Act.* 13. *Negabant Spiritum generaliter; Nam & ipsum Deum dicebant esse corporeum:* Et mox. *Negabant creaturam spiritualem.*

IV. Animæ immortalitatem negant. *Josephus* Judaic. lib. II. cap. 12. ψυχῆς τε τὴν διαμονὴν ἀναιροῦσιν. *Animæ autem permanentiam negent.* Idem Orig. lib. XVIII. cap. 2. Σαδδουκαίοις δὲ τὰς ψυχὰς ὁ λόγος συναφανίζει τοῖς σώμασι. *Sadducæorum autem opinio animas simul cum corporibus demolitur. Abraham Zacbuth. Ajunt animam mori cum corpore. Hieronymus* vocat interitum, cum ait Sadducæos quoque animarum interitum prædicasse; Hoc dicit in comment. ad *Matth.* XII. ubi & illud: *Corporis & animæ resurrectionem denegabant.* Et mox: *Qui resurrectionem corporis non credebant, & animam putabant interire cum corporibus, recte hujusmodi fingunt fabulam, quæ deliramenti arguat eos, qui resurrectionem negent mortuorum. Zonaras* de Sadducæis 189. *Mortales esse animos arbitrentur, atque una cum corporibus interire.* Rabbanitæ quoque, i. e. Pharisæi asserebant impiorum animas interire. *Kimchi* ad *Psal.* I. הרשעים לא תהיה לכם תקומה אלא תאבד נפשם עם נפם ביום המיתה. *Impii non resurgent; sed peribit anima eorum cum corpore in die mortis.* Idem *Psal.* 115. 17. הנה ימותו ולא יהללויה כי תאבד נפשם במתים. *Ecce morientur, nec laudabunt Dominum; quoniam peribit animæ illorum inter mortuos.* Idem *Isai.* XXVI. 4. תחיית המתים לצדיקים ולא רשעים. *Vivificatio mortuorum piorum est, at non impiorum. Abarbanel* in נחלת אבות fol. 94. col. 2. הנה התורה האלהית תנחה אותו כדי שלא יטעה מן הדרך ותניחהו בדרך ישר

ישר ללכת אל מחוז חפצו עוד דרש בשכבך תשמור עליך בקבר וראה מזה שהתורה תשמור והציל את האדם מרדת נפשו שחת כי הנה הרשעים תמות נפשם בגופם על עפר ישכבון והעוסק בתורה בעת המות שגופו לקבורת יובל הנה תורתו עליך שנפשו לא תרד שאול כמו הגוף ולא יפסד בהפסדו עד פדעהו מרדת שחת. *Ecce lex divina ducet eum, ita ut non deviaturus sit, & ducet illum in via sancta, ut collimet ad terminum quo tendit. Porro ait:* Cum mortuus cubabis, custodiet te in sepulcro*: Et innuit, quod lex custodiat, atque eripiat hominem a descensu animæ ejus in foveam. Ecce enim impiorum anima moritur cum corpore ipsorum; redigentur simul in pulverem. Et qui operam navat legi in tempore mortis, quando corpus ejus sepulturæ traditur, ecce lex ejus custodiet ipsum, ne anima ejus descendat in foveam, quemadmodum corpus, nec peribit in perditione hujus. Propterea redimit eam a descensu in foveam.* Vid. *Menasse ben Israel.* lib. II. cap. 12. de resurrect. Extorquent id e multis Script. locis præsertim e voc. רבים *Dan.* XII. 2. Ex *Isai.* XXVI. 14. *Mortui non vivent, manes non resurgent.* Quanto rectius *Maimonides* in *Sanh.* fol. 17. וכן היא לשון בראשית רבא גבורות גשמים לצדיקים ותחיית המתים לצדיקים בלבד ואיך יחיו הרשעים והם המתים אפילו בחייהם וכן אמרו רשעים אפילו בחייהם קרואים מתים צדיקים אפילו במיתתן קרואים חיים. *Et sic loqui solet glossa in Genesin. Corroborata sunt corpora justorum, & vivent mortui ex justis soli: Qualiter autem vivent impii? Illi quidem habentur pro mortuis etiam in vita sua: Unde dicunt. Impii etiam dum vivunt, vocantur mortui, veluti justi etiam in morte sua dicuntur vivere.*

V. *Act.* l. c. *Sadducæi dicunt non esse resurrectionem μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα neque Angelum neque Spiritum.* Negant esse quosvis spiritus. Nam negabant Deum esse Spiritum, atque esse Spiritum Dei, de quo *Genes.* I. 2.? Num forte negarunt esse Angelos, eo quod non fiat mentio a Mose in Pentateucho de creatione Angelorum, aut spirituum? Atqui ibi frequens est mentio de apparitione Angelorum. Si Sadducæi fuerunt Samaritani; atqui apud interpretem Samaritanum vox אלהים plerumque redditur per מלאכיה. *Genes.* III. 5. *Eritis sicut Elohim Samar.* תהיו כמלאכיה *Eritis sicut Angeli.* Cap. V. 1. *In similitudine Dei. Samar.* בתשבית מלאכיה *In similitudine Angelorum.* Cap. IX. 6. *In imagine Dei. Samar.* בצורת מלאכיה *In similitudine Angelorum.*

VI. *Act.* l. c. *Sadducæi dicunt non esse resurrectionem. Matth.* XXII. 23. *In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem. Marc.* XII. 18. *Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse. Luc.* XX. 27. *Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem. Tertullianus* de præscript. *Taceo Sadducæos, qui ausi sunt ad hanc hæresin etiam resurrectionem carnis negare. Tanchum* fol. 3. 1. *Sadducæi negant, dicuntque: Deficit nubes, atque abit. Sic descendens in sepulcrum non redit. Joseph Albo* in lib. fundament. serm. 4. cap. 31. *Sadducæi dicunt non est resurrectionem mortuorum ex lege Babyl. Sanhedrin* cap. Cheleck. *Dixit R. Eliezer ben R. Jose: Hac in re ego falsitatis incusavi scribas Samaritanorum, qui dicunt, resurrectionem mortuorum non probandam esse e lege: Dixi illis: Vos falsificastis legem vestram, nec quicquam reportastis in manibus vestris; Nam dicitis: Resurrectio mortuorum non est en lege, cum dicat:* Excidendo, excidetur anima ista, iniquitas ejus super eum: *Num.* XV. 31. Excidendo excidetur; *nempe in mundo hoc:* Iniquitas ejus super eum: *Quando? Nonne in mundo futuro. Tanchum* fol. 13. 3. *Dicit R. Simeon ben Jochai: Deus Sanctus benedictus nomen suum justis non adjungit, sicut dicitur:* Sanctis qui in terra sunt. *Psal.* XVI. 3. *Quandonam sunt sancti? Cum in terra reponuntur; Nam dum vivunt, nomen suum Deus non adjungit; eo quod de iis non certum habeat, malum affectum eos non abducturum; at cum mortui sunt, nomen suum iis adjungit. Ast invenimus Deum nomen suum adjunxisse Isaco dum viveret: Genes.* XXVIII. 13. Ego sum Deus Abraham & Deus Isach. *Respondent sapientes: Pulverem ejus respexit ac si collectum super altare. R. Berachiah dixit. Ex quo cœcus factus est, fuit sicut mortuus.* Vide etiam R. *Menahem* in legem fol. 62. 1. *Gemara Hierosolymitana* Berachot fol. 5. 4. *Justi etiam in morte dicuntur vivere, atque impii etiam in vita dicuntur mortui. Ex eo quod dicitur:* לא אחפוץ במות המות. Non delectatus suum morte mortui. *Num ille qui dicitur* מת *jam est mortuus? Atque unde probatur, quod justi etiam in morte sua dicantur vivi? Ex eo quod scribitur.* Hæc est terra de qua juravi Abrahamo, Isaacho, & Jacobo לאמר *Quid sibi vult vox* לאמר? *Dicit ei: Abi & dic patribus, quodcunque promisi vobis præstiti filiis vestris. Babyl. Beracoth* fol. 18. 1. *Viventes norunt quod morientur. Ita sunt justi, qui in morte sua di-*

cuntur vivi; sicut dicitur : Et Benajah filius Johojadæ filii איש חי viri viventis. Et paulo post. Mortui nec quicquam noscent. *Isti sunt impii, etiam in vita eorum dicuntur mortui, sicut dicitur.* ואתה חלל רשע נשיא ישראל. Et tu mortus impie princeps Israel. *Sanhedrin* fol. 90. 2. *Interrogarunt Sadducæi Rabban Gamalielem: Unde probatur Deum suscitaturum mortuos? Eu lege, inquit ille, & eu Prophetis, & eu Hagiographis. Probatur eu lege, sicut dicitur:* Et dixit Jehova Mosi הנך שכב עם אבותיך. Ecce tu dormiens cum patribus tuis, & exurgens: *Deut.* xxxi. 16. *Dicunt ei : At forte sensus est* וקם העם הזה וזנה. Et exurget populus hic & mœchabitur. *Probatur ex Prophetis sicut scribitur:* Vivent mortui tui, cum cadavere meo resurgent, expergiscimini, & jubilate qui habitatis in pulvere. *Isai.* xxvi. 20. *At forte, inquiunt illi, hi sunt mortui illi quos resuscitavit Ezechiel. Probatur eu Hagiographis sicut scribitur.* Palatum tuum est sicut vinum optimum, vadens ad dilectum meum ad rectitudines, loqui faciens labia dormientium. *Cant.* vii. 9. *At forte inquiunt illi, motant labia sua in mundo.*

VII. *Act.* xxiii. 6. περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως ἐγὼ κρίνομαι. *De spe & resurrectione mortuorum ego in judicio vocor.* Sensus est de spe præmii, quod accepturi sunt justi altero seculo; quod negabant Sadducæi, cum pœnas omnes scelerum & flagitiorum abolerent. *Josephus* in Judaic. lib. ii. cap. 12. καὶ κατ' ᾅδου τιμωρίας καὶ τιμὰς ἀναιροῦσι. Idem ibid. *Credunt præmium & pœnam esse corporalem tantum, quæ in hoc mundo tribuitur negant autem mercedem spiritualem, h. e. ipsius animæ, licet credant in legem Mosis, & providentiam. Origenes* fragmento in *Matth. Definiunt Pharisæi mortuorum resurrectionem, sperantes aliquod futurum seculum: Sadducæi contra censent post hanc vitam nihil homini repositum præmii, sive ad virtutem profeceris, sive nunquam vel studuerit a vitiorum terminis excedere. Joseph Albo serm.* 4. *cap.* 29. *Credunt præmium & pœnam esse corporalem tantum, quæ in hoc mundo tribuitur, negant autem mercedem spiritualem, h. e. istius animæ licet credant in legem Mosis & providentiam. Abraham Zacuth. Opinio Sadducæorum est non esse mercedem aut pœnam Aruch. Traditio in manu Pharisæorum qua seipsos affligunt in hoc seculo, vel in seculo venturo non sit illis merces.* Et paulo post. *Si patres nostri scivissent resurrectionem mortuorum esse, & præmio affici justos in altero seculo, non ita docuissent:* Derivata est hæresis ex male intellecta sententia Antigoni Sochæi, qui dicebat serviendum esse Deo sine ulla spe mercedis. *Maimonides ad Sanhedr.* cap. x. פרס יקרא הגמול שאשר יגמול האדם מי שאין לו טובה עליו אבל יעשה זה על דרך החסד כמו שיאמר אדם לעבדו או לבנו הקטן או לאשתו עשה לי כך וכך ואתן לך דינר או שנים זהו האפשר אשר בין פרס לשכר כי השכר הוא שינתן בדין ואמר זה החסיד שאתם לא תעבדו השם יתברך על בונת שייטיב לכם ונמלכם חסד ותקרא לנכיל ותעבדוהו כעבדים ואמר עבדוהו כעבדות שאינם מקוים להטבה ולא לגמילות חסד רצה בזה שיהו עובדין מאהבה כמו שנזכר בפרק עשירי מסנהדרין Id est פרס *dicitur retributio quam dat quis alicui non propter bonitatem ipsius, sed accidit id ex mera beneficentia & clementia. Velut siquis diceret servo suo, aut uxori suæ, præsta mihi hoc vel illud, & dabo tibi denarium unum, atque duos. Itaque possibile est esse differentiam inter* פרס & שכר, *quia* שכר *datur in judicio* (sive de jure) *Ait igitur pientissimus* (Antigonus) *Ne servite Deo benedicto propterea ut is vobis benefaciat, ac pietatem computet, neque expectate retributionem, ut propterea serviatis ei. Verum servite ei quemadmodum servi, qui non expectant beneficium aut compensationem: Summa pietas in hoc consistit, sicubi eum colant ex amore, q. d.* cap. x. Sanhedrin. *Maimonides* item l. c. והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו ואמר האחד לחבירו הנה הרב אמר בפירוש שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל כי לא הבינו כונתו ונסך האחד ידי חברו ויצאו מן הכלל הניחו התורה התחברה לאחד כת אחת ולחברו כת אחרת נקראים חכמים צדוקים וביתוסים *Fuere autem illi sapienti discipuli duo, quorum alter vocatus Sadoch, alter Baithos; & ut audiere quod protulisset sententiam istam, digressi fuerunt ab eo, locutusque primus socio suo. Ecce doctor noster dixit in explicatione, quod homini nullum plane præmium, aut pœna, nec quicquam sit expectandum. Nec enim intellexerunt intentionem ejus: Et uterque alter altero recesserunt a communi illo, & reliquerunt legem. Junxit se priori secta una, & socio ejus secta altera. & nuncupati sunt a sapientibus Sadducæi & Baithusæi. Aruch* אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונין בדבריו שונין היו לתלמידים ותלמידים לתלמידים עמדו ודקדקו אחריהם ואמרו מה ראו אבותינו לומר אשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא

ולא יטול שכרו ערבית אלא אילו יודעים אבותינו שיש העולם ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים וביתוסים צדוקים על שום צדוק ביתוסים על שום ביתוס. *Antigonus Sochæus duos habuit discipulos, qui didicerunt verba ejus, & tradidere discipulis, & discipuli discipulis suis: Steterunt & subtilissime disputarunt post eos, & dixerunt. Quid visum est patribus nostris quod dixerint fieri etiam posse, ut aliquis laboret quotidie, nec tamen auferat mercedem suam vesperi? Quod si vero scivissent patres nostri, quod esset seculum futurum, & revivisatio mortuorum, non sic locuti essent. Steterunt & explicarunt legem, & divisi sunt in duas partes, Sadducæorum, & Baithusæorum; Sadducæi vocati sunt a Sadoch, Baithosæi a nomine Baithot. Abarbenel* in Nachalas afos cap. I. fol. II. col. 2. scribit quod Antigonus Sochæus nimis perplexe locutus fuerit. האמנם בדברי אנטיגנוס יראה ספק גדול באמרו שלא יעבור האדם את בוראו על מנת לקבל פרס וכו' *Profecto nimis quam perplexe loquitur Antigonus, dum perhibet non colendum homini creatorem suum propterea ut velit accipere mercedem* &c. *Maimonides* probat *Sanhedrin* XI. fol. 18. Deum daturum mercedem justis, & pœnam impiis. כי השם יתברך נותן שכר למי שעושה מצות התורה ויענש למי שעובר על הדרות' וכי השכר הגדול העולם הבא והעונש החזק הכרת וכבר אמרנו בזה העגין מה שיספיק זה מקרא המורה על היסוד הזה מה שנאמר ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא והשיב לא השם יתברך אשר חטא לי אמחנו מספרי ראיה שיורע העובר והחוטא לתת שכר לזה ועונש לזה. *Quod Deus cujus nomen sit benedictum, daturus sit mercedem ei, qui facit præceptum legis, & puniturus illum, qui transgreditur monita ipsius: & quod merces magna in seculo futuro, & pœna ingens ac immensa damnationis: Sed jam sufficienter hac de re egimus, & porro Scriptura hunc articulum explanat quando dicit*: Et nunc si auferes peccatum illorum, & si non dele me nunc. *Et respondit Deus Benedictus*. Quis qui peccavit mihi, delebo eum e libro meo. *Exod.* XXXII. 12. *Unde manifesto constat, quod noverit transgredientem, & peccantem ut conferat mercedem illi, & pœnam isti*.

CAPUT XI.

I. *Sadducæi Jesu-Christo, & ejus discipulis molesti*. II. *Pauci, Infames. Populo intolerabiles*. III. *Duri & agrestes, & crudeles*. IV. *An Sadducæi Samaritani?* V. *Summi Sacerdotes Sadducæi*. VI. *Sadducæi in his præcipue dissentiebant a Pharisæi, sc. in adolenda suffitum in die expiationum in comburenda vacca rufa, & in statuenda neomenia*.

I. SAdducæi Christo molesti *Matth.* XVI. I. *Et accesserunt ad eum Pharisæi, & Sadducæi tentantes, & rogaverunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis*. Captiosis quæstionibus eum tentarunt, ibid. XII. 23. *In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogarunt eum dicentes* &c. *Marc.* XII. 18. *Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurectionem non esse, & interrogabant eum dicentes* &c. *Luc.* XX. 27. *Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogaverunt eum dicentes* &c. Ægre ferebant ejus discipulos docere populum *Act.* IV. I. *Loquentibus autem illis ad populum supervenerunt Sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi, dicentes quod docerent populum & annunciarent in Jesu resurrectionem ex mortuis, & injecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum*. Ibid. cap. V. 17. *Exurgens autem, princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo, & injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica*. Ibid. XXIII. 6. *Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego judicor: Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum; Pharisæi autem utraque confitentur*.

II. *Gorionidis* cap. XXIX. 22. ועל אלה המחלוקות גברו מלחמות ונשפכו דמים רבים בעם יהוה כי דלת העם היתה ידם עם הפרושים ויהיו לעזרתם מלבד עשיריו וגבוריו כי היו עם המלך והצדוקים ולמלך ולהם היו עוזרים. *Et ob ipsam dissensionem prævaluerunt bella, & effusi sunt sanguines multi in populo Domini; nam tenuis plebecula manum socabat cum Pha-*

Pharisæis, erantque eis auxilio; præter divitias ejus & potentes ejus, qui erant cum Rege; & Sadducæis, & adjuvabat eos. *Josephus* lib. XVIII. cap. 2. ὡς ὀλίγους τε ἄνδρας ὗτος (τῶν Σαδδυκαίων) ὁ λόγος ἀφίκετο, τοὺς μέν τοι πρώτους τοῖς ἀξιώμασι. πράσσεταί τε ἀπ᾽ αὐτῶν οὐδὲν ὡς εἰπεῖν. ὁπότε γὰρ ἐπ᾽ ἀρχὰς παρέλθοιεν, ἀκουσίως μὲν καὶ κατ᾽ ἀνάγκας, προχωροῦσι δ᾽ οὖν οἷς ὁ φαρισαῖος λέγει, διὰ τὸ μὴ ἄλλως ἀνεκτοὺς γενέσθαι τοῖς πλήθεσιν. *Abraham Zachuth. Multitudo populi oderat eos.*

III. Erant duri, & agrestes, & crudeles. *Josephus* lib. II. Capt. cap. 12. Σαδδυκαίων καὶ πρὸς ἀλλήλους τὸ ἦθος ἀγριώτερον, αἵ τε ἐπιμιξίαι πρὸς τοὺς ὁμίους ἀπηνεῖς ὡς πρὸς ἀλλοτρίους. *Sadducæorum genus etiam erga se invicem moribus ferum est, & in conversatione erga socios crudeles sunt quasi erga exteros.*

IV. Duplices inveniuntur Samaritani, alii alienigenæ, de quibus fit mentio 2. *Reg.* cap. XVII. 24. & 41. & constabat e quatuor fere gentibus, sc. *Cuthæis, Emasbæis, Avæis, & Sepherveimitis* quos hæref. 8. vocat Epiphanius χυθαίους, κυθαίους, σεπφαρυραίους, καὶ ἀναγωγαίους. Alii sunt, qui ducebant originem ex Judæis, qui apertam Idololatriam excusserunt, per ignorantiam tamen, ut scribit Epiphanius hæref. 9. aliquid retinebant, cumque ad eum montem, in quo quatuor illorum gentium idola abscondita erant, orantes se converterent qui Gerizim appellabatur. Isti sunt Samaritani, de quibus mentio est in Evangelio, & in prophanis Scriptoribus, quorum dogmata, & mores describit *S. Epiphanius* hæref. 9. Cur Judæi non commiscerentur Samaritanis, indicat *Josephus* lib. XIII. cap. ultimo. *Manasses* (inquit) *frater Jadduæ Summi Pontificis duxerat Nicasso Sanballati filiam. Quod ægre ferentes Judæorum seniores, utpote legum eorum violationem, & nuptiarum cum Allophytis introductionem postulabant ut vel ille divortium ab uxore pateretur, vel ab ipso sacerdotio. Imo ipse Jaddua frater pellabat eum ab altari, ut ne sacrificaret. Quamobrem Manasses socero Sanballato se applicans, ait verum quidem esse se ardentissime filiam ipsius amare, sed illius gratia officio suo privari nolle, nempe sibi successione hæreditario, & apud populares suos valde honorifico. Ad hæc Sanballatus, se quidam illam ei viam exquirere, qua non solum sacerdotium etiamnum sibi retineret, verum etiam supremum sacerdotii ordinem adscenderet, fieretque primas & metropolitanus totius gentis, modo adhuc filiam ejus secum haberet, nec nuntium ei mitteret; se enim in monte Gerizim super Sichem templum velle ædificare, templo Hierosolymitano non dissimile, idque ex Darii consensu, qui nunc rerum apud Persas potiebatur. Manasses hac spe, & his promissis retentus, cum socero manebat, expectans a rege summum sacerdotium; & quamplurimi ex sacerdotibus, & Laicis Hierosolymorum similibus nuptiis fuerint irretiti, deficiebant ad Manassem, & Sanballatus illis fundum, & domos, & substantias providebat. Sed devicto ab Alexandro magno Dario, Sanballatus ad Alexandrum deficiebat, & homagium fecit, se suaque omnia suis manibus committent. Jamque opportunitatem nactus, petebat ab eo, quod etiam obtinuit, ut templum hoc extruere liceret. Quod vero facilem huic petitioni viam, parabat, erat hoc, nempe Jadduam nuper Alexandro valde displicuisse, quod in obsidione Syri opem illi ferre negasset. Sanballatus itaque dixit, se generum habere Manassem fratrem Jadduæ, cui multi Judæorum optime erant affecti, & partes ejus sequebantur; quod si venia ei concedatur, templum in monte Gerizim extruendi, magna hæc esset Jadduæ debilitatio; ista enim occasione pateret populo magna invitatio ab eo deficiendi. Alexander haud ita difficulter huic petitioni annuit; atque ita templi ædificationem pro viribus aggressus est. Cum illud jam perfectum erat, causa fuit magnæ apud Hierusalam apostasiæ. Plurimi enim eorum qui in jus vocabantur ob carnium prohibitarum esum, ob Sabbathi violationem, aut alia crimina, avolarunt ab Hierusalem confestim ad Sichem, & montem Gerizim; & ibi commune sibi statuebant asylum, quicunque legum terrori subjacebant.* Hactenus *Josephus. Abraham Zachuth Juchasin* fol. 14. col. 2. *Alexandro magno* (inquit) *ab Hierusalem proficiscente, Sanballatus Horonita exivit ad eum una cum nonnullis Israelis, & aliquibus ex filiis Josuæ summi sacerdotis qui cum Samaritanis nuptias inierant, quosque Ezra & Nehemias a domo Domini abegerant, & ille ab Alexandro flagitabat, ut ejus generi sacerdotes templum extruerent in monte Gerizim; & rex ita fieri in mandatis dedit, atque ita templum extruebant: Hoc modo divisus erat Israel, dimidio populi Simeoni justo adhærente, & Antigono ejusdem discipulo, eorumque societati, qui omnes amplectabantur quæ ex ore Ezræ & prophetarum acceperant; & dimidio Sanballatum generosque ejus sequente, atque holocautomata & sacrificia extra domum Domini offerente, statutaque ut*

quid

quid cuique visum fuerat, ordinante. Et Manasses Sanballati gener, & filius Josue filii Jozedecæ summi sacerdotis, erat in hoc templo sacerdos. Sadducæi ergo a prioris generis Samaritanis diversi erant; Sadoch & Baithos, facta secessione a magistro suo Antigono ad posteriores sese aggregarunt, ita ut omnino non essent Samaritani; in quibusdam cum illis consenserunt, sc. de fide tantum habenda Pentateucho, rejicientes traditiones, & negantes resurrectionem mortuorum; In nonnullis dissenserunt: nam Samaritani in solo templo Garizin sacrificia offerebant, Sadducæi vero in Hierosolymitano sacrificabant, οὐκ ἦσαν inquit *S. Epiphanius* Σαδδουκαῖοι Σαμαρεῖται, ἀλλὰ Ἰουδαῖοι· ἐν Ἱεροσολύμοις γὰρ ἐθυσίαζον. Samaritani præterea nullam cum Judæis consuetudinem, ac congressum habebant; *Joh.* IX. 4. At Sadducæi Hierosolymis habitabant, Judæorum regibus familiares; *Josephus* lib. XVIII. cap. 2. Cum Sacerdotibus & Pharisæis in eodem considebant senatu. *Act.* IV. 5. 23. Unde S. *Epiphanius* l. c. τὰ πάντα ἴσα τοῖς Σαμαρείταις φυλάττουσι, τὰ δὲ ἄλλα πάντα Ἰουδαίοις συνέπραττον. Unde aliquando iidem Sadducæi vocantur Samaritani, aliquando ab iis distinguuntur; In iis, in quibus dissentiebant a Pharisæis, consentiebant cum Samaritanis teste *Gorionide* lib. IV. cap. 29. והנה הצדוקים אומרים לא נאמין ולא נשמע לכל מסורת ולכל פרוש כי אם להורת משה לבד והכותים היו באותם הימים אחרי הצדוקים: *Et ecce Sadducæi dicebant; ne credamus, & ne audiamus ullam traditionem, aut ullam expositionem, nisi legem Mosis solam; porro Cuthæi sequebantur illis diebus Sadducæos.*

V. Nonnullos summos sacerdotes Hebræorum constat Sadducæos fuisse. De Hyrcano, qui regno simul & summo sacerdotio perfunctus est, testatur *Josephus* lib. XIII. cap. 18. μάλιστα τὸν Ὑρκανὸν ἐπιταράξας Ἰωνάθης, καὶ διαθεὶς οὕτως, ὥστε τῇ Σαδδουκαίων ποιῆσθαι προσθέσθαι μοίρᾳ, τῶν Φαρισαίων ἀποστάντα καὶ τά τε ὑπ' αὐτῶν κατασταθέντα νόμιμα τῷ δήμῳ καταλῦσαι, καὶ τοὺς φυλάττοντας αὐτὰ κολάσαι. Et Gorionides. *In crastinum jussione regis divulgatum est per omnes urbes regni sui, quod staretur ordinatione Sadoch, & Baithos. Qui vero ori eorum rebellaret, & observaret traditionem sapientum, aut obediret voluntati eorum, interficeretur gladio. Ille itaque est Johannes sacerdos magnus, qui functus est sacerdotio magno quadraginta annis; & in fine factus est Sadducæus, sed non obedierunt Israelitæ præcepto regis, quin potius obtemperarunt clanculum regimini sapientum. Rex vero cum omnibus servis suis sequebatur traditionem Sadducæorum. Proinde rex investigabat istos, & quicunque sibi revelatus esset, qui sapientum acquiesceret constitutioni, hunc interficiebat; & sic traxit magnum populum de Israel in hanc opinionem.* Eum imitati sunt filii Aristobulus & Alexander, qui faventes Sadducæis summo odio prosecuti sunt Pharisæos. De Alexandro scribit *Josephus* lib. XIII. cap. 21. quod tum paternis inimicitiis, tum proprio odio, quod contra se Pharisæi finitimorum regum arma concitassent, seque Tabernaculorum solennitate sacrificantem, & ad altare sistentem citriis pomis petissent incitatus in populum universum Israeliticum, & præsertim in Pharisæos sævierit. Ananus junior summus sacerdos teste *Josepho* lib. XII. cap. 23. & *Eusebio* lib. II. cap. 23. Histor. fuit Sadducæus. *Babyl.* Joma 19. 2. fit mentio de summo sacerdote Sadducæo. תנו רבנן מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס ביציאתו היה שמח שמחה גדולה פגע בו אביו אמר לו אע״פ שצדוקין אנו מתיראין אנו מן הפרושין אמר לו כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה כי בענן אראה על הכפורת אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו אמרו לו לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה והיו תולעין יוצאין מחוטמו ויש אומרים ביציאתו ניגף דתניא ר׳ חייא כמין קול נשמע בעזרה שבא מלאך וחבטו על פניו ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו בו רגל עגל בין כתפיו שנאמר ורגליהם רגל ישרא וכף רגליהם ככף רגל עגל. *Tradiderunt sapientes: Narratur de quodam Sadducæo, qui foris præparavit, & introduxit in egressu suo; lætatus est gaudio magno; occurrens ei pater dixit; licet nos simus Sadducæi, tamen reveremur Pharisæos; Respondit illi: Cunctis diebus vitæ meæ solicitus fui de hoc textu.* Quando in nube apparebo super propitiatorio. *Dixi: Quando erit mihi facultas, ut illum confirmem? Nunc cum mihi sit facultas, nonne confirmabo? Dixerunt: Nonne erunt pauci dies ejus? Donec mortuus est: Et projectus fuit in sterquilinium; Et vermes egrediebantur ex ejus naribus. Et nonnulli dicunt; quod in suo egressu fuerit vulneratus: Etenim extat traditio R. Chijah. Quasi vox exaudita est in atrio, quod ingressus Angelus percusserit ejus faciem, & ingredientes fratres ejus sacerdotes, invenerint in eo pedem vituli inter ejus humeros; Dictum est enim:* Et pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum, quasi planta pedis vituli. *Hierosol. Joma.* 39. 1. מעשה

באחר שהקטיר מבחוץ והכניס מפנים וכשיצא אמר לאביו אע״פ שהיתם דורשין כל ימיכם לא עשיתם עד שעמד אותו האיש ועשה אמר לו אף על פי שהיינו דורשין כל ימינו אבל כרצון חכמים היינו עושין תמיה אני אם יאריך אותו האיש ימים בעילם אמרו לו לא באו ימים קלין עד שמת *Narratur de quodam, qui incendit thimiama foris, & introduxit, & egrediens dixit patri suo; licet vos quotidie inquiratis, non facitis; donec stetit hic vir, & fecit. Respondit illi: Licet nos inquiramus quotidie, tamen operamur juxta voluntatem sapientum: Mirarer ego, si iste diu vixerit in mundo: Responderunt illi: Pauci præteriere dies, & mortuus est.* Qua de causa in vigilia diei expiationum adjurabant summos sacerdotes ne quicquam immutarent, propter suspicionem Sadducæismi. *Babyl. Joma* ibid. הוא פורש ובוכה חשרוהו צחקי והם פורשין ובוכין אמר ר׳ יהושע בן לוי כל החושד בכשרין לוקה בגופו וכל כך למה שלא יתקן מבחוץ ויכנים כדרך שהצדוקין עושין. *Iste abibat & flebat, eo quod suspicionem de eo haberent, quod esset Sadducæus, illi abibant & flebant. Dixit R. Jehosua ben Levi. Qui suspicionem habet de rectis, vapulat in corpore suo; & hæc omnia qua de causa? Ne præpararet suffitum foris, & inferret, sicut Sadducæi faciebant. Hierosol. Joma ibid.* הוא פירש ובוכה נחשד והן פורשין ובוכין שצרכו לכך ולמה משביעין אותו מפני הבייתוסין שהיו אומרין יקטיר מבחוץ ויכנים מבפנים וכו׳ שלא יתקן מבחוץ ויכנים מבפנים שהרי הצדוקין אומרים יתקן מבחוץ ויכנים אם לפני בשר ודם עושין כך קל וחומר לפני המקום ואומר כי בענן אראה על הכפורת אמרי להן חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני ה׳ אינו נותן אלא מבפנים אם כן למה נאמר כי בענן אראה על הכפורת מלמד שהוא נותן בה מעלה עשן ומניין שהיא ניתן בה מעלה עשן ח״ל וכסה ענן הקטורה את הכפורת אשר על הארון ולא ימות. *Iste abibat, & flebat eo quod suspicio de eo habita esset: Illi abibant, & flebant eo quod hoc facere coacti essent. Et cur ipsum adjurabant? Propter Baethusæos, qui dicebant; adolebit foris & inferet &c. Ne præparet foris & inferat; quia Sadducæi dicebant: Præparet foris, & inferat: Si coram carne & sanguine ita faciunt; nonne multo magis coram Deo? Atqui dictum est:* Quia in nube apparebo super propitiatorio. *Responderunt illis sapientes: Nonne dictum est:* Et dabit suffitum super ignem coram Domino? *Non dabit nisi intus: Si ita est, cur dictum est:* Quia in nube apparebo super propitiatorio? *Ut in illum indat herbam fumum adscendere facientem; Et unde probatur, quod debeat in illum indere herbam fumum adscendere facientem? Ex eo quod dictum est?* Et teget nubes suffitus propitiatorium, quod super arca, ne moriatur. *Siphra* 40. 4. והביא אל מבית לפרכת ונתן את הקטרת על האש לפני יהוה שלא יתקן מבחוץ ויכנים מבפנים שהרי הצדוקים אומרים יתקן מבחוץ ויכנים מבפנים אם לפני בשר ודם עושים כן קל וחומר לפני המקום ואומר כי בענן אראה על הכפורת אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטרת על האש לפני יהוה אינו נותן אלא בפנים אם כן למה נאמר כי בענן אראה על הכפורת מלמד שהיה נותן בה מעלה עשן ומנין שהוא נותן בה מעלה עשן תלמוד לומר וכסה ענן הקטרת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות Et adducet intra velum, & dabit suffitum super ignem coram Domino. *Ne præparet foris, & inferat, quia Sadducæi dicebant, quod præparet foris, & inferat; Si coram carne & sanguine ita faciunt, nonne multo magis coram Deo? Atqui dictum est:* Quia in nube apparebo super propitiatorio. *Responderunt illis sapientes: Nonne dictum est:* Et dabit suffitum super ignem coram Domino? *Non dabit nisi intus. Si ita est; cur dictum est;* Quia in nube apparebo super propitiatorio? *Docet, quod debeat in illum indere herbam fumum adscendere facientem. Et unde probatur, quod in illum indere debeat fumum adscendere facientem? Ex eo quod dictum est.* Et teget nubes suffitus propitiatorium, quod super testimonio, ne moriatur.

VI. In tribus præcipue dissenserunt a Pharisæis, sc. in libanda aqua in festo Tabernaculorum, in statuendo novilunio & in comburenda vacca rufa. *Succah* 48. 1. *R. Jehuda dicit: Libant unum logum omnibus octo diebus; & libanti dicunt: Eleva manum tuam; Nam tempore quodam quidam libavit super pedes suos* Gemara: *Sadducæus erat:* Glossa: *Sadducæi autem non approbant libationem aquæ & totus cœtus impetiit eum citris suis: Isto die fractum est cornu unum altaris. Maimonides* in h. l. אותן שאין מאמינין בתורה שבעל פה אינו מאמינין בניסוך המים ולפיכך כשנכך המים ע״ר רגליהם רגמוהו כל העם באתרוגיהם *Qui non credebant legi orali, non etiam credebant libationem aquarum. Proinde cum ille effudit ante suos pedes, ipsum universus populus suis citreis impetivit:* Præterea Sadducæi contra Pharisæos contendebant vaccam rufam in occasu solis fuisse comburendam. *Babyl. Joma* 2. 1. תנן התם שבעת ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו

ללשכת שעל פני הבירה צפונית מזרחה ולשכת בית האבן היתה נקראת ולמה נקרא שמה לשכת בית האבן שכל מעשה בכלי גללים בכלי אבנים ובכלי אדמה מאי טעמא כיון דטבול יום כשר בפרה דתנן מטמאין היו הכהן השורף את הפרה ומטבלין אותו להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית תקינו לה רבנן כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה ולא ליקבלו טומאה. *Ibi legimus. Septem diebus ante combustionem vaccæ separabant sacerdotem combusturum vaccam eu domo sua in conclave, quod erat super Abiram, aquilonare orientale & conclave domus lapidis appellabatur, & cur vocabatur conclave domus lapidis? Quia omnia ejus opera fiebant in vasis stercoreis, lapideis, & terreis. Qua de causa? Quia eadem die lavandus erat legitimus ad comburendam vaccam: Etenim legimus Immundabant sacerdotem combusturum vaccam, & immergebant, ad rejiciendam opinionem Sadducæorum, qui dicebant in occasu solis fuisse comburendam: Statuerunt illi sapientes nostri vasa stercorea, lapidea, & terrea, quia non recipiunt immunditiem*: Demum Sadducæi sæpe conati sunt decipere Pharisæos, qui ex testium fide, qui recentem lunam vidissent, neomenias statuere consuevere. *Hieros. Ros-Hasanah* 57. 4. מעשה ששכרו ביתוסין שני עדי שקר להעיד על החדש שנתקדש ובא אחד והעיד עדותו והלך לו ובא אחר ואמר עולה הייתי במעלה אדומים וראיתיו רבוץ בין שני סלעים ראשו דומה לעגל אזניו דומות לגדי וראיתיו ונבהלתי ונרתעתי לאחורי והרי מאתים זוז קשורים באפונדתי אמרו לו הרי מאתים זוז נתונין לך במתנה אחה לכה הנכנסתה לספק אמר להם ראיתי אותם מבקשים להטעות את חכמים אמרתי מוטב שאלך אני ואודיע לחכמים. *Narratur, quod mercede conduxerint Baithusæi duos testes falsos, ut testificarentur de novilunio, quod erat sanctificandum: Venit alter, & testificatus* K *testimonium suum & abiit; Venit alter, & dixit: ascendi in locum excelsum adomeorum, & vidi illam (sc. lunam) cubantem inter duo saxa; ejus caput erat simile vitulo, ejus aures erant similes hædo, & timui, & conturbatus sum, & me averti retrorsum; & ecce 200. Zusæ collegi in meo cingulo. Dixerunt illi sapientes: ecce 200. Zusæ dono tibi dati sunt. Cur te induxisti in dubium? Respondit illis: Vidi, quod illi quærerent decipere sapientes. Dixi: Melius est, ut ego veniam, & indicem sapientibus. Rosh hosanne* cap. 11. 1. *Antiquitus receperunt testimonium de novilunio a quovis hæretico*. משקלקלו המינים *postea vero cum fallaciter agerent hæretici* &c. *Gemara Babyl.* legit משקלקלו הביתוסין *postquam fallaciter agerent Baithusæi. Et in Misna* Amstelodami edita משקלקלו האפיקירוסים *postquam fallaciter agerent Epicuræi*. Ubi Gemara. *Conati sunt Baithusæi in errorem ducere sapientes, & conduxerunt quadrigentis Zusis unum de nostris, & alterum de suis, ut falso testarentur de novilunio*. Ubi Glossatores. *Incidit dies tricesimus Adar in Sabbathum & non apparuit novilunium in tempore suo, & ambierunt Baithusæi, ut primus dies Paschatis incideret in Sabbathum ut oblatio manipuli incideret in diem primum hebdomadis, & sic dies Pentecostes in diem primum hebdomadis.*

CAPUT XII.

I. *De etymo*: II. *De scriptura*. III. *De origine Hessæorum.*

I. S*Erarius* lib. XIII. Tribæres varias Essæorum etymologias deducit 1.° ab urbe Essa de qua *Josephus* lib. XIII. cap. 23. & *Suidas*, ut inde Essæi vocati sint, quemadmodum ab Emissa Emisseni, ab Edessa Edesseni. 2.° ab Judaicorum Pontificum pectorali, a *Josepho* lib. III. Antiq. cap. 8. dicto *ἐσσὴν*, lenita voce Hebræa *Chosen* cum asperior videretur 3.° ex Chaldaica voce *Chesin* si pariter detrahatur asperitas significat fortem ac robustum. 4.° ab Syriaco Assan, i.e. calceos indui: Hasidæi nec vestes, nec calceos, nec soleas mutant nisi aut omnino conscissis prioribus, aut longi temporis usu consumtis; uti testatur *Josephus* capt. lib. 11. cap. 12. *Marc.* v. De eorum calceis infra, vel ab *Asana*, id est *rubus*, vel asna id est *palma*, *dactylus*. Esseni enim gens *palmarum socia*, inquit *Plinius* lib. v. cap. 17. 5.° Ab Hebræa voce אסא *asa* quod designat curare, mederi, ac sanare. *Philo* de vita contemplativa. Θεραπευταί, παρά τὸ τὰς ψυχὰς τῶν προσιόντων αὐτοῖς, τῶν ἀπὸ κακίας παθῶν δίκην ἀπαλλάττοντας ἀλγεινῶν καὶ θεραπεύειν. Idem in principio lib. *Profitentur Esseni medicinam præstantiorem, quam sit ista vulgata per opida omnia: Hæc autem medetur solis corporibus; illa & animas liberat morbis gravibus, & adversus medelas contumacibus, quos irruere fecerunt voluptates, concupiscentiæ, dolores, timores, avaritiæ insipientiæ, injustitiæ, & cetera perturbationes, vitiorumque agmen intolerabile.* Apud Diodorum Bibl. lib. 1. memoratur τῆς ψυχῆς ἰατρεῖον; *officina medicamentorum animæ*. Vid. *Euseb.* lib. 11. Histor. cap. 16. 6.° ab Hebræo עשה ha-

sah ,

sah, quod est facio, quasi Haseni, aut adspiratione sublata Eseni. Sextam hanc etymologiam sequi videtur Photius, quando *Essenos theoreticos* vocat θεραπευτάς, Practicos vero simplices *Essenos* ubi de *Philone* agit, eamdemque originationem indicat in onomostico suo Theologico *David Chytræus*, quasi legem accurate hi observarint, neque eam verbo magis, quam opere fecerint: *Esseni* (inquit) *seu Essei factores legis, secta Judæorum, fore monasticam vitæ imaginem referens:* Syriacus sane textus *Rom.* 2. *Legis factores* appellat semi-Græce *boseje nomuso*. *Phil. Melanchton lib.* 2. Chronici: *Essæi* (inquit) *id est operarii ab Asa, quos sic dictos apparet, quia ostenderunt se bonis operibus, non ritis velle Deo servire*. *Drusius* vero in præfatione, dum etymon hoc improbat inde hoc oriri videtur putare, quod *manuum opere victum sibi parare soliti sint*. 7.° ab Jesu Salvatore. 8.° ab Jesse Davidicæ stirpis autore ex qua Jesus Salvator. Utraque autoritate *Epiphanii* probatur hæres. 29. Σαμαρεῖς φύλακες, καὶ ἀπὸ Σομώρ. Ιεσσαῖοι ἀπὸ τοῦ Ιεσσαὶ, καὶ Ιεσσαί. Ιησοῦς ἀπὸ τοῦ ἰάσασθαι, ὅτι ἰατρὸς, καὶ ὅτι σωτήρ. Ιεσσαῖοι, ἤτοι ἐκ τοῦ Ιεσσαὶ, ἤτοι ἐκ τοῦ ὀνόματος κυρίου ἡμῶν ἐπικλήθησαν Ιεσσαῖοι, διὰ τὸ ἐξ Ιησοῦ ὁρμᾶσθαι μαθηταὶ ὄντες αὐτοῦ. *Samaritæ custodes, & a Somor. Jessæi a Jesu, & a Jesse. Jesus a sanando, quod medicus sit, & quod salvator. Jessæi sive a Jesse sive a nomine Domini nostri cognominati sunt Jessæi, eo quod a Jesu ortum trahant discipuli ejus existentes. Epiphanii* hæc est opinio, sed ita, ut cum a Jesu Jessæos dicit, duplicem ob caussam fieri hoc potuisse asserat, vel quia nimirum illius erant discipuli, vel quia nominis Jesu Hebraica sit spectata etymologia, ex qua illa intelligitur significare θεραπευτὴς ἤτοι ἰατρὸς καὶ σωτήρ. Nam *jaschach*, & *Hoschiah* unde Jesu *Matth.* I. 21. valet *salvare, salutem dare*. Et quemadmodum tam corporis quam animi ratione potest quis salvus esse, ita etiam θεραπευταὶ καὶ ἰατροὶ, sunt & corporales & spirituales: Jesus vero perfectissimus utroque modo medicus & salvator erat, sed spiritualis maxime, cum ut loquitur *Matth.* cap. I. Angelus, *salvum faceret, a peccatis populum* &c. Sed quia θεραπεύειν etiam divina curare, seu curam & solicitudinem illam, quæ in divinas res conferatur, *suspicere*, denotat, ideo adjungit *Philo* vocatos Essæos, quod ἐκ φύσεως καὶ τῶν ἱερῶν νόμων ἐπαιδεύθησαν θεραπεύειν τὸ ὂν ὃ καὶ ἀγαθοῦ κρεῖττόν ἐστι καὶ ἑνὸς εἰλικρινέστερον, καὶ μονάδος ἀρχεγονώτερον, quod *a natura sacrisque legibus instituti essent colere illum Ens, quod bono ipso melius est, quod uno simpliciter, quod unitate antiquius, magisque primigenium*. In *Philonis* vestigia penitus ingreditur *Eusebius*, ita ut ex his duo liceat insignia *Josephi Scaligeri* lib. VI. de emendat. temporum, errata perspicere. Unum est cum ait *Epiphanium* dicere *Jesum* παρὰ τὸ ἰάσασθαι *aut Jonice* ἰήσασθαι, *non autem* a salvando *Jeschuah vocatum, ut Angelus præceperat Mariæ*. Nusquam autem hoc dicit *Epiphanius*, sed potius monstratam ab Angelo etymologiam respicit, & supra expositum est, eaque propter non σωτῆρα tantummodo vocavit, sed θεραπευτὴν etiam adjunxit. Alterum *Eusebium* sine ullo autore dicere, *Esseos in nomine Christi morbos depulisse*. Nusquam hoc scripsit *Eusebius*, cum *Philonem* ut dictum est secutus sit, qui nominis Christi mentionem nullam fecit, & cum morborum depulsionem significat, iis utitur verbis, quæ non corporis sed animi morbos significant, ut ex *Philonis* verbis, quæ idem hic exposuit, paulo ante posuit. 9.° *Suidas* Θεωρίᾳ δὲ τὰ πολλὰ παραμένοντες ὅθεν καὶ Ἐσσαῖοι καλοῦνται, τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ὀνόματος, τουτέστι θεωρητικοί. οἱ Ἐσσαῖοι ὑπέρτεροι σφόδρα, καὶ λίαν ὑπερκείμενοι τῶν φαρισαίων κατὰ τὴν πολιτείαν. *In contemplatione plurimum permanent, unde & Essæi vocati sunt, illud ipso nomine indicantes, q. e. contemplativi. Quia Essæi longe præstantiores sunt, multumque antecellunt Pharisæos ratione instituti*. Verbum autem a quo contemplatores vocentur Hessæi, esse potest vel שעה *Schahab*, vel חזה *chaza*: Utrumque siquidem valet adspicere, videre, sed posterius maxime a quo propterea *chazon* vel *Hazon Isai*. I. I. Prophetæ *chozim* vel *hozim* 2. *Paral.* XXIX. 25. *Ezech.* XII. 20. I. *Reg.* XXIV. 2. *Ezech.* XIII. 16. X.° ab Hebræo *Schanah*, aut levius *Sanah*, quod est vel secundas partes tenere, vel ab aliis secedere, seu ἀναχωρεῖν ut *Luc.* V. 16. *Job.* XIII. I. vel denique studere, iterum iterumque aliquid repetendo, seu in scientiam, & doctrinam studiose incumbere, ut cum in apophtegmate supra citato dicebat Hillel. *Ne dicas cum otium natus fuero, discam*, sive *ad doctrinæ studium incumbam*: in Hebræo est *eschneh* sive levius *esneh*: Hujusque etymologiæ ratio est, non facilius tantum significationum istarum ad Essenos accommodatio, sed quia etiam *Gorionides Josephus* lib. V. cap. 23. sub finem in editione Basileensi bis ita id nominis accipit, dum qui ab *Josepho Flavio* lib. XV. cap. 13. *Esseni* vocantur,

tur, vocat *hasschonim*, seu suavius *Hassonim*, prout vertit ibid. *Munsterus*, & notavit in lib. IV. cap 6. Decima fuit a me loco in *Machabæos* citato proposita quam admordet, prout paulo post cap. a. audiemus, *Drusius*. XI. est a Græco ὅσιος, id est sanctus quasi Essæi sint ὁσιαῖοι, seu potius ὁσιαῖοι, vel ὅσιοι. *Philoni* lib. de probi viri libertate, ac libro de vita contemplativa, *Eusebio* lib. VIII. Præparat. Evangel. cap. 4. tribui assolet, sed ille profecto in libro de vita contemplativa tantum dicit Essæos vocari *therapevtas*, neque exprimit Essæi nominis hanc esse potius significationem, quam nomen esse, quo in Ægypto Græce, tunc illi vocarentur, non habita Essææ originis ratione. In libro autem altero de libertate dicit quidem Essæos παρωνύμως ὁσιότητος, sed quod in Latino textu fere omiserunt Interpretes diserte admonet, non a Græca voce notationem hanc petendam: Hæc enim ejus verba sunt: λέγονται ἐσσαῖοι, κατ' ἐμὴν δόξαν, οὐκ ἀκριβεῖ τύπῳ, διαλέκτου ἑλληνικῆς παρώνυμοι ὁσιότητος. Cur vero Græcam vocem hanc se non adspicere moneat, putant aliqui causam esse, quod inter Essæum & ὅσιον magna literarum sonique videatur dissimilitudo. At vero causa potius est, quod ὅσιος apud Græcos maxime tum diceretur, quod hostiis, ac sacrificiis numen deprecaretur quamplurimis: Hinc ὁσιωτὴρ, cum quo & ὅσιοι aderant plusculi, dicebatur, *qui victimam immolabat*, *Plutarcho* teste lib. de defectu oraculorum, & in quæstionum Græcarum initio, idque patet ex verbis, quæ confestim subdit *Philo*: ἐπειδὴ κἀν τοῖς μάλιστα θεραπευταὶ θεοῦ γεγόνασιν, οὐ ζῶα καταθύοντες, ἀλλ' ἱεροπρεπεῖς τὰς ἑαυτῶν διανοίας κατασκευάζειν ἀξιοῦντες. XII. ab Hebræo חסיד *Chasid* a quo Syriacum חסא *Chase* & *Chosio* i. e. ὅσιος *Sanctus*, ita ut duritate vocis mollita, fit *Asæus* vel *Essæus*, maxime cum quæ nomina Hebraice per jod cum chirec terminantur, ea per idem jod cum præposito patach efferri non raro soleant, ut *Mitsri Mitsrai*, *Jehudi Jehudai*, *Perusch Peruschai*, *Mini Minai*, ideoque *Chasi Chasai*, *aut Chæsai*; unde proclivi flexu *Hesæus*, aut leviter *Essæus* sicut ab aliis illis Misræus, Jehudæus, Pharisæus, Minæos. Duodecima originatio est ipsius Philonis, dum Essæos a sanctitate ducit, non quoad vocem Græcam, ut jam probatum, sed quoad aliam. Quænam vero hæc præter Hebræam *Chasid* & Syriacam *chese*, seu *hese*? eamque ob causam, alibi simpliciter, ex animi sui sententia, eos a Sanctitate nuncupatos asserit; Nam in Judæorum apologia: Καλοῦνται μὲν (ait) ἐσσαῖοι παρὰ τὴν ὁσιότητά μοι δοκῶ προσηγορίας ἀξιωθέντες. De quinque primis cum patronum adhuc nullum habeant, vel ampliandum, vel omnino potius tacendum. *Sexta*, *septima*, *octava*, & *nona* partim ex aliqua vocum affinitate, partim ex autorum dignitate probabilitatis mutuari aliquid possint; decimam vero, quia loco citato probabilem judicavi, labefacere connititur *Drusius*. Antequam igitur de postremis originationibus dicam, hanc non quasi optimam, & verissimam, sed quasi non improbabilem tuebor. Et quidam recitatis ipsius Drusii verbis: *Pergam* (ait pag. 52.) *bene mereri de Serario, qui ut multa bene legit* (*est enim certe vir eruditus & plurimæ lectionis*) *ita aliqua quædam male concoxit*. Novi pridem, mi *Drusi*, κακοστομαχίαν meam, & ut video illud est, in quo de me vis mereri bene: *Assedisse* (inquit *Seneca*) *ægro cunque valetudo ejus ac salus momentis constaret, excepisse idonea cibo tempora, & cadentes venas vino refecisse, & medicum adduxisse, hæc quis æstimabit? In pretio habe* (inquit *Bensira*) *medicum, antequam tibi necessarius sit*: Quanto magis si necessarius sit, si ad ægrum sponte ac invocatus accurrerit? Jam ea mihi o bone stomachorum medice, talis δυσπεψίαν curatum meam ultro advenis. Languebat stomachus, sumtos non concoquebat cibos, & ecce, cum per ne somnium quidem, de te cogitarem, ex ultimis Caucorum ac Batavorum oris advolas, & ventriculum adjutare vis meum. Quantum erga me isthoc meritum! Incipe igitur, monstra quam male aliqua quædam concoxerim. *In iis est illud, quod scribit Essæos apud* Gorionidem *etiam Hassonim appellari, quasi secundantes, inquit, id est, qui secundi essent ab Hasidæis, vel secedentes a communi aliorum vita, & in solitudinem se conferentes, vel denique deuterotas*. Si verba mea dominus citasset medicus, prout characteris mutatione præsefert, tam mala non videretur concoctio. Nam & singulorum probationes adjunxeram, & paulo aliter nonnulla, præsertim tertium, explicaram. Quia tamen aliquod ei tantummodo sententiæ meæ catapotium conficere libuit, hoc ipsum deglutiam, & quid catharticorum deinceps offerat, considerabo. Primo igitur; *Deuterotæ* (inquit) *erant Pharisæi quod plane pro me facit*. At si verba mea integra attulisset, jam medicinam hanc suam omittere potuisset. Omnes enim Phari-

iai

sæi deuterotæ quidem erant, sed non omnes deuterotæ Pharisæi, ac idcirco δευτέρωσιν seu Mischnam, a qua Essæi possent deurerotæ appellari, dicebam illic, esse *secundariam divinarum rerum doctrinam*, quæ non scripta a Moyse, sed ore communicata, & per seniorum, prophetarum, domus magnæ, aliorumque deinceps sapientum manus, tradita & propagata fuit. Alioqui generatim primo dixi *Hassonim* vocatos *quasi studiosos*; deinde ut rationem nominis explicarem, ostendi doctrinam interdum vocari Mischnah, quæ Græcis δευτέρωσις. *Deinde si Hessæi (* ait *) secundi ab Hasidæis, ergo discrimen erat inter hæc nomina, nec plane iidem Hassonim, sive Hessæi cum Hasidæis.* At ego non scripsi *eosdem plane* Hessæos cum Hasidæis, sed *eosdem* tantum, & quidem cum adjuncta modificatione, quadamque veluti correctione. Hæc enim verba mea sunt *Asidæi cum Essenis iidem fuerunt, vel certe horum illi pars quædam, aut illorum hi.* Quo posteriori loquendi modo significatur, aut Essenos fuisse quoddam quasi totum, quod ex partibus pluribus constaret, quarum una essent Asidæi, vel contra, fuisse Hasidæos totum quoddam, cujus pars Esseni. An hoc non est aliquod inter hæc nomina discrimen facere? Quamvis vero caute modificateque adeo non essem locutus, dixeram tamen postea fol. 174. ex *Josepho* ac *Philone*, quod hic postea repetam, quodque ipsemet agnoscit *Drusius* cap. 3. Appendicis, duplex Essæorum genus esse, ut alii ab aliis *secundantes* seu *secundi* esse potuerint. Tertio. *Locus (* ait *) quem adducit huic rei probandæ unicus est; Is habetur in Codice Venet.* fol. 78. col. 2. *sed longe aliter quam eum Serarius laudat. Nam pro Hassonim, in eo est absque ulla litura Hassarim, id sonat principes sive primores.* Hic si vel negligentiæ, vel cruditatis vel languoris, quod male istam *Gorionidæ* escam concoxerit, meum accusari stomachum sinerem, dignus utique essem, in cujus ille, cum membris aliis omnibus caput conjuraret. Nam diserte Basileensis, quam citavi, editio, pro Essenis habet *Hassonim* & quidem bis eodem illo capite, quod jam supra signavi. Quid bonus aliud faciat stomachus, quam ut qui ei porrigitur, cibum concoquat? Basileensis Hebræus *Gorionidæ* textus ei *Hassonim* objecit; & hos concoxit. Basileensis Latinus textus pro Hassonim Essenos dedit, & hoc concoxit. E *Drusii* sociis seculi nostri novatoribus *Sebastianus Munsterus* in illius capitis notationibus planissime scripsit: *Hassonim Esseni, seu ut quidam Hebræorum vocant, Chasidim hasidei, i. e. pii.* Et hoc totum confecit, bellissimeque concoxit idem stomachus. Quæ in eo culpa? Quod vitium? At Venetus codex longe aliter habet, *Hassarim* scilicet, pro *Hassonim*. Credo equidem, sed mihi ille visus nunquam. Quæ stomachi pravitas, si quæ ei nunquam opponuntur, gallinas, gallinagines, & perdices non concoquat? Concoxit quem fortiter esurienti dedere Basileenses, panem hordeaceum, vel fabaceum, ad Venetum artolagan, & saccariten, quo caruit, vim exerere concoctricem non potuit. Quo circa non concoctor hic accusandus, sed dolendum cibo ejus famem non placatam meliore: neque ei tantum esse opum, ut omnes omnium librorum editiones possit emere. Sane id mihi merito responderet *Drusius*, si eum culparem, quod fol. 33. dicat. *Munsteri Gorionidem non habeo*, quod *Hassorim* legat, non *Hassonim*, cum ipsius Veneta editio illos det, non istos; sicut e contrario Basileensis mea non *Hassarim* sed *Hassonim*. Objicit tamen, non in citato capite, sed in libelli præfatione, quartum veluti argumentum. *Vox Hassonim in vitio ponitur.* Prover. XXIV. 21. *Sunt enim certe Sonim, qui res novas moliuntur.* Quasi vero non sit apud Hebræos usitatissimum, ut vocabula & prolysema, & media sint. In eodem *Proverbiorum* libro c. VIII. 13. nonne malam in partem pro fastu & superbia *Gaon* sumitur? Et tamen nonne honorificentissimum postea fuit, ut *Elias*, *Genebrardus*, *Scaliger* explicant? adeo ut supra viderimus, qui ad Sadducæos transmigrarit, quod *Gaon* esse non posset. Vidimus etiam supra sami bonam in partem *Seboneb*. Sanctitatis illa index vox *Cadosch* quam Sacerdotum Epitheton scribit *Drusius*, nonne *Deut.* XXIII. 17. spurcissimis accommodatur, & meretricibus, & catamithis? Sed cum lectionis in hisce libris varietas hinc intelligatur, & utraque tolerari utcunque possit, illud in quæstionem vocari nunc potest; Utri potius hac in re lectioni adhærendum Basileensi an Venetæ? Qua in re videor præjudicium jam fecisse aliquod, dum Basileensem cum hordeaceo vel fabaceo frusto, Venetam cum artolagano, & saccarite, perdicibus & similibus comparavi. At id feci, ut ostenderem, etiamsi concederetur multo esse melior Veneta lectio, non tamen ideo culpæ affinem me, qui quod legere licuit, expendi & examinavi. Nunc de Veneta illa cum credam *Drusio*, & ei videam

con-

congruere Cracoviensem fol. 67. mea vero vulgatissima sit Basileensis, seposita tantisper omni concoctionis lite, quæramus; utra in hoc quidem negotio melior lectio sit. Et *Drusius* quidam suæ statim primas tribuit, & quidem præfidenter admodum. *Quam lectionem* (inquit) *germanam esse nemo paulo humanior negabis. Ideo rex* (magnum Herodem intelligit) *non adegit eos* (Pharisæos) *ad juramentum. Quin primores Hasidæorum, & sapientes honoravit honore magno, etiam principem Manahemum collegam Samæi. Nam Manahemus, si quis alius præterea vir justus & sapiens erat in diebus illis*. Verba Hebræa sunt. לכן לא הביאם המלך בשבועה וגם השרים אשר לחסידים והחכמים כבד כבוד גדול וגם השר מנחם החבר לשמאי כי מנחם אחר זולתו איש צדיק וחכם היה בימים ההם. Quæ *Serarius* citat ex lib. v. cap. 23. *Et ita in latinum convertit. Et etiam Haschonim, qui* לחסידים *non adduxit Herodes ad juramentum propter Manahem Haschone, qui* לחסידים *ad Hasidæos spectabat, quia ipse Menahem vir justus & sapiens fuit in diebus illis*. Judicent nunc, qui hæc intelligunt, & simul judicio valent. Ego vero in eosdem libentissimus consentio Judices, & quo it plures, judicio acriores, ad causam attentiores, eo mihi, vel veritati potius victoria certior. Etenim *Gorionidem* constat eandem referre narrationem, quam retulerat *Flavius* lib. xv. cap. 13. quemadmodum sc. Herodes templum Cæsari pulcherrimum ad Jordanis fontes ut Panium (unde & Cæsarea Panias nominata) exædificarit, & conservarit; indeque Judæorum varii sermones ad indignationes, quod contra Dei legem ista Tyrannus ille faceret, extiterint, quas ut iste compriment, cum alia quædam fecerit, tum vero in suam fidem jurare omnes voluerit; eunque id recusarent plerique, & in his Pharisæi, & Esseni, ceteros quidem pœnis gravissimis affecerit, Pharisæos vero qui Pollionis, & Sameæ (de quibus supra) discipuli erant, eorumque familiares hac jurandi necessitate propter Pollionem absolverit, simulque etiam Essæos, sed aliam ob causam, quod majus quid videlicet de iis augustiusque sentiret, quam mortalium ferat natura, propter exploratam Manahemi Esseni virtutem, experientiaque comprobatam rerum futurarum prænoscendarum, ac prædicendarum vim: Atque ut Judices hic *Josephum* hic utrunque facilius inter se componere, sententiamque de varia *Gorionidæ* lectione, imo & postea de Pharisæorum & Essenorum distinctione, ferte possint certius, recitabo eam *Flavianæ* narrationis partem, quæ de Pharisæis & Essenis est. *Συνέπειθε Ἡρώδης τοὺς περὶ Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον καὶ Σαμαίαν, καὶ τῶν ἐκείνοις συνδιατριβόντων τοὺς πλείστους ὀμνύειν, οἱ δὲ οὔτε συνεχώρησαν, οὔθ' ὁμοίως τοῖς ἀρνησαμένοις ἐκολάσθησαν, ἐντροπῆς διὰ τὸν Πολλίωνα τυχόντες, ἀφείθησαν δὲ ταύτης τῆς ἀνάγκης καὶ οἱ παρ' ἡμῖν Ἐσσαῖοι καλούμενοι· γένος δὲ τοῦτ' ἐστὶ διαίτῃ χρώμενον τῇ παρ' Ἕλλησιν ὑπὸ Πυθαγόρου καταδεδειγμένῃ· περὶ τούτων μὲν οὖν ἐν ἄλλοις σαφέστερον διέξειμι· τοὺς δὲ Ἐσσηνοὺς ἀφ' οἵας αἰτίας ἐτίμα, μεῖζόν τι φρονῶν ἐπ' αὐτοῖς ἢ κατὰ τὴν θνητὴν φύσιν, εἰπεῖν ἄξιον, οὐ γὰρ ἀπρεπὴς ὁ λόγος φανεῖται τῷ τῆς ἱστορίας γένει, παραδηλῶν καὶ τὴν ὑπὲρ τούτων ὑπόληψιν· ἦν τις τῶν Ἐσσηνῶν Μανάημος ὄνομα, καὶ τἆλλα κατὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ βίου καλοκαγαθίᾳ μαρτυρούμενος, καὶ πρόγνωσιν ἐκ Θεοῦ τῶν μελλόντων ἔχων.* Hæc *Flavius Josephus* in quo notant sapientes hæc duo tantum. Primo nusquam in ejus hisce verbis extare *principum*, aut *primorum* qui Hebraice Hassarim, quosque vult Drusius, vocabulum. Secundo e contrario signatissime hic aliquoties *Essenos*, quos Hassonim cum aliis Interpretibus dixi, nominari. Propius igitur ad *Josephum* hunc accedit *Gorionides* Basileensis, quam Venetus. Deinde dixit Venetus sacramento non adactos senes, qui erant Pharisæorum Hillel & Sammai, & eadem phrasi subdit, non adactos Essenos seu *Hassonim*, qui erant Hasidæorum. Tertio Basileensis *Gorionides* primo de Pharisæi ait: *Eos non adduxit rex ad jus jurandum*; deinde similiter de Essenis aperte subdit. *Et etiam Esseni* (Hassonim) *qui erant Hasidæorum, non adduxit ad jus jurandum propter Menahem Essenum* (hasseneh) *qui Hassidæorum erat, quia Menahem vir justus, & sapiens fuit in diebus illis*. Venetus vero cum prius de Pharisæis membrum recte ponat, in posterioribus, ut quidem ejus a *Drusio* citata Hebræa sonant, turbat dicens. *Et etiam principes, honoravit qui erant Hasidæorum, & ipsos sapientes honore magno, & etiam Menahem socium Samæi, quia Menahem alius præter eum, vir justus & sapiens fuit in diebus illis*. Quid in secundo membro, cum de Hasidæis agit, opus fuit ipsos sapientes, quos esse Pharisæos lib. iv. cap. 29. idem Venetus, & cum eo *Drusius* fol. 41. dixerat, infarcire, cum de iis in priori membro actum jam esset? Deinde ille Samai socius Menahem unde? Nam certe *Flavius Josephus* Essenum tantummodo nominat, eundemque esse fatetur *Drusius* fol. 58. quem Venetus iste *Gorionides* subdit alium esse.

Præ-

Prætcrea vero, quæ connexio: *Honoravit Essæorum principes ac sapientes, & Samai socium Menahem, quia fuit alius Menahem?* Cur *quia fuit alius*, ideo priorem illum Menahemum honore affecit? Et ille Samai socius, vel Pharisæus erit vel Essenus. Si Pharisæus erit præ aliis tam multis Hillelis & Samai Sociis nominatim recensetur? cur si nominatim recenseri debuit, non est autem cum Hillel & Samai recensitus, sed nunc extra ordinem nominatur? Cur idem etiam *Gorionides* seniores tribuit Pharisæis, non Essenis? his vero principes, non illis? Ex his merito colliget quilibet hunc in Germanica editione locum emendatiorem quam in Italica videri. Accedit quod Germanica nostra editio prior ac vetustior sit, quam Veneta cum illa anno 1541. exierit, hæc 1544. Refert ipsentet *Drusius* fol. 36. quod eam probet, ac explicet, e novatoribus non *Munsterus* tantum sed & *Bonaventura Cornelius Bertramus* cap. 19. lib. de politia Judaica, quod idem *Drusius* in una unius capitis, quod attulit sectiuncula, duo inesse menda testatur eodem fol. 36. quod idem *Drusius*, cum Hebræa e Veneto suo *Gorionide* verba citasset lepide vel potius (quod bona ejus venia veritatis ergo dictum sit) fraudolente, ut ab illis versionem meam discrepare ostendat, subjungit. *Quæ Serarius citat, & ita in Latinum convertit.* Nam quomodo verba citari, & in Latinum converti, qui Venetum *Gorionidæ* typum nusquam legi, vidi, habui? Quæ citavi, ac verti, e Basileensii fuerunt codice. Accedit demum, quod in pauculis de quibus disseritur, verbis a Veneto, exemplari transferendis, non ut opinor, inscripta, sed consilio, fraudem fecerint idem *Drusius* triplicem: Prima est cum vertit. *Quia primores Hasidæorum*, cum Hebraice in Veneto sit. *Et etiam primores, qui Hasidæorum.* Nam illud *& etiam* clare Hasidæos a Pharisæis, quorum prægressa mentio, contra *Drusium* ipsum distinguit. Altera cum vertit. *Manahemus siquis alius*. Nam ut supra jam monui, Hebræus Venetus ait, *quia Menahemus alius*. Tertia cum addit, *præterea*, cum idem Hebræus ajat, *præter eum*. Fiat igitur nunc, quod petebat *Drusius*. *Judicent qui hæc intelligunt, & simul judicio valent*. Ne tamen afficiat mœrore *Drusium* tristior judicum litera, volo quædam ultro ei concedere, ac primo quidem me propter editionum illarum dissonantiam, velle ab hac Essenorum etymologia discedere, illamque potius amplecti, quæ duodecimo ante loco exposita. Primo quia utralibet positarum lectionum sincerior sit, ea tamen minus certa videtur notatio, cujus fundamentum in firma, certa, & ab omnibus probata lectione fixum, depostumque non sit. Deinde quia vera hæc & germana *Philonis & Eusebii* sententia est locis antea indicatis prout supra conclusum. Tertio eandem notationem literis etiam consignarunt D. *Chrysostomus* hom. 44. in Acta Apostolorum, *Theophylactus*, & Œcumenius in eundem Actuum cap. 22. alii. Quarto videtur vero admodum simile esse Græcum ὅσιοι ab eodem Syriaco profectum, ut alia exinde nonnulla. Concedo præterea *Drusio* me illorum, quæ legi, nonnulla non plene satis concoquere, in quibus prima occurrit ea, quam mihi tribuit laus, tum quia novi, quam sit mihi curta supellex; tum quia me multa bene pronunciat legere, aliqua tamen quædam male concoquere. Multi enim haud videtur bene multa esse, qui quæ est, male concoquit. Non concoquo *etiam*, quomodo ex citatis *Josephorum* verbis non colligatur Essenorum a Pharisæis diversitas; sed de ea postea. Tertio non concoquo, cum tres attulerim, & quidem cum disjunctiva particula *vel*, causas, ob quas viderentur Esseni posse vocari Hassonim, omnes respuat, neque secundam tamen ullo modo etiam levi (cujusmodi sunt quibus alias duas rejicit) argumentulo moutet; Sed tandem, Essæi sunt ab Hebræo *chesid*, a quo Syriacum *besi* seu *chesi*, id est ὅσιος sanctus & pius: Hactenus *Serarius*.

Hæc sedulo e *Serario* describenda curavi, ut melius confutationes *Scaligeri* innotescant, qui cap. XVII. Elench. Trihæres ejus etymologias, acrioribus maledictis, & contumeliis, quam æquitas & humanitas postulabat improbavit Toto hoc capite (inquit *Scaliger*.) valde lusit de otio suo. Nam quo tot pompæ circensis fercula? *νῦ μὲν ςυλαγχνὶς, ῥημάτων δὲ νάματα. Mentis quidam gutulæ, at verborum rivi*. Quid facilius his, quid inutilius? Quanto melius erat & tempus & chartam lucrifacere? Affert etyma diversa nominis Essenorum, ex quibus vix unum reperias, quod analogiæ congruat; quam pædagogica, quam aretalogica sunt? Primum illud potuisse dici a pectorali quod Hebraice ὀσσὴν, apud *Josephum* ἐσσὴν dicitur. Atqui hoc modo secundum Hebræos dicerentur ὀσσηναῖοι secundum *Josephum* ἐσσηναῖοι; rursus a Chaldaico Hesin dicerentur ἐσσηναῖοι. Quarto ab Asan, essent Asanæi. Et

quis

quis sanus אסנן a congiugatione Aphel? Quid stolidius ? Et hoc modo dicerentur calceatores. Ab Asana *rubo*, eo modo essent Asanæi . Illud stolidum, hoc asininum. Quinto ab Asa *curare*, essent Assæi, ut postea suo loco dicetur. Sexto ab Hebræo עשה, dicerentur ἐσσαῖοι simplici S. Deinde verbum עשה est Hebræum, non Judaicum, quod nullus Judæus intelligebat, nisi Hebraice doctus. Ab Jesu essent Ἰησσαῖοι. Ab Jesse essent Ἰεσσαῖοι, ut non satis prudentet *Epiphanius* . Decima a שנה dicerentur שנאי Σαναῖοι, quid commune cum *Essæis*? Sed stupor merus ab אשנה *discam*, In editione *Basileensi* השינים perperam pro השרים editum, & ridicule interpretatum a *Munstero* , alibi demonstratum a nobis . Hoc modo dicerentur שונים *Schonim* , non *Haschonim* ; quia nulla appellatio gentis cum articulo; non enim dicimus Happeruschim, sed Peruschim, neque Hassaddukim, sed Saddukim; & quod caput est Hebraice vocati non sunt, sed Judaice . In Judaismo articulus He locum non habet , qui Hebraismi proprius est . Hæc inscitiam meram aperiunt tam Hebraismi quam Judaismi. Undecima a Græco ὅσιος. Quid? Judaismus est Hellenismus ? Deinde ab ὅσιος quomodo deduci potest ? Hoc castigent flagra, *ferulæque tristes*, *sceptra pædagogorum* . Duodecima ab Hebræo חסיר, a quo Syriacum חסי; omnes stupores vincit. חסי merum Syriacum ut ab origine חסא εὐσεβεῖν . Nullæ ferulæ possint castigare. Sed hoc etymon infra eludetur. Hactenus Circensis pompa. Sequitur : *Syriacus sane textus* Rom. 2. *Legis factores appellat semi-Græce* hoseje nomuso : Libet exclamare : Porro Quirites, nam quis erit modus confidentiæ? Textus Rom. 2. 13. Græce habet οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου, Syriacus עברוהי הנמיסא: *Hoseje* quid sit ego nescio; nullus Syrus agnoscet. Verbum עשה omni Syriasmo ignotum; pro quo omnes dialecti Syriacæ utuntur verbo עבד. Siquis novator , ut ipse vocat, hæc dixisset , insultationi unum caput satis non fuisset ; integer liber impendendus esset . Hæc non simplici genere castigari possunt. Nam in iis est inscitia, est confidentia , est mendacium, est contemtus eruditorum . Sed omnia sanctissimorum patrum sunt propria. Majus portentum sequitur . Θεραπευταὶ Essæos vocatos a verbo ישע qui merus est χοροβατπατμός. Nam a verbo deduci non potest, cujus nullus usus nisi in Hiphil. Posset autem a ישע nomine , quod merum Hebraicum est, non Judaicum; & ab eo ישעי (si modo posset tale deduci) esset σωτηριῶται non ἰατροὶ . Nam quis stuporem non animadvertit ? & illa quæ adhibet de medicis corporalibus , & spiritualibus plane suphistica sunt, pædagogica, alazonica. Pag. 176. (hujus editionis pag. 108.) *Duo insignia* Josephis Scaligeri *errata*. Jam *Scaliger* nominatur ubi reprehendendus. Superius ubi ex Geographo Arabe de Judæis Samaritis testimonium producitur nefas nominasse. *Unum est quod ait* Epiphanium *dicere Jesum παρὰ τοῦ ἰάσασθαι aut Jonice Ἰήσασθαι*. Ego profecto dixi, & dico adhuc . Addo etiam *Serarium* quatenus Zelotes est , sycophantam esse , qui neget quod verum est; quatenus *Serarius* , imperitum , qui ignoravit *Epiphanium* sæpe unius nominis duo etyma proferre. Σαμαρεῖς φύλακες, καὶ ἀπὸ Σωμὼρ: Ἰεσσαῖοι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ Ἰεσσαί. Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ἰάσασθαι, ὅτι ἰατρός. *Samaritæ custodes & a Somor; Jessæi a Jesu & a Jesse. Jesus a sanando, quod medicus sit, & quod salvator* , ut ipse ait, καὶ ὅτι σωτήρ, ex Hebræo: An non duo etyma illa conjungit? Ἰεσσαῖοι, ἤτοι ἐκ τοῦ Ἰεσσαί, ἤτοι ἐκ τοῦ ὀνόματος κυρίου ἡμῶν ἐπεκλήθησαν Ἰεσσαῖοι, διὰ τὸ ἐξ Ἰησοῦ ὁρμᾶσθαι μαθηταὶ ὄντες αὐτοῦ. *Jessæi sive a Jesse, sive a nomine Domini nostri cognominati sunt Jessæi , eo quod a Jesu ortum trahant, discipuli ejus existentes*. Quid Ἰεσσαί commune habet cum Ἰησοῦς? Cur non potius Ἰεσσαῖοι dicti. Non sunt indigna *Epiphanio* (nam mille talium rerum passim in eo reperias) sed accurato scriptore . Deinde cum dicit Jesum vocatum Hebraice ἰατρὸν καὶ σωτῆρα, in priore habebat in animo Græcum ἔτυμον, in posteriore Hebraicum. Nam ut dixi, longe plura παραδοξότερα sunt apud eum scriptorem. Sic duas sectas fecit diversas Νασαραίων καὶ Ναζωραίων; quum idem nomen sit: Nam נצרי quod Judæi libentius scribunt נוצרי vel Νασαραῖος Græce dici potest, vel Ναζωραῖος. At ipse in Judaismo ponit decimam octavam hæresin τῶν Νασαραίων, ut vigesimam nonam in Christianismo τῶν Ναζωραίων, tanquam non unum, sed diversum nomen sit, & ideo diversas sectas esse. Sic ἐσσηνοὺς ponit sectam Samaritarum, Ἰεσσαίους (quod nomen ipse excogitavit) Christianorum, & post eos ὀσσηνούς. At Jessæi perperam , ut dixi, pro Essæis ab eo exceptum est. Esseni male inter Sanaritas relati. Ossenorum nominis origo eadem est cum Essenorum nomine; sola pronunciatione differunt , ut de Nasaræis & Nazoræis diximus. *Rursus error insignis* Josephi Scaligeri , *quod dicat preceptum fuisse Ma-*

riæ

riæ Virgini ab Angelo, ut vocaret nomen filii Jesum; Nusquam enim (inquit) *hoc dicit* Epiphanius. Hæc quoque vis est. Nam si dicit me scripsisse hoc dictum ab *Epiphanium*, mendacium est callidissimum. Ego neque hoc dixi, neque in mentem venit mihi. Sin ab Angelo dictum, quid reprendit? Producantur verba Evangelistæ *Matthæi*. t. 21. Tantum ibi est, quod *Josepho* viro *Mariæ*, non Mariæ dictum. *Sed* (inquit) *monstratam ab Angelo Etymologiam respicit*. Ego profecto idem dixi; non potuisse Ἰησοῦν vocatum esse παρὰ τὸ ἰᾶσασθαι, sed ab origine ישע, quemadmodum inquiebam, ab Angelo præceptum fuit. Hoc ita a nobis dictum esse res ipsa indicat. Hoc quoque dictum fuisse ab Angelo *Serarius* fatetur. Et tamen *Scaliger in* jus vocatur. Os hominis. Tertius error, quem ipse alterum errorem vocavit, quod scribam *Eusebium* sine ullo autore dicere Essæos in nomine Christi morbos depulisse: Hoc certe quendam, non quidem *Eusebium*, dicere memini, & quum hoc haberem in animo, & multa, quæ tum scribebam memoriter, non ex scripto depromerem, hoc quod apud *Eusebium* non extare fatemur, excidit nobis. Et hic hactenus *Serarius* non calumniatur, atque ut nobis falso pronunciare, ita illi juste reprehendere, utrique utrunque præter morem suum contigit. *Nova conjectura est, non* Eusebii, *ut inconsiderate citato loco scripsit* Melanchton, *sed* Suidæ. Ita non solum nobis, sed & summo viro *Melanchtoni* memoria fraudi fuit. Sed unde Ἐσσαῖοι θεωρητικοὶ vocati sint, ejus rei causam investigare puerile, & ineptissimum est. Nam insigniter hic hariolatus est *Suidas*, aut quisquis ille autor, unde *Suidas* accepit, quod *Serarii* intererat monere, siquid in eo judicii esset, præsertim cum in alienos errores libentius animadvertat, quam suos reprehendi patiatur. Verba *Suidæ*. Θεωρίᾳ δέ τὰ πολλὰ παραμένοντες ἔνθεν καὶ Ἐσσαῖοι καλοῦνται, τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ὀνόματος, τουτέστι θεωρητικοί, ὅτι Ἐσσαῖοι ὑπέρτεροι σφόδρα, καὶ λίαν ὑπερκείμενοι τῶν Φαρισαίων κατὰ τὴν πολιτείαν. *In contemplatione plurimum permanent, unde & Essæi vocati sunt, illud ipso nomine indicant, q. d. contemplativi. Quia Essæi longe præstantiores sunt, multumque antecellunt Pharisæos ratione instituti*. Quod est purum putum delirium. Nam Essæi non ἀπὸ τῆς θεωρίας dicti sunt, sed quia duo genera Essæorum erant, τῶν μὲν πρακτικῶν, τῶν δὲ θεωρητικῶν, propterea τοὺς Ἐσσαίους θεωρητικοὺς vocatos esse putavit *Suidas*. In quo non major culpa est *Suidæ*, qui tam pueriliter lapsus sit, quam *Serarii*, qui non animadvertit, neque hoc contentus, stultissime ab Hebræo שעה derivavit, quod non est θεωρεῖν *contemplari*, sed προσβλέπειν *intueri*. Θεωροῦμεν autem νῷ, βλέπομεν ὀφθαλμοῖς; *Contemplamur mente, videmus oculis*. Et certe mira est Theologi doctoris φλυαρία, quam auxit verbo Germanico *Schavven*, dum putat illud ab illo Hebraico deductum. Sed nec unum illud peccatum est. Nam quamvis prima syllaba verbi Germanici pronunciatur per ש Hebraicum, tamen *Sch* Germanicum non una litera, sed duæ sunt semper, quæ in Teutonismo inferiore pronunciantur per duo elementa σχ. Idem enim verbum eodem modo Belgis scribitur, sed pronunciatur σχαύεν, non שוין. Sic *Schelm* tam Germanice, quam Belgice scribitur, sed Germanice pronunciatur per unicum schin Hebraicum שלם, Belgicum per duo σχ Græce σχέλμ. Itaque duæ literæ latent in *Sch* Germanico; & sic Beccesclenicæ licentia insaniæ omnia a verbo שכה Hebraico, vel potius a Syriaco *scha* סכא, quod idem verbum est, felicius *Schavven* deduxerim, quam a שעה. Est autem סכא plane θεωρεῖν quod volebat *Serarius*. Sed non magis ab eo τὸ *Schavven* Germanicum deducitur, quam Ἐσσαῖοι ἀπὸ τῆς θεωρίας, ut hariolatur *Suidas*; postea corrigens se a חזה mavult: Ergo dicti Hazzæi: λῆρος Ζωλωτικός. In eodem capite: verba *Philonis* λέγονται Ἐσσαῖοι κατ' ἐμὴν δόξαν οὐκ ἀκριβεῖ τύπῳ διαλέκτου ἑλληνικῆς παρώνυμοι ὁσιότητος. *Dicuntur Essæi ex mea opinione licet non adeo exacta Græcanicæ dialecti norma, derivatione a pietate facta. His verbis* (inquit *Serarius*) *diserte admonet non a Græca voce notationem hanc petendam*. Hoc ego certe idem putavi, & *Serario* persuasi, quamvis, ut in aliis, dissimulat. Ideo ex Syriaca lingua, originem petere coactus fuum, quam bene, infra videbimus. Sed culpam meam fateor, & suplicium ultro do, quod crediderim *Philoni*, homini Græco tantum loquenti, Hebraismi autem adeo imperito, ut dubitem, an etiam legere sciret Hebraice. Denique *Philo* neque ab Hebraismo, neque a Syriasmo hoc verbum deducere potuit, qui utriusque dialecti imperitior fuerit, quam ullus Gallus aut Scytha. Hoc omnia ejus scripta passim loquuntur. Atqui duplex culpa nostra fuit, tum quod putavimus *Philonem* o Syriaco Essæorum originem petere, tum quod ei credidimus, quem sciebamus Hebraice & Syriace nescire.

Tertium adde, quod *Philonis* hic nulla est, sed nostra. Manifesto enim ipse a Græco Essæos dictos vult, ἀπὸ τῆς nimirum διαλέκτε ἑλληνικῆς μὲν ἐκ ἀκριβῶς δέ. In sequentibus aperit etymon suum, quod παρωνύμως τῆς ὁσιότητος dicit. A Græco enim deducit, ἐκ ἀκριβῶς δὲ: ὅτι κατὰ διαστροφὴν ἀπὸ τῆς ὁσιότητος. Sed non accurate vel exacte, nam per contortionem dicti sunt ἐσσαῖοι, quasi ὁσιαῖοι. Imo alibi eosdem ὀσσαίους dictos fuisse demonstrabimus. A Græco igitur ὅσιοι deducit non a Syriaco, nimirum ἐκ διαστροφῆς, καὶ ἐκ τῆς ἀκριβῶς διαλέκτε. Hæc non intelligebamus prius. Itaque excusandi non sumus. *Serarius*, cui ego hoc persuasi, nec ut, ego, vapulet, absolvit eum privilegium societatis, ex qua nunquam prodiit mendacium. Clarius *Philo* in legatione: καλοῦνται μὲν ἐσσαῖοι παρὰ τὴν ὁσιότητά μοι δοκῶ τῆς προσηγορίας ἀξιωθέντες. *Vocantur Essæi, ut ego quidem opinor, appellatione hac insigniti*; i. e. ut ejus prioribus verbis loquar, ἀκριβῶς μὲν ὅσιοι, κατὰ δὲ τὴν ἐκ ἀκριβῆ διάλεκτον, ἐσσαῖοι. Sed falso eum nomen Syriacum, aut Judaicum a Græco derivare non solum ridicula ejus originario aperit, sed ex aliis quæ infra disputabuntur, constabit. Cap. 2. pag. 180. (hujus edit. pag. 110.) *Decimam labefacere conatur* Drusius. Aparge, asinina est. Satis explosa a nobis supra. Quæcumque hic dicuntur, ejusmodi sunt, ut mirari subeat, aut otium hominis, qui tam futilia persequitur, aut ἀδιντρεψίαν, quam non pudet iterum sese traducere facto suo, cujus eum & pudere & poenitere intererat potius, quam illa iterare, ex quibus nihil aliud, quam tibi infamiam, lectori autem fastidium pariat. Sed hæc confutare *Drusii* partes sunt, quod hæc omnia ad eum pertinent. Quid est ineptius quam Essenos δευτερωτὰς vocare, quum hoc solum Pharisæorum sit? Quid stultius, vanius, futilius, quam illud השינים ex השרים depravatum a *Munstero* recoquere? Quid denique impudentius quam hæc defendere? Pag. 184. (hujus edit. pag. 113.) *Quasi vero non sit apud Hebræos usitatissimum, ut vocabula, & prolysema, & media sint*. Media vocabula sunt ea tantum, quæ in bonam, aut malam partem sumuntur, ut *valetudo*, ut *fama*, ut verbum *imprecari*, quæ non per se, sed per adjunctum, aut expressum nomen intelliguntur, bona, mala valetudo, aut fama, bonum, malum imprecari. Alia sunt, quæ ἐκ διαμέτρε pugnantia significant per se, & sine attributo, ut κῦδος tam honorem quam dedecus significat; ἀλύω tam gaudere quam moerere. Apud Syros סכלא tam φρόνιμον, quam ἄφρονα, sed non est hujus classis. Dialectus enim Syriaca ab Hebræa matrice, ut Italica a Latina, propagata est. In Hebraico סכל ἀφρονεῖν שכל εὐφρονεῖν omnino contraria eodem sono pronunciantur, quia ס & ש cum puncto smol ejusdem soni sunt, & ab eo סכלא Syriacum utrumque significat. Quare, ut dixi, non est ejusdem classis, quia non est eadem origo. Sic Hebraice צרח *clamavit* צריח *turris*, quia inquiunt Critici Hebræi vigiles ex ea clamant. Sed falsi convincit Arabismus in quo צרח, item צרחא est turris cum leni Cheth, hoc est sine puncto. Ideo צריח Hebraicum non est a צרח. Rursus idem thema verbi potest esse, vel potius eædem literæ thematis, quum tamen diversi sint apices vocales. Tunc non erit eadem origo, quia diversi apices diversam originem arguunt. קדוש *sanctus* קדש *Cinædus* nihil habent commune ut in significatu, sic neque in origine. Quare fallitur *Serarius*, dum קדוש & קדש eandem originem, idem thema, & ut Hebræi Medakdekim dicunt, eandem radicem putat. Rursus שונים *discentes*, & שונים *mutantes* aut *iterantes*. *Prov.* XXIV. 21. neque origine differunt, neque significatione, nisi per secundam intentionem. Nam שנה proprie mutationem, & iterationem per primam intentionem significat, quam autem pro *discere* ponitur, quid aliud est, quam iteratio ejusdem rei in meditando, & mutatio, donec omnia memoriæ hæreant? Itaque שנה non est medium vocabulum, quod imprudenter excidit *Serario*. Non enim contraria significat. Sunt & alia, quæ omnes linguæ, sed Judaica præcipue κατ' ἀντίφρασιν usurpant. מכוער est μεμολυσμένος, tamen ponunt ἀντὶ τοῦ καθαροῦ, כוש αἰθίοψ pro albo, נפחא *faber* fuligine nimirum infectus, pro pulchro. סגי נהור πολυφεγγὴς *luminosus* pro cæco, & qui lumen non habet. Inde magistri quum aliquid κατ' ἀντίφρασιν dictum volunt, hoc vocant על דרך סגי נהור. Sic Græci: *Photius* 84. 10. ὅτι τὸ μὴ λέγειν δύσφημα πᾶσι τοῖς παλαιοῖς μελὸν φροντὶς ἦν, μάλιστα δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, διὸ καὶ τὸ δεσμωτήριον οἴκημα ἐκάλουν, καὶ τὸν ὄξινον κοινόν, τὰς δὲ Ἐριννύας Εὐμενίδας, ἢ σεμνὰς θεάς, τὸ δὲ μύσος ἄγος, τὸ δὲ ὄξος μέλι, καὶ τὴν σχολὴν γλυκεῖαν, τὸν δὲ βόρβορον ὀχετόν. οἱ δὲ γραμματικοὶ τὰ τοιαῦτα κατ' ἀντίφρασιν ὀνομάζουσιν. Οἶδα δὲ τινας, φησί, τὸν φιλολόγον καὶ τὸν πίθηκον ὀνομάζοντων Καλλίαν. *Ea quæ funesta vel minus boni*

boni ominis videbantur, non exprimere omnibus veteribus curæ fuit, maxime Athenienfibus. Itaque carcerem domicilium nuncupaverunt, & tortorem, publicum, Erynnes, Eumenides, aut ferius deas, fcelus, abominandum, Agos, acetum, mel, fel dulce, cloacam, candem. Grammatici talia per antiphrafin dicta appellant. Novi autem quofdam, inquit, Philologorum, qui Simiam appellare confueverunt pulchrum. De Simio, quod ait, confirmatur ab *Hefychio* apud quam καλλίας eft πίθηκος παρὰ Λάκωσι. Sic denique ברך εὐλογεῖν καὶ βλασφημεῖν in fcriptura. Sunt & alia quæ non contraria, fed diverfa fonant, ut *jus legitimum*, & *jus culinarium*, & fiquæ funt apud exoticos, quam apud Hebræos: Quod huc גאון conjicit *Serarius*, quod faftum fignificat & magnificum, minus prudenter facit. Nam gloria, quando illud vitium fignificat, ex quo Pyrgopolynices Miles gloriofus dictus eft, non difcedit a fua notione, fed gradum facit ad aliud per figuram κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ κατὰ τὸ ἔλαττον *juxta majus & minus*. Idem de *Gaon* dicas. Eft id magnificentia; fed quando facit gradum ad extremum, eft faftus, ut apud Latinos gloria; aut contra, in Scriptura eft faftus, ab eo ad melius extremum gradu facto, eft magnificentia. Itaque nulla mutatio eft. Hoc tantum in eo verbo mutavit, quod cum effet nomen fubftantivum, factum eft adjectivum; unde *Gaonim* dicti illa fapientum claffis eadem fignificatione, qua Veneti fuos Senatores vocant. Sequitur eadem pagina. *An vitiofior lectio* Gorionidæ *in editione Bafileenfi, quam in Veneta?* Hoc eft quærere, utrum melius τὸ δόκιμον νόμισμα *probus nummus*, an vero τὸ κίβδηλον *adulterinus*; vinum an vappa, artus integri an luxati? Certe ex iis, quæ a nobis de *Pfeudogorionide* difputata funt, potes hoc fcire *Serari*, & hoc contentus effe, fi aliquid in te judicii eft aut candoris. Nam hæc in dubium vocare puerile eft. Adhucne pertendis? Non pudet pertinaciæ? Quæro ex *Serario*, quid eft השונים אשר לחכירים. Ego fcio nullum Judæum etiam doctiffimum hoc intelligere. Sunt enim verba nihili. Sed השרים אשר לחכירים ἄρχοντες τῶν ἁγίων, *principes fanctorum*, id eft, ut *Pfeudogorionides* intellexit, *Pharifæorum*. Nam & paulo poft dicit השר מנחם *princeps Menahem*. Erat enim & is princeps, ut putat idem *Pfeudogorionides*, qualis Johannes ille Effæus. *Jofephus*: Θαμνᾶ δὲ τοπαρχίας Ἰωάννης ὁ Ἐσσαῖος στρατηγήσων ἐπέμφθη. *Thamnam ve-*

ro Toparchiam adminiftraturus Jo: Effæus miffus eft. Principes enim trium fectarum refidebant Hierofolymis, ut hodie principes ordinum Monachalium, quos Generales ordinum vocant, Romæ manere tenentur. Inde illa οἱ πρῶτοι τῶν φαρισαίων quanquam in ea hiftoria *Jofephus* non meminit τῶν πρωτευόντων, & impoftor *Pfeudegurionides* hæc divinavit, tamen verum effe, quod diximus περὶ τῶν προεστώτων in illis fectis ex iis quæ adduximus, perfpicuum eft. Quare ita vertendum ex editione caftigata. *Idcirco non adegit eos ad jusjurandum. Quin etiam principes fanctorum, & fapientes honore fummo honoravit: Præterea princeps Manahem difcipulus Sammai (fuit enim & alius quoque Manahem) erat illo tempore vir juftus, & fapiens.* Hæc omnia ridicule in editione *Munfteri* depravata, interpolata, obfcurata funt. Æftuet quantum volet *Serarius*, neque unquam editionem *Munfteri*, in qua hic locus multa habet, quæ nullam fententiam efficiunt, ulli Hebraice perito probabit, neque a nobis aliud judicium exprimet, quam quod de pertinacibus pronunciari folet. Naufeam mihi movent hominis verba, culpam iis defenfionibus diluentis, in quibus plus peccatur, quam in eo, quod defendendum fufcepit. Non magis השונים pro השרים probari poteft quam חבושים pro הבודים. Utrunque enim *Munfterus* fuppofuit, quum morbofam fcripturam fui Codicis affequi non poffet: Pag. 188. (hujus edit. pag. 115.) *Munfterus; & etiam Effenos, qui erant Hafidæorum.* Quid hoc eft? Nam fi Effeni & Hafidæi idem funt, quomodo hæc convenire poffint non video, nifi concedamus recte dici, Francifcanos Minoritarum, Dominicanos Prædicatorum, Lojolitas Jefuitarum, Academicos Platonicorum. Nobis non licet effe tam acutis. Atqui *Pfeudogorionides* חכרים femper pro Pharifæis ufurpat. Quid erit igitur hoc? *Effeni qui erant Pharifæi.* Acumen *Serarii* qui tam ineptam lectionem non animadvertit, modeftiam, qui defendit, quod idem fuerit ac fi dicamus, Francifcani, qui funt Dominicanorum. Eadem pagina ineptiffime Venetam editionem lancinat. Certe fi effem *Martinus Delrio*, hic opportune evomuiffem, *obfcœnæ linguæ probra cicalatricis.* Pag. 191. (hujus edit. pag. 117.) *Effæi funt ab Hebræo Chefid*, imo *Chafid*, Eft enim Kametz, non hateph patach, a quo *chefi*, five *hefi* i. e. ὅσιος, חסי ab Hebræo חסיד deduci nemo credet, nifi puer & tiro in Hebraifmo. Jam illam craffam incitiam fupra cafti-

gavimus. Ubique peritiam Hebraismi ostentat *Serarius*, & *aliquando ut perdat ludit assidue aleam*. Quanta est pertinacia, quanta inverecundia, quanta ἀναισχυντία, toto hoc capite, quod vix tandem ita concludit. *Sed tandem Essæi sunt* ab Hebræo chesid (imo *chasid* חסיד non חסיד ad eundem lapidem offendit) *a quo Syriacum chesi, seu hesi* i. e. ὅσιος *Sanctus & pius*. Syriacum ab Hebraico deductum esse eliso ד quod *Serarius* somniat, jam confutavimus, quod tamen tertio iteratur. Pag. 193. (hujus edit. pag. 118.) quæ est stolida instita. Nam חסי merum Syriacum est a quiescentibus Lamed per חסא. At חסיד Hebraicum est a themate חסד, neque unquam factum in iis, quæ Syri acceperunt ab Hebræis pepoal elisserint. Nam קשי pro קשיט & similia non sunt dialecti, sed διαστροφαὶ sermonis Judaici, non Syriaci. Nihil potest magis arguere imperitiam Hebraismi & Syriasmi, quam si dicam חסי a חסד Hebraico natum esse. Itaque totum caput tertium, & hoc & velitatio de adspiratione nihil est, nisi tempus, rem caram perdere. Hoc unquam vindicabit *Serarium* a culpa quam in se admisit. Sed quare dissimulat de nomine חסי Essæos deduci, quum id primi omnium nos dixerimus, & multos adversantes sententiæ nostræ experti simus, in quam tamen dissimulato nomine nostro pedibus discesserunt? Certe numquam non dicam illi, qui est harum rerum imperitus, sed ne peritioribus quidem in mentem hujus nominibus venisset, nisi a nobis indicatum esset, sed quia publicavimus, publicum esse; potest quivis sui juris facere; atqui publica non sunt unius; & propterea alii quoque fecerunt suum. Age non querimur. Non alia enim ratione id omnium fecimus, nisi ut non esset nostrum. At novam *Scaliger*, cum hujus pœnituerit, cap. XXVI. proponit etymologiam de *Hasidæis*. Antequam (inquit) navem ad portum confero, de Essenorum etymo hactenus ignorato breviter dicam. Jam ostendimus *Philonem* non bene intellectum nobis imposuisse. *Philo* enim dicit ἐσσαίους a Græco verbo depravato dictos nimirum quasi ὁσίους. Ideo pag. 602. ita scribit τὸν ὅμιλον τῶν ἐσσαίων, ἤτοι ὁσίων, tanquam distorte ἐσσαῖοι pro ὅσιοι quasi ὁσιαῖοι. Itaque hariolati sumus, quum a Syriaco חסיא deduximus triplici errore, primo quia *Philonem* non assecuti sumus, secundo quia Essæos a חסיא deduci nullo modo potest. Aliquid esset si חסיא scriberetur, quod neque ita scribitur, neque si ita scriberetur, voti tamen compotes essemus; tunc enim essent Esæi per simplex S. Tertio quia Judæi non utebantur mera dialecto Syriaca, cujus proprium est nomen illud חסי, Judæis omnino ignoratum, quod a quiescentibus Lamed poal deducitur, חסא non ut ridicule *Serarius*, quod per extrusionem ד ab Hebraico חסיד quod neque verum est, neque a mediocriter docto proficisci potuit. Jam vero θεραπευταὶ dicebantur. *Philo* ignoravit causam; ideo confugit ad conjecturas, aut quod animas a vitiis curabant, aut quod τὸ θεῖον θεραπεύειν. Utrumque ut longe petitum, ita falsissimum. Nomen illis ab Hellenistis Ægypti impositum. Ibi enim tantum hoc nomen habebant, & quidem Græcum, non in Palæstina. Ideo hoc prorsus *Josephus* ignoravit, causa tamen ab eo petenda. Revera enim θεραπευταὶ erant, non quod vitia animi, ut hariolatur ex *Eusebio* & *Philone Serarius*, & nos quoque hanc insaniam insanivimus, sed corporis morbos curabant, & peritiam ἰάσεως ἰατρείας summam tenebrat, ὅθεν αὐτοῖς πρὸς θεραπείαν παθῶν ῥίζαι τε ἀλεξιτήριοι καὶ λίθων ἰδιότητες ἀνερευνῶνται. *Hinc ipsis ad medelam morborum radices medicæ, & lapidum proprietates investigantur*, inquit *Josephus*. Hinc igitur quidam eorum etymon investigarunt, & a verbo אסא θεραπεύειν dictos suspicati sunt, אסיא enim est medicus; sed est formæ ejusdem cum חסיא a quo ἐσσαῖοι formari non potest. Reliquum igitur ab אסי ut חסי dictos fuisse; sed nunc dicerentur *Assæi* propter daghes, non *Essæi*, & jam diximus a solis Ægyptiensibus Hellenistis, non a Palæstinis θεραπευτὰς vocatos. Itaque si a Græcis Græce nominati, ergo nullum nomen Hebræum aut Syriacum illis fuit. Sane Ἰεσσαίους inter alia, quasi ἀπὸ τοῦ Ἰεσσαὶ dictos voluisse *Epiphanium* nobis constat; *Serario* autem sol meridie non lucet. Tria in originatione hujus nominis concurrunt: Primum literam principem esse cum spiritu aspero ostendit etymon illi, quanquam falso a *Philone* attributum, ὁσίων. Secundum primæ literæ vocalem ex præceptis Hebraismi esse scheva, vel quod idem est propter gutturalem, est raptum patah. Tertio propter scheva, vel raptum patah mediam non recipere daghes; atqui media geminata est; scribitur enim ἐσσαῖοι aut ἐσσηνοί; sunt autem tres literæ in Hebraismo, quæ per Σ redduntur, Samech, Tzade, Schin; quarum ultima tantum sine daghes duplicari potest, quanquam id rarissime factum; sed usus non analo-

logia in loquendo regnum obtinet. Id manifesto apparet in Mασίας Ιεσσαί, Ἰσσαῖοι pro ὅσιοι apud *Josephum*, quod in Hebraico est חשן Sic קישון Κισσῶν *Judic.* IV. 7. נשור & נשורי *Deut.* III. 14. מישא Μασσῆ *Messa Gen.* X. 30. & alia perpaucissima. Corollarium. *Omnis litera Hebraici nominis, quæ recipit daghes geminatur Latine & Græce, sed omne σσ en Hebraico nomine quod non recipit daghes est* ש *Schin dumtaxat*. Quum igitur nominis Ἐσσαῖος prima litera aspirata sit, secunda autem debeat esse ש Schin per ea quæ demonstrata sunt, omnino השאי est aut חשאי. Prius non est in rerum natura; ergo חשאי est vera & indubitata origo nominis Essæorum. His animadversis nunc videndum, quid significet; fortasse est ab autore instituti, cujus hoc nomen proprium fuerit, ita frustra quæreretur origo. Rursus חשאי significat, qui seorsim a strepito degit: Hoc valde convenit illi generi hominum, qui aut [illegible] tim ab aliis seorsim κοινόβιοι vivebant, aut in desertis μονάζοντες, שאי [illegible] significat tranquillitatem, & privationem omnis impedimenti, quod [illegible] aut ἀπερίσπαστον: item [illegible], quod [illegible] ipsum quoque valde accommodatum [illegible] illi genti [illegible], quum illis dicatur [illegible] ut Pythagoreis maxime [illegible]. Ergo Hessæi suat [illegible]. *Justinianus* Novel. 5. [illegible] πλεῖστ[illegible] ἡσυχίας [illegible]. *Nisi* [illegible] *eorum in contemplatione & perfectione vitam agentes a turba semotam habeant domunculam, quos Anachoretas & requiescentes vocare consueverunt*. Notent vero studiosi nomina substantiva apud Judæos frequentissime in adjectiva transire. Sic נבל *turpitudo*, & *turpe*, sic גאון *magnificantia* & *magnificus*, חכם *doctrina, doctor*, quod non est novum Latinis, *crimen* pro *reo*, *carcer* pro *conjecto in carcerem*, aut *carcere digno*. *Custodia, carcer, & carceri mancipatus*; *scelus* pro *scelesto*; *mille hominum*, *mille homines*; *Novatiani* a *Novato*, *Dositheæi* a *Dositheo*, *Tatiani* a *Tatiano*, *Ptolomæi* a *Ptolomæo* hæresiarcha; Hispani dicunt *Franciscos*, *Dominicos*, pro *Franciscanis* & *Dominicanis*. Quare quemadmodum turpitudo & turpe, sic חשאי ἡσυχία, ἡσυχάζων vel σιωπή σιωπηλός, quam etymologiam veram esse cur dubitemus, caussa non est. Convenit enim & nominis analogiæ & gentis cui attribuitur, instituto. Sed tamen alia potest adferri non deterior illa. חשאי enim significat στιβάδας mattam, stoream ad incumbandum. Autor *Aruch* חבילי קש קורצירי חשאי פירוש בלע״ז סטוריא. *Manipuli stipulæ sive straminis Cyrenaici* חשאי *h. e. Italice storea*. Glossaria. *Stramentum* στιβάδιον, χορτόστρωμα. *Stramenta* χορτόστρωτοι στιβάδες. *Philo* de Hessæis 616. στιβάδες ἐστὶν εὐτελεστέρας ὕλης, ἀφ᾽ ὧν εὐτελῆ πόου χαμαίστρωτα παρέχει τῆς ἐγχωρίας &c. *Stramenta sunt vulgarioris materiæ, ex quibus viles admodum quasi thori humistrati ex papyro indigena*. *Cassianus* Monachus vocat *Embrimia*, id quod Baal *Aruch* Fasciculos stipulæ collat. 1. cap. ult. *Iis ipsis, quibus insidebamus, psiathiis admonet incubare, embrimiis pariter capiti nostro cervicalium vice suppositis, quæ crassioribus papyris in longos gracilesque fasciculos coaptatis sesquipedali intervallo molliter nexi nunc quidem humillimum sedile ad scabelli vicem fratribus in Synaxi considentibus* &c. Cujus vocis ἔτυμον ingenue fateor me nescire, quamvis de lectulis συστάσιν ἐν ταῖς πεντηκοστῶν conventorum in quinquagesimis loquitur, tamen in illis, non in stratis mollibus cubasse nemo dubitare debet. χαμαικοῖται. & χαμαιεῦναι reddi possunt. Igitur quod in χαμαιεύναις & storeis dormirent, ab eo χαμαιεῦναι dicti. Hoc enim חשאי etiam significat; ut illi Selli Dodonæi orac. Odyss. π.

Ἀμφὶ δὲ Σελλοὶ

Σοὶ ναίουσ᾽ ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι.

Circum autem Selli

Habitant, subnati, illoti pedes, humi cubantes.

NOn igitur Hessæi a חזיא quod prius hariolabamur, & *Serario* quanquam zelotice dissimulanti persuaseramus, dicti sunt, neque ab אסיא quod fanaticus quidam quam primum opinatus esset, postquam in nostros libros incidit, sententiam mutavit, & pedibus in nostram discessit, dissimulato etiam nomine nostro. Quod autem Ἰεσσαίους solus omnium *Epiphanius* vocaverit, idque ejus unius commentum esse, minime dubium esse debet. Ait enim, qui Nazoræi prius vocati sunt, eosdem postea Ἰεσσαίους vocatos antequam Antiochiæ Christiani vocarentur. Quod certe nemini paulo intellegentiori probari potest. Cur ita sentiret, caussa fuit *Eusebii* de Essæis opinio eos fuisse Monachos

pri-

primos Christianorum. Nequis dubitare posset, postquam de Jessæis quæ neque ratione ulla, neque testimoniis veterum nituntur, disputavit, addit: εὕροις δ' ἂν ὦ φιλόλογε καὶ τούτου τὴν ὑπόθεσιν ἐντυχὼν τοῖς τοῦ φίλωνος ὑπομνήμασιν ἐν τῇ περὶ Ιεσσαίων αὐτοῦ ἐπιγραφομένῃ βίβλῳ. *Invenias autem Philologe & hujus hypothesim, ubi legeris Philonis commentarios in libro, quæ de Jessæis inscripsit.* Quem librum sine dubio non legit, sed ex 2. Histor. Ecclesiast. *Eusebii* omnia accepit, quemadmodum & *Eusebius* ipse, quum *Porphyrium* citat ex *Josepho* ad verbum de Essenis differentem, satis eo ostendit se *Josephum*, ubi de Essenis loquitur, nunquam legisse; & tamen neque *Philo*, neque *Eusebius*, qui *Philonis* verba producit, Ιεσσαίους, sed ἐσσαίους vocant. Ipse vero *Epiphanius* διὰ τὸν Ιεσσαὶ dictos ait, quod ἡ θεοτόκος ἐκ Δαυὶδ τοῦ Ιεσσαὶ κατὰ διαδοχὴν τοῦ σπέρματος. *Deipara ex David Filio Jessai juxta successionem seminis.* Cujus sententiæ, fulciendæ multa extexuantur, quæ & ipsa non minus, quam nomen τῶν Ιεσσαίων patrocinium quærunt. Postquam satis illa firmasse visus est, adjicit Ιεσσαίους ἀπὸ Ιησοῦ dictos. Nimirum sentit quasi Ιησσαίους dictos; ut huic disputationi accederet fultura ruenti, postremo Ιησοῦ vel ἀπὸ τοῦ ἰάσασθαι, vel ab Hebraico, quod significat σωτῆρα, dictum scribit. In fine disputationis regressus ad duos Nazoræos subjicit: ἄλλοι δὲ Ναζαραίους ἑαυτοὺς ἐκάλεσαν, ἦν γὰρ ἡ αἵρεσις τῶν Ναζαραίων πρὸ Χριστοῦ, καὶ Χριστὸν οὐκ ᾔδει. *Alii autem seipsos Nasaræos appellarunt. Fuit enim hæc Nazaræorum hæresis ante Christum, Christumque non novit.* Nimirum quos collocavit hæres. 18. Certe sive Νασαραῖοι, sive Ναζωραῖοι ambo omnino iidem sunt נצראי hoc tantum natum ex discrimine pronunciationum, quarum altera per σ altera per ζ Hebraicum Tzade reddit. Nazoræi vero, quorum Evangelium se interpretatum fuisse scribit *Hieronymus*, erant puri puti Karraim Christum & Evangelium amplectentes, una cum textu Biblico, & quia primi Christiani ex Judaismo fuerunt, multi ex illis Karraim erant, & a Judaismo divelli non potuerant. Propter eos Nazoræos prima Synodus Apostolorum convocata *Act.* xv. propter eosdem Epistola *Pauli* ad *Galatas* scripta. De quibus sæpe *Hieronymus*, sed præsertim ad *Augustinum* Epistola. *Usque hodie (inquit) per totas orientis Synagogas inter Judæos hæresis, quæ dicitur Minæorum, & Pharisæis nunc usque damnatur, quos vulgo Nazaræos nuncupant: qui credunt in Christum filium Dei natum de Virgine Maria, & eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit, in quem nos credimus; sed dum volunt & Judæi esse & Christiani, nec Judæi sunt, nec Christiani.* Ex hoc *Hieronymi* luculento testimonio colligimus istas Minæos Nazaræos non solum legem retinuisse, sed etiam quamvis in Christum crederent, in Synagogis Judæorum locum habuisse, neque propter nomen Christi ἀποσυναγώγους fuisse, quod hodie non paterentur Judæi. Porro מין est hæreticus, מינאי *Minæus* de corpore & secta hæreticorum. Idem *Epiphanius* ἐσσηνοὺς, ἐσσαίους (Ιεσσαίους vocat ipse) & ὀσσαίους, sive ὀσσηνοὺς diversos facit. Nos testamur ὀσσαίους eosdem & ἐσσηνοὺς, sive ἐσσαίους esse. Non enim ἐσσηνοὶ ab Hebraico עשין, ut ipse putavit, dicti sunt, quum N non sit in Græco nisi κατὰ παραγωγὴν, ut alibi demonstravimus, quod ἐσσαῖοι & ἐσσηνοὶ iidem sint, ut ἐσσαῖοι καὶ ἐσσηνοί. Apud eum enim hæres. 30. pag. 59. legimus. Ιουδαίων δὲ τὸ ὄνομα ἐσσαίων δὲ καὶ ναζωραίων τὴν γνώμην. *Judæorum nomen, Osseorum vero, Nazoræorum, & Nasaræorum opinionem.* Idem hæres. 53. κέχρηνται δὲ τῇ βίβλῳ ταύτῃ ὀσσαῖοι. καὶ Εβιωναῖοι καὶ ναζωραῖοι. *Usi sunt libro hoc Ossæi, Ebionæi, & Nazoræi.* Atqui ὀσσαῖοι & ἐσσαῖοι non differunt scriptura sed pronunciatione, utrique enim sunt חשאי; Holem autem pro Scheva, & contra Scheva pro holem usurpasse Judæos olim, vel unus testis satis fuerit *Josephus*, qui חשן ἐσσὴν vocat ἐσσήν. Quinetiam Abissinorum alii *Ossrael Chrostos* dicunt, quod alii *Israel, Christos*. Rursus istius sectæ Ossæorum quidam exortus est in Arabia nomine ἠλξαί; quod profecto Arabice nihil aliud sonat, quam ὁ ὀσσαῖος אלחשאי, sive ejus nomen proprium id fuerit, sive quod non dubito, κατ' ἐξοχὴν ita vocatus fuerit, ideo additus articulus אל. Confirmatur eo quod adjicit *Epiphanius*, fuisse fratrem ejus ἰεξαῖον. Sane ἰεξαῖος pro ἐξαῖος ab *Epiphanio* dictum, ut ἰεσσαῖος pro ἐσσαῖος. Quod autem ξ pro σσ positum mirum non est, quia si Jod nomini חשאי præponatur, omnino erit ἰεξαί, neque aliter exprimi potest. Non igitur fuerunt nomina propria eorum, sed sectæ ipsius appellatio. At, inquies, non convenit secta Ossenorum cum illa Essenorum. Hoc quidam verum est. Sed est veterum Essenorum tradux quædam, quæ multa ab illis antiquis Ossenis retinuit, ut ἁγίους τοὺς ἀγγέλους τῆς προσευχῆς. Hoc enim plane e schola Essenorum. *Josephus* 729. de formula jusjurandi quod ἀπὸ τῶν ἐγκρινομένων exigebatur: καὶ συντηρήσειν

ρήσειν ὁμοίως τά τε τῆς αἱρέσεως αὐτῶν βιβλία, καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνόματα. *Et conservaturos se similiter sectæ suæ libros, & Angelorum nomina.* Ad quos allusit Apostolus ad *Colossenses* II. 17. 18. μὴ ὖν τὶς ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νεομηνίας, ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα χριστοῦ. Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν Ἀγγέλων. *Nequis vos ergo judicet in cibo, aut potu, aut parte festi, aut neomeniæ, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Nemo vobis jam partum palmarium præripiat, spontaneus in humilitate, & religione Angelorum.* Omnia hæc quæ interdicit Apostolus, sunt Essenorum; θρησκεία ἀγγέλων, βρῶσις nimirum ἅλας μόνον, καὶ ἄρτον, *nimirum salem & panem tantum:* πόσις nempe ὕδωρ *aquam*, & propterea Osseni qui nomine iidem, supestitione autem in multis consentiebant, ut jurare per salem panem & aquam. Quod sequitur apud Apostolum ἐν μέρει ἑορτῆς, ibi μέρος significat tractatum; quod Perek aut Helek, i. e. μέρος Talmudistis dicitur. Sequitur: Μηδεὶς καταβραβευέτω ὑμᾶς i. e. *præripiat vobis jam partum palmarium.* Καταβραβεύειν est προλαβεῖν τὸ βραβεῖον, προλαβεῖν τὸν κότινον, *præripere palmarium, præripere coronam. Pausanias* Arcadicis de Arrichione, ὡς γὰρ δὲ πρὸς τὸν καταλειπόμενον ἔτι τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐμάχετο ὑπὲρ τοῦ κοτίνου, ὁ μὲν προέλαβεν, ὅστις δὴ ὁ ἀνταγωνιζόμενος &c. *Cum autem cum uno adversariorum adhuc relicto pugnaret de oleastro, hic quidem præripuit; is autem qui adversus pugnabat* &c. Ideo recte a *Chrysostomo* omnium Interpretem optimo exponitur: καταβραβευθῆναι γάρ ἐστιν, ὅταν παρ' ἑτέρων μὲν ἡ νίκη ᾖ, παρ' ἑτέρων δὲ τὸ βραβεῖον. *Katabrabeuthær cai enim est, cum penes alium quidem est victoria, penes alium brabium, sive palmarium.* Rursus apud Apostolum: Θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ id est ἐθελοταπεινόφρων, καὶ ἐθελόθρησκος, *voluntarie seu spontanee humilis, spontanee religiosus.* Nam ἐθελοταπεινοφροσύνην καὶ ἐθελοθρησκείαν vocat ἀφειδίαν σώματος ut ipse postea vocat, hoc est μηδὲ γεύσῃ μηδὲ θίγῃς *neque gustaveris, neque tetigeris.* Hoc est quod Hebræis dicitur החמיר בעצמו *sibi sponte indixit austeritatem victus*, quando quis studet ברבית התורה *auctario legis* quod vocant super erogationem. θέλων igitur apud Apostolum absolute ponitur tamquam nomen ἐθελοντὴς, ἐνσπουδαζόμενος המתנדב ברבית התורה ὁ ἐνσπουδαζόμενος ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τοῦ νόμου, *voluntarius, sponte operam dans auctario legis.* Quæ omnia plane sunt Essenica; ut & Ἀγγέλων ὀνόματα, quæ retenta ab istis Elxai & Jesai, dum veterem Essenorum regulam novis ritibus interpolant, in quibus μὴ ἐγκρατεύεσθαι, & alia quæ *Epiphanius* memorat, sunt veteri Essenorum instituto ἐκ διαμέτρου pugnantia. Sed & illa Essenorum propria τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα ἱκετεύειν *soli orienti supplicare. Josephus* 728. πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων, πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχὰς ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι. *Ante exortum solis nihil profani loquuntur sed patrias quasdam ad ipsum preces celebrant quasi supplicantes ut oriatur.* Sic *Philo* 6. 2. ἡλίου δὲ ἀνίσχοντος εὐημερίαν αἰτούμενοι τὴν ὄντως εὐημερίαν. *Sole autem oriente petentes diem vere felicem, utque mentes eorum cœlesti repleantur lumine.* Hoc quoque isti Esseni retinuerunt, unde ut alibi diximus Σαμψαῖοι vocati idest ἡλιακοί. Osseni enim sive Esseni antiqua est τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ αἵρεσις. Quum isti Elxai, & Jexai in eam cooptati essent, multa nova in eam introduxerunt, multa retinuerunt τὸν ἥλιον ἱκετεύειν, & propterea שמשאי ἡλιακοί, antiquitus dicti. *Epiphanius* de Elxai. οὗτος μὲν οὖν συνῆπται τῇ προειρημένῃ αἱρέσει τῶν Ὀσσηνῶν καλουμένῃ, ἧς ἔτι λείψανα δεῦρο ὑπάρχει ἐν τῇ αὐτῇ Ναβατίδι γῇ τῇ καὶ Περαίᾳ πρὸς τῇ Μωαβίτιδι, ὅπερ γένος νυνὶ Σαμψαίων καλεῖται. *Hic itaque rursus associatus fuit prædictæ sectæ, Ossenorum dictæ, cujus adhuc reliquiæ extant in eadem terra Nabatide, & Peræa ultra Moabitidem, quorum genus nunc Sampsæorum vocatur.* Et isti Sampsæi rursus privatam hæresim constituerunt, quam quinquagesimam ordine ponit *Epiphanius*, qui ut & Esseni, erant ἡμεροβαπτισταί. Θεὸν δὲ ἕνα λέγουσι, καὶ δῆθεν αὐτὸν σέβουσι βαπτισμοῖς τισὶ χρώμενοι. προσκεῖνται δὲ Ἰουδαίοις ἐν ἅπασιν. Ἀπέχονται δὲ καὶ ἐμψύχων τινὲς ἐξ αὐτῶν. *Deum autem unum dicunt, & colunt ipsum lotionibus quibusdam utentes; Judæis autem in omnibus adstipulantur. Quidam ex iis etiam ab animatis abstinent.* Imo a Judæis erant oriundi; sed multi proselyti ad eam sectam applicabant sese. De appellatione Σαμψαίων subjicit. ἄξιον γάρ ἐστιν ᾧ ὀνόματι ἑαυτοὺς ἢ ἄλλοι ὠνόμασαν, τῷ αὐτῷ κεχρῆσθαι ὀνόματι εἰς φράσιν τῆς αὐτῶν παραπεποιημένης ἐπωνυμίας. Σαμψαῖοι γὰρ ἑρμηνεύονται ἡλιακοί. *Justum enim est quo nomine seipsos hi appellaverunt, eodem nomine & nos utamur ad exprimendam adulteratam ipsorum appellationem.* Σαμψαῖοι *interpretantur* ἡλιακοί. Nequis putaret ab urbe Sampsa Arabiæ Sampsæos dictos, ipse dicit eos sibi nomen hoc imposuisse, nimirum quia ab Essenis essent, qui so-

ſolem colebant. Itaque in Oſſenis, qui nihil aliud quam Eſſeni ſunt, vides vetera veſtigia Eſſenorum. Quæ vero contraria ut μὴ ἐγκρατεύεσθαι ἀναγκάζειν γάμον & ſi quæ ſunt alia, ab iſto novatore Elxai inducta, ut & illud, quod plane Eſſenorum conſtantiæ contrarium, tempore perſecutionis, integra conſcientia, poſſe aliquem idola adorare, addacto exemplo cujuſdam Phinees ſacerdotis, qui in deportatione Babylonica tempore Darii Dianam in urbe Suſis adoraverit, atque eo facta capitis periculum, intentatum declinaverit. ὑποκριτὰς δὲ διδάσκει φάσκων μὴ εἶναι ἁμαρτίαν, εἰ καὶ παρατύχοι, εἴδωλα προσκυνῆσαι καιρῷ ἐνεστῶτος διωγμοῦ ἐὰν μόνον ἐν τῇ συνειδήσει μὴ προσκυνήσῃ. Καὶ ἐπὶ δὴ ἂν ὁμολογήσῃ ἐν στόματι, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ μή. Μάρτυρα δὲ τινα παραφέρων οὐκ αἰσχύνεται ὁ ἀπατεών, λέγων φινεές τινα ἱερέα τῶν ἀπὸ γένους Λευί τε καὶ Ἀαρὼν καὶ τοῦ ἀρχαίου φινεές, ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας προσκυνήσαντα τὴν Ἄρτεμιν ἐν Σούσοις διαπεφευγέναι ὄλεθρον θανάτου ἐπὶ Δαρείου τοῦ βασιλέως. *Hypocritas autem docet inquiens peccatum non eſſe, ſi ita fors tulerit, idola adorare tempore perſecutionis inſtante, dummodo in conſcientia non adorent; Eandemque rationem eſſe ſiquid confiteantur ore, non autem corde. Non pudet autem impoſtorem & teſtem quendam adducere; dicit enim Phineam, quendam Sacerdotem ex genere Levi & Aaronis vetuſtique iſtius Phineæ Babylone in deportatione adoraſſe Dianam in urbe Suſis, atque ita effugiſſe periculum mortis quod Darius rex intentabat.* Hoc plane, ut diximus conſtantiſſimo Eſſenorum inſtituto adverſatur. Teſtis *Josephus* 729. διήλεγξε δὲ αὐτῶν ἐν ἅπασι τὰς ψυχὰς ὁ πρὸς Ῥωμαίους πόλεμος ἐν ᾧ στρεβλούμενοι, καὶ λυγιζόμενοι, καιόμενοί τε καὶ κλώμενοι καὶ διὰ πάντων ὁδεύοντες τῶν βασανιστηρίων ὀργάνων, ἵνα ἢ βλασφημήσωσι τὸν νομοθέτην, ἢ φάγωσί τι τῶν ἀθεμίτων, οὐδέτερον τι ὑπέμειναν παθεῖν &c. Vide reliqua. Veteres doctores ſive Tannæi. *In præcepto affirmativo cum coegerint eum gentes tranſgredi ſive clam, ſive palam, occidetur*, i. e. occidi ſe patietur. *Neque tranſgredietur hoc præceptum affirmativum etiam in corrigia calceamenti* על ערקתא דמסנא *id eſt quod non incurvabit ſe ad aptandum calceum ſuum coram Idolo, etiamſi non talis eſt intentio ejus omnino ad idolum adorandum, quemadmodum hoc interpretatus eſt R. Aba Gaon in quæſtionibus.* Quæ omnia illuſtrant locum tam *Epiphanii* quam *Joſephi*. Veteribus enim Judæis, ut duo genera Martyrum, ita duo Apoſtatarum; voluntarii Apoſtatæ, & coacti Apoſtatæ; *αὐτόκλητοι μάρτυρες, καὶ κλητοὶ μάρτυρες*. Αὐτόκλητοι μάρτυρες, dicuntur ipſis אנשי מעשה ἄνδρες ἔργου, i. e. patratores, qui ſponte ac nullo incitante in medio Idololatrarum Idolis maledicunt, aut ipſa frangunt; ut ſiquis Chriſtianus ſponte ac nulla neceſſitate coactus Conſtantinopoli in foro & in corona Muhammedi malediceret, ut ex eo facto martyrium conſequeretur. Martyres κλητοὶ qui non niſi appellati a Judice & Magiſtratu pro religione nullum capitis periculum deprecantur. Ii dicuntur המקדשים את השם ἁγιάζοντες τὸ ὄνομα *Sanctificantes nomen* i. e. Deum; & eorum confeſſio dicitur קדושה *Sanctificatio*. Item הנפטרים קבלת עול השמים *mortui in receptione jugi cœli, & in uno*. ἀποθανόντες ἐν ζυγῷ οὐρανοῦ καὶ ἐν τῷ ἑνί, de quibus hoc dicebatur זו תורה וזו שכרה τοῦτο ὁ νόμος καὶ τοῦτο ἀνταπόδοσις αὐτοῦ. Martyrium ſc. eſſe ὀψώνια & ſtipendium veri cultus. Jugum cœlorum, item unum intelligunt de ſolo Deo, & de vera religione. Apoſtatæ voluntarii dicuntur, qui non coacti verum cultum abdicant. Ii dicuntur מסרים & ſingulare זקן מסרה γέρων ἀποστάτης. Apoſtata coactus qui perſecutionis tempore a fide deficit ſuppliciorum & mortis metu; is dicitur משומר; nam שמר eſt διώκειν & שמר διωγμός. Iſte igitur Elxai veram Eſſenorum πολιτείαν & fidem vitiavit, & aliquod nomen hoc facto ſibi comparavit, & a ſectariis ſuis adoratus eſt. *Epiphanius*: φαντάζονται δὲ δῆθεν καλεῖν τοῦτο δύναμιν ἀποκεκαλυμμένην διὰ τὸ Ἰηλ καλεῖσθαι δύναμιν, ξαΐ δὲ κεκαλυμμένον. *Imaginantur hunc vocari virtutem ſeu potentiam opertam. Jel enim vocatur potentia, xai vero opertum.* Videmus hic libenter *Epiphanium*, Jod literam barbaris vocabulis a vocali incipientibus præponere ſolitum: Εσσαῖοι, Ιεσσαῖοι. Xæus h. e. Eſſenus; Jexæus Ηλξαῖος h. e. אל חשאי ὁ ἐσσαῖος Ιηλξαῖος. Ipſe putavit eſſe אל כסי δύναμιν κεκαλυμμένην. Sed impoſuit illi Judæus, quem ſuper hujus nominis interpretatione conſuluit quum id nomen Arabice propter articulum El interpolatum ſit ex Judaico. Nam in Nabathæis, ubi illi Oſſeni, ſive Oſſæi erant, Arabice & tunc loquebantur, & nunc loquuntur hactenus. Atqui non tantum in eo nomine illi impoſuerunt, ſed etiam in verbis Hebraicis, quæ ex libro illius Elxai producit, aut ipſi Judæi decepti ſunt, aut *Epiphanium* deceperunt, qui illi perſuaſerunt eſſe ψυχήν. Mihi non ψυχὴ ſed γνώμη videtur, [ut revera eſt, quamquam quædam non vere explicata eſſe confido]. Tamen res

ma-

manifesta est. Verba Hebraica Græcis characteribus concepta sunt hæc: Αβάρ, ἀνῖδ, Νωΐβ, νωχιλί, δαασίμ, ἀνίδ, δαασίμ, νωχιλε, νωχιλί, Μωΐβ, ἀνίδ, αἰβάρ, σιλάμ. Ego hic esse nullam ὠχήν colligere possum. Sed statim ut oculos in ea conjeci, tres γνώμας agnovi: עבר ענות סובא נבילה ταπεινοφροσύνης παρελθούσης ὑποσάγεται δολιότης: *Qui humilitatem abdicavit, sæpe fit fraudolentus*. Judaice concepta sunt, quandoquidem genera non observantur, quod tritissimum in scholasticorum Judæorum libris, adjectivum masculinum cum substantivo fœminino, & vice versa. ראשים עני ראשים נבילה καταπατοῦντες πενίαν καταπατοῦσι δολιότητα. *Qui conculcant paupertatem, conculcant fraudem*: Hoc est qui industria sua ab egestate se vindicaverit, satis tutus est adversas insidias exteriores, quasi dicat: Divites non ita expositos fraudolentorum laqueis, quia timentur, ut pauperes, quia contenuntur. Hic עני Judaice, quod per holem Hebraice עוני. Rursus סובא ענות עבר שלם ὑπεξελθούσης ταπεινότητος ὤλετο ἀσπασμός. *Qui ea divite pauper factus est, non salutatur ut antea*: contra ille senex Plautinus propter suspicionem auri, quod videbatur possidere, ait. *Eunt, salutant, copulantur dexteras*. Aliud sonat illud proverbiale: בתר עניא עניותא אזלא τῇ πενίᾳ ταπεινοφροσύνη ἀκολουθεῖ. Mediocriter in Hebraicis versari præsertim in proverbiis Salomonis, & sententiis sapientum, statim deprehendent stilum γνωμικόν. Fortasse alii interpretabuntur quædam aliter, ut ego possem, si aretalogus essem. Sed satis sunt ea, quæ huc attulimus ad hunc locum illustrandum. Etiam עניות prout legi, ut magis Græco congruat ἀνίδ. Non confutabo interpretationem, quam Judæi *Epiphanio* suggesserunt. Nam triumphabo de syllabis; sat est mendum deprehendisse, quod est initium veri adspiciendi. Vide quid discrepancia pronunciandi facit Assuerus ille in libro *Esdræ*, & volumine *Esther* pro diversitate lectionis est: Assuerus, Ahasvveros, Oxyares, Axersvves, i. e. Xerxes, & alios vultus assumere potest. Sic hoc nomen in plures formas abit חשאי ἰεσσαῖος, Ιεξαῖος cum articulo Arabico ἠλξαῖος, aut ἠλξαῖος, aut ἐλκεσαῖος. Nam si cheth duriuscule pronuncietur, ut solent facere Arabes, qui lene cheth Hebræorum & Syrorum in durum cheth convertere non raro solent, hoc nomen אל חשאי erit ἐλκεσαῖος. Scribit igitur hæresi 53. *Epiphanius*. Σαμψαῖοι τινες ἐν τῇ Περαίᾳ περὶ ὧν ἤδη ἐν ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσιν ἐπεμνήσθημεν τῶν δὲ Ελκεσαίων καλουμένων. *Sempsæi quidem in Peræa quorum jam in aliis sectis meminimus, qui & Elcasæi vocantur*. Toridem verbis scribebat hæresi 19. quæ τῶν ὀσσηνῶν quos Sampsæos ait vocatos, eorumque autorem facit ἠλξαί. Ergo ὀσσηνοί, Σαμψαῖοι, Ηλξαῖοι, & Ελκεσαῖοι, idem sunt non solum secta, sed nomine. Sed ut dixi, Elxæus quædam in veteribus Ossenis, sive Essenis interpolavit, ita privata secta ab eo nata est tradux quædam Essenorum. Non igitur interest quomodo articulus Arabicus אל ἠλ ac ἐλ scribatur. Omnino quædam ex vetere instituto retinebant, quod ait *Epiphanius*. Θεὸν ἕνα λέγουσι, καὶ δῆθεν αὐτὸν σέβουσι βαπτισμοῖς τισι χρώμενοι πρόσκεινται δὲ Ιουδαίοις ἐν ἅπασιν. ἀπέχονται δὲ καὶ ἐμψύχων τινὲς ἐξ αὐτῶν. *Deum autem dicunt, & colunt ipsum lotionibus quibusdam utentes. Judæis autem in omnibus adstipulantur. Quidam ex ipsis etiam ab animatis abstinent*. Et de sole quod adjicit ab ipsis culto, quod supra tetigimus. Atque de Sampsæis hactenus, quæ fuit lacinia quædam sectæ Essenorum. Est & aliud ἀπόσπασμα τῶν Εσσηνῶν ἡ τῶν Μασσαλιανῶν αἵρεσις. Quemadmodum enim Elxæi vel Osseni eodem nomine censentur, quo Essæi vel Osseni, & Massaliani idem nomen, quo Essæi vocabantur, retinuerunt. Essæis enim præter θεραπευτῶν nomen (quo apud Græcos Judæos Ægyptienses non erant) etiam alio nomine vocabantur, & ipso quoque Græco apud eosdem Ελληνιστὰς Ægyptienses, & Syriacos in Palæstina. Apud Ellenistas enim ἱκέται vocabantur, quod omnium Angelorum pervestigator, *Serarius* nondum odoratus est, vel potius oculis omnium objectum non animadvertit. Nam apud *Philonem* est: περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν. Quod repetens *Eusebius* ita scribit de *Philone*: ἐν ᾧ ἐπέγραψε λόγῳ: περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν. Quare ἱκέται vocarentur illi ἀπάξοντες, non dubitabit, qui inter ortum solis & occasum nihil aliud orationi intentos fuisse ex *Philone* discere potuit. Id Judaice est מצליין id est ἱκέτης, εὐχίτης, προσευχόμενος, προσλιπαρῶν τῇ εὐχῇ: Inde aliud παραγωγικὸν מצלייני superstitiosus, proprie Italice *Pinzochero*, Gallice *Bigot*. Hinc proverbium Judaicum: אלמנה משוכבית ובתולה מצליינית הן אלו מכלוס χήρα καταστρηνιῶσα, καὶ κόρη ἄγαν εὐχομένη ἀμφότεραι καταπελείπονται. Gallice: *Vefve desbauchee, & fille bigette ne dureront pas*. Unde etiam exponitur locus 1. *Timot*. v. 11. Massaliani igitur dicti sunt Essæi, & ab illis hæresis Massilianorum profecta, quæ non solum nomen autorum, sed etiam majorem partem

tem superstitionum retinuit. Ea est octogesima hæresis in Thesauro *Epiphanii*, de quorum nomine ita scribit: Μασσαλιανοὶ δὲ οὗτοι καλοῦνται ἑρμηνευόμενοι εὐχόμενοι. *Massaliani hi vocantur, quod est si interpreteris, precantes*. Infra etiam eleganter εὐφημίτας. Et post: ἐπὶ τῷ εὔχεσθαι καὶ ὑμνεῖν ἐσχολάκασιν. *Precibus & hymnis vacaverunt*. Judæos negat fuisse *Epiphanius*, quod partim verum, partium contrarium. Nam primi hujus sectæ mere Judæi erant, & propago quædam Essenorum. Judæos fuisse ex eo manifestum, quod Proseuchas, ut Judæi, habebant. τινὰς οἴκους ἑαυτοῖς κατασκευάζοντες, ἢ τόπους πλατεῖς φόρων δίκην προσευχὰς ταύτας ἐκάλουν, *quasdam domos sibi ipsis construxerunt aut locos amplos instar fororum, atque adoratoria vocarunt*. Sed quia quidam Pseudochristiani illis sese applicarunt, & matrimonia inter se contraxerunt, omnem fere castimoniam Essenorum exuerunt, hoc tamen retinuerunt, quod quemadmodum Esseni, ipsi quoque bonis omnibus & patrimoniis sese abdicabant: ἀποταξάμενοι τῷ κόσμῳ καὶ τῶν ἰδίων ἀναχωρήσαντες, *qui renunciarint mundo, & de propriis bonis secesserint*. Præterea instar Essenorum mane & vespere in proseucham orationis causa conveniebant: *Epiphanius*: ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, φησί, καὶ ἐκκλησίας ὁμοιώματα ἑαυτοῖς ποιήσαντες κατὰ ἑσπέραν καὶ κατὰ τὴν ἕω μετὰ πολλῆς λυχναψίας καὶ φώτων συναθροιζόμενοι ἐπὶ πολύ τε καταλεγμάτια τινὰ ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς σπουδαίων καὶ εὐφημίας τινὰς δῆθεν εἰς τὸν Θεὸν ποιούμενοι, ὡς διὰ καταλεγμάτων καὶ εὐφημιῶν τὸν Θεὸν ἐξιλασκόμενοι ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσι. *In aliis vero locis, inquiunt, etiam Ecclesias ad similitudinem quamdam sibi ipsis fecerunt, & ad vesperam & mane multis lucernis ac luminibus incensis congregantur, ut diu & per longum tempus lectiones quasdam per doctos suos, & laudes quasdam in Deum facientes, velut per lectiones, & laudes Deum placantes se ipsos decipiunt*. Nam & Esseni habebant ἀντίφωνα sua, καὶ ᾠδὰς &c. Cetera non conveniunt præter τὸ φιλάλληλον καὶ φιλοξένιον. Erant autem & mendici, & vix verberibus a contumacia mendicandi absterreri poterant: ἀκώλυτοι δὲ εἰσὶ καὶ ἐκτείνουσι χεῖρας μεταιτεῖν. Deest aliquid in his verbis. Ideo quum mendicos *Juvenalis* decignare dixit: *Ex qua te quæso proseucha?* Et: *A matre doctus nos rogare Judæus*. Veri enim Judæi non mendicabant, neque mendicant hodie, propter τὸ φιλάλληλον eorum quod divites non patiuntur tenuiores mendicare, aut esurire; & multa præcepta de eleemosynis etiam antiquissimis habent. Hæc de Massilianis. Esseni vero κωμηδὸν habitabant aut & Massiliani. *Philo* περὶ θεωρητικῶν scribit: οὐ ζῶα καταθύοντες· ἀλλ' ἱεροπρεπεῖς τὰς ἑαυτῶν διανοίας κατασκευάζειν ἀξιοῦντες. *Non sacrificantes animalia, sed operam dantes ut proprias mentes sanctitate ornant*. Nihil immolabant. Hoc valde conveniebat Christianismo, nisi illi θεωρητικοὶ hoc potius ex superstitione facerent, in quo legi Mosis adversabantur, quæ nec Nazyræos quidem absolvit necessitate immolandi *Num.* VI. At alteri Essæi contra, de quibus scribit *Josephus*: εἰς τὸ ἱερὸν ἀναθήματα στέλλοντες θυσίας, οὐκ ἐπιτελοῦσι διαφορότητι ἁγνειῶν ἃς νομίζοιεν, καὶ δι' αὐτὸ εἰργόμενοι τοῦ κοινοῦ τεμενίσματος ἐφ' αὐτῶν τὰς θυσίας ἐπιτελοῦσιν. *Ad templum donaria mittentes, sana ibi non perficiunt, quod sanctioribus ceremoniis, ut putant, utantur, quapropter exclusi a communi fano sacrificant*. Immolabant victimas in locis, in quibus degebant, quod de ritu immolationis non illis cum Judæis reliquis conveniret. In quo duo hæretica erant, prius quod alios ritus ab iis, quos sanxit Moses, haberent; alterum quod alibi, quam ubi Moses præcepit, victimas suas immolarent. Itaque non mirum, si tanquam ἐναγεῖς & piaculares aditu templi prohibebantur. Deinde & illud superstitiosum, quod eos, quos in suorum cœtum recipiebant, tanquam gentiles & profanos baptizabant; quod non fiebat nisi Ethnicis, quum proselyti essent faciendi, ut de muliere gentili, quæ Judæa facta est, legimus: ויצו ר׳ חייא להטבילה ולגירה. *Præcepit R. Chijah tingere eam & proselytam facere*. Idem. πρὸ γὰρ ἀνασχεῖν τὸν ἥλιον, οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων. πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχάς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι. Hoc etiam obiter tangit *Philo*: quod plane Ethnicum, & ut alibi diximus, legis præscripto contrarium. Ibi enim duplex ἐθνισμός, prior ad solem orientem adorare, alter soli preces concipere; πατρίους εὐχὰς φθέγγονται εἰς ἥλιον. Sane φθέγγεσθαι ὕμνους εἰς Θεόν, est in laudem Dei carmina canere, εἰς ἥλιον igitur εὔχεσθαι, est in eum preces fundere. Quis hæc probabit, nisi is qui *Josephum* indigna est absurda de istis scripsisse ait, qui illorum tamen cœtibus interfuit? Coloniæ Monachorum hinc deducendæ erant. Ideo verba εὔφημα omnia de Essenis concipienda, non autem דברים שאינם כבוד כלפי מעלה *verba quæ non sunt de Deo contraria esse Deo excellentiæ ipsius*. Tamen quod negare non possum, risi, quum illud oraculum a *Scrario* produci animadverti. *Jose b a*

pro

τοῖς πρεσβυτέροις ὑπακούειν καὶ τοῖς πλείοσιν ἐν καλῷ τίθενται. δέκα γοῦν συγκαθεζομένων, οὐκ ἂν λαλήσειέ τις ἀκόντων τῶν ἐννέα. *Senioribus vero obedire, & plurium quorumque decreto pro re pulchra habent. Ubi decem simul consederint, nullus invitis novem loquitur.* Nam frustra δέκα dixit. Aliud enim in verbis Domini *Matth.* XVIII. 20. οὗ γάρ εἰσι δύο, ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν. *Ubi duo vel tres in nomine meo fuerint congregati, ibi in medio eorum ero.* At in Judaismo decem, ut nimirum opus est ad justum coetum orantium constituendum, trium autem ad convivium, aut coetum. שלשה לסעודה עשר לתפילה *tres ad epulum, decem ad orationem*, *Josepus* τὰς δὲ λαλιὰς ἐν τάξει παραχωροῦσιν ἀλλήλοις. *Loquendi autem vices sibi invicem tradunt.* Nemo præripit loquendi partes alii. Judæi dicunt. דולג על ספתן חבירו *transiliens limen socii sui. Entraprenant sur son Compagnon. Josephus:* καὶ γεύσασθαί τινα πρὶν τῆς εὐχῆς ἀθέμιτον. *Et gustare quicquam ante preces nefas.* Sententia votus. הטועם ואינו מברך נקרא גזלן *qui edit & non benedicit, vocatur prædo.* Supra omnem Judaismum non exonerare ventrem in Sabbatho: τὸ πτύσαι εἰς μέσους ἢ τὸ δεξιὸν μέρος φυλάττονται, καὶ ταῖς ἑβδομάσιν ἔργων ἅπτεσθαι διαφορώτατα Ἰουδαίων ἁπάντων. *Spuere in medios vel in dextrum latus, cavent & Sabbathis opus aliquod attingere diligentius omnibus Judæis. sc. cavent.* Post quædam. ἀλλ' οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαῤῥοῦσιν, οὐδὲ ἀποπατεῖν. Ratio cur alvum non levarent in Sabbatho, quia sarculum, sive σκαλίδα gestabant, qua scrobiculam deprimerent, in quam egererent. At in Sabbatho nullum σκεῦος tollere aut transferre licet, quale est sarculum, sed tantum id quod portari per traditiones licet, quod diximus vocari כלי נטל, ut annulum, clavim, cultellum. Certe qui tam studiosi Sabbatismi essent, non potuerunt minus quam alii Sabbatum observare. Alii non audent tollere Sabbatho nisi כלי נטל, quanto minus auderent superstitiosissimi omnium Essæi? Aliis non interdicebatur ventrem Sabbatho exonerare, neque ullum præceptum joculare tam apud Essenos, quam apud reliquos Judæos de hac re extabat. Sed in Essæorum præceptus, ut regulæ canonibus illud præceptim *Deut.* XXIII. 12. 13. paxillo de strobicula fodienda continebatur. Quare non poterant alvum levare, nisi opus facerent, quod non licet in Sabbatho.

Descendat nunc in arenam *Drusius*, suas contra *Serarium* ulturus injurias. Hesseos (inquit lib. III. cap. 2. de tribus sectis Judæorum) Hassonim dici contendit pertinaciter *Serarius*. Ad hoc probandum utitur testimonio nimis controverso, cum etiam exemplaria inter se varient. Veneti codicis lectio *Hassarim* a me ante laudata fuit, quam etiam puto verum esse. Da altera nihil habeo quod dicam, cum editiones illæ ad manum non sunt, nisi השונים posse ibi accipi pro Deuterotis, ut dicat *deuterotæ* אשר לחסידים, quod latine non male reddas; *Hasidæorum*, ut *Cant.* I. I. שיר השירים אשר לשלמה *canticum canticorum Salomonis.* שונים deuterotæ qui est תנאים unde in *Avoth* שנו חכמים δευτέρωσαν οἱ σοφοὶ *tradiderunt sapientes*, quod Chaldaice dicunt תנו. Ut עשר significat *decimas do & accipio*, ita שנה *traditiones do & accipio*. Qui dat, docet, qui accipit discit. Unde etiam discere significat in illo dicto Hillelis. *Cum otiosus ero* אשנה *discam* fol. 20. col. 2. Licet etiam vertere *doctores Hasidæorum*. Nam שונים *docentes* ut in commentario super *Avoth*. *Admoniti estote in verbis vestris, ut sciatis quem doceatis* למי אתם שונים nisi mavis ut vertatur, *cui tradatis*, nempe traditiones seniorum. Ut ut sit, non video cur Hassonim ibi Hessæos, vel Hessenos denotet. Nam ut omittam quæ de N diximus, constat He in Hassonim articulum esse: Hoc primo deinde quis sensus; *Hessei Hassidæorum?* An eos designat, qui ex Hessæis Hasidæ erant? Deuterotæ sive doctores cum poi pulo præessent, non male se in alia editione principes nuncupatur. Sane רב principem & præceptorum notat, ut in illo dicto: *Esto timor principis tui* (alias *præceptoris tui*) *ut timor Dei*. Robur accedit huic sententiæ ex *Hieronymo*, qui *Dositheum* doctorem & præceptorum Samaritanorum appellat principem eorum adversus Luciferianos, cum ita scribit, *Dositheus Samaritanorum princeps prophetas repudiavit*. Sed veniamus ad argumenta *Serarii*. Scripseram deuterotas esse Pharisæos; quid ad hæc *Serarius? Omnes* (inquit) *Pharisæi deuterotæ quidem erant, sed non omnes deuterotæ Pharisæi.* Quis ait? Etiam scribæ deuterotæ erant? non opinor. Nam vocantur peculiariter בעלי מקרא quod textum legis enarrarent: Ita vocantur in commentario super *Avoth*. Hoc dato, corruit illud: *Omnes Pharisæi deuterotæ erant.* Nam Scribæ Pharisæi. Jam vero sapientes, qui & Pharisæi, peculiariter deuterotæ vocantur, id est תנאים vel בעלי משנה vel etiam בעלי תלמוד id est Tal-

Thalmudistæ. Vide commentarium illum quem modo citavi fol. 80. Vocantur etiam חכמי משנה, οἱ σοφοὶ δευτερώσεως. Pag. 184. (hujus edit. 113.) ait. *Sanctitas illa inden von Cados, quam sacerdotum epitheton scribit Drusius Deut.* XXIII. 17. *spurcissimis accommodatur, & meretricibus, & catamitis*. Hic pedagogis ludibrium debet: Nam aliud est קדוש *sanctus* aliud קדש, & קדשה. Ut illud nunqum significat meretricem, ita hæc nunquam sanctum, aut sanctam; quanquam utriusque eadem radix. Aliorum ergo hoc exemplum, καὶ οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον, *& nihil ad Bacchum*. Pag. 186. & 187. implet collatione utriusque exemplaris, ut doceat Basileensem scripturam meliorem esse, quasi vero Veneta editio, neget ibi sermonem esse de Hessæis, aut periculum sit ne, si Hassonim Hessenos non significaret, locus intelligendus sit de Pharisæis. Si ex Hasidæis etiam Hessæi fuerunt, quid obstat quominus principes Hassidæorum potuerint Hessæi esse? Sed in verbis *Flavii* non extat vox principum aut primorum: Quid tum postea? Neque ibi etiam extat vox ἀρχόντων, quæ tamen legitur in omnibus codicibus *Gorionidis*, etiam in Basileensi. Pergit suo more *Serarius*. *Quid in secundo membro, cum de Hasidæis agit, opus fuit ipsos sapientes, quos esse Pharisæos lib.* 4. *cap.* 29. *idem Venetus, & cum eo* Drusius *fol.* 41. *dixerat, infarcire, cum de iis in priori membro actum jam esset*. Cur ex cap. 29. Venetum peculiariter laudas? An ab eo dissident ceteri? Sapientes esse Pharisæos diffiteri non potes. Et sunt multa loca, si neges, quæ te convincant. Non tamen ubique significat Pharisæos. Nam hic sapientes intelligit Hasidæorum inter quos Manahem collega Sammai, qui & princeps erat & sapiens. Ausim dicere omnes Hasidæos sapientes fuisse, sed non omnes sapientes Hasidæos: Notum illud: *Populus terræ non est hasid*. Hujus & antea meminimus. *Deinde ille Sammai socius unde?* Si nescis docebo te quamvis indocilem. Hillel princeps erat, & Manahem pater domus judicii: Huic successit Sammai, cum Manahem assumtus esset in aulam Herodis: Si autorem quæris, en tibi ἀξιόπιστον. Salmaticensis fol. 19. *Hillel & Sammai acceperunt ab eis. Initio erat Hillel & Manahem: Post exit Manahem ad ministerium regis cum* 80. *viris indutis aureo amictu, ut habetur in Higiga. Quæ res memoratur in libro* ben Gorion, *qui scribit Manahemum fuisse sapientem magnum, quasi prophetam, quia dixit multas prophetias, & ipse prædixit Herodi, cum adhuc parvus esset fore ut regnaret. Qui postquam ad regnum pervenit, misit qui accerserent eum ad se, cui etiam prædixit quod regnaturus esset plusquam* 30. *annos. Regnavit autem* 37. *annis. Tunc dedit ei Herodes divitias magnas. Similiter Herodes honoravit valde Hillel senem, quia favebat regno ipsius, & dicitur ibi quod Sammai fuerit discipulus Hillelis: Forte hoc fuit in diebus Manahem. Nam postea fuit discipulus socius vel collega Hillelis. Etiam Sammai senex prophetavit de Herode quod regnaturus esset, cum venisset in judicium coram judicibus Sanhedrin, & susciperent personam ejus, quum occidisset virum illum; tunc dixit eum regnaturum: Herodes autem occidit judices, sed in Hillel, & Sammai, & Manahemum & societatem eorum non immisit manum, sed honoravit eos*. Redeo ad *Serarium*. *Nam certe* (inquit) Flavius Josephus *Essenum tantummodo nominat, eundemque esse fatetur*. Drusius *fol.* 58. *quem Venetus iste* Gorionides *subdit alium esse*. Nego, tu probas: Si Venetum intelligeres, non hoc scribues. Miseret me tui. *Præterea vero quæ connexio, honoravit Hessæorum principes ac sapientes, & Sammai socium Manahem, quia fuit alius Manahem? Cur quia fuit alius, ideo priorem illum honore affecit?* Jam aperte prodis imperitiam tuam; אחר זולתו non significat *alium*, sed *alium præter eum*: Id illustravi vertendo; *si quis alius præterea*. Sed moneo verti etiam posse. *Nam Manahem alius præter eum erat in diebus illis*: ut ratio sit ejus quod dixerat; *Etiam Manahemum socium Sammai*. Nam ideo adjecit *socium Sammai*, quiat erat alius in illis diebus ejusdem nominis: Uterque sapiens erat. Proinde additum aliquid ὑπεξαιρετικῶς. Hoc novum non est. Sed tu carpis, quæ non capis, non intelligis. *Sed ille Sammai socius vel Pharisæus erat, vel Essenus*. Quid nodum in scirpo nectis? Res clara est; historia notissima. Hessæus erat collega Sammai in consessu Sanhedrin; *Si Pharisæus cur præ aliis* &c. Hæc indigna sunt, quibus respondeatur. Sæpe plus quærit unus stultus, quam decem sapientes respondere possent. Nam etiam principes erant Pharisæorum Hillel & Sammai senes, quorum hic pater erat judicii. Pag. 189. objicit mihi fraudolentiam quod scripserim. *Quæ* Serarius *citat, & ita in Latinum convertit*. Obsecro lector, quæ hic est fraudolentia? Non dixi, *quæ ex codice Veneto citat*. Imo adjeci ex lib. 5. cap. 23. quod omisit non optima fide *Serarius*. Nam locus ille in codice Vene-

neto habetur lib. 6. cap. 55. *Accedit demum quod in pauculis, de quibus disseritur, verbis in Veneto exemplari transferendis, non uti opinor, inscitia, sed concilio fraudem fecerit idem* Drusius *triplicem. Prima est cum vertit*; quia primores Hasidæorum; *cum Hebraice in Veneta sit*; & etiam primores Hasidæorum: *Nam illud* & etiam *clare Hasidæos a Pharisæis, quorum prægressa mentio, contra* Drusium *ipsum distinguit*. Ut scopulus assilientes undas sine motu ullo suo frangit, sic nos debemus hujusmodi homines sine acerbitate ulla aut ira. Quin pro quinetiam accipi notum est ipsis pueris. Id Hebraice dicitur וגם, quod e verbo sonat *& etiam*: Hoc primum; deinde השרים אשר לחסידים diximus commode verti posse *principes Hasidæorum*, adduximusque ibi simile exemplum e Salomom. Quæ ergo hic fraus consilio admissa, cum in sensu nulla sit discrepantia? *Altera cum vertit; Manabemus siquis alius; nam ut supra monui, Hebræus Venetus ait; quia Manabemus alius*. Notum ut אם aliquando desideretur. Id nunc adjeci. Quid culpas? Sensus ita poscebat. Nam quæ sententia in verbis illis, *Manabemus alius præter eum?* Nisi dicamus duos illo tempore Manahemos fuisse, quorum alterum differentiæ causa vocet *Socium*, sive *collegam Sammai*. *Nam erat alius* (inquit) *præter eum vir justus, & sapiens in illis diebus*. Puto hanc sententiam veram esse. Male autem *Serarius* particulam כי ad verbum *bonorabat* referri, cum referri debeat ad *socium Sammai*, quemadmodum antea monuimus. *Tertia, cum addit* præterea, *cum idem Hebræus aiat* præter eum. Non addidi præterea, sed ita verti זולתו. Nam *præter eum* & *præterea* eodem recidunt. Fides interpres non debet semper verbum verbo reddere. Miror hoc nescire tantum Theologum. Ex his perspicuum & Venetam editionem hoc loco sinceram esse, & me in ea reddenda nullam fraudem fecisse. Pag. 190. *Ne tamen afficiat mœrore* Drusium *tristior judicum litera volo quadam ultro ei concedere; ac primo quidem me propter editionum istarum dissonantiam velle ab hac Essenorum etymologia discedere*. Quod veritati locum dat *Serarius*, laudem meretur. Nam pertinacia mater est omnium hæreson. Quanquam in his nulla hæresis. Quod autem tantopere mihi metuit, causa nulla est; jam libero eum illa cura. Ut tela quædam in cœleum emissa ire eo videntur, non e..nt, sic nos argutiæ istæ petunt, non tangant. Periculum *Serario* ab æquis judicibus, non mihi. Sint modo docti & harum rerum intelligentes. De voce שונים scripsi eam in vitio poni *Proverb.* XXIV. 21. Nam ibi significat eos, qui res novas moliuntur. Alibi שונה בדבר est is qui rem iterat, h. e. ab uno ad alium defert, & שונה באולתו qui iterat stultitiam suam, & vasa שונים id est varia, & leges שונות mutantes id est variæ *Esth.* III. 8. Alium usum quod sciam non habet hoc vox in lingua Mosis. Quid in lingua sapientum significat dicam alias, aut potius jam dixi cap. 2. גאון quod *Serarius* adducit, medium est in ipso textu. Nam in bonam partem sumitur tum alibi, tum *Amos* VI. 8. *Neb.* II. 2. & *Psalm.* XLVII. 5. Interpretes nuperi excellentiam reddunt, veteres δόξαν καὶ καλλονήν. Sapientes usurpant etiam in concreto, ut cum certos quosdam doctores suos גאונים vocant, de quibus *Abraham Levites* in cabbala sua. In his fuit *Saadias*, qui propterea per excellentiam הגאון nuncupatur, ut *Aben-Ezra* החכם id est ὁ σοφὸς propter variam eruditionem.

II. De scriptura nominis Essænorum hæc habet *Serarius* cap. 3. Trihæres. Quod in *S. Matthæi* caput primum, & sæpe alias facit S. *Hieronymus*, ut de literis, quibus vocabula quædam scribi debeant, moneat, sed hoc loco facere cogor a *Drusio*, qui & Essenis & Hasidæis adspirationem non modo ipse adhibet, sed ab omnibus qui emendate aut loqui aut scribere volunt, necessariam adhibendam vult. Sunt igitur in Essenis *syllabæ tres*. Percurro singulas. Prima fit a Syriaco nominis *chasi* prima, quod potest etiam scribi *chesi*, cum quæ apud Hebræos longis efferuntur punctis, ea Chaldæi ac Syri non raro corripiant, ut pro cathub *cethib*, pro Karon *Keri*, pro barach *berich*, quemadmodum e contrario *Academia* pro *Ecademia* extitit. Sed Latine vel Græce an aspirate Essenus vel Hessus dicendum? Quod ait c. 2. Append. *Drusius: Vulgo aspiratio neglecta, non est mirum, cum id fiat in aliis vocibus quamplurimis, quæ nunc a doctis omnibus aspirantur. Sic* Hasidæus *scribimus, licet in libris sit Asideus absque aspiratione*. Et paulo post. *Similiter peccatum est in* ψιλῶς *quod aspirandum, ut sit* Hessenos. Similia fol. 12. Quia vero in quæstionum suarum lib. I. pag. 47. ut qui a Græcis & Latinis *Asidæi* vocantur, *Hasidæi* vocarentur, Grammatico veluti flagello flagitarat. Scripseram in *Macchabæorum* commentario sic. *Cur Hebraicam aspirationem in hoc nomine tantopere flagitet miror*: Et plures id

cur

cur id miraror, subdidi rationes, quas, ut quæ contra futiliter differit *Drusius*, eluceant, necesse est hic repetam; si duas tamen prio animi mei de hisce vel scriptionibus, vel pronunciationibus notiones, eodem alioqui loco indicatas, rursum indicaro. Una est: In certarum dictionum quas aliter & aliter docti quidam scribunt, & pronunciant, scriptione ac pronunciatione multum haud laborandum, vel contendendum, utroquis modo scribat & pronunciet. Altera. Recte quidem scribuntur & pronunciantur *Asidæi* & *Hasidæi*, *Essæi* & *Hessæi*, sed non necessarius scribendi, & pronunciandi modus uterlibet. Sic enim loco ipso scripsi. *Ego vero varios scribendi pronunciendique modos cognosco, & cui libet quem volet, in hoc aliisque similibus libenter concedo, ut supra in* Asamonæis Hasemonæis, Hasmoniis, & Chasamonæis, Machabæis, Macabæis, *aliisque pluribus etiam Latinis, quia &* Esæos, *vel* Chasæos *istos vocari posse arbitror; Cum Syris usitatum sit* Asi, Hasi Chasi, *ut in Syriacis* Apostolorum actis *patet cap.* 3. *& ad* Romanos *postrema de litera extrita*. Quid clarius? Et tamen ut re ipsa meam hanc sententiam magis adhuc patefacerem, scripsi illic, & data opera, hic iterum scribo modo *Essenos*, & *Asidæos*, modo *Hæssæos*, *Chasidæos*, & *Hasidæos*. *Plinium* anno 1518. Hagenoæ impressum uidi, in quo lib. v. cap. 17. *gens Hessæorum*, sicut & in illo, qui ab *Alexandro Benedicto* correctus est. Ac non satis hæc indicant me non mirari, quod *Hasidæos* vel *Hessæos* scribat anteferat *Drusius*, sed quod hunc unum scribendi aut efferendi modum necessarium faciat, damnet alterum. Mirandi vero causas illi attuli quatuor, quas uti paulo ante cepi paucis denoto, & explico. Prima est, quia Hebræam & in hoc & in aliis plurimis Græci Latinique aspirationem tamen solent omittere, adeo ut unum cum nomen huic, de quo dispato, cognatum, plancque germanum ex Hebræo retinere vellent Græci LXX. *Jeram.* VIII. 7. non dicerent adspirate *Chesida*, sed leviter ἡ ἀσιδα. Ad hoc quid respondes? Ne verbulum quidem. Præter hosce igitur nostros, quos Græci leviter *Asidæos* vocant, alia hæc accipe *Anna* & *Alphæus*, *Agabus*, *Aceldama*, *Bethleem*, *Isaac*, *Esron*, *Esebon*, *Tharca*. Latinæ linguæ audi patentem. Ego (ait) *ipse cum scirem ita majores locutos esse, & nusquam nisi in vocali aspiratione uterentur, loquebar sic ut pulcros*, & *Cetegos*, *triumpos*, *Kartaginem dicerem aliquando, idque sero, convicio aurium cum mihi extorta veritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi.* Quo de Tullii loco ita lib. de Grammatica *S. Augustinus*. *Observemus ut nec euphoniam applicemus ad regulam, aut euphoniam rejiciamus. Nam euphonia, id est suavitas bene sonandi admissa est ad Latinum sermonem ut aspera temperet & ab arte ex ratione recessum est, ubi asperitas offendebat auditum. Sic* Cicero *ait. Impetratum est a ratione, ut peccare suavitatis causa liceret.* Atque huc, qui aspiratores nimios ridet vocari posset *Catullus*, cum ait.

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet
Dicere, & insidias Arrius hinsidias

Altera mea causa. *Ebræum* scribit *Drusius* cum aspirationem tamen habeat prima ejus Hebræa litera. Si ab eo in *Hebræo* potest illa ommitti, cur non est in *Asidæo*? Respondet: *Alia ratio nominis* Ebræus, *ubi in Ain in capite, quam sæpius per nudam vocalem exprimebant.* Quinam exprimebant? Latini & Græci, ut in *Arabia*, *Elamitis*, *Emmuavel*, & similibus patet. At iidem sæpissime non aspirarunt, quæ a ח inchoantur, ut jamjam planum factum. Et nonne vanitas, & quædam veluti ostentatio est, quem omnes alii *Hebræum* dicunt, *Ebræum* dicere, quem vero *Asidæum* alii, eundem Hasidæum effare? Multo illud videtur ferula dignus, quam illa D. *Augustini* culpa, cum *ominem* pro homine puerulus pronunciaret, ac vapularet, ut apud eum est in 1. *Confessionum* cap. 8. Tertia causa: Si aspiratio in *Hasidæis* necessario adhibenda, uti Grammaticus vult *Drusius*, ea nunquid esset adhibenda, quam in quæstionibus Hebraicis Græca litera χ exprimendam monet S. *Hieronymus*? Respondet *Drusius*. *Græca litera χ non est nuda aspiratio*. Cur ita? *Quia præter aspirationem includit literam c, ita ut ἰσοδυναμοῦντα χ & ch notent Grammatici*. Ast de ח Hebræo eadem ratio. Includit enim tam c quam aspirationem. Hinc apud septuaginta & Latinos *Chelanne*, *Chalach*, *Chara*, *Chabrata*, *Cham*. Unde S. *Hieronymus* lib. de locis Hebraicis. *Hucusque* (ait) *per c literam, id est x Græcum legere debemus, exinde per elementum χ quod aspirationem in se continet, & a Latinis minime habetur, scribendum pariter ac legendum*. Et lib. de nominibus Hebraicis. *Hucusque per c literam simplicem legimus, exin aspiratione addita legendum est:* Idque crebro postea repetit: Etiam in quæstionibus He-

Hebraicis, ipſeque adeo *Druſius* lib. 3. q. 83. Verum is jam excipit ſic: *Quod autem quædam nomina ab heth incipientia per χ apud Græcos ſcribantur, ideo fit, quia elemento illo deſtituuntur.* Nego deſtitui, ſed ipſum χ etſi paulo ſuavius, aio Hebræo ח reſpondere. Unde & in appellativo חלק i. e. *pars* dicunt ſeptuaginta χιλχὰ Joſuæ cap. XI. Arabes vero ſolent Hebræorum chet in caph permutare, ſicut a Samaritanis alias permutari literas dictum in Sadducæis. Concludit tamen *Druſius*. *Sic ergo recte ſcribimus* Hermon, *&* Chermon, Hebron *&* Chebron, *quia in antiquis libris hæc ita ſcripta inveniuntur.* Unde iſtud *ergo* conficitur? At eodem ago modo. Recte *Aſidæus*, *Haſidæus*, & *Chaſidæus* quia primum in antiquis libris eſt Græcis & Latinis, idque contra *Druſianam* legem ſatis; duo reliqua rationem habent aliquam: Sed *Chaſidæus* nuſquam extat. Extare non dixi, ſed ex analogica ceterorum nominam ratione, quam *S. Auguſtinus* l. c. in Gramatica locupletem eſſe teſtatur, quanque ipſemet in exemplis jam poſitis agnoſcit *Druſius*, ita potius quam *Haſidæus* dicendum dixi. Nam neque Haſidæus (quod quidem legerim) uſquam extat. *Si recte* (inquit) *adjecta a viris doctis aſpiratio in* Hevila, *in* Heſebon, *& in aliis ſexcentis, cur non liceat nobis idem facere in* Haſidæus? *præſertim cum conſtet pro arbitrio exſcribentium eam ſæpenumero omiſſam fuiſſe?* Quid βαττολογῶ eſt ſi hoc non eſt? Ultro affirmavi non male *Haſidæos* dici, ſed eos aſpirandi nullam eſſe, quam imponebas bone *Druſi* legem, recteque dici *Aſidæos*; & tu quaſi me oppugnares, fingis, cum propugnes. Hoc aerem verberare, ac imperitis nebulas offundere eſt. Novam tamen addit concluſionem. Aſidæus *ergo mendum eſt ſcribarum*, Haſidæus *veritas ſcripturæ*, Chaſidæus *commentum* Serarii. Obſecro, mi *Druſi*, quia Grammaticus es, Grammatice reſponde. In hiſce ſcribendis vel veterem uſum ſervari vis; ſi rationem, *Haſidæi* quidem dici poterunt, ſed verius, uti probatum eſt, *Chaſidæi*. Si veterum uſum, non dicetur quidem *Chaſidæus*, ſed neque ut vis, *Haſidæus*, neque *Habel*, ſed *Aſidæus*, & *Abel*. Quia vero *Serarii commentum* vocas *Chaſidæum*, ecce tibi e Calviniano veſtro tripode, quibus ſemper *chet* per *ch* exprimatur, *Junius*, *Tremellius*, *Beza*, longum foret tota illorum decurrere Biblia. Unum tantummodo citatum antea *Joſuæ* cap. XI. iſta quatuor ſuppeditat, *Charzor*, *Chittæus*, *Chivvæus*, *Chermon*. Unum *Matth.* XXVII. caput, quatuor item hæc in *Bezæ* notationibus. *Chebel Num.* XXVII. *Chala Num.* XXXIV. *Chomets* ibid. *Chaphets Num.* XLIII. Quarta cauſa ex ipſo erat *Druſio* contra ipſum lib. 3. q. 83. ubi. *Cheth* (ait) *efferri debet perpetuo cum aſpiratione geminata. Quod autem Græci interdum pro ea ſcribant* χ, *eam conſuetudinem ſecuti ſumus in* Malluach *lib.* 1. *q.* 17. Hic autem reſpondet duo. Primo in Malluach *exprimi aliter aſpiratio Hebræa non poterat*. Si aliter exprimi non poteſt aſpiratio illa ח cum ab nominis illius fine transferamus ad *Aſidæorum* principium, & fiunt, ipſo invito Chaſidæi. Secundo *ſi tamen ſcripſiſſem* Mallach, *tueri me poſſem ex illo nomine & ſimilibus*. Ita eſt. Sed hæc illius, quod primo loco dicebam, confirmatio eſt; poſſe videlicet cum Græcis & Latinis abſque aſpiratione ſcribi *Aſidæos*; quod unum maxime contra eos, qui uti rebus, ita & novis ſtudent vocabulis, eorumque novis pronunciationibus, & ſcriptionibus, ut in Lutheranorum, Calvinianorum, aliorumque conſimilium Biblicis verſionibus videre eſt. Eſto igitur clauſula, recte tam *Aſidæos & Eſſenos*, quam *Chaſidæos*, *Haſidæos*, & *Heſſæos* ſcribi ac pronunciari; liberam tamen utriuslibet modi tam aſpirati quam leniti opitionem eſſe, priſcoſque aſperitatem ex iiſdem vocabulis evelliſſe libentius. Atque hæc de prima *Eſſenorum* ſyllaba contra *Druſianum* aſperius imperium ſatis multa. Reliquæ duæ ſyllabæ faciliores. Nam in ſecunda ſyllaba poſſet quidem ex Hebræo & Syriaco unum S eſſe ſatis, ſed alteram jampridem loquendi magiſter addidit uſus, ut cum ex *Meſchiah* ſeu *Meſſia* factus Græcis & Latinis *Meſſias*, & *Deborah Debbora*, & in quibuſdam libris φαρισαῖος. In tertia eſt terminatio Syriacæ proxima, ut ſupra dictum, *Eſſæus*, & Græca Latinaque *Eſſenus*, ut *Tubiæus*, & *Tubienus*, *Nazaræus*, & *Nazarenus*. Notant Byzantinum *Stephanum* in voce Α'βαρνος *Scaliger* & *Druſius* quod terminationem in *enus*, ſeu *ηνος* barbaram potius quam Græcam dicat. Non id tamen dicit: ſed ex *Apollonio* dicit ea potius Aſiatica eſſe quam Europæa, ut *Medabenus*, *Abilenus*, *Arindelenus*, *Gebalenus*, licet ſe in *Abydenus* & νιζιλωός vix extricet.

Hactenus *Serarius*; nunc audiendus *Druſius*. Dixi (inquit lib. III. cap. V. de tribus ſectis Judæorum) *Heſſæus* ſcribendum eſſe cum aſpiratione, hac tamen

men lege & conditione, ſi verum ejus etymon, quod *Philo* Judæus innuere videtur ex Syriaco חסי quod nunc quidem ſcriberetur חסי ad exemplum רמי *impoſtor* קני *Zelotes* זכי *purus*; ſed antiqui legerunt חסי inmutatione unius puncti, unde Heſſæus. Sic pro מלכי צדק iidem legerunt Melchiſedec. Nam a & e de facili permutantur; habent enim communem familiam; Aut ex חסי factum eſt Heſſæus, ut pro דגים in *Epiphanio* legitur δαγγίμ *piſces*. Aut חסי *Heſſæus* ut דבורה *Debbora* חבקוק *Habbacuc* משיחא Meſſias. Tantum de *Heſſæus*. De voce *Haſidæus* aliud eſt: Nam non dubito quin ſcribendum ſit aſpirate, & peccant meo judicio, qui exiliter ſcribunt; cum in ſcriptura Hebraica ſit H, Heth, h. e. gemina ſive duplex aſpiratio. Hac quia carent Latini, ſimplici utuntur. Cum ergo in Codicibus Græcis Machabæorum occurreret ἀσιδαίων ſine aſpiratione, monui eam adjiciendam eſſe. Omiſſa enim ſuit non ab autore libri aut interprete, ſed a ſcribis librariiſve. Jam vero nomina Hebraica corrigenda ſunt ad conſuetudinem ejus linguæ. Quod a doctoribus Lovanienſibus factum in multis nominibus editionis vulgatæ, quam *Plantinus* excudit, & in octavo ſolium complicat. Quid ad hæc *Serarius*? Ut ſententiam hanc meam labeſaceret fingit duas regulas, quas nunc examinabo. *In certarum dictionum* (inquit) *quas aliter, & aliter docti quidam ſcribunt, & pronunciant, ſcriptione aut pronunciatione multum haud laborandum vel contendendum eſt utro quis modo ſcribat & pronunciet.* Hæc regula locum habere poteſt in dictionibus, de quibus inter doctos non per omnia convenit, ut ſunt *Virgilius*, & *benivolentia*, cum alii ſcribant *Vergilius*, & *benevolentia*: Aut quorum etymon incertum eſt, ut *cœlum* quod a κοῖλον dictum exiſtimant alii, & alii a *cælando*, qui propterea *cælum* ſcribunt. Similiter *Heſſæorum* nomen quidam a עשה *facio*, *operor*, deducunt, alii ab אסא *ſano*, *medeor*, derivant; & ideo ſemper *Eſſæus* leniter ſcribunt. De aliis quorum certa orthographia ſcribendum aliter. Nam peccat qui ſcribit *Jeronymus*, ita peccat quoque qui ſcribit *Hierufalam*: Quapropter? Quia in nominibus Hebraicis Hebraica conſuetudo ſequenda eſt, ut in Græcis Græca. Certum eſt ut Græcos ſcribere ἱερώνυμος cum ſpiritu aſpero; Contra Hebræi ſcribunt ירושלם abſque ulla omnino aſpiratione; nec aliter hodie ſcribunt docti. Ego ſi alicubi Græcam conſuetudinem ſecutus ſum, non excuſo. Occaſionem ei dediſſe viderur prava nominis originatio; nam exiſtimarunt compoſitum eſſe ex Græco ἱερὸν vel ἱερὸς quo nihil abſurdius, nihil ineptius. *Moſchopulus* περὶ σχεδῶν pag. 88. Ἱεροσόλυμα πόθεν γίνεται; ἀπὸ ἱερὸς ϗ τοῦ σόλυμα δὲ ἐςὶν ὀνομαστικὸν, οἱ ἀπὸ τούτου δὲ λέγονται σολυμῖται. *Jeroſolyma unde componitur? Ab hieros, ſacer & Solyma: Solyma autem eſt nomen loci; qui hinc oriundi Solymitæ dicuntur.* Et mox pag. 89. Ἱερουσαλὴμ πόθεν γίνεται; ἀπὸ τοῦ ἱερὸς ϗ σαλήμ, σαλὴμ δὲ ἑρμηνεύεται εἰρήνη. *Jeruſalem unde fit? Ab hieros & Salem. Salem autem interpretatur pax.* Et quanquam ob hæc nolim contendere, tamen intereſſe puto utrum quis ſcibat *Abel* an *Habel*; nam hoc *vanitatem*, illud *luctum* denotat. Poteſtne igitur quiſquam dicere inter luctum & vanitatem nihil intereſſe? aut ita qui ſentiat, non apertiſſime inſaniat? Sed in libris eſt ἄβελ: quæ ſcriptura impoſuit patribus, etiam *Joſepho*, qui הבל πένθος interpretatur, i. e. אבל. Non quæritur quid in libris ſit, ſed quomodo voces Hebraicæ ſcribendæ ſint a Latinis. Nam in libris οὐδὲν ὑγιές. Scripti enim ſunt a librariis imperitis qui vixerunt ævo plane barbaro, cum linguarum ſtudium prorſus jaceret; illis tum licuit quod libuit; nunc aliter eſt in hac luce literarum; Nam quæ in Aleph incipiunt, ea ſemper exiliter ſcribimus, ut *Abraham*, *Eſther*, *Elias*; quæ ab He vel Heth inchoantur, aſpiramus, ut *Haceldama*, *Havila*, *Haſidæus*: Quod poſtremum Lovanienſes doctores non emendarunt, quia ejus veram originem ignorarunt. *Recte quidem ſcribuntur, & pronunciantur* Aſidei *&* Haſidæi, Eſſæi, *&* Heſſæi, *ſed non neceſſarius ſcribendi modus uterlibet.* Negn recte ſcribi aut pronunciari *Aſidæus*. Nam id nihil ſignificat. Præterea firmat etymon ab אשר *diffindo*, quod etiam *Serarius* damnat. Dico etiam ortographiam hoc eſt rectam ſcribendi rationem imponere nobis neceſſitatem ſcribendi *Haſidæus* cum aſpiratione. Quæ ratio cum in Græcis & Latinis vocibus diligenter obſervetur, cur in ſolis Hebraicis eam negligemus? An hic licebit cuilibet quidlibet? Memini theologum quendam magni nominis, quod Aharon ſepultus fuerit in monte Hor, ad allegoriam traxiſſe, & per Hor Chriſtum intellexiſſe, in quo ſepultæ ſint omnes ceremoniæ legis, voce Hebræa lucem denotante; quod profecto non feciſſet, ſi uſus fuiſſet codice, in quo ſcriptum Hor & non Or. Nam *lumen* אור dicitur, non

Hor

Hor i. e. הר. Talibus mendis ſcatet liber de nominibus Hebraicis, quem *Philoni* attribuunt; diceres eſſe Augiæ ſtabulum: O ſelicem allegoriam quæ tali nititur ſundamento. Apagite igitur, qui nihil referre putaris *Habel* an *Abel* ſcribatur, *Hor* an *Or*, *Haſidæus* an *Aſidæus*. *Serarius* cum dixiſſet ſe mirari cur in hoc oomioe aſpirationem tantopere flagitarem, ejus dicti ſui cauſas attulit quatuor: Prima eſt: *Quia Hebræam & in hoc & in aliis plurimis Græci Latinique aſpirationem omnem ſolent omittere, adeo ut cum nomen huic de quo diſputo, cognatum planeque germanum en Hebræo retinere vellent Græci* LXX. *Jer.* VIII. 7. *non dicerent aſpirate* Chaſida, *ſed leniter* ἡ ἀσιδὰ. *Ad hoc quid reſpondes? Ne verbulum quidem*. Nimis es præfidens *Serari*. *Ne verbulum quidem*, inquis, *reſpondes*. Imo reſpondeo corruptam illam ſcripturam, quæ in codicibus Græcis ſcribis imputandam eſſe, oon interpretibus. Par jndicium de aliis, ut cum ἀβρωιὼμ ſcribitur pro ἀβρωώμ. Scire liqnet antiquitus accentiunculos hos adſcriptos non fuiſſe; vide *Politiani* miſcellanea cap. 80. Ergo Librarii cum accentus adderent, in ceteris quidem minns peccatunt, in Hebraicis quod eorum nomioum orthographiam ignorarent, hallucinati ſunt ſere ſemper. Nam & *Anna* ſcripſerunt pro *Hanna* & *Abel* pro *Habel* & *Eſebon* pro *Heſebon* aliaque ſexcenta. Quid vis dicam *Serari*? *Eſebon* eſt nomen viri, *Heſebon* urbis, & tamen nihil referre putas virum an urbem dicamus *Eſebon* an *Heſebon* ſcribamus. *Abel* nomen loci luctum ſignificat, *Habel* nomen viri vanitatem. An nihil intereſſe putas inter virum & urbem? *Anna* particula eſt ſignificans *obſecro*: *Hanna* nomen mulieris, in quo ſignificatio *gratiæ*. Quis ſane mentis hæc nihil differre autumat? Quis conſundenda dicit præter unum *Serarium*? Profecto non mirandum ſi magnos errores deſendunt, qui in minimis tam ſunt pertinaces. Quid levius corrupta ſcriptura? tamen eam ita tnetur *Serarius* ut integras paginas impleat ad docendnm nihil intereſſe *Haſidæus* an *Aſidæus* ſcribatur. Qui ſane, *quia in in tenui labor eſt, tenuis quoque gloria Chriſti*, videretur negligendus, niſi & ipſius & aliorum intereſſet imperitiæ compeſci arrogantiam. *Reſponde ſtulto*, inqnit ſophus, *ſecundum ſtultitiam ipſius, ne ſibi ſolus ſapere videatur*. Ceterum *Heſebon* nomen urbis lectum *Num.* XXI. 26. & *Eſebon* nomen viri *Geneſ.* XLVI. 16. quod in principio habet literam Aleph. *Beth-leem* Græcæ conſuetudinis eſt qui voces in medio raro aſpirant. Sic enim *Iſaac* quod ſcribendum Iſahac. De *Alphæus* & *Agabus* viderit *Serarius*. Nam ſi eſt חלפי debet aſpitari *Halphæus* ſi אלפי debet leniter ſcribi *Alphæus*. Sic dico; non debent variare io ſcriptura Latina, quæ non variant in Hebræa. Eandem literam modo leniter modo aſpirate pronunciare imperitiæ eſt *Serarianæ*. Si ergo Heth eſt aſpiratio, & quidem duplex, cur eam leni ſpiritu proſeremus? Secunda cauſa: Ebræum *ſcribit* Druſius, *cum aſpirationem tamen habeat prima ejus nominis litera*. Fateor me *Ebræum* ſcribere ſecutum analogiam; ſed neſciebam Ain aſpirationem eſſe. Duæ ſunt tantummodo apnd Hebræos aſpirationes, una ſimplex, altera duplex; de tertia nunquam audieram. Scio multos cum *Serario* in ea hæreſi eſſe; ſed tamen profecto litera eſt gutturalis, ut Aleph, non aſpirata: Quod ſi gutturales omnes aſpiratæ ſunt, an etiam Aleph, cui reſpondet ſpiritus lenis apnd Græcos, aſpiratio erit? quod quam ſit abſurdum, nemo non videt. Sed fuerit vel ſit aſpiratio Ain, tamen eam ſæpe veteres exprimebant per nndam vocalem; ideo *Hieronymus* vocalem appellat. Vide Alphabetum meum vetus. In *Nicolao* & Gloſſa ordinaria ſcriptum Ein *Geneſ.* XIV. & XVII. *Paulus* Epiſcopus Burgenſis in addit. *Exod. Eiin maxime gutturalis eſt, & ideo non proſertur a Latinis*; h. e. per nudam vocalem exprimitur. Hodie Judæi Germani, quando Germanica characteribus Hebraicis ſcribunt, ea utuntur pro vocali E ut in עמבדא *Embda*. Similiter expreſſa fuit a veteribus per e in הושע *Hoſee* שוע *Sue* & ſimilibus. Sic עמנואל in antiquitate *Emmanuel*; Id ſi ego quoqne feci, quid culpas? An mihi non licet idem quod *Hieronymo* quod aliis interpretibus omnibus? *At iidem ſæpiſſime non aſpirarunt quæ a* ח inchoantur. Si Græci & Latini ſcripſerunt aliter quam ſcribi debeat, non debemus eos in eo imitari. Non quid alii faciunt, ſed quid recte ſactum ſit, videndum eſt. Modo dixi ſcripturam corruptam a ſcribis & librariis eſſe. Confirmat hoc *Hieronymus* præfat. in lib. *Paral.* quæ extat inter Epiſtolas ipſius Epiſt. 108. per hæc verba. *Ita in Græcis & Latinis Codicibus hic nominum liber vitioſus eſt, ut non tam Hebræa quam barbara quædam, & Sarmatica nomina conjecta arbitrandum ſit. Nec hoc* LXX. *interpretibus, qui ſpiritu ſancto pleni ea quæ vera fuerunt tranſtulerant; ſed ſcriptorum culpæ ad-*

ſcribendum , dum de emendatis immenda-ta ſcripſitant , & ſæpe tria nomina , ſubtractis e medio ſyllabis , in unum vocabulum cogunt , vel e regione unum nomen propter latitudinem ſuam in duo vel tria vocabula dividunt. Hucuſque *Hieronymus*. Horum imperitia non debet nobis præjudicio eſſe. Nam ſunt qui etiam *Harabia* ſcribant & *Hemmanuel*, & *Helam*, unde Helamitæ. Certa ratio & analogia, non incoſtantia exſcribentium ſequenda eſt: *Et nonne vanitas & quædam velut oſtentatio eſt, quem omnes alii* Hebrænm *dicunt*, Ebræum *dicere*, *quem vero* Aſidæum *alii*, *eundem* Haſidæum *effari?* Non omnes ſcribunt *Hebræum*, & qui ſic ſcribunt ſecuti ſunt Græcam conſuetudinem; nos Ebræam libentius ſequimur ex analogia ſimilium nominum, quæ ab Ain incipiunt: Novi qui aliter hoc nomen non ſcribant quam ego, & in libro nominum apud *Hieronymum* eſt *Eber* & *Ebri*, tranſitor, itemque *Ebræus* abſque aſpiratione. *Aſidæum* nemo ſcribit, niſi qui ejus etymon adhuc neſcivit, quibus addo *Nicolaum Serarium* ferula digniorem pnerulo illo apud *Auguſtinum* qui *ominem* dicebat pro *hominem*, & propterea vapulabat. *Tertia cauſa*, *ſi aſpiratio adhibenda in* Haſidæus *eſt*, *uti Grammaticus vult Druſius*, *ea nunquid eſſet adhibenda*, *quam in quæſtionibus Hebraicis Græca litera* χ *exprimendam monet* S. Hieronymus? Si eam adhibere voluiſſet autor vel interpres *Machabæorum* ſcripſiſſet χασιδαῖοι. Id quia non fecit, nec nos debemus novam ſcripturam ei affingere. *Aſt de* ח *Ebræo eadem ratio*. *Includit enim tam c quam aſpirationem*. Imperite Jeſuita, quis te docuit Heth includere literam c? Ego ex *Hieronymi* libris didici aſpirationem duplicem eſſe. Græco χ reſpondet apud Ebræos elementum כ Chaph quod *Hieronymus* ideo ſcribit ſemper per c aſpiratum. Eo pertinent loca quæ ex illo citas. Scripſeram Græcos deſtitui elemento ח Heth. Nam eſt duplex aſpiratio, qua carent etiam Latini. Quid *Serarius*? *Nego* (inquit) *deſtitui*, *ſed ipſum* χ *etſi paulo ſuavius*, *ajo Hebræo Heth reſpondere*; *unde in appellativo* חלק, *i. e.* pars *dicunt* LXX. χιλχὰ Jeſ. XI. Ut veritas veritatem ſequitur, ſic error errorem trahit. O bone *Hieronyme* cur numero es mortuus? Ais Heth aſpirationem duplicem eſſe: *Serarius* negat: Si recte, tum præceptores tui male te docnerunt; ſed ſi Heth τῷ χ reſpondet, quid fiet de Caph? quid de Coph, quem etiam Græci in χιλχὰ exprimunt per eandem literam? An Græco χ reſpondent tres literæ apud Ebræos? Melius ſentiunt qni cum *Hieronimo* aſpirationem geminatam arbitrantur, & literæ Caph reſpondere putant χ Græcum, & τῷ Coph C ſimplex. Unde idem *Hieronymus*. Carmelus *Ebraice dicitur* Chermel i. e. כרמל in quo nomine & e pro a legebant veteres. Scripſi pro arbitrio exſcribentium aſpirationem ſæpenumero omiſſam fuiſſe. Id *Serarius* vocat βαττολογεῖν & aerem verberare, & imperitis nebulam offundere. Bellum hominem, qui vitia ſua culpat in me. Nam ſi quis eſt, qui βαττολογεῖ, qui aerem verberat, qui imperitis nebulam offendit, is eſt *Nicolaus Serarius* S. S. Theologiæ doctor, & in Academia Moguntina profeſſor. Ex arbitrio exſcribentium non pendet orthographia. Quæ recte ſcripſerunt, ea amplectimur, quæ male, rejicimus. Omnia ad certam rationem & analogiam. Quæ autem certior, quam ea *Hieronymus* nos docuit? Vides Sodes Alphabetum meum vetus. *Obſecro mi* Druſi, *qui Gramaticus es*, *grammatice reſponde*. *In hiſce ſcribendis vel rationem*, *vel veterum uſum ſervari vis*; *ſi rationem:* Haſidæi *quidem dici poterunt*, *ſed verius*, *uti probatum*, Chaſidæi. *Si veterum uſum*, *non dicetur quidem* Chaſidæus, *ſed neque ut vis*, Haſidæus, *neque* Habel, *ſed* Aſidæus & Abel. Viciſſim te obſecro mi *Serari*; ſi Theologus es, theologice reſponde; ſi rationem ſervari vis, cur non eam ſequeris, quam theologus *Hieronymus* doctor Eccleſiæ ſecutus eſt? Si uſum veterum, cur non ſcribis *Aſidæus* cum duplici S? Nam ita ſcriptum hoc nomen in omnibus fere libris antiquis editionis Vulgatæ. חסידי *Haſſidæus* ut חסי *Haſſæus*; quod & חסי; aut forte cauſa hujus ſcriptionis ab etymo Latino; nam exiſtimabant ita dictos quod aſſidue vocarent rebus divinis. Hic valet illud: *Conſuetudo ſine veritate vetuſtas erroris eſt*. Addo & *ſine ratione*. Ceterum non quæritur inter nos an poſſit ſcribi *Chaſidæus*, ſed an in libris *Machabæorum* nomen hoc ita ſcribendum ſit. Tu ais, ego nego. Judicium eſto penes eruditum lectorem; nequa hic locum habet analogia. Nam eo modo ſcribi etiam deberet in Actis *Chaceldama*, & in Evangelio *Channa*, & alia ſexcenta. Quis hodie ita corrigit Biblia Lina? Sit ergo hoc ratum, ubi veterum accedit autoritas, ut in *Chermon*, & *Chebron*, & *Rachel* poſſe ita ſcribi; in ceteris non item; De Bibliis loquor editionis vulgatæ; Nam ſiquis extra Biblia ſcripſerit

Chaſi-

Chasidæus non peccat. Demus hoc *Serario*, ut inter novatores, quos tantopere amat, numerari possit. Vos valete & plaudite. *Quarta causa en ipso erat* Drusio *contra ipsum* &c. Scripseram *Malluach*; *ergo* (inquit) *scribi etiam potest* Chasidæus. Quis hoc negat? Sed si quis *Noe* in Vulgata corrigeret *Noach*, an non se tueri posset exemplo & autoritate *Serarii*, qui *Machabæorum* lectionem ἀντιδικῶν mutat in χασιδαίων? Hoc non est corrigere Sacra, sed corrumpere ac depravare. Tandem perperam citat verba mea; *tueri me possem en illo nomine*, & *similibus*. Dicet non sua culpa id factum, sed operarum typographicarum. Concedo, si mihi concenerit scripturam Græcam, quæ in antiquis codicibus, non interpretum esse, sed librariorum. In fine capitis hujus ait. *Notant Byzantinum* Stephanum Scaliger, & Drusius, *quod terminationem in ηνὸς barbarum potius, quam Græcam dicant*. Ubi hoc notat *Drusius*? Verba ejus sunt: *Quamquam gentilia in ηνὸς quidam barbara esse ait, non ἑλληνικά*. Nulla hic mentio *Stephani*. Quocirca non debet mihi fraudi esse, si *Stephanus* hoc non dicit. Sed de *Stephano* alias. Mihi nunc non vacat eum consulere. Respondeat *Scaliger*, cujus res nunc agitur. Nam is nisi fallor, hoc scriptum reliquit. Non eget ille meo patrocinio. Et certe non eget *Scaliger* qui cap. XIX. Elench. Trihær. ita se tuetur. In fine capitis tertii insignem pertinaciam profitetur de terminatione Gentilitiorum nominum in αῖος & in ηνὸς. Nos id ostendimus in lib. de emendatione temporum, atque adeo audemus profiteri nos primos indicasse illarum terminationum differentiam, quarum αῖος propria Syrorum, ηνὸς propria Arabum. Exemplum נצרה Nazareth patria Domini producit gentilitium נצרי Syriace, Ναζαραῖος, נצראן Ναζαρηνὸς, vel Ναζαρηνὸς Arabice. Unde nos vocant נצראני quasi dicas Ναζαρηνικὸς. Quod hæc terminatio Arabica sit, declaravit *Stephanus*, Ἀβαρηνὸς post alia; ὁ τύπος ξένος, καὶ ἐπιχώριος τοῖς Ἄραψιν, ὡς Μαδαβηνοί, Ὀβοδηνοί, Ἀδρηνοί, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἀσιανοῖς ἅπασιν, ὡς Ἀπολλώνιος ὁ τεχνικὸς ἐν τῷ περὶ παρωνύμων φησὶ, δι' ἴδιος εἶναι τοῦτον τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀσίας κατοικοῦσιν, ἀλλότριον δὲ τῶν Εὐρωπαίων· οὐ γὰρ ἀπὸ πόλεως, καὶ δήμου, κατὰ τοῦτον ὠνόμασται τὸν τύπον. Idem Νισιβίς· καὶ ἔδει Νισιβίτης, ἀλλ' ὁ τύπος Αἰγύπτιος, καὶ Λιβύης ὡς δὲ διὰ τὸ ηνος, παρὰ τοῖς Εὐφράταις, καὶ τὴν ἕω, ὡς Σοφηνὸς, Ταβηνὸς, Καμβυσηνὸς. *Forma acuta & propria Arabum, ut Medabeni, Obodeni, Adrieni, imo & omnium Asianorum, quemadmodum* Appollonius *in libro de derivativis inquit. Consueta sunt iis qui Asiam habitant, peregrina vero Europæis, nec enim ab urbe vel populo juxta hanc formam denominant. Et oportebat dicere Nisibitis, sed forma Ægyptia est, & Lybica, eaque desinit in Enos, quod Euphratenses, & Orientales, ut Sophenus, Tabenus, Kambysenus*. Vide Ἀγβάτανα, ubi plura. Nemo hæc notaverat ante nos. *Notant Byzantinum* Stephanum *in voce* Ἄβαρνοι Scaliger & Drusius. Ego citavi in voce Ἀβαρηνός. In voce Ἄβαρνοι tale nihil Sequitur oraculum *Serarii* ex adytis societatis. *Terminationem in Enus seu ηνος barbaram potius quam Græcam dicat. Non id tamen dicit, sed ex* Apollonio *dicit ea potius Asiatica esse quam Europæa*. Dic mihi *Serari* columen Theologiæ, & Critices, Arabes Græcine an barbari? Alterutrum esse oportet. Græcos non dices; non enim ita insanis; ergo barbari. Eorum autem propriam hanc terminationem dicit *Stephanus*, & nos jam ostendimus ex eorum lingua, quod nemo sciebat. Ergo & barbara, & Arabum propria ea terminatio: Persarum etiam, & Euphratensium, & Orientalium propriam esse dicit. Quid vis tibi? Quibus verbis vis exorari? preçi nobis, ut te placemus, ne nobis diu iniquior sit, ne veritatem in genere hominum, quos odisti capitaliter, ex instituto familię vestrę oppugnes. Certe qui te hic defendere volet, autor illi sum, ut in sociorum corpus cooptetur.

III. Refutatur optime a *Drusio* cap. 8. de tribus sectis Judęorum *Abraham Zachuth* qui scribit Hessęos originem habuisse a Juda Galilęo, qui autor fuit Judęis rebellandi contra Romanos. *Judas* (inquit) *innovavit sectam tertiam eorum, qui Hesseni vocantur*. Et mox. *Opinio Nazaræorum, qui vocantur Hesseni; Hi sunt sancti sive pii, & inceptor fuit Judas Galilæus. Hi etiam fuerunt causa Judæis rebellandi contra Romanos, quia dicebant. Non convenit ut dominetur super hominem alius, quam Dominus solus, neque debet vocari Dominus, nisi Deus benedicendus*. Hanc opinionem (inquit *Drusius*) confutare facile est. Nam constat ex historia Hessenos fuisse diu ante Judam Galileum: Hoc primum; deinde *Josephus* diserte scribit Judam illum fuisse autorem quartę sectę, quę a reliquis tribus, in queis Hesseni, diversa erat. Scribit hoc Orig. lib. XVIII. cap. 2. *Quartæ autem studium sapientiæ sectantium viæ, primus autor fuit Judas Galilæus. Hi cetera cum Pharisæis consentiunt; nisi quod constantissime liberta-*

tis amore flagrant, credentes solum Deum Dominum habendum, ac principem, & facilius vel exquisitissima pœnarum genera laturi una cum cognatis suis, & carissimis, quam mortalem aliquem appellaturi dominum.

CAPUT XIII.

I. *Num Hessæi Pharisæi?* II. *Num Hasidæi?* III. *Quid significet Hasid?* IV. *Quinam Hasidæi, quorum mentio in libris Machabæorum?* V. *An Hessæi Nasyræi?* VI. *An Jacobus Apostolus Hessenus fuerit?*

I. SErarius pag. 147. contendit *Drusium* affirmasse Hessæos fuisse Pharisæos, quod ille negat. *Essænos* (inquit *Drusius* lib. III. cap. 9.) *Esse Pharisæos* affirmat in Hasidaico suo libello *Drusius*. Ubi hoc affirmo? An pag. 5.? ubi dico: *Ex his orti Hesseni*? Acumen hominis. Ita ne ei idem est si dicas Hesseni sunt Pharisæi, & Hesseni orti sunt ex Pharisæis, ex Romano-Catholicis orti sunt Lutherani, & Romano-Catholici sunt Lutherani? Hoc argumento possem probare, si Deo placet, *Serarium* hæreticum esse, h. e. Lutheranum, aut Calvinianum; nam tales ei tunc hæretici. Qui si dixero: Sadducæi orti sunt ex Pharisæis, an inde sequeretur me dicere Sadducæos Pharisæos esse, quod aperte falsum? Quocirca serpentem, aut anguem quemdam hic tegit *Serarius*, quo me sic invisum reddat apud suos. Affirmare me dicit, quæ per somnium non affirmavi; imo ne cogitavi quidem. O hominem veteratorie acutum, & callidum: o viperam: *Sed ais* (inquit) *Hasidæos, & Pharisæos eosdem esse*. Non hoc simpliciter ajo, sed tantum apud *Gorionidem* cap. 29. eosdem esse, quos ibi nominat, Pharisæos, sapientes Israel, & Hasidæos. Quod non revoco: Hoc tamen addo, non omnes Pharisæos fuisse Hasidæos, sed tantum aliquos & quidem præcipuos: Unde dicuntur *primi Judæorum*: Judæorum inquam, non Pharisæorum, quia etiam Hessæorum nonnulli erant Hasidæi, ut Judas & Manahemus Hessæi. Hoc tunc nesciebam. Quod si scivissem, non scripsissem: *postea in sectæ nomen transiit*. Nam profecto non est nomen sectæ, sed ordinis, societatisve, aut sodalitiii cujusdam, vel certe professionis, ac pietatis. Quod non sit nomen sectæ patet ex eo quod plurimi Pharisæi etiam Hasidæi fuerint; in queis nobilis ille Pharisæus Hillel, quem *Josephus* Pollionem appellat. Qua de re diximus lib. 1. quæ non itero: vide si placet. *Scaliger* cap. XXI. Elench. Trihæres. *An Esseni Pharisæi*? Quid hoc monstri est? Tres sectæ sunt, Pharisæi, Sadducæi, Esseni. Si Pharisæi Esseni, ergo duæ tantum. Sed hæc, non quod ita credat, sed quia hoc problemate, tamquam pugione jugulum *Drusii* petit. Quæ igitur hæc stultitia est, tam avile problema, tam absurdum in medium jacere, & tam frivolo argumento integrum caput occupare? Tantum otii Patribus ab re sua? Pag. 231. (hujus edit. pag. 141.) *Suidas*: Ἐσσαῖοι Ἰουδαῖοι ἀσκηταὶ, φαρισαίων, καὶ γραμματέων τὴν ἄσκησιν ἐξ ἐπιμέτρου διεστηκότες: Eadem repetuntur in *Cedreni* sorragine 163. 34. ἥτις γε (ἄσκησις τῶν Ἐσσαίων) τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων τῶν δικαιοτέρων ἐξ ἐπιμέτρου διειστήκει, & quæ sequuntur ad verbum ex *Suida* desumta. Unde apparet, si mendosus est locus, errorem vetustissimum esse ἐξ ἐπιμέτρου διέστηκε, ἀντὶ τοῦ ἐκ διαμέτρου. Nam ridiculum est *ex auctario distare*, aut *opponi*, quod non sine risu dici potest. Itaque vel primis literis Græcis imbutus errorem deprehendet, & emendabit, quod & fecit vir doctrina singulari prælitus *Hieronymus Wolfius*, qui quum vertit *ex diametro*, locum ita, ut oportebat emendavit. Neque quærendus erat iam eruditus vir ad levem errorem tollendum, quum hoc, ut dixi, quivis mediocriter Græce doctus fecerit: At *Serarius* non quod pueri in saba, se invenisse putans, si occasionem nancisceretur qua tanto viro insultaret, non solum temere illum super interpretatione reprehendit, sed etiam zelotice, & veteratorie eo nomine appellavit, quo illi contumeliam fieri putavit. Non potuit in eodem loco neque incivilitatem suam, neque imperitiam literarum Græcarum opportunius ostendere. Quantum hæc duo τὸ ἐξ ἐπιμέτρου, καὶ τὸ διαμέτρου inter se differant, & quæ verba utrique accommoda, & quæ ab utroque aliena, inter quæ διεστηκέναι alienissimum τοῦ ἐξ ἐπιμέτρου ostenderem, nisi & pueri scirent. Quo magis *Serarium* pudere debuerit, cui pueri silentium imponerent, si illi aliquis se usus pudoris esset. Alia temeritas est, quod putaverit *Wolfium* ignorasse quæ differentia esset inter τὸ ἐκ διαμέτρου καὶ τὸ ἐξ ἐπιμέτρου. *Ita* igitur defendimus *Wolfium*, & merito siquidem διέστηκεν legimus. Sed aliter legit idem *Suidas* alibi: ἐξ ἐπιμέτρου, ἡ τῶν Ἐσσαίων αἵρεσις, οἱ ὄντες Ἰουδαῖοι, τῶν φαρισαίων καὶ γραμματέων τὴν δικαιοτέραν ἐξ ἐπιμέτρου διεστήκει. Ubi legitur, ut in

quis-

quisquiliis *Cedreni* διενήνοχεν, sed in *Cedreno* perperam una litera tantum aliter διενήνοχε. Jam alia lectio aliam interpretatiunem postulat. *Phavorinus* errat, qui τὸ ἐξ ἐπιμέτρου in illis verbis *Suidæ* interpretatur ἐκ διαμέτρου. Hoc locum habebat, si ut in altera lectione διέστηκεν, non διενήνοχεν legeretur, quamvis ἐξ ἐπιμέτρου numquam faciet, ut sit ἐκ διαμέτρου. Vertendum igitur: *Essæorum hæresis (sunt autem Judæi) Pharisæorum, & Scribarum justitiam supra modum evenit*, aut *extulit*. Vult enim scriptor apud *Suidam* quisquis ille fuit, Essæos Pharisæorum justitiam imitantes eam in sublime extulisse, hoc est ἐξακριβοῦται, ac longe majorem eorum, quam Pharisæorum, a quibus acceperant, justitiam fuisse. Ita videtur ille scriptor Essæos Pharisæis posteriores facere; quod verissimum est.

II. *Drusius* lib. III. cap. 10. Inter Hasidæos (inquit) quos Hasidim appellant, recensent Judæi Davidem & Ezram. Ex quo sequitur Hasidæos sectis antiquiores esse. Nam sectæ cœperunt altera demum ætate post Simeonem justum. Cui firmando, quod habetur pag. 35. hæc adfert *Zacbuth*. *Lex profecta est a Mose domino prophetarum. Inde pervenit a sapiente & sancto (Hasid) ad sapientem & sanctum usque ad lumen mundi, qui est Rabbenu Haccados.* Locus iste docet omni tempore fuisse, qui Hasidim, id est sancti aut pii dicebantur. *Abraham Zacbuth* præfatione in librum *Juchasin*. *Veritus sum dicere liber Hasidæorum propter sapientes Hasidæos, qui memorantur hoc nomine, Jose filius Joazari, & David rex, & Simeon Hasidæus cujus mentio in Thalmud, & similes ejus; veritus, inquam, sum dicere, liber Hasidim, ne comburerent me halitu oris sui, quos decet silentium laus. Idem vocavi eum librum* Juchasio, *quemadmodum ipsi eum appellant in* פסחים *cap.* חסיד נשחט. In historia Hebraica סיעת חסידים *cœtus Hasidæorum*, vel si mavis, *collegium*, ut in *Juchasin* עזרא וסיעתו *Ezra & ejus collegium*. Sed hic sapientes innuuntur, & societas proprie חברה dicitur. Unde de societate dubitatio aliqua. Videtur fuisse τάγμα vel σύστημα quodpiam. Quod ut facile mihi persuaderi patior, ita non possum assentiri *Serario* scribenti satis confidenter Essenos Pharisæis antiquiores fuisse; Nempe Rechabitas arbitratur Hessenos fuisse. Quod nondum ab eo clare probatum. Temerarium dictum temere negari potest. Sapientes, qui post Pharisæi dicti sunt, ab omni ævo fuerunt. Unde probabilius, Hessenos ex Pharisæis ortos, quam contra Pharisæos ex Hesseois originem habere. Quod audacter nimis affirmat *Serarius*; Credat Judæus apella. Mihi non persuadet. Plura de hac re in sequentibus. *Scaliger* Elench. Trihæres. cap. XXII. (inquit) *Esseni an Hasidæi?* Venimus ad caput fontis, unda tot rivi disputationum deducti & pugnæ magnæ pugnatæ. Quum ostenderimus, qui sint Hasidæi, neque æquo lectori dubitandi, neque pertinaci contendendi locus erit. Hasidæi igitur erant corpus τάγμα, σύστημα, vel ut Constitutiones loquuntur, corporati, qui sponte sese addicebant functionibus legis, unde dicuntur ἐκουσιαζόμενοι τῷ νόμῳ 1. *Macb.* 11. 42. ubi etiam vocantur συναγωγὴ Ἀσιδαίων h. e. *corporati Hasidæorum*. Eorum origo jam inde a temporibus Esdræ, ut paulo post videbimus, autoribus instituti sanctis prophetis, in quibus familiam ducebant Haggæus, & Zacharias nepos Addo filius Barachiæ. Unde quemadmodum ipsi prophetæ, ita & corporati dicti חסידים Hasidim, ἅγιοι *Sancti*, quatenus quidem ad institutum, quatenus autem corpus constituunt, Hasidæi חסידאי Judaice, חסידיא Syriace. Quemadmodum liberti dicuntur quatenus manumissi, quamvis genus aliquod hominum constituunt liberorum quidem, sed non ingannorum, libertini dicuntur. Erant enim Hasidæi φράτορες quidam, qui vulgo dicuntur *confratres*, ἐκουσιαζόμενοι τῷ νόμῳ המתנדבים בתורה, qui præter ea, quæ tenebantur ex lege facere, etiam sponte impendia quædam in templum, & in sacrificia faciebant. Quod ex lege quis tenetur facere id vocatur חיוב *debitum*, quod ultro & sponte, quis præter debitum fungitur, id dicitur רבית, h. e. ut vulgo loquuntur *Supererogatio*. Unde & dicebatur רבית להורה ἐπίμετρον τῷ νόμῳ *Auctarium legi*. Jam ante tempora Hasmonæorum duo genera δογματιστῶν erant apud Judæos, עוסקים בתורה *Studentes legi* duntaxat, & עוסקים ברבית לתורה *studentes auctario legis*. Atque hanc legis divisionem ignoravit *Eusebius* qui VIII. lib. πρῶτα pag. 222. prius genus φιλοσοφίαν κατὰ τὴν ῥητὴν διάνοιαν, alterum θεωρητικὴν φιλοσοφίαν vocat. Ex priore genere orti Karraim, e quibus Sadducæi, ex posteriore Pharisæi. Nam proculdubio Pharisæi sunt propago Hasidæorum, ἐκκλησία τῶν Ἀσιδαίων in hoc versabatur, non solum ut ex præscripto legis viverent, sed etiam siquid ex verbis legis per consequentias, & interpretationes erui posset, id ei satis-

tisfacere teneri, & quum omnia fecerint, nihil fecisse videri, sive ad eleemosynas & officia pia, quæ Hebraice dicuntur גמילות חסידים, item ad sarta tecta templi, & ad sacrificia הוציא מעות לגמילת חסידים ונתן שלו עם כל זה כתבע ליה לא עבר *Impendit stipem in opera sua pia & largitus est de suo* (ὠκοδόμησε ἠλεήσατο, ὠκοδόμησε ἀνήλωκε Chrys.) *tamen id quod tenebatur facere, non fecit*. Eadem sententia, sed inversa *Luca* XVII. 10. ὅτω καὶ ὑμεῖς ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμέν, ὅτι ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν. *Sic & vos ubi feceritis omnia injuncta vobis, dicite; servi inutiles sumus, quia quod debuimus, id fecimus*. Nam quamvis fecerint quod præceptum est, tamen adhuc ἀχρεῖοι εἰσὶν quasi nihil fecerint. Præter גמילות חסרים sarta tecta templi majore ex parte curabant, & voluntarios sumtus faciebant, hoc institutum mordicus tenentes a Sanctis Dei Prophetis *Esdræ* v. 2. Unusquisque pendebat vectigal ad sarta tecta templi jam a temporibus Esdræ & Nehemiæ *Neh.* x. 32. Præter illud constitutum tributum sponte Hasidæi plura erogabant tam ad ipsum Sanctuarium, quam ad ejus muros & porticus, nunquam fere recedentes a templo, ita ut quasi illud peculiare habere viderentur, & nunquam temere per aliud, quam per templum jurarent, המעון הזה item המלון הזה *per hoc habitaculum* vel *per hanc domum*. Quare eorum propago Pharisæi idem faciebant *Matth.* XXIII. 16. ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ *qui juraverit per templum*. Et ab illis quoque Hasidæis didicerunt construere sepulcras prophetarum ibid. XXIX. Merito igitur vocati חסידים vel quia a sanctis prophetis eorum collegium institutum, vel potius a piis operibus, & ab ædificiis sacris ab illis instauratis, a fundamentis excitatis. Quare cum sexaginta viros ex illis Corporatis postremus & nequissimus bibendum Alcimus necasset, vulgus putavit eorum mortem in *Psal.* 79. 2. prædictam fuisse. *Effuderunt in circuitu Jerusalem carnem Sanctorum suorum*; tantam opinionem sanctitatis apud plebem consecuti erant. Nam in lectione Hebraica est *basideiha* τῶν ἁγίων σου, τῶν ὁσίων σου. Alcimi sævitia non potuit expleri cæde eorum, nisi etiam murum templi ab eorum veteri corpore sive collegio constructum dirueret. *Josephus* lib. 12. cap. 17. 378. τῷ δὲ Αρχιερεῖ τῷ Αλκίμῳ βυληθέντι καθελεῖν τὸ τεῖχος τὸ ἁγίου ὂν παλαιὸν καὶ κατεσκευασμένον ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν πληγή τις αἰφνίδιος ἐκ τοῦ θεοῦ προσέπεσεν. *Alcimum autem Summum Pontificem volentem murum templi veterem & a Sanctis prophetis constructum diruere plaga quadam repentina a Deo immissa invasit*. Intelligit constructum ab ipsis Hasidæis, & autoribus eorum corporis Sanctis prophetis. *Esdræ* v. 2. Tandiu putavimus illud verbum apud *Josephum*, nempe τῶν προφητῶν additum ab illis, qui hoc τάγμα τῶν Αγίων ignorarunt, quia tamen *Ruffinus* agnoscit illam lectionem, interpretabimur illam, ut fecimus ex *Esdræ* 2. Sed tamen non dubitamus τὸ προφητῶν abundare. In qua sententia magis confirmati sumus, postquam illa verba in chronicis *Eusebii* legimus, ubi de eadem re mentio fit. Ἄλκιμος ὁ ἀσεβὴς καθελὼν τὸ τεῖχος τῆς αὐλῆς τῶν Αγίων δίκας ἴδωκε πικρῶς θανών. *Profanus iste Alcimus destructurus parietem atrii Sanctorum pœnas dedit amare moriens*. Quanta lux infertur conjecturæ nostræ ex illo loco τῶν Αγίων? igitur tam *Josepho*, quam *Eusebio* qui a *Josepho* hæc hausit, intelligendum τῶν Ασιδαίων. Ex istis, ut dixi, Hasidæis profecta est hæresis Pharisæorum. Nam Hasidæi proprie non erat secta, sed σύστημα ὁσίων *corporati devoti* instar eorum, quos Græci φρατερεῖς vocabant, atque in templum quotidie conveniebant (quod Athenienfibus est φρατερίζειν, item συνορμεῖν, καὶ φρατερίζειν Concil. Chalc. Canon. 19.) & Sacrificiis operabantur, agnum quotidie immolantes, qui dicebatur אשם להחסידים *Oblatio Hasidim pro delicto*. Unum tantum diem excipiebant, in quo illud sacrificium omittebatur, undecimum Tieri postridie diei Kippurim. Sed justum volumen exigebant omnia, quæ de illis dici possunt: Nos tamen necessaria excerpsimus. Hasidæorum mentio 1. *Macch.* II. 42. & VII. 13. & 2. *Mach.* 14. 6. Quandiu igitur רבית הורה i. e. *supererogatio* usu tantum observabatur, nulla secta fuit in populo Dei. Sed postquam supererogationis præcepta in Canones redacta sunt, & scripto mandata, tunc multa dubia oriri, disputationes, velitationes, altercationes quotidie succrescere, unde duæ sectæ diversa sentientes natæ, altera quæ legem tantum, altera quæ רבית & interpretationes ejus amplectebantur. Prior in duo genera procedente tempore scissa est. Nam ab initio Karraim tantum dicebantur, secta, quæ legem, prophetas, & hagiographa observabat, usque ad tempora Sadok, & Baithos, qui primi de pœna peccatorum, & remuneratione benefactorum dubitarunt, a quibus nata est hæresis Sadducæorum. Karraim igitur priores

tem-

tempore sunt, quam Sadducæi. Nam olim Karraim & Hasidim ab initio non erant sectæ, ut diximus. Karraim quod ex lege præcipitur, faciebant. Nemo autem exigitur plus facere, quam quod præcipitur. Hasidim præter præcepta legis, supererogationes, & voluntarias functiones nullo cogente obibant. At nemo vituperatur, si quum tantum bene facere teneatur melius faciat: aut si ab eo mediocre exigitur, multum præstet. Sed postquam iste ἐκουσιασμὸς in præcepta cogi, & scripto mandari cœptus, tunc ex istis Hasidim processerunt δογματισταὶ qui se פרושים Sanctos, & tam ab Hasidim, quam a vulgo segregatos dixerunt, qui τὸν ἐκουσιασμὸν ἀνάγκην fecerunt, & quæ quis sponte faciebat, ex necessitate facienda præcipiebant. Hoc genus hominum in duo sectum est, in ipsos פרושים φαρισαίους & Ἐσσηνούς. Nam Essenorum ἀκριβεστέρα πολιτεία quam Pharisæorum; & utraque gens scripta ab autoribus sectæ suæ habebat. Ideo recte *Philo* 612. ἔστι δὲ καὶ αὐτοῖς συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν οἳ τῆς αἱρέσεως ἀρχηγέται γενόμενοι πολλὰ μνημεῖα ἐν τοῖς ἀλληγορουμένοις ἰδέας ἀπέλιπον. *Habent autem & scripta antiquorum, qui sectæ ipsorum duces existentes complura monumenta in allegorico commentandi genere reliquerunt.* Rursus Pharisæi in plura genera divisi; septem enumerarunt Judæi, ut ex quodam libro Venetiis excuso didicimus, & ex eo *Osiander*, ex *Osiandro Serarius* supra. Essenorum vero prior divisio εἰς κοινοβίους, καὶ μονάζοντας *in eos qui una vivebant, & qui soli.* Posterior τῶν κοινοβίων εἰς γαμοῦντας καὶ ἀγάμους *in conjuges, & in cælibes.* Hæc est vera origo harum sectarum. At Hasidæi non erant secta, ut dixi, sed corporati devoti, & ab illis Pharisæi, a Pharisæis autem Esseni orti. Quia vero eorum præcipua erat functio a templo non recedere, & ejus sarta tecta curare, illi ad excidium usque templi permanserunt. Nam templo non stante neque ipsi stare potuerunt. Quod nihil horum *Serario* oboluerit, & in toto cap. 7. nihil aliud quam se doctorem demonstrarit, ornatum virtutibus Societatis sanctissimis, maledicentiæ, Zelotypiæ, & invidiæ, lectoris, non nostrum erit judicium. Itaque in toto capite nihil est, quod non dignum sit reprehensione, sive maledicentiam spectes, sive inscitiam. Jam quartum iterat suum ineptissimum illud חסי a חסיר quem errorem ter antea confutavimus. Nos in causa fuimus illius חסי, quod tamen castigandum, ut infra disputabitur, quod quum ipse velit a חסיר Hebraico deductum, longe a vero discedit. Nam tam Judaismus quam Hebraismus חסיר retinet, & non semel in *Targum* חסירא legitur. At חסי omnino Syriacum est, ignotum Judaismo. Quomodo igitur Esseni, qui Judæi erant, vocari potuerunt nomine, quod Judaicum non est, & quod Judæum vulgus non intelligit? οὐδὲν ὑγιὲς prorsus in toto capite, & nulla laus, nullum operæ pretium est illa confutare: in quibus tamen illud non est prætereundum, in quo apparet, ut alias, Hellenismi tyrocinium, quum scribit pag. 241. (hujus edit. pag. 147.) *Quod si vero lib.* 1. Macch. *sive Haridæi restricte accipiuntur, uti accipi confectum jam satis, idem profecto de Hosiis apud* Josephum lib. XII. cap. 16. &c. Mera imperitia est. Nam Hasidæi est nomen corporis, collegii, gentis, Systematis, corporatorum, & tanquam substantia: Hasidim est attributum ex instituto vitæ, tanquam accidens: Quare si aliquod collegium, aut Secta dicti sunt Ἀσιδαῖοι, illi sine articulo dicti ostendunt ex forma nominis, se esse corpus quoddam, & cum articulo eos vocari nihil prohibet. Itaque & cum articulo & sine articulo eos nominant *Macchabæorum* libri. Sed articulus necessarius non est: & sine detrimento significati abesse & adesse potest. At accidentalia quum migrant in substantiva, accipiunt articulum necessario, ne pro accidentalibus & attributis accipiantur. Nam Ἀσιδαῖοι possunt dici Ἀσιδίμ, sive potius ἅγιοι, sed cum articulo, neque id satis est cum adjectione λεγόμενοι. Quod igitur ex *Josepho* tangit *Serarius*, illius verba hæc sunt: πολλοὺς διεφθαρκότι τῶν ἀγαθῶν καὶ ὁσίων τοῦ ἔθνους. *Cum multos ex bonis & Hosiis gentis interemisset.* Putat homo acutissimus, si de Hasidæis restricte dictum est, idem de Hosiis dici. Atqui ut diximus, longe differunt Hasidæi & Hosii: quod Hasidæi est nomen Substantiæ, & ὅσιος est accidens, quod accidit Hasidæis, & si restricte vult accipi ὁσίους, h. e. ex adiectivo substantivum fieri, hoc non poterit nisi cum adjectione, οἱ μεγόμενοι ὅσιοι. Tunc ὅσιοι οἱ λεγόμενοι distinguuntur ab Hosiis adjectivo. Quare *Luth.* accutior & peritior quovis *Serario*, recte percepit non sufficere eos *Frommen* vocari, nisi cum adjectione *die sich die Frommen nennen*. Nam id plane est, Judæi qui nominantur probi sancti, pii. At quod concludit *Serarius* in verbis *Josephi*, plane puerile, ridiculum, ineptum. Nam non solum *Josephus* scribere debuisset τῶν λεγομένων ὁσίων, aut saltem τῶν ὁσίων, sed

etiam

etiam illud τὸ ἔθνος adjiciendum non erat. Nunc quum dicit ὁσίων ἔθνος, non corpus, ſectam, aut collegium intelligit, ſed omnes pios, qui partes Judæ Macchabæi, non factionem nequiſſimi hominum Alcimi ſequebantur, ſive Phariſæi, ſive Eſſæi, ſive δημοτικοὶ eſſent. Præterea ſi apud *Joſephum* ὅσιοι reſtricte, ut *Serarius* loquitur, h. e. ſubſtantialiter, non accidentaliter caperentur, neceſſario ἀγαθοὶ quoque aliam ſectam conſtituerent. Quis non animadvertit hominis cæcitatem, qui nihil niſi hæreticos, novatores, & alia Societatis auctoramenta crepat?

III. Pergit *Druſius* lib. III. c. 9. *Sed illud* (ait Serarius) *in* Druſio *ridiculum* II. *quod ſi* חסיד, *inquit*, *eum qui plus facit*, *quam lege teneatur*, *ſignificat*, *tum melius redditur a nuperis interpretibus* benignus, *quam* pius, *aut* Sanctus. Hic percommode venit in mentem mihi: *Homine imperito nihil quicquam iniquius*, *qui niſi quod ipſe probat*, *nihil rectum putat*. Salomo ait. *Ludus eſt ſtulto deſignare ſcelus*: Et *Serario* ludus eſt ridere bonam ſententiam: *Grammaticum eſt* (inquit) *explicare cur* חסיד *melius vertatur* benignus, *quam* pius *aut* ſanctus. LXX. *hoc interpretes non credunt*, *qui* חסידים ὁσίους *vertunt*. Imo ad theologum hoc proprie pertinet. Nam ejus eſt interpretari ex originali lingua ſacras literas. Dicat ergo *Serarius* Alpha theologorum, cur Haſid potius pium denotet aut Sanctum, quam benignum? An quia ſenes reddunt ὅσιον? Sed iidem חסד interpretantur ἔλεος i. e. miſericordiam. *Jerem.* III. כי חסיד אני LXX. reddunt: ὅτι ἐλεήμων ἐγώ. Quid differant חסיד & צדק & משפט docet autor *More* part. 3. cap. 53. Ergo חסיד quoque miſericors. Sunt interpretes qui eandem vocem transferant benignitatem. Ergo חסיד benignus, ſive ut eſt apud *Santem*, beneficus. *Quamdiu præſtamus* (inquit *Seneca*) *quod a nobis exigi ſolet*, *officium eſt*; *ubi plus quam debemus*, *beneficium*. *Beneficentia ex voluntate præſtatur*, *non ex officio*, *aut imperio*. Sic dico: Beneficentia ſive benignitas dicitur cum is dat, qui potuit ſine reprehenſione non dare; ſive quod quis dedit, cum illi liceret & non dare. Nam quædam ſunt quæ leges nec jubent, nec vetant facere. In his eſt materia beneficii. Quid aliud חסד ſi credimus Hebræis? In ſententia Patrum: *Qui dat & curat*, *aut vult ut alii etiam dent*, *vocatur* Haſid. Quid hic חסיד aliud quam benignus? Nam pius eſſe poteſt, etiam, qui hoc non facit. Nam qui pietatem ac religionem colit, proprie ὅσιος id eſt pius dicitur. Commentatorum unus ad hunc locum. *Juſtus accuratam curam gerit ſuorum factorum bonorum. Qui de aliis etiam talem curam habet*, *vocatur* Haſid. Aliter: *vocatur* Haſid, *qui ſtabilit retributionem beneficiorum. & etiam vult ut dent alii*: *ſimiliter ſtabilit illud*: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum; *quod eſt mandatum univerſale magnum in lege*, *quo quis ſtabilit legem totam*. Rurſum in *Aboth* cap. 5. *Qui dicit meum*, *tuum eſt*, *& tuum tuum eſt*, *vocatur* Haſid. Ibidem habetur. *Qui vult eſſe* Haſid, *debet rata habere verba patrum*, *quamquam hoc ex definitione juſti*. Nam Haſid *ſibi cavet magis*, *& accuratius obſervat præcepta*, *& facit pluſquam oportet*, *aut quam æquum eſt*. In prologo libri *Juchaſin*. *Non vocatur* Haſid *niſi qui liberaliter confert*, *& quaſi prodigus eſt de ſuo*. Et Haſid *non debet parcere bonis ſuis*. Hæc clare oſtendunt veritatem ſententiæ meę, & ſimul arguunt vaniſſimę vanitatis *Serarium*. Deus quoque *Haſid* dicitur, non tantum quia clemens & miſericors eſt, ſed etiam quia benignitatem exercet in omnes creaturas ſuas. Vide *Pſal.* 145. 17. Vocatur etiam in abſtracto חסד quia fons eſt omnis benignitatis, quam eos, qui Deos falſos colunt, *Jonas* propheta deſerere ait II. 8. *Qui obſervant vanitates vaniſſimas*, *benignitatem ſuam deſerunt*.

IV. Dubitavi aliquando (inquit *Druſius*) de Haſidæis Machabæorum. Nam fuit tempus, cum exiſtimarem ſignificari peculiariter Phariſæos, quorum ſumma erat inter Judæos auctoritas. Poſt mutavi ſententiam, & ſcripſi eo loco in genere ſignificari omnes pios, nempe quos Ebræi חסידים appellant, & *Joſephus* ὁσίους τοῦ ἔθνους. Hi omnes ſapientes erant, & in his ſummi Pontifices, ut Iſmael Phabi filius qui in *Juchaſin* magnus Sacerdos, & Haſid, i. e. Haſidæus aut pius fuiſſe dicitur. Similiter Eleazar filius Harſum Haſidæus erat & Pontifex undecim annis, qui vixit Antigoni Sochei tempore. *Juchaſin* fol. 15. pag. 1. *Haſid* etiam vocatur Hyrcanus rex is, quem Herodes occidit, & Mariamne Herodis uxor vocatur parur Haſida, i. e. Sancta, vel pia, vel certe Haſidea. Sunt qui dicant Sedekiam regem fuiſſe חסיד גדול Haſidæum magnum. Peſiktha fol. 46. col. 2. In ſumma primi erant Judæorum. Hanc ſententiam ita impugnat *Serarius*, ut dicat Haridæos non univerſum pios Iſraelitas omnes qui Hieroſolymis tunc

erant

erant appellari; ſed certos tantum quibus proprius tunc præ aliis nomen: Recte: Nec ego dixi omnes Iſraelitas pios, qui tunc Hieroſolymis erant: ſed adjeci: *Quos in hiſtoria Hebraica* חסידים & in *libro Machabæorum* Haſidæos *vocari diximus*, nempe quos *Joſephus* appellat ὁσίους τοῦ ἔθνους. His verbis excludo primum plebejos, juxta dictum illud: *Populus terræ non eſt Haſid* i. e. pius aut Haſidæus. Deinde inter ſectas excludo eos, quibus hoc nomen non tribuitur. Nam non tribuitur omnibus. Non ergo nomen eſt peculiare alicujus ſectæ. Quamquam dubito an ex Sadducæis aliqui Haſidæi fuerint, & magis inclino in negantem ſententiam. Qua de re dicam alias. Viderit nunc *Serarius* utrum ego in magno errore ſim, an ipſe, qui mentem meam non intellexit, ac proinde aerem verberat dum me oppugnat. *Aſtute vero* Druſius τοὺς *in* Joſepho ἁγίους *diſſimulavit ſolorumque* τῶν ὁσίων *meminit*, *ut iis generatim viderentur impii opponi*, ſicque *generatim pii omnes intelligerentur*. Quomodo diſſimulavi τοὺς ἁγίους, qui in *Joſepho* nuſquam extant comparent? Unica tantum editio Græca mihi viſa, quam *Frobenius* excudit. In eo habetur ἀγαθῶν, non ἁγίων. Adducam ipſamet nulla fidei meæ cauſa. Ὁρῶν δὲ τὸν Ἄλκιμον ἤδη μέγαν ὁ Ἰούδας γινόμενος καὶ πολλοὺς διεφθαρότα τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὁσίων τοῦ ἔθνους. Si ea mihi mens fuiſſet, quam vult *Serarius*, tum profecto nomen ἀγαθῶν omittere non debuiſſem. Contrarium teſtabitur me ſenſiſſe unus liber Haſamonæorum a me in Latinum ſermonem olim converſus. Coger eadem ſæpe repetere. Cogit me *Sorarii* loquacitas καὶ πολυλογία. Pag. 243. ait: *Ideoque nihilupereſt jam aliud*, *quam ut complexionem hanc inſtituam: Haſidæi fuerunt cum eſſent Machabæi*: *Et ii neque erant in genere pii*, *neque in ſpecie Phariſæi*, *multo minus Sadducæi*: *Eſſeni ergo fuerunt*. Antea probavi Phariſæis ex fuiſſe qui Haſidæi, i. e. חסידים vocarentur. In his Aquiba præceptor Aquilæ Pontici: Poſſem ergo hujuſmodi complexionem contra inſtituere: Haſidæi fuerunt cum eſſent Machabæi; & ſi neque peculiariter Heſſæi erant, neque Phariſæi: Ergo in genere Haſidæi erant, qui pietate præſtabant, & excellebant inter ſapientes certis quibuſdam ritibus, & ceremoniis inter ſe devincti. Subnectit *Serarius* Hyrcanum vocari Haſid Generali notione, quemadmodum ibidem vocatur Saddic, i. e. juſtus: *Ita ut male* (inquit) pag. 34. *a* Druſio *vertatur Haſidæus*, *nec bene grandiuſcule ſcribatur Pius Serarium* non novi: Forte ſenex perſpiccillo uſus eſt, cum mea legeret, ex eo genere quod literas grandiores facit. Nam nulla ibi jus *pius* litera grandiuſcula, ne quidem pag. 41. ubi verba *Gorionidis* ex Hebræo in Latinum converti: Aut forte libido mentiendi eum coegit hoc ſcribere: O anguis, o vipera. Sed unde ſcit, aut quis ei dixit, Hyrcanum non fuiſſe Haſidæum? Nam vocatur חסיד & id nomen non tribuitur promiſcue omnibus. Multi juſti ſunt, qui tamen non ſunt pii, i. e. Haſidæi. Jam vero plus eſt pium eſſe quam timentem Domini, licet per timorem Domini ipſa pietas innuatur. Quæro num a *Serario*, qui me tam multa interrogavit, qua notione putet accipi debere hoc nomen in *Juchaſin*, quo in loco auctor ait: *Tunc Judas circumcidit Haſidæos* i. e. החסידים? Et an ibi non poſſit verti *pios*? Et an ſolos Heſſæos circumciderat? Vide ſupra, quæ dixit *Scaliger* de Haſidæis in libro *Macchabeorum* memoratis.

V. Cap. 14. lib. III. pergit *Druſius*. *Aſſerit hiſtoricus unus Hebræorum liber*, *qui* Juchaſin *nominatur Heſſenos Nazaræos eſſe*. Verba ſunt *Serarii* lib. 3. cap. 8. Autor libri illius eſt *Abraham Zachuth* Salmaticenſis a me ſæpe nominatus. Is non aſſerit Heſſenos Nazaræos eſſe, ſed vocat eos נזירים i. e. Nazitæos, vel Nazaræos, quæ vox ſignificat ſeparatos, ac ſanctos, ſive ut interpretantur LXX. ἡγιασμένους. Quo ſenſu vocari etiam poſſent פרושים i. e. Phariſæi. Nam & ea vox ſanctum aliquando denotat. Quod non aſſerat Naziræos eſſe vel ex eo liquet, quod eorum parentem faciat Judam Galilæum. *Primus* (inquit) *autor & inceptor Heſſenorum erat Judas Galilæus*. Deinde ſubnectit. *Et iſti fuerunt cauſa rebellionis Judæorum contra Romanos*. Quomodo ergo Naziræi eſſe potuerunt, ſi tam recens eorum initium? Nos ſcimus antiquiores eſſe, nec dubitamus quin alii fuerint Heſſeni a Naziræis, cum amborum diſtinctis nominibus mentio fiat apud autores. *Scaliger* cap. XXIII. Elenchi Triheres. Cap. 8. (inquit) Eſſenos Naziręos fuiſſe *Abraham* quidem *Zacuth* autor libri *Juchaſin* ſcribit in lemmate operis ſui. והנזירים הנקראים אשינום *& Naziræi*, *qui dicti ſunt Eſſenos*. Ubi duo inſignia errata in nominibus. Primum illo Eſſenorum quod a Latinis accepit, deinde Naziręorum, quod nequaquam Eſſenis attribui poteſt, quum Naziręis neceſſitas ex lege incumberet templum ingredi, a

quo Esseni excludebantur. Sed nullus Judęus scriptor pręter hunc *Abraham Zachuth* Essenorum meminit; & omnino ejus sectę ignoratio, aut saltem silentium magnum est in eorum omnium libris. Sed librum illum *Juchasin* non legit *Serarius*, neque profecto intelligeret, si in manus sumeret. Aliter ab Ebraismo paratum esse oportet, quam *Serarium*, qui illum librum se postulet totum intelligeret.

VI. An Jacobus Apostolus Hessenus fuerit inquirit cap. xv. *Drusius*. Ridiculum est (inquit) quod scribit *Serarius* pag. 252. Verisimile videri S. Jacobum, antequam Apostolus esset, Hessenum fuisse, idcircoque κατ' ἐξοχὴν vocatum fuisse justum (Chasid) ut eodem loco refert *Eusebius*. Agnoscis opinor, tua verba, *Serari*, in quibus *justum Chasid* interpretaris, ut etiam pag. 246. *Horum alteruter vel ex iis certe fuit Rechab, qui a* Suida *ὁ δίκαιος dicitur, Hebraice Hasid*. Id tibi explicandum relinquo; ego certe non capio; Davus suum non Oedipus. Nam Hasid non significat justum, sed sanctum ac pium. Si tantopere delectatis vino veteri, quare nunc præfers novum? Nam ante te nemo ita interpretatus est Hasid, & Hebræi aperte distinguunt, ut alibi docuimus. Cui firmando *Abraham Zachuth*, quam supra nominavi. *Si libri titulum fecissem* liber justorum, *minuissem gloriam Sanctorum*, i. e. Hasidim, *qui sunt pro certo sapientes. Nam populus terræ non est Hasid*. Ecce haud obscure innuit duo. Primum Sanctos, vel Hasidæos omnes sapientes esse: deinde plus esse si quis alium Hasid, id est Sanctum aut pium appellet, quam si dicat eum Saddic, id est justum esse. Atque hæc sunt illa magna & gravia, de quibus in principio libri tertii. *Sed quia de his* (inquit) *non minutiora tantum, cujusmodi fere sunt, quæ a* Drusio *perstringuntur: sed magna etiam & gravia, quæ ad Christianæ religionis decus, & ornamentum spectant, quæri solent, bipartita mihi eorum erit explicatio*. *Scaliger* cap. xxxi. Et quid non illi suasit *Eusebius*, aut quid non ipse somniavit, Jacobum Christi Apostolum Essenorum principem fuisse? Dolet mihi ab aliquo novatore non dictum. Quæ non cruces, quæ non fidiculæ illi temerario dicto castigando adhibitæ fuissent? Jacobus Christi Apostolus princeps Essenorum? Itane o *Serari*? Cur non etiam Christus Essenus, siquidem ἀπὸ τῆς ἁγνείας Jacobus Essenus judicatus? An Jacobi ἁγνεία major quam Christi? Ubi sunt indices expurgatorii, qui hanc hæresin expungant? Cujus ἁγνεία maxima est, ille princeps est Essenorum. Jacobi ἁγνεία maxima est: Ergo Jacobus princeps Essenorum. Cujus major est ἁγνεία, quam alterius, ille potius Essenus dici debet quam ille; Christi major ἁγνεία fuit, quam Jacobi. Ergo Christus potius Essenus dici debet quam Jacobus. Quod felix faustumque sit, & Jacobus & Christus Esseni fuerunt. Hoc profecto ego nesciebam, quæ est incitia mea. Et cur non potius Simon Zelotes Christi discipulus fuerit Essenus, quam Jacobus? Nam sine dubio fuit σύγμα corpus quoddam ζηλωτῶν ἁγνείᾳ τισὶ προσκειμένων: *Zelotarum sanctimoniæ cuidam incumbentium:* Quod quidam τῶν ζηλωτῶν nomen indicat.

CAPUT XIV.

I. *An Hesseni Rechabitæ?* II. *An Samaritæ?* III. *An Cœlicolæ?* IV. *An Sicarii?* V. *An Monachi?*

I. HEssenos (inquit *Drusius* lib. III. cap. 17.) Rechabitas esse, & post Ægyptiacum exodum cœpisse scribit *Serarius*, nihil de eo etiam dubitans. Testes pro se adducit duos. Prior est *Suidas*; posterior *Nilus*, qui Ascetici principio scribit Judæos a Jonadab oriundos Hessæos appellari: Suidæ verba sunt: ἐσσαῖοι Ἰουδαῖοι ἀσκηταί, πρόγονοι Ἰωναδὰβ υἱοῦ Ῥηχὰβ τοῦ δικαίου. Quæ si vera tunc majores sive decessores Jonadabi fuerunt Hessæi. Hoc primum: deinde secta illa fuit antiquissima, cum ante Simeonem justum nullæ sectæ memorentur. De Rechabitis *Jerem*. xxxv. 5. *Posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices, & dixi ad eos: Bibite vinum: Qui responderunt. Non bibemus vinum, quia Jonadab filius Rechab pater noster præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos & filii vestri usque in sempiternum: & domum non ædificabitis, & sementem non feretis, & vineas non plantabitis; sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris*. An hæc omnia Hessenis conveniant, viderit *Serarius*. Primum enim Hesseni non habitabant in tabernaculis; deinde agricolturæ operam dabant; postremo Rechabitarum certæ familiæ nomen erat, non sectæ. Quocirca ἐπέχω. Præstat suspendere judicium, quam temere assenriri aliis. *Scaliger* cap. XXIII. Cap. 9. *Esseni an Rechabitæ? Suidas*: ἐσσαῖοι πρόγονοι Ἰωναδὰβ υἱοῦ Ῥηχὰβ τοῦ δικαίου. Hic iterum pædagogulus cum contumelia virum

rum

rum omni exceptione majorem appellat, quo neque probiorem, neque Græce eruditiorem sua ætas tulit, in cujus libris nullum maledicentiæ, ant ærugi. nis Zeloticæ vestigium impressum extat, qni tam bene de literis meritus est, ut si nullo alio nomine, eo tamen, quod ejus beneficio tot scriptores Græcos habemus, dignus erar, cujus ratio quędam haberetur. Sed quid hoc exigimus ab iis, qui summam laudem in maledicentia posuerunt? Eadem Sycophantia hęc in eundem præstantissimum virum, quæ supra de loco ejusdem *Suidæ* ἐκ διαμέτρυ pro ἐξ ἐπιμέτρυ. Non hic quoque pro πρόγονοι, quod ridiculum est, *Wolfius* legit ἀπόγονοι. Nam enim aliter debnit. Nam omnes veteres scriptores Ecclesiastici ἀπογόνυς Ιωναδὰβ τῦ Ριχαβῖτυ dixerunt, non προγόνυς, quod uno flagro castigarii non potest & mirum est doctorem Theologum tantam absurditatem in verbis *Suidæ* non animadvertisse. Vide quid facit δοκησισοφία quid τῦφος ξηλωτικός, quid aliorum contemtus. Non potest dici quantum temporis dispendium toto hoc capite factum sit, in quo inscitiam magis mirer an temeritatem, nescio. Quæ enim major inscitia, quam ex eo loco *Suidæ* depravato adversus omnes veteres Ecclesiasticos velle colligere Rechabitas ab Essenis ortas esse? Quid hoc est nisi φρενῖτις, aut παράπληξις? Certe pater prior est filio; ideo dicendum foret πρόγονοι Ριχὰβ πατρὸς Ιωναδὰβ non autem πρόγονοι Ιωναδὰβ υἱοῦ Ριχὰβ. Quis aliter loquitur? Sequitur: *Probatum est Essæos Hasidæos esse*. Non potuir probare: Et præterea hæc somnia eluduntur iis, quæ proximo capite de Hasidæis disputavimus, ubi probamus Pharisæos esse patriarchas Essenorum. Ambo sunt פרושים. Sed ἀκριβέστεροι οἱ ἰεσσαῖοι. Sic de Carthusianis, & Cistercienfibus dici potest, qui profitentur se esse Benedictinos. Tamen quum in historiis legimus mentionem Benedictorum fieri, per eos intelligi semper aut Cistercienses, aut Carthusianos, hoc esset delirare. Eodem modo Pharisæi ab Hasidæis orti, Esseni a Pharisæis, propterea Hasidæos pro Essenis intelligendos esse nunquam concedet, nisi qui ea, quæ genere distincta sunt, inter se permiscere velit. Essenos vero Rechabitas esse, quod commentus est *Serarius*, satis eluditur iis, quæ diximus; eludentur illis quæ dicentur postea. Pag. 246. (hujus edit. pag. 150.) *Rechabitas cœpisse iam inde ab Exodo, eosdemque esse, qui* Judicum *cap. primo* Cinæi *vocantur, orti a Moysis socero Jetrone, ipsiusque filio Hobab, de quo* Num. x. Hæc *Serarius*. Cenæi sunt vetustissimi populi. Cenæi est familia in tribu Juda, progenita quodam Keni de posteritate Mosis soceri Madianitæ, qui Hobab & Jethro dictus est: Populus semper numero singulari cum articulo הקיני Kenæus *Genes.* xv. 19. *Num.* xxiv. vi. 1. Samuel. xv. 6. Quum significat familiam, pluraliter enumerari debet הקינים. Unus vero ex ea familia, in singulari הקיני quemadmodum & quum populum denotat. Sed sine articulo significat קיני autorem generis, quod habet formam nominis Gentilitii potius, quam proprii. Et certe non קיני sed קין proprie vocabatur *Judic.* iv. 11. & dicitur esse de posteritate soceri Morte *Judic.* 1. 16. ita intelligendum: *Filii Keni* (*de filiis*) *soceri Mosis*. Mosis enim socer non dicebatur Keni, sed Jecthro, & Hobab. Proprium igitur nomen ejus erat Ken, vel Kain, scriptura vero etiam, ut diximus, Keni vocat. Sed mirum populum הקיני verti a Paraphraste Chaldaico שלמאי *Salmæi*; nomen autem proprium Ken, aut Keni שלמאה *Salmæum*. Sic enim *Judic.* 1. 16. ובני קיני *Thargum* ובני שלמאה *& filii Salmæi* καὶ υἱοὶ τῦ Σαλμαίυ. Eodem iv. 11. וחבר הקיני נפרד מקין. *Thargum* וחבר שלמאה אתפרש משלמאי χέβερ Σαλμαῖος ἀφωρίσθη ἀπὸ τῶν Σαλμαίων. *Et Heber Salmæus separatus est a Salmæis*; quasi קיני aut קין sint nomina loci, non autem propria. Certe קיני habet formam & desinentiam nominis paragogici, non proprii. Propterea recte Salmæus verteretur. Sed Kain est mere proprium. Quare igitur pro Gentilitio sumitur. *Genes.* xv. 19. pro populo הקיני, *Targum* שלמאה Salmæus. Non possum satis mirari. Nam de populo non puto erratum, de nomine proprio, & de familia ab eo deducta major admiratio incessit, quomodo nomen proprium eodem nomine exponatur, quo populus. Sed quia nunquam efficies, ut nomen proprium sit nomen populi, propterea ego non dubito, errare Paraphrasten Chaldæum uti in multis aliis. De ista igitur Kenæorum familia, de quibus *Judic.* 1. 16. ita scribit *Salomo*. Ab urbe Palmarum. Urbs *palmarum est Jericho*. *Quia illis* (Kenæis) *data est pinguedo, sive uber ut vescerentur ea, donec ædificaretur domus Sanctuarii; & quicunque ædificaturus esset domum electionis* (Sanctuarium) *in partem suam acciperet eam, ut omnis Israel partem haberet in domo electionis. Quare dederunt eam filiis Jethro quadringentos & quadraginta annos.*

Discipuli vero, qui inter eos erant, reliquerunt eam, & iverunt ad Othoniel filium Kenez, qui & Jabets, in desertum Judæ, quod est ad meridiem ad discendum legem. Rursus. *Et habitavit populus cum discipulis, qui habitabant ante eum. Ipse postulavit a Deo benedicto uti præpararet sibi discipulos commodos; quia dictum est*; Et clamavit Jabets ad Dominum &c. & præparavit illi Sanctos (חסידים) illos, *nimirum Kenæos, de quibus institutus erat sermo*. Sed quod ait Rabinus ille de Othoniel cognominato *Jabets* fateor me nescire. Nam 1. *Paral.* IV. 9. 10. nihil tale de eo. De Kessæis autem uno verbo dicam, nihil certi postea pronunciari ex scriptura præter ea, quæ Judai ex sua Kabbala afferunt, cujusmodi sunt quæ ex Salomone adduximus. Et frustra hic æstuat *Serarius* in origine Rechabitarum, quam repetit ab Essenis ipsis, ab exodi usque temporibus, cujus rei ne tenuis quidem suspicio in scriptura extat. Nam conjecturas omnes rejicimus. Ridiculum vero quod in verbis *Suidæ* Ῥιχὰβ δίκαιον ioterpretatur חכיר, quasi Hasid sit δίκαιος, quod est falso falsius. Sed nugatur *Suidas* cum quibusdam veteribus, qui Rechabitas e Rechab, non autem ab ejus filio institutos volunt. Cap. XXXV. *Jeremiæ* perspicue dicitur Jonadab Rechabitem præcepisse filiis suis vinum non bibere, urbes ac hominum coetus aversari, in teutoriis habitare. Itaque Jonadab non Rechab autor ut illius instituti, ut etiam quidam veterum Ecclesiasticorum recte monuerunt pag. 246. (hujus edit. pag. 150.) *Kinæos 6. pietatis ac virtutis studia insigniter excoluisse patet ex* Judic. I. & IV. Negamus ullum illius rei vestigium extare, sed tantum interpretationes & somnia Salomonis, & aliorum recentiorum Rabbinorom. Locum 1. *Paral.* II. 55. cum malit citare ex Latino Interprete, non aliam causam video, nisi propter argumentum susceptum, quod quum si falsum, non potest nisi per falsa probari. Recte illum locum Græcus interpres reddidit, nisi quia כופרים retinuit, & nomen familiæ putavit: *καὶ υἱοὶ Σαφαρὶμ τῶν κατοικούντων Ἰαβὶς, Θαραθείμ, Σαμαθείμ, Σωκαθείμ· οὗτοι οἱ κιναῖοι οἱ ἐλθόντες ἐξ Αἱμὰθ πατρὸς οἴκου Ῥηχάβ. Et filii Sepherim habitantium Jabis, Tharathæi, Samathæi, Suchathæi. Hi sunt Kinæi, qui descendere eu Æmath patre domus Rechab*. Kinæi igitur progeniti sunt ab Amath autore familiæ Rechab. Ergo Amath est progenitor utriusque familiæ, & Kinæorum & Rechabitarum. Quod si Rechabitæ abstemii, & *ἀσκηταὶ* erant, non ideo sequitur abstemies & *ἀσκητὰς* Kinæos fuisse. Quin nec omnes Rechabitæ *ἀσκηταὶ*, sed progenies tantum Jonadabi Rechabitæ. Nam Rechabitæ est gens in qua multæ familiæ, in quibus Jonadabitæ, ut in gente Cornelia erant plusquam 30. familiæ, quarum si una aliquod sacrum faceret, illi totam gentem obligatam fuisse non sequitur. Erant enim Sacra gentilitia communia gentis familiaritia propria unius familiæ, ut Jonadabitarum proprium fuit abstemios esse, & in tentoriis vivere, non reliquarum familiarum gentis Rechabitarum. Quare iosignis error est putare omnem gentem Rechabitarum idem quod Jonadabitas fecisse. Quare vero asininum & vere Judaicum illud ex libro traditionum, quam non vidit, sed a *Genebrando* citat *Serarius*, homine tam modesto, quam ipse, & minime maledico, in loco proxime citato Ἰαβὶς, sive *Jabets* esse noioen Doctoris; ut hoc modo οἱ οἰκοῦντες Ἰαβὶς sint *οἱ οἰκοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ* Ἰαβὶς: & non pudet eum hæc citare potius, quam reprehendere, quum sint Judaica & anilia tam mehercule quam Othonielem cognominatum fuisse Jabes, quod supra ex *Salomone* adduximus. Quis sanus dixerit; Ego habito Jabetz, pro eo quod est in ædibus Jabetz? Neque enim hic locum habet locutio illa. *Cenavi in Crassipedis Martialis.*

Hinc in lautorum mandere sæpe soles.

Major asinitas est pro Tirathæis, Simathæis, Suchatæis, quæ sunt nomina familiarum e locis derivata, *canentes, in tabernaculis commorantes* interpretari; quasi תרעתים sint tanquam תרועתים, quo quid stolidius est? Certe neque a סכה quod est tabernaculum, ullus fecerit שוכתי, tum quod alia prorsus radix est, quæ cum altera nullam cognationem habet, nam magis quam arbor cum equo, tum etiam quia a סוכה fieret Hebraice סוכי ut a כותה fit כותי. Quod compendium Rhetorices Societatis eum a sibilis Grammaticorum tueri potest? Itane שוכה est סוכה dic flagellum horridum novatorum, scopulus hæreticorum? Hoc solum satis est ad indicandam Hebraismi peritiam. Ab illo tam stulto mendacio tabernaculorum astruit suos Essenos aut Hasidæos in tentoriis habitantes. Jam minum instruxit, nihil deest præter scenam, ubi histrio agat. Pag. 249. (hujus edit. pag. 152.) *Videtur Hammath esse Rechab*. In Hebraico est מחמת אבי בית-רכב *Ab Hammath patre familiæ Rechab*. Si ut *Serarius* argute colligit, Hammath est idem cum

Re-

Rechab, quia familia Rechab est a Rechab, & Hammath est pater ejusdem familiæ, ergo Maon pater familiæ Sur erit idem cum Sur, quia familia Sur est a Sur, & Maon est pater ejusdem familiæ. Eodem 45. ומעון אבי בית צור *& Maon pater familiæ Sur*. Quid aliud prædicare debemus de doctore Theologo, quam summum Logicum esse, summum Grammaticum unicum magistrum? Rursus: ***Cujus pater proximus sit Jonadab, de quo*** 4. Reg. x. 15. ***remotus Rechab, qui Jonadabi pater***. Atqui is Rechab pater Jonadabi vivebat tempore Athaliæ, aut Ochoziæ regis Jeuda, a quo ad excidium templi anni sunt 298. Apud *Jeremiam* vers. 35. diserte Rechabitæ loquuntur de Jonadab tamquam patre suo, qui præsens præsentibus austeram, nuperam, & novitiam victus regulam præceperit. Neque vero quis dicat ibi patrem more Hebræorum pre octavo, aut quovis vetusto autore generis capi, quemadmodum dicitur ipse Jonadab filius Rechab, id est pronepos, aut progenitus. Nam ipsimet dicunt patrem suum Jonadab sibi ipsi hanc austeritatem victus præcepisse. Præterea ille Jonadab qui 2. *Reg.* x. 15. occurrit regi, neque in tentoriis habitabat, quum obviam venerit regi, neque homo quieti instituti videtur fuisse, quum rex ab eo quærat, an ejus cor sit rectum & pacificum erga se; ut homo militaris sine dubio fuerit, & ideo propter ejus dignitatem collocaverit eum in curru suo. Sane hæc non conveniunt ἀσκητικῷ βίῳ. Sed ita est: Iste Jonadab filius Rechab dicitur, tanquam pronepos, & ille cujus mentio apud *Jeremiam*, autor castimoniæ victus, est ab eodem progenitore Rechab. Sed in eadem gente quis dubitat multos ejusdem nominis fuisse apud Hebræos, ut apud Græcos & Romanos? Nepos Aharonis est Phinees, in ejus posteritate est alius Phinees filius Eli. 1. *Sam.* 1: in eadem posteritate alius Phinees hypocrita. *Epiphanius* pag. 23. in Ossenis. De hoc nemo dubitat. Igitur ille Jonadab Rechabita apud *Jeremiam* vetus pater erat eorum, quos ad se vocavit *Jeremias*, & illi pocula vino plena anteposuit. Temporibus ergo *Jeremiæ* illa severa regula instituta, de qua an intra filios constiterit, an & posteri in exilio Babylonico, quod ex *Jerem.* xxxv. 19. quis colligere possit, eam observarint, infra dicetur. Concidit ergo, concidit vanitas vetustatis Kinæorum, & Rachabitarum, & quod absurdissimum omnium est, Essenorum, quos acumen *Serarii* patriarchas fecit tam Kinæorum quam Rechabitarum. Kinæorum fuisse institutum austerum, ex somniis tantum Rabinorum colligi potest, ex Scriptura ne minimum quidem. Rechabitas vero fere eodem tempore cæpisse, & desiisse, verisimile esse, quia in exilium deportati sunt post casum Sedekiæ. Tamen de hoc amplius infra dicetur. Sane eorum originem non antiquiorem repeti posse, quam a Josiæ, aut Manassis ultimis regni annis, certo certius est. Jam profecto valde timere vetustati Monachismi incipio, quem ab Exodo usque acerrimus ejus vindex *Serarius* deducit, & pro cujus dignitate a Novatorum oppositionibus asserenda tanti fecit mentiri, ut nullum non risum ex Novatoribus a se deprecetur, modo id Cercopithecis, aut Cercopibus persuadere possit. Ibid. *Legitur in* 70. Ρηχάβ *pro curru* Judic. 1. 19. Hebraica lectio. כי רכב ברזל להם: Septuaginta: καὶ ἅρματα σιδηρᾶ αὐτοῖς: Et alia lectio spuria ibi infarcta: ὅτι Ρηχάβ διεστείλατο αὐτοῖς. Est ergo duplex lectio, genuina, & suppositia, quam *Theodoritus* agnoscit, ἐν τοῖς ἀπόροις, in eum locum: τοῦ Ρηχάβ ὡς εὐσεβοῦς ἀγαν πολλαχοῦ ἡ θεία μνημονεύει γραφή. ***Rechabi ut religiosi admodum frequenter sacra Scriptura meminit***. Μνημονεύει quidem, sed non ὡς εὐσεβοῦς. Pronepotis sane ejus Ιωναδάβ meminit ὡς εὐσεβοῦς, non autem Ρηχάβ. Quod stulte quidam Rechab socerum Mosis esse putarunt id ut facerent, persuasi sunt loco 1. *Paral.* 11. 55. quia ibi Kinæorum & Rechabitarum mentio. Kini autem est socer Mosis. Omnia fatilia & nugatoria. Nam neque Keni vocatum esse socerum Mosis ostendimus quamvis colligant ex *Judic.* 1. 16. Pag. 251. (hujus Edit. pag. 153.) Conatur verba *Plinii* cum verbis Dei apud *Jerem.* xxxv. 19. conciliare, & alterum per alterum confirmare: *Per seculorum millia gens Essenorum æterna est*. Verba Dei: *Non deficiet vir de stirpe Jonadab &c.* Jam probavimus tunc primum illam sectam ortam, & nihil magis novitios ejus ortus ostenderit, quam verba ipsa Dei. Nam dicit in ea stirpe semper aliquem fore, qui coram se ministrabit, tanquam antea hoc non fuerit. Nam illud עומד לפני *Stans coram me*, interpretatus est Chaldaicus Paraphrastes משמש *ministrans*. Hoc non potest dici nisi περὶ τῶν ἐν τῷ ναῷ λειτουργούντων. Ibi *David Kimchi* citat ex *Rabbi Juda*. *Rabbi* Juda *dicit; numquid legitur*, congregantur in templo? ***Atqui Israelitæ nonne etiam ipsi congregantur? Sed hoc dictum, quia sedebant***

in

in Synedrio , *& docentes verba legis* . *Sunt etiam qui dicunt* . *Filiæ eorum nubunt sacerdotio* (*sacerdotibus*) *& erunt ex nepotibus eorum offerentes super altare* . Utraque expoſitio ridicula : Prior , quia ſtare coram Deo , quod de templo dictum eſſe manifeſtiſſimum , eſt non eſt , ſedere in Synedrio , & legem docere ; ut taceam plumbeum ſtuporem , ſtare & ſedere eſſe contraria . Puerile & nugatorium . Altera , quod tametſi poſteritas ex filiabus Rechabitarum , & filiis Sacerdotum ſint Sacerdotes , tamen hoc non pertinet ad Rechabitas . Non enim offerent qua Rechabitæ , ſed qua Levitæ & filii Sacerdotum , quia genus matemum habetur pro nullo . Sic *Abraham Zacbuth* משפחת אם אינה קרויה משפחה *familia matris non vocatur familia* . Quid ergo ? Ceſſabit verbum Dei ? Abſit ut putemus . Locus eſt inſignis . Significat ab eo tempore inſtituta fuiſſe primordia corporis Haſidæorum , qui quotidie offerebant in templo , & ab eo unquam recedebant . Per ſe autem non offerebant (non enim erant Sacerdotes) ſed Sacerdotes eorum nomine & quotidie victimas immolabant , ut in Miſna ſcriptum eſt in fine כריתות his verbis citante *Abraham ben Zacbuth* היה מתנדב בבא בן בוטא בכל יום אשם תלוי חוץ אחד אחר יום הכפורים : וזה נקרא אשם חסידים העון הזה : ἦν ἑκουσιαζόμενος Βαβᾶς Βουτᾶ ἑκάστῃ ἡμέρᾳ κριὸν περὶ ἁμαρτίας ἀγνοουμένης πλὴν μιᾶς τῆς μετὰ τὴν ἐξιλασμοῦ · καὶ τοῦτο καλεῖται ὁ κριὸς περὶ πλημμελείας τῶν Ἁγίων , καὶ ὤμνυε κατὰ τοῦ οἰκητηρίου (τοῦ ναοῦ) . *Baba filius Butæ quotidie ſponte ſe damnabat ariete pro peccato ignorato præter diem unam , nempe poſtridie expiationum : Et hoc vocabatur victima Sanctorum pro peccato , & jurabat . Per hoc habitaculum , i. e. Templum* . Non ſolum iſte Baba offerebat , ſed μετὰ τῆς φρατρίας cum toto corpore Haſidæorum , quam confratriam vulgo vocant , Teutones inferiores *Gilde Broederſchap* . Hoc enim ſoli Haſidæi faciebant . Niſi enim iſte Baba fuiſſet ex illo Haſidæorum corpore non contribuiſſes ſumtus ad victimam ordinariam Haſidæorum . Ille erat ex ſtirpe Haſmunai , de quo nequis ſupereſſet , filios ejus extinxit Herodes , ut eſt apud *Joſephum* 475. Idem tamen Rabbinus non filios Babę interfectos , ſed Babam ipſum ait excęcatum ab Herode . Igitur filii Jonadab ſunt ii , qui Haſidęi poſtea vocati , neque a templo recedebant , & alia quę ſupra diximus de Haſidęis , faciebant : ut merito dictum ſit : *Non deficiet vir de ſtirpe Jonadab ſtans coram me* . Stare coram Deo nihil aliud eſt , quam miniſtrare & offerre Deo , & ſanctimonię operari in Templo , ut faciebat illa Anna προφῆτις apud *Lucam* , quæ ſpectabat regnum Dei . Hæc eſt vera origo Haſidæorum abſtemiorum , qui vino carebant , quandiu a templo non recedebant , quemadmodum & Sacerdotes ipſi uſum vini abdicabant , donec in templo operabantur . Hoc ſi vocatur ſecta , omnes igitur , qui vino carebant , & omnem auſterum victum , caſtimoniam , ſanctimoniam , & coatus aliquos ſibi indicebant , erunt Sectarii . Quod hęc omnia non intellexerit *Serarius* , fidem faciunt illa ab eo collecta argumenta in quibus & tempus perdidit , & ſe deridendum lectori propinavit , pręſertim ubi dicit : *Quia non Jonadabitæ , ſed Rechabitæ vocantur , videtur Chammath eſſe ipſe Rechab* . Ineptam conjecturam de Hammath jam diluimus . Quare autem Rechabitę potius , quam Jonadabitę dicebantur , idem eſt quęrere , quare miniſtri templi Levitę potius , quam Kahatitę vocabantur . Et quid non impedit πανουργία , ubi mendacio latebra quęritur ? Pag. 251. (hujus edit. pag. 153.) *Quid quod in S. Jacobi Apoſtoli , qui Juſtus etiam appellatus eſt , nec patronus ei ſacerdos affuit Rechabita , uti refert ex* Hegiſippi lib. v. *Euſebius* . Non magis verum dixit ille *Hegeſippus* , quum hominem de tribu Juda ſacerdotem vocat , quam reliqua omnia , quę in actis paſſionis illius Sancti Apoſtoli exequitur : Quę a nobis diſcutiuntur in *Euſebianis* , ubi hoc temerarium dictum confutatur ; quale illud ejuſdem : εἷς τῶν ἱερέων τῶν υἱῶν Ρηχὰβ υἱοῦ Ραχαβείμ . (Ραχαβείμ) *Filius Rachab , filii Rechabitarum* . Hęc ſunt ad palatum *Serarii* . Rechab ergo aut filius Rechabitarum , δῆτα χρεών . Sic Levi erit filius Levitarum , Seleucus filius Seleucidarum . Pręterea quam ipſe *Hegeſiæ* opus dicat Jacobum fuiſſe Sacerdotem , & ingreſſum in Sancta Sanctorum , ab eo *Epiphanius* ſuſpicatur eum τὸ πέταλον geſtaſſe pag. 56. ἔτι δὲ καὶ ἱερατεύσαντα αὐτὸν κατὰ τὴν παλαιὰν ἱερωσύνην εὕρομεν . διὸ καὶ ἠφίετο αὐτῷ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιέναι , ὡς τοῖς Ἀρχιερεῦσιν ἐκέλευσεν ὁ νόμος κατὰ τὸ γεγραμμένον . οὕτω γὰρ ἱστόρησαν πολλοὶ πρὸ ἡμῶν περὶ αὐτοῦ , Εὐσέβιος , καὶ Κλήμης , καὶ ἄλλοι (nempe Hegeſippus) ἀλλὰ καὶ τὸ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξῆν αὐτῷ φέρειν , καθὼς οἱ προειρημένοι ἀξιόπιστοι ἄνδρες ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὑπομνηματισμοῖς ἐμαρτύρησαν . *Amplius etiam eum priſcum Sacerdotium adminiſtraſſe invenimus . Propterea etiam permiſſum ei fuit ſemel quotannis ſancta ſanctorum ingredi , quemadmodum ſummis*

Sa

Sacerdotibus lex injunxerat. Sic enim & ante nos de eo multi prodidere, ut Eusebius, Clemens, *& alii. Sed & laminam in capite gestare ei licuit, veluti prædicti fide dignissimi viri in suis commentariis testati sunt.* Quod Jacobus cognomine Justus Domini discipulus Sacerdos fuerit & illi non aliter, quam summo Sacerdoti in Adyta ingredi liceret, neque difficile est confutatu & nos in *Eusebianis* satis discussimus. Quod vero ait ab iisdem viris scriptum Jacobum τὸ πέταλον gestasse in fronte (quale summus Pontifex *Exod.* XXVIII. 36.) est σφάλμα μνημονικόν. Hoc enim de Johanne Apostolo, non de Jacobo ab eodem *Eusebio* relatum ex Epistola *Polycarpi* Christi Martyris: ἔτι καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ κυρίου ἀναπεσών, ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς, τὸ πέταλον πεφορηκὼς, καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος. *Et quoque Johannes is qui in pectus Domini recubuerat Sacerdos fuit, laminamque gestavit, & testis, & doctor.* Neutrum concedet, qui sciverit nullum Christi Apostolum Sacerdotem fuisse, & nulli præterquam summo Sacerdoti πέταλον gestare licuisse. Et tamen vetustissimus, & Johannis Discipulus, & sanctissimus Episcopus & Martyr Christi fuit, qui hoc scribit. Quin impii & novatores vocabuntur, qui non credent. *Serarius* etiam absurditatem odoratus, qui mos est Societatis, ita defendit, ut quia in Rechabitarum disciplinam se tradiderit, Rechabita dictus fuit, quæ profecto ineptissima sunt, neque digna quæ confutentur. Infra Jacobum quoque δίκαιον appellatum dicit, quod δίκαιος sit *Chasid* eodem errore quo Rechab δίκαιον a *Suida* dictum legerat. De Essenis, quod pag. 258. (hujus edit. 157.) quæritur, quare eorum mentio nulla in Evangelio, aut Apostolicis scriptis, causam eam puto, quam alibi quoque attulimus, nisi quis meliorem afferat; quod in vicis a celebritate locorum remotissimis habitabant, solos tantum principes suos Hierosolymis habebant, in quibus fuit ille Ἰωάννης Ἐσσαῖος apud *Josephum* Thamnæ præpositus lib. II. cap. 47. Capt. Item ille Ἰούδας Ἐσσηνὸς qui prædixit mortem Antigoni apud eundem lib. III. cap. 19. pag. 405. Deinde quia minime ambitiosum genus erat, neque fraudolentum, ut Pharisæorum, neque impium ut Sadducæorum, propterea non erat Christo negotium cum illis. Pag. 259. (hujus edit. pag. 158.) Notet Lector *Hieronymi* μνημονικὸν σφάλμα, qualia multa apud illum insignem scriptorem. Nusquam enim in libris duobus, neque in priore, quo probatur ἀρχαιολογία Ἰουδαϊκή neque posteriore, in quo confutantur calumniæ Appionis Grammatici, trium illarum sectarum meminit *Josephus*. Exsibilandum prorsus quod pag. 261. (hujus edit. pag. 159.) duo genera Essenorum facit τῶν μὲν τὸ γένος, τῶν δὲ τὴν αἵρεσιν. *Alia quidem genere, aliorum vero hæresi;* quia *Josephus* dixit Ἐσσαῖος ὢν γένος. Est pura puta inscitia. Nam dicitur γένος Ἐσσηνῶν, γένος φαρισαίων, γένος Σαδδουκαίων. An intelligendum de iis, qui non tantum hæresi, sed etiam natalibus Sadducæi, Esseni, Pharisæi essent? *Plautus* dicit *Cynicam gentem, ut Josephus* Σαδδουκαίων γένος. Ideone Cynicorum alios dicemus genere esse, alios instituto? O me cucurbitam, si Credidero. Cap. XI. citat ex *Benjamino* de filiis Rechab. Ego non dubito eosdem esse, quorum meminit *Jeremias*, præsertim cum Benjamin adjicit: הנקראים בני ריכב *ii qui vocantur filii Rechab*. Hoc enim modo indicat notissimos & celeberrimos fuisse. Nulli autem fuerunt præter illos, de quibus *Jeremias*. Sunt igitur ii ipsi. Sed in exilio Babylonico multum mutarunt a castigata illa regula, ut solet accidere iis, qui solum patrium verterunt. Nam profecto puerile est, quod non sine magna Hebraismi inscitia subjicit *Serarius*, non ab antiquo Rechab, sed a curru vocatos esse. רכב cum tzere pro quo in Benjamino Hebraico scriptum est ריכב est nomen proprium, nihil commune habens cum רכב *curru*: quid enim erit בני רכב *filii currus*? Quibus hæc probabit *Serarius*, nisi fungis, aut matulis? Quod ait propter promissum Dei apud *Jeremiam* Rechabitis fu factum oportere aliquot Rechabitas adhuc extare, eosque esse spiritu servientes Deo, id amplectimur; & verum est, atque adeo hactenus desiit nugari; neque enim sumus de illa schola, quæ nihil probare solet, nisi a sociis aut sociorum simiis profectum.

II. Hessæos, quos *Epiphanius* hæres. 10. asserit fuisse Sammaritas, recte negat *Scaliger* cap. XXI. Elenc. Trihæres. Pagina (inquit) eadem 227. (hujus edit. pag. 138.) Essenos quare in Samaritis posuerit *Epiphanius*, neque causam scio, neque si sciam probare possim, non magis, quam quod idem scriptor loquens de illis Essenis Hæres. 10. in fine adjicit: ἀλλὰ καὶ ὅτι ᾠκοδόμει Ἔσδρας τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, ἀξιωσάν τῶν Σαμαρειτῶν συνεπιδῶναι, βοηθεῖν Ἰουδαίοις, καὶ συνοικοδομῆσαι, ἐπετράπησαν ὑπ' αὐτοῦ τε τοῦ Ἔσδρα καὶ τοῦ Νεεμία. *Sed & cum Ezras post reditum ex*

Ba-

Babel civitatem Jerusalem ædificaret, flagitantes Samaritæ sibi etiam ut liceret auxilia sua ædificationi impendere, impediti sunt ab ipso Esdra, & Neemia. Hic primo animadvertendum Esdram ædificasse Hierosolymam. Hoc enim, ut pueri sciunt solius Nehemiæ labor est, qui 72. annis post Esdram profectus est Jerosolymam, & urbis mænia, ac plateas instauravit. Deinde ἀξιωσάντων τῶν Σαμαριτῶν συνεπιδοῦναι βοήθειαν Ἰουδαίοις: confutatur *Nehem.* II. 4. I. 7. VI. 2. denique ἐπετράπησαν ὑπ᾽ αὐτοῦ τε τοῦ Ἔσδρα, καὶ τοῦ Νεεμίου confutatur II. 20. Sed quot ejusmodi sunt in illo thesauro vetustatis rerum Christianarum? Quare cum delectu ille autor tractandus, optime alioqui de literis divinis, deque Ecclesia meritus De Essenis igitur Samaritarum omnino dissentimus ab eo; & præterea quod eos ab Essæis, quos nove Jessæos vocat, diversos facit. Pag. eadem. *A quo forte Sebuæorum nomen, quum Sebah Hebraice septem valeat.* De Sebuęis deque eorum etymo satis alibi demonstratum. Sed quomodo Sebuæi a שבעה deduci possint, magno emerim scire. Pag. 228. (hujus edit. pag. 139.) Male Γουρθηνοὶ pro Γορθαιηνοὶ ut recte est apud *Eusebium* pag. 41. Histor. Eccles. Sine dubio enim γορθαῖος fuit נורתאי ut Δοσθαῖος דוסתאי. ibid. Ἰδιαζόντως τοῖς Ἐσσηνοῖς. Jam hoc anile commentum in fine antecedentis capitis confutavimus. Ibid. (*Osseni*) *illi* στιβαρὸν γένος *& nomen a robore acceperunt; quod Hebraice עזז bozb dicitur. Epiphanius* putavit esse radicale, quum tamen oblitus sui, alibi Ὀσσαίους vocet: Ab עשן igitur, i. e. στιβαρότητος, τοῦτο τὸ στιβαρὸν τῶν Ὀσσηνῶν γένος dictum putavit. Neque de hoc dubitandum hoc in animo habuisse *Epiphanium*. At ab עזז, imo עז עזי *Uzzi* deducitur. Ergo Uzzæi dicerentur. *Vel ut quidam volunt*, a קשה i. e. durum. Quid tibi animi erat, *Serari*, quum scriberes Ossenos a Kasche dictos esse, perinde ut Germani a Rheno? Si hæc non est tua, sed aliorum deliratio, quare ista digna censes, quæ in medium producantur? Dolet mihi alicujus Novatoris commentum non esse. Cum honore enim eum, quæ tua & sociorum civilitas, ac moderatio est, nominasses. Pergit: *Quia neque in Garizitano sacrificabant*. Neque Sebuæi poterant in templo Garizitano sacrificare, siquidem, quod putavit *Epiphanius*, alieno tempore solemnia celebrabant. Quis enim passus esset eos in templo pentecostem hyeme aut autumno celebrare? Sed quomodo hæc, quę Epiphanius in aliam partem interpretatus est, intelligenda sint, jamdudum exposuimus. Nam non persuadet mihi Sebuæos ideo mutasse tempora & solennia, quia irati fuissent Esdræ: καὶ τότε οἱ Σεβουαῖοι διὰ μῆνιν καὶ ὀργὴν μετέθηκαν τοὺς καιροὺς τῶν ἑορτῶν τῶν προειρημένων τὸ πρῶτον μὲν κατ᾽ ὀργὴν τοῦ Ἔσδρα &c. *Et tunc Sebuæi ira & furore commoti trajecere tempora prædictorum festorum* &c. Si erant Samaritani, quare irati fuerunt Esdræ, quem exortarunt (ut quidem vult persuadere *Epiphanius* (ut sibi liceret cum Judæis Jerosolymam ædificare? Quæ quis probabit, præter *Serarium*, & socios, qui ad ostentationem, qua δὴ ἰδίᾳ εἰώθασι omnia talia defendere instituerunt, quemadmodum declamatores quartanam, & calvitium, & ejusmodi ἄδοξα?

III. *Drusius* cap. XX. quærit an Hesseni fuerint cœlicolæ. Hessenorum (inquit) alii erant μονάζοντες, alii κοινόβιοι. Hos existimat quidam cœlicolas vocari in Codice Justinianęo &c. Potest ita esse: tamen alii aliter de his sentiunt, & fortasse cœlicolæ sunt, quos *Benjamin* in Itinerario Samiin vocat, i. e. שאמיין, quorum Synagoga ipsius tempore adhuc erat in Mesraim urbe magna Ægypti. Nam Samaim est cœlum; unde adjectivum, שמי *cœlestis* vel *cœlicola*, quod absque punctis שאמי scribebant, cujus pluralis שאמיין Samiin *cœlicolæ*. Verba *Benjamin* apud interpretem. *Inde in Misraim quatuor itinera conficiuntur, urbem magnam juxta Nili ripas sitam, ex qua toti regioni nomen est factum: in qua Judæi bis mille sunt, in duas divisi Synagogas, alteram Israelitarum, quæ* Samiin *Synagoga dicitur, altera vero Babylonensium* Irhakiin *Synagogam appellatam*, id est עירקיין. *Varius alteri atque alteri mos, & ritus in annuarum lectionum distributione observatur. Quippe Babylonienses consuevere singulis hebdomadis Parassas singulas legere ea ratione, quæ toti Hispaniæ solemnis est, itaque singulis annis legem absolvunt. Israelitenses vero singulas Parassas in ternos ordines dividunt, atque in triennio legem perlegunt. Utrique autem solemni ritu bis in anno simul conjuncti preces fundunt die videlicet lætitiæ legis, & die festo datæ legis.* Quæ dixi, ea velim accipi de cœlicolis Judæis, non Christianis, si modo aliqui Christiani cœlicolæ fuerunt, quemadmodum colligere possumus ex *Augustino*. *Scaliger* cap. XXXI. Elen. Trihæres. Sequitur (inquit) cap. 19. de cœlicolis quorum mentionem fieri apud *Rambam* III. parte cap. 30. *More hannebochim* falsissimo dixit pag. 9. 322. Quærit a nobis de cœlicolis. Respon-

pondeo fuisse Judæo Christianos, addo etiam Massalianos, ipsosque deductos ab iis Judæis, quorum proseuchæ erant ἐν ἀέρι, καὶ αἰθρίῳ τόπῳ *in aere & subdiali loco* qui proprie cœlicolæ dicebantur, & de quibus manifesto *Juvenalis* intelligit, & omnes docti Critici suffragantur.

Nil præter nubes, & cæli lumen adorant

Petronius in nostris Catalectis

Judæus licet, & porcinum numen adoret,
Et cæli summas advocet articulas.

An non satis clare uterque poeta fuisse Judæos dicit, qui cœlum adorarent, & ejus aures advocarent? Qui cœlum adorant, quid aliud, quam cœlicolæ? Ipsos Essenorum portionem fuisse superius a nobis demonstratum est. Ab istis profecti Massiliani, proseuchas, & τόπους ὑπαιθρίους & alios ritus observarunt. Unde merito jungit eos cum Judæis Imperator *Cod. de Judæis & Cœlicolis*. Cœlicolarum Judæorum vetus videtur origo, quamvis nihil de ipsis, nisi ex conjectura adferre possumus: quorum secta ex eo sine dubio profecta, quod per השמים id est per *cœlum* etiam Deum veteres Judæi intelligebant. Unde illud Matth. xxi. 25. *Baptismus Johannis unde erat? ex cœlo, an ex hominibus?* Itaque non mirum illorum a *Juvenale*, & *Petronio*, qui sub Nerone scribebat, mentionem factam fuisse. Illi cum suis superstitionibus, & nomine Cœlicolarum, ac Massalianorum ad Christianismum conversi sunt. Quia fundebant preces in locis sub dio, abeo Cœlicolæ Latinis dicti, a Judæis Massaliani, qui erant Esseni, aut ut diximus, hæresis ab Essenis profecta. Nam Esseni ab Hellenistis ἱκέται vocabantur, quod sane Judaice est Massaliani מצליינאי neque aliter possunt dici. De illis consulatur *Epiphanius* hæres. 80. & *Theodoretus* Eccl. Hist. lib. iv. cap. 10. Isti igitur Cœlicolæ pseudo-Christiani lavacro tincti, iterum ad priscum Judaismum deficiebant, & nomine tenus Christiani Cœlicolarum ritus retinebant. Unde ut dixi, merito titulus novus libri primi Codicis conceptus est conjunctim: *De Judæis & Cœlicolis*. Hoc neque *Serarius*, neque conditor Annalium intellexit.

IV. Scholia Græca (inquit *Drusius* cap. xxi.) de Sicariis *Act.* 21. Ἄλλοι δὲ αἵρεσίν τινα παρὰ Ἰουδαίοις ἱστοροῦσιν εἶναι. *Alii autem hæresin quandam apud Judaos esse prodidere*. Et mox ἄλλοι δὲ Ἐσσηνοὺς σικαρίους ἐκάλουν, ἤγουν ζηλωτάς. *Alii autem Essenos Sycarioo vocarunt vid Zelotas*. Scribit eadem *Theophilactus*, cujus interpres *Laurentius Sifanus* S. V. doctor divinat legendum σεκταρίους, id est *Sectarios*. Sed non est temere discedendum a recepta scriptura, præsertim cum in eo etiam *Suidas* consentiat per Sicarios Pharisæos innui putans. Qua de re diximus lib. iii. Sicarios ex Judæ Galilæi sectatoribus fuisse colligimus ex *Josephi* de bello Judaico lib. vii. cap. 29. Hos etiam Salmaticensis Judæus cum Hessenis confundit. Nihil ergo mirum si a Græcis idem factum. Proprium dogma horum non agnoscere alium dominum quam ipsum Deum. Unde quia Cæsarem nolebant fateri dominum, gravissima passi sunt a Romanis. Hesseni ergo sicarii non omnes, sed qui ex ipsis in sectam Judæ Galilæi transibant; quos etiam a zelo peculiari erga Deum ζηλωτὰς appellarunt.

V. *Scaliger* negat Essenos *Philonis* fuisse Monachos Christianos. Quum maximus (inquit cap. xxix.) *Hieronymus Eusebii* studiosissimus fuerit, merito quis quæsierit, cur ejus de vetustate Monachorum sententiam secutus non sit, adeo ut ne meminerit quidem; qui Essenos *Philonis* monachos Christianorum primos esse, ausus est scribere, & invenit quibus persuaderet. At penitus contraria sunt, quæ accuratior & melior eo *Hieronimus* initio vitæ Pauli Eremitæ scribit: cujus verba omnino huc transcribenda. *Inter multos sæpe dubitatum est, a quo potissimum Monachorum eremus habitari cœpta sit. Quidam enim altius repetentes a beato Elia, & Johanne sumsere principium; quorum & Elias plus nobis videtur fuisse, quam monachus, & Johannes ante prophetare quam natus est. Alii autem, in quam opinionem vulgus omne consentit, asserunt Antonium hujus propositi fuisse caput, quod ex parte verum est. Non enim tam ipse ante omnes, quam ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas vero & Macharius discipuli Antonii, quorum superior magistri corpus sepelivit, etiam nunc affirmant Paulum quendam Thebæum principem istius rei fuisse, quod non tam nomine, quam opinione nos quoque comprobamus*. Atque hæc de Paulo primo Monachorum, qui propter persecutionem sub Decio & Valeriano in remoriora loca Thebaidos secessit; atque hoc fuit illi initium ἀναχωρήσεως, & ille hujus propositi exemplum aliis dedit; ita ut brevissimo tempore multa examina Monachorum Eremum Thebaidis compleverint. Hæc *Hieronimus*. Adversus quæ pertendere, id veritati est præscribere. Ante Paulum enim nullus Remita fuit, nulli κοινόβιοι μονά-

ζῶντες in Christianismo. Eos sane non tacuissent quotquot a *Justino Martyre* viri Ecclesiastici ad *Cyprianum* usque scripserunt. Neque tot examina Monachorum posuerunt esse, quin ut *Tertullianus* loquitur, aliquam contesserationem cum Ecclesiis atque Episcopis haberent. Denique multa de illis testimonia apud Scriptores Ecclesiasticos extarent: At nulla extant; & vetustissimus Scriptor *Tertullianus* satis aperit suo ævo nullas eremicolas fuisse. *Non sumus* (inquit) *silvicolæ, & exules vitæ*. Monachatus igitur ignotum vitæ propositum prisco Christianismo. *Eusebius*, quo nullus Ecclesiasticorum veterum plura ad historiam Christianismi contulit, nullus plura errata in scriptis suis reliquit, nullius plures hallucinationes extant hodie Ἐσσαίους *Philonis* τῆς θεωρητικῆς, καὶ ἱκέτας λεγομένους Monachos Christianos fuisse non dubitat. At o desultoriam judicii levitatem in 8. προπαρασκευῆς non tanquam Christianorum τῶν Ἐσσαίων meminit sed tanquam Judæorum, & quidem antiquissimorum. Postquam enim de lege Mosaica disputavit, ut ostenderet ejus dogmata, dicit ea esse generatim duo, prius κατὰ τὴν ῥητὴν διάνοιαν, alterum κατὰ τὴν θεωρητικήν. Et priori quidam addictam plebem τὸ πλῆθος tantum; posteriorum proceres τοὺς ἐν ἀξίᾳ amplexos fuisse, ex üsque esse quoddam φιλοσοφούντων γένος, qui vocentur Essæi. Denique ibi agitur toto libro de antiquitate Judaismi, non Christianismi. Totius enim libri octavi argumentum est περὶ τῆς κατὰ Μωσέα εὐσεβοῦς πολιτεύματος. De Christianismo nihil omnino. Vides igitur inconstantiam; cui similem licet advertere in plurimis locis, quæ in *Eusebianis* notavimus: at illud in libro primo Hist. Eccles. antequam Christus Cruci affigeretur, auditam vocem ex adytis, *migremus hinc*. Atqui illa vox audita fuit paulo ante bellum Judaicum anno 32. post passionem Domini. Et ipse *Eusebius* in libris Demonstrationis diserte scribit hanc vocem inter prodigia, quæ paulo ante bellum Judaicum exciderant. At *Baronio* placuit hallucinatio *Eusebii*, eamque in suos Annales contulit non sine *Josephi* criminatione, quasi *Josephus* ab *Eusebio* historiam Excidii Hierosolymitani didicerit. Argumenta sane digna, propter quæ *Eusebius* Judaica ad Christianismum conferret; primum quod ἐν μοναστηρίοις Esseni degerent, quod ᾄσματα quædam more Christianorum canerent. Atqui historici Societatis idem de Japponensium Bonziis retulerunt, qui per tot secula etiam ante Christianos viderant ante appulsum Classium Lusitanicarum, & nullo a Christianis Monachis differunt præterquam fide, quod illi sint διαβολολάτραι, *diabuli cultores*. Ergo & Bonzii Japponenses justius Monachi Christiani dici possunt, quam Essæi; nam templa, claustra, peristylia more Christianorum habent, & ἀμοιβαίοις στίχοις ψαλμοὺς συνεξηχοῦσιν, *alteruis versibus cantiones personant*, ut hic in Europa Monachi, & ante centum annos Christianum nullum viderant. Futile argumentum & τῶν μοναστηρίων, & τῶν ᾀσμάτων. Sed quanta est hæc levitas præ illa quam dicam. Essæi plusquam quadringentis annis ante resurrectionem Christi fuerunt, ubique terrarum, & quidem θεωρητικοί, ut ait *Philo*: πολλαχοῦ ἐν τῆς οἰκουμένης ἐστὶ τὸ γένος, ἔδει γὰρ ἀγαθοῦ τελείου μετασχεῖν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Βάρβαρον· πλεονάζει δὲ ἐν Αἰγύπτῳ. *In compluribus autem locis terrarum illud genus hominum est. Oportebat enim perfecti hujus boni participem esse Græciam, aliasque regiones. Abundat autem his Ægyptus*. Igitur erant in Italia, in Gallia. Quomodo ergo in sex aut septem annis plus minus post Resurrectionem Dominicam in tam remotis, tam dissitis locis hoc genus Monachorum Monasteria sua collocant? Qui fieri potuit, ut tam exiguo intervallo temporis in unum hoc Christiani consenserint, ut ex illis aliquot millia non solum μονάζοντες essent sed etiam in remotissimas regiones & in totum orbem disseminarentur? At quin quod in Ægypto primi monachi fuerunt, & eorum, qui in Ægypto erant *Philo* Ægyptius meminit, eo unico argumento *Eusebius* putavit, ab eo tempore ad Antonium Eremitam, monachismum in Ægypto continuatum fuisse: quum tamen ante Paulum Eremitam neque in Europa ulli Monachi fuerint, usque in Palæstina, in qua primus omnium Monachorum fuit Hilarion, ut *Hieronymus* scribit. Nam ut concedamus illos θεωρητικοὺς Ægyptienses Monachos Christianos fuisse, tamen quia θεωρητικοί ubique terrarum erant, cur non & ubique Monachos fuisse concludamus? Nam sæpe plures habuit Palæstina, quam reliquæ urbis regiones. Illa enim propria sedes Essenorum etiam testibus *Josepho* & *Plinio*. Prius ergo fuerunt in Palæstina, quam in Ægypto. Palæstina enim patria Judæorum, & nutricula sectarum Judaicarum. Quod si statim post resurrectionem, quo tempore hæc scribebat *Philo*, in Ægypto erant Monachi Christiani, sine dubio erant in Palæstina, ex qua Judæi Ægyptienses oriundi sunt.

Nam

Nam Palæstina est Judæorum metropolis, Ægyptus colonia. Si Monachi statim post resurrectionem fuerunt in Pastina, quare Scribit *Hieronymus* Hilarionem in Syria, Paulum in Ægypto primum omnium Monachos plantasse? An *Hieronymus* novator, qui *Baronio*, *Bellarmino*, & eorum ὑποφήτῃ *Serario* tam districte adversatur? Quid? an θεωρητικοὶ fuerunt? Atqui *Philo* dicit τῶν θεωρητικῶν vetustissimam originem esse: ἔστι δὲ αὐτοῖς συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν, οἳ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἀρχηγέται γενόμενοι πολλὰ μνημεῖα τῆς ἐν τοῖς ἀλληγορουμένοις ἰδέας ἀπέλιπον. *Habent autem & scripta antiquorum, qui sectæ ipsorum duces existentes, complura monumento in allegorico commentandi genere reliquerunt*. Vides hic τῶν θεωρητικῶν institutum vetustissimum esse, ejusque vetustissimos libros in manibus τοὺς θεωρητικοὺς habuisse. Ante Christum igitur θεωρητικοὶ erant. Quod si θεωρητικοὶ sunt monachi Christiani, ergo non solum monachi ante Christum, sed etiam Christiani. O vanitatem. Prium igitur mentio μοναστηρίων apud *Philonem* percussit mentem *Eusebio*, deinde ut fit, quæ aliquam speciem similitudinis habere visa cum Monachis Christianis, ea magis hominem in sententia sua confirmarunt, ut illa ἀντίφωνα, ὅτι μέλεσιν ἀντιχόοις καὶ ἀντιφώνοις, *quod cantionibus respondentibus, & Antiphonis canebant*: quod faciunt ex antiquo Christiani. Sed ut idem *Philo* ait: πολλοῖς μέτροις καὶ μέλεσι τῇ μὲν συνηχοῦντες, τῇ δὲ καὶ ἀντιφώνοις ἁρμονίαις ἐπιχειρονομοῦντες καὶ ἐπορχούμενοι, *multis metrorum, carminumque generibus nunc simul consonantes, nunc antiphonis concentibus gesticulantes manu & saltantes*. Ecce Theoreticos in suis hymnis saltantes, & digitis gesticulantes. An hoc etiam ad probandum eos Monachos fuisse? *Eusebii* intererat demonstrare. Sed Christiani quidam etiam hodie in Sacris ἐπορχήσει & musicis instrumentis, tympanis æneis, & aliis ejuscemodi perstrepunt, ut Bacchantes putes, qui mos a veteri Ecclesiæ ritu alienus. Responso 107. οὐ τὸ ᾆσαι ἁπλῶς ἐστὶ τοῖς νηπίοις ἁρμόδιον, ἀλλὰ τὸ μετὰ τῶν ἀψύχων ὀργάνων ᾆσαι, καὶ μετὰ ὀρχήσεως καὶ κροτάλων, διὸ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις προαίρεται ἐκ τῶν ᾀσμάτων ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων ὀργάνων, καὶ τὰ ἄλλων τῶν νηπίοις ὄντων ἁρμοδίων, καὶ ὑπολέλειπται τὸ ᾆσαι ἁπλῶς. *Simpliciter canere insipientibus non convenit, sed instrumentis canere, idque cum saltatione & crotalis. Quapropter in Ecclesiis sublatus est ex cantibus ejusmodi instrumentorum usus, ut & aliorum quæ insipientibus sunt convenientia, sed simplex cantio relicta est*: Manifesto προαιρεῖται pro verbo nihili προαίρεται legendum. Proprium Judæorum & legis mortuæ, non vivi Christianismi hæc esse testantur. Sed quid non molitur, ut τοὺς θεωρητικοὺς esse Christianorum Monachos etiam ab invitis exprimat? Sane inter τοὺς θεωρητικοὺς καὶ τοὺς πρακτικοὺς non aliud discrimen est præter illud, quod ἡ θεωρία, καὶ ἡ πρᾶξις constituit. Alios Essenos ab istis separabat κοινοβιότης καὶ ἐργασία: illi enim erant τεχνῖται: isti soli orationi operabantur, unde dicti ἱκέται. Ergo οἱ πρακτικοὶ erant ut λαϊκοὶ, illi vero ut quoddam ἱεράτευμα. Erant ergo & οἱ πρακτικοὶ Christiani quoque. Nam isti θεωρητικοὶ nihil diversum ab illis habebant, præter τὴν ἀκρίβειαν τῆς πολιτείας. Sane si illi Christiani, & Practici quoque Christiani. *Eusebius* sententiæ suæ argumenta auspicato aggreditur: Post illa *Philonis* verba, ἀρχομένους φιλοσοφεῖν ἐξίστασθαι τοῖς προσήκουσι τῶν ὑπαρχόντων. Qui se tradebant cooptandos in ordinem Theoticorum, cedere omnibus facultatibus, easque proximis suis relinquere. Hoc quoque ἕρμαιον arripit *Eusebius*, quod scriptum esse ait in *Actis Apostolicis*, omnes qui fiebant Christiani, vendere facultates suas, earumque pretium ante pedes Apostolorum ponere. Sane multum differt suis opibus relictis ad Essenos venire, aut pretium suarum opum Christianis communicare: Hæc tam differunt quam abjicere, & retinere. Quis non miretur halucinationem? Et tamen non mirantur οἱ μοναχισμοῦ ἀρχαιολόγοι: qui non minore levitate hæc ab *Eusebio* dicta excipiunt, quam *Eusebius* illa non vidit pugnare cum argumento suo, ut vix ullus puer tam contraria sciscere potuerit. Non satis erat ita de literis ludere, nisi majori absurditate illud cumulasset. Verba sunt *Philonis* paulo ante a nobis producta: ἔστι δὲ αὐτοῖς καὶ συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν quæ ut dixi sunt institutiones vetustissimæ τῆς τῶν θεραπευτῶν Ἐσσηνῶν πολιτείας. Ille ita interpretatur, si modo quis patienter legere potest, τάχα δὲ εἰκὸς ἃ φησιν ἀρχαίων παρ' αὐτοῖς εἶναι συγγράμματα, εὐαγγέλια, καὶ τὰς τῶν Ἀποστόλων γραφάς. *Forte autem verisimile, ea quæ dicit penes ipsos esse priscorum scripta, esse Evangelia, & Apostolorum scripta*. Quum illa scriberet *Philo*, nullum adhuc Evangelium publicatum erat. Scribebat enim sub Caligula, & initio Claudii. Certe saltem non omnia quatuor Evangelia scripta erant. Sed age concedamus pertinaciæ jam scripta fuisse. Sane non poterant dici ἀρχαῖα neque τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἐσσηνῶν μνη-

ostendant mihi fautores hujus tam παραδόξου καὶ πιθηκώδους δράματος, an hic mos obtinuerit antiquitus, ut in monasteriis Christianorum fœminæ quoque essent? ut in pervigiliis monasteriorum chorus mulierum cum choro virorum tandem jungeretur, ἐπιθειάζων ἐπορχούμενος, ἐπιχειρονομῶν τῶν βακχευόντων τρόπον, *Deum obtestans saltans, manibus gesticulans bacchantium in modum*. Itane mulieres in monasteriis virorum? Antonius & Hilarion & illi summi viri tot monachorum patres, mulieres in monasteriis adhibuerunt? Summa summarum, solum nomen μοναστηρίου persuasit *Eusebio* reliqua omnia monachis Christianis, ut nomen monasterii eorum habitationi convenisse. Nihil est in toto libro *Philonis*, quo non instituto vetustissimorum monachorum pugnans & contrarium sit. Imo monachorum veterum institutum magis convenit disciplinæ τῶν πρακτικῶν, quam τῶν θεωρητικῶν Essæorum. At quanquam ab homine aliud agente, & prius quam cogitaret, pronunciante, dicta hæc sunt, tamen adeo blandita ut hominibus illi simillimis tam puerilis, tam ridicula sententia, ut nunc non minus pro ea, quum pro Sacrosancto Evangelio acria bella, & velitationes pædagogicæ serveant, & Tartara cœlo misceantur. Sed de erratis *Eusebii*, quæ in omnibus ejus operibus spisse leguntur alibi in *Eusebianis* diximus. Pag. 191. (hujus edit. pag. 177.) *Metra enim reliquerunt ipsis poetæ, & carmina versuum trimetrorum, prosodiorum, hymnorum, parasponddorum, parabomiorum, stasimorum, choricorum, strophis, polystrophisque accurate perfectorum*. Hæc *Philo* quidem, quæ quum Hebraice concipi non possint (Hebraismus enim, Arabismus, & Syriasmus, hujusmodi metra ignorat, ut in *Eusebianis* ostendimus) manifesto ex hoc constat istos Essæos *Philonis* non Hebraice, sed Græce locutos esse, Græce orasse, Græce omnia illa, de quibus *Philo* scribit, obivisse. Ostendit præterea nomen τοῦ ἐφημερευτοῦ pag. 616. ὑποσημαίνοντές τινες τῶν ἐφημερευτῶν, οὕτω γὰρ ὀνομάζειν ἔθος τοὺς ἐν ταῖς τοιαύταις ὑπηρεσίαις *subinventes quidam τῶν Ephæmereuteon. Sic enim eos, qui in talibus ministeriis versantur nominare moris est*. Diserte monet, quum ministrum vocarent ἐφημερευτὴν, tum ab illis hoc nomen excogitatum, tum ea lingua eos usos, cujus illud nomen est, hoc est Græca. Denique Essæi Ægyptienses erant ex Judæis Ægyptiensibus. Hoc enim negari non potest: Illi vero tamen Græce loquebantur; vix de centum unus Hebraice legere sciebat. De quo nos alibi. Quare non mirum si Græco vocabulo potius, quam Judaico dicti sunt θεραπευταί. Cap. XVII. *Christianos Essenos fuisse, negant novatores pene omnes*. Et sane id facerent veteratores, & Zelotæ siquis in illis pudor judicium, & mica salis esset. Hæc satis confutata sunt superiori capite. Certe miseret me *Serarii*, qui tantum laboris, sumserit, ut se deridendum omnibus traduceret. Nam & mediocriter docti deliria hæc confutaverint, & quamvis in hoc capite multa sint inepta, absurda, adversus historiam & fidem veterum scriptorum dicta, tamen quia ex iis, quæ jam proxime disputavimus, facile refelli possunt, nos ab hac porrigine continebimus ungues. Nam tædet ineptiarum, & tempus est ab his facere. Interea siquid quisquiliarum superest, non pigebit ruspantem eas ventilare. Nam reliqua aliis relinquimus. Pag. 297. (hujus edit. pag. 180.) *Theoritici Esseni videntur omnes Christiani fuisse. Hoc enim primo asseverant vetustissimi, optimique autores*, Eusebius &c. Unus *Eusebius* autor est tam crassi, tam anilis erroris. Ceteri hoc duce errarunt. Nos primi omnium hanc *Eusebii* sententiam confutavimus. Sed proximo capite fusius errores alios hujus scriptoris collegimus. Quod dicat alios, quos ipse Novatores vocat, idem sentire, equidem gaudeo, non solum me sapere, & quod sapiam, testes habere, quos neque ego unquam legi, neque ipsi mea legerunt, qui me adolescente de ea re scripserunt. Ibid. *fuisse ipsos genere Judæos:* Quantum ludibrium debet *Serarius*, qui Essenos quosdam genere facit, distinctos ab aliis, libenter refellerem, nisi jam cum cachinno tam stolidum commentum conspuissem. Non pudet vanitatis? Essenos genere, qui nati sunt Esseni. Atqui nullus unquam fuit Essenus, nisi institutus, non genitus. Neque enim unquam aliqui fuere, qui Esseni nascerentur (non enim Esseni connubia jungebant) quemadmodum qui ingenui sunt, oportet eos tales nasci, non fieri. Tunc enim essent libertini; sed hæc supra confutata sunt. Pag. 301. (hujus edit. pag. 183.) *Theoreticos in multis terrarum partibus fuisse, solos practicos circumscriptos Syriæ finibus*. Quamvis ineptissimum hoc sophisma satis eluditur proximo capite, tamen velim *Serarius* respondeat mihi, quare illi quos πανταχοῦ τῆς γῆς *Philo* dicit fuisse, habeant vetustissimos αἱρέσεως suæ ἀρχηγέτας? Quid intra quatuor quinque, aut

sex,

sex, septem annos tantum numerum conficere potuerunt, & per totum orbem colonias, & examina mittere, quomodo ἀρχηγέτας παλαιὰς sectæ suæ dicantur habuisse, *Philone* scribente? Quid est quod magis tam impudens mendacium obtundat? Sed quid adulandum est iis, qui primi pedibus in sententiam *Eusebii* discesserunt, ἐῤῥίφθω κύβος *jacta est alea*, aliquo nobili facinore expediet sese *Serarius*, priusquam causam prodat. Aliter actum est de Monachismo, & de Monachis, nisi cum Christo resurgente natos probemus, aut saltem stultis persuadeamus. Pag. 302. (hujus edit. pag. 184.) *Exortam vero hanc Essæorum istorum disciplinam suo tempore, index ipse* Philo, *dum apud* Eusebium *lib. II. Histor.* cap. 7. *ait* ὃν (τὸν τῆς νομοθεσίας ἀόρατον νοῦν) ἤρξατο διαφερόντως ἡ θρησκεία αὕτη θεωρεῖν. *Quem (semotum ab aspectu divinæ legis sensum) cæpit eximie ipsa hæc religio contemplari*. Nusquam tam similis sui fuit *Serarius*, quam hic: sciens an imprudens, haud temere dixerim. Alterum est confidentiæ, alterum inscitiæ. Ut rem absurdissimam probare possit, Theoreticos sc. ortos eo tempore, quo scribebat *Philo*, duobus hisce astruit, verbo ἤρξατο & nomine θρησκεία. Utrunque apud Philonem innuere nuperos novitios τῶν θεωρητικῶν natales. Religio cæpit τὸν τῆς νομοθεσίας ἀόρατον νοῦν contemplari. Ergo, quia cæpit, tunc quum scribebat *Philo*, cæpit. Rursus ἡ θρησκεία non dicitur nisi de Christianismo. Hic lector non solum Christianus, sed etiam Criticus hoc oraculo *Serarii* potest monitus dicere illud *Ciceronis*. *Namque homines cæci in vita mentibus errant*: utpote qui omnia hæc hactenus ignorarunt, quæ sola *Serarii* divina mens ἤρξατο θεωρεῖν. Quis enim unquam putabit quoties scriptor aliquis utetur Græco ἄρξασθαι, aut Latino incipere statim illud, deque sermo est apud autorem, autoris ipsius tempore cæpisse? Fingamus elegantissimum, accuratissimum autorem *Censorinum* ita scribere. *Quum omnes scriptores dissentirent de primis Palilibus urbis*, Varro *collatis omnium nationum rationibus cæpit verum eruere*. Hoc certe *Censorinus* scribit, quanquam verbo incipere non utitur. Sed ut dixi, fingamus enim ita loqui. An tunc primum, *Varronem* scripsisse dicemus, quum illa commentaretur *Censorinus*? Sed acumen Sophistices non prodet Sophistam neque eum in tam ancipiti lite destituet: non verbum ἤρξατο tantum considerandum, sed nomen ἡ θρησκεία: illud enim proprie dicitur de religione Christiana. Testis locus *Act.* XXVI. 5: ἡ Ἰσραηλιτικὴ θρησκεία, ἡ θρησκεία inquit, est ἡ χριστιανή. Sane non putabam Christianismum tam antiquum, ut multis anni centuriis natales Christi antecederet. Nam sæpe vox ἡ θρησκεία occurrit apud antores, qui ante Christum scripserunt, imo adeo vetus est ut παρὰ τοῖς θρᾳξὶ dictam asserant veteres Critici. λέγεται γὰρ, ὡς Ὀρφεὺς θρᾷξ πρῶτος ἐπιχρυσολογήσει τὰ Ἑλλήνων μυστήρια. καὶ τὸ τιμᾶν θεὸν, θρησκεύειν ἐκάλεσεν, ὡς θρᾳκίας οὔσης τῆς εὑρέσεως. *Dicitur enim quod Orpheus Thrax primus mysteria Græcorum excogitaverit, quodque eo Deum colere* træskevein *appellaverit*, *quasi Thracum existente ea inventione*. Ergo religionis Christianæ non solum nutales priores sunt natali Christi, sed etiam notitia ejus apud Gentiles ante Christum. Locus *Act.* XXVI. 5. ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα φαρισαῖος. *Quoniam secundum exquisitissimam nostræ religionis sectam vixi Pharisæus*. Hic ἡμετέρα θρησκεία est lex Mosis & Judaimus, quod si per illam θρησκείαν intelligitur Christianismus, ergo & ἀκριβεστάτη multo magis erit Christianismus. Est antem φαρισαϊσμὸς ea θρησκεία quam Apostolns vocat ἀκριβεστάτην. Ergo Pharisaismus est Christianismus. Ita enim argumentatnr magister noster *Serarius*. Et postquam visus est satis firma munimenta huic περὶ θρησκείας adeo θαυμαστῆς καὶ παραδόξου sententiæ quæsivisse, peana canit. *Estne apex parvus, & non sublimis potius illustrisque columna illud* ἤρξατο? Sed quisquiliis obruor. Egrediendus hinc sum aliquo modo. Dic, amabo doctissime magister noster quare locum *Philonis* ex *Eusebio* potius citas, quam ex *Philone* ipso? An est ex Novatorum numero *Philo*, cujus tantum nomen nominare, librum tangere aliquis Judex expurgatorius prohibet? Ita est: Lectio codicis *Philonis* nihil ad Monachatus originem facit: *Eusebii* depravatissimus codex facit. Sed, si vacat *Serario*, scribat ad socios Collegii aut Seminarii Romani, ut Codicem Vaticanum *Eusebii* inspiciant. In eo, ita hunc locum conceptum reperient. Ψυχὴν δὲ τὸν ἐγκατακείμενον ταῖς λέξεσιν ἀόρατον νοῦν, ἐν ᾧ ἤρξατο ἡ λογικὴ ψυχὴ διαφερόντως τὰ οἰκεῖα θεωρεῖν. *Animam vero dictionibus insitam invisibilem sensum, in quo rationalis anima cæpit præcipue propria contemplari*. Ita enim sine ulla mutatione codex *Philonis* habet pag. 617. in fine. Ubi ergo ut illa θρησκεία, & quum concesserimus θρησκείαν ibi legi, quis concedet eam duntaxat Christianismum intelligi? Sed infra

tan-

iandem fatetur apud *Philonem* ita legi. Et postquam illum nihil, juvat illa fatalis θρησκεία, saltem inquit, si in *Philone* non est θρησκεία attamen est ἤρξατο: Quid? λογικὴ ψυχὴ ἐκ ἤρξατο θεωρεῖν nisi tempore *Philonis*? *Epicharmi* illud est: νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει. *Mens videt, mens audit*. Nunc scio quare non dixit νοῦς ἤρξατο ὁρᾷν, νοῦς ἤρξατο ἀκούειν. Nondum enim *Philo* natus erat, nondum seculum aureum *Serarium* tulerat, qui hæc doceret. Stultior ne ego, qui has nugas morer, aut confidentior *Serarius*, qui speraverit se fatuos inventurum, quibus hæc persuadeat. Pag. 304. (hujus edit. 185.) concludit τὰς θεωρητικὰς esse Christianos, quia ille ὑποβολιμαῖος *supposititius Dionysius Areopagita* scribens Γαΐῳ μοναχῷ vocat eum θεραπευτὴν & in Canone *Synodi* in *Trullo* 43. τὸν ἀσκητικὸν βίον interpres Latinus vertit *vitam therapeuticam*. Hoc a nobis habet vir ἀνογονομονίστατος *Serarius*, quem pudet profiteri unde acceperit, quod sane adhuc nesciret, nisi ego indicassem. Et tamen quod illa in munimentum sententiæ suæ vafre adducit, hoc nos in confutationem eorum, qui idem cum eo sentiunt, produximus. Nam quia *Eusebius* rem futilissimam, & vanissimam τὰς θεωρητικὰς esse Monachos, *Pseudo-Dyonisio* persuaserat, propterea ille, ut affectaret antiquitatem, καὶ συγχρονισμὸν τῶν Ἀποστόλων usus hoc nomine, & inscitiam & fraudem suam detexit. Nemo adhuc ante nos notaverat illum locum *Dionisii*, nemo indicaverat canonem Synodi de Trullo, quum tamen nemo qui aliquem gustum literarum, & veteris Christianismi habet, non animadverterit suppositum esse illum *Dionysium*. Hoc, inquit *Martinus Del-rio*, alii animadverterant. Ego in nullius unquam scripta incidi, qui de illo *Pseudo-Dionysio* tanquam suppositito meminerit. Hoc tantum scio, neminem esse aliquo gustu literarum, qui non fraudem deprehendat, qui autem id non videat; stipitem, bardum, imperitum, & omnis judicii in literis expertem esse. Quamvis multa in illo scriptore notavimus, quæ ipsius simulationem detegant, nullus tamen est illustrior locus illo, quem de Cajo Therapeuta primi aperuimus, & ex Canone 43. τῆς ἐν Τρούλλῳ illustravimus. Igitur συκίνην ἐπικουρίαν *ficulneum præsidium* adducit *Serarius Pseudo-Dionysii* sui testimonium autores veteratorum suffragiis dignissimi, quem ut *Del-rio* probaret esse antiquissimum, ex eo confirmare nititur, quod *Maximus* monachus id credidit, cujus monachi inscitiam nos satis alibi castigavimus. Eadem pagina incipit homo furere. *Sic monachorum nomen est, & τὰ μοναστήρια, Lutheranis, Chalvinianisque ingratis omnibus supersunt*. Certe ingratiis omnium veteratorum & monasteria, & monachi, & hypocritæ Bonzii sunt etiamnum in Jappan & in Sinarum regione, qui ante Christum erant plusquam his mille annis. Ergo? Nullus scrupulus de vetustate Monachismi superest, quandoquidem & μοναστήρια, & μονάζοντες tot centuriis annorum Christi natalem antecedunt. O inscitiam? Cap. XVIII. omnia vela φιλοψευδίας contrahit, ut doceat meridie non lucere. Hominem insigniter confidentem pudet vaniloquentiæ; quis quæ dicit de *Philone* pag. 306. sine nausea legere possit? quæ voluminum plaustra satis esse possint tam ineptæ disputationi confutandæ? Nam quis non miretur insaniam in illo pag. 307. (hujus edit. pag. 186. *Sed Eusebius* lib. II. Histor. cap. 15.) *Essæorum illorum πᾶσαν ἀγωγὴν, id est totam disciplinam expositam ait: Verum istud πᾶσα seu tota sumendum commode, quoad præcipua morum ipsorum capita, non quoad eorum fidem, aut singula instituta*: Videbat gentem τῶν θεωρητικῶν ex colluvie superstitionum omnium Judaicarum collectam fuisse, neque id facile negari posse. Eos fuisse Monachos ait quoad præcipua eorum capita, non quoad ipsorum fidem, aut singula instituta. Monstra sunt hæc, & insanus sim, si hæc morer, ut & illa, quæ ex *Augustino* de *Philone* adducit, quæ quorsum produxit, nescio. Denique pag. 309. (hujus edit. pag. 188.) quum videat se non posse objectioni occurrere, quod πολιτεία Essenorum nihil aliud esset præterquam quidam ἄκρατος Ἰουδαϊσμὸς, eo tandem confugit, ut dicat simul Christianos, & Judæos fuisse instar illorum *Act.* XXI. *qui crediderunt quidem, sed æmulatores legis erant*. Ego in toto *Philonis* περὶ θεωρητικῶν libro nihil nisi mere Judaicum, superstitiosum, etiam aliquando impium, καὶ περίεργον video. An suos Monachos tales velit esse *Serarius*, ipse viderit. Ego scrio neque Paulum primum omnium μοναζόντων neque τὸν καρτερικώτατον Hilarionem, neque θαυμάσιον Antonium tales fuisse: neque Paulum tantam injuriam instituto suo ab *Eusebio* fieri passurum, si eodem tempore ambo vixissent: imo quæ fuit φιλαλήθεια Pauli primi Eremitæ atque eruditio, si convenisset *Eusebium*, non dubium est, quin αὐτῷ κατὰ πρόσωπον ἂν ἀντέστη *ipsi in faciem restitisset*, quod non veritus fuisset puritatem Christianismi vetu-

stissi-

ſtiſſimorum Eſſenorum ſpurcitiis inquinate. Si igitur credimus *Serario*, a ſpurciſſimis ſordium, ſuperſtitioorum, Judaiſmi ſontibus Monachatus derivatus eſt, idque quadringentis annis ante Chriſtum. Tanta pietas eſt hominis in ſuos Monachos, tanta de illorum vetuſtate eruditio. &c. Andi aliud Chriſtiane lector divinam *Serarii* interpretationem. Philonem *Judaica phraſi Chriſtianorum ſabbatha, id eſt dies Dominicas, & quadragintadiale jejunium, quod a quinquageſima plerique inchoarunt olim, & vigilias Chriſtianas, & ſacram Pentecoſten deſcripſiſſe*. Ergo quot erant πεντηκοντάδες in anno, tot in anno quadragintadialia jejunia veteres Chriſtiani celebrarunt. Sunt autem ſeptem in anno Eſſenorum πεντηκοντάδες, ſeptena ergo quadrageſimalia, quinquageſimalia jejunia veteres Monachi obſervarunt. Quid non facit acumen ſocietatis? Montanus tres quadrageſimas obſervandas eſſe ſciſcebat. Adverſus illud dogma Hieronymus ad Marcellam: *Nos autem quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum tempore nobis congruo jejunamus: illi tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint ſervatores, non quod & per totum annum, excepta Pentecoſte, jejunare non liceat, ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre*. Quid dicis hic *Serari*? An prius Chriſtianos omnes ſeptena in anno jejunia celebrare dices, & a poſteritate hoc caſtigatum fuiſſe? Dic quidquid in buccam. Nullum ſophiſma te unquam a juſta objurgatione vindicabit: Scis ab omnibus Eccleſiis, præter Latinam, quaterna jejunia obſervari, ſed tria poſteriora recentioris inſtituti eſſe, ſolum vetuſtum eſſe, quod per 40. dies ante Paſcha obſervatur. Pag. 310. (hujus edit. pag. 188.) *Idque c. 17. indicat* Euſebius Philoloniana jejunia, *Pentecoſten referens, ad eas exercitationes αἳ κατὰ τὴν τῆς* σωτῆρος &c. non opus referre, quæ ſupra in illum locum *Euſebii* adduximus, in quibus hoc ejus ſomnium confutavimus. Ibid. Philo *enim τὴν ἡμεροβαπτισμὸν Theoreticis nunquam aſcribit, multo minus* Joſephus, *qui ut ſupra dixi, de ſolis tractavit practicis*. Nuſquam ſubtiliorem ſeſe oſtendit *Serarius*; Quid magiſter noſter, ſiquid ad auſteritatem vitæ, ad ἁγνείαν, & ad ἄσκησιν accurate a practicis obſervatum fuit, idne putas ab illis Theoreticis, qui ſeveriores erant, minime obſervatum fuiſſe? Sane ſiquid ſapis, tuum eſt ſcire, quum quis a ſevera re... ad ſeveriorem tranſit, eum non ...tare quæ recte a priore inſtituta ſunt, ſed potius augere, intendere: & non recte facta alius regulæ damnare, ſed ea ſtrictius obſervare. Et certe hic ſi uſpiam, judicium in te requiro. Carthuſiani ſe Benedictinos dicunt, nec quæ recta ſunt apud Benedictinos mutarunt, ſed potius auxerunt, intenderunt, & ſeverius inſtituerunt. Hoc tu nos non docebis. Nam hoc ſcivimus, antequam te Novatores dormire non ſinerent. Ergo ſi bis in die Eſſæi practici lavabant, quod quidem diſerte *Joſephus* oſtendit, non ſolum quia id ad ἁγνείαν pertineret, Theoreticos feciſſe neceſſe eſt, ſed etiam quia practicis meliores videri volebant, eadem pluries quam Practicos, feciſſe; quod ſane faciebant; nam & quoties alvum egererent, eos id feciſſe non ignoras ex *Philone*. Atque in hoc te nullo judicio fuiſſe, quum hæc ſcriberes nemo niſi malignus eſt, negare poteſt. Ut in hoc judicium, ita in hoc, quod dicam peritiam requiro. Nam cur de quotidiano Baptiſmo teſtes adducimus Eſſenos, quaſi non omnium Judæorum id fuerit proprium, certe qui eorum? רבית בתורה obſervabant. Hodie in Palæſtina multi id non ſemel, ſed crebro in die faciunt. Mahumetani hactenus obſervant, eoque nomine lacus inſtituunt, inſtar piſcinarum, quas veteres Romani faciebant. Item quæ Judæi ad eam rem, quæ in Thalmud vocantur מקואות Arabibus & Syris ברכה. Poſt orationem, cujus carmen legitime conceptum habemus, in illos lacus ſeſe impetu jaculatur, & non prius quam ubi ſatis puri ſibi eſſe viſi ſunt, inde ſeſe proripiunt. Non eſt proprium Eſſænorum ἡμεροβαπτισμὸς ſed omnium veterum Judæorum, qui meliores aliis videri volebant. Qui Phariſæi quotidianarum, illarum ablutionum ſtudioſi erant, & fortaſſe, quæ erat illorum ambitio, pluries quam Eſſeni in die abluebantur. Rurſus tam Phariſæi quam Eſſeni componebant ſe ſe ad caſtimoniam ſacerdotum. Sacerdotes quamdiu in templo in ſtatione ſua ſive ἐφημερίᾳ operabantur, vino carebant, decimas & תרומות non prius edebant, quam totum corpus in illis מקואות abluiſſent. Omnia hæc alii omnes faciebant, qui ſanctimonia præſtare aliis volebant. Nam & major pars Phariſæorum, & omnes Eſſeni, temeto carebant, & utrique in die ſæpius abluebantur, certe ad menſam nuſquam niſi βαπτισθέντες accedebant. Quia multi hæretici multa Judaiſmi, a quo ad Chriſtianiſmum tranſierant, veſtigia retinuerunt, alii alia ex eis οἱ ἡμεροβαπτισταὶ ab illis quotidianam ablutionem didicerunt. Si igitur Eſſeni

veri

veri Monachi fuerunt, omnino id quod Esseni erant, fuerunt, ἡμεροβαπτισταὶ, διςημεροβαπτισταὶ, τετραημεροβαπτισταὶ, Sabbatarii, Judaismi medulla, & alia: ita ut secundum *Serarium* & alios, quibus adulatur monachorum prima origo omnium superstitionum Judaicarum cloaca fuerit. Pro coronide hujus disputationis accipe verba *Philastrii Esseni qui monachorum vitam exercent, escas delitiosas non sumentes, nec studium in vestimentis gerentes, nec possidentes aliquid, lectioni autem & bonis operibus insistentes, in locis etiam separatis habitantes, Christum autem Dominum Dei filium non expectantes, neque in lege atque Prophetis eum Dominum agnoscentes annunciatum, sed ut Prophetam aut justum hominem solum.* Hæc divinitus *Philastrius*, qui monachos Christianos non agnovit, sed monachorum tantum vitam exercuisse, & in Christum non credidisse. Arrige aures *Serari*, qui quum hæc *Philastrina* produceres, tam bona fide fuisti, ut ultima præterires, quia omnia tua argumenta suffodiant; & ut uno verbo dicam, totum hoc testimonium adversus te est, ut mirer te tui adeo oblitum, ut & priorem partem adversus te produceres, quemadmodum illa *Nili* quum citares, quid tibi mentis erat? *Essenos habuisse quidem mores similes moribus monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profecisse sanctos mores.* Certe *Philastrius* & *Nilus* novatores sunt, qui *Serario* non suffragantur. O jocularum pertinaciam. Pag. 311. (hujus edit pag. 189.) *Ineptissime* Scaliger, *quia inquit, erant ἡμεροβαπτισταὶ novi baptismi autores Donatistis fuerunt* &c. Sed oro te, societatis τὰ πρῶτα quid reprehendis in nobis Negas Essenos ἡμεροβαπτιστὰς fuisse? Certe nisi prorsus stipes & fungus es, hoc satis tibi probatum est, nisi impudens, hoc negare non potes. Quid igitur reprehendis? Tu nihil hactenus, nisi stulta, vana, delira, hæretica effutivisti, & ego pœnas dem, non tu? Non profecto ita erit: Sed si tibi tantum judicii fuisset ad aliena scripta examinanda, quantum confidentiæ est ad bonos infestandum, non περὶ ἡμεροβαπτισμοῦ τῶν θεωρητικῶν quod negare asininum est, nos reprehendisses, sed a nobis majorem cautionem de Donatistis exegisses, qui nihil pertinent ad Essenorum ἡμεροβαπτισμῶν. Non enim Donatistæ ἡμεροβαπτισταί, sed ἀναβαπτισταὶ fuerunt; utpote qui fuerint portio aut lacinia Novatianorum, qui baptizatos iterum baptizabant: in qua sententia primum fuerat *Cyprianus*, quam deinde castigatus ab orthodoxis, præsertim ab Ecclesia Romana, damnavit. In hoc debebas inquirere, non in ἡμεροβαπτισμὸν quem non Essenis peculiarem, sed omnium Hebræorum communem fuisse ostendimus, tantum abest ut non Esseni ἡμεροβαπτισταὶ fuerint. Itaque non mirum si dixisti falsum simpliciter *Scaligerum* affirmasse. Simpliciter affirmare vocas, quod tot argumentis confirmavimus? & quibus con firmatis omnes illæ mendaciorum machinæ, quas monstro illi Judaici monachatus adstruendo comparasti, subruuntur, & tam fluxas se esse ostendunt, quam fuit istud judicium tuum, ex quo incunabula Christianismi ex colluvie Judaismi deduxisti, pro quo sane magnam gratiam a monachis iniveris, quum scirent se te autore statim a Christi resurrectione ἡμεροβαπτιστὰς superstitiosos, Sabbatharios, Sebuæos, & aliud quidvis potius, quam veros Christianos fuisse. Præclare meruisti de *Hieronymo*, quem non expressis quidem verbis, sed ex consequentiis mentitum facis, qui dixit Paulum primum eremitam, patrem monachorum fuisse, ante illum nullum in Ægypto, ne alibi quidem extitisse. Hoc satis disputatum a nobis alibi, si modo ea capere potuisti. Eadem pag. *Quæ vero patria, & avita Philosophia nisi Judaica?* Ridiculus homo es. Quis hoc negat? Ergo sunt veri Judæi. At tu paulo ante negabas alterum Essenorum genus esse Judæos. Quid vis ergo? Hoc plane contra te facit, quemadmodum illa quæ sentiebas tibi objectum iri & quæ omnino sententiam tuam eludunt, τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἀρχηγέται *Sectæ ipsorum antistites*. Si verum quod dicis, οἱ ἀρχηγέται τῆς αἱρέσεως αὐτῶν, ii erunt Apostoli. Christianismus quos ἀρχηγέτας habuit præter Apostolos? Cui convenit illud, quod hæc verba antecedit, συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν quæ Evangelia & scripta Apostolica interpretatur *Eusebius*? Quare non sequeris hic *Eusebium*, & potius priorum seculorum Judaismi esse commentarios vis, quod verissime a te (rarum tibi & sociis) dictum est. Sed non vides contra te productum a te esse? Negas eos Judæos veros fuisse, sed novos Christianos; deinde illis attribuis vetustissima commentaria Judaismi. Deum immortalem qualis polypus quot colores induisti? Illud testimonium quod hic citas ex *Philone* manifesto confidentiam tuam arguit, levitatem *Eusebii* eludit. Antiquitus θεωρητικὸς fuisse, non oriente Christianismo per totum terrarum orbem tanquam fungos ex noctur-

M na

na plavia ortos, tam repente extitisse. Certe nisi postquam statim occurrit sententiæ *Eusebii*, & objectionibus aliis, quæ ex verbis *Philonis* educi possunt: quas nudas destituit, & se inermem jugulandum exposuit. Denique quicquid ille pag. 312. & sequenti adducit, omnia contra illum faciunt, & tamen ante victoriam palmarium petit, Illa certe non uno verbo confutari & exibilari possunt, Hoc aliis relinquimus.

CAPUT XV.

I. *Esseni moribus Phythagoreis similes*. II. *Fato & Deo omnia adscribunt, liberum tamen arbitrium concedunt*. III. Φιλάλληλοι. IV. *Pietate*. V. *Continentia, & temperantia*. VI. *Cœlibatu*. VII. *Spontanea paupertate, & bonorum communione*. VIII. *Tolerantia & constantia celebres*.

I. Josephus lib. xv. cap. 13. asserit Essenos Pythagoreis similes fuisse. οἱ παρ' ἡμῖν ἐσσαῖοι καλούμενοι, γένος ἐστὶ διαίτῃ χρώμενοι, τῇ παρ' ἕλλησιν ὑπὸ Πυθαγόρου κατὰ δεδειγμένῃ. Et lib. XVIII. cap. 2. Ζῶσι οὐδὲν παρηλλαγμένως ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἐμφέροντες δακῶν τοῖς πλείστοις λεγομένοις. *Scaliger* cap. xx. *Elench*. Cap. IV. (inquit) pag. 200. (hujus edit. pag. 122. 123.) ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἐμφέροντες δακῶν τοῖς πλείστοις λεγομένοις. *Maxime similes iis, qui apud Dacos* Plisti *nominantur*. *Abraham Ortelius* ὁ μακαρίτης vir singulari probitate, primus odoratus est esse Ctistas *Strabonis*. *Ctistas* (inquit) Strabonis *puto ex Abiorum genere*. Quo nihil verius est. Sed πλεῖσται non est nauci. Leguendum igitur apud *Josephum*. Δακῶν τοῖς πολισταῖς λεγομένοις. Idem enim πολισταὶ qui κτίσται. Omnes Scythæ & Thraces antiquitus νομάδες erant, in plaustris degentes. Primi inter illos φιλοσοφοῦντες quiaam vicatim & oppidatim cæperunt habitare, qui ab eo πολισταὶ & κτίσται dicti, quum tamen Ἄβιοι in quorum finibus habitabant, palabundi viverent, quod eorum nomen indicat. Tamen hoc cum Hippomolgis, & Galoctophagis confundi scribit *Strabo*. εἶναι δέ τινας τῶν Θρακῶν, οἳ χωρὶς γυναικὸς ζῶσιν, οὓς κτίστας καλεῖσθαι ἀνιερῶσθαι τε διὰ τιμὴν καὶ μετὰ ἀδείας ζῆν, τούτους δὲ συλλήβδην ἅπαντας τὸν ποιητὴν εἰπεῖν

---- Ἀγαυοὺς Ἱππημολγοὺς
Γλακτοφάγους, Ἀβίους τε δικαιοτάτους ἀνθρώπους.

Tharces qui sine uxore vivant, qui Ctistæ vocantur, eosque consecrari propter gloriam, & secure vivere, atque hos summatim omnes a Poeta dici.

---- Admirabiles Hippomolgos
Lactiphagos & Abios, queis non justiores alii.

Ideo *Tertullianus* hæreticos extorres Ecclesiarum ubique terrarum palabundas comparat Abiis istis, Nomadico generi haminum cap. 42. de Præscriptionibus Hæret. *Plerique nec Ecclesias habent*. *Sine matre, sine sede, orba fide, extorres, quasi Abii late vagantur*. Ubi ineptissime editum, *quasi sibi late vagantur*. Quid proclivius, quam ex literis Si literam A formare? Quid clarius hac emendatione? Quid præposterius judicio quorumdam ὀψιδῶν, qui reprehendunt? Pag. 281. *Esset autem hac adhuc illustrior comparatio, si pro Plistis illis reponeretur Ctistas*. Nimis receditur a vestigiis corruptæ lectionis, si ἀντὶ τοῖς πλείστοις legamus κτίσταις. Igitur πολισταῖς verissimum. Sed *Serarius Ortelii* nomen præterivit, qui primus indicavit. Quod περὶ κτίστου postea disputat, & quod *Suetonius Masgabam* κτίστην ab Augusto dictum ab alia causa, quam ex ratione vulgari, vellem nobis explicasset. Quid enim velit nescio. *Josephus* e præstantissimo historico *Hermippo* refert, quemadmodum cum Judæis versatus sit Pythagoras, ab iisque præclara non pauca didicerit, ad suosque transtulerit: Πυθαγόρας ὁ Σάμιος ἀρχαῖος ὢν, σοφίᾳ δὲ καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ πάντων ὑπειλημμένος διενεγκεῖν τῶν φιλοσοφησάντων, οὐ μόνον ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν, δῆλός ἐστιν ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγενημένος. Et postea. Ταῦτα δὲ ἔπραττε, καὶ ἔλεγε, καὶ Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος, καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτόν. Idemque testatur in lib. 1. de bono Pythagoricus *Numenius*; & ex eo lib. 1. contra *Celsum Origenes*.

II. Fato omnia adscribunt teste *Josepho* lib. XIII. cap. 9. τὸ τῶν ἐσσηνῶν γένος, πάντων τὴν εἱμαρμένην κυρίαν ἀποφαίνεται, καὶ μηδὲν ὃ μὴ κατ' ἐκείνης ψῆφον ἀνθρώποις ἀπαντᾷ. *Esseni fatum rerum omnium dominum constituunt, & hominibus omnia fato contingere censent*. Quod cum videatur difficile (inquit *Serarius* cap. 4. lib. III.) duas attuli expositiones in lib. 1. *Macch*. cap. 9. fol. 736. quarum posterior, quam præferebam, fuit, *fati nomen* significare perpetuam, constantemque Dei legem, quæ omnia gubernaret, sed secundum naturæ, quam ille rebus indidisset, cujusque conditionem, ita ut nulla hominum libero arbitrio vis inferretur, potestque eadem confirmari expositio, primo ex eo, quod lib. II. Capt. cap. 12. ubi omnium dili-

diligentissime horum institutum percensset, uti paulo post dicam, nullam facit *fati* mentionem; deinde quod eodem loco quædam iis dicit αὐτεξούσια, quæ sc. iis a majoribus libera relinquebatur, multo magis a Deo. Tertio quia lib. XVIII. cap. 2. idem *Josephus*: ἐσσηνοῖς ἐπὶ μὲν θεῷ καταλείπειν φιλεῖ τὰ πάντα ὁ λόγος. Distinguere autem *Josephum fato & Deo* aliquid adscribere, colligi potest ex lib. II. Capt. cap. 12. ubi Pharisæos ait cuncta fato adscribere & Deo. Quarto quia diserte liber Apostolicarum constitutionum sextus cap. 6. cum Sadducæos, & Masbothæos nominasset, Pharisæisque fatum, ut supra etiam dixi, tribuisset: *Ab his* (inquit) *omnibus segregarunt sese Essæi, qui patrios ritus servant*. Quinto denique, quia sic Pythagorei fatum statuebant, ut ex *Laertio* lib. VIII. potest intelligi. Et in hoc aliqua jam Essenorum, & Pythagoreorum elucet similitudo, quæ pluribus aliis adhuc elucebit.

III. Hesseni φιλάλληλοι. *Josephus* lib. II. Cap. cap. 12. Ἰουδαῖοι μὲν τὸ γένος ὄντες, φιλάλληλοι δὲ καὶ τῶν ἄλλων· οὗτοι τὰς μὲν ἡδονὰς ὡς κακίαν ἀποστρέφονται &c. *Eusebius* lib. IX. Προπαρασκ. hunc locum ex *Porphyrio* laudans eodem modo illum distinguit. Ceterum videtur *Rufinus* usus fuisse codicibus in quibus ille sic distinctus erat: φιλάλληλοι δὲ. καὶ τῶν ἄλλων πλέον οὗτοι &c. ut illud πλέον referatur ad sequentia. Verba *Rufini*. *Gente quidem Judæi, verum inter se mutuo amore conjunctissimi; & qui præter cetera voluptates quidam quasi maleficia vitarent*. Hanc distinctionem juvat aliquantum copulans καὶ quæ in textu Græco, ut vidisti. Mihi ea non adspernanda videtur. Sed nihil statuo: Hactenus *Drusius*.

IV. Pietate in Deum maxime celebrantur. *Abraham Zachuth* 227. יש לרם עניה ויראת אים. Præditi sunt mansuetudine, ac timore Nominis, id est Domini. Timor Domini nihil aliud est quam pietas Εὐσέβεια. *Josephus*: πρός γε μὴν τὸ θεῖον ἰδίως εὐσεβεῖς: *præcipue circa Deum religiosi sunt*. Sequitur in *Josepho*: πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν ἥλιον, οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων, πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχὰς ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι, μετὰ ταῦτα πρὸς ἃς ἕκαστοι τέχνας ἴσασιν ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν διαφίενται. *Eusebius* addens. *Nunque ante solis ortum nihil profani loquuntur, sed ei patria quædam vota celebrant, quasi ut oriatur precantes. Deinde ad quas venerunt singuli artes a curatoribus dimittuntur*. *Scaliger* cap. XX. Elench. Omnibus (inquit) *Serarii* ambagibus remotis Esseni adorabundi ad Solem orientem convertebantur, & nescio quare hæc fucare nititur Theologus. Luce enim clariora sunt verba *Josephi*. ὡς μὴ τὰς αὐγὰς ὑβρίζοιεν τοῦ θεοῦ, *ne radios Dei contumelia afficerent*. Quamvis Judæus, tamen loquitur ut Græcis Græce scribens. Græcis enim ἀνίσχοντος θεοῦ *en Exoriente Deo*, nihil aliud est, quam ἀνίσχοντος ἡλίου, *exoriente sole*. Ea quoque satis confirmant eos preces ad solem concepisse, imo solem ipsum orasse, ὥσπερ ἱκετεύοντες. Quis negabit nisi qui Græce nescit? Quo tot pædagogica argumenta? Quo ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον *in lenticula unguentum*? Hoc quum facerent Essæi, ex illis orti sunt Σαμψαῖοι, qui & ἡλιογνῶσται. Hoc factum tam Essenorum, quam Sampsæorum est adversus institutum legis divinæ *Ezech.* VIII. 16. Porta enim Tabernaculi spectabat, solem Sancta Sanctorum illi opposita conversa erant ad occidentem. Unde necessario ad occidentem adorabant. Quod ea causa fecit Moses, ne si ad solem conversi adorarent, Solem ipsum potius, quam Deum adorarent, quod etiam diserte divino opere suo Arabico More Hannebochim disputat *Rambam*. Christiani vero ne viderentur judaizare, ad solem orientem orabant, neque tantum ob eam causam, sed quia Christus a prophetis vocatus est ἀνατολὴ *Luc.* I. 78. et recte verterunt septuaginta, *Hierem.* XXIII. 5. *Zachar.* III. 8. VI. 11. Ubi Hebraice est צמח. Unde Judæi horoscopum id est locum orientis in themate Genethliaco vocant צמיחה, hoc est ἀνατέλλοντα. Vox Hebraica duo significat, *Germen*, & per secundam notionem ἀνατολὴν. Qui verterunt *germen*, imperite faciunt, tuto dicere, neque mentior contra veronem Dei. τὸ ἀπαύγασμα id est *splendorem* quod est in Epistola ad Hebræos, Syrus Paraphrastes vertit צויצא. Christum ἀνατολὴν vocatum ter aut quater apud *Justinum* leges. *Tertullianus* Apologetico ait, Gentiles putasse Solem a Christianis adorari, quod ad Orientem conversi precarentur. Cap. XVI *Alii plane humanius & verisimilius solem credunt Deum nostrum. Ad Persas si forte deputabimur (licet solem non linteo depictum non adoremus) habentes ipsum ubique in suo clipeo. Denique inde suspicio, quod innotuerit nos ad orientis regionem precari*. In quæstionibus perperam *Justino* attributis quæst. 118. διὰ τί ὡς σεμνὸν ἔργον τες, καὶ οἰκητήριον θεῖον τὸ πρὸς τὸ ἡλιακὸν κλίμα νομίζοντες, ἐν αὐτῷ ἀφοσιοῦντες τὰς ὕμνους καὶ τὰς προσευχὰς τῷ θεῷ ἀναπέμπομεν. *Cur tanquam opus veneratione dignum, & quasi habitaculum divinum esse existi-*

M a man-

mantes Solis clima illud intuentes hymnos precesque Deo offerimus? Vide responsum, ubi causa diversa a nostra redditur. *Clemens* VIII. Strom. πρὸς τὴν ἑωθινὴν ἀνατολὴν αἱ εὐχαί. Frustra vero torquet se in defendendis Essenis *Serarius* quod solem neget eos adorasse. Certe plus videntur adorasse, quam contra, ex verbis *Josephi*. Neque ulla alia causa fuit, quare ad templum non admittebantur, nisi quia quædam hæretica habebant, adorare ad orientem, victimas non mactare, & alia. Ideo hæretici erant. Quod nescio an animadverterit *Serarius*; aut quia hinc Monachorum originem repetit, an propterea illud dissimulaverit, equidem dubito. Certe in sequenti cap. v. ubi id argumentum tractatur, hoc non tangit. In versu *Juvenalis* legendum:

---- *Et cœli lumen adorant.*

Ut recte olim *Canterus* correxit. Nam *Serarius* ridicule citavit, nullo sensu.

V. Ἐγκράτειαν *Xenophon* ait τῆς ἀρετῆς εἶναι κρηπῖδα hoc est *Continentiam virtutis fundamentum esse*. Quid Hessæi? τὴν δὲ ἐγκράτειαν, ait *Josephus* in Judaicis, καὶ τὸ μὴ τοῖς πάθεσιν ὑποπίπτειν ἀρετὴν ὑπολαμβάνουσιν id est interprete *Rufino*. *Continentia vero servare, neque cupiditati sucumbere, virtutem maximam ducerent*. Plus dicit quam *Josephus*. Forte legit ἀρετὴν μεγάλην. Continentiam exercebant etiam a cupiditate lucri. *Abraham Zachuth*. *Moribus erant praditi optimis, odio habentes lucrum & custodientes seipsos a scortatione*. Ceterum odit lucrum, qui dat operam, ne lucro dedita sit mens ejus, sive qui imperat cupiditati lucri. Id Græci dicunt ἐγκράτειαν αὐτῶν κέρδους. Cupiditati non sucumbere, vel potius affectus domare signum est fortitudinis. *Ben Zoma*. *Quis fortis? qui domat affectus suos*. Hebraice: הכובש יצרו *qui subigit figmentum suum*. Posses vertere: *Qui imperat cupiditati*. Hæc *Drusius*. A voluptate vel maxime abhorrebant: τὰς ἡδονὰς ὡς κακίαν ἀποστρέφονται. *Josephus* Capt. lib. 11. cap. 12. Hoc idem profitebantur Pythagorici teste *Justino* lib. xx. cap. 4. *Laudabat quotidie virtutem, & vitia luxuriæ contemnebat, casusque civitatum hac peste perditarum enumerabat; tantumque studium ad frugalitatem multitudinis provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos in optimem frugam conversos fuisse incredibile videretur*. Et *Cicerone* lib. de senectute, ubi laudatur hæc Pytagorici Architæ Tarentini oratio *Nullam capitaliorem pestem, quam voluptatem corporis, hominibus a natura datam cujus voluptatis avidæ libidines, temere & effrenate ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum eversiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci; nullum denique scelus, nullum malum facinus esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret: Stupra vero & adulteria & omne tale flagitium, nullis aliis illecebris excitari nisi voluptatis. Cumque homini sive natura, sive quis Deus nihil mente prestabilius dedisset, huic divino muneri ac dono nihil esse tam inimicum quam voluptatem. Nec enim libidine dominante, temperantiæ locum esse, nec omnino in voluptatis regno virtutem posse consistere: quod quo magis intelligi posset, fingere animo jubebat, tanta incitatum aliquem voluptate corporis, quanta posset maxima, nemini censebat fore dubium, quin tandiu, dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione consequi posset: quocirca nihil esse tam detestabile, tamque pestiferum quam voluptatem; siquidem ex quum major esset, atque longinquior, omne animi lumen extingueret.*

VI. Hesseni, alii coelibes, alii uxores ducebant. *Abraham Zachuth*. *Divisi sunt Hessæi in duas secta*. (*Josephus* τάγματα vocat, ejus interpres vetus colleggia) quoad conjugium. *Secta una ex illis ducunt uxores; ad conservationem speciei, postquam probavarint eas tribus annis, si aptæ sint ad pariendum, quod cognoscunt ex ratione menstruorum, Ceterum quando gravidæ sunt non congrediuntur cum eis amplius, ut ostendant se ad conservationem generis humani, non ad voluptatem duxisse. Et secta ex illis non ducunt uxorem omnino, quia putant non inveniri fœminam, quæ custodiat fœdus mariti sui perfecte*. De his *Josephus* Capt. lib. 11. cap. 12. καὶ γάμου ὑπεροψία παρ' αὐτοῖς, τοὺς δὲ ἀλλοτρίους παῖδας ἐκλαμβάνοντες ἁπαλοὺς ἔτι πρὸς τὰ μαθήματα, συγγενεῖς ἡγοῦνται καὶ τοῖς ἤθεσι τοῖς ἰδίοις ἐντυποῦσι τὸν μὲν γάμον καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ διαδοχὴν οὐκ ἀναιροῦντες, τὰς δὲ τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι, καὶ μηδεμίαν τηρεῖν πεπεισμένοι τὴν πρὸς ἕνα πίστιν. *Rufinus* interpres. *Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos vero filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt; non quia conjugia, vel humani generis successionem censeant perimendam, sed quia cavendum putant intemperantiam fœminarum, nullam earum uni viro fidem servare credentes*. *Prinius* lib. v. cap. 17. *Gens* (Essenorum) *sola, & in toto orbe præter uxores, mira sine ulla fœmina, omni venere abdicata. Per seculorum milia (incredibile dictu) gens*

æter-

æterna est, in qua nemo nascitur. In diem ex æquo convenarum turba renascitur, longe frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitabat: Et paulo post. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia. Similia docet *Solinus* cap. 35. *Interiora Judææ quæ occidentem contuetur, Esseni tenent, qui præditi memorabili disciplina, recesserunt a more gentium universarum, majestatis, ut reor, providentia ad hunc modum destinati. Nulla ubi fœmina; Venere se penitus abdicarunt; pecuniam nesciunt, palmis victitant; nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo. Locus ipse addictus pudicitiæ est. Ad quem plurimi licet undique gentium properent, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, & innocentiæ meritum prosequatur. Nam qui reus est, vel levis culpæ, quamvis summa ope adipisci ingressum velit, divinitus summovetur. Ita per immensum spatium seculorum, incredibile dictu, æterna gens est, cessantibus puerperiis*. Solinus. & *Josephus* lib. XVIII. cap. 2. & *Strabo* lib. VII. apud Getarum, Thracumque quosdam, qui ἄγυνοι, seu χωρὶς γυναικός, id est absque fœmina vixerint, hosque ab *Homero* ideo laudatos, ac vocatos esse ἀβίους τε καὶ δικαιοτάτους ἀνθρώπους tradit *Posidonius*. De his idem *Josephus* ibid. paulo post. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον Ἐσσηνῶν τάγμα, ὃ δίαιταν μὲν καὶ ἔθη καὶ νόμιμα τοῖς ἄλλοις ὁμοφρονοῦν, διεστὼς δὲ τῇ κατὰ γάμον δόξῃ, μέγιστον γὰρ ἀποκόπτειν οἴονται τοῦ βίου μέρος τὴν διαδοχὴν τοὺς μὴ γαμοῦντας, μᾶλλον δὲ εἰ πάντες τὸ αὐτὸ φρονήσειεν, ἐκλείπειν ἂν τὸ γένος τάχιστα. Δοκιμάζοντες μέντοι τριετίᾳ τὰς γαμετάς, ἐπειδὰν τρὶς καθαρθῶσιν, εἰς πεῖραν τοῦ δύνασθαι, τίκτειν, οὕτως ἄγονται· ταῖς δὲ ἐγκύμοσιν, οὐχ ὁμιλοῦσιν, ἐνδεικνύμενοι τὸ μὴ δι' ἡδονήν, ἀλλὰ τέκνων χρείαν γαμεῖν. Idem *Rufinus* interpres. *Est autem aliud Essenorum collegium, cibos quidem & mores, legesque similes cum prioribus habens, distans vero opinione de conjugio: Maximam siquidem vitæ hominum partem, successionem sc. amputare eos, qui abstineant nuptiis, arbitrantur: quippe si in eandem velint omnes ire sententiam, defecturum confertim genus humanum. Nihilominus tamen cum tanta ipsi moderatione conveniunt, ut per triennium explorent valetudinem fœminarum, & si constanti purgatione apparuerint idoneæ partui; ita eas in matrimonium adsciscunt. Nemo tamen cum prægnante concumbit, ut ostendat quod nuptias non voluptatis, sed liberorum causa inierint*. *Laertius* testatur etiam fœminas Pythagoræ sectam secutas, ut apud Essenos. *Justinus* lib. xx. de Pythagora loquens. *Docebat* (inquit) *fœminas pudicitiam, & obsequia in viros, nunc illos modestiam, & literarum studium. Inter hæc velut genitricem virtutum frugalitatem omnibus ingerebat; consecutusque assiduitate disputationum erat, ut matronæ auratas vestes, ceteraque dignitatis suæ ornamenta velut instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia delata in Junonis ædem ipsi deæ consecrarent; proferens, vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse*. Idem ibid. *Matronarum separatam a viris doctrinam, & puerorum a parentibus frequenter habuit*.

VII. Essenorum divitiarum contentum testatur *Josephus* dicens, καταφρονηταὶ πλούτου. Idem docet *Abraham Zacbuth*, scribens eos ex labore vivere, & lucrum odisse. נהנים מיגיעם ושונאי בצע. *utilitatem capiunt ex labore suo, & odio habent lucrum*. Nam בצע *lucrum*: Unde בוצע בצע *lucri avidus, lucrio Prov.* 1. 19. Agriculturæ erant dediti. *Josephus* Orig. lib. XVIII. cap. 2. καὶ τὸ πᾶν πονεῖν ἐπὶ γεωργίᾳ τετραμμένοι. *Et agris colendis in totum dediti*. *Zonaras* 189. *Labores agriculturæ capessunt*. *Juchasin* pag. 226. *Utilitatem capiunt ex labore suo, & post orationem eunt parumper negotiatum, & ad faciendum opus suum, idque cum licentia majorum*. Nihil emebant, & vendebant. *Abraham Zacbuth* ibid. *Non venditur quicquam inter eos, sed dant indigenti gratis*. *Josephus*: οὐδὲν δὲ ἐν ἀλλήλοις οὔτε ἀγοράζουσιν, οὔτε πωλοῦσιν ἀλλὰ τῷ χρῄζοντι διδοὺς ἕκαστος τὰ παρ' αὐτῷ τὸ παρ' ἐκείνου χρήσιμον ἀντικομίζεται, καὶ χωρὶς δὲ τῆς ἀντιδόσεως ἀκώλυτος ἡ μετάληψις αὐτοῖς παρ' ὧν ἂν θελήσωσι. *Rufinus* interpres. *Nihil autem inter se mercantur, aut vendunt, sed egenti quisque, quod habet, præbens, refert ab eo quod ipse non habet: quamvis etiam sine permutatione cunctis libera sit facultas a quibus libuerit accipiendi, quod opus sit*. Bona omnia communia habent. *Josephus* II. Capt. cap. 12. καὶ θαυμάσιον παρ' αὐτοῖς τὸ κοινωνικόν, οὐδὲ ἔστιν εὑρεῖν κτήσει τινὰ παρ' αὐτοῖς ὑπερέχοντα· νόμος γὰρ τοὺς εἰς τὴν αἵρεσιν εἰσιόντας δημεύειν τῷ τάγματι τὴν οὐσίαν, ὥστε ἐν ἅπασι μήτε πενίας ταπεινότητα φαίνεσθαι, μήθ' ὑπεροχὴν πλούτου. τῶν γὰρ ἑκάστου κτημάτων ἀναμεμιγμένων μίαν ὥσπερ ἀδελφοῖς ἅπασιν οὐσίαν εἶναι. *Rufinus* interpres. *Rerumque apud eos communicatio admirationi habetur, neque invenias alterum alteri opulentia præstare; legemque sibi dixerunt, ut qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ita enim fore, ne vel paupertatis humilitas, vel divitiarum dignitas appareret; sed permixtis facultatibus, velut inter fratres unum*

CAPUT XVI.

I. *Servos nullos habent.* II. *Ab unctione abstinent.* III. *Iræ moderantur, & a mendacio abstinent.* IV. *Non jurant.* V. *Legunt commentarios veterum.* VI. *Reverentia erga Mosen.* VII. *Senes honorant.* VIII. *Decorum servant in spuendo.* IX. *De observatione Sabbathi.* X. *Divisio eorum in quatuor partes.* XI. *Longævitas.* XII. *Quidam eorum futura prædicunt.* XIII. *De eorum numero.* XIV. *Locus habitationis.* XV. *Hospitalitas.* XVI. *Peregrinatio.* XVII. *Non sacrificant in templo.*

I. *Josephus* Orig. lib. XVIII. cap. 2. ὅτι γαμετὰς εἰσάγονται, ὅτε δούλων ἐπιτηδεύουσι κτῆσιν· τὸ μὲν εἰς ἀδικίαν φέρειν ὑπειληφότες, τὸ δὲ στάσεως ἐνδιδόναι ποιεῖν· αὐτοὶ δὲ ἐφ' αὑτῶν ζῶντες ἐπὶ διακονίᾳ τῇ ἐπὶ ἀλλήλοις ἐπιχρῶνται. *Nec uxores habent, nec servos, quod alterum ad injuriam communis naturæ pertinere censeant, alterum tranquillitati vitæ parum commodum. Quare per se ipsi viventes invicem sibi ministrant.*

II. Abstinebant ab unctione Esseni, licet ejus usus frequens esset apud Judæos: *Josephus* Capt. lib. II. cap. 12. κηλῖδα δὲ ὑπολαμβάνουσι τὸ ἔλαιον, κἂν ἀλειφῇ τις ἄκων, σμήχεται τὸ σῶμα. *Pro macula ducunt oleum, & siquis invitus unctus fuerit, absterget corpus.* Codices *Eusebiani* τὸλοιπον κἂν ἀλειφθῇ τις ἄκων. *Rufinus. Munditiis corpus absterget.* Lectio alia: Munditiis corpus abstergere.

III. Iræ moderantur *Josephus.* ὀργῆς ταμίαι δίκαιοι, θυμοῦ καθεκτικοί. *Rufinus. Iracundiæ moderatores justi sunt, indignationem cohibent.* Sequitur *Josephus.* πίστεως προστάται, εἰρήνης ὑπουργοί. *Rufinus. Fidem tuentur, paci obsecundant. Abraham Zachuth. Neque faciunt iniquitatem, neque loquuntur mendacium.* In *Josepho:* καὶ πᾶν μὲν τὸ ῥηθὲν ὑπ' αὐτῶν, ἰσχυρότερον ὅρκου: *quicquid ab iis dictum, jurejurando firmius.*

IV. Non jurant. *Abraham Zachuth:* שומרים עצמם מהשבועה *custodiunt seipsos a juramento.* Quin ipsum jusjurandum teste *Josepho* perjurio deterius existimant: τὸ δὲ ὀμνύειν αὐτοῖς περιίσταται χεῖρον τῆς ἐπιορκίας ὑπολαμβάνοντες, ἤδη γὰρ ἤδη καταγνῶσθαι φασι τὸν ἀπιστούμενον δίχα θεοῦ.

V. Legunt commentarios veterum. *Josephus.* Σπουδάζουσι δὲ ἐκτόπως περὶ τὰ παλαιῶν συγγράμματα, μάλιστα δὲ τὰ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς καὶ σώματος ἐκλέγοντες. ἔνθεν αὐτοῖς θεραπεῖαι παθῶν ῥίζαι τε ἀλεξιτήριοι καὶ λίθων ἰδιότητες ἀνερευνῶνται. *Rufinus. Summum autem studium veterum scriptis adhibent, & maxime inde quæ animo & corpori expediant eligentes. Hinc illis morborum remedia, stirpe medicæ, quamque vim propriam singuli lapides habeant, rimantibus conquiruntur. Abraham Zachuth. Intendunt in sapientiam legis, e qua educunt sapientias physicas ad intelligendum naturas stirpium, & animalium.*

VI. Post Deum Mosen magno obsequio prosequuntur. *Josephus.* Σέβας δὲ μέγιστον παρ' αὐτοῖς μετὰ τὸν θεὸν τὸ ὄνομα τοῦ νομοθέτου, κἂν βλασφημήσῃ τις τοῦτον κολάζεσθαι θανάτῳ. *Reverentia autem apud eos post Deum maxima legislatoris est, ita ut si quis eum blasphemaverit, morte mulctetur. Abraham Zachuth. Ex fundamentis sectæ ipsorum est quod post honorem Dei laudandi maximi faciant Mosen doctorem nostrum, super eum pax, adeo ut si loquatur quis ex illis verbum blasphemiæ contra Mosen, puniendo puniatur ad mortem.*

VII. Senes honorant. *Abraham Zachuth. Tribuunt honorem senibus, nec loquuntur coram eis, nisi venia impetrata. Josephus:* τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ὑπακούειν καὶ τοῖς πλείοσιν ἐν καλῷ τίθενται. δέκα γοῦν συγκαθεζομένων οὐκ ἂν λαλήσειέ τις ἀκόντων τῶν ἐννέα: *Senibus obedire, & pluribus pulchrum ducunt: Si ergo decem simul sedeant, nemo loquitur invitis novem.*

VIII. Decorum servant in spuendo. *Josephus.* Καὶ τὸ πτύσαι δὲ εἰς μέσους, ἢ τὸ δεξιὸν μέρος φυλάσσονται: *Spuere in medios, vel in dexteram partem vitant. Rufinus* habet *in medium eorum* εἰς μέσον αὐτῶν nempe πρεσβυτέρων, aut πλειόνων, id est plurium.

IX. In Sabbatho quævis opera, quæ reliqui Judæi sibi licita putabant, sibi non permissa credebant. *Josepus.* φυλάσσονται καὶ ταῖς ἑβδομάσιν ἔργων ἐφάπτεσθαι διαφορώτατα Ἰουδαίων ἁπάντων. οὐ μόνον γὰρ τροφὰς ἑαυτοῖς πρὸ ἡμέρας μιᾶς παρασκευάζουσιν, ὡς μὴ δὲ πῦρ ἐναύοιεν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλ' οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαρροῦσιν, οὐδὲ ἀποπατεῖν. *Rufinus. Sabbathis quoque operationem aliquam contigisse omnibus Judæis diligentius cavent. Neque cibum solum sibi pridie præparant, ne videlicet illo die ignem accendant, sed neque vas aliquod transferre audent, imo nec alvum purgant. Abraham Zachuth. Observant Sabbathum observatione excellenti, & non transferunt vas de loco ad locum, etiam necessitates suas difficulter solvunt:* id est alvum aut ventrem exonerant. Quod aliis diebus dum faciunt parva ascia, vel securicula fossam pedis unius fodiunt, vesteque ipsam circumtegunt, ne

Dei

Dei radios injuria afficiant; deinde effossam terram in foveam retrahunt, loca ad hoc deligentes secretissima. Licet autem naturalis hæc sordium egestio sit, post eam tamen iis velut pollutis, ablui solenne. Hæc fere *Josephus*; quæ *Abraham Zachuth* in pauca contraxit. *Die autem primo tegunt securi, quod egressum est e corpore ipsorum, postea tegunt pulvere.* Locus non sine vitio; nam non tegunt excrementum suum securi, sed ea foveam fodiunt, quam deinde veste contegunt sedentes, & post egestam alvum terra operiunt. Hæc quia sine operatione non fiunt, ideo in Sabbatho alvum non exonerant; quod in illis facile ab tenuem victum, quo utuntur. *Porphyrius* apud *Eusebium*: ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ ἄλλως ἢ θακεύουσι, ἢ βόθρον ὀρύξαντες εἰς βάθος ποδιαῖον, περικαλύψαντες θοιματίῳ ὡς μὴ τὰς αὐγὰς ἐνυβρίζειν τοῦ θεοῦ. τοσαύτη δ᾽ ἐστὶν αὐτῶν ἡ λιτότης ἡ περὶ τὴν δίαιταν, καὶ ἡ ὀλιγότης, ὡς ἐν τῇ ἑβδομάδι μὴ δεῖσθαι κενώσεως, ἣν τηρεῖν εἰώθασιν εἰς ὕμνους τοῦ θεοῦ καὶ εἰς ἀνάπαυσιν. *Postquam & ipsi aliter non sedent, nisi oveam pedis unius fodiant, vesteque ipsam circumtegant, ne splendorem Dei contumelia afficiant. Ea enim eorum est frugalitas, & diætæ tenuitas, & paucitas, ut in Sabbatho exonerationem iis opus non sit; quod servare solent in hymnis Deo & in requiem.*

X. Dividuntur in quatuor partes. *Josephus*. Διῄρηνται δὲ κατὰ χρόνον τῆς ἀσκήσεως εἰς μοίρας τέσσαρας, καὶ τοσοῦτον οἱ μεταγενέστεροι τῶν προγενεστέρων ἐλαττοῦνται, ὥστ᾽ εἰ ψαύσειαν αὐτῶν ἐκείνους ἀπολούεσθαι καθάπερ ἀλλοφύλῳ συμφυρέντας. *Dividuntur, & juxta tempus susceptæ abstinentiæ in quatuor ordines; tantumque ii qui juniores sunt, inferiores æstimantur vetustioribus, adeo ut si aliquos eorum contigerint, lavantur, quasi eu contactu alienigenæ.*

XI. Eorum longævitas. *Josephus*. καὶ μακρόβιοι μὲν ὡς τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ ἑκατὸν παρατείνειν ἔτη διὰ τὴν ἁπλότητα τῆς διαίτης, ἔμοιγε δοκεῖν καὶ τὴν εὐταξίαν. *Vitæ longioris sunt, adeo ut complures eorum vitam ultra centesimum annum protrahant, idque ob diætæ simplicitatem, ut ego quidem arbitror, & bonum ordinem. Abraham Zachuth. Sunt ex illis, qui vivant usque ad centum annos, eo quod cavent sibi a cibo multo, & edulii variis.*

XII. Quidam ex iis futura prædicunt. *Josephus*: Εἰσὶ δὲ ἐν αὐτοῖς οἳ καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκειν ὑπισχνοῦνται, βίβλοις ἱεραῖς καὶ διαφόροις ἁγνείαις καὶ προφητῶν ἀποφθέγμασιν ἐμπαιδοτριβούμενοι. σπάνιον δὲ εἴποτε ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν ἀστοχήσωσιν. *Sunt & inter eos, qui futura prænoscere promittunt sacris vid. libris & variis sanctificationibus, prophetarumque dictis innutriti. Rarum autem est, quod in prædictionibus a scopo aberrent. Abraham Zachuth. Qui sectam eorum ingreditur, numquam inde euit, & inveniuntur in eis viri loquentes futura, & hoc ob separationem eorum, & sanctitatem eorum, & quod servent sese ab immunditia, & quod plurimum consentiant cum phophetis. Eusebius* præparat. Evangel. lib. IX. cap. 3. ἀπὸ δὲ τῆς τοιαύτης διαίτης, καὶ τῆς πρὸς ἀλήθειαν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀσκήσεως, εἰκότως ἐν αὐτοῖς πολλοί, οἳ καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκουσιν, ὡς ἐν βίβλοις ἱεραῖς καὶ διαφόροις ἁγνείαις καὶ προφητῶν ἀποφθέγμασιν ἐμπαιδοτριβούμενοι. σπάνιον δὲ, εἰ ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν ἀστοχῶσι. *Tali diæta cum utantur, & exercitatione circa veritatem & pietatem, non mirum si inter eos multi sint, qui & futura præsciant, veluti sacris libris varisque sanctificationibus, & prophetarum sententiis innutriti.* Sequitur *Eusebius*. ταῦτα μὲν ὁ Πορφύριος ἐκ τῶν παλαιῶν, ὡς εἰκός, ἀναγνωσμάτων, τῇ τῶν δηλουμένων ἀνδρῶν εὐσεβείᾳ τε ὁμοῦ καὶ φιλοσοφίᾳ ἐν τῷ τετάρτῳ συγγράμματι τῶν σπουδασθέντων αὐτῷ περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς ἐμαρτύρησε. *Atque hæc* Porphyrius *ex antiquis ut videtur monumentis de dictorum virorum pietate pariter, & philosophia in tertia libro eorum, quos de abstinentia animalium elaboravit, testatus est.*

XIII. Quatuor millia circiter erant teste *Josepho* Orig. lib. XVIII. cap. 2. ubi de Essenis: καὶ τοῦτο πράσσουσιν ἄνδρες ὑπὲρ τετρακισχίλιοι τὸν ἀριθμόν. *Hocque faciunt viri quatuor milliam numerum excedentes*. Nec variat *Philo*. *Abraham Zachuth* circiter quinque millia statuit. והם קרובים לחמשה אלפים נזירים. Quod notandum est, quia in historia Hebraica Judas legitur eduxisse in bellum octo millia Hasidæorum, ut vel hinc probabiliter colligas Hassidæos alios esse ab Hessenis.

XIV. Pagatium habitabant, id est κωμηδόν. *Philo*. οὗτοι τὸ μὲν πρῶτον κωμηδὸν οἰκοῦσι, τὰς πόλεις ἐκτρεπόμενοι διὰ τὰς τῶν πολιτευομένων χειροήθεις ἀνομίας. *Hi primo vicatim habitant, urbes fugiunt ob familiaria civium eorum vitia*. Non erat illis civitas certa, sed in singulas multa domicilia transferebant. *Josephus* capt. lib. II. cap. 12. μία δὲ οὐκ ἔστιν αὐτῶν πόλις, ἀλλ᾽ ἐν ἑκάστῃ μετοικοῦσι πολλοί. Vid. *Plinium* lib. V. cap. 18. *Solinum* cap. 38. Teste *Josepho* Capt. lib. V. cap. 13. Erat porta Hierosolymæ, quæ Hessenorum dicebatur.

XV. Hospitalitate maxime celebrantur. *Josephus*: καὶ τοῖς ἑτέρωθεν ἥκουσιν αἱ-

ρετι-

μετιοῦσι, ἀναπέπταται τὰ παρ' αὐτοῖς ὁμοίως ὥσπερ ἴδια. καὶ πρὸς οὓς οὐ πρότερον εἶδον εἰσίασιν ὡς συνηθεστάτους. *Consectaneis eorum venientibus omnia quæ habent, exhibentur, quasi eorum propria essent, & ad eos quos ante non viderunt, ingrediuntur ceu ad familiarissimos.* Et mox. κηδεμὼν δὲ ἐν ἑκάστῃ πόλει τοῦ τάγματος ἐξαίρετος τῶν ξένων ἀποδείκνυται ταμιεύων ἐσθῆτα καὶ τὰ ἐπιτήδεια. *Curator autem peregrinorum aliquis egregius eu ordine aliquo in singulis civitatibus designatur, asservans vestes eorum aliaque necessaria.*

XVI. Sine viatico peregrinantur, arma tamen portant propter latrones, teste *Josepho*. διὸ καὶ ποιοῦνται τὰς ἀποδημίας οὐδὲν μὲν ὅλως ἐπικομιζόμενοι. διὰ δὲ τοὺς λῃστὰς ἔνοπλοι.

XVII. In templo non sacrificabant. *Josepus* Orig. lib. XVIII. cap. 2. εἰς δὲ τὸ ἱερὸν ἀναθήματα στέλλοντες, θυσίας οὐκ ἐπιτελοῦσι διαφορότητι ἁγνειῶν ἃς νομίζοιεν, καὶ δι' αὐτὸ εἰργόμενοι τοῦ κοινοῦ τεμενίσματος, ἐφ' αὐτῶν τὰς θυσίας ἐπιτελοῦσι. *Ad templum donaria mittentes sacra ibi non faciunt, quod sanctioribus utantur ceremoniis, quapropter exclusi a communi fano seorsim sacrificant.* Zonaras 189. *Donaria in templum mittunt; sed in eo non immolant, de expiationibus a ceteris dissentientes: unde cum a communi sacrario arceantur, privatim sacrificant.*

C A P U T XVII.

I. *Vestitus.* II. *Ratio vitæ quotidianæ.* III. *Quomodo novitios probent.* IV. *De juramento præsidum.* V. *Quæstores.* VI. *Delinquentes quomodo puniant.*

I. Albis vestibus utuntur teste *Josepho*. τὸ γὰρ αὐχμεῖν ἐν καλῷ τίθενται: λευχειμονεῖν τε διαπαντός. *Rufinus. Quoniam squallorem decorem putant, dummodo semper in veste sint candida.* Paulo post: καταστολὴ δὲ καὶ σχῆμα σώματος ὅμοιον τοῖς μετὰ φόβου παιδαγωγουμένοις παισίν. Hoc forsan vult. *Amictus autem cultusque corporis qualis puerorum sub pædagogo cum metu agentium. Rufinus. Amictus autem cultusque corporis omnibus pueris in metu, & sub cura magistri agentium par est.* Nisi legendum, *ut pueris*; quæ particula interdum desideratur, ut in illo *Haratii: Nec excitatur classico miles gravi.* Nam sensus est, *ut miles.* Priorem sententiam expressit *Abraham Zachuth: Pueri omnes, qui ingrediuntur morem eorum, unicam tantum vestem habent æqualem omnibus.* לנערים אשר נכנסים במנהגם אין להם כי אם לבוש אחד שוה לכולם. Mutatorias nullas habent, sed semper iisdem vestibus utuntur, quas non deponebant, donec detritæ fuerint; idem erat de calceis. *Josephus.* οὔτε δὲ ἐσθῆτας, οὔτε ὑποδήματα ἀμείβουσι πρὶν ἢ διασπαραχθῆναι τὸ πρότερον παντάπασιν, ἢ δαπανηθῆναι τῷ χρόνῳ. *Nec vestes, nec calceos nec soleas mutant, nisi aut omnino conscissis prioribus, aut longi temporis usu consumtis. Abraham Zachuth* cum dixisset pueros, qui in eorum disciplinam adsciscuntur, unam tantum vestem gestare, addit, *& similiter calceos, nec mutant eos donec detriti fuerint.*

II. Hujusmodi erat vitæ quotidianæ ratio: Ante solis ortum preces recitabant teste *Josepho*. πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων, πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχὰς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι. *Namque ante solis ortum nihil profani loquuntur sed ei patria quædam vota celebrant, quasi ut oriatur, precantes.*

Per preces se conferunt ad opera. *Josephus* ibid. μετὰ ταῦτα πρὸς ἃς ἕκαστοι τέχνας ἴσασιν, ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν διαφίενται. *Deinde ad quas venerunt singuli artes a curateribus demittuntur.* In opere manent, teste *Josepho* Capt. lib. II. cap. 12. usque ad horam quintam, quæ nobis undecima ante meridiem; tum rursus in unum congregantur, linteisque præcincti velaminibus corpus abluunt frigida. *Abraham Zachuth.* Post preces eunt parumper negotiatum, & ad faciendum opus suum & hoc licentia majorum suorum. Post lavant corpus aqua frigida ad debilitandum desiderium coitus, expanduntque super caput suum sudorium album.

Post lotionem prandent: *Abraham Zachuth. Post lotionem sedent ordine & ponuntur ante unumquenque linteum; coquus autem dat unicuique scutellam cocti edulii, & ante benedicit Sacerdos proferens eam, post benedicunt ipsi quoque, & dant laudem Deo benedicto, deinde redeunt ad opus suum usque ad vesperam. Josephus.* καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἁγνείαν εἰς ἴδιον οἴκημα συνίασιν, ἔνθα (alias ἐν ᾧ) μηδενὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐπιτέτραπται παρελθεῖν. αὐτοί τε καθαροὶ καθάπερ εἰς ἅγιόν τι τέμενος παραγίνονται τὸ δειπνητήριον, καὶ καθισάντων (alias καθεζομένων δὲ) μεθ' ἡσυχίας, ὁ μὲν σιτοποιὸς ἐν τάξει παρατίθησι ἄρτους, ὁ δὲ μάγειρος ἐν ἀγγείον ἐξ ἑνὸς ἐδέσματος ἑκάστῳ παρατίθησι (verbum hoc, cum supra legatur, hic redundare videtur; sane abest in codicibus *Eusebianis*, quos *Robertus Stephanus* excudit) προκατεύχεται δὲ ὁ ἱερεὺς τῆς τροφῆς (in *Eusebio* προκατάρχεται ὁ ἱερεὺς τῆς τροφῆς ἁγνῆς οὔσης καὶ καθαρᾶς) καὶ γεύσασθαί τινα πρὸ τῆς εὐχῆς ἀθέμιτον ἀριστοποιησάμενος

ἐπεύχεται πάλιν (*Eusebius* habet *ἱερεὺς*. δὲ ἐπεύχεται μᾶλλον) ἀρχόμενοί τε καὶ παυόμενοι τὸν Θεὸν (ὡς χορηγὸν τῆς τροφῆς) Quæ parenthesi conclusa non habentur in *Eusebianis*. ἔπειτα ὡς ἱερὰς καταθέμενοι τὰς ἐσθῆτας, πάλιν ἐπ᾽ ἔργα μέχρι δείλης τρέπονται. *Post hanc purificationem in proprium quoddam domicilium conveniunt, quo nemini alterius opinionis sive sectæ concessum intrare. Ipsi vero puri tanquam in sacrum quoddam templum ingrediuntur locum prandii. Ubi cum quiete consederint, pistor ordine apponit panes, coquus vero unius eduli scutellam singulis. Sacerdos autem ante cibum precatur; nam cibum gustare ante precationem nefas. Postquam pranderunt, rursus Sacerdos precatur. Sic incipientes, & finientes Deum honorant, tanquam cibi largitorem. Post sacras vestes deponunt, & ad opera redeunt usque ad vesperam.*

Vesperi reversi domum a labore cœnant eo modo, quo pranderunt, una considentibus hospitibus, siqui forte interea advenerint, uti testatur *Josephus*: δειπνοῦσι δὲ ὑποστρέψαντες ὁμοίως συγκαθεζομένων τῶν ξένων, εἰ τύχοιεν αὐτοῖς παρόντες. *Abraham Zachuth*. *Vesperi veniunt domum, & adducunt hospites, quicquid præparaverint illis.*

Silentium intra ædes. *Josephus*: οὐ δὲ κραυγή ποτε τὸν οἶκον, οὔτε θόρυβος μολύνει (alias μιαίνει, *polluit*, *inquinat*) τὰς δὲ λαλιὰς ἐν τάξει παραχωροῦσιν ἀλλήλοις καὶ τοῖς ἔξωθεν ὡς μυστήριόν τι φρικτὸν ἡ τῶν ἔνδον σιωπὴ καταφαίνεται. τούτου δὲ αἴτιον ἡ διηνεκὴς νῆψις, καὶ τὸ μετρεῖσθαι παρ᾽ αὐτοῖς τροφὴν ποτὸν μέχρι κόρου. *Rufinus*. *Nec vero clamor unquam sectum illud, nec tumultus inquietat: quum etiam loquendi ordine alius alii cedat, eorumque silentium extra sectum consistentis arcanum quoddam videatur venerabile. Cujus quidem rei perpetua sobrietas causa est, quodque apud eos edendi, aut potandi modus saturitate definitur.*

III. Summa cautione & religione novitios admittunt. *Abraham Zachuth*: *Quum aliqui volunt ingredi morem vel ritum eorum, non statim aut e vestigio recipiunt eos, sed cibum & potum eis præbent annum integrum, & dant in manum eorum securim, induuntque eos indumento candido. Post exactum annum, si viderint mores bonos esse, adducunt eos in medium cœtus sui, docentque baptizare, ut assuescant esse sancti. Denuo post biennium introducunt eos in cœtum suum, & antequam comedant cum eis adjurant eos, quod honorabunt Deum benedictum super omnes res, & quod versabuntur cum omnibus in judicio, & in justitia, atque adeo, quod odio prosequentur improbos*: Vide *Josephum*, qui de hoc prolixe agit.

IV. Quando eligunt præsides adjurant. *Abraham Zachuth*: *Si forte contigerit, ut quisquam eorum sit caput super eos, adjurant eum, quod non imperabit superbe aut arroganter, quod non induet vestem aliam a consueta illis, etiam quod excutiet manus suas, ne prehendat nummos, & quod odio prosequetur rapinam, & quod sibi cavebit ab omni immunditia, & improbitate. Quod si animadverterit signum aliquod aut arcanum in lege, patefaciet illud sociis suis, nec aliis; & super omnia custodiet legem Mosis, honorabitque nomina Angelorum nota ordini*. Vide *Josephum*, & *Eusebium*.

V. Rerum omnium, quæ communes apud illos erant, quæstores, & procuratores habent teste *Josepho* lib. XVIII. cap. 2. ἀποδέκτας τῶν προσόδων χειροτονοῦντες, καὶ ὁπόσα ἡ γῆ φέρει, ἄνδρας ἀγαθοὺς ἱερεῖς διὰ ποίησιν σίτου, καὶ βρωμάτων. *Quæstores creant viros probos ex Sacerdotum numero, qui ex agrorum redditibus, & frugum proventu cibos eis conficiunt*. Et capt. lib. II. cap. 12. χειροτονητοὶ οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμεληταί, καὶ ἀδιαίρετοι πρὸς ἁπάντων εἰς τὰς χρείας ἕκαστοι. *Rufinus*. *Designatos autem communium rerum procuratores habent, & ad usus omnium singulos indivisos.*

VI. Delinquentes graviter puniunt. *Abraham Zachuth*. *Jus dicturi inter se congregantur centum viri, qui cos quos deprehenderunt reos, & improbos, expellunt e coetu suo. Qui autem sectæ violatores sunt, eos cibant herbis malis, donec attenuetur corpus eorum, & moriantur fame. Quandoque accidit, cum videns vicinos morti, ut eos in gratiam recipiant, expiatum satis hoc modo peccatum arbitrantes. Ceterum qui hunc morem ingreditur, non licet ei comedere e manu aliorum*. Josephus. τοὺς δὲ ἐπ᾽ ἀξιοχρέοις ἁμαρτήμασιν ἁλόντας, ἐκβάλλουσι τοῦ τάγματος. ὁ δὲ ἐκκριθεὶς, οἰκτίστῳ πολλάκις μόρῳ διαφθείρεται. τοῖς γὰρ ὅρκοις, καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐνδεδεμένος, οὐδὲ τῆς παρὰ τοῖς ἄλλοις τροφῆς δύναται μεταλαμβάνειν· ποηφαγῶν καὶ λιμῷ τὸ σῶμα τηκόμενος διαφθείρεται. διὸ καὶ πολλοὺς ἐλεήσαντες ἐν ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ἀνέλαβον. ἱκανὴν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν τὴν μέχρι θανάτου βάσανον ἡγούμενοι. περὶ δὲ τὰς κρίσεις ἀκριβέστατοι καὶ δίκαιοι, καὶ δικάζουσι μὲν οὐκ ἐλάττους τῶν ἑκατὸν συνελθόντες· τὸ δὲ ὁρισθὲν ὑπ᾽ αὐτῶν ἀκίνητον. In *Eusebio* hæc paulo aliter leguntur. οἱ δὲ ἁλόντες καὶ ἐκβληθέντες, κακῷ μόρῳ φθείρονται. τοῖς γὰρ ὅρκοις καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐνδεδεμένοι, οὐδὲ τῆς παρὰ τοῖς ἄλλοις τρο-

τροφῆς δύνανται μεταλαμβάνειν, ποηφαγοῦντες δὲ καὶ λιμῷ διαφθειρόμενοι ἀπόλλυνται· διό δὴ πολλοὺς ἐλεήσαντες ἐν ταῖς ἐσχάταις ἀνάγκαις ἀνέλαβον, ἱκανὴν τιμωρίαν δεδωκέναι νομίζοντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τὴν μέχρι θανάτου βάσανον. *Rufinus. Deprehensos vero in peccatis a sua congregatione depellunt, & qui taliter fuerit condemnatus, miserabili plerunque morte consumitur. Illis quidem sacramentis, ac ritibus obligatus neque capere oblatum ab aliis cibum potest; herbas vero pecudum more decerpens, & fame exesus per membra corrumpitur. Ob id etiam plurimos plerunque miserati extremum spiritum agentes receperunt, sufficientem pro peccatis eorum, quæ usque ad mortem adduxerit, pœnam luisse censentes. In judiciis vero sunt diligentissimi, atque justissimi. Disceptant autem non minus quam centum in unum coacti; quod autem ab his decretum fuerit immobile manet.*

C A P U T XVIII.

Ex *Philonis* Apologia excerpta de Essenis Practicis, seu Cœnobitis.

Innumerabiles (inquit Philo*) eorum, qui clari sunt, ad vitæ communitatem reliquit legislator noster, qui sane vocantur Essæi, ex nomenclatione a sanctitate, ut mihi quidem videtur, digneti.*

I. INcolunt profecto multas urbes, multos vero vicos magnos, numerososque hominum cœtus.

II. Est vero ipsis institutum hoc, non ex genere (hoc enim in iis quæ sponte deliguntur, non recensetur) sed ex incenso virtutis amore, seu zelo, humanitatisque desiderio.

III. Essenorum igitur nemo valde infans est, sed neque pubescens, aut adolescens quia horum mores ad ætatis ipsorum imperfectionem conformantur, similiterque pueriliores sunt. Sed nisi sunt perfecti, & ad senectutem jam declinantes, qui neque a corporis defluxu innundantur, neque ab animi perturbationibus aguntur, libertatem minime mendacem, sed vero solidam, velut fructum colligentes. Testis vero libertatis ipsa eorum vita.

IV. Eorum nemo ferre potest, ut omnino quidpiam, quod ei proprium sit, habeat, neque domicilium, neque servum, neque agrum, neque pecora, neque alia ulla, quæ ab opibus præparari aut suppeditari solent, sed in medium ponentes omnia communi utilitate fruuntur.

V. Habitant vero secundnm sacros quosdam cœtus simul, facientes sodalitia, & convictus, omniaque pro communi bono naviter satagunt. Alia vero aliorum sunt negotia, ad quæ impigre se accingentes decertant, non gelu, non æstum, non alias aeris vicissitudines causati.

VI. Priusquam vero sol oritur, ad consueta sua opera conversi, vix ubi ille occidit, revertuntur, lætitia non minore, quam qui in gymnicis certaminibus probatur, exultantes. Existimant enim eas, in quibus seipsos exercent, exercitationes ad vitam esse utiliores, & animo corporique jucundiores, ac multo iis, qui in certaminibus sunt, diuturniores, cum una cum corporis vigore simul haud marcescant, ac pereant. Sunt enim quidam eorum agricolæ serendi, terramque colendi periti, hi vero pastores pecorumque omnis generis magistri ac duces: Quidam vero apum alvearia curant; alii aliarum artium opifices sunt, ut eorum, quæ necessarii usus cogunt, nihil molestiam afferat, nihilque requiratur, quod ad reprehensionis expertem necessariarum rerum copiam ac suppeditationem pertineat.

VII. E tam diversis vero operibus mercedem accipiunt, quam uni constituto quæstori dant. Ille vero statim quæ consentanea sunt, emit, cibosque copiosos, & alia quorum indiga humana vita, præbet.

VIII. Hi vero ejusdem vivendi rationis, & mensæ, consortes quotidie sunt: iisdem rebus libenter utentes, parsimoniæ amatores, rerum abundantiam tanquam animæ corporisque morbum aversati.

IX. Neque vero mensæ tantum, sed vestis etiam iis communis est. Adsunt enim iis hyeme quidem crassæ, asperæque lanæ, æstate autem exomides rudes ac tenues, ut facile sit, quam quisque velit accipere, qnia & quæ unius sunt, omnium sunt, & quæ omnium, vicissim unius sunt.

X. Et sane si eorum unus aliquis ægrotet, ei e communibus remedia præstantur, omniumque officiis ac sollicitudinibus curatur.

XI. Ceterum senes, etiamsi liberis careant, quasi tamen non liberis tantum, sed bonis abundarent in liberis beatissima, opimissimaque senectute vitam solent finire, cum a tam multis cura & honore digni ha-

beantur, & quidem ab iis, qui voluntario decreto magis, quam naturæ necessitate illos curare cupiant.

XII. Ad hæc quod unum societatem vitæque communionem dissoluturum acutius prospiciebant, nuptias declinabant, simulque continentiam eximie exercebant. Essenorum enim nullus uxorem ducit, quia fœmina est quiddam sui ipsius amans, & Zelotypum haud mediocriter, vique magna pollens ad viri mores labefactandos assiduisque incantamentis subjiciendos. Ubi enim assentatorios meditata fuerit sermones, fucumque alium, quasi cum in scena oculos, aurésque inescarit, deceptis jam subditis, ipsam quæ princeps est, mentem fallit. Liberi vero si sint, fastu jam a confidentia plena, quæ per ironiam prius latenter insinuabat, ea protervìore jam audacia postulat, & ad impudentiam provecta, cogit facere, quorum sane quodlibet vitæ communitati inimicum. Qui enim vel uxoris philtris illigatus vel filiorum, ex naturæ ipsius necessitate curæ addictus est, is vero non amplius ad alios idem est sed alius est, factus etiam nesciens ex libero servus.

XIII. Hæc igitur eorum, quæ contentione magna expetitur, vita est, adeo ut non privati tantum, sed magni etiam reges viros istos admirati obstupescant, talisque vitæ majestatem approbationibus, ac honoribus venerentur.

CAPUT XIX.

Alia ex ejusdem Philonis *de iisdem Practicis seu Cœnobitis Essenis ex libro de viri probi libertate decerpta.*

I. Neque vero Syria, quæ in Palestina, honestatis ac virtutis sterilis est, quam numerosissimæ Judæorum gentis non parva pars possidet. Dicuntur vero apud ipsos quidam nomine Essæi, multitudine supra quatuor millia, qui meo quidem judicio non accurata Græcæ linguæ forma, nomen a sanctitate mutuantur, quia & in his maxime Dei cultores existunt, non qui pecudes sacrificant, sed qui ut suas ipsorum mentes sanctitate ornent, conantur.

II. Hi primum vicatim habitant urbes fugiunt propter familiaria earum civibus vitia: gnari non minus ab iis, qui nobiscum agunt, periculi esse, quam ab aere corrupto & pestilente, propter innumerabilem quæ animis injicitur contagionem.

III. Eorum quidam tractant agriculturam, alii vero eas artes quæ pacis adjutrices, sicque sibimet proximisque prosunt; non argentum & aurum in thesauris custodientes, neque magna terræ segmenta, prædiaue possidentes, ob redituum cupiditatem, sed quæ ad necessarios vitæ usus pertinent, comparant.

IV. Hi enim ex omnibus pene hominibus soli, absque omni pecunia, omnique possessione sunt, & instituto magis, quam felicitatis penuria ditissimi existimantur, judicantes id quod revera est, paucis esse contentum, & in cibis minime fastidiosum, id vero esse summis opibus abundare.

V. Tela, jacula, gladios, galeas, thoraces, scuta nemo apud eos fabricat, sicut nec arma cetera; nec machinas aut aliud quidquam bello utile; imo ne ea quidem studia reperies ibi, quibus in pace facile abutuntur homines. Negotiatores, institores, naucleros ne in somnis quidem viderunt, subtrahendo materiam avaritiæ.

VI. Servus apud ipsos ne unus quidem est, sed liberi omnes ministrant sibi invicem: dominationem damnant ut injustam atque impiam, repugnantem juri naturæ, quæ omnes ex æquo genuit, educavitque tanquam mater germanos fratres revera, non solum nomine; eam cognationem labefactatam convulsamque insidiis avaritiæ, hujus opera inductam, pro familiaritate abalienationem animi, & odium pro benevolentia.

VII. Philosophiæ partem ratiocinatoriam, uti parandæ virtuti non necessariam, relinquunt verborum venatoribus: eam vero quæ naturam scrutatur, sublimium rerum fabulatoribus, ut humano captui sublimiorem, nisi quatenus de ipsius Dei existentia, & de ipsius universi creatione differit. In sola morali se exercent, legibus patriis, quas non potest concipere humanus animus, absque afflatu numinis, tamquam aliptis ac magistris utentes.

VIII. Has, inquam, patrias leges edocentur etiam alio quidem tempore, sed in septimis diebus, seu Sabbathis, excellenter. Hæc enim dies septima, sacra illis existimatur.

IX. Eo die ad sacra venientes loca, quæ Synagogæ vocantur, secundum ætatis rationem in quibusdam ordinibus, infra seniores consident, juniores cum decente modestia, sese, prout auditoribus consentaneum est, sive discipulorum more, habentes.

X. Unus

X. Unus quidem aliquis libros accipit & legit; alius vero ex iis, qui peritissimi sunt, ea quæ abscura sunt explicat, & docet. Plurima enim ipsi, ex antiqui moris amore ac imitatione, per symbola philosophantur.

XI. Docentur vero pietatem, sanctitatem, justitiam, œconomiam, politiam, ac scientiam eorum, quæ revera bona sunt, & mala itemque rerum indifferentium, ut quas oportet, eligant, contrarias fugiant, eamque ad rem tribus utuntur legibus ac regulis, nimirum τῷ φιλοθέῳ ϗ φιλαρέτῳ ϗ φιλανθρώπῳ id est 1. *Dei amore*. 2. *virtutis amore*. 3. *humanitatis amore*.

XII. Ac primi quidem illius in Deum amoris indicia præbet innumera per vitam totam continua, neque unquam interrupta castitas, puritas, jurisjurandi, mendaciique omnis fuga, & illa de numine opinio, esse ipsum bonorum omnium causam, mali vero nullius.

XIII. Secundi vero amoris, qui erga virtutem erat, argumenta sunt, non amare pecuniam, non gloriam, non voluptatem. Et ipsa continentia, fortitudo, insuper in re tenui equabilitas, simplicitas, facilitas, demissio, constantia, legi consentanea vivendi ratio, & quæ his similia.

XIV. Tertii amoris, quæ humanitatis amor, signa sunt, benevolentia, æqualitas, & quæ omni sermone major, communio, sive communis vitæ societas, de qua non intempestivum pauca dicere.

XV. Primo igitur neminis unius proprium aliquod est, quod non omnium esse contingat, domicilium. Nam præterquam quod per contubernia quædam simul habitant, aperta sunt eorum domicilia, etiam iis, qui aliunde adveniunt, ejusdemque cum ipsis instituti sunt.

XVI. Penaria cella una eademque omnibus, iidem sumtus, communes etiam vestes, cummunesque cibi omnium simul conviventium. Nam ejusdem tecti vitæ, mensæque societatem non inveniat quisquam apud alios opere magis confirmatam: & merito quidem.

XVII. Quicquid enim lucrantur e quotidianis operæ mercedibus, non sibi quisque servat, sed in medium conferendo, cuicumque volenti fruendi potestatem faciunt.

XVIII. Qui vero ægrotant, non ideo quod victum quærere jam non queant, negliguntur, sed de communibus bonis habent in promtu morborum remedia & adjumenta.

XIX. Reverentia vero erga seniores, & cura talis est, qualis esse potest germanorum liberum erga parentes, quorum illi, manibus curisque innumerabilibus in omni rerum abundantia senectutem alunt ac sustentant.

XX. Tales virtutis athletas reddit philosophia hæc, absque omnibus curiosis & ambitiosis Græcorum vocabulis, exercens eos in laude dignis actionibus, quibus certa perpetuaque libertas constabilitur. Id compertum est in multis & variis temporum difficultatibus sub tyrannide potentiorum diversis præditorum ingeniis, ex quibus alii conati feroces bestias immanitate superare nullam omiserunt crudelitatis speciem, gregatim mactando subditos, & laniorum more, vivos frustatim concidendo: nec prius finis fuit, quam in easdem calamitates incidere, vindicante divina providentia. Alii vero suam rabiem celantes diverso malitiæ genere, acerbas clades dederunt placido sermone, susurrisque clancularii dissimulantes odium, canum maleficorum more blandiendo, moxque infigendo morsus insanabiles, ut oppidatim monumenta impietatis suæ relinquerent ad perpetuam afflictionum memoriam. Nemo tamen vel e crudelibus illis, vel ex alteris fucatis ac subdolis valuit modo dictos cœtus Essæorum sive sanctorum in culpam inducere, sed omnes discesserunt victi virtute horum virorum, laudantes eos ut liberos, & sui juris, quod a natura profectum, homines: eorumque item decantantes convictum, & omni sermone præstantiorem rerum communionem, quæ vitæ perfectæ admodumque felicis evidentissimum argumentum est.

CAPUT XX.

Ejusdem *Philonis* de Thrapeutis Essenis ex libro *de vita contemplativa excerpta*.

Ubi de eorum quæ de istis, miranda sane, scripturus esset, veritate præfatus est Philo, agit.

I. De ipsorum nomine, ut supra.

II. Huic vitæ instituto, qui se addicunt non ex amore, aut rogati id faciunt, sed amore correpti rerum cœlestium, & quasi furore divino perciti, ac lymphati, donec ad contemplationem illam desideratissimam perveniant, deinde præ immortalitatis, beatæque vitæ cupidine, quasi jam hac mortali defuncti,

cti, facultates suas relinquunt liberis aut cognatis, ultro eis possessiones cedendo, atque etiam sociis atque amicis, si cognati desint.

III. Relictis facultatibus, & avocamentis omnibus, fugiunt sine ullo respectu, fratres, liberos, parentes, uxores; & deserunt numerosas cognationes, societates, amicitias, ipsas denique patrias, in quibus geniti, educatique sunt, quandoquidem consuetudo magnum momentum habet ad allectandos animos.

IV. Demigrant autem non in aliam civitatem, sicut servi, qui se vendi heris aliis impetrant, miseri ut qui servitutem mutant, non effugiunt. Quævis enim civitas vel optimis ornata legibus, plena est tumultu plurimo, quam nemo sapientiæ sectator sustineat. Sed extra maenia deguntin hortis ac villis solitariis amantes solitudinem, non hominum odio, sed ad cavendos congressus cum dissimilibus, quos sciunt moribus bonis officere.

V. Hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, merito ut absolutæ probitatis receptum a Græcis atque Barbaris; vel ut apertius *Philonis* verba vertit *Eusebius* interpres cap. 17. lib. 11. *Oportuit enim boni perfecti Græciam & Barbarum populum participem esse*.

VI. Maxime tamen in Ægypto frequentatur per præfecturas singulas, præsertim circum Alexandriam. Ex omnibus autem locis optimus quisque Therapeutarum, tanquam in hujus generis patriam, colonus mittitur in locum quendam aptissimum, situm ad stagnum *Mariam*, in terreno colle acclivi leniter, tutum simul & laudatum ab aeris temperie: Securitatem enim ei præstant villæ vicique proximi: aerem vero temperat emissarium stagni exonerantis se in mare, & auræ nunquam non ex alto aspirantes tenuiter, sicut crassiores feruntur e stagno, quibus permixtis temperamentum existit saluberrimum.

VII. Domicilia vero convenarum sunt admodum frugalia, parata contra æstum tantummodo & frigora, non contigua, ut in urbibus. Non enim placet id amantibus solitudinem; nec tamen longe remota, quia societatem diligunt, ut sibi possint invicem succurrere contra latronum incursus fortuitos.

VIII. In qualibet eorum habitatione sacrum ædificium est, quod σεμνεῖον ϗ μοναστήριον vocatur.

IX. In eo sejuncti ab aliis ac solitarii, sanctæ vitæ dant operam, nec cibi potusve quicquam eo inferunt, aliudve in usum corporis, sed legem tantum & prophetarum oracula divinitus prodita, hymnosque & quædam alia pietati scientiæque promovendæ utilia. Itaque perpetuam habent Dei memoriam, ut ne in somnis quidem aliud eis obversetur quam imagines divinarum pulchritudinum; & sunt in his, qui somniando produnt præclaras sacræ Philosophiæ sententias.

X. Quotidie bis precari solent, mane ac sub vesperam: oriente sole petentes diem vere felicem, utque mentes eorum cælesti repleantur lumine: occidente vero ut anima in totum exonerata sensibus, moleque rerum sensibilium, veritatem vestiget in consistorio domestico. Medium vero matutini, vespertinique temporis interstitium totum meditationi attribuitur. Versantes enim sacra volumina, dant operam Philosophiæ per manus acceptæ a majoribus, scrutando ejus allegorias, quoniam sub apertis verbis latere credant secreta naturæ, conjecturis explicanda probabilibus. Habent etiam priscorum commentarios, quia hujus sectæ auctores multa reliquerunt monumenta de allegoriis hujusmodi ad quorum imitationem se accommodant. Itaque non solum contemplantur, sed etiam cantica hymnosque in Dei laudem componunt, vario metrorum carminumque genere, rythmis concinnatos in augustiorem ac religiosam speciem. Per sex dies seorsim quisque in suis illis modo dictis Monasteriis philosophantur, non progredientes foras, imo ne prospicientes quidem.

XI. Septimo die conveniunt in coetum communem, & juxta ætatis ordinem considunt decenti habitu, manus continentes sub pallio, dextram inter pectus barbamque, sinistram applicatam lateri: tum progressus in medium natu maximus, & dogmatum ejus sectæ peritissimus, disserit vultu ad gravitatem composito, voce moderata non sine magna prudentia, secus quam Oratores, aut ætatis nostræ sophistæ, ostentatores eloquentiæ, ut quibus cordi magis sunt exquisitæ sententiæ, diligensque & accurata harum enarratio, quæ non summis insidat auribus, sed per auditum penetret in animum, ibique firmiter inhæreat. Reliqui omnes auscultant per summum silentium, annutantes oculis tantum aut capite.

XII. Id commune *semneum* in quod septimo quoque die conveniunt septo clauditur duplici separatis virorum & mulierum coetibus. Nam mulieres quoque

que simul auscultant ex more, duntaxat quæ institutum idem sectantur, medius autem paries a solo surgit tribus quatuorve cubitis, in modum loriculæ, superiora usque ad tectum patent. Unde gemina provenit commoditas, & quod pudori fœminei sexus consulitur, & quod verba doctoris exaudiuntur facile absque ullis obstaculis, quæ vocem ejus intercipiant.

XIII. Temperantiæ tamquam fundamento in anima jacto virtutes ceteras superstruunt. Nec cibum nec potum quisquam sumit ante solis occasum, quod sapientiæ studium luci convenire judicent, tenebris vero curant corpora, ita totos dies alteri, alteri vero exiguam noctis partem tribuunt. Nonnulli ex his vix tertio quoque die famem sentiunt, attenti magis ad disciplinarum scientiam; nec desunt qui prælaute accepto epulo sapientiæ copiose præbentis sua placita, perdurent duplum ejus temporis & vix sexto die degustent cibum necessarium, ita jam assueti, sicuti cicadæ aere dicuntur vivere, canticis, ut opinor, solantes inediam, levem facilemque reddentibus.

XIV. Septimum diem ut festum, sacratumque honore dignantur eximio, quo post curam animi, corpus quoque reficiunt, sicut jumenta relaxantes laborem continuum.

XV. In cibatu utuntur pane simplici, sal vicem supplet obsonii. Qui delicatiores sunt, hyssopum pro condimento adjiciunt. Potum e fluentis hauriunt: contenti placare dominas a natura mortalibus additas, famem sitimque; absque omnibus lenociniis fruendo rebus, sine quibus non licet vivere. Edunt igitur ne esuriant, bibunt ne sitiant, saturitatem cavendo, ut inimicam animo pariter, & corpori.

XVI. Et quoniam tegminis quoque duæ sunt species, vestis tectumque; de ædibus jam dixi, esse incultas, & extemporaneas, factas ad præsentem usum tantummodo. In veste autem apparet simplicitas ad arcendos calores & frigora. Pro pelliceis crassa tunica in hyeme, æstate vero exomis, aut interula linea. In universum enim exercent modestiam, ut fontem veritatis, sicut e fastu mendacium prognatum autumant. Profluunt enim e mendacio variæ malorum species, contra ex veritate omnium felicitatum humanarum, divinarumque copia.

XVII. Hi numeros in primis observando, post septem hebdomadas elapsas, conventus suos instaurant: venerati non solum simplicem septenarium, sed & vim ejus multiplicem. Castam enim sciunt hebdomada, & semper virginem: is dies profestus est maximæ festivitatis incidentis in numerum quinquagenarium sanctissimum, & naturæ gratissimum, constantem ex vi rectangularis trianguli, quod est initium generationis rerum omnium.

XVIII. Ubi vero convenere candidati & læti cum summa gravitate ad signum datum a quopiam Ephemereuta (sic hujusmodi ministros nominant) priusquam discumbant, stantes una serie decenter, sublatisque ad cœlum manibus, atque oculis (his quoniam didicerunt spectare cœlestia, illis utpote incorruptis a muneribus, & a quæstu illicito) precantur, ut Deo placeat id convivium.

19. Absolutis precibus seniores discumbunt, ac mox alii pro cujusque dignitate. Nec enim seniores ex annis æstimant, sed quantumlibet grandævos habent pro pueris, si sero institutum hoc complexi sunt. Honorem vero senectutis tribuunt his, qui exercuerunt se a juventute in hac pulcherrima, divinaque parte contemplativæ philosophiæ.

XX. Adhibentur mensæ fœminæ quoque, anus pleræque, sed virgines, quibus non coacta castitas, sicut apud Græcos quædam sacrificulæ, sed sponte continentes præ amore sapientiæ, cujus studio per totam vitam contemserunt voluptates corporis, nimirum divinæ, non mortalis prolis cupidæ, quam solæ Deo charæ animæ ex seipsis parant, excipientes pro semine intelligibiles patris radios, ut decreta sapientiæ contemplando percipere valeant.

XXI. Discubitus ita distribuitur, ut seorsim viri dextrum latus, seorsim fœminæ sinistrum teneant. Quod siquis suspicatur lectisternia, etsi non sumtuosa certe molliuscula parari hominibus ingenuis, & philosophiæ deditis, sciat esse tegetes rudes e vili contextas materia, videlicet e papyro indigena, sic humi aggestas, ut eminendo fulciant cubitos. Remittunt enim jam paululum illam Laconicam disciplinæ duritiam: semper & ubique probantes liberalem frugalitatem, totis viribus aversando voluptatis illecebras.

XXII. In ministerio non utuntur mancipiis; quandoquidem servitutem cum natura omnino pugnare autumant. Nam ea liberos omnes genuit, sed hujus legum contemtrix avaritia fontem malorum inæqualitatem ei præferens, infirmioribus necessitatem imposuit, ut juf-

jussa potentiorum facerent. Ceterum in hoc sacro convivio nemo, ut dixi, servus adest, ministrant ingenui, & sponte quicquid opus est faciunt, jussa non expectando, sed præveniendo alacritate voluntaria. Non enim quibuslibet ingenuis delegatur id officium, sed habito delectu ex omni sodalitatis hujus juventute, ut quisque aliquod præclarum indolis ac virtutis sperimen edidit. Hi tanquam germani filii patribus & matribus libenter & certatim ministrant, communes eos æstimando parentes, & quidem iis parentibus, quos sanguis & natura dedit, propiores, atque conjunctiores. Quandoquidem recte sentientibus virtute nihil est conjunctius.

XXIII. Discincti autem & promissis tunicis accedunt ad ministrandum, ut absit omnis servilis species ab hoc convivio. Scio quosdam his auditis risuros, duntaxat eos, qui deflenda ipsi, lamentisque digna faciunt.

XXIV. Vinum per illos dies non præbetur, sed aqua limpidissima, ceteris frigida, calida vero his, quibus inter seniores molliore, commodioreque diæta opus. Mensa pura est a cruentis dapibes. Pro cibo panis apponitur; sal pro obsonio, & pro condimento interdum apparatur hyssopus in delicatorum gratiam. Quemadmodum enim sacerdotibus, ut sobrii abstemiique sacrificent, sic istis, ut vitam eodem modo totam agant, recta præscribit ratio. Nam vinum habent pro veneno afferente dementiam. Opiparis autem obsoniis ajunt irritari concupiscentiam, quæ bellua est insatiabilis. Hæc sunt exordia convivii.

XXV. Dicat aliquis: Quid tum, posteaquam convivis ordine suo discumbentibus adstiterunt ministri decenter parati ad obsequium? Nullante sequitur compotatio? Imo silentium majus quam antea, ita ut ne mutire quidem cuiquam liceat, aut respirare vehementius: Proponit quisquam quæstionem, e Sacris literis, aut etiam solvit ab aliis propositam, nihil de solutione solicitus. Nec enim captat laudem argutiarum, aut eloquentiæ; hinc tantum agit, ut rem diligentius percipiat, tum perspectam non invideat iis, qui minus quidem perspicaces sunt; pari tamen fere discendi cupiditate flagrant. Atque ita iste immoratur doctrinæ, subinde inculcans, imprimensque animis præclaras sententias variis repetitionibus. Nam alioqui, dum ejus, qui solerter & uno spiritu multa continuat, interpretationem tardior auditorum mens assequi non valet, a tergo relinquitur, nec satis audita percipit. Omnes auditores ad illum unum differentem arrecti, in uno eodemque habitu permanentes auscultant: & intelligere se nutu vultuque indicant; probare vero, hilaritate, ac exporrectis frontibus, interdum & dubitare, hæreque moto leniter capite, summoque dextræ digito. Nec minore attentione juniores, qui discumbentibus adstant, audiunt.

XXVI. Expositiones autem sacrarum literarum constant ex allegoriis. Nam hi viri totam legem existimant habere animalis similitudinem, quod oratio ipsa, dictionumque contextus corpus referant, animam vero reconditæ retrusiores sub velamine verborum abditæ, in quibus rationalis anima egregie, quæ intima sunt, contemplatur, tanquam in vocabulorum speculo miram sententiarum pulchritudinem conspiciens, & explicans figurarum involucris; atque pertitiorem intellectum in lucem iis producens, qui exiguo admonitu possunt obscura ex apertis colligere.

XXVII. Ubi vero præses visus est rem bene tractando satisfecisse auditorum eum desiderio, plausus propalam editur ab omnibus, ut qui ob illud, quod obscurum antea, nunc vere explicatum perspicitur, simul gaudeant. Tum ille assurgens hymnum in laudem Dei primus canit, aut recens a se compositum, aut desumtum ab aliquo vatum veterum. Metra enim reliquerunt ipsi poetæ, & carmina versuum trimetrorum, prosodiorum, hymnorum, parasponđæorum, parabomiorum, stasimorum, choricorum, strophis, polystrophis accurate perfectorum. Præsulem mox imitantur ceteri decenti ordine omnibus intente, quieteque auscultantibus præterquam in fine hymni extremaque clausula. Tunc enim universi vocem extollunt, sine sexus discrimine.

XXVIII. Absolutis hymnis singulorum, juniores dictam paulo ante mensam efferunt, in qua rite cibus ille sanctissimus, panis fermentatus cum sale apponitur, & hyssopo ob reverentiam sacræ mensę dedicatę, in templi vestibulo. Nam & in ea solent proponi panes cum sale absque condimento alio; sed panes non fermentati, & sal sine ulla mixtura. Decebat enim ea quidem, quæ simplicissima sunt & purissima optimæ sanctorum parti attribui, liturgiæ seu ministerii præmium: alios vero similia imitari, abstinere tamen ab his panibus, ut prærogativam quandam habeant meliores.

XXIX. Cœnam vero sequitur sacrum pervigilium his ritibus. Ubi omnes con-

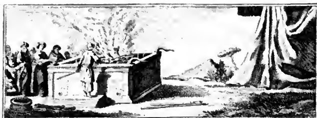
sur-

surrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculi, alter virorum, alter fœminarum, cuique suus dux & præfectus deligitur, honore præstantissimus, & canendi peritus. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compositos, variis metrorum carminumque generibus nunc partim quidem simul consonantes, partim antiphonis seu alternis concentibus cum decoro. Manuum gestu modulantes, & saltantes, & divino correpti numine. Tunc enim prosodia tunc stasima, & strophas, quas res usuque postulat, & antistrophas faciunt. Deinde postquam uterque chorus seorsim explevit se his deliciis, quasi in bacchationibus meracum amoris divini hausissent, permiscentur, & e duobus choris unus fit, qui imitationem contineat illius olim instituti in rubri sinus litore propter admiranda illa facta prodigia: Mare siquidem Deo jubente alteris salutem, alteris perniciem attulit.

XXX. Producta usque matutinum hac commessatione honestissima, neque gravati crapula, neque nictantes, sed excitatores quam convenirent ad convivium, verso ad auroram vultu totoque corpore quamprimum solem orientem aspiciunt, felicem diem, & veritatem, perspicacemque mentis aciem sibi comprecantur; atque ita precationibus absolutis ad suum quisque semneum secedit, & ad negotiationem, culturamque consuetæ philosophiæ.

XXXI. Hactenus de Therapeutis, qui naturæ contemplationem salutant, & in hac animaque sola toti vivunt, cœli & mundi cives, patri conditorique rerum propter suam virtutem vere commendatissimi, quæ illius amicitiam ipsis conciliavit præmium bonitatis maxime propriu, cuum hoc proposuisset omni fortunæ prosperitate melius esse, ad ipsumque felicitatis apicem, ac fastigium pertingere.

JOANNIS SCHMID

DISSERTATIO

DE

SECTA PHARISÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

DE PHARISÆORUM ORIGINE

SUMMARIUM.

Ecclesiæ Judaicæ Schismata unde? duo genera δογματικῶν habuit. Karraim & Hasidim qui? Hæresum initium. Hæretici & Schismatici differunt. Hasidim & Karraim diversitas quæ? Sadock & Baithi periculose dubitant, Saducæorum hæresis unde? Ab Hasidim quomodo pervenerint Dogmatistæ & qui? Pharisæi unde? Eorum denominatio a voce Phares qualis? Variæ denominationes recensentur. Scriba & Pharisæus differunt. An & quomodo denominentur a Separatione? Secta antiquissima. Origo tam Sectæ quam Nominis dubia. Non deducitur a Schammai & Hellel. An hi fuerint duæ sectæ? Schammai an fuerit Simeon apud Lucam. Hieronymi sententia circa hanc Originem examinatur.

I. Uemadmodum Respublica Judaica tempore Hasmannæorũ intestinis bellis magnam ansam ad utriusque Politiæ detrimentum accepit, *Joseph. lib.* 14. *antiquit. cap.* 8. *collat. cum* 28. & *Causaub. ad apparat annu. Baron. Exercit.* 1. *p.* 1. *adde Hotting. Secul.* 1. *Histor. Sacr. N. T. sect.* 1. *num.* 3. Sic ante tempora eorundem nullæ Sectæ reperiebantur, nisi duo genera δογματικῶν, quorum primum genus φιλοσοφίαν κατὰ τὴν ῥητὴν διάνοιαν, alterum vero θεωρητικὴν φιλοσοφίαν vocat *Euseb. lib.* VIII. προπαρ. *p.* 222. v. *Scalig. Elench. Trihæres. Serarii cap.* 22. *p. m.* 164. priores dicebantur Karraim, posteriores Hasidim, qui ab initio non dicebantur Sectæ, priores enim illa, quæ lege præcipiebentur, faciebant, posteriores præter præcepta legis Supererogationes & voluntarias functiones nullo cogente obibant. Hinc forte est, quod ex historia Hebraica hæresium initium ab Antiocho Sochæo, altera ætate post Alexandrum deducat *Drusius*, & antea schisma in popu-

populo Dei fuiſſe dicat, poſtquam Manaſſes & alii a Nehemia ejecti fuiſſent, eo quod uxores alienigenas dimittere nollent, *ceu en Abraham Zachuth habet lib. 1. de trib. Sect. Judæor. cap. 6. p. m. 56. conf. Eund. lib. 2. Ref, ad* Minerval *Serarii cap.* 2. Hæretici enim ſunt qui in articulo aliquò religionis errant & pertinaciter defendunt, Schiſmatici autem dicuntur qui in nullo articulo Religionis errant, ſed alia quidem de cauſa ſe ab Eccleſia ſegregant & peculiares conventus agunt. *V. Oſiand. ad Canon. Antiochenæ Synodi* IV. *Ann. D.* 34. *Tolet. lib. 1. de Inſtruct. Sacerdotum cap. 19. n. 2. & Auguſt. lib. de fid. & Symb. cap. 20. ap. Calixtum. Comm. in 1. Cor. 1. v. 19.* Hioc Phariſaiſmum mox hæreſim, mox Philoſophiam dicit *Joſeph. lib. 14. Antiq. Judaic. cap. 19. cap. 2. conf. omnino Druſ. lib. 2. de trib. Sect. Jud. cap. 2. p. m.* 49. Ut ut igitur inter hæreſin & Schiſma quoddam ſic appareat diſcrimen, magna tamen inter Schiſma inveteratum & hæreſin conſpicitur paritas aut ſi mavis, affinitas, quia Schiſma nunquam abſque hæreſi aut rariſſime certe invaleſcit, unde Hæreſis Schiſma inveteratum dicitur *Aug. lib. 2. contra Creſc.* Hinc Idem illis minatur ſupplicium, licet citra meritum, *Bellarm. de Membris Eccleſiæ militantis lib. 13. de Laicis cap. 21. & Beza Vol. 1. p. 153. ſeqq. contra quos vide Gerhard. Tom.* VI. *LL. 27. de Magiſtratu Politico* §. 344. & 347. *Meiſn. lib.* IV. *de Legib. Polit. ſect. 1. Voet. Part. 1. Polit. Eccl. lib. 4. Tract. 1. cap. 3. §. 2. p. 404. ſeqq. & Cham. Tom.* V. *Panſtr. Cathol. lib. 4. c. 15. §. 2. 3. 4. pag. 180. ſeqq.*

II. Quamdiu itaque ſupererogatio uſu tenus obſervabatur, & Haſidim in Templum quotidie conveniebant, atque agnum immolabant, qui dicebatur oblatio Haſidim pro peccato, excipiebatur tamen dies undecima Tiſri, poſtridie diei Kipphurim, (de qua ſupputatione *V. Sigon. lib. 3. de Rep. Hebr. cap. 18.*) *Scalig. Elench. Trihæreſ. Serar. cap. 22. p. m.* 168. Quamdiu item Karraim legem Prophetas & hagiographa obſervabant, tamdiu Eccleſia Judaica adhuc potuit eſſe tranquilla ad tempora Sadock & Boethi ſive Baithi *V. Druſ. lib. 1. de Sect. Jud. cap. 2. p. m.* 49. donec illi de pœna peccatorum & remuneratione benefactorum dubitare inceperunt, hic enata hæreſis Sadducæorum annis præter propter ante Chriſtum natum 226. *V. Hotting. Theſ. Phil. p. 34. Bertram. de Rep. Hebr. cap. 19. cum Comm. l'Emper. p. 442. Sigon. lib. 5. de Rep. Hebr. cap. 11. conſ. Joſeph. lib. 13. Antiq. cap. 8. & lib. 18. cap. 2. lib. item 1. de Bello Judaico cap.* 11. Cum item ſupererogationis præcepta in canones redacta, & ſcripto mandata, tunc multa dubia orta, diſputationes item & altercationes ſuccrevere, & ab illis Haſidim (qui erant antea σύςημα ὁσίων corporati devoti *V. l'Emper. annot. ad Bertr. Remp. Judaic. cap. 19. p.* 440. & a Græcis φαρισαῖοι vocabantur *Scal. Elench. Trihæreſ. cap. 22. pag.* 168.) ſive Sancti *v. 1. Macc. 2. v. 42. cap. 7. v. 13. II. Macc. 14. v. 6. huc ſpectat Liber apud Hebræos, quo dicta & facta piorum & Sanctorum Virorum exponuntur, & hoc ipſo nomine Haſidim inſcribitur*. Poſtea proceſſerunt Dogmatiſtæ, qui ſe Sanctos & tam ab Haſidim, quam a Vulgo ſegregatos dicebant, atque opera illa ſupererogationis ex neceſſitate præcipiebant, quod hominum genus ſucceſſu temporis dividi cœpit in Phariſæos & Eſſænos *V. Druſ. integro Libro de Haſidæis conf. ſis Scalig. Elench. cap. 22. p. m. 170. l'Empir. loc. cit. conf. ſis Petitum lib. 2. Variar. Lect. c. 7. Goronidem lib.* IV. *Hiſtor. Hebr. c. 29. Egeſippum lib. 1. Hiſt. cap. 1. & alios*.

III. Phariſæi autem (cujus ſcriptionis formam non Hebraicam ſed Syriacam adſtruit *Druſius lib. 2. de ſect.* Jud. *cap. 1. p. m. 71.*) ratione etymi ab aliis derivantur a voce Phares, quam diviſionem ſignificare dicunt, *ita Epiphanius. Origines in Matt. 23. Damaſc. de Hæreſ. Ambroſ. lib. 3. in Lucam ap. Druſ. Loc. cit.* quam tamen ſententiam ipſe refellit, quod Phares ultimam habeat Sade, Pharus autem & Phares unde Phariſæi, per Sin in ultima ſcribatur, quemadmodum & eam ſententiam explodit, quæ a פרש, circa quam vocem *vid. Feſſel. lib. 1. Adverſ. Sacr. cap. 17. §. 9.* Phariſæos deducit in ſignificatione explicandi & explanandi, quod vita eorum omnibus oculis ſit epoſita vel explicata *V. Forſter in Diction Hebr.* alii proinde ab eodem verbo deducunt, quatenus ſignificat exponere ſive interpretari *Joſeph lib. 2. de Bello* Judaico *cap. 7. conſ. Bullingerum Comment. in Matt. 3. Brent. comment. in Luc. 20. p. 1000. & Glaſſ. lib. 3. Philol. Sacr. Sacr. Tract. 4. can. 2. p. m.* 674. Sed nec ea *Druſio Loco citato* placet, cum non omnes Phariſæi fuerint legis interpretes, ſed potiſſimum munus id fuerit Scribarum. *Vid. Sigon. lib. 4. de Republ. Judaic. cap. 10. p. 296. adde Loca ſcripturæ Matt. 22. v. 2. 3. cap. 22. v. 35. collat. cum Marcb. 12. v. 28. Matt. 5. v. 20. cap. 12. v. 38. cap.*

15. cap. 23. v. 13. Luc. 5. v. 30. cap. 15. v. 2. conf. sis Bezam comm. ad Matt. 2. Sculterum lib. 1. Exerc. Ev. cap. 54. & Scalig. Elench. Trihæres. cap. 1. qui erant μέρος τῶν φαρισαίων ut expresse habetur act. 23. v. 9. quamvis certum sit unam eandemque personam simul potuisse Pharisæum esse & Scribam quippe officii, Pharisæus autem Sectæ fuit nomen v. act. 23. v. 6. & 9. cap. 26. v. 6. conf. B. Gerhard. Part. 1. Continuat. Harmon. Evang. cap. 156. p. m. 480. Drus. lib. 1. de sect. Jud. cap. 3. p. m. 49. & cap. 9. p. 61.

IV. Tutius proinde a separatione dicuntur ita August. Tom. x. Sermon. 15. col. 330. Lud. Vives od lib. 18. August. de civitat. Dei cap. 39. Selneccerus Comm. in Lucam cap. 18. p. 668. Buxtorf. cap. 1. Synagog. Judaicæ p. 4. Sigonius lib. 5. de Republ. Hebræor. cap. 11. p. 276. Bertramus de Republ. Judaica cap. 19. ubi allegat Epiphanium Tom. 1. lib. 1. cap. 19. Hornius Historiæ Ecclesiast. a condito mundo ad Christum Period. 3. Art. 2. n. 3. & Drusius lib. 1. de Sect. Judæor. c. 2. & 3. aliique. Hinc Paulus semetipsum vocat ἀφωρισμένον εἰς εὐαγγέλιον, cum antea fuerat ἀφωρισμένος εἰς τὸν νόμον Rom. 1. v. 1. ut Cornelius a Lapide Comm. ad h. l. habet vid. item Glass. Exeges. Ev. & Ep. 106. & conferfis loc. Gal. 1. v. 15. Act. 9. v. 3. cap. 13. v. 2. quamvis idipsum neget Camero in Mirothecio suo: Separati autem non solum erant ad Studium Legis, sed separati etiam a populo vitæ munditie, vid. Matt. 15. v. 2. Marc. 7. v. 3. 4. dignitate & sanctitate, vid. Matt. 9. v. 11. Luc. 7. v. 39. accuratissimo Vitæ genere ad mandata Legis, Luc. 18. v. 11. Marc. 7. v. 3. collat. cum Exod. 21. v. 18. Act. 22. v. 3. cap. 26. v. 5. habitu peculiari Marc. 23. v. 5. Separati denique vita & moribus hujus seculi Luc. 18. v. 11. 12. Matt. 9. v. 14. Luc. 5. v. 33. vid. præterea Mecer. in annot. ad Lexicon Pagnini. Osiandr. in annotat. ad lib. 1. Harmon. cbp. 15. B. Gerhard. Part. 1. Continuat. Evangel. cap. 156. p. m. 480. & Chemit. lib. 1. Harmon. Evangel. cap. 79. p. m. 679.

V. Antiquissima igitur hæc Pharisæorum, ceu hactenus patuit, est secta, quam Hircano etiam antiquiorem, & Jonathæ (qui vixisse dicitur anno Mundi 3791. ante-Christum natum 157. aut secundum alios anno Mundi 3845. ante-Christum natum 159. v. 1. Macc. 9. v. 24. conf. Wichm. lib. 2. Chronolog. Sacr. p. 342.) coævam dicit Josephus lib. 13. Antiquit. cap. 3. utut de primo ac genuino eorum initio adhuc sic dubitandum V. Drus. lib. 1. de Sect. Judæor. cap. 5. p. m. 56. præsertim quoad Nomen & appellationem, Drus. lib. 1. Resp. ad Minerval. Serarii cap. 14. de quo nihil certius videtur constare, nisi quod temporibus Alexandri Jannæi sapientes fuerint vocati Pharisæi v. Chronic. Templi Secundi fol. 40. Col. 1. edit. Venet. ap. Drus. lib. cit. cap. 7. p. 78. Quando itaque Pharisæorum origo a Sammai & Hillel deducitur ab Hornio Part. 1. Hist. Eccl. Period. 1. Art. 2. §. 3. p. 23. Rationem nondum videmus; Sammai quippe & Hillel non sectam, sed duas tantum familias constituisse docent Drus. lib. 2. cap. 8. p. 79. & Scaliger. Elench. cap. 12. quin quod Sammai & Hellel floruisse dicantur circa Servatoris tempora, quo Longe antiquiores fuere Pharisæi, nisi quod sæctam hanc illustrem tunc temporis maxime floruisse certum sit, ita Hornius Loc. cit. Hotting. Synops. Hist. S. N. T. Sec. 1. & Thes. Philol. p. 42. aliique ab eodem citati. Accedit quod Schammai ab aliis vocetur Simeon Justus, cujus mentio fiat Luc. 2. v. 25. ita Galatinus lib. 1. de arcan. Cathol. Verit. cap. 2. ap. Chemnit. lib. 1. Harm. Evang. cap. 11. Postellus lib. 1. de Orbis concord. p. 24. Schickh. de jur. Reg. p. 168. quod tamen negat Drusius lib. 1. Præterit. p. 12. Lud. Capell. Orat. de nomin. Tetragram. p. 162. dubitat. Herm. Lætmat. lib. 8. de instaur. Relig. cap. 7. conf. Buxtorff. de Abbrev. Hebr. p. 52. & alios.

VI. Sed obstat adhuc auctoritas Hieronymi, qui Pharisæos a Sammai & Hellel, quorum Scholam susceperit Aquibas, de quo vide Abrah. David F. Lev. in Cabal. sua Historic. & Abrah. Zachuth Juchasin fol. 34. ap. Drus. lib. 2. de trib. Sect. cap. 8. p. 80. deducit, quæ forsan procederent, si modo ea quæ sequuntur cum hisce conciliari possent, quando inquit Sammai & Hellel non multo prius quam Dominus nasceretur orti sunt in Judæa, quorum primus dissipator (nomen hujus reperitur 1. Paral. 2. v. 45. quamvis frustra in ejus significationem inquiri probet Drus. lib. cit. cap. 10. p. 83.) alter prophanus dicitur (hinc initium maximæ contentionis inter utramque domum a Sammai deducit Juchasin fol. 19. p. 2. ap. Drus. Loc. cit. conf. Scalig. Elench. Trihæres. Serar. cap. 12. p. 94.) eo quod per traditiones s. δευτερώσεις suas Legis præcepta dissiparint atque macularint: Verum hoc exinde refutat; quod Hellel tempore nativitatis Christi egerit annum 110. nec. in Judæa sed in Babylo-

bylonia ortus sit; unde & Hellel Babylonius appelletur, *quæ omnia Loc. cit. legi possunt prolixius*. De auctoritate interim Patrum, quam vim probandi habeat collige ex ipso *Hieronymo Tom. 3. Ep. 152. ad Minerium & Alexandrum col. 370. edit. Parif. ann. 1578. ap. Meisn. Part. 11. Philos. Sobr. Sect. 2. cap. 3. q. nlt.* De Pharisæorum autem Origine plura vide *ap. Baron. in apparat ad annal. n. 8. & Casaubon. Exercitat. ad apparat. 1. num. 9. conf. sis Spanheim Part. 11. & 111. Dubior. Evangel. Tarnov. in Job. p. 247. & Drus. comm. priore ad Voces N. T. aliosque*.

CAPUT II.

DE PHARISÆORUM DOCTRINA

SUMMARIUM.

Pharisæi separati sanctitate & doctrina. Sixtus Senensis notatur. Errores ab eo omissi. Grotius notatus. Fatum cum Liberi hominis arbitrio profitentur. Josephus notatus. Pharisæi quid per fatum velint? Fatum quid proprie? Fatum negatur. Astruitur a Philosophis. Fatum Platonis Stoicum Pharisæum? Idem est ac Chaldaicum. Eius Inventio Ægyptiis tribuitur. A Chaldaicis assumitur a Patribus cur impugnetur. Pharisæorum Dogmata circa animæ immortalitatem & μετεμψύχωσιν. Circa mortuorum resurrectionem. Circa traditiones. Reliqua Dogmata remittuntur. Pharisæorum Opinio de metempsychosi auctoritate probatur. Contraria sententia rationibus & auctoritate fulcitur. Singulæ refutantur. Traditiones Variæ. Quæ impugnantur. Reliqua ad forum competens remittuntur.

I. SIcuti nunc Pharisæi separati erant a populo dignitate & Sanctitate ita ab Ecclesia Judaica segregatos etiam percepimus doctrina & dogmate quæ prolixe omnia deducuntur a *Centuriat. Magdeburg. Centur.* 1. *Libr.* 1. *cap.* 5. *Chemnit. lib.* 1. *Harmon. Evang. cap.* 51. *p. m.* 447. *seq. & Sixto Senensi lib. Bibliothecæ S.* qui ultimus gravissimis tamen Pharisæorum errores præteriisse videtur: ut de genuino sensu Legis, justitia propria, & terreno Messiæ Regno &c. Promittebant quippe sibi externam quandam tranquillitatem, futuram totius mundi consensionem sub Regno Messiæ *Chemnit. Loc. cit. p. m.* 515. Locus est *Esai.* 11. *v.* 6. ad quem Judaizare videtur Grot. Comm. in h. l. Verum autem sensum *V. ap. Origin. homil.* 2. *in Genes. Basil. homil.* 10. *in Hexaem. Hieronym. comment. in h. l. & alios a Friedl. Tom.* 1. *Theol. Exeget. ad h. l. clas.* 7. *q.* 34. *cit.* Tribuebant autem omnia fato, ita tamen ut homini Liberum arbitrium non adimerent, quod habeat sive ad bonum sive ad malum *V. R. David. Psal.* 119. 170. quamvis Josephus indubius alias testis *V. Cæl. Rodig. lib.* 5. *antiq. Lect. cap.* 9. sibi hac in parte non videatur constare. *Vid. Joseph. lib.* 18. *antiq. cap.* 2. *collat. cum lib.* 2. *Capt. Jud. cap.* 12. *& lib.* 13. *antiquit. c.* 9. intelligunt autem per fatum astrum sive planetam ut vult *Drus. lib.* 2. *de tribus Sect. Jud. cap.* 14. *p. m.* 87. *en Joseph. Albo lib. fundament. s. articul. Serm.* 1. *cap.* 9. *&* 4. *cap.* 4. *& Zonar. de Pharis.* 189. *&* 155.

II. Sumitur alias fatum proprie pro prædictione ex Syderibus. *Vos. lib.* 2. *Theol. Gentil. cap.* 47. *p. m.* 564. Quamdiu vero natura Divina a Veteribus Philosophis fuit negata, tamdiu nec illi ullam providentiam aut fatum agnovere, *ita Diagoras Melius & Theodorus Cyrenaicus, de quibus V. Diod. Sic. lib.* 13. *Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 1. *Ælian. lib.* 11. *V. H. cap.* 13. *& lib.* 11. *cap.* 23. *conf. Voss. lib.* 1. *Theol. Gentil. cap.* 1. *adde Plutarch. in Placit. Philosoph. & Galen. in Hist. Philos. quibus itidem annumeratur Evemerus Messenius & proxime Pytagoras V. Agell. lib.* 5. *cap.* 3. postquam igitur Philosophi in investigatione causarum occultarum *V. Fic. in Plot. Enn.* 3. *lib.* 1. *cap.* 1. fatum aliquod agnoscere cœperunt, posuerunt id in solis naturalibus & necessariis sc. universis: *ita Pytagoras & Heraclitus V. Stob Eclog. Physic. cap.* 8. 9. *in Plutarch. lib.* 1. *de placit. Philosoph. cap.* 28. Sic fatum in rebus contingentibus & actibus, tamen ne homini Libertas adimeretur, agnovit Plato. *V. Plutarch. lib.* 1. *de placit. Philos. cap.* 27. *Bess. Card. in Calumn. Plat. lib.* 2. *cap.* 8. *& Joan. Pic. Miran. in Astrologram. lib.* 4. *cap.* 4. contra quam Stoici *ut Chrysippus ap. AGell. lib.* 6. *cap.* 11. *conf. omnino Voss. lib.* 2. *cap.* 49. *p. m.* 577. Sicuti vero fatum illud Pharisaicum, ab aliquibus ab arbitrii servitute eximatur, tantum tamen abest, ut ab omnibus fiat aut fieri possit, quin potius ex hac ratione fatum hoc Mathematicum, Astrologicum aut Chaldaicum (hinc defensores. Ejus Mathematici, aut Chaldæi, licet Ægyptiis tribuat *Herod. lib.* 2. *cap.* 82. dicuntur. *Tacit. lib.* 2. *Annal. cap.* 32. *conf. Lips. Excurs. G. AGell. lib.* 1. *cap.* 15.)

15.) a Patribus impugnetur, quamvis *Boet. lib. 4. de consol. Phil. pros.* 4. non displiceat. *V. Augustin. lib. 5. de civit. Dei cap. 1. & 9. Tract.* 38. *in Joh. Gregor. Magn. homil.* x. *in Evang. & alios plures*.

III. Animam porro dicebant quidem immortalem contra Sadducæos. *V. Joseph lib.* 18. *cap.* 2. *Abraham Zachuth. lib. Juchasin fol.* 139. *conf. act.* 23. *v.* 8. transire autem in alia corpora solas bonorum, impiorum vero interminabili supplicio cruciari. *V. Matth.* 16. *v.* 14. *Joan.* 9. *v.* 2. Quamvis etiam judicia animarum sub terris fieri dicebant, atque tum præmia cuique contingere ex virtutis aut malitiæ merito, & animas impiorum perpetuis damnari carceribus, piorum vero animis facilem esse ad vitam reditum: *Vid. Drus. lib.* 2. *c.* 14. *p. m.* 89. Unde Pharisæos mortuorum Resurrectionem credidisse conjicere potes, quamvis de omnium resurrectione dubitandum esse velit ex *act.* 24. *v.* 15. *Drusius loc. cit. p. m.* 92. *conf. R. David Kimchi ad Psalm.* 104. *v.* 30. & *R. Eleasar in Pircke Aboth. c.* 4. *edit. Fagianæ*. Primarium autem dogma illorum erant traditiones, de quibus contendebant cum Sadducæis, nullam omnino Legem præter scriptam agnoscentibus. *V. Joseph. lib.* 13. *antiq. c.* 18. & *Gorionid. c.* 29. Hinc illas ipsas verbo Dei scripto non modo æquabant, sed & anteponebant, homini ex Legis observatione mutila & imperfecta licet Salutem promittebant, ac omnia Prophetarum scripta secundum suas hypotheses explicabant, & quæ alia de divortiis, juramentis, lege Talionis, vindicta privata, sanctificatione Sabbathi venditabant. *De quibus omnibus historia Evangelica passim vid. Chemnit. lib.* 1. *Harmon. Evangel. c.* 51. *p. m.* 447. *seqq.* & *c.* 47. *p.* 384. *conf. Loc. Script. Matt.* 12. *v.* 2. *Luc.* 6. *v.* 7. *Joan.* 9. *v.* 16. & *Orig.* περὶ ἀρχῶν *lib.* 4. *c.* 2.

IV. Ut ut autem Pharisæorum illa de migratione animarum in aliud corpus doctrina vel opinio *ex Matth.* 16. *v.* 13. stabilita videatur, quem locum hinc alii sine resurrectione Pharisaica explicare non posse putant *conf. Bezam Comm. in h. l. & Drus. annot. ad N. T. Part.* 2. *p.* 32. *vid. it. Sculcet. lib.* 2. *Exercitat. Evangel. c.* 24. *Voss. de Theol. Gentil. lib.* 1. *part.* 1. *c.* 10. *Joseph. lib.* 18. *Antiq. c.* 2. & *lib.* 2. *de bello Judaico c.* 7. Nihilominus tamen sunt qui inter Pharisæorum errores hanc metemphychosin fuisse pernegant: I. Quia iis nec a Christo nec a Sadducæis fuerit ejusmodi error objectus. II. Talis Metempsichosis & mortuorum resurrectio, propter animæ unitatem & corporum pluralitatem simul consistere non possit. *Vid. Cameron. Præl. ad Matt. c.* 19. *v.* 3. & *Maldonatum Comment. ad cap.* 14. *Matt. v.* 2. *hac de re pluribus*. Sed certum omnino est: Opinionem de metemphychosi animarum inter Judæos fuisse vulgatissimam, unde nec omnino incertum Pharisæos etiam a metempsichosi non fuisse alienos. *Vid. interim R. David Kimchi ad Psal.* 104. *v.* 30. & *R. Menasseh Ben Israel lib.* 2. *de Resurrect. c.* 18. Neque enim ratio prima firmiter satis concludit, cum non omnes errores Pharisæorum in Evangelio sint notati, nec Metempsychosis hæc etiam ipsis ob specialem causam potuerit objici, cum iste error non fuerit ipsorum proprius; accedit pro nullitate secundæ rationis, quod hæc mi gratio quam optime cum resurrectione conveniat: Anima quippe una, quæ plurima corpora informavit, in resurrectione tantum reunitur ultimo *Vid. interim de hac re Augustin. lib.* 12. *de civit. Dei c.* 13. *Basil. in hexae. Lactant. lib.* 7. *c.* 12. *Plutarch. lib.* 5. *de placit. Philosoph. c.* 2. *Aristot. lib.* 1. *de anima c.* 3. *t.* 53. & *alios*.

V. Neque vero Traditiones hoc loco sunt ceremoniæ ac ritus *de quo Matth.* 15. *v.* 3. Neque etiam utilia dogmata ad finem & mores spectantia, atque vel ore vel scripto proposita, quæ cum verbo Dei non pugnant, sed sunt ipsum verbum Dei *vid.* 1. *Cor.* 11. *v.* 2. & 23. 1. *Cor.* 15. *v.* 3. 2. *Thess.* 2. *v.* 15. & *c.* 3. *v.* 6. *act.* 6. *v.* 14. *Vulg. v.* 1. Neque Testificatoriæ, quando v. g. de scriptis Canonicis primitiva testatur Ecclesia, *vid. hac de re Chemnit. Part.* 1. *Concil. Trident. Exam. Gerhard. Conf. Cathol. lib.* 2. *spec. art.* 1. *Calov. Crit. Sacr. p.* 235. *sqq.* & *alios*. Neque Historicæ si v. g. de Apostolorum vita ac rebus gestis, quam quod in actis continetur, ab Ecclesiæ primitivæ scriptoribus traditur, ut est de Traditione Magorum, qui dicuntur Joannes & Mambres *V. Plin. lib.* 30. *c.* 1. *Mornæ. libro de veritat. Christ. c.* 26. *Euseb. lib.* 9. *de præparat. Evang. c.* 8. *f.* 241. *Camerar. Centur.* 3. *horar. Subcesiv. c.* 9. *Conf. omnino Gerhard. Comm. ad* 2. *Thimoth.* 3. *v.* 8. *p. m.* 185. & *Glass. lib.* 5. *Philol. Sacr. tr.* 2. *c.* 7. Sed quæstio est de Traditionibus præter Verbum scriptum, quibus totius Legis dogmata varie maculabant Pharisæi *ut videre est cap.* 15. *Matt. toto conf. Hieron. comm. Esai* 59. *Epistol. ad Damas.* & *Matt.* 22. *Epist.*

ad

ad Algasiam q. 10. Sic & de reliquis *conf. Theologos ac Commentatores*, quin & modernæ traditiones, de quibus agit *Bellarm. lib.* 2. *de V. D. c.* 3. *Lindan. lib.* 2. *Panopl. c.* 5. *& alii* an sint necessariæ aut Apostolicæ *V. Gerhard. Conf. Cathol. lib.* 1. *Gener. part.* 1. *&* 2. *c.* 5. *Chemnit. Part.* 1. *Exam. Concil. Trid. Thumm. Disq. de V. D. part.* 2. *cap.* 1. *Bald. Disp.* 22. *ad Artic. Smalk. Gravv. in A. C. & alios*.

CAPUT III.

DE PHARISÆORUM VITA

SUMMARIUM.

Pharisæorum Vita superstitiosa Ascetica. Decimæ. Peccatorum contactum refugiunt. Jejunium & Preces. Discipulorum Joanniticorum dubium Matth. 9. *solvitur? Pharisaicum jejunium rejicitur. Ejusdem tempus quando? Moderni Judæi idem observant. Pharisæus cur in Evangelio rejectus. Jejunium quadragesimale. Jejunia Christianorum qui descripserint. Pharisæorum Vita superstitiosa in Munditie. Lotio a foro & ejus ratio. Lotio manuum. Lotio poculorum. Lotio Lectorum. Superstitio circa Vestitum. Philacteria & fimbriæ differunt. Conclusio.*

I. FUit Pharisæorum doctrina inde superstitiosa, & eadem erat vita: Sic enim *Epiphanius in Panario lib.* 1. *c.* 16. *conf. Sigon. lib.* 5. *de Repub. Hebr. c.* 11. *Rhodig. lib.* 5. *Lect. antiq. c.* 9. *Quidam eorum* inquit *Vitæ asceticæ destinabant annos decem aut quatuor: Similiter faciebant in Virginitate aut continentia, frequenter orantes, crebrius certamen hoc aggrediebantur, ne quid forte corporale accideret, aut clandestine per Somnia tristis corporis defluuio obtingeret, alii igitur cu iis asseres sibi parabant Spithamæ tantum latitudine, & iis sub vesperam se imponebant, ita ut si cui somnus obreperet in pavimentum decidens illico ad preces excitaretur; propterea quod vigilantem, quoad ejus fieri posset, observarent Vitam. Alii Lapides colligentes eos sibi substernebant, ut ne, iis puncti, alto opprimerentur Somno, sed hac ratione ad vigilantiam acquirendam se cogerent: Alii etiam spinas pro strato habebant eandem ob causam &c.* Hæc Epiphanius *ap. Hotting. Synops. Hist. Eccl. N. T. secul.* 1. *Sect.* 1. *p.* 7. Decimabant omnia sua etiam minima. *Luc.* 18. *v.* 12. *Matt.* 23. *v.* 23. *Prov.* 3. *v.* 10. 11. *conf. Joseph. lib.* 4. *Antiq. cap.* 18. *& Drus. lib.* 2. *de Sect. Jud. cap.* 15. *p. m.* 101. Sic nec a vulgo nedum a pecatoribus manifestis se tangi patiebantur, hinc cibum cum iisdem non capiebant. *Matt.* 9. *v.* 11. *Luc.* 7. *v.* 39. *Esai.* 65. *v.* 5. *V. Walæum ad Matt.* 9. *v.* 11. *Drusium Loc. sæp. citat. allegantem* de ascetica autem & continentiæ voto moderno ap. Romano-Catholicis *V. Dorsch. de Voto perpet. Continent. Part.* 1. §. 36. *p.* 71. *Part.* 8. §. 98. *p.* 192. *Part.* 9. §. 212. *p.* 243. *as Part.* 10. §. 119. *p.* 258. *seqq. &* §. 122. *p.* 264. *aliosque*.

II. Cura corporis Pharisaici porro præcipue etiam spectabatur in jejunio & Precationibus ceu ex *Matt.* 9. *v.* 14. ubi Joannis discipuli, procul dubio ex Pharisæorum instinctu *V. Luc. cap.* 5. *v.* 33. *collat. cum Matt.* 8. *v.* 5. Morem Discipulorum Christi, quod non æque ac ipsi & pharisæi jejunarent reprehendunt, nbi *Lucas Loc. cit.* precum etiam meminit, quia illæ jejuniis addi solebant *V. Matt.* 17. *v.* 21. *Act.* 13. *v.* 21. *Act.* 13. *v.* 2. 3. *cap.* 14. 23. *Marc.* 9. *v.* 29. *Luc.* 2. *v.* 37. ad quam objectionem Christus eo loco tale jejunium suis discipnlis nec convenire nec expedire respondet. *V.* 15. 16. *conf. Bezam Comm. ad h. l. & Glass. lib.* 3. *Philol. Sacr. tract.* 1. *can.* 36. *memb.* 5. *adde sis August. L.* 8. *contr. Faust. cap.* 1. *&* 2. *& Centuriat. Magdeb. cent.* 5. *cap.* 5. *p.* 540. *rat.* 3. Utut igitur hoc loco Christus jejunium non imprrobare videatur, tantum tamen abest, nt Pharisæorum jejunia ipsi placuerint, quin potius illa rejecerit, quando *Luc.* 18. *v.* 11. 12. Pharisæus seorsim consistens *conf. h. l. Heins. Exercit. Sacr.* aut inter se & animam *ut Syrus vertit*, orabat: Jejuno bis in Sabato h. e. secundo & quinto Lunæ puta & Jovis die *V. Glass. lib.* 3. *Philol. Sacr. tract.* 1. *can.* 26. *& lib.* 5. *tract.* 1. *can.* 17. *memb.* 3. quod hodienum Judæos religiosiores adhuc facere dicit *Buxtorff. in Thes. Gramm. p.* 322. *& cap.* 30. *Synag. Judaic. p.* 574. *conf. Drus. lib.* 3. *præter p.* 107. Rejiciebatur enim Pharisæus cum hoc jejunio suo propter tumorem superbiæ, & nimiam in justitia propria confidentiam, ut bene satis asserit *Bellarmin. lib.* 2. *de justif. cap.* 12. §. *ult.* Quam bene autem *idem* jejunium quadrigesimale ex *Matt.* 9. eliciat. *Vid. ap. Spanheim lib.* 1. *Vindic. Biblic. Loc.* 41. *p. m.* 313. *conf. Voet. Part.* 1. *Politic. Eccl. lib.* 2. *tract.* 4. *cap.* 1. *&* 2. *tot.* De jejunius vero Christianorum *vid. Chemnit. Part.* IV. *Conc. Trident. p.* 149. *Balduin. lib.* 2. *Cas. conf. cap.*

14. &

14. & multis seqq. Ex Calvinianis Rivet. Tom. 1. Cathol. Orthodox. quæst. 14. seqq. & in animadvers. ad annot. Hugon. Grot. in consultat. Cassandri cap. 20. Spanheim P. 111. Dub. Evang. 53. seq. Ex Romano-Catholicis Scherlog. lib. 2. Antiq. Hebraic. Differt. 1. sect. 8. & 12. Zachias Tom. 1. lib. 5. titul. 1.

III. Curiosa itaque non minus ac superstitiosa ceu hactenus Pharisæorum fuit vita in Corporum alimentatione, castigatione & separatione, ita non minus fuere curiosi in eorundem munditie: Huc spectat Lotio a foro, *Matt. 7. v. 4.* manuum *Matt. 15. v. 2. Marc. 7.* poculorum & Lectorum, quamvis lectos a Pharisæis aspernatos dicat *Scalig. Elench. Trihæs. Serarii cap. 13.* Quoniam enim in foro multi erant ἀλλόφυλοι, a quibus se contaminari etiam inscios posse arbitrabantur Pharisæi, contaminationem Vulgi abluere credebant, quando aqua se leviter aspergebant aut tingebant (hinc Leviticæ ablutiones baptismi vocantur *Hebr. 9. conf. Judich. 12. v. 7. 11. Reg. 5. v. 14. Syr. 34. v. 40. vid. sis & sis & Pet. Martyr. ad 1. Cor. 10.*) *conf. hic omnino Heins. Comment. ad h. l. & Chemnit. lib. 1. Harmon. Evangel. cap. 97. p. m. 879. Buxtorff. cap. 1. Synagog. Judaicae. p. 5.* Imo neque manducabant, nisi crebro & accurate laverint manus, ita ut nec annulum in digitis retinerent, ne quid sordidum sub iis lateret unde omnis ablutio inanis redderetur, *V. præter. Marc. 7. Matt. 5. v. 2. & Chemnit. Loc. cit. conf. omnino hic Glass. lib. 3. Philol. Sacr. Tract. 5. can. 1. p. m. 687. Schickhard. de jur. Reg. Hebr. cap. 5. p. 150. seqq.* Sic item pocula putabant esse prophana nisi prius ablnerentur, quod si forte musca mortua illa contaminarit. Si quis ascendit Lectum non aspersa aqua putabat illum esse prophanum; si quidem fieri potuerit, ut in illo pulex occideretur, ex quo morticinio contaminatus. *V. Num. 19. v. 20. Levit. 14. v. 7. cap. 16. v. 19. quæ V. proliaias ap. Chemnit. Loc. cit. conf. omnino Grot. comment. ad Matt. 15. v. 2. & Voent. Part. 3. Select. disp.* IX. § *6. p. 98.* de lotionibus Rabinorum *V. Buxtorff. Synagog. Judaic. cap. 5. & 7.*

IV. Sed nec minor erat curiositas Pharisæorum & superstitio, quam habebant circa Vestitum quando *Matt. 23. v. 5.* Servator inquit: *Dilatant Phylacteria* (aut si mavis Philateria *cum Rhodig. lib. 5. Lect. antiq. cap. 9.*) *& Magnificant fimbrias Vestimentorum suorum.* Per Phylacteria h. l. intelligunt Laminas vel membranulas, fimbrias vero ex pannis, vel alia materia vestitum, constasse: Unde Philacteria gestari dicuntur in capite vel brachio sinistro, fimbriæ vero erant extremæ partes Vestium, quibus illæ prætexi solent. Philacteria insuper auctoritate Divina destituta, putant, fimbrias non item, unde Christus ipse fimbriam gestasse dicitur, *Luc. 8. v. 44.* Qua de causa Hieronymus vapulat *Scalig. Elench. Trihæres. Serar. cap. 8.* Sed charta jam potissimum & tempore nimium exclusi alia commodiori occasione hac de re pluribus: Lectorem interim benevolum remittimus *ad auctores hinc inde a nobis citatos, imprimis V. ad Drus. lib. 2. de sect. Judæ. cap. 15. p. 102. & cap. 16. pag. 107. Scalig. Loc. citato, & alios.*

HEN-

HENRICI OPITII

EXERCITATIO PHILOLOGICA

DE

PHARISÆIS.

NON nostra solum aut Patrum memoria, sed primis etiam temporibus Hæreticos virus suum infudisse in Ecclesiam Dei, hinc inde Veterum loquuntur Annales. Hæreses, a quibus omni tempore Navicula Christi, Ecclesiam Novi Testamenti intelligo, truculenter concussa lacerataque est, omitto recensere. Transeo fraudulentas Antagonistarum, qnas subinde Domus Dei experta est, explicare insidias. Id est, quod miror, Diabolum ausum fuisse, ipsa Christi ætate Hæreticorum ministerio damni plurimum inferre Ecclesiæ Judaicæ. Hinc novimus, Palæstinam tres cumprimis celebres ea tempestate numerasse Sectas. vid. *Joseph. L.* 13. *Αρχαιολ. cap.* 9. *&* *l.* 18. *cap.* 2. videlicet *Pharisæorum*, *Sadducæorum* & *Essæorum;* quibus ultimis merito ab aliis adjunguntur *Bethosæi* neutiquam peculiarem constituentes sectam; id quod multis & lectissimis argumentis *Anglus doctissimus Nicol. Fullerus Misc. S. L.* 2. *cap.* 3. *p.m.* 162i probatum dedit. Paululum proinde moramur *Epiphanium atque Philastrium* ad numerum ternario multo majorem Hæreses Hæbræorum revocantes, certo persuasi, num ero illo prolixiori comprehendi homines peculiari vitæ genere atque singularibus vivendi regulis constrictos aut omnino Idololatras. Sed ne diutius me in hisce detineam, mea prohibebit tractatio, quæ extemperanea fere, sed tamen de Tempore hrevissimis circa *Hæresin Pharisaicam*, occupabitur. *Summus autem Deus cœptis meis clementissime annuat atque en alto benedicat.*

I. Nominis *Pharisæi* proprie sumti originem sectaturo tres imprimis occurrunt opiniones. Juxta primam derivatur a Radice פרש, quæ interdum notat *Pandit*, *expandit*. Rationem derivationis petunt hujus sententiæ Patroni vel a dilatatione phylacteriorum Pharisaicorum, vel ab operum coram hominibus ostentatione. Altera nititur eadem Radice פרש, sed quæ interdum denotat *Exposuit*. Atque vi hujus sententiæ *Pharisæi* audirent *Explanatores & Interpretes Legis*. Ultima deniqne expositio eo tendit, ut itidem a Radice פרש, sed quæ sæpissime *separavit* significat. Ut ita פריש sit, Participium Peil & notet *separatum*. Cui ultimæ sententiæ etiam Philologi accuratiores recte subscribunt *Vid. R. Nathan in Aruch. R.* פרש *Elias in Tisbi R. Benjam. in itin. p.* 6. *Constant. L'Emper. ad eundem p.* 147. *Buxdorff. in Lex. Chald. Talmud. & Rabbin. p.* 1851. *Hotting. Thesaur. Philol. L.* 1. *cap.* 1. *p.* 26. *Joh. Leusden. Philol. Hebr. mixto diss.* 18. *de Pharisæis*, quibuscum & nos merito facimus, primam derivationem vel ob id repudiantes, quod nec rationem Grammaticam, nec naturam hujus sectæ exprimit. Mediam vero opinionem vel propter hanc deferimus rationem, quia stante illa, non *Pharisæi*, sed *Mepharisæi* appellandi essent sectæ huic addicti. Quare cum ultima derivatio firmo stet talo, omniumque accuratiorum Philologorum approbata sit calculo, merito in ea acquiescimus, imprimis etiam, quum exactissime, sicut paulo ante dixi, innuit ac repræsentat vitæ Pharisaicæ rationem, qua de paulo infra. Vocabantur antiquitus etiam חכמים *Sapientes*. *Josephus* nuncupat illos *σοφιστὰς* *Hotting. l. c. p.* 34. Antequam vero hinc abeo, id adhuc addendum, semper sibi titulos speciosos adoptasse Hæreticos, convenientes potius toti Dei Populo. Sic *Sadducæi* olim justi, *Cathari* puri, *Messaliani* precantes, alii aliter cognominabantur. Ut ita Pharisæi quasi soli a mundo separati; sic dicti sint soli dediti studio justitiæ *Sadducæi*; *Cathari*, soli fide purificati; soli denique quotidiano precandi exercitio assueti essent *Messaliani Full, l. c. p.* 17.

II. Data brevissime, quantum per angustiam temporis licuit, Nominis *Pharisæi* ratione, porro dispiciendum nobis est de prima *Pharisaismi* origine, de qua cum magna inter Eruditos sit contentio, mentis nostræ lumina in tria po-

tissimum intendamus momenta, nim. Primo in genere, quibus autoribus *Pharisæi* ortum debeant, disquirendum; Deinde num certam agnoscant tribum, evolvundum; Denique quo tempore orta sit secta explicandum; de singulis pro ratione instituti pauca. De primo nihil dererminare mihi licet. Id quidem certum est, Prophetis adhuc in vivis, nullas inter Israelitas extitisse sectas, (nisi cuipiam huc trahere placuerit *Naziræos*, *Kenæos* & *Rechabitas*, de quibus vide omnino Cl. *Leusd. l: c. p.* 127.) horum enim vigilantia opiniones contrariæ adhuc in prima herba exstirpabantur. Ab excessu vero Vatum ex hac vita collapsis Politia & Religione hactenus Propherarum industria integre servatis, Scriptura deserta & in illius locum improba Rabbinorum commenta, sæpe etiam deliria venere, quæ Judæorum rimandi atque contradicendi libidinem magno molimine exercuerunt, indeque semina hæreticarum opinionum sparsa in segetem prorupere infelicissimam. Quod si tamen intimius in Pharisæorum originem, inquirere velimus, placet nobis eorum mens, qui *Pharisæos* reliquias fuisse piorum Judæorum, affirmare sustinent, illorum scilicet, qui vocabantur חסידים *a beneficiis*, quæ in templa aliasque res sacras conferebant *v. Scalig. Elench. Trib. Serar. cap.* 22. *Drus. de trib. Sect. Hebr. L.* 1. *cap.* 8. Hi namque turbulentis & funestis *Macchabæorum* temporibus in loca solitaria se recepere; Dehinc posteri *Hasidæorum* pristinæ restituti vitæ consuetudini & opinione inflati, proprium sibi vivendi institutum condere cœpere, & ad extremum in sectam *Essæam* (cum qua quo modo conveniat Secta Pharisaica videbimus thesi ultima) plurimis obstrictam superstitionibus degeneraverunt *Full. l. c. p.* 16. Ad alterum quod attinet momentum, notandum, esse nonnullos qui *Pharisæis* maxima ex parte tribum Simeonis assignant. Sed hos convellit partim convenientia *Scribarum* cum *Pharisæis*, qui ex omni tribu fuere, partim exempla hinc inde obvia: Quippe *Hillel Pharisæus* Patrem habuit ex tribu *Benjamin*, Matrem ex tribu *Juda*. Etiam *Paulus* fuit *Benjaminita*, & *Hyrcanus Levita*; Ex his apparet, *Pharisæos* non tantum fuisse electos ex tribu *Symeonis*, sed etiam ex aliis tribubus. Nunc restat ultimum discutiendum. Tradit vero *Casaub. contra Baron. p.* 56 *Pharisæos* non multo juniores fuisse *Sadducæis*. *Sadducæi* autem jam extitere ante Christum natum minimum ducentis. *Joseph. l.* 13. *antiq. cap.* 9. propius determinet tempus ortus Sectæ hujus: Scilicet meminit *Pharisæos* temporibus *Jonathæ* Assamonæi, adeoque annis ante nativitatem Christi minimum 140. extitisse. *Burgensis Episcopus* cœpisse eos refert post tempora *Macchabæorum v. Spanhem. dub. Evang. part.* 3. *p:* 105. Ἄτοπον ergo est quod de *Pharisæorum* initio refert *R. Ged. in Schal. Kabb.* p. 104. *Dicunt quidam Chronologi, quod Secta Pharisæorum cœperit diebus Tiberii Cæsaris & Ptolomæi Ægyptii, cujus auspiciis Lex. a* LXX. *translata*. Sed quæ quæso temporum distantia inter Ptolomæum Philadelphum & Imperatorem Tiberium? *Hotting. l. c. p.* 27.

III. Detecta aliquo modo Sectæ, de qua incepimus tractare, origine, ulterius ordinis ratio postulat, ut paucis conditionem ac statum ejus perpendamus, qui melius non innotescet, quam ex nomine illius proprio, si paulo attentius id nobis considerandum proponamus. *Pharisæus* enim, quod constat ex supra dictis, notat *Separatum* & quidem 1. *Ratione vestium*. Siquidem his distincti erant a communi hominum plebe. *Hinc R. David ad Soph. cap.* 1. *v.* 8. scribit. שי אנשום שאמראים עצמה פרושים וחסידים ולובשים מלבוש נכרי וכו. *Quidam explicant esse homines, qui ostendunt seipsos separatos, & sanctos & vestientes se veste peregrina*. 2. *Ratione sanctæ vitæ*. Persuadebant enim sibi strictiorem Legis observationem. Inde gloriosa ventosi *Pharisæi* Vox in Evangelio crastina luce explicando: *Ago tibi gratias, quod non sim sicut reliqui homines, Raptores & injurii* &c. Consona habet *Elias Germanus in Thisbi*: פרושים והם הפרושים מדרכי העולם הזה כמו שהיו הנזירים: *Peruschim sive Pharisæi sic dicti, quod essent separati a viis hujus mundi, sicut fuerunt Nasiræi*. 3. *Ratione mundities*, de qua *Autor Aruch*, פרוש הוא שפירש עצמו מכל טומאה ומן מאכל טמא ועם הארץ שאינו מדקדק במאכל *Pharisæus est, qui seipsum separat ab omni immunditie, & ab omni cibo immundo, & a populo terræ, qui non habet accuratam rationem ciborum*. 4. *Ratione studii in lege*, cui continuo, plebe interim intentiori rebus hujus seculi, incumbebant. *Buxt. l. cit.*

IV. *Dogmata*, quæ fovebant *Pharisæi*, varia ab Antiquitate enumerantur. Nos breves in his enarrandis ducamus lineas. 1. Omnia vel saltem pleraque Fato & Astris regi credebant, ita tamen, ut nihilominum sartam tectam homini relinquerent libertatem *Joseph. l. c. L.* 18. *c.* 2. 2. μετεμψύχωσιν animarum

Ho-

Hominum piorum statuebant *Drus. de Sect.* 3. Παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων accurate tenebant, juxta illas vitam instituentes, quo pertinent lotio manuum *Matth.* 5. 2. jus item ac ratio excommunicationis, qua de *Parens meus in Exerc. de Jure Clav. regni cœlorum*, *n.* 7. 8. quæ adhuc in Scriniis servatur; 4. Non capiebant cibum cum Publicanis aut aliis Peccatoribus, neque ab illis se tangi permitebant *Matth.* 9. 11. *Luc.* 7. 39. 5. Dies Lunæ & Jovis præcipue jejunando insumebant *Luc.* 18. 12. 6. Phylacteria dilatabant & fimbrias producebant, ut opera illorum ab Hominibus conspicerentur *Matth.* 23. 5. 7. Prolixas deblaterabant preces in conventibus & angulis platearum *Matth.* 24. 14.; 8. Ita se invicem flagellis nonnunquam cædebant, ut sanguis quoque efflueret *Drus. l. c.*; 9. Minima quoque, mentam nempe, cuminum, rutam &c. decimabant *Matth.* 23. 23.; 10. Omnem στοργὴν liberorum erga Parentes religionis votique prætextu extinguebant. *Matth.* 15. 15. *Hotting. l. c. Thesauri Philol. p.* 30. *Alex.* Rossen unterschiedliche Gottesdienste in der gantzen Welt, *p.* 18.

V. *Religionem* excipit *Dignitas & Contemtus Pharisæorum*. Dignitas initio non minima erat ob vilem victum & amictum, quo contenti erant, ob accuratam legum rituumve observationem, propter opera charitatis, quæ erga pauperes exercebant, tandem & propter honorem & reverentiam, quam Senibus præstabant. Sed quo magis a prima deflexere origine, eo magis etiam virtutes in vitia demigrarunt: Propterea passim in N. Test. perstringitur Hypocrisis, Ambitio, Avaritia & Superbia *Pharisæorum* &c. Hinc sequioribus temporibus post Christum ob nimiam superstitionem & arrogantiam odio, risui & ludibriis fuere aliis, septemque ludicris fuere appellati nominibus. *Conf. Talmud Lib.* סוטה *b.* 1. פרוש שכמי *Pharisæus Sichæmeus* 2. פרוש נקפי *Pharisæus impingens pedes suos* (Schleicher) 3. פרוש קיזאי *Pharisæus venam secans sc. ad parietes* (*alias cœcutiens* Blindschleicher) 4. פרוש סרוכיא *Pharisæus instar pistilli depressus* (Krumbling) 5. פרוש מה חובתי ואעשנה *Pharisæus quodnam est debitum meum & illud faciam*, 6. פרוש מאהבה *Pharisæus ex amore*. 7. פרוש מיראה *Pharisæus ex timore* sc. *pœnarum*. Explicationem harum denominationum, cum nimis prolixum foret hoc loco adjicere, eam, *B. L.* offendet apud jam laudatos Autores.

VI. Duo adhuc restant disquirenda, sed & paucis expedienda, scilicet primo quæritur: *Utrum sub nomine Pharisæorum comprehensi etiam Essæi sint?* quam quidem quæstionem negamus, moti cumprimis hac ratione, quia ab omnibus antiquis tres distinctæ numerantur sectæ scilicet Pharisæorum, Sadducæorum & Essæorum. Interea non negamus ratione vitæ quam maximam inter *Pharisæos & Essæos* fuisse convenientiam. Sicut enim illi dicebantur separati, παρὰ τὸ μερίζειν καὶ ἀφορίζειν ἑαυτοὺς τῶν ἄλλων ἁπάντων, εἴς τε τὸ καθαρώτατον τοῦ βίου καὶ ἀκριβέστατον, καὶ ἐν τοῖς τοῦ νόμου ἐντάγμασι, *quod sese quasi dividerent atque separarent ab omnibus aliis hominibus, tam purissimo exquisitissimoque vivendi genere, tum quoque præceptorum legis ratione*, teste *Suida*; Ita quoque de *Essæis Philo* prædicat: *Eos se subduxisse ex reliquorum Hominum turba, ne pravis moribus tanquam perniciosa quadam contagione inficerentur, & ut eo magis virtuti possent studere*; Imo etsi interdum *Pharisæis* fuerint φιλεταιρότεροι, nec minus Sacrarum literarum lectioni vacarent, ita quidem, ut totos dies, ætatem omnem consumerent ἐντυγχάνοντες τοῖς ἱερωτάτοις γράμμασιν, nihilominus tamen unam eandemque Sectam Pharisæi & Essæi non constituebant: Etenim hi multum in dogmatibus a se invicem differebant, dum *Pharisæi* τὸ ῥητὸν una cum vetustis traditionibus retinerent; *Essæi* contra Scripturam rejectis traditionibus lectitabant *Full. l. cit. L.* 2. *cap.* 3. *p.* 165. Altera quæstio hoc loco movenda ita informatur. *An non Monachi hodierni sopitam Pharisæorum politiam inter Christianos revocarint?* Resp. Maximam affinitatem inter utrosque dari non indiget prolixiori probatione; Qui plura de his desiderat, adeat Doct. *Drus. de tribus sectis Hebræorum* item *Hotting.* Thes. *nec non Leusd. l. c. Buxt. Lex. Talm. Rad.* פרש Atque hic dicendorum finem facio. Deo Opt. M. pro concessis hactenus viribus felicique Studiorum meorum successu gratias ago immortales; Ab eodemque Summo Numine, ne imposterum me sua deferat gratia, ardentissimis contendo precibus. A te vero, L. B. æquum de his Extemporaneis mihi promitto judicium. Vale.

L. A. RECHENBERG
DISSERTATIO.
DE
PHARISÆIS.

I. INter sectas Judæorum, Christo ejusque sanctissimæ doctrinæ maxime infensas, Pharisæos fuisse, nemo forte Christianorum facile inficias ibit; cum in historia Evangelica, quoties de Christi doctrina & ejusdem miraculis patratis sermo incidit, Pharisæos inprimis illa impugnasse, aut blasphema etiam ἀντιλογία perstrinxisse legamus. Nimirum pervicax illud hominum genus non tantum humanæ autoritatis præjudicio laborabat; sed & falsis suorum magistorum placitis fascinatum, cœlestis doctrinæ valde imperitum fuit. Unde mirum non est, quod pertinaciter adeo scita sua defenderint, ac apud populum severioris disciplinæ specie, ac vitæ, qaam jactabant sanctimonia, magnam autoritatem nacti sint. Christus vero populi excœcati misertus, larvam cum falsæ doctrinæ, tum improbæ vitæ, illis & detraxit, & exprobrando ipsis pessimos mores, *Matth.* XXIII. gravissime redarguit, eosque tandem ὄφεις, & γεννήματα ἐχιδνῶν appellavit. De qua objurgatione jam qualecunque industriæ meæ specimen editurus, ex philologia & philosophia differere κατὰ δύναμιν constitui. Quod ut ordine fiat, *primum* ex historia de Pharisæorum secta, indole & genio, quædam in medium afferam; *deinde* quid ὄφεις, & γεννήματα ἐχιδνῶν sint, ac quare ita appellentur, edisseram. Deus hoc meum institutum fortunet!

II. Cum Christus hic *Pharisæos* & *Scribas*, formula jam adducta redarguat atque objurget; de *Pharisæorum secta* quædam præfari, necessum duco. Ubi primum nominis origo indaganda venit, quæ aliquibus dubia videtur. Nam quidam eos dictos volunt, a פרש quatenus notat, *explicuit*, *exposuit*; quasi audirent פירשים, *interpretes legis*. Sed Hebræi interpretes non tam פירשים, quam in Piel, מפרשים appellare adsolent. Igitur alii ab eadem quidem radice פרש derivant, sed qnatenus significat, *separavit*, vel *separavit se*; quasi diceres, ἀφωρισμένοι, homines vitæ scilicet morumque instituto, ab aliis separatos. Sic *Suidas:* Φαρισαῖοι οἱ ἑρμηνευόμενοι, ἀφωρισμένοι, παρὰ τὸ μερίζειν καὶ ἀφορίζειν ἑαυτοὺς τῶν ἄλλων ἁπάντων. *Confer R. Nathan in Aruch R.* פרש, *Buxt. Lex. Chald. Talmud. & Rabbin. p.* 1851. *Hotting. Thes. Philol. L.* 1. *cap.* 1. *p.* 25. *Carol. Sigon. de Rep. Hebr. p.* 422. *seqq.* Nomen ergo illis assumtum vel inditum a vitæ studio, quo ab aliis Judæis discerni volebant. Sicnt inter Christianos, labentibus seculis, Monachorum, Enchetarum, Catharorum, & similia nomina, multis, a vitæ & morum professione adhæserunt. Quod ex historia ecclesiastica notissimum est.

III. Origo ipsius sectæ in obscuro est. Nam neque de tribu, ex qua prognati, neque de tempore, quando exorti sunt, satis constat. Id quidem non incerta traditione admittitur, Prophetis adhuc in populo Judaico superstitibus, nullas in gente hac sectas fuisse; cum ex divinis oraculis, hæreses ab illis, statim in herba, quod dici solet, opprimerentur. At vero post captivitatem Babylonicam, dono Prophetarum cessante, Rabbinorum commenta paulatim invalescere cœperunt, quorum autoritas deinde divinis scripturis vel æquiparata, vel antelata fuit. Inde ex novis traditionibus & moribus populi, novæ sectæ. Vid. *Cunæi, de Rep. Hebr. p.* 257. Scaliger Pharisæos, ab Hasidæis veteribus derivare vult, qui ita dicebantur a beneficiis, quæ in templum resve alias sacras impenderent. Vid. *Drus. de trib. sect. Hebr. L.* 1. *cap.* 8. *& Scalig. Elench. Trib. Serar. cap.* 22. Qui erant τάγμα hominum ἐκστασιαζομένων τῷ νόμῳ, ex qnibns processerunt δογματισταί, qui se separatos a vulgo dixere, & τὸν ἐκστασιασμὸν, in necessitatem convertere. Horum societatem satis antiquam fuisse, testis est gravissimus scriptor, *Josephus*, qui eam jam tempore Jonathæ, fratris Judæ Maccabæi introductam, diserte affirmat, *Antiquit. l.* XIII. *cap.* 9. & XVII. *cap.* 3. & XVIII. *cap.* 2. Turbulentius quippe Mac-

Maccabæorum temporibus, hi in solitaria se loca receperant: Postmodum Hasidæorum vitæ consuetudinem pristinam sectantes, hincque opinione inflati, propriam vivendi rationem stabilire ausi sunt; ita, ut demum sectæ Essæorum multis deditæ superstitionibus fere similes facti sint, atque ob vitia, in quæ virtutes primæ demigraverant, ridiculis & ad ludibrium compositis vocari nominibus cœperint. *Confer Buxt. Lex. Tal. R.* פרש

§. Sunt autem qui e tribu Simeonis, Pharisæos maximam partem prodiisse autumant. Verum obstat exemplum Pauli Apostoli, Benjamitæ *Rom.* xi. 1. *Phil.* III. 5. Item Hillelis, Pharisæi, qui patrem nactus est e tribu Benjamin, matrem vero e tribu Judæ. Unde eorum mihi sese adprobat sententia, qui ex quavis tribu promiscue oriundos esse Pharisæos, dicunt.

V. Circa *tempus*, quo innotuere primum, *If. Casaubonus* erudite disquirit *in Exercit.* I. *ad Apparat. Annal. Baron. num.* 8. Juvat ipsius verba huc transcribere: Pharisæi quoque tam recentes in populo Dei non fuerunt, ut paullo ante Christi ἐνσάρκωσιν h. e. *incarnationem*, dici queant cœpisse.. Josephus l. XIII. cap. 9. Pharisæorum atque Essæorum in rebus Jonathæ Assamonæi, annis ante nativitatem Christi minimum 140. Meminit Josephus idem *l.* XVIII. *cap.* 2. affirmat tres illas sectas, vel sicut ipse appellat, φιλοσοφίας, cognitas fuisse Judæis, ἐκ τῶν πάνυ ἀρχαίων, *a temporibus admodum antiquis*. Videntur sane Pharisæi non multo juniores fuisse Sadducæis, quorum de antiquitate constat ex auctoribus earum appellationum Saddok & Baithos, qui fuerunt discipuli & γνώριμοι Antigoni Sochæi &c. vid. *Drus. de trib. Sect. p.* 78. *Spanhem. Dub. Evang. Part.* 3. *p.* 105.

VI. Visa Pharisæorum origine, eorum placita ac mores, quibus sectæ nomen meruere, paucis attingemus. *Suidas* hæc in compendio nominat: Παρθενία, νηστεία δὶς τοῦ σαββάτου, ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ποτηρίων καθαρισμοί, ἀποδεκατώσεις τε καὶ ἀπαρχαί, καὶ ἐνδελεχεῖς εὐχαί. Sed plura de iis in historia Evangelica leguntur, quæ breviter hic referre, non abs re fuerit. Inter illos errores, primus & capitalis fuit, quod traditiones πατροπαραδότους, verbo Dei scripto prætulerint, *Matth.* xv. 3. *seqq.* Traditionem illorum de Sabbatho *Hieronymus Epist. c.* 151. perstringit: *Quantæ traditiones*, ait, *Pharisæorum sint*, *quas hodie vocant*, δευτερώσεις *& quam aniles fabulæ*, *evolvere nequeo. Neque enim libri patitur magnitudo*, *& pleraque tam turpia sunt*, *ut erubescas dicere*. Et paucis interjectis pergit: *Præterea quia justum est*, *ut diebus Sabbathorum sedeat unusquisque in domo sua & non egrediatur*, *neque ambulet de loco*, *in quo habitat: si quando eos juxta literam cœperimus arctare*, *ut non jaceant*, *nec ambulent*, *non stent; sed tantum sedeant*, *si velint præcepta servare; solent respondere*, *R. Achiba & Simeon*, *& Hille magistri nostri tradiderunt nobis*, *ut bis mille pedes ambulemus in Sabbatho*, *& cetera hujusmodi doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei*. Ut v. per eorum traditiones ac interpretamenta, morum sanctimonia, divina lege requisita fuerit a Pharisæis corrupta, Christus ipse *Matth.* v. docet. *Josephus l.* XVIII. *c.* 2. de iis diserte affirmat, quod omnia fato geri asseruerint; sed tamen eo ipso liberum arbitrium hominis non negarint. Quod non satis observasse videtur *Epiphanius de Heres. Judaismi* III. qui illis fatum absolutum tribuit. Quod & *Baronius* in *Apparat. ad A. E. n.* 8. Fecit unde. *If. Casaubonus Exercitat.* I. *ad Apparat. Baron. p.* 53. *&* 54. suspicatur, eum in quosdam Pharisæos incidisse, qui placitorum suæ sectæ parum gnari, hoc illi persuaserint. De antiquis certe Pharisæis tale quid suspicari, nos Josephus non finit, & quidem cum professione Pharisæus, tum affectu. Confer *Voss. de Idol. l.* II. *p.* 560. *sqq.* Cæterum etiam στοργὴν liberorum erga parentes, voti religionisque prætextu, illos impie impedivisse, ipse Christus impietatem hanc reprehendendo, docet *Matth.* xv. 5. *Marc.* VII. 11. Confer *Epiphan. loc. cit.*

VII. Hæc & alia improba dum profiterentur placita, mirum non est, vitam moresque eorum divinis legibus parum convenisse. Nam etsi strictam legis Mosaicæ observationem jactarent, ac jejunia apud *Lucam c.* XVIII. II. 12. agerent crebriora, precesque prolixas deblaterarent; fictæ tamen pietatis simulacra hæc fuisse, ex ipsius Christi testimonio non uno notum est: interim nundinaria hac sanctitate, animos omnium sibi conciliabant, ut, quod ipsi dicerent, vel facerent, jus fasque ab omnibus esse crederetur. Conf. *Epiphan. Heres. cit. & Drus. l.* II. *c.* 2. *de Sect. Hebr.* Studium enim eorum externæ puritatis corporis, habitus vestimentorum singularis, & quæ similes eorum superstitiones fuerunt, non nisi hypocrisin arguebant, quam Christus in illis tam graviter redarguit. Ideo cœlestem ejus doctrinam & miracula

inter

inter Judæos patrata, blaſphemarunt, ipſumque ſtructis tot inſidiis, e medio tollere machinabantur, obſirmantes & obdurantes ſe contra veritatem. Hinc cœci & cœcorum duces appellantur. Confer *Baronii Apparat. ad Annal. Ecclesiaſt. num.* 8. 9.

VIII. Licet ergo hujus ſectæ ob Moſaicam doctrinam, vitæque ac diſciplinæ affectatum rigorem, apud Judæos olim magna fuerit autoritas, ut ex *Joſepho*, & ipſius poſtea S. Pauli teſtimonio *Act.* XXVI. 5. *Philipp.* III. 5. conſtat; peſſimis tamen eos moribus, hypocriſi inprimis, avaritia, ambitione, maledicentia, & aliis vitiis contaminatos eos fuiſſe, Chriſtus, veritatis magiſter maximus, cum in hiſtoria Evangelica paſſim, tum *Matth.* XXIII. nos edocet. Imo multis doctrina Chriſti non imbutis, iidem propter hypocriſin, ludibrio fuere; ut hac de cauſa etiam ad ludibrium compoſitis nominibus appellarentur. Quæ præter *Buxtorf. Lex. Tal. R.* v. פרש, *Druſius* etiam l. c. p. 117. recenſet. Diſtinguebantur nempe his appellationibus a Judæis: alius enim dicebatur פרוש שכמי *Phariſæus Sichæmeus*, qui juxta morem Sichæmeorum, Gen. 34. circumciſionem admittit, bonis operibus vacat, σκληραγωγίαν ſectatur, non propter Deum, ſed gloriolæ & lucelli gratia: alius פרוש נקפי *Phariſæus impingens*, qui ſub ſpecie nimiæ humilitatis, haud allevat pedes; ſed eos, ac ſi reptaret, ad lapides impingit (ein Schleicher) alius, פרוש קיזאי *venam ſecans* ad parietes, qui conniventibus & fere clauſis oculis, ne virginem forte aut mulierem aſpiceret obviam, incedens, frontem ad parietes alliſam reddit fauciam atque cruentam, cœcutiens, Germanice ein Blindſchleicher: Alius, פרוש מדוכיא *Phariſæus inſtar piſtilli depreſſus*, qui humili incurvatoque incedit corpore (ein Krumbling.) alius פרוש מה חובתי ואעשנה *Phariſæus quodnam eſt debitum meum* (amplius) *&* *illud faciam* (ex superabundantia) alius פרוש מיראה *Phariſæus ex timore* (pœnarum) v. *Hottingeri Theſaur. Philolog. l.* 1. *cap.* 1. *ſect.* 5. ubi his Monachos in eccleſia Romana, non ſine ratione comparat.

IX. His autem cum eſſent moribus, nemo mirari debet, Chriſtum eos acriter adeo redarguiſſe, ac *ſerpentes* & *progeniem viperarum* appellaſſe. Præſertim cum virus meledicentiæ ſuæ non ſemel in ſanctiſſimum Salvatorem evomuiſſent, animi diritatem ſimul apricantes.

X. Illis vero cum loco Matthæi allegato, antecedente commate 27. γραμματεῖς conjunxerit, quæritur; an illi etiam hoc nomine appellati ſint; an vero iidem fuerint? cum hæc duo nomina *Matth.* XXII. 34. 35. & *Marc.* XII. 28. promiſcue ſumi videantur. v. *Frid. Spanheim Dub. Ev. Part.* III. *p.* 400. *ſeqq.*

XI. *Baronius* in *Apparatu Annalium n.* 8. exiſtimavit, Scribas ſectæ Phariſæorum fuiſſe membrum: Sed *Iſ. Caſaubonus exercitat.* I. ad iſtum Apparatum *n.* 8. *p.* 52. nihil abſurdius dici poſſe, ſcribit. Cum Scribarum legalium ordo apud Judæos ex antiquiſſimo inſtituto fuerit. Ipſi quippe erant, qui legem populo legebant in templo & in Synagogis, ac ſi opus eſſet, interpretarentur: propterea in Evangeliis dicuntur νομικοί. Fuit ergo hoc muneris nomen non ſectæ. Licet e corpore Scribarum eſſent, qui Phariſæorum placita ſequerentur. Unde hoc reſpectu Chriſtus eoſdem Phariſæis ſectariis conjungit, & ob conſenſum hac in parte, pari objurgatione caſtigat. Nam γραμματέων, *Scribarum* ordo, Judaiſmi hæreſis non fuit; licet plerique Scribæ, Phariſæi; non tamen omnes: quemadmodum inter Theologos nonnulli Monachi, & arctioris vitæ profeſſores. Inde *Theophylactus comment. in Lucæ cap.* XI. *f.* 399. Ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ νομικοὶ παρὰ τὰς Φαρισαίους. οἱ μὲν γὰρ Φαρισαῖοι ὡς αἱρετικοὶ ἐδόκουν, καὶ ἀποκεκριμένοι τῶν ἄλλων. οἱ δὲ νομικοὶ γραμματεῖς ἦσαν, καὶ διδάσκαλοι τοῖς βουλομένοις τὰ τοῦ νόμου ζητήματα λύοντες. *Toſtatus in cap.* XXIII. *Matth. Quæſt.* XII. idem diſcrimen obſervat: *Sciendum*, ait, *quod licet ponantur hic Scribæ & Phariſæi tanquam diſtincti; non diſtinguuntur inter ſe, ſicut Phariſæus & Sadducæus, ſive ſicut oppoſita: quia nullus Phariſæus eſt Sadducæus: neque e contrario, quia erant ſectæ diſparatæ & quaſi oppoſitæ: ſed diſtinguuntur ſicut Grammaticus & Dialecticus: quia licet aliud ſit, grammaticum eſſe, aliud dialecticum; tamen idem poteſt eſſe grammaticus & dialecticus. Sic enim aliud eſt, eſſe Scribam, quam Phariſæum: quia Scribam eſſe, eſſe ſapientem in lege; Phariſæum eſſe, erat habere modum certum vivendi & ſectam. Et tamen accidit eundem eſſe Phariſæum & Scribam*, id eſt, *doctum in lege.* Unde recte *Petavius* in *Animadverſ. ad tom.* I. *lib.* I. *Epiphanii f.* 26. annotat, eoſdem Νομικοὺς, & νομοδιδασκάλους, & γραμματεῖς appellari; Simul etiam Epiphanii, Druſii & Scaligeri errorem circa horum nominum diſtinctionem admiſſum demonſtrat.

XII. Cum ergo Chriſtus *Phariſæos*, in hac increpatione, *ſerpentes* vocat, de eo-

eorum natura & diverſo genere quædam hic annotaſſe, non abs re fuerit. Communiter autem *ſerpens* deſcribitur, quod ſit ζῶον ἑρπετὸν, ἔναιμον, φολιδωτὸν, *animal reptile*, *ſanguine præditum*, *cortice tectum*; addunt alii, *venenoſum & homini infeſtum*. Aliqui putant, ſerpentem in prima creatione quadrupedem fuiſſe productum, vel ſaltem ad inſtar draconum, bipedem; & quod jam poſt lapſum ſerpat, id divinæ partem pœnæ eſſe. Quæ opinio ex *Gen.* III. 14. hauſta videtur. Enimvero, ut hic *B. D. Schmidii Colleg. Bibl. Prior. p.* 148. *ſeq.* ſententiam prætercam, qui negat, ibi de ſerpente naturali agi; veriſimile nobis non videtur, Deum ob peccatum hominis; in ſerpentis natura, aut corporis parte quicquam mutaſſe. Incertum etiam eſt, ullum draconem eſſe bipedem, aut juxta *Plinium lib.* II. *cap.* 47. ſerpentes pedibus anſerinis fuiſſe viſos. *Auguſtinus* ſane *lib.* 3. *de Gen. ad lit.* expreſſe ſcribit, dracones ſine pedibus eſſe.

XIII. Varia autem ſerpentum eſſe genera (*Plinius H. N. l.* VIII. *c.* 23. innumera dicit,) quæ diſtinctis iterum vocabulis diſcernuntur, ex hiſtoria naturali conſtat. Sic aſpis græce ἀσπὶς, cenchris vel κεγχρίδιος a maculis, milvi magnitudine & colore nominatus; Ceraſtes & hæmorrhoi, quibus præter cornua hoc quoque eſt peculiare, quod ſpinas dorſi non habeant oſſeas, ut reliqui ſerpentes, ſed ſolum cartilagineas, atque in utramque partem ita flexiles, ut nulla in inceſſu queat eſſe firmitas. *Hinc Lucanus l.* IX. *v.* 7. 56.

— *Spinaque vagi torquente ceraſtæ.*

Sunt denique angues alati, qui quotannis ex Arabia & Libya in Ægyptum volare dicuntur. *v. Bochart. Hierozoic. part.* 1. *l.* 5. *c.* 9.

XIV. Id memorabile de ſerpentibus, quod robur eorum ſit in capite. Huc Deus in Protevangelio *Gen.* III. 55. quando *ſemen mulieris caput ſerpentis contriturum eſſe*, prædixit, reſpexiſſe videtur. Epaminondas olim Thebanos recta in Lacedæmoniorum agmen impulſurus, maximum ſerpentem arreptum, ipſis oſtendit, ejuſque capite attrito, in conſpectu omnium, videtis, dixit, capite adempto, reliquum corpus eſſe inutile. Quo exemplo hoc itidem innuere voluit: quod ſi hoſtium capita, nempe Laconicum hoc, contriverint, reliquum corpus ſociorum, nullius uſus futurum. 5. *Polyen. l.* II. *de Stratagem.* Hac de cauſa ſerpens naturæ inſtinctu, caput a periculo inprimis conſervare ſtudet. Quod *Epiphanius in Phiſiologo c.* 15. obſervavit: τῷ ἀνθρώπῳ αὐτῷ ἀποκρεμάσηται ἰχνεύοντος, ὅλον τὸ σῶμα παραδίδωσι, τὴν κεφαλὴν μόνην φυλάσσει. Et *Chryſoſtomus* in *Pſ.* CXIV. ὁ ὄφις τὸ λοιπὸν σῶμα προΐεται, ὥστε τὴν κεφαλὴν διασῶσαι. *Serpens reliquum corpus exponit, ut caput conſervet.* Confer *Epiphan. Hereſ.* XXXVII. *de Ophitis.*

XV. Inſtrumentum eorum nocendi, lingua inprimis eſt virulenta, cujus extrema *Ariſtoteles Hiſtor. Animal. Lib.* 2. *capit.* 17. λεπτὰ ὥσπερ τρίχες *tenuia tenuitate capillamenti* vocat. Quo reſpexiſſe videtur *David Pſalm.* CXL., 4. per figuram de maledicis loquens: *Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpens.* Confer *Job.* XX., 56. Ipſam vero linguam ſerpentum, alii duplicem, alii triplicem ſtatuunt. Plautus namque bilinguem non ſemel vocat. Ita in *Aſinaria* Libanius Philenium ad oſculum ſic invitat: *fac proſerpentem beſtiam duplicem ut habeam linguam.* Videlicet, ſi Salmaſio credendum, ſerpentes linguam tremulo criſpant motu; ut non una, ſed gemina eſſe videatur: uti in *Apuleji Apologia* Lælius ἴυγγας vocat *inlices bicodulas*, quod caudæ aſſidua vibratione quadantenus duplicem eam faciant, atque ſic duas videantur habere caudas. Verum *Bochartus* hæc, utut ſpecioſa, vera tamen eſſe, negat. Neque enim propter celerem linguæ vibrationem ſerpentem a Plauto dictum eſſe belinguem, ſed quia eam habet biſulcam, ut ipſe *in Pænulo* teſtatur, *biſulci lingua quaſi proſerpens beſtia. Plinius Lib.* XI. *c.* 37. perhibet, linguam tenuiſſimam ſerpentibus & triſulcam eſſe. Huc referri poteſt quod Sir. c. XXVIII., 14. dixit: Γλῶσσα τρίτη πολλοὺς ἐσάλευσε, *lingua tertia multos commovit*, & *v.* 15. Γλῶσσα τρίτη γυναῖκας ἀνδρείας ἐξέβαλε, *lingua tertia mulieres viriles ejecit*; cum maledico, qui linguam in quoslibet exerit, ac ſerpentis more vibrat, h. l. triplex lingua attribuatur. Vid. l. c. *Pſal.* CXL., 3. Ex Arabum fide *Bochartus l.* 1. *c.* 4. addit, rem a Græcis & Romanis ſcriptoribus omiſſam, ſerpentes nempe alios non tantum acutam, ſed & aculeatam habere linguam, aut vero naſum & roſtrum; alios, veluti ſcorpiones, etiam cauda ferire; alios aculeo gemino utrinque pungere; indeque Salomonem ſerpentis punctionem a morſu ita diſtinguere *Prov.* XXIII., 32. *velut ſerpens mordebit, & baſiliſcus punget.*

XVI. Inter proprietates ſerpentum *Epiphanius in Phyſiolog. c.* XIII. primo loco *prudentiam* recenſet. Etſi vero pruden-

dentia proprie talis, brutis ratione destitutis competere non possit; nihilo tamen minus *Gen.* III. 1. serpens & natura, & a diabolo obsessus ערום dicitur: quæ vox loc. cit. non solum a LXX. per *φρόνιμος* reddita; sed & alibi, præsertim in Proverbiis Salomonis prudentem significat. Imo ipse Christus *Matth.* x. 16. Christianos imitari jubet prudentiam serpentum. Vernm simulacrum tantum prudentiam serpentum. Verum simulacrum tantum prudeotiæ in serpentibus deprehenditur, quod astutia & calliditas alias appellatur. Id enim præter *Gen.* III. 1. probat locus Apostoli 2. *Cor.* XI. 3. ubi ait: *serpens Evam seduxit*, *ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ*, *calliditate sua*. Ceterum de loco Christi ex Matthæo jam allegato vid. *Epiphan. Physiolog. cap.* 1. *Tom.* 1. *Opp. f.* 206. & *Isidori Pelusiot. l.* IV. *Epist.* 136. *fol.* 486. adde *Consalvi Pontii de Leon. Not.* in *loc. Epiphanii citat. f.* 207. quibus duplicem prudentiam esse, erudite declarat, *unam* proprii commodi custodem & alieni doli observatricem, qualem serpenti tribuit; *alteram*, quæ virtus est proprie, & quæ agenda aut non agenda sint, definit. Sed prior illa improprie prudentia, proprie magis astutia, calliditas aut versutia appellatur. Quemadmodum Aquila & Theodotion vocabulum ערום *Gen.* III. 1. per *πανοῦργον* interpretati sunt.

XVII. Visa serpentum natura, & consideratis, qnæ iis tribuuntur proprietatibus, restat; ut indagenus causas, cur Christus Pharisæos & Scribas cum illis comparet. Hic vero primum occurrit *πανουργία* seu calliditas & astutia. Quam *Consalvus Pontius de Leon*, *in Notis ad Epiphanii Physiologum fol.* 207. probat ex Genes. III. capite: *erat serpens callidior*, ubi LXX. Interpretes habent *ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος*, sed Aquila & Theodotion reddunt *πανοῦργον*. Cum vocabulum *φρόνιμος*, magis de vera prudentia, quam de adparente, h. e. calliditate usitatum sit. Quanquam etiam Paulus *Rom.* XI. 25. (*ἵνα μὴ ἦτε παρ᾽ ἑαυτοῖς φρόνιμοι*) de adparente prudentia usurpet, quo modo Christus *Luc.* XVI. 8. villici iniquitatis calliditatem laudat quod *φρονίμως* egerit. In quo vero consistat illa *φρόνησις*, non satis liquidum est. *Laurentius Ramirez Pentecontarchi sui cap.* 1. contendit, non alia de causa *φρόνιμον* dici, quam quia nullum est animal, quod se insinuet magis. Unde ortum vult habere, quod angues in Mercnrii caduceo impliciti finguntur: quia summi oratoris, qualis credebatnr Mercurius, munns vel præcipuum est insinuatio. Addit Evam lusitare solitam cum serpente, eoque sinus ornare, & collum ac brachium: ideoque monilia hodieqne fieri ad serpentum similitudinem, quæ Græci *ὄφεις* appellant. Quod præter Nicostratum & Athenæum testatur etiam *Clemens Alex. l.* II. *Pædagogi*, *fol.* 155. Et forte inde religio in hæc animalia apud Ægyptios, quam *Consalvus Pontius de Leon l. c.* describit. Sed *Bocharto fol.* 39. hæc conjectura longius petita videtur, ideo improbat. Vernm nobis rejicienda non videtur; cum quæ de serpente *Genes.* III. memorantur, huc quadrent, & de Pharisæis etiam constet, quod callidi temporum fuerint, & artem adrependi populo satis intellexerint. Sunt tamen adhuc alia calliditatis serpentinæ indicia; puta, quæ *Physiologus Epiphanii* loc. cit. commemorat. Primum, quod cum senium præsensit, qnærat petram, & in rimam se insinuet, pronusque per foramen transire nitatur, & senectutem exuat; quod, cum ab homine vestito fugiat; cum enndem non vestitum videt, *καταθάῤῥει αὐτοῦ*: *illum aggrediatur*: quod ab homine appetitus, solum caput servet illæsum, (confer *Isid. Pelusiotæ l.* 1. *Epist.* 126. *f.* 39.) reliquum corpus objiciat: deinde quod quando ad fontem venit, ut bibat, *οὐ φέρει τὸν ἰὸν, ἀλλ᾽ ἐμέσας ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν τῇ νοττιᾷ. οὕτω καθαρὸς πορεύεται*, *verus non defert, sed illud in nido dimittens, ita purus accedit*. De his quatuor callliditatis argumentis, v. *Consalvum Ponce de Leon*, *in Physiolog. loc. all.* & *Bocchart. Hierozoic. l.* 1. *c.* 4. Quibus utique Scribas & Pharisæos in mnltis fuisse similes, nemo qui historiam, Evangelicam legit, facile negabit; cum & se conservandi, & aliis nocendi artium fuerint stodiosissimi. Addo, quod *Aristoteles Hist. An. l.* 1. *cap.* 2. tradit, serpentes esse *μάλιστα ἐπιβούλους*, *maxime insidiosos*. Id sane de Pharisæis est quam notissimum. Contra cum Christus eosdem reprehenderet, aures obturarunt suas, quod Hieropsaltes *Psalm.* LVIII. 7. de serpentibns dixit. confer *Clement. Alex. Stromat. l.* VII. *f.* 547.

XVIII. *Deinde* serpentibus Scribæ & Pharisæi comparantur ob nocendi & maledicendi studium, quo maxime inter Judæos notabiles fuere: Scut Hieropsaltes *Psal.* CXL. 3. cum lingua serpentis, linguam maledici confert: *Acuerunt*, inquit, *linguam suas sicut serpentes*. Ita *Plautus* in *Persa*; *perserpens bestia*, *est bilinguis & scelestis*. Qui enim maledicus est, linguam in qnoscunque exerit & vibrat more serpentis. Confer. *Ps.* CI. 7. CXI. 12. Facit huc etiam illud *Si-*

ra-

racidis cap. XXVIII. 15. Γλῶττα τρίτη πολλοὺς ἐσάλευσε, & Prov. XXII. 32. *Sed postremum ejus sicut serpens mordet*. Ut autem virus maledicentiæ, in Christum, Pharisæi serpentum instar effuderint, tot loca, quot de illis in historia Evangelica agunt, testantur. Et prolixum nimis foret, si illa singulatim recensere atque hic exponere vellem. Quicquid enim Christus egit, reprehenderunt, aut quæ dixit ad salutem animarum promovendam, rejecerunt, aut blasphemarunt. Odio ergo dignum hoc hominum genus, quod de serpentibus *Hyperides* in oratione contra Democlem apud *Suidam* scribit: τοὺς ὄφεις μισητοὺς εἶναι πάντας, *odio dignos esse serpentes omnes*; & *Theocritus*, *idyll.* 15. ἐκ παιδὸς τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δέδοικα, *a teneris fuit horrori mihi frigidus anguis*.

XIX. Præterea Christus illos etiam vocat γεννήματα ἐχιδνῶν, ut *Matth.* XII. 34. & Johannes Baptista ante eum, *Matth.* III. 7. *Luc.* III. 7. appellavit. Ubi, si Grammaticos consulimus, τὸ γέννημα esse a γεννάω, *genero*, notissimum esse arbitror. Notat autem illud vocabulum alias vel *nationem* sive *genus* v. g. γέννημα γυναικῶν *genus mulierum*; vel *liberos progenitos*, apud *Platonem de Leg.* Sic *Gregor. Naz. c.* I. *contra Julian.* οἱ Δρακοντόποδες ὑμῶν οἱ κεραυνοφόροι Θεοὶ *&c.* τὰ πικρὰ τούτων γεννήματα ὕδραι, vel *fructus* aut *fœtus terræ*, ut γεννήματα γῆς, *Exod.* XXIII. 10. *Luc.* XII. 18. sive *vitis* i. e. uvam vel vinum, *Matth.* XXVI. 29. vel in translata significatione, fructus aliarum rerum non vetegabilium v. g. virtutum &c. uti 2. *Cor.* IX. 10. αὐξήσαι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν, *augeat fructus Justitiæ vestræ*: proprie autem *rem generatam* & *natam* significat, seu *progeniem*, uti *Matth.* III. 7. *c.* XII. 34. *Luc.* III. 7. & in nostro loco *Matth. cap.* XXIII. 33. v. *Erasmi Schmidii Not.* & *Animadvers. in loc. Matth.* III. 7.

XX. Ἔχιδνα, *vipera* juxta Grammaticos dicitur παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν μέχρι θανάτου, & pro serpentis genere veneni præsentissimi ac nocentissimi habetur. Talis vipera invaserat Pauli manum, quam ut barbari viderunt e manu ejus pendentem, dicebant alii alii: omnino homicida est homo iste, quem servatum e mari ultio non sinit vivere. Verum, cum ille excussa bestia in ignem, nihil mali passus esset, illi exspectabant; putantes fore, ut intumesceret, aut concideret repente mortuus *Act.* XXVIII. 3. *seq.* Ex quo simul patescere potest, quam venenatum atque horribile animal illa vipera fuerit. Luther. proinde hic bene reddidit: Otterngezüchte. Simili fere loquendi formula Clytemnestra apud *Sophoclem Elect.* II. I. filiam Electram alloquitur, ὦ θρέμμ' ἀναιδὲς, O du unverschämtes Thier. Simili modo Christus *Matth.* XII. 39. 45. Pharisæos appellat γενεὰν πονηράν.

XXI. Ratio nunc expendenda venit, cur Christus Pharisæos & Scribas γεννήματα ἐχιδνῶν *progeniem viperarum* appellarit. Sunt, qui ad illud alludi existimant, quod vipera ex eroso matris utero nasci tradatur: quia Judæi, in Deum atque Prophetas, quos patrum loco habere debuissent, ingratos se exhibuerint. Hæc sententia est *Isidori Pelusiotæ libr.* I. *Epist.* 105. *fol.* 32. 33. Γεννήματα, inquit, ἐχιδνῶν Ἰωάννης τοὺς Ἰουδαίους ἐκάλεσεν ὡς πονηρῶν γονέων κυήματα πονηρότερα. Φασὶ γὰρ τοῦτο τὸ θηρίον κατεσθίειν τὴν μητρῴαν νηδὺν ἐν τῷ ἀποτίκτεσθαι. ἐπειδὴ οὖν τὸν γεννήσαντα αὐτοὺς Θεὸν ἐγκατέλιπον, καὶ πᾶσαν διδομένην αὐτοῖς χάριν ἐνέκρωσαν καταργήσαντες, εἰκότως ἐκείνοις αὐτοὺς ἀπεικάζει τοῖς ἰοβόλοις, ἀχαριστίᾳ τὰς εὐεργεσίας ἀφανίζουσιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κατεσθίουσιν. hoc est: *Viperarum progeniem Joannes Judæos appellat & improborum parentum improbiores fœtus. Ajunt enim hanc feram maternum ventrem, cum in lucem editur, arrodere. Quoniam igitur Deum, qui eos genuit, dereliquerunt, atque omnem sibi concessam gratiam extinxerunt (ea videlicet in irritum redacta) merito proinde venenatis animantibus eos confert, per ingratitudinem accepta beneficia obliterantibus, ne dicam corradentibus*. Ad illam fabulam in expositione citati loci *Matth.* III. *Chrysostomus* etiam allusit *Homil.* XI. *in Matth. f. m.* 100. Verum cum illa traditio fabulam redoleat, non videtur Christus illam respexisse, nec Deum & Prophetas, hoc modo, cum viperis contulisse.

XXII. Igitur cum *Bocharto Hierozoic. Part.* II. *l.* 3. *cap.* 3. accedimus, qui pessimorum parentum pessimos filios hic intelligunt. Nempe κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν, *mali corvi, malum ovum*. Quo respiciens protomartyr Stephanus *Act.* VII. 51. Judæos ita compellat: *o duri cervice & incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritui S. obsistitis*. Quales fuerunt patres vestri, tales & vos estis. Et multo ante David *Ps.* LXXVIII. 8. *ne fint ut patres eorum, generatio contumax & rebellis*. Confirmat hanc nostram sententiam *Chrysost. in cap. Matth.* XXIII. *hom.* LXXV. *fol.* 638. etsi supra in *cap.* III. *Matth.* aliter senserat. Cujus verba huc latine reddita adscribemus: *Serpentes*, inquit, γεννήματα ἐχιδνῶν hoc est ini-

iniqui, ac iniquorum filii, & parentibus multo iniquiores. Fœdiora etiam scelera perpetrarunt, tum quia post illos, tum quia post majora commiserunt, ac maxime, quia jactabant, se nunquam, si temporibus patrum fuissent, in crimina illorum collabi se potuisse. Deinde finem atque apicem ipsi malorum (τὴν κορωνίδα κακῶν) imposuerunt. Illi enim ad vineam missos servos, isti filium interfecerunt: illi vocantes ad nuptias, isti sponsam necarunt. Hæc dicit a cognatione Abrahæ eos removens, ostendensque nullam sibi utilitatem inde futuram, nisi operibus Patriarchas imitentur. Propterea subjicit: quomodo judicium gehennæ vitabitis, si illos sequimini, qui tanta scelera patrarunt. Hinc repræsentationem quoque Joannis in memoriam revocavit: Sic enim Johannes illas appellabat, Matth. III. *& futuri judicii memoria terruit.*

XXIII. *Bochartus* loc. cit. non multum repugnat, si quis *viperarum* nomine *dæmones* intelligere velit, quos per serpentes etiam significari, neminem latet. Præsertim cum dæmonis filii censeantur, quotquot in Deum sunt rebelles, ut Pharisæi fuerunt. Paulus inde Magum Elymam, vocat *filium diaboli*, *Act.* XIII. 8. 10. Et Christus ipse Judæis dicit *Joh.* VIII. 44. *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* Quæ interpretatio utut non mala est; malumus tamen Chrysostomi jam adductam retinere, pluribus quippe jam interpretibus adprobatam; cum Christus hic Pharisæorum parentum & majorum improbitatem v. 30. nominet. Nimirum ætas parentum pejor avis, tulit Pharisæos & Scribas nequiores daturos prolem vitiosiorem. Ideo gravissima hac Salvatoris nostri objurgatione illi maxime digni fuerunt.

SAMUEL BARTHEL

SCHED. HISTORICUM

DE

SADDUCÆIS.

INdustriæ Academicæ specimem qualecunque edituri materiam disserendi sumsimus ex illo Act. XXIII. 8. Σαδδουκαῖοι μὲν λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. In quo ut operam collocaremus nostram, & quid valeant humeri, quid ferre recusent, experiremur, tum studiorum nostrorum ratio, tum utilitas pariter jucunditasque suadere videbantur. Quod ne citra ordinem fiat, totam rem in duo partiri capita libet: Prius Sadducæorum originem; Sectam posterius ex historia imprimis demonstrandam continebit. Deus autem cœptis nostris benedicat clementissime.

CAPUT PRIMUM.

De Sadducæorum origine.

I. NOmen unde acceperint Sadducæi, non una eademque scriptorum sententia est. Quidam enim illud (1) ex Hæbræo צרק justitia deducunt; eo, quod Sadducæi exactissimæ studuerint justitiæ, adeoque magnificum illud nomen sibi ipsi imposuerint. Fovet imprimis hanc sententiam *Epiphanius Hæres.* XIV. Ἐπονομάζουσιν, inquiens, ἑαυτοὺς Σαδδουκαίους, δῆθεν ἀπὸ δικαιοσύνης τῆς ἐπικλήσεως ὁρμωμένης· Σεδὲκ γὰρ ἑρμηνεύεται δικαιοσύνη. Quem secutus Flacius est in Clave Script. S. p. 1089. Verum enim vero, sicuti alias Epiphanius, ipso etiam Petavio monente, sæpius hallucinatur: Ita & hic loci sententia ipsius a viris eruditis jam dudum explosa est. *Vid. Drus. de trib. Sect. p.* 120. Nimirum asserto huic Epiphanii contrariatur notatio tum nominis, tum rei; illa, quia Hebræis justi צריקים non צרוקים ista, quia homines illi & profani fuere & crudeles. Sic enim *autor lib. Juchasin p.* 134. de Sadducæis רשעים ובעלי סדות רעות hoc est citante *Hottingero in Thes. Phil. L.* 1. *cap.* 1. *Sect.* v. *Impii sunt & pravis moribus induti.*

Conf.

Conf. Druf. loc. cit. p. 140. Male etiam Sadducæi derivantur (2) ex Hebr. זדון superbia. Sic enim dicendi forent latine Sadunæi vel Sadonæi. *Vid. Ravanell. Biblioth. S. f.* 521. Alienissima omnium derivatio est (3) Suidæ in Lexico suo, qui Sadducæos a loco quodam Σαδὼκ deducere conatur. Sed quis ille locus & ubi situs fuerit, altum plane silentium est. Quare rejectis his (4) vera nomenclatio ex historia, ex qua & origo, petenda est. Hinc autem manifesto liquet, Sadducæos a Sadoco, seu potius Saduco quodam, homine in Antiquitate Judaica non ignoto, ortum traxisse suum. A צדוק enim Sadoc vel Saduc צדוקים & corrupte seu Judaice צדוקאי Saducæos, &, ut in Codicibus Græcis habetur, Σαδδουκαῖοι, derivari, Scriptores tam Judæorum, quam Christianorum plerique memoriæ prodiderunt. *Vid. R. Jud. in Cosr. p. 29. & Sigonium de Rep. Hebr. p. 417. Conf. Lightfoot. Hor. Talm. in Matth. p. 235. it. Scalig. Elench. Triber. cap.* 15.

II. Notandum autem hic venit, plures uno extitisse Sadocos, quod vel ex Josepho manifestum est. Hic enim primum memorat aliquem, qui ex Phineesi familia pontifex cum Abjathare a Davide designatus. *l.* VIII. *Antiq. Jud. cap.* VI. *conf.* 2. *Sam.* XX. 25. Deinde Saduci cujusdam seditiosi mentionem injicit, quo socio Judas Gaulanites Judæos ad defectionem a Romanis solicitavit, *l.* XVIII. *c.* I. Sed de nemine horum hic nobis sermonem esse facile patet, cum ille tempore vixerit Davidis, ad quod noster non pertingit; hic vero, qui extitit, cum Judæa in formam provinciæ esset redacta, a Josepho Pharisæus, & super tres priores, nempe Pharisæorum, Sadducæorum & Essenorum, quartam Sectam excitasse dicatur.

III. Verus itaque profligatissimæ Sectæ autor & Coryphæus ille, qui Antigooi Sochæi discipulus & auditor fuit, nempe Sadocus statuitur, a quo fœdissimus Sadducæorum fœtus velut ex sterquilioio effossus ac progenitus est. Quod Theophylactus etiam confirmat, quando de Sadducæis ait, quod dicantur ἀπὸ Σαδὼκ αἱρεσιάρχου. Nimirum ut Christianos inter, labentibus seculis, Nestoriani a Nestorio, Eutychiani ab Eutyche, nomina accepere sua: Ita Sadducæis a Sadoco ceu patre ipsorum & Hæresiarcha nomen Sectæ inditum fuisse plus satis evictum est. *Vid. Lightfoot. l. c.*

IV. Habebat autem quendam hic Sadocus condiscipulum, qui eandem cum ipso operam auscultando navaverat Antigono, Baithos seu Baithus dictum, a quo ביתוסים seu ביתוסאי Baithusæi nominati sunt. Iidem autem hi a multis censentur cum Sadducæis. *Vid. Hotting. Thes. Philolog. loc. citat. p.* 37. Licet enim diversam a Sadoco familiam constituerint, una tamen eademque hæresis amborum fuisse creditur. Nisi quod Sadducæi multo pejores Baithusæis, imo plane infideles in historia Judaica describantur. *Hotting. l. c.* Hinc etiam a Sadoco Secta nomen meruit; præsertim cum Baithos spurius esset, quem non dignum judicarent, a quo secta sua denominaretur. *Hackspan. in Præfatione ad Nizz.*

V. Neque vero putandum est, *Antigonum Sochæum* ipsum detestandæ hujus Sectæ autorem extitisse, quoniam Sadocus & Baithos eodem usi Præceptore fuerunt. Nam pia omnino ipsius est sententia, quam discipulis proposuit. Verum isti finistre interpretantes in alienum prorsus sensum, eumque pessimum, detorserunt. Non secus ac Epicuri discipuli, qui itidem magistri sui sententiam depravasse dicuntur. *Vid. Gassend.* De quo in subsequente §. ubi de occasione hujus erroris pauca edisseremus.

VI. Occasionem ergo perniciosissimæ Sectæ arcessunt Soriptores ex male intellecto, quod *Gersonis* Jüdischer *Talmud p.* 10. perspicuis concepit verbis, quæ ideo adscribere hic non dedignabor: Als auf eine Zeit, spricht er, der Lehrer Antigonus von Socho, welcher 300. Jahr vor Christi Geburt gelebet, in einer Predigt, so er gehalten, diese Lehre von sich gabe und sprach: Ihr solt mit eurem Gottes-dienst nicht thun, als die Knechte, welche ihren Herren des zugesagten Soldes wegen dienen, sondern ihr solt thun, wie die Knechte, welche ihren Herren aus Pflicht dienen müssen, und solt gotts fürchtig seyn: Haben sich zwen seiner Jünger daran geärgert &c. *Conf. Hotting. Th. Phil. l. c.* Ex qoibus elucet, bene quidem Antigonum inculcasse discipulis, ut Domino servirent per se, non intuitu mercedis aut habita ratione utilitatis exinde secuturæ; quod cultus Dei verus in puro ipsius timore fundaretur. Ast vero degeneres Antigoni discipuli a vera Præceptoris via deflectentes hanc sibi fabricarunt sequelam: Si Deo, nullo mercedis intuitu, aut retributionis spe serviendum: E nulla futura est resurrectio. Quam occasionem erroris Sadocus & Baithos sibi ipsi sumsere contra mentem ipsius Præceptoris; id quod Judæorum monumenta magno consensu probant atque confirmant. *Vid. Lexic. Talm. Buxt. pag.* 303.

303. *Pircke Aboth. cap.* 1. *collat. Spanhem. Dub. Evang. Part.* III. *pag.* 109.

VII. Non tamen uno impurissimi isti homunciones gaudent nomine. Vocantur enim etiam מינים Minæi, hæretici; quod nomen *κατ' ἐξοχὴν* tribui Sadducæis *Buxtorf. in Lexic. Talm.* affirmat sub voce מין. Quippe ab iis hæresis initium sumsit. Sic enim in *Chronico templi secundi*: Misit literas ad Senes hæreticorum, id est Sadducæorum. Sermo est de Rege Græcorum, qui clam dederat literas ad Sadducæos. Mentio Minæorum etiam fit *in Epist. Hieronymi ad Augustinum*. Nam sic adpellabant olim Nazaræos Christianos. Verba sunt: *Usque hodie per totas orientis Synagogas inter Judæos hæresis est, quæ dicitur Minæorum, & a Pharisæis nunc usque damnatur, quos vulgo Nazareos nuncupant, qui credunt in Christum filium Dei, natum de Virgine Maria, & eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit, in quem & nos credimus. Sed dum volunt & Judæi esse & Christiani, nec Judæi sunt, nec Chistiani*. Huc usque Hieronymus.

VIII. Nec minus in historia Judaica קראים vocantur, quæ vox, a קרא *scriptura*, derivata proprie notat Scripturarios seu Textuales. Dicebantur vero sic Sadducæi, quia omnes omnino rejiciebant traditiones non scriptas, & contra soli textui mordicus inhærebant. *Vid. Gloss. super Aboth. Vocantur hi hæretici Karraim, quia libenter innituntur Scripturæ, juxta sensum intellectus sui, neque curant verba sapientum. Conf. iterum Buxtorf. Lexic. Talm. l. c.* Notandum hic obiter ex R. Leone, quem *Doctissimus Wagenseilius in Tel. Ign. Satan. p.* 595. citat; quod ex omnibus Judæorum Sectis, quæ circa finem templi secundi extiterunt, unica superesse credatur, nempe hæc, quam nunc memoramus, Karraitarum: qui ibidem dicuntur Sadducæi Reformati, de quibus plura dicemus, quando ad caput alterum Dissert. nostræ deveniemus. Illud tantum hic addendum esse videtur, quod etiam dicantur Epicuræi, quia, ut *Philastrius* ait, *Epicuræam potius dementiam, quam divinæ legis jura sectabantur. Conf. Hotting. Thes. Phil. q.* 37.

IX. Diximus §. 3. Sadducæos derivari a Sadoco auctore, Antigoni Discipulo. Sed hic nobis contradicit Epiphanius *Hæres.* XIV. Πρῶτοι Σαδδουκαῖοι, inquiens, *ἀπόσπασμα ὄντες ἀπὸ Δοσιθέου τοῦ προλελεγμένου*. h. e. Primi omnium Sadducæi avulsi, velut propago, ab ante dicto Dositheo. At dupliciter hic Epiphanius aliis castigandus videtur; tum quod Essenorum Sectam retulerit ad Samaritanismum, cum hæc, teste Josepho, ad Judæos pertinuerit: tum vero, quod Sadducæorum ortum ad Dositheum quendam, contra Scriptorum tam Judaicorum, quam Christianorum autoritatem, transtulerit. *Vid. jam sæpius citatum Hotting. p.* 34. Enim vero defendit hunc Petavius in Animadversionibus suis ad h. l. dicendo, plures fuisse Dositheos, & ante & post nativitatem Christi; hic ergo intelligi Dositheum quendam ante Christum natum, cujus discipulus fuisset Sadocus. Ast vero hoc ipsi adhuc probandum. Nos, cur a communi sententia discedamus, non habemus. Licet enim Josephus quoque Dosithei alicujus mentionem injiciat, qui Hyrcanum & Alexandram uxorem Herodi prodidisse refertur. *Lib.* XV. *Antiq. c.* 9. Attamen Hæresiarcham Sadducæorum extitisse, ne *γρῦ* quidem meminit, certo facturus, si ita fuisset. Hinc non sine causa Doctissimus *Hottingerus* & Epiphanium, & alios sententiæ ejus seqnaces confusionis arguit, quod Samaritanos cum Sadducæis perperam confundant in *Exercit. Antimorin.*

X. Tempus si præcise inquiras, quo venenata Sadducæorum radix propullulare cœperit, in obscuro est, nec dies aut annus certo ac infallibiliter potest determinari. Equidem multi Hebræorum Baithos & Sadocum Sanballathi *συνηλικιώτας* fuisse tradunt. Sed hoc non tantum ut stolidum reprehendit autor ipsorum *Zemach David pag.* 27. referens, quod quidam confundant factum Sanballathi Horonei & Cutheorum, & Baithosi ac Sadoci; sed etiam a Scaligero ut prodigiosus anachronismus rejicitur in *Elench. Tribær. c.* 15. *conf. Hotting. Exercit. Antimor. l. c.* Alii contemporaneos extitisse Schammai & Hillel, non obscuris Judæorum Doctoribus, statuerunt. Ast, quia isti circa tempus Nativitatis Christi floruere, paulo juniores Sadducæis natales statuere videntur. Spanhemius annum circiter 226. ante natalitia Domini Sadducæorum ortui tribuit *Dub. Evang. P. III. p.* 109. *seq.* sed etiam dicit *circiter*.

XI. Incertum itaque est, quo die, aut quo anno, Secta Sadducæorum prima sumserit initia. Interim tamen illud certissimum, antiquissimam eandem fuisse, præsertim si ætatem Antigoni perpendas, qui post Simeonem Justum in Cathedra Synedrali sedit. *Lightfoot. Hor. Talm. in Matth. p.* 236. Et huic asserto Josephus, gravissimus omnium scriptor, calculum suum adjicit, qui

jam

jam in rebus Jonathæ Aſſamonæi, multiſque adeo annis ante Chriſtum natum, Sadducæorum ſectæ meminit: Κατὰ τὸν χρόνον, inquiens, τοῦτον τρεῖς αἱρέσεις τῶν Ἰουδαίων ἦσαν, αἳ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων διαφόρως ὑπελάμβανον, ὧν ἡ μὲν Φαρισαίων ἐλέγετο, ἡ δὲ Σαδδουκαίων, ἡ τρίτη δὲ Ἐσσηνῶν. *Hoc tempore* (ſc. Jonathæ Aſſamonæi, de quo in præcedentibus dixerat,) *tres Judæorum ſectæ erant, quæ de rebus humanis inter ſe diſſentiebant: una Phariſæorum dicta: altera Sadducæorum, tertia Eſſenorum. Antiquit. Judaic. l.* XIII. *c.* 9. Et alio loco affirmat, tres illas ſectas, vel, ſicut ipſe adpellat, φιλοσοφίας, cognitas fuiſſe Judæis ἐκ τῶν πάνυ ἀρχαίων, h. e. Gelenio interprete, *jam inde a multis retro ſeculis*, aut a temporibus admodum antiquis. Conf. If. Caſaub. Exercit. 1. p. 51. ſeq.

XII. Ut vero hæc, quæ hactenus a nobis enarrata ſunt, eo melius intelligamus, tenendum eſt, ante captivitatem Babylonicam talia inter Judæos Sectarum nomina non invaluiſſe, nec tamen multo poſt, cum Judæi variis iiſque falſis, ex conſuetudine cum Chaldæorum Magis, aſſumtis opinionibus in patriam rediiſſent, exorta fuiſſe. *Conf. Joh. Gerard. Voſſ. de Philoſ. Sect. c. II.* Jam enim ante Maccabæorum tempora duo genera Δογματιστῶν apud Judæos increbuerant; unum, quod ſtudebat duntaxat legi: alterum, quod auctario legis favebat. Ex priore genere enati Karraim, a quibus Sadducæi, autore Sadoco, tempore Antigoni prolapſi ſunt: ex poſteriore Phariſæi, qui ceu ſanctioris doctrinæ ac vitæ ſectatores ſeſe ab his ſegregabant. Unde & פרושים *ſeparati ſeu Phariſæi* dicti. *Vid. Scalig. Trihæreſ. c.* XXII. *& Buxtorf. ſub voce* פרש. Ita diaboli arte ac propria hominum malitia ſemper in vinea Domini zizania enata ſunt. Sed hæc de Sadducæorum origine. Progredimur nunc ad alterum caput, quod ſectam ſeu hæreſin Sadducæorum enarrabit.

CAPUT II.

De Secta Sadducæorum.

I. REM ipſam antequam aggrediamur, præmonere lubet, vocabulum *Secta*, quæ Græcis αἵρεσις eſt, duplicem admittere ſignificationem. Vel enim *in bonam* accipitur *partem*, & ſic notat ordinem quendam ab aliis diſtinctum: Ita ſumitur Act. XV. 5. & cap. XXIV. 14. vel *in malam*, atque ſic notat hæreſin, ſeu falſam doctrinam ac religionem, ejuſque ſectatores. Hoc ſignificatu poſteriore nos quoque uſurpamus.

II. Nam Sadducæos in fundamento fidei erraſſe, Theologi imprimis ex dicto *Act.* XXIII. 8. ſuperius adducto obſervant. Quod vero erroris convicti in eodem nihilominus perſtiterint, diſputationes eorundem cum Servatore noſtro habitæ plus ſatis demonſtrant.

III. Primus itaque error, qui Sadducæis non ab Epiphanio ſolum, ſed & ab aliis Eccleſiæ Patribus tribuitur, ille eſt, quod nimirum ſolum Pentateuchum excluſis ceteris Scripturæ ſacræ libris recepiſſe dicuntur. Πάντα δὲ ἴσα Σαμαρείταις φυλάττουσιν; inquit de iis *Epiphanius Hæreſ.* XIV. Aſt Samaritæ omnes S. Codicis libros præter Pentateuchum repudiarunt. E. & Sadducæi, qui juxta ſententiam Epiphanii omnia Samaritis æqualia obſervarunt. Verum enim vero, uti jam ſupra c. 1. §. 9. monitum eſt, male hic Epiphanium Samaritanos cum Sadducæis confundere; ita & hæc ipſius cum reliquis patribus communis opinio jam dudum a Druſio, Scaligero aliiſque ſub incudem revocata atque rejecta eſt. Non adducam hic omnia, quibus in confutanda hac ſententia viri doctiſſimi utuntur, argumenta; duobus ſaltem vel tribus contenti eſſe poſſumus. Nam (1) quidem certum eſt, Sadducæos cum Phariſæis quotidie verſantes atque cibum ſumentes in templo Hieroſolymitano ſacrificaſſe. Ex quo conſtat, eos credidiſſe, montem Sion eſſe locum a Deo deſtinatum, in quo ſolo ſacrificare liceret. At libri Samuelis, Regum, Paralipomenon, Prophetarum, Pſalmorum nihil aliud continent, quam Jeruſalem eſſe locum, in quo Deus ſedem ſanctuarii ſui delegerit. *Conf. Scalig. Tribær. c.* 16. (2) *Fl. Joſephus* lib. XIII. Antiq. Jud. cap. 18. antiquiſſimus Scriptor adverſatur, cujus verba adſcribere juvat: Νῦν δὲ, inquit, δηλῶσαι βούλομαι, ὅτι νόμιμα πολλά τινα παρέδωκαν τῷ δήμῳ οἱ Φαρισαῖοι ἐκ πατέρων διαδοχῆς, ἅπερ οὐκ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωϋσέως νόμοις, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα τὸ Σαδδουκαίων γένος ἐκβάλλει, λέγον ἐκεῖνα δεῖν ἡγεῖσθαι νόμιμα τὰ γεγραμμένα, τὰ δ' ἐκ παραδόσεως τῶν πατέρων μὴ τηρεῖν: h. e. *interprete Gelenio: Nunc vero indicandum eſt, quod multas conſtitutionum a majoribus per manus acceptas Phariſæi tradiderint populo, quæ non ſunt ſcriptæ inter leges Moſaicas: & ideo Sadducæi his autoritatem abrogant, dicentes, oportere eas tantum ſervari, quæ ſcripto continentur.* Ex quo ſole meridiano clarius elucet, eos τὰ γεγραμ-

γεγραμμένα, atque adeo totam retinnisse scripturam, sola autem πατρωπαράδοτα rejecisse. Accedit huic (3) quod ex Prophetis & Hagiographis cum Pharisæis disputaverint: *vid. Hacksp. in Præfat. de usu Scriptorum Judaicorum in Theologia p.* 225. Quid? quod (4) Spiritus sanctus in Scriptura sacra ne γρῦ quidem meminerit, Sadducæos Prophetas ac cæteros libros aspernatos esse. *Vid. Hotting. l. c. p.* 35. *conf. Hacksp. l. c. pap.* 229. *& Scalig. Elench. Trib. cap.* 16.

IV. Sadducæorum itaque error, isque gravissimus omnium fuit, quem Spiritus sanctus ponit l. c. Act. XXIII. quod resurrectionem mortuorum non crediderint. Conf. Matth. XXII. 23. Marc. XII. 18. Luc. XX. 27. Ortum autem hic traxit ex male intellecta Præceptoris sententia, uti supra cap. 1. §. 6. demonstravimus. Hinc *Nic. de Lyra in Act. Apost. c.* V. *Sadducæi negabant resurrectionem futuram. Nihil enim immortale dicebant in homine esse.* Et *Tertul. de Præscript. adv. Hæret. l.* 1. *Taceo*, inquit, *Sadducæos, qui ausi sunt ad hanc hæresin etiam resurrectionem carnis negare. Conf. Hotting. de Sadduc.* 35. Quærunt hic scriptores, quomodo fieri potuerit, ut Sadducæi, admissis libris Propheticis & Hagiographis, negaverint resurrectionem mortuorum, tam clare in iisdem assertam? R. *Lightfoot. in Hor. Talm. in Cap. IV. Johannis*: *Fidei*, inquiens, *fundamentum Sadducæorum hoc fuit, ut nullum articulum fidei aut religionis admitterent, qui non elici possit e libris Mosis. Jam ergo cum Moses non clare & in terminis aliquid effatus fuerit de resurrectionem mortuorum, istam rem, ut Articulum fidei, nullo modo admittere voluerunt, licet in prophetis proponeretur.* Hoc *Gerson* im Jüdischen *Talmud P. II.* ulterius declarare videtur, quando memorat, Sadducæos cum Pharisæi disputaturos ita cœpisse: Moses hat unsern Vätern ein Gesetz gegeben / darbey wollen wir bleiben / wollen keine Glossen noch Auslegungen derselben annehmen. Dieweil wir aber in den Büchern Moses nicht geschrieben finden / daß die Todten wieder leben sollen / können wirs auch nicht gläuben. Id quod suo loco relinquimus. Interim censemus, eos etiam contra evidentissima sacræ Scripturæ loca aliis vanissimis usos esse effugiis, uti incredibilis hominis vanitas est, ubi primum a veritate sancta deflexerit.

V. Ex uno absurdo sequuntur plura. Hinc cum Sadducæi mortuorum resurrectionem negarent, facilis lapsus erat in errorem, quo mortalem animam esse assererent. Confirmat hoc *Zonaras de Sadducæis* 189. *Mortales*, inquiens, *esse animas arbitrantur, atque una cum corporibus interire. Josephus l.* XVIII. *cap.* 2. *Antiq. Jud.* Σαδδουκαίοις δὲ, inquit: τὰς ψυχὰς ὁ λόγος συναφανίζει τοῖς σώμασι: *Sadducæorum opinio cum corporibus extinguit simul & animas.* Conf. Orig. lib. XVIII. cap. 11.

VI. His dogmatibus ex Epicuri Schola emendicatis proxime accedit fatum, seu, uti aliqui explicant, providentiæ divinæ inficiatio. Et in hac, ut & de interitu animæ, doctrina toto cœlo differebant a Pharisæis. Hi enim, ut Josephus autor est, ita credebant animam esse immortalem, ut simul Μετεμψύχωσιν assererent, sed quæ pias tantum spectaret; Fato insuper sic addicti, ut homini quidem libertatem aliquam, sed suis restrictam terminis, concederent. *Conf. Hacksp. l. c. p.* 250. *& Is. Casaub. Exercit.* 1. *p.* 53. Contra Sadducæi hic e diametro contrariantur. Sic enim *Josephus*, ex interpretatione Ruffini: *Sadducæi fatum omnino negant, & Deum extra omnem mali patrationem inspectionemque constituunt; aiunt autem electioni hominum vel bonum, vel malum, esse propositum: & secundum voluntatem propriam alterutrum cuique contingere. lib.* II. *de Bello Judaic. c.* VII. *conf. l.* XIII. *cap.* IX. *Antiquit.* Ex quo patet, quod omnia arbitrio subjecerint suo. Conf. Spanh. Part. III. p. 109.

VII. Μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα εἶναι λέγοντες. Alius error isque deterrimus est, qui a Spiritu Sancto ipsis objicitur Act. loc. cit. Vocabulum τῦ ἀγγέλυ quidam indefinite hic sumunt pro omnibus, tam bonis, quam malis angelis: Per πνεῦμα vero Spiritum Sanctum denotari volunt. Sic *Epiphanius*: πνεῦμα δὲ ἅγιον ὐκ ἴσασι. Petavius in Animadversionibus Epiphanii quidem sententiam non improbat; attamen de solo Spiritu Sancto locutum Evangelistam non putat. Hanc enim Sadducæorum mentem fuisse arbitratur, ut Spiritum omnem, hoc est πνευματικὴν ὐσίαν funditus tollerent, ideoque corporeum esse Deum assererent. Alii contra intelligunt πνεῦμα de anima, & eo nomine significari judicant ὑπόστασιν τῆς ψυχῆς. Sed aliter Josephus hac de re Libr. II. Judaic. cap. VII. ψυχῆς τε, inquit, τὴν διαμονὴν ἀναιρῦσι: διαμονὴν dicit, non ὑπόστασιν. Verum enim vero, *J. Schaliger*, Criticæ S. peritissimus, ἄγγελον καὶ πνεῦμα unum idemque esse contendit, ita quidem, ut Ἄγγελος sit species, πνεῦμα genus, quatenus sub eo tanquam genere continentur

tur Angeli, *ἀρχαγγελικαὶ καὶ ἀρχαὶ δυνάμεις*, *Κοσμοκράτορες*, *δαίμων*. Tantum enim abest, inquit S. Lucas, ut angelum Sadducæi credant, ut ne Spiritum quidem ullum. *cap.* 46. *Tribæres. p.* 288. Quam sententiam præ cæteris amplectendam esse censet *Joh. Nicolai in Annotat. ad Sigonium de Rep. Hebr. p.* 420. Siquidem Sadducæi Deum ipsum corporeum esse asserere non verebantur, ut scribit *Theophylactus in cap.* XIII. *Act. coll. Wall. in Matth. cap.* XXII.

VIII. Incidit alias hoc loco quæstio sane perdifficilis, quomodo Sadducæi existentiam Angelorum negare potuerint, cum toties in Pentateucho Angelorum fiat mentio; ex quo tamen omnia, quæ expresse habebantur, receperunt? Hinc Scaliger confitetur se ignorare, *Elen. h. Trib. p.* 289. *seq. Montacutius* censet, hæc cohærere inter se, resurrectionem, animæ immortalitatem & Angelorum naturam, ut negato uno negetur alterum. Alii contra respondent indirecte, dicendo: sacras literas etiam perspicue referre, Christum pro omnibus mortuum esse & satisfecisse; nec tamen omnes hoc credere. Alii dicunt, non negasse Sadducæos adversus libros Mosis, Angelos esse; sed illos tantum spiritus esse immortales. Vid. Cameron. in Myroth. ad cap. 23. Actor. Alii denique contendunt, eosdem intellexisse per angelos Conscientias carnis & cogitationes, quas multi hodienum per Diabulos intelligunt. Vid. Balduin. in Cas. Consc. l. III. cap. 2. Cas. 1. conf. Hacksp. l. c. p. 246.

IX. Negata, (uti ex §. 4. & 5. hujus capitis patet,) resurrectione mortuorum animæque immortalitate; quid mirum, nec pœnam, nec præmium, nullumque adeo post hanc vitam judicium futurum credidisse Sadducæos. Tradit imprimis hoc *Joseph. l.* II. *de Bell. Jud. cap.* VII. ψυχῆς τε, inquiens, *τὴν διαμονὴν καὶ τὰς καθ᾽ ᾅδου τιμωρίας, καὶ τιμὰς ἀναιροῦσιν*: id est *Animarum & supplicia denegant & honores*. Huc Paulum quoque respexisse, nullum est dubium, cum accusatus coram Synedrio ex Pharisæis & Sadducæis constante, ita effatur: *περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως ἐγὼ κρίνομαι*, id est *de spe & resurrectione mortuorum in judicium vocor Act.* XXIII. Certe nullam intelligebat spem, quam futuri seculi præmiique, quod in eo accepturi sunt justi. *Conf. Spanh. Dub. Evang. Part.* III. *p.* 166. *seq.* Et in hoc Sadducæi prorsus a Pharisæis erant diversi. Sic enim *Orig. in Fragm. ad Matth. Definiunt Pharisæi mortuorum resurrectionem, sperantes aliquod seculum futurum. Sadducæi autem censent post hanc vitam nihil homini repositum præmii, sive ad virtutem profecerit, sive nunquam vel studuerit a vitiorum terminis excedere*. Et hæc opinio nata omnino videtur ex perperam intellecto Antigoni Præceptoris dicto, de quo supra cap. I. §. 5. Conf. hic Drus. de trib. Sect. c. II.

X. Mentionem supra cap. I. §. 8. fecimus Karraitarum, quod cum Sadducæis convenerint. Verum ab hac sententia abire videtur libr. Cosri Orat. 3. ubi diversam plane eorum a Sadducæis memorat doctrinam. Nam dicit Karraitas nec resurrectionem carnis inficiari, nec futurum seculum, cum contra ea longe aliter sentiant Sadducæi. Ast vero loquitur hic autor non tantum de priscis, sed etiam de hodiernis Karræis, qui nunc quidem ab antiqua sua doctrina defecerunt. Quod Commentator etiam in lib. Cosri Orat. 3. declarare dicitur a Buxtorff. Lexic. Talm. p. 2114. seq. Causa autem, cur recentiores Karræi a priscis in aliquot fidei capitibus desciverint, hæc narratur: Nimirum, videntes se tuendo has priscorum opiniones ab omnibus religionibus rejiciendos fore, quia non tantum Hebræi, sed omnes hodie uniformiter circa has veritates consentiunt, disposuerunt sese, ut dogmata antehac negata crederent. *Vid. Wagenseil. in Tel. Ign. Sat. l. c.* superius, qui hæc ex *R. Leone* quodam, Italico idiomate edito, vertit atque excerpsit.

XI. Cum igitur isthæc Sadducæorum colluvies fœdissimis errorum tenebris immersa fuerit, uti hactenus vidimus; mirandum non est, eorum vitam a doctrina haud discrepasse. Hinc a Judæis ut homines profani describuntur. Sic enim *autor Juchasin* supra citatus: שהם רשעים ובעלי מדות רעות hoc est *impii illi sunt pravis moribus induti*. Quam doloso ac truculento semper animo in Servatorem ac discipulos ipsius fuerint, sacrarum literarum monumenta plus satis loquuntur. Hinc & sæpius in Christum cum Pharisæis conspiraverunt, cum alias & doctrina & affectu ab iisdem dissiderent. *Vid. Matth.* XVI. *Actor.* IV. I. *seq. cap.* V. 17. *cap.* XXIII. *&c. Joseph. lib.* II. *cap.* VIII. *de Bell. Jud.* eosdem duros & agrestes fuisse docet: Σαδδουκαίων, inquiens, *καὶ πρὸς ἀλλήλους τὸ ἦθος ἀγριώτερον, αἵ τε ἐπιμιξίαι πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀπηνεῖς, ὡς πρὸς ἀλλοτρίους*: hoc est Vertente Gelenio, *Sadducæi inter se feris moribus discrepantes, & conversatio eorum circa cæteros inhumana*. Et hinc juxta eundem

in

ἐπ' ἀρχὰς παρῆλθον ἀκουσίως καὶ κατ' ἀνάγκας, hoc est inviti & quasi coacti magistratus susceperunt. Quos tamen cum capessiverunt, crudeliter administrasse dicuntur. *Nic. de Lyra in Cap* v. *Act. Sadducæi*, scribit, *inter alios Judæos erant in Judiciis & punitionibus acerrimi*. Atque adeo non nomen justitiæ, uti ipse quidem vult, sed potius injustitiæ & crudelitatis meruerunt. *Conf. cap.* 1. §. 1.

XII. Isthac ergo morum inclementia ac rigore factum est, ut exosos maxime & pene intolerabiles populo sese redderent. *Joseph. lib.* XIII. *cap.* XVIII. Interim Pharisæorum, qui nimis religiosi videri volebant, infinitas fere ceremonias ac παραδόσεις, quibus parum delectantur potentiores, repudiarent, & liberiorem agerent vitam: maxime se commendabant ditioribus, quibus facile virus propinabant suum, & in sententiam suam plerosque pertrahebant. Ita *Josephus* de iis lib. XVIII. cap. 2. Εἰς ὀλίγους τε ἄνδρας οὗτος ὁ λόγος ἀφίκετο, τοὺς μέντοι πρώτους τοῖς ἀξιώμασι, id est vertente iterum Galenio: *Hujus sectæ pauci sunt, sed fere dignitate præcipui*. Cum ex adverso Pharisæi, populo gratiosi, vulpinari novissent, & personatis vultibus actibusque in animos vulgi invaderent. Vid. iterum Joseph. lib. XIII. cap. XVIII. conf. Spanh. l. c. p. 110.

XIII. Nec minus externis ritibus ac ceremoniis aliisque rebus a reliquis Judæis distinctos fuisse Sadducæos reperimus. Liber *Nozz. p.* 89. testatur, eos Festo Expiationis tribuisse biduum. *Conf. Hotting. p.* 36. Dicuntur etiam aliter explicasse præceptum *Levit.* XVIII. 18. *de ducenda fratria*, verbaque l. c. eo sensu accepisse, quo postea Junius & Tremellius interpretati sunt: *Mulierem unam ad alteram ne assumito*. Vid. Hacksp. l. c. p. 147. In explicatione Scripturæ nec ipsi inter se convenisse memorantur in Lexic. Talm. Buxtorf. p. 2113. Nam licet soli inhærerent textui, nihilque præter ipsum reciperent; non tamen eodem modo intellexerunt, sed hic ita, alter aliter, atque adeo in varios sensus eundem distraxerunt. In hoc tamen minus culpandi sunt, quod δευτερώσεις sive Traditiones Πατροπαραδόσεις præter legem divinam ex suo ipsorum Pharisæorum cerebro excogitatas penitus rejecerint. Siquidem Christus ipse passim easdem in historia Evangelica taxavit atque repudiavit. Vid. imprimis Marc. VII. 7. seqq.

XIV. Plura fortasse sunt, quæ de Sadducæis & eorum secta ex historia in medium adferri debent. Nobis vero imbecillioris ingenii non ignaris sufficiat impræsentiarum, potiora tantum de iis & velut in compendio attigisse. Quare cætera doctioribus & Antiquitate historiæ Judaicæ magis exercitatis relinquimus, & Deo ter O. M. pro concessis hactenus viribus persolvimus gratias; eundemque supplices veneramur, ut falsos doctores procul ab Ecclesia abesse jubeat, ac nobis pacem, tum temporalem, tum spiritualem largiri atque conservare clementissime velit.

JOHANNIS DRUSII
LIBELLUS
DE
HASIDÆIS.

HAsidæorum mentio bis in priore Machabæorum, & semel in posteriore, videlicet 1. Mach. 2. 42. & 7. 13. & 2. Mach. 14. vers. 6. Sciendum autem codices Græcos habere Ἀσιδαῖοι: Latinos vero Assidæi, eum duplice S. De his altum silentium in notis Vatabli. Ita vulgo vocantur, quæ Robertus Stephanus in hos libos edidit, licet Vatabli non sint. Alium autorem habent, eujus nomen mihi nunc non occurrit. Nicolaus eo antiquior plane ineptit. Nam Assidæos appellatos putat Judæos, qui assidue vacabant cultui divino. Atqui nomen est barbarum, non Latinum. Quocirca merito ab aliis hæc sententia explosa fuit. Obiter observo pro συναγωγὴ Ἀσιδαίων quod habent Basileæ impressi 1. Mach. 2. 42. in editione Romana legi Ἰουδαίων, & apud vulgatum interpretem nostrum, *synagoga Judæorum*. Quamquam in margine notatum ex libris manuscriptis, *Asidæorum*. Quam lectionem germanam esse non dubito. Veram autem scripturam esse puto Hasidæi, cum aspiratione & unica S. Eam nonnemo immutat & scribit Aschidæi: primum contra omnium codicum fidem: deinde contra historiam Hebraicam. Nam in ea חסידים vocantur, quod Syri & Chaldæi dicerent חסיראי: unde Ἀσιδαῖοι, ut פרישאי φαρισαῖοι, סינאי μιναῖοι, id est hæretici: quos Hebræi vocant פרושים & מינים. Corrumpendæ scripturæ fuit etymon quod ei tribuit interpres ille a verbo Chaldaico אשיר *diffudit*: &, ut error errorem trahit, nomen esse ait non ullius gentis, sed proprie eos denotare qui religionis ergo huc illuc fuerunt diffusi, ne tyrannide regis ad scelus ullum cogerentur. Hæe omnia quam facile dicuntur, tam facile negari possunt. Non satis aliquid dicere, nisi etiam probes quod dicis, nam fallax etymologia. Hujusmodi somnia hodie admirantur multi, qui solidam eruditionem contemnunt. Nee mirum, cum etiam veritas apud eos nullo in pretio sit. Receptam scripturam nostramque sententiam adjuvat locus qui habetur 1. Mach. 7. 16. & 17. *& comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die, secundum verbum quod scriptum est: Carnes sanctorum tuorum, & sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, & non erat qui sepeliret*. In quibus verbis allusio est, videtur certe, ad nomen Hasidæorum. Sane in textu græco est σάρκας ὁσίων σου, & in Hebraico apud Davidem *Hasidecha*, cujus singularis absolutus Hasid. Id antiqua declaratione valet *sanctus*. Quod nomen apud interpretem nostrum respondet duobus græcis ἅγιος & ὅσιος. Ἅγιος Hebraice קדוש dicitur, ut ὅσιος חסיר, de quo nunc sermo. Ergo חסיר qui pietatem ac religionem colit. Hebræus David a justo ita distinguit, ut חסיר sit quis plus facit, quam jubeatur facere: צריק autem qui jussa Dei exequitur, hoc scribit Ps. 103. 17. ex Dras. Si vere, tum חסיר melius redditur a nuperis interpretibus *benignus*, quam pius aut sanctus. In Medras Thellim Ps. 16. *Dicit Alexander, Omnis qui audit maledictum & silet vocatur pius*, alibi est, *& siles in judicio:* item *qui intrat, audit & facit:* intrat templum: *audit* verbum Dei: *facit* quod ibi docetur, hoc est vivit ex præscripto ejus. Hoc nomen varie sumitur. Primum late, ut cum in genere omnes pios denotat: deinde anguste, ut cum peculiariter dicitur de Israele Psal. 148. 14. *omnibus sanctis suis filiis Israel*: & de Levitis Psal. 30. 5. Psallite Domino sancti ejus חסירין id est, Levitæ, in quorum manu erant instrumenta musica Davidis. Vide Tropos in Levita, & R. David ad Psal. 4. Psal. 132. 9. *sacerdotes tui induentur justitia, & sancti tui canent*. Sancti, id est, ὅσιοι pii tui. Nam sancti, id est, ἅγιοι, qui Hebraice קרשים, sacerdotum potius epitheton est: unde Episcopi olim dicebantur sanctissimi. Quod nomen postea hæsit in pontifice Romano. In historia Gorionidis etiam duobus modis accipi-

tur. Uno, cum opponitur impiis Israelitis & hæreticis quales erant Sadducæi: altero, cum denotat, quos Græci & Latini Hessæos appellitant sive Hessenos. Sane Manahenum Hasidæum Flavius Josephus Hessenum vocat Ant. histor. libr. 15. cap. 13. & Gorionides fol. 36. col. 2. apertum discrimen ponit inter Pharisæos & Hasidæos. Sciendum autem Syros Antiochenos dicere חסי ultima resecta: unde forte græcum ὅσιος. Nam de nomine Hessæus non dubitavit qui modo Philonem consuluerit de vita ac moribus Hessenorum. De his alias. Restat ut quæramus quinam fuerint Hasidæi illi quorum mentio in utroque Machabæorum. He hac rescripsi aliquid in primo Quæstionum mearum, quæst. 47.

Dictos autem eo epitheto antiquitus Sapientes Israel, quos posterior ætas Pharisæos nominavit, testis mihi unus Gorionides in ea historia quam Hebraice conscripsit de rebus Judæorum. Capite enim nono & vigesimo libri quarti sine differentia ponit quos nominat sapientes Israel, Pharisæos & Hasidæos.

Et in additionibus,

Rursus Gorionides lib. 4. cap. 29. & erant Saducæi in Israel pro parte una, & Hasidæi, quos sequebantur populus, pro parte altera. Ecce hic perspicue intelligit Pharisæos, ut dubitare de eo nemo debeat. Hic dissentientem habeo a me Nicolaum Serarium Jesuitam, qui ante victoriam encomium canit. Ostendam ipsum reprehendere quæ non intelligit. Prius verba ipsius producam, ut habentur pag. 707. editionis Moguntinæ, *Istam*, inquit, *de Assidæorum & Essenorum una eademque familia, vel certe admodum conjuncta, ita ut veluti totum & pars sese illi habeant, sententiam cum isto fere modo statuissem, commodum aliunde mihi Quæstionum, vel Erotematiorum potius, Joh. Drusii libellus affertur. Is enim quia hæreticus illubenter quidem, quia tamen, quam plerique alii, stilo minus petulans, minus etiam illibenter mihi lectus. In eo igitur libello ita scriptum erat quæst. 47.*

Ponam hic quæstionem quæ me aliquamdiu torsit. Omnino me explicare non potuissem absque Josepho Hebræo fuisset. Nam interpretum nemo eam tangit. In silentio igitur omnium quæro, quinam dicti fuerint Assidæi, quorum mentio 1. Machab. 7. Et tria respondet, quorum unum de etymologia iis, quæ jam dicta, subscribit. Ante omnia moneo, inquit, scribendum Hasidæi cum aspiratione Hebr. Dictos autem Hasidæos, &c.

Sed cur Hebraicam aspirationem hoc in nomine tantopere flagitat, miror, cum & in aliis plurimis Græci Latinique omittere soleant. Et ipsemet Ebræum scribat scribique velit. Deinde si aspiratio adhibenda, cur non ea quam in Quæstionibus Hebraicis S. Hieronymus Græca littera χ. exprimendam monet, ipseque Drusius sub lib. 3. finem agnoscit, & lib. 1. quæst. 17. in Malluach amplectitur, ut Chasidæi potius quam Hasidæi nominentur? ego vero varios scribendi pronunciandique modos agnosco, & cuilibet, quem volet in hoc aliisque similibus libenter concedo, ut supra in Asamonæis, Hasmonæis, Hasmoniis, Chasamonæis: Machabæis, Maccabæis, aliisque pluribus, etiam Latinis. Quin & Asæos vel Chasæos istos vocari posse arbitror: cum Syris usitatum sit Asi, Hasi, vel Chasi, ut in Syriacis Apostolorum Actis patet c. 2. & ad Rom. cap. 3. postrema D littera extrita. Quod vero Drusius Asidæos esse velit, quos posterior ætas Pharisæos vocavit, nimic plus errat. Nam quem sibi unum testem ait, is contra ipsum clarissimis verbis, ut supra vidimus, testatur Gorionides. Quia tamen Basileensem tantum editionem attuli, adjungam nunc Hebraicam alteram Cracoviensem, illo ipso, quod ab isto laudatur, cap. 29. lib. 4. ubi cum Pharisæorum Sadducæorumque sectas jam duas exposuisset,

והחסידים לבדם עם העם ההולך
אחריהם לחלק אחר

Id est, & Asidæi sejuncti ab istis, videlicet jam enumeratis Pharisæis & Sadducæis, cum populo, qui eos sequebatur, sectam aliam constituunt. Quis suo unquam testimonium reum vehementius apertiusque, quam Drusium, suus hic testis convicit? Quia vero de Asidæis omnes hactenus ait siluisse, non jam catholicus a me ante citatus Genebrardus, sed Sebastian. Munsterus contra ipsum loquatur. In editione Basileensi Gorionidem ita vertit, fuit & alia Essenorum secta. Deinde Commentarium de tribus Judaicorum Philosophorum ordinibus subtexens, Tertium ait ordinem tenebant השונים *seu, uti quidam Hebræorum vocant,* חסידים *Hasidæi, id est, pii, &c.* Hucusque Jesuita ille, cui nunc breviter & modeste respondebo. Ait

Is enim quia hæreticus.

Ut hæreticus quis sit, duo requiruntur. Primum, ut erret in fundamentis fidei: deinde, ut errorem suum pertinacius tueatur. Tenuis mea scientia versatur tota circa Grammaticam & Historiam.

Dog-

Dogmata fidei aliis tractanda relinquo. In Historia nulla hæresis, multo minus in Grammatica. Tantummodo ex libris meis me novit Serarius. Quid in iis non orthodoxum? aut si quid est, quare me non admonet de eo Serarius? Pertinacia facit hæreticum, non simplex error. Nam humanum est errare. Humani autem a me nihil alienum scio. Monitus non ero pertinax, nec unquam fui. Olim professus sum, quod nunc iterum repeto, me mea omnia subjicere judicio Ecclesiæ. Calumnia ergo est quod dicit, *quia hæreticus*. Nisi forte hæreticus Jesuitæ, qui scripsit Hasidæos & Pharisæos antiquitus eosdem fuisse. Sic Theologus quidam mihi olim objecit hæresin, quod dixissem vocem *vocatus* in epistola Judæ, commate primo sumi, pro efficaciter vocatus, qui est idem cum electo. Hoc ille ignoraverat, ac proinde aliis armis se tueri non poterat, quam ut diceret, *heresis est*. Sed ego verum dixi. Nam ecce præcedit, *Jesu Christo reservatis*. Soli autem electi Jesu Christo reservantur. In Quæsitis meis habetur *licuisse Davidi ducere plures uxores:* & licuit sane per consuetudinem. De lege dubito. Quid ad hæc calumnia? ecce, inquiunt, defendit polygamiam. Ego de polygamia Judæorum loquor, illi de Christianorum polygamia interpretantur. O cor Theologum. Quo argumento probabunt quia circumcisio præcepta Judæis, etiam Christianis præceptam esse: qui hoc dicit, falsum dicit: qui illud, verum. Consuetudo Judæorum erat ducere plures uxores. An eadem apud Christianos obtinet? Quis hoc sanæ mentis unquam aut dixit aut scripsit? quis in libris meis hoc legit? Supersedeo commemorare tragœdiam, quam non nemo excitavit contra me propter nomen Elohim: & tamen idem quod ego, sentiunt gravissimi doctissimique Theologi Bellarminus, Calvinus, Danæus, Cajetanus & alii. Quorsum ista, inquies? nempe ut ostendam si quis aliquid scribat aut dicat, quod isti non intelligunt, aut a Magiris suis non didicerunt, in promptu esse nomen *hæresis*. Hoc scuto se tuentur, cum aliter se defendere non possunt. Pergit Serarius:

Sed cur Ebraicam aspirationem in hoc nomine tantopere flagitet, miror.

Define mirari. Nam quia Heth in principio, ideo debet scribi cum aspiratione. Quod me docuit Hieron. in libro nominum scribens Heth aspirationem duplicem esse. Ea carent Latini & Græci: ideo simplici utuntur. Alia ratio nominis Ebræus, ubi Ain in capite, quam sæpius per nudam vocalem exprimebant. Græca littera χ non est nuda aspiratio. Quod autem quædam nomina ab heth incipientia per χ apud Græcos scribantur, ideo fit quia elemento illo destituuntur, aut quoniam Arabes solent Heth Ebræorum cum Chaph permutare. Sic ergo recte scribimus Hermon & Chermon: Hebron & Chebron, quia in antiquis libris hæc ita scripta inveniuntur. Chasidæus nusquam extat. Græca exemplaria magno consensu habent ἀσιδαῖοι. Si recte adjecta a viris doctis aspiratio in Havila, in Hesebon & in aliis sexcentis, cur non liceat nobis idem facere in Hasidæus? præsertim cum constet pro arbitrio exscribentium eam sæpenumero omissam fuisse. Sane ἄβελ scribitur in libris omnibus, quos vidi, cum scribendum sit ἅβελ id est, Habel. Asidæus ergo mendum est scribarum, Hasidæus veritas scripturæ, Chasidæus commentum Serarii. In Malluach exprimi aliter aspiratio Hebræa non poterat. Si tamen scripsissem Mallue, tueri me possem exemplo Noe & similibus. Sed hæc leviora.

Pergamus ad alia:

Quod vero Drusius Asidæos esse velit, quos posterior ætas Pharisæos vocavit, nimio plus errat.

Aut ego aut tu. Videamus.

Nam quem sibi unum testem ait, is contra ipsum clarissimis verbis testatur Gorionides.

Falleris. Verba Gorionidis, quæ ibi adducis, ut non intellexisti, ita male interpretatus es. Ebræa sunt.

והחסידים לבדם העם ההולך אחריהם
לחלק אחר

quæ sic in Latinum convertis, *& Hasidæi seiuncti ab istis cum populo, qui eos sequebatur; sectam aliam constituunt*, deinde subnectis, *Quis suo unquam testimonio reum vehementius apertiusque quam Drusium suus hic testis convicit?* Testis plane pro me est, sed eum non intelligis. Hoc dicit, *& Hasidæi soli cum populo qui eos sequebatur, a parte altera*. Erras suaviter ne dicam pueriliter in particula לבדם quam interpretaris *seiuncti ab istis*: quod potius diceretur מלבדם præter eos. Hoc primum: deinde mens Gorionidis te fugit, qui duas tantum ibi sectas commemorat. Unam Saducæorum, quorum partes Samaritani sequebantur, & aliam Hasidæorum sive Pharisæorum, quos populus sectabatur. Soli autem hi erant cum populo. Quis suo unquam testimonio reum vehementius apertiusque quam Serarium suus hic

teſtis convicit ? Quod autem opinatus eſt, populum ſecutum eſſe Heſſæos, nimio plus errat. Nam quem ſibi unum teſtem addncit, is contra ipſum clariſſimis verbis teſtatur Gorionides in eodem capite, circa finem, *Manus tenuis plebeculæ erat cum Phariſæis, quæ adjuvabat eos, præter divites & potentes ejus, qui erant cum rege & Sadducæis, & adjuvabant eos*. Utar adhuc alio argumento Scriptum eſt 1. Machab. 7. 13. *& primi Haſidæi erant en filiis Iſrael*. Quod de Heſſæis accipi commode non poteſt. Nam primi erant inter ſectas Phariſæi: quorum maxima erat apud vulgus antoritas, Joſephus lib. 13. cap. 23. *Phariſæis nonnihil licentiæ permittat. Hos enim pro habito ſibi honore laudaturos eam & commendaturos apud populum. Poſſe enim plurimum apud Judæos, ſive exoſum aliquem cupiant lædere, ſive amicum juvare. Valde enim his fidem habere vulgus, etiamſi per invidiam de quopiam male loquantur: nec ſe ob aliam cauſſam incurriſſe totius gentis odium, quam quia hoc genus offenderit*. Hæc ibi. Sunt autem verba Alexandri regis ad matrem jam jam morituri. Rurſum Joſephus lib. 18. cap. 2. ubi de inſtitutis eorum dixiſſet, *Per hæc placita*, inquit, *magnam ſibi autoritatem paraverunt apud populum, & quicquid ad ſolennes precationes, ac cultum divinum attinet, juxta horum interpretationem ac præſcriptum ſolet fieri*. Auguſtinus de verbis Domini, *Phariſæi Judæi erant quaſi egregii Judæorum. Nobiliores enim atque doctiores tunc Phariſæi vocabantur*. Item ſermone xv. de verbis Apoſtoli, *ſecundum legem Phariſæus* ita ſcribit, *Primarii quidem erant & quaſi ad nobilitatem Judaicam ſegregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Phariſæi. Nam dicitur hoc verbum ſegregationem interpretari, quomodo in Latina lingua egregius, quaſi e grege ſeparatus*. Noviter ἐτυμολογίζει Phariſæus quaſi egregius, quos alibi diximus appellatos a ſanctimonia, quam ſibi præ reliquis arrogabant. Cave rejicias. David Camius in libro ubi vocum ſenſa collegit, quo in loco docet quid ſit אצילים, ait eſſe

הרושים והנכברים

qui Phariſæi, id eſt, eximii vel ſelecti & honorati ſunt in Iſrael. Hæc omnia ſententiam meam non modo firmant, ſed etiam plane evincunt, ita ut verbum amplius non ſit faciendum. Tantum quæro, ſi Phariſæi eo tempore dicebantur Haſidæi, quare poſt appellati eo nomine ſunt Heſſæi? notum ut generale nomen aliquando ad certam ſpeciem reſtringatur. Non longe abeam. Chriſtiani prius vocabantur omnes Nazaræi, ſive Nazoræi, unde Paulus dicitur Priceps ſectæ Nazoræorum. Id nomen poſtea remanſit in iis qui Chriſtum cum Moſe conjungebant, cæremonias legis in Chriſtianiſmo retinentes, quos & Ebionitas appellabant. Sunt qui memoriæ prodiderunt Sapientes, id eſt, חכמים dictos fuiſſe uſque ad Alexandrum Janæum, eoque regnante primum cœpiſſe vocari Phariſæos. Quod legere memini in libro quodam Ebraico, qui vulgo Compendium Joſephi vocatur. De Heſſenis quando originem habuerint, incertum, eorum celebrata virtus in bello Romano. Placita habebant eadem fere cum Phariſæis e quibus etiam orti putantur. In libro Juchaſin reperio אשיגוש, quos & נזירים autor vocat, id eſt, Naziræos. Sequitur in Serario.

Quia vero de Haſidæis omnes hactenus ait ſiluiſſe, non jam catholicus a me ante citatus Genebrardus, ſed Munſterus contra ipſum loquatur &c.

Quod ſcripſi, *in ſilentio igitur omnium quæro quinam dicti ſint ibi Haſidæi*, capiendum de interpretibus Machabæorum. Nam altum apud eos de hac re ſilentium. Omitto unius atque alterius ineptias, quas judicavi tum indignas memoratu. Munſteri Gorionidem non habeo. Neque moror catholicum Genebrardum, qui Quæſtiones meas olim legit, & ex iis multa compilavit, tacito nomine meo, quod eſt hominis minime ingenui. Sed is andit vulgo plagiarius. Munſterus autem non obſervavit idem quod ego. Nam ut verum ſit Heſſenos Haſidæos dici, tamen eo in loco, ut etiam in libris Machabæorum, Phariſæi ſignificantur, aut ſi nomen hoc recentius, Sapientes Iſrael. Quid multa? ipſe Hyrcanus vocatur ibi a Phariſæis, cum adhuc eorum diſcipulus eſſet, חסיד, id eſt, Haſidæus ſive pius. Quo ſignificatu etiam accipitur cum de Phariſæis uſurpatur. Ita mihi videtur. Si aliter eſt, tum ego profecto in magno errore ſum: ſed non ero pertinax, ſi quis meliora docuerit. Nos ad utrumque parati ſumus, vel ut rationem reddamus, ſi quid recte monuerimus, vel ingenue confiteamur errorem, ſicubi lapſi deprehendimut. Homines ſumus & humani nihil alienum a nobis eſſe ducimus. Hoc igitur animo cum ego ſcripſerim, non debuiſſet ille adeo in me inſultare: præſertim cum in ipſius commentariis quamplurima ſint, quæ hominis docti cen-

censuram subire possent. Nam quod me hæreticum dicit, hoc illi commune cum imperitiæ magistris, qui hæreticum inter & orthodoxum, si modo quis ab illorum sensu vel minimum dissentiat, nullum discrimen ponunt. Si veritatis amans est hæreticus, tum ego profecto fateor me hæreticum esse.

Asylum imperitiæ hæresis.

LECTORI

Monendus es, Lector, me hoc totum caput descripsisse ex editione Veneta, quæ in 4. folium complicas, impressa anno Christiano 1544. *In ea duo menda (apparet certe) quæ nos ex conjectura sustulimus. Unum est in verbis illis* ולמה זאת הגיד לי. *Nam pro* זאת *ibi legitur* לא quare non indicasti mihi? *Alterum est manifestarium in sequentibus. Nam ubi nos scripsimus* כותים, *in ea editione perspicue lectum* כושים *contra omnem historiæ veritatem. Non enim certe Æthiopes Sadducæi erant, sed Chuthæi, qui & Samaritæ sive Samaritani. Res est, non conjectura. Abram Davidis F. Levita in Cabbala sua historica.* Quum venisset Alexander Macedo in terram Israel, secessit ad eum Sanaballat Horonites & primores Chuthæorum, petieruntque ab eo ut liceret Sacerdotibus generis suis, & aliis qui duxerant uxores alienigenas, nec dimiserant eas, ædificare domum sanctuarii aliud in monte Garizin. Præcepit autem rex ut sic facerent, & ædificarent domum illam. Tunc divisus est populus Israel in duas partes. Una dimidia pars sequebatur Simeonem justum & Antigonum discipulum ejus, societatemque ejus, juxta id quod traditum acceperant ab Ezra. Altera pars dimidia ibat post Sanballetum & generos ejus. Qui obtulerunt holocausta & hostias extra domum Domini, & statuerunt statuta judiciaque, quemadmodum commenti fuerant e corde suo. Cæterum in hac æde sacerdotio functus est Manasses filius Josuæ filii Josadac. Sadoc autem eum Baithos (*alias Boetho*) socio suo erant primores. Atque hinc fane hæresis initium sumpsit. *Vide Chronicon regum templi secundi fol.* 39. *col.* 2. *& deinceps: item col.* 40. *in principio, edit. Venet.*

CAPUT XXIX.

Ex Historia Hebraica Gorionidis.

כימים ההם בשבת המלך הורקנוס בירושלם עיר הקדש בהשקט ובבטחה:

1. In diebus illis quum sederet rex Hyrcanus Jerosolymæ in urbe sancta quiete ac secure.

ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו חיל יהודה ובנימן:

2. Fecit rex convivium magnum omnibus principibus suis & servis suis, exercitui Juda & Benjamin.

וישב המלך על השולחן עם חכמי ישראל והמה הפרושים המפרשים את התורה כי הורקנוס היה תלמיד מתלמידיהם:

3. Sedebat rex in mensa cum sapientibus in Israel (hi sunt Pharisæi qui enarrant legem) nam Hyrcanus erat discipulus ex discipulis eorum.

ויהי כטוב לב המלך הורקנוס ביין ויאמר לחכמים והמה הפרושים אתם ידעתם כי אני תלמידכם וסר למשמעתכם:

4. Quumque exhilaratum esset cor regis Hyrcani vino, dixit sapientibus, hoc est Pharisæis, Vos scitis me esse discipulum vestrum acquiescentem in iis quæ a vobis audio.

ועתה אם תראו אותי כי אסור מהדרך הטובה הוכיחוני והשיבוני אל הדרך הישרה כי כן נאה לעשות ולכם נאה להוכיח ולי נאה לקבל:

5. Nunc ergo si videtis me quod ego recesserim a via bona, coarguite me & reducite me in viam rectam: nam sic oportet facere, vos decet arguere me, & me decet accipere traditum a vobis.

ויענו הפרושים אליו ויאמרו לו חלילה לך מהדבר הזה כי עדים אנחנו כיום הזה כי צדיק אתה ובדרך ישרה אתה הולך ומלך נאמן וישר וכהן גדול ועבד י' אתה ולך נאה הכבוד וההוד:

6. Responderunt ei Pharisæi & dixerunt, Absit verbum hoc: testes enim sumus nos hodie te justum esse & in via recta ambulare, te, inquam, regem fidelem esse & rectum & sacerdotem magnum, pium & servum Domini: ideo te decet gloria & majestas.

וישמח הורקנוס על דבריהם ויאמר אליהם אני אשמור את משמרת י' ומשמרתכם כל הימים:

7. Lætatusque est Hyrcanus de verbis eorum & dixit eis, Ego servabo præcepta Domini & placita vestra omnibus diebus.

ושם היה יושב אחד מן הפרושים ושמו אלעזר והוא איש שולח מדנים ואיש רע ובליעל ויען ויאמר יחי המלך הורקנוס לעולם:

8. Por-

8. Porro ibi ſedebat unus e Phariſæis cui nomen Eleazar, homo excitans contentiones & vir malus nequamque: qui reſpondit & dixit. Vivat rex Hyrcanus in ſeculum.

אם אהבת להיות צדיק כאשר דברת ולקבל תוכחת אמת כאשר השמעת לך רד מן כסא הכהונה ורב לך כסא המלכות:

9. Si amas eſſe juſtus, quemadmodum locutus es, & admittere reprehenſionem veram, quemadmodum verbis declaraſti deſcende e ſolio ſacerdotii, & ſufficiat tibi ſolium regni.

ויאמר המלך אל אלעזר ולמה זאת תגיד לי ויאמר אליו כי בשבי הלכה אמך בימי אנטיוכ אפיפאנים מלך מקדון והיא היתה חללה ולכן לא נאוה לך לבוא בקדש הקדשים:

10. Et rex ad Eleazarum. Quare, inquit, hoc indicas mihi? & dixit ei, Quia in captivitatem abiit mater tua in in diebus Antiochi Epiphanis regis Macedoniæ, & ipſa erat polluta: ideo non decet te intrare in ſanctum ſanctorum.

ויקצף המלך מאד ויהפך ששונם לאבל ושמחתם לאנחה ולריבה ואהבתם לאיבה:

11. Iratuſque fuit rex valde, & verſum eſt gaudium eorum in luctum, & lætitia eorum in gemitum, & in contentionem & amor eorum in hoſtilitatem.

ושם היה יושב איש עשיר שר וגדול והוא מן הצדוקים ושמו יהונתן:

12. Ibi autem ſedebat vir dives princeps & magnus & ipſe erat e Saducæis, cui nomen Jonathan.

ויאמר למלך הלא אמרתי אליך אל תאמן לדבריהם כי כזבים בפיהם עתה דם אשר צוו אל אלעזר לקלל אותך ולבזותך בעיני העם והשרים ויען ויאמר המלך לפרושים אתם פשעתם בי על הקללה הזאת הנמרצת גם כי שמעתם ושתקתם גם אני אפרוץ גדרותיכם:

13. Is regi dixit. Nonne dixeram tibi ne crederes verbis eorum, quia mendacia ſunt in ore ipſorum? Quin illi ipſi ſunt qui mandarunt Eleazaro ut malediceret tibi, & ut ſperneret te in oculis populi & principum: & dixit rex Phariſæis, vos prævaricati eſtis in me ob maledictionem hanc validam, etiam quia audiviſtis & tacuiſtis, effringam etiam ego macerias veſtras.

ויאמר המלך לפרושים שפטו את הדבר הזה על הקללה אשר קלל אותי אלעזר ויענו ויאמרו יש עליו חבוט ומלקות ורב לך חבוט כי הפרושים לא ישפטו מות:

14. Et dixit rex Phariſæis, judicate rem hanc de maledictione qua maledixit mihi Eleazar: & reſponderunt, debet cædi & flagellari: ſatis hoc tibi ſit, quia Phariſæi non judicant judicium mortis.

ויען יהונתן ויאמר הלא אמרתי לך כי מדעתם ומחפצם היתה הקללה והיה מהיום ההוא והלאה פשע הורקנוס בדברי הפרושים ויתחזק עם הצדוקים ויהי צדוקי:

15. Et reſpondit Jonathan & dixit, nonne dixi tibi quod e ſententia ipſorum & e voluntate ipſorum fuerit maledictio hæc? & fuit ab eo die & ultra, defecit Hyrcanus a verbis Phariſæorum, & roboratus eſt cum Saducæis, fuitque Saducæus.

ויצו המלך ויעבירו קול במחנה ובכל ארץ ישראל לאמור כל מלמד אשר ילמד את בניו מתורת הפרושים מות יומת.

16. Præcepitque rex & promulgarunt per caſtra & per totam terram Iſrael dicendo, Omnis doctor, qui docet filios ſuos de lege Phariſæorum, moriendo morietur.

ויהרוג הורקנוס מהפרושים ביום ההוא רבים וגם את אלעזר המקלל בכבודו שרף באש וגם מדלת העם אשר היתה ידם את הפרושים הרג רבים:

17. Et occidit Hyrcanus e Phariſæis in die illo multos, & etiam Eleazarum, qui maledixerat gloriæ ipſius, combuſſit igne, & etiam ex tenui plebecula, quorum manus erat cum Phariſæis, occidit multos.

ועל כן נתעוררה השנאה עליו ועל בניו וישנאוהו ישראל אותו ואת זרעו מהימים ההם:

18. Propterea excitatum eſt odium in eum & in filios ejus, quo proſecuti ſunt eum Iſraelitæ & ſemen ejus a diebus illis.

ויאמר יוסף בן גוריון עתה אפתח לך שער לספר על אי זה דבר נפלה המחלוקת והמריבה בימים ההם בעם יי׳:

19. Et dixit Joſeph filius Gorion, nunc aperiam tibi portam narrando ob quam cauſſam inciderit diviſio & contentio in diebus illis in populo Dei.

הנה הפרושים היו אומרים נשמור התורה אשר מסרו אבותינו בידינו מפורשת על פי החכמים אשר פירשו את התורה לקבלה:

20. Ecce Phariſæi dicebant, ſervemus legem, quam tradiderunt patresq́ noſtri in manus noſtras, expoſitam per os ſapientum, qui expoſuerunt legem per cabbalam ſive traditionem.

והנה הצדוקים אומרים לא נאמין ולא נשמע לכל מסורת ולכל פירוש כי אם לתורת משה לבד והכותים היו באותם הימים אחרי הצדוקים ויהיו הצדוקים בישראל לחלק אחר והחסידים לבדם גם העם ההולך אחריהם לחלק אחר:

21. Et ecce Sadducæi dicebant, ne credamus & ne audiamus ullam traditionem aut ullam expoſitionem niſi legem Moſis ſolam: porro Cuthæi ſequebantur illis diebus Saducæos; eranique in

in Iſrael Sadducæi pars una, & pii illi ſive Haſidæi ſoli cum populo, qui ſequebatur eos, pars altera.

ועל אלה המחלוקות נגברו מלחמות ונשפכו דמים רבים בעם ה' כי דלת העם היתה ידם עם הפרושים ויהיו לעזרתם מלבד עשיריו וגבוריו כי היו עם המלך והצדוקים ולמלך והם היו עוזרים:

22. Et ob iſtam diſſenſionem prævaluerunt bella, & effuſi ſunt cruores multi in populo Domini: nam tenuis plebecula manum ſociabat cum Phariſæis, erantque eis auxilio: præter divites ejus & potentes ejus, qui erant cum Rege & Sadducæis, & adjuvabant eos.

HUCUSQUE GORIONIDES.

Audiamus nunc ipſum Joſephum eadem de re. l. 13. c. 18.

ΤΡκανῷ δὲ φθόνον, inquit, ἐκίνησεν ἡ εὐπραγία τῶν Ἰουδαίων. Μάλιστα δὲ οἱ φαρισαῖοι κακῶς πρὸς αὐτὸν εἶχον, αἵρεσις ὄντες μία τῶν Ἰουδαίων, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐπάνω δεδηλώκαμεν. Τοσαύτην δὲ ἔχουσι τὴν ἰσχὺν παρὰ τῷ πλήθει, ὡς καὶ κατὰ βασιλέως τι λέγοντες καὶ κατὰ ἀρχιερέως, εὐθὺς πιστεύεσθαι. Μαθητὴς δὲ αὐτῶν ἦν καὶ Ὑρκανὸς, καὶ σφόδρα ὑπ' αὐτῶν ἠγαπᾶτο. καὶ δὴ καλέσας αὐτοὺς πρὸς ἑστίασιν, καὶ φιλοφρόνως ὑποδεξάμενος, ἐπεὶ σφόδρα ἡδομένους εἶδε, λέγειν ἤρξατο πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἴσασι μὲν αὐτὸν βουλόμενον εἶναι δίκαιον, καὶ πάντα ποιοῦντα ἐξ ὧν ἀρέσειεν ἂν τῷ θεῷ, καὶ αὐτοῖς δὲ φαρισαῖοι φιλοσοφοῦσιν. ἠξίου γε μὴν εἰ βλέπουσιν αὐτὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς δικαίας ἐκτρεπόμενον, εἰς αὐτὴν ἐπανορθοῦν. τῶν δὲ μαρτυρησάντων αὐτῷ πᾶσαν ἀρετὴν, ὁ μὲν ἥσθη τοῖς ἐπαίνοις. Εἷς δέ τις τῶν κατακειμένων Ἐλεάζαρος ὄνομα, κακοήθης ὢν φύσει καὶ στάσει χαίρων, ἐπεὶ φησὶν ἠξίωσας γνῶναι τὴν ἀλήθειαν, εἰ θέλεις εἶναι δίκαιος, τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπόθου, καὶ μόνον ἀρκεῖτο σοι τὸ ἄρχειν τοῦ λαοῦ. Τὴν δὲ αἰτίαν αὐτοῦ πυθομένου, δι' ἣν ἀπόθοιτο τὴν ἀρχιερωσύνην, ὅτι, φησὶ, ἀκούομεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων αἰχμάλωτόν σε γεγονέναι τὴν μητέρα βασιλεύοντος Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς. Ψευδὴς δὲ ὁ λόγος ἦν. καὶ πρὸς αὐτὸν Ὑρκανὸς παρωξύνθη, καὶ πάντες δὲ οἱ φαρισαῖοι σφοδρῶς ἠγανάκτησαν. τῶν δὲ ἐκ τῆς σαδδουκαίων αἱρέσεως οἳ τὴν ἐναντίαν τοῖς φαρισαίοις προαίρεσιν ἔχουσιν, Ἰωνάθης τις ἐν τοῖς μάλιστα φίλος ὢν Ὑρκανῷ, τῇ κοινῇ πάντων φαρισαίων γνώμῃ, πεποιῆσθαι τὰς βλασφημίας τὸν Ἐλεάζαρον ἔλεγε. καὶ τοῦτο ἔσεσθαι φανερὸν αὐτῷ πυθομένῳ παρ' ἐκείνων, τίνος ἄξιος ἐστὶ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις κολάσεως. τοῦ δὲ Ὑρκανοῦ τοὺς φαρισαίους ἐρομένου τίνος αὐτὸν ἄξιον ἡγοῦνται τιμωρίας, πεισθήσεσθαι γὰρ οὐ μετὰ τῆς ἐκείνων γνώμης γεγονέναι τὰς βλασφημίας, τιμησαμένων αὐτὸν τῷ μέτρῳ τῆς δίκης, πληγῶν ἔφασαν καὶ δεσμῶν. οὐ γὰρ ἐδόκει λοιδορίας ἕνεκα θανάτῳ ζημιοῦν, ἄλλως τε καὶ φύσει πρὸς τὰς κολάσεις ἐπιεικῶς ἔχουσιν οἱ φαρισαῖοι. Πρὸς τοῦτο λίαν ἐχαλέπηνε, καὶ πρὸς τὸ δοκεῖν ἐκείνους πεποιῆσθαι τὰς βλασφημίας τὸν ἄνθρωπον ἐνόμισε. Μάλιστα δὲ αὐτὸν ἐπιπαρώξυνεν Ἰωνάθης, καὶ διέθηκεν οὕτως, ὥστε τῇ σαδδουκαίων ἀποστάντα, καὶ τάπε ὑπ' αὐτῶν κατασταθέντα νόμιμα τῷ δήμῳ καταλῦσαι, καὶ τοὺς φυλάττοντας αὐτὰ κολάσαι. Μῖσος οὖν ἐντεῦθεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς υἱοῖς παρὰ τοῦ πλήθους διεπένετο. Περὶ μὲν τι τούτων αὖθις ἐροῦμεν. Νῦν δὲ δηλῶσαι βούλομαι ὅτι νόμιμα πολλά τινα παρέδοσαν τῷ δήμῳ οἱ φαρισαῖοι ἐκ πατέρων διαδοχῆς, ἅπερ οὐκ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωυσέως νόμοις, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα τὸ σαδδουκαίων γένος ἐκβάλλει, λέγον ἐκεῖνα δεῖν ἡγεῖσθαι νόμιμα τὰ γεγραμμένα, τὰ δὲ ἐκ παραδόσεως τῶν πατέρων μὴ τηρεῖν. καὶ περὶ τούτων ζητήσεις αὐτοῖς καὶ διαφορὰς γίνεσθαι συνέβαινε μεγάλας, τῶν μὲν σαδδουκαίων, τοὺς εὐπόρους μόνον πειθόντων, τὸ δὲ δημοτικὸν οὐχ ἑπόμενον αὐτοῖς ἐχόντων, τῶν δὲ φαρισαίων τὸ πλῆθος σύμμαχον ἐχόντων.

Fido Dei ſervo

GUILHELMO BAUDARTIO,

Theologo pilologo.

QUum ultimæ tuæ mihi redderentur, Baudarti Chariſſime, erat ſub prælo libellus hic meus: cujus exemplar unum ad te miſto. Inter excudendum quædam notavi de Haſſæis, quæ tibi non ingrata fore confido. Perſuadeo etiam mihi homines doctos & candidos, quales ſunt Arminii, Thyſii & ſimiles, pro his meis laboribus aliquam nobis gratiam habituros. Qui aliter ſunt animati, ab iis peto ut quieſcant, & ſinant me verum, quod ipſi aut nolunt aut non poſſunt, eruere: neve fidem ullam habeant hominibus, quos aut ſeditio hinc ejecit, aut expunxit ex albo honeſtiſſimorum juvenum contumacia. Alios precor quæſoque ut me juvent precibus ſuis apud Deum, quo poſſim ita, ut cœpi, pergere, deque Repub. Christiana bene mereri, & inimicis meis, quando aliter non licet etiam invitis prodeſſe. Vale, ſibique perſuade te a me amari, æſtimari. Ex muſeo noſtro 24. Martii. 1603.

AP-

APPENDIX.

Quod Hessæi apud Gorionidem non vocentur Hassonim.

Pergam bene mereri de Serario, qui ut multa bene legit (est enim certe vir eruditus & plurimæ lectionis) ita aliqua quædam male concoxit. In iis est illud quod scribit Hessæos apud Gorionidem etiam Hassonim appellari, *quasi secundantes*, inquit, *id est, qui secundi essent ab Hasidæis, vel secedentes a communi aliorum vita, & in solitudinem se conferentes, vel denique deuterotas*. Sed Deuterotæ erant Pharisæi: quod plane pro me facit. Jam vero si Hessæi secundi ab Hasidæis, ergo discrimen erat inter hæc nomina, nec plane iidem Hassonim sive Hessæi cum Hasidæis. Locus quem adducit huic rei probandæ unicus est. Is habetur in codice Veneto, fol. 78. col. 2. sed longe aliter quam eum Serarius laudat. Nam pro Hassonim, in eo est absque ulla litura Hassarim. Id sonat principes sive primores. Quam lectionem germanam esse nemo paulo humanior negabit. Sic eum locum Latine convertendum esse puto, imo non dubito. *Ideo Rex* (magnum Herodem intelligit) *non adegit eos* (Pharisæos) *ad juramentum. Quin primores Hasidæorum & sapientes honoravit honore magno, etiam principem Manahemum collegam Samæi. Nam Manahemus, si quis alius præterea, vir justus & sapiens erat in diebus illis*. Verba Ebrea sunt: לכן לא הביאם המלך בשבועה וגם השרים אשר לחסידים והחכמים כבר בכוד גדול וגם השר מנחם החבר לשמאי כי מנחם אחר זולתו איש צדיק וחכם היה בימים ההם: Quæ Serarius citat ex lib. 5. cap. 23. & ita in Latinum convertit, *& etiam Haschonim qui* לחסידים *non adduxit Herodes ad juramentum propter Manahem Haschone, qui* לחסידים *ad Hasidæos spectabat, quia ipse Manahem vir justus & sapiens fuit in diebus illis*. Judicent nunc qui hæc intelligunt, & simul judicio valent.

Quædam de scriptura nominis Hessæus, quorum frequens mentio in hoc libello.

חסי dicebant & חסיא, unde ὅσιος Ebraice חסיד qui pietatem & religionem colit. Ergo in חסי figura est quam apocopen appellant. Dubito etiam an scribendum sit חַסִי. Nam Syri voces Ebraicas quandoque corripiunt. Sic pro ברוך dicunt בריך benedictus, laudandus. Quod tamen non est perpetuum. Nam & קריב in ea lingua est propinquus, & cum emphasi קריבא & קירי ardens: ὁ συγγενὴς, יקירא ὁ καιόμενος. Ut ut sit, multa quæ apud Ebræos in Jod finiunt, ut יהודי Judæus, מצרי Ægyptius, Syriace terminantur, ut יהודי Ἰουδαῖος, מצרי μιστραῖος, id est, Ægyptius. Sic פרישי Pharisæos, מיני Minæus. Ad quod exemplum putarim antiquos dixisse חסי sive חסי: unde Hessæus, quod aspirate scribendum ἑσσαῖος, ut quidam Græci codices habent. חסי ἑσσαῖος, ut משיחא μεσσίας, דבורה Debbora. Sic in quibusdam libris reperies φαρισσαῖος, cum duplici σσ. Quod autem vulgo aspiratio neglecta, non est mirum, quum id fiat in aliis vocibus quam plurimis, quæ nunc a doctis omnibus aspirantur. Sic Hasidæus scribimus, licet in libris sit Asidæus absque aspiratione. Contra factum in Abraham, quod scribunt ἁβραάμ Habraham: sed perperam. Talia menda scribis imputanda, non interpretibus. Quale & illud cum scribunt ἡλίας pro ἠλίας. Sic Hesther invenies pro Esther. Similiter peccatum in ἐσσηνὸς, quod aspirandum ut sit ἑσσηνὸς, Hessenus. Ἑσσαῖος, Ἑσσηνὸς: ut Ναζωραῖος, Ναζαρηνὸς. Prior terminatio Syriaca est, posterior Græca. Quanquam gentilitia in νὸς terminata quidam barbara esse ait, non ἑλληνικά. Qua de re alias.

Quod a pietate nomen acceperint.

Suidas de Hessæis, Θεωρίᾳ, inquit, τὰ πολλὰ παραμένουσιν. ὅθεν καὶ ἑσσαῖοι καλοῦνται, τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ὀνόματος. τουτέστι, θεωρητικοί. *In contemplatione plurimum permanent. Ac inde Essæi vocantur, illud indicante nomine q. d. contemplativi*. Unde hoc sumpserit, nescio. Vera etymologia a me supra notata fuit: quam nunc firmabo authoritate Philonis Judæi. In libello cui titulum fecit, περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι, *omnem probum liberum esse*, citante Eusebio, Προπαρασκ. lib. 8. pag. 226. Ἀλλὰ γὰρ οὐδεὶς, inquit, οὔτε τῶν σφόδρα ὠμοθύμων, οὔτε τῶν πάλιν δολερῶν καὶ ὑπούλων, ἴσχυσε τὸν λεχθέντα τῶν ἐσσαίων ἢ ὁσίων ὅμιλον αἰτιάσασθαι. *Sed nec quisquam ex crudelibus istis vel ex alteris fucatis ac subdolis evaluit prædictum Essæorum seu Osiorum cœtum in crimen vocare*. Ecce cum dixisset ἐσσαίων, quasi se ipsum explicans, subjicit ὁσίων. Quo haud obscure innuit verum etymon nominis Essæus. Sed apertius & manifestius hoc declart apud eundem Eusebium, pag. 224. λέγονται δέ τινες παρ'

αὐτοῖς

αὐτοῖς ὄνομα Ἐσσαῖοι, πλῆθος ὑπὲρ τετρακισχιλίων (κατ' ἐμὴν δόξαν, οὐκ ἀκριβεῖ τύπῳ διαλέκτου ἑλληνικῆς) παρώνυμοι ὁσιότητος. ἐπειδὴ κἀν τοῖς μάλιστα θεραπευταὶ Θεοῦ γεγόνασιν, &c. *Dicuntur autem apud ipsos quidam nomine Essæi multitudine supra quatuor millia: qui, meo quidem judicio, non accurata Græcæ linguæ forma a Sanctitate denominati sunt: postquam & in his maxime Dei cultores existunt.* Rursum pag. 223. ex Apologia quam pro Judæis composuit Philo, Μυρίους δὲ καὶ τῶν γνωρίμων ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἤλειψεν ἐπὶ κοινωνίαν, οἳ καλοῦνται μὲν Ἐσσαῖοι, παρὰ τὴν ὁσιότητα, μοὶ δοκῶ, τῆς προσηγορίας ἀξιωθέντες. *Innumeros autem præstantiorum Legislator noster ad societatem incitavit, qui vocantur Essæi, a sanctitate ut mihi quidem videtur appellationem consecuti.* Quod ut verum esse mihi persuadeo, ita non possum silentio prȩterire aliud etymon παρὰ τὸ אסא sano, medeor, curo, θεραπεύω: unde אסיא medicus, θεραπευτής. Quomodo sane olim nominatos fuisse Hessȩos multi prodiderunt. Supra in iis quȩ ex Eusebio produximus habetur, θεραπευταὶ τοῦ Θεοῦ. Id aliud est. Apud Photium autem reperio Ἀνεγνώσθησαν δὲ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις φιλοσοφησάντων τότε θεωρητικὸν βίον. ὧν οἱ μὲν Ἐσσηνοί, οἱ δὲ Θεραπευταὶ ἐκαλοῦντο, καὶ μοναστήρια καὶ σεμνεῖα, ὡς αὐταῖς λέξεσι λέγει, (Philo videlicet) ἐπήγνυντο, καὶ τῶν νῦν μοναζόντων τὴν πολιτείαν προϋπέγραφον. *Lectæ sunt eorum qui apud Judæos & Theorice & Practice philosophati sunt vitæ: quorum alii quidem Esseni, alii vero Therapeutæ vocabantur. Qui & Monasteria & Semnea, quibus ipsis verbis utitur (Philo) construxerunt &c.* Hucusque Photius. Cæterum locus iste non vacat suspicione mendi. Nam θεραπευταὶ & Ἐσσηνοὶ synonyma sunt. Significat enim certe θεραπευτὰς, *medicos* non τῶν νοσημάτων, *morborum*, sed τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τῆς ὁσιότητος, *Dei sive pietatis*, id est cultores pietatis ac religionis: quos Galli religiosos appellant.

Quæsitum cur apud Gorionidem Cap. 29. nulla mentio fiat Sectæ Hessæorum.

SUperest difficultas. Nam quȩri potest quare Gorionides in eo capite, de quo controversia est, nullam fecerit mentionem Hessȩorum. An quia nulli tum adhuc erant Hessȩi? potest ita esse, tamen certe nihilum de hac re mihi constat. Illud liquet ex historia, initio tantum duas sectas fuisse. Tertia ex Pharisȩis, ut videtur originem duxit, placitaque cum iis eadem ferme habuit. Sane Manahen Hessȩus, qui sub Herode magno vixit, discipulus fuit Pollionis, quem Ebrȩi Hellel nominant. Is princeps erat Pharisȩorum. Discipulum autem habuit prȩterea Samȩum senem, socium sive collegam Manahemi. Hi tres simul interfuerunt Synedrio magno, cum reum se ibi sisteret coram judicibus Herodes. Post authores fuerunt populo ut eum admitterent reciperentque. Dicebant enim *a Deo hoc esse propter iniquitatem populi, & præstare ut regnaret antequam sanguis plurimus effunderetur.* Quocirca, cum in regno jam confirmatus esset Herodes, eos in magno honore habuit. Redeamus unde digressi sumus. Duo genera Hessæorum memorantur. Alii κοινόβιοι erant, alii μονάζοντες sive μονόβιοι. Quin ex hoc genere aliqui fuerint Jerosolymæ ante Alexandrum Janæum dubitare non debemus, nos præsertim qui scimus Judam Hessenum, quem Josephus prophetam appellat, ibi prædixisse cædem Antigoni. Ant. hist. lib. 13. c. 13. & de bello Judaico lib. 1. capit. 3. Concedimus ergo paucos ibi fuisse μονάζοντας, sub Aristobulo & Herode magno. Dubito an etiam sub Herode altero. Dubitandi caussa quoniam in novo fœdere, ubi frequens mentio Pharisæorum & Saducæorum, altum de Hessæis silentium: ne nomen quidem eorum in illis libris extat. Quid caussæ esse putabimus? Si alia est quam ea quam dixi, fateor me illam ignorare. Libenter audiam doctores. Nam κοινόβιοι nulli unquam fuerunt Jerosolymæ, quod sciam. Saltem nulla monasteria ibi habuerunt. De his Plinius lib. 5. cap. 17. & Solinus cap. 44. Philo in libello περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι, *quod omnis probus liber sit* de Hessæis ita scribit: οὗτοι τὸ μὲν πρῶτον κωμηδὸν οἰκοῦσι τὰς πόλεις ἐκτρεπόμενοι διὰ τὰς πόλεις ἐκτρεπόμενοι διὰ τὰς τῶν πολιτευομένων χειροήθεις ἀνομίας, εἰδότες ἐκ τῶν συνόντων, ὡς ἀπὸ ἀέρος φθοροποιοῦ νόσον, ἐγγινομένην προσβολὴν ψυχαῖς ἀνίατον. *Hi quidem primo vicatim habitant, civitates fugientes ob familiaria civibus earum vitia; Scientes, non minus periculi esse ab iis qui nobiscum agunt quam ab aere corrupto & pestilente, propter immedicabilem quæ animis injicitur contagionem.* Addam pro corollario. Josephus in vita sua meminit cujusdam Bani, in cujus contubernio tres annos vixerit, *cum audivisset in solitudine amictum sibi parantem ex arboribus, & sponte provenientibus alimentis utentem, crebrisque nocte ac die lavacris frigidis ad castitatem tuendam, &c.* Hunc Banum Se-

rarius Heſſæum fuiſſe ait. Cæterum author libri Juchaſin diſerte Phariſæum appellat. Unde colligas hæc nomina interdum confundi permutarique ſolita. Nam certe ut חסיר, ita פרוש ſanctum denotat; unde פרישות ſanctimonia vitæ, ut cum dicunt:

Vota ſepes ſunt ſanctimoniæ vitæ.

Hebraice eſt לפרישות id eſt, Phariſaiſmo. Hoc tamen intereſt, quod פרוש dicatur a ſeparando, חסיר autem a pietate. Memini etiam legere in libro Juchaſin, niſi fallor, ubi virgo veſtalis Ebraice reddita ſit פרושה, id eſt, Phariſæa vel ſancta. Quod notandum duxi vel propter eos qui de voce חסירים nobis controverſiam movent, ac ſi nihil aliud ſignificaret quam Heſſæos. Hæc igitur expendent qui judicio valent, & harum rerum intelligentiam habent.

De origine Heſſæorum conjectura.

VErum non videtur quod ſcribit Plinius lib. 5. cap. 17. de Heſſenis: *per ſeculorum millia, incredibile dictu, gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur*: & eum ſublegens Solinus, cap. 44. *per immenſum ſpatium ſeculorum, incredibile dictu eſt, æterna gens eſt, ceſſantibus puerperiis*: verum inquam, hoc non videtur, niſi cum Suida dicamus eos fuiſſe: *προγόνους* Jonadab filii Richab, unde Richabitæ appellationem ſortiuntur: aut cum authore Juchaſin ſtatuamus Heſſæos eſſe, quos antiquior ætas Naziræos appellat. Nam hi vetuſtiſſimi fuerunt, ut liquet ex libris ritualibus Ebræorum. Sed eos diverſos eſſe non dubito. Heſſæorum autem mentio primum in hiſtoria Ebraica & apud Joſephum ſub Ariſtobulo, ubi de Juda Heſſæo, qui prædixit cædem Antigoni. Hiſtoria nota eſt. Si conjecturæ locus eſſet, putarim eos cœpiſſe cum Hyrcanus ex Phariſæo Saducæus factus, ſectam illam, quam antea ſecutus fuerat, acerrime perſequeretur. Tum enim, ut credibile eſt, multi ex Phariſæis receſſerunt in ſolitudines & loca deſerta, ibique tertiam ſectam Judæorum condiderunt, & peculiariter Haſidæi nuncupati ſunt, cum prius omnes in genere Phariſæi ſic vocarentur. Conjecturam hanc meam adjuvat Joſephus, nullam memoriam uſurpans Heſſenorum in bello quod Judas & fratres ejus geſſerunt cum Syro-Macedonibus. Nam quos lib. 12. cap. 16. *ὁσίους* vocat *τοὺ ἰδίους*, non Heſſæos, meo judicio; ſed in genere ſignificat omnes pios, quos in hiſtoria Ebraica חסירים, & in libris Machabæorum *Ασιδαίους* vocari diximus: quibus opponit *τοὺς ἀσεβεῖς*, Alcimi partium ſtudioſos. Quod ut certum mihi, ita reliqua dubitans & ambigens pono. In talibus nihil temere aſſeverandum. Dies & varia lectio nos certiora docebunt. Interim fruantur his veritatis & hiſtoriæ ſtudioſi, & una mecum ad tempus judicium ſuſpendant.

De Particula לבר.

לבר ſolus, a, um, ut תורת משה לבר *lex Moſi ſola*. Et *ſeorſum*, Zachar. 12. 12. בית דויד לבר *domus David ſeorſum*. Frequens eſt cum pronominibus affixis, ut exempli gratia לברו *ſolus ille*, לברך *ſolus tu*, לברי *ſolus ego*. Sic לברם *ſoli ipſi*, לברכם *ſoli vos*. Quod ultimum exemplum invenies Jeſ. 5. R. David explicat אתם יחרים אין אחר עמכם, *vos ſoli, non eſt alius vobiſcum*. Sequente מן ſignificat *præter, præterquam*, & eſt exceptionis ſive excluſionis particula. Exod. 12. 37. לבר מטף *præter parvulos*. 1. Reg. 5. 16. vel 30. לבר משרי *præter principes*. Deut. 18. 8. לבר ממכריו *præter venditiones ejus*. Interdum eadem præpoſitio præcedit Dan. 11. 4. מלבר אלה *præter iſtos*. Gen. 46. 26. מלבר נשים *præter uxores*. Deut. 4. מלברו *præter eum*, id eſt, זולתו excepto illo. Quid opus multis verbis? Res eſt minime controverſa. Vide Abenezram Eſther. 4. 11. qui dictis addit לבר בך נזכיר שמך, *tantummodo in te memorabimus nomen tuum*.

PAU-

PAULI SLEVOGTI
DISPUTATIO
DE
METEMPSYCHOSI JUDÆORUM.

HOC argumentum *Matthæus* nobis suppeditavit, apud quem *Christus cap.* 16. *v.* 13. ex discipulis quærit: *Quem*, inquiens, *homines dicunt esse Filium hominis?* Illi v. 14. *alii*, respondent, *Johannem Baptistam*, *alii vero Eliam*, *alii Jeremiam*, *vel unum ex Prophetis*. Quæ ab autoribus bifariam accip, in interpretatione illius loci diximus. Esse enim, qui non de vera resurrectione & reditu animæ in corpus suum intelligant, sed interpretentur de resurrectione *pharisaica*, qua anima ex uno egressa corpore migret in aliud: esse contra, qui de ea puteut resurrectione agi, qua vel a *Christo* viderint, vel a *Prophetis* olim audiverint, mortuos fuisse resuscitatos. Prior expositio, quum pro lectione explicari commode non posset, digna visa fuit, quæ paulo uberius publica ventilatione expenderetur.

II. Primo omnium autem de eo est dispiciendum, *an inter Pharisæorum dogmata*, *hoc etiam fuerit*, *de transmigratione animarum?* Et confessos eos esse animarum μετάστασιν vel migrationem ex uno corpore in aliud, quam Græci μετεμψυχώσιν appellant, cum *Beza* affirmat *Abrah. Scultetus lib.* 2. *Exercitat. Evang. cap.* 24 *Gerrh. Johann. Vossius de Theol. Gentil. libr.* 1. *part.* 1. *cap.* 10. & alii: Probari posse videtur ex *Josepho*, qui *lib.* 8. *Antiquit. cap.* 2. *Animas*, inquit, *credunt Pharisæi*, *esse immortales & sub terris earum judicia fieri: tum præmia cuique obtingere ex virtutis aut malitiæ merito: & has perpetuis damnari carceribus*, *illis esse* ῥᾳστώνην ἀναβιῶν, *h. e. facilem in vitam reditum*. *Et lib.* 2. *de bello Judaic. cap.* 7. *Pharisæi dogma habent*, *animam quidem omnem incorruptam esse*, *transire vero in alia corpora solas bonorum*, *improborum vero interminabili supplicio cruciari*. Unde *Hieronymus*, *nonnullos*, ait, *his Josephi locis ad confirmandum Pythagoreorum errorem*, *argumenti loco fuisse usos*.

III. Et hanc inter *Judæos* opinionem viguisse, si *Josephi* non sufficiat autoritas, constare putant ex illis *N. T.* locis, qui, nisi supposita hac Pharisæorum sententia, explicari commode non possint. Quod enim, *Christo Matth.* 16. quærente, quem se esse homines arbitrentur. Discipuli responderunt, ea ipsos opinione teneri, ut existiment, vel *Eliam* esse vel aliquem ex *Prophetis*; nil aliud innuisse putant, quam eos sic opinari, secundum doctrinam transanimationis a *Pharisæis* traditam? Quæ adeo late inter Judæos fuerit sparsa, ut animis *Apostolorum* quoque hæserit, sicuti ejus rei indicia extent *Joh.* 9. *v.* 2. Quum enim de cœco, quem ab ortu cœcum fuisse, noverant, quærerent, cur hac pœna esset affectus, an ob parentum peccata? nisi hac opinione præsupposita absurdam plane, dicunt, videri quæstionem: Quum enim cœcitas peccati pœna sit, quæ cum natura simul cœpit & omne peccatum antegressa est? num potuerit cœcus peccare, prius, quam nasceretur? Id igitur velle; an anima illius cœci in alio corpore peccaverit, ob quod in hoc puniatur.

IV. E contrario alii inter *Pharisæorum* errores, hunc etiam de Metempsychosi fuisse pernegant, cumprimis *Joh. Camero prælection. ad Matth. cap.* 19. *v.* 3. *Joh. Maldonatus comment. ad cap.* 14. *Matth. v.* 2. nec rationes antea adductæ ipsis videntur ejusmodi, ut iis probari queat, quod adversa pars adstruit. Nam *Josephus*, sicut illi arbitrantur, non eam *Pharisæis* opinionem tribuit, quam *Pythagoræ* alioquin adscribunt; sed, quam habent alii quoque *Judæi*, non omnium mortuorum, sed bonorum tantum animas, in sua quidem, at meliora & ideo quodam modo alia corpora, in resurrectione redituras, ut ita ἕτερον σῶμα non notet diversum corpus materia & substantia, sed diversum qualitate: quomodo fere *Luc.* 9. *v.* 29. εἶδος hoc est species vultus *Christi*, dum transfiguraretur, dicitur γίνεσθαι ἕτερον. Sic *loca* quoque *Scripturæ* facilem ipsis ex-

explicatum habere videntur, ut propterea, ad *μετεμψύχωσιν* quandam confugere, nullo modo opus sit: Nam etsi *Judæi Christum* putarint esse *Johannem* vel aliquem ex *Prophetis*; negant tamen inde sequi, *μετεμψύχωσιν* ab aliis creditam, quum eos putasse, *Johannem* vel *Prophetarum* aliquem a mortuis excitatum esse, vero sit similius. Nec possunt perspicere, quomodo illa de cœco quæstio ad Metempsychosin accommodari queat, quum persuasum habeant discipuli, cœcum illum esse impium, secundum Metempsychosin autem Pharisæorum solæ piorum animæ in nova corpora transmigrent.

V. Unde hujuscemodi errorem *Pharisæis* tribui non posse, ex eo probare nituntur, quod 1. iis nec a *Christo*, nec *a Sadducæis*, capitalibus ipsorum hostibus, uspiam est objectus, quem tamen, vero simile non est, fuisse dissimulaturos, si quidem eum publice proposuissent. Quod 2. talis metempsychosis & mortuorum resurrectio, quam *Pharisæi* profitebantur, simul consistere nequeant: Quum enim anima sit una, corpora autem, in quæ migret, pene infinita; cujus illa corporis hospes sit futura in beata resurrectione? Videantur pluribus apud *Cameronem l. c.*

VI. Sic quidem suam quæque pars sententiam explicat & firmare conatur; certum tamen est, quod utrobique adhuc fluctuetur, & ubi pes figendus sit, non liquido constet. Proinde, ut utram partem hac in re sequamur, patescat; aliunde, quantum opus esse videbitur, arcessemus. Ita vero res habet: Opinio illa, de transmigratione animarum de corpore in corpus, inter Judæos olim fuit vulgatissima & eam amplexi sunt plurimi, cum ex sapientibus *Judæorum*, tum ex Rabbinis vel Theologis. Nam tradiderunt eam nonnulli rerum naturalium scrutatores, quos ipsi חכמי המחקר h. e. *sapientes scrutationis*, appellant, Paulus autem *συζητητὰς τοῦ αἰῶνος τούτου*, *disquisitores seculi hujus*, sicuti ad *Psalm.* 104. *vers.* 30. *R. Dav. Kimchi* testatur: אמרו קצת חכמי המחקר כי כל חי אחרי מותו יקים כי הנפשות הם עתידות להתגלגל ולחזור לעולם אבל אינן חוזרות אל החומר הראשון במו אותו החומר בעצם ויהיה זה תמיד לכמה אלפי שנה וגדולי הפילוסופים אומרים כי לא תשוב הנפש אל הגוף לעולם *Dixerunt quidam ex sapientibus scrutationis, omne vivens, postquam mortuum est, resurrecturum propterea, quod futurum sit, ut animæ circumvolvantur & redeant in mundum: Attamen non redeunt ad materiam primam, sicut ipsa materia in se est. Et hoc juge futurum est & fiet per aliquot mille annos: Sed Philosophi & maximi quidem ex illis, dicunt, quod anima in æternum non redeat in corpus.*

VII. Deinde tradiderunt quoque eam *Cabalistæ*, quos ipsi מקובלים vocant, & Theologos fuisse, negari non potest: Testatur *R. Menasseh. Ben. Israel. l.* 2. *de resurrect. cap.* 18. qui opinionem, de transmigratione animarum, dicit fuisse *Cabalistarum*, celebrem & decantatam: Probat ex libro *Sohar*, *Judæis* post *Targum* antiquissimo, & diu ante *Talmud* scripto: Ibi enim Deus animabus, omnem culpam a se transferentibus in sua corpora, & una conquerente, quod in biliosum, altera, quod in phlegmaticum, alia, quod in sanguineum, unde suam labem contraxerint, immissæ essent, potestatem dedit, migrandi in alia, ad luendam culpam in prioribus contractam: Quod ante *Menasseh* docuit etiam *R. Bechai* in *parasch.* וזאת הברכה [illegible] do locum, *vivet Ruben & non morietur*, juxta viam *Cabalæ*, quam ipse sequitur, de Metempsychosi putat interpretandum. Verba sic habent: ועל דרך הקבלה יחי ראובן ואל ימות הזכיר יחי על חיי העולם הבא ואל ימות שלא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שניה והוא שתרגם אנקלוס עד ומותא תנינא לא ימות ונלורה לנו בזה כי הנשמות מתגלגלות לשוב בגוף אחר שקבלו שכרם וענשם בגן עדן או בגיהנם וזה ידוע ומקבל כי בשם ששמטות העולם חוזרות כן הנשמה אחר שקבלה שכרה בגן עדן או ענשה בגיהנם הנה היא חוזרת אחר זמן בגוף לקבל הראוי לה בסוד מדה כנגד מדה והגלגול הזה הנקרא אצל רז״ל תחית המתים. *Juxta viam Cabalæ illud, vivet Ruben & non morietur, sic est interpretandum, ut Tò vivet, de vita seculi futuri, sed Tò & non morietur, ita accipiatur, quod non sit rediturus inde in corpus, & moriturus morte secunda, sicut exposuit Onkelos in Targum: & morte secunda non morietur: Quo ipso nobis revelavit, quod animæ revolvantur & redeant in corpus, posteaquam acceperunt mercedem suam & etiam mulctam vel in horto Eden, vel in Gehenna. Et hoc cognitum ac per traditionem acceptum est, quod, sicut intermissiones Mundi redeunt atque revolvuntur: sic anima, postquam accepit vel mercedem in horto Eden, vel mulctam in Gehenna, ipsa etiam post aliquod tempus redeat in corpus, ut accipiat, quod ipsi conveniens est, mensuram pro mensura. Et hæc revolutio illa est, quæ apud Rabbinos nostros vocatur revivificatio mortuorum.*

VIII. Quam animarum revolutionem,

plane frustra est, qui ad resurrectionem proprie dictam referri posse putat. Illa enim sæpe iteratur; hæc autem semel duntaxat fit: Et qui vivificatur per animæ revolutionem, moritur etiam morte corporali, qui autem vivificatur per resurrectionem, morte corporali amplius non moritur, ceu tradit *Massech. Sanhedr. c.* 11. תני דבי אלהו צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן אינן חחרין לעפרם הקדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים: *docet domus Eliæ, justos, quos sanctus ille benedictus resuscitabit, non redactum iri in pulverem, sicut enim sanctus ille æternum vivit: ita etiam hi vivent æternum*. His igitur ita se habentibus, negari non potest, opinionem illam, de animarum migratione, inter *Judæos* olim, uti diximus, fuisse pervulgatam.

IX. An autem eam *Pharisæi* quoque sint secuti, & ita ut *Sculsetus* & *Vossius* persuasum habent, approbaverint, de eo, aliquis forte dicere possit, non omnino liquere. Etsi enim *Josephus*, creditam ab ipsis, scribit, animarum μετάβασιν εἰς ἕτερα σώματα; non tamen inde sequi videri queat, quod ea μετάβασις fuerit nil aliud, quam Metempsychosis. Fortasse enim ejusmodi dogma notare *Josephus* voluit, quo tanquam proprio ac peculiari Pharisæi ab omnibus aliis segregarentur: At tale, Metempsychoseos, ut ostensum est, non fuit. Si vero dicatur, *Pharisæos*, quantumvis Metempsychosin cum aliis profiterentur, hac tamen professione distinctos fuisse ab reliquis sectis, *Sadducæorum* quidem, qui & immortalitatem & transmigrationem animæ, *Essæorum* autem, qui admissa animæ immortalitate, saltem ejus transmigrationem, negarint; Incertum adhuc est, nec forte probari poterit, *Essæos* in hoc a *Pharisæis* dissensisse, quorum doctrinam in cœteris fere sequebantur.

X. Nihilominus tamen ita esse, & *Pharisæos* a Metempsychosi alienos non fuisse, nobis videtur certum: Sed ita urget scrupulus, quem *Camero* injicit, quod μετάβασις εἰς ἕτερον σῶμα, quam Pharisæi profitebantur, animabus competat duntaxat bonorum, μετεμψύχωσις vero sit omnium tam brutorum, quam hominum; qui nodus, quod diffiteri non possumus, durus est, retorqueri tamen in autorem potest. Sic enim licet argumentari: Resurrectio vel reditus in suum corpus, competit omnibus animabus tam bonorum, quam malorum. Μετάβασις pharisaica, non competit omnibus animabus, sed animabus tantum bonorum. Ergo μετάβασις pharisaica non est resurrectio vel reditus animæ in suum corpus. Major mox probabitur. Minor constat ex *Josepho*.

XI. Regerit *Camero*: *Certe Judæorum opinio fuit, solis piis, qui sancte vixerunt, datum iri resurgere: impiis hanc prærogativam negant*. Fluctuat iterum, & illud de quo ipsi non constat, asserit: Citat *Kimchium*, non facturus, si legisset. Quod enim de hoc non conveniat inter *Ebræos*, *R. D. Kimchi* diserte fatetur, ad *Psal.* 104. *v.* 4. sic scribens: ואם תהיה תחיית המתים לכל אדם זהו מחלוקת בין חכמים: *An omnes homines sint resurrecturi, de hoc dissensio est inter sapientes*. Et recte. Si enim ullibi, heic certe in diversissimas partes abeunt. Alii resurrecturos, ajunt, omnes, sicut nascuntur & moriuntur omnes: Ita in *Pirke Aboth c.* 4. editionis Fagianæ *R. Eleasar* inquit: הילודים למות והמתים להחיות והחיים לידון: *Qui nati sunt, hac lege nati sunt, ut moriantur, qui mortui, ut reviviscant, qui revixerunt, ut judicentur*. Alii resurrecturos saltem omnes *Israelitas*, ita *Massecheth Sanhedr. in Mischn. c.* 11. statim in principio כל ישראל יש לה חלק לעולם הבא: *Omni Israelitæ futuri seculi sors est*; tantum aliqui excipiuntur, qui videri ibidem possunt. Alii resurrecturos esse pios tantum: Ita *R. David Kimchi* loco antea citato: ריב סוגיית התלמוד היא כי תחיית המתים לצדיקים ולא לרשעים: *Hanc viam terit Talmud, quod resurrectio futura sit justorum duntaxat, non impiorum*. Alii, neque pios esse resurrecturos neque impios, sed piorum tantum animas post mortem fore superstites: Sic *R. Moses, F. Maimon. par.* 1. *lib.* יד *tractat.* תשובה זכרה *c.* 8. כל מי שאינו לחיים אלו הוא המת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה וזהו כרת הכתובה בתורה שנא׳ הכרת תכרת הנפש ההיא מפי השמועה למדו הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא אלא גם מן העולם הבא נכרתת העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת הואיל ואין בו גויה אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה ולא יארע דבר בו מן הדברים שמאורעים לגופות בעולם הזה כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן: *Quicunque non meretur, ut vivat vitam istam, ille moritur, & nunquam reviviscit, sed exscinditur in impietate sua & perit, ut jumentum. Et hæc excisio illa est, de*

qua

qua in lege scriptum, ubi dicitur: Exscindendo exscindetur anima illa. Ex quo illud disci potest, quod anima duplici excisione sit exscindenda, quarum una ad præsens seculum, altera ad futurum pertineat. Perinde enim est, ac si dicat, quod anima a corpore separata in hoc seculo, non amplius habeatur digna, quæ vivat in seculo futuro, sed jam de seculo quoque futuro sit excisa. In seculo autem futuro non est corpus, neque corporale quid, sed animæ solummodo justorum, & quidem absque corpore, perinde ut angeli ministerii, quandoquidem itaque nihil in eo corporale est, ideo etiam in eo neque cibus est neque potus, aut quicquam eorum, quibus corpora hominum hoc in seculo habent opus. Neque ibi aliquid eorum contingit, quæ hoc in seculo evenire corporibus solent, cujusmodi sunt, sessio, statio, mutatio, mors, dolor, risus, & quod his est simile.

XII. Judicet hinc ipse *Camero*, an ita se habeat, ut asseruerat, quod *Judæorum* opinio vere sit, non alios resurrecturos esse, quam pios? Nos tamen, ita esse, dabimus ipsi; at ne sic quidem nervum nostri argumenti incidit. Quum enim Ebræi, תחיות המתים, *resurrectionem mortuorum*, solis attribuunt piis, non est, ut quis inde colligat, impios non esse resurrecturos. Neque enim hoc ex eo sequitur, sed illud tantum, quod impii resurrecturi non sint ad vitam æternam. Per תחיית המתים enim non intelligunt resurrectionem simpliciter, sed eam, quæ ad salutem est. Quemadmodum itaque ex eo, quod *Kimchi Psalm.* 1. *v.* 5. animam impii una cum corpore petire, dicit, in die mortis, & *Maimonides*, l. c. eam exscindi a corpore separatam, non sequitur, illam plane annihilari: Ita quoque quando secundum *Talmudicos*, impiis non est תחייה, non sequitur, eos non esse resurrecturos, sed saltem non esse resurrecturos ad vitam, ceu docet *Sixtin. Amama lib.* 3. *antibarb. Bibl.* sub finem: *An*, inquiens, *improborum animæ annihilantur? neutiquam: Etiamsi enim negarent improborum resurrectionem, non tamen inde colligi posset, ipsos τῆς ψυχῆς διαμονὴν negare. An ergo non resurgent improbi, ex Talmudicorum istorum qui sic loquuntur, sententia? neque illud sequitur. Quum enim sic loquuntur, resurrectionem ad vitam æternam intelligunt.*

XIII. Nihil ergo, quod nobis respondeat, *Camero* habet: quod autem ipsi respondere possimus, nobis non deest. quod autem ipsi respondere possimus, nobis non deest. Putamus enim transanimationis doctrinam varie fuisse traditam, & eam aliis extendentibus ad brutorum etiam animas, *Pharisæos* restrinxisse ad animas duntaxat bonorum, quod unum est. Deinde quum *Camero*, ἕτερον σῶμα, apud *Josephum*, non diversum substantia notare ait, sed saltem qualitate, quid hoc ad rem facit? an putat, in ea *Judæos* opinione versari, ut statuant, idem numero, & substantia corpus aliquando resuscitatum iri? certe, si hoc putat, eo ipso, ignorare se fatetur, quod *Kimchi de Elia Malach.* 4. *v.* 5. scribit: ישב נשמתו שעלתה לשמים אל גוף נברא כגופו הראשון כי גופו הראשון שב אל הארץ בעלותו כל יסוד אל יסודו: *Faciet Deus, ut anima ejus, quæ ascendit in cœlum, revertatur in corpus, quod creabit, ut prius illius corpus fuit. Prius enim ejus corpus, ipso ascendente, conversum est in terram, & unumquodque elementum rediit ad suum elementum.*

XVI. Sit tamen ita & persuasum Judæi habeant, sicuti nonnulli habent, idem numero substantia corpus resuscitari; qua saltem verisimilitudine affirmat, ἕτερον σῶμα *Josepho* quidem esse idem substantia corpus, sed qualitate tamen diversum. Quis non videt, *Josephum* hoc sensu potius σῶμα αὐτὸ dicturum fuisse, quam σῶμα ἕτερον? sed bene est. Τὸ ἕτερον, etiam ex ipsius confessione, eo modo heic accipitur, quo videmus acceptum *a Luca cap.* 9. *v.* 19. ἐγένετο τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον: sed τὸ ἕτερον, apud *Lucam*, non est diversum qualitate tantum, sed essentia: Species enim illa, quam habebat *Christus* in transfiguratione, erat essentialiter diversa ab ea, quam ante transfigurationem habebat. Ergo τὸ ἕτερον, etiam apud *Josephum*, essentialem diversitatem significat, non accidentalem solum.

XV. Reliqua *Cameronis* argumenta, quæ *thes.* 5. sunt adducta, nil habent difficultatis. Non prius: Quod enim *Christus* vel *Sadducæi* hunc errorem *Pharisæis* in Evangelio nuspiam objecerunt, exinde non sequitur, quod ab eo fuerint alieni. Errat enim, qui putat omnes *Pharisæorum* errores fuisse in Evangelio notatos: Et specialis causa est, quum Metempsychosis non fuerit iis objecta, nempe quia iste error non fuit ipsorum proprius. Nec posterius: Jam dudum enim ab *Hebræis* ostensum est, quam belle Metempsychosis conveniat cum resurrectione. Si enim una anima, per *gilgul* & transmigrationem, plura informarit corpora, in resurrectione tantum reunitur ultimo, uti docet liber

So-

Sohar in Paraſch. חיי שרה ubi inter alia ſic habet: אמר ר׳ חזקיה אי כל גופין יקומון ויתערון אינון דאתג טעוכנשמתא חדא מה תהא מינהו אמר רבי יוסי גופא בתראה יקום דאתנטע ואצלח ונטל שרשו כדקא יאות: *Dixit R. Chiskia, ſi omnia corpora reſurgent & expergiſcentur, quæ per unam animam ſunt plantata, quodnam ex illis erit, quo ſcilicet anima reunietur? ultimum, dixit R. Joſe, reſurget, quia illud fuit plantatum, proſpere egit, & extendit radices ſuas, ſicut omnino rectum eſt.*

XVI. Quod igitur in errore, de Metempſychoſi & animarum revolutione, non ſolum *Judæi* bonam partem verſati, ſed etiam eodem ipſi *Phariſæi* fuerint impliciti; ex his ita deductis, ſatis opinamur, patet: Sed, *quæ erroris origo vel cauſa fuerit?* non æque patere videtur. *Herodotus* quidem in *Euterp. l.* 2. eam ad *Ægyptios* refert, &, *eos*, ait, *primos extitiſſe, qui dicerent, animam hominis eſſe immortalem, quæ demortuo corpore ſubinde in aliud atque aliud corpus, ut quodque gigneretur, immigraret, atque ubi per omnia ſe circumtuliſſet, terreſtria, marina, volucria, rurſus in aliquod hominis corpus genitum introire, atque hunc ab ea circuitum fieri intra annorum tria millia.* Sed, ut falſum eſt, animæ immortalitatem primo ab *Ægyptiis* eſſe cognitam, quum, eam diu ante *Ægyptios* creditam a *Patriarchis* fuiſſe, negari non poſſit: ita etiam dubitare licet, an illi fuerint primi hujus erroris autores, maxime, quum e Græcis etiam tum eſſent, qui, ut *Herodotus* diffiteri nequit, hunc ſermonem, tanquam proprium uſurparent, inter quos quin *Pythagoram* numeremus, nihil prohibet, qui non ſolum transanimationem ejuſmodi aperte docuit, ſed nefas etiam & magnum ſcelus eſſe prædicavit, carnibus pecorum veſci, veritus, ne quis, uti *Tertullianus* loquitur in *Apolog. contr. Gent. c.* 40. bubulam de aliquo proavo obſonaret.

XVII. *Zamolxin*, quem *Græci*, ut *Herodot.* in *Melpom. l.* 4. teſtatur, *Pythagoræ* famulum fuiſſe volunt, *Voſſius l. c.* affirmat, hunc errorem propagaſſe apud *Getas*. Probat ex *Juliano in Cæſaribus*, ſed falſo. Neque enim *Julianus* in *orat. Trajani*, *Zamolxin*, ſcribit, *Getas* docuiſſe migrationem animæ de corpore in corpus, ſed hoc ſaltem, quod morte non interirent, ſed alio migrarent, nempe, ut *Herodotus* habet, ἐς χῶρον τοῦτον, ἵνα αἰεὶ περιεόντες ἕξουσι τὰ πάντα ἀγαθά, *in ejuſmodi locum, ubi ſemper ſuperſtites omnia haberent bona.* A *Pythagora* tamen *Platonem* accepiſſe, quæ in *Socratis* perſona cum in *Phædro*, tum in *Phædone*, ex *Pythagoræ* ſententia, diſputat, non eſt, cur dubitemus, quanquam, quo ſenſu, haud ita liquet. *Plutarchus* quidem *lib.* 1. *de placitis Philoſoph. cap.* 20. ea proprie, *Philoponus autem lib.* 1. *de anima t.* 53. per allegoriam *a Platone* dicta putat.

XVIII. Sic *Brachmanes*, *Zoroaſtrum*, *Triſmegiſtum* & *Apollinem Thianæum* docuiſſe, animos ratione præditos in belluina corpora, bellnarum animas in corpora humana viciſſim demigrare, obſervarunt *Conimbricenſes l.* 2. *de generat. & corrup. c.* 11. *q.* 1. *art.* 1. dixiſſe etiam, humanos animos pro ratione anteactæ vitæ, pecudum corpora ſortiri, & eos, qui cantui dediti fuerint, in luſcinias, qui fœdis voluptatibus, in porcos, qui latrociniis, in lupos, qui iracundiæ, in ſerpentes, qui audaciæ, in leones, qui fraudibus, in vulpes degenerare, *Homerum* in pavonem, *Orpheum* in cygnum abiſſe, animam *Thamyræ*, Philomelam, *Ajacis*, leonem, *Agamemnonis*, aquilam, *Therſitis*, ſimiam informaſſe. Ab his accepit *Virgilius*, quando *lib.* 6. *Æneid.* de animabus, ait, quod immemores ſupera convexa reviſant, rurſus & incipiant in corpora velle reverti, ſi tamen μετεμψύχωσιν ille reſpexit, ut interpretes volunt.

XIX. Hoc certum eſt, *Manichæorum* etiam hoc fuiſſe delirium: Teſtatur *Auguſtinus l. de hæreſib. c.* 46. *Manichæi*, inquiens, *animas auditorum ſuorum in electos revolvi arbitrantur, aut feliciori compendio in eſcas electorum ſuorum, ut jam inde purgatæ in nulla corpora revolvantur. Cæteras autem animas & in pecora redire arbitrantur, & in omnia, quæ radicibus fixa ſunt atque aluntur in terra, herbas enim atque arbores ſic putant vivere, ut vitam, quæ in illis eſt, ſentire credant & dolere, cum lædantur. Propter quod agrum etiam ſpinis purgare nefas habent, & agriculturam, quæ omnium artium eſt innocentiſſima, tanquam plurium homicidiorum ream accuſant.* Et ſi verum eſt, quod *Cæl. Rhodiginus l.* 9. *cap.* 21. *lect. antiq.* affirmat, μετεμψύχωσιν ab *Origine* etiam defendi *in libris* περὶ ἀρχῶν, quin fiat principiis Pythagoricis, nihil plane ambigimus.

XX. Nec intra hos ſemper terminos hic ſeſe error continuit, ſed manavit etiam ad *Gallos*. Nam de *Druidibus*, *Jul. Cæſar* teſtatur *l.* 6. *Bell. Gall.* quod in-

inprimis hoc voluerint persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios. De *Germanis* nescimus, an ita desipuerint. Etsi enim *Appianus* scribit in *Celtico*, quod iis fuerit in aggrediendo insignis audacia, contemtus mortis maximus, ob reviviscendi spem; non tamen inde sequitur, quod illa reviviscendi spes in *μετεμψυχώσει* fuerit posita, ut falso putat *Vossius*.

XXI. Quem igitur primum hujus opinionis autorem dicamus, fatemur, nos non habere. Hoc quidem certum esse apparet, occasionem ad eam dedisse male intellectam de resurrectione doctrinam; *an autem error ille a Judæis primum ad Pythagoram manarit, an a Pythagora ad Judæos?* definiat, qui potestto. Si tamen conjecturæ locus hac in parte concedendus est, fortasse *Pythagoras*, sicuti alia multa ab *Hebræis* & *Chaldæis* hausit, ita etiam in hunc errorem est ab iisdem pertractus. Hanc conjecturam stabilire videtur *Sabellicus*, quum *lib.* 5. *Enneadis* 2. de *Anania*, *Misael* & *Asaria* scribit: *Dubium est, sapientiæ dogmate, an sponte ad id animum adjecerint, satis constat, omnium animantium carnibus repudiatis, legumina oleraque esitare aliquamdiu perseverasse. Unde postea Pythagoricum dogma ortum videri possit, si verum est, quod vulgo persuasum, Pythagoricæ sectæ viros carnibus abstinuisse. Cum Chaldæis Pythagoras certe congressus est.*

XXII. Etsi autem hic de transanimatione error tam fœdus est, & tam absurdus, ut multi etiam ex veteribus sint, qui negent, eum *Pythagoræ* & aliis Philosophis certe summis, in mentem venire potuisse: unde in eas deveniunt cogitationes, metamorphosin istam & migrationem in bestias, a *Pythagora* fuisse inductam, ad terrendos saltem improbos, ut tam immani specie a vitiis, quibus animæ macula inuritur, abstracti, ad frugem redirent, vel, ut *Augustinus exponit l. 7. de genes. ad lit. cap.* 10. præclaros illos viros non animorum in pecudum corpora migrationem docuisse, sed hoc saltem adumbrasse, quod homines vitiis propriam quodammodo naturam exuant & in bestias mutentur: animorum igitur transitum non in pecorum corpora significasse, sed potius in pecorum affectus; tamen inter *Ebræos* videre licet, qui istam opinionem non modo pro vera habeant, sed etiam satagant, eam confirmare argumentis. Quorum, si non Coriphæus, saltem ultimus non est *R. Becbai*, qui eam scripturæ fundamentis niti vult & ex tribus locis, nempe ex *Deut.* 33. *v.* 6. *Esai.* 22. *v.* 14. *ac Psalm.* 103. *v.* 3. 4. 5. deduci posse putat, sic enim scribit: יחי ראובן ואל ימות הזכיר יחי על חיי העולם הבא ואל ימות שלא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שניה וזהו שתרגם אינקלוס עד ימותא תנינא לא ימות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון זו מיתה שניה וכן תי׳ אם ישתביק חובא הדין לכון על דתמותון מיתא תנינא ולזה כיון אנקלוס והרחיב באור בלשון שאמר לחיי עלמא ומיתא תנינא לא ימות כיון לומר כי משה התפלל על השבט שיזכה לחיות חיי עד ולא ישוב משם עוד בגוף למות מיתה שניה וכן תמצא בדוד מפורש שהזכיר בענין הנשמה הדברים הבאים לה לאחר מיתה סליחת עונות רפואת התחלואים בגלגולה גאולת שחת נחה יורה שתעבור בשחת אבל הוא יגלגלנה אחר התעטרותה במדות שובע שמחות בזיו השכינה זהו שאמר הסלח לכל עונכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעוריכי וחמשה תעלות הן שהזכיר בתוספת וודין וה חמשה כנגד חמשה דברים שממשלה בהן הקדוש ברוך הוא וכנגד חמשה שמות שיש לה: *Hoc est, vivet Ruben & non morietur. Dicit, vivit, quod victurus sit vita seculi futuri, & non morietur, quod non sit amplius rediturus in corpus, ut moriatur morte secunda. Et hoc modo interpretatus est Oukelos: & morte secunda non morietur. Ita, quod dicitur, si expiabitur vobis iniquitas hæc, donec moriamini, intelligendum est, de morte secunda. Et sic Jonathan vertit: si remittetur vobis debitum hoc, usque dum moriamini, morte secunda. Quod etiam intendit Oukelos, dum quadam sermonis amplificatione & exegesi de vita mundi loquitur: & morte secunda non morietur Nimirum id dicere intendit, Mosen pro tribu orasse, ut haberetur digna, quæ viveret vita æterna, & non reverteretur amplius inde in corpus, ad moriendum secunda morte. Idem invenies a Davide expositum, quum commemoravit eas res, quæ animæ obvenire solent post mortem, ut sunt, remissio iniquitatum, sanatio infirmitatum in revolutione ejus & redemptio de fovea. Nam hoc docet, eam transituram esse per foveam, sed exalta revolutione, coronatam virtutibus, saturatum iri lætitia idque splendore Majestatis divinæ. Et hoc venit, quum dicit: Qui remittit omnes iniquitates tuas, qui sanat omnes infirmitates tuas; qui redimit de fovea vitam tuam, qui coronat te misericordia & miserationibus: qui satiat bonis os tuum, & renovatur, ut*

aqui-

aquilæ, juventus sua. Quæ sunt quinque utilitates illæ, quas in memoriam revocavit litera jod, quinquies per paragogen addita. Nam quinque jod ponuntur pro quinque rebus, quibus sanctus ille benedictus animæ comparatur, & pro quinque nominibus, quæ ipse habet. Dictam migrationem in bestias memorat quoque *R. Elias in Thisbi* his verbis: אומרים בעלי הקבלה גלגול הנשמות ורעתם שכל נשמה ונשמה נבראת שלשה פעמים רוצה . לוסר שהיא סתגלגלת בגופי שלשה בני אדם ולוקחין סמך מפסוק הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר וכן אומרים שנשמתו של אדם הראשון נתגלגלה בגוף של דוד המלך ומדוד תגלגל בגופו של משיח וכן אמרו שהנשמות של בעלי עבירות יתגלגלו בגופו בעלי חיים כל אחר לפי עונו כגון מי שבא אל הזכר נשמתו תתגלגל בארנבת לפי שהיא רובע ונרבע ומי שבא על אשת איש נשמתו תתגלגל בגמל לפיכך אמר דוד אשירה להשם כי גמל עלי פירוש אשירה לך ואודך כאשר העברת חטאתי והצלת נפשי מן הגמל *h. e. Autores Cabalistici differunt de revolutione animarum: quorum opinio est, unamquamque animam tribus vicibus creari: volunt dicere, quod ea volvat se per corpora trium filiorum hominis. Et locus scripturæ unde probationem accipiunt, est iste, Ecce omnia ista operatur Deus cum homine tribus vicibus: Unde sic dicunt, quod anima primi hominis volutaverit se in corpore David regis, & inde reversura sit in corpus Messiæ, idque significari per literas, quæ sunt in voce* אדם *quarum unaquaque integram dictionem constituit, Adam, David, Messias. Sic quoque dixerunt, quod animæ hominum prævaricatorum migrent in corpora animalium, uniuscujusque (animam) secundum id quod peccavit: Exempli gratia, qui rem habuit cum masculo, anima ejus, inquiunt, migrat in leporem, quod is scilicet in coitu, modo marem, modo fœmellam agit, qui vero rem habet cum alterius uxore, anima ejus in camelum migrat. Hinc est (inquiunt) quod David dicit: Cantabo Domino* כי גמל עלי *h. e. Cantabo tibi & confitebor tibi, quod abstulisti peccatum meum, & liberasti animam meam de camelo.*

XXIII. Hæc est probatio, quæ non minus ridicula est, quam sententia ipsa. Unde videri queat, operæ pretium non esse, operosæ ejus refutationi incumbere, sicuti etiam *Lactantius* censuit *lib. 7. de div. præm. c. 12. Quæ sententia,* inquiens, *deliri hominis, quoniam ridicula & Mimo dignior, quam Schola fuit, ne refelli quidem serio debuit.* Nihilominus tamen, sicuti non solum scripturæ sacræ adversatur, sed etiam rectæ rationi, ita tam a *Theologis* confutatam videmus, quam a *Philosophis*. Ex illis solum producimus *Augustinum*, qui, *l. 12. qui de civitate Dei c. 13. Absit,* inquit, *ut nos ista credamus, semel enim Christus mortuus est pro peccatis nostris, resurgens autem a mortuis jam non moritur & mors ei ultra non dominabitur & nos post resurrectionem semper cum Domino erimus, cui modo dicimus, quod sacer admonet Psalmus: Tu Domine servabis nos & custodies nos a generatione hac in æternum. Satis autem istis existimo convenire, quod sequitur: In circuitu impii ambulant, non quia per circulos, quos opinantur, eorum vita est recursura, sed quia modo talis est erroris eorum via, h. e. falsa doctrina.* Ex his, *Aristotelem*, qui *l. 1. de anima c. 3. t. 53. Illi,* inquit, *dicere quidem, quale quid sit anima, nituntur: de suscepivo autem corpore nihilo penitus dicunt, atque determinant, perinde quasi fieri possit, ut quævis anima sine ullo discrimine quodvis corpus ingrediatur, ut Pythagoricorum fabulæ dicunt: videtur enim quodvis propriam speciem & formam habere. Perinde igitur dicunt, atque si quispiam artem fabrilem fistulas ingredi dicat. Etenim ars quidem instrumentis, anima vero corpore utatur, oportet.*

XXIV. Quibus *Aristoteles* non negat fieri posse, ut anima eadem numero permanens diversas actuet materias: Hoc enim naturaliter fieri, quis non videt? Constat enim animam hominis, v. g. Petri, quum eadem numero sit, diversas tamen materiæ partes, quæ idem corpus componunt, ita actuare, ut tota sit in singulis partibus: Ex quo certe sequitur, quod, diversas materias informare, eidem numero animæ non repugnet. Nec tantum hoc naturaliter fit, ut eadem numero anima partes unius corporis, realiter a se invicem distinctas, simul actuet: sed illud etiam fit, ut eadem anima successive informet diversas materias. Quum enim per continuam caloris actionem paulatim deperditur materia, in quam primum anima fuit introducta & per nutritionem paulatim alia nova acquiritur; hæc ab illa, secundum rem & entitative, diversa est, ab eadem tamen anima informatur: Quo utique patescit, animam humanam numero eandem, in se consideratam, ad diversas materias actuandas, esse indifferentem.

XXV. Nec est, quod quis objiciat si corpus hominis per augmentationem ita mutetur, ut non maneat entitative idem,

idem, fieri quoque non posse, ut idem numero resurgat. Huic enim, qualis qualis etiam sit, difficultati, jam dudum obviam est itum a *Scholasticis*, *Thoma part.* 1. *summæ*, *quæst.* 119. *Scoto*, *Argentina*, *Nicol. de Orbellis*, & *aliis l.* 4. *sent. distinct.* 44. *quæst.* 10. Summa huc redit, quod homine resurgente, corpus numero idem resurgat, sed non totum illud, quod quocunque tempore fuit de veritate corporalis naturæ: vel, quod corpus idem resurgat, quoad formale, quia semper manet natura corporis: non resurgat quoad materiale, quia materia corporis consumitur & restauratur. Quæ distinctio, ut uterque *Thomas* fatetur *de Aquin.* & *de Argentin.* fundamentum habet in *Aristotele l.* 1. *de gener.* & *corrupt. c.* 5. *t.* 35. & 36. ubi *corporis partes*, ait, *alias esse* κατὰ τὸ εἶδος, alias κατὰ τὴν ὕλην hoc est, alias esse formales, alias materiales. Quum autem, quæ formales sint, quæ materiales, non explicet ipse, varie illud exponunt non solum *interpretes*, sed etiam *Scholastici*, de quo, quia prolixior disceptatio est, quam heic expediri possit, legendos putamus, *Thomam l. c.* & ibidem *Caietanum*, *Argentinam*, *l. c. Conimbricenses l.* 1. *de gener.* & *corr. c.* 5. *q.* 12. *art.* 1. & 2. *Toletum* ibidem *q.* 9. *Antonium Ruvio*. Ibid. *tract. de augmentat. q.* 9.

XXVI. Nos duo extrahimus. Unum est: Licet corpus hominis per augmentationem & diminutionem ita mutetur, ut omnes partes ejus materiales entitative fiant diversæ, idem tamen numero manere corpus. Est *Thomæ Aquinat.* Probatur: Quia si materiæ per actionem caloris nativi absumtæ succedit alia ex conversione alimenti, tunc unitur eidem corpori viventi per realem & physicam continuationem. Ergo efficit unum & idem numero. Ratio consequentiæ, quia continuum esse est unum numero esse, uti docere videtur *Aristoteles l.* 5. *physic. c.* 3. *t.* 27. ubi τὸ συνεχὲς, dicit esse, τὸ αὐτὸ καὶ ἕν. Esto igitur, corpus hominis ita variari, ut nulla ejus pars, in fine vitæ, entitative supersit, quam in principio vitæ habuit; Certum tamen adhuc est, quod sit idem numero. Patet, quia partes ejus variantur saltem materialiter, non formaliter, h. e. saltem, ut sunt entitates realiter inter se distinctæ, non ut constituunt unum numero compositum. Nam quantum ad hoc, eadem est ratio. Sicut enim compositum constituebant, quæ absumebantur, ita constituunt, quæ per nutritionem superveniunt. Realis enim continuatio partium efficit idem numero compositum, ut constat exemplo motus, quanquam *Thomas* exemplo ignis declarat. Alterum est: Idem numero corpus resurgere, sed non totum illud, quod fuit de veritate corporalis naturæ, vel idem corpus resurgere quoad partes formales, non quoad partes materiales. Est *Thomæ de argent. Scoti* &c. probant: Quia, si totum illud, quod quocunque tempore fuit de veritate corporalis naturæ, resurgeret, corpus resurgentis aliquando immodice excederet mensuram humani corporis. Consequens est absurdum. Consequentia est manifesta, quia quotidie aliquid de substantia corporis deperditur per actionem caloris nativi, aliquando etiam per venæ sectionem, per sudorem & alias absumptiones, at per nutritionem fit deperditi reparatio. Si nunc omne id, quod ita deperditum est, resurrecturum dicamus, quis non videt, immodice magnum fore humanum corpus?

XXVII. Hoc tamen, ceu diximus, *Aristoteles* non vult, quum fieri posse negat, ut quævis anima sine discrimine quodvis corpus informet: Sed illud potius obstaculo esse putat; quo minus omnis anima cujuslibet corporis forma esse queat, quia non omnia corpora eodem modo sunt disposita: Neque enim possunt corpus & anima uniri, ut constituant unum per se, nisi corpus ad animam recipiendam idoneis accidentibus sit ab agente præparatum. Etsi enim corpus, ut potentia, & anima, ut actus substantialis, ad se invicem primo ordinantur, & ingenita propensione in unum coeunt; requiruntur tamen in corpore tanquam materia certæ dispositiones, & certa organizatio, per quam vaga ejus potentia coerceatur, & fiat habilis ad hanc certam & definitam formam recipiendam. Quum igitur constet, in omnibus corporibus naturaliter non dari dispositiones & organizationem, quæ sint ejusdem rationis; certum etiam est, ab ea una numero anima naturaliter non posse informari. Cum primis autem illa dispositionum & organizationis diversitas in brutorum corporibus manifeste apparet. Unde argumentamur: Quæ corpora non sunt ita disposita naturaliter, ut possint recipere animam, nec ejusmodi habent organa quibus possint exerceri naturaliter operationes humanæ, illa etiam naturaliter non possunt anima humana informari. Corpora brutorum non sunt ita disposita naturaliter, ut possint recipere animam humanam, nec ejusmodi habent or-

organa, ut iis exerceri queant naturaliter operationes humanæ. Ergo corpora brutorum naturaliter non possunt anima humana informari.

XXVIII. Sed dicat quis, hoc argumentum recte quidem probat, quod migratio animæ ex corpore hominis in corpus bruti naturaliter non sit possibilis; haud tamen æque probat, quod fieri nequeat, ex uno corpore humano in aliud. Quum enim in omnibus corporibus humanis eædem dispositiones esse videantur, & eadem organizatio; quid obstare potuit, quo minus anima *Eliæ* in *Johannis* & alterius Prophetæ in *Christi* corpus naturaliter migraret? maxime, quum anima separata, uti statuunt nonnulli, propria vi seipsam unire corpori queat, si suis organis & debito dispositionum apparatu sit instructum. Facilis sit responsio, si *Thomistarum* sequi sententiam liceat, qui animas differre numero putant per diversas commensurationes ad diversa corpora. Sic enim possimus dicere, quod sicut anima humana specie essentialiter ordinem dicit & commensurationem ad corpus humanum in specie: Ita etiam hæc anima humana in individuo, essentialiter ordinem dicat & commensationem ad hoc corpus in individuo. Sed hanc *Thomistarum* sententiam rejicit *Toletus l. 3. de Animae. 5. t. 20. quæst.* 18. Et eum sequitur *Suarez Disput. Metaphys. 5. sect. 6.* & ratio est manifesta: Si enim anima diceret ordinem essentialem ad unam & eamdem materiam entitative, tunc nullam posset actuare, quam illam. Sed potest actuare entitative diversas, ut supra visum est.

XXIX. Dicimus igitur: Diversa corpora diversas quoque dispositiones habent & diversimode sunt organizata. Sicut etiam vult *Aristoteles l. 1. de animæ t. 3. t. 53.* δοκεῖ, inquiens, ἕκαστον, ἴδιον εἶδος ἔχειν εἶδος ϗ μορφήν. Sive diversas illas dispositiones ac organizationes habeant a forma corporeitatis, ceu *Scotus l. 4. sent. dist.* 11. *q.* 3. si diversa virtute formatrice seminis & uteri, ceu *Mendoza* statuit, *Disput. physic. 4. sect. 3. num.* 19. Atque hæc dispositionum & organizationis diversitas, quæ inter corpora quoque humana est, facit, ut anima humana, utut propria vi corpori sese unire queat, ceu putat *Gandavensis*, & approbant *Conimbricenses l. 1. phys. c. 9. q. 11. art.* 3. nos autem in medio relinquimus, se non nisi proprio corpori unire possit. Et id si fiat, necessitate quidem consequitur animatio corporis, quemadmodum albedine parieti unita, sequitur, quod sit albus: Impossibile enim est, ut forma sit subjecto suo unita, & illi non tribuat effectum formalem; non tamen illud fit per naturam, sed supernaturaliter & per potentiam Dei absolutam, qua corpus cum pristinis dispositionibus & organizatione ita restituitur, ut ad recipiendam suam animam fiat habile. Dicis: Eadem numero anima, in se considerata, est indifferens ad diversas materias actuandas. Ergo eadem numero anima humana potest informare diversa corpora humana. Consequentia nulla est, propter diversitatem rationis. Etsi enim partes unius corporis entitative sunt diversæ; conveniunt tamen in una ratione formali & partiali dispositione & organizatione, quam habent, integrant dispositionem & organizationem totius. Igitur, ut constituunt idem numero corpus; ita ab eadem numero anima possunt informari. Secus est in corporibus numero diversis, quorum diversa dispositio & organizatio, ut ab eadem anima informentur, nullo modo permittit.

XXX. Atque hoc est primum *Aristotelis* argumentum. Posterius continetur his verbis: *Perinde igitur, atque si quis artem fabrilem fistulas ingredi dicat. Et enim ars quidem instrumentis, anima vero corpore utatur, oportet.* Quibus ita argumentatur: Sicut ars se habet ad instrumenta, ita se habet anima ad corpus. Sed non quævis instrumenta cuivis arti competunt. Ergo non quodvis corpus cuivis animæ competit. Major patet. Quod enim sunt instrumenta arti, hoc est corpus animæ. Minor probatur: Non enim tibia potest ædificari domus, nec butyro secari lignum.

XXXI. Etsi autem hæc ad animas quoque brutorum accommodari queunt; Peculiaris tamen ratio est de illis. Quoniam enim materiales sunt & a materia dependent in fieri, esse, operari, ideo nec ab ea, a qua dependent, separari, nec aliam ab ea distinctam informare possunt. Unde ita colligimus: Quæ anima educitur de potentia materiæ, & ab ea, e cujus potentia educitur, ita dependet, ut extra eam nec esse queat, nec operari, illa est ad ejusmodi materiam informandam determinata, nec potest aliam ab ipsa distinctam informare. Sed anima bruti educitur e potentia materiæ, & ab ea, e cujus potentia educitur, ita dependet, ut extra eam nec esse queat, nec operari. Ergo anima bruti ad ejusmodi materiam informandam est determinata, nec potest aliam ab ipsa distinctam informare. Major est manifesta. Minor probatur, quia anima

bruti ad materiam, e cujus potentia educitur, ita alligata est, ut, sicuti per diminutionem materiæ aliqua quoque pars animæ perit; ita per augmentationem materiæ aliqua quoque pars animæ educatur, quemadmodum non solum ex veteribus, *Nominales* & alii, sed etiam ex recentioribus, *Franc. Toletus lib.* 1. *de gener. cap.* 5. *q.* 9. *&* *Mendoza Disp.* 3. *de augmentat. sect.* 1. *n.* 3. docent.

XXXII. Quibus ita visis, consequens porro est, ut, quid *R. Becbai* argumenta, pro contraria parte adducta, in recessu habeant, paucis ponderemus. Ea vero omnia ejusmodi sunt, ut ne sociennis quidem ipsius probantur. Unde melius non possumus, quam si eum suorum auctoritate premamus. Quod itaque locum *Deut.* 33. *v.* 6. attinet, quum clara litera sit, & pateat, *Mosen* orare, ne *Ruben* ac tribus ejus, propter incestum, funditus intereat: Quid rei est, quod *Becbai* in re tam manifesta sibi somnia fingit? Sed bene habet. Eum destituunt non solum optimi Interpretum, quos quidem *Judæi* habent, sed ipsi quoque *Talmudici*. Sic enim *Raschi* interpretatur: יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא שלא יזכר לו מעשה בלהה: *Vivet ruben in seculo hoc, & non morietur in seculo futuro, quia non commemorabitur ei factum Bilbah*. Sic *Ramban*: משה התפלל עליו שלא ימחה שמו בחטאו ולכך נתן לו ברכתו משפט הבכורה: נכון לפרש יחי ראובן בישראל ואל ימות שלא יכרות שבטו באחר מכל הזמני ויהי פקודיו במספר בני ישל' לעולם: *Oravit Moseh pro Ruben, ne deleretur nomen ejus, propter incestum ejus & propterea benedictionem suam dedit ei, pro ratione primogenituræ. Rectum igitur est, si sic interpretemur: Vivat Ruben in Israel, & non moriatur, hoc est, non exscindatur tribus ejus una vice, sed recenseatur in numero filiorum Israelis in æternum.*

XXXIII. Sic in *Massech. Sanhedrin. cap.* 11. אמר מר זוטרא מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר יחי ראובן ליומות המשיח ואל ימות לעולם הבא: *Dixit Mar Sutra: Unde probatur resurrectio mortuorum? ex Lege. Dicitur enim: Vivet Ruben. Quod ad dies Messiæ, & non morietur, quod ad futurum seculum pertinet*. Hoc *Jalkut.* paulo aliter refert, sed eodem sensu: מר זוטרא בר טוביה אמר מנין לתחיית המתים מן התורה שנא' יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעורם הבא: *Mar Sutra, filius Tobiæ, dixit: Unde resurrectio mortuorum astruitur? ex lege, quia dictum est? vivet Ruben, & non morietur: vivet in seculo hoc, non morietur in seculo futuro*. Idem quoque *Chaldæum* velle, quum, morte secunda תמתון *morituros*, ait, ex *Raschi & Kimchio* mox patebit. Ubi nunc *Becbai* Metempsychosis?

XXXIV. Quantum ad locum *Esa.* 22. *v.* 14. nulla est consequentia: Deus dicit, non expiatum iri iniquitatem Israelitarum, donec moriantur. Ergo animæ Israelitarum migrabunt de corpore in corpus. Etsi enim *Chaldæus*, *donec moriamini*, exponat de morte secunda; non tamen intelligit mortem corporis, sed animæ, non in hoc seculo, sed in futuro, ceu constat ex *Raschi*: תמותון תירגם יונתן מותא תנינא לעולם הבא: *Moriemini, interpretatur Jonathan de morte secunda, quæ est in seculo futuro*. Et ex *R. David Kimchi*: ולא יכופר העון הזה בגלות אלא עד תמותון אבל המיתה שתמותון בחרב אותה תכפר עליכם: ויונתן תרגם עד תמותון מיתא תנינא תל מיתת הנפש בעולם הבא: *Non expiabitur iniquitas hæc in exilio, nisi, donec moriamini, sed mors, qua moriemini gladio, ipsa vos expiabit. Quanquam Jonathan interpretatur, donec moriamini, de morte secunda, quasi dicat, morte animæ, in seculo futuro.*

XXXV. Frustra igitur *R. Becchai* est, non solum, quando hunc *Prophetæ* locum de Metempsychosi intelligit, sed etiam, quando eam probare nititur authoritate Interpretum *Chaldæorum*. Nec mirum: Nam alii omnes, tam *Interpretes*, quam *Talmudici*, nullam heic Metempsychosin indagare potuerunt, potius id se putant invenisse, quod inter fidei suæ articulos referunt, nempe peccata morte naturali expiari, ceu docent in *Massech. Joma c.* 8. כל מי שיש בידו חלול השם תשובה ויום הכפורים ויסורין תולין ומיתה ממרקת ועל זה נאמר אם יכופר העון הזה עד תמותון: *In cujus manu est violatio nominis divini; pœnitentia, & dies expiationis & castigationes suspendunt quidem peccatum, mors autem expurgat, secundum id, quod dicitur: non expiabitur hæc iniquitas, donec moriamini*, Quanquam etiam hoc ut a *Propheta* innui credamus, nihil habent *Judæi*, quo probent.

XXXVI. Vel igitur id *Propheta* volet, quod *Sanctius* ad h. l. putat: *Non expiabitur hæc iniquitas, sed punietur in vobis usque ad mortem*: Vel potius, uti Linguæ idiotismus requirit, *nunquam hæc iniquitas vobis expiabitur*. Sic enim *Hebræi* solent particula עד uti, ut ea affirment aliquid, vel negent de eo potissimum tempore, de quo dubitari potest. Quum igitur *Propheta* ponat extra dubium, eam *Judæorum* iniquitatem post mor-

mortem remitti non posse, ideo dicit etiam ante mortem remissum non iri, de quo alias potuisset dubitari, ut ita planum reddat, nullam fore ejus remissionem.

XXXVII. Nullibi autem magis fallitur, quam quum *Davidem* putat *Psalm.* 103. de Metempsychosi esse locutum, cujus profecto ipsi, ne per somnium quidem in mentem venit. Nihil enim agit *Psalmista*, nisi, quod semetipsum exsuscitat ad deprædicanda beneficia divinitus sibi præstita, quæ etiam serie satis longa enumerat, uti rectissime docet *Aben Esra* in suo פירו' ita scribens: הטעם כי בעבור עונו היה בן מות והשם הוכיחו בחלואים ליסרו לשוב להנחם על עונו ויפדהו משחת במה פעמים היה מוכן למות וחשב בחליו שימות וטעם המעטרכי שנחליו לאט בחסד וברחמים וטעם המשביע כי משפט החלה להם חייהו לחם ויש אומרים כי הנשר כל מה שיגדל ויבוא בימים ותגדל עצמות וכן הוא תתחדש נער עצמות הנעורים כנשר: *Sensus est. quia David propter peccatum suum fuit filius mortis, Deus corripuit eum morbis, ut ita castigatus converteretur, & pænitentiam ageret de peccato suo, & hoc modo redemit eum e sepulcro: Quotiescunque autem velut in procinctu stetit, & non aliter cogitavit, quam se infirmitatibus fuit esse moriturum; dicitur, quod Deus eum coronaverit misericordia & miserationibus, hoc ipso, quod leniter duxerit. Quum autem satiavit os ejus, respexit rationem ægrotantis, qui sic fuit affectus, ut vita eius fastidiret panem. In reliquo sunt, qui dicunt, quod aquila, sicut major fit, augetur annis & crescunt ossa eius: ita etiam instar aquilæ, ossa juventutis ejus sint renovata.*

XXXVIII. Quod tamen *Raschi* paulo exponit aliter: כנשר הזה שמתרש כנפים ונוצה משנה לשנה ויש מדרש אגדה על מין נשר שבשמקין חוזר לנעורתו: *Renovatur juventa eius, sicut aquilæ, quæ renovat alas & volat de anno in annum. Quamquam sunt, qui accipiunt de specie aquilæ, si consenuisset, rejuvenescat, verum hæc expositia est allegorica.* Reipsa tamen ab *Aben Esra* non dissentit, sicuti quoque *R. David Kimchi* non nisi in hoc dissentit, quod, ut *Aben-Esra Psalmistam* de semetipso, ita *Kimchi* eum putat de *Israelitis* loqui in exilio errantibus. גם זה המזמור על משון בני הגלות *Etiam*, inquit, *hic Psalmus de filiis exilii est intelligendus*. In reliqnis fere vestigia *Aben Esræ* legit, &, quod ille pancis comprehendit, hic paulo fusius persequitur, quod ille de se pronunciat, hic accommodat ad *Israelitas*. Heic igitur *Bechai* nihil habet, quo statuminet suum de Metempsychosi errorem, nec paragoga literæ jod aliquid continet mysterii, sed sermonis tantum inservit elegantiæ. Vel, ut *Aben Esra* & *Kimchi* loquitur, היו"ד האלה נוספות לצחות הלשון: *Litera jod est addita ad ornatum linguæ*. Atque hæc impræsentiarum de metempsychosi sufficiant.

Coronidis loco addimus:

FAlli non possunt, qui animam Evæ ex costa virili productam esse negant, ceu faciunt non solum illi, qui creationis, sed etiam ii, qui traducis defensionem in se receperunt. Ratio est manifesta: quia, quicquid ex materia fit, id etiam est materiale, &, sicut a materia dependet in fieri, ita ab eadem quoque dependet in esse & operari. Oportet igitur animam Evæ fuisse mortalem, si ex costa Adami fuerit. Et quum reliquorum hominum animæ (ab Evæ quoque anima sint traductæ, ut multi docent; consequenter etiam illæ non possunt non mortales esse. Cujus argumenti vim, quum nemo non videat, Philosophorum alii Evæ animam docent ex nihilo esse creatam, alii, quibus doctrina de traduce probatur, dicunt, Evæ animam non quidem ex costa Adami, sed tamen cum costa fuisse traductam, contendentes, quod, quemadmodum corpus Evæ recte refert suam originem ad corpus Adami, ita anima quoque Evæ ad animam Adami, suam referre originem debeat. Atque hoc *Gerhardus* etiam respicit, quum fœminam animatam ex costa animata factam esse dicit, *in comment. ad c. 2. Geneseos*, quod perinde est, ac si dicat, Evam ratione corporis ex costa, ratione animæ ex anima Adami, factam esse. Assertio igitur ista; animam Evæ, ex costa virili fuisse productam, aut, Evam e costa virili, qua corpus, qua animam esse ædificatam, est absolute falsa. Nec statuminari ea potest, si quis urgeat, quod costa Adami non fuerit frigida, sed calida, non sine vapore & halitu, sine spiritu vitali & animali. Ponamus enim ita esse, quid tum postea? Fuerunt tamen ea, nempe calor costæ & vapor, spiritus vitalis & animalis, uti nemo negat, etiam aliquid materiale. Sive igitur anima Evæ ex costa fuerit, sive ex aliquo materiali costæ, certe materialis & ipsa fuit ac consequenter mortalis. Fieri enim non potuit, quin anima Eva, siquidem e re materiali orta fuerit, indolem quoque saperet suæ originis.

JA-

JACOBI TRIGLANDII
DIATRIBÆ
DE
SECTA KARÆORUM.

OS & æquitas jubent, qui oculos mentemque ad istam appellis *Diatriben*, erudite Lector, ut exponam Tibi, sed paucis, quid sit hujus opellæ, quid instituti: quum nova & accuratior editio eorum quæ summi viri Josephus Scaliger, & Johannes Drusius, de tribus Judæorum Sectis in Nicolaum Serarium scripserunt; atque hic, sive prior de hoc argumento, sive contra eosdem fuit commentatus, prælum jam diu exercuerat; convenit me Typographus vir honestus & frugi, admonitus, ut videtur, a Clarissimis eruditissimisque Viris, qui meas esse aliquid nugas nimis amanter putabant, obnixeque rogavit, ut quæ de Secta quadam Judæorum, qui קראים *Karaim* vocantur, comperta haberem, quamque hi Magni Viri digito solum attigerant (quod illorum ætate parum adhuc innotuissent) cum ipso communicare non gravarer, & per ipsum cum Orbe Literaro; antiqui operis futurum recens corollarium, & nobilis materiæ qualecunque supplementum. Ego quamquam meo me sciam pede metiri; & iste neutiquam forem qui Scaligerianæ vel Drusiacæ purpuræ vilem sustineam attexere laciniam, sed tarde potius, publici judicii reverentia, prosiliam ad scribendum: re tamen aliquamdiu perpensa, religio mihi fuit spem ejus frustrari, aut justæ petitioni deesse. Cum quia occasio blande invitaret, locusque esset admodum conveniens, ubi de Sectis Judæorum doctissimi homines accurate disputabant, istius quoque αἱρέσεως historiam simul inveniri, quæ pars magna inter eos quondam fuit, & nunc multis de causis haud indigna, ut melius pernoscatur. Tum maxime id mihi persuasit, quod Illustri & meritissimo Scaligero debitæ dudum vindiciæ eadem opera possent præstari, super hac ipsa re vix digne satis a quibusdam exceptio. Fecerat Scaliger aliquoties, in Elencho, *Karæorum* mentionem, proque admirabilis ingenii εὐστοχίᾳ antiquitatem ipsis asseruerat excidio Reipublicæ, & ipso Christi adventu priorem. Optime, etiam quam prius foverat opinione generoso veri amore revocata, professus eos diversum esse genus (contra quam vulgo credebatur) ab impiis Zadducæis; motus inter alia testimonio *Philippi Frederici ex Judæo Christiani, qui Constantinopoli magnum usum Karæorum habuerat* Elenchi, Cap. 2. Utramque hanc assertionem, cum maxime priorem oppu-

pugnandam sumsit sibi Vir scriptis & doctrina celeberrimus Johannes Morinus, in Exercitationibns Sacris; cui, præter decorum uou minus quam rationem, misere Scaliger vapulavit. Quamobrem cum ex lectione Librorum Karaiticorum, habito examine, veritas Scaligeriani judicii quod ad utramque thesio luculenter mihi videretur constare; infirma vero & male consuta esse, quæ Morinus, & post eum Vir multæ lectionis Richardus Simonius in Historia Critica V. T. in contrarium objecerant; piaculo proximam poterat haberi deserere hoc vadimonium, atque Illustris Viri famam, cum ipsius veritatis periculo, iniquiore censura relinquere diutius gravatam: non causæ vitio, sed inopia Defensoris, propter magnam eorum quibus hæc Sacra sunt cordi paucitatem. Morem itaque gessi Typographo; adornavi hanc Sectæ Karaiticæ ex ipsis illorum libris, omnibus (si unum excipias) Manuscriptis, brevem Historiam & ὑποτύπωσιν, futuras Maguo Scaligero, dignas utinam! viudicias. Asseritur quippe variis hic argumentis ipsi credita *Karæorum* antiquitas; & ab Zadducæis proprie dictis, qui providentiam & resurrectionem negarunt, immane discrimen. Ideoque, quod Scaligero datus hic labor, Typographus ejus *Elencho*, tanquam hujus appendicem, loco & ordine in hoc Syntagmate voluit subjungi. Disquiritur hic præterea de prima Sectarum inter Judæos origine & incunabulis; de mutuis *Karæorum* cum Pharizæis certaminibus, quæque memorabilia tunc contigerunt; de successivo Pharizaismi progressu, de causa quæ R. Schammai animum a collega suo Hillele sejunxit, &c. Narratur hic varia eorum, adversa tamen ut plurimum, fortuna; ac Famosi istius R. Anan gesta, quodque ille non primus sit scismatis auctor, ut vulgo credunt, ast instaurator. Memoro dehinc palmaria in quibus dissident capita; tum & reliquos fidei Karaiticæ articulos; quibus fiet palam, tantum abesse ut mereantur ingentem, qua per tot secula flagrarunt, invidiam; ut plura longe apud eos, quam ullam Judæorum Hæresin, rationi & veritati consona potius reperiantur. Tandem assignata sunt loca & regiones ubi habitarunt *Karæi*, quasque io hunc diem incolunt maxime. Doctorum, quibus gavisi Magistris, ex M.S.S. jam inde ab antiquo catalogus & successio recensetur; qui insigni inter hos fama viguere, & libri quidam doctrina, celebritate, usu commendabiles perstringuntur; aliaque passim, quæ ad interiorem hujus ignotæ per tot secula Christianis Sectæ cognitionem pertinent.

Quod si jam aliquis incuriosus harum rerum cogitet atque sic animum inducat suum, quid nostra id admodum refert? Quos inde fructus percipiam si jam aliquanto propius noverim *Karæos?* multa quæ respondere possim io promptu sunt. Etenim si Chaldæorum, Persarum, Græcorum Philosophiam, Religionem, opiniones pernosse non exigua pars eruditionis habetur; si volupe est Romanorum instituta, pace belloque, usque ad minutias excussisse; si nulli parcitur labori ut omnes omnium Antiquitates & ritus habeas in numerato; neutiquam inficetum esse potest, quum in apertiori luce collocatur, quid creditum, actum, moribus usurpatum fuerit in populo, ubi Regnum ipsius obtinuit Dei; cujusque fata, linguam, Libros Sacros intelligere atque scrutari, Christiani Doctoris & officium est, & deliciæ. Si eruditorum Coryphæi optime meriti de orbe literato censentur, dum tres Sectas Judæorum doctissimis commentationibus tam accurate explicuerunt, oleum penitus & operam perdere uon potest, quisquis tantorum Heroum vestigiis insistens ad quarti cujusdam πίγματος notitiam, quod olim pars magna nunc adhuc sanior in ea gente est, viam pandit & eruderat, nescio quibus spinis sentibusve horridam, aut obicibus interclusam. Verum enim vero si quis ita sit animatus ut talia contemtui habeat, si istis non capiatur, quia nec ista forsitan capit, suo hunc patimur abundare sensu; huic sane per me integrum esto libellum de manibus statim deponere. Hæc publici non adeo saporis futura, cum manum tabulæ admoverem, jam satis præcepi. Fastidienti stomacho hæ dapes noo parantur; sed iis qui Philologiæ gustum habent, & literaturæ Hebraicæ nobili studio & amore ducuntur. Quos ut adjutem, nihilque sit legentibus moræ, Hebraica quæ bene multa hic laudantur testimonia in Latinum mox sermonem converti: cum omittere non liceret nisi una causæ deesse, aut doctum & non obviæ eruditionis curiosum subinde lectorem placuisset frustrari. Hujusmodi saltem cum tempore & rerum documentis intelligent, spero, haud nullam, haud exiguam, sed multigenam per omnia sacræ Philologiæ latifundia se Karaitici studii extendere utilitatem. Primo namque hinc incorruptius poterit fieri judicium, quæ Hebræorum instituta, quirius genuinam redoleant vetustatem. Nempe qui talmudis farraginem compila-

larunt Rabbanitæ & Pharizæorum sectatores, multa commemorant, multa ponunt jam olim decreta, multa arrogant sibi suisque, non tam ex vero semper quam causæ compendio, & præjudiciis sequentium Magistrorum; nemo negaverit prudens. Conferenti jam cum istorum traditionibus, *Karæorum* qui in eadem republica temploque cum iis degerunt, dictata & mores, quantum, quæso, lucis in isthac caligine emicabit; quam magnum ferendi judicii adjumentum? dum nullo negotio sic dabitur colligere: in quibus juratissimi hostes consentiunt, priorem schismate, aut veterrimam saltem agnoscere institutionem, de quibus disputant, docere quid moris, aut animi utrique partium fuerit; unde possis non paucas Talmudis salebras, in quo tot contrariæ disputationes extant ac Chrysippei acervi, promtius expedire. Tandem cum in Republica Judaica modo hæc pars, modo alia, neutra aliquando penitus prævaluit, variam quandoque rationem & consuetudinem in isto populo obtinuisse; Jam vero Codicis Sacri integritas, & an Textus Hebræus a Rabbinis vel Masorethis mutatus fuerit, vel de industria, ad pervertendam Chronologiam aut fidem, corruptus, quod plurimi Romano-Catholicis, Isacus Vossius, & alii Bibliomastiges crepant, quanti momenti, & difficultatis in nostra Theologia disquisitio est? Quam perplexe & acriter de origine atque ἀξιοπιστίᾳ punctorum in hunc diem contenditur? Si sua ope, & testimonio, litem hanc plane non decident *Karæi*, inflicta vel petita per hoc latus Religioni vulnera malagmate saltem lenient, & abundanter Fidei securitatem præstabunt. Animus mihi fuit jam in hoc scripto aliquid de punctis, quidque mihi non dissimile vero videretur, commentari, sicut pag. 39. videre est; sed properanter operæ, & ubertas materiæ coegerunt differre. Plurima in Scripturis sunt dubia, cruces interpretum; multa in Veterum Judæorum & Christianorum libris non probe perspecta, quæ horum auxilio melius explicari, aut distinctius percipi queant. Parvis aliquot speciminibus, prout se res dabat & occasio, ostendere id fuimus conati, majoribus in posterum demonstraturi. E.c. Judæorum Tephillin divino niti mandato, ipsumque adeo Christum Dominum eos sibi aptasse, Rabbanitis fidem habens cum multis, noster ὁ πάνυ Scaliger credidit; non crediturus si *Karaitarum*, qui hisce vanis sese commentis opposuerunt, meliorem istorum locorum expositionem, diversamque praxin inspexisset. Christusne hanc Traditionariorum superstitionem ut fuerit imitatus, quam sanior pars populi cum *Karæis* ut stultam παράδοσιν pipulo palam differebat? non putem. Vexatissimus ille nodus de tempore quo Jesus Pascha celebraverit θανάσιμον, num eodem die cum Pharisæis, an alio? Et si alio, qui id fieri potuit, sanguisque in templo adspergi, bona cum Sacerdotum venia? de quo multi tam multa in utramque partem scripserunt, vel commodissime expedietur opem ferentibus *Karæis*; vel omnes difficultates, vereor, nunquam bene solventur. Quæque de hoc genere sunt infinita. Si quis autem disputando Judæos amet convincere, & veritatem Evangælicæ doctrinæ probare, & hic usui erunt *Karæi*: dum magis ingenui hinc inde quædam largiuntur, quæ Rabbanitæ falso sed mordicus tenent; & longe minus inepti divinorum sunt oraculorum expositores. De quo certius docti judicarent, si Lex Mosis, aliique Veteris Instrumenti libri cum exquisitis quibusdam illorum commentariis lucem possint adspicere. De quo cogitavi subinde quidem, at! *opus est majoris abollæ*; ita tamen ut si docta curiositas studium excitet, & opem, qui possunt, contulerint; haud videatur aliquando desperandum. Ceterum hic glaciem modo fregimus, & promulsidem in transitu damus observatiuncularum, quas hæc officina suppeditavit; immo tentamina tantum, κυρίας δόξας nequaquam: ubi nihil Eruditis quid sentire conveniat præscribimus; minus aliorum doctrinam limis adspicimus oculis, etiam cum ab iis modeste dissidemus. Verum ad indagandum & amplexandum genuinum S. S. Literarum sensum, undecunque supervenial, animus est me ipsum, & eruditos Lectores accendere. Qui si hosce conatus boni consulere dignabuntur, gaudebo; si meliora docere, quando fieri vix potest quin hinc inde cespitemus, dum perquirimus abdita, &

—— *Vestigia nullius ante*
Trita solo...odoramur, alacriter & gratus amplectar. Si quis vero (quod absit expectem) cupiat tricari, aut φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ ἡ Ἐκκλησία τῦ Θεῦ. Vale.

CA-

CAPUT PRIMUM.

Karæi necdum satis noti. Libri rarissimi. Buxtorfius nullos vidit. Joh. Morinus unum. Joh. Seldenus duos. Carpzovii Judicium. Omnis de iis notitia huc usque fere ex Rabbinis. Qui faciunt novos homines. Scaligeri melior sententia, immerito a Morino notati. Institutum nostrum.

FRequens, & obvia in Scriptis Eruditorum mentio est *Sectæ* cujusdam vetustioris inter *Judæos*, quæ aliena prorsus ab humanis in Religione divina institutis, inimica Talmudi, atque traditionibus Magistrorum, solius Scripturæ opibus ac revelatione contenta, appellationem hinc meruit *Karæorum*. At vero qui rem hanc ab ovo explicuerit, qui hujus dissensionis veram occasionem, tempus, capita, primamque Originem penitius investigatam pertractaverit, huc usque inter Philologos, quod sciam, repertus est nemo. Non sane ingenii vitio, vel industriæ, quæ in aliquibus summa fuerunt, sed sola, ut opinor, Librorum, quibus ipsi *Karæi* de sua nos fide atque fortuna instruerent, incredibili raritate. Quos cum paucos admodum, pro temporis spatio, scripserint, longe pauciores, quin imo paucissimi, ad nostras manus & regiones pervenerunt; sive jam in causa sit locorum ubi degunt intercapedo, aut quod plerique non exstent nisi manu exarati, ac latitent etiam inter suos; sive potius id astui atque potentiæ adversantium *Rabbanitarum* debeat imputari, qui in tantam eos partim invidiam, partim contemtum adduxere, ut propterea forte negligentius in eorum sententiam, & monumenta, fuerit inquisitum. Quum tamen, si recte illos novissent, inquisitione sua, curis, & studio longe digniores quam Rabbinorum commentarios, aut ineptam *Talmudis* farraginem Docti censuissent. Nam cum doctrina eos facile exæquent, judicii simul acrimonia, rationum pondere & perspicuitate, explicandi S. S. Literas ἀγχινοίᾳ multum excellunt. Morum vero integritate & disputandi peritia, vel inimicis testibus, longo post se relinquunt intervallo. Hoc nullus, scio, qui utrosque contulerit poterit inficiari. Verum, quo minus id facerent, summa, quam dixi, hujusmodi librorum penuria intercessit. Adeo ut viri in Hebraica literatura principes multi ne quidem oculis unquam usurpaverint, & eorum qui videre potuerunt, velut *Persii* Satiras, *legerint vel duo, vel nemo*. Ne quid audacius affirmasse videar, ipsos audiamus: Celeberrimus *Buxtorfius* ita scribit: *Libros aliquos Karæorum hactenus nullos mihi videre licuit. Seldenus duorum meminit quorum copia ipsi sit facta; eorum unus est* שער יהודה *Porta Jehudæ, agens præcipue de incestibus seu conjugiis prohibitis, impressus Constantinopoli anno juxta calculum Judaicum 5322. Christianorum 1582. Alter manuscriptus cujus auctor Rabbi Elias ben Mose, Candiensis vel Cretensis*, &c. Novissime *Joh. Bened. Carpzovius*, vir Clarissimus, hunc in modum differuit: *Fere omnes de defectu* (librorum) *queruntur, ac retulisse sibi Golium scribit Hottingerus Thes. Philol. Cap. 1. Sect. v. n. 9. p. 41. Karraitas Constantinopoli in cryptis suos abdidisse libros; ne* (hoc de suo addit Carpzovius) *ab aliis legerentur. Unicum in Bibliotheca Rabbinica commemorat Buxtorfius p. 309. quem ipse tamen non vidit.... Tres præterea libros a Karræis scriptos Buxtorfio significaverat Antonius Legerus, quos in appendice Bibliothecæ inter cæteros simul recenset.... sed quorsum designatio ista librorum? quorum tamen vix speranda copia est.* Tum §. 3. de *Johanne Morino* memorat, cum *parti priori Exercitationum Biblicarum indicem capitum quæ posteriore parte contineantur adjecisset, inque eo exercitationem* IV. *de Karraitis, Judæorum Hæreticis, inscriptam tam Judæorum quam ipsorum Karraitarum scriptis illustratam gloriaretur, rogatus per literas a Buxtorfio quos Karraitarum libros haberet? respondit in Epistola, quæ inter Antiquitates Ecclesiæ Orientalis habetur* pag. 364. *se unicum habere qui in Legem Commentarius sit M. S.* &c. Factum est hac librorum inopia igitur quod præcipua, si non omnis, quam de Karæorum institutis atque doctrina doctissimi pridem viri habuerunt, notitia; cuncta quæ de illorum ætate & gestis commentabantur, ex Rabbinorum relatione, hoc est juratissimorum hostium testimoniis fuerint repetita. Quam tuto autem de adversario fides habeatur adversanti omnibus notum est; præsertim ubi amor Religionis accendit iracundiam, & zelum Domus Domini splendida bilis mentitur. Quæ enormia plane & stultissima iidem de Christo & doctrina Evangelica confinxerint, ut de aliis taceam, neminem fugit: Et vel hoc debuerat Christianos reddere circumspectos ne statim quicquid Rabbanitæ de his scriberent, temere crederetur. Hoc non satis memori animo semper reposuisse utriusque fraudi fuit, & Karæis,

& optimis ſane viris. Ita enim accidit, ut illi longe quam in ſe ſunt habiti ſint nequiores, infelix ſcilicet teterrimorum Sadducæorum propago; & iſti, dum bona fide ſequunrur, qui non bonam præſtiterant, ductorum culpa ſubinde vel invitiſſimi hallucinarentur. Quandoquidem vero in ea me rei humanæ parte Providentia locavit ut, non unum, ſed plures dictorum *Karæorum* libros habere, & evolvere, mihi contigerit; judicavi me rem in Philologia ſacra forte non inutilem, reconditæ eruditionis amatoribus haud ingratam, tandem munere locoque meo non indignam facturum, ſi hujus Sectæ parum exploratæ, paulo pleniorem dare intelligentiam conarer, & tenuem obſervatiuncularum noſtrarum guſtum, cum orbe literato paucis pagellis communicarem. Id vero imprimis mihi negotium dedi ut Karæorum natales, & vetuſtatem aliquanto accuratius inveſtigarem; unde reliquarum Quæſtionum pendet magnopere & intellectus, & deciſio. *Rabbini* paſſim iis objiciunt novitatem. Iſtorum ſecuti ſententiam multi Chriſtiani doctores, & ante omnes *Johannes Morinus* in *Exercitationibus Sacris*, non modo excidio Reipublicæ Judaicæ faciunt recentiores; ſed & *poſt publicam Talmudis editionem illud ſchiſma* demum *ortum eſſe*, *ex Judæorum monumentis* iſte voluit *colligere*:

—— *Examen improbum in illa*
Caſtigans trutina

quæ doloſa, & penitus hoſtilis. Majorem longe eorum antiquitatem in tam denſa caligine verius viderat ſubtiliſſima Illuſtris *Joſephi Scaligeri* perſpicacitas, hac de cauſa immeritam & acriorem Joh. Morini cenſuram incurrentis, qui *caput ſecundum* VII. *Exercitationis* l. 2. tali exornat Rubrica: *Scaliger omnium peſſime de iis diſſerens, confutatur*. Conſtitui itaque ξὺν Θεῷ dum Elenchus Triheresii recens editur, hanc inclementem Morini ſententiam aliquantum reddere incudi, & quoad majoris antiquitatis quam cenſor tribuit opinionem, Magno viro qualeſcunque, judicio Lectoris, decernere vindicias. *Triumvirorum* ve *Tribus Judæorum Hæreſibus* celeberrimæ diſputationi, qui nunc una prodeunt, hocce adornare non ſpernendum, ſpero, Supplementum. Denique Antiquitatibus Hebræorum hac parte minus excultis, Sacriſque Literis cum maxime, quibus omnis noſter labor ſacratur, aliquam adferre pro modulo illuſtrationem; &, ſi bene uti ſciamus ſuo tempore, ad tuendam auctoritatem adjumentum.

C A P U T II.

Nomina variæ quibus ab antiquis maxime Rabbanitis inſigniuntur. Chillouk liber M. S. Dicti Hieroſolymitani, Excommunicati, Sadducæi, Baithozæi, Hæretici, Epicuræi, Samaritani. Ratio appellationis. Karæi quare dicti? an ab ipſis hoc nomen ortum? Matth. 5. 20. illuſtratur. Uſus hujus notitiæ nominum. Lapſus celeb. Bartoloccii, &c.

ANte omnia de *Nominibus* & כנויים *Epithetis* hujus Sectæ initio diſpiciendum eſt, quibus in Antiquiorum Scriptis, præcipue Rabbanitarum, veniunt aut indigetantur; horum etenim in iis atro carbone notandis mire luxuriavit obtrectatio, quæ niſi quis probe teneat prius explicata, varia Veterum loca vel non intelligentur, vel alio trahentur quam quidem pertinent; ac ſæpe tanquam in tenebris erit micandum. Præcipua ergo in unum collecta primo recenſebimus, deinde ſi opus eſt, declaratione brevi adjuvanda. Ipſi hanc ſortem ſuam non ignorant *Karæi*, & jure de ea conqueruntur. Liber quem habeo, quique inſcribitur חלוק הקראים עם הרבנים *Diſſenſio Karæorum cum Rabanitis* pag. mihi ב. מסנו היו נרמזין ירושלמין ושמותיין וצדוקין וביתוסיין: *Occulte ſignificantur ab iis* (Rabbanitis per cognomina) *Hieroſolymitanorum*, *Excommunicatorum*, *Zadducæorum*, & *Baithoſæorum &c.* Talmud, Maimonides, Abraham Ben Dior, aliique Traditionum Hyperaſpiſtæ מינים *Hæreticos*, אפיקורוסים *Epicuræos*, כותיים *Samaritanos*, ceu ex ſequentibus patebit, quandoque appellant. *Aben Ezra* modeſtius modo; חולקין על אבותינו *Diſſidentes a Patribus noſtris*, modo acerbius: המכחשים *Mendaces* indigetavit. *Hieroſolymitanos* dicunt, quia ſummo Templi, & Sanctæ Civitatis, amore ſemper flagrabant; poſt deſolationem quoque in ea, quoad licuit, commorantes מפני תאוות המקדש גאון עוזם מחמד לבם ומחמל נפשם *Ob Deſiderium Sanctuarii*, *quod erat excellentia roboris ipſorum*, *voluptas Cordis*, *& indulgentia animæ ipſorum*, ut loquitur *Chillouk* M.S. Quamobrem ſuos majores יושבי חרבות *incolas deſolationum* deſcribunt & R. *Anan*, novus non Sectæ auctor, ſed Veteris doctrinæ Karæis habitus inſtaurator, orta contentione apud Babylonem, illuc cum ſuis conceſſit habitatum. *Epicuræi* vocantur ſecundum eam definitionem quam tradunt Talmudici, atque ex iis Maimonides: זה המבזה תלמיד חכם. *Epicu-*

ræus

ræus est qui contemtui habet discipulum Sapientis. Ita se nempe Traditionum Patroni appellitant, אמרו חכמינו *statuerunt Sapientes nostri*. idem Pauli σοφός. Quasi qui inania febricitantis cerebri figmenta non admitteret, ideo sanctam, avitam, quin omnem sperneret religionem. *Samaritani*, *Sadducæi*, *Baithosæi* vocantur ad conflandam ipsis æternam, præjudicio nominis, invidiam. Rejiciebant isti legem oralem, recens & anile inventum. Rejiciebant & Karæi, hoc uno similes; quod ad reliqua, in omnia alia abeuntes. Exigua hæc similitudo non dissimilis, in uno capite, judicii vaferrime ab Rabbanitis arrepta est, ut eodem nomine iis induto, parum cauti animum inducerent suum ac si ejusdem essent ubique sententiæ, atque una Rei execrabilis impietatis, quæ animarum immortalitatem, vitamque futuram ut Sadducæi abnegat; quo ita quisque pius ab iis extemplo abhorreret. Qui dolus & illiberalis agendi ratio nimis quam sæpe suos postea imitatores inter Christianos, ubi minime decuit, invenit.. Puduisse ejus videtur æquiores quosdam inter Judæos, ut Rabbi Azariam, aliosque qui, ne eadem culpa utrosque gravaret, admonuit: ידענו מכמה מקומות כי שתי הכתות זו לעמת זו כופרים בתורה שעל פה אשר על כן אלו ואלו נזכרין יחד לנשרפין בבית הדשן. *Novimus ex variorum Locorum collatione quod duæ sint* (diversæ) *secta*, *quæ*, *hæc juxta illam*, *Legem abnegant oralem*, *ideoque una memorantur inter ustulandos in domo cinerum*. Omitto alia quæ hinc queant lucem mutuari, id unum prudens lector imis sensibus reponat, sæpius usui futurum: ubi in nomen *Baithosæorum* aut *Sadducæorum* incidet, non statim proprie dictos intelligi, sed duplici hominum, distinctoque, Ordini eandem nomenclaturam quandoque aptari. Considerabit ergo potius argumentum, Orationis συνάφειαν, quidve dicatur? & ita facile quis loquitur, cui hoc conveniat, judiciose discernet. Istud indicium ipsi suggerunt Karaitæ. Author *Chillouk* M. S. ubi supra monuerat se *Hierosolymitanas*, *Excommunicatos*, *Sadducæos* &c. appellari, dubitaturo forte unde sciret? respondit: קושיותיהן מדברינו נרמזין: Quia *objectiones* (quas horum nomine proferunt) *ex nostris verbis subleguntur*. Cæteræ denominationes difficultatem non habent. Omnium vero vulgatissima est hodie קראים Karaim, quia τῷ קרא *Textui qui legitur*, solique adeo *Legis scriptæ*, rejectis traditionibus πατροπαραδότοις, tenaciter adhærescunt. Doctissimus *Joh. Morinus* ponit in *Exercitationibus*, *Karæos* ipsos *sese hoc nomine ab aliis distinxisse* .... *veluti Scripturariorum nomine superbirent*; contrarium tamen referunt ipsi, communi quodammodo consensu. אמרו בני מקרא כי בנוי שם קראים אחרים קראום מפני לא יאמינו בתורה החרשה הקראוה תורה בעל פה ולא כתובה מפי נביא וחוזה כי אם בזמן מכשילי תורה ונושאי פנים בתורה קבציה יחידים וכתבוהו והם הנקראים רבנים דור אחר דור. *Admonent filii Scripturæ quod alii* (non ipsi) *nomen*, *&* *Epitheton Karaim*, *iis imposuerint*; *ea propter quod fidem non habeant Legi novæ*, *quæ Lex oralis vocatur*. *Etiamsi non excepta sit*, *&* *scripto consignata ex ore Prophetæ cujusdam aut Videntis*, *sed potius tempore eorum qui offendiculum præbuerunt* Mal. 2. 8. *&* προσωποληπτοῦντες *fuerunt in lege*, *illam privati ac singulares* (viri) *collegerunt &* *sibi conscripsere*. *Hique sunt qui unaquaque ætate Rabbini appellantur*. Videtur itaque hinc, Epitheton קראים impositum initio fuisse ad contemtum; quomodo sub repurgatæ Religionis tempus Nostros *Biblistas*, *Evangelicos*, aut simili titulo salutabant, ὑπεροψικῷ. Probrosum videlicet & puerile maximis & profundis illis Doctoribus habebatur Scripturam unice sequi ducem. Aquilæ in nubibus altius volant. Deus tulerat *legem*; *at ultra* divinam *legem* debebant *facere*. עוסקים בריבית התורה *Occupati in fœnore* (id est, accessionibus) *legis*. Non eam ex Dei præscripto solum observantes, ἀλλὰ καὶ περιττότερον, ut gloriantes induxit Epiphanius. Quorum inanem jactantiam, salse, & eleganter, perstringit Sospitator Matth. 5. 20. in imaginaria isthac *abundantia* multiplicem adhuc *defectum* arguens, & in affectata περισσεία, requirit aliud meliusque περισσεύειν, & πλεονάζειν 2. Pet. 1. 8. etiam in plurimis quæ ea adhuc lege continebantur, quam Susseni dudum sibi, sed falso, videbantur supergressi. Dictaverat Spiritus. S. *Scripturam*. Quæ *amplitudinis* immensæ licet *Davidi* Ps. 119. 96. angusta nihilominus erat capacissimis magistrorum mentibus consequens adeo ut *aliam* insuper *Legem* cuderent, vellentque ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν.

Hi sapiunt soli, *reliqui velut umbra vagantur*.

Et ideo per convitium quasi קראים *Textuales*, *literæ affixi*, dicebantur, potissimum *in Ægypto*. יקראו באלה הארצות ר"ל מצרים קראים *Appellantur his in regionibus*, *hoc est in Ægypto*, *Karaim*. Maim. Comment. in Pirke Aboth Cap. 1. Ista paulo distinctius tenere, proderit

ad multa Veterum loca melius intelligenda, ad vitandam, quæ hic mire regnat, maxime apud Judæos, sectarum dogmatumque confusionem; ad præcavendos, aut sanandos in quos hujus rei neglectu, summi etiam viri inciderunt, errores. Ut alios taceam, quam magnus & industrius vir in hoc Studiorum genere est *Julius Bartoloccius*, Edita Romæ *Magna Bibliotheca Rabbinica*, æternum victurus. Hujus tamen calamo hæc exciderunt, *Karaisæ Judæorum Hæreticorum sectæ genus est....rejiciunt omnes codices sacros præter Pentateuchum*; quam parum ab ea cogitatione etiam abfuit incomparabilis Scaliger, si inspicias Elenchi cap. III.? Sed melior mens, atque fortuna, ab eo lapsu defendit cap. 22. Quam multi fuerunt celeberrimi Theologi qui idem de *Sadducæis* fuerunt opinati? Unica vero sic sentiendi occasio fuit Rabbanitarum malignitas, qui cum *Karæos*, *Sadducæos*; utrosque כותים *Samaritanos* persæpe nominarent, *Samaritani* vero nihil præter Pentateuchim ex Codicibus Sacris reciperent, nihil tale suspicantibus hallucinandi causam præbuerunt.

CAPUT III.

De Karæorum Origine sententia Scaligeri. Contraria Job. Morini. Illius scopus. De eo jam contentio inter utriusque Secta Doctores. Distincte spectanda antiquitas Doctrinæ, Schismatis, & Appellationis Karaim. Sectæ illa probatur ex Testimoniis Karæorum M. S. S. Ex præcipuis Rabbinis. Morini effugia præclusa. Probatur ex Talmude. De Nominis קראים inisio disquiritur. קראי quo sensu de R. Eliezer &c.

HIs, quæ præmittere expediebat, explanatis, nunc arcem causæ, disquitionem de Karæorum antiquitate primisque incunabulis absque ambage, protinus aggrediamur; *Johannis Morini*, celeberrimi Viri, de iis opinionem in *Exercitationibus Sacris* ad modestum examen parumper vocantes *Josephus Scaliger* in *Elencho Tribæresii* magnam illis antiquitatem tribuerat; sed certo, suoque sensu: Notans duplex fuisse inter Judæos, post Captivitatem Babylonicam, vitæ, & hominum genus; unum quod *Legem*, *Prophetas*, & *Hagiographa* simpliciter, *observabat*. Alterum τῶν ἑκουσιαζομένων, qui *præter præcepsa legis, supererogationes & voluntarias functiones, nullo cogente, obibant*. Illos nuncupat Karaim; ea notione quæ superiore cap. 2. explicata est. Hos posteriores ait fuisse חסידים *Hasidæos*, de quibus 1. Maccab. 2. 42. & 7. 13. & 2. Maccab. 14. 6. Addit, quamdiu ille ἑκουσιασμὸς usu Privatorum, & libera praxi, tantum observaretur nullam proprie sectam adhuc dum in Populo Dei fuisse; sed postquam supererogationis præcepta in Canone redacta sunt, atque imposita observandi necessitas, tunc orta dubia, tunc disputationes altercationesque succrevisse: ex priori quidem genere, quod sola nitebatur S. Scriptura, optimæ hypotheseos abusu pessimo, *Sadducæorum* impietatem. Quæ neque immortalitatem animorum neque præmii pænæque æternitatem credit, eo obtentu quod nequaquam ῥητῶς in lege habeantur. Ex Hasidæis putat pullulasse Pharizæos. Inde jam refert: *Karaim igitur priores tempore sunt quam Sadducæi*. Videlicet quod ad istam de S. S. Literarum αὐταρκείας opinionem, quæ Sadducæorum dogma detestabile præcessit. Hæc summa Scaligerianæ sententiæ. Quam, etsi nihil, puto, in ea absurdi eruditus Lector inveniet; quamquam nihil scribit, pro summa sua ingenii felicitate, nisi quod ipsi præ se ferunt Karæi, quorum tamen libros videre non contigerat; non modo refutandam, quod licet, sed acerbius exagitandam sibi sumsit doctissimus *Morinus* in Exercitationibus; eo ipso etiam loco, ubi haud probandum Magni viri τὸ ὀξύχολον castigaverat, nimis quam strenue imitatus: tribuendo illi *furores*, *non in ea* (Hebræa) *Lingua fuisse exercitatum*. *Titulum* (Libri Juchasin) *non intellexit Scaliger, multo minus quæ in ipso thesauro, &c.* Quin, Scaligerum dicentem facit non modum *Karaismum* præcessisse *Zadok* & *Baithos* quod dixit sane, verum etiam Karæos, secundum ipsum, *esse ansiquos Hasidæos de quibus in libris Maccabæorum*, quod ne somniando quidem *Scaliger* cogitavit. *Karæos* & *Hasidæos* sibi invicem opponens, ex חסידים *Chasidim* e contrario *Pharizæos*, ex *Karæis* derivans *Zadducæos* ut clarum est inspicienti. Eo usque in Doctissimis sæpe Viris,

> *Impedit ira animum ne possit cernere verum.*

Morinus itaque ut suas rationes ab Scaligeri rationibus quam longissime disjungeret oppositam plane viam insistit. Volens *Karæos* facere quam potest recentissimos. Natos demum *Annis* 260. *post* integrum *Talmud*, *eorum sententia*, *completum*. Cumpletum id vulgo statuunt, cum R. David Ganz in sua Chronologia *anno* 812. *Contractuum*, *seu Anno* 4260.

a Crea-

a Creatione Mundi, *diebus R. Jose.* adeoque circa *Annum Christi* 500. At vero ex sententia Morini tribus prope seculis Talmudis compilati obsignatio est recentior. Ut sic ad VIII. fere seculi finem Karæorum Natales ab ipso deprimantur. Neque aliter debuit Vir catus, ac τῇ ὑποθέσει δουλεύων. Malis avibus instituerat multimodam textus sacri Hebræi quoque *corruptionem* probare; & facile perspiciens non aliunde causæ quam agebat majus creari posse præjudicium, atque lethale vulgus infligi, quam si Karæi comperiantur admodum Antiqui (de quo alibi est agendi locus) consultum duxit ad infimam, quam potuit vel minima similitudine veri, eos ætatem propellere. De *Misnæ* æra, vel obsignati *Talmudis*, animus jam non fert cum Eo contendere, ne nimium extra oleas vager. Levitas rationum ipsius, si necesse sit, alias poterit ostendi. Hoc animum tantummodo induxi meum quædam ex iis quæ in Lectione *Karæorum* & *Rabbanitarum* observare datum est in medium, erudito Lectori expendenda, proferre. Non enim est meum inter Doctos agere Palæmonem; sed consilium modeste inquirere, in quocunque puteo lateat, Veritatem.

Agiata pridem jam fuit hæc de Vetustate Controversia inter *Kareos* ipsos & aliquos *Rabbanitas*: hi ordinario istos deprimunt; isti contra quam altissime suam originem repetunt, & decessores. Quo igitur de tota re integrius judicium fieri possit, conducet *Karæorum Doctrinam Schisma*, ac *Nomen* distincte considerare, dum pauca excerpam quæ ad singula spectare videbuntur. *Doctrinam Kareorum de Sufficientia Scripturarum* ad Salutem semoto Traditionum choragio, (quæ dissensionis Principium est & fundamentum) quacumque *Secta* inter Judæos, adeoque & *Sadducæorum* illa, *tempore priorem* statuit Scaliger: idem de se ipsis statuunt *Karæi*. ראשונים אנחנו מהם *Nos ipsis* (Pharizæis &c.) *sumus priores*. Rogati suæ fidei Auctores, Prophetas ostentant. *Chillouk* M. S. דניאל חנניה מישאל ועזריה ודומיהם יהושע בן יהוצדק וזרבבל בן שאלתיאל ועזרה הסופר ונחמיה בן חלכיה וגם הנבאים ושארית אחיהם דתם דתינו ושבילם שבילנו ורול *Daniel*, *Chananiah*, *Misael*, *Azarjah & similes* (pii) *Jehosua filius Jehozadak*, *& Zerubbabel filius Sealthiel*, *Ezra scriba*, *Nehemiah filius Helciæ*, *&c. Prophetæ & reliqui Fratres ipsorum*, *istorum institutum est nostrum institutum*; *istorum semita nostra semita*. Et recte. Nam quis sustinebit negare in eadem hæresi, nihil perfectioni Scripturarum esse addendum, *Mosen*, *Davidem*, *Jesaim* cæterosque Prophetas fuisse?

Sensim tamen ut fieri amat, contra hanc doctrinam succrescere inventa hominum, & inanis superstitio; quam dum quisque usu non lege, pro suo arbitrio privatim observabat, hique observatores voluerunt haberi modo חסידים insigniter *pii*, nulla adhuc dum (ut recte Scaliger) *Distincta Secta erat in Populo Dei*. Successu temporis vero, animis & opinionibus magis magisque diffidentibus, res erumpebat in nervum, *Schismaque ortum est* apertius, secundum ea quæ tradunt *Karæi*, temporibus *Johannis Hyrcani*, Judæorum Pontificis atque Ethnarchæ, & filii ejus *Jannæi Alexandri*, annis 100. & quod excurrit, Christo antiquioris. Doctoribus hinc *Rabbi Jehuda Ben Tabbai*, inde R. *Simeon Ben Setah* signum extollentibus & recrudescente subinde pugna, de quo videbitur inferius. De *Nomine* autem ipso *Karaim* quando præcise natum sit tam ambiguum est, atque in obscuro, ut forte prudentius pronuntiaverit qui dicit *non liquere*. Ista sic proposita, jam paulo pressius propiusque investigemus.

Primo, eam quam monui, Karæi sane sibi vindicant & Doctrinæ suæ *antiquitatem*. Ab Ætate nimirum Prophetarum. Auctor *Chillouk* M. S. כי דתנו קדמונית מדם ענן *nam nostra Fides* (aut Secta) *longe est Anane antiquior*. ונביאינו אשר בגלות בבל הם חכמינו ואלופינו אשר יחזיקו דתינו כמו חנניה ודניאל ורעיו יחזקאל הנביא וחגי זכריה ומלאכי ולולי אלו עדינו אזי חיים בלענו *Prophetæ nostri qui erant in Captivitate Babylonica*, *nostri erant Sapienses*, *nostri Doctores*, *qui nostram tenuerunt fidem*, *quemadmodum Cananjah Daniel & Socii ejus*, *Ezechiel Propheta*, *Haggæus*, *Zacharias & Malachias*, *&c. nisi illi pro nobis perhiberent testimonium*, *jam tunc nos vivos devorassent*. Speciatim ajunt se esse de genere נאנחים ונאנקים על תועבות *Gementium & clamantium propter abominationes quæ fierent in populo Israelis*, quos *Ezechiel* designavit: tamen *una* tandem *abductos in captivitatem fuisse*, ubi *Prophetis* operam porro dedere. Ne vero gratis hoc affirmasse videantur, rationes ineunt, probant per partes quid a singulis hisce *Prophetis* acceperint, quænam capita, *Rabbinorum* commentis adversa, ex horum libris comprobentur; Quæ hic omnia referre nimis foret operosum. Specimina dabuntur deinceps. Inde ad *Prophetarum instituta*, ad explorandum utri cum hisce conveniant?

ani-

animose *Rabbanitas* provocant? acute non minus quam fortiter concludentes, quorum anterior doctrina est eorum & cœtum & communitatem merito haberi priorem. Eleganter auctor Chillouk: ועוד יוכיח (sic censeo legendum) העקתקה אשר בידינו כי אנו ראשונים ונלמוד מן המצוות מי הראשון ונאמר כל מי שמצוות חדשית בידו הוא החדש. *Vetus forma quæ est in manibus nostris arguet quod nos sumus antiquiores; Discamus ex institutis, uter sit prior? Dicamusque in cujus manu inveniuntur nova præcepta, & hunc esse novum &c.* Ac, quando suam antiquitatem adversariis propter animum obfirmatum persuadere satis non possunt, audent diem, atque judicium sui Liberatoris (quem male adhuc expectant) appellare. Tum visuros, qui jam *credere detrectant.* כי אשר יקומו באחרית גלותינו הם אשר יקרובו ישועתינו....כי אנחנו בני הנאנחים והנאוקים וקרמונים אנחנו מאחיכם *Quando in fine exilii exsurgent qui prope adducent salutem, quod nos simus filii gementium atque clamantium* (Ezech. 9. 4.) & *antiquiores fratribus vestris.* Rabbinis). Ista confidentia animi satis testatur causæ suæ sinceritatisque fiduciam habere. Et certe an ulla est sequela justior, clariorve, quam quæ ex prisca Dogmatum fide, alicujus Religionis & Sectæ demonstrat Vetustatem? Neque regerat quispiam, hæc dicere *Karæos* de se ipsis, adeoque parum in eo fidei mereri; Nam ita multo minus credi debuisset *Rabbanitis*, quorum tamen relationi nititur omnis sequior de *Karæis* opinio, quia accusatores cum sint, iidem pro se, in sua causa judices agunt testesque, adversariis licet suis dudum agniti longe fabulosiores. Tum etiam haud nude affirmant, sed firmant *Karæi*. Dumque novitatem ipsis exprobantes aliqui *Rabbinitarum* simpliciter hoc tantum afferunt sine teste, aut valida ratione; isti quod ponunt Antiquitatis quodam consensu, & Doctrinæ propheticæ experimento eunt comprobatum. Inter Scriptores *Karæorum* est M. S. מושה בשיצי *Moses Beschitzi*, Pronepos celeberrimi istius *Eliæ Beschitzi* qui librum edidit celeberrimum אדרת אליהו *Adderet Eliahu*. Hic nulli operæ nulli molestiæ sumptibusque pepercit, per *Assyriam*, *Chaldæum*, *Judæam*, *Ægyptum*; &c. peregrinatus, eo fine למצוא סבת המחלוקת הזמן החלוקה שבין הקראים והרבנים ומה שמצא כתב והשאיר אחריו ברכה *ut invenires causam dissidii, & tempus Schismatis, inter Karæos & Rabbanitas; eaque quæ invenit perscripsit, ac reliquit post se hanc benedictionem*, ubi ait *Præfator*. Iste igitur in libro suo M.S. מטה אלהים *Baculus Dei*, ad duplicem causam refert, quod hæ invidiæ & dissensus favillæ, jam ante sub cineribus latentes, apertum fecerint incendium. Una erat *Politica*: Odium *Johannis Hyrcani* in Pharizeos, Karæis in vitæ fine impense faventis altera *Ecclesiastica*: והסבה השני הוא ששמעון בן שטח והו אשר חדש דת אחרת כאשר מלאו אז לבו: *Secundo in causa fuit Simeon Ben Serach qui alteram legem noviter induxit prout tunc erat plenitudo cordis ejus* (confer phrasin Matth. 12. 34. cui legi eum se *R. Jehuda Ben Tabbai*, aliique, acriter opponerent discessio facta est. Quæ ille plura latius ibi persequitur, textus catalogum quoque Doctorum suorum, commodiorem infra locum invenient, hic solum agitur antiquitas; post multa, pandit unde hæc habuerit, his verbis: לזאת הוכרכתי לבאר האמת מתוך ספרי חכמים כתיבת ידם ונכתבו קרוב לשלוש מאות שנים כאשר מצאתי במצרים ליד ראש הדור החכם השלם נשיא אלהים רבינו שמואל הנשיא יצ״ו: *Ideo necesse habui veritatem ex medio librorum sapientum M. S. explicare, qui jam exarati erant ante Annos prope trecentos, cum eos inveni in Ægypto ope Capitis nostræ gentis, sapientis consummati, Principis Dei Magistri nostri Samuelis Præfecti.* שנקר עיני האומרים שדת בני מקרא חדשה *ut effodiamus iis oculos qui dicunt quod fides filiorum scripturæ, sit nova.* Memorat hic nominatim aliquos suorum auctorum & longe plures possent adduci, nisi quum pauca tantum extarent exemplaria M. S. S. frequenti persecutione, exiliis, & hostium insultu, de quo vehementer datis ad me Literis conqueruntur, interiissent.

Non itaque comminiscuntur ista in suum compendium *Karæi*, sed bona fide narrant prout traditione Majorum & scriptis acceperunt. Cur enim fingerent homines, qui simplicitatem amant, honestissimum ab hostibus tulere testimonium, & præcipue parum in eo honoris, aut præsidii collocant; qui Religionis veritatem non ex antiquitate & Doctorum serie æstimant, quemadmodum Rabbini, sed potius ex Veritate & Verbo Dei adstruunt antiquitatem. Egregie auctor חלוק M. S. loquens de *Karæis*; ואפילו אם הם אחרונים מה יזיק להם כי הם אחרונים ומה יועיל לכם אם אתם ראשונים ובלא ספק כלנו נדע כי מבראשונה אבותינו אל החטאים רדפו....ודור האחרון אל הטוב ירדפו *Et quod si forent posteriores, quid hoc nocere ipsis? Aut si vos estis priores quid proderit vobis? Nam proculdubio id novimus, jam ab initio Patres*

tres nostros peccatores affectatos fuisse; (id ex Precum confessione & facris literis probat) *Et aliquando Generationem quæ posterior sit, bonam* (viam) *insistere*; consequenter non ex *tempore*, sed *doctrina* & *moribus* de hac re esse judicandum. Ideoque fidenter ad hæc experimenta provocat: נלמוד מן המצורת מי הראשון ונאמר כל מי שמצות חרשות בידו הוא החרש והנה בידכם מצות חרשות כמו תורת בעל פה והשבון מעננים והדחיורת ושני ימים ראש חורש ושני ימים מועד ומצות חנוכה וכ׳ל *Concludamus igitur ex præceptis* (quæ quisque observamus) *uter nostrum sit prior; fateamurque eum in cujus manu sunt præcepta nova illum esse novum; & Ecce! numquid in manu vestra nova sunt instituta?* e. g. *Lex Oralis*, *computus Astrologorum* (in festis designandis) *prorogationes* (eorundem,) *duo dies* (loco unius) *quo celebrantur Neomeniæ, & Festa; item institutio Encæniorum, &c.* Hæc nempe sunt inter illas παραδόσεις quas Rabbini statuerunt, nunquam jussit Deus, nunquam ante vel post Captivitatem Babylonicam observarunt Prophetæ, neque in hunc diem *Karæi*. Qui ajunt facile hinc intelligi posse ab qua parte genuina stet antiquitas. Alia adhuc ejusmodi exempla progressus exhibebit. Quid quod Judicium *Prophetarum* non modo appellant, sed audent plurium *Rabbanitarum* suffragiis hocce negotium permittere, qui vi veritatis adacti antiquæ *Karæorum* Origini album calculum adjecerunt. Nos, illorum quoque prementes vestigia, quosdam in medium producamus, non numero sed delectu pugnantes. Sane quo quis Rabbinitarum doctior est, atque historiæ peritior, tanto magis videtur huic sententiæ favere. Fama atque auctoritate *R. Mose Ægyptius filius Maimonis* longe excellit. Eruditione & vetustate liber *Cozri* est admodum commendabilis. Diligentia & acri Historiarum inquisitione inter Judæos *R. Abraham Ben Dior*, *in Kabbala*, cum *R. Abraham Zacut*; in *Juchasin* sunt inter Judæos celeberrimi; Tandem reverentia omnibus eminet *Misna*, prior & sanior pars Talmudis. Ex his omnibus ergo aliquid in hanc causam delibemus. *Maimonides* itaque in Commentario ad Massechet אבות postquam, *Sadducæorum* & *Baithosæorum* vestigatis incunabulis, commonuisset illas *separatas utique sectas* fuisse אחר כרת אחרת וחברו כת אחרת in eo tamen conspirantes quod dicerent מאמין בתורה וחולק על הקבלה שאינו אמיתית *Credo in Legem, & rejicio Kabbalam quoniam non est vera*, in quo & mutuum sibi præstabant *auxilium*, alios adhuc nominat ejusdem opinionis. ומאז יצאו אלו הכתות הארורות של מינים ויקראו באלו הארצות ר׳ל במצרים קראים ושמותם אצל החכמים צדוקים וביתוסים והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש על הפסוקים כפי מה שירצה להם *Ac* JAM A TUNC EGRESSÆ *sunt Catervæ illæ maledictæ HÆRETICORUM, quæ in his Regionibus, videlicet Ægypto, KARÆI vocantur, quamquam nomen ipsorum apud Sapientes sit Sadducæi & Baithosæi. Atque illi fuerunt qui inceperunt dicere contra* Kabbalam, *& Scripturas secundum suum exponere beneplacitum*. Nulli equidem, reor, mens tam læva futura est, ut contendat *Maimonidem* per *Karæos* hic *Sadducæos* & *Baithosæos* veteres intelligere. Qui enim posset uoos Karæos facere duas sectas, quas modo memoraverat fuisse separatas? Sadducæorum stricte vocatorum jam ante originem retulerat; quæ ista inanis foret itaque Tautologia? quam futilis & supervacanea admonitio, illos a sapientibus appellari *Zadducæos* qui revera tales fuerant? Sed id agit, ut commoda hac occasione Lectoribus simul exponat qui? & unde? simili illi מינים *Hæretici*, sive *Karæi* (nam hæc nomina in Editionibus quoque Talmudis permutantur, ut ubi una legit מינות aliæ habeant קראים) quibuscum Judæis erat in *Ægypto* confligendum, ubi degunt frequentes: declaratque illos מאז jam AB EO TEMPORE extitisse, quo nata est Hæresis *Sadducæorum*. Imo ab ipsis COEPISSE *Disputationem* contra *Kabbalam*, adeoque hac sua hypothesi Hæreseos quasi signum sustulisse. Qui advertit quod hic *Maimonides* tradit, *Karæos* apud sapientes Rabbanitas venire nomine *Sadducæorum* & *Baithosæorum*, quod Cap. 2. etiam præmonuimus, una facile intelliget ad eos pertinere quæ in libro celeberrimo מגלת תענית *Megillat Taanit*, cum per se satis antiquo, tum etiam longe antiquioribus quos laudat subnixo, habentur: *XIV. Die Mensis Thammuz* omni *luctu planctuque*, ex Majorum jussu, *abstinendum*; quod stante adhuc templo, vigente Synedrio, egregiam scilicet laudem & spolia ampla disputando contra *Baithozæos*, tulissent. Quæstio erat de Necessitate *Legis Oralis*; Achilles *Rabbanitarum* erat hoc argumentum: Exod. 21. 24. 25. Latam legem עין תחת עין שן תחת שן וגו׳ si quis alium percusserit, talione mulctabitur: *Oculus pro oculo, dens pro dente, manus pro manu, vulnus pro vulnere, &c.* Petebant Traditionum Patroni, cum multi darentur Casus quibus Talio locum habere non poterat,

quos

quos multis deducunt Rabbini in ſuis Commentariis v. gr. ſi edentulus dentem eliſerit dentato, Cæcus, Codes, Mancus alium truncaverit membro quo ipſe caret, ut oſtenderent ex Scripturæ litera quid tunc foret Judici agendum? Si id nequirent, agnoſcerent ergo neceſſitatem *Legis Oralis*, הלא כתוב התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם התורה אשר כתבתי והמצוה להורות....ואותו היום שבטלוהו עשוהו יום טוב de qua nempe *ſcriptum ſit* (Exod. 24. 12.) *Dabo ſibi .... & Legem, & Mandata quæ ſcripſi ad docendum eos*. Hæc ita explicabant: *Legem quem ſcripſi* (eſt lex Scripta.) *Mandata ad docendum eos* (ſcil. *oraliter*.) *Et cum eos ita debellaſſent* (hoc admirabili acumine!) *ſanxerunt* in tantæ victoriæ recordationem, *diem iſtum fore feſtum in perpetuum*. Res ipſa loquitur hic conſueto *Baithoſæorum* nemine traduci Scripturarios; quo magis Sadducæi κυρίως dicti, cum eſſent ſecundum *Flavium Joſephum* ὠμοὶ περὶ τὰς κρίσεις, non videntur adeo ſcrupuloſi in his ad libellam exigendis fuiſſe; & hæc ipſa illa objectio eſt quam, ſucceſſus priſtini memores, Rabbi *Jehuda Levi* in *Cozri*, & alii Rabbini contra *Karæos* identidem repetivere. Quare Cap. 2. hujus libri Taanit habes etiam ἀπολεξεῖ: הקראים היו מצרים לבני ירושלם Tempore regni Haſmonæorum, *Karæi erant anguſtia prementes Hieroſolymitanos &c.* Inde eſt quoque, quod probe hujus rei gnarus R. *Jehuda*, modo laudatus, licet acriter in ſuo libro diſputet contra *Karæos* nuſquam iis *novitatem* exprobret; Sed e contrario afferat vetuſtatem. Ubi mentio facta fuerat *Alexandri Jannæi* Regis, Rabbinorum *Jehudæ Ben Tabbai*, & *Simeonis Ben Seth* claris verbis hæc addit: ובימיהם התחילה דעת הקראות *Horum diebus Dogma Karaiſmi incepit*. Eadem reperuntur in Libro Juchaſin: ובזמן אלו המלכים התחילה גם כן כת הקראים גם כן צדוקים וביתוסים *Horum Regum (Johannis Hyrcani, & Alexandri Jannæi, filii) temporibus initium cepit Secta Karæorum, qui etiam Zadducæi & Baithoſæi ſolent cognominari*. Quin etiam in hoc Libro *Jehudæ Ben Levi*, Rex *Cozar* diſputans objicit Sectam *Karæorum* Doctori *Judæo* ut jam diu notam, & pridem formatam; quę nihilo minus, ſi ſequamur opinionem Clariſſimi *Joh. Morini*, tempore hujus Diſputationis ne quidem nata fuiſſet. Sedeamus parumper ad calculos: *Talmud*, ex recepta ſententia, abſolutum A. C. 500. Verum *Morinus* multis contendit, *Talmud*, *tribus prope ſeculis recentius eſſe*, *quam exiſtiment Judæi*; hoc modo rejicietur ad A. C. *prope* 800. Jam ab altera parte *Auctor Libri Cozri* vixit, ut tradit *R. Abraham Zachut* in *Juchaſin* Anno 849. Millenarii quinti, hoc eſt A. C. 1089. Iſtius ſcriptoris teſtimonio, quem tantopere extollit, non ęgre acquieſcet Doctiſſimus *Morinus*; verum ut liberales ſimus, cum auctore *Schalſchelet hakkabbala* ponamus A. C. 1140. teneamuſque una quod Rabbi *Jehuda* ſive narrat, ſive fingat (id enim ad cauſam perinde eſt, noluit enim fingere impoſſibilia) hanc diſputationem cum Rege *Cozar* contigiſſe 400. *Annis* ante ſuam ętatem. Subductis hiſce ab A. 1140. reſtat annus 740. quo habita fuerit diſceptatio in qua de *Karæis* agitur tanquam hęreſi, inter Judęos notiſſima, qui Morino tamen Judice poſt abſolutum Talmud prope A. C. 800., adeoque poſt hanc diſceptationem demum erant creandi. Pręterquam quod aliquo tractu temporis adhuc fuerit opus, ſi occaſione publicati Talmudis primum fuerint exorti, antequam illud legerent, examini ſubjicerent, oppugnarent, atque in Sectam peculiarem ſecederent. Nollem Erudito Viro talia excidiſſe. At nos pergamus. *Abraham ben Dior*, in *Kabbala* Hiſtorica, in rebus *Alexandri Jannæi*, ejuſque familię, ter meminit *Karæorum* nominatim. Primo, Regem *octingentis primariis viris Pharizæorum in vincula conjectis convivium ſuis Miniſtris inſtruxiſſe* על גג היכלו במקום גבוה ויכאלו וישתו וישכרו עמו גדולי הקראים *ſuper tecto Palatii ſui, in loco excelſo, ubi dum ederent, biberent, largiuſque ſe invitarent cum ipſo Primores Karæorum, juſſu regio hos 800. Pharizæos productos ex carcere ſuſpenſos fuiſſe eu arboribus* (aut lignis) *coram ipſis*, ad majus *ludibrium*. Deinde ſcribit Natum hujus *Ariſtobulum dilexiſſe admodum*, Patris exemplo, *Karæos*. אוהב את הקראים. Tandem, Matrem *Alexandram* Reginam, mutata veliſicatione, ſive ratio Status fecerit, ſive ſexus fragilitas ſuperſtitioni magis expoſita, *Pharizæos* in tantum extuliſſe ſupra *Karæos*, ut etiam omnem licentiam concederet crudeliter in eos graſſandi. הנה בידכם כטוב בעיניכם עשו להם *Ecce*, dicens, *in manu veſtra ſunt, facite iis quemadmodum bonum eſt in oculis veſtris; quumque ab ea diſcederent, inciderunt in* דוכרוס והוא גדול שבקראים והכוה לפי חרב וגם עם רב וכל׳ *Docrum qui Princeps erat Karæorum, atque percuſſerunt cum gladio, cumque eo ingentem multitudinem, &c.* Nec plures libet, ne tędium obrepat legenti, proferre. Qui-

bus

bus hi testes non sufficiunt vel mille alii non persuadebunt; quoniam hi auctores sunt omni exceptione majores. *Moses Ægyptius* insigni hoc, & nimis superbo, ipsis elogio nobilitatus : *a Mose*, (Propheta) *ad Mosen* (Maimonis filium) *non surrexit quispiam sicut hic*. *Moses* R. *Jehuda Levi*, qui *Cozri* composuit, tantæ est existimationis ut *Divinum* appellent; idque ex consilio *Rabbi Azariæ*, scriptoris *Meor Enaim*, suis inculcent discipulis, *Cave tibi ne deseras Levi* &c. *Abraham Ben Dior* ut Doctissimus, ita *Sanctus* & *Martyr* habetur. Librum *Juchasin* ipse Clar. *Morinus Thesaurum* indigitat *Historiæ Judaicæ*. Tum quod caput est, illi *Historiæ* & *Temporum*, quod rarissimum inter Judæos, bene gnari fuerunt; quorum adeo unius testimonium præstat centum triobolariis scriptoribus Hebræorum, qui talium rudes ἃ νοῦσι μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Neque hujus teli ictum satis eludet Clar. *Morinus* monendo quod hic ספר תענית *Liber Taanit Talmude sit longe posterior; nec confundendus cum tractatu Talmudico ejusdem nominis & materiæ*. Quasi tyro hoc postremum nesciret; & quoad prius non esset omnibus perspectum hoc in negotio non esse attendendam ætatem *Scriptoris*, sed tempus quo narrat *rem gestam* accidisse; quod tempus non tantum *Talmude*, sed ipso Christo est prius. Potest junior Historicus etiam de rebus dudum gestis fidem mereri sin, quid fiet de primis quos habemus? Nec solum fides ex libro *Taanit* pendet, verum antiquissimo *libello Statutorum*, ספר גזירות quem citat; atque adeo ex ipsis *interdictis* de *non jejunando &c.* quæ non nisi sedente Synedrio, & stantibus Hierosolymis decerni potuerunt. Videtur iste Liber Taanit esse quoddam Compendium, aut Syllabus decretorum de *Planctu* & *Jejuniis*; & tam vetustus saltem ut Auctoris nomen, & Libri ætas diuturnitate sint obliterata. Haud multo melius effugium est respectu reliquorum testium reponentis : *Plerique Sadducæos antiquos cum Karaitis confundunt*. Subinnuendo quasi ex isthoc errore tantam iis adscriberent vetustatem. Verum bene est observandum qui *nomen* aliquod facit commune, non statim ideo *Sectas*, earumque *ætatem* confundit. Qui *Socini* e. gr. opinionem de Christo amplectebantur olim a Nostris Theologis *Ebionitæ*, *Samosateniani*, *Photiniani*, *&c.* sæpe vocabantur; neque tamen licite inferam ergo *Ebionitas*, *Samosatenianos* &c. eosdem per omnia cum *Socinianis* credebant; & (quod ridiculum foret) non ante *Socinum* natum extitisse. Hujus permutationis nominum alia, & nisi fallar, melior causa est data Cap. 2. Immo tantum abest ut hosce, sicut *Morinus* causatur, *confundant*; ut e contrario potius laudati a me Auctores, ne ab aliis forte confunderentur, accurate distinguant. De *Maimonide*, jam supra probatum. R. *Jehuda in Cozri* aperte loquitur tanquam de diversis qui *se invicem corroborarint*, dum Karæi sua *conjungebant* studia *cum aliis* (Sectis) *legem oralem rejicientibus*, plane ut audivimus supra Maimonidem hoc ipsum affirmantem. Sed de eo latius cum Capite singulari inquisitionem instituemus, *an Karæi unquam fuerint Sadducæi proprie dicti?* Jam opus non est hanc exceptionem multis refellere, dum Clariss. *Morinus* tandem agnoscit *Alios* (addam ego doctiores) *Judæos*, *ingens discrimen Doctrinæ Karaitarum & Sadducæorum perspectum habentes*, *Sadducæos a Karaitis distinguere*. His assentitur ipse Vir Doctissimus. Adeoque necesse habet fateri illam *confusionem* non esse in causa, cur *Karaitæ* censerentur antiqui; cum Antiquitatem iis servent, illi etiam peritissimi Judæorum Scriptores, qui discrimen inter utrosque perviderunt, notarunt. Excussus hoc præsidio, qua rima tandem elabetur? latissima; modo se Lector præbeat παχυπαθῆ. Qui bene scilicet distinguunt, male computant. Hi *in assignatione temporis achronismum* (inquit) *præcedente vix minorem committunt*. Non credis? Affirmat simpliciter *Morinus* etsi contra Hebræorum Chronologorum sitent doctissimi. Sumit ille quod in quæstione est, atque ante omnia probandum; Hi probant : Rabbanitæ ex Historiis, Karæi מקשיים ex *objectionum* veterum indicio, quæ sunt totæ *Karaiticæ*, Ambo ex gestis quæ evenerunt. Denique asserit ille, copiis in arctum conclusis, quod erat in rem suam; ut quomodocunque arreptam hypothesin queat tueri. At vero eruditissimi Rabbini, quos adduxi, non levi suæ causæ præjudicio Karæorum Antiquitatem ultro fatentur; Et quod magnopere notandum est, illi fatentur *Rabini*, iisque in Libris, quos eum in finem ut *Karæis* opponerentur, maxime composuerant. Quemadmodum apparet ex *Cozri*. *Abraham Ben Dior* de sese, principio Libri ac fine, id profitetur, & ita de aliis. Jam quæso, quis cordatus sibi facile persuadebit acerrimos hostes, eadem manu & scriptione qua decus & dogmata *Karæorum* pro virili convellunt, tantum

ipſis Antiquitatis honorem conceſſuros, niſi rigido examine comperiſſent hoc iis ex vero deberi?

Sed tantas taudem aliquando lites ipſa *Miſna* componat; in qua cnm diſerta fiat mentio *Karæorum*, extra controverſiam eſſe debet iſtos jam ante *R. Judam Haccadoſch*, *Miſnæ* Architectum ſub *Antonino Pio*, A. C. circiter 150. ut vulgo putant, & non demum ut Vir Cl. pertendit ſub finem VIII. ſeculi, innotuiſſe. Reperitur ille locus in Cod. *Megilla*, ubi diſquiritur de figura *Tephillin*; ac de loco capitis, & manus cui convenit aptari. Patroni Legis oralis *Pittaciolum capitis* imponunt, ſecundum *Rambam*, *a principio radicum capillitii in fronte*, *uſque ad extremitatem loci quo cerebrum* (cranium) *infantis adhuc molle eſt*. Manus autem, in *ſuperiore parte brachii qua maxime carnoſa eſt*. At ſi cogitet aliquis, iis locis quibus mandati finguntur *Tephillin*, legimus אות על ידך ולזכרון בין עינך *ſignum in manu tua; & memoriale inter oculos*; id nihil morantur Talmudici Doctores, dum aliter acceperunt per *Kabbalam*; quæ *per ſe valida*, *non eget probatione* דברי הקבלה חזקים ואין צריכין חז״ק adeoque ſi quis in *manu* induceret, aut *intra oculos*, audacter id Traditionarii damnant hac *Miſna*, his verbis: נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זה דרך הקראים *Quod ſi aptaret fronti*, *aut palmæ manus*, *ecce hic modus agendi foret Karæorum*. Nihil eſt evidentius. Quo igitur vertet ſeſe Cl. Morious? Cum aliud non ſuppetit, ſollicitat Lectionem, aitque de *Viro egregie docto*, *qui hunc locum* quoque *attulerat*, *dum alterius citationi fidit deceptus eſt*; *fert enim textus* הרי זה דרך המינות *talis eſt ritus Hæreſis*.... & *nuſquam* nec in *gloſſa*, nec in Talmude τῶν *Karaim mentio*. Sane quiſquis ille fuerit Vir egregius non eſt commeritus hanc notam: non modo *deceptum eſſe*, ſed potuiſſe quod *iterum falſum eſt*. Si dicere fas eſt, dupliciter hic magis ratio fugit doctiſſimum *Morinum*. Verum equidem eſt in *Talmudis editione Veneta* omnium prima, hic loci מינות excuſum; at non minus verum in duabus aliis editionibus, *Baſilienſi* & *Amſtelodamenſi* quas conſului, clare legi קראים. An iſtas Pariſiis, ubi locupletiſſimæ patent Bibliothecæ, non vidit? an ergo *nuſquam* mentio habetur קראים? Potuit editio Veneta, primo partu, licet elegantiſſimis characteribus deſcripta, ſequi exemplar M. S. hic non ſatis exactum; potuit Editor habere ſuas cauſas, dum pauci erant inter Chriſtianos hujus Literaturæ cultores, ut *Karæis* etiam redderet vendibiliorem; potuit aliud ſubeſſe, de quo conjecturam permittimus Lectori. Hoc certum eſt *Baſilieſes* & *Amſtelodamenſes* non caruiſſe ſuis rationibus cur קראים & non מינות, a Veneta diſcedentes, excuderent. Et quænam potior, quam quod conſultis pluribus M. S. S. in iis vocabulum קראים invenerint? prout ſecundæ curæ, & editiones, plerumque ſolent eſſe meliores. Amſtelodami equidem doctiſſimi ſunt Judæi. Plena iis libertas, & nulla, quæ alibi ſæpe, vel celandi vel interpolandi neceſſitas. Quicquid ſit, etiamſi jam legeretur מינות nihil admodum profecerit Cl. *Morinus*; quia vel ſic eſſe accipiendum *de Karæis*, quorum מינים eſt familiare cognomentum, ſummi docent Explanatores, *Maimonides*, *Jarchi*, *Bartenorah*, &c. *Maimonides* וה דרך מינות לפי שהוא הולך אחר לשון התורה ממש לפי דעתו *hæc via eſt Hæreſeos*, *quæ obſervat Legis dictiones proprie*, *ex ſenſu ſuo*, *acceptas*. *Bartenorah*, הרי זה דרך מינות שבוזים דברי חכמים והולכים אחר משמעות המקרא *Ecce hæc via eſt Hæreſeos*, *quæ contemnit verba Sapientum*, *& ſequitur Literam ſcripturæ*. *R. Schelomo Jarchi*, celeberimus Talmudis Commentator, ante 600. Annos fere, jam ſic legit, aut ad minimum fuit interpretatus, הרי זה דרך הקראים שמבזין מדרש חכמים והולכין אחר המשמע וגו׳ *hæc ratio agendi Karæorum qui ſpernunt expoſitiones Sapientum*, *literalem ſenſum ſecuti*. Si his non auſcultet, ſi aliam *Sectam* intelligi velit *Morinus*, nominare debuiſſet. Non poterat. *Sadducæi* enim, vel teſte Hieronymo, diu ante defecerant. Relinquitur ergo, in *Miſna* ſive μινῶς nominari, ſive certo deſignari *Hæreſin Karæorum*; quorum in *Cozri* & paſſim definitio eſt quam hic dant interpretes quod *propriam ſapientiam & ſenſum literæ in exponenda Lege* ſequantur. Hæc de Textu; cujus dum lectionem carpit V. D. genuinum quoque ſenſum non ſatis videtur aſſecutus. Vertit enim: *talis eſt ritus hæreſis*; quod eum, niſi fallor, ſenſum fundit ac ſi illa collocatio תפלין de qua *Miſna*, eſſet *ritus* & ceremonia illorum *Hæreticorum*. At hæc mens non fuit Auctoris. Ubi namque Morinus *Hæreſin*, a Rabbanitis ſic vocandam, in Hiſtoria Judæorum inveniet, quæ hunc *ritum* uſurpaverit? *Karæi* nuſquam adhibent. Ita nec Sadducæi; præterquam quod illi non amplius ſupererant. Sed hoc voluit Miſnæ promus, ſi quis *Tephillin* admittens, exiſtimaret alligari debere in *fronte*

te

re & *manu* vi verborum Exod. 13. 9. illum insistere *viam Karæorum*, *aut Hæreticorum* in eo quod secundum *literam* & *opinionem suam* S. Scripturas acciperent; cum tamen רבותינו דרשו בגזירה שוה בין עיניך זה קדקוד וגו' *Rabbini exposuerint*, *argumento a pari*, *inter oculos tuos*, *id est in vertice*, &c. ut *Raschi*, ex Mass. מנחות hic annotavit.

Superest ut breviter de primo usu *nominis* קראים aliquid addamus. Ait Clar. Morinus, *non nisi post publicatum Talmud .... reperietur nomen Karraitarum*. Id sequitur ex priori, nam si nequidem ante *orti* sint, speciali hoc nomine, ante non inclaruerunt. Quandoquidem jam altior Sectæ constat origo, de nominis illa minus videtur laborandum; quia nomina cum tempore variant, & subinde mutantur. Levioris itaque momenti hæc est velitatio. Quamobrem verbo tantum notamus, contrarium tamen hujus assertionis, quam tam secure ponit Doctissimus Morinus, similius vero videri, ex iis quæ attulimus. Memoria etenim קראים in Disputatione Regis *Cozar* cum Judæo doctore æram *Talmudis* absoluti *Morinianam* antevertit. Si *Misna* hoc vocabulum repræsentet, ut plane est probabile, nullum dubium restat. Liber *Taanit* & *Abraham Ben Dior* jam tempore *Al. Iamnæi Karæos* hoc nomine inducunt. Id si quis dicat per anticipationem factum, non dicendum sed probandum est. Sectarum appellationes quæ a Dogmate desumuntur solent fere esse priores, & æquævæ dogmati suppullulanti; dum enim Auctor initio latet sæpe, vel incertus est; & tamen enata Hæresi opus est nomine distinctivo ut de ea loqui possimus, nihil promtius meliusve ad manum est quam nomenclaturam statim indere a primario capite doctrinæ quam profitentur. Id omnibus seculis fuit usitatum. Tale vero est nomen קראים. Neque de nihilo forte est quod *Maimonides* animadvertit hoc nomen cœpisse in *Ægypto*; nam ab *Alexandria Ægypti* redux *R. Schimeon Ben Setach*, ut narrant *Karæi*, incepit hæc legis oralis mysteria venditare atque urgere. Tum קראים *Karaim* vocabantur, ceu observavimus, in malam partem & dicterio; ad dicteria erant *Ægyptii* & præcipue *Alexandrini* propensissimi, exemplis sine numero obviis in historia; etiam optimi Principis *Vespasiani* quem *κυβιοσάκτην vocare perseverarunt*. Non video quid vetet suspicari, Disputationis acrimoniam mature satis, Alexandrina scurrilitate, hoc cognomentum peperisse, ad contumeliam quasi, (ut Nostri Reformatores audiebant *Evangelici*, &c.) a se tamen quod Legem scriptam propugnarent, in materiam laudis postea convertendam. Sed hæc conjectura magis esto, erudito Lectori arbitranda, quam definita sententia. Sicut & hoc quod sequetur. *R. Elias Levita Germanus* meminit cujusdam *R. Eliezeris* quem *mortuum suæ ætatis homines plangebant elogio* קראי (ejusdem formæ cum בנאי) quod significet *exercitatum in Bibliis*. Etsi non nimium refragari velim, meretur tamen disquiri, an hoc non etiam ad superiora queat pertinere. Nisi ita sit, dicant mihi Viri Docti si קראי sit nomen appellativum ut בנאי cur igitur nec *Kimchi* in *Michlol*, nec *Aruch*, aut *Musaph Aruch*, nec *David de Pomis*, neque ex iis Celeberrimus *Buxtorfius*, qui sunt Doctissimi Lexicographorum, illud hoc sensu exhibuerunt? si non subodorati sint Hebræi eo spectare, quod silentio potius obruendum sibi statuerent, secundum illud vulgatum de *Karæis* 'שר' *nomen impiorum putrescat*. Bene multi fuerunt *exercitati* in S. Literis; deberet itaque, si hic sensus subesset, hoc elogium esse frequentissime datum, & plurimis; ut חכיר, חכם, גדול &c. at nunc admodum paucis, & obscurioribus, id invenitur tributum. Denique ii qui inter *Rabbinos* jam peritiam Scripturæ habebant, non tam ea laude quam quidem *Kabbalæ* notitia censeri voluerunt. Quibus hæc familiaris admonitio: *Mi fili attende magis ad verba Scribarum*, *quam ad verba Legis*. Illud quodammodo colligi posset ex historia *R. Jochanan* & *R. Eliezeris*. Si idem sit cum illo *Elia* (nam plures sunt ὁμώνυμοι) personam; sin alius, rem tamen declarabit. Ad verba Exod. 34. 27. כתוב לך את כל הדברים *Scribe tibi omnia hæc verba*, observabat *R. Eliezer* תורה רוב בכתב ומעוט על פה *Lex plurima in Scripto*, *pauxillum in Ore*; hæc sapiunt *Karaismum*, contra *R. Jochanan* dictitabat: רוב על פה *plurima oralis*. Quia dictum est על פי *Secundum OS horum verborum percutiam fœdus*; &c. Hæc sententia, hoc argumentum palmarium est *Rabbanitarum*. Et quando Elias Levita קראי ibi explicat per בעל פסוק *Dominus Scripturæ*, hæc explicatio etiam mirifice congruit suspicioni, quandoquidem בני מקרא *filios Scripturæ*, בעלי מקרא *Dominos Scripturæ*, notissimo ἑβραϊσμῷ, sese *Karæi* ordinario appellant. Multa quoque a *Karæis* profecta inveniri in Rapsodia *Talmudis*, ipsi quidem affirmant. *R. Aaron Karæus* in libro suo המבחר *Hammubchar* loquens de *Talmude*,

de, & *Rabbot*, &c. רוב אמריהם דברי אבותינו הם *Multa dicta*, quæ ibi habentur, *sunt verba majorum Nostrorum* quæ illi sublegerunt; quemadmodum etiam Evangelii quasdam Parabolas. Et hæc non minima ratio videtur, huc usque non animadversa, tot contradictionum quæ illic occurrunt, & sententiarum quæ ipsi Talmudicæ Doctrinæ sunt injuriæ. Verum id *ἐν παρόδῳ*. Adjungamus quod de *R. Jochanan*, & eodem *R. Eleazare* ejus *Discipulo socioque* legitur in *Juchasin*; quomodo, quia tutum non erat aperte, modestiæ prætextu declinaverit *Kabbalam* discere: *dixit R. Jochanan* ad huc *R. Eleazar*, *Veni & docebo te* (hebr. אגמרך unde *Gemara*) *opus Quadrigæ*. cui ille respondit: לא קשאי *nondum senex sum*. Cum jam *R. Jochanan* satis concessisset *R. Ase*, illum adortus est, *veni* &c. iisdem verbis, regerentem: *quod si dignus fuissem, jam didicissem a R. Jochanan magistro tuo*. Unde tale Judicium incurrit אם יכפור רבי יוחנן ברבי אלעזר תלמידו לא יכפור ברבי ינאי רבו si *R. Jochanan abnegabit R. Eleazar Discipulum suum* (eodem loquendi modo qui est Matth. 10. 33.) *non abnegaturus est R. Jannai suum præceptorem*. Ausus fuit idem *in partes ire* (חלק) *de ratione sanctificandi Neomenias*; quæ princeps quæstio est qua *Karæi* a *Rabbanitis* distrahuntur. Si ista non conficiunt R. Eliezerum הקראי fuisse *Karaitam* & *nomen* istud jam olim iis inditum, de quo judicent Docti; hoc saltem novo documento evincunt, *Karæorum* dogma antiquius esse quam credi voluit *Scaligeri* Antagonista.

CAPUD IV.

Antiquitas dissensionis probatur rerum documentis, in omnibus Festis, ex variis auctoribus M.S.S. *Diversitas in tempore* Neomeniæ. Mactandi agni Paschalis, & comburendarum reliquiarum. *In* Festo Pentecostis; *quid* Crastina Sabbathi? *Pentecoste* Karæis *semper incidit in diem Solis. Disputabant* Karæi *contra Beth Hilel. Jam tunc istæ Partes duæ inter Doctores Hebræos. In* Festo Expiationis; *ubi controvertitur* tempus, *& locus ubi S. Sacerdos incendet Suffitum. Origo* Juris Jurandi *ab eo dati. In* Festo Tabernaculorum *dissensus de* genere Arborum, *de* Mensura *Tabernaculorum*, *de* ניסוך המים Aquæ effusione. Joh. 7. 37. *Sacerdos quidam effudit aquam ad pedes*, &c. *Hi non proprie* Sadducæi *sed* Karæi. *Objectiones contra Antiquitatem Karæorum* J. Morini, & R. Simonii *confutantur*. *Hebræis olim* literæ *quædam* Vocales.

POterant hæc satis ad institutum, & probandam Karæorum antiquam Originem videri. Nam præter Doctrinæ *σύγκρισιν* ad quam hi provocarunt, non aliunde melius cujuscumque Societatis Vetustas, quam ex narrationibus veterum Scriptorum intelligi potest. Quibus si accedat ipsorum quoque hostium testificatio, omnis ansa præcluditur ambigendi. Verum quia rerum quoque documenta nobis ad manum sunt quæ verbis præponderant, & eadem opera aliqua forte minus intellecta possint illustrari, age, ejusmodi quædam pro Coronide addamus; objectionibus Clar. Morini simul hoc capite responsuri. Procedat itaque in numerum hæc observatio, non pauca Doctrinæ & Rituum capita de quibus *Karæi* cum *Rebbanitis* contendunt, jam olim longe ante obsignatum Talmud, imo ante excidium Reipublicæ utrimque agitata fuisse; adeoque eorum dogma, & ob dogma dissensum jam tunc viguisse; etiam in ejusmodi ritibus, quibus destructo templo non adeo vel locus erat, vel occasio. Utque id pateat evidentius, quia nihil æque publicum atque illustre est in Judæorum gente, quam *Festorum* solennitas, ostendemus breviter in uniuscujusque Festi observantia fuisse aliquid in quo pertinaciter usque ad hunc diem discreparent. V. G. in figendo die *festi Neomeniæ* disputant an fieri debeat בראייה ex *apparitione novæ* Lunæ, an בחשבון ex *Calculo Astronomico?* quod censent Rabbanitæ; de eo jam olim dissensere. תיקון הקראים *Tikkoun Hakkaraim* M.S. iis exprobrat quod *Sacrificium Novilunii* aliquando offerant adhuc *Luna vetere* haud plane præterita, adeoque contra Legem, & rationem. Verum inquit אנחנו הקראים אין עושין זה הדבר הרבנים אבל ראשי חדשים כל אחד ואחד בעירו ובמקומו *Nos Karæi non ita hanc rem facimus ut Rabbini, sed Capita Mensium singula suo constituta tempore & loco*. Id pervulgatum est; non item quod hæc altercatio sit adeo antiqua, ut jam *R. Eliezer* חולק עם רג׳ בקידוש החודש אבל אחר שמת רבן גמליאל רצה רבי יהושע לבטל דבריו *disputaverit contra R. Gamaliel*, (qui erat Astronomiæ peritissimus ut Talmudici narrant) *de ratione Sanctificandi Neomeniam*; ea vi & applausu, ut *mortuo Rabban Gamaliele R. Josua voluerit omnia eius verba* (statuta) *antiquare*; & absque intercessione *R. Jochanan*

nau factum fuisset. Tum gloriantur *Karæi* quod non per Calçulum Astronomicum, sed methodum suam recte disposita fuerint *Sacrificia*. זרה טוב ואמרה ועשו הקרבן בחדשו כב׳ בתורה עולת חודש בחדשו ואם יעשו ראש חודש בלא ראייה לא יתכן כי הם יעשו ראש חודש בלא ראייה חסר ואולי אותו החודש היה מלא ועשו בזו החודש שעבר שני קרבנות כרשיתו וכאחריתו והחודש הבא יצא בלא קרבן וזה חטא ועון *Hoc* (Karæorum institutum) *verum probumque est. Namque illi faciunt Sacrificium in mense suo, secundum id quod scriptum extat in Lege, Holocaustum novi mensis in mense suo; at vero si faciunt Novilunium citra apparitionem* (Lunæ) *hoc sibi non recte constabit. Neglecta enim apparitione faciens* V. Gr. *Mensem cavum qui sit plenus, atque ita in isthoc mense qui præteriit facient duo sacrificia, unum initio alterum in fine; & sequens Mensis sine sacrificio abibit quod magnum est peccatum & iniquitas.* Unde, fatentibus quoque *Rabbanitarum* Primoribus, illa *Karæorum* methodus בראייה *per apparitionem* (Lunæ) quicquid reclamat *R. Saadiah*, cum maxime sub Templo secundo obtinuit. Primum Anni *Festum*, ex Majoribus, est *Pascha*. Super hoc de variis digladiantur, docente R. Eliahu Karæo in Libro אדרת *Adderet*: בזמן שחיטת הפסח primo *de tempore mactandi Agni Paschalis*, ubi hæc notabilia leguntur: ולכן נחלקו תורות (an תורות sit legendum vix liquet) חכמי ישראל לשתי גדולות התורה האחת הם חכמי הקראים שאומרים שהפסח היה נשחט אחר שקיעת השמש שיקרא הזמן ההוא בין הערבים והתורה השנית הם כת׳ שאמרו שבין ערבים הוא משעת נטות השמש לפאת מערב משש שעות ומחצה מהבוקר וכל׳ *Et propterea scissi sunt Sapientes Israelis in duas Confessiones*, (an Leges?) *Magnas: UNA CONFESSIO erant Sapientes Karæorum, dicentes quod Pascha mactandum sit post occasum Solis; quoniam hoc tempus est quod proprie vocatur inter Duas Vesperas. CONFESSIO SECUNDA erat Beth Hillel, statuens quod inter duas Vesperas sit a tempore quo Sol inclinat ad latus Occidentis, id est a Sexta hora & dimidia, si diem numeres ab ortu.* Deinde lis erat de *Die* quo *cremandæ reliquiæ* cœnæ Paschalis. Idem *R. Eliahu*: אמנם כשריפת הנותר אמר בה׳ שהיה נשרף ביום יו׳ כי בן פרשו וטאמתי אתה שורף מועד צאתך מארץ מצרים רל׳ שינתן לבית השריפה וישרף כיו׳ ופירשו במאמר ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו נתן בוקר על׳ בוקר ללמדך שהנותר ישרף עד בקרו של שני....ואמנם חכמינו עה׳ אמרו שהיה נשרף ביום טו׳ לפי הפשט הנכון.... והבוקר היא אחר באמרת שהיא בוקר טו׳ וכו׳ *Equidem de comburendis Reliquiis statuit Beth Hillel quod sint cremandæ die* XVI. *Sic enim sciscunt, a quo tempore tu comburis? tempore exitus tui ex terra Ægypti* (Deut. 16. 6.) *ac si hoc velles dicere quod ferendæ essent in domum Combustionis die* XVI. (eo nempe supponunt Israelitas egressos) ideoque sic exponunt illud dictum Exod. 12. 10. *Et non relinquetis aliquid ex eo usque ad Mane, & quicquid ex eo supererit usque ad Mane igne abolebitis; ponitur Mane juxta* (alterum) *Mane, ut inde discas quod residuum comburetur Mane diei secundi. At certe Sapientes nostri super quibus pax censuerunt quod esset comburendum die* XV. *secundum simplicem & aptissimum sensum; nam illud Mane* (quod ajunt bis repeti) est *unum idemque mane diei* XV. *&c.* Denique controvertebatur de multis aliis: de Die quo liceret *redire* domum *ad tentoria*, de quo multis agit R. *Aharon Eliæ filius* M. S. & pro altera parte *Aben Ezra* ad Deut. 16. 7. Etiam de *Personis*, ad quas *oblatio Paschatis* הקרבת הפסח spectabat. Iterum *R. Eliahu*, scriptor *Aderret*: אמנם בה׳ חייבו הנשים בהקרבתו אבל אם נדחו בפסח שני הם ברשות רל הדבר תלוי ברצונן להקריב או שלא להקריב וראוי לתמוה בזה כי למה נתחייבו בראשון ולא בשני והנה בחיוב הפסח אין הפרש בין פסח ראשון לפסח שני סוף דבר חכמינו עה׳ פסקו ואמרו שזה אינו חיוב אלא לזכרים הבוגרים *Domus Hillel utique obligant mulieres ad ejus* (Paschatis) *oblationem*, sic ajunt, *sed si a Paschate primo impediantur, Secundum iis esse liberum; hoc est rem pendere ex illarum arbitrio sive velint, sive nolint, facere oblationem. Quod sane merito subit mirari. Cur enim obligantur ad Pascha primum, & non ad secundum? cum, ecce, inter Pascha primum & secundum nullum discrimen sit quod quidem attinet obligationem. Summa est, Sapientes nostros supra quos pax* (aliter) *decidisse, dicendo nullos ad hoc teneri nisi mares, jam pubertatem adeptos.* Hinc fieri potest quodammodo judicium de itinere *Mariæ*, & D. *Jesu* duodecennis, ad Festum *Luc. Cap. secundo*.

In festo *Pentecostes* magno sententiarum divortio quærebatur, unde *septem Hebdomadæ* numerandæ caperent *initium*, & in *quem* septimanæ *diem Pentecoste* incideret? Numeratio dierum quinquaginta, quot inter *Pascha* & *Pentecosten* erant interjecti, ex præscripto Legis inchoanda erat ab *Manipuli*, sive τῷ עֹמֶר, obla-

blatione, Lev. 23. 15. Manipulus vero offerendus ממחרת השבת ibid. *Craſtina Sabbathi*. Cujus phraſeos ambiguitas ingens rurſus peperit diſcidium. *Karæi* definiebant hoc Sabbathum intelligendum de *Sabbatho κυρίως* & *Septimo die*, quem שבת בראשית *Sabbathum Creationis* ordinario vocant. Traditionum Defenſores, de *Die Feſto*, & *primo azymorum*, quem *Sabbathum* analogice cenſebant appellari. *R. Elias Karæus* hoc argumentum fecit Capiti 1. כראיות שהביאו בה' לאמת שמחרת שבת הוא מחרת יט' הראשון משבעת ימי מצה והתשובות עליהן. *De probationibus quas adducit Domus Hillel ad confirmandum quod* מחרת השבת *Craſtina Sabbathi* Lev. 23. 15. *ſit Craſtina diei Feſti, ſive primus* VII. *Dierum Azymorum; & reſponſiones ad eas*. Caput IX. ipſi eſt בספירה *de ratione numerandi*, ubi hæc lego: אמנם חכמי ישראל בזמן הספירה נחלקו לשני חלקים האחר דעת חכמי הקבלה שאמרו ראוי להיות הספירה בערב כדרך ימי התורה שהם מערב עד ערב, והשני הם חכמי מקרא שאמרו שהספירה ראוי להיות בבוקר שתחלה היא מיום הבאת העומר שהיו מקריבין אותו בבוקר בימי הקרבנות שהם מבוקר עד בוקר .... אמנם חכמינו נתנהגו לספור בבוקר בזמן הקרבת העומר *Cæterum Sapientes Iſrael N. B. eo tempore quo numerabant* (dies Pentecoſtis) *ſcindebantur in duas partes. Una erat opinio Doctorum Kabbalæ. qui dicebant eſſe conſentaneum ut numerandi initium fieret a Veſpera; eodem modo quo dies in Lege a Veſpera ad Veſperam computantur; Altera erat Sapientum Scripturæ, qui ſtatuebant convenire ut numerarent a Mane; quoniam initium erat ſumendum a die oblationis Manipuli quem offerebant Mane, habita ratione Dierum Sacrificalium, qui procedunt a Mane uſque ad Mane .... Utique SAPIENTES NOSTRI CONSUEVERANT NUMERARE A MANE EO TEMPORE QUUM OFFEREBATUR MANIPULUS*. Porro hinc conſequebatur quod ipſe *Pentecoſtis* dies *Karæis* incidat in *diem primum Septimanæ*, qui *Solis*. Variis rationibus hanc ſuam expoſitionem ſubtiliter ſtatuminant, etiam ex *Joſua*. Auctor חלוק M. S. יהושע מעיד כנגדכם חג השבועות לעולם אחרי שבת בראשית *Joſua etiam contra vos teſtatur quod Feſtum Hebdomadum perpetuo agatur* (die) *poſt Sabbathum Creationis* hoc eſt VII. luce. Verum illa fundamenta commodiore loco (ſi Deus velit) proferentur. Illud hinc modo teneamus jam חלקים duas PARTES fuiſſe, Karæorum & Kabbaliſtarum *eo tempore quo* adhucdum *offerebatur manipulus*, ſtante Templo ſecundo; *diſputationes* crebras viguiſſe inter eos, & *Domum Hillel*, quæ paſſim ad partes vocatur; eorum rationem figendi Neomenias, quæ fuit eadem Antiquorum Prophetarum, adhuc diu obtinuiſſe, & *Sacrificium Novilunii* juſto tempore ideo peractum; quæ omnia clariſſime his teſtimoniis continentur. Quamquam una fatendum eſt inde poſt *Alexandram* Rabbanitarum ſententiam, & partes fere potiores fuiſſe, uti videbitur inferius. Perſequamur reliqua. Sanctiſſima Diei *Expiationum* ſolennitas, quæ pacem inter homines præviam exigens, cum Deo faciebat Τὸν ἱλασμὸν, diſſidentes tamen de hac ipſa ceremonia opiniones in gratiam reducere haud potuit. Conſtitutus erat huic operi *Dies* x. *Menſis ſeptimi anni Sacri*, qui eſt *Tiſri* Lev. 16. 29. & Cap. 23. 27. Occaſione calculi Aſtronomici, in ſacra tempora ab Rabbinis introducti, recurrit hic iterum Quæſtio de *tempore*. Exprobrantibus *Karæis*, quod *Rabbini* diem qui revera *nonus* Menſis, aliquando pro *decimo* celebrent. In Libro *Cozri*: והם מקשים להם בראיית ירח תשרי אין צמתם צום כפור בתשעה בתשרי *ipſi* (Karæi) *difficultatem Rabbanitis objiciunt ex φάσει* ſive *apparitione Lunæ in Tiſri* (dicentes) *numquid jejunatis jejunium Cippour nono menſis Tiſri?* (qui reſpondet noſtro fere Septembri) cum Lex tamen præceperit *decimum* diem. Ad hæc ita commentatur *R. Muſcatus*, ex Verſione Clariſſimi, & Meritiſſimi *Joh. Buxtorfii*: *Apparet illos contra nos argumentari a corruptela aliqua quæ ſequitur ex recepta noſtra ratione intercalandi, juxta quam conſtituimus tempora ſtata & ſolemnia. Reſpiciunt enim ad id quod ex noſtra Intercalatione Auguſtus perpetuo ſit Cavus* (*Parentheſi incluſit Celeb. Buxtorfius* imperfectus dies habens duntaxat 30. *errore ut par eſt credere typographico pro* 29.) *accidit autem ſæpiſſime ut Phaſis Lunæ poſtmodum demum fiat .... ideo hic inveniunt occaſionem nobis opponendi ....* quia celebrabitur *dies nonus, cum deberet eſſe decimus*. Cum maxime autem diſceptabatur de officio *Summi Sacerdotis*, ingreſſuri eo die Sanctum Sanctorum. Quando deberet *Thymiama* prunis imponere, adeoque fumi nubem excitare, num *ante velum*, priuſquam pedem inferret? an vero *poſt velum*, jam coram Arca conſtitutus? ſub nomine *Sadducæorum & Baithoſæorum* rem narrant *Talmud Hieroſolymitanum*, atque ex eo Liber ספרא *Siphra* ſeu תורת כוהנים & *Maimonides* in יד חזקה. Plenius habet *Siphra*, inde igitur petamus. והביא מבירת לפרוכת ונתן את הקטורת

הקטורת על האש לפני יי׳ שלא יתקן מבחוץ ויכנים מבפנים שהרי הצדוקים אומרים יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים אם לפני בשר ודם עושין כן קל וחומר לפני המקום ואומר כי בענן אראה אל הכפורת Lex habet Lev. 16. 12. 13. *Inferet intra velum & ponet incensum super ignem coram Domino*. Ad quæ notat *Siphra*; *inde habetur quod non parabitis extra velum, ut sic eat intro, quemadmodum Sadducæi dicunt, imponetur extra velum, & ita se recipiet intro; etenim si ita agamus cum carne & sanguine* (credo velle dicere cum *Rege*, quem non licet irretorto oculo audacter contueri) *quanto magis cum Deo omnipræsente? Iterum, propterea quod dictum sit Lev. 16. 2. in Nube videbor super Propitiatorium*. Hæc erant argumenta *Karæorum*: Urgent e contrario Rabbanitæ *Ordinem*, quo Textus agenda enarrat: אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני יי׳ אינו ניתן אלא בפנים *Responderunt nostri Sapientes nonne antea dictum est ponet suffitum super ignem Coram Domino? unde consequitur quod non immittat nisi intro*. Quod de *conspectu Dei in nube* allatum retorquent, ex vers. 13. Levit. xvi. ex quo volunt inferre *Nubem* illam formandam ex מעלה עשן *Adscensu fumi* Suffitus; illam vero nubem non *adscensuram* nisi intra velum adoleat. Plura non sunt hujus loci. Neque etiam definire utra sit verior sententia, Lector arbitretur. Addimus modo ex *Maimonide* quod illa Hæresis צץ בימי בית שני בישראל. *Jam floruit in Israele, diebus Domus secundæ*; & originem dedent huic mori, quo Summum Pontificem, vespera Diem expiationis præcedente, hoc jure jurando adigebant משביעין אנו עליך במי ששוכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל דבר שאמרנו לך *Adjuramus te per Eum, cujus nomen habitat in hac Domo, quod nihil immutabis ex omni re quam tibi edximus*; causa erat quod nemo posset speculari quomodo ageret, postquam solus ingressus esset Sanctuarium. לפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד אפיקורו׳ *Et in Domo secunda suspicandi esset ratio, ne forte ille summus Sacerdos inclinaret ad Epicuræos*.

In Festorum Serie ultimum est *Tabernaculorum*; sed primum fere, aut potissimum, ex quo illa jam olim dissensio queat agnosci. Ex plurimis tria tantum adducam quæ hic statuerunt Traditores, repugnantibus licet vehementer Karæis. 1. Multis illi desudant, quæ *Arborum genera* in construendis istis Tabernaculis sint eligenda? quid sibi velit Lev. 23. 40. פרי עץ הדר an *Malum citreum*? quid ענף עץ עבות? quod vertunt *ramum Arboris densarum frondium*, &c. Ubi melius rem videntur percepisse *Scripturarii*; *R. Eliahu* in libro *Adderet* ita disserente: לא לפי מה שאמרו שמאמר בעלי הקבלה ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר הדר באילנו והוא אתרוג וכפות תמרים הוא לולב ולפי דעתם חבר וזו אמנם מאמר וענף עץ עבות פרשוהו עץ שבו עלים על דרך שלוש מגזרת מעשה עבות שזורה על השלוש וזה חוץ מצחות הלשון כי זה בקמץ העין והוא כשוא והחכמים פרשו עבות מגזרת בין עבותים היתה צמרתו והוא מין ארז ואחרים פרשוהו אילן העבתנים וכל *Non secundum ea quæ dixerunt Patroni* Kabbalæ, *quod dictum illud*, Capietis vobis die primo fructum arboris Hadar *significet qui manet in sua arbore; id est* malum citreum, *& ramos Palmarum*, *esse* Loulabh; *ubi ex ipsorum judicio deficit* ו. *Illam vero periodum* וענף עץ עבות *explicant de arbore in qua folia sunt quasi triplicata secundum Analogiam* loci Exod. 28. 14. מעשה עבות *quod triplicatum quid importat. Verum id est contra linguæ qualitatem; in isto enim* ע *cum Kametz est, in hoc cum scheva. Sed Sapientes* (nostri) *vocabulum* עבות *interpretati sunt secundum rationem istius* Ezech. 31. 3. inter עבתים... *& hæc Cedri est species; licet alii accipiant de arbore pistacea*, &c. quæ iis in oris lætissima provenit. 2. Scrupulose *Rabbanitæ* definiunt altitudinem, latitudinem, totamque *mensuram* hujus Tugurii; absque qua sit פסולה *Profana*; at reclamarunt Nostri apud Celeberrimum doctrina, stylo, & antiquitate ipsis Doctorem, *R. Schalmon Ben Jeroucham* qui *R. Saadiæ* σύγχρονος in eum scribens, ait in elegantissimo carmine אין מדת ציצית וסכה בתורה מדודה *Mensura Zizit, aut Tabernaculi nulla in Lege definita est*. 3. Tandem, extra Scripturam obtruserunt *Rabbanitæ* ceremoniam, ultima Festi luce cum maxime, ניסוך המים *Effusionis Aquarum*. boni ominis ergo, de largissima *pluvia* a Deo demittenda. Stulte enim sibi imaginabantur Deum eo tempore condere decretum de *pluvia* Anni sequentis. Eoque obtorto collo rapiebant locum Jos. xii. 3. Displicuit mos iste *Karaitis*; quodque gloriæ ipsis duci debet, haud magis Christo Domino probabatur Joh. 7. 37. Fatebantur quidem Rabbini apud *Maimonidem* ע״ש לי רמזים נסתרים בתורה quod *sint quidem illi* (ritui) *arcanæ significationes in Lege*; sed ideo *stans ultimo, magnoque, Festi die* in Templo, & puerilem

rilem hunc morem conſpiciens Soſpitator eos *ab Arcanis* quæ fruſtra in humano commento quærebant, ab inani iſthoc ſenſu, & ludiera traditione ad verum *aquæ Moſaicæ* myſterium, ad promiſſi *S. Spiritus fluenta*, ad *rivorum* cœleſtium Gratiæ, Gaudiique *hauſtus* per fidem, quo *Moſes* & *Prophetæ* reſpexerant, benigne ad *Seſe* invitans, revocabat. Et eo uſque quidem hæc recens traditio Sanioribus diſplicebat, ut *Sacerdos quidam*, hoſtis ἐθελοθρησκείας, aſpectante populo, ringentibus Pharizæis, aliquando Simpulum aquæ ſibi datum huic uſui indignabundus, inter Sacra, *ad pedes ſuos effuderit*; Quod quidem tam ægre ferebant, ut *malis citreis*, quæ manu geſtabant, illum e veſtigio *obruerent*. Quinam, & quare *libationi aquarum* fuerint adeo infeſti, declarat *Moſes Ægyptius* in Commentariis: אותן שאינן מאמינין בתורה שבעל פה אינן מאמינין בניסוך המים ולפיכך כשנסך זה המים על רגליו רגמוהו כל הע׳ באתרוגיהם *Qui non credebant Legi Orali, non etiam recipiebant Libationem Aquarum. Proinde cum ille effudit ante ſuos pedes, ipſum tota congregatio ſuis Citreis impetivit*. Ex hoc igitur genere erat iſte *Sacerdos*; adeoque jam tunc opinio viguit *Karæorum*. Non video quid his aliqua ſpecie poſſit opponi; niſi aliquis cum Cl. *Morino* iterum velit excipere, quos memoravimus Sacerdotes in *Feſto Expiationis* & *Tabernaculorum* Pharizæis repugnantes, *Sadducæos* ſtricte dictos, non vero *Karæos* noſtros fuiſſe, quia hic aut ille ita vocaverit. De qua Nominis confuſione ſic ſatis ante dictum eſt, & plura Cap. ſeq. dicentur. Sed ad abundantem cautelam hos non impios hujuſmodi *Sadducæos* habendos evidenter ſine poteſt oſtendi. Nullo enim modo hoc innuit *Talmud* generaliter tantum vocans אחד *unus*, &c. Si *Maimonides* in Commentariis dixit eum צדוקי, alibi vocavit מין, rurſus in *Hilcoth Tamid* אפיקורוס, quomodo monuerunt *Karæi* jam dudum ſeſe ab inimicis appellari. *Definitio* quam dat Maimonides. Quod *non crediderit Legi Orali*, *Karæum* ſuadet. De *poſtridie Sabbathi* unde dies *Pentecoſtis* numerandi, *R. Moſes Græcus* Rabbanita decertans, etſi eos nomine צדוקים traducit, facile intellexit *R. Aaron* auctor Libri המבחר illud ad ſuo *Karæos* pertinere, ideoque refutat ejus objectionem in libro *Addere Eliahu* his verbis conceptam, אמר הצדוקי כי בעבור שאמר הכתוב השבת בהא הידיעה מורה שהוא על שבת בראשית. *Dicit Sadducæus quoniam Scriptura dicit* השבת cum ה *demonſtrativo illud docere accipiendum eſſe de Sabbatho creationis*, &c. At tamen, ut paulo ante vidimus, hæc dicebant *Karaitæ*. Et ſi vel illi tacerent, clamat res ipſa. Qua etenim de cauſa noluerunt quidam Pontifices ingredi Sanctum Sanctorum quam *nube* ſuffitus prius excitata, niſi ex reverentia? ne. Divinæ Majeſtatis antiquam ſedem, & *horribile gentis Arcanum* audacius, & γυμνῇ quaſi κεφαλῇ contemplarentur, quod ne quidem *a rege mortali* toleratur? cur דקה דקה id eſt, *minutiſſima* tundebantur aromata illius incenſi, niſi לכפר על הנשמות שהיה דקה *ad expiationem animarum, quæ ſunt ſubtiliſſimæ*, ſicut tradit *R. Abraham*: M.S. Quonam tandem modo hinc, illi Deum מקום ſupra ſalutarent, titulo *omnipræſentiam* inſerente? Aut inde, interpoſita juris jurandi religione contra *mutationem* ſui ritus ſe tutos æſtimabant ſuſpicaces *Pharizæi*, ſi revera hi fuiſſent *Sadducæi*, quibus *Dei* immenſitas, Spirituum exiſtentia, Divina Providentia & cura rerum humanarum ſunt ludus? Hoc ergo tandem aliquando firmum maneat & conſtitutum pro illuſtri Scaligero, contra Doctiſſimum Joh. Morinum Karæorum Dogma & Doctores jam ante exeidium templi ſecundi in lucem prodiiſſe.

Nihil itaque jam reſtat niſi ut quam nulla vis inſit contrariis Viri Docti argumentis, quam illa ſint foliis *leviora*

—— tunc cum ſine pondere ſucci,
Mobilibus venti arida facta fluunt,

breviter palam faciamus. Ea quæ ſparſim reperire potui huc redeunt. 1. Prætendit *ſilentium* antiquorum: *Quod eorum mentio in Judæorum libris ante A. Chriſti 740. non fiat*. Sed illi objectioni credo abunde jam ſatisfactum, cum plurimos teſtes & locupletes tam alta voce hic audivimus clamantes, ut, nedum Viro ingenuo & prudenti qualis eſt Clar. *Morinus*, vel pertinaci poſſint os ſuum obturare. 2. Novitatem adſtruit exinde quod non niſi *completo Talmude* & *occaſione illius auctoritatis* ſeſe *Talmudicis oppoſuerunt*. Et ſic miro argumentationis circulo celeberrimus Presbyter Oratorii concludit, nunc quia Talmud (ipſius opinione) eſt recentius, Karæos etiam non eſſe antiquos quoniam illius *occaſione ſint exorti*. Modo iterum, quia Karæi ſe non prius *oppoſuerunt*, *argumentum admodum evidens deſumi Talmud poſt annum a Chriſto ſeptingenteſimum fuiſſe completum & obſignatum*. At utraque hypotheſis eſt admodum precaria & imbecillis. Nam & Karaitæ prius, ceu patuit, fictis Talmudis Traditionibus

bus sese *opposuerunt*; & Talmud esse antiquius quam ille vellet jam alii comprobarunt. Non opus ut ego in re nota tela depromam. Audiat versatissimum in hisce eruditissimumque suæ communionis virum Julium Bartolocciom: *Quamvis autem Rav Asche pervenisset usque ad 74. Annum ætatis suæ* attamen hoc opus Talmudicum absolvere oon potuit. Reliquit illud autem tam bene dispositum ut admonentibus מרימר *Marimar* & מר בר רב אשי *Mar, Bar Rav Asche filio suo facile tandem hi, cum suis Asseclis, colophonem potuerint imponere. Obsignatum autem non fuit nisi Anno Mundi* 4265. *Christi* 505. *ut scribit* הראבר *Haravad in suo libro Kabbalæ p.* 62. *Anno* 78. *a morte Rav Asche, aut secundum quod dicit R. David Ganz Anno Mundi* 4260. *Christi* 500. *& ab excessu Rav Asche laudati A.* 73. Verum inquit Cl. *Morinus: Anan & Saul A. C. circiter* 740. *aut* 750. *sese Talmudi & Talmudicis opposuerunt, & illo tempore orta est celebris Karaitarum Hæresis*. Quod dum *Richardum Simonium* repetentem, & confirmantem his verbis vidi, in *Historia Critica V. T. Rabbanitas qui exactissime scripserunt non* altius *retulisse Originem Karaismi quam ad* VIII. *seculum. Certum quendam Judæum nomine Anan ex familia Davidis*, tunc fuisse *NOVÆ SECTÆ autorem*. Satis eqoidem non potui mirari, eum qui non modo *Rabbinos*, sed & *Karaitas* sibi lector asscrit, id tam nude & simpliciter ponere, ac si nulla uspiam esset ratio dubitaodi. Cum tamen sit hoc ipsum τὸ γεγόμενον ab Anan & filio ejus Saul, demum *ortam* esse Hæresin Karæorum. Non id dixerint Karæi, qui tantum habent pro *Instauratore* & *Vindice* dogmatis antiqui. Scriptor *Chillouk* M. S. non modo ipse dicit, sed inducit quoque Rabbinos objicientes, hoc jacto velut communi *Karæorum* fundamento: כי רברי ענן סרברי נאנחים ונאנקים Qood *Doctrina Ananis sit ex Doctrina Gementium & Clamantium* Ezech. 9. 5. Ita *R. Japhet Ben Zahir* M. S. postquam textuisset Catalogom, & seriem succedentium sibi *Doctorum Karæorum* inde a Prophetis, ubi ad *Anan* veotum est, ait: והוא אשר בירו רת האמת אר׳ העם שנית אחרי העלמו ובררו וגלהו בראיות ברות וגו׳ *Ille est qui Doctrinam Veritatis* ITERUM *elaravit, quum esset occultata, eamque expurgavit, & declaravit argumentis perspicuis &c.* Ac de *Anane* nos pluribus deinceps. Quinimmo ipsi *Rabbanitæ* doctissimi non *inventorem* sed *Restitutorem* confitentur: inter eos *R. Abraham Hallevi Ben Dior*, ex quo seu fonte perenni hauriunt clarissimi Judæorum Chronographi; quod sane latere *Simonio* non debuit postquam ille locus in ipsis *Morini* Exercitationibus legitur; etsi paulo aliter quam in *Veneta* extat *Editione* omnium optima, unde describam; In *tertia generatione Geonim* narrans quod *Pumbedithæ Præses fuerit Rab Meri Sacerdos, Mortuus A.* 4519. *post illum Rab Ada eodem anno extinctus; exinde R. Jehudai defunctus A.* 4543. *subjungit* ובימיו היה ענן ושאול בנו שרי׳ .... ועמר להסית את ישראל מעל קבלת חכמים מפי הנביאים.... ונעשה זקן ממרא על פי בר׳ לבלתי שמוע אל השופטים וחבר ספרים והעמיד תלמידים ובדא מלבו חקים לא טובים כי אחר החרבן נדלדלו המינים עד שעמד ענן וחזקם *Istorum temporibus fuit Anan & Saul filius ejus, N. I. P. surrexit ille & seduxit Israel a Kabbala, quam sapientes acceperant a Prophetis; factusque est Senex rebellis contra os Domus Judicii, dum non auscultaret judicibus; sed scriberet Libros, faceret Discipulos, & comminisceretur ex corde suo Statuta non bona; nam post Excidium attenuati admodum erant Hæretici donec surrexit Anan, qui eos corroboravit*. Quid dici potuit disertius? Erant ante *Excidium*, verum *postea attenuati*; non condidit Sectam *Anan*, sed languentem deouo *firmavit*. Neque dubitare vel leviter possumus quin illi מינים intelligantur *Karæi*. Cum quia illorum Doctor pooitur *Anan*; tum quia isthoc titulo *R. Abraham* in sua *Kabbala* eos passim insignivit, qoemadmodum etiam in fine עוד סימן שלישי יהיה בידך שהמינים לא עשו שום טובה לישראל וגו׳: *Tertium adbuc tibi signum est quod Hæretici nunquam aliquid boni fecerunt Israeli*; & mox memorat nomina quædam Doctorum Karæorum, eorum quoque in quos ipse scripserat. Denique quia nominatim illos hic legit, aut certa intellexit *R. Schemuel Schullam* כתוב בספר קבלת החסיד דענן זה ושאול בנו שרים היו מזרע בית דוד ולא סייעוהו מן השמים לסמיכה ונעשה זקן ממרא על׳ פי בית דין וחזק אמונת הקראים *Scriptum est in Libro Kabbalæ Sancti Viri quod Anan & Saul filius ejus, principes fuerint ex semine Davidis, & non adjuvit Cœlum ut fieret compos χειροθεσίας, atque inde factus est senex rebellis adversus Domum Judicii, & corroboravit fidem Karæorum*. Hi Libri, cæteriqoe quos Cap. 3. advocavimus, primas nisi fallor tenent inter *Rabbanitarum* Chronologos; expectandum itaque nunc est quos alios, noo vulgus Rabbinorum, sed *exactissimos* producet Si-

Simonius, *quique non* altius *retulerunt Originem Karaismi quam ad* VIII. *seculum*, in *Editione Latina* quam dudum promisit *sui operis* cui *testimonia Patrum & Rabbinorum quibus utuntur ἐπιχειρήματι* ejus ait *reservavisse*. Tunc Docti de argumentis cognoscent, ac de causa melius judicabunt; quibus ipsi contradicentibus modo sui sensus, modo linguæ gallicæ inscientiam nunc solet vafer objicere, illiteratos & fæminarum circulos qui linguam norunt, rem plane ignorant, judices longe commodiores expertus. Nos interim solabimur nos consensu Viri ingenui ejusdem cum Simonio Religionis, & in hisce haud paulo magis periti Julii *Bartoloccii*, scribentis, *Anan & Saul Hæresin renovavisse*; etsi illic, tralatitio Literatorum errore, Karæos cum Sadducæis Epicuri æmulis videatur confundere.

Neque plus tribuendum censeo alteri doctissimi Simonii argumento post Joh. Morinum, quo novitatem Karæorum adstruit ex eo *quod recipiant puncta & accentus* qui *inventum* sint *Doctorum Tiberiadis*; unde infert cum se Karæi *separarent a Rabbanitis jam tunc Masoram suam obtinuisse auctoritatem, quare non existimabant istam rejiciendam, quoniam non erat ex numero Traditionum quæ male fundatæ*. Ponit hic Vir doctus pro sententiæ suæ firmamento partim quod dubium est, partim quod falsum. Dubium est num Doctores Tiberienses sint primi punctorum inventores, de quo

Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.

Quam confidenter concludit Simonius, Karæi sunt recentes quia recipiunt puncta; tam facile alter arguet, meliori sequela, puncta non esse nova quod admittant, Tiberiensibus Masorethis antiquiores, Karæi. Deinde falsum est quod ubique punctationem Tiberiensium sequantur Karæi, id luculento specimine ex eorum scriptis, ubi de *Exemplari Scripturæ* quod penes eos est agetur, dabimus postea comprobatum. Unde non unus retorsioni est locus: nam si non consentiant ubi nugax & audacula Superstitio sibi quid in his & illis vocabulis punctandis nimis permisit, potius inferendum est eos jam *ante separatos* fuisse quam hæc *Masora obtineret*. Si ipsum *Festum Encæniorem* non observent; verum, Maccabaicis licet temporibus institutum, constanter rejiciant, R. Aaron M. S. in סור יום בפור dicente סדר יום אבן החנכה שאומרים הרבנים לא קבלנו עלינו אותה שלא היו באותו הזמן נביאים *At Ἐγκαίνια quæ statuunt Rabbini non recepimus observanda, ea de causa quod eo tempore nulli erant Prophetæ*. Nonne invertendo Cl. Simonii conclusionem, justius colligas Macchabæis fuisse suppares, dum illorum constitutionem de Festo dedicationis Templi Hierosolymitani, quod auctoritate destitueretur Prophetarum, admittere detrectaverint? Quod vero, si pauca exceperis, *Karæi* in punctatione cum *Rabbanitis* conveniant, exinde est, quod quem *apices* isti *sonum* signant, linguæ Hebraicæ genio, atque loquendi perpetuo usui, quem penes in hisce est arbitrium, suisque adeo Codicibus conformem deprehenderint; & non ut *Simonius* habet, quia *puncta traditio essent non male fundata*. Nisi quis legendi peritiam in quocunque populo *traditionem* velit vocare oralem; & tunc de nomine non lubet altercari. Rabbini aliquot fateor, puncta הלכה & *traditionem* appellant; sed id faciunt more partim suo unamquamque rem, aut inventum, cui auctoritatem conciliare student, ad *Mosen*, aut *Prophetas* referentes; partim ut hinc cudant cum auctore *Cozri* pro Traditionum necessitate, *Karæis* non diffitendum videlicet, argumentum. At vero hæc gratis jactari ex eo est intelligere, quia si *Punctationis* arcanum *Legis Oralis* pars non minima fuisset, qui *Legem Oralem* scripto dedit undequaque conquisitam, *R. Judah Hakkadosch* de eo altum silere haud sane potuisset, maxime cum tam plene omnia fuerit executus ut *nihil addere* postea *licuerit*. העיר י' את רוח קדשיו ובראשם רבינו הקדוש לחבר רשים בכתב אמת במצות אלהינו והיא המשנה עליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע *excitavit Dominus spiritum suorum Sanctorum, & Caput* omnium *Magistrum nostrum sanctum* R. Judah) *ut componerent scriptum veritatis de Mandatis divinis, quod est Misna, Cui non licet addere aut ex ea quicquam detrahere*. Deinde, idem Aben Ezra observat יש מפרשים רבים מטעים את המפסיק *sunt quidam interpretes qui erroris arguunt* alicubi *Pausatorem*. Utique non facturi, si quid judico, ubi hoc totum traditionem credidissent Mosis ex Synai. Tum quando ait vir Doctus *Karæos* admisisse punctationem tanquam *traditiauem non male fundatam*, velim doceri quodnam existimet id *fundamentum* fuisse quo nixi secure *hanc traditionem* receperint *Karxi*? quis lapis Lydius ad quem examinaverint? num nova rursus traditio? ridiculum. Num hæc ipsa? sed tradentium auctoritati, ut מכשילי רבים בתורה *qui multos facerent cadere in lege* nihil detulerint.

rint. Relinquitur igitur ut in Punctationem consenserint, vel quia sciebant jam usitatam tempore Prophetarum saltem ultimorum; vel quia constantissimus legendi usus, Textus συνάφεια, Linguæ proprietas, aliaque evidenter confirmabant mentem Spiritus S. ac genuinam vocum pronuntiationem feliciter per istos apices, tantum non ubique, expressam esse & adumbratam. Neque verendum est ante punctationis inventum, quandocunque fuerit, lectionem S.S. Literarum tanquam vocalibus carentem, vagam admodum & ancipitem fuisse. Nam præterquam quod usque in hunc diem lingua *Arabica*, *Samaritana*, &c. etiam sine punctis vocalibus prompte & fideliter leguntur, Hebræa antiquitus vocalibus non caruit; sed habuit in suo *Alphabeto* (contra quam vulgo docent Grammatici nostri Hebræi) *literas* quoque *vocales*; fidam legentibus Pharon, & maximum subsidium. Quas ex *Josepho*, *Philone*, *Hieronymo*, &c. infra suo loco adstruemus. Nunc objectionibus Clariss. *Morini* & *Simonii* respondisse contenti.

CAPUT V.

Disquiritur an Karæi sint, aut aliquando fuerint eadem Secta cum Sadducæis; qui pudore quodam postea admiserint resurrectionem? Affirmant quidam Judæi Rabbanitæ, inter Christianos plurimi, etiam nuper in historia Critica V. T. Simonius. Negat Scaliger, & merito. Rationes pro Sententia negante ex Scriptis Karæorum. Consensu doctiorum Rabbinorum. Dissimilitudine multorum dogmatum. Variis rationibus, & historia Johannis Hyrcani Ethnarchæ ac Pontificis. Ἀνατροπὴ Exceptionum in contrarium. Istius opinionis Origo plenius explicata.

UT *vara vibiam sequitur* sic unus hic error alium traxit longe graviorem. Audivimus Cap. 2. memorantes *Karæos* quemadmodum Traditionum Architecti illos, qui istiusmodi commentis & Superstitioni obstitere, odioso Epitheto *Sadducæorum*, *Baithosæorum* &c. mala mente traduxerint. Quam appellationem cum iis passim tributam postera ætas videret, & causam in animis hominum, & temporum caligine latentem, Christiani maxime ignorarent, factum est ut *Judæorum* vulgus & *Christianorum* quoque doctissimi, incautius quidem, sed firmiter tamen, sibi persuaserint *Karæos* utique veros *Sadducæos*, atque eandem Sectam olim fuisse, cujus adeo frequenter gererent nomen. Et quando jam, admota Historiæ luce, Scriptisque eorum consultis, pateret *Karæos* immortalitatem Animarum, & mortuorum credere Resurrectionem, quod vehementer ab *Sadducæorum* profana Hæresi abhorret, ut hoc cum præconcepta temere opinione quomodocunque concilient, sibi sunt imaginati recentiores *Karæos*, impiæ priorum Sententiæ repudium mittentes, tandem pudore quasi vel necessitate adactos in ea consensisse dogmata, quæ se negare amplius non posse absque summa invidia, & communi Religionum odio, experiebantur. Ita hanc rem concepit, & pugnantia toto cœlo in gratiam reducere, cum aliis, conatus est Rabbi *Leo de Modena*, elegantis Compendii de *Ritibus & Ceremoniis Judæorum* in Italia scriptor notissimus. Tamque altas hæc de Mutatione Doctrinæ & *Karæis* tanquam iisdem cum veteribus *Sadducæis* sententia in mentibus eruditorum egit radices ut etiam maxima Virorum nomina, *Buxtorfium*, *Hottingerum*, *Bartoloccium*, *Ligtfootum*, *Carpzovium*, & quos non? pertraxerit in partes, nihil sequius de candore Scribentium, aut Historiæ fide hic suspicantes. Quibus cum aliquando accessisset *Josephus Scaliger* meliora postmodum ab amico teste *Philippo Frederico* qui *Karæos* propius noverat, edoctus resipuit, ut ipse ingenue suam opinionem retractans fatetur. Quod vel solum aures doctorum vellere debuisset ut penitius in rem totam inquirerent. Hoc facto longe magis sibi suos devinxisset lectores nuperus *Historiæ Criticæ* concinnator, cui non deerat Parisiis librorum copia, quam cum, passibus huc illuc ambiguis errans, nunc *Leonis* opinionem *satis rationi convenientem* pronuntiat; modo iterum Cl. *Morini* relegens vestigia, Karæos *post* absolutum *Talmud* primitus *exortos* confidentius sciscit, quod Cap. IV. refutavimus. Qui illorum scripta vel leviter inspexit deprehendet e vestigio eos hoc stemma strenue inficiari; de protervia, & impudenti inimicorum figmento, gravissime cunquerentes. *R. Moses Beschitzi*: לזאתם אתמה מבעלי הקבלה אשר מכנים אות בשם צדוק וביתוס ואינם מתביישים מעצמם נודעת קנאתם .... *Et hoc merito miramur in Doctoribus Kabbalæ quod illi nos cognominent de nomine Sadok & Baithos flatimque non pudeat; verum exinde illorum invidia patescit*; ac paulo post, præ indignatione commotior subdit, istos potius ad Sadoci *Apostasiam*,

quam sese, accedere; & nisi *chartæ parceret*, atque *judicium* Dei vereretur, se *Illorum* (Rabbanitarum) *turpitudinem revelaturum fuisse*. Et certe quæ de impiorum totali interitu, animarum, post exigui temporis cruciatus, annihilatione in inferno &c. apud *Maimonidem*, aliosque Rabbinos occurrunt, *Sadducæis* nimis quam affinia, benignam recriminantibus materiam præberent. Pariter *R. Caleb*, *filius R. Eliahu*, in libro עשרה מאמרות *Asarah Maamaros* non solum ipse reclamat, verum etiam adducit ex Vetustioribus *R. Jehudam Haddasschi Haebel*, in libro *Escol Copher*, qui multis hoc maledictum vehemens castigat & amolitur. Reliquos mitto. Ne videantur autem rem istam tam precario negare, quam *Rabbanitæ* leviter & calumniose aliquando affirmant, non contemnenda proferunt indicia, & rationes, ex quibus veritas liquidius perspici possit. Primo observant *Sadocum*, aut *Baithos*, suos inter Doctores aut antistites nullo in libro, nullo auctore, nec noviter, nec olim commemorari. Quod, dum catalogos suorum antecessorum hinc inde contexunt, præcipuos & antiquos suos Doctores honorifica mentione & laude digna celebrant frequenter, omitti sane tot seculis, tam pertinaciter haud poterat, si *Sadok* locum, & primum locum, in hoc ordine tenuisset. Frivolum foret si hic quisquam vellet causari, *Karæorum* Scriptores studio hoc nomen pressisse, & caute dissimulasse originem quæ ipsis dedecori erat futura; quod omni similitudine veri destituitur. Aliquam forte habere posset, si soli omitterent *Karæi* posteriores; sed & silent priores, quos si *Sadoki* pudebat, quomodo tandem sunt ducem secuti? Id suspicari possemus, si tacerent palam, & apud hostes; clanculum vero fidis discipulis, ut multa solent Sectarii, in aurem deponerent. Sed ubique & constanter hoc pernegant, etiam ubi tutissime loqui licet, inter Suos. Nec ubi Dogma aliquod Celeberrimi cujusdam Doctoris & vadimonium ex parte, mutata sententia, deserunt Sequaces, ideo statim Nomen universe solent odisse, vel abolere. Multa in contrarium exempla narrant de se ipsis *Karæi*. Notabile est eorum quos בעלי הרכוב *Baale baricoubh* vocabant: qui vers. 6. Cap. XVIII. Levitici איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה *Unusquisque ad propinquam carnis suæ non accedat ad revelandam ejus turpitudinem* tam late interpretabantur, ut suis interdicerent matrimonio omnium in quibus vel ריח משפחה minimus *odor consanguinitatis*. Quod tandem effecit שברוחק גדול היה נמצא בדורותם שנים נפים שיהיו מותרים לינשא אחד לחברו *ut ingenti hac repulsa in ipsorum generationibus vix invenirentur duæ personæ quibus uni concessum esset alteram ducere*. Quod cum multa mala apportaret, atque etiam incredibilem Sectæ paucitatem, מסבה זו נתמעטו בלי פריה ורביה *ea enim de causa vehementer imminuebantur, quod creandis liberis operam non darent*, venerunt posteri & multis argumentis, *editisque libris*, hoc suorum statutum, benignius veriusque *comma* istud *Levitici* XVIII. 6. explicantes, בפרהסיא *μετὰ παῤῥησίας publice abrogarunt*. ולא נושו להודות שהם המרכבים היו עדתינו וחכמינו וקדמוננו ולא כחשו אלא טענו בנגדם ובטלו דעתם *Non tamen propterea puduit eos agnoscere quod hi Comprehendentes fuerint eu eorum cætu Sapientes, & Majores ipsorum; hos neutiquam abnegarunt etsi eis se opposuerint, eorumque sententiam refinerint*. Ita se res habet cum illo *Anan* illustri Karæorum vindice & Signifero; multa enumerant in quibus ab ejus expositionibus discidium fecere, quæ alius sunt loci, nec tamen inficiati sunt suum Doctorem, quod ingrati animi notam haberet, dicente *R. Caleb* היאמר מעשה לעשהו לא עשני ויצר אמר ליוצר לא הבין *an opus dicet factori suo me non fecisti? aut fictile figulo non consideras?* Non ideo nomen *Ananis* tenebris damnant, sed summis potius elogiis ornant, & memoriam venerantur. An non *Idololatria* quid turpius est quam *Sadducæismus*? Jam, inquiunt, הלא אבינו אברהם היה בן תרח עובר צלמים וגו' *numquid Abraham fuit Filius Therah, qui fuit Imaginum cultor?* si Abraham, & nos non refugimus hunc idololatram parentem confiteri, כן אם היו צדוקים קדמוני אמתנו וראשית אמונתנו והיו כופרים בתחיית המתים למה היו האחרונים בושים או יראים לפרסם סכלות קדמוניהם *Eodem modo si Sadducæi unquam fuissent Majores populi nostri, aut origo fidei nostræ, etsi negassent ante Resurrectionem mortuorum, cur pudibundi aut timentes fuissent posteri ut publicarent ignorantiam majorum suorum*, magis quam de *Abrahami Patre*, *R. Anan*, & reliquis? Immo, addunt, an e contrario id non cederet magis לתפארת ולכבוד ipsis, *in decus & gloriam*, quod a *stultitia ad sapientiam*, ab errore Patrum ad meliorem mentem *conversi fuissent*? Quid, si de *Sadducæis* altum modo silerent? etsi vero dissimillima, tolerabilis tamen foret exceptio. Ast quid nunc judicabimus,

mus, ubi, quotiescunque eorum facienda est mentio, planissime nihil pensi habentes condemnant, חזל סזכירים את זכרונם של צדוק וביתוס לרעה ולחרפה. *Sapientes nostri p. m. memorant Sadoc & Baithos in malum, atque ignominiam*, quemadmodum apud *R. Caleb* videre est, his accommodantes quæ de astutis & noxiis *vulpeculis* in Cantico Canticorum perscribuntur: חכמינו עליהם השלום אמרו בפסוק אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים שרמז שלמה המלך עה בזה הפסוק על צדוק וביתוס ומי שנמשך אחריהם שחבלו והשחיתו התורה *Sapientes nostri* (inquit Karæus) *dixerunt de illo commate Cant.* 2. 15. Capite nobis vulpes, vulpes parvas, corrumpentes vineas, *quod Salomo Rex, super quem pax, occulte hic innuit Sadok & Baithos, & quoscunque eorum sequaces, quandoquidem corruperunt & vitiarunt Legem*. Ergone quis tam teter, & odiosus Patriarcha fœdissimi erroris unquam fuit quin Discipuli eum saltem amarint, ac dogma si quod esset invidiosum excusaverint, incrustatint, defenderint? hac lege *Caino* Parricidæ, *Simoni* Mago, *Nicolaitarum* spurcissimo doctori non defuerint, qui eos honorarent, Sectatores? ac sola *Karæorum* Secta, quam ipsi hostes modo vocabunt מתחכמים *ingeniosos*, tam stulta aut impudens, ut nulla impediti verecundia Magistro palam maledicerent? Et nos hæc temere fingentibus credamus? Non faciet qui vel ipsos audiet *Rabbanitarum* doctissimos, qui ab illis quoque appellantur. *R. Moses Beschitzi*, Karæus, obtrectantibus id respondet, in libro *Matte Elohim* M. S. ורבי יהודה הלוי נלוה האמת מכל בני גילו.... וזה לשונו וכבר השרישו קראים שורש עם אנשים שהיו דוחים תורה שבעל פה ומתחכמים בתולדות כטענות כאשר אתה רואה שעושים היום אבני הצדוקים והביתוסים אינם כי אם מינים אפיקורסים מכחשים העולם הבא והם המינים שאנו מתפללין על זה בתפלתנו .... אך הקראים הם מכחדים בשרשים ומחכמים בתולדות *Verum R. Jebuda Hallevi veritatem melius declaravit quam reliqui istius generis, & hæc sunt ejus verba*: (Vertente Celeb: *Buxtorfio*) Et jam ante *radices egerunt Karæi & se corroborarunt, conjungentes se cum aliis Legem Oralem rejicientibus, ac rationibus & argumentis ingenosis ac speciosis suam sententiam confirmabant, sicuti eos vides etiamnum hodie facientes*. Sed *Sadducæi & Baithosæi sunt Heretici, negantes sæculum futurum, & sunt illi ipsi Heretici, contra quos in precatione quadam nostra oramus. Karraita autem accurati sunt circa Radices seu fundamenta Legis, sed ingenio suo indulgent circa particularia, seu ea consequentia*, (potius, in formandis *illationibus* aut deducendis, ex Lege, *consequentiis*, quas תולדיה Logici vocant) Vixit hic R. *Jebuda* censente *R. Abraham Sacbut* in *Juchasin* A. Christi 1089. Institutum ponitur colloquium quod narrat, si non ante, circa illa tempora ad quæ natales referunt *Karæorum Morinus* aliique; cui consequens est ut isti igitur *σύγχρονοι* de re quæ nota erat, suæque ætatis, integerrime potuerint judicare. Advocat præterea *R. Caleb*, Karæus, in subsidium Rabbinum alium *Abraham Levi*, in Libro לוית חן *Leviat chen Serm. III.* ubi agens de Festo Pentecostis Christianorum, quod in diem Dominicam nobis semper incidit, Karæos & Sadducæos aperte distinguit וטעם קבעם החג לעולם יום אחר שהם הבינו מחרת שבת ממש וכן הבינו הצדוקים והקראים Quibus (ut ille quidem credit) *causa est cur Festum uni certo diei adstringant, quod intelligant verba* Crastina Sabbathi *prout sonant, quemadmodum etiam capiunt Karæi & Sadducæi*. Tum inter utrosque distinguentium censui idem *R. Caleb* annumerat *Rambam* in expositione sua ׳ד פרקי אבות; sicut & nos id antea declaravimus. R. *Schullam* Editor æstumatissimi libri *Juchasin* eousque persuasus fuit de hac veritate, tantique eam fecit, ut non contentus iis quæ in ipso libro extabant, libri pretium hoc velut mangonio voluerit in *Tituli* fronte commendare, tanquam quid certius & accuratius, quam vulgo, tradentis: ומשם מתבאר כי הצדוקים אינם הקראים שבזמנינו *Et inde explicabitur quod Sadducæi non sint iidem cum Karæis, qui hoc vivunt tempore*. Ac ne numero obruens τῆς ἐξ ἐναντίας, multitudine simul onerem lectores, audiamus linguis & eruditione cultissimum *R. Azariam* in *Imre Binah*; qui, licet ostendat satis præ odio Sectæ se malle ut aliter res sese haberet, tamen necesse habet fateri non modo R. *Jebudam*, modo memoratum, מבדיל בין הקראים לשתי הכתות האלה *Distinctionem agnovisse inter Karæos & illas duas* (Sadducæorum & Baithosæorum) *Sectas*; sed etiam adjungit *Abravanelem*, & ipsum *Talmud*, quibus testibus merito negotium confici debet: גם השר דון יצחק ניטה לדעתו בפרוש מסכת אבות. . . . ובאמת לשונם זל׳ בקדושין פרק האומר כשספרו מעשה ינאי הנזכר נוטה לדעת הבחירי *Princeps Don Isak* (*Abravanel*) *etiam in eandem partem inclinat in expositione sua Tractatus Aboth*. *Atque verba*

ba

ba (*Sapientum*) *benedictæ memoriæ in Massechet Kiddouschin* , *dum narrant factum* Jannai (*Regis*) *sententiæ Cozri revera adstipulantur*. Nec secus existimare poterit, cui vel minimum curæ fuit ad plurium *dogmatum* attendere *differentiam*, quibus *Karæi* dissentiunt a *Sadducæis* δὶς διὰ πασῶν. Non tantum in *articulo Resurrectionis*, ubi fingitur gratis retractatio; verum etiam in aliis gravissimis capitibus, quæ *Animarum immortalitatem*, *Angelorum* & *Spiritus existentiam*, *Providentiam Dei*, atque *imperium* attinent in humanas actiones, quæ *Sadducæi* pernegant, *Karæi* ambabus ulnis amplectuntur. Ut multa, quæ ad Leges forenses, aut Ceremoniarum faciunt observantiam, ultro omittamus, unum locum modo appingam *R. Jehudæ Haddasschi Ha-Ebel* e libro MSS. *Escol haccopher* : הצדוקים ואם הם מבני ישראל כבר הכחישו דברים שבאו בתורה כי נטו בסברות כוזבות שבא מופת להפכם או סותרם שהם אסרו הנירוש גם יסדו חדשיהם כלם שלשים יום ולא יעשו הפסח ויום שמיני עצרת ביום השבת כי אם ביום חול גם תנו דמות לבורא ... וזולת זה מהדעות הרעות ומאמנות הכוזבות כאשר הזכיר והגיד עליהם דוד בן מרואן במקצת ספריו ואמנם הביתוסים אע״פ שהכחישו דברים רבים מן התורה עם כל זה לא האמינו בדעת הממונות בדת הצדוקים . . . ולכן מי שאמר שהקראים הם הצדוקים והביתוסים לא דבר נכונה כי לדעתנו הם מינים ואפיקורוסים Quorum sensus huc redit: *Sadducæi vero etiamsi fuerint ex filiis Israel abnegarunt nihilominus res quæ habentur in Lege*, *atque falsa opinione animos inducebant*, *quasi Miraculum* deberet *venire ad convertendum & refutandum eos ; quod vetarent repudia . Etiam ita menses suos numerabant, ut omnes & singuli triginta diebus constarent . Pascha autem, & octavum diem Azeret , nunquam Sabbatho peragebant , sed die profesto . Similitudinem* (corpoream) *pariter* Creatori *tribuebant* (ex male intellectis verbis Gen. 1. 26.) *Et multa præterea mala dogmata*, *& fallaces fidei* articulos , *quemadmodum de iis memorat & enarrat David Fil. Medouarz parte quadam suorum librorum . At vero Baithosæi , etiamsi res multas de lege eant inficias , tamen non assentiuntur sententiis quæ traduntur in instituto Sadducæorum . . . Adeoque quicunque dicet unquam quod* Karæi *sint Sadducæi, non recte loquetur, nam secundum judicium nostrum illi sunt Hæretici & Epicuræi*. Ubi, inter alia observatu dignissima, judiciose *Sadducæos* non modo a *Baithosæis*, (quos vulgo Judæi etiam confundunt) sed & *Karæos* ab utrisque, manifesto sententiarum divortio discriminat. Quin in hoc ipso capite *Perfectionis Scripturarum* sine Traditionum laciniis, in quo *Karæi* cum *Sadducæis* convenire creduntur, unde & ansa calumniæ primum arrepta fuit, si penitius inspicias, multum adhuc discrepantiæ invenietur. Contenti erant sola Scriptura in probandis suæ fidei articulis *Karæi* hactenus, ut tamen quoniam verbis plenissimi sensus, recondita sapientia, hominibus ratione præditis exarata est, veritates ex ea proxima sequela legitime deductas una lubenter admitterent; *Sadducæi* vero ultra τὸ ῥητὸν, & strictissimam literam haud progrederentur. Unde Creatori, ut visum modo, visibilem formam adscripsere. Rabbi *Caleb*, *karæus*, triplicem hic agendi rationem recte distinguit: nempe sunt דברי קבלה שאין לה סיוע מן התורה *Verba Kabbalæ quibus nullum est auxilium in Lege*, his nituntur *Rabbanitæ*; פירוש שהיו החכמים מפרשים ..... שכלם רמז הוריי בתוב *Expositio quam* sic *eliciunt Sapientes ut tamen illa omnia in Lege Scripta innuantur*. Hanc recipiunt *Karæi*. Denique sunt המינים שחלקו על פירוש דברי תורה הכתובה כל שכן בדברי הקבלה שאין לה סיוע מן התורה .... והתחלו להשיב על זה שכל ישראל היו מודים בדבר זה *Hæretici qui repugnant Expositioni verborum Legis, æque ac Kabbalæ verbis, quibus non est præsidium in lege; & cæperunt se ipsos opponere iis etiam dogmatis in quæ totus Israel* dudum *consenserat*. Itaque, ut concludamus, si dogmata adversis frontibus pugnantia, si sententiarum diversitus apud omnes constituit Sectæ diversitatem, quo tandem colore queat negari, non in eadem Hæresi fuisse qui in tam multis, tantique momenti, articulis adversis in se frontibus arietarunt? Ista possunt satis videri. Quod si morosior quispiam exigat plura, extant *Rationes* hinc, inde, in scriptis *Karaitarum* non leves, quibus hoc ipsum magis confirmatur. Ex *Chronologia* primo hanc accusationem refellunt. Tempore *Alexandri Jannæi*, Judæorum Regis, התחלה דעת הקראים *incepit Secta Karæorum* notante *R. Jehudah*, auctore *Cozri* maximæ auctoritatis; *Sadoc* & *Baithos* (quicunque tandem illi fuerint) emerserunt tempore *Antigoni Sochæi*, qui perhibetur eorum præceptor. Hunc *Antigonum Zemach David* ponit Millenarii quarti A. 460. *Alexandrum Jannæum* ejusdem Millenarii A. 670. Quantum hinc intelligitur utriusque exortus intervallum! Nisi igitur eadem

dem Secta bis nata absurde dicatur, & idem factum diversissimo temporum characteri alligetur, istorum differentia vel ex ipsis natalium Epochis liquidissime comprobatur. Non minus quam ex Canone Evangelicæ πολιτείας & Christi argumento, *Omne Regnum adversus se divisum* debet *vastari*. Jam eousque, non divisi, sed infensi deprehenduntur *Sadducæis Karæi*, ut rotundo ore illos *Nequam*, *Hæreticos*, *Epicuræos* &c. passim proclament. Ita communi suorum nomine *R. Jehudam Haddaschi* paulo ante audivimus. *R. Moses Beschitzi*, advocata quoque aliorum Doctorum auctoritate, imprimis דברי מאור גדול רבינו יוסף הרואה *verbis luminis magni Rabbenu Joseph Videntis*, hæc pronuntiat: אבל הצדוקים אינם כי אם מינים ואפיקורסים מכחישים העה"ב *At Sadducæi non sunt nisi Hæretici, & Epicuræi, negantes Seculum futurum*. Alibi: הם המינים שאנו מתפללים בתפלתנו *Illi sunt Hæretici contra quos in precibus nostris* Deum *invocamus*. Quid censes mi Lector, quiquamne vel putidissimi Hæresiarchæ discipuli, (nedum *Karæi*) tam ingrati, stulteque inepti unquam extiterunt ut Auctorem sui dogmatis ferirent anathemate, in ejus caput Deum *orarent* vindicem? contra scitum Hebræorum, *in Fontem ex quo semel biberunt glebam projicientes*? Gesta denique *Johannis Hyrcani*, Judæorum Ethnarchæ, qui *Pharizæos* vehementer afflixit, eorum dogmata, publicis edictis, abolevit & fautor extitit *Karæorum*, indicium faciunt manifestum *Karæos* sub *Sadducæorum* nomine jam olim traductos. Passim enim tradunt Judæi Historici illum in fine vitæ factum *Sadducæum*. *R. Abraham ben Dior*, in Kabbala, והמלך וכל עבדיו נוהגים מנהג צדוקים *Rex & omnes Servi ejus sequebantur consuetudinem Saducæorum*. Et oportet hoc convitium jam ab initio illis datum, atque, immerito licet, dudum hoc censu comprehensos fuisse, quandoquidem *Josephus* Ἀρχαιολόγος, vulgarem sui temporis famam secutus, itidem scribit ita adversus *Pharisæus* exacerbatum fuisse Hyrcanum, ὥστε τῇ Σαδδουκαίων ποιεῖσθαι μοίρᾳ, τῶν Φαρισαίων ἀποστάντα. *Ut a Pharisæis desciscens, fecerit ut Sadducæorum sorti apponeretur*. Prudenter stylum temperans, ut non quidem diceret illum sua sententia, ac vere, *Sadducæum* fuisse, sed solum, postquam *a Pharisæis descivera*t istorum *sorti*, & numero, invidiose transcriptum. Quod interpres Latinus non bene satis assecutus, Judæis recentioribus, qui Latino tantum *Josephi* textu, & pauci adhuc, utebantur, errandi quoque ansam forte præbuit. At tamen illum *Johannem Hyrcanum* nequaquam cum impiis, & proprie dictis *Sadducæis* fecisse, sed *Karæorum* potius, qui solam Legem Scriptam fidei & morum Regulam agnoscebant, placitis accedere voluisse, omnia clarissime evincunt. Ac primo quidem laudata ipsis Judæis, & singularis viri sapientia ac pietas. Quam multis deprædicat *Josephus*, cui τριῶν τῶν μεγίστων ἄξιος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριθεὶς, ἀρχῆς τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς τιμῆς, καὶ προφητείας. *Tribus maximis a Deo dignus habitus honoribus, Principatu Gentis, & Pontificatu, & Prophetia*. Quale decus nulli post *Mosen* obtigisse legimus. Non minus ejus virtutes extollunt *Karæi*. *R. Moses Beschitzi* M.S. כי הלך בדרכי י"י כאבותיו הצדיקים כי הוא איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע: *Quod ambularet in viis Dei quemadmodum Majores ipsius Justi, cum esset vir integer, rectus & timens Deum, atque declinans a malo*. Tale elogium darent homini *resurrectionem*, *vitamque futuram*, hoc est omnem fidelium spem, & virtutis præmia abneganti? Quem *Josephus* ait *Prophetico* dotatum Spiritu, cui συνῆν τὸ Θεῖον, καὶ τὴν τῶν μελλόντων πρόγνωσιν παρεῖχεν αὐτῷ. Quo *familiariter utebatur Numen, cui futurorum præbuit notitiam*. Qui, narrante *R. Abraham Ben Dior*, כשנכנס לבית קודש קדשים להקטיר קטורת ולבקש רחמים על בניו על המחנה שמע קול מדבר אליו ואומר לו אל תשרה לבניך ולמחנה ישראל כי תמול עזרם ה' ברחמיו וברוב חסדיו למען אבותיך וישרת לבך ונקיון כפיך: *Cum ingressus esset in domum Sancti Sanctorum ad adolendum suffitum, & implorandam misericordiam pro filiis suis (qui longe aberant) in Castris, audivit vocem loquentis ad ipsum, dicentisque: ne sollicitus sis de filiis tuis, & Castris Israel, nam heri Dominus iis auxilio fuit clementia sua, secundum magnitudinem gratiæ suæ propter Patres tuos, & rectitudinem cordis tui, & innocentiam manuum tuarum*. Ille inquam, cui hæc data, dicta, facta sunt cœlitus, ille tamen ut fuerit Sectæ quæ Spiritum negat, tollit Providentiam, καὶ τὸν Θεὸν ἔξω τοῦ δρᾷν τι κακὸν ἢ ἐφορᾷν τίθενται, φασὶ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων ἐκλογῇ τό τε καλὸν καὶ τὸ κακὸν προκεῖσθαι, quam quæso absurdum est, & incredibile? Sed quanto adhuc incredibilius quod sequitur, si de *Sadducæis*, Epicurea dogmata foventibus, accipiatur? למחר צוה המלך ויעבירו קול בכל מדינות מלכותו לנהוג מנהג צדוק וביתוס וכל אשר ימרה את פיהם ואשר ינהג מנהג החכמים יומת בחרב:

:בחרב *Poſtridie præcepit rex miſſis præconibus per omnes regiones ſui imperii, ut obſervarent ritus* (aut morem) *Zadok & Baithos; ac quicunque eorum ori ſe opponeret, vel conſuetudini Sapientum adhæreret, gladio plectendum*. Concinit *Pſeudo Joſephus Ben Gorion :* ומהיום ההוא והלאה פשע הורקנוס בדבריהם ונעשה צדוקי ויצו המלך ויעביר קול בכל ארץ ישראל כל המלמד אשר ילמד את בנו תורת הפרושים מות יומת: *Ex eo die & deinceps ab illorum* (Pharizæorum) *verbis alienus fuit, factuſque eſt Sadducæus, & promulgavit edictum Rex per univerſam terram Iſrael, ut ſi quis Doctor filium* (aut diſcipulum) *imbueret doctrina Pharizæorum certo interficeretur* : quemadmodum *multis e populo* evenit. Putamuſne regio & ſolenni interdicto caviſſe *Johannem Hyrcanum* ne quis crederet animas corporibus ſuperſtites? Reſuſcitationem mortuorum, extremum Judicium &c.? cenſebimuſne Sadducæorum perfidiam, quæ omnis Religionis fundamenta ſubruit, reluctanti populo non modo obtruſiſſe religioſum Pontificem, verum etiam pœna capitali ſanxiſſe? Quod, rogo, monſtrum fuit unquam hoc auſum? quis lectorum talia vel fando accepit? fateamur igitur tandem aliquando quod res eſt. Quis fuit *Sadducæiſmus* Hyrcani? non quod profana *Sadducæorum* dogmata teneret, aut propagaret; ſed quia diſcedens ab obſervantia, & inſtitutis *Pharizæorum*, qui illum fucatæ pietatis ſpecie ante deceperant, jam iis adhæſerit, eos foverit, qui Scripturæ plenitudinem, procul ſuperſtitioſa nugacique traditione, adorarent. Ideo videtur *R. Abraham in Kabbala* conſenſum illum non ad *dogmata*, ſed מנהג *conſuetos* agendi ritus, & *morem* in Sacris receptum, reſtringere, quem mox *obſervaverunt & Rex ipſe, & Miniſtri ipſius*. Hunc in modum liquidiſſime hoc negotium declarat auctor gravis tractatus *Cozri*, qui Ethnarcham inducit cum ſuis conſiliariis agitantem conſilia, objicientemque, *Quum Sapientes* (*Pharizæos*) *perdiderimus a quo diſcemus Legem? illi regeſſerunt* : *Ecce habetur Lex Scripta, qui vult veniat, & diſcat; neque eſt quod ſollicitus ſis de lege orali*. Nempe hæc, hæc! exitialis illa eſt *Hæreſis*, hic teter ille *Sadducæiſmus* ſcilicet, non quod cum iis *Epicuro* faveret; ſed cum *Karæis* nugax & ſacrilegum legis oralis figmentum, quod Pharizaici doctores cœperant in ſcenam producere, aboleviſſet. Id clare ſcribit auctor *Kabbalæ Hiſtoricæ*, *R. Abraham Ben Dior*, qui *Johanni Hyrcano*, ejuſque Filio, erant tam inclementis ſententiæ auctores, fuiſſe משרתיו שבהם ריח המינות *Miniſtros ipſius, in quibus odor Hæreſeos*, & paulo poſt diſerte גדולי הקראים *Primores Karæorum*. Atque ita invictum in hiſce rurſus habemus pro antiquitate *Karæorum* argumentum; & a profanæ opinionis contagio virum innocentiſſimum vindicavimus, cujus enim ſuſpicio per tot ſecula infamavit. Originem hujus inditæ iis ἐπικλήσεως, jam ante indicatam, ex propriis *Karaitarum* ſcriptis, eadem opera, nunc illuſtremus. Prima cauſa fuit, ſecundum *R. Moſen Beſchitzi*, in libro מבחר M. S. Rabbanitarum *invidia*, קנאתם, ut ſibi inviſos non juſta de cauſa, juſtioris prætextu in commune bonorum odium adducerent. Quum quiſque merito abominetur tales qui, ut ſolebant Sadducæis, ſuum pietati calcar, laborantibus mercedem, ſuamque Juſtitiæ coronam eunt ereptum. Eaque fraus adeo feliciter ceſſit, dum audacter mentientium tam firmiter hæſit turpis calumnia, ut *Karæi* exinde eruditiſſimis viris, etſi falſo, paſſim habiti fuerint antiquitus *Sadducæi*; cujuſque inventores, ſi videre poſſent quibus, & quo uſque, hoc commentum perſuaſerint, de ſucceſſu moliminis haud parum debeant in ſinu gaudere. Altera cauſa, *maledicendi* adverſariis ſuis *conſuetudo*. Idem. *R. Moſes, Karæus :* מכנים שמנו לצדוקים לא יצאו כמה שהרגלו: *Cognominantes nos Sadducæos non aliud obtinent quam antiquum*. Quoniam exiſtimabant ſe λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ ſi diverſam fidem profeſſos occiderent, nihil penſi ſane habuerunt, quo populus ab eorum communione deterreretur, ut falſis rumoribus ubique differrent. Iſtud experti ſunt omnes qui ſuſtinuerunt ab illis diſſidere. *Samaritanis*, etiam poſt receptam auctoritate Johannis Hyrcani religionem Judaicam utcunque, imputabant eos colere Deum *Aſima*, *adorare columbam, &c. Chriſtianos* quibus gravaverint calumniis nulli ignotum. *Sadducæos* quaſi per ſe non ſatis eſſent nigri, inſuper adhuc accuſant paſſim quod in montem *Garizim*, & *Samaritanorum* communionem ſeceſſerint, penitus calumnioſe: ut jam Illuſtri *Scaligero*, *Celeberrimo Hottingero*, aliiſque fuit obſervatum. Et tamen quam miſere audax iſthæc aſſertio doctiſſimis quoque viris impoſuit. Diligentiſſimus *Bartoloccius* hinc *colligit promiſcue Sadducæos ſacrificaſſe in Templo montis Garizim, & in Templo Jeroſolymitano; quia Zadok & Baithos Hæreſiarchæ ibi ſacrificaverant*. At nihil magis a vero alienum. Doctiſſimus *Scottus* ideo credit

dit *Samaritanos credidisse animam cum corpore mori*. Itidem falso. Contra enim *Samaritani* suis ad Magnum *Scaligerum* literis protestantur. Quid mirum itaque si *Karæos*, tanto sibi odiosiores quanto magis metuendos, eadem fidelia dealbaverint; & scripserint in *Talmud Kiddouschin*, citante etiam *Mose Beschitzi* Karæo, שמונים שנה שמש בכהונה גדולה יוחנן ולסוף נעשה צדוקי: *octoginta annis functus est Jochanan summo sacerdotio, & tandem factus est Sadducæus*. *Tertia* queat ratio haberi, quod a *Pharizæis*, inimicis amborum, oppressi mutuam sibi operam, sive in oppugnanda lege orali, sive in tuenda communi causa adversus invalescentes Traditiones, non raro præstiterint; quam ob rem eadem factio facile reputabantur. *R. Moses ben Maimon* de iis qui sublestæ *Kabbala*, & *Pharizaicis* inventis obstiterunt, *Zadok*, *Baithos*, &c. ait: וסמך האחד ידי חברו *& fulcivit unus manus alterius*. Ac de *Karæis*, tempore Hyrcani, &c. districte *R. Jehuda Hallevi*, וכבר השרישו הקראין שורש עם אנשים שהיו דוחים תורה שבעל פה: quæ sic convertit Celeb. Buxtorfius: *Radices autem egerunt, & se corroboraverunt Karæi, conjungentes se cum aliis Legem oralem rejicientibus*. *Quarto* denique, potissimus hujus atræ loliginis calumniæque color fuit, in paucis quibusdam articulis, quousque in diversa abibant ab Pharizæis, inter utrosque sententiarum affinitas, & conspiratio. Hic audire juvat *R. Caleb Ben Eliahu*, ex libro M. S. עשרה מאמרות, laudantem alium quoque, se vetustiores, *Rabbenu Jehuda Haddasschi* in אשכול הכופר, & hunc in modum differentem: אמנם מפני שאנו בעלי מקרא מכחישים הקבלה שהורו בה אחינו הרבנים שאין לה סיוע מן התורה שעליה נאמר ה' דבר וה' לא דבר והם ר"ל הצדוקים והביתוסים עם מכחשתם דברים רבים מן התורה ושרשי האמונה הכחישו גם זה שהוא דבר משותף בינינו לבינם החליטו עלינו שמם וקראונו צדוקים וביתוסים עוד שכבר הצדוקים והביתוסים הודו באמונת יום חג השבועות כמונו שהוא אחד מגדולי המחלוקת שבינינו לבינם שהם אומרים מחרת שבת מחרת יום טוב שלא בתורתו יתב' ולא עלינו תלונתם כי על ה'.... ואין ראוי להחליט שם ולכנותו בדבר שאינו בו מצד השאלה או העתקה וכו': *Ac certe, quoniam nos Scripturarii negamus Kabbalam (quam Fratres nostri Rabbini probant) quia nullum ei fulcrum e lege est*, sed illi *dictum convenit Prophetæ Ezech.* 13. 7..... *dicunt Dominus locutus est, & Dominus non est locutus. Atque illi, nempe Sadducæi & Baithosæi, cum multis aliis rebus, & fidei fundamentis in lege contentis quæ ab iis negantur, hoc quoque eunt inficias; atque hæc causa nobis communis est, nomen quoque communicant, & nos appellant Sadducæos & Baithosæos. Amplius, quia Sadducæi & Baithosæi in doctrina de die quo celebrari debet Festum Pentecostis iam ante nobis assentiuntur, eaque una est en magnis controversiis quæ inter nos & ipsos intercedunt, dum illi* (Rabbini) *statuunt verba* Levit. 23. 15. Crastina Sabbathi, *esse accipienda de Crastina diei Festi. Quod non est secundum Legem* (*Dei*) *Benedicti, ut non contra nos, sed Dominum sit ea murmuratio. Neque enim æquum est permiscere nomen, aut titulo appellare aliquem de re quæ in eo non est, nisi per accommodationem & translationem*. Tantum vero abest ut illi in reliquis dogmatis paria fecerint cum *Sadducæis*, ut e contrario palam profiteatur R. *Caleb* ibidem: ואלה הכתות ר"ל צדוקים וביתוסים לדעתנו ולדעת אחינו הרבנים הם אפיקורסים ומינים מכחישים העולם הבא שהוא שראש דת ואמונה: *Hæ Sectæ, videlicet Sadducæi & Baithosæi, secundum judicium tam nostrum quam fratrum nostrorum Rabbinorum, sunt Epicurei, & Heretici negantes seculum futurum; quod est religionis radix & fundamentum*. Unde merito aliquis cum eodem inferat auctore, אם יאמרו שקראים הם הצדוקים שקר בפיהם כי הם ידברו על צד המחלוקת והקנאה ואהבת השררה והנצחון ובל' שכן לאורת דבריהם מקבלים אצ"ל הסרים למשמעתם: *Quod si affirment Karæos esse Sadducæos, mendacium est in ore ipsorum. Ac talia non nisi ex partium studio, invidia, dominandi libidine, & amore victoriæ loquuntur. Licet nihilominus hæc dicta fidem inveniant apud eos qui illorum deferunt rumoribus*. Ita liquido, reor, patescit nominis *Sadducæorum* cum *Karæis*, invitis quamquam & reclamantibus, communicati prætextus & occasio. Quamvis si nihil admodum tale fuisset, nullo negotio idem accidere *Sadducæis Karæisque* potuerat, quod aliis subinde sectis usuvenit: quando in capitali quodam & famoso dogmate conveniunt, cætera licet dispares, ut una tamen appellatione comprehendantur. *Judæi* & *Christiani* quantum a se invicem distant! quia juncto tamen umbone Idololatriam Gentilium oppugnaverunt, confudit ipse accuratus scriptor *Suetonius*. *Essæi* erant in Classes distincti, aut in τάγματα, Μοναζόντων ϗ Κοινοβίων, *solitarie viventium, & in communi*; Ἀγάμων ϗ Γαμούντων, *Cœlibum* & eorum qui *ducerent uxorem*, *liberisque* creandis *operam darent*; eodem tamen *Essæorum* no-

nomine cuncti veniebant. Cujus sane oblivio meritissimum Virum in quandam ἀβλεψίαν impulit, quum de omnibus *Essenis* rogat generaliter, veluti rem absurdam: *Nam, num Essenis Filii?* & hoc utitur pro argumento. Diversa, imo adversa, erat *Hæreticorum Judaizantium*, apostolicis temporibus, de *Persona Christi* sententia: Quidam *Dominum Jesum Christum ex Joseph & Maria genitum* communi sorte nascendi, *dixerunt*. Alii *Servatorem ex Virgine natum confitentur*; immo longe adhuc augustiora habes apud *Epiphanium*. Etsi hæc erat *ἄλλη συμμορία, alia Societas, Theodoreto* teste, quæ *absurdam priorum sententiam refugeret*, τῆς αὐτῆς ἄτοπου προσηγορίας, ipsam, *eandemque nomenclaturam* effugere non poterat, pariterque *Ebionitæ* vocabantur. Et ita in multis aliis. Quare nihil mirandum est, quum in nobilissima istius ætatis, & principali, controversia de *Perfectione Legis scriptæ* idem fere tenerent *Karæi*, quod *Antigoni* degeneres discipuli, si propterea quoque, apud vulgus, *Sadducæorum* nomine similiter fuerint traducti; licet in reliquis immani discrimine sejungerentur. Hoc quidem respectu ipse *Jos. Scaliger*, qui diversitatem utriusque sectæ acriter defendit, non voluit diffiteri *recte a Judæis dictum*, *Karaim esse partem Sadducæorum qui solam Scripturam retinebant, traditiones omnes rejiciebant*. Hac notione potuit Josephus Historicus, populariter locutus, *Hyrcanum* cæterosque *Karæos* sub *Sadducæis* quoque complecti, loco supra allegato, si sensum quem interpres expressit (quod ad causam nihil interest) maluerit quispiam retinere. Inde tandem factum videtur ut Viri Docti, tam inter Judæos quam Christianos, cum id nomen jam olim communiter datum observassent, neque in illorum potestate foret illud mutare, quo tamen *res* & *personæ*, exigente veritate, clarius distinguerentur, *Sadducæos* in diversas כתות *sectas*, familiasve, prudenter diviserint; quod eo equidem casu utile fuit, & vehementer necessarium. Ita Karæi nonnunquam, provocantes ad R. *Azariam* quoque in *Imre Binah*, & cum eo ad *Epiphanium*. Ita exercitatissimus in literatura Hebraica scripsit *Ligtfootus*: *Sadducæorum species ad minimum duæ*. Idem firmat, si quid video, *Pseudo-Josephi Gorionidis*, Hebræi, locus vexatissimus, qui doctis doctissimorum Virorum *Drusii* atque *Serrarii* concertationibus, sed alia quadam sui parte, materiam præbuit: ideoque Doctorum studium & diligentiam magis meretur. Integrum ex Editione Munsteri appingam, non adeo quidem ad rem, quæ satis est clara, probandam; quam quod illustratione, & propiore cura, adhuc videatur non nihil indigere. Verba sunt *Josippi* (aut *Josephi*) Edit. *Munsteri*, *Basil.* A. 1541. lib. IV. cap. 6. עתה אפתח לספר על מה זה הדבר נפלה המריבה והמחלוקת בעם יי׳ כי הפרושים היו אומרים שמרו את התורה אשר מסרו אבותינו בידינו אשר פרשו את התורה והבושים היו באותם הימים מחלק אחר הצדוקים ולא היו מאמינים לכל מסורת ולכל פירוש כי אם לתורת מושה לבדה והסירים לחלק אחר׃ Quæ hoc modo in Latinum sermonem convertit: *Sed jam postulat locus ut aperiam causam quare, & unde, pullulaverint in populo Domini discordiæ & Sectæ. Et quidem Pharisæi sic docebant: observanda est lex, quam nobis tradiderunt Patres nostri, & quemadmodum illi exposuerunt eam*. (והבושים, *vehabboschim*, reddit) *& hi confusi fuerunt in diebus illis ab alia Secta Sadducæorum, qui noluerunt acceptare ullam traditionem & expositionem. Fuit & alia Essenorum Sectæ*. Consideranti mihi hanc pericopen nonnulla in mentem venerunt haud indigna quæ periti Lectores, maturius perpendentes, examinent. 1. Observanda est magna lectionis varietas, quæ in diversis editionibus *Josippi* occurrit, utque uno obtutu conspici queat, prout in *Veneta*, & *Cracoviensi* exemplaribus legitur, præcipuis differentiis parenthesi inclusis, exhibebo: (הנה) הפרושים היו אומרים (נשמר) התורה אשר מסרו אבותינו בידינו (מפורשו על פי החכמים) אשר פרשו את התורה (לקבלה והנה הצדוקים אומרים לא נאמין ולא נשמע לכל מסירת ולכל פירוש כי אם לתורת מושה לבד) והבושים היו באותם הימים (אחרי) הצדוקים (ויהיו הצדוקים בישראל) לחלק אחר והחסידים (לכרם עם העם) ההולך אחריהם) להלק אחר׃ (*Ecce*) *Pharisæi dicebant* (*observemus*) *Legem quam tradiderunt Patres nostri in manus nostras*, (*explicatam secundum os Sapientum*) *Legem expositam* (*secundum Kabbalam*. *At vero Sadducæi inquiunt non credemus, non auscultabimus, ulli sive traditioni, sive expositioni, sed soli tantum Legi Mosis*.) *atque* הבושים *habboschim* (*faciebant*) *in iis diebus* (*cum*) *Sadducæis* (*Qui Sadducæi erant in Israele*) *Pars altera*. Ex quo statim intelligitur quantopere hic auctor, sibi ipsi eousque dissimilis, a genuino quoque differat *Josepho*. Et quammerito Magnis Viris, *Scaligero Drusioque*, nullius habeatur auctoritatis, & recens. Omnis enim hæc diversitas a

ma-

manu Doctorum est, aut descriptorum inter Judæos; eam haud raro sibi sumentium, in libris sequioris ævi, libertatem ut addant, demant, interpolent, quemadmodum ingenium ipsis suppeditare, res ferre, aut usus gentis ac Religionis exigere videtur. V. G. *Juchasin* R. *Abraham Sacuth* interpolavit Medicus *R. Schallum*; pestiferus liber *Nizzachon* aliter se habet quem edidit Clar. *Hacspanius*, ac iste quem dedit nuper Celebertimus W*agenseilius*. &c. Adeoque quam vix operæ fuerit pretium doctissimos homines tam acriter contendere, Tyriaque concitare maria, de sensu *voculæ* לברם (חסירים) quæ in una editione adest, abest in altera; & qualiscumque sit, suppositítii Scriptoris, aut obscuri Interpolatoris, commentatio est. II. Apparet, unde suam hauserit sententiam, de *tribus* Judæorum *Hæresibus* a *Gorionide Hebræo* memoratis, Doctissimus *Serarius*; videlicet a *Munstero*: apud quem verba sic disposita leguntur, ut distincte trium meminisse videatur *Pharizæorum*, *Sadducæorum*, & *Chasidim* חסירים, quos *Munsterus* diserte *Essenos*, *alia secta*, interpretatur. Bene an secus? jam non disquirimus. Ipse lector arbitretur. At rursus Editio *Veneta* plenior, clare facit pro literatissimo *Drusio*, quia isthic in duobus membris, geminato nomine, eadem tamen est oppositio. Primo *Pharizæorum* & *Sadducæorum*. Deinde, in secundo inciso, his הבושים *Habboschim*, illis vero חסירים *Casidim*, eadem mente respondent. Tam itaque hæc, quisque videt, dubiæ fidei sunt, quam ambiguæ definitionis. III. Explicandum adhuc restat quid sibi velit illud Epitheton הבושים, quod *Serrarius* & *Drusius* vel ut scopulum silentio præterierunt. *Munsterum* non intellexisse monet Magnus *Scaliger*, ipse aliam lectionem substituens: *Pro* בושים ait, כותים *Cutim* legendum. Sed tanti Herois mihi manes ignoscant! nititur hæc mutatio ipsius auctoritate, neutiquam librorum. Non *morosa* hæc *lectio* est solum *Codicis Munsteriani*, sed omnes quas vidi Editiones *Veneta*, *Cracoviensis*, &c. constanter sic repræsentant. Et si jam legeremus liberaliter כותים qui ista lectio quadrabit? narratur quod hi fuerint *Sadducæi*, aut certe cum iis fecerint; cum tamen כותים *Samaritani*, quod nemo melius Scaligero (contra vulgarem Judæorum errorem, & *Antoparius*) agnovit, templo, fide, sedibus a *Sadducæis* essent distinctissimi. Potuitne tam pueriliter *Gerionides* scribere in eadem Hyrcani historia, junctis capitibus, quæ adversis frontibus pugnant? *Joh: Hyrcanum factum* esse *Sadducæum*; & simul *Cuthæos*, eorum Sacra, & Civitatem funditus eum delevisse, nunquam se vivo restituendam? suam itaque ipsius fidem debellasse necesse est, si iidem sint *Cuthæi* cum *Sadducæis*. Quod si igitur meæ conjecturæ sit locus, בושים ego verterim *Pudefacti*, quæ quasi perpetua in S. S. literis hostium Dei titulus est ac descriptio, quod *pudefiunt*. Hoc elogio in legendis M.S.S. Karæorum &c. animadverti illos & Rabbanitas se invicem aliquando salutare. Itaque in eam libens partem inclinarem per בושים *pudefactos* hic designari illos Traditionum, adeoque Dei *hostes*, ex sensu Rabbanitarum, de quibus memorat quod *iis* (Hyrcani) *temporibus steterint a parte Sadducæorum*. Sic nihil narrat quod obscurum, quod futile aut longe petitum, & non a R. Jehuda *Levita*, R. *Abraham Ben Dior in* K*abbala*, *Maimonide* & aliis pridem est inculcatum. Ita manifeste patebit (quod jam quærebamus) cur K*aræi* vocati sunt *Sadducæi*? Nempe quoniam antiquis temporibus erant אחרי הצדוקים *Sadducæorum partes*, contra *Pharizæos*, *sequebantur*. Et, ut ait *Cozri*, *se invicem corroborarunt*. Hoc modo, nisi fallor, plana erunt & perspicua in Textu *Hebræo* omnia, de quo Ill: Scaliger *Quis Hebræa intelligit?* Nec ulli vitio vertendum, si in illo Literarum diluculo, quum, nulla K*aræorum* notitia, pleræque res Judæorum densa nube adhuc manebant opertæ, *Munsterus* & alii Doctissimi homines veram hujus τμήματος mentem non fuerint assecuti. Quod si forte neque jam mihi contigerit, lubens velim meliora doceri.

CAPUT VI.

K*aræorum an vestigia in N. T.? Locus Luc.* XI. 45. *illustratus*, Νομικοὶ *alii ac Pharizæorum* Γραμματεῖς. *Qua in re differentia constiterit? Drusius laudatus. Scribæ dicti quidam quia soli literæ Scriptæ Legis deferrent obsequium. Probatum ex Origene, Epiphanio, Hieronymo, &c. Varia Scripturæ loca exposita; & cur* Scribas *Sectam peculiarem fecerit Epiphanius, &c.*

QUæ huc usque pro Antiquitate Karæorum disputata sunt, cum animo meo reputanti aliquoties cogitare subiit, quod idem fortassis Lectori, si illorum Natales salutarem nostri Servatoris παρουσίαν anteverterint,

& jam tunc hoc τάγμα non contemnendam Ecclesiæ Judaicæ partem effecerit, an non alicubi ejusmodi hominum mentionem, aut tenue saltem vestigium, in Historia Evangelica detur observare? Quamvis hoc ad quæstionem, aliunde satis luculenter probatam, videatur nequaquam necessarium, neque Scripturæ N. T. si vel pertinacissimum foret, silentium magis eorum Vetustati possit obstare, quam Verbi gratia *Essæorum*, *Hemerobaptistarum*, &c. qui taciti ab Evangelistis, eo tempore nihilominus floruerunt. Quandoquidem in alios longe, & sublimiores, usus hi libri fuerunt exarati; non ad curiositatem explendam, sed ingenerandam fidem & resipiscentiam; neutiquam ut malesanorum turbonum jurgia, perfidiam & iniquitates ob oculos ponerent, sed Christi Θεανθρώπου allatam pacem, sanctissimam vitam, cœlestemque doctrinam credentibus exhiberent, idque compendio tantum. Quod si voluisset Deus extare de omnibus quæ Dominus Jesus dixit, & fecit γραφόμενα Βιβλία, infinita in clarissima luce collocarentur, quæ nunc tam frustra, quam laboriose, quæruntur. In iis tamen quæ nobis supersunt N. T. tabulis quædam reperiri, quæ censeas commode ad hosce *Scripturarios* posse referri, monstratore *Johanne Drusio*, summo viro, mihi videor comperisse. Locus est Luc. 11. 45. Ubi *cum Christus dixisset*: οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ &c. respondens quidam τῶν Νομικῶν *dixit ei*, *Magister quum hæc dicis, etiam nos afficis injuria. Q. D. non solum Scribas & Pharizæos, sed etiam nos* Νομικὲς *id est Legis-peritor*. Et quæ plura isthic sequuntur; etsi non tam liquido & distincte concepta, quam quidem fecisset vir πολυμαθέστατος si uberior Karaismi cognitio suppetiisset. Textum *Lucæ* si quis accuratius evolvat, & inspiciat, deprehendet e vestigio hæc tria evidenter illic contineri 1. Νομικὸν (*Legalem* sive *Legistam*, sit venia verbis) hic a *Scribis* & *Pharizæis* discerni. 2. Ita tamen ut *injuria* loco accipiat cum Christus intonat *Væ vobis Scribæ & Pharizæi*! quasi per hæc verba & ipse, cum suis, peteretur. Notetur quod non putabat se lædi in nomine *Pharizæi*; quamdiu namque Christus vers. 42. 43. illis solis terribiles minas intentat, silet, acquiescit, & tanquam in meritos hostes fulmine vibrato quasi gaudet in sinu. Ast ubi cum incremento sermonis vers. 44. alteram appellationem conjungit *Væ vobis* SCRIBÆ, & *Pharizæi*, tunc extemplo indignatur, & reclamat: Διδάσκαλε ταῦτα λέγων ΚΑΙ ΗΜΑΣ ΥΒΡΙΖΕΙΣ. *Magister Talia dicens*, NOBIS ETIAM CONTUMELIAM FACIS. Unde perspicue sequitur Νομικὲς *a Pharizæis* ita diversos fuisse, ut adversi fuerint, & unus sub altero non comprehenderetur; at vero ἀπὸ τῶν γραμματέων *a Scribis* certo quodam sensu ita distinctos, ut simul, alio respectu, eodem nomine quidem venirent, & censerentur. Sin, audito *Scribarum* nomine non major conquerendi occasio, quam *Pharizæorum* illi fuisset. 3. Hanc injuriæ speciem præter morem, hactenus saltem, Christo usitatum, certe præter spem & exspectationem istius *Legistæ*, accidisse. Ex quo concluditur existimasse Νομικὸς se meliori loco apud Servatorem haberi quam ut communi crimine, & exitio, cum *Pharizæis* &c. hoc modo involverentur. Id docet ejus interlocutio, inopinum veluti casum averruncantis, *Magister! hoc dicto &* NOBIS &c. Quum itaque horum distinctioni obloquuntur *Petavius*, aliique Viri quidam clarissimi, adversus solem loqui videntur. Immo adversus ipsum Christum, qui hanc distinctionem supponens, ea nihil obstante suum Væ, & anathema, ad eos quoque extendit vers. 46. Immo ET VÆ VOBIS *Legistæ*! pariter, etsi non per omnia pari de causa. Quare tandem ipse *Petavius* necesse habet fateri hunc fuisse *Scribam*, *qui non esset Pharizæus*. Rectissime. Procedamus: Cujus igitur alius ordinis, & τάγματος, rogo? *Essæorumne*? Illi ab hominum turba atque commercio alieni, sibi viventes, habitaculo & institutis hinc erant longissime remoti. Iis cum Domino, quantum legimus, nunquam aliquid negotii fuit. *Sadducæorum*? non putem. Isti nunquam Christo amici adeo aut familiares, ut ægre, vel ferrent, vel crederent si (quod sæpius fecerat) fulmen in eos hic mitteret condemnationis. Quid superest ergo, nisi ut alterius fuerit generis? Cujusnam vero, explicate definire Eruditissimis etiam Viris velut crux quædam, & difficillimum fuit. Illustris Vir *Josephus Scaliger* scripsit quasi νομικοὶ *formulas juris præscriberent*, & *actiones civiles docerent*, & *forensia magis tractarent*. Sed quid tales ad Christum? Cujus *regnum non erat de hoc mundo*; qui non plus quam *hæreditatis divisionem* curabat τὰ πολιτικά; qui tandem illis conveniet facta reprehensio vers. 46.? Itaque non sine causa hanc opinionem rejicit *Petavius*, nihil interim melius reponens. Quæsiverunt aliqui discrimen in eo quod γραμματεῖς *in*

Theo-

Theoria maxime, Νομικοὶ *in Praxi*, & *quæstionibus practicis* essent *occupati*, conamine parum fortunato; ea quippe distinctio sequioris temporis, a nostris desumta moribus, aut disciplinarum partitione, priscis Judæorum Doctoribus ignota fuit Hierosolymis. Quorum si non omnis, præcipua sane opera, & studium, in *agendis*, & regulis *Praxeos* religiosæ versabatur. Ita ut in toto *Talmude* paucissima, quæ jam vocamus, *Theoretica* fidei capita vix, hinc & inde, pertractentur. Omnium vero minime hæc hypothesis nodum propositum solvet; quoniam laudatis Lucæ Cap. XI. commatibus 42. 43. 44. Dominus Jesus de *Practicis* agit, nominatimque, quæ in iis grassatur, perstringit *hypocrisin*. Quam proxime igitur rem acu tetigit Vir celeberrimus Joh. Drusius, pulcherrime conferens locum ex *Misna Aboth*, qui sic habet: אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני וגו׳ Id est eodem interprete: *Dicit R. Jose, filius Kasma, quadam vice cum deambularem, occurrit mihi homo quidam; cui, quum me salutasset, salutem vicissim reddidi. Tum ille; Magister, unde oriundus es? respondi eu urbe magna Sapientum & Scribarum*. Addit, *videtur Hierosolymam innuere*. Et, *se domi habere commentarium in illum librum qui ex decem Rabbinis collectus sit, in queis R. Eliezer filius Nathan, & Moses filius Maimon, & Don Isaac Abarbenel. In eo Sapientes vocantur* בעלי משנה *id est Deuterotæ, &* בעלי תלמוד *Talmudistæ. Scribæ autem* בעלי מקרא *quasi Lectionarios dicas, aut, Scripturarios, vel Textuarios, nam* מקרא *Textus Scripturæ*. Hinc liquido habemus, fuisse quondam apud Judæos certam hominum classem qui dicebantur *Scribæ*, quod essent *Textuarii*, & Scripturæ unice addicti. Tum aliunde notissimum est, *Scribas* quoque appellatos fuisse *publicos* inter Judæos *doctores*; quorum Christi tempore plurimi Pharizæismo nomen dederant. Exinde, reor, pendet perplexi illius loci intellectus. Quum Christus Dominus horrendum & inclemens *Væ* pronuntiaret Luc. Cap. XI. non solum in *Pharizæos*, vers. 43. verum etiam in *Scribas* vers. 44. nomine quod (licet diversa de causa) utrisque tamen dabatur, urebat id Nostrum, vehementer veritum ne ipse & socii in eandem suspicionem & invidiam, hoc Christi judicio, apud populum adducerentur. Optabat ideo, prout Christus sciebat eos a *Pharizæis*, eorumque Doctoribus distinctos, sic etiam nomenclatura distinguente compellasset. Prudenter fecit hoc *Lucas*, quo facilius hanc narratiunculam caperemus, insignite vocans Νομικόν; quasi dicat qui τῷ νόμῳ, *Legi* soli deferebat obsequium. Stylo Jesum Magistrum imitante, qui, ut hic Lucas νομικὸν & φαρισαίων, ita sæpissime *Legem*, & *Pharizæorum traditiones* invicem sibi contra distinguit Matth. 15. 6. Matth. 23. 23. &c. Aliquanto clarius hæc ratione (ni fallor) patescet quis fuerit ille monitor, & quid Lucæ Νομικός; videlicet ejusmodi sententiæ homo quem nos jam *Karæum* vocamus. Sua enim eruditio doctissimum *Scultetum* destituit quum scripsit *Epiphanium* τοὺς Νομικοὺς *accensere Pharizæis* & ideo recte dicere: *συνῆσαν γὰρ αὐτοῖς οἱ Νομικοί, eodem loco censebantur Pharizæi & Nomici; qui unum corpus & τάγμα efficiebant*. Nam plane contrarium intendit *Epiphanius*, cujus verba nec satis cepisse, neque recte interpretatus videtur. Ponamus ea, ut judicet Lector, & quoniam ad rem faciunt præsentem. Postquam *Heresi* XIV. de *Sadducæis*, XV. de *Scribis* egisset, XVI. *Heresin* sic incipit: Ταύταις ταῖς δυσὶν αἱρέσεσι κατ' ἀκολουθίαν συνῆπται ἡ τῶν φαρισαίων αἵρεσις, ἄλλη τις, οἵτινες τὰ αὐτὰ τούτοις ἐφρόνουν. Γραμματεῦσι δέ φημι, τοῖς ἑρμηνευομένοις Νομοδιδασκάλοις. συνῆσαν γὰρ αὐτοῖς καὶ οἱ Νομικοί. Ἀλλὰ δὲ καὶ παρὰ τούτους πάλιν οἱ φαρισαῖοι ἐφρόνουν, πολιτείας μείζους ἔχοντες. Quæ sic non incommode vertentur: *Duabus hisce Sectis, apta consertione, cohæret alia quadam Heresis Pharizæorum, eadem cum iis sentiens; Scribas intelligo* (non Sadducæos) *quos interpretari licet Legis-doctores, cum ipsis enim & faciunt* (aut *ejusdem sunt conventus*) *Nomici* id est *legisti*. *At vero diversa rursus ab his studia* (gr. *præter hos*) *sequebantur Pharizæi, severiora vivendi instituta habentes*.

Comparat *Pharizæos* cum *Scribis* in eo quod eandem fere doctrinam tenerent; separat quod vitæ rationem strictam magis & scrupulosam præscriberent; quod ut dilucide exprimeret *Petavius* transtulit: *ad horum ritus* ALIA RURSUS ADJICIEBANT. Hinc manifestum est αὐτοῖς *ipsis* non ad φαρισαίων, quod remotius; sed ad Γραμματεῦσι & νομοδιδασκάλοις, quod immediate præcessit, referri debere. Reddit namque rationem quare Γραμματεῖς, de quibus hic sermo, exponantur per Νομοδιδάσκαλοι, quia videlicet cum ipsis faciebant Νομικοί. Et quando sequentem periodum de

Pha-

Pharizæis inchoat per adversativum, ἀλλὰ, id satis cum reliquis docet Νομικὸς hic cum *Pharizeis* non ut *unum corpus & τάγμα* componi, sed ut diversum potius opponi. Etsi non ignorem Νομοδιδάσκαλος alio sensu in N. T. tribui Doctori *Pharizaico* Act. 5. 34. ast ita hic non sumsit *Epiphanius*. Idem fatum scilicet hoc nomen experitur ac Γραμματεὺς, quod illo voluit *Epiphanius* hic interpretari. Et utrumque, quod Hebraicum סופר, Chald. ספרא, vocabulum, si unquam aliud, πολύσημον, & latissimæ significationis, Viros *Politici*, *Ecclesiastici*, *Scholastici* muneris, summa, infima conditione, & multa alia pro subjecta materia significans, de quo Viri Eruditissimi *Fred. Spanhemius pater*, *Joh. H. Hottingerus*, *Ligtfootus*, *&c.* bene multa scripserunt hic non repetenda. Unam mihi liceat significationem expromere, vulgo non cognitam, ex classicis tamen, & antiquis scriptoribus haustam, qua סופרים γραμματεῖς, *Scribę*, ejusmodi notat Judæos, ac Judæorum Doctores, qui rejectis traditionibus solam Scripturam venerantur. *I.* Docent illud *Hebręi*. Collectio illa Commentatorum in *Mass. Aboth*, quam possedit Clarissimus *Drusius*, סופרים explicuit per בעלי מקרא *Scripturarios*, ut חכמים per eos qui *Misnę* & *Talmudis* traditiones recipiebant. Illum librum *Drusii* quidem non vidi, at constat R. *Schelomoh Jarchi* itidem sic explicare, סופרים ibi esse בעלי מקרא. Quemadmodum ab alia parte certissimum est בעלי מקרא *Baalè Mikra* esse titulum quem ordinario sibi vendicant *Karęi*. Millies in eorum scriptis opposite ad *Rabbanitas* occurrit אמרו בני aut בעלי מקרא *dixerunt filii*, aut *domini Scripturę*. In *Talmude Pharizaicos* Doctores ita cognominari, non memini uspiam legere. 2. Tradunt hoc Doctissimi veterum Patrum, qui plurimum studii in Antiquitatibus Hebraicis posuerunt. *Origenes*: *Qui ergo non recedunt a Litera Legis SCRIBÆ dicuntur, qui autem majus aliquid profitentes dividunt se ipsos quasi meliores a multis, secundum hoc* Pharisæi *dicuntur*. Adhuc illos describit, *quod Legem Mosis profitentur se interpretari, & in hoc gloriantur*. Hos, quod *supra hęc adscendere se profitentur*. Concinunt isthæc *Epiphanio* qui *Scribas* sectam faciens peculiarem paulo ante monuit, hoc a *Pharisęis* differre, quod hi habeant μείζας πολιτείας, licet in fidei capitibus *eadem* fere cum *iis sentirent*. Quæ specialius explicat in responso ad Epistolam Acacii & Pauli: Περὶ οἷς (φαρισαίοις) καὶ νεκρῶν ἀνάστασις ὡς καὶ παρὰ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ ἡ περὶ Ἀγγέλων καὶ Πνεύματος ἁγίου ὅτι ἐστι συγκατάθεσις, πολιτεία τε διάφορος. Vertente Petavio: *Morsuorum apud illos Resurrectio ut & apud Scribas defenditur, iidem Angelos ac Spiritum sanctum non negant. Vitę autem eximium institutum prę se ferunt*. *B. Hieronymus* quum dixit *ex duabus familiis Sammai & Hillel, ortos esse Scribas & Pharisęos*, non alios Scribas (ut infra probandum,) intellexit. Appositissimus est alius *Origenis* locus, ubi occasione dicti *omnis Scriba*, &c. enarrat quid sit Γραμματεὺς; πᾶς ὁ μεμαθητευμένος τῇ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου διδασκαλίᾳ. *Omnis qui instructus est doctrina juxta literam legis*, opposite ad τοὺς εἰδότας τροπολογεῖν, καὶ συνιέντας τὰ τῆς ἀναγωγῆς τῶν γραφῶν. *Qui Scripturas tropologice explicare sciunt, quęque ad earum spectant Anagogen*. Hebraice dixisset בעלי מקרא & בעלי הקבלה secundum ea quæ supra audivimus: 3. Quin ipsum nomen Γραμματεὺς, si bene examines, nos eo manu veluti ducit: ut enim קראי *Karai Scripturarius* est a קרא *Kara Scriptura*, sic Γραμματεὺς est a γράμμα, quo *lex* & S. S. *Literę* designantur. 2. Cor. 3. 6. 2. Tim. 3. 15. Eo libenter referam dictum *Epiphanii* quod Γραμματεῖς essent γραμματικήν τινα ἐπιστήμην ὑφηγούμενοι *literalem quandam scientiam professi*, quæ ex Scripturæ litera resultabat. 4. Suadent tandem hujus appellationis origo, & quasi incunabula. Primus *Ezras* cap. VII. 6. speciali titulo סופר *Scriba* vocatur. Non est dubium quin ille unice Legi Scriptæ adhæserit; eaque ratio subjungitur vers. 10. 11. Eum sui dogmatis auctorem & statorem passim celebrant Karæi. M.S. *Chillouk* עזרה הסופר ונחמיה בן חלכיה . . . הנביאים ושארית אחיהם רחם רחנו ושבילם שבילנו באשר יעדו כנו *Ezras*, *Nehemias filius Helcię*... *Prophetę* (istius temporis) *& residuum fratrum ipsorum, quale illorum institutum tale est nostrum, illorum semita, nostra semita, quemadmodum & pro nobis testantur*. Ab eo videntur Doctores Textuales (cujusmodi omnes initio fuerunt) titulum Scribæ sumsisse. Notabile est quod in *Ezra libro* III. *apocrypho* propterea non modo vocatur Γραμματεὺς, verum etiam Ἀναγνώστης, quod ab ἀναγινώσκω, sicuti קראי a קרא, utroque *Lego* notante. Ex quo autem *Lex oralis* invaluit, simplicitatem vicit superstitio. Illius patroni, partim quod in eadem *Cathedra Mosis*, & *Ezrę* sederent, partim quod ספר erat veterum Antistitum nomen, ut antiquitatem mentirentur, & hujusmodi velut decessoribus

bus, & affaniis suis fidem conciliarent atque auctoritatem, hunc titulum סופרים ad sese rapuerunt. Quin *Mosen Prophetam*, (quo crederes *Mosi* per omnia similimos) in Paraphrasi sua Chaldaica ספרא *Scribam* quoque appellarunt. Ab eo igitur tempore istius vocabuli simplex olim notio, inter Doctores & sectas facta est duplex & ambigua, immo quodammodo contraria, ut multis vocibus in lingua Hebraica usuvenit; & τύραννος, σοφιστὴς, &c. apud Græcos in bonam & malam partem capiuntur. Non abjecerunt nempe, hoc elogium, a patribus acceptum, *doctores Textuarii*; sed ad sera tempora, *Origenis* testimonio, servaverunt. *Est ergo videre usque nunc apud Judæos sedentes super Cathedra Mosis Scribas, & Pharisæos*. *Scribas* eo sensu, illic intelligens, prout supra exposuerat. *Traditionarii* vero sua hominum inventa passim his nominibus quoque venditabant: מפי הסופרים *ex ore Scribarum* accepta. Non potuit non hinc oriri Ἀμφιβολογία sæpe, & quæ fraudi fuit multis, ipsi etiam *Epiphanio*, ideārum confusio; quam etiam ille Luc. XI. in auditoribus Christi metuens, ideo interloqui sustinebat. Fuit enim Γραμματεὺς, ut declarat Lucas, νομικὸς *Legista*, non φαρισαῖος, & *traditionarius*. Quemadmodum vero *Lucas* duo ista nomina prius exactius definit per posterius, ita de *Scribis* qui *erant juxta literam Legis instructi*, ambo conjunctim adhibuit *Origenes* talem vocans Νομικὸν Γραμματέα, Neque aliquis antiquo affixus præjudicio, ac si nomen Γραμματεὺς modo *munus*, & non *Sectam* simul denotaret, sic cogitet, fuisse forte istos Scribas *penso* (ut sic dicam) atque *professione* magis quam sententiis & *opinione* discretos. Similiter ut in *Academiis* alii Theologiæ & S. S. *Literarum*, alii *juris Canonici* adeoque Ecclesiasticarum Traditionum Professores. Nihil quippe magis foret ab usu & constitutione Judæorum alienum. Nusquam id legitur. Nec fieri poterat. Non diversi sed iidem Doctores *Scripturas* per *traditiones* explicabant, τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ἀκυροῦντες *Mandatum Dei refigentes per traditionem* hominum. Antiqui denique Patres, & illi cummaxime qui aliquid noverunt in Hebraicis aliter hæc tradiderunt, quibus in rebus facti, quæ propius ab eorum temporibus aberant aliquantulum credi oportet; præsertim quum ansam calumniæ præcisurus asseveret Epiphanius se talia ἐκ παραδόσεων ἀκριβώσαντα ἐκθέσθαι *ex traditionibus* (majorum) *accurate pervestigata exponere*.

Viderentur mihi isthæc (modo idem erudite Lector tibi) de Scribis Textuariis, tam luculentis Veterum testimoniis, non penitus male stabilita. Juvat nunc, sed ita ut tuo judicio omnia subjiciantur, facere experimentum, num hæc si recipiatur observatio, parumper lucis Historiæ Evangelicæ, priscis quibusdam Patribus Ecclesiæ aliquantulum patrocinii queat afferre. Adeoque ipsa sibi novum hoc pacto pretium, & firmamentum. Talem nobis videri Scribam istum Νομικὸν Luc. XI. 45. jam supra diximus; adjuvat *Syrus* qui ספרא transtulit. Atque inde pressius adhuc probari jure quis existimet, quod tres illæ sive Facti circumstantiæ, sive Personæ Characteres quos ibi ex Textu eruimus nulli æque quam Karæo seu Textuario possint convenire. 1. Illi etenim a Pharizæis erant diversi. 2. Eodem tamen titulo Γραμματέων, ut jam monstratum, subinde veniebant, quo & Pharizaici Doctores. 3. Illi Jesu Nazareno, propter communes hostes Pharizæos, erant amici, & alia quacunque Secta faventiores; cui, quoties Traditiones & instituta hominum initio Ministeri sui severe reprehenderet, & confutaret, premebant pollicem; ac vehementer studebant, etsi progressu temporis ubi aliæ quæstiones de Deitate Messiæ, Templo, abroganda Lege &c. agitabantur, æque ac reliqui evaserint infesti & iniqui. Eousque non male Karæis cum Christo, hac quidem, parte externa specie convenire videbatur, ut meminerim ante multos mihi annos Orobionem dicere Amstelodami Christum nostrum *Karæum* fuisse. Invenimus Zenam Νομικὸν, æque ac Apollo, inter Evangelii antistites. *Unus Scribarum*, qui Jesu docenti acclamabat καλῶς ϗ ἀληθῶς *bene & ex vero dixisti*, Marc. 12. 32. quem Dominus vicissim commendat quod νουνεχῶς ἀπεκρίθη *intelligenter respondisset*, & *non longe abesset a regno calorum* (ut cognoscas propius *arma virumque*) apud Matthæum loco parallelo describitur νομικὸς *Legista*. Et sane per νομικοὺς hujusmodi fere *Textuarios* in N. T. notari haud obscure exinde firmatur, quod omnis disputatio quæ cum iis acta legitur non *traditiones* aut *Kabbalam*, sed *Legem scriptam*, ejusque genuinam interpretationem, & praxin, spectaverit. Quod si Νομικὸν illo Matthæi loco lubeat, ut mihi quidem admodum allubescit, sumere pro *Textuario*, indignum non erit notatu quod sic uno hoc capite Matthæi memorabitur amplissima Christi & universalis victoria, de quatuor quæ tunc Scholas, urbem,

bem, & aulam tenebant Sectarum insidiis, & oppugnatione, feliciter ac sapientissime triumphantis. Primo accedunt *Pharizæi* juncti cum *Herodianis* vers. 16. ut quicquid respnnderit laqueo implicaretur: aut vulgi odium, aut Majestatis vindictam incurrens. His in pudorem actis impudentiores in scenam prodeunt *Sadducæi*. vers. 23. 24.... ubi hos ex Scripturis & Dei virtute confutavit, prorumpit quarto aliquis Νομικὸς *Legista*, &, pro sua hypothesi, nodum nectit ex *Lege*, *quodnam sit maximum mandatum?* vers. 35. 36. Quem Servator tam dextre solvit, ut roganti, cum elogio, extorserit assensum loco parallelo Marci cap. 12. 32. Sane quominus fuerit hic νομικὸς Matthæi ex Pharizæorum factione, ut vulgo existimatur, multa prohibent; quod apud *Marcum* nullum quidem nomen, aut mentio, *Pharizæorum* appareat; sed tantum Γραμματέως vers. 28. 32. id est, בעלי המקרא *Textuarii* ex superioribus. Inde clarius dixit Matthæus νομικόν. 2. *Pharizæi*, dum hæc disquisitio instituerctur, non adessent, sed abiverant consultaturi. vers. 34. quibus vers. 41. demum redeuntibus tum Christus ipse dubium proponit de *Filio Davidis* qui simul posset esse ejus *Dominus?* itaque illud αὐτῶν *ipsorum*, vers. 35. *Unus ex ipsis*, *Legista*, non ad *Pharizæos* (recesserant quippe inituri consilium vers. 34.) verum ad ἀκούσαντας ὄχλους vers. 33. referendum videtur. Ex quorum medio hic prosilit, vacua velut arena, cum Domino congressurus, πειράζων *capiens experimentum* an, qui reliquas sectas quæ *Scripturas ignorabant* aut adulteraverant, tam facile viceerat, eadem sapientia & promptitudine de ipsa Lege sibi Legistæ posset respondere? Quidni ex hac observatione singularem cum emphasin, tum elegantiam verba Sospitatoris accipiant apud Luc. 10. 25. 27.? Quando interroganti νομικῷ *Legistæ*, *quid faciens sit habiturus hæreditatem vitam æternam?* respondit: ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις; *in Lege quid scriptum est? quommodo LEGIS?* poterat prius sufficere, *Quid scriptum est?* quique nunquam verba inania profudit Christus eo etiam fuisset contentus; sed quia res erat cum νομικῷ *Textuario* argute pungit, nomen alludens, קראי מה קורא אתה *Legista quid legis?* Qui Legem noctu dieque versas, & meditaris, in ea omnia necessaria ad salutem contineri recte tueris, nunquid merito mirum te talia quærere? ac si id in Lege non clare extaret & *legeretur*: *qui fecerit ea vivet in eis*, & similia. Ac, dum ita *Scribas*, in quantum vox aliquando notat *Textuarios*, eosdem facimus his locis cum νομικοῖς *Legistis*, pulchre sacris Evangeliis consentiet *Epiphanius*: cum *Scribis*, hujus quidem generis, itidem conjungens νομικοὺς & νομοδιδασκάλους, *Legistas* & *Legis doctores*. Quin, ulterius *Origenes* progressus, quod toties in Evangelio repetitur *Scribæ & Pharizæi*, quandoque sic explicat ut per *Scribas* non intelligendos censeat *Doctores Pharizaicos*, ut passim interpretes, verum *Scribas* hujusmodi *Textuarios*. Postquam ad Matth. 13. 52., supra, *Scribam* definivisset qui, opposite ad Scripturarum *Anagogen* & mysticos Kabbalistarum sensus, *nudæ literæ credit eamque tuetur*, subdit: οὕτως δέ τις διηγήσεται καὶ τό. καὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ! ὡς παντὶ εἰρημένῳ τῷ πλὴν τοῦ γράμματος μηδὲν ἐπισταμένῳ. *Sic autem aliquis explicabit & illud* Væ Vobis SCRIBÆ & Pharizæi Hypocritæ! *quasi unicuique dictum qui præter literam nihil scit*. Ejusdem Capitis xx. 11. Matthæi versum secundum, *Scribæ & Pharizæi sedent super Cathedra Mosis*, de iisdem *Scribis* similiter exponit loco ante adducto. Rem ipsam plane mihi persuasit, fuisse *Scribas* inter Judæos hoc nomine, & nominis sensu, quem jam declaravimus. De intellectione loci Matt. 23. 2. 13. nolim præstare; aut sine Quiritium suffragiis solus & præceps aliquid decernere. At tamen neque temere rejiciendum est Origenis in talibus judicium & testimonium. Non contemnendæ forte pro eo maturius cogitanti rationes occurrent. V. gr. Cum notissimum sit in *Pharizæorum* ordine non modo *Doctores*, sed & *plebejos* infinito numero, immo & *mulieres*, comprehensas fuisse; si his commatibus *Scribas* accipias de *Doctoribus Pharizaicis*, tum καὶ φαρισαῖοι *Et Pharizæi*, mox additum, de *Plebe Pharizaica*, seorsim a Doctoribus, necessario erit capiendum. Manifeste namque distinguuntur: Non *Scribæ Pharizæi*, sed *Scribæ* ET *Pharizæi*. Observemus una quod tamen de *Pharizæis*, æque ac de *Scribis*, asserat Christus illos, *sedere in Cathedra Mosis*. Quonam hoc pacto tandem poterit competere plebejis? sed si cum *Origene* Γραμματεῖς *Scribæ* interpreteris de isto hominum genere qui soli *literæ credunt*, *eamque tuentur*, res expedita est. Tam enim *Textuarii*, quam *Traditionum Patroni* tunc erant Synedrii assessores; & utrique populo jugum obsequii durissimum imponebant, quod fastu, hypocrisi, aliisque vitiis ipsi clanculum

culum excusserant. Ne quis dubitet קראים Karaim *Textuarios* in membra Synedrii admissos, discamus ex Talmude, integrum ex iis aliquando constitisse. De his enim explico quod habetur in *Massech. Sanhedrin*: *Filiam sacerdotis, quum scortata esset, combustam* hoc modo, ut *circumponerent ei fasciculos sarmentorum*. Id dum objicitur ibi Traditionum doctoribus, quibus placuerat combustionem fervente plumbo in guttur ingesto peragendam, respondent לא היה ב״ד של אותה שעה בקי *non fuit Domus Judicii istius temporis satis perita*. *R. Joseph* pressius ב״ד של צדוקי׳ הוה *Synedrium istud constabat Sadducæis*. Quo nomine *Karæos* a Rabbinis designari in suis disputationibus, supra abunde probatum. Hi nempe nihili facientes novas explicationes & glossemata Pharizæorum, in hujusmodi vivicomburio Mosis cum Legem, tum consuetudinem, sequebantur; Talesque erant hi *Sadducæi*, exponente Jarchi, שדורשין מקרא בכתבו *qui explicant Scripturam* (non ex traditione) sed *ex eo quod scriptum est*. *Sadducæi*, Epicuræa sententia, non essent forte furti aut Venereæ voluptatis tam rigidi osores, & si vel essent horrendum mihi, & incredibile, quum pauciores essent secundum *Josephum*, impiam Epicuri sententiam in Ecclesia Judaica, & augusto illius Senatu, omnibus omnino Judicibus animo sedisse. Karæos autem solos aliquando, deturbatis Pharizæis, illic dominatos *Joh. Hyrcani*, & *Alexandri Jannæi* &c. temporibus ex historiis Judæorum manifestum est. Accedit, si *Scribæ* de Doctorum *munere* solum, & non *secta* hic accipiantur, quod vix congruens adeo & usitata locutio emergat: *Rabbini* (Pharizaici) *& Pharizæi sedent*, &c. quam novum, & insuave, auribus allabitur si in aliis Sectis nostrorum temporum ita divisim quis conjungeret V. C. *Doctores & Romano-Catholici*, *Senatores Ecclesiastici & Lutherani*, *Ministri & Calviniani*, & ita porro, hoc aut illud dixerunt, fecerunt. Optime *Secta* cum *Secta* componetur: *Romano-Catholici & Reformati* gerunt Mosæ-Trajecti Magistratum. *Lutherani & Calviniani* alicubi Cathedram occupant Professorum, &c. Ac quemadmodum, ratione factionum habita, in ipsis Evangeliis sæpe combinantur modo *Pharizæi & Sadducæi*, modo *Pharizæi & Herodiani*, sic eodem respectu, ex mente *Origenis*, hic loci consocientur *Scribæ & Pharizæi*, hoc est *Textuarii & Traditionarii*; ex utraque classe etenim, quin etiam ex pessimis *Sadducæis*, in illud Collegium aliqui cooptabantur. Sic *Scribæ & Pharizæi* idem volet quod aliquoties φαρισαῖοι καὶ Νομικοὶ, *Pharizæi & Legistæ*, apud *Lucam* Cap. VII. 30. & XIV. 3. Neque de nihilo est quod inter Evangelistas in solo *Luca* hæc occurrat copulatio *Pharizæi & Legistæ*; qui post *Matthæum* scribens omnia ἀκριβῶς *accuratissime* fuit *persecutus*. Et ope hujus nominis ænigma istud Luc. XI. 44. 45. parum intellectum, & sine eo nunquam satis intelligendum, facillime dedit explicatum. Ego autem hæc non affirmans sed inquirens dissero; ad sensum Origenis attuli quæ succurrebant; in re obscura censens amplius deliberandum. Certus si alicubi vocis *Scribæ* explicatio Origeniana obtinere debeat, quod mihi fit verisimile, non tamen ubicunque illud, seorsim aut conjunctim, occurrit semper & statim *Textuarium* denotare. Commonuimus jam quam late pateat, & variæ sit significationis. Habebit itaque eruditus Scripturæ interpres patentissimum hac ratione campum in quo ingenium suum & ἀγχίνοιαν exerceat, dispiciens quibus locis quæ notio quadrabit. Ad faciendum indicium hæc sufficiunt de Scripturis. Nunc videamus quomodo Veterum Patrum causa, & intellectus, hinc possit juvari. *Epiphanius*, aliique in Sectarum catalogo proprium quoque locum *Scribis* assignarunt, vehementer eo nomine maximis viris vapulantes. *Scribarum ordo neque Judaismi Hæresis fuit, neque πρὸς Φαρισαίους ἀντιδιαστελλόμενοι, nam & Scribæ plerique Pharizæi*, &c. ait *Petavius*. Videlicet non alios *Scribas* noverat, quam publicos Doctores a *munere* sic appellandos; hoc tibicine nititur immerita κρίσει. Ast ubi nunc constat fuisse hominum ordinem qui *Scribæ* propter dogma vocabantur, quia בעלי מקרא *Baale mikra* erant, *scriptæ* tantummodo *Legi* addicti, postquam hoc peritissimi in Hebraicis Patres Origenes, Epiphanius, Hieronymus tradidere, & haud tralatitio Judaicæ Misnæ, & Christianæ Antiquitatis consensu, faventibus Evangeliis, confirmatum est, an non evidenter patet diversa opinione sejunctos fuisse, & Petavii potius inscientiam quam Epiphanii distinctionem animadversionem mereri? Dicit de iis idem *Epiphanius*, quod *eodem fere tempore quo Sadducæi* in lucem *prodierint*. Exagitant illud tanquam falsissimum Docti, & si de *Scribis* intelligeretur quatenus notat Doctores Ecclesiasticos nihil esset absurdius, nam illi dudum ante fuerunt; verum si de *Textuariis* & קראים quid verius ? nam

nam ita nihil dicit nisi quod præstantissimi Judæornm Chronologi & Doctores Maimonides, R. Jehuda Hallevi, R. Abraham Ben Dior, &c. ante scripserunt. Pergit porro, quod essent γραμματικήν τινα ἐπιστήμην ὠρηγμένοι, transfert hæc verba Petavius: *Velnt quandam Grammaticam professi*. Sed o bone! Cum hi Scribæ tibi sint *Theologi*, & Legis Doctores, an satis ex decoro videntur *Grammaticam*, non novisse, sed publice *professi*? Et si id nihil vetat, an jam tunc inter Judæos *Grammatica* fuit ἐπιστήμη, in artis aut *disciplinæ* formam redacta? quod seris post Reipublicæ excidium temporibus demum factum, & a R. Juda Chioug omnium primo, anni nondum fint octingenti, ipsi Pharizæorum successores tradunt Rabbini; de quo post alins consulere licet Doctissimum R. Simonium. Quantn satius est hæc conferre cum iis quæ Origenes de *Scribis* memoriæ prodidit: tales *dici*, *qui non recedunt a litera Legis*; & *Epiphanii* verba, quemadmodum nos supra, interpretari. Περιττὴ καὶ σοφιστικὴ ὑφήγησις *interpretatio* (Scripturæ) *sophistica*, *quæque modum excedit*, quam iis tribuit optime convenit cum eo quod Rabbini de Karæis observant quod sint מתחכמים בטענות ובתולדות in nectendis difficultatibus, & consequentiis sagacissimi, ut Clar. Buxtorf. habet: *Rationibus ac argumentis ingeniosis*, & *speciosis*, *suam sententiam confirmant*. Ita paulisper patrocinium *Epiphanii* suscepimus; sunt tamen, fatendum est, in eadem Hæresi quæ defendere, aut secum conciliare non possumus. Postquam hæc posuit quæ neque vera sunt, neque commodum sensum admittunt nisi accepta de *Scribis Textuariis*; mox ea subjungit de traditionibus & exercitationibus abstinentiæ a Venere, &c. quæ non his sed *Scribis*, hoc est Doctoribus, *Pharizæis* competant; quibus mox quoque adscribit; sive hæc ab ignato acceperit, sive *amphibolia*, quam diximus, vocabuli *Scribæ* deceptus hæc ipse confuderit; sub eodem titulo complectens quæ quidem Scribarum erant, sed diversorum. Ad Cap. vii. Comma 14. Jesaiæ prædicentis Messiam *futurum in petram offensionis duabus domibus Israel*; beatus annotavit Hieronymus: *Nazaræos* (*qui ita Christum recipiunt ut observationes Legis Veteris non amittant*) *duas* (Domus) *familias interpretari Sammai & Hillel*: *ex quibus orti sunt Scribæ*, & *Pharizæi*. Magna confidentia maximi Viri ista rejiciunt, atque confutant: *Quomodo Scribæ ab iis ortum haberent, quorum frequens in V. T. est mentio?* Verum an serio possumus existimare quæ pueri norunt, & qui nondum ære lavantur, ea nescivisse *Hieronymum*? qni Ezram recensuit, Prophetas transtulit, S. Scripturam admirabili judicio, improbo labore, diutissime tractavit; ut nihil dicam de Historia, non invenisse *Scribas* doctnres ante ætatem Hillelis? non credibile. Alios igitur in animo habuit, *Scribas* videlicet qui diversam a *Pharizæis* בירה *Domum*, & discipulorum *familiam* constituebant; quum ordinarii Rabbini & Doctores, Christi tempore, ut plurimum ipsi essent *Pharizæi*. Agit de Scribis quos apud *Origenem* legerat; qui ex schola *Schammai*, & non *Hillelis*, prodierant. Atque ita se prodit jam tunc aliquo modo novisse, quod non pauci Doctorum hodieque ignorant; plures saltem *Karæos* sectæ suæ antistitem & fautorem R. *Schammai*, quemadmodum R. *Hillel Pharizæorum*, habere & ostentare. *R. Moses Beschitzi Karæus* in libro M. S. מטה אלהים, loco capite proximo plenius adducendn, לפי שאנו הקראים יחד סמוכים ונשענין מרב שמאי ובית דינו .... והרבנים קבלו מרב הלל הזקן ובית דינו *Quandoqnidem nos Karæi pariter innitimur* (posset etiam verti *ordinati sumus*) & *Instentamur a R. Schammai*, & *domo judicii ejus* .... *Sed Rabbanitæ* (*doctrinam*) *acceperunt ab Rabbi Hillel seniore*, & *domo judicii ipsius*. Hæc mens *Nazaræorum* dum scripserunt, *Scribas* (Textuarios) a *Schammai*; ab *Hillele Pharizæos* oriundos; quæ si fuerat bene perspecta, ab immerita eos censura liberasset. Si vero Josephus *Pharizæos* repetit ἐκ πάνυ ἀρχαῖς, *ab admodum antiquo*: Sciendum est, *Hillelem* longe plus seculo floruisse antequam ista *Josephus* scriberet; & cum varii sint Hæreseon gradus, atque incrementa; seminibus Pharizaismi dudum antea jactis, sub *Hillele* tamen ἀκμὴν & veluti vigorem cœpisse. Quod vero hæc Eruditissimus Pater hauserit a *Nazaræis*, fidem mihi non elevat, sed roborat magis: qnia testes σύγχρονοι, & domestici; adeoqne multo melius, quam quisquam recentiorum, sunt Judaicorum gestorum periti. Sint *Hæretici*, errantes in doctrina libertatis Evangelicæ, quid tum? an ideo mox mentiuntur in patria Historia? fuerint, ut sane fuerunt, *Judaizantes*, tanto minus hoc *Jesaiæ* stigma propheticum celeberrimis & maximis Judæorum Doctoribus vel temere, vel falso, inusserunt. Atque hæc speciminis loco sufficiant.

CA-

CAPUT VII.

Corruptus Ecclesiæ Judaicæ status post Captivitatem ex M. S. S. Karæis. Remedium adhibitum origo ἐθελοθρησκείας, & divisionis. Joh. Hyrcani convivium. Hinc ejus odium lethale in Pharizæos, ut & Jannæi filii ejus. R. Simeon Ben Setah fugit Alexandriam. Redux Kabbalam jactat. Ex M. S. S. varii errores in historia emendati. Gradus Pharizaismi. Quibus artibus crevit? Schammai an faverit Karæis, & Hillel Patronus Pharizæorum? &c.

VErum tempus jam dudum, & ordo nos vocant, ut de schismatis inter utrosque causis, & proxima Origine, aliquid commentemur: quæ ut melius constent sibi, atque intelligantur, res paulo altius repetenda videtur. Observant, nec immerito Karæi, post Captivitatem Babelis solutam, Sacerdotes & populum, quibus inexpectata liberatio, redditæ Patriæ & antiquarum possessionum recens beneficium, si non avitæ Religionis amor, ingentem zelum & alacritatem in divino cultu accendere debuerant, e contrario in vitia & corruptionem præcipites sese dedisse. Sive hoc fecerit divini cultus destructo Templo diuturna intermissio, sive Gentilium servitus & contubernium, sive propria cordis pravitas atque duritia, aut simul hæc omnia. Auctor saltem M. S. libri Chillouk septem crimina enumerat quorum rei erant, augendis *post mortem Prophetarum* peccatis: סאנשי בית שני למדנו שבעה דברים אחרינו מית הנביאים וסיעתם האחד כי כהני בית שני היו רשעים והתירו להקריב לחם מגואל במזבח יי׳ וכן עור ופסח וחולה שאסרה התורה שנאמ׳ מגישים על מזבחי לחם מגואל וגומ׳ וכתיב כי תגישון עור לזבוח אין רע וגומ׳ והשני הכשילו רבים בתורה בענין האסור ופושעים יכשלו בם וכן כזה הכשלתם רבים בתורה שחתם ברית הלוי וגומ׳ והשלישי היו נושאים פנים בתורה שנאמ׳ כפי אשר אינכם שומרים את דרכי ונושאים פנים בתורה והרביעי שנא׳ שנאמ׳ ובעל בת אל נכר והחמישי היו חומסים וצוררים לנשותיהם שנאמ׳ על כן יי׳ העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדת בה והיא חברתך ואשת בריתך והששי שהיו מחללים את השבת שנאמ׳ ראיתי ביהודה דורכים גתות ועומסים על החמורים והשביעי שהיו בועלים נשים האסורות שנאמ׳ גם בימים ההם ראיתי את היהודים הושיבו נשים (נכריות) אשדודיות עמוניות מואביות ובהם יבטל שאמ׳ עמוני ולא עמונית ואם כן הם שבשו העתקה והפילו את החלוף איך נקבל

ונלמוד מהם תורה ומצוה או כל העתקה. Quæ in hunc fere sensum vertere licebit, *De iis qui circa tempora domus secundæ vixerunt septem res accepimus, postquam Prophetæ & illorum suffragatores essent mortui: Primum est, quod cum Domus secundæ Sacerdotes essent improbi, pro oblationibus in altare Domini panem admiserint pollutum, quemadmodum pariter* (victimam) *cæcam, claudam, & languidam cujusmodi Lex arcuerat. Patet ex eo quod scriptum est* (Mal. 1. 7.) *offertis super altare meum panem contaminatum, atque* (vers. 8.) *cum adducitis cæcum ad immolandum nonne malum est? &c. Secundum est, quod offendiculo multis fuerunt in Lege; eo modo, quo legimus* (Hos. 14. 10.) *Prævaricatores corruent in iis, hic se res habuit:* (Mal. 2. 8.) *impingere fecistis multos in Legem, & fœdus Levi corrupistis, &c. Tertium erat, quod personas acciperent in Lege. Secundum id quod extat* (*Mal.* 2. 9.) *sicut non custodivistis vias meas, & fuit vobis personarum acceptio in Lege. Quartum: intelligitur ex eo quod dictum est* (*Mal.* 2. 11.) *duxit filiam Dei alieni.* LXX. ad studium Deorum aliorum, veteres Judæi ad superbiam referunt) *Quintum: violenter opprimebant suas uxores, unde dicitur Mal.* 2. 14. *Jehova testificatus est inter Te atque uxorem adolescentiæ tuæ, contra quam es prævaricatus, licet sit Socia tua, & uxor tui fœderis. Sextum: quod profanarent Sabbathum, prout dicis* (*Nehemias Cap.* 13. 15.) *vidi in Juda calcantes torcularia & onera asinis imponentes. Septimum est, quod vetitas mulieres sibi junxerunt matrimonio. Juxta illud* (*ibid. vers.* 23.) *in diebus quoque illis vidi Judæos qui duxerunt uxores* (extraneas) *Asdodithidas, Ammonithidas, Moabithidas: quod ipsi eludendo sic defendebant* (in Lege scriptum Deut. 23. 3.) *Ammonita, non Ammonitis. Quæ cum ita sint, atque illi perturbaverint exemplar, & abortu quodam mutationem pepererint, quomodo tandem accipiemus ab iis? vel Legem & præceptum, aut qualemcunque formam discemus?* Plura congeri possunt; sed hæc, atque ista omnia, ad tria capita commode referri. 1. Erat magnus Legis neglectus in Doctoribus, Mal. 2. 1. 7. 8. unde sequebatur in populo contemtus atque oblivio Hagg. 1. Mal. 4. 4. 2. In administratione justitiæ, in Foro æquitas, fides, veritas sæpissime laborabant. vide Zachar. 8. 16. 17. & Mal. 3. 5. Multumque valebat προσωποληψία Mal. 2. 9. 3. In Pietatis aut Levitici cultus officiis, si quando iis vacabant, dicis veluti

luti causa, & persunctorie, versabantur, incuriosi purum, an impurum? sanum an ægrotum? & ita porro offerent; nullo modo ut Legem legitime, νομίμως, observarent curantes. Triplici huic malo invenimus triplex quasi remedium, eos qui Prophetas exceperunt, Doctores Judæorum commendasse. אנשי כנסת הגדולה הם אמרו שלושה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה loco istius in docenda Lege perversitatis, & desidiæ, jubent *multos facere discipulos*. Ne quiquam fieret injuria volunt *tarde & considerate judicium ferri*. Maxime ut populus arctius in officio omni respectu, & ratione, contineretur, mandant FACITE SEPEM LEGI. Quo denotabant, quoniam multa in Pentateucho plebs non satis capiebat, aut capere nolebat; quædam etiam ipse Legislator suis circumstantiis non semper definiverat, quo ansa istis quotidianis cavillis penitus amputaretur *in quo polluimus? in quo despeximus?* vehementer expedire ut Doctores obedientiæ nodum fortius adstringerent; & quæ vel non clare decisa, vel alias utilia videbantur, suis expositionibus & praxi pressius determinarent, addentes aliquod ἐπίμετρον; & ad abundantiorem cautelam ultra, quam Deus stricte præscripserat, ab inconsulta plebe exigentes. Ex hoc fonte manavit, cum illi tam impudenter *Sabbatum* profanarent, ut præter Sabbathi observantiam legalem, induxerint תוספת שבת *Sabbathi additamentum*, quo partem aliquam profani diei Sabbatho sancto adjiciendam sciscebant; & quædam a Mose præcise non interdicta v. g. eo die nare in aqua, adscendere arborem, &c. cavebantur nihilominus, ne illarum occasione ad vere vetita prorumperent. Quia illi, & dona passim fuerant polluta, declaraverint postea non modo impurum fore illud quod gravem immunditiem per se tetigerit, & אב הטמאה *pater impuritatis* vocatur, verum etiam aliis interpositis, & jure quodam participationis. Ita lectulus immundus fiebat, non solum in quo vir aut mulier in sua immunditie sederat, jacuerat; verum etiam si illum modo aliquid contingeret, quod illi prius tetigissent. Sacerdotes ibi ducebant alienigenas? eousque interdictum extendit ἐθελοθρησκεία, ut etiam Hebræam civem, si forte aliquando inter alienigenas captiva fuisset, *profanam* æstimarent, ut de Joh. Hyrcani matre statim audiemus. Et talia ὄντα καλῶς. Ea ratione scilicet cum hominibus hic instituebant, quemadmodum Medici in definienda infirmorum diæta; aut in causarum actione Patroni quod indebitum est petunt quandoque, ut quod æquum debitumque tanto certius liceat auferre. Sic quoque si jam pro more plebs aliquid de mandatis Doctorum maligne detraheret, sapienter credebant prospectu ut vel sic tamen intra Divini præcepti consisteret sepimentum. Egerunt ista animo quidem forte non malo, consilio tamen imprudenti, ac successu pessimo; quando Deus humanam Sapientiam in re divina merito spernit, atque frustratur. Hæc enim, si quid judico, Judaici fundi calamitas, & prima est humanarum in Religione traditionum, ac Pharizaicæ superstitionis, potissima origo. Quum enim hujusmodi additamenta urgeri, laudari, inculcari a suis doctoribus & sacerdotibus passim viderent, orti sunt plures ἑκουσιαζόμενοι τῷ νόμῳ *voluntario affectu Legi operam dantes*: Ἀσιδαῖοι Hebr. חסידים *Boni* עוסקים ברבית התורה qui, *occupati in auctario Legis*, plus agebant quam stricto jure tenebantur. Utque ferax superstitio est, præcipue si æmulatio, & laudis cupiditas acrius studium accendant, magnum statim hæc doctrina cepit incrementum, variantibus quamquam hominum doctiorum de ea sententiis; unde Sectarum inter Judæos prima, quæ in obscuro latent, incunabula non inepte forsan repetentur. Hoc namque modo cum lex divina cum humanis inventis, frumentum cum palea propinaretur; pro diverso genio, & studiis, diversam viam insistebant: Ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς aliqui cum palea simul frumentum abjecerint: veluti hinc *Sadducæi*, cum istis hominum doctrinis, divinæ revelationis & promissorum partem non exiguam pessime rejicientes. Inde tales qui, in *Essæorum* Societatem postea coeuntes, cum superstitiosis observatiunculis sanctissima Templi, inque eo Sacrificiorum, Festorum solennia istituta parum curabant, sed in secessu quodam philosophico, meditatione, atque exercitationibus virtutum, charitatis cummaxime, totam Religionis summam collocabant: Pythagoræ & Platonis æmuli magis, quam discipuli Mosis. Quotquot prudentius servata Scripturæ totius, & solius doctrina, omnem paleam a verbo Dei segregandam statuebant ex mandato Jer. 23. 28. eam fovebant opinionem quam nostri Karæi. Qui vero & paleam & frumentum, Legem oralem cum scripta, pari obsequio & pietatis affectu recipiebant, Pharizæorum nomen propter vitæ singularem atque affectatam rationem meruere. Diffuso cum tempore per totum

tum Ecclesiæ corpus veneno, crescentibus *occulto velut arbor ævo* erroribus, hæ tandem sententiæ circa ætatem Jonathæ Pontificis, fratris Judæ Maccabæi, memorante Josepho, diversis sectis caput suum extulere. Quam diu autem hic Pharizaismus inter pauciores gliscebat, praxi magis obtinebat quam lege, superbia & hypocrisis pietatis speciem mentiebantur, multis imposuit ipsi etiam Johanni Hyrcano, Ethnarchæ, Pontifici & summo viro, qui principio magnus illorum fautor erat, iisque se ipsum tradiderat in disciplinam. Donec casu non expectato nimius illorum fastus, & in objurgando Ethnarcho libertas hanc amicitiam plane diremit, & ingentium turbarum causa extitit. Historiam exhibent Josephus Græcus. Pseudo Gorionides Hebræus, Rabbini passim, atque etiam *Karæi*; ut nihil celebrius sit ubique, aut magis famosum. Johannes Hyrcanus rebus domi belloque fortiter gestis magnam sapientiæ & fortitudinis laudem consecutus, pace Populi, suaque gloria lætus non modo Ministris sed & primariis in Republica viris qui dignitate aut doctrina excellebant epulas instruit, futuras quædam, felicitate temporum, Hilaria; sed quod ait Salomon ואחריתה שמחה תוגה *extrema gaudii luctus occupat*, præter expectationem isthic evenit; atque eo ex convivio pugnæ signum, tanquam *Lapitarum*, fuit elatum. Quia Josephus, & reliqui Scriptores in omnium sunt manibus, si ex M.S.S. Karæorum ineditis, quid gestum memorent, enarrem, non ingratum spero accidet Lectori; & tunc, ubi quibusdam observatiunculis historiam illustravero, quibus gradibus & incrementis hoc schisma Karæorum & Pharizæorum processisse mihi videatur paucis explicabo. *Rabbi Caleb*, *Sapiens* dictus, in præfatione libri M.S. עשרה מאמרות hunc disserit in modum:

ויהי בימים ההם כשבת המלך הורקנוס
לבטח בירושלים עיר הקדש עשה משתה
גדול לכל שריו ועבדיו חיל יהודה ובנימין
וישב המלך על השלחן עם כל החכמים
אשר היו בדור ההוא וכטוב לב המלך ביין
התהלל לפני החכמים במעשיו הטובים
והישרים ויושר לבו וצדקתו וחסידו ואיך הוא
מקבל שכר וחוזר מכל פועל ומעשה רע
שיעשה ויודו החכמים כדבריו ויאמרו לו
אמת כי צדיק אתה וישר ונאמן ועבד
אלהים אתה וכהן גדול וכן נאה ההוד
והממשלה .... וישמח המלך על דבריהם
ויאמר להם אני אשמע כדבריכם ואקבל
תוכחתכם כדבר שאעשה חוץ מן הדין. ושם
היה איש אחד מן החכמים ושמו אלעזר
איש שולח מדע רע ובליעל ויען ויאמר יחי
המלך הורקנוס לעולם .... אם אהבת להיות
צדיק כאשר רבות ולקבל תוכחת אמת
לך די מכבא הכהונה ודי לך כתר מלכות
ויאמר המלך אל אלעזר ולמה לא הניח
לי הכהנה הזה .... ויאמר כי בשבי הלכה
אמך בימי אנטיוכוס מלך יון בעיר המודעית
כשהצרו הגוים את שמעון אביך בהר ונלכדו
נשיו והוא ברח ואחר עוד חזרו לשמעון
כשנבר ולכן היו מתלחשים כי המלך הורקנוס
הוא חלל ולכן אמר לו אלעזר שלא נאוה
לו לבוא בקודש הקדשים וכשמע המלך
הורקנוס את דבריו והוא זקן ושמש בכהונה
גדולה ארבעים שנה קצף מאוד ויחפץ לאכל
ששונו ולאנחה שמחתו ולאיבה ומריבה
אהבתו ויאמר לחכמים אתם פשעתם כי
עד קלית אלעזר הזה גם כי שתקתם
בשמעכם ויצו המלך ויהרגו כל החכמים
ואת אלעזר שרפו באש ומאז היתה קטטה
ומריבה בין מלכות בית השמונאי הכוהנים
ובין החכמים והיסים אשר מלך הורקנוס
על ישראל לא׳ שנים וינוע ויסורה ויאסף
אל עמיו וימלוך בנו הקטן הוא ינאי המלך
הנקרא אלכסנדרוס כי שלושה בנים היו לו
שם הבכור ארסתיבלוס ושם השני אנטיגנוס
והג׳ אלכסנדרוס ושאל את פי ה׳ מי ימלך
תחתיו ויען לו אלהים אלכסנדרוס ימלוך
אחריך והוא היה נמאס בעיניו ויהי לפני
מותו וימלוך ארסתובלוס בנו תחתיו כי אותו
היה אוהב והוא חלל הכהונה על עצמו
ויאמר די לי כתר מלכות וישם שר צבא
על עם ה׳ את אחיו השני אנטיגנוס ואת
אמו ואת אחיו הקטן אסר בנחושתים כי
היה ירא עליהם על דבר המלוכה כאשר
ענה אלהים את אביו עד שמתו גם שניהם
וימלוך ינאי כפי מאמרו ית׳ כי לא יפיל
דברו ארצה והימים אשר מלך ארסתובלוס
שנה אחת לבד וימלוך אלכסנדרוס בן
הורקנוס הוא ינאי המלך ויושע ה׳ את
עמו על ידו וינקום מאויבי ישראל וילחם
עמם מסביב ויבוא ירושלים וישב לבטח על
כסא מלכותו ויהי ביום חג הסכות ויעל ינאי
המלך על המזבח להעלות עולה כחק הכהנים
ויחלו החכמים ותלמידיהם לשמוח במאמר
הכתוב ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ
הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל
ושמחתם לפני ה׳ אלהיכם שבעת ימים
ויםלא לב אחד מהלמידים להשליך פרי עץ
להכירת בו את המלך וישלך והכהו במצחו
ויקצוף ינאי המלך ועבדיו ויתקוטטו עם
החכמים לאמור להם למה חללו את כבוד
המלך ויביא לידי חירוף וגדוף ויען איש
בליעל מהם ויאמר לינאי הוי בן מחוללת
למה תתגאה ותשתרר בכהונה גדולה ואתה
בן חללה לא נאה לך הכהונה ויקצוף ינאי
המלך ויאסוף ידיו מעל העל המזבח ויקרא
חרב חרב על החכמים וישלחו גדודי המלך
את ידם ויהרגו מן החכמים ששה אלפים
ביום ההוא בחצר ההיכל וישנא גם המלך
ינאי את החכמים ויהרוג מהם ג׳ אלפים
מלבד אשר הרג מהם במלחמה ויהו ריב
מדון בין החכמים ובין ינאי המלך עד שהרג
את כלם ולא נשאר מהם בסוף כי אם ח׳
מאות חכמים גדולים שברחו ונסתרו בבית

שמש

שמש וילך גם שם וילכוד את העיר ויתפוש את תלמידי החכמים ויביאם ירושלים ויוקיעם בעצים ויסיתם עב' קראוהו אלכסנדרוס הדוקר במרקורות חרבו׳ ויסליך על היהודים כחזקה׳ ולא נמלט מכלל החכמים לומדי התורה אלא שמעון בן שטח שהיה אח אשת של ינאי המלך כי הסתירתו אחותו המלכה.... וכשבקשה רחמים עליו מבעלת ינאי המלך החזירוהו מאלכסנדרית של מצרים שהיה נסתר שם ביום המעשה.. והוא שמעון בן שטח החכם אמר שיש לו קבלה והיא התורה שבע״פ אשר אין לה רמז מן התורה שבכתב.... והורה דברים רבים בהם חוץ ממה שכתוב בתורה כמו שהזכירו החכמים עליו השלום וקיים פסוק עת לעשות לה׳ הפרו תורתך׳ שבזמן שישראל נשארו בלי חכמים והושב הוא שהורה מתלמידיהם ללמד תורה ולהורות הדת על פי כונתו ית׳ היה ראוי לתת כבוד לשמו ית׳ והוא הפר תורתו הכתובה בתורה האחרת מה שלא היו מורים בה החכמים שנהרגו ואמר לאנשים שהוא רוצה לקיים התורה על פי שהוא מקובל מהראשונים. וגבר התרחב לו הדרך היותו נשאר יחיד כרורו לדעתו שנבל׳ מתו כל החכמים ואין מי ימחה בידו ושם הפורוש כבחירתו והיה יכול להקל כמה שרצה ולהכביר כמה שרצה להוסיף ולגרוע ממה שכתוב בתורה. ולהורות פירושים לא יקבלום דיעות החכמים אוהבי האמת והורו לדבריו קצת מהאנשים שבחר ההוא יען שתלת הענין לגדול שבישראל באמרו שזה הלכה למשה מסיני׳ וזה כדי להטיל פחד בלב האנשים האנסעים עד שנטו אחריו רבים כמו אחרים שקמו בישראל.... (litura hic est aliquot literarum) שנטו אחרי והודו לדברי שמעון בן שטח ויצאו מכלל ישראל שהיו הולכים אחרי הרשים בכתב אמת ונהיה דבר נורא זה שנחלקו כיתה ישראל מאמיני תורה שבכתב ליקחו כתורה׃ כת שנפטר אחרי שמעון בן שטח לפי שמסר להם קבלתו שהורה ונקראו רבנים והכת האחרת שנשארו על טבעתם ונקראו קראים ודרכו בדרכי החכמים הראשונים ונביאים ולא יצאו ממה שכתוב בתורה ולא פרקו על התורה שבכתב מעל עוארם ומעשה אבותיהם בידיהם ולא חששו מדברי הכל כי תוהו המהי כי לא יצוה השי״ת דבר כפה כי הכל נכתב בתורה...הנה הם הקראים קראים כי דתם הדת הראשונה כבתוב בתורה ובספרו הנבואה לא זולתה... ואלו היו כל החכמים בחיים שנהרגו בזמן ינאי המלך לא היתה מחלוקת כלל ביניהם כי לא היו סובלים מורת כל ההרחקות אשר בדבר׳ הקבלים שהורו כמ׳ אלא היו דבריהם פירושים לתורה לא היו חולקים עליה ומבואר שמציאות האמת קשה להמצא כאיש אחר וקלים להמצאות בדברים ומי יתן וחיו כל החכמים בחיים אז וכר המחלוקת מבינינו והיינו בעם אחר וכו׳. Quorum sententia huc redit: *His temporibus, cum Rex Hyrcanus Hierosolymis urbe sancta degeret & regeret securus, convivium lautum & grande Principibus suis, & Ministris suis exercitus Judæ & Benjaminis apparavit. Evenit autem Rege mensæ accumbente, cum omnibus Sapientibus istius ætatis, postquam largius vinum dedisset lætitiam, ut coram Sapientibus inciperet gloriari de iis quæ bene, laudabiliter, atque ordine fecisset; de integritate cordis sui, de justitia, de beneficentia sua, quam facilis etiam (eorum) correctionem acceperit, mox recedens ab omni operante, aut opere malo, si quod fecisset. Quibus verbis assensum præbentes dicebant Sapientes, re vera justus es, integer, fidelis, & servus Domini; ac cum sis summus Sacerdos, admodum decenter honores & imperium geris. His illorum elogiis rex mirum in modum gavisus addidit, etiam deinceps dictis vestris morem geram, ne quidem reprehensionem ægre laturus, in omnibus quæ mihi facienda præscripseritis, extra tamen Judicii religionem. Aderat ibi forte Sapientum aliquis, nomine Eleazar, iniquam sententia & (Belial) rebellem proferens hoc dicto: Vivat Rex Hyrcanus in æternum! Quod si cupias sempere esse justus, & diligas correptionem veritatis recipere, quemadmodum præ te tulisti, I, descende da throno Sacerdotii, & sufficiat tibi Imperii corona. Respondit Rex, ecquid mihi indicabis quam tandem ob causam? cui ille, quandoquidem in captivitatem abducta est mater tua, in civitate Modith, diebus Antiochi regis Græcorum, cum obsidione Gentiles prmerent patrem tuum Simeonem in monte ubi uxores ejus captæ sunt, ipse vero sibi consuluit fuga, quæ tamen postea ad eum redierunt ex quo (hostibus) prævaluit. Istud quidem in causa fuit quod clanculum jam ante spargeretur susurrus, quasi Rex Hyrcanus foret profanus (non aptus sacerdotio) ideoque jam effutiebat Eleazar haud decorum esse ut talis ingrederetur Sanctum Sanctorum. Quando autem hoc rex Hyrcanus audiebat, qui jam senex erat, & quadraginta annos functus pontificatu, ira vehementer efferbuit, versa in luctum lætitia, in suspiria tripudiis, & amore pristino in inimicitiam & contentiones. Dixitque Rex Sapientibus, & vos prævaricationis estis affines propter maledicentiam hujus Eleazari, vel ideo quod hæc audita tacuistis. Hinc ex mandato Regis occiderunt omnes Sapientes, Eleazarum vero igne combusserunt. Atque ab eo tempore fuit discidium & contentio inter Reges Domus Hasmonæorum qui itidem Sacerdotes, & inter Sapientes. Tempus vero quo gubernavit Hyrcanus Israelem fuit anni XXXI. & morte*

ex-

extinctus congregatus est ad suas gentes. Eique in regno successit filius natu minimus nomine Jannæus Alexander. Tres enim filios habuit: primogenitus erat Aristobulus, secundus Antigonus, tertius Alexander. De quibus os Domini consuluit (Hyrcanus) quisnam eius loco regnaret? redditumque fuit oraculum: Alexander post te regno potietur. Quem cum ille contemtui haberet, factum est ut se vivo adhuc Aristobulum regimini præficeret, utpote valde sibi dilectum. Et ille se indignum Sacerdotio professus, dicebat sufficit mihi corona regni; ducemque exercitus populi Dei fratrem secundum, Antigonum constituit. Matrem vero & fratrem minimum æneis vinculis implicuit, quod sibi, suoque regno, ab iis timeret secundum ea quæ Deus Patri ipsius responderat. Donec illi duo (majores) morerentur, quando regnum ad Jannæum, secundum Dei prædictionem, pervenit, cujus nullum verbum irritum cadet in terram. Unum modo annum namque præerat Aristobulus, & mox imperat Alexander filius Hyrcani, qui est Rex Jannæus. Atque manu ipsius populum suum salvum præstitit Dominus, vindictam dedit Israeli de inimicis suis, quibuscum undequaque bellum gessit. Quum vero reversus Hierosolyma, alta pace regnum suum administraret, incidit tempus Festi Tabernaculorum. Quumque Rex Jannai jam adscenderet clivum altaris ad offerendum holocaustum, secundum ritum legesque Sacerdotii, jamque inciperent Sapientes & eorum discipuli lætari, propterea quod scriptum est (Lev. 23. 40.) sumetisque vobis die primo fructum arboris decoris & ramos palmarum, & ramos arboris densarum frondium & salices torrentis & lætabimini coram Jehova Deo vestro septem diebus, *tunc animum induxit suum quidam ex discipulis Sapientum, ut isto fructu arboris jacto peteret Regem; illiusque frontem recta percuteret. Quo facto non parum Rex Jannæus excanduit, ejusque ministri objurgabant simul Sapientes dicendo: quam ob rem prophanare sustinetis regis Majestatem, ipsi ingerentes opprobria & contumeliam? Ausus que fuit aliquis vir Belial, ex eorum numero, regerere Jannæo: væ Tibi Fili profanæ, quare te effers? quid asseris Pontificatum tibi? cum sis genitus profana, summo sacerdotio nequaquam es idoneus. Jannæus Rex hinc ira perciitus manum tollit de altari, conclamatque ad arma! ad arma! contra Sapientes, & turmæ regis operi manum admoventes uno illo die in atrio templi sex mille occiderunt. Exinde odio etiam flagravit rex Jannæus contra Sapientes, quorum neci dedit tres millia præter eos quos in pugna interemit. Viguitque contentio inter Sapientes & Jannæum Regem usque dum cunctos fere occiderat & nulli tandem ex iis relicti essent nisi octingenti primi ordinis qui aufugerant & latitabant in Bethsemes. Huc statim se contulit quoque, urbe capta discipulos Sapientum captivos duxit Hierosolymam, & suspensos ex arboribus tradidit morti. Eaque de causa appellarunt Alexandrum TRANSFODIENTEM transfinionibus gladii (alludit Prov. 12. 18.) atque imperavit Judæis rigore quodam & violentia, ita ut ex universo ordine Sapientum qui legem quidem docerent mortem non evaderet nisi Simeon filius Setah, quem cum esset frater uxoris Jannæi Regis, Regina soror ipsum occultavit, posteaquam vero petitam pro ipso gratiam a marito suo Rege Jannæo impetrasset, redire eum fecerunt ex Alexandria Ægypti, ubi persecutionis tempore latuerat. Ille autem Doctor Simeon Ben Setah cœpit palam jactare quod ipsi esset Kabbala, sive lex Oralis, cujus ne minimum quidem indicium extat in Lege Scripta, adeoque docuit multa extra Legem Scriptam, quemadmodum Sapientes nostri p. m. passim meminerunt, locum cum maxime facient illi dicto (Ps. 119. 126.) Tempus est faciendi o Domine, nam dissipaverunt Legem tuam. Eo quippe tempore quo Israel erat sine Doctoribus relictus, atque ille ex illorum discipulis redux esset ad docendam Legem & tradendam religionem juxta mentem (Dei) Benedicti, & res posceret ut gloria divini nominis ante omnia haberet rationem, hic contra Legem Scriptam in aliam legem pervertit, quam non agnoverant qui occisi sunt Sapientes, dixitque hominibus quod in animo haberet Legem stabilire secundum ea quæ erant accepta a majoribus. Et latissima erat porta pro lubitu data, cum unicus suæ ætatis Doctor, superesset mortuis dudum Sapientibus cunctis nullo reliquo qui ipsi obstaret. Itaque interpretationes induxit pro beneplacito, atque in ejus manu fuit elevare vel aggravare quodcumque tandem visum foret addere demere de Lege Scripta, interpretamenta docere quæ Doctores, quibus Veritas cordi est, neutiquam ferre neque se illorum judicio probare potuissent. Assensum tamen ei præbuit pars magna hominum istius ætatis, quoniam rem ad maximum in Israele Virum retulit dicendo quod sit traditio Mosis ex Sinai. Hoc autem præ se tulit ut (hujus nominis reverentia) timorem incuteret omnibus qui audiebant; ita ut multi adhæserint ipsi,*

quem-

quemadmodum adhæserunt (hic aliquot characteres in M. S. meo deleti sunt , ubi suspicor fuisse *Jesu &*) *aliis qui in Israele surrexerunt . Ac fidem hoc modo habentes verbis Simeonis Filii Setah deflexerunt a` regula universi Israelis sequentis quod scriptum extabat in Scriptura veritatis, fuitque hæc res maximi momenti , quod domus Israel , quæ fidem Scripturæ habebat , in duas sectas fuerit divisa: Sectam quæ sequebatur Simeonem filium Setah , doctrinam suæ Kabbalæ iis tradentem, hi vocantur Rabbanitæ. Altera secta erat quæ manebat super Basi sua & dicebantur Karaim, qui primorum Sapientum vestigia presserunt atque Prophetarum, neque discesserunt ab eo quod scribitur in Lege , aut jugum Legis scriptæ suis cervicibus excusserunt , sed praxis avita inter eos perstitit nequaquam sollicitos de vanis commentis quod merum essent Chaos, Deusque benedictus nihil ore tradiderit, sed omnia sint scripta in Lege.... Ecce hi sunt qui vocantur Karaim, quorum doctrina est doctrina antiqua , secundum id quod consignatum est in libris Legum ac Prophetarum , nihilque præterea . Quod si omnes Sapientes in vivis fuissent qui perierunt tempore Jannæi Regis non sic ruptura in nervum videtur hæc inter eos divisio . Non enim illi tulissent onus (confer Math. 23. 4.) omnium absurdarum discessionum quæ in recepta Kabbala reperiuntur. At vero si dicta illorum veræ explicationes Legis fuissent non adeo quoque se iis opposuissent . Ceterum in confesso est quod veritas difficilius ab uno, facilius a multis invenitur . Utinam ergo omnes tunc Sapientes vixissent! a nobis schisma exularet atque essemus unus populus. &c.* Non essent hæc quidem indigna quæ collatis Josephi τῶ Ἀρχαιολόγυ, aliorumque scriptorum locis paulo latius discussa persequeremur . Nostra certe id magis referret quam Homericas Regum contentiones , aut Græcorum factiones, & bella civilia Romanorum pernosse ; quandoquidem hic caput fontis attigimus unde tot turbæ, schismata multaque mala redundarunt , quæ Ecclesiam atque Rempublicam Judæorum misere exitio dederunt. Verum hisce angustiis istud non licet. Quosdam modo scrupulos levemus historiæ, quam audivimus, ne forte aliquem animi ancipitem reddant, aut in progressu morentur. Dispiciendum verbo quis fuerit proprie iste Pontifex cujus matri vitium objecerint Sapientes ? Vir meritissimus qui Cozri nobis cum Latina versione notisque suis edidit , de *Jannæo (Alexandro*) accepit . Melius vero noster Karæus, R. Caleb , Johannem vocat Hyrcanum : cum quod Josephus hoc aperte testatur, tum quod Simeonis uxor , cui id imputatur, non mater sed avia fuerit Jamnæi Alexandri, Hyrcani , patris hujus, conjugem Modithi commoratam nullus veterum tradit ; atque in captivitatem ab Antiocho illinc abductam vix ætas & temporum ratio patiuntur . Ἀβλεψίας occasio est, quod cum pater Johannes vocaretur cognomine Hyrcanus , filius Johannes sed Alexander, Judæi utrumque deflexerint in ינאי *Jannai*, omisso sæpissime cognomento , prout sunt incuriosi in Historia. Consentiunt omnes famosissimi Doctoris R. Simeonis Ben Setah sororem Jamnæo Pontifici nupsisse, sed prior confusio alium peperit errorem. Raschi nempe existimat Hyrcanum eam habuisse in matrimonio , sed optime R. Caleb habet fuisse Jannæum Alexandrum ; illo enim imperante R. Simeon in Ægyptum aufugit, precibusque suæ sororis maritum placantis fuit revocatus, sicut R. Abraham Ben Zacuth , Gorionides &c. etiam confitentur. Extra controversiam non est, quot annis ad gubernaculum Ecclesiæ Judaicæ sederit Joh. ille Hyrcanus? לאחר ששימש בכהונה גדולה לדעת רזל׳ שמונים שנה כעשה צדוקי *secundum sententiam Rabbinorum* p. m. *obiverat summum sacerdotium annis LXXX. & factus tunc est Sadducæus*, id est Karæus , ut ante explicuimus. At veritati propior est Karæorum traditio XL. annos duntaxat illi adscribentium, cui Rabbi Gedalia in Schalschelet, aliique adstipulantur . Verisimile est vero aliquanto prius Pontificatum, qui jure hæreditario ipsi statim debebatur , quam habenas imperii suscepisse; dum Ptolomæus , sororis maritus, parricidio & sceleribus ad eam dignitatem initio adspirabat ; unde explicanda est annorum quæ visitur in auctoribus diversitas . R. Abraham Ben Dior imperii annos tantum assignat xxxi. Quod Josepho fere, ipsi tamen hic varianti, concinit; dum uno loco illi triginta , alio triginta & tres annos tribuit. Neque tamen mihi numeri sollicitandi videntur. Melius conciliabuntur si una observes, quod etiam R. Caleb monet, Aristobulum filium Hyrcani primogenitum se vivo aliquamdiu in honoris societatem cooptatum ; Quod tempus vel addi vel demi potuit, obviis , in Scriptura sacra & Gentilium monumentis, exemplis. R. David Ganz, ne de Josippo dicam, dum Jannæum Hyrcanum ait regnasse super Israelem annos 26. cum patre filium manifesto confu-

fu-

ſudit; 26. anni namque Jannæo Alexandro debentur. Quid autem voluit ſibi Eleazar cum exprobrat Hyrcano matrem ejus ſuiſſe חללה *Chalilah*? & Pharizæi quum Alexandro objiciunt ipſum tali ſanguine ſatum? Idem doctiſſimns editor Cozri exponit: & *matrem habuit ſuſpectam quaſi eſſet* חללה *ex illegitimo conjugio nata*. At vox חללה notat in genere *profanam*, *illegitimam*. Inter cauſas, cur aliqua uxor ſit interdicta Sacerdoti ſummo, etiam eſſe natales illegitimos nemo ignorat; ſed hos improperaſſe matri Hyrcani qui tandem poterit nobis perſuaderi? quod nuſpiam extat, & plane ab illorum ratione deſcedit, qni hujus maledicti cauſam allegant non *illegitimum* avi *conjugium*, ſed quam ipſa mater ſubierat *captivitatem*. Ita etiam exponit R. *Abraham Ben Dior*, aliique; niſi quis illegitimum conjugium eo uſque extendat, ut initum cum muliere quam Lex permittit, vetuit ſuperſtitio, etiam complectatur. Moſes equidem nnſpiam Sacerdotibus fœminam prohibuit quæ bello capta eſſet: in eo enim inſortunium fuit, culpa non ſuit. Id toti Iſraeli, eorumque uxoribus, accidit plus una vice. Omnes Sacerdotes & Levitæ qui miniſtrabant in Templo ſecnndo erant, & vocabantur ab Ezra, בני גלותא *filii captivitatis*. Si itaque hæc ratio valeat omnes excedant Sanctuario neceſſe eſt. Verum iſtins obliti auctores Pharizaiſmi captivam, etiamſi Judæam & nobiliſſimo genere prognatam, interdixernnt Pontifici, quo *ſepimentum* facerent *Legi*, ut modo dicebamus; quia dum capta fuerat, atque in poteſtate hoſtium, facile potuerat contingere quod ab iis compreſſa eſſet, & vitiata, idque tamen ob ſuum honorem diſſimularet, quemadmodum recte R. *David Ganz* admonuit. Num vero *Joh. Hyrcani* mater vere capta fuerit a Gentilibus in incerto videtur. *Joſephus* quidem diſtricte negat *Antiqq. lib.* XIII. *cap.* 18. ψευδὴς δὲ ὁ λόγος ἦν, *Falſus erat iſte rumor*, & *ideo graviter his verbis Hyrcanus offenſus eſt*, *nec minus Pharizæi cæteri*. At vero ab altera parte ſnſpicionem movet non modo quod in libro 1. *Maccabæorum* legimus Hieroſolymis occnpatis Antiochi copias *Mulieres cum liberis ipſarum in captivitatem duxiſſe*, & poſt *Matthatiæ* ſumtum de Judæo idololatra, Heroico motu, ſupplicium, ipſo cum filiis fugientibus ad montana, urbem *Modin* ſubiiſſe jugum perſecutoris, ſed magis qnod ipſi illi *Pharizæi*, qui hanc contumeliam graviter tuliſſe a *Joſepho* di-

cuntur, in templo, inter ſacrorum religionem, *Jannæo Alexandro* iterum tamen hanc ſerio feceriut. Impudentiſſimi! ſi quod in patre eſſe calumniam agnoverant, filio in os audacter pro crimine rurſus objecerunt. Neque videas *Hyrcanum* aut *Alexandrum* factum clare & penitus inficiari, etſi iniquiſſimam conclnſionem, quæ hinc inſerebatur, ſevere vindicaverint. Qnin immo & factum, & concluſionem ſatis admiſit *Ariſtobulus* Hyrcani filius primogenitus, dum Pontificatu ultro abſtinuit, dicens רב לי כתר מלכות *Sufficit mihi Regni Corona*. Senſus verborum *R. Caleb* aliquantulum hic eſt ambiguus הוא חלל הכהנה על עצמו num velint quod ille *Profanum* habuerit *Sacerdotium* reſpectu ſui? an ſe *non idoneum Sacerdotio*? prius videtur nimis & abſurdum, & inſolens; poſteriori interpretationi favet cum quod *Ariſtobulus* & *Antigonus* fuerint amiciores *Pharizæis*, dum tertius frater *Jannæus* inimicus poſtea acerrimus; tum quia iiſdem verbis utitnr quibus abdicationem *Pharizæi* ſuaſerant patri *Hyrcano* רב לך כתר מלכות *ſatis ſit tibi Corona Regni*. Qnod ſi ita ſe habeat, notare licet ſpecimen qua cura & cautione *Karæi* hiſtorias tractent, ut ne quidem circumſpectio *Joſephi* & *Rabbanitarum* hic eo pertigerit. De *Ariſtobulo* namque ſcribunt Rabbinorum Chronologi כ זה כהנה *ſpreviſſe ſummum Sacerdotium*. Quod ægre perſuadeor, ſummum & ſanctiſſimum decus, avitum familiæ honorem, cujus tanta in regendo populo utilitas, arroganter inepteque ab eo contemptum. *Jannæo* exprobratum in Feſto Tabernaculorum, cum citreis peteretur a Diſcipulis Sapientnm, narrat *Joſephus* αὐτῷ ὡς αἰχμαλώτου γεγονότι; *ac ſi ipſe captivus fuiſſet*. Id nullo recte ſulcitnr; neque longævi parentis victoriis, aut felicitati temporum congruit. Quanto itaque diſtinctius meliuſque *Karæi* produnt illos, tanquam unguem in antiquo ulcere, priſtinnm revocaſſe convitium הוי כן מחוללת לסה חתנאה וכול' *Væ Tibi edite ex profana, quare Te efferis?* ut hoc ad aviæ captivitatem rurſus referatur; quam illi mordicus, æque ac reliqua Doctorum placita, tenebant. Expendi tandem meretur qua re fretus R. *Simeon Ben Setah Alexandria* Ægypti redux, magis quam alius, præ ſe ferre ſuſtinuerit שיש לו קבלה היא התורה שבעל פה *quod ipſi eſſet Kabbalah ſive Lex Oralis?* in promptu videlicet colligere eſt, cum Alexandriæ *Platonis* aliorumque Philoſophia doceretur, & Ægyptii vetertimo more ex literis, ſignis, Hiero-

glyphicis nescio quæ venarentur mysteria; quemadmodum inter Judæos *Philo*, Christianos *Origenes* illic didicerunt ἀλληγορεῖν, mysticos sensus & frigidas interpretationes in Scripturis captare; ita etiam Simeonem, cum tempore suæ commorationis in ea arte aliquantum profecisset, hanc explicandi methodum ad sanctissimam Legem traduxisse; cujus ope poterat quidvis de Scripturis deducere quod animo alluberet, iis nempe fidiculis quas ad tredecim modos illos interpretandi celeberrimos *Gematriah*, *Notarikon*, *Temurah*, *&c.* postea Rabbini retulerunt. Unde confidentior factus, præsertim quod nullus antiquiorum Doctorum amplius erat in vivis qui hanc artem eludere, aut plumbeas ratiunculas confutare posset, jactare cœpit *Kabbalam*, & reconditam explicandæ Legis rationem a Mose haustam & propagatam, sibi, & suæ fidei commissam fuisse. Quæ præfiscine dicta ab homine quem Doctorum penuria, ætas, munus, Ethnarchæ affinitas, &c. admodum venerabilem reddidere, non mirandum est si in ea temporum caligine, populi ignorantia, atque admiratione occultorum, assensum invenere. Hisce ad majorem gestorum declarationem præmissis, jam difficile non erit harum disputationum progressum & quasdam successivas Pharizaicæ doctrinæ periodos, sed παχυλῶς, & quadam cum latitudine, observare. Fuit nempe, cum *Pharizaismus* quasi in utero formaretur, & cancer clanculum serperet; inde ab illis consiliariis qui *sepem Legi faciendam* mandaverant, usque ad R. *Simeon Ben Setah*. Hoc intervallo rebus novis studebant aliqui, dividebantur animi, gliscebant factiones, & quemadmodum ait Josephus: κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον τρεῖς αἱρέσεις τῶν Ἰουδαίων ἦσαν. *Circa hoc tempus* (ætate *Jonathanis*, *Judæ Maccabæi Fratris*) *tres erant Judæorum diversæ opiniones in* Religione, sed latenter magis, & moderate agebant; in nervum res erupit, & in dias luminis oras prodit ista de Lege orali contentio, sub *Joh: Hyrcani* extrema, & regimen *filii Jannæi*; quando eo processerant impudentiæ, quod ab una parte fictis suis traditionibus eam vim obligandi, auctoritatemque, arrogarent, ut ex earum norma de honore & fortunis suorum Principum, atque Pontificum decernere auderent; ab altera parte *R. Simeon* novum ὥρκμα ex Ægypto attulerat, quo videbatur omnibus humanis statutis, quæ hactenus tantum beneplacito & fide docentium innirebantur, per *Kabalisticæ* interpretationis arcanum posse colorem ex Lege Mosis, inducere. Tunc cœpit opus fervere, per jurgia, disputationes, cædes quisque partes suas tueri; faventibus penes quos erat imperium modo his, modo illis, prout suis expedire rationibus judicabant. Initio *Pharizæis*, postea *Karæis* favit *Joh. Hyrcanus*. Hos potissimum evexit *Jamnæus Alexander*, ex morientis mariti consilio, oppressit iterum *Alexandra*, Pharizæis addictissima. Duorum quos reliquit filiorum *Hyrcanus* pro *Pharizæis* stabat, amabat *Karæos* rursus *Aristobulus*, & ita porro. Publicæ disputationis, quam contra eos sustinuit *R. Simeon Ben Setah*, præsente *Jamnæo* rege, sub nomine consueto *Sadducæorum*, extat in *Megillat Taanit* notabilis Historia: בעשרים ושמונה בטבת יתיבא כנישת על דינא מפני כשהיו צדוקין יושבין בסנהדרין שלהם ינאי המלך ושלמינון המלכה יושבת אצלו ולא אחד מישראל יושב עמהם חוץ משמעון בן שטח והיו שואלין תשובות והלכות ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה אמר להם שמעון בן שטח כל מי שהוא יודע להביא ראיה מן התורה יהא ראוי לישב בסנהדרין וכל מי שאינו יודע....אינו ראוי פעם אחרת נפל דבר של מעשה ביניהן ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו אמר לו תן לי זמן ולמחר אני משיבך נתן הלך ישב לו בינו לבין עצמו וכיון שראה שלא היה יודע להביא ראיה מן התורה למחר נתבייש מלבוא ומלישב בסנהדרי' גדולה והעמיד שמעון בן שטח אחד מן התלמידיו והושיבו במקומו אמר להם אין פוחתין בסנהדרין של שבעים ואחד וכך היה עושה בכל יום ויום עד שנסתלקו כולם וישבה סנהדרין ישראל על דעתה ובאותו היום שנסתלקה סנהדרין של צדוקין וישבה סנהדרין של ישראל עשאוהו יום טוב. Quæ huc redeunt: XXVIII. *mensis Thebet, cum sederet Consessus ad judicium, inque eo Sadducæi; quod Synedrium tunc earum esset partium, ac Rex Jannæas cum Salomina Regina simul consideret; nullusque Israelitarum illi interesse, præter Simeonem Ben Setah, evenit ut responsa & decisiones anxie quærerent, nec possent probationes ex Lege adferre; cum proposuit iis hanc conditionem Simeon Ben Setah, ut ille qui argumenta sciret ex Lege deducere* (in obscuris scil.) *dignus demum esset assessor Synedrii; qui nesciret, indignus esset loco. Accidit aliquando casus inter eos* (dubius) *neque poterant* (Sadducæi) *adducere ex Lege; unusque solam erat senex qui blaterabat, ei obloquens, concede mihi tempus! & eras tibi respondebo. Tempore concesso, cum ille rem secum sedato animo perpenderet, & probationes sibi ex* Le-

Lege deficere compensasset, postridie pudore præpeditus fuit quominus veniret, & in Synedrio magno assideret. Simeon Ben Setah itaque unum ex suis discipulis in ejus locum sufficit dicens: non diminuunt in Synedrio LXXI. *Atque hoc pede perrexit de die in diem, donec omnes* (Sadducæi) *ab acti essent, totumque Synedrium ex sententia constitutum. Eum ad eo diem, quo abolitum est Synedrium Sadducæorum, & Israelitarum restitutum est, Festum fore decreverunt*. Per *Sadducæos* hic innui *Karaitas*, auctor Cozri, alii Rabbini consentiunt, ipsaque hæc *Megilla* compilata ex vetustiori, quam concinnavit, ceu *Juchasin* tradit, *R. Chananiah filius Hiskiæ*, quem ponit *Hilleli* fere æqualem; ut vero habetur in ipso libello *Taanit*, *R. Eliezer Chananiæ filius*, & סיעיו *Auxilium ejus*. Quæ adeo non pugnant, quam sibi potius subordinantur. Pater videlicet incepit, jecitque fundamenta: quæ filius substruxit & ornavit. Ita ut si quiddam infra eorum ætatem forte in eo occurrat, alius manu & *auxilio*, ad complementum operis, fuerit adjectum; sicut Judæi sæpe solent, in libris Chronologicis maxime, quemadmodum & Christiani. Hæc igitur periodus fuit, ut ita dicam, acerrimarum disputationum, quæ agitabantur de variis, magno utrimque fervore, in Scholis. Tunc nomen פרושים *Pharisæorum* ajunt assumtum. Ac pugilum paria, quæ hic potissimum inter se composita eminuerunt in arena, memorantur iste *R. Simeon Ben Setah cum R. Jehudah Ben Tabbai* ab altera parte; non solum a *Karais*, sed etiam in *Talmude*, *Rabbi Hillel & Schammai*, de quibus statim. *R. Eliezer* cum *R. Gamaliel*, cujus pæne statuta iste antiquasset &c. Et ea ratione inter Doctores disputatum fuit, ut apud populum, diversarum partium sequacem, in majoris certe momenti rebus, diversa passim sententia & praxis quoque obtineret. Quod pluribus a me exemplis alias ostendendum, operæ pretium est memori animo reponere, ad varias difficultates in Historia Sacra levandas. Etsi, postquam prævaluerunt Traditionarii, הלכה *decisionem*, quasi semper factam secundum suam hypothesin, in Talmude produxerunt. Exemplo sit, quod sanctissimum in ea gente, *Sabbathi observatio*. Infinitæ erant Kabbalistis traditiones, quæ definiunt, limitant, excipiunt quid agere, vel non, liceat; qua de re & eum Christo sæpe disputarunt Matth. 12. 1. &c. At eas non curabant omnes Judæi: non Domini nostri discipuli, non ille homo Joh. 5. 10. non magis quam Samaritani, qui Religionis & vivendi regulam a Johanne Hyrcano suo victore cum acceperint, Sabbathum tamen observant ex Legis Scriptæ solius dictamine, sicut *Karæi*; evidenti argumento, eum tum morem in Judæa vulgarem ipsius Pontificis fuisse, qui illud procuIdubio iis mandavit, quod ipse cum suo populo ageret, probaretque. Ast cum ea hujus non sint loci testimonium incomparabilis in hoc studio Viri, *Joh. Seldeni*, lectori sufficiet: Hillelianorum sententiam, præterquam in octodecim capitibus, Sammæanæ quidem prævaluisse, *ita tamen ut dum Christus in terris ageret, & aliquantum postea, secta utraque pro more hominum invicem digladiaretur, aliis hujus, aliis illius, doctrinam sive sequentibus sive mordicus retinentibus*. Numero tamen & gratia longe prævaluerunt *Pharisæi*, partim favore Principum *Alexandræ*, *Hyrcani*, *Herodis* etiam quandoque, qui *Hillelem* dicitur amavisse; partim insana plebis credulitate, quæ in ludicris *Kabbalæ* probationibus subtilitatem, in vita affectationem virtutum, in promovenda religione zelum, in civili conversatione munditiei studium, eleemosynas, reliqua; erga sceleratos in puniendo clementiam, se ipsos in vivendo austeritatem, obvii: apud *Evangelistas* & *Josephum* documentis, patienter nimis & stulte mirabatur. His artibus crevit in immensum superstitio, & intolerabile jugum mandatorum; quæ homines dederant, non Deus. Si tanti esset, possemus multa distincte enumerare, quæ quisque velut symbolam ad has dapes contulerit; atque in *Talmude*, *Juchasin* & alibi sparsim habentur, sed festinamus. Contenti *Epiphanii* observationem de quadruplici Traditionum scaturigine proferre, ut una illustremus. Δευτερώσεις δὲ παρ' αὐτοῖς τέσσαρες ἦσαν. μία μὲν εἰς ὄνομα Μωϋσέως τοῦ προφήτου, δευτέρα δὲ εἰς τὸν Διδάσκαλον αὐτῶν Ἀκιβᾶν, οὕτω καλούμενον, ἢ Βαρακιβᾶν. ἄλλη δὲ εἰς τὸν Αὐδᾶν ἢ Ἀννᾶν, τὸν καὶ Ἰούδαν. ἑτέρα δὲ εἰς τοὺς υἱοὺς Ἀσαμωναίου. ἐκ τούτων τῶν τεσσάρων δευτερώσεων, ὅσα παρ' αὐτοῖς νενόμισται οἴησει σοφίας, ἀσοφίας δὲ τὰ πλεῖστα, συγχεῖται καὶ ᾄδεται, καὶ ἐν τάξει προκειμένης διδασκαλίας βοᾶταί τε καὶ φυμίζεται. Vertente doctissimo *Petavio*, sed nihil in notis adjuvante: *Quatuor apud eos Traditionum, quas Δευτερώσεις vocabant, fuere genera: Primum Mosis Prophetæ nomine est inscriptum. Secundum Akibæ cuidam Magistro, vel Bar Akibæ tribuunt. Tertium Audani, vel Ananni, qui & Judas dicitur. Quarti Assamonæi filios* an-

auctores jactitant. Quatuor ex hisce fontibus manarunt ea, quæ apud illos inani quadam opinione Sapientiæ constituta, cum sint inepta pleraque, prædicantur nihilominus; ac tanquam ab excellenti disciplina profecta summa ostentatione celebrantur. Habemus hic primarios Traditionum propolas, quanquam ordine temporis turbato, quem nos servabimus. Primo nomine *Mosis* inscribuntur, quæ nugacis & Kabbalisticæ interpretationis ope, præter mentem ipsius, ex Lege deducebantur, a R. Simeone Ben Setah, & qui cum eo faciebant. Si specimen velis, magnæque simul impudentiæ, unde pateat quod *Josephus* ait, quam fuerint ipsis principibus terribiles, adi Talmud & Juchasin. Regis Jannæi servus homicidium commiserat, significant Regi: qui eum judicio sistit. Non satis hoc erat, Regi mandant ut ipse veniat, auditurus si quid forte contra se testarentur. Quo jure, & lepido argumento? quia scriptum est: *Veniat possessor bovis, & consistat juxta bovem suum.* Paret rex (si non fallit Historia) atque comparet, sed veniens assedit. Ne sic quidem hic *R. Simeon Ben Setah* contentus alloquitur Regem: ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד שנא' ועמדו האנשים אשר להם הריב וכו'. Jannai *Rex surge erectus in pedes tuos, ut de Te dicant testimonium: neque enim (modo) stas coram nobis, sed Eo qui dixit, & factus est mundus; quandoquidem scriptum est: stabunt illi duo viri quibus lis est, &c.* Nonne oportet sine fronte fuisse, qui ejusmodi gerras pro validis rationibus venditabant, sine aceto in pectore qui acciperent? Secundum genus *παραδόσεων Maccabæos* agnoscit auctores hactenus, quod ipsi quædam innovaverint de pugnandi libertate diebus Sabbathi, de Festo Encæniorum, aliaque; ac multa, ipsorum indultu atque auspiciis, ipso opere sensim induxerint *Assidæi*. *Annæus* tertio loco positus, non alius mihi habetur ac R. חנניה *Chananiah* Hiskiæ filius. Illi tributum est (ab iis unde hæc hausit *Epiphanius*) quod *Hieronymus* & bene multi adscribunt *Hilleli & Schammai*. At qua tandem de causa? nemo explicuit. Mihi videtur, quia cum per se etiam doctor esset insignis scriptisque inclytus, tum בביתו בית שמאי ובית הלל גזרו יח' דברים בדאיתא בפרק קמה דשבת *in Domo ipsius definiverunt Domus Schammai & Hillel decreta octodecim* (communi consensu observanda, licet in aliis adhuc discreparent) *sicut videre est Mass. Sebbath. cap. 1.* Ultimus & secundus novarum constitutionum pater fuit *R. Akiba*, ille maximæ famæ & auctoritatis Doctor, qui excidio Hierosolymorum superstes, *viginti millia habuisse dicitur discipulorum sepultorum in circuitu urbis Tiberiadis*, ad quem audiendum stolide & impudenter confingunt *Mosen* de cœlo descendisse, & quoties roganti מנין לך *unde hoc probas?* responderet הלכה למשה מסיני *traditio Mosis est ex Sinai, admodum gavisum fuisse*. Ille inquam *Akiba*, ut recte *Epiphanius*, plures & novas Traditiones induxit: in literis, immo קוצין hoc est *κεραίαις & apiculis*, mira quoque venatus mysteria. Tantumque ad veterum decessorum adjecit industriam, ut lex oralis noviter quasi ex ejus ore prodierit, testante *R. Abraham Zachut* in Juchasin: כי כל התורה שבעל פה מפיו היתה לנו *universam Legem oralem ex ejus manu habemus*. Non deerant tamen vel sic concertationes uti in *Talmude* &c. videre est; donec sub *Antonino* Imperatore R. Jehuda Hakkadosch omnes Traditiones probatissimas in Misnæ corpus scripto collegit, quo nihil est notius. Quibus passim ab omnibus dispersæ Gentis gymnasiis Synagogisque pro Lege receptis, calamitate temporum, urbis Templique ruina, inimicorum multitudine & ferocia, oppressi Karæi אחר החרבן נדלדלו עד שעמד ענן והקימם *Post destructionem vehementer sunt attenuati, donec Anan surrexit qui eos firmavit*; de quo Anane suo loco. Jam processum sectæ modo delineavimus utcumque. Neque hic multum restat, nisi ut indagemus quod Cap. præc. innuebamus, & curiositate Eruditorum est dignissimum, num famosa illa Contentio, quæ inter domum Hillel & Schammai viguit, atque tantopere celebrata est, etiam, aliqua parte saltem, huc spectaverit? Affirmant confidenter Karæorum scriptores. R. Moses Beschitzi M. S. in egregio libro מטה אלהים in hæc verba: ובפרט בהיותם רעות של רב שמאי ובית דינו והקודמים לו את התורה נמצא שהבאים אחריהם לא המירום לפי שאנו הקראים יחד כמבינין ונשענין מרב שמאי ובית דינו באשר קבלנו הוראת התורה והעתקה בה ממנו שרב שמאי קבל מרב שמעיה ורב שמעיה קבל מרב יהודה בן טבאי ובזמנו נחלקו ישראל לשתי בתורת· והיה חברו של רבי יהודה שמעון בן שטח ונפרד שמעון ממנו ועשה ברצונו באשר הוא מבואר בספרי חכמינו זל...והרבנים קבלו מרב הלל הזקן ומבית דינו ורב הלל קבל מאבטליון ואבטליון קבל משמעון בן שטח אשר נפרד ונחלק מכלל חכמי ישראל געשה

ועשה כרצונו וברה כיבו לאמר בה אמר ה' אלהים וארוני לא אמר לזאת אומרים בתלמור כמחלוקתם בית שמאי אוסרים כך ובית הלל אוסרים כך הלכה כבית הלל. אמנם מורים ואוסרים בעצמם כי תלמירי רב שמאי היו יותר הכמים וזריזים מתלמירי הלל ומפני שתלמירי רב הלל מרובים על תלמירי רב שמאי היה נפסק הלכה כמותם בכל מקום זולת קצת מקומות שפוסקים הלכה בבית שמאי ואוסרים מפני שתלמידי בית הלל היו יותר נפסקה הלכה כמותם כמאמר אחרי רבים להטות ולזה רמז ש'ע'ה ואמר טוב ילד מסכן וחכם הסלך זקן וכסיל... לזאת אתמה מהם ששכחו קרא דכתיב ולא הלכו אחרי רבים לרעות ואיך יכול פיהם ואוסרים כמאמר לא תסורו מן הרבר יגירו לך ימין ושמאל אפילו כמה שיגירו לך על ימין שמאל ועל שמאל ימין.... והיאך יכול פומא רגברא הרין לסימר רקבלה תנצח והכתוב תצות וכו': Ista hunc fundunt sensum: *Speciatim cum opiniones R. Schammai & domus judicii ipsius, eorumque qui ipsum antecesserunt, inveniantur adhuc ab iis qui secuti sunt servari immutatæ, quandoquidem nos Karæi unanimiter nitimur & fulcimur a R. Schammai & domo Judicii ejus, sicut etiam Legis doctrinam, & exemplum, ab eo accepimus. Et Rabbi Schammai accepit a R. Schemajah, ut R. Schemajah rursus accepit a R. Jehuda Ben Tabbai, cujus tempore Israel in duas sectas fuit divisus. Socius vero* (aut collega) *Rabbi Jehudæ fuit Simeon Ben Setah, qui ab illa se sejunxit, pro lubitu* omnia *agens, quemadmodum hoc latius expositum est in commentariis Sapientum nostrorum s. m. Rabbanitæ autem acceperunt ab Hillele seniore & a Domo judicii ejus. R. Hillel didicit ab Abtalione, Abtalion a Simeone Ben Setah, qui divortium fecit & separatus est a regula Sapientum Israel, agens pro beneplacito; & commentus ex corde suo ut præ se ferret, ita locutus est Dominus Deus, quum Dominus non esset locutus. Hanc in rem dicitur in Talmude de dissensione illorum,* si Domus Hillel stet ab una parte, & Domus Schammai ab altera parte, decisio est secundum Domum Hillel. *Cæterum ajunt & fatentur de se ipsis, Schammæanos discipulos magis doctos atque expeditos fuisse quam Hillelianos. Sed quia Hillelis discipuli numero multum vincebant discipulos R. Schammai, ex illorum sententia facta est decisio omnibus in locis, exceptis paucis ubi judicium sunt R. Schammai secuti. Dicuntque, quia Hilleliani superabant numero Schammæanos ex illorum judicio rem decisam hoc fundamento: quia pluribus standum est suffragiis. In quos optime quadrat sane quod Salomon gloriosæ memoriæ scripsit:* Melior est Juvenis egenus & sapiens, quam Rex senex & stultus. *Et merito tales subit mirari, qui ita sit obliviscuntur oraculi, in quo scriptum est:* Non sequemini multitudinem ad malum. *Et quomodo prævalet os eorum* (impudens) *sic exponentium illud dictum Deut. 17.* Non recedetis a verbo quod tibi annuntiabunt dextrorsum aut sinistrorsum, (*tam late extendi*) *etiamsi persuadeant tibi quod dextra sit sinistra, & sinistra dextra. Aut qua fronte possit os viri Judicii hæc verba emittere:* Triumphabit Kabbala, etiamsi clamet Scriptura? &c. Idem confirmat Rabbi Japhet, qui seriem Karaiticorum enarrans Doctorum inde a Mose & Prophetis, in catalogo sub Templo secundo sic habet: נתאי ויהושע בן פרחיה מסרוה ליהורה בן טבאי ולשמעון בן שטח ובזמניהם רצה שמעון בן שטח להרוס הרשום בכתב אמרת שאלולי יהורה בן טבאי אשר עמד בפרץ ונתברר הרת האמיתי ררת בני מקרא.... בראיות ברורות שהביא רבי יהורה בן טבאי לחזק המסרת...ויהורה מסרה לשמעיה ולאבטליון ואבטליון מסרה לרב הלל ורב הלל מסרה לבעלי הקבלה כאשר קבל מרבו משמעון בן שטח ושמעיה מסרה לרב שמאי ורב שמאי הזקן הנכבר והחסיר מסרה לבעלי מקרא וכו': *Nittai (Arbelita) & Josua Ben Perachjah tradiderunt (lampada) Jehudæ ben Tabbai, & Simeoni Ben Setah; & hoc tempore molitus est Simeon Ben Setah destruere quæ exarata sunt in Scriptura Veritatis, si absque Jehuda Ben Tabbai fuisset, qui stetit in fissura, veramque doctrinam, hoc est Filiorum Scripturæ, asseruit argumentis evidentissimis, quæ adducebat ad veræ Religionis stabilimentum. Post hunc Jehudam docendi provincia obtigit Semajæ & Abtalioni, Abtalion tradidit eam Hilleli Magistro, Magister Hillel vero Kabbalistis, quemadmodum acceperat a præceptore suo Simeone Ben Setah. At Schemajah tradidit doctrinam Rabbi Schammai, & Rabbi Schammai Senex honoratissimus ac pientissimus filiis Scripturæ* (Karæis.) Ægre, sat scio, hoc velut novum & insolens sibi eruditi persuaderi patientur; postquam dudum, & constantissime, audiverunt *Schammæum* una cum *Hillele* inter Traditionum Patronos numerari. Sed ubi? in Talmude, a quibus? ab ipsis Rabbanitis; quos in Historia parum idoneos, in causa sua merito suspectos, vel testes esse, vel judices, nemo potest nescire. Non statim credamus omnibus quæ dicunt Karæi, volo: namque est prudentiæ. At non mox quoque verum habeatur si quid, in suum compendium, nugaces scripserint Talmudistæ. Ejusdem

id

id judicii est atque æquitatis. Epicharmi istud Μέμνησο ἀπιστεῖν & hic & illic ex æquo sapientiæ est nervus. Ubi ego quædam rationum momenta breviter utrimque adduxero, Lectoris erit arbitrari. Apertissime Rabbanitæ *Schammæum* vendicant sibi; immo si fides narratiunculæ, quæ extat in *Massechet Sabbath*, ab Ethnico (נכרי Extraneo) qui proselytus fieri cupiebat rogatus: כמה תורות יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבעל פה אמר לו שבכתב אני מאמינך ושבעל פה איני מאמינך גיירני ע"מ שתלמדני תורה שבכתב גער לו והוציאו בנזיפה בא לפני הלל גייריה וכו': *Quotuplex vobis est Lex? ei respondit duplex, Scripta & oralis. Cum alter regereret de Scripta tibi habeo fidem, de orali haud facile credam; fac me attamen proselytum, ea conditione quod me Legem modo Scriptam docebis. Excanduit Schammai, & cum objurgatione ipsum abegit. Contulit hinc se ad Hillelem, qui ut proselytum admisit, &c.* Hoc pacto *Hillele* ipso rigidior Traditionum satelles, & vindex, *Schammai* extitisset. Cum passim sic inducatur a Talmudistis, altissime animo infixa isthæc fuit hominibus opinio; nec mirum id evenisse Christianis, cum sint doctissimi, & antiqui inter Karæos, (ut ingenue dicamus quæ comperimus) qui hæc ignorasse videntur. Inter eos est *R. Schalmon Ben Jerouchām*, qui elegantissimo carmine M. S. vanitatem Talmudis, & Talmudicæ doctrinæ perstringens, pari loco habet Schammai, quo Hillelem, id est nullo. נעיית בית שמאי על בית הלל להלל דבריהם וגם בית הלל על בית שמאי להפך פירושיהם זה מברך וזה מקלל בראשיהם תועבת יי' גם שניהם *Hæ vociferationes Domus Schammai adversus Domum Hillel ad abroganda illius statuta, & rursus Domus Hillel contra Domum Schammai ad evertendas illius interpretationes. Hic benedicit, ille maledicit, per caput quisque suum; & uterque est Deo detestabilis.* In contrarium vero responderi posset, R. Schalmon inter primos Karæorum, qui supersunt nobis scriptores, non omnia vidisse, aut examinasse, præsertim quæ pertinebant ad veterem Historiam, prout fieri solet, in penuria librorum & auxilii, iis qui primi glaciem frangunt; suum itaque de his judicium tulisse ut in Talmude occurrebant. Cum sequentes diligenti studio, peregrinationibus & aliorum monumentorum ope, distinctius in rem totam, quemadmodum ajunt, inquisiverint. Et sane non debuit fuisse levis quædam velitatio, aut brevis dissensus qualis sæpe inter Doctores, cætera ὁμοψήφως; sæpissime & passim occurrit in Talmude, sed grave, durans, & acerrimum schisma, quoniam in illius memoriam *jejunium* singulis annis repetendum *die nono Mensis Adar instituerunt.* בתשעה בו גזרו תענית שנחלקו בית שמאי ובית הלל *Diesque ille non minus infelix quam quo factus est vitulus aureus.* Quin magni, meo judicio, faciendum est testimonium hoc in negotio Hieronymi non modo, sed veterum Nazaræorum quos adduxit, plane cum narratione Karæorum consentiens, de quo in fine Cap. præced. Tum quoque quod, more a majoribus accepto, in disputationibus suis ad partes vocant, & adversarios nominant *Karęi* בית הלל, nunquam, quod vidi, בית שמאי; sexcenties deprehendes hanc oppositionem, בית הלל *Bet Hillel* contra בני מקרא *Bene Mikra*. Ac de Anane referunt, dogmatis sui instauratore: הוא השיב על תלמידי רב הלל וההולכים בנתיבותיו *Ille respondit contra discipulos Rabbi Hillelis, qui ejus vestigiis institerunt.* Character denique doctrinæ quo Rabbanitæ a Karęis solebant dignosci hic erat generatim: quod hi pręscripta in Lege officia, in sua amplitudine, momento, & spiritali fere sensu interpretarentur; hoc est, ut Judęi loquuntur, *aggravarent*. Isti vero, dum vanis quibusdam superstitiunculis, & severiore πολιτεία, videri volebant ultra quam Lex exigit pręstare, revera tamen ejus vim & solidam interioris obsequii rationem subruerent, id est phrasi Judaica, *elevarent*. Hoc Christus Dominus iis sępe improperat: Matth. 5. 19. & 15. 3. & 23. 23. &c. Istud *Karęi* de se dudum notarunt: hanc causam dantes quare pauciores habuerint ipsorum Majores, & *R. Anan*, discipulos quam Rabbanitæ. לפי מה שהיו רבים תומכי ידי המקלים במצוות ומעטים היו אצל קדמונינו מפני שהיו מחמירים *Quoniam plures semper fuerunt qui manus fulcirent eorum qui leviora redderent (Dei) mandata; & pauciores a patribus steterunt nostrorum Majorum, quia ista aggravabant.* At idem ipse Character rursus optime quadrat in *Schammęi* & *Hillelis* Sectatores; nam de his memorię constanter prodiderunt Talmudici, in mitiorem & laxiorem partem Hillel, in rigidiorem & strictam Schammai, pauca si exceperis, semper inclinasse. Res notissima est: atque ex consensu suorum atque Talmudis idem scribit, fateturque *R. Moses Beschitzi* in Libro M. S. מטה אלהים, *Matte Elohim*, שבית שמאי לעולם מחמירים ובית הלל מקלים וכן מורים זה ואוסרים

מקולי

מקולי בית שמאי ומחמורי בית הלל שבעה הלבות בלבד וזה גם בן כנפי המצות *Perpetua intendebat Beth Schammai, & remittebat Beth Hillel; quemadmodum & ipſi* (Rabbanitę) *confitentur dicentes; remiſſior erat ſententia Domus Schammai, & illa Domus Hillelis adſtrictior, tantum in ſeptem conſtitutionibus &c.* Cruentam partes tuendi, ac cędibus in ſe ſęviendi mutuo, rationem audivimus viguiſſe *Pharizęos* inter & *Karæos*? inter utramque hanc Domum pariter' obtinuit. Narrat *Talmud Hieroſolymitanum* in eodem ὑπομνήματι *R. Chananię*, ubi in octodecim conſtitutionibus ſaltem conſenſerant, quique conventus ad conciliandos animos, & ineundam qua pote concordiam mihi indictus videtur, eo acerbitatis & veſanię tandem prorupiſſe, ut a verbis deventum ſit ad verbera, pro argumentis ad arma conclamaverint. תנא רבי יהושע אונייה תלמידי ב״ש עמדו להן מלמטה והיו הורגין בתלמידי בית הלל תנו ששה מהן עלו והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחי׳ *Tradidit R. Joſua Onia: Diſcipuli Domus Schammai ſtabant inferius; & quoſdam diſcipulorum Domus Hillel occiderunt, etſi alii dicant quod ſex ex iis adſcenderint furſum, ac reliqui adſtiterint cum gladiis & haſtis, &c.* Ille *R. Joſua* quidem hic omnem culpam rejicere videtur in *Schammæanos*, adverſarios Suorum; aſt quum *Hilleliani* tam loco, quam multitudine fuerint ſuperiores, nequaquam credibile eſt hos ita quieviſſe. Denique perſonarum notas ſi inſpicimus atque epitheta, *Karæus* & *Schammæanus*, videas de eodem viro commutari. Ille *R. Eliezer* qui in omnia alia ivit a *R. Gamaliele*, qui קראי *Karæus* appellatus ſupra videtur, quemque *Karæi* ſuis doctoribus annumerant, ſæpius tamen a Rabbinis cognomen retulit *Schammæani*. Dicat *R. Beſchitzi* M. S. לא קבלו ממנו.... וזה בעבור שהיה מבית שמאי ומכנים אותו בכנוי רבו וקורין לו רב אליעזר השמאית *Non receperunt illius Doctrinam, propterea quod eſſet ex ſequacibus Schammai; atque ideo ipſi cognomen de nomine ſui Magiſtri indiderunt, vocaruntque eum R. Eliezer Schammaitum.* Tribuent docti his, ab utraque parte, rationibus quantum pro judicii ſui acrimonia credunt deberi; hoc ſaltem inde perſpicue mihi concludi videtur, *Schammai* non eouſque Traditionibus & Pharizaiſmo deditum fuiſſe, ut vulgo exiſtimatum fuit. Et, ſi non per omnia tenuerit quæ hodierni probant Karæi, hos non immerito tamen illum laudare tanquam ſuum, quod in pluribus ſaltem iis præiverit; quemadmodum a Proteſtantibus in Catalogo Teſtium Veritatis ii quoque numerantur, qui præcipuis quibuſdam erroribus olim obſtitere. Quam ob rem *Joſephus* Hiſtoricus dum *Hillelem*, ſub nomine *Pollionis*, ſemel iterumque συνετῶν indigetat, ſollicite cavet ne de *Samea* (שמאי) idem dicat, ſed eum vocat δίκαιον *juſtum*. Ut חסיד & צדיק, Ἀγαθὸς & δίκαιος, ex more ſuorum temporum Rom. 5. 7. ipſi Apoſtolo diſtinguuntur: ſicut docti jam monuerunt. Non cavit tamen *Joſephus* ſibi ſatis a lapſu μνημονικῶ, quum confundens utrumque Doctorem Antiqq. lib. xv. Cap. 1. *Pollioni* attribuit; quod libr. xiv. cap. 17. velut a *Samea* dictum verius narraverat, quod ἐν παρόδῳ notamus. Unico exemplo, nec exigui momenti, hanc opinionem firmemus. Novimus ex Evangelio quam levi, immo fere nulla, de cauſa repudium miſerint *Traditionarii* uxoribus, condemnante hunc morem vehementer Chriſto Domino, niſi ob ſolam cauſam adulterii: παρεκτὸς λόγου πορνείας. Jure amamus *Karæos* qui ſanam hanc ſententiam quoque leguntur ſecuti. R. Eliahu in celebratiſſimo libro אדרת *Adderet*: אין האשה מתגרשה ברצון הבעל לבד אלא בערות דבר בכתוב והיה אם לא תמצא חן בעיניו בפי מה שאמרו בעלי הקבלה אפילו הקריחה תבשילו אפילו מצא אחרת נאה היפנה במאמר רבי עקיבא׳ ופירשו לפי זאת הדעת מלת כי בטעם או והטעם או מצא בה ערות דבר כי פשרת הכתוב מכחיש זאת הדעת לפי שפירוש הפסוק הוא בשיקח איש אשה ולא תמצא חן בעיניו מפני שמצא בה ערות דבר לא שלא מצאה חן בעיניו בלי סבה וגו׳ *Nequaquam repudianda uxor eſt pro ſolo Mariti beneplacito, ſed propter rem turpem tantum; ſecundum id quod ſcriptum extat* (Deut. 24. 1.) *ſi eveniat autem quod non invenerit gratiam in oculis ejus; quod hunc in modum exponunt Traditionarii, etiamſi* (nihil aliud eſſet quam quod) *adurenda corruperit ejus edulium, aut invenerit aliam iſta pulchriorem, ex dicto R. Akibæ. Ideaque notionem voculæ* כי quoniam, *eo ſignificatu accipiunt ac ſi notaret* או ſive; *ut ſenſus* (Legis) *ſit: ſi non invenerit gratiam in oculis ejus, ſive deprehenderit in ea rem fœdam. Quod ſimplex & literalis Scripturæ ſenſus refellit. Vera quippe interpretatio iſtius commatis hæc eſt: quum acceperit vir ſibi uxorem, & non invenerit gratiam in oculis ejus ea de cauſa, quod repererit in illa rem fœdam, neutiquam ſi diſplicuerit abſque cauſa, &c.* Contendamus iſta cum *Schammæi* ſententia, prout ipſam Miſna repræſentavit, feratque judicium Lector

utri

utri factiooi velit *R. Schammai* accensere. בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה... ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו: *Domus Schammai statuit non repudiandam uxorem a quocunque, nisi invenerit rei turpis affinem; sed Domus Hillel sanxit vel ob hoc solum expelli posse si coquendo adusserit cibum*. Si Rabbanitæ de *Schammai* aliter scripserint, mirum non est: cedit enim in illorum honorem & compendium dissensum minui; virumque tam excelleotis doctrinæ, quam magnæ in Republica auctoritatis, a suis partibus stetisse. Neque unicum hoc esset horum in perverteoda istac historia vel figmentum, vel oscitantia. V. gr. in *Schalschelet hakkabalah*, *R. Simeoni Ben Setach*, Kabbalæ parenti, socium adjungunt *R. Josuam Ben Perachjah*, & non *Jehudam Ben Tabbai*; quo schismatis natales obscurantur cum tamen id ex ipso Talmude possit constare, hos acriter secum invicem disputavisse. *Jehuda Ben Tabbai* occidendum aliquando pronunciaverat in judicio עד זומם *qui falso testimonio alicui crimen capitale sciens impegerat*, quemadmodum Lex præscribit Deut. 19. 19. Com affectata lenitate dudum hanc pœnam commutaverint in mulctam Rabbanitæ, quid faciunt? comminiscuntur *Jehudam Ben Tabbai* hoc factum perpetuis pœnitentiæ lachrymis deflevisse. Cum e contrario ab eo tempore in hunc usque diem coostanter ita faciendum teneant Karæi, unumque id sit ex capitibus de quibus acriter etiamnum digladiantur. Ex dictis, & aliunde manifestum est, quantum animi & sententiarum divortium, quam μέγα χάσμα fuerit inter Hillel & Schammai. Attamen in *Seder Olam* & *Schalschelet Hakkabbala* in tantum illud extenuant, לא נחלקו כי אם בג' הלכות quasi *non dissenserint nisi in tribus capitibus*; cum *Talmud Hierosolymitanum* diserte numeret *Octodecim*, & plura sparsim in Pandectis Talmudicis colligi possint. Hæc eo pertinent exempla, ut admonearis, amice Lector, in iis quæ olim aut gesta narrantur, aut disputata, solis Rabbinis non nimium fidere; neque ex illorum testimonio, si sit in rem suam, atque alii contradicant, statim quæstionem decidere.

CAPUT VIII.

Ananis historia. Crimina quorum a Rabbinis accusatur ex M. S. S. recensita, & a Karæis confutata. Vixit sub Rege Abniaafar. Quis ille? Quæ Ananis vita & institutum? Præcipui aliquot sectatores. Successionem etiam ostentans in pelle piscis scriptam Cairo. R. Schalmonis elegans carmen, qui R. Saadiæ Magister. Karæi cur tam pauci? diffusi tamen per Asiam, Africam, Europam, variis in locis. Simonii unus & alter error, &c.

Educto Schismatis filo, superiori capite, ad *Anan* qui Karæorum dogmata non primus instituit, sed restituit collapsa, magisque firmavit; res monet ut qualis ille, quid genus, unde domo fuerit, quæ consilii ejus ratio? breviter enucleemus. Vixit ille circa Annum Mundi 4523. hoc est Christi 763. Oriundus ex Bethzur, sive urbecula sive Castro, prope Hierosolymam, Maccabæorum bellis inclyto; ac familia, ut fueruot, Davidis. Celeberrini Viri Morinus, & Simonius, cum hujus mentionem fecere, fidem accommodant narrationi quam apud R. Abraham Ben Dior, & R. David Ganz in Chronologia invenerunt; qui Vatiniano odio Ananem prosequuntur. Nos quid in eo culpent Rabbaoitæ, quomodo rursum cum defendant Sui, ex M. S. S. Karæorum libris videamus. Totum hoc ingeoue nobis exhiber auctor חלוק *Chillouk* Manuscriptus: וכתב בספיר שקרותיו כי ענן היה לו אח קטן ממנו ושמו חנניה וענן היה גדול מחנניה אחיו בתורה ובשנים ולא רצו חכמי הדור ההוא להעמידו ראש גלות מפני ויחור פריצות.... והכרון יראה שמו פניהם אל חנניה אחיו משום ויתור ענוה ובישנות ויראת שמים שהיתה לו והעמידוהו ראש גלות באותו העת מתקנא ענן הוא וכל איש רע ובליעל הנותרים מתרבות צדוק וביתוס ונתכון במחלוקת בסתר משום פחד מלכות הדור והעמידו ענן ראש גלות עליהם ונגלה הדבר במלכות ביום א׳ בשבת ונזר לתתו בבית הכלא עד יום ששי לתלות אותו על העץ כי מרד במלכות ונזדמן לו שם אדם בבית הכלא מחכמי ישמעלים גם הוא כלוא ומעותד לתלות גם אותו ביום ששי על שמרד גם הוא בדת מהמור ונתן לו עצה וכן אמר לו לא יש בתורה מצוות שיש לאחד שני פתרונים אמר לו יש ויש אז אמר לו ראה הפירוש אשר פירשו אותו על הדת אשר אחרי אחיך ותפרש אותו אתה זולת על מנת שיהיו הרוצים כך מודים כדבריך ולחת אחר למשנה אילי ונתן לך רשות לדבר ותשתחוה

והשתחוה ותאמר ארוני המלך לאחי על דת אחר המלכתו או על שתי רתות וכאשר יאמר לך על רת אחר חוסר לו אבל אני ואחי על שתי רחות אנחנו בוראי תנצל על סנרת שהפרש לו המחלוקת והכתוב אשר בין רתך ובין רת אחיך ויורו בך אנשי רתך והנר כאלה וכשמוע המלך אלה ברכרים ישתוקי אף נתבון ענז לרמות לאנשי רתו יאמר להם אמש נראה לי אליהו כחלום ואמר חייב מיתה אתה לפי עברת על מה שכתוב כתורה והוציא להם אלו הרברים מתוך פלפולו וסכתרו על נפשו להנצל ממיתה ולמען לעשות לו נצח הוציא ממון רב שחר עד שנתן לו המלך רשורת לרכר ופתח ואמר כי רת אחי על החשבון ועבור תקופות ורתי על ראיית הירח ועבור האביב והמלך ההוא הירה חשבוני על הירח והאביב ונמתק למלך ונתרצה לו :

Accuſatio hæc ita habet : *Scribunt in mendacibus ſuis narratiunculis Anano fuiſſe fratrem natu minorem , nomine Chananjah , quem ſuperabat Anan tam annis quam peritia in Lege . Noluerunt tamen Sapientes iſtius ætatis eum (Ananem) eligere* Αἰχμαλωτάρχην *, quod nimis protervus , pius parum , haberetur . Ideoque oculos conjecerunt in Chananjah , fratrem ejus , propter ſummam manſuetudinem , verecundiam , & timorem Domini qui in eo erat : atque hunc conſtituerunt Principem (Judæorum in) captivitate . Ab eo tempore cepit invidia duci cum Anan in ſe , tum unuſquiſque vir malus & Belial , qui relictus erat de propagine Zadok & Baithos , meditatus ſchiſma , ſed in occulto ; quod ſibi metueret a Rege tunc imperante. Ita conſtituunt iſti ſuper ſe Anan in* Αἰχμαλωτάρχην *. Quod ubi ad Regem delatum eſt die hebdomadis primo , hujus ſententia compactus eſt in carcerem , die ſexto (ſequenti) ex arbore* (aut ligno) *ſuſpendendus ; tanquam qui adverſus Regem rebellaverat . Fato quodam evenit , eadem cum ipſo cuſtodia detineri aliquem ex Sapientibus Iſmaelitarum , qui etiam illo die ſexto deſtinatus erat ſuſpendio , quia ſe oppoſuerat Doctrinæ Muhammedis . Hic Anano ſuggeſſit conſilium , dicens : Nunquid in Lege non ſunt præcepta quæ duplicem habent expoſitionem? Reſpondenti eſſe quamplurima , hunc in modum conſuluit: Conſidera quomodo interpretentur illi qui fratrem tuum ſequuntur : & tu affer expoſitionem plane diverſam , ita ut ſimul probetur iis qui faciunt tecum , ut eradas poſtea Vicario Regis ; forte dabitur tibi copia (Regem) alloquendi ; (qua data) humi provolutus dices , Domine Rex ! An conſtituiſti fratrem meum Rectorem unius Legis , an duarum? cum reſponderit unius ; tunc dices , aſt Ego & frater meus ſumus duarum (diſtinctarum) Legum Moderatores . Certoque ſic eripieris , ſi ipſi declares diſcrimen , & Scripturæ pericopen , quæ cauſa diſſenſus inter te fratremque tuum , idemque qui a te ſtant teſtentur . Poſtquam hæc ita Regi expoſueris quieſcet . Præterea Anan propoſuit ſuæ opinionis homines dolo circumvenire , narrans quaſi in ſomnio ipſi apparuiſſet Elias , pronuntians eum mortis reum , quia declinaſſet ab eo quod in Lge ſcriptum habetur , quamvis aſtutia hoc fingeret tantum. Agitans itaque animo ut ſe ab intentata morte extricaret , victoriamque (in judicio) obtineret , magnam pecuniæ ſummam munus dedit , quo impetravit facultatem verba faciendi apud Regem , cui dixit : Doctrina Fratris mei procedit ſecundum calculum , & intercalationem Tekupharum . At mea doctrina ſecundum Lunæ* φάσιν *atque intercalationem, quę pendet ab ariſtę* (maturitate) *Quando autem in Religione Regis quoque ordinabant* (dies feſtos) *ex pręſcripto Lunę & ariſtarum , vehementer id placuit regi , ipſique extemplo fuit placatus , &c.* Iſthæc , quemadmodum ante alia , etſi paulo prolixiora, *κατὰ λέξιν* volui excerpere , tam ut Lectores habeant ſpecimina quædam ſtyli , & guſtum ſcriptionis Karaiticæ ; quam quod Antiquorum dicta factaque recenſenti magnopere facit ad cauſæ cognitionem , & fidem , ipſa teſtium verba audiri . Tædii ſi forte quid adferat tenellis auribus , apud æquum judicem facile detergebit utilitas . Sic enim exiſtimavi ſemper , qui in rebus dubiis veterum geſta ſuis verbis , pro ſuo arbitrio tantum proponit , iſtum nimium ſibi ſumere, ſi ſine teſte , ſine tabulis , poſtulet ſui alios credere , quæ ipſe non plus per ſe novit quam cæteri ; aut nimis parvi facere ſuos Lectores , quos , ſine prævio examine & argumentis , in ſua verba juraturos expectet . Eodem igitur pacto , ex ipſis Karæis producamus, qui huic calumniæ vel objectionibus reſpondeant . Quatuor aut quinque capita ſunt accuſationis 1. *Protervìam* , & *defectum divini timoris* improperantibus regerunt: אם חסר יראת חירה סופו הוכיח לראשו . . . עלו על ירושלים ואחזו כם על שער יהורה לחלות את פני יי׳ והוא תושיב לאבילי ציון וירושלים והשקים רבוקים על כשרם והאפר על ראשם צפר עורם על עצמם ושחוק אין כפיהם וורכי אבל כשפתותיהם עליהם קול כרמה נשמע נהי בבי תמרורים וגו׳ *An reverentia (Numinis) deſtitutus fuerit argui poteſt ex ſequentibus: (non reſponderent ultima primis)* nam *adſcenderunt* (Anan cum ſuis) *Hieroſolymam , & conſtanter hæſerunt ad* por-

portam Jehudæ supplicantes Deo, ut habitacula reddat lugentibus Sion, & Jerusalem. Sacci erant affixi carni, & pulvis in capite ipsorum. Cutis adhærebat ossibus, aberat ab ore risus; at contra lessus lugubris in labiis eorum. De iis dictum: Vox in Ramah audita est, ploratus & fletus amaritudinum, &c. Ne sibi, & suis, blandiri videantur, vel hostium de iis judicium facit. Rex Cozar hoc illis perhibuit testimonium (qui inducitur haud multum ab Ananis temporibus remotus) non diffitente Doctore Rabbanita כי אני רואה הקראים משתדלים בעבודה יותר מהרבנים וכו' i. e. vertente Clar. Buxtorf. *Video enim Karæos in cultu divino diligentiores, & ferventiores esse Rabbanitis*. Verum quod *Anan* vanas superstitiones, & instituta Rabbinicæ καὶ ἰδίας δεισιδαιμονίας non magni faceret, timens Deum non homines, hoc *defectum timoris*, atque impietatem maligne interpretabantur. 2. De *Ambitu* & petitione Rectoratus observant: toties fuisse contentionem inter Judæos de Principatu, nec ideo mutationem inductam in doctrinam; Ananem se opposuisse illorum statutis non מקנאתו non כי אם מדאגה מדבר י' ותורתו *privata invidia, sed sollicitudine ob Dei Verbum, Legemque*. חלוקת הדת היתה כבר מזמן רב בזמן הבית סביב לשנת תר'כא' לאלף רביעי *Dissensionem de doctrina jam longe antiquiorem, & fuisse stante adhuc Templo, Anno circiter 621. Millenarii quarti*, qui in tempora Maccabaica incidit, ad quæ Josephus quoque initia schismatum retulit. Addunt duplicem esse Anan in antiqua recensione suorum Doctorum: שני נשיאים בשם ענן האחד ענן בן שפטי והשני ענן בן דויד הנשיא המפרש התורה *Unum Anan filium Saphti, secundum Anan filium Davidis Legis interpretem*: quibus intercesserint xiv. *generationes*. Priorem de Principatu contendisse. Et postquam ipsi accusatores fatentur, Anan doctrina & annis fratre Chananiah majorem fuisse, invidiæ & ambitionis crimen in eum & ejus fautores Rabbanitas potius redundat, qui sibi obsequentem prætulerunt Viro quem eruditio, merita, & Lex primogenituræ poscebant. Unde etiam Karæi queruntur: זה עשו בימי ענן והמליכו את חנניה אחיו בגזרת המלך כדי לשחד לענן וחביריו ולהשבית דת הנאנחים והנאנקים מהם וכאשר הבינו הם כי כן לבבם להרע לבטל דת אז נדברו יראי י' איש אל רעהו והעמידו את ענן ראש בעדה והצילו את הצאן מפיהם ונתקיים בהם והצלתי את צאני מפיהם *Hoc ausi fuerunt in diebus Ananis, quod auctoritate regia detulerint principatum Chananiæ Fratri ejus, eo fine ut perderent Ananem ejusque Socios, & abolerent doctrinam gementium ac clamantium ab ipsis. Qui cum animadverterent hanc ipsis mentem esse animi incommodare atque abrogare Legem, tunc locutus est quisque Deum timens cum socio suo, ac constituerunt Anan (sui) cætus Caput & Rectorem, eripientes gregem ex ore ipsorum, ut stabiliretur illud* (Prophetæ Ezech. 34. 10.) & liberabo gregem meum de ore ipsorum, &c. Tantum abest ergo ut hic neglectus, quo Fratri juniori posthabitus est Anan, illum in cujusdam culpæ suspicionem adducere debeat, ut contra nihil ipsi acciderit quod ex Rabbanitarum relatu non factum sit optimis eruditissimisque eorum temporum Viris. Paulo ante Ananum, ejus quasi decessores, vixere *R. Simeon Kajira*, qui composuit librum æstumatissimum הלכות גדולות *Hilcot Gedolot, neque tamen ordinatus est in Gaon*. Mox *R. Acha de Schebacha*; וחכם גדול היה וחבר שאלתות על כל מצות האמורות בתורה והספר מצוי בידנו עד היום וכל הבאים אחריו בדקוהו ופשפשו בו ושמענו שעד היום לא נמצא בו שום טעות בעולם אבל לא נסמך רב אחא משבחא זה לגאון מפני שנאת ראש גלות שנאותו הדור שהיה שונאו וסמך שמש של רב אחא ושמו רב נטרונאי וכעס רב אחא והלך לו מבבל לארץ ישראל ונפטר שם *Qui maximus Sapiens fuit &* librum Quæstionum *composuit super singulis præceptis per universam Legem, qui etiamnum in hominum manibus versatur. Quotquot eum secuti sunt, hunc examinarunt inquisiveruntque sedulo. Audivimus autem quod nullus in hunc usque diem error in eo fuerit inventus. Attamen iste Rab Acha de Schebacha non ordinatus est in Gaon, propter odium Αἰχμαλωτάρχου istius ætatis, qui ipsi erat inimicus. Sed ex adverso in eum locum evexit ministrum R. Acha, nomine R. Nitronai. Quod indigne ferens Rabbi Acha ex Babylonia ivit in terram Israelis, ubi fato suo est functus*. Patet ex his, quomodo in Babylonia isthoc seculo obtineret illud Ennii

Pellitur e medio Sapientia, vi geritur res.

Nam si laudatissimis, & suarum partium Rabbinis, ex mera loligine odioque servum prætulerint, nullo negotio colligi potest quo animo, qua æquitate, cum *Anane* fuerint experti. Qui non magis sic ambitus quam R. Acha postulari potest; quia eadem de causa, pari consilio, כל בני דתו הניחו בתיהם ושדותיהם וכרמיהם לחרבה ועלו מבבל אל ירושלים *Omnes ejus Sectæ homines*, cum ipso, re-

relinquentes domos, agros, vineas in desolationem, ex Babele Hierosolymam contulerunt habitatum, ut ibi lugerent, prout supra est memoratum, quod ab ambitiosorum ingenio multum abludit. 3. Tertium quod illi vitio vertunt est, corrupisse Vicarium Regis, quo ipsi in carcere detento copia fieret alloquendi Regem. Karæi ingeniose retorquent, ועוד ואיך לענן ולבני דתו היו ממונות בידיהם להשחיר ולרבנים כא היה להם להשחיר *Porro, quo tandem modo Anani & ejus opinionem secutis pecunia in promtu erat ad munus mittendum, & non suppetebat iis* (Rabbanitis) *qui longe plures?* præterquam quod in eo nihil illiciti fiet ad justam defensionem sibi aditum locumque parare, apud Orientales præsertim, ubi sine munere nihil agitur apud potentes. Si quid esset, propius in culpa deprehenderentur Rabbini, qui illud *decretum Regis*, quo junior & indoctior Frater posthabito Anane, Rector & Caput est constitutus, non exigua forte pecunia redemerunt. *A diebus enim Ismaelitarum, non administrabant* Αἰχμαλωτάρχαι *imperium prout conveniebat & decebat, sed acquirebant illud a Regibus tanquam tributarii*, sicut *Rabbi David* confitetur. 4. Quarto, visum *Anani* in somnio Eliam &c. quum pro versuto volunt figmento haberi, tria reponunt: nihil in eo esse insuetum, aut mirabile, si somnium habuerit & narraverit suis. Ante jam latam Legem dictum esse (Job. 33. 15.–18.) Deum peccatores *in somniis* aurem vellere, & ad pœnitentiam excitare; a peccato autem *Ananem* non immunem fuisse, vel eo nomine, quod ad impetrandam Rectoris dignitatem forte cum iis qui *faciebant homines cadere in Lege* (ex Malach. 2. 8. id est, Rabbanitis) doctrinam suam, aut consilia initio nimium miscuisset. Tandem, אי אתם אמרתם כי אליהו היה נראה לחכמים בגלוי כבירת שני יקיצים בלא שינה שהוא שקר ומכחש דבר יי' וקבלתם וענן אשר ספר כי ראהו בחלום ויתכון ולא יחוש דבר יי' ולמה לא נקבל *Quum Vestri dicant Eliam visum fuisse Sapientibus sub domo secunda aperte, vigilantibus extra somnum, quod falsum est verboque Dei repugnat, ac nihilominus iis credatis; quam ob rem nos Ananem narrantem a se visum in somnio, quod Legi non adversatur verum convenit, non reciperemus?* Neque hisce responsis nequaquam ineptis contenti, κατὰ τὸ βίαιον, tela adversariorum in eos remittunt. Quando dicuntur *viri Belial, qui relicti erant de propagine Zadok & Baithos*, se *Anani* conjunxisse, hinc suam

stabiliunt (convitium non curantes) antiquitatem. גם מדברי אלה ידענו עליונה כי דתנו קדמונית טרם ענן *Vel ex iis ipsis* (hostium nostrorum) *verbis manus nostræ sunt superiores* (alludit Exod. 17. 11.) *pateteque quod doctrina nostra sit antiquior Anane.* Et dilationem suæ liberationis huic odio & divisioni potissimum imputant. ועד אשר לא יתרצו אלה על אלה לא ישוב אף יי' ממנו שהרי הנאנחים והנאנקים בתוך ירושלים היו ומפני שהיו מעטים מהם זכותם לא הצילה ארת ישראל מרעותם *Donec illi cum illis in gratiam redierint furor iræ Dei a nobis non revertetur; quandoquidem ecce gementes agunt quidem Hierosolymis, ast quod aliis longe sint pauciores, illorum meritum (aut justitia) non liberat Israelem ex adversitatibus suis*, ubi jam fastus, & error Judaicus pellucent. Reliqua de consilio in carcere ab Muhammedano accepto, &c. prætereunt, quod parum intersit utrum ita se habeant, an secus? etsi magis fabulam olere diceres, cujus sunt ingeniosi artifices Rabbini. Si quis nomen illius Regis sub quo hæc contigerint aveat nosse, quid proprie fuerit *Ananis* institutum? quosque habuerit ex se natos successores, aliosque eximios discipulos, memoriam servavit nobis *R. Japhet Karæus*. והוא אשר בירר הררת האמת אר' העם שגירת אחרי העלמו ובירתו וגלהו בראיות ברורות ואבתיות יהוראית עצומות והערת למות נפשו. והיה בזמן אבוזעפר המלך בשנת ארבעת אלפים וארבע מאות שנים לבריאת העולם והיה ראש גליות כל בירת ישראל בבבל יהשיב ע"י תלמידי דב הלל וההולכים בנתיבותיו וחזרו עמו עם רב מאחינו כי בירר להם האמת ובנתיבותיו ארחו כל מי שהיה בו יראת ה' ולרבנו שאול הנשיא בנו נעתק לו ממנו .... ורב שאול העתיק לרב יאשיהו הנשיא בנו והוא לרב בנימין האונדי והוא העתיק לרב דניאל הקומסי ולרב יצחק הביצרי ולרב דוד המקאמץ נר צרק והם העתיקוה לרב נח והוא העתיק לרב שלמון בן ירוחם ולרב יוסף בן נח ולרב יעקב בן יצחק הקרקסאני ולרב חסיר בן משיח ולרב אברהם בן יצחק הבוצרי .... ובזמניהם היה רב זעדיה גאון ז"ל הפיתומי והוא היה תלמידו של רב שלמון בן ירוחם וגו' (Anan) *ille est qui doctrinam veritatis iterum claravit populo postquam fuisset obscurata, explicans eam & revelans argumentis non minus veris, quam perspicuis, validisque demonstrationibus; vitam suam* (præsentissimæ) *morti exponens. Factum hoc est tempore regis Abuzaafar anno quater millesimo quadringentesimo & secundo a creatione mundi* (ex deficiente Judæorum calculo) *fuitque Princeps captivitatis totius domus Israel* in

in Babylonia. Hic est qui constituit discipulos Domus Hillel, omnesque qui candem viam institere. Cumque eo se converteret numerosus fratrum nostrorum populus, quos evidenter veritatem docebat: & cuicunque cordi erat reverentia Numinis, illius vestigia premebat. Ab hoc transmissa est ad Saulem filium Principem. Et Rab Saul transmisit ad R. Josiah principem, filium suum. Ille autem ad Rabbi Benjamin Oudi. Iste tradidit R. Samueli Komtsi, R. Isak Botseri, ac R. David Mekamats, Proselyto justitiæ. Isti vero transtulerunt in Rabbi Noach; hinc accepturis R. Schalmon Ben Jerouchan, R. Joseph Noachi filio, una cum R. Jacobo Isaci Kirkaseni filio, atque R. Chaser filio Maschiach, denique R. Abraham filio Isaci Gabbozeri. Illorum temporibus fuit R. Saadiah Gaon f. m. (cognomento) *Pithomi, qui discipulus fuit Schalmonis Ben Jerouchan*, & quæ sequuntur. Seriem namque prosequuntur ad sera tempora; quemadmodum hic, ita alibi, a Prophetarum, quin & anterioribus seculis, ordine suos Doctores deducentes. Qui cum catalogi parum ad brevem faciant Diatriben, alias cum ipsis libris, si Deus vitam & otium concesserit, commodius proferentur. Habent tamen vel in hoc ἀποσπασματίῳ Philologiæ amatores notabilia quædam, alibi incassum quærenda. Generatim hinc intelligitur, Rabbinos, post *R. Abraham Ben Dior*, temere & falso *Karæis* insultando exprobrare, ac si soli *Rabbanitæ* successionem perpetuam suæ traditionis, suorum Magistrorum & Principum captivitatis, possent ostendere. Non minus id præ se ferunt, suoque modo præstant in Ducibus & Doctoribus suis *Karæi*, quoque majorem inveniunt fidem [illegible], והם כותבים אח היחוס על עור דג שיחיה קים לאורך ימים וזה היחס נמצא בעיר אלקהרה במלכות מצרים אשר שם מושב נשיאי הקראים כזמן גלות ירושלים receptum esse ut *scribatur ista familiarum successio in pelle* (cujusdam) *piscis, quæ durat in longissimum tempus, atque eam* (quam ibi exhibet) *seriem reperiri in civitate Kairo, regni Ægypti* (metropoli) *ubi Sedes constituta fuit Principum Sectæ Karaiticæ inde a captis atque excisis Hierosolymis.* Et sane Ægyptus dense semper Judæis fuit habitata. Rex iste אבויעפר probabiliter mihi videtur *Chalifa* quem *Eutychius Patricides* vocat *Abujaafar*, γ enim sæpe per F digamma exprimitur, & congruunt tempora; cœpit enim regnare A. C. vulgaris 754. 9. Jan. Alio nomine dictus *Almansor*. Fuitque & bello & pace inclytus, quin & urbem nunc *Bagdad*, (olim *Babel*) amœnitate loci pellectus magnifice exstruxit, atque *Medinatol Salam urbem pacis* appellavit. Hic Rex, (dicebat supra *Ananis* acusator) Neomenias, &c. celebrabat ut *Karæi*; non ex calculo sed lunæ apparitione. Si nihil aliud, hoc certe dixit ex vero. Testantur id ipsum *Karæi*. *R. Eliahu in Adderet*: והנה מזה הצד ראוי לקבל עדות הישמעלים מפני שהם הולכים אחרי דעת חכמינו בעניני הראיה *Videlicet hoc respectu est conveniens ut recipiatur testimonium quoque Jismaelitarum, quia sequuntur sententiam nostrorum Sapientum in negotio φάσεως*. *R. Schalmon Ben Jerouchan* hic sexto loco a R. *Anan* memoratus, libellum doctissimum ac venustum scripsit, quem possideo M. S. quo Talmud, ejusque doctrinam acri censuræ subjicit, sed carmine: quod quanto elegantius Hebraice fluit, tanto difficilius, etsi dignissimum sit, in Latinam solutamque orationem potest converti. Scripsit vero nominatim adversus nobilissimum vetustumque R. Saadiah Haggaon; Scholæ Soranæ A. C. 891. Rectorem, quem hujus *Schalmonis* aliquando discipulum fuisse hic legimus; strenue ab ipso, R. David Ganz, atque aliis Rabbanitarum Chronologis dissimulatum. Dum autem R. *Japhet*, *Karæus*, historiam *Ananis* connectit cum Anno a creatione Mundi 4402. plus integro seculo anticipat: manifesto errore sive jam librarii, sive suo, qui revincitur a tempore regni, quem ipse nominat, *Abujaafari*. Annus quippe Mundi 4402. in computo Judaico idem est cum A. C. 642. At capessivit iste habenas imperii A. C. Vulg. 754. qui 112. est recentior. Sed indulgeamus hoc παρόραμα homini Judæo, parumque scientia historica exculto, quandoquidem a Doctissimo Critico R. *Simonis* cogimur audire: *Auctorem novæ Sectæ* (Karæorum) *certum quendam Judæum, Anan nominatum, vixisse sub secunda generatione Doctorum, quos Geonim sive Excellentes appellant.* Cum tamen R. *Abraham Ben Dior* accuratissimus inter Judæos Chronologus, disertissime sub *tertia generatione* collocet. Ac qui generationes distincte non numerant ut R. *David Ganz in Zemach*, & alii, ad ætatem R. *Jehudæ* alligent, qui ad tertiam generationem refertur. Ex quo per hunc Ananem novum vigorem & vitam quasi res & doctrina Karæorum recepit, locum non modo suum Hierosolymis, quorsum voluntario exilio cum suis affeclis ex Babylonia secesserat, tueri in hunc usque diem sese

po-

potuit, sed etiam quaquaversum diffundere; ut nulla pars sit mundi veteribus cogniti quo non hæc secta, æque ac Judæi Rabbanitæ, penetraverit; variasque regiones, atque urbes incolat, etsi non tanto numero divitiis atque potentia. Quam cum ipsis pauperiem & paucitatem maligne objiciunt Rabbini, suam discipulorum multitudinem fastuose jactantes, eum in modum respondent Karæi ut causas hujus paucitatis haud frivolas assignent: ex frequentia Sectatorum veritatem pendere merito inficientur, ac tandem ostendant haud tantam esse eorum raritatem, quemadmodum vulgo existimatur. Auctor Chillouk M. S. כאשר יתפארו הרבנים כי חכמיהם היו מחנה גדול וחכמי הקראים אחד או שנים או שלשה ואיך מצאו האמת המעטים מהמרובים אמרתי הבין איוב בדעת האלהים מארבעה החברים ואברהם מכל גויי הארץ וכלב ויהושע מעשרת המרגלים והנאנחים והנאנקים מיושבי ירושלים ומבראשונה מעטים היו נמצאים בטוב ואל הרע רבים על כן מגיד מראשית אחרית הזהירנו בתורתו ואמר לא תהיה אחרי רבים לרעות *Quando autem magnifice se efferunt Rabbanitæ quod ipsorum Sapientum magnus sit exercitus, & Karræorum modo unus & alter, aut tres forte; & qui sit factum quod tam pauci præ plurimis invenerint veritatem? tunc respondi: Jobus Dei judicio sapientior fuit quatuor suis sociis & amicis; Et unus Abraham omnibus nationibus mundi. Caleb & Josua præ decem (aliis) speculatoribus. Gementes & clamantes supra (reliquos) cives Hierosolymorum. Ac jam inde a principio longe minori numero inventi sunt qui bono addicti essent quam qui malo. Quamobrem (Deus) qui ab initio prænuntiat finem nos (ejus rei) in Lege sua quoque admonuit, dicens* (Exod. 23. 2.) *Non sequeris multos ad mala.* Idem inculcat R. Caleb præfat. ad libr. עשרה מאמרות *Asarah Maamarot*: כי לעולם הצדיקים מעטים כנגד שאר העם וכתוב לא מרובכם חשק ה' בכם *Perpetuo enim justi fuerunt pauci si cum reliquo populo comparentur; & scriptum est* (Deut. 7. 7.) *neutiquam propter multitudinem placuistis Domino.* Causa vero cur illi tanto inferiores numero fuerint quam Rabbanitæ & ante, & post Ananem, investiganti mihi triplex potissimum innotuit. 1. Prima a *genio* ejus, quam profitebantur, *Doctrinæ*. Illi namque in præceptorum expositione jam ab ævo inclinarunt in partem rigidiorem, ut supra dictum de R. Schammai; Hilleliani in remissiorem; quæ cum carni & sanguini sit gratior, omnesque homines natura proclives ad licentiam, non aliter fieri potuit quin plurimi se eo conferrent. לפי מה שהיו רבים הומכי ידי המקלים במצוות ומעטים היו אצל קדמונינו ספני שהיו מחמירים עד כן הקפה יד הרבנים לפעמים על עדתנו *Propterea quod multi sunt qui manus fulciunt eorum qui leviora reddunt præcepta, ideo pauci fuerunt a Majoribus nostris, quoniam illi stabant pro gravitate eorum. Hinc evenit quod sæpius Rabbanitæ nostro cœtui prævaluerint.* 2. Altera fuit inconsulta quædam, ex illo aggravandi studio nata, & nimis lata extensio gradum in conjugio prohibitorum; quæ fecit ut, cum Rabbanitæ creandis liberis maxima cura sint intenti, permissa etiam suis in Oriente polygamia. Karæis e contrario hac scrupulosa interpretatione ne mulieres quidem superessent aliquando quibuscum poterant conjungi; de quo supra pag. 42. vidimus. Quod magnam sane debuit illorum familiis inducere vastitatem. 3. Tertia est odium, injuriæ, & continua persecutio, quam ipsi quoties & ubi possunt, in Karæos movent; ubi non possunt, calumniis, arte, donis apud alios Principes suscitant, ut ubique exterminentur. Præter judicium Dei, communem omnibus gentibus Judæorum detestationem, coguntur hi indies suorum popularium violentiam experiri. Quibus quid mirum si attenuantur? יפה הודה החכם רבי גדליה בעל שלשלת ל' בספרו שקדמוניהם בגאון גאותם מרמם השררה והגדולה גרמו למחלוקת הדת וחילול ש"ש והלול הדתו הקדושה ינקמו דשם ית' מידם שמאז התלוקה ועד עתה קנאה השנאה תקועה בלבותם ובכל מקום שימצאו מושבות קהלותינו בעיר א' עמהם צוררים הם לנו בתחבולותם בכל מיני ערמומיות להכחית שמנו מן העיר ומן הארץ לולי ה' שהעיר לב המלכות מקדם ועד עתה והם מעט הצאן מוצאים חן וחסד בעיניהם *Pulchra est ingenua confessio Sapientis* (*ipsorum*) *R. Gedaliah, qui scripsit in libro Schalschelet pag. 30. quod Maiores eorum superbia, ambitione, & magnificentia sua causam præbuerunt cur doctrina & hominum studia in diversas partes abiret, adeoque Nomen Dei Benedicti, & Sanctissima Lex profanaretur. Cujus ultionem Deus ab illorum manibus reposcat. Ab illo quippe Schismatis tempore usque in hodiernum diem intemperiæ, & odium in cordibus illorum hæret infixum. Ac quocunque modo loco contingit cœtus nostros unam eandemque urbem cum iis incolere, pro viribus nos affligunt, qua vi qua astutia, ut nomen nostrum ex urbe, immo de terra abolere possint.* (Et voti compotes essent) *nisi Deus in favorem nostrum in-*

imperantium corda & nunc & olim inclinasset, ut parvulus hicce grex gratiam in oculis ipsorum atque misericordiam inveniret. At ne vel sit tamen effectum est, ut non in *Asiam*, *Africam*, *Europam* delati sedes sibi per multa rerum discrimina isthic invenerint. *Asia* illos agnoscit, & fovet in *Judæa*, & *Hierosolymis*: quam regionem præ omnibus aliis petunt & diligunt; unde cognomen יושבי החורבות *deserta* (Patrum) *loca incolentes* sibi pepererunt. Porro *Damasci*, *Bagdadi* agunt, cum reliqua *Assyria & Chaldæa*. Testis oculatus *Moses Beschitzi*, Scriptor Libri מטה אלהים *Baculus Dei*: qui non solum studiorum gratia per eas oras peregrinationem instituit, verum vel maxime eo curam & laborem convertit, כדי למצות סבת ממחלוקת והמן חלוקה שבין הקראים והרבנים *ut invenire posset causam schismatis, & tempus quo cepit divisio inter Karæos & Rabbanitas*: uti habet præfatio. ושם כונתו ללכת בארץ הקדושה ובארצות שאחריה בכל מקום שהקראים שוכנים שם בארץ אשור ובארץ כשדים אשר שם רבו כמו רבו כוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים: *Proposuitque ideo proficisci in Terram Sanctam, omniaque loca quæ pone eam jacent, ubi Karæi habitarent: videlicet, in Assyriam, in Chaldæam, ubi multiplicati sunt quemadmodum stellæ Cœli, vel arena in littore maris*. Incoluisse *Arabiam*, & *Turciam*, non modo illud indicio est quod plures & vetustissimi illorum libri Arabice primitus sunt conscripti, sed etiam *Meccæ* speciatim habitavisse eo tempore quum Muhammedani urbem illam expugnabant colligi, si non liquere, potest ex interpretatione quam illorum Doctores, jam ante quinque secula, dederunt commatis xxxi. Cap. xi. Prophetiæ *Danielis*, ipso memorante *Aben Ezra* in locum; sub nomine familiari *Sadducæorum*, & *errantium* ויש לתמוה מחכמי צדוקים שפירשו זו לעתיד ואמרו כי המקדש והיא מכה שיתנו עליה הישמעלים והסירו התמיד החמש תפלות ונתנו השיקוץ עבודה זרה *Mirandum est quod Sadducæorum Sapientes hoc explicent tempore futuro, dicantque quod* sanctuarium *istud sit* Meccæ, *ubi Festum agitant Ismaelitæ*. Juge sacrificium *quod removerint*, *intelligi* quinque precationes; *&* abominationem *quam posuerunt*, *esse* cultum (illorum) Idololatricum. Synagogas Karæorum invenit *R. Beniamin Tudelensis Damasci*, *Askalonæ*, *&c.* In *Africa* habitata ipsis est *Alexandria*. Eo cum aliquando venisset *R. Moses Beschitzi*, Karæus, narrat *Rabbanitas* non modo memoriam servasse magni suarum Traditionum architecti, *R. Simeon Ben Setah* qui illuc, Jannæi persecutione, se proripuerat; sed etiam ostendere ædificium (nunc in Mosqueam mutatum) ubi preces suas dicere soleret; quin etiam sacrificia offere. Quod, quia notabile est, excerpam: וגם כפנים יש לו מזבח שהיה אז מקריב עולות וזבחים ואני אמרתי שלא יתכן זה שאיש כמוהו יעשה זאת (זולת מקום הנבחר) ונשבע לי שהוא אמת והוכרחתי אז לדעת זה אם כנים דבריו חקרתי ודרשתי מהם והודו לי אמת שכך היה ומאת הישמעלים שאלתי חקרתי על ענין המזבח והשיבו שזה אמת ואמרו שאנו מכבדים אותו מאד *Intus in eo quoque est altare, in quo tunc offerebat holocausta & sacrificia; cumque ego (Moses Beschitzi) regererem, non videri consentaneum talem tantumque virum* (ac erat Simeon Ben Setah) *id designasse (extra locum quem Deus elegerat* quod pluribus probat in seqq.) *jure jurando mihi* monstrator Rabbanita, *confirmavit hanc esse veritatem; atque ita necessitatem imposuit inquirendi, & rogandi alios, ut certo scirem an sermoni ejus fides constaret? & confessi sunt mihi negotium revera sic se habere. Apud Jismaelitas etiam investigavi quid foret de Altari?* (nam Judæo aut Christiano non licet Mosqueam intrare) *respondentes quod esset, ut dicebant; & quod nostra Gens illud in magno haberet honore*. Si hæc adeo vera sunt, quam audacter undequaque asseruntur, habemus hic aliud veluti fanum in Ægypto, præter illud *Oniæ*, de quo Eruditis nihil adhucdum innotuerat; simulque documentum quam licenter, & sacrilege, in mandatis vere divinis versati fuerunt *Traditionarii*, dum sua commenta humanasque superstitiones severissime observari mandabant. Quod Christus Dominus plus semel in iis, & summo jure, castigavit. Cummaxime in maxima civitate Ægypti, *Cairo*, *Karæi* jam ab ultima memoria, in hunc usque diem, sedes fixere. בעיר אלקהרא במלכות מצרים אשר שם מושב נשיאי הקראים מזמן גלות ירושלים *in urbe Cairo, Regno Ægypti, ubi sedes est Principum Karæorum, jam inde ab excidio Hierosolymorum*. In *Europa* tenet ante omnes hos *Constantinopolis*: illic est ubi eam Synagogam reperit *Beniamin Tudelensis*, de qua Illust. *Scaliger Elench. Cap.* 2. illic celeberrimi Doctores; illic libri eorum aliqui, quod alibi rarissime, typis descripti; eam incolebant quo tempore urbs capta est a *Turcis*, & quemadmodum Græcæ & Latinæ literæ irreparabilem, sic nostri ingentem quoque

M.S.S.

M.S.S. Codicum tunc jacturam fecere. Hinc præcipue in reliquas regiones *Italiam*, *Moschoviam*, *Lithuaniam*, *Poloniam*, *&c.* transmigrando pervenerunt. Ita in suis narrant literis: אכן אחינו הקראים הנמצאים המלכות פולין ורוסיה גדולה של ליטא הם יצאו מכין קהלות ששוכנות בארץ ישמעל לבקשת מלך פולין מסלך ישמעל בזמן קדום מזמנים *Cæterum Fratres nostri Karæi qui reperiuntur in Regno Poloniæ, Russia, & magno ducato Lithuaniæ oriundi sunt ex iis cœtibus qui sub imperio Jismaelitarum (Turcarum) degunt; & jam tempore admodum antiquo, rogante hoc Poloniæ Rege, ab imperatore Turcarum illuc concesserunt.* Cujus facti fides sit penes auctores. Ex fine *Kabbalæ R. Abraham Ben Dior*, & *Juchasin*, omnibus constat in *Hispania* seculo duodecimo floruisse; cum doctus inter eos, אבואלפראג *Abualpragus* pro Karæorum doctrina librum edidisset contra Talmudistarum λόγος; quem Ben Al Taras inferens in Castiliam plurimos, ut ait Juchasin, in errorem impulit; tum etiam commentarium in Genesin. Refutare eum conatus est quidem iste *Abraham Ben Dior*, pro modestia & mansuetudine Rabbinica, eum vocans זקן אשמאי *senem scelestum*, gloriatur se monstrasse לתלמידים כלותו *discipulis stultitiam*. Ac R. Abraham Zacut scribit, ישחקו עצמותיו בגיהנם *Conteri istius ossa in inferno.* At vero horum vel argumenta, vel fulmina, ad eos cohibendos parum valuerunt, donec Rex Castiliæ Alphonsus sua auctoritate iis *silentium* injungeret. Quam, spretis honoribus atque pecunia, unicam mercedem pactus est *R. Jehuda* ab Augusto, fautore & familiari suo, pro omnibus officiis quibus Regem insigniter demeruerat. Diffusam ita longe lateque *Karæorum* Sectam plane deprehendimus. Nec ausint negare, si qui candidiores Rabbini: *R. Josepho Chaim*, Comment. in Pirke Aboth, apud Eruditiss. *Morinum* מהם נפוצו ונמשכו אחריהם גם היום בהרבה מקימות ובהרבה ארצות והם הנמשכים אחר המקרא לבד *Ab his* (Zadok & Baithos) *dispersi sunt, eosque sectantur adhucdum hodie per multa loca multasque regiones, qui soli Scripturæ penitus adhærescunt.* R. Leo de Modena agnoscit eos habitare *Constantinopoli*, *Cairi*, *alisque Orientalibus locis; quin esse in Moscovia, illic habere Synagogas, suisque moribus vivere.* Quæ cum sint apertissima, an non doleam virum eruditissimum eundemque optimum fivisse sibi a Rabbinorum ὑποθέσει tantum imponi, ut diceret: *Vix unum jam inter Judæos Karaitam reperiendum?* & merito quis miretur, in *Historia Critica Simonii*, velut aliquid notabile, appingi in extremo margine hanc observationem; *Vix amplius conspici Judæos Karaitas in toto tractu Orientis? (dans tout le Levant.)*

CAPUT IX.

Causæ, & Capita dissensus inter Rabbanitas & Karæos præcipua: in Dogmaticis *rejiciunt omnes Traditiones plane* ἀγράφως. *R. Saadia pro iis scripsit, quem R. Schalmon confutavit. Morini, & Simonii sententia de hoc ad examen revocata.* Misna *jam extitit scripta tempore Hieronymi. Controversiæ circa* Ritualia, Legem Judicialem, Gradus Matrimonii prohibitos. 2. *Cor.* 5. 1. *explicatum. Mores Karæorum: Magis in Scriptura versati. Mansueti. Pii. Odium internecinum inter utrosque, &c.*

NUnc ad Doctrinam eorum, & præcipua quæ controvertuntur capita transimus. Ubi tanto brevius licebit defungi, quanto jam ante Maximi Viri *Scaliger*, *Drusius*, *Seldenus*, *Hottingerus*, *Morinus*, *&c.* de his aliqua, hinc inde, tetigerunt, & quæ ad majora *Festa* pertinent, jam supra Cap. IV. a me sunt occupata. Sententiarum divortium, pro scribentium vel indole vel consilio, aliquando majus, minusve proponitur. *Karæorum* dogmata odiose traducunt Rabbini, & dissensum amplificant ut suis reddant magis invisos. Contra, ut pars infirmior, minuunt subinde Karæi, quo melius via sternatur ad concordiam. R. *Caleb* in Præfat. libri עשרה מאמרות, *Asarah Maamaroth*: ותמצא היום שאין בינינו ובין אחיו הרבנים שום הפרש מהתקנות וגדרים ודינים וקבלות שבידינו היום מאבותינו הקדושים אלא במה שאין להם רמז מן התורה כ״ש הייתי הפכי או יותר לדבריה *Non invenies hodie quod inter Nos & fratres nostros Rabbinos sit differentia, quod ad Constitutiones, cautiones, sepimenta, ac traditiones, quas (uterque) accepimus a nostris Sanctis Patribus; sed tantum earum respectu quibus nullum est indicium in Lege (scripta,) immo potius contrarium, & illorum verbis repugnant.* Ita *Philippus Fridericus*, apud Illustr. Scaligerum: *Jurabat ipsi nihil differre a reliquis Judæis nisi in rejectione* δευτερώσεων. At hic ipse character, aliquid non habere vestigium in Scriptura, latissime patet; & in plurimos ramos sese diffundit. Quare ut hæc clariora sint, & Christianorum magis tam methodo quam captui accommoda-

ta,

ta, monstrabimus extantiora, ubi dissentiunt in *Dogmaticis*, *Ritualibus*, ac *Lege judiciali*; tum *Mores* atque vivendi rationem, perstringemus; una cum lethali *odio* inter utrosque, quod ex hoc opinionum discrimine succrevit. Caput *Doctrinæ* palmarium in quo dissident, quorsum omnia reliqua queunt referri, est commentum Rabbanitarum de *Lege orali*; Melius hæc iterum ipsis *Karæorum* verbis quam meis memorabo, secundum ea quæ *R. Caleb* habet in Præfat. libri sui M. S. *Asarah Maamarot*:

כבר ידעת שסבת המחלוקת אשר לבית ישראל קראים ורבנים הם שלש סבות הסבה הראשונה שהרבנים אומרים שדברים רבים נאמרו למשה מסיני על פה שלא נכתבו בתורה ומסרם גם הוא ע"ה ליהושע ע"ה תלמידו ויהושע ע"ה מסרה לזקנים והם למה שאחריהם דור אחר וכלם נאמרו על פה ולא נכתבו ביד משה ע"ה עד שבא זמן שהיתה התורה משתכחת ונראה לאנשי הזמן ההוא לכתבם על ספר כדין כמו שהיה כל איש מקובל ממי שקדם ממנו ואנחנו בני מקרא לא נאמין כן אלא מה שציוה הוא ית' לנאמן ביתו כלו נכתבו בתורתו וכתוב לשמור מצותיו וחקותיו הכתובה בספר התורה הזה וליהושע ע"ה כתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך .... וכתוב למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו וכתוב למלך וכתב לו את משנה התורה הזאת ועוד לשמור את כל דברי התורה הזאת וזולת אלו המאמרים מאמרים אחרים מורים שאין המצוה כלל מסורה על פה שלא נכתבה ואין תורה אחרת לנו אלא זאת הכתובה מאתו ית' הסבה השנית היא אמרם שמה שכתוב בתורה צריך פירוש על פי הקבלה האמורה לדעתם ואנחנו לא כן נאמין ; לא כל מה שכתוב בתורה פירושו עמו ואם הכתוב קצר בקצת ענינים הנה הם במקומות שלא תקצר ההבנה בהם והכתוב סמך על המבין וידיע שהכונת הדבור הוא לבאר חפץ המדבר וכונתו שאם לא כן אין בדבור ההוא תועלת ולשוא הוא ומי יתן וארע מי היא המבריח לו ית' לכתוב התורה בדבור שאינו מובן מאחר מדרכי החבורה שכהן יודע חפץ המדבר וכונתו עד שהוכרח הוא יתברך לבאר דבריו שכתב בתורה הכתובה ולפרשם על פה והנה הוא כתב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמור וכתיב תורת ה' תמימה ואם היתה צריכה פירש על פה אין חברה יותר ממנה ועוד שאם הדבור לא יבאר חפץ המצוה והמזהיר לאשר לו יצוה ויזהירו יכול המצוה והמזהיר לומר עשיתי בכל אשר צויתני שיסכול המאמר פנים אחרים כל שכן בעניני המצות והאזהרות ושאר התורות והמשפטים שבהם עונשים אין יכול השם ית' להעניש לעובר בדבר שלא נתבאר רצונו וכונתו ית' למזהרי חלילה לאל מרשע ושדי מעול השופט כל הארץ לא יעשה משפט אל אמונה ומי כמוהו מורה ית' ואלו יאמרו שקבלה היא פירוש במקומות התורה שהם מחוסרי תקון או שמובלים פירושים הפכיים בשוה שזה הסכלות המעיינים אמנם קבלתים זו היא ביאור לפנים מה זולת המובן מהענין הכתוב בתורה עם שכבר תהיה לפעמים הפכית או סותרת לו הנה אין זה הענין אמת ולא כן ברצונו ית' כי אם נזרה מהם וממשלה להם הסבה השלישית היא אמרם שהתורה הרשתה להם להוסיף ולגרוע כעניני התורה ממצוה ואזהרה כפי מה שיראה בעיני חכמי כל דור ודור אמרו ואפילו יאמרו לך על ימין שמאל ועל שמאל ימין ואנחנו לא כן נאמין כי כתוב לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם היום ולא תגרעו ממנו ואמר לא תוסף ולא תגרע ואם תמצא דברים נתחייבנו בעשייתנו ובשמירתם ולא נכתבו בתורה בהדיא בביאור או שנכתבו ואני נחשבם בפשוטם הנלוי ואין אנו נזהרים בהם הנה הוא מצד הדרישה והחקירה היוצאת מן התורה והגורעה ממנה אחרי החכמה כי התורה נתנה לחכמים להוציא דבר מתוך דבר ואין זה תוספת וחסרון כי אם גדר וסייג שלא נכשל ברשת התוספת שכונה התורה האלהית והזהירתנו בהם וגו':

Quorum mens est: *Jam dudum tibi innotuit causas potissimum tres esse Schismatis, quod domui Israelis, Karæis cum Rabbanitis, intercedit. Prima causa est, quod sentiant Rabbanitæ res multas Mosi esse dictas ore in Sinai, quæ non sint in scripta Lege comprehensæ; quas tradiderit ille P. M. Josuæ, discipulo suo; qui tradidit Senioribus; isti deinde his qui singulis generationibus successerunt. Ita ut omnia Oretenus propagarentur; nec Mosis P. M. manu exararent exarata, usque dum ea inciderunt tempora quibus, cum periculum foret ne Lex plane oblivioni traderetur, visum est ejus ætatis hominibus consultum ut scripto mandarent, quid, & quomodo unusquisque a suo decessore acceperat. At Nos Scripturarii hæc credimus nequaquam; sed tantum ea quæ (Deus) Benedictus præcepit (Mosi) fideli in domo sua, quæque universa in Lege perscripta habentur. De quibus dictum* (Deut. 30. 10.) ut custodias præcepta ejus, & statuta ejus (prout quodque) *in libro hujus Legis est consignatum. Cum & Josuæ f. m. mandatum sit* (Jos. 1. 8.) non recedat liber Legis hujus ab ore tuo. Porro, ut custodias & facias secundum omne quod scriptum est in eo (ibid.) *Quin de Rege etiam legimus* (Deut. 17. 18.) ut scribat sibi exemplar Legis, &c. *Idque*, ut observet omnia verba Legis istius. *Ac præter hæc dicta, alia etiamnum extant docentia nullum præceptum esse ore datum, quod non una sit scripto expressum. Adeoque non aliam Legem nos habere extra eam quam scriptam nobis tulit*

lis (Deus) Benedictus. Secunda causa est quod statuant illa, quæ jam in Lege sunt exarata, expositionis indigere ex Kabbala repetendæ, quam ipsi pro lubitu comminiscuntur. Nos vero diversum sentimus omnem Scripturam secum apportare interpretationem suam; & si quibusdam in rebus breviter agat, (unde nasci posset obscuritas) alia esse loca ad manum ubi sensus pluribus exponatur, supponente Scriptura sibi cum intellectu præditis rem esse. Jam notum est cuique loquelam consensu quodam eo spectare ut declaret quid loquens sibi velit? quid intendat? quæ nisi sic sit comparata frustra est, nullaque in sermone utilitas. Optemque mihi aliquis significet quid tandem Deum Benedictum coegerit (cum clare loqui posset) Legem suam tali sermone, & stylo, exarare ut a nullo intelligi queat, adhibitis etiam legitimis sensus eruendi viis quibus mens loquentis & scopus solet deprehendi. Ut ita Benedictus habuerit necesse verba Legis quam scripto tradiderat, declarare atque exponere per (aliam) oralem? Ecce, numquid ipse scripsit, cœpit Moses explanare Legem hanc dicendo (Deut. 1. 5.) itidem scriptum est Lex Dei perfecta est? quod si ejusmodi explicatione indigeat (Legis) Oralis nulla magis erit imperfecta. Est adhuc amplius: nisi sermo clare proponat voluntatem præcipientis, & qui monet alterum, quid mandet moneatve; ille cui præcipitur, quique est admonitus, facile poterit causari dicens quicquid jussus sum feci: alia ratione illius dicta accipiens. Eodem plane modo se res habet in sensu præceptorum, adhortationum, reliquarumque Legum & judiciorum quæ pœnis sanciuntur, jure haud poterit Deus Benedictus transgressorem punire, ob rem aliquam de qua animi sui sententiam observaturo non satis declaravit. Absit a Deo impietas & iniquitas ab Omnipotente. (Job. 34. 10.) Judex universæ terræ nonne faciet jus? (Gen. 18. 25.) Deus fidelis est (Deut. 32. 4.) & quis Doctor sicut ipse? (Job. 36. 22.) Si vero excipiant, Kabbalam explicationem eorum locorum afferre quæ ordinatione præcisa destituuntur, vel admittunt contrariam sententiam pari facilitate, (dicendum est rem in sese non ita esse) sed solum ex imperitia eorum videri, qui Legem intuentur. Interim verissime iis hoc dicitur, Kabbalam istorum suggerere expositionem ejus generis, quæ a mente & sensu Scriptæ Legis plane recedit. Taceo, quod ante jam notavimus, sæpissime accidere, quod illi sit adversa, & penitus aboleat. Ecce! hic non est verus sensus; nec talo (Dei) Benedicti beneplacitum, sed tantum istorum Decreta, & allusiones. Tertiam causam præbuit dictum quod Lex iis fecerit potestatem addendi aut demendi in his quæ ad Legis præcepta vel adhortationes pertinent, prout Sapientibus singulorum ætatum videbitur expedire; in tantum, ajunt, ut si vel de dextra scifcerent esse sinistram; vel de sinistra eam esse dextram. Nos autem imus in omnia alia, quandoquidem scriptum est (Deut. 4. 2.) non addetis ad verbum quod ego hodie præcipio vobis, nec quicquam de eo detrahetis. Ac rursus (Deut. 12. 32.) non addes, neque diminues. Et si occurrant forte quædam, ad quæ facienda & observanda obligamur, quæ in Lege non tam aperte vel explanate sint definita; aut aliqua scribantur quæ nos existimemus haud secundum sensum literalem, quam prima fronte fundit, esse capienda; Si de eo nos non simul admoneat Scriptura, eo faciunt ut scrutemur atque investigemus consequentias quæ secundum Sapientiæ rationem ex Lege deducuntur, atque colligi possunt. Lex quippe data est intelligentibus, qui rem unam ex alia norunt concludere. Neque tamen hinc licet inferas ergo ibi defectus fuit, aut hic est additamentum; cum, potius hæc sepes sit, & cautio ne in Additionis laqueos incidamus; Deusque hos (sensus) in Lege divina intenderit, deque iis admonuerit. His argumentis pugnant pro Scripturæ αὐταρκείᾳ Karæi, & nescio an verbis tam paucis controversiæ status distinctior poni, ac majori rationum pondere & delectu veritas adstrui potuerit. Quibuscum si comparaveris illas Rabbanitarum frigidæ sunt, & tela manifeste plumbea. Reciprocarunt hanc serram inter sese, pro Karæis R. Schalmon Ben Jeroucham, R. Saadia Haggaon pro Rabbanitis; quorum non excerpam disputationes, ne gravem meos Lectores; summa tamen capita delibabo, ut omnibus constet quid de traditionibus ἀγράφοις, ac Talmude, censeant Karaitæ. Septem rationes pro iis adduxerat R. Saadias, quibus peregre profecti R. Schalmonis gregem, aut Synagogam, ad fidem traditionum pellicere studebat, quas absens Schalmon epistola metrica solertissime confutat. 1. Prima erat: Mandata a Deo ציצית fila in vestis extremitate, & Tabernaculorum in festo ædificationem, quorum mensura tamen non sit expressa. Respondet Schalmon certam mensuram, tacente Lege, non urgendam; multa enim apud alios alia ferunt tempus, locus, familiæ & facultatum ratio. 2. Sileri מדת תרומה mensuram Te-

rumæ (oblationis levandæ) qua Iſrael ſciat quantum debeat dare. R. factum ut quiſque daret liberaliter, pro beneplacito, ſine vinculo pactionis. 3. Traditione opus eſſe ad dignoſcendum quis dies ſit ſeptimus, ſeu Sabbathum. R. id omnibus notum eſſe qui ubique vivunt, quis dies ſit hebdomadis. 4. Hinc ſolum conſtare quale *vas* ſit quod capax eſt *pollutionis*? R. ſatis in Lege determinatum ſi mentem modo advertiſſet (Lev. 11. 32.) *omne ſcil. vas* aut inſtrumentum quod inſervit *operi alicui peragendo*. 5. Ad preces eſſe obligatos, nec tamen aut preces, aut precum numerum reperiri in Scripturis. R. an non legerit apud Jerem. 29. 12. *Orabitis me*, & ſimilia. Multiſque in locis precum ὑποτυπώσεις ut *Danielis*, &c. inveniri. 6. Maximopere urget quod indigeamus traditione ad ſciendum numerum annorum qui effluxerunt ab excidio Domus ſecundæ. R. ſe perlibenter velle ab eo diſcere cujus libri (ſacri) auctoritate obligentur ut hujus intervalli calculos rite ſubducant? multum hic eum laboris impendiſſe, nulla utilitate, &c. Ultimum, quoniam ad Meſſiam attinet, proferam αὐτολεξεὶ: שביעית נסתרה אנו נצרכים אל השכל ובו נתהלה לרעת בו קץ הגאולה ותחיית המתים בגבולהי שירות נביאים ובכל חוזים כל אלו נזכרים ובהם נאחזים לא מדברך ושכלך הפוחזים *Septimo dixiſti (Saadiah) opus habemus ſcire, ut gloriemur in notitia ultimi termini redemptionis, quæque illi contermina eſt Reſurrectionis Mortuorum*. (Reſpondet R. Schalmon (*in Canticis, omnibus Prophetis, ac Videntibus hi commemorantur, atque continentur; ut non opus ſit ex verbis tuis, aut ingenio, iſta repetere*. Notare licet quum *Karæi* aſſerunt *Redemtionis* Characteres, & *temporum Signa*, in *Prophetis omnibus, Videntibus, & Hymnis* paſſim & abunde haberi, eos ſic ſtabilire fundamentum Evangelii; & fere gemina dicere cum *D. Jeſu, Luc.* 24. 44. de Meſſia eſſe *ſcriptum in Lege, Prophetis* ac *Pſalmis*. Et *Petro: Huic omnes Prophetas perhibere teſtimonium, &c. Act.* 10. 43. Dum *Rabbanitæ* hic etiam traditiones in ſubſidium vocant; a Chriſto ob ſuam inſcitiam in eo capite merito caſtigandi. Quod vero Judæi communiter, hic & alibi, Meſſiæ *Redemptionem* jam olim coojunxerint cum *Reſurrectione Mortuorum*, duplicem Apoſtolorum ætate peperit errorem: quo quidam, qui Chriſtum pro Meſſia receperant, Redentione jam peracta, ſibi aliiſque ex hoc præjudicio, perſuadebant ſecundum Chriſti adventum protenus inſtare. Aliqui e contrario ioſerebant factam jam dudum; quoniam multi erant anni ex quo venerat Redemptor; utque hoc tueri quadam ſpecie poſſent, tanti Myſterii & ſolaminis beneficium in quæſitam ineptamque Hymenæus & Philetus converterant Allegoriam. Poſtquam hoc modo R. Schalmon plenitudinem S. S. Literarum maſcule defendit, mutata vice incipit ipſe Traditioonum arcem ac promptuarium, Pandectas Talmudicas, validiſſimo ariete ſubruere, & feliciter oppugnare. Summa eſt, *Legis Scriptæ* ἀξιοπιστίαν firmari *teſtimonio* omnium Judæorum, ubicunque ſint per orbem terrarum diſperſi; maximorum plerumque *miraculorum* auctoritate, *conſenſu* etiam τῶν ἔξω, Chriſtianorum, & Muhammedanorum, quibus omnibus fundamentis careat *Lex Oralis*. Jubet conſiderari quinam harum Traditionum conditores in ipſo Talmude laudentur, ac proferantur; non haberi *hæc dicit Deus Moſi, Aaroni, &c.* ut ſolet in Pentateucho & Prophetis; aſt ſic *tradit* ille *Rabbi*, aut alius Doctor, qui longe *poſt Ezram* obſignato dudum Canone (inde חותם הנבואה *Signaculum Prophetarum Malachia* ab ipſis Rabbinis vocando) fuerunt in vivis. אנשים כמונו ואין רוח הקודש בינינו *Homines nobis ſimiles, eoque tempora quo inter nos (Judæos) non amplius erat Spiritus* S. Demonſtrat ex *ſtylo* & *Idiomate Talmudis*. והנה על לשון אנשים חדשים נאמרים *Ecce lingua* (non veteri Prophetarum ſed) *hominum novitiorum efferuntur* ſex Ordines. Quumque Moſi & Prophetis optime ſecum conveniat, hic perpetuam quaſi contentionem, & *vociferationes* audiri: *Hic affirmat ille negat; hic permittit ille vetat; hic benedicit maledicit alter, caput jactans ſuum, &c.* quod a Divinæ veritatis modeſtia & majeſtate vehementer abhorret. Unde oppoſite ad Rabbinorum ſolitos ſtrepitus, atque clamores manſuetudo Meſſiæ ex eo commendatur, quod *non clamabit, &c.* Ditiſſimum argumentorum locum ſuppeditat ipſa *Talmudis Materies*: ubi culpant merito eſſe farraginem in qua putidæ & aniles fabulæ, ex Apocryphis *Semi*, Noachi filii, & *Raſim*, libris ſuppoſititiis hauſtæ: ubi ſtultiſſima plura, immo pudenda. Liber *Chillouk* M. S. adducit eyemplum כי עזרה חייב להאכיל שומים לארם אשר לא יתחזק אברו כדי להתחזק לנפול עם אשתו הלא זה ניאוץ ונריפה quod Ezra obligaverit maritos (ut honeſte circuloquar) ad Venerem tardos allium comedere, ut excitentur. Quod fœdum & probroſum hic auctor jure pronunciat. Nec

me-

melioris sunt commatis quæ leguntur de *Palsi* & *Palsiel* in *Gemara Sanhedrin*. Neque ignoravit hoc *B. Hieronymus* scribens ad *Algaziam*: *Quantæ traditiones Pharizæorum sint, quas hodie vocant δευτερώσεις, & quam aniles fabulæ evolvere nequeo. Neque enim libri patitur magnitudo, & pleraque tam turpia sunt ut erubescam dicere*. Unde simul intelligitur (quod alias probatur pluribus) jam isthoc tempore traditiones in *Librum* congestas fuisse. Cui cum, τῷ δηλώ τῆς ὑποθέσεως, contradicit Doctiss. *Morinus* vocabulum *Libri* ad hanc ipsam *Epistolam*, quam scribebat *Hieronymus*, detorquens, suam mentem satis prodit; at eam sanctissimi Patris manifeste obscurat, & corrumpit. De *Libro* enim *traditionum* agere patet evidentissime cum ex nexu, tum quod nomen δευτερώσεις cum hebr. משניות, *Misnaiot*, prout titulus habet plane convenit; eodemque in Novella 146. quoque appellatur. Volumen fuit, & non *Oralis* tantum Doctrina, quia poterat *evolvi*; & qui tandem quæso, nisi ex codice, in illarum nugarum, præ *Volusi Annalibus* spurcarum, interiorem notitiam pervenisset *Hieronymus*? dum bella hæc mysteria extraneos sollicite quondam celabant; a quo more lucri cupidine, multis tribulium licet reclamantibus, hodie aliquantum Judæi recesserunt. Longa quidem satis est epistola ad *Algasiam* pro modulo epistolarum, sed in comparatione libri nimis exigua, quam ut diceret se *evolvere non posse quod Libri non pateretur magnitudo*. Dic, poteratne ergo *Algasia*? num ipse suas literas voluit *evolvere Hieronymus*? An non videat vel cæcus id clare pertinere ad δευτερώσεις, & *aniles fabulas*, quæ immediate præcesserunt? Tollamus eadem opera mendum in textu qui paulo post sequitur, quod miror perspicacissimos *Erasmi* oculos, qui hanc meam editionem curavit, fugisse; ita excusum est: *Si quando certis diebus traditiones suas exponunt discipulis suis, solent dicere*: οἱ σοφοὶ δευτερώσεις, *id est Sapientes docent Traditiones*. Legendum οἱ σοφοὶ δευτερῶσι. Cum quia exprimit illud consuetum: תנו חכמים *tradunt Sapientes*, tum quia σοφοὶ in masculino genere cum fœm. δευτερώσεις neutiquam congruit. Denique, ut e diverticulo in viam, arguit *Schalmon*: Lex hæc si unquam fuerat, & scripto tradenda, Deus Opt. Max. illud a Mose fieri etiam curavisset; quod si noluit scribi, sed ore tantum propagari (ut dicunt) Rabbanitas violati Numnis esse manifesto atque mendacii: qui sine mandato sustinuerint chartis committere, quod ore custodiendum acceperant, &c. Verba sunt: צור נתן שתי תורות כאמרתכם אחת בכתב ואחת כפיכם אם הוא כרבריכם נמצא שקר ומרדות במעשיכם קדוש נתן לכם תורת פה ערי תהיו אומרים אותה כפרה כי כן היה כחכמת צור יפה לסה הקקתם אותה ככתב מיופה רחים אם חפץ לכתבה אז כיר מושה היה כותבה ועתה הלא כי על פה להנות בה ולא תוחק כספר הזיכרה שנו דבריכם וסהניון פה העתיקוה ובכתב הציבו שנו רבריהם והם התעיבו .... ומפיהם העידו כי על נפשם נפשם הכעיסו Ad eandem Dogmatum classem commode referentur quæ in *Talmude* de *Deo*, ejusque Natura & operibus, indigna, quin immo blasphema posuerunt: que R. *Schalmon* exagitat non sine causa. תועברת רבותיך אגלה אותם ואכתוב עתה מקצתם כי כלם מי יוכל להרותם *Nunc Rabbinorum Vestrorum abominationes revelabo, ex parte tantum, nam quis potis esset omnia scribendo complecti?* mox recenset quod dicant Talmudici, *Tres esse vigilias noctis & singulis Deum rugire sicut Leonem*. Alibi *Rab Jitschak tradere quod unaquaque noctis vigilia Deus sedeat plorans propter captivitatem* (Judæorum) *dicens*: *Væ mihi Domum meam vastavi, exussi Palatium meum, filiosque per omnes late regiones abduxi. Tum R. Jochanan nomine R. Joseph* docuisse, *unde probari potest Deum orare? ex eo quod invenimus* Jes. 56. 7. בבית תפלתי *in Domo orationis meæ*; non in *Domo orationis ipsorum*; *& quid precatur? sit beneplacitum meum ut miserationes meæ superent iram meam, eamque remissiorem reddant*. Præterea ajunt, *Deum alligare Tephillin & Totaphot, nomenque Israel habere exaratum in Cidari, &c. Deum Benedictum ingredi Hortum Eden, cum comitibus suis, ut bibat, saltet & lautis epulis se exhilaret, &c.* Hinc progreditur ad futilia ista quæ *R. Ismael* garrit de *statura* maxima Angeli *Metateron*, qui *ungulas* habeat *instar bestiæ, quarum longitudo ad tres milliarium myriadas* protendatur, &c. Pluraque alia absurda, quæ Christiani Scriptores etiam, post ipsum, in lucem protraxerunt. Nobis hæc paulo distinctius sunt ex *Karæorum* libris M.S.S. exposita, ut Lector eruditus hæc conferre posset cum iis quæ Doctissimi homines *Morinus* & *Simonius* orbi literato de sententia *Karæorum* circa *Talmud* & *Traditiones* voluerunt obtrudere. Ille scribens: *Sadducæis, Baithosæis, Samaritanis esse commune dogma traditionum contemtum, quas tamen* KARÆI *magni faciunt, Misnam & Talmud colunt, sed iis auctoritatem su-*

ſupremam & divinam non arrogant. Hic in *Hiſtoria Critica*: præter *Rationem*, *Textum Scripturæ illudque quod vocamus Traditionem eſſe* DUO ALIA PRINCIPIA *quibus* (*Karæi*) nituntur. At quam *Talmud colant* & *Miſnam* ex dictis ni fallor pateſcit: dum ut הבל תועבת רבנים חרפה נדפה סכלות *Vanitatem, abominanda Rabbinorum, Ignominiam, Dei Blaſphemiam, ſtultitiam, &c.* hic *R. Schalmon*, & alii aperte traducunt. Tam longe abeſt eos *nisi Traditione*, ut *alio a Textu Scripturæ & Ratione principio* fidei, ut contra non aliud ſe admittere proclament, niſi S. Scripturam, & conſequentias ex ea legitime deductas. Præter ante memorata, explicet nobis *R. Caleb* M. S. verbis *R. Tobiæ*, quem hanc in rem quoque adducit: ואמר רבי טוביה העובד שכל העתקה שאנו מורים בה יש לה רמז מן הכתוב ואם יאמר אמר שהעקה פלנית אין לה סיוע מן הכתוב אין זה אלא מקצרת יד שכלו כרמז ההוא ואין בקבלתנו דבר שאין להרמז מן הכתוב והכתוב פירושו לא שהוא פירוש לכתוב כל שכן להיות הקבלה ההיא הפכית או סותרת לענין הכתוב כתורה כמו שכן הענין הקבלה שהורו בה אחינו הרבנים ולכן נחשדה קבלתם בעיני משכילנו עם שיש לה עוד דברים רבים וענינים לא יכילם לב המשכיל וכבר הזכירום החכמים עה׳ בספריהם ולכן לא הורו בה כי היא דת חדשה מקרוב באה לא שערוה אבותינו הראשונים... עד שקמו אנשים אחרים ופירשו התורה על פי קבלתם שהורו בה ושברו מלבם... עד שנכשלו רבים בזאת התחבולה ונוקשו ונלכדו בה רבים מהבאים אחריהם... *Dixit R. Tobiah Obed* (aut *ſerviens*) *omnis cuſtitutio quam nos recipimus inſinuatur in Lege. Et ſi aliquis forte dicat hæc aut illa conſtitutio* (tua) *caret præſidio in Lege; in cauſa eſt ipſius imperitia. Etenim non eſt Kabbalæ* (id eſt Doctrinæ) *noſtræ pars, nulla excepta, quæ non implicite contineatur in Scriptura; ſic ut Scriptura eam exponat, non illa* (Kabbala oralis) *exponere debeat Scripturam, quanto minus ut ſenſum S. S. Literarum pervertat aut confutet? Quemadmodum hoc modo ſe res habet cum Kabbala cui credunt fratres noſtri Rabbanitæ, quamobrem merito Doctoribus noſtris fuit ſuſpecta. Quomagis plurimæ in ea & res ſunt, & argumenta, quæ judicium ſanum & intelligens haud poterit ferre. Quorum jam dudum Sapientes noſtri p. m. in ſuis libris mentionem fecerunt. Ideo quoque* (profitentes) *ſe eam non probare, quoniam Lex nova eſt, atque in propinquo orta, quam primi Patres noſtri ne per conjecturam quidem noverunt .... Uſque dum ſurrexerunt Novi homines qui inſtituerunt Scripturam explicare ſecundum Kabbalam ſuam, quam ex ingenio ſuo confictam profitebantur. Donec per hanc corruptionem multi offenderunt, magnaque eos ſequentium turba capta eſt, & illaqueata.* Pergit: Cum viderent, quotquot Deum timentes, tam ingens offendiculum poni in Iſraele, alteram Legem! & eadem facilitate poſſe aliquando alias & alias noviter ſuperinduci, ſeparationem ab iis feciſſe, ſecundum Dei mandatum, ut Legem ſenſu ſimplici interpretarentur, neque ex ingenio: עד שיהיו אור השכל ופירוש התורה על פי הכונה האלהית niſi *quouſque lux Rationis, & explicatio Legis cum ſcopo Dei* (loquentis) *conveniunt*. Hæc equidem, quæque plura præceſſerunt, tam difficulter cum dictis Clariſſ. *Morini* & *Simonii* conciliare queam, quam facile eſt conjicere cui ſcenæ hæc ſerviat aſſertio, illi qui modo Critices perlegerit præfationem. Adeoque immerito mihi videtur hic *Seldenus ὁ πάνυ* a Critico notari, ac ſi minus recte ſcripſerit, *Karæos hæreditaria avitarum explicationum tranſmiſſione uti* quidem, ſed *non Traditionum, qua traditionum*, hoc eſt. quæ *ſola tradentium auctoritate niterentur*, non probatione ſcripturaria, quaſque ad S. Scripturæ normam & ſenſum examinare, rejicere, aut corrigere non liceret, cui unice vim obligandi deferunt Karaitæ. Aſt merito forte habebuntur inſtabiles iſti, & αὐτοκατάκριτοι qui hic ſcribunt *Karæos Talmud & Miſnam colere*, Traditiones ut diſtinctum a S. S. Literis credendi principium admittere, &c. & alibi tamen ubi ingenue agunt, atque inter ſuos, contrarium rotunde coguntur fateri. Audite *Joh. Morinum*, in Literis ad illuſtrem Virum *Petrum a Valle*: *Talmudiſtæ Samaritanos, quos Butæos* (Cutæos opinor) *vocant*, τοῖς קראים *adnumerant; hoc eſt, Hæreticis quibuſdam* QUI TRADITIONES NULLAS ADMITTUNT. *Aridæque literæ mordicus adhærent*. Idem confirmat in ſuo reſponſo nobiliſſimus *de la Valle*, qui plures eorum in ſuis peregrinationibus vidit, *Seldenumque* planiſſime tuetur. *Contra oi Quarraim .... literalem tantum ſenſum obſervant, nulla admiſſa interpretatione, neque traditione Majorum*. Differunt quoque in modo & ordine legendi פרשיות & *Sectiones Legis*, cum *Haphtarot* Sabbathis in Synagoga: eumque in finem תקון *peculiarem diſpoſitionem* quo tempore quidque prælegendum, a Rabbanitis diſcrepantem, ſequuntur. Qui paſſim extat inter M. S. S. hoc initio: זה ענין תקון הקראים אשר תיקנו אותו:

אותו חכמי ישראל הראשונים אשר קמו אחרי הנביאים ותיקנו זה כעבור להיות יודעים איך יקראו התורה על השנה פשוטה ועל השנה המעוכרת וגו׳ *Hæc ordinis ratio est Karæorum, quem ordinarunt primi Sapientes Israelis qui surrexerunt post Prophetas, eo fine ut notum foret quonam modo Legem prælegerent cum simplici anno, tum intercalari, &c.* Speciatim dicunt hunc morem fuisse observatum *a* ר׳ גנאי בריך ראש בית דינו של עזרא כוהן גדול *R. Gannai Benedicto, qui caput fuit Senatus Ezræ summi Sacerdotis.* Ad quam formam R. *Anan* Princeps & alii rursus lectiones revocaverint. Tanti non est hæc singulatim exponere; id modo notamus, majorem Karæos curam & judicium adhibuisse quo lectionum ordo sic disponeretur ut suo tempori, & loco, materies melius quadraret; eandem Parascham si opus sit quidem duobus Sabbathis repetentes, aut geminantes duas, si sic argumentum sequentis *Paraschæ* suo diei rectius congruet. Finiunt mense *Tisri* Legis lectionem Sabbatho, & sequenti demum Sabbatho rursus incipiunt. Dum inani δεισιδαιμονίᾳ Rabbanitæ eodem die quo desinunt, iterum redauspicentur: ut ansam calumniæ diabolo præcidant: quasi *absolvissent Legem quidem, sed nollent amplius legere.* Si quis, quomodo sese hic gerant, specimen velit, de fine & principio illorum *Tikkoun* audiamus: ubi dixisset aliquos Sapientes absolvere Legem die octavo *Azeret* Festi Tabernaculorum, subdit:

אבל יותר טוב ונכון שיתחילו בשבת וכן ישלימו בשבת כתיקון כל המשכילים והלמדים ויפול המועד שמיני עצרת בשבת משלימין בו בשבת ובשבת אחרת מתחילים התורה שהוא יום עשרים ותשעה לחודש תשרי ובשבת שרוצים להתחיל התורה כשישלימו התפלה יושבים הקהל במנהג וכתיקון ומשימין לפניהם תורות חומשים ומתחיל הרב והנבבר שבקהל ברכת התורה ומתחיל ואומר זכרו תורת משה או יוי׳ חפץ כמנהג ואחר כן אומר אישור על התורה בניגון ובטעם ... ומנגנים ננון גדול חצי הפסוק אומר המתחיל וחציו הקהל ועוד משנה הפסוק המתחיל ומשלים אותו וקוראים כל הקהל כל הפרשה וכול *At melius longe est & convenientius ut initium Sabbatho fiat, & finis, secundum constitutionem Sapientum & Doctorum. Quod si festum octavi* (diei) *Azeret in Sabbathum forte inciderit, tunc isto Sabbato absolvunt: alteroque* (sequenti) *Sabbatho rursus incboant Legem, qui dies* xxix. *Mensis Tisri. Eo autem Sabbatho quo visum est Legem incipere, peractis precibus, tota sedet congregatio more recepto secundum constitutionem, & ponunt ante se Leges* πεντατεύχους. *Quique in eo cœtu est Doctor, & maxime honoratus incipiens, præmissa Benedictione Legis, dicit:* Mementote Legis Mosis (Mal. 4. 4.) *vel* Dominus sibi beneplacet, &c. *prout obtinet consuetudo. Postea recitat* ischour (Beatitudinem) *super Lege, modulamine suo & accentibus* (adduntur quædam preces) *ac tunc cantillant cantu maximo; dimidium commatis inceptor, aliud dimidium congregatio. Deinde repetit versum inceptor, idemque eum absolvit. Totusque cœtus Parascham perlegit, &c.* reliqua omittimus. Hæc sufficiunt ut possit curiosus Lector cum Rabbanitarum more conferre; Et si hæc revera tam essent antiqua, quam præ se ferunt, hoc est, a *R. Gannai* Præside Senatus sub Ezræ tempus instituta, quod nos haud præstamus, isthinc nonnulla Judaici ritus illustrare. De quibus in Ritualium & *Festorum* negotio præprimis contenderent, antea jam est a nobis occupatum, quum actum est de Sectæ hujus antiquitate quæ illinc valide adstruebatur. At quia tunc parum, aut nihil, de *Festo Azymorum*, cum Pascate conjuncto, diximus id jam verbo agamus: ubi denuo, manifesto vetustatis indicio, inveniemus eos cum *Domo Hillelis* disputantes. *R. Aaron, Ben Eliahu* M. S. his verbis סדר חג השבועות Tractationem *Festi Azymorum* incipit: יש לדעת כי החלקה רבתה בין בס׳ ובין בה׳ *Sciendum est hic magnum esse dissensum inter Scripturæ asseclas & Discipulos Hillelis*, In quatuor capitibus modo videamus. 1. Disputabant quis dies foret מחרת השבת Lev. 23. 10. 11. quo offerendus *Manipulus*. An postridie Festi, primi diei Azymorum, en postridie Sabbathi Hebdomadarii, de quo non opus ut aliquid dictis addamus; consuli possunt Clarissimi Viri Ligtfootus & Meyerus. 2. De *Operibus* quæ sin licita vel illicita in Festo Azymorum. E. C. *Depsere Domus Hillel* hoc tempore permittebat, quibus non ita consentiebant Karæi; distinguentes simul inter vocabula שבת *Sabbathum* & שבתון Lev. 23. 39. hoc insigniri ait *R. Aaron* M. S. קצת המועדים שיש בהם התר מעשה אוכל *en parte Festa in quibus opera quæ ad esum pertinent conceduntur*, quod dubites an satis solidum sit si conferas vers. 32. 3. Quousque sit exterminandum *Fermentum?* Verba mandati *Exod.* 13. 7. ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך *non conspicietur apud Te* (*sibi*) *fermentatum; neque videbitur apud te fermentum in cunctis limitibus tuis*, sic aliquando *Hillelis discipuli* eludebant, ut vexantes voculam לך *apud Te*, cre-

crederent satisfactum officio si fermentatum ex domo sua, & potestate, translatum Gentili venderent, aut mutuodarent; tantumdem post septem dies recepturi, אומרים שיבטלנו מלבו *dicentes quod aboleant affectu* aut *corde suo*. Quem fucum & vafritiem merito exagitant *Karæi*, quoniam Deus perdendum & comburendum sancivit. 4. Quartum est de *Desti duratione Exod.* 12. 15. & 13. 6. 7. &c. Jubentur comedere Hebræi infermentatos panes *per septem dies*; at *Deut.* 16. 8. invenitur: *sex diebus comedes Azyma, &c.* Quid hic Rabbanitæ? ex relatione R. R. Eliahu in Adderet בעלי הקבלה אומרים שהוא רשות ולא חובה מפני שהכתוב אחד אומר שבעת ימים תאכל מצות וכתוב אחר אומר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ליי' אליך ודרשו מזה ואמרו כי אחר שהכתוב חייבו בשבעה ואחר כן חייבו בששה לבד ויצא השביעי מכלל וגו': *Doctores Kabbalæ ajunt* hic homini *relictam libertatem; & non (ad septem dies) esse obligatum; propterea quod Textus unus dicit* septem dies comedes Azyma, *at sequens* sex dies comedes Azyma, & die septimo erit collecta Domino Deo tuo. *Hinc ita colligentes dicunt, cum prior Scriptura obstrinxerit ad septem, posterir solum obligat ad sex, & septimus ab illa regula eximitur.* At hisce saniores *Karaitæ* recte contendunt, cum ex aliis locis, tum Conjunctione ו *septimum* eodem censu comprehendi; ideoque tantum distingui quod officii & sanctitatis adhuc aliquid præ reliquis superaddatur. *Sabbathi* utrique, tam Karæi quam Rabbanitæ, sunt rigidi observatores: sed tamen apud hosce affectatio major & περιεργήσεις, apud istos plus ingenuæ simplicitatis. Præcipua adeo quæ hic inter eos viget controversia est, quod quæ in Scripturis Sabbatho prohiberi videntur, Karæi nude & simpliciter accipiunt; Alii exceptiunculis suis & traditionum prætextu non raro elevant, aut, quod Christus ait, ἀκυροῦσι. V. gr. disputantes inveni de *Opere* quousque debeat processisse antequam Sabbathi violationem inferat? *R. Eliahu* כל העושה חלק מחלקי מלאכה אחת יקרא עושה מלאכה הפך דעת בעלי הקבלה שאמרו שאם לא השלים לא יקרא עושה מלאכה *Quicunque partem faciet alicujus operis* (vetiti) *censetur ac si opus fecisset, contra sententiam Doctorum Kabbalæ, docentium enim talem haud appellandum nisi opus compleverit totum.* De *Personis* quarum ministerio liceat uti: Traditionarii tenent, si in Civitate ubi Gentiles, aut alius Religionis homines, una habitant cum Judæis, si hi aliquod opus Sabbatho peragant in proprios usus, permissum esse Hebræo isthoc uti & frui ipso Sabbatho; contra Karæi apud *R. Eliahu* אמרו שכל מה שיאסר לישראל בשבת אסור לישראל ליהנות ממנו בשבת אפילו אם עשהו גוי *Statuunt quod quicquid veritum est Israelitæ agere in Sabbatho, interdictum est illi eu eo utilitatem quoque capere in Sabbatho, etiamsi actum sit ab extraneo.* Potissimum vero contendunt de quibusdam *rebus* quæ, & quousque prohibitæ aut permissæ paulo ante parare, ut Sabbatho inserviant. De duobus tantum monebo quæ non modo acerbissimæ litis *Rabbanitas* inter & *Karæos* vetus fuere suscitabulum, verum etiam ipsorum Karæorum secum invicem sententias & praxin commiserunt. Extat mandatum in Lege, Exod. 35. 3. לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת *Non accendetis ignem in omnibus habitaculis vestris die Sabbathi.* Dignum argumentum in quo se non exerceat, sed fatiget, Judaica cum superstitio tum subtilitas: tam acriter multisque seculis de hujus præcepti mente contenderunt. *R. Eliahu* in celeberrimo libro *Adderet* hoc Textu laudato ait: חכמי ישראל נחלקו לשתי תורות גדולות התורה האחת הם בעלי הקבלה אשר אמרו שהמבעיר והמכבה אחת מארבעים אבות מלאכות פחות אחת ופרשת פסוק שהטעם חבור האש בפתילה כיום השבת עצמו ואמרו כי אם יבעיר ישראל האש או הנר כיום ששי וימצא בשבת בוער אינו באסור ובכלל התירו כל המעשים נולדים בלי חבור המתחיל שנעשים מאליהם כגון לפתוח התעלה מיום ששי להשקות הגן בשבת ולאסור הריחים לטחון בשבת ולהעניל הזיתים מיום ששי להיותם זבים בשבת ולהדליק הנר מיום ששי שיהיה דולק בשבת כל אלה והדומים להם אשר יקראו מעשים נולדים בלי חבור המתחיל לבד בנגיעה אחת בפי החכמים. והתורה השנית הם חכמי הקראים אשר אסרו כל המעשים הנולדים בשבת ואמרו שהמעשים הנולדים בכלל לא תעשה כל מלאכה על דרך מעבר' *Sapientes Israelis hic discedunt in duas magnas Sententias (confessiones.) Una est Doctorum Kabbalæ, dicentium quod si quis* accendat *aut* extinguat *sit una ex* Matricibus operum *quadraginta minus una* (agnosce eandem loquendi rationem Judaicam 2. Cor. 11. 24.) *atque Versum* (citatum) *hoc sensu exponunt: quod vetetur tantum flammæ immissio in elychnium ipso die Sabbathi. Censentque si Israelita ignem accendat vel lucernam sexto die, ita ut reperiatur adhuc ardens die Sabbathi haud esse interdictum .... Et generatim permittunt omnia opera quæ effectum sortiuntur sine præsenti concursu (conjunctione) in-*

ce-

ceptoris, etsi illis causam præbuerit. V. gr. aperire aquæ-ductum dum adbuc dies featus est ut hortum irriget Sabbatho. Alligare molas ut molare possint Sabbatho. Premere olivas cum adbuc dies sextus ut destillent in Sabbatho, & plane eodem modo allucere lampada die sexto, ut ardeat Sabbatho. Hæc omnia & his similia vocantur ipsis ex ore Sapientum, Opera producta sine præsenti concursu inceptoris, *qui tetigit impulitve unica tantum vice.* (die licito) *Secunda vero Sententia est Doctorum Karæorum qui vetant, omnia opera Sabbatho in effectum deducenda. Judicantque omnia acta quæ sic producuntur in genere* præceptorum negativorum *esse reputanda* opera *per modum transitus* (aut Residui.) Arguunt præterea Karaitæ, si nihil aliud verbis illis (Exod. 35. 3.) innueretur illud jam satis interdictum fuisse generali Lege *de nullo opere faciendo*; verum ideo Deum hoc speciatim cavisse, ne quum lampades solerent accendi in usum Sanctuarii, illa res a privatis traheretur in exemplum. Quid hic proprie juris fuerit & quæ mens Legislatoris Doctis lectoribus integra permittens arbitria, hoc scio, sive jam obsequio sive superstitione, apud multos Judæorum antiquitus eum rigorem fuisse observatum ut focus Sabbatho non luceret. Ita quidem Alexandrini interpretes, vulgo LXX. sub *Ptolomæo* videntur accepisse dum transferunt: *Οὐ καύσετε πῦρ ἐν πάσῃ τῇ κατοικίᾳ ὑμῶν τῇ σαββάτων. Non ardebit ignis, &c.* Et hinc explicandus est omnino *Rutilius* scribens in suo itinerario de gente Judaica:

> *Radix stultitiæ cui* frigida Sabbatha *cordi*,
> *Et cor frigidius Religione sua est.*

Cujus epitheti causa Doctissimis viris vel in ignavia Sabbathinæ quietis, vel in cessatione persequendarum litium paulo longius quæsita, hinc proxime repetenda fuit, quod Judæi Religiosiores ignem Sabbathis haud nutrirent, ipsique brumæ tempore cum foco suo frigerent. Talis erat ille *Judæus conductor*, qui insuper *aquam* a *Rutilio* & comitibus *libatam*, *grandia* clamabat sibi *damma* inferre, quoniam sic integer liquor a Gentilibus polluebatur. Interim necessitas omnibus ratiociniis potentior eo *Karæorum* aliquos adegit, ut lucernæ saltem usum, ne longa nocte & tædiosissimis tenebris candidissimo sacroque die damnati torperent, in quibusdam regionibus postmodum admiserint. Hinc dissensus in hunc usque diem, & diversa observatio viget inter Karæorum Synagogas Ægypti, Damasci, Terræ sanctæ &c. Et Lithuaniæ, Poloniæ &c. quarum illæ damnant accensionem lucernæ in usum Sabbathinum etiam pridie; quam ad septentrionalem plagam vergentes admittunt, secuti *R. Jehosuah*, aliosque mitiores Doctores. Et sane quemadmodum inanis & scrupulosa fuit in Karæis istis anxietas, tantum laborare ut vetitus Lege appareret *Lucernæ usus*, qui non modo innocens, sed meditationi Scripturarum pietatisque officiis admodum utilis & necessarius multis locis temporibusque intelligitur, præsertim quum taceat Scriptura; Ita ab altera parte vana superstitione & superbia Rabbanitæ inciderunt in *ἀμετρίαν τῆς ἐθελοθρησκείας*, non modo libertatem tuentes quod facile poterant; sed jam, quod nuspiam extat, adhibendæ lucernæ mandatum urgentes ac summam necessitatem: dum lucernam accendens præfari debet: ב' א' י' א' מה' אשר קדשנו במצוותיו וצונו להליק נר של שבת *Benedictus tu Domine Deus noster rex mundi, qui nos præceptis tuis sanctificasti, & Lucernas Sabbathinas jussisti accendere.* Sic amant in alia, quantum possunt, atque extrema fere ire factiones.

> *Stulti dum vitant vitia, in contraria currunt.*

Pariter ut in negotio conjugalis *συνουσίας*, interdicunt ista Sabbatho *Karæi*. *R. Eliahu* in *Adderet*, & liber *Chillouk* M. S. in fine; uterque adfert aliam, & quidem analogicam, rationem: prior quia *Sanctificandum* est *Sabbathum*; atque ad *Sanctificationem* etiam facere hanc abstinentiam, declarante ipso Mose, Ex. 19. 10. 11. coll. 15. *Chillouk* minus probabiliter: ואמרו כי העבד מותרת ביום הזה עבודך ביום עברך בלילה והוא שכב עם אשתו וילדה והילדים יהיו לאדוניו כבתוב האישה וילדיה תהיה לאדוניה ועל זה יהיה אסור כי הוא עבודה E contrario, adhortatione & promissis amplissimis maritos, præsertim Sapientum discipulos, ad amplexus ea nocte invitant Rabbanitæ. At quanto satius fuerat hæc aut omittere, aut mittere Eleusin? nec hujusmodi impuris determinationibus sanctissimæ Legis castissimas ceremonias fœdare. Alius locus est qui crucem figit expositoribus *Karæis*, Exod. 16. 29. על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי *Propterea dat vobis die sexto panem duorum dierum, manete quisque apud se, neque egrediatur quisquam e loco suo die septimo.* Quem literaliter haud capiendum docent, quia motus homini na-

naturalis, ad multa naturæ & pietatis officia necessarius, præsertim adeundum locum Sacrorum, &c. Unde quidam Hebr. תחת hic definiunt cujusque *domum* aut *tentorium*. Et מקום de *urbe* aut *castris*. Alii aliter se expediunt apud R. *Eliahu* qui plures adducit; Etiam ipsum R. *Anan* Sectæ instauratorem, qui incessum admiserit Sabbatho ad duo millia cubitorum; ut de termino itineris Sabbathici paria fere cum Rabbanitis faciant, nisi quod itionem magis ad loca, vel exercitia sanctitatis restringere videantur. *Sabbathi originem*, quos ego vidi, *Karæi* repetunt ab institutione & temporibus Mosis. Dumque aliquando mota inter eos fuit difficultas num Sabbatho circumcidere liceret, quod in eo multa opera concurrerent? conclusum est licere, inter alias hac ratione, teste R. *Eliahu* in *Adderet:* ואומרים שהיא מצוה ראשונה מזמן אברהם אבינו ע״ה קודם נתינת מצות השבת ולכן היו מלים בשבת וכשבאה מצות שבת אחרי כן אי אפשר שבאה לבטל המילה ביום השבת . . . ולזאת הסבה בעצמה התירו גם זבח הפסח לעשות בשבת מפני שהיא מצות קודמת ממצות השבת וגו׳ *Dicebant quod* (Circumcisio) *esset antiquius mandatum jam a tempore Abrahami Patris nostri p. m. dudum ante datum præceptum de Sabbatho, ideoque* libere *eo die circumcidunt. Quoniam cum Sabbathi præceptum postea demum supervenerit, fieri non potest datum esse illo fine ut circumcisionem* (octavo die, etsi sit) *in Sabbatho aboleret . . . Et hac ipsa eademque de causa concesserunt quoque Sacrificium Paschale peragi in Sabbatho; quia & hoc præceptum est quod Sabbathi institutionem antevertit*. Gemina plane diversis verbis, sensu eodem, inveni in libro M. S. quantivis pretii R. *Aaron filii Eliæ*, post nobilissimum librum *Adderet* summæ doctrinæ & auctoritatis, quem cum paucis tanquam pretiosissima λείψανα Bibliothecæ Golianæ mihi comparavi. Admonet tamen una R. *Anan* illustrem illum, & *R. Joseph Kirchefeni* maluisse circumcisionem administrari in fine Sabbathi, ut sanandi cura & labor incideret in diem profestum. At contra de *Rabbanitis* ait: ב״ה חייבו המילה בשבת מפני שמצות עשה והשבת מצות לא תעשה ועשה דוחה את לא תעשה וגו׳ *Domus Hillel potius obstringebat homines ad Circumcisionem in Sabbatho; quandoquidem hoc præceptum affirmativum est, & Sabbathi illud Negativum. Affirmativum vero pellit negativum, &c.* Hinc habemus quo jure & confidentia istis Servator oggerere potuerit Joh. 7. 22. *Vos circumcidistis hominem in Sabbatho*. Quamque firmo talo nitatur ejus conclusio vers. 23. Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως; ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; præcipue si regula non modo observetur utriusque Sectæ communis: סכנת נפש דוחה את השבת *discrimen vitæ Sabbathum jubet postponi*, sed etiam admittatur pulcherrima distinctio, quam tradunt *Karæi* apud eundem *R. Aaron* M. S. inter *opera Dei*, & *nostra*. Ideoque tam emphatice Legislatorem dixisse Exod. 20. 9. *Sex diebus facies* כל מלאכתך *Omne* OPUS TUUM. להורות כי מלאכתנו אסורה ומלאכת שמים הוא מהתר *ut doceat quodcunque opus nostrum* (vitio semper, aut labore marcidum) *vetari; Cœli vero opus cummaxime licere*. Et quid est *Cœli opus?* ἀγαθοποιῆσαι. *Decet itaque Sabbatho benefacere, & hominem incolumem præstare*. Sic ἡ πίστις ἔργον τοῦ Θεοῦ. Sed quo me non abriperet benigna materiæ ubertas? Progrediendum est ad quædam *Vitæ civilis* ac *Legis Forensis* specimina. Ubi merito primæ debentur quæstioni, perplexæ non minus quam magni momenti, quousque se, ex Legis Mosaicæ mente, extendat graduum cum sanguinis tum affinitatis matrimonio jungendorum interdictum? Ad minutias usque ac περιεργίαν hic scrupulosi sunt & omnia contulerunt, examinarunt, excusserunt *Karæi*, ubi plus semel illorum, cum labore ac studio, ἐγχώριον subiit mirari; quam sagaciter omnia quæ ad istam causam faciunt indagent, aut odorentur. Integros de hoc argumento scripserunt tractatus, quos compilare harum non est angustiarum. Vulgatiores modo canones Karæorum, & notabilia quædam disputationum cum Rabbinis capita memorasse, Lectorum curiositati atque instituto faciet satis. Primo disquiritur generatim an illi gradus recensiti Lev. 18. sint tam stricte accipiendi, ut nihil ultra ex mente Dei hic Israelitis prohibitum fuerit nisi quod totidem syllabis ibi legitur expressum; an vero in harum Legum expositione & observantia Analogiæ & argumentationi a simili, vel a minori ad majus, &c. sit locus? Prius Traditionariis placet, posterius Karæis videtur, *mutatis* velut *clypeis*: dum qui solent ex divinis præceptis plura extundere quam quidem in iis est, hic intra τὸ ῥητὸν amant consistere; quique literæ magis adhærebant, obligationem hic late extendunt. חכמי ישראל בענין העריות נחלקו למתי תורות גדולות התורה האחרת הם בעלי הקבלה שאמרו

שאמרו שאין הקש בעריות אסנם דרכו על הכתוב לבד . . . החורה השנית הם חכמי הקראים שקיימו ההקש בעריות ואסרו שהכתוב הודיענו הערת ההקש בענין העריות בכמה מקומות *Doctores Israelis in causa incestus* (aut vetitorum graduum) *dispescuntur in duas admodum contrarias opiniones. Una est eorum qui stant pro Traditionibus, & tenent quod non admittenda sit sequela vel argumentatio in negotio incestus; ideoque incedunt unice secundum id quod scriptum habetur. Altera opinio est Sapientum inter Karæos, qui argumentationes in casibus incestus propugnant, asserentes sacram Scripturam nobis indicare per consequentiam aliquid pro vetito gradu habendum pluribus in locis.* Fundamenta quibus utraque se tuetur sententia, prout R. *Eliahu* Karæus exhibet, reducam in compendium ne excrescat nimis commentatio. Ajunt Traditionarii si Deus voluisset locum relinquere syllogismis & comparationi, postquam vers. 12. vetuerat *revelare nuditatem amitæ*, superfluum erat vers. 13. meminisse *nuditatis materteræ*; & ita vers. 9. post *filiam Patris*, *Matris* quoque *filiam* interdicere, quandoquidem hæc ex *Analogia* facillime tum colligerentur. Contra respondent *Karæi*. 1. Si jam in omnibus clare nequeant exponere, propter curtam scientiæ supellectilem, cur aliis tacitis hæc tam diserte voluerit exprimere Legislator, in quibusdam tamen id satis intelligi. Præceptum Sabbathi quidem terdecies repeti, cujus repetitionis ratio nihilominus non adeo fit in propatulo. Et quid ni dicamus pauca hæc expressa esse speciminis loco, ut exempla Moses præberet quomodo in similibus esset procedendum? 2. Hanc esse Legis naturam & constitutionem ut sequelas, modo proximas & evidentes, in sua expositione non recuset, constanti ipsorum Rabbinorum exemplo: dicente R. *Eliahu* הנה בבטול ההקש במאמרים חנבויים תפיל כל התורה בכללה והנה ר' אברהם בן עזרא ור' משה הסימון זכרו לברכה כל מה שדברו בטעמי המצות וטעם כפורי עניני תורתנו הכל מיוסד מהקש מצות אחרות שנתבאר בתורה סבותיהן וטעמיהן *Si quis collationem illationemque excludat in dictis Propheticis, ecce tibi, necesse est ut tota Lex concidat. Quamobrem quicquid R. Aben Ezra, atque R. Moses Maimonides benedictæ memoriæ commentati sunt de sententia præceptorum, & ratione enarrationum sensuum nostræ Legis, id totum fundamentum habet suum in comparatione aliorum mandatorum, quorum causæ & rationes in Lege explicatius eraduntur.* Consequens est, iniquum videri quæ exponendi methodus per universam Legem regnat, velle eam hoc capite Lev. 18. exulare. 3. Quoniam res ipsa docet multa esse in vetitis habenda quæ tamen nominatim non recensentur hoc loco, sed per argumentationem eliciuntur. Quorum quædam exhibent indicia: הא' שהכתוב לא הזכיר אסור הבת וידענו זה מההקש קל וחומר אחרי שאסר בת הבת כל שכן בת עצמה (א') *Scriptura non meminit interdictam esse filiam; quia id satis intelligitur* argumento a minori ad majus, *postquam filiæ filiam vetuit duci* vers. 10. &c. .ב שהכתוב אסר ערות אחי אביך לא תגלה ומהקש גזרה שוה ידענו אסור אחי האם ואחר גם כן אסר אחות האם והרית מקום להקיש בעריות (ב) *Ait Scriptura: Nuditatem fratris patris tui non revelabis* Lev. 18. 14. *inde concluditur* argumento a pari, *Fratrem Matris eadem ratione vetari. Modo iterum interdicit* sorore Matris vers. 13. & *ita relinquit nobis* hic *locum concludendi* similiter de *vetitis* ejusdem generis. .ג מדרך השכל שהאסור על חברו מפני עלה בשתהיה העלה היא בעצמה במקום אחר ראוי להיותו באסיר להקיש מהכתוב אף הבלתי כתוב שמשפט אחר להם מפני שנתנה התורה לחכם להבין דבר מתוך דבר (ג) *Ex* dictamine sani judicii *habetur: quod uni vetitum est propter causam, quæ eadem obtinet in alio, esse consentaneum ut hoc isti pariter sit interdictum; & de eo quod scriptum est colligi debere, quod alibi non diserte scriptum reperitur, ex parili iure. Data quippe Lex est intelligenti, qui potest unum ex alio elicere.* Hoc volunt quod Jurisconsulti: Ubi eadem est ratio, illic idem jus merito obtinere. (ד) Retorquent exemplum *Rabbanitarum*, qui prohibent fœminas xix. diversi gradus, & conditionis, quas omnes *R. Eliahu* enumerat: אף על פי שאמרו שאינו לא מן הכתוב אלא מדברי הסופרים *etiamsi dicant hoc non esse ex Scriptura, sed verbis Scribarum.* Et sane R. Aben Ezra, cogitur ipse fateri hic ultra literam progrediendum, quod in textu non *interdicatur uxor Avunculi*, sed *Patrui uxor* tantum vers. 14. quarum tamen par est conditio. Exinde conatus inferre *Kabbalæ* necessitatem: והנה מה יעשו הסומכים במצות על התורה לבדה כי לא אסר הכתוב אשת אחי האם ולא אם האב ולא אם האם על כן אנחנו צריכין לקבלה *Et vide, quid hic facient qui in præceptis sola Lege nituntur? Neque enim Scriptura* (diserte) *vetat* ducere *uxorem fratris materni; nec Matrem sive Patris, sive Matris; ideoque indigemus Traditione*, quæ hunc suppleat defectum. Ad

quod *Aben Ezræ* dictum utile fuerit tria verbo admonuisse: primum est, eum, *R. Schelomo*, aliosque recentiores *Rabbanitarum* Doctores, & Interpretes isthæc interdicta latius extendere quam habet τὸ ῥητὸν, adeoque cum supra p. 135. fin. & 136. init. *R. Eliahu* affirmat *Traditionarios hic unice secundum illud quod scriptum est incedere*; videri id strictius aliquanto de *Domo Hillelis*, quacum sæpius disputant, aut orientalibus Rabbinis, ubi auctor noster vixit, intelligendum. A quibus hi in diversum abierint; ut sæpe pro locis, & tempore, in quibusdam variat Doctorum opinio; manente tamen utrobique hoc discrimine, quod ejusmodi prohibenda *Rabbini* ab auctoritate *Mosis*, per *Kabbalam*; *Karæi* ex S. *Scripturæ* dictatis per legitima *sequelam* arcessant. Quare secundo, ignorat vel dissimulat adversariorum suorum sententiam *Aben Ezra*, quando iis imputat ac si *Lege niterentur* eousque, ut nihil tenerent nisi quod Scriptura totidem verbis tradit. Cujus contrarium antea patuit. Tertio denique nullius ponderis esse argumentum quod hinc cudito pro *Kabbala*; quia ex Analogia Scripturæ, & justa consecutione hoc satis firmatur interdictum, vel ipso judice: ויתכן שלא הזכיר אשת אחי האם כי נלמוד מאשרת אחי האב, *Et recte se habet quod mentionem uxoris avunculi* hic *omiserit*, *nam datur hoc intelligere* ex eo quod legitur *de uxore Patrui*. Cur igitur necesse est hic *Kabbalæ* opem implorare? At vero si ad omnia quæ singulis fere incisis disputantur excurrerem, finis non esset, & in proximo tædium. Alius hæc sunt instituti. Octo Canones aut *Vias* solum producam unde vetitos gradus repetere solent, aut æstimare *Karæi*, ex quibus facile Lectoris sagacitas de reliquis judicium feret. Ita R. *Eliahu*, juxta mentem antiquioris Magistri, שהזכירם החכם ר׳ שלומה הנשיא *qui eos commemorat*, *R. Schelomo Principis* Captivitatis: הדרך הראשון יקרא הקש הערך והוא הנקרא בפי החכמים גזרה שוה כמו שאסר הכתוב אחי האב באמרו ערות אחי אביך והקשנו בזה בשווי הערך ואסרנו גם אנחנו אחי האם: *Prima est Via Argumentum a* Comparatione. *Quod in ore Sapientum sonat paritat judicii*, *vel rationis*: *Quemadmodum quando Scriptura interdicit Patris fratre* (*Lev.* 18. 14.) *dicendo*: turpitudinem Fratris Patris tui (non revelabis) *inde nectimus argumentum a comparatione similium*, *& nos interdicimus quoque fratre Matris*. הדרך השני יקרא הקש קל וחומר כמו שאסר הכתוב בת הבת ומקל וחומר אסרנו הבת וגו׳ *Secunda via est Argumentum* a minori ad majus: *Sicuti cum prohibet Scriptura filiæ filiam* (vers. 10.) *hæc ratione magis ipsam filiam prohibemus*. הדרך השלישי הקש מעלה כתובה כמו ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא והודיע הכתוב עלת האסור שהוא מחוך שאר באמרו שארה הנה זמה היא והנה העלה בזה הפסוק כתובה *Tertia via est*, *argumentum* ex causa *quæ legitur* expressa. *Ex gr. Turpitudinem Mulieris & Filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus*, *& filiam filiæ ejus non accipies ad revelandum turpitudinem ejus*, *quia caro illius sunt. Ecce! hoc scelus est* (ἀσέβημα LXX.) *ubi indicat Scriptura causam interdicti*, *quæ est eu carnis* (proximitate) *dum dicit*: Caro ejus est, ecce hoc est scelus! *ita causa hoc commate perscripta est*. הדרך הרביעי הקש מעלה מוצאת כמו ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותיך היא לא תגלה ערותה כי ראו החכמים עלת האסור בזה שהוא שני שארים על שני שארים מפני שהם עקר ופרח על חקר ופרח והקישו מזה לאסור כל שני שארים וזאת העלה תקרא עלה מוצאה כחלוף העלה הכתובה בפסוק הקודם כי היא כתובה באמרו שארה הנה זמה היא *Quarta via est argumentum ex* causa exeunte (consequentia) *ut* (quando dicitur) vers. xi. *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui*, *Soror tua est*, *non revelabis turpitudinem ejus*: *animadverterunt sapientes causam interdicti in eo esse*, *quod sint duæ proximitates juxta duas proximitates*; *quia radix sunt cum suo germine juxta radicem cum suo germine*; *propterea hinc intulerunt vetandas esse duas ubicunque proximitates*, *& hæc* causa *vocatur* exiens (vel *consequentia*) *ideo quod supra scriptum extat in commate* 17. Caro illius sunt, scelus est. הדרך החמישי הוא הכתוב רצוני לומר העריות שנאסרו מגלוי הפסוקים תוברנו *Quinta via est* Scripturæ litera. *Volo dicere turpitudines quæ vetantur aperte in Versibus* (Lev. 18.) *a nobis memoratis*. דרך הששי מה שנודע לנו מהעתקה שכל ישראל מודים בה והוא אסור הששה שארים ואף על פי שלא נזכר הבת *Sexta via est*, *illud quod notum est ex constitutione*, *in quam consentit universus Israel*; *estque interdictum sex proximitatum*, (Parentum, liberorum, nepotum, utriusque sexus) *etiamsi filia* (in Lege) *haud memoretur*. Tum VII. est ממשמע בוח הדבור ויקרא אל פחוי כמו אסור אח האם עד למעלה מאמרו אמך היא *Quod ex vi Sermonis* (aut *rei dictæ*) *intelligitur*, *& vocatur El Pachovi*, *quemadmodum vetatur Matris frater*, *& porro in linea adscendenti*, *vi hujus dicti* vers. 13. *Matris tuæ est caro*.

ro.

ro. Tandem VIII. שהאסור על חברו השכל גם הוא אסור עליו כסוהו בין שיהיה מעלה כתובה....ובין שיהיה מעלה מוצאה *Quicquid interdictum est alicui hoc etiam, dictamine intellectus, vetitum est ejus socio, qui ipsi est similis* (per Analogiam nos diceremus) *sive jam sit ex causa quæ scripta .... seu quæ per consequens elicitur*. Aliam adhuc viam *R. Jehosua* tentavit דרך ההגברה *sed Sapiens Rabbi Joseph Videns*, cæterique Karæi non probarunt, & ista quidem hactenus.

Quæ autem de gradibus conjugii vetitis ex Lege huc usque disputata fuerunt, novo insuper & insigni errore, sic Rabbinorum Schola accepit, tanquam si Hebræos natalibus & antiquo genere, quos Paulus dicit φύσει Ἰουδαίους, modo tangerent, neutiquam προσηλύτους, & in morem Judæorum transgressos obligarent. Cum enim Proselytus novus homo, & כקטן שנולד *ut infans recens natus* haberetur, quo Petri locutio respexit 1. Pet. 2. 2. inferebant subtilissimi Doctores quod, cum antiqua religione, omnem patriam quoque cognationem ejuraverat, omnem necessitudinem ex animo deleverat; adeoque nulla prisci sanguinis esset vel memoria vel cognatio. Ex *Masfechet Jevamoth* id clare notarunt *Maimonides*, *Bartenora*, alii bene multi. Ille in *Hilcoth* אסורי ביאה sic scribit: כותי שנתגייר ועבד שנשתחרר הרי הוא כקטן שנולד וכל שאר בשר שהיו לו כשהוא כותי או כשהוא עבד אינן שאר בשר *Cuthæus (quivis gentilis) ex quo factus est Proselytus, & servus postquam est manumissus, ecce censetur tanquam infans natus. Omnisque carnis propinquitas, quæ illi fuit cum adhuc Gentilis esset vel Servus, jam non amplius propinquitas reputatur*. Quod tam universe hic ponitur, admittit nihilominus quandam respectu *Matris* (§. יג׳ sequenti) limitationem: גר אסור בשאר האם אחר שנתגייר מדברי סופרים ומותר בשאר האב אף על פי שיודע בוראי שזה שארו מאביו *Proselyto interdictum est cognatione suæ Matris post susceptam Religionem, ex statutis Scribarum: sed licita est ipsi propinquitas Patris, etiamsi liquido constet carnem esse Patris*. Nec aliter *Bartenora*: גרים אין להם שאר מן האב *Proselytis non sunt propinqui respectu Patris*. Cujus, inter Patrem & Matrem, diversitatis causa, ne hoc caput nimis excrescat, alibi melius reddetur. Hoc itaque fundamento potestatem fecere a Gentilium vanitate ad fidem veri Dei transgressis quamcunque mulierem, ex familia Patris, ducere quæ allubesceret; abolito videlicet per novam Religionis professionem omni antiquo propinquitatis vinculo; *quod*, uti *Gemara* habet, דרחמנא אפקרה לזרעם כזרע בהמה *Misericors* (Deus) *commune ducit semen illorum quemadmodum illud Bestiarum*. Quamobrem *Maimonides*, secundum mentem Rabbanitarum exinde concludit: לפיכך נושא הגר אשת אחיו מאחיו ואשת אחי אביו ואשת אביו ואשת בנו אף על פי שנשאת לאחיו או לאביו או לאחי אביו אחר שנתגירו *Propterea ducere potest Proselytus uxorem sui Fratris paterni, vel uxorem patrui, quin & UXOREM PATRIS, & uxorem filii; etiamsi ducta sit fratri, PATRI, aut Patruo, modo ad Judaicam Religionem transierint*. Quod observare placuit, ut expositionem istius casus matrimonialis adjuvemus qui extat 1. Cor. v. 1.... Nunquam enim mihi persuadere potuit, aliquem inter Corinthios, quorum fidem & gratiam Paulus tantopere extollit Cap. 1. iri repertum, qui eo prorumperet audaciæ ut Novercam sibi matrimonio jungeret; vel ipsam Ecclesiam negligentiæ; ut tale crimen utcunque toleraret impunitum; nisi aliquis color & defensionis species objecta fuisset. Non alia autem benignior, aut magis in promptu succurrit, quam si ille jam factus Christianismi Proselytus, putaverit se hac recepta Proselytorum conditione uti citra noxiam posse, quæ inter Judæos, quorum ingens Corinthi copia, obtinebat; quo magis eandem Legem Mosis *Christiani* cum *Hebræis* habebant communem, ideoque jura se æque late extenderent, ut nomen & Religio frequenter ab Ethnicis confundebantur. Cum itaque Noverca privignum, & juniorem, spe lucri & blanditiis, in ea mollitie morum & civitatis, forte pelliceret ad nuptias, ille facilius, ut arbitror, hoc prætextu & defensione usurus consensit. Nec vetus admodum videtur istæc impia definitio, certe præcipuus istius assertor & proxeneta, auctore *Cesepb Misnæ* ad locum *Maimonidis*, laudatur *Rabbi Akiba*, celeberrimus ille Traditionum architectus. דגר מותר באשת אביו כרע׳ ובלי *Proselyto permissa est Uxor Patris, secundum R. Akibam, &c.* qui cum esset Pauli σύγχρονος, & acerrimus hostis Evangelii, tanto magis horribili & conspicua omnibus pœna Apostolus tradi voluit incestuosum *Satanæ ad carnis perniciem* vers. 5. Non modo quod carne peccasset, & gliscenti malo ad exemplum spectanti efficacissimum initio, ad alios deterrendos, remedium par esset adhiberi, verum etiam ut de infami ac spurca Magistellorum traditione, atque στρεβλώσει, Christianæ Doctrinæ sancti-

ſtitas & verecundia ſpectabili Dei judicio ita triumpharet. Debuit utique ſingularis ſubfuiſſe ratio cur Paulus, præter morem ſuum, fuerit in peccatorem tanta uſus ſeveritate. Exiſtimat Celeberrimus Ligtfoot hunc Corinthium copulaſſe ſibi novercam dum *Pater adhuc eſſet in vivis;* eo referens cum aliis interpretibus verba 2. Cor. 7. 12. *Scripſi vobis non ejus reſpectu, qui injuria affecerat, nec ejus reſpectu qui injuria affectus erat*, qui injuria affecerat *plane eſt inceſtuoſus*.... qui injuria affectus *Pater abſque dubio*. Non magnopere quidem intercedam, deliberandum tamen cenſeo: Si vivens Pater, erat etiam factus Chriſtianæ fidei Proſelytus, vel non erat? Si quoque Chriſtianus, quæ ſolvendi conjugii occaſio? Quæ licentia? Si manſit Ethnicus, ut credibile eſt, unde tanta illi cum Paulo neceſſitudo, tam magna ejus habita ratio, ut propter *injuriam* qua *affectus erat* gentilis, ignotus, & de qua rumore Paulus tantum inaudierat 1. Cor. 5. 1. unice crederetur Epiſtolam ad Corinthios exaraſſe? Illud 2. Cor. 7. 12. commodius forte alii alio, & ad ipſum Paulum retulerunt, præcipue ſi verſ. 2. & temporum hiſtoriam conferas, quod nunc non agitur. Tum, aut Pater retinere voluit uxorem? Et ſic nulla Lege aut via, ſive Judæorum ſive Gentilium, potuit contrahere cum filio. Aut ante, facto divortio, expulerat? & quæ tam gravis *injuria* tunc illi *fiebat* ſi filio cederet, quam omnibus permiſerat, declarans jubenſque res ſuas ſibi habere?

Cæterum meretur non minus aliquanto accuratius ab eruditis expendi quæ proprie ſit *Karæorum* de Polygamia, & plurium uxorum contubernio, ſententia. Dudum eſt quod Maximi viri orbi voluerunt perſuaſum, Karæos *Polygamiam* aut *digamiam* damnare, & ita *exponere* locum Lev. 18. 18. quaſi eo prohibeatur.

Teſtis datur *auctor Peſiktæ* ita ſcribens: „ quot errores errarunt Caræi qui „ dixerunt *Mulierem ad ſororem ejus non* „ *accipies*, iſtæ ſunt duæ uxores, &c. Magno mercarer vir ſummus locum paulo proprius ubi hæc leguntur in *Peſikta* indicaſſet! nam neque ad locum Lev. 18. neque in tota illa Paraſcha, nomen *Caræorum* invenitur, quod pro illorum antiquitate novum cæteroquin ſuppeditaret argumentum, quoniam illic veterum Rabbinorum commentationes enarrantur. Utor autem editione Veneta optimæ notæ. Reprehenduntur ibi quidem שאמר שתי נשים בעלמא אסורות *qui dicerent duas uxores vulgo interdictas*, & pro ratione adducitur, partim שאין להם דת ולא חוק *quod nullam tale poſſint proferre decretum aut Legem*, partim exempla Patriarcharum & Davidis, Salomonis, &c. piorum ſub V. T. Verum an hi Caræi? An Chriſtiani? An alii ſint? nullo nomine in meo quidem exemplari ad Lev. 18. 18. innoteſcit. Abſit tamen ut fidem honoratiſſimi merito viri in dubium vocem; potuit habuiſſe aliud exemplar, poteſt alio loco reperiri. Cumque integrum librum evolvere mihi per otium nunc non liceat, lubens ipſius teſtimonio acquieſcam, & ſunt nonnulla ſane in textu indicia unde colligas forte Karæos ſcriptoris animo obſervatos fuiſſe; id ergo tantum una moneбo ſi hæc olim fuerit eorum opinio, mire Doctores, & tempora variaſſe. Pauci etenim quos ego legi nunc nihil exhibent tale. Quocunque potius modo illud אשה אל אחותה לא תקח וגו' *fœminam ad ſororem ejus non accipies &c.* omnem quercum excutientes, exponunt; quam ut de muliere una, alia vivente non ducenda, generatim interpretentur. Immo clariſſimis verbis velut rem inter ſuos notiſſimam, certa concluſione, affirmat *R. Eliahu auctor Adderet* contrarium: סוף דבר מותר לישראל לקחת נשים כמה שירצה לא לאופן צרור בעינה על שיוסיף בשנית ולגרוע מהראשונה אלא להיות מספר העונה נכלן כשוה. וכן בשאר דברים כמו שאר וכסות ובה' אמרו שלש ישא אדם יותר מארבע נשים'.... לא לפי דעת האומרים שמאמר לא תקח מופסק והטעם שלא יקח בל עקר צרה לאשתו וכו' *Summa tandem huc redit, quod liceat Iſraelitis tot ducere uxores quot libet, ea tamen Lege ne ſic coarctet τὴν συνουσίαν ut ſecundæ uxori adjiciens, priorem defraudet.* (vid. Exod. 21. 10.) *Verum officium conjugale per omnia æquiparetur, quemadmodum in reliquis victu & amictu, &c. Contra traditionum Patroni ſciſcunt, non capiet homo plures quam quatuor uxores.... neque ſecundum mentem dicentium quod locutio* לא תקח, non capies, *ſit præciſa; ſenſus namque eſt & intentio, ne cauſam det* (radicem capiat) *qua uxor ipſius ad anguſtiam redigatur.* Hæc, & ſimilia quæ apud *Karæos* occurrunt, quandoquidem ego cum iis quæ hac in re de *Karæis* eruditiſſimi homines tradidere, qui meus eſt ſtupor, conciliare non poſſum, aut ſtatuendum eſt *Karæos* in re maximi momenti, & quotidiani uſus ſibi turpiter in os contradicere, nulla adhibita excuſatione vel φαρμάκου; aut circumſpicienda doctioribus erit ratio qua hæc *Eliæ* axiomata cum ſuperioribus, utra-

que

que cum veritate, bonis avibus, queant in gratiam redire.

Ubi jam nullus sanguinis gradus, Lex nulla obstat quo minus puellam *eligat*, *& dicat Tu mihi sola places*, dispiciendum est quo vinculo ipsi despondeatur. Hic iterum a nostris hominibus discrepant Rabbanitæ ex *Massechet Kiddouschin* & סמג *Mosis Mikkotzi* sic instituentes: מצוה עשה לקדש אשה בכסף או בשטר או בביאה וכלן בעדים *Præceptum affirmativum est desponsare sibi feminam vel Arrha argenti, vel syngrapha, vel congressu maritali, ita tamen ut testes sint conjcti*. At Karæi non unum ex his, sed omnia simul requirunt; sic R. *Eliahu* in *Adderet*: בעלי הקבלה הרבו לדבר בענין הקדושין על דעתם שהאשה נקנית באחר משלושה דברים שזכרנו ולפי זה יקרו להם ערמות אמנם חכמינו עמדו על הרשום בכתב אמרו כפי תורת ששערה החכמה האלהיה להיות קדוש האשה בשלשתם יחד שאם יחסר אחד מהם לא תהיה מקודשת ולפי זה לא יקרו להם ערמות *Doctores Kabbalæ multis exponunt negotium Desponsationis, & secundum eorum sententiam uxor acquiritur uno quoque modo ex tribus qui sunt memorati: unde ipsis doli* (aut *malæ fidei*) *aliquando emergit occasio*. *Verum nostri Sapientes firmiter subærentes ei quod exaratum est in Scriptura veritatis, & quod visum cælesti Sapientiæ, ut Desponsatio uxoris fieret per hæc tria simul, & si vel unum deficiat non sit* (legitime) *desponsata, & ita omni dolo ansa præciditur*. Sane caute admodum, & graviter hac in re procedunt. Quando enim placitam & consentientem quispiam sibi cupit desponsare, secundum Scripturam ajunt (credo respicere Ruth. 4. 2. . .) colligit in unum decem Viros, ex honoratissimis qui istic loci sunt, & Sapientes maxime, qui eum de gradibus veritis, & officio, &c. queant instruere; atque in manu capiens illud quod dotem constituit, dat Patri ejus, vel Tutori, vel (quod rarius) illi ipsi: & tum solenni formula pactum nuptiale concipitur, ipso profitente: בברית הר סיני ובחקי הר חורב אני מארש ומקדש את פלונית בת פלוני היות לי לאשה על טהרה וקדושה כמותר בכתב ובביאור בדת משה וישראל הטהורים והקדושין ... ואחר נותנים המוהר ההוא בידי הנערה וכותבים שטר וחותמים עדים כמשפט *In Fœdere Sinai, & in institutis Horeb ego mihi conjungo & despondeo τὴν δεῖνα, filiam τοῦ δεῖνα, ut mihi uxor sit in sanctitate & munditia, juxta statutum Mosis, & Israelis puri & sancti . . . Exinde dotem tradunt puellæ in manus, scribunt tabulas & testes pro jure recepto obsignant*. Nunc unicum caput in Judiciali Lege modo adjungimus, quia jam olim controversum, & finis esto; nempe de *Pœna* qua *falsus* de industria *testis* plectendus venit, si alius necem volens & sciens perjurio fuerit machinatus. Vocatur hic Hebræis עד זומם *Testis falsum excogitans, dolosus*; de quo sine exceptione tenent *Karæi*, post Scripturas, cujuscumque criminis fratrem suum accusaverit falso, ejus pœnam sententia Judicum ipsi luendam. ספר דינים *Judiciorum Liber* Karaiticus M. S. ועד זומם לענוש אותו כאשר זמם בכל דבר ודבר שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשית לאחיו *Testis falsus puniendus est ea ratione, quæcunque tandem sit, quam alii moliebatur inferre, quoniam scriptum est*, atque illi facietis quemadmodum iste fratri cogitaverat *Deut*. 19. 19. Aliter tamen visum est Traditionum patronis: qui testem in capitali delicto mendacem nihilominus morte plecti noluerunt, cum scelus tempori deprehenderetur; uti in Talmude videre est. Unde observari potest, cum Sectæ hujus iterum Vetustas; quandoquidem hæc res jam ætate *Simeonis Ben Setah*, adeoque diu ante Christum natum, inter Rabbanitas & nostros, disceptata fuit, quemadmodum ex *Juchasin* est intelligere, ubi istius Rabbini vitam describit. Tum etiam quibus auctoribus, & qua spe freti, testes mendacissimi in Christum Servatorem tam prompte, & impudenter prosilierint. Neque reverenter magis, aut bene cum tota *Lege Talionis* Rabbanitæ fuerunt experti, quæ extat commate sequenti 21. *Anima pro anima, oculus pro oculo, dens pro dente, &c. oculus tuus non parcet*; cujus τὸ ῥητὸν urgent & observant *Karæi*; e contrario admissa redemptione in כופר *mulctam pecuniariam* Rabbanitæ pridem hanc pœnam commutarunt; uti videre est in *Cozri* & R. *Schelomo* in loc. De ratione & methodo qua jugulanda sint animantia, & aves, acerrime quoque disputant; sed quia hæc lanionibus magis quam doctis conveniunt cum aliis missa facimus.

Quandoquidem autem nihil plus animos dirimit quam qui ex Religionis diversitate, ejusque doctrina, oritur dissensus, præprimis in populo, cujus animi non minus superbi sunt, quam iracundi; cuivis facile patet quantum eorum, omni articulorum genere dissidentium, hine factum fuerit χάσμα atque discidium. Ita tamen ut non paulo mitius tractent Rabbinos *Karæi*, quam Karæos *Rabbanitæ*. Prout fere sem-

femper videmus qui pro humanis ftant commentis longe acriores, quam qui pro Dei Lege; dum quod caufæ deeft, impetu fupplent animorum. Odium plus quam Vatinianum ex hifce colligi poterit. 1. Quod vix in eadem civitate commorari queant, nifi Magiftratus auctoritas Karæos validiffime protegat, adeo ipfis omni parte & modo non folum incommodant; fed infeftiffimi ad necem ufque Rabbini eos perfequuntur; ut in Hifpania factum ante memoravimus, & Karæi paffim conqueruntur. Atque ea ratio potiffima videtur, quod in his oris publice nulli vivant, nec fi fint forte innotefcant, quia tantus eft numerus & potentia Rabbanitarum ut iis refiftere non poffent. Ubi vero regia protectione tuti degunt in eadem urbe ut in Polonia, Cairo, & Conftantinopoli, &c. fefe feparant quantum poffunt. Conftantinopoli ita habitant ut muro intergerino disjungantur. Cum illic peregrinaretur *R. Benjamin* erant circiter *duo millia Rabbanitarum, & quingenti Karæi*, ifti ab uno hi ab altero *latere* וביניהם ובין הרבנים שהם תלמידי חכמים מחיצה *atque inter eos & Rabbanites, qui funt Difcipuli Sapientum eft materia faciens feparationem*. Quo habitandi more illud Pauli Μεσότοιχον Eph. 2. 14. queat illuftrari. 2. Confequens eft, quod nec menfa, neque cubili fe invicem dignentur. Utrique hoc pariter refugiunt. *Karæi* teftantur eoufque fpectaffe divortium עד שאסרו עליהם מאכלם ונשואיהם *ut interdixerint eorum* (Rabbanitarum) *cibis & matrimoniis*. Tantundem, & majore cum contemptu, ftatuerunt Traditores, apud *R. Mordechai Japhe*, in celeberrimo fuorum Judæorum Syntagmate, dicto לבוש הקראים אסור להתחתן בהם *Cum Karæis vetitum eft contrahere affinitatem*. Notarunt id jam Doctiffimi Viri *Leo de Modena*, & poft eum *Clar. Buxtorfius*. Sed ratio quam adferunt quod *Karæi* fint ממזרים *fpurii*, non videtur mihi literaliter capienda. Karæis enim major caftimoniæ cura eft, & ftrictiora connubii jura quam Rabbanitis; tantillum in ritu fponfaliorum diferimen, quod fupra nos quoque tetigimus, pactum folennis conjugii illegitimum reddere nulla fpecie poteft. Ita deberent omnium gentium liberi pro fpuriis reputari, quod abfurdiffimum. Sed notio juftius vocabuli hic potius fumenda fenfu metaphorico, ut fint fpurii ratione Religionis, & Doctrinæ, atque iftius *conjugii* quod *Deus* iniit cum fuo populo; quo fenfu & Prophetæ Hof. 1. & 2. Capp. & antiqui Rabbini haud raro ufurparunt; ac Chriftus ipfe eorum fe ufui loquendi attemperans Pharizæis exprobravit quod effent γενὰ μοιχαλὶς Matth. 12. 39. nequaquam filii Abrahami. Joh. 8. 39. 40. 3. Quod iram Divinam, & *anathemata* fibi invicem terribili ratione denuntient. In libello M. S. חלוק *Chillouk* Karæi querelas & punitiones Dei apud Prophetas in malos paftores, Rabbanitis applicant: & Legis fcriptæ corruptioni longiffimam imputant captivitatem. Poftquam de ftatu Ecclefiæ Judaicæ degenere ultima illius ætate quædam præmifere, fubdunt: ועל רועי גלותינו אמר על הרועים חרה אפי ואם רועינו אל משכנות תורתנו ירעו אותנו למה יחרה אף יי׳ עליהם וישמירם לעתיד ויצילו מידם שנאמר והצלתי את צאני מידם וגו׳ ואם בתורתו נלך למה תרכה גלותינו ולא נמצא צרי למכותינו והלא מלכות דהבה וכספא נתמעטו ימיהם מצדקת הצדיקים אשר ביניהם אף על פי שהיו הם הנכברים ונתושא הריקנו על רוב אשמותינו... והיא מלכות יון ופרזלא עם חספא על מה ארכה מלכותם והיא מלכות אחת מלכות אדום והם הגלונו והם יעבידונו עד היום ותמיד אנו זועקים זכור יי׳ לבני אדום וגו׳: *Atque de Paftoribus captivitatis noftræ dictum eft* (Zach. 10. 3.) exarfit ira mea contra Paftores. *Quod fi ad caulas Legis noftræ Paftores noftri nos deduxiffent, quare ira Domini contra iftos efferbuiffet? Ideo cuftodiet eos futuro tempore & vindicabit eos ex manu ipforum, eo quod dictum eft*, (Ezech. 34. 22. &c.) & eruam gregem meum ex manu eorum. *Quod fi in Lege ejus ambulamus, quare in tam longum protenditur captivitas noftra, & non invenitur opobalfamum noftris plagis? Numquid enim Regni* Aurei & argentei *dies imminuti funt propter juftitiam juftorum qui iftis erant diebus* (Confer phrafin Matth. 24. 22.) *etiamfi effent graviffima? tum &* Æneum *nos evacuavit* (c. ἐκένωσε Phil. 2. 7.) *quod* Græcum *eft imperium; At vero* ferrum cum luto, *quod unum eft imperium, nempe regnum* Edom, *cur tandem tam diu prolongatur? ut nos captivos detineant, in fervitutem adigant ad hunc ufque diem; licet continuo clamemus: Memento Deus, Filiorum Edom, &c.* quo Chriftianos defignant. Volui hanc totam exgihere pericopen ex M.S. tam ut videat Lector quomodo, & de quibus Prophetias, nominatim fomnium, & ftatuam Nebucaddnezaris *Karæi* interpretentur; quam quia Chrifti concionibus luculentum adferunt domeftico teftimonio firmamentum, de Judaicorum paftorum apoftafia & corruptelis, itidem fæpe ex prophetis, perorantis. Tandem me-

merito veteribus dictum, Judæos quotidie contra Christianos precari, quod tamen plerumque hodie dissimulant, aut inficiantur. Vicissim ab altera parte Rabbanitæ multo acerbius diris devovent *Karæos*. Vocare istos עמותים *excommunicatos*, cap. 2. jam declaratum. Curiosum est quomodo solenni ritu Hierosolymis illa fuerit peracta quotannis excommunicatio; id *R. Abraham Zacbut* in יוחסין memoriæ posteritatis reliquit, enarrans *Tabernaculorum Festo* Rabbanitas, in eo tractu habitantes magna frequentia, in *monte Oliveti figere tuguria, sibi invicem gratulari, benedicere, &c.* והמינים חונים כנגדם כשני חפישי עזים והיו הרבנים מוצאין ספר תורה ומחרימין שמות המינין בפניהם והם שותקין כמו כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח *At vero Hæretici* (Karæi) *castramentantur e regione ipsorum, velnti duo parvi greges caprarum* (1. Reg. 20. 27.) *tunc Rabbanitæ, producto Legis codice, anathemate percutiunt nomina Hæreticorum, in ipsorum præsentia; illi autem tacent, quemadmodum muti canes qui nequeunt latrare, &c.* 4. Eousque hoc odium procedere quidam tradunt, post *Leonem de Modena*, ut si vel pœnitentia ductus *Karaita* ad cœtum sese Rabbanitarum adjungere vellet, eum hi nequaquam reciperent. Et sane claris verbis id tradit R. *Mordechai* in: ואין מקבלים אותם אם רוצים לחזור *Neque recipiunt eos etiamsi velint redire*. Sed tamen verbo admonendum est, hæc simpliciter & generatim posita ab Eruditis admittere suas quandoque limitationes, ne quis se inducat in errorem. De admissione ad communionem Rabbanitarum debuissent Viri Docti distinguere inter eos qui singuli, & ultro forte accedunt, tales difficulter admittunt; veriti dolum, & ne reliquos suis antiquis præjudiciis corrumpant. Sed qui *victi* potentia & auctoritate Rabbanitarum *coacte* ad illorum ritus & fidem alicubi *redeunt*, recipi *R. Mordechai* non diffitetur. *Iis quoque* ait *permissum connubio jungi*. מותר להתחתן בהם. Ast non alio jure, aut more, quam fit cum *Proselytis; ubi sponsalibus vel repudiis nullus est locus*. Quod vero Clariss. *Simonius* inquit *accepisse se in Oriente talem Karæum elocari mancipio, &c.* distinctius legi potuerat in memorato *Rabbi Mordochai* libro: ועוד רובם מתחתנים בעא ובשחוזרים אינם אלא כגרים המותרים בישראל *Quod persæpe* (non semper) *tales desponsent conjugi alterius Religionis* (non præcise *mancipio*) *& si tunc se convertant, non esse in alio ordine quam Proselytorum, quorum matrimonium Israelitis permittitur*. Atque ex hac consuetudine, ni fallor, istud quod vulgo jactatur manavit, Karæos a Pharisæis in suam societatem non recipi immediate, sed aliam ipsis prius fidem v. gr. Muhammedis aut Christianismi profitendam, & ex hac tunc mediate admitti. Quod verum non est de ipsorum personis, id tantum quod frequenter fidei alius compari copulentur. Istud etiam quod de lethali odio dictum est, diversam eum hominum respectu, tum temporum habet rationem. Ante Ananum, & obsignatum Talmud, familiarius se mutuo utebantur, quandoque communi operam dantes præceptori. Ita *Mar Sutra*, & *Rab Houna* in utriusque sectæ catalogo tanquam Doctores recensentur; & *Rabbi Jochanan*, ille inclytus, *Ben Saccai*, היה תלמידו של הלל הזקן ושמאי *discipulus fuit & R. Hillel Senioris & R. Schammai*. Permissa tunc videlicet cuique plenissima libertate amplectendi sectam quam, & quousque, vellet; uti Josephus suo ipse exemplo testatur. Sed postquam *Ananis* ope vulnus antiquum recruduit, tunc maxime aversio in legem abivit. Ipsa Karæorum observatio est: שנאוהו הרבנים והיו רוצים להעבירו מן העולם ... וגזר לזרעו להנתק ולהתנזר מכל וכל מן הרבנים *Rabbanitæ* (Ananem) *penitus oderant, adeo ut studerent illum e vita tollere . . . ideo ille suæ partis hominibus præcepit ut sese avellerent, & abscinderent omni loco, & ratione, a Rabbanitis*. Non parum quoque diversa hominum indoles illi rigori addit, vel demit. Generatim loquendo maxima est inter utrosque aversio; at hoc non impedit quo minus humanius aliqui sese gerant, & colloquantur. *Rabbi Saadiah Gaon*, qui non nimis diu floruit post R. *Anan Hannasi* & cujus commentaria in Danielem extant in Magnis Bibliis Venetis, discipulus fuit R. *Schalomon Ben Jerouchām* insignis Karæorum signiferi. Qui R. *Mosen Beschitzi* Karæum circumduxit per Alexandriam, & multa monstrans varios cum eo sermones miscuit, de quibus ante, erat Judæus Rabbanita. *Aben Ezra* in Lev. VII. 19. Karæum amice secum contulisse sub nomine *Sadducæi* commemorat. Et Judæus aliquis ejusmodi, non ita diu est, literas mihi ab Karæo attulit; etsi non raro etiam accidat si in Rabbanitarum manus venerint quod resignent, scindant, aboleant. Hæc eo pertinent, ut odium sectarum sane quam ingens; homines tamen sectæ addictos non omnes æque inhumanos, ut quoque usuvenit in schismatis Christianorum, credamus.

CA-

CAPUT X.

Articuli fidei Karaitarum X. Celebris R. Japhet in eos commentarius. Unde A. Ezra tam accuratus ſenſus literalis interpres? Sententia illorum de S. Libris & horum interpretatione. De Deo & attributis. De Creatione ex nihilo, & de Adamo. Ejus immortalitate, eſu carnium permiſſo. De Libero arbitrio. De ſtatu animæ ſeparatæ. Hortus Eden. Gehenna. Inſtituta Practica quædam. Fides. Adoratio non tribuenda Angelis, &c. Eorum mores. Et vivendi ratio a Gentibus aliis ſejuncta, &c.

PRopoſueram hiſce defungi, & ubi præcipua diſſenſionis capita jam ſumus executi rivos claudere; ſed quia opellæ hujus compages & complementum quaſi exigere videtur aliquid de illorum Dogmatis, licet non controverſis, & moribus addere, in hoc caput placet ἀϑρόως modo conjicere. Articulos fidei, quos Rabbanitæ *Maimonidem* fere ſecuti tredecim numerant, quibus nihil eſt notius vel obvium magis, *Karæi* ad decem contraxere. Quos hoc ordine diſpoſitos inveni. הקראים פה אחד מסכימים אל אלה העשרה עקרים: העקר הראשון שכל זה המציאות הגשמי ר״ל הגלגלים וכל אשר בהם נבראו. ב. שיש להם בורא ולא ברא נפשו. ג. שאין לו דמות והוא אחד בכל צד. ד. כי הוא שלח משה רבינו ע״ה. ה. כי הוא שלח עם משה רבינו תורתו התמימה. ו. לדעת המאמין לשון תורתנו ופירושה ר״ל המקרא והפירוש. ז. שהשם ית׳ נבא שאר הנביאים. ח. שהשם ית׳ שמו יחי בני אדם ביום הדין. ט. שהשם ית׳ ניתן לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. י. שהשם ית׳ לא מאס לאנשי הגלות אמנם הם תחת יסורי השם וראוי להם בכל יום לקנות ישועתו על ידי משיח בן דוד *Karæi omnes uno ore conſentiunt & confitentur hos decem Articulos fundamentales. Articulus I. Quod omnis exiſtentia materialis, videlicet orbes & quicquid in iis eſt ſunt creata. II. Quod horum creator ipſe ſit increatus. III. Quod nulla illi ſimilitudo, ipſeque unicus ex omni parte. IV. Quod miſerit Moſen Magiſtrum p. m. V. Quod cum, & per Moſen, nobis demiſerit Legem ſuam perfectam. VI. Quod tenetur fidelis linguam ſcire noſtræ Legis ejuſque expoſitionem, hoc eſt Scripturam ejuſque interpretationem. VII. Quod Deus Benedictus Spiritu Prophetico duxerit reliquos Prophetas. VIII. Quod Deus Benedictus vivificabit filios hominum in Judicii die. IX. Quod retribuet Deus Benedictus unicuique juxta vias ſuas, & fructum operum ſuorum. X. Quod Deus Benedictus non reprobavit populum in captivitate* (antiqui præjudicii reliquiæ Rom. XI. 1. 2.) *etiam dum caſtigationibus Dei ſubjacent; ſed conveniens eſt ut vel unoquoque die accipiant Salutem ſuam per Meſſiam filium Davidis*. In hos X. Articulos celebratiſſimum ſcripſit commentarium, præter alios, *R. Japhet Levita*, *Magnus Doctor*, quique teſtibus Karæis היה רבו ומלמדו של רבי אברם אבן עזרא *Rabbi fuit & Magiſter R. Abram Aben Ezræ;* quod notatu dignum confirmat non ſolum quæ modo de commercio inter utriuſque ſectæ homines haud penitus intercluſo monebamus: verum cauſam pandit quoque unde *Aben Ezra* Karæos plus quam ullus aliorum Interpretum Judaicorum ad partes vocet in ſuis commentariis, quia nempe propius noverat; & cur פשט *literalem ſenſum* Scripturæ melius ac nervoſius quam quiſquam tribulium exponat, quia in juventute a præceptore in hoc genere ſtudii verſatiſſimo didicerat. In explicandis hiſce ſuæ fidei articulis non pauca adducunt, & ſtabiliunt *Karaitici* Doctores, quæ ſunt καλῦ κόμματος, atque in apricum produci mererentur; nunc tamen non niſi extremo mihi digito quaſi per ſatyram attingenda. Adorant plenitudinem Scripturarum, ut ſatis vidimus, admiſſis etiam ſcriptis Prophetarum, contra quam aliqui perperam putarunt. Immo illos מקרא *Mikra* per excellentiam vocari obſervant, quia præcipue clara voce *legebantur*. הכד׳ ספרים ספרי קודש *Viginti quatuor libri*, iidem qui Rabbanitis & Proteſtantibus, iis ſunt *libri ſacri*: Apocryphorum nulla reverentia, vix ulla mentione. In linguas eos vertunt quoque vernaculas; Verſionis eorum *Arabicæ*, *Græcæ*, quam magni æſtiment, &c. meminit jam Clariſſ. *Simonius*. Hoc tamen faciunt magis ignorantia plebis & temporum coacti, quam animo lubenti. אם לא תוכל כמה שתרצה תרצה כמה שתוכל *Cum non potes quod vis, velis quod potes*: ait de hoc negotio *R. Eliahu*; adornatas enim has verſiones eo quod *homines iſtius ætatis non eſſent linguæ ſanctæ ſatis periti*. At ſi illorum conſilio votiſque eſſet locus, omnes linguam ſanctam a teneris addiſcerent, quo articulus VI. ſpectavit. Duaſque ejus mandati officii adferunt rationes. Quod licet mens Dei ex verſionibus quoque queat intelligi, haud-quaquam habet ea vi, claritate, & elegantia. Deinde obſervant כי יש השאלות שונות לכל לשון ואי אפשר שיועתקו בלשונות אחרות *eſſe*

di-

diverſos in ſingulis linguis loquendi modos, metaphoricos cummaxime, *quos vix poſſibile ſit in alias linguas*, (ubi non obtinent iſtæ metaphoræ) *recte transfundere*. Probant, cum exemplo *Hebræorum* & *Arabum*, qui *Græcos Philoſophorum libros* in ſuum quiſque idioma verterunt, nec eadem ſemper ratione, unde *aucta* ſunt *dubia*. Tum *gentium* experimento; האומות שהעתיקו ספרי הקודש אל לשונם לא יכלו להעתיק כלל המלות אשר כם וכתבו אותם בלשון הקדש לקושי העתקם Quoniam *gentes quæ tranſtulerunt ſacros libros in linguam ſuam, nequaquam potuerunt omnia quæ in iis ſunt vertere vocabula. Ideoque* ſæpe *ſcripta reliquerunt lingua ſancta, propter interpretationis difficultatem*. Sed hoc in animalium, gemmarum, &c. nominibus, ac dictionibus ἅπαξ λεγομένοις modo uſuvenit. Lubenſque hic R. Eliam interrogem ſi eruditiſſimi hic hærent interpretes, collatis etiam aliis linguis, & hiſtoriarum ope, an melius ſeſe expediet promiſcuum vulgus? Ipſi Karæorum Doctores orali inſtitutione verum iſtarum vocum ſenſum ſciunt tradero, vel non ſciunt? Non ſciunt? hærent itaque in eodem eum interpretibus luto. Sciunt? Doctos beabunt ſi genuinam proferant ſignificationem! quamque erit tune facile hanc notionem, emendata verſione, ſuis locis inſerere? & ſic levatum erit quod movet Translationibus obſtaculum. Interim quod Linguæ S. ſtudium tantopere ſuis auditoribus commendent, ut jam ab anno quinto vel ſexto ætatis pueros illi diſcendæ admoveant, merito probamus; quæ porro diſcipulis & Magiſtris ſaluberrima ſuggerunt monita jam ſicco pede tranſeuntes. Laudabilis Interpretandi Scripturas apud eos lex obtinet, ut Rationem quidem adhibeant tanquam ſcrutinii inſtrumentum, ipſas vero Literas ſacras, & dictata Prophetarum ut lapidem Lydium, & unicum fundamentum. סוף דבר כל דרוש ודרוש שנמצא אמתתו על ידי החקירה מהמתאחר אל הקודם ומסכים למאמרי הנבואה נאמר שחקירתנו חקירה אמתית ותולדת החקירה מסכמת לאמת ותהיינה שתי הנרות בשתי ידינו נר דתנו ונר חכמתנו ובשלא תסכים כהם נאמר שלא ירדנו לסוף דעת החקירה ההיא בידיעה האנושית ונקבלה ממאמרי הנבואה ואם היה מן האפשר לדעת השכל האנשי בלל המושכלות לפי דרכיו והקדמותיו לא היה צורך אל הנבואה אמנם הנבואה באה כדי להשלים ידיעת המשכלות שלא הגיעו בידיעת השכל ולכן באה באותות ומופתים משונים בטבע הנמצאות כדי להודיע לבני אדם שהיא ירדה לסוד הענינים כדי שיאמנו דבריה באותם שלא יבינם השכל האנושי וגו׳ *Summa rei eſt, quod omnis expoſitio, cujus veritas eruitur ope ratiocinii, ex uno aliud inferentis, ſi eum dictis Prophetiæ conſpirat, de ea dicemus, noſtrum ſcrutinium eſt verum ſcrutinium; quoniam ejus concluſio conſentit Veritati. Suntque velut duo lampades in duabus manibus noſtris*, **Lucerna Legis noſtræ**, *&* **Lucerna intellectus noſtri**. *At vero ſi forte iis* (Prophetiæ dictis) *non conſentiat, tunc dicendum eſt, quod ad fundum & finem hujus examinis penetrare non queamus humana ſagacitate; &* (fide) *accipiemus quod dictat Prophetia. Etenim ſi poſſibile fuiſſet humano intellectui omnia quæ intelligi debent ſecundum omnes vias ſuas, & propoſitiones, notitia complecti, Prophetia non fuiſſet opus.* (Nota omnes Scripturas vocat הנבואה *Prophetiam*, plane ut *Petrus* προφητικὴν γραφὴν) *Verum jam data eſt Prophetia ut ſuppleat intelligendorum notitiam; hac parte qua per lumen intellectus ea attingere nequimus. Propterea venit* comitata *ſignis & prodigiis, quæ entium* quandoque *naturam immutarunt, ut vel hoc ipſo hominibus ſignificetur, illam pertingere ad intima rerum & ſenſuum arcana, quo illius* (Legis) *verbis habeant fidem, in iis etiam quæ humanus intellectus haud capit*. Egregie! De DEI natura multa quoque philoſophantur quæ probes: *neceſſariam* ei ſua perfectione aſſerunt *exiſtentiam*. Perfectiones Dei, & cognomina quæ illi in Scripturis tribuuntur diſpeſcunt trifariam: מהם לנפש מהם לעלה ומהם לא לנפש ולא לעלה. Vocant לנפש quæ nos *Eſſentiæ* aut *vitæ* poſſumus interpretari; שמתחייבים בעצמותו תמיד *quæ ſemper & neceſſario inſunt illius eſſentiæ*. Videlicet quod ſit נמצא חי יודע רוצה יכול *Exiſtens, vivens, ſciens, volens, potens*. Quædam לעלה ut *Cauſæ operanti*. כגון שיכונה לו תאר מה בעבור פועל שיעשה בעת מה.... כגון רחים בזמן שמרחם וקנא בזמן שמקנא וגו׳ *ſicut quando cognomen accipit ab aliquo opere, quod facit certo tempore. V. Gr. Miſericors eo tempore cum miſeretur, zelotes quoties* ζηλοῖ. Alia iterum לא לנפש ולא לעלה *proprie nec ejus Eſſentiæ, nec illi ut operanti* tribui ajunt, ſed in relatione ad alia, & *operatione noſtræ mentis*, ut ראשון נבדל קדמון *Primus, ſeparatus* a materia, vel peccato (confer Hebr. 7. 26.) *antiquus*, &c. Omnium autem attributorum quæ Deo vere competunt agnoſcunt identitatem ex parte Dei, adeoque *ſimplicitatem* ut nos appellamus. וקראו אותם ספורים עצמיים והטעם הם עצמו ועצמו הם ואינם דבר חוץ מעצמו *illa vocant Attributa eſ-*

sentialia, ea de causa quod illa sint Ipse, & Ipse illa, nihilque aliud sunt præter Ejus essentiam. An non sic sanior est Judæorum quam Christianorum quorundam de Deo doctrina? numnam hoc idem cum eo: *Nihil esse in Deo quod non sit ipse Deus*? Diversitatem tamen admittunt in effectis, quod Solis illustrant exemplo, qui emollit, indurat, exsiccat, vivificat, &c. nulla sui vel pugna vel diversitate. Hinc & stabiliunt Dei *immutabilitatem* אמנם הוא לעולם אחד בלי שנוי .... כי החלוף והשנוי הוא מצד המקבלים לא מצד הפועל *Ille revera unus idemque est in æternum; Et* (quæ contingere videtur) *varietas ac mutatio, fit ex parte* objectorum *quæ* actionem *recipiant, & non ex parte ipsius Operantis*. De Creatione hæc quidem profitentur: הבריאה על דעת המאמינים היא על שני פנים יש בריאה שיתהוה דבר ויש שיתהוה דבר מלא דבר אמנם הבריאה התמידית היא דבר מדבר לפי מה שאנו רואים כי האפרוח מביצה והאדם מזרע.... והבריאה שהיא מלא דבר תהיה לפי רצון השם והעלה להודיע עוצם גבורתו *Creatio ex credentium sententia peragitur duplici modo: Est creatio qua res existit ex re alia; & est Creatio quæ fit ex nihilo. Per continuatam Creationem* (Ps. 104. 30. id est, conservationem) *una res ex alia producitur, ceu videmus pullum gallinaceum ex ovo; hominem ex semine....sed Creatio ex nihilo illa est quæ fit ex Beneplacito summi Dei ad significandum robur potentiæ suæ*. Hæc non male concinunt Doctrinæ Apostolicæ; quibus ratione *termini a quo* (ut loquuntur in scholis) est מלא דבר ἐκ τῶν μὴ φαινομένων Hebr. 11. 3. *Causæ efficientis*, Apoc. 4. 11. διὰ τὸ θέλημά σου (Θεῦ) εἰσὶ καὶ ἐκτίσθησαν, id est, לפי רצון י׳. Respectu denique *intentionis* usûsque, ut inde perspicerentur ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις, καὶ θειότης Rom. 1. 19. להודיע עוצם גבורתו. Adeoque חומר הראשון *materiæ primæ* æternam negant existentiam, quam *Dei Beneplacitum anteverterit*, & produxit; quod argumentis haud contemnendis contra הפילוסוף *Philosophum* (Aristotelem reor intelligunt) eunt probatum. Primum hominem credunt factum non modo *bonum*, verum & *immortalem*. ואמרו כי הנה אדם הראשון אם לא היה אוכל מעץ הדעת לא היה מת.... אמנם היה חי לעולם *Docent porro, ecce! Adam primus si non manducasset de arbore Scientiæ non fuisset mortuus, sed revera vixisset in æternum*. Didici quoque ex R. *Aaron* M.S. illos jam inde ab Adamo jus tribuere hominibus, & consuetudinem mactandi animalia in suum alimentum. Probantque ex *Dominio* quod Deus Opt. Max. Adamo in omnia *animantia volucres & pisces* tribuit; ex *tunicis pelliceis* quibus primos parentes Deus induit; ex discrimine *mundorum & immundorum animalium*, cujus ratio maxime in victu habetur, quod jam ante diluvium obtinuerit. Tandem quod הנזון עם המזון תחת זוג אחד וכו׳ *nutrimentum cum eo quod nutritur ejusdem conveniat esse generis, &c. Providentiam* Dei extendunt ad omnia, & multis Christianorum oculatiores, curam ejus & regimen tam late patere sciscunt atque ejus Scientiam, pari nempe passu ambulantes. סוף דבר פסקו ואמרו שכמו שהידיעה היא בכל דבר כן ההשגחה בכל דבר *Res huc redit: definite statuerunt quod quemadmodum Scientia Dei est omnium rerum, sic etiam ejus Providentia circa omnia & singula versatur*. Quod si quædam nobis minus recte atque ordine videantur accidere, illud omne לקוצר דעתנו *defectui intellectus nostri* acceptum ferri debere. In iis vero quæ Legem, Justificationem, & Naturæ vires attinent, &c. communi Judæorum fermento apparent fere inquinati. Omnem Mosis Legem tenent immutabilem in perpetuum. Homini post lapsum *liberum* in virtute sequenda asserunt *Arbitrium, ideoque scriptum* הנה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וכו׳ ubi pro הטוב, quod vitiose excusum, leg. המות *Ecce proposui tibi vitam & mortem, &c. elige* ergo. Subscribuntque profanæ illi sententiæ, dictoque sacrilego *Veterum* Doctorum: בעבור זה אמרו הראשונים כל בידי שמים חוץ מיראת שמים *Qui propterea dixerant, omnia sunt in manu Dei, præter timorem Dei*. Quemadmodum hoc idem a Rabbanitis etiam laudatur. Non negant quidem influxum Dei atque auxilium, (de quo alias, illustrandis Pauli cum Judæis disputationibus, uberius, bono cum Deo, dicemus) verum una tenent ejus determinationem & eventum ab homine pendere. והטעם אף על פי שהמשג מוכרח בפעולותיו אמנם הנפש היא בעלת בחירה ורצון *Sensus est, licet ille divino indigeat necessario influxu in suis operibus, anima nihilominus manet domina suæ electionis & voluntatis*. הכנה præviam *dispositionem* quoque in homine ponunt, undecunque jam repetatur a *natura, stellis, temperamento, &c.* secundum quam *formam* & influxum *bonitatis* recipiat. בחוט חסד המחוה יקבל כל אדם צורה כפי הכנתו *per funiculum* (instrumentum divisionis olim) *gratiæ se expandentis accipit unusquisque formam secundum dispositionem suam*. Quod ὕψωμα cordis humani, libertimæ

li-

liberantis Gratiæ dispensationi audacter sese opponens, Paulus toties ideo convellit, & deturbavit: 1. Cor. 12. 11. *Spiritus S. distribuit unicuique κατ' ἰδίαν sicut ille*, non homo, *vult*. Rom. 11. 6. 33. 36. 1. Cor. 4. 7. Eph. 2. 8.-- 10. *Servati per fidem; non ex operibus, ne quis glorietur*. Et si per fidem *non ex nobis, Dei donum est*. Cumque ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς *in bonis operibus* vivimus, non nostra *dispositio* est prævia; sed προητοίμασεν ὁ Θεὸς ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν *præparavit ipse Deus, ut in iis ambularemus*. Denique quicquid & quantum hid est, Θεοῦ ἐσμὲν ποίημα κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ *Dei sumus figmentum, creati* (ex rudi & terrea massa) *in Christo Jesu*, &c. *Ipse fecit nos, & non nos ipsi, populum suum, & oves pascui ejus*. Psal. 100. 3. Cæterum non desunt inter Karæos qui *quatuor* תכונות *dispositiones animæ* pridem notarunt: generatim, *Mortis* & *Vitæ*, *Sanitatis* & *ægritudinis*. Mortuæ *cognomine appellatur quæ majorem in modum peccatis est inquinata, &* alias רשע *improba* dicitur. Viva *habetur quando immunis est a morbo peccatorum; atque in bonis operibus incedit, cujusmodi Vir* justus *vocatur*. Sanitas *est quando rerum existentiam, nexum ordinemque recte apprehendit, id est* sapit. *Ægritudo est, stultitia ejus, talisque homo cognominatur* stultus, *aut* plebejus. *Istæ dispositiones inter se* rursus *permixtæ sex adhuc alias pariunt constitutiones: quarum duæ sibi invicem oppositæ simul esse nequeunt;* vivens *videlicet &* mortua; sana & ægra. *At quatuor reliquæ dari possunt, quemadmodum* Viva & Sana, Viva & ægra; Mortua & robusta, Mortua & ægrota. *Quæ* in primo censu est *Viva & Sana adhærebit seculo superiori, secundum id quod scriptum est* 1. Sam. 25. 29. *Anima Domini mei colligata sit in fasciculo viventium*, & ita de reliquis. Si nihil aliud, docent ista quam ex usu, quam intelligibiliter, quam apposite! Christus & Apostoli, ad *Judæos* fere verba facientes, peccatores ut *mortuos; & ægrotos*; Sanctitati studentes & regenitos tanquam *vivos*, *sanosque* passim descripserint, cum apud Hebræos olim, & ad sera usque tempora, hæc adhibita fuerit metaphora. Ita nemini latere potest quo sensu, qua elegantia dixerit Servator: *Sine mortuos suos sepelire mortuos. Sani medico non egent, verum ægroti. Quæ cupiditati indulget vivens est mortua*, & ejusmodi sexcenta. Sic ratio patet ac respectus plurimarum Scripturæ Phrasium quæ huc alludunt, hoc præsupponunt. Quid sibi vult apud Apostolum *Sani in fide? Sana Doctrina? Sani sermones?* si non suppar ejus quod Karæi vocabant בריאה h. e. Veritatis, Sanctitatis & cœlestis Sapientiæ pleni? De *animabus* per mortem a corpore solutis tenent, pro suis statim meritis, præmium aut pœnas consequi: סוף דבר אמרו שמה שראוי להאמין כל בעל אמונה בזה הוא שהנפש אחרי המות אם זכתה לעלות בעולם השכלי אשר הוא נקרא עולם הבא וגן להדבק במושכלה חהיה חיה לעולם ואם היתה נזופה ומנורשת ממעונה מצד עבירות הלאחרה תהיה בצער ובראון ותולעתה לא תמות ואשה לא תכבה וזהו הנקרא גיהנם *In summa dixerunt, illud quod conveniens est ut quisque vere fidelis credat ea de re, hoc est: quod mens post mortem si digna est, adscendet in mundum intellectualem, qui Seculum vocatur* futurum, *&* Hortus Eden (confer Luc. 23. 43.) *ut intellectualibus affixa vivat in æternum. At si culpæ obnoxia sit, & repulsa* ab habitaculo (Deut. 33. 57.) *propter transgressiones suas dolebit, vivetque in anxietate & ignominia, ubi vermis ejus non moritur, nec ignis extinguetur, & id est quod dicitur* Gehenna. Addit *R. Eliahu quosdam* opinari *malorum animas* detrudi in *corpora Bestiarum* per μετεμψύχωσιν, & hanc *pœnam* illis imponi, &c. Sed merito illud ridet, vocans דעה בקיקלת *pravam opinionem*. Palmarium caput est de *Messia*; ultimo loco positum, non ut ejus dignitatem elevent, sed quia ut venturus adhuc expectatur. Lustremus quomodo illum describant, unde? & quando? credant adfuturum. Pingunt regem terrenum, & violentum victorem, in quo veterum præjudiciorum & perfidiæ vestigia observes, neutiquam characteres Prophetarum. צריך שתדעהו שהמלך המשיח יהיה מזרע דויד עה' ולא יוסיף על הכתוב ולא יגרע ולא יבטל דבר ממנהג העולם ולא יעשה שום חדוש במעשה בראשית ולא יצטרך בקיום היותר משיח בעשיית נפלאות ולא לחיות מתים אמנם יקבץ נדחי ישראל וילחם מלחמות השם וינצח כל האומות מסביביו ויבנה המקדש במקומו ועוסק במצות כדוד אביו ויכריח כל ישראל ללכת במצות התורה וחקיה: אמנם אם לא יעשה אחד מאלה דע שאינו מלך המשיח אבל הוא כאשר מנהיגי האמות שבאו אחר דור *Scitu opus est, quo cum rite cognoscatis, Messiam Regem futurum ex semine Davidis p. m. qui nihil adjiciet, nihil detrahet de Scriptura, neque rem ullam de consuetudine Seculi abrogabit, aut quicquam innovabit in opere creationis. Non necessaria erit ad probandam Messiæ excellentiam Miraculorum patratio, vel suscitatio mortuorum. Verum* ille

ille expulsos Jisraelis congregabit, bella geret Domini (Nominis) & omnes populos circumquaque subjugabit, exstruet sanctuarium loco suo, observationi mandatorum studebit, ut David pater ipsius, cogetque omnem Jisraelem incedere in Legis praeceptis & institutis. Quod si vero en his nihil fecerit, scito quod non sit Rex Messias, sed velut unus ex rectoribus populorum qui Davidi successerunt. Hujus loci non est ista vel expendere, vel confutare. Quivis videt quam laxa, quam tenuia hæc sint; cum pro magnificentia cœlestium bonorum, quæ Prophetæ prædixerunt; tum pro tot seculorum ἀποκαραδοκίᾳ. Quid quod prima illa *Jesu Nazareno* quoque conveniant, qui ex semine Davidis, nihil addidit Legi vel dempsit Matth. 5. 17. &c. Quum vero *Miracula* ex censu judiciorum Messiæ expungunt, hoc ipso & Prophetis obloquuntur Jes. 35. 5. 6. &c. & ab antiqua Majorum discedunt doctrina, qui omnino ab eo Miracula expectabant Joh. 7. 31. Causæque tandem suæ desperationem produnt manifestissime, quod nulla ejusmodi divinæ missionis aut virtutis documenta de suo fictitio Messia ausi sperare, talem modo effingunt qualem quivis turbo & rebellis Judæus, modo fortis sit & felix, numeroso exercitu instructus, possit repræsentare. Et quando tandem, rogo Karæos, Judæi talem virum pro Messia amplectentur? Antequam *vicerit* & *templum ædificaverit*? Sic nondum satisfecit γνωρίσματα hic ab *Elia* datis; sic fides in eum nullo fundamine nitetur; sic facile a quocunque impostore decipi poterunt, ut ipsum *R. Akiba* per Ben *Cosba* circumventum memorant hoc loco: בזמן רבי עקיבה היה בן כוזבא המלך והיה רבי עקיבה חושב שהוא המלך המשיח והיה נושא כליו ואח' נהרג ומזה ידעו שלא היה המלך המשיח *Temporibus R. Akiba hunc esse promissum Regem Messiam, ideoque tulit eius vasilla; sed post illo occiso agnitum fuit illum Messiam non fuisse.* Cui Judæo accidere non poterit, quod sapientissimo illorum Doctori, si propere etiam judicium ferat? expectabit igitur, credo, prudens Hebræus donec omnia hæc ante peregerit? Quando itaque, & per quos bella geret, vincet, ædificabit sibi relictus ille Messias, si hunc eventum omnes debebunt prius præstolari? Ita dum Scripturis dissona adoptant, ne sibi quidem consentanea loqui comperiuntur. Messiæ comitem *Prophetam adjungunt* נביא עמו. Ut pariter videmus Joh. 1. 25. etsi ab Elia illic, & Messia quidam distinguere videantur, cum *Prophetam* de *Elia* Karæi explicent secundum id quod scriptum est: *Ecce ego mitto vobis, &c.* Adventum hujus, *articulum fidei* statuunt certum, & nunquam vero fidei inficiandum. כי ביאתו דרך האמונה מחייב *Ejus namque adventus via Fidei est necessarius. Signa* vero *temporis* quando aderit, nulla adhuc distincta & pressa apud eos inveni. Idem iis quod fratribus *Rabbinis* accidit; dum genuina ex Scripturis neglexere, alia quibus fidant non habent. Immo æque ut isti *numerare fines* prohibent: כי אין ראוי לחשוב קצים בזמן ביאת המשיח כי כבר טעו בו רבים *Consultum haudquaquam est fines computare de tempore adventus Messiæ, quoniam multi dudum in eo errarunt.* Tamen על דרך השכל *quantum ingenio colligi potest* אפשר קרוב *fieri potest* (ait R. *Elias in Adderet*) ut *sit propinquus*. אמנם אנו מייחלין אותו בכל עת בכתוב פתאם יבוא אל היכלו *Nos certe Eum omni tempore expectamus, secundum illud quod scriptum est: cito ad Templum suum veniet.* Quod citi adventus promissum eum testudineo sui Messiæ gradu illi tam difficulter conciliabunt, quam allatas tarditatis causas forte probabunt cordati Lectores. Duæ potissimum extant apud *R. Eliahu*: una est: לפי דעת בעלי חכמת הכוכבים אם נתאחר הוא לסבה שכוכב שבתי הוא כוכב ישראל והוא מאחר במהלכו ולכן בבוא הקץ ברצון השם יבוא *En sententia eorum qui Astronomiæ sunt periti, si moretur (Messias) ea de causa est, quod stella Sabbathi* (Saturnus) *sit stella Israelis*; ille *autem in cursu suo sit tardior. Quapropter cum terminus aderit, veniet ex beneplacito Dei.* Altera petitur ab ipsis Judæis, quod se non digne satis ad hanc gratiam consequendam præparaverit: אין המנע הישועה כי אם מצד אנשי הגלות לכן ראוי להם לקוות כל יום יום ישועת השם כי הוא סדרנו לטוכן לקבל השפע *Nullum est Salutis obstaculum nisi ex parte hominum ipsorum qui in Captivitate versantur.* Ideoque *convenit ut* (vita in melius mutata) *unoquoque die Salutem Domini* (vid. Luc. 2. 30.) *præstolentur. Hæc quippe illius via est, influere in eum qui bene dispositus est ad recipiendum* Gratiæ *influxum*. Quasi fortuna Populi Hebræi, qui Deo solo duce & rectore gloriatur, a positu penderet irrationalium stellarum! Saturnum tardigradum non novisset Omniscius, quum velocissimum tamen Uncti sui adventum polliceretur! Aut denique præviæ hominum dispositioni beneficium referri debeat acceptum. Quod ex mera liberrimæ voluntatis bonitate indignis Deus pro-

promiſit; ivitque nihil tale ſcientibus vel petentibus oblatum. Jeſ. 65. 1.

Quod *Mores* & vitæ inſtituta Karæorum attinet, hæc viſum eſt breviter notare. Domi, ſive in vita privata, habetur exacta cum munditiæ tum frugalitatis ratio, quod ad victum amictumque. Diſcrimen ciborum mundorum & immundorum, horumque interdictum propterea mandatum putant: כי ממקצתם יקרו חלאים טבעיים וממקצתם יקרה עובי הנפש החיונית אשר היא משכן הנפש השכלית ויתעורו עיני השכל מלראות יה בארץ החיים *Partim quod morbi quidam naturaliter inde proveniant*, (v. gr. ex porco lepra) *partim quod anima vitalis inde hebes fiat & nubila, quæ habitaculum quaſi eſt mentis rationalis, & obcæcati fiant oculi intellectus ne videant Deum in terra viventium*. Ubi jam abeſt immundities ſeveriſſime prohibent ne quis ſtomachum licitis nimium gravet, quoniam *Propheta* dicit אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו והוא אזהרה שלא יאכל אדם בשר יותר מדי שבעה ר״ל יותר מקיום נפשו ואם יאכל יותר מהם הוא הדין לכל מאכל חייב סקילה כי בטן רשעים תחסר ne ſis inter compotores vini, & carnis helluones. *Quo admonemur ne homo plus carnis comedat quam requiritur ad ejus nutrimentum, hoc eſt, ut ſeſe vegetum ſuſtentat; quod ſi amplius comederit (eadem quoque ratio de aliis alimentis) judicio lapidationis tenetur: venter* quippe *impiorum indigebit*. Si gravior hæc pro delicto pœna cuipiam videatur, attendat eos non ſtatim eo & temere proſilire, ſed demum poſt varia hortamenta, increpationes, flagellationem; quæ omnia ſi ſpernat, lapidandus eſt. מיסרין אותו בדברים או בשבט ככתוב ויסרו אותו ואם הוסיף ושנה סוקלים אותו *Caſtigant eum primo* verbis, *deinde* virga; (huc alluſit Apoſtoli ſermo 1. Cor. 4. verſ. 16. παρακαλῶ *adhortor*, &c. verſ. 21. τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς;) *ſecundum illud quod ſcriptum eſt*, & caſtigabunt eum, *at ſi nihilominus pergat redeatque ad ingenium, lapidandum tradunt*. Præterea conſiderant hoc vitium ἀσωτίας non. ut ſimplex aliquod peccatum, ſed radicem & principium omnium ſcelerum reliquorum. Ubi enim patria abligurierit bona, quidvis committet ut pecuniam corradat, quæ in ſumtus novos queat ſufficere; ישפוך דם לקחת ממון למלאת תאותו *ut ſanguinem* non vereatur *effundere, quo nummos acquirat ad explendam cupiditatem*. Quare principio obſtantes prodigum, ſua dilapidantem bona eadem cenſura involvunt. וכן הנותן ממונו במאכלות ובמלבושים יותר מפוזנם והמפזר ממונו יותר מכוחו יקרא זולל וסובא וחייב סקילה כל זה בשירבה בעשייתו *Eodem modo ſe res habet cum eo qui pecuniam ſuam diſpendit in* delicatis *cibis, & veſtibus* pretioſis *ultra quam par eſt; & nummos prodigit ultra facultates, talis* merito *vocatur* Comeſſator, & Potator, & *obnoxius fit lapidationi, ſi multum & perſeveranter hoc egerit*, & ſi caſtigationes minores præceſſerint, ac *Domus* ſtet *Judicii; qui ut tradunt Sapientes* (in mitiori iſtae cenſura) *adjurabant tales, ne pergerent in peccatis*. Quod ſi perſeverarent tamen, lapidatio ſequebatur; non modo ob peccatum, ſed perjurium & contumaciam Deuter. 17. 12. Ac pertinaciter ita in peccatis verſatus κατ' ἐξοχὴν חוטא *Peccator* iis ſalutatur. שהולך בדרך זו ארבא יקרא חוטא *Qui in hac via iterum iterumque ambulat, peccator vocatur*. Inde claret quid proprie in N. T. ſit ἁμαρτωλός. Intelligendum vero eſt pœnam hanc exerceri in eos ſalva Republica Hebr. at captivitatis tempore בנדוי cenſura *Separationis* in eum animadvertunt. Audiat hæc Chriſtianorum quorundam mollities, & reſipiſcant!

Parſimoniam licet & temperantiam ubique ſectati, ab altera parte tamen ſollicite refugiunt ſuperſtitioſum ciborum delectum, atque abſtinentiam affectatam, in qua nullam vel mercedem reponunt vel utilitatem; *Paulo* concinentes: Col. 2. 21. 23. 1. Tim. 4. 3. 4. לכן ראוי לכל אדם שלא יאסור על עצמו אלא דברים שאסרה התורה כי בזולתם לא יהיה לו שכר׳ ועל כיוצא לאלו אמר שלמה אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם למה תשומם *Ideo indecens eſt unicuique homini ut ſibi interdicat ullius rei uſum, ultra eas quas vetuit Legislator: exceptis namque his nullum illi erit emolumentum. Ac de ſimilibus dixit Salomo:* Ne eſto nimium juſtus, nec nimis ſapias tibi, cur enim deſolaberis?

De *tonſura* capillorum ſuas quoque regulas habent, poſt Moſen, *Barbæ* vero cum maxime; quam quouſque datur intonſam promittunt, ad decus & gravitatem. נהגו חסידי ישראל שלא לגלחו אלא כברי שלא ימנע המאכל ומנהג טוב הוא *Solent enim pii Iſraelis eam non tondere, niſi in quantum opus eſt, ne eſus impediatur, quæ conſuetudo optima eſt*. Verum his minutiis non lubet immorari. Tota victus, & indumenti ratio huc potiſſimum ſpectavit: כל מי שהוא מזרע הקדש אסור לו ללכת מדרכי הגוים בין בלשונו בין בהליכתו בין באכילתו ובמלבושיו ut *omnis qui erat ex ſancto ſemine prohiberetur in gentium inſtitutis, ſive quod*

ad

ad sermonem & mores, sive quod ad cibum & vestitum ambulare. Parentes in summo jubent *honore* haberi, ex quinto præcepto. Eumque honorem ad omnia, quæ pietas vel præstare potest vel exigere, retulerunt כבוד בכל אופן בין בדברים בין במעשה *honorandi omni modo atque respectu, cum verbis tum opere. Verbis* sic colunt ut in *bonum de iis loquantur; nomen sine honore non memorent*, iis aliquid *dicentibus non* audeant obstrepere aut uspiam *contradicere, excepto si quid Lex* aliter habeat &c. *Opere* autem, partim officiis civilitatis: *assurgendo, obviam eundo, ut Salomo matri*, sese *incurvando* &c. partim re sua, *nutrientes, vestientes pro* eorum *dignitate & sua virili*. Dissimiles adeo *Pharisæis*, in quibus contrariam sæpe ἀστοργίαν & inhumanitatem Christus justissime reprehendit Matth. 15. 4. 5. Ingens etiam, immo nimius, honos est quo prosequuntur suos *Doctores*, imprimis מפורסמים בחכמה *sapientia excellentes*. Præter *occursum*, & alia modo memorata, insuper licitum haud est, *locum*, quem illi solent, *occupare*; in eorum *præsentia considere, nisi præcipiant, sede!* Ita *neque apud illos consistere, nisi dicant consiste! Nefas vero illinc abire, nisi veniam rogans impetraverit, & tunc recedet neutiquam illi tergum obvertens, sed gradietur retro, facie illius faciem spectante. Si videat eminus præceptorem, ibit huic in occursum, deducetque ad locum quo tendit. Non simpliciter nomine suo appellabit, sed addet* מורי ורבי *Dominus meus & magister*. Non potest discipulus jam idoneus ad docendum *scholam aperire, etiamsi in remota regione* אלא ברשות רבו *nisi permissu sui Magistri* &c. *Qui præcedit in Ecclesia tenetur tota congregatio illi honorem exhibere, & voci ejus auscultare*. Quando tres aut plures una ambulant, לעולם התלמיד חכם יהיה באמצע *discipulus sapientis æternum erit in medio*. Satisne hæc sunt? sed longius adhuc provehi sustinuere. לא יסתור את דבריו החולק על רבו חולק על השם *Non confutabit Magistri sententiam:* Et, *qui disputat cum Præceptore, est tanquam si disputet cum ipso Numine*. Isthæc, & plura quæ omittimus, ostendunt non exiguum in *Doctoribus Scripturariis* quoque fastum & αὐθάδειαν, adeoque si illos γραμματεῖς Matth. 23. de *Karæorum* Magistris, post *Origenem*, explicemus, de quo abunde dictum est, sat causæ fuisse Christo Domino, cur iis quoque superbiam, affectatam nimis auctoritatem, & πρωτοκαθεδρίαν, titulorum *Rabbi*, διδάσκαλε, similiumque ambitum merito exprobraret vers. 6. 7..... Quin paria hac parte fecisse cum Rabbanitis, ut merito junxerit Servator, hoc indicio esse potest, quod illorum sententiam, ac notissimum effatum, quo amor patris præceptoris honori postponitur, adoptent quasi, & imitentur. *R. Eliahu* scribit: *Kabbalistici Doctores dicunt quod major honos habendus Magistro quam Parenti; ac si uterque simul fuerit abductus in servitutem* Magistrum *prius potiusque quam Patrem redimendum. At si forte Pater quoque sit* תלמיד חכם *doctus, aut doctoris discipulus, etsi non eo gradu quo Rabbi, tum præferendus est Pater*. Multum ad gratiam contulisse antiquis doctoribus oportet, si vera sunt quæ scribunt de iis, & se eos imitantibus *Karæi*: quod *gratis* fere docuerint, nisi premente admodum temporum necessitate: אינם נוהגים כמנהג חכמי הרבנים לעשות להם אלהי כסף ומנהיגי זהב שליטים על מנת להקרא רב ועל מנת לאסוף ממון אכול לשבעה ולמכסה עתיק רק מנהגם כמנהג החכמים הקדמונים שהיו משתכרים אפילו במלאכות פחותות כדי להחיות נפשם והיו עושים תורתם קבע ומעיינים בחכמה *Non solent agere Karæi ex more Doctorum Rabbinicorum, ut deos argenti faciant sibi, & duces auri, dum docent hoc fine scopoque ut Rabbi vocentur, magnam vim pecuniæ congerant; ut comedant ad satietatem & pretiose vestiantur* (Jes. 23. 18.) Ecce! quam justa & verax est, ipsis Judæis testibus, *Jesu Nazareni* querela! modo viderent ipsi censores *manticæ quod in tergo* fuit aliquando, si non *est*; addunt namque, *sed consuetudo Karæorum eadem est quæ sapientum antiquissimorum, qui vilioribus subinde opificiis operam dare haud detrectabant; quo se ipsos alerent, ac certas nihilominus horas legis studio vacabant, sapientiæque erant intenti*. Hinc nisi fallor ratio, una saltem ex potissimis, elucescit, quid *Paulum* moverit Apostolum, cum summo jure, quod astruit aliquoties, posset vivere impendiis Ecclesiarum, tamen maluerit Evangelium suum ἀδάπανον τιθῆναι, & manibus operatus sibi victum quærere σκηνοποιός. Videlicet ne amore, industria, & generoso opum contemtu videretur cedere illis saltem Judæorum doctoribus, qui gratuitam institutionem subdole venditabant; adeoque ne suspicioni vel calumniæ ansam præberet, quasi suum in Evangelio commodum, non suorum auditorum salutem tam callide consectaretur. Illuc verba respiciunt: ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. 1. Cor. 9. 12. Et quamquam hanc charitatem de se solis prædicent

Ka-

Karæi, inficiandum non est, si non tunc succedente saltem ætate, Rabbanitas aliquos gratuitam pariter institutionem Legis vel scriptæ, vel oralis, induxisse, de qua re disputant in *Misna tractatu de Votis*. Cæterum hoc erat, ceu Paulus multis rationibus, & exemplis, commonstrat non mandati, sed indebitæ libertatis; prudens consilium pro isthoc loco, & tempore; nequaquam perpetuum institutum. Æquitas enim, & lex utriusque Testamenti sancit: Quod *qui altari serviunt, una cum altari partiuntur*. 1. Cor. 9. 13. 14. Ipsa natura istud ethnicos docuit, inter quos innumera extant cum dicta, tum facta magnorum virorum, quibus palam faciebant præceptori, a quo animi culturam, cum virtutis studio hauseris, magnam satis mercedem solvi, honoremque exhiberi non posse. Vulgata sunt Alexandri in Aristotelem, Gratiani in Ausonium, Valentiniani Junioris in suum præceptorem apud *Themistium*, exempla. Quin *Eumenius Rhetor*, cujus *Clivis* imago adhuc est conspicua, in oratione sua commemorat se *Galliarum juventuti* erudiendæ præfectum *a liberalissimis Principibus jussum*, præsertim a *Constantino*, *Salarium in Sexcenis millibus nummum accipere*. Quod hic repeto ut cogitent serio docti num summi Viri correctio, quam hujus loci habet comment. ad Svetonii Othon. cap. iv. mutans *sexcenis* in *seuagenis*, eo quod tanti philosophantium stipendium fuisse tradat *Tatianus*, ipsa non indigeat emendatione. Etenim præter codicum fidem, eadem summa adhuc cap. xvi. ac cap. xiv. in ipsa Cæsaris Epistola, iteratur. Fuerat *Eumenius* Imperatori *Memoriæ Magister*; munere quod non abludit multum ab eo quem jam *Cancellarium* vocamus, quomodo & Hebræis מזכיר *Mascir* appellatur. Ut, hoc relicto, *Professionem Oratoriam repeteret*, majori sane quam ordinario Magistrorum præmio oportuit invitari. Dicit ideo clare Cæsarem *tercena illa sestertia quæ Sacræ Memoriæ Magister acceperat geminasse*, *addita pari sorte*. Numnam putabit Vir eruditissimus in illa honoratissima statione tantum *triginta* sestertia *Eumenio* data, quorum *sexaginta* sint *sors geminata*? Denique ad collapsæ *scholæ*, magnique *operis restitutionem* suum hocce *salarium destinabat* optimus Rhetor, ad quam *instaurationem* qui poterant quæso sufficere sexagena? Verum hoc ἐν παρόδῳ.

Vidimus quantopere præceptores coluerint; de Amore *proximi* quid teneant nunc indagemus. Pharizæis hic aliquanto sanius, sed longe tamen infra perfectam Evangelii sanctitatem philosophantur. Ex quo hanc, omnis æquitatis inter homines certissimam aureamque regulam, forte transsumserunt: Ne quid alteri faciamus quod nobis factum nolimus. Idem enim iisdem pæne verbis inculcant: הענינים שלא יקבלם האדם לעצמו כן ראוי אוי לעשתם לאחיו וגו׳: *Omnia quæ homo non libenter in sese admitteret, nefas est ea adversum fratrem tentare*; hinc inferunt quoque (præter multa particularia quæ transimus) *vetitum esse fratrem, sive in te peccaverit, sive in Legem*, statim publice, vel *multis audientibus redarguere; ne te oderit*, &c. *At si non convertatur de via sua mala in pudorem agunt, & ignominia illum afficiunt coram pluribus, donec resipiscat. Quod si non resipuerit, sola Domus Judicii eum devovet diris*: Nunquid hæc gemina sunt disciplinæ gradibus, & modo quem legimus in Christi Ecclesia usurpatum? Matth. 18. 15.... *si frater in te peccaverit, corripe eum solum inter te & ipsum* & quæ sequuntur. Rursus: *qui peccant* aperte, *redargue in præsentia omnium, ut cæteri quoque timeant*. 1. Tim. 5. 20. Et si illi dicunt hoc fieri ad incutiendum *pudorem*, idem dicit alibi Apostolus 2. Thess. 3. 14. *Notate non obedientem....ut erubescat*. Quin ut *Karæi* hanc censuram in propatulo appellant התוכחה ברבים *increpationem inter multos*, *Paulus* eodem signat vocabulo 2. Cor. 2. 6. ἡ ἐπιτιμία ὑπὸ τῶν πλειόνων. Interim tamen non magis ac Pharizaici doctores capiunt quam late pateat *Proximus*, restringentes ad *fratres* suos, & gentem Hebræam. Neque quousque charitas & remissio procedant: *Amicis* volunt benefacere, *veniam petentibus quidem ignoscere*, אמנם לאנשים אשר גמלו רע ולא חזרו למוטל מחילה אינו אסור לנקום ולנטור מהם *Sed vero viris qui malum rependunt, nec ad benefaciendum revertuntur, ut remissionem possint accipere, nullo modo interdictum est eos ulcisci; & adversus eos iram servare*. At quanto benignius, castiusque doctrina jubet Evangelii, Math. 5. 44. *Sed Ego dico vobis, inimicos diligite, benefacite iis qui vos oderunt*, &c. Ex qua utriusque doctrinæ comparatione clarissimum simul evadit, quibus ἀρχαίοις id est Hebr: קדמונים suum id *Ego dico* Christus opponat? non Legi videlicet; sed iis qui, contra Legem, erant tam parce φιλανθρωπεύοντες. A domibus & foro in Synagogas, & ad exercitia divini cultus potiora procedamus. De lectione Legis, & Scripturarum meditatio-

tione jam est occupatum. *Precandi obligationem*, & mandatum repetunt ex Lege, ratione, ipsiusque hominis indigentia. Nomina quibus orationem ad Deum indigetant septem imprimis recensent. שבח ותודה ודוי ובקשה תחנה צעקה וקריאה והם שבע Quorum שבח & תודה cum εὐχαριστίᾳ, ודוי & תחנה cum προσευχή & δέησις, בקשה, ac duo alia, cum ἔντευξις, apud Paulum 1. Tim. 2. 1. commode possunt conferri. ἔντευξις enim *Hesychio* est ἀπάντησις κατὰ τῶν πλημμελούντων *intercessio contra eos qui agunt inique*. Et hujusmodi *petitio* protectionis & auxilii ad Deum ardenter, & elato *clamore* sæpius dirigi solet. *Ordinem*, quo preces instituendæ, haud male disponunt hoc modo. 1. Primum initio est *laudatio Dei propter opera sua*. 2. Deinde *professio veritatis, potentiæ, Majestatis ejus, &c.* aliarumque perfectionum, quas in *mundo creando & conservando manifestat*. 3. *Confessio peccatorum*. 4. *Petitio* veniæ, & *remissionis* iniquitatum. 5. *Deprecatio*. הטעם להתחנן השם על העונות שיסלחם ברוב חסד *ea de causa ut Deus propitius sit ex gratia peccatis; eaque remittat per viam* immeritæ *benignitatis*. *Locus* precum publicarum est *Synagoga*, aut *Beth Hammidrasch*; ut olim cummaxime *templum*, פאת השתחויה במקדש היתה לפאת מערב תחת אמות העולם שהיו משתחוים בצוא השמים *Angulus vero versus quem adorabant in Sanctuario* (ut hodieque) *erat angulus occidentalis; opposite ad gentiles per mundum, qui se prosternunt versus orientem, propter fidem eorum in exercitum Cælorum*. *Numerus* ejusmodi precum quibusdam *septenarius* ex Ps. 119. 164. aliis *ternarius* Ps. 55. 18. *dualis* plerisque constituitur: *Mane & Vesperi*, circa horam jugis sacrificii, cujus occupant locum; quia & עלות השחר היא תפלת המלאכים *in adscensu auroræ precationis Angelicæ* ipsis tempus habetur, ex Job. Cap. 38. 7. Ut omnia redigam in compendium, quas requirunt in precaturo conditiones præcipue *personas* attinent, vel *materiam*, vel *gestus*, aut *linguam* qua preces fundentur. In persona exigunt ut sit בוגר *pubes*, בעל ידיעה *intelligens*, נקי *purus*; etsi de eo adhuc disputent an טמא *impuro* precibus interdictum siet? Inque signum puritatis postulatur ut *conditio ab eo qui preces dicet, ut manus pedesque lavet*, quia id faciebant *sacerdotes sacrificaturi*, ובגלות התפלה תמור קרבן *& tempore captivitatis oratio cum oblatione permutatur*, cum maxime tamen *manus*; secundum illud Psal. 26 6. *Lavo manus meas in innocentia, & circumeo altare tuum Domine!* Tum, ut *intentio ejus* non vagetur; sed *defixa sit in precibus suis*. Sinceritatem quoque urgent ante omnia להיות לבו שוה עם פיו *ut cor ori examussim respondeat*. Sed de fiducia in Messiam, aut ejus merita, altum est silentium. *Materiam* orationis magnam partem constare volunt *ex decem fidei articulis*, prout hi ad laudandum, aut petendum aliquid conducunt. Ingentem quoque cautelam atque *delectum* præscribunt *in* titulis & *epithetis Dei*, quæ precum initio veniunt adhibenda; ut gravia sint, apposita, non multa nimis: quam enim Christus in precibus Βαττολογίαν increpuit Matth. 6. 7. & illi explodunt לא ירבה בשיחה בטלה בתפלתו *Nequaquam inanem sermonem* (idem est Hebr. quod λόγος ἀργός Matth. 12. 36.) *quispiam in precibus suis multiplicabit*. Hujusmodi quædam epitheta enarrat *R. Eliahu* Ini. Cap. vi. Inter alia illud *Unitatis*, ubi mihi istud notabile videtur, quod eum ait אחד ולא באחד *unum, & non in unum*; qua phrasi Hebraica, nisi fallor, *Johannis* Apostoli itidem Hæbræi locutio, & discrimen istius ἕν, & εἰς τὸ ἕν 1. Joh. 5. 7. 8. optime queat illustrari. Non conveniunt vero satis Karaitici doctores, qua ratione preces sint concipiendæ; quidam carmine volunt, alii ex verbis Prophetarum, alii tandem distinguunt: ut *preces necessariæ* statæque sint ex dictis Propheticis; alia, quæ intermiscentur, carmine juxta cujusque intentionem. Exhibet porro R. Eliahu specimen septem illorum generum orationis, quæ distincto nomine principio insigniverat. Nempe תפלת חובה *Oratio debita* diversas illas orandi *vias*, aut rationes *septem*, quas memoravimus, *in se sæpe comprehendit*. Sicut in eorum oratione solenni, ut ipsi observant, invenitur שבח *laudatio*: *Psalmus* videlicet xxxiv. 2....cum קומו *surgite*, &c. Neh. ix. 5.... ההודאה *Confessio*: *audi Jisrael*, &c. cum *Psalmo* 136. 1.-26. *Benignitas ejus durat in æternum*, ubi *est memoria veterum miraculorum, quæ Deus fecit Jisraeli*, &c. Hinc *cum bis jungit Psalmum diei, qui quoque est confessio. Postea sedens confitetur in hæc verba: Et nunc quid dicemus Deus noster? &c.* Ezræ 9. 10.... Inde dicit *Domine clamavit ad te*, &c. Ps. 141. 1.... Ubi *modus est* בקשה *rogationis*: dum ait, *disponatur oratio mea tanquam suffitus coram te!* &c. *Rogatque ut oblationes fiant in veritate & ipso facto, non solis modo dictis*, dicendo: *Benefac secundum beneplacitum tuum Zioni, extrue muros Jerusalem*;

tunc

tunc delectaberis sacrificiis justitiæ, holocausta, & solidis, &c. Ps. 51. 20. 21. *His copulat Psalmum* XXIX. 2. *Date Deo gloriam filii potentium*, &c. *In quo itidem confessio habetur, cujus est sensus, quod omnia ex manu ejus pendent, id est, quod per decretum suum (hoc enim* vox *hic significat) omne quod ipsi collubitum est facis*, &c. (confer Eph. 1. 11.) *mox subdit Psalmum qui sensum habet deprecandi aut petendi, ex orantis arbitrio. Exinde Psalmum* cui titulus *precatio Mosis*. Psalm. 90. 1.... *Ut notam faciant captivitatis suæ difficultatem, supplicantes & quærentes* Finem Salutis. *Secundum id quod scriptum est: Appareant opera tua servis tuis, & decor pulcherrimus Domini Dei nostri super nobis.* v. 16. *Addit hæc Jeremiæ commata:* Cap. 14. 21....*ne spernas propter nomen tuum*, &c. Atque *hæc exhibent* צעקה *Vociferationem ad Dominum, ob memoriam fœderis; quod cum patribus percussit*, (inde Judæorum conversionem suo tempore futuram Paulus etiam repetivit Rom. XI. 27. 28.) *Adjungit iis quinque Sanctitates, in quibus est* קריאה *exclamatio, respondentes quinque libris Legis*: Prima est: ואתה קדוש Ps. 22. 4. *Et tu es Sanctus. Quod refertur ad librum Geneseos*, ubi *per novam mundi productionem*, &c. *Dei existentia* comprobatur. Secunda est: Jes. XLVII. 4. *Redemtoris nostri nomen est* יהוה *Exercituum, Sanctus Jisraelis. Alludit* istud ad *librum Exodi, in quo est historia liberationis ex Ægypto. Tertia est*: Jes. 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus est* 'ה *Exercituum! Quod occulte refertur ad librum Leviticum; in quo monita sunt Sanctitatis per sacrificia, &c. qua Jisrael reliquis gentibus antecellit*, & separatur. *Quarta est*: Ezech. 3. 12. *Benedicta sit gloria* יהוה *de loco suo*, quod cum *quarto libro* convenit (Numeri) ubi *est ordinatio vigiliarum Tabernaculi, & modus perfectionis Nubis in qua erat Gloria*, &c. Quinta est: *Audi Israel Dominus Deus tuus Dominus, unus* Deut. 6. 4. *Illudque loco quinti est libri in quo hoc comma habetur*....אמנם הוא אחד פשוט מכל צד בלי שום רבוי מאפני הרבוי *Revera ille unus est simpliciter; ex omni parte, sine ullo modo multiplicationis quicunque* tandem esse possit. Post aliqua adhuc, & recitationem *Paraschæ Zizith*, & quasdam Dei legisque laudes ex *Seder*, &c. *cecidit in faciem dicens, in te confisi sunt Patres nostri* Psal. 22. 5. *petitque supplicans remissionem & misericordiam, pro se, & pro populo suo Israel, & instauratione Jerusalem, &c. Tandem obsignat, & finem facit tacita prece, secundum illud quod; invenimus de Hanna* 1. Sam. 1. 13. Hæc fere summa est, ac ratio orationis & cultus vespertini inter *Karæos*, a quo matutinæ preces non multum, nisi quorundam Psalmorum, qui mane magis conveniunt, permutatione differunt; quam visum fuit hic breviter occasione oblata exhibere; ne qui Rabbanitarum preces ad unguem novimus, hæc penitus ignoremus.

Jam licet ad *Gestus* progredi quibus *Karæi* inter orandum utuntur. Ubi annotatam inveni פרישת ידים *Expansionem manuum*, secundum id quod scriptum est: ופירש ידיו אל הבית הזה *& expanderit manus suas ad domum hanc* 1. Reg. 8. 38. Ubi Karæus ex memoria laudans hoc dictum ידיו scripsit pro synonymo כפיו *palmas suas*, quomodo in omnium optima edit. Veneta Bombergi 3. Voll. fol. aliisque est excusum. Deinde בריכה כריעת ברכים, *flexionem genuum*, & *προσκύνησιν*. *Juxta illud Psalm.* XCV. 6. *Venite procumbamus & genuflectamus*. Singula vero sic probant & discriminant: השתחויה היא שחוח הראש *Histachaviah est inflexio capitis.* הבריעה *Hacceriah cum crura adhærent* (applicantur) *Habberichа, est cum quis genubus suis nititur* (consistit hebr.) ut scriptum est 2. Chron. 6. 13. *& incurvavit se genua*. והקידה Et *Hakkida* est *demissio verticis*, cujus inflexio humilior est quam in *Histachaviah*; quod ex Gen. 43. 28. parum firmiter, meo judicio, probant. ונשיאת ידים & *Elevatium manuum*, juxta id Ps. 134. 2. *Tollite manus vestras ad Sanctuarium*. ונשיאת עינים & *Sublatio oculorum* ex scripto Ps. 123. 1. *Ad te levavi oculos meos*. והעמידה & *Statio: ut stemus tempore matutino*. Nehem. 9. 5. *Surgite, benedicite Domino*. והרמת קול בצעקה *Elevatio vocis per clamorem*; secundum illud Ps. 77. 2. *Vox mea ad Dominum & clamavi*, &c. ותפלה בלחש & *Precatio submissa voce; ad* imitationem *Scripturæ* 1. 1. Sam. 1. 13. *Labia tantum ipsius movebantur, at vox non audiebatur*. Tanti vero faciunt ista, & de genere hoc alia, ut *sine iis*, suo quæque loco, *preces vix* videantur *suis numeris absolutæ; ratio est quia omnia membra ad Dei cultum, & hymnos, apta nata sunt; ex eo quod scribitur* Ps. 35. 10. *Omnia ossa mea proloquentur: quis tui similis est Domine?* Neque his contenti alia adhuc requisita de *vestitu, loco* &c. adjungunt. ויש עוד תנאים אחרים שהשכל גוזר אותם כגון תקון הגוף תקון המלבוש ותקון המקום תקון הגוף הוא להשוות רגליו זה בצד זה ועינים מכונים למקום השתחויתו ולהניח ידיו אלא לבו הימני על השמאלי

השמאלי לא על חלציו עומד כאימה ופחד כעבד לפני ארוניו תקון המלבוש צניעות הבגדים מהלאה וכול' *Ac sunt præterea aliæ conditiones quas ipsa sciscit ratio; uti sunt statura corporis, dispositio vestimenti*; & *loci ratio: Statura corporis est, ut pari ordine pedes ponantur, hic juxta illum, ut oculi recta dirigantur ad locum suæ adorationis, ut reponantur manus in cor, dextra super sinistram, nequaquam vero in lumbis suis, atque stet in tremore & timore* (μετὰ τρόμου καὶ φόβου Phil. 2. 12.) *velut servus coram Domino suo. Dispositio vestium: ut alæ vestimenti sint ultra se invicem, adeoque cum transgressæ, qui eo vestitur. Secundum morem* החשובים *eorum qui sunt in æstimatione*, (eadem plane phrasis quæ Gal. 2. 9. οἱ δοκοῦντες) *& ritum ministrorum coram suo Rege.* Loquitur ex consuetudine suæ regionis. *Ratione loci* commonent cum *Rabbinis*, ut precans *depressiori loco consistat*. (יעמוד) Proprie magis itaque quam vulgus assequitur interpretum Poeta dixit:

Ede ubi CONSISTAS? in qua te quæro Proseucha?

vultumque habeat obversum Hierosolymis. Monentes una, *non esse consentaneum ut loca suæ præcationis multiplicet, sed unum condictumque locum* observet. Cui præjudicio, libertatem N. T. tuiturus, contrait Paulus, precationem etiam solita ipsis metonymia per נשיאת ידים *Elevationem manuum* innuens, dum *vult viros in omni loco precari, puras manus levantes* 1. Tim. 2. 8. Respectu denique *sermonis*, est oratio quæ *elata voce* clare profertur, ut ordinario, vel בלחש *tacito murmure*, atque hoc modo orant בביאת המשיח ולבנות היכלו וזולתם *pro adventu Messiæ, ædificatione Templi ejus, &*, quæ huc pertinent, *pluribus*; sive jam hæc submissa rogent voce, ut eo intimior sit animi affectus; quemadmodum ad *Hannam* modo provocabant; sive, quod magis suspicor, id fiat ob metum gentium ubi habitant, quarumque excidium, cum adventu Messiæ sui, & exspectant, & precantur. Quod ad *personas*; oratio est vel *plurium*, ut in Synagoga, &c. Vel *unius*, & privatim. Prior tamen longe majoris ipsis habetur efficaciæ: אף על פי שבתפלת יחיד יצא מידי חובתו אין תפלת יחיד כתפלת הצבור כי אין השגחת הכלל כפרט כי ההשגחה בכלל בעצם וראשונה ובפרט בשנית *Licet enim aliquis prece solitaria satisfaciat officio; non est oratio unius comparanda cum oratione totius congregationis, sicut non æqua est providentiæ cura erga genus & individua; nam providentia erga genus per se ipsam est, & primo loco; erga particularia tantum secundaria.* Quicquid de hac sit ratione, quæ nauci; gemina mens tamen Rabbanitarum comperta est; qui ideo decem requirunt ad minimum ut in *congregatione Jisraelis* promptius oratio exaudiatur; de quo viri doctissimi bene multa tradiderunt: & quorsum nos verba Christi aliquatenus respexisse credimus Math. c. 18. Judæi numerum sectantur inter precandum; atque inde certam & faciliorem exauditionem sibi inepte promittunt; ego vero in uno *nomine meo* hoc vobis addico, & si jam non *decem*, sed vel *duo in quamcunque rem consenserint in terris ut eam petant; iis a Patre meo in Cœlis obtinget.* De *Lingua* vero, & idiomate quo preces debent constare *Karaitici* Doctores sic scribunt: רוב חכמים פסקו שלא יתפלל המתפלל אלא בלשון הקודש לא זולתו מפני שלשוננו שפה ברורה שאין בה שמות לעניינים מגונים ועוד שהכתוב חייב לקרא בשם יהוה ממש וזה לא יתכן בזולת לשון הקודש *Maxima pars Sapientum definita statuunt sententia, precari non debere quemquam, quum precaturus est, ulla alia lingua quam sancta. Quandoquidem lingua nostra est lingua pura, in qua non sunt inepta verba, aut sensus obscœni.* (id non usque quaque verum esse, facile noverit qui quid sit שגל & similia habuerit compertum) *tantoque magis, quod nos Scriptura obligat ad vocandum Deum nomine ipso* יהוה *proprie, quod non quadrat in alium sermonem præter sanctum.* Objiciunt sibi quidem exemplum *Danielis qui Chaldaice oravit* cap. 6. Sed respondent *Danielem id non fecisse ex ignorantia linguæ S. verum ut intelligere possent qui ei erant perfecti*; atque ita suspicionem amoliretur. *At si fuisset inter filios Jisrael, illum lingua S. precaturum fuisse.* Præter rei quæ agitur probationem, hinc duo non temnendi usus datur intelligere. Primo Judæos *Karæos* non esse tam superstitiosos atque sunt *Rabbanitæ* in proferendo Dei nomine τετραγραμμάτῳ, dum *obligatos* sese profitentur ad *appellandum* eo Numen ממש *proprie*, & in *substantia sua*, adeoque, ut ego capio, quemadmodum in se sonat, suisque vocalibus exauditur. Deinde ex tali opinione Hebræorum, quæ preces non nisi lingua sancta concipi voluit, natus videtur iste dissensus in Ecclesia *Corinthiorum*, & ex dissensu Paulo necessitas de eo aliquid monendi ac statuendi 1. Cor. cap. XIV. Haud diffiteor fuisse qui donum, quo pollebant, linguarum fortassis sic intempestive ostentarent: sed putem quando vers. 14. 15. 16. de *precibus*, *hymnorum cantu*, & *gratia-*

tia-

tiarum actionibus, loquitur, *ignota lingua* quibusdam Corinthi in fidelium cœtu peractis, ad *quas idiota Amen respondet* nequiret, Paulum hoc ulcus tangere, & hanc potissimum linguam respicere; qua, velut sanctiore, ex Judæis conversi (quorum non una de causa magna erat in credentium conventu auctoritas) concipere preces solebant: quat Corinthii, & qui crediderant ex gentibus, neutiquam assequebantur. Multa id suadent. Illud *Amen respondere*, quod urget tanquam argumentum ad hominem, nusquam gentium, nisi inter *Judæos* obtinuit. Hac lingua orantes se *πνεύματι*, non interno solum Spiritus motu, sed & ipsis *Spiritus S. verbis* כדברי נביאים ut supra, orare poterant gloriari. Quin quæ hic enumerantur species *προσευχαί*, ψαλμοί, *εὐχαριστίαι* ipsæ illæ sunt תפלות, מזמורים, תודות, quas Hebraica dialecto celebratas in Karæorum liturgia modo videbamus. Unde, si quis accuratius adhuc vellet inquirere, suspicari posset ex Karaitica maxime schola istos produisse. Cum quia eorum plures videntur ad Evangelium, quam Pharizæorum, transgressi; ut pote Christo propiores, de quo ante diximus; tum, quod linguam S. in precibus constanter magis & rigide hi urserint quam Rabbanitæ: qui קריאת שמע *Kerias Schemah*, consequenter & preces dialecto Chaldæa, Græcaque reddi, ceu notum est, permisere; quod præstaret nota lingua dicere, quam nulla. Ex hoc tamen *Karæorum* statuto nihil iis præsidii est, qui sacra ignota populo celebrant lingua, quia Hebraicam isti notam habent inter suos; & quo vulgo sit notissima articulo fidei VI. unumquemque ad illius studium obligant, puerosque applicant jam teneros, & sexennes. Quam commendant precaturis sacræ Literæ *fidem* & *pœnitentiam*, non obliviscuntur etiam *Karæi*: צריך להיות בתשובה וביראה תמיד כדי שינצל מרשת הרשע וזה לא יהיה כי אם בתפלה *Necessarium est* (homini) *ut in resipiscentia & timore perpetuo versetur, quo eripiatur ex reti improbi, quod nisi per preces non potest obtineri*. אמונה *Fidem* multis inculcant, & extollunt, nec in re nota verbis est opus; duo tantum notabo: quod velint tam certo & universali obsequio eam Scripturis mancipatam, ut ne quidem per modum disquisitionis liceat hic veritatem in dubium vocare. אין ראוי לעיין האדם במחשבת לבו על עקרי התורה והאמונה לדעת אם הם אמתיים אם לא כגון לחקור אם השם נמצא או לא אם נתנה תורה מן השמים אם לא וגו' *Non decet hominem cogitationibus cordis sui ita speculari articulos radicales Legis, & Fidei, ut dispiciat num veri sint, nec ne? V. gr. disquirere num Deus existat, vel non? an data Lex sit e Cælo, an non?* &c. Duplicem ejus adferunt rationem, Quod hæc jam dudum satis superque sint comprobata; שלא ימשכו אחרי דעתם הקצרה וידמו שמחשבתם הגיעה אל האמת ורוב מן החוקרים באלה הדברים יצאו לידי מינות.... ולזה אמר הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. *Ac ne forte abstrahantur ad obsequendum curto ingenio; & imaginandum sibi ac si cogitatio sua* (melius) *attigerit verum. Cujusmodi rerum multi indagatores in hæresin lapsi sunt. Et huc spectat quod scriptum est: Num.* xv. 39. Ne *incedatis ex* dictamine *cordis vestri*, *vel oculorum*, *quibuscum soletis meretricari*. Si curiosa & petulans, ad elevandam fidem, hic vetetur disquisitio, bene est; at grave & pium examen ad firmandam veritatem, & errantes convincendos ipsa nequaquam refugit Scriptura. 1. Cor. 10. 15. Alterum quod observari volebam his verbis continetur: לכן אמרו החכמים שכל מי שיבטח לשום נמצא מן הנמצאות ובפעולה מפעולותיהן הוא בכלל עובד ע"ז והעובד אותו חייב *Propterea dixerunt Sapientes, quod qui confidit* (aut fiduciam ponit) *in quocunque ente ex omnibus entibus* (præter Deum) *aut in aliquo opere ex operibus eorum, ille in genere*, & censu, *est Idololatrarum, & qui id colit est reus*. Videant quos contraria praxis condemnat; ego Socinianum rogo ut sedata mente hanc thesin cum Evangelii gestis, verbisque Christi comparet, imprimis Joh. 14. 1. πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν; καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. *Fiduciam non in ullo ente*, quantumvis excellenti, præter Deum *collocandam* sana saniorum Judæorum doctrina est; Prophetarum est: Jer. 17. 5. ipsius Christi est; hoc ipso tamen loco eandem cum Deo *fiduciam in sese* deposcit Servator. Qui si merus homo tantum erat, licet eminentissimus, & non Deus, num talis delicti scandalum auditoribus objecisset? num plus de Patris ἐξοχῇ atque *honore*, quem tamen *quæsitum* venerat Joh. 8. 49. 50. quam hostes Judæi delibavit? num (quod absit!) sophistam egit cum dicta firmaturus statim adjecit, Philippo vers. 8. Patrem sibi, ut Moses Deum, monstrari petente, vers. 9.... ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν πατέρα.... ἐγὼ ἐν τῷ πατρί, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί, &c. Hæc nisi quid majus dicant quam homini competit, quomodo id quod, omnium sententia, nemini nisi Deo potest deferri Christo vindi-

dicabunt? Sinceram denique *fidem* eousque statuunt & utilem & necessariam, ut inde magis quam ex operibus æstiment Jisraelitam genuinum. Ponamus illorum verba, quæ Pauli disputationem cum Pharizæis, aliisque in *Epistola ad Romanos*, super hoc titulo aliquantulum forte adjuvabunt: צריך שתדעהו שכל מי שהוא מזרע ישראל ואינו מאמין באלה העקרים או באחד מהם אינו בכלל ישראל ואין ראוי לאהוב אותו ולא לקראו בשם אח אפילו שיהיה עושה כל המצות ולא יהיה מן הנכנסים לגן עדן ויקרא אפיקורוס . . . . ואם יהיה מאמין בהם ויודע אותם בריאה ומופת לפי מה שסדרנים הוא ישראל גמור אפילו שלא יהיה מזרע ישראל וראוי לאהוב אותו כאח בן ישראל ואפילו שיעבור בקצת מהמצות לתגבורת תאוה לא על צד החפץ.... ויהיה מן הנכנסים בגן עדן והוא יקרא בעל אמונה אמתית והוא ראוי להקרא איש וכול׳: *Operæ pretium est* advertere *ut eum agnoscas, quod unusquisque qui est ex semine Jisrael, & non credit hisce* decem *articulis, vel uno excepto, non est in censu Jisraelis, neque convenit ipsum amare*, (melius mitiusque Evangelium amorem jubens, interdicit modo familiaritatem Rom. 16. 17. 2. Joh. vers. 10. &c.) *aut fratris nomine compellare; etiamsi omnia* cæteroquin *mandata observaverit, neque inter eos erit qui in hortum Eden intrabunt, sed vocandus est Epicureus. At vero si quis habeat iis fidem, & agnoverit argumentis & demonstrationibus* (*non* בקבלה *auctoritate traditionis* uti mox se explicant) *juxta ea quæ nos ordine proposuimus, iste est* Israelita perfectus, *licet haud ex semine Israelitico sit oriundus; decens est illum amare, tanquam fratrem, Jisraelis filium: etsi transgrediatur aliqua ex parte* Legis *mandata, violentia suæ cupiditatis* victus, *& non ex lubentia voluntatis*, (qualem se Paulus depingit Rom. VII. 15. 23.) *hic erit ex iis qui in hortum Eden recipientur, hic vocandus est Dominus* (confessor) *veræ fidei; dignusque qui* איש Vir *vocetur, &c.* quod longe excellentius nomen iis quam אדם *homo*, &c. Advertamus ergo ejusmodi emphasin in isto quoque vocabulo ἀνὴρ Eph. 4. 13. Jac. 3. 2. &c. Non exigua lux, vel uno hoc loco, Paulinæ scriptioni posset inferri, si hoc jam ageremus, & multæ hypotheses convelli, quas Judæis Pauli adversariis affingunt interpretes quidam inconsulti; ut suis principiis Apostoli sensum, quo jure quave injuria, accommodent. Intelligitur V. gr. ita saniores Judæos fidem non sejunxisse ab operibus: צריך להיות מעשיו נמשכים לאמונתו *Necesse est ut opera cujusque cum fide sua conjungantur*. Non voluisse justificari operibus perfectis, &c. Tum, quæ in Scriptura memoratur, *perfectionem* ad amplissimum fidei obsequium & cognitionem, ut 1. Cor. 2. 6. Hebr. 5. 14. non ad obedientiæ pensum pertinere, &c. Quæ magni quidem sunt usus, sed alius, si Deo videbitur, loci. Hoc jam modo volebam, non multum abludere fundamentum *Karæorum* ab illa Apostoli conclusione, verum Israelitam esse ἐν κρυπτῷ non ἐν τῷ φανερῷ. Non in *carne*, sed *fide* Rom. 2. 28. 29. Et si quis Hebræus a fide sit devius, nihil illum Abrahami genus, aut Legem Mosis juvare; si Gentilis recte credat & vitam instituat, nihil gentilem originem, apud Deum in negotio salutis, nocituram. vers. 25. 26. &c.

De fide jam satis. *Adoratio religiosa*, quæ hujus conjunctissimus vel comes est, vel fructus; Rom. 10. 14. non minus quam fiducia, soli Deo tribuenda docetur. לכן אין ראוי לו לעבוד והוא להשתחות אחד מהנמצאות כגון מלאך גלגל וכוכב או אחד מארבע יסודות או המורכב מהם וגו׳: *Ideo non est conveniens colere aut adorare aliquid existentium* creaturarum, *veluti* ANGELUM, *Orbes cœlestes, aut Stellam, unum ex quatuor elementis, vel quicquid ex iis componitur... Et qui hoc debilitat* (vel extenuat) *totam Legem infringit*, propterea mox *præceptum* additur: *non facies tibi sculptile, aut similitudinem quamcumque* ad colendam eam. Utque ansa præcidatur certius Iconolatriæ, in ipsa domo ad usum civilem ornatumque habere vetuerunt *imagines prominentes*, edolatas vel tornatiles: quæ *figura* non modo, sed & *extensione* hominem, aut alia animalia, referrent; planas vero cælatasque, quod in iis nil solidi est, adeoque manifestum erroris αὐτόθεν, utcunque tolerarunt. אסור לאדם לצייר בביתו או בטבעתו שום דבר מהדברים הנעבדים לעובדי ע״ז בצורה בולטת אלא אם יהיה בצורה שקועה הדבר עובר כי זה נקרא חרות אבל הבולטת דומה למסכה *Interdictum est unicuique in domo sua, vel moneta sua, aliquid earum rerum, quas colunt extranei cultus fautores, affingere, figura prominenti; sed si sit forma subsidente, transeat, isthæc enim cælatura appellatur, at prominens imago ad* מסכה erectam *statuam* Scripturis interdictam *accedit*. Immo & in *moneta* ipsa *res*, qua abutuntur *Idololatræ*, *cælaturam* prohibent: quia *cum* ceræ, &c. *imprimeretur, sic quoque promineret*. Nec diversa est sententia *Rabbanitarum* apud *Maimonidem*. Quæ, ut multa alia, a Judæis ad primos Christianos dimanavit, & inter

ter Græcos in hodiernum usque diem perdurat hactenus, ut nullam *imaginem sculptam* aut *excisam*, quam potius ut idolum execrantur, sed *pictam* vel incisam solummodo, in templis admittant. Unde mox elucescit cum illa mulier αἱμοῤῥοοῦσα Math. 9. 20. 22. a *Matthæo* ut Judæa inter Judæos inducatur, nullo apud ullum Evangelistam Ethnicæ originis aut religionis, sed contra *fidei* indicio; quam genio gentis, consuetudini temporum, Religionis Judaicæ principiis adversetur incerta illa narratio apud Eusebium, quasi *statuam* suo Servatori pro gratiarum actione ipsa erexerit. Dumque Eusebius *gentili consuetudine* factum asserit, an non ipse satis id insolens, & displiciturum Judæi confitetur; suaque adeo vineta cædit? unde enim piæ & *credenti* feminæ consilium erigenda statua imitari morem Gentilium, cum statuas per patriam Legem didicerat ab unguiculis detestari? Hinc causam deprehendimus cur effigiei *pictæ*, vel *incisæ* V. gr. Pastoris in calicibus Eucharistiæ apud *Tertullianum* aliqua alicubi mentio, licet perparca, adhuc apud Veteres; quia hæc erat figura שקועה *depressa*. Sed צורה בולטת *Imaginis prominentis* & *statuæ*, vel levissimum exemplum (si discesseris ab figmento Hæmorraissæ) diligentissimi Iconolatriæ Patroni primis seculis Christianismi haud possint proferre; cum nostri tam multa in contrarium. Hinc habemus cur Patres *Eliberitani* Can. XXXVI. de *picturis* tantum loquantur, quæ tunc incipiebant gliscere, neutiquam de *Statuis*; nempe tunc nondum Christianis in usu. Tandem judicium ferri forte poterit quoque ex iis quæ in *figuanda moneta* Judæi observata commemorant, de variis nummis qui *Jesu*, *Salomonis*, &c. *forma prominenti*, velut a Judæis cusi, exhibentur apud *Hottingerum*, *Wagenseilium*, alios celeberrimos viros. Ji autem, quibus ægre persuadetur ullos antiqui κόμματος Siclos superesse etiamnum, hoc argumento nequeunt pugnare; quoniam forma prominens solum *earum rerum* vetatur, quas *colunt extranei*: in quorum catalogo *Urna Mannæ*, aut *Virga Aaronis* non comprehenduntur. Quin ut tanto majorem suis Idololatriæ incuterent horrorem, omnem usum, lucrum, utilitatem quamcunque, quæ ex instrumentis ejus, aut connexis capi poterat, severe admodum interdixerunt pridem, cum aliis Hebræis, *Karæi*. אסור ליהנות מכל מין עז׳ ומכל מה שהוא תקרובת לעז׳ בנון לקנות עז׳ עצמה ולמוכרה או נפלה בגרלך והיא תחת רשותך אל תהנה ממנה... אמנם הבהמות שהוכנו לתקרובת עז׳ הנה אסורים כש׳ בשיעשה בה סימן עז׳ הפך רעת בה׳ שאמרו שהבהמה מותרת בהנאה בשלא יעשה בה סימן עז׳: *Vetitum est quicquam utilitatis accipere ab omni specie cultus extranei, aut ex omni quod pro munere oblatum est* quomodocunque *Idolo. Ita non licet Idolum ipsum emere, aut vendere. Et si sub sortem cadat tuam, veniatque in potestatem, nil inde capias emolumenti*. Postquam de locis, aliisque disseruit, porro pergit; *Certe Bestiæ, quæ destinatæ & aptatæ sunt in munus Idoli, in universum interdicuntur; quanto magis vero cum jam in iis signum extranei cultus est datum*. Quod tenendum dum *contra sententiam Traditionariorum, qui sentiunt permissam esse ejusmodi bestiam usui, quandiu nondum signum Idololatriæ in se recepit*. Id statim, ceu quivis videt, peperit dissensionem; atque iis Judæorum qui inter gentiles habitabant, curam quotidie, & anxiam inquisitionem, an? & quousque hoc animal Deo forte cuidam sacratum? Auxit sollicitudinem receptus iis Christianismus. Per quem sublato jam ciborum discrimine, & diverso more mactandi, boves & pecudes in gentilium tabernis, & macello, emebantur; non sine ritus Idololatrici suspicione, vel contagio. Atque hæc origo est potissima operosæ illius & molestæ disputationis in prima Apostolorum Ecclesia toties, & tam multis locis agitatæ, de usu εἰδωλοθύτων. Quod scire interpretum, moneri lectoris interfuisset. Quum itaque sub œconomia N. T. non minor esset fuga vel aversio Idolorum, 1. Joh. 5. 21. & hisce suis imbuti principiis Judæi Christianæ Religioni nomen darent, ubi, jam vocatis ad Messiæ notitiam gentibus, erat usus macelli publici, occasio conviviorum, &c. mox metus hinc Hebræos Christianos incessit; hæc cura coxit indies sub imo pectore, ne per illam libertatem, quod nefas erat, alicubi forsan ex *bestia* vel pecude *comederent* Idolis aliqua parte consecrata; adeoque ex ea *caperent utilitatem*. Opus erat periculosæ plenum aleæ, & adhæc incertæ difficillimæque inquisitionis. In duas ideo partes scindebantur sententiæ. Quidam animo fortes audacter omnia esu licita pronuntiarunt. *Rom.* 14. 2. *parte prima*. Hi nimis suam γνῶσιν & *scientiam* jactitabant 1. Cor. 8. 1. 10. Quo nomine & fundamento *οἱ Γνωστικοὶ* multa indigna fædaque postmodum invexerunt in Ecclesiam. Alii scrupulosi, & fide infirma, ut omne contagium & discrimen certo effugerent, *oleribus* tantum *victitabant*.

Rom.

Rom. 14. 2. *parte postr. Scandalum* ex nimia fratrum licentia arripientes 1. *Cor.* 8. 13. *fin.* Hæc semina passim gliscebant συῤῥήξεις, animos & vitam ista turbabant. Quid ergo hic facerent Apostoli? Prudentia opus erat, & firmo pectore. In Concilio propterea Hierosolymitano, in Hæbræorum gratiam, omnibus credentibus ex gentilitate graviter edicunt Act. 15. 20. Ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων. Ἀλισγήματα vocant ab ἀλισγέω, idemque quod μολύνω Ecclesiastici Cap. 40. 29. pro eo quod Hebræi dicerent חועבות, מסולות. Quare *Esychius* exposuit θυσιῶν μιαρῶν. Verum hoc generali interdicto cum omnes qui intercedere poterant casu, & circumstantiæ singulares, nequaquam dirimerentur, Spiritus S. per *Paulum* debeit hoc paulo pressius clariusque ad instructionem ambigentium definire. Præfatur se, & omnes suos, naturæ rerum, quod πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν, & libertatis Christianæ, cæterorumque quæ ad hanc causam faciunt, æque *notitiam habere*, ac isti, qui sibi hac parte magnopere placebant. Interim non temere, vel imprudenter ea libertate utendum. Non expedire ut quis εἰδωλόθυτα comedat. 1. Si ante sciat Idolo dicatum: si habeat συνείδησιν εἰδώλου, eamque ἀσθενῆ 1. Cor. 8. 7. etsi non idololatricum in finem præcise proponatur. 2. Malum est si בשׁם eo *nomine* comedat, & respectu: ὡς εἰδωλόθυτα 1. Cor. 8. 7. *med.* Quod variis indiciis colligi possit; sit palam dicatur, sive in *convivio* fiat *sacrificali* gentilium 1. Cor. 19. 14. 18. 20. S. *Cyprianus* ideo *Martialem*, Episcopatui inhiantem, reprimit, quod *Gentilium turpia & lutulenta convivia in collegio diu frequentasset*. Sive in *Templo* ipsius *Idoli*, vel εἰδωλείῳ 1. Cor. 8. 10. 3. Si infirmus frater, accepto illinc scandalo, in via veritatis vel salutis hoc facto retardetur 1. Cor. 8. 9. 13. Ubi horum omnium abest metus ac periculum, & probe juris sui gnarus est quispiam, non damnans secus sentientes Rom. 14. 3. nec a sua ipse damnatus conscientia, vers. 5. 22. 23. illi permittit Apostolus edere, sine curiosa factorum inqusitione 1. Cor. 10. 25. *quicquid venum exponitur in macello*. Quia si forte se insciis fictæ Divinitati alii quid contra fas ante obtulerint, postquam in sua erat potestate, accipiebant tamen & utebantur fideles tanquam a vero Deo datum, cujus id erat solo jure & Dominio, quemadmodum *tota terra ejusque plenitudo*.

Quæ ad nostrum magis institutum spectabant, & in *Doctrina Moribusque* Karæorum notabilia præprimis videbantur, sic breviter quidem perstrinximus. Ex quibus unicuique, nisi fallo, patescet, quemadmodum communis toti reprobæ genti duritiei & ἀπιστίας rei tenentur, ita ab altera parte nec ingenii acrimonia, nec doctrinæ sanioris atque imprimis Scripturariæ opibus, neque inaffectatæ probitatis studio, ulli Judaicarum Sectarum secundos debere reputari. Quo factum est, quod inter ipsos adversarios qui animi quadam moderatione utuntur, hanc laudem iis subinde non sustinuerint denegare. Eruditione & vetustate inter suos celeberrimus *R. Jehuda Levita*, Cozareorum Regem inducit, ipse vix contra dicturus, de iis hoc modo testantem: כי אני רואה אותם משחדלים בעבודה יותר מהרבנים ואני שומע פענתם יותר מבריעות ויותר ספיקות לפשט התורה id est, vertente celeberrimo Buxtorfio: *Video enim illos* (*Karæos*) *in cultu divino diligentiores & ferventiores esse Rabbanitis, animadverto etiam illorum rationes validiores esse, & sensui literali Legis convenientiores*. Iterum postea: אך הקראים הם משתדלים בשרשים ומתחכמים בתולדות *Verumtamen Karæi accurati sunt in radicibus*, (fundamentis Legis) *& in illationibus callidi & sapientes*. Quod si hæc ad animum revocasset, aut occasionem nactus fuisset penitius in notitiem Karaitici dogmatis sese insinuandi *Joh. Hen. Hottingerus*, nequaquam sivisset inclemens hocce de iis judicium suo calamo excidere Vir candidus & πολυμαθής: *Quotquot Karaitarum sacris, si quæ apud GENTEM PÆNE PROFANAM sunt, erant initiati, &c.* Impudentia videlicet calumniandi Rabbinica integerrimum virum decepit, daturum cum multis exemplum, quam non sit decens aut tutum alius judicio inauditum & ignotum sua sententia leviter condemnare.

C A-

CAPUT XI.

Nomina & successio Doctorum inde ab Ezra, quos Karæi sibi vendicant; nec sublestæ fidei statim convincenda. Præcipui quidam, cum doctrina tum vetustate, indicati. Literæ R. Menachem Karaitæ ad Aquilam proselytum. Liber Grammaticus Karæorum. Propior assertio quod per ב"ה Domus Hillel *notetur. Karæi punctationem admittunt. Ubi tamen in Codice S. non sequantur? Cæteroquin exemplarium conformitas. Karaitici studii usus.*

RESTAT, & est operæ pretium, ut aliquid de insignibus illorum *Doctoribus* & *Libris*, præter ea quæ sparsim sunt indicata, subjungamus. *Doctorum* seriem, qui eandem cum iis doctrinam, in præcipuis certe capitibus tenuerunt, continuato ordine hunc in modum recensent, inde a Mose per Prophetas ad Ezram; quos non opus est persequi. Hinc procedunt: *Ezr. Domusque judicii ejus docut eam (Legem) Simeonem Justum, magnum Sacerdotem post Ezram, super quem pax. Simeon tradidit Antigono Sochæo .... Antigonus tradidit eam Josepho filio Joezer, Viro Zeridæo, & Josepho Filio Jochanan Hierosolymitano. Isti tradiderunt Nitai Arbelitæ ac Jehosuæ Ben Perachjha. Nittai vero & Jehosua filius Perachiah tradiderunt eam Jehudæ Ben Tabbai Ben Setah. Atque iis temporibus voluit R. Simeon Ben Setah abjicere quod exaratum est in Scriptura veritatis, nisi Jehudah Ben Tabbai in ruptura stetisset. Perquam clare exposita est vera doctrina, doctrina filiorum Scripturæ; confirmata, & restituta integritati suæ, quemadmodum fuerat olim, &c.... Jehuda & Simeon tradidere eam Semaiæ & Abtalioni. Abtalion tradidit eam Rabbi Hilleli, Rabbi Hillel tradidit eam* לבעלי קבלה *Kabbalæ studiosis, quemadmodum acceperat a Præceptore suo, a Simeone Ben Setah. At Semajah tradidit Rabbi Schammai, Senior ille venerabilis & pius tradidit eam* לבעלי מקרא *Asseclis Scripturæ, quos Rupes æterna custodiat atque vivificet; iis præbens auxilium, perdens vero hostes & adversarios eorum, qui malum iis machinantur! Rabbi Schammai tradidit eam R. Cabana Sacerdoti filia Alav-Eni, qui aquas* (munditiei) *paravit Vaccæ rufæ sub domo secunda, filio Abjatharis, filio Jedajæ Sacerdotis.... Et R. Cabana tradidit eam R. Simei filio suo. Et Rabbi Simæi Sacerdos tradidit eam R. Jehochanan filio suo. Et R. Jochanan Sacerdos tradidit eam R. Zadok filio suo. Et R. Zadok Sacerdos tradidit eam R. Ezechiel filio suo. Et R. Ezechiel Sacerdos tradidit eam R. Achitoub filio suo. Et Rabbi Achitoub Sacerdos tradidit eam R. Jeschuah filio suo. Et R. Jeschuah Sacerdos tradidit eam R. Nethiel Sacerdoti filio suo. Et R. Nethiel Sacerdos tradidit eam R. Heman Sacerdoti filio suo. Et R. Heman Sacerdos tradidit eam Oni Sacerdoti filio suo. Et Oni Sacerdos tradidit eam R. Zephanjah filio suo. Et Rab Nathan Princeps tradidit eam Rab Cabana filio suo. Et Rab Cabana Princeps tradidit eam Mar Soutra filio suo. Et Rab Mar Soutra Princeps tradidit eam R. Choni filio suo. Et R. Choni Princeps tradidit eam R. Caphnai filia suo. Et R. Zephanjah Sacerdos R. Schemarjah Sacerdoti filio suo. Et R. Caphnai Princeps tradidit eam Rabbi Chaninai filio sua. Et R. Chaninai Princeps tradidit eam R. Bostenai filio suo. Et R. Bostenai Princeps tradidit eam R. Chasdai filia sua. Et R. Schemarjah Sacerdos tradidit eam R. Souta filio suo. Et R. Chasdai Princeps tradidit eam Domino nostro David filio suo. Rabbi Souta Sacerdos & R. David Princeps tradiderunt eam R. Anan Principi, super quem pax sit. Atque ille est qui doctrinam veritatis iterum claravit* populo, *postquam abscondita fere erat.* Claravit autem & *manifestavit argumentis evidentissimis, verisque, ac demonstrationibus validis, exposuitque animam suam morti. Et ad R. Saul Principem, filium ejus, ab eo delata* (doctrina) *est. R. Saul vero transtulit ad R. Josiam Principem filium ejus. Iste ad R. Benjamin Hanudi. Ille detulit ad Rab Daniel Hakkoumtzi, & R. Jitzchak Habbotzeri, & Rab David Hammikamatz Proselytum Justitiæ. Illi transtulerunt ad Rab Noach, iste ad Rab Schalmon Ben Jerouchan, & Rab Joseph filium Noach, atque ad Rab Jacob filium Juschak Kirkeseni, &c. Eorum ætate fuit Rab Saadiah Gaon Happitomi. Fuitque hic discipulus Rab Schalmon Ben Jerouchan. Atque R. Joseph istius* (Saadiah) tempora *attigit,* eousque *ut vixerint simul, & illi objiciens, eum* vehementer *urserit suis argumentis;* quemadmodum *commemorat in libro suo* Maor, *composito* A. *quatermillesimo sexcentesimo & nonagesimo* (computi Judaici) *post creationem. Hi transtulerunt ad Rab David filium Boaz, filium Jehoschaphat, filium Josiæ Principis, & Rab Abonali, &c. & Rab Joseph Videntem, filium Rab Jacob Hakkir-*

kirkezeni; ille est qui composuit Magnum librum Præceptorum, ubi descendit etiam *ad singularia & particularia quæque, pulcherrimo modo. Hic transtulit eam porro ad Salomonem Principem & R. Aaron Abonal Pirga, atque ad R. Abraham Hoursaleni Babylonium, &c. Et illi deinceps transtulerunt ad Rab Jeschuah, filium Rab Eli, qui exposuit totam Legem, Prophetas, & ἀγιόγραφα; fecitque* librum Recti *super, omnibus præceptis. Et ad Rab Japhet Hallevi, & ad Rab Jisrael, & ad Rab Bozeri, qui totam Legem explicuit, &c. Illi transtulerunt ad Rabbinum nostrum Chasdai, filium Hiskiæ, filium Schelomoh Principis. Illi ad Rabbinum nostrum Aaron Habitai, & Rabbinum nostrum Japhet filium Zair: translaturos eam ad R. David Bozetz Haddamith, & ad Rabbinum nostrum Boaz, filium Schelomoh Principis, filium David, filium R. Chasdai Principis, super quem pax.* Ita ab origine, usque ad tria secula ante suam circiter ætatem, filum & seriem *Karaitarum* deduxit, post R. *Japhet*, *R. Moses Beschizi*, in celebratissimo libro suo מטה אלהים, subjungens hoc *ἐπιφώνημα*: עד הנה עזרנו ה׳ ומצאנו העתקה אמתית והיא שלשלת העתקת דת האמתית כאשר העתק איש מאיש עד זמן מושה רבנו ע״ה והוא משען אמתי שנוקר עיני האומרים שדת בני מקרא חדשה לזאת הוכרחתי לבאר האמת מתוך ספרי החכמים כתיבת ידם ונכתבו קרוב לשלש מאות שנים כאשר מצאתי אותם במצרים ליד ראש הדור החכם השלם נשיא אלהים רבינו שמואל הנשיא יצ״ו בן רהר׳ שלמה הנשיא: *Huc usque nos Deus adjuvit, ut veram translationem inveniremus; quæ catena est secundum quam deducta est Doctrina veritatis, prout unus ad alium transtulit, inde usque a tempore Mosis Magistri nostri, super quem pax. Estque hoc fulcrum veredicum, ut eruamus oculos dicentibus, quod Doctrina filiorum Scripturæ est nova. Ideoque coactus fui exponere veritatem ex Libris, quos Sapientes sua manu exararunt, scriptique fuerant jam annis trecentis, cum eos invenirem in Ægypto, ope Sapientis Perfecti principis Dei Rabbenu Samuel, qui dux erat & caput ejus generationis; (custodiat eum rupes ejus & Redemptor ejus!) ac filius Rabbini & Domini nostri R. Schelomoh Principis.* Neque illa tantum ratione, descendentes a Mose ad sera tempora, hanc exhibent διαδοχὴν; verum & ordine retrogrado, hoc modo; *R. Boaz recepit a R. Japhet filio Zair, & R. Japhet a Rab Chasdai*, & sic porro. Qui in numerum redacti *summam* constituunt *quinquaginta quinque generationum, a R. Boaz* *ad Mosen* Prophetam. Cogitabis, mi lector, vel etiam objicient Rabbini, forte fictum hunc esse catalogum, quemque in rem suam Karaitæ otiose concinnarint. Ego ut ejus veritatem certo præstare non possim, tamen hoc facile intelligo, quod talis caussatio quoque non sufficiat ad eum arguendum falsitatis, nisi graviores rationes accesserint. Relinquatur itaque loco per me suo, donec ex aliis *Karæorum* Codicibus, & Historiarum consensu, major lux, & certior fides adferatur. Hoc saltem pro iis facere negari non potest, quod affirment historica fide se sic a Majoribus accepisse. Eo fundamento credimus Rabbanitis suos enumerantibus Magistros; quid ni pariter *Karæis*, qui præceptorum observantissimi eorum memoriam, suis quique locis, grati coluerunt? Accedit quod hæc series inventa & observata sit in *Ægypto*; in qua regione Judæi pacate satis, & tolerabili conditione, multorum seculorum decursu degerunt; hoc prætextu gloriantes quod in *pelle piscis* cujusdam quæ *maxime durabilis* descriptam habeant *genealogiam & seriem ab ætate in ætatem cum cura servatam.* נשיאי יהודה אשר הם תומכים את דת הקראים....וזה היחס נמצא בעיר אלקהרא במלכות מצרים אשר שם מושב נשיאי הקראים מזמן גלות ירושלים *Principium Judæ qui confirmarunt doctrinam Karæorum. Invenitur hæc recensio in urbe Cairo in regno Ægypti, ubi fuit locus habitationis Principum Karæorum, a tempore quo capta fuit Hierosolyma.* Denique si ad fidem faciendam aliquid confert Scriptorum diligentia, & labor inquisitioni impensus, nusquam fuit major quam in *R. Japhet*, *Mose Beschizi*, ejusque *præfatore* & cæteris unde hæc fuerunt repetita. Fuit enim iste *Moses* versatus in *linguis Hebræa*, *Arabica*, *Græca*, *Hispanica*, & *peragratis Assyria*, *Chaldæa*, *Palæstina*, *Ægypto* aliisque terris, omnes *cœtus* ubi essent *Karæi* adiit; omnes *libros perquisivit*, *ut originem & rationem hujus Schismatis indagaret*. Si prodest integritas; tam veri & recti tenaces, si non aliquanto magis, *Karæi* quam *Rabbanitæ* passim deprehendentur. Si caussas mentiendi procul habere ad persuasionem juvat; cur *Karæi* ejusmodi antiquitatis monumenta fingerent exigua aut nulla iis illecebra fuit, qui non ex vetustate sed verbo Dei veritatem se æstimare profitentur? *Rabbanitis* vero vetustam Doctorum successionem ostentare summa & indeclinabilis est necessitas, quod inde pendet omnis suæ traditionis firmitas & veri similitudo. Quin ut non leve indicium

veri

veri allegant, quod non pauci hujus censſus ab ipſis quandoque Rabbanitis memorentur; & ætas, qua *R. Saadiah Gaon* in hac ſerie ponunt ut diſcipulum ſui R. *Schalmon Ben Jerouchan*, cum Chronologia Rabbanitarum exacte conſentit. Quicquid ſit, inde nobis nomina ſaltem inſigniorum inter ipſos doctorum habentur; quibus cum aliis, quos in hac matricula, ubi plures σύγχρονοι extabant, brevitatis ſtudio omibmus, addi debent anteſignandi R. *Jehuda Haebel* ſcriptor doctiſſimus libris אשכול כופר. R. *Eliahu Beſchitzi* auctor libri inter ſuos æſtimatiſſimi, quem in hac diattiba paſſim attulimus, אדרת אליהו *Pallium Eliæ*; *Conſtantinopoli* vivens, ubi & liber excuſus, fuiſque חכם *Sapiens* & פוסק *deciſor* vocatus. Et R. *Aaron*, qui ut *magnus Sapiens*, & *Divinus Philoſophus* ipſis celebratur, dictus אהרן האחרון *Aaron poſterior* ad prioris diſtinctionem, qui juſto volumine inſtituta Karæorum complexus mihi Manuſcriptus ex Goliana Bibliotheca bonis avibus fuit redemptus. Poſſetque multo major hic mihi cum auctorum, tum librorum Karaiticorum catalogus texi, quam vulgo innotuit, verum id alioſum pertinet. Ex antiquiſſimis paucos, pro ſpecimine tantum, delibemus. Primæ debentur partes cuidam opuſculo, quod ſe oculis uſurpaſſe commemorat ſedulus ille antiquitatum venator *Moſes Beſchitzi* his verbis: וחזיתי זוכרן עוברא חדא דהווא כין רבי אליעזר הגדול וכין רבן גמליאל הנשיא כנו של רבן הלל הזקן *Vidi* Memoriam facti cujusdam *inter R. Eliezer Magnum, & Rabban Gamaliel Principem, filium Rabban Hillelis ſenioris, &c.* Notant una hunc *Eliezerum* fuiſſe diſcipulum R. *Jochanan*, (quod R. *Abraham Zacuth* in יוחסין quoque confirmat,) & doctrinæ Schammæanæ addictiorem. *Hillel* erat Traditionum, ut omnes credunt, Patronus; *Schammai*, ut Karæi volunt, fautor ipſorum. Mirum itaque non eſt R. *Eliezer* & *Gamaliel* tanquam diverſarum partium habuiſſe contentiones. Firmantur hæc admodum ex iis, quæ de R. *Eliezer* diſcipulo R. *Jochanan* jam antea vidimus, ubi & הקראי *Karæus* palam cognominabatur. Iſtarum contentionum videtur hæc, aliqua parte, *Memoria* & narratio; quæ utinam alicunde adhuc perquiri, comparari, haberi poſſet! quam multa inde, præſertim in hoc de Karæis negotio, edoceremur! Alius ad manum eſt libellus, cujus cum titulum inſpicerem gaviſus aliquid reperiſſe videbar ultimæ antiquitatis: ſic habet: זאת האגרת ששלח רבינו מנחם קראי לעקלם הגר אצל רבי סעדיה הרבן אורות הלכות שחיטה *Hæc eſt Epiſtola, quam miſit Rabbenu Menachem Karaita ad Aquilam Proſelytum, apud R. Saadiah Harabban, de ratione & modo mactandi.* Non noti mihi erant ex Hiſtoria inter Hebræos alii, quibus hoc nomen עקלם, cum ſuo præſertim epitheto הגר, aptare poſſem, quam *Onkelos* auctor Paraphraſeos Chaldaicæ in Legem, & Ἀκύλας, qui V. T. in linguam tranſtulit Græcam circa *Hadriani* Imperatoris tempora. Nec, quos conſului, vel Rabbini vel Karæi mihi potuerunt alium indicare. Proclive adeo erat mi ex hiſce, poſteriori maxime, ex eodem literarum ſono & ordine, hanc Epiſtolam adſcribere; re tamen, & Epiſtola penitius examinata, apparuit mihi iis poſterior; & R. *Saadiah*, apud quem erat hic Aquila, eſſe eundem illum R. *Saadiah Happitomi*, quem *Gaon* ſalutant. At vel ſic eſt ſatis vetuſta; vixit enim & floruit ille R. *Saadiah* ſeculo nono labente. Serioris autem ſcriptionis manifeſtum eſt mihi argumentum, quod in ea mentio fiat non *Miſnæ* modo ſed & integri *Talmudis*, cujus authoritatem in fine optat aboleri *cum* adventu Meſſiæ. והנה ישלח לנו במהרה מורה הצדק והשיב לב א'ע'כ'ו'ב'ע'א' וישבית המשנה והתלמיד וההלכה ויורנו מדרכיו ונלכו באורחותיו *Sanctus vero Benedictus quantocyus mittat nobis* Doctorem Juſtitiæ! *&. reducat cor Patrum ad filios, & cor filiorum ad Patres, ceſſare faciens* Miſnam, & Talmud, & Halacha, *doceatque nos de viis ſuis, ut in ſemitis ejus ambulemus!* Ipſius *Ananis*, Karaitici dogmatis Reſtitutoris nullus, quod ſciam, liber ſuperſtes eſt, niſi laudata hinc illinc ab aliis fragmenta. Sed qui ex propinquo ejus ætatem ſequebatur, magna cum voluptate mihi lectus eſt, ingenio & elegantia præſtantiſſimus *R. Schalmon Ben Jerouchan*, qui cum *R. Saadiah Happitomi* diſputans, degenerem diſcipulum ad incitas redegit. Hujus itidem tempora attigit *R. Joſeph* Sapiens, qui, omni intentione R. *Saadiæ* probe percepta, etiam contra ipſum librum *Hammaor* exaravit. Agmen claudat *R. Aaron* primus, *filius Joſeph*, cognomine קדוש ה' *Sanctus Domini*, profeſſione medicus, ſub finem ſeculi XIII. Hic ſcripſit multa bonæ frugis & reconditæ ſcientiæ; inter alia celeberrimum librum המבחר *Mubchar*, *brevem Commentarium in Legem*, & ספר המבחר דקדוק לשון הקודש הנקרא כליל יופי *Scientiam Grammatices linguæ S. qui liber inſcribitur Perfectio Pulchritudinis*; quem cum vulgatis Hebræorum Grammaticis

conferre, & volupe & utilissimum foret. Plurimi & varii generis, sive ad S. Scripturas, sive ad alias suæ Religionis partes illustrandas, ab iis conscripti nunc quidem mihi tacebuntur; quando quæ tetigimus, hinc atrum loliginis succum evidenter satis ostendent quo *Abraham Ben Dior*, & *Rabbanitæ Karæis* improperant: המינים לעולם לא עשו שום טובה לישראל ולא ספר שיש לו חיזוק תורה או דבר חכמה ואפילו שירה אחת ונחמה אחת כי כלם כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח Quod *Hæretici in æternum nihil boni Iisraeli fecerunt, nec librum ullum quo Lex stabiliatur, nec quid quod sapientiam redoleat, immo ne unum quidem Canticum aut solamen; sunt quippe canes muti, qui possunt latrare*. Inde vero tempus non patitur, ut in hanc de illorum *Scriptis* atque *Doctoribus* materiam ulterius memet diffundam. Unum verbo tantum monemus, occasione quod *R. Eliezer* iterum inductus est modo disputans cum *Gamaliele Hillelis* nepote, nos Cap. IV. ubi latius de hac re agitur, abbreviaturam כה' quæ in *Adderet Eliahu* & passim occurrit, aliquoties fuisse interpretatum *Beth Hillel*; quod quam ob rem fecerim nunc paucis declarandum est, quo omnis λογομαχία, quam cane pejus & angue odimus, evitetur. Non ignoro equidem, immo non repugno variis in locis hoc scriptionis compendium בה' posse legi quoque בני הקבלה, vel בעלי הקבלה, ut Rabbanitæ aliquoties ab eodem auctore plenis vocibus vocantur; sed cur aliis in locis ubi est כה' per literarum initia exaratum aliquando præferam בית הלל in causa est, quod contentio & scisma, uti probatum, contra *Domum Hillelis* cummaxime exarserit. Quod כה' & כהא' antiquitus apud Judæos, ac per totum Talmudem, *Beth Hillel*, &c. nusquam *Kabbalæ filios* notaverit; super quo juniores consulere poterunt *Celeb. Buxtorfii Abbreviaturas*. Et quia auctor mihi fuerat *Maimonides*, apud quem legeram, postquam mentionem fecerat istius *Rabban Gamalielis senioris*, hæc digna notatu: בן רבן שמעון בן הלל הנשיא והוא הלל הבבלי אשר אליך נכספו בת מן החלמים האחרונים ועל דעתו היתה ונקראת בית הלל' *Quod hic filius erat Simeonis, filii Hillel Principis. Qui erat Hillel iste Babylonius, cujus auctoritate nititur Secta Sapientum posteriorum, ejusdem cum eo sententiæ, quæ ideo quoque Beth Hillel appellatur*. Sicut etiam ejus Sectatores *Hillelianos* vocari dudum Clar. *Hottingerus* notavit. Tandem quia disputatio cum כה' non raro de iis rebus instituitur, quibus locus aut usus non erat nisi Templo adhucdum stante, quo tempore nomen *Beth Hillel* centies de die sonabat; ast istud *Filii Kabbalæ* nondum huc usque inveni usurpatum. Advertere etiam licet hoc *R. Mosis fil. Maimonis* testimonio, istam *Hieronymi* sententiam de *Pharisæis* ortis ab *Hillele*, Doctissimis viris fidenter explosam, supra nobis utcunque excusatam atque defensam, valide rursus, & domestico teste, stabiliri. Quod si tamen hæ pagellæ in lectorem forte incidant, qui illud כה' per בעלי קבלה mordicus legi velit, sensu abundet suo; nostra parum aut nihil potius interest, quum res eodem recidat, & verissimum sit, utriusque partis consensu, שהרבנים קבלו מרב הלל *Quod Rabbini doctrinam suam ab Hillele acceperint*, adeoque eodem telo utrique petantur. Nunc, partim quia promisimus, partim quia ubi de libris Karæorum disquirimus, liber omnium Sanctissimus, Codex S. Scripturæ, qualis extat apud *Karæos*, silentio plane præteriri non debet, etsi nostri temporis, & hujus opellæ limites jam longe supergressi, pleniorem istius argumenti tractationem ad commodiorem locum rejicere cogamur. Exemplaria Bibliorum sua *Karæi* profitentur cum illis *Rabbanitarum* consentire. Propterea quod illorum dispositio & סדור facta sit ab *Ezra*, qui ante schisma vixit; quemque æqualiter utrique venerantur. *Punctationem* non quidem rejiciunt, ut vir magnopere de Phylologia meritus videtur sensisse; attamen nec cæco impetu ubique sequuntur. Ubi R. *Ascher* a R. *Naphtali* in variis lectionibus discrepat, posteriori magis accedunt, continuata Doctorum suorum sententia, & Codicum fide. Et planissime verum est, quod ante monui, licet conspicuus & admirabilis exemplarium ad fidem integritatis faciendam sit inter utrosque consensus, tamen ubi superstitio aut ineptiens περιεργία Punctatorum vel Masoretharum alicubi manus injecit, *Karæos* non modo id non probare, non sequi, sed graviter potius castigare. Notum est quibusdam vocibus, parum (ut credebant) honestis, aliena puncta subdita propter εὐφημίαν. Vehementer id displicet *Karæis*: tanquam si istis auctoribus Spiritus S. necesse haberet discere sermonis verecundiam, atque honestatem; ideo auctor *Chillouk* M. S. S. inter alia minora exprobrat: כמו כן נכתבים חרייונים דביונים עפלים טחורים ובאלה רבים עתה אם בדרכים הנכתבים ונסכרים מפי הנביאים נתחלפו אם כן שאר הדברים והתורות אשר לא נכתבו מפי הנביאים קל וחומר שלא יכתבו

Et

Et ita scriptione (punctorum quorundam) הרביונים (2. Reg. 6. 25.) transmutari voluerunt a legentibus , in דביונים, & עפלים 1. Sam. 5. 6. 9. 12... & 6. 4.) in טחורים; *pluraque ejusmodi Nunc vero , si iis in locis quæ scripta sunt & transmissa ex ipso ore Prophetarum aliquid fuerit* ab iis *mutatum*, *quid factum erit de rebus & Legibus non scriptis ex ore Prophetarum ? tantoque facilius quod scripto non servarentur* . Sic manifeste hanc mutandæ lectionis damnant licentiam; & insurgunt ex hoc facto , contra *Legis ore acceptæ* portentum. Tam accurati observatores, censoresque rigidi *Rabbanitarum* cum a tot seculis fuerint *Karæi* , quis potest ambigere si dolo malo S. textum *Rabbini* tractassent, si consilio aut neglectu gravia , inque rebus magni momenti , admisissent ἁμαρτήματα , hoc silentio haud fuisse suppressuros, qui in leviora tam severe animadvertunt , adversarios & speculatores? Consequenter isthinc subnasci pro ἀξιοπιστίᾳ, & integra satis Codicis Hebraici fide, invictissimum argumentum . Verum id exequi impræsentiarum pluribus non magis licet . quam luculentis aliquot speciminibus ostendere Karaitici studii, & librorum temere negatam, in re sibi nondum comperta , Clar. Carpzovio utilitatem . Ego sane tam dulces & amplos hinc fructus jam cepi, & uberiores capi posse confido , ut nihil magis ad eruderandam Hebræorum antiquitatem, ad ritus & mores vere vetustos a fictis dignoscendum, ad intelligentiam priscorum librorum & rerum in ea gente gestarum , ad illustrationem cumprimis S. Scripturæ , (in qua vel unicum locum rectius explanasse , maximi laboris & operæ pretium mihi habetur) facere existimem, quam si quis *Karæorum* libris , una Rabbinorum collatis, cum judicio utatur. Nonnulla quamvis tenuia, ut spero , vestigia hæc Diatribe jam signavit ; meliora si Deus Optimus Maximus faverit, & hæc non ingrata accidant Doctis , deinceps consequentur.

LEVINI WARNERI
DISSERTATIO
DE
KARÆIS.

CAPUT PRIMUM.

IN frontiſpicio hujus tractatur oculis publicis exponendum putavi, quod Judæus Karaita aſſeruit de Chriſto his verbis: ולרעת אוהבי האמת יוש׳ הנוצרי חכם גדול׳ היה איש צדיק וחסיר ירא אלהים ולא הורה שום חק ומשפט זולת תורת האלהים הכתובה כל שכן שיגזור חפך או כותר ממה שכתב מושה ע״ה בתורה:

h. e. *Ut autem veritatis ſtudioſi cognitum habeant* Jeſum Nazarenum, *fuit is Sapiens magnus, vir juſtus & bonus, timenſque Dominum, neque docuit inſtitutum ullum, aut præceptum extra legem Domini ſcriptam, quamvis nonnulla tradiderit illi adverſa, quæ* Moſes *in Lege ſcripſit*.

Difficilius cognoſcuntur placita ſcitaque Karæorum, eorumque interpretamenta, quæ in Legem & Prophetas ſcripſerunt, propter penuriam veterum librorum, qui & pauci apud eos reperiuntur, & mutili ſunt. Sic R. Elias: ולפי שלא נמצאו אצלנו מספריהם כי אם מאט מזער וגם הם בלתי שלמים לכך יקשה לנו לברר דבריהם רק על פי הסברה מלשון הלב נבריע בהם.

Quin & phraſis eorum parum plana ſenſuſque obſcurior eſt propter cauſam, quam אהרון בן יוסף indicat his verbis. (*Locus hic non erat expreſſus.*)

Erant etiam priſci Karæi verboſiores in commentariis ſuis, quod idem *Aharon* affirmat: & ſupra memoratus R. *Elias*, qui ſequitur *Aaronem*.

Nec ſolum libri veteres apud eos deſiderantur, ſed & recentiores ſunt infrequentes, & ex eis multi truncati: imo ipſorum Karæorum numerus non eſt adeo magnus, & loca, in quibus impræſentiarum degunt, cognoſcuntur pauca, qualia ſunt Ægyptus, (*Cair*) *Gaza*, *CPolis*. Atque hic quidem ſub Impp. Græcis magna illorum erat multitudo, & nunc vulgaris eſt illis uſus Gr. L. quam fere puriorem retinuerunt, quam alii. Hoc tempore ſuperſunt pauciſſimi, plerique propter perſecutiones Rabbinorum & Turcarum oppreſſionem ſe contulerunt in Tartariam, ubi propter inſignem, quam prædicant, juſtitiam Chani ab omni injuria & extorſionibus ſunt immunes. In aliis regionibus, ſi excipiatur Polonia, ubi etiam ſunt Karaitæ, ignorantur, uti ipſi illi affirmant, & poſt multas alias ſciſcitationes intellexi.

Profundi quidem Rabbinorum odii frequens in ſcriptis Karaitarum mentio. Inter alios R. סהל ſuadens mutuam amicitiam ita ait: הדרך הזאת וכ׳ (*Reliqua hujus loci deſiderabantur.*)

Paucitate tamen Karaitarum nihil derogatum iri veritati, licet a pluribus illa impugnetur, ſic conmonſtrat auctor: וכאשר יתפארו הרבנים כי חכמיהם היו מחנה גדול יחכמי הקראים אחר או שנים או שלשה איך מצאו האמת המעטים מהרבים. אמרתי ואיך הבין איוב ברעת האלהים מארבעה חברים מכל גויי הארץ וכלב ויהושע מעשרה המרגלים והנאנחים והנאנקים מיושבי ירושלים ומבראשונה מעטים היו הנמצאים בטוב ואל הרע רבים על כן מניד מראשית הזהירנו בתורתו ואמר לא תהיה אחרי רבים לרעות ונביאנו אשר בגלות ככל הם חכמינו ואלופינו אשר יחזיקו בריתינו כמו יחזקאל הנביא ודניאל וחנניה מישאל ועזריה ועזרה וריעו וחני זכריה ומלאכי ולולי אלה עידינו אזי חיים בלעונו Et alius hoc ſenſu: ולפי שלא רכ׳

Ideo vero non eſſe ſe numeroſos ajunt, quod errori communi non ſubſcripſerint. Sic hoc ſenſu auctor pag. 2. ובבית שני לא שבו גם הם לכפלה ולא נקראו.

CAPUT II.

Appellantur inter ſe communiter קראים Karæi, itemque בעלי המקרא & בני הקרא ut ait pag. 1. מפני כי לא יאסנו בתורה החדשה Nominantur etiam, ſed raro, ענגים, Ananæi, ab ענן, qui fuit ראש הגולה & magnus doctor inter eos, adeo, ut ſcribat de eo Auctor p. 4. וכל אשר ביד הקראים ממנו להם

Non tamen jurant in verba ejus, vel

pro ejuſmodi oraculis illa habeut, quæ erroris plane ſint expertia, unde auctor: ספני שירע

Rabbini eos indigitant הצרוקים *Sadducæos*, ut Rambam in commentar. ſuper *Maſſecbeth* אבות ad ſententiam אנטיננם & Aben Eſra iuitio commentarii in Legem: והדרך חשנית Idem alibi eos vocat הסבחישים & החולקים

Licet ipſe *Aben Eſra* in multis conſentiat cum ipſis, uti uotat auctor p. 7.
הלא תראה שבפשטי מאמרי הנבואה
מסכים ברוב לדעת רבנו יפת ולרעת הז״ל
וטען לרבי שלמה הצרפתי במאמר בין
הערבים טענות מסכימות לדעת חכמינו ז״ל ובן
גמי במאמרים אחרים במאמר וספרתם לכם
ממחרת השבת שאמרו היא שבת בראשית
היתה וכטל נ״ב טענת ר׳ סעדיה: וזה הנא
בסעלם לכל מה שטען לחכמינו וכן אמר
שהאליה תקרא חלב מן התורה בפי מה
שכן רעתנו כ״ה ומטיב להרכה המקובלים
שעומדים בער הפשט: ואמר באחר מספריו
אם דבריהם אמת בסלת התנאי וזוכר את
המקובלים בשם קדמונים ולא בשם חכמים:
ובכלל יותר טען עליהם ממה שעניין עלינו
ואם איננו מגלה זה בגלוי. ולכן יהי רצון
מסריה רעלמא שיגלו בראש גולים המגלים
עלינו גלוי מאמרים אשר לא כן:

Notandum h. l. obiter, quid ſenſerint *Zadok* & *Baithos*, qua cauſa vel opinione inducti Rabbini Karæos vocarint ביתוסים & צרוקים. Inter alios, qui de hoc argumeuto ſcripſerunt, ſic auctor (*Affertur locus bene longus.*)

Et in libro כוזר בשער השלישי, (liber *Coſri*) זמן אנטיגנוס

Poſtea ſubjicit: ובימיהם התחילה ריעות הקראות וגו׳

Interpretabantur vero Legem tantum ſecundum literam, & nudum verborum ſenſum, de quo ita auctor: ושתי בתות אלה.

Atque eam ob cauſam pertraxerunt multos ad partes ſuas, ut procedente tempore in ingentem numerum excreverint, qui ſententiæ illorum ſubſcriberent. In quam rem idem auctor ait: בזה היה מן האפשר וגו׳ Verum Karæi magnam ſibi a Rabbinis injuriam fieri contendunt, qui vocentur ab illis Sadducæi & Baithoſæi, a quibus ſint remotiſſimi. Ita auctor pag. 3. רחוקים הם מאתנו כרחוק מזרח ממערב

Et ſi, inquiunt, ſequeremur eos, & illorum amplecteremur ſententiam, utique laudandi a nobis forent, & honorifica aliqua mentione in libris noſtris nominandi, quod contra ſit: ex modernis quoque Rabbinis ר׳ יחזקיהו de illis ita: והיא תשובה וגו׳

Sed quia ejuſmodi illis nomina induntur, cum, ut ſupra oſtenſum, nihil habeant cum ſecta illorum commercii, reſpoudent Karæi, & odio, quo iis ſint expoſiti, tales appellationes inveniri, & quia in quibuſdam idem ſentiant Saducæi, quod Karæi, generaliter ita vocari. Ita una mente uegant Cabbalam, traditiones Legis oralis; ſic una voce conſentiunt מחרת השבת eſſe שבת בסש ut legitur in אגרת קריה נאסנה & auctore אשכול: אבל ביתוסים אמרו כיסוער הכופר חג השבועות לא יהיה אלא יום ראשון כריכור בעלי מקרא גזרו: Ita eodem auctore unanimiter vetant ducendam בת האח ובת האחות והרוטה לזרה Item: אף אסר כרברי בעלי המקרא: האליה והעיבור והמעובר:

Ut melius hæc intelliganıur, ſciendum primo, Karæos celebrare feſtum illud &c. Verum, iuquiunt Karæi, male ideo concluditur, ששניהם באחר, duos illos pro uno haberi. Addit ולא יתחייב
זה כי אם בפרו בפרשים ובכללים ולאשר
ראיה מהכתב ולאשר אין להם ראיה מה
שאין כן אנחנו:

Quouiam injecta fuit mentio Sadducæorum & Baithuſæorum, viſum hic fuit, licet extra valorem inſtituti eſſe videntur, etiam alios ſive hæreticos ſive ſchiſmaticos inter eos memorare, prout in Karæorum libris notantur: Et quidem de ſciſſione illa, quæ ſtante templo ſacta, iutellectum volunt illud: ואתם סרתם מן הדרך ובשלתם רבים בתוכת Uude Karæus contra Talmudiſtas pag. 1. ואם
מכשלי רבים בתורה ונושאי פנים היו אנשי
בית שני ואם נושאי פנים בתוכם חכמיה
אין נקבל מהם העתקה או קבלה או כל
מאומה: Et ab eo uſque tempore multiplicatæ ſectæ pag. 1. ומאז ועד היום Non uominat dictus auctor Samaræos, שמרונים, qui ad hunc uſque diem reperiuntur, mihique ſermones cum illis habiti Sichemi, nunc Napuloſa, uti templum habent. De illorum opinionibus ſic autor libri, אשכול הכופר pag. 31.
דת השומרונים זו היא. לא יודו בנביאי י׳
זולת משה ויהושע ע״ה ולא יאמינו בכתבי
הנבואה של נביאי ה׳ לבר בתורת משה
וספר יהושע ע״ה גם לא יתערב עמם
בשמחתם ובאבלותם כהן שלהם כי אם הוה
בסמכל וקדוש יהיר וגירדי ושב ובלי חטא
בעיניהם ועושה עצמו כי אין לו חטא ועסק
בנירוני ושעשועי ועסקי עולמך בטעגתם ומנחנם
ודתם גם לא. יורו בבירת המקדש מפי
אלהינו מפואר ומקורש ואינם מתפללים
נגרו כי אם בתפלתם מתפלילים ומשתחוים
נגר שילו אשר שכן בה האן וטסנו נקרש
ולא לעולמית הקרש הוא במקרש בכתוב
זאת מנוחתי עדי עד וגו׳ וגם מקריבים
קרבנות כרין תורת משה עד היום הזה
בלי מקרש והכהן שלהם הוא המקריב ואינו
נושא אשה ואינו מטמא בכל טמאה
ונרחצים

ונרחצים מקרי וסטמאה ומי שיגע בהם
בגריהם ופשעים מעליהם אכן על זו מנהגם
בן סיפר לנו דוד בן מרואן אלרקי הנודע
באל מקמץ כתב בספריו להגיד באזנינו .
כי הוא נתחכם בכתבי הערלים ובספרי
רפואות . אף הודיע בספריו כי השמרונים
ירחצו מטומאת קלה אם ינע אחר באחר
מי שאינו מדעתם . ומקדישים חדשיהם
בעבור ואומרים כי הוא עבר ירבעם בן
נבט מלך ישראל כרחיצת וטהרת בגריהם
אם יטמאו יביאו כלי וישיתו אותו הבגד
הטמא בתוכו ויסגרו ראש הכלי וכמים
יכניסוהו . וכזולת רחיצת מיסך ניאול
וטומאת הבגר ההוא בדעתם בלי רחיצה
כי נטהר ככתוב במים יטהר . והם שתי
כתות האחת קוראים בוטאן והשנית דוכתאן
האחרת מורה בתחיית המתים כאשר מפי
הנביאים נזכר כתוב תשלך רוחך יבראון וגו'
וכתיב יחיה מיתיך : דת שני אינו מודה
בתחית המתים וגם תחלימו בקריאת התורה
דברי פסוק וכל העם רואים את הקולות
איך נראות בעיניך : הפסוק המתחיל ויאמר
קין אל הבל אחיו הוסיפו בו קום נצא
השדה : וְכֵן פסוק ובני ישראל אכלו את
המן ארבעים שנה כתבו אכלו את המן
במדבר ובשורה ארבעים שנה כן הוסיפו
בדברו תורתך וענין ספור יעקב כתוב כל נפש
בניו ובנותיו שלשים ושלש אומרים שלשים
ושפה הוי וטעת הסופר : וקידוש חדשיהם
לדרוש את הירח עת הופרדו כהשמש
תרסת זו נאמים כי היא עת ילידתו והיא
עת ראש החודש ובעת ההיא ראויה
התפלה והקרבן על חדש ולוי היה טרם
בוא החרכה בשעה ההיא לפניך חברו כנהדו
מתירים ביום השבת כל מה שתקנו המחליפים
שיאבלהו מבאכל חם ומשקה שיש חוה
את הפרי אשר יברת בשבת וכתרומה לזה
התירוהו ויש להם דברים רעים וחלופם
שלא מתורת ה' הרשוהו ואין בתעותם
ומנהגם : כי כל מנהג ודת שהדם וכותר
ומחליף ראיות ודברי תורתינו הקדושה
הישרה הישנה והנאמנה אסור לרוק בה
ככתוב כל דרך בה לא ידע שלום וכתיב
כל באיה לא ישובו ולא ישינו ארחות חיים
חיו עולםך עד באן

De Sectis illis item auctor אגרת קרית
כת השומרונית hoc modo : שאין נאמנה
והם מאמנת אלא בתורת בן עמהם
יבתלמידו בן נון לבר והם מנישים עולות
ומקריבים קרבנות על עצם היום הזה בלי
היכל ה' ומקדשו ועפ ירבעם בן נבט רוחך
היקת חדשיהם אשר שנאו כפשו יתברך :
וכתב דת משוי העברי וכתב דת אל בתל
ודת הפליפיים ודת טותיים ודת משה אל
עפני ודת ישמעאל אל עברי . ודת עובריה
האספני ודת נדאייה ודת קרעייה והולת
אלה כתוב ודתות אחרות שגורת שעמרו
לישראל ומרו ועצבו את רוח קדשו כמו
שבאר באר היטב החכם ההירכי ווילתו
שאמר שמהורבן בית שני עד היום הזה
קמו בישראל כשעיר יו' דתות וכל המעיין
בכפריהם וחזה כל זה:

Sciendum quoque, ut redeamus ad propositum, Karæos pro differentia opinionum in duas partes dividi. De eo כתר תורה (p. 43.) החלק האחר Subjungere hic volui nomina eorum, qui a veteri tempore clari & conspicui fuerunt inter Karæos. (*LAcuna hic erat, quam enarratio Doctorum Karaiticorum implere debebat.*) Autor alius eos hoc modo recenset &c.

Omnium celeberrimus inter recentiores existimatur, de quo pronunciant Karæi, sicut Rabbini dicunt de *Mose Maimonide*.

Aharon ille, uti referunt, fuit רחבן, qui cum postea vidisset librum aliquem Aaronis, quo confutaret Rabbinos, dixisse fertur וירא

De fundamento controversiarum, quæ sunt inter Karæos & Rabbinos.

Primariæ inter eos controversiæ, a quibus reliquæ derivantur, in tribus consistunt punctis. Sic auctor כתר תורה ואולם השנויים אשר יש בינינו ובין בעלי המקרא בפן קבלתם וגו' (*Hic locus exstabat bene longus.*)

Idem quoque tradit Auctor libelli: אשרי תמימי דרך his verbis: כבר ידעת שסבות מהחלוקות אשר לבית ישראל רבנים וקראים מן שלש סבות: (*Locus erat longior.*) Momenta illa tria hæc sunt (1) Mosi tradita esse multa a Deo, quæ non sint in Lege scripta. (2) Legem ex traditione interpretandam esse. (3) a Sapientibus vel addi Legi, vel demi de ea posse, prout consultum fuerit visum.

Citati illi duo Karæi ad ea Cabbalistis respondent: & primum quidem auctor כתר תורה sic: &c.

Ac pari sensu alter: &c.

Patet hinc, quid sentiant Karæi de Lege orali Cabbalistarum, quæ causa fuit, quod ab illis discesserint. Ita haber liber inscriptus Kether Thora: אמנם יראי השם וגו'

Eodem sensu in opusculo, cui titulus: אשרי תמימי דרך pag. 30. ובראות זה R. *Sabal* contra Cabbalam p. 79. הלזאת השבתם

Liber impressus, Cabbalistas inter se dissidere: זה אומר בכם Et in אשרי תמימי דרך non tantum discordem esse Cabbalam, sed etiam contra Legem Dei pugnare. Verba ita habent: והנה אם היתה

In hanc sententiam quoque R. *Eliiahu Beschrzi:* ואתם עדת נעלו השכל והתבונה הביטו וראו אל דברי האנשים שאומרים שיש תורה אחרת חוץ מתורת משה רבינו ע"ה וגו'.

Hæc

Hæc ut eluderent (inquit jam citatus autor) Cabbaliſtæ , & inter eos מה אשמר בחכת׳ ait הגאון הפיתומי Atque ita : פירש התורה תורה שבכתב והמצוה תורה שבעל פה כי כל המצות בסיני נתנו למשה ביסים ההם שעמר בהר ובן כתוב ואתה פה עמור עמדי עד כאן דברי התשובה עליו Ad quod reſpoodet memoratus Karæus : כי מה שאמר כתבתי רבק עם לוחות האבן לא עם התורה והמצוה זה צריך אהוב שיאמין בו כי כתבתי הוא אחר התורה והמצוה והיה ראוי שיהיה קורם מהם. ועוד אנה מצא זאת האכרה כי השי׳ לא כתב רק עשרה ולמה לא יהיה בחיבת התורה גם בן בצזי.

Et in כתר תורה omoia eſſe ſcripta , oihilque relictum traditionibus , pag. 45. והנה וכתבו שני לוחות אבנים וגו׳

Unde vana & falſa eſſet ſecunda illa lex. Sic Kether Tora: ורברו על ה׳ סרה בדברים אשר נאמרו מפי הגבורה במצוות התורה וכפוריה וגו׳.

Quæ lex nova eſt & commentum humaoum, de quo in tractatu, qui inſcribitur : אשרי תמימי דרך

Quomodo vero Kabbalæ illi ſeu Legi orali primo conciliata fuerit auctoritas , ot fidem apud homines iovenerit, ita in ſupra citato opuſculo docet וכדי להפיל וגו׳.

Neque hoc patrocinator veritati Legis illius ſecundæ , vel excoſatior erit ſequacium error , quod priſci eam fueriot amplexi , & pro vera habuerint , quo ſeoſu R. *Sabal* ſcribit : רעו אחינו ישראל כי כל אחר וגו׳

Ex illis, quæ producta fuerunt , ſatis liquet , quid ſentiant Karæi de Lege Orali . Interea tamen non plane rejiciuot Talmud vel dicta חכמים ſapientium , de quo audiendus auctor tractatus אגרת קריה נאמנה qui ſic habet : בעלי המקרא המאמינים בה׳ ובמושה עבדו ובתורתו ובשאר ספרי הנבואה כולם ובפירוש החכמים הכוללים ובדבריהם הנאמנים שיש להם סיוע מהכתוב כי אמריהם אמרי אבותינו הם ולא הנחנו כללם רק אותם שאין להם סיוע מהכתיב וגו׳

Imo jubentur Karæi legere Talmud juxta eundem autorem, qui notat החכם רבינו נסים בן נח ע״ה

Sciendum vero h. l. eſt , Karæos etiam agnoſcere modum aliquem traditionom , quem העתקה vocant, & a vulgatis Talmudiſtarum traditionibus plaoe diverſum conſtituant. De ea ſic in tractato : אשרי תמימי הדרך pag. 38. הח׳ ההעתקה המשלשלת שהענינים שבה אינם לא מן ולא מן השכל וגו׳

Eodem ſenſu in libro , cui nomeo ארחת אליהו , cujus hæc ſunt verba : אמנם יש מצות אחרות שנתגרלו בהם בזמן אבותינו ונתנהגו בהם ואינם כתובות בתורה וכו׳

Et aoctor אגרת קרית נאמנה in haoc ſenteotiam : להיות שיש שתי מיני העתקות בע״ך שתי כתי ישראל האחת היא העתקות אחינו בה אשר הורו בה אין כל דבריה בלי תועלת והם אשר להם סמך מהכתב וגו׳

In opuſculo אשרי תמימי דרך etiam notatur differeotia , quæ eſt inter קבלה & העתקה his verbis : והנה אלו היתה קבלתם חלוקה וכל׳

De tempore ſeparationis.

De tempore quo ſeparati fuerint Rabbini & Karæi , non eadem inter illos eſt ſententia : Rabbini , ut legitur in libello . . . . traduot , ætate *Anan* demum inootuiſſe Karæos, ideoque , quia ſecta ſit oovitia , dogmata ejus quoque oova & parum vera eſſe . Ad quam concluſionem ibidem ſic reſpondetur : ועד לא היה כרבריהם

Autor Karæus כתר תורה de tempore , quo diviſi ſunt , hæc habet : ואין החלוק בין קראין לרבנן אלא אחרי צאת ישראל בגלות הקשה &c. Audienda quoque de hoc argumento verba opuſculi Karaitici אח״ר quæ ſic habent : ואמנם הזמן אשר נחלקו

Et R. סהל Karæus hoc ſenſu notat pag. 54. וגם אחרי התימת חזון Inter Rabbinos etiam eſt R. *Jebuda Levita* (quem Karæi in iis , quæ res Karaiticas ſpectant , propius attingere verum ajuot) qui in libro כוזרי refert ſciſſionem illam ad tempora *Jebuda ben Tabbai* & *Schimon ben Schetach* , qui ſcilicet ſubſecuti ſunt אנטיגנוס איש סוכו , pertinere. Hæc ſunt ejus verba , prout citantur in epiſtola Karaitica אגרת קריה נאמנה

Videndum nunc eſt , quem modum obſervent , quibuſve utantur regulis Karæi in explicanda Scriptura. Autor opuſculi: אשרי תמימי דרך notat octo regolas primarias, quibus explicanda ſit Scriptura : הדרך האחת היא הפשט שאין שום אדם וכ׳

Hoc ſenſu ſcribitur etiam in tractatu ארחת אליהו his verbis , וכמה שצריך שתדעהו עוד שיש מצות רבות לא נזכרו בתורה בפירוש &c.

Ad h. l. quoque refereoda illa, quam tradit R. יפת הלוי hoc modo ודע כי אמרו הרבנים אין מקישין בעריות ילבן החמירו בכל ערוה אירה &c.

Addi hic poſſunt , quæ notavit idem R. *Japheth* ad verba illa Scripturæ: לא יקרחו ולא יגלחו ולא ישרטו Ita vero habet pag. 20. ואשר אמר בשאר

Ad-

Adjungam nunc aliquot excerpta, ex quibus clarius pateat, quomodo Rabbini & Karæi exponant Scripturam. Locum illum cap. (*locus non erat expressus.*)

Referunt Rabbini ad חכמים Sapientes & Doctores, qui soli teneantur scire, & interpretari legem. Contra Karæi non de Magistris solis sed generaliter de omnibus promiscne verba illa intelligenda esse docent. R. *Japheth* de eo sic disserit: ואמר לפניהם

Terminum vitæ Karæi secus, quam Rabbini sentiunt, fixum & immotum esse credunt. R. *Aharon* ad verba illa: ויקרבו ימי ישראל notat שיש קצב משוער עם היות וכו' Et notæ ad *Aaronem* sic וכו'

Verba illa *Exod.* XIII. 16. והיו לאות ידך ולטוטפות Rabbini κατὰ τὴν διάνοιαν & metaphorice intelligunt. R. *Japheth* hoc sensu: פתרונו טוטפות מסובבות כמו והטף אל דרום אשר פתרונו הסב פניך אל פאת דרום וטעמו הוא כטעם ולזכרון בין עיניך שאמר בפסוק העליון והוא מנהג בני אדם כאשר יחפצו שיזכירו דבר ישימו אותות על אצבעותיהם להזכירהו הדבר אשר הם חפצים לעשות אותו על כן חייב ה' כ"ש שישימו מעשה במצרים לפניהם תמיד לזכור אשר חייב עלינו לתת הגבורות ודברה בלשון בני אדם: וכו'

Sic ad illud Genes. XXXVII. 15. וימצאהו איש והנה תועה בשדה ubi R. Aharon per איש intelligit מי שנמצא & additur in citatis antea notatis כלומר אחר

Et quod scribit in *Levitico* c. XIV. 4. ועץ ארז Karæi (scilicet R. *Japheth* .) adversus Rabbinos ita explicant: יהיה עץ

Quo referenda quoque ejusdem auctoris verba: ויבשר מולחו אלה &c. Ingens quoque inter illos est controversia de חשבון. Notum est, Rabbinos sequi traditionem, Karæi vero insistunt soli הראיה Fundamentum rei consistit in explicatione horum verborum החודש הזה לכם De eo sic R. Aharon pag. 100. sq. (*Locus afferebatur bene longus, qui toti huic dissertationis colophonem imponebat.*) (*a*)

(*a*) Hactenus *Warnerus*, (*inquit* Wolfius Bibliothecæ Hebr. Tom. IV. pag. 1096,) qui ipse interdum *Karæorum* locos, ad quos provocaverat, alias vero expresserat, quos, nimis utpote longos, & a *Triglandio* in sua de *Karæis* dissertatione ut plurimum allatos, hic repetere nolui. In fine harum Observationum *Warnerus* diversitatem Scripturam Sacram interpretandi, quæ inter *Karæos* & *Rabbanitas* intercedit, paucis aliquot exemplis repræsentavit. Hæc ut rectius pateat, consultum puto, suppeditare excerpta ex *R. Aaronis* fil. *Josephi*, Karæi, commentariis in aliquot libros Biblicos, de quibus Vol. I. & III. num. CLXXXIII. dixi. Descripsi illa excerpta ex Codice Legati Warneriani in Bibliotheca *Lugduno Batava*, quem Catalogus editus nusquam commemorat, mihi autem inter cetera ejus invenire licuit. Præfert is numerum XX. & præter hæc specimina, similia ex aliis Karæorum, v. c. *Jepheth* commentariis in libros Biblicos petita exhibet. Accipe itaque primo loco ea, quæ ex *Aaronis* hujus commentariis in libros *Josua* & *Judicum* petita sunt.

R. AA-

R. AARONIS KARÆI
EXCERPTA
IN JOSUÆ.

CAPUT PRIMUM.

כל לאמר טעמו אמר לו (לאמר Verſ. 1.
כנראה שלא אכלו (הכינו לכם צדה 11.
ישראל מן תבואת ארץ ישראל אלא ממחרת
הפסח שנ׳ וישבת המן ממחרת. ומלת צדה
שם כלל בפסוק המזון. והכרוז לא היה
אלא אחר שוב המרגלים ואין מוקדם
ומאוחר:
אותו יום (כי בעוד שלשת ימים Ibid.
אינו יוצא מחכלל הלא כת׳ בעוד שלשת
ימים ישא פרעה ואחריו ויהי ביום השלישי
ואחר הכרה אסר ולראובני ולגדי מה שאמ׳

CAPUT II.

כענין ונתרה כל (אשה זונה Verſ. 1.
ממלכות הארץ:
רבר הפסוק (והאנשיא רדפו אחריהם 7.
ובא כמ׳ והירים ידי עשו:

CAPUT III.

שהיו (מקצרת שלשרת ימים Verſ. 2.
המרגלים יושבים בהר כי שילוח המרגלים
היה ביום רביעי לחדש ורביעי לשבוע וביום
ראשון שהוא שמיני לחודש באו המרגלים
ואז הכריזו שוטרים:

CAPUT V.

האמרו שוב כמ׳ השמר (ושוב מל Verſ. 2.
לך פן תשיב את בני שמה ושני כנגר
היוצאים ממצרים שהיו מולים וזו פעם
שנייה:
כי העם הנולד (את חרפת מצרים 9.
במרבר היו ערלים והיו בחרפה כנגר
היוצאים ממצרים שהיו מולים כי חרפת היא
לנו כמ׳ לחררת אליהם:
אחר שהקריבו (ויאכלו מעבור הארץ 11.
העומר. ואם היה משנת שעברה מה הצורך
הכת׳ לומר ממחרת הפסח מצות וקלוי:
במראה הנבואה (וירא והנה איש 13.
ולפי שיהושע ילחם מלחמות יי׳ ראה וחרבו
שלופה בידו:

CAPUT VI.

שבעים (ויהי ביום השביעי Verſ. 15.
כנגר יום שתחלו להסב את העיר ושמיני

למנין כי היה שנה ביניהן: וכפי סדר
המקראות יום שני:
בתחלת יסוד הבנין (לשבוע היה 26.
ימות בנו הבחור ובגמר העיר בהצבת
הרלתות ימות בנו הצעיר:

CAPUT VII.

בוודאי היה אותו (עד השברים Verſ. 5.
מקום שברים לפי שאמ׳ במורד כי בורחים
היו:
שראה עמן שנפלו (וגם כחשו 11.
מישראל שלשים וששה איש ולא הורה:
לפני אלעזר (ויקרב את ישראל 16.
שעל ידי אורים ותומים יסצא הגנב:
בין (ויעלו אותם עמק עכור Verſ. 24.
יריחו ובין העמק היה הר לכ׳ אמ׳ ויעלו:

CAPUT VIII.

של אורב כלומ׳ (ואת עקבו Verſ. 13.
כיפו
ר״ל ספר (משנה תורת משה Verſ. 32.
אלה הדברים:

CAPUT IX.

כל מקום שיביא (אל המקום אשר יבחר
שם ארון ברית יי׳:

CAPUT X.

לא נכתב מה רבר (אז ידבר Verſ. 12.
ונאמר ששאל והתחנן מהשם שיעמיד
השמש אז יהיה מה שאמר ויאמר
הוצרך להעמיד (וירח בעמק אילון Ibid.
הירח עד שלא יפגע באור השמש ויראה
בלוקה. ושמא האור עמר ולא הגלגל:
נראה יום גרול (ביום חמים Verſ. 13.
משל חבירו:
לא הניע מהם לבני (לא חרץ 21.
לבני ישראל לאיש אחד את לשונו:
כמ׳ ואשר הנחלים שם (והאשדות 40.
מקום:

CAPUT XI.

שהיו שם מים (ועד משרפות מים Verſ. 8.
נובעין חמים:

16. הר המוריה והנכח (ואת הר ישראל
הוא ביתאל שקראו יעקב כן:
18. שאם היו רוצים (כי מאת יי̇ היתה
להשלים ארת ישראל היו מקבלם כי גם
במלחמת מצות חובה קריאת השלום ואם
יקבלו עליהם מס ועבדות ושלא יעבדו ע̇ז̇
כדי שלא יחטיאו את ישראל יניחום חיים.
ולא חרה אף ישראל באנשי גבעון כי אם
בעבור שרמו את ישראל ולא קבלו מס
ושעבור אלא חפצו להיותם שוים עם ישראל
ש̇נ̇ באו עבדיך לשם יי̇:

C A P U T XII.

Verſ. 23. שם אומות מקבצת (מלך גוים
מעמים:

C A P U T XIII.

Verſ. 3. והעוים משפחה איזה (והעוים
מפלשתים ומפני שהש מירום בפתורים
שהם מפלשתים שנ' כי שורד יי̇ את
פלשתים שארית אי בפתור הזכיר העוים
עם פרזי פלשתים כי נשאר לעוים שאר
ארזים:
9. היא מבדלת התחומי (והעיר אשר בתוך
מיחון הגבול מואב:
12. פעם היה מושב מלכותו (אשר מלך
בעשתרות ופעם באדרעי:
25. והלא כת' לא תתן (וחצי ארץ
מארץ בני עמון לך ירושה והתשובה
נחבררה בדברי יפתח גם יל' כי מארץ
רפאים שירשוה בני עמון תנע לישראל
ליקח אבל מה שכבשו בני עמון מאחרים
מותרת לישראל:

C A P U T XIV.

Verſ. 12. אולי מלה זו (אול יי̇ אתי
לפעמים והנה טעמו באמת כמ' אולם אני
אדרש לא אל׳. כי כפי דעתי אין היוד
באולי והמם באולם עקר כדעת זולתם:
13. והלא היא לכהנים (ויתן את חברון
ש̇נ̇ ויקרישו את קדש בגליל תלמוד שלא
נתנו לכלב כי אם בזנוחיה. ועוד שכל אותם
הערים נקראים בשם חברון:
15. נקרא כן בעבורו (קרית ארבע
ובעבור שלשת בניו:

C A P U T XV.

Verſ. 18. הסתרת לעתניאל (ותסיתהו
שיתן לה רשות שישאל מארת אביה שדה:
19. כלו' מקום שיהיה (הנה לי ברכה
מבודך כי ארץ נגב ויובש נתנה לי
25. חצור חדתה כפי (וחצור חדתה
הנראה אינה עיר אחרת
36. יל' גדרה וגדרתים (והגדרה וגדרתיים
עיר אחרת
41. הדאוי ובית דגון כי (וגדרות בית
לכ' יעלו במנין שש עשרה

C A P U T XVI.

Nil occurrit.

C A P U T XVII.

Verſ. 5. חמשה בנוי אבורת (ויפלו חבלי
כי הוצא מהן חפר מהיה אבי צלפחד במו
שמפורש בתורה וה' לבנות צלפחד:
15. טעמו אם זר (כי אז לך הר אפרים
לך הר אפרים או ענינו כי גם אני יודע כי
אז לך:
17. מפני שהית שבט (ויאמר יהושע
מנשה חצי שבט לא נתן לו גורל בפני
עצמו אלא חברו עם אפרים שנ' וינחלו בני
יוסף מנשה ואפרים:

C A P U T XVIII.

Verſ. 22. שתים הם ביתאל (ובית אל
ששמה לוזה היתה בחלק בני יוסף וביתאל
שהיא כמוכה לעי' היתה בנחלת בנימין:
28. מנין הערים מכריח (והלע האלף
לנו שתהיה צלע עיר אחרת והאלף עיר
אחרת וכן חסר ו'ו קרית:

C A P U T XIX.

Verſ. 29. כמ' ועד חבל (מחבל אכזיבה
ארנב

35. עיר אחת (הזרים זר
47. יותר מאשר נחלו (ויצא גבול בני
והולך ומפרש כי למרו ללשם וישבו בה ויא
חפך זה כלום' היה חבולם פחות מהם ולכ
עלו ונלחמו עם לשם כי כמ' שימצא הסם
מורה לתוספת כן יורה לגירוע לפי מקומו.
ובספר שופטים תזכירה מתי נלחמו ואין
מוקדם ומאוחר בנבואה כי לשם היא ליש
לפי דעת רוב המפרשים:
50. על ידי אלעזר באורים (על פי יי̇
ותומים:
51. הגודל לא הורה (בגבול בשלת
במספר ההרים אלא על רחב הגבול וארכו:

C A P U T XX.

Verſ. 6. מעת עמדו למשפט (עד עמדו
שאם יצא מחוייב לגלות ישב שם עד מות
הכהן הגדול:

C A P U T XXI.

Verſ. 3. יש לשאול (ויתנו בני ישראל
אחר שאמ' הכת' מאת חרב חרבו איך נתנו
משבט יהודה שש עדים מכלל ומשבט דן
ארבע ובלל עריו י̇א̇. ונא' כי ערי יהודה
היו גדולים ומשל דן היו קטנות:
11. נתחלפה התנועה ובא (אבי הענק
כמ' ויהי לי שור וחמור:
12. מלמד שלא נתנו (ואת שדה העיר
לכהנים כי אם ניף העיר ומגרשיה:
41.

41. א״עפ שהיה מספר (כל ערי הלוים
הלויים מעט מכלל השבטים לקחו מח׳
במ׳ ערי .... שלשה שבטים אולי צרך כל
גולה היה מאא הלוי:

C A P U V XXII.

Verf. 1. אותם שהיו במלחמה (או יקרא
בי שלחם כולם גם ראובן וגר
8. השומרים הערים מעבר (חלקו שלל
לירדן בבזה יקחו חלק:
10. להיות למראית עדות (גדול למראה
ולא לזבח
11. פי׳ פיאה ומקום (אל מול ארץ בנען
ומ׳ ויכב מאצלו אל מיל אחר:
12. שהמשכן נקבע בשילה (ויקהלו
ונאסרו הבמות:
14. היה נשיא לבית אב (ואיש ראש
וראש לאלפי ישראל:
27. שיש לנו חלק בארץ (כי עד הוא
ובמהבח י״י:

C A P U T XXIII.

וכפל לסרו כלום׳ יהיו כמ׳ (ולשוטט
שוטים להכות וליסר בצדיכם:

C A P U T XXIV.

Verf. 14. במנהג העברי (ואתן לעשו
להחל מאשר השלים כמ׳ פן יראה
בעיניו:
14. יש ספרים שהריש (ועתה יראו
בשדק וגם הוו כן וטעות הוא כי האלף
נחה בצווי כדי שלא ידחה מגזר׳ י״י ראה
ובפי איתם הספרים הוא במשקל זכורו:
ו״ל מקרא בלב תמים ויהיה (בתמים
תאו בכל מקום :
Verf. 26. אצלי בתב (בספר תורת אלהים
הברית האמת בספר שהוא הורית השם
ועבודתו ובו חקותי ותורותי כי לא יתכן
שיהיה בספר תורת משה:
30. ובמקום אחר תמנת (בתמנת זרח
חרס במו שמלה שלמה:
32. ותקיים דבור יעקב (קברו בשכם
אבינו ע״ה ואני הנה נתתי לבה שכם אחד
על אחיך אשר לקחתי:

LIBER JUDICUM.

CAPUT PRIMUM.

Verf. 1. על ידי אורים (וישאלו בני ישר׳
ותומים:
ר״ל מי ילך כמו יעלו בתחו (מי יעלה
3. לשבט שמון שנחלת (ויאמר יהודה
שמעון וכללת בנחלת יהודה:
10. מנהג הכתוב בשירצה לפרש (וילך
הענין הניבר עוד ביבארו במקומו:
16. יתכן אחר ששב יתרו (ובני קיני
מהר סיני אל מדין לקח בניו וכל ביתו ובא
אל ישראל:

Ibid. מעיר התמרים (i. e. יריחו
Verf. 23. לשון חשש ואינו יוצא (ותירו
במו בשלג ילבינו:
28. גם זה ראיה (וישם את הכנעני למס
לכרי במלחמת מצוה:

C A P U T II.

Verf. 1. יש אומרים (ויעל מלאך יהוה
הוא יהושע ויש אומרים הוא פונהד והנכון
הוא שר צבא י״י אשר נראה ביריחו ושם
בתו׳ ויחנו בני ישר׳ בגלגל׳ והבתו׳ מדבר
כדרך בני עם:
Ibid. הוא מקום שנקרא (אל הבוכים
לאחר כן:
Ibid. עתיד תחרת עבר (אעלה
ואפשרות השלח והשלוה נמצא בעברי ענין
אחר:
Verf. 3. ו״ל שזרה (והיו לכם לצדים
מקרא מקיצר וטעמו יהיו לשבים לצדדים:
6. ובבר עלה רק בהב (וישלח יהושע
זה עוד כדי להזכיר ויעבדו את י״י והזבירו
ויטה כדי לזכר וגם כל הדור ההוא

C A P U T III.

Verf. 2. שאין הכנענים (רק למען דעת
נלחמים בישראל ונוצחים אותם כי למען
יעבדו את י״י:
Ibid. i. e. (רק אשר לפנים לא ידעום
שהיו עובדים את י״י:
Verf. 11. בולל שני (ותשקט הארץ
השעביר ודהשקט ומיתת אותם שאם לא
בן יעלו הרבה כל״ הענים הנזכרות בספר
זה ואין יותר מהפ׳ שנה מיום צאת ישראל
ממצרים עד יום שנבנה המקדש:
15. במו ואיל (איש אשר יד ימינו
במו ואל תאטו עלי:
16. פיר׳ אמה ובן ונמרים (גמר ארכה
במגר לוחיך אנשים קצרי קומה במדרת
אחרת:
מקום שפוסלים שם אבנים (מן הפסילים
ויש לומר פסילים ציורים במי פסל:
20. עלייה עשויה לישב (בעלית המקרה
בה הרוח ביום חום כי מנהג המלכים
והשרים להיות בתי קיץ ובתי חורף:
22. החלב או הלחב (ויצא
Ibid. פיר׳ לפי מקומו ו״א (הפרשדנה
ז״ל רבנם והוא הפרש ותהיה הדלת ניכפה:
23. ים׳ שהיה לבית החיצון (מהמפרוונה
מקימות להושב בני האדם כרוים כדרים
כודים והנבון שאין לו דומה. וההא לשניהם
נוסף דפי שהו מלעיל והזינן לחפארת:
29. ר״ל כל איש שמן וחשוב (כל שמן
וגבור בענין ויהוג במשמניהם ובן וישמן
ישירון בלום׳ ותחזק ונתגבר:
30. כמ׳ שפירשתי (ותשקט הארץ
בארבעים שנה:

C A P U T IV.

Verf. 2. שם מקום ו״ל (נהרשת הגוים
בלשון

מלשון החרש והאמיר בלום' יער ויהיה
הגוים כמ' מלך גוים אחר ובא בהא הדעת
כמ' ויפקדם בטלאים:
שם אישה ולהיותו ברק (אשת לפידות 4.
הוא דרך סברא מי לפיר וברק חסרה
במענה:
משפטו והיא (והיא יושבת Verf. 5.
דבורה יושבת תחת תומר ורבים כן. ארח
תקיך אשמר את עם. ולהיות תומר שם
מקום מלת תחת תכחישנו רק כמ' בתמר
מקשה. ותומר ותמר אחד. והזכיר זה שלא
נמצאת בעירה בששרתה רוח אלהים עליה:
ושלחה וקראת לברק. ואילו היה ברק לפירות
אישה היה בת' ותשלח לאישות ברק:
כמ' בית לחם יהודה (מקדש נפתלי 6.
שנכסך על שם עצם:
איננו נוגע רק טעמו (לכה ומשית Ibid.
תמשוך אותם בדברי שמך ופתויי תמוך
יריאים לצאת במלחמה מפני סיסרא:
הזכיר זה בעבור (וחבר הקיני Verf. 11.
יעל:
בסודת עשוי מן (ותכסהו בשמיכה 18.
צמר והצמר וראה למעלה מן הארגז:
כמ' נבל יין לפעמים (נאוד החלב 19.
בכוכבים הבלי אל אשר בהזכו:
ונקראו הצרעין בבה מפני (והיתד ברקתו
רלורת תכשר יכיתושו קיוב הלשון ורקרת
נשר:

CAPUT V.

יא ברוח הקודש (ותשר דבורה Verf. 1.
אמרה השירה הזאת א'ע'פ שאין בה עתירות
ומנהג הנשים ידועה:
איסתי נוקם השם (בפרע פרעות 2.
ית' נקמות ופורענויות בעבור ישראל
בשיתנדבו העם וישיבו ממעשיהם הרעים
ויברכו את י' וי'ס בפרוע פרעות מלשון ופרע
את ראש האשה. בשפרעו בני ישראל על
דברי הורה נמסרו ביד אויב עתה בהתנדבם
יברכו ה' על הישועה שעשה להם:
תפש המלכים (שמעו מלכים Verf. 3.
והרוזנים והכל בבללם ולפעמים יהיה הצווי
בכלל לא לאדם מיוחד בענין חזקו ידים
רפות. כלו סלו המסלה:
החלות לספר (יהוה בצאתך משעיר 4.
נבורות השם שעשה עם ישראל בי בבוא
ישראל אל הר שעיר בשנת הארבעים אז
היה להם זמם לאיר עולם:
בלי לשון במנהג (משדה האדום Ibid.
השיר והזכירה ישועת ישראל ואשר כבדם
השם יתעלה במתן תורתו בנזכר זה סיני.
ואש' אמ' ארץ רעשה בעניין ותבעט ותרעש
הארץ שמורה על מלחמת הגוים. וכן אלה
מתימן יבא. ועזרת השם ית' לישראל
והתפארם בתורתו. איגר בי אם בלכתם
בעבורת השם ותורתו. בי היכו בהתגרב עם:
ברגש הלמר שהוא (חדלו Verf. 7.
באתנה בלי הועלה רק לתפארת:
וי'ל יבחר אליהות (יבחר חרשים 8.
מישיעים חדשים דור דור ופרוסיו בעבור
עצמה וברק:

עבר כמ' כי רפיץ (אז לחם 8.
פרשתיו בי האויב (בארבעים אלף Ibid.
מבריח ארבעים אלף בישראל עד שקמתי
דבורה:
כמ' צחר צחר (אתנות צחרות Verf. 10.
קרוב מדשו' לתגות (שם יתנו צדקות 11.
את בת יפתה:
החלות לספר השיר (אז ירד שריד 13.
שאמרה עורי עורי דבורת ובאו מלרע.
כחבירו לבשי עוז. אז ירד יש' שהיה שריד
ופליט לאדירי עם למחנה סיסרא ומם
לארידים נוסף כמם במצלתים נחשת. אמרים
אמת ה' ובכל זה לא היה מגבורת המריד
אבל ה' ירד לי בגבורים ירד בשקל יצו ה'
ההלה לומר מי ומי (מני אפרים 14.
ההולכים למלחמה. מן שבט אפרים שרשם
עלו והלכו להלחם העמלקי מאריך אי אפרים
בא בנימין ונתחבר בעממיך ומן מכיר ירדו
מחוקקים והושבים במערכת המלחמה ואיך
ינצחו לאויב ולבמ' בן משבט זבולון אפילו
הסיפרים וסופרים ומושרים בשבט סיפר הם
ירדו למלחמה:
משפתי המערבית (בין המשפתים 16.
קרוב מלשון שפות הכיר: ור' יפת ז'ל אמר
מני אפרים זה יהושע שנלחם עם שורש
עמלק שנ' ויחלוש יהושע. אחריך זה שאול:
בעממיך כנגר עמלק. מני מכיר גדעון ויאיר.
ומזבולון אילון אילון הבילוני. ושרי היור
נוסף והוא תולע בן פואת. ואמר החכם
הנזכר נראה בי דבורה משבט יששכר. באמור
עם יששכר. ואינו קרוב:
קול המתגות (לשמוע שרקית Verf. 16.
מי הנוצה:
דרך משל או כרוך (מן שמים נלחמו
ועל צבא המרום במרום:
נגע. ונמצא יוצא הלמוני (אז הלמי 22.
בל ירעתו. וכן רבים הנה והלפה רקתו עם
בחציר יהלוף:
ובנראה שהיתה מרון (אורו מרוז 23.
קרובה ולב' ארדה:
שבל מי שלוחם (לעזרת יהוה Ibid.
מלחמות ישראל וקרא לוחם מלחמות יי' בי
מלחמות יי' ארני ניחם:
בירת העזר עם גבורי (בגבורים Ibid.
ישראל:
רל הוא תואר לספל (בספל אדירים 25.
והיור והמם נוספים כמ' פר בן בקר התמים.
ונם יקרא בלי עור כפל הלא הספל מים:
תשלחנה הנון (ירה ליתר תשלחנה 26.
נוסף סנון כי ביש קצירה תשברנה. וי'ל כל
אחת ואחת מידיה לפי שאמ' וימינה להלמות
והיא שם בלי הסקבת:
מוסב על ליתר מעברה (וחלפה Ibid.
בצר אל צר ויתבן שיהיה וחלפה מוסב עלי
על בחבירו ויהיה יוצא:
בפל הדיבור ומה שאמ' (נין רגליה 28.
כ'ה אלהים ירבו לפירושם:
דרך סברה (בעד החלון נשקפה 28.
וי'ל ברוח הקרת:

CA-

CAPUT VI.

Verf. 3. פעם (והוה אם זרע ישר'
לשו' יחיר ופעם לשו' רבים:
4. יבול כמ' יקום והנכח (יבול הארץ
הם הפובים ולא מספיק לשנים ולא שרה
ושורה:
8. י״א זה פינחס ויל' הוא (איש נביא
גרעון וסנהג הכת' לכלול הענין נאחר בן
שכו מפרש:
12. מעתה יהיה (יהוה עמך גבור חיל
השם עמך ותהיה גבור החיל:
15. כא ברדך אל' קום (הנרה אלפי
שטעמו אל בפי הרל במנשה:
24. עודנו מוכב אל' (עודנו בעפרת
גרעת כ״ל עופר' אמ' לו השם:
25. ירוע כי שור (קח את פר השור
שם לגרול ולקטון כמ' עדה. ואמר אשר
לאביך נוכל' שמאמרו את המזבח הבעל
אשר לאביך: כי פר היה יואש מודלו כרי
להקריבו לבעל. ולכך לא הזכיר מה עשה לו
גרעון. כי לא היה צריך בזה. ומאמר כה
כי שמנת רברים רותרו גוזהו לילה: חוץ
ופר וכלי שרת ולילה ועצי אשירו ומוקצרה
תעבר אין כולם בפי' מבואר. כי זמר ופר
השני רק פר השור והבעל אשר זנו ישראל
עליו היו שבע כאשר הורה בראש הענין
ויתנם ה' ביר כרין שבע שנים ולכ' הראיה
שלא העלה גרעון בסכבת שבנה כי אם הפר
השני לבדו. ומפרשים שרצו להחזיק רברי
קרמוניהו אמרו שהיו מפטים שבע שנים
וסו וו' ופר נוכף:
Verf. 27. יש לומ' באותו (ויעש לילה
לילה שנ' ויהי בלילה ההוא:
32. ירבעל וירובשת אחד הוא (ירבעל
36. בחזון הלילה וסיפו (ויאמר גרעון
סוכח וישכם ממחרת:
38. מלשו' לא זורו לשו' (ויזר את הגזה
שהיטה:

CAPUT VII.

Verf. 3. ריצרף הוא שאמ' (ויצפר
וצרתנו לך כמ' להקרת קהלת ויל' כם
ולצפירת תפארת לשו' כבוב:
5. ר״ל הציג איתו (ע״ ברכיו לשתות
לבר כדרך הבט ימין וראה שיהיה ראוי
וראה בשמאל':
13. מלשון צלי אש. (והנה צליל לחם
ונכפל עיניו כ״ת בינה הגיני ויש לפרשו
כן לקיל צללו שפתי וטעמו והנה רעש לחם
שעורים לכ' אמ' נתהפך:
13. וכבר נפל או יורה (ויפל האהל'
על ראש האהל:
14. פתרון החלום. ויאמר (אין זאת
שברו כי אמר. הפותר אין זאת בלתי אם
חרב גרעון והחרב לעלם חוהבת ושוברת
העצמות והבשר. כי צליל לחם הוא גרעון
שהיה נחשב בעיני סרין לאיכלו כלחם
וריסוהו לחם שעורים אם מצד שהוא בזוי
בנגר לחם חטים אם מצד שהוא הקירם:

והפותר אמ' אין זאת רי אם חרב גרעון:
19. היא האשמורת (ראש האשמרות
השניות בשליש השני של לילה:

CAPUT VIII.

Verf. 13. עד וליתורה (מלמעלה החרס
החמה והנבת הוא מקום חמנת חרם
16. לשון יכיר כמ' יודע צדיק (ירע בהם
נפש בהמתו. ויל' שהודיע להם מה עשו
ואז הם בקיצי המדבר שהיו יושבים בסוכות
וכם הקיצים סובות שנ' התמלא בשיכות
עידו:
18. אתה כמיהם והם (כמוך כמוהם
כמיך כמנהג כל שני כפון. כעם בכהן:
24. כמ' ויכברו את (כי ישמעאלים הם
יוסף לישמעאלים. ואחר כן ויעברו אנשים
מדינים. יכת' על פני כל אחיו נפל:
27. כמ' אפיר (ויעש את גרעון לאפד
שעשה כעתידית עשהו לענין זה לא כצורתו
ולכ' זנו אחריו כל ישראל:
33. והם כהני (וישימו להם בעל ברית
בפות לעו או הטעם שזנו אחרי הבעלים
ועברום אמצעיים לאלהי ישראל כאלו משו
כעל ברית לשם ית':

CAPUT IX.

Verf. 4. קלי בוח (אנשים רקים ופחזים
מלשו' פיו בטים:
9. נתחלפה התנועה (ההדלתי את רשני
כי הוא בעקר' העטרתי. ויש מדקדקים
שהיא מבנין הפעל שלא נזכר שם פועלו
בשקל הנהלתי לי ירחי שוא ותוכב הקטן
לחירה כמ' כי החליתי א״ע שהיא החליתי
בקמץ והוא החדלתי בבטל ובל' זה משל
שהניחו הנכבר ובהרו האשר והוא אבימלך
שהוא בן פילגש והוא פחות כנגד אחיו.
והדרשנים דרשו העצים הם ישראל והזית
הוא גרעון והתאנה היא בנו וגפן בן בנו והוא
שאמר משל בני גם אתה. ואחרים אמרו
הזית הוא עתניאל. התאנה דבורה. גפן הוא
גרעון:
9. שהיין על הנכרים (אלהים ואנשים
18. בעבור השבון שלם (את בניו שבעים
אין הפא סקפ' בעבור החרון הא:
Verf. 31. שם מקום ואינו לשו' (בתרמה
תרסית כמ' רעת זולת א״ע שעשה זה
ב״ט ובסתר שלא היה נראה שהוא נוטה
אחר אבימלך:
45. שמה לשמח ולהשחתה (ויזרעה מלח
בענין ארץ פרי למלחה. ומלח זורעה
משחפת זורע שולה. והרכה כייצא זה:
46. כמ' בצריכים (ויבואו אל' צריח
ובסלעים שכן שן הסלע והוא עליון וי״מ כי
נקרא כן ששם עומר וצועק וצירח לכל
אשר יראה:
Ibid. ושם היה ע״ז (בית אל' ברית
שלהם:
48. הוא נפאה שכם (הר צלמון

C A-

CAPUT X.

שם איש אבי אביו (בן דודו Verf. 1.
משנה ההיא כמ' כית (בשנת ההיא 8.
כבשר ובלחם :
המלחמה (ותצר לישראל 9.
מלת נפש תאמר על (ותקצר נפשו 16.
הרצון לאמור שריו בנפשו כאילו קצר רצונו
מלחדות בם :
פטע' ויצעק ברך' (ויצעקו בני עמון 17.

CAPUT XI.

שבא אליה דרך (בן אשה זונה Verf. 1.
עראי. ונקרא גלעדי שהולידו גלעד שנ' ויולד
גלעד את יפתח ואין זה גלעד כן מביר
והשנים יוכיחו :
בלא אשה ובנים (אנשים רקים 3.
מנ' קצה שכן מנהג (והיית לנו לקצין 6.
שהוא ראש לישב בראש העם שהוא קצה:
ויתכן להיות הגון שורש רה כל קצינך:
תצי ארץ בני עמון (כי לקח ישראל 13.
שלקח נר:
עלאו של סואב היתה (כמיש אלהיך 24.
ונראה שגם בני עמון נטו אחרי כמוש :
מזה ראיה לרבר (שלש מאות שנה 26.
שמנות השעבור נבללות עם שנות השופטים:
לא כל יוצא רק אשר (והיה היוצא 31.
יכון שיוצא לקראתי:
במקום עולה ו'א אר (והעליתיהו עולה
העליתהו עולה. כמו מכה אביו ואמו ולא
העלה את בתו עולה כאיש' השבו ולי הרעת
כי בן בת' ואכבדה עד' בתולי ולא אמר
לעצמה:
כריסר (אין לו ממנו בן או בת Verf. 34.
בנפשו. ודעת כ'ל הבכורות יהיה ה' בבריון
במנה וקרי ממנו:
ארר מן המצפה (וירדתי על ההרים 37.
אל ההרים: כי המצפה מקום גבוה ים כן
אריר ביתי תפך. והגבן לשון הליכה בענין
ולא ירד עמנו מלחמה:
ענין הפסק (ותהי חק בישראל 39.
הבאה אחריו . לא כמו שאמרו בה ענבר
חזק שלא יעשה ארם עד בכה. ואמר שאלו
הלך אלי' פנחס אי פנחס בא אצלו היה
מתיר נררן וזה בפירושים אחרים מחלין
לו.

CAPUT XII.

בבני עמין בו' (ובני עמון מאד Verf. 2.
אלהים שלהגי ירוהו:
איתם (כי אחרו פליטי אפרים 4.
שנשארו והיו פלמים בתחלה היו מפחיתים
את הנלעד מה אתם גלער בתוך אפרים
ובתוך מנשה. וי'א כי אמרו. היו מבירים בני
גלעד את פלוני כי גלעד בתוך אפרים בתוך
מנשה :

CAPUT XIII.

אעפ שנ' לא (ואשתו עקרה Verf. 2.
יהיה בן עקר הכת' מרבר על הרוב:
כי זרה אלהיו עד' (כי נזיר אלהים 5.
ראשו:
כל האכלי (וכל טמאה אל תאכל 14.
שנבנז עמו יין או חומץ:
הנשר יקרא לחם. (לא אכל כלחמך 16.
את קרבני לחמי:
י'א עתרת שרתה (והחל רוח יוי 25.
עליו רוח יוי פעם ראשונה וי'א מלשון
ותפעם רוחי והנכח אגלי מלשון פעמי דלים.
והאורת וירד שמשון תמנתה. ומאמרו רוח
ה'. כן מנהג הכת' להתלות רוב הפעולות
על השם:

CAPUT XIV.

היא (כי תאנה הוא מבקש Verf. 4
מבקש ובשר שיהא מוסב אל השם:

CAPUT XV.

י'א אם (אם תעשון כזאת Verf. 7.
תשרפו את אשתי ולא תשיבוה לי לא
אתקוט כי אם נקמתי בכם. ואצלי ויאמר
ובבר אמר אם כזאת אתם רגילין לעשות
לתת אשתו של זה לזה:
שוק הוא ההולך רגלי (שוק על ירך 8.
וירך היא הרכב. וי'ל הכה אותם עד שנפלו
והיו שוקיהם על ירכותיהם כדרך החללים :
היא ינך הסלע (וישב בסעיף סלע Ibid.
כדמות כעיף האילן וכן תחת סעיפי הסלעים.
וי'ל הוא כענין בנקרת הצורים מלשון מסעף
פארה:

CAPUT XVI.

נפתה (ואנחנו נתן לך איש Verf. 5.
לשון עבר. וטעמו אנחנו ערבים בזה וכאלו
הכסף נתננו בירך והנה כרדי פלשתים היו
חמשה ויתן כל אחד ואחד אלף ומאה כסף:
וי'ל נתן לך איש בלום' כ'ל זולות שמשון
ויהיה זו חכר מן אלף ומאה כסף:
פי' ר' דוד הקמחי שהם (יתרים לחים 7.
שבטים כי מה ענין לחבלים הנעשים
מהפכנן או מקנב להוות לחים או יבשים.
דקראם יתרים בן עושים כן השבטים עודם
לחים שיוכלו לקפל אותם. ויפא פי' ויתכן
שיהוי יתרים מן גלר לב אסר לחים כי
ברצות אבם שיהיו חזקים מבנים הגלר בטים.
הקמות מנגו חוצם על יתר:
הם קיצותיו. ור' (מחלפות ראשי 13.
יונה אמ' מפני שהן דומין לכבינין נקראו כן
שנ' מחלפים השנה ועשרים . ואצלי מפני
שהשיאר מתחדש כמו העשב כנזכר חציר
וחלף נקראו מחלפות:
כי נחהק וכר (כי יהורה סר מעליו 20.
אלהים שעל ראשו:
י'א ענין (והימישני את העמדים 26.
משש.

סטוט . והנכון לא יסיט . וסלת ארת תחת
אל כמ׳ והראה את הכהן:

CAPUT XVIII.

ים׳ (ויהי איש מהר אפרים Verf. 1.
פרשה זו ופרשת פילגש בגבעה בתחלת
השופטים היה : וראיתם וישימו להן בני ה
את הפסל כל ימי היות בית האלהים
כשילה. ופילגש בגבעה כת׳ על יבוס אשר
כירושלים לא נסור אל׳ עיר נברי נראה
שלא כבשו לירושלם. ואין צורך:
י״א אמר זארת (ויאמר לאמו Verf. 2.
ולילה לפי שבת׳ אלף ומאה כסף וזו דרך
סברה:
י״א אמר להשובה (וישם ארת אלף 3.
והנבון וישב השני וכבר השיב:
אמו היתה משבט (כמשפחת יהודה 7.
יהודה ואביה לוי:

CAPUT XVIII.

לפי שהמלך (אין מלך בישראל Verf. 1.
שולט ומישל ומזהיר נקרא כל מי שיוכיח
והזיר בלך בשם השתוף:
באמר יהרפים (שאל נא באלהים 5.
ולא הזכיר כמ׳ להביא את כפר הכרונית
כמו עמדתי (ואין כבלים דבר בזרין 7.
מרמיר ורגל בתגריים ...ב... גבית העניין
אין מחכור כי׳ היר בלות ואין מכניך
לשניב ... יורש עוצר: כלומ׳ אין
להם מושל שירע אותם להיותו עוצר עליהם
ויהיו תחרת רשעתו כמ׳ אל׳ יעצור עמך
אנוש:
מורה שלא לקחו מבית (את אלהי 24.
מיכה כי אם הפסל והתרפי׳
חנון הלוי תקון סופרי׳ (בן מנשה 30.
כמ׳ הזיר מיער:

CAPUT XIX.

כל לשון (ותזנה עליו פילגשו Verf. 2.
מרר וחטא שהאשה עושה לבעלה יקרא
זנות . וי״א הלך שיוליכנה אל בית שילה
להשקותה מי שוטה . כמוכן בית י׳ אני
הולך:
ירד פא הפאל׳ (והיום רד מאר 11.
נחסר מהעכר כמ׳ קח על מים רבים. וי״ל
שהוא מנחו הע׳ין ויהיה עם ירד הלוקי עקר
ואחורי ענין:
שו בה מעשה תועבה (ויתעללו בה 25.
וצחוקת חדורי המשכב. והאיש המחזיק בעל
הבית היה . וכמוך לדבר אשר ארוניה שם
שהיא כעלה ומצר שהיא פילגשו ולא אשתו
מסגו נקרא ארוניה:

CAPUT XX.

העין בחטף פתח [אל חשערה Verf. 16.
ויותר נכון שנ׳ כי הה׳א כמלה זו לסמוכ
משנאמר שהה׳א נוסף לפי שהמלה מלעיל
כי מצאנו המסר הערה:

כלומר מצל הנבערה (סחערה גבע 33.
מ׳ כמער איש לויות . ותחתיו מעבר איש
לויות . וי״ל לשון גלוי כמ׳ ערות על יאוד.
שהיה שם מקום מגלה יותר מכל סביבות
הגבערה:
שהיה בנימין בתוך [משחיתים אותו 42.
ישראל והאורב. וי״מ ואשר נעאכו מבנימין
בעריהם ולא יצאו להלחם באים ישראל
ומשחיתים אותם בתוך עריהם:
שם מג׳ מתי מספר. (מעיר חתם 48.
ואלה שמודיע הכתוב ויכום לפי חרב מה
הרגו וזה מהב׳ אלף כי בתורה מודיעה שבט
בנימין מ״ה אלף ות״ר:

CAPUT XXI.

ר״ל לא יכולנו (כי לא לקנו Verf. 22.
לקחת ממלחמת אנשי יבש גלעד לכל איש
אשתו כי אם ת״ר לבד. בנותיכם לנשים
בעת הזאת ותהיו אשמים מפני השבועה.
וי״א כי לא לקחנו בתים׳ וכי לא לקחנו כל
נשותיהם במלחמה והרגנום אם כן מן הדין
עלינו לעשות תקנה בעבורם:
הזכיר זה (איש הישר בעינו יעשה 25.
בעבור פסל מיכה גם יתכן מעשה הלוי
שנתח לאשתו והתקבץ ישראל כאיש אחר
לעלות במלחמה עם בנימין ומעשה בנימין
עצמו והחרימם לעלות כל ישראל ומסיבה זו
נהרגו אנשי יבש גלעד כהרגו גוים נקיים
ועוד שנשבעו שלא יתנו לתרים אשה ושבו
והתירו על דרך תחבולה כל אלה רמז
הנגאי כי האדם ראוי לעשות שהוא ישר
בעיני ה׳:

Addam his illius *Aaronis b. Joseph*, præfationem ad Commentarium integrum in *Josuam*, *Judic. Samuel*, & *Regum* cum initio ejusdem quem exhibet Codex *Warneri* 63. in 8. membranac. secundum Catalogum Bibliothecæ Batavæ pag. 408. b.

אמר אהרון בן יוסף הואלתי לפרש ספר ראשונים ואחרונים ואלהי ישעי ישעי יהיה בעזרי וינקני משגיאות ורוע ערי ומהרי שלא נתכוונתי בזה כדי להתגדל באנשי דורי רק שתי סבות העירוני במחשבה זו. האחת יען ראותי כי האריכו חכמינו ז״ל כל׳ פרושי המקרא כיותר עד כי לפעמים יצא הקורא למצא חפצו ובמרומה לי שזו הדרך ראויה למתענגים אבל באנשים אשר ארכה גלותם ונוספו הצרות אין יסבול זה ואיך יוכל לתור בעניני חכמה אחרת:

והסבה השנית שאין פירושים על פי הדקדוק ויחד דברים אינו כדיי להזכירם כי ידוע כי ספריהם נעתקו מלשון ערבי אל׳ עברי והמעתיק אותם לא היה בקי בשתי הלשונות ונראים דבריהם היקרים כמשובשים כי אני כל מה שאחבר מכח דבריהם הוא ובכל אשר ימצא זולת הנבון הוא מסני ולא מדבריהם . וממה שאני צריך להודיע עוד כי רוב המפרשים אומ׳ ר׳ וה פוים בענין ונראה

התורה המזכרת באחרונה מיתת משה עה משרת משה: כי היה נוהג במדות רבו.
לאמר. כל׳ לאמר טעמו לאמוד לו....
מבלי קצת והם אקראי'....
משה עבדי מת. נאמ׳ בבה כנזכר בתורה הן קרבו ימיך למורת קרא את יהשע. וכת׳ ויצו את יהושע בן נון ומצר שנוי הדברים עוד הזכיר בן. וכבר ידעת כי רוב המשבילים ידינו מן הנפעלים אל הפועלים אך חוקרי הרברים בעניון מיפלא לא בן ישפוטו בנברל מהכל יתט בי איכה יצוייר מה שאינו מצוייר בעצם אסתתו באיזה ידיעה יורע ואין מי ידענו מן הנגלה ידיעה אמתורת רק מי שיתפרר מעו המורגש ויפשיטנו פשיטורת גמירה וימשוך דעתו בעולם העליון וממנו יעלה אל עולם הנפש תה לא יוכל להכידו רק אחר הפשטת עולם הרמות בבללו אז ישיג בקיום הנפש ובהשארותם ואם ילוה איליו עזר ותש׳ אז יפטיר עולם הנפש וישיג בעולם האלהות זה הענין שהשינו גרול הנביאים משה עה וכפי ההפשטה בפעולות תהיינה הסדרגות זה מזה ולכ׳ רמז ליהושע משה עבדי מת שלא היתה עסקתו כי אם בעסק האלהות לבר הן נמצא הירה חפשי מהכל׳ לבד היה נעבר בעבודות השם. ואיך יתבן שהיו מתעכבים ישראל בעבורו ולבן אמ׳ ומשה עברי מת. והלא לא עבר מזמן הנדה יום אחר רק נחסרו חמשה ימים:

ונראה לי שזה הענין מתוך העלמת האמת האמת בדבריהם ומדלות ידיעתם בעיקריהם ולפעמים משימים הדרש בדרך פשט ואין מפרשים ביניהם וזה מוכבם מאת בל חכם לב שכברת חרש מסכדרת הפשט חלוקה זו מזו: וראוי למפרש לבחון הרברים בין בעיניין בין בדקדוק ולכל אשר יפנו ללכרת אל מחות עניין לא יסבו בלכתם בי שורש כל קנין נתכנן כל בנין הכתב והלשון והציור והמנין ואין לאחר מהם מציאות מיוחד ולא ירמה נפררת ולמיכך ראוי לאדם להשתרל בענין החכמה כי אשר יאחות בבח הרמיון לא ימלט ממראות משתנות ואין קצה לתכונת ותהיינה דעותיו חלושורת ולא יצא מן המורגלורת לעמוד בגדר הנבולות והמכתב אשר בידינו ירוע שהוא כרמורת הנייר ותוכו כמו הנשמה ומפני זאת הסבה נחלקו המפרשים זה אומר בבה וזה אומר בבה עד יבוא מורה צדק ויורה לנו האמת: מכל מקום האמת אינה נעדרת ברובי המקומות. ואני איני מבטיחך בבל מקום לכתוב פירושים שהן דחויים ומשובשים שאני יורע בי מבלי הראותינו שבושם אין דעת המבינים נוטה בהם:

ועתה אחל בספר יהושע והשם לי יהושיע:

אחרי מלשון אחרית והקבוץ אינו מורה על רבוי ונאמ׳ כן שזה הספר מחובר בסדר

IN-

INSTITUTIO KARÆORUM

NUNC PRIMUM

A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine reddita.

זה ענין תיקון הקראים אשר תיקנו אותו חכמי ישראל הראשונים אשר קמו אחרי הנביאים ותיקנו זה בעבור להיות יודעים איך יקראו התורה על השנה הפשוטה ועל השנה המעוברת ומתי יתחילו התורה ומתי ישלימוה ואיך יקראו הפרשיות כל פרשה ועניין ביומו ובזמנו ובשבתו ואיזה פרשה יכפילו ואיזה פרשה יאמרו אותה פעמים כלומר יאמרוה בשתי שבתות כדי שיבוא התיקון נכון וטוב על עתו ועל זמנו כענין הראוי לו זה הוא תיקון שתיקנו מלמדינו ומשכילינו המאירים את עינינו בתחלה המאור הגדול מורינו ורבינו ארוננו ענן נשיא ראש הגולה אשר פתח דרך הישרה והאיר עינים עוורות ורבים השיב מעון ומחטא ירחמהו אל׳ ויקיים עליו מקרא שנכתב והמשכילים יזהירו וג׳ ואחריו שעמדו תלמידיו אחא ור׳ בונדר ובנו של ענן הנשיא ארונינו ר׳ שאול הנשיא ומשכילים גדולים עמהם אלפים ורבבות והתקינו המנהג הזה להיות לכל ארצות העולם לקהלות ישראל להיות הולכים במנהג רבי גנאי ברוך ראש בית דינו של עזרא הכהן הגדול הסופר כי מתחלפים החכמים בקריאת התורה מהם אומרים היו מתחילים התורה בניסן כי ראשון הוא לחדשי השנה ואין להם ראיה ויש משכילים אחרים שמורים כי בתשרי היו ישראל מתחילים התורה ובתשרי היו משלימים איך כי עם יפול ראש השנה ביום חול משלימים התורה בשבת שהיא בחג הסוכות

HOC est argumentum institutionis Karæorum, quam constituerunt sapientes Israel priores, qui vixerunt post prophetas, & hoc statuerunt ea de causa, ut scirent, quomodo legerent legem in anno simplici, atque in anno intercalari, & unde inciperent legem, & ubi absolverent, & quomodo legerent Paraschas, singulas Paraschas, & argumenta in die, tempore, & Sabbatho suo: & quando Parascham repeterent, & qualem Parascham legerent duabus vicibus; sc. legerent duobus Sabbathis, ut justa procedat institutio, & recta in tempore suo juxta argumentum illi conveniens. Hæc est constitutio, quam statuerunt magistri, & doctores nostri, qui illuminarunt oculos nostros in principio luce magna, dominus noster, & magister noster Anan princeps, caput captivitatis, qui aperuit viam rectam, & illuminavit oculos cæcos, & multos convertit ab iniquitate, & a peccato; misereatur illi Deus, & confirmet super eo textum, qui scriptus est. *Qui autem docti fuerint fulgebunt &c.* Et post eum fuerunt discipuli ejus Acha, & R. Bonadar, & filius Anan principis, domini nostri R. Saul princeps, & doctores summi cum illis mille, & myriades, & statuerunt hoc institutum, ut in omnibus terris mundi congregarentur Israelitæ & incederent juxta institutum R. Ganai benedicti capitis Synhedrii Ezræ sacerdotis magni scribæ. Etenim innovarunt sapientes in lectione legis. Alii dicebant incipiendam esse legem in Nisan, eo quod esset primus mensibus anni; At illis non erat demonstratio; & alii doctores docebant, quod in Tisri Israelitæ inciperent legem, & in Tisri absolverent: Quando cadat principium anni in diem prophanum, absolvunt legem in Sabbatho, quod est in solennitate festi Tabernaculorum; & præterea incipiunt legem in Sabbatho, quod est post festum Tabernaculorum, & cum incidunt solennitates in Sabbathum; absolvunt legem

ועוד מתחילים התורה בשבת שהוא אחר הסוכות ועם יפולו המועדים בשבת משלימים התורה בשבת שהוא שמיני עצרת ומתחילים התורה בשבת אחר ומביאים ראיה על זה הענין מן התורה מן פרשה אתם נצבים ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני י״י במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישר באזניהם וזה הוא האמת ולא היו קוראים בזמן הנביאים כל התורה ביום אחד אבל היו מתחילי׳ ביום ראשון של סוכות ומשלימים כל התורה בשמיני עצרת כמו שכתוב בעזרא ויקראו בספ׳ התורה האלהים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון ביום זכרון תרועה שהוא ראש חדש תשרי והוא ראש השנה והוא מקרא קודש קוראים בעמידה על הדוכן פרשת וידבר י״י אל משה לאמר דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני י״י אלהיכם בעבור כי יש בו ענין אוב וידעוני ובעבור כי יש בו ענין וערלתם ערלתו את פריו וגם בתפלה של חדש כתוב כי התרפים דברו און והפטרה אומרים תקעו שופר בציון והוא כתוב בתרי עשר בספ׳ יואל בן פתואל בעבור כי יש בו ענין תקיעת שופר ומיום תרועה עד יום כיפור אלה הימים ימי תשובה וקוראים בהם בשבת פרשת האזינו ומפטרה שובה ישר׳ עד י״י אלהיך והוא כתוב בתרי עשר בס׳ הושע בן בארו בעבור כי יש בו ענין התשובה או קוראין הפטרה חזון ישעיהו בן אמוץ תחלת ישעיהו בעבור כי הם דברי תוכחות ויום כיפור קוראים פרשת אחרי מות בעבור יש בו ענין מעשה ענין כהן גדול והפטרה קורא בגרון אל תחשוך בעבור כי יש בו ענין הלא זה צום אבחרהו והוא כתוב בישעיה

in Sabbatho, quod est octavus dies clausulæ, & incipiunt legem in altero Sabbatho, & adducunt demonstrationem hujus argumenti ex lege ex Parascha: *Vos statis. Et præcepit Mose illis dicendo: In fine septem annorum, in solennitate anni remissionis in solennitate Tabernaculorum, quando veniet universus Israel ad comparendum coram Domino, in loco quem elegerit, leges legem hanc coram omnibus Israelitis in auribus eorum.* Et hoc verum est; neque legerunt tempore Prophetarum universam legem in die uno; at inceperunt in die primo Tabernaculorum, & absolverunt universam legem in die octavo clausulæ; sicut scriptum est in Ezra: *Et legit in libro legis Dei de die in diem u die primo usque ad diem postremum.* In die memorialis clangoris, qui erat principium mensis Tisri, & erat principium anni, convocatio sancta, legebant stantes in suggestu Parascham. *Et locutus est Dominus ad Mosen dicendo: loquere ad universam congregationem Israel; & dices ad eos; Sancti estote, quia sanctus ego Dominus Deus vester.* Quia in ea est argumentum magi, & arioli; & præterea, quia est argumentum: *Et circumcidetis præputium fructus ejus*: Et præterea quia io oratione mensis scriptum est: *Quia simulacra locuta sunt inutile.* Et in Haphtara legunt. *Clangite cornu in Sion.* Et scriptum est in XII. ultimis Prophetis in libro Joel filii Phatuel, qui in eo est argumentum clangoris cornu. Et a die clangoris usque ad diem expiationis isti sunt dies pœnitentiæ, & legunt in iis in Sabbatho Parascham: *Auscultate.* Et ex Haphtora. *Convertere Israel: Usque ad Dominum Deum tuum:* Et præterea scriptum est in XII. ultimis Prophetis in libro *Oseæ* filii *Beeri*, quia in eo deprehenditur argumentum pœnitentiæ; aut legunt Haphtaram prophetæ *Isaiæ* filii *Amos*, in principio *Isaiæ*, quia ibi sunt verba increpationis; & in die expiationis legunt Parascham: *Post mortem.* Quia in ea est argumentum operis, argumentum sacerdotis magni: Et Haphtaram: *Clama gutture, ne cesses.* Quia ibi est hoc argumentum: *Numquid est tale jejunium quod elegi?* Et præterea scriptum est in *Isaia*, sicut scriptum est in ordine: *Pro spinis*: Et quando educet minister Synagogæ librum legis, incipiet: *Et fuit, cum proficisceretur arca.* Juxta institutum; & posthæc: *Et aperuit Ezra librum.* Et deinde: *Deus desiderat propter justitiam ejus &c.* Et posthæc: *Labia sacerdotum custodient scientiam &c.* Et tum vocabit univer-

fos

נאמר בסדר תחת הנעצוץ וכשיוציא החזן ספר תורה מתחיל ויהי בנסוע הארון כמנהג ואחר כן ויפתח עזרא הספר כמנהג ואחריו יוי חפץ למען צדקו וג' ואחריו כי שפתי כהן ישמרו דעת וג' ואז קורא לכל הכהנים ואומר ואתם כלל הכהנים בני אהרן בואו וסובבו את ספר התורה לקרא מעניין מעשה כהן גדול בכבוד קרבו ומתקבצים כלל הכהנים וסובבים ועומדים אצל התורה ואומרים הקהל על הכהנים מישור והכהנים הלוים בני צדוק כבתוב בסידור בתחלת יום כיפור ויתחילו הכהנים ואמרו הקיצו שכורים ובכו והילילו נשכבה בבשתנו וג' ויאמרו העם על הכהנים חגרו וספדו כמו שכתוב בסידור ואחר כן יאמרו החזנים והקהל חיבר שלמה בן ירוחם וכל הקהל יתנו את פניהם כמו שכתוב בסידור ואחר כן יפתח החזן ספר תורה ויראה לכהנים הפרשה ויברכו הכוהנים על התורה כמנהג ויתחילו ויקראו בפרשת אחרי מות עד ויעש כאשר צוה יוי את משה ומחבר עם זאת הפרשה עניין מזבח הזהב ועשית מזבח מקטר קטורת עד סוף הפרשה והוא כתוב בפרשת ואתה תצוה ויסגור החזן את ספר וישימהו למקומו ועוד יתחיל תפלתו שובה ישראל ולפנות ערב קוראים הפטרת נבואת יונה כל המגלה כולה הכל בעבור שצמו אנשי נינוה אפילו תינוק וסלח להם השם מעונותיהם ומחטאותיהם הרבים כי בעבור ששבו מדרכיהם הרעים:

ובחמשה עשר יום לחדש מקרא קדש חג הסוכות קוראים עניין שור או כשב או עז כי יולד עד וידבר משה את מועדי יוי אל בני ישראל והוא כתוב בפרשת אמור אלה כהנים והפטרה וסוכה תהיה לצל יומם והורה כתוב בנבואת ישעיה למעלה ובשנה שהוא בתוך ימי חולי המועד משלימים התורה קודם יושבים אחר השלמת התפלה וקוראים בישיבה פרשה וזאת הברכה ומשלימים התורה עם הניגונים כמו שכתוב בסידור ואחר כן עומד החזן ומוציא ספר תורה וקורא כהן ולוי ושלישי ורביעי וחמישי וששי ובשביעי קורא איש נכבד וחזן בפסוק אשריך יש'

fos ſacerdotes: Et vos univerſim ſacerdotes filii Aharon venite, & circumferte librum legis ad legendum ex argumento operis ſacerdotis magni: cum decore accedunt & congregantur univerſim ſacerdotes, & circumeunt, & conſiſtunt prope legem, & dicit cœtus de ſacerdotibus rectitudinem: *Et ſacerdotes Levitæ filii Zadoch*. Sicut ſcriptum eſt in ordine in principio diei expiationis; & incipient ſacerdotes & dicent: *Expergiſcimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine &c.* Et dicet populus ſacerdotibus. *Accingite vos, & plangite ſacerdotes*: Sicut ſcriptum eſt in ordine. Et poſthæc miniſtri Synagogæ, & cœtus legent librum Salomonis filii Jerocham, & univerſus cœtus dabit faciem ſuam; ſicut ſcriptum eſt in ordine. Et deinde aperiet miniſter Synagogæ librum legis, & oſtendet Sacerdotibus Paraſcham, & benedicent Sacerdotes ſuper lege juxta inſtitutum, & incipient & legent in Paraſcha: *Poſt mortem*: uſque ad locum: *Et facies, ſicut præcepit Dominus Moſi*: Et conjunget cum hac Paraſcha argumentum altaris aurei: *Et facies altare ſuffimenti ſuffitus* uſque ad finem Paraſchæ. Et hoc præterea ſcriptum eſt in Paraſcha. *Et tu præcipies*. Et colligabit miniſter Synagogæ librum, & ponet in loco ſuo; & præterea incipiet orationem. *Convertere Iſrael*, Et prope veſperam legunt Haphtaram prophetæ Jonæ, Megillam totam, quia jejunarunt viri Ninive, vel lactans, & condonuit eis Dominus iniquitates eorum, & peccata eorum multa, quia converſi ſunt a viis eorum malis.

Et quinta decima die menſis convocatio ſancta, in feſto Tabernaculorum legunt argumentum: *Bos aut ovis aut capra quando pepererit*: Uſque ad locum: *Et locutus eſt Moſe ſolennitates Domini ad filios Iſrael*. Et præterea ſcriptum eſt in Paraſcha אמור *Iſti ſunt Sacerdotes*. Et Haphtara. *Et tabernaculum erit in umbraculum diei*. Et hoc ſupra ſcriptum eſt in prophetia *Iſaiæ*. Et in anno, qui fit in diebus intermediis profeſtis ſolennitatis, abſolvuunt legem, priuſquam aſſideant poſt abſolutam orationem, & legunt in conſeſſu Paraſcham; *Et hæc eſt benedictio*: Et abſolvunt legem cum inſtrumentis Muſicis, ſicut ſcriptum eſt in ordine: & poſthæc ſurgens miniſter Synagogæ, educet librum legis, & leget Sacerdos & Levita, & tertius, & quartus, & quintus, & ſextus, & ſeptimus leget vir honoratus, & illuſtris in textu. *Benedictus tu Iſrael*; & quando ve-

ובשיבוא זה הנכבד עומד לפני ספר תורה
ואינו קורא עדיין אבל לוקח ספר תורה
מיד החזן ותופש אותו הוא הקרוי ומתחיל
ואומר בטעם ובנעימה יוי מי יגור כאהלך
ומזמור ליוי הארץ ומלואה והולכים גבברי
הקהל ומוציאים כל ספרי התורות שיש
כאותה הכנסת ואינם מסובבים אותם אבל
בלא סיבוב עומדים ומתחיל אותו הנכבד
הראשון וקורא הפסוק אשריך ישר' כטעם
ובנעימה בקול רם והקהל משנים הפסוק
אשריך יש גם הם בנעימה ושותקים
ועוד אותו הנכבד הראשון ומתחיל עצמו
ואומר אשריך ישראל עם ויעל משה עד
סוף התוכה ומעלימים התורה הכל כיחד
ואחר כן מתחיל החזן ואומר יוי מלך גאות
לבש ומזמ' יוי' מלך תגלה ארץ ועד שיאמר
החזן אלה המזמורים מגוללים כל ספרי
התורות מלמטה למעלה כלומר מן פרשת
וזאת הברכה אל פרשת בראשית ואומר
החזן יוי' מלך ירגזו עמים ובפסוק רוממו
יעניעו הכהנים ספרי התורות בהיכלו אחר
כן קורא החזן המפטיר וקורא ההפטרה ויהי
אחרי מות משה תחלת ספר יהושע ובמועד
של שמיני עצרת קוראים הקרבנות בוכן
שהם כתובים כפרשת פינחס עד סוף הפרשה
כי כהשלמתו עניין של שמיני עצרת ומקצת
משכילים משלימים התורה בשמיני עצרת
ואינו קרוב וטוב בעיני רוב המלמד אבל
יותר טוב ונכון שיתחילו בשבת וכן ישלימו
בשבת כתיקון כל המשכילים והמלמדים ואם
יפול המועד שמיני עצרת בשבת משלימין
בו בשבת ובשבת אחרת מתחילים התורה
שהוא יום עשרים ותשעה לחדש תשרי
וכשבת שרוצים להתחיל התורה כשישלימו
התפלה יושבים הקהל כמנהג וכתיקון
ומשימים לפניהם תורות חומשים ומתחיל
הרב והנכבד שבקהל ברכת תורה ומתחיל
ואומר זכרו תורה משה או יוי חפץ כמנהג

veniet vir iſte honoratus, conſiſtet coram libro legis, & nondum leget, ſed accipiet librum legis de manu Miniſtri Synagogæ, & apprehendet, qui debet, in eo legere, & incipiet, & dicet ſubmiſſa, & ſuavi voce. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* Et Pſalmum. *Domino eſt terra & plenitudo ejus*. Et incedentes illuſtriores cœtus educunt univerſos libros legis, qui ſunt in Synagoga, at illos non circumferunt, at ſine circuitu conſiſtunt, & incipiens, qui primus fuerit illuſtrior, legit textum. *Benedictus tu Iſrael*: Paulatim & ſuaviter elata voce: Et coetus repetit textum. *Benedictus tu Iſrael*; Ipſe quoque ſuaviter, & tacet. Et præterea, qui primus eſt illuſtrior, incipiet, & dicet. *Benedictus tu Iſrael*: Simul cum textu: *Et adſcendit Moſe*: Uſque ad finem correctionis. Et extollunt legem omnes ſigillatim: & poſthæc incipiet Miniſter Synagogæ, & dicet. *Dominus regnavit, decorem indutus eſt*: Et memorabit. *Dominus regnavit, exultet terra*. Dum legit Miniſter Synagogæ hos Pſalmos, involvuunt omnes libros legis a parte inferiori ad ſuperiorem, ſc. a Paraſcha; *Et hæc eſt benedictio*: Uſque ad Paraſcham: *In principio*. Et dicet Miniſter Synagogæ: *Dominus regnavit, iraſcantur populi*: Et in verſiculo: *Exaltate*. Reponunt Sacerdotes libros legis in ſuo Sacrario. Poſthæc leget Miniſter Synagogæ, & dimittens leget Haphtaram: *Et fuit poſt mortem Moſis*. In principio libri *Joſue*. Et in ſolemnitate diei octavi clauſulæ legunt ſacrificia in ſuggeſtu, quæ ſcripta ſunt in Paraſcha *Pinchas* uſque ad finem Paraſchæ; quia abſoluto argumento diei octavi clauſulæ, pars doctorum abſolvunt legem in die octavo clauſulæ; At non eſt æquum & rectum in oculis plurimorum doctorum; At melius eſt, & rectius, ut incipiant in Sabbatho, pariterque abſolvant in Sabbatho juxta inſtitutionem omnium magiſtrorum & doctorum; Et ſi incidat ſolennitas diei octavi clauſulæ in Sabbathum, abſolvunt in Sabbatho, & in alio Sabbatho incipiunt legem, quod eſt dies decimus nonus menſis Tiſri; & in Sabbatho in quo voluerint incipere legem, abſolvunt orationem ſedente cœtu juxta ordinem, & inſtitutionem; Et ponunt in eorum conſpectu Pentateuchum; & incipiet illuſtrior & præſtantior, qui ſit in cœtu, benedictionem legis, & incipiens dicet: *Mementote legis Moſis*. Aut. *Dominus voluit*. Juxta inſtitutum: & poſthæc dicet confirmationem ſuper lege cum cantu & paulatim,

& pe-

ואחר כן אומר אישור על התורה בניגון
ובטעם והחכמה אם ישאר ההקרמות
שהם כתובים בסידור בתכלת חג השבועות
ומנגים פסוק בראשית ניגון גדול חצי
הפסוק אומר המתחיל וחציו הקהל ועוד משנה
הפסוק המתחיל ומשלים אותו וקוראים כל
הקהל יחד כל הפרשה עד שיגיעו בפסוק
ונח מצא חן בעיני יהוה ומנגן המתחיל
זה הפסוק במנהג כל סוף ספר ומשלים
ברכת תורה וחותם ואחר כן עומד החזן
ורוצה להוציא ספר תורה ומתחיל הנה
עמרתי מרעיד לפניך כמו שכתוב בסידור
בתפלת חג השבועות ובפסוק יוי עוז לעמו
יתן מוציא הספר תורה ויהי בנסוע הארון
עם הקהל כמנהג עד שגיעו בפסוק תורת
יוי תמימה ושותקים הקהל ואחרי כן מתחיל
החזן מזמור יוי מלך גאות לבש ומזמור
לדוד יוי מי יגור באהלך ומזמור ליוי הארץ
ומלאה וכשאומר זה המזמור הולכים הנכברים
ומוציאים כל ספרי תורות ומרימים הקול
ביתר עם החזן ואומרים תורת יוי תמימה
ופותחים בפסוק ויפתח עזרא הכל ביחד
וסובבים הספרי תורות במנהג וקורא כל
אחד ואחד כהן ולוי או זקן ומביאים ויכלו
ובטרם שיתחילו אומר הכהן של חזן פסוק
בראשית בקול גדול משנים הפסוק
הכהנים עם הקהלה ועוד מתחיל כהן
של חזן ומשלים אומר פסוק וקורא והולך
והכל קוראים יחד עד ויכלו וסוגרים
הספרי תורות ומלבישים ומכסים אותם
בכסויהם ומתחיל החזן ואומר יוי מלך תגל
הארץ ומזמור יוי מלך ירגזו עמים ובפסוק
רוממו יוי מכניסים כל ספרי התורות
בהיכל רק החזן עומד עם התורה שלו
ומשלים הכהן קורא לוי ושלישי ורביעי
וחמישי וששי ושביעי ומשלימים הפרשה בספר
תורה והפטרה כי הנני בורא שר חושים
בישעיה כתוב בנאמו בסדר ונודע בגויים
זרעם וקוראים הפרשיות בסדרן בכל שבת

& perite. Si reliqua ſuerint antecedentia quæ ſcripta ſunt in fine ſolennitatis Septimanarum, canet hunc verſiculum *in principio*: Concentu magno; dimidium verſiouli qui incipit; & dimidium, ejus cœtus; & præterea repetet verſiculum qui incipit & abſolvet; & leget univerſus cœtus ſimul totam Paraſcham, donec perveniant ad verſiculum. *Et Noe invenit gratiam in oculis Domini*. Et canet qui incepit, hunc verſiculum juxta inſtitutum uniuſcujuſque libri, & abſolvet benedictionem legis, & concludet. Et poſthæc ſtans miniſter Synagogæ cum velit educere librum legis; incipiet: *Ego conſiſto contremiſcens coram te*. Sicut ſcriptum eſt in ordine in oratione ſolennitatis ſeptimanarum, & in verſiculo. *Dominus virtutem populo ſuo dabit*: Educet librum legis: *Et fuit cum proficiſceretur arca*. Cum cœtu juxta inſtitutum; donec perveniant ad verſiculum: *Lex Domini perfecta*: Et tacebit cœtus; & poſthæc incipiet miniſter Synagogæ. *Dominus regnavit, decorem indutus eſt*. Et pſalmum David: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* Et Pſalmum. *Domino eſt terra & plenitudo ejus*: Et quando recitat hunc Pſalmum, incedentes præſtantiores educent univerſos libros legis, & extollent vocem ſimul cum miniſtro Synagogæ; & dicent. *Lex Domini perfecta*: Et abſolvent in verſiculo. *Et aperuit Ezra*. Onnes ſimul, & circumferent libros legis juxta inſtitutum, & legent ſinguli, primus Sacerdos, & Levita, aut ſenex, & adducent, & abſolvent: Priuſquam inceperint, leget ſacerdos miniſtri verſiculum *in principio* voce elata; & prætcrea repetent verſiculum Sacerdotes cum cœtu: & inſuper incipiet ſacerdos miniſtri & abſolvens dicet verſiculum, & leget & abſolvet, & omnes legent ſimul donec abſolvunt: & colligant libros legis, & tegunt & operiunt illos operimentis ſuis; & incipiens miniſter Synagogæ dicet. *Dominus regnavit, exultet terra*: Et Pſalmum: *Dominus regnavit, iraſcantur populi*: Et in verſiculo: *Exaltate Dominum*: Introducunt omnes libros legis in ſacrarium. Tantummodo miniſter Synagogæ ſtat cum ſua lege, & abſolvit Sacerdos, & legit Levita, & tertius, & quartus, & quintus, & ſextus, & ſeptimus, & abſolvuunt Paraſcham in libro legis, & Haphtaram: *Quia ego creo principem ſenſuum*. In *Iſaia* ſcriptum eſt, ſicut dictum eſt in ordine: *Et ſcient in gentibus ſemen eorum*. Et legent Paraſchas juxta ordinem earum in ſingulis Sabbathis ſingulas Paraſchas; ſi fuerit

aut

פרשה אחרת אם תהיה השנה מעוברת ואם לא תהיה השנה מעוברת ותהיה פשוטה אז מכפילים מקצת פרשיות שדומים עניניהם ודבריהם כאחד. מכפילים פרשת ויקהל ואלה פקודי בשבת אחד כדי שיבוא שבת הגדול בפרשת צו וכן אמרו משכילים ותיקנו צוו פסח כלומר בשבת תקרא פרשת צו ובשבוע הבא יהיה פסח בין שיבא הפסח ביום חול בין שיבוא בשבת לעולם כזה יבוא לא פחות לא יותר וזה הסידור והמנהג יהיה בידך שלא תסמוך בחשבון של רבנים כי זה המנהג והתיקון שתיקנו מלמדינו ומשכילינו ע״ה ז״ל בפסח במועד הראשון קוראים על הדוכן בספר תורה עניין של פסח הכתוב בפרשה בוא אל פרעה בפרק החודש הזה לכם ראש חדשים ומתחילים מן פסוק והיה היום הזה לכם לזכרון וזה אינו פרק אבל הוא מחובר עם פרק החדש הזה ומשלימים הפרשה כולה והפטרה ויצו המלך את העם בעבור כי יש בו עניין הפסח והוא כתוב בראשונים בספר מלכים בדברי יאשיהו המלך או אומרים הפטרה בעת ההיא אשר יי׳ אל יהושע בעבור שיש בו . ויאכלו .מעבור הארץ וזה אינו טוב כי עדיין לא עשו הנפת העומר ולא ספרו מיד יאמרו ויאכלו מעבור הארץ אבל ויצו המלך יותר טוב ואם יפול הפסח ביום ראשון ראוי הוא שיאמרו באותו היום בעת ההיא כי באותו היום מניפים וסופרים וראוי לאכל גם מעבור הארץ:

ובשבת שהוא בתוך המצות קוראים בדוכן פרשת צו בספר תורה בעבור שכתוב בזאת הפרשה עניין הסכה ועניין הקרבנות ועניין משיחת אהרן ובניו ועניין של אזהרה שלא יאכל טמא יום מן הקדשים ככתוב והבשר כל טהור יאכל בשר ובעבור כי מימי אדם הראשון ועד משה רבינו ע״ה לא הוקם משכן לעבודה לתפלה ולחטאות ולאשמות ולמלואים ולזבחי שלמים ובימים האלה של ניסן הקים משה רבינו ע״ה את המשכן ומשח אותו ואת המזבחות ואת אהרן ואת בניו בשמן המשחה והיכשרו

aut non fuerit annus intercalaris, aut annus ſimplex, tunc repetent partem Paraſcharum, quarum argumenta, & verba ſunt ſimilia, repetunt Paraſcham: *Et congregavit*. *Et iſti ſunt numerati*. In Sabbatho primo, ut incidat Sabbathum magnum in Paraſcham: *Præcipe*: Atque ita dicunt doctores, & ſtatuerunt Paſcha, ſc. in Sabbatho legetur Paraſcha I. *Præcipe*: & in ſeptimana futura; ſive Paſcha inciderit in diem profeſtum, ſive in Sabbathum, ſemper in illud incidet, non ſerius, neque citius; & hic ordo & inſtitutum ſit in manu tua, ne innitaris computo Rabbanitarum; quia hæc eſt conſuetudo & inſtitutio, quam ſtatuerunt magiſtri & doctores noſtri, ſuper quos ſit ſalus, & memoria eorum ſit in benedictionem; In Paſchate in primo die feſto legunt in ſuggeſtu in libro legis argumentum Paſchatis ſcriptum in Paraſcha. *Ingredere ad Pharaonem:* In capite. *Menſis iſte vobis principium menſium*: & incipiunt a verſiculo: *Et erit dies iſte vobis in memoriale*: Et hoc non eſt caput, ſed conjungitur cum capite: *Menſis iſte*: Et abſolvunt totam Paraſcham: & Haphtaram: *Et præcepit rex populo*, Quia ibi deprehenditur argumentum Paſchatis: Et ſcriptum eſt in prioribus in libro *Reg.* in verbis Joſiæ regis. Aut dicunt Haphtaram: *Tempore illo dixit Dominus Joſuæ*. Quia ibi deprehenditur. *Et comederunt de proventu terræ*: Et hoc non rectum eſt quia nondum fecerant ventilationem manipuli, neque ſtatim numerarunt, neque poterant dicere: *Et comederunt de proventu terræ*: At: *Præcepit rex*: Melius eſt; Si vero incidat Paſcha in diem primum, conveniens eſt, ut dicant eo die. *Tempore illo*. Quia eo die ventilarunt, & numerarunt, & conveniens fuit, ut comederent etiam de proventu terræ.

Et in Sabbatho, quod inciderit in tempus Azymorum, legunt in ſuggeſtu Paraſcham: *Præcipe*: in libro legis; quia ſcriptum eſt in hac Paraſcha argumentum Sacrificiorum, & argumentum unctionis, Aharon, & filiorum ejus, & argumentum interdicti, ne eo die immundus comedat de Sanctis; ſicut ſcriptum eſt: *Et carnem, omnis mundus comedet de carne*: Et quia a diebus Adam primi uſque ad Moſen magiſtrum noſtrum ſuper quo ſit pax, non erectum fuit tabernaculum, pro miniſterio, pro oratione, & pro ſacrificiis pro peccato, & pro ſacrificiis pro delicto, & pro implementis, & pro Sacrificiis pacificis; & his diebus Niſan erexit Moſe magiſter no-

משמן מזבח הנחושת ומזבח הזהב להקטרה וביםים האלה בחודש ניסן התחיל אהרן לעשורת עולורת ולהקריב אורת קרבנו אורת קרבנורת ישר׳ על מזבח הנחושת ולהקטיר קטורת סמים על מזבח הזהב ככתוב בפרשה זאת אשר צוה יו׳י את משה מהר סיני ביום צותו את בני ישר׳ להקריב את קרבנתיהדת ליו׳י במדבר סיני והפטרה ויצו המלך או עוד היום בנוב והד ההפטרת שהוא עוד היום בנוב יותר טוב כי יש בו עניין גוג והצרה שיהיה לישר׳ כמו שהיורה לישראל צרה במצ׳ ואחר כן שלח השם את משה רבינו ע״ה ויגאלם ויצילם וכן כתוב בזארת ההפטרה עניין גואל האחרון של משיח ויצא חטר מגזע ישי והרבה בשורות וגם פרק והיה ביום ההוא יוסיף יו׳י שנית ידו בלו׳ כמו שקנם ממצ׳ כן יקנם מכל אומות העולם ולמטרה כשיושבים קוראים בחומש פרשת ויהי ביום השמיני כי הוא פרשת של יומו בסדרו: ואם יהיה עיבור יבוא ביום בו את השבת שהוא בתוך ימי המצות פרשה אחרי מות כי למחרתו הפסח העומר והספירה: ובשביעי עצרת של הג המצורת קוראים בספר תורה על הדוכן פרשת ויהי בשלח פרעה בעבור שכתוב בו עניין קריעתים סוף וטביעת פרעה וחילו ושירת אז ישיר בטעם ואם ירצו אומרים אותו בתרגומו בכל לשון ולשון להבין העם ואומרים בכל פסוק של אז ישיר פסוק מן המקר׳ כרומה לו כמו שכתוב סידור התפלות והפטרת אומרים ותשר דבורה והוא כתוב בראשונים בספר שופטים.

ועוד דע שאם יפול מועד הראשון ביום ראשון באותו היום הנפת העומר ובאותו היום אומרים ובשבת נופל שביעי עצרת אם כן קוראים בזה השבת שביעי עצרת בדוכן על ספר תורה ויהי בשלח ונישיכה קוראים

noster, super quo sit pax, tabernaculum, & unxit illud, & altaria, & Aharon, & filios ejus oleo unctionis, & fecit legitima oleo altare æneum, & altare aureum pro suffitu; & diebus istis in Mense Nisan incepit Aharon offerre holocausta, & offerre sacrificium suum, & sacrificium Israel super altare æneo, & adolere suffitum aromatum super altare aureum, sicut scriptum est in Parascha: *Hoc est quod præcepit Dominus Mosi ex monte Synai in die quo præcepit filiis Israel, ut offerrent Sacrificia sua Domino in deserto Sinai*. Et Hapharam. *Et præcepit rex*: Aut: *Adhuc dies in Nob*. Et hæc Haphtara: *Adhuc dies in Nob*. Melior est, quia in ea deprehenditur argumentum Gog, & afflictio, quæ erat Israelitas, sicut erat afflictio Israelitis in Ægypto, & posthæc misit Dominus Mosen magistrum nostrum, super quo sit pax, & redemit, & liberavit eos; & sic scriptum est, in hac Haphtara est argomentum liberationis ultimæ Messiæ: *Et egredietur virga de radice Jesse*. Et multi nuncii. Atque etiam caput. *Et erit in die illa: Addiciet Dominus secundam manum suam*. Sicut eos redemit ex Ægypto, ita pariter redimet ab omnibus nationibus mundi. Et inferius, quando consederint, legent in Pentateucho Parascham: *Et fuit in die octavo*. Quia illa Parascha spectat ejus diem juxta eorum ordinem: Si vero fuerit annus intercalaris, cadet in diem illum Sabbathum, quod sit intermedium inter dies Azymorum, Parascham: *Post mortem*; quia postridie Paschatis erat manipulus, & numeratio. Et in die septima clausulæ solennitatis Azymorum legunt in libro legis in suggestu Parascham: *Et fuit, cum dimitteret Pharao*. Quia in ea scriptum est argumentum rupture maris Suph, & submersionis Pharaonis, & exercitus ejus, & cantici. *Tunc cecinit*: Submissa voce. Et si velint, poterunt illam legere in ejus Targum qualibet lingua, ut intelligat populus; & dicent in singulis versiculis. *Tunc cecinit*: Versiculum ex textu, sicut sibi videbitur, sicut scriptus est ordo orationum; & in Haphtara dicent: *Et cecinit Debbora*. Et hoc scriptum est in prioribus in libro *Judicum*.

Et præterea scito, si incidat festum primum Paschatis in diem primum, eo ipso die ventilabionis manipuli, & in ipso die dicent, & in Sabbathum incidet dies septimus clausulæ, si ita est, legent in hoc Sabbatho, quod erit septimus dies clausulæ in suggestu, in libro legis: *Et fuit cum dimitteret*: Et in

Sab-

פרשת של יומו ויהי ביום השמיני אם נשארו עד מתן תורה ששה ויש לנו תשעה פרשיות עד פרשת נשוא אם כן ראוי לנו שנכפיל שלושה שלשה פרשיות בשלושה שבתות אשא כי תוריע וזאת תהיה תורת המצורע ואחרי מות וקדשים כהר סיני ואם בחקותי כדי שיבוא פרשם נשוא את ראש בשבת השביעית שיש אחריו חג השבועות כי מנשוא אינו יוצא שבת השביעית אל פרשת אחרת . . . ואם יפול הפסח בוים שני הנפת העוסר ביום ראשון הבא שהוא שביעי עצרת ואז יבואו שבעה שבתות לתשעה פרשיות וראוי שנכפיל שני פרשיות בשתי שבתות בדי שיבא פרשת נשוא את ראש כשבת השביעית ובערב שלו במוצאי שבת חג השבועות כי כן הוא תיקון משכילי הקראים : ובמתן תורה הוא חג השבועות קורין בספר תורה כרוכן פרשת וישמע יתרו ומאין מתחילי׳ מן פרק בחודש השלישי וקורא החזן כהן ולוי ושלישי ורביעי וקורא החזן אדם נכבד חמישי וקורא מן וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמור . עם עשרת הדברות ומשלים הפרש׳ עד סוף זה החמישי ואם ירצו אומרים עשרת הדברות בתרגימו בכל לשון ולשון בלשון עם ועם ואומ׳ בכל פסוקים מן המקרא כרומים להם כמו שכתוב בסידור התפלות . והפטרה אומר תפלה לחבקוק בעבור שכתוב בו דיבור עמידת הר סינו ובכפילים פרשת ראשו ואלה מסעי בשבת אחר ובחודש רביעי הוא חודש תמוז בתשעה ימים בו צום ומתענין כל ישר׳ באותו היום בעבור כי באותו היום הובקעה עיר ונשבה ישר׳ ומניחין הבשר כל מי שירצה ואינם אוכלין בשר ואינם שותים יין לשכרה ולא עושים אירוש וחופה ואחתנה עד נאמר ובשבעה באסתרת עגים וצמים אותו היום וגם בעשרה באב מתענים ואותו היום

Sabbatho legent Parascham ejus diei: *Et fuit in die octavo*: Si remanserint usque ad datam legem sex, & fuerint nobis novem Paraschæ usque ad Parascham. *Sume*: tum nobis erit conveniens, ut ter repetantur tres Paraschæ in tribus Sabbathis: *Mulier quando pepererit*. *Et hæc erit lex leprosi*: & *post mortem*: & *Sancti in monte Sinai*: *At si in statutis meis*: Ut incidat Parascha: *Sume censum*; in Sabbathum septimum, post quod erit post solemnitatam, quia septimanarum Parascha; *Sume* non deducitur in Sabbatho septimum ad aliam Parascham: Si vero incidat Pascha in diem secundum, a ventilationis manipuli in diem primum futurum, qui erit septimus clausulæ, tum incideret septem Sabbatha in novem Paraschas, conveniens erit, ut repetantur duæ Paraschæ in duobus Sabbathis, ut incidat Parascha *Sume*: in Sabbathum septimum, & in ejus vespera in exitu Sabbathi solennitas Septimanarum; eo quod ista sit institutio doctorum Karæorum: & in latione legis erit solennitas septimanarum, legent in libro legis in suggestu Parascham. *Et audivit Jethro*; Et unde incipient? ex capite: *In mense tertio*: & vocabit minister Synagogæ Sacerdotem, Levitam, & tertium, & quartum, & leget vir illustris quintus, & leget ex versiculo: *Et locutus est Deus omnia verba ista dicendo*: Cum decalogo; & absolvet Parascham usque ad finem iste vir quintus: Et si velint, poterunt legere decalogum in suo Targum, qualibet lingua cujusque populi; & leget in singulis versiculis versiculos ex Scriptura, sicut sibi videbitur, sicuti scriptum est in ordine orationum. Et in Haphtara dicet: *Oratio Habacuc*: Quia ibi scripta est allocutio stationis montis Sinai; & repetent Parascham: *Capita*. *Et ista sunt itinera*. In alio Sabbatho: *Et in mense quarto*. Iste est mensis Tamuz; in ejus die nono jejunabit & affligetur universus Israel eo die, quia eo ipso die disrupta fuit civitas, & in captivitatem deportatus est Israel, & abstinent a carne, qui velint, neque comedunt carnem, neque bibunt vinum, ut inebrientur; neque faciunt nuptias & sponsalia: Et jejunant eo die, pariterque in decimo Ab affliguntur, & eo ipso die consolantur, quia nono die Ab bis incensa fuit domus Sanctuarii. Et cur faciunt die decimo Ab consolationem, & recitant consolationes, & bonos nuncios & consolantur? Quia eo ipso die decimo Ab venit consolatio, & bonus nuncius in prophetia per manum *Ezechielis* Prophetæ, sicut scriptum est

in

נחמו בעבור כי בתשעה באב פעמים אתרלק
בית המקדש ולמה עושים נחמו בעשרה באב
ואומרים נחמות ובשורות ומתנחמים בעבור
כי עוד בעשרה באב בא הנחמה והבשורה
בנבואת על' יד יחזקאל' הנביא נב' בכפרו
בבנין הבית נבת' בעשרים וחמש שנה לגלותינו
בראש השנה בעשור לחורש בארבע עשרה
שנה אחר אשר הוכתה העיר בעצם היום
הזה היתה עלי יד יוי ויבא אותי שמה.
ובישרנו וביאר לנו כי עוד ישיב השם
שבותם ויבנה מקדשו והיכלו . תשעה
לחורש תמוז עד עשרה לחורש אב מתאבלים
אבלי ציון וירושלים ומקוננים בכל שבת בבתי
כנסיות אחר הצהרים מן קינות המשכילים
ואומרים בכל' שבת איכה מאת מן קינות
ירמיהו הנביא ואם יקרה ויהיו ארבעה
שבתות קוראים בשבת האחרון שני איכות:
איכה יועם וזכור יוי. וכך תדריך הקהל
וכך תספיר השבתות כדי שיבוא פרש' ואתחנן
אל' יוי בשבוע אשר בו נחמו בלומר אם
יהיה נחמו ביום ראשון בשבת הבא יקראו
פרשת ואתחנן וביום נחמו קוראים החמשה
איכות והולכים ובוכים ומתאבלים על' ימי
שממות המקדש האל ינערהו מעפרו ויקריב
נחמותיו במהרה . ובזמן קרוב ובשתגיע
בפרשת אתם נצבים משנים הפרשה בלומר
אומרים זה הפרשה שני שבתות כדי שיבוא
החשבון והתיקון בסדרן נכון ואם יקרה ויהיה
יותר זמן גם משנים פרשת האזינו כלומר
אומרים אותו פעמים בשתי שבתות כדי
שיבוא פרשת הארת הברכה בשבת שהוא
בתוך הסוכות כמנהג שסידרתי לך למעלה
וזה המנהג והתיקון אינו כמנהג של רבנים
אלא זה הוא מנהג של' ראשונים שהם
תלמידי הנביאים והם מאנשי בית דינו של
עזרא וגם מנהג גנאי ברוך ראש בית דין
של עזרא כך היה המנהג בזמניהם בשבועה
אני אומר לך והשם יודע והעושה נפלאות
ונסים עם ישר' ישלח לנו מורה צדק ויורנו
האמת ויסיר המכשול והפשע מבינינו וישיב

in ejus libro in ædificio domus, ficut fcriptum eft. *In vigefimo quinto anno tranfmigrationis noftræ in exordio anni, decima menfis, quartodecimo anno, poftquam percuffa eft civitas, in ipfa hac die facta eft fuper me manus Domini, & adduxit me illuc*. Et nunciavit nobis, & demonftravit nobis, quod fit reftituturus Dominus Sabbatha eorum, & ædificaturus Sanctuariom fuum, & Sacrarium fuum. Et a die nona ufque ad menfem Tamoz ufque ad diem decimam menfis Ab lugendo lugent fuper Sion & Hierufalem, & recitant fingulis Sabbathis in Synagogis poft meridiem lamentationes doctorum, lamentantur fingulis Sabbathis. Et recitant fingulis Sabbathis: *Quomodo &c.* ex threnis *Hieremiæ* prophetæ: Si vero accidat, ut fint quatuor Sabbatha, legent in ultimo duo איכות, fc. *Quomodo obfcuratum eft. Et recordare Domine*: Hoc ordine procedet congregatio, & numerabuntur Sabbatha ut incidat Parafcha: *Et precatus fum Dominum*: In illam feptimanam, ubi legitur: *Confolamini*: fc. fi legerint: *Confolamini*: In die primo, in Sabbatho futuro legent Parafcham: *Et precatus fum*: & in die, quo legetint: *Confolamini*: Legent quinque איכות fc. *Lamentationes*; & abeuntes plangent, & lugebunt propter dies defolationis Sanctuarii, & Deus excutiat ejus pulverem, & acceleret ejus confolationem, & quamprimum, & quando pervenerint ad Parafcham: *Vos ftatis*, Repetent Parafcham, fc. recitabunt hanc Parafcham duobus Sabbathis, ut fit computus & inftitutio juxta ordinem earum convenientem; fi vero contigerit, ut tempus fit amplius, repetent Parafcham; *Aufcultate*: fc. recitabunt ipfam duabus vicibus in duobus Sabbathis; ut incidat Parafcha: *Et hæc eft benedictio*: in Sabbathum fefti Tabernacolorum juxta confuetudinem, quam tibi fupra conftitui; & hæc confuetudo, & inftitutio non obfervatur a Rabbanitis; at obfervata fuit a prioribus, qui fuerunt difcipuli prophetarum, & ipfi fuerunt ex viris Synhedrii Ezra; atque etiam obfervavit Ganai benedictus caput Synhedrii Ezra; Sic fuit confuetudo in eorum temporibus; cum juramento tibi dicam; & Dominus novit, & faciet prodigia, & miracula cum Ifrael, mittet nobis magiftrum juftum, & docebit nos veritatem, & removebit offendiculum, & peccatum a nobis, & ponet cor patrum fuper filiis, & condonabit omnes noftras iniquitates, & miferebitur omnium doctorum, qui fteterunt, & erudierunt, & do-

לב אבות על בנים וישלח לכל עונתינו וירחם לכל המשכילים שקמו והורונו ולמדנו והאירו עינים עורות ורבים מדברי מהתלות ומדברי אנשים מלומדה ואל תשען בדברי בעלי החשבונים שהם סומכים בדברי אנשי הקסמים והתרפים שנא' כי התרפים דברו און וירחם לכל בני הגולה החרדים אל דברו ויקיים עלינו ועל כל בית ישר' הקם לעבדך אמרתך . גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך :

סליק :

זה חשבון של עיבור ושל חודש השנה

דע כי אנחנו הישראלים יודעין חשבון של שנות היצירה מימי אדם ועת שמת משה רבינו ע"ה מן התורה ומעת שמת משה רבינו ע"ה ועד השנה שאנחנו עומדים עליה אנחנו יודעים אותו בקבלה בן מאב ותלמיד מרב ומחיקק האביב הנמצא בארץ ישר' שצונו השם לעבר השנה על מציאת האביב בתורה. שמור את חדש האביב ומעת שנחרבה בית המקדש ונפרדו השבטים ונתפזרו ישראל בארצות בגלות ונסתלקה הנבואה מישר' אחר בנין בית שני בימי חגי זכריה ומלאכי כי מהם ועד הנה לא קם נביא בישר' ונחתם חזון תבואה תשארו בית דין הגדול תלמידי הנביאים האלה והם הנקראים אנשי כנסת הגדולה כהן הגדול של אותו הזמן ושבעים הזקנים של בית דין הגדול היושבים בלשכת הגזית ושאר הכהנים והלוים הנאמנים התופשים התורה והמלמדים לישר' דת השם כיהיו שופטי' ושוטרים על ישר' ועל פיהם היה כל דין ומשפט ומצוה וכל השרים והחכמים של ישר' שנמצאו באותו הזמן עמדו ונועצו ואמרו איך נעשה ואיך נתפוש הדת בגלות ואיך נעבר השנים ואיך נתקן המועדים כי המועדים תלויים באביב הנמצא בארץ ישר' ואנחנו רחוקים מארץ ישר' .

& docuerunt nos, & illuminarunt oculos cæcos, & multos ex verbis vanitatis, & a verbis hominum doctorum noli confidere in verbis supputantium, qui innituntur verbis hominum ariolorum, & Idololatrarum; Dictum est enim *Quia simulacra locuta sunt inutile*. Et misereatur omnium filiorum captivitatis trepidantium ad verbum ejus, & confirmet super nos, & super universam domum Israel: *Confirma servo tuo verbum tuum. Aperi oculos meos; & aspiciam mirabilia de lege tua.*

Finis.

Hæc est supputatio intercalationis, & mensis anni.

Scito quod nos Israelitæ cognoscamus computum annorum creationis a diebus Adami, & tempus, quo mortuus est Mose magister noster, super quo sit pax ex lege, & a tempore quo mortuus est Mose magister noster, super quo sit pax, usque ad annum, quo vivimus nos cognoscimus per traditionem filii ex patre, & discipuli ex Magistro & doctore; Spica recens invenitur in terra Israel, quod præceperit Dominus, ut intercaletur annus ex inventione spicæ recentis, sicut scriptum est in lege. *Observa mensem Abib.*; Et a tempore quo diruta fuit domus sanctuarii, & sejunctæ sunt tribus, & dispersus Israel in terras propter captivitates, & ablata est Prophetia ex Israel post ædificatam domum secundam in diebus Haggæi, Zachariæ, & Malachiæ; quia ab eo tempore non surrexit Propheta in Israel, & absoluta est visio & prophetia, reliquum fuit Synhedrium magnum, discipuli prophetarum, & isti & illi vocati sunt viri congregationis magnæ; Sacerdos magnus ejus temporis, & septuaginta seniores Synhedrii magni consederunt in conclavi cæsi lapidis, & reliqui Sacerdotes, & Levitæ fide digni apprehenderunt legem, & docuerunt Israelitas decretum Domini; sicut erant judices, & Scribæ super Israel, & ex eorum ore erat omnis lex & judicium, & præceptum; & omnes principes, & sapientes, qui erant eo tempore, consistentes inter se consuluerunt, & dixerunt: quomodo faciemus, & quomodo apprehendemus decretum in captivitatibus, & quomodo faciemus intercalationem annorum, & quomodo ordinabimus solennitates, quia solennitates pendent ex spica recenti, quæ invenitur in terra Israel? & nos qui remoti sumus ex terra

ומשוררים בארצות הגוים ולא נוכל לחפש
האביב כי מקצת ישר' בבבל ומקצת בארץ
ארום ומקצתם בלחלח וחבור ועד שנבוא
משם בארץ ישר' לחפש האביב יעבור זמן
המועדים ונחלל את המועדים ונאכל
בימי הפסח חמץ ונאכל ביום הכיפורים
ונהיה חייבי כרת וישתכח דתינו הנאמנה
וישתכח דין תורה אם כן מה נעשה
נעמד ונבחון וננסה עניין האביב ונראה איך
דרכו ואיך הוא נמצא אם הוא נמצא
בכל שנה ושנה או הוא נמצא בשתי שנים
פעם אחת ומשלושה שנים פעם ועמדו כל
אלה האנשים הכתובים לסעלה שהם תלמידי
הנבואים אנשי כנסת הגדולה והכהנים
והלויים והשרים וחכמי ישר' של אותו הזמן
ובקשו האביב שנים רבות ונסו אותו כי
הוא ימצא פעם בשתי שנים פעם אחת ופעם
בשלש שנים פעם אחת וראו כי האביב
ימצא בתשעה עשר שנים שבעה פעמים
אם כן עשו התשעה עשר שנים חוק ומנין
וקראו שם של תשעה עשר שנים מחזור
וחלקו שנות הבריאה מחזורים מחזורים
וחלקו האביב על המחזור ואמרו כי האביב
ימצא במחזור שהיא תשעה עשר שנים
שבעה פעמים בשנת השלישי של מחזור
פעם אחת. ובשנת הששי של מחזור פעם
שני. ובשנת שמיני של מחזור פעם שלישי.
ובשנת אחד עשר של מחזור פעם רביעי.
ובשנת ארבעה עשר של מחזור פעם חמישי.
ובשנת שבעה עשר של מחזור פעם ששי.
ובשנת תשע עשרה של מחזור פעם שביעי.
הנה שבעה עיבורים נשלם מחזור אחד.
וכן מחזור ומחזור ונתנו סימן על זה
החשבון גו״ח י״א י״ד י״ט באלו שני שנים
פשוטות ובשלישו עיבור. ושנת הרביעי
והחמישי פשוטות ושנת הששי עיבור. ושנת
השביעי פשוטה. ושנת השמיני עיבור.
ושנת התשיעי והעשירי פשוטות. ושנת אחד
עשר עיבור. ושנת השתים עשרה והשלש
עשרה פשוטות. ושנת הארבע עשרה עיבור.

ra Israel, & dispersi in terris Gentilium; neque possumus apprehendere spicam recentem; quia pars Israel incolit in Babylonia, pars in Idumæa, & pars in Lachlach, & Chabor; & priusquam inde advenerit ex terra Israel, ut quærant spicam recentem, præteribit tempus solennitatum, & profanabuntur solemnitates, & comedetur in diebus Paschatis fermentatum, & comedetur simul in die Expiationum, & erimus rei excisionis, & oblivioni dabitur statutum nostrum verum, & oblivioni dabitur judicium legis: Si ita est, quid faciemus? statuemus, explorabimus, & experiemur argumentum spicæ recentis, & videbimus, quæ sit ejus ratio, & quomodo inveniatur, utrum inveniatur singulis annis, an inveniatur duobus annis una vice, & aliquando tribus annis; & consistentes omnes isti viri supra descripti, & qui erant discipuli prophetarum, viri congregationis magnæ, & Sacerdotes, & Levitæ, & principes, & sapientes Israel ejus temporis, & inquisierunt de spica recenti multos annos, & experti sunt, quod inveniretur aliquando duobus annis semel, & aliquando tribus annis semel, & viderunt, quod spica recens inveniretur novendecim annis septies; Cum ita esset, fecerunt novendecim annis decretum, & numerarunt, & vocarunt nomen novendecim annorum cyclum, & distribuerunt annos creationis in cyclos, & distribuerunt spicam recentem in cyclum, & dixerunt quod spica recens inveniretur in cyclo, qui constabat novendecim annis, septies, in anno tertio cycli semel, & in anno sexto secunda vice, & in anno octavo cycli tertia vice, & in anno undecimo cycli quarta vice, & in anno quarto decimo cycli quinta vice, & in anno decimo septimo cycli sexta vice, & in anno decimo nono cycli septima vice. Ecce septem anni intercalares perficiuntur in uno cyclo, & similiter in singulis cyclis; & dederunt signum hujus supputationis גו״ח י״א י״ד י״ט In his duo anni sunt simplices, & tertius intercalaris; Et annus quartus, & quintus sunt simplices, & annus sextus intercalaris; & annus septimus simplex, & annus octavus intercalaris, & nonus, & decimus simplices, & undecimus intercalaris, & annus duodecimus, & decimus tertius simplices, & annus decimus quartus intercalaris, & annus decimus quintus, & decimus sextus simplices, & annus decimus septimus intercalaris; & annus decimus octavus simplex, & annus decimus nonus intercalaris. Hæc est ratio, & computus singulorum cy-

ושנת החמש עשרה והשש עשרה פשוטות.
ושנת שבע עשרה עיבור. ושנת שמונה
עשרה פשוטות. ושנת תשע עשרה עיבור.
זה דרך ומספר כל מחזור ומחזור שהוא
תשעה עשר שנים אם כן יש במחזור שבעה
מעוברים ושתים עשרה שנים פשוטות והביאו
ראיה וסימן על זה החשבון מן ראשית
התורה ומן סופה ויאמרו העיבורים הם
שבעה כנגד שבעה מלות של פסוק שהוא
ראשית התורה והוא בראשית ברא אלהים
את השמים ואת הארץ ושנים הפשוטות
הם שנים עשר כנגד מלות פסוק שהוא סוף
התורה והוא ולכל היד החזקה ולכל המורא
הגדול ולאשר עשה משה לעיני כל ישר'.
וכתבו זה החשבון והמנין של מחזורים מיום
שנברא האדם עד אותו היום שעשו זה
המחזור וכתבוהו בספרים וילמדוהו לכל ישר'
וישלחוהו בגולה לכל קהלות ישורון להיות
הולכים על זה הדרך ולעבר השנים על
המחזור שלא יתעו מדרך התורה ויחליפו
החדשים והמועדים ושלא יהפכו השנה
ויעשו הניסן תשרי והתשרי ניסן כי זה
החשבון של מחזור אעפ שאינו תמים כדרך
האביב הנמצא בארץ ישר' הוא קרוב מאד
על דרך האביב הנמצא בארץ ישר' ולא
יוצא ממנו וגם לא נוכל רחוק ממנו כי
מקרא ויפול שיהוה בארץ ישר' השנה מעוברת
ובשאר ישר' שהם בגלות יהיה השנה פשוטה
ועוד יבוא זמן שיהיה בארץ ישר' ובארץ
הגלות בשוה באחד יחד מעוברת ופשוטה
ועל כן הודו ומשכילים רוב ישר' כי טוב
ללכת על דרך חשבון עיבור של מחזור כי
דרך קרוב הוא על האביב הנמצא בארץ
ישר' אבל ישר' הקראים בעלי מקרא
היושבים קרוב ארץ ישר' הקהל של מצרים
ושל אלכסנדריא נוא אמון והקהל של
דמשק ושל חלב שהם ארם צובה וארם
נהרים הם אלה הקהלות בכל שנה ושנה
שולחים שלוחים אנשים נמצאים בארץ ישר'
ומבקשים האביב ומחפשים אותו בכל

cyclorum, qui conſtant novendecim annis; ſi ita eſt, erunt in cyclo ſeptem anni intercalares, & duodecim ſimplices; & adducunt demonſtrationem & ſignum hujus ſupputationis ex principio, & ex fine legis, & dixerunt; Intercalares ſunt ſeptem contra ſeptem verba verſiculi, qui eſt principium legis, & eſt: *In principio creavit Deus cœlum & terram:* Et anni ſimplices ſunt duodecim contra verba verſiculi, qui eſt finis legis. *Et cunctam manum robuſtam, & omnia mirabilia magna, quæ fecit Moſe in oculis univerſi Iſrael.* Et ſcripſerunt hunc computum & numerarunt cyclos a die quo creatus eſt Adam, uſque ad eum diem, quo fecerunt hunc cyclum, & ſcripſerunt in libris, & illum docuerant Iſraelitas, & miſerunt ad captivitatem ad ſingulas congregationes Iſrael, ut incederent juxta hanc rationem, & intercalarent annos juxta cyclum, ne errarent a via legis, & immutarent menſes, & ſolennitates, & ne inverterent annum, & facerent Niſan Tiſri, & Tiſri Niſan; quia hic eſt computus cycli; licet non ſint perfecti juxta rationem qua ſpica recens invenitur in terra Iſrael, tamen proxime accedit ad rationem, qua ſpica recens invenitur in terra Iſrael, neque ab ea valde recedit, neque poſſumus ab ea recedere, ut conſtat ex ſcriptura; poteſt contingere, ut in terra Iſrael annus ſit intercalaris, & apud reliquos Iſraelitas, qui ſunt in captivitate, ſit annus ſimplex; & præterea poteſt advenire tempus, ut ſimul pariter ſit intercalaris & ſimplex in terra Iſrael, & in terra captivitatis. Idcirco conſenſerunt, & docuerunt major pars Iſrael, quod melius ſit incedere juxta computum intercalationis cycli, eo quod hæc ratio proxime accedat ad ſpicam recentem, quæ invenitur in terra Iſrael: At Iſraelitæ Karaitæ, ſcripturarii, qui habitant prope terram Iſrael, congregatio Ægypti, & Alexandriæ, Nua, Ammon, & congregatio Damaſci, & Halab, quæ ſunt Aram Tzobæa, & Aram duorum fluminum, iſtæ congregationes ſingulis annis mittunt nuncios, viros, qui ſunt in terra Iſrael, & quærunt de ſpica recenti, & capiunt in cunctis locis, qui noti ſunt in traditione, quia ibi prius invenitur quam in ceteris locis; ſi vero inveniant ſpicam recentem, quod matura ſit, ſumunt quaſi duos manipulos ex hordeis maturis, & afferunt ad eos teſtes ſpicæ recentis, & oſtendunt illis ſpicam recentem, & faciunt Niſan, & faciunt Paſcha; ſi vero adveniant uſque ad decimum diem Niſan nuncii ad omnes

nes

המקומות הידועים בקבלה כי שם ימצא קודם מכל המקומות ואם ימצאו אביב כי נגשל לוקחים כמ׳ שני עמרים מן שבלי השוערים ומביאים להם עידות האביב ומראים להם האביב ועושים ניסן ועושים פסח ועד עשרה בניסן מגיעים השליחים בכל אהלות הקהלות ומביאים עדות האביב ומקדישים הפסח על פי עדותם ואם לא ימצאו אביב עד באים ואומרים כי חיפשנו בכל המקומות הידועים אשר ימצא בהם האביב קודם ולא מצאנו ויודעים אותם הקהלות כי אותה השנה יש עיבור ומעברים השנה ומוסיפים על השנה חדש ועושים השנה ההיא שלושה עשר חדשים וקוראים אותו החודש חודש נוסף ומקצתם קוראים אותו ואדר כאלו אדר שני אבל הקהלות האחרים שהם רחוקי מארץ מצרים ומארץ כנען ומארץ דמשק שהם חוץ מארץ ישר׳ מעברים על דרך המחזור הזה שכתבתי הנה בין רבנים בין קראים אינם יוצאים מן החשבון של מחזור אבל ראשי חדשים הקראים מקדשים בראיות הלבנה כי מבקשים בכח׳ לחודש בבקר הירח הישן ואם יראה יודעים כי זה החודש בלא פוגה שלושים ימים מלא ובשלשים ואחד מקדשים חדש אחד ואם לא יראה הירח הישן בכח׳ לחודש בין שיהיה הזמן צח בין שיהיה הזמן מעונן מבקשים הירח החדש בליל הל׳ ואם נראה קדישו אותו ואם לא יראה עושים ראש חודש בלו׳א ואם יהיה שנים שלשה חדשים אחר אחר מעוננים איך יעשו עושים שנים חדשים מלאים ו׳א חסר ומתוך אלה השנים והשלושה חדשים יראה ויכיר ויקדש החודש בחודשו ויבוא נכון וטוב ואמת ולעולם הקראים במצרים ובדמשק אינם עושים חודש חסר בלא ראיה אבל אם יראהו הירח החדש בליל הל׳ מקדשים אותו ואם לאו עושים למחר בערב ליל לו׳א וכן כתוב בתורה ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ ואחר כן אמר ולמשול׳

nes istas congregationes, & adducant ad eos testes spicæ recentis, sanctificant Pascha ex ore illorum testium; si vero non inveniant spicam recentem priusquam adveniant, & dicant: Circumivimus omnia loca cognita, ubi maturius invenitur spica recens, & non invenimus: Tum omnes istæ congregationes cognoscunt, quod ille annus sit intercalaris, & intercalant annum, & addunt anno mensem, & faciunt annum constantem tredecim mensibus, & vocant hunc mensem, mensem additum, & nonnulli ex iis ipsum vocant ואדר quasi sit Adar secundus; At aliæ congregationes quæ sunt remotæ ex terra Ægypti, & atque ex terra Chanaan, atque ex terra Damasci, quæ sitæ sunt extra terram Israel, intercalant annos juxta rationem hujus supputationis, quam descripsi: Ecce tam Rabbanitæ quam Karaitæ non recedunt ab hac supputatione cycli. At principia mensium Karæi sanctificant ex apparitione Lunæ; Etenim inquirunt die vigesima octava mensis mane de luna veteri; si vero appareat, cognoscunt, quod iste mensis sine dubio constet triginta diebus, & sit plenus, & die tricesimo primo sanctificant mensem unum: Si vero non appareat luna vetus die vicesima octava mensis, sive sit tempus fulgens, sive tempus nubilum, inquirunt de luna nova nocte tricesima, si appareat, ipsum sanctificant; si vero non appareat, faciunt principium mensis die tricesima prima; Si vero duo, & tres menses, singuli fuerint nubili, quomodo facient? Facient duos menses plenos, & unum deficientem; & intra hos duos, & tres menses si appareat, & innotescat, sanctificabitur mensis in mense suo; & procedet juste, recte & vere: Et semper Karæi in Ægypto & Damasci non faciunt mensem deficientem sine apparitione, at si appareat luna nova nocte tricesima, ipsum sanctificant; si minus faciunt postridie nocte tricesima prima: Atque ita scriptum est in lege: *Et dedit ea Deus in firmamento cœlorum, ut illucescerent super terram.* Et deinde dicit: *Atque ut dominarentur die & nocte.* Et similiter si luna non appareat, non dominabitur in mense, neque vocabitur ille dies, si non appareat luna, principium mensis. Pariterque Deus S. B. creavit luminaria die quarto in principio diei, & luna latuit die quarto, & die quinto, & nocte sexta; in principio diei sexti creavit Deus S. B. Adam, & apparuit luna nova, & ostendit eam primo homini; eique dixit: Hæc stella vo-

ביום וכלילה וכן הירח אם לא יראה לא ימשול בחורש ולא יקרא אותו היום שלא נראה בו הירח ראש חודש וכן הקבה ברא המאורות ביום רביעי בתחלת היום והירח הירח המסותר יום רביעי ויום חמישי ובליל ששי בתחלת יום של ששי ברא הקבה את האדם ונראה גם הירח החדש והראהו לאדם הראשון ואמר לו כי זה הכוכב שמו . ירח ולבנה והוא סימן לראשי חרשים וכזה גם אתה ראה וקדש וכן אנחנו דור אחר דור קיבלנו מאדם הראשון אבינו וממשה רבינו עה נביא השם הציר הנאמן ומן התורה שנתנה לנו בהר סיני ומקדשים ראשי בראייה ואם בעיר אחרת ראש חורש יום ראשון ובעיר אחרת יעשו ראש חודש יום שני אינו חושש ואין עון בזה כי אין אנחנו הקראים עושים זה הדבר בזרות במו הרבנים אבל אנחנו עושים ראשי חרשים כל אחד ואחד בעירו ובמקומו כמ׳ שהוא רואה בעיר אחת ראו החורש בליל הל וקידשו אותו ועשו ראש חדש ביום השלושים ובעיר אחרת לא ראו אותו כי היו מניעות ומקום נמוך ושפל ועשו מלא וקידשו החודש בלוא וזה טוב ואמת כי עשו הקרבן בחרשו כב בתורת עולת חודש בחדשו ואם יעשו ראש חודש בלא ראייה לא יתכן כי הם יעשו ראש חודש בלא ראייה חסר ואולי אותו החדש היה מלא ועשו בזה החודש שעבר שני קרבנות בראשיתו ובאחריתו והחדש הבא יצא בלא קרבן וזה חטא ועון אבל אם יעשו מלא יהיה הקרבן בלא שגגה בחדשו אבל אחינו הרבנים עשו ותיקנו חשבון והולכים אחרי החשבון ומקדשים החדשים על פי החשבון בלא ראייה ואינם מבקשים לא הירח הישן ולא החודש והלפו דבר יוי ודרת ישר׳ האמרת ועברו גם על דברי רבותיהם כי אנשי בעלי המשנה היו מקדשים החרשים בראייה וכן אמ׳ במשנה כי על שני חרשים מחללים השבת על תשרי וניסן על

vocatur luna, & illa erit fignum principiis menfium: Tu quoque infpice, & fanctifica. Atque ita nos, generatio poft generationem accepimus ex primo homine patre noftro, atque ex Mofe magiftro noftro, fuper quo fit pax, propheta Domini, & nuncio fideli, atque ex lege, quæ data eft nobis in monte Sinai, & fanctificamus principia menfium in apparitione; fi vero in altera civitate fiat principium menfis die primo, & in altera faciant principium menfis die fecundo, nihil refert, neque in hoc eft peccatum; quia nos Karæi non facimus hoc ex anomalia, ficut Rabbanitæ, fed nos facimus principia menfium, fingula in civitate, & loco fuo; Etenim fi appareat in altera civitate, & videant lunam novam nocte tricefima, fanctificant, & faciunt principium menfis die tricefimo; & in altera civitate fi non videant, eo quod fit nubilum, & locus humilis, & depreffus, faciunt menfem plenum, & fanctificant menfem die tricefima prima. Et hoc rectum & verum eft, eo quod faciant facrificium in menfe fuo; ficut fcriptum eft in lege: *Holocauftum menfis in menfe fuo*. Si vero faciant principium menfis fine apparitione, non erit conveniens, quia illi faciunt principium menfis fine apparitione deficiens, quando ipfe menfis fit plenus, & faciunt in hoc menfe, ut offerantur duo facrificia in ejus principio & fine; & menfis futurus erit fine facrificio. Et hoc peccatum & iniquitas eft: At fi facerent plenum, erit Sacrificium fine errore in menfe fuo. At fratres noftri Rabbanitæ faciunt & ftatuunt fupputationem, & incedunt poft fupputationem, & fanctificant menfes ex fupputatione fine apparitione, neque inquirunt lunam veterem, neque novam, & immutant verbum Domini, & decretum Ifrael verum, & peccant contra verba doctorum fuorum; quia Traditionarii fanctificarunt menfes per apparitionem; Et fic dixerunt in Mifna. *Quod propter duos menfes profanent Sabbathum pro Tifri & Nifan, pro Tifri propter conftitutionem folennitatum, & propter fpicam recentem*; Et accidit illis, ut incidat eorum menfis, in diem primum; & in die Sabbathi poftridie appareat vetus, & fit dimidius dies inter veterem, & novam; At fapientes Rabbanitæ dicunt non effe difcrimen inter lunam veterem & novam nifi diei cum dimidio cum duabus partibus horæ, & 73. minutis. Si ita eft, poftridie in die Sabbathi apparebit luna vetus, & vefpera diei primi fanctificabunt menfem unum, &

fa-

תשרי על תיקון המועדים ועל האביב ויבוא
להם שיפול החודש שלהם יום ראשון וביום
שבת בבקר נראה הישן ויהיה חצי יום בין
ישן לחודש וחכמי הרבנים אמרו כי אין בין
לבנה ישנה לחדשה כי אם יום וחצי ושתי
ידות שעה וע״ג חלקים אם כן בבקר ביום
שבת נראה הירח הישן ובערב יום ראשון
קידשו חודש אחד ועשו ראש חודש אם כן
מתי עבר יום וחצי ושתי ידות שעה וע״ג
חלקים ומזה החשבון יראה תעותם ושקרותם
וזדונם שעברו על פי יו״י ועל דברי חכמיהם
ועוד יפול להם אקראי כי ביום ראשון
מקדשים חודש ועושים ראש חודש במוצאי
שבת בתחלת יום ראשון ובבקר יום ראשון
יראה הירח הישן במזרח ואי עורים ואי זדים
כי הישן שנראה לעיני כל האדם בעשרים
ושמונה הם קידשו אותו בלילו ועשו אותו
ראש חודש ועדין הישן נראה ויפול
להם לרבנים שיעשו ראש חודש עם הקראים
יחד ביום אחד ויפול להם שיעשו ראש חודש
מן הקראים קודם יום א ושני ימים ויפול
להם לרבנים שיעשו אחר הקראים יום ושני
ימים וזה הענין ראינו אותו אנחנו בזמנינו
בתחלת מחזור רס״ח כי עשו הניסן אחר שני
ימים מן הקראים ועשו תשרי קודם שני ימים
מן הקראים ותראה איך הם עוברים בזדות
בגלוי על פי יו״י ואוכלים חמץ בפסח ואוכלים
גם ביום הכיפורי׳ ומחללים כל המועדים וגם
מוסיפים על המועדים יום ועושים כל
המועדים שנים שנים ועוברים על דבר השם
על מה שאמר בתורה לא תוסף עליו ולא
תגרע ממנו ואם יאמרו הרבנים כי אנחנו
עושים שני ימים מקרא קודש מפני המבוכה
והספק כי שמא יהיה היום אמת וגם לא
יהיה של היום אמת יהיה של מחר אמת
ואנחנו רואים כי גם שני הימים שקרים כי
אינם על תיקון ראיית הלבנה וגם למה לנו
עושים שני ימים יום כיפור ומזה הדבר יודע
כי חשבונם שקר׳ ואם יאמרו כי הב׳ ימים
שאנחנו עושים מקרא קודש יום הראשון הוא
אמת והשני הוא כאין לפנינו כי הוא דרבנן
נאמ׳ להם ומי הביאנו בצרה הזאת שושבות
שני ימים ונשמור שני ימים מקרא קודש ודי
זה המעט להשים לתועי לב להכלימם׃
ועתה אכתוב לך כמה מחזורים יש לנו מיום
שנברא העולם עד המחזור שאנחנו עומדים
בו ונכתוב לך כמה שנים הם מיום שנברא

facient principium mensis; si ita est, quando intercalabitur dies, & dimidium, & duæ partes horæ, & 73. minuta? Atque ex hoc computo apparet eorum error, & falsitas, & anomalia, quia peccant contra verbum Domini, & contra verba suorum sapientum. Et præterea illis contingit ut die primo sanctificent mensem, & faciant principium mensis in exitu Sabbathi in principio diei primi, & postridie diei primi appareat luna vetus in oriente; nonne cæci, & superbi sunt, cum vetus appareat oculis omnium hominum die vicesima octava, & ipsi sanctificent in nocte sua, & faciant ipsam principium mensium, cum adhuc vetus videatur? Et contingit Rabbanitis ut faciant principium mensis una cum Karæis eodem die; & contingit, ut Rabbanitæ faciant principium mensis seorsim prius quam Karæi uno & duobus diebus; & contingit Rabbanitis, ut faciant post Karæos unum & duos dies; & hoc argumentum nos vidimus in temporibus nostris in principio cycli 268. eo quod fecerint Nisan post duos dies quam Karæi, & fecerint Tisri duobus diebus ante quam Karæi; & constat, quomodo illi aperte anamoliis prævaricentur contra verbum Domini, & comedant fermentatum in Paschate, atque etiam comedant in die expiationum, & prophanent omnes solennitates, atque etiam addant solennitatibus diem unum, & faciant omnibus solennitatibus dies duos, & prævaricentur contra verbum Domini ex eo quod dictum est in lege. *Non addes super ea, neque diminues ex ea.* Si vero dicant Rabbanitæ, quod nos faciamus duobus diebus convocationem sanctam, propter dubium, ut fortasse sit dies verus, atque etiam ne sit dies hodiernus verus, sed crastinus: At nos videmus, quod etiam ambo dies sint falsi quia non sunt juxta constitutionem apparitionis lunæ; atque etiam cur nos quoque facimus duobus diebus diem expiationus? & hinc constat, quod eorum supputatio sit falsa; Si vero dicant, quod ex duobus diebus, quibus nos facimus convocationem sanctam, dies primus sit verus, & dies secundus, qui sit coram nobis, sit ex statuto sapientum, dicemus illis: Quis nos adduxit in hanc afflictionem, ut quiesceremus duos dies, & observaremus duobus diebus convocationem sanctam? & satis sunt hæc pauca ad respondendum errantibus corde, ut pudefiant: Nunc tibi describam, quot nobis sint cycli a die quo creatus est mundus, usque ad cyclum, in quo vivimus. Scito,

העולם עד השנה שאנחנו עומדים עליה: דע
כי מיום שנברא העולם עד שנה חמשת
אלפים ושבעים ושלשה שנים לבריאה העולם
יש מאתים וששים ושבעה מחזורים שלמים
וסימנם ר׳ס׳ז מחזורים ובשנת חמשת אלפים
ושבעים וארבעה שנים לבריאת העולם בראש
חודש תשרי נכנסנו במחזור ר׳ס׳ח ומחזור
ר׳ס׳ז נשלם ביום ששי ויום שבת היה ראש
חדש תשרי יום תרועה של רבנים ובאותו
היום נכנסנו במחזור ר׳ס׳ח וראוי לכל אדם
מבין ובעל תורה לספור כל מחזור ומחזור
כשיושלם המחזור שהיא בו ויחבר אותו עם
המחזורים האחרים שעברו וידע במה מחזורים
יש מיום שנברא העולם עד השלמת המחזור
ההוא ובערובה של ראש השנה ראוי לו
שיכתוב שם היום הוא מתי נשלם המחזור
ובאותו הערובה של ראש השנה ההוא
שנכנסנו ויכתוב כי אנחנו נכנסנו ביום פלוני
בשנת פל׳ במחזור כך וכך ויהיה יודע אותם
ויכתוב בכל ערובה של כל ראש שנה ושנה
שם היום ההוא ומניין של שנות הבריאה ויאמר
כי אנחנו עתה במחזור כך וכך ובשנות של
בריאה כך וכך ובשנות של מחזור כך וכך
בבירור וישים אותו הכתב במקום טוב בתוך
פינקסו או בתוך שקו ויהיה שמור אצלו לדעת
חשבון ומניין של מחזורים ושל שנות הבריאה
ושל שנות המחזור אם הוא על ג׳ו׳ח או על
י׳א או על י׳ד או על י׳ז או על י׳ט כמ׳ שכתבתי
לך בספר הזה כדי לדעת איזו שנה היא
פשוטה ואיזו שנה היא מעוברת ומתי יעשה
עיבור ומתי יפול העיבור שלא יתעה ויחלל
המועדים ויאכל חמץ בפסח ויאכל גם ביום
הכיפורים ויתחייב כרת וגם יחטיא את ישר
הקהל ההוא בו ויתעה אותם וגם ראוי לאדם
שיהיה כותב תמיד שם יומו חדשים וכל
חודש וחודש מתי ראש חודש זה וראש
חודש זה ואיזה חודש עשה מלא ואיזה חודש
עשה חסר. ועתה אלמדך מאיזה עניין יבוא
העיבור ומאיזה עניין תיקנו אותו החכמים
וחלקו העיבורים שבעה פעמים במחזור ואמר
כי יפול העיבור בשלשה של מחזור ובששה
של מחזור ובשמינה של מחזור ובאחד עשר
של מחזור ובארבעה עשר של מחזור
ובארבעה עשר של מחזור ובשבעה עשר
של מחזור ובתשעה עשר של מחזור הנה
שבעה עיבורים במחזור אחד שהם תשעה
עשר שנים ואמרו כי שנת החמה יתירה על

to, quod a die, quo creatus eſt mundus uſque ad annum 5073. creationis mundi, ſint 267. cycli perfecti; & eorum ſignum eſt ר׳ס׳ז cycli; & in anno 5074. Creationis mundi in principio menſis Tiſri ingredimur in cyclum 268. & cyclus 267. abſolvitur die ſexto, & dies Sabbathi erit principium menſis Tiſri, dies clangoris Rabbanitarum, & in ipſo die ingredimur in cyclum 268. Et manifeſtum eſt unicuique viro intelligenti, & docto in ſcriptura, ut poſſit numerare ſingulos cyclos, quando ſit abſolutus cyclus in quo vivit, & conjungere cum reliquis cyclis qui præteriere; & cognoſcet, quot cycli præterierint a die quo creatus eſt mundus, uſque ad hunc cyclum: & in veſpera principii anni, conveniens erit, ut ſcribat nomen hujus diei, quando abſolvatur cyclus, & in ipſa veſpera principii anni, in quam ingredimur, & ſcribat, quod nos ingrediamur in diem N. & in annum N. in cyclum ſic, & ſic, & erit illi manifeſtum; & ſcribet in ſingulis vigiliis principii ſingulorum annorum nomen diei hujus, & numerum annorum creationis, & dicet, quod nos modo ſimus in cyclo ſic & ſic, & in annis creationis ſic & ſic, & in annis cycli ſic & ſic perſpicue, & ponet hanc ſcripturam in loco tuto intra tabellam, aut intra ſaccum, & cuſtodiet apud ſe, ut cognoſcat computum, & numerum cyclorum, & annorum creationis, & annorum cycli, ſi fiat juxta rationem 3.6.8. aut 11. aut 14. aut 17. aut 19. ſicut tibi ſcripſi in hoc libro; ut cognoſcatur, quis ſit annus ſimplex, & quis ſit annus intercalaris, & unde quando fiat intercalatio, & incidat intercalatio ne erret, & prophanet ſolennitates, & comedat in die expiationum, & ſit reus excidii, atque etiam peccare faciat Iſrael, congregationem conveniens, in qua vivit, & in errorem eos inducat; Atque etiam cuique erit, ut ſcribat ſemper nomen diei, & noviluniorum ſingulorum menſium, & quem menſem faciat plenum, & quem deficientem: Et nunc docebo te, qua de cauſa fiat intercalatio, & qua de cauſa inſtituerint ſapientes, & diſtribuerint intercalationes ſepties in ſingulis cyclis; & dixerunt, quod incidat intercalatio in tertium, ſextum, octavum, undecimum, decimum quartum, decimum ſeptimum, & decimum nonum annum cycli: ecce ſeptem intercalationes in uno cyclo, qui conſtat novemdecim annis. Et dixerunt, quod annus ſolaris ſuperet annum lunarem

שנם הלבנה יא׳ ימים ושעה ורפ״ר חלקים

עתה תחשוב תשעה עשר פעמים יא׳ יום הנה מאתים ותשעה ימים ותחשוב תשעה עשר פעמים אחר אחר שעה בכל שנה הנה תשעה עשר שעות ותחשוב תשעה עשר פעמים רפ״ר חלקים עולים חמשת אלפים וארבע מאות הוים חמשה שעות כי השעה אלף ושמונים חלקים תשים אלה ה׳ה שעות על אותם התשעה עשר שעות עולים עשרים וארבעה שעות הנה יום אחר שלם. ותשים זה היום האחר על אותם הימים שהם מאתים ותשעה ימים ויהיו מאתים ועשרה ימים אלה הם השבעה עיבורים שהם שבעה חדשים נוספים בכל עיבור אחד חודש והחודש של עיבור שהוא חודש נוסף תמיד הוא מלא שלשים ימים בחשבון הזה כן הוא אם כן חלקו החכמים אלה השבעה חדשים שהם מאתים ועשרה יומים שהם עודפים שנות החמה על שנות הלבנה והלקום על המחזור ואמרו כי יפול העיבור עתה אלמדך איך תספיר ותמצא היום והחודש והשנה שאתה בו. דע כי תספיר שני הבריאה מיום שנברא העולם עד היום שאתה בו ועד משנה שאתה בי ותשליכם ז׳ ז׳ והשאר תפוש בירך שאם ישארו ז׳ דע כי היום ההוא יום שביעי והוא יום שבת וגם ישארו חמשה דע הוא היום יום חמישי ואם ישארו ארבעה הוא יום רביעי. יום ישארו שלשה דע שהוא יום שלישי ואם ישארו ב׳ הוא יום שני יאם ישאר אחר הוא יום ראשון ואז תדע בבירור היום שאתה בו.

ועתה אלמדך איך תחשוב ימי השנה ואיך תשליכם שבעה שבעה דע כי כן תספור תתחיל מתשרי כי הוא ראש השנה והוא תחלת בריאת העולם:

ובן תחשוב:

תשרי מלא:	מרחשון חסר:
בסלו מלא:	טבת חסר:
שבט מלא:	אודר חסר:
ניסן מלא:	אייר חסר:
סיון מלא:	תמוז חסר:
אב מלא:	אלול חסר:

אם כן עולים כל ימי השנה שלש מאות חמשים וארבעה תשליך השלש מאות והמישים נשארו ימים ארבעה אם כן תקח

rem undecim diebus, una hora, & 284. minutis. Nunc computentur decies & novies undecim dies, ecce erunt 209. dies. Et conputetur decies & novies figillatim in fingulis annis una hora, ecce erunt novendecim horæ; & computentur decies & novies 284. minuta, adfcendent 5400. erunt quinque horæ, & quia hora conftat 1080. minutis, conjunganiur hæ quinque horæ cum reliquis novendecim horis, efficient 24. horas; ecce dies unus perfectus: & conjungatur hic dies unus cum reliquis diebus, qui funt 209. dies, & erunt 210. dies. Iftæ funt feptem intercalationes, quæ funt feptem menfes additi in fingulis intercalationibus, unus menfis, & menfis intercalationis, qui eft menfis additus, femper eft plenus conftans triginta diebus; in hoc computo ita erit; fi ita eft, diviferunt fapientes hos feptem menfes qui conftant 210. diebus, quibus fuperant anni folares annos lunares, & diviferunt in cyclum. Nunc te docebo, quomodo fupputes, & invenias diem & menfem, & annum in quo vivis. Scito, quod fupputare debes annos creationis a die, quo creatus eft mundus ufque ad diem, in quo vivis, & detrahes feptem feptem, & reliquum fumes in manu tua, reliqui fuerint feptem, fcito quod ifte dies fit feptimus, & fit dies Sabbathi; fi vero reliqui fuerint quinque, fcito quod ille dies fit quintus; fi vero reliqui fuerint quatuor, fcito quod fit quartus; fi reliqui fuerint tres, fcito quod ifte dies fit tertius; fi reliqui fuerint duo, erit dies fecundus; fi reliquus fuerit unus, erit dies primus; & tum perfpicue cognofces diem, in quo vivis.

Nunc te docebo, quomodo fupputare debeas dies anni, & quomodo detrahere debeas feptem feptem: Scito, quod ita numerabis incipiens a Tifri, quia ipfe eft principium anni, pariterque initium creationis mundi.

Itaque fic fupputabis.

Tifri plenus	Marchefvan deficiens
Casleu plenus	Thebet deficiens
Schevat plenus	Adar deficiens
Nifan plenus	Jar deficiens
Sivan plenus	Tamuz deficiens
Ab plenus.	Elul deficiens.

Si ita eft adfcendent omnes dies anni ad 354. Detrahes 350. reliqui erunt quatuor dies. Si ita eft, fumes ex fingulis annis quatuor dies; quatuor dies ex centum annis erunt 400. dies. 400.

מכל שנה ארבעה ימים ממאה שנים ארבע מאות ימים ד׳ מאות ימים שבעה שבעה ישאר אחר יום אם כן תקח מכל ק׳ שנים אחר אחר יום יביא מן אלף עשרה ימים תשליך השבעה נשארו שלשה ימים אם כן ב׳נ׳ח׳ י׳א׳ י׳ד׳ י׳ז׳ י׳ט׳ וכתבתים לך כל אלה המחזורים והחשבונות מדברי החכמים על דרך קצרה בבירור שתבינם ותלמדם במהרה ואשרי אדם מצא חכמה ואדם תפיק תבונה:

ובמחזור שני פעמים יפול פסח של ערלים לאחור ויעשו הערלים פסחם אחרונה מן היהודים לה׳ ימים בה׳ של מחזור וששה עשר של מחזור יפול לערלים פסחם שלשים וחמשה ימים אחרונה מן היהודים רעהו להשיב ואומרים אותו הערלים אוקשפסקן:

זה חשבון היום או החודש או השנה: ועתה אלמדך חכמה גדולה שאם תאבד השנה שאתה עומד בה ולא תדע מה שנה היא וכמה שנים הם מבריאת העולם ותהיה בפונה ובספק או אם תאבד החודש ולא תדע באיזה אחת או אם תאבד היום ולא תדע איזה יום הוא שאתה עומד עליו אם שבת או אם הוא יום חול צריך אתה שתדע השנה מה שנה היא וכמה שנים יש מבריאת העולם עד השנה ואם תשכח ותאבד השנה צריך אתה לדעת היום שאתה עומד בו או החודש שאתה עומד ואם תשכח השנה והחודש והיום לא תוכל למצא היום ולא השנה ולא החודש שאתה בו והלכת בתהו ואבדת מן העולם שתחשוב ימי השנים על דרך המחזור פשוטות ומעוברות ותדע ותמצא היום שאתה עומד בו. דע שאם תספור ימי השנים של תשעה עשר של מחזור ותשליכם שבעה שבעה ישאר מן המחזור ששה שלמים אם כן יש לנו רס״ח מחזורים שלמים אם תספור כל ימי אלה המחזורים ותשליכם שבעה שבעה נשארים ששה ימים אם כן דע כי יום ששי נשלם מחזור רס״ז ויום שבת נכנס ראש חודש תשרי שהוא תחלת מחזור רס״ח וכן תחשוב תמיד עד השנה ועד החודש שאתה בו ותסתפק ותפול בפונה בעבור היום

dies feptem, feptem, reliquus erit unus dies; Cum ita fit, fumes ex fingulis 100. annis fingulos dies; adfcendent ex 1000. decem dies; Detrahe feptem, reliqui erunt tres dies, ita erit in 3. 6. 8. 11. 14. 17. 19.; & defcripti funt tibi omnes ifti cycli, & fupputationes ex verbis fapientum breviter & perfpicue, ut ftatim intelligantur, & addifcantur. Et benedictus vir, qui invenit fapientiam, & homo, qui apprehendit intelligentiam.

At in cyclum fecundum aliquando iocidit Pafcha præputiatorum præpoftere, & faciunt præputiati eorum Pafcha poft Judæos 35. diebus cycli; & fexto decimo cycli cadet præputiatis Pafcha in quintum & tricefimum diem poft Judæos. Scito quid refpondeas præputiatis; & vocant ipfum præputiari אוקשפסקן (*bifextum puto, cum hæc vox fit mihi, & Lexicognofcis omnibus ignota.*)

Hæc eft fupputatio diei, aut menfis, aut anni. Nunc te docebo fcientiam magnam; fi oblitus fueris annum, in quo vivis; & nefcieris qualis fit annus & quot anni fint a creatione mundi; & fueris in dubio; aut fi oblitus fueris menfem, & nefcieris, quis fit menfis, in quo vivis; aut oblitus fueris diem, in quo vivis, & nefcieris utrum fit Sabbathum, an dies prophanus; Neceffe eft ut fcias annum, qualis fit annus, & quot anni intercefferint a creatione mundi ufque ad hunc annum; Si oblitus fueris annum, neceffe eft ut fcias diem, in quo vivis, aut menfem, in quo vivis; At fi oblitus fueris annum, menfem, & diem; & non potueris invenire diem, neque anoum, neque menfem, in quo vivis, & incedes in obfcuritate, & oblitus fueris ex mundo, computabis dies annorum ex ratione cycli fimplicium, & intercalarium, & fcies, & invenies diem in quo vivis. Scito, fi fupputabis dies annorum novendecim cycli, & detrahes ex iis feptenos feprenos, reliqui erunt ex cyclo fex perfecti; Si ita eft, erunt nobis 268. cycli perfecti; fi fupputabis omnes iftos dies cyclorum, & fi detrahes feptenos feptenos, reliqui erunt fex dies; fi ita eft, fcito, quod die fexto abfolutus fit cyclus 267. Dies Sabbathi ingreditur in principium menfis Tifri, qui eft principium cycli 268. Atque ita fupputabis femper ufque ad annum, & ufque ad menfem, in quo vivis. Si de ipfo menfe in quo vivis dubitaveris propter diem in quo vivis, fumes duos dies Sabbathum, donec pervenias ad finem menfis, tunc inquires de luna veteri & oova juxta

ra-

שאתה בו תתפוס שני ימים שבתורת עד שתגיע אל סוף החודש ואז תבקש הירח הישן והחדש בפי המלא והחסר תדע מה יום הוא שאתה עוסר בו . וכן הוא זרת חשבון של מחזורים כי תחכו כל המחזורים שעברו השלמים ותשליך ומיקם שבערה שבערה והשאר תפום בירך שתדע מתי באיזה יום נשלם מחזור האחרון ותעזב אותו החשבון של מחזרים שעברו ותחחיל ותספור מן תחלת המחזור שאתה בו עד החודש ועד היום שאתה בו ותשליך ימי השנים שבעה שבערה במה שישאר בירך תתפסהו ותדע מה יום היא שאתה בו. אם ישאר א׳ דע כי היום ההורת יום ראשון . ואם ישארו ב׳ דע שהוא יום שני. ואם ושארו ג׳ דע כי הוא יום שלישו. ואם ישארו ד׳ דע כי הוא יום רביעי . ואם ישארו ה׳ דע כי הוא יום המישי. ואם ישארו ו׳ תקח מן חמשת אלפים שנים ד׳ ימים תשליך הד׳ ימים שבעה שבעה נשאר יום אחד מן חמשת אלפים שנים ותקח מן שמנים ושנים שנים מכל שנה ארבעה ימים עולים שלש מאות כ״ח ימים ותקח גם אחד היום שנשאר מן חמשרת אלפים ותחברהו באלה עולים שלש מאית וכ״ט ימים תשליכם שבעה שבעה נשארים שבעה ימים אם כן ביום שבת נשלם חמשת אלפים ושמנים ושתים שנים ונפל ראש השנה של רבנים יום ראשון ועשו רחויה ועשו ראש חשנה יום שני עם הקראים כי הרבנים אינם עושים א׳ ד׳ ו׳ ראש חשנה וכשתחשוב השנים השלמים אחר כן תחשוב גם החרשים שיש לך מן השנה שאתה הולך עליה עד היום שאתה בו וחברם עם כל המספרים ותשליכם שבערה שבעה ותדע מהיום הוא אשר אתה עומד בו:

וזה החשבון על דרך חשבון הרבנים ועל דרך חשבון של קראים הולך על החורשים אחד מלא ואחד חסר אבל הקראים יפול להם כ׳ ושלשה מלאים בסדר ושנים ושלשת חסרים כסררן וכשתספור עד החורש שאתה בו ולא תדע שאתה בו אתה צריך לתפוש שני ימים שבת עד שתגיע אל סוף החורש ותתפוס הירח הישן והחרש ותכיר מהיום הוא וכשתהיה חושב ומונה ימים השנים אל

rationem menſis pleni, & deficientis, & tum ſcies qualis ſit menſis, in quo vivis: & ſimiliter erit hæc ſupputatio cyclorum, quia fixi ſunt omnes cycli, qui præteriere, perfecti, & detrahes & ſtatues ſeptenos, ſeptenos, & reliquum apprehendes in manu tua, & ſcies quando & quo die perfectus fuerit cyclus poſtremus, & deſeres ipſam ſupputationem circulorum, qui præteriere; & incipies ſupputare a principio circuli in quo vivis, uſque ad menſem & diem in quo vivis, & detrahes dies annorum ſeptenos ſeptenos, quod reliquum fuerit in manu tua, ſumes, & ſcies qualis ſit dies, in quo vivis. Si reliquus fuerit unus, ſcito quod ille dies ſit dies primus, ſi duo reliqui fuerint, ſcito quod ſit dies ſecundus: Si reliqui fuerint tres, ſcito quod iſte dies ſit tertius; Si reliqui fuerint quatuor, ſcito quod ille dies ſit quartus: Si reliqui fuerint quinque, ſcito quod ille dies ſit quintus: Si reliqui fuerint ſex, ſumes ex 5000. annis quatuor dies; detrahes quatuor dies, ſeptenos ſeptenos, reliquus erit dies unus ex 5000. annis; & ſumes ex 82. annis, ex ſingulis annis quatuor dies, adſcendent 328. dies; & ſumes etiam unum diem, qui reliquus eſt ex 5000. & conjunges cum iſtis 329. diebus, detrahes ſeptenos, ſeptenos; reliqui erunt ſeptem dies: Si ita eſt, in die Sabbathi perfecti erunt 5082. anni, & incidet principium anni Rabbanitarum in diem primum; & faciant translationem unius diei in alium, & facient principium anni die ſecundo cum Karæis; Etenim Rabbanitæ non faciunt אד״ו principium anni; & quando ſupputaveris annos perfectos, deinde computabis etiam menſes, qui tibi ſunt ex anno, in quo incedis, uſque ad diem in quo vivis, & conjunges cum omnibus numeratis, & detrahes ſeptenos ſeptenos, & ſcies ex die qualis ſit dies, in quo vivis.

Et hæc eſt ſcipputatio juxta computum Rabbanitarum, & juxta computum Karæorum, procedens juxta menſes, alterum plenum, & alterum deficientem; At apud Karæos deprehenduntur duo & tres pleni juxta ordinem, & duo & tres deficientes juxta eorum ordinem; & quando ſupputaveris uſque ad menſem in quo vivis, & neſcieris, in quo ſis, neceſſe eſt ut ſumas duos dies Sabbathi, donec pervenias ad finem menſis; & ſumes lunam veterem & novam, cognoſces qualis ſit dies; & erit ſupputatio, & numerus dierum annorum ad computum ſimplicium & intercalarium,

תספור פשוטות ומעוברות כי אם הכל
פשוטות. ועוד יש חשבון אחר על המחזורים
רע כי הוא יום ששי ואם ישארו שבעה דע
שהוא שבת. וכן תספור כי מן השנה
הפשוטה אם תשליכם שבעה ישארו ארבעה
ימים מן המעוברות ישארו ששה וכן גם
לחדשים מן המלא ישארו שני ימים ומן
חסר אחד יום וכן תספור עד היום שאתה
בו ותדע בבירור ותמצא היום באמת שאתה
עומד בו. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך
טוב אתה ומטיב למדני חקיך: ברוך הנותן
חכמה לחכימין ומנדעא לידעי בינה: ברוך
נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה חזק:
זה יום שלישי לשבוע בחדש תמוז בשמנה
ועשרים יום בו שנת חמשת אלפים ומאה
ושבעים ואחד שנים לבריאת העולם:

נפטר רבינו ועטרת ראשינו כבוד ר' אברה'
השם ירחמהו ויתן לעונותינו סליחה וכפרה
ויעשה חלקי עם הצדיק ועם המ' בכתו'
והמשכילי' יזהירו בזהר הרקיע ומצדיקי
הרבים ככוכבים לעולם ועד:

quia omnes funt fimplices. Præterea eft alia fuppntatio pro ratione cyclorum; Scito, fi fuerit dies fextus, & reliqui fuerint feptem, fcito quod fit Sabbathum; Atque ita numerabis; Etenim fi ex anno fimplici detrahantur feptem, reliqui erant quatuor dies, ex intercalaribus reliqui erunt fex, & fimiliter ratione meofinm, ex pleno reliqui erunt duo dies, ex deficienti unus dies: Atque ita numerabis ufque ad diem in quo vivis, & cognofces perfpicue, & invenies vere diem, in quo vivis. *Aperi oculos meos, ut infpiciam mirabilia de lege tua*. Bonus tu, & benefac, & doce me ftatuta tua; Benedictus, qui dat fapientiam fapientibus, & fcientiam fcientibus intelligentiam. Benedictus qui dat defeffo robur, & illi, qui non habet robur, multiplicet fortitudinem.

Hic eft dies tertius feptimanæ in menfe Tamuz, die 28. & eft annus 5171. ex annis creationis.

Mortuus eft magifter nofter, corona noftri capitis gloria R. Abraham; Deus mifereatur illius, & det iniquitatibus noftris remiffionem, & expiationem, & faciat partem meam cum jufto, & cum mortuis ficut fcriptum eft: *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quafi fplendor firmamento, & qui ad juftitiam erudiunt multos, quafi ftellæ in perpetuas æternitates.*

HADRIANI RELANDI
DISSERTATIO
DE
SAMARITANIS.

Quo tempore Eruditissimus Morinus, aliquot exempla nactus Pentateuchi Samaritici, ejus auctoritatem extollere supra Codicem Hebræum, quo Judæi utuntur, sustinuit, diligentius inquiri cœptum est in religionem Samaritanorum. Quum vero paucissima testimonia in Veterum scriptis superessent, quæ res horum hominum, per tot sæculorum intervalla, traderent, & Judæis, juratis eorum hostibus, vix fides habenda videretur, prout quisque huic vel illi ex auctoribus antiquis magis faveret, ita aut benignius, aut minus æque, de Samaritanis sentiebat. Hic, gentium multarum colluviem, populum idolorum cultorem, qui mortuorum resuscitationem, & animarum immortalitatem, negaret: alter; nationem Legum Mosaicarum observantissimam, & traditionibus Judaicis, quibus sacras literas Pharisæi potissimum corruperant, infensam, & nulla in re a genuino Judaismo recedere, nisi, quod montem Garizim, Moriæ loco, divino cultui sacrarent, affirmabat. Postquam vero superesse adhuc quosdam hujus sectæ homines in Palæstina, Syria, & Ægypto, relatum fuit, literæ ab Illustri Scaligero ad illos datæ sunt, quibus ipsi de religione sua rogabantur, ad quas responsa dederunt, anno æræ nostræ 1590. quæ in Peyrescii manus tradita ad Morinum pervenerunt, qui ea Latine exposuit. Ex iis liquebat, sole meridiano clarius, Gentem hanc solum Pentateuchum Mosis, rejectis libris Propheticis, observare; Judæos, & traditiones Pharisaicas, parvi facere; festis temporibus celebrandis, juxta constitutiones Dei, vacare; circumcidi; sacerdotes, qui victimas Deo offerant, habere ex stirpe, ut opinantur, Aharonis; & alia, quæ in literis ipsis, Londini anno 1682. editis, videri queunt. Chronicon etiam nactus erat J. Scaliger, in quo historia eorum ab obitu Mosis usque ad tempora Alexandri Severi, Imperatoris, describebatur, quod ipsi *Librum Josuæ* appellabant.

II. At cogitabunt multi, quomodo sibi constant illa, quæ de Samaritanis in hoc Chronico, & in literis eorum traduntur, & ista quæ tum sacri tum profani scriptores & Judæi & Christiani de hac gente memoriæ prodiderunt? Sacer Co-

Codex illos cum vero Deo idola coluisse affirmat. Judæi adorare eos imaginem columbæ; Epiphanius, Philastrius, & alii, negari ab iis animæ immortalitatem & resurrectionem mortuorum, scribunt. At in epistolis suis & hoc Chronico omnia illa detestantur, nec horum criminum reos ulla ratione dici illos posse alicubi apparet. Scilicet, ego ita existimo. Distinguenda esse tempora in quasdam periochas, per quarum singulas aliquam mutationem passa sit Samaritanorum religio. Primam Samaritanismi periocham appello, quæ ab ipsis sectæ hujus incunabulis, id est, ab eo tempore, quo novi coloni ab Assyriorum Rege in Samariam deducti sunt, protenditur ultra captivitatem Judæorum Babylonicam. Omni illo tempore quin idola coluerint Samaritani, dubitari nequit, quum in secundo libro Regum, *capite* XVII. *commate* 29. & *seqq.* clare scriptum sit, gentes illas adorasse Jehovam una cum idolis suis, atque ita fecisse filios eorum & nepotes עד היום הזה *usque ad hunc diem*, id est, ad minimum, usque ad captivitatem Babylonicam, quam ultimo capite Libri secundi Regum scriptor memorat. Porro, quum jam extrui cœpit Templum secundum Hierosolymis, ab idololatria defecisse non leguntur. E contrario satis liquet ei adhuc addictos fuisse, quum se idem cum Judæis numen coluisse (*Ezræ cap.* 4. 2.) dicunt, & illi sacrificasse a temporibus Regis illius, qui ipsos in Samariam primum transtulerat. Siquidem enim tunc temporis verum Deum, & non simul idola, coluissent, sine dubio dixissent Judæis: Nos quidem, quum primum in has terras venimus, & diu postea, idololatriæ dediti fuimus; at nunc ei valedisimus, & soli vero Deo cultum deferimus, atque ita facilius obtinere potuissent a Judæis quæ petebant. Sed quum cultus sui rationem a temporibus Salmanassaris ad ea tempora deducant nulla mentione facta cujusdam emendationis (quam fecisse isti loco & tempori maxime fuisset conveniens) tuto credimus ad initium Templi secundi illos in idololatria perseverasse. Ulterius inquirere volentem in religionem Samaritanorum Codex sacer Veteris Testamenti destituit. In Novo aliqua traduntur, & in scriptis profanis. Sed hic caute procedendum est, & hæsitanter. Exponam tamen, ut se res Samaritanorum sequentibus sæculis habuisse mihi videantur, me & mea omnia eruditiorum judiciis subjiciens.

III. Secunda itaque Samaritanismi periocha exordium capit ab exstructione Templi in monte Garizim, & Pontificatu Manassis, qui frater erat Iddonis sive Simeonis Justi Pontificis Hierosolymitani. Tunc enim a Judæis defecerunt plurimi ad Samaritanos, quum multi Sacerdotes & Israelitæ intricati essent & impediti illegitimis conjugiis, de quibus vide Josephum *Antiq. l.* XI. 8. Omnes autem illos Flavius defecisse scribit, templum Hierosolymitano simile in monte Garizim extructum, & rem publicam Judæorum non leviter hac secessione fuisse labefactatam. Ipsi Judæi agnoscunt eo tempore *Israelem divisum est in duas partes*, ישראל חלק בחצי (Sunt verba R. Zacuth in *Juchasin*) quarum una Ezram, altera Saneballethum sequebatur. Quum itaque tot Judæi ad Saneballetum defecerint, non abs re suspicamur Samaritanos magis imitatos fuisse mores & ritus Judæorum relictaque veteri idololatria, unum Deum adorasse. Hoc enim rationibus Politicis Menassis & soceri ejus Saneballeti quam maxime conveniebat, ut Judæorum plurimos in suam hæresin congregarent, quod, servata idololatria, quam eo tempore Judæi vehementer refugiebant, non tam facile præstare potuissent. Addo testimonium ab ipso Josepho, infensissimo Samaritanorum hoste, petitum quo certissime persuasus sum tempore Saneballeti nulla idola coluisse Samaritanos. Scribit ille *lib.* XI. *cap.* 8. שמטות sive *annos Sabbathicos* ab iis observatos fuisse, & rogasse ab Alexandro ut a septimi anni tributo solvendo immunes essent, quandoquidem eo non seminarent. Non puto illos victori Alexandro tam impudenter mentitos esse, ut certissimi mendacii convinci potuerint, & salutem suam adeo temere in discrimen vocarent. Observarunt itaque annos Sabbathicos. At unde hoc haurire nisi ex Lege Mosis poterant, in qua cultus Unius Dei tam disertis & toties repetitis verbis jubetur. Nec reor illos præceptum de anno Sabbathico, (quod ipsis non poterat non grave esse eo quod agrorum suorum & quidem fertilissimorum, qui in illis portionibus tribus Ephraimi, & dimidiæ Menassis erant, proventu carerent) observasse, & illud de colendo Uno Deo quod & ratio docet & Lex Mosaica (si vel maxime concedamus nonnunquam eos in idololatriam lapsos fuisse quod & Israelitis contigit, Legem Dei habentibus) constanter neglexisse, & culpam hanc publice ita fuisse professos, ut rota religio idololatrica dici, & hac parte a Judæis, unum Deum colentibus, di-

stin-

ſtingui potuerit. Paulo poſt hæc tempora memorat idem Joſephus Ptolemæum, Ægypti Regem, Samaritanos quoſdam in Ægyptum deduxiſſe, inter quos & Judæos Ægyptios contentiones perpetuæ erant de religione. At oum de idololatria ſervanda aut rejicienda contendebant? Nequaquam. De ſolo loco Divino cultoi peculiariter deſtinato, quem Judæi Hieroſolymas, Samaritani montem Gaiizim, eſſe affirmabant. Et hæc contentio ab eo tempore videtur fuiſſe primaria inter Judæos & Samaritanos. Unde & mulier illa Samaritana, (*Job.* 4. 20.) Chriſtum pro Propheta habens, de hoc capite, quod maxime inter utramque gentem controverſum erat, interrogat, dicens: Οἱ *πατέρες ἡμῶν ἐν τούτῳ τῷ ὄρει προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν*. Cui Chriſtus ſatisfacit *commate* aa. Fatetur illa ibidem, ſe ſcira prope eſſe adventum Meſſiæ, qui omnia revelaret, *comm.* 25. Quem deiode Doſitheum fuiſſe, impoſtorem Simoni Mago æqualem, multi Samaritanorum crediderunt. Hæc omnia, ex Lege Dei petita, ut convenire poſſint cum cultu idololatrico, in aliqua gente ſtabiliro, non video. Quod vero Judæi ipſos accuſent ac ſi idololatriam exercuiſſenr fere circa excidium Templi ſecuodi, hoc ipſum ſi examini ſubjiciatur evincit illos idololatras non fuiſſe. Nam qua ratione illos accuſant? Dicunt illos adorare idola quæ Jacob abdidit in Sichem *Gen.* 36. 4. Ita R. Iſmael Fil. Joſis Neapolin (ea eſt Sichem) tranſiens Samaritanos alloquitur. *Non rdoratis montem iſtum* (Garizim) *ſed ſimulacra abſcondita ſub eo*. Epiphanius quoque *Her.* IX. Samaritanorum hæreſin vocat *εἰδωλολατροῦντας κατ' ἄγνοιαν διὰ τὸ ἀποκεκρύφθαι τὰ εἴδωλα τῶν τεσσάρων ἐθνῶν ἐν τῷ ὄρει*, *idola colentem per ignorantiam quia ſub monte* (Garizim) *ſimulacra quatuor gentium ſunt abſcondita*. Si palam idololatræ fuiſſent Samaritani, non opus fuiſſet tam frivolis rationibus illos idololatriæ convincere. Maimonides ipſe fatetur in *notis* ad Codicem Miſnicum *Beracoth. c.* 8. *miſn.* 8. Samaritanos olim quidem idola coluiſſe, uti S. Scriptura teſtatur, 2. *Reg.* 17. אבל, inquit, כארץ הימים למדו התורה וקבלו על פשוטה והמצות אשר החזיקו בהן היו מפקדים עליהם ושימו לבם אליהן מאד והוחזקו שהיו מאמינים כרתינו ומיתרים ולא יעברו ע״א *Verum poſt aliquod temporis intervallum didicerunt Legem & intellexerunt eam juxta ſenſum ſimplicem* (literalem vulgo) *& præcepta, quæ obſervabant, obſervabant accuratiſſime & omni animi contentione, & habiti ſunt pro iis qui in Legem noſtram crederent, & unum Deum ſine idololatria colerent*. Addit quidem, ſapientes poſtea inveniſſe columbam (quod contigit tempore R. Meir, præceptoris R. Judæ, qui Miſnam compoſuit) in monte Garizim, & ob eam judicaſſe, illos idola adorare. Sed nimis frivola hæc eſt ratiocinatio, quod ideo Samaritani idololatriæ rei haberi debeant. Et ſi vel maxime verum foret, quod de columba ibi inventa traditur, qua ſpecie gens media inter Judæos ſita, & cujus terra & mores quotidie ipſis patebant, quæque per tot ſæcula habita fuit ipſis illis Judæis ab omni idololatria abhorrens, ob unicam columbæ imaginem rea tam horrendi criminis agitur? Illud tamen negari non poteſt, verſatile fuiſſe Samaritanorum ingenium, & ſæpe ex odio contra Judæos hoſtibus eorum magis ſaviſſe quam par erar, & moribus Gentium nimis acceſſiſſe, ſiquidem vera ſunt quæ de iis Judæi prodiderunt. Joſephus *Antiq.* XII. VII. narrat illos Antiocho obruliſſe Templum ſuum Garizimiticum, ut Διὸς Ἑλληνίου appellaretur. At ibidem quoque profitentur, Templum illud hactenus Deo *ἀνωνύμῳ non nominato* ſacrum fuiſſe. Unde metu ad hoc facinus compulſos eſſe Samaritanos ſatis apparet, (conſer. 2. *Macc.* 6. 2.) quamvis peſſime illos egiſſe certiſſimum ſit. Nec diſſitentur ipſi quoſdam e ſuis ad idololatriam defeciſſe. Quamvis autem Judæi hoc crimen in omnes Samariranos diſſundant, velintque idololatriam omnes exercuiſſe, uti in Talmude ſcribirur, patet tamen ex libris ante Talmud conſcriptis illos fuiſſe *Legis Moſaicæ obſervatores ſtudioſiſſimos τοῦ Μωσέως νόμου τὰ μάλιστα ζηλωτὰς*, uri *Sozomenus* ſcribit *l.* 7. *c.* 18. ipſe Gazæ, in vicinia illorum, educatus. Unde & in controverſia celebri de celebrando Paſchate illorum quoque ritus laudabantur. Quin & R. Simeon Ben Gamaliel in *Gem. Hieroſ. Peſachim* faſſus eſt illos in obſervatione præceptorum Moſaicorum, quæ obſervant, accuratiores eſſe ipſis Judæis.

IV. Tertia Samaritaniſmi Periocha nobis illa dicitur, quæ incipit ab eo tempore, quo Mohammedanis ſubjecti fuerunt ad hunc uſque diem. Exiſtimamus enim, ex commercio, quod iis cum gente Mohammedica interceſſit, aliquid novi in ritus Sacros & religiooem irrepſiſſe. Huc referimus phraſes quaſdam, Liturgiis Samaritanis, quarum frequens mentio in *tom. ult. Bibl. Polyglott.* & hoc Chronico comprehenſas, ac tradirio-

nes

nes fabulosas, uti de Caturo, Nebucadnezare, Alexandro. Alias prætereo, quas iste Liber exhibet, ut quando Moses كليم الله Abraham خليل الله *φίλος θεοῦ* dicitur, & formula بسم الله الرحمن الرحيم *in nomine Dei summe misericordis*, quæ *Cap.* 29. in initio epistolæ legitur, & ab Interprete Arabe sine dubio profectas & similes Phrases Alcoranicas, quales لا حول ولا قوة الا بالله *non est vis aut potentia nisi in Deo*, & انه على كل شي قدير *Utique ille est omnipotens*.

V. Atque ita quidem de Samaritanismo per varias ætates judicandum censeo, & non nisi pro calumniis habeo, quæ de Sacrificiis Samaritanorum in honorem filiæ Jeptæ offerri solitis, Deo ipsorum Asima, cujus in Pentateuchi initio mentionem fecerint, de defectu trium literarum עחח in Alphabeto Samaritano, & circumcisione in nomine columbæ commenti sunt nonnulli. Nec hodie liberi sunt Samaritani ab hujusmodi calumniis. Mohammedani enim illos asserere Deum corporeum dicunt, uti notavit, Vir supra fidem in scriptis Orientalium versatus Bartholomæus Herbelotius, in Thesauro isto Eruditionis, quem *Bibliothecam Orientalem* appellavit, *pag.* 753. Et ante illum Abulfarajus idem scripsit, si vera sit lectio vocis ܡܓܫܡܐ qua scriptor utitur, quam in ܡܓܘܫܐ mutandam esse censet Cl. Ludolfus in *Not. ad Epist. Samaritanas*, at defendit Cl. Pocokius in admonitione quam præmisit *Comment.* suis *in Joelem*. Plura non addo de statu antiquo & hodierno Samaritanorum, quum Cl. Waltoni diligentia in hoc argumento fuerit versata, *Prolegomen.* XI. *ad Biblia Polyglotta*, quæ conjuncta Hottingeri *Exercitationibus Antimorinianis*, & Cl. Cellarii *Collectaneis Hist. Samaritanæ* abunde Lectoris curiositati factura sunt satis. De Chronico Samaritano, (quod Librum Josuæ appellant quia in Josuæ gestis enarrandis potissimum versatur quodque manu scriptum possideo) aliquid dicam, cujus auctor plane in obscuro latet. Possemus colligere illum fere circa illa tempora vixisse, in quorum historia tradenda desinit. Nec videtur ea conjectura, circa alios etiam libros historicos fieri consueta, improbabilis: at quoniam certi nihil affirmare possumus, ita quidem conjicio. Non uni auctori hoc Chronicon tribuendum: sed variis temporibus quasdam historias in schedulis fuisse adnotatas, quæ in unum volumen compactæ sint seculo tertio post Christum natum. Quod autem non credam ab uno Scriptore contextum hoc opus esse, facit abruptus hic illic stylus, & rarus historiarum nexus; maxime in ultimis Capitibus; quum longo annorum intervallo una historia ab altera, qua cum proxime conjungitur, sit divulsa. *Capita* 39. enarrant solam Josuæ historiam. *Capite* 44. moritur Eli P. M. *Capite* 45. (quanta *παράδοξα*;) Nebucadnezar Hierosolymas capit. *Capite* 46. sine ullo cum præcedentibus nexu Alexandri gesta & fabulosum iter aereum memorantur. *Cap.* 47. ab Alexandro transitus fit per plurium seculorum spatium ad res gestas Imperatoris Hadriani. *Cap.* 48. & 49. Acbonis Pontif. Max. & fil. ejus Nathanælis, & hujus filii Babarabæ historia traditur, quæ incidit fere in tempora Alexandri Severi. Puto itaque Dositheum, celeberrimi nominis Samaritanum, Simoni mago æqualem, qui multos libros composuit & suis reliquit, uti Photius ex Eulogii Patriarchæ Alexandrini oratione refert, ipsamque Samaritanorum historiam conscripsit, si aliis credimus, omne quod de Josua, & forte historia aliquot sequentium sæculorum, in hoc Chronico legitur, ex traditionibus, quæ supererant, & suis figmentis, conscripsisse, at reliqua Capita variis temporibus ei esse conjuncta. Qua ratione gentis suæ orrum dissimulari posse videtur credidisse Dositheus; & unde nata est inter quosdam Samaritanos opinio Josua ipsum, cujus tot ac tam præclara gesta quotidie legerent, Messiam esse, quod ex Eulogio notavit Photius, *pag.* 466. *Biblioth. edit. prim.* Nec quendam moveant phrases Mohammedicæ, quarum modo meminimus, ut credat post Alcoranum totum hunc librum conscriptum esse, quum ab Interprete, qui illum e lingua Hebræa in Arabicam transtulit, hæ insertæ esse potuerint, & hanc translationem post Corani conscriptionem factam esse non negemus. Sed hæ tantum conjecturæ nostræ sunt, nec quicquam affirmamus. Quisque ex ingenio suo demat vel addat fidem. Quicquid sit, hoc Chronicon primum Illustri Viro Josepho Scaligero, qui illud a Samaritanis petierat, obtigit, qui etiam in scriptis suis ejus meminit. Porro non vendunt hunc librum: qui honos tantum S. S. ab iis habetur, id est, Pentateucho, quem solum agnoscunt, nam librum Josuæ eos tempore Salmanasseris a Judæis mutuatos male scribit Harduinus, *Chron. V. T. p.* 6. Post cujus mortem inter alia ejus Viri volumina Orientalia manu scri-

pta

pta in Bibliotheca Lugduno-Batava hoc quoque repositum fuit. Ex quo exemplo suum aut descripsit ipse aut describi curavit Cl. Golius, quod ante aliquot annos ad meas manus pervenit, quodque deprehendi Cl. Viri manu in multis emendatum, & nonnulla ad explicationem breviter margini inscripta.

VI. Ex Chronico hoc Samaritanico manuscripto (cujus plura exempla in Europa esse non puto, quam Leydense illud, quod ipsi Samaritani ad Ill. Scaligerum miserunt, & e quo, si quæ sunt, reliqua descripta sunt, uti & Codex meus) nonnulla lubet excerpere quæ ad illustrandas res Samaritanorum faciunt, & vel historias, vel religionem, eorum adtinent, nec ingrata fore Lectori arbitrabor. Ea, quemadmodum per totum volumen sparsa sunt, & hinc illinc a me eruta, exhibebo, ut argumentorum quoque varietas legentem oblectet. Et quamvis istiusmodi liber amplissimum campum observationum contineat, e quo nova continuo adnotationum materies attento lectori succrescit, non omnia sigillatim excutiemus, ne commentarium ad ipsum Chronicon scribere videamur, sed ex messe manipulum. Hoc quoque hic monendum censeo, non me ex illorum numero esse, qui librum manuscriptum, quem rarum esse norunt, quemque ipsi possident, immodicis laudibus extollunt, ejusque antiquitatem & pretium quibusvis modis augere & deprædicare conantur. Scio, ut mox dixi, codicem hunc meum esse rarissimum, sed & hoc scio, plurima fabulosa continere Sacro Codici contraria, & aperte falsa, quare pessime illum tanti fieri a Samaritanis; maxime cum hic codex tantum sit versio Arabica antiqui Codicis, qui lingua Hebræa conscriptus erat (uti *cap.* 1. legitur) at qui nunc periit. Saltem Samaritani scribunt in Epistolis suis, se non habere Chronicon illud Hebræum, sed tantum hanc versionem Arabicam, quæ sine dubio post Mohammedem facta est. Et ipse inquisivi apud Judæos num illud Chronicon ספר זכרוני כותיים Hebraice nossent; at nullos hactenus reperii. Clarissimus quoque *Jobus Ludolfus*, carum mihi & honoratum nomen, me per literas certiorem fecerat se frustra in illum codicem inquisivisse, sed Rabbino cuidam Francofurtensi id negotii dedisse, ut omnem in id diligentiam adhiberet. Sed postquam rebus humanis ereptus est, magnus ille sermonis Æthiopici & aliarum Linguarum quibus aut Meridies aut Oriens utitur, cultor ac promotor, & hujus & reliquarum rerum spes, quam mihi fecerat, plane decollavit. Fatendum tamen est, Chronicon hoc, qualecunque sit, multa nos docere animadversione digna de iis traditionibus, quas Samaritani narrant, & de ipsorum statutis, quæ hodieque observant, de religione, &c. Sed ex speciminibus, quæ proferam, Tu id optime Lector arbitrabere.

VII. Inter illa, quæ tertio capite hujus Chronici narrantur, nulla insignior periodus est illa, qua missio Angeli ad Bileamum recensetur. Quum enim variæ sint veterum & recentiorum sententiæ de eo quod Samaritani opinarentur de Angelis, & hic primus locus sit in hoc volumine, quo mentio Angeli injicitur, eo majorem verba illa, quibus Scriptor noster utitur, attentionem merentur. Lubet autem nonnulla in antecessum notare quæ ad hujus argumenti illustrationem faciunt. Scilicet, nonnullis Veterum persuasum fuit, Samaritanos Angelorum existentiam negare, aliis contrarium. Leontius, qui Imperante Mauritio vixisse creditur, in libro suo quem *de Sectis* conscripsit, *Action.* 2. diserte ὅτι δὲ ἄγγελον δοξάζουσιν εἶναι ὅτε ψυχὴν ἀθάνατον, &c. *Nec enim Angelum esse putant aut animam immortalem*. At Epiphanius Spiritum quidem Sanctum ab iis negari fatetur, at alibi illos a Sadducæis hoc ipso argumento distinguit, quod hi Angelos negent (uti constat ex *Act. Apost. cap.* 23. 8.) Οὐ παραδέχονται, inquit, δὲ Ἀγγέλους ὥσπερ Σαμαρεῖται δὲ οὐκ ἀθετοῦσι. *Non admittunt Angelos, quod Samaritani non statuunt*. Plura testimonia non congerimus quum hæc scopo nostro sufficiant. At inter recentiores vix ullus est, qui non existimet Angelos a Samaritanis credi, maxime postquam Clarissimi nominis Philologus, J. H. Hottingerus, cui aditus ad eorum scripta fuit concessus, id ex hoc ipso Chronico (quod, dum Lugduni agebat, consuluit) demonstrasse visus fuit. Adde quod & Pentateuchus Samaritanus, ab Eruditissimo Morino primum editus, in quo frequens Angelorum mentio, sine ulla corruptela nomen *Angeli* præ se ferret. Post quos egregios & suis meritis celeberrimos Viros, quorum uterque ipsa Samaritanorum volumina legerat, ne umbra quidem dubitationis relicta videbatur: & pro calumnia habitum fuit, si quis diceret illam gentem Angelorum existentiam negare. Nec puder fateri, me quoque in illa sententia fuisse versatum, quod falso Samaritanis hoc dogma adscri-

ſcriberetur. Et ex eo quidem natam eſſe hanc calumniam arbitrabar, quod ex ſacris literis conſtet ſectam Sadducæorum Angelos negaſſe; ac Samaritani & Sadducæi ſæpe numero pro iiſdem habiti fuerint; &, quemadmodum de Sadducæis immerito ſcriptum fuit, quod ſolum Moſis Pentateuchum reciperent, neglectis libris Prophetarum (quod placitum eſt Samaritanorum) ita viciſſim opinionem Sadducæorum, quæ Angelos negat, per errorem & confuſionem ſectæ utriuſque, Samaritanis tributam fuiſſe. Ceterum non parum confirmabar teſtimoniis quæ Cl. Hottingerus ex hoc Chronico, mihi tunc non viſo, laudaverat, in *Enneade Diſſert. pag.* 21. & 22. ubi Samaritani ſcribunt, *Angelos cingere caſtra Iſraelitarum*, *Angelum locutum eſſe ad Joſuam*, *&c.* Verum quum hic locus Chronici noſtri, quem mox exhibebo, accuratius a me examinaretur, plane mutavi ſententiam, credoque omnino Angelos a Samaritanis negari. Obſerva, Lector, primum hunc locum eſſe in hoc Chronico, ubi Angelorum mentio fit, & nota quam caute ſcriptor noſter & quam ſæpe inculcat illud, quod per *Angelum* vult intelligi. Ita ille و أنعذ ملاكي من ملايكته أعني أمر من أموره. *Miſitque* (Deus) *Angelum ex Angelis ſuis* (quare his verbis quæ clara ſunt, ſcriptor contentus non eſt, ſi Angelos agnovit? Sc. vult, ut unuſquiſque per Angelos illud intelligat, quod ipſe intelligit: ideoque, ne hoc in ſequentibus, ubi frequens mentio Angelorum fit, cogatur identidem monere, prima hac occaſione mentem ſuam aperit) *id eſt*, *Mandatum ex mandatis ſuis*: & mox ut huic phraſi aſſueſaciat Lectorem, Angeli vocem omittit, & ſola *mandati* utitur, ne quis credat Angelum & mandatum Dei eſſe diverſa, & dein appellat idem illud سبب الباري المخاطب *Inſtrumentum Creatoris loquens*, utque clarius mentem ſuam explicet علة المخاطبة *cauſam ſive organum quod loquebatur ad eum*. Putamus itaque Samaritanos Angeli nomine intelligere, *δύναμιν*, ſive virtutem ab ipſo Deo non diverſam, ſed potentiam ejus, vel voluntatem quam non ſatis accurate appellant أمر *mandatum* vel *juſſum*; quum juſſum ſit voluntatis patefactio. Atque ita quum Deus populum ſuum cuſtodit aut homines alloquitur, illa virtus Angelus ab iis dici videtur. Porro quum Deus ſuam virtutem corpori cuidam, ſive Inſtrumento, ita conjungit, ut illud animet, & in & cum eo operetur, illud Inſtrumentum *Angelus* iis appellatur. Unde per Angelum modo Deum, modo Inſtrumentum Dei, modo mandatum intelligunt. Quis non videt hic ſummam confuſionem & merum Chaos? Ita tamen ego concipio mentem Samaritanorum, ex textu modo citato, in quo أمر الله *mandatum Dei* & الملاك *Angelum* promiſcue uſurpantur, ſi conſeram illa cum eo, quod paulo inferius in hoc ipſo Capite modo *Deus* modo *inſtrumentum Dei* ſive *Angelus* res eadem appelletur. Ita verba habent. ولشتد رحم الباري بمسيره قبل استفهامه و انتصب في الطريق للبطش به *Iraſcitur ei* (ſc. Bileamo) *Deus quod iter ingrederetur ſe non interrogato & ſtitit ſe in via ut illum coerceret*. Et mox فاما هي ان التمحت سبب الباري عز و جل منتصبا في الطريق و سيفه مسلول بيده *Aſina autem quum conſpiceret Inſtrumentum Creatoris altiſſimi ſtans in via & ſtrictum gladium manu tenens*, &c. Hic *Deus* ſe ſtitiſſe in via legitur, & mox illud idem de *Inſtrumento Dei* explicatur. Eſt itaque Deus & inſtrumentum illud Dei, quod appellatur, unum idemque ex opinione Samaritanorum. Adeoque quum Angeli leguntur miſſi eſſe in Pentateucho, conſpecti, & ad alios locuti, erunt inſtrumenta ad mentem Samaritanorum, quibus Deus res ſuas exequitur. Verum quidem eſt, Angelos miniſtros Dei eſſe & illorum opera Deum uſum ſæpiſſime, & hoc ſenſu illos inſtrumenta Dei merito dici poſſe: at non quodvis inſtrumentum quo Deus utitur (ſit venia verbis, quibus nos uti cogunt Samaritani) Angelus eſt. Aſinam Bileami loqui fecit Deus, at quis ſanus eam Angelum dicat? Sint ergo omnes Angeli inſtrumenta, non ideo omnia inſtrumenta Angeli, nec hæ voces æquipollent, ut una per alteram explicari queat, *Angelus*, & *inſtrumentum Dei*. Multo minus ille, qui Angelos agnoſcit, appellare poteſt eos Dei mandata uti faciunt Samaritani. Efficiunt, exequuntur, annunciant Dei mandata: ſed aliud eſt, quod nunciat, aliud quod nunciatur. Niſi ergo anguis in herba lateret, cur tot explicationibus involvitur a Samaritanis ſimpliciſſima Angeli notio? Cur ſe ipſos adeo intricant, quod omnes illi faciunt, qui a veritate ſemel deflexerunt? Hærere illos vides, & neſcire quibus verbis mentem ſuam aperiant. Mandatum Dei an poteſt conſpici? Ita illis videtur. At hæc phraſis du-

ra

ra est. Emollitur itaque alibi, ubi per mandatum Instrumentum Dei docent debere intelligi.

VIII. Quæ quidem licet ita se habere mihi persuadeam, facile tamen prævideo aliqua mihi objici posse, quæ diluenda sunt. Qua ratione, dicet aliquis, asseri potest Samaritanos negare Angelorum existentiam, quum claris verbis scribant Angelos Israelem custodire, Angelum missum ab Bileamum, &c. Respondeo, verum esse Angelorum meminisse Samaritanos, sed nomen Angelorum tantummodo retinent, rem ipsam negant, quoniam per Angelum id non agnoscunt, quod agnosci debet. Sadducæi negarunt Angelos. Id traditur, *Act.* 23. attamen vocem *Angeli* non extrusferunt e Codice Sacro, quo eodem usi sunt ac ceteri Judæi. Sed per Angelum id non intellexerant, quod intelligi oportuit. Et tamen sacræ literæ scribunt illos negasse Angelos. Ita & nonne summo jure pro Atheo habendus est, & dicendus Deum negare, licet passim de Deo æterno, & infinito loquatur, qui per Deum hoc universum intelligit? Pari modo Samaritani, licet vocem Angeli agnoscant, dum illi notioni longe aliam ideam adjungunt, Angelos negare dici debent. Non deerunt, qui in explicatione sententiæ Samaritanæ circa hoc negotium sibi clare non liquere mentem illorum hominum dicent. Fateor, quoniam plura nobis scripta Samaritanorum ad manum non sunt, in quibus ipsi explicent, quid de Angelis ita dictis sentiant, clariorem me expositionem dare non posse, & confusionem mihi parere notionum illarum, *Angeli*, *mandati Dei*, & ejus *instrumenti*, usum promiscuum. At hoc tamen certum habeo, illos negare Spiritus finitos, & ministerio Dei speciatim destinatos, quos Angelos appellamus; & Samaritanorum sententiam non multum recedere ab ea quorundam inter Christianos, qui (sunt verba Justini Martyris in *dial. cum Tryphone*) dicebant Angelos esse *ἀτμήτους ϗ ἀχωρίστους Θεοῦ δυνάμεις ἃς ὁ Θεός, ὅταν βούληται, προπηδᾶν ποιεῖ ϗ πάλιν ἀναστέλλει πρὸς ἑαυτόν*, *indivisas & inseparatas a Deo virtutes, quas Deus quum vult prosilire facit, & rursus ad se remittit*. Qui forte Angelici illi sunt quorum hæresin se ignorare Epiphanius *hæres.* 60. testatur, ubi illos etiam a regione quadam *ἐπέκεινα τῆς Μεσοποταμίας ultra Mesopotamiam*, dicta *Γγγιλῶν*, nomen habere conjicit. Γγγιλῶν' autem suspicor esse deflexam vocem ex جلان *Gilan*, provincia Imperii Persici, sita inter gra-

dum 35. & 36. *latitud.* & 74—76. *long.* juxta Geographos Orientales. Et hi forte sunt *Geli* Ptolomæi ad mare Caspium siti. Sed e diverticulo in viam. Memorant iidem Samaritani & *Spiritus divinos*. Ita est: *δυνάμεις Θεοῦ* virtutes Dei, non tales spiritus, quos nos Angelos dicimus.

IX. Testimoniis istis, quæ ex Chronico nostro modo a me laudata sunt, hæc quoque addimus ex ipsa versione Pentateuchi Samaritana, quæ luculenter sententiam nostram confirmat. In ea enim promiscue Samaritanus Interpres voces *Deum* & *Angelum Dei* usurpat, quod certo nobis indicio est eum per Angelum non intellexisse spiritum ad ipso Deo diversum, sed ipsum Deum sive ejus virtutem. *Gen.* 5. 1. ubi textus Hebræus tradit, hominem creatum esse ad *imaginem Dei*, Samaritanus nefando ausu substituit *imaginem Angelorum*. Idem prorsus *Gen.* 9. 6. Pari modo *Gen.* 5. 24. ubi de Enocho legitur in Codice Hebræo לקח אותו האלהים *assumsit eum Deus*, Samaritanus habet, *assumserunt eum Angeli*. *Gen.* 17. 22. ubi Hebræus legit, ועל אלאים *& adscendit Deus*, Samaritanus habet, *adscendit Angelus Dei*. Qui vult, plura e Pentateucho Samaritano loca congerat: sed vix a nobis impetramus ut silentio prætereamus illum locum, quo prima videtur Angelorum mentio injici in Pentateucho, id est, *Geneseos cap.* 2. *v.* 1. ubi illos per *Exercitum cœlorum* intelligendos esse plurimi Interpretes, nec immerito, existimarunt. Samaritanus ibi pro *exercitus eorum*, legit, *creaturas eorum*, ne quis in eo textu suspicetur de Angelis agi, & inde edoceatur creatos illos esse a Deo, & ab ipso distinctos. Ideo videntur Samaritani divertere voluisse animum Lectoris, ut sibi persuadeat hic simpliciter de creaturis, sive rebus cœlo & terra contentis, agi. Quæ quidem omnia nos eo ducere videntur, ut credamus revera Angelos a Samaritanis negari, sensu mox a nobis explicito:

Quæ, si non prosint singula, multa juvant.

X. Occurrit & mentio *Angeli maximi*, الملك الاعظم, per quem Messias videtur intelligi, in Chronico Samaritanico *Cap.* 10. و تتباعد الملايكه عن صو دكم و لسم الملك الاعظم من نصرتكم و ينعلكم ما مكتوب في كتب السخط و اللعنه *Et recedent Angeli a latere vestro & nomen Angeli maximi ab auxilio vestro, & descendet super vos quicquid scriptum est in libris iræ &*

maledictionis. Quia itaque *Angelus* & *virtus Dei* idem sonant Samaritanis, quando Simoni acclamabatur, Οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἡ μεγάλη, *Hic est virtus illa Dei magna*, idem est ac, hic est ille Angelus magnus, custos exercitus Israelitici, hic est Messias. *Act.* 8. 10. Tunc enim exspectabatur a Samaritanis Messias, uti ex colloquio Jesu Christi & mulieris Samaritanæ, ac aliunde liquet.

XI. Resurrectionem mortuorum a Samaritanis negari scribit Leontius in *l. de Sect.* Οὔτε δὲ ἄγγελον δοξάζουσιν εἶναι οὔτε ψυχὴν ἀθάνατον, οὔτε ἀνάστασιν. *Nec Angelum esse credunt, nec animam immortalem, nec resurrectionem*. Epiphanius *Hæres.* IX. Σφαλέντες δὲ οἱ τοιοῦτοι καὶ μὴ τηλαυγῶς τὸ πᾶν μέρος τῆς πίστεώς τε καὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς τὸ ἀκρίβασμα κατειληφότες ἠγνόησαν μὲν νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ ἀπιστοῦσι. *Errantes autem illi, nec omnes partes fidei nostræ complexi aut integram vitæ nostræ rationem, nec sciunt mortuorum resurrectionem nec credunt*. Cujus rei caussam hanc videtur suspicatus fuisse Epiphanius, quod, uti paulo ante dixerat, Samaritani solum Pentateuchum reciperent, καὶ ἔγκειται μὲν ἐν ταύταις ταῖς πέντε βίβλοις ἀναστάσεως νεκρῶν τὸ σημεῖον, οὐ μέντοι γε τηλαυγῶς κεκήρυκται, *in quo quidem signum aliquod resurrectionis sparsum extaret, sed ea veritas non perspicue prædicaretur*. Mirum vero eundem, qui mox ex variis Pentateuchi locis resurrectionem summi Doctoris nostri, Jesu Christi, non citasse, qui contra Sadducæos, *Matth.* 22. 31. ex dicto Dei *Exod.* 3. 6. resurrectionem ita demonstravit ut turba sapientiam ejus stupuerit & Pharisæi agnoverint eum os occlusisse Sadducæis: quod eo facilius concipi potest, quo verius est, eo tempore inter Judæos istiusmodi probationes e textibus, qui prima fronte id dogma præferre non videntur, peritas magis in usu & honore fuisse, illis, quæ ex locis claris & expressis desumebantur. Quod autem Epiphanius loco modo citato scripserat de Samaritanis, postea, *Hær.* XIII. negat apud omnes obtinuisse, & de Dositheis, quam sectam facit Samaritanorum, ait, ἀνάστασιν ὁμολογοῦσι, *resurrectionem confitentur*. Ego existimo mile accusari negatæ resurrectionis Samaritanos, aut saltem non posse ostendi istius accusationis fundamentum: sed, quum vulgo a Judæis & aliis confunderentur cum Sadducæis, quos notum est ex sacris literis nec Angelos nec resurrectionem mortuorum agnovisse, idem de Samaritanis dici cœpit. De Angelis autem ante vidimus id verum esse. Et vicissim quum Samaritani solum Pentateuchum pro verbo Dei haberent, idem nonnulli de Sadducæis affirmarunt, quod falsissimum est. Quicquid sit, sive olim Samaritani negaverint resurrectionem mortuorum, sive non, nunc saltem non negant, & ab eo tempore non negarunt, quo hoc Chronicon habuerunt. Dies enim ultimus vocatur ipsis *Cap.* 6. يوم النقمة والمكافاة *dies vindictæ & præmii*, (in Exemplari meo Cl. Golius pro نقمة substituerat ad marginem قيامة, quod vulgo is dies Arabibus يوم القيامة *dies resurrectionis* audiat: sed nil mutandum censeo, quum & sensus optimus sit, & ipsi in literis ad Cl. Ludolfum eum diem simili phrasi appellent יום נקם ושלם) & Moses ibi monet populum moribundus de طوفان النار *diluvio igneo*, per quod pœnam æternam videtur innuere. Verum non est necesse, ut plura loca ex Chronico nostro citem, quandoquidem Cl. Hottingerus in *Dissert. Philol. Theol. Diss.* 1. *p.* 11. Samaritanos hac calumnia liberavit, & illos in Chronico Bibliothecæ Mazarinianæ ita loquentes inducit: *Resurrectio unum est, ac præcipuum en religionis fundamentis, & una ex ejus basibus. Nam homo nisi certo sciat in alio mundo fore rationis redditionem, & supplicium pro criminibus luendum, suis indulgebit concupiscentiis*, &c. Unum tamen textum ex nostro Chronico producam, qui ad resurrectionem mortuorum spectat, & unde hoc saltem probatur eos credere, mortuos aliquos virtute Dei resurrexisse. *Cap.* 7. Josua in Epicedio, quod composuit in honorem Mosis, illum ita alloquitur, أبي (forte أين) من احيا اموات ... الا انت *Quis in vitam revocavit mortuos præter Te?* Unde Samaritani hauserint, Mosen excitasse mortuos, incertum est: nam in sacris literis id non legitur. Et hoc ipsum occasionem præbuit Menassi Ben Israel in *Conciliat. Quæst.* x. *ad Deuter.* & Abarbaneli in *Commentar.* disquirendi, qua ratione Moses maximus θαυματοποιῶν & Prophetarum dici possit, quum ipse mortuos non suscitaverit, uti Elias, & Elisa, nec solem stiterit ut Josua, &c. Verum sunt inter Judæos qui putant Mosen dici posse mortuos revocasse in vitam, quum Israelitas per venenatum aerem, qui primogenitos Ægyptiorum necabat, incolumes traduceret.

XII.

XII. Capite ſecundo Chronici noſtri jubetur Moſes a Deo inaugurare Joſuam, & inter alias يعرفه بالاسم الذي يهزم العساكر و تتشوش به الامم التي لا يسعها بلد فلا ياتي عليها عدد *manifeſtaret ei Nomen illud, per quod profligarentur exercitus, & gentes tot, quot terra non caperet, & quarum numerus iniri non poteſt* (id eſt gentes innumeræ) *conturbarentur*. At quid illud Nomen eſt? Sine dubio, τετραγράμματον יהוה, quod vulgo, ſed nulla certa ratione nixi, pronunciant, JEHOVA. Judæi eandem vim nomini יהוה tribuunt, quam noſtri Samaritani huic الاسم *Nomini*, de quo loquuntur, & Moſen miracula ſua per illud nomen, quod virgæ ejus inſculptum erat, patraſſe exiſtimant, quod pluribus probarem, niſi id ante me ſæpius actum a multis Philologis noſcerem. Hujus traditionis quædam veſtigia ipſi etiam Mohammedani agnoverunt, qui nomen Dei ἀνεκφώνητον inſcriptum lapidi cuidam fabulantur, qui Japheto Noachi filio traditus ſit, quem ejus virtute multa miracula feciſſe tradunt. Samaritani quidem, pari ſuperſtitione cum Judæis, nomen יהוה non pronunciant, ſed ejus loco שמא, id eſt *Nomen*, الاسم, legunt, uti teſtantur ipſi in literis ad Cl. Ludolfum datis. Quod & Judæi השם *Nomen* pro Deo uſurpare ſoleant, notiſſimum eſt, quamvis pro nomine proprio יהוה id eſt non ſubſtituant ſed vocem ארני. Cujus venerationis dicam, an ſuperſtitionis, qua nomina Deo propria proſequebantur, aliquod veſtigium cernere eſt in more vetuſtiſſimorum Græcorum, qui juraturi dicere ſolebant, Ναὶ τὸν, *Per illam*, nomen Deæ reticentes, uti Heſychius obſervat. Ναὶ τὸν, οὕτως οἱ ἀρχαῖοι θεῶν ὀνόματα μὴ προστιθέντες. *Per hanc, vel illam. Ita ſolebant veteres loqui, nomina Deorum non adjicientes*. Quid Samaritani ſentiant de vocalibus, quibus nomen יהוה legi debet, in literis modo laudatis non tradunt, nec in hoc Chronico uſpiam aut nomen ipſum τετραγράμματον, aut aliquid, quod ad hoc argumentum faciat, occurrit. Illud tamen ſcitu non foret inutile aut injucundum, & in controverſia de punctis nominis יהוה non parum momenti huic vel illi parti adferret. At dum hoc non licet, conjiciendum aliquid eſt. Occaſionem dabunt verba Theodoreti ad *Exod.* ita de hoc nomine ſcribentis, Καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαρεῖται μὲν Ἰαβὲ Ἰουδαῖοι δὲ Ἰαώ. *Samaritani pronunciant quidem id Jabe, Judæi vero Jao*. Si ergo vocales τὸ Ἰαβὲ ſubjiciamus nomini יהוה; uti ratio vocis fert, legiſſe quis eos dicet *Jehave*, cum Kametz ſub primo *He*. Sed hoc certo dici nequit, quum Samaritanorum pronuntiatio talis ſit, ut ſonum A pro E ſæpe ſubſtituant. Ita pro ברשית *Bereſchith* pronuntiant *Baraſchith*, pro *Elohim*, *Alahim*, &c. Adeoque, cum & lectio vocis יהוה per *Jehave* neſcio quid anomalum & minime conveniens cum ipſa vocis conſtitutione inferat, credo illos יהוה legiſſe *Jeheve*, יהוה: quæ vox ab iis pronuntiata, qui ſæpe pro E ſonum A ſubſtituunt, quid mirum ſi ut *Jehave* fuerit intellecta. Certe lectio nominis τετραγραμμάτου per *Jeheveh*, mihi videtur ſimpliciſſima & veriſſima; ita ut, ſi hæ quatuor literæ יהיה ſine punctis a quopiam cernerentur, qui ex linguæ Hebrææ analogia iis vocales addere deberet, ſponte legeret יהוה, *Erit*, in futuro Kal ab הוה. Adde quod hoc propius exprimat illud אהיה אשר אהיה *Ero Qui Ero*, quod *Exod.* 3. 14. legitur. Et propterea puto *Eccleſ.* XI. 3. יהוא legi ἀνωμάλως pro יהוה, quia hoc ipſum nomen Dei eſt: qui quidem unicus locus eſt in quo 3. *perſ. maſc. fut. Kal* verbi הוה, vel הוא in Hebræo Codice occurrit. Hæc quidem de nomine Dei tetragrammato.

XIII. Sed & aliud Dei nomen in hoc Chronico occurrit, quod examen meretur. C. 15. Deus appellatur رب العالمين, quod transfero per *Dominum mundorum*. Titulus ille apud Mohammedanos uſitatiſſimus eſt: Nec tamen inde colligo Mohammedem plures mundos credidiſſe (quod ex hac phraſi liquere putat harum literarum peritiſſimus Alcorani nuperrimus editor L. Maraccius in not. ad *Surat.* I.) quia videntur illum hauſiſſe a Judæis, qui Deum eodem modo רבין עלמין *Dominum mundorum* vocant; quia, dicunt, titulus *Domini mundi* etiam hominibus tribui poteſt, at nullus mortalium *Dominus mundorum* vere dicitur. Sunt autem iſti mundi, quorum Deus Dominus eſt, non corporei, de quibus an plures hoc uno eſſe poſſint diſputare ſolent Philoſophi, ſed hi quatuor juxta Cabbaliſtas עולם אצילות בריאה יצירה עשיה *Mundus emanationis, creationis, formationis & fabricæ*. Mundus emanationum (i. e. decem הספירות) eſt Divinus, quem Deus האציל *emanare fecit*, de quo myſterio nos fortaſſe alibi pluribus loquemur. Mundus Creatio-

tionis est *solium gloriæ* כסא הכבוד. Mundus formationis est mundus Angelorum. Mundus denique fabricæ est *is*, quem nos mundum appellare solemus, quique cœlum & terras complectitur. Nec obstat, quod Mohammedani hoc sensu Deum appellare non possint plurium mundorum Dominum, quum quatuor hos mundos Cabbalisticos non agnoscant: nam & alias voces & loquendi modos a Judæis mutuatus est Mohammed, ignorans licet vim & significationem, quam iis Judæi tribuebant; tantum ut novum quid, & μυστηριῶδες, loqui videretur. Dictis fidem faciet unicum vocabulum مسيح *Messiæ*, quo Christum intelligunt hodieque Mohammedani, id ex Corano edocti, licet interim augustum *functionis* sensum, quæ triplici muneri ejus convenit, ignorent. Alii tamen malunt transferre *βασιλέα τῶν Αἰώνων*, quum עולם & *αἰὼν sæculum* æque ac *mundum* notent, unde & ipsa vox sæculum sequioribus temporibus pro mundo cœpit usurpari & sæculares dicti, quasi mundani. Cl. Erpenius in *Surat.* 1. (quam subjunxit Historiæ Josephi, sive Suratæ XII. Alcorani, Arabice & Latine a se editæ) رب العالمين vertit *Dominum creaturarum*, secutus, ut videtur, Interpretes plurimos Alcorani, nec ausus vertere *Dominum mundorum*; quia, inquit in notis, mundi plures non sunt. Verum hoc quidem est, sed juxta opinionem Judæorum, a quibus Mohammedani hæc hauserunt, sunt omnino plures mundi, illi scilicet Cabbalistici, de quibus egimus. Ab hac Erpeniana, & a nostra versione longissime recedit illa Cl. Hottingeri, qui رب العالمين sonare putat *Dominum notarum, sive vestigiorum*, in *Historia Creationis, pag.* 282. eo quod notæ & vestigia omnipotentiæ & sapientiæ ubique sint in creaturis obvia. Sed hæc longius petita sunt, & multo rectius in Diss. *de nominibus Dei Orientalibus pag.* 278. *Dominum Creaturarum* transtulerat. Ita præeunt Lexica Arabica & Interpretes Corani. Cl. Golius in Lexico transfert eundem Dei titulum per *Deum Zebaoth*, sive *exercituum*. Nos tamen a nobis impetrare non possumus ut ullam ex his sententiis, quod pace manium Maximorum Virorum dixerim, amplectamur, & maluimus ex fontibus Judaicis tituli hujus originem derivare.

XIV. Urim & Thummim Pontificis Maximi in Chronico الكمال ونور id est, τελειότης καὶ φωτισμοὶ, *perfectiones & splendores*, ut Aquilæ & Theodotionis verbis utamur, appellantur, *cap.* 2. alibi simpliciter *gemmæ*, sic ut videatur per אורים & תמים nil aliud intellexisse quam pretiosos lapides, quos pectore præferebat Pontifex. Hæc sententia multos habet sequaces: at non non adeo recepta est apud Christianos illa, quam prodit scriptor noster alibi, de manifestatione scelerum per has gemmas, *Cap.* 17. Res huc redit: gemmam illam in pectorali Pontificis, cui inscriptum erat nomen Jehudæ, obscuratam fuisse, postquam Achan vir ex tribu Judæ oriundus, sacrilegio se polluisset. Et *Cap.* 38. traditur, hac ratione scelera revelari consuevisse apud Israelitas (ita se Samaritani vocant.) Eadem traditio est apud Judæos & Mohammedanos. Illos primum audiemus. Ita Rashi commentatur ad *Jos.* 7. 17. ipsamque adeo historiam Achanis: *Et accedere fecit Josua Israelem* לפני החושן מקום שהשבטים כתובים ומסר לו הק׳ ב״ה סימן שהשבט שחטא אבנו כהה וכתחה אבנו של יהודה *Coram pectorali scilicet Pontificis, cui inscriptæ erant tribus. Signum vero dederat Deus, gemmam illius tribus, a qua crimen erat admissum obfuscandam fore. Et gemma Judæ obscurabatur*. Et in libro, qui nomine R. Eliezeris fil. Hyrcani circumfertur, hæc legimus כל שבט שהיה עושה עבירה לא היתה אבנו מניחה אורה, *Gemma tribus illius, quæ peccaverat, non fundebat lumen*. Josephus *lib.* 3. *antiq. c.* 9. varia tradit, quæ quod ad rem ipsam cum antecedentibus conveniunt, sc. quod obfuscatio gemmarum Pontificalium signum fuerit peccati ab Israelitis commissi. Ita ille. Ἐπαύσατο μὲν οὖν ὅτε ἐσσὴν (חשן) καὶ ὁ σαρδόνυξ τοῦ λάμπειν ἔτεσι διακοσίοις πρότερον ἢ ταύτην ἐμὲ συντιθέντος ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν νόμων. *Desiit autem tam Pectorale ipsum* (intellige, gemmæ in eo) *quam Sardonix* (innuit gemmam in dextro humero Pontificis, quæ fulgorem quoque emittebat, quum litatum esset, ex ejus sententia, uti eodem hoc capite docet) *lucere annis* 200. *antequam hæc scriberemus, quoniam Dei ira ob transgressionem Legum provocata est*. Ibidem tradit, Deum prædixisse prospera prælia per fulgorem ex 12. gemmis Pontificalibus emissum, & minus prospera, siquidem splendore illæ destituerentur. Mohammedanorum hac in re opinionem his verbis pandit in manuscripta Historia Patriarcharum elegantissimus auctor, Kessæus, de 12. علامة, *gemmis*, sive signis, in veste Aharonis existentibus scribens وان غل واحد من الاسباط.

الاسباط كان يتغير علمه. *Si aliqua tribus peccasset, gemma* (sive signum) *ejus mutata fuit*. Dein idem enarrat ita deprehensum esse a Josua quendam qui furatus erat قطيفة *pallium*. Per eum sine dubio Achanem intelligit: nam ille abstulisse sibi legitur אדרת שנער אחת טובה *pallium, vel paludamentum, Babylonicum pretiosum*. Ita est in textu Hebræo *Jos.* 7. 21. Interpretes Græci ψιλὴν transferunt, & videntur אדרת שנער *pro tapete Babylonico* accepisse. Nam quod Vir Eruditissimus, Andreas Masius in *Comm. ad h. l. pag.* 134. putat illos per ψιλὴν voluisse innuere vestis genus *leve & expeditum*, id est, militare, minus arridet, quum ψιλή, etiam sine epitheto *Babylonici*, tapetum vulgo notet. Glossæ: *Tapetum*, τάπη, ψιλή. *Psila* hinc apud Latinos. *Lucilius, lib.* I.

> *Psilæ atque amphitapæ villis ingentibus molles.*

Scilicet ἀμφιτάπης erat tapes utrinque villosus, sed ψιλή, ψιλοδάπις (uti Pollux *in Onom. l.* VI. *c.* I. & Eustath. *ad Odyss.* K. *p.* 378. scribunt) tapes minus vel ab una parte villosus. Isidorus, *Originum l.* XIX. *cap.* 25. ita differentiam utriusque speciei constituit. *Sipla* (puto legendum esse *Psila* vel *Psilæ*, uti apud Lucilium legitur) *tapeta ex una parte villosa, quasi simpla. Amphitaba* (hæc lectio sollicitanda non est, nec substituendum *Amphitapa*, quia Persæ *Taba* per B tapete vocant,) *ex utraque parte villosa tapeta*.

XV. De *Sabbathis* nescio an aliquid aliud memorat Scriptor nostri Chronici, quam *Cap.* 38. quod *ea observarent* يحفلون السبوت. At constat ex illorum epistolis in Sabbathi hebdomadalis celebratione multum differre Samaritanos ab hodiernis Judæis, qui inter nos vivunt. Hi enim Rabbanitæ sunt, & בעלי הקבלה *Traditionum* πατροπαραδότων *defensores*, quum בעלי המקרא sive *Karæi* (quo nomine notiores sunt) hac parte cum Samaritanis consentiant. Scilicet nostri Judæi ignem Sabbatho accensum habent, & insignem ardentium lampadum multitudinem alunt, quod Amstelodami, & alibi, ubi Judæi sunt, videre est: & in ipsa Misna, *Massechet Schabbath, cap.* 2. fuse agitur de Lampadum Sabbathinarum accensione; & ille qui lucernam extinguit, ut sumtibus parcat, reus pronuntiatur. Verum Karæi, quos se profitentur plurimi in Oriente, lampadum usum in Sabbatho damnant, nec ignem alunt, nec lucernas habent accensas, ii sc. qui in regionibus Orientalibus vivunt, nixi mandato Dei, *Exod.* 35. 3. לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת. *Non accenderis ignem in ulla ædium vestrarum die Sabbathi*. Quod præceptum si de ipso actu accensionis, & non simul de accensarum lampadum continuatione, deberet intelligi, superfluum Karæis videtur, quum in mandato de cessatione ab omni opere satis contineretur. Quem morem quod suo tempore videret observari Rutilius, *frigida* appellavit Judæorum Sabbatha, quæ sine igne transigerent. *vers.* 389.

> *Radix stultitiæ, cui frigida Sabbatha cordi.*

Uti monuit Vir egregius & Præceptor quondam meus, cujus memoria semper mihi in honore erit, nuper rebus humanis ereptus, Cl. Jacobus Triglandius in Exquisitissima Diatribe, *de secta Karæorum, cap.* IX. *pag.* 131. Quibus hæc duo testimonia addam; primum Bardesanis quod Eusebius conservavit *Præparat. Evangel. lib.* IV. *cap.* 10. Δι ἡμερῶν ἑπτὰ, πάντες ὅπου ἂν ὦσιν ἀργοῦσιν ἐκ παντὸς ἔργου, καὶ οὔτε ὁδεύουσιν, οὔτε πυρὶ χρῶνται. *Septimo quoque die* (*Judæi*) *omnes ubicunque terrarum degant* (quod hodiernis moribus plane est contrarium, nam Rabbanitæ nulli ignem damnant) *ab omni opere vacant, nec iter suscipiunt, nec igne utuntur*. Alterum est Theodori Metochitæ in Historia Romana, quam primus typis edi curavit Lugduni Batavorum Cl. Meursius, *anno* MDCXVIII. qui de Judæis hæc habet: Ἐν αὐτῷ (Σαββάτῳ) γὰρ οὔτε πῦρ ἅψαι συγχωροῦνται, οὔτε ξύλα συνάξαι. *Die enim Sabbathi nec ignem accendere iis licitum est nec ligna colligere*.

XVI. Annum Sabbathicum ab Samaritanis quoque observari, ex eodem *Cap.* 38. Chronici & literis illorum ad Angelos datis liquet: & ex ipso Josepho, jam Alexandri Macedonis tempore illum morem apud illos viguisse docemur. Ita hic *Antiquit. Judaic. lib.* XI. *cap. ult.* Ἀξιούντων δ' ἀφεῖναι τὸν φόρον αὐτοῖς τοῦ ἑβδοματικοῦ ἔτους· οὐδὲ γὰρ αὐτοὺς σπείρειν ἐν αὐτῷ, τίνες ὄντες ταῦτα παρακαλοῦσιν ἐπυνθάνετο. *Quum vero peterent* (*Samaritani*) *ut* (*Alexander*) *iis remitteret tributum septimi anni; se enim illo non serere, quinam illi forent, qui id peterent, percunctatus est*. Scilicet, quum & Judæi & Samaritani maximam partem suarum opum ex agrorum cultura acquirere deberent, grave ipsis erat anno septimo, quo omnis satio interdicta erat, tributum solvere: unde postea Jannæus permisit Judæis etiam anno septimo agrum colere, sed in illum usum tantum, ut

tri-

tributum solvere possent. In Chronico nostro dicitur و يسمطو الارض من تاريخ يو شع الملك في كل سبع سنين سنه و احده *Et cultum terræ intermittebant, ab Epocha Ducis Josuæ numerantes, unum annum e septem.* Ubi per تاريخ يو شع. *Epocham Josuæ* intelligenda est æra, quæ ab ipso Jordanis transitu originem ducit. Ita noster *cap.* 15. cui titulus خبر جوران بني اسرايل الارس *Historia transitus Israelitarum per Jordanem*, transitum hunc enarraturus ita infit و فعلو بني اسرايل كما و صاهم الملك و ارتفع السحاب في لول شهر من السنه الاو اي من السمطه الاو اي من اليو بيل *Et fecerunt Israelitæ, quod (Josua) Princeps jusserat, & sublata est ab iis nubes (viæ dux) primo mense primi anni primæ Schemittæ ex Jubilæo.* Sic ut ab ipso Jordanis transitu primus annus e septem, quorum ultimus esset Sabbaticus, numerandus esset: nam per שמטה السمطه videtur non ipsum annum septimum, sed totum septem annorum spatium intelligere; non enim apte dicitur *primus annus ex Sabbathico primo*, si ipse sit Sabbathicus. Et apud Judæos שמטה non semper annum Sabbathicum, sed integrum Septennium notat. Idem de voce Jubilæi in textu Chronici nostri dictum sit, quo nomine non unus annus, sed 50. intelliguntur. Erat autem hic annus, quo Jordanem transiverunt, juxta rationes Chronologicas Samaritanorum, uti mox loco citato scribunt, annus a Condito mundo 2794. Quumque ab mundo condito usque ad obitum Imperatoris Hadriani in eodem hoc Chronico numerent annos 4513. & 7. menses, facile quivis inde supputando scire poterit an hic annus E. G. Samaritanis sit Sabbathicus & quotus numero. Quamvis Illustris Scaliger in Eximio opere, *de Emend. Temporum*, *l.* VII. *pag.* 625. non recte Samaritanos illam rationem numerandi annos ad sua tempora referre scribat, & alieno tempore Schemittam ab iis observari. Ceterum inter Christianos disquiri solet, an primus annus Sabbaticus computari debeat ita, ut septimus sit a Jordanis transitu, quia dicitur *Lev.* 25. 2. כי תבאו אל הארץ *quum ingressi fueritis in terram*, an vero demum ab eo tempore quo tota terra acquisita & distributa fuit, quod septennio circiter post Jordanis transitum contigit. Ego his accedo, quod mox *v. seq.* 3. dicat Deus שש שנים תזרע שדך *seu annis seres agrum suum*. At seri non poterat ager, qui sub potestate hostium erat: nec omnes Israelitæ, ad quos sermo Dei spectabat, ingressi erant in terram, cujus maxima pars ab inimicis incolebatur.

XVII. De Decimis, in quarum ritibus describendis adeo multi sunt Judæi, nihil omnino, quod sciam, Samaritani in literis ad Scaligerum, Ludolfum, aliosque Europæos datis memorant: unde suspicio alicui nasci posset, ac si hæc pars cultus Divini, licet in Codice Mosaico præcepta, neglectui a Samaritanis haberetur. Quæ exinde augeri videtur, quod Judæi scribant Manassem, generum Saneballathi, qui a Judæis ad Samaritanos defecit, & universam religionem Samariticam nova facie induit, concessisse Samaritanis, ut nullas primitias, nullas decimas, erogarent. Ita scribit R. Salomo Ben Verga, in libro *Schevet Jehuda*, quem titulo *Historiæ Judaicæ* Latine edidit Vir Eruditissimus, Georgius Gentius, *edit. Amstelod. pag.* 15. ומנשה ערום היה ושלח כרוז לכל הסביבות שכל מי שיבוא אל מקדשו לא יתן מן התרומות והמעשרות כי אם כחפץ ידו ורצונו כי אין החפץ האל ברכרים שהם על צד הכרח כי אם בנדבה *Menasses autem callidus erat (ut hominum animos sibi conciliaret) misitque præconem circumquaque, qui ediceret si quis ad Templum suum veniret nullas primitias nullas decimas eum daturum, sed tantum quantum vellet: Deo enim non placere oblationes coactas sed spontaneas.* Licet Deus ipse manifestum *Deut.* 12. 17. inter decimas & oblationes spontaneas distinxisset, quod Dei placitum sacrilege vilipendit. Culpæ tamen huic probabile est prætexuisse Menassen exemplum Ezræ, qui constituit ne Levitis decimæ darentur, quod cum ipso non adscendissent Hierosolymas, & quod illi in substitutione Sacerdotum pro Levitis licuisse videbatur, idem sibi licere in remissione statarum decimarum arbitratus est. Verum e Chronico nostro patet decimas ab iis erogari solitas, easque geminas, quarum illas *decimas* عسر ἁπλῶς, has *secundas*, uti Judæi מעשר שני, عسر ثاني, appellant. Ita *Cap.* 38. *pag.* 181. ubi status pacatæ rei publicæ describitur, disertis verbis legitur, Israeliras (ita se appellant) inter alias consuetudines etiam hanc observasse dandi decimas. Illæ autem decimæ primæ dicuntur datæ

من

من كل زرع وفاكهه و حيوان و غير ذلك *ex omnibus satis, & fructibus, & animalibus, &c.* Additurque has datas esse Sacerdoti summo a Levitis: quod cum Judæorum moribus & statutis non convenit, qui Decimas quidem Levitis datas fuisse fatentur, at ab iis non redditas Pontifici Maximo. Sed ex iis decimis, qnas perceperant Levitæ dabant illi Sacerdotibus decimas alias, quæ מעשר מן המעשר *decimæ de decimis* appellabantur. Unde forte in hoc textu Chronici interponenda est particula من *ex*, sic ut sensus non sit, Levitas dedisse *illas decimas*, sed *ex illis decimis* aliquid, Sacerdoti. Nec requirebatur ut eas darent *Pontifici Maximo*, quod Samaritani volunt, sed לכהן *Sacerdoti* simpliciter, uti & sacræ literæ & traditiones Judæorum loquuntur. Porro decimas secundas ait cessisse in usum orphanorum & pauperum: quum apud Judæos מעשר שני sive decimæ secundæ, id est illæ quæ post ablatam decimam primam & Levitis datam e reliqua massa dabantur, Hierosolymis a dominis comedi debuerint, *Deut.* 12. 17. 18. & nonnisi tertio & sexto anno ab anno Sabbathico pauperibus & orphanis darentur, quæ מעשר עני *decimæ pauperis* tunc appellabantur. At quotannis hoc privilegium iis non concedebatur.

XVIII. De *Primitivis* (ita appellamus eas oblationes, quæ בכורים in sacris literis dicuntur, distinguendas ab תרומה, quæ *Primitiæ* vulgo audiunt, quarum illæ e frugibus non elaboratis ad usum, uti tritico, hordeo, uvis, olivis, &c. hæ ex iisdem, sed elaboratis, uti oleo, musto, &c. dabantur) in Chronico nostro, eodem capite, lego, quæ بكر בכורים quoque ibi vocantur, & Sacerdoti dicuntur fuisse oblata, ex animalibus, satis, & frugibus. At de תרומות sive *primitiis* ibi altum silentium. Sic ut cum iis facere videantur Samaritani, qui nullam distinctionem inter *Biccurim* & *Terumoth*, id est *Primitiva* & *Primitias* agnoscunt: quamvis Judæi eo, quo dixi, & aliis modis, distinctas esse has oblationum species credant, uti vel ex Codicibus Misnicis, quorum ille titulum בכורים præfert, hic תרומות, manifestum est.

XIX. De planta, quæ ante tres annos jam plantata erat, sanciverat Deus, ut quum fructus ejus primo triennio fuissent interdicti, quarto anno sancti essent Deo, quinto demum usui vulgari cederent, *Levit.* 19. 23. Judæi interpretes hic in partes abeunt, & quidam existimant fructum quarti anni comedendum esse a Sacerdotibus, uti Abarbanel & alii: quidam vero eundem a possessoribus ipsis in loco sancto comedendum volunt, quod Sacra Scriptura expressis verbis Sacerdotibus illum fructum non concesserit, & קדש *Sanctitas* appelletur, scriptumque sit *Num.* 5. 9. sancta ad dominum pertinere, sic ut in potestate ejus situm videatur, qnid de iis fieri velit. Samaritani, uti ex eodem Capite Chronici edocemur, cum illis faciunt, qui fructum quarti anni *Sacerdoti* الامام adsignant: & quum Judæi ex voce textu Sacri פרי *fructus* colligunt, nonnisi arbores illas, quæ fructus in usum cibumque humani generis comparatos ferunt, huic legi subjectas arbitrentur, Samaritani eodem in loco fructum quarti anni deberi ab omni نصب *planta* nova, quæ plantatur, scribunt.

XX. Circa manumissionem servi eodem Capite traditur, eam fieri consuevisse, postquam septem annos servierat. De qua re inter Judæos & Christianos Interpretes magna est disputatio. Sunt enim qui existimant, quorum ego sententiæ subscribo, manumitti servum debuisse postquam sex annos, non septem, servierat. Ita nos docent clara verba, *Exod.* 21. 2. כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם *Ubi acquisiveris servum Hebræum, sex annos serviet, & septimo liber abibit gratis.* Confer *Deuter.* 15. 12. 18. Quæ loca quum adeo diserte indicent servum debuisse sex, non septem, annos servire antequam libertati restituatur, & Sacer Codex contrariari sibi nequeat, frustra sunt, meo judicio, qui in *Jeremiæ Capite* 34. 14 nescio quas difficultates sibi fingunt. Hæc ibi leguntur מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך *Singulo septennio* (quare hæc ita vertam statim dicam) *quique vestrum dimittetis servum vestrum quem emeritis vobis, quique vobis servierit sex annis, & dimittetis eum liberum a vobis.* Quis, precor, non videt in hoc quoque textu dici, *postquam serviit sex annis*, non septem, adeoque & hunc pro nobis facere? Sed verba illa initialia מקץ שבע שנים transferunt quidam *a fine septem annorum*, atque ita videntur innuere servitutem septem annorum debere præcedere. At illa non posse ita intelligi sequentia satis ostendunt, per quæ ea explicantur, *postquam serviit sex annis*. Si enim Sacer Scriptor voluisset per קץ שבע שנים *finem anni septimi* innuere, ab-

absurde mox in eadem orationis pericopa addidisset, *ubi serviit sex annis:* at, præterquam quod dici posset annum inchoatum pro absoluto sæpe sumi, & apud nos quoque vulgarem esse locutionem, ten eynde van agt dagen/ quum tamen nonnisi una hebdomas intelligatur, nego קץ ubique finem vel extremum rei indicare: notat intervallum, spatium, periodum temporis: adeoque מקץ שבע שנים idem erit, quod singulo intervallo septem annorum, id est singulo septennio. Quod si vera est illorum virorum sententia, qui servum singula שמטה sive stato anno Sabbathico dimittendum fuisse statuunt, illi certe dubitare nequeunt, quin sex annis tantum servire debuerit: nam alias non singulis שמטות sive annis Sabbathicis potuisset dimitti. Sed ego, ut dicam quod sentio, id non puto: sed servum debuisse *6.* annis servire ante manumissionem ex locis modo citatis edoctus sum, quod fieri non potuisset, si quolibet stato anno Sabbathico dimittendus fuisset. Quid enim de eo factum fuisset qui tertio vel quarto demum anno ante annum Sabbathicum servituti se addixerat? Proximo enim anno Sabbathico dimitti non poterat, at dimitti debuit. Nec video in *Deut.* 15. 12. sententiæ contrariæ præsidium esse collocatum, licet ibi conjungatur præceptum de anno Sabbathico, cum præcepto de manumissione servi. Quid enim ibi dicitur? Servus Hebræus *postquam serviverit Tibi sex annis*, כי עבדך שש שנים, dimittetur. An hoc fieri potest, si quolibet anno Sabbathico dimitti debuit? Dicitur בשנה השביעית *in anno septimo*, repetito ה demonstrativo, quod sæpe magnam emphasin habere non nego, at hoc loco illud innuere, *in anno illo septimo* Sabbathico, de quo statim actum est, non existimo: verum sequentia, *postquam 6. annis serviit*, satis ostendunt quomodo præcedentia explicare oportuit.

XXI. De Asylis, eorumque numero & jure, quandoquidem multa inter Judæos & Christianos disquiri solent, non ingratum erit Samaritanorum hac de re opinionem exhibere. Ita illi Chronici *Cap.* 21. *pag.* 108.

ثم رسم لهم ان يفردوا من ساير اقطاع بني اسرايل للموابه خارج من القسمه ثمانيه واربعين مدينه ومن جملتها سته مدن منها من جمله مدن السبطين ونصف ثلث مدن ومن جمله اقطاع التسعه اسباط ونصف ثلث مدن من هذه المدن لمر الله جل وعز ان تكون مفرده ولسماه ا مدن رد يعني ملجا للهرب ثم للقاتل الذي يقتل صاحبه وهو لا يدري بذلك يعني اتفاق اوسهوا من غير ارادته ولا بغضه تقدمت فتكون هذه المدن رد من لمثار ولا يقتل القاتل حتي يوقف بين يدي الحاكم وجماعه الاوليا ولن كان قتل متعمدا قتل ولن كان سهوا هرب الي بعض هذه المدن ولا يخرج منها * الامام الكبير فان خرج عن تخم هذه المدينه ولقيه المثار وقتله كان بريا من دمه *Dein jussit (Josua) eos (Geometras, scilicet, agrorum mensores & regionum peritos) separare Levitis ex omnibus possessionibus Israelitarum, extra divisionem (jam factam) quadraginta & octo urbes, & ex iis sex urbes, tres ex portione duarum tribuum & dimidiæ (trans Jordanem, sc. Ruben, Gad, & dimidiæ Menasse) tresque alias e portione reliquarum novem tribuum & dimidiæ. De urbibus hisce (sex) jussit Deus O. M. ut forent separatæ: & nomen earum est, urbes repulsionis (eo quod repellerent vim sequentis vindicis, in sacris literis* ערי מקלט *urbes refugii, in Versione Alexandrina* φυγαδεῖα, πόλεις φυγαδευτηρίων, *Chaldaica Onkelosi* קירוי שיזבותא *urbes evasionis*) id est *loca refugii, ita ut si quis insciens occidisset socium suum, id est, casu fortuito, vel per errorem absque voluntate sua vel odii, repellerent hæ urbes vindicem cædis, nec occideretur homicida ille, antequam sistatur ante Judicem & cœtum procerum. Quod si data opera socium occidisset, & ipse occidendus erat; si vero per errorem, confugiebat ad aliquam ex hisce civitatibus, nec egrediebatur ex illa* (* hic in M. S. to deficit قبل موت vel simile quid) *ante mortem Pontificis Maximi: quod si e limitibus ejus civitatis exivisset, occurrensque ei vindex cædis occidisset eum, liber erat ab ejus sanguine.* Hinc videmus clarissime, Samaritanos sex tantum urbes refugii agnoscere, quæ sententia mihi quoque verior existimatur, quam illa Judæorum, qui credunt non *6.* tantum, sed omnes 48. urbes Leviticas, asyla fuisse. Quod & interpretes Alexandrini videntur putasse, quum *Jos.* 21. 27. vertunt, τὰς πόλεις τὰς ἀφωρισμένας τοῖς φονεύσασι τὴν Γωλὰν καὶ Βόσορα, &c. Ita & Vulgatus. At in Hebræo tantum est עיר מקלט in *sing. urbs* refugii, & id nominis tribuitur urbi Golan, quæ inter sex asyla est, *Jos.* 20. 8. & distinguuntur

42. urbes Leviticæ reliquæ a ſex aſylis *Num.* 35. 6. Porro nomen مدن مرد *urbes repulſionis*, quod repellerent & inhiberent vim vindicis, exprimit Hebræorum ערי מקלט, *urbes inhibitionis*, vel contractionis, quod manus vindicis quaſi contraheretur, quomodo hanc vocem Cl. Gouſſetus in Lexico explicat. Ceterum ſpatium temporis, quo homicida manere debuit in aſylo, definitur morte Pontificis Maximi, oleo ſancto uncti, uti & in ſacris literis ſcriptum extat, quum Judæi non poſt illius ſolius mortem, ſed & trium aliorum Sacerdotum, liberum abitum homicidæ concedant.

XXII. Memorabile & hoc eſt, quod de *ſacrificio* תמיד ſive *Jugi*, traditur eodem *Capite* 38. illud celebrari conſueviſſe قبل طلوع شمش وبعد غروبها *ante ſolis ortum & poſt occaſum ejus*. Tempus autem his verbis definiverat Deus *Exod.* 29. 38. *Unum agnum mactabis* בבקר *mane*, *alterum vero* בין הערבים *inter duas veſperas*. Unde videmus Samaritanos per hanc phraſin, *inter duas veſperas*, intelligere tempus poſt occaſum ſolis, quod & Karæi volunt: quamvis alii Judæi per eam credant innui illud ſpatium diei quod ſtatim poſt meridiem incipit, quodque nos pomeridianum appellamus, a ſexta hora juxta computum Judæorum, ſive a noſtra duodecima. Et hinc ſimul perſpicitur Samaritanos hac parte etiam cum Karæis inter Judæos conſentire; in tempore mactandi agni Paſchalis, qui בין הערבים *inter duas veſperas* mactari debuit, *Exod.* 12. 6. De Karæis, qui illud *inter duas veſperas* dicunt eſſe tempus אחר שקיעת השמש *poſt occaſum ſolis*, adeoque tunc demum mactandum agnum Paſchalem cenſent, vide Cl. Triglandium *de ſecta Karæor. p.* 27. De Samaritanis, quamvis ex eo, quod oſtenderimus illos per phraſin, *inter duas veſperas*, intelligere *tempus poſt occaſum ſolis*, ſatis liqueat, eos agnum Paſchalem demum mactaſſe poſt occaſum, expreſſe tamen id apparet in literis eorum ad Ill. Scaligerum datis: *Sacrificamus in eo* (*Paſchate*) *veſperi*, *cum ſol occidit*. Quod ſi ipſa Samaritana verba haberemus vis illorum melius poſſet deprehendi.

XXIII. Quot pœnas capitales Samaritanis habeant, ex *Capite* 28. videmur poſſe colligere, ubi Joſua dicitur conſediſſe in throno, ut judicaret populum, و منهم من قد وجب عليه القتل ومنهم من قد وجب عليه الحريق و منهم قد وجب عليه الرجم, *& inter illos*, *qui jugulari debebant*, *qui comburi*, *& qui lapidari*. Videmus hic tres ſolummodo pœnas capitales, quarum prima eſt I. *decollatio* הרג, (quod verbum convenit cum قتل, & licet utrumque generatim notet *occidere*, hic tamen de decollatione accipi debet) quum caput enſe præciditur, כדרך שהמלכות עושה *eo modo uti Romani facere ſolent*, ſicut in Codice Miſnico, *Sanhedrin*, *cap.* 7. legitur. II. *Combuſtio*, שריפה. III. *Lapidatio*, סקילה. His quartam addunt Judæi, חנק *ſtrangulationem*, quum reus fimo ad genua uſque immergitur, & linteum collo ejus circumdatum hinc inde trahitur, donec exſpiret. Hoc mortis genus, quod ſacræ literæ inter pœnas capitales non memorant, nec Samaritani videntur agnoviſſe: habetur autem a Judæis pro pœna leviſſima ex quatuor. Quod etiam Crucifixionis nulla hic fiat mentio, oſtendit nec Samaritanos illa pœna uſos fuiſſe, nec crediderim illam *Num.* 25. 4. innui, uti volunt illi, qui Crucifixionem olim inter Judæos uſitatam contendunt. Hæc ita ſcripſeram, quum in alium Chronici Samaritanici locum incido, *Cap.* 3. Legati a Moabitis ad Bileamum miſſi, mores Iſraelitarum deſcripturi, conqueruntur, quod nec ſenibus nec infantibus parcant, ſed ſevere in omnem animadvertant, & hoc 4. modos memorant القتل بالسيف و الرجم بالحجاره و الصلب و الحريق بالنار *occiſionem per gladium* (ibi vides illuſtrari τὸ قتل quod ſtatim ita explicabamus) *lapidationem*, *& ſuſpenſionem*, *& combuſtionem*. Hinc dubium poteſt oriri, num ſuſpenſio hic uti pœnæ novæ ſpecies recenſeatur, an vero, quod verius crediderim, (quia proxime lapidationi jungitur, & aliam ſuſpenſionem virorum hominum Judæi inter 4. pœnas ordinarias ignorant) tanquam conſequens lapidationis. Solebant enim & illi ſuſpendi, juxta id כל הנסקלין נתלין, *omnes lapidati ſuſpenduntur*.

XXIV. Nullum eſt atrocius crimen, quod Samaritanis objiciunt Judæi, idololatria, quum tamen in hoc Chronico nullum ſit, quod magis deteſtentur. Quid? quod ſe ſincero unius Dei cultu a Gigantibus illis diſtinguant, contra quos Joſua bellum geſſit, quos *Cap.* 2. appellant الركعين الاصنام و الساجدين الاجرام *proſternentes ſe coram idolis & adorantes res corporeas*. Sed jam ante monui (*pag.* 5.) Samaritanos idololatras quidem fuiſſe olim, 2. *Reg.* 17. verum ſequentibus ſæculis, & eo tempore quo

quo mundi Servator inter nos vixit nullo jure idololatriæ reos potuisse haberi. Τῦ χρόνυ προϊόντος πάλιν τῶν μὲν εἰδώλων ἀπεταδήσαν, ἔσεβον δὲ τὸν Θεόν. *Lapsu temporis iterum abjecto idolorum cultu Deum adorarunt*, ait rectissime Chrysostomus *Homil.* 30. ubi colloquium Christi cum Samaritana narrat. At quatuor potissimum mihi videntur huic calumniæ occasionem dedisse: quorum primum est, quod clare testetur Sacer Codex 2. *Reg.* 17. 29. 30. *Samaritanos coluisse idola sua*: verum hoc non erat extendendum ultra, quam constaret illos perseverasse in sua idololatria: nam postea, uti & hodieque, pura ab omni idolorum viguit vigetque apud illos religio. Huic calumniæ fulciendæ hanc addiderunt Judæi, quum 2. *Reg.* 17. 30. inter Deos Samaritanorum אשימא *Asima* recenseretur, Samaritanos in Pentateuchi initio ita legere, *in principio creavit Asima cœlum & terram*, quod quidam ex השם *Nomen* sive *Deus*, (unde אשימא ui אירא ex יר) pro *Elohim* lecto, ortum traxisse volunt, quod nec ipsum tamen in Pentateucho Samaritano extat. Alterum est, quod obversa facie ad montem Garizim orarent, eumque montem benedictum & cultui divino unice dicatum, & sacra quædam deposita sub eo esse abscondita jactarent; quam rem quum plane fabulosam esse persuasum esset Judæis, venit iis in mentem qui sacrorum vasorum occultationem sub monte Garizim ignorabant, illa quæ abscondita illic dicebant Samaritani non alia esse posse, quam idola quæ Jacob abdidit sub quercu prope Sichem, & abusi sunt, ut hac quoque parte Samaritanos onerarent; textu *Gen.* 35, 4. quamvis ibi non sub ipso monte, sed quercu vel planitie illa esse abscondita dicantur. Sic ut antiquiorem putem illam Samaritanorum traditionem de sacrorum vasorum occultatione, cujus Josephus jam meminit, hoc Judæorum commento, quod idola a Jacobo abscondita adorarent; & tota illa fabula de idolis sub monte Garizim latentibus, non ex *Gen.* 35. 4. sed primum ex traditione illa Samaritanorum ortum traxerit, ad quam firmandam conferre textum illum *Gen.* 35. crediderunt. Epiphanius ubi de idolis iis sub monte absconditis agit, ita de iis loquitur, ac si inscii simulacra illa a Jacobo abscondita adorarent, & ac si tantum in *Gen.* 35. oculos haberet intentos; quum tamen probabilius sit totam hanc fabulam primo ortam ex illa, quæ inter Samaritanos erat, traditione, de qua *Tom.* 1. harum *Differt. pag.* 151. egi fusius. Quo etiam hoc testimonium Theophanis Ceramei, Archiepiscopi Tauromenitani, facit, qui, non Jacobi tempore, sed post constitutam Samaritanorum rempublicam, illos idola abdidisse sub monte Garizim scribit. Hæc ejus verba sunt. *Homil.* 38. *pag.* 265. Μηδὲν ὑπερθέμενος Ἔσδραν ἱερέα θεῖον σοφὸν, τὸν τρόπον χρηστὸν τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλον πέμπει πρὸς τὴν Σαμάρειαν τὰ τῶν Ἑβραίων σέβας τῦτο ἐκεῖσε μυσαγωγήσοντα. Ὁ δὴ ἐναποθέντες οἱ μιαροὶ τῶν ἐκ τεσσάρων ἐθνῶν καὶ δείσαντες μὴ συντριβῶσιν ὑπὸ Ἔσδρα τῶν θεῶν αὐτῶν τὰ βδελύγματα ἐν μυχῷ τῦ ὄρυς ταύτα κεκρύφασι, πείσαντες τῦτο Σαμαρείτας ἐν ᾧ ἄν τις διάγοι τόπῳ τῷ ὄρει προσανέχειν καὶ προσκυνεῖν καὶ θεοκλυτεῖν. (*Rex Assyrius*) *nihil cunctatus, Esram Sacerdotem, divinarum rerum scientissimum, bonis moribus & incomparabili virtute præditum, mittit in Samariam, ut Hebræorum ritibus ejus incolas initiaret. Quod cum rescissent homines ex 4. consociatis gentibus, qui ibi erant, & vererentur ne Esras Deorum suorum abominanda simulacra demoliretur, ea in abdito loco montis occultarunt, suadentes habitantibus Samariam, ut in quo loco quisque degeret, in montem intenderet animum, & adoraret, & Deum invocaret*. Tertium, quod occasionem dare potuit Judæis idololatriam exprobrandi Samaritanis, columba fuit in monte Garizim erecta, vel a Romanis, ut Samaritani scribunt, vel a Samaritanis ipsis, ut esset telesma. Disertis enim verbis columbæ cultum iis exprobrant. Vide supra *Differt.* 111. *pag.* 137. Quartum, quod gentibus idololatricis Judæorum inimicis sæpe se adjungerent, & instabiles essent animo, sic ut se Sidonios dicerent, & Judæorum inimicos, quum Syri prævalerent, & forte multa in gratiam Syrorum aliorumque populorum, quibus parebant, & passi sint & fecerint ipsi, quæ illos idololatrici cultus & communionis cum moribus gentium suspectos Judæis reddiderunt. Quo spectant hæc verba Cyrilli in Johann. *lib.* VI. *pag.* 568. Οὐ γὰρ ἀκριβὴς παρὰ τοῖς Σαμαρείταις ἦν ὁ Ἰυδαϊσμὸς, μέμικται δέ πως ἔθεσι ἐθνικοῖς καὶ Ἑλληνικοῖς τὰ ἐκείνων λατρεία. *Non enim accuratus erat apud Samaritanos Judaismus, sed permixtum quidpiam moribus peregrinis & Græcis in ipsorum religione inveniebatur*. Et hæc quidem conjicio præcipua fuisse, quæ ansam dederunt Judæis Samaritanos idololatriæ accusandi. Quatenus autem jure hoc ab ipsis factum fuerit, jam ex iis quæ diximus liquere arbitror.

XXV. Existimant nonnulli idololatriam

Sa-

Samaritanis exprobrari verbis Christi, *Joh.* IV. 22. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ οὐκ οἴδατε. ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν. ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστί. *Vos adoratis quod non nostis. Nos adoramus quod novimus: quia salus ex Judæis est.* Quasi idola innueret, per illud, quod adorarent: sed necesse non est hunc sensum verbis Christi dare: quum convenientissime de iis opposite ad gentem Judæorum, sobolem Patriarcharum, & solam hactenus Ecclesiam Dei dicatur illos adorare, quod non noverant. Non enim Deum noverant Samaritani tali cognitione, qua oportuit, & qua salus acquiri poterat. Tales autem, licet Deum aliquem colant, & norint (novit enim aliqua ratione unusquisque illud quod colit) dicuntur tamen in sacris literis Deum non nosse, & sine Deo esse: quomodo non de gentibus tantum, sed & impiis inter Judæos dicitur, eos Deum non nosse. Adorabant quoque Samaritani Deum talem, qui montem Garizim elegerat, ut in eo solenniter adoraretur. Atqui ille Deus figmentum est, & nihil; adeoque certa cognitione nosci non poterat a Samaritanis. Verum Judæi, e contrario, Deum colebent, quem certi erant ex scriptis Prophetarum (quæ Samaritani non noverant) Hierosolymis locum cultus sui elegisse. Et huc potissimum videtur Christi oratio spectare, quia hoc erat, de quo mulier ipsum interrogaverat, locus sc. & modus cultus, non objectum.

XXVI. Appellant se ipsos passim, quum de se loquuntur Samaritani in hoc Chronico, بني اسرائيل *Filios Israelis* (quamvis in ultimis Capitibus, quæ serioribus sæculis videntur reliquis adjecta, se السامره *Samaritanos* aliquoties vocent) & in Epistola secunda ad Eximium virum, Jobum Ludolfum, data, se ignorare scribunt, quid nominis sit *Schomron*, unde *Samaritani* vulgo dicuntur: esse autem se בני ישראל, *filios Israelis*, & omnes oriundos *ex filiis Josephi* הצדיק *justi* (ita & Mohammedani illum Patriarcham appellant) *e tribubus Ephraim & Menasse & e filiis Levi & filius Pinchasi, filii Eleazaris, filii Aaronis*. Quod autem scribunt se ignorare quid sit nomen Schomron, aperte falsum est, nam nomen montis *Schomron* شمرون (unde hi dicti sunt) extat in hoc illorum Chronico: quem textum *part.* I. harum *Dissertationum pag.* 125. exhibuit. At forte pro nomine viri illud Schomron habuerunt, quia Cl. Ludolfus illos *filios Schomron* appellaverat, & hoc sensu dixerunt se id nomen ignorare. Ceterum & Egesippus, citatus Eusebio *lib.* IV. *Histor. Eccles. c.* 22. Samaritas inter υἱοὺς Ἰσραὴλ *filios Israelis* recenset. Chrysostomus quoque in *Homil.* ad *Joh.* IV. Οἱ κατοικοῦντες οὐ Σαμαρεῖται ἀλλ' Ἰσραηλῖται ἐλέγοντο. *Qui montem Samariæ incolunt, non appellantur Samaritani sed Israelitæ.* Unde patet illos jam olim nomen Samaritanorum refugisse & adoptasse hoc filiorum Israelis sive Jacobi, ut origines suas magis occulerent. Ita & Ammonius in *Catena Patrum in c.* 4. *Johannis*. Σαμαρεῖται ἐκ γένους ὄντες τῶν Μήδων καὶ Περσῶν ἔθνους ἐπεφήμιζον ἑαυτοὺς τοῦ Ἰακώβ. *Samaritani, qui genus ducunt ex gente Medorum & Persarum dicunt se esse posteros Jacobi.* Et Cyrillus in *Comment.* in *Johann.* IV. 12. Σαμαρεῖται μὲν οὖν ἀλλογενεῖς Βαβυλωνίων γὰρ ἄποικοι· πατέρα δὲ καὶ αὐτοὶ τὸν Ἰακὼβ ἐπιγράφονται κατὰ δύο τρόπους. Ὡς γὰρ ὅμοροί τε καὶ γείτονες τῶν Ἰουδαίων οἰκοῦντες χώραν, ὀλίγα τῆς ἐκείνων λατρείας εἰς ἑαυτοὺς ἀνεμάττοντο, καὶ τοῖς Ἰουδαίων πατράσιν ἐπαυχεῖν ἐμελέτων. Ἄλλως τε, καὶ ἦν οὕτως ἀληθὲς ὅτι τῆς Ἰακὼβ ἐξέφυσαν ῥίζης τῶν τὴν Σαμάρειαν οἰκούντων οἱ πλείους. Ὁ γὰρ τοῦ Ναβὰτ Ἱεροβοὰμ δέκα τοῦ Ἰσραὴλ συναγείρας φυλὰς καὶ τὸ ἥμισυ φυλῆς Ἐφραίμ, ἐπαίρει μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ κατὰ καιρὸν τῆς Ῥοβοὰμ βασιλείας υἱοῦ Σολομῶντος, καταλαβὼν δὲ τὴν Σαμάρειαν καὶ οἴκους ἐν αὐτῇ καὶ πόλεις ἐδείματο. *Samaritani alienigenæ, Babyloniorum quippe coloni, Jacobum tamen patrem venditant duplici hac ratione. Vicinam quidem & conterminam Judæis regionem quum haberent, nonnulla ex eorum cultu sacro expresserunt, & Judæis patribus gloriabantur. Altera autem & verior ratio est, quod plerique Samariæ incolæ a Jacobo genus ducerent. Jeroboam enim filius Nebath, congregatis decem tribubus Israeliticis, & dimidia tribu Ephraimi profectus Hierosolymis regnante Roboamo, filio Salomonis, Samariam occupavit, in eaque domos & urbes exstruxit.* Liquet illud etiam ex *Joh.* 4. 12. *Num Tu major es patre nostro Jacobo?* Quod autem aliquos ex suorum numero faciunt posteros Pinchasi, fit, puto, ut successionem Sacerdotum suorum, quos adhuc habent, stabiliant. In hoc Chronico Pinchasum ideo vocant ابونا *Patrem nostrum*: utque certa generis propagatio constaret, Genealogias olim a Levitis scriptas esse *Cap.* 38. tradunt, at postea libros Genealogicos sibi ablatos sub imperio Hadriani conqueruntur. Benjamin, in Itinerario, quoque memorat illos gloriari כי הם משבט

משבט אפרים *se esse ex tribu Ephraim*, & esse sibi *Sacerdotes e semine Aharonis*. Et jam Josephi Ἀρχαιολόγου tempore dicebant se esse Josephi posteros, uti videre est, *Ant. Jud.* IX. 14.

XXVII. Traditum est in sacris literis, Regem Assyriorum Salmanassarem Israelitas, i. e. reliquias decem tribuum (antea enim Tiglath Pileser Assyriorum Rex incolas Galilææ, Gileadis & quarundam regionum affinium in Assyriam transtulerat, 2. *Reg.* 15. 28.) captivos abduxisse in Assyriam, & illorum loco misisse in civitates Samariæ homines ex Babylone, Cutha, Ava, Emath, & Sepharvaim, qui ab eo tempore possederunt Samariam, & habitarunt in urbibus ejus, 2. *Reg.* 17. 24. Hi vero quum a leonibus infestarentur, quod Deum non timerent, misit Rex Assyriæ unum e Sacerdotibus Israelitis captivis, qui novos illos Samariæ incolas Dei cultum doceret. Quæ res tamen hunc modo eventum habuit, ut & verum Deum, & falsos simul, colerent; quæ religio Samaritana postea dicta est. Hæc primæ sunt Samaritanorum origines, uti in Sacro Codice traduntur. Sed horum & recentiorum temporum Samaritani ab ipso Josua cultum suum in Garizim arcessunt, & sub Pontificatu Eli Judæos ab iis secessionem fecisse tradunt. Deinde non Salmanassarem, sed Nebucadnezarem, Regem Persiæ, primo Judæos oppugnasse, & Hierosolymas evertisse, mox conversa mole belli ad Israelitas, i. e. Samaritanos, illos dispersisse in terras peregrinas quaquaversum, juxta prædictionem, *Deut.* 28. 64. & substituisse loco Israelitarum قوم من الفرس *populum e Persia*, qui cum ibi infestaretur terræ sterilitate, permisisse Nebucadnezarem reditum & Judæis & Samaritanis sive Israelitis: Hos vero ad montem Garizim, illos Hierosolymas, esse profectos. Mirus est in hisce ἀναχρονισμὸς, & stupenda confusio. Hæc duo tantum notabo. Samaritanos incolarum novorum adductionem in Samariam, non Salmanassari, sed Nebucadnezari, tribuere: quod & Epiphanius videtur credidisse, ita scribens in *Anacephalaiosi*, *pag.* 133. Σαμαρειτισμὸς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Σαμαρεῖται· ὅς ἐστιν ἀπὸ Ἰουδαϊσμοῦ πρὸ μὲν τοῦ κατασχεῖναι αὐτῶν τὰ δόγματα, μετὰ δὲ τοῦ εἶναι Ἑλλήνων τινὶ θρησκείᾳ. Καὶ μέρος τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τὴν πρόφασιν εἰληφὼς ἀπὸ τῶν χρόνων Ναβουχοδονόσορ ἕως τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας. *Samaritanismus & Samaritæ. Hujus origo ab Judaismo deducitur, quæ sectarum apud Græcos divortiis & earum decretis ac dogmatibus antiquior est. Nam e sinu Judaismi prodiit circa Nabuchodonozoris & Judaicæ captivitatis tempora.* Epiphanium ex hoc loco Chronici nostri illam opinionem mutuatum esse conjicit Cl. Vogelsangius in *Exercit. Theolog. pag.* 122. Secutus est hunc errorem Epiphanii, vel descripsit potius Damascenus in libro *de Hæresibus*. Alterum est, quod de novis Samariæ colonis loquentes, solos Persas memorent. Ita etiam tempore Antiochi Epiphanis, ut rabiem ejus effugerent, dixerunt se ἀποίκους Περσῶν καὶ Μήδων, *Persarum & Medorum colonos*. *Joseph. Antiq. Jud.* XII. 7. Qui & Cutham, unde Cuthæi כותיים dicti sunt, esse τόπον τινὰ καὶ ποταμὸν ἐν Περσίδι, *locum & fluvium in Perside* scribit *lib.* IX. *Ant.* 14. Atqui in Chaldæa duas urbes, nomine *Cuthæ* كوثي dictas, fuisse novimus, non longe a Babele: quare, quum Cutha mox cum Babele in Sacro Codice jungatur, alterutram ex iis innui probabile est: quumque sæpe Babylonia sub Imperio Persarum fuerit, hinc urbs Persica dici potuit, non autem Persidis. Testimonium de Cutha ex Geographo Arabe exhibuit Vir in his literis summus, Thomas Hyde, in reconditæ eruditionis opere *de Relig. Vet. Pers. p.* 80. Et *p.* 72. ostendit nobilem fuisse urbem Cutham, quod crederetur natale solum Abrahami Patriarchæ fuisse. *Pag.* autem 39. etiam fluvios nomine *Cuthi* dictos memorat: quod & Josephus scripsit. Ab illa ergo Cutha, celebri Chaldææ urbe, prope Babelem sita, dicti sunt Cuthæi & כותיים.

XXVIII. Quod de *Corah*, quem more Orientalium قارون *Carun* vocat scriptor Chronici Samaritanici, *Cap.* I. narrat, sapit traditiones Mohammedicas. Ut enim de ipso nomine nil dicam, quod non *Corah* קרח, uti id scribitur *Num.* 16. 1. sed قارون *Carun* pronunciat, uti in Alcorano fieri solet, quod omnes imitantur Mohammedani, nec quod ابن عم هارون *Patruelis Aharonis* appelletur, eadem phrasi qua hi uti solent, hoc mihi ex traditionibus Orientalibus haustum videtur, quod dicat illum descendisse الى الدرك السفلي *ad mansionem infimam* Gehennæ. Novi equidem Judæos ipsos, præeunte Talmude, infernum in *mansiones septem* שבעה מדורים distinguere, & in earum numero septimam esse eamque infimam quæ ארץ תחתית *terra infima* iis nuncupatur, quamque Græci τάρταρον appellarunt.

At

At illum locum Judæi non adſignant Coracho, ſed manſionem tertiam. Verum Mohammedani ſunt, qui manſionem infimam Gehennæ iſtiuſmodi hypocritis adſignant, quales Korach cum ſuis erant. Vide *Suratam* IV. *Comm.* 144. Juvat ex manu ſcripta hiſtoria Prophetarum Keſſæi, & nomina harum 7. manſionum, & illos quibus deſtinatæ ſunt (quamvis in iis omnes non conveniant) exponere. Prima manſio appellatur جهنم *Gehenna*, deſtinata لاهل الكبائر iis inter Mohammedanos, qui gravium peccatorum rei ſunt. II. لظى *Lada*, in qua erunt cultores idolorum. Cl. Hottingerus in *Append.* II. *ad Grammat. Chaldao-Syriacam*, *pag.* 190. hæc enarraturus, male ſecundum hoc inferni receptaculum vocat الكبائر, quæ vox *graviora peccata* ſonat, & ad præcedentia pertinet. III. الحطمة *Alhotma* Gogo & Magogo, & qui ipſis ſimiles ſunt. IV. السعير *Alſair*, Satanarum locus. V. سقر *Sacar*, eorum qui preces & eleemoſynas negligunt. VI. الجحيم *Alhazjim*, Judæorum, Chriſtianorum & Magorum. VII. الهاوية *Albaviat*, hypocritarum, qui externe religionem veram profitentur, intus pietate vacui. Hinc puto liquere cur Carun ad ſeptimam Inferni manſionem ablegetur. Qui autem legere vult Hiſtoriam Caruni, uti a Mohammedanis traditur, conſulat Cl. Gentil notas ad Guliſtan, ad *pag.* 54. & Cl. Herbelotii Bibliothecam Orientalem, ad hanc vocem. Ego ſolum hoc Epigramma Perſicum ex M. S. Buſtan Scheich Sadi adponam, in quo mentio divitiarum Caruni.

چنين گفت شوريده در عجم
بکسري که اي وارث ملک جم
اگر ملک بر جم بماندي وبخت
ترا کي ميسر شدي تاج وتخت
اگر گنج قارون بچنگ آوري
نماند مگر آنچه بخشي بري

Dixit aliquando ſtultus in Perſia
Ad Cozroem: O hæres regni * *Sjam*

* (Sjam fuit ſextus Rex Perſiæ, qui vulgo جمشيد *Sjamſchid* dicitur. شيد *Schid* veteri lingua Perſica ſolem ſignificat.)

Siquidem penes Sjamum manſiſſent regnum & ſolium,
Quomodo ad te tiara regia, & thronus, perveniſſent?
Etiamſi divitias Caruni in manu haberes,
Nihil maneret ex iis, niſi quod aliis das.

XXIX. Hiſtoria *Bileami* tam arcte conjungitur cum narratione ſcortationis, cujus ſe reos fecere Iſraelitæ cum puellis Moabiticis, ut, licet *Num.* 25. 1. non dicatur hoc conſilium a Bileamo Moabitis datum eſſe, facile tamen conjici poſſet. At clare id ipſum dicitur a Moſe *Num.* 31. 16. de iſtis puellis loquente, *Nonne iſtæ ſunt quæ deceperunt Iſraelitas ad ſuggeſtionem Bileami* בדבר בלעם Et clariſſime, *Apoc.* 2. 14. Ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν Βαλαάμ, ὃς ἐδίδαξε τὸν Βαλὰκ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ φαγεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι. Samaritani noſtri fuſius totam illam hiſtoriam narrant, & conſilium a Bileamo datum, ita ut probabile ſit non aliter ab ipſo datum fuiſſe. Res eo redit. Bileamus, quum fruſtra imprecationibus tentaſſet nocere populo Iſraelitico, tandem Moabitas ita fere alloquitur: Rogatis me, qua ratione hunc populum ſuperare, aut finibus veſtris arcere, poſſitis. Videtis id me fruſtra per vota & diras tentaſſe. Fruſtra vos quoque eritis, qui vi aut dolo hanc gentem deleri, vel vinci, poſſe exiſtimatis: Stat enim pro illis Deus & Angeli. Quamdiu autem Deus iis favet, actum eſt de omnibus inimicis qui illorum perniciem meditantur. Quod ſi hoc fieri poſſit, ut Iſraelitæ in peccatum inducerentur, tunc Deus eorum, qui Sanctus eſt, & peccatores odio habet, illos defendere nollet, & ſic, auxilio Divino deſtituti, facile ſuperarentur. Hæc mihi unica & aptiſſima via judicatur, qua poſſent vobis ſubjici. Quod ſi porto rogetis, in quæ peccata maxime proclives ſint eorum animi, Idololatria eſt & ſcortatio. Ad utramque allici debent. Seligite formoſiſſimas ex puellis veſtris, & mittite ad caſtra Iſraelitarum die Sabbathi, quo feriantur & in otio ſunt, ut animos eorum capiant; nec corporis ſui uſum concedant antequam (amoris teſtandi gratia) ex cibis idolothytis, quos manu gerent, ederint, aut Deos earum coluerint. Ipſa Regis filia, (confer *Num.* 25. 14. 15.) curru vecta, qui celeritate ventos æquet, præcedens ad Tabernaculum tendat, & Ducem Iſraelitarum allicere conetur, quo in errorem inducto reliqui facilius ſeducentur. Huic conſilio obtemperarunt Moabitæ: quod niſi illam hiſtoriam

riam ex Chronico nostro Samaritano jam exhibuisset Cl. Hottingerus in *Smegmate Orientali pag.* 446. eam hic inserere potuissem. Josephus eodem fere modo rem narrat; unde ex antiqua, & communi, traditione videtur hausta. Ita ille, *Antiq. lib.* IV. *c.* 6. Balaamum inducit loquentem. Τὸ μὲν Ἑβραίων γένος οὐκ ἂν ὄλεθρος παντελὴς καταλάβοι οὔτ' ἐν πολέμῳ, οὔτ' ἐν λοιμῷ καὶ σπάνει τῶν ἀπὸ γῆς καρπῶν οὔτ' ἄλλη τις αἰτία παράλογος διαφθείρειε. Πρόνοια γάρ ἐστιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ σώζειν ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτῶν ἐάσαι τοιοῦτον πάθος ἐλθεῖν, ὑφ' οὗ καὶ ἀπόλοιντο πάντες. Συμπέσοι δ' αὐτοῖς ὀλίγα τε καὶ πρὸς ὀλίγον ἀφ' ὧν ταπεινοῦσθαι δοκοῦντες μᾶλλον ἀνθήσουσιν ἐπὶ φόβῳ τῶν ἐπαγαγόντων αὐτοῖς τὰς βλάβας. Ὑμεῖς δ' εἰ νίκην τινὰ πρὸς βραχὺν καιρὸν κατ' αὐτῶν κερδᾶναι ποθεῖτε, τύχοιτ' ἂν αὐτῆς ταῦτα ποιήσαντες. Τῶν θυγατέρων τὰς μάλιστα εὐπρεπεῖς καὶ βιάσασθαι καὶ νικῆσαι τὴν τῶν ὁρώντων σωφροσύνην ἱκανὰς διὰ τὸ κάλλος, ἀσκήσαντες τὴν εὐμορφίαν αὐτῶν εἰς τὸ μᾶλλον εὐπρεπὲς, πέμψατε πλησίον ἐσομένας τοῦ ἐκείνων στρατοπέδου καὶ δεομένοις συνεῖναι τοῖς νεανίαις αὐτῶν προστάξατε. Ἐπειδὰν δὲ κεχρημένους ὁρῶσι ταῖς ἐπιθυμίαις, καταλιπέτωσαν· καὶ παρακαλούντων μένειν μὴ πρότερον ἐπινευέτωσαν, πρὶν ἂν πείσωσιν αὐτοὺς ἀφέντας τοὺς πατρίους νόμους καὶ τὸν τούτοις αὐτοῖς θέμενον τιμᾶν θεὸν τῶν Μαδιανιτῶν καὶ Μωαβιτῶν σέβωσιν. Οὕτως γὰρ αὐτοῖς τὸν θεὸν ὀργίσεσθαι. *Hebræorum genus nunquam plane interibit, nec bello nec peste, nec fame, nec ullo alio casu. Deus enim curam illorum habet, eosque servat, ne clades aliqua iis obveniat, qua omnes delerentur. Interdum tamen quædam non poterunt vitari, quibus ad breve tempus adflicti, non magis quam ante florebunt, castigatione ejusmodi ad sanitatem revocati. Quapropter si brevem victoriam de illis reportare vultis, hoc consilio voti compotes efficiam. Filias formosissimas, quæ pulcritudine sua mentes eorum expugnare possunt, quantum fieri potest cultas & ornatas mittite, ut circum castra eorum obversentur, & juvenibus complexus expetentibus faciles se præbeant; ubi vero cupidine captos viderint, subito fugam simulent: rogatæ vero, ut maneant, non annuant, nisi persuasis, ut relictis patriis legibus & cultu Dei, a quo eas acceperant, Deos Midianitarum & Moabitarum colant. Ita enim Deum sibi iratum reddent.* Conferamus cum hisce Josephi Philonem, *sermone* 1. *de vita Mosis*, cujus hæc verba sunt, de consilio Bileami. Εἰδὼς γὰρ Ἑβραίοις μίαν ὁδὸν ἁλώσεως παρανομίαν, διὰ λαγνείας καὶ ἀκολασίας μεγάλου κακοῦ, πρὸς μεῖζον κακὸν ἀσέβειαν ἄγειν αὐτοὺς ἐσπούδασεν, ἡδονὴν δέλεαρ προθείς. Εἰσὶ γάρ, εἶπεν, αἱ ἐγχώριοι γυναῖκες, ὦ βασιλεῦ, διαφέρουσαι τὴν ὄψιν ἑτέρων. Ἀνὴρ δ' οὐδενὶ μᾶλλον εὐάλωτος ἢ γυναικὸς εὐμορφίᾳ. τὰς οὖν περικαλλεστάτας ἐὰν ἐπιτρέψῃς μισθαρνεῖν καὶ δημοσιεύειν, ἀγκιστρεύσουσι τὴν νεότητα τῶν ἀντιπάλων. Παραγγελτέον δὲ αὐταῖς, μὴ εὐθὺς ἐμπαρέχεσθαι τοῖς ἐθέλουσι τὴν ὥραν. Ὁ γὰρ ἀκκισμὸς ὑποκνίζων τὰς ὁρμὰς ἐπεγερεῖ μᾶλλον καὶ τοὺς ἔρωτας ἀναφλέξει. Τραχηλιζόμενοι δὲ ταῖς ἐπιθυμίαις πάνθ' ὑπομενοῦσι δρᾶν τε καὶ πάσχειν. πρὸς δὲ τὸν οὕτω διακείμενον ἐραστὴν λεγέτω θρυπτομένη τις τῶν ἐπὶ τὴν θήραν ἀλισκομένων, οὐ θέμις τῆς ὁμιλίας σοι τῆς ἐμῆς ἀπολαῦσαι, πρὶν ἂν ἐκδιαιτηθῇς μὲν τὰ πάτρια, μεταβαλὼν δὲ τιμήσῃς ἅπερ ἐγώ. Πίστις δέ μοι τῆς βεβαίας μεταβολῆς γένοιτ' ἂν ἀρίδηλος, ἢν ἐθελήσῃς μετασχεῖν τῶν αὐτῶν σπονδῶν τε καὶ θυσιῶν, ἃς ἀγάλμασι καὶ ξοάνοις καὶ τοῖς ἀφιδρύμασιν ἐπιτελοῦμεν. ὁ δ' ἅτε σαγηνευθεὶς πάγαις πολυειδέσι, κάλλει, στωμυλίαις, χορηγίαις ἡδονῶν ἀντισπῶν ἐξηγκωνισμένος τὸν λογισμὸν ἄθλιος ὑπηρετήσει τοῖς προσταττομένοις ἀναγραφεὶς τοῦ πάθους δοῦλος. *Conscius enim Bileamus, unicam viam ad expugnationem Hebræorum esse peccatum, sc. si impotenti malo libidinis tentarentur, per voluptatem infescatos conatus est ad gravissimum scelus pertrahere. Sunt, inquit, in regno tuo, o Rex, mulieres quæ forma reliquis præstant. Nulla autem re vir facilius capitur, quam pulcritudine mulierum. Si harum pulcherrimas permiseris ob quæstum vulgare corpora sua, facile capient juventutem hostilem. Sed præmonendæ sunt, ne rogatæ statim usum corporis sui concedant: hæc enim ficta tergiversatio magis accendet & incitabit eorum desiderium, atque obtorto quasi collo pertracti a suis libidinibus, nihil non patientur & facient. Sic ubi amatorem affectum viderit puella, ita superba loquatur: non licet tibi habere mecum consuetudinem voluptatis, nisi, abjurato ritu patrio, eadem mecum numina colas: nec ante credam te mutatum quam videam non abhorrere ab nostris sacris & libationibus, quæ in delubris nostris peraguntur. Tum miser ille, his retibus, conditione accepta, & repulsa ratione monitrice imperata facies, servus redditus suarum libidinum.* Eadem fere tradunt Mohammedani, uti in Kessæo videre est. Meminit & auctor Chronici, *cap.* 45. *librorum Bileami*, e quibus gentes edoceri cupiebant, qua via Israelitæ perdi possent. Quorum librorum Orientales sæpe meminerunt, ex illis magos, qui Christum infantem adorarunt, didicisse adventum Messiæ rati. Vide Cl. Hyde *de Relig. Vet. Persp. cap.* 31. & Herbelotium in *Bibliotheca Orientali pag.* 528.

XXX. Curiose solent inquirere Judæi In-

Interpretes, quum de conversione aquarum Ægypti in sanguinem agunt, num ea per Mosen, aut Mosen & Aaronem simul, peracta, & diversæ a singulis percussæ sint. Abarbanel jubet nos attendere ad *Exod. c.* VII. *v.* 17. 18. & conferre cum *v.* 19. Prior versus describit partes Mosis, qui extenso baculo mutaturus erat aquas היאר *fluminis*, i. e. Nili solas; aliarum enim non fit mentio. Ita habent verba Mosis ex mandato Dei: *Ecce ego percutiam virga hac, quæ in manu mea est, aquam fluminis* (male quidam hanc vocem יאר per *rivum* & hic & alibi transferunt, nam & Nilus & Tigris, maxima flumina, ita appellantur *Amos* 8. 8. *Dan.* 12. 5.) *& vertentur in sanguinem. Pisces quoque qui sunt in flumine morientur, & computrescent aquæ, & affligentur Ægyptii bibentes aquam fluminis.* At, quæ sequuntur, partes Aaronis videntur describere, qui non Nilum, sed reliquas aquas Ægypti, in sanguinem converteret. *Dixit quoque Deus ad Mosen: dic Aharoni; Tolle virgam Tuam & extende manum suam super aquas Ægypti & super fluvios eorum & rivos ac paludes & omnes congregationes aquarum, ut vertantur in sanguinem, & sit cruor in tota terra Ægypti*: & mox de utroque *v.* 21. *Feceruntque Moses & Aharon, sicut Deus præceperat.* R. Tanchum tamen, in *Schemoth Rabba*, & Raschi, putant Mosen ipsum virga Nilum non feriisse, ne videretur ingratus in fluvium, qui se infantem exceperat. Samaritani nostri favent illis qui Nilum a Mose percussum volunt, quum Josuam, *cap.* 7. ita introducunt alloquentem defunctum Mosen يا قاتل النيل بعصاته *O Tu, qui jugulasti Nilum baculo tuo.* Eleganter Arabes jugulari liquores dicunt, quum inficiuntur, aut aliis rebus ineptis miscentur. Sic & Latini, de quibus egi in *Differt.* secunda *de Nummis Veter. Hebr. pag.* 18. Hoc addam, in Lexico Zjeuhari legi قتلت الشراب من حده *Jugulavi vinum, id est, miscui illud.* Eadem phrasis قتل النيل *Jugulare Nilum Cap.* 29. hujus Chronici reperitur, ubi tamen Scaliger in suo exemplari substituendum judicabat قطع *percutere*, quæ locutio magis obvia est. Ego nihil muto.

XXXI. Insignis locus est, *Jos.* 9. 3. ubi Sacer scriptor enarraturus dolum Gibeonitarum, quo Josuam aggressi sunt, ut saluti suæ consulerent, ita incipit וישבי גבעון שמעו את אשר עשה

יהושע ליריחו ולעי: ויעשו גם המה בערמה וילכו וגו' *Et incolæ Gibeonis audiverunt quodcunque Josua fecerat Hierichunti & Ai. Et illi etiam fraudulenter egerunt, & profecti sunt, &c.* Torquent interpretes hæ voces גם המה, *illi etiam*, &, ut Eruditissimi Masii verbis utar ad hunc locum, *quorsum spectet comparatio illa quæ vi voculæ* etiam *continetur. Neque enim nuper aliquorum hominum dolus atque astus est commemoratus, cum quo iste Gabaonitarum conferatur. Et Talmudici quidem, quorum opinionem, nimis perfecto longe repetitam, refert R. Salomon, putant hanc Gabaonitarum fraudem veluti talionem esse illius qua usi olim fuerant filii Jacob ad opprimendos Sichemitas, Gabaonitarum gentiles.* At post pauca hunc loco sensum dat; quum superioribus versiculis expositæ essent regulorum per Chananæam consultationes, conspirationesque, neque Gabaonitas sibi defuisse, sed *illos etiam*, גם המה, se opposuisse Israelitis, non quidem vi, sed astu & prudentia. Quæ mihi videntur sufficere ad hujus loci explicationem. Sed, quod aliquis primo intuitu conjicere posset ex hoc loco & suspicari, ac si ipsi Israelitæ olim simili dolo usi fuissent, quo hic utuntur Gabaonitæ, & qua propter dici posset, *Etiam illi*, scilicet, uti ante ipsi Israelitæ, eundem dolum adhibuerunt, id Samaritani aperte narrant in Chronico suo, uti veram historiam. Exploratores nempe Hierichuntem missos simulasse se venisse e locis longinquis &c. Et id postea Gibeonitas imitatos fuisse scribunt. Integrum illud caput 13. ex Chronico nostro Latine tantum dabo, (omissis observationibus Criticis circa textum ipsum ejusque emendationem) & Arabica omittam, ne longior sim. Ita Arabice incipit. لما سمع يوشع بن نون بتجييش الكنعانيه واجتماع الجبابره انفذ الجواسيس *Quum audivisset Josua fil. Nun Cananæos colligere exercitum & Gigantes convenire, misit exploratores, viros sapientes, prudentes, fortes & religiosos, ut lustrarent exercitum hostilem & Hierichuntem* (اريحا) *versus tenderent, & in numerum eorum, qui in ea erant, & illorum, qui se iis adjunxerant, inquirerent, quibus peractis reverterentur & ipsi quod res erat, significarent. Valedixerunt itaque exploratores exercitui, & implorato Dei præsidio profecti sunt, sed mutato habitu suo perinde ac si e locis longe dissitis venissent. Callebant etiam omnes linguas, quarum in* ca-

castris hostilibus usus erat, & cœperunt flera (ubi ad hostes pervenerant.) Hi vero quum illos de statu suo interrogarunt, hoc responsum ab exploratoribus tulerunt. Nos sumus ex populis Orientalibus, (من أهل الشرق quasi dicerent ex Saracenis: nihil enim aliud notat vox Saracenorum quam populos Orientales, licet vulgus eos a Sara dictos autumet) & audiverunt socii nostri gesta hujus magnæ gentis, cui in deserto quadraginta anni exacti sunt sine duce ullo aut viatico. Porro nunciatum est cœtui nostro esse iis Dominum, quem ajunt esse Regem cœlorum & terræ, & possidendam iis dedisse nostram & vestram regionem. Quarum rerum, ad nos delatarum, veritatem ut exploraremus, & certiores eos faceremus, socii nostri nos miserunt. Quare profecti sumus ad vos e loco remoto, & vos adhuc in negotiis vestris estis occupati. Gentis illius castra nos intravimus, & deprehendimus illam perplexam & vagabundam per desertum, & revertentem (sæpe ad ea loca a quibus erat digressa, id est, oberrantem.) Erat autem secretum eorum, quod inter ipsos erat, Deum eorum iis iratum esse, nec ultra duos viros ex iis terram illam esse ingressuros: quo bono nuncio percepto læti & gaudentes sumus reversi. At illo tempore cognovimus ea, quæ fecerant Sihoni & Ogo, & possessionibus & terris eorum & Regibus Moab; quomodo captivas abduxerint mulieres, quomodo infantes, & glorientur se vestram regionem, & deinceps nostram quoque intraturos. Festinavimus itaque ut socios nostros de hac re certiores faceremus, at dum ad illos proficiscimur, de monte descendentes, vix paulum a monte aberamus, quum tres quatuorve viri nos aggrediuntur & singuli singulos e nobis capiunt. Hi nos stiterunt coram Rege novo (Josuam innuunt) qui Mosi Prophetæ in regno successerat, & vir erat misericors, mansuetus, ἀτρατοπολήκτης, & summæ fortitudinis; cujus oratio frangere apta erat animos, cujus sermo corda hominum findebat, & cujus increpatio mentes reddebat attonitas. Simulatque ante ipsum constiteramus, cognoscebat nomina nostra & familias & patriam, & tempus quo exieramus, & loca per quæ iter instituerâmus, denique a veritate non aberrabat in ullo verbo quod proferebat. Nos vero, præ metu, credidimus in eum & Deum ejus. At ille: Fides hujusmodi quam vos profitemini (tantum ex metu) mihi pro vera non habetur. Nihil vobis metuendum est. Abite, redite & dicite unicuique cui occurretis, & sociis vestris, ut saluti suæ consulant, nam qui fugerit, servabitur, qui manserit, peribit. Intra hebdomade spatium stabit mihi aqua Jordanis, & præcepit Dominus noster; ut transeat populus ejus, nec erit urbs quæ clausa manebit coram illis, ubi septies eam circumiverint, sed corruet murus ejus & peribunt superstites, quos in urbe invenient. Urbes illæ sunt urbes nostræ, possessiones illæ possessiones nostræ a Rege cœlorum & terræ (nobis adsignatæ) cujus creaturæ & servi omnes Reges sunt. Et hæc quidem summa est eorum, quæ ex ipso audivimus. Didicimus quoque nomen ei esse Josuæ filii Nun, qui in fugam conjecit Amalekum, interfecit Sihonem, subjugavit Ogum, & Reges Midianitarum & Moabitarum perdidit. At Væ nobis & vobis & omnibus qui se in terram nostram aut vestram receperint. Sunt enim populi, qui nullius miserentur nec ullum superstitem relinquunt, sed terras aliorum occupant, nec pacem cum ullo ineunt, nisi qui a nobis & vobis diversus sit. Nos enim habent pro infidelibus, impiis, superbis & rebellibus. Quod autem optimum erit & nobis & vobis, quisque cum familia sua, quanta fieri potest celeritate exeat e possessionibus suis, ne pœnitentia ducantur quum ea non proderit. Et perrexerunt illi, equis vecti, & ita dixerunt unicuique obvio donec Hierichuntem devenirent, ubi agniti fuerunt & quæsiti ad necem. Confugerunt autem ad mulierem, cui nomen Rahab, πανδοκευτρίαν, الفندقية, cujus ædes erant prope murum arcis, quæ eduxit eos & protexit, illi, qui eos quærebat, asseverans eos esse reversos. Eo tempore utrimque fœdus initum est, quod, si Deus O. M. urbem hanc iis traderet, ipsam superstitem fore relinquendam cum iis qui ex gente ejus in ejus domo invenirentur. Et stipulati sunt Exploratores, ut tecto domus suæ imponeret signum aliquod, quod conspicere possent, eo tempore quo cognosceret illos ad Urbem accedere, at, de illo quem de ejus familia extra ædes offenderent, sese liberos esse a sanguine ejus dixerunt. Tunc eduxit illos nocte, & Deus salvos eos evadere voluit. Hi ad Exercitum reversi nunciarunt Regi & Sacerdoti & cœtui ipsorum ea quæ viderant & quæ iis acciderant, & quæcunque mulier illa in gratiam eorum fecerat. Quibus tota Congregatio respondit, se parcere velle mulieri, quemadmodum illi cum ea convenerant. Et fama ejus per totum exercitum sparsa est, & totus cœtus eam cognovit.

XXXII. Vix quidpiam in Chronico no-

nostro fusius traditur, quam bellum Josuæ cum Rege Persiæ Schaubeco, quod undecim capitibus enarratur, quodque jam Cl. Hottingerus in *Historia Orientali*, *pag.* 60. *& seq.* inde exhibuit: quo lectorem remittimus. Illud fragmentum, quod ibi Hebraice citatur ex ספר זכרוני הכותים *Libro Chronico Samaritanorum* subjungi solet libro Juchasin, at non est R. Abrahami Zacuthi, qui auctor ejus libri est, sed R. Samuelis Schullam, qui notas addidit. Duas tantum paginas in quarto (uti vulgo loquuntur Bibliopegi, implet, &, quamvis illum librum זכרני הכותים Hebraice quæsiverim integrum, nondum tamen reperire potui. Non puto tamen eundem esse cum nostro Chronico sive libro Josuæ. Sunt plura Chronica inter Samaritanos, uti Abulfetachi & aliorum, e quibus illa peti potuerunt. Totam vero illam Historiam Schaubeci confictam esse satis apparet, ut alia taceam, ex ipsius Genealogia, collata cum ratione temporum. Ait Schaubec, *cap.* 37. *pag.* 175. انا شوبك بن حمام بن فوط بن حم بن نوح الذي باركه الله وقت خروجه من السفينه *Ego sum Schaubec, filius Hemam, filii Phut, filii Cham, filii Noachi, cui Deus benedixit, quum ex arca egrederetur.* Erat itaque a Noacho quartus, uti & Eber cui oportuit fuisse circiter coævum Schaubecum. Ita enim pariter Genealogia utriusque protenditur.

Noach.

I. *Sem.*	I. *Cham.*
II. *Arphaxad.*	II. *Phut.*
III. *Selach.*	III. *Hemam.*
IV. *Heber.*	IV. *Schaubec.*

Heber autem ex hac vita decessit circa annum a mundo condito 2188. & Schaubec, qui fingitur Josuæ æqualis, quatuor sæculis post vixit. Quod si Josuæ, qui σύγχρονος Schaubeco statuitur, Genealogiam conferamus cum illa Schaubeci, majus discrimen apparebit. Illam ita fere a Noacho deductam damus, licet non ignoremus, dubia quædam moveri de iis, qui Josuæ ætati proximi sunt, quæ hic excutere non vacat.

Noach.
Sem.
Arphaxad.
Selach.
Heber.
Peleg.
Rehu.
Serach.
Nachor.
Terach.
Abraham.
Isaac.
Jacob.
Joseph.
Ephraim.
Beriha.
Rephach.
Reschepb.
Telach.
Tachan.
Ladan.
Hammiud.
Elisama.
Nun.
Josua.

Qui credat inter Noachum & Schaubecum tres solum modo, patrem, avum, proavum, intercedere, eosque tamdiu vixisse, contra leges illorum temporum; & inter Josuam, Schaubeco æqualem, & Noachum, tres & viginti? Adeone summum Numen favetit generi Chami, cui maledixerat, ut tres ex ejus stirpe oriundi vitam æqualiter produxerint cum tribus & viginti Semi posteris? Si vel ad hoc unum attenderent Samaritani, satis conspicerent fabulosum esse hoc Chronicon suum, nec fidem mereri. Adde quod *cap.* 26. Schaubecum non Hemami, sed رعولن *Ravani*, filium appellent; quæ quo modo conciliari possint, ipsi viderint. Ceterum altum apud orientales de hoc Schaubeco silentium est. Mohammedani regem Persiæ Josuæ æqualem faciunt نوذر *Naudar*, octavum in serie Dynastiæ Pisdadæorum: quamvis nuper ad me librum miserit ἀκέφαλον & ἀτέλευτον Vir Celeberrimus, *Jacobus Meyerus*, Græcæ & Exoticarum linguarum in Athenæo Bremensi Professor dignissimus, in quo caput erat hoc titulo خبر نبوت يوسع بن نون النبى عهد منوجهر *Historia Prophetiæ Josuæ fil. Nun, tempore Manusjeher.* Fuit autem hic Rex Persiæ, cui Naudar successit. Nec ipsum nomen *Schaubec* norunt, sed affine شيبك *Schaibec*, qui filius fuit Touschi, filii Gingischan cujus posteri adhuc in Transoxiana regione imperant.

XXXIII. Verum, quid illud est, quod *Cap.* 43. lego de Samuele Prophe-

ta? وكان شامول من سبط هارون اللولني السحر والكفر *Fuit autem Samuel ortus ex tribu Aaronis, Levita, Magus, & vir infidelis.* Horresco referens. Scilicet ab eo tempore, quo a Judæis secesserunt Samaritani, & populus quidam hoc nomine a Judæis diversus esse cœpit, solam Legem Mosis sive Pentateuchum pro verbo Dei habentes, ignominiose traducere reliquos Prophetas, qui aliquo in honore erant, penes Judæos, e re sua esse crediderunt. Eulogius, Episcopus Alexandrinus, cui multum negotii fuit cum Samaritanis, teste Photio, aliquos ex iis, præeunte Dositheo, ὑβριστὰς τῶν τοῦ θεοῦ προφητῶν, *injuriosos in Prophetas Dei*, jam suo tempore, id est, sæculo post Christum sexto observavit. Quumque maximi inter illos nominis Samuel fuerit, mirum non est si dentes illorum juxta cum aliis ejusdem claritatis sit expertus. Nam & Ezræ Scripturam maledictam in epistolis suis vocant. Quod eum dicunt esse ex tribu Aaronis, non debet intelligi, ac si ex posteris Aaronis, aut familia Sacerdotali ortum traxisset, quod aperte negant sacræ literæ; sed ex eadem tribu, qua Aaron, Levi scilicet. Ita etiam loquuntur Mohammedani de prosapia Samuelis, (quem اسمويل *Ismovil* vocant, & a quo Caicobadum Persiæ Regem veri Dei cultum accepisse scribunt, benignius de eo sentientes quam Samaritani) illum oriundum ex tribu Mosis & Aaronis. Unde autem criminis magiæ potius, quam alius cujusdam, reum fecerunt Samuelem? Credo, quod dicatur post mortem suam arte magica a muliere saga evocatus. Eodem illo capite magiæ peritum quoque faciunt Pontificem ايلي *Eli*, quem fingunt, quum jam 50. annos natus & lis ei de Sacerdotio mota esset a filius Phineasi, populum congregasse سيلون *Silutem*, & ibi ædificasse ساووسا ναὸν *Templum*, ad instar illius quod in monte Garizim erat, quodque a Josua exstructum olim ferunt, in quo cum suis postea sacra fecit. Quo tempore primum Schisma ortum dicunt inter Israelitas, sic ut Judæi, Elin secuti, in Schilo sacra fecerint, & post Hierosolymis: alii vero Israelitæ, id est Samaritani constanter adhæserint monti Garizim, & Sacerdotium in stirpe Phineasi continuaverint, uti in literis suis nuperrimis gloriantur. Sequenti *Cap.* 44. ex hoc schismate occasionem sumsisse Philistæos fingunt bellum inferendi Judæis, qui jam minori numero erant, in quo arca capta est, &c.

XXXIV. Juvat & Chronologica quædam ea Chronico nostro excerpere, & eo quidem magis, quod illa abeant in nonnullis ab ratione temporum, quam habet Abulfetach, recens scriptor Chronici Samaritanici, quod ab antiquo illo est diversissimus. *Cap.* 15. a mundo condito usque ad transitum Jordanis annos 2794. effluxisse scribunt, quod jam notavit Ill. Scaliger in vasto doctissimoque opere *de Emend. Tempor. Lib.* VII. *pag.* 625. quem vide: Judæi vero constaoter scribunt transitum Jordanis contigisse anno mundi 1488. *Cap.* 38. & 40. ab Adamo usque ad finem ايام الرضا *temporum gratiæ* (quæ duraruns 260. annos) 3054. annos numerant: ab Adamo ad Alexandrum 3902. annos. At Illustris Scaliger & Hottingerus in *Enneade Disp. pag.* 35. scribunt illos numerare 3930. Et hic vera citat ex Chronico *cap.* 46. sed pro eo, quod legit ثلاثين, 30. in meo codice est الاثنين, 2. Abulfetach Alexandri adventum in Palæstinam refert ad annum mundi 4094. Ab Adamo usque ad mortem Hadriani Imperatoris annos numerant in Chronico nostro 4513. At Abulfetach. 4563. Ceterum qui Chronologiam Samaritanorum ex Abulfetacho in compendium redactam legere vult, adeat *Acta Eruditorum Lipsiensium, Tom.* X. *Ann.* 1691. *pag.* 167. — 173. ubi inserta illa est ab Celeberrimo Viro, Eduardo Bernardo, in tabula exhibens summam rerum Samaritanorum ab mundo condito usque ad annum (juxta æram Samaritanam) 6125. qui convenit cum anno epochæ Christianæ 1685.

XXXV. Videamus denique consensum Samaritanorum cum Karæis, cujus quædam specimina jam exhibui: nunc ea junctim cum aliis nonnullis hic traditurus; lectoribusque judicandum relinquens, unde hic consensus natus sit, & an non pro antiquitate doctrinæ Karæorum hinc peti argumentum debeat.

I. Samaritani gaudent ita appellari quasi *custodes*, שומרים, & *observatores Legis Mosaicæ*, φύλακας τῆς κατὰ τὸν νόμον Μωυσέως διατάξεων; uti Epiphanius loquitur, & Karæi קראים, Νομικοί, *Luc.* 10. 25. בעלי המקרא *Legis scriptæ observatores.*

II. Samaritani nullis traditionibus in negotio religionis locum concedunt. *Epist.* 1. ad Scaligerum: *Nos nihil facimus, nisi juxta mandata Dei in Lege Sancta per manum Mosis super quem pax in ceter-*

aeternum sit. Judaei vero deserunt quod dicit Dominus in Lege, & faciunt, quemadmodum dicunt iis sapientes & seniores eorum. Karæi quoque, quos ita introducit Cl. Triglandius, in *Diatribe de Karæis pag.* 118. *Sentiunt Rabbanitæ res multas Mosi esse dictas in Sinai quæ non sint comprehensæ in Lege scripta .... At nos Scripturarii hæc credimus nequaquam, sed tantum ea quæ Deus benedictus præcepit Mosi fideli in domo sua, quæque universa in Lege perscripta habentur.*

III. Samaritani nocte Sabbathi ab consuetudine uxoria abstinent. *Epist.* 1. *ad Scalig. Si interrogas de observatione Sabbathi, nos observamus illud sicut dixit Dominus* (*Exod.* 16. 29.) Non egredietur quisquam de loco suo in die Sabbathi, &: requievit populus die septimo: *Sed in domo Dei orationis causa laudes tantum & magnalia Dei cantantur, lectioque legis sanctæ habetur: non enim facimus in eo opus aliquod, cum mulieribus quoque non dormimur, nec ignem accendimus.* Karæi idem observant, & colligunt ex eo, quia dicitur Sabbathum esse sanctificandum. Vide Cl. Trigland. *l. c. p.* 133.

IV. Samaritani ignem non accendunt, nec aluut Sabbatho. Idem Karæi. Vide supra, *pag.* 39.

V. Samaritani Sabbatho non progrediuntur extra urbem, aut jumento vehuntur, sed eunt tantum quo exercitia pietatis ducunt. Epist. ad Anglos. *Nos tum* (Sabbatho) *haud egredimur aliquo præterquam ad Domum Domini, orandi causa, &c.* Karæi. Trigland. *loc. cit. pag.* 133.

VI. Samaritani Pentecosten supputant a die crastino Sabbathi. Scilicet præceperat Deus manipulum offerri debere ממחרת השבת *crastina Sabbathi*, & inde numerandos esse dies quinquaginta, qui inter Pascha & Pentecosten essent interjecti. Quidam ibi per Sabbathum intelligebant Sabbathum hebdomadale, sic ut nonnisi illo manipulus offerri debeat, & inde numeratio dierum 50. institui. Alii vero, uti Rabbanitæ inter Judæos, per שבת, diem festum vel primum azymorum, quicunque tandem esset, intelligunt. Samaritani cum illis faciunt, qui Sabbathum, proprie ita dictum, exspectandum censent, ut inde 50. dies usque ad Pentecosten numerentur. Ita mentem suam exprimunt in *Epist. Ad Anglos. Numeramus quidem 50. dies a crastino Sabbathi, quod sit aliquis ex 7. diebus festi azymorum, adusque crastinum Sabbathi septimi pro solennitate festi messis, quando etiam festum celebratur apud montem Garizim juxta ritum festi azymorum. Haudquaquam vero cum Judæis* (Karæos excepisse debuissent) *Pentecosten computamus a crastino convocationis Paschalis.* Ita & in *Epist*: 1. *ad Scaligerum. Numeramus 50. dies postridie Sabbathi, quod unum est e 7. diebus azymorum.... sed Judæi numerant a crastino solennitatis Paschalis.* Consentiunt hac quoque parte cum Samaritanis Karæi, uti videre est in Cl. Triglandio *de Karæis, pag.* 28. & 33. ubi argumentantur ex ה demonstrativo in voce השבת, Sabbathum hebdomadale intelligendum esse.

VII. Samaritani in festo tabernaculorum לולב ignorant & malum citrium: ramosque illos, qui præcipiuntur *Levit.* 23. 40. non manu gestandos, sed ad constructionem tabernaculorum adhibendos putant. Epist. 1. ad Scalig. *Facimus nobis tabernacula, sicut dixit Deus* (*Lev.* 23. 40.) Et accipietis vobis die primo fructum arboris speciosæ, spathas palmarum, & ramos arboris densæ & salices torrentis. Atque ita in *Epist. ad Anglos.* Karæi quoque in eadem sententia versantur, quæ sine dubio verissima est. Confer *Nehem.* 8. 15. Hæc quæstio inter Rabbanitas & Karæos antiquissima fuit. Vide Cl. Trigland. *p.* 31. *de Karæis.*

VIII. Samaritani Pascha mactant occidente Sole. Vide supra, *pag.* 54. Ita & Karæi: vide Cl. Trigland. *pag.* 27.

Hæc speciminis loco sufficient. Cl. Hakspanius in *Præf. Notar. ad Nizzachon Lipmanni pag.* 249. & hoc notavit in Pentateucho Samaritanorum circa verba *Deut.* 25. 6. idem asserere Samaritanos & Karæos, & jubet conferri Lipmannum *num.* 143. & Seldenum *cap. ult. de success. in bona defunctorum.*

CHRI-

CHRISTOPHORI CELLARII
COLLECTANEA
ISTORIÆ SAMARITANÆ.
CAPUT PRIMUM.
De Geographia Samaritidis.

SAmaria & regionis nomen est, & urbis io regione illa olim primariæ. Regionem ita describit Josephus lib. III. Bell. cap. IV. *ἡ Σαμαρεῖτις χώρα μέση μὲν τῆς Ἰουδαίας ἐστὶ καὶ τῆς Γαλιλαίας*, *Samariensis regio inter Judæam & Galilæam media est*. Urbis, quæ regioni nomen dedit, cum situm, ;rum originem, tum etiam adpellationem sacer codex tradit I. Reg. XVI. 24. nempe ab Omri, decem tribuum rege, monti *Schomron* fuisse impositam, eodemque nomine insignitam על שם שמר ארני ההר שמרון *de nomine Schemer, possessore montis Schomron*, a quo rex montem emtionis jure acceperat. Inde Samaria Hebræis שמרון, Syris ܫܡܪܝܢ adpellata est, Græcis demum Σαμάρεια. Josephus VIII. Antiquir. cap. VII. ἐν Σαμαρῶνι (sic recte Drusius ad Voces N. T. comment. priore p. 153. emendat scriptum Μαρεῶνι) ὑπὸ δὲ Ἑλλήνων Σαμαρεία καλουμένη, *in Samarone, quæ a Græcis dicitur Samaria*.

II. Hieronymus in Amos cap. IV. Samariam *custodiam* interpretatur, & in Epitaphio Paullæ cap. VI. Samaritam *custodem*, quod viderur ex Eusebii Chronico habuisse, ab ipso num. MCCLXX. in Latine verso: *Rex Chaldæorum ad custodiendam regionem Judæam accolas misit Assyrios, qui simulatores legis Judææ facti* Samaritæ *nuncupati sunt, quod Latina lingua exprimitur* Custodes, quanquam Scaliger Animadvers. in h. l. putet Hieronymnm de suo addidisse: *quod Latina lingua exprimitur Custodes*, quia alias quoque tali etymologia delectetur Hieronymus. Verum quoquo modo se res de Eusebio baber, alii certe tam Græci, quam Latini idem censuerunr. Epiphanius adversus Hæreses lib. I. Hæresi IX. pag. 24. ἑρμηνεύονται Σαμαρεῖται φύλακες διὰ τὸ ἐν τάξει φυλάκων τετάχθαι ἐν τῇ γῇ, *Vox Samaritæ Custodes significat, quod ii quondam in illa terra tanquam custodes collocati sunt*: & Sulpic. Severus Hist. Sacr. lib. I. cap. XLIX. *Salmanassar*, inquit, *populum universum in regnum suum abduxit, Assyriis in hostili solo ad custodiam positis. Exinde ea pars Samaria adpellata, quod lingua Assyriorum custodes Samaritas vocant*. Concedo, novos istos colonos a Caspio mari in Palæstinam missos fuisse, *ut regionem*, in potestarem Assyriorum redactam, *custodirent*: nomeo antem ab *custodia* vel ipsos vel regionem accepisse pernego, cum ex antea dictis liquidissime constet, jam tum florente republica Israelitarum hoc nominis obtinuisse. Præterea falsus in eo est Sulpicius, dum Assyriorum lingua Samaritas *custodes* sonare existimat, quia Assyrii & Chaldæi ne quidem vocem שמר, quæ Hebræis *custodire* est, in suam adsumserunt linguam, sed pro illa ܢܛܪ, nti etiam Syri, constanter adhibuerunt.

III. Hodierni Samaritani, uti ex Epistolis ad summum virum JOBUM LUDOLFUM manifestum est, desugiunt nostram etymologiam a *Schomron* & *Schemer* petitam, adluduntque ad *custodiam & observationem Legis* suo nomine. Ita enim Epist. I. pag. 2. [illegible] *nescimus, quid sit nomen Schomron*. Seipsos autem & nomen suum ita explicant [illegible] *Sumus filii Israel Samaræi, populus sanctus, puri atque sancti, observatores Legis sanctæ*. Non nova hæc interpretatio, sed Epiphanio etiam cognita, qui citatis antea verbis subjecit: ἢ ἀπὸ τοῦ φύλακας αὐτοὺς εἶναι τῆς κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως διατάξεως, *sive quod quæ a Mose constituta in Lege sunt, custodirent*, dicti Samaritani. Et Eusebius etiam verbis supra citatis non obscure idem videtur significasse, *æmulatores legis Judææ facti*,

Sa-

Samaritæ nuncupati, quanquam præmissætiam *ad custodiendam regionem*. Verum neque hæc, neque ista ratio nominis valet, cujus genuinam originem supra indicavimus, quam cur hodierni Samaritæ vel occultent, vel negent, in Capite II. exponemus.

IV. Sunt qui ante Omri tempora vel oppidum vel castrum in illo monte fuisse ideo credant, quod ante hujus historiam I. Reg. XIII. 32. *Samaria* memoratur, nisi id nomen per πρόληψιν forsan anticipatum fuit. Illorum sententiæ accedit R. Levi Ben Gersom in c. l. היה שם עיר שמה שמרון קדם זה . אך עתה בנאה עמרי *Fuit* inquit, *ibidem ante hæc urbs nomine Schomron; Verum nunc* (splendidius) *exædificavit eam Omri.*

V. Ab Omri temporibus ad usque exsilium Israelitarum fuit Samaria caput regni & sedes regum Israeliticorum, urbs magnifica, natura & arte munitissima, ut Salmanassar, qui Samaritanos in Assyriam deportavit, post triennem obsidionem vix eam expugnaverit. Eversam tum fuisse urbem & funditus deletam, vero simillimum est propter diuturnitatem obsidionis, & graviorem pœnam captivis civibus illatam. Sulp. Severus lib. I. cap. XLIX. addit *urbemque excidit*, quod Animadversione Jo. Vorstii notatur, quia facer codex nihil de eversione prodiderit. R. David Kimchi autem in Comentario II. Regum XVII. 24. conatur ex eo fidem facere, quod rex Assyriæ dicatur novos colonos collocasse בערי שמרון *in oppidis Samariæ*, כי שמרון החרב מלך אשור עד היסוד *quia Samariam diruerat funditus rex Assyriæ*. Sed quid opus est Judaicis conjecturis? Sanctus vates Michæas, qui falli non potuit, prædixit cap. I. commate VI. ita eversum iri Samariam, ut יסודיה *fundamenta ejus* detegantur, lapidibus ex monte in vallem projectis, quod de alia expugnatione intelligi non potest, quam quæ facta fuit, ut Aben Esra adnotavit, על ידי אשור *per Assyrios.*

VI. Eversam urbem Cuthæos colonos instaurasse dubitari non potest, quod sequentis ætatis historiæ Samariam non inter cadavera urbium, sed in præcipuis ac primi ordinis numeraverunt, adeo ut hujus instauratio universis colonis *Samaritanorum* nomen a primaria, quam colebant, urbe attulerit. Floruit ergo rursus, quamdiu stetit Garizitanum templum, cum quo iterum in cineres & ruinas redactum fuit. Joannes enim Hyrcanus, qui Judæorum rebus Antiochi Cyziceni temporibus præfuit, Samariam, etiam tunc πόλιν ὀχυρωτάτην, *urbem munitissimam*, ut Josephus vocat lib. XIII. Antiquitat. Judaic. cap. XVIII. ἐνιαυτῷ πολιορκήσας *integro anno obsessam* cepit tandem, nec expugnatione contentus, etiam πᾶσαν αὐτὴν ἠφάνισεν, ἐπικλύσας τοῖς χειμάῤῥοις ποιήσας. Διασκάψας γὰρ αὐτὴν ὥστε εἰς χαράδρας μεταπεσεῖν τὰ σημεῖα τοῦ γενέσθαι ποτὲ πόλιν αὐτὴν ἀφείλετο, id est Gelenio interprete, *solo eam æquavit ductis illo torrentibus, quorum eluvie ita cuncta fœdata sunt, ut ne vestigium quidem superesset ejus oppidi.*

VII. Ex hoc tetro squalore multo post tempore adseruit hanc urbem Gabinius Syriæ præfectus, Scauri primi præsidis successor, de quo Josephus Antiquit. XIV. cap. X. καθῃρημένας τὰς πόλεις κτίζειν παρεκελεύετο. καὶ ἀνεκτίσθησαν Σαμάρεια, καὶ Ἄζωτος, καὶ Σκυθόπολις, *dirutas*, inquit, *urbes ædificari jubebat, & hoc pacto instauratæ sunt Samaria, Azotus, & Scythopolis*: & Bell. Jud. I. cap. VI. συνεπολίσθησαν τότε κιλλίσαντες Σκυθόπολίς τε καὶ Σαμάρεια, *hujus* (Gabinii) *jussu Scythopolis & Samaria restauratæ sunt*, seu in urbium modum exædificatæ. Nam etiam ante adventum Romanorum habitari cœpisse, ut pagos forsan aut vicos, sine ornatu & splendore, exinde adparet, quod cap. V. ejusdem libri Josephus de Pompejo tradit, mediterraneas civitates a Judæorum imperio liberasse, ὅσας μὴ φθάσαντες κατέσκαψαν, Γάζαν, Σκυθόπολιν, καὶ Πέλλαν, καὶ Σαμάρειαν, *quas prævenienti non exciderant.*

VIII. Hinc nomen *Gabinii urbis* Samariæ est additum. Julius Africanus apud Eusebium in reliquiis libri prioris Chronicorum: Ἡρώδης ἐκτίσας τὴν Γαβινίων πόλιν τὴν ποτε Σαμάρειαν, Σεβαστὴν αὐτὴν προσηγόρευσεν. Locum hunc corruptum esse testatur Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, & in Elencho Trihæresii Nicolai Serarii cap. II. idem existimat legendum esse Γαναίων, ex גנאי *turpis, obscenus*, pro quibus Judæi Samaritas habuerint. Sed non possumus ire in sententiam illustris viri, cum, quod etiam Samuel Petitus lib. II. Var. Lect. cap. V. censet, longe facilius ex Josephi historia emendari possit τὴν Γαβινίου πόλιν, quam Γαναίων. Instaurata igitur a Gabinio Samaria Γαβινὶς πόλις adpellabatur, donec tandem ab Herode τῆς Σεβαστῆς sortita nomen est. Sic enim Cedrenus quoque f. 151. in nomine quamvis reparatoris errans, ut num. X. dicemus: τὴν τῶν Γαβινίων πόλιν, τὴν ποτε Σαμάρειαν ἐπικτίσας, Σεβαστὴν αὐτὴν προσηγόρευσε, ubi eadem medicina opus est, quam Eusebio adhibuimus, ex quo hausit procul dubio Cedrenus.

IX.

IX. Ab Herode enim Antipatri filio, majus ornamentum acepit, qui in honorem Augusti Cæsaris Græco nomine Sebasten, hoc est *Augustam* adpellavit, ut vel solum nomen splendorem ejus atque ornatum possit ostendere. Josephus xv. lib. Antiquit. cap. xi. extremo: τότε τὴν Σαμάρειαν ὡρμημένος τειχίζειν---τὴν τε προσηγορίαν ὑπήλλαξε, Σεβαστὴν καλῶν, *Tunc* (Herodes) *Samariam adgreditur munire, nomen ejus mutavit, Sebasten adpellans*, nempe ut Hieronymus Epitaphio Paullæ cap. vi. exponit, *in honorem Augusti Græco sermone Augusta est nominata*. Et vere augusta facta fuit. Eam τείχει καρτερῷ τὴν πόλιν περιέβαλε, *firmissimo muro urbem circumdedit*, καὶ μέγεθος οὐχ ὡς τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὥστε μηδὲν ἀποδεῖν τῶν ἐλλογιμωτάτων πόλεων περιλαμβάνων. στάδιοι γὰρ ἦσαν κ', *præter veterem ambitum spatii tantum complexus, ut nulli celebrium cederet. Erat enim* xx. *stadiorum circuitus*.

X. Hæc & alia ornamenta Herodes addidit Antipatri filius, & censuræ notam meruit Georgius Cedrenus, quiquidquid est hujus operis Herodi filio sive Antipæ attribuit, filium cum patre confundens fol. 151. edit. Basileensis. Non autem dignitatem suam urbs ita ornata & amplificata tueri potuit, quo minus vicina *Neapolis*, amœnitate nulli secunda, primas partes in Samaritana regione teneret. Sequentium enim temporum historiæ passim *Neapolim* laudant, Sebastes raram admodum mentionem faciunt. v. g. Severi imperatoris ætate *Neapolitanos Palæstinenses pro Nigro diu in armis fuisse* scribit Spartianus in illius Vita cap. ix. Ammianus loco supra dicto, *Palæstina*, inquit, *civitates habet quasdam egregias, nullam nulli cedentem, sed sibi vicissim velut ad perpendiculum æmulas: Cæsaream, quam ad honorem Octaviani principis exædificavit Herodes, & Eleutheropolim, & Neapolim, ibidemque Ascalonem, Gazam & Juliam, ævo superiore exstructas*. Sic Zenonis ævo memoratur Neapolis apud Procopium lib. v. de Ædific. Justin. cap. vii. Σαμαρεῖται---ἐπεσπηδῶσιν ἐν Νεαπόλει τοῖς Χριστιανοῖς, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν πεντηκοστὴν καλουμένην ἑορτὴν ἄγουσι, καὶ αὐτῶν τε πολλοὺς διαχρῶνται, *Samaritani irruerunt in Neapolim, & multos ex Christianis, Pentecostes solennitatem in ecclesia agentibus, trucidarunt*. Et in Itinerario Antonini p. 44. ed. Suritæ (fol. 12. ed. Bertii) iter a Bemmari, Syriæ oppido, inter Zeugma & Bainas sito, *Neapolim*, tanquam ad nobiliorem terminum, exhibetur. Sebastes autem nomen obscurum & ignotum in his historiis est, nisi quod in Synodo Nicena & Hierosolymitana subscripsit episcopus ὁ Σεβαστηνός. Dignitas etiam Neapoleos, quam præ Sebaste accepit, ex nummo M. Aurelii apud Harduinum apparet, qui ΦΛ. ΝΕΑ. ΜΗΤΡΟΠΟΛ. inscribitur. Ex quo constat, metropolim Samariæ fuisse, & a Sebaste in hanc urbem prærogativam translatam fuisse. Plinius dum præponit Neapolim Sebastæ, videtur jam suo ævo hanc prærogativam agnovisse.

XI. Plurimorum consensu hæc Neapolis est antiquum שכם, *Sichem*, nec esse video ex priscis, qui aliter censeat, quam Stephanum Byzantium, urbium & populorum scriptorem, cui Σαμάρεια πόλις Ἰουδαίας, ἡ μετονομασθεῖσα Νεάπολις, *Samaria urbs Judææ est, quæ postea Neapolis vocata fuit*. Thomas de Pinedo, Lusitanus, Adnotationibus in Stephanum p. 583. Mich. Anton. Baudrandum, celebrem geographum: hoc nomine notat, quod additis ad Phil. Ferrarii Lexicon Geographicum p. 155. scripsisset, *Samaria hodie Naplous dicta*. Qui vero nobis non male sensisse, quamlibet inconsideratius scripsisse videtur. Nam alibi pag. 191. mentem suam ita commodissime explicavit: *Sichem nunc Naplouze dicitur a Gallis, estque eu præcipuis totius Terræ Sanctæ etiamnum, & præfecti sedes. Crevit eu ruiniis Samariæ, & ideo Samaria nunc persæpe dicitur a recentioribus Naplouze, quæ revera Samaria nova vocari potest*. Id mihi dixisse videtur Geographus Parisinus, Neapolim, sive Naplouze, quidem *Sichem* esse, sed quod hæc ex Samariæ ruinis crevisset, ab imperitis ipsam *Samariam*, jam dirutam, ita vocari, quemadmovulgus *Babylonem* dicit, quæ *Bagdad* est, ex Babylonis autem ruderibus, sed alio loco, enata, vel suum nacta incrementum. Stephanus autem justius vapulat, uti etiam Baronius, qui ad annum Christi DCXXVIII. citans Theophanis verba Latine: *in domo Eustathii Neapolitani* (*ita tunc Samaria dicebatur*) de suo addidit inclusa. Nam Græcus Theophanes edit. Paris. f. 273. habet tantummodo: εἰς τὸν οἶκον τοῦ Εὐσταθίου Νεαπολίτου, nihil de Samaria adjiciens.

XII. Ceteri magno consensu Neapolim a Samaria distinguunt, & illam, non hanc veterum Sichem esse ostendunt, quod adeo clarum est, ut Arabs interpres Genes xxxv. 4. שכם *Sichem* vertere نابلس *Napolosa* haud dubitaverit. Plinius lib. v. cap. xiii. claro discrimine: *Intus Samariæ oppida, Neapolis*,

lis, *quod antea Mamortha dicebatur; Sebaste in monte, & altiore Gamala*. Ptolemæus quoque lib. v. Geograph. cap. xvi. Νεάπολιν & Σεβαστὴν distinguit, id est Sichem & Samariam, nec hujus novum nomen *Neapolis* fuit, sed *Sebaste*, ut præter Josephum & Hieronymum, quos supra laudavimus, etiam Strabo lib. xvi. testatur, Σαμάρειαν Ἡρώδης Σεβαστὴν ἐπωνόμασε, *Samariam Herodes Sebasten cognominavit*. Addo suffragium Beniamini Tudelensis pag. 38. Itinerarii: ומשם יום לשבשת היא שומרון ועדין ניכר שם ארמון אחאב מלך ישראל והיא היתה עיר בצורה בהר מאד ובה מעיינות וארץ נחלי מים וגנות ופרדסים וכרמים וזיתים ואין שם יהודים׃ ומשם שני פרסאות לנבילא. היא שכם׃ בהר אפרים ואין שם יהודים. והיא יושבת בעמק בין הר גריזים והר עיבל Constantinus l'Empereur ita Latine vertit: *Unde die uno Sebasten me contuli, dictam ab antiquis Samariam, hodieque Achabi Israelitarum regis aulæ dignoscuntur vestigia. Urbs in monte quondam munitissima, fontibus est irrigua, regioque aquarum rivis, hortis, pomariis, vineis & olivetis dives est, a nullis tamen Judæis habitata. Hinc duabus parasangis distat Neapolis, olim dicta Sichem, intra montes Ephraim condita, nec ulli hic Judæi. In valle jacet inter montem Garizim & montem Ebal*.

XIII. Nemini sic potest dubium esse, quænam sit Neapolis, & quomodo disjuncta a Sebaste sive Samaria, licet de intervallo utriusque disputare nolimus, quod longius alii, quam Tudelensis, constituunt. De situ gratum nobis est, quod monti Garizim subjectam dicit perinde ac R. Uri in Cippis Hebr. p. 52. שכם העיר עומדת בין הר גריזים ובין הר עיבל *Sichem est urbs situ inter montem Garizim & montem Ebal*. Quod recentes Samaritani etiam confirmant in epistolis ad Europæos, præsertim nuperrimis ad τὸν πάνυ Ludolfum pag. 9. & 16. [Samaritan text] *urbs Sichem sancta e regione montis Garizim*. Quod etiam ex Judicum ix. 7. clarissimum est, ubi mons hic tam vicinus urbi Sichem esse dicitur, ut vel e monte clamantem audire cives in oppido potuerint. Ut adeo non audiendus sit Eusebius de Locis Ebraicis, quem Hieronymus Latine vertit, montes Garizim & Ebal prope Hierichuntem, non ad Sichemum collocans, quem Epiphanius c. l. fol. 25. imitatur, montem Sichemiticum Garizim σεσυκοφαντημένως, *fraudulenter* a Samaritis ita vocari ratus. Nam, inquit, ἐστὶν ἔτι πρὸς τῇ Ἱεριχοῦ κεῖνται τὰ δύο ὄρη, τὸ, τὸ Γαριζὶν, καὶ τὸ τοῦ Γεβάλ, *sciendum est apud Hierichuntem duos montes sitos esse, Garizim & Ebal*. Quod Josephus etiam refutat iv. Antiquit. cap. ult. p. 130. οὐ πόῤῥω τῆς Σικίμων πόλεως *haud procul Sichemo* montes Garizim & Ebal constituens. Adde Bonfrerii commentationem ad Onomast. Eusebii p. 129. De religione & sanctitate montis Garizim, cap. iii. dicturi sumus.

XIII. Nunc de nomine Νεαπόλεως, a quo inditum fuerit, disputandum est. Abul-Pharagius in Dynast. vii. p. 109. Herodi Antipatri filio tribuit instaurationem & novi nominis originem وفي ايامه جدد هيرودس مدينة نابلس *In diebus illius* (Augusti Cæsaris) *instauravit Herodes urbem Neapolim*. Nihil Josephus in historia Herodis de hac Neapoli, qui etiam Σίκιμα potius in plurimis locis veteri Græco nomine, quam Neapolim appellat: neque Strabo ejus mentionem fecit, qui vero Sebasten Herodis non illaudatam reliquit. Quid? quod *Flaviæ* cognomen clare ad Flaviæ gentis imperatorem incrementum oppidi refert, sive pater Vespasianus fuit, sive filiorum alter vel Titus vel Domitianus. De cognomine res certa est, & sic Justinus quoque Martyr, civis hujus urbis, Apologetico ii. ineunte Ἰουστῖνος Πρίσκου, τοῦ Βακχείου τῶν ἀπὸ Φλαουίας νέας πόλεως τῆς Συρίας Παλαιστίνης, quæ verba interpres Jo: Langus minus commode vertit *Flaviæ, quæ nova civitas est Syriæ Palæstinæ*. Reddendum erat, *ex Flavia Neapoli* (quæ urbs) *Syriæ Palæstinæ est*. Nam usitatum est Græcis nomen Νεαπόλεως disjungere, nec tamen intelligere aliter, quam si conjunctum fuisset. Nummus Faustinæ junioris in museo Jo: Harduini: ΦΛ. ΝΕΑC. ΠΟΛ. CΥΡ. ΠΑΛΕCΤΙ. hoc est: Φλαουίας Νέας πόλεως Συρίας Παλαιστίνης. Et Domitiani apud Golzium & & Occonem, ΦΛΑΟΥΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ ΣΑΜΑΡΕΙΩΝ. Nec tamen a Domitiano hoc nomen habuit, sed antea etiam in Titi nummo apud Seguinum legitur ΦΛΑΟΥΙ. ΝΕΑΠΟΛΙ. ΣΑΜΑΡΕΙΑΙ. Non ergo dubitandum est quin eo tempore, quo Vespasianus & filius Titus Judaico bello in Oriente inclaruerant, cognomen hoc oppido Sichemo accreverit. Nec tamen coloniam a Flaviis eo deductam adfirmaverim, cum in nummis ante Elagabali tempora colonia haud inscribatur, sed vel civibus a Vespasiano concessum hoc nomen, ut Samosatenis aliisque, vel ab iisdem adulandi caussa adsumtum, quæ sententia etiam est clarissimi viri Jo: Harduini de Numm.

Urb. p. 431. qui plures hujus urbis nummos exposuit.

XV. Quanquam vero *Neapoleos* nomen invaluerat, ut ab Arabibus quoque نابلس *Napolosa* vocaretur, sicut hodieque a peregrinantibus *Naplouze* dicitur; tamen Samaritani hodierni antiquum nomen [Samaritan] *Sichem* in epistolis suis retinent, & Josephus plerumque Σίκιμα (sicut LXX. Seniores Σήκιμα & Σίκιμα) adpellat, raro admodum Neapolim, quamquam post Vespasiani tempora sub Domitiano historias suas conscripserint: nec aliud novi nominis exemplum observavi, quam IV. Belli Jud. cap. XXVI. f. 890. διὰ τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ παρὰ τὴν Νεάπολιν καλουμένην Μαβαρθὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων, καταβὰς, *per Samaritidem ac præter Neapolim, quæ dicebatur Mabartha ab indigenis, descendens*, de quo indigenarum nomine post differemus, quando quidquid est nominis Sichem vel Σικίμων, expediverimus. Dubitationem adfert evangelistæ adpellatio Σιχὰρ vel Συχὰρ (nam utroque modo in libris est) Joannis nempe IV. capite, inciso v. quæ quomodo cum שכם *Sichem* conciliari possit, non apud omnes manifestum est. Hieronymus suspectam habet scripturam, in Epitaphio Paullæ c. I. *transivit*, inquit, (Paulla) *Sichem, non ut plerique errantes legunt, Sichar; quæ nunc Neapolis appellatur*. Et in Quæst. in Genes. cap. XLVIII. comma XXII. *Sicima juxta Græcam & Latinam consuetudinem declinata est, aloquin Hebraice Sichem dicitur, ut Joannes quoque evangelista testatur, sicut vitiose, ut Sichar legatur, error inolevit: & est nunc Neapolis, urbs Samaritanorum*. Sed erroris suspicionem consensus omnium librorum tollit, etiam vetustorum interpretum, sicut Syrus habet ܣܘܟܪ, Arabs سيخار, (al. سوخار) uterque *R* in locum *M* cum Græcis acceptans. Aliæ vero caussæ subesse possunt mutati elementi, quarum aliquot adducit Jo: Lightfoot Hor. Hebr. in Joann. p. 938. scilicet vel ex linguæ usu literam mutatam, ut *Nebucadnezar* & *Nebucadrezar*: vel pietatis caussa mutationem factam, ut ad Talmudicam vocem סוכרין *sepulcra* referatur nomen, sepulcra inquam patriarcharum, quorum possessione in epistolis etiamnum gloriantur Samaritæ pag. 5. & 13. [Samaritan] *Sunt nobiscum sepulcra prophetarum sanctorum, sepulcrum patris nostri Josephi* &c. addunt [Samaritan] *veneramur illa & in honore habemus*: vel denique contemtus caussa Judæi ita primariam Samaritanorum urbem a שקר *mendacio & falso cultu*, vel a שכר *ebriositate* denominarunt, quemadmodum בעל זבוב in Βεελζεβοὺλ mutatum est, & vicissim Hierosolymam Samaritani recentes [Samaritan] *domum desolationis* pro eo vocant, quod Judæis est בירת המקדש *domus sanctuarii*, de quo relegi possunt, quæ doctissime illustris Ludolfus commentatus est ad Samaritanas epistolas pag. 25. Errat ergo Guilelmus Tyrius, quando lib. VIII. de Bello Sacro cap. I. distincte narrat *Sichar, confabulatricis Domini Samaritanæ patriam*: & interpositis urbibus Bethel & Sebastea, quam Samariam fuisse ostendit, tandem *Neapolim* quoque, *quæ olim dicta est Sichem*, ut diversam a Sichar, adjungit.

XVI. Hactenus de nominibus *Sichem* & *Neapolis*: intercessit nomen indigenis usitatum, secundum Josephum c. I. Μαβαρθὰ, secundum Plinium lib. V. cap. XIII. *Mamortha*, quod cujus originis sit & significationis, valde obscurum est, Suspicatus aliquando fuit valere Josephi vocem [Samaritan] *aquam puritatis*, ut ad fontem patriarcharum, quo magnopere gloriati sunt Samaritani (vide Joann. IV. comm. VI.) respiciatur. Is enim extra portam Sichemi erat. Postquam vero nummum Marci Aurelii monstratore Harduino expendi, qua civitas nostra ΦΛ. ΝΕΑ. ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΜΟΡΘΙΑ inscribitur, deserui Josephi scripturam, & Plinianam pro integriore habere cœpi, de qua si secundum litteras divinare liceret, dicerem esse qua ܡܝܐ ܕܡܪܘܬܐ *aqua dominorum*, id est patriarcharum, Jacobi, Josephi, ut ad eundem Sichemitarum fontem referatur. Sed in nummo simpliciter ΜΟΡΘΙΑ, demto *Ma* priore syllaba scripturæ Plinianæ, vocatur, ut ita difficilius sit vim & notionem ejus hariolari, nisi cum Harduino credemus, *Ma* Articulum Hebræorum emphaticum trajectis litteris referre: in nummo autem scribi sine Articulo. Quod si est, eandem originem puto servari posse, quia [Samaritan] *dominus* est, & מרתא sive ܡܪܬܐ *domina* aut *hera*. An ergo princeps regionis civitas & dominatrix significatur? Nihil definio: malo autem alios audire, qui certiora divinabunt.

XVII. Hæc de præcipuis urbibus Samaritanorum Sebaste & Neapoli, hoc est Samaria atque Sichem. Ptolemæus Samaritidi addit Θῆνα, *Thena*, ideotam ceteris: Plinius *Gamalam*, aliam forsan a munitissima urbe Gaulanitidis in Peræa, quam Titus expugnavit testibus

Jo-

Josepho lib. IV. de Bello cap. I. & Svetonio cap. IV. Divinis scripturis commendatur *Thirza* tanquam regia ante Samariam, & *Jesreel* ut secessus regius. Quod si vetus regnum decem tribuum definire velimus, quidquid in Galilæa & Peræa est, præter instituti nostri rationes recensendum foret: nos vero Samaritidem a Galilæa pariter & Peræa distinguimus auctore Josepho, & ipsis sacris scriptoribus, qui iter ex Galilæa in Judæam per mediam Samaritidem deducunt. De ceteris consulantur geographi, & si placet, nostra Geographia Antiqua cap. XX.

XVIII. Sed satis hactenus de oppidis: de incolis nunc sive coloniis, ex Assyria in hanc regionem deductis, agendum erit, quæ quales fuerint, & quarum gentium in regno Assyriaco, operæ precium erit investigare. De nullis enim, quam Babylonis, certo constat: reliquorum nomina sunt in historiis fere ignota & subobscura. *Cuthæi* præterea nominantur II. Reg. XVII. 24. & *Avæi*, *Hamathæi*, *Sepharvini*. Sed bene notavit Hugo Grotius ad hunc locum, ab regione *Cuth* majorem vel nobiliorem partem fuisse coloniæ, quæ in Samariam & vicina loca deducta fuit. Hinc factum, ut qui ibi vivebant κατ' ἐπικράτειαν dicerentur Χουθαῖοι, quemadmodum hodieque Judæis nostris Samaritani vocantur כותיים *Cuthæi*. Grotius hæc videtur ex Tisbi R. Eliæ Germani hausisse, cujus hæc verba sunt p. 43. נקראו כותיים יותר משאר שמות האומות הנזכרים בפסוק אולי לפי שהם הם הרבים . לכך נקראו כלם כותיים *dicuntur Cuthæi potius, quam a ceteris nominibus gentium commemoratarum in sacra scriptura, forsan ideo, quod illorum fuerunt plures, unde universi Cuthæi adpellantur*. Si itaque hos investigaverimus, non erit, quod de ceteris solliciti simus nimium.

XIX. Josephus Antiq. Jud. lib. IX. cap. XIV. vocat ἔθνη ἀπὸ Χουθᾶ τόπου τινός· ἔστι γὰρ ἐν Περσίδι ποταμὸς τοῦτ' ἔχων τοὔνομα, *gentes ex loco aliquo Chuth: est enim in Perside fluvius hujus nominis*, & lib. X. cap. XI. τὸ Χουθαίων ἔθνος, οἱ πρότερον ἐνδοτέρω τῆς Περσίδος καὶ τῆς Μηδίας ἦσαν, *Cuthæorum gentem, qui prius in intima Perside & Media fuerant*. Chronicon Alexandrinum (vulgo Fasti Siculi) ed. Raderi p. 254. οἱ καὶ μετοικισθέντες εἰς Σαμάρειαν Χουθαῖοι ἐκλήθησαν, τὴν τῆς χώρας ἐπίκλησιν λαβόντες. διὰ τὸ ἐκ τῆς Χουθὰς οὕτω καλουμένης τῆς χώρας, τότε μετοικισθῆναι. ἔστι δὲ αὕτη ἡ Χουθὰς χώρα ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ποταμὸς τοῦτο ἔχων ὄνομα. hoc est: *Qui vero in Samariam deducti sunt, Chuthæi vocabantur, regionis nomenclaturam sortiti, quod ex Chuthas, ita vocata regione, translati fuerunt. Est vero hæc Chuthas provincia in Perside, ejusdemque nominis ibidem fluvius*. Zonaras Tom. I. p. 77. eodem sensu: οἱ μετοικισθέντες εἰς Σαμάρειαν, Χουθαῖοι καλούμενοι, ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κατῴκουν τὸ πρὶν ἐν Περσίδι, *coloniæ in Samiam deductæ, Chuthæi vocantur ex loco Persicæ, quem antehac coluerant*. Andreæ Masio Cuthæi sunt *Cossæi* Medicæ, quos Plinius Susianis ab oriente proximos locat. Sane Ptolemæo etiam lib. VI. cap. III. Κοσσαῖοι *sunt*, κατέχοντες τῆς Σουσιανῆς τὰ πρὸς τῇ Ἀσσυρίᾳ, *qui Susianæ partes ad Assyriam vergentes tenent*. Byzantio Stephano Κοσσαία μέρος Περσίδος, *pars Persiæ Cossæa* est. Addi potest Strabo lib. XVI. Prope ab hac sententia abest Petrus Daniel Huetius, vir eminentis ingenii, in Observat. ad Origenem p. 13. *Cutha*, inquit, *eadem est ac Susis seu Cissia, quæ* כוש *in sacris litteris dicitur. Chaldæi* כותה *adpellant*. Κισσία autem Ptolemæo loco jam dicto & ipsa pars est Susianæ. Eutychius patriarcha Tom. I. Annal. Alexandr. pag. 233. urbes præcipuas nominat, quorum coloni cum Samaritanis permutati fuerint a Salmanassare. ونقل عشرة اسباطبني اسرائيل من ارض السامرة الى امد والموصل وبابل *deportavit decem tribus Israel ex terra Samariæ in Amidam, Musalum & Babylonem*. Ibidem ونقل اهل بابل وامد والموصل واسكنهم في مداين السامرة *& transportavit incolas Babelis & Amidæ & Musal, & collocavit in urbibus Samariticis*. Amida autem Mesopotamiæ, & Musal sive Mosul Assyriæ urbes notissimæ sunt, eædemque primariæ.

XX. Sic plerique Cuthæos nostros ex Media vel Persia vel Assyria, aut his aliqua vicina provincia accersunt, ut mirum sit magnum Scaligerum in Colchide illos locavisse. Nam ad Propertii lib. I. Eleg. I. Scribit de Medeæ patria: *Est autem Kutaia urbs, in quam deportatæ decem tribus a Salmanassare Assyrio. Unde Samaritani hactenus a Judæis* κουθαῖοι *dicti, Cuthæi. Etiam incolas illorum tractuum circumcidi scribunt veteres*. Quod si concesseris, ex eodem loco Samaritanos venisse, in quem abducti fuerant Israelitæ; plurimi Judæorum ad nescio quos Orientis angulos potius, aut Caspii maris sinus te deducent, quam in Colchorum regionem. R. Salomo in Esa. XXVII. 13. *pereuntes in terra Assur* de abductis Israelitis explicat, unde propter הנהר

סבטיון *fluvium Sabbatium* reverti non possint. Clarius Abarbinel in hunc locum: והנהר שנזכר כאן הוא נהר סמבטיון שגלו שם עשר׳ השבטים *fluvius memoratus* (commate XII.) *est fluvius Sambation, quo in exilium iverunt decem tribus*. Plura de hoc fabuloso flumine & Israelitis trans illud exulantibus habet Elias Germanus in Tisbi, qui addit, Mosen Gerundensem interpretari de fluvio גוזן *Gosan*, juxta quem R. Beniamin quoque Israelitas locat, & ita describit in Itinerario, ut Mediam & Persiam, ad latus quod Parthiam respicit, adluere oporteat. Vid. commentarius Constantini L'Empereur p. 205. qui hoc quoque adjecit, in Orchoth Olam ad Indiam reduci hunc fluvium.

XXI. Hæc ideo recensui, ut ex Rabbinorum sententia in quemvis alium locum, quam in Colchidem, deportatas decem tribus sciamus. Ipse sacer codex nihil nos dubitare sinit. Dicit enim Israelem abductum esse אשורה *in Assyriam*, collocatumque ad fluvium גוזן *Gosan*, וערי מדי *& in urbibus Medorum*, II. Reg. XVII. 6. Nec Colchorum circumcisio tantæ rei probandæ satis est, quia Diodorus Siculus lib. I. cap. LV. ab Ægyptiis potius, quam Judæis, Colchichas gentes circumcisionis ritum didicisse testatur. Verba ejus sunt de expeditione Sesoosis sive Sesostris: Καὶ τὸν Γάγγην ποταμὸν διέβη, καὶ τὴν Ἰνδικὴν ἐπῆλθε πᾶσαν ἕως Ὠκεανοῦ, καὶ τὰ τῶν Σκυθῶν ἔθνη μέχρι Τανάιδος ποταμοῦ, τοῦ διορίζοντος τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Ἀσίας. ὅτε δή φασι τῶν Αἰγυπτίων τινὰς καταλειφθέντας περὶ τὴν Μαιῶτιν λίμνην συστήσασθαι τὸ τῶν Κόλχων ἔθνος. ὅτι δὲ τοῦτο τὸ γένος Αἰγυπτιακόν ἐστι, σημεῖον εἶναι τὸ περιτέμνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους παραπλησίως τοῖς κατ' Αἴγυπτον· διαμένοντος τοῦ νομίμου παρὰ τοῖς ἀποίκοις, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις. hoc est: *Et Gangem fluvium transiit, & Indiam ad Oceanum usque totam permeavit, tum & Scytharum gentes subjecit ad Tanaim usque fluvium, qui Europam ab Asia dispescit, ubi Ægyptiorum nonnullos, ad Mæotim paludem relictos, Colchorum nationem condidisse tradunt, quam ab Ægyptiis oriundam esse hoc argumento docent, quod Ægyptiorum ritu circumciduntur, qui mos in colonia hac, perinde ac apud Judæos, permanserit*. His gemella tradit Herodotus in Euterpe cap. IV. Φαίνονται μὲν ἐόντες οἱ Κόλχοι Αἰγύπτιοι. ---- νομίζειν δ' ἔφασαν Αἰγύπτιοι τῆς Σεσώστριος στρατιῆς εἶναι τοὺς Κόλχους. Αὐτὸς δὲ εἴκασα τῇδε, ---- ὅτι μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι, καὶ Αἰγύπτιοι, καὶ Αἰθίοπες περιτάμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι. *Colchi videntur Ægyptii esse. Dicunt autem Ægyptii, se opinari Colchos e Sesostris esse exercitu. Ipse autem ex eo conjecturam capiebam, quod soli omnium hominum Colchi, & Ægyptii, & Æthiopes ab initio statim pudenda circumcidunt. Nam & Phœnices, & Syri, qui sunt in Palæstina, didicisse id ab Ægyptiis & ipsi confitentur*. Nihil ergo Κυταία, quæ Stephano πόλις Κολχική, *urbs Colchidis* est, ad Cutham Samaritanorum pertinet, quam ceteris cunctorum suffragiis constat in Oriente potius circa Persidem aut Mediam quærendam esse, quam in litore maris Pontici, hoc est in Colchide. De Cnthæorum autem ritibus, lege, religione & politia sequentibus Capitibus agemus; jam sufficit originem eorum genuinam indicasse.

XXII. Reliquum est, ut de *coloniis* Samaritanorum alio deductis, quantum rescire potuimus, etiam referamus. Esse vero ad paucos admodum redactos, tam ex ipsorum litteris, quam aliorum, qui in Oriene peregrinati sunt, sermone cognoscimus. *Sichem* sive Naplouse metropolis est, cui ipsa gens primum locum dat, quod monti, quem sanctissimum habet, Garizim subjecta est, quo ceteros colonos proficisci oportet, cum sacris solennibus operaturi sunt. Nec vero ab solis Samaritanis, sed præterea a Turcis pluribus habitatur, & præfecto regionis Turcico, quem Bascham vocant, sedem præbet. Nicolaus Sanson, regius geographus, in Asiæ descriptione pag. 16. *Sichem, aujourd'huy Naplouse, a quelques Samaritains: & reste la capitale de ce quartier, & la mieux habitée, mais avec force ruines*. Quod sonat, Sichem, hodie Neapolim, *aliquos* Samaritanos habere: cetera caput esse regionis, & melius habitatam, quamvis non sine ruinis sit ingentibus. Et post paullo: *Hierusalem est aujourd'huy gouverné par un Bacha, & Naplouse par un autre, qui obeissent au Beglerbey de Damas*. Hoc est, Hierosolymam a Bascha regi, Neapolim ab altero: utrumque subesse Beglerbego Damasceno. Nobilissimus quoque peregrinator Petrus della Valle in epistola ad Joannem Morinum (XIV. est in fasciculo Anglicano, cui titulus *Antiquitates Ecclesiæ Orientalis* est) *in urbe Sichem*, inquit, *similiter pauci* (Samaritani) *erant*.

XXIII. Ceteræ sedes Samaritanorum ab eodem peregrinatore laudata epistola p. 166. significantur: *Samaritani quidem hodie perpauci sunt, eu his aliquos*

repe-

reperi in Ægypro Cairi, & Gazæ, quosdam alios in Palæstina, in civitate Sichem, a Turcis Naplus nuncupata, quæ nunc Samariæ regionis metropolis est, Samaria sive Sebastia civitate funditus diruta; atque etiam Hierosolymis: alios denique Damasci in Syria. De ceteris locis aliunde etiam notum est, ut postea indicabimus: de Hierosolymis vero dubitamus, quod non modo locum abominantur, & ࠁࠉࠕ ࠄࠔࠌࠌࠄ *domum desolationis* pro בית המקדש *domo sanctuarii*, in epistolis ad laudatissimum Ludolfum contemtus caussa nuncupant: verum etiam iden, quia eleemosynas, si quas missuri sint Europæi, in iisdem epistolis Hierosolyma deferri jubent ࠀࠋ ࠄࠐࠓࠍࠂࠉࠌ *ad Francos* Christianos, ࠃࠓࠍࠂ ࠍࠑࠓࠉ *ut illi mittant* Sichemum Samaritis. Quod si suæ gentis homines Hierosolymis habitare cognovissent, illis potius, quam Francis, pecuniam committi voluissent. Et sicut Judæi Neapolim detrectant habitare tanquam locum sacris Samaritanis destinatum, testante Beniamine p. 38. אין שם יהודים *nullos ibi Judæos esse*: ita ex mutuo odio verisimillimum est, Samaritas pariter Hierosolymorum habitationem declinare.

XXIV. Ægyptus antiquissimam procul dubio coloniam Samaritanorum habet. Josephus lib. XII. Antiquit. cap. I. ad Ptolemæum Lagi refert Samaritanorum in Ægyptum traductionem: Ὁ δὲ Πτολεμαῖος, inquit, *πολλοὺς αἰχμαλώτους λαβὼν ἀπό τε τῆς ὀρεινῆς Ἰουδαίας, καὶ τῶν περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τόπων, καὶ τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ τῶν ἐν Γαριζεὶν, κατῴκισεν ἅπαντας εἰς Αἴγυπτον ἀγαγών. Ptolemæus multos captivos ex montano Judææ tractu, & Hierosolymorum vicinia, Samariaque & Garizim monte in Ægyptum traductos jussit sedem ibi figere.* Ex his superstites pauci sunt in populosa urbe Cairo, quorum altera epistola est, ad Scaligerum missa, a Morino Latine versa, qua ipsi confitentur: *Hæc est epistola universæ congregationis Israelis, quæ est in Ægypto, adorans in monte Garizim domo Domini.* Petrus della Valle c. I. *Cairi erant circiter septem familiæ eorum, inter quos unus erat, quem vidi, Antistes sacrorum de progenie Levi, quod ab illis pro certissimo habetur.* Ab Ægyptiis Samaritanis novas colonias deductas esse (ut ab Judæis Ægyptiis colonia Cyrenaica) non est quod dubitemus, cum numerosos in Ægypto fuisse ex iis, quæ infra dicentur, constare possit. Una præcipue colonia Ægyptiorum Samaritarum, quam Nubiensis geographus in parte quinta climatis secundi describit, digna omnino est, ut commemoretur. Arabs hic de insulis Rubri maris locutus, hæc addit: ومنها جزيرة السامري يسكنوها قوم يهود سامريه وعلامتهم ان يقول احدهم اذا لقي انسانا لا مساس وبهذه اللفظة يعرف انهم من اليهود المنسوبين الى السامري صاحب العجل في زمن موسى عليه السلام Gabriel Sionita & Joannes Hesronita ita vertunt: *Inter has etiam est insula Samerei, quam colunt populi Judæi Samaritani, quorum tessera est, ut dicat quis ex ipsis, cum aliquem offenderis,* لا مساس *Ne attingas, & hac dictione deprehenduntur esse ex Judæis, qui descendunt ex Sameri, auctore vituli tempore Mosis, super quem pax sit.* Jos. Scaliger de Emendat. Temp. lib. VII. p. 622. ex his intelligebat, vere Samaritas esse, qui illam insulam incolunt, ut qui advenas colloquio sui arceant, & omnes profanos existiment, quos a sua lege ritibusque videant discordare, quæ arrogans superstitio hodieque Samaritanam gentem refert occupasse. Addit, in Alcorano etiam proverbialem locutionem esse لا مساس *Nullius colloquio fruaris*: nec dubitat, insulares illos Samaritas ex Ægyptiensibus, quos Ptolemæus Lagi traduxerat, quorumque posteri etiamnum synagogam in magna urbe Cairo habeant.

XXV. Proxima Ægyptiæ est *Gazensis* colonia sive in oppido *Gaza* ad mare mediterraneum sito inter Hierosolyma & limitem Ægypti. Hanc plures commemorant. Ipsi Samaritani epistola priore ad Scaligerum ex Morini versione: *Epistola tua, quam miseras in Ægyptum, pervenit ad nos Gazam & Sichem.* Et in epistola ad Anglos, cujus Latina versio cum Ludolfianis est edita, pag. 29. *Habitamus in Sichem, urbe sancta, nec non in Gaza.* Petrus a Valle ad Morinum c. l. *Gazæ, Hierosolymis, ac in urbe Sichem similiter pauci* (Samaritani) *erant, ut Cairi.* Richardus etiam Simon in Supplemento ad Rabbi Leonis Mutinensis librum de Ritibus Judæorum: *Les Samaritanis d'aujurd'huy sont a Gaza, a Sichem*, &c.

XXVI. Major paullo colonia est *Damascena*. Petrus della Valle c. l. *Gazæ, Hierosolymis, ac in urbe Sichem similiter pauci* (Samaritani) *erant, ut Cairo: Damasci profecto aliquantulo plures, at non multo.* Richardus Simon loco dicto ad-

je.

jecit: *sunt a Gaza, a Sichem, a Damasco, an Cairo*. Celeberrimus Hottingerus in Exercit. AntinMorin. p. 34. *Testis*, inquit, *quidam αὐτήκοος, Samaritanis Damasci familiaris, clarissimo D. Golio referebat, insulsam atque ineptam esse hodiernorum Samaritanorum pronunciationem*. In codice Pentateuchi Samaritani Goliano testatur Hottingerus de Biblioth. Orient. p. 309. adscriptum, manca quidem oratione, de possessore ejus ࠀࠍࠄ·

ࠐࠉࠍࠇࠎ· ࠁࠍ· ࠀࠉࠕࠌࠓ· ࠄࠊࠄࠍ· ࠄࠂࠃࠅࠋ

ࠁࠃࠌࠔࠒ *Ego Pinccha* (*Pinchas*) *filius Ithamar sacerdos summus in Damasco*, e quibus vir clarissimus id colligit, ut credat, Samaritanos *Damasci habuisse summos sacerdotes*, χειροτονηθέντας, quod nescio an ex verbis illis probari possit; præsertim si in solo monte Garizim sacrificant, ut tam ex epistolis illorum, quam vulgati peregrinantium sermone fuit creditum. Fecit *antistitis* in synagoga Cairensi mentionem idem della Valle, supra prolatis verbis, non autem diserte vocat ࠊࠄࠍ ࠂࠃࠅࠋ *sacerdotem summum*. Sed de loco sanctificiorum in Cap. III. disputabimus. Hoc jam sufficit nobis ex eadem inscriptione, Damasci habuisse ࠇࠆࠍ ࠒࠅࠓࠀ *oratorem & lectorem*, quod satis argumentum est synagogæ non incelebris, quæ Damasci congregatur. Sic possessor codicis Usseriani adscripserat (ut apud eundem Hottingerum est pag. 310.)

ࠌࠁࠍࠉ ࠀࠓࠌ ࠌࠍ ࠌࠔࠐࠇࠕ ࠃࠌࠔࠒࠉ

qui ex filiis Aram est, ex colonia Damascena. Alias colonias nominatim referri non cognovi: esse autem præter has alicubi aliquas in Oriente, minus dubitamus, idque etiam Richardus Simon c. l. adfirmat, qui cum habitare Samaritanos Gazæ, Sichemi, Damasci, & Cairi dixisset, adjecit *& autres lieux du Levant*, sive in aliis quoque locis Orientis.

CAPUT II.

De politia Samaritanorum.

DE Republica Samaritana longe aliter censent ipsi Samaritani, quam divinis humanisque literis est proditum. Gens enim est, (ut Scaliger scribit Emend. Temp. p. 620.) totius antiquitatis, etiam quæ ad ipsos pertinet, ignarissima. In monte Garizim sacrarium religionis, & in subjecto oppido Sichem constitutas sedes babent, neque a temporibus Josuæ se inde unquam expulsos fuisse, aut aliunde, quam ex Ægypto cum Mose hue immigrasse credunt. Reges veteres Samariæ, defectionem tribuum, impulsore Jeroboamo, ne fando quidem acceperunt. Nomina Samsonis, Samuelis, Davidis obiter perstricta habent in Chronico, qui liber Josuæ ab illis dicitur. In reliqua vetustate omnino peregrini sunt. Hæc etiam ex epistolis illorum ad Europæos patent, præsertim quibus nobilissimo Ludolfo respondent, ࠋࠀ ࠉࠃࠏࠍࠅ ࠔࠌ ࠔࠌࠓࠅࠍ

ࠌࠄ ࠄࠉࠀ *se ignorare, quid nomen Schomron* (sive Samariæ) *sit*: & ࠌࠉࠌࠉ ࠄࠓࠏࠅࠕࠄ *a diebus gratiæ* seu ingressu Israelitarum ex Ægypto in terram Canaan se res suas & sacra habuisse in monte Garizim: item ࠁࠄࠓࠂࠓࠆࠉࠌ ࠁࠉࠕࠄ

ࠊࠋࠍࠅ ࠌࠁࠍࠉ ࠉࠅࠎࠐ ࠄࠑࠃࠉࠒ ࠌࠔࠁࠈ ࠀࠐࠓࠉࠌ

ࠅࠌࠍࠔࠄ ࠅࠌࠁࠍࠉ ࠋࠅࠉ *se omnes esse ex filiis Josephi Justi, e tribubus Ephraim & Manasse; & ex filiis Levi*. Et in epistola ad Scaligerum pag. 124. ita conqueruntur de *Cuthæorum* nomine: *Vocant nos* (Judæi) *Cuthæos, sed mentiuntur in verbis suis*.

II. Relictis fabulis imperitæ gentis, ex divinis humanisque historiis Samaritanorum Rempublicam breviter delineamus. Tractum illum, ubi Samaria & Sichem sunt, Josuam Ephraimitis distribuisse, ex divisione terræ Canaan non ignotum est: nec obscurum, qualis sub Judicibus facies rerum, ut etiam sub Saule, Davide & Salomone fuerit. Schisma quoque decem tribuum, Jeroboamo rebellante, satis certum est, uti etiam series ac fortuna regum Samariæ sive Israelis. *Menahem* tributarius rex Assyriorum factus: *Pekah* amisit partem Transjordanem & superiorem Galilæam, abducente populum Tiglat-Phul-Assare, qui vulgo dicitur Tiglatpilesar: cum Hosea successisset, quidquid tribuum cis Jordanem in Israelis regno erat, Salmanassar in Assyriam deportavit, reductis vicissim Cuthæis & aliis ex Oriente gentibus in urbes & agros Samariæ. Et horum certa fides est, adfirmante divinorum hominum historia II. Reg. XV. XVI. XVII. & I. Paralip. V. & seq.

III. Mixta tum & barbara colluvies regionem Samaritanam occupavit, propter idolorum cultum gravibus pœnis exposita: veriore autem de Deo sensu inde liberata, quamlibet avitos ritus non plane deseruerunt, sed meliori cultui admixtos servarunt in posteritatem, de quo sequenti capite dicendum erit. Infirmata brevi post tempore Assyriaca dynastia, invaluit Babylonia, & post eam mo-

monarchia Persica, atque ita sub satrapis quoque Samaria mansit, ultimusque Sanballet fuit, a Dario Codomanno regioni impositus. Josephus lib. XI. c. VII. extremo: Σαναβαλλέτης ὁ πεμφθεὶς εἰς Σαμάρειαν ὑπὸ Δαρείου τοῦ τελευταίου βασιλέως, σατράπης, Χουθαῖος τὸ γένος, ἐξ ὧν καὶ οἱ Σαμαρεῖς εἰσὶν, *Sanaballetes, missus satrapes in Samariam a Dario rege ultimo, Chutæus genere, unde & Samaritis origo est.*

IV. Victo autem Dario in Cilicia, Sanaballetes in fidem se Alexandri dedit, cum is in Tyri urbis obsidione hæreret. Idem Josephus cap. VIII. νομίσας δὲ καιρὸν ἐπιτήδειον ἔχειν ὁ Σαναβαλλέτης τῆς ἐπιβολῆς, Δαρεῖον μὲν ἀπέγνω, καὶ λαβὼν ὀκτακισχιλίους τῶν ἀρχομένων παρ' αὐτοῦ πρὸς Ἀλέξανδρον ἧκε, *Ratus jam occasionem adesse Sanaballetes, a Dario defecit, & adsumtis octo millibus de sua provincia in Alexandri se castra contulit.* Mortuus brevi post tempore Sanaballetes, cum Gazam obsideret Alexander, Josepho auctore c. l. pag. 385. eique Andromachus successit, quem duro imperio irritati vivum Samaritæ, quod Curtius tradit lib. IIII. cap. VIII. cremaverunt. Non sane tam mitem in Samaritanos Alexandrum, quam in Judæos fuisse, ibidem Josephus vel vere, vel caussæ suorum non nihil indulgens, adseveravit. Scimitis enim, quos Sanballet miserat, Alexandrum negasse tradit septimi anni immunitatem, quam Judæis concesserat: eosdem autem secum in Ægyptum abductos provinciæ Thebaidi præsidio imposuisse, qui an permanserint ibidem in colonia, antequam Ptolemæus suam deduceret, pro certissimo non habemus. Josephus tamen extremo libro XI. dixit, promisisse Alexandrum ἐκεῖ αὐτοῖς δώσειν κλήρους γῆς, *ibi se agros eis divisurum.*

V. Post excessum Alexandri in potestatem Ptolemæorum venerunt, sicut de colonia, ex Samaritide in Ægyptum a Ptolemæo Lagi deducta, supra prædiximus. Coram Ptolemæo Philometore contenderunt Samaritæ cum Judæis de templo suo, Josephus teste lib. XIII. c. VI. quod autem de Ægyptiis potius Samaritis, quam Palæstinensibus, intelligendum est. Nam varia fortuna Palæstinæ erat, quæ nunc Ægyptiis, nunc Syris regibus eosdem subjiciebat, pro ut hæc vel illa gens bello erat potentior. Nam & Antiocho Epiphani Samaritani paruerunt, ut non tantum præfectos ab illo haberent μεριδάρχην Apollonium, & Nicanorem πράττοντα τὰ βασιλικά: verum etiam templum suum Garizimitanum offerrent, προσαγορευθῆναι Διὸς Ἑλληνίου, *ut vocaretur Jovis Græcanici*, eodem auctore lib. XII. Antiq. cap. VII. Ex quo tempore in Syrorum potestate, saltim fide & clientela, mansisse Samaritas minus dubitamus, præsertim quod Antiochus Cyzicenus contra Hasmonæos tam suis copiis, quam auxiliaribus Ptolemæi Lathuri defensum illos ivit, quanquam nihil proficeret, bis fugatus ab Judæis, eodem historico referente lib. XIII. cap. XVIII.

VI. Vicit enim Joannes Hyrcanus, nec Samariam modo, urbem munitissimam, solo æquavit, sed templum etiam in monte Garizim exstructum, Sanaballetis opus, funditus evertit, lib. XIII. cap. XVII. & XVIII. Fracta tum potentia Samaritarum fuit, qui cum Judæis, quibus aliquandiu servierant, in Romanorum potestatem venerunt. Gabinius enim Samariam instauravit, ut cap. I. narravimus: Herodes, ab Romanis adpellatus rex, Samariæ etiam præfuit, & Gabinii urbem amplius exornans Sebasten nominavit, eoque mortuo Archelaus filius de Cæsaris Augusti voluntate præter Judæam & Idumæam, ex paternis possessionibus τὸ Σαμαρειτικὸν accepit; sed ea lege, ut quarta pars tributorum Samaritanis remitteretur, Καίσαρος αὐτοῖς κούφισιν ψηφισαμένου. Διὰ τὸ μὴ ἀποστῆναι τῷ λοιπῷ πλήθει, *Augusto Cæsare* (tributi) *relevationem decernente, eo quod ceteris tumultuantibus soli mansissent in officio*, Joseph. lib. XIII. cap. XIII. Relegato Archelao sub jus præsidis, quem *procuratorem* Cæsaris adpellat Tacitus XV. cap. XLIV. venerunt. Pilato hinc apud Joseph. XVIII. cap. V. negotium fuit cum Samaritanis, quos impostor quidam concitaverat, pollicitus se sacra vasa, in monte Garizim ressossa, quæ Moses ibi deposuisset, ostensurum esse. Pilatus autem vicit & disjecit rebellantes, quamquam non sine periculo, quippe accusatus ab illis apud Vitellium Syriæ præsidem, Romam missus est ad caussam dicendam. Agrippa major, regni titulo auctus intervenit: successerunt rursus Romani præsides, ut *Histor. Antiq.* pag. 116. exposuimus.

VII. Judaico bello idem fatum, quod universam Palæstinam, etiam Samariam pressit, cujus rei si non alia vestigia essent, vel hoc sufficere potest, quod Vespasianus μετὰ δυνάμεως διὰ τῆς Σαμαρείτιδος καὶ παρὰ τὴν Νεάπολιν καταβὰς εἰς Κορέαν στρατοπεδεύεται, *cum exercitu per Samaritanam regionem, juxta Neapolim in Coream descendit ibidemque castra posuit*, unde postridie Hierichuntem pervenit.

Jo-

Joseph. de Bello Jud. lib. v. cap. III. Sub Hadriano, qui Judaicum bellum gessit, nihil memorabile de Samaritis invenio, nisi quod ipse imperator in epistola ad consulem Servianum (apud Vopiscum in Saturnino) *Samaritas* juxta ac Judæos memoravit, utrosque cum priscam religionem exuisse simularint, sequutos esse cultum Serapidis, dei Ægyptiorum. Sub Septimio Severo, ut Eusebius in Chronico refert, *Judaicum & Samariticum bellum motum* est, cui senatus propterea *Judaicum triumphum* decreverat *idcirco, quod & in Syria res bene gestæ fuerant a Severo*, ut Spartianus observavit in Vita cap. XVI. quibus & res Samaritanæ continentur. Nam ut idem cap. IX. prodit, *Neapolitanis Palæstinensibus jus civitatis tulit*, (id est abstulit) *quod pro Nigro* (Severi æmulo) *diu in armis fuerant*. Sed ut ceteris Palæstinis, ita etiam Samaritanis credo pœnam postea remissam esse. Nam cap. XV. idem *Palæstinis*, inquit, *pœnam remisit; quam ob caussam Nigri meruerant*. Lampridius in Elagabalo cap. III. Samaritanorum religionem memoravit: de republica illorum nihil, quod sciam, protulit, cujus in historia sequutorum temporum magna obscuritas est & profundum silentium.

VIII. Fuisse medio illo ævo Samaritas dispersos, nec per Ægyptum modo & reliquum Orientem, quod ex Hadriani epistola apud Vopiscum & aliis adhuc dictis adparet; verum etiam in ipso Occidente circa Constantinopolim & veterem Romam, leges imperatorum argumento sunt, præsertim XVI. & XXVIII. Cod. Theodos. de Judæis, Cœlicolis & Samaritanis, latæ ab Arcadio, Honorio & Theodosio Augustis, ut etiam lex XVIII. de Navicularius, & de Samaritis CXXIX. ac CXLIV. Romæ etiam Theoderici regis temporibus, & antea quoque, synagogam habuisse, ex Cassiodori lib. III. Variarum epistola XLV. manifestum est. Domum enim ibidem quæ ad ecclesiæ possessiones pertinuerat, Samaritæ repetierunt tanquam suæ olim synagogæ destinatam. *Exsistere*, inquit, *Samareæ superstitionis populum, improba fronte duratum, qui synagogam ibidem fuisse, iniquis conatibus mentiatur*. Vitæ genus hujusmodi dispersorum Samaritarum plerumque negotiatorium erat, ut etiam a multis sæculis mos Judæorum est. Unde factum, ut Constantinopoli *Samaritæ* vocarentur ministri mensariorum, qui rationes conficientibus aderant & iis subscribebabant. Justinianus in edicto περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων ita: Εἰ γράμματα φέροι αὐτὰ τὰ τῆς πράξεως προεστηκότος, τὰ γε ὑπογραφὰς αὐτῶ, ὃς Σαμαρείτας καλῶσι. Casaubonus in Lampridii Elagab. cap. III. subdubitat, annon adlusum sit ad vocis originem, ut idem valeat Σαμαρείτης, quod φυλακήσιος, quia ex *custodiendi* vero שמר manavit. Quod non probabile est, & malim de iis, qui professione Samaritani sunt, intelligere, non autem de cunctis ejus nationis. Nam Balsamo etiam Σαμαρείτας γεωργὺς, *Samaritas agricolas* memoravit ad Nomocanonem Photii titulo IV. cap. VII. & fuisse hos meliore conditione, quam ceteros, ostendit. Ipse Photius titulo X. cap. VIII. τὰ τῆ γῆδια γεωργῦντας Σαμαρείτας nominat.

IX. Quamvis vero ita dispersi per orbem erant, eodem tamen ævo adhuc rempublicam quandam, saltim tumultuariam, in Oriente habebant. Procopius lib. v. de Ædific. cap. VII. ἐπὶ Ζήνωνος βασιλεύοντος ἀθρόοι ἐξαπιναίως οἱ Σαμαρεῖται γενόμενοι ἐπεπηδήσαν ἐν Νεαπόλει τοῖς Χριστιανοῖς, *Zenonis principatu Samaritæ irruebant Neapoli in Christianos*, sacris in ecclesia festo Pentecostes die operam dantes, in quos Zeno animadvertit, ἔκ τε ὄρους τὲ Γαριζὶν τὰς Σαμαρείτας ἐξελάσας, εὐθὺς Χριστιανοῖς τε αὐτὸ παραδίδωσι, *exturbans illos de monte Garizim, quem Christianis habitandum dedit*. Globus quidam eorundem Samaritarum sub Anastasio montem subiit, Christianosque invasit: verum desertus a gentilibus suis oppidanis, quos inclamaverat, pœnas dedit præsidi illius regionis, quod idem Procopius c. l. narravit. Major tumultus sub Justiniano erat, quem Theophanes nobis f. 152. (ed. Paris.) ita descripsit: Σαμαρεῖται καὶ Ἰουδαῖοι ἐν Παλαιστίνῃ βασιλέα τινὰ Ἰουλιανὸν ἔστεψαν, καὶ κατὰ Χριστιανῶν ὅπλα κινήσαντες, ἁρπαγὰς, καὶ φόνες, καὶ ἐμπυρισμὸς κατὰ Χριστιανῶν εἰργάσαντο, ὃς ὁ Θεὸς παρέδωκεν εἰς χεῖρας Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀνῄλωσε πάντας, καὶ ἀπεκεφάλισεν τὸν τύραννον Ἰουλιανόν. *Samaritæ & Judæi, Palæstinam incolentes, Juliano quodam in regem coronato, motisque in Christianos armis, rapinas, cædes, incendia adversus eos excitaverunt, quos Deus in Justiniani manus tradidit, adeo ut deletis omnibus Julianum tyrannum capite obtruncarit*. Reliqui ad Chosroem, Persarum regem, profugerunt, & proditionem Palæstinæ polliciti revocarunt eum, ne pacem cum Justiniano, qui legatum ejus caussa miserat, iniret. Hoc enim Theophanes c. l. exsertis verbis Samaritarum machinationi imputat, πεισθεὶς, inquiens, ὑπὸ Σαμαρειτῶν, προσφυγόντων αὐτῷ, *persuasus ita rem erat a profugis Samaritanis*.

X. Post

X. Post hæc tempora nihil de Samaritanis mihi compertum est: credo eos Saracenis in Oriente invalescentibus succubuisse. Quam miserabilis enim tum cœperit status Palæstinæ esse, Zonaras aliique scriptores in Heraclio & successoribus ostenderunt. Cum vero Christiani Terram Sanctam recuperassent, & divisa Palæstina esset in regnum Hierosolymitanum & alios principatus, regi Hierosolymitano mansit Neapolis & tractus ille, quem olim Samaritani possederunt: quorum autem in sacris istis bellis, quæ per CC. annos gesta sunt, vel nulla vel rarissima apud historicos illorum temporum est mentio, ut appareat ad exiguum numerum, ut hodie sunt, redactos fuisse, vel deletos bellorum tumultibus, vel ad Christianam religionem perductos, siquidem ex Procopii fide citato lib. v. cap. VII. de Ædificiis, Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τοὺς Σαμαρείτας ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον μεταθέμενος καὶ καταστησάμενος Χριστιανοὺς εἶναι, *Justinianus Augustus Samaritanos plerosque ad pietatem Christique sacra traduxit*. Quod status Samariæ Belli Sacri temporibus mentionem jam fecimus; æquum est, ut fidei nostræ tuendæ vel unum ejus scriptorem producamus. Mar. Sanutus Torsellus lib. III. parte VII. ineunte: *Pro ipsius regni tutela inter principes & barones, ut adsolet, est divisum, qui terram sub rege custodirent ac defenderent, retenta regi parte digniori ac meliori, civitate scilicet sacra* JERUSALEM, NEAPOLI, PTOLEMAIDA ET TYRO.

XI. Cum nihil succurrat amplius, quod ex historiis proferamus, restat ut de conditione Samaritarum medio ævo aliquid edisseratur. Supra num. VIII. ad leges Codicis provocatum est, in quibus eorum mentio injecta sit, nempe Cod. Theodos. de Judæis, Cœlicolis & Samaritanis Lege XVI. & XXVIII. uti & Novellis quibusdam. Ex quibus id apparet, Honorii ævo ad honores militiæ, advocationis, & curialium munerum aditum fuisse Samaritanis æque ac Judæis, sed sub conditione dignitatis & liberalium studiorum, quæ illa ætate Samaritanis & Judæis, perinde, ac Christianis & gentilibus patebant. Cum autem Justinianus potitus rerum esset, reliquæ Samaritarum, qui recusaverant professionem Christianam, exciderunt honoribus, quos majoribus illorum superiores imperatores indulserant. Adi clarissimum jurisconsultum JACOBUM GODOFREDUM ad leges XVI. & XXIV. Cod. Theod. de Jud. Cœlic. & Samaritanis. Reperit hæc & explicat patriarcha Photius Nomocan. tit. X. cap. VIII. quod quædam constitutiones imperatoriæ permittant τοὺς Σαμαρείτας λαμβάνειν δωρεὰς ἐκ διαθηκῶν, καὶ διδόναι καὶ παραπέμπειν Σαμαρείταις αὐτῶν παισὶ, καὶ γονεῦσι, καὶ συγγενέσιν, *Samaritas ex donatione atque testamento capere, tum donare, & ad liberos suos parentes & cognatos Samaritanos transmittere*: alia autem constitutione dici, ὅτι Σαμαρεῖται οὐ κληρονομοῦσιν ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου, οὔτε ληγάτα ἢ δωρεὰς λαμβάνουσιν, *Samaritanos ex testamento aut intestato hæredes non fieri, neque legata aut donationes capere*. Plus tamen ibidem Samaritanis τὰ γνήσια γεωργοῦσι, quam reliquis, concedit, nempe γράφειν κληρονόμους γονέας καὶ παῖδας αὐτοὺς, καὶ ληγατεύειν, κἂν ὦσι Σαμαρεῖται; *hæredes scribere parentes aut liberos suos, quamlibet Samaritani sunt*.

XII. Caussa, quæ Justinianum moverit ad duriorem de Samaritis sententiam, non tantum communis erat, quod nollent cum aliis tribulium suorum se Christo addicere; sed propria etiam sævitiæ & immanitatis. Non enim in sola Neapoli Christianis damna intulerunt, ut ex Procopio supra narravimus, episcopum quoque civitatis illius obtruncantes: sed in aliis etiam Palæstinæ locis هدموا الكنايس كلها *omnes ecclesias diruerunt*, & in eas ignes injecerunt gravibusque cruciatibus adfecerunt Christianos, ut Eutychius Batricides, Patriarcha Alexandrinus refert Tom. II. pag. 156.

XIII. Hæc de politia Samaritanorum & civili historia conquisivimus. Addi ab aliis possunt, qui plura legerunt. Unum adjicimus ex historico illorum libro, quem *Josuæ* vocant, cujus summam nobis Hottingerus excerpsit. Supra ex Scaligeri mente proposuimus, hodiernos Samaritanos credere, se inde ab exitu Israelitarum ex Ægypto nunquam fuisse ex sede, quem circa montem Garizim occupassent, expulsos, aut aliunde huc novos colonos missos, quod in cunctis etiam ad Europæos epistolis non obscure confirmant, ex libro autem illo Josuæ Hottingerus Enneadis pag. 31. refert, *communem* (cum Judæis) *agnoscere captivitatem tam sub Nebucadnezare, quam sub Hadriano*. Cum vero non cujusvis sit illum codicem inspicere, definire non possum, num etiam in Babyloniam se abductos fuisse a Chaldæis credant, & post LXX. annos inde reductos, an de sola belli illud calamitate intellexerint.

CAPUT III.

De Religione Samaritarum.

I. COmmunem Israelitarum ante schisma religionem fuisse, nunc puram, nunc deorum cultu depravatam ex sacris historiis manifestissime constat, Æmulatio autem tribuum, Jebudæ puta & Ephraim, videtur etiam ante schisma viguisse, Ephraimitis ex singulari voto Jacobi ad se rapientibus, quod Jehudæ tribui proprium ex promissione erat. Non enim contenti erant Manassis se tribui prælatos esse, sed Messiæ etiam dignitatem sibi præ ceteris tribubus deberi spe haud dubia crediderunt. Recentissimus scriptor P. Allix parte II. cap. XVII. libri, quem *Reflexions sur les cinq livres de Moyse* vocat, id ex Judæorum suffragiis ita probavit: *Il étoit comme naturel à ceux d'Ephraim de se nourir dans cette esperance, comme les Juifs nous aprennent aussi qu'ils ont fait, en parlant encore aujourd'huy d'un Messie descendu de Ephraim.* Naturalem quasi fuisse ait Ephraimitis opinionem, quemadmodum ipsi Judæi probant, quid illi senserint, dum adhuc loquuntur de Messia quodam ex tribu Ephraim oriundo.

II. Atque ita omnino est, & tam veteres, quam recentes Judæi multa de *Messia Ben Ephraim*, sive *Ben Joseph* jactant, quem opponunt alteri, qui & ipsis est *filius Jehudæ*, sive *filius Davidis*, Targum Canticor. cap. IV. comm. V. & cap. VII. comm. III. תרין פריקין דעתירין למפרקין משיח בר דוד ומשיח בר אפרים *Duo liberatores tui, qui parati sunt ad te liberandam, Messias Davidis filius, & Messias filius Ephraim.* Et aliud Targum, quod Jonathani tribuitur, Exod. XL. comm. XI. מטול משיחא בר אפרים דנפיק מניה *propter Messiam filium Ephraim, qui egressurus est ab illo.* Aben Esra in Psalm. LXXX. comm. XVIII. דרך משל והנמשל הוא על ישראל או משיח בן אפרים *Translatitio sensu hæc dicuntur, vel de Israele, vel de Messia filio Ephraim.* Alibi & sæpius vocatur משיח בן יוסף *Messias Josephi filius*, e. gr. ab eodem Raschi in Esa. XI. 13. ubi distinguit משיח בן יוסף משיח בן יהודה *Messiam Josephi filium, & Messiam filium Jehudæ*: ac in Esa. XXIV. 18. הנמלט מחרב משיח בן יוסף יפול אל חרב משיח בן דוד *qui gladium Messiæ, Josephi filii evadet, incidet in gladium Messiæ filii Davidis.* Addi & Aben Esra potest in Zachar. IX. 9. & Abarbenel in Esa. LIII. p. 78. col. 4. & ipsum Talmud in Massechet Succot cap. V. fol. 52. & cumprimis libet Aucot Rochel, quem clarissimus Hulsius vulgavit, qui quidquid hujus fabulæ est, & omnes res gerendas cuncti hujus Messiæ, nescio qua divinatione aut phantasia præcognitas, tribulibus suis in solatium exsilii diuturni prædixit.

III. Quod si ergo Judæis Messiam quendam ex tribu Ephraim agnoscunt, quem solum exspectant ex sua gente Samaritani: oporter de Messia Josephi filio sententiam multo antiquiorem, quam schisma decem aut novem tribuum fuisse. Post schisma enim odium Judæorum adversus tribus illas & has secutos Cuthæos & Samaritanos ita invaluit, ut nihil commercii cum illis, ne dum sacra haberent communia. Pronum ergo ad fidem est, ab antiquis temporibus tribum Jehudæ & tribum Ephraim, vaticiniis & benedictione fretas, de prærogativa etiam Messiæ, quem utraque tribus ex sua gente oriturum credebat, non leviter contendisse. Scissione autem Israelitarum facta Jeroboam veritus, ne sacrorum officiis, quæ Hierosolymis per singulos annos statutis diebus peragenda erant, gentes suæ ditionis ad Hierosolymitanos reges reducerentur; novam sibi suisque religionem instituit, *vitulorum* scilicet, quorum alterum in Bethele, australi limite regni Israelitici; alterum in Dane, qui terminus borealis erat, collocavit. Burchardus de Monte Sion, non incelebris peregrinator, in descriptione Terræ Sanctæ de Dane ita sentit: *De Sebaste contra austrum duabus leucis mons Bethel: inde ad dimidiam leucam est mons Dan supra civitatem Sichem ad sinistram. In quibus duobus montibus Jeroboam filius Naboth posuit duos vitulos aureos.* Sed errat: a monachis illius regionis, ut fieri solet, fortean persuasus. Josephus enim lib. VIII. Antiquit. cap. III. perspicue, δύο ποιήσας δαμάλεις χρυσᾶς καὶ οἰκοδομήσας ναΐσκους τούτοις, ἕνα μὲν ἐν Βηθήλῃ πόλει, τὸν ἕτερον δὲ ἐν Δάνῃ· ἡ δὲ πρὸς ταῖς πηγαῖς τοῦ μικροῦ Ἰορδάνου, *duas* (Jeroboamus) *fecit vitulas aureas, & totidem delubra ædificavit, unum in oppido Bethele, alterum in Dane, quæ urbs est ad fontes Jordanis minoris.* Kimch in I. Regum XII. 30. de oppido Dane, אף על פי שהיה בקצה הגבול באו אליו מן הקצה האחרכל כך היו ארוקין בעבודה זרה *Etiamsi in extremis finibus situm fuit, tamen inde usque ab altero limite eo venerunt religione compulsi.*

IV. Vitulos autem plurimi religionem Ægyptiam interpretantur. Hieronymus in Hoseæ cap. IV. comm. XV. *Videtur mi-*

mihi, inquit, *iccirco & populus Israel in solitudine sibi caput vituli, quod coleret; & Hieroboam filius Nabath vitulos aureos fabricatus, ut quod in Ægypto didicerant ἆπιν καὶ μνεῦιν, qui in figura boum coluntur, esse deos, hac in sua superstitione servarent.* Sed Allixius antea citato loco: *Jeroboam n'affecta de donner a son peuple pour symboles de la Divinitè les deux Veaux, qu'il dressa en Dan & Bethel, que pour suivre l'idee des songes de Pharaon expliquès par Joseph, dont l'image figuroit clairement & la grandeur de Joseph & les soins, dont la Providence l'avoit honorè.* Hoc est, noluisse Jeroboamum ut deos haberi illos vitulos, sed ut monumenta somniorum, quæ Pharaoni Josephus explicuerat; & honorum, quos idem inde fuerat consecutus. Verum quæcunque mens Jeroboami fuit, populus tamen ut deos, illos vitulos excepit, divinosque illis honores detulit, ut ex prophetarum invectivis manifestissimum est. De sexu vitulorum disputari quoque potest. Hoseæ x. 5. vocantur עגלות *vitulæ*, at I. Regum XII. 28. עגלים *vituli*. Hieronymus ad istud Hoseæ verbum: *cum irrisione non vitulos sexus masculini, sed vaccas, id est fœminas appellavit*. Kimchi autem nihil mysterii aut irrisionis subesse existimat, זכר אותם בלשון זכר ונקבה כי לא אלא צורות *memorantur*, inquit, *utroque sexu, quia nihil nisi simulacra fuerunt*, ut ita ex diverso hoc genere haud certo ostendi possit, utrum Apin taurum, an vaccas Pharaonis repræsentaverint. Addit ibidem Hieronymus ex sententia Hebræorum, *vitulos aureos a sacerdotibus furto esse sublatos, & pro his æneos & deauratos repositos*.

V. Hæc ratio sacrorum erat, antequam in Assyriam abducerentur Israelitæ. Successit Cuthæorum & æqualium perversa religio, II. Reg. XVII. a variis idolis seu diis ita descripta, sicut ex Babylonia hac missis tribuebantur *Succot Benot* Cuthæis, *Nergal*, Hamathæis *Aschima*, Havæus *Nibchas* & *Tarthak*, Sepharuæis Adramelech & Anamelech. Kimchi ita interpretatur סכות בנות, quod primum nomen est, בן היה שם fy שהיו עוברים בארצם וראינו כי שם fy שלבבל היה שמה בל - - - זה היה בימי נבוכדנצר - - - בימי מלך אשור היתה fy שלהם סכות בנות ובדברי ח"ל סכנת בנות זה תרנגלת כלומר דמות תרנגלת היו עוברים והיה שמה סכת בנות *Hoc nomen est idoli, quod in patria coluerant* (Babyloniorum coloni) *Videmus quidem nomen idoli Babylonii fuisse Nebucadnezaris temporibus* Bel: *at sub Assyriæ rege*

Succot Benot, *quod sapientes nostri* gallinam *interpretantur, quasi simulacrum gallinæ adoraverint, cujus nomen fuerit* Succot Benot. De Nergal idem tradit זה תרנגולת הבר *silvestris gallina est*: de Aschima, הוא התיש *hircus est*: de Nibchas הוא כלב *canis est*: de Tarthak פירושו בו צירת חמור *figuram asini significat*: de Adramelech הוא הפרג *onager est*: de Adramelech זה הסום *hic equus est*. Eadem fere Abarbenel in hunc locum habet אנשי בבל עשו את סוכות בנות ואמר רב יהודה בפרק ארבע מיתות שהיו עובדים תרנגולת ואנשי כות עשו את נרגל שהוא התרנגול ואנשי חמת עשו את אשימא שהוא שתיש והעוים את נבחז ואת תרתק שהיה כלב וחמור שעברו ח"ל במקום הנזכר *Babylonii fecere Succot Benot. Dixit R. Juda capite* ארבע מיתות *quod coluerint gallinam. Cuthæi fecerunt Nergal, hoc est gallum: Hemathæi fecere Aschima sive hircum: Avæi autem Nibhas & Tarthnak, id est canem & asinum, ut memorant sapientes nostri dicto loco.* Sunt autem hæc ex codice Sanhedrin, cap. ארבע מיתות depromta, quæ singula suis auctoribus relinquuntur. De solo nomine *Succot Benot* notamus, non incommodam expositionem Seldeni de Diis Syris Syntagm. II. cap. VII. & Vossii Theol. Gentil. lib. II. cap. XXII. videri, qua *tabernacula filiarum* sive *mulierum* significari dicuntur, ut ad Veneris Assyriæ templum, quod juxta Babylonem erat, sive ad pravissimum morem mulierum Babyloniarum, quem Herodotus lib. I. cap. CXCIX. & Strabo lib. XVI. describunt; id est ad cultum Veneris Assyriæ, quam Mylittam dixerunt, nomina *Succot Benot* referantur. Hinc *Siccam Veneriam* quoque Carthaginensium in Africa coloniam, ex eodem ritu nomen suum habuisse ejusdem Vossii sententia est, quatenus *Sicca* verbo Succot; *Venus* sive Veneria voci Benot respondet, *B* cum *V*, *T* cum *S* pro consuetudine permutatis.

VI. Mixtus cultus, ut ex sacra historia notum est, crassissimam hanc idololatriam excepit, qui vero non ultra tempora, quibus Judæi ex Babylonia redierunt, videtur permansisse. Tunc enim expiravit idololatriæ præsertim cum Manasses pontifex, Sanballetis gener, religionem institueret non admodum Judaicæ dissimilem. Mons *Garizim* ad hanc electus est, benedictionibus olim sacratus: qui ut sanctior esset, finxerunt perpetuo ibi puriorem Dei cultum constitisse. Damasius in Vita Isidori Ἀργάριζον vocat, atque in eo Jovis templum fuisse positum ab Abraham: & forte

idem montis nomen excidit apud Scylacem in descriptione Palæstinæ, ubi legitur ὄρος ἱερὸν Διός: quod censet etiam Lucas Holstenius Adnotat. ad Ortelium voce *Garizim*. Hæc autem hausta sunt ex Alexandro Polyhistore, cujus verba referuntur ab Eusebio Præpar. Evang. lib. IX. cap. XVII. ubi Eupolemi auctoritate id adferitur. Facile errore in nomine Διός largimur: non autem concedimus facile in monte illo antiquissimis temporibus celebratum aliquod templum, quamlibet οἱ πατέρες ἐν τούτῳ τῷ ὄρει προσεκύνησαν, Joann. IV. 20.

VII. Fuit tamen aliquando, cum Garizimitanum templum Διὶ Ἑλληνικῷ, *Jovi Græcanico* ab ipsis Samaritanis permitteretur, ut illa vel simulatione, vel defectione declinarent Antiochi acerbitatem, quam Judæi perpessi fuerant. Josephus ut conditum hujus Templi lib. XI. Antiq. cap. VIII. ita etiam Jovi factam vel concessam dedicationem scripsit lib. VII. cap. VII. ut supra pag. 21. recensuimus. Ex mutata religionis & divini cultus sede implacabile odium inter Judæos & Samaritanos exortum est, quod in dies eo magis crevit, quo plures ex Judæis ad Samaritanos; male sibi conscii, perfugiebant; hinc mutuæ obtrectationes & calumniæ, ut perditissimum quemque mortalium *Samaritam* appellarent Judæi, qui longius inde ab Esræ temporibus originem hujus odii arcessunt. Dira exsecratio est, qua Judæi in Pirke R. Eliefer cap. XXXVIII. Samaritanos ab Esra & æqualibus perculsos esse tradunt מה עשו עזרא וזרובבל ויהושע בן יהוצדק. קבצו את כל אל היכל ה׳ והביאו שלש מאות תינוקות ושלש מאות ספרי תורה בידם ושלש מאות כהנים וג׳ מאות שופרות והיו תוקעין. והלויים משוררים ומזמרים ומנדין את הכותיים בסוד שם המפורש ונכתב הנכתב על הלוחות. ובחרם בית דין העליון ובחרם בית דין התחתון. שלא יאכל אדם מישראל פת כותי עד עולם. מכאן אמרו כל האוכל בשר כותי כאילו אוכל בשר חזיר. ואל יגייר אדם כותי. ואל יהא חלק בתחיית המתים שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו. לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. ועוד שלא יהיה להם חלק ונחלה בירשלם שנאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם. *Quid fecerunt Esra & Zorobabel & Josua filius Jehozadak? congregarunt universam ecclesiam in templo Domini, & adduxerunt* CCC. *parvulos qui totidem libros Legis tenebant manibus; &* CCC. *sacerdotes cum totidem buccinis, qui clangebant: & Levitas qui cantarent & psallerent; & excommunicarunt Samaritanos per arcanum Nominis sacrosancti & per scripturam, consignatam in tabulis; & per anathema domus superioris & inferioris, ne quis Israelitarum comedat cum Cuthæo. Dixerunt enim, quicunque comedet cibum Samaritani, similis est ei, qui edit carnem suillam: nec quisquam faciat ex Samarita proselytum, neque habeant partem in resurrectione mortuorum, quia scriptum est* (Esr. IV. 3.) *Non licet vobis ædificare domum Dei nostri nobiscum, neque in hoc sæculo, nempe in futuro: neque sit vobis pars & hereditas in Hierosolymis, quod scriptum est* (Nehem. II. 20.) *Non habetis portionem, aut jus, aut memoriale Hierosolymis*. Consuli etiam potest Abarbenel in Prophetas Priores pag. 292. col. 4. Caussa atrocis exsecrationis erat, quod Samaritani impeditum ibant templi Hierosolymitani instaurationem.

VIII. Crevit odium, ut diximus, cum Garizimitanum templum Hierosolymitano opponeretur. Ecclesiasticus cap. L. comm. XXVII. προσώχθισεν, inquit, ἡ ψυχή μου, *anima mea tres populos odio habet*, Philistæos, Edomitas (legendum enim οἱ καθήμενοι ἐν ὄρει Σηείρ, non ὄρει Σαμαρείας) & *Sichemitas*, quos ne nomine quidem gentis dignos habet, καὶ τὸ τρίτον οὐκ ἔστιν ἔθνος, ὁ λαὸς μωρὸς ὁ κατοικῶν ἐν Σικίμοις, *plebs Sichemitarum insipiens*. Mira hinc Judæorum in Samaritanos convicia, quarum tria adduxisse jam sufficiat. Sententiam Sadducæorum, quasi *resurrectionem* negarent, illis imputabant. In Talmud Sanhedrin cap. כל ישראל num. 3. R. Eilefer ברבי הזרה זייפתי ספרי כותיים אומרים אין תחיית המתים מן התורה *Hac in re falsatos probavi libros Samaritanorum, quod dicunt resurrectionem mortuorum Lege non adstrui*, R. Joseph Albo libro IV. Ikkarim cap. XXXI. post initium ויקראו את זה תחיית המתים לחלוק על הצדוקים והכותיים הכופרים בהשארות הנפש ואומרים שהנפש תמות במות הגוף *in dubium resurrectionem mortuorum vocant Sadducæi & Samaritani, qui negant immortalitatem animæ, ajuntque animam cum corpore exstingui*. R. Ganz in Zemach David parte I, ad ann. DCXLVI. עלה המלך יוחנן הנקרא הורקנוס והחריב את מקדש הצדוקים והכותיים שעשו בהר גריזים *Adscendit rex Joannes, cognomine Hyrcanus, & diruit templum Sadducæorum & Samaritanorum, quod exstruxerant in monte Garizim*. Idem ad annum CCCCXLVIII. צדוק וביתוס נעשו להם לראש *Zadok & Baithos* (unde Sadducæi sunt) *facti sunt principes illorum*, Samaritarum intellige, quasi expulsi Hierosolymis ad Samaritanos transfugerint. Addi in hanc rem potest Kabbala R. Abrahami apud Serarium in Trihæres.

lib.

lib. II. cap. XX. In Judæorum sententiam Christiani quoque doctores iverunt. Origenes in Matthæum p. 486. (edit. Huetii) τὸ αὐτὸ τοῖς Σαδδουκαίοις δόγμα περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς φρονοῦσι μέχρι τοῦ δεῦρο Σαμαρεῖς. Epiphanius quoque Hæresi IX. p. 25. de Samaritanis ἠγνόησαν, inquit, νεκρῶν ἀνάστασιν. & Hæresi XIV. de Sadducæis, ἠθέτησαν οὗτοι νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, ὅμοια Σαμαρείταις φρονοῦντες. Falsum autem hoc esse, Hottingerus tam in Disputatione de Resurrect. Mort. p. 12. quam de Theol. Samarit. p. 26. ex ipsorum libro, quem Josuæ vocant, comprobavit. Diserte enim ibi memoratur يوم النقمة والمكافاة *dies vindictæ & retributionis*: sive ut in epistolis ad polyhistorem Ludolfum profitentur,

[illegible] *dicimus* (quisque) *Fides mea est* (etiam) *in die ultionis & retributionis*.

IX. Deinde idolum *Asimæ*, & aliud *columbæ* formam præ se ferens objecerunt. Aben Esra principio commentarii in librum Esthetis הכותים כתבו תחת בראשית ברא אלהים ברא אשימא *Cuthæi scribunt pro In principio creavit Elohim, creavit Asima*. De altero Drusius Observ. XIII. cap. XXIV. refert glossam Talmudicam hujus argumenti: *Samaritanus circumcidit* לשם דמות יונה *in nomine imaginis columbam referentis*, quam inventam in vertice montis Garizim certo quodam ritu colant. Quamvis vero Scaliger ad Manilii lib. V. vers. 31. ex Chronico Samaritano tradat, columbam eos Josuæ duci administram attribuere, divinitus, non humanis magisteriis, edoctam; vereor tamen eum Seldeno Synt. II. de Diis Syr. cap. III. ne quod habent Judæi de Samaritanorum circumcisione, *Columbæ* nomine peragi solita, æquæ spurcum sit eorum in gentem illam convicium, ac illud de *Asima* pro nomine Elohim commentum. Codices enim Samaritani, quotquot conspecti Europæis fuere, habent perinde ac Judaici ברא· אלהים·, & in metaphrasi [illegible] *creavit Elohim*. Originem figmenti ingeniose divinavit sæpe laudatus Ludolfus ad Epist. Samar. adnotationibus pag. 22. Cum enim in ipsis epistolis p. 3. & 12. se nomen [illegible] per [illegible] *Schima* dicant pronunciare, quemadmodum Judæi per ארני *Adonai*: fieri potuit, ut Samariticam pronunciationem cum אשימא idolo Hamathæorum malitiose confunderent. Nova criminatio est R. Eliæ Germani in Tisbi p. 43. נראה לי שטהם כא העם ההולך נע ונר בארצות וסחורים הנקראים בלעז צנגני ובלשון אשכנז ציגייער *mihi*, inquit, *videtur ex illis* (Samaritanis) *esse populus vagabundus, quem Italice vocant Cingari, Germanice* Ziegeuner. Nihil ergo conviciorum est, quod Samaritanis non intentent Judæi.

X. Nec vero semper eadem fuit & & unius confessionis Samaritanorum religio. Epiphanius Hæres. X quatuor illorum genera constituit, εἰς τέσσαρας, inquit, αἱρέσεις Σαμαρεῖται ἐτμήθησαν, Essenos, Sebuæos, Gorthenos, & Dositheos. Priores sectas parum differre ait: plus discriminis observari in Dositheis. Sed vereor ne *Esseni*, Ἐσσηνοί, sint iidem, qui Judaicam sectam, non Samaritanam, constituunt, quam Drusius, Scaliger & alii commentationibus suis post Josephum descripserunt. Dosithei a pluribus memorati adpellationem a *Dositheo* sive רוסתאי trahunt, cujus nominis plures apud Christianos & Judæos scriptores inveniuntur. Epiphanius Hæres. XIII. antiquiorem intelligit, & ipsos Sadducæos vocat ἀπόσπασμα ἀπὸ Δοσιθέου προλελεγμένου; *propagatos a Dositheo prædicto* Samaritanæ hæreseos principe. Hi severiore disciplina usi, ἐμψύχων ἀπέχονται, καὶ τινὲς αὐτῶν ἐγκρατεύονται ἀπὸ τῶν γάμων μετὰ τὸ βιῶσαι, ἄλλοι δὲ καὶ παρθενεύουσιν, *ab animalibus abstinent, nonnulli iteratas nuptias fugiunt, quidam virginitatem servant*. His etiam tribuit Epiphanius, quod ἀνάστασιν ὁμολογοῦσι, *resurrectionem confiteantur*. Tertullianus adversus Hæres. cap. XLV. *Taceo Judaismi hæreticos, Dositheum inquam Samaritanum, qui primus ausus est prophetas, quasi non in spiritu sancto locutos, repudiare*. Quod dicit hunc *primum* ausum esse prophetas repudiare, videtur omnino antiquum Dositheum intelligere, quia rejectio propheticorum librorum non nova & recens in hac gente erat. Eadem fere Hieronymus adv. Luciferian. cap. VIII. *Dositheus, Samaritanorum princeps, prophetas repudiavit: Sadducæi ex illius radice nascentes etiam resurrectionem carnis negaverunt*.

XI. Eulogius autem patriarcha Alexandrinus apud Photium sub finem Cod. CCXXX. Dositheum, celebrem Samaritanorum doctorem vocat συνακμάσαντα κατὰ τοὺς χρόνους Σίμωνι τῷ μάγῳ, *coævum Simoni Mago*, qui æqualis fuit Apostolis. Cum enim dixisset, Samaritanos esse εἰς ἀντικειμένας μερίδας διαιρεθέντας καὶ στασιάσαντας πρὸς ἀλλήλους, quosdam ait Josuam, Nuni filium, pro propheta, quem Moses Deuteron. XVIII. promisit, agnosce-

scere: alios Δοσθῆν τινα ἢ Δοσίθεον ἀντιχείροτον, *Dosthæ alicui sive Dositheo id elogii dare*, ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχοντες, Δοσθηνοὶ καλούμενοι, *a quo Dosteni sive Dositheani adpellentur*. Hic, inquit, ὑβριστὴς γέγονε τῶν τοῦ Θεοῦ προφητῶν, ὑβριστὴς δὲ μάλιστα τοῦ υἱοῦ τῶν ιβ' πατριαρχῶν, *observator prophetarum fuit, Judæ maximæ, unius ex* XII. *patriarchis*, quæ genuina hæresis Samaritanorum est, ut rejiciant libros, quibus Hierosolyma commendantur, & Judam, tribus Israeliticæ principem, obtrectent, quo ad Ephraimiticam gentem, quæ tribus Judæ prærogativæ sunt, unice possint transcribere.

XII. Diversi sic fuere inter Samaritanos Dosithei, antiquus alter, in cujus sententiam Sadducæi dicuntur transiisse, pariter propheticos libros vel aversati, vel minoris, quam Mosaicos, facientes; insuper ex suo ingenio mortuorum negantes resurrectionem: alter recentior & coævus Apostolis, qui civibus suis se Christum esse persuadere conatus fuit, teste Origene lib. II. adv. Celsum & in Joannem p. 219. ed. Rothom. Auctor libri Juchasin recte illos distinxit pag. 55. דוסתאי בן רבי ינאי הוא תלמיד ר' מאיר *Dosthai, filius R. Jannai, discipulus fuit R. Meir*. Sed de antiquiore tradit כי סנחריב שלח לכותיים לשומרון לרבי דוסתאי בר ינאי ללמדם תורה *a Senacheribo missum esse ad Cuthæos in Samariam, ut Legem illos perdoceret*. Et ut fortius distinguat, adponit, לא תחשוב כי הוא ר' דוסתאי זה תלמיד רבי מאיר כי יש אלף שנים ביניהם *ne putes, Dosthai* (quem Sennacherib misit) *discipulum fuisse R. Meir, nam sunt mille anni inter eos*. Obiter adnotamus, magnum Scaligerum in Trihæres. Serarii cap. XV. negare דוסתאי *Dosthai* eundem esse, qui Græcis Δοσίθεος dicatur: malumus autem cum Drusio de trib. sect. cap. V. & Petavio in Epiphanium p. 26. facere, qui idem nomen esse censuerunt. Deinde illud quoque prætereundum non erat, aliam sectam Samaritanorum, quam Σεβουαίους, *Sebuæos* Epiphanius vocat, ejusdem antiquitatis esse, cujus Dositheani erant, a סבייא (forsan סבויא) *Sebais* vel Sebuia auctore denominari, quem Judæi in libro Jelammedenu pag. 16. una cum Dosthai in Samariam a Senacheribo remissum esse tradiderunt, quæ sententia Drusio c. l. cap. VI. placet, nobisque aptior adparet ad fidem faciendam, quam illa Scaligeri, qua Sebuæos ישבועאי ἑβδομαδίτας interpretatur, quod omnem ἑκάστην τῶν ἑπτὰ τῆς πεντηκοστῆς ἑβδομάδων eadem religione qua ipsum πεντηκοστῆς diem colerent. Vide *Canon. Isag. p.* 218. Unum addo de Dositheanis, Origenem in Joannem p. 219. a juniore Dositheo nominatos putasse: ἀπὸ Σαμαρέων, inquit, Δοσίθεός τις ἀναστὰς ἔφασκεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν προφητευόμενον Χριστόν, ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὶν οἱ Δοσιθηνοί. Facile vero confundi possunt, quamvis ætate differentes, qui sunt ejusdem nominis.

XIII. Quemadmodum ergo Dositheo majori Sebaiam Judæi adjungunt; ita cum minore Christiani scriptores Simonem Magum sæpe componunt, de quo Justinus Martyr Apolog. II. p. 69. Σαμαρεῖς, inquit, τὸν πρῶτον θεὸν ἐκεῖνον ὁμολογοῦντες. Tertulliani verbis de Præscript. adv. Hæret. cap. XLVI. interpretamur: *Simon ausus est se summam dicere virtutem, id est summum Deum*. Hieronymus adv. Lucifer. cap. VIII. addi potest, ut & Origenes in Matthæum. Verum Christianorum potius hæreticus Simon, quam Samaritanorum fuit, quia baptizatus erat & Christianum simulabat, de quo etiam Tertullianus c. l. & Hieronymus in Ezech. XVI. 4. & Augustinus Tract. VI. in Joannem p. 19. possunt consuli.

XIV. Sed satis de hæresibus, quibus hoc solum adjicimus, quod Richardus Simon c. l. p. 185. observat, *il faut bien prendre garde, de ne pas confondre le gros de Samaritains avec une certaine secte, dont le chef se nommoit Dositheus ou Dousis, comme les Arabes l'appellent*, quibus sectam Dositheorum a reliquo & majore corpore Samaritanorum discernit. Quæ fides eorum fuerit, cum Servator in terris ageret, ex Johannis IV. capite non ignotum est. Messiam enim muliercula illa exspectabat, procul dubio ex Josephi posteris oriundum, cui Christus propterea, ut errantem reducat, suavissime respondet, ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν, ex *Judæis*, non Samaritanis, Messiam venire. Maxima controversia de adorationis loco erat, de quo mulier quoque contendebat, ὄρος τοῦτο, montem Garizim, quem monstrabat, esse; Judæi autem Hierosolyma; quod ita acerbis odiis disputatum fuit, ut Samaritani Herodis filiorum temporibus clam in templum Judæorum irrepentes διαῤῥίπτειν ἀνθρωπεῖα ὀστᾶ ἐν ταῖς στοαῖς ποιοῦνται καὶ διὰ παντὸς ἱεροῦ ἤρξαντο; *humana ossa*, profanationis indubitatum signum, *disperserint per porticus, & per totum etiam templum id cœperint facere*, ut auctor Josephus est XVIII. Antiquit. cap. III.

XV. Omnia ergo monti suo Garizim tribuebant, quem tam in Pentateucho,

quam

quam in epistolis ad Europæos adhuc missis conjunctim, quasi una voce, ࠄࠓࠂࠓࠆࠉࠌ *Hargarizim* appellant, quod jam olim ita receptum usu fuisse ex Eupolemo apud Eusebium IX. Præpar. Evang. cap. XVII. constat, qui æque conjunxit in unum vocabulum Ἀργαριζίν. Quam vis autem augustum templum Sanballetis pridem eversum fuerat, non tamen dubitamus, quin sacellum aliquod in hoc monte habuerint, quemadmodum non desunt, qui ante Sanballetem fanum quoddam illi monti imponant, Josephi verbis extremo libro XI. p. 386. inducti, quaoquam & inchoatum sub Dario templum, ut Syncellus pag. 256. tradit, intelligi ibidem possit: & Richardus Simon c. l. de hodiernis Samaritis scripsit, *Leur temple, ou plutost leur chapelle est sur la montagne de Garizim, où ils font leur sacrifices*. Medio ævo deturbatos Samaritanos fuisse, montemque Christianis cessisse in habitationem, pag. 23. prædiximus. Ecclesia tum ibi exstructa & emunita fuit, ut instar castelli præsidio regioni esset. Procopius lib. v. de Ædific. cap. VII. de Zenone: ἐκ τε ὄρους τοῦ Γαριζὶν τοὺς Σαμαρείτας ἐξελάσας, αὐτίκα Χριστιανοῖς τε αὐτὸ παραδίδωσιν, ἐκκλησίαν τε ἄνω δειμάμενος τῇ Θεοτόκῳ ἀνέθηκε, *dejectis Samaritanis montem Garizim Christianis addixit, & in vertice ejus ecclesiam posuit Deiparæ*. Et eodem cap. de Justiniano: τὸ μὲν παλαιὸν τῆς ἐν τῷ Γαριζὶν ἐκκλησίας τείχισμα ἑτέρῳ ἔκτοσθεν τείχει περιβαλὼν ἄμαχον διεπράξατο παντάπασιν εἶναι *veterem murum altero cinxit exteriori, fecitque opus omnino inexpugnabile*.

XVI. Quæ hodie sit ratio religionis Samaritanorum, ex epistolis in Europam adhuc missis non potest obscurum esse. Legem Mosaicam, præsertim externo ritu, tenacissime observant, & ipsos Judæos hac in re superasse videri volunt, tanquam ࠔࠌࠓࠉ ࠕࠅࠓࠄ ࠄࠒࠃࠔࠄ ࠀࠅࠓࠉࠕ ࠌࠔࠄ *observatores legis sanctæ, legis nempe Mosaicæ*. Circumcisionem, lotiones, festos dies, sabbatum & jejunia religiose tenent, pascha cumprimis ita celebrant, ut Judæos videantur ceremoniis & cura antecellere. Illud autem non mactant, ut Scaligero scripserunt p. 120. *nisi in Sichem, e regione montis Garizim*, cum ceteras purificationes in *omni se civitate*, ubi habitant, *observando custodire* dicant pag. 121. Preces ubique fundunt ࠁࠒࠁࠋ ࠄࠓࠂࠓࠆࠉࠌ *facie ad montem Garizim obversa*; solenniores in ipso monte, ubi & festum Tabernaculorum agunt, quemadmodum in literis ad Scaligerum datis copiose narraverunt. Maxime gloriantur pontificum successione ex stirpe Araonis per Piochasum, quibus summam sacrorum curam committunt: sacrificant quoque veteri ritu, & quidem, ut Petrus de Valle Tom. I. Epist. XIII. refert, *omnibus locis*, ubi habitant & occasione non destituuntur: ut vero Richardus Simon p. 174. probabilius censet, *ils ne sacrifient point ailleurs, que sur la montagne Garizim, où ils lisent la loy, & font des prieres a Dieu*, hoc est in solo monte Garizim. De summo Pontifice idem p. 188. tradit: *Leur grand sacrificateur, qui reside a Napolouse, étend sa jurisdiction sur tous les autres Samaritains, ausquels il indique tous les ans par des lettres circulaires la feste de la Pasque, & des autres festes solennelles*.

XVII. De Messia interrogati a Scaligero, p. 125. respondent: *Petiisti de Messia: quod est ejus nomen apud nos, nisi* ࠄࠔࠄࠁ (ut Angli legunt) *Hasceab? & quis hoc intelligit nisi Dominus?* Oedipo opus est ad nominis hujus interpretationem. Cogitavi aliquando, an forte ex Imperativis compositum sit ࠄࠔ *festina*, ࠄࠁ *da*, quemadmodum Judæi in Seder Tephillot pag. 7. & 27. cum pro liberatione sua & adventu Messiæ supplicant, adjicere solent בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, *velociter, in diebus nostris*. Sed lubrica hæc conjectura est, & vel ideo incerta, quod neque de prima litera certissimus sum, ࠄ illa sit an ࠄ, quia minus illa clare Londinensi editione expressa est. Certiora exspectamus ab ipsis Samaritanis, quos etiam de hoc nomine celeberrimus Ludolfus consuluit.

XVIII. Claudimus hoc de Sacris caput verbis ejusdem Simonis, hominis harum rerum curiosissimi, ex pag. 177. *Pour moy je croy, qu'on ne peut mieux apprendre aujourd'huy la pureté de la loy des Juifs, que de ces Samaritains de Sichem, qui sacrifient encore selon l'encienne institution sur le mont Garizim, comme le P. Morin, & M. Peyrese l'ont remarqué. Ce seroit une cose curieuse de voir le lieu où ils sacrifient, & d'en observer la forme, la structure, ses ordres & ses proportions, & sur tout les dimensions & les mesures, tant de l'autel, que de vases, dont ils se servent pour ses sacrifices. Ce seroit aussi une chose bien digne de remarque, de voir leur grand sacrificateur revestu de toutes les habits sacerdotaux, sur tout le jour de Paque, lorsqu'il est essisté de tout so ministres. Je m'etonne, que cette envie ne soit point venue en l'esprit de quelques uns de nos voyageurs*. Ita omnino est,

eſt, & multa ex Judaica antiquitate ab his ipſis Samaritanis diſci & obſervari poſſunt. Addit, ex illorum forte opinione, R. Beniamin Tudelenſis p. 39. fuiſſe ſeculo XII. penes ipſos המזבח מבנו בהר גריזים מהאבנים שהקימו בני ישראל כשעברו הירדן *altare, quod in monte Garizim extruxerunt Iſraelitæ ex illis lapidibus, quos Jordanem tranſgreſſi erexerant.* Hoc narraſſe, non probaſſe, ſufficiat.

CAPUT IV.

De literatura Samaritanorum.

I. AB litteris Samaritanorum initium faciendum eſt, ubi multa controverſia eſt, ſintne primævæ Hebræorum, an Canaanorum propriæ. Id vero ante omnia prænotandum eſt, non ſemper eadem figura proponi, ſed alia in antiquis nummis, alia in manuſcriptis epiſtolis, alia in Anglis, Gallicis Germanicisque officinis reperitur, uti ex ſequenti ſchemate cognoſci oculis poteſt, quantum manuſcriptæ Sichemitarum literæ, & in nummis expreſſæ, a typis noſtratium officinarum diſcedant. Sed quocunque modo ducuntur illæ literæ, ſatis tamen manifeſtum eſt, ab Hebræis Judaicis, quas Aſſyrias quidam appellant, nimium quantum illas diſcrepare.

Inscriptio Epiſtolæ

Alia Inscriptio

In his omnes literæ sunt præter vltimam

II. Hoc

II. Hoc schema ex Epistolis Samaritanis ad *τὸν πάνυ* Ludolfum, desumtum est, cui duos nummos adjecimus, ut diversorum temporum figuræ litterariæ cognosci & discerni possint. Scaliger Animadvers. in Euseb. p. 102. Samaritanas literas easdem contendit suisse & Phœnicias, quas Cadmus ex Oriente in Græciam attulerit: a quo Morinus dissentit Opusc. Samarit. p. 77. quod non tanta similitudo sit inter Jonicas, quas Scaliger ex veteri Viæ Appiæ columna proponit, & Samaritanas. Est vero, quo se Scaliger tueri possit, varietas ductus literarii pro temporum diversitate, siquidem & illa forma, quam Scaliger c. l. exhibet, sine dubio ex MSS. depromtam, a ceteris, quas nunc tradidimus, non mediocriter, præsertim in literis quibusdam, differt.

III. Non ergo dubitamus, quin Samaritica scriptura sit antiquissima, & in Phœniciæ & Palæstinæ oris usu recepta: an vero eadem veterum Hebræorum, hoc est quod in utramque partem disputatur. Ajunt doctissimi viri, Scaliger, Casaubonus, Drusius, Cappellus, Morinus, Frassenius, & horum sectatores: negant plerique alii, maxime Buxtorfius, Hottinger, Lightfoot & horum æquales. Illorum argumenta sunt ex Hieronymi præfatione in libros Regum, & Eusebii Chr. ad annum MMMMDCCXL. ex Talmud Hierosolymitano Megill. c. I. ex nummis & Judæorum suffragiis desumta: contra quos pariter ex Talmud, Rabbinorum sententiis & aliis argumentis a Buxtorfio pugnatur.

IV. Hieronymi c. l. verba sunt: *Certum est, Esram alias literas reperisse, quibus nunc utimur, cum ad illud tempus iidem Samaritanorum & Ebræorum characteres fuerint*, Eusebium quidam superaddunt in Chron. num. MDL. de Esra tradentem, *adfirmatur divinas scripturas memoriter condidisse, & ut Samaritanis non misceret, literas Judaicas commutasse*, Ita editum Venet. MCCCCLXXXIII. Scaliger autem hæc verba prætermisit. In Talmud Sanhedrin. cap. II. R. Jose de Esra ait, אף על פי שלא נתנה (התורה) על ידו נשתנה על ידו הכתב *etsi per ipsum non data est lex, tamen per eum mutata scriptura:* ibidem Mar Ukba dixit בתחלה נתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש. חזרה ונתנה להם בימי עזרא בכתב אשורי ולשון ארמי. בירדו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמית. מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי: *In principio data est lex Israeli scriptura Hebræa*, (id est Samaritana) *& lingua sancta: iterum data est ipsis in diebus Esræ scriptura Assyrica & lingua Aramæa. Elegerunt pro Israelitis scripturam Assyriacam & linguam sanctam: & reliquerunt idiotis scripturam Hebræam & linguam Aramæam. Quinam sunt idiotæ? Raf Chasda dixit, Cuthæi.*

V. Idem ex Talmude disputat R. Joseph Albo lib. III. Ikkarim cap. XVI. pag. 79. cujus verba digna sunt, ut adponantur, אמרו רבותינו ז״ל בתוספתא דמסכת סנהדרין למה נקרא שמה אשורית שעלה עמהם מאשור רבי אומר בכתב זה ניתנה תורה לישראל וכולי ולמה נקרא שמה אשורית שמאושר בכתב *Dixerunt Rabbini nostri felicis memoriæ in additamentis ad codicem Sanhedrin: Quare vocatur nomen* (nostræ scripturæ) *Aschuris?* quia ex Assyria allata est. *Rabbi dixit: in hac scriptura lex data est &c. & cur dicitur nomen ejus Aschurith? quia felix & beata redditur in scriptura.* Additur ibidem הכתב שבידינו היום שהספרים נכתבים בו אינו כתב עברי בלי ספק *scriptura hodierna, qua libri nostri scripti sunt, sine dubio non est scriptura Hebræa*, & interjectis, quæ supra partim ex Sanhedrin allegavimus, plenius rem ita enarrat, כיון שעלו בני הגולה בימי עזרא בירדו להם כתב אשורי ולשון הקדש והניחו להדיוטות כתב עברי כלומר לכותיים שהיו דרין בארץ ישראל קודם שעלו הם הניחו להם כתב עברי ולשון ארמי: *cum reverterunt captivi in diebus Esræ, elegerunt sibi scripturam Assyriacam & linguam sanctam, & reliquerunt idiotis, hoc est Samaritanis, qui antequam illi e Babylonia redirent, in terra Israelis habitabant, scripturam Hebræam & linguam Aramæam.* Aramæam, inquam, sic enim corrigo ex citato Talmudis loco, quod editum in libro Josephi Albo est לשון הקדש *linguam sanctam.*

VI. Ex nummis quoque Samaritanas literas referentibus argumentum sumunt, qui quod Hierosolymorum nomen habent, non possunt non cusi esse ante captivitatem Babylonicam, quippe post illam id nomen abominati sunt Samaritæ. Exempla Waltonus produxit in prolegomenis ad Polyglotta Biblia, & Hottingerus de Cippis Hebraicis, quibus insignem alium ex cimelio Ludolfiano adjicimus, majorem nempe ex duobus, quorum formam heic expressam tradimus. Antiquum hujusmodi nummum etiam R. Mose Bar Nachman in fine Commentarii in Legem commemorat, quem etiam Joseph Albo c. l. ut idem probaret, recensuit. Verba Ramban hæc sunt: באתי לעכו ומצאתי שם ביד זקני הארץ מטבע כסף ויפיות פתוחי חותם

סצרו האחר בעין סקלי שקר ומצרו השני בעין צלוחית . ובשני הצררים סכיב כתב מפתוח כאר היטב והראו הכתב לכותיים וקראותו מיד כי הוא כתב עברי אשר נשאר לכותיים כמו שנזכר במסכת סנהדרין וקראו מן כצר האחר שקל השקלים ומן הצד השני ירושלים הקדושה : ואומרים כי הצורות סקלו של אהרן שקריה ופרחית והצורה השנית השנית צנצנת המן : *Acconam veni & inveni ibi apud seniores regionis nummum argenteum, in cujus una facie virga amygdalæ, in altera vasculum expressum erat: utrinque circumscriptum erat claris literis. Ostendimus scripturam Samaritanis, qui e vestigio legebant, quod scriptura Hebræa erat, quæ relicta fuit Samaritanis. Legerunt autem in una facie* ࠔࠒࠋ ࠄࠔࠒࠋࠉࠌ SICLUS SICLORUM, *ex altera* ࠉࠓࠅࠔࠋࠉࠌ ࠄࠒࠃࠅࠔࠄ JERUSALEM SANCTA, *dicebantque, formam baculum Aharonis, amygdalantem & florentem; & formam alteram vasculum Mannæ repræsentare.*

VII. Qui contrarium sentiunt, & scripturam, quam מרובה *quadratam*, vulgo אשורית Judæi vocant, antiquam Patriarcharum & Mosis fuisse persuasum habent, urgere inprimis solent locum ex Sanhedrin cap. II. ubi אשורית non exponitur *Assyriaca*, sed מאשורה *beata*. Urgent deinde mysteria ex Masora & Talmude Judaica de ם clauso in medio aut principio vocis, quæ cadunt, si primævam Samaritanorum formam dixerimus. Constat enim nullas Samaritis finales figuras esse. Urgent etiam ἰῶτα, *minimam Legis literam*, Matth. V. 18. cum ࠉ, Samaritanum elementum, fere sit maximum; & tandem nummos quoque ostentant quadratis inscriptos literis. De Hieronymo respondent, forsan a præceptore Judæo, alteri sententiæ addicto, ita persuasum fuisse, ipsum accurate caussam Samaritanam non examinasse, quod probari volunt, quia in Ezech. IX. 4. Samaritanæ litteræ X sive ࠕ *Tau* tribuit crucis figuram. Sed falluntur, qui ita de Hieronymo judicant. Variam enim olim & quondam persimilem cruci fuisse literæ *Tau* figuram, ex nummis clarissime ostenditur, in quibus hæ tres formæ

[illegible]

conspiciuntur, quarum duæ satis confirmant sententiam Hieronymi. In Talmude ajunt nihil legitime decerni, sed tantum diversa sententium opiniones recenseri. Nummis ita urgentur, ut duplicem characterem Israelitarum constituant, sacram, quæ semper quadrata fuerit; & profanam, communem cum Samaritanis, in qua caussa tuenda laboriosus est Buxtorfius in Dissertat. de Literarum Hebraicarum antiquitate.

VIII. Sic in utramque partem proposuimus, quæ de Samaritanis literis eruditi, Christiani præsertim, censeant. Ad Judæorum convicia revertimur. R. Beniamin Tudelensis p. 39. de Samaritanis ait .'אין להם שלש אותיות ה' וח'. וע ה' מן אברהם אבינו ואין להם הור . ח' מן יצחק אבינו ואין להכם חסר . ע' מן ועקב אבינו ואין להם ענות *Tribus his carent litteris* ה, ח *&* ע: ה *in nomine Abrahami patris nostri, unde & desideratur nomen* הור gloria; ח *in nomine Isaaci patris nostri, unde etiam desideratur* חסר benignitas; ע *in nomine Jaacobi patris nostri, unde nec* ענוה mansuetudinem *habens*. Turpis & Judæo digna criminatio, quam vel ipse conspectus Samaritanorum codicum confutat, in quibus litteræ ࠄ, ࠇ & ࠏ non minus, quam ceteræ, se oculis objiciunt. Drusius de Tribus Sectis lib. III. cap. X. putat ex impura Samaritarum pronunciatione cavillum Judæorum ortum esse. *Habent quidem*, inquit, *tres illas literas, sed pronunciant per* א; *unde non habere dicuntur*. Verum est, crassior illorum, pronunciatio, quam Judæorum, narratur, ut Golii & Hottingeri suffragio in Horis nostris Samaritanis pag. 62. probavimus. Quamvis non certo constet de genuina illius ratione, maxime quod signis, quibus vocales declaramus, destituuntur. Cum Richardo ergo Simone c. I. p. 185. optamus, ut Hebraice peritus peregrinator satisfaciat capiditati nostræ, an Samaritani eodem modo legant Pentateuchum, sicut Judæi, aut quantum differant a punctis & lectione per Masoretas firmata. Petrus della Valle cum Orientem peragraret, securior erat: curiosior fero, cum post reditum Morini epistolis excitatus fuisset.

IX. Satis de literis Samaritarum: de lingua & libris nunc dispiciendum est. Cum pauci sint eorum libri, fit ut linguam etiam parcius intelligamus, quæ vix aliunde melius cognosci potest, quam ex versione Pentateuchi Samaritana. Hujus dictio ex Hebraica, Aramæa & Arabica ita mixta atque composita est, ut etiam multas voces habeat Cuthæorum proprias, proculdubio ex barbara regione, primigenia Cuthæorum sede, in Palæstinam invectas. Fidem faciunt Horæ nostræ Samaritanæ tam in Notis Exceptorum, quam in Glossario & Gram-

Grammatica, præsertim cap. xi. p. 109. Scribunt etiam Hebraice, ut in Epistolis nuper vulgatis, sed ita Hebraice, ut idiotismos suos non penitus oblivisscantur, cujusmodi sunt [Samaritan] *alius*, *postea* pag. 7. pro חורן Chaldaico; [Samaritan] *propheta* sine א, Arabico more: quo etiam amplissimus Ludolfus [Samaritan] pag. 6. refert, per ما *non* interpretatus in literis ad nos datis, quod pronius videtur, quam ut interrogativum *quid* orationi neganti æquivaleat. Ad idiotismum linguæ cum primis etiam permutatio literarum, maxime gutturalium pertinet, ut in Grammatica nostra cap. xi. pluribus exemplis demonstratum est. Vulgariter utuntur hodie, ut ceteri Palæstinenses, dialecto Arabica, qua etiam conscriptos libros habent, ut postea tradem*us*.

X. Liber apud ipsos sacrosanctus est [Samaritan] *codex Legis* sive Pentateuchus Hebraicus, Samaritanis litteris conscriptus, qui vero in nonnullis locis discedit a codice Judaico tam in ordine pericoparum (vide Horas nostras p. 37.) quam in vocibus aut literis. e. g. Gen. iv. 8. additur [Samaritan] *eamus in agrum*: cap. xlix. 10. pro רגליו *pedes ejus*, [Samaritan] *vexilla ejus*, cujus generis multa collegit Hottingerus in Thesauro Philologico. Hieronymus in Galat. iii. 10. scribit in Samaritano codice Deuteron. xxvii. 29. inveniri [Samaritan] *omnis*, ut eum lxx. interpretibus conveniat: verum abest illud [Samaritan] ab hodiernis libris tam Samaritice versis, quam Hebræosamaritanis. Notabilior cum primis discrepantia est Deuteron. xxvii. 4. ubi legunt [Samaritan] *mons Garizim*, pro eo quod in nostris codicibus est הר עיבל *mons Ebal*, quod Waltono videtur Proleg. p. 79. Sanballetis temporibus factum esse, ut templo in hoc monte auctoritas confirmaretur. Unde est, quod in epistolis suis ad Europæos hoc divino, ut credunt, oraculo quam maxime glorientur. Buxtorfius in Anticritica p. 539. Hebræi Pentateuchi codicibus Samaritanis novitatem objicit: quod vel antiquissimus ab Europæis tractatus vix ante cccc. annos scriptus sit: ipsi vero Sichemitæ in epistolis suis oppido antiquum laudant [Samaritan] *inde a diebus gratiæ, quem scripserit Abisa filius Pinchasi*, pronepos Aharonis, & quidem [Samaritan] *anno xiii. ab ingressu Israelitarum in terram Canaan*. Quamliber vero suspecta hæc antiquitas est, dubitari tamen non licet vetustissimum librum esse, & dignum qui a peregrinantibus inspiciatur & conferatur cum aliis. A quibus in Europam codex Hebræosamaritanus primum illatus fuerit, enarrat Hottingerus Smeg. de Biblioth. Samaritana ita, ut prima gloria Peirescium manere videatur.

XI. Pentateuchi non unam versionem habent. Nota est illa pure *Samaritana*, in Bibliis Polyglottis exhibita, & in Horis nostris Samaritanis excerta, de cujus stilo num. xi. prædiximus. In Europam advexit hanc versionem Petrus a Valle, Romanus, a quo Morinus acceptam Polyglottis Parisiensibus primum inseri curavit, quem Angli sua editione secuti sunt. Vide Petri hujus & Morini epistolas mutuas xiv. & xv. & Hottingeri Smegma. Habent præterea etiam versionem Pentateuchi *Arabicam*, sed Samaritanis literis perscriptam, quam Hottingerus in Smegm. de Biblioth. Samar. delineavit. Plures ex sacris & divinis libros non admittunt. in epistola nuperima pag. 2. ajunt: [Samaritan] *non legimus alium librum nisi Legem, a principio Geneseos ad finem Deuteronomii*. Ceteros repudiant, quemadmodum ibidem addunt, [Samaritan] *non legimus libros prophetarum Judaicorum*.

XII. Caussa cur prophetarum libros rejiciant, non potest obscura esse, quia scripti illi post schisma sunt: cur autem æque repudient libros Josuæ, Judicum, Samuelis, est quod plurimos in admirationem traxit. Petr. Dan. Huetius Tom. i. Demonstr. Evang. cap. de libro Josue p. 273. respondet. *Qui Dei legem Israelitis traditam tam aperte fuerant aspernati, haudquaquam mirabile est, libros quoque eorum aliquos, vel probatos vulgo & pro sacris habitos neglexisse, solo Pentateucho contentos, propter insignem scriptoris dignitatem ac famam, & rerum ab eo traditarum ac gestarum præstantiam, summamque gentium plurimarum, non Israelitarum modo, in eo probando consensionem.* Acutius de re hac, quem supra laudavimus, P. Allixius ratiocinatur c. l. pag. 14. *Il y a meme des raisons d'Etat, qui ont fait, que les Rois des dix Tribus n'ont pas eu égard au partage de la*

Terre de Canaan, tel qu'on le voit en Josuè, &c. à l'autorité du sacerdoce. Divisione ergo Terræ, per Josuam facta, non contenti Ephraimitæ, videntur illos libros neglexisse, quibus illa divisio adprobata fuerat.

XIII. Habent quidem Samaritani & magni faciunt librum quendam historicum, ad Hadriani usque tempora deductum. quem in epistolis p. 2. appellant ࠎࠐࠓ· ࠉࠄࠅࠔࠏ· ࠁࠍ· ࠍࠅࠍ· *librum Josuæ, filii Nun*, & Judæi in libro Jucasin (*p. 154. a*) ספר זכרוני הכותיים *librum chronicum Cuthæorum*; verum longe diversus est a nostro libro Josuæ, & ita tantummodo cognominatus, quod principio res Josuæ copiosius exponit. Plenior ejus titulus apud Hottingerum Smegm. p. 102. ejusmodi est كتاب سفر اخبار بني اسرايل من وقت لي قلد سيدنا موسي ابن عمران النبي عليه السلام يوشع ابن نون خلافه علي قومه *Liber continens historias filiorum Israel, a tempore, quo tradidit dominus noster Moses, filius Amram, propheta f. m. Josuæ filio Nun, imperium in populum suum.* In calce libri adscriptum est السفر المعروف بالسفر يوشع *Liber notus nomine libri Josuæ*. Jos. Scaliger eum nactus bibliothecæ Leydensi legavit: Hottingerus epitomen ejus dedit sub calcem Antimorini: & in Enneade Theologiam Samaritanam inde ostendit. Stilus ejus, quantum ex excerptis Hottingeri constat, totus Arabicus est. Habent & suas *Litanias* Samaritani, e quibus, præsertim ex Damascena, multa Edm. Castellus in Lexico polyglotto produxit ad comprobandum Samariticam dialectum, id est ex Hebraismo & Chaldaismo permixtam. Est ipsis quoque liber historicus, Hebræo Rabbinico stilo compositus, auctore Seduna, Gazensi patriarcha, de quo Hottingerus in Smegmate potest consuli, qui tantummodo *Relationem* vocat.

XIV. Chronologia & computus Samaritarum a vulgari non semel recedit. Samaritanus enim Pentateuchi codex in numero annorum patriarcharum concordat ut plurimum cum LXX. interpretibus, alicubi tamen differt & singularis est. Vide Cl. Spanhemii Introd. in Hist. Sacr. p. *6.* & Scaligeri Emend. Temp. lib. VII. qui etiam specimen computi Samaritice scripti ibidem exhibet & notis illustrat. Diserte etiam de eo scripsit Godofredus Vendelinus Epistola ad Morinum, quæ XLI. est in Epistolis de Samaritanorum rebus in Anglia conjunctim excusis. Plura de eodem collegit vir clarissimus & amicus noster Guil. Ernestus Tenzelius, quæ ut speramus, propediem in lucem proditura sunt.

EPI-

EPISTOLÆ DUÆ
SICHEMITARUM
AD
JOBUM LUDOLFUM
EPISTOLA PRIMA.

In nomine Domini Dei Israelis.

Dominus Deus noster, & Deus Patrum nostrorum, Deus Abrahami, Isaaci, & Jacobi, laudemus eum semper in omnibus diebus: qui misit Mosen Prophetam nostrum cum lege, & præceptis, & manifestavit Sanctum Montem Garizim, Domum Dei. Iste est locus electus (super eum sit pax) de quo dixit Dominus: *Cum transiveritis Jordanem, erigetis lapides istos, quos ego præcipio vobis hodie, in monte Garizim*, &c.

Post hæc salutamus vos, & oramus Dominum, ut custodiat vos per potentiam suam magnam. Amen.

Posteaquam pervenit ad nos Epistola in lingua Hebræa per manus Jacobi filii Israel Tomeritæ Judæi (in qua) memoravistis, quod essemus Filii Schomron (Samariæ) Nescimus nomen Schomron quid sit. Scitote (autem) o Fratres nostri! quod nos simus Filii Israel Samaræi, populus Sanctus, puri, atque sancti observatores Legis Sanctæ, Legis (inquam) Moisis Filii Amram. Non autem legimus (alium librum) nisi legem a (verbo initiali בראשית *in principio*) usque ad (verba finalia) לעיני כל ישראל *coram oculis universi Israel*. Est nobis quoque liber Josuæ Filii Nun. Non autem legimus Libros Prophetarum Judaicorum.

Cæterum nos omnes sumus e (gente) Filiorum Josephi Justi, e tribubus Ephraim, & Manasse; & e Filiis Levi, & e Filiis Pinchasi, Flii Eleazaris, Filii Aharonis Sacerdotis.

Et nos effamur (nomen tetragrammaton) IHVH שמא Schimæ باللفظ in pronunciatione (seu prolatione) Judæi vero dicunt ארוני *Adonai*. Nos etiam dicimus בראשית *Baraschith* بالفتح per Fatha: (vocalem Arabicam A) illi vero dicunt בראשית *Bereschith* بالخطف per *Chateph* (i. e. Scheva) Nos lavamur aqua ab omni pollutione: & circumcidimus præputium infantis masculi die octavo: & quid quid in Lege (continetur) observamus. Neque accendimus ignem in Sabbato, & diebus festis; neque concumbimus cum uxoribus in Sabbatis, & diebus festis. Sunt autem nobis septem festa solemnia. Præcipuum Festum est Pascha. Septiduum Festi azymorum. Numeramus autem quinquaginta dies a postero die Sabbati (sequentis) ad diem Festi Schbuah (i. e. Hebdomadum.) Septimus mensis. Dies expiationis. Festum Tabernaculorum, & dies octavus עצרת dictus.

Oramus autem ad Dominum facie ad Montem Garizim Domum Dei, (obversa) vesperi, & mane: & incurvamus nos terram versus: & prosternimus nos humi in ipsa superficie terræ.

Possidemus etiam Codicem Legis a temporibus gratiæ, quem scripsit Abisa Filius Pinchasi (legitur enim) scriptum in eo: Ego Abisa Filius Pinchasi, Fil. Eleazaris, Fil. Aharonis Sacerdotis, Scripsi hoc in atrio Tabernaculi convocationis in monte Garizim anno decimo tertio a reversione Filiorum Israel in terram Canaan, (&) in fines. Ejus circumcirca. Laudo Dominum.

Sunt etiam apud nos sepulcra Prophetarum Sanctorum, Sepulcrum Patris nostri Josephi Filii Porath, & Eleazaris, & Ithamari, & Pinchasi, & Filiorum eorum, Sacerdotum magnorum: Et Josuæ, & Calebi, & septuaginta Seniorum, Eldadi, & Modadi. Omnium istorum sepulcra in manu (potestate) nostra sunt, & inservimus illis. Super quibus sit pax.

Nunc autem quæsumus a te, o Domine, ut nuncies nobis, quænam revera

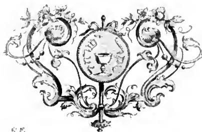
ra tua sit religio? quisnam Propheta tuus? quæve Lex tua? Num tu (sis unus) ex nobis Samarita? & num sint apud vos Samaritæ Hebræi sicuti nos? Scimus equidem quod in Anglici sint ex nostratibus aliqui. Allatæ enim nobis fuerunt ab illis literæ, est etiam illis Rabbi (aliquis, sed) a quinque annis non miserunt (nobis) litteras, adeo ut non certo cognoverimus veritatem religionis eorum, & fidei illorum. Cum enim peteremus ab illis Eleemosynam prædictunt commercium literarum. Nos quoque petimus Eleemosynam vestram, si volueritis exercere misericordiam, & veritatem nobiscum. Respondeatis nobis verbum veritatis, neque cæletis quidquam. Quia meminimus omnium, quæ petivistis a nobis, neque obliviscamini bonitatem, & benignitatem eleemosynæ spontaneæ, pro loco hoc electo (scilicet) Monte Garizim, & Prophetis, & Sacerdotibus, & pro omnibus pupillis, & viduis. Præterea commonefacimus vos, quod inter nos nemo tollit Librum Legis, nisi Sacerdotes, Filii Aharonis, & Filii Levi, sicut dixit Dominus: Et scripsit Moses Legem hanc, & dedit illam Sacerdotibus Filiis Levi portantibus arcam Fœderis Domini. Adhæc dixit, & præcepit Moses Levitis portatoribus arcæ Fœderis Domini, dicens: *Sumite Librum Legis hunc, & ponite illum ad latus arcæ Fœderis Domini Dei vestri.*

Porro petimus a benignitate vestra, & ecce fuit oblatio vestra, (ut) mittatis nobis eleemosynam, & exhibeatis nobis beneficentiam, & benevolentiam, & mittatis illam per virum Francum, aut mittatis Hierosolymam, quæ est domus desolationis Francorum; iique mittent ad nos. Non autem mittatis quidquam per aliquem ex Judæis quia oderunt nos, & decipiunt nos, ideo quod illi dereliquerunt multum de eo quod in Lege (scriptum est) si possitis mittite e vestratibus duos viros ad nos, ut conveniamus cum ills, & lætemur cum eis: sitque (eis) nobiscum bene abundanter. Utque nuncient nobis verba veritatis, atque fruantur hoc pacto aliquamdiu locis sacris, & revertantur in pace. Precamur autem Dominum Deum nostrum, Deum Cœli, & Terræ, ut liberet vos e manu inimicorum vestrorum, & custodiat vos. Amen.

Postremo dicimus: Fides mea in te Domine, & in Mose Filio Amram servo tuo, & in lege sancta, & in Monte Garizim Domo Dei, & in die ultionis, & retributionis. Et benedictus sit Deus noster in seculum, & benedictum nomen ejus in seculum.

Pax Domini sit super Mosen Fil. Amram, Prophetam nostrum, & intercessorem nostrum in hoc Mundo, & in die extremi judicii.

Scripta (Epistola) die XIII. Mensis septimi anno sexies millesimo, centesimo, & vicesimo quinto anno a creatione Mundi. Scripsimus eam in urbe Sichem Sancta e regione Montis Garizim Domus Dei. A civibus Sichemi Samaritis. Scripsit illam Marchibus, Filius Jacobi, e posteris Ephraimi, Fil. Josephi Justi super quo sit pax.

EPI-

EPISTOLA SECUNDA
SICHEMITARUM
IN
PLERIQUÆ CONVENIT
CUM PRÆCEDENTE EPISTOLA.

In nomine Domini Dei Israelis.

DOminus Deus noster, & Deus Patrum nostrorum, Deus Abrahami, Isaaci, & Jecobi, laudemus eum semper in omnibus diebus: qui misit Mosen Prophetam nostrum cum lege, & præceptis, & manifestavit Sanctum Montem Garizim, Domum Dei. Iste est locus electus (super eum sit pex) de quo dixit Dominus: *Cum transiveritis Jordanem, erigetis lapides istos, quos ego præcipio vobis hodie, in monte Garizim*, &c.

Post hæc salutamus vos, & oramus Dominum, ut custodiat vos per potentiam suam magnam. Amen.

Posteaquem pervenit ad nos Epistola in lingua Hebræa per manus Jacobi filii Israel Tomeritæ Judæi (in qua) memoravistis, quod essemus Filii Schomron (Samaritæ) Nescimus nomen Schomron quid sit. Scitote (eutem) o Fratres nostri! quod nos simus Filii Israel Samaræi, populus Sanctus, puri, atque sancti observatores Legis Sanctæ, Legis (inquam) Moisis Filii Amram. Non autem legimus (elium librum) nisi legem a (verbo initiali בראשית *in principio*) usque ad (verba finalia) לעיני כל ישראל *coram oculis universi Israel*. Est nobis quoque liber Josuæ Filii Nun. Non eutem legimus Libros Prophetarum Judaicorum.

Cæterum nos omnes sumus e Filiis Josephi Justi, e tribubus Ephraim, & Manasse; & e Filiis Levi, & e Filiis Pinchasi, Filii Eleazaris, Filii Aharonis Sacerdotis.

Et nos pronunciamus nomen IHVH Schima: Judæi vero dicunt *Adonai*. Nos etiam dicimus בראשית بالفتح (per vocalem Fatha: (Arabicam A) Illi vero dicunt בראשית بالجطف per *Chateph* sive Scheva. Nos lavamur aqua ab omni pollutione: & circumcidimus præputium infentis masculi die octavo: & quid quid in Lege est, observamus. Neque accendimus ignem in Sabbato, & diebus festis: neque concumbimus cum uxoribus in Sabbatis, & diebus festis. Sunt autem nobis septem festa solemnia. Præcipuum Festum est Pascha. Septiduum Festi azymorum. Numeramus autem quinquaginte dies e postero die Sebbati (sequentis) ed diem Festi Pentecostes. Septimns mensis. Dies expiationis. Festum Tabernaculorum. Et dies octavus עצרה dictus.

Precamur eutem ad Dominum facie ad Montem Gerizim Domum Dei, (obversa) vesperi, & mane: & incurvamus nos terram versus: & prosternimus nos humi in ipse superficie terræ.

Possidemus etiam Codicem Legis a temporibus gratiæ, quem scripsit Abisa Filius Pinchasi (legitur enim) scriptum in eo: Ego Abisa Filius Pinchasi, Fil. Eleazaris, Fil. Aharonis Sacerdotis. Scripsi hoc in atrio Tabernaculi convocationis in monte Gerizim anno decimo tertio a reversione Filiorum Israel in terram Canaan, (&) in fine ejus circumcirca. Leudo Dominum.

Sunt etiam apud nos sepulcra Prophetarum Sanctorum, Sepulcrum Petris nostri Josephi Filii Porath. Et Eleazaris, & Ithamari, & Pinchasi, & Filiorum eorum, Sacerdotum magnorum. Et Josuæ, & Calebi, & LXX. Seniorum: Et Eldadi, & Modadi: Omnium illorum sepulcra in manu (potestate) nostra sunt, servimus illis, super quibus pax.

Nunc autem petimus a te, o Domine, ut nuncies nobis, quænam revera sit tua religio, & Propheta tuus, & lex tua? num tu sis (unus) ex nobis

Sa-

Samarita? & num sint vobiscum Samaritæ Hebræi sicuti nos? quoniam scimus quod in Anglia ex nostratibus quidam sint, & allatæ sunt nobis ab iis literæ illisque (est aliquis) Rabbi: sed a quinque annis nullam miserunt epistolam, nec certo cognovimus veritatem religionis, & fidei illorum. Et cum petimus ab illis eleemosynam, abruperunt scriptionem. Nos quoque petimus eleemosynam vestram, si estis facientes misericordiam, & veritatem nobiscum, neque cæteris quicquam. Respondeatis nobis verbum veritatis: quia nos recordamur omnium, quæ quæsiveritis a nobis: nec obliviscamini bonitatem, & benignitatem eleemosynæ spontaneæ pro loco hoc electo Monte Garizim, & pro Prophetis, & Sacerdotibus, & omnibus pupillis, ac viduis.

Rogabimus etiam Dominum Deum nostrum, Deum Cœli, & Terræ (ut) liberet vos ex manibus inimicorum vestrorum & custodiat vos, Amen.

Postremo dicimus: Fides mea in te Domine, & in Mose filio Amram, Servo tuo, & in Lege Sancta, & in Monte Garizim, domo Dei: & in die ultionis, & retributionis: Et benedictus sit Deus noster in seculum, & benedictum nomen ejus in seculum, & pax Domini super Mose filio Amram, Propheta & intercessore nostro in hoc Mundo, & in die ultionis (extremi Judicii.)

Scriptum die XIII. mensis VII. annis sexies millesimi, & vigesimi quinti anni scilicet a creatione Mundi.

Scripsimus hoc in urbe Sichem Sancta, e regione Montis Garizim, Domus Dei. A civibus Sichemi Samaræis.

INTERVALLUM

Quatuor vel quinque,

Versuum in Epistola.

PRæterea memoramus vobis, quod (apud) nos nemo tollat Librum Legis, nisi Sacerdotes filii Aharonis, & Filii Levi, quemadmodum dixit Dominus: Et scripsit Moses Legem hanc, & dedit illam Sacerdotibus filiis Levi portantibus arcam fœderis Domini. Et amplius dixit. Et præcepit Moses Levitis portantibus arcam fœderis Domini dicens. *Sumite Librum Legis hunc, & ponite illum ad latus arcæ Fœderis Domini Dei vestri.*

Porro petimus a benignitate vestra, & ecce fuit oblatio vestra (ut) mittatis nobis eleemosynam, & faciatis nobiscum bonum, & beneficentiam: multatis illam per virum Francum, aut mittatis Hierosolymam, quæ est domus desolationis, ad Francos, & illi mittent nobis. Non autem mittatis quicquam per aliquem ex Judæis, quia oderunt nos, & decipiunt nos, propterea quod illi deseruerunt multum de eo, quod est in Lege.

Et si potestis, mittite e vestratibus duos viros ad nos, ut conveniamus cum illis, & lætemur cum eis, sitque (eis) nobiscum bene abundanter, & nuncient nobis verba veritatis, atque fruantur hoc pacto locis Sanctis, & revertantur in pace.

Scripsit hoc Marchibus, filius Jacobi, æstimatus æstimatione veritatis, qui est ex filiis Ephraim.

INSCRIPTIO

Epistolæ Primæ.

PErveniat ad Urbem magnam Francfurt ad manum Domini mei Jobi Ludolfi, Germani, in regione Germania.

INSCRIPTIO

Epistolæ Secundæ.

PErveniat ad urbem Francfurt in Regione Germania, ad manum Domini Consiliarii boni, Jobi Ludolfi, Germani. Servet Dominus vitam ejus: Amen.

INSCRIPTIO

Involucri Samaritani

Epistolæ Primæ.

PErveniat per potentiam Domini ad Urbem Francfurt, in Regione Germania ad manum Domini Consiliarii boni Jobi Ludolfi. Custodiat eum Dominus, Amen.

NO-

NOTÆ JOBI LUDOLFI.

AD pag. 1. ࠄࠓࠂࠓࠉࠆࠉࠌ הרגריזים, *Mons Garizim*) Sic semper sine distinctione scribunt, tamquam compositum voccabulum esset. Hebræi hodierni legunt per Scheva *Garizim*. Sed tempore Septuaginta interpretum lecta fuit prima Syllaba per A. Illi enim habent Γαριζὶν *Garizim* secundum MSS. Alex. Detulit mihi Jacobus Levi Tomerita: *Montem esse fertilissimum, fontibus, & scaturiginibus plurimis irriguum*. Montem עיבל *Hebal contra plane aridum & sterilem esse; ex illo benedictiones: ex hoc vero maledictiones pronunciatas fuisse*, ut habetur Deut. XI. 29. & XXVII. 12. 13. Ubi pie mirari licet, cur Deus in isto maledictionis monte deserto jusserit *ædificare altare & sacrificare holocausta, ibique epulari & lætari*, (ibid. vers. 5. & 6.) & non potius in monte Garizim. Videant periti, quid Rabbini ad dubium hoc respondeant.

Dixit Dominus) Dum hoc est [illegible] Deut. XXVII. 4. ubi textus Hebraicus *Hebal*, Samaritæ vero *Garizim* habent atque illo veterem suam hæresim (de qua Joh. IV. 20.) stabilire nituntur. Brianus VValtonus in Prolegom. Bibl. Polyglot. §. 7. *p.* 77. *a.* ubi de templo Samaritarum, Hierosolymitani æmulo in monte Garizim extructo, agit, subjicit: *quod locum Sanctum esse in lege Mosis* (quam in hoc manu sacrilega corruperunt) *constitutum pro cultu publico contenderent*. In responsione mea nupera proposui Sichemitis hoc dubium rogans: unde diversitas illa Codicum sit, ut audiamus, quomodo corruptionem hanc excusare velint, simulque interrogare: *An adhuc vestigia extent illorum magnorum lapidum in monte Hebal, quos Deus* d. cap. XXVII. 2. & 4. *erigi iisque verba legis inscribi jussit*. Quid responsuri sint, tempus docebit.

Pag. 2. Tomeritæ) *Tomer* pagus est haud procul oppido צפת *Tsefat*, quod triduo dierum itinere Damasco distat, ubi pater Jacobi nostri habitavit, *referente Israele Falkio*, nuper admodum a Judæis Hierosolymitanis huc misso.

Filii Schomron) Sic illos vocaveram in Epigraphe schedulæ meæ nesciens illos nomen hoc defugere. Est autem שמרון nomen urbis *Samariæ*, a שמר *Samero* sic dictæ, qui montem cum arce Amri Regi Israel vendiderat, 1. Reg. XVI. Verum illi tanquam non ab urbe illa sic vocarentur, שמרים *Observatores* sc. legis *Samarai* vel *Schomrai* vocari malunt.

Non legimus) sc. publice in cultu sacro; Nam & alios Libros habent & privatim legunt, ut librum *Josuæ*, de quo mox, & *Liturgiam* suam, nec non *Chronica* & alios. Quod autem *solum Pentateuchum* pro Canone religionis suæ admittant, etiam aliunde constat. Gregorius Abul-Faragius Dynast. VII. p. m. 116. Septimam Judæorum sectam ait esse السمرة الذين لا يقبلون من الكتب الا التورية وهي مخموسة *Samaritas, qui non recipiunt e Bibliis nisi Legem, id est, pentateuchum*. Ultimam vocem Arabicam sic corrigendam & exponendam censemus, pro impressa مخموسة quod vir in literatura Arabica aliæ Coryphæus reddidit *Suntque iidem Corporeitatis* (*in Deo*) *assertores*, tanquam esset a nomine جسم גשם *Corpus*. Verum quod pace tanti viri dixerim, nec significatio, neque constructio hunc sensum patitur. Etenim de Samaritis ista dici nequeunt: & si oratio illos respiceret, وهم *& illi* dicendum fuisset, sed وهي *& illa* respicit vocem aliquam per synonyma vel æquipellentia hoc pacto exponere: وهو وهي وهم وهن. Nos vero dicimus *Idest*, *Hæc est*, *Videlicet*, *Nimirum*. مخموس autem Arabice est *qualibet res quinque* partibus constans, a خمس *Quinque*, ita ut مخموسة bene *Pentateuchum* significare possit. Sed hæc obiter.

Liber Josuæ) Scaliger *de Emendat. temp. in not. ad Comput. Samarit. in fine p. m.* 659. ait: *Sic vocari Chronicon eorum, quod ab excessu Mosis & Ducatu Josua incipiat; & desinat infra tempora Imperatoris Hadriani*. Sed hoc pacto non esset noster Liber Josuæ, primus ex Prophetis prioribus, quod, ut certo cognoscerem, in mandatis dedi Judæo Israeli in Palæstinam revertenti, ut ipse librum introspiceret.

Libros Prophetarum Judaicorum) Intelligunt reliquos libros Biblicos, quos Judæi in Prophetas priores & posteriores distinguunt. Eos non legunt, quia scilicet characteribus suis descriptos non habent. Id vero si sumtibus Principis alicujus fieri posset, dubium non est, ut sint curiosissimi, quin avide eos lecturi & admiraturi, nec non aliquid luminis Evangelici exinde percepturi sint.

Pag. 3. Et nos effamur IHVH Schisma) nomen *Jehovah* pronunciant ࠔࠉࠌࠀ שימא. Puncta quidem vocalia non adsunt, sed uterque Jacobus & Israel mihi asseveraverunt, se ex ore Samaritarum audivisse, quod repetitis vicibus inter Sacra sua exclamaverint *Schisma*, *Schisma*, *Schisma* (lege *Sch* Germ. ut ש: *Sh* Angl. *Ch* Gall.) Hinc apparet, unde imputatio illa Judaica profluxerit, quasi Deum vocent *Asima* Gen. 1. Sic enim Abenezra in Proœmio ad Librum Esther הכותים כתבו תחת בראשית ברא. אלהים ברא שימא ita est *Cathæi* (Samaritani) *scripserunt pro In Principio creavit Deus, creavit Aschima*; quia in pronunciatione *A* finale vocis *Schima* quasi initiale sequentis auditur *Schim Aschima Asima*. Fuit autem אשימא *idolum* אנשי חמת *Hemathæorum* II. Reg. XVII. Verum id non intelligi, cum religio Samaritanorum, tum ipsa scriptura vocis, quæ alia est, indicat. Quid vero vocabulum שמא *Schima* proprie sibi velit, non declarant: crediderim ego esse nomen שם cum א Emphatico Caldæorum, alias illis quidem non usitato. Sicuti per vocabulum *nomen* Judæi simpliciter Deum intelligunt.

* ࠁࠌࠌࠓࠀ in verbo.) Hæc vox in prima epistola ita scripta est, ut ࠁ justæ magnitudinis in serie & contextu lineæ sit posita; reliquæ literæ, sed minutiores, in marginem excurrant. In altera epistola pag. 12. tota vox in marginem est scripta, ut appareat explicatrix esse præcedentis Arabicæ. Quamobrem ibidem uncinis inclusimus. Chr. Cellar.

Nos dicimus Baraschith) Facile credo, Samaritas a lectione Judæorum hodierna multum dissentire, cum discrepent ipsi LXX. Interpretes, florente adhuc Republica Judaica viventes & pronunciationis genuinæ utique gnari. Sane in plerisque conveniunt cum Samaritis, ut supra in voce *Garizim*, & in *nominibus propriis*, quorum notitia apud Judæos exoleverat, ut cum pro מידד *Medad* Num. XI. 26. LXX. legunt *Μωδάδ*, Samaritani ࠌࠅࠃࠃ *Modad*, qui tamen ut hoste acerrimi nullam inter se communicationem habuerunt, ut forte diceres alium ex alio didicisse vel exscripsisse. Ita quæ LXX. recte legerunt & expresserunt כורש Κῦρος, Cyrus, דריוש Δαρεῖος, Darius: sequioris seculi Judæi, veræ pronunciationis ignari, scripserunt כורש Coresch. דריוש Darjavesch: quæ ideo adjicere visum nobis fuit, ut punctorum vocalium fautores ea moderatius erga dissentientes defendant.

Non accendimus ignem in Sabbatho.) Hic habet exemplum, in quo Karæi cum Samaritis consentiunt contra Judæos. Textus est Exod. XXXV. 3. לא תבערו אש בכל משבתיכם Quod Judæi & plerique Interpretes exponunt: *Ne accendatis ignem in omnibus habitationibus vestris*, ut, si modo ab alio accensus fuerit, (*quod hic Francofurti pauperes Chri-*

stiani, *quos* Gegen גנים *vocant*, *illis præstant*) totum diem bene ardere possit. At Samaritani & Karæi id in Judæis reprehendunt, & exponunt: *Ne ardere faciatis ignem* (actu continuo) *per Sabbathum*. Nam nullum penitus habent ignem die Sabbathi.

Septem Festa solemnia) Sine ordine Protographo utroque posita sunt, facile autem numerari possunt. Distinguunt enim ipsum festum Paschatis a festo Azymorum per textum Lev. XXIII. 5. *Mense primo decima quarta mensis inter duas vesperas Pascha Domini. Et decima quinta die mensis hujus solennitas Azymorum est &c.* Propterea illi distinguunt festum Azymorum a festo Paschatis; vel si mavis septimum diem æque solennem habent ac primum, d. c. vers. 7. & 8. Sicuti uterque יום טוב *dies bonus* Judæis est & vocatur.

Pag. 4. numeramus quinquaginta dies postridie Sabbathi &c.) Textus est d. cap. XXIII. & 16. וספרתם ממחרת השבת *& numerabitis a postero die Sabbathi &c.* Ajunt igitur, *si contingat decimam quartam mensis primi Nisan incidere in aliam diem, quam in Sabbathum, utique hoc exspectandum esse, & non nisi die sequenti initium computandi faciendum, ut quinquaginta dies usque ad festum Pentecostes impleantur, alias verbis legis non satisfieri.* Itaque si decima quarta in primam forte feriam hebdomadis inciderit, sex dies integros tardius inchoant Samaritani Pentecosten, quam Judæi.

Septimus mensis) A Nisan numerando est תשרי *Tisri* mensis, quo celebratur ראש השנה *Novus annus* seu initium anni civilis Samaritanorum æque ac Judæorum.

Prosternimus nos) Scilicet toto corpore in terram prostrato, id enim verbum השתחוה Arabicum سجد significat, Græci plerumque reddunt προσκυνεῖν, Latini *Venerari*. Cornel. Nepos in Canone: *Necesse est, si in conspectu veneris, venerari te Regem &c.* Mos est Orientalium valde abjectus, non Deum modo, cui nos satis submittere non possumus, sed etiam Reges mortales venerandi. Græci id Persarum Regibus præstare nolebant. *Herodotus in Polyhymn.* Pathetice admodum *Isocrates in Panegyrico de Barbar* sic de hoc more scribit: Θνητὸν μὲν ἄνδρα προσκυνοῦντες καὶ δαίμονα προσαγορεύοντες, τῶν δὲ Θεῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀνθρώπων καταφρονοῦντες. *Virum mortalem prostrato corpore adorantes, & divum salutantes, Deos magis quam homines spernunt.* Confer *Plutarch. in Themistocle. Xenoph. in Agesilao &c.* Sed inolevit mos iste in Oriente, nobis, Deo propitio, ignotus. Barbari tamen etiam nostris Regibus eum exhibent. Vidi Tartarorum legatos Reginam Sveciæ Christinam ita venerantes.

Temporibus gratiæ seu benevolentiæ) Tempora florentis Reipubl. Israeliticæ intelligere videntur, quilia fuerunt circa XIII. annum reversionis filiorum Israel ex Ægypto, post tantas a Cananæis victorias reportatas. Quomodo autem fidem tantæ antiquitatis facere velint codici suo, ab *Abisa* pronepote *Aaronis* scripto, sane conjicere non possum.

Pag. 5. Filius Porath) Epitheton *Josephi* est Gen. XLIX. 22. & vulgo redditur *Fructescens* vel *accrescens*, a פרה *fructuosus fuit*. At Judæi ex Raschi mihi exposuerunt בן חן *Filius gratiæ*, i. e. *decorus*, formosus, tanquam esset a פאר *decoravit*, *ornavit*, quæ ego in medio relinquo.

Modad) Sic legunt Samaritæ cum LXX. Interpretibus: non *Medad*, ut supra docuimus

Quisnam Propheta tuus?) Respondi ipsis cum S. Petro Act. III. 22. *Prophetam meum esse magnum* illum, de quo Moses Deuter. XVIII. 15. ratiocinatus est, additis aliis nonnullis Pentateuchi locis, quæ de futuro Messia agunt.

Anglia) Dictum mihi fuit *Anglum* quendam, ut obtineret ab eis MSS. Pentateuchum, ostensis *literis Samaritanis*, persuasisse illis, dari etiam Samaritas in Anglia, ad linguæ peritos alludentem. Plura non comperi, nisi quod mihi epistola Samaritarum ad populares suos in Anglia degentes data, Latine versa missa fuerit, quam etiam Cellario edendam commisi. Ubi protographum Samaritarum lateat, post mortem doctissimi Mareschalli p. m. investigari non potuisse, amicus Oxoniensis respondit.

Pag. 6. Nemo tollit Librum Legis nisi Sacerdotes) Petieram ab eis, ut mihi Librum Legis pro mercede describerent, quod facere recusant, ob caussas in Epistola positas. Retulit mihi Jacobus Tomerita: *Pentateuchum Samaritanorum in modum voluminis, ut apud Judæos, conscriptum esse, & sacratissimum haberi, ut nemo attingere eum audeat, præter Sacerdotem summum. Hunc aliquando unum tantum ex sua uxore genuisse filium, ideo consultum visum fuisse, ut tres alias uxores superinduceret, & pluribus liberis operam daret, ne defuncto unigenito & genere Sacerdotali extincto, deesset, qui sacrum volumen tractaret.*

Pag. 7. [Samaritan] sumire) Ita etiam scribitur in altera Epistola pag. 17. Verba desumta sunt ex *Deuter.* XXXI. 26. ubi Codex Hebræus Judaicus habet לקח Infinito modo: Hebræus autem Samaritanus in Bibliis Polyglottis perinde ac in Epistolis, regulariter in imperativo [Samaritan] *sumite*. Christ. Cellar.

Domus desolationis) i. e. desolata. Templum desolatum innuere videntur: [Samaritan] quidem est *percussio*, *plaga*, *Exod.* XI. 1. Levit. XIII. 23. a radice [Samaritan] *percussit*. Istud vocabulum, licet non satis commode, adhibent hoc loco Samaritani, alludentes & illudentes Judæorum בית המקדש mutatis parum elementis: Ut cum Judæi Hierosolymam vocant *Domum Sanctuarii*, illi vocent *Domum desolationis*, statum ejus præsentem respicientes, secundum dictum Christi: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*. Matth. XXIII. 38.

[Samaritan] ad Francos) Primum Francorum exponebamus, ut secundus casus ad Domum desolationis respiceret: post accuratius constructionem expendentes verbum hoc expressimus *ad Francos* vel *Francis*; nempe Hierosolymam mitti eleemosynam postulant, ut illi mittant Sichemum.

* Sero transmissa erudita hæc observatio, cum prior Epistola jam impressa esset Versionem ergo pag. 7. ad illam, quæ est pag. 17. conformari velim. *Chr. Cellar.*

Pag. 9. anno mundi) Die XIII. mensis septimi (i. e. *Tisri*, qui partim respondet Octobri nostros.) anno mundi 6125. data est hæc Epistola. Ex literis Jacobi Tomeritæ scio *datam esse Anno Domini 1685.* Quomodo autem illos mundi annos computent, inter tot alia negotia expendere nunc non licuit. Scaliger loco supra citato hypotheses eorum proponens subdit: *Ita nullam veram rationem annorum mundi inire potuerunt. Godofredus Vendelinus* in Epistola ad *Johannem Morinum*, quæ est XLI. in Libro, cui Angli titulum fecerunt *Antiquitates Ecclesiæ Orientalis* p. 214. de Samaritanorum Chronicis ex professo tractat, cui Morinus p. 230. pauca respondet, quæ talium peritis consideranda relinquimus.

* Pag. 18. Æstimatus æstimatione veritatis) Virum integrum & justi tenacem videtur describere. Quod si quis *Rationarium* gentis, officii nomen, malit interpretari, quia [Samaritan] etiam *rationes* sunt; nos non repugnamus, quamvis sic [Samaritan] potius, quam [Samaritan] legendum videatur. *Cellarius.*

VER-

VERSIO LATINA
EPISTOLÆ SAMARITARUM
Qui Sichem. incolunt, ad * fratres suos in Anglia.

In nomine Domini magnipotentis ac reverendi.

IN nomine Domini magni τὸ ὄντως ὄντος Dei nostri, Deique Patrum nostrorum, Dei Abrahami, Isaaci, & Jacobi, qui dixit in lege: *Ego sum Deus Bethel*. Ipse est Deus excelsus, qui possidet cœlos & terram, Deus, Deus omnipotens, qui misit Mosen filium Amrami cum lege & præcepto, perque eum revelavit τὸ ἅγιον Montis Garizim, Aedis Dei.

Posthæc, nos salutem vobis mittimus, o Synagoga Israel, Popole Domini Dei vestri! qui ipsum sibi elegit in populum peculiarem præ omnibus gentibus, quæ erant super faciem terræ: quia vos populus Sanctus estis Domino Deo vestro. Porro autem vos certos facimus o fratres nostri, filii Israel! nosmet addictos esse professioni Mosis Prophetæ in veritate, atque cultores esse legis sacræ, vocari vero Samaritas; deinde nos Sabbathum observare, quo Deus præcepit modo. Haud quidem egreditur quisquam de loco suo die Sabbathi, nos itaque tum haud egredimur aliquo, præterquam ad Domum Domini orandi causa, prout dictum est. Omnes autem qui quærebant Dominum exibant ad tabernaculum conventus, die autem illo nullius generis opus quicquam facimus, præter laudes sacras, gratiarum actiones, & lectionem legis. Neque tum ignem accendimus, neque conjuge uti solemus nocte Sabbathina, cum tamen filii Jehudæ diem illum haud rite observantes, & ignem tum accendant, & cum uxoribus concumbant nocte Sabbathi, atque ipso Sabbatho egrediantur foras in urbem, imo & jumentis vehantur. Deinde isti haud eluunt aquis pollutionum omne genus, verum nos lympha ipsi proluimus, atque ita a quavis immunditie purgamus. Tum etiam singulis diebus vespere & mane oramus juxta verbum Domini: *Agnum alterum parabis mane, parabis & alterum inter binas vesperas*. Incurvamus autem nosmet terram usque, quando Domioum adoramus coram monte Garizim, Dei Domo. Insuper solemnitates observamus, nempe septem illas, quæ sunt totidem convocationes sacræ. Harum prima est Festum Paschatis, quo tempore Patres nostri de Ægypto egressi sunt. Hoc festo oblationem Paschatis mense primo dieque decimo quarto inter vesperas sub occasum solis sacrificamus, ipsum agnum comedimus ignis tostum cum azymis & herbis amari. Illud autem apud Sichemum solum juxta montem Garizim præparamus: quin imo haud paramus illud, nisi certo sciamus instare diem primum Nisan Græcorum. Septem autem dierum spatium sibi vindicat Festum Azymorum, quorum sex quidem diebus Azyma comedimus: deinde vero die septimo montem Garizim, festum celebratum, scandimus, ibique mane, statim a nocte, legem legimus, tum preces fundimus: quibus finitis pronunciat benedictionem Sacerdos de colle æterno super caput filiorum Israel. Numeramus quidem quinquaginta dies a crastino Sabbathi, quod sit aliquis ex septem diebus festi Azymorum, adusque crastinum Sabbathi septimi pro solennitate festi Messis, quando etiam festum celebratur apud montem Garizim, juxta ritum festi Azymorum. Haudquaquam vero cum Judæis (Pentecosten) computamus a crastino Convocationis (Paschalis.) Observamus adhuc mensem septimum, qui incipit a Sabbatho (vel feriatione) festi Tubarum, quando etiam habetur convocatio sacra. Decimus tamen inde dies nuncupatur in lege *Dies expiationum*, ubi orationes & cantica fundimus per diemque noctemque totam, a vespera puta, adusque vesperam, quo tempore etiam jejunamus viri, fœminæ adolescentes, & pueruli, nec enim cum puetulo quovis dispensamus præter solos lactantes. Judæi interim parvulis intra septennium indulgent. Mox solennitates Festi Tabernaculorum die mensis septimi decimo quinto obser-

* Illud illis persuasit Robertus Huntington Anglus.

vamus apud Montem Garizim tum feriantes, ut supra dictum est. Tabernacula quidem condimus, prout dixit Dominus: *Accipietis autem vobis ipsi die primo speciosarum arborum fructum, spathulas palmarum plexilis ligni ramos, salicesque torrentis.* Dies inde septem in scenis cætus degimus. Illorum adeo septem dies, quilibet apud Garizim montem celebratur, die autem octavo cætus est (seu Ἐξόδιον) post festa Domini.

Porro antem nos ratione vera justaque colligimus (&) decernimus, si conjunctio solis ac lunæ noctu contingat, aut interdiu ante meridiem, si intra sextam diei horam, illum ipsum diem mensis principium esse: sin vero accidat ea post sextam diei horam (κακιχὴν puta) aut sub ipsa sexta, diem crastinum pro istius mensis Calendis sumimus. Deinde cum fuerit conjunctio lunaris, erit mensis dierum 29. quando autem solaris 30. Insuper quando incidit conjunctio mensis (Novilunium) in undecimum mensis Hadar (Adar) Græcorum, aut citra paulo, erit annus ille intercalaris, sive tredecim mensibus oppletis: mensisque qui immediate sequitur est anni mensis primus. Quoties vero initium mensis incidit in duodecimum aut plusculum mensis Adar, erit ille primus mensis, annusque ipse restrictus sc. duodecim mensibus definitus. Ira quidem ut hebdomas festum Azymorum cadat in Nisan. Hæc autem res aliter se habet apud Judæos, quam penes nos. Quin etiam anno remissionis statim ab initio mensis septimi nosmet remittimus, pariterque in Jubilæo. Aquas separationis super omne, quod a fœmina polluitur, diebus tertio ac septimo effundimus, at vero super ipsam in profluvio mulierem per dies VII. puerpera quidem per XLI. dies, postquam pepererit, ob partum masculum sola mansitat, propter fœmineum LXXX. Mosis vero præputium nos die octava circumcidimus; velut præcepit Dominus, nec illud ullatenus in diem unum differimus. Judæi tamen id differunt in diem unum aut plures. Imo aquis nos purgamus propter casum nocturnum & gonorrhœam, atque nihil quicquam attingimos de classe rerum immundarum, quin mox nos proluamus. Ad hæc nos adipem sacrificii offerimus, sicut dixit Dominus, atque Sacerdoti tradimus humerum, carnem & ventriculum. Deinde neque patruelem in uxorem ducimus, neque consobrinam. Verum apud Judæos nullo discrimine patrueles suas & sobrinas suas quisque ducunt. Nos porro credimus in Dominum & in Mosen, & in Montem Garizim. Inter nos sunt sacerdotes, ex filiis Levi & ex filiis Aaronis atque ex Pinchasi filiis (oriundi.) Judæi vero nullos ex stirpe agnoscunt Pinchasin. Nosmet etiam sumus omnes de tribu Josephi Justi: scilicet abs Ephraim & Menasse, & de tribu Levi. Habitamus vero in Sichem urbem Sancta, nec non in Gaza. Penes autem nos est scriptum reperitur: *Ego Abisha F. Pinchasi F. Eleazari F. Aaronis Sacerdotis, scripsi hoc scriptum Sacrum in ostio Tabernaculi conventus anno* XIII. *commorationis Filiorum Israel in terra Canaan circa limites ejus.* Legem autem in lingua sancta, lingua Hebraica legimus, & haud facimus quicquam nisi juxta præcepta ejus, qui nobis mandata dedit in Lege per Mosen Amramidem prophetam nostrum, super quem sit pax in seculum.

Certos autem nos facimus, o cætus fratrum nostrum filiorum Israel! venisse ad nos verum præputiatum Europæum vestratem nomine Robertum Huntingtonum, qui annunciavit nobis, esse vos populum bene magnum, purorum sanctorumque hominum adinstar nostri; ajebat insuper vos illum ad nos Sichemum misisse, expetitum a nobis Legis exemplar. Fidem autem dictis ejus haud habuimus, donec ipse coram nobismet aliquid scripserat in lingua sancta vestri gratia, ut vos certissimi sitis nos una cum vobis firmiter tenere professionem Mosis. Nisi autem esset ex amore nostro erga vos, haud misissemus Legem per virum præputiatum; hoc etenim opprobrium nobis esset. Nos tamen petitioni vestræ obtemperantes, misimus ad vos librum Legis cum binis libellis, adeoque haud vacuam remisimus postulatum vestrum. Jam vero nos obsecramus per Dominum τὸν ὄντως ὄντα, ne petitionem nostram vacuam remittatis, quin potius renuncietis nobis, quænam sit professio vestra? quæve lingua vestra, qua vulgo utimini? tum quo nomine veniat urbs quam incolitis? quis Rex vester sit, & cujusnam ille religionis? deinde an apud vos sint sacerdotes aliquot ex stemmate Pinchasico unusve aliquis ex illis sit sacerdos magnus, nec ne? Adjuramus autem vos per Dominum Deum misericordem & clementem, ut nobis veram rem declaretis, neque secus quicquam narretis, atque porro ut mittatis ad nos Codicem Legis, sicuti apud vos habetur in lingua sancta. Tum ut mittatis de vobis viros aliquot doctos, prophetas, celebresque, & cum iis quosdam de posteris Pinchasi. Scitote autem, o Fra-

tres

tres nostri! Dominum in populum peculiarem suum elegesse filios Israel, apud montem Garizim, sicut dictum est. Habitationem ejus inquiretis illucque venietis. Præcepit autem nobis ibi festa celebrare juxta illud: *Tria festa agetis mihi quotannis:* Dixit etiam: *Ter quotannis comparebunt omnes masculi tui, si vero feceritis, sicut dixit Dominus, tibi plane benedicet Dominus Deus tuus, & commutabis pecuniam, eamque ligabis in manu tua, atque ita proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Sciatis porro o congregatio fratrum nostrorum! Omnes omnino prophetas in territorio urbis Sichem consepultos jacere, videlicet Patrem nostrum Josephum Ben Porath, Eleazarum, Ithamarum, Pinchasum, Jehosuam filium Nun, Calebum filium Jephunæ, tum LXX. Seniores, una cum Eldado & Modado.

Jam tandem si vos rem gratam erga nos ac veritatem præstare velitis, renunciate nobis. Et si vos adhæretis professioni Mosis, legique & Monti Garizim, Dei Ædi, & mittite ad nos libellos (*commonitorios*) per viros aliquot de vobis, neque vos admodum moveat itineris longitudo. Nullo tamen modo per aliquem Judæum ad nos quicquam mittite, ipsi enim oderunt nos. Atqui si a nobismet huc profecturi sunt viri aliquot, curate id resciamus per aliquem ex amicis vestris. Deinde, si sit apud vos liber Jusnæ Ben Nun, aut liber hymnorum & precum, eum ad nos mittite. Declarate autem nobis, quænam sit revera lex vestra quantave, nos autem legem vocamus, quod a בראשית (*principio Geneseos*) usque ad לעיני כל ישראל (*finem Deuteronomii*) sive Pentateucho comprehenditur. Ista tamen cuncta lingua sancta (*scripta*) bona fide mittite, itemque quo nomine veniat populus, qui superest (*præsens*).

Vos deinde adjuramus per fœdus Abrahami, Isaaci, & Jacobi, atque per Mosen Filium Amrami, ne petitionem nostram ullatenus vacuam remittatis, quin intra spatium anni ad nos mittatis.

Posthæc sicut & antea fecimus, laudamus Dominum Deum cœli & terræ, omniumque rerum, quæ in iis sunt, & obsecramus misericordiam ejus & justitiam, ut nos ac vos pariter instruere velit in eis, quæ majestati suæ grata sint, atque etiam utrosque docere viam bonam. Amen. Tum ut vos custodire velit custodia præcelsa, a manu inimicorum vestrorum colligere Fiat, ob meritum Mosis fidelis. Addimus hisce, credimus (*fides nostra est*) in te Domine & in Mosem F. Amrami, servum tuum; & in Legem sanctam, & in montem Garizim Dei Domum, & in diem vindictæ ac pacis. Benedictus autem sit Deus noster in seculum, sitque pax Dei super prophetam justum, perfectum, purum, fidelemque ipsum Mosen F. Amrami.

Hunc autem libellum scripsimus in urbe Sichem propo montem Garizim feria tertia, die quidem decimo quinto mensis sexti, qui est dies vigesimus septimus mensis Lunaris: at apud Græcos annoque orbis conditi sex millesimo centesimo & undecimo, qui est annus a remissione secundus. Incipiet vero hoc anno mensis septimus a die quarto mensis Græcanici Elul. Benedictus sit Dominus.

A Synagoga Filiorum Israel Samaritarum, qui apud Sichemum habitant, montemque Garizim, super quem sit pax.

Annus quidem instans est CIↃIↃCIↃCCCXI. commorationis filiorum Israel in terra Canaan. Benedictus sit Dominus.

Epigraphe.

Recte perveniat σὺν Θεῷ hoc scriptum in Angliam Urbem & ad Synagogam filiorum Israel, Samaritarum, quos conservet Dominus.

A Synagoga Israel, incolis Sichemi, nec non a Scriba Merchab ben Jacob ex posteris Ephraemi F. Josephi Justi.

Aliter.

Veniat in manus Synagogæ filiorum Israel, Samaritarum qui incolunt urbem England.

Et Arabice.

Tradatur Domino Roberto Huntingtono, Europæo, cum cura, qui tradendum curet Synagogæ filiorum Israel, qui habitant in civitate England in Europæ regione.

England.

Benedictus sit Dominus Deus noster in seculum, & benedictum sit nomen ejus in seculum.

JA-

JACOBI RHENFERDII
DISSERTATIO
DE
FICTIS JUDÆORUM
HÆRESIBUS.

TSI Josephus, gravissimus disertissimusque rerum Judaicarum scriptor, tres tantum sectas commemorat, quæ stante templo secundo inter Judæos floruerint, *Pharisæorum* puta, *Sadducæorum* & *Essenorum*; vel summum quatuor, si illam *Judæ Galilæi* addas, quæ tamen potius factio quædam politica videri possit hominum libertati avitæ plus justo studentium, cætera vero cum Pharisæis communia habentium: Veteres tamen scriptores Christiani, quos vulgo *Patres* appellamus, plures Judæorum hæreses fuisse tradunt, & vulgo sex septemve narrant; in quarum nominibus recensendis cum antiquiores etiam ipsi diffideant, recentiores omnibus in unum congestis eundem numerum nova accessione auxerunt.

II. Quærenti vero mihi, quid causæ esse potuerit, cur homines Christiani & extranei tanto plures hæreses in populo Judaico longe post invenerint, quam ipse Josephus natione & professione Judæus, earumque rerum minime rudis, quæ ipsius ævo inter populares gerebantur; potissimum in mentem venit suspicari, idem forte Patribus illis evenisse, quod alii viri literatissimi de veteribus gentilibus pridem observarunt, illos quæ ab Ægyptiis aut Phœnicibus de rebus in oriente gestis acceperant, ea novis commentis ex nominibus Orientalium, bene maleve versis & intellectis, mirifice auxisse & fœde contaminasse.

III. Itaque igitur operæ pretium me facturum existimavi, & rem viris cordatis & antiquitatis studiosis non ingratam, si quæ Patres Christiani de Judæorum hæresibus, Josepho, Talmudi, ipsique Christo & Apostolis ejus ignoratis, aliis denique sectis ex Judaismo ortis, tradiderunt, paulo diligentius excuterem, & errorum fontes, quoad quidem ejus post tot seculorum decursum fieri poterit, demonstrarem, eademque homines innocentissimos, *Nazarenos* & *Ebionitas*, ab atroci hæreseos crimine vindicarem. Quod dum ago, nolim Lector noster de genuinis Judæorum sectis, *Pharisæis*, *Sadducæis* & *Essenis*, hic sibi quic-

quicquam promittat, cum de illis jam olim & nuper quoque viros Illustres atque Clarissimos, *Jos. Scaligerum*, *Joh. Drusium*, *Abr. Scultetum*, & *Joh. Lightfootum* adeo solide atque accurate egisse existimem, ut nostræ diligentiæ parum aut nihil reliquum fecerint. Ex quibus adeo ipsis Lector ea, quæ ad *Tribæresium Judæorum* pertinent, suo commodo & fructu maximo poterit haurire.

IV. Quod itaque ad catalogum attinet, quem Christiani Patres *de hæresibus Judæorum* ediderunt, is apud Justinum Martyrem in *dialogo cum Tryphone* hic legitur: Ὥσπερ οὐδὲ Ἰουδαίους, ἄν τις ὀρθῶς ἐξετάσῃ, ὁμολογήσειε εἶναι τοὺς Σαδδουκαίους, ἢ τὰς ὁμοίας αἱρέσεις Γενιστῶν, καὶ Μεριστῶν, καὶ Γαλιλαίων, καὶ Ἑλληνιανῶν, καὶ Φαρισαίων, καὶ Βαπτιστῶν. *Sicut neque Judæos, si quis recte perpenderit, dicat esse Sadducæos, aut ejusmodi hæreses Genistarum & Meristarum, & Galilæorum, & Hellenianorum, & Pharisæorum, & Baptistarum*, vel ut alii Codices legunt καὶ omisso, *& Pharisæorum Baptistarum*. Hegesippus vero non paulo aliter instituit apud Eusebium *Historiæ Ecclesiasticæ* Lib. IV. cap. 22. Ἔτι δ' ὁ αὐτὸς καὶ τὰς πάλαι γεγενημένας παρὰ Ἰουδαίοις αἱρέσεις ἱστορεῖ λέγων. Ἦσαν δὲ γνῶμαι διάφοροι ἐν τῇ περιτομῇ ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ τῶν κατὰ τῆς φυλῆς Ἰούδα καὶ τῷ Χριστῷ αὐτῶν, Ἐσσαῖοι, Γαλιλαῖοι, Ἡμεροβαπτισταί, Μασβωθαῖοι, Σαμαρῖται, Σαδδουκαῖοι, Φαρισαῖοι. *Adhæc*, inquit, *idem* (Hegesippus) *etiam veteres, quæ inter Judæos viguerunt hæreses, recenset. Erant, inquit, sequentes diversæ in circumcisione, Galilæi, Hemerobaptistæ, Masbothæi, Samaritani, Sadducæi, Pharisæi*. Denique Epiphanius *Hæres. Lib.* I. *Tom.* I. Ἰουδαϊσμὸς λοιπὸν μερισθεὶς καὶ αὐτὸς εἰς αἱρέσεις ἑπτά. *Judaismus*, inquit, *porro etiam ipse in septem hæreses distributus*. Illas vero hoc ordine enarrat & refutat: *Sadducæos*, *Scribas*, *Pharisæos*, *Hemerobaptistas*, *Nazaræos*, *Ossenos*, & denique *Herodianos*, De quibus Hæresi XX. §. 3. sic concludit: *Ergo septem omnino hæreses illæ Hierosolymis atque in Judæa fuerunt, quatuor vero antea a nobis memoratæ apud Samaritas atque in Samaria viguerunt: sed jam magna ex parte collapsæ sunt. Neque enim* Scribæ *amplius ulli sunt, neque* Sadducæi, *neque* Hemerobaptistæ, *nec* Herodiani *supersunt. Pauci quidem duntaxat* Nazari, *unus scilicet vel alter supra Thebaidem superiorem aut Arabiam restant. Sed &* Ossenorum *nonnullæ sunt reliquiæ quæ cum a Judaicis ritibus defecerint, se ad Sampsitas aggregarunt: quæ factio ultra mare mortuum, quod Palæstinæ imminet, constitutas a majoribus sedes obtinent, sed hodie Ebionitis adjuncti sunt*.

V. Etsi vero ita in numero definiendo satis amice conspirare videntur, tamen in hæresibus ipsis enarrandis in alia omnia diversi abeunt, adeo ut si, quas singuli tradunt, universas conjungas, non jam septem, sed fere bis septem sis habiturus. Præter *Pharisæos* enim, *Sadducæos*, & *Hemerobaptistas*, omnibus, *Essæos*, Hegesippo & Epiphanio agnitos, & *Galilæos* Justino & Egesippo memoratos, ille etiam *Genistas*, *Meristas & Hellenianos* allegat, hic vero etiam *Masbothæos* & *Samaritas*, Epiphanius denique *Scribas*, *Nazaræos* & *Herodianos*. Et hinc adeo Isidorus Hispalensis *Libro* IV. *Originum* octo Judæorum hæreses recenset, deletis sc. ex Catalogo Justini *Hellenianis*, & in eorum locum *Esneis*, (pro *Ebionæis*, credo) & *Morbonæis*, pro *Masbothæis*, surrogatis: Auctor vero *Catalogi Hæresium*, qui Hieronymo vulgo tribuitur, præter *Esinæos* & *Marboneos* ex Hegesippo etiam *Samaritas*, & ex Epiphanio *Herodianos* in partes vocat, adeo ut tandem quatuordecim hæreses Judæorum enascantur, cum tamen antiquissimus idemque rerum Judaicarum, præsertim quæ suo seculo gerebantur, callentissimus Josephus tantum tres, vel summum quatuor agnoscat.

XI. Sed age, videamus, numque numerum hunc præter meritum ita adauctum imminuere, & novos atque obscuros homines illustrare, ac vel ex hæresium albo delere, vel ad suam quemque classem referre queamus.

VII. Quod priusquam aggredimur illud nobis ab æquo Lectore concedi velimus, ut Græca nomina, Hebraicis fictis imposita, ad fontes suos, id est respondentia illis nomina Hebræa, revocare liceat, & ad Judæorum ritus & dogmata, imo & Ecclesiæ Apostolicæ historiam examinare: Quo facto illico clarum fore speramus, unde tot hæreses sint enatæ: haud secus atque ex *Josephi*, *Josuæ*, *Calebi*, aliorumque nominibus, cognominibus, titulisve, *Adonis* Veneris *Pherepattes* amasius, *Penei* filia in *Daphnen* laurum mutata, Mars *in piscem* transformatus, & Hercules individuus comes *Canis*, & nescio quæ non alia monstra apud veteres Græculos sunt prognata.

VIII. Primi itaque quos Justinus Martyr præter *Pharisæos* & *Sadducæos*, de quibus non agimus, nominat, sunt *Genista*. *Sicut neque Judæos*, inquit, *si quis recte perpenderit, dicat esse Sadducæos*,

ἢ τὰς

ἢ τὰς ὁμοίας αἱρέσεις, *Γενιςῶν* *καὶ* *Μεριςῶν*, *aut similes hæreses*, *Genistarum & Meristarum &c.* Hi qui fint, Hieronymus feu quifquis eft auctor *Indiculi hæresium*, ita explicat, *Genistæ*, inquit, *præsumunt, quoniam de genere Abrahæ sunt*. Ifidorus vero Hifpalenfis paulo uberius: *Genistei* inquit, *dicti eo, quod de genere Abrahæ esse se gloriantur. Nam cum in Babiloniam venisset populus Dei, plerique relinquentes uxores suas, Babilonicis mulieribus adhæserunt, quidam autem Israeliticis tantum conjugiis contenti, vel ex iis geniti dum reversi essent de Babilonia, diviserunt se ab omni populo, & assumserunt sibi hoc nomen jactantiæ*.

IX. Lepidam vero hærefin, & idoneam hærefeos impingendæ caufam, quod *de genere Abrahæ esse præsumebant* vel *gloriabantur*. Si *indiculi hæresium* auctorem fpectes, hos homines non Judæos fed alienigenas effe fufpiceris, qui cum de fanguine Abrahæ creti non effent, tamen pro pofteris ejus fefe gerebant, *de genere ejus esse præsumebant*. Si tamen Ifidorum audias, genuini Judæi fuerint, ex Babilonia in patriam reduces, qui cum peregrinarum mulierum connubiis familiam fuam non contaminaffent, legitimove thoro nati effent, cæteros præ fefe defpexerint, qui peregrinis orti erant. At quid in eo vitii erat, aut fingulare admodum, ut hinc peculiaris hærefeos infamia notarentur & ab aliis diftinguerentur? Refpiciunt procul dubio Αἱρεσιολόγοι noftri fermones Baptiftæ & Chrifti cum Judæis habitos; Matt. III. Luc. III. Joh. VIII. ubi Judæi dicere leguntur, Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμέν, *Semen Abrahæ sumus*: πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ; *Patrem habemus Abrahamum*, vel ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι. *Abraham est Pater noster*. Ifidorus vero etiam hiftoriam Efdræ fpectare videtur, Cap. II. ubi quidam ex Babylonia rediiffe leguntur cum ex vulgo, tum etiam facerdotibus, qui cum genus fuum & proavos ex tabulis genealogicis probare non poffent, illegitimi habiti funt, & Cap. IX. X. ubi Ezras, cognito multos mulieres duxiffe Ammoniticas, Moabiticas, &c. id pro eo atque decebat, graviter molefteque ferens, & multum queftus, matrimonia illa folvi & peregrinas omnes uxores dimitti juffit. Verum ne fic quidem fatis caufæ effe video, cur quidam Judæorum præ cæteris hæretici fint dicendi.

X. Quod enim ad illa verba Judæorum attinet, *Semen Abrahæ sumus*, & *Patrem habemus Abrahamum*, id adeo verum & certum erat, ut ne ipfe quidem Chriftus inficias ire potuerit, fed liberali manu concefferit. *Novi*, inquit, *vos progeniem Abrahæ esse*. De quo naturæ beneficio fi fibi gratulabantur, nihilo magis dici poterant peccare, atque ipfe Paulus peccaffe cenfendus eft, quando hoc inter alia illorum privilegia agnofcit, quod *ipsorum sint Patres*, Rom. IX. 4. 5. vel ipfe quoque in eo gloriatur, quod *Israelita* fit, quod *Hebræus*, quod denique *semen Abrahæ*, Phil. III. 5. 7. 2. Cor. XI. 22. Etfi hæc vana erat & inutilis gloriatio illorum, qui ab optimi patris moribus degenerabant, neque veftigiis fidei & pietatis ejus infiftebant, quod folum erat, quod Chriftus cum Johanne & Paulo in illis defiderabat. Sed faciamus ita effe, fuerit gloriatio illa per fe peccatum maximum, ideone vero etiam hærefin conftituerit, dogma quoddam peculiare, quo certi homines ab aliis quibufdam diftinguerentur? Johannes fane vanam ex illo titulo præfumtionem Pharifæis & Sudducæis ex æquo objicit. Imo ipfi quoque Samaritani fefe Abrahæ filios effe jactabant, quemadmodum ex mulieris illius Sichemiticæ hiftoria conftat, quæ Chrifto loca

Religione *Patrum* multos fervata
per annos

objiciebat, Joh. IV. 20. Quid quod hodienum, quando nemo, credo, *Genistarum* hærefin inter Judæos quæfiverit, nihil in Hebræorum fcriptis & ore frequentius illo אברהם אבינו *Pater noster Abraham*. Quæ formula toti genti inde ab ævo adeo familiaris & trita fuit, ut ne ipfi quidem Apoftoli fibi ab illa temperarint. Sic Petrus Act. III. 13. *Deus Abrahami, Isaaci, & Jacobi, Deus Patrum nostrorum*. Paulus Rom. IV. 1. *Quid ergo dicemus Abrahamum Patrem nostrum invenisse secundum carnem*. Vide & Act. VII. 2.

XI. Quod vero Ifidorus porro ait, Judæos in Babilonia, uxoribus fuis relictis, adhæfiffe plerofque mulieribus Babilonicis; in eo vero mirum fit, ni illi idem evenerit, quod in fimili argumento de lingua Hebræa in captivitate Babylonica oblivioni tradita viris plerifque doctis accidit, qui quod ab illis in fedes avitas reverfis commiffum eft, fed ab Efra illico emendatum, pariter contra clariffimam hiftoriæ facræ lucem ad anteriora captivitatis retrahunt. Qua de re vide fis Efræ cap. IX. & X. ut & Cl. Altingii differtationem *de constantia linguæ Hebrææ in captivitate Babylonica*. Sed & illud falfum eft, quod inde quofdam, qui Ifraeliticis tantum conjugiis con-

contenti vel ex iis geniti erant, se ab omni populo divisisse ait, & sibi hoc *Genistarum* nomen assumsisse jactantiæ. Qui se de genere sacerdotali vel Israelitico esse certis & fide dignis tabulis comprobare non poterant, merito rejecti leguntur, ceu illegitimi Cap. II. sed qui id fecerint, hinc sibi hoc nomen jactantiæ assumsisse, id vero neutiquam liquet. Et si quæ denique hæresis inde sit enata, viderint, quibus hæc sententia arridet, an non ipse Esras Hæresiarcha sit dicendus.

XII. Alia itaque & commodior hujus sectæ origo & significatio quærenda venit, quam etiam facile inveniemus, si cogitemus, cuinam voci Hebrææ illud Justini Γενιςῶν commode respondere possit. Habent sc. Hebræi vocem מין, quæ & *genus* vel *speciem*, & quoque *hæresin* apud illos notat. Unde מינות *hæresis*, & מינים *hæretici*, & denique מינאי *hæreticus*, quisquis articulum fidei Judaicæ fundamentalem, veluti existentiam, providentiam, unitatem Dei, &c. negat. Illam vero vocem מין οἱ LXX. voce Græca Γένος reddere solent. Ita Gen. I. II. 12. illud למינו vel למינהו, κατὰ γένος reddunt, pronomine affixo neglecto; & למינהם vs. 21. addito pronomine κατὰ γένη αὐτῶν. Cum itaque Justinus Martyr vocem Hebræam מינים Græce reddere vellet, ac vel ex LXX. Interpretibus vel undecunque demum didicisset, Hebr. מין Græce Γένος significare; inde adeo factum existimamus, ut מינים illos Γενιςὰς interpretaretur, id est, ex altera & emphatica significatione vocis Hebrææ, *Hæreticos*.

XIII. Cum vero illud Hebræorum מין vel מינים latissime pateat, ac quosvis hæreticos ambitu suo comprehendat, & tamen procul dubio peculiarem quandam sectam a reliquis omnibus distinctam & Hebræi & Justinus spectarint, quinam illi hæretici sint, porro investigandum erit. Hos itaque non alios quam ipsos Christianos esse dicimus, non tamen gentiles illos, sed origine Judæos, qui Jesu Nazareno olim sacramentum dixerunt. Ita nempe solent Judæi Christianos etiamnum מינים *Minim* appellare, unde etiamnum in commentariis illorum legimus illud לחשובת המינים *ad respondendum τοῖς Minim*, id est Christianis, quoties locum aliquem Veteris Testamenti Christianis objicere, ab eorumve interpretationibus vindicare volunt. Etsi præpostero Censorum zelo, & Judæorum metu in impressis codicibus nunc minus frequenter quam in Veteribus MS. occurrit, qua de re videri potest Cl. Pocockius in Notis ad *Portam Mosis* cap. VIII.

XIV. Olim vero exorta inter ipsos Judæos luce Evangelii & multis quotidie ad Ecclesiam Christi sese adjungentibus, illos præcipue *Minim* vocabant, qui cum gente Judæi essent, in Jesum ceu Messiam credebant. Testis est Doctissimus & rerum Judaicarum callentissimus Hieronymus, qui id a Magistro suo Tiberiadensi procul omni dubio doctus erat, loco illo insigni & ab eruditis toties laudato in Epistola LXXXIX. ad Augustinum. *Usque hodie per totas Orientis Synagogas inter Judæos hæresis est, quæ dicitur* Minæorum, *& a Pharisæis nunc usque damnatur, quos vulgo* Nazaræos *nuncupant, qui credunt in Christum filium Dei, natum de Virgine Maria, & eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est & resurrexit, in quem & nos credimus. Sed dum volunt & Judæi esse & Christiani, nec Judæi sunt nec Christiani.* Ecce tibi hic genuinos Christianos, quorum orthodoxa de Jesu Messia, a quo etiam *Nazaræi* dicti sunt, fides, cum in eundem Christum atque nos credant, eundemque & Dei Filium & Mariæ Virginis profiteantur, passum item, mortuum & resuscitatum: in quorum fide ne ipse quidem Hieronymus quod carpat habet. Hi vero *inter Judæos* erant, imo genere & origine, & quod unicam reprehensionem Hieronymi merebatur, etiam ritibus *Judæi*, *per Synagogas Orientis*, distincti sc. a Christianis gentilibus, & hinc Pharisæis invisi, qui doctrinam illorum מינות αἵρεσιν, *hæresin*, ipsos vero מינים, αἱρετικοὺς, hæreticos appellabant.

XV. Quod hic Hieronymus de hæresi *Minæorum* inter Judæos narrat, id ex Hebræorum monumentis inprimis confirmatur, narrantium temporibus Gamalielis Senioris adeo invaluisse המינים *Hæreticos*, qui unitatem Dei negarent (sic putabant & calumniabantur miseri atque improbi Judæi) ut necesse habuerint peculiarem formulam precationis contra illos concinnare, qua conceptis verbis omnes diras illis imprecabantur, quam formulam etsi sæpe ברכת צדוקים *precationem adversus Sadducæos* vocant, ad fraudem Christianis faciendam, tamen alias sæpe etiam ברכת מינים *precationem adversus Minæos* vel *hæreticos*, ברכת למשומדים *adversus Apostatas* appellant. Ut adeo certum sit, primis exorientis inter Judæos Christianismi temporibus, & aliquamdiu post, dum Judæi illi Christiani vigebant, hos egregie præter cæteros מינים *Minæos* seu *hæreticos*, quales Pha-

Pharifæis incredulis videbantur, effe appellatos, quos Juftinus Martyr Græce Γενίςας novo nomine vocarit. Cæterum qui de *Minæis* illis plura defiderat, *Lexicon Talmudicum* Buxtorffii confulat col. 1199. feq. & 2442. ut & Altingii *Schilo*, Lib. IV. cap. 26. quorum verba defcribere non lubet, cum rerum Judaicarum gnaris fatis fcripfiffe videamur, quas qui non ita intelligunt, memorata loca ipfi adire poffunt.

XVI. Sequuntur porro apud Juftinum Μεριςαὶ *Meriftæ*. De quibus equidem haud fcio, an æque feliciter, atque de fuperioribus, fimus conjecturi. Auctor *indiculi hærefium*; *Meriftæ*, inquit, *quoniam feparant fcripturas, non credentes omnibus Prophetis, dicentes aliis & aliis fpiritibus illos prophetaffe*. Quod iifdem verbis apud Ifidorum legitur, addita etiam denominationis ratione: Μέρος *enim Græce*, *Latine* pars *dicitur*. Exiftimes forte *Sadducæos* intelligi, qui olim Patribus vulgo crediti funt tantum Pentateuchum Mofis admittere, de quo tamen nunc inter eruditos aliter conftat. At horum & Juftinus, & Ifidorus, & auctor ille Indiculi hærefium difertam mentionem faciunt, & fuo illos nomine appellant. Præterquam quod hi *Meriftæ* aliquos tantum, non univerfos prophetas rejeciffe dicuntur, *non credentes omnibus prophetis, dicentes aliis & aliis fpiritibus illos prophetaffe*. Unde neque Samaritani intelligi poterunt, qui præter Pentateuchum nihil aliud recipiebant.

XVII. Si quid video, inaudiverat Ifidorus vel alter ille quiddam de Judæorum doctrina de libris *Hagiographis*, כתובים dictis, quos non ברוח הנבואה *per Spiritum Prophetiæ*, fed ברוח הקדש *per Spiritum fanctitatis*, vel *Sanctum* fcriptos exiftimant; unde forte conjecerint, qui fic credunt & docent, eadem etiam divinitatem & auctoritatem illorum librorum negare. Sed præterquam quod hæc diftinctio, fi recte intelligatur, fana & orthodoxa fit, & ab ipfo Chrifto album calculum meruerit, Luc. XXIV. etiam toti populo, vel faltem doctioribus in illo, communis & recepta fuit, ut nihil caufæ dari poffe videatur, cur hoc nomine quidam Judæorum a reliquis fuis tribulibus hærefeos potuerint damnari.

XVIII. Proximum itaque eft, ut exiftimemus, Juftinum refpicere vocem quandam Judæis notam & ufitatam, qua fententiarum divortium, imo etiam αἵρεσιν latius dictam fignificaverint. Eft illa חלק *dividere*, unde נחלק *dividi*, *diffentire*, מחלוקת *divifio* & *diffenfio*; בר מחלוקתו *adverfarius ejus*, qui alias החולק *diffentiens*. Sic נחלקו רבותינו *diffenfiunt Magiftri noftri*. כל החולק על רבו באילו חולק על שכינה *Quicunque difputat contra Magiftrum fuum, idem eft acfi contenderet cum Deo*. Vide *Lexicon Majus* Buxtorffii. *Halichoth Olam* fol. 85. פעמים יש אמוראים חולקים ואומר הגמרא שאינם חולקים *Quandoque Gemarici doctores diffentiunt, & tamen Gemara diffentire negat*. Ut adeo omnis doctorum diffenfus hac voce indicetur. Eadem vero ratione in N. T. μερίζεσθαι ufurpatur. Matt. XII. 25. Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται. *Omne regnum fecum ipfo diffidens vaftatur. Et omnis civitas vel domus contra fe ipfam divifa, non confiftet*. Quemadmodum & & reliquas vocis חלק fignificationes, Græca μερίζω, μερίζεσθαι, μέρος & μερὶς in N. T. obtinent.

XIX. Hinc ergo illos Juftini Μεριςαὶ facile eft exiftimare non effe alios, quam quos Judæi החולקים appellant. At quinam illi? Videri poffent iidem plane, atque fuperiores *Geniftæ*, cum & hodierni Judæi Chriftianos hoc nomine חולקים fæpe appellent. Sic. R. David Kimchi ad Jef. VII. 14. quemadmodum verba illius Celeb. Pocockius in *Notis mifcellaneis* reftituit pag. 323. העלמה איננה בתולה כדבר החועים אלא עלמה במו נערה תהיה בתולה או בעולה Ha Alma *non eft virgo fecundum verba errantium, verum* Alma *idem valet ac* (Naara) puella, *five virgo five nupta fueris*. Et mox: להשיב לחולקים בזאת הפרשה מבואר בכפר הברית שחבר ארני אבי זל בתשובת החולקים. *Quomodo refpondendum fit* DISSENTIENTIBUS *in hac fectione, explicatum eft in libro* Habberith, *quem compofuit dominus Pater meus f. m. ad refpondendum* DISSENTIENTIBUS. Sed obfervat Pocockius MSS. codices habere למינים & המינים, *hæreticis* & *hærefticos*, ut adeo apud illos *Diffentienses* iidem fint qui *hæretici*, etfi convicium leniori vocabulo emollire conantur.

XX. Verum enim vero, cum Juftinus illos *Minæos* jam alio nomine defignarit, fimilius vero erit, alios hic ab ipfo innui, qui non quidem *hæretici* erant, fed tamen τὴν κοινὴν δόξαν relinquentes in alia omnia ibant, quales erant Sammæi difcipuli, vulgo בית שמאי *familia Sammæi* dicti, qui ab Hillele & difcipulis ejus innumeris in locis diffentiebant; quemadmodum ex fequente hærefi clarius patebit.

XXI.

XXI. Est ea, ut *Galilæos* tantisper missos faciamus, Ἑλληνιανῶν, *Graecienſium*, uti Langus & Scultetus reddunt, vel *Græcorum*, quod elegantissimo Perionio placuit. Hos Isidorus & auctor *Indiculi hæresium*, nescio quo casu vel consilio, non explicant, nisi si id causæ fuerit, quod nomen jam suo tempore vitiose scriptum non intellexerint. Si vulgatam lectionem sequamur, aut leviter etiam immutemus, non potest non *Hellenistarum* in mentem venire, sive illos origine gentiles statuamus, qui rite Judaismo sint initiati, sive ipsos gente Judæos, sed qui extra Judæam viventes Græca Lingua usi sint. Sed quicquid in alterutram sententiam dici possit, a præsenti loco alienum putamus, quamobrem de *Græcis* vel *Græcienſibus* verbum non addemus. Proxime ad verum accessisse videtur Illustris Scaliger, qui in *Elencho Trihæresii N. Serarii*, pag. 239. ab *Hellenio* quodam ita dictos autumat. *Ut tuto*, inquit, *pronunciare possumus, ab auctore sive Hæresiarcha Hellenio dictos; ita quæ fuerit hæresis illa, cujus ille Ἑλλήνιος pater fuerit, nulla conjectura assequi possumus*. Verissime illos *ab auctore*, vel *Hæresiarcha* quodam sic dictos autumat: quod cum recte conjiceret, mirum est viro sagacissimo mendum non suboluisse, neque magni illius traditionum magistri *Hillēlis*, vel, ut Græci Patres illum vocant, *Hellelis* in montem venisse, ut pro ΕΛΛΗΝΙΑΝΩΝ, levi unius literæ mutatione vel detractione lineolæ, legeret atque reponeret ΕΛΛΗΛΙΑΝΩΝ, quomodo quidem ipsum Justinum scripsisse existimamus.

XXII. Etenim *Hillel* Babylonius, Semajæ & Abtalionis discipulum, cum ad octuagesimum ætatis annum privatus egisset, & cum in patria tum Hierosolymis parce ac duriter puerorum institutione victum quæsivisset, exorta in Academia Hierosolymitana quæstione, an Pascha Sabbatum pelleret, sive *liceretne die Sabbatico agnum Paschalem mactare*, occasionem nactus est suam in Jure Judaico & traditionibus πατροπαραδότοις scientiam ostendendi, & difficultatem quæ aliis longe maxima videbatur, argumento a sacris quotidianis desumto, ita feliciter solvit, ut omnium oculos atque animos in se converteret, & filiis Bethiræ, qui tum Synedrio & Academiæ præerant, loco motis, cathedram Hierosolymitanam obtineret. In qua cum quadraginta annos sederet, & traditiones plurimas veluti a majoribus acceptas quotidie doceret, vel de suo comminisceretur, sectam constituit, quam vulgo בית

הלל *Scholam* vel *familiam Hillelis* vocabant, quæ illius in jure Judaico interpretando placita amplectebatur. Quos adeo Justinus more Græcorum recte Ἑλληλιανοὺς, *Hellelianos* appellavit.

XXIII. Huic, quem diximus, Hilleli, postquam Manaemus sese ad Herodem contulerat, collega fuit loco & dignitate proximus, שמאי *Schammai*, quem Josephus *Sameam* appellat. Hillel enim Synedrii & Academiæ Hierosolymitanæ Præses erat, quem נשיא *Principem* vocant, unde illum sæpius *Hillel Hannasi* appellant, & supremum in consessu Patrum locum obtinebat: Sameas vero אב בית דין *Pater curiæ* vel *Senatus*, qui dextrum præsidis latus claudebat, & in causis judicialibus primus sententiam dicebat. Quamvis vero adeo arcta collegii necessitudo inter illos intercederet, & Pharisaismi traditionumque πατροπαραδότων ambo fidi antistites essent, & Sameas denique etiam Hillelis discipulus; tamen ita uti fieri solet, Sameas in multis ab Hillele dissentiebat, dissensumque suum publice profitebatur, ita ut qui ab illo faciebant discipuli atque sectatores, ab illo etiam בית שמאי *Familia* vel *Schola Schammæi* dicerentur.

XXIV. Sic itaque Schola Hierosolymitana jam in contraria studia nonnihil distracta, etsi Sameas a singulari vitæ probitate & eruditione commendabatur, tamen Hillel muneris sui dignitate, eruditionis Babylonicæ, cui ipsi etiam Bethiræ Filii palmam cedere cogebantur, existimatione, discipulorum multitudine, & denique singulari, quæ in illo erat, morum suavitate, obtinuit, ut in plerisque omnibus controversiis secundum ipsum statueretur, & ex ejus sententia omnia in sacris, politicis, & domesticis agerentur. Unde adeo illud dialecticæ Talmudicæ axioma: בית שמאי ובית הלל הלכה כבה *Si quando inter Familiam Sameæ & Familiam Hillelis dissensio sit, decisio est secundum Familiam Hillelis*. Vide *Halichot Olam*, vel *Clavem Talmudicam*, pag. 228.

XXV. Cum igitur sententia Hillelis & בית הלל sive, ut Justinus illos nominat, τ Ἑλληλιανῶν, publice recepta, alterius illius Sameæ sententiæ prævaluisset; facile est existimare, hujus discipulos, בית שמאי, *familiam Sameæ*, *Protestantes*, vel ut magis proprio & termino in Scholis recepto utamur, החולקים *Dissentientes* esse appellatos, & Justinum, cum alteros illos Ἑλληλιανοὺς vocasset, hos minime prætetiturum fuisse, sed hoc de quo agimus, nomine Μερισῶν voluisse designatos. Cæterum de *Hillele & Sa-*

mea

mea qui plura desiderat, Cl. Buxtorfium consulat in Lexico Talmudico, & Altingium, in Libro Schilo, & denique Cl. Hottingerum Thes. Philol. pag. 42. 43. qui nobis in hac *Meristarum* hæresi investiganda facem præluxit.

XXVI. His itaque, quas Justinus peculiares habet, *Genistarum*, *Meristarum*, & *Hellelianorum* hæresibus explicatis, sequitur ut jam porro videamus quinam *Galilæi* fuerint, qui ab Hegesippo etiam memorantur. Si quid illi *Indiculi hæresium* scriptori credimus, dicebant, *Christum venisse & docuisse eos, ne dicerent Dominum Cæsarem, neve ejus monetis uterentur*. Ergo non meri Judæi, sed ex Judæis Christiani fuerint, qui Messiam jam venisse crediderint, libertatis Judaicæ adversus Romanos vindicem & assertorem, cujus doctrinam amplexi imperium Cæsaris detrectarint. Quemadmodum vero stupenda fuerit horum hominum, si unquam fuerint, insania atque impudentia, qui Jesu Christi nomine suam rebellionem & contumaciam prætexere non sint veriti; ita nobis non minus miranda videtur illa expositio, quæ quod omnis historia de meris Judæis tradit, id Christiani nominis professoribus adscribit. Respexit procul dubio historiam discipulorum Pharisæorum Christum tentantium de censu Cæsari dando, & Judæ Gaulonitæ, qui etiam *Galilæus* a Josepho appellatur. Sed præterquam quod Jesus talia nunquam docuerit, apud neutros unquam tanta ejus auctoritas fuit, ut ab illo suæ sententiæ commendationem ducere voluerint.

XXVIII. Fuit tamen quando Christiani etiam per contemtum & opprobrium cum ab aliis, tum a Juliano Apostata, *Galilæi* sunt appellati. Sed illud nihilo magis huc pertinet, cum id ad Judæos aliquot seculis antiquiores referri non possit. Paulo magis ad rem facit, quod Petrus in aula Pontificis *Galilæus* dicatur, Luc. XXII. 59. imo Angelus Christo in cœlos subvecto, universos ejus discipulos *Viros Galilæos* appellet. Act. I. 11. quemadmodum & in festo Pentecostes Judæi, Act. II. 7. verum & illud absque ulla hæreseos insimulatione factum est, neque unquam, quod quidem sciam, Judæi Christianos *Galilæorum* nomine insigniverunt.

XXIX. Quare restat, ut illos a Justino & Hegesippo *Galilæorum* nomine designatos arbitremur, qui a Juda Gaulonita contra Romanos rerum dominos stabant, illisque censum pendendum negabant, imo armis etiam oppressam libertatem vindicare aggrediebantur, de quibus Josephus Antiquitatum Libr. XVIII. cap. 1. & 2. Qui Judas cum non tantum *Gaulanites*, sed etiam *Galilæus* a Josepho vocetur, l. c. cap. 2. hinc admodum verosimile est, ejus asseclas aliquando etiam *Galilæos* dictos esse, ex quibus porro *Zelotæ* & *Sicarii*, deterrima populi Judaici pestis, orti sunt.

XXIX. Denique forte ultimo loco de *Baptistis* agendum esset, si sua Justino certa lectio constaret. Tametsi enim Valesius in Notis ad Eusebium Lib. IV. cap. 22. aliique, hic legunt φαρισαίων καὶ βαπτιστῶν, *Pharisæorum*, & *Baptistarum*, ut diversi esse videantur: Tamen editiones, quas consuluimus, constanter habent, καὶ φαρισαίων βαπτιστῶν, & *Pharisæorum Baptistarum*, vel *tingentium*, quemadmodum & Ill. Scaliger locum allegat: ut illud Βαπτιστῶν potius epitheton quoddam Pharisæorum, quam distinctam ab illis sectam Justino notare videatur. Quod si tamen peculiarem hæresin hac voce innuerit, procul dubio eadem erit, quæ ab Hegesippo & Epiphanio *Hemerobaptistarum* nomine insignitur; sic enim Hegesippus l. c. *Essæi*, *Galilæi*, *Hemerobaptistæ*, *Masbothæi*, *Samaritæ*, *Sadducæi*, *Pharisæi*.

XXX. *Hemerobaptistæ* Isidoro dicti sunt, *eo quod quotidie vestimenta sua & corpora lavent*; vel ut auctor *Indiculi hæresium*; *Qui quotidie & corpora sua & domum, & supellectilem lavant*. Haud procul a vero aberrant. Fuere enim, qui ex ipsius Dei mandato & *vestimenta*, & *suppellectilia*, & *corpora* etiam ipsa lavare tenebantur, nempe qui cadaver immundum tetigerant portarantve, vel reptile mortuum nuda carne attigerant, item qui gonorrhœa laborabant, aut ὀνειρωγμὸν passi fuerant, aliique, de quibus videatur Lev. XI. XV. & Num. V. Sed *quotidie* id fecisse, id vero falsum est, & gratis a bonis viris additum. Lavabant quoties polluti erant, & se, & vestimenta sua, & vasa lignea æneave, quæ contactu suo polluerant, sediliaque quibus insederant; sin puri essent, a lotione abstinebant. Adeo ut Ἡμεροβαπτιστὴς idem sit, qui Rabbinis טבול יום vocatur, *eo die tingendus*, quo scilicet fuerat pollutus, quo facto post solem occasum iterum mundus erat. Maimonides præfatione ad Classem *Toharoth* sive de *mundationibus* pag. 2. col. 4. m. טביל יום הוא האיש אשר נטמא וטבל קודם שיעריב שמשו *Lotus diei*, Ἡμεροβαπτιστὴς, *dicitur, qui cum immundus sit, lavat ante solis occasum*.

XXXI. Epiphanius, ut ostenderet, quam in fingendo ingeniosus esset, pro mo-

more suo prolixius hos homines describit, ita ut etiam Sadducæismi illos reos agat. *Proxima*, inquit ex versione Petavii, *est Hemerobaptistarum Secta; quæ ut ab aliis nulla in re dissidet; eademque dogmata cum Scribis ac Pharisæis amplectitur: ita cum Sadducæis non modo in neganda mortuorum resurrectione convenit; verum etiam communem cum iis infidelitatem, cæterarumque rerum pravitatem retinet. Hoc vero præcipuum habet; quod tam vere & autumno, quam æstate atque hyeme quotidie lavant: unde & Hemerobaptistarum appellationem nacti sunt. Ita enim statuebant; vivere aliter hominem non posse, quam si quotidie se aquis elueret, atque ab omni crimine purgaret.* Nimirum Epiphanius, cognito esse inter Judæos, qui Ἡμεροβαπτισταὶ dicerentur, inde dictos existimavit, quod καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν lavarent. Quos cum cætera Scribis & Pharisæis paria facere & credere audivisset, ut esset, quo ab iisdem different, æque ac Sadducæos mortuorum resurrectionem negasse arbitratur & fingit; quod eadem facilitate, quod ille ait, nobis negare licebit, cum hujus sententiæ nullum alium idoneum testem alleget. Et si quid in postremis illis veri insit, ut existimaverint, *vivere aliter hominem non posse, nisi quotidie se aquis elueret, atque ab omni crimine purgaret*: quis adeo cœcus sit, ut hos homines vitam futuram respexisse non perspiciat atque intelligat? Adeone enim ipsi stolidi fuerint, ut quod non modo in aliis suæ gentis hominibus, sed & nationibus integris quotidie videbant, illud tamen fieri non posse crediderint, ut quis absque quotidiana lotione vitam hanc præsentem agat? Et quorsum adeo omni crimine ablui atque solvi voluerint, nullo nisi hujus vitæ præmio illis proposito atque exspectato? Ut liqueat, Epiphanium, ne in inquirendis hæreticis parum diligens videretur, hanc horum *Hemerobaptistarum* explicationem non aliunde quam ex fœcundo cerebelli sui penu depromsisse.

XXXII. Sed pergamus cum Hegesippo ad *Masbothæos*. Hos idem apud Eusebium haud multo ante in Samaritanos retulerat. Ἄρχεται δὲ ὁ Θέβουθις διὰ τὸ μὴ γενέσθαι αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὑποφθείρειν, ἀπὸ τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων ὤν, καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῷ λαῷ, ἀφ᾽ ὧν Σίμων, ὅθεν οἱ Σιμωνιανοί· καὶ Κλεόβιος, ὅθεν Κλεοβιηνοί· καὶ Δοσίθεος, ὅθεν Δοσιθεανοί· καὶ Γορθαῖος, ὅθεν Γορθηνοὶ καὶ Μασβωθαῖοι. *Primus Thebuthis, indigne ferens, quod minime creatus esset Episcopus, eam occulte vitiare est aggressus. Fuit hic e septem illis sectis in Judaico populo proseminatis. Ex quibus fuit Simon, a quo Simoniani fluxerunt; & Cleobius, a quo Cleobiani, & Dositheus, a quo Dositheani; & Gorthæus a quo Gortheni: & Masbotheus, a quo Masbothei sunt cognominati*. Non caret hic locus sua & lectionis & interpretationis difficultate, quare eruditissimi Valesii editionem in Latinis pariter atque Græcis secuti sumus, cujus ad h. l. Notas consuli velimus. Sed quod in primis observandum existimamus; illud est, quod cum cæterarum hæresium principes atque auctores hic nominentur, nulla tamen ejus mentio fiat, a quo *Masbothei* orti sint. Doctissimus Valesius *Masbotheum* quendam inseruit, *a quo Masbothei sunt cognominati*, Nicephori fidem secutus, qui eundem exhibet, ut integriore codice videri possit esse usus. Sed præterquam quod codices omnes Eusebii MSS. quos quidem ipse Valesius versavit, hunc *Masbotheum* ignorant: & ab eo Μασβωθηνοὶ dicendi erant, ut Nicephorus vocat, non Μασβωθαῖοι: facile fieri posse existimamus, ut Nicephorus, eum videret reliquarum hæresium primos auctores hic recenseri, a quibus illæ nomen ducerent, *Masbotheos* pariter crediderit a *Masbotheo* quodam sectæ suæ principe ita esse denominatos, etsi neque Hegesippus neque Eusebius ullam ejus ante ipsum fecerant mentionem. Id quod & alibi a Patribus in hæreticis recensendis factum esse novimus.

XXXIII. Illustre hujus rei exemplum Theorodetus nobis exhibet, *Hæreticarum Fabularum* Lib. I. cap. 17. de *Peratis*. Ἄδημος δὲ ὁ Καρύστιος, καὶ ὁ Περατικὸς Εὐφράτης, ἀφ᾽ ὧν Περάται προσηγορεύθησαν οἱ τούτων ὁμόφρονες, *Ademes vero*, inquit, *Carystias, & Peraticus Euphrates, a quo Peratæ dicti sunt, qui in horum sunt sententia, &c.* Quod quid sit ut intelligamus, conferendus est Clemens Alexandrinus Stromatum Lib. VII. Τῶν δὲ αἱρέσεων αἱ μὲν ἀπὸ ὀνόματος προσαγορεύονται, ὡς ἡ ἀπὸ Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ Βασιλείδου .... αἱ δὲ ἀπὸ τόπου, ὡς οἱ Περατικοί· αἱ δὲ ἀπὸ ἔθνους, ὡς ἡ τῶν Φρυγῶν· αἱ δὲ ἀπὸ ἐνεργείας, ὡς ἡ τῶν Ἐγκρατιτῶν. αἱ δὲ ἀπὸ δογμάτων ἰδιαζόντων, ὡς ἡ τῶν Δοκιτῶν, καὶ ἡ τῶν Αἱματιτῶν· αἱ δὲ ἀπὸ ὑποθέσεων, καὶ ὧν τετιμήκασι. ὡς Καϊανισταί τε καὶ οἱ Ὀφιανοὶ προσαγορευόμενοι. *En Hæresibus autem, aliæ quidem appellantur eu nomine, ut quæ appellatæ sunt ex Valentino, & Marcione & Basilide,.... aliæ autem eu loco, ut Peratici: aliæ autem ea gente, ut Phrygum hæresis: aliæ autem eu operatione, ut Encratitarum: aliæ autem en positionibus, &*

iis

iis quæ ipsi honorarunt, ut qui appellantur Cajanistæ & Ophiani &c. Hic Clemens Alexandrinus varias denominandi hæreticos rationes affert, quarum secunda est, quæ a loco ducitur. *Aliæ*, inquit, *a loco, uti Peratici*. Id est, nisi me quid fallit, *Hebræi*. Nempe οἱ LXX. illud Gen. XIV. 12. לאברם העברי reddunt Ἀβραὰμ τῷ περάτῃ, id est *Transitori*, vel *Transfluviali*; Abraamum sc. inde *Hebræum* dictum fuisse existimantes, quod vel flumen Euphratis trajecisset, vel ex transfluviali regione מעבר הנהר oriundus esset, quod aliis quoque & Christianis & Judæis longe post visum est, & etiamnum quibusdam videtur. Et hinc adeo Christiani ex Gentibus eos qui ex Judæis in Christum crediderant, cum illos lingua vernacula עברים *Hebræos* dici scirent, voce Græca Περατικὸς appellarunt; quos cum in rituum quorundam observatione a se gentilibus differre viderent, hæresin fabricarunt *Peraticorum*, i. e. *Hebræorum*, quos alias Nazaræos & *Ebionitas* vel *Phebionitas* appellabant. Sed quid ad hæc Thodoretus? Ne sc. præter meritum libris suis *hæreticarum fabularum* nomen inscripsisse videatur, homines quosdam in scenam producit, *Ademen Carystium & Euphraten Peraticum*, a quo *Peratæ* dicti sunt. *Peratæ*, inquam, a *Peratico*, ut *Basilidæ & Valentini*, a *Basilidiano & Valentiniano*. Quinam vero illi *Ademes Carystus & Euphrates Peraticus*? אדם כרוכתי *homo* quidam *Carystius*, עברי περάτης, ut LXX. verterunt, vel מעבר הנהר ἐκ τῶ ΠΕΡΑΝ τῶ ποταμῶ, e regione *trans fluvium* sc. Euphratem. Sic nova metamorphosi homines & flumina nomina & naturas permutant, quando Patres Christiani Hebræa tractare aggrediuntur. Dubitas, Lector, & me bonis viris injuriam facere existimas? Ecce tibi Christum *Hominem* ab eodem Theodoreto in *Adamantem* mutatum, Hæretici Fabularum Lib. I. 13. de *Barbeliotis*, quos Patres pro sua elegantia & humanitate *Borborianos* appellant: *Adhæc*, inquit, *Hebraica quoque nomina adjecerunt, simpliciores obstupefacere conantes. Per se genitum porro dicunt produxisse hominem perfectum, & verum, quem & Adamantem vocant, unaque cum eo productam etiam conjugem, perfectam cognitionem*. Sic quidem Hervetus vertit, quod Græce est, ἄνθρωπον τέλειον καὶ ἀληθῆ, ὃν καὶ Ἀδάμαντα καλοῦσι. Quibus verbis Cabbalistas istos mysterium incarnationis Christi explicare suo more voluisse, nobis dubium non est, nec, credo, aliis erit, qui rem recte perpenderint. Sed quis credat, illos Christum hominem vocavisse *Adamantem*, ac non potius Patres illos ipsos præ stupore & linguæ Hebrææ ignorantia vocem Hebræam אדם ἀδάμ quæ *hominem* notat, addita terminatione Græca in ἀδάμαντα, id est gemmam *Adamantem* transformasse? Quod si quis tamen nondum animum inducere possit, ut credat, doctissimos illos Patres in Hebraicis adeo misere ineptire potuisse, Epiphanium adeat, Heresi de *Ebionitis*, ubi videbit quanta turbas dederit, & quam misere, ne quid gravius dicam, optimam optimorum hominum sententiam perverterit, ejusdem vocis אדם prava & contorta interpretatione.

XXXIV. Eadem itaque ratione a Nicephoro factum existimamus, ut cum apud Eusebium *Masbotheos* hæreticos inveniret, illos non a peculiari dogmate vel ritu, sed ab hæreseos suæ antesignano, sicut & reliquos, dictos existimarit, eumque *Masbothum* vel *Masbotheum* appellarit. Quare potiorem ducimus aliorum interpretationem, ex qua denominationis ratio liquidissime constat. Isidorus: *Morbonei dicunt ipsum esse Christum, qui docuit illos in omni re sabbatizare*. Indic. Hæresium, & Rabanus Maurus iisdem omnino verbis utuntur, nisi quod pro *Morboneis* paulo melius legunt *Marbonei*, & id quidem pro *Masbothei*, quemadmodum Illustris Scaliger jam pridem observavit, & res ipsa arguit. A *Sabbatho* igitur, quod seorsim a cæteris Judæis observabant, id nominis nacti sunt, cum non vetus tantum Judaicum septimi, sed etiam novum primi diei celebrarent, quemadmodum infra de *Nazaræis & Ebionitis*, pluribus probatum dabimus, quos eosdem plane esse credimus, qui hic dicuntur *Masbothæi*, cum vero simile sit, quemadmodum Judæi olim Gentilibus a Sabbatho hebdomadario *Sabbatarii* dicti sunt, ita primos Christianos a novo, imo duplici Sabbatho, ipsis Judæis משבותאין, *Sabbatarios* esse appellatos.

XXXV. Ne quis vero dubitet, an hujusmodi homines Judæis noti fuerit, & hæreticorum nomine ab illis ornati, unum saltem locum allegabimus ex R. Benjamine Tudelensi, qui suo adhuc tempore in insula Cypro id genus homines offendit, quos Itinerarii pag. 30. hoc modo describit: ומשם ארבעה ימים לקופרוס ושם יהודים רבנים וקבוץ ועוד יש שם יהודים מינים קפרוסין והן האפיקורוסין ישראל מנדין אותן בכל מקום והם מחללין ליל שבת ושומרין ליל ראשון, *inde quatuor dierum itinere distat Cyprus, ubi Judæorum Rabbanæorum, sive qui majorum insti-*

ſtitutis vivunt, cœtus eſt; *nec non Judæ alii, hæretici Cypris, nempe Epicuræi. Hos ubique excommunicans Iſraelitæ: quandoquidem veſperam Sabbathi profanant, primamque veſperam obſervant*. Sic habet editio & verſio Cl' Empereurii, ubi pro לרופרוס procul dubio ſcribendum legendumque erit לנפרוס vel לקופרוס. Sed quicquid de loco ſit, & de altera voce קפרוסין, quam pariter per *Cyprii* Vir Clariſſimus reddit, illud hinc conſtat, fuiſſe tempore Benjaminis homines nomine & natione *Judæos*, qui non Sabbatum Judaicum ſeptimæ, ſed primæ diei religioſe obſervabant, quos reliqui genuini Judæi, Rabbanæi vel Phariſaici, quotidie excommunicabant, atque inter alia convicia etiam מינים *Minæos*, id eſt Juſtini voce *Geniſtas*, ſive, ut vulgo loquimur, *Hæreticos* appellabant. De quibus adeo non dubitamus, quin noſtri *Masbothæi* ſint, ſive *Nazaræni*, qui in memoriam reſurrectionis Jeſu Nazareni primum diem ſeptimanæ obſervabant, Sabbatho ſeptimæ diei, quod majores illorum per aliquot ſecula eadem religione coluerant, tandem penitus abrogato.

XXXVI. Reſtant itaque apud Hegeſippum *οἱ Σαμαρεῖται*, *Samaritani*, poſt abductas a Salmanaſſare X. tribus novi Iſraelitidos coloni, cum aliunde tum maxime ex Cuſchitis trans Tygrim incolentibus collecti, unde Judæis vulgo כותיים *Cuthæi*, dicuntur, Græcis Latiniſque, a Samaria coloniæ Metropoli, *Σαμαρεῖται*, *Samaritani*. Quorum univerſa hiſtoria, origo, converſio, religio, mores, cum vulgo notiora ſint, quam ut verbum de illis addere ſit neceſſe; his tantiſper miſſis ad *Epiphanium* pergemus, ut, quas ille ſeparatim Judæorum hæreſes recenſet, pariter luſtremus.

XXXVII. Ut vero de *Oſſenis* nihil dicamus, quos apud doctiſſimos quoſque in confeſſo eſt eoſdem eſſe atque *Eſſenos*, quamvis hi ab Epiphanio in Samaritanos ſunt relati: primum locum ſibi *Γραμματεῖς*, *Scribæ*, vindicant, quos hoc modo ex Petavii interpretatione nobis depingit ſub finem Epiſtolæ ad Acacium & Paulum toti Operi præmiſſæ: *Scribæ Legis periti & traditionum, quas a majoribus acceperant, (δευτερώτας vocabant) obſervatores fuere, ac ritus omnes ſuperſtitioſius cæteris, diligentiuſque tenuerunt: quos non e lege didicerant, ſed ſibimet ipſi, tanquam juſtitiæ legis ſingulares cultus ac cærimonias indixerant*. Paulo prolixius de iiſdem agit Hæreſi XVI. Sed ita, ut inſignem ſuam rerum Judaicarum, etſi ipſe origine Judæus erat, ignorantiam prodat, dum *Phylacteria* & *Fimbrias*, Hebræi תפלין & ציצית appellant, per *πλατέα σήματα πορφύρας* *latos clavos purpuræ* veſtibus illorum attextos, & *ῥοΐσκους τινὰς corymbos Punicorum malorum ſpecie quatuor e pallii laciniis pendentes*, explicat. Quæ explicatio adeo a vero aliena eſt, ut doctiſſimus Epiphanii interpres idemque hyperaſpiſtes acerrimus, Dionyſius Petavius, non invenerit, quo nomine illam excuſaret, ſed *admirandam potius* dixerit, *quam aut ſine alio idoneo auctore nimis amplectendam, aut acrius reprehendendam*; *quod in Elencho Scaliger*, ipſo judice, *inſtituit*. Nam quod addit, *ex reconditis Judæorum libris ac ritibus multa Epiphanium potuiſſe addiſcere, quæ hoc ſeculo & hodiernis Judæis ignota ſunt*; Id vero ejuſmodi eſt, ut nullus in hiſtoria error tantus eſſe poſſit, qui non contra teſtatum omnium Scriptorum conſenſum, & conſtantem integræ nationis & multorum ſeculorum uſum, hoc genere argumentandi defendi poſſit: præterquam quod ſupponit, ritus quotidianos, & toti nationi quaquaverſum diſperſæ receptos, tandem mutatos eſſe, & Epiphanio eam ingenii felicitatem & opportunitatem obtigiſſe occaſionis, ut reconditos Judæorum libros, & ipſis adeo Judæis Juris patrii compilatoribus inacceſſos, conſulere potuerit, atque inde *miram* hanc, uti ipſe Petavius vocat, *vocabuli φυλακτηρίων interpretationem* addiſcere. Quod merito ſuo *μέγα λίαν ἄνημα* dicere licebit.

XXXVIII. Cæterum hæc *Scribarum* hæreſis Epiphanio proculdubio inde enata eſt, quod in hiſtoria Chriſti & Apoſtolorum *Phariſæis* toties *Scribas* adjunctos videret, & hinc adeo diſtinctam ab illis hæreſin eſſe exiſtimaret. Cum vero eoſdem minime male per *Legis Interpretes* deſcribat, qui *velut quandam grammaticam profeſſi* ſint, *cum cæteris in rebus Judæorum inſtitutis inhærcant*; *quæ ſuperſtitioſis & cavillatoriis inventis interpolarint*: hic loci de illis verbum non addemus, ut ad reliqua & præcipua tandem perveniamus.

XXXIX. Sequuntur itaque *Herodiani*, ſeptima & ultima Judæorum hæreſis apud Epiphanium, ſed quam nos *Nazarenis* vel *Naſaræis* præmittemus, quoniam de his longe plura dicenda reſtant. Hi vero ex Epiphanii deſcriptione *nihil diverſum a reliquis habuerunt*; *& Judæi meri ſunt, inertes iidem ac ſimulatores, qui Herodem Chriſtum Dominum eſſe dicebant. Eum, inquam, Chriſtum, qui in ſcripturis omnibus ac Prophetis expectabatur, eſſe Herodem exiſtimabant, deque eo falsâ*

qua-

quadam animi inductione gloriabantur. Hæc itaque illorum hæresis fuerit, quod *Herodem Magnum pro Messia* habuerint: in qua sententia alii Patres Epiphanium & præiverunt & secuti sunt, in quam etiam hoc seculo Viri maximi concesserunt, Scaliger, Grotius, Spanhemius, & Casaubonus, Cl. Stolbergio laudati Exercit. XII. de *Herodianis*.

XL. Enimvero cum non sit credibile, Judæos eo dementiæ venisse, ut Herodem ἀλλόφυλον, pessimis moribus hominem, ipsius Senatus Hierosolymitani, sanctissimi illius totius nationis concilii, cujus maximam partem neci dederat, oppressorem, pro Messia coluerint; quem ex tribu Juda & posteris Davidis oriturum sciebant, & a quo omnia alia sibi promittebant: longe diversos fuisse necesse est hos *Herodianos*, nempe aulicos illius, qui tunc temporis rerum potiebatur, Herodis Antipæ, & quotquot alii in populo ab illo & Cæsare faciebant contra eam, quam Pharisæi reliquusque populus universus defendebant, libertatem. Adeo ut *Herodiani* factio mere politica fuerint, Regia illa & Cæsariana, opposita alteri populari. Etsi suæ illis in religione etiam partes erant, Sadducæismum ceu moribus suis & institutis convenientiorem cum Rege suo amplexis, quemadmodum ex Matth. XVI. 6. & Marc. VIII. 15. coll. non obscure colligitur, & jam pridem ab aliis viris doctissimis est ostensum.

XLI. Supersunt itaque tandem Νασαραῖοι, *Nasaræi*, ab eodem Epiphanio in Judæorum hæreticos relati, qui vel soli digni erant, qui ab impacta hæreseos nota liberarentur; gens non Judæis solum, sed &, quod dolendum, Gentilibus Christianis olim invisa, Deo tamen & Christo ejus carissima. Sed age, videamus, quod genus hoc hominum fuerit, & quare Christianorum pariter atque tribulium suorum Judæorum odium sibi conciliarint.

XLII. Epiphanius Hæresi XVIII. contra *Nasaræos*: *Qui quidem*, inquit, *ut accepimus, genere Judæi sunt, e Galaaditide & Basanitide, ac reliquis ultra Jordanem regionibus oriundi. Quamobrem cum hæc secta Israelitica ex gente profecta sit, Judæorum in omnibus dogmata complectitur, nec ab iis quos antea commemoravi, fere ulla in re dissidet. Nam & circumcisionem perinde atque alii retinet, & idem Sabbathum observat; Eademque festa celebrat: Sed neque fatum neque Astronomiam admittit. Ac cum veteres illos Patriarchas, de quibus in Pentateucho mentio est, approbet, qui ab Adamo ad Mosen usque insigni pietate floruerunt: Nimirum Seth, Enoch, Mathusalem, Noe, Abraam, Isaac, Jacob, Levi, Aaron & Jesum, Nave Filium, Pentateuchum nihilominus ipsum repudiat. Nec Moysen quidem abjicit, neque oblatam huic a Deo legem esse diffitetur, sed aliam fuisse dicit, quam quæ vulgo circumfertur. Ex quo factum est, ut Judæorum reliquas ceremonias observent, utpote Judæi: a sacrificiis abhorreant; neque animata re ulla vescantur. Itaque carnes in cibum adhibere, vel sacrificare nefas esse ducebant. Conficta enim hæc esse volumina, neque eorum quicquam a majoribus profectum. Ejusmodi Nasaræorum discrimen a reliquis fuit: &c.*

XLIII. Quale vero & quantumcunque illud discrimen fuerit, quæcunque his *Nasaræis* ab Epiphanio tribuuntur, illos minime hæreticos, sed *Nazarænos* Christianos fuisse arguunt, quemadmodum ex nomine, genere, habitatione, & denique religione sive ritibus & doctrina constare potest, si ita uti decet, rite omnia excutiantur.

XLIV. Quod enim primo *Nasaræi* dicuntur, quid id aliud ostendit, quam Christianos illos esse, a *Jesu* Ναζωραίῳ, *Nazaræno*, in quem ceu Messiam credebant, ita appellatos. Jesus quando etiamnum a Judæis honorificentissime appellatur, vulgo הנוצרי ὁ Ναζωραῖος vocatur, quemadmodum neque ipsos Apostolos puduit hoc nomine illum appellare. Hinc etiam nunc Christiani omnes Judæi הנוצרים dicuntur, eorumque religio דת הנוצרים ὁ νόμος, imo vero ἡ αἵρεσις τῶν Ναζωραίων, Act. XXIV. 5. Sed res notior est, quam ut hic illam multis confirmare necesse sit. Videantur de hoc nomine cum aliis, tum inprimis Cl. Altingius in *Schilo*, Lib. IV. cap. 13. & ad Jer. XXXI. 6. & Ezech. XVII. 22. f. & Heptade III. Diss. 4.

XLV. Si quis vero sit, qui existimet, hos, de quibus agimus, *Nasaræos* diversos esse a *Nazarenis* Christianis, eo quod Dominus Jesus & discipuli ejus cum in N. T. tum ab ipso Epiphanio constanter Ναζωραῖος & Ναζωραῖοι scribantur per Z & Ω, cum hi Judæorum hæretici ab eodem Νασαραῖοι scribantur per Σ & A: næ is nodum, quod ajunt, in scirpo quæret, & nimis levi tibicine hanc Epiphanii sententiam adversus tot & tam validos arietes, quos porro adhibebimus, frustra stabilire conabitur. Quis enim, ut de aliis taceam, de Epiphanio ignorat, quot modis in nominibus Hebraicarum hæresium ludere & aberrare soleat, qui ex *Essenis* modo *Ossenos* facit, & mox rursum *Jessæos*, ac illos quidem Samaritanos, istos Judæos,

dæos, hos denique Christianos fuisse arbitratur; Vide Hæreses x. xix. & xxix. §. 5. qui *Cerinthianos* etiam *Merinthianos* vocat, etsi se ignorare fatetur an *Cerinthus* alio nomine etiam *Merinthus* fuerit dictus, Hæresi xxviii. §. 8. & xxix. §. 7.

XLVI. Secundo vero *genere Judæi* erant, haud secus sc. ac Jesus, & apostoli ejus, illorumque primi discipuli *Nazareni*, qui & ipsi *Judæi* erant, Judæorumque lingua & moribus passim utebantur. Res vulgo notissima est, quæ probationis non indiget. Sed ecce tamen ipsum Epiphanium diserte id affirmantem, Hæresi xxix. §. 5. *Postquam Marcus in Ægypto divinum verbum prædicavit, nonnulli tum prodierunt Apostolorum assectæ, Nazaræi videlicet isti, de quibus præsens institutus est sermo. Erant illi genere quidem Judæi, atque ad legem & circumcisionem adhæserant &c.*

XLVII. Quid vero illud, quod tertio hi Nasaræi ex *Galaaditide & Basanitide ac reliquis ultra Jordanem regionibus oriundi erant?* nonne & id satis causæ est ad persuadendum, hos eosdem esse quos Hæresis xxix. nomine Ναζωραίων, *Nazaræorum*, describit, hæreticos Christianos? Nam sane & illi eadem loca incolebant. Audi, quæso, ipsum Epiphanium Hær. cit. §. 7. *Cæterum hæc Nazaræorum Secta in Beræensi civitate potissimum viget, in Cœle Syria, atque etiam in Decapoli juxta Pellam & in Basanitide, in ea quæ vulgo Cocabe, Hebraice Chochabe dicitur. Hinc enim post illam ab Hierosolymis secessionem, illorum initia profecta sunt, cum Pellæ discipuli omnes habitarent, a Christo de relinquenda Hierosolymorum urbe migrandoque premoniti, quod ejus immineret obsidio. Qua quidem occasione factum est, ut in Peræa iis quibus diximus locis degerent. Indeque Nazaræorum hæresis sunt deducta primordia.* Ergo & *Nazaræis* & *Nazaræi* eadem *Basanitidis* & adjacentium regionum *ultra Jordanem*, vel *Peræ*, loca incolebant. Ut hoc quoque validissimo argumento probetur *Nasaræo*, Judæorum hæresin, eandem esse atque *Nazaræos*, vel *Nazarenos*, hæresim Christianorum.

XLVIII. Id quod quarto ex *religione* eorundem confirmatur. *Nasaræi Judæorum in omnibus dogmata complectuntur, nec ab iis fere ulla in re dissident. Et circumcisionem, & Sabbathum, & festa Judæorum eadem celebrant.* At non id ipsum, & solum illud atque unicum est, quod *Nazaræis* Christianis objectum est, quod adhuc Judaizarent, & omnia eadem atque Judæi observarent?

XLIX. Sed quinto *neque fatum neque Astronomiam admittebant*. Quemadmodum neque *Nazareni* Christiani illi, qui Aquilam Ponticum, Ælii Adriani generum, & novæ Hierosolymæ, Æliæ dictæ, præfectum, postquam Christianismo nomen dederat, hoc solo vel præcipue nomine excommunicarunt, quod Astrologiæ judiciariæ & nescio quibus aliis περιεργίαις nimis deditus esset, quod alias ostendemus.

L. Sed gravius est, quod sequitur. Cum enim *Nazaræi* Christiani *non tantum Novo Testamento, sed & Veteri Judæorum instar uterentur*, & in specie *libris Legis*, teste Epiphanio nostro Hæresi xxix. §. 7. Hi *Nasaræi* Judæi *Pentateuchum repudiabant*. Sed ignoscant mihi pii Epiphanii manes, si quod sentio, & res est, eloquar, & hanc lepidam fabulam, vel potius eorum, a quibus Epiphanius illam accepit, imperitam atque malignam dicam calumniam. Quid enim? *Judæorum omnia dogmata complectantur; circumcisionem, Sabbatum, cæteraque festa perinde atque reliqui Judæi observent*, quod ipsum Epiphanium de illis testantem modo audivimus; Imo vero *veteres illos Patriarchas, quorum in Pentateucho mentio est, approbent: & Pentateuchum nihilominus ipsum repudient?* Id vero monstri simile est, &, ut Petavius ad h. l. ait, *idem ac Judaismum* ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως *evertere, & Judaismi medullam funditus proscribere*: ut non sine ratione idem *se nescire* addiderit[1], *ejusmodi Judaici nominis hæresin an alius præter Epiphanium commemoraverit*. Quid quod hæc Hæresis, ipso Epiphanio teste, ne *Mosen quidem abjicit, neque oblatam huic a Deo Legem esse diffitetur? Sed aliam* (tantum) *fuisse dicit quam quæ vulgo circumfertur*. ὀ ταύτην δὲ φησὶν, ἀλλ' ἑτέραν, *Non hanc esse ait*, quam Epiphanius cum sui similibus Græculis Latinisve, Hebrææ linguæ ignaris, versabat, *sed aliam*, Hebraice a Mose scriptam & ad ipsos usque propagatam. Nempe igitur idem tum temporis usu veniebat Nasaræis illis & Christianis Græcis inter se disputantibus, quod hodie fieri solet inter Evangelicos & Romano-Catholicos, ut si Græci editionem Septuaginta interpretum in partes vocarent, Nasaræi illi, haud secus atque Evangelici a Versione Latina vulgata, ad Codicem authenticum, Hebræum illum provocarent, & Græcos suæ editioni plus justo tribuentes, & nimiis quandoque laudibus ex Aristæa efferentes, riderent, non ignari quot modis illa editio, sive Interpretum, sive librariorum vitio, esset

corrupta. Adeo ut non *ipsam Pentateuchum*, sed τινα, *hanc* ejus, qua Epiphanius cæterique Græci Christiani sola utebantur, editionem rejicerent; & a turbatis rivulis ad fontes ipsos provocarent. Quod cum optimo jure facerent, Christiani gentiles Græci Latinive hanc illorum disputandi rationem ita acceperunt, vel potius calumniati sunt, acsi Pentateuchum ipsam negarent. Cujusmodi fabula hodie etiam passim luditur. Hæc nostra de hac controversia sententia est, in qua si non ipsum erroris fontem deteximus, per nos licet alii hos Nasaræos, qui Judæi erant viderique volebant, insanivisse & ipsa Judaismi fundamenta funditus evertisse credant. Nos tamen interea hoc sexto argumento utemur, ad demonstrandum, *Nasaræos* Judæos, & *Nazarenos* Christianos, idem hominum genus esse.

LI. Huc Septimo accedit, quod a *Sacrificiis abhorreant, neque animata re ulla vescantur*; quæ & *Nazarenorum*, sive Christianorum ex Judæis, instituta fuisse partim nobis certum est, partim vero admodum simile videtur. Certum, inquam, est, quosdam carnibus abstinuisse, teste Apostolo ad Rom. XIV. 2. ubi Christianorum, qui Romæ degebant, *alios omnibus rebus*, adeoque & carnibus, *vesci* ait, alios vero *oleribus* tantum; qui postremi procul omni dubio Judæi fuerunt, qui temporibus Messiæ cum magnam rerum omnium mutationem exspectabant, tum ex primæva lege, Adamo de cibis lata, sibi videndum existimabant, de qua re infra pluribus erit agendi locus. *A sacrificiis* vero etiam *abhorruisse* admodum probabile est, sive quod corpore ipso exhibito umbras jam cessare existimarent, & ab ipso Christo, quod Epiphanius alibi de *Ebionitis* tradit, abrogatas crederent; sive quod templum Hierosolymitanum, in quo solo majores illorum secundum Dei præscriptum rite obtulerant, eversum viderent, extra quod rem sacra facere nefas esse ducebant. Ut adeo etiam hac parte satis amice inter hosce Epiphanii *Nasaræos* & *Nazarenos* conveniat; & sic jam extra omnem controversiæ aleam esse putemus, *Nasaræos* esse quidem genere Judæos, sed professione Christianos, primos Apostolorum discipulos, eorumque posteros & successores, qui Judæis olim & etiamnum vulgo הנוצרים *Hannozerim* dicti sunt.

LII. Posteaquam itaque vidimus, quales quique fuerint, quos Justinus, Hegesippus, & Epiphanius in Hæreticos populi Judaici retulerunt, & obscuros homines utcunque illustravimus, eorumque natales declaravimus; sequitur ut jam porro etiam inquiramus, quo jure vel hæreseos damnati sint, vel ab aliis suæ nationis sectis distincti: ut vel ad suam quosque familiam, a quibus avulsi sunt, reducamus, vel a diro hæreseos crimine prorsus absolvamus.

LIII. Quod itaque ad *Hellelianos*, & *Meristas* sive *Sameanos*, attinet, nemo hodie rerum Judaicarum paullo peritior hos a *Pharisæis* distinxerit; cum nihil nisi meri Pharisæi fuerunt, *ἡ ὄντα αἵρεσις τῶν φαρισαίων*, *ipsa genuina secta Pharisæorum*; eorumque antesignani, a quibus nomen ducebant, *Hellel* & *Sameas*, id unice operam dederint, ut cœptum jam in populo Judaico Pharisaismum strenue promoverent & ad ἀκμὴν producerent. Conferantur saltem ea, quæ Evangelistæ de Pharisæorum dogmatibus & institutis narrant, cum iis quæ in Misna Gemaraque de בית הלל *Familia Hillelis*, & בית שמאי *Familia Schammæi* traduntur, dubitari certe non poterit, quin *Helleliani* & *Sameani* sint ipsissimi Pharisæi, & Pharisaismi fautores promotoresque maximi.

LIV. Atque eadem omnino *Scribarum* ratio, quos Epiphanius in scenam produxit, qui cum populi doctores essent in Synagogis atque Academiis, Pharisaicas δευτερώσεις usque inculcarunt, & novis quisque inventis adauxerunt; tantum abest, ut ab illis distinguendi veniant. Quod vero *Pharisæis* a Servatore nostro toties junguntur, ab iisque distingui videntur, id solum causæ est, quod eorum antistites erant, ut cum *Pharisæi* omnes in universum *socios* dicant *regulam strictioris observantiæ circa munditiem & immunditiem professos*, quos inter plurimi idiotæ erant; Doctiores inter illos, qui non modo Legi & Traditionibus, sed & Talmudi operam dederant, סופרים *γραμματεῖς*, *Scribæ*, alias חכמים *σοφοί*, *Sapientes*, vel רבנן *Magistri* vulgo dicerentur. Ut adeo Γραμματέων, *Scribarum* nomen, non distinctæ hæreseos vel sectæ sed honoris & muneris fuerit in secta eminentis.

LV. De *Hemerobaptistis* porro liquidissima res est, non sine gravi errore in *hæreticos* referri homines Legis divinæ observantes, qui contractam legalem immunditiem, ex ipsius Dei præscripto, corporis & vestium lotione expiabant, & reliqua quoque suppellectilia aqua lustrabant.

LVI. Neque vero *Herodiani* & *Galilæi* majori specie ab aliis sectis distinguuntur, cum diversæ tantum in Re-

publica factiones fuerint, illis Cæsarem ejusque dominatum contra populum Judaicum, his populi libertatem contra Cæsarem defendentibus, quæ res nihil ad religionem attinebant. Quam tamen ipsam si quis etiam de illis exquirat, *Herodianos* Sadducæis addictos fuisse comperiet, *Galilæos* vero Pharisaismi per omnia tenaces, a quibus nihil differebant, nisi quod etiam armis libertatem asserendam existimabant.

LVII. De *Samaritis* autem quis nescit, eos adeo a Judæis distinctos fuisse, ut & diversam Rempublicam, Templum, Sacra habuerint, Judæisque adeo invisi fuerint, ut hi ne beneficium quidem ab illis accipere voluerint, nedum illi horum aliqua pars fuerint habiti, quemadmodum rebus Judæorum florentibus apud exteros principes videri volebant.

LVIII. Ostensio itaque breviter *Helleliano* & *Meristas*, *Scribas* item, &, si religionem spectes, etiam *Galilæos* ad *Pharisæorum* Sectam omnes esse referendos; *Herodianos* ad *Sadducæos*; *Hemerobaptistas* vero & *Samaritanos* Hæresium Judaicarum numero prorsus eximendos, illos ceu orthodoxos & ad legis divinæ præscriptum ὀρθοτοδοῦντας, hos vero ut a populi Judaici R. P. alienos: *Genistæ* tandem, *Masbothæi* & *Nasaræi* supersunt, quorum causa eo majorem a nubis diligentiam fidemque requirit, quo minori suo merito non solum a tribulibus suis Judęis gravissimas persecutiones perpessi sunt, sed & a Christianis gentilibus indignas criminationes sustinuerunt, & hęreseos suspicionem, eoque nomine anathematismum incurrerunt, a qua injuria optimos innocentissimosque homines vindicandos censemus.

LIX. Id autem priusquam agamus, quid Patres *Hæreseos* nomine intelligant, ex ipsis discendum erit. Justinus itaque suam omniumque Christianorum per omnia recte sentientium sententiam de *Resurrectione mortuorum* Tryphoni declaraturus, illum monet, caveat illis credere, qui nomine Christianorum abusi prava dogmata tanquam Christiana doceant, & *Nolite*, inquit, *eos Christianos ducere, non magis quam Judæos, si quis vere rem exquisiverit, esse fatebitur Sadducæos, aut similes sectas Genistarum, Meristarum &c. Sed Judæos & filios Abrahami, nomine & labiis Deum confitentes, quemadmodum Deus ipse clamavit, corde autem ab eo abhorrentes.* Ex quibus verbis evidens est, Justinum per *hæresin* non sectam quamcunque a dogmate aliquo, quod defendendum susceperint, distam intelligere, sed quę prorsus perniciosum dogma foveat, Deo, & veritati, & ipsi denique saluti adversum, qualis est, qoę primo loco ab illo recensetur, hęresis *Sadducæorum*, quę & Dei providentiam, & resurrectionem mortuorum, &, quæ hanc secutura sunt, pręmia & pœnas negabat. Neque vero Hegesippus aut Epiphanius mitiori sensu eadem voce *Hæreseos* utuntur, quemadmodum verba illorum consideranti constare potest.

LX. Cum itaque Justini Martyris *Genistas* illos esse ostenderimus, qui Hebræis מינים *Minæi*, *Heretici* dicuntur §. 12. *Minei* autem Judæis inprimis sint הנוצרים, οἱ Ναζωραῖοι; Hieronymo *Nazareni*. sive Christiani, maxime qui ex Judæis in Jesum Nazarenum crediderant, §. 13. 14. hinc adeo evidens esse putamus, *Genistas* illos esse ipsos *Christianos*, & nullo suo merito in *Hæreticorum* album relatos. Nisi si & nos Paulum Hæreticum dicere debeamus, quia Judæi eundem vocant πρωτοστάτην τῆς αἱρέσεως τῶν Ναζωραίων, *primipilum hæreseos Nazarenorum*.

LXI. Deinde, cum §. XLII. & seq. *Nasaræos* Epiphanii eosdem esse evicerimus, qui alias ab eodem aliisque *Nazareni* vocantur; illos eodem jure ex albo Hæresium Judaicarum expungimus, & in Christianos transcribimus.

LXII. Porro vero cum Hegesippi *Masbothæi*, ipso nomine illorum agruente, & Isidoro attestante, a *Sabbatho* dicti sint, §. 34. & illi Judæorum *Minæi*, & Christianorum *Nazareni*, novum & Judæis insolens Sabbathum celebraverint, §. 35. nemini, credo, dubium esse poterit, quin hi quoque *Masbothæi* iidem sint, atque Iustini *Genistæ*, & Epiphanii *Nazareni*, de quibus adeo idem, quod de alteris illis censendum. Adeo ut hi tres Patres unam eandemque hæresint, uti quidem ipsi existimabant, Judæorum, tribus diversis nominibus appellent; *Genistas*, *Masbothæos* & *Nasaræos*; & nos, si *Nasaræos* ab objecto hæreseos crimine vindicaverimus, eadem opera etiam *Genistas* & *Masbothæos* liberaturi simus.

LXIII. Verum enim vero, cum *Nazareni* illi olim apud Græcas Latinasque Ecclesias vulgo pessime audiverint, & hæretici sint habiti atque dicti, & etiam nunc a plerisque habeantur, non suffecerit probasse, illos non fuisse *hæreticos Judaicos*, nisi & hoc ostendamus, illos neque inter *Christianos hæreticos* censeri posse, sed per omnia summa religionis Christianæ capita fuisse orthodo-

xos. Id quod ea methodo probare instituemus, ut primo historiam & sinceram illorum fidem ostendamus, tum quæ illis objecta sunt, diluamus, vel certe *hæreseos* nomine indigna esse probemus.

LXIV. Ut itaque rem inde ab origine repetamus, ex historia Evangelica notum est, Dominum Jesum ab oppido *Nazaretho*, ubi viginti septem admodum annos habitaverat, dictum esse *Jesum Nazarenum*, non a Judæis modo & Pilato, sed & ipsis Apostolis, Act. II. 22. III. 6. IV. 10. Quem cum hi *Christum*, vel *Messiam* esse crederent, & publice prædicarent, hinc & ipsi נצרים, Ναζωραῖοι, *Nazareni* a Judæis vulgo sunt appellati, & quotquot porro doctrinam eorum amplectebantur, ἡ αἵρεσις τῶν Ναζωραίων, *Hæresis Nazarenorum*, Act. XXIV. 5. quo nomine ipsos libenter vocatos fuisse inde sit vero simile, quod Petrus locis modo allegatis Dominum Jesum non modo *Christum*, sed & cum emphasi identidem *Nazarenum* appellat.

LXV. Qui vero primi Apostolorum opera ad Christum conversi sunt, Judæi fuerunt, quibus prius offerri decebat promissum Patribus Messiam, quam Gentibus prædicaretur. Imo & Hierosolymis primum Evangelium prædicari cœpit, unde cum in alias regiones quaquaversum dispersum est, tum inprimis per vicinas Judæam, Samariam & Galilæam, Act. VIII. 1. 4. unde celebres & florentissimæ in illis oris Ecclesiæ natæ sunt, ibid. vers. 5. 6. 14. IX. 31. ex solis Judæis collectæ; cum Apostoli gentilibus Evangelium nondum prædicassent, quod Petrus divino oraculo monitus demum cœpit cap. X. reliquis fratribus, imo ipsis Apostolis mirantibus cap. XI. 1. Et licet maxima Judæorum pars ad crucem Christi & vocationem gentium impegerint, tamen tanto numero ad primam Evangelii prædicationem crediderunt, ut Jacobus Hierosolymorum Episcopus non centurias aut millia quædam, sed myriades jactare potuerit Judæorum conversorum. *Vides, frater*, inquit ad Paulum, *quot Myriades sint Judæorum qui crediderunt*. Act. XXI. 20.

LXVI. Hæ porro Ecclesiæ ex Judæis collectæ, Hierosolymis atque vicinis locis manserunt, quoad extremum reliquæ male sanæ atque incredulæ genti Judæorum exitium, templi atque urbis Hierosolymitanæ excidium imminere senserunt, quando consilii Christi memores, Matth. XXIV. 15. & seq. imo divino oraculo de novo moniti; ne communi calamitate involverentur, trans Jordanem se receperunt in Cœlen Syriam, & maxime Pellam, quam cum vicinis locis insederunt, ubi & a Judæorum furore, & ab armis Romanorum securis esse licebat. Vid. . . . . Eusebius Hist. Eccl. Lib. III. cap. 5. & Epiphanius, Hær. XXIX. §. 7. & de Mensuris & Ponderibus §. 15.

LXVII. Hæc divina illa famosissimæ hæreseos origo, hæc incunabula fuerunt; de quibus cum universis, quotquot sunt in toto orbe Christiano, Ecclesiis hæc *Nazarenorum* hæresis merito suo certare potest. Jesus Christus Nazarenus fovit; Jesu Nazareni Apostoli irrigarunt; Jesus denique Nazarenus incrementum dedit; & quamvis gravissimis quandoque persecutionibus & calamitate publica, veluti aurum igne, exploravit, tamen quando in reliquam incredulam gentem horrendum illud judicium exercuit, eam tenerrime fovit, & mediis flammis eripuit.

LXVIII. Sed age, dogmata ejusdem hæreseos etiam perlustremus. Parum enim fuerit præclaros natales ostendisse, nisi firmissimis & omni exceptione majoribus argumentis probatum demus, *Nazarenos* illos tanti Magistri non degeneres discipulos per aliquot secula, & tum maxime, quum a Christianis gentilibus tantopere accusabantur, in recta fide perstitisse, & castos mansisse in religione nepotes.

LXIX. Ut enim ordinem Symboli, quod vulgo Apostolicum vocant, aliqua ratione servemus, *Nazareni*

A Deo universa producta esse confitentur. Epiphanius Hær. XXIX. §. 7.

Unum esse Deum, ejusque Filium Jesum Christum prædicant. Ibid.

Credunt, inquam, *in Christum Filium Dei, natum de Virgine Maria*. Hieronymus ad Augustinum Epistol. LXXXIX.

Eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est. Ibid.

Et resurrexit, Ibid. Tertio nempe die, sive primo Septimanæ, quem in memoriam Resurrectionis Christi celebrant, æque ac alii Christiani, quemadmodum Eusebius de Ebionæis testatur, Hist. Eccles. Lib. III. cap. 27. quos *Ebionæos* infra demonstrabimus ipsos esse *Nazarenos*.

Denique & mortuos excitari credunt, Epiph. l. c. adeoque procul dubio & *judicium* & *vitam æternam*.

LXX. Ex his vero quotus quisque est, qui non perspiciat atque intelligat, quam præclare atque orthodoxe de Deo & Christo ejus senserint? Quod si enim

hæc

hæc est vita æterna. Patrem cognoscere solum verum Deum, & quem misit Jesum Christum, Joh. XVII. 3. quis illos regno cœlorum excludat? Apostolus I. Tim. III. *στῦλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας* vocat, יסוד היסודות ועמוד האמת, *Christianæ veritatis* vel *religionis columnam & fundamentum*, hos articulos, *Deum manifestatum esse in carne, justificatum in Spiritu, apparuisse Angelis*. At non hos omnes crediderunt atque confessi sunt, vel ipsis illorum adversariis testibus? Quis itaque accuset illos, quis condemnet? *Christus est*, quem pro se *mortuum* credunt, imo quod plus est, *resurrexisse, & sedere ad dexteram Patris*.

LXXI. Quod vero de *Spiritu Sancto*, in quem ut Deum crediderint, aliisque articulis nihil proferre valeamus, quis miretur, cum hæc ipsa, quæ ad illorum orthodoxiam asserendam attulimus, non ex ipsorum libris, sed adversariorum infensissimorum testimoniis sint depromta? Quam ob rem ea quæ hactenus de illis dicta sunt, tanto majoris ponderis apud nos esse debent, quod a professis adversariis sint profecta, qui nihil in eorum gratiam, quos sibi accusandos sumserant, fingere voluisse sunt existimandi, sed ipsius veritatis vi adacti dixisse, quicquid boni de illis dixerint. Audire juvabit Epiphanium nostrum, Hær. XXIX. §. 7. *De Christo vero*, inquit, *certo illud affirmare nequeo, utrum Cerinthi vel Merinthi impietate illa decepti simplicem illum hominem asseverent, an uti sese res habet, per Spiritum Sanctum de Maria Virgine genitum esse fateantur*. Ex quibus ejus verbis perspicuum est, quam avide atque libenter negatæ miraculosæ conceptionis & nativitatis Christi illos reos egisset diligentissimus hæreticæ pravitatis inquisitor, si vel minimi hac de re rumusculi ad aures ejus allapsi essent. Sed, bonum factum! hanc tantam impietatem ne juratus quidem adversarius illis impingere est ausus, a qua alii pariter inimici illos diserte absolvunt. Quod vero ad *Spiritum Sanctum* attinet, præterquam quod sufficere nobis potest & debet, de eo illos nullius hæreseos accusari, inferius etiam occasio dabitur ostendendi, quid de illo & Christo senserint, postquam ad *Ebionitas* pervenerimus, qui sunt ipsissimi hi nostri *Nazareni*.

LXXII. Sed ad alia pergamus, quæ non minus probent *Nazaræos* genuinos Christianos fuisse. *Porro*, inquit Epiphanius Hær. XXIX. §. 7. *non solum Novo, sed & Veteri Testamento Judæorum instar utuntur. Neque enim apud illos Legis libri, Prophetæ & Hagiographi prohibentur, quæ Judæi Biblia nuncupant, ut & a Judæis approbantur*. Ergo, inquam ego, non tantum Veteri, sed & Novo Testamento utuntur, more Christianorum; quod unicum sufficere poterat ad retundendam diram illam Epiphanii accusationem, qua illos, etsi nomen *Nazarenorum usurpent, interim tamen nil nisi meros Judæos esse* ait.

LXXIII. In specie vero *Evangelio Hebræo Matthæi* utebantur. Quod cum veteres tanto consensu Hebraice scriptum fuisse testentur, & res ipsa exigat, facile animum inducimus hac in re illis assentiri. Cum enim illi, de quibus agimus, *Nazareni* gente Judæi essent, sive Hebræi, & *linguæ Hebraicæ callentissimi*, teste Epiphanio, *adeo ut cum Lex universa apud illos, tum Prophetæ & Hagiographa, hoc est libri illi qui versibus compositi sunt, Regum item libri, & Paralipomena, Esther, cæteraque id genus Hebraice, ut & a Judæis, legerentur*: nihil causæ dari posse putamus, cur non Deus illis quoque sua lingua verbum suum exhibere voluerit, eamque ob rem Apostolorum aliquis historiam Christi Hebraice conscribere debuerit. Nam si Deus infinitam suam gratiam & sapientiam eo olim comprobatam dedit, quod Vet. Testamentum mature in linguam Græcam curavit transferri; quod item N. Fœderis libros Græce scribi voluit, ut gentiles haberent, quo de Deo & voluntate ejus ad salutem erudirentur: qui nobis vero simile fiat, Christum & Apostolos ejus primam Ecclesiam ex Hebræis, Hebræa tantum lingua utentibus, collectam adeo negligere voluisse, ut peregrino idiomate apud illos uti voluerint? Græca autem lingua Judæis in solo patrio barbara erat, neque Apostoli ante Sp. Sancti effusionem, cæterique de vulgo Judæi, qui quidem Hierosolymam reliquaque Judææ loca incolebant, magis Græce callebant quam Latine. Unde neque Christus, neque Apostoli ejus, in Judæa ad populares suos aliter quam Hebraice, locuti leguntur.

LXXIV. Quemadmodum vero Veteris Novique Testamenti libros receperunt, ita eosdem diligenter legerunt, & felicissime sunt interpretati. Testis nobis locuples Hieronymus, qui familiare cum illis commercium habuit, & non tantum Evangelium Matthæi Hebraicum ab illis nactus est, sed & commentarios eorum in Prophetas sæpiuscule allegat, quorum specimen quoddam huc transferre non abs re erit. Sic ergo ille ad Jes.

IX.

IX. 1. *Hebræi credentes in Christum hunc locum ita edisserunt: Primo tempoe duæ tribus Zebulon & Neptalim ab Assyriis captæ sunt, & ductæ in hostilem terram, & Galilæa deserta est; quam nunc propheta dicit alleviatam esse, eo quod peccata populi sustineret. Postea autem non solum duæ tribus, sed & reliquæ, quæ habitabant trans Jordanem & in Samaria, ductæ sunt in captivitatem. Et hoc, inquiunt, Scriptura nunc dicit: quod regio cuius populus nunc ductus est in captivitatem, & Babyloniis servire cœpit; & quæ prius in tenebris versabatur erroris, ipsa primum lucem prædicantis viderit Christi, & ex ea in universas gentes sit Evangelium seminatum. Nazaræi, quorum opinionem supra posui, hunc locum ita explanare conantur: Adveniente Christo & prædicatione illius coruscante, prima terra Zabulon & Neptalim, Scribarum & Pharisæorum est erroribus liberata: & gravissimum traditionum Judaicarum jugum excussit de cervicibus suis. Postea autem per Evangelium Apostoli Pauli, qui novissimus Apostolorum omnium fuit, ingravata est, id est multiplicata prædicatio: & in terminos gentium, & viam universi maris Christi Evangelium splenduit. Denique omnis orbis qui ambulabat vel sedebat in tenebris, & idololatriæ & mortis vinculis tenebatur, clarum Evangelii lumen aspexit.*

LXXV. Ita *Nazareni* illum Jesaiæ locum enarrant, unde constare potest, cujus generis fuerint ipsorum explicationes scripturæ. Quod vero Hieronymus hic distinguit inter *Hebræos qui in Christum crediderunt*, & inter *Nazaræos*, more Patrum facit, ut illa, quæ sunt eadem & nulla ratione differunt, nimis accurate distinguat, quemadmodum ex ipsa interpretatione liquet, quæ, si recte consideretur, non duplex est, sed una eademque, verbis tantum variata.

LXXVI. In Scriptura vero V. T. publice privatimque legenda solum textum Hebræum adhibebant, utpote Hebraice callentissimi: Epiphanius Hær. XXIX. §. 7. cujus verba vide sup. §. LXXIII. Quo solo etiam in disputationibus usos fuisse vero simile est, rejecta auctoritate editionis Græcæ LXX. Interpretum; quam cum non admitterent, hinc enata est fabula Pentateuchi Mosaicæ rejectæ: quia etsi historiam Mosis universam, legem a Deo datam, cæteraque omnia fatebantur, tamen vulgatam legis editionem, id est Græcam, aspernabantur. Unde porro factum arbitror, ut Theodotio Ponticus & Symmachus Samaritanus, postquam *Nazaræis* nomen dederant, Codicem Sacrum V. T. de novo in Græcam linguam transtulerint, ut qui Græca editione uti vellent vel deberent, accuratiorem & textui Hebræo convenientiorem versionem haberent.

LXXVII. Quemadmodum igitur solam Scripturam Veteris novique Testamenti, ut unicam fidei & vitæ normam recipiebant, atque indidem futurorum Ecclesiæ fatorum spem animo præcipiebant, ita & Pharisæorum traditiones, & vanas Mathematicorum gentilium artes detestati sunt. De traditionibus Pharisaicis mox videbimus §. LXXIX. De arte genethliaca aliisque superstitionibus argumento ex historia Aquilæ Pontici primi post τῶν LXX. Scripturarum Interpretis, quam Epiphanius narrat de Mensuris & & Ponderibus §. 15. *Inde* (Pella, Apostolorum discipuli, Nazaræi) *post eversam urbem regressi, ingentibus, ut dixi, claruere miraculis. Horum consuetudine vehementer animo commotus Aquila Christianam religionem amplectitur. Tum aliquanto tempore interjecto, Christianæ professionis sigillum, uti petierat, obtinet. Verum cum a priori usu, moribusque non discederet, & vanissimis Mathematicorum artibus, quas apprime callebat, nimium tribueret, adeoque genesin & horoscopum suum observaret indies; cum ob id a Magistris objurgatus ac reprehensus emendare se nollet: imo vero pervicaciter obluctans falsa quædam minimeque cohærentia tueri ac defendere vellet, ut pote fatum & quæ cum eo connexa sunt, rursum ab Ecclesia, tanquam ad salutem minime idoneus, ejectus est*. Erat hic Aquila Ælii Adriani Cæsaris Socer (non *gener*, uti supra nobis excidit) & novæ Hierosolymæ, sive Æliæ præfectus, gratia procul dubio & auctoritate apud generum suum plurimum valens, cujus adeo ad Ecclesiam accessio Christianis Nazaræis illis, qui Hierosolymam repetierant, omnia summa commoda promittere videbatur. Cum vero idem mathematicorum superstitionibus deditus esset, homines verbo Dei & providentiæ ejus confisi, spetatis commodis carere maluerunt, quam in universitate sua tolerare virum πιστεύ-γιους illis vel minimum tribuentem.

LXXVIII. Quanquam vero & genere, & lingua, & moribus Judæi erant, tamen reliqui increduli Judæi illos Vatiniano prosequebantur odio, & veluti Apostatas ab avita religione exsecrabantur, & quotidie illis diras conceptis verbis imprecabantur. Testis est Hieronymus Epist. ad Augustinum, quæ est LXXXIX. *Usque hodie per totas orientis Synagogas hæresis est Judæorum, quæ dicitur* Mi-

Minæorum , & a Pharisæis nunc usque damnatur , quos vulgo Nazaræos nuncupant . Et clarius ad Jes. v. 18. *Dicuntur autem hæc ad Principes Judæorum , qui supra argui sunt in avaritia atque luxuria: quod provocati a Domino ad pœnitentiam , & postea ab Apostolis ejus , usque hodie perseverent in blasphemiis ; & ter per singulos dies in omnibus Synagogis sub nomine Nazarenorum anathematizent vocabulum Christianum .* Et ad Jes. LII. *Et sub nomine , ut sæpe dixi , Nazarenorum ter de die in Christianos congerunt maledicta .* Neque aliter ipse Epiphanius Hæresi XXIX. §. 9. *Neque enim Judæorum posteri solum capitali illos odio prosequuntur , sed & mane ac meridie , & ad vesperam ter de die , cum in Synagogis suis ad orandum conveniunt , diris illos devovent ac solenni imprecatione proscribunt , ac ,* NAZARÆOS , *inquiunt ,* DEUS EXECRETUR . *In hos enim offensiore & acerbiore animo sunt , quod cum e Judæorum numero sint , nihilominus* JESUM ESSE CHRISTUM *prædicent , quod iis qui Judæorum adhuc ceremonias colunt , imprimis est contrarium , qui Christum videlicet repudiant .* Formula illa execrationis temporibus Gamalielis Senioris, præceptoris Pauli Apostoli, cum Christianismus jam florere cœpisset, concepta , ex editione Bombergii hæc est: לכופרים אל תהי תקוה וכל המינים וכל המלשינים כרגע יאבדו וכל אויביך וכל שונאיך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלה ותכניעם במהרה בימינו ברוך אתה וגו' *Abnegantibus religionem non sit spes , & omnes hæretici* (Minæi) *omnesque delatores quasi momento pereant , & cuncti hostes tui cunctique osores tui cito exscindantur , & regnum impietatis cito eradices , & confringas , & consumes , & humilies eos celeriter in diebus nostris . Benedictus esto tu* &c. Videatur Altingii *Schilo* , Libro IV. cap. 26. Nobis addere liceat illud Servatoris nostri , Matt. V. *Beati eritis , quum convitiati fuerint vobis , & persecuti fuerint , & mentientes dixerint quidvis mali adversus vos propter me . Gaudete & exsultate , quia merces vestra multa est in cœlis: ita enim persecuti fuerunt prophetas , qui fuerunt ante vos .*

LXXIX. Neque vero ipsi Pharisæis magis pepercerunt , quorum doctrinam , hypocrisin & vitia , Magistri sui exemplo , pariter acerrime sunt insectati , traditionibus illorum infensissimi . Epiph. Loc. cit. Πάνυ δὲ ὄντι ἐχθροὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὑπάρχουσι. *Judæis vero sunt longe inimicissimi .* Cujus rei argumenta Hieronymus allegat , ad Jes. VIII. DUAS DOMOS *Nazaræi (qui ita Christum recipiunt , ut observationes legis veteris non amittant) duas familias interpretantur Sammai & Hillel ; ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi , quorum Scholam suscepit Akibas , &c. Et has esse duas domus , quæ Salvatorem non receperint , qui factus sit eis in ruinam & in scandalum .* Et ad finem Cap. ejusdem : *Cæterum Nazaræi locum istum ita edisserunt : Cum dixerint ad vos Scribæ & Pharisæi , ut eos audiatis , qui omnia ventris causa faciunt , & in morem magorum stridunt incantationibus suis , ut vos decipiant , hoc eis respondere debetis . Non mirum , si vos vestras traditiones sequamini , cum unaquæque gens sua consulat idola . Ergo & nos a vobis de mortuis consulere non debemus ; magis nobis Deus legem dedit & testimonia scripturarum : quæ si sequi nolueritis , non habebitis lucem , sed semper caligo vos opprimet , quæ transibit per terram vestram atque doctrinam : ut cum decepti a vobis se in errore perspexerint , & sustinere famem veritatis , tunc contristentur , sive irascantur & maledica. vobis , quos quasi Deos suos & reges putabant . Et frustra ad cœlum terramque respiciant , cum semper in tenebris sint , & non possint de vestris avolare insidiis .* Repetantur etiam quæ modo §. 74. ex eodem Hieronymo ad Cap. IX. Jesaiæ excerpsimus , quemadmodum & hanc Nazaræorum explicationem dicto paragrapho addi velim.

LXXX. Sane ex his constat , quam exosi fuerint Pharisæos , & quam abjecte de illorum traditionibus senserint atque locuti sint . Atque hæc ea sunt , quæ ut Christianismum *Nazaræorum* satis asserunt , ita capitale Pharisæorum odium in illos provocarunt . Sequitur ut videamus , quid causæ , & an satis causæ fuerit Patribus Christianis , cur illos *hæreticorum , Semi-Judæorum & Judæorum* nomine tantopere insectarentur . Hieronymus ad Jes. VIII. *Nazaræi , qui ita Christum recipiunt , ut observationes legis veteris non amittant .* Epiphanius Hæres. XXIX. §. 7. *Hoc igitur uno tam a Judæis , quam a Christianis differunt : ab illis quidem , quod in Christum credant ; a Christianis vero ; quod Judaicis adhuc ritibus implicentur , velut Circumcisione , Sabbatho , aliisque cærimoniis .* Et Hær. XVIII. §. 1. de *Nasaræis* . *Pentateuchum ipsam repudiat . Nec Mosen quidem abjicit , neque oblatam huic a Deo legem esse diffitetur , sed aliam fuisse dicit , quam quæ vulgo circumfertur . Ex quo factum est , ut Judæorum reliquas cerimonias observent , utpote Judæi : a sacrificiis abhorreant ; neque animata re ulla vescantur .*

Ita-

Itaque carnes in cibum adhibere, vel sacrificare nefas esse ducebant. Conficta enim hæc esse volumina: neque eorum quicquam a majoribus profectum.

LXXXI. Scilicet hoc illud est, quod Christiani Gentiles in illis tantopere detestati sunt, quod cum genere Judæi essent, Judaice etiam adhuc viverent, neque præputium attrahere aut originem Abrahamicam neglecta circumcisione ejurare vellent. Hinc illæ lacrymæ. Audiatur vel ipse Hieronymus ex Epist. ad Augustinum. *Si hoc verum est, in Cerinthi & Hebionis hæresin dilabimur, qui credentes in Christo propter hoc solum a Patribus anathematizati sunt, quod legis ceremonias Christi Evangelio miscuerunt, & sic nova confessi sunt; ut vetera non amitterent.* Dignus certe observatione locus, ita hic rem ipsam, nulla circuitione usus, eloquitur, & mitem illum nobis clementemque Patrum Gentilium animum describit, quibus ad anathematizandum, ad horrendum illud fulmen, ἔστω ἀνάθεμα, Μαρὰν ἀθὰ, vibrandum, satis vehemens causa videbatur, si quis *credens in Christum legis cerimonias Christi Evangelio misceret*, &c.

LXXXII. Sed, age, videamus, quam hæc justa & gravis causa fuerit. Erant Nazaræi illi omnes, erant Cerinthus ille & Ebion, si tamen uterque fuerint, genere Judæi, semen Abrahæ, cui circumcisio a Deo mandata erat, & data signum fœderis & sigillum justitiæ fidei; neque vero ipsi tantum, sed & semini ejus לדורותם *in generationes illorum* לברית עולם *in fœdus æternum*, quamdiu posteri Abrahami superstites erant futuri, adeo ut Deus piaculum pronunciaret, singulari judicio vindicandum, si quis circumcidi nollet. Gen. XVII. Rom. IV. 11. Quid ergo in eo non dicam hæreseos, sed vel erroris fuit, quod homines Abrahamo sati, & fœderis promissionumque ipsi factarum hæredes, illo signo atque sigillo utebantur, quo tot præclara beneficia olim promissa & nunc vere præstita, & Abrahamo & posteris ejus confirmata voluerat, quod, inquam, illo sigillo utentes se quoque fœderis illius socios & tantorum beneficiorum participes faterentur?

LXXXIII. At, inquies, Circumcisio jam pridem abrogata erat, & cum reliquis Veteris T. cæremoniis sepulta. Sic vulgo ajunt, atque uno omnes ore prædicant. Sed si quis hujus novæ legis tabulas desideret, si vocem præconis funus illud indicentis requirat; ubi inveniat, quis ostendat? De Paulo Apostolo jam olim fama.

Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri,

illud vulgavit, & ab ipsis aliquandiu Nazaræis creditum fuit, illum hujus legis funerisque præconem fuisse; sed falsissima illa erat, & mox prudenti Jacobi consilio & promto Pauli obsequio publice est refutata. Ut mirum sit, potuisse vanum rumorem tam altas in Christianorum gentilium animis radices agere, ut per tot secula in hunc usque diem nequiverint evelli.

LXXXIV. Ut fidem dictis nostris faciamus, adscribenda & curatius perpendenda erunt, quæ Act. XXI. 20. & seq. inter Jacobum reliquosque Ecclesiæ Hierosolymitanæ presbyteros, & Paulum acta narrantur. Ibi cum Paulus singulatim exposuisset, quæ Deus inter gentes ministerio ejus effecisset, illi Deum O. M. primo laudare, tum Paulum hisce verbis alloqui: *Vides, frater, quot myriades sint Judæorum qui crediderunt. Atque hi omnes legis Zelotæ sunt. De te vero audiverunt, quod doceas quotquot inter gentes vivunt Judæos deficere a Mose, vetans circumcidere filios suos, & priscis institutis vivere. Quid ergo est? omnino oportet multitudinem convenire: quippe te venisse audient. Fac igitur quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor voto obstricti. His assumtis cum illis mundator, & sumtus fac pro illis, ut caput radant, atque intelligant universi, quicquid de te audiverunt falsum esse; imo vero te quoque ipsum ita vivere ut qui legem observes. De Gentibus vero, quæ crediderunt, missis literis decrevimus, nihil hujus generis illis observandum, nisi ut caveant sibi ab idolothytis, & sanguine, & suffocato, & scortatione.*

LXXXV. In qua oratione primo atque ante omnia observandum est, accurate distingui inter *gentiles credentes* vers. 25. & inter *Judæos*, qui itidem Evangelio *crediderant*, vers. 20. & *per gentes* omnes dispersi erant, vers. 21. Secundo vero, Judæos credentes de Paulo, nescio quibus nunciis aut rumoribus, accepisse, illum docere (non gentiles sed) *Judæos*, qui inter gentes vivebant, deficere a Mose, *neque circumcidere filios suos*. Sic tum fama ferebat, quemadmodum etiamnum vulgo creditur, Paulum Apostolum abrogare legem Mosaicam & inprimis circumcisionem, non inter gentiles, qui illis obligari non debebant vers. 29. sed ipsos inter Judæos, vers. 21. Adeo ut idem jam tunc temporis status controversiæ fuerit, qui postea viguit, & nunc quoque est; *An*

Pan-

Paulus docuerit, Judæos credentes Evangelio non debere circumcidere filios suos? Quid vero Jacobus cæterique presbyteri Ecclesiæ Hierosolymitanæ? illinc id verum esse credant? nequaquam vero. Meliora omnia sibi de Apostolo persuadent, *cui concessam* divinitus *gratiam norunt*, quæ esset, Gal. II. 9. Quam ob rem ei auctores sunt, ut quod illi falsum esse sciebant, ipse quoque operam daret, ut publice omnibus innotesceret, *ὅτι οὐδέν ἐστιν, id quidem nihil esse;* imo vero tantum abesse, ut Paulus alios Judæos defectionem a Mose docuerit, ut ipse Legis Mosaicæ vixerit observantissimus. Quid vero ad hæc Paulus tandem? An forte illum de se sparsum rumorem silentio suo comprobet? vel, quod æquius fuisse arbitror, rationibus etiam institutum suum defendere conetur? Nihil sane minus, sed tam salubri consilio parens, *adscitis viris illis postridie cum illis mundatus templum ingreditur*, atque omnia agit, quibus publice declaret atque demonstret, quæ de *circumcisione*, aliisque ab illo abrogatis ferebantur, merum hominum imperitorum errorem vel impudentem malevolorum calumniam esse.

LXXXVI. Ex quibus omnibus tandem sole meridiano clarius elucere putamus, Paulum Apostolum inde a primo ministerii die, usque ad vincula sua nunquam docuisse, *Judæos credentes non debere circumcidere filios suos;* neque Jacobum reliquosque presbyteros Hierosolymitanos illud unquam credidisse aut ab Apostolo factum voluisse; imo ipsummet Apostolum calumniam illam publice dedita opera refutasse.

LXXXVII. Sed quid ago? nunquam igitur Apostolus Circumcisionem prohibuerit, & abrogatam docuerit? Imo vero serio & severe illam prohibet Gal. V. 2. seq. *Ecce*, inquit, *ego Paulus edico vobis, quod si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit. Et confirmo omni homini, qui circumciditur, illum debere universam legem præstare. Nihil vobis rei cum Christo est, quotquot per legem vultis justificari, gratia excidistis.* Verum cum hæc Paulus ad Galatas scripserit, gentiles origine, & præputiatos, perperam ea ad Judæos referuntur jam circumcisos. Ad gentiles enim datam esse hanc epistolam, ex toto argumento ejus clarius esse putamus, quam ut probare necesse sit. Unde etiam argumenta ab Apostolo adhibita ultra gentiles non sunt extendenda. Quid enim miseris illius temporis Judæis, quid ipsi Apostolo fieret, si Christus circumcisis inutilis? Quare observandum, Apostolum non dicere *παντὶ ἀνθρώπῳ περιτετμημένῳ, omni homini circumciso*, sed *περιτεμνομένῳ, qui circumciditur*, id est, vult circumcidi, quemadmodum *οἵτινες δικαιοῦσθε, qui justificamini*, id est, vultis justificari *per legem* vers. 4. cum *per legem non justificetur ulla caro*. Rom. III. 2. Gal. III. 1. Quo accedit, quod Apostolus hic loci neque circumcisionem ex prima ejus institutione considerat, sed ex fœdere illo operum ad montem Sinai percusso, cujus postea sacramentum esse cœpit, ita ut circumcisione initiarentur fœderi operum, de *tota lege* perfecte *præstanda*, ad justitiam propriam; quam in rem verba Apostoli satis diserta esse arbitramur.

LXXXVIII. At alibi idem Apostolus *Circumcisionem nihil valere* affirmat, I. Cor. VII. 19. Gal. V. 6. VI. 15. Unde valide inferri posse videatur, Circumcisionem jam tempore N. T. ceu inutilem abrogatam esse, Judæisque in Christum credentibus minime usurpandam. Sed si quis sit, qui ita argumentari velit, hunc rogatum velimus, sequentia quoque consideret, ubi Apostolus idem de præputio asserit. *Circumcisio*, inquit, *nihil est, & præputium nihil est, sed observatio præceptorum Dei. In Jesu Christo enim neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides per amorem efficax, sed nova creatura.* Quod si enim ex eo quod circumcisio in Christo nihil valeat, concludendum sit, ergo a Judæis intermittendam & abolendam esse; eadem ratione Judæus nobis gentilibus objiciet, ergo & nobis præputium ponendum esse, cum neque illud valeat in Christo. Quid igitur? apud Deum, Tros Rutilusve fuat; Græcus an Judæus, præputiatus an circumcisus, nullo discrimine habetur: Christus fidem & virtutem sive bona opera exigit, *& quotquot* (gentiles) *secundum hunc canonem incedunt, illis pax erit & misericordia, & Israeli Dei*, qui nomine & re sunt Judæi vel Israelitæ Rom. II. 28. 29. Quamobrem quemadmodum gentiles non fuerunt cogendi *Ἰουδαΐζειν more Judæorum vivere*, ita neque Judæi credentes cogendi sunt *ἑλληνίζειν more vivere gentilium*. Quare optandum, veteres Christiani melius observassent, & hodierni tandem recte attendant, illud Apostoli gentium monitum, quod legitur I. Cor. VII. 17. s. *Si quis circumcisus sit vocatus, præputium ne attrahat; sin in præputio vocatus, ne circumcidatur. Quisque in quo statu vocatus est; in eo maneto.* Sic Judæo licebit esse Judæo, nullo fidei Chri-

ſtianæ detrimento, quemadmodum nos gentiles ſumus & manemus, & tamen etiam Chriſtiani.

LXXXIX. Unde tandem concludimus, Nazaræos illos, qui in *Jeſum Chriſtum Filium Dei* credebant, cum gente & origine Judæi atque Abrahamidæ eſſent, jure merito retinuiſſe circumciſionem, non quatenus illam *Moſes dederat*, Joh. VII. 22. ſed quatenus *a Patribus erat*, inprimiſque Abrahamo, *qui accepit ſignum circumciſionis, ſigillum juſtitiæ fidei, quæ erat* (illi jam) *in præputio; ut eſſet ipſe Pater omnium credentium in præputio, ut & ipſis imputaretur ad juſtitiam; & PATER CIRCUMCISIONIS, eorum qui non tantum ſunt ex circumciſione, ſed & qui ſequuntur veſtigia fidei Patris noſtri Abrahami in præputio*. Ex quo loco in primis patere arbitramur, quemadmodum ex eo quod Abraham credidit in præputio, & factus eſt Pater omnium credentium in præputio, ſequitur; Gentiles non debere circumcidi, quoniam fides illis imputetur ad juſtitiam: Ita pariter, quia Abraham circumciſus eſt, & factus eſt pater circumciſionis, illis nempe qui fidem ejus imitantur; Judæos circumciſos non debere negligere circumciſionem.

XC. Sed, ita ut fit, par pari Judæis egregie relatum eſt a Gentilibus, & faſtus faſtu compenſatus. Cum primum Apoſtoli Evangelium poſt adſcenſionem Chriſti & effuſionem Sp. Sancti prædicarent, gentes, quæ per contemtum ἀκροβυστία dicebantur, præ ſe deſpexerunt, atque indignas cenſuerunt, quibus exhibitum ſibi jam Meſſiam prædicarent, niſi prius characterem Judaiſmi ſibi aſſumerent, circumciſionem. Imo cum Petrus ſingulari Dei mandato Cornelium gentilem Chriſtianiſmo initiaſſet, Apoſtoli cæterique fratres per Judæam graviter cum illo queſti ſunt, atque indignati, quod ingreſſus eſſet ad viros præputiatos, & cum illis ediſſet, neque, niſi re omni de cœleſti viſione mandatoque divino expoſita, acquieverunt. Act. XI. Neque vero ab eo tempore defuere ex Judæis credentibus, qui gentiles ad circumciſionem Moſaicam adigere vellent, donec in Synodo Hieroſolymitana aliter ab Apoſtolis decerneretur, ſtatuentibus, fratres ex gentiliſmo a circumciſione reliquiſque omnibus ceremonialibus liberos eſſe debere. Act. XV. Sed quid ad hæc gentes? Nempe poſtquam ipſæ in Eccleſiam receptæ ſunt, & ab omni jugo liberæ, cum jam Evangelio totum terrarum orbem pervadente Eccleſiis Judaicis longe prævaluiſſent; his viciſſim dominari, neque Judæos beneficiorum Chriſti participes eſſe voluerunt, niſi prius gentiliſmum profiterentur, & abdicata circumciſione originem generis & ſocietatem fœderis Abrahamici ejurarent. Digna hercle compenſatio, ut ſic

Iliacos intra muros peccatur & extra.

XCI. Sed pergamus ad reliqua, quæ Patres Gentiles in Nazaræis damnarunt. Secundum itaque eſt, quod *Sabbathum*, reliquaque *feſta Judaica* adhuc obſervarent. At quid, quæſo, in eo hæretici, ſi dies a Deo ipſo in memoriam maximorum beneficiorum majoribus ſuis olim præſtitorum inſtitutos, religioſe adhuc obſervabant? Nonne & ipſi Apoſtoli idem fecerunt? Paulus ſane non modo Sabbatum priſtinum coluit, Act. XIII. 14. XVIII. 4. ſed & feſta Act. XVIII. 21. ubi Hieroſolymam feſtinaſſe legitur, ut feſto intereſſet. *Omnino*, inquit, *neceſſe eſt, ut inſtans feſtum Hieroſolymis agam*. Igiturne vero & hic hæreſeos accuſandus erit? Quod vero idem Coloſſenſes Calendis & Sabbathis non vult obligatos, Col. II. 16. pro more ſuo facit, & jure gentilium, qui illa dierum obſervatione non tenebantur. At faciamus ita eſſe: ſit illa veterum feſtorum obſervatio error; non tamen ideo hæreſis dicenda erit, neque qui feſta illa colunt, ideo Eccleſia erunt exturbandi. Longe aliud Pauli judicium fuit, Rom. XIV. quem locum mox commodius proferemus.

XCII. Tertium eſt, quod *carnibus abſtinerent, neque re ulla animata veſcerentur*. Quod ſi quoque hæreticum ſit, parum certe perite atque prudenter Apoſtolus egit, qui non modo iſtud dogma diſerte non refutavit, ſed etiam illos ſevere corripuit, qui eo nomine alios in Eccleſia Romana non dicam hæreſeos condemnabant, ſed vel *contemnebant*. Legatur Caput XIV. ad Romanos, & liquebit evidentiſſime, quid & de hac controverſia & de proxime præcedente circa feſta ſit ſentiendum. Nimirum erant jam tum temporis in Eccleſia Romana, qui diem diei præferebant, & relictis carnibus tantum veſcebantur oleribus. Qui procul dubio *Nazareni* noſtri fuerunt, vel Chriſtiani ex Judæis. Hi ex anni Sabbathici & Jubilæi typis exiſtimabant, quæ etiamnum Judæorum ſententia eſt, futurum ut Temporibus Meſſiæ omnia in priſtinum ſtatum reſtituerentur, qui fuerat tempore primæ creationis, quando inter alia etiam hoc obtinebat, ut primi parentes vi legis divinæ Gen. I. 29. oleribus cæteriſque terra naſcentibus veſcerentur. Cum itaque

Meſ-

Messiam jam exhibitum scirent, jam illico etiam tempus illud adesse credebant, quo ex prisca lege sibi vivendum esset, adeoque oleribus contenti carnibus abstinebant, reliquosque qui carnibus utebantur, condemnabant. Quid vero ad hęc Paulus? Errorem aliquem in illis notat, dum *infirmos fide* & cognitione appellat; hęreseos non accusat. Imo vero tantum abest, ut illos condemnet, ut illos a reliquis ne *contemni* quidem velit. *Qui edit*, inquit, carnes sc., *eum qui non edit, ne contemnat*. vs. 3. Et, *Tu quis es, qui contemnis fratrem tuum?* Cum ergo Apostolus illos, etsi *infirmos fide*, tamen eo ipso fideles agnoscat, & *servos Domini*, vs. 4. & *fratres*, v. 10. *quos Deus assumserit*, vs. 3. *pro quibus Christus mortuus sit*, vs. 15. *qui Domino edant, Deoque gratias agant*, vs. 6. quos adeo *Deus confirmare & possit & velit*, vs. 4. quo jure sequentis ævi Christiani Gentiles illos non modo contemserunt, sed & hæreseos damnarunt? Quanto satius fuerat, ea animi moderatione adversus illos uti, qua Apostolus cum ipse utebatur, tum alios uti volebat. Qua lenitate si etiam nunc fratres inter se uterentur, τὰ τῆς εἰρήνης διώκοντες, multo minus, credo, hæresium & turbarum in Ecclesia esset, quam nunc est, cum ob minimam vel in dogmate aliquo vel in scripturarum explicatione dissensum alii alios hæreseos insimulant atque condemnant.

XCIII. Denique Epiphanius in *Nasaræis*, quos eosdem probavimus esse atque *Nazarenos*, etiam hoc culpat, quod *a sacrificiis abhorreant*. Qua in re equidem haud scio, an nostro patrocinio indigeant, cum neminem hodie adeo ineptum esse arbitrer, qui ea in re illos errare existimet. Quod vero Epiphanius addit, eo illos *nefas habuisse sacrificia offerre*, quo *volumina Mosaica conficta esse existimarent, neque eorum quicquam a majoribus profectum*: illud insignem calumniam sapit, vel, ut levissime dicam, ignorationem elenchi. Cum enim Legem Mosi a Deo datam fateantur, uti supra §. L. ex ipso Epiphanio ostendimus, alia ratio fuisse videtur, cur a sacrificiis abstinendum putarint, quemadmodum supra jam innuimus §. LI.

XCIV. Gravius multo est, & huic Epiphanii narrationi de *Nazaræis* contrarium, quod Hieronymus ad Jes. LXVI. de *Nazarenis* tradit. *Sin autem*, inquit, *hoc dicitur, quod post fulgur Evangelii, vetus religio cesset in nube: Quid respondebunt, qui credentes ex Judæis arbitrantur absque nota sui posse carnaliter offerre sacrificia*. Ergo hi, quibuscum Hieronymo aliquando res fuit, aliter sentiebant, & suo adhuc tempore sacrificia licite offerri posse credebant. Unde scire licet, non ita illos in omnibus convenisse, quin de quibusdam, ita uti fieri solet, alii aliquando aliter senserint. Sed & illud notandum, illos non obtulisse sacrificia, sed *arbitratos* tantum *esse absque nota sui posse carnaliter offerri sacrificia*. Ut dogma tantum fuerit illorum a praxi ipsa sejunctum. In quo quid sit, quod hæreseos magnopere accusari possit, lubens equidem fateor me non videre, cum ipse Apostolus sacrificia procul dubio obtulerit, quæ completo Naziræatus voto debebat, Act. XVIII. 18. & myriades illæ Judæorum, quorum Jacobus meminit, iis non abstinuerint, in quorum gratiam Paulus rursum voti societatem cum quatuor illis viris, ex Jacobi reliquorumque presbyterorum Hierosolymitanorum consilio, debuit inire. Quod cum absque ullo Christianismi & salutis Pauli detrimento factum sit, quid mirum; si illi quoque Hebræi, quorum Hieronymus mentionem facit, nullam admodum difficultatem ea in re viderint?

XCV. Atque hæc præcipua sunt, ob quæ *Nazareni* olim a Christianis gentilibus *Hæreseos* & *Judaismi* sunt accusati, & ex Christianorum albo deleti. Quæ an ejus generis sint, ut vel singula vel universa hæreseos infamiam mereantur, candidi & cordati lectoris erit existimare. Speraveramus fore, ut hoc vice etiam *Ebionitarum* causam agere liceret, sed cum jam præter opinionem præsens dissertatio excreverit, illorum patrocinium alii occasioni servabimus, quando fontem fabulæ illius de *Ebione Hæresiarcha* monstrabimus, illorumque qui illum falso secuti dicuntur, orthodoxiam asseremus, atque ostendemus, quam parum fidei Patres Christiani mereantur, quando Hebræorum hæreses recensent. Quibus addi possent, magno, uti equidem arbitror, veteris fidei Judaicæ & Christianæ commodo, *Barbeliothæ*, *Sethiani*, *Naasini* vel *Ophiani*, *Archontici*, *Atacti*, *Phibionitæ*, *Peratici*, aliique, quos in varias sectas quasi membratim distractos, veteres Christiani ex gentilissimo hæreticorum nomine sunt dignati; nisi nobis verendum esset, ne zelotæ quidam, Hebraicorum mysteriorum æque ac veteres ignari, vel ipsis illis barbaris nominibus veluti larvis & inanibus umbris territi, criminaturi sint, nos omnes veterum hæreses, jam olim ab Ecclesia damnatas atque sepultas, ab orco revocare.

XCVI. Sed ut Lector noster videat atque intelligat, quam frivola illa sint atque inania, quibus veteres Gentiles Christianos Hebræos gravare voluerint, verba Epiphanii, quæ descriptionem & accusationem *Nazaræorum* continent, hic integra repræsentabimus, pro eo atque Doctiss. Petavius illa in versione sua exhibet, quibus nostras observatiunculas, sed diverso charactere & uncinulis inclusas, interspergemus.

XCVII. Sic ergo ille Hær. XXIX. §. 7.
„ Quod vero ad hæreticos illos attinet,
„ de quibus modo sermonem institui-
„ mus, omisso Jesu nomine (*a quo, si*
„ *Lojolitas excipias, nemo unquam sibi no-*
„ *men fecit*) neque Jessæos se ipsos vo-
„ cant (*quod hominum genus Epiphanius*
„ *ex corrupto Essæorum nomine commen-*
„ *tus est*) neque Judæorum vocabulum
„ retinent, (*neque vero etiam abdicasse*
„ *illud leguntur*) neque se Christianos
„ *nomine Græco sc. cum ipsi lingua He-*
„ *bræa uterentur*) sed Nazarenos de il-
„ la loci appellatione, (*imo vero a Je-*
„ *su Nazareno*) nuncupant, cum inte-
„ rim meri (*& veri, Rom.* 11.) Ju-
„ dæi, neque aliud præterea sint, (*quem-*
„ *admodum sc. in sequentibus probatur.*)
„ Porro (*enim more omnium Christiano-*
„ *rum*) non solum Novo, sed & Vete-
„ ri Testamento Judæorum (*Christi,*
„ *inquam, & Apostolorum*) instar utun-
„ tur. Neque enim apud illos Legis li-
„ bri, Prophetæ aut Hagiographa pro-
„ hibentur (*quasi sc. ad veri naturam*
„ *Christianismi pertineat, Veteris Test.*
„ *libros prohibere*) quæ & Judæi Biblia
„ nuncupant, ut & a Judæis (*& bodie-*
„ *que a Christianis*) approbantur: a
„ quibus Nazaræi nulla in re dissentiunt,
„ qui ad legis præscriptum ac Judæo-
„ rum more omnia sua dogmata profi-
„ tentur: nisi (*quod leve & ridiculum*
„ *est, ac vix commemoratione dignum, si*
„ *quid Epiphanio credimus*) quod in
„ Christum credunt. Nam (*ut mireris*
„ *sive horum Nazaræorum, sive potius*
„ *Epiphanii accusantis insaniam*) & mor-
„ tuos excitari putant, (*ut a Sadducæo-*
„ *rum impietate longissime absint*) & a
„ Deo universa producta (*contra quam*
„ *Philosophi gentiles sentiebant*) Unum
„ esse Deum, ejusque Filium Jesum
„ Christum prædicant, (*Joh.* XVII. 3. 1.
„ *Tim.* III. 15. 16. 1. *Joh.* IV. 2. 3.
„ 15. 2. *Joh.* VI. 7. 10.) Hebraicæ ve-
„ ro linguæ scientissimi sunt (*quod so-*
„ *lum ad hæreseos notam inurendam satis*
„ *erat, si forte jam tum temporis inter*
„ *Græcos Latinosque Hebraice scire hære-*
„ *ticum fuerit*) ac cum universa Lex
„ apud illos, tum Propheta & Hagio-
„ grapha, hoc est libri illi, qui versi-
„ bus distincti sunt, & Regum libri,
„ Paralipomena, Esther, cæteraque id
„ genus Hebraice (*pro facinus indi-*
„ *gnum!*) ut & a Judæis leguntur. Hoc
„ igitur uno tam a Judæis, quam a Chri-
„ stianis differunt: ab illis quidem, (*ut*
„ *toto cœlo differre videas*) quod in Chri-
„ stum credant; a Christianis vero (*Gen-*
„ *tilibus*) quod Judaicis adhuc ritibus
„ implicentur, velut Circumcisione, Sab-
„ batho, aliisque ceremoniis. De Chri-
„ sto vero certo illud affirmare nequeo,
„ utrum Cerinthi vel (*adeo ipsius no-*
„ *minis certus est*) Merinthi impietate
„ decepti, simplicem illum hominem
„ asseverent, an uti sese res habet (*imo*
„ *& alii de illis diserte testantur,*) per
„ Sp. Sanctum de Maria Virgine geni-
„ tum esse fateantur. Cæterum hæc Na-
„ zaræorum Secta in Berœensi civitate
„ potissimum viget, ac Cœle Syria, at-
„ que etiam in Decapoli, juxta Pellam
„ ac in Basanitide, in eaque vulgo Co-
„ cabe, Hebraice Chocabe dicitur. Hinc
„ enim, post illam ab Hierosolymis di-
„ scessionem, illorum initia profecta
„ sunt, cum Pellæ discipuli omnes ha-
„ bitarent, a Christo de relinquenda
„ Hierosolymorum urbe migrandoque
„ præmoniti, quod ejus immineret ob-
„ sidio. Qua quidem occasione factum
„ est, ut in Peræa iis quibus diximus
„ locis degerent. Indeque Nazaræorum
„ Hæresis sunt deducta primordia.

XCVIII. Hæc quisquis attenta mente legerit, atque ea itidem, quæ idem Epiphanius §. 9. de Vatiniano inter Nazaræos & Judæos odio narrat, addiderit atque rite consideraverit, mirum ni tandem benignius de *Nazaræis* illis sentire animum inducat.

JACOBI RHENFERDII
DISSERTATIO
DE
FICTIS JUDÆORUM
Et Judaizantium Hæresibus.

I. POstquam superiore dissertatione illas hæreses excussimus, quas olim homines Christiani Judæis affinxerunt; sequitur ut nunc porro etiam de illis agamus, quæ ex Judaismo ortæ inter ipsos Christianos viguerunt, & pessimorum dogmatum ab Ecclesiis gentilium sunt accusatæ & damnatæ. Inter eas vero quodam quasi jure suo *Ebionitarum Hæresis* principem locum sibi vindicat. Sive enim antiquitatem spectes, ea ipsum exorientem Christianismum & primam Apostolicam Ecclesiam æquat; sive dogmata, illis nulli alii hæresi cedere, imo teterrimis quibusque pestibus illam prælusisse dixeris: adeo horrendum, informe, ingens monstrum depingitur, ex Samaritanismo, Judaismo, Ossenorum item, Sampsæorum, aliorumque hæresibus, & ipso denique Christianismo conflatum.

II. Nomen & originem ejus quod attinet, illa ab *Ebione* quodam Hæresiarcha ducere narratur, qui cum Legem Mosaicam aliasque Judæorum & Samaritanorum superstitiones cum Evangelio miscuerit, tum æternam Christi Deitatem & miraculosam nativitatem ex Virgine Maria negarit. Qua de re operæ pretium erit Epiphanium audire, qui Hær. xxx. hunc *Ebionem* & hæresin ejus, pro more suo graphice omnibus suis coloribus depingit. *Nasaræos*, inquit mox ipso initio, *Ebion, a quo Ebionitæ dicti, proxime consequitur, eademque cum illis dogmata profitetur: Quod horrendum monstrum ac multiplex, &, ut ita dicam, fabulosa illius, ac multorum capitum Hydræ serpentinam in se figuram exprimens, rursus ad exitium humani generis erupit. Ut enim si quis variis capillis ornatum sibi aliquem conficiat, aut variegatam coloribus vestem induat, atque exquisitam quandam elegantiam adhibeat; sic ille contra omnibus undique perniciosis ac pestiferis dogmatibus arcessitis, quicquid unaquaque hæresis horrendum inprimis, & exitiabile ac detestandum afferit, turpe inquam & absonum, absurditatisque plenum & odiosum, e singulis dogma concinnans, omnium in formas speciesque transtulit. Nam Samaritanorum impuram superstitionem affectavit. A Judæis porro nomen accepit. Ab Osseis, Nazaræis, & Nasaræis dogmata. Cerinthianorum deinde formam, Carpocratianorum nequitiam, Christianorum denique appellationem usurpare contendit.* Et paucis interjectis: *Igitur cum revera Samaritanus ob execrandam nequitiam sit, istiusmodi tamen appellationem rejicit; & cum se idem Judæum faciat, Judæis refragatur, quanquam cum his aliqua ex parte consentit* &c.

III. Talis sc. Ebion ille fuerit, qualem eum nobis divinum illud illustris Constantiæ Præsulis penicillum, sed mero felle & atræ loliginis succo tinctum delineat. De qua descriptione mirum ni quis illud jure optimo repetere possit, & huc transferre, quærebat quod olim Horatius de inepto pictore:

> *Humano capiti cervicem pictor equinam*
> *Jungere si velit, & varias inducere plumas,*
> *Undique collatis membris, ut turpiter atrum,*
> *Desinat in piscem mulier formosa superne:*
> *Spectatum admissi risum teneatis amici?*

IV. Quænam vero præcipua hujus *Ebionis* dogmata fuerint, idem Epiphanius, §. 11. in hæc verba ex interpretatione Petavii nobis describit: *Ac primum e virili concubitu ac semine, puta Josephi, natum esse Christum asseruit, ut ante significavimus, cum ita diximus: Hunc cæteris in rebus eadem cum aliis sentientem, hac una re discrepare, quod Judæorum ritus ac ceremonias amplexus sit, veluti Sabbathum ac circumcisionem*

alia-

aliaque id genus, periude atque a Judæis ac Samaritanis observantur. Quin etiam plura iste quam Judæi Samaritanorum imitatione complectitur. Nam & hoc adjecit, ut ab externorum hominum tactu sese contineret, atque diebus singulis quoties mulierem attigisset, ab ajusque compleuu surgeret, aqua sese prolueret, sicubi ejus esset copia, marinæ videlicet, aut alterius generis. Quod si ab illa mersione rediens in quempiam incurrat, deuuo ad abluendum sesa, sæpe etiam cum ipsis vestimentis, regreditur. Hodie vero virginitas apud illos & castitas omnino probibetur, id quod & cæteræ omnes ejusmodi hæreses usurpant. Nam olim virginitate gloriari solebant, nimirum ob Jacobum fratrem Domini: adeoque libros suos ad Seniores & Virgines inscribunt.

V. Paulo brevius & moderatius alii hunc Ebionem describunt, sed tamen ita, ut negatæ Deitatis Christi & nativitatis ex Virgine illum fere accusent. Hieronimus Tom. vi. p. 120. a. *En quo approbatur Ebionis & Photini etiam binc hæresis retundenda, quod Dominus noster Jesus Christus Deus sit* &c. pag. 122. a. *Eu hoc loco Ebionis & Photini dogma conteritur, quod Deus sit Christus, & non tantum homo.* Sic idem alibi passim. Theodoretus Hæreticarum Fabularum Lib. ii. cap. i. interprete Herveto: *Hujus autem catervæ princeps fuit Ebion, Hebræi vero mendicum ita vocant. Hic unum quidem, sicut & nos, Ingenitum dixit, eumque mundi opificem esse qui homo quidem erat, sed virtute & innocentia omnibus antecellebat, eu Lege autem Mosaica vitam instituebat.*

VI. Atque hujusmodi quidem ea sunt, quæ Veteres de Ebionitarum origine & dogmatibus tradunt; quæ partim quantum fidei mereantur, partim quam justæ causæ sint ad miseros homines hæreseos condemnandos, præsenti dissertatione examinare lubet. Quod ut recto ordine faciamus. I. Veram nominis & sectæ originem indagabimus. II. Convenientiam ejus cum *Nazaræorum* sic dicta hæresi ostendemus. Et III. denique contra impactam hæreseos calumniam defendere conabimur.

VII. Quod itaque ad miserum illum *Ebionem*, teterrimæ hæreseos, uti vulgo perhibent, auctorem attinet; notandum est, hunc hominem antiquissimis Patrum, qui *Ebionitarum* hæresin describunt, ignotum fuisse, ab iisque longe aliam quam ab *Ebione* homine, originem huic hæresi assignari.

VIII. Irenæus sane, qui sæpius Ebionitarum dogmata describit, nullam *Ebionis* mentionem facit. Vid. Lib. I. cap. 26. III. 11. 24. IV. 29. Origenes vero & Eusebius nomen illud a voce Hebræa אביון, Ἐβίων, non qua singularem aliquem hominem, quem penitus ignoraverunt, sed qua *pauperem* atque *egenum* significat, diserte derivant. Origenes contra Celsum. Lib. II. mox initio: *Considerandum igitur, quid dicas ad fideles conversos eu Judaismo: ait eos illectos & deceptos valde ridendo modo a Jesu, relictis patriis institutis ac legibus transfugisse ad nomen aliud, rationemque vivendi longe diversam: ne hoc quidem intellecto, quod Judæi, qui in Jesum crediderunt, non desciverunt a patriis legibus, vivunt enim juxta eas paupertati suæ legis cognomines.* Ἐβίων τε γὰρ ὁ πτωχὸς παρὰ Ἰουδαίοις. *Ebion enim pauper Judaica lingua vocatur: & Ebionæi dicuntur, quicunque e Judæis Jesum pro Christo receperunt.* Et Philocaliæ cap. 1. pag. 17. edit. Cantabrigiensis. Οὐκ ἐλαμβάνομεν ταῦτα ὡς οἱ πτωχοὶ τῇ διανοίᾳ Ἐβιωναῖοι τῆς πτωχείας τῆς διανοίας ἐπώνυμοι. Ἐβίων γὰρ ὁ πτωχὸς παρ᾽ Ἑβραίοις ὀνομάζεται. *Hæc non accipimus, ut mentis inopes Ebionæi, qui ab inopia mentis nomen suum ducunt. Ebion enim pauper Hebræis appellatur.* Eusebius Hist. Eccles. Lib. iii. cap. 27. Interprete Valesio. *Alios vero, quos ab amore Christi malignus Dæmon dimovere non potuerat, alia eu parte infirmos esse deprehendeus, in ditionem suam redegit. Hi ab antiquis cognominati sunt Ebionæi, quippe qui humiliter admodum atque abjecte de Christo sentirent. Eum enim simplicem & vulgarem, nec aliud quam hominem esse censebant* &c. *Cujus rei causa* Ebionæorum *cognomen sortiti sunt, quo intelligentiæ illorum inopia satis indicatur. Sic enim* mendici *apud Hebræos vocantur.* In hisce neque Origenes, neque Eusebius ullam hominis *Ebionis* mentionem faciunt, sed *Ebionæos* a voce Hebræa אביון Ἐβίων, quæ *pauperem* vel *mendicum* notet, derivant. Id quod verissimum, etsi boni Patres pro suo lepore & elegantia multo aliam, atque res est, denominationis causam afferunt; *mentis inopiam, humilemve*, ut Eusebius explicat, *de Christo existimationem*, vel denique, quod Origenes priore loco innuere videtur, *egenorum elementorum* legis Mosaicæ *observantiam*.

IX. Nostra igitur hæc est ratio, atque ita animum induximus credere, *Ebionitas* illos neque ab *Ebione* hæresiarcha, neque a *mentis inopia* aut *humili de Christo sensu*, sed a vere & proprie dicta *paupertate*, bonæ mentis, ut vulgo ajunt, & primi Christianismi so-

ro-

rore, lingua patria אביונים *Ebionim*, Græce Ἐβιωναῖοι. Latine *Ebionitas* esse appellatos. Quemadmodum quidem ex sequentibus cuivis attendenti & præjudiciis libero clarum atque evidens fore confidimus.

X. Nempe qui primi ab Apostolis ad Christum conversi sunt, cum Judæi omnes essent, typorum & promissionum de Messia, & maximis beneficiis populo Israelitico per illum conferendis, non ignari; hanc spem animo conceperant, fore, simul ac regnum Messiæ revelaretur, ut id illico ὁ αἰών vigeret, & quæ temporum felicitas anno Sabbathico & Jubilæo promissa erat, ea ut e vestigio repræsentaretur, quemadmodum quondam tempore integritatis fuerat, quando, ut de aureo Saturni seculo Poeta canit,

> *Nec signare quidem, aut partiri limite campum*
> *Fas erat; in medium quærebant; ipsaque tellus*
> *Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.*

Sive itaque jam tempus illud adesse putarint, sive longe post futuro præludere debuerint, bona sua publicanda existimarunt, &, si commode fieri potuisset, ex lege anni Sabbathici remotis omnibus sepimentis, agros, vineas & oliveta omnibus aperuissent. At enim cum illam bonorum communicationem ob impiorum atque incredulorum, Judæorum pariter atque gentilium, multitudinem nondum instituere tuto possent, inter sese saltem illam observandam statuerunt. Hunc itaque in finem bona sua omnia, agros, fundos, &c. vendiderant, & conflatam inde pecuniam ad pedes deposuerunt Apostolorum, atque in commune contulerunt, ita ut nemo quicquam proprium amplius habere censeretur. Act. II. III. V. VI. Hac itaque ratione bonis omnibus consumtis, brevi, ita uti fieri solet, Christiani illi Hierosolymitani ad egestatem prolapsi sunt. Quo cum porro gravissima illa Judæorum persecutio accederet, Act. VIII. I. s. & bonorum reliquorum direptio, Hebr. x. 34. ac denique dira fames tempore Claudii Cæsaris, Act. XI. 19. Ecclesia Hierosolymitana, reliquæque in Judæa vicinisque locis, ad extremas angustias redactæ sunt, adeo quidem, ut Ecclesia Antiochena pro sua in depauperatos fratres pietate statuerit, ut pro suis quisque facultatibus fratribus in Judæa habitantibus, ad sublevandam illorum egestatem, liberales eleemosynas conferret. Id quod & factum est, Barnaba & Paulo quod liberaliter collatum erat, Hierosolymam ad Presbyteros deferentibus. Act. XI. 29. 30. Sed cum unius Ecclesiæ quantumvis magna liberalitas tantæ egestati sublevandæ par non esset, Petrus Jacobus & Johannes præter cætera, quæ inter ipsos & Paulum ac Barnabam convenerant, etiam id negotii his dederunt, ut pariter per gentilium Ecclesias in usum Judaicarum Eleemosynas colligerent, paupertatem illarum ipsi fatentes, Gal. II. 10. Μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν. *Solummodo*, inquiunt, PAUPERUM *ut meminissemus*. Id quod Paulus sedulo & feliciter præstitit, cum inter Galatas, 1. Cor. XVI. 1. & Macedones 2. Cor. VIII. 1. s. IX. 2. s. tum apud Corinthios & Achæos, l. c. & Rom. XV. 25. 26. quo postremo loco etiam ipse fratres Hierosolymitanos diserte *Pauperes* appellat: *Visum est*, inquit, *Macedoniæ & Achajæ Eleemosynam quandam conferre in* PAUPERES *Sanctorum qui sunt Hierosolymis*.

XI. En itaque, Benevole Lector, genuinam nominis *Ebionitarum* originem, non ab Hæresiarcha *Ebione*, neque a *mentis inopia*, *humilive sensu*, sed a proprie dicta primæ illius & Apostolicæ Ecclesiæ *paupertate*, derivatam. Nam quos Paulus Gal. II. 10. a reliquis Apostolis πτωχὺς, *pauperes* appellatos & hoc nomine commendatos narrat, hos illi procul dubio, quippe Judæi & cum Judæo loquentes, אביונים *Ebionim* appellarunt. Haud secus atque olim Albigenses *Pauperes de Lugduno* dicebantur, & patrum nostrorum memoria, atque utinam ne nunc quoque, in Belgii Classibus ac Synodis *de Arme Noodlydende Kerken van de Palts*, *Pauperes atque egenæ Ecclesiæ Palatinatus*.

XII. Cæterum cum hi credentes Judæis Hierosolymis & in Judæa seorsim a Gentilibus credentibus conventus agerent, in iisque ritu & more majorum sacra facerent, circumcisionem, Sabbathum, cæteraque festa a Deo in memoriam maximorum beneficiorum instituta observantes: Cum item imminente Urbis excidio non se gentibus miscerent, sed Pellam viciniaque Batanææ & Cœles Syriæ loca insiderent, atque inde quidam illorum tandem Hierosolyma redirent: Illi qui ex gentibus crediderant, quibus ab Apostolis liberius vivendi potestas data erat, Judæos illos Judaismum & fœdus Abrahamicum, cujus natura hæredes erant, abjurare voluerunt, & omni veteris legis observatione sese abdicare. Id vero cum Hebræi constanter renuerent, illos anathematis fulmine percusserunt, & ve-

luti

luti hæreticos Judaizantes vel semi-Judæos condemnarunt, nihilque sibi cum illis commune habere voluerunt; priusquam Judaismum penitus ejurassent. *De anathemate* res clara est ex Epistola Hieronymi ad Augustinum: *In Cerinthi*, inquit, *& Ebionis hæresin delabimur, qui credentes in Christo propter hoc solum a Patribus anathematizati sunt, quod legis ceremonias Christi Evangelio miscuerunt, & sic nova confessi sunt, ut vetera non amitterent.* De *abjuratione* vero *Judaismi*, si quis ad Gentilium Ecclesiam transire vellet, auctor nobis est doctissimus Cotelerius, qui ipsius formulæ mentionem facit, qua conceptis verbis *Nazaræismum* ejurare sint coacti. Quam formulam cum hactenus nobis videndi copia non fuerit. Cotelerii verba afferre liceat. Sic igitur ille in Notis ad Tom. I. *Monumentorum Eccl. Græcæ*, pag. 283. *Nec non formula abjurationis Judaici cultus, quam in Notis ad Clementinas Recognitiones evulgavi.* Et ad pag. 284. *Formula Judaismo renunciandi, quam ad Apostolicorum Opera produni in lucem, Nazaræos* (vocat.) Ex quibus doctissimi Viri verbis satis liquere arbitramur, Christianos Gentiles, si quem Nazaræum vel Ebionitam in communionem suam reciperent, illum coegisse conceptis verbis Judaismum, circumcisionem puta, reliquosque ritus, & privilegia illis annexa, ejurare.

XIII. Porro cum Christiani ex gentilismo Christianos Hebræos, in Judæa vicinisque locis agentes, alio nomine etiam אביונים *Ebionim* dici audirent, idque *Pauperes* designare didicissent, nomen illud in ludibrium verterunt, & propria vocis significatione ac vera nominis ratione relicta, ad Metaphoram se contulerunt, ac ne qua commento elegantiæ aut veritatis species deesset, Sacram Scripturam ad partes vocarunt, & ad illius quasdam phrases alluserunt. Quoniam ita *Ebionæi* illi legi Mosaicæ addicti vivebant, cujos instituta Paulus Gal. IV. 9. ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα *infirma atque egena elementa* appellat; satis causæ esse videbatur, ad repetendam inde nominis *Ebionitarum* rationem. Ita sane Origenes contra Celsum, l. c. Ἐβιωναῖοι γὰρ κατ' αὐτὸν, ἐπώνυμοι τῆς κατὰ τὴν ἐκδοχὴν πτωχείας τοῦ νόμου γεγενημένοι. *Vivunt enim secundum illam* (Legem,) *paupertati literalis legis facti cognomines.* Quibus verbis ad Apostoli phrasin alludi satis evidens esse putamus.

XIV. Sed id hactenus leve ac ridiculum erat, nisi mordax jocus graviori contumeliæ viam sterneret. Cum igitur alii in Sac. Script. quam proptie dicti *pauperes* occurrerent, ad illos quoque alludi debuit. Occurrebant itaque οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι ad verbum *pauperes Spiritu*, id est phrasi Hebræa עניי רוח *humiles mansuetique animo*. Sed cum non adeo ipsi ingenio destituti essent, quin facile perspicerent, quo nomine Christus suos beatos prædicat, eo se Ebionæis illudere ac male dicere non posse; detorserunt non nihil prasin, & πτωχὸς τῇ διανοίᾳ vocaverunt, id est *mentis inopes*, vel potius, Hebraismi emphasi quodammodo retenta, *humiliter atque abjecte sentientes*, de Jesu Christo scilicet, quem (sic Patres aliunde nova calumniæ ansa arrepta fingunt) more cæterorum hominum ex Josepho & Maria natum, & ψιλὸν ἄνθρωπον, *merum hominem*, nequaquam Deum esse crediderint. Electa Origenis, vel Philocalia loco supra citato: ὡς οἱ πτωχοὶ τῇ διανοίᾳ Ἐβιωναῖοι τῆς πτωχείας τῆς διανοίας ἐπώνυμοι. Sed clarius Eusebius, l. c. Ἐβιωναίους τούτους οἰκείως ἐπεφήμιζον οἱ πρῶτοι, ὡς πτωχῶς καὶ ταπεινῶς τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ δογματίζοντας καὶ δοξάζοντας. λιτὸν μὲν γὰρ αὐτὸν καὶ κοινὸν ἡγοῦντο. *Hos veteres proprie Ebionæos vocarunt, quippe qui tenuiter atque humiliter de Christo sentirent, & institutis* legis Mosaicæ) *viverent. Nudum enim illum hominem existimabant* &c. Paulo aliter hic verba vertimus atque supra ex Valesii interpretatione illa exhibuimus. Nempe ita legendum existimamus δοξάζοντας, καὶ δογματίζοντας; ut illud proprie ad Christum respiciat, hoc vero sensu Apostoli Col. II. sit *ritibus ceremonialibus implicari*: cum ipse Eusebius hunc ordinem observet, ut primo sententiam illorum de Christo explicet, tum de legis ceremonialis observatione agat. Cæterum liquet ex hoc loco πτωχείαν τῆς διανοίας non tam de *mentis inopia*, quam quidem primo & proprie significare videtur, quam de humili *abjectaque sententia*, quam de Christo fovebant, accipiendam esse. Cujus nostræ interpretationis auctorem habemus omni exceptione majorem Hieronymum, qui illam *Tom.* IV. ad Jes. LXVI. *adhibet: Judæi & Judaici erroris hæredes Hebionitæ, qui pro humilitate sensus nomen Pauperum susceperunt*: & tursus *Tom.* IV. pag. 2. a. *Simul arat bove & asino Hebion, dignus pro humilitate sensus paupertate nominis sui*: quibus verbis haud scio, an non ipsum illud Origenis τῆς πτωχείας τῆς διανοίας ἐπώνυμοι vertere voluerit.

XV. Denique cum hos homines in hæreticorum numero habere certum esset, quidam eorum nomen & originem

etiam

etiam a certo auctore repetenda existimarunt, adeoque ab Hebræo אביון *Ebion*, quod *pauperem* notat, hominem quendam commenti sunt, cui nomen fuerit, *Ebioni*; qui pessimas hæreses de *observanda Lege Mosaica*, de *Christo* ψιλῷ ἀνθρώπῳ, *eodemque ex Josepho pariter ac Maria nato*, &c. invexerit, & Photino inprimis præluserit. Ita tandem per varios casus & tot discrimina rerum, ex purissimo semine Ecclesiæ Apostolicæ impura illa, uti Patribus gentilibus visa est, *Ebionitarum* hæresis; & Tertulliano, Epiphanio, Hieronymo, aliisque obstetricantibus & foventibus, tandem ipse *Ebion*, pater filiis multo recentior, non post elephantinam duodecim, uti ferunt, annorum, sed immanem integri seculi & eo amplius gestationem, est enatus.

XVI. Atque hæc ea sunt, quæ nobis hanc *Ebionitarum* hæresin investigantibus de genuina illorum origine occurrerunt; quæ ne quis nostri febricitantis cerebelli deliria putet, ipsos Ebionitas consulere non abs re erit, proprii sui nominis atque originis procul dubio non ignaros; qui, bene an secus conjecerimus, arbitri sunto.

XVII. Horum sententiam de nominis sui origine Epiphanius nobis exhibet, hæresi XXX. cap. 17. Quem locum, etsi prolixior est, integrum tamen appingere juvabit, quo clarius atque evidentius cum res ipsa, quam agimus, tum Epiphanii indoles, atque acerbitas in miseros homines, & in fingendo audacia, patescat. Primo igitur in Ebionem & nomen ejus invehitur. *Sed apertam*, inquit, *calumniam struit callidus ille serpens, animoque mendicus*. Ebion *quippe Hebraica vox Græce* mendicum *sonat*. *Est autem hæreticus iste revera mente, spe, factisque mendicus, utpote qui Christum merum esse hominem existimet, in eoque spem cum quadam fidei mendicitate collocet*. Tum vero Ebionitarum responsionem & hujus calumniæ depulsionem subjicit. *At enim isti de ea re gloriantur, seque mendicos prædicant, quod Apostolorum, inquiunt, tempore suos esset bona sua distrahere, & ad illorum pedes abjicere*. *Itaque se illorum exemplo ad mendicitatem redigi, ac bonis omnibus abdicare, proindeque passim Mendicos appellari*. Denique vero ipse hanc illorum explicationem rejicit, & his verbis refutat: *Sed hoc ab illis ex ingenio confictum est*. *Nam Ebioni proprium hoc erat nomen, non sine vaticinio tamen aliquo, quo mendicus infelixque fore significaretur, cum a parentibus id nominis accepisset*.

XVIII. Sic ergo Epiphanius, sic Ebionitæ, de etymologia nominis *Ebionitarum* disputant, interprete doctissimo Petavio. Qui tamen haud scio, an non melius fecisset, si voces πτωχῶν & πτωχείαν per *pauperes* & *paupertatem* vertisset, quam *mendicos* & *mendicitatem*; cum de *mendicitate* Ebionitarum nihil legere meminerim, etsi facile fieri potuisse concedam, ut populares illorum Judæi vocem אביונים per contemtum de *mendicis* intellectam voluerint. Sed quicquid de eo sit, manifestum esse putamus, ipsos *Ebionæos* nullum *Ebionem* agnoscere, a quo nominis sui originem ducant, sed solum atque unice ad majorum suorum historiam & institutum, ad communicationem, inquam, bonorum, & inde ortam egestatem, referre.

XIX. At enim Epiphanius huic illorum Etymologiæ sedulo & serio contradicit, & lepidum commentum esse pertendit. Quare videndum erit, utri majorem in hac causa fidem mereantur, Epiphanius infensissimus hostis & actor, an Ebionitæ rei. Atque hic neminem, qui quidem æqua lance rem perpenderit, adeo iniquum fore confidimus, ut pro Epiphanio contra Ebionitas pronunciet. Cum enim ille nullum idoneum testem producat, sed sua solius auctoritate illis *Ebionem* sectæ & nominis auctorem obtrudere conetur; illi e contrario certam & irrefragabilem historiæ fidem allegant, actorum Apostolicorum actis comprobatam, atque inde nominis sui originem demonstrant. Qua in re tanto plus fidei merentur, quanto quæque gens rerum domesticarum & ortus sui peritior semper censetur peregrinis, præsertim iis, qui ab origine ejus longius absunt, & linguam gentis de qua agitur ignorant, neque publicarum tabularum fide sententiam suam valent comprobare. Et quid, quæso, caussæ fuisse putemus, cur *Ebionitæ* illi *Ebionis*, si quidem illum dogmatum suorum auctorem habuerint, nomen & memoriam tantopere fuerint detestati, ut cum doctrinam & mores ejus per omnia sequerentur, ipsum tamen exstitisse negarint, vel minimum ab illo noluerint denominari? Ego certe nihil caussæ video, quam si quis alius comminisci possit, quæ saltem speciem habeat, ab illo discere non pudebit.

XX. Undenam vero etiam, & quando Hæresiarcha ille id nominis nactus sit? in ipsa circumcisione, si quid Epiphanio credimus, certe *ab ipsis parentibus*, neque *sine vaticinio aliquo, quo mendicus infelixque fore significaretur*. Ita scilicet

licet Deus O. M. hanc detertimam pestem & Christiani nominis opprobrium miraculo dignatus sit, & mirum ni, ut olim Ismaeli, Isaaco, Cyro, & ipsi denique Filio suo, multo antequam nasceretur, vel per se vel per prophetam aliquem nomen indiderit. Sic mendacium mendacio obtegendum erat, ne perplueret; & Deus ipse fabulæ interesse debebat, ad nodum, quem Epiphanius nexum iri prævidebat, solvendum.

XXI. Sed porro, cum duorum generum *Ebionæi* fuisse dicantur, quorum alteri nihil humile de Christi nativitate ex Virgine sentiebant; cum item tempore Epiphanii præclara omnia de Deitate ejusdem sarerentur, ut infra probatum dabimus; Cum denique, quod Origenem jam supra asseverantem audivimus, illi in genere *Ebionæi dicantur*, *οἱ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν Ἰησοῦν πεπιστευκότες, οἱ τὸν Ἰησοῦν ὡς χριστὸν παραδεξάμενοι*, *qui eu Judæis in Jesum crediderunt, eumque ut Messiam receperunt*: Quam ob rem, quæso, his *Ebionæorum* nomen datum est, qui in gravissimo fidei capite nihil cum *Ebione* illo commune habebant, sed orthodoxam sententiam sequebantur? Aut illud nobis argumento erit, qua fide atque prudentia illi Patres usi sint, qui innocentissimos homines præter fas & æquum contumeliosissimo nomine ab hæresiarcha pessimo appellarint? quid quod ne ipsi quidem Apostoli, & quotquot ab illis ex Judaismo ad Christum conversi sunt, ex hoc *Ebionitarum* grege eximi possint, quippe *Judæi*, & *Jesum recipientes pro Christo*, atque adhærentes denique adhuc ceremoniis Judaicis?

XXII. An vero ipsum *Ebionis* nomen, Hebræum inquam אביון, ejusmodi sit, ut illam sive *mentis inopiam & mendicitatem*, sive *humilem atque abjectam de Christo cuistimationem*, significare aptum natum fuerit? Vox Hæbræa sane *Pauperem* notat, humilem illum & obsequiosum, uti Celeb. Coccejus recte observat, quales sc. fortuna miseros atque egenos fingere plerumque solet: At illum cum voce רוח *Spiritus*, vel לב *cordis*, construi solere, ut *mentis inopiam*, vel *humilem de alio sensum* notet, id vero hactenus nullo exemplo probatum vidi. Fieri potest, ut fallat; sed vel quovis pignore deposito ansim plus semel in hac nominis *Ἐβιωναίων* explicatione & usu, vel abusu potius, a bonis Patribus aberratum esse. Audierant nimirum vocem אביון, *Ἐβιών*, *πτωχὸς* valere, Latine *Pauperem*. Cum itaque gentem sibi invisam ipsa nominis infamia notare & damnare vellent, viderentque proprie dictam *Paupertatem* illis vitio verti non posse (cum eam gentiles aliis quoque Christianis vulgo exprobrare solerent) ad metaphoram confugerunt, & aliam paupertatem quæsiverunt, quam illis objicerent. Occurrebant itaque apud LXX. Interpretes, & in sermonibus Christi *οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι*, *pauperes Spiritu*, id est עני רוח, qui *humili mansuetoque animo* sunt, humiliter de se ipsis sentientes. Sed cum neque istae succederet, quoniam Christus hos beatos prædicat, alia via aggressi sunt, & *πτωχείαν τῆς διανοίας* commenti sunt, proprie *paupertatem mentis*, sed per Hebraismum *humilitatem sensus*, quemadmodum in superioribus Hieronymum phrasin istam vertere ostendimus, ne sc. dubitaremus, quin ad Hebraismum allusum sit. At cum illa *animi humilitas*, *humilis* cujusque *de se ipso sensus* exprimendus est, Hebræi nunquam voce אביון utantur, nedum illam cum substantivis לב vel רוח construunt, sed voce ענו *anav* sive absolute posita, sive cum memoratis substantivis constructa, unde ענוה *humilitas*, *mansuetudo*, & Rabbinis Syrisque ענון *anvaan*, & ענוות *anvuuth*, *humanus*, *mansuetus*: Unde quis est, qui non illepidi commenti & frigidissimæ allusionis futilitatem agnoscat, & syrma errorum deprehendat?

XXIII. Ex his omnibus itaque tandem concludimus, *Ebionæos* non aliunde quam a proprie dicta primæ Apostolicæ Ecclesiæ *paupertate* nomen nactos; neque adeo alios esse, quam qui ex Judæis in Jesum crediderunt, eumque pro Messia receperunt, a quo alio nomine *Nazaræi* vel *Nazareni* dicebantur, de quibus superiore dissertatione egimus. Quod postremum paullo fusius probandum erit.

XXIV. Cum itaque primi ex Judaismo Christiani, Apostoli ipsi & quotquot eorum opera, maxime ex Judæis, ad Christum conversi sunt, a Jesu Nazareno *Nazaræi* dicti sint, iidemque a paupertate *Ebionitæ*; liquet sole meridiano clarius, *Nazaræos* & *Ebionæos* prorsus eosdem esse, neqnaquam vero diversos.

XXV. Id quod porro ex plerisque omnibus confirmatur, quæ Epiphanius aliique de utrisque narrant. De *Nasaræis* & *Nazaræis*, quos Epiphanius inepte distinguit, ut superioris diss. §. 46. ostendimus, illos *genere Judæos* fuisse; neque vero hi *Ebionitæ* aliunde, quam ex Judæis, imo, si quid Epiphanio credimus, ipsis Nazaræis, orti sunt. Id præterquam quod lingua Hebræa, seu malis Syriaca, atque omnia vitæ instituta arguunt, diser-

diserta Patrum testimonia comprobant. Ebionæi enim, uti supra Origenem plus semel contra Celsum audivimus asseverantem, non alii erant, quam οἱ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ πεπιστευκότες, *qui ex Judaismo in Jesum crediderant, eumque pro Christo recipiebant*. Sed clarissime omnium Hieronymus, qui etsi alibi distinguit, tamen in Epistola ad Augustinum Ebionitas & Nazaræos eosdem facit. *Quid dicam*, inquit, *de Ebionitis? Usque hodie per totas Orientis Synagogas inter Judæos hæresis est, quæ dicitur Minæorum, & a Pharisæis nunc usque damnatur, quos vulgo Nazaræos nuncupant* &c. Ubi nemini dubium esse potest, quin *Ebionitas* per *Nazaræos* describat. Ipse Ebion apud Epiphanium, Hær. xxx. §. 1. pro Judæo sese gerebat. Imo ex ipsis Nayaræis ortus erat.

XXVI. Deinde idem utrisque natale solum ab Epiphanio assignatur. *Nasaræi* ex Peræa, Batanæa, Cœlesyria orti erant; Neque vero *Ebion* & *Ebionitæ* aliunde oriundi. De Ebionitis §. a. „ Sed hujus „ factionis exodium post Hierosolymitanæ urbis excidium cœpit. Quo tempore Christiani cum in Peræa degerent, atque in urbe Pella potissimum, „ quæ in Decapolitana provincia est, „ cujus exstat in Evangelio mentio, „ prope Batanæam ac Basanitidem: cum „ illic, inquam, domicilium collocassent, „ tunc Ebioni data est propagandi erroris occasio. Qui in pago quodam Cocabe in regione Carnaimorum, Arnemi, & Astarotharum, & Basanitidis „ tractu habitare cœpit, quemadmodum „ vetus ad nos usque fama pertulit. Inde igitur pessimi prædicandi dogmatis „ initium sumsit, unde & impios Nazarenos cœpisse docuimus. “ Optime sane. Eadem utrisque patria, idem quoque secundum Epiphanium nascendi tempus, postquam Ecclesia Hierosolymitana Pellam vicinaque loca insederat. Neque sane mirum, cum & Nazaræi & Ebionitæ iidem plane essent, neque ex Hierosolymitanis tantum post Urbis excidium orti, sed & multo ante quam Hierosolymam relinquerent, ipsi Hierosolymitani & *Nazaræi* essent & *Ebionitæ*.

XXVII. De locis quæ hic ab Epiphanio recensentur, alii videantur, inque primis Lightfootus; de *Batanæa* & *Peræa*, in Chorographicis Lucæ præmissis, Cap. 1. de *Decapolitana*, Decade Chorographica Marco præmissa Cap. VII. De *Cocabe* vero quoniam alibi non ita frequens mentio occurrit, non possumus, quin paucis situm ejus ex recentioribus monstremus. Fuit nimirum illud oppidum in vicinià Damasci, ad tertium quartumve lapidem inde dissitum. Edrisius, qui vulgo Geographi Nubiensis nomine venit, pag. 116. & 117. ad Damasci pagos refert; *Habetque*, inquit, *montes atque arva quæ vocantur Alghauta, (vallis*, ἡ κοιλή: *) protenditurque Alghauta spatio duarum stationum in longitudinem, unius in latitudinem: & continentur in ipsa pagi quasi urbes, qualis est Meza cum suburbiis suis, & Barda, Harsenna*, CAVCABA, *&c.* Sed Thevenotius accuratius situm ejus monstrat. Is cum ex Galilæa Damascum pergeret, & pontem Jordanis, quem vulgo pontem Jacobi vocant, transiisset, rudera loci illius in via vidit, ad montem siti. Verba hæc sunt: *Postridie Damascum venimus, Sana septem horis dissitam. Primi vero sesqui horæ spatio a Sana pons transitur instratus fluvio qui Sana decurrit. Quatuor primis horis iter fit via lapidosa, in cujus fine & ad dextram vastati cujusdam vici, cui* CAKCAB *nomen, id est Stellæ, locus est, ubi Servator noster Paulo acclamavit*; Saule, Saule, quid me persequeris? *Reliquum iter per longe fertilissimam & amœnissimam planiciem est*. Ex quo loco apparet, *Cocbaben*, vel Syrorum & Arabum pronunciatione *Caucaben*, proxime Damasco sitam esse, initio vallis illius, quæ Damasco ad Jordanem ducit, ut ab Edrisio in suburbia illius merito referatur.

XXVIII. Sed neque Cyprum prætervehi debemus, cum ibi quoque suus Ebioni locus fuerit. Epiphanius, Hær. xxx. §. 18. *Ergo Ebion tametsi in Asia, ac Romæ, errorem suum disseminaverit, nihilominus spinosorum suorum germinum stolonumque radices ex Nabathæa atque Paneade potissimum trahit --- & in insula Cypro*. Passim ergo incertis sedibus Ebionem vagatum esse oportet, qui non tantum memoratis Peræa locis habitaverit, sed & in Asia, minore illa, & Romæ, & in Cypro hæreseos suæ semina sparserit. Sed quæ illi tanta Cyprum adeundi causa fuerit? Barnabas, credo, hic nobis mutato nomine sistitur, qui si non hic ipse *Ebion* fuerit Epiphanio memoratus, haud sane illi dissimilis fuit. Audiatur Lucas act. IV. 36. 37. *Joses vero*, inquit, *qui ab Apostolis Barnabas est appellatus (quod est si interpreteris, filius adhortationis* בר נביא vel נבואה *) Levita, Cyprius genere, quum agrum haberet, illum vendidit, & allatam pecuniam deposuit ad pedes Apostolorum*. Quo facto quis dubitet, quin אביון *Ebion* evaserit, id est *pauper*? cum quæ sibi pauca relicta jugera ruris erant, iis se ab-

dicasset. Hic cum esset vir bonus & Spiritu Sancto & fide plenus, postquam ali quandiu Pauli fidus comes & collega in opere domini suisset, tandem jurgio aliquo oborto Paulum reliquit, & *cum Marco in Cyprum navigavit* Act. xv. 39. Ubi procul dubio pro veteri sua pietate & zelo *Ebionaismi* hæresin severit, qui quantus quantus erat nihil nisi *Ebion* erat, id est, ex Judæo Christianus & pauper. Si cui tamen religio fuerit Barnabam *Ebionem Cyprium* vocare, en alios complures, qui ob persecutionem tempore Stephani grassantem dispersi, Hierosolyma relicta Act. VIII. 1. *in Phœniciam, & Cyprum, & Antiochiam penetrarunt, verbum* (Evangelii) *nulli prædicantes, nisi solis Judæis*. Act. XI. 19. Quorum quin plerique אביונים *Ebionim* fuerint, gravissima persecutio, διωγμὸς μέγας, uti Lucas illam vocat, & quæ cum illa conjuncta fuit, direptio bonorum, nos dubitare non sinunt.

XXIX. Sed & in ipsa Urbe Ebion fuerit, ibique hæreseos suæ semina sparserit. Quod equidem facile largiar, cum Apostolus in Epistola ad Romanos complures memoret *Judæos ad Christum conversos*, cap. XVI. de quibus etsi dictu difficile est, an אביונים *Pauperes* fuerint, illud tamen certum est, quædam ficti illius *Ebionis* dogmata inter illos viguisse, quale illud de *abstinendo a carnibus*, de quo idem Apostolus Cap. XIV. prolixe agit.

XXX. Unde adeo animum induco credere, idem Epiphanio aliisque Patribus in historia Judæo-Christianorum evenisse, quod veteribus Græculis in historia Deorum & Heroum. Quemadmodum enim hi, quicquid ab antiquis heroibus præclare & fortiter gestum erat, Jovi, vel Belo, aut Herculi tribuebant; ita quoque Epiphanius, quicquid Judaici dogmatis in variis etsi inter se longissime dissitis locis traditum, vel quocunque modo actum fuerat, id omne ad unum aliquem miserum *Ebionem* retulit, vel ejusdem gregis atque commatis Cerinthum, quemadmodum in sequentibus ostendemus.

XXXI. Sed ut ad rem redeamus, a qua vagus ille Ebion nos tantisper abduxit; quemadmodum *Nazareni* & *Ebionitæ* genere, patria & natalibus conveniebant, ita inprimis etiam dogmatibus. Nazaræi credentes in Christo legi Mosis usque adhærebant; Sabbathum, Circumcisionem, aliasque legis ceremonias adhuc observantes: neque vero aliam ob causam Ebionem a Patribus anathematizatum narrat Hieronymus, quam quod ita Evangelium recipiebat, ut tamen veterem legem non amitteret. Nasaræi illi alteri Epiphaniani Mosen reliquosque Prophetas rejiciebant: similirer vero & Ebionitæ, si quid eidem Epiphanio in sequentibus credemus. Nazaræi Evangelio Hebraico Matthæi utebantur, cætera parvi pendebant: Neque vero aliter Ebionitæ. Quæ omnia cum id genus aliis, si superioribus jungantur, satis evidenter ostendunt, Nazaræos & Ebionitas ejusdem commatis atque hæreseos esse, & perperam plane divelli. Quod si enim, qui idem genus, eandem patriam, eusdemque natales agnoscunt, eademque per omnia dogmata profitentur, iidem esse non sint dicendi: lubens equidem me ignorare fatebor, quibus argumentis probari possit aut debeat, *C. Julium*, M. Bibuli in Consulatu collegam, eundem esse atque *Cæsarem*, primum Romani Imperii conditorem.

XXXII. Posteaquam itaque nominis Sectæque originem declaravimus, atque ostendimus *Ebionitas* eosdem esse atque *Nazaræos*; restat, ut nunc quoque de dogmatibus illorum agamus, atque inquiramus, an illa ejusmodi fuerint, ut eorum nomine a Christianis Gentilibus hæreseos fuerint accusandi & damnandi.

XXXIII. Hæc vero illorum dogmata ad tria præcipua capita non incommode revocari posse videntur, de Persona Messiæ, de Legum Judaicarum observantia, & denique de Chiliasmo.

XXXIV. De Messia, quem quidem Jesum Nazarenum esse credebant, ita vulgo sensisse dicuntur, ut illum neque Deum Deique filium, neque ex Maria Virgine natum esse faterentur. Res ex Hieronymo, Epiphanio, Theodoreto aliisque Patribus vulgo notior est, quam, ut probari mereatur: an æque vera ac certa sit hæc tam dira accusatio, id vero accuratius inquirendum erit.

XXXV. Enim vero cum nulla horum hominum monumenta supersint, quæ vel bellorum in oriente quondam grassantium sævitie sunt deleta, vel ab ipsis Christianis Gentilibus conquisita & suppressa, vel certe longi temporis injuria interciderunt; sane quam difficile erit genuinam illorum sententiam in lucem proferre, nisi ipsi illorum adversarii illis, nobisque, qui eos defendere conamur, suppetias ferant, & in ipsis gravissimis accusationibus ejusmodi veritatis vestigia impressa reliquerint, ex quibus orthodoxa illorum fides, quasi uncialibus literis scripta, legi & intelligi ab omni attento & præjudiciis vacuo lectore possit. Cum vero *Ebionem*, hominem

sin-

singularem, nunquam fuisse credamus, & in superioribus jam probatum dederimus, pro illo, inani hominum fabulosorum commento, verbum non addemus, sed eorum tantum, qui falso ab illo orti creduntur, *Ebionitarum*, causam agemus.

XXXVI. Horum itaque sententiam de Christo, & verba adeo ipsa, etsi parum dextre accepta atque versa, Epiphanius nobis conservavit, de Hæresi Ebionitarum Cap. III. quæ Petavius sic reddit: *Principio igitur Ebion, ut dixi, Christum e viri semine, nimirum Josephi, genitum affirmat. Verum aliquanto abhinc tempore in hodiernum usque diem, qui ejus errorem secuti sunt, animis eorum in absurda ac perplexa quædam abreptis, alii aliter de Christo pronunciant. Ac suspicari sane licet, ab eo tempore, quo se illis Elxæus adjunxit, falsus quidam propheta, qui apud Sampsæos & Ossenos atque Elcessæos extitit, ab eodem edoctos censictum de Christo ac Spiritu Sancto nescio quid effutire cœpisse. Nonnulli enim ex iis Adamum fuisse Christum prædicant, illum inquam Adamum, qui primus a Deo formatus est, ejusdem est animatus afflatu. Alii e cœlo esse Christum confitentur, sed ante omnia creatum, ac spiritum esse quendam, Angelisque præstare, atque omnium rerum dominatum tenere, appellari vero Christum. Qui cum perpetuam illic habitationem sortitus sit, quoties libuerit in hæc infima delabitur, quemadmodum in Adamo descendit, & Patriarchis corpore circumfusus apparuit, velut cum ad Abrahamum, Isaacum & Jacobum adiit. Idem denique postremis temporibus venit, Adami corpore contectus, & homo visus est, in crucem sublatus resurrexit, & adscendit in cœlum. Rursus ubi libuerit, ita sese rem habere negant; in eumque duntaxat sese sanctum infudisse Spiritum, qui est ipse Christus, eumque qui Jesus vocatus est, induisse. Quamobrem densissima quædam illis est offusa caligo, dum alias aliter de Christo opinione sua statuunt.*

XXXVII. Ita ipse de sui temporis *Ebionitis* Epiphanius. Μεγάλη χάρις αὐτῷ, pro hac ingenuitate & diligentia, qua nobis hoc vere aureum fidei Ebioniticæ fragmentum conservavit. Quodnam enim, obsecro, hoc præclaro testimonio aliud disertius expetas? quodnam pro orthodoxia illorum hominum validius atque evidentius argumentum desideres? Tametsi enim portentum illud hominis, sed & commentum, *Ebion*, de Christo pessime sensisse dicitur; *Ebionitæ* tamen, qui ab illo nominati creduntur, longissime ab illa impietate absunt, nihil humile atque abjectum, sed præclara omnia ac plane divina de illo profitentes. Quare bona Lectoris venia singula verba paulo accuratius liceat examinare.

XXXVIII. Quid enim? *Quidam eorum*, inquit, καὶ Ἀδὰμ τὸν Χριστὸν εἶναι λέγουσιν, *etiam Adamum Christum esse dicunt*, id est, uti ego interpretor, & quivis vel Hebraice callens, vel in Sacris literis non plane hospes, facile concesserit, *Christum verum hominem esse*. Adeone enim hos homines stolidos fuisse arbitremur, ut vel de *Adamo* crediderint, illum ipsum *Christum fuisse*; vel de *Christo*, illum *esse Adamum*? An potius ita existimemus, vocem Hebræam אדם *Adam*, quæ & primum omnium parentem designat, & quemvis in genere hominem notat, bono Epiphanio imposuisse, ut cum vocem illam proprie acciperet, atque adeo vertendam non esse existimaret, tam monstrosam illis opinionem affinxerit, & reliqua verba τὸν πρῶτον πλασθέντα *qui primus formatus est*, &c. de suo addenda putarit? Quippe ita existimo, Ebionæos illos hunc in modum & scripsisse & locutos esse, המשיח הוא אדם *Messias est homo*, quod Epiphanius verterit, Ἀδὰμ ἐστιν ὁ Χριστὸς *Christus est Adamus*.

XXXIX. At parum esse inquies probasse, Ebionitas de Messia credidisse, illum *hominem esse*; quod forte nemo sanus unquam in dubium vocarit, nedum litem illis hoc nomine moverit; cum eo potius nomine a Patribus accusentur, quod illum ψιλὸν ἄνθρωπον *merum hominem* esse putarint. Quod ipsum equidem lubens fateor, modo & mihi id concedatur, Ebionitas de hoc capite recte & sensisse & locutos esse; & lector noster, quod equidem vehementer velim, hoc exemplo discat atque observet, quam imperite atque perverse Patres Christiani optimas optimorum hominum sententias accipere atque interpretari soleant; & quam adeo fidem in exponendis adversariorum suorum sententiis mereantur. Quæ observatio ad ea, quæ apud Epiphanium mox sequuntur, rectius intelligenda, magnum pondus atque momentum afferent.

XL. Pergamus itaque cum illo, & videamus, quid iidem Ebionitæ de Deitate Christi senserint. *Atque* inquit, *e cœlo* (Christum) *esse confitentur*: quod sane longe sublimiorem ejus, quam mere terrestrem originem, arguit, convenienter illi Pauli dicto I. Cor. XV. 47. ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. *Secundus homo, Dominus ex cœlo*: & Christi

sti de se ipso, Joh. III. 13. & 31. VI. 33. 38. f.

XLI. *Ante omnia vero creatum*, *πρὸ πάντων δὲ κτισθέντα*. Quod quid aliud nisi *æternitatem* ejus arguit? quod *αὐτός ἐστι πρὸ πάντων*, *ipse ante omnia est*, Col. I. 17. At quo minus Ebionitas de æternitate Christi recte sensisse credant, multos, opinor, cum alia Patrum testimonia impedient, tum hic ipse locus, in quo non *ante omnia esse* vel *fuisse*, sed *κτισθείς*, *creatus* dicitur; ut vel sic tamen ex Ebionitarum sententia in *creaturarum* ordinem Christus referatur, atque adeo *ἦν ὅτε οὐκ ἦν*, *fuerit, quando ipse nondum erat*. Ad quam objectionem ita respondeo: Vel sic tamen cuivis satis & ad oculum liquere posse illius falsitatem calumniæ, qua veteres Patres Ebionitas accusant, quod negent, *Christum ante Mariam fuisse*. Hieronymus Tom. I. pag. 121. b. pr. *Johannes Apostolus --- novissimus omnium scripsit Evangelium, rogatus ab Asiæ Episcopis, adversus Cerinthum, aliosque hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt, Christum ante Mariam non fuisse*. At qui Christum *ante omnia creatum* ajunt, non eo ipso Maria illum multis seculis antiquiorem faciunt? Liceat hic ipsius Hieronymi verba appingere ex Tom. VI. pag. 178. I. *Hic locus* (Eph. IV. 10.) *adversus Ebionem & Fotinum vel maxime facit. Si enim ipse est adscendens in cælos, qui de cælis ante descenderat: quomodo Dominus noster Jesus Christus non ante Mariam est, sed post Mariam?* Quæ consequentia si adversus miserum illum Ebionem & Ebionitas valeat; cur non & hæc illorum confessio tantundem valeat ad hanc diram calumniam amoliendam? *Ἄνωθεν μὲν ὄντα, πρὸ πάντων δὲ κτισθέντα*, *Christum cum e cælis esse, tum ante omnia creatum fuisse ajunt*, ita particulas *μὲν* & *δὲ* per *cum* & *tum* melius reddideris, teste Epiphanio: Quomodo ergo non ante Mariam illum esse fateantur? Facessat igitur in posterum illa calumnia, & agnoscamus, quod hic ipse illorum adversarius refert, Ebionitas credidisse, Christum esse non Maria tantum, sed & ipso mundo priorem.

XLII. Nondum tamen id omne est, quod vel ex hoc loco lucremur, vel ad difficultatem ex eo motam respondeamus. Secundo itaque loco observandum est, cum hi Ebionæi gente Hebræi fuerint, & linguæ Hebrææ callentissimi, eademque in sacris usi, quemadmodum superioris dissertationis §. LXXI. de Nazaræis, qui sunt ipsissimi nostri Ebionitæ, ex Epiphanio ostendimus; non hæc ipsa illorum verba esse, quæ Epiphanius hic loci exhibet, sed eorum verborum, quibus illi suam sententiam exprimebant, versionem Græcam. Unde adeo facile fieri potuerit, quod jam factum esse ostendimus, atque ulterius etiam ostendemus, ut vel Epiphanius, vel quisquis horum verborum interpres sit, quædam parum recte intellecta, minus quoque commode reddiderit; ut adeo verba illa non tam ex rigore linguæ Græcæ vel morosiorum Theologorum, quam ex vi linguæ Hebrææ, quam exprimere debent, accipienda veniant & interpretanda.

XLIII. His positis, si sequentia etiam addantur, liquere putamus, Ebionitas in hac sua confessione Proverbiorum caput VIII. & respicere & quodammodo explicare. Ibi vero vers. 22. Æterna illa Dei Sapientia, sese a Patre ab æterno *genitam* vel *possessam* profitetur. יהוה קנני ראשית דרכו *Dominus possedit me in principio*, vel *genuit me* (confer Gen. IV. 1.) *principium viæ suæ, ante opera sua a tunc*. Istud vero קנני Græci interpretes reddiderunt *ἔκτισέ με*, *creavit me*. Quod adeo verbum cum Ebionitæ quoque adhiberent, hujus confessionis illorum interpres eandem vocem *κτίζειν* retinuit, quam LXX. olim usurparant, quæque in similibus locis apud Sirachidem in Ecclesiastico Cap. I. 8. & XXIV. 10. occurrit. Adeo ut vox illa *κτισθέντα* apud Epiphanium idem significare debeat, quod Hebræum קנני apud Salomonem.

XLIV. Id quod magis liquebit, postquam sequentia fuerint enucleata. Porro itaque Christum *Spiritum esse* confitentur, *πνεῦμα ὄντα*. Quod procul dubio eo pertinet, ut duas in Christo naturas distinguant & præter humanam, de qua in progressu agunt, se etiam divinam in Messia naturam agnoscere profiteantur, cum *Deus spiritus* sit, *Joh.* IV. 24.

XLV. Ne quis vero inde colligeret, eos Messiam Angelis tantum parem statuere, illis etiam *excellentiorem* prædicant, *καὶ ὑπὲρ Ἀγγέλους ὄντα*, *& Angelis*, inquiunt, *superiorem*: eadem ratione atque Apostolus ad ipsos Cap. I. vs. 4. & seq. prolixe probavit. Quem locum ipsos hic quoque respexisse, inde colligitur, quod Christo suo *dominatum omnium* adscribunt. *Πάντων τε κυριεύοντα*, inquiunt, *atque omnium rerum dominatum tenere*; quemadmodum sc. Apostolus l. c. vs. 2. illum a Patre *hæredem omnium constitutum* affirmat.

XLVI. Talis itaque tantusque Ebionitis erat is, quem pro Messia habebant,

bant, nam *& Christum illum dici* ajebant, id est *ab æterno unctum*, Prov. VIII. 23. & *præcognitum* liberatorem Israelis & totius generis humani. Quamobrem illis parum erat cætera omnia summa de eo prædicasse, nisi etiam φιλανθρωπίαν & ἐνανθρώπησιν ejus adderent. Cum enim *perpetuam, illic* (ἐν ἐκείνῳ αἰῶνι בעולם העליון *in supremo illo mundo*) *sedem haberet*; cum esset, inquam, אמון אצלו, Prov. VIII. 20. ἐγκόλπιος, sive εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, *in sinu patris*, Joh. I. 18. & *deliciæ ejus*, Prov. VIII. 30. Tamen *inde, quoties libuerit, in hæc infima delapsus sit*. Nempe *cum in forma Dei esset, rapinam non duxit æqualem Deo esse; Sed in habitabili ejus lusit, & oblectatio ejus fuit cum filiis hominis*. Ibid. 31. & Phil. II. 6. Neque vero id tum demum, cum *exinanivit se ipsum, & forma servi assumta in similitudine hominis inventus est*: Phil. II. 7. Sed & multis seculis antequam nasceretur, quando magno illi mysterio incarnationis præludere volupe fuit: *Quemadmodum & in Adamo descendit, & Patriarchis corpore circumfusus apparuit, veluti cum ad Abrahamum, Isaacum, & Jacobum adiit*. Quæ verba uti Ebionæorum fidem de crebra apparitione Filii Dei, Angeli illius fœderis, Patribus facta satis declarant, ita & Epiphanii, vel quisquis ille fuerit horum verborum interpres, insignem παρρησίαν produnt, de qua jam supra innuimus. Nisi enim Ebionitæ, dum ita magnifice de Messia suo sentiunt, prorsus insanire sint dicendi, vox Hebræa אדם hic iterum non proprie pro primo homine, sed appellative reddenda erit; neque illi Christum *in homine* באדם *descendisse* dixerint, sed procul dubio בגוף אדם ἐν σώματι ἀνθρώπου, quemadmodum mox sequitur, vel forte ברמות אדם ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου, *in similitudine hominis*, vel ἐν σχήματι, ut Apostolus loquitur Phil. II. 7. 8.

XLVII. Sed pergamus. *Idem ergo denique postremis temporibus venit*, (ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, באחרית חימים) *Adami corpore convectus* (lege & intellige *Hominis corpore*, non τὸ αὐτὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ. sed absque emphaticis illis articulis σῶμα ἀνθρώπου, בגוף אדם) *& homo visus est*. Imo vero καὶ ἐσταυρώθη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνῆλθεν, *& crucifixus est, & resurrexit, & adscendit in cœlum*.

XLVIII. En itaque, Christiane Lector, præclaram Ebionitarum & magnificam de *Messia* suo, *Deo* & *homine*, *mortuo item* & *resuscitato*, sententiam. In qua vel ipsa orthodoxia, si possit, vel hæreticæ illi pravitatis inquisitores & censores acerrimi, mihi respondeant, quid sit, quod desiderent amplius? Credunt Ebionitæ & prædicant *Messiam* suum, *Deum, Spiritum æternum, ante omnia alia genitum, Angelis excellentiorem, omnium Dominum; qui & in V. T. Patriarchis in forma humana apparuerit, & in plenitudine temporis naturam vere humanam induerit, in eaque crucifixus, mortuus, & resuscitatus fuerit, denique in cœlos adscenderit*. In qua fidei expositione si quisquam sit, qui ad perspicuitatem & integritatem aliquid adhuc requiri posse existimet, velim cogitet, quod res est, illam ab Epiphanio nobis conservatam esse, parum sane æquo censore, & infelici interprete: quam si ab ipsis editam haberemus, næ vero pulcherrimam illam legeremus, & validissimis scripturarum testimoniis munitam. Ne quid tamen desit, quod ad hominum ὀρθοδοξούντων fidem declarandam facere possit, en alium testem Hieronymum, qui in Epistola ad Augustinum jam sæpius laudata, *Ebionitarum*, quos Judæis alias *Minæos* vel *Nazaræos* dictos affirmat, hanc fidem tradit. *Credunt*, inquit, *in Jesum, Filium Dei, natum de Virgine Maria; & eundem dicunt esse, qui sub Pontio Pilato mortuus est, & resurrexit*; Nondum ne id quidem satis clarum atque evidens de orthodoxa optimorum Christianorum fide testimonium, Iterum ergo iterumque gratiæ Epiphanio, gratiæ item Hieronymo, qui inter media anathemata, quæ in miseros atque innocentes homines vibrant, hanc præclaram eorundem, de *Messia Deo & homine*, confessionem nobis servarunt. Absque eo enim esset, in æternum hi miseri homines atrocissimæ hæreseos manifesti convictique crederentur; qui nunc præclaris gravissimisque ipsorum adversariorum testimoniis absolvuntur.

XLIX. Cæterum cum ex dictis jam constet, sententiæ Ebioniticæ interpretem, quisquis ille sit, in voce Hebræa אדם vertenda, in tam brevi periodo ter minimum lapsum esse; cum itidem verosimillimum videatur, Ebionitas in illa fidei suæ expositione Caput VIII. Proverbiorum maxime ob oculos habuisse: quotus quisque non agnoscat jam, nobisque concedat, illud κτισθέντα apud Epiphanium non ex vi Græcæ Linguæ, sed ex Hebræo קנני explicandum esse? Quod si quis tamen necdum nobis concedere velit, stricto jure cum illo agamus. Primo itaque ab eo petere licebit, probe nobis evidentibus & omni exceptione majoribus argumentis, interpretem sententiæ Ebionitarum in voce He-

Hebræa, qua hi usi sunt, Græce per *κτίζειν* teddenda lapsum non esse, quemadmodum nos illum in una voce אדם vertenda ter minimum aberrasse ostendimus, & vel eundem vel Epiphanium addita emphasi articulorum (*τὸ αὐτὸ* & *τῦ*) eundem errorem magis etiam anxisse. Id quod neminem unquam facturum confido. Deinde vero non erraverit interpres, quo tamen valido argumento nobis fides fiat, vel interpretem vel Hebræos ipsos, quacunque voce usi sint, proprie dictam creationem hic intellectam voluisse, ac non potius more Latinorum vocem *κτίζειν*, *creandi*, eo sensu adhibuisse, quo Latini dicunt *procreare liberos*? Audiatur Drusius, qui ad illud Ecclesiastici 1. 8. ita commentatur. „ Salomo dixerat Prov. 8. 22. *possedit*: „ ubi Interpres Græcus, itemque Chaldæus, *creavit*. Quæ si placet de „ Filio Dei accipere (fecit hoc universa antiquitas) debes exponere *creavit*. „ *h. e.* genuit. Nam hæc duo verba se „ mutuo explicant in linguis. Cicero „ lib. 1. de Rep. *Sed quoniam plurima* „ *beneficia, continet patria, & est antiquior parens quam is qui, ut ajunt,* „ *creaverit, major ei profecto quam parenti debetur gratia.* Virgilius citante „ Lactantio lib. 5. c. 10.

- - - *Sulmone creatos*
Quatuor hic juvenes - - -

„ Contra Psalm. 90. 2. *Antequam montes gignerentur*, vel si mavis, *nascerentur*, id est, crearentur. “ Tertio denique, cum ipsi Patres Christiani ante concilium Nicænum voce *κτίζειν* libere & sine crimine de generatione Filii usi sint, non de creatione proprie dicta; quid, quæso, causæ sit, cur vel Hebræi, vel Interpres ille adeo rigide sint accipiendi? Firmum itaque nobis & ratum sit, his Epiphanii verbis *πρὸ πάντων κτισθέντα*, æternam Filii generationem ab Ebionitis fuisse significatam.

L. Nondum tamen ita dimittendus nobis Epiphanius. Videmus illum initio capitis, in quo enucleando versamur, Ebioni objicere, *quod Christum ex virili semine progenitum docuerit*: Ebionitas vero ipsos ab hoc crimine absolvere, qui sc. in omnia alia eant. Quod ne qui errore aliquo & inadvertentia, ut alia multa, ab Epiphanio scriptum existimet, operæ pretium erit eundem audire data opera id repetentem & inculcantem, de Hæresi Ebionitarum cap. ult. *Cæterum hoc a nobis antea commemoratum est, qui ex illa secta sunt, eos varie de Christo sentire. Nam quod ad Ebionem ipsum pertinet, merum illum hominem ex humano concubitu putat esse prognatum. At qui Ebionæi de illo vocati sunt, nescio quam in cœlo virtutem divinitus obtinuissa filium, eandemque suo se tempora in Adamum insinuasse exuisseque postea.* Hic iterum Ebionitas multo aliter de Christo credidisse testatur, atque Ebionem, ita ut illum & *filium Dei* crediderint, & *ex Deo* esse, & *virtutem Dei*, quo nomine alias ipse Spiritus S. venit. Quid vero illud aliud arguat, nisi vel Ebionem illum miserum Patrum gentilium commentum esse, cum qui ab illo Ebionitæ dicuntur nihil ejus, quod ipse tradiderit, credant; vel Christianos Gentiles parum Christiane cum credentibus Hebræis egisse, qui illis a pessimo Hæresiarcha nomen imposuerint, a quo in maximi momenti capite fidei Christianæ toto cœlo differebant? Ebion iste humiliter atque abjecte de Christo sentiebat: Hebræi illi nihil humile, sed præclara ac magnifica omnia de illo prædicant: & tamen *Ebionitarum* nomine de hæresiarcha pessimo appellantur.

LI. Atque huc equidem scio, annon & illud Hieronymi institutum pertineat, qui quando de hæreticis agit, qui æternam Deitatem Christi negarint, Ebionem continuo nominat, Ebionitas, quod quidem hactenus observare licuerit, non nisi semel tantum; quod non aliunde ortum videtur, quam quod Hieronymus Ebionitas recte per omnia de Christo sentire sciret, communem tamen illam & quaqua pervagatam fabulam de *Ebione* ad examen non revocasset.

LII. At Epiphanius, inquias, tempora prudenter distinguit, & sui sæculi Ebionæos ita, uti vidimus, de Christo sentire ait, antiquiores non item: imo ne hos recentiores quidem omnes & semper æque orthodoxos facit, quin eorum alios aliter existimare asseverat, & eosdem etiam quæ modo præclare confessi erant, mox *rursum ubi libuerit, negare*. Quare videndum erit, quo pacto nos ex his ejus tricis expediamus.

LIII. *Verum aliquanto*, inquit, *abhinc tempore, in hodiernum usque diem, qui ejus errorem secuti sunt, animis eorum in absurda & perplexa quædam abreptis, alii aliter de Christo pronunciant.* Certum itaque & ἐξηγήσιον est, non modo Epiphanii temporibus, sed & aliquamdiu ante, Ebionitas, certe quosdam eorum, aliter de Christo sensisse, atque Ebion vulgo credidisse dicitur. Sed quam invito id Epiphanio fiat, inde evidens est, quod eo ipso, quod melius tandem sentire cœperint, *ad absurda & perplexa eorum animos abreptos* dicit. Cum sc. fictus

ille

ille Ebion pessime vulgo sensisse dicatur, dolet viro bono, eos qui ab illo dicti finguntur, non in eodem luto & hęreseos crimine hærere, sed in melius sententiam mutasse; & *ἀσύστατον καὶ ἀμήχανον τὸν* illis objicit. Ita per id hominum genus, si vel maxime velis & re vera sis, tamen orthodoxo esse non liceat, postquam illi semel tibi hæresios crimen objecerint.

LIV. Quandonam vero isthæc nova illos incesserit religio, ut tam magnifice de Messia & sentire & loqui sustinuerint? Audiamus Epiphanium docte conjectantem. *Ac suspicari sane licet ab eo tempore, quo se illis Elxæus adjunxit falsus quidam propheta, qui apud Sampsenos & Ossenos atque Elcessæos extitit, ab eodem edoctos confictum de Christo ac Spiritu Sancto nescio quid effutire cœpisse.* Ubi vide, Lector, quanta in hoc homine sit animi impotentia, & quo *τῆς ὀρθοδοξίας* studium eum abripiat. Quæ Ebionitæ vere & magnifice de Christo & Spiritu S. prædicant, ea hic homo *φαντασίαν* vocare non veretur, eorundemque originem ab Elxæo, pessimo, qualisquidem ipsi videtur, hæretico derivat. Ita ergo Pseudopropheta ille Ebionitas a perverso Ebionis dogmate ad saniorem mentem traduxerit? & quod illi a Prophetis atque Apostolis & orthodoxis Christianis discere noluerant, id illis Elxæus iste persuaserit? Quanto itaque satius erit ita animum inducere ut credamus, Ebionitas inde a prima origine ex Apostolorum ore & scriptis illam doctrinam hausisse, & ad Epiphanii usque & Hieronymi tempora in eadem sententia perstitisse? Quibus enim argumentis Epiphanius probet, inde ab Elxęo demum ita Ebionitas sentire cœpisse? nullo sane alio, quam suo illo *τάχα δὲ οἶμαι*, *facile crediderim*; quod quam validum sit, non dicam ad convincendum, sed vel accusandum, facile per se prudens lector perspexerit.

LV. Sed quid hominis ille *Elxai* fuerit, neque abs re, credo, erit disquirere, neque, spero, lectori nostro ingratum accidet; cum & Epiphanius sępius illius meminerit, & historia ejus obscura sit, & ab pręsens argumentum de *Ebionitis*, cum quo ab Epiphanio conjungitur, non nihil conferre posse videatur.

LVI. Nomen itaque hujus Hæretici, si tamen singularis hominis unquam proprium fuerit, ac non potius totius sectę commune, varie scriptum legitur, quemadmodum Cotelerius ad Monumentorum Eccl. Gręc. Tom. I. pag. 775. notavit. „ Ab Epiphanio (inquit) va-
„ rie nominatur, Ἠλξαί, Ἠλξαΐ, Ἠλξαῖος, & Ἐλκεσσαῖοι; a Theodorito Ἐλκεσαί, aut Ἐλκασαί; a Methodio in
„ Convivio Ἐλκεσαῖος vel Ἐλκισαῖος: sic
„ enim legere jubent duo codices regii.
„ Apud Augustinum ediderunt *Elei*, &
„ in Anonymo *Helchi*. Sed forsan in
„ primo scribi debeat *Elesi*, in secundo
„ *Helesi*; ut inde fiant *Elcesei* & *Hel-*
„ *cesei*. Guido Carmelita *Elsum* & *El-*
„ *sejos* nuncupat. Hęc Corelerius de hoc nomine. Cujus variantes lectiones ad veritatem eruendam forte aliquid conferent, si notemus sectatores illius ab Epiphanio etiam Ἐλκεσσαίους scribi per duplex Sigma, etsi Valesius ad Eusebium illam scriptionem mendi arguit.

LVII. Ex his itaque de re ipsa conjectutam facturis varia occurrebant. Epiphanius Hęresi XIX. cap. 2. nomen a Sampsenis ita explicari narrat, ut *vim abstrusam* notet: *a quibus*, inquit, *perabsurde illud excogitatum est, ut ab occulta vi cognominatum ejusmodi nebulonem fingerent: propterea quod* Il (Hebraice חיל) vim; *ξαι* abstrusum *significat*. Illustris Scaliger *Elcessæos* eosdem facit atque *Essenos*, ex Arabico articulo אל & השאי, sive junctim אלחשאי Ἐλχασαί, vel contractius Ἐλξαί. Sed & Nahumus Propheta Hebr. אלקשי Gręce Ἐλκεσαῖος cognominatur Cap. I. I. & in historia Orientis apud montem Libanum populus *Ascasinorum* occurrit, Hebręis atque Arabibus אלחשישין *Alchasisin*, qui quidem ad Ἐλχασαίους proxime accedere videntur, pręsertim cum & in Glossario Du Cange sint, qui illos *χασσαίους* appellent.

LVIII. Etsi vero in his omnibus satis manifesta vestigia nominis Ἐλξαί & Ἐλκισσαῖος apparent, & pro singulis quędam dici posse videntur: tamen longe aliud esse putamus, a quo nominis hujus origo sit repetenda, ipsum nempe pręcipuum dogma, quod hęc hęresis proprium habuit. Id quale fuerit Eusebius nobis ex Origene narrat, Hist. Eccl. Lib. VI. cap. 38. *Quidam*, *inquit Origenes*, *nuper advenit*, *de se ipse magnifice sentiens*, *utpote qui impiam & nefariam Helcesaitarum opinionem*, *quæ adversus Ecclesiam recens exorta est*, *possit defendere ··· Docet præterea indifferentem rem esse Christum abnegare: & eum qui sapit, ore quidem tenus in ipso discrimine negaturum esse, sed non ex animi sententia*. Neque dissentit Epiphanius, qui Hęr. XIX. cap. I. in hunc sensum scribit: *Denique etiam* (Elxai) *simulatores esse docuit; cum ullum negaret esse crimen, si quis persecutionis tempore Idola veneretur*,

dum-

dummodo minime id ex animo faciat; *aut si quid ore tenus, non item animo profiteatur*. Hoc itaque precipuum illius hæreseos dogma fuit, licitum esse homini Christiano persecutione ingruente Christum & fidem ejus abnegare. Nam quod Origenes quosdam Veteris Novique Testamenti libros ab illis rejectos narrat, id procul dubio ejusdem farinæ est, atque illud quod Epiphanius tradit, Nasaræos Judæos Legem Mosis repudiasse.

LIX. His de nomine & dogmate hæreseos Elcessæorum prælibatis, non difficile arbitramur statuere, quis ille *Elxai* vel *Elcesæus* fuerit. Cum enim gravissimis illis persecutionibus, quæ inde a nascentis Christianismi temporibus adversus Ecclesiam motæ sunt, multi succumberent; Paulo ipso ante conversionem suam quosdam cogente βλασφημεῖν, i. e. horrendam illam formulam, quam in Schola Gamalielis adversus Nazarenos conceperat, publice in Synagogis recitare, atque ita Christiano nomini maledicere; tandem non defuerunt, qui publice docerent, licitum esse, tempore persecutionis fidem Christi abnegare, contra quam & Christus discipulos suos docuerat Matt. x. 32. 33. Luc. XII. 8. & hi rursus Ecclesias credentium Judæorum, Hebr. x. XI. XII. I. Pet. IV. 12. f. v. 8. 10. Jac. 1. 2. 3. 4. Hos itaque hypocritas inter Judæos credentes, qui Cœlen Syriam vicinamque Arabiam incolebant, exortos, a reliquis, qui hoc illorum dogma merito abominabantur, voce Arabica vel hybrida Ελκεσσαῖοι vel Ελκασαῖοι appellatos esse arbitramur.

LX. Nimirum כחש Hebræis est *negare factum* vel *acceptum*, Exod. v. 21. 22. imo Rabbinis etiam *abnegare fidem*, unde *Apostatæ* illis מכחישים vocantur. Hinc itaque forma Arabica fit כאחשין, & præposito articulo אלכאחשין *Alcahesin*, vel ex alia pronunciatione *Elcahesin*, quod est Græcum Ἐλχασαῖοι, aspiratione Græcis insolente elisa. Si cui tamen hæc nominis Etymologia non allubescat, en aliam forte probabiliorem. כסה significat, *tegere*, *velare*, *obvelare*, veste vel stragula injecta; & hinc generalius *celare*, *dissimulare*, opposite ad קרא *prædicare*, & הודה *confiteri*: haud secus atque כפר, quod proprie est, pice aliave materia *illinere*, *obducere*, *obtegere*, Rabbinis, Chaldæo-Syris & Arabibus est *abnegare*, unde Rab. כופר, Arab. כאפר, imo & Hebr. כפיר, Psal. XXXIV. 11. est *Apostata*, qui *Deum* vel *religionem* ejusque *eximium aliquod dogma* abnegat. Inde itaque Chaldæo-Syris כסאי vel כסי *Cassai* formari potest, ad formam זכאי vel זכי *Zaccai*; & Arabibus כסי *cassai*, unde addito articulo אלכסי Αλκασσαι, vel receptissima articuli pronunciatione Ελκασσαι vel Ελκεσσαι, Ἐλκεσσαῖοι, Ελκασαῖοι, & tandem contracte, uti Epiphanius legit, Ἠλξαΐ, Ἠλξαῖοι.

LXI. Atque hinc tandem evidens esse speramus, τὸ Ἠλξαΐ vel Ελκεσαΐ, vel quocunque demum modo scribere & legere lubeat, non individui alicujus proprium, sed commune totius sectę nomen esse, quo reliqui orthodoxi & in fide atque confessione Christi persistentes Ebionitę illos notarint, qui cum tempore persecutionis a professione fidei Christianæ deficiebant, tum maxime illam nominis Christiani abnegationem licitam esse defendebant. Id quod inde etiam amplius confirmari videtur, quod qui primus hujus hæreseos meminit, Origenes, non hominis singularis mentionem facit, sed integrę sectæ *Elcesaitarum*.

LXII. Quod si itaque unquam quisquam *Elxai* exstiterit, cui quidem id proprium nomen fuerit, haud sane magis atque decantatus ille *Ebion*; novo argumento liquere arbitramur, cum qua fide peritiave Epiphanius in illis hæresibus describendis sit versatus, quæ ab ejus ævo paullo erant remotiores; tum quam frivolum atque inane illud ejusdem sit commentum, quando, quæ Ebionitæ præclare de Christo & Sp. Sancto professi sunt, ea illos ab Elxai isto mutuatos hariolatur. Id quod magis liquebit, si tempora quoque consideremus, quibus Epiphanius hæresium harum ortum & progressum apte dispertit. *Elxaus* enim ille temporibus Trajani caput extulerit, Hæresi XIX. cap. 1. *Ad hos* (inquit) *Elxai se quidam aggregavit, imperante Trajano*. At Nazaræi post eversam Solymam, postquam discipuli Pellam concesserant, orti sint Hær. XXIX. cap. 7. *Hinc enim post illam ab Hierosolymis secessionem, illorum initia profecta sunt, cum Pellæ discipuli omnes habitarent* &c. Ex his denique, atque adeo post illos demum Ebion, surrexerit, Hær. XXX. cap. 2. vide supra §. 2. & 25. Imo vero Trajani tempora attigerit, cap. XXIV. *Neque vero mirari quisquam debet, dum Ebion occurrisse Johanni dicitur. Hic enim diu admodum vixit, & ad Trajani pervenit imperium*.

LXIII. Hæc itaque si inter se conferantur, Ebionaismum simul natum & exstinctum fuisse, certe non diu floruisse oportet. Cum enim Ebion Trajano imperante venenum suum sparserit, eodem adhuc rerum potiente Elxai Ebionitas ad saniorem mentem revocarit, ut mul-

multo aliter de Christo & Spiritu Sancto sentire & loqui inciperent ; atque adeo intra unius Trajani imperium Ebionaismus concludatur , si Epiphanii Chronologiam sequamur . Quæ cum minime cohærere videantur , & miseram Epiphanii confusionem ubique prodant , potius erit ut Origeni assentiamur , qui ut ab Elcesaitarum ortu propius absuit , ita eundem certius cognoscere posterisque tradere potuit . Is autem apud Eusebium Lib. VI. cap. 38. ita de illis loquitur , ut si non ejus ætate , certe non multo ante illam orti esse debuerint . Imo Eusebius ipse ad Origenis tempora diserte refert . *Alius quoque*, inquit , *tunc temporis error exortus est*, *Helcesaitarum sc. hæresis: quæ quidem simul nata , simul extincta est* . *Hujus mentionem facit Origenes in Homilia ad populum*, *qua Psalmum octogesimum secundum exponit*, *his verbis*: *Quidam*, *inquit*, *nuper advenit de se ipse magnifice sentiens*, *utpote qui impiam & nefariam Helcesaitarum opinionem* , *quæ adversus Ecclesiam recens coorta est* , *possit defendere*. Quod si itaque temporibus Origenis *recens orta* fuerit illa hæresis , quo pacto ad Trajani imperium referri possit non video , cum hic illum integro seculo anteverterit . Cum vero illa *Helcesaitarum* hæresis cum gravi aliqua persecutione *simul nata simul exstincta sit*, verum esse non potest , quod Epiphanius de Ebionitis asserit , illos ab Elxæo , inde a Trajani temporibus ad suum usque ævum , acceptam doctrinam de Christo & Sp. sancto propagasse .

LXIV. Sed instet forte aliquis Ebionitis minus æquus ; Etsi non ab illo *Elxæi* & temporibus Trajani secundum Epiphanium , tamen ab Elcesæis saltem novam sententiam mutuari potuisse temporibus Origenis . Sed ne sic quidem sese expedierit , quisquis ita credere animum induxerit : Adhuc enim æque atque ante firmum & ratum esse debebit , Elcesæos illos minus male de Christo sensisse , ut Ebionitæ illi meliora ab illis addiscere potuerint . Sed præterea etiam illud incommodi accedet , quod Ebionitæ eosdem novæ veritatis magistros agnoverint , & ob eandem veritatem abnegatam nominis infamia notarint . Quinam enim alii sint præter Ebionitas , qui abnegantes Christum illo אלכאחשין vel אלכבאין nomine insignire potuerint voluerintve , non facile explicatu esse confidimus . Nomen ipsum Cœles Syriæ & vicinæ Arabiæ incolas esse prodit , qui id hæreticis illis imposuerint . At in illis oris id temporis alias Ecclesias fuisse , quam Nazarenorum vel Ebionitarum , quæ Arabice locutæ sint , hactenus non liquet . Non ignoramus quidem , Eusebium Lib. VI. cap. 33. & 37. alios errores commemorare in *Arabia* ortos , quos Origenes publice in Concilio & Ecclesia fortiter & feliciter profligarit ; sed has Ecclesias fuisse , in quibus Arabice locuti sint , id mihi quidem non sit verosimile ; cum Origenes , linguæ Arabicæ ignarus , coram Synodo & tota multitudine disputans ab eadem sit intellectus . Ut adeo Græcas Ecclesias fuisse oporteat , nequaquam Arabico idiomate utentes .

LXV. Sed pergamus ad alterum Ebionitarum dogma , de nativitate Christi ex virili semine , an Virgine ? Nam & hac parte parum sani fuisse dicuntur . Irenæus adversus Hæreses , Lib. III. cap. 24. *Non ergo vera est quorundam interpretatio , qui ita audent interpretari scripturam ; Ecce adolescentula in ventre habebit , & pariet filium: quemadmodum & Theodotion Ephesius est interpretatus & Aquila Ponticus , utrique Judæi proselyti , quos sectati Ebionitæ , ex Joseph generatum eum dicunt* , &c. Sic Theodoretus Hæreticarum fabul. Lib. II. cap. I. Ebionem testatur docuisse , *Dominum Jesum Christum ex Joseph & Maria natum esse* &c. Id quod Epiphanium quoque jam sæpius dicentem audivimus . Vide supra §. 4.

LXVI. Neque sane mirum erat , sic statuere miseros homines , qui nihil divini in Christo agnoscebant , sed merum illum hominem esse statuebant , ad cujus nativitatem nullo admodum miraculo opus esse putarint . Ita sane ex vulgata sententia merito concluseris . Quemadmodum e contrario , si Ebionitæ Christum verum Deum crediderint , minime quoque illis difficile fuerit credere nativitatem ejus ex Virgine . Qui enim cum Deus esset , sæpius sibi corpus humanum extra hominem assumsit , cur non idem etiam sibi in utero Virginis corpus formare potuerit ? Quamobrem cum hactenus argumentis omni , uti quidem arbitramur , exceptione majoribus probatum dederimus , Ebionitas in capite de Deitate Christi recte per omnia sensisse ; nulli dubitamus , quin hæc quoque sententia de Christo ex Josepho nato iisdem per calumniam sit afficta .

LXII. Hieronymus certe , quantumcunque etiam in Ebionem invehatur , ipsos Ebionitas tamen melius sentire testatur . *Quid dicam* , inquit , *de Ebionitis ? usque hodie per totas Orientis Synagogas inter Judæos hæresis est , quæ dicitur Minæorum , & a Pharisæis nunc us-*

que damnatur, quos vulgo Nazaræos nuncupant, qui credunt in Christum Filium Dei, natum de Virgine Maria. Videns hic *Ebionitas* nostros, qui a Judæis hæreseos damnabantur, & infami ipsi *Minæorum* nomine notabantur? at quam præclare illi de Messia sentiunt? *Credunt in Christum Filium Dei, natum de Virgine Maria*. Quod Hieronymi testimonium tanto majoris apud nos ponderis esse debet, quo infensiorem ipse se illis adversarium exhibet, cum & ipse illos Christianorum nomine indignos censeat. *Sed dum & Judæi esse volunt*, inquir, *& Christiani, nec Judæi sunt, nec Christiani*. Interea dum adeo inclementer de illis judicat, ut ex Christianorum albo deletos velit, tamen illud dissimulare non potest, eos de Jesu Christo per omnia recte sentire, cum illum præter cætera & *Dei filium* & *Mariæ Virginis* agnoscant. Quo accedit, quod Hieronymus ob locorum viciniam quoddam cum illis commercium habuerit, ut melius illorum sententiam explorare potuerit reliquis Patribus Christianis, maximeque Irenæo, qui occidentem incolebat.

LXVIII. Sed non solus Hieronymus est, qui illos ab hæresi in hoc dogmate absolvat. Idem & Origenes, & Eusebius, & Theodoretus faciunt, quorum testimonia hic adscribere non abs re fuerit. Origenes lib. II. contra Celsum, pag. 56. ἤτοι διττοί ἐισιν Ἐβιωναῖοι, ἤτοι ἐκ παρθένου ὁμολογοῦντες ὁμοίως ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν, ἢ οὐχ οὕτως γεγεννῆσθαι, ἀλλ' ὡς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. *Ebionæi duorum generum sunt, vel nobiscum fatentes Jesum natum ex Virgine, vel non ita, sed reliquorum more hominum*. Eusebius Hist. Eccl. Lib. III. cap. 27. *Alii præter hos, qui eodem appellantur nomine, dictorum quidem summam refugiebant absurditatem, non negantes, Dominum ex Virgine & Spiritu S. natum esse: verum ipsi quoque non fatentur, eum semper fuisse Deum, cum sit verbum & sapientia, unde etiam priorum impietate seducebantur: maxime quando corporalem legis observantiam æque atque illi tueri studebant*. Theodoretus Hæret. Fab. Lib. II. cap. I. *Alia præter hanc classis fuit nominis ejusdem; nam hi quoque Ebionæi vocantur; qui in cæteris quidem omnibus cum prioribus conveniunt; Servatorem vero & Dominum ex Virgine natum dicunt*. Satin hinc tandem clarum est atque evidens, Ebionæos credidisse & confessos esse *Christum natum ex Maria Virgine*?

LXIX. Sed, inquies, iidem Patres, qui hic pro Ebionitis testes producuntur, Origenes, Eusebius & Theodoretus, iisdem locis eodemque halitu, Ebionæorum alios negasse affirmant *nativitatem Christi ex Virgine*, & in duas illos classes dispescunt, quarum una quidem recte de hoc gravissimo fidei Christianæ capite, altera vero pessime senserit. Sed id nobis, & ipsis adeo Ebionitis, parum obesse putamus, cum sic tamen satis liqueat, quosdam saltem Ebionitarum orthodoxos fuisse. Unde porro quærere licebit: Quod si Ebionitæ in gravissimo illo dogmate adeo diversum senserint, quid adeo causæ fuerit, cur non eosdem etiam nominibus distinxerint? Sive enim *Ebionæi* ab *Ebione* dicti sint, pessimi dogmatis primo præcone; sive a voce אביון *pauper*, ceu πτωχῶς καὶ ταπεινῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ δοξάζοντες, *humiliter atque abjecte de Christo sentientes*; quæ hæc, malum, inscitia est, atque iniquitas, orthodoxos homines, qui huic culpæ affines non erant, tam probroso atque contumelioso nomine appellare? Sin vero alia nominis *Ebionitici* causa atque origo sit, cur pessimos hæreticos communi cum orthodoxis nomine insigniverunt, ac non potius peculiari appellatione a reliquis illis orthodoxis secreverunt?

LXX. At forte nostram quis nobis hypothesin concesserit, *Ebionæorum* nomen nihil per se mali inferre, sed ipsos tantum Christianos ex Judæis notare; & sic tamen fieri potuisse contendent, ut illorum quidam a recta fide defecerint, vel ex illis orti sint, qui tam pravum dogma iovexerint. Quo modo si quis ratiocinatus fuerit, illi equidem me non admodum refragari fatebor, cum illud potissimum vel unicum sit, quod aliqua specie dici posse videatur; modo rem ita gestam esse liqueat. Hieronymus certe & Epiphanius omnes ex æquo Ebionitas ab hoc crimine absolvunt: reliquos vero Patres, quos recensuimus, varia præjudicia & falsa ratiocinia impellere potuerunt, ut adeo sinistre de Ebionitis existimarent. Quare opera danda erit, ut ipsum fontem erroris, si fieri possit, ostendamus: Quem quidem partim in nomine Ebionitarum, partim in παρωνυμίᾳ & falsis ratiociniis, partim denique & præcipue in Vatiniano illo odio sitam esse arbitramur, quo Gentiles credentes ex Judaismo persequebantur.

LXXI. Cum vero de nomine Ebionitarum, contemtu item & odio Christianorum Gentilium in credentes ex Judaismo, in superioribus satis egerimus, παρωνυμίαν tantum & frigida illa Patrum Gen-

Gentilium ratiocinia indagasse hic loci satis habebimus. En itaque primo loco Irenæum, antiquissimum omnium, quem quidem noverimus, quorum scripta adversus Ebionitas supersint. Is Lib. III. cap. 24. ita ratiocinatur. *Non ergo vera est quorundam interpretatio, qui ita audent interpretari scripturam; Ecce, adolescentula in ventre habebit & pariet filium: quemadmodum & Theodotion Ephesius est interpretatus, & Aquila Ponticus, utrique Judæi proselyti; quos secuti Ebionæi, ex Joseph generatum eum dicunt, tantam dispositionem Dei solventes* &c. Ex eo, quod dicti interpretes vocem עלמה apud Jesaiam non per παρθένος sed per νεᾶνις verterunt, calumniæ illos seu malitiosæ interpretationis arguit; quorum versionem cum Ebionæi, qui Græce Biblia legebant, adoptassent, ceu textui originali Hebræo convenientiorem, hinc eos negatæ nativitatis Christi ex Virgine reos agit: *Quos secuti Ebionæi ex Joseph generatum eum dicunt*. Tanti constitit Ebionitis veterem & receptam in Ecclesia versionem, quam τῶν O'. appellabant, relinquere, ac novas Aquilæ & Theodotionis recipere ac lectitare: ut cum hi in versionibus suis aliquid innovarent, id illi orthodoxiæ suæ periculo & aperta hæreseos accusatione luere debuerint.

LXXII. Sed age videamus, quam hæc justa causa sit Ebionitas accusandi, & quam validum Irenæi ratiocinium. Aquila Ponticus, qui primus post LXX. Interpretes vetus Testamentum Græce transferre ausus est, *contentiosus interpres fuit, qui non solum verba, sed Etymologias quoque verborum transferre conatus est*, teste Hieronymo ad Pammachium de optimo genere Interpretandi, ubi etiam exempla affert, quæ adscribere operæ erit, ut locum a sciolo imperitoque librario misere corruptum restituamus. *Quis enim pro frumento*, inquit, *& vino, & oleo, possit vel legere vel intelligere, χεῦμα, ὀπωρισμὸν, στιλπνότητα, quod nos possumus dicere fusionem, pomationemque & splendentiam? Atqui non solum Hebræi habent ἄρθρα, sed & ille κακόζηλος, qui syllabas interpretatur, & literas, ut dicat σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν, quod Latina lingua omnino non recipit*. Quæ hic Hieronymus ἄρθρα vocat, Hebræi מלות *voculas*, nos vulgo *Particulas* appellamus, quæ neque *Nomina* sunt neque *Verba*. Itaque in allato exemplo pro σύν quod verbum est, sed nihili, legendum est, σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν, ex Hebræo את השמים &c. Sic enim Aquila primum Geneseos versum reddiderat, Ἐν κεφαλαίῳ ἔκτισεν ὁ Θεὸς ΣΥΝ τὸν οὐρανὸν καὶ ΣΥΝ τὴν γῆν. Ne sc. voculam Hebræam את negligeret, quæ quando casum patientem designat, apud Græcos peculiarem voculam respondentem non habet, sed tantum casus terminatione indicatur; maluit Aquila pro illa Græcum Σὺν adhibere, quod & ipsum τῷ את respondet, sed ita ut non cum ablativo more Græco, sed nove cum accusativo construeret, ut ab ablativi nota distingueret.

LXXIII. Sed non minus ex eodem versu liquet, quo pacto Aquila ipsas etiam *literas & syllabas* reddere sit conatus. Nempe Hebræum ראש Græce proprie κεφαλὴν valet, unde cum ראשית derivetur, addita a fine syllaba ית, Aquila non ἀρχὴν reddidit, sed a κεφαλὴ, κεφάλαιον; Ἐν κεφαλαίῳ: quod ipsi nihil aliud significavit, quam ἐν ἀρχῇ. Atque hoc institutum ubique observat, & in ipso adeo Jesaiæ loco. Nam cum עלמה παρθένος, *Virgo*, fœmininum sit a masc. עלם *adolescens*, quod Græce νεανίας redditur, hinc ad etymologiam servandam τὸ עלמה per νεᾶνις vertit. Quemadmodum a מלך βασιλεὺς, *Rex*, est מלכה βασίλισσα, *Regina*; ita a עלם, νεανίας, *adolescens*; Aquila facit עלמה νεᾶνις, *adolescentula*: non quo neget; τὸ עלמה significare *Virginem*, παρθένον, sed ut pro more suo Etymologias ipsas venetur. Id vero & Theodotion hic loci imitatus est, etsi alias minus contentiosus fuisse dicitur & media via inter veteres & novos interpretes incessisse. Utriusque denique & Aquilæ & Theodotionis interpretatione Ebionitæ utebantur, quibus inter Græcos dispersis versione aliqua opus erat, missa versione vulgata Septuaginta, ut vulgo audit, Interpretum, quam ab Hebræo textu innumeris locis immane quantum dissidere sciebant.

LXXIV. Sic itaque ad fontem ipsum fabulæ accessisse videmur. Ebionitæ Aquilæ & Theodotionis versione usi sunt, qui עלמה Jes. VII. 14. non per παρθένος vertunt, sed νεᾶνις; Ergo Christum ex Virgine natum esse negarunt. Quæ quam misera & infirma sit consequentia, multis exemplis ex nostri ævi historia probari posset, nisi consideremus lectori nostro eam per se satis patere. Unum ex antiquitate desumtum adversus Irenæum, cæterosque Patres, sufficiat. Græcus interpres insignia illa Messiæ epitheta Jes. IX. 5. ita pervertit: Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας. Hac versione Græci Patres utuntur. Ergo Christum *omnipotentem*

tem & æternum Deum esse negant. Quod eodem sane jure de Patribus Græcis concluseris, argue superius illud de Ebionitis. Cujusmodi argumentum si & olim Patres Christiani merito abominati sint, & hodie cordatus quivis rideat; non est, cur de superioris consequentiæ infirmitate ostendenda admodum laboremus.

LXXV. Si quis vero sit, qui existimet, fieri vix potuisse, ut Veteres illi Patres tam infirmis argumentis, vel suspicionibus usi sint, ad Ebionitas gravissimarum hæresium accusandos; is velim cogitet atque attente secum repetat, quæ supra de innocentissimo *Ebionitarum* vel אביונים *pauperum* nomine, & hinc secutis Patrum allusionibus, dein etiam contumeliis, jecimus. Quo si & odium illud accedat Christianorum Gentilium in credentes Judæos, ex rituum diversitate, & hæreditaria Judæorum prærogativa ortum; nemini mirum videbitur, si eo animi impotentiæ veteres illos Patres delapsos dicamus, ut tam misero & inepto argumentorum genere uti voluerint ad Ebionitas pessimarum quarumque hæresium accusandos.

LXXVI. Cujus nostri effati ut plenam lectori fidem faciamus, age, Origenem audiamus, qui ad historiam cæcorum illorum Jerichuntinorum ita commentatur, ad Matth. pag. 427. edit. Huetianæ: *Duo siquidem cæci sunt Israel & Judas &c. Ingenti ergo e gentibus multitudine, una cum Jesu, ipsiusque discipulis, e rebus mundanis exeunte, Israelitice quædam juxta viam sedentes reliquiæ cogitationum inopes, & animæ necessaria mendicantes, cum Jesum Nazarenum esse audissent, magna voce clamantes, & Servatoris tanquam Filii David, misericordiam implorantes accedunt; & postquam Judæorum in Jesum credentium fidem de Servatore perspexeris, qui nonnunquam eum e Maria & Josepho natum, aliquando e Maria sola & Sp. S. at neutiquam cum Theologica ipsius cognitione existimabant, facile intelliges, quomodo id dicat cæcus: Fili David miserere mei, quem plurimi quidem increpant: multi enim Jerichunte exeunt gentiles, Judæos fidem amplecti visos ob inopiam incessentes; quæ si ad animam natalibus nobilem, rerum quasi egenam, ad mendicitatem usque reductam retuleris, non multum a ratione aberraveris.* Ex eo quod hi cæci Jesum titulo olim hodieque inter Judæos recepto *Filium Davidis*, בן דוד, salutant, Origenes illos negatæ Deitatis reos agit, & pro more suo ἀλληγορῶν eosdem illos cæcos Judæorum in Christum credentium typum atque emblema facit, qui scilicet non nisi humanam in Chisto naturam agnoverint. Sed quid est, si non hæc cavillatio est? Quod argumentum si vel minimam veri speciem habeat, viderit Origenes, imo videant omnes illi qui ab eo sunt, an vel ipsum Matthæum ab hac cæcorum & Ebionitarum hæresi excusare possint, qui in ipso historiæ suæ principio Jesum Messiam non alio quam *Filii Davidis* & Filii Abrahami titulo dignatur. Quid vero & illa turba, quæ Jesum Hierosolymam ingressurum, quid item pueris illis, qui eundem templum ingressum, non sine divino instinctu, *Filium Davidis* læti salutant? quid denique Christo ipso futurum censeamus, qui se toties *filium hominis* appellat? Igiturne & illi Ebionitico fermento imbuti fuerint, & hic ipse Ebionitarum princeps, & pessimi dogmatis auctor habendus erit? Quod sane utrumque fieri necesse est, si illud Origenis ratiocinium tantillum valere putemus.

LXXVII. Atque hoc pacto tandem & alterius fabulæ fontem de *negata ab Ebionitis Deitate Christi* invenisse videmur, inde nimirum scaturientem, quod Hebræi credentes in Christum, illum phrasi vernacula בן דוד *Filium Davidis*, appellarent. Quam boni Patres ex Gentilismo eo acceperunt, quo Hebræos illos negare crederent *Christum esse Deum*; quasi sc. qui Christum *hominem* vel *Filium Davidis* dicit, eo ipso *Filium Dei* esse neget; quemadmodum Origenes de Bartimæo ratiocinatur: vel necesse sit, ut qui Messiam *hominem* dicit, is continuo eodem Spiritu etiam *Deum* debeat appellare.

LXXVIII. Cum itaque disertissimis Patrum testimoniis evicerimus, *Ebionitas* credidisse *Jesum Nazarenum Messiam suum & verum Deum esse, Deique Filium, & verum hominem de Virgine natum*; finem huic disputatationi de Pesona Messiæ imponere liceret, nisi una adhuc difficultas expedienda restaret, quæ inde necti posse videtur, quod Origenes & Eusebius, uti supra vidimus, διττοὺς Ἐβιωναίους, *duplex Ebionitarum genus* commemorant, quorum alteri alteris melius pejusve de Christo senserint. Quæ distinctio uti insignem Patrum illorum ingenuitatem declarat, dum omnes eodem crimine non involvunt: ita eadem certam illorum notitiam arguere videtur, qua uti alteros hæreses absolverunt, ita alteros illos non nisi causa probe cognita sciverint condemnandos.

LXXIX. Quæ argumentandi ratio uti magnam speciem habet, & valere debet apud eos, qui *Ebionitarum* originem & no-

nomen vel ab *Ebione* arcessunt pessimi dogmatis præcone, vel a πτωχεία τῆς διανοίας, *humili sensu* repetunt: ita adversus rem ipsam nullum pondus habet, cum illam sectæ nominisque derivationem jam dudum in superioribus falsam atque ineptam esse evicerimus, & ex odio Christianorum Gentilium adversus credentes Judæos confictam. Unde adeo fundamento isto subruto atque everso, cætera quoque omnia quæ illi superstruuntur, sponte sua collabi necesse est.

LXXX. Quam ob rem ita potius de istac distinctione statuendum arbitamur. Credentes ex Hebræis, sive Ebionitæ, quadam nominis sui calumnia & præjudicio damnati, pessime vulgo apud reliquos Christianos gentiles audiebant, maxime eos, qui quam longissime ab illis aberant, quales Irenæus in Gallia & in Africa Tertullianus. At qui illis propiores erant, ut vel ex ipsis, vel ex aliis, certius quid de illis cognoscere possent, omnia alia de illis audiebant; uti Origenes, Eusebius, Epiphanius & Hieronymus, qui Alexandriæ, & in Palæstina & Cypro vivebant. Epiphanius certe & Hieronymus præclara omnia de illis prædicant. Quorum ille cum Nazaræos (sunt autem hi ipsi nostri Ebionitæ) *impietatis Cerinthi* accusare non audet, Hær. XXIX. cap. 7. tum de Ebionitis nominatim ea narrat, quæ magnificam illorum de Christo sententiam sole meridiano clarius ostendunt. Hic vero disertissimis verbis illos in *Jesum Christum* credere ait, *Filium Dei natum de Virgine Maria*. Cum itaque nihil esset, de quo *Ebionitas* in hoc gravissimo fidei capite de Christo accusarent, quos per omnia orthodoxe & sentire & loqui sciebant; miser ille *Ebion* plectendus erat, & identidem in partes vocandus, quoties de Hæresi aliqua circa personam Messiæ agere volebant. Hunc Hieronymus accusat, quoties Photini præceptorem, vel qui illi præluserit, nominare e re videbatur: *Ebionitas* non ita, certe non nisi semel, & quidem antiquissimis temporibus, in historia Johannis; ex quo ipso merito concludimus, satis Hieronymum de sui temporis Ebionitis novisse & apud animum suum convictum fuisse, illos hactenus orthodoxos esse. Origenes vero & Eusebius cum de *Ebionitis* illis, quos ipsi noverant, exploratum haberent, illos credere *Christum de Virgine natum*; & tamen publico præjudicio laborarent, neque vero fabulosum illum *Ebionem* agnoscerent: hinc *duplex Ebionitarum genus* commenti sunt, quorum alteri melius, sequius alteri de Christo sentirent. Adeo ut manifesta & veluti solis radiis perscripta veritas illos quibusdam Ebionitarum orthodoxiæ testimonium dare coegerit: quo minus vero de omnibus in genere idem crederent, commune præjudicium, & quaqua pervagata fama, credulitas item, & suspicax odium, impedierint.

JACOBI RHENFERDII
DISSERTATIO
DE
SETHIANIS.

I. IN pergula illa hæreticorum, quam veteres Græci Latinique Patres exstruxerunt, & conquisitis undique turpibus visuque horrendis monstris exornarunt, quædam etiam ejusmodi imagines conspiciuntur, quæ, si oculis propius admotis accuratius examinentur, elegantiores sunt, quam quæ in tam horridum squallentemque locum meruerint detrudi. In quibus præterquam quod quædam, quæ olim turpia visa sunt, nunc decentissima esse deprehenduntur; reliqua, quæ revera deformitatem aliquam habent, non tam ipsis propria sunt, & nativa, quam ab iis profecta, qui dum illas obtorto collo & quasi renitentes per cœnum & lutum raptarunt, misere eas fœdarunt, & sic non nisi male multatas, mutilas, laceras, & distortas statuerunt.

II. Talis nobis inter alias *Sethianorum* imago videtur, quam Epiphanius in Panario statuit, ordine XXXIX. in qua tot & tam præclara pristinæ illius venustatis lineamenta supersunt, & nativum formæ decus etiamnum ita elucet, ut, si quis in eo genere exercitatus oculorum aciem intendat, satis appareat, meliori loco dignam fuisse, & vel nunc inde esse eximendam. Id quod præsenti dissertatione ostendere conabimur.

III. Atque illa Sethianorum imago, qualem quidem Epiphanius nobis illam reliquit, hæc est. *Sethiani a Setho Adami filio genus se traxisse gloriantur. Quem quidem magnopere prædicant: eique quæ ad virtutem ac justitiam pertinent omnia, earumque signa, ac cætera generis hujus attribuunt. Eundemque Christum nominant, & ipsummet Jesum fuisse confirmant. Atque hunc in modum declarant. Ab Angelis enim non a superiori vi, producta esse dicunt omnia.*

IV. Primum quod his hominibus vitio datur, illud est, *quod ad Sethum generis sui originem referrent:* quod Christianis tanti visum est, ut ab eo tanquam præcipuo crimine illis nomen impositum voluerint. Sed quid est, obsecro, si hoc non est, miseram animi angustiam prodere? Quid enim, si rem simpliciter consideres, verius, quid certius ab illis dici poterat eo, quod a Setho Adami filio genus ducerent? Ipse ne enim Epiphanius, si viveret & saperet, aliunde suam cæterorumque omnium, quotquot vivunt & victuri sunt, originem repetere vellet aut posset? Nisi forte more veterum Græculorum, genus humanum veluti fungo terra enatum, aut cum scarabæis stercore bubulo vel equino ortum credere debeamus.

V. Sed quo provehimur? neque enim, qui primi id nominis & hæreseos commenti sunt, tantopere insanierint, ut hoc illorum assertum in dubium vocarint; sed procul dubio gravius quidam in illis culparint. Nempe hi Sethiani ita sese *Sethi filios* dixerint, ut alios exclusferint, eorumque originem alio retulerint. Id Epiphanius innuere videtur, voce *σεμνύονται*, *gloriantur.* Ita sibi gratulati fuerint, serioque id triumpharint, se Sethi filios esse, ut præ se alios, ceu hoc titulo minime dignos, contemserint. Credo equidem, nec vana fides. Procul dubio enim majus quid in hoc titulo *filiorum Sethi* latet, quam quod Epiphanius capere potuerit, vel reliqui Christiani Doctores ex Gentilismo per tot secula assecuti sint; donec Cl. Altingius illud eruit & in clara luce collocavit.

VI. Nempe illud בני שת *filii Sethi*, in vaticinio Bileami Num. XXIV. 17. *Ecclesiam* vel *fideles* notat, quos Messias suo beneficio sit servaturus. וקרקר כל־בני שת *& veluti gallina glocitando sub alas suas convocabit*, fovebitque ac defendet Messias, *omnes filios Sethi.* Ita enim hæc verba reddenda & explicanda esse, ex nexu & scopo totius orationis, & significatu vocis קרקר, cæterarumque versionum incommodis, Altingius solide atque præclare evicit in *Locis Parallelis*, pag. 8. 9.

VII. Sed res ipsa paucis explicanda erit, eoque magis quo planiorem ab his ad sequentia intelligenda viam sternet.

Post-

Postquam Cain, *qui ex malo erat*, 1. Joh. III. 12. fratrem Habelem, *cujus actiones justæ erant*, occiderat; facile est intellectu, quantopere ea res Adami atque Evæ animos afflixerit, qui de Habelis pietate procul dubio sibi spem magnam fecerant. Cum itaque Eva haud multo post novam prolem eniteretur, atque ita promissionem Dei de Semine caput Serpentis contrituro novo argumento confirmatam videret, in spem novam erecta est, fore, ut aliquando res generis humani, vel certe Ecclesiæ, in melius verteret, atque in hujus suæ fiduciæ argumentum filio nomen *Sethi* dedit, quoniam Deus illi שת *posuerat*, sive *dederat aliud semen* loco Habelis, quem Cain occideret. Non *filium alium* ait, sed *semen aliud*; procul dubio ut innueret, se promissionem illam divinam respicere, quæ ipsi *Semen* promiserat. Gen. III. 15. Neque vero hac spe falsa fuit pia mater, cum eventus ipse docuerit, per hunc Sethum semen mulieris propagatum & conservatum esse, posteris omnibus Caini reliquorumque Adami liberorum diluvio tandem extinctis.

VIII. Ad hoc aliud accedit. Cum Cainitæ, ingeniosum hominum genus, cum alia ad generis humani utilitatem invenirent, tum omne genus violentiæ & voluptatum instrumenta cuderent, & omnia quotidie in deterius ruerent, tempore Enoschi filii Sethi publicum schisma ortum est, fidelibus nova sibi nomina adsciscentibus, certe profitentibus sese *filios Dei*, Gen. VI. & IV. coll. Cum vero in hac secessione Ecclesiæ a reliqua impiorum turba, Sethi studium, fides, pietasque maxime excelleret; quod quidem plurimis gravissimisque Interpretibus videtur, hinc adeo factum est, ut iidem fideles, qui se *Dei filios* profitebantur, tandem etiam a Setho, cujus vel consilium in secessione facienda secuti fuerant, vel fidem pietatemque postea æmulabantur, *filii Sethi* sint appellati.

IX. Id ergo cum non ignorarent hi homines, natione Hebræi, professione Nazareni vel Christiani, linguæ Hebrææ Syræque callentissimi, Catecheseos veterum Patrum sive mysteriorum Cabbalisticorum minime ignari, *Filios Sethi* se professi sunt, id est, illius fidei & pietatis, quæ quondam in Setho fuerat, studiosos atque æmulos, id est vere fideles, vere Christianos, illorumque beneficiorum, quæ quondam cum alibi, tum Num. XXIV. *filiis Sethi* per Messiam promissa erant, participes.

X. Sed quæ tanta, inquies, illis causa fuerit, a *Setho* potius, quam ab alio quovis Patriarcharum, maxime Abrahamo, generis sui, & professionis atque nominis originem repetendi? Responsio in promtu est, & facilis, opinor, creditu illis, qui veterem historiam norunt, & hodiernos mores non ignorant, ex iisque veterum consuetudinem noverint æstimare.

XI. Quemadmodum a Jesu *Nazareno*, quotquot in illum crediderunt, & pro Messia sive *Christo* receperunt, olim Ναζωραῖοι dicti sunt, atque etiamnum Judæis הנוצרים Syris נצריא, Arabibus אלנצראנין, *Nazareni* dicuntur; vel Græcis Latinisque Χριστιανοὶ, *Christiani*: ita antequam ille carne exhibitus esset, fideles ab aliis quibusdam, quorum spectata in Ecclesia fides, pietas, ac virtus erat, fideles sunt denominati.

XII. Prima omnium, cui hæc gratia a Deo, posteaque ab hominibus honor obtigit, est nostra omnium Mater; cui cum Deus *Semen* promisisset, *contriturum caput serpentis*, Adam hoc beneficium uxori suæ a Deo collatum intelligens atque agnoscens, ipsam חוה *Evam* appellavit, *quoniam ipsa facta esset* a Deo *mater omnis viventis*, & Christi sc. qui melioris *vitæ* auctor esset futurus, & electorum omnium, qui per fidem in illum *victuri* essent; cum e contrario ab ipso oriundi essent, qui reatus illius hæredes naturales essent. Unde factum, ut *fidelis* quisque multo post tempore a Jobo & amicis ejus, ילוד אשה *natus muliere* Job. XIV. 1. XV. 14. & ab ipso Christo omnes in universum fideles γεννητοὶ γυναικῶν *nati mulierum* dicerentur, Matt. XI. 11.

XIII. Alter ab hac *Sethus* fuit, cujus cum præclara ante omnes alios fides pietasque in Ecclesia eluceret, ad eandemque fidem & virtutem doctrina & vita alios adduceret, id honoris apud æquales suos atque posteros obtinuit, ut qui vestigia fidei & pietatis ejus legerent, ab ipso בני שת *filii Sethi* dicerentur; quo nomine Bileamus Ecclesiam fidelium insignit, Num. XXIV. 17.

XIV. Tertius & quartus sunt *Semus* Noachi F. hujusque pronepos *Eberus*, Gen. XI. 21. *Atque ipsi etiam Semo proles nata est, Patri omnium filiorum Eberi*. Quod quidem supervacaneum, si non ineptum, Semi epitheton erit, si naturalem tantum relationem dicere debeat, quæ inter duos illos & utriusque posteros intercesserit. Quis enim adeo stupidus sit, ut dum proxima verba legit, non perspiciat atque intelligat, Semi proi nepo-

nepotem Eberum esse, & hujus adeo proavum Semum? Et quid causæ dici possit, quæ saltem speciem habeat, cur Semus *Eberi* potius & *filiorum* ejus *Pater* tam diserte dicatur, quam Elami, Jectanis, vel quorumvis aliorum, qui genus suum quoad carnem æque ad Semum referebant, atque Eber & posteri ejus? Igitur singulare quiddam atque eximium in utroque fuisse necesse est, quod illam denominationem Semi, & singularem historici sacri observationem meruerit: quod etsi hic loci a Mose diserte non est traditum, tamen ex reliqua historia facile elicitur.

XV. Nempe qui in unius veri Dei cognitione & cultu & relligione primorum Patrum perstiterunt, reliquis passim ad idololatriam prolabentibus, illi vero עברים *Hebræi* dicti sunt. Sic Abraham inter Cananæos, Gen. XIV. 13. & Josephus inter Ægyptios Cap. XXXIX. 14. XLI. 12. *Hebræi* audiunt, procul dubio a religione, quam a sua utrique diversam videbaot, & ab Ebero quondam observatam & inculcatam esse ex veteri fama norant. Sic Jonas Cap. I. & deoique Paulus, Phil. III. se *Hebræos* profitentur, & hic emphatice *Hebræum ex Hebræis*, ut cum generis sui originem declarent, tum simul etiam religionem suam profiteantur. Cum vero homines religiosi ab *Ebero* potius, quam ab alio quovis Patriarcha postdiluviano dicti sint, necesse est, Eberum singulari ratione & præ cæteris religionem & pietatem inculcasse iis temporibus quibus reliquum genus humanum contra mandatum a Noacho, vel potius Deo ipso per Noachum datum, insanum illud de struenda turri Babylonica consilium moliebatur, & cum ad idololatriam tum ad alia omne genus scelera atque flagitia degenerabat.

XVI. Cum itaqoe Eberus talis tantusque esset, ot ab illo omnes qui in avita & vera religione casti manebant, *Ebræi* dicerentur, id primum Semo laudi datur, quod hujus Eberi pater sit, quod tam præclara indole nepotem genuerit; quemadmodum e contrario Chamo hoc stigma inuritur, quod improbum illum Canaanem genuerit, Gen. IX. 18. הוא אבי כנען *Hic est pater Canaanis*, cui ob insignem impietatem atque flagitium adversus avum commissum ipse Noachus præter cæteros omnes Chami posteros maledixerat, Ibid. vs. 25. seq.

XVII. Nimirum cum ab omni ævo illud Venusini vulgo verum esse creditum sit;

Fortes creantur fortibus & bonis.

Est in juvencis, est in equis Patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam:

Parentum fortunæ apud cultiores omnes nationes semper æstimatæ sunt, pro eo atque bonæ malæve indolis filios procrearant. Ita senex ille Terentianus: *Uno ore omnes omnia bona de me dicere, & laudare fortunas meas, qui habeam filium tali ingenio præditum.* Sic Dido Æneam demirans:

Hei qui te talem tanti genuere parentes?

Leander apud Musæum ad Heronem:

Ὄλβιος ὅς σε ἐφύτευσε, ϗ ὀλβίη ἡ τέκε μήτηρ,
Γαστὴρ ἥ σ' ἐλόχευσε μακαριστή.
Beatus qui te plantavit, & beata quæ te peperit Mater,
Venter qui te enixus est felicissimus.

Nec minus Hebræi, apud quos frequens de viris pietate vel eruditione præstantibus illud: אשרי יולדתו *Beata* (mater) *quæ peperit illum.* Sic Rabban Johannes Zacchæi F. de R. Josua Ananiæ F. אשרי יולדתו, Pirke Avoth, Cap. II. Paulo aliter alii de R. Akiba: *Beatum*, inquiunt, *Abraham ex quo R. Akiba ortus est!*

Sed inprimis in hanc rem notanda est formula huic contraria, qua parentibos, qui mali uioris filios genuerant, maledicere solebant. R. Salomon Jarchi ad Gen. III. 17. משל ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם *Exemplo filii degeneris, quando homines maledicunt ubera quæ suxit.* Cui rursum contrarium est illud Luc. XI. 27. *Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, ϗ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.* Quod noo longe abludit ab illo Leandri, quod modo adduximus.

XVIII. Enim vero Semus hic oon tam *Eberi Pater* dicitur, quam *filiorum Eberi*, id est, *Hebræorum*, qui sc. non tantum genus ex Ebero ducebant, sed etiam fidem & pietatem ejus æmulabantur. Ex quo sequitur, in *Hebræis* non tantum Heberum, a quo vulgo dicti sunt, sed & Semum, ceu patrem exemplarem simul & carnalem, familiam ducere.

XIX. Denique Abram successit, quem Deus ipse אברהם *Abraham* vocari voluit, quod non tantum ex ipso Messias aliquando oriturus erat, sed & Pater futurus erat multarum gentium, quæ ipsius exemplo credituræ erant, & fide maximorum beneficiorum futuræ participes; Gen. XVII. Rom. IV. Quod vulgo notius est, quam ut declarari mereatur.

XX. Cum ergo tot stirpes dentur, ad

ad quas Sacra Scriptura piorum originem refert; hi homines Abrahamo Patre omnium credentium, Ebero a quo Hebræi dicti sunt, Semo Hebræorum omnium Patre, denique ipsa omnium viventium matre Eva missis, Sethum elegerint, a quo nomen & originem derivarent, ut & inter sese aliquando & ab aliis *Filii Sethi* dicerentur: Etsi nunquam adeo ineptos credere possum, ut se *Abrahami*, *Eberi &c.* filios negarint.

XXI. Id vero qua ratione factum sit, uti scitu necessarium, ita explicatu facile erit, si ex hodierno Concionatorum nostrorum more rem æstimemus. Faciamus enim, quod fieri potuisse nemo sanus inficias iverit, Ecclesiæ cujusdam Judæo-Christianæ Antistitem, sive in Synagoga pro concione, sive in schola enarrasse historiam Sethi, Gen. IV. vel vaticinium Bileami; Num. XXIV. atque ibi exposuisse, quinam sint illi *Filii Sethi*, vers. 17. quid item קרקר, in eum sc. sensum, quem tandem Cl. Altingius eruit; *Et* (*veluti gallina pullos suos*, *ita Messias sub alas suas*) *congregabit omnes filios Sethi*, id est, *omnes fideles*: Inde vero ulterius perrexisse, & pro re nata cœtusque sui constitutione, historiæ illius vaticiniique usum ostendisse, atque ex utroque ansam cepisse auditores suos & consolandi, & ad veram fidem atque infucatam pietatem exhortandi atque inflammandi: & mox sole meridiano clarius elucebit, ex quam præclaro fonte lepida illa fabula hæresisve *Sethianorum* orta sit.

XXII. Faciamus, inquam, in hunc fere sensum aliquem illorum loqui solitum: „ Quod si itaque Jesus Nazarenus,
„ in quem nos credimus, est promissus
„ ille Messias, Astrum illud ex Jacobo
„ processurum, Sceptrum surrectum ex
„ Israele; Si item illi *Sethi filii* sunt,
„ qui in eundem Jesum credunt; agite,
„ bono fortique animo simus, quotquot
„ in Jesum rite credimus, neque metuamus quid nobis faciant homines.
„ Fremant & tumultuentur gentes, capient nationes consilia, conjurent Reges & Principes terræ:

„ *Ecce Sinai processit Principis Astrum*,

„ surrexit jam sceptrum ex Israele, Jesus Nazarenus, qui illuxit nobis ex
„ alto, jamque rursus ad dextram Patris consedit & sceptrum moderatur:
„ Is nostros, eosdem suos hostes, profligabit, & pedibus suis conculcabit;
„ nos vero, qui *Filii Sethi* sumus, &
„ reliquos fratres nostros, quotquot unquam futuri sunt, quod quidem jam
„ pulcre facit, sub alas suas vocabit,
„ ibique benigne fovebit, & adversus
„ ipsas portas inferorum fortiter proteget atque defendet. Ne quis vero nostrum erret, fratres, & se hac spe
„ frustra lactet, id nobis opera danda,
„ in id omni studio, cura, & cogitatione incumbendum erit, ut non degeneres *Sethi filii* simus, sed tanto patre dignos filios nos præstemus, &c. &c.

XXIII. Hunc itaque vel similem in modum cum phrasis illa *Filiorum Sethi* & ad consolandum & ad exhortandum adhiberetur, & identidem repeteretur, ac sæpius inculcaretur; atque ea res ad aures Christianorum quorundam gentilium allapsa esset, qui vim & mysteria phrasium scripturæ ignorabant: facile est existimare, hos miratos esse primum, mox etiam risisse & in ludibrium vertisse præclaram hominum illorum doctrinam, illosque, qui ita docebant atque credebant, per risum & jocum *Sethianos* appellasse; qui cum alia quædam accederent, Christianis gentilibus æque ignota atque mira, tandem optimos homines in hæreticos esse relatos, quemadmodum ex sequentibus clarebit.

XXIV. Sequitur enim apud Epiphanium: *Quem quidem magnopere prædicant; eique quæ ad virtutem & justitiam pertinent, omnia, earumque signa, ac cætera generis hujus attribuunt*. Id nullus equidem inficior, sed magis miror Epiphanii ingenium, qui illud vel negare, vel bonis illis hominibus vitio dare non vereatur. Quis enim dubitet, quin Sethus, a quo pii omnes *Filii Sethi* dicuntur, haud secus atque postea ab Abrahamo *Filii Abrahæ*, spectata & prorsus singulari in Deum fide fuerit, & pietate, virtute atque justitia insigni? Cujus adeo vitam universam & res præclare gestas, quas forte ex antiqua Ecclesiæ Judaicæ traditione & Apostolorum institutione cognitas habuerint, sibi & suis exemplum proponere, & usque inculcare, quid vitii habet? Sed ineptus sim & in lectorem nostrum injurius, si his tam frivolis & ineptis Epiphanii accusationibus refellendis immorari velim. Consulatur saltem Josephus, Antiq. Jud. Lib. I. cap. 2. §. 3. & Patricides sive Eutychius Alexandrinus, Annalium pag. 19. 20. & ex hodiernis Celeberrimus Heideggerus, Histor. Patriarch. Lib. I. Exerc. 6. & perpendatur item, quam commoda ex adhortatione illa, quam §. 22. cœpimus, doctori Ecclesiæ occasio nascatur in laudem Sethi excurrendi, ejusque vitam & virtutes ceu vivum incul-

culpatæ fidei & probitatis exemplum commendandi.

XXV. Sed gravius eſt, quod ſequitur, neque ita facile diluendum vel ab hæreſeos crimine purgandum, modo tam certum ſit, quam ab Epiphanio audacter affirmatur; Sethianos credidiſſe, Sethum fuiſſe Meſſiam. *Eundemque*, inquit, *Chriſtum nominant, & ipſummet Jeſum fuiſſe confirmant*. Quod nobis quidem vero non ſit ſimile, qui non ignoramus, quot fabulas atque hæreſes linguæ doctrinæque Judaicæ ignorantia apud veteres Chriſtianos gentiles pepererit, cujus rei jam in ſuperiore diſſertatione de Ebionitis aliquot ſpecimina exhibuimus.

XXVI. Ut itaque fontem fabulæ oſtendamus, Veterum quorundam Judæorum de Setho traditio conferenda erit, quam inter alios R. Meir B. Gabbai, inſignis inter Judæos Gnoſticus, ſive Cabbaliſta, nobis exhibet, in libro quem עבודת הקדש id eſt, *Cultum Sacrum*, inſcripſit, Lib. IV. *de myſteriis legis* cap. circa finem. ולזה רמזו בב״ר באמרם זרע אחר ר׳ תנחומא בשם ר׳ שמואל אמר נסתכלה אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואי זה זה: מלך המשיח *Atque illud innuunt in Geneſi Magna, quum dicunt ad illud*, Semen aliud; *R. Tanchuma nomine R. Samuelis dixit; intendebat illud ſemen, quod venit ex loco alio. Et quodnam illud? Rex Meſſias*. Viden hic, Lector, *ſemen* illud, quod Eva ſibi *datum* gloriabatur, Sethum inquam, explicari de Meſſia? Nempe Veteres in hoc Evæ dicto obſervant emphaſin vocis זרע *Semen*, qua ipſe Deus uſus erat in promiſſione Meſſiæ. Gen. III. 15. Deinde vero & hoc notant, illud Semen dici אחר *aliud*, ejuſque rationem reddunt, quod *ex alio loco*, ſublimiori ſc. & cœleſti, vel certe ſibi imperveſtigabili ſit oriturum, quemadmodum Judæi quidam Joh. VII. 27. *At hunc novimus unde ſit, Chriſtus vero quando venerit, nemo ſciet unde ſit*. Itaque illud *aliud Semen* Judæi deſignare ajunt *Meſſiam*.

XXVII. Itane vero, inquies, jam Veteres Judæi crediderint, Sethum eſſe Meſſiam? nihil ſane minus. Hoc volunt atque declarant, Piam Matrem Evam, cum poſt cædem optimi Abelis novam prolem enixa eſſet, tum vero ſperaſſe illam, ſeſe jam certe Meſſiam peperiſſe, promiſſum illud *ſemen*, ſed id *aliud*, ſive alius, id eſt, nobilioris originis. Adeo ut Judæi idem de hac Evæ promiſſione credant, quod præſtantiſſimi noſtri Interpretes de priore dicunt; quando Cainum pepererat; *Acquiſivi virum ipſum Dominum*. Quæ verba eo accipiunt, quo Eva ſe vi promiſſionis divinæ jam ipſum Meſſiam peperiſſe putarit, איש את יהוה: θεάνθρωπον illum, verum ſimul *Deum atque hominem*.

XXVIII. Eadem itaque ratione hos Sethianos, quos & divinorum Oraculorum & veterum traditionum Judaicarum callentiſſimos fuiſſe undique elucet, hæc Evæ verba explicuiſſe putamus: Quod cum Chriſtiani gentiles inaudiviſſent, ſive quod rem, ita uti erat, non intelligerent, ſive quod odium in Eccleſiam illam cætera quoque Judaizantem illos tranſverſos ageret, ita interpretati ſunt, quaſi Sethiani illi Sethum pro ipſo Meſſia haberent. A quo tamen ipſos penitus abhorruiſſe veroſimile eſt, niſi prorſus inſaniviſſe ſint dicendi. Sed quid dico vero ſimile? cum ipſe infenſiſſimus illorum adverſarius rem extra omnem dubitationis aleam ponat, & ab ineptiſſima illa ac ridicula hæreſi abſolvat.

XXIX. Nempe poſtquam Epiphanius Cap. II. doctrinam illorum de propagatione duplicis atque oppoſiti ſeminis, Caini & Habelis, atque mox in hujus locum ſuccedentis Sethi, enarraverat; & Cap. III. utriuſque ſemini per ἐπιμίξεως conjugia commixtionem, atque hinc ſecutam corruptionem, eamque excipiens judicium divinum per diluvium, quod Cainitas prorſus delevit: addit, ex illorum ſententia, nova utriuſque ſeminis poſt diluvium incrementa, per improbum *Chamum* ſc. & *Sethum*, vel potius, niſi noſtra nos conjectura fallit, *Semum*. Atque hic hanc aureolam illorum confeſſionem exhibet: *Cæterum a Setho continuata generis ſucceſſione Jeſus Chriſtus prodiit, non ipſe quidem generis ſtirpe procreatus, ſed in hunc mundum admirabiliter introductus*. Ita quidem Petavius reddidit, Græca ſic habent: Ἀπὸ δὲ τοῦ Σὴθ κατὰ σπέρμα, καὶ κατὰ διαδοχὴν γένους ὁ Χριστὸς ἦλθεν αὐτὸς Ἰησοῦς, οὐχὶ κατὰ γένη, ἀλλὰ θαυμαστῶς ἐν τῷ κόσμῳ πεφηνώς. Satis hinc clarum atque evidens eſt, quam præclare atque orthodoxe hi homines de Jeſu Nazareno ſentiant: primo quidem confitentur illum eſſe *Chriſtum*; deinde non naturali modo, ſed θαυμαστῶς prorſus *mirabiliter*, ex ſola virgine abſque viri opera natum eſſe, ut procul ab illo fictitii Ebionis dogmate abfuerint de Jeſu ex Joſepho pariter ac Maria nato; denique vero non ipſum Sethum Meſſiam fuiſſe, ſed *a Setho continuata generis ſucceſſione Jeſum Chriſtum ortum eſſe*. Quibus verbis quid, obſecro, deſiderari poſſit evidentius ad futilem illam calumniam de *Setho Meſſia* refutandam?

dam? Et tamen, si quid Epiphanio credimus, *idem qui illis temporibus Sethus fuit, modo Christus appellatus, a cœlesti Matre de cœlo missus ad homines descendit*. Cujus commatis uti postrema verba Sethianorum sunt, & cœlestem Christi originem atque conceptionem ex Spiritu S. docent, hunc enim *Matrem* vocant; ita attendenti dubium esse non potest, quin priora illa ab Epiphanio gratis sint addita, ad receptam de illis opinionem usque fovendam & inculcandam.

XXX. Eodem itaque jure Sethiani statuuntur Sethum pro Messia habuisse; quo Lutherus, Fagius, aliique, quos Cl. Pfeifferus longo ordine recenset, in *Dubiis vexatis* ad Gen. IV. I. Cainitæ dici merentur, & Cainum dici possunt pro Messia coluisse, ex eo quod verba illa, *Acquisivi Virum Dominum*, ex sententia Matris Evæ interpretantur de Messia.

XXXI. Hac itaque gravissima, uti prima specie apparebat, difficultate sublata, reliqua, quæ Epiphanius Sethianis objicit, minori negotio expedire licebit, cum ejusmodi pleraque sint, ut illa recensuisse etiam sit refutasse. Unum illud hæreticum ac plane impium videtur, quod *ab Angelis, non a superiori vi, producta esse dicunt omnia*. Sed cum hæc hæresis Sethianis cum aliis pluribus communis fuerit, nunc argumentum illud non occupabimus, sed suo servabimus loco & tempori, quando ostendemus, & tam clare demonstrabimus, quam sol lucet in meridie, Optimos Patres Christianos, linguæ Hebraicæ Syræve ignorantia rursus toto cœlo aberrare; cum Sethiani cæterique ejusdem commatis Ebionitæ, per τὸν Δημιουργὸν ἢ Δημιουργὸς τῦ Κόσμυ, *Conditorem Conditoresve Mundi*, uti quidem Græci verba illorum reddiderunt, nihil aliud intellexerint, quam quos Christus atque Apostoli ἄρχοντα τῦ Κόσμυ τύτυ, & ἀρχὰς ϗ ἐξουσίας ϗ κοσμοκράτορας τῦ κόσμυ τύτυ appellant; quam phrasin cum illi homines similiter frequenti sermone usurparent, & Græculi ex Hebræo Syrove male verterent, hinc nova fabula, *mundi ab Angelis conditi*, est enata.

XXXII. His itaque tantisper missis, reliqua considerabimus, quæ Epiphanius illis objicit, eaque exigui momenti, ac haud satis dextre a Gentilibus accepta esse probabimus. Quod quo melius ostendamus, fundamentum doctrinæ illorum, ex initio historiæ Geneseos præmittendum erit, & quasi substruendum, quo recte intellecto sponte sua hominum illorum non solum orthodoxia, sed & insignis eruditio Scripturaria sponte sua elucescet.

XXXIII. In primo itaque Evangelio Deus O. M. duplex *Semen* fore commemorat, alterum *Serpentis*, alterum *Mulieris*; tum *inter hoc diversum semen bellum* fore ἄσπονδον, ejusque illum eventum, ut *semen mulieris* patiatur *contritionem calcanei*; *semen* vero *serpentis* immedicabili vulnere *contritionem capitis*. Gen. III. 15. Ubi per *Semen Serpentis* omnes impios, per *Semen* vero *Mulieris* cum alios omnes pios, tum caput atque Principem illorum Messiam intelligi, apud plerosque orthodoxos in confesso est. Inde vero Deus Evæ atque Adamo calamitates quasdam denunciat, ipsos atque universum genus humanum de reatu, transgressione contracto, convincere aptas natas. Ibid. vs. 16. f.

XXXIV. Hujus porro divini oraculi, unicæ quondam & præcipuæ rerum in orbe eventurarum normæ, historiam atque eventum Moses in sequentibus enarrat. Primum quidem utriusque seminis propagationem, & manifestationem, per luctam atque exitum illius, novamque impietatis convictionem, in historia Kaini atque Abelis Cap. IV. 1.--16. Mox alterum utriusque seminis incrementum in posteris Kaini, & nativitate Sethi hujusque posteris, Cap. IV. V. novam item luctam, in secessione Seminis Mulieris ab impiis Cainitis, Cap. IV. ult. & utriusque seminis conjunctione Cap. VI. 1. sequente itidem nova atque singulari convictione de reatu atque impietate totius generis humani per aquas diluvii, Cap. VI. VII. VIII. Quod universale generis humani exitium cum Noach atque familia ejus evasissent, sacer historiographus de novo utriusque seminis incrementum & manifestationem ostendit, serpentini quidem in Chamo præcipue ejusque nequissimo filio Canaane, mulieris vero in Semo & posteris illius, Cap. IX. X. Quæ omnia cui susius legere atque accuratius perpendere volupe est, Cl. Altingium consulat, Tom. I. in *Analysi Exegetica Geneseos*, & Tom. V. in *Historia Oeconomiæ Patriarcharum*.

XXXV. His itaque fundamentis jactis, quorum soliditatem nemo sanus, credo, in dubium vocare ausit, age doctrinam Sethianorum conferamus, pro eo atque Epiphanius illam consignatam reliquit. (1) *Nam cum superiore Cajanorum Hæresi hac ex parte consentiunt, quod asserunt; duos ab initio homines extitisse; a quibus Cainus & Abelus exorti sunt.* (2) *De quibus inter se dissidentes Angeli contra se mutuo venerunt: idque per-*

perfecerunt, ut Abelum fratrem Cainus occideret. Siquidem de amborum illorum hominum & generationibus, a quibus Cainus & Abelus producti sunt, pugnantibus Angelis, acris est coorta contentio. (3) *Sed enim victoria penes Vim illam superiorem fuit, quam Matrem esse, fœminamque definiunt.* (4) *Quippe Matres ab his in cœlo, & feminæ, maresque collocantur; ac propemodum etiam generis necessitudines, stirpiumque capita.* (5) *Posteaquam igitur, ut ajunt; vicit illa Mater ac femina, & Abelum interfectum esse cognovit, secum animo cogitans, Sethi generationem procuravit, eique vim suam indidit.* (6) *Proinde vis illius superioris semina quædam aspersit, ac scintillam immisit, quæ ad primam illam seminis propagationem, constitutionemque lapsa de cœlo fuerat.* (7) *Quam quidem Justitiæ constitutionem, ac seminis electionem fuisse jactant, quo utriusque beneficio Angelorum vires everterentur, qui & mundum fabricaverant, & duos homines initio produxerant.* (8) *Quas ob caussas Sethi genus seperatim ab illa origine deductum est, utpote electum & ab reliqua stirpe sejunctum.* (9) *Progredientibus deinceps temporibus, & utraque sobole in unum conflata, hoc est Caino, & Abelo convenientibus invicemque permistis, omnium Mater ea re animadversa generis humani semina integra ac sincera repræsentare constituit: cum, uti diximus, Abel esset occisus.* (10) *In Sethum illud delegit, & ab omni labe purum ostendit. In eumque solum cœlestis illius vis suæ ac sinceritatis genus immisit.* (11) *Rursum vero cum promiscuam, & Angelorum hominumque temerarios impetus cerneret, quod commista simul genera illa duo fuissent, quæ ex confusione nova quædam essent genera constituta: eadem illa Parens femina progrediens aquarum eluvione contrariam omnem factionem funditus extinxit; ut incorrupta ac justa Sethi stirps ad celeste genus, scintillamque justitiæ conflandam, in terris sola retineretur.* (12) *Verum clam ipsa rursus Angeli Chamum e genere suo prognatum in Arcam introducunt.* (13) *Nam ex octo capitibus illis, quæ in Noemi Arca servata leguntur, sincerioris generis septena fuisse prædicant, octavum vero nomine Chamum ab aliena vi productum latuisse celestem Matrem, & in Arcam irrepsisse: & id ipsum Angelorum fraude ac consilio esse perfectum.* (14) *Cum enim, ut ajunt, didicissent illi, genus omne suum diluvii aquis exterminandum, mira calliditate, quo mali generis, cujus authores erant, reliquias foverent, Chamum in Arcam inculcant.* (15) *A quo in humanum genus error, & oblivio, atque inconsiderati flagitiorum impetus, & scelerum varietas multiplex in Orbem terrarum erupit.* (16) *Atque ita Mundus ad pristinam perturbationem denuo revolutus, perinde atque ante diluvium, malorum copia redundavit.* (17) *Cæterum a Setho continuata generis successione Jesus Christus prodiit, non ipse quidem generis stirpe procreatus, sed in hunc mundum admirabiliter introductus,* (18) *Idem enim qui illis temporibus Sethus fuit, modo Christus appellatus, a celesti Matre de celo missus ad homines descendit.*

XXXVI. Ex his, si quis attendat, & æqua mente omnia consideret, evidens est, Sethianos in Scripturis explicandis ita versatos esse, ut primam illam generis humani historiam non aliter consideraverint, quam commentarium quendam in primum illud Dei oraculum de *Semine Mulieris contrituro caput Serpentis, & perpetua diversi seminis oppositione & lucta*. Id quod clarius esse putamus, quam ut nostram in illustrando operam magnopere desideret, nisi quod ejusmodi quandoque phrases occurrunt, quæ cum a nostrorum Theologorum usu sint remotæ, morosum lectorem nonnihil offendere posse videantur. Quamobrem, quæ opus erit, paucis explicare non pigebit.

XXXVII. Quod itaque §. 2. de *Angelis* dicitur, id de malis præcipue intelligendum est, qui §. 7. *mundum condidisse dicuntur*, qui Christi & Apostolorum phrasi, Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, *Princeps hujus seculi*, & αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, καὶ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου audiunt; quemadmodum ex eo satis liquet, quod a Semine Mulieris *vires illorum evertendæ* dicuntur, §. 7. & Chamus a genere illorum prognatus, & ab illis tantopere defensus esse dicitur, §. 12. 13. 14. His vero opponitur ἡ ἄνω δύναμις *Vis illa superna*, id est, Sp. Sanctus, ἡ δύναμις τοῦ ὑψίστου *Virtus Altissimi*, Luc. 1. 35. quem Cabbalistice *Matrem* dici alibi jam ostendimus; cujus denominationis uti sua a Cabbalistis ratio redditur, ita illum Sethiani ab officio regenerationis forte ita appellarint, quoniam Dei filius, uti hic Setho, *vim suam indat*, §. 6. & τῆς ἄνωθεν δυνάμεως σπέρμα, *supernæ virtutis semen*, & *divinum illum igniculum*, τὸν σπινθῆρα τὸν ἄνωθεν πεμφθέντα, §. 6. id est *divinæ indolis participes* faciat, τῆς θείας φύσεως κοινωνοὺς, ubi Petrus ait, II. Epist. 1. 4. Conf. Ibid vs. 3. Joh. III. 3. s. unde, quia non secundum carnem geniti sunt, sed ex Spiritu, hic quoque §. 7. ἐκλογὴ

σπέρ-

σπέρματος, vel potius, uti usitatior Hebraismus habet, *σπέρμα ἐκλογῆς semen electionis* dicuntur, id est, *electum*, uti mox §. 8. occurrit, ex 1. Pet. II. 9. Huic vero *Vi supernæ*, sive Spiritui S. suas quoque præcipuas in illa historia partes fuisse, ex Gen. VI. & 1. Pet. III. 18. 19. satis notum est.

XXXVIII. Quod vero toties Angelorum horum mentio occurrit, atque iidem etiam Chamum in Arcam quasi Deo invito intrusisse leguntur, ex eo satis apparet, Sethianos omnem mali originem Diabolo adscripsisse, eodemque modo locutos esse, quo nostri vulgo solent, quando Deum & Diabolum inter se opponunt, uti in *πολυτρυλλήτῳ* illo, quo vel gravissimus ille eruditissimusque Theologus, P. Fagius, pro concione uti non est veritus: Wo Gott ein Kirchen bawet: Da richtet der Teuffel sein Capel dar neben uff: narrante Melch. Adami in *Vita* ejus. Quo ipso ad hanc Chami historiam ex Sethianorum mente nihil aptius dici potest.

XXXIX. His itaque breviter explicatis, nihil causæ esse arbitramur, cur non omnia & singula, quæ hic de Sethianorum fide narrantur, commode & dextre accipi possint & debeant, convenienter Sacræ historiæ, ductu fili analytici, quod in superioribus jam explicuimus. Omnis illorum oratio huc tendit, ut secundum declarationem Dei Gen. III. 15. factam, duplex Semen ostendant, & quæ inter illas partes inimicitiæ, quis harum distinctis temporum intervallis eventus fuerit, exponant. Cujusmodi doctrinæ nihil unquam solidi objici posse confido.

XL. Sed tamen non deest, quod Salminius Præsul in hac sacræ historiæ expositione carpat atque acriter perstringat. *Hoc modo*, inquit, *illi universa statuunt. Verum quam stolida, quam porro imbecilla ac vana sint, quæ ab illis jactantur, nemo non videt. Neque enim duo conditi sunt homines, sed unus duntaxat Adamus: a quo Cain, & Abel, Sethusque geniti. Tum reliquæ deinceps ad diluvium usque generationes non a duobus hominibus, sed ex uno solum capite, nimirum Adamo, profectæ sunt. Sed & ab uno rursus Noemo inquam, qui e Sethi prosapia fuit, genus hominum omne derivatum est, non bifariam divisum, sed una stirpe comprehensum. Ex qua tam Noemus quam ejus uxor prodiit, eorumque liberi Sem, Cham & Japhet: nec non & singulorum conjuges; qui quidem omnes, unius ex Sethi genere procreati sunt, non a duobus hominibus producti: qui nunquam in terris fuerunt, quemadmodum isti fabulantur.*

XLI. Nolim vero quisquam exspectet, quibus verbis ad hanc miseram Epiphanii logomachiam respondeam. Quin tuum B L. ipsius arbitrium esto; Sethianorumne *stolida*, *imbecilla ac vana* sint dogmata de perpetua duplicis seminis oppositione, an hæc frigida atque elumbis Epiphanii disputatio, pro Adamo unica generis humanis stirpe. Quippe ita existimo, neminem, qui Sacras literas vel a limine salutarit, adeo rudem atque imperitum esse posse, quin facile per se ipse perspiciat atque intelligat, quid inter illa Sethiana dogmata & hanc Epiphanii disputationem intersit. Quare verbum non amplius addam, nisi ut lectori nostro Augustini lectionem commendemus, de *Civitate Dei*, Lib. XV. Cap. 1. v. XVII. & XXII. ubi cum de *duplici Civitate*, uti ipse appellat, agit, satis diserte in sententiam Sethianorum scribit. Nos interim ad reliqua, quæ Epiphanius Sethianis objicit, examinanda pergemus.

XLII. *At enim certos*, inquit, *libros Clarissimorum Virorum nominibus inscriptos circumferunt. Ex quibus septem omnine Setho tribuunt; alios vero ἀλλογενεῖς,* (hoc est *generis alterius*) *nuncupant. Est & alius liber falso Abrahami nomine, quem pro Apocalypsi venditant, omni nequitia refertus. Præter quem alterum a Mose, reliquos ab aliis editos esse mentiuntur.* Quid vero in eo vitii, quod doctores illorum, non contenti viva voce præsentes instituere, libris quibusdam editis etiam absentibus & feræ posteritati, si superesse contingeret, consultum iverint? Enimvero *clarissimorum virorum, Sethi, Abrahami, Mosis*, aliorumque heroum *nominibus falso inscripti erant*; & pars *omni nequitia referti*. Quis vero horum, maxime postremi, nobis certam fidem faciat? Epiphaniusne noster? Atqui hunc jam tot exemplis probavimus optimorum hominum optima dicta, & linguarum & rerum imperitia ita misere sæpius detorquere, ut si vel ipsa verba proferre videatur, tamen integram fidem non mereatur; nedum ut hæc ita simpliciter affirmanti credamus. Quod si vero ipsi illi libri superessent, nobis non est dubium, quin multo illos meliores depreheusuri simus, quam hic ab Epiphanio depinguntur; quemadmodum ex fragmentis illis fidei Ebionitarum & Marcosiorum alibi jam abunde dedimus probatum. Ex quibus etiam illud constare posse arbitramur, si integra Ebionitarum aliorumque, qui hæretici dicti & habiti sunt, scripta superessent, nihil causæ fore, cur cum eruditissimo Anglo de languo-

guore Ecclesiæ Christianæ, exeunte primo seculo, multum suspicemur: cum ejusmodi scripta, quæ a Christianis Gentilibus, convenienter suo de illis judicio, neglecta & contemta fuerunt, & tandem temporis injuria plane interciderunt, e contrario non tantum puram illorum hominum fidem, sed & insignem in Scripturis enarrandis eruditionem nos abunde docere possent, cum utriusque præclara vestigia in exiguis illis fragmentis superfint. Qui vero ex Gentilismo recens in Ecclesiam recepti erant, e vestigio ad scribendum non prosiliisse, quis admodum miretur, quisquis de illorum modestia paullo benignius sentiat? Qui enim inter illos eruditionis laude florebant, Philosophi fine dubio erant, Oratores, & Grammatici sive Philologi, qui quamvis ad Gentilis Idololatriæ refutationem plurimum conferre posse videbantur, ad solidam Sacrarum literarum interpretationem & mysteriorum Christianorum explicationem parum erant instructi. At eodem tempore in Ecclesia Judaica zelum quoque omnem refrixisse, & nihil memorabile dictum, factumve esse, quis credat, tametsi nulla illius Ecclesiæ monumenta superfunt? Ita res est. Prima illa & antiquissima Ecclesia Christiana, quam ipsi Apostoli Hierosolymis vicinisque locis plantarant, imminente Urbis excidio, Pellam in Cœlen Syriam concessit, donec gravissima illa tempestas transiret. Aderant in illa cum alii, qui more Judæorum a teneris sacras literas norant, ut potentes essent in Scripturis, tum etiam Apostolorum discipuli; qui cum ab illorum ore Christianam doctrinam accepissent, non poterat non inter eos vigere solidioris Theologiæ cognitio ejusdemque studium, horrendo illo Dei judicio in incredulos Judæos, & singulari in credentes gratia, zelum pietatis & studia literarum excitante. Quo cum accederet linguarum Orientalium cognitio, quæ illis vernaculæ erant, rituumque omnium sacrorum & typorum exacta notitia, non nisi omnia summa de studiis & profectibus illius Ecclesiæ augurari licet, tot cognoscendi & proficiendi mediis instructæ. Atque ejus rei vel hi Sethiani nostri præclari testes esse possint, in quibus insignis Scripturarum cognitio & divina earundem interpretatio undique elucet. Adeo ut fatendum videatur, quo tempore in Gentilium Ecclesiis sacrorum studiorum veluti prima infantia fuit, eodem in Judaica Ecclesia illa maxime viguisse & floruisse; maximeque sit dolendum, eorum quæ in illa Ecclesia olim scripta sunt, hodie nihil superesse.

XLIII. Sed dum illa frustra votis requirimus, age, nomina saltem librorum illorum consideremus, si quid forte lucis ex illis nobis affulgere queat. *Ex quibus septem*, inquit Epiphanius, *omnino Setho tribuunt, alios vero ἀλλογενεῖς nuncupant.* Idem Epiphanius sequenti hæresi *Archonticorum* repetit, & paullo etiam fusius; *Hinc etiam*, inquit, *libros aliquot ediderunt Sethi nomine inscriptos, quos ab eo traditos ac relictos affirmant. Item alios cum illius, tum septem ejus liberorum nomine. Totidem enim ab eo procreatos volunt, quos ἀλλογενεῖς nominant: ut in aliis Hæresibus Gnosticorum sc. ac Sethianorum ostendimus.* Satis sibi hic Epiphanius constat, & utrobique *libros Sethi* ab illis, quos ἀλλογενεῖς vocatos ait, distinguit, ut omnino diversi fuisse videantur. Et tamen quamprimum hæc legi, & quotiescunque postea relegi, nescio quid de nimia Epiphanii subtilitate identidem in mentem venit suspicari. Quid enim illud ἀλλογενής, nisi זרע אחר σπέρμα ἕτερον, ut LXX. reddiderunt, vel ἄλλος γένος? Quodnam vero *aliud* illud *semen*, nisi ipse Sethes, de quo Mater, *Dedit mihi Deus semen aliud*? Imo ipse Epiphanius de Archonticis, Cap. VII. *Quem* (Sethum) *& ἀλλογενῆ vocant.* Adeo ut si quem librum habuerint זרע אחר inscriptum, is inprimis ad Sethum ipsum referendus videatur. Sed sit ita, neque enim magni interesse arbitramur, iidem illi an diversi fuerint libri; quid vero in eo sit vitii, habere libros *Sethi &c.* nomine inscriptos? Impudentia, inquies, & mendacium, quod libros a se conscriptos Setho attribuant. At unde constat, *Setho* ab illis *attribui*? Satis illis causæ erat, cur libros istos *Sethi* & ἀλλογενῶν nomine vocarent, quod in illis de *Setho* ejusque doctrina, vita, & rebus gestis; de *Semine* item *alio* de *Filiis Sethi*, eorumque civitate, jure, legibus & beneficiis ageretur; etsi libros ipsos ad Sethum tanquam scriptorem non referebant. Nempe facile est ad intelligendum, eundem, qui in Ecclesia scholave doctrinam illam de *Setho ἀλλογενῆ*, & de *Filiis Sethi* tradere solebat, eandem etiam dignam judicasse, quam literis consignaret, librosque illos, ita uti decebat, ab ipso argumento inscripsisse, vocasseque *libros Sethi*, vel *Filiorum Sethi*, vel ἀλλογενῶν, Hebr. ספר בני שת, ספר זרע אחר, ספר שת vel si qua alia ratione ipsis lubitum fuerit.

XLIV. Sed *est & alius liber, falso Abrahami nomine, quem pro Apocalypsi ven-*

venditant, omni nequitia refertus. Quid id libri sit, quis dixerit? Nobis illud notasse sufficiat, esse hodieque inter Judæos antiquissimum librum *Jezira*, sive de *Creatione* inscriptum, quem hi itidem Abrahamo tribuere dicuntur. Rittangelius interpres & editor in ipsa inscriptione; *Liber Jezirah, qui Aarahamo Patriarchæ adscribitur*: Non quo Judæi librum ab ipso Abrahamo sciptum velint, sed quo credant, eandem illo doctrinam contineri, quam Abraham olim crediderat ac professus fuerat, quemadmodum Cl. Buxtorfius alicubi observat. Quare igitur Sethianis non licuerit libro alicui nomen Abrahami præscribere, etsi non crederent, illum ab ipso Abrahamo editum?

XLV. An vero hic Sethianorum *liber Abrahami* idem ille sit Judæorum *Sepher Jezirah?* id nullus equidem dixerim. Etsi neque illud inficias iverim, eandem doctrinam, quæ illo Judæorum libro continetur, inter Sethianos olim maxime viguisse. Certe tanta convenientia inter Judæos Cabbalistas & Sethianos aliosque hæreticos Judaizantes deprehenditur, ut alteri alteris maximam lucem fœnerari possint.

XLVI. De *Libro Mosis* nihil dicere habemus, nisi quod in mentem venit suspicari, esse forte eundem librum, quem Judæi olim hodieque *Torah*, vel *Chamisscha Chumsche Tora*, appellant, ut hi Sethiani eadem impietate & contumacia usi sint, qua *Nazaræi*, quos jam alibi ostendimus, Versione Septuagintavirali rejecta, sola editione Hebraica usos esse; ut ex eodem libro (חורת משה) cum alia suæ hæreseos dogmata, tum illud inprimis de *Filiis Sethi*, conati fuerint probare.

XLVII. Præter hos denique ipse etiam Epiphanius libri mentionem facit, sed qui magis Judaicam quam Gentilem originem sapit. *Extat in Jubilæis*, inquit, *qui liber Genesis Parva dicitur; uxorum Caini Sethique nomina &c.* Ergo duplex eidem libro nomen, utrumque mere Judaicum. Ubi enim, nisi inter Judæos, *Jubilæi* noti? Ubi בראשית רבה *Genesis magna?* Ubi סדר עולם רבא *Chronologia major?* Ubi סדר עולם זוטרא *Chronologia minor?* si non apud Judæos, apud quos hæ aliæque id genus inscriptiones frequentes occurrunt? Eandem *Genesin Parvam Cedrenus* quoque sæpiuscule allegat, eademque inde filiarum Adami nomina depromit. Quod cum & ab aliis fiat, nullo Christiano magnopere contradicente; lubens equidem scire velim, quid inter hunc Judaici ingenii fœtum, & illos Sethianorum libros intersit, ut cum hi ab Epiphanio tantopere accusentur, ille tanquam fide dignus ab eodem contra Sethianos allegetur. Sed de his libris, spero, aliquando melius nos erudiet celeberrimus atque eruditissimus Vir, *Eduardus Bernardus*, qui cum in suis Notis ad Josephum *commentaria ad Panarion Epiphanii* promittit, tum ibidem *Jubilæorum* librum ספר הקבלה vertit, ad mentem, ut ait, Epiphanii. Id quod nobis argumento est, Virum rerum Orientalium peritissimum quædam jam hujus generis congessisse, quæ nostram, imo & aliorum plerorumque notitiam hactenus fugerunt. Quæ dum ab illo exspectamus, nos in dogmatibus Sethianorum examinandis pergemus.

XLVIII. *Ad hæc*, inquit Epiphanius, *quæ est illorum stoliditas ac væcordia, uxorem Sethi Horæam nescio quam nominatim vocant. In quo vide, quæso, quam inepti sint, ut illorum velut scenica commenta, stultissimasque fabulas, ac temere conficta mendacia omni ex parte condemnes. Nam cum nonnullæ sint hæreses, quæ* VIM *quandam esse statuunt, quæ* HORÆA *nominetur: illi* VIM *ejusmodi* HORÆAMQUE *Sethi conjugem exstitisse prædicant*.

XLIX. Sed frustra Αἱρεσιολόγος noster carpit & stoliditatis accusat, quæ non intelligit. Quæ enim hic Sethiani, & alibi alii Judaizantes de *Horæa*, *Vi quadam divina* tradunt, illa, quanta quanta sunt, nihil nisi *Cabbala* sunt, sive Theologia mystica Judæorum, quam Epiphanius nunquam attigit, certe non intellexit. *Cabbalæ* enim Judæorum est ipsissima Judaizantium *Gnosis*, & *Cabbalistæ*, חכמי האמת, *Gnostici*. Quod ut paucis ostendamus, hic ipse locus exigit, in sequentibus, Deo volente, plenius demonstrandum.

L. Cabbalæ Judaicæ pars prima atque potissima in Theologia illorum, sive doctrina de Deo, explicanda versatur. Hanc decem *Sephiroth*, *Numerationibus*, sive totidem Prædicamentis, vel Locis communibus sunt complexi. Nomina illarum hæc sunt: כתר עליון *Corona summa*, חכמה *Sapientia*, בינה *Intelligentia*, גדולה *Magnificentia*, גבורה *Potentia*, תפארת *Decus*, נצח *Victoria* vel *Æternitas*, הוד *Majestas*, יסוד *Fundamentum*, מלכות *Regnum*. Harum *Sephiroth*, sive Numerationum, tres primæ Substantiales sunt, quæ *tres divinas personas* in uno אין סוף sive *Infinita Essentia* exhibent: Reliquæ *Attributa*, quæ illas Dei *Virtutes* explicant, quibus Triunus ille sese in mundo, vel Ecclesia potius,

ejusque Redemtione per Messiam, manifestat. Universas illas nomine & Schemate *Arboris Cabbalisticæ* proponunt, ubi suis singulæ circulis vel orbibus quasi inclusæ conspiciuntur. Qua de re prolixe videri potest Rittangelius, in *Libro Jezira*, pag. 10. seq.

LI. Eædem vero Sephiroth, ad doctrinam illam celandam simul atque declarandam, aliis quoque infinitis pene nominibus insigniuntur. Ita, verbi gratia, septem inferiorum tres priores, de quibus nunc potissimum agendum est, etiam חסד *Benignitas* vel *gratia*, דין *Justitia*, & רחמים *Misericordia* appellantur, quæ ipsum nucleum nobis exhibent, qui reliquo illo verborum cortice velatur. Quoniam vero harum singula nomina singulis Patriarcharum nominibus juncta inveniuntur, Benignitas Abrahamo, חסד לאברהם *Dabis Benignitatem Abrahamo*, Mich. VII. 10. *Terror*, sive terribilis Dei justitia, Isaaco, פחד יצחק *per terrorem Isaaci* Gen. XXXI. 42. & denique Decus Israeli, תפארת ישראל *Decus Israelis* Thren. II. 1. Hinc eadem Dei attributa horum Patriarcharum nominibus appellare solent, universa simul ג׳ אבות העליונים *Tres Patres superiores*, singula seorsim, מדת אברהם *Proprietatem Abrahami*, מדת יצחק *Proprietatem Isaaci*, & denique מדת יעקב *Propietatem Jacobi*. Eadem vero ratione & aliis propriis nominibus, propius longiusve petitis, in eodem argumento utuntur. Sic *Sem*, *Cham* & *Japheth* appellant; quorum nominum vim quemadmodum quisquis methodi Cabbalisticæ ignarus est, nunquam assequetur, ita qui his mysteriis leviter est initiatus, facile intelliget, *Semum*, cui Noachus præ cæteris suis filiis benedixit, *Gratiæ* divinæ Emblema esse; *Chamum* vero, qui a fervore nomen habet, æstum *iræ* sive *justitiæ* vindicativæ significare; *Japhetum* denique, cujus nomen יפת ad יפה vel יפי *pulchrum* vel *pulchritudinem* proxime accedit, Cabbalistice denotare תפארת, id est tertiam proprietatem, quæ alias *Decus* appellatur.

LII. Ut itaque ad rem veniamus, Gnosticorum eadem methodus, eadem dogmata sunt, vel ipso Epiphanio teste, Hæresi XL. de *Archonticis*, Cap. II. *Sed eo libro, cui Symphoniæ nomen est, uti potissimum solent: in quo cœlestes orbes octo vel septem esse definiunt. Horum in singulis residere principes: ita ut per septenos orbes destributi sint, atque unus in quolibet Princeps existat. Certos porro unicuique Principi ordines esse descriptos. Supra quos omnes octavo in cœlo lucidam Matrem cæterarum Hæreseon more constituunt*. Viden' hic *Orbes*, & quidem *septem* inferiores, supra quos unus, *octavus*, in quo *Mater*, sive בינה, *Intelligentia*? Ubi octavus orbis procul dubio complexu suo reliquos quoque superiores includit, quorum *Hi tres unum sunt*, non tantum phrasi Johannis, sed & Cabbalistarum.

LIII. Sic ex eodem fonte est eorundem *Archonticorum*, qui & ipsi *Sethiani* fuerunt, ἡ ἀκατονόμαστος δύναμις *innominata*, vel *quæ nullo nomine comprehendi potest Virtus*, Hær. XL. cap. 7. כוח הנסתר Cabbalistis, *Pater* nostris, opposite ad *Filium*, qui est כוח הנגלה Virtus illa manifesta & manifestans omnia. Hinc illa Gnosticorum *Achamoth*; ipsa Cabbalistarum חכמה, *Sapientia*: Hinc item alia multa, quæ hic non est dicendi locus.

LIV. Cum ergo inter Sethianos, quosdam; saltem, eadem doctrina vigeret, hinc *Sethum* more reliquorum Cabbalistarum, tertiæ proprietatis Symbolum constituerunt, sive *Decoris*, adeoque illi attribuerunt בת זוגו conjugem τῆς Ὡραίας, quod Hebraice & Cabbalistice idem est atque תפארת. Hoc sc. est grande illud mysterium iniquitatis, *stoliditas* inquam illa, *atque vecordia*, quod cum Cabbalistæ Abelum atque Cainum *Gratiæ*, atque *Iræ*, vel *Justitiæ* objecta atque symbola fecissent, Sethiani cum iisdem convenienter artis suæ præceptis, *Sethum Pulchritudinis* emblema constituerent, eandemque illi tanquam *conjugem* Cabbalistica phrasi adducerent.

LV. Ut vero verbis nostris fidem faciamus, neu quis hæc a nobis potius conficta, quam a Cabbalistis tradita existimet, ex R. *Meir Gabbaide*, præstantissimo Cabbalista, quædam excerpere juvabit, quæ & hæc postrema valide probent, & in reliquis plerisque omnibus Gnosticorum Christianorum cum Judæis Cabbalistis amicum consensum declarent. Is igitur Libri IV. caput XIV. hoc modo inscribit: וביאור כור ותפקחנה עיני שניהם וכו יבאר סוד קין וקטרונם וסוד שרת ויביא מאמר ואי זה זה מלך המשיח *Expositio mysterii* verborum. Et aperti sunt oculis utriusque. *Ubi simul declarabitur mysterium Kaini & Habelis, & contentionis illorum, & adducetur* (illud veterum) *dictum: Et quisnam ille? Is est Rex Messias*. Ex hoc itaque capite sequentia considerentur.

LVI. תרין אתו עלה ואתעברת ואולידת תרין דא נפק לזנית ודא נפק לזניה ורוחא דילהון אתפשטו דא לסטרא ודא ודא לסטרא ודא דא דמי לסטרוי ודא דמי לסטרוי.

לסטרוי. מכטרא דקין כל טורין דזינין בישין ורוחין ושדין וחרשין אתיין ומסטרא דהבל סטרא דרחמין יתיר ולא כשלימו הסר טב כחסר כיש לא אתתקן בהרידה עד דאתא שת אתיחסו מניה כל אינון דרין דזכאי עלמא וביה אישתיל עלמא. ומקין כל אינון חציפין ורשיעין וחייבי עלמא. *Duo cum illa* (Eva) *congressi sunt, ipsaque concepit & duos filios peperit, quorum ad suum quisque genus abiit, & ad suum cujusque generis latus pervasit, & suo quisque lateri similis fuit. A latere Caini omnia habitacula malarum noxarum, spirituum, dæmonum, & magorum veniunt. At a latere Habelis, latere gratiæ uberioris, sed non perfectæ,* (videtur hic aliquid deesse) *materia bona cum materia mala non conveniebat, donec venit Sethus, a quo omnes ætates justorum mundi genus & originem ducunt, per quem etiam mundus fundatus est: quemadmodum ex Caino omnes impudentes, improbi, & peccatores mundi.* Tum paucis interjectis : וקין והבל שני ההפכים יצאו מאדם הראשון ותהיו בבטן אחד יורו על הייחוד להעיר על כי מסבה אחת פשוטה יצאו ההפכים והטוב והרע לחם שורש אחד ואם המערכות נשתנו הוא לא נשתנה ולא ישתנה: *Cain autem & Habel, duo contrarii, ex Adamo primo nati in eodemque ventre nati, de unitate docent, ut declarent, ab una simplicissima causa provenire contraria, & bono maloque non esse nisi causam unam, quamvis effecta mutentur, ipsum tamen Deum prorsus immutabilem esse.*

LVII. Satis ex hisce, & ad oculum cuivis liquet, quemadmodum Cain & Habel ad diversas origines referuntur, ita suum quoque cuique *Latus* attribui, adeo ut *Latera* illa ab illis etiam denominentur. *A Latere Caini*, inquit, *a Latere Habelis*. Sunt autem illa *Latera* nihil aliud nisi מדות, sive *Proprietates*, quas vocant, *divinæ*, attributa, inquam, *justitiæ* & *clementiæ*, quemadmodum attendenti est manifestum. Inde autem porro factum, ut *Caini* & *Habelis* nomina a Cabbalistis adhibeantur ad illas diversas Dei virtutes designandas, etsi per se ipsæ minime diversæ sunt, sed tantum respectu effectorum.

LVIII. Cum itaque *Cain* & *Habel* duas illas Dei virtutes designent, Justitiam & clementiam; quis jam amplius dubitet, quin *Sethus* Cabbalistice tertiam notet, quam vulgo תפארת *Decus*, Gr. τὸν Ὡραῖον appellant? Audiamus sequentia : וכמו שבמעשה בראשית בא יום השלישי ונכנס ביניהם והבדיל המחלוקת ועשה שלום במרומיו ובו היה הקיום ונכלל בו הכל והשמרים יצאו לחוץ ונדחו ממקומם כן הבן השלישי שהוא שת נכנס בין שנים אלה והבדיל ביניהם ונכלל הכל ואז היה בו הקיום יהושתת העולם ממנו וקין וכל תולדותיו נדחו ונמחו במבול מים הזדונים מרה כנגד מרת והכל דוגמא. *Quemadmodum in historia creationis Dies Tertius venit, mediusque stetit inter illos, litemque diremit, & pacem conciliavit in cœlis ejus, ita ut per illum mundus substiterit, eoque omnia comprehendantur, fæcesque foras exierint, & loco suo sint dejectæ: Ita tertius filius, Sethus, inter duos illos medius intravit, illosque diremit, & omnia eo continebantur, ita ut tunc mundus substiterit solideque sit fundatus, Cainusque & omnis ejus progenies sint depulsi & deleti diluvio aquarum contumacium, dum par pari referebatur, Itaque hæc omnia typica sunt.* Ergo *Sethus* tertiæ virtutis symbolum est, τῆς תפארת sive Ὡραίας, quæ priores duas *justitiam* & *clementiam*, quæ alias e diametro inter se sunt contrariæ, amice conciliat, atque efficit, si Christiane loquamur, ut Deus salva sua justitia hominibus gratiam præstare possit, atque ita vicissim justitiæ atque iræ suæ vim exserere, ut ne quid τὸ κράτος τῆς ἰσχύος τῆς χάριτος αὐτῆ capiat detrimenti. Qua una re omne illud mysterium continetur, quod tot verborum involucris a Cabbalistis & obscurari solet & declarari.

LIX. Priusquam vero hunc locum deseramus, velimus Lector noster ἐν παρόδῳ observet, quæ §. 56. de origine justorum & sceleratorum ex Setho Cainoque dicta sunt. His enim gemina sunt, quæ idem *R. Meir* verbis proxime allatis subjicit. ולזה נתיחסו ובאו מקין כל דורות הרשעים ועזי פנים ומשת כל דורות הצדיקים שהם קיום העולם. *Et propterea a Caino genus atque originem ducunt omnes scelerati atque impudentes, quemadmodum a Setho omnes justi, qui sunt causa cur mundus subsistat.* Quæ verba si rite perpendantur, non eo tantum faciunt, ut causam nobis declarent, ob quam Cabbalistæ illi Christiani tantopere titulum illum בני שת affectarint atque usurparint; sed & validissimum nobis argumentum suggerunt, quo lepidum illud commentum, de hæresi *Cajanorum* vel *Cainistarum* profligemus prorsusque obteramus.

LX. Hi *Cajani*, teste Epiphanio, *a potentiori quadam virtute ac cœlesti authoritate derivatum esse Cainum prædicant, nec non & Esau, & Core cum suis, itemque & Sodomitas: Abelum vero ab imbecilliori virtute prodiisse. Quamobrem illos omnes opinione sua laudandos, ac secum necessitudine conjunctos asserunt,* de-

deque ejusmodi cum Caino & Sodomitis, Core & Esau cognatione gloriantur, ac perfectæ sublimiorique scientiæ illos adscribunt. Præter hos Judam quoque affinem esse suum jactitant, eidemque excellentem quandam vim cognitionis attribuunt.

LXI. Ejusmodi vero homines, quales Epiphanius nobis hic describit, unquam aliquo numero exstitisse, & cœtum sectamve aliquam constituisse, id adeo nullam veri speciem habet, ut fidem omnem superare videatur. Tametsi enim primis Christianismi temporibus sceleratissimi flagitiosissimique quidam homines, in Ecclesiam irrepserunt, Petro Judaque testibus; tamen nobis non est verosimile, tanta illos & tam immani impudentia fuisse, ut cum Christiani, si non esse, certe videri vellent, cum historiam item Caini reliquorumque istorum sceleratorum nossent, neque adeo ignorare possent horrenda illa justissimi Dei judicia in illos exercita; ut, inquam, se illorum socios publice profiteri, & gloriari voluerint, & a bipedum omnium nequissimis simul atque miserrimis, generis sui atque originis ducere commendationem.

LXII. Ut itaque hujus sic dictæ hæreseos originem & historiam expediamus, primo observandum est, quorum affinitate improbi illi gloriati esse dicuntur, eorum in iis maxime epistolis mentionem fieri, quas Apostoli ad Judæos miserunt: *Angelorum malorum*, (nam & hi in partes vocantur) 2. Pet. II. 4. Jud. vers. 6. *Caini*, Jud. vers. 11. *ætatis diluvii* (& hanc addere nihil vetat) 2. Pet. II. 5. *Sodomæorum & Gomorritarum*, Ibid. 6. *Esavi*, Heb. XII. 16. *Coræ* Jud. vers. 11. *Bileami*, Ibid. & 2. Pet. II. 15. *Judæ* denique, in oratione Petri ad reliquos fratres Judæos, Act. I. 16. seq. Deinde vero & illud notandum, Sethianos, de quibus hactenus egimus, fuisse credentes ex Judæis, quibus illa exempla cum ex lectione Legis notissima erant, tum a suis maxime Doctoribus Apostolis, inquam, circumcisionis, de novo serio & sollicite fuerant inculcata. Quo cum tertio accedat, quod Sethiani se identidem *Sethi filios* professi, eoque argumento & ad consolationem & ad adhortationem usi sint: fontem ipsum hæreseos *Cainistarum* jam apertum esse existimamus.

LXIII. Cum enim Sethianorum Antistites Sethum, quem teste Epiphanio *ab omni virtute & justitia maximopere laudabant*, auditoribus suis vitæ Christianæ, & pietatis virtutisque omnis exemplar assidue ob oculos ponerent: vix fieri potuisse videtur, quin per antithesin *Caini* aliorumque impietatem & horrendas, quas passi sint, pœnas quoque exposuerint, quemadmodum nostri vulgo practici solent.

LXIV. Quemadmodum vero iidem se suosque *Sethi filios* appellabant, quod vestigia fidei & pietatis Sethi premerent, exemplo Pauli qui Abrahamum eorum omnium Patrem appellat, qui sive ex Judæis sive ex Gentibus vestigiis fidei ejus insistunt: Ita quoque eos, quos Judas *viam Caini ingressos* ait, eodem jure *Filios Caini* dicere potuerunt, quod Cabbalistis usitatum fuisse jam abunde est probatum.

LXV. Faciamus itaque Sethianorum aliquem vel ipsius Judæ Johannisque verbis, vel non multum dissimilibus, ita dicentem: *Quod si itaque Messias noster Filios Sethi, eosque omnes & solos, ad se congregabit, fovebitque ac defendet; væ illis, qui ad hanc Sethi familiam non pertinent: Væ, inquam, Caini filiis, qui viam Caini ingressi sunt, & errore mercedis Balaami effusi, & rebellione Coræ pereunt.* Tum vero per singula iverit, & quinam *Cainitæ*, *Filii imitatoresve Caini* sint, quinam item *Bileamitæ* &c. fusius in hunc similemve modum declararit: *Nam si quis fratrem suum non amet, sed eum oderit, persequatur atque occidat, is se non Sethi, sed Caini, imo diaboli filium esse demonstrat, & re ipsa profitetur. Cain enim ex malo fuit, & occidit fratrem suum. Eccur vero occidit illum? quoniam facta ipsius mala erant, fratris autem bona.* (Ita & Veteres Cabbalistæ, apud R. Meir Gabbaidem, l. c. קין בלע את אחיו הטוב ממנו *Cain trucidavit fratrem suum meliorem ipso.*) *Quisquis itaque fratrem suum odit, persequitur, occidit, is Caini filius est, non Sethi. Quod si enim Sethi Filius esset, Sethi opera faceret. Jam vero Caini exemplum imitatur, & voluntatem ejus facit; imo & Diaboli, qui homicida est ab initio, &c.* Ita & in reliquis illis exemplis fecerit, atque identidem ingeminarit, qui his, illis moribus sunt, illos eopse declarare, & quasi publice profiteri, se non Sethi, sed *Sodomæorum*, *Esavi*, *Coræ*, *Bileami*, *Judæ* denique proditoris *filios*, *fratres*, *affines esse*. Unde quotusquisque non perspiciat atque intelligat, quam facile hæc illorum doctrina ab imperitis quibusdam auditoribus, maxime gentilibus, eo accipi potuerint, quo putarint, esse peculiarem quandam sectam ejusmodi insanorum atque profligatæ hominum impudentiæ, qui in conventiculis suis publice docuerint atque professi sint, se *Cainitas*, *Sodomitas*, *Esavitas* esse,

esse, & si quæ alia infamia & æternis tenebris damnata nomina in Sacris literis legantur.

LXVI. Hæc quidem nostra de hac quoque *Cajanorum* hæresi sententia est, vel, si malis, conjectura: qua si quis sit, quid aliud rectius, vel probabilius afferre possit, is vates esto. Nos sane animum inducere non possumus, ut aliter credamus; cum non ignoremus, quoties & quot modis clarissimæ Christianorum Judaizantium sententiæ a Christianis gentilibus obscuratæ sint, & in pessimum sensum detortæ: Id quod proxima dissertatione *Ophitarum* exemplo ostendemus, qui & ipsi Sethiani fuerunt, ut quidem Theodoretus narrat; vero cum non tantum vaticinia & historias Vet. T. docte atque eleganter exponerent, sed & typos, atque inter alios illum de *serpente æneo*, Num. XXI. ex mente Christi Joh. III. 14. 15. & Cabbalistarum (Vid. Rittangelium pag. 123. f.) dextre interpretarentur, *Ophitarum* nomen meruerunt. Sed de his, aliisque, Deo volente, alias pluribus.

JACOBI RHENFERDII
DISSERTATIO
DE
REDEMTIONE MARCOSIORUM
Et Heracleonitarum.

I. Inter ea, quæ apud veteres rei Christianæ scriptores difficilia ac fere desperata occurrunt, nemo, credo, illa esse diffitebitur, quæ Irenæus de Hæresibus Lib. I. cap. 18. & Epiphanius de Hær. Marcosiorum Cap. 20. & Heracleonitarum cap. 2. scripta reliquerunt.

II. Nimirum duas ibi formulas exhibent, quibus illi hæretici sive in discipulis suis initiandis, sive alia quacunque occasione usi sint; sed adeo illas infeliciter versas, adeo librariorum inscitia depravatas, ut quod Patres illi aliique de re integra judicarunt, illas barbaris vocabulis ad horrorem animis audientium incutiendas confictas esse, id nunc merito de illis dicere possis, posteaquam & a Patribus ipsis, & a librariis, ita omnia sunt discerpta, luxata, mutilata, ut nihil admodum sani ex illis colligi posse videatur. Quamobrem operæ pretium & rem Viris Doctis atque antiquitatis studiosis non ingratam facturi visi sumus, si quæ in illa loca, dum in aliis antiquissimis Judaizantium hæresibus excutiendis versamur, meditati sumus, paucis hisce pagellis exponamus.

III. Prioris formulæ verba hæc sunt, pro eo atque in impressis Irenæi & Epiphanii codicibus leguntur:

Iren.	„ Messiau,	Far, mag-no, in-se-	en- chaldia,
Epiph.	Μεσσια,	Ουφαρετ, Ναμεμψαι	Μαν, Χαλδαιαν,
Idem.	Μισια,	Ουφαρ, Εγναμεμψα.	Μενχαλδια,
Iren.	„ Musomeda, ea	acha, faronepseha,	Jesu Nazarene.
Epiph.	Μοσομη δαε α,	Αχφαραι, ψαυα,	Ιησου Ναζαρια.
Idem.	Νοσσομη, Δα ια.	Αχφαρα, Εψευα,	Ιησυ Ναζαρια.

IV. Hæc vero barbara verba, quid sibi velint, vetus Irenæi interpres & Epiphanius ita explicant: „ Christi non divido spiritum, cor & supercœlestem „ virtutem misericordem, fruar nomine „ tuo, Salvator veritatis. “ (Χριστοῦ) Οὐ διαιρῶ τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν καρδίαν, καὶ τὴν ὑπερουράνιον δύναμιν. τὴν οἰκτίρμονα ὀναίμην τοῦ ὀνόματός, σου, Σωτὴρ ἀληθείας. Ubi procul dubio in Græco Epiphanii textu vox Χριστοῦ in initio excidit, quemadmodum Petavius recte observat.

V. In

V. In hac vero verſione cum nulla Hebraicorum verborum, qualia quidem Irenæus illa eſſe exiſtimavit, id eſt Syriacorum, veſtigia cernantur, ſequens quoque formula apponenda erit, quæ utcunque ſenſum aliquem exhibet:

Iren. „ Confirmatus ſum & redemtus
„ ſum, & redimo animam meam
„ ab æone hoc & omnibus quæ
„ ſunt ab eo in nomine IAO,
„ qui redemit animam ejus in
„ redemptione in Chriſto vivente.

Epiph. Ἐστήριγμαι καὶ λελύτρωμαι, καὶ λυτρῶμαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ πάντων τῶν παρ' αὐτοῦ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ΙΑΩ, ὃς ἐλυτρώσατο τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ἀπολύτρωσιν ἐν τῷ Χριστῷ τῷ ζῶντι.

VI. Ut itaque hinc tandem ſanum aliquem ſenſum eruamus, ſupponemus tantiſper verbis hiſce, quæ Syriaca ſint, contineri confeſſionem aliquam fidei, certo tempore atque occaſione ab illis, qui hæretici dicti & habiti ſunt, ſolitam uſurpari; & quiſquis ille fuerit, qui illam formulam vertendam ſuſceperit, poſterioribus verbis illud conatum eſſe, nequaquam vero prioribus; Irenæum vero, memoria lapſum in re ſibi non ſatis nota, vel quacunque alia ratione in errorem abductum, aliud pro alio poſuiſſe. Deinde vero & illud nobis concedi poſtulabimus, quod nemo, qui quidem in Veterum ſcriptis mediocriter verſatus ſit, negaverit; ut quæ librariorum vitio male juncta ſunt, diſtinguere, diſtracta conjungere, tranſpoſita recto ordine locare, denique & omiſſa reſtituere liceat. Quo facto ſpondere auſim fore, ut genuinus horum verborum ſenſus, & præclara ac homine Chriſtiano atque orthodoxo digniſſima ſententia eluceat, neque coacta illa aut longe quæſita, ſed quæ ſponte ſua ex ipſis verborum veſtigiis rite & religioſe lectis fluat.

VII. Age itaque ſingulorum verborum genuinam lectionem & emphaſin indagemus. Initium igitur hujus formulæ apud Irenæum & Epiphanium ſic ſe habet: *Meſſiau far*, Μεσσια Μεσια) Hic cum apud Epiphanium primam vocem bis legamus abſque Ου, Μεσσια vel Μεσια; & illud Ου identidem ad ſequentem referatur, dubium eſſe non poteſt, quin apud Irenæi interpretem litera U male juncta ſit, & legendum tantum ſit *Meſſia*. Quid vero id ſibi velit? Patres reddunt ἐστήριγμαι, *confirmatus ſum*. Ubi, ſive Irenæus, ſive quiſquis alius interpres ſit, reſpexit vocem aliquam ab עז, vel ſorte, quod non minus veroſimile videatur, ab אמץ derivatum, quæ *robur*, *firmitatem* ſignificat. Sed quid ſi notiſſimum illud & decantatum ſit *Meſſias*, Chaldaice & Syriace משיחא, quod Græci vulgo Μεσσίας efferunt, ſed hic abſque terminatione Μεσσια, vel ſorte, uti Epiphanius ſemel legit, Μεσια? Sic ita tantiſper noſtræ critices periculo, donec in ſequentibus ſenſus ipſe hanc lectionem exiget.

VIII. *Far magno*, Ουφαρ Εγναμμφα, Ουφαρεγ) Si & literarum veſtigia & verſionem ſequamur, videri poſſit legendum eſſe Ουφαρεγ, vel ſimile quidpiam; ut apud Irenæum, nec non altero Epiphanii loco, poſtrema vocis ſyllaba εγ ad ſequentem male ſit relata. Sic autem reſpondebit verſio, καὶ λελύτρωμαι, & *redemtus ſum*. Τῷ Ου copulam notante, & פרק, *redimendi* aliquam notionem habente, quemadmodum certe apud Hebræos, & Chaldæo-Syros habet, quorum hi illud fere conſtanter pro Hebr. גאל uſurpant. Enim vero cum in verſione eadem vox bis occurrat, λελύτρωμαι καὶ λυτρῶμαι, *redemtus ſum & redimo*, vel potius *redimor*; manifeſtum eſt, in originali vocem פרק etiam bis lectam eſſe, ſed librariorum vitio jam olim alteram eſſe omiſſam. Antiquiſſimam enim illam mendam eſſe inde liquere videtur, quod & in Epiphanii utroque loco vox altera deficiat. Imo vero ex Irenæi *Far magno*, & Epiphanii Ουφαρ Εγνα... non tam vocem integram, quam duarum partes excidiſſe liceat ſuſpicari, ut ſic primo ſcribendum ſit Ουφαρ.... εγνα... qui hiatus ita implendus ſit; Ουφαρεγνα δεφαρεγ, quod Chaldæo Syris eſſet ופרקנא דפרק, & *Redemtor qui redemit*. Quomodo commodum tandem ſenſum verba habebunt.

IX. *No in ſe en*, Ναμεμψαι, Εγναμεμψα) Hæc rurſum utrobique peſſime, paulo tamen melius in Epiphanii codicibus. Sed verſio viam monſtrabit; τὴν ψυχήν μου, quod eſt נפשי ναφψι, adeo ut illud μεμ ex ſequentibus huc præmature ſit tranſlatum, & magis etiam corruptum ex Chald. מן, μιν, Syriacove מן, μιν, cujus Nun ante labialem π vel ψ, a librariis tandem in M ſit mutatum. Ut adeo hic נפשי legendum ſit, *animam meam*, ut verſio habet, vel ſorte נפשן, vel נפשנא, ναφψανα, *animam noſtram*.

X. Illud vero Μεμ, vel Irenæi *En* pro *Men*, loco ſuo motum eſſe rurſum verſio docet, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, *ab æone hoc*, quod Chaldaice eſt מן עלמא הדין μιν αλμα αδιν, vel Syriace מן עלמא הנא μιν

μιν αλεμα ανα; *ab* vel *ex hoc seculo*, vel *mundo*: quæ duæ postremæ voces plane exciderant, particula מן, ut diximus, etiam loco mota.

XI. *En chaldia*, *μανχαλδιαν*, Μεγχαλδια) Versio, *Et omnibus quæ sunt ab eo*. Unde legendum erit, Ουμιν χολ δι, vel Ουμιν χυλ δε. Sed librarii Χαλδαιαν, vel *Chaldia* formare maluerunt, quam semper in ignoto orbe versari. At quid illud *παρ' αυτῶ*? mirum sane ni interpres reddere debuerit *ἐν αὐτῷ*, ביה, *in eo*. Conf. 1. Joh. IV. 15.

XII. *Mesomeda*, *ea*, Μεσομηδα εα, Νοοσομη Δαεα) Versio, ut brevis sim, habet, *ἐν τῷ ὀνόματι τῶ Ιαω*, quod Chald. esset משמיה דיהוה Syr. בשמה דיהוה, Βασμη δι ΙΑΩ, *in nomine τῶ* IAO. Errore forte nato ex similitudine literarum μ & β apud Græcos, unde infiniti in veteri orientalium nominum scriptura errores nati sunt. Τὸ *Ea* etiam alibi pro scriptum *Iao* reperitur.

XIII. *Acha*, *faro*... Αχφραναι, Αχφραν) Hic primo quidem *ναι* & *ν* ad sequentem vocem sunt referendæ. Sed quid *Acha faro*, vel Αχφρα, aut *αχφαρα*? Id quidem omnium mihi hactenus visum fuit difficilimum; unde aliquando literis transpositis *αφρακ*, vel simile quid legere malui. Versio sane non admodum repugnare videtur, *εἰς ἀπολύτρωσιν*, *qui redemit in redemtionem*; quod certe non difficulter ex פרק elici posse videtur. Quoniam vero constans tribus in locis lectio repugnat, quæ in *Achafaro*, & in Αχφρα, & in Αχφραρα, radicem קפר vel potius כפר ostendit, aliud commodius quærendum est, quod forte hac via invenimus.

XIV. Judæi in formula illa quotidianarum precum, quam גאולה *Geulah*, *Redemtionem*, appellant, ad cujus imitationem hanc conceptam esse credimus, non tantum *Vindiciarum* mentionem faciunt, quæ voce גאל exprimuntur, sed etiam *Redemtionis*, quam τὸ פדה significat; ex Jer. XXXI. כי פדה יהוה את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו *Quoniam redemit Deus Jacobum, & asseruit eum ex manu potentioris ipso*. Cum itaque hi homines emphasin vocis פדה, quatenus a גאל distinguitur & lytri fit solutione (Vid. Psal. XLIX. 8. 9.) exprimere vellent; vero simile est, verbum כפר adhibuisse, cum nomine inde deducto, vel simili quod *lytron* significat. Nam hic aliquid in Syriacis excidisse, versiones Græca & Latina arguunt, quarum illa habet, *ὃς ἐλυτρώσατο τὴν ψυχὴν αὐτῶ εἰς ἀπολύτρωσιν*, *qui redemit animam eius in redemtionem*; ubi *redemtionis* mentio bis occurrit. Itaque hoc vel simili modo scribendum existimamus, Ουκαφραν, quod est Syr. וכפרן *& expiavit nos*; tum *βακαφυρα* בכפורא vel Βιφυρκανα בפורקנא *ἐν λύτρῳ*; διναψη, דנפשה, *animæ suæ*. Nam quod sequitur.

XV. *Nepscha*, ψαια, Εψυσα) id partim cum antecedenti jungendum, *ναψα*, vel *ναψι* aut *νεψη* נפשיה *animæ suæ*; partim vero etiam privandum ultimo *Ha* vel Ουα, vel Ου, quod prorsus separatam dictionem constituit, הוא vel הו, *is*, *ille*. Quod & ipsum sensu cum sequentibus cohæret, ut legendum sit.

XVI. *Hu*, Ου, *vel* Ουα Ιησυ Ναζαρεα) Quod Aramaice est הו ישוע נצריא, *hic est Jesus Nazarenus*.

XVII. Ex his itaque omnibus, si literarum hodie occurrentium vestigia quam religiosissime sequamur, hæc lectio orietur,

Μεσια εφαρ ...... *εγ ναψαν μιν* .... *μεν χυλ διβη βασμη* δ ΙΑΩ *ουκαφραν* .... *ναψη ο* Ιησυ Ναζαρεα. Si vero & versionem jungamus, ex eaque hiatus istos suppleamus, ita & Græce & Syriace vel Chaldaice legendum & vertendum arbitramur:

Græc.	Syr.	Versio Latinâ.
Μεσια;	משיחא	Messias vel Christus,
Ουφαρυγα,	ופרוקא	& redemtor,
Δεφαρεγ	דפרק	qui redemit
Ναψαν (-ψι)	נפשן (-שי)	animam nostram (meam)
Μιν αλεμα ανα	מן עלמא הנא	ab hoc seculo,
Ου μεν χυλ	ומן כל	& ab omnibus
Διβη,	דביה	quæ in eo sunt,
Βασμη δ ΙΑΩ	בשמה דיהוה	in nomine JAO,
Ουκαφραν	וכפרן	& expiavit nos
Βιφυρκανα	בפורקנא	pretio, *vel* lytro
Διναψη	דנפשה	animæ suæ,
Ου vel *να*	הו	hic est
Ιησυ Ναζαρεα	ישוע נצריא	Jesus Nazarenus,

XVIII.

XVIII. Ita fere Græce & Syriace scribendum, ita Latine reddendum existimamus; cui lectioni & versioni accessuros arbitramur, quotquot mediocriter Chaldaice vel Syriace docti sunt, ut verba illa Syriaca & cum Græca Epiphanii Latinaque Interpretis Irenaici lectione, & cum nostra illa versione conferre possint. Nostra sane lectio vestigia illa, quæ in Epiphanio & Irenæo supersunt, religiose sequitur, & manifestas lacunas ex versione, quam iidem auctores exhibent, supplet; ad eandemque versionem proxime accedit; & denique commodum per omnia sensum fundit.

XIX. Quod vero literam Γ in *Ουγαριγ*, Syriace per ק exprimamus, id, scio, & quæ sunt id' genus alia minuta, neminem nisi artis orthographicæ & etymologicæ rudem atque imperitum movebit. Gravius esse videtur, quod ab ipsa versione, quæ ab Irenæo repræsentatur, paulo longius recedere videamur. Sed hic scire desiderem, quis nobis de versionis illius fide spondere possit, atque docere, eam serio & sedulo ab homine utriusque linguæ probe gnaro adornatam esse. Quod si quis Irenæi, addo & Epiphanii, auctoritate probare velit, næ is vehementer fallitur: cum ex hac ipsa versione pateat, Irenæum adeo linguæ Syriacæ ignarum fuisse, ut ne quidem verbum ejus intellexerit. Quod si enim intellexisset, tam lepide sibi imponi non fuisset passus, neve ipse tam enormiter aberrasset, ut hæc verba Syriaca sic reddi posse crederet, *Non divido Cor &c.* neve deinde eorundem versionem, qualiscunque ea sit, pro nova formula nobis obtrudere conatus esset. Quod ipsum & de Epiphanio valebit, qui si harum rerum fuisset peritior Irenæo, procul dubio verbulo saltem nos de illo errore monuisset.

XV. Quid vero his verbis sibi voluerint, operæ pretium erit declarare. Id quod difficile non erit, si cum narratione Irenæi & Epiphanii Judæorum quandam consuetudinem, & præcipuam Apostolorum doctrinam, quam inter Judæos inprimis inculcabant, jungamus & conferamus.

XXI. Judæi formulam quandam precationis habent, vel *confessionis* potius, quam precibus quotidianis interserunt, qua Deum O. M. Vindicem suum & Redemtorem celebrant; unde eam גאולה Geulah, id est, *Liberationem* vel *Redemtionem* appellant; cui tantam vim tribuunt, ut si quis ea rite utatur, illi spem certam faciant beatitudinis æternæ. Codice Berachoth, fol. 4. col. 2. m. אמר רבי יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית. *Dixit R. Johannes: Quis est filius seculi futuri? quicunque precibus vespertinis subjungit Redemtionem.* Ubi voce *Redemtionis* vel *liberationis* nihil aliud intelligitur, quam formula de illa *liberatione* agens. Est autem illa duplex, altera quæ matutinis precibus additur, altera quæ vespertinis. Quæ tempore matutino recitatur, inde ab אמת ויציב incipit, atque ab his initialibus vocibus appellatur. In qua cum sæpius mentio fit liberationis, Deique assertoris, & liberatio ex Ægypto satis prolixe narratur; tum tandem hac clausula finitur, quæ stricte גאולה appellatur: גואלנו יהוה צבאות שמו קדוש ישראל ברוך אתה יהוה גואל ישראל: *Redemtor noster Dominus Sabaoth est nomen ejus, Sanctus Israelis. Benedictus sis tu, Domine, Redemtor Israelis.* Vespertinæ formulæ hoc initium est, אמת ואמונה quæ tandem sic clauditur: ונאמר כי פדה יהוה את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו ברוך אתה גואל ישראל. *Et dictum est*, (Jer. XXXI. 11.) *Quoniam redemit Deus Jacobum, & asseruit illum ex manu potentioris ipso. Benedictus sis tu, Domine, Vindex Israelis.*

XXII. Inter has formulas autem Judæi illud interesse volunt, quod matutina præteritam liberationem respiciat ex servitute Ægyptiaca, vespertina vero futuram liberationem Messiæ. R. Salomon Jarchi, Cod. Berachoth, fol. 4. 2. ad verba supra adducta, זה הסומך *is qui jungat* (Geullam precibus vespertinis:) וכל שכן דשחרית דעיקר גאולת מצרים בשחרית כדכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל *Multo magis itaque* qui jungit Geullam precibus *matutinis*, *quoniam redemtio Israelis præcipue in matutinum tempus incidit, quemadmodum scriptum est* (Num. XXXIII. 3.) *Et postridie paschatis mane exiverunt Israelitæ.* Et rursum fol. 12. 1. f. וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא שהוציאם ממצרים ובקרע להם הים והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו. *Formula* Emet Vejazzibh (matutina) *tota agit de beneficio Patribus nostris præstito, quos ex Ægypto eduxit, & fisso mari traduxit. Formula vero* Emet veemuoa (vespertina) *etiam de futuris agitur, quoniam exspectamus, ut spem nostram atque fiduciam impleat, nosque e potestate Regum & tyrannorum eripiat, & vitæ restituat, atque calcare sinat excelsa inimicorum nostrorum.*

XXIII.

XXIII. Cum itaque Marcosii & Heracleonitæ vel Judæi origine essent, quod quidem ex doctrina & lingua facile conjeceris, vel certe Judæorum morem sequerentur: ipsos quoque verosimile est formulam aliquam concepisse atque in ore habnisse, qua Redemtorem suum profiterentur.

XXIV. Cum vero Judæi in genere *Deum* Redemtorem suum confiteantur, & corporalem solum vel præcipue liberationem ejus sive præteritam celebrent, sive futuram præstolentur: hi hæretici, ut hominum ingenium mireris, *Jesum Nazarenum* hunc *Redemtorem* esse celebrant, & mundanis beneficiis relictis, in sola spirituali & æterna ejus redemtione acquiescunt, hanc solam deprædicant. *Jesus Nazarenus*, arrigite aures Hæreticomastyges & confessionem hanc demiramini; *Jesus Nazarenus*, inquiunt, *est Messias & Liberator, qui vindicavit animam nostram ab hoc seculo*, vel *mundo*, *& ab omnibus quæ in eo sunt*, *in nomine IAO*, sive Jehovæ, *& expiavit nos lytro animæ suæ*.

XXV. Nempe quod cum Judæis incredulis controvertebatur, quod Apostoli virique Apostolici omni studio & contentione animi usque inculcabant; Petrus, Act. II. 36. IV. 10. 11. 12. Philippus, VIII. 35. 37. coll. Paulus, IX. 22. XIX. 4. 5. Apolios, XVIII. 28. id hi homines nulla circuitione usi confitentur, משיחא ופרוקא הוא ישו נצריא τὸν Χριστὸν ὄντα Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, *Jesum Nazarenum esse* promissum illum Patribus *Messiam & Redemtorem suum*. Ac ne quis dubitet, quæ beneficia sibi de illo Redemtore suo promittant, dum nominant, *Vindicias*, quibus illos *asseruerit ex hoc præsenti mundo*, & liberaverit ab *omnibus quæ in eo sunt*; & *Expiationem*, qua illos cum Patre in gratiam redegerit, vi satisfactionis suæ, *lytro*, ut inquiunt, *animæ suæ*, quam pro ipsis in mortem dederit. Adeo ut locum illum Jeremiæ ob oculos habuerint, Cap. XXXI. II. ubi Dominus Israelem & pretio *redimere* dicitur, & ex aliena potestate *asserere*. Quæ omnia si recte considerentur, constare poterit, illos idem dicere quod catechumenus Reformatus ad primam quæstionem respondet: *Quod animo pariter ac corpore non meus, sed fidelissimi mei Servatoris Jesu Christi proprius sum, qui pretioso suo sanguine pro omnibus meis peccatis plenissime satisfecit, meque ex potestate Diaboli liberavit*. Ad quæ verba Prophetæ & Catecheseos quisquis Cl. Altingium legerit, Hept. IV. Diss. VI. is & operæ pretium fecerit, & de hac hominum istorum confessione solidius poterit judicare.

XXVI. Sed non abs re fuerit integrum Irenæi de hoc argumento textum exhibere; ut & illis, quæ hactenus a nobis dicta sunt, fidem faciamus, & alia quædam obscuriora in eodem illustremus. Cum vero Epiphanius locum illum integrum descripserit, & Petavius felicius Latine reddiderit, hujus interpretationem dabimus, ex Epiphanio de Hæresi *Marcosiorum*, Cap. XIX. & XX. Ubi de *Redemptione* illorum ex Irenæo sic scribit.

XXVII. 1. „ Quod autem ad *Redemptionem* pertinet, eam neque aspici, „ neque comprehendi animo posse, definiunt; utpote, quæ eorum Mater „ sit, quæ peræque contineri ac videri „ nequeant. 2. Quare cum inconstans „ atque instabilis sit, non una illam ac „ simplex oratio complecti potest; quoniam ab unoquoque illorum pro suo „ nutu ac voluntate traditur. 3. Quot „ enim sunt illius dogmatis ac Mysteriorum Antistites, totidem & *Redemptiones* esse dicunt. 4. Enimvero totam illam speciem atque pompam ejurandi Baptismatis iteratæque illius a „ Deo generationis gratia, & abjiciendæ fidei a Satana confictam esse, suo „ loco, cum illos refutabimus, ostendetur. 5. Sed illam necessariam omnino „ *Redemptionem* iis esse statuunt, qui „ perfectam scientiam adepti sunt, ut „ ad supremam omnium Virtutem denuo gignantur: Aliter enim omnem „ ad Pleroma aditum intercludi; cum „ hæc illa sit, quæ eos ad Bythi profunda perducat. 6. Nam Baptismum „ apparentis illius Jesu, condonationem „ duntaxat præ se ferre criminum; *Redemptionem* vero Christi, qui se in „ Jesum insinuaverat, perfectum ad statum absolutumque spectare. Illum animalem esse, hanc vero spiritalem. 7. „ Præterea Baptismum a Joanne capessendæ pœnitentiæ caussa denunciatum; „ *Redemptionem* a Jesu obtinendæ gratia „ perfectionis invectam. 8. Atque hoc „ esse, quod his verbis testatum reliquerit. *Baptismo alio habeo baptizari, & ad illum omnino festino*. 9. Imo etiam „ Zebedæi filiis, cum eorum mater a „ se postulasset, ut eos secum ad dextram sinistramque suam in regno considere juberet, eandem illam *Redemptionem* proposuisse Dominum putant, „ his verbis; *Potestis Baptismate baptizari, quo ego baptizandus sum?* 10. „ Paulum insuper *Redemptionem* in Christo Jesu persæpe commemorasse prædicant; quam eandem ipsam esse vo-

„ lunt, de qua varia secumque minime
„ cohærentia disputant.

XXVIII. Cap. xx. „ 11. Nam alii
„ Thalamum nescio quem construunt,
„ eosque quos suas ad cæremonias ad-
„ mittunt certis ritibus ac carminibus
„ initiant; ac quod ipsi gerunt, spiri-
„ rales nuptias appellant, ad cœlestium
„ conjugiorum imitationem expressas.
„ 12. Alii ad aquam perductos tingunt
„ hac verborum formula. *In nomine*
„ *ignoti Patris omnium, in veritate om-*
„ *nium Matre, in eo qui in JESUM de-*
„ *lapsus est; in Unione, & Redemtione,*
„ *Communione Virtutum.* 13. Sunt & qui
„ Hebraicas voces proferant, quo majo-
„ rem initiatis horrorem injiciant, hoc
„ modo. *Basema, Chamosse, Baaxanora,*
„ *Mistadia, Rhuada, custa, Babophor,*
„ *Kalachthei* 14. Quorum hæc est sen-
„ tentia. *Supra omnem Virtutem Patris*
„ *Lumen quod vocatur imploro: nec non*
„ *& Spiritum bonum, & Vitam, quo-*
„ *niam in corpore regnasti.* 15. Quidam
„ ita *Redemptionem* concipiunt. *Arca-*
„ *num & occultum ab omni Divinitate*
„ *dominatuque ac veritate nomen, quod*
„ *Jesus Nazarenus induit, in vitis Lu-*
„ *minis Christi, Christi, onquam, viven-*
„ *tis per Spiritum Sanctum, in Redem-*
„ *ptionem Angelicam,* 16. nomen resti-
„ tutionis. *Messias, Upbareg, Namempsæ-*
„ *man, Chaldæan, Mosomededaea, Ac-*
„ *phranæ, Psava, Jesu Nazaria.* 17. Quæ
„ hoc modo interpretari possumus. *Non*
„ *divido Spiritum, Cor, Virtutemque cæ-*
„ *lo sublimiorem, misericordem: macte*
„ *sim nomine tuo Salvator veritatis.* 18.
„ Hæc dum ab Antistitibus prolata sunt:
„ tum qui sacris initiatur ita respondet.
„ *Confirmatus sum, ac redemptus: &,*
„ *anima mea ab hoc sæculo omnibusque*
„ *quæ ab eo sunt, redemitur in nomine*
„ *Jao, qui ipsius redemit animam in re-*
„ *demptionem in Christo vivente.* 19. Ad
„ hæc præsentes omnes subjiciunt: *Pax*
„ *omnibus in quibus nomen istud requie-*
„ *scit.* 20. Deinde opobalsamo initiatam
„ perungunt. quod unguenti genus fra-
„ grantissimi illius odoris, qui supra
„ omnia est, imaginem esse censent. 21.
„ Non desunt inter illos, qui ad aquam
„ perducere supervacaneum arbitrantur;
„ sed oleum aqua temperatum eam so-
„ lennibus ejusmodi carminibus, qualia
„ nos paulo ante retulimus, initiatorum
„ capitibus inspergant: idque demum
„ *Redemptionem* nominent; quanquam
„ Balsamo ipsi etiam inungunt. 22. Alii
„ contra repudiatis iis omnibus negant
„ ejus Virtutis, quæ nec oculis cerni,
„ nec sermone declarari possit, myste-
„ rium per aspectabiles corruptibilesque
„ creaturas posse perfici; eorum, inquam
„ quæ cogitationem omnem fugiunt, cor-
„ porisque sunt expertia, ad ea quæ
„ sensibus percipiuntur, corporeaque sunt,
„ oportere demitti. 23. Perfectam ita-
„ que *Redemtionem* ipsam esse Magnitu-
„ dinis inexplicabilis notitiam. 24. Cum
„ enim defectus omnis & perturbatio ab
„ ignorantia proficiscatur, quicquid ex
„ ea conflatum est, illa ratione destrui:
„ 25. adeo ut cognitio interioris sit ho-
„ minis *redemptio*: ac neque corporea
„ sit, corpus enim corruptionis capax
„ est: nec animalis, quod anima ex de-
„ fectu prodierit, sitque velut Parentis
„ domicilium. 26. Quare & Spiritalis
„ *Redemptio* sit oportet. Etenim per
„ Moysen interior homo ac Spiritalis
„ redimitur. 27. Proinde universorum
„ se esse dicunt cognitione contentos;
„ eamque germanam *Redemptionem* ap-
„ pellant.

XXXIX. Hæc hactenus Irenæus de Marcosiorum *Redemtione*. In quibus si nihil admodum sani deprehendi videatur, id Irenæi confusioni acceptum debemus, qui res sibi ignotas posteris tradere, & si pote refutare aggressus, cœlum terra miscet, atque omnia misere atque imperite confundit. Quæ si extricaverimus, & ad suam quæque classem retulerimus, næ vero multo minus absurda videbuntur, & solidiora deprehenderentur, quam prima specie apparent.

XXX. Observandum itaque primo, vocem *Redemtionis*, Ἀπολυτρώσεως, tres distinctas & inter se multum diversas significationes habere Τεχνικὴν sive Cabbalisticam, Metonymicam, & denique Propriam. *Cabbalistica* vocis significatio num. 1. occurrit, quod quidem, qui Cabbalam Hebræorum saltem a limine salutarunt, illico agnoscent. Egerat Irenæus in proxime præcedentibus de *Ignoto Patre*, quem *Jesus* maxime manifestarit. Hinc ad *Redemtionem* pergit, quam Marcosii *Matrem omnium* vocarint. Nimirum in Sephiroth Cabbalisticis, quarum tres primæ doctrinam Trinitatis exhibent, tertia Sephira, sive proprietas, nos *Personam* dicimus, vulgo & frequentissime בינה *Intelligentia* vocatur, & *Spiritum Sanctum* notat, quod hic non est probandi locus. Eadem vero ex methodo & scopo Cabbalistarum alias etiam אם *Mater*, & גאולה *Redemtio* appellatur, ut multis Hebræorum locis probare possemus. Ut vero brevitati studeamus, & tamen certam verbis nostris fidem faciamus, Lector noster *Cabbalam denudatam* adeat, ubi ad

vo-

voces אם & גאולה verbis Latinis legere & discere poterit, voces *Matris* & *Redemtionis* cognomina esse proprietatis *Binah* sive *Intelligentiæ*. Sed en loca ipsa. „ גאולה *Redemptio*, *Liberatio*; est „ Binah, quippe quæ fundamentum est „ Liberationis juxta illud Lev. 25. 31. „ *Redemtio erit ei*, & *in Jobel egredietur*. Judicia enim accusantia non ulterius adscendunt, quam usque ad Binah. Ab hoc autem modo Redemtionem haurit *Jesod*, qui vocatur *Goel* „ redemtor ex parte *Binah*, derivatque „ redemtionem in *Malchuth*; & huc pertinet illud: Ruth. 3. 13. *Si redemeris* „ *te*, *bonum*, sicut dicitur: *Elevate Justum*, *quia bonus*. Jesch. 3. 10. *Si nolueris redimere te*, *si vires desunt*, & „ *redimam te Ego*, *Binah*, ut dictum „ suo loco: ita tradit R. Schimeon ben „ Jochai in Tikkunim. Et rursum alibi.

„ אמא אם *Mater*. 1. Duæ sunt Matres, superior & inferior. Superior est „ *Binah*, quæ influxum accipit a Patre, „ qui est *Chocmah*; eumque derivat ad „ inferiora. Et ex ipsa emanarunt omnes „ Sephiræ inferiores; quæ in ea quoque „ existentiam acceperunt, sicut embryo „ formatur in utero matris suæ; prout „ explicuimus Tractat. 22. cap. 3. libri „ Pardes.

XXXI. Simul ac vero Irenæus de hac *Redemtione* Cabbalistica agere cœperat; e vestigio ad alias vocis significationes delabitur, & de *Metonymica* & *Propria Redemtione* agere incipit, §. 2. & seq. De *Redemtione proprie dicta* illa accipienda sunt, quæ §. 5. 6. 7. 8. 9. 10. narrantur, ubi de satisfactione Christi agitur, per quam vere redemti & Patri reconciliati sumus, quam Paulus ubique inculcat.

XXXII. *Metonymice* vero vox *Redemtionis*, accipienda est. §. 2. (quatenus ibi sub ἔσω & αὐτὴν intelligitur) 3. item, 15. 16. ubi nihil nisi solennem formulam notat, qua *Redemtionem* illam, quam Christus pepererit, confitentur. Quemadmodum enim Judæi formulam illam, qua Deum גואל ישראל *Redemtorem Israelis* profitentur atque celebrant, גאולה *Redemtionem* appellant, uti in superioribus ostendimus; ita hi homines similem formulam, qua Jesum Nazarenum *Redemtorem* suum profitentur, pariter *Redemtionem* vocarunt, per Metonymiam, quam dicimus, subjecti pro adjuncto. גאולה vel פורקנא *Redemtio*, id est, *confessio*, vel *formula confessionis* de *Jesu Christo Redemtore*.

XXXIII. Etsi autem hanc metonymicam significationem *Redemtionis* cuivis attendenti per se manifestam esse arbitramur, tamen, quoniam de illa maxime agere instituimus, paulo clarius probanda erit. Id quod hac ratione confici posse putamus, si observemus, num. 2. illam *inconstantem atque instabilem dici*, addita ratione, *quoniam ab unaquoque pro suo nutu ac voluntate tradatur*. Cum (Num. 3.) *quot sint illius dogmatis ac Mysteriorum Antistites*, *totidem* & *Redemtiones esse dicant*. Quod *Redemtioni Cabbalisticæ*, sive tertiæ illi Sephiræ, minime convenit, quæ procul dubio ab omnibus eadem agnita fuit; sed *formulæ confessionis* optime quadrat, quam alii aliis verbis conceperint atque pronunciarint, etsi rem eandem omnes dicebant. Nempe ita olim moris erat apud Judæos, ut qui Scholis vel Synagogis præerant, alii alias precum formulas auditoribus suis dictarent, quas quotidie certisve occasionibus recitarent. quemadmodum apud Cl. Lightfootum videri potest, ad Matt. VI. 9. Quorum consuetudinem cum hi Marcosii, quippe Judæi vel certe Judaizantes, usque retinerent, Doctores ipsorum suo jure usi sunt, & pro suo quisque captu formulam quandam adornarunt. Haud secus atque hodie Ecclesiæ Protestantes, quæ in summa rei per omnia conveniunt, tot & tam varias concinnarunt *fidei suæ Confessiones*, ut inde tandem integrum *Syntagma Confessionum* sit enatum.

XXXIV. Ecquid vero evidentius ad hunc significatum probandum desiderari possit eo, quod Irenæus, postquam Num. 12. 13. 14. formulas quasdam, partim vernaculo, partim barbaro sermone recitarat, tandem commate 15. subjicit: Ἄλλοι δὲ πάλιν τὴν λύτρωσιν ἐπιλέγουσιν οὕτως; *Quidam vero ita* REDEMTIONEM *concipiunt*; ac mox ipsam formulam subjicit? Qua finita sic rursum, ὄνομα, inquit, τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως *Nomen restitutionis*. Adeo ut per *Redemptionem*, quam *hoc illove modo edisserunt*, nihil nisi formula intelligi possit, qua fidem suam de *Redemtione*, vel *Redemtore*, profiteantur.

XXXV. Sed quid hic illud ὄνομα τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως, Μεσσία &c. *Nomen restitutionis*, *Messia* &c.? Procul dubio neque hic aliud significatur, quam *formula restitutionis*, id est *redemtionis*. Ut enim verba hæc sensum aliquem habeant, interpunctio primo mutanda est, deinde vero etiam scribendum, Ὀνόματι τὸ τῆς ἀπὸ. Itaque hæc genuina lectio sit: . . . εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν. Ὀνόματι τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως: ut hæc postrema verba titulum nobis exhibeant se-

quentis formulæ, Μεσσια &c. Atque hæc nostra emendatio ex Num. 13. confirmatur, ubi de altera illa formula Hebraica sic ait: ἄλλοι δὲ Ἑβραϊκά τινα ὀνόματα ἐπιλέγουσι, *Alii Hebraica quædam nomina adjiciunt*, id est, vocabula, verba ita & hic: Ὀνόματα τὰ τῆς ἀποκαταστάσεως: *Verba*, formula, *restitutionis*, i. e. *Redemtionis*: cum גאולה, *liberatio* vel *redemtio*, nihil aliud sit, nisi restitutio in integrum, vel pristinum statum libertatis. Lev. XXV. *Et si cui non sit* גואל *Vindex, Redemtor, sed manus ejus lucretur, atque inveniat, quod sufficiat ad sui Redemtionem*, debitum reliquum persolvat, ושב לאחזתו *& redeat ad possessionem suam*. Quomodo in sequentibus sæpius legitur, inprimis de anno Jubilæo, vs. 28. & 40. *& redibis ad familiam suam, & ad possessionem avitam rursum perveniet*. Nam annus Jubilæus & homines obæratos & agros venditos redimebat.

XXXVI. Sed & alia *Redemtionis* significatio Num. 21. occurrere videatur, quando Irenæus *unctionem cum solennibus illis carminibus* conjunctam, *Redemtionem* vocari narrat. Quæ itidem metonymica esset, voce signi adhibita pro re signata. Nisi ita potius existimare debeamus, in illo ritu non tam rem ipsam, quam additas formulas, *Redemtionis* nomine venire. Sed quoquo modo sese id habeat, satis jam liquere arbitramur, varias ejusdem vocis significationes ab Irenæo in superioribus perperam conjungi atque confundi. Quibus indicatis atque distinctis, *occasionem* spectare licebit, qua Marcosii illa formula usi sint.

XXXVII. *Occasionem* itaque formulam hanc recitandi Irenæus initiationem facit, quando novi proselyti in societatem sectæ illius non sine certis ritibus recipiebantur; quemadmodum ex Num. 11. & sequentibus abunde liquet. Ubi vehementer vereor, ne Irenæus sibi rursus ab iis, a quibus hanc historiam accepit, suaviter imponi passus sit, vel ipse res toto genere diversas confuderit, quando ad initiationem peragendam *thalamum aliquem constructum*, illumque *spirituales nuptias vocatam*, narrat. Quemadmodum mox ostendemus.

XXXVIII. Rectius illud esse arbitramur, & ut certissimam veritatem recipimus, quod Num. 12. proselytos illorum *ad aquam perductos* & certis formulis *tinctos* scribit, quarum, quæ nobis præ manibus est, una fuerit, Num. 16. Ita nempe solebant primi Christianismi præcones novos proselytos initiare; *baptismo*, inquam, & *confessione* illa, *Jesum esse Christum*. Ita Petrus Judæis proselytisque aditum ad Ecclesiam aperiens: *Resipiscite*, inquit, ET BAPTIZETUR *quisque vestrum in nomine* JESU CHRISTI, *in remissionem peccatorum*. Act. II. 13. Neque aliter Philippus, Eunuchum Reginæ Candaces in Christianam Ecclesiam recepturus. Cum enim illi *Jesum* prædicasset, & hic *baptizari* vellet, fidei confessionem ab illo exegit, quam is hoc modo breviter concepit atque elocutus est: *Credo Jesum Christum esse Filium Dei*. Quam rationem quin & cæteri Apostoli inter Judæos constanter servarint, doctrina illorum nos dubitare non sinit, qui id usque inculcarunt, *Jesum Nazarenum esse Christum*; in quam rem supra §. 25. loca quædam produximus, quibus alia complura addi possent, si id operæ esse putaremus.

XXXIX. Atque sic usum horum verborum tandem constare arbitramur, qui sc. is fuerit, ut iis Competentes, qui Latinis dicebantur, ante baptismum fidem suam rite & solenniter profiterentur. Nam quod Irenæus ait, hæc barbara verba *ab Antistitibus prolata esse*, mirum ni in eo insignem suam confusionem rursus prodat; cum ea quæ *ab initiando proferri* ait, *Confirmatus sum & redemtus &c.* nihil nisi ipsissima illa verba nobis exhibeant, sed parum feliciter lecta & reddita. Etsi libenter fieri potuisse concedimus, ut eadem formula ab Antistibus conceptis verbis sit prælecta baptizandis, & ab his mox eodem modo repetenda. Si quis vero hanc formulam ab ipsis Apostolis, virisve Apostolicis, institutam credere velit, næ is haud longe a vero aberrasse censendus erit. Illiusmodi certe est, ut per omnia & doctrinæ & praxi Apostolorum conveniat, & minimum ex ipsis Apostolorum scriptis congesta, & totidem illorum verbis sit concepta.

XL. Neque enim de nihilo est, quod homines illi Num. 10. hanc suam *Redemtionem*, quam ipsi *per Christum* docebant, quamque illis verbis profitebantur, eandem esse contendunt, *quam Paulus toties commemorarit*.

XLI. Quod etsi nemo, nisi primorum elementorum fidei Christianæ omnino rudis, ignorare potest: non possumus tamen, quin unum locum adscribamus, qui cum cætera pleraque nobis exhibeat, tum illud explicet, quid sit *in nomine* JAO. Is ex Gal. I. 3. 4. ubi Apostolus Galatis salutem precatur a Deo Patre, *& a Domino nostro Jesu Christo, qui dedit semet ipsum pro peccatis nostris, ut liberaret nos ex hoc præsenti seculo malo*, se-

secundum voluntatem Dei & Patris nostri. Hic *Jezum* Nazarenum dicit & & *Messiam & Dominum nostrum*, qui vindiciarum jure sibi hunc titulum acquisiverit, quando nos *liberavit ex hoc præsenti malo seculo*, idque lytro animæ suæ, cum *semet ipsum tradiderit pro peccatis nostris*, (Syriace דיהב נפשה *qui tradidit animam suam*) atque id omne *secundum voluntatem Dei & Patris nostri*, quod illi homines Syriace expresserunt בשמה דיהוה *in nomine* JAO, quemadmodum ipse Servator alibi se non *in proprio nomine*, propria auctoritate, sed in *nomine Patris venire*, *ejusdemque nomine se suos servare* ait, Joh. V. 43. & XVII. 12. quod procul dubio nihil aliud est, nisi jussu & voluntate Patris sui, qui *illum* ab æterno ἱλαστήριον *destinarat* Rom. III. 25. Sed desino, ne soli lampada accendere velle videar.

XLII. Sit itaque hoc tandem ratum & firmum, Marcosios aliosque, qui ab Irenæo, Epiphanio, cæterisque Patribus hæretici habebantur, in baptismo proselytorum suorum formulam, de qua agimus, adhibuisse, qua præclaram confessionem, de Jesu Christo & Redemtore suo, edebant. Sed quid ad illam confessionem cæteri, qui baptismo illi tanquam testes vel saltem spectatores aderant? *Pax*, inquiunt, *omnibus super quibus nomen istud requiescit*. Hac scilicet, vel simili formula, neophytis gratulabantur, & quod factum erat, Deum approbare jubebant. Sed iterum vereor, ut hæc formula integra sit, neque duæ voculæ exciderint, quemadmodum, si quis Judæorum mores conferat, liquebit. Quippe hi, quando sibi allisve bene precantur, simul mentionem faciunt totius Israelis. Ita qui ad ægrotum invisit: המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. *Misereatur*, inquit, *Deus tui in medio ægrotantium Israelis*. Cujus vero cognatus aliquis mortuus est, ita Deum precatur: יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו שתגדור את פרוצותינו ופרוצות כל עמך ישראל ברחמים *Placeat tibi, Domine Deus noster, gratiose instaurare rupturas nostras, & rupturas totius populi tui Israelis*. In formula publicarum precum pro eo, qui eleemosynas dedit pro defuncto: *Impleat precationes ejus & cordis nostri, in bonum, germinare faciat ipsi, & nobis, salutem brevi!* In ultima *Schmon'esre*, sive octodecim precum: שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. *Da pacem, bonum, & benedictionem, vitam, gratiam, & benignitatem atque misericordiam, nobis & toti Israeli populo tuo*. Mox rursum: וטוב יהיה בעיניך לברכנו ולברך את עמך ישראל ברב עז ושלום. *Placeat tibi benedicere nobis & populo tuo Israeli robore & pace multa*. Et denique עושה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן *Qui facit pacem in excelsis suis, idem faciat pacem super nos & super omnem Israelem, Amen*. Post consecrationem lunæ סימן טוב לנו ולכל ישראל *Faustum omen sit nobis, & toti Israeli*. Quando porro alter ad alterum conversus ait: שלום עליכם *Pax vobis*: alii respondent שלום עליכם שלום על ישראל *Pax quoque vobis, & toti Israeli: Amen*. Judæi Germani pridie expiationis, de gallo gallinaceo: *Hic sit expiatio pro me, huic gallo mors afferatur; mihi vero & toti Israeli vita fortunata. Amen*. Videatur Synagoga Buxt. pag. 467. 509. &c.

XLIII. Neque hunc morem Paulus refugit. 2. Tim. IV. 8. *Cæterum reposita mihi est corona justitiæ, quam conferet mihi Dominus in illo die, justus ille judex, non sum vero* MIHI *sed &* OMNIBUS QUI APPARITIONEM EJUS DILIGUNT. Imprimis vero Gal. VI. 16. ubi diserte quoque *Israelis* mentionem facit: *Et quotquot secundum hunc canonem incedunt, pax illis & misericordia &* ISRAELI DEI. Commate antecedente dixerat, ad id ut aliquis Christi sit, neque circumcisionem quicquam conferre, neque præputium, sed tantum regenerationem, sive *novam creaturam*. Et quoniam quæstio erat, an Galatæ gentiles circumcidendi essent, ut Christi participes fierent; quod Apostolus per totam Epistolam serio & solide refutarat: his sufficere ait, si regeniti essent, & ex lege & regula regenerationis viverent; sic enim pacem illis fore apud Deum per Christum, & misericordiam, etsi circumcisi non essent. Ne quis vero inde sequius quiddam de Israelitis, animove Apostoli in illos suspicaretur, quoniam circumcisi essent, addit: *& super Israelem*, proprie dictum, circumcisum illum & a Gentibus præputiatis distinctum. Cum vero omnes non essent Israel, qui quidem ex Israele erant, neque quoniam semen Abrahæ erant, omnes etiam filii; imo jam tunc temporis Israel maximam partem incredulus esset, & Evangelium Christi repudiasset: ne quis Apostolum justo liberaliorem crederet, & Israelitis, quatenus Israelitis, pacem illam Dei & salutem æternam vel promittere vel precari, prudenter addit, & super *Israelem Dei*; qui non tantum extrinsecus in aperto Judæus est vel Israel, sed & intus atque in occulto.

XLIV. Hunc itaque Judæorum Apostolique morem cum hi homines quoque imi-

imitarentur, quod quidem ex formula illa, quemadmodum nunc quoque legitur, vero simile videatur; quotusquisque non videat atque intelligat, qui hoc modo novo proselyto acclamabant, primum ipsi bene precatos fuisse, deinde reliquis omnibus, quotquot eundem Jesum Nazarenum Messiam suum & Redemtorem profiterentur? Quare sic ab Irenæo scriptum, vel certe scribendum fuisse, arbitramur: Εἰρήνη σοι, καὶ πᾶσιν, ἐφ' οὓς τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπαναπαύεται. *Pax* TIBI, ET OMNIBUS, *in quibus nomen istud requiescit*.

XLV. Quinam vero illi, *in quibus nomen istud requiescit?* Procul dubio illos intelligunt, qui *nomen Jesu Nazareni Messiæ & Redemtoris* confitentur. At phraseos rationem indaganti, non occurrit, in quo animus acquiescat. Nullus equidem ignoro, quid sit *nomen alicujus in* vel *super aliquo vocari*: quemadmodum in illo Patriarchæ Gen. XLVIII. 16. ויקרא בהם שמי *& vocabitur in illis nomen meum*; neque, Judæos de Proselytis dicere הכנס תחת בנפי השכינה *subire alas Majestatis*, (vel *inhabitationis*) *divinæ*; neque illud eorundem, רוח הנביאה שורה עליו *Spiritus Prophetiæ requiescit super illo*. Sed in singulis est, quod a præsenti formula recedat. Quid si vero pro Ὄνομα legamus Πνεῦμα? mutatio sane facilis est, & esse possit τὸ πνεῦμα ὁ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, *Spiritus ille, qui confitetur Jesum Messiam jam venisse in carne*, 1. Joh. IV. 2. 3. quæ est ipsissima confessio baptizatorum hic loci. Quid si vero pro ἐπαναπαύεται legatur ἐπονομάζεται? Sed lubens ἐπέχω, donec certiora edoctus sim; cum res ipsa clara videatur.

XLVI. Cum vero hæ formulæ in baptismo adhiberi sint solitæ, quorsum *thalamus* ille, quem Irenæus ad *initiationem* structum memorat? Nisi nos omnis ratio fugit, nihil hic thalamo nuptiali, nihil ipsi nuptiis relictum est loci, sed *lectum ægrotantium* ab Irenæo dictum oportebat, quem cum *thalamo* perperam confundit. Auctor nobis ipse Epiphanius, qui in Hæresi Heracleonitarum Cap. 11. hanc ipsam *Lecti & Redemtionis* historiam multo aliter tradit. *Sed amplius quiddam, quam superiores omnes, in opinione sua posuit. Etenim qui ex eorum grege morituri sunt, occasionem nactus a Marco, non eodem tamen quo iste modo redimit: sed aliam quandam ejusmodi in salutem vendicandi rationem observat. Sunt enim ex ipsis aliqui, qui oleum aqua temperatum capiti morientis adspergunt; Unguentum alii, quod opobalsamum vocant, & aquam: invocatione quidem eadem utuntur, quam & Marcum adhibuisse docuimus, paucissimis vocabulis adjunctis. Ea porro est hujusmodi: Mesia, Uphar, Egnamempsæ, &c.*

XLVII. Ubi dubium esse non potest, quin Epiphanius eundem omnino ritum edisserat, de quo Irenæus agit: siquidem Heracleonem rationem illam a Marco mutuatum asserit, cujus historiam Irenæus narrat. Accedunt circumstantiæ, *opobalsamum*, *aqua*, *mixtio*, *inunctio*, *formula* denique ipsa, & *nomen* ritus *Redemtio*; omnia eadem. Neque vero diversitatem arguit, quod Epiphanius *Heracleonem alio modo atque Marcum redimere* ait, id est certum ritum, in quo formula illa de *Jesu Redemtore* locum habebat, administrare: cum eandem omnino hic atque in superioribus formulam recensear, & forte hic loci alio auctore usus sit, qui rem paulo distinctius quam Irenæus tradiderat.

XLVIII. At quorsum, inquies, illa *in lecto Redemtio*? & quid Redemtioni cum opobalsamo, aqua, unctione? Id nostram vicem Jacobus explicet, Epist. ad Hebræos Cap. V. 14. 15. *Si quis inter vos ægrotet, arcessat Seniores Ecclesiæ; & orent pro illo, ungentes illum oleo in nomine Domini. Et preces cum fide conjunctæ servabunt ægrum, & Dominus illum suscitabit. Et si peccata commiserit, venia illi dabitur*. Viden hic ægrum? viden lectum? (neque enim, credo, Jacobus hic tribulibus suis auctor erit, ut illico in levissimo morbo, ob dentis capitisve aliquem dolorem, Archisynagogis molesti sint; sed in gravi & periculoso malo id illis consilii suggerit, quando æger est מוטל במטה, uti Hebræi loquuntur, βεβλημένος, *in lectum dejectus*,) Viden, inquam, oleum ejusque inunctionem, & quidem præsentibus Presbyteris Ecclesiæ, qui preces pro ægroto fundant, sed *preces fidei*, id est cum fide conjunctas? At quem illa fides respexerit? quem nisi *Dominum? Deum*, inquam, *& Dominum Jesum Christum*, cujus se Jacobus servum profitetur Cap. I. 1.

XLIX. Ovum itaque ovo similius esse non potest, quam Heracleonitarum, & hinc etiam Marcosiorum praxis, præcepto Jacobi. Si quis gravirer inter ipsos decumbat, ad medicinæ usum confugiunt, oleum vel opobalsamum aqua miscent, (imo vero & aliis multis procul dubio, si usus sit) eoque ægri caput, si non & cætera membra, inungunt. Id tamen ita faciunt, ut ostendant, se omnem hujus medicinæ virtutem atque effica-

ficaciam solum atque unice a Deo petere atque exspectare. Adest Marcus, Heracleo, vel alius quivis illorum Senior vel Archisynagogus, qui preces præeat, & ægrum spem omnem fiduciamque in Jesu Christo collocare jubeat, in cujus nomine sit sanandus. Itaque illum & confiteri jubet, non illam Romanensibus usitatam confessionem auricularem, sed Apostolicam planeque divinam, quam vel ipse iterum Jobus stylo ferreo rupi vel marmori incidi velit: JESUS NAZARENUS EST MESSIAS ET REDEMTOR MEUS MEUS &c. A qua tandem insigni confessione Christi *Redemtoris*, tota illa actio *Redemtio* appellatur.

L. Ergo occasione morbi quoque, & adversus illum adhibendæ medicinæ, hæc formula ab illis hominibus usurpata fuerit. Cujus rei ratio melius constare poterit, si illius temporis historiam memoria repetamus. Viguerat haud ita multo ante in Ecclesia Judæo-Christiana donum miraculosæ sanationis. Epiphanius sane de Mensuris, pag. 171. temporibus Aquilæ Pontici, qui Æliæ condendæ ab Hadriano præfectus erat, inter Christianos Hierosolymitanos, qui Pella redierant, miracula viguisse narrat, quibus ipse Aquila motus nomen dederit religioni Christianæ. Quod ut Christianismo insigni ornamento erat, & ad incrementum ejus mirifice faciebat; ita incredulos Judæos vehementer urebat, qui vel mori satius ducebant, quam in nomine Jesu Nazareni sanari. Memorabile hujus rei exemplum occurrit Cod. Abhoda Zara, f. 27. 2. de R. Ismaele, vetante aliquem sanari in nomine Jesu.
מעשה בבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר שכניא לרפואתו ולא הניחו ר' ישמעאל ואמר לו רבי ישמעאל אחי הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאתה נשמתו ומת *Exemplo est B. Dama, Fil. Sororis R. Ismaelis. Hunc cum aliquando serpens momordisset, & Jacobus Sicaniensis* (R. Sal. מתלמידי ישו *ex Discipulis Jesu*) *illum sanatum iret, R. Ismael illum impedivit. Cui ille: Avuncule mi R. Ismael, sine illum, & saner ab illo, quod licitum esse textu Sacræ Scripturæ probabo. Sed vix ita fatus erat, miseri cum vita per auras Concessit mœsta ad manes, corpusque reliquit*. R. Abraham Salmanticensis pag. 41. 1. pr. Jacobum non tantum *Discipulum Jesu* vocat, sed *& in nomine Jesu* narrat voluisse sanare . . . ובא יעקב תלמיד לרפואתו בשם *Et venit Jacob Discipulus . . . sanatum illum in nomine* .... Ubi cum suo Messiam nostrum nomine appellare nollet, sive auctor sive Typographus, male vero dicere non auderet, lacunam reliquit, a quovis pro suo genio implendam. Insignis sane historia, & præclarum veritatis Evangelicæ testimonium ab ipsis Judæis dictum. Unde facile est conjicere, quo magis increduli Judæi nomen *Jesu Nazareni* detestati sint, eo frequentius Judæos Christianos illud usurpasse, & formula illa cum alias, tum in morbis eorumque curatione instituenda, veluti tessera quadam Christianismi sui usos esse.

LI. Enim vero Epiphanius, quicquid fuit illius ritus, longe alio spectasse tradit. *Atque hæc quidem*, inquit, *eo consilio faciunt, ut qui sub exitum vitæ talibus comprecationibus instructi fuerint cum aqua & oleo sive unguento commistis, a superioribus Principatibus & potestatibus coerceri viderique nequeant: atque ut interior eorum homo sursum possit a nemine conspectus evadere*. Hæc, atque inprimis quæ sequuntur, Cabbalistice dicta sunt, quæ si simpliciter efferenda sint, hoc volunt: Qui ita redemti sint, sive qui hanc confessionem firmiter retineant, *ὅσοι ταύτην τὴν ὁμολογίαν, ἢ τὴν παρρησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατέχωσι*, illis portas inferni non prævalituras, illis mortem secundam non esse dominaturam; & quæ sunt id genus aliæ phrases Christo & Apostolis usitatæ. Atque de eo quis dubitet? *Esto fidelis, constans, usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ æternæ*. Apoc. II. 10. 2. Tim. IV. &c.

LII. Nimirum cum quotidianus rerum usus docuisset quosdam, qui Jesu Nazareno sacramentum dixerant, vel gravibus persecutionibus victos, vel animi quadam levitate a fide tandem vel in ipso mortis articulo defecisse: satis non habuerunt, recipiendos in societatem suam doctrina de *Jesu Messia & Redemtore* imbuere, sed & in morbis, in ultimo inprimis agone, illam formulam usque inculcarunt, & confessionem illam ab iis exegerunt, qua veluti extrema anchora niti debebant, adeo ut ex formula rursus Catecheseos Heidelbergensis, *hæc unica illorum consolatio fuerit in* VITA PARITER ET IN MORTE, *quod non sui, sed fidissimi sui* SERVATORIS JESU CHRISTI *proprii essent, &c.*

LIII. Majorem vero lucem hæc formula accipiet, si illam addamus, quam increduli Judæi adhibere solent, vulgo וידוי לצכיב ורע dictam, sive *confessionem ægroti*, quæ ita habet: מודה אני לפניך

לפניך יהוה אל הי ואלהי אבותי נרקיאתי בידיך ומיתתי בידיך יהי רצון סלפניך שתרפאני ברפיאה שלמה ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בגן עדן וזכרי לעולם הבא הצפון לצדיקים ותודיעני אורח חיים שובע שמחות לפניך מימינך נצח ברוך אתה יהוה שומע תפלה. *Confiteor tibi Domine Deus mi, & Deus Patrum meorum, & sanationem & mortem meam in tua manu esse. Placeat tibi me integræ valetudini restituere. Sin vero mihi moriendum erit; sit mors mea expiatio omnium peccatorum, iniquitatum & prævaricationum, quibus peccavi, inique egi & prævaricatus sum coram te, & da portionem meam in Paradiso; & memento mei in seculo Futuro, quod absconditum est justis; & doce me viam vitæ satietatem gaudiorum coram facie tua ad dextram tuam in æternum. Benedictus sis tu, Domine, qui exaudis preces.* Hinc me tacente quivis facile intelligit, quam infida sit extrema illa miserorum Judæorum anchora, qui cum se Deo reos agnoscant & confiteantur, ab eo ipso, quod Deus reatus humani suæque justitiæ argumentum esse voluit, in extremo vitæ articulo solatium petunt. Quanto itaque melius hi homines, qui Jesum Nazarenum, quem Deus O. M. ipse ἱλαςήριον, *victimam piacularem* constituit, ἱλασμῷ pro peccatis suis agnoscebant & apprehendebant, & hac firmissima anchora vel in ipso extremo agone nitebantur, quod *J. N. illos animæ suæ lytro cum Deo reconciliasset*. Unde vero non absimile videatur, primos illos ex Judaismo, Christianos, hac formula in periculosis quoque morbis usos fuisse, in oppositione ad pravam illam & miseram reliquorum incredulorum Judæorum fidem.

LIV. Quod vero Epiphanius de *unctione* eundem in finem adhibita addit, pro more suo facit, ut distincta confundat; Unctio a Jacobo commendata ad valetudinem restituendam faciebat, preces vero illi jungendæ ad beneficium illud a Deo summo archiatro impetrandum: non tantum vero eo, sed & ad obtinendam remissionem peccatorum. Ita ergo hi homines unctionem illam ad corporis curationem adhibuerunt, preces vero & confessionem illam Redemtionis non eo tantum, sed & ad fidei constantiam testandam vitamque æternam per Christum redemtorem suum obtinendam.

LV. Atque hæc de formula isthac ejusque usu dicta sufficiant. Sequitur ut alteram quoque excutiamus; quam ut Irenæus & Epiphanius priori loco memoraot, ita nos quoque illam libenter præmisissemus, nisi majorem in illa difficultatem offendissemus, quæ tanta nobis semper visa est, & etiamnum videtur, ut priusquam nova subsidia ex antiquioribus melioribusque codicibus sappetant, si unquam suppetere possint, rem plane confici posse desperemus. Tametsi enim variarum lectionum, quæ supersunt, collatione, & linguæ Syriacæ subsidio, singula forte verba restitui & explicari posse videantur: tamen cum in Syriacis verba quædam desiderentur, & versio subjecta longe ineptissima sit, non est, quod commodum atque integrum sensum ex illis elici posse speremus. Faciemus tamen quod possumus, si vel sic ex fragmentis illis, velut itricturis quibusdam, aliquid saltem lucis affulgere possit.

LVI. Verba ipsa apud veterem Latinum Irenæi interpretem, Epiphanium, & Nicetam, quemadmodum quidem Petavius in notis ad Hæresin Marcosiorum illa ex hoc citat, sic sese habent:

Iren.	Basyma, Ea	Cabasa,	Eanaa, Irra-	urista,
Epiph.	Βασυμα,	Χαωοστη,	Βααιαοορα	Μιςα-
Nic.	. . . . .	Camosi,	Bae, An oora,	Mysta-
Iren.	Diarbada,	Caeotaba,	Fobor,	Camelanthi.
Epiph.	δια, Ρυαδα,	Κυστα, Βα-	βο-φορ,	Καλαχθει.
Nic.	δα; Rhuda,	Custaba,	Phogor,	Calathi.

LVII. *Horum autem* (verba sunt Interpretis Irenæi) *interpretatio est talis: Hoc quod est super omnem virtutem invoco, quod vocatur Lumen, & Spiritus, & Vita, quoniam in corpore renasci*. Quod Irenæus ipse Græce sic scripserat: *Τούτων δὲ ἡ ἑρμηνεία ἐςὶ τοιαύτη: Τὸ ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν τῆ πατρὸς ἐπικαλοῦμαι φῶς ὀνομαζόμενον, καὶ πνεῦμα ἀγαθὸν, καὶ ζωὴ, ὅτι ἐν σώματι ἐβασίλευσας*. Ex his autem Græcis Irenæi verbis facile intelligitur, excidisse in versione Latina voces *Patris* & *bonus*, & pro *renasci* scribendum esse *regnasti*.

LVIII. Sed ecce tibi & alteram horum verborum versionem. *Alii autem rursum Redemtionem profantur sic: Nomen quod absconditum est ab universa* Dei-

Deitate & dominatione & veritate, quod induit Jesus Nazarenus in Zonis luminis, Christus Dominus viventis per Spiritum Sanctum in Redemtionem Angelicam. Græce hoc modo scripserat Irenæus: Ἄλλοι δὲ πάλιν τὴν λύτρωσιν ἐπιλέγουσιν οὕτως, Τὸ ὄνομα τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ πάσης θεότητος καὶ κυριότητος καὶ ἀληθείας, ὃ ἐνεδύσατο Ἰησοῦς, ὁ Ναζαρηνὸς ἐν ταῖς ζώναις τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ ζῶντος διὰ πνεύματος ἁγίου εἰς λύτρωσιν ἀγγελικήν. Non enim esse hanc aliam formulam, sed aliam tantum, & aliquanto etiam meliorem versionem verborum illorum Syriacorum, collatio utrorumque ostendet.

Basyma, Βασυμα) Vox nota & facilis, *in nomine*, Syr. בשמא *βασυμα*. Sed hic pro Schevate quiescente, in Græco υ, in Latino y insertum est, facilioris pronunciationis causa. Legi etiam posset absolute *Basym*, בשום, τοῦ A ad sequentem aliquam vocem rejecto.

Ea Cabasa Χαμωσση, Camosi) Irenæi interpres hic voculam *Ea* habet, quam Epiph. & Nic. plane non agnoscunt. Illa si genuina esset, videri posset ex nomine JAO corrupta esse, quemadmodum in superioribus vidimus *Daea* scriptum pro דיהוה, sic legi posset בשים יהוה *Basim* JAO *in nomine Domini*. Sed cum neque Epiphanius illam habeat, neque Nicetas, & lectio apud Irenæum corruptissima sit; non est cur de illa admodum laboremus, etsi fieri possit, ut alicubi reliquis duabus sit præferenda. Quemadmodum in sequenti *Cabasa*, ubi dubium non est, quin ex similitudine literarum β & μ apud Græcos, in alterutra lectione vitium ortum sit. Si *Cabasa* melius sit, a כבס ortum videri possit quod *lotionem* significat, quæ notio inprimis locum habere possit in baptismo: Sin vero *Camosi*, vel χαμωσση magis placeat, a כמס derivari poterit, quod Deut. XXXII. 34. occurrit χαμυσ, *absconditum*: & sic in posteriori versione aliquo modo respondebit, *Nomen quod absconditum est*. Sed & sic legi possit, *Basimac abasa*, βασυμαχ αβασι; & si lectionem Irenæi & Nicetæ conjungas, αβασια, pro αβα vel αββα ασια; quod Syris est בשמך אבא חכיא *in nomine tuo, Pater clementissime*; vel אבא אסיא, *o Pater, medice*. Sed illud prætulerim.

Eanaa, irraurista, Βαιανοορα, *Bae Anoora*) Apud Irenæum pessima lectio, ubi *Ba* deest ex *Baea* vel *Baæa*, & *Nora* mutatum est in *naa irra*, idque conjunctum tandem cum sequenti *urista* pro *mista*. Apud Epiphanium integrior lectio est, si recte dividas & legas βαιαν vel βαιαιου νορα, quod est Syriace בחיי נודרא,

& in versione ἐν ζωαῖς φωτὸς, quod interpres Latinus jam olim legit ἐν ζώναις, & reddidit *in Zonis luminis*, nullo sensu, pro *in vita luminis*.

Irraurista, Μισαδια, *Mystada*) Hic in Irenæi versione, ut diximus, *Irra* ad præcedentem vocem referendum est, & tum pro *urista* legendum *mista*, quemadmodum in Græco Μισα, quomodo & apud Nicetam legendum per I vocalem, non Y. *Dia* vero vel *Da* ad vocem sequentem pertinet. Est autem illud Chaldæo-Syrum משחתא vel משחתא; ubi cum ח Græcis ἄφωνον sit, scriptum est ab Irenæo Μισα, *oleum* vel *unctio*.

Diarbada Caeotaba; δια Ρυαδα, Κυστα; *da, Rhuada, Custaba*.) Modo ultimum *ba* apud Iren. & Nic. rejicias, sponte sua nascetur, Δι, vel Δαρυα δακυστα, quod est illud Syris receptissimum, דרוחא דקודשא *Spiritus sanctitatis*, id est *sancti*. Apud Irenæi interpretem primo U vocale per V consonum lectum est, *diarva*, tum *diarba*; apud reliquos קודשא κυδσα vel κυστα in κυσα mutatum. Sine ullo igitur scrupulo legere licebit, משחתא דרוחא דקודשא *unctio Spiritus Sancti*: nisi quis forte retinere malit κυσα, קושתא, *veritatis*, ut sit *Spiritus veritatis*. Sed nostram emendationem versiones juvant, quarum posterior totidem syllabis legit διὰ πνεύματος ἁγίου, *per Spiritum Sanctum*, prior vero, πνεῦμα ἀγαθὸν *Sp. bonum*; ἀγαθὸν corrupte, pro ἅγιον *Sanctum*.

Ba Fobor, Camelanthi: βαβοφορ Καλαχθει: *Ba Phogor Calathi*) Hic primo apud Irenæum in postrema voce *ch* in *n* mutatum est; deinde in Epiphanii & Nicetæ Codicibus *Me* vel *Ma* desideratur: denique *Ca*, vel Κα, ad priorem vocem est referendum & legendum *Baboforka Melachthi*. Id utraque versio exigit, ἐν σώματι ἐβασίλευσας, *in corpore renasci*, lege *regnasti*; εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν, *in Redemtionem Angelicam*. Ubi qui vel mediocriter Hebraice norunt, facile observabunt, quo pacto ex affinitate pronunciationis vocum מלך vel potius מלכת & מלאך, duæ adeo diversæ versiones natæ sint. Sed quid alteri voci fiet? qui reddidit, *in corpore regnasti*, legit vel audivit potius, *basagrach*, vel *baphagracha*, cujus vocis vestigia apud Nicetam supersunt in *Baphogor*, G pro B lecto. Qui vero alteram versionem cudit, εἰς λύτρωσιν, is procul dubio audivit, *baforag*, vel simile quippiam, ut *basurkan*, etsi hoc ultimum longius a receptæ lectionis vestigiis abit.

LIX. Quod si itaque, quæ hactenus singula consideravimus, universa jungamus,

mus, ad genuinam lectionem nos quam proxime acceſſuros arbitramur, ſi hoc modo legamus: *Βατιμαχ αβα ασια .... βαιαιι* (vel *βαιιιν*) *νυρα ... μιςα δαρια δαιιδσα ... βαρκγραχ μελαχϑ*, vel *βαφοργαν μαλαχη*. Quod Syriace erit: בשמך אבא חסיא .... בחיי נוהרא .... משחתא דרוחא בפורקן מלאכא vel דקודשא .... בפגרך מלכרת. Latine: *In nomine tuo benigniſſime Pater .... in vita lucis ..... Unctio Spiritus Sancti .... in corpore tuo regnaſti*, vel *in Redemtione angelorum*. Ubi vox poſtrema etiam legi poſſit מלאיכתא ex Apoc. XII. 7.

LX. Quis vero tandem horum verborum ſenſus ſit? Id equidem lubens fateor me juxta cum ignariſſimis ignorate, quin imo de illo unquam eruendo prorſus deſperare, ob lacunas manifeſtas, quæ nulla unquam arte, nullo ingenio poterunt repleri; niſi forte, quod perquam velim & magni merier, apud alium patrem eadem formula integrior occurrat. Defectus per ſe ipſe magnus, tot ſeculorum lapſu irreparabilis evaſiſſe videtur. Vetuſtiſſimam enim illam corruptionem eſſe, Epiphanii cum Irenæo conſenſus arguit, ut jam Epiphanii temporibus nihilo plus in Irenæi codicibus fuerit, quam nunc quoque in alterutro vel utroque legitur. Imo vero inde ab ipſius Irenæi manu hodierna lectio eſſe poſſit, qui vel non integram illam formulam acceperit, vel ſi acceperit, non ſatis feliciter atque integre barbara verba chartis mandarit.

LXI. Si cui vero noſtram qualemcunque de hac formula conjecturam audire lubeat; ſic habeo. Verba illa, *In nomine tuo, benigniſſime Pater*, arguere videntur, formulam hanc adhibitam eſſe, quando aliquid feriæ rei moliebantur, quam ſine divini Numinis invocatione aggredi religio erat. Deinde *in vita lucis*, &, *unctio Spiritus Sancti*, ſpecialius uſum ejus oſtendunt, eon tam, credo, in proſelytis per baptiſmum initiandis, quam ſanandis ægrotis. Huc utraque phraſis collineare videtur. אור *lux*, ut Latinis, ita & Hebræis ſæpius *vitam* notat. Job. III. 3. *ut infantes, qui non viderunt lucem*. Unde *lux* & *vita* ut ſynonyma junguntur, Ibid. 20. *Quare dat defeſſis lucem? & vitam triſtibus?* Inprimis cap. XXXIII. 30. *Ut reducat animam ejus e fovea, ut illuminetur luce vitæ*. Et Pſal. CVI. 14. *Quoniam eripuiſti animam meam ex morte, annon pedes meos a ruina, ut ambulem coram Deo in vita lucis?* Quæ duo loca ejus argumenti & ſtyli ſunt, ut hæc ipſa verba ad dictam occaſionem perquam commode atque eleganter potuerint transferri. Siquidem iſtic quoque de graviſſimis mortis periculis & liberatione ex illis agitur. Sive autem dicas *lucem vitæ*, ſive *vitam lucis*, idem, credo, ſenſus erit.

LXII. Atque illud porro firmari videtur ex ſequenti phraſi, *Unctio Spiritus Sancti*, quam tum veroſimile eſt ſolitam adhiberi, quando aliquis oleo vel opobalſamo ungebatur. Non quo illos unctione iſtac ſacramenti vicem uſos putemus, quod Fevardentius velit; ſed quod idem facerent, quod noſtri hodieque ſacrorum Antiſtites ſolent, qui quando publice pro ægrotis orant, non tantum corporis valetudinem reſtitui petunt, ſed ea occaſione uſi altius adſcendunt, & animam quoque Deo commendant, & ut illius morbis medeatur, meritum Chriſti applicet, Spiritum renovationis largiatur, & id genus alia, phraſibus ex præſenti occaſione & argumento deſumtis, orant. Ita ſane & hos homines feciſſe proclive eſt exiſtimare, convenienter illi Jacobi monito de *precibus fidei*, quarum fructum facit præter corporis ſanationem, etiam animæ ſalutem, *remiſſionem peccatorum*; ut hujus quoque aliorumque ſpiritualium beneficiorum in precibus illis fecerint mentionem.

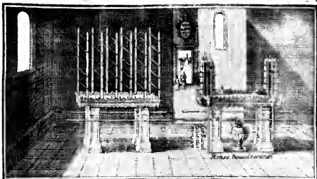
LXIII. Reſtat itaque ultima phraſis, *in corpore regnaſti*, vel *in Redemtionem Angelicam*. De qua, ut ingenue fateamur, vix occurrit, quid dicamus. Niſi id unum ſit, ut quæ in diſtinctis Irenæi formulis, quas tamen minime diſtinctas arbitramur, occurrunt, conjungere, & ex duplici verſione unam facere liceat, hoc vel ſimili modo: *Redemtione corporis tui reges* vel *regnare feciſti*, quod Syr. eſſet בפירקנא דפגרך אמלכת *Βαφορκανα δαφαγραχ αμλαχϑ*. Sic enim jam in ſuperioribus vidimus, Irenæum eorundem verborum duplicem verſionem exhibere, eademque modo Antiſtiti, modo initiandis, tanquam diverſa tribuere; atque item in ipſa formula Syriaca vidimus, ſi quando duo vocabula ſono & ſignificatione finitima concurrebant, eorum alterum ab Irenæo, vel certe jam ab antiquiſſimis librariis omiſſum eſſe. Similiter & hujus formulæ duplicem verſionem Irenæus exhibet, cum utrobique *Pater*, *Lumen*, *Spiritus* ἀγαθὸς id eſt ἅγιος, *Sanctus*, & *Vita* occurrant; extrema vero ita differant, ut tamen liqueat, ex eodem fonte fluxiſſe. Cum igitur & hic פורקנא *φορκανα*, uti illi ſcribebant, vel *φοργανα*, & פגרך *φαγραχ* vel *φογραχ*, & literis & ſono ſimilia occurrerent, eorum alterutrum omiſſum eſt, quo reſtituto aliquis ſenſus erui poſſet

בפירקנא

בפורקנא דפגרך אמלכת *Redemtione corporis tui constituisti Reges*. Sic Apoc. 1. 6. *Et fecit nos Reges & Sacerdotes Deo & Patri suo*; cui nos *reconciliavit corpore carnis suæ*. Col. 1. 21. 22. Aliud certe melius hactenus non occurrit.

LXIV. Sic itaque, pro eo atque institueramus, duas antiquissimas formulas, alteram integram, alteram per partes tantum, quas temporis injuria vel Irenæi diligentia nobis non invidit, lectioni suæ restituimus, & prioris sensum quoque commodum illum & homine Christiano dignum ostendimus. In quo indagando atque eruendo dum & literarum vestigia, quæ tribus in locis supersunt, religiose sequimur; & subjectam ab ipso Irenæo qualemcunque versionem, & linguam Syriacam in consilium adhibemus; omnia denique cum consuetudine Judæorum & constanti Apostolorum praxi componimus. Nihil videmus quod adversus hanc nostram lectionem atque explicationem opponi possit, præter hoc unum; verosimile non videri, homines, qui ab Irenæo aliisque hæreseos sint damnati, tam præclaram confessionem de Christo Redemtore edidisse. Id quod nos a nostra sententia minime depellere potest; si quidem nobis tamen certum est, & omnes qui Syriace intelligunt fatebuntur, vocabula ita scripta & cum subjecta versione Irenæi diligenter collata, alium commodum sensum non admittere; imo si praxin & Judæorum & Apostolorum addas, hunc solum flagitare. Si cui vero Irenæi auctoritatem & versionem nobis objicere lubeat, iterum respondemus; Irenæum, cum linguæ Syriacæ ignarus esset, ab alio quoquam formulas Syriacas vertendas curasse, qui vel sciens volens illi imposuerit, vel ipse alterutrius linguæ non satis gnarus tam ineptas versiones cuderit. Ex eadem vero linguæ ignorantia cum ejusdem Irenæi judicium fluxit; barbara illa verba ad horrorem incutiendum adhibita esse: tum aliorum, maxime Fevardentii in notis ad h. l. carmina magica esse, ad dæmones evocandos apta nata, qui se etiam præsentes stiterint ad illorum recitationem & mira quædam perpetrarint. Tantum sc. linguarum ignorantia potuit suadere malorum.

LXV. Quod si igitur hæ formulæ Marcosiorum & Heracleonitarum propriæ fuerint, quod quidem Irenæus velle videtur, magno sane argumento sunt, quam præclare atque orthodoxe de *Jesu Redemtore* senserint, & quo jure hæreseos accusentur: Sin vero easdem statuere lubeat ex primitivæ Ecclesiæ Judæo-Christianæ praxi derivatas & mutuatas esse, quod nobis quidem vero similius videtur, sequetur, ipsos illos qui Græcis Latinisque hæretici dicti sunt atque habiti, antiqui moris & priscarum formularum tenaciores fuisse ipsis judicibus suis, a quibus tam inclementer accusati sunt & damnati. Sed quicquid sit, nobis dubium non est, quin Marcus & Heracleon Ebionitæ fuerint, id est ex Judæis Christiani, argumento & linguæ, quæ Cœles Syriæ est; & nominis, quod formulæ alteri impositum est, *Redemtionis*, נאולם; & denique methodi docendi Cabbalisticæ: Quæ omnia Judaicam originem produnt. Cæterum, si quis aliunde etiam specimen doctrinæ Heracleonitarum desideret, is velim Clementem Alexandrinum adeat, Strom. Lib. IV. pag. 502. edit. Heins. ubi contra Heracleonem de *Martyrio* seu *confessione coram magistratibus* disputat. De qua re uter illorum rectius sentiat atque loquatur, penes cordatum lectorem arbitrium esto.

PAULI SLEVOGTI DISSERTATIO DE PROSELYTIS JUDÆORUM

Ad illustrandum locum. Matth. cap. 23. v. 15.

I. Cribas & Pharisæos Salvator noster apud *Matthæum cap.* 23. v. 15. his alloquitur verbis: *Væ vobis*, inquiens, *hypocrytæ, quia circumitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum, &, quum fuerit factus, facitis eum filium Gebennæ duplo magis, quam vos estis*. Quibus tria complectitur, quæ quum *Matthæus* non explicet, nisi aliunde cognoscantur, intelligi vix possunt. *Primo* enim non exponit, quinam proselytorum nomine sint intelligendi, &, quum eorum duo sint genera, de quo genere *Christus* loquatur? *Deinde*, quum *Pharisæi* facere dicantur Proselytos, id quoque non exprimit, quos & quo modo faciant, quod tamen scire, ad rem omnino pertinere videtur. *Denique* quum in *Pharisæis* singulare procul dubio peccatum notetur, id cujusmodi sit, non satis aperte positum esse, diversitas sententiarum ostendit. Ut itaque hæc patescant omnia, ex *Hebræis* & potissimum ex *Maimonide*, quæ huc faciunt & quantum erit opus, ita arcessemus, ut insuper etiam Lector totam de Proselytismo historiolam velut ob oculos positam, queat intueri.

II. Ac primo quidem Proselytus dicitur quasi προσελθὼν & in genere is est, qui vel domicilii vel Religionis causa, Judæis accessit. Vocatur ab *Hebræis* גר advena, a *Chaldæis* גיורא eodem sensu. Unde *Græcorum* γειώρας, per quod interpretantur Hebraic. גר Exod. 12. 19. & Esai. 14. v. 1. Idem itaque sunt ac æque late patent, *Hebræorum* גר in significatione, proselyti, *Chaldæorum* גיורא & *Hellenistarum*, quos vocant, προσηλύτους vel γειώρας. Etsi autem omnes proselyti unum commune nomen habent, non tamen una omnium ratio est. Alii enim ita ad Judæos accedunt, ut eorum quoque Religionem amplectantur, gentilismo vel etiam Christianismo abjecto. Et hi ab *Hebræis* dicuntur גרי צדק *Proselyti justitiæ*, idque propterea, quia legem *Mose* recipiunt totam & inde non commoditatem terrenam, sed justitiam

& con-

& consequenter salutem expectant. De his *Suidas* est intelligendus, cui προσήλυτοι, οἱ ἐξ ἐθνῶν προσεληλυθότες, καὶ κατὰ τὰς θείας πολιτευόμενοι νόμους, *proselyti sunt, qui ex gentibus populo Judaico aggregati secundum Leges divinas vivunt*: & *Eucherius*, cui super *libr. Reg. proselyti* vocantur græce, *qui ex aliis nationibus progeniti, accepta circumcisione, in fidem & consortium populi DEI transierunt*. Quos, si in genere locutos accipiamus, falsum dixisse, negari non potest. Præter hos enim, qui Judaismum suscipiunt, & transeunt non solum in consortium, sed etiam in fidem Judæorum, alii quoque dantur, qui accedunt quidem ad *Judæos*, jugum autem Mosaicæ Legis in se non recipiunt, sed relicta tantum idololatria uni Deo & communibus generis humani legibus, quas septem præcepta Filiorum *Noachi* vocare solent, sese obstringunt, & hoc plerumque faciunt intuitu secularis & privatæ alicujus commoditatis. Hos *Hebræi* vocant גרי תושב *proselytos inquilinos*. Rationem nominis dat *Maimonid.* in *Hilchoth*. אסורי ביאה *cap.* 14. *num.* 4. נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל *Vocatur proselytus inquilinus, quia licitum nobis est permittere, ut inter nos habitet in terra Israelis*. Vocant etiam גרי שער, *proselytos portæ*, appellatione ex *Deut. c.* 24. *v.* 21. desumpta. Ubi per peregrinum, qui est in portis Israelis, proselytum inquilinum innui confirmant *Interpretes Chaldæi*, *Onkelos* & *Jonathan*, quorum illi תותב ערל est גר בשערי ישראל *inquilinus incircumcisus*, huic autem גיור ערל, *proselytus incircumcisus*.

III. Et quanquam hi proselyti ab incolendo sint *Hebræis* dicti, non tamen hoc de actu incolendi accipiendum est, sed de jure incolatus. Nam, ut habet *Massechet Sanhedrin. c.* 2. תנו רבנן נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה *tradunt Magistri, quod Naaman proselytus fuerit inquilinus, Nebusar Adan autem Proselytus justitiæ*, & tamen *neuter* illorum inter Judæos domicilium habuit, sed Naaman, quum Regis in Syria militaris Dux, in Syria, & Nebusar Adan, quum Regis Babyloniæ præfectus esset, in Babylonia ut verosimile est, habitavit. Non itaque cum *Matthia Flacio* faciemus, in *clave*, quam vocat, *Scripturæ*, sic statuente: *Proselytus idem est, quod adventitius. Significat eos gentiles, qui rejecto gentilismo, judaicam Religionem erant amplexi, sive habitarent in populo Judaico, sive adhuc suo loco inter Gentiles. Idem ferme significat Hebraice* גר *peregrinus: nisi quod peregrini ii dicebantur, qui jam habitabant inter Judæos, quique & Religionem & locum mutaverant*. Quibus uti patet, gemino sese errori involvit. Falsum enim est, quod גר & proselytus tantum is dicatur, qui Religionem Judaicam, rejecto gentilismo, sit amplexus. Sed גרים & proselyti sunt etiam illi, qui idolis solummodo renunciant & servant communes generis humani Leges, gentilismo cætera retento, ut inferius ostendemus. Deinde hoc quoque falsum est, quod גר dici nemo queat, nisi qui jam inter Judæos habitet, Religione & loco mutatis. *Naamanem* enim, quum nec Religionem nec locum mutasset, גר dici, jam patet. Unde nemo non videt, per actum incolendi proselytum inquilinum discriminari non posse a proselyto justitiæ, quum fieri queat, ut aliquando ambo inter Judæos habitent, aliquando neuter. In his igitur differentia potius est posita, quod proselytus inquilinus nil in se recipit, nisi præceptum de vitanda idololatria & reliqua præcepta filiorum Noachi, & propterea etiam aliud jus inter Judæos non obtinet, quam incolatus & ea, quæ a tali jure dependent, sive actu inhabitet Judææ, sive non: proselytus autem justitiæ totum Legis Mosaicæ jugum in se recipit, & sic perfectus fit Judæus, per quod eadem quoque jura consequitur in Judæa, quæ αὐτόχθονες habent, hoc forte excepto, quod ipsi non ad quamvis dignitatem pateat aditus: neque enim cooptari in Synedrium potest, nisi Matrem quoque habeat *Israelitidem*, sicuti *Maimon.* in Hilcoth סנהדר' *cap.* 2. *n.* 9. scribit: בית דין שהיה אחד מהן גר הרי זה פסול עד שתהיה אמו מישראל *Domus judicii, in qua Senatorum aliquis est proselytus, illegitima est, nisi Mater quoque ejus fuerit ex Israele*. Sed de hoc inferius.

IV. Quæ proselytorum distinctio non primum a *Judæis* conficta est, sed divinitus constituta videtur. Neque enim obscura sunt vestigia utriusque generis proselytorum, quæ passim in *Mose* apparent. Quod *Rabbini* diligenter notarunt, cumprimis *R. D. Kimchi* qui in *Sepher Haschoreschin* sic scribit: הוא הנכרי הגר בארץ ישראל שקבל עליו שלא לעביד עבודה זרה: וכן ונקרא לגר תושב: וכן כל גר שהזכירה תורה שהוא גר בארץ ישראל הוא שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ויש מהם שנתגייר מכל ושנתיהד והוא הגר שהזכירה תורה על ענין המצות כמו האזרח והגר: ולגר ולאזרח הארץ והגר הגר בתוככם: לא יאכל דם: *Ille alienigena est proselytus (inquilinus) in terra Israelis, qui in se suscipit præceptum de vitanda idola-*

lolatria. Et de hoc loquitur Moses, Levit. c. 25. v. 48. Si, inquiens, attenuatus fuerit frater tuus, & se vendiderit Proselyto inquilino. Hujusmodi proselytus est omnis ille, de quo meminit Lex, quod, quum peregrinus sit in terra Israel, in se susceperit præceptum de non colendis idolis. Est autem præter ejusmodi proselytos, alius quoque, qui sic est proselytus factus, ut, sicuti alii Judæi, totam legem in se susceperit. Et de hoc intelligi debet Lex, quum in præceptis suis, ea quoque proselytis esse observanda, meminit. Ceu facit, Levit. c. 10. v. 29. indigena & proselytus, Numer. cap. 9. v. 14. tam proselyto, quam indigenæ terræ, Levit. cap. 17. vers. 12. Proselytus, qui peregrinatur in medio vestri, non comedet sanguinem. Eodem quoque modo *Deut. c. 24. v. 14.* quum *Moses* negat fraudem faciendam pauperi, sive de fratribus, sive de peregrinis, qui sunt in terra intra portas *Israelis*, *R. Salomon Jarchi & R. Mosebar Nachman ibidem:* פירשו מנרך זה גר צדק בשעריך זה גר תושב האוכל נבלות. *Explicant, quod, quum dicitur, de peregrinis tuis, hoc accipiendum sit de proselyto justitiæ, sed quum dicitur, qui est intra portas tuas, hoc capi oporteat de proselyto inquilino, qui morticiniis vescitur.*

V. Quicquid sit, hoc satis, opinamur, constat omnes eos, qui vel domicilii tantum, vel etiam Religionis causa Judæis accessere, quanquam multum inter se distarent, uno tamen proselytorum nomine fuisse signatos: at non æque constat, *cur, qui in primitiva N. T. Ecclesia a falsa Religione ad veram, ab Ethnicismo vel Judaismo ad Christianismum transiere, νεόφυτοι potius sint dicti, quam προσήλυτοι?* Ratio certe nominis utrobique videtur esse eadem. Quid rei ergo est, quod non idem quoque nomen utrobique sit? Fortasse dici potest, inter proselytos & neophytos illud intercessisse discriminis, quod illi prius, quam vocarentur, sua sponte & motu proprio venerint, nondum enim erant vocandi: hi autem venerint, jam vocati, tempus enim quo vocandæ erant gentes, jam aderat; & inde factum, ut illi sua sponte venientes proselyti, h. e. adventitii, hi autem vocati venientes, neophyti h. e. Ecclesiæ recens implantati dicerentur. Aut si cui hæc ratio minus placet, Neophytos putamus N. T. dictos, ut distinguerentur a proselytis V. T. Quum enim multi Judæorum proselyti converterentur & a Judaismo transirent ad Christianismum, placuit, ut veteri statu mutato, vetus quoque eorum mutaretur nomen. Quod si ne hæc quidem ratio satis esse videtur, per nos cuivis licet, ut quærat meliorem.

IV. Nobis id potius negotii datur, ut, quoniam duplices fuisse proselytos, ex dictis constat, porro dispiciamus, *qua ratione fieri a Judæis soleant?* Et quantum ad proselytos justitiæ, magna heic integritas & circumspectio Judæorum est. Neque enim promiscue quemvis recipiunt, uti quandoque apud quosdam fieri videmus. Ubi si quem *Roma* expulit, nescio, quæ culpa, aut a *monasterio* extraxit blanda Venus, ut ita tutum inter suos latibulum nuspiam inveniat, etsi hoc non omnino occultum sit, modo Religionis nostræ amorem fingat & ore composito Romano-Catholicum, quos vocat, cultum detestetur, recipiunt. Non sic *Judæi*. Sed si quis sua se sponte sistat, ac ut in fœdus quod cum DEO Israelitis est, recipiatur, petat, rem haud præcipitanter aut perfunctorie agunt, sed prius inquirunt & quidem accurate, tam in vitam, quam mores ejus, nec recipiunt, nisi ea deprehendant probata. Cumprimis autem solicite scrutantur, quæ defectionis causa sit, an amor Religionis Judaicæ, an metus supplicii apud suos, an vero aliqua a Religione Judæorum sperata utilitas? Nequaquam enim divino fœdere dignum judicant, qui propter se illud non expetit, sed propter aliud. Uti *Maimonides part. 2. libri* יד & quidem *Helchot* איסורי ביאה *c. 13. num. 14.* his verbis scribit: כשיבוא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת ואם איש היא בודקין אחריו שמא עיניו נתן בישראלית ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל: *simul atque venerit quis, qui Judaismum amplecti velit, sive mas sit sive fœmina, inquisitione instituta pervestigant, qua de causa hoc faciat? num forte divitias inde speret, vel hanc putet esse viam perveniendi ad dignitates, vel an faciat ex metu? Et si vir est, inquirunt, an amore captus sit puellæ Israelitidis? si fœmina, idem faciunt & quærunt, amore flagret juvenis alicujus ex Israelitis.*

VII. Scrupulosa investigatione habita si de causa fiant certiores, &, quod ea non sit ipsa Religio, intelligunt, repellunt. Nam ut docet *Maimonid. l. c. num. 15.* כל החוזר מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגרי הצדק: *quicunque se a Gentilismo convertit ad Judaismum, & hoc facit propter aliquam hujus mundi vanitatem, ille proselytus justitiæ esse nequit.* Sin animadvertant, rem esse ἀνυ-

τιλον,

πύλαι, & nullam tegi fraudem; adhuc tamen hærent, an forte Religionis suæ asperitatem non noverint? exponunt igitur, quam grave subeant jugum. Si perstant in incœpto, recipiunt, ceu *d. l. n.* 14. iterum habet *Maimonid.* אם לא נמצא להם עילה מו ריעין אותן כובר עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות אם קבלו ולא פרשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלין שנאמר ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה יתחדל לדבר אליה: *si nulla in ipsis deprehenditur iniquitas, tunc ob oculos iis ponunt gravitatem jugi legalis & exaggerant laborem præcepta Legis servantibus perferendum, qui longe major sit, quam sustinent alii populi orbis terrarum, qui tam duris legibus non sint devincti: si acceptant & non recedunt, tum demum vident, quood amore Religionis se convertant, recipiunt igitur. Quia dictum est Ruth. c. 1. v. 18. videns, quod obfirmato esset animo, ut pergeret secum, destitit loqui ad eam.*

VIII. Licet autem nullum habeant dubium, quin amor, quo Legem & Religionem Judaicam hujusmodi proselytos complecti vident, sit sincerus, mirantur tamen & stupent, qui fiat, quod, quum tanta judæorum infelicitas sit in hoc Mundo, adhuc dentur, quibus ea conditio placeat? Quærunt igitur, uti legitur in *Massecheth Jevamoth c.* 4. & apud *Maimonan in Hilcoth Issure Biah c.* 14. *n.* 1. מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה רווים דחופים כחופים ומטורפים ויסורין באין עליהם אם אומר יודע אני ואני מקבלין אותו מיד: *Quid quæso vidisti, propter quod Judaismum vis amplecti? an ignoras, in quanto mœrore Israel hoc tempore sit, quomodo impellatur, dissipetur, diripiatur & quantas patiatur castigationes? Si, novi, dicis, confestim recipiunt.*

IX. Modus autem receptionis sic habet. Docent primo omnium articulos fidei fundamentales, seu, ut loquitur *Maimon. d. l.* 2. מודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עבודה זרה ומאריכין בדבר הזה: *tradunt ei doctrinam de unitate Dei & vitanda idololatria, & eam prolixe inculcant.* Deinde exponunt, quid Lex ab ipso requirat, sed hoc faciunt paucis. Quod iterum habet *Maimon.* eodem loco: ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצות חמורות ואין מאריכין בדבר זה: *Faciunt, ut sciat aliquam partem præceptorum levium, & aliquam gravium, in hac tamen materia non diu hærent.* Ac ne putet, legis mandata esse instar fulguris ex pelvi, & vel nihil vel parum referre, sive ea violentur, sive etiam serventur; mox annectunt, quæ pœna transgressionis sit, quæ merces ac quæ prœmia obsequii? ומודיעין אותו עונשן של מצוות כיצד אומרים לו הוי יודע שעד שלא באת לדת זו אם אכלת חלב אי אתה ענוש כרת אם חללת שבת אי אתה ענוש סקילה ועכשיו אכלת חלב ענוש כרת חללת שבת ענוש סקילה ואין מרבי עליו וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצוות כך מודיעין אותו שכרן של מצוות ומודיעין אותו שבעשית מצוות אלו יזכה לחיי העולם הבא ושאין שום צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצוות אלו ויודע: *erudiunt eum, quæ pœnæ maneant Legis transgressores. Nempe dicunt ipsi, hoc scito. Prius, quam accederes ad hanc religionem, si comedisti adipem, non excisione, si prophanasti sabbathum, non lapidatione punitus es. Deinceps autem, si comedis adipem, pœna excisio, si prophanas sabbathum, pœna lapidatio est. Nec plura ipsi inculcant. Sicut autem docent, de prævaricationum pœnis, ita etiam docent de obedientiæ mercede, quod, qui fecerit mandata, promereatur vitam alterius seculi, neque enim aliquem esse perfecte justum, nisi sapiens sit, & sciat ac faciat legis mandata,* ut habet partim *Mass. jevam.* partim *Maimon. d. l. n.* 2. & 3.

X. Tandem ne proselytum offendat Judæorum calamitas, ostendunt causam: cur, quum omnibus aliis populis bene sit, soli ipsi in his terris tam miseram vivant vitam. Causa autem illa *Massech. Jevamoth. cap.* 4. sic effertur: הוי יודע שהעולם הבא אינו עשוי אלא לצדיקים והם ישראל בזמן הזה אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות: *Hoc scias, quod seculum venturum non sit factum nisi pro justis, nempe Israelitis, qui in hac vita neque plenam remunerationem, neque plenam ultionem accipere possunt. Quod Maimon. d. l. num.* 4. & 5. explicat: ואומרין לו והוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדקים והם ישראל וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה טובה היא צפונה להם שאינן יכולין לקבל רוב טובה בעולם הזה כאומות שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא בענין שנאמר וישמן ישורון ויבעט ואין הקדוש ברוך הוא מביא עליהן רוב פורענות כדי שלא יאבדו: *dicunt ipsi, hoc scias, quod seculum futurum non reconditur, nisi justis, qui sunt Israelitæ, & hoc quod vides Israelitas in his terris afflictos, ut non multo bono in hac vita perfruantur, quemadmodum alii populi; felicitatis alicujus loco æstimandum est. Fortasse extollerent cor suum & errarent & ita perderent mercedem seculi futuri. Sicut hoc a Mose dictum est Deut.* 32. *v.* 15. *& impinguatus est Israel & recalcitravit. Non tamen sanctus benedictus ille nimis multam super ipsos pœnam mittit,*

tit, ne penitus intereant: Atque hæc doctrina est, qua proselytum suum omnium primo imbuunt. Quam simpliciter proponunt, nihil subtilisantes, in ea etiam proponenda, ejusmodi moderatione utuntur ac mansuetudine tali, qualis tam ardoo negotio convenit. Neque enim, ut *Maimon.* loquitur, סרקרקי עליו שמא ינלום ולטרדו להטות מרדך טובה לדרך רעה שבתחלה אין טורה מושכין את האדם אלא כרברי רצון רכים וכן הוא אומר בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה: *subtiliter disputant, quod forte occasio esse posset, qua ille impulsus a via bona deflecteret ad malam. Neque etiam aliter trahunt hominem, quam verbis placidis ac mollibus, sicut Dominus dicit apud Hoseam c. 11. v. 4. funibus hominum traham vos, funibus charitatis.*

XI. Hac doctrina diligenter instillata & conditionibus vivendi ob oculos positis; adhuc res integra est & potest Candidatus suo etiamnum arbitrio uti. אם חזר בו ולא רצה לקבל הולך לדרכו אם קבל אין משהין אותו אלא מולין אותו מיד: Unde *si revertitur & non vult acceptare conditiones, licet ipsi, eat via sua: Sin acceptat, nil amplius cunctantur, sed e templo circumcidunt eum.* Non solum autem circumcidunt, sed etiam baptizant. Quæ duo ita sunt necessaria ad faciendum proselytum, ut sine iis, aut sine alterutro eorum nec esse proselytus, nec dici queat. Quippe quæ proselytum formaliter constituunt. Quod *Maimon. in Hilc. Issur. c.* 13. *n.* 6. expresse testatur: גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול: *Proselytus, qui quidem est circumcisus, sed non baptizatus, aut baptizatus non autem circumcisus, non est proselytus, usque dum circumcidatur & baptizetur.* Etsi enim proselyti iisdem mediis ad fœdus cum Deo admittuntur, quibus se illi jungunt Israelitæ: hi autem fœdus cum Deo ineunt, במילה בטבילה ובקרבן: *mediante circumcisione, baptismo & oblatione*; hæc tamen, ex quo non habent templum, absolute necessaria non est, sed fieri atque esse proselytus potest, licet nullum actu afferat Korban, sufficit, si, reædificato templo, se oblaturum spondeat. Korban autem est vel jumentum; vel par turturum vel duo pulli columbarum, horum unum si in eventum restaurati sanctuarii loco holocausti promittat; satis est. Fœminam quod attinet, si fiat proselyta, solo baptismo absolvitur, nec aliud quid requiritur amplius, quam idem Korban in eundem eventum, ceu docet *Maimon. dist. Hilc. c.* 13. *n.* 1. 4. & 5. בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבן וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן ואם נקבה היא טבילה וקרבן שנ׳ ככם כגר מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן אף הגר לדורות מילה וטבילה והרצאת קרבן ומהו קרבן הגר עולת בהמה או שתי תורים או שני בני יונה ושניהם עולה ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן: *Tribus rebus Israelitæ ingrediuntur fœdus, circumcisione, baptismo & Korban vel oblatione. Eodem quoque modo si Gentilis vel Christianus ad fœdus admitti voluerit & hospitari sub alis Majestatis divinæ, & propterea receperit in se jugum legis, necesse habet, ut circumcidatur, ut baptizetur, ut afferat Korban. Si fœmina est, baptismus & Korban sufficiunt, quia dicitur Num. c. 15. v. 15. sicut vos, ita peregrinus. Quod per circumcisionem, baptismum & Korban vos estis, id etiam secundum generationes per circumcisionem, baptismum & Korban est proselytus. Korban autem illud est holocaustum jumenti, vel duorum pullorum columbæ, & par alterutrius est unum holocaustum. Sed, quoniam hodierno tempore, templi defectu, Korban offerri nequit, necessaria tantummodo sunt circumcisio & baptismus. Quamprimum tamen restaurata fuerit domus sanctuarii, Korban est offerendum.*

XII. Informatione igitur facta, in id porro incumbunt, ut ultimam huic actui manum imponant, & proselytum suum secundum legem circumcidant & baptizent. Quæ duo sacramenta esse diximus, quibus proprie proselytus fit. Circumcidunt autem adultos, eodem modo, quo infantes. Quod, quum constet, nihil addimus, nisi hoc tantum: Circumcisionis ritus non solis Judæis, sed aliis quoque populis olim fuit usitatus, ceu etiamnum Turcis est, sicuti de Colchis & Ægyptiis non modo *Sabellicus Enneadis* 1. *l.* 3. & 5. sed de iisdem etiam & aliis *Herodotus* testatur *in Euterpe*: *Soli*, inquiens, *omnium hominum Colchi & Ægyptii & Æthiopes ab initio statim pudenda circumcidunt. Nam & Phœnices & Syrii, qui sunt in Palæstina, didicisse id ab Ægyptiis & ipsi confitentur. Syrii vero, qui fluvium Thermodontem & Parthenium accolunt, & horum contermini Macrones, a Colchis se nuper didicisse, ajunt. Hi enim ex hominibus soli sunt, qui circumciduntur, & in hoc faciendo, agnoscuntur: Ægyptii esse Ægyptii vero atque Æthiopes non queo dicere, utri ab utris didicerint.* Nam videtur esse perantiquum. Ubi non disputamus, quam

vere

vere *Herodotus* affirmet, folos & primos qui pudenda circumciderentur, fuiffe *Colchos* & *Ægyptios* & eorum exemplum Hebræos, quos *Phœnices* & *Syrios* vocat, effe fecutos. Quantopere enim ille deceptus fit, nemo Chriftianorum eft, qui ignoret. Sufficit inpræfens oftendiffe circumcidendi ritum aliis quoque populis olim fuiffe ufitatum. Si quis igitur ex profelytis jam ante circumcifus eft, denuo circumcidi non poteft. Ut tamen afpergatur fanguine fœderis, quum a *Mofe* nil hac de re videant conftitutum, Veterum decreto, pelliculam faltim fauciant, ut aliquot fanguinis guttæ deftillent. Aut fi circumcifus quidem non fit, utrumque tamen fexum referat, ut dijudicari facile non queat, mafne potius fit quam fœmina, aut fi certo quidem mas fit, fed gemino tamen præputio, ut non fatis conftet, utrum duorum naturale, utrum præternaturale fit; omni ea parte circumcidunt, qua marem refert, quemadmodum docet *R. Mof. Maimonid part.* 1. *libr.* יד *in Hilcoth Milab. cap.* 1. *num.* 7. גר שנכנס לקהל ישראל חייב מילה תחלה ואם מל בשהיה כותי צריך להטיף ממנו דם ברית ביום שנתגייר אנדרוגינוס והוא הילוד שיש לו זכרות בזכר ונקבות בנקבה צריך למול אותו בשמיני ומי שיש לו שתי ערלות מלין אותן שתיהן בשמיני: *Profelytus, qui ad judaifmum accedit, ante omnia circumcidendus eft. Quod fi circumcifus fuit, quum adhuc gentilis effet, elici faltem debet ex eo fanguis fœderis eo die, quo ad Judaifmum cooptatur. Si eft androgynos natus & habet virilitatem ut mas, ac fœminitatem, ut fœmella; ea parte, qua vir eft, circumidendus eft octavo die. Sic quoque fi cui duo fint præputia, ambo illa octavo die circumcidunt.*

XIII. Circumcifione peracta non ftatim tranfeunt ad Baptifmum, fed eum differunt eo ufque, dum vulnufculum circumcifione factum coeat. Ceu teftatur *Maimon. p.* 2. *lib. in Hilc. Iff. Biah. c.* 14. *n.* 15. מניחים אותו עד שיתרפא רפואה שלימה ואחר כך מטבילין אותו: *desinunt eum & cunctantur, usque dum fanctur fanatione perfecta, poftea demum baptizant.* Et quum baptizant, ad minimum in trium præfentia faciunt. Nec faciunt die inconfueto, utut cafus neceffitatis adfit, quemadmodum apud Chriftianos fieri videmus. Extat ibidem *c.* 13. *n.* 6. צריך לטבול בפני שלושה והואיל הודבר צריך בית דין אין מטבלין אותו בשבת ולא ביו״ט ולא בלילה ואם הטבילוהו הינו גר: *Neceffe eft, ut Baptifmus in trium præfentia fiat, & quoniam res eft neceffitatis, non baptizant in fabbatho, neque in die fefto, neque nocte. Si tamen baptizant, ecce ille eft profelytus.* Et quod neque fabbato, neque die fefto, neque noctu baptizent, *Kefeph. Mifchna* ideo fieri dicit: דאין דנין בשבת *quod illis temporibus non foleant haberi actus judiciales.* Trium vero præfentia requiritur, non folum, ut, fi cafus fuerat, de profelytifmo teftari queant, fed etiam, ut interea, dum profelytus in aqua ftat, ipfum fui deinceps officii moneant, ceu legimus *Maffech. Jevamoth. c.* 4. & *dict. Hilc. c.* 14. *numer.* 6. ושלשה עומדים על גביו ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שנייה והוא עומד במים ואם היתה אשה נשים מושיבות אותה במים עד צוארה והם עומדים מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות וחמורות והיא יושבת במים ואחר כך טובלת מפניהם מחזירין פניהם ויוצאין כדי שלא יראו אותה בשתעלה מן המים: *Tres illi ftant a tergo ejus, eumque monent altera vice ex parte præceptorum levium, &, ex parte præceptorum graviums, idque dum adhuc in aqua ftat. Si vero fœmina fuerit: eam quoque fœminæ in aqua collocant ufque ad collum fuum, & de foris confiftentes, dum ipfa adhuc in aqua fedet, docent ipfam nonnulla de præceptis levibus & gravibus. Si baptizata eft in earum confpectu, convertunt facies fuas & egrediuntur ita, ut non videant eam ex aqua afcendentem.*

XIV. Atque hic eft modus initiationis, quo Judaifmo adjungi folent profelyti, & quo fancti fœderis focii fiunt omnes illi, qui ex fententia & decreto fupremi fenatus, *fanhedrin* dicti, recipiuntur. Et qui hoc modo initiatus eft, הרי הוא כישראל לכל דבריו *ecce is in omnibus rebus eft ficut Ifraelita.* Unde etiam, fi liberos procreat, illi non opus habent, ut ad profelytifmum luftrentur. Nec enim in ullis ejufmodi profelytorum pofteris baptifmus folet iterari, fed ficut parentes inftar Ifraelitarum funt, ita quoque qui ex illis nafcuntur. Quod indicat *Maimon. d. l. c.* 13. *n.* 7. מעוברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבילה: *prægnans, quæ profelyta fit & baptizatur, fi filium parit, is non opus habet, ut baptizetur.* Sufficit igitur illos, fi mares fint, circumcidi, ut fignum fœderis, quemadmodum alii Ifraelitæ, in carne fua gerant.

XV. Cum folis pufillis & fœminis, quæ occafione captivitatis vel nuptiarum tantum caufa ad profelytifmum veniunt, alia paulo ratione videtur procedi. Hunc igitur modum, confequens eft, ut etiam explicemus. Et quidem fi quis adhuc parvulus eft non ea ætate, ut vel exa-

minari vel doceri legem queat, si bello captus in potestatem Judæorum venerit, omissis procemialibus, solet baptizari. *Num.* 7. גר קטן מט טבילין אותו על רעת בית רין תזבות היא לו: *Proselytum adhuc parvulum baptizant ex decreto Senatus, quia hæc ejus est justitia.* Ratio: Quum enim baptizandus consentire debeat, puer autem ratione ætatis consentire non possit, כי לא בר ריעה הוא *quia filius assensus non est*, ideo defectum assensus decretum & sententia Senatus supplet. Quod fœminam attinet, ea si capitur, est capientis, & captori licet, si vult & sanguis ebullit, ut ea abutatur ad libidinem. Et hoc licere, tam certum putant, ut in mundo non sit, qui saltem dubitet. Intelligunt autem de primo concubitu. Nam de secundo disputant *Talmudici* in *Massecth Kidduschin*, c. 1. *baischschab. nikuith. dicto:* בביאה ראשונה בולי עלמא לא פלגי דשרי דלא דברה תורה אלא כנגר יצר הרע בי פליגי בביאה שנייה רב אמר מותר ושמואל אמר אסיר: *de concubitu primo, nemo in hoc Mundo dissentit, cum si quis velit, esse licitum, idque propter pravam concupiscentiam, quam Lex respicit. Tantum disputant de concubitu cubitu secundo Raf. ait, licitus est: Schamuel, est probibitus.* Probant de primo, quia lex *Deut.* 20. 14. omnem prædam concedit, mulieres, pueros & animalia.

XVI. Ne tamen libidinem gratis expleverit, tenetur, actu perfecto, ut compressam legitimo sibi matrimonio prius copulet, quam ad alterum concubitum pergat. Extat *part.* 4. *lib.* יר *Hilc. Melachim. c.* 8. *n.* 2. בועל אשה בגותיותה אם תקפו יצרו אבל לא יבעלנה וילך לו אבל מכניסה לחוך ביתו שנאמר וראית בשביה אשת יפת תואר ואמר לאעול אותה ביאה שנייה ער שישאנה. *Si quis Judæorum, cupidine abreptus, rem habet cum fœmina dum adhuc gentilis existit, non est, ut cum ea cubet, & deinde abeat via sua, sed hoc ipsi incumbit, ut a se compressam non solum domum suam ducat, secundum id, quod Deut. c.* 20. *v.* 11. *legitur: si videris in captivitate mulierem pulcram forma: sed etiam a secundo concubitu tantisper abstineat, dum eam legitime uxorem duxerit.* Uxorem autem ducere nequit, nisi ea prius, ejurata gentili idololatria, judaicam religionem sponte fuerit amplexa. Quia *l. d. num.* 7. אסור לישא אשה שלא נתגיירה *nefas Judæo est, uxorem ducere, quæ Judaismum nondum sit amplexa.* Qua in re Judæi longe sunt rigidiores nostratibus. Etsi enim *Synodus Constantinopolitana VI. Canon.* 72. conjugia inter personas diversæ Religionis inita etiam solvit & illicita esse pronunciat, quam hodie Romano-Catholici sequuntur, quum inter causas divortii etiam hæresin numerant; Nostrates tamen ex eo non improbant, quod diversitas religionis per se cum conjugio non pugnet & propterea illud, nec contraheodum impedire, nec contractum dissolvere queat, uti ex 1. *Cor. cap.* 7. *v.* 12. probant *Hunnius, Selneccerus, Mylius*, & insuper *Gerhard. Tom.* 7. *th.* 395. *& seq. Giesenius Papis. Disp.* 39. *th.* 23. *& seq. Christian. Matthia systhem. politici l.* 1. *sect.* 4. *q. ult.* Verum non sic Judæi, sed legi hac in parte tam obstinate adhærent, ut ne proselytam quidem domicilii ad conjugium admittant. Quamvis enim idololatriæ renunciet & in se secipiat septem præcepta filiorum *Noachi*, per quod inter eos jus consequitur incolatus & ad fœdus politicum admittitur; nondum tamen acquiescunt, sed oportet, ut, si Israelitæ nubere velit, totius legis jugum subeat & solenni initiatione proselyta justitiæ fiat. Si itaque ostendit fœmina, quod jugum legis non refugiat, &, pohabita superstitione patria, Judaismum amplecti velit, ei sine mora initiatur, &, præmissa informatione, per soleonem lustrationem, fit proselyta, habetur *n.* 5. רין ישראל ביפת תואר אחרי שיבעלנה ביאה ראשונה והיא בגותיותה אם קבלה עליה להכנס תחת כנפי השכינה מטבילה לשם גרות מיר: *Judicium Israelis de fœmina elegantis formæ est, quod, posteaquam eam quis cognovit, congressu primo, dum adhuc fuit gentilis, si in se recipit, quod ingredi velit sub alas divinæ Maiestatis, statim eam ad proselytismum baptizet.* Quod ille si facit, tum demum consequitur, ut eam habere uxoris loco possit. Nec refert, si forte maritata sit, & maritus adhuc vivat. Quia אין אשות לגרים *Gentiles verum conjugium non habent.* Ei ergo connubio junctus, quæ nullius uxor est vel fuit, quomodo teneatur crimine adulterii?

XVII. At vero, si captiva, utut primo congressu vitiata sit, adduci tamen nequeat, ut Judaismum amplectatur, sed potius Marito carere, quam proselyta fieri velit? hoc opus, hic labor est. Vim adhibere non licet, Nam, ut *eod. cap. n.* 10. *Maim.* scribit, משה רבינו לא הנחיל התורה ומצות אלא לישראל שנאמר מורשה קהלת יעקב ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות שנ׳ ככם כגר אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות: *Mose, Magister noster legem & præcepta non aliis tradidit possi-*

den-

denda, quam Israeli, quia dicitur. Deut. 33. *v.* 4. *hæreditas Ecclesiæ Jacob, & illi, qui ad Judaismum transire ultro ex reliquis populis vult, quia dicitur Num.* 15. 15. *sicut vos, ita peregrinus. Qui vero legem & præcepta suscipere non vult, eum non cogunt.* Id igitur faciunt. Quod recta via obtinere nequeunt, illud tentant obliqua. Eam ipsa lex monstrat *Deut. c.* 2. *v.* 12. 13. 13. qua alterutrum se sperant consecuturos, vel ut fœmina sic deturpata modestiam discat, & tanto proniori animo legis jugum suscipiat, vel, ut vir ejus ita deturpatæ tædio capiatur, & tanto æquiori animo illam dimittat. Processus *num.* 5. 16. 17. hic est: אם לא קבלה חשב בביתו שלשים יום שנאמר ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ובן בוכה על דתה ואינו מונעה ומגדלת את צפרניה ומגלחת את ראשה כדי שתתגנה בעיניו ותהיה עמו בבית נכנס ורואה אותה יוצא ורואה אותה. כדי שיקוץ בה ומגלגל עמה כדי שתקבל אם קבלה ורצה בה הוי זו מתגיירת וטובלת ככל הגרים וצריכה להמתין גר חדשים חדש שלבכייה ושני חדשים אחריו ונושאה בכתובה וקדושה ואם לא חפץ בה משלחה לנפשו לא רצת להתגייר מגלגין עמה יב חדש לא רצת מקבלת שבע מצות שנצטוו בני נח ומשלחה לנפשה והרי היא ככל הגרים התושבים אבל אינו נישאה שאסור לישא אשה שלא תגיירה: *Si captiva non recipit in se jugum legis & propterea capientis uxor fieri nondum potest, manet in domo ejus, menstruo spatio, sicut dicitur Deut.* 21. 13. *defleat patrem suum & matrem suam per mensem dierum. Et sic nemine prohibente, deflet religionem suam, crescere sinit ungues suas, abradit crines capitis, eo usque ut plane deturpetur in oculis ejus, qui eam capit, & hoc facit, dum adhuc in eadem, cum ipso, domo est. Ille aspicit eam, egreditur & iterum aspicit, ut tædio ejus capiatur. Ita expectat, & volutat tempus, dum legem suscipiat. Si suscipit, & ille adhuc acquiescit in ea, ecce Judaismo initiatur & baptizatur, sicut omnes proselyti. Sed ita oportet, ut præstoletur tres menses, unum fletus sui, & postea adhuc (parandis nuptiis) alios duos. Iis exactis, scripta dote & data arrha sponsalitia, ducit eam uxorem. Si vero ejus desiderio amplius non teneatur, eam dimittit ad placitum suum. Sin ipsa adhuc detrectet proselytismum, volutant cum ea* 12. *menses. Si ne tum quidem vult susceptis in se septem præceptis, quæ filiis Noachi sunt imposita, dimittitur ad placitum suum & fit proselyta domicilii. Sed deinceps nemo est, qui eam ducat. Neque enim licet uxorem ducere, quæ proselyta justitiæ non sit.* Et hoc modo non tantum se nuptiis privat, sed insuper quoque ingenti onerat incommodo. Proles enim primo impetu concepta, jure Hebræorum, ipsius est, non generantis. Unde etiam ipsi soli propter recusatum proselytismum, dimissæ, cura incumbit, non modo educationis, sed etiam alimentationis. Ceu *num.* 8. constat: נתעברה מביאה ראשונה הרי הולד גר ואינו בנו לדבר מן הדברים מפני שהיא הכותית אלא בית דין מטבילין אותו על דעתם: *proselytus e primo concubitu natus, non est generantis, quia est ex Gentili, ad proselytismum tamen ex sententia & decreto domus judicii baptizatur.* Si vero accidat, ut ejusmodi captiva non solum fastidiat nuptias Judæi & ejus religionem, sed nolit quoque communibus generis humani legibus adstringi, & repudiata idololatria, servare septem *Noachidarum* præcepta, eam capitis supplicio afficiunt. *num.* 9. יפת תואר שלא רצת להניח עכום אחר השנים עשר חדש הורגין אותה: *feminam elegantis formæ, quæ non vult abstinere ab Idololatria, occidunt.* Quod supplicium, in simili casu, etiam virum manet, *Num. eodem*: כל כותי שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגין אותו: *Occidunt omnem Gentilem, qui præcepta filiorum Noachi non suscipit.*

XVIII. Cæterum si nefas est, a Judæo Gentilem in matrimonium duci, prius, quam Judaismum sua sponte susceperit, & proselyta justitiæ solenni lustratione fuerit facta, sicuti nefas esse docet *Esras*, qui *c.* 9. *v.* 2. indignissime fert, semen sanctum fuisse mistum cum populis terræ, & propterea ejusmodi conjugia, contra legem *Deut. cap.* 7. *vers.* 3. facta, dissuit omnia, quid dicendum de *Mose*, qui *Midianitidem*, *Simsone*, qui mulierem de filiabus *Philistæorum*, *Salomone*, qui filiam *Pharaonis* uxorem duxit? num illas a gentilitate prius ad Judaismum traductas & solenni baptismo proselytas justitiæ factas dicamus, quam sint in Matrimonium ductæ? Negant quidem, sed diversimode. Quod *Salomonem* attinet, cum *R. Levi* dupliciter peccasse putat, nempe quod *Pharaonis* filiam duxerit, quæ proselyta non esset, &, si vel maxime fuisset, ex alio tamen capite non esset Salomoni licita. Sic enim habet in פירוש *ad* 1. *Reg. c.* 11. *v.* 2. בת פרעה היתה אסורה לבא בקהל יהוה גם אחר שנתגיירה כי דור שלישי לבד מותר להם לבא בקהל יי׳: *Filia Pharaonis non poterat venire in cœtum domini & nubere Salomoni, etiamsi esset facta proselyta. Tertia enim generatio demum Israelitis erat in matrimonium concessa.* Uti

qnidem illud, *Deut.* 23. *v.* 8. *tertia demum generatio veniet in cętum Domini*, Hebræi explicant. Nam *R. Salomoni* ibid. *v.* 2. 3. לא יבא לקהל יהוה *non ingredietur in cętum domini*, est nihil aliud, qûam לא ישא ישראלית *non ducet uxorem Israelitidem*. Alii negant ex eo, quod ex Hebræorum sententia, tempore *Salomonis* nulli plane proselyti sunt facti. לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה: *non receperunt proselytos neque tempore Davidis neque tempore Salomonis*. Alii patere putant ex generali interdicto, nulla conditione limitato, *Deut. c.* 7. *v.* 3. *c.* 23. *v.* 3. *Esræ c.* 9. *v.* 1. & 2.

XIX. Verum enim vero *R. Levi* in errore esse videtur. Sive enim generationes computet, ab egressu ex Ægypto, sive a negato ab *Ammonitis* & *Moabitis* transitu, sive a morte *Mosis*, sive a divisione terræ *Canaan*; jam dudum tertia generatio prætetierat, uti ex Chronologia patet. Ergo conjugium *Salomoni* cum *Pharaonis* filia, cæteris partibus, erat licitum. Neque obstat hac in parte, si quis supputationem generationum a proselytismo inchoandam putet, quemadmodum *R. Moses Gerundensis*, eam *Magistrorum* traditionem esse, scribit in פלאו ad *Deut. cap.* 23. *v.* 8. מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות אחד זכרים ואחד נקבות: *Ægyptiis & Idumæis jus connubii concessum non est, nisi ad tertiam usque generationem, sive mares sint, sive fœminæ*. Verum statim subjungunt: רבי שמעון מתיר נקבות מיד *R. Simeon solvit dubium & feminis illico concessum fuisse affirmat*. Quem deinde reliqui sequuntur. Quo stante adhuc non apparet, quid vitii habuerint nuptiæ cum filia *Pharaonis*, quum licita fuerit, uti ostensum est, etiam in prima generatione, & ad proselytismum perducta, uti mox patebit. Si tamen Fœminæ Ægyptiæ perinde ac mares in tertia demum generatione fuerint licitæ, ceu *R. Levi* contendit & *R. David Kimchi* non improbat, dum 1. *Reg. c.* 3. *v.* 1. scribit: ושלמה גייר את בת פרעה ועבר לא תתחתן בם: *Salomo proselytam fecit filiam Pharaonis, & transgressus est præceptum de non contrahenda cum Ægyptiis affinitate*, nihilominus relinquitur nobis, quod volumus. Nempe Filiam *Pharaonis Salomo* proselytam fecit, in quo non peccavit, peccavit saltem, quod eam duxit, quum nondum esset licita.

XX. Dictum veterum *Hebræorum* non est absolute accipiendum. Probamus ex *Massecheth Jevamoth. cap.* 8. 18. ubi *R. Joseph* ait ויתחתן שלמה את בת פרעה מלך מצרים גיורי גיירה והא לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה מיהוא טעמא אלא לשלחן מלכים: *affinitatem iniit Salomon cum Pharaone Ægypti rege dicta ejus filia, quam proselytam etiam fecit*. Et hoc, quod dicitur, non receperunt proselytos tempore *Davidis* & tempore *Salomonis*, eo accipiendum sensu est, quod non receperint, nisi ad mensam regum. Quod *Raschi*, illius loci glossator, his verbis exponit: היא טעמא האי דלא קבלו גרים אלא משום דלא היו מגיירו אלא לשלחן מלכים הא בת פרעה לאו צריכה להכי שהרי בת מלך היתה: *quibus vult, quod non recepisse proselytos, hoc sensu & propterea dicantur, quia non fecerint proselytos nisi ad mensam Regum. Quo modo proselytam fieri Pharaonis filiam necesse non fuerit, quum ipsa esset Regis filia*. Quibus, si recte assequimur, non negat, *Pharaonis* filiam esse factam proselytam, sed ea conditione factam negat, qua cæteri, ut nempe serviret mensæ regis. Hoc ne cui non satis constet, & ut τὸ ἐναντιοφανὲς, quod primo fronte non nemini videri queat, extricetur, *Bar Maimon in Hilc. Issur. Biah. c.* 13. *n.* 15. paulo deducit latius: לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה בימי דוד שמא מן הפחד חזרו ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו שכל החוזר מן הכותים בשביל דבר מן יהעולם אינו מורי הצדק ואף על פי כן היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני דין הדיוטות: *Domus*, inquit, *judicii vel Synedrium, non recepit proselytos toto tempore Davidis & Salomonis, Davidis tempore quidem, ne forte præ metu, Salomonis autem, ne forte intuitu regni, felicitatis & magnificentiæ, in quibus Israelitæ vivebant, eorum fieret conversio. Quicunque enim se convertit a Gentilismo ad Judaismum propter rem aliquam vanam & mundanam, cum Senatus summus in numero proselytorum justitiæ habere nequit: licet autem ita sit, ac domus judicii nullos tum temporis proselytos fecerit; nihilominus proselyti perquam multi sunt facti ætate Davidis & Salomonis, idque a Senatu inferiori*. Ad quem loco *Maggid Mischna* hoc notat: בפרק הערל לא קבלו גרים בזמן דוד ושלמה ושם אמרו ממקום אחר שבימי דוד נתוספו עליהם מאה וחמשים אלף גרים ומתוך כך באר רבינו שבית דין הדיוטו היו מגיירים אותם: *In cap. haarel* (8. *M. Jev.*) *legimus, nullos proselytos tempore Davidis & Salomonis fuisse receptos, & ibidem tamen quodem loco dicunt, quod in diebus Davidis additi Israeli sint centies & quinquagies mille proselyti. Explicat* idcir-

idcirco Rabbi noster, quod eos fecerit Senatus communis & inferior.

XXI. Utrumque igitur verum est, temporibus Davidis & Salomonis Judicium summum, Sanhedrin postea dictum, nullos recepit proselytos, & nihilominus plurimos, tum etiam, fecit Judicium inferius. Inter quos quum omnes essent proselyti, id discriminis fuit, quod illi a Senatu summo & publica authoritate recepti, jura, quæ proselyti inter Judæos habent, usurpare possent: hi non æque. Propterea autem hos non receperunt Judices Sanhedrin, quod eos viderent non amore legis duci, sed allici vanitate quadam mundana. Ut vero non receperunt, ita etiam non rejecerunt, sed tolerarunt, experimentum facturi de eorum conversione. Uti eodem loco sequitur: היו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקריבין אותן עד שתראה אחריהם: *supremus senatus fuit solicitus de iis, non quidem eos ejecit, postquam baptizati fuerunt, interea tamen etiam non plane admisit, usque dum constaret, quem res sit habitura exitum.* In quo quidem maxima eorum enituit prudentia. Præviderunt enim, eos, qui Religionem Judaicam non propter se amplecterentur, sed propter aliquid aliud, facile, hoc mutato, ab illa quoque recessuros. Nec ea in re decepti sunt, cumprimis si *Salomonis* uxores spectemus. Licet autem has quoque non receperint, observantiores hac in parte suæ integritatis, quam favoris aulici; eæ nihilominus proselytæ reipsa fuerunt, factæ a domo judicii inferioris vel plebeii. Quod ad rationem proselytismi perinde est. Nam, ut dicitur *num.* 7. גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשן ומל וטבל בפני שלשה הדיוטות הרי זה גר: *proselytus utut eum neque explorarint neque docuerint de legibus, & pœna transgressionis, dummodo circumcisus sit, & baptizatus coram tribus plebeiis, est proselytus.* Ut ita fides *Maimonides* in dubium vocanda non sit, scribentis *num.* 14. לא יעלה לדעתך ששמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד יהוה נשאו נשים נכריות בגיותן: *ne persuasum habeas, quod Simson liberator Israelis, aut Salomo, Rex Israelis, qui dilectus Domini vocatur, uxores duxerint alienigenas, quum adhuc in Gentilismo essent.* Et num. 16. גייר שלמה נשים ונשאן וכן שמשון גייר ונשא *proselytas fecit Salomo & eas duxit uxores, proselytam fecit Simson & duxit uxorem.*

XXII. Unde credimus non tam peccasse *Salomonem* quod Gentiles uxores duxit, prius Judaizatas, quam quod tam multas duxit, & iis ad idololatriam relabentibus, ipse quoque defecit & idololatra factus, posthabita Lege *Mosis*, in plerisque se gessit, ut Gentiles. *Kimchium* in his consentientem habemus, 1. *Reg. c.* 3. *v.* 13. ubi sic ait: ויאהב שלמה את ה׳ עברו מאהבה כלומר אף על פי שלקח בת פרעה לא סר מעבורה מה עד לעת זקנתו שהרבה נשים נכריות ובת פרעה והאחרית הטו את לבבו מאהבת ה׳ ובאמת נראה שהשיב אותה לדת ישראל אף על פי כן היתה אסורה לו לפי שהיתה מצרית ראשונה ומה״ל שאמרו כי מותרת היתה לו כי מה מאסר בנים אשר יולדו להם דור שלישי בנים ולא בנות וא״עפ שלא נקבעה ההלכה כך ברי והתחכם א״עפ שאמר כי קבלה היתה בידו נראין דבריו כי לא ראינו בכתוב שחטא שלמה על שלקח בת פרעה אלא על שהרבה נשים ודבק בהם באהבה עד שהסירו את לבבו והניח נשיו הנכריות לעבוד אלהים אחרים ואז בהרבות הנשים לא היה שומר להשיבם לדת ישראל אלא היה לוקחן בגיותן לתאות לבו ומניחן לעשות כמשפטי הגוים: *Dilexit Salomo Dominum, hic servivit ipsi præ amore. Ac si dicat: quantumvis duxerit filiam Pharaonis, non tamen propterea recessit a Domino, usque dum consenuit. Tum demum multitudo Uxorum extranearum, filia Pharaonis & aliæ deflexerunt cor ejus ab amore Domini. Et revera videtur, quod filiam Pharaonis ad religionem Israeliticam converterit. Quamvis enim ex eo, quod Ægyptiea ante fuerit, ipsi non esset licita; sunt tamen ex Magistris, qui eo non obstante, dicunt, quod concessa ipsi omnino fuerit. Idque ideo, quia lex dicit, Deut.* 23. *v.* 8. *filii, qui nascentur eis generatione tertia, ingredientur cœtum Domini, filii, non filiæ. Licet autem hac de re nihil decisum sit & determinatum, utut vir sapiens dicat, se traditionem habere in manu sua; videtur tamen ita esse, ut dicit. Neque enim in Scriptura vidimus, propterea peccasse Salomonem, quod Pharaonis filiam duxerit: sed potius, quod duxit tam multas, & tanto iis amore adhæsit, ut averteretur cor ejus, & permisit uxoribus alienis, ut diis quoque alienis servirent. Tum enim in tanta multitudine Uxorum non operam dedit amplius, ut eas ad religionem Israeliticam converteret, sed duxit pro desiderio cordis sui, adhuc in gentilismo hærentes, iisdemque permisit, facere, sicut aliæ gentes faciunt.*

XXIII. De *Mose* nihil videmus, cur quisquam dubitet. Quomodo enim impune uxorem habuerit, gentilem adhuc & idololatriæ deditam, qui vix effugit mor-

mortem, saltem quod filium Eliefer nondum circumciderat? Quæsivit enim Dominus occidere eum, לפי שלא מל ארת בנו אליעזר ועל שנתרשל נענש מיתה: *propterea, quod filium suum, Eliefer, non circumciderat. Et quia remisse ea in re egerat, morte multandus erat*, ut docent *Jarchi*, *Aben Esra*, *Michlal Jophi Exod. c.* 4. *v.* 14. Quomodo licitam sibi putaverit gentilem in gentilismo manentem, qui princeps totius populi erat, quum gentilem ad Judaismum conversam neget ei licitam esse, qui princeps erat tantummodo sacerdotum? Quum enim de Pontifice *Levit. c.* 21. *v.* 14. scribit: *Virginem e populis suis ducet uxorem*; *Aben Esra* rationem ejus dat: כי הבתולה השביה והמתייהרת אסורה לו: *quia virgo captiva, licet ad Judaismum perducta sit, ipsi est prohibita.* Nec nihil ad adstruendum *Zipporæ* proselytismum facit, quod etiam pater ejus *Jithro* cum tota familia Judaismum est amplexus. Sicut id pro certo *Hebræi* habent, & inter illos *R. Mose Gerundensis*; ita enim scribit in *Parasch.* וילתכן שהלך שם לגייר ארת משפחתו חזר יתרו למשה ועידנו בהר סני: *certum est, quod Jithro isthuc iverit, ut familiam suam perduceret ad Judaismum & rediit ad Mosen, quum adhuc in monte Sinai esset.* Unde *Talmudici* de eo honorifice dicunt *Massech. Sanhedrin c.* 11. גיורא עד עשרה דור לא תבזה ארמאי קמיה: *ne spernas Syrum, in decimam usque generationem, præ peregrino.* Ubi *Syrum* vocant, qui *Medus* fuit, propter vicinitatem regionum.

XXIV. Quod denique interdicta attinet, cumprimis autem illud *Deut. cap.* 7. *v.* 3. *non junges te affinitate cum eis*, & alterum *Deut. c.* 23. *v.* 3. *non ingredietur Ammonita & Moabita in cœtum Domini*: Ea *Hebræi* non absolute, sed sub hac conditione accipienda putant, nisi Gentiles ad Judaismum toto corde prius convertantur. Unde sicut conjugia inter Israelitam & Gentilem non Judaizatam inita, cum interdicto *Deut. cap.* 7. *v.* 3. & *cap.* 23. *v.* 3. pugnant, & propterea ad exemplum *Esræ c.* 9. & 10. dissolvenda sunt: Ita ex adverso ea, quæ inter Israelitam & Gentilem contracta sunt, prius ad Israeliticam religionem conversam, apud *Judæos*, cæteris paribus, nihil habent vitii, nec juri divino adversantur. Sicuti hoc diserte fatetur *R. Dav. Kimch.* in פירו ad 1. *Reg. cap.* 11. *v.* 2. ita scribens: כתוב ולא תתחתן בם בתר לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך ואף על פי שאמר זה בשבע גוום היא הדין לכל שאר אומות אלא לפי שהיו כאים בארצם הזהירא עליהם אבל את היה משיב אותם לדרת ישראל לא היה אסור אם היו מתגיירין בלב שלם ולא חסרת יראה ואהבה ודבר זה מחלוקת בין דו רז״ל: *scriptum est, non contrahes affinitatem cum eis, non dabis filiam tuam filio ejus, nec accipies filiam ejus filio tuo. Quod etiamsi de septem gentibus dicitur, de reliquis tamen populis idem est judicium. Specialiter vero de illis Israelitæ admonentur, quod in eorum terram frequentius venire solerent. Si tamen fit, qui eos convertat ad religionem Israeliticam, prohibitum amplius non est; dummodo ad Judaismum convertantur corde integro, non propter metum vel propter amorem. Quanquam Magistri nostri hac de re inter sese non consentiunt.* Sit autem ita, & inter *Rabbinos* hac in parte non conveniat; nihil tamen hoc ad rem facit. Nam dissensus ille in hoc solum est positus, quod alii mares *Ægyptiorum* tertia demum generatione *Israelitidibus* in matrimonium esse concessos, putant, alii Masculorum & fœmellarum eandem volunt fuisse rationem, & utrosque non nisi tertia generatione connubio jungi Israelitis potuisse. Sicut quoque inter eos non convenit, qui in interdicto Mosaico mares tantum intelligendos contendunt, non fœmellas, quod ibi בנים dicitur, non בנות alii enim fœmellas Ægyptiorum semper concessas docent Israelitis: alii contra quatuordecim annos excipiunt, septem quibus subacta, & septem, quibus divisa est Cananæa.

XXV. Sed quid hoc ad nos? qui in eo versamur, ut ostendamus, *Mosen*, *Simsonem*, & *Salomonem* gentiles quidem duxisse, sed prius proselytas factas. Quod hactenus prubatum esse, ex dictis liquere putamus. Disputent nunc inter se Judæi, quo tempore Gentilium fœmellæ Israelitis in matrimonium fuerint concessæ? In hoc certe conveniunt, si non obstet circumstantia temporis, & fœmina gentilis abjecto Gentilismo Judaismum amplectatur, inter ipsam & Israelitam conjugium jure divino sit concessum. Et cur sic statuunt, quod sciamus, fundamento nituntur eodem. Gentiles enim, si proselyti fiunt & mediante circumcisione ac baptismo, si mares sunt, vel baptismo tantum, si fœmellæ, Judaismo initiantur, fiunt revera Israelitæ & Israelitides, & tales etiam apud ipsos censentur. Quod *Arrianum* cognovisse, vero admodum simile est *l.* 2. *in Epist. cap.* 9. scribentem: *ἐὰν ἀναλάβῃ τὸ πάθος, τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ (περὶ) ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. Si affectum baptizati & circumcisi assumserit, tunc & est revera & di-*

citur

citur Judæus. Hoc solum interest, quod ad differentiam eorum, qui sanguine Judæi sunt, ipsi proselytorum nomen tantisper retinent, dum sanguini illorum, frequentatis connubiis, misceantur. Ut igitur juri divino consentaneum est, si Israelitidem ducat, ita quoque, si proselytam. Proselyta enim Israelitis est, licet non generatione, tamen regeneratione, quod in præsens sufficit. Nam regeneratio & novatio natalium, quæ במילה & בטבילה *circumcisione* & *baptismo* fit, veterem hominem, ex sententia Judæorum, totum exuit & velut ex aliis parentibus nasceretur ita restituit novum, ut nulla jam cognatio gentilis supersit ipsi neque cum parentibus, neque etiam cum liberis suis, & se perinde habeat, ac si nec ab illis natus sit, nec hos genuerit. Cujus quidem rationem *Talmudici* in *Mass. Jevamoth. c.* 2. hanc assignant: גר שנתגייר כקטן שנולד דמי: *proselytus, qui ex gentilismo transit ad* Judaismum, *est sicut infans, qui ex novis parentibus nascitur*.

XXVI. Quod, quum inter Judæos non possit non esse notissimum, aut saltem Doctores eorum ignorare non debeant; merito salvator noster, *Christus*, *Joh. c.* 3. *v.* 10. miratur, quod, ipso de regeneratione ex aqua & spiritu concionante, *Nicodemus* tam absurde philosophetur, ac si fieri nequeat, ut aliquis renascatur, nisi in uterum matris suæ redeat. Quum ipse, tanquam *Doctor Israelis*, nisi propria vineta incidere velit, diffiteri non possit, proselytos, quum Judaismo initiantur, renasci, nec tamen in uterum matris suæ redire. Quam Christi mentem esse, quum manifeste pateat, cernere simul etiam licet, quam pauci *Interpretum* eam sint assecuti. *Chrysostomus* ait: *Duo erant quæ Nicodemus admirabatur. Scilicet nativitas talis & regnum. Neque enim audita erant apud Judæos*. *Augustinus*: *Non noverat iste, nisi unam nativitatem, scilicet ex Adam & Eva*. Eadem chorda Recentiorum plerique oberrant. Omnes ignoratione rerum Judaicarum. Quas tamen novisse, utinam multi non in vitio ponerent. Quicquid sit, eam renascentiam, quæ in proselytis, mediante circumcisione & baptismo fit, *Apostolum* novisse, dubitare vix sinit locus *Eph. c.* 4. *v.* 22. 23. 24. ubi *Ephesios* jubet, ut *deponant veterem hominem*, qui corrumpitur secundum desiderium erroris: renoventur autem spiritu mentis: & *induant novum hominem*, qui secundum Deum creatus est, in justitia & sanctitate veritatis. Et de regeneratione vel potius renovatione Christianorum eodem fere modo loquitur, quo Judæi de Judaizatione proselytorum.

XXVII. Regeneratio autem Judaica, qua proselyti fiunt, plurimum differt a regeneratione spirituali, quam *Theologi*, & civili, quam ICti docent. Neutra enim harum cognationem naturalem tollit: Illa ita abolet, ut, qui ex gentili Judæus fit, nec parentes habeat amplius, nec liberos, nec fratres, nec sorores. Quod auditum, quum *Corn. Tacitus* non intellexisset, *l.* 5. *Histor.* ubi de origine Judæorum, moribus, & religione agit, inter alia sic scribit: *Circumcidere*, inquiens, *genitalia*, *constituere*, *ut diversitate noscantur*. *Transgressi in morem eorum* (proselyti) *idem usurpant*. *Nec quicquam prius imbuuntur*, *quam contemnere Deos*, (fugere idololatriam) *exuere patriam*; *parentes*, *liberos*, *fratres*, *vilia habere*. Unde abolita cognatione naturali simul etiam cessant jura, quæ naturali cognatione nituntur. Nempe si proselytus moritur prius, quam liberos in proselytismo gignat, obit absque hærede. Quum enim parentes, ex quibus natus fuerat, & filii vel filiæ, quos ante proselytismum genuerat, nullo amplius cognationis titulo ipsum attingant, jus etiam successionis in ipsius bona habere non possunt. Nec est, quod legi fraudem facere velint, si gentilismo abjecto & suscepto Judaismo fiant etiam proselyti. Ut enim hujusmodi natalium novatione cognationem jam tum amissam, ita quoque jus successionis ab ea dependens recuperare non possunt. Ut habet *Maimon. p.* 4. *in Hilc.* יד *Nachaloth cap.* 6. *n.* 10. אין הגויי יורש את אביו הגר ולא גר יורש את גר לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים: *Gentilis filius non potest adire hæreditatem patris proselyti*, *nec proselytus adire hæreditatem proselyti*, *sive consideremus verba legis sive verba scribarum*. Et ibid. in *Hil.* זכייה ומתנה *c.* 9. *num.* 7. scribit: הגר אע״פ שיש לו בן שלידתו בקדושה ואין הורתו בקדושה אינו יורשו: *Proselytus, etsi filium habet, qui ipsi natus sit in sanctitate, postquam proselytus est factus, quia tamen in sanctitate non est conceptus, sed ante proselytismum, non potest ejus esse hæres*.

XXVIII. Hoc igitur in casu illud usu venit, quod de bonis derelictis *ICti* pronunciant: nempe *quod nullius est, est occupantis*. Quæ Juris constitutio in *Talmud.* extat *Massechech Bava Bathra cap.* 3. האומנין והשותפין והמליסין והאפטרופין אין להן חזקה אבל בנותן מתנה והאחין שחלקו והמחזיק בנכסי הגר זו חזקה: *Artificibus*, *participantibus*, *hortulanis*, *curatoribus*, *non competit jus occupandi*: *at ve-*

vero illi, qui dono aliquid dat, & fratribus, qui diviserunt, & isti, qui occupat bona proselyti, omnibus iis competit jus occupandi. Quod, quia *Raschi* prolixius ibi explicat, id tantum excerpimus, quod argumento nostro inservit. Sic autem in margine scribit: בנכסי הגר שאין לו יורשין וכל הקודם להחזיק בנכסיו זכה: *quod bona proselyti attinet, qui nullos relinquit hæredes, illius ea sunt, qui primus est & ea occupat.* Idem innuens, quod *Maimonid. in Hilcoth.* זכיה ומתנה *cap. 1. num. 6.* גר שמת ולא הוליד ישראל אחר שיתגייר אין לו יורשין אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו זכה: *si moritur proselytus, & nullum genuit Israelitam, ab eo inde tempore, quo proselytus est factus; nullos post se relinquit hæredes, sed quicunque possessionem bonorum ejus primus adierit, is hæres est.* Si vere liberos in proselytismo gignat, illi succedunt in bona, & quem primum susceperit, is primogenituræ jus habet & secundum legem accipit duplum. *Hilcoth* נחלות *cap. 1. num. 12.* היו לו בנים בגויותו ונתגייר אין לו בכור לנחלה אבל ישראל שהיה לו בן מן השפחה ומן הגויה הואיל ואינו בנו הבא לו אחריו מן הישראלית בכור לנחלה ונוטל פי שנים: *Si cui sunt liberi, ex uxore Ethnica, dum ipse quoque gentilis adhuc fuit, & deinde fiet proselytus, primogenitus inter eos non habet jus successionis in bona. Imo, si Israelita sit, qui filium habeat ex ancilla & gentili susceptum; quoniam ille nequit vocari filius ejus, ideo is, qui ipsum postea sequitur, ex Israelitide natus, jus primogenituræ habet, & duplum ex hæreditate accipit.*

XXIX. Sed si accidat, quod, sæpissime factum esse, dubitari non potest, ut uxor & liberi, mariti & patris exemplum secuti, a Gentilitate etiam ad Judaismum transeant; pro damno, quod eos, exuta consanguinitate, pati, necesse est, dum mutua successione se privant, ab duplici vinculo, velut in compensationem, liberantur. Quum enim, ut jam dictum est se nullo amplius cognationis titulo contingant & sublatis relationibus, quæ inter parentes & liberos, inter fratres ac sorores, inter affines, antea fuerant, nunc se invicem non alio respectu intueantur, quam ut extraneum; nemo non videt, eos etiam, מצות יבום h.e. *præcepto Leviratìonis Deut. c. 25. v. 5.* non amplius teneri. Quomodo enim qui pro præsenti statu fratris uxorem ducet; & fratri semen excitabit, quo fratrem amplius non habuit? Expresse tradunt *Thalmudici, Massech. Javamoth. cap. 11.* הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מייבמין אפילו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה: *si cum proselyta filii quoque ejus fiant proselyti, tum neque calceum exuunt neque Leviri officium præstant, licet primus, non quidem in sanctitate conceptus, in sanctitate tamen natus, secundus autem in sanctitate & conceptus & natus sit.* Ratio in margine hæc est: דאחוה מן האב בעינן לגר אין שאר דאב *quia fraternitas est a patre, sed proselyto reliquus pater non est.*

XXX. Quum etiam sublata consanguinitate naturali, nulli consanguinitatis gradus sint, qui eos stringere queant, & Mater filium, soror fratrem, non alia ratione respiciant, quam ut extraneæ extraneos; quid erit, cur connubio jungi non possint? religio enim eadem est & cognatio sanguinis nulla. Ceu part. 2. lib. יד in *Hilcoth* יבום וחליצה *cap. 1. num. 8.* patet: גרים שנתגיירו אין להן אחוה כלל ורי הן כזרים זה לזה ואפילו אחת מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה הרי הן כזרים ואפילו תאומים ונולדו בקדושה אין ביניהן אחוה עד שתהא הורתן בקדושה: *proselyti, qui ex gentilismo ad Judaismum transeunt, nullam penitus fraternitatem inter se retinent, sed se habent, alter ad alterum ut alieni. Quantum vis enim unius ex ipsis conceptio quidem non in sanctitate, nativitas autem in sanctitate, alterius & conceptio & nativitas in sanctitate sit facta, non tamen se invicem aliter habent, atque alieni, imo licet gemini sint, & ambo in sanctitate nati, tamen inter ipsos nulla est fraternitas, nisi utrumque acciderit, & in sanctitate tam conceptio, quam nativitas eorum sit facta.* Gemini igitur, si Mas & fœmella sunt, non obstante, quod ex iisdem parentibus nati, & ex eodem utero simul editi, si eos ante proselytismum parentum conceptos constet, utut, in proselytismo eorum, lucem demum aspexerint, jure tamen Hebræorum nullam inter se sanguinis cognationem habent, quæ nuptias illorum impedire possit. Non enim se invicem magis respiciunt, quam alienus alienum. Ut enim ad eos, a quibus geniti sunt, pro hoc statu, non referuntur, ut liberi ad parentes, ita ad se invicem referri nequeunt, ut frater, & soror. Unde si filius Matrem, frater sororem, post susceptum proselytismum, ducat, incestus non est, nec cum lege, *Levit. c. 18. v. 7. 8. 9.* pugnat. Ne tamen, quod hac in parte licet, etiam libeat, edicto cautum a sapientibus est, ceu scribit *Maimon. in Hilc. Iss. biah. c. 14. n. 12.* דין תורה שמותר לגוי שישא אמו או אחותו מאמו שנתגיירו אבל חכמים אסרו

דבר

:דבר זה *Sententia legis est, quod Proselyto sit permissum matrem suam aut sororem ex matre, uxorem ducere, si ad proselytismum prius transierint. Sed Sapientes, ne id fieret prohibuerunt*. Causam prohibitionis, in *Massech. Jevamoth c.* 2. *& c.* 11. & *Massech. Sanhedrin cap.* 7. in 'פירו hanc fuisse volunt: כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה: *ne dicere possent proselyti, devenimus ex sanctitate Noachidarum, quæ gravior fuit, in sanctitatem Israelitarum, quæ levior nobis est*. Utrumque etiam habet *Schulchan Aruch. part.* 2. in Hilc. גרים & iisdem verbis, nisi quod pro ורכותי dicit ודגר quod perinde est.

XXXI. Quicquid sit, juribus hoc, quæ proselyti inter Hebræos habent, non accensemus, quippe quæ in aliis rebus posita sunt, potissimum autem in hoc, quod proselyti per proselytismum consequuntur, ut inter Israelitas sint, ipsi Israelitæ, ceu dixit *Moses Num. c.* 15. *v.* 15. quod Jure Divino & coram Domino eadem Israelitæ & proselyti ratio sit. ככם כגר *sicut vos, ita proselytus erit coram Domino*. Quod *Talmudici* concedunt *Massech. Jevamoth c.* 4. & alibi. Unde *Maimon. H. Iss. baih. c.* 12. *num.* 17. כל הכותים כולם כשיתגיירו וקבלו עליהן כל המצוות שבתורה הן כישראל :ולכל דבר *Gentiles, quicunque etiam fuerint, simul atque proselyti sunt facti & in se receperunt omnia præcepta legis, in omnibus rebus sunt sicut Israelitæ*. Quod *Philo* etiam in *l. de Monarchia* affirmat, quum Mosen scribit, ἰσοτιμίαν ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδοῦναι κ̀ χαρίσασθαι ὅσα κ̀ τοῖς αὐτόχθοσιν, *æqualia jura dedisse omnibus proselytis, & quæcunque indigenæ habent, eadem etiam illis concessisse*. Quod non de singulis generum accipiendum est, sed de generibus singulorum. Neque enim cuivis quamvis dignitatem adire licet, neque conjugium cujuslibet cum qualibet est permissum. In genere tamen via proselytis patet non solum ad dignitates, sed ad conjugia quoque cum Israelitidibus, prout quisque capax est & habilis.

XXX. Ex juribus autem illis primo numeramus loco jus civitatis. Quod sicut Israelitæ *nativitate*, ita proselyti *cooptatione* consequuntur, quando ex decreto senatus circumcisi & baptizati, potestatem simul accipiunt utendi fruendi omnibus commodis, privilegiis ac libertatibus, quæ civibus Politiæ Judaicæ, ratione civilis societatis, competunt. Inde senatus etiam eos οὐχ ἧττον τῶν ἰδίων πολιτῶν *perinde ut suos cives* æstimat, ut iterum habet *Philo*. Et frustra plane est *Seldenus, l. de jure naturæ & gentium c.* 4. quum proselytos politiæ judaicæ cives esse dicendos, ex eo negat, quia judicii & Magistratus non sint participes. Et deducit ex *Aristotele*, cui *l.* 3. *Polit. c.* 1. πολίτης ἁπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον, ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως κ̀ ἀρχῆς, *civis nulla re alia magis definitur, quam judicii & Magistratus communione. At proselyti inter Judæos communionem judicii & Magistratus non habent*. Nam *Aristoteles* non definit civem in se & sua ratione formali, sed, ut est talis & in tali Rep. Patet: Quia datur civis, etiam ex sententia *Aristotelis*, qui judicii & Magistratus particeps non est. Ergo communio judicii & Magistratus non est de ratione formali civis, & aliquis potest civis esse, qui neque suffragii neque Magistratus capessendi jus habet. Antecedens probatur: quia, ut ipse *Aristoteles* fatetur *d. libr.* 3. *c.* 1. *&* 8. non omnium civium in omnibus Rebusp. idem jus est. Nam in civitate libera, in qua summa potestas penes populum est, civis jus habet suffragii & Magistratus: in Aristocratia & Monarchia non habet, sed in certas personas jus illud est depositum. Ita plebs in Rep. Romana habuit jus civitatis, & tamen jus suffragii vel adeundi Magistratus, ante *legem Valeriam* non habuit, ut constat ex *Halycarnas. l.* 3. *Cicerone l.* 3. *de legibus*. Et *Cærites* habuerunt, ut scribit *Gellius l.* 16. *Noct. Attic. c.* 13. *primos*, inquiens, *municipes sine suffragii jure Cærites esse factos accepimus, concessum illis, ut civitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent*. Relinquitur ergo, quod communio suffragii & Magistratus non sit de ratione civis, ut sic, & quod *Aristoteles*, quum eum esse civem dicit, ὁ κοινωνῶν τῆς ἀρχῆς, non civem simpliciter definiat, sed civem talem, nempe qualis est in Rep. populari. Nec mirum est, in diversis Rebusp. diversos quoque cives esse: Propter diversam enim earum administrandarum rationem aliter fieri nequit. Præterea illud quoque falsum est, quod *Seldenus* negat, proselytos cum Judæis habuisse judicii & Magistratus communionem, ut paulo post ostendemus. Argumentamur igitur: Quicunque in aliqua Rep. potestatem habent non solum utendi & fruendi omnibus commodis, privilegiis & libertatibus, quæ civibus in ea competunt, sed etiam adeundi dignitatem senatoriam, illi sunt cives istius Reip. Sed proselyti in Rep. Judaica potestatem habent non solum utendi fruendi omnibus commodis, privilegiis & libertatibus, quæ Ju-

Judæis in ea competunt, ſed etiam adeundi dignitatem ſenatoriam. Ergo proſelyti ſunt cives Reip. Judaicæ.

XXXIII. Nec modo jus civitatis habent verum etiam jus ſacrorum. Non loquimur autem de illis ſacris, quorum uſu proſelytis domicilii, nec etiam aliis gentilibus plane fuit interdictum, cujuſmodi ſunt preces, adoratio numinis, ſpontaneæ oblationes, & holocauſta. Ad quæ Gentiles a Judæis admiſſos fuiſſe, *Heliodori* exemplo conſtat, qui recuperata, preciſius *Oniæ*, ſanctitate, Hieroſolymis ſacrificium obtulit & vota magna nuncupavit Deo, qui vitam ipſi reſtituerat, 2. *Macchab. c.* 3. *v.* 35. *& Vitellii apud Joſeph. l.* 18. *Antiq. Jud. c.* 7. qui Comite *Herode Tetrarcha*, Hieroſolymam aſcendit, ſacrificaturus Deo, in die feſto Judæorum, qui tunc inſtabat. Ita Gentilem fuiſſe Eunuchum *Candaces Reginæ* Dynaſtam, *Act. c.* 8. 27. negari nequit, & nemine tamen obſiſtente venit Hieroſolymas ut adorarer. Nec *ἕλληνες*, qui *Joh. c.* 12. *v.* 20. aſcenderant, *ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ*, dubitamus, Gentiles fuiſſe, moti partim eo, quod qui aliter ſentiunt, & vel natione Gentiles ſed Judaicam Religionem amplexos, vel natione Judæos, ſed in Græcia habitantes intelligunt, nullo fundamenta nituntur: partim etiam, quod *Syrus* Interpres eos non Græcos vocat, ſed מן עממא אנשא *Quoſdam ex Gentibus*. Quem *Vulgatus* etiam ſequitur, *quidam*, inquiens, *gentiles*. Qui quanquam tales eſſent, quo minus tamen Hieroſolymis adorarent, a Judæis repulſi non ſunt. Adorabant autem non velut Judæi, in templo, ſed in ſubdiali, quod vocabatur, Gentium. Idque ex inſtituto *Salomonis* 1. *Reg. c.* 8. *v.* 41. Interius enim Templi penetrare Gentiles, Judæi non ferebant. Unde parum aberat, quin diſcerpſiſſent *Paulum*, a quo *Trophimum Epheſinum* in templum putabant introductum, *Act. c.* 21. *v.* 28. *Viri Iſralitæ, clamabant, adjuvate, hic eſt homo, qui gentiles induxit in Templum & violavit ſanctum locum*. Nec ſacrificabant, ut Judæi, omnis generis ſacrificia, ſed tantum holocauſta, uti liquet *p.* 3. *l.* יר *Hilc. Maaſe Hakkarvanoth. c.* 3. *n.* 2. *&* 3. ואחר אנשים ואחר נשים או עבדים מביאין כל הקרבנות אבל הכותים אין מקבלין מהם אלא עולות בלבד : וכן אין מקבלין מהם שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות ושהביא שלמים מקריבין אותן עולות שהבותי לבו לשמים : *Et viris, & fœminis, & ſervis licet, ut oblationes, quas velint, afferant. Sed a Gentibus non accipiunt, niſi holocauſta tantum, ſacrificia enim pacifica vel frumentacea ſacra, vel ſacrificia pro peccatis, ſive ex ignorantia ſive ex proæreſi, commiſſis, plane ab iis non accipiunt. Quod ſi pacifica accipiant, accipiunt quidem, non tamen ut pacifica offerunt, ſed ut holocauſta, idque propterea, quod cor ejus ad Deum directum vident.*

XXXIV. Dum autem licuiſſe dicimus piis gentilibus, ut Hieroſolymis ſacrificarent, nolumus id accipi de ſumtu tantum. Nam in arbitrio illorum fuit poſitum, ut vel ſumtum pro ſacrificio darent, ſicut *Cyrus*, *Alexander Magnus*, *Auguſtus*, & alii fecerunt: vel victimam ipſi ſuam adducerent, modo ſecundum legis præſcriptum eſſet munda. Ceu docet *Raſchi Levit. c.* 22. 25. נ״י שהביא קרבן ביר בהן לשמים לתקריבו לא תקריבו לו בעל מום : *Gentilis, qui adducit victimam, ut eam, ſacerdotis miniſterio, offerat Deo, offerenda non eſt, ſi ſit vitioſa.* Sed uti dictum de his ſacris non loquimur, verum de illis, quæ Judæorum propria ſunt, & ad quæ, neſas eſt, vel Gentiles, vel etiam proſelytos inquilinos admitti, nempe de eſu agni paſchalis, de ſacrificiis pacificis & expiatoriis, de penſitatione ſicli. Horum jus proſelytis juſtitiæ perinde competit atque ipſis Judæis. Nam jus habent comedendi agnum paſchalem, ut docet *Moſe Exod. c.* 12. *v.* 48. *&* 49. jus habent offerendi ſacrificia pacifica & expiatoria, iiſdem ritibus, quibus Judæi offerunt, uti iterum docet. *Num. cap.* 15. *v.* 14. jus habent ſolvendi ſemiſiclum *part.* 1. *l.* יר *Hilc. Schekalim c.* 1. *n.* 7. הכל חייבים ליתן מחצית השקל כהנים לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל הכותים שנתנו מחצית השקל אין מקבלין מהם : *dimidum ſicli omnes tenentur ſolvere, ſacerdotes, Levitæ, Iſraelitæ, proſelyti, & ſervi manumiſſi. At dimidium ſicli, ſi gentiles offerant, ab iis accipiendum non eſt.* Dum itaque proſelyti eodem modo edunt agnum paſchalem, quo Judæi, eadem ſacrificia & iiſdem ritibus offerunt, quæ & quibus Judæi, ſemiſiclum ſolvunt, ut Judæi; ſequitur omnino, quod idem quoque jus habeant in ſacris, quod Judæi habent. Quantum ad jus connubii, quum nemo neſciat ab Iſraelitis proſelytas, a proſelitis Iſraelitidas, magno numero, fuiſſe ductas; illud, non videmus, quomodo, non competere proſelytis, queat. Quanquam reſtrictum aliquo modo fuiſſe; non diffitemur. Etſi enim Sacerdotibus licet eſſe laſcivis, & puellis bello captis, ſi gentiles ſint, & forma pulchræ, armata oſcula figere; eas tamen uxores ducere, utut proſelytæ

fiant,

fiant, nequaquam licet, ut diserte legimus *in Hilc. Melachim c.* 8. *num.* 4. חכהן מותר ביפת תואר בביאה ראשונה שלא דברה תורה אלא כנגד יצר אבל אינו יכול לישאנה אחר כך מפני שהיא גיורת: *Sacerdoti cum fœmina pulsa congressus primus, in eo casu, si affectus rationem vincat, est concessus. Sed concessum non est, ut eam ducat uxorem, quoniam ex gentili proselyta est.* Quod interdictum cum omnes sacerdotes, tum vel maxime summum sacerdotem ligat, ceu *R. Aben Esra ad Lev. c.* 21. *v.* 14. ubi de sacerdote summo dicitur: *Viduam & repudiatam & profanam & meretricem non accipiet, sed virginem e populis suis accipiet uxorem*; etiam testatur, sic scribens: טעם להוסיף כי אם בתורה להזכיר על עממיו כי הבתולה השבויה והמתיהרת אסורה לו: *Quum addit Moses, sed virginem e populis suis: vult in memoriam revocare, quod virgine captiva, etiam Judaismum fuerit amplexa, summo sacerdoti sit interdictum.* Non igitur licet, ut sacerdos proselytam vel proselyti filiam ducat, ut tamen proselytus sacerdotis filiam ducat: nihil est, quod vetet. Superest ejus Magistratus, & dignitatis consularis, a quo proselytos simpliciter omnes excludunt. Sed falso. Nam in judicio inferiori sedere possunt, uti patet *Massech. Sanhedrin c.* 4. הכל כשרין ריני ממונות: *quilibet potest esse judex in judicio inferiori & judicare de pecuniis.* Quod *Coccejus* ita exponit: *quilibet, etiam Mamser & allophylus seu proselytus, dummodo sit matre satus Israelitide.* Et recte, nam *Maimon. in Hilc.* סנהדרין *c.* 2. *n.* 9. uti supra quoque monuimus, aperte fatetur, proselytum posse senatorem esse, אם תהיה אמו מישראל *si Matrem habuerit Israelitidem.* Tantum esse nequit מלך *Rex* vel שר צבא *dux exercitus*, vel נשיא *præses Synedrii* ut *Maimon.* habet *in Hilc. Melachim c.* 1. Sed quid tum postea? sufficit, quod non ab omni dignitate sit exclusus.

XXXV. Atque sic se habent proselyti, quos vocant, justi, inter Judæos, sic recipiuntur, sic fiunt, his gaudent sive privilegiis sive juribus inter ipsos. Quos etsi libentissime recipiunt, modo se ita gerant, ut recipi possint; tamen semper de illis conqueruntur, & velut proverbiali locutione eos comparant apostemati, quod, quantumvis molestum sit, ægre tamen queat tolli. Ita enim legitur *Massecheth Jevamoth. c.* 4. קשים גרים לישראל כספחת דכתיב ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב: *Duri sunt Israelitis proselyti, sicut apostema. Quia scriptum est, Esai. c.* 14. *v.* 1. *copulabit se proselytus eis, & apostematibus afficietur domus Jacob.* Quod *Maimon. in Hilc.* אסורי ביאה *c.* 13. *n.* 18. sic proponit: אמרו חכמים קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת: *dicunt sapientes: duri Israeli sunt proselyti, sicut plaga lepræ.* Quo sensu autem dicant, quum ipsis Hebræis inter se non conveniat, haud immerito quis dubitet. Alii enim dici putant: לגנאי ישראל *in opprobrium Israelitarum*, quod proselyti, quum neque ad montem *Sinai* steterint, neque tonitrua neque buccinæ sonum audierint, tamen, relicta patria, relicta cognatione & familia sua, alis divinæ Majestatis se submittant, Judæis interim, quicquid etiam Prophetæ clament, legem susque deque habentibus. Qua in re olfaciunt id, quod res est. Revera enim facilis proselytorum conversio in gravius judicium vertetur obstinatis ex Israele. Sicuti hoc in faciem illis a *Christo* dictum, *Matth. c.* 12. *v.* 41. & *Luc. c.* 11. *v.* 32.

XXXVI. Alii tamen dictum volunt לגנאי הגרים *in vituperium proselytorum.* Sed quo sensu, varie explicant. Quidam proselytos in eo graves esse, putant Israelitis, לפי שאינם בקיאין בדקדוקי מצוות וישראל למדין ממעשיהם: *quod subtilitates legis non expendant, & opera eorum Israelitis offendiculo sint.* Alii, לפי שמתער בין כהם ואין שכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות שבישראל: *quod se immisceant Israelitis, quum tamen divina Majestas non habitet, nisi super familias antiquas & patricias, quæ in Israel sint.* Alii, לפי שביותר היזהרו ישראל על הגרים ואין יכולין להזהר מאונאתן: *quod Israelitæ si vel maxime moneantur de proselytis, sibi tamen ab ipsorum fraudibus satis cavere nequeant.* Alii, שקשה הדבר לפרוש מהן אחר שנתגיירו: *quod difficile sit, ut Israel se ab iis separet, posteaquam semel per proselytismum fuerint recepti.* Alii, לפי שהיו כהן תחלה בטרמי במעשה העגל ובקברות התאוה וכן רוב הנסיונות האספסוף: *quod primi autores fuerint confecti vituli, Exod.* 22. *& ejus, quod accidit in Kibrot hathhaavah, Numer.* 11. *& multiplicium tentationum aliarum.* Nam, האספסוף *colluviem illam Num. c.* 11. *v.* 4. nil fuisse aliud quam: ערברא שנאספו עליהם בצאתם ממצרים: *promiscuam turbam, quæ aggregata Israelitis, una cum iis exierit Ægypto.* Alii, לפי ומתעין (קל) דבר בשביל חוזרים שרובן ישראל את: *quod multi eorum, propter leviculam sæpe causam deficiant rursum & seducant Israelem.* Videatur *glossa marginal. ad d. Mass. Jevam. c.* 4. & *Hilc Issur. Biah. c.* 13. *n.* 18. *Raschi & Aben Esra ab c.* 11. *v.* 4. *Numer.*

XXXVII. Quod nos putamus præcipuum,

pnum, cur, proselytos sibi tantopere molestos esse, queritentur. Non solum ipsis cura incumbit, si quem Judaismo initiarunt, inspiciendi, quomodo se gerat, &, si animadvertant, quod non tam religionem, quam, religionis prætextu, rem aliam amet, laborandi, ut justitiæ ejus consulatur, & ne scabies ea ad plures serpat: sed cumprimis, si ejusmodi proselytus, ut facile fieri potest, resiliat, lege tenentur, sollicitudine & studio summo eniti, ut eum, tanquam rem amissam, suam tamen, recuperent. qua in re non igni utuntur, non ense, non rota, sed funibus, nempe חבלי אהבה funibus charitatis, nec resilientem prosequuntur odio, aut lacerant conviтiis, aut diris devovent, quas vel ipse orcus horreat, sed revocant כדברי רצון רכים hoc est, *verbis placidissimis*. *Maim. proxime c. l. u. 17.* אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל הכותים וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו ואפילו חזר ועבד עכו״ם הרי הוא כישראל מומר שקדושין קדושין ומצוה להחזיר אבדתו מאחר שטבל נעשה בישראל לפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואף עלפי שנגלה סודן: *Quantumvis perspectum habeant, quod quis non amore religionis, sed propter aliam causam a Gentilismo transierit ad Judaismum; nihilominus tamen, quoniam per circumcisionem & baptismum e cœtu gentilium egressus est, curam ejus gerunt usque dum justitia ejus declaretur. Et licet ad idololatriam relabatur & diis alienis serviat, adhuc tamen est, ut Israelita apostata. Nam sanctificationes sunt sanctificationes*, vel, ut habet *Schulchan Aruch in Hilc.* גרים קדושיו קדושין *Sanctificationes ejus sunt sanctificationes. Unde de ipso etiam, quia baptizatus est, tanquam de re amissa, seu in Israel facta est, ut reducatur vel restituatur. Quæ causa fuit, quod Simson & Salomo in vita conservarunt uxores suas, etiamsi notoria esset illarum defectio.*

XXXVIII. Hæc de proselytis hactenus dicta, intelligi debent de proselytis justitiæ. Qui sicuti descripto modo olim facti sunt, & jura ea, quæ recensuimus, inter Judæos usurparunt: ita etiamnum hodie fiunt, ut ex *Schulchan Aruch* patet *part.* a. *in Hilc.* גרים & eadem usurpant jura, quæ Judæi usurpant. Quod maxime in *Asia* fieri credendum est, ubi Judæos non solum urbes sed integras etiam regiones possidere & suum principem habere, qui cum vicinis populis bella gerat, affirmat *R. Beniamin in Itinerario*. Illic enim sciscitantibus *Persis Judæi* respondent: יהודים אנחנו אין עלינו לא מלך ולא שר מן הגוים אלא שר אחד יהודי: *Judæi sumus, & neque regem nec principem eu gentibus habemus, cui sumus subjecti, sed unum habemus principem, qui est Judæus*. Id tamen ut credamus, *Don Isaac Abarbanel*, vel si quis malit, *Abravanel*, non permittit. Qui quum credatur ex *tribu Judæ* & ex posteritate *Davidis* fuisse, diserte tamen in פיר' *ad cap.* 52. *v.* 8. *Es.* fatetur: לא היה בישראל מלכות ולא ממשלה ולא שבט משפט: *Israel neque regnum habet, neque dominium, neque sceptrum judiciale*. Quem locum plene adduximus *in Disp. de morbis & doloribus Messiæ th.* a. cui consonat *R. David Kimchi Hosea c.* 3. *v.* 4. אין לנו לא מלך ולא שר מישראל כי ברשות הגוים אנחנו: *neque Rex nobis est, neque princeps ex Israele, sed sub potestate Gentilium sumus*. Quod ut libenter credimus, ita fieri posse non diffitemur, ut, licet sub potestate Regum sint, ipsorum tamen indultu, aliqualem inter se dignitatem & jurisdictionem obtineant; maxime in *Asia* & *Africa*, ubi magno numero habitant & oppidula a se extructa possident. Quæcunque autem ibi jura inter se Judæi habeant, ad ea viam illis quoque patere, qui vel e Gentilibus, mediante proselytismo, se Judæis associant, ex his, quæ paulo superius dicta sunt, opinamur, constat. Multos autem etiamnum esse, qui vel abjecto Christianismo in Europa vel abjecto Gentilismo, in Africa & Asia, ubi longe maximo numero habitant, Judaismum amplectantur, vix negari posse videtur, pro certo tamen affirmare noluimus. In Polonia enim & Bohemia atque aliis quoque Europæ locis certum est, nihil tale fieri. Idque Judæorum judicio cognovimus.

XXXIX. Quod attinet *Proselytos domicilii*, jam dudum Judæi nullos receperunt. Unde in *Schulchan Aruch.* ubi horum temporum consuetudines videmus annotatas, ne verbo quidem illorum mentio fit. Causam cur nullos recipiant, difficile non est, conjectura assequi. Quum enim ipsi extorres sint & patria sua tam longo tempore careant, quomodo aliis permittant, quod ipsi non habent? Ex quo igitur nullos celebrarunt Jubilæos, proselytos etiam domicilii receperunt nullos, uti *Maim. p.* 1. *lib.* יד *in Hilc. Milab. c.* 1. *n.* 6. habet: אין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג: *non recipimus ullum proselytum domicilii, nisi eo tempore, quo jubilæi apud ipsos sunt usitati*. Et in *Hilc.* עכו״ם *cap.* 10. *u.* 6. אין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד: *non recipiunt* pro-

profelytum domicilii, nifi eo tempore, quo jubilæus folet haberi : fed quum jubilæus non eft ufitatus, profelytum etiam non recipiunt, nifi eum tantum, qui juftitiæ eft. Jubilæos autem a Judæis inde a captivitate Babylonica fuiffe intermiffos, in *Difp. de anno Jubilæo & ejus juribus apud Hebr.: c. 27.* offendimus, adducto loco ex *Hilc.* שמטה ויובל *cap.* 10. *n.* 8. משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות: *Ex quo in exilium eft abducta tribus Ruben, & tribus Gad & dimidia tribus Manaffe, cefſarunt Jubilæi*. Ergo confequitur, quod inde etiam a captivitate Babylonica nullos receperint profelytos domicilii.

XL. Quos autem, florentibus adhuc rebus fuis, receperunt, non alia conditione receperunt, quam fi feptem uti vocant filiorum *Noachi* præcepta fervarent. Quæ in *Hilc.* מלכים *c.* 9. *n.* 1. hoc ordine recenfentur: על ששה דברים נצטוו האדם הראשון על עכום ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ודהונין הוסיף לנח אבר מן החי ינמצאו ז׳ מצוות: *fex res funt primo homini mandatæ, de idololatria, de benedictione nominis divini, de effufione fanguinis, de revelatione turpitudinum, de rapina, de judiciis. Septima eft Noacho addita, nempe de membro vivi, & ita facta funt præcepta in univerfum feptem*. Hos adftringi ex Gentilibus oportuit, qui vel negotiorum tantum caufa inter judæos commorabantur, vel domicilium & fixam fedem apud eos habebant, vel bello fubjugati in eorum poteftatem venerant. Quod, fi quis detrectavit, contumaciam fuam luit capite, ceu in *Hilc.* מלכ׳ *c.* 8. *n.* 9. videre eft כל כותי שלא קבל מצוות שנצטוו בנה הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו: *omnem gentilem, fi in manus noftras venerit, & noluerit fufcipere præcepta, quæ filii Noachi præceperunt, occidunt* & *in Hilc.* מילה *c.* 1. *n.* 6. כותי אדה לא קבל עלי שבע מצות יהרג מיד: *Gentilis, qui in fe non fufcipit feptem præcepta, ftatim occidatur*. Ad quod putarunt, fe teneri lege, fic enim ajunt: צוה משה מפי הגבורה לכוף ארת כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח וכל מי שלע קבל יהרג: *præcepit nobis Mofes ex ore Dei, cogere omnes, qui in Mundum veniunt, ut fufcipiant præcepta filiorum Noachi, aut, fi nolint, necare*. Cujus adeo fuere tenaces, ut ne gentilibus quidem, quos vicinos habebant, tranfitum per fuas regiones, aut operariis & artificibus gentilium laborem in fua terra concederent, nifi prius communibus illis generis humani legibus femet obftrinxiffent. Quod *in Hilc.* עכום hoc eft, *de Idololatria cap.* 10. *numer.* 6. legibus fic conftitutum dicunt: אסור לנו להניח עכר כום בינינו אפילו יושב ישיבת עראי אי עכר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלה עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח: *non licet nobis, ut aliquem toleremus inter nos, qui idololatra eft, etiamfi commoretur apud nos manfione tantum accidentali, & tranfeat de loco in locum negotiandi caufa. Non enim tranfibit per terram noftram, nifi prius in fe fufceperit feptem præcepta, quæ præceperunt filii Noachi*.

XLI. Hoc tamen de felicioribus illis temporibus accipiendum eft, quibus, florente Judæorum Republ. nullus erat populus, qui vel non fentiret, vel faltem non metueret. Nam aliis feculis, quum res judaicæ vel nondum fatis confirmatæ effent, vel a fumma illa eminentia fenfim ad perniciem illaberentur & nunc Judæi inciperent, in patria fua velut peregrinari; nemo non videt, conftitutionis illius nullam amplius vim fuperfuiffe. Si itaque ex Gentilibus eo tempore nonnulli id fibi fumferunt, ut vel fedem fibi in Judæa figerent, vel negotiorum faltem caufa ibi commorarentur, idque impune, juris illud non fuit, fed facti. Judæorum enim conditio non permifit, ut impedirent. Si quis vero renunciavit Idololatriæ & legibus fe illis devinxit, quæ a filiis Noachi nomen habent, profelytus domicilii factus eft & fic ejus obtinuit, Judæam incolendi. Licet enim non plane Judæus effet; fufceptione tamen legum iftarum, ab aliis fefe gentibus fegregavit, ut in gentilium etiam numero haberi amplius non poffet, fed intermedio, velut ordine effet חסיד העולם: *fanctus hujus Mundi*, ut fcribitur in *Hilc. Iff. Biah. c.* 14. *n.* 7. גר תושב זה כותי שקבל עליו שלא יעבוד עכום עם שאר המצוות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אמות העולם: *Gentilis, qui in fe fufcepit præceptum de vitanda idololatria, cum aliis, quæ filii Noachi præceperunt, eft profelytus domicilii, &, licet nec circumcifus fit nec baptizatus, eum recipiunt, habentque, ut unum ex fanctis mundi*. Oportuit autem, ut hoc faceret in trium præfentia, qui ficubi opus effet, de profelytifmo ejus teftari poffent *Hilc.* מלכים *c.* 8. *n.* 10. צריך לקבל עליו מפני שלשה חברים *neceffe eft ut in fe fufcipiat, præfentibus tribus fui ordinis*. Eadem enim profelyti domicilii ratio fuit hac in parte, quæ jufti. Si in quæftionem veniret profelytifmus, adductis teftibus fuit probandus. *Dict. Hilc. c.* 13. *n.* 7. בא ואמר נתגיירתי בבית דינו של פלוני

פלוני והטבילוני אינו נאמן לבא בקהל עד שיביא עדים: *veniat quis & dicat, se proselytum esse factum, in domo judicii, hoc vel illo loco, ibidemque baptizatum; non est credendum, nec permittendum, ut in cœtum veniat, donec adducat, qui id testentur.*

XLII. Quo facto, consequutus quidem est jus fœderis politici, ad sacrum autem fœdus, quod Israelitis cum Deo fuit, admitti non potuit. Quod licet ex nostratibus nonnulli affirment, in manifesto tamen errore sunt. Omnium autem maxime hallucinatur *magnus quidam Vir*, quum in *Exercitationibus Biblicis* scribit, quod tria hominum genera continuerit Ecclesia Israelitica. Primo *Judæos* ex posteritate Jacobi oriundos; deinde *proselytos*, qui non solum doctrinam Israeliticæ Ecclesiæ receperint, sed & iisdem cum ea ceremoniis ac legibus usi sint: denique εὐλαβεῖς seu *Religiosos*, qui, solius doctrinæ professione, non autem ceremoniarum observatione, Judæis fuerint conjuncti. Quales fuerint inter populos, 1. *Cananæi*, 2. *Ægyptii*, 3. *Æthiopes* & *Chusæi*, 4. *Assyrii* & *Babylonii*, *Chaldæi*, *Persæ*. 5. *Græci eruditissimi*. Testes hujus assertionis producit *Sibyllas*, quæ non pauca vaticinatæ sint de Deo & Messia: *Democritum*, quem crediditse resurrectionem mortuorum, referat & salse rideat *Plinius l.* 7. *c.* 55. *Platonem*, qui consuetudinem habuerit cum *Judæis* & in *Ægypto* multa hauserit de divinis: *Aristotelem*, qui colloquium habuerit cum *Judæo*, testante *Joseph. l.* 1. *contra Apion. Strabonem*, qui descripserit *Mosen*, ortum *Judæorum*, exitum ex *Ægypto* &c.

XLIII. An quisquam esse potest, qui dubitet adhuc, nos, si sic disputemus, omni exutos ratione esse? Si enim *Sybyllæ*, *Democritus*, *Plato*, *Aristoteles*, *Strabo*, testes assertionis sunt, an & ubi testantur, quod *Cananæi*, *Ægyptii*, *Æthiopes* & *Chusæi*, *Assyrii* & *Babylonii*, *Chaldæi* & *Persæ* fuerint membra Ecclesiæ Israeliticæ? Sin hoc velit, eos suo exemplo testari, quæ consequentia? *Sibyllæ*, *Democritus*, *Plato*, *Aristoteles*, *Strabo*, fuerunt membra Ecclesiæ Israeliticæ. Ergo etiam *Cananæi*, *Ægyptii*, *Æthiopes* &c. fuerunt membra Ecclesiæ Israeliticæ. Aut si demus consequentiam, unde probat antecedens? Certe miser est, qui sic argumentatur: *Sibyllæ* vaticinatæ sunt de DEO & Messia, quarum tamen authoritatem non admodum probamus, *Democritus* credidit resurrectionem mortuorum, quod tamen incertum est & *Plinius* ridet, *Plato* multa didicit ex *Mose*, *Aristoteles* colloquium habuit cum *Judæo*, *Strabo* scripsit de *Mose*, ortu Judæorum & exitu ex *Ægypto*. Ergo *Sibillæ*, *Democritus*, *Plato*, *Aristoteles*, *Strabo*, fuerunt membra Ecclesiæ Israeliticæ. Quum igitur hoc modo res non procedat, superest, ut credamus, eum hoc consequentiæ monstro duci: *Sibyllæ* multa sunt vaticinatæ de Deo & Messia, quarum tamen authoritatem non admodum probamus, *Democritus* credidit resurrectionem mortuorum, ut refert & salse ridet *Plinius*, *Plato* consuetudinem habuit cum Judæis & in Ægypto multa hausit de divinis, *Aristoteles* disputavit cum Judæo, *Strabo* scripsit de Mose & ortu Judæorum &c. Ergo *Cananæi*, *Ægyptii*, *Æthiopes*, *Chusæi*, *Assyrii*, *Babylonici*, *Chaldæi*, *Persæ* fuerunt membra Ecclesiæ Israeliticæ.

XLIV. Atque talis est sententiæ probatio. Quod sententiam ipsam attinet, ea, ut quisque videt, ignorantiam respit omnium rerum judaicarum. Quomodo enim membrum Ecclesiæ Israeliticæ esse potuit, qui in fœdere sacro non fuit? & quomodo in fœdere sacro esse potuit, qui circumcisus non fuit? Certe populi illi omnes adhuc habuere præputium. Etsi enim *Ægyptii* & *Æthiopes*, ut supra ex *Herodoto* constitit *th.* 12. circumciderunt pudenda, & ita physice præputium non habuerunt; habuerunt tamen præputium in genere morum, & propterea, ac ut tales, in fœdere cum Deo esse non potuerunt, nisi Judaismo solennibus sacramentis initiarentur, &, suscepto in se totius legis jugo, mox sauciato præputio, sanguine fœderis conspergerentur. Quod omnes illos populos fecisse, unde probabit Exercitator? Si tamen aliqui ex illis fuerint, uti multos fuisse non dubitamus, qui istud fecerint; referendi illi sunt ad secundam classem membrorum Ecclesiæ judaicæ. Oportuit enim ut non solum doctrinam Judaicam profiterentur, sed in se susciperent totam legem cum omnibus ceremoniis, & ita per proselytismum judaismo initiarentur mediante circumcisione & baptismo. Nam ut *Maimon.* habet *Hilc. J.B. c.* 14. *n.* 8. אפילו קבל עליו כל התורה כולה חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין אותו: *etiamsi qui in universum totam legem in se recipiat, sed in una tantum re scrupulosus esse, &* ut ita dicamus, *subtilisare velit, illum nequaquam recipiunt.* Si ergo eum Judæi ad Ecclesiæ judaicæ gremium non admiserunt, qui totam legem cum omnibus ceremoniis in se recepit, una tantum re excepta; quanto minus eos putemus admissos, qui se nec toti legi, & nullis legis ceremoniis devinxerunt. Quod

Quod de proselytis domicilii constat: Nil enim in se receperunt, nisi septem duntaxat Noachidarum præcepta.

XLV. Quod idem etiam fecisse εὐλαβεῖς & Religiosos illos ex gentibus, quorum Scriptores N. T. non semel meminere, statuit *Saldenus* & alii. Estque vero simile. Et sic proselytus domicilii ac ejusmodi religiosus, fuerunt ejusdem confessionis & ejusdem fidei. Id saltem intercessit discriminis, quod ille publica autoritate receptus, hic non tam receptus, quam admissus solum aut potius toleratus esset. Ex quo enim mos ille, in præsentia trium testium, recipiendi proselytos domicilii, apud Judæos obsolevit; non propterea statim religiosiores Gentilium se Judæis non associarunt amplius, sed si se iis associarent & vitam viverent *Noachidæis* præceptis convenientem, recepti quidem veteri ritu non sunt, tolerati tamen & eo loco habiti, quo olim illi, qui solenniter recipiebantur. Id enim Religiosis illis usu venit, quod nonnunquam proselytis justis. Qui, si vitam agerent legibus Mosaicis convenientem, præsumebantur esse proselyti justitiæ, nec opus erat id, adductis testibus, probari, ut patet *d. Hilc. c.* 13. *n.* 9. גיורת שראינוה נוהגת בדרכי ישראל תמיד שתטביל לנדתה ותפרוש תרומה בעיסתה וכיוצא בזה וכן גר שנוהג בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק: *proselyta, quam videmus assuevisse viis Israelis, dum in iis incedit, se lavat in separatione sua ac separat oblationem suam, & cætera: proselytus, qui assuevit viis domini, se lavat, si quid ipsi accidit in somno, & facit omnia, quæ lex jubet, ecce illi præsumuntur esse proselyti justitiæ.* Sic quoque εὐλαβεῖς & *religiosi* illi, quum viverent convenienter præceptis *Noachidarum*, quæ proselytis inquilinis imponi solebant, proselytorum quoque inquilinorum loco habiti sunt. Unde consequitur, quod etiam plus juris inter Judæos non habuerint, quam proselytos domicilii habuisse constat.

XLVI. Putaverimus tamen, per εὐλαβεῖς, *Actor.* 2. *v.* 5. quem locum *autor* citat; notari proselytos justitiæ. Sic enim habet: ἦσαν δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς, ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Ex quo duo argumenta petimus pro sententia nostra. Unum est, quia religiosi illi viri vocantur Judæi. Quum enim omnes Judæorum ditiones proselytis domicilii paterent, & permissum esset, ut, ubi vellent, sedem figerent; sola *Hierosolyma* ipsis fuit occlusa, idque propter loci sanctitatem. Quod *Maim. part.* 3. יד *Hilc.* בית בחירה *cap.* 7. *num.* 14. testatur אין נותנים בתוכה מקום לגר תושב *Proselyto domicilii non concedunt habitandi locum in urbe Hierosolyma.* Hac ratione concedimus quidem, religiosos illos viros Ecclesiæ Judaicæ membra fuisse: Sed tunc ad secundum hominum genus referendi sunt, non ad tertium, uti Exercitator falso sibi persuasit.

XLVII. Sed, ut revertamur, unde digressi sumus, quum proselyti domicilii susceptione septem præceptorum, quæ *Noachidarum* fuisse creduntur, id apud Judæos sint consequuti, ut liceret non solum inter ipsos habitare, sed etiam negotiari, & sic protectione eorum fruerentur, quid oneris pro tanto beneficio sustinuerunt in Rep. Judaica? Non dubitamus quidem, aliquam onerum partem iis fuisse ferendam; at vero, qualis & quanta ea fuerit, feremur, nobis nondum satis liquet. Id quidem novimus, quod genti a Judæis subjugatæ, post susceptum proselytismum, imperata fuerit servitus & tributum, ut scribit *Maim. in Hilc.* מלכים *cap.* 6. *n.* 1. אם קבלו שבע מצוות שנצטוו בני נח עליה' אין הורגין סהם נשמה והרי הן למס שנא' יהיו לך למס ועבדוך קבלו עליהן המס ולא קבלו העבדות או שקבלו העבדות ולא קבלו המס שוסעין להם עד שיקבלו שניהם: *si suscipiunt gentiles a Judæis subacti septem præcepta, a Noachi filiis tradita, Judæi neminem ex illis occidunt, faciunt tamen tributarios, juxta id, quod dictum est Deut. c.* 20. *v.* 11. *erunt tibi tributarii & servient tibi. Qud si in se suscipiant quidem tributum, nolint autem in servitutem redigi, aut sciant, sibi servitutem imponi, tributarii autem fieri recusent, non audiuntur, usque dum utrique se submittant.* Sed, uti quilibet videt, hoc pertinuit ad leges, quas victor victis dictare solet. Et hæc onera iis sunt imperata, non quatenus proselyti fuerunt, sed quatenus victi, & ideo jure belli. Quum itaque in præsens non occurrat, quid oneris ferendum iis fuerit, qui non bello adacti, sed liberrima voluntate & ultro, repudiata idololatria & vita secundum *Noachidarum* leges instituta, inter Judæos vixerunt; id tantum subnectimus, quid omnibus illis, præmii spoponderint Judæi, qui idololatriæ renunciarunt, & proselyti facti sunt domicilii?

XLVIII. Ubi spectanda est Judæorum benignitas erga eos etiam, qui a Judaismo sunt alieni. Multo enim minus livoris habent, quam multi ex Christianis. Qui sæpe nimis ad damnandum proclives sunt, & vel ex una voce, ut putant,

tant, incongrua, plures hæreſes cudunt, quam olim *Hercules* Hydræ Lernææ decuſſit capita. Non ſic Judæi, ſed iis etiam locum in *Paradiſo* aſſignant, qui nihil in vita ſervant, quam ſeptem illa Noachidarum præcepta, utut cætera a fide Judaica alieni ſint, patet ex *Hilcoth. Melcab. cap. 6. num.* 11. כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אמות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבנו שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אמות העולם: *Quicunque ſuſcipit ſeptem præcepta & ea etiam facit, ecce, is eſt unus de ſanctis gentilium, & habet partem in ſeculo futuro. Dummodo ea propterea ſervet, quod Deus benedictus illa primum Noacho, per Moſen præceperit. Nam ſi ideo ſervat, quod ea naturalis ratio dictet, non eſt proſelytus domicilii, nec unus ex ſanctis Gentilium hujus Mundi*. Et ſic ad hunc locum, *Keſeph Miſchnah* ex *cap.* חלק annotat: פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע דלר' אליעזר אומות העולם אין להן חלק לע"ה ולרבי יהושע אית להו ופסק כרבי יהושע: *controverſia inter R. Elieſer eſt & inter R. Jehoſchuam, R. Elieſer ait: populi hujus Mundi non habent partem in futuro ſeculo: R. Jehoſchua ait, habent; & deciſio eſt ſecundum R. Jehoſchuam.*

XLIX. Ex illis ita deductis in promtu eſt, quid ad ſcrupulos *theſ.* 1. poſitos, ſit reſpondendum. Nempe liquet primo, quod proſelytorum nomine apud *Matth. c.* 23. *v.* 15. intelligendi ſint proſelyti juſtitiæ. Deinde, quomodo proſelytos juſtitiæ faciant, expoſitum eſt *theſ. 6. & ſeqq.* Denique qua in re peccarint phariſæi, inter alia patet *th.* 17. ubi cogere prohibitum, perſuadere prohibitum non eſt. Ex quo facile judicari de diverſis ſententiis poteſt. *Chriſoſtomus homil. ſuper h. l.* perverſitatem vitæ in illis notari vult, qua fiat, ut, ſi vel unum ſaltem convertere velint, mare & arida iis ſit circumeunda. Quem Enthymius, epitomator ejus, ſequitur. Sed quum hæc interpretatio a verborum ſimplicitate nimis longe recedat, nemo, quod ſciamus, ex recentioribus eam probat. Alii itaque Chriſti verba ſic accipiunt, ut duo conjunctim in phariſæis ac ſcribis reprehendi putent, primo quidem, quod tantopere deſudent in convertendis ad Judaiſmum gentilibus, deinde, quod eos duplo magis reos Gehennæ faciant, quam ipſi ſint. Inter quos tamen ipſos non omnino convenit. Quidam enim ſtudium illud & ſollicitudinem ſimpliciter & per ſe culpari volunt, cum quibus *Wilhelm. Schickardus* facit in *Miſchp. Hammelech. c.* 5. Quidam reprehendi quidem concedunt, quod tanto ſtudio Gentiles ad Judaiſmum pertrahant, ſed reprehendi non per ſe & ſimpliciter, ſed ex accidenti, quod fiat partim ex ambitione, partim ex avaritia. Ex ambitione, ut populum DEI augere videantur, ex avaritia, ut, aucto Judæorum & conſequenter ſacrificiorum numero, lucrum quoque ipſorum creſcat. Sic ſtatuunt *Maldonatus & Piſcator h. l.* Alii denique phariſæorum in conciliandis proſelytis, diligentiam non improbari dicunt, improbari duntaxat, quod magna diligentia conciliatos pervertant & duplo pejores reddant, quam ſint ipſi. Unde hunc faciunt ſenſum: Væ vobis, qui, quum mare & terras obitis, ut aliquem faciatis proſelytum, mox corrumpitis factum, & depravatis, ut pejor fiat vobis. Ut adeo Chriſtus ea ſermonis figura uſus ſit, qua uſum videmus *Paulum Rom. 6. v.* 1. *Gratia DEO*, inquientem, *quod eratis ſervi peccati, obediſtis vero ex corde*. Ubi non gratias pro eo agit DEO, quod peccatores fuerint, ſed quod, quum peccatores eſſent, obediverint tamen Evangelio. Hoc modo interpretantur *Hugo Grotius in annotat. ad libros Evangel. & Johann. Cramero in prælect. ad Matth. cap. 19. verſ.* 3.

JO. GEORGII MULLER
DISSERTATIO
DE
PROSELYTIS.

I. PRoselyti vocem Græciæ natales suos debere, ei, qui primis duntaxat labris hanc degustavit linguam, innotescere potest. Trahit quippe originem suam a præpositione πρὸς, & ἐλεύθω, quod quia non amplius in usu, in ejus locum substitutum thema ἔρχομαι. Ad verbum sonat *advenam*, *adventitium*. Hesychius exponit, πάροικος, ἀλλοεθνής. Nempe qui ex sua gente ac patria in aliam migravit. Specialiter autem, quatenus hæc vox est biblica, significantur illi, qui e gentibus non coacti se Judaicæ addicebant religioni, οἱ ἐξ ἐθνῶν προσεληλυθότες, καὶ κατὰ τοὺς θείους πολιτευόμενοι νόμους, ut exponit Suidas. Ideo Philo scribit, Proselytos nomen accepisse ἀπὸ τοῦ προσεληλυθέναι καινῇ καὶ φιλοθέῳ πολιτείᾳ, quod ad novam & Deo charam Rempublicam accessissent, sicut id annotavit Casaubonus Exerc. Anti-Baron. I. p. 26. 2. Conf. Matth. XXIII. 15. Act. II. 11. VI. 5. XIII. 43. Alias in universum 71. vicibus legitur in Pentateucho, & quater in N. T. citatis locis. Vid. Kirch. Concord. ad V. T. & Schmidii ad N. T. Hodienum autem adhuc latius usurpari potest hoc vocabulum de omnibus illis, qui e gentibus fidem Christianam recipiunt, sicuti fit in Indiis, alibique; item de Turcis & Judæis, quum ad Christianismum transeunt, & vicissim, qui a nobis ad Turcam vel Judæos deficiunt, ab ipsis sic etiamnum appellari possunt: imo de quibuscunque falsis Religionibus, quando earum sectatores ad veram & orthodoxam Ecclesiam nostram accedunt.

II. Variis in diversis linguis insignitur Proselytus nominibus. Hebræis dicitur גר a גור peregrinari. Chaldæo-Syri eum vocant גיורא, גיר enim Targumice est proselytum facere, assumere ad συνοικίαν regionis, quod imitatus Paraphrastes Syrus est in N. T. locis supra adductis: Arabes ab ingrediendo proselytum denominant, qui alias, quum a barbaris transit ad Arabes, surculus dicitur recens implantatus Ecclesiæ, ab Heb. זחל, qua significatione *repandi* venit, non *timendi*, quippe quod in communionem aliorum quasi irrepat. Vid. Golii Lex. f. 106. Martin Lex. Etym. f. 2921. In Actis c. II. dicuntur ἰουδαΐζειν, item σεβόμενοι cum absolute c. XVII. 4. tum addita voce προσηλυθῶν c. XVII. 43. Qui ad Christianam primum fidem adducebantur ex Judæis & gentibus, vocabantur νεόφυτοι, (quo verbo utitur Apostolus 1. Tim. III. 6. eoque (ut obiter hæc tangam) non ad teneriorem ordinandi ætatem respicit, quod olim ita explicuisse quosdam Theodoreti Comment. h. l. docet, Timotheus enim ad quem epistolam hanc exoravit Paulus, ipse erat νεώτερος; sed ad ipsam doctrinam, quod tales, qui in doctrina nondum satis confirmati, & uti Suidas loquitur, οἱ νεωστὶ φωτισθέντες, recens sati, vel nati, die in der Lehre neu gewachsen, neque quoque in vita sufficienter probati sint, ad Episcopatum vel ministerium non sint assumendi. Plura circa hunc locum vide apud Pl. Rever. Dn. D. Heinr. Mullerum Dissert. Histor. Theolog. de non ordinandis bigamis & neophytis p. 74. seqq.) nec vero hi simpliciter eo veniebant nomine, sed qui nuper admodum recepti erant in Ecclesiam, nondum informati satis circa sublimia fidei mysteria, Hinc illi, qui e gentibus & Judæis egressi dudum erant, nominaque Ecclesiæ Christianæ dederant, non poterant dici νεόφυτοι. De cætero vocantur ἐγγὺς γεγενημένοι Eph. II. 13. συγκληρονόμοι, σύσσωμοι &c.

III. Descripsimus hactenus Proselytum a suis nominibus, describendus porro est, & quidem Judaicus, a realibus Proprietatibus; Erant autem hi in duplici differentia. Alii enim abdicato gentilismo religionem Judaicam amplectebantur, dicti Hebræis גרי צדק proselyti justitiæ. Hi gente tantum, non religione distincti erant a Judæis, גרי גרורים αὐτόματοι, sponte solius religionis caussa, disciplinæ Dei studio, nulla præmii ac promotionis spe, ad Judaismum adducti, uti exponit Hottingerus Thes. Phil. p. 17.

Vel uti Pl. Rever. Dn. D. Pfeifferus Prodromo Antiq. S. l. III. c. 6. declarat, qui sine intuitu secularis felicitatis sponte sua Judaismum susceperunt. Alias quoque בני ברית filii fœderis, confœderati & κατ᾽ ἐξοχὴν גרים dicebantur. Possunt autem eorum quidam nuncupati voluntarii, quales Idumæi, quos victor Johannes (teste Josepho l. XIII. cap. 14. alio nomine Johannes, alio Hircanus appellabatur) dux & Pontifex Judæorum violentis mediis ad circumcisionem admittendam coegit, qua de Josephus l. XIII. Antiq. Jud. 17. Universam legem Mosaicam Judaicamque religionem recipere tenebantur, certisque sui proselytismi opus habebant symbolis, de quibus deinceps. Et de his Suidas est intelligendus, quando describit προσηλύτοι, quod sint οἱ ἐξ ἐθνῶν προσεληλυθότες, καὶ κατὰ τοὺς θείους πολιτευόμενοι νόμους, qui ex gentibus venientes (ad populum Judaicum) & secundum divinas leges viventes; & Eucherius, cui Proselyti sunt, qui ex aliis nationibus progeniti accepta circumcisione in fidem & consortium populi Dei transierunt. Dabantur dein & alii, qui quidem ad Judæos accedebant, Judaicæ vero religionis non omnes recipiebant ritus; sed vel a sola abstinebant idololatria, vel communia humani generis præcepta, quæ filiorum Noæ vulgo audiunt (quomodo hæc a Judæis e Gen. II. 16. probentur, dispiciant ipsi) accipiebant. Hos appellabant גרי תושב proselytos inquilinos seu domicilii. Sedes atque habitatio illis in Israelitica permittebatur ditione, & quidem juxta R. Becbai in Cad Hakkamach f. 18. c. 4. in portis urbium, unde & גרי שער, nuncupabantur, appellatione e Deut. XIV. 19. desumta, ubi summus legislator: ne comeditote, inquit, ullum cadaver, לגר, qui erit intra portas tuas, dabis illud, aut vendes alieno. Quod & observarunt Interpretes Chaldæi, Onkelos, qui *incircumcisus*, & Jonathan, qui *proselytus incircumcisus*, reddidit. Id quod autem non necessario de actu incolendi, sed de jure incolatus intelligendum esse Paulus Slevogt Disp. Acad. p. II. disp. 14. de proselytis Judaicis th. 3. probat adversus Flacium, qui in sua Scripturæ clave putat *proselytum eum tantum dici qui Judaicam religionem abjecto gentilismo amplectitur, quum & inquilini sint veri nominis tales; & deinde proselytum neminem dici qui inter Judæos habitet, religione & loco mutatis.* Probat ex Massech. Sanhedrim c. 2. ubi hæc habentur: תנו רבנן ועמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה: id est tradunt Magistri, quod Naaman proselytus fuerit inquilinus; Nebusar Adan proselytus justitiæ. Neuter autem illorum inter Judæos domicilium habuit, sed Naaman, quum Regis in Syria militaris dux, in Syria, & Nebusar Adan quippe Regis Babyloniæ præfectus in Babylonia, ut vero simile, habitaverunt. Dixi autem supra, in ditione Israelitica concessam iis esse habitationem, quod tamen cum grano salis accipiendum est. Hierosolymis enim non licuit illis habitare observante id Maimonide l. c. בית בחירה c. 7. n. 14. Alias gentilibus ne transitus per Israeliticas ditiones olim, quando nimirum florebat Resp. fuit permissus nisi qui septem illa Noachitarum præcepta in se reciperet.

IV. Præter hæc duo Proselytorum genera tertium faciunt Hottingerus l. c. p. 19. & Leusden in Jona illustr. p. 160. nec non in Philolog. Hebr. mixto Dissert. XXI. p. 148. videl. שכירים mercenarios, quos medios censent inter proselytos inquilinos & justitiæ. Fundamentum quærunt in Exodo c. XII. 45. ubi distincte ponuntur תושב, & שכיר adeoque intelligunt per שכירים mechanicos peregrinos, die frembden Handwercks Gesellen, quibus certæ quædam leges positæ sunt, & conditiones, quibus observatis artem suam in Palæstina exercere liceat. Sed Pl. Rev. Dn. Pfeifferus l. c. ratione religiosi status, conditionum tolerantiæ & privilegiorum ad inquilinos refert, utut ob vitæ genus peculiare nomen sortiantur. Conferri potest & venerandus Academiæ nostræ Senior Andr. Sennertus Scrutin. Relig. §. 10.

V. In initiandis nunc Proselytis maxime circumspecti erant Judæi impr. quoad proselytos justitiæ. Non enim promiscue quemquam recipiebant, utpote, qui vel metu supplicii, vel sperata a judaica religione utilitate, vel alia non sufficienti caussa accedebant. Quod si vero curatius investigassent, & rem ἀνύποπτον esse perspexissent, adhuc hærebant, tandem tamen recipiebant, docentes eum articulos fidei præcipuos, & quid lex ab ipso requirat cum annexione præmii vel pœnæ si observet eam vel secus: ostendentes porro cur tam miseram in his terris agerent vitam. Quam doctrinam simpliciter & diligenter quum proposuissent, adhuc relinquebatur res candidato integra, poteratque suo arbitrio uti: Si non volebat acceptare conditiones, licebat ipsi; sin acceptabat, non amplius cunctabantur, sed initiabant eum, tribus symbolis sive ritibus observatis, circumcisione, baptismo & oblatione. Sine prioribus

ribus

ribus duubus nec dici nec esse poterat proselytus justitiæ, Vid. Maim. in Hilc. c. 12. n. 1. 4. 5. Seld. de Success. & Lightfoot Hor. Hebr. p. 42. Oblatio autem poterat abesse, & in Proselytorum numerum aliquis recipi, licet actu nullum קרבן offerat.

VI. Circumcisio a quovis Patresamilias, imo a quolibet homine qui vel jubeat, ut per certum miuistrum dictum מוהל, quod Judæi volunt, aut per tonsorem, quæ aliorum sententia, illa fiat, vel ipse exequebatur; quid? quod & fœminis in casu necessitatis licitum hoc fuerit pater exemplis Zipporæ Exod. IV. 25. mulierum Maccabaicarum 1. Macc. 1. 63. nemo autem seipsum circumcidere debebat, licet pro affirmativa senrentia facere videatur historia Abrahami Gen. XVII. 24. Ad quod exemplum respondit Dn. D. Schmidius Tract. de Circumcis. p. 354. seq. quod hic de ordinaria via sermo esse debeat, non casu necessitatis: Abrahamus autem si seipsum circumcidisset, fecisset hoc extra statum necessitatis. Quo instrumento autem fiat, non conveuit inter Auctores. Institutio enim Circumcisionis de iustrumento nihil habet expresse. Quærunt quie sit חרבות צרים quæ voces leguutur Jos. V. 2. Ipsi Judæi hic discrepant. Duplici enim modo explicant iu versione Germanica 1. Schwerdter mit 2. Schärffen / gladii ancipites δίστομοι, duplicis oris, 3. Schärfferstein / qua voce & Exod. IV. 25. Hebr. צור reddunt, lapides fissiles. Ibi vocem Schwerdter reddere potuissent per Messer. Ubi culter enim sufficit, quid gladio opus? licet non nesciamus חרב gladium bellicum proprie significare, quod derivatio & frequentissimus Scripturæ usus probat. Ast licet vocem חרב transferamus cultrum, nec hoc pacto dubium solutum. Cur enim culter anceps? Differt hic ab acuro. Acutus dicitur חרב חדה Ps. LVII. 5. Prov. V. 4. Anceps autem nominarur חרב פיפיות Ps. CXLIX. 6. vel חרב שלה שני פיות Jud. III. 16. vel etiam simpliciter חרב פיות Prov. V. 1. Conf. Sir XXI. 4. Heb. IV. 1. Apoc. I. 16. Prima ergo Judæorum versio est nulla. Sed & alreram complures exagitant, quæ tamen non displicet Hackspanio p. 1. Not. Philol. Theol. p. 620. Voces enim Hebrææ ad verbum sonant: cultros *petrarum*, quod observarunt Piscator, *vertens: culeros petrarum* s. *rupium* id est acutus instar rupis Luth. transferens: steinerne Messer / qui simul in margine exponit, scharff als ein Stein gewetzt. Item Genevenses: Les cute aux trenchans, saxeos cultros, & connotatur simul materia, ex qua culrri illi confecti. Et ne quis objiciat, lapides ad præputii abscissionem non posse adhiberi, notandum est quod ejusmodi lapides, huic negotio apprime convenientes, dentur maxime in Oriente. Ex ipso enim Talmud patet, quod mactationi inservire & sufficere potuerit צור sive lapis, quidni circumcisioni? Ita quippe Talmud Tract. שבת seu de Sabbatho: in mactandis pecudibus adhibent vel petram, vel vitrum, vel calamum. Et quid ad Talmud abimus? habemus exemplum in Sacris, ubi Zippora uxor Mosis, dicitur tulisse צור lapidem ad circumcidendum filium suum. Particnla, quæ circumcidi debeat, erat in ipso præputio, quod Cypriano seminarinm dicitur. Ubi nolumus anxie in id inquirere, cur Deus in hac parte hominis circumcisionem instituere voluir, licet multi laborarint id explicare. Nobis sufficit scire rationem summam & ultimam, quæ est sapientissima Dei voluntas. Rationes equidem Auctorum non rejicimus, dicimus tamen illas non esse apodicticas, sed tantum probabiles, & tandem sese resolvere in sapientissimum Dei beneplacitum. Actus ipse consistebat in disruptione membrauulæ sub cute cum מציצה exuctione sanguinis & denudatione, פריעה vocata, glandulæ resectæ in scintillam arena plenam pronuuciatis inter operandum conceptis verbis quibusdam tum eucharisticis, tum votivis. Quorum omnium prolixiorem considerationem instituere possemus, si prolixitas uimia nobis non viranda foret. Adeat, qui velit. Dn. D. Schmid. Tract. laud. de Circumcis. c. V. ex professo hæc persequentem. Quod si jamdum in gentilismo aliqui circumcisi (circumcisionis n. ritum & aliis usitatum fuisse populis, utpote Colchis & Ægyptiis Sabellicus Ennead. 1. l. 3. & 5. aliisque Herodotus in Eurerpe testantur) ut Arabes, vetus modo vulnusculum resauciabatur in testimonium Judaismi die octavo post adoptionem, ut inquit Maim. l. c. מילה c. 1. §. 7. Postremo observa, quod hic ritus ad solos spectabat masculos, non fœmellas: Illorum sit mentio expressa, non quidem Gen. XVII. in Institutione Circumcisionis, at Exod. XII. 48. perspicua lex habetur, quod peregrinus quidem præputiatus in terra Canaan atque in medio populi Israelitici habitare potuerit: at ad sacra Israelitici populi & communionem Ecclesiasticam admitti nequiverit, nisi circumcideretur. Quod si audrogynus dabatur, ea parte, qua vir erat, circumcidebatur: sin cuidam duo præputia, ambo circumcidebantur.

VII. Alter ritus initiandi Profelytos erat Baptifmus. Ubi enim tamdiu distulerunt, donec vulnufculum circumcifione factum coiiffet, publice & coram tribus teftibus in aquam immergebantur. Hic a Johanne & Apoftolis quidem adhibitus, non tamen ut actus omnino novus, fed ut Hebræis fatis etiam, quatenus videlicet initiationis erat ritus, ex majorum S. Patrum ufu ac difciplina cognitus, ad eum circumcifione conjunctus, ut annotavit Seldenus a Walæo citatus ad Joh. III. 10. Et obfervat Grotius ad Matth. III. 6. de baptifmo, quod cerimonia non nova plane fuerit: *Tradunt*, inquit, *Hebræi, qui vellent jus civitatis Judaicæ adipifci, non neceffe habuiffe circumcidi, fed ablutos duntaxat fuiffe, ut hoc modo ab idolorum cultu recedere fe oftenderent. Atque ita narrant multa hominum millia Davidis & Salomonis temporibus abluta. Sed & nunc, qui ex gentibus circumcifit, ut Ifmaelitis, Perfis, Turcis, ad Judaifmum veniunt; ab ipfis baptifantur. Addunt etiam, qui circumcidi vellent, fi ab idololatria venirent, infuper ablutos, etiam fœminas extraneas Judæis nubentes ajunt ablutas, idque ipfum factum olim, Saræ ac Rebeccæ. Sunt*, quod idem fubjungit Grotius, *qui fcribant, tantam temporibus Meffiæ futuram effe converforum turbam, ut per lavacrum, non per circumcifionem admittendi fint*. Ipfe Grotius putat fuiffe ablutionem hanc inter vetera inftituta ortam poft magnum diluvium in memoriam purgati mundi. Alias non convenit inter Auctores de tempore inftitutionis Baptifmi. De filia Pharaonis referunt Talmudici, eam propterea ad rivum defcendiffe, ut lavando profelyta fieret Exod. II. 5. referente id Sotha & Megilla Gerfone. Simile refertur in Zennorenna de Jethrone Mofis focero. D. Joh. Lihgtfootus Hor. Hebr. p. 40. ad Jacob ufque afcendere audet propter verbum הטהרו Gen. XXXV. 2. quod Efra id exponat שירחצו גוף qui lavabunt corpus. Ufum in deferto, quum Deus O. M. legem erat traditurus, eliciunt ex illo ad Mofen: *Vade ad populum, & fanctifica illos hodie, & cras, laventque veftimenta fua, & fint parati in diem tertium, quoniam in die tertio defcendet Dominus in oculis totius populi fuper montem Sinai*. Exod. XIX. 10. 11. 12. 14. 15. Quæ omnia ipfis defendenda relinquimus. Hoc tantum addimus, quod Judæis non adeo fides fit habenda in ejufmodi citandis teftimoniis. Solennis autem hic ritus, qua profelytus juftitiæ efficiebatur, unicus tantum erat rite peractus, ceu monet Seldenus de J. N. & G. non reiterabatur, ne in pofteris quidem, adeo ut plane de uno lavacro etiam apud Judæos (initiationis intelligo) fuit definitum.

VIII. Tertius ritus eft oblatio vel facrificium feu jumenti f. duorum turturum f. duorum pullorum columbæ in holocauftum. Dicebatur קרבן, a קרב appropinquavit, in Hiphil appropinquare fecit, vel juffit, obtulit. Eft ergo oblatio donum, quod offertur, munus, quod Deo datur & confecratur. Hodierno tempore, quoniam Korban offerri non poteft, defectu templi, non neceffaria amplius creditur, ut idem Maimonides ait loc. cit.

IX. Explicatis ritibus ad privilegia promovemus pedem, quæ Profelyti juftitiæ cum ipfis Ifraelitis habebant communia. Quod enim hi erant nativitate, illi fiebant cooptatione: quod hi generatione, illi regeneratione. Fatentur hoc Talmudiftæ in Jevam c. 4. & Maim. l. c. 12. n. 17. aliique. Primum privilegium erat jus civitatis Judaicæ. Hinc Arrianus l. II. in Epictet. c. 9. *ἐὰν ἀναλάβῃ τὸ πάθος τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι, καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος*. Si affectum induit baptifati & inter Sectatores afciti, tunc & eft revera, & dicitur Judæus. Nihil hic curamus Seldeni conjecturam, profelytos non effe cives dicendos Reip. Judaicæ, quia ei non competat definitio civis ab Ariftotele adornata, quum illa definitio tantummodo refpiciat civem fimpliciter talem & originarium, non fecundum quid, imperfecte talem & infititium. Et, quod magis Seldenum ferire poteft, non folum in Republ. Jud. habuerunt poteftatem utendi fruendi commodis, privilegiis & libertatibus, quæ Judæis competunt, fed etiam adeundi dignitatem Senatoriam, quod probamus ex Tract. Sanhedrim, ubi hæc verba habentur: הכל כשרין דינן ממונות: quilibet aptus eft ad judicandum de caufis pecuniariis, quod Coccejus in ad dictam Maffichtam Commentario ita exponit: quilibet, etiam ממזר & *ἀλλόφυλος* feu profelytus, dummodo fit matre fatus Ifrael. Tantum in refervatis manent fummæ *ὁρατικῦ* iftius *ἀρατιώματος ἀξιώματι*, quod profelytus nec Rex, nec dux exercitus, nec præfes fynedrii effe poffit, quia nobiliffimos e Sacerdotibus, Levitis & reliquo populo, in lege exercitatiffimos, & qui *γνήσιοι ἀρχῆθεν Ἰουδαῖοι* puritani & pleno jure tales in Synedrium fumebant. De Herode infititio Judæo videri poteft Cafaubonus Exerc. I. Anti-Baron. p. 24. feqq.

X. Al-

X. Alterum privilegium concernebat sacra, & illa quidem, quæ Judæis propria, ut ad ea nefas fuerit gentiles aut proselytos portæ admitti. Talia erant comestio agni paschalis Exod. xv. 48. *συσσιτία* & sodalitas sacrificiorum של מים pacificorum & אשמים expiatoriorum num. xv. 14. pensio annalis sicli, de qua Maim. in Hilc. שקלים l. יר p. 1. הכל חייבים ליתן מחצירת השקל כהנים לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל הגוים שנתנו מחצירת השקל אין מקבלים מהם: Omnes obnoxii sunt dare dimidium sicli, Sacerdotes, Levitæ, Israelitæ, proselyti, & servi manumissi. Ast dimidium, si gentiles offerant, non recipiunt ab iis. Illa autem sacra, utpote ad orationem vivi Dei Israelitarum, preces in propylæo seu atrio subdiali gentium inde dicto, susas oblationes spontaneas cum proselytis domicilii communes habebant, quod exempla Heliodori 2. Macc. III. 35. Eunuchi Act. VIII. 27. *ἑλλήνων προσκυνησάντων ἐν τῇ ἑορτῇ* Joh. XII. 20. clarissime probant.

XI. Tertio habebant privilegii loco jus connubii, quod ab Israelitis proselytæ & a proselytis Israelitidæ ductæ sint, quod cuivis constare existimo. Patitur tamen restrictionem. Sacerdotibus enim non licebat proselytum vel proselyti filiam ducere; ut tamen proselytus sacerdotis duceret filiam, nihil erat quod vetabat. De aliis nulla difficultas. Ita Jud. xv. Simson Timnathæam duxit ex Philistæis filiam quandam. Oportebat autem intercedere proselytismum, quo mediante contrahebantur rite nuptiæ. Ita R. Levi de Samsone: Prius eam proselytam fecit, absit enim ab eo, qui est Judæus in Israel, ut se polluat filiabus circumcisorum, & transgrediatur id, quod lex prohibuit, affinitatem scilicet cum iis contrahere, præsertim is, qui est Nasaræus DEI. Huc trahunt Judæi verba illa Samsonis: קחו אותה לי לאשה accipite eam mihi in uxorem, i. e. ניירוה facite eam proselytam, & præparate eam hoc pacto mihi ad contrahendas nuptias. Quod autem duæ filii Elimelech non duxerint prius uxores Moabiticas, Rutham & Arpam, quam proselytæ factæ sint, aliis dijudicandum relinquimus.

XII. Hæc de proselytis justitiæ dicta sunto, si prius tetigerimus adhuc, quod tales intelligendi Matth. XXIII. 15. quando Salvator noster Pharisæis objicit, quod peterrent mare & arida, *ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον*, ubi Æthiops: ut baptisetis unum peregrinum, & quum baptisatus fuerit, adaptatis eum magis, quam vos, gehennæ. Alludit quippe ad baptismum proselytorum, ut annotarunt Lud. de Dieu Append. Not. ad Matth. XXIII. p. 538. Dillh. Elect. L. I. c. 8. p. 45. Conf. præterea quoad hujus loci explicationem Gerhardum Hist. Evang. c. 158. p. 119. Jansen. Concil. Evang. c. 102. p. 15. Conzen. Com. in Matth. p. 430. Magnif. Dn. D. Meisnerum Exerc. Theol. ad Matth. l. c. D. Slevogt. disp. cit. th. ult. aliique.

XIII. Nunc ad proselytos domicilii accedimus, paucis observantes, quidnam illis incubuerit, ut tales fierent. Supra jam dictum est, quod hi non omnes Judaicæ religionis ritus, sed Noachica tantum præcepta, utpote quæ legis erant compendium, receperint. Dicebantur autem hæc præcepta Noachica, non quod omnia tempore Noachi exposita primum fuerint, sed quod Deo placuerit eorundem nunc complete numerum diluvio finito. Primum præceptum erat de cultu extraneo: *non committes idololatriam*; 2. de maledictione nominis sanctissimi; *non maledices nomini divino*. 3. de homicidio; *non occides*. 4. de turpitudine in concubitu: *non adulterabis*. 5. de furto & rapina: *non latrocinaberis*. 6. de judiciis seu regimine forensi ac obedientia civili: *constitues judices, qui curent, ut seu illa præcepta probe ac diligenter observentur*. 7. de membro animalis vivi non comedendo: *non comedes membrum animalis vivi seu carnem, ubi vitalis sanguis superest.* Et hisce 7. præceptis summam omnino auctoritatem Judæi tribuebant. Ita enim in Talmude Hilc. Melech. c. 6. n. 11. quic. suscepit 7. præcepta, & ea etiam facit, is unus de sanctis gentilium, & habet partem in seculo futuro, dummodo ea propterea servet, quod Deus benedictus illa primum Noacho, postea per Mosen præcepit. Nam si ideo servat, quod naturalis ratio ea indicet, non est proselytus domicilii, nec unus e sanctis gentilium hujus mundi. Ex adverso R. Maim. tradit legem sequentem Judæos inter olim obtinuisse: Gentilis, qui non recipit in se 7. præcepta, occidatur, uti hæc observavit Pl. Rever. & Excell. Dn. D. Strauch Prælect. Publ. in Hist. Eccl. V. T. L. III. c. 6. qu. 1. & 4. Hæc septem præcepta tanta a Judæis tuentur confidentia, ut non solum domicilii proselytos ad ea astringant, sed & ob transgressionem talium in Esavum graviter invehantur. Targum enim Uziel ad Gen. xxv. 29. tradit eodem die quo defunctus est Abraham, coxisse Jacobum pulmenta lentium atque abiisse ad lugendum,

dnm, Esauum vero quinque vitiis ea ipsa luce insamem contemta primogenitura, vitaque futuri seculi negata alia qnoque adversus Noachi præcepta in se admisisse peccata. Nam sic habent verba Paraphrastæ illius: operam dedit idololatræ, sudit sanguinem innoceotem, & vim fecit puellæ desponsatæ. Plura de VII. Noachi præceptis suppeditaot R. Bechai in Legem f. 12. col. 2. Menasse ben Israel io concil. ad Deut. qu. 2. & de resnrrectione L. II. c. 9. Schindl. Lex. Pentaglott. f. 1530. Martinius Lex. Philol. voce proselytus, Schickard. de J. R. p. 126. & in Bech. Happ. p. 84. Cunæus de Rep. Hebr. L. I. c. I. p. 3. & L. II. c. 19. p. 200. Coccejus ad Sanhedr. p. 268. Buxt. Lex. Talm. f. 410. Hacksp. ad Lipm. p. 340. Excell. Frischmuth. Diss. gem. de VII. Noachi præceptis, & vel impr. Seldenus de J. N. & G. loco sæpius citato. Calov. Anlys. ad Exod. xv. 26.

XIV. Privilegia, quibus gaudebant hic Proselyti, erant hæc: licebat iis negotiari, contractus civiles exercere, & securitate publica protecti a quibusdam frui, aliaque, quæ Rambam suppeditat. Admissio eorum fiebat tempore Jubilæi, ot tradit idem Hilc. מילה c. I. n. 6. & Hilc. עכום c. 10. n. 6. Ex quo vero tempore nullos Judæi jnbilæos celebrarunt (a captivitate enim Babylonica, quam accidisse tempore Zedekiæ ex 2. Reg. xxv. & 2. Par. xxvI. liquet, intermissos fuisse tradit Maimon. Vide Slevogt. Disp. de anno Jubilæo Th. 27. & Hotting. Analect. differt. de Jubil. p. 161. Cnnæus de Rep. Hebr. L. I. c. 6.) oullos amplius receptos esse proselytos inquilinos docet iterum Maimon; non tamen dubium videtur Seldeno de J. N. & G. fuisse aliquot domicilii receptos postmodum quoque, etsi solennis recipiendi ritus desierit. Et inter hos refert Cornelinm Centurionem Act. XI. qui gentilis erat & Italus, item Eunuchnm Reginæ Candaces c. IIX. Ast patria sua plane extorres domicilii proselytos recipere minime valuere. Patriam enim quum ipsi non haberent, qoi aliis aditum ad eam concedere poterant. Quæ omnia prolixe a nobis ut tractentur, vetat pagellarum angustia. Colophonem ergo Disputationi huic nostræ imponimus. In qua si non singulis singula ad palatum dicta erunt, a benivolo Lectore, si cordatus est, veniam scimus, aut certe petimus. Tibi autem, o Jesu, solvimns laudes immortales nunc & in æternum fine termino.

JO-

JOHANNIS REISKII DISSERTATIO DE BAPTISMO JUDÆORUM.

INscriptionem de baptismo Judæorum feci, non ut res Judaicas & Christianas chao quodam temere facto commisturus, monstri quid progenerarem alias incognitum, aut hoc ipso scriptionis genere falcem messi immitterem alienæ; sed ut ex antiquis Scriptoribus ea proferrem, quæ Grotius, Buxtorffius, Seldenus, Drusius, Pocockius, Capellus Lightfootus, & Hottingerus, summi rerum Philologicarum Censores, partim antea eruerunt. Etenim commovit me singularis, quæ in hoc argumento inest, utilitas; excitavit ipsum tempus, quod Baptismo Jesu Christi sacrum Ecclesia Græca & Æthiopica nuper cum sexto Januarii peregit, & anniversarium agitare solet. Ex novo igitur veroque Christi & Christianorum Baptismo ad Judaicum deducebar, & melius ita cognoscebam

—— quid distent æra lupinis. *Siquidem semel lavacrum inimus Christiani*, ait Tertullianus, *semel delicta diluuntur, quia iterari non oportet. Ceterum Israel Judæus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur*. Judæi enim frequentissimas amarunt & adhuc amant ablutiones, unam vero tenent immersionem, qua quis ad Judaismum primo initiari debet. Hanc igitur paucis, quoad vires patiuntur, ita explicabo, ut caput primum historicæ illius demonstrationi, secundum ejus definitioni & uberiori expolitioni per tria, ut vocant, causarum genera impendam. Quicquid vero tractatur, tuis o Deus ter optume ter maxume, auspiciis tractabo?

CAPUT PRIMUM.

1. *Adducuntur nomina baptismi e Græco, Hebræo, Syro & Arabico Idiomate* 2. *Ethnicorum, Sabæorum, Turcarum, Persarum & Tartarorum immersiones sive baptismi* 3. *Judæorum variæ intinctiones, lationes, earumque prima, quæ Proselytis debebatur*. 4. *Hic baptismus Judaicus e Talmude probatur*, 5. *Duplex Proselytorum ordo* 6. *Baptismi origo* 7. *Summa necessitas* 8. *Ex Ethnicis pariter & Christianis Scriptoribus idem ostenditur.*

I. TAnta olim baptismorum, immersionum scilicet atque lationum religio gentes diversissimas invasit, ut suas Ethnici, Sabæi, Mahumædani & Judæi partim habuerint, partim adhuc servent, usque nomina per linguas suas, Græcam maxime, Arabicam & Hebræam peculiaria imponant. Mittemus alias Græcorum denominationes, & usitatissimam βαπτισμῶ καὶ βαπτίσματος appellationem videbimus, quam adhuc passim usurpant, & ἀπὸ τοῦ βαπτίζεσθαι omnes deducunt. Βαπτίζεσθαι vero primariam immergendi, secundariam abluendi significationem inter Græcas, in lingua præsertim Hellenistica tenet, uti cum Hebræo huic æquipollente vocabulo comparatum esse mox demonstrabimus. Hinc ναῦς ἀβάπτιστος, navis undæ non immersa occurrit, & βεβαπτισμένος apud Gregorium Thaumaturgum is vocatur, qui errori immersus, quique tales eripit, ille dicitur τοὺς βαπτιζομένους ἀνιμᾶσθαι; Alibi vero etiam in Sacris τῶν ποτηρίων καὶ ἐσθήτων βαπτισμοί poculorum, vasorum, vestiumque ablutiones adhuc inveniuntur. Nomen Hebræum טבילה טבילות טביל הטבלא non una formatione ac diverso mersionis, lationis, lavacri, baptismique significatu, apud Edmundum Castellum occurrit, radici טבל subjectum. Edvardus enim Pocockius præclare in Miscellaneis suis capite quodam integro & perspicuo Rabbinorum consensu demon-

monstravit, nomine Hebræo טבילה aut gradum quendam ablutionis graviorem aut leviorem denotari; graviorem, quando de tota corporis immersione adhibetur, leviorem, quando de manus intinctione juxta Judaicam disciplinam facta, aut de aquæ ad corpus affusione usurpatur. Apud Syros duplex habetur nomen, aut ܥܡܕܐ quo baptismum fere exprimunt, aut ܡܥܡܘܕܝܬܐ quo baptisma plerumque insigniunt: Idem ex radice illa apud Arabes tenetur تعمل aut اعمال nec non inde ad Judæos denominatio religionis Christianæ תורת מעמודית transiit. Plures ex Alcorano aliæ Arabum, Sabæorum & Mahumedanorum voces, pluraque in hanc rem vocabula [ex Arabicis Scriptoribus adferri eruique possent, si illud nostro nunc instituto conveniens foret. Quæ causa est, cur prætereamus diversas Æthiopum, Cophtorum, Abyssinorum, Armenorum & Syrorum denominationes, quas Kircherus, Riverius, nobilissimus Ludolfus, Castellus & Hottingerus ita excerpserunt, uti ab iis nationibus baptismo attribuuntur.

II. Ethnicas quidem lustrationes, purgationes, diversasque lotiones ex fine diversissimo factitatas si penitus recensere meditaremur, neque charta hac ipsa capi omnes possint. Quicunque enim se disciplina Phytagorica aut Platonica imbuendos tradiderunt, aut si qui mysteriis Eleusiniis sese addixerunt, ii paulatim ab hujus vitæ sordibus purgati, per certos gradus & definita temporum intervalla ad perceptionem arcanorum perducebantur. Unde Libanius in Corinthiorum actione auctor est, Mystagogas ante omnia initiandos monuisse, ut manus puras animumque sibi servarent purum, nec ab aliis observationibus latum unguem discederent; Aliter sacra Olympiodoro teste sibi non constabant: ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις, εἶτα ἐπὶ ταύταις ἀποῤῥητότεραι μετὰ ταύτας συστάσεις, καὶ ἐπὶ ταύταις μυήσεις, ἐν τέλει δ' ἐποπτεῖαι. *In sacris præcedebant publicæ purgationes; deinde has excipiebant aliæ reconditiores: post has aggregationes, tum sequebantur initiationes, ad extremum epoptiæ.* Epoptia autem fuit plena sacrorum omnium participatio quam si quis obtinuit, ad perfectionem seu perfectissimum gradum adspirasse putabatur. Idem Plato in Phaedone, Diogenes Laertius in Antisthene, & Arianus in Dissertationibus ad Epictetum conscriptis tradunt; confirmant etiam Patres, Tertullianus maxime & Clemens Alexandrinus, qui exserte ait: τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν. *Mysteria apud Græcos exordiuntur purgationes, sicut apud barbaros lavacrum.* Antiqua enim Sabæorum colluvies, quam ex ipsius Abrahami ætate Eutychius ibn Batrik arcessit, Elmacinus autem pro communi Nabathæorum, Chaldæorum & Assyriorum matre habet, suas quoque lotiones, suas lustrationes tenebat, maxime post nocturnam, si quam quis passus fuerat, illusionem, aut post profluvium, si quo fœmina laborarat, menstruum; ea ipsa quoque præmium sub ultimo judicio consequendum omnibus bene lotis proposuisse legitur. Hinc ab iis Arabes, deinde reliqui Saraceni, Turci, Tartari, Persæ, ac Mahumedani omnes adeo crebram baptismi & lotionis usurpationem desumserunt, ut in Alcorani Suratis Mahumedes de corpore, capite, manibus pedibusque abluendis & tingendis, leges figat refigatque. Conferri possunt Hottingerus, Eduardus Pocockius & Johannes Cotovicus, qui postremus triplicem facit Turcarum lustrationem; unam in manibus pedibusque ad preces fundendas, templaque adeunda necessariam; alteram in toto corpore post cædes, furta, stupra, adulreria & facinora ejusgeneris scelesta; tertiam in vesicæ aut alvi exonerarione adhibendam describit.

III. Tam curata vero immersionum, lotionum & baptismorum observatio Judæos veteres occupavit, & hodiernos adhuc capit, ut illi ab excessu & superstitione non abfuerint, neque etiamnum abfint. Summa enim est eorum cura non tantum in manibus, pedibus, digitis, immo extremis articulis, sed etiam in vestimentis, quibuscunque vasis, poculis, & instrumentis mensilibus lavandis, adspergendis, tingendis: Neque heri aut nudius tertius hanc Judæi gerunt, sed ex antiquissimis temporibus, ipsum Jesum nostrum quæ antecesserunt; hinc & ille materiam invectivæ ex lotionibus desumsit. Tanta insuper est præceptorum legumque congeries circa manus lavanda., ut Pocockius singulare caput in suis Miscellaneis, Buxtorfius vero peculiarem de ea dissertationem מדברי סופרים ומצות חכמים *ex verbis Scribarum & præceptis sapientum* conscripserit. Quippe hic non legem divinam, sed ore traditam sive Patrum traditionibus constantem urgent, si quando Senatus Rabbinici consultum pronunciant תנו רבנן נטילת ירים לחולין עד הפרק קידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק: *Tradiderunt Rabbini nostri; lotio manuum ad cibos est usque ad juncturam; sanctificatio manuum & pedum usque ad jun-*

junčturam. Et hoc lubrico partim fundamento, partim ipsa lege nituntur Mosaica, quandocunque suam baptismi sui Isagogici vim confirmant, & proselytos immersione ad Judaismum initiandos tradunt. Nam inter tot intinctionum sive baptismorum genera primum & præstantissimum illud est, quod a simplici ablutione טבילת נדה טבילת distinctum טבילת גרות dixerunt, & destinarunt advenis mergendis, quicunque ad partes suas aliunde transeunt. Hinc baptismale illud mysterium textus aliquot Talmudici exponunt, Rabinorum commentaria prolixa explicant, & libri novi pariter ac vetusti vehementer commendant, neque Ethnici & Christiani Scriptores penitus prætereunt. Immo R. Jom Tob bar Abraham, cujus ætas in annum Christi MCCCLXX. a summo Viro Seldeno refertur in quodam ad Maimonidem conscripto Commentario מסכת גרים sive Librum de Proselytis e Talmude Hierosolymitano citat, cujus hodieque nullum vestigium tam in Veneta quam in Cracoviensi editione, nullum in recensione Operis Talmudici, quam Buxtorfius accuratam confecit, ullibi apparet.

IV. Licet ergo mutilatio in Corpus Talmudicum quo ad hanc partem sive hunc librum peculiarem irrepserit, doctrina tamen baptismi Judaici sparsim in aliis Tractatibus sic satis explicatur, & passim apud Rabbinos, maxime apud R. Mosen ben Maimon, totius Scholæ principem tam clare proponitur, ut vel ex uno, si quid deest, suppleri penitus queat. Sed nostræ tractationi vix quicquam decedet, si Gemaram in duabus Babylonici Talmudis partibus, in tertia nimirum ex Libro יבימות sive de fratriis, in quinta ex Libro כריתות de excisionibus inscripto consulamus. Ibi enim occurrunt, & prolixa ventilantur disputatione, quæ præsenti rei plurimum inserviunt, ac ita sonant: מה ישראל לא באו לברית אלא בשלשה דברים במיל ובטבילה ובהרציית הקרבן אף הגרים ביוצא בהם: *Sicut Israelitæ non introierunt in fœdus, nisi adhibitis tribus rebus, circumcisione, baptismo, & acceptatione oblationis; ita & Proselyti eadem ratione*. Hæc vero non crude dictitantur, sed longa disquisitione, ac ipsius sacri Codicis (qui hominum illorum prætextus est) auctoritate adstruuntur, cum R. Eliezer & R. Jehoschuah inter sese altercati, modo unicum baptismum, modo solam circumcisionem, modo conjunctim utrumque Proselyti alicujus initiamentum efflagitassent: Tandem conspiratur, & Senatus Rabbinici consultum de tribus, quas adduximus, initiationis partibus ita renetur, ut concludant אין גר יכנס לקהל ישראל ויכתיפף תחת כנפי השכינה עד שימול ויטבול ויקרב קורבן: *Nullus Proselytus intrabit in congregationem Israelis, neque conquiescet sub alis divinæ Majestatis, nisi circumcidatur baptizetur, & sacrificium offerat*. Et tria hæc quidem sacra locum habent in masculo quodam justitiæ (ut vocant) Proselyto, qui primam circumcisionem expertus, nec ulla pecuniæ, lucri, amoris, aut voluptatis spe inductus, baptismum sustinere, & huic oblationem suam adjungere debebat. Aliter autem cum quodam domicilii (sic vocant) Proselyto, cum servo & cum fœmina, si quæ ad Judaismum sese applicoit, agebatur: Servus enim sive domi natus, sive acquisitus, modo consenserit, baptismo & simul Circumcisione, *πάροικος* Proselytus nec baptismo nec circumcisione, fœmina & baptismo & oblatione initiabatur.

V. Magni vero hic momenti est, cognovisse duo Proselytorum genera, quæ diversis apud Judæos juribus gaudebant, & ritu diversissimo admittebantur. Commune quidem est cunctis advenis apud Hebræos גרים apud Chaldæos גיורא ונ׳וריא nomen, quod posterius ferme cum LXX. Inpp. Justinus Martyr & Eusebius ad Græcam quadantenus inflexum retinent: Hesychius vero *γειώρας* exponit *γείτονας ἐξ ἀλλογενῶν, καλουμένους τῷ ἰσραὴλ προσηλύτους ἢ τοὺς περὶ τὴν γῆν διατονουμένους. Vicinos ex alio genere, dictos Israeli Proselytos, aut in terra laborantes*: Attamen distincta iis obtigit fortuna, distinctaque & peculiaris denominatio, cum alii גרי צדק וגרי בני ברית וגרים גרורים *Proselyti justitiæ, item Proselyti fœderis, aut Proselyti spontanei* vocarentur; alii גרי תושב וחסידי אמות העולם וצדיקי אמות העולם *Proselyti domicilii sive habitationis, item pii gentiles seculi aut justi gentiles seculi nominarentur*. Priores justitiæ Proselyti cum perfecto sese Judaismo, ac plenæ minutissimorum etiam in lege Mosaica præceptorum observationi addixissent, ab obtentu vano alieni, ad primam circumcisionem obligabantur, deinde ad baptismum ac totius corporis immersionem, ubi vulnere consenescente dolor sedabatur, denique ad sacrificium Deo præstandum; quod postremum templo adhuc stante requirebatur, exciso illo ad ejus restaurationem usque post habetur. Sed prima duo, baptismum maxime in Ismaelitis Ægyptiis & Colchis, quibus sublatum præputium, plane postponi, hoc capitalis est culpæ, ac novo Judaismo penitus repugnat. Poste-

riores illi habitationis Profelyti nullam e tribus initiationem fubibant, nec Civitate Judaica donabantur, fed unum domicilium inter ceteros obtinebant. Rabbini equidem in horum defcriptione non omnino conveniunt, fed in ea R. D. Kimchi vitandam idololatriam R. Meir præcepta Noachidarum fervanda, R. Bechai morticiniorum comeftionem collocat; R. Mofes Maimonides tamen hunc nodum facile diffolvit, atque definit hunc Profelytum, qui cultum Idololatricum averfaturus, leges Noachidarum communes recipit, & nulla circumcifione, nulloque baptifmo facto inquilinum fefe gerit. Illa Noachidarum & juris apud Hebræos naturalis communia præcepta feptem numerantur דינין *five de judiciis* ברכה השם *de benedictione Dei* עבודה זרה *de Idololatria fugienda* גלוי עריות *de fcortatione* שפיבות דמים *de effufione fanguinis* גזל *de rapina* אבר מן החי *de membro animalis vivi*: Perinde fervus emptitius aut bello acquifitus, fi nomen judaifmo dare vellet, circumcifionem cum baptifmo, fin recufaret, unum baptifmum, domi vero ex ethnica fœmella natus, utramque initiationem percipiebat. Si placet, ipfe Talmud R. Maimonides, R. Bechai, Buxtorfius, Seldenus, Drufius, Genzius & Slævogtius aliique plures conferri poffunt.

VI. Ceterum tria ifthæc, quæ Codex Talmudicus fuppeditabat, initiamenta, non tantum R. Maimonides docet, fed ex ipfo Mofe, & Ifraelitarum rebus geftis deducit, uti apud Gemariftas jam dudum deducta fuerant. Agite ipfum loquentem e Porta Mofis & Pocockiana quidem editione audiamus: אלגר לא יעםל דכולה פי אלדין ויציר כבאיר ישראל אלא בתלתא אשיא מילה וטבילה והרצאת קרבן סהל ישראל איצא ענד דכוהלם דין אללא הדא פאנהם כתנהם אלרכיל פי מצר ענד סא שרעהם בשריעה קרבן פסח ונהי אין יאבלה ערל וטבלוא פי אלסרבר קבל נזול אל' תורה וקרבוא עולות ושלמים והו קולה וישלח את נער בני יש' וכו' וחיניד נזלת אלשריעה להם ואלקרבן אלדי יקרב אלגר הושני תורים הו שני בני יונה והמה נסיעא עולה: *Profelytus non plene admittitur in religionem Judaicam, ut fit inftar reliquorum Ifraelitarum, cum in hanc religionem reciperentur. Circumcidit enim eos Legatus (Dei) in Ægypto cum legem de Sacrificio Pafchatis ipfis traderet, ne quis incircumcifus illud comederet, vetans. Baptizati autem funt in deferto antequam ad ipfas lex demitteretur, ubi & holocaufta & pacifica obtulerunt. Hoc eft quod dicit: Mifit juniores filiorum Ifraelis, & obtulerunt holocaufta, & dum demiffa eft ad eos Lex. Sacrificium enim a Profelyto offerendum eft par turturum, aut duo pulli columbarum, utrumque holocauftum.* Deus enim circumcifione Ifraelitas ac peregrinos initiandos Abrahamo primum præceperat; idem veftes Ifraelitarum lavandas jufferat, veftibufque lotis ac facrificiis juniorum oblatis legem fuam ipfe tradiderat; Idem a peregrino, fi quis inter Ifraelitas commoretur, holocauftum offerendum efflagitaverat. Quapropter ex locis allegatis circumcifionem, baptifmum, & oblationem Gemariftæ ac Rabbinorum primi, R. Maimonides R. Jofeph Karo & R. Mofes Mikoza adftruxerunt. Summus autem Grotius baptifmum illum inter vetera inftituta refert, & ortum ejus ex magno illo diluvio purgatique mundi memoria deducit. Lightfootus rerum Talmudicarum peritiffimus hanc immerfionem ex ætate ipfius Jacobi derivat, fuamque derivationem confirmat verbis, quibus Sichemitidas fœmellas, ceterafque apud fe commorantes Patriarcha compellaffe legitur. *Abjicite Deos alienos, mundamini & immutate veftimenta veftra*. Utut vero quem Lightfootus laudat R. Aben Efra mundationem וטהרו cum lotione corporis שירחצו הגוף conjunctam commentetur; ipfe tamen de baptifmo Judaico nec verbum addit.

VII. Quicquid fit de origine hujus baptifmi Judaici, fatis eft, ejus neceffitatem inter Judæos aperto omnium confenfu doceri, five huic circumcifio præmiffa, five in certis hominibus per fexum aut amputationem prius factam omiffa fuerit. Etenim fœmellæ, aut fi cui mentula erat abfciffa, unus baptifmus fufficiebat, modo in capita legis juraffet univerfa, nullo penitus excepto, velut R. Mikoza in Schulcan Aruch teftatur, inquiens: גוי שבא לקהל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין הקבלין איתו אם נכרת הגיד אין מילתי מכבת מלהגייר וסגי ליה בטילה: *Si gentilis adveniret, ac in fe fufciperet capita legis, excepto uno aliquo, eum non admittebant. Si abfciffum ei forte effet membrum virile, id non obftabat, quominus Profelytus fieret; fufficiebat ei in fpecie folus baptifmus.* Sin vero verpus ea Ifmaelitis, Æthiopibus, Colchis, Tartaris ceterifque populis, apud quos circumcifio invalefcit, fefe ad Judæos adjungat, illi baptifmum adhibent, ac plerumque cicatricem refricant, fanguinis ejus eliciendi ergo, quem דם ברית *fanguinem fœderis* appellant, & a fumma neceffitate inter preces folennes ipfumque circumcifionis actum ita commendant: שלא סלא דם הברית לא נתקיימו

נתקיימו שמים וארץ שנאמר לא ברית יומם ולילה חוקות וארץ לא שמתי: *Quia nisi sanguis fœderis fuisset, neutiquam formata fuissent Cœlum & terra, secundum quod dicitur: Absque pacto meo sive fœdere fuisset, Diem & Noctem, leges cœli & terræ non posuerim.* Ita vero gens illa occoecata sibi in suis ceremoniis placet, ita sibi in sua misera conditione ablanditur neque cogitat, sese in extremum exilium damnatam, & juribus suis penitus dejectam. Sed placeat sibi Judæus, & Proselytos olim circumcisione baptismoque factos clamitet (uti longo illos catalogo enarrant) iis mediantibus fieri adhuc velit, suumque R. Maimonidem obtendat, dum inquit: גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול: *Proselytus, qui circumciditur, nec tamen baptizatur, aut qui baptizatur, nec circumciditur, Proselytus neutiquam habendus, antequam baptizetur & circumcidatur.* Nunquam felicior inde rerum status aut magnus Proselytorum numerus illis accrescet, neque gratia divina reconciliabitur, nisi mentem mutent, ac veram Christianorum fidem sectentur.

VIII. Illum ipsum interea baptismum, quem e gemino Babylonici Talmudis libro & communi Rabbinorum præclarissimorum ore produximus, neque Scriptores Ethnici neque Christiani penitus nesciverunt. Equidem Judæi sua Mysteria sacro quodam texerunt silentio, nec inter vulgus ita disseminarunt, ut ubique apud alios vere describi potuerint, sed Ethnici vel audita pro certis venditarunt, vel suppressa veritate per odium Judæis affinxerunt, quæ tamen his de cultu cœli, astrorum, Solis, Bacchi, asinique prophano nec in mentem venerant. Attamen quandoque vera de rebus Judaicis Græci & Latini tradunt, quandoque mentionem non fictam faciunt, uti de baptismo hoc Judaico apud Arrianum in Dissertationibus Epicteti & apud Scholiasten Juvenalis inter annotationes quicquam reperiri non absurde Grotius doctissimus observavit. Hinc apud quosdam Libertinorum denominatio ex juribus Romanis occurrit, & simul confertur Seldeno judice, ad illos Judæos qui baptismo & circumcisione initiati, jusque Israeliticum adepti, Hebræa lingua גרים ומשוחררים או גרים שנתגיירים ועבדים שנשתחררו *Proselyti & Libertini, item Proselyti* προσηλυτευόμενοι *& servi liberi*, vocabantur. Christiani Scriptores, ipsi maximi Patres de hoc baptismo aut fluctuant, aut non satis explorata tradunt, si quæ historicis suis adsuant. Epiphanius sane in Samaritanis, quos Judæi admiserant, sanguinis ex verpa missionem & immersionem usurpatam tradit; cum R. Eliezer Cuthæos (hoc Samaritanorum est nomen) ex aliquo Esræo præcepto nunquam olim justitiæ Proselytis annumeratos scribat, propter odium, quo diffidebant Vatinianum, & injecta restaurationi urbis impedimenta. Idem in Hemerobaptistarum hæresi enarrat, quæ Judaicas lotiones & superstitiosos baptismos tam sapiunt, ut Pocockius hæreticos illos dubitanter cum iis conferat, quos טבולי יום Judæi vocant, & mersatione quadam eluendos, nec nisi post solis occasum puros pronunciant. Basilius vero Magnus, Gregorius Nazianzenus, Cyrillus & Augustinus inter purificationes legales baptismum quendam Mosis sive Judaicum ponunt: Augustinus præsertim expresse V. T. baptismum attribuit, nec determinat, hunccine Isagogicum aliumve velit, dum inquit: *Habuit V. T. baptismum in Mosen, habuit etiam circumcisionem. Vid. loc. cit.*

CAPUT II.

1. Definitio Baptismi hujus difficillima proponitur 2. explicatur tum quoad Genus 3. tum quoad differentiam specificam, quæ desumitur a causa efficiente principali & minus principali 4. Materia duplici tum materia circa quam 5. tum materia ex qua 6. Forma sive ratione formali 7. Fine remoto & proximo 8. Baptismus ille non omni tempore nec iterata vice collatus 9. Exempla Proselytorum recensentur 10. Baptismus ipse refellitur.

I. QUoniam ergo historicæ demonstrationi factum satis, atque Talmudico non solum textu, sed & insignium Rabbinorum consensu evictum est, apud Judæos baptismum quendam olim valuisse, neque adhuc penitus exolevisse, ad ipsam de qua promissum dedimus, definitionem, dummodo illa suppetet, ac uberiorem explicationem progressuri, eo maximopere conabimur, ut more inter Philosophos inveterato clarius proferantur, quæ apud auctores suos obscuriora jacent. Difficillimam enim de lotionibus atque pollutionibus doctrinam ipsi Judæi ultro fatentur, neque negant, in Talmudicis suis, atque Academicis Doctoribus posse deprehendi, quibus aqua eam ob causam hæreat, quod vulgata undecim pollutionum, & quibus eluuntur, lotionum gene-

genera non plane pateant, nec in ſcripta nec in orali lege בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה plenam tractationem ſubierint. Hic noſter inprimis baptiſmus difficultatem creat, poſtquam liber Talmudicus מסכת גרים de proſelytis inſcriptus per temporis injurias omnino peſſum ivit. Attamen textus Talmudicus, utcunque pauci ſint, & Rabbinorum maxime Moſis Maimonidis veſtigia perſequemur, & omnia ex ipſorum mente fideliter proferemus, prolata ſub finem breviſſimo quodam examine perluſtrabimus. Nec enim hic baptiſmus per deſuetudinem quandam evanuit, ſed etiam adhuc inter Judæos, per Aſiam præprimis Africamque multum valet; immo percrebeſcet, ſi quando Meſſias ille vanus, quem anxie tot gemitibus tot annos exſpectarunt, aderit, tantoque hominum confluxu Judaiſmum locupletabit, ut non circumciſioni ſed baptiſmo tantum propter copiam ſtupendam locus futurus credatur. Itaque niſi alia cauſa ſubſit, vel hæ nugæ ſiculis gerris vaniores nos facilius ad meliorem expoſitionem induxerunt. Ita vero definiemus; *Baptiſmus Judaicus eſt ritus ſolennis, a Deo inſtitutus, quo Proſelyti cujuſcunque ſexus, ætatis & conditionis præſentibus Triumviris in aquam immergebantur, ut legaliter mundati ac regenerati ad novam religionem accederent.*

II. Baptiſmum hic Judaicum definimus, ut vel ipſa, cognominatione hic procul eſſe jubeamus verum & Chriſtianis proprium, quem R. Lipmannus improbiſſime טבילת השמרות *baptiſmum ἀποστασίας* appellat *Genus, uti ajunt, conſtituimus ritum eundemque ſolennem.* Etenim religio Judaica docente Maimonide partes ſuas aut internas יראה ואהבה *timorem amoremque*, aut externas comprehendit, eaſque vel primarias, זבוח קיטור ונסך: *ſacrificium, ſuffitum & libamen*, vel ſecundarias מצות plures vel fere innumeros ritus, nunquam aſpernandos. Et ritus quidem includuntur illi duabus claſſibus, nec omnes originem & autoritatem eandem habent; ſed alii ex Lege Moſis ſcripta ſive κατὰ τὸ ῥητὸν ſive κατὰ τὴν διάνοιαν & juxta Rabbinorum expoſitionem מצות דאורייה *præcepta legis* dicta deducuntur; alii ex lege non deſcripta depromuntur & perpetuo ſapientum priſcorum conſenſu, quas מצות דרבנן *præcepta Rabbinorum* dicunt; Hic noſter proinde ritus ad primam claſſem pertinet, utut non expreſſa litera inter leges Moſaicas occurrat, ſed ex iis ſecundum exegeſin Rabbinicam arceſſatur. Idem ſolennis fit, ſuamque ſolennitatem ex loco publico, tempore diurno, Triumviris præſentibus, facta Præceptorum divinorum expoſitione conſequitur. Etenim Triumvirale Senatus collegium ſive ex officio ſive compromiſſo ſive petitu, dum ſub diu, luce diurna & publice quiſquam initiandus fuit, ad capita legis ſeveriſſime inculcanda adhibebatur. Ita enim Talmud teſtatur אין מטבלין לילה וגר צריך שלושה *Non baptizant noctu, ſed Proſelytus egebat Triumviratu*; abſque quo ſi fuiſſet baptiſmus nec ordinarie momenti alicujus fuit. Hinc actus etiam inter forenſes ab Maimonide refertur, eo quod Senatus & Curia Triumviralis partem negotii moderabatur, partem aliis viris aut mulieribus, quibuſcunque intereſſe lubuit, merito relinquebat. Tacemus ceteras, quæ ritum hunc ſæpius exornarunt, ſolennitates, prout eas fortuna ſive conditio Proſelyti efflagitavit.

III. Vocavimus: *ritum a Deo inſtitutum & Trium viris præſentibus adminiſtrari ſolitum, ut differentia, quam vocant, a cauſa efficiente principali deſumatur. Cauſa efficiens principalis:* Deus ipſe ter opt. ter max. apud Judæos creditur, aliorum inter Iſraelitas inſtitutorum auctor, cui ut hoc citra falſitatem videantur attribuiſſe, provocant ad verba divina Moſi, cum in monte Sinai verſaretur, facta, quæ ſic habent: *Vade ad populum & ſanctifica illos hodie & cras, laventque veſtimenta ſua, ut ſint parati in diem tertium, quoniam die tertio deſcendet Dominus in oculis totius populi ſuper montem Sinai.* Verba enim וכבסו שמלתם ad hunc ipſum baptiſmum detorquent, quia verſu proximo ſtatim executio mandati ſubjicitur, & facta veſtimentorum lotio; quæ iis primum fundamentum præbet, cum certius quoddam ſubſterni debuerit. Unde Grotius ex ipſo diluvio, Lightfootus ex hiſtoria Jacobi citra ſolidas rationes ortum baptiſmum repetit, nec alteruter Rabbinos ſuffragantes habet, licet Hottingerus aliquos neque nominatos ad diluvium hoc deſcendiſſe velit. *Cauſa efficiens minus principalis* ſunt partim Triumviri, ſive ex foro ſive ex Sapientum Schola cauſam hanc agitarint, partim illi Judæi, quorum intererat, quendam novitium ex Ehtnicis in albo ſuo inſcribi. Nam Triumviri arbitrorum perſonam in hoc negotio geſſerunt, percontati, quo animo, initiari, & quo fervore præcepta tum recitata per vitam tenere vellet: Quibus alios teſtes aut proxenetas adſtitiſſe, omnes in rem præſentem maxima cum cura intentos, R. Moſe ben Maimon obſer-

ſervat, tandemque addit: צריך לטבול בפני שלשה וכל החוזר מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגרי צדק: *Neceſſe fuit coram Triumviris baptizetur Proſelytus, & quiſquis e gentiliſmo tranſit ob vanitatem ſeculi, inter proſelytos juſtitiæ non eſt habendus*. Hinc etiam in Talmude מטבלין אותו והוא טובל: *alii dicuntur proſelytum baptizantes, & proſelytus ſeipſum baptizans* deſcribitur.

IV. Diximus: *hoc ritu proſelytos cujuſcunque conditionis, ſexus, ætatis in aquas immerſos, ut partim cauſa materialis eademque gemina, partim cauſa formalis exprimatur. Materia circa quam proſelyti fuerunt utriuſque ſexus, adulti non ſolum, ſed etiam natu minores imo infantes*. Si quis enim proſelytus ex uno veritatis divinique honoris ſtudio nullo ſimulationis colore nulloque rerum inanium obtentu religionem ſectaturus, circumciſioni ſeſe dabat, hunc baptiſmo poſt vulnuſculi ſanationem præparabant: ſin quis honore, metu, opibus aliave hujoſmodi cauſa pertractus foret, hunc procul ab ſacris removiſſe, aut ſi quidem non penitus excluſerint, ſuſpecti nec pleni proſelyti cujuſdam loco habuiſſe leguntur. Candidatus vero aquæ immerſus Triumviris auſcultabat, dum *præcepta graviora & leviora* מצות חמורות וקלות juxtim cum pœnis durioribus affirmativa æque ac negativa deſuper acclinati recitabant. Iidem Triumviri obſervatores atque in præceptis interpretes agebant, ac ſpectatores baptiſmi, ſed averſa facie, quandocunque fœmina a fœminis collo tenus mergebatur: ſin ex aquis iterum prodibat, ipſi abitionem illico parabant. Fœminæ vero tantis privilegiis gaudebant, ut vel ſimplici poſt pollutionem immerſione facta, baptiſmum percepiſſe, ac liberi gravidarum, ſi quæ baptiſmum ſuſtinuerant, pro baptizatis gigni putarentur. Ita enim Talmud teſtatur in Gemara Babylonica: נכרית טבלה לשם לאנתתא טבילת נדה ומעוברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבילה: *Fœmina Esbnica etiam baptizari poteſt in nomine fœminæ h. e. ablusione pollutæ. Si gravida fiat proſelysa, & baptizetur, proli ejus baptiſmo non eſt opus*. Huc pertinet quæ Guil. Pariſienſis habet, *intrant*, *inquiens*, *Mulieres in pactum Abrahæ per quædam baptiſmata & traditiones, quæ in corpore legis non inveniuntur*. Infantes alias natura minores, quicunque in manum Judæi pervenerant, auctoritate ſenatus ad baptiſmum adjudicabantur, ſive ſervitutem ſimol depoſuerint, ſive Domino ſuo nolente retinuerit. Unde Maimonides: ישראל שתקף בנור קטן או מצא תינוק גוי והטבילו לשם גר הרי זה גר לשם עבד הוי זה עבד לשם בן חורין הרי בן חורין: *Si Iſraelita ceperit gentilem minorem, aut Infantem e gentilibus repererit, eumque baptizari curarit in nomine proſelyti, erit proſelytus, ſi in nomine ſervi, ſervus, ſi in nomine libertini, libertinus*. Servi quoque emptitii aut acquiſiti modo conſenſum præbuerint, illis, quæ domi natos decebant, initiamentis fruebantur, ſive demum לשם בן חורן או לשם גרות או לשם עבדות: *in nomine liberi cujuſdam ſive in nomine proſelyti ſive in nomine ſervitutis contigerit baptiſmus*. Minores autem natu על דעת בית דין שזכות הו לו *ex decreto fori, quippe hoc ipſi profuit*, admittebantur.

V. *Materia, ex qua ritus conſtabat, aqua fuit, eademque diverſo reſpectu materia ſimul in qua forma ſive immerſio dependenter ierat, ſicut alias aquæ calefactionem ineſſe dicunt*. Hic vero nimias ſubtilitates rixaſque tam joculares Rabbini pariunt, ut de lana caprina freqoentius acerrime diſputari videatur, dum quantitatem, qualitatem, menſuram, locum & neſcio quid demum circa has aquas definiunt. Unus Maimonides paucis hic loquatur: במקום מים הכשר לטבילת דה שם מטבלין את הגרים ואכבעה דברים פוסלין את המים מראה גלוי ועשית מלאכה בהן והפסר שמונע את הבהמה מלשתות בהן: *In tali aquarum congregatione, quæ ſufficiebat menſtruoſæ abluendæ, baptizant proſelytos. Quatuor vero res aquam reddunt inidoneam, mutatio coloris, retectio, alicujus operis confectio, & corruptio talis, quæ arcet beſtiam, ne ex illa bibat*. Cum enim totum corpus mergendum eſſet, aquas idoneas menſurarunt cubitu quadrato profunditatis tricubitalis (ita Maimonides inquit) quadraginta nempe ſeis, nec tamen expediverunt, ſeaſne ſylveſtres ſive Moſaicas, an Hieroſolymitanas aut Tzipponenſes velint. Urgent perpetua & per naturam facta hydrophylacia, ſive loca aquarum perennia, fluvios nempe ſtagna & fontes; fluvialem vero aquam præferunt, quæ ſi negetur, aliam uſurpant, nec tamen hauſtam, aut conceptaculis artificioſis concluſam. Nefas quoque & piaculum ducunt, aquam odoratam, diſtillatam aut calefactam adhiberi; Sin forſitan frigus climatis, in quo degunt, nimium premat, ſive tepidam ſive caleſcentem non penitus proſcribunt. Tanta igitur Judæos religio vexat, quandocunque de aquis purgatoriis tractationem ſuſcipiunt: Non minor Turcas ſive Mahumedanos circa hanc ipſam rem exercet ſuperſtitio, quum in Alcoranicis Pandectis lotiones, merſiones,

nes, purgationes diversissimas, & ludicras proponunt. Sane Arabici Scriptores, nec horum ultimus Ahmed Asphaniensis septem aquarum genera lotioni apta constituunt, cœlestem scilicet marinam, fluviatilem, putealem, fontanam, & postremam e grandine delapso factam, universas alias, si quæ plures aliunde nascantur, aut ullibi reperiantur, penitus excludunt, & mira somnia de aquarum differentiis conscribunt, quas quicunque volet, apud Pacockium Virum inter doctos celeberrimum ipse legat.

VI. *Forma sive ratio formalis fuit una totius corporis in aquam immersio*, quam legibus arctissimis Judaici Doctores circumscribunt, nec vel articulum vel capillum siccum relinqui patiuntur. Unus hic R. Maimonides nobis sit instar omnium, & breviter edicat, quod in Halkoth Mikvaoth habet: טבילת כל הגוף לא היץ מראש אצבע הקטנה ודברים שהמים באין בהם שלא סברולין בין הגוף ובין המים אין חוצצין: *Lotio totius corporis non est, excepta extremitate minimi digiti: sed res per quas aqua transit, quæque hanc a corpore non separant, ablutionem non impediunt*. Cavebant ergo maximopere, ut ne vel corpori tantillum, quod ablutionem impediat, adherescerct, sive oculorum mucus, cicatricum crustulæ, sanguis induratus, sive quicquid sordium cutem deturpat. Amictus quidem rarior & molliter intextus proselyto non deponebatur; sed vestitus densa textura stupeus nisi exueretur, aut removerentur, quæ obstabant, ne pars tingatur aquis, aut ipsum nisi conceptaculum corpori madefaciendo æquaret, baptismus novitio in usum non cessit. Si capillatus aut cæsarie insignis esset proselytus, coma etiam aquæ submergenda fuit, ne partem baptismo adhuc imputam efferret. Quia ergo tantæ acerbitatis opus erat, humidam istam initiationem sustinere, hinc legimus in Talmude, aliquando inter Judæos deliberatum de abroganda illa, cum R. Josua ben Levi superesset vivus, ob fœminas præsertim Galilæas, quibus ex frigore ac horrore sterilitas persæpe accidit: Sed prævaluit auctoritas laudati Josuæ, nec immersio tum exolevit, sed illa potius Israelem adversus apostasiam adhuc munivit. Attamen tenellos infantes puerosque, si Pater sese Judæis adjunxisset, mersioni duriori non exposuerunt, sed inter proselytos numerarunt ex imputato, quem parens susceperat, baptismo. Testantur hoc Babylonici Talmudis verba, quæ sic habent: גר שנתגיירו בניו ובנתיו עסר רניתא להו בסאי בעביר אבוהו: *Si cum proselyto proselyti facti sunt filii filiæque, iis cedit in bonum, quod a patre factum*. Similiter quæ uterum gestabat, in aquas immersa fœmina, si prolem suscepit, ea itidem a baptismo immunis fuit, materno scilicet lavacro simul ad Judaismum initiata.

VII. Adjecimus: *hoc ritu legaliter mundatos & regeneratos ad novam religionem accessisse; ut finis non intermedius tantum & proximus, sed remotus quoque ac ultimus exprimatur. Finis proximus & intermedius fuit legalis quædam externaque partim mundatio, partim regeneratio*. Frequentes enim lotiones ac mersiones inter Judæos tum ex lege tum e traditionibus vetustis invaluerant, omnes ad externam carnis puritatem compositæ, omnes eo relatæ, ut ritus servetur externus, ac legali mundationi satisfiat. Ex iis non postrema hæc totius corporis extabat immersio, eademque non ad unam purificationem sed aliquam regenerationem adeo pertinebat, ut loco regulæ geminatæ in Talmudicis Pandectis habeant. גר שנתגייר ושטבול בקטן שנולר דמה וכל שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי אינן שער בשר: *Proselytus simul ac proselytus & baptizatus est, velut infans, qui recens nascitur, erit. Et quisquis eius consanguineus erat, dum fuit gentilis, jam non est consanguineus*. Hæc igitur externa & priscæ consanguinitatis juribus opposita regeneratio effecit, ut soluto, quod per nativitatem intercessit, vinculo, nec pater materque nec soror fraterque inter necessarios haberentur; sed veluti novus homo novæque stirpi per circumcisionem insitus a prima omnino Proselytus avelleretur. Ita in jure Attico regeneratio quondam vigebat, quam doctissimus Heraldus præclare exposuit; & in Romano Jure adhuc ea occurrit, qua servus in plenam libertatem adscitus, pro ingenuo civiliter habebatur. Sed Romana hæc e servo non servum, Judaica vero regeneratio ex nato aliquem velut non natum, sive nuper ex utero egressum reddebat; ut vel capropter mirari subeat, Nicodemum doctissimum inter Rabbinos virum, Judaicam regenerationem penitus ex animo dimisisse, nec vel eam cogitasse, cum de alia veriori, nempe interna & spirituali Servator noster optimus sermonem fecisset. *Finis denique remotus & ultimus fuit ad novam religionem accessus*. Cum enim proselytus a paganis ad sacra Judaica transiisset, novo simul sese fœderi obstrinxisse, ac nova jura non civilia tantum sed & sacra, uti est apud Maimonidem, suscepisse dicebatur:

גר

נר שמל וטבל יצא מכלל הגיים לקהל ישראל והיה בן ברית: *Proselytus circumcisus & baptizatus exiit ex universitate gentium in cœtum Israelis, & factus est filius fœderis.* Hinc jure Judaico & prærogativa Israelitica juxta legem divinam atque Talmudicam donatus, cum ceteris Israelitis idem censendus; nisi quod decreta Rabbinica hanc *ἰσοτιμίαν* sive parem conditionem ad certas in sacris & civilibus partes restringant, suosque *αὐτόχθονας* domi natos Israelitas maxime magistratibus gerendis præponi velint.

VIII. Neque vero die omni aut omni tempore hoc exercitium baptismale instituendum, nec facile per vitam facto forsan apostatæ iterandum fuit. Talmudica enim verba, quibus noctu neminem baptizari ajunt, vim legis alicujus obtinent, atque ab Maimonide quadantenus extenduntur, dum inquit והדבר צריך בית דין אין מטבלין אותו בשבת ולא ביום טוב ולא בלילה ואם טבילוהו הרי זה גר: *Et quia ille actus erat forensis sive domus judicii, ideo nec Sabbatho vite baptizabatur, nec die festo, neque noctu: Si tamen tunc baptizatum esset, proselytus erat, eo tempore immersus.* Testes enim Triumviri e foro aut aliunde adsciti, qui totum illud negotium moderabantur, non permittebant, ut nocturno tempore quid gereretur, aut in observandis circumstantiis per noctem forsitan peccaretur: Sabbathum vero omne tam superstitiosis rigidisque cerimoniis agitandum erat, ut opera summe per vitam necessaria interdum negligerentur. Necesse igitur est, eruditissimo Hottingero quid humani aut *ἁμαρτήματος μνημονικοῦ* acciderit, quando baptismum Judaicum noctu, in flumine aut ordinario purificationis receptaculo peractum scripsit, ac thesin Talmudi & Maimonidi adversam una cum aliquo memoriæ lapsu admisit. Utcunque sit de hac ipsa temporis circumstantia, illud ex Maimonide insuper ubertim patet, baptismum huncce, quo semel quis initiatus fuerat, nec in posteris iterari, nec in proselyto ad plenam ætatem progresso, si annis minoribus eum suscepisset, post forsitan dissensurus, nunquam repeti debuisse, quam diu juxta legem ordinariam, senatusque Rabbinici de unico hoc lavacro decretum agebatur. Nam fide semel perdita, si quis pejeraverat, ei credi postea, etsi per plures Deos juret, non oportere statuebant, nec novum aliquem inter Israelitas locum concedi: Sin tamen serio defectionis pœniteat, homoque frugi sese futurum sancte stipuletur, tum extraordinaria quadam ratione admissus, baptismum difficulter iteratum obtinuit. Quoniam vero plura hic exempla desunt, & unicum a celeberrimo Hottingero productum rem non plane conficit, vix satis causæ habemus, cur decretum Rabbinicum sepositurі, cum hoc Doctore Philologico statuamus, rejudaizantes indifferenter etiam rebaptizatos. Hinc neque Talmudici suis proselytis multum favent, sed dicam potius scribunt gravissimam dicterio tali propter metum defectionis reperto: קשים להם גרים לישראל בנגע צרעת: *Difficiles sunt Israelitis proselyti, sicut plaga lepræ.*

IX. Quapropter nec florentissima Davidis & Salomonis ætate, cum optimo rerum statu uterentur, regnoque Theocratico suus adhuc vigor constaret, proselytos auctoritate publica admissos R. Moses Maimonides enarrat, dum inquit: לא קיבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה אלא היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות: *Non recipiebat Domus judicii proselytos toto tempore Davidis & Salomonis sed plures fuerunt facti eo tempore a privatis.* Quia enim humanus animus in mutanda religione perlevis est, atque contra apostasiam non semper obfirmatus; Senatores suis tum auspiciis initiationes fieri solennes noluerunt, sed curandas imposuerunt Triumviris privatis, sive ii ex compromisso sive mandato constituerentur. Interim Senatus acuratissimam eorum rationem ideo haberi jussit, ut posthac publice inter proselytos locarentur, si constantia servata, in nullum aliud profanum religionis genus propenderent. Adeo tamen census proselytorum tunc adauctus fuit, ut per nuptias cum Salomone junctas, filia Regis Ægyptiaci, Pharaonis cujusdam, magna pellicum regiarum pars, & major Ethnicorum multitudo ad Judaismum transisse, apud historicos atque commentatores dicatur. Rutha quoque inter vetustissimas proselytas apud Eusebium e tabulis Judæorum genealogicis diligentissime olim servatis recensetur; Item Jethro, Mosis socer, uxor Samsonis, Delila, Rahaba meretrix, quædam Helena, Nabuzaradanes, Munbazus Rex Medorum, Cosri quidam Rex Persicus, ipse Aristoteles ab Judæis huc referri solent. Ingens vero hominum frequentia, ingens Ethnicorum caterva ad partes Judaicas veluti confluxit, cum Mardochæus Hamano suppresso, atque in aerem evecto magis & magis efflorescere. Similiter universa Idumæorum gens, ab Hyrcano ad obsequium redacta, leges quas ille imposuit, atque cum

iis

iis Judaismum receperat, postquam circumcisionem posteris (inter quos & ipsi) Abrahamæis institutam, dudum exuerant οἱ δὲ Ἰδυμαῖοι (sic Josephus) πόθῳ τῆς πατρίας γῆς καὶ τὴν περιτομὴν, καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν ὑπέμειναν, τὴν αὐτὴν Ἰυδαίοις ποιήσασθαι, κακεῖνοις αὐτοῖς χρόνος ὑπῆρχεν, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰυδαίοις. *Illi vero Idumæi Patriæ amore commoti circumcisionem & reliquam juxta Judaicos ritus vivendi formam admiserunt. Atque tum iis contigit, ut postea Judæi essent*: Quales a Strabone, Stephano & Ammonio nominantur. Affirmant etiam inter Talmudicos nonnulli, a Nerone atque Antonino Pio Impp. classem proselytorum adauctam; Dio Cassius vero illam accessu multarum gentium, quas lucri fames occuparat, sed Hadrianus Aug. aliquandiu represserat, multo locupletiorem factam describit.

X. Eccur tandem hunc de proselytis partim fictitiis partim veris catalogum Judæis contexunt, qui ipsi eos, non secus quam Athenis ac Romæ nati cives, ἐγγράπτυς sive adscititios contemtui habere, & contra leges acerbo hoc dicterio lacessere nondum desistunt: אמש היתה עובר ע״א ובשיו נכנסת תחרת כנפי השבינה: *Idololatra fuisti, nunc vero subiisti alas præsentiæ Dei*. Eccur suum illi baptismum ritu apertissimo commendant, qui hactenus extorres & incertis sedibus vagabundi, nullam per terras Rempublicam, neque aras tuto constitutas ullibi tenent? Quascunque nugas de regno ultra Sambationem fluvium jacente, ac decem Israelitarum tribubus subjecto R. Beniamin Tudelensis, R. Azarias de regnis duobus per Indiam & Tartariam extremam sparsis suæque genti subditis vendant, exponant? Eccur fundamentum baptismo suo non solidius substernunt, & locum quendam, in quo ne γρῦ inest, ad probationem urgent. Lotio enim vestitus, quæ a Deo Israelitis per Mosen præcepta legitur, ad finem alium nempe quandam animi expurgationem pertinebat, neque ad talem, qualem Judæi fingunt initiationem, referebatur. Siquidem sanctificatio populi, ac hujus ad legem divinam recipiendam legalis præparatio poscebatur: Nec corporis totius immersio, quam Judaicus baptismus requirit, sed una vestimentorum lotio jussu divino injungebatur. Tantum ergo abest, ut ex loco citato probationem lucrentur, ut potius contraria, quibus adversum Judæos pugnari potest, argumenta inde suppetant. Eccur nexu legum durissimo suos proselytos non olim tantummodo constrinxerunt, sed adhuc constringunt? Itane rigidissima disciplina imbui primum debebant, quibus per mare, per terras, per vias, per saxa captandis operam navarunt? Miram præsertim suis regenerationem superbissime pollicebantur, & in novo jurium Israelitarum usu setme ita constituebant, ut vera παλιγγενεσίας ratio prorsus abesset. Proselytus enim anxia Pharisæorum ope factus, *filius gehennæ* multo certior multoque pejor suis, qui opem contulerant, auctoribus evasit. O ter igitur quaterque beatos, quos tanta Judæorum fortuna totos complectitur! אשריכם ישלאל כי ככם בחר אל והנחלכם התורה מסיני מתנהו כו׳: *O vos beatos de domo Israel, quia vos Dominus elegit, & legem pro hæreditate vobis dedit de Monte Sinai!* Clamitent ita quam diu lubet, & verbis sesquipedalibus suam conditionem ubertim exaggerent! Nos de regeneratione vera per Christum Jesum edocti, illam unice sectabimur, illam summo conatu, quantum per vires divinitus concessas licet unice captabimus; sed facti compotes, vita & fide infucata ad perennem vitam non tantum præparabimur, sed etiam aliquando, uti spes est, certissime perducemur.

JO-

JO. ANDREÆ DANZII
BAPTISMUS PROSELYTORUM
J U D A I C U S.

Dn. Jacobo Veltem, *Joh. Andr. Danz.* ſ. p. d.

SI verum, quod trita Arabum circumfertur ſententia, *Sapientiſſimum hominum fore, qui fines reſpicit*; Tute hac in parte Sapientiæ laudem *Tibi* non immerito vindicas. Ex quo tempore enim eam *Tibi* præfixeras metam, ut *venerandi Patris* inter ſanctos nunc agentis, veſtigia premens, populum ex Verbo Dei erudires, ſermonem facturus e ſuggeſtu: in id incubuiſti ſedulo, ut Scripturam Tibi redderes quam familiariſſimam. Hoc fine, non contentus in vernacula eam legiſſe, in ipſos *Te* immittebas fontes; mentem non Tranſlatoris, non Interpretis inde cogniturus, ſed Dei ipſius. Scilicet turpe *Tibi* videbatur, Dei ſuſtinere Legatum, non intellecto idiomate ejus, a quo miſſum *Te* gloriaturus eras. Quod o utinam omnes *Tecum* conſiderent! excuſſo diligentius extremo iſto vitæ periculo, in quod ſe præcipitaret Legatus, Principis a quo mittitur, mentem non decenter expoſiturus. Certe non tot nugæ, ac inania ſæpe Interpretum ſomnia, cum ſumma Auditorum, minimum rectius inſtructorum, indignatione, e conſecratis ſubinde ſonarent locis. Mirum, qua fronte. Hi auſint, id exponere aliis, quod ipſi omnium ignorant maxime! Quaſi parum ſit, Deo affingere aliena, & in Eum mentiri ſtrenue, qui non modo præſens, multis ſanctorum Angelorum ſtipatus myriadibus, omnia audit: ſed & vindex eſt honoris ſui ſeveriſſimus. Non video, qui ſe erigat, conſcientia agitatus, toties a ſe crimen falſi commiſſum, quoties, formulæ Prophetis frequentiſſimæ, *ſic dicit Dominus*, ea ſubjecerit, quæ Divinæ intentioni parum congruunt. Qualia in Verſionibus non poſſunt non occurrere plurima. Hominum Verba proponit, qui ſaltem ex Verſionibus ſapit, ac commentariis; non Dei. Quæ licet cum mente Divina conſpirent optime: dicentem tamen tamdiu tenent ſuſpenſum, quamdiu ipſe de Idiomate Divino non eſt ſatis inſtructus. Eruditæ Interpretum lucubrationes neminem juvant, niſi qui accuratiori linguæ notitia præditus, prudenter noverit ſecernere, quænam eligenda ſit Sententia, quæque, & ob quas cauſas, ſit repudianda. Linguas ignorantem plus confundunt, quam erudiunt. His omnibus *Ornatiſſime Juvenis*! pia meditatione diligenter tecum perpenſis, ea acquiſiviſti ſubſidia; quibus fretus, animum tuto poteris erigere, ad populum Supremi nomine verba facturus. Memor ſapientis illius, quod *Simeoni filio Rabban Gamalielis* adſcribitur, moniti: לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה: *doctrinam neutiquam partem eſſe principaliorem, ſed operam*; uti doctrinam *Tuam* per hoc ſpecimen *Academicum* opere exhibuiſti, maſcule ſententiam a *Te* poſitam, defendendo: ita quæ hauſiſti hactenus, & quicquid porro. Numine propitio, aliis oratione traditurus es, illa applicatione, hoc vita & factis exprime. נאים הדברים היוצאים מפי עושיהם: *Elegantiſſime* quippe *ſonant verba, quæ prodeunt ex ore facientium eadem*. Vale, ac rem age feliciter. Dabam in muſeo, v. Calend. Maji, An. 1689.

SUMMA RERUM

CAPITA.

1. BAptismi *etymon origine græcum*. 2. *Non quasi βάπτισμα; sed a* βαπτίζειν immergere. 3. Salmasii *sententia, quasi nostra* aspersio *non sit* baptismus. 4. Refutatur, *non ex significatione* tingendi, *quæ græco competit: quod* mersioni *æquipolleat* tinctio. 5. *Nec quod de* vasorum *usurpetur* ablutione; *cum* aspersio *eam non conficiat*. *Sed* 6. *quod de* manuum *lotione dicatur Luc*. 11. 38. *Hic enim non de* mersione totius corporis *sermo*, *nec* 7. *de* manuum *in aquam* immersione *magni alioquin facienda*. 8. *Ob multas rationes: sed* 9. lotione, *quæ vel* affusione *fit penes Judæos*, *vel* aspersione: *probatur hoc*, *&* §. 10. *multis rationibus*. 11. Baptismi *divisio*. 12. Expiationibus *baptismum* Initiationis *includit*. 13. *hujus* descriptio. 14. Subjectum varium. 15. Proselytorum dignitas *solennem requirit* inaugurationem, *quæ* 16. tribus *perficitur*: circumcisione, baptismo, & sacrificio: *e quibus solus* Baptismus *universalis ac perpetuus*. 17. *Ejus* autoritas *tanta*, *ut* sine eo *nemo Judæus*. 17. *frustra quis in* circumcisione *acquievit*. 19. *refutatus ab aliis*, *multi pro* solo Baptismo *pronunciant*, *qui valet*. 20. in infantibus *post exitum ex Ægypto ac legis promulgationem natis*. 21. *ob* gentes alias *præter Judæos* circumcisas. 22. *in* fœminis, exsectis, *ac secundum quosdam* sine præputio genitis. 23. *fama* baptismi *Judæorum penes gentes*. 24. Subjectum baptismi *Proselytorum etiam* Infantes *extra sanctitatem geniti*: *non qui a parentibus* generantur *jam conversis*. 25. Otigo baptismi *non derivanda* a Johanne. 26. *exempla recensentur* antiquiora. 27. *quæ de* filiæ Pharaonis baptismo *ex Ex*. 2. 5. *afferunt*, *probabilitate carent*. 28. *nec* odium in Samaritas *procuravit* baptismum. 29. *nec* Jacobus Patriarcha, *Gen*. 35. 2. mundationem *domesticis injungens*. *Sed* 30. Dei verba, lotionem impetantis *ante promulgationem legis Ex*. 19. 10. *itemque* consecrationem. 31. *unde tot in deserto aquæ*. 32. *nunc* aqua baptismi *vulgaris est*, fontana *vel* fluvialis, in alveis decurrens. 33. *in hujus defectu* pluvialis *in conceptaculo* stagnans. *Hoc bene* hominum *conficitur* industria, *secus ac* Seldenus *statuit*. 34. in fundo *necessario* excavatur: *ejus aquæ*, *earumque* mensura. 35. Hydriæ *Johannis* c. 2. 8. *non constituunt* baptisterium, *ut vult* Altingius. 35. Baptizaodi modus, oudi *baptizabant*, tinctiooe unica, *totum corpus undiquaque circumfluente*. 37. Prærequisita baptismi, *in masculis* circumcisio sanata, *in utroque sexu sufficiens* informatio, *&* edita *fidei* confessio. 38. Testes baptismi tres eruditi, *ut Christianorum* Patrini. 39. *in casu necessitatis* tres plebeji, *& apud mulierem* mulieres. 40. Tempus *baptismo ineptum est* nocturnum, Sabbathi *aut* diei feriati, *& quare?* 41. Muliebri pudicitiæ *consulitur per* mulieres deducentes. 42. *quas* malitia *extorsit* ævi sequioris, *ut indumentum penes Christianos*. 43. Effectus *baptismi* Regeneratio, *pristina consanguinitate exuta* 44. *dignitas* Regia & Pootificatus, *uxore ducta Israelitide*.

I. DE *Baptismo Initiationis*. (*) DEO leviter propitio, pauca commentaturus, tango, illius Originem e Græcia repetendam. Ubi βαπτισμοὶ, βάπτισμα vel βάπτισις *mersionem* denotat, vel *intinctionem*; item *lotionem* vel *lavacrum*. Josepho (a) Johaones dicitur, cum pietatis & justitiæ studio, commendasse Judæis βαπτισμῷ συνιέναι· οὕτω γὰρ καὶ τὴν βάπτισιν ἀποδεκτὴν αὐτῷ φανεῖσθαι. Can. L. Apost. dicuntur τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως (b). Ad quem Zonaras (c): Τρία βαπτίσματα ἐνταῦθα τὰς τρεῖς καταδύσεις φησὶν ὁ κανὼν ἐν μιᾷ μυήσει ἤτοι ἐν ἑνὶ βαπτίσματι.

II. Mera est allusio, eaque haud parum dura, quam Anastasius Sinaita monachus affert, βάπτισμα dictum asserens, quasi

(*) Alteram ejus dissertationem, quæ inscribitur. *Antiquitas Baptismi initiationis Israelitarum vindicata*. Cum parata non esset licet diu conquisita, in supplementis edendam curabimus.

(a) Antiq. l. 18. c. 7. f. 626. G. *baptismo attendere; ita enim acceptam demum fore mersionem* &c.

(b) Unius mysterii *mersiones* tres.

(c) p. 50. *Tria* BAPTISMATA *Canon h. l. vocat tres* IMMERSIONES *in una initiatione*, *id est in uno Baptismo*. Eadem habet Balsamon ad l. c. p. 259. & Aristonus in Synops. Can. Ap. Can. 46. p. 676. Bibl. Jur. Can.

quasi *βάπτισμα*, *ὅτι ὦ βάλλεται ἦγεν πίπτει τὸ πταῖσμα* (*a*); utut in hoc Phavorinum habeat sibi assentientem. Planum est ejus Etymon, quod *ἀπὸ τοῦ βαπτίζω* derivat. Id quod cum Tertulliano (*b*), & Hieronymo (*c*) non incommode *mergito* vertas: cum tota ista pars, quæ dicitur *βαπτίζεσθαι* undiquaque aqua vel liquore alio immergitur, in quem sensum apud Veterem istum (*d*): *βάπτισον σεαυτὸν εἰς θάλασσαν* *teipsum mari immergita*. Et passim alibi (*e*).

III. Nequaquam tamen cum *Salmasio* (*f*) facimus, Bellarmino, aliisque, contendentibus, *Baptismum* in suo ambitu non æque *aspersionem* includere, quam *immersionem*. Verba quibus iste suam declarat mentem, hæc sunt: *Non id βαπτισμός est, quod hodie infantes initiant, non mersio, non tinctio, non lavacrum, nec λουτρὸν, ut etiam Græci vocant, & vox baptismi græca significat: sed ῥαντισμὸς aspersio, vel infusio.*

IV. Cum modernam *Aspersionem* non minus *tinctionem* recte dici posse neget, quam *baptismum*; quasi utrinque id quod *tingi* dicitur, vel *baptizari* totum liquore circumfundatur: dubium, an satis valide contra hunc concludant, qui *βαπτίζω* non minus bene *tingendi* notionem sustinere contendunt, quam *mergendi*. Id enim non negabit Salmasius, imprimis de primitivo *βάπτω*; tot convictus locis e sacra pariter Scriptura, atque profanis. Luc. 16. 24. *ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος*. Homerus (*g*): *ὡς ὕδατι ψυχρῷ βάπτῃ*. Hinc Glossæ antiquæ: *βάπτω*, *tinguo*. *βαπτὸς*, *tinctus*. Aliæ: *tinguit*, *βάπτει*. Vetus Onomasticon: *tingo βάπτω* (*h*). Et Tertullianus eodem sensu, quo supra *mergito* usurparat, alibi *tingere* adhibet, (*i*) nonnunquam & ejus compositum *intingere*. Cyprianus quoque Præceptorem secutus, verba Matthæi citaturus, *Tingentes eos* inquit, *in nomine Patris* (*k*) &c. Quæ omnia lubens admittet. Id vero negabit, quod *tinctio* proprie dicatur, quæ sola fit *aspersione*. Certe *βάπτειν ὑδρίαν* dicitur, qui aquam haurit e puteo vel flumine: quod fieri non potest, nisi tota sub aquam mergatur situla. *Vestis quoque* quæ Ciceroni *sanguine tincta dicitur*, ea parte qua tincta vocatur, liquore tota circumfunditur.

V. Nec ad vasorum provocarem ablutionem, quæ exprimitur nomine *Baptismi*. Hanc quippe sola aspersio non conficiebat. Tota, necesse erat, mergerentur aquæ (*l*). Ea propter aquis haustis non poterat peragi (*m*), nec ex vase alio (*n*). Idem locus aquarumque mensura illis legitime abluendis requirebatur, qui mergendo corpori (*o*). Si Scaturigo (*p*) non adfuerit, vel flu-

(a) *Abjectionem lapsus, in quo abjiciatur seu cadat omne peccatum.* Vid. Etymolog. M. B. Gerhard. de S. Baptism. §. 2. Succe. Thes. p. 623.

(b) Lib. de Coron. Militis c. 3. p. 289.

(c) Adversus Luciferian.

(d) Plutarchus de Superstit. Tom. II. Op. p. 166. A.

(e) Verb. gr. 2. Reg. 5. 14. *καὶ κατέβη Ναιμὰν καὶ ἐβαπτίσατο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἑπτάκις κατὰ τὸ ῥῆμα Ἐλισαιέ*. Elisa enim v. 10. lotionem jubebat prout in populo erat recepta. Hic vero totum mergitabat corpus nulla prorsus parte relicta. *Maimonides* hilc. מקואות cap. I. §. 7. ex Cod. *Erubhin* f. 4. b. l. 7. seqq. *Succa* f. 6. a. l. 13. seqq. כל הטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בבת אחת ואם היה בעל שער יטביל כל שער ראשו ודין הוא כגופו דין תורה: i. e. *Omnis baptizandus necesse habet, totum immergat corpus, cum denudatum est, vice una: & si pilosus fuerit, omnem capitis comam immergat simul, quæ stilo Scripturæ perinde se habet ac corpus ipsum.*

(f) In Apparatu ad lib. de Primatu Papæ p.m. 192.

(g) Od. I. v. 392.

(h) Vid. *Vossius* de Baptis. Disp. 1. Th. 1. p. 25.

(i) Contra Praxeam: non semel sed ter, ad singula nomina, in personas singulas, *tingimur*.

(k) Epistola ad Caecilium.

(l) *Maim.* hilc. *Mikvaoth.* c. I. §. I. כל הטמאים בין אדם בין כלים בין שנטמאו טומאה של תורה בין שנטמאו בטומאה של דבריהם אין להם טהרה אלא בטבילה במים הנקוין בקרקע. i. e. *Polluta omnia, sive homo fuerit sive vasa, perinde est, sive polluta facta sint pollutione graviori lege expressa, sive pollutionem contraxerint e statutis Majorum; non purificantur, nisi facta in aquam immersione collectam in fundo.* De homine Vid. supra ad lit. (f) De Utensilibus simul *Jore Dea* n. 201. 202.

(m) *Jore Dea* seu Part. II. *Arba Turim* n. 201. p. m. 75. c. 1. init. ואילו כן כאין צריכים שיהיו נקווים ועומדים במקום אחד תם לא יהו שאובים אלא שיתקבצו מי גשמים בגומא אחת אבל אם נשאבו או אפילו לא נשאבו ואינן עומדין במקום אחד אלא זוחלין על הארץ פסול: i. e. *quadraginta illa Sata, necesse est, confluxerint, constituta in loco uno. Neque sint hausta, sed congregentur aquæ pluviales in fossam unam. Verum si hausta fuerint, aut non hausta quidem, nec tamen stent loco uno, sed super terram adhuc decurrant, inepta sunt.* Vid. ibid. seqq. pluribus. *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 4. §. 2.

(n) *Arba Turim* in *Jore Dea* nr. 201. p. m. 75. col. I. l. 18. אין מטבילין בכלים *non merguntur in vasibus aliis* &c. Plura Vid. l. c. in seqq. it. *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 6. §. I. seqq.

(o) *Maim.* loc. cit. c. 9. §. 5. מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינם שאובים שבו טובל כל אדם טמא חוץ מן הזב הזכר ובו מטבילין את כל הכלים הטמאים ואת הידים שמטבילין לקדש: i. e. *In receptaculo, quadraginta Sata aquæ comprehendente non hausta, quo omnis homo pollutus baptizare se potest, excepto mare seminifluo, merguntur omnia vasa polluta, manusque quas ad sanctum comedendum mergunt.* R. *Moses* Comment. ad Cod. *Mikvaoth* c. I. thes. 7. hunc ex mente *Tosphoth* adducit Canonem universalem: כל מקום שאדם טובל ידים וכלים טובלים אין אדם טובל אין ידים וכלים טובלין. i. e. *Quocunque loco homo immergitur, mergat etiam manus et utensilia. Sed ubi homo corpus non mergere solet, ibi nec manus lavat, nec utensilia.*

(p) Ordinem aquarum enarratum Vid. Cod. *Mikvaoth* c. I. tot. item *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 9. toto. Ibi. §. 7. 8. hic §. 6. seqq. fontium dignitas tanta deprædicatur, ut non modo ad universas pollutiones abstergendas conducat, cujusmodi etiam seminiflui, ac leprosi: sed & nullam certam requirat mensuram,

vius (*a*), conceptaculum exigebatur aquarum in fundo confluentium, comprehendens Sata ad minimum quadraginta (*b*). Utensilia nonnulla eam structuram habent, ut aqua nullo modo parti pollutæ aspergi possit: sed totis sub aquam mersis demum purgentur (*c*). Constantissime quoque Hebræi de illis usurpant טבל טבילה &c. quæ cum *aspergere* vel *aspersione* neutiquam reciprocantur. Subindeque dicunt, aquis eadem ingerere, inducere (*d*) &c. Ipsa Scriptura quoque (*e*) vult *vas inferri aquis*, non *aquam ad illud aspergi*.

VI. Verum quis Lucæ (*f*) verba ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου paulo attentius consideraverit, vix poterit, quo minus a nostris stet partibus, aversus Salmasio. Non agitur h. l. de immersione corporis totius, cum nulla præcesserit immunditia, quæ istam requisivisset (*g*). Pharisæorum sectæ non erat addictus Salvator, ut a turba confertim confluente (v. 29.) forte fortuna tactus, pollutionem contraxisse crediderit (*b*). Nec probabile, Eum a Pharisæo invitatum fuisse, si hic ipsum credidisset pollutum, metus, ne ab illo & ipse contaminaretur, haud dubie eum ab hoc avocasset proposito (*i*). Præterea nec locus ubi constituti erant, mersionum patiebatur, nec aliorum præsentia. Non ad fontem erant, nec ad fluvium; imo ne ad conceptaculum quidem in fundo congregatum, ubi corporis immersio recte potuerit peragi (*k*): sed in triclinio, ubi nulla aqua vel apta vel sufficiens ne quidam potest concipi. Turpe quoque fuisset, aliis præsentibus, vestes exuere, nudatumque corpus aquæ immergere. Imo crinibus simul, pro more gentis, tinctis (*l*), id ipsum neutiquam tam facile fuisset exsiccatum; ut cibo jam præparato, &, ut præcedentia suadent, mensa dudum structa, brevi frui potuisset.

VII. Relinquitur ergo de sola ma-

nuum

ram, effectum producens quantumcunque ejus adfuerit. Quod *Rabbenu Jacob* in *Arba Turim* l. c. limitat: אף על גב דמעיין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לכלים וכו׳: i. e. *quamvis scaturigo purificet, quantulumcunque ejus fuerit; id tamen præcise intelligendum est de utensilibus* &c.

(a) *R. Moses* Comment. ad Cod. *Mikvaoth* cap. 5. th. 5. verba הזוחלין כמעיין *flumina sunt instar fontium* hæc annotat: אמר שדמימות הנוזלים מן המעיין כנהרות הגדולים והנחנים משפטן ומשפט המעיין אחד: i. e. *innuit hoc ipso, aquas fluentes a fontibus in flumina magna ac torrentes eundem habere valorem cum fontibus ipsis*. Vid. infra §. 32. 33. & Conf. Cod. *Schaab.* fol. 65. a. b. *Nidda* f. 67. a. l. 2. *Nedarim* fol. 40. a. *Bechoroth* fol. 55. b. coll. ubique Glossa marg. Quæ *R. Jacob* observat in hanc rem, habentur *Arba Turim* Part. II. nr. 201. p. m. 34. c. 4. fin. *Maim.* hilc. *Mikvaoth* c. 9. §. 13.

(b) *Maim.* loc. cit. c. 4. §. 1. שיעור זה הוא מחזיק ארבעים סאה מים: *mensura hæc quadraginta Sata aquarum comprehendit*. Vid. *Jore Dea* l. c. Cod. *Mikvaoth* c. 1. th. 7. *Avoda Sara* f. 75. b. l. 15. seqq. *Chagiga* f. 11. a. l. 27. seqq. *Erubin* f. 4. b. l. 7. seqq.

(c) *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 3. §. 12. seqq. כלי שהפך פיו למטה והטבילו כאילו לא טבל מפני שאין המים נכנסין בכולו. היה בו מקום שאין המים נכנסין בו עד שיטנו על צדו לא עלתה לו טבילה עד שיטנו על צדו. כלי שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו טהור עד שיטנו על צדו צלוחית שפיה שוקע אינה טהורה עד שיטנה על צדה וכו׳: i. e. *Si quod vas, cujus orificium deorsum inclinarant, merserint, perinde est, ac si non lotum fuerit; eo quod aqua totum illud non pertransiere. Si quis locus in eo fuerit, quem aqua non pertranseat, donec in alterum inclinetur latus, nil efficit immersio, donec in latus illud inclinaverit. Si quod vas utrinque angustum fuerit, ac in medio spatiosum; non habetur pro puro, nisi inclinatum fuerit in latera. Ampulla depressi orificii non habetur pro pura, nisi in latus inclinata*. Eadem fere *R. Jacob* in *Arba Turim* Part. II. nr. 202. ubi circa finem: וכל כלי שפיו צר צריך להשהותו במים עד שיתמלא: i. e. *quodcunque vas orificium habet angustius, necesse est, aquis tamdiu illud detinere, donec impleatur* &c.

(d) *Jore Dea* l. c. כלי שהטבילו דרך פיו מי׳ שכפה פיו למטה והכניסו כך למים וכו׳: *Si quis vas per orificium suum merserit*, i. e. *orificium deorsum inverterit, atque ita illud aqua ingesserit, seu in aquam introire fecerit* &c.

(e) Lev. 11. 32.

(f) Cap. 11. vers. 38.

(g) Vid. Cod. *Kelim* cap. 1. th. 1. 2. 3. *Raschi* citatum ad §. 12. (d).

(h) Cod. *Chagiga* c. 2. th. 7. בגדי עם הארץ מדרס לפרושין: i. e. *Vestes plebejorum Pharisæis sunt calcatio*. *i. e.* ut Raschi explicat: אב הטומאה לטמא אדם וכלים במדרס הזב שמטמא אדם וכלים כדכתיב וכל אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו: *pollutio principalis, ad polluendum hominem ac vasa, haud secus ac calcatio feminiflui, qui hominem pariter ac vasa polluit: prout scriptum est* Lev. 15. 5. *quicunque tetigerit sedile ejus, lavet vestes suas*. *Maim.* ad l. c. inquit: פרושים הם אוכלי חולין בטהרה ונזהרין מן הטומאות כולן תמיד וכמו כן שומרין מאכליהן כדי שיהיו טהורין. וענין מדרס לפרושים כי הם כשהיו נוגעים בבגדיהם נטמאו כאילו נגעו במדרס הזב וצריכין טבילה: i. e. *Pharisæi comedunt etiam cibum communem cum cura mundiciei, ac cavent sibi continuo ab omnibus immunditiæ speciebus. Atque ita curiose observant cibum ac potum suum, ut sit purus. Et sensus* CALCATIO PHARISÆIS *est, quod istorum vestes forte fortuna tangentes, pollutos se existiment, haud secus ac si tetigissent calcationem feminiflui; & necesse habent, ut laveat se immergendo*. Vid. eund. *Maim.* hilc. *Metammee Mischcab Umoschab* c. 10. §. 1.

(i) Cod. Schabb. f. 13. a. l. 5. seqq. רבי שמעון בן אלעזר אומר בוא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל שלא שנינו לא יאכל הטהור עם הטמאה אלא לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה כיוצא בו לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ וכו׳: i. e. *R. Simeon filius Eleasar inquit, veni ac vide, quousque excreverit puritas Israelita: quod non doceamus, mundum non capere debere cibum cum polluta*: quod nemo hac doctrina, ut Raschi explicat, indigeret; unoquoque ipsorum cibum etiam communem in puritate comedente, cum nemo ipsorum comederet cum uxoribus impuris. *Sed ne feminifluus quidem comedat cum muliere fluxum patiente, ob consuetudinem transgressionis, quemadmodum nec Pharisæus feminifluus cibum sumit cum feminifluo plebejo*. Vid. Lightfoot ad Matth. 5. 8.

(k) Vid. supra ad lit. [g] & [h].

(l) Cod. *Erubhin*. f. 4. b. l. 14. 15. תניא ורחץ את כל בשרו את המטבל לבשרו לרבות את שערו: *communis circumfertur doctrina, ut lavet omnem carnem*

nuum lotione ibi sermonem fore. Et erat hæc quidem inter Judæos gemina. Alia quæ immersione fiebat, aspersione vel affusione altera (a). Varietatem hanc exigebat varius, quem sumturi erant, cibus. Ad communem, quin & Decimas lavabant, aqua manibus vel affusa vel esperfa; sed ad sanctum, manibus ad juncturam usque brachialem aquæ immersis (b). Et licet hæc priori multis modis antecellere credatur (c), ut, qui sanctiores reliquis videri volebant, eam adhibuerint, ubi sola affusione res potuit confici: cujusmodi quid de Johanne quodam Gudgediade Talmudistarum afferunt Pandectæ (d); passim inculcantes, eum; qui sola manuum lotione indigebat, si aquæ eas immerserit, ad cibum legitime sumendum, nil opus habuisse amplius (e). Ea tamen hic neutiquam potest concipi.

VIII. Siquidem in triclinio constitutus erat Salvator, uti dictum, ubi nullus conceptaculo locus, in quod manus immergendæ fuissent (f). Prandium ad quod vocatus comparuit, cibum continebat communem, qui solam lotionem requirebat (g). Plures alii erant præsentes, eodem procul dubio ritu cibum sumturi; quibus aqua ad immergendas decenter manus non suppetisset, per antecessorem quemque jam inquinata (h). Nec dubium, quin eadem observanda expectarit h. l. Hospes, quæ alibi in Judæorum conviviis, & in hoc ipso probabiliter etiam a reliquis, observari consueverant. Ut nimirum vocati, triclinium ingressi, non illico mensæ assideant, quemadmodum hic a Salvatore factum, conjecturam præbeat verba v. 37. εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν: sed in subselliis reliquos expectent, alteram interea manum loti, qua calicem vini appetentiam creaturi apprehendunt. Donec singulis jam congregatis, antequam mensæ accumbant, aqua porrigatur (i) a ministro, unicuique effundente manum utramque purgaturo. Quæ omnia ne conjecturam quidem faciunt immersionis, quam penitus respuit solicita illa Judæorum cura, utrum aquæ de manu decidentes vase aliquo sint excipiendæ; an v. permittendum, ut in fundum profluant (k). Neque ea Talmudis loca

nem suam, h. e. simul id quod carni adhæret, ut una ejus includat capillum. Vid. supra §. 2.

(a) Illa Hebraice טבילה vocatur, hæc נטילה. *Maim.* Præf. ad Cod. *Jadaim* נטילת ידים אינה כטבילה: i. e. *lotio manuum non ita sese habet ac mersio.*

(b) Cod. *Chagiga* cap. 2. th. 5. fol. 18. b. l. 1. seqq. נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה ולקודש מטבילין ולחטאת אם נטמא ידיו נטמא גופו: i. e. *lavant manus aqua illis affusa ad cibum communem, ad decimas, & ad Trumam; sed ad Sanctum immergunt. Ad aquas lustrales vero manibus pollutis, totum corpus censetur pollutum.* *Maim.* Præfat. Comment. ad Cod. *Jadaim* והפרש בין הטבילה והנטילה כי נטילת ידים תהיה במים שאובים אבל מתנאיה הוא שישפכו מכלי על כל פנים על הידים אבל אם היו מים שאובים שנתקבצו במקוה לא יותר נטילת ידים בהם וצריך שלא יהיה מראה המים משונה ותהיה רביעית או יותר לכל אחד ואמנם טבילת ידים איננה ראויה במים שאובים אלא במי מקוה מטהר המקוה והוא שיהיה בהם ארבעים סאה וטבילת ידים ונטילת ידים בין לחולין בין לתרומה עד הפרק: i. e. *Intercedit aliqua inter mersionem ac lotionem differentia. Lotio quippe manuum peragitur aquis haustis, at ex necessariis ejus requisitis est, ut ex vase aliquo omnino affundatur super manus. Sed aquis e confluento, ubi congregata fuerant, haustis, non permittitur illis manuum lotio. Et opus omnino est, ut aspectus aquarum sit adhuc integer* seu limpidus, *quartaque existat aut amplius unicuique. Verum mersio manuum legitime non peragitur aquis haustis, sed aquis in aliquo conceptaculo confluentibus, quod quadraginta contineat sata. Utraque tamen & lotio manuum & earum mersio, sive ad cibum communem sive Trumam, fit ad juncturam usque brachialem.* Vid. idem *Maim.* hilc. *Mikvaoth* c. 11. §. 1. & Conf. Cod. *Chullin* f. 106. a. l. pen. seqq. *Maim.* hilc. *Berach.* c. 6. §. 4. *Orach Chajim.* nr. 155. seqq.

(c) Glossa interior Cod. *Chullin* fol. 106. a. l. 13. טבילה עולה לידים יותר מן הנטילה כדאמרינן בחגיגה נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולקדש מטבילין אלמא טבילת ידים עדיפא: i. e. *mersio manibus magis conducit, quam lotio, sicut in Chagiga* (c. 2. §. 5.) *dicimus, lavant manus, aquas illis affundentes, ad cibum communem, & decimas: sed ad sanctum immergunt. Ergo mersio manuum præstantior.* Vid. *Lebusch* Part. 1. num. 159. §. 14.

(d) Cod. *Chagiga* cap. 2. §. 7. fol. 18. b. l. 11.

(e) *Maim.* hilc. *Berach.* c. 6. §. 5. כל הצריך נ"י והטביל ידיו במי מקוה אינו צריך דבר אחר: i. e. *Si quis ad lotionem manuum obligatus, eas immerserit aquis conceptaculi, non indiget re ulla alia.* Vid. Cod. *Chullin* f. 106. a. *Jadaim* cap. 1. *Chagiga* loc. cit.

(f) *Maim.* hilc. *Berach.* c. 6. §. 5. אם הטבילן במים שאין בהם שיעור מקוה או במים שאובין שבקרקע לא עשה כלום שאין המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה: i. e. *Si quis manus immerserit aquis, mensuram conceptaculi legitimam non comprehendentibus, aut aquis haustis in fundo extantibus, nil fecit quicquam; quia aquæ haustæ non purificant manus, nisi in lotione.*

(g) Vid. §. 7. lit. g. Cod. *Chagiga* cap. 2. §. 5.

(h) Cod. *Chagiga* f. 19. a. l. 29. seqq. *Mikvaoth* c. 7. §. 6. f. 132. a. *Gitin* fol. 16. a. l. 4. seqq. מקוה שנמדד ויש בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא: i. e. *Si in conceptaculum mensuram quadraginta Satorum circumscriptam continens, duo descenderint successive, & se immerserint, primus purificatur, posterior manet pollutus.* Confer Cod. *Mikvaoth* c. 1. coll. *R. Mose* ad ipsum. *Maim.* hilc. *Berach.* c. 6. §. 7. ex Cod. *Jadaim* c. 1. §. 3. *aquæ quibus aliquid jam factum est, habentur pro effusis, & ad lotionem manuum sunt ineptæ.*

(i) Cod. *Berach.* fol. 43. a. l. 9. seqq. כיצד סדר הסבה אורחין נכנסין ויושבין ע"ג ספסלין ועל גבי קתדראות עד שיכנסו כולם הביאו להם מים כל אחד ואחד נוטל ידו אחת בא להם יין כל אחד ואחד מברך לעצמו עלו והסבו ובא להם מים אף על פי שכל אחד ואחד נטל ידו אחת חוזר ונוטל שתי ידיו וכו': i. e. *Quis accumbendi ordo? convivæ ingressi sedent in subselliis aut cathedris, donec intromissi sint omnes, allata ipsis aqua, quilibet istorum alteram lavat manum, vino oblato, singuli seorsim benedictionem recitant. Surgentibus illis, ut accumberent, affertur aqua; & quamvis singuli ipsorum alteram manum laverint, quilibet tamen denuo lavat utramque* &c. Vide fol. 46. b. l. 22. seqq.

(k) Cod. *Chullin* f. 105. a. l. 36. ראשונים נוטלין בין בכלי בין על גבי קרקע אחרונים אין נוטלין

ca tolerant, quæ ſuſpicionem faciunt, aquam convivis non fuiſſe traditam, niſi jam in ſede ſua accumbentibus (a).

IX. In hac vero manuum lotione non modo aqua, ſecundum expreſſa Talmudiſtarum verba, affundebatur (b), paulatim e vaſe unde præbebatur, accreſcente lavantium numero, deficiens (c): Sed ſæpe etiam aſpergebatur guttatim. Cognoſcitur id non modo ex eo, quod ſubinde non niſi extimos manuum articulos humectarint (d): ac exigua aquæ portio quamplurimis hominum lavantibus ſuffecerit (e). Verum ipſum etiam vas טיטרוס (f) ſive אארבס (g) in hunc uſum quandoque adhibitum, idem evincit apertiſſime. Ex iſto enim aqua non egreditur niſi minutim, vel ut alii loquuntur guttatim (h). Proinde & Maimonidi non inepte *Aſperſorium* dicitur (i).

X. Quod ſi hoc in conviviis uſurpatum ambigas, perinde uti illud, cui fiſtula ὑδρόχοος addita erat, a qua, remoto epiſtomio, in modum ſcatebræ ſalientis aqua erumpebat (k): his talibus commodius forte uſui privato adjudicatis. Nihilominus quodcunque tandem concipias, ita comparatum eſſe debet, ut ex illo aqua ſenſim lavantium manibus affundatur (l); non autem hi manus illi immergant (m). Proptera Talmudiſtæ in hoc argumento ordinarie dicunt

נוטלין אלא בכלי: i. e. *Aquis prioribus manus lavant vel in vas aliquod, vel in fundum; poſterioribus non niſi in vas ſubſtratum.*

(a) Cod. *Berach.* l. c. l. 12. עלו והסבו ובא להם מים: *aſſurgunt in lectos ac accumbunt, tunc venit illis aqua.* fol. 46. b. l. 22. ſeqq. מים ראשונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הגדול ישב גדול וישמור ידיו עד שיטלו כולן אמר ליה לאלתר מייתו הכא קמיה מים אחרונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הקטן וגדול יהב וידיו מזוהמות עד שנוטלין כולן אמר ליה לא מסלקי הכא מכמיה עד דנטלי מיא לגביה: i. e. *Aquas priores unde nam incipiant affundere? reſpondet ipſi, ab honoratiori. Sedetne honoratior ſedeat, ſervans manus ſuas, donec omnes laverint? reſpondit ipſi, illico afferunt ipſi menſam. Aquas poſteriores undenam incipiunt? reſpondit ipſi, ab infimo. Numquid honoratior ſedeat manibus commaculatis, uſque dum laverint omnes? reſpondit, non auferunt* a facie ejus *menſam, donec aqua ad ipſum pervenerint.*

(b) Vid. ſupra §. 7. lit. g. ubi *Maimon* inter neceſſarias, ad legitimam manuum lotionem, conditiones ponit, ut *affundatur aqua manibus.*

(c) Vid. infra §. 10.

(d) *Chullin* f. 105. a. l. penult. תנו רבנן מים לחולין עד הפרק להרומה עד הפרק וכו': i. e. *tradunt Doctores noſtri, lotionem manuum ad cibum communem ad hunc uſque articulum pertingere,* manu monſtrando, ut Gloſſa habet exterior, pag. b. ad juncturam ſecundam, quæ eſt in digitorum medio; *ob Teruma, ad hunc uſque articulum,* monſtrando juncturam tertiam, quæ in ſuprema manus eminentia &c. Vid. *Maim.* hilc. *Berach.* c. 6. e. 4. ejuſque Comment. *Ceſeph Miſchne.* R. *Moſe de Kotz* Præc. Affirm. nr. 27. fol. 112. cap. 3. l. 1. ſeqq.

(e) Cod. *Jadaim* c. 1. §. 1. מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים מחצי לוג לשלשה או לארבעה מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה. i. e. *de quarta aquarum induunt manibus unius vel duorum. De Logo dimidiato, tribus aut quatuor. De Logo, quinis vel denis aut centenis.*

(f) Ita vocatur Cod. *Kelim.* cap. 2. §. 6. טיטרוס רב יוסי מטמא מפני שהוא כמוציא כמוציא פרוטות *Rab Joſe exiſtimat, TITROS contrahere inquinamentum: quia, emittendo aquam, eſt inſtar expendentis nummos minutiſſimos.* ad quæ R. *Moſes* רוצה וטיטרוס בלי חרס מוטבו רחבה ולו צואר צר ארוך רק מאד ובתחתית הכלי נקבים נקבים וכאשר הביא הכלי במים וחותם האצבע על ראש הצואר רוק ונכנס האויר מריכנס בכלי והיה יצאו המים אשר בו מאלו הנקבים וכאשר הוסר האצבע מראש הכלי יצאו המים מהנקבים הכלי ויקרא אצלנו זה הכלי בית הדמים ואמרו מפני שהוא כמוציא פרוטות ר"ל כי המים כאשר יצאו מאחר הנקבים לא יצאו במהרה אבל יצאו מעט מעט באחור גדול הנה בכר שבכלי קבול: i. e. *TITROS eſt vas teſtaceum* (metallinum facit Autor Aruch, & ר"ש ad l. c.) *ampli fundi, ſed collum habet anguſtum, longum, gracile admodum; in fundo vas plenum eſt foraminum ac foraminum. Impleto eo aquis, ſi digitus imponatur ſummitati colli iſtius gracilis, cohibetur aer, quo minus in id intreat, nec prodeunt aquæ, quæ intus ſunt, per iſta foramina. Remoto autem ab orificio vaſis digito, exeunt aquæ ex ejus fundo. Nobis vocatur hoc vas Aſperſorium. Et dicunt, quod, quia inſtar minutos nummos proferentis, h. e. quia aquæ, quum ex foraminibus iſtis egrediuntur, non prorumpunt ſubito, ſed ſenſim admodum exeunt, cum mora magna, ideo vas omnino aptum habeatur recipiendis &c.* Rabbenu Aſcher ad Cod. *Chullin* f. 172. c. 1. l. 36. ſeqq. vaſe eodem fere modo deſcripto, l. 36. ſubjicit: נראה לי שכשר ליטול ממנו לידים *quantum mihi videtur, aptum eſt, quod adhibeatur ad lotionem manuum.*

(g) Ita in *Bereſchith Rabba* ſect. 4. fol. 4. col. 1. l. fin. Edit. Ven. *Rab. Aſcher* l. c. l. 38. vult alio nomine dici מיארת in *Erubhin* c. ult.

(h) Rab. *Aſcher* l. c. l. 43. verba Miſchnæ, quibus *proferenti nummos minutos* comparatur, reſpicere ait id quod סוביא שיפין טיפין כשמסיר אצבעו *emittat aquas, remoto digito, guttatim.* Rabbenu Nathan in *Aruch* f. 78. c. 4. טיפה אחר טיפה *guttam poſt guttam* aſſerit prodire ex illo.

(i) Supra verbis ad [f] citatis.

(k) *Rabbenu Aſcher* ad Cod. Chullin. f. 172. c. 1. l. 27. ſeqq. וסים שביכית ויש בו ברזא יסיר הברזא ויחזירנו בכל שפיכה ושפיכה וקרי ביה שפיר כח גברא כיון דעל שפיכה ושפיכה וקרי ביה שפיר כח גברא שמיטה על צורה אבל לא החזיר דברזא בין שפיכה לשפיכה דמי לחבית שמוטה על צדה וכו': i. e. *Aquis in vaſe quodam exiſtentibus, cui epiſtomium; ſi epiſtomium remotum, ad quamcunque* affuſionem *reſtituat, bene de eo dicitur, quod committente homine effundat aquas, quia per remotionem epiſtomii aquæ proveniunt: nec comparari poteſt cum vaſe in latus inclinato. Sed ſi inter ſingulas affuſiones epiſtomium non reſtituat, ſpeciem habet vaſis in latus inclinati &c.*

(l) Cod. *Jadaim* c. 1. §. 2. בכל הכלים נותנין לידים אפילו בכלי גללים בכלי אבנים בכלי אדמה אין נותנין לידים לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופה החבית וכו': i. e. *omni vaſe aquas* induunt *manibus, etiam marmoreis, lapideis, teſtaceis. Sed non* induunt *manibus e partibus vaſorum fractis, nec e vaſorum operculo &c. Maim.* hilc. *Berach.* c. 6. §. 10. יש לנוטל ליתן על ידיו מעט מעט עד שיתן בשיעור ואם נתן הרביעית כולה בשטיפה אחת בכשר: i. e. *lavans paulatim aquas* affundere *debet manibus, & nec legitimam menſuram* indiderit. *Quod ſi totam quartam una* indiderit *affuſione,* re confecta, *ne ſit irritum.*

(m) *Maim.* hilc. *Berach.* cap. 6. §. 14. השוקה שדולה אדם בידו או בגלגל ונותן להמכה ודמים נמשכים מסגת באמה והולכין ומסקין הירקות או הרהמה והגיע ידו בשיקת ועברו המים ושטפו על ידיו לא עלתה לו נטילה שהרי אין באן נתן על ידיו ואם היו ידיו קרובות לשפיכת חולי עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מכח נתינת האדם עלתה לו נטילה: i. e. *Si quis aqua-*

cunt *aquam manibus indere* (*a*), vel *affundere* (*b*), aut eadem manum *inundare* (*c*). Curiose quoque præcaverunt, ut, pluribus simul ordine lavantibus, etiam ultimo, aquis paulatim e vase deficientibus, *quarta* ad minimum *logi* suppetat (*d*). Requirunt λουτροχόον diversum a lavante, qui aquas hic affundat (*e*). In istius vero defectu hujusmodi præscribunt remedia, quæ nullatenus necessaria, si mersione res deberet confici (*f*). Manifesto argumento, lotionem manuum aspersione factam, vel aquarum affusione. Quum igitur hæc Lucæ *Baptismus* dicatur, & βαπτίζεσθαι qui manus lavat: quis dubitare jure potest, *Baptismum* rite perfici, nuda aquarum affusione vel aspersione, vereque dici βαπτίζεσθαι, cui aquæ tantum affunduntur, vel pro loci consuetudine asperguntur? Exempla hujus occurrent infra.

XI. Cæterum *Baptismus* varie potest dividi. Qui ductum Scripturæ sequuntur, *Baptismum* alium *Fluminis* statuunt (*g*), alium *Flaminis*, ac *Sanguinis* alium seu Martyrii (*h*). Duæ posteriores species, quemadmodum τὸ τῶν δακρύων βάπτισμα (*i*), aliæque translatæ, ad nos nil attinent, de proprio dicturos. Neque tamen *Fluminis Baptismus* universim sumtus, & prout etiam baptismum *Expiationis* sub se comprehendit, nostræ jam est considerationis. Proinde differentiæ ergo vocem *Initiationis* adjecimus, in ea acceptam latitudine, quam vi suæ originis ab *initiando* deducendæ, jure merito sibi vindicat. Utut enim sæpe Synecdochice pro *sacrorum* usurpetur *initiis* (*k*), &, quemadmodum *facere* subinde notat veteribus idem ac *sacra facere*; ita *initiare* passim extet pro *sacris initiare* (*l*), vel *sacris primum adhibere*. Unde quibus id contingit, *Initiati* vocantur, & *Initiorum dies*, quibus hæc sacra celebrabantur, teste Livio (*m*). Nobis tamen generalem suam notationem retineat, tracta ad omnes eos, qui *novum* aliquem statum, vel conditionem, aut professionem subituri erant; sive sacer fuerit ac honorificus, sive civilis ac sæpe etiam miserabilis.

XII. Equidem haud asseruero, in hoc *expiationem* negligi. Certe hæc intendebatur ubivis: modo a sordibus externis ac corporis, nunc ab internis seu animæ. Verum in quamplurimis lustrationibus nil spectabatur extra purificationem amplius. Judæus seminifluus, ob tactum cadaveris aliorumque pollutus, lustratione utitur; menstruata, puerpe-

ra,

aquæductui, in quem homo lavaris manus sua, vel vasa eidem infundens, aquis exinde in foveam derivatis, quæ decurrunt irrigatura olera aut jumenta potatura, manus inferat, quam inundent aquæ transeuntes; non imputatur ei hæc lotio cum nemo sit, aquas indat manibus. Quod si manus prope fuerint effusioni situla, adeo, ut deprehendantur aquæ manus mundantes vi affusionis ab homine facta, imputatur ipsi lotio.

(a) Exempla in modo dictis passim obvia. Confer inprimis Codic. *Jadaim* c. 1. §. 1. 2.

(b) Vid. supra lit. (e) *R. Moses* ad *Jadaim* c. 1. §. 1. verba ultima: ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית: *modo ultimo istorum non relinquatur minus quarta*, hæc adjicit: ר״ל שיהיה בכלי בשעה שישפוך ממנו לאחרון רביעית: *innuunt, quartam adhuc contineri debere in vase, quo tempore affundit ex illo ultimum.* Paulo post: ובמים שניים כשרוחץ קצת ידו והמיר המים או נפסקים השפיכה חוזר ומשלים והיצרה ידו שישפך מים על החלק אשר לא נתרחץ: i. e. *aquis posterioribus, postquam partem manus laverunt, deficientibus aut interruptis, affusionem repetit, perfecturus ablutionem manus suæ, dum affundit aquas ad eam partem, quæ nondum lota est &c.*

(c) Cod. *Jadaim* cap. 2. §. 1. נטל לידו אחת משטיפה אחת ידו טהורה לשתי ידיו משטיפה אחת וכו׳: i. e. *laverit manum unam* inundatione *una, manus ejus pura est: si utramque manum suam ex* inundatione *unica &c.* Ubi *Maim.* pro *mundatione* substituit שפיכה *affusione*. Alibi vero Hilc. *Berach.* c. 6. §. 10. שטיפה *inundationem* retinuit. Sunt Synonima, nisi quod hæc affusionem denotet paulo liberiorem, & sæpe præter intentionem affundentis erumpentem.

(d) Cod. *Jadaim* c. 1. §. 1. 1. verbis supra §. 9. lit. (l) citatis, subnectitur: רבי יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית: *R. Jose requirit, modo ultimo istorum non relinquatur infra quartam.*

(e) *Arba Turim* Part. 1. *Orach Chajim*, num. 162. p. m. 23. c. 4. l. 11. ex *Rabbenu Ascher* ad Cod. *Chullin* fol. 172. col. 2. l. 47. הנוטל צריך שישפוך אחר על ידיו: i. e. *Si quis manus lavare velit, necesse est, alium manibus hujus affundere.* Hinc enim est, ut Cod. *Jadaim* c. 1. §. 2. dicatur ולא יתן לחבירו בחפניו: *nemo aquam indat proximo suo pugnis.* It. ib. §. 5. הכל כשרים ליתן לידים אפילו חש״ו: i. e. *Omnes apti sunt, qui aquam alterius indant manibus, etiam surdus, stultus ac minorennis.*

(f) *Maim.* hilc. *Berach.* c. 6. §. 13. Recitata Mischna nunc memorata, ulterius pergit: אם אין שם אחר מניח הכלי בין ברכיו וצק על ידיו או יטה החבית על ידיו ויטול או מטל ידו אחת וצק בה על זו וחוזר וצק בראשונה על השניה: i. e. *Si non adsit alius*, qui aquas suppeditet, *vas intra genua sua collocet, suisque affundat manibus: aut vase in manus inclinato, lavet. Vel altera manu lota, affundat super alteram, ac rursus priori effundat super secundam.* Vid. ead. ap. *Rabbenu Ascher* ad *Chullin* c. 8. f. 172. col. 1. l. 21. seqq. coll. l. 10. seqq. l. c. col. 2. l. 47. seqq. Ex eo filius *Rabbenu Jacob* in *Orach Chajim.* num. 162. p. m. 23. col. 4. l. 12. seqq. inquit: ואם אין לו אחר יאחז הכלי בראשי אצבעותיו וישפוך על שתי ידיו באחת או ישפוך על זו רביעית ועל זו רביעית ואחר כך ישפשפם זו בזו: i. e. *Quod si alium non habeat, ipse vas apprehendat extremis digitis, & effundat super utramque simul manum: aut seorsim nunc huic quartum affundat, nunc alteri totidem, illis mutuo deinceps sibi affricatis.* Vid. *Maim.* l. c. §. 13. 14.

(g) *Nazianzeno* Orat. 39. in sancta lumina, tom. 1. p. 634. βάπτισμα ἐν ὕδατι dictum.

(h) *Nazianz.* l. c. βάπτισμα μαρτυρίου καὶ αἵματος. Vid. Matth. 20. 22. Marc. 10. 32.

(i) Eidem *Nazianz.* l. c. Vid. quoque *Damasc.* lib. 4. Orthodoxæ fidei, c. 10. cit. a *Vossio* Disp. 1. de Baptis. th. 1. p. 26.

(k) Vid. Cicer. de leg. l. 2. c. 444. D. Varro de re rust. l. 3. c. 1.

(l) Unde Cic. l. c. *initiari Cereri*.

(m) Vid. *Saubert.* de Sacrific. p. 400.

ra, concubitu viri inquinata (a) &c. immergit se aquæ; non alium in finem, quam ut purificentur. Cum apud Gentiles templa ingressuri, oraturi, sacrificaturi, ludos seculares spectaturi, peracto homicidio, propter funera & alia hujus generis multa, lustrarent sese: non alio id fiebat fine, quam ut a sordibus sive corporis sive animæ purificati, magis forent accepti (b). Unde & effectus hujus lustrationis non durabat diutius, quam novam denuo contraxissent labem, nova rursus lustratione expiandam. Apud Judæos (c) pariter ac gentiles (d) toties lavabant, quoties sacra erant facturi: metu perculsi, an forte vel inscii se contaminarint (e). At hæc, de qua jam dicturi sumus lustratio, in sola purificatione non acquiescit; sed ea jam impetrata, transcendit intentione sua altius, viam apertura novo statui, functioni, aut professioni, unde baptizatus olim erat remotus. Quo occupato, deinceps ad eundem finem non repeti solet amplius.

XIII. Proinde *Initiationis Baptismus* nil aliud est, quam lustratio quædam solennis, qua decenter præparatus, tribus ordinarie adhibitis testibus, post clare editam confessionem, aquis decenter abluitur; ut hoc modo ab immunditie & sordibus suis purgatus, membrum fiat novæ, ad quam adspirat, societatis.

XIV. Hujus *Subjectum* est inprimis *Gentilis Judaicam amplexurus fidem*. Quo quadantenus referri potest *servitutem subiturus* inter Hebræos; cujus inaugurationem Maimonides aliquam Proselytismi partem vocat. Præter hos lustratione inaugurabantur *vindicandus in libertatem*, item *Sacerdotio functurus*, *e cœlibatu transiens ad conjugium*, *Nomine donandus*, ac *consecrandus literis*; quin & *in Deorum e vehendus numerum*. De singulis ordine ita dispiciemus, ut primas concedamus Proselytis; reliquis deinceps tactis.

XV. *Proselytorum* solicitam curam egisse Deum, hinc inde Scriptura inculcat serio. Paria illis subinde attribuit cum Judæis originariis (f). Se vere passim illorum prohibet persecutionem. Ne

(a) Vid. de *Bathseba* 2. Sam. 11. 4.

(b) *Tertull.* de Baptis. c. 5. idque se in regenerationem & *impunitatem periuriorum suorum*, agere præsumunt. *Pausanias* l. 10. p. 620. *Carmanor*, e Creta, [illegible] *Apollinem de cæde purgasse dicitur*. *Diodor.* Sic. l. 4. p. 155. c. *Ceres* [illegible] *ad expiandam Centaurorum cædem*, *Parva mysteria instituit*, *in honorem Herculis*. *Plutarch.* Theseo p. 5. c. de hoc refert, *certos ex Phytalidarum stirpe*, *occurrentes*, *rogavit* [illegible], *ut expiarent se*; *qui* [illegible] *hac mote solenni lustrantes eum*, *& immolantes hostias ad placandos Deos*, *invitarunt domum*. Apollodor. l. 2. p. 87. *Bellerophon Glauci f. Sysiphi n. Corintho pulsus*, *ob cædem imprudenter factam confugit ad Prætum Argivorum regem*, *ut ab eo expiaretur*. Hæc Joh. Marsham. Can. Ægypt. sec. xi. p. m. 264. seqq.

(c) *Maim.* hilc. *Biath Hammikdasch.* c. 5. §. 4. e Cod. *Joma* cap. 3. זה כלל היה במקדש אין אדם נכנס לעזרה [illegible] [illegible] i. e. *Hæc generalis in Sanctuario obtinet regula: Nemo atrium ingreditur sacro functurus officio, etiamsi mundus sit, quin prius aqua se immerserit. Et quicunque pedes texerit, immersione indiget. Vesicam vero solvens, obligatur ad consecrationem manuum pedumque. Exeunte aliquo extra murum atrii, si, ut commoraretur aliquamdiu, egressus fuerat, reversus debet se immergere; sed si animo statim redeundi fuerat egressus, reversus non obligatur nisi ad solam manuum pedumque consecrationem.* Ibid. §. 8. [illegible] i. e. *Si quis hodie manus suas consecraverat, crastina luce necesse habet, ut consecret denuo, quanquam tota non dormiverit nocte; pernoctatione enim redduntur manus pollutæ. Consecraverit nocte, manente nocte illa adoleverit adipes, necesse habet, die facto, consecret denuo ad ministerium diei.* Vide prolixam *Maimonidem* toto cap. citato, it. Cod. *Joma* c. 3. §. 4. 7. §. 3. 4. 5. 6. *Gemara* fol. 29. a. b. fol. 30. seqq. coll. etiam fol. ult.

(d) *Ægyptiorum Sacerdotes*, ut ait *Herodotus* l. 2. 37 [illegible], *ut bis interdiu quotidie lavantur frigida*, *bis interdiu*, *ac bis noctu*. *Chæremon* a Porphyrio citatus de abstin. l. 4. [illegible], *ter inquit*, *unoquoque die se frigida abluunt*, *a lecto*, *ante prandium*, *& cum eunt dormitum*. Ex eodem emanavit ritu, quod *Plautus in Aulul.* Act. III. Sc. 6. v. 43. *Ego*, inquit, *si quid me vis*, *eo lavatum*, *ut sacrificem*. Ibid. Act. IV. Sc. 2. v. 5. *nunc lavabo*, *ut rem divinam faciam*. Haud dubie enim sacra violari putabant, *nisi*, ut *Alex. ab Alex.* Genial. dier. l. 4. c. 17. asserit, *in omnibus sacris sacerdos*, *quum diis immolaret*, *& rem divinam faceret*, *prius corporis ablutione purgaretur*. Atque ea propter minus grata fore putabant, neque exaudiri, ut *Hesiod.* adstruit, Opera & dies l. 2. circ. fin. p. m. 54.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

i. e. ex Versione Nic. Vallæ:

Acre Jovi vinum, seu diis, de mane tenendum est,

Illauta libare manu, tum vota precando

In cassum fundes, nulli exaudita Deorum.

(e) Cod. *Joma*, f. 30. ad l. 28. Glossa interior id fieri, ait, [illegible] *ne in mentem veniat, nullam fieri mersionem nisi a pollutis, & ut ad animum revocet, utrum forte inhæreat sibi pollutio. Revocata enim in animum pollutione veteri sibi imminente, quæ exciderat, abstrahet se quominus isto die ingrediatur in atrium, donec occubuerit ipsi sol a mersione facta, nec die isto aliquam subeat functionem.*

(f) [illegible] inquit Philo lib. 1. de Monarch. p. m. 631. F. [illegible]

Ne quis itaque falso ipsorum nomen mentiatur, sub hoc prætextu varias in se derivaturus immunitates, sæpe cum maximo indigenarum damno: neve vicissim Judæorum aliquis, ignarus quam alienigena religionem colat, divinam de illo fovendo legem transgrediatur, quidvis sibi in gentilem licere præsumens: & ut rei ipsi externa pompa major concilietur autoritas, reverentia sanctior: Sapiens Judæorum Antiquitas prudenti consilio instituit, ne quis clanculum in viscera Ecclesiæ suæ irreperent; sed solenni ritu, cujus Deum ipsum faciunt autorem, reciperentur publice.

XVI. Quanquam hic tria, si fieri possit, usurpet media, Circumcisionem, Baptismum & Sacrificium. Horum tamen Circumcisio in sexu sequiori nunquam invenit locum: Sacrificium, tem-

plo desolato, a nemine offerri potest. Solus *Baptismus* universalis est ac perpetuus, cuilibet sexui ac tempori conveniens (*a*). Hinc eum usque eo putant necessarium, ut sine eo, omnibus noto vel idoneis comprobato testibus (*b*), nemini jura Proselyti concedant; si vel maxime & corpore, & testimonio sufficienti probatum dederit, se esse circumcisum.

XVII. Hinc factum est, ut nondum legitime Baptizatus nec admissus fuerit, qui de sanctis comederet (*c*), aut uxorem duceret Israelitidem (*d*). Quod si quis interea temporis, eo insuper habito, aliquam domum duxerit, eaque ex ipso conceperit, fœtus habetur pro spurio, haud secus ac si ex gentili fuisset genitus (*e*). Ex eodem quoque emanavit principio, quod clanculum baptiza-

 tus,

τῆς καὶ ἰσότιμον, μὴ ἀμφισβητοῦσαι ἐνέχειν τιθήνας καὶ οἰκείων καὶ φίλων, ἀλλ' εὑρεῖν καταφυγὰς τοῖς πρὸς εὐσέβειαν αὐτομολοῦσι. Φίλτρον γὰρ ἀνυπέρβλητον καὶ δεσμὸς ἄλυτος εὐνοίας ἑνωτικῆς, ἡ τοῦ ἑνὸς θεοῦ τιμή. h. e. *Omnes æque jure uti voluit tam advenas quam indigenas, veteres cives admonens, ut hos novos non solum honorent, verum etiam eximia prosequantur benevolentia. Et merito cum reliquerint patriam, cognatos amicosque pietatis ergo sanctitatisque, non excludantur ab aliis civitatibus, familiis, amicitiis; sed pateant receptacula hominibus ad religionem veram transfugientibus. Nam unius Dei cultus est amoris mutuæque benevolentiæ vinculum insolubile.* Vid. Plutarch. Conjug. Præcep. p. m. 140.

(*a*) *Maim.* hilc. Issure Bia c. 13. §. 4. 5. 6. (Quæ iisd. fere verbis habentur in *Smag.* P. N. 116. fol. 40. c. 2. l. 46. seqq.) suorum mentem exprimit verbis sequentibus: לדורות כשירצה העכו״ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן ואם נקבה היא טבילה וקרבן – ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה – גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול: i. e. *Quandocunque Gentilis in fœdus cum Deo vult recipi, ac vel sub extimis alarum divinæ Majestatis partibus delitescere, jugo legis in se recepto, opus ad hoc habet circumcisione, Baptismo, ac placatione sacrificio facta: & si fœmella sit, solo Baptismo, ac sacrificio. Nostro hoc tempore, quo non vigent sacrificia, circumcisione opus habet mas, ac Baptismo. Proselytus qui circumcisus baptizatus non fuerit, aut baptizatus, sed non circumcisus, non est Proselytus, donec circumcisus etiam baptizetur.* Celebris in hanc sententiam circumfertur decisio R. Johannis. Cod. *Jevam.* f. 46. 2. l. 26. Vid. p. b. l. 10. לעולם אין גר עד שימול ויטבול וכיון דלא טביל נכרי הוא: i. e. *Nunquam in æternum reputatur quis Proselytus, donec circumcisus etiam baptizetur: nam antequam baptizatus fuerit, æstimatur pro alienigena.* Secundum R. Judæ opinionem l. c. p. b. l. 18. l. 12. seqq. טבילה עיקר *Baptismus* in hoc negotio est *pars primaria*, ac *fundamentum* totius inaugurationis.

(*b*) *Maim.* hilc. *Issure bia* c. 13. §. 7. טבל בינו לבין עצמו ונתגייר בינו לבין עצמו ואפילו בפני שנים אינו גר׳ן בא ואמר נתגיירתי בבית דין של פלוני והטבילוני אינו נאמן לבוא בקהל עד שיביא עדים: i. e. *Si baptizat se quispiam seorsim, & Proselytismum recipiat seorsim, aut duobus tantummodo præsentibus, non est Proselytus. Se quis adveniens dixerit, proselytus factus sum per judicium hujus vel istius, qui curarunt me baptizari; non habetur ipsi fides, ut veniret in Ecclesiam, donec testes attulerit.* *Rabbena Ascher* ad Cod. *Jevam.* f. 135. c. 1. l. 16. seqq. והיכא דאתא נכרי ואמר כבר נתגיירתי וטבלתי בבית דין של פלוני לא מהימנינן ליה עד דמייתי סהדי ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הלכה בין בארץ בין בחוצה לארץ צריך להביא ראיה: i. e. *Sicubi peregrinus venerit, dicens: jamdudum in proselytorum numerum adscriptus sum, ac baptizatus coram judicio istius N.; non habemus ipsi fidem, donec afferat testes. Nam R. Chija f. Abba inquit, R. Johannem dixisse, id observari decisum, ut, sive quis in eadem sit terra, sive extra eandem, opus habeat planam afferre rationem.* Conf. omnino Gemara Babyl. *Jevam.* fol. 46. b. fin. fol. 47. a. imprimis l. 14. 15. *Rab. Alphes* Part. 11. fol. 15. b. Edit. Amstel.

(*c*) Refertur enim inter eos, qui nondum plene sunt reconciliati. Cod. *Cerith.* c. §. 1. ר״א בן יעקב אומר גר מחוסר כפרה עד שיזרק עליו הדם: i. e. *R. Eliezer f. Jacobi inquit: Proselytus integra destituitur expiatione, usque dum sanguis in eum fuerit sparsus.* Sed vero, ut *Gemara* habet l. c. fol. 9. a. l. 18. it. *Jevam.* f. 46. b. l. 8. אין הזאה בלא טבילה: *Aspersio sine baptismo non invenit locum.*

(*d*) Id ad lit. (*b*) *Maimonides* expresserat, per *venire in Ecclesiam*. Alibi l. c. §. 9. clarius loquitur, dicens: גיורת שראינוה נוהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדה ותפריש תרומה בעיסתה וכיוצא בזה וכן גר שנוהג בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גירי צדק ואף על פי שאין שם עדים שמעידין לפני מי שנתגיירו ואף על פי כן אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבילו בפנינו הואיל והוחזקו כותים: i. e. *Si quam videmus Ethnicam via Israelitarum continuo insistentem, cujusmodi quæ lavat se post menstrua, & Teruma separat de massa sua, & si quod huic simile: Item si qui Peregrinus Israelitarum legat vestigia, lavans sese ad pollutionem nocturnam, omniaque Præcepta perficiens. Hujusmodi præsumuntur Proselyti justitiæ, utut nulli adsint testes, qui testatum faciant, coram quibus in numerum Proselytorum sint recepti. Hoc non obstante, si veneriat permixturi se cum Israelitis, in ipsorum connubia non consentiunt, donec testes afferant, aut baptizentur nobis præsentibus, quia præsumi possunt Samaritæ.* Vid. etiam §. 10. & Conf. Cod. *Jevam.* fol. 45. b. l. 30. seqq.

(*e*) Cod. *Jevam.* 46. a. l. 22. seqq. רב חייא בר אבא איקלע לגבלא חזה בנות ישראל דמיעברן מגרים שמלו ולא טבלו – אתא לקמיה דר׳ יוחנן א״ל צא והכרז על בניהם שהם ממזרים – ולעולם אין גר עד שימול ויטבול וכיון דלא טבל נכרי הוא ואמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן נכרי ועבד הבא על בת ישראל הוולד ממזר: i. e. *Rab Chija f. Abbæ cum apud Geblam divertisset, vidit filias Israelitarum impragnatas a Proselytis circumcisis quidem, sed non baptizatis; Reversus ad R. Johannem, hic ei dixit: egredere ac* pro-

tus, ne cui de ſuo Baptiſmo relinquat dubium, ſolenni modo eundem debuerit repetere, teſtibus convocatis omni exceptione majoribus (*a*).

XVIII. Equidem non defuit, qui ex Talmudiſtis pro ſufficientia ſolius Circumciſionis militarit, in Patriarcharum inauguratione ſuam fulciens ſententiam (*b*). Sed aliorum non aſſecutus eſt aſſenſum (*c*); quin ex communi Doctorum conſilio, ſuffragantibus ſapientibus omnibus damnatus fuit (*d*), coactuſque tandem fateri, in iſtis Patribus Baptiſmum non minus fuiſſe adhibitum, quam Circumciſionem (*e*).

XIX. E contrario plures omnino fuere, qui in ſolo *Baptiſmo* omne poſuerunt momentum. R. Joſua præcedenti Doctori e diametro ſe oppoſuit, Proſelytumque pronunciavit legitimum, qui nude baptizatus fuerit, utut non circumciſus (*f*). Adductus ad hoc fuit fœminarum exemplo, quæ extabant tempore Patriarcharum (*g*). Erant hæ in fœdere cum Deo, ac ſimul ſanguine conſperſæ præſumuntur, cum totus populus iſto conſpergeretur ad montem Sinai. At nec aſperſio ex eorum hypotheſi, datur ſine præcedaneo Baptiſmo, nec circumcidendi in mulieribus locus (*h*).

R. Ju-

proclama filios ipſorum, quod ſint ſpurii. Nunquam enim in æternum reputatur quis Proſelytus, donec circumciſus baptizatur: cum vero nondum baptizatus eſt, æſtimatur pro alienigena. Et Rabba inquit, nepos Hanna, R. Johannem ſtatuiſſe: alienigena & ſervo cum Iſraelitide concumbente, infans inde genitus eſt ſpurius. Paulo mitior eſt *Rab Alphes* l. c. f. 15. b. l. 8. ſeqq. citatus a *R. Aſcher* ad l. c. f. 134. c. 4. l. 37. 38. Conciliaturus enim hanc R. Johannis duriorem ſententiam, cum facto R. Aſſe, qui, ſecundum eſſata Cod. *Jevam.* f. 45. b. l. 28. & gentilem ob menſtrua ſe immergentem abſolvit, & ejus prolem; itemque cum R. Joſua f. Levi aſſerente, *ethnico ac ſervo cum Iſraelitide concumbente, infantem inde genitum fore legitimum*, inquit: הא דרב אסי ודר"בר דיעבר הוא ולא פסלינן לבריה הואיל וטבל לשם קריו ואי לאו גיורא הוא לא טבל לשם קרי והא דר' יוחנן לכתחלה דלא נהגינן ביה מנהג גר ולא מנסבינן ליה בת ישראל עד דטבל בפני ג' אבל כדיעבר לא פסלינן לבריה וכו׳: *eam R. Aſſi & R. Joſue f. Levi ſententiam loqui de re jam confecta: quod* impragnatione facta, *prolem non pronunciamus illegitimam, ex quo merſerit ſe parens ob accidens nocturnum ſibi ſupervenientes. Quod ſi enim proſelytus non foret, non immergeret ſe ob nocturnam ſibi factam pollutionem. R. Johannem vero loqui de re adhuc integra ac ſulca. In tali quippe non adhibemus jura proſelyti, nec nuptum tradimus ipſi Iſraelitidem, donec baptizatus fuerit tribus præſentibus. At re jam confecta* (quæ verba ſunt R. Aſcher l. c.) *prolem non dicimus ineptam*. Scilicet ſoli Iſraelitæ; nequaquam vero Sacerdoti: (ut idem *Alphes* l. c. p. a. l. 13.) cui hujuſmodi prolem & ipſe *R. Joſ. f. Levi* ineptam judicat Cod. *Jevam.* f. 45. a. l. 20. ſeqq. Conf. *Raſchi* Gloſſa ad *Jevam.* f. 44. b. l. 11. ſeqq.

(a) *Maim.* hilc. *Iſſure bia* cap. 13. §. 8. היה נשוי לישראלית או לגיורת ויש לו בנים ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי נאמן לפסול את עצמו ואינו נאמן לפסול את הבנים וחוזר וטובל בבית דין: i. e. *Si cui matrimonio juncto Iſraelitidi, aut proſelytiſſæ filii fuerint, qui dixerit, privatim factus ſum proſelytus; fidelis habetur, qui ſe ipſum ineptum reddat, ſed non filios. Baptizaturque denuo præſente Senatu*. Priora apud *Rab Alphes* l. c. f. 16. a. l. 3. ſeqq. *R. Aſcher* l. c. f. 135. c. 2. l. 29. ſeqq. Deſumta ſunt e Cod. *Jevam.* f. 47. a. l. 20. ſeqq.

(b) Cod. *Jevam.* fol. 46. a. l. 33. גר שמל ולא טבל ר"א אומר הרי זה גר שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו: i. e. *Si quis circumciſus, non fuerit baptizatus, R. Elieſer inquit, en talis eſt Proſelytus: ita enim deprehendimus in Patribus noſtris, quod circumciſi fuerint, & non baptizati*. Conf. ad §. 20. lit. (h).

(c) Vid. §. ſeqq.

(d) *Jevam.* l. c. l. 35. וחכ"א טבל ולא מל מל ולא טבל אין גר עד שימול ויטבול ור' יהושע נמי נילף מאבהת ור"א נמי נילף מאימהות וכי תימא אין דנין אפשר משאי אפשר והתניא ר"א אומר מניין לפסח דורות שאין בא אלא מן החולין נאמר פסח במצרים ונאמר פסח בדורות מה פסח האמור במצרים אין בא אלא מן החולין אף פסח לדורות אין בא אלא מן החולין א"ל רבי עקיבא וכי דנין אפשר משאי אפשר א"ל אע"פ שאי אפשר ראיה גדולה היא ונלמד הימנה: i. e. *Sed Sapientes dicunt: baptizatus qui non circumciditur, circumciſus qui non baptizatur, neuter eſt Proſelytus, donec & circumcidatur & baptizetur. R. Joſua autem etiam a Patribus diſcere debebat, & R. Elieſer a Matribus. Quod ſi dixeris non deſumunt rationem poſſibilis ab impoſſibili*, & conſequenter non opus ut R. Elieſer Matrum rationem habeat, utpote in quibus circumciſio erat ἐν τοῖς ἀδυνάτοις. *Nonne nota eſt doctrina hæc: R. Elieſer inquit, undenam de Paſchate perpetuo* probari poteſt, *quod non comparatur, niſi de profanis? Reſp. Paſcha dicitur tam in Ægypto* celebrandum, *quam in quacunque generatione alio. Quæ ratio fuit Paſchatis in Ægypto celebrati? non ſumebatur niſi de profanis: ita etiam Paſcha aliis celebrandum generationibus non ſumatur niſi de profanis*; nec de decimis ſecundis, quæ in Ægypto nondum exiſtebant, ut exinde Paſcha potuerint acquiri. *Etiam dicentes ipſi R. Akiva, numquid poſſibile dijudicant ex impoſſibili? reſpondit utut impoſſibile magnum pondus habeat, diſcamus tamen exinde*. *Rab Alphes* l. c. fol. 15. l. 26. ſeqq. & *R. Aſcher* l. c. fol. 134. c. 4. l. penult. controverſia hac recitata, ſubjiciunt: א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכתא לעולם אינו גר עד שימול ויטבול: i. e. *R. Chija dixit filius Abba, dixiſſe R. Johannem, Deciſum eſſe, numquam fore Proſelytum, donec circumcidatur & baptizetur*. Idem quoque inferunt Cod. *Jevam.* f. 46. b. l. 26. ex facto R. Oſajæ, qui circumciſum detinuit, ut craſtino etiam *baptizetur*. Subjicitque *Rab Alphes* l. c. l. antep. וכן הלכתא: *ita fore deciſum*, juxta quod pronunciare debeant omnes. Vid. *Rambam* hilc. *Iſſure bia* c. 13. §. 6. *Smag* Negat. 116. fol. 40. cap. 2. l. 4. fin.

(e) Cod. *Jevam.* f. 46. b. l. 2. ſeqq.

(f) Gloſſa exterior ad Cod. *Jevam.* f. 46. b. aliquoties de *R. Joſua* meminit, ומטרא ליה הטבילה בלא מילה מהניא אבל מילה בלא טבילה לא מהני: *quod eam foveat ſententiam, ac ſi Baptiſmus ſolus ſine circumciſione conducat, circumciſio autem ſine Baptiſmo nil valeat quicquam*.

(g) Cod. *Jevam.* fol. 46. a. l. 34. טבל ולא מל רבי יהושע אומר הרי זה גר שכן מצינו באימהות שטבלו ולא מלו: i. e. *Si quis baptizatus fuerit, ut ut non circumciſus, R. Joſua inquit, en talis eſt Proſelytus: ita enim de Matribus noſtris ſtatuere fas eſt, ſolum baptizatas eas fuiſſe, non circumciſas*. ואם לא טבלי במה נכנסו תחת כנפי השכינה: *num*, quæ Gloſſæ inter. verba ſunt, *ſi baptizata non fuiſſent, quo quaſo modo fuiſſent ingreſſa ſub alas Majeſtatis divinæ?* cum circumciſio in illis non invenerit locum, quæ ex Gemara ſunt deſumta l. c. p. b. l. 8. 9.

(h) *Jevam.* f. 46. b. l. 7. מתבא ויקח משה את הדם ויזרוק על העם תמירי ואין הזאה בלא טבילה ור' יהושע טבילה באמהות מנלן סברה היא דא"כ במה נכנסו תחת כנפי השכינה: i. e. *Inde Baptiſmus probari poteſt, quod Moſes* Exod. 24. 8. *acceptum ſanguinem aſperſerit ſuper populum. Tradunt enim, Aſperſionem non fore ſine Baptiſmo. Undenam hæc R. Joſuæ opinio de Baptiſmo Matrum nobis innoteſcit?*

quia

R. Juda, qui expreſſe *unicum medium ſufficere initiationi* ſtatuit (*a*), pro Baptiſmo ſtetiſſe vel ideo poteſt concipi, quod de circumciſione parum ſolicitus, illico fidem adhibuerit dicenti; ſe fore circumciſum, & in id modo incubuerit, ut Baptiſmo initiaretur legitime (*b*). Atque ab hac ſententia non eximit *Toſiphta* Codicis Jevamot R. *Oſajam*; dum accedentem ad ſe Proſelytam, qui nullo ſtipatus teſtimonio, aſſeruerat, ſe circumciſum eſſe, ſed non baptizatum, ſine ulteriori in veritatem iſtius inquiſitione, in craſtinum, ut *baptizaretur*, remiſerit (*c*). Quin & tota Secta *Hilleliana*, Proſelyto quidem apella exiſtente, ſtatuit, non expectato ſanguine fœderis, ſolum ſufficere *Baptiſmum* (*d*). Ac ſatis audacter in Gemara aſſerunt, neminem in hoc mundo litem movere ei, qui pro ſolo *Baptiſmo* pronunciarit, quod abſque Circumciſione valeat (*e*).

XX. Neque id injuria. Nullum quippe dubium, quin intra tres iſtos menſes, qui effluxiſſe dicuntur (*f*) ab exitu ex Ægypto ad promulgationem legis, non neglecto ſeptiduo quo in ſervitute adhuc commorantes circumcidi non poterant legitime (*g*), plures nati fuerint *Maſculi*. Tanta hominum copia erat, quæ non permittit ſentire aliter. Deficientibus aliis novi quotidie ſuccedunt, natura operatrice nunquam deficiente. *Hi omnes*, præſuppoſita Judæorum, de initiamento Baptiſmi ad montem Sinai facto, ſententia, *abſque circumciſione in fœdus cum Deo introierunt*, *ſolo uſi Baptiſmo*. Ponamus in Ægypto genitos omnes ſeptiduum ſuperantes circumciſos fuiſſe (*h*). At nemo iſtorum ab eo die, quo ex Ægypto egreſſi fuerant, quamdiu forent in itinere ſuſtulit præputium, donec ad collem Araloth circumciderentur a Joſua omnes (*i*). Parvulos autem a ſolenni illo Baptiſmo eximendos haud fuiſſe, & generalis *populi* mentio comprobat, qui conſecrandus jubetur (*k*), & conſtans Judæorum traditio (*l*). Nec ſcrupulum figere poteſt, quod hodienum quilibet parentum pro ſe baptizetur omnibuſque poſteris (*m*). Siquidem id de ea ſaltem prole valet, quæ in lucem editur poſt initiationem, in parentibus ſuis adhuc exiſtens ſimul cum ipſis conſecrata (*). Fieri quoque potuit, ut illiuſmodi parvulus parentibus fuerit orbatus: qui aut in fœdere cum Deo non fuit, aut, ſi receptis acqueſcimus mediis, initiamento uſus eſt *Baptiſmo*.

XXII. Plures præterea Gentes erant, quæ circumciſionis morem obſervabant præter Iſraelitas. Philo (*n*) præſertim Ægyptios laudibus extollit, reverenter de

quis ſi non per eum, quo fuiſſent ingreſſa ſub alas divinæ Gratiæ?

(a) Loc. cit. l. 16. א"ר יהודה בחדא סגי *R. Juda inquit, in uno ſufficit.*

(b) Loc. cit. l. 12. 13. הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי מטבילין אותו (פר"שי ואין צריך לבדוק בעדים אם מילהו לשם מצות אם לא הואיל וטבל בטבילה) ומה בכך דברי רבי יהודה: i. e. *Si quis venerit dicens, circumciſus ſum, ſed non baptizatus, curant eum baptizari.* (i. e. Gloſſa habet, *non opus æſtimant, inquirere in teſtes, an circumciſio ob præceptum divinum facta ſit*, an non. *Poſteaquam baptizatus fuerit, in Baptiſmo ſufficit.*) *Et quid in hanc rem verba Rabbi Judæ?*

(c) Loc. cit. l. 26. ſeqq. רבי אושעיא ברבי חייא ראתא לקמיה גר שמל ולא טבל אמר ליה: שהי כאן עד למחר ונטבלינך: i. e. *R. Oſchaja f. R. Chija accedenti ſibi Proſelyto, qui circumciſus fuerat, ſed non baptizatus, dixit, expecta hic uſque in craſtinum, tunc baptizari te curabimus.* Cumque inter eria, quæ ex hac actione elicienda exiſtimabant, etiam inferrent, *non fore Proſelytum, donec circumciſus, baptizaretur*; ad iſta verba *Toſiphta* annotat: מהכא לא מצי לדקדק דלא תסגי בטבילה לחודה דלא בא לדקדק אלא דמילה בלא טבילה לא סגיא: i. e. *exinde nemo accurate inferre poterit, quod ſolus Baptiſmus non ſufficiat. Nil enim amplius exinde probare ſatagit, quam circumciſionem non valere ſine Baptiſmo.*

(d) Cod. *Schabb.* fol. 135. a. l. 8. ſeqq. א"ר שמעון בן אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית מפני שעורלה כבושה היא על מה נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול שב"ש אומר צריך להטיף ממנו דם ברית וב"ה אומר אין צריך להטיף ממנו דם ברית: i. e. *R. Simeon f. Eleaſar inquit, non diſſentiunt inter ſe Schola Schammæana & Hilleliana de eo qui Apella genitus eſt, opus fore elicere ex iſto ſanguinem fœderis; quia præputium forte depreſſum eſt adhærens carni. De quo igitur diſſentiunt? De Proſelyto, qui recipi vult in gremium Eccleſiæ, glande denudatus. De hoc Schola Schammæana aſſerit, ſanguinem fœderis eſſe eliciendum; Sectatores vero Hillelis aſſeverant, non eſſe opus eſſe, deſtilletur ex eo ſanguis fœderis.* Conf. *Rabbenu Tam* ad l. c. Gloſſa exterior ad *Jevam.* fol. 46. bl. 21. *Rabbenu Aſcher.* ad l. c. fol. 135. c. 1. l. 2. ſeqq.

(e) Cod. *Jevam.* f. 46. b. l. 1. בטבל ולא מל במל ולא טבל כולי עלמא לא פליגי וכי פליגי: i. e. *de baptizato, qui circumciſus non eſt, totus mundus non diſſentit, quod conducat; ſed diſſentiunt tantum de circumciſo, qui non eſt baptizatus.* Vid. *Toſiphta* ad l. 8.

(f) Exod. 19. 1. Conf. *Aben Eſra* ad l. c. it. Cod. *Taanith.* f. 28. b. l. 24. 25. ubi lex promulgata dicitur die menſis tertii ſexto.

(g) Gen. 17. 12.

(h) Ita *Rambam* l. c. §. 2. it. *R. Moſes de Kozi* Præc. Neg. 116. fol. 40. col. 2. l. 41. ſeqq. (vide Cod. *Kerith.* f. 9. a. cujus Conf. Gloſſæ) מילה היתה במצרים שנאמר וכל ערל לא יאכל בו ומל אותם משה רבינו שכולם בטלו ברית מילה במצרים חוץ משבט לוי ועליהם נאמר ובריתך ינצורו: i. e. *Circumciſio in Ægypto extitit, ſicut dicitur* Ex. 12. 48. *nullus præputiatus de iſto comedat. Itaque circumcidit eos Moſes Doctor noſter. Omnes enim in Ægypto abrogarunt fœdus circumciſionis, excepta tribus Levi, qua de dicitur* Deut. 33. 9. *& fœdus tuum obſervabunt.*

(i) Joſ. 5. 5.

(k) Exod. 19. v. 20.

(l) Vid. ad §. 24. verba *Rabbenu Aſcher* ad lit. (b) p. 39.

(m) Vid. §. 24. (*) Vid. *Toſiphos* ad *Jevam.* 78. a. l. 41. Cod. *Temuroth* c. 6. circa fin. f. 130. b.

(n) De *Circumciſ.* p. m. 625. A. πρᾶγμα σπουδαζό-

de hoc ritu sentientes. Herodotus (*a*) *Colchos* enumerat, *Ægyptios*, atque *Æthiopas* omnium primos: a quibus didicerint *Phænices*, *Syri* ac *Macrones*. Diodorus Siculus (*b*) nominat *Troglodytas*, quos Josephus (*c*) existimat e Ketora Abrahami genitos. Epiphanius (*d*) Judæis annumerat Ægyptios, *Saracenos* sive *Ismaelitas* (quos Josephus (*e*) & passim Talmudistæ vocant *Arabes*), item *Samaritanos*, *Idumæos* atque *Homeritas*. His pronum fuisset, Judæis glande detecta imponere, ni aliquid accessisset amplius ac evidentius, quo mediante reciperentur in Ecclesiam.

XXII. Imo multi sunt, qui si sine *Baptismo* forent, nullum prorsus externum symbolum haberent, quo intercedente in fœdus cum Deo reciperentur. Res nota est de omni fœmina (*f*). In qua Judæi nunquam Æthiopum approbarunt circumcidendi morem (*g*). Passim introducuntur a Talmudistis pueri, qui apellæ nascuntur (*h*). Ac deploranda comprobat experientia, alios hominum malitia exsectos esse penitus (*i*). In his ac olim circumcisis *Baptismus* vel inaugurationem unice conficit, vel primario. Utut enim sint, qui in circumcisis gentibus, alii etiam in apellis genitis, sanguinem quem vocant fœderis, putant circumcisionis loco eliciendum: Deferuntur tamen non modo a quibusdam, sed & ipsimet, eo non obstante, *Baptismum* summopere æstimant necessarium. Omnes vero in fœmellis, & exsectis *Baptismum* solum rem omnem conficere uno fatentur ore.

XXIII. Proinde solicite admodum disputant (*k*) de muliere quadam gentili,

ζόμενον ὁ μετρίως καὶ παρ' ἑτέροις ἔθνεσι, καὶ μάλιστα τῷ Αἰγυπτιακῷ. ὃ καὶ πολυανθρωπότατον καὶ πολυσοφώτατον εἶναι δοκεῖ. i. e. *Res non mediocri honore habita etiam apud gentes alias, præsertim Ægyptiam, hominum tam frequentia quam sapientia præcellentem.*

(a) Lib. 2. cap. 36. *τὰ αἰδοῖα ἄλλοι μὲν ἐῶσι ὡς ἐγένοντο, πλὴν ὅσοι ἀπὸ τούτων ἔμαθον. Αἰγύπτιοι δὲ περιτάμνονται. Alii virilia relinquunt qualia natura sunt, præter eos qui ab istis didicerunt; Ægyptii autem circumcidunt.* cap. 104. *μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι, καὶ Αἰγύπτιοι, καὶ Αἰθίοπες περιτάμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι. Soli omnium, hominum Colchi, & Ægyptii, & Æthiopes a principio pudenda circumcidunt: Phœnices enim & Syri in Palæstina confitentur ipsi, se hoc ab Ægyptiis didicisse. Syri autem, qui Thermodontem & Parthenium fluvium accolunt, & his vicini Macrones, id a Colchis nuper didicisse dicuntur.*

(b) Lib. 3. p. 115. D. *Τὰ αἰδοῖα πάντες οἱ Τρωγλοδύται παραπλησίως τοῖς Αἰγυπτίοις περιτέμνονται. Troglodytæ omnes genitalia circumcidunt, ritu Ægyptiorum.*

(c) Antiq. l. 2. c. 5. p. m. 55. C. *καὶ κατοικοῦσι μὲν, Ἰσμαῆλος καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τὴν Ἀράβων χώραν, οἱ δ' ἐκ Χεττούρας τὴν Τρωγλοδῦτιν. Et Ismaeli quidem ejusque posteris reliquisse Arabum Regionem, Cheturæ filiis Troglodyticam.*

(d) Hæresi xxx. quæ est Ebionis, num. 33. p. m. 160. *Τί δὲ καυχᾶσαι ἰδίαν περιτομὴν, ὁπότε καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων περιτομὴν ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ Σαρακηνοὶ, οἱ καὶ Ἰσμαηλῖται περιτομὴν ἔχουσι, καὶ Σαμαρεῖται, καὶ Ἰδουμαῖοι, καὶ Ὁμηρῖται. Ebi vero quid est, quod Ebion adeo de Circumcisione sua glorietur? cum & idolorum cultores, & sacerdotes Ægyptii se circumcidant. Quod & Saraceni, & Ismaelitæ, ac Samaritani, Judæi, Idumæi, & Homeritæ faciunt.*

(e) Antiq. l. 1. c. 13. p. m. 21. G. *Ἄραβες δὲ, μετὰ ἔτος τρισκαιδέκατον· Ἰσμάηλος γὰρ ὁ κτίστης αὐτῶν τοῦ ἔθνους ἐν τούτῳ περιτέμνεται τῷ χρόνῳ. Arabes vero post annum decimum tertium* circumciduntur: *quia Ismael, princeps eorum generis ea ætate circumcisus est.* Vid. *Marsham* Can. Ægypt. Sec. v. p. 74. & sec. ix. p. 175. Illustris *Ludolfus* Histor. Æthiop. l. 3. c. 1. n. 19. seqq.

(f) Cod. *Jevam.* f. 46. b. l. 8. 9. רבי יהושע טבילה באימהות מנלן סברה היא דא״כ במה נכנסו תחת כנפי שכינה: i. e. *undenam nobis ista, quam R. Josua de Baptismo Matrum fovet, sententia probatur? R. quia nisi per hunc, quonam medio ingressa essent sub Gratiæ divinæ alas?*

(g) Quo de vid. *D. Ludolfus* l. c. n. 37. qui *Judæorum fœminas de hoc more audientes videre* ait, *tanquam ignorantes, quid puellis abscindi possit.*

(h) Cod. *Jevam.* cap. 8. fol. 71. a. l. 27. 28. ר״א קסבר קטן כשנולד מהול אין צריך להטיף ממנו דם ברית: i. e. *R. Eliezer existimat, non opus esse, ut a puero sine præputio genito stillare curent sanguinem fœderis.* Quo cum consentire Autorem הלכות גדולות aliosque *γνωμολόγους*, tradit *R. Moses de Kotzi*, hilc. *Issure bia* fol. 40. c. 4. l. 31. seqq. פסק ב״ה וקטן שנולד כשהוא מהול אינו צריך להטיף ממנו דם ברית וסובר כמו האמוראים שאומר כן בפרק רבי אליעזר דמילה: h. e. cap. 19. Cod. *Schabbath* f. 135. aub l. 8. dicitur: וב״ה אומרים אינו צריך i. e. *Secta Hillelianæ addicti existimant, non opus esse ex* ejusmodi puero extrahatur sanguis fœderis. Vid. *Tosiphta* ad l. h. item Cod. *Jevam.* f. 72. a.

(i) *Rabbenu Ascher* ad *Jevam.* fol. 135. c. 1. l. 6. seqq. ברש הערל פליגי ר״א בר שמעון ורבנן בגר שנתגייר כשהוא מהול אם נמול ביום ובלילה אבל כולהו מודו דצריך הטפת דם ברית ויש ליתן טעם לדבריהם דנולד כשהוא מהול שלא היתה לו ערלה מעולם אין צריך אבל גר שהיתה לו ערלה ומילתו לאו כלום הוא צריך להטיף ממנו דם ברית ומיהו אם נכרת כל הגיד ובא להתגייר נ״ל שאין מילתו מעכבתו מלהתגייר ומודים חכמים דסגי בטבילה לחוד׳: i. e. *In principio capitis Octavi* Cod. *Jevamoth* f. 71. a. *disputant inter se R. Eliezer f. Simeonis, & Doctores nostri de Proselyto, qui in cœtum recipitur jam apella existens, utrum circumcidendus sit die aut nocte. Sed omnes fatentur, quod destillatio sanguinis fœderis omnino sit necessaria. Nec deest verbis ipsorum ratio. Qui enim apella genitus est, cum præputium nunquam habuerit, nil indiget. Sed Proselytus, qui præputium habuit, quia circumcisio ejus in Gentilismo facta nullius est momenti, omnino opus habet, sanguis fœderis ex ipso destilletur. Enim vero si, cui virga tota excisa est, ambiat Proselytismum, videtur ipsius circumcisio non impedire, quo minus fiat Proselytus: nam fatentur Sapientes, quod solus Baptismus sufficiat.* Vid. *Rab Moses de Kotzi* hilc. Issure bia fol. 40. c. 4. post. med. *Epiphanius* lib. de Mensuris & pondere num. 16. p. m. 172. *Rabbenu Jacob* in *Jore Dea* num. 268. qui est hilc. *Gerim.* superiori Patris sui sententia recitata, subjicit: וכן כתב גאון סרים שבא להתגייר נכנס תחת כנפי השכינה כאשה: *Atque ita scripsit Gaon, si Eunuchus accedat, ut fieret Proselytus, ingreditur sub alas Gratiæ divinæ perinde ut mulier.*

(k) Cod. *Jevam* f. 45. b. l. 24. seqq. עבדיה דר׳ חייא בר אמי אטבלה להא נכריתא לשם אנתתא אמר רב יוסף יכילנא לאכשורי וברתה: i. e. *Servus R. Chija f. Immi baptizavit aliquam gentilem nomine Uxoris. Dixit R. Joseph, poterimus legitimam pronunciare eam ejusque filiam?* h. e. ut Glossa interior ex-

tili, quam servus R. Chijæ f. Immi baptizari curaverat uxoris nomine, utrum reputandus ipsi sit hic *Baptismus*, ut perfecta declaretur Proselytissa, ejusque filia, si quam pareret, reddatur legitima, quæ nuberet Sacerdotibus; an vero nova instituenda veniat initiatio per *Baptismum* solenni modo susceptum. In eo quippe cardinem rei verti, non inter solos Judæos obtinet; Sed ejus fama dudum quoque ad ipsas emanavit gentes. Arrianus (*a*) diu multos Judaismum simulare asserit, quamdiu non sunt baptizati. Quod si quos *Baptismum* recepisse constet, illis de sincero Judaismo non amplius movendam litem: quasi eo jam obsignatis sigillo, quod fallere plane nesciat.

XXIV. *Subsunt* autem *Baptismo* huic penes Judæos omnes omnino alienigenæ, cujuscunque sint sexus atque ætatis (*b*), extra fœdus cum Deo geniti, cum primum ad ipsorum accedunt religionem, totius legis in se recepturi jugum. Quilibet vero pro se atque posteris suis nondum genitis ita initiatur, ut deinceps in Sanctitate editi *Baptismum* non recipiant amplius, parentibus post suum Baptismum jam factis Israelitis; ad quorum posteros non spectat initiationis *Baptismus*. Imo infans a metre adhuc gentili conceptus, si gravida *baptizetur* proselytissa facta, in lucem deinceps editus, sub fœdere jam est, & si puer, non nisi circumciditur (*c*). Qui vero nati jam erant, non participant de fœdere, nisi media initiationis eodem modo recipiant, quo parentes.

XXV. Venerationem Ritui conciliat Antiquitas, divinaque, quam habere creditur, *Origo*. Falluntur, qui ejus natales non ultra *Johannis præconium* extendunt. Scri-

explicat: להיות גיורת גמורה וא"ע שלא טבלה לשם גירות ואמר לקמן לעולם אין גר עד שימול ויטבול וטבילת נדה סלקה לה לשם גירות הגבריה לא טבלה לנדותה: i. e. *possumus legitimam pronunciare eam, ut sit proselytissa perfecta, quamvis non baptizata sit ad proselytismum, dicaturque infra, nunquam proselytus fit, donec circumcisus baptizetur. Lavacrum quippe menstrui reputatur ipsi loco Baptismo ad Proselytismum. Ethnica enim non solet lavari ob menstruum*. Ita pronunciant re jam confecta, in gratiam prolis, ne illegitimarum numerus cresceret in infinitum. Vid. *Alphes* l. c. p.m. 15. b. l. 8. Multa in hoc casu permittuntur, quæ re integra neutiquam concessa. Certe in profanis etiam mersionibus *intentio* usque eo illis erat necessaria, ut ea neglecta, actio subinde fieret irrita. Vid. Cod. *Chagiga* c. 2. §. 6. it. fol. 19. b. l. 29. seqq.

(a) In *Epictetum* l. 2. c. 9. circ. fin. τί οὖν Στωϊκὸν λέγεις σεαυτόν; τί ἐξαπατᾷς τοὺς πολλούς; τί ὑποκρίνῃ Ἰουδαῖος ὢν Ἕλληνας; οὐχ ὁρᾷς, πῶς ἕκαστος λέγεται Ἰουδαῖος; πῶς Σύρος; πῶς Αἰγύπτιος, καὶ ὅταν τινὰ ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι, καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. οὕτω καὶ ἡμεῖς παραβαπτισταί, λόγῳ μὲν Ἰουδαῖοι, ἔργῳ δ' ἄλλο τι. *Quid igitur* (Philosophiam nudis verbis venditantes increpat,) *apellas te Stoicum? quare decipis tam multos? quam ob causam Græcorum personam induis, cum sis Judæus? an nescis, quare dicatur quisque Judæus, quare item Syrus, quare Ægyptius, ut quum viderimus quempiam animo utrinque ancipiti, dicere solemus, Judæus non est, sed simulat: quum autem susceperit affectum Baptizati, & inter Sectatores asciti, tum revera & est & apellatur Judæus. Ita & nos quoque Parabaptistæ* s. male initiati *sumus, dum quisque verbotenus duntaxat Judæus est, revera autem aliud quiddam*.

(b) De adulta quidem ætate res manifesta. Sed nec Parvulos quidem eximendos esse, multa comprobant. *Maim.* hilc. *Issure bia* c. 13. §. 7. גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד שזכות היא לו: *Proselytum minorennem baptizant ad consensum Senatus, quod hoc ipsi proficuum*. Desumta hæc (quæ & in *Smag* extant p. 40. c. 3. l. 7.) e Cod. *Cetubboth* fol. 11. a. l. 4. seqq. אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד מאי קמ"ל דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו תנינא זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו: i. e. *Rab Hunna inquit, Proselytum parvulum baptizant ad sententiam Senatus. Quidnam est quod hoc nobis reddit probabile? quia id ipsi est proficuum. In rebus autem homini profuturis ejus non semper expectant consensum. Nota est abesse illa Mischnica: absolvunt hominem etiam nescium; sed non condemnant, nisi conscium*: וקטן לאו בר דיעה הוא: *Parvulus siquidem*, ut Glossa ait, *usum judicii, aut notitiam nondum habet*. R. *Ascher* ad *Jvam.* f. 135. c. 2. l. 12. seqq. hac recitata sententia, subjicit: וכן מצינו באבותינו שנכנסו לברית והיו בהם כמה יונקי שדיים: *atque ita invenimus de Majoribus nostris, quod in fœdus introierint, tot inter eos infantibus, qui ubera sugebant matrum, existentibus*. Vide supra §. 20. In Cod. *Chetub.* c. 1. §. 2. mentio fit הגיורת שנתגיירו פחותות מבנות ג' שנים ויום אחד: *Proselytissarum, infra tertium ætatis annum ac diem unum in gremium Ecclesiæ Judaicæ receptarum*. Ad quam thesin in Gemara f. 11. a. l. 14. seqq. annotatum est: עסקינן בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו תיהא להו במאי דעביד אבוהון אמר רב יוסף הגדילו יכולין למחות (ודומר אי אפשינ להיות גרים וחוזרין לסורן:) *fermonem in ea fore de Proselyto, cujus filii filiæque cum ipso simul amplectantur Judæorum fidem; quos consultum ducatur, in eo acquiescere, quod ipsorum facit parens. Quod si adoleverint, ex sententia Rab Joseph integrum ipsis, impune recedere, ac*, ut Glossa adjicit, *dicere, non placet nobis esse Proselytos; redibimus inde, quo fumus digressi* &c. *Rabbenu Jacob* in Jore Dea num. 268. p. m. 47. c. 4. l. 22. seqq. קטן שגיירו אביו או גיירוהו ב"ד יכול למחות כשיגדיל ואין דינו כישראל מומר אלא כגוי גמור בוא כשלא נהג מנהג יהדות משהגדיל אבל נהג מנהג יהדות משהגדיל שוב אינו יכול למחות ואם חזר בו דינו כישראל מומר: i. e. *Parvulus quem Parentes aut Senatus ad Proselytismum adduxere, potest annihilare illud, factus majorennis; neque in eo observantur leges Israelitæ Apostata, sed habetur pro Gentili perfecto. De quo nam hæc dicuntur? De eo, qui majorennis factus, nunquam more Judaico se gesserit: quod si fecerit, non potest ulterius recedere; aut deficiens, jura incurrit Israelitæ apostata*.

(c) Cod. *Jevam.* f. 78. a. l. 14. 41. *Maim.* hilc. *Issure bia* c. 13. §. 7. *R. Jacob* in *Jore Dea* num. 268. p. m. 47. l. 19. *R. Moses de Kozi* Pr. Neg. 116. fol. 40. c. 3. l. 9. אמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה ר"ל לשום גיור דסלקא ליה טבילה דאימיה: i. e. *Rabba inquit, Si Ethnica gravida proselytissa fiat, ipsa baptizata, ejus proles Baptismo non indiget*, nimirum, ut Glossa adjicit, *ad Proselytismum, quia in hunc finem ei imputatur sua matris Baptismus*, *Tosiphta* ad Cod. *Cethub.* f. 11. a. l. 25. superioribus Gemaræ verbis annectit: והוי גר מן התורה וישראל גמור הוא ואית ליה ממון מן התורה כגון שירש את אמו וכו': i. e. *ex ipsa lege reputatur Proselytus, & est Israelita perfectus, habetque de lege opes, ut v. g. hæreditatem adeat matris* &c.

Scriptura pariter ac Josephus de Hujus Baptismo loquuntur, tanquam ritu dudum in Ecclesia Judaica recepto. Utrinque magis occupatus describitur in ejus abrogando abusu (*a*), quam confirmanda institutione. Populus accedit ad eum copiosissime (*b*), tanquam rem usurpaturus jam diu notam. Legati Procerum Israelitarum missi ad Johannem (*c*), non de Baptismo ipso quæstionem movebant, tanquam ritu aliquo insolito; sed de autoritate, qua instructus eum etiam apud eos adhiberet, qui in fœdere cum Deo erant geniti.

XXVI. Jam *Davidis tempore* immensus Proselytorum numerus ad Ecclesiam judaicam accessisse perhibetur (*d*), Regis erga exteros motus benevolentia. De quibus omnibus persuasus est Maimonides (*e*), quod Baptismo usi fuerint externo gratiæ medio. An *Salomon* & *Simson* in convertendis uxoribus suis, quas non nisi Proselytissas duxisse creduntur a Judæis (*f*), aliquod externum adhibuerint elementum, & quodnam illud fuerit, non offendi ullibi speciatim ab Hebræis expressum. Qui, licet in *Jethro* Baptismum applicatum asserant; (*g*); sui tamen asserti nullum e Scriptura norunt producere fundamentum. De Proselytis *Abrahami* ac *Saræ* opera conversis (*h*), uti res ipsa est incerta: Ita multo incertius medium, quod in recipiendis illis fuerit adhibitum.

XXVII. Id vero nullum prorsus meretur assensum, quod *filiam Pharaonis* ad rivum descendentem lotum, Rabbi Johannes statuat, eo ipso baptizatam fuisse ad Proselytismum (*i*). Talis tunc erat Judæorum status, qui non facile aliquem, nedum Majestatis sobolem in sui traheret assensum. Nulli eam comitati

(a) Matth. 3. v. 2. 8. 11. &c. *Joseph.* Antiq. l. 18. c. 7. p. m. 626. F. τοῦτον κτείνει Ἡρώδης ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τοῖς ἰουδαίοις κελεύοντα ἀρετὴν ἐπασκοῦσιν, καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνῃ, καὶ πρὸς τὸν θεὸν εὐσεβείᾳ χρωμένοις, βαπτισμῷ συνιέναι. οὕτω γὰρ καὶ τὴν βάπτισιν ἀποδεκτὴν αὐτῷ φανεῖσθαι, μὴ ἐπί τινων ἁμαρτάδων παραιτήσει χρωμένων, ἀλλ' ἐφ' ἁγνείᾳ τοῦ σώματος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ψυχῆς δικαιοσύνῃ προεκκεκαθαρμένης. i. e. *Hunc interfecit Herodes virum bonum jubentemque Judæis virtutem exercentibus, ut erga se mutuo justitia, erga Deum vero pietati studentibus, Baptismo se committere. Ita enim & Baptismum Deo gratum futurum, si non ab uno tantum altero ve peccato abstineant, sed puritatem corporis addant demum animis justitia prius optime perpurgatis.*

(b) Matth. 3. v. 5. ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ ἰορδάνου.

(c) Joh. 1. v. 19. 25.

(d) Cod. *Jevam.* f. 79. a. postquam prolixe narratum fuerat, quomodo David ad reconciliandos Gibeonitas, septem viros posteritatis regiæ suspendi permiserit, in causis injuriarum relictorum in hino cadaverum, contra expressa Deuteron. 21. verf. 23. verba, h. m. מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא שהיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו בני מלכים הם ומה עשו הדיוטות אמרו אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו ומה בני מלכים כך בני הדיוטות על אחת כמה וכמה ומה גרים גרורים כך ישראל על אחת כמה וכמה מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף: i. e. *Respondet R. Johannes nomine R. Simeonis f. Jozadaki: bene se res habet, una de lege litera eradicata, si exinde sanctificetur nomen cælorum publice. Transeuntes quippe dicebant, quanti æstimantur illi? hi certe Regum filii sunt, & quid mali commiserunt? extenderunt manus suas adversus Proselytos suapte sponte attractos. Inferebant, nullam esse gentem huic similem, quæ æque digna sit, ut ei quis adhæreat. Nam si hæc in Regum filios, quanto magis in privatorum? Et si tanti æstimantur Proselyti sua sponte tracti, quanto majoris Israelitæ. Illico accesserunt Israelitis centum et quinquaginta millia.* Conf. Glossa exterior ad tit. cit. f. 24. b. & Vid. 1. Reg. 5. 29. c. 9. 22. 2. Chr. 2. 17.

(e) Hilc. *Illure bia* c. 13. §. 15. הרבה גרים נתגיירו בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו וכו': i. e. *Proselyti plurimi facti sunt in diebus Davidis & Salomonis coram privatis, de quibus soliciti admodum fuere viri Synedrii Magni; non repulere eos, postquam baptizati fuerant &c.*

(f) Idem *Maim.* l. c. §. 14. seqq. אל יעלה על לבך ששמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד ה' נשאו נשים נכריות בגיותן אלא סוד הדבר כך הוא – כל הגר מן הגוים בשביל דבר מדברי העולם אינו מגירי הצדק -- ולפי שגייר שלמה נשים ונשאן וכן שמשון גייר ונשא ודבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר ולא על פי ב"ד גיירום חשבן הכתוב כאלו הן גויות ובאסורן עומדין: i. e. *Ne tibi in mentem veniat, ac si Simson Redemtor Israelis aut Salomon Rex Israel, quem Scriptura dilectum Dei vocat, uxores duxerint alienigenas in Ethnicismo suo subsistentes. Sed rei mysterium ita se habet: quicunque Gentilium convertit se ob rem aliquam e vanitatibus mundanis, non est e numero Proselytorum justitiæ. Cum itaque Salomo converteret mulieres easque duceret uxores, similiterque Simson ducendam converteret; ac res nota esset, nullam istarum accessisse, nisi propter rem aliquam mundanam. Præterea quoque nec Senatum de illis convertendis consuluissent: reputavit eas Scriptura, ac si adhuc gentiles fuerint, prohibitæ quæ nubant Israelitis.*

(g) In *Zemmerona* fol. 87. c. 1. cit. *D. Pfeiff.* Antiq. Dec. 1. Pos. 1. §. 5.

(h) In *Bereschith Rabba* f. 24. c. 3. l. 5. seqq. ad verba Gen. 12. 5. *& animam istam, quam fecerant in Haran*, annotant: אמר ר' אלעזר בר זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לבראות אפילו יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה ואת אמר ואת הנפש אשר עשו אלא אלו הגרים שגיירו ואם כן שגיירו למה אמר עשו אלא ללמדך שכל מי שמקרב את הגוי ומגיירו כאילו בראו ויאמר אשר עשה למה נאמר אשר עשו אמר ר' הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים: i. e. *Elieser f. Simræ dixit, si vel maxime omnes mundi incolæ congregarentur, ut crearent etiam muscam unicam, non possent animam ei infundere, & hic dictum est: animam quam fecerunt. Enimvero intelliguntur hic Proselyti, quos converterant. Quod si saltem converterunt eos, quare dicitur fecerant? ut te erudiat, omnem qui admovet alienigenam, eumque ad fidem convertit, perinde se habere, ac si eum creasset. Dicendum vero fuisset, quam fecit: quare autem dicitur in plurali quam fecerunt? respondit R. Hunna, Abraham convertit masculos, Sara autem fœmellas.*

(i) Cod. *Sota* fol. 12. b. l. 1. *Megilla* fol. 13. a. l. 11. ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור וא"ר יוחנן שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה: i. e. *quando* Exod. 2. 5. *filia Pharaonis descendisse* dicitur, *ut lavaret ad rivum, R. Johannes inquit, descendisse eam, ut se ablueret, ab idololatrico cultu domus patris sui.* Glossa annotat לרחוץ לטבול לשון גירות *lavare idem esse ac Baptizari, quo sensu sumitur in Proselytismo.*

tati leguntur Hebræi, religionis fondamenta instillantes, ejusque audientes confessionem (*a*). Ipsam quoque avitæ deinceps inhæsisse religioni, non modo silentium Scripturæ contrarium asserentis adstruit; sed & Mosis educatio. Quippe quem in Ægyptiorum sapientia educari curavit (*b*), non Hebræorum: rationem secutura procul dubio contrariam, si semel imbuta fuisset fide Judaica. Ad *Ægyptios* ipsos cum nonnemine (*c*) ejus Originem derivare velle, non satis tutum judico. Dubium adhuc, an nudam religionem amplexuros æque illi lavacro initiarint, ac eos, qui sacris erant defuncturi. Recentius insuper est Apuleji exemplum (*d*), quam ut veram nobis viam monstret. Præterea vehementer ambigo, an non magis dicendum, Ægyptios ab Abrahamo, Jacobo; Josepho, aliisque Judæis accepisse (*), si quem rituum communium usum habuerint; quam hos ab illis.

XXVIII. Neque enim vestigia legerem istorum (*e*), qui asserunt, a Judæi *Baptismum* circumcisioni fuisse superadditum, *ob odium Samaritanorum*, a quibus & ipsis circumcisis hoc modo different. Recentius est odium (*f*), quo erga hanc gentem flagrabant, quam ut in ejus initiis figamus pedem. Baptismi usus inter Judæos obtinuit, antequam vel nomen Cuthæorum, quos Samaritanos vocant, illis innotesceret (*g*). Adhæc si Hebræorum hypothesi paulo post tradendæ insistas, Samaritani non minus ac alii vel Judæi vel proselyti, primum in fœdus cum Deo recepti fuerunt mediante baptismo: a quibus proinde Judæis originarii, & ipsi non nisi in Majoribus suis, primom fœdus cum Deo ineuntibus, baptizati, hoc modo nil differrent quicquam.

XXIX. Si certom foret, *Jacobum Patriarcham* captas a filiis Mulieres Sichemitidas secum retinuisse, in familiam suam ac religionem cooptatas: non careret probabilitate, ab Eo derivare hunc, quem describimus, Baptismum. Idola enim exterminaturus, quæ intra eas, simul jubet ut *mundentur* (*h*). Aben Esræ ac Abarbanelis interpretatio, qui *lotionem corporis* hac voce intelligunt, (*i*) textui valde congrua est, ac plurimorum obtinuit assensum. Verum nullibi traditur, illas a Jacobo fuisse conversas. Odium a quo erga maritorum occisores ferbebant, altius erat infixum, quam ut intra tantillum temporis spatium ex ipsarum deleretur animis: facinus vero a filiis Jacobi commissum, atrocius, quam ut amorem ingeneraret illis erga religionem istorum, qui fidem servarant pessime. Profligata sectariorum vita ab optima etiam religione animos avertit ambientium. Adhæc brevior erat mora, qua intra domesticos Jacobi fuerant versatæ, quam ut intra illam de capitibus fidei sufficienter potuerint erudiri, tantoque digne præparari negocio. Præterea non solos hospites alloquitur, sed domesticos omnes (*k*), qui hac initiatione non indigebant. Finis quoque lustrationis istius expressus est alius. Votiva facturus erat sacrificia (*l*), non homines novo initiaturus cultui. Etiam ibi lustrationem viguisse, notum est. Nec quicquam in hanc rem faciet exterminatio Deorum alienigenæ. Ex Syria enim Labanis Teraphim attulerat Rahel (*m*), e Sichemitis nuperrime opima spolia filii; in quibus Deorum vel imagines extitisse, vel alia pretiosa ad ipsorum cultum pertinentia, non improbabile (*n*).

XXX. Communis inter Judæos Antiquos circumfertur sententia, Baptismum ceu medium initiandi a Patriarchis ad Proselytos derivatum (*o*), inde *a temporibus promulgandæ legis* in gente sua ob-

(a) Vide infra §. 38.
(b) Act. 7. 22. Ἐπαιδεύθη Μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων.
(c) *Marsham.* Can. Ægypt. Sec. IX. p. m. 200.
(d) Vid. infra. (*) Vid. *Joseph.* Antiq. l. 1. c. 9. p. m. 17. Conf. *Prideaux* de Sap. Ægypt.
(e) *Schik.* de Jur. Reg. c. v. theor. 17. p. m. 329. *Mayer.* Phil. S. P. 1. p. 91.
(f) Vid. Esdr. 4. 1. seqq. 2. Reg. 17. 24. seqq.
(g) Vid. §. 26. lit. (e) §. 30.
(h) Gen. 35. 2.
(i) Ille שירחצו הגוף i. e. *ut lavent corpus*: hic f. 99. c. 3. l. 17. ורחצו גופכם *&* *lavate corpus vestrum*.
(k) Loc. cit. *Et dixit Jacob ad domum suam, & ad omnes qui cum ipso.*
(l) Loc. cit. v. 1. *fac ibi altare* &c. *Joseph.* Antiq. l. 1. c. 21. p. m. 34. Deus Jacobo per visum bono animo esse jusso, imperat, *ἁγνίσαντα δὲ τὰς σκηνὰς, θυσίας επιτελεῖν ἃς εὐ τρόπον αὐτῶν εἰς τὴν μεσοποταμίαν, ἐπὶ τὸ ὄψιν τὸ ὄνειρ ἰδὼν, lustraret tentoria, sacrificiumque, quod olim post somnium illud in profectione Mesopotamena voverat, persolvere.*
(m) Joseph. l. c. pergit: *ἁγνίζων τὰς σκηνὰς, ἐντυγχάνει τοῖς Λαβάνου θεοῖς. ὁ γὰρ ἐνίκων ὑπὸ τῆς ῥαχὴλ κλαπέντας. καὶ αὐτὸς ἔκρυψεν. Dum lustrat, incidit in Labani Deos: nesciverat enim, Rachelem eos furatam, quos absconderat* &c.
(n) *Abarb.* l. c. l. 15. seqq. הסירו את אלהי הנכר כלומר אני ידעתי כי יש בידכם כלי עכ״ום הרבה ממה שלקחתם בעיר הזאת הסירו אותם מכם כי הם השמישי עכ״ום ואינם ראויים למקום קודש: i. e. *removete Deos alienigenæ, q. d. novi intra vos esse vasa idololatrica plurima de eo, quod surripuistis in hac urbe. Removete ea ex vobis; sunt enim idolorum Utensilia, neutiquam apta sancto illi*, quem petimus, *loco*.
(o) Ad verba Num. 15. 15. *Uti vos, ita quoque peregrinus sit*, in Cod. Cerith. c. 2. f. 9. a. l. 7. *seqq.* Talmudistæ annotant: לכם חקשתיו ולא לדבר אחר לקרבנותיכם רבי אומר ככם כאבותיכם מה אבותיכם

obtinuisse, ab ipso Deo institutum. Hic enim publicaturus in monte Sinai legem suam, quæ conditiones comprehenderet, de quibus utraque pars fœdus contrahentium convenire debebat; Mosi jubet, ut descenderet ad populum consecratum eos, lavaturos vestes (*a*). Quod non modo ad tenorem præscriptum sancte exsecutus legitur (*b*); sed & post legem jam promulgatam, mactati sacrificii sanguine totum conspersisse populum (*c*). Cum itaque Judæis nulla statuatur aspersio sine prævio baptismo, nec vestium injungi dicatur lotio, ubi non simul totius corporis indigitetur mersio. *Exinde Baptismum rite institutum & celebratum autumant* (*d*). Sed nec immerito quis urgeat injunctam *consecrationem*. Hæc enim immersione fieri usque eo consuevit, ut Talmudistis *consecratio manuum pedumque* in templo frequens, nil denotet aliud, quam ipsorum tinctionem (*e*). Quam eo magis hoc loco concipere fas est, quo manifestus cum *vestium lotione* conjungitur, parum procul dubio effecturus, polluto corpore. Quin & fuga consuetudinis conjugalis imperata simul nonnemini probabiliorem reddit hanc sententiam (*f*). Ab ista quippe multæ hodienum gentes purificant se toto corpore aquæ immerso.

XXXI. Non est mei instituti, solicitius hic inquirere in primi hujus *Baptismi* circumstantias; quæ parce admodum a Talmudistis recensentur, in Scriptura omittuntur penitus. Copia hominum

tum

אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים : i. e. *Vobis assimilavi eum, non vel alii, Vestris sacrificiis. Rab inquit: sicut Vos i. e. Patres vestri, quomodo vero Patres vestri? non introierunt in fœdus, nisi per circumcisionem, Baptismum, & aspersionem sanguinis. Ita nec illi recipientur in fœdus, nisi per circumcisionem, Baptismum, ac sanguinis aspersionem.*

(a) Exod. 19. v. 10.

(b) Loc. cit. v. 14. *& descendit Moses de monte ad populum, & consecravit populum illum, qui laverunt vestes.*

(c) Exod. 24. 8. & *accepit Moses sanguinem istum, & aspersit super populum & dixit, ecce sanguis fœderis, quod pepigit Deus vobiscum ad omnia verba illa.*

(d) Cod. Jevam. f. 46. b. l. 1. seqq. בטבל ולא מל כולי עלמא לא פליגי דמהני כי פליגי במל ולא טבל ר״א יליף מאבות ורבי יהושע באבות נמי טבילה הוה מנא ליה איליכא מילך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם ובה במקום שאין טעון כיבוס טעון טבילה מקום שטעון כבוס אינו דין שטעון טבילה ודילמא נקיות בעלמא אלא מהכא ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ותמירי דאין הזאה בלא טבילה : i. e. *De Baptizato, qui non circumcisus, nemo in hoc mundo litem movet, quo minus sit legitimus: sed disputant de circumciso, qui non fuerit baptizatus. R. Eliezer*, ad justificandum eum *ad Patriarchas provocat: R. Josua vero Baptismum itidem in Patriarchis extitisse asserit. Unde nam id habet? en dicant* ex verbis Exod. 19. 19. *abi ad populum hunc, consecraturus eos hodie & in crastinum, & lavent vestes suas, quid enim? an quo loco nulla jubetur vestium lotio, Baptismum necessarium diceres,* (quemadmodum, verba sunt Glossæ interioris, *qui communem passus nocis pollutionem, jubetur* Lev. 15. 16. *aquis lavare, immundus ad vesperam usque, vestium lotione omissa!*) *& non æquum foret, ut ibi baptismo* seu *corporis immersio adhiberetur, ubi lotionis vestium expressa sit mentio? Quod si quis dixerit, civilem hic intelligi munditiem*, qua nitidis & puris compareant vestibus coram divina Majestate. Conf. Jos. Ant. 3. 4. p. 77. F. *tunc R. Josua sententia fundari poterit* verbis Exod. 24. 8. *& accepit Moses sanguinem istum & aspersit super populum. Cum recepta sit doctrina, nullam fieri aspersionem sine Baptismo* præeunte Conf. *Tosiphta* loc. cit. pluribus. *Maim.* hilc. *Issure bia* cap. 13. §. 13. טבילה היתה במדבר קודם מתן תורה שנאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם : i. e. *Baptismus in deserto obtinuit ante promulgationem legis, sicut dicitur: & consecra eos hodie ac cras, & lavent vestes suas.* Quomodo enim sub *vestium lotione* imperata, simul comprehendi existimet *corporis* ablutionem, sequens ejus Canon indicat, qui extat Hilc. *Mikvaoth* c. 1. §. 2. כל מקום שנאמר בתורה רחיצת בשר וכיבוס בגדים מן הטומאה אינו אלא טבילת כל הגוף : *ubicunque in lege jubetur abstersio carnis, & lotio vestium ob immunditiem, nil intelligitur aliud quam corporis totius immersio.* Vid. *R. Moses Mikkozi* Pr. Neg. num. 215. p. m. 40. c. 2. l. 13. fin. *Bechai* Com. in legem fol. 87. c. 2. מכאן הבינו לסודו טבילת הגוף וכן דרשו ז״ל במכילתא אין לך כבוס בגדים שלא יהא טעון טבילה : i. e. *lotione vestium discimus baptismum corporis. Et sic exposuerunt Doctores nostri* p. m. *in Mechilta, nunquam lotio vestium tibi injungitur, quin obligatio significetur ad Baptismum.*

(e) Conf. Cod. *Joma* c. 3. §. 2. 3. 7. &c. *Maim.* hilc. *Biath hammikdasch* c. 5. §. 1. מצות עשה לקדש כהן העובד ידיו ורגליו ואחר כך יעבוד שנאמר ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם וכהן שעבד ולא קידש ידיו ורגליו בשחרית חייב מיתה בידי שמים שנאמר ירחצו מים ולא ימותו : i. e. *Præcepto Affirmativo obligatur sacerdos, ut ministraturus consecret manus suas pedesque, ac tum denique fungatur officio, sicut dicitur:* Exod. 30. 19. *& lavent Aaron ac filii ejus de isto manus suas pedesque. Quod si quis Sacerdos ministret, manibus ac pedibus suis mane non consecratis, mortis reatum contrahit per Deum inferenda. Quia dicitur* l. c. v. 21. *lavent se aquis, ut ne moriantur.* Vid. de tali *consecratione*, quam Scriptura fere *lotionem* vocat, totum cap. cit. Maimonidis. Nonnulla ad §. 12. lit. [c].

(f) *Aben Esra* Comment. ad Exod. 19. 10. Bibl. Bas. f. 81. b. l. r. long. טעם וקדשתם שירחצו במים ויורה על זה וכבסו שמלותם כדרך ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ על כן אמר משה אל תגשו אל אשה מעתה ויהיו קדושין ולא נמאים ומי שנגש אל אשה יתקדש כדרך והיא מתקדשת מטומאתה : i. e. *sensus vocis & consecrabis eos, est, ut lavent se aquis. Id quod confirmant* adiecta verba: *& lavent vestes suas, more* quo alias hæc duo conjunguntur Lev. 17. 16. *& si non laverit, & carnem suam non lustrarit. Propterea jussit Moses v. 15. ne abhinc cum uxoribus consuescant; quo puri sint, nec coinquinati. Qui vero cum uxore jam consueverit, consecret se, more quo Bathseba* 2. Sam. 11. 4. *se consecrasse dicitur, a contracta per concubitum immunditie.* Abarbanel ad l. c. f. 169. c. 3. l. 11. fin. נכלל בקדושה ההיא מה שפירש מרע״ה אל תגשו אל אשה ורחיצת הגופים והרחקת התאוות הגשמיות עד וכבסו שמלותם כדי שיהיו בנקיות וטהרה ואפשר שאמר וקדשתם היום ומחר על הרחיצה שירחצו ויזכו בימים ההם כי זה יקרא קדוש כמו שאמר קידוש ידים ורגלים · i. e. *in consecratione hac comprehenditur id quod exposuit Moses Doctor noster* p. m. verbis v. 15. *ne accedatis ad uxores, item lotio corporum, & emotio corporalium concupiscentiarum, in tantum, ut & vestes suas lavent, quo in puritate appareant ac munditie. Imo nil obstat, quo minus dixerit: & consecrabis eos hodie ac cras, de lustratione; ut lustrent se ac purgent istis diebus. Hoc enim vocatur consecratio, quemadmodum consecratio manuum atque pedum.*

tum temporis præsentium exigit, plures una vel secundum familias, vel secundum sexum distinctos *baptizatos* statuamus. Sapientia ac Omnipotentia jubentis suadet, ut extra dubium ponamus, etiam in deserto & loco petroso non defuisse aquas, quæ tot hominum centenis millibus abunde suffecerint. Locus pascuosus, qualis hic describitur (*a*), herba ac gramine luxurians, nunquam est in totali aquarum penuria. Imo vero experientia magistra discimus, nullibi majorem aquarum copiam inveniri, quam in montium abundantia; & maximos quosque fluvios, e maximis oriri montibus (*b*). Philosophus exemplis id comprobavit, ex omni Orbis parte petitis (*c*). Quamdiu Israelitæ aberrarent per loca plana, subinde querelas ingeminabant ob defectum aquæ (*d*). Sed montium radicibus adhærentes, de eo nil movent amplius. Quo observato non opus ad nubium aquas miraculose demissas provoces, fubnixus verbis Pauli: *Omnes per Mosen baptizati nube*.

XXXII. Sequioribus ævis, singulis ad hunc actum, rite dispositis, a Judæis ad *Baptismum* adhibetur *aqua vulgaris ac usualis*, sive fluvialis ea sit, ac primum a scaturigine emanans; sive, deficiente ista, in conceptaculo aliquo, arte ac opera humana facto, collecta. Amnes naturam habent fontium (*e*), aptique in quibus decurrentibus lavarent, quacunque (*f*) polluti immunditia, non curiose nimis ad ipsorum attendentes capacitatem. Aquæ *Siloa* vocantur *vivæ*, ut fontium; perindeque, ut horum, Sacerdotem lustrant comburentem vaccam rufam (*). Neque pluvia ipsorum pervertit aptitudinem, utut delapsa copiosissime (*g*). Quanquam enim aqua pluvialis non aliam naturam habeat, quam conceptaculi, h. e. non purificet, nisi stagnans, in decursu vero neutiquam (*h*): cum fluvio tamen commixta,

(a) Exod. 3. 1. c. 19. 13. Joseph. Antiq. l. 2. c. 5. p. m. 60. B. μωυσῆς χρόνῳ ὕστερον νέμων, ἐπὶ τὸ σιναῖον καλέμενον ὄρος ἄγει τὰ ποίμνια· τοῦτο δ' ἐστιν ὑψηλότατον τῶν ταύτῃ ὀρῶν, πρὸς νομὰς ἄριστον ἀγαθῆς πόας &c. *Moses aliquanto post egit pastum greges in montem, qui dicitur Sina, omnium in ea regione celsissimum, & pascuis valde commodum, abundabat enim herba* &c.

(b) *Arist.* Meteorologic. l. 1. c. 13. Tom. 1. p. m. 767. fin. τὰ μέγιστα τῶν ποταμῶν ἐκ τῶν ὀρῶν γίνεται ῥέοντα ἐκ τῶν μεγίστων ὀρῶν. ὁμοίως δὲ καὶ αἱ κρῆναι τὰ πλεῖστα ὄρεσι καὶ τοῖς ὑψηλοῖς γειτνιῶσιν. ἐν δὲ τοῖς πεδίοις, ἄνευ ποταμῶν ὀλίγαι γίγνονται πάμπαν. οἱ γὰρ ὀρεινοὶ καὶ ὑψηλοὶ τόποι, οἷον σπόγγος πυκνὸς ἐπικρεμάμενοι, κατὰ μικρὰ μὲν, πολλαχῇ δὲ διαπιδῶσι καὶ συλλείβουσι τὸ ὕδωρ &c. *Amnium fluxus e montibus cernivari cernuntur: atque plurimi & maximi amnes e maximis defluunt montibus. Pari modo & montibus locisque excelsis vicini sunt fontes plurimi: in planis vero latisque campis, pauci admodum sine fluviis fiunt. Montana siquidem & edita loca, tanquam spongia quædam, locis incumbentia humilibus, pauxillatim quidem, sed multis ex partibus effundunt stillantque aquam.* Vid. *Varen.* Geogr. gen. l. 1. c. 16. prop. 5. p. m. 225. seqq. 228. seqq.

(c) Loc. cit. p. 768. 769.

(d) Ex. 15. 22. c. 17. 1. Vid. Joseph Antiq. l. 3. c. 1.

(e) Diversi sunt pollutionum gradus,) *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 10. §. 6. seqq. Cod. *Mikv.* c. 2. §. 2.) sive istarum consideres durationem, sive purificationem. Quoad hanc inprimis eminet *seminifluus mas* (de fœmelia vid. R. Mos. ad *Mikv.* c. 5. §. 5. Hilc. *Mikv.* c. 1. §. 5.), & *leprosus*; qui non purificantur, nisi specie aquarum optima. Harum sex recensent ordines *Talmudistæ* in Cod. *Mikvaoth* cap. 1. Supremum omnium obtinent scaturientes e fontibus. Ita est l. jam c. §. 8. למעלה מהם מים חיים שיש טבילה לזבין והזייה למצורעים וכשרים לקדש :מהם מי חטאת *Omnium dignitate sunt supremæ aquæ vivæ*, h. e. secundum Glossam R. Mosis, scaturientes dulces, *quæ lavacrum præbent seminifluo, & aspersionem leproso, aptæ quoque sunt, ex quibus consecretur aqua expiationis*. De singulis hisce rite purificandis Scriptura usurpat *aquas vivas*. Vid. Gloss. marg. l. c. ib. cap. 5. §. 4.

(f) Cod. *Mikvaoth* c. 5. §. 5. הזוחלין כמעיין *Fluenta sunt instar fontium*. Ad quæ *R. Simson*: הזוחלין כגון נהרות שהן זוחלין כמעיין הן לטהר בכל :שהוא i. e. *Fluenta cujusmodi sunt flumina, qui defluunt, permodum fontis se habent ad purificandum quantulacunque sint capacitate*. R. *Maimon.* ad l. c. אמר שהמימות הנוזלים מן המעיין בנהרות הנחלים :והנחלים מימשך ומשפט המעין אחד i. e. *indicat, aquarum e fonte decurrentium in fluviis magnis ac amnibus, idem esse jus cum fontibus ipsis*. R. Sal. Jarchi ad Cod. *Schabb.* f. 65. *b.* l. 6. יש תורת מעיין :על נהרות המושכים i. e. *in omnibus e fonte derivatis eadem obtinet lex quæ in fontibus ipsis*. Vid. omnino Cod. *Para* cap. 8. §. 8. & 9. una cum Comment. *Maimonidis*. (*) Cod. *Para* c. 3. §. 2. coll. *R. Simsone* ad l. c. & c. 8. §. 10.

(g) Raschi ad *Scheb.* l. c. מטהרין בזוחלין שהנוטפין שבתוכן מטהרין בריבוי הזוחלין ונתבטלו הנוטפין בהן :להיות גו זבה טובלין בהן בשביל הזוחלין i. e. *Purificant se in torrentibus. Aqua enim pluvialis copiosa torrentium multitudini adjecta purificat, aquis pluvialibus intra hanc quasi absorptis; ut etiam seminifluus vir ac fœmina idem patiens immergant se illis licite ob torrentem*. Vid. ad lit. (h). Item Cod. *Nidda* fol. 67. a.

(h) Cod. *Mikvaoth* c. 5. §. 5. הנוטפין כמקוה *aquæ stillantes sunt instar conceptaculi*. Ad quæ R. *Simson*: הנוטפין כגון מי גשמים כמקוה הן לטהר :באשבורן דוקא ולהצריך ארבעים סאה i. e. *aquæ stillantes, cujusmodi pluviales, instar conceptaculi se habent, ad purificandum præcise in scrobe* ad minimum *comprehendente quadraginta Sata*. Tosiphta ad Cod. *Schabb.* f. 65. b. §. שמא hæc habet: ואמרין :ואין מקוה מטהר בזוחלין כי אם באשבורן i. e. *communis circumfertur sententia, non purgare conceptaculum aquis decurrentibus, sed unice in scrobe stagnantibus*. Vid. *Raschi* l. c. qui provocat ad antiquissimum librum *Torath Cohanim*, ad Lev. 11. 36. Conf. ad Cod. *Nedarim* fol. 40. a. §. אמר in *Tosiphta* ubi dicitur: אין מי גשמים הנוטפים מטהרין בזוחלין אלא באשבורן כלומר דנקוו וקיימי כדתניא בספרי אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעיין ובור מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן הילכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו נוטפין על :הזוחלין אסור i. e. *aqua imbrium destillantes non purificant in alveis* seu decursu suo, *sed in scrobe unice, h. e. in locum unum confluentes & subsistentes. Prout in Siphri docetur, quomodo se habet fons? purificat in decursu. Ergone etiam conceptaculum purificabis in decursu? Enimvero Lev. 11. 36. dicitur, veruntamen fons & cisterna. Fons purificat in decursu, conceptaculum autem in scrobe seu stagno. Ergo, ubicunque licet conjicere, quod aquæ imbre destillantes superent decurrentes* fluviales, *interdictum tiget*.

ta, hujus merito induit naturam, plerisque Judæorum adstipulantibus. Quippe semper præsumitur fluvius incrementa cepisse e fontibus suis ex rupe se exonerantibus (*a*); atque adeo in quantum intumescat pluviis decidentibus, nil ipsius decedit aptitudini (*b*). Proinde & ordinarie leguntur baptizati in fluviis. (*c*) Exempla novi Fœderis ubivis sunt obvia (*d*). Hypocriseos ab ipsis Talmudistis (*e*) insimulantur Samuelis filiæ, quod Euphrate pluviis intumescente, laverint in scrobe ad ripam fluminis effossa; & alio tempore, ne detumescentibus aquis luto impedirentur, scirpæ vel storeæ (in einer Flechten) inclusæ, quæ aquam equidem transmitterent, sed excluderent crassiora (*f*). Qui in Talmude speciatim excipiuntur fluvii (*g*), ob aquas vel lutosas vel undicunque collectas; ad certos saltem & paucissimos purificandi actus (*h*) inepti pronunciantur. Qua ipsa exceptione satis evidenter cognoscitur, *baptizari* alioquin in fluviis fuisse receptum (*i*). Neque mulier alia de causa in portu *baptizari* pro-

(a) Sententia est Samuelis, celebrata, Cod. *Schabb.* f. 65. b. l. 5. נהרא מכיפיה מבריך *amnis e petra sua augetur*. Ad quod *Tosiphta*, פירש ממקומו וכסלעו סלע מתרגם כיפיה מנביעתו מיתברך ולא מימי גשמים i. e. *e loco suo ac rupe sua, quæ chaldaice Cepha dicitur. E scaturigine sua incrementa capit, nec ex aquis pluvialibus*. Mox subjicit, secundum hanc sententiam *pronunciari* in Scholis Hebræorum usitate. Vid. eandem Cod. *Nedarim* f. 40. a. l. penult. *Biccuroth* c. 9. f. 55. b. l. 7.

(b) *Rabbenu Nissim* ad Cod. *Nedarim* f. 40. a. l. 55. נהרא מכיפיה מהבריך מכיפיה מסלעו כלומר ממקורו הוא מתגדל שאע״פ שאנו רואים שכשהגשמים יורדין נהרות מתרבין ועיקר רבוי ממקורן הוא כדאמר בג׳ סדר תעניות אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין התהום עולה לקראתו טפחיים ונמצא שלעולם זוחלין רבין על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים ומעיין הילכך לשמואל מותר לטבול בנהרות לעולם אפילו כשיראה לעין שהרבו הרבה מחמת המטר: i. e. *Amnis e* כפיה h. e. *petra sua benedictionem accipit*. q. d. *e scaturigine sua est, quod intumescit. Nam utut videamus intumescentes fluvios imbribus decidentibus: fundamentum tamen* ac potior pars *istius intumescentiæ ab ipsorum dependet fontibus*.] *Secundum id quod habetur in Cod. Taanith*, *cap.* סדר תעניות h. e. *tertia* f. 25. b. l. 26. *nunquam superne aqua descendit ad palmum unum, quin duplo major ei obviam ascendat ex abysso. Ut manifestum adeo sit, quod aquæ fluviales semper superent pluviales, respondentibus palmo e pluvia destillantium unico, duobus palmis derivatarum e fontibus. Licitum itaque est, juxta hoc Samuelis fundamentum, quocunque tempore baptizari in omnibus; utut oculari aspectu cernamus, multum eos intumescere propter pluviam*. Ad loc. cit. annotat *R. Ascher* רוב גדול הנהר מן התהום: *major pars intumescentiæ fluminum est ex abysso*. Tosiphta ad Cod. *Schabb.* f. 65. b. §. ואמר שמואל circa fin. ואמר שמואל נהרא מכיפיה מתבריך ועל זה אנו סומכין לטבול בנהרות אפילו אם גדלו מאד: i. e. *Sententia Samuelis, qua fluvios intumescere asserit a rupe sua, innitimur, baptizantes in aquis, utut afsurrexerint nimium*. Vid. etiam præcedentia, queis singulis guttis per pluviam decidentibus binas ex abysso propullulantes respondere asserit.

(c) Vid. ad Cod. *Biccuroth* f. 55. b. l. 20. *Raschi*. Cod. *Nidda* f. 66. b. fin. fol. 67. a. *Nedarim* f. 40. b. *Schebhoth* f. 65. *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 6. §. 10.

(d) Matth. 3. 6. Joh. 1. 28. cap. 3. 23. Act. 8. 36.

(e) Cod. *Schabb.* f. 65. a. l. 27. בנתיה דאבוה דשמואל דצבעונין הוו: i. e. *filiæ patris Samuelis pigmentatæ erant*. Conf. *Sota* f. 22. b.

(f) Loc. cit. ad lit. (d). *Schabb.* l. c. l. 25. dicitur: אבוה דשמואל לא שביק להו לבנתיה דנפקי בחוטין ולא שביק להו דגנאין גבי הדדי ועביד להו מקואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי: i. e. *Pater Samuelis non permisit filiabus suis Sabbato in publicum prodire cum filis, nec ut una dormirent, fecitque illis conceptacula in diebus Nisan, & paradas in diebus Tisri*. Ad quæ *R. Salomon Jarchi*: מקואות ביומי ניסן של מים מכונסין או סמוך לנהר וממשיך לתוכן מי הנהר וטובלות שם: i. e. *conceptacula aquarum hiar inde collectarum, aut prope fluvium, in quæ amnis aquas derivabat; & lavabant ibi*. Ad verba reliqua: שטובלות בפרת ומפני הטיט שלא יהא חציצה נותנות המפץ תחת רגליהן: i. e. *lavantibus illis in Euphrate, ob lutum, ne interveniat, substernebant pedibus suis paradam*. Idem *Raschi* ad Cod. *Nidda* f. 67. a. l. 2. בימי ניסן אינן טובלות בנהר לפי שרבו המים ביטות הגשמים מגשמים שנפלו וחייש שמא שרבו נוטפין על הזוחלין: i. e. *mense Nisan non lavabant in fluvio* Euphrate, *quia ab imbribus tum ordinarie cadentibus aquæ excrescunt nimium; suspicione, ne forte pluviales aquæ superent fontanas*. Consentit huic *Rabbenu Nissim* ad Cod. *Nedarim* f. 40. b. ante med. אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן שמפני שהיה חושש להפשרת שלגים לא היה מניחן לטבול בזוחלין ומפצי ביומי תשרי בנהר היה נותנן תחת כפות רגליהן משום טיט ולא ליהוי חציצה אי נמי לצניעותא בעלמא והיה מניחן לטבול בנהר משום דביומי תשרי ליכא למיחש לזוחלין: i. e. *Pater Samuelis in diebus Nisan, sollicitus de nivibus liquefactis, non permisit filiabus suis, ut aquis decurrentibus se immergerent. Et in diebus Tisri paradas in amnem posuit sub plantas pedum ipsorum, propter lutum, ne lotioni interveniat. Forte etiam ob verecundiam sexui isti familiarem. Permisit autem, ut in fluvio se immergerent, eo quod mense Tisri non est, cur quis jure de aquis decurrentibus sit sollicitus*. Reliqua copiosissima vid. l. c. in seqq. *Glossa* interior ad Cod. *Biccuroth* f. 55. b. l. 20. כשהיו טובלות בנהר ביומי תשרי היה עושה להם מחצלות של קנים שקורין קלי״יש ומשליכין לתוך המים ועומדות עליהן וטובלות לפי שבימי תשרי יש טיט רך בנהרות אצל שפתים וחוששת שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהיה חוצץ: i. e. *lavantibus illis mense Tisri in fluvio, paradas fecit scirpeas, quas Claustra vocant; ut illis in medias aquas injectis insistentes, sese immergant. Quum enim in diebus Tisri lutum tenax sit ad oras fluminum, suspicabatur, ne ascendat illud; ipsorum inhærens pedibus, suoque interventu lotionem reddat irritam*.

(g) Cod. *Para* c. 8. §. 10. מי קרמיון ומי פיגה פסולין מפני שהם מי בצים מי ירדן ומי ירמוך פסולין מפני שהם מי תערובות ואלו הן מי תערובות אחד כשר ואחד פסול שנתערבו שניהן כשרין ונתערבו כשרין רבי יהודה פוסל: i. e. *aquæ* fluviorum *Karmijon & Pigæ ineptæ sunt, quia lutosæ. Aquæ Jordanis & Jarmuchi ineptæ sunt, quia collecta ex variis. Ista vero sunt aquæ ex diversis collecta, perinde est sive altera sit legitima, & illegitima altera, si commisceantur inter se. Utraque legitima existente, si misceantur invicem, sunt legitimæ. R. Juda autem declaravit ineptas*. Sed, ut Glossæ annotant, non pronunciant juxta R. Judam.

(h) Seminifluis scilicet, leprosi, ac vaccæ ruffæ. De his passim hoc capite. Jordanem etiam lavacro fuisse aptum, non modo Baptismus Johannis demonstrat, sed & Naemanus 2. Reg. 5. 10. 14.

(i) Cod. *Para* cap. 8. §. 8. כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת: i. e. *Omnia maria purificant in alveis decurrentia: sed inepta sunt seminifluis, leprosis, & ad consecrandum de illis aquas lustrationis*. Quem effectum R. Juda l. c. soli Oceano denegat, reliqua maria omnia sub lege fontium comprehendens. Conf. ad l. c. *R. Simson.* & *Maim.* Equidem de flu-

prohibetur (*a*), quam, ut ne pudore suffusa ob civium præsentiam, negligeret omnia rite exsequi; nequaquam vero ob aquarum ineptitudinem.

XXXIII. Quod si vero non suppetat aqua fontana aut fluviatilis, in alveis decurrens; vel fluminibus, v. g. hyberno tempore gelu nimium rigentibus, aut condensatis penitus (*b*): tunc confugiunt ad aquas in scrobe seu fossa in fundum terræ excavata stagnantes, sive hanc exundantia imbrium, aqua per terræ meatus sudans, vel fluviorum exoneratio effecerit, sive hominum industria. Hanc enim qui doctissimus *Seldenus* (*c*) excludat, non video: tot fere in privatis hominum ædibus existentibus in hunc finem foveis, quot familiæ degunt Judaicæ. Quarum omnium excavationem si providæ adscripseris naturæ, vix etiam Judæorum quantumvis sibi applaudentium mereberis assensum. Quin potius expresse monent, naturæ hic succurrendum; nec opus, ut totum conceptaculum per Cœlorum constituatur manus. (*d*) Samuelis pater supra adductus fuit (*e*), qui scrobem suis præparasse dicitur domesticis. Quales hinc inde occurrunt plures. Curiosa foveæ adaptatio non permittit, quo minus humanam concipias operam. Latitudo requiritur quaquaversum ad minimum cubitalis, altitudo s. profunditas aquis repleta trium cubitorum (*f*): non connumerato, ut videtur, spatio vacuo, ad quod, corpore in aquas immisso, pars aliqua assurgit caput perfluens & brachia (*g*). Canales aliaque media præsto sunt, queis purgentur a luto aliisque heterogeneis, aqua aliunde exonerata (*). Quin & dolium spatiosum terræ infossum, vicem Baptisterii præbet, si in eo excaventur foramina (*h*); & mare sulcantibus, ob denegatum terræ fundum,

fluviis, quorum aquæ fallunt nonnunquam, dubium movetur l. c. §. 9. itemque ap. R. *Nissim* ad Cod. *Nedarim* f. 40. b. l. 10. seqq. sed non inepti judicantur, nisi causa aquæ deficientis ignorata; idque eo casu, in solo aquarum decursu, neutiquam iis in scrobem collectis.

(a) *Maim.* hilc. *Mikvaoth* cap. 1. §. 11. אשה אינה טובלת בנמל מפני שמתביישת מבני העיר ואינה נגררת בתוכו ואם הקיף לה מסך וכיוצא בו כדי להצניעה טובלת בנמל : i. e. *mulier non baptizetur in portu. Pudor enim, quem præsentia civium elicit, impedit eam, quo minus digne se lavet. Quod si vero matta aut simile quod sepimentum eam includat, ut verecundiæ suæ tuto possit consulere, in portu licite lavat.* Desumta sunt e Cod. *Nidda*, f. 66. b. fin. Ubi *Glossa* exterior adducit *Rabbenu Tam* eandem approbantem rationem, verbis: כי בני אדם מצויין שם ובעיתה ומבהלת מפני שבושה מבני אדם המצויין שם : *quia homines præsto ibi sunt, unde perturbatur illa, ac properat: erubescit enim ob homines, ibi existentes.* Quam causam multi quoque allegant facti superius memorati a patre Samuelis. l. c. paulo post; ומפני מחצלות כמין גדר בנהר לצניעות שלא יראוה עוברים ושבים : *Parada* quas in aquas abjecisse dicitur, *erant instar sepimenti in fluvio, ob verecundiam: ne hinc inde transeuntes mulierem lavantem videant.* Quibuscum conspirat Glossa exter. ad Cod. *Beccuroth* f. 55. b. §. ומפני. Atque hæc tam operose hic tradidi, quod videam, multos Christianorum in hoc articulo non nisi *conceptaculi* meminisse; persuasos, id solum penes Judæos legitimum fore *Baptisterium*, sacro huic usui destinatum. Imposuit illis haud dubie Maimonides. Qui tamen exclusive non erat intelligendus; difficultate præter necessitatem illis N. T. locis conciliata, quæ in amnibus *Baptismum* loquuntur peractum.

(b) *Rabbenu Nissim* ad Cod. *Nedarim* f. 40. b. §. אבוה l. 4. נ"ל ובנתיה דאבוה דשמואל בסתוא לא הוו טבלו בנהר משום צנה אלא במקוואות שבבתיהן : i. e. *quantum ego conjicio, filiæ patris Samuelis hyberno tempore non lavabant in fluvio, ob frigus; sed in conceptaculis, quæ domi habebant.*

(c) De Jur. N. & G. lib. 2. c. 2. p. m. 141. abluendum, inquit, Proselyti corpus omnino integrum erat, idque in continente seu conceptaculo aquarum *naturali* &c. Mox: *nihil minus admittunt, quam ut* aqua hausta, aut *conceptaculis artificiosis* recepta, quis rite omnino sive ut Proselytus sive aliter mundaretur &c. Quasi v. labrum in templo constitutum, unde mundabantur sacerdotes, non fuisset artificiose confectum?

(d) *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 4. §. 3. אמרו חכמים המקוה לא יהיה כולו שאוב כבור ואינו צריך להיות כולו בידי שמים במעיין אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר : i. e. *Sapientes dicunt, conceptaculum non sit penitus haustum, instar cisternæ: neque tamen opus, ut totum sit per Cœlorum manus, fontis instar: sed si in eo homo aliquid proprietatis jus sibi vindicet, legitimum est.*

(e) Vid. §. 32. ad lit. [f].

(f) Vid. §. 5. lit. [b].

(g) Cod. *Joma* f. 31. a. l. 19. seqq. ורחץ בשרו במים במי מקוה כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה : i. e. cum Lev. 16. v. 24. 26. dicitur: *lavet aquis carnem suam, intellige, aquis conceptaculi; omnem carnem suam, i. e. aquis, in quas totum corpus suum immittatur. Sed quanti hæ sunt? cubiti quaquaversum, in altitudine autem cubitorum trium. Sapientes æstimarunt aquas conceptaculi quadraginta Satorum.* Eadem habentur Cod. *Pesachim* f. 109. a. l. antep. & ad lit. [x] citatis Ibi p. b. §. ברום in *Tosiphta* habetur: וא"ת והלא קומת אדם שלש אמות בלא הראש ולכך מצריך בכוכין ארבע אמות בשביל הראש ועובי הגוף במקוה סגי בג' אמות דבשעה שטובל עולין המים למעלה ומיירי בשחבלי גבוה משלש אמות וא"לכ כשיכנס יפלו המים למטה ויחסר השיעור : i. e. *quamvis hominis altitudo ad tres assurgit cubitus, non connumerato capite, ut hinc etiam in cavernis quatuor requirantur cubiti, propter caput & densitatem ejusdem: in conceptaculo tamen tres cubiti sufficiunt. Quia aquæ, homine iisdem immerso, assurgunt sursum. Dicunt vero vas altius concipiendum tribus cubitis. Quod, nisi hoc, aquæ homine ingresso, deciderent exundantes, deficeretque mensura determinata.* Ita *Tosiphta* ad Cod. *Joma* l. c. b. l. 0. החקק של בית הטבילה היה גבוה יותר מג' אמות אע"פ שהמים עולים לעלה כשנכנס לתוכו לא היו יוצאין לחוץ וכו' : i. e. *Locus Baptisterii excisus altior fuit tribus cubitis, ut, quantumvis aqua, homine immisso, sursum assurgerent, non exundarent foras.* Idem conjicere licet de conceptaculis communibus: quia alia quadraginta satis impleta dicuntur, antequam aqua ad tertiam ipsorum fossulam ascenderit, Cod. *Mikvaoth* c. 2. §. 1. 4. *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 5. §. 4. Alia vero ad memoratam aquæ quantitatem plus amplius recipiunt. *Maim.* l. c. §. 9. c. 4. 6. c. 7. §. 1. (*) Vid. *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 8. §. 7. e Cod. *Mikvaoth* c. 6. §. 8.

(h) *Maim.* l. c. cap. 6. §. 4. הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב וטפחו וקבעו בארץ ועשאהו מקוה הרי זה כשר : i. e. *Si quis acceptum vas aliquod magnum, cujusmodi spatiosum dolium, aut labrum magnum, excavato foramine, in* ter-

etiam capſa perforata in mare projecta (a).

XXXIV. Exra hunc vero caſum, neceſſe erat, in fundo terræ exiſtat baptiſterium (b), quo eo ſe recipiat aqua undecunque per ſuos meatus collecta. Hinc enim eſt, ut dicatur *conceptaculum*. Ariſtoteli locus diceretur ὑποδοχὴ vel κοιλία, aqua ὕδωρ συλλεγόμενον (c). Perinde ſiquidem eſt, ſive aqua ibi comprehenſa fontana ſit (d), ſive pluvialis (e), aut maris fluctibus eo delata: (f) modo pura ſit, legitimam habeat copiam, ac ſtagnet ibi per meatum ſuum collecta (g), non aliunde hauſta. Pura tamdiu exiſtimatur, quamdiu non mutat colorem (h). Menſura ea requiritur, quæ ſufficiat toti corpori ſimul una vice immergendo: cujuſmodi quadraginta ſata creditur conficere (i).

XXXV. Baptiſmus ſiquidem hic fœderalis una creditur abſtergere ſordes antiquas. Hinc eadem aqua eidem adjudicatur, quæ aliis detergendis pollutionibus (k). Ubi quo puriores ſunt aquæ, magiſque pellucidæ, eo ad lavacrum exiſtunt aptiores (l). Aliunde autem hauſtæ licet fontanæ ſint (m), vel infra legitimam menſuram 40. Satorum collectæ, & hauſtis ad tres logos auctæ (n), aut

terram defixerit, ac fecerit ex eo conceptaculum: en illud eſt legitimum. Mox ſubjicit foſſam in muro ſtructura lignea excavatam.

(a) *Maim.* l. c. §. 8. e Cod. *Mikv.* c. 6. §. 5. השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד ואם היה שק או קופה מטבילין בהן: i. e. *in Arca & capſa in mare projectis non lavant ſe, ni perforata ſint inſtar fiſtulæ utris. Quod ſi ſaccus fuerit aut cupa, in illis lavant.*

(b) Vid. *Maim.* ſupra §. 3. ad lit. [p] it. ad §. præc. lit. [y].

(c) Meteorolog. l. 1. c. 13. p. m. *767.*

(d) Vid. *Maim.* hilc. *Mikv.* cap. 9. toto e Cod. *Mikvaoth* c. 1. toto.

(e) Vid. ll. cc. §. prioribus. Inprimis th. 5. & ad eand. *R. Simſon* prolixe. c. 7. th. 1. *Maim.* §. 16. item 3. 4. §. 3. ſeqq. cap. 10. §. 5. fin. Conf. hinc inde inſerta ſupra ad §. 22.

(f) Vid. Cod. *Para* c. 8. §. 8. Cod. *Mikvaoth* cap. 5. §. 4. 6. Cod. *Chagiga* f. 19. a. l. 3. ſeqq. Cod. *Chullin* f. 31. a. l. penult. Unde *Maim.* hilc. *Mikv.* cap. 9. §. 17. & ſequentia; גל שנתלש מן הים ונפל על האדם או על הכלים אם יש בו ארבעים סאה הרי אלו טהורין לחולין שאין הטובל לחולין צריך כוונה ואם נתכוון והיה יושב ומצפה עד שיפול עליו הגל עלתה לו טבילה לדבר שנתכוון לו אין מטבילין בגל כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ ואע״פ שיש בו ארבעים סאה לפי שאין מטבילין בזוחלין קל וחומר באויר היו שני ראשי הגל נוגעים בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכיפה שלו מפני שהוא באויר: i. e. *Si quæ unda a mari avulſa in hominem cadat, aut ſuper vaſa, quum quadraginta ſata contineat, munda hæc fiunt ad profana: Ad hæc enim lavans intentione non indiget. Quod ſi intenderit, ſedendo expectans, donec in ipſum fluctus incidat, imputatur ipſi hæc lotio, ad quamcunque rem intenderat. Non tamen in unda baptizant ſe, cum in aere exiſtit, antequam in terram decidat; utut in eo ſint quadraginta ſata. Quia in decurſu non lavant, nedum in aere. Quod ſi utraque fluctus extremitas terram attingat, inibi ſe mergitant, non vero in ejus convexitate: quia hæc exiſtit in aere.*

(g) *Maim.* l. c. §. 16. מי גשמים הבאים מן המדרון והנם נוחלין ויורדין אע״פ שיש מתחילתן ועד סופן ארבעים סאה אין מטבילין בהן בשהן נוחלין עד שיקוו ויעשו באשבורן ארבעים סאה: i. e. *Dentur aquæ pluviales e declivitate provenientes, quæ decurrunt deſcendentes; quamvis a principio ad finem uſque quadraginta ſata contineant; non tamen immergunt ſe illis, quamdiu decurrunt, donec confluant, atque in lacu ſtagnent ſata quadraginta &c.* e Cod. *Mikvaoth* c. 5. in fine. Idem *Maim.* l. c. c. 9. §. 8. מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה והמעיין מטהר בכל שהוא המקוה אינו מטהר אלא באשבורן והמים הנוחלים ממנו אינן מטהרין והמעיין מטהר בזוחלין המקוה לא תעלה בו טבילה לזבין והמעיין אם היו מימיו מים חיים הזב טובל בהן: i. e. *Quæ differentia intercedit inter fontem & conceptaculum? conceptaculum non mundat, niſi quadraginta contineat ſata: fons autem cujuſcunque ſit quantitatis. Conceptaculum non mundat, niſi ſtagnans; aquæ autem exinde decurrentes non purificant: fons autem mundat aquis decurrentibus. In Conceptaculo facta immerſio non imputatur ſeminifluis; ſed ſi fontis aquæ vivæ ſint, in illis mergitat ſe ſeminifluus.* Conf. ſupra §. 32. ad lit. [f].

(h) *Maim.* l. c. c. 10. §. אין המקוה נפסל לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח אלא בשינוי מראה בלבד וכל דבר שאין עושין בו מקוה לכתחילה פוסל את המקוה בשנוי מראה כיצד היין או החלב והדם ומי צבע ומי כל הפירות אינן פוסלין את המקוה בשלשה לוגין שלא אמרו אלא מים שאובין פוסלין בשינוי מראה אפילו מקוה שיש בו מאה סאה ונפל לו לוג יין או מי פירות ושינה את מראיו פסול: i. e. *Conceptaculum non redditur ineptum, guſtu mutato, aut odoratu; ſed ſolo aſpectu. Et omne id, unde non primum conficiunt conceptaculum, hoc reddit ineptum ſimul ac colorem variat. Qua ratione? vinum, lac, ſanguis, aut ſi quod his ſimile de omnis generis ſucco fructuum, non ineptum, reddunt conceptaculum, infuſa quantitate trium logorum; quod non niſi de aquis hauſtis obtinet. Polluunt vero aſpectu variato, etiam ſi in conceptaculum centum ſatorum non niſi logus vini aut ſucci fructuum inciderit, fit, aſpectu mutato, ineptum.*

(i) *Maim.* l. c. c. 4. §. 1. דין תורה שכל מים מכונסין שטובלין בהן שנ׳ מקוה מים מכל מקום והוא שיהיה בהן כדי לרעלות בהן כדי טבילה לכל גופו האדם בבת אחת שיערו חכמים אמה על אמה ברום שלש אמות ושיעור זה הוא מחזיק ארבעים סאה מים: i. e. *In lege fundatur hoc jus, quod in omnibus aquis hinc inde confluentibus ſe immergerent, quia dicitur* Lev. 11. 15. *confluxus aquarum, undecunque tandem venerint: modo tantum contineant aquarum, quantum ſufficit toti corpori humano una vice immergendo.* Minimam *ejus menſuram Sapientes conſtituerunt longitudine ac latitudine cubitalem, profunditate autem tricubitalem. Cujuſmodi menſura ſata continet quadraginta.* Vid. ſupra ad §. 5. lit. [b]. §. 33. lit. [e].

(k) Cod. *Jevam.* f. 47. b. l. 10. ובמקום שנדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין: i. e. *Ubicunque menſtruata ſe lavare poteſt, ibi etiam Proſelytum, ſervum, ac libertum baptizant.*

(l) Vid. Cod. *Mikvaoth* cap. 1. tot. *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 0. §. 1. ſeqq.

(m) *Maim.* l. c. c. 4. §. 2. מדברי סופרים שהמים השאובין פסולין לטבילה: i. e. *e verbis ſcribarum conſtat, aquas aliunde hauſtas ineptas eſſe ad baptiſmum.* Vid. Cod. *Mikv.* c. 2. §. 3. ſeqq.

(d) *Maim.* prioribus ſubjicit: ולא עוד אלא מקוה מים שאינן שאובין שנפל להוכן שלשה לוגין מים שאובין פסלו את הכל: i. e. *neque id modo, ſed ſi in conceptaculum ſeu ſtagnum aquarum minime hauſtarum tres inciderint logi aquarum hauſtarum, totum reddunt ineptum.* Idem c. 4. §. 8. אין המים השאובין פוסלין את המקוה בשלשה לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי אבל אם נגררו המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו ויחדו למקוה אינן פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה אבל אם היה רוב מן הכשרים הרי המקוה כשר: i. e. *aquæ hauſtæ non corrumpunt con-*

aut jam coinquinatæ (a), ad hunc finem prorſus exiſtimantur ineptæ. Exinde vehementer ambigo, *hydrias* illas *lapideas*, vel e ſaxo excifas, quarum Johannes in Evangelio ſuo (b) meminit, huic perficiendo operi, ut *Altingius* (c) voluit, fuiſſe aptatas. Hæ quippe non modo aquas hauſtas continebant: ſed & ex uno loco facile deferri poterant in alium. Quorum hoc cum capacitate illa, qua integrum hominem, non excluſo capite, ita comprehendere debebat, ut uno motu totum ſimul corpus abluere poſſet (d), difficulter congruit: Illud vero difertis verbis a Talmudiſtis prohibetur non uno loco (e). Omnes vas eximunt ab hoc opere, quod ullo modo eum in finem præparatum eſt, ut retineat ſibi inditum (f). Aqua quoque, quæ vel ſtudio in eo excepta fuerat, vel ſolo fluxu ſuo ſuper illud decurrerat, etiam hinc exonerata, & collecta in ſtagnum, locum alioquin huic negocio admodum convenientem, baptiſmo pronunciatur inepta (g). Nec ea admittitur, quæ per canalem ligneam, cui foſſula erat inciſa (ad lapillos in aqua agitatos excipiendos, atque a conceptaculo retinendos), ad ſedem aptam defertur (h); niſi foſſula iſta, quæ retinendi capacitatem habebat, pulvere fuerit explera, aut materia alia (i). Etiam quæ præter hominum intentionem in vaſe alio fine expoſito collecta fuerat pluvia, tunc demum permittitur; quum vaſe fracto vel deturbato, per meatus conſuetos in conceptaculum ſe receperit (k). Quæ omnia hydriis illis neutiquam in fundo defixis, male conveniunt. Tanta cæteroquin elt Judæorum vel quoad baptiſterium vel ejus aquas ſolicitudo, ut ſpecialem tractationem exigat.

XXXVI. Baptizandi *Modus* ita peragi-

conceptaculum tribus logis, niſi in medium ejus incidant e vaſe aliqua. Verum ſi deriventur aqua hauſta extra conceptaculum, & trahantur ut decidant in illud, non ineptum reddunt conceptaculum, niſi ejus conficiant dimidium. Sed majori parte exiſtente legitima, totum conceptaculum eſt legitimum. l. c. §. 6. כיצד פוסלין המים השאובין את המקוה בשלשה לוגין שאם היה במקוה פחות מארבעים סאה הכל פסול אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שאובין ושאב בכד ושפך לתוכו כל היום כולו כשר׃ i.e. *quomodo corrumpunt aquæ hauſtæ conceptaculum tribus logis? ſi in conceptaculo exiſtat minus quadraginta ſatis, totum ſit ineptum. Sed ſi quod conceptaculum quadraginta ſata comprehendat aquarum minime hauſtarum, utut hydria quis hauriat & effundat in illud toto die, totum tamen manet legitimum* &c. Euſdem tenoris ſunt verba hujus Doctoris Comment. ad Cod. *Mikvaoth* c. 2. §. 2. מקוה שיש בו מ׳ סאה לא יפסלוהו מים שאובין אם נפלו בו ואפילו נפלו בו אלף סאה מים שאובין ואמנם יפסלו מים שאובין למקוה שאין בו ארבעים סאה ואחר השלים המ׳ סאה במי שאובין ושמור זה העיקר׃ i. e. *Conceptaculum 40. Satorum non vitiant aqua hauſta, in id incidentes, utut cadant in id mille ſata aquarum hauſtarum: ſed id vitiant, in quo nondum exiſtunt 40. ſata, quæ aquis hauſtis quis ſupplet. Quæ regula fundamentalis obſervatu digna.*

(a) Vid. *Maim.* l. c. c. 7. tot. Conf. ſupra §. 8. ad lit. [d]. §. 34. lit. [g].

(b) Cap. 2. 8.

(c) Diſſert. Philol. 7. §. 32. p. m. 274.

(d) Vid. §. 34. lit. [h]. & Conf. §. 36.

(e) Vid. *Maim.* hilc. *Mikvaoth* c. 4. §. 2. ſeqq. cap. 5. & 6. tot. Conf. ſupra ad lit. (m).

(f) *Maim.* l. c. c. 6. §. 1. כל הכלים המקבלין שהלכו המים עליהן או שנפלו מתוכן הרי אלו שאובין ופוסלין את המקוה והוא שיעשו לקבלה אפילו היו כלים שאין מקבלין טומאה כגון כלי אבנים וכלי אדמה הרי אלו פוסלין׃ i. e. *Omnia vaſa recipientia aliquid, aquis ſuper ea currentibus aut ex illis decidentibus, quæ habentur pro hauſtis, ineptum reddunt conceptaculum. ſi quidem eum in finem pacta ſint, ut aliquid recipiant vel* continent. *Et quamvis vaſa alioquin in ſe non recipiant pollutionem, cujuſmodi vaſa lapidea, aut teſtacea; ineptum tamen illa reddunt conceptaculum.* Vid. *Jore dea* num. 201. p. m. 35. c. 1. l. 18.

(g) *Maim.* l. c. c. 4. §. 4. המניח כלים תחת הצינור השיו בכל עת ובכל זמן אחד כלים קטנים ואחד כלים גדולים אפילו כלי אבנים וכיוצא בהן מכלים שאינן מקבלין טומאה ונתמלאו מי גשמים הרי אלו פסולין ואם כפאן על פיהן או שברן המים הנקוין מהן פסולין לכל דבר שהרי לדעתו נתמלאו שהזקרת הצנור לקדח מים ואפילו שכח הכלים תחת הצינור פסולין גזרו על השוכח מפני המניח וכן המניח את הכלים בחצר בעת קשור העבים ונתמלאו המים שבהן פסולין שהרי לדעתו נתמלאו וכן גזרו על השוכח בחצר בעת ליקשר עבים משום מניח׃ i. e. *Si quis vaſa conſtituat ſub canali continuo quocunque tempore ac opportunitate; perinde eſt, ſive vaſa minora fuerint, ſive magna, etiam lapidea aut his ſimilia, quæ impuritatem non recipiunt: illis imbre expletis, aqua eſt inepta. Et ſi vel maxime invertat ea in orificium ſuum, aut frangat, aquæ exinde collecta quoad omnia hauſtis ſunt ſimiles: quia ex iſtius intentione repleta ſunt; cum canalis tandem cum torrente habeat præſumtionem. Imo vaſia iſtis etiam per oblivionem ſub canali relictis, aqua ſunt inepta. Adverſus obliviſcentem decernunt, ob collocantem. Atque ita ſi quis vaſa in atrium conſtituat, quo tempore condenſantur nubes; impletis illis, aqua eſt inepta: quia ex iſtius intentione ſunt repleta. Eandem ſerunt ſententiam adverſus obliviſcentem in atrio condenſatis nubibus*, unice propter eum *qui* data opera *illic* vaſa *conſtituit*.

(h) *Maim.* l. c. c. 6. §. 6. החוטט בצינור מקום לקבל בו הצרורות המתגלגלין במים כדי שלא ירדו עם המים היה הצינור של עץ וחקר בו כל שהוא פוסל שהרי כל המים שיורדין באין מתוך כלי שנעשה לקבלה i. e. *Si quis in canali locum exſculpat, pro recipiendis lapillis cum aqua ſe devolventibus, ut ne cum hac deſcendant* in conceptaculum: *ſi canalis e ligno fuerit, quantillum etiam ſit quod exſculpſerat, aquas reddit ineptas Omnes enim deſcendentes e vaſe proveniunt ad receptionem aptato* &c.

(i) Loc. cit. ירד לתוך המקום שחקק עפר וצרורות ושתמו תבנם הרי זה כשר׃ i. e. *deſcenderit in locum quem excavaverat, pulvis aut lapilli, qui obturarent; ſi quis laverit, ſit legitime.*

(k) e Cod. *Mikvaoth* c. 2. §. 7. refert *Maim.* loc. cit. c. 4. §. 3. המניח קנקנין בראשי הגג לנגבם וירדו להם גשמים ונתמלאו אע״פ שהיא עונת הגשמים הרי זה ישבור את הקנקנים או יכפם והמים הנקוים מהם כשרים לטבול ואע״פ שכל המים האלו היו בכלים שהרי לא מלאן בידו לפיכך אם הגביה את הקנקנים והערם הרי כל המים שבהן שאובין׃ i.e. *Si quis amphoras in vertice tecti exponat, ut exſiccentur, &, deſcendentibus in illas imbribus, impleantur; utut dies ſint pluviales, quum fractis amphoris aut inverſis, hinc aqua ſtagnent, ſunt ad immergendum legitimæ, quamvis omnes in vaſis extiterint; non enim ea ſua replevit manu. Itaque ſi amphoris in ſublime latis, aquas effuderit; omnes quæ inibi exiſtunt aquæ, æſtimantur hauſtæ.* Ibid. §. 4. fin. הניחן בחצר בעת פיזור עבים ובאו עבים ונתמלאו הרי אלו כשרין

כמו

gitur, ut baptizandus modeste ac sensim (a), exutis vestibus, in aquam demissus, edita denuo confessione sua, simul ac semel totum immergeret corpus (b): membris omnibus ita dispositis, ut singulas ipsorum partes, ne pilis quidem exceptis, aut rugis contractioribus, undiquaque aqua difflueret (c). Utut enim Baptismus irritus non fieret tinctione iterata; probrosum tamen habetur tingenti, tinctionem repetere (d). Vestibus vero indutus, si quis, pudore nuditatis suffusus, lavare vellet; necesse est, ut tenues sint, quæ aquam facile transmittant, nec impedirent, ut ulla vel minima corporis pars maneat illota (e). Nam si vel filum aut pilus impediret, quo minus aqua undiquaque perflueret, totus Baptismus habetur irritus (f).

XXXVII. Masculus autem non baptizatur, nisi vulnusculo illo, quod e circumcisione, quæ semper præcedit, ceperat, bene curato (g). Periculum enim, ne aqua, ut omnibus vulneribus, ita & huic, ob frigiditatem suam, indeque metuendam alterationem, valde infensa, esset noxia (h). Quo casu legum observantia non vitam, quam promittunt (i), afferret, sed, quantum in se, redderet dubiam. Uterque sexus non prius aquæ immittitur, quam sufficienter fuerit edoctus de fidei capitibus: inprimis de Deo uno, præmiis fideles post hunc mundum manentibus, Israelitarum prærogativa, ac idololatrarum incommodis (k). De quibus, ut & aliis nonnullis Præceptis tam gravioribus quam levioribus, in ipsa aqua constitutus, confessionem prius edere debet, quam actus baptizandi perficiatur (l).

XXXVIII. Ut itaque legitime peragantur omnia, legibus cautum est, *Tres* adhiberi *Testes* omni exceptione majores. Cotam Senatu fieri debere Proselytorum initiamenta, passim inculcant Talmudistæ (m). Ut & publica polleat auctoritate, defendendi exosos, sicubi de ipsorum conversione lis mota fuerit: & peritia emineat legum domesticarum, ad informandos rudes, ac judicandum de valore confessionis editæ. Ad hoc quanquam nullum dubium, quin olim, vigente adhuc puritate doctrinæ, gravitas rei ipsius eos compulerit, ut veritati sua ubivis constaret certitudo; eodem modo, quo inter Christianos hodienum Patrini adhibentur seu susceptores (n), & probabiliter Johanni Baptistæ duo adstitere discipuli, quorum hinc inde fit mentio (o): moderni tamen omnes obligatos se existimant ex eo, quod in Scriptura de Proselytis nomen usurpetur *Judicii*; quod pauciores Tribus nunquam possit complecti (p). Ubicunque enim secundum plurium vota debet decerni, necesse est, numero sint Senatores impari: qui infra ternarium non potest concipi. Huic proinde numero tam tenaciter inhærent, ut, vel uno deficiente, totam actionem jure merito in dubium vocari posse censeant (q). Facile fieri poterat, ut duo in testimonium vocati, vel de re ipsa, vel aliqua ejus circumstantia dissentiant: quo facto, quod ab alterutro assertum fuerat, destrueretur rursus ab alio; Judici difficultate relicta extricabili, in quam partem ferenda sit sententia.

XXXIX. In casu tamen necessitatis, ubi vel ob paucitatem hominum, ordinarius trium virorum Magistratus consti-

כמו שהניחן בראש הגג לנגבם וכן אם הניחן בעת קישור עבים ונתפזרו העבים ונתקשרו ונתמלאו הרי אלו כשרין ואם שברן או כפאן רמים הנקוין מהן כשרין:
i. e. *Collocarit qui vasa in atrium, cœlo sereno, si exortis nubibus impleantur, en legitimæ sunt, quemadmodum in vertice tecti, ad exsiccandum exposita; Atque ita si tempore nubilo exposita, nubibus dissipatis, ac condensatis denuo, repleantur, legitima sunt. Fractisque illis, aut inversis, aquæ inde stagnantes sunt legitimæ.*

(a) *Maim.* l. c. c. 1. §. 9. דקופץ לתוך המקוה הרי זה מגונה: i. e. *Si quis saltu in baptisterium se præcipitat, homo turpis est.* מפני שהקופץ למקוה אף אם מתכוין לטבול הרואים סבורין שאינו מתכוין אלא להקר: *Quia subsilientem in conceptaculum, si vel maxime intendat se immergere, videntes putant, nil intendere amplius quam refrigerium.* Quæ ratio est *R. Isaaci f. Schesches*, citata a *R. Joseph. Karo* in *Caseph Mischne* l. c.

(b) Vide supra §. 2. ad lit. (e) *Maimonidem* Eund. l. c. c. 1. §. 2.

(c) *Maim.* l. c. §. 10. Cod. *Nidda* f. 66. b. f. 67. a. Cod. *Mikv.* c. 9. §. 2. seqq. Vid. *Buxt.* Syn. Jud. p. 94.

(d) *Maim.* hilc. *Mikv.* c. 1. §. 9. Vid. *Voss.* Disp. 2. de Bapt. th. 3. p. 44. seqq.

(e) *Maim.* loc. cit. §. 7. Cod. *Beza* f. 18. a. l. 21.

(f) *Maim.* l. c. cap. 2. tot. hilc. *Issure bia* cap. 13. §. 13. Cod. *Mikv.* cap. 9. tot. Cod. *Schab.* f. 57. a. b.

(g) Cod. *Jevam.* f. 47. b. l. 4. 33. *Maim.* hilc. *Issure bia* c. 14. §. 5.

(h) Cod. *Jevam.* l. c. l. 33. *R. Moses Mikkozi* P. N. 116. f. 40. c. 4. l. 22.

(i) Lev. 18. 5.

(k) Cod. *Jevam.* f. 47. a. l. 34. seqq. *Maim.* *Issure bia* cap. 14. §. 2. seqq. *R. Moses de Kozi* loc. cit. f. 40. c. 2. post med. *Arba Turim* Part. 2. hilc. Gerim. fol. 47. cap. 3. circa fin. *Rabbenu Ascher* ad Cod. *Jevam.* f. 135. cap. 1. post med.

(l) Cod. *Jevam.* f. 47. b. l. 4. seqq. *Maim.* hilc. *Issure bia* c. 14. §. 6.

(m) Cod. *Jevam.* l. c. l. 34. *Maim.* l. c. §. 6. *Mos. de Kozi* l. c. c. 4. l. 23.

(n) Vid. Suic. Th. Eccl. in ἀναδέχομαι II. col. 258.

(o) Matth. 11. 2. Joh. 1. 35.

(p) Cod. *Jevam.* f. 46. b. l. 30. *Rab Ascher* ad l. c. f. 134. c. 4. l. 23.

(q) *Maim.* hilc. *Issure bia* c. 13. §. 7.

ſtitutus non eſt; vel rerum penuria, aut alia cauſa tot numero eruditi convocari non poſſunt; quin & , neceſſitatibus his non urgentibus, re jam confecta; acquieſcunt in tribus teſtibus plebejis, alioquin minime aptis, qui Baptiſmum perficerent. Taciti expectantes, quam vitæ rationem converſus ſit initurus (*a*). Imo nonnulli in gratiam mulieris pronunciant, quæ, modo informationis ſuæ & confeſſionis teſtes eruditos tres habeat, Baptiſmi peracti non alios producere noverit teſtes, quam mulieres, ad teſtimonium ferendum alioquin prorſus ineptas. Quia receptio Præceptorum divinorum *judicii* quaſi ſit principium; cujus non niſi complementum Baptiſmus (*b*).

XL. Omnino enim aliquid dandum videtur pudicitiæ muliebri, quæ omnibus nudata veſtibus, ægre circa ſe patitur maſculos, præſertim luce clara adſtantes (*c*). Ob memoratam quippe Judicum præſentiam, legibus cautum eſt, *ne* qui Proſelyti *nocte baptizentur*, *neque* in *Sabbatho*, *aut die feriato* (*d*). Cum hiſce juſtitium. Illa quidem, quod eandem judiciorum rationem eſſe contendant, quæ plagarum dignoſcendarum: ad quas rite dijudicandas clara lux requiritur (*e*). Reliquis vero, quod ſacris vacare debeant: quæ non niſi extremo vitæ periculo profanantur (*f*). Adhæc reliquæ quoque lotiones, multo minoris momenti, interdiu fiebant omnes, ſi ſolam menſtruatam exceperis ac puerperam (*g*): in quibus, præter alia, pudicitiæ muliebris aliquam haberi rationem, non inepte dixeris.

XLI. Cui alioquin conſulunt, hoc negocio muliebris commiſſo, quæ baptizandam ad aquas deducunt, in easque ſiſtunt collotenus. Quo facto Judices demum accedunt, informantes eam denuo, ac confeſſionem exigentes. Edita hac, ſe ipſam immergit; illis, ne aſcendentem ex aqua adſpiciant, facie averſa exeuntibus (*b*). Nec opus, ſi Rabbenu Aſcher habenda fides, ut ipſam immergentem ſpectantur confeſſione enim edita, omnibuſque ad Baptiſmum requiſitis decenter diſpoſitis, ac muliere in eo jam conſtituta, ut ſe immergitet, de modo jam ante ſatis edocta: Baptiſmum rite peragi, nemo amplius dubitat (*i*).

XL. Si huic ſententiæ inſiſtendum, non dubium, quin hominum etiam Judicum malitia multum ad eam ferendam contulerit. Olim enim pia hominum ſimplicitate vigente, eo uſque non arcebantur viri a conſpectu nude lavantium mulierum, ut etiam ibi, ubi ipſorum teſtimonium neutiquam requirebatur, frequentes adfuiſſe legantur: vel de modo baptizandi informaturi, vel aliam illis allaturi utilitatem (*k*). Prorſus ut in primitiva Eccleſia Chriſtiana, latina non minus quam græca; quamdiu ſincera obtinuit ſimplicitas, condidaque morum probitas; non infantes modo, ſed & adulti ſexus utriuſque nudi baptizabantur, omnibus exuti veſtibus. Id quod in Eccleſia etiam latina floruit ad tempora uſque Bernhardi. Diaconiſſis, ne quid baptizantis oculis inverecunde ingereretur, id dabatur negocii, ut veſtibus exui curarent baptizandam (*l*). Sed poſtquam, ut aliorum, ita Sacerdotum crevit nequitia; ab aliquot jam ſeculis, per univerſum pene occidentem conſuetudo iſta exolevit.

XLIII. Rebus omnibus legitime peractis, ſimul ac quis aſcendit ex aqua, in fœdus cum Deo plenarie jam receptus, *habetur pro Iſraelita in omnibus* (*m*). Exuit natales priſtinos, omnemque Majorum ſanguinem; ut nullos amplius in gentiliſmo agnatos habere credatur, queis inceſtus nomine interdici poſſet matrimonio (*n*); nec ſi abſque prole decedat, hæredem (*o*). Prorſus *ut infans recens in lucem editus* hinc inde

(a) *Maim.* hilc. *Iſſure bia* c. 13. §. 17.
(b) *Rabenu Aſcher* ad Cod. *Jevam.* f. 134. c. 4. l. 24. ſeqq. Vid. R. *Jacob*, Jore Dea, n. 268. p. m. 47. c. 4. l. 8. ſeqq.
(c) *R. Aſcher* ad l. c. l. 24. 25. *non eſt mos* inquit *multorum*, *ut viri eant cum illis tempore Baptiſmi*.
(d) *Maim.* l. c. c. 3. §. 6. Cod. *Jevam.* f. 46. b. l. 29. Cod. *Joma Tob.* f. *Beza* c. 2. §. 2. ad quem vid. *Raſchi* f. 17. b. *Toſiphta* ad *Jevam.* l. c. l. 16. *Cicero* de leg. l. 2. p. m. 442.
(e) Cod. *Sanhedr.* c. 4. §. 1. *Maim.* hilc. *Sanhedr.* c. 3. §. 7.
(f) *Maim.* hilc. *Sanhedr.* c. 3. §. 1. hilc. *Schab.* c. 23. §. 14. Cod. *Beza* c. 5. §. 2. *Gem.* Bab. f. 36. b. Vid. *Hier.*
(g) Hilc. *Mikv.* c. 1. §. 6. Cod. *Peſachim* f. 90. b. l. antep. Cod. *Joma* f. 6. b. l. 5. ſeqq. f. 88. a. l. 2. ſeqq. Cod. *Schab.* f. 121. a. l. 4. ſeqq.

(h) *Maim.* hilc. *Iſſure bia* c. 14. §. 6. Cod. *Jevam.* f. 47. b. l. 7. ſeqq. *R. Aſcher* ad l. c. f. 134. c. 4. l. 24. f. 135. c. 1. l. 6. fin. *R. Moſes Mikkozi* l. c. f. 40. c. 4. l. 26.
(i) *R. Aſcher* loc. cit. f. 134. cap. 4. lib. 24. ſeqq.
(k) Vid. Cod. *Berachoth* fol. 20. a. lib. 18. ſeqq.
(l) Vid. *Voſſius* Diſp. 1. de Bapt. th. 6. ſeqq. 31. ſeqq. *Suic.* Theſ. Eccl. in *ἀποδύτες* cap. 429. ſeqq.
(m) Cod. *Jevam.* f. 47. b. l. 6. l. 35. *Moſ. Mikkozi* l. c. c. 4. l. 25.
(n) *Maim.* hilc. *Iſſure bia* cap. 14. §. 10. ſeqq. Cod. *Jevam.* f. 98. a.
(o) *Maim.* hilc. *Sechija Umattena* c. 1. §. 6. ſeqq. Cod. *Baba Bathra* c. 3. §. 3. *Gem.* Bab. fol. 42. a. l. penult. Cod. *Kidduſchin* f. 22. b. l. penult. f. 23. a. l. 2. ſeqq. *Gittin* f. 39. a. l. 32.

de apud Talmudiſtas introducitur (*a*). Nec immerito Chriſtus Nicodemi habitodinem perſtringit (*b*) admirantis, homioem regenerari, qui adultus jam eſt. Id quod Doctori Iſraelitico non debebat non eſſe perſpectiſſimnm.

XLIV. Patris vero vicem deinceps præſtat Triumviratus iſte, quo præſente fuit baptizatus, Matris vero Synagoga Judaica. Hinc ipſorum *poſteri* matre ſaltem Iſraelitide geniti, *ad ſummos* inter Judæos *bonores adſpirare* poſſunt (*c*), dignitatemque & regiam conſeqoi [ut exemplum comprobat Agrippæ (*d*),] & ipſius Pontificatus (*e*), a quo tamen filius Levitæ exoloſus eſt, dignitate alioquin Sacerdotibus ſecuodus, omneſque Iſraelitas alios ſuperans.

(a) Cod. *Jevam.* f. 22. a. l. 29. f. 48. b. l. 39. f. 97. b. l. 23. *Maim.* hilc. *Iſſure bia* c. 14. §. 11. *Jore dea* l. c. p. 48. c. 1. l. 13.
(b) Joh. 3. 10.

(c) Cod. *Jevam.* f. 45. b. l. 24. f. 102. a. l. 1. ſeqq. coll. *Toſiphta* ad f. 45. b. prolixe.
(d) Cod. *Sota* f. 41. a. l. 28. ſeqq.
(e) *Bereſch. Rab.* f. 87. c. 4. l. 24. ſeqq.

JOHANNIS SPENCERI

DISSERTATIO

DE

LUSTRATIONIBUS

ET PURIFICATIONIBUS HEBREORUM.

PRÆFATIO.

Qua nonnulla de sensu vocis Καθαρμὸς, *& Ordine in sequentibus observando præmittuntur.*

E Dissertatione proxima liquidum est, S. *Chrysostomum* Sacrificiorum originem gentium ruditati, & eorum sanctionem gentium consuetudini, consulto tribuisse. Eo me ducente (*a*) verborum suorum serie, probandum est proximo, S. *Patrem* Judæorum Καθαρμὸς ab eodem fonte & origine, pari cum ratione & veritate derivasse.

Ut autem λογομαχίας ansa præscindatur, necesse est, ut de usu sensuque vocis καθαρμὸς, in Dissertationis hujusce limine, paucula præmittamus. Nam de sensu vocis hujusce non adeo inter doctos convenit: nonnulli scilicet inter illa sensus cognati vocabula (καταρμὸς, καθαρισμὸς, & ἁγνισμὸς) paulo (*b*) curiosius distinguendum sentiunt: καθαρμὸς, inquiunt, proprie idem est quod κάθαρμα vel victima piacularis, quæ ad lustrandum aut peccata expiandum offerebatur: καθαρισμὸς idem erat quod βαπτισμὸς, nempe corporis aut manuum solarum in aquas immersio, quam Judæi ad immunditias eluendas adhibebant: ἁγνισμὸς autem, aquæ levior aspersio, qua etiam Judæi polluti, in ordine ad καθαρισμὸν, sæpius utebantur. Me quod attinet, curiosas hasce vocum earum differentias ad eos qui ῥῖνα κριτικὴν habent, in præsens amandabo; &, Criticorum pace, Καθαρμὸν, hic sensu laxiore sumam, pro quavis nempe lustratione, purificatione, vel ceremonia sacra, qua Judæi, ad maculam aliquam eluendam, sanctitatem legalem rei vel personæ conciliandam, peccatum expiandum, vel malum aliquod averruncandum utebantur. Vocem hanc sensu tam lato sumi, variis exemplis evinci posset, si leviculis hisce diutius immorari liceret.

Si a vocibus ad rem ipsam progrediamur, tanta se dicendorum moles offert, quod difficilis operæ sit ea vel in ordinem digerere; sed longe difficilioris, eorum omnium origines in aprico collocare. Nam duplicis generis καθαρμοὶ vel purgationes, Personarum scilicet & Rerum, in Hebræorum legibus & ceremoniis locum invenerunt. Personarum etiam duplicis generis erant, Ordinarii & Extraordinarii. Καθαρμοὶ ordinarii erant purificationes illæ frequentes, aqua sola peractæ, ad incursionis quotidianæ maculas aut immunditias eluendas adhiberi solitæ. Καθαρμοὶ extraordinarii erant, qui non ablutione sola, sed & victimis, jejuniis, aliisque ceremoniis statim recensendis, temporibus solennioribus peragebantur.

Purificatio ordinaria (ut inde telam ordiamur) quatuor modis spectari potest: (1°.) Materialiter, vel cum respectu ad materiam in purificatione celebranda usurpatam. (2°.) Fortunaliter, quatenus purificatio vel ablutio illa consilio religioso suscepta erat & administrata. (3°.) Finaliter, vel respectu habito ad fines & usus illos varios quibus κάθαρσις illa carnalis inserviebat. (4°.) Modaliter, aut cum respectu ad varios modos & circumstantias in purificatione peragenda, e præscripto Legis observandas.

Nun Cum

(a) Supr. citat. pag. 644.

(b) Vid. *Heins Arist. Sac.* c. 19.

Cum itaque Purificatio tam late sumi possit, ut S. *Chrysostomi* fidem liberem, & officio præsenti cumulate satisfaciam; mihi probandum sumo, καθαρμοὺς, quovis modo spectatos, ex antiquo Patriarcharum, aut potius Ægyptiorum aliarumque gentium, ruditate & usu ad Hebræos devenisse.

CAPUT PRIMUM.

Probatur, Hebræorum καθαρμοὺς ordinarios, materialiter *spectatos e Gentium more rituque traductos fuisse*.

HEbræi purificandi studio ducti, triplici tantum materia *ordinarie* utebantur: aqua nempe pura (fontana vel fluviali) Aqua marina, & aqua illa separationis *Numer.* 19. memorata, quæ Vaccæ rufæ cineribus commixtis parabatur. Si autem aquas hasce paulo attentius intueamur, in iis omnibus moris apud Gentes Mose priores usitati vestigia facile percipiamus. Ne quis autem mihi talia dicenti læsæ veritatis dicam scribat, de aquis hisce tribus sigillatim agam, & sententiam meam ratione non facile rejicienda munitam dabo.

Placet itaque ab aqua pura ,' fontana vel fluviali, principium sumere. Judæos, puritati operam adhibentes, aquam fontanam, tanquam communissimum purgationum suarum materiam, usurpasse, testimonio Lagis indubitatum est. Præceptum est enim, ut *seminis pollutus lavet vestes ejus & totum corpus in aquis viventibus*, Levit. 15. 13. Ubi *Chaldæus* legis mentem per במי מבוע *in aquis fontis* explicat. *Chaldæo* consonat *Josephus*, qui aquas in leproso mundando requisitas referens, sic sensum legis (*a*) interpretatur; *si cui morbo illo* (lepra nempe) *liberari*, *& in pristinum restitui contingat*, προείρηκε τινὰς ἁγνείας, καθαρμοὺς πηγαίων ὑδάτων λουτροῖς. *Præscripsit Moses certas purificationes*, *mundationes*, *& aquarum fontanarum lavacra*. Et (*b*) alibi, de Levitis Deo sacratis agens, ἥγνιζε, inquit, πηγαίοις ὕδασι καὶ ἀενάοις, καὶ θυσίαις· *purgavit eos aquis perennibus*, *& solenni sacrificio*. Ideo vero aquam fontanam & e vena salientem lustrationibus adhibebant, quod purior, & acrioris ad purgandum virtutis, adeoque lustrationi magis apta crederetur. Post aquam fontanam, Judæi munditiæ studiosi secundas aquæ fluviali deferebant. Hinc *Johannes Baptista*, (*c*) Jordanis fluenta ad baptismum suum elegisse dicitur, quod scilicet illa purgationi magis accommodata censerentur. Sed quamcunque demum aquam (de fontibus, fluviis, puteis, aut cisternis, haustam) ad purgandum adhibebant, id anxia religione curabant, ut aqua tantum pura, & nulla fæce vel usu ordinario contaminata sese expiarent. Hinc regulæ multæ a Magistris traditæ de aquis ad manus abluendas aptis aut ineptis, quas apud (*d*) *Buxtorfium* & (*e*) *Pocockium* nostrum reperiant harum rerum curiosi. Religionem eandem a Judæis mutuati videntur Mohammedani, apud quos hoc in legem abiit; (*f*) *non tollitur immundities aliquo liquore*, *excepta aqua: sed nec qualibet aqua*, *sed munda tantum*, *quæ non fœde mutata fuerit rei alicujus non necessariæ admistione*. Atque hæc religio seculis antiquioribus inter Judæos inolevit: nam testante (*g*) *Porphyrio*, Essæi, genere Judæi, in puritatis exercitio versati, *participes facti sunt* καθαρωτάτων τῶν πρὸς ἁγνείαν ὑδάτων, *aquarum maxime purarum*, *& ad puritatem conciliandam maxime facientium*. Hunc usum Judaicum ob oculos habuisse videtur Apostolus, sic (*h*) Hebræos alloquens, *accedamus* λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, *ablui corpus aqua pura*. Haud absimile Prophetæ dictum, ad lustrationis Judaicæ ritum respicientis; (*i*) *effundam super vos*, καθαρὸν ὕδωρ, *aquam puram*, &c. Prout enim κοιναῖς χερσὶ *comedere*, ita & κοινοῖς ὕδασι lavare, pro profano habebatur.

Nec minus apud ethnicos quam Judæos anxie curatum est, ut aqua fontana vel fluvialis (utcunque pura & immaculata) in sacris lustratoriis adhibe-

(a) Lib. 1. contr. *Ap.* p. 1357. 25.
(b) *Antiq.* lib. 3. c. 11. p. 125. 20.
(c) *Mat.* 3. 6. 13.
(d) *Dissertatio de rit. lotion. man. ap. Judæos*.
(e) *Not. Miscel.* c. 8. p. 357. 358.
(f) Ib. p. 359.
(g) *De Abstin.* l. 4. §. 12.
(h) Cap. 10. 22. 23.
(i) *LXX.* in *Ezech.* 36. 25.

beretur. Hoc e *Virgilio* discimus, apud (*a*) quem Dido, sacra Diis inferis instituens, sic loqui fingitur,

> *Dic corpus properet fluviali spargere lympha,*
> *Et pecudes secum, & monstrata piacula ducat.*

Sic & Æneam infert, ramum Proserpinæ apud inferos consecraturum, *Æn. 6.* v. *635.*

> *Occupat Æneas aditum, corpusque recenti*
> *Spargit aqua,* ——

Virgilio consona sunt *Ovidii* illa, *Fast.* 4. v. 777.

> —— *Tu conversus ad ortus*
> *Dic quater: & vivo perlue rore manus.*

Nec minore religione cavebant ethnici, ut eorum purgationes *aqua pura* nec usu communi vel fæcibus inquinata perficerentur. (1) *Hesiodi* verba huic mori testimonium perhibent:

> —— πρίν γ' εὔξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα
> Χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ.

Memorat & *Theocritus* ἀβλαβὲς ὕδωρ in purgationibus usitatum. Hujusmodi aquæ cura tam superstitiosa sacerdotes Ægyptios tenuit, ut (*b*) aqua nulla alia se purgarent, quam ea cujus puritatem *Ibis*, avium mundissima, bibendo approbasset. Hic multis argumentis nil opus esse censeo, ad probandum aquæ usum e gentium institutis in Hebræorum piacula transiisse. Nullus enim hac de re dubitandi locus superesse potest, si probatum dedero, purificandi ritus legem antiquitate vincere & Deum tot lustrandi ceremonias ob seculi morem in cultum suum admisisse. Huic autem penso, capite sequente manus admovendæ.

Secundo: ad καθαρμοὺς ordinarios Judæi aquam marinam frequenter adhibebant. Hanc in Hebræorum sanctimoniis usum habuisse, pateat ex (*c*) *Aristea*, Græcorum Interpretum mores in hunc modum referentes; *Quotidie bene mane in aulam veniunt, & salutato rege ad loca sua redeunt*, ὡς δὲ ἔθος ἐστὶ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις, ἀπονιψάμενοι τῇ θαλάσσῃ τὰς χεῖρας, &c. *Et manibus, pro communi Judæorum more, eu mari lotis, Deo preces effundunt*. Ne quis autem auctoris hujusce suspecti testi testimonium negligat, *Philonem* advoco, testem omnium calculo probatissimum. (*d*) Ille vero, de Judæis templum adituris agens, οἱ μὲν ἄλλοι, inquit, σχεδὸν ἅπαντες ἀμιγεῖ περιρραίνονται· θαλάττῃ μὲν οἱ πολλοί· τινὲς δὲ ποταμοῖς, οἱ δὲ κάλπεσιν ἐκ πηγῶν ἀρυόμενοι· *Alii fere omnes aqua pura puta aspergunture: marina quidem plerique: quidam fluviali: nonnulli etiam hydriis e fontibus haurientes*. Ebion, hæreticus Judæus, hunc purgandi ritum, inter alia quammulta, a Judæis hausisse putetur; cum enim consuetudinem cum fœminis habuisset, ei solenne fuit, (uti auctor est (*e*) *Epiphanius*) βαπτίζεσθαι ἐν τοῖς ὕδασι, --- ἢ θαλάττης, ἢ ἄλλων ὑδάτων· *se proluere in aquis, aut maris, aut alterius generis*.

Ratio vero suadet, cogit opinari, Judæos hunc lustrandi morem e gentium moribus in suos transtulisse. Nam,

(1°.) E veterum Græcorum & Latinorum testimoniis passim obviis apertum est, ethnicos aquam marinam in lustrationibus frequenter usurpasse, eamque usui illi, præter cæteras aquas, aptam & accommodatam existimasse. Ne sermo meus æquo prolixior sit, rem hanc duobus tantum Græcis & Latinis firmabo testimoniis. E Græcis primas habeat illud (2) *Aristophanis*:

> Πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν·
> Ἔπειτ' ἐλοῦμεν·

> *Primo quidem ad mare ipsum perduximus,*
> *Moxque lavimus.*

Haud absimile est illud (3) *Apollonii*, *Argonaut.* 4. ubi socii Jasonis Circen

> Εὗρον ἁλὸς νοτίδεσσι κάρη ἐφαιδρύνουσαν,
> Τοῖον γὰρ νυχίοισιν ὀνείρασιν ἐπτοίητο·

> *Invenerunt maris humiditatibus caput lavantem,*
> *Ita enim nocturnis somniis attonita reddita est.*

Huc spectant etiam *Apuleii* verba, lib. XI. p. 356. *Confestim discussa pigra quiete,*

(a) *Æneid.* 4. v. 635.
(b) *Plutarch.* lib. de *Isid.*
(c) Pag. 890. D
(d) Lib. de *Sacrificantib.* p. 848. C
(e) Adv. *hæres.* l. 1. T. 2. *hær.* 30.
(1) De *Op. & Dieb.* L. 2. v. 326.
(2) Vid. *Plut.* Act. 3. Scen. 2. v. 656.
(3) Vers. 663.

te, alacer exsurgo: meque protinus purificandi studio lavacro marino trado: septies submerso fluctibus capite. Et illa (*a*) *Taciti*, de Junonis statua; *Propitiata Juno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare: unde hausta aqua, templum & simulacrum Deæ prosperssum est*. Feruntur Mauri hanc marinam lustrationem, consuetudine a Majoribus haussa, etiamnum in usu retinere.

(2°.) Nihil in tota lege de aqua maris in lustrationibus usurpanda præceptum extat. Quin potius contrarium instituitur, ut nempe Judæi aqua pura & qualem fons ipse suppeditat, in purificationibus uterentur. Ideoque e sola gentium imitatione natum videtur, quod Hebræi, puritati studentes, aquis non funtanis, sed marinis tam frequenter abluerentur.

(3°.) Gentilium veterum doctrinæ, sacræ simul & philosophicæ consentaneum est, ut eos aquas salsas ad purgationem primos usurpasse censeamus. Nam aquam, non corporis tantum, sed & animæ maculas eluere posse, si præsertim sale saturatam, Gentilium Theologi simul & Philosophi docuerunt. Eorum Theologi salem igni & sulphuri natura conjunctum, adeoque purgationis usui cumprimis accommodatum censuerunt. Hoc e (*b*) *Procli* verbis intelligi datum est: *aqua marina vi purgandi prædita est, quod salis sit particeps, qui aliquam in se continet ignis particulam: ideoque sacerdotes ethnici ea in lustrationibus suis utebantur, illaque aspergebant quæ lustrare volebant*. Eorum etiam Philosophi sali facultatem (*c*) *καθαρτικὴν* inesse dicebant, atque inde forsan aquæ salsæ vires ad purgandum præstantiores habebantur. Ex hoc aut illo principio fluxit, quod ethnici antiquiores (si forsan aquam marinam desiderarent) salem in aquam injicerent, eaque locos aut homines inquinatos irrorarent. Ea de re non obscurus apud (*d*) *Theocritum* occurrit locus,

—— καθαρῷ δὲ πυρώσατε δῶμα θεείῳ
Πρᾶτον, ἔπειτα δ' ἅλεσσι μεμιγμένον (ὡς νενόμισται)
Θαλλῷ ἐπιῤῥαίνειν ἐστεμμένον ἀβλαβὲς ὕδωρ.

—— *Puro vero lustrate domum sulphure*
Primum: postea vero sale mixtam (uti mos est)
Florido ramo aspergere decet aquam.

Cum itaque Gentes tantam aquæ salsæ tribuerent purgandi vim, consultum videtur, illius usum in sacris, a Gentilibus, anili superstitione & vana philosophia occæcatis, potius quam Judæis auctoribus derivare.

(4°.) Inde causa credendi nascitur, Judæos aqua marina purgandi morem a Gentibus accepisse, quod e Veterum monumentis aperte constet, aquam illam in Gentium antiquitate maxime celebrium lustrationibus usitatam. Hic *Homeri* fidem testor, qui Veteres lustrasse dicit,

Θείῳ τ' ἀσφάλτῳ τε, πολυφλοίσβῳ τε θαλάσσῃ·

Quod *Homeri* carmen cognato *Nasonis* versu non prorsus infeliciter interpretemur:

(*e*) *Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.*

Nam *Ovidium*, eo in loco, de aqua salsa intelligendum esse, multi non sine causa suspicantur. Sed ad *Homerum* redeo, qui lustrationis aqua marina factæ nobis exemplum præbet, ubi Græcos sactis operaturos, mari lustratos memorat. Ne Lectori jam fraudi fuisse videat, verba (*f*) Poetæ adscribam integra:

Λαοὺς δ' Ἀτρείδης ἀπολυμαίνεσθαι ἄνωγεν·
Οἱ δ' ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον·
Ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας·

Populos autem Atrides lustrari jussit:
Illi autem lustrabantur, & in mare sordes jaciebant:
Sacrificabant etiam Apollini perfectas hecatombas.

Sed hunc aqua marina lustrandi morem Expeditione Trojana multo antiquiorem sentiamus, si quid a vero trahat hæc Auctoris haud (*g*) obscuri conjectura:

vat

(a) *Annal.* 15. p. 255.
(b) Lib. de *sacrif. & Mag.* sub fin.
(c) Vid. *Oribas: Medic. collectan.* lib. 15. & de *virtut. simplic. medicam.* l. 2.
(d) *Idyl.* 24. v. 94.
(e) *Metamor.* l. 7. v. 262.
(f) *Iliad.* A. v. 313.
(g) *Fortunat. Schac. Myrothec.* P. 2. c. 75. col. 690. B

vas illud coram *Tabernaculo & Templo*, *in ſacerdotum luſtrationem collocatum*, *mare æneum* dictum fuit; quod purgantibus maris loco eſſet, & vim omnem purgatricem aquæ marinæ a Gentibus tributam in ſe uno contineret.

(5°.) Frequens aquæ *marinæ* ad luſtrandum uſus Superſtitionis ingenium ſapit, quæ in ritibus ejus περιεργίαν quandam prodere ſolet, & virtutem ingentem rebus minutis dare. Ab hac ſententia *Stobæus* haud multum abfuit: poſtquam enim (*a*) citaſſet tritum illud *Euripidis* dictum,

> Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά·
>
> *Mare cuncta hominum mala prorſus abluit*,

ſtatim ſubjungit, φέρεται δὲ εἰς τοὺς δεισιδαίμονας, οἱ θαλάσσῃ περικαθαίρονται· *Cadit autem* hoc dictum *in ſuperſtitioſos*, *qui mari luſtrari ſolent*. Pleroſque Gentiles eo charactere notandos eſſe, docent Ciceronis illa, (*b*) *mare quo omnia quæ violata ſunt, expiari putantur*.

Rationes jam dictæ cauſam opinandi non levem præbent, aquas haſce luſtrales a Gentibus fluxiſſe ad Hebræos, qui gentium dogmatis & moribus ſerva nimis erant & addicta natio.

Tertio: in luſtrationibus Hebræorum Ordinariis uſu frequens erat *aqua ſeparationis* aut (*c*) *expiationis*. *Num.* 19. memorata, quæ Vitulæ rufæ cineribus, aqua fontis immiſtis, parabatur. Aquam illam hunc uſum præbuiſſe, patet ex Apoſtoli verbis ad (*d*) Hebræos: *cinis vitulæ aſpergens inquinatos*, *ſanctificat ad carnis emundationem*. Eumdem uſum & effectum aſſignat Moſes, *Num.* 19. 9. *Colliget vir mundus vitulæ cineres*, *& effundet eos in loco puro*, *ut ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam*, *& in aquam aſperſionis*. Ad quorum verborum ſenſum capiendum, ſciendum eſt, Deum vitulæ rufæ cineres ſancte cuſtodiri, & aqua fontis immiſceri præcepiſſe: non ut aqua illa corporis totius ablutioni deſerviret, ſed ut perſonæ tactu mortui pollutæ ſola ejuſdem aſperſione mundarentur. De luſtrationis hujus origine vel inſtituendi cauſa, non eſt conſulti quicquam fidenter aſſirmare; cum hac in lege, veritas pene tenebris obducta & circumfuſa jaceat. Si vero in re tam obſcura difficilique modeſtæ conjecturæ locus eſſet, aquæ luſtralis hoc ritu confectæ cauſam triplicem aſſignarem.

(1°.) Gentes antiquiores ad puritatem acquirendam, non raro cineres uſurpaſſe videantur. Hanc conjecturam eo minus irato Genio feciſſe videar, quod evidens ſit, cineres in gentium recentiorum purgationibus locum præcipuum habuiſſe. Nam (*e*) *Arnobius* gentium numina ſugillans, *Lavatio*, inquit, *Deum Matris eſt hodie: fordeſcunt enim Divi*, *& ad ſordes eluendas lavantibus aquis opus eſt*, *atque adjuncta cineris fricatione*. Moris ejuſdem ſe teſtem præbet *Ovidius*, *Faſt.* 4. ubi inter piacula, combuſtorum vitulorum meminit, dicens, verſ. 733.

> *Sanguis equi ſuffimen erit vitulique favilla.*

Et v. 639.

> *Igne cremat vitulos*, ——
> —— *purget ut ille cinis*.

Paucis etiam interjectis, inquit, verſ. 725.

> *Certe ego de vitulo cinerem*, *ſtipulaſque fabales*
> *Sæpe tuli plena*, *februa*, *caſta manu*.

Ab hiſce non multum abeunt quæ apud *Virgilium* occurrunt, luſtrandi ritus memorantem, *Eclog.* 8. v. 101.

> *Fer cineres*, *Amarylli*, *foras*, *rivoque fluenti*,
> *Tranſque caput jace*, ——

Sat ſcio pleroſque ſibi perſuadere, Gentiles cineres in ritibus luſtratoriis uſurpaſſe, ut legem a Deo latam *Num.* 19. κακοζηλίᾳ diabolica imitari poſſent. Mihi vero probabilius eſt, hunc cineres ad luſtrationes adhibendi morem primam inter Gentes originem repetiiſſe, & Deum hunc morem e Gentilium initiis in cultum ſuum tranſtuliſſe; ne Iſraelitæ gentium februa, veluti ſuis puriora, deſiderarent, & ſemetipſos minus expiatos exiſtimarent, niſi aquis novam a cineribus infuſis purgandi virtutem haurientibus aſpergerentur. Cum enim populus ille vetera omnia libens acciperet, ſed quæ nova in cultu videbantur animus aver-

(a) *Serm.* 4.
(b) *Orat.* pro *Sext. Roſcio*.
(c) *Num.* 31. 23.
(d) Cap. 9. 13.
(e) Lib. 7. contr. *Gent.* p. 237.

aversis intueretur; æquum est opinari, Deum hunc lustrandi modum instituere noluisse, nisi cineres inter gentium sebrua numeratos, & res in usu solenni positas, invenisset. Deinde, si Gentiles, cineres in purgandi ceremoniis usurpantes, ad Hebræorum imitationem se fingere studuissent; credi nequit, eos ab exemplari suo tam longe recedere voluisse.

(2°.) Deus *aspersionis aquam* hoc ritu parari voluit, ut ab infusis oblatæ virulæ cineribus religionem quandam hauriret, & inde a vulgari quavis aqua lustrali discerneretur. Gentes nonnullæ, solo rationis instinctu monitæ, aquam sacris usibus destinatam nota vel charactere aliquo ab aquis cisternæ separabant. Gentiles enim aqua plurimum e (*a*) fonte aliquo sacra petita in lustrationibus eorum utebantur: nonnunquam aqua, qua titionem ardentem ab (*b*) ara sumptum extinxissent, purificandi studio, seipsos aspergebant. Et Hebræis proculdubio consentaneum videbatur, ut eorum aqua lustralis nota aliqua religiosa discerneretur, & insusus animalis immolati cinis (quo vix quicquam religioni magis cognatum) ei reverentiam & sanctitatem quandam conciliaret.

(3°.) Cineres aquis immisti ad sordes abstergendas plurimum valent, adeoque cum eorum usu (nempe purificatione) consensum & analogiam quandam coluisse videantur. Deum & hac de causa cineres aqua sua purgatoria commisceri voluisse me persuasum habeo, quod gentes antiquæ *καθάρματα* sua ex iis rebus componere solerent, quæ puritati affines erant, & virtute *καθαρτικῇ* maxime pollere credebantur. Hinc aqua limpidissima, sale, sulphure, cinere, nitro, igne flammante, & hujusmodi aliis, in lustrationibus suis utebantur. Sacerdotes autem piaculis illis excogitandis ingenii sui vires exercuerunt, ut homines creduli, lustrationis ritibus perfuncti, sibi facile persuaderent, se vitæ (licet impurissimæ) maculas abstersisse & expiasse. Cum itaque gentes antiquiores, in purgationibus suis, rebus virtute vere purgativa claris uterentur; credere par est, Deum cineres mundationis aqua commisceri voluisse, quod ad mundandum naturaliter apti essent & accommodati, unde & causa omnis ethnicorum lustralia rebus a Deo ad lustrandum istitutis præferendi tolleretur.

Rationes hasce, ut probabiles tantum, in medium profero; & lectori integrum volo, eas recipere vel repudiare.

(a) *Schol. Myrothec.* 2. c. 49.
(b) *Athen.* lib. 9. cap. 18.

C A P U T II.

Καθαρμοὺς formaliter *spectatos*, *eidem origini abscribendos*.

EO me jam ducit præsentis instituti filum, ut probem Hebræorum *καθαρμοὺς formaliter* spectatos (h. e. quatenus ablutiones sacras, non sanitatis aut elegantiæ, sed puritatis & religionis causa usurpatas) e veteri gentium usu, tanquam institutionis suæ causa præcipua dimanasse.

Quo vero methodice procedat sermo, primo sententiam meam argumentis aliquot communire; secundo, Objectiones illius fidem minuentes enervare conabor.

S E C T I O I.

Argumenta quædam ad sententiam firmandam afferuntur.

GEntes antiquiores curam puritatis externæ singularem habuisse, & earum ritus lustrales legibus de puricatione latis occasionem fecisse, variis argumentis evinci potest.

Horum primum petitur e variis hominum exemplis, qui ablutionibus, non munditiæ sed *ἁγνείας* gratia, diu antedatam legem utebantur. Cum enim Jacobus Patriarcha familiæ suæ reformationem aggrederetur, (*c*) *amoveto*, inquit, *a vobis Deos alienos*, והטהרו *& mundamini*, *& mutate vestimenta vestra*: ubi sensum vocabuli והטהרו optime assecutus videtur *Aben Ezra*, illud per שירחצו הגוף *ut lavent corpus*, interpretatus. Atque hanc interpretandi rationem mutuo accepisse videtur a *Jonathane*, hac paraphrasi locum illustrante; *purificate vos a pollutionibus interfectorum ad quos accessistis*, *& mutate vestimenta*. Consillum huic affine filiis ejus dedit Jacob, *Genes.* 49. 1. si *Jonathani* credimus, hunc sensum Patriarchæ verbis affigenti, *vocavit Jacob filios ejus*, *& dixit eis*, *purificate vos ab immunditie*, *& indicabo vobis secreta occulta*, &c. Sed missis exemplis illis obscurioribus, ad Pharaonis filiam transeat sermo, quæ religionis causa ad fluvium se conferebat, quod in *ἁγνείαις* olim frequentissimum. Sentiunt equidem nonnulli, non lotionis aut puritatis, sed liberorum & fœcundita-

(c) *Genes.* 35. 2.

tatis desiderium, fœminam illam ad fluvium attulisse; quod Nili (a) potus fœminas Ægypti fœcundas reddere crederetur. At nec ratio, nec adversa veterum testimonia patiuntur, ut huic opinioni fidem habeamus: Nam (b) *Ezechiel* tragicus, Mosis Historiam fuse persequens, sic lotionis illius scopum explicat,

> *Κἄπειτα θυγάτηρ βασιλέως ἅβραις ὁμοῦ,*
> *Κατῆλθε λουτροῖς φαιδρῦναι τὸ ἑὸν δέμας·*

Id est, *Vigero* interprete,

> *Ecce tibi Regis nata cum famulis subit,*
> *Lustrare liquido gestiens corpus vado.*

E gentis nempe ritu & religionis suæ instituto. Sic enim lotionis illius mentem interpretatur (c) *Clem. Alexandrinus*, de Mose loquens in ripa fluminis exposito: *Regis filia*, ait ille, *quæ longo tempore non concipiebat, filium autem desiderabat*, ἐκείνης ἀφικνεῖται τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸν ποταμὸν, λουτροῖς καὶ περιῤῥαντηρίοις χρησομένη. *Illo die venit ad fluvium, ut lotionibus & aspersionibus uteretur.* Hæc autem verba, *Clemens* (ni falli contingat, e (d) *Philone* mutuatus est: dicit enim ille, Regis filiam ἐξορμᾶται μετὰ θεραπαινίδων ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ἔνθα ὁ παῖς ἔκειτο· *proripuisse se cum puellis familiaribus ad fluvium, ubi puer* Moses *expositus erat*; κἄπειτα λουτροῖς καὶ περιῤῥαντηρίοις χρῆσθαι μέλλουσαν, &c. *deinde lotionibus & aspersionibus usuram, inter opaca & condensa stagnorum* puerum *conspicatam*, &c. Hac loquendi formula docet *Philo*, fœminam regiam purificandi fluvium petiisse: nam vox illa περιῤῥαντηρίοις, de lustrationibus in templorum aditu fieri (e) solitis frequenter usurpatur. *Jobum* etiam se purificationibus illis exercuisse, e verbis ejus (uti sentiunt aliqui) probabiliter intelligitur; (f) *si lavero me in aquis nivis, & mundavero* בבר *in cisterna volas meas*, &c. *Jobus* autem (uti communis fert opinio) ante Mosem vixit, sub ea nempe tempora quibus in Ægypto serviebant Israelitæ. Atque inde factum est, quod in Bibliis eorum, Syri librum Jobi, veluti omnium primum & antiquissimum primo & ante Mosis libros collocent. Sed quoniam Jobi seculum conjectura tantum assequor, addo insuper, Israelitas, legem a Deo accepturos, se aquis lustralibus (juxta seculi morem procul dubio) expiasse. Hoc sacris literis consignatum legimus, *Exod.* 19. 14. *Et descendit Moses de monte ad populum, & sanctificavit populum, & laverunt vestimenta sua.* Eo autem in loco, & aliis ubi vestium ablutio occurrit, (frequenter autem occurrit) Magistri pene omnes corporis totius baptismum vel ablutionem intelligendum consentiunt; quod observat (g) *Seldenus*.

Secundo: sententiæ meæ non leve momentum affert, discrimen quod inter gentium & Hebræorum purgationes intercessit: nempe.

(1°.) Respectu materiæ: nam purificationes Dei legibus institutæ, aqua tantum pura vel vitulæ rufæ cineribus infecta, peragi debuerunt: Gentes autem res alias, haud paucas, ad purgationes excogitasse, clare percipitur e sacris & profanis monumentis. Occurrunt *Jesai.* 66. 17. המטהרים *purificantes se, comedentes carnem porci, & abominationem & murem.* Multis etiam testimoniis, petitis ex *Homero*, *Apulejo*, *Plinio*, *Juvenale*, *Theocrito*, *Propertio*, *Ovidio*, aliisque, nos docent (h) *Meursius*, (i) *Saubertus* & (k) *Lomeierus*, ethnicos salem, sulphur, tædam, salivam, mel, aliaque multa, lustrationibus suis adhibuisse. Hoc discrimen verbis hisce compingit (l) *Procopius Gazæus*: *quid igitur de purificationibus in Lege constitutis dicemus? Eas a Græcanicis differre: quod illæ aqua, hæ cum incantationibus, salibus, lauro, hordeo, mari & transitione per ignem fieri solebant.*

(2°.) Respectu instrumenti: nam in lustrationibus omnibus e Deo præscriptis, hyssopus aspergilli locum & usum habuit: in purgationibus autem in Dæmonis honorem usitatis, aqua lustralis lauri vel olivæ ramo plurimum aspergebatur. Laurum usum illum præbuisse, docent illa (1) *Juvenalis*,

> —— *Lustrari, siqua darentur*
> *Sulfura cum tædis, & si foret humida laurus.*

Oli-

(a) *Wendelin.* de *admirand. Nil.* c. 24.
(b) Ap. *Euseb. Præp. Evang.* l. 9. c. 28.
(c) *Stromat.* l. 1. p. 412. 5.
(d) Lib. 1. de *Vit. Mos.* p. 604. E
(e) Vid. *Theophrast.* cap. περὶ δεισιδαιμ.
(f) Cap. 9. 30.

(g) De *Synedr.* l. 1. cap. 3. p. 25.
(h) In *Spicileg.* in *Theocrit.*
(i) Lib. de *sacrif.* c. 11.
(k) Lib. de *lustrat. Vet. Gent.*
(l) *Comment.* in *Deut.* p. 441.
(1) *Sat.* 2. v. 157.

Olivam etiam huic usui sepositam, (a) *Virgilii* versus indicant,

> *Idem ter socios pura circumtulit unda,*
> *Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ.*

(3°.) Respectu modi & circumstautiarum. Nam purgandi ritus, apud populum sauctum, modo simplici & omni pompa destituto peragebatur; apud ethnicos autem multifario ceremoniarum apparatu. Eos enim lustrationes suas ore ad surgentem solem converso celebrare solitos, aut lustrationis ritu tribus vicibus repetito, testimoniis haud paucis docuerunt (b) *Heinsius* & (c) *Saubertus*, e quorum ubere messe nihil ipse colligam. Gentibus etiam in more erat, res ad purgationem usurpetas post terga (d) rejicere, & non respicientes domum recurrere. Gentium ritus alios in purgatione frequentes omitto, ne, si omnia persequi velim, fastidium Lectori fuerit.

(4°.) Respectu finis: nam purificationes Legales erant tantum δικαιώματα σαρκὸς (uti loquitur Apostolus) & ad solam carnis munditiem consequendam institutæ. Eo vero stultitiæ processit ethnicorum natio, ut aquam lustralem ipsas animæ maculas eluere, & nigrioris cujusque criminis labem delere posse somniarent. Non paucos e gentibus errorem illum crassiorem imbibisse, docent (1) Poetæ illa,

> *Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis*
> *Fluminea tolli posse putatis aqua!*

Cum itaque purificationes ethnicæ & Judaicæ tam insigniter ab invicem discreparent, inde promptum est inferre, non Gentes ab Hebræis, sed hebræos a Gentibus, lotiones suas religiosas accepisse: & purificandi religionem, reformatam quidem & a ceremoniis superstitiosis aut magicis repurgatam, ad Hebræos accessisse; apud ethnicos autem superstitione & magia corruptam & vitiatam permansisse. Si enim Gentiles, κακοζηλίας affectu ducti, purificandi ritum a Judaismo fuissent mutuati, proculdubio non tam insigniter ab exemplaris sui simplicitate deflexissent, ut quandoque ne tenuis Judaicæ purgationis umbra vel imago in eorum purgationibus deprehendi possit. Non me latet hic regeri posse; Gentes purificandi ritus, simplices quidem & puros, ex Hebræorum legibus aut moribus accepisse: sed hominum pruritum & superstitionem plurima decursu temporis addidisse, & inde gentium aquas lustrales a nativa sua puritate multum degenerasse. At huic suspicioni locus esse non potest: cum enim clare pateat, simplicitatem, in aliis cultus Judaici partibus observationi obviam, Deo cultus, antiqui formam externam corrigenti tribuendam esse; longe consultius est opinari purificationis Judaicæ ritus simplices & paucos (si nempe cum Gentilium lustrationibus operosis conferantur) ad Deum auctorem referendos esse, qui lustrandi ritus corruptos & ineptos amputavit, & omnia ad simplicitatem majorem revocare studuit. Ut rem paucis exequar: inde factum est, ut ethnicorum lustrationes a Judaicis mira discreparent insolentia, quod Judæi veteres purificandi ritus a Deo correctos & emendatos exercerent; eos autem ethnici sine ulla emendatione retinerent & usurparent.

Tertio: vix ulla tot baptismorum Judaicorum ratio assignari potest, nisi eorum originem a seculi moribus, non facile citoque dediscendis, arcessamus. Haud ex nihilo est, quod asserit Apostolus, Judæorum cultum stetisse (e) μόνον ἐπὶ βρώμασι, καὶ πόμασι, καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς· alia enim erat Pontificis & Sacerdotium lotio, *Exod.* 29. 4. alia Levitarum, *Num.* 8. 7. Israelitarum alia: eaque, vel ob officii alicujus sacri reverentiam & solennitatem, *Exod.* 19. 10. 11. vel immunditiem contractam, e tactu seminuisti. *Lev.* 15. 8. reptilis, *Lev.* 22. 5. cadaveris, cap. 17. 15. aliisque caussis. Quid autem Deus (qui cordis, non cutis, munditiem spectare solet) tot frigidos & omni virtute cassos corporis baptismos in cultum suum recipere dignaretur, nisi ut illius instituta ad ruditatem Hebræorum, jam diu (f) ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένων, aliquatenus accommodaret. Tam diuturnam, sub rituum illorum pædagogia, servitutem servivissent Israelitæ, quod plenam libertatem ferre non norant. Et si Deus inanes illos purgandi ritus protinus e medio sustulisset, forte rudis ille populus sa-

(a) *Æneid.* 6. v. 229.
(b) In *Sil. Ital.* l. 13. p. 124.
(c) Ub. sup.
(d) *Meurs.* lib. jam laud. p. 143.

(e) *Hebr.* 9. 10.
(f) *Gal.* 4. 3.
(1) *Ovid. Fast.* Lib. 2. v. 45.

sacra profanis miscere, & rerum omnium discrimen e rebus sublatum credere voluisset: unde & integra pietatis messis, una cum rituum illorum sepe periisset. Nisi hac de causa tot baptismorum species & ritus instituti fuerint, quis expedire novit cur Deus eos Israelitis imposuerit? An ut, populo illi disciplinam tam onerosam imponendo, dominium ejus absolutum ostentaret? vel ut, Regis mundani ritu servorum suorum munditie & elegantia seipsum oblectaret? Absit, ut de benignissimo sanctissimoque numine tam abjecte sentiremus. Si varii illi baptismi ex insito Dei in ritus illos carnales affectu præcepti fuissent, proculdubio Deus non eos tantum quos lex ipsa præscribit, sed plures alios quos Judæorum Superstitio postea produxit, instituisset.

Quarto: ipse purgandi ritus (si quis propius attendat) opinandi causam suggerit, eum, diu ante Mosis ætatem, inter Orientales obtinuisse. Nam (1°.) Ritus hic, utpote aqua peractus, nulli gravis esse potuit in oriente, ubi cœlo plerumque miti & benigno utebantur. Hinc inter Turcas (qui nihil cuti nimis ingratum ferunt) lotio, in usu frequente, & prima sanctitatis parte ponitur. (2°.) Ritus ille, quo corporis sordes abstergebantur, vitæ puritatem tam clare significat, quod illius mentem & scopum quivis intelligeret, & illius usus solennis quemvis (Deo præsertim & sacris vacaturum) ad seipsum (a) *ab omni carnis & spiritus inquinamento mundandum* excitare posset. (3°.) Id apud omnes gentes studiosissime semper observatum est, ut sacra omnia ritu solenni, & ad religionis dignitatem tuendam maxime accommodato peragerentur. Cum itaque lotio, sacris omnibus præmissa, ritus tam solennis sit, & sanctitatis eximiæ speciem præ se ferat; creditu maxime difficile est, Antiquos eum prætulisse, eumque, diu ante Mosis ætatem, in usu habuisse. Quonam enim alio ritu, cultum suum, profanum alias aut ridiculum, a contemtu facilius vindicarent? (4°.) Purificationis ritus hominem adeo ab omni sorde & veteri quasi cute liberat, quod ex aquis novus & veluti renatus prodire videatur. Facile itaque fieri potuit, ut gentes antiquiores aquis lustralibus uterentur; serio nempe persuasæ, (quæ seculi simplicitas erat) eas hominum noxas eluere posse, eosque innocentiæ suæ pristinæ restituere. Hæc omnia

(a) 2. *Cor.* 7. 1.
(b) *Prælect.* in *Genes.* 35. 2.

causam opinandi non levem offerunt, aquas lustrales a naturæ rudioris instinctu principia sua petiisse, & e gentium antiquiorum institutis in Hebræorum leges moresque transiisse.

Ne coronis huic Sectioni desit, duo subjungam virorum clarorum, mecum sentientium, testimonia. Horum primum (b) *Merceri* sit, qui, modum citatis Jacobi verbis lucem allaturus, hæc habet: Jacob *domum suam purgare & emundare* cupiens, – *respicit ad purgationes, lustrationes ac lotiones, quibus veteres sacra accessuri uti solebant; quas patribus etiam ante legem puto fuisse usitatas, postea per legem confirmatas*. Cum hoc proxime conjunctum est *Pinedæ* testimonium: (c) *in lege multæ erant purificationes, quas Deus forsan istituit, ut populum illum aliarum gentium caremoniis assuetum facilius ad mentis puritatem sectandam adduceret*.

SECTIO II.

Elevantur Objecta.

UT Lector eo minus offenso pede ad sequentia progrediatur, opus est ut objectionum quarundam offendicula dimoveantur.

Harum primam verbis (d) *Coccei* proferam, meipsum in persona *Pinedæ*, jam nunc laudati, sic refellentis: *quod Pineda censet*, Deum forte purificationes legales instituisse, ut populum aliarum gentium ceremoniis assuetum facilius ad mentis puritatem sectandum adduceret; *ut ita cum cerimonias populorum imitata sit, non admitto. Nam contra certum est, legem Israelitas a plurimis gentium istitutis legibus contrariis abduxisse; ut ita φραγμὸν & μεσότοιχον, sepem & maceriam inter eos constitueret. Nam ex assimilatione in ritibus sequitur communio, ex communione depravatio*.

Facile respondetur: Deus non eo consilio gentium purificationes, aut ritus alios nisi usu longo tritos, in sacrorum suorum numerum adoptavit, tantum *ut populorum ceremonias imitari* posset: nemo cui mentis integritas, ita censuit aut somniavit: sed ut per cultus antiqui reliquias, rudem & moris antiqui tenacem gentem ad legem cultumque suum facilius alliceret; atque mediis iis ad hominum salutem, quibus olim diabolus ad eorum perniciem, uteretur; & ut Israelitæ purificationes aliosque gentium ritus

Ooo

(c) *Comment.* in *Job.* c. 9. v. 30.
(d) In *Job.* 9. 30.

tus e Dei solius præscripto modoque peculiari peragentes, eo clarius a geotilium grege discernerentur, & se Deo tantum vero ἀγνεύειν aperte testarentur. Non diffitendum est quidem, Deum a plurimis gentium institutis, *legibus contrariis Israelitas abduxisse*. Sed leges eas, non animo contradictionis studioso, vel a gentium personis & institutis, per se spectatis, alieno dedir; vel ut odii & aversionis mutuæ ioter Israelitas & Ægyptios (quos omnibus humanitatis officiis demereri jussit) semen sereret; sed quod aliqua gentium istitura, obscœna, magica, vel crudelia essent, & veri Dei cultui vel ipsis naturæ legibus adversarentur. Deus itaque multas leges cum gentium moribus ex adverso pugnare voluit non tam ut Israelitas a Gentilium communione, quam superstitione & impietate coerceret.

Secundo: non nemo forsan objiciet, sententiam illam quæ multorum sedet animis, rationi & legis scopo magis consentaneam videri; Deum nempe tot purgationum genera Judæis imposuisse, ut in quovis vitæ articulo & circumstantia, obedientiæ Deo præstandæ materiam administrarent, nec leges patrias eorum animis unquam excidere paterentur. Ad hunc scopum, Judæorum ritus omnes, purificationes inprimis collimasse, sentit auctor libri *Constitutionum*, quæ *Apostolorum* nomine circumferuntur. Sic enim Deum (*a*) introducir populum Judaicum alloquentem, *ἀφορισμοὺς τοιούσδε σοι προστάσσω, καθαρισμοὺς, συνεχῆ βαπτίσματα, ῥαντισμοὺς*, &c. *Præcipio tibi tales quasdam separationes, purgationes, crebras lotiones, aspersiones, purificationes vacationes varias; & in singulis horum, nisi parueris, supplicium tibi ut* servo *non obedienti decerno*. Et tandem, rationem reddens cur Deos arctis pœnarum vinculis eos ad harum legem observationem devinciret; *διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν*, inquit, (1) *ἐπέδησεν αὐτοὺς, ἵνα διὰ τοῦ θύειν, καὶ ἀργεῖν, καὶ ἁγνίζεσθαι, καὶ τὰ τοιάδε παρατηρεῖσθαι, εἰς ἔννοιαν ἔλθωσι τοῦ Θεοῦ, τοῦ ταῦτα διατεταχότος αὐτοῖς*· *Propter duritiem cordis alligavit eos* Dominus, *ut ei sacrificando, feriando, purificando, & talia quædam observando, Dei venirent in memoriam, a quo hæc præscripta & constituta essent*. Non itaque sine summa probabilitate creditur, Deum Hebræorum baptismos, ob usum quem in cultu suo provehendo habuerunt, potius quam seculi mores, instituisse.

Hæc objectio non obstat, quo minus mihi persuadeam, purificationis ritum, diu ante legis Mosaicæ sanctionem, apud Ægyptios aliosque viguisse; Deum etiam ideo multiplices illos purgandi ritus & modos instituisse, quod Israelitæ, seculi moribus assueti, cultum vel nullum, vel seculi mori consonum accipere voluissent. Absit interim, ut Deum ita cum religione & populo suo (sit verbo venia) lusisse sentiam, ut Eum purgationes illas ob solam seculi consuetudinem præscripsisse dicam. Ne quidem Diabolus ritus prorsus otiosos, nullique usui inservientes, mancipiis Ejus præscribere solet. Ut rem pressius tangam: verisimile est Deum purificationes illas ob seculi consuetudinem, tanquam causam primariam instituisse; Eumque Israelitas purificandi ritibus assuetos, nec religionem magis internam facile recepturos, leniter tolerasse, ea tamen lege & conditione, ut seipsos non gentium ritu, sed more Lege præscripto purificarent. Interea loci, non diffitendum censeo, ritus illos fuisse (*b*) *πρὸς ὀλίγον ὠφελίμους*, & variis modis ad gentem illam intra debitos officii limites coercendam inservisse. An vero purificationes Legales ea sola de causa præceptæ fuerint (quod auctor ille perantiquus asserit) ut populum illum officii sui nimis immemorem commonefacerent, ipse compertum non habeo: hoc etiam multo facilius affirmari quam probari posse judico.

Tertio: alii nobis adversi dicent forte, baptismos illos Mosaicos puritatis internæ typos & symbola fuisse, eosque a Deo institutos, ut crassam illam, & rerum spiritualium nondum capacem gentem, per emblemata & figuras erudiret, & ad puritatis Sibi longe gratioris sensum aliqualem perduceret. Inde etiam populus ille tardus admoneri poterat, neminem nisi a peccati sordibus mundum, cultum Deo gratum præstare posse, vel illius sacra tractare debere. Ideoque lotiones illæ frequentes, si calculos rite ponamus, e Christianismo potius quam Gentilismo fluxisse censeantur.

Sed neque magni negotii res erit, hunc nodum expedire: nam facile largiamur, Hebræorum baptismos expressam internæ puritatis imaginem prætulisse, & iis templi limen adituris, internæ munditiæ, sacrificiis omnibus longe gratioris sensum incutere potuisse. At meos mea refugit credere, Deum tam va-

(a) Lib. 9. c. 20.
(b) 1. *Tim.* 4. 8.
(1) *Quamvis* (inquit Jo. Clericus) *ritus Mosaici vera sint vincula, ut possit esse hic huic verbo locus*; *tamen* malit *cum* MS. *Vindebonensi*, *ἐπαίδευσεν*, quod *legendum in eo pro ἐπέδησεν*.

varios lustrandi ritus ea sola de causa statuisse. Nil enim probabilitatis habet, Israelitas e luto tam crasso conflatos, quod non essent auditores idonei primi illius religionis rudimenti, quod nempe Deus pura mente coli debeat. Si tam tardi fuissent & natura adeo novercante nati, quod hanc initiatorum doctrinam minus intelligerent; at quid Deus per ænigmata vel typos, ipsam illam doctrinam obscuritate superantes, eos alloqueretur? Veritas cognitu tam necessaria verbis potius apertis & simplicibus tradi debuit, tam pingui præsertim & inerti populo. Facile concesserim quidem, Deum baptismos illos corporeos, tanquam puritatis umbras & monumenta proposuisse: Eum autem hoc ex intentione purgandi ritus postularet, Deus eos eo facilius tolerasse putetur, ut Judæos puritatis ethnicæ commonefaceret, & (a) *cordis a mala conscientia aspersi* indies extarent & simulacra.

Objectione quarta sic urgemur: necesse est, ut Gentes a Judæis, non autem Judæi a Gentibus, purgandi ritus accepisse censeantur; alias enim intellectu perdifficile fuerit; unde Gentes antiquæ morem illum derivarint, & quid ritum tam onerosum & inanem tam sollicite tamque frequenter exercuerint.

Respondeo: si rem tam antiquam & obscuram satis assequor, Gentes antiquores triplici de causa lotiones illas tam frequenter usurparunt, easque pro præcipuis religionis ritibus habuerunt.

(1°.) Quod olim opinio illa passim obtinuerit, Diluvium nempe magnum Mundi καθάρσιον fuisse, a Deo missum ut terram ipsam lustraret, & labem ab impuris incolarum moribus haustam elueret & expiaret. Hæc enim opinio veterum Judæorum, Philosophorum, & Christianorum quorundam, animis inhærebat. Hanc opinionem inter antiquos Judæos fautores invenisse, conjicere licet e (b) *Philonis* verbis: ὁπότε γοῦν τὴν γῆν ὕδατι καθαίρειν ὁ δημιουργὸς διενοήθη, &c. *Quando igitur aqua terram purgare statuit* Summus *Opifex*, &c. Eadem fide Christianos imbutos, testatur (c) *Origenes*, cum ait, οὐκ οἶδα δ' ὅπως παραπλησίως τῷ κατακλυσμῷ καθήραντι τὴν γῆν, ὡς ὁ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν βούλεται λόγος, &c. i. e. *Nescio autem cur Diluvio, quo terram purgatam Judæi pariter & Christiani asserunt*, Celsus *putet turris dejectionem similem esse*. Ea sententia Philosophos etiam fuisse, idem (d) *Origenes* testatum reddidit: ἡ δ' ἐν τῷ κατακλυσμῷ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων, καθάρσιόν ἐστι τῆς γῆς, &c. *Interitus autem hominum per diluvium, terræ lustratio est: quemadmodum etiam tradunt Græcorum non contemnendi philosophi, his verbis;* ὅταν δ' οἱ Θεοὶ τὴν γῆν ὕδατι καθαίροντες, κατακλύζωσιν. *Quando vero Dii, terram aquis purgantes, inducunt diluvium.* Quæ sane verba, e (e) *Platone* (1) citata, quamvis forte de particulari quovis diluvio dicta, ansam accepisse videntur a communi opinione inter gentes antiquiores invalescente, de virtute purgatrice Diluvii generalis, cujus notitias aliquas obscuriores a Majoribus transmissas (f) habuerunt. Hæc autem opinio fidei & incrementi non parum accepisse putetur, ab Oraculis sacris, ipsi (g) terræ [non homini tantum] impuritatem singularem, ante Diluvium, tribuentibus. Cum itaque hæc opinio inter primos, post terram Diluvio lustratam, Orbis incolas obtinuisset, opinari promtum est, inde corpus aquis lustrandi morem originem accepisse. Hæc opinio (h) *Grotii* patrono gaudet: de peregrinis enim Judaismo per baptismum initiatis agens, *hanc ablutionem*, inquit, *arbitror fuisse inter instituta vetera, orta post magnum diluvium, in memoriam* aqua *purgati mundi*. Aquas lustrales ex hoc fonte profluxisse, eo libentius crediderim, quod (i) S. *Petrus* Baptismum, Orbis Christiani καθάρσιον, Diluvio ἀντίτυπον esse dixerit: & quod Antiqui tantam aquæ marinæ in purgatione virtutem dederint; forte quod Deus, terram aquarum diluvio purgaturus, (k) *abyssi magnæ fontes omnes aperuerit*.

(2°.) Gentes Mose antiquiores, e nativo reatus & impuritatis suæ sensu, purgandi ritus excogitasse censeantur. Nemo nocens, nisi animum plane perditum & callo quodam obductum habeat, vel se judice absolvitur; sed perpetuis interioris domus suæ rixis interpellatur, donec rationem aliquam invenit, unde in gratiam cum Deo redire, & seipsum criminis opprobrio liberare, valeat. Atque hinc (l) Auctor nobilis pro-

(a) *Heb.* 10. 22.
(b) Lib. *quod deterior potior. insid.* pag. 186. A
(c) *Contr. Cels.* l. 4. p. 173.
(d) Ib. p. 316.
(e) Lib. 3. de *Legib.* p. 676. &c.
(f) Hoc probat *Grot.* de *V. R. C.* lib. 1.
(g) *Genes.* 6. 11.
(h) *Annot.* ad *Mat.* 3. 6.
(i) 1. *Ep.* c. 3. v. 21.
(k) *Gen.* 7. 11.
(l) *Hebert.* de *relig. Gentil.* c. 15.
(1) Vid. *Plat.* in *Timæo.* p. 22. D

prodiisse putat, varia illa nomina & ritus, *καθαρμῶν*, *ἁγνισμῶν*, *ὁσιῶν*, *expiationum*, *februorum*, *lustrationum*, *piaminum*, *purgationum animæ*, *piamentorum*, & *purificationum*; quorum omnium in scriptis ethnicis occurrit mentio, Iis enim ceremoniis, seculis illis rudioribus, usi videntur, ut animos peccati conscios indicarent, & ipsi puri expiatique coram Deo sisterentur. Et quid minus poterant homines, peccati conscientia pœnæque metu semper agitati; & quid majus, luce verbis divini destituti?

(3°.) Purificationis ritus, uti conjicio, seculis tam antiquis placuit, quod adeo facilis esset, & ad usus religiosos cumprimis accommodatus. Cum enim religio naturalis exigat, ut officia sacra cum solennitate quadam & reverentia peragantur; hæc equidem ritu nullo, quam corporis ablutione rebus sacris præmissa, felicius exprimi potuit aut augeri. Cum etiam omnes homines ipso naturæ instinctu edocti sint, Deum caste adire, eumque mente pura venerari; temporum antiquiorum simplicitati proculdubio consentaneum videbatur, ut cultores Dei solenni corporum ablutione (maxime vivido puritatis symbolo) animos affectu quovis impuro vacuo indicarent. Et ita se morem habuisse, credibilius habeatur, quod antiqui principia sacratiora symbolis magis quam verbis exprimere, eaque hominum rudiorum oculis potius quam auribus inculcare solerent.

CAPUT III.

Hebræorum καθαρμὼς finaliter *spectatos e Gentium moribus initia petiisse.*

ASserit Apostolus, Deum (a). (*λατρείας*) *ἐν διαφόροις βαπτισμοῖς* consistentem Hebræis imposuisse. Illi vero variis hisce baptismis minime satiati, pro affectu suo in ritus & ceremonias effusissimo, novos baptismos addere, & superstitionis suæ panniculos mandati divini purpuræ assuere, non dubitarunt. Hinc temporis progressu factum est, ut eorum purificationes in immensum exirent, & minimus Pharisæorum, baptismos novos imponentium, digitus ipsos Mosis lumbos gravitate superaret. Ne vero Dissertatio nostra mole laboret sua, plurimos illos Pharisæorum baptismos in præsens missos faciemus, & de purificationibus tantum legalibus sermonem habituri sumus. Si itaque generis hujusce purificationes cum respectu ad fines earum consideremus, in duas species distingui possunt. Erat enim purificatio ad munditiem tantum, & purificatio ad cultum, de quibus ordine disseremus.

SECTIO I.

De purificatione ad munditiem.

PUrificationes ad munditiem, lotiones erant, quæ mortui, menstruatæ, vel reptilis tactu pollutis, somnium immundum passis, sanguinis profluvio laborantibus, & aliis macula alia legali contaminatis imponebantur. Cum enim hæc vel illa legalis immunditiei Israelitis facile obreperet (licet maxime vigilantibus) eosque a sacrorum communione cohiberet; necesse fuit ut eorum pietatem & industriam purificationes lege præscriptæ sæpius exercerent. Nequid itaque deesset quod purificationis tam frequentis ratio postulavit, Judæi fluvios, lacus, piscinas, & fontes passim obvios habebant, quibus munditiæ operam daturi abluebantur. Ad hunc gentis Judaicæ morem alludunt, ni fallor, (b) Prophetæ verba; *in die illo erit fons apertus domui David, -- pro peccato & immunditie*. Inter omnes autem fontes & piscinas eorum, immundorum ablutioni inservientes, fons aut *piscina Bethesdæ* maxime eminuisse censeatur. Nisi enim (c) viri literis Hebraicis instructissimi fallat conjectura, Ideo quinque porticibus instructa fuit, ut immundi, una eademque immunditie laborantes, in porticum eandem convenirent, & per illam ad aquas descenderent, ut abluerentur. Non immerito itaque piscina illa *locus baptisterii* vel *baptizationis* (hominum nempe, non pecudum) ab interprete (d) *Syro* nuncupatur. Sed ut hæc missa faciam, Judæi non tantum lavacra publica, sed privata vel domestica, in parato habuerunt, ad lustrationem (si res exigeret) peragendam accommodata; fontes nempe domui vicinos, cisternas, & hydrias, vim magnam aquarum continentes. De hisce forte conjunctim fit sermo, *Lev.* 11. 63. ubi domestica rei alicujus immundæ tactu polluta recensentur. Legis verba sic sonant, *fontes vero*, & *cisternæ*, & *omnis aquarum congregatio munda erit.*

Si

(a) *Hebr.* 9. 10.
(b) *Zach.* 13. 1.

(c) *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *S. Joh.* 2.
(d) In cap. 5. *S. Joh.* 7.

Si quid autem conjectando valeo, gentium mores lege antiquiores immunditiis lege memoratis, & purificationibus ad eas tollendas institutis, occasionem non levem præbuere. Verisimile est enim sacerdotes ethnicos immunditias & operosas aliquas purgandi ceremonias excogitasse, ut quæstuosam lustrandi artem inter suos exercerent: & diabolus forte magnum ritibus ilis inanibus incrementum dedit, ut hominum stultitia & obedientia plane servili frueretur; nec forsan inepte conjiciet, qui dicet eum nonnullas immunditias & lustrandi ritus, sibi & culti suo peculiares excogitasse; ut per eos, tanquam signa quædam & characteres, cultus & obsequium sibi præstitum innotesceret. Cum igitur immunditiæ & purgandi ceremoniæ nuædam antiquitus obtinuerant, & in Hebræorum forsan animis moribusque radices egerant; noluit Summus Legislator receptam purgandi disciplinam prorsus abolere, ne forsan Israelitæ rerum differentias omnes e medio sublatas existimarent, & cum nihil haberent quod sensus externos exerceret, in religionis omnis contemtum & merum Atheismum sensim laberentur. Ut eorum itaque saluti consultius prospectum esset, Deus Israelitas ad externæ munditiæ curam devinctos tenuit; ita tamen ut mundandi ritus a Se solo præscriptos observarent, & munditiæ vel immunditiæ mensuras, non e gentium usu vel sensu, sed Legis suæ præscripto peterent.

Ne vero hæc omnia speciose tantum dictata videantur, argumentis aliquot evincere conabor, nonnullas immunditias, aliquos etiam mundandi ritus, ante Mosem obtinuisse; & Deum mundandi disciplinam, non plane novam, sed a gentium superstitione repurgatam Israelitis imposuisse.

Horum primum suggerit ritus ille mundandi plane peculiaris, & a gentium purgationibus insigniter discrepans, a Deo institutos. Si quis enim e mortui contactu, vel aliunde, pollutionem contraxisset; aqua lustrali, vitulæ Deo immolatæ cineribus infecta, se aspergere tenebatur. Sic enim præceptum legitur, *Numer.* 19. 16. 17. 18. 19. 20. Quid autem Deus purgandi modum, singularem adeo, & ab omnibus gentium lustrationibus tam dissitum, institueret; nisi ut populum suum a gentium februis avocaret, & purgandi ritus in Dei honorem peragendi, ab iis omnibus quos ethnici in Dæmonis cultu peragebant, aperte distinguerentur? Ut hoc argumentum locum, momentis ejus convenientem, apud Lectorem habeat, perpendat velim.

(1°.) Non facile esse rationem satis solidam assignare, cur Deus aquam lustralem in sacris Ejus usurpandam hoc ritu confici juberet, & ad illius usum Israelitas omnes arcte adeo devinciret; nisi ut aqua purgationis divinitus instituta, facto illo cinere, tanquam signo & charactere quodam ab aquis gentium execratis discerneretur, & populus aqua illa conspersus, in Dei honorem se mundandi ritum præstare testaretur.

(2°.) Non absimile est vero, Gentes antiquiores καθαρμὸς suos ἀκαθάρτως (ita vocat (a) *Clemens*) aqua tam peculiari sæpe peregisse, ut ipsius aquæ circumstantiæ satis indicarent, se lustrationes suas in Dæmonis honorem celebrare. Hoc multis Veterum testimoniis evinci posset, nisi quod hic mihi laboris compendium fecerint (b) *Casaubonus* & Auctores modo citati, a Lectore, si vacar, facile consulendi. Non est itaque fidei dissonum, Deum aquam Ejus lustralem ritu quem dixi parari voluisse, ut lustrationes in honorem sanctuarii peractæ, a gentium februis, Idoli alicujus nomine præstari solitis clare distinguerentur.

(3°.) Veteres Ægyptii purificationibus suis tam critice & studiose persungebantur, ut varias earum formulas, pro varia Deorum suorum natura, habuisse videantur. Hoc e (c) *Porphyrii* verbis (nisi a me perperam intellectis) inferre licet: nam varias Ægyptiorum ceremonias referens, *ista quidem*, ait, *communes omnibus ceremoniæ quibus se puros reddunt: sunt tamen ἁγνεῖαι οἰκεῖαι καθ' ἕκαστον Θεὸν, purificationes Deo cuique propriæ*. Hinc itaque non absurde suspicari possit quispiam, Deum aquam Ejus purgativam ratione tam peculiari confici, & Israelitas ritu tantum præscripto lustrari voluisse; ut & ipse ἁγνείας οἰκείας haberet, & populus Ei sacer a purificationibus Deo alicui fictitio proprius abhorreret.

Secundo: purificationes ad munditiem e gentium ritu manasse censeantur, quod e scriptis sacris & profanis pateat, Zabios, Ægyptios, aliosque, diu ante Mosis ætatem, nonnulla pro immundis & pu-

(a) *Stromat.* l. 7. p. 884.
(b) In *Theophrast. Charact.* p. 126.

(c) De *Abstin.* l. 4. §. 7.

puritatis causa vitandis habuisse. (*a*) *Maimonides* enim, e scriptis Arabicis Zabiorum instituta referentibus, memoriæ tradit, *eos labores magnos habuisse circa pollutiones*, & immunditias quamplurimas homini in quovis vitæ articulo occurrentes, eumque tædio maximo afficientes, excogitasse. Unde & auctor ille non inepte conjicit, Deum legem de immunditiis ea præcipue de causa statuisse, ut *homines a laboribus & molestiis illis sublevaret*, & Zabiorum immunditias (homines ad lassitudinem usque defatigantes) intra limites arctiores coerceret, Ægyptios etiam, ante Mosis tempora, puritatis & immunditiæ leges aliquas habuisse, & a nonnullis, pollutionis evitandæ causa, abstinuisse, certa fides facta e Scripturæ testimonio. Nam Historicus sacer, Josephi fratres suo convivio excipientis historiam referens, inquit, & (*b*) *panes apposuerunt* Josepho, *seorsim*; fratribus, *seorsim*; *Ægyptiis quoque qui simul vescebantur, seorsim: illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis*, כי תועבה *quia abominatio Ægyptiis illud*. Ubi (*c*) *Mercerus*, (*d*) *Menochius*, aliique sentiunt Ægyptios ejusdem cum Hebræis mensæ communicationem fugisse; ob impuritatem aliquam (uti credebant) e gentium exterarum usu familiari contrahendam. Atque hanc sententiam totis ulnis amplector ipse, quod significationi vocis תועבה maxime conveniat; quam LXX. nunc per *μόλυνσις*, nunc per *ἀκαθαρσία* & *ἀκάθαρτος*, interpretantur. Hunc significatum hic etiam ei voci tribuere videntur Græci, eam per *βδέλυγμα* vertentes, quo *μιασμὸν* non semel denotant. Consentit Syrus interpres, sic locum reddens, *nam hoc esset Ægyptiis* טנפותא *pollutio* vel *inquinatio*. Ab hoc sensu non multum recedit Auctor Vulgatæ, textum in hæc verba transferens, *profanum putant* Ægyptii *hujusce modi convivium*, h. e. pollutum, & personis sacris indignum. Eo vero facilius est creditu, veteres Ægyptios rarissime cum *τοῖς θύραθεν* versari vel comedere voluisse; quod eorum sacerdotes ne cum popularibus suis, nisi purgationes quasdam subiissent, misceri sustinerent. Hoc e verbis (*e*) *Porphyrii* discimus: *ἁγνεύσαντας ἔδει προσιέναι*, &c. *Qui illos accedebant, oportuit prius se purgare, & a multis abstinere, pro recepto apud sacerdotes Ægyptios more*. Et, paucis interjectis, refert, sacerdotes illos, purificationum suarum tempore, se ab amicorum suorum, & sacerdotum etiam non mundorum, societate segregasse, ut puritatem illæsam servarent & illibatam. Hæc eo facilius inveniant fidem, quod *Vincentius le Blanc* eadem pene de Gentilibus regni *Casubi* (*f*) referat: de iis enim loquens, hæc habet, sacerdotes nos pro pollutis habuerunt: „ & ex iis nonnulli (probe memini) cum nobiscum „ collocuti fuissent, vestes laverunt, & „ cibum a nobis tactum edere plane recusarunt. " His omnibus quasi in fasciculum collectis, probabile factum est, Gentes ante Legem datam immunditias aliquas, & proinde purgationes ad immunditias illas solvendas in moribus habuisse.

Tertio: hinc etiam sententia nostra probabilior evadat, quod Scriptura causam opinandi præbeat, veteres Hebræos *καθαρμὸς* saltem nonnullos, ob solos seculi mores, exercuisse. Nam (*g*) *καθαρμὸς* (quod obiter moneo) inter Gentes antiquas usitatus, duplex erat, lustratio a cæde, & præparatio ad sacra: Israelitæ vero utrumque e seculi more, potius quam Legis præscripto petiisse videantur.

Nam (1°.) Israelitas a cæde, bello licet legitimo commissa, se lustrasse, h. e. corpora cum vestibus lavisse, legimus, *Numer.* 31. 19. Ubi Moses populo, a bello cum Midianitis revertenti, obviam ivit, dicens, *manete extra castra septem diebus: qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, purificetur die tertio, & septimo*. Largior equidem, Legem omnes qui mortuo manum admoverant, ad aquæ lustralis usum devinxisse: Moses autem eos qui hominem tantum in bello occidissent, ob solum seculi morem ad lustrationem vocasse videatur. Hoc in animum induco, quod aperte constet, lustrandi consuetudinem, post cædem bello patratam, inter gentes antiquiores obtinuisse. Sic enim *Amphitryon Herculem* alloquitur apud (*h*) *Senecam*,

—— Nate, manantes prius
Manus cruenta cæde & hostili expia.

Sic etiam, *Æneid.* 2. *Virgilius Æneam* loqui facit, v. 717.

Tu

(a) *Mor. Neb.* P. 3. c. 47.
(b) *Genes.* 43. 32.
(c) *Superstitiosissimi fuerunt* Ægyptii: *ideo alios a convictu suo*, tanquam immundos, *prohibuerunt*. In Genes. 43. 32.
(d) *Pastores ut immundos quadam superstitione, judicabant.* In loc.
(e) De *Abstin.* lib. 4. §. 6.
(f) *Peregrinat.* P. 1. cap. 34.
(g) Vid. *Marsham. Can. Chronic.* p. 253.
(h) *Hercul. Fur. Act.* 4.

Tu genitor, cape sacra manu, patriosque Penates.
Me, bello e tanto digressum & cæde recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.

Non est autem probabile, Poetam talia verba Æneæ tribuere voluisse, nisi morem illum diu ante tempora Trojana inter gentes obtinuisse credidisset. Deinde: vestis aut corporis ablutio, ei qui cæde hostili se impurasset, nusquam certa aliqua lege præcepta legitur. Est itaque rationi consentaneum, Mosem, seculi tantum moribus obsequentem, Israelitis a cæde recenti digressis hanc lustrationem imposuisse; ne forsan ethnici ipsam gentem sanctam puritate vincere viderentur.

(2°.) Καθαρμῶν species altera (Præparatio nempe ad sacra) e gentium initiis in legem cultumque Judæorum fluxisse censeatur. Huic opinioni fundum præbent verba (*a*) Mosis, sic populum Legem statim accepturum alloquentis: *estote parati ad diem tertium: ne appropinquetis ad uxores vestras*: nullam enim veri speciem præ se fert, Mosem abstinentiam a lecti conjugalis usu, Israelitis ante latam Legem præcipere voluisse; nisi abstinentia illa ante sacra frequens fuisset, eamque mos antiquissimus in religionis partem adoptasset. Certe Gentes antiquiores, sacra tractaturas, a venere etiam legitima temperasse, nemini in Veterum scriptis vel mediocriter versato non innotescit.

Quarto: quæ dicta sunt (*b*) alibi non obscure docent, gentium antiquiorum mores immunditias aliquas Lege memoratas instituendi & observandi causam præbuisse. Est itaque consentaneum opinari, nonnullas Hebræorum purificationes ad munditiem, antiquiori gentium consuetudini natales suos debuisse.

Si jam dicta rite perpendantur, nonnulli saltem Hebræorum καθαρμοὶ e gentium usu manasse, & iis relicti potius quam impositi censeantur. Ne quis autem me hæc omnia e meo solius sensu dixisse putet, unum subjungam (*c*) Theologi non contemnendi testimonium. His verbis effertur: *multis corporalibus emundationibus usa est gens Israelitica, quas Dominus ea ratione præscripsit, ne Gentilium aquis ad similem usum execratis uterentur, ut erant ad ceremonias idololatrarum promtissimi. Sic enim gens illa Judaica cohibenda erat: & ad cordis illorum duritiem hæc & alia multa illis magis permissa videri possunt quam jussa, sicut & aræ &* holocausta.

(a) *Exod.* 19. 15.
(b) Vid. Lib. 1. c. 11. §. 1. 2. 3.
(c) *Pelican. Comment.* in *Num.* 19. 19.
(d) Can. 12. 7.
(e) *Stromat.* lib. 4. p. 628. 30.
(f) Vid. *Pocok. not. Miscel.* c. 9. p. 388.

SECTIO II.

De purificationibus ad cultum.

Cultus nomine, preces, sacrificium, & introitum in Templum, hic intelligimus. Hic itaque probaturi sumus, Hebræos lotionem corporis aut manus tribus hisce cultus partibus præmisisse, & morem ubique gentium obtinentem huic institutioni causam & originem tribuisse.

Religiosum illum corpus aut manus lavandi morem, inter Hebræos precibus vacaturos obtinuisse, ex historia *Judithæ* satis aperte colligendum est. Cum enim ad preces se pararet illa, (*d*) *se in aquæ fonte baptizasse* dicitur. Et *Clem. Alexandrinus*, cum probasset ethnicos non nisi lotis manibus preces effudisse, statim (*e*) subjungit, ἔθος τοῦ Ἰουδαίων, ὡς καὶ τὸ πολλάκις (1) ἐπὶ κοίτῃ βαπτίζεσθαι, *mos ille adeo Judæorum erat, ut sæpe vel in lecto* jacentes *tingerentur*; nempe ut puris castisque precibus Deum colerent; cum adversa valetudine lectis suis affigerentur. Ritus hic e more tandem in decretum & legem transit, (*f*) *qua manus quisque, quam primum lecto mane surrexerit, aqua, (si ipsi adsit) purgare debeat; quo lectionem* Shemaah, *quam vocant, rite peragat, & oraturus purum se Deo sistat: neque enim existimant* טהור *mundum seu purum audire hominem, antequam* שביא ידיו במים *manus aqua perfuderit*. Hisce consentanea sunt illa Poetæ (g) perantiqui, mores Hebræorum referentis,

Ἀλλαὶ γὰρ αἴρουσι πρὸς οὐρανὸν ὠλένας ἁγνὰς,
Ὄρθριοι ἐξ εὐνῆς αἰεὶ χρόα ἁγνίζοντες
Ὕδασι, ——

At contra puras tollunt ad sydera palmas,

Ma-

(g) Ap. Cl. *Alexan.* in προτρεπ. p. 60.
(1) Ἐπὶ κοίτῃ Hoc est, *post concubitum*. Hervetus perperam vertit *in lecto*. *Hesychius*, Κοίτη, γυναικὸς ἐπιθυμίας· Rom. 13. 13. Μὴ κοίταις περιπατήσωμεν. Vid. *Episcop. Oxon.* in loc.

Mane ubi de lecto veniunt, se Virgine lympha
Semper mundantes, ——

Hunc Hebræorum morem ante oculos forsan habuit (a) Apostolus, cum dixit, *volo ergo orare viros in omni loco, levantes ὁσίους χεῖρας, puras manus.* Eo etiam spectare videntur (b) *Philonis* illa, καὶ τὰς καθαρὰς, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις προσφυέστερον, παρθένους χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνατείνας, *& levatis ad cœlum puris & virgineis (ut ita loquar) manibus sit precatus est,* &c. Sed missis conjecturis, certum est, Judæos, precandi causa synagogas ingressuros, manus hodieque (c) lavare; consuetudine proculdubio a majoribus introducta, quæ ad hæc usque tempora promanavit. Judæi vero, solennem lotionem precationi præmittenses, religionis illius exemplum a Gentibus mutuati videantur.

Nam (1°.) Institutionis hujus nullum in lege vestigium deprehendi potest. Id *Grotio* observatum: nam, de lotione precibus *Judithæ* præmissa loquens, inquit, (d) *lotio hæc non ex lege erat, sed ex speciali quorundam cura ubi se precibus pararent.* Neque his Judæorum magistri nobis multum refragantur: nam lotiones precationi prævias, non tam Dei præcepto, quam sacerdotum in Sanctuario ministrantium exemplo, confirmare solent. Dicunt enim, sacerdotes non nisi post lotiones accuratas, cultus sacros præstitisse, & in cultuum illorum locum preces mane & vesperi fundendas successisse. At assertionis hujusce veritatem non injuria suspectam habeo: nam Judæi mane tantum & vesperi precari & abluere, vestes etiam candidas inter precandum genere debuissent, si eorum præces & lotiones præviæ in lotionum & cultuum sacerdotalium locum successissent. Cum itaque lotiones illæ religiosæ nullo præcepto vel Exemplo in Scriptura memorato subnixæ fuerint, æquum est opinari, Judæos hac in re Gentilium precandi ritum æmulatos; ne ulla puritatis aut pietatis, vel ethnicæ, species sibiipsis deesse videretur. Hæc eo magis arridet conjectura, quod Judæi in ceremonias pene omnes, puritatis specie & gentium usu commendatas, effuso semper affectum ferebantur.

(2°.) Gentiles & Judæi lotiones illas εὐκτικὰς iisdem circumstantiis observatis plerumque peragebant. Cum enim Gentiles precari statuissent, aqua marina, si præsto esset, manus abluebant. Hoc e Poetæ verbis apud (e) *Clem. Alexandrinum* occurrentibus intelligi datum est:

—— Τηλέμαχος δὲ
Χεῖρας νιψάμενος πολιῆς ἁλὸς, εὔχετ' Ἀθήνῃ·

—— *Telemachusque,*
Ablutis manibus pelago spumante, Minervæ supplicavit.

Judæos etiam, preces habituros, manus aqua marina lavare solitos, his verbis indicat (f) *Aristeas*, ἔθος ἐστὶ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις, ἀπονιψάμενοι τῇ θαλάσσῃ τὰς χεῖρας, ὡς ἂν εὔξωνται πρὸς τὸν Θεόν. *Moris est apud omnes Judæos, manus aqua marina lavare, quoties Deum precibus venerantur.* Gentiles Deos invocaturi, non manus solummodo, sed quandoque corpus integrum, aquis immergebant. *Euripidem* moris hujusce testem advoco: nam de *Alcestide* (g) loquens,

—— ὕδασι, inquit, ποταμίοις λευκὸν χρόα
Ἐλούσατ'. ἐκ δ' ἑλοῦσα κεδρίνων δόμων
Ἐσθῆτα, κόσμον τ', εὐπρεπῶς ἠσκήσατο
Καὶ στᾶσα πρόσθεν ἑστίας, κατηύξατο,
Δέσποιν', ἐγὼ γὰρ ἔρχομαι. &c.

Id est,

—— *Aquis fluvialibus candidam cutim*
Lavit, ex ædibus etiam cedrinis ferens
Vestimentum, ornatumque, decore parabatur.
Et stans coram Vesta, *sic precabatur.*
O Domina, ego enim venio, &c.

Judæos etiam, vota facturos, quandoque totum corpus lavacro purgasse, ex historia *Judithæ* colligo, quæ, cum precari statuisset, (h) *aquæ fonte* seipsam *baptizasse* dicitur. Præterea, Gentiles, Deos precibus adituri, lotionis præviæ ceremoniam diligenter atque operose peregerunt. Hoc e *Persii* verbis eliciamus, *Sat.* 2.

Hæc sancte ut poscas, Tiberino in gurgite mergis.
Mane caput bis, terque.

Ju-

(a) *Tim.* 2. 8.
(b) Lib. περὶ φιλανθρωπ. p. 698. C
(c) *Leo Moden.* de *Jud. ritib.* P. 1. cap. 11. §. 2.
(d) *Comment.* in Jud. 12. 7.
(e) *Stromat.* l. 4. p628.

(f) *Histor. LXX.* p. 890.
(g) In *Alcestid.* v. 157. &c.
(h) Ἐβαπτίζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς &c. *LXX.* in *Jud.* 12. 7.

Judæos etiam antiquiores curam non minus accuratam in lotionibus orationi præmissis adhibuisse, inde conjicere pronum est, quod Turcæ (*a*) hodierni (qui sua pleraque a Judæis hauserunt) *ter caput aqua aspergant, antequam eo ingrediantur, ubi orant*. Unde factum autem quod Judæi & Gentiles in ritus hujus, non substantia tantum, sed & circumstantia quavis præcipua, tam amice conspirarent; nisi quod Judæi multo magis in Gentilium, quam Gentiles in Judæorum, instituta semper inclinarent, & mores Gentilium omnes, nisi lege aliqua diserta vetitos, ulnis apertis amplecterentur?

(3°.) Quantum per obscura temporum antiquiorum monumenta percipere liceat, ethnici lotiones illas in usu habebant, diu antequam Judæi suos in mores eas induxissent. Nullo enim exemplo, ante seculum quo *Juditha* vixisse creditur, ostendi potest, hanc ante preces lavandi consuetudinem inter Judæos increbuisse. Nec huic assertioni obstant jam citata (*b*) Psalmistæ verba, e quibus nonnulli ritum illum, saltem tempore *Davidis*, inter Hebræos viguisse colligunt: apertum est enim, Psalmistam eo in loco, nec de precibus (saltem privatis) ne lotione precibus præmissa, sermonem habuisse. Gentiles autem multo ante, nempe *Hesiodi* ætate, manus illotas ad cœlum levare nefas existimarunt. Hoc e Poetæ (*c*) verbis intelligitur:

Μηδέ ποτ' ἀενάων ποταμῶν καλλίῤῥοον ὕδωρ
Ποσσὶ περᾶν, πρὶν γ' εὔξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα,
Χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ·

Id est,

Nec unquam perennium fluviorum limpidam aquam
Pedibus transito, priusquam oraveris aspiciens pulchra fluenta,
Manus lotus amœna aqua limpida.

Sed paulo modestius hactenus, quam rei veritas exigit, de ritus hujus origine locuti videamur. Si enim gentium pene omnium usus, antiquitatis indicium habeatur; consentaneum est, ut lotiones illas *Hesiodo* longe antiquiores fuisse, & originem suam a remotissimo mundi senio duxisse, judicemus. Eas autem, Gentes pene omnes in moribus habuisse, dubitari nequit; cum Gentes illæ clariores, *Ægyptii*, *Græci*, *Romani*, lavacris ante preces uterentur. Sic apud *Ægyptios* morem habuisse, ita testatur (*d*) *Apulejus*: *discussa pigra quiete, alacer exsurgo: meque -- purificandi studio, marino lavacro trado: septiesque submerso fluctibus capite, —— lætus & alacer Deum præpotentem -- sic apprecabar*. Antiquiores *Græcos* non nisi lotis manibus preces effudisse, me persuasum facit *Homerus*, Hectorem sic loquentem (*e*) introducens.

Χερσὶ δ' ἀνίπτοισιν Διῒ λείβειν αἴθοπα οἶνον
Ἅζομαι· οὐδέ πῃ ἔστι κελαινεφεῖ Κρονίωνι
Αἵματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον εὐχετάασθαι:

Manibus autem illotis Jovi libare ardens vinum
Vereor: neque ullo modo fas est atras nubes reddenti Saturno
Sanguine & pulvere pollutum vota facere.

Apud *Romanos* morem eundem incessisse, dubitare non sinit (*f*) *Marius*, qui Diis vota fecisse dicitur, νιψάμενος τὰς χεῖρας, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνας, *manibus ablutis, & in cœlum sublatis*. *Ovidius* etiam ad illum ritum inter Romanos usitatum respexisse (*g*) putetur cum dixit,

Spargit & ipse suos lauro rorante capillos,
Et peragit solita fundere voce preces.

Nec temerarium est, opinari *Virgilium* religionem mori Romano consentaneum *Turno* tribuisse, cum eum hoc ritu Deos invocasse (*h*) dicit:

—— Ad undam
Processit, summoque hausit de gurgite lymphas;
Multa Deos orans: oneravitque æthera votis.

(a) Vid. *Column.* de *aqua lustral.* sect. 1. c. 6. p. 109. & *Gabr. Sionit.* De *Orient. Urb. & morib.* cap. 15.
(b) *Psal.* 26. 6.
(c) Lib. β. περὶ Ἔργ. καὶ Ἡμερ. *Vers.* 335.
(d) De *Aur. Asin.* l. 11. sub init.
(e) *Iliad.* ζ. vers. 266.
(f) Ap. *Plutarc.* in *Vit.* Mar.
(g) *Fastor.* lib. 5. v. 679.
(h) *Æneid.* 9. v. 22.

(4°.) Tertullianus lotioni corporis ante preces crimen tribuit, eamque ex affecto Gentilismo in Ecclesiam venisse (*a*) dicit. Nam vitia reprehendens quæ suo jam seculo in precandi ritus irrepserant, notat aliquos qui lavacro corporis ad omnem orationem utebantur, alios qui positis pænulis orationem faciebant, alios etiam qui *assignata* ac finita *oratione assidebant*. Ad lavacrum hæc pertinent; (*b*) *hæ sunt veræ munditiæ non quas plerique superstitiose curant, ad omnem orationem etiam cum lavacro totius corporis aquam sumentes*. Ad morem secundum hæc spectant: (*c*) *ut mos est quorundam, expositis pænulis orationem facere: sic enim adeunt ad idola Nationes*. Post pauca, sic tertium notat: *item quod adsignata oratione assidendi mos est quibusdam*, &c. Et statim, *cum perinde faciunt Nationes, adoratis sigillaribus suis residendo; vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur*. Hæc autem omnia *Tertullianus* multis nominibus damnanda censuit, inprimis autem quod Superstitionem olerent, &, affectatione moris ethnici, Christianos Gentilibus adæquarent. Nam de ritibus iis generatim loquens, (*d*) *hujusmodi*, inquit, *non religioni sed superstitioni deputantur: affectata & coacta* sunt, *& curiosi potius quam rationalis officii, certe vel eo coercenda, quod nos Gentilibus adæquent*. E quibus apparet, *Tertullianum* lotionem ante preces usitatam, ritum origine paganum existimasse, & a Gentilibus ad Christianos advenisse. Si itaque Christiani nonnulli, e superstitione vel moris ubique recepti studio, hunc inter alios ritus ethnicis ortos initiis, in Ecclesiam Christianam introduxerint; non abhorret a fide, Judæos aliquos (originarios aut advenas) ritum eundem in Ecclesiam Judaicam invexisse, eumque ex usu profano in sacrum convertisse.

A Judæorum precibus, ad cultus sui partem cum precibus arcte cohærentem, sacrificium intelligo, proximo transeundum est.

Hic autem primo probandum est, eos a corporis aut manuum lotionibus ritus eorum sacros inchoare solitos. Eorum sacerdotes sacris operam daturos hoc sanctius observasse, dubitare non sinunt ipsa (*e*) Legis verba: *facies & labrum æneum cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter Tabernaculum testimonii & Altare: & missa aqua lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in Tabernaculum testimonii, & quando accessuri sunt ad Altare*. Si quis hanc lotionem præviam neglectui habuisset, impurus accedere, & indignius quam sacrorum jura poscebant se gerere censebatur. Israelitas etiam vulgares, munia sacra peracturos, se lavacro purgare solitos, e verbis in historia (*f*) *Judithæ* occurrentibus intelligendum est. Καὶ ὡς ἐκαθαρίσθη ὁ λαὸς, *& mox ut purificatus est populus, obtulerunt holocausta & vota sua*. Huic mori testimonium & *Philo* præbet: nam de victimas offerendi ritu (g) loquens, ἀπονιψάμενος, inquit, ὁ προσάγων τὰς χεῖρας, ἐπιφερέτω τῇ τοῦ ἱερείου κεφαλῇ· *Ille qui offert, postquam manus abluerit, eas imponat victimæ capiti*. Sed hic ritus fidem firmiorem e Psalmistæ verbis arcessat, (*h*) *lavabo in innocentia manus meas, & sic circumdabo altare tuum Domine*: His enim allusum est ad morem Hebræorum, qui, sacrificaturi, puritatis & innocentiæ propositum solenni manuum lotione profitebantur.

Hunc autem ritum a gentium rudiorum moribus ad Hebræos accessisse, mihi videtur omnino verisimile:

Nam (1°.) Lotiones, ante sacra frequentes, diu ante Mosis ætatem, in usu fuisse videantur. Nam Jacobi famulos, sacris in Bethele perficiendis se accingentes, *lavacro se purgasse*, *vestes* etiam *mutasse* legimus: *Genes.* 35. 2. Huic itaque textui *Mercerus* hanc facem præfert: (*i*) *respicit ad purgationes, lustrationes* & *lotiones, quibus veteres ad sacra accessuri uti solebant; quas patribus etiam ante legem puto fuisse usitatas, postea per legem confirmatas*. Hujusmodi lotiones sacrorum oblationi prævias, *per legem confirmatas fuisse*, non facile a meipso impetro ut censeam: fuisse vero *ante legem usitatas*, eo minus dubitandum arbitror: quod hac in re historia profana Scripturæ testimonium præbeat. Nam (*k*) *Diodorus Siculus*, primorum Ægypti regum morem referens, *sub auroram*, inquit, *experrecto* Rege *literæ undecunque scriptæ omnium primo acceptandæ erant*, &c. ἕωθεν λουσάμενον, καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς συσσήμοις μετ' ἐσθῆτος λαμπρᾶς κοσ-

(a) Lib. de *Oration.*
(b) Cap. 11.
(c) Cap. 12.
(d) Ibid.
(e) *Exod.* 30. 18. 19. 20.

(f) *Judith.* cap. 16. v. 18.
(g) Lib. de *victim.* p. 838. C
(h) *Psal.* 26. v. 6.
(i) *Prælect.* in *Gen.* 35. 2.
(k) *Biblioth. Hist.* l. 1. p. 63. D

κατρώσαντα τὸ σῶμα, θῦσαι τοῖς Θεοῖς· Deinde cum se aqua lustrasset, & regni insignibus cum veste nitida se adornasset, Diis sacrificatum ibat. Cuivis autem in re historica tyroni notum est, primos Ægypti reges diu ante Mosis ætatem floruisse. Nec testimoniis tantum, sed & aliis argumentis ostendi potest, hunc lustrandi ritum, cum res sacra fieret, diu ante Mosen obtinuisse. Nam Syros, Ægyptios, Græcos, Romanos, omnes lotione semper præmissa res sacras egisse constat. Hoc testium antiquissimorum nube probari posset, nisi (a) *Marcus Marsilius*, (b) *Natalis Comes*, (c) *Filesacus*, (d) *Bonfrerius*, (e) *Fortunatus Schacchus*, (f) *Elias Schedius*, (g) *Dilherus*, (h) *Saubertus*, (i) *Seldenus*, (k) *Conradus Dietericus*, (l) *Dougtheius*, aliique, pleraque veterum de hoc ritu loquentium testimonia congessissent. Unde vero gentes illæ omnes, ingeniis, linguis, moribus, terrarum spatiis, ab invicem dissitæ & divisæ adeo, in ritus hujus usu conspirarent; nisi quod eum a patribus quibusdam communibus, una cum sacrificiorum religione, derivassent? Nam ritum illum in omnes pene mundi partes, e parvula & obscura Judæorum gente, seculis præsertim antiquioribus, effluxisse, fidem apud me nullam invenire potest. Deinde: ritus ipse de quo sermonem jam habeo, simplicitatem temporum antiquiorum ruditati consentaneam præ se ferre videatur. Nam sordium ablutio, cum ad aras accederent, clare docet, ritus illius auctores puritatis divinæ sensum aliquem, sed crassum & languidum, habuisse: manuum etiam ablutio innuere videtur, se Dei gratiam, justitia quadam externa, & sola quasi manuum puritate, consecuturos existimasse. Nam apud antiquos, lota manus innocentiæ signum habebatur, ὅτι πᾶσα ἐνέργεια διὰ τῶν χειρῶν γίνεται, *quoniam per manus conatus omnes externi soleant expediri*, uti rationem reddit (m) *Aristeas*.

(2°.) Judæi sacra peracturi, ad exempla gentium se lavisse censeantur, quod nullibi præceptum extet, ut hac ceremonia in sacris obeundis uterentur. Facilis agnosco Deum sacerdotes, altari ministraturos, ad manus & pedes abluendos lege diserta devinxisse: Israelitis etiam præcepisse, ne festis interessent, aut sacra participarent, si gravi aliqua immunditie laborarent, priusquam aqua purgatrice seipsos expiassent. Ita legem habuisse, non tantum e *Pentateucho*, sed & (n) *Josepho* discitur: ἁγνείας, inquit ille, ἐπὶ ταῖς θυσίαις διήρηκεν ὁ νόμος, ἀπὸ κήδους, ἀπὸ λέχους, &c. *Purificationes in sacrificiis Lex decrevit, a funere, lecto, uxoris consuetudine, multisque aliis, non sine longo opere conscribendis.* Est equidem extra controversiam positum, eos qui ab hujusmodi rebus immunditiem hausissent, ut sacra rite obirent, se lavare debuisse: nullibi vero præceptum extat, ut vulgares Hebræi, sacerdotum ritu, manus ante sacra lavarent, licet rei nullius Legaliter impuræ contactu seipsos contaminassent. Unde factum itaque, quod quilibet e plebe Judæus, mundus licet & nulla lege devinctus, eo ritu sacra facturus uteretur? Brevi dicam quod censeo: per ea tempora quibus lex Mosaica ferebatur, Gentium usu & constitutione veteri sancitum erat, ut sacerdotes simul & plebeii, ad aras accessuri, manus abluerent; & omnia, nisi aqua purgata, tam animata, quam inanimia procul a sacris arcerentur. Cum itaque Deus, moribus antiquis indulgens præcepisset, ut sui etiam sacerdotes manibus & pedibus ablutis altari ministrarent, ut etiam vasa cultui suo dicata lotione frequenti purgarentur; proclive est opinari, Judæos antiquiores lotiones hasce manuales, olim in sacrorum celebratione non minus usitatas retinuisse, & ad seros nepotes transmisisse. Inde robur accipiat hæc opinio, quod Gentiles, lotiones in sacrorum honorem peracturi, præcipuam manuum rationem habuisse videantur. Nam Scriptores ethnici, de sacrorum ritu loquentes, manuum quidem ablutionem non raro memorant: de ablutione vero pedum ante sacra, nihil, quod sciam, extra sacram Scripturam legitur. Et sacra vasa, quorum *Pollux* & *Homerus* frequentius meminere, manuum lotioni serviebant; & ab eo in sacris usu, χέρνιβες, χερνίβια, & χειρόνιπτρα, dicebantur. Cum itaque Veteres nihil tam sancte curarent, quam ne res sacræ manibus illotis tractarentur; nil opus erat ut Deus de lavandis ante sacra manibus legem di-

(a) *Hydragiolog.* sect. 1. cap. 76.
(b) *Mytolog.* l. 1. c. 10.
(c) *Select.* l. 2. p. 175.
(d) *Comment.* in *Exod.* 30. v. 18.
(e) *Myrothec.* P. 2. cap. 49. & 75.
(f) De *Diis German. Syntag.* 2. c. 27.
(g) *Dissert.* de *carnal. Gentil.* c. 5.
(h) De *sacrif.* c. 11.
(i) De *Synedr.* l. 1. c. 3. & 10.
(k) *Antiq. Biblic.* p. 341. 342.
(l) *Analect. sacr.* P. 1. *Excurs.* 138.
(m) Ub. supr.
(n) Contr. *Apion.* l. 2. p. 1380. 30.

disertam ferret, cum præsertim sacerdotes Ejus ad lotiones illas lege lata devinxisset. Israelitæ proculdubio solis sacerdotum exemplis & gentium omnium moribus inducti, ritum illum præstare voluissent. Deus itaque lotiones hasce manuales, Hebræorum plebi, sacra peracturæ, reliquisse potius quam imposuisse videatur.

(3°.) Ipsa lotionis sacerdotalis circumstantia originis ethnicæ characteres haud obscuros præfert. Hoc enim de Pontifice, diei expiationis munia peragente, in (a) *Talmude* memoratur, חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו: *Quinque lotiones, & decem sanctificationes lavabat sacerdos magnus, & sanctificabat in eo die*: hoc est, quinque vicibus totum corpus, decies autem manus & pedes, aquis immergebat. Unde vero curiosa tot lustrationum religio ortum duxit, cum Deus vix ullas ceremonias nisi facili simplicitate peragendas instituerit? Mihi probabile videtur, Hebræos cultus sui munia lotione toties repetita præstari voluisse, ne sacra sua minore cum puritatis cura & specie, quam Gentiles ipsi, celebrasse viderentur. Gentiles enim sæpius, ante ritus præcipue solenniores, abluebant, & quandoque non nisi post septimum, quandoque bis septimum, baptismum se puros existimabant. Nam (b) *Apulejus*, purificandi studio, *se marino lavacro tradidisse* refert, & nisi *septies submerso fluctibus capite, Deam* suam *adiisse*. Hic opportunum erit (c) *Alexandri* verba superaddere: *si quis ethnicus nece aliqua pollutus fuisset, bis septem vicibus vestes abluebat aqua*, &c. Cum itaque tam probabile sit, Hebræos antiquos lotionis suæ religiosæ modum & mensuram e gentium moribus accepisse; non absurde creditur, eos ipsum lavandi ritum e gentium moribus haustum existimasse. Nam proculdubio ritum illum more gentium obire, nefas habuissent; nisi ritus illius principium e gentium more fluxisse credidissent.

Si jam ab Altari ad Templum animos convertamus, observationi non minus obvium est, sacerdotes simul & Hebræorum vulgus se lotionibus exercuisse, priusquam Templi limina transilirent.

Sacerdotes non tantum ad Altare ministraturos, sed Tabernaculum ad incensum offerendum ingressuros, manus & pedes aqua purgasse, satis e lege discere est, ubi de labri ænei forma & usu (d) scribitur: *& missa acqua, lavabunt in eu Aaron & filii ejus manus suas & pedes, quando ingressuri sunt Tabernaculum testimonii*, &c. Huic legi facem accendunt ea (e) *Talmudis* verba, אדם נכנס לעזרה לעבודה אעפי טהור עד שיטבול: *Nemo utrum intrabat ad ministerium peragendum, tametsi mundus, priusquam laverat*. Ea vero lavatio קדוש *sanctificatio* dicebatur. De hoc sanctificandi ritu, nonnulli verba *Psalmistæ*, sacerdotes alloquentis, intelligenda sentiunt; (f) *elevate manus vestras* קדש *& laudate Dominum*: q. d. „ vos sacrorum ministri, „ manus lotas & externa puritate con„ spicuas ad Sanctuarium afferatis; ita „ tamen ut vitæ puritatem præcipue „ curetis: manuum lotione symbolice „ designatam, & officiis in Sanctuario „ præstandis maxime convenientem.

Eandem puritatis externæ curam Judæis vulgaribus, Templum adituris incubuisse, *Josephi* simul & *Philonis* testimonio confirmatur. Horum (g) ille de atrio Templi loquens, εἰς τοῦτο, inquit, τοῦ λαοῦ πάντες, οἱ διαφέροντες ἁγνείᾳ καὶ παρατηροῦντες τῶν νομίμων, εἰσῄεσαν. *In hoc cuilibet e populo, modo puro & casto, & præscriptorum legis observanti accessus patebat*. Hanc legem Judæorum vulgus tenuisse, innuit & *Philo*, dicens, εὔηθες εἰς μὲν τὰ ἱερὰ μὴ ἐξεῖναι βαδίζειν, ὃς ἂν μὴ πρότερον λουσάμενος φαιδρύνηται τὸ σῶμα, ἐπιχειρεῖν δὲ καὶ θύειν ἐπιχειρεῖν ἔτι κεκηλιδωμένῃ καὶ πεφυρμένῃ διανοίᾳ. *Stultum est, existimare sacras ædes ingredi non licere, nisi prius laveris, ut niteat corpus; precari vero & sacrificare, maculato licet & inquinato animo, nihil cunctari*. Mos ille lucis aliquid affundit S. Pauli (h) verbis: *post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni Hierosolymam: unde Judæi quidam me purificatum in Templo invenerunt*.

Neque Judæi tantum, sed etiam Gentiles, templum adituri, se lavacro purgabant; indignum arbitrati, ut coram Diis suis conspurcati sisterentur. Hunc morem spectanr (i) *Euripidis* illa,

Ἀλλ', ὦ Φοίβου Δελφοὶ θέραπες,
Τὰς Κασταλίας ἀργυροειδεῖς
Βαίνετε δίνας· καθαραῖς δὲ δρόσοις
Ἀφυδρανάμενοι, στείχετε ναούς·

(a) Vid. Cod. Jom. c. 3. §. 3.
(b) Ub. supr.
(c) Alex. ab Alex. l. 4. c. 17. p. 1093.
(d) Exod. 30. 18. 19. 20.
(e) In Jom. c. 3. §. 3.

(f) Psal. 134. 2.
(g) Antiq. lib. 8. p. 346. 20.
(h) Act. 24. 17. 18.
(i) In Jone: v. 94.

Sed O Delphici Phœbi ministri,
Castaliæ limpidos
Ite ad gurgites, pura vero aqua
Abluti, ite in Templum.

Sentiunt autem e Doctis haud pauci, Gentiles hac in re Judæorum exempla secutos fuisse, qui, Templum ingressuri, Deumque propius adituri, lavandi ceremonia defungebantur. Auctor (*a*) egregius, בירת הטבילה *domum lotionis* memorans, ad quam sacerdos Judaicus, Templum ingressurus, purgandi causa ducebatur; *hoc*, inquit, *purgationis genus cæteræ quoque gentes a Judæis arripuerint, quæ ad eorum imitationem suas lustrationes & lavandi ritus habuerint, cum templa sua ingrederentur.* At veritati magis affine videtur, ritus eos longo antea usu tritos fuisse, eosque Deum cultoribus ejus utendos tradidisse, ut reverentiam sanctuario suo debitam more passim recepto tribuerent, & hebetes vulgi mentes puritatis in Dei cultu requisitæ sensu aliquali tangerentur. Hanc sententiam mihi multum commendant haud exigui ponderis argumenta: nam,

(1°.) Sacerdotes plerumque, post extructum Templum multo curiosius, quam post extructum Tabernaculum, ante sacra omnia perluebantur. Nam observat modo dictus (*) Auctor, Deum præcepisse, *Exod.* 30. 20. *ut sacerdotes manus & pedes lavarent, cum ingrederentur ad Tabernaculum conventus: & post extructum Templum idem observatum* fuisse, *nisi quod sacerdotes ingressuri Tabernaculum, manus & pedes, sed ingressuri Templum totum corpus* lavarent. Quum autem illa tam curiose lavandi consuetudo diu post tempora Mosis exordium sumeret, & nullo (quod scimus) instituto niteretur; opinari fas est, Hebræos morem illum a gentibus supra modum ritualibus, accepisse; ne scilicet a gentibus ipsis puritate superari, & minore cum reverentia, Dei, quam illæ Dæmonis, ædibus & sacris adesse viderentur. Ethnicos enim, templa Dæmonis ingressuros se totos frequenter abluisse, liquido constat e veterum testimoniis passim obviis, quorum nonnulla congessit (*b*) *Hospinianus*. Nos in re tam confessa contenti simus unico *Justini Martyris* testimonio, qui, de gentium institutis agens, hæc (*c*) habet: τὸ ὑπολούεσθαι ἐπιβαίνοντας τοῖς ἱεροῖς, καὶ τοὺς αὐτοὺς τὰ θρησκεύοντας κελεύεσθαι, &c. Eorum *templa ingredientes, — iisque cultum præstantes, jusserunt dæmones ut toto corpore abluantur.* Hunc gentium morem imitati videntur Samaritæ, de quibus (1) *Benjamin Tudelensis* hæc memoriæ tradidit; moris his est, *vestes, quibus quotidie utuntur, exuere, cum in Synagogam eundum sit, & lavare aquis corpus, —— estque hic ritus quotidianus.* Si itaque Judæi (ad quos denuo revertit sermo) lotionis suæ modum & mensuram a gentibus templa sua petituris acceperint; quam maxime credibile est, eos ipsam lotionis illius ceremoniam ab antiquo gentium ritu derivasse.

(2°.) Veteres Ægyptii primi fuisse creduntur, qui homines amplexu fœminæ pollutos, & nondum lustratos, ab ædium sacrarum aditu cohibuerunt. Nam *Clemens Alexandrinus*, ab Ægyptiis inventa referens, illi (*d*) inquit, *lucernas primi accendere docuerunt*, —— καὶ ἐν ἱεροῖς μίσγεσθαι γυναιξὶν ἐκώλυσαν, μηδ' εἰς ἱερὰ εἰσιέναι ἀπὸ γυναικὸς ἀλούτους νομοθέτησαν. *Et in templis mulieribus commisceri* primi *vetuerunt, neque ad templa ab uxoris congressu illotis adeundum esse, lege sanxerunt.* Si *Clemens* itaque moris tam antiqui testis idoneus habeatur, necesse est, ut lustrationes ante Templi ingressum usitatas, Judæorum lege & nomine multo antiquiores fuisse; & proinde, Judæos ab Ægyptiis aut aliis gentibus, permissu tamen divino, eas accepisse censeamus.

(3°.) Multis & (nisi me fallam) evidentibus argumentis evictum est (*e*) alibi, gentes exteras (forsan Ægyptios) primam Templis originem tribuisse. Nulli itaque dubium esse potest, quin gentes exteræ modis omnibus caverent, ut summus erga templa (Deorum suorum habitacula) honos & reverentia tribueretur. Cum autem nulla ceremonia, tam expedita, loquax, & connatis hominum de Deo & religione conceptibus consentanea fingi potuerit, quam ut sacerdotes populusque, numinum sedes adituri, corporis aut manuum lotionibus uterentur; facile credatur, Ægyptios & alios, ut Deorum & ædium suarum honori prospicerent, ritum illum instituere, & omnes, templum aliquod ingressuros, ad illius observationem astringere, voluisse.

(4°.) Lotiones ante Templi ingressum

(a) *Sheringh.* in *Cod. Jom.* c. 3. §. 2.
(b) Cap. 25. de *Orig. Aqu. Lustral.* p. 329. 330.
(c) *Apolog.* 1. p. 91. 10.
(d) *Stromat.* lib. 1. p. 361. 15.
(e) Lib. 3. *Dissert.* 6.
(*) Ub. sup. §. 3.
(1) *Itinerar.* Pag. 40.

sum usitatæ, lege vetustiores, & ab antiquis gentium moribus ortæ, putentur; quod apud omnes gentes, a remotissima rerum suarum memoria, receptæ fuerint. Ægyptios, non nisi lustrato primum corpore, templa petiisse, ex *Apuleii* (*a*) verbis intelligendum est: me *prius sueto lavacro traditum -- circumrorans abluit* sacerdos, *rursumque ad templum reductum ——. ante ipsa Deæ vestigia constituit*. *Porphyrius* etiam, de ceremoniis Ægyptiorum (*b*) agens, ἀγνωστεῖα inquit, τοῖς μὴ καθαρεύουσιν ἄδυτα· *Sacraria puritati operam non dantibus nequaquam adeunda*. Religionem eandem apud Syros viguisse, e (*c*) *Pausania* discimus: nam de Dea Syria loquens, ἐς ταύτης, inquit, τὸ ἱερὸν εἰσίασιν ἐν ἡμέραις ῥηταῖς, ἀλλά τι ὅσα νομίζουσι προκαθαρεύσαντες καὶ ἐς τὴν δίαιταν· *In ejus Deæ templum non nisi statis diebus intrant, cum se ritu præscripto, victus præcipue moderatione, purificaverint*. Hunc ritum apud Græcos in usu fuisse, testatus (*d*) Sozomenus: nam Valentiniani, Julianum Apostatam in Fortunæ templum sequentis, historiam referens, inquit, ἐπεὶ δὲ ἔμελλεν ὑπεραμείβειν τὰ ναοῦ τὸν οὐδὸν θαλλούς τινας διαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ Ἑλληνικῷ περιέῤῥαινε τοὺς εἰσιόντας· *Cum autem limen templi superaturus esset, sacerdos virentes quosdam ramos madefactos in manu tenens, more Græco, ingredientes aspergebat*. Romanos eidem ceremoniæ dovotos abunde probat unum (*e*) *Ovidii* testimonium:

—— Ubi libatos irroravere liquores
Vestibus & capiti; flectunt vestigia sanctæ
Ad delubra Deæ. ——.

Gentes alias hunc ritum coluisse, non facile dubitandum est; cum Christiani Veteres, more proculdubio a gentibus hausto, Ecclesiam non nisi loti manus aut corpus ingrederentur. Eo spectant S. *Chrysostomi* (*f*) verba, ὅτι χεῖρας μὲν νιπτόμεθα εἰς ἐκκλησίαν εἰσιόντες, *deinde manus lavamus, in Ecclesiam ineuntes*. Cum itaque mos ille tam longe lateque diffunderetur, inde probabiliter inferamus, eum vel ab Ægyptiis (antiquissimis cultus ethnici magistris) aut a communibus mundi patribus, propagatum fuisse. Hoc argumentum eo firmius arbitror, quod in confesso sit, ritus aliquos Judæo cum Gentili communes, Lege antiquiores fuisse, & a patribus quibusdam communibus ad varias gentes ab iis propagatas effluxisse.

His omnibus unum opponi potest *Justini Martyris* testimonium, qui lotiones in templorum ethnicorum aditu frequentes, Dæmonibus divini cultus æmulis tribuendas asserit. Postquam enim Prophetæ verba (*Lavamini, mundi estote*, &c.) recoluisset statim (*g*) subjungit, τὸ λουτρὸν τοῦτο ἀκούσαντες οἱ δαίμονες διὰ τοῦ προφήτου κεκηρυγμένον, ἐνήργησαν καὶ ῥαντίζειν ἑαυτοὺς τοὺς εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἐπιβαίνοντας, καὶ προσιέναι αὐτοῖς μέλλοντας, &c. *Lavationem autem illam cum audissent Dæmones per Prophetam promulgatam, effecerunt ut & ingressuri in templa eorum, & accessuri ad illos, atque libationibus adipisque nidoribus offerendis operaturi, seipsos aquæ aspersione lustrarunt. Quum ut toto quoque corpore laventur prodeuntes, priusquam ad templa veniant; sua opera & instinctu curarunt.*

Hæc equidem *Justinus Martyr* habet: ei vero S. *Chrysostomum*, omnes Hebræorum καθαρμοὺς a gentium ritu & ruditate derivantem, opponere non dubitemus: cum præsertim cogat Historiæ fides, ut lotiones inter ethnicos, ad ædes sacras accessuros, diu ante Prophetæ tempora usitatas existimemus. Utcumque, mihi nunquam persuadere potero, Dæmonas, e jam dictis Prophetæ verbis, hujusmodi lotiones instituendi ansam arripuisse; cum citius aquam e pumice, quam aquæ lustralis usum ante templi ingressum, e verbis illis, puritatem solummodo moralem spectantibus exprimere potuissent.

CAPUT IV.

Hebræorum καθαρμοὺς, modaliter *spectatos, ab antiquo Gentium usu sumtos.*

DE purificationibus *finaliter* spectatis, & earum origine (quantum facultates nostræ capiunt) hactenus disseruimus. Proximo de purificationibus *modaliter* consideratis, juxta methodum nobis præscriptam, dicturi sumus. Ut autem hoc pensum eo felicius absolvatur, monendum est obiter, Hebræos purgationes aqua factas (de quibus jam sermo est) (*h*) triplici ratione celebrasse; nem-

(a) *Asin. Aur.* lib. 11. p. 387.
(b) De *Abstin.* l. 4. §. 6.
(c) Lib. 7. c. 26. p. 592.
(d) *Hist. Eccles.* l. 6. c. 6. p. 226. 15.
(e) *Metam.* lib. 1. v. 371.
(f) *Homil.* 72. in *S. Johan.*
(g) *Apolog.* 1. p. 91. 5.
(h) Vid. *Num.* 8. 7. & 19. 19. *Exer.* 36. 25.

nempe *corporis immersione*, quæ Hebræis טבילה Græcis λοῦσις, aut *manuum pedumque lotione*, quæ קדוש νίψις, aut *aquæ aspersione*, quæ נדה vel הזיה ῥαντισμὸς, dicebatur.

Duos priores purgandi modos a gentium moribus ortos fuisse, rationibus capite superiori prolatis evicisse videar. Restat itaque, ut de purgationibus, aspersionis ritu peractis loquar; & gentium antiquarum usum iis etiam instituendis occasionem dedisse probem. Hanc autem provinciam lubens aggrediar, spe læta fretus, Lectorem æquiorem argumenta tantum probabilia hic expectaturum, ubi omnia vetustatis tam remotæ tenebris operiuntur. Ne Lectorem pluribus teneam: harum rationum momentis inductus, purgationes aspersione factas antiquiori gentium consuetudini, tanquam origini primæ, tribuendas arbitror.

(1°.) Hebræi veteres, in aspersionibus suis, omnia ad aspersionem ethnicarum ritum & exemplum fecisse videantur. Nam primo, ethnici personam aliquam lustraturi, aquam lustralem circumferre solebant & (a) circumspergere. Ad hunc morem clare alludit *Ovidius*, *Metam.* lib. 1. v. 369.

> —— *Adeunt pariter Cephisidis undas:*
> *Inde ubi libatos irroraveres liquores*
> *Vestibus & capiti.*

Sed *Virgilius* clarius aliquanto, cum dicit, *Æneid.* 6. v. 229.

> *Item ter socios pura circumtulit unda.*

Circumlatio illa cum ipsa lustrationis essentia tam arcte jungebatur, quod ibi Poeta *purgare* per (b) *circumferre* denotet; & vox illa περὶ, fere in vocibus ad lustrationem pertinentibus (c) reperiatur: ut in περιμάττεσθαι, περικαθαίρειν, περιθύεσθαι, περιαγνίζειν; περιθειοῦν, quæ circuitus & ambitus notionem ferunt. Consimilem aspergendi ritum & Hebræos observasse, me sentire suadent voces illæ περιρραντισθῇ & περιρραίνων, a (d) LXX. non semel usurpatæ, legem de *aspersionis aqua* latam explicantibus. Deinde: Gentes aspersionibus statim post immersiones (manuum aut corporis totius) plurimum utebantur. *Apuleius* moris hujus exemplum his verbis (e) exhibet: *tempore — id postulante, stipatum me religiosa coborte deducit* sacerdos *ad proximas balneas; & prius sueto lavacro traditum, — purissime circumrorans abluit.* *Theophrastus* ridendum (f) propinat superstitiosum suum quod ἀπονιψάμενος τὰς χεῖρας καὶ περιρρανάμενος, *manibus elotis & aqua lustrali aspersus prodiret*. *Pythagoras* docuisse (g) fertur puritatem λουτροῖς καὶ περιρραντηρίοις *lavacris & aspersionibus* acquirendam. Hanc purgandi methodum Gentes, templum ingressuræ, religiosius observant: tunc enim λουτρὸν aut χέρνιψ plerumque processit, & περιρραντήριον in ipso aditu sequebatur. Hebræos etiam, puritati operantes, lotionem & aspersionem sæpe conjunxisse, sat constat e (h) legibus, Levitis & cadaveris tactu pollutis purificandi rationem præscribentibus. Lavabant autem Judæi, seipsos etiam aqua lustrali, *Numerorum*. 19. præscripta plurimum aspergebant, cum eos Religio ad templum advocaret. Duplex illa Judæorum (cum templum adirent) lavandi & aspergendi consuetudo, Apostoli verbis ad (i) Hebræos lucem afferat: *habentes itaque —— sacerdotem magnum super domum Dei accedamus* —— ἐρραντισμένοι, *aspersi corda* —— καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα; *& abluti corpus aqua pura*. Cum itaque Judæi & Gentiles, aspersionis ritum peragentes, tam amice consentirent; inde nobis indicium non obscurum suppeditetur, Judæos ritum illum ad morem & exemplum Gentilium præstitisse, eumque primitus e gentium moribus effluxisse. Quid enim Judæi veteres tot aspersionum ethnicarum ritus in suis exprimerent, nisi quod eas a Gentibus ortas crederent, easque juxta gentium usum celebrari consentaneum existimarent?

(2°.) Gentium antiquiorum religioni morique consonum est, ut lavandi simul & aspergendi ritus in eorum officina cusi censeantur. Si enim ad rituum ethnicorum farraginem paulo diligentius attendamus, facile percipiamus, ethnicorum cultum corporis tantum exercitium fuisse, & περιεργίαν tantum religiosam. Suadet itaque cultus ethnici natura & ingenium, ut Gentes antiquas curiosos hosce, nunc lavandi, nunc aspergendi ritus primo excogitasse & usurpasse censeamus. Deinde:

(a) Me *purissime circumrorans abluit*, &c. Apul. ub. infr.
(b) Circumtulit, *purgavit*. *Antiquum verbum est*. Serv. ad Æneid. 6.
(c) Vid. *V. Casaubon*, *Comment.* in *Theophrast. Charact.* p. 136.
(d) *Numer.* 19. 13. 18. 19. 21.
(e) *Aur. Asin.* lib. 11. p. 387.
(f) *Charact.* cap. περὶ δεισιδαιμ.
(g) Ap. *Laert.* in *Vit.* p. 222.
(h) *Numer.* 8. 7. 6. & 19. 19.
(i) Cap. 10. 19. 21. 22. 23.

de : Gentes exteræ ritus & instituta sua religiosa, variis modis, pro vario Deorum quos colebant ingenio, perficere solebant. Cum eoim hostiæ (*a*) Diis inferis mactarentur, humi capita impingebant : at cœlestibus immolantes , colla sursum convertentes jugulabant . Gentiles, Diis superis facturi sacrum , altaribus in sublime structis; cum autem terrestribus, aris ex humiti cespite conflatis , plurimum utebantur . Alia moris hujusce curiosi exempla in medium proferre possem , si Lectorem argumento tam trito morari liceret . Huic autem mori convenit, ut Gentes antiquæ, cum Diis superis hostias allaturæ, corpus integrum abluisse ; cum autem inseris , aqua lustrali seipsos tantum aspersisse credantur : quin & varios illos lustrandi modos , ad Deos suos, eorumque ritus, ab iuvicem discriminaudos , instituisse . Coujecturæ huic eo minus diffido, quod eam non parum honestet (*b*) *Macrobii* testimonium : *constat Dii superis sacra facturum corporis ablutione purgari , cum vero inferis litandum est, satis actum videtur si adspersio sola contingat . De sacris igitur superorum ait Æneas , Æn.* 2. v. 719.

> —— *Donec me flumine vivo*
> *Abluero,*

At Dido , sacra Diis inferis instituens, *ait , Æn.* 4. v. 634.

> *Annam, cara mibi, nutrix, buc siste sororem:*
> *Dic corpus properet fluviali spargere lympba.*

Si itaque gentium antiquiorum cultum & consuetudinem, hac in re judicii normam & mensuram habeamus ; æquum erit ut aspergendi ritum e gentium cultu moreque desuptum , & Dei ritibus ascriptum judicemus . Cuivis enim nisi lippienti patet , hunc ritum externis affinitate conjunctum, & curiosæ gentium theologiæ morique consentaneum. Et sane par erat ut Deus aspergeudi ritum sibi sacrum faceret , ne veteri superstitioni locum relinqueret , & ut Hebræorum religio ritus gentium omnes , quid sani habentes, in se uoa complecteretur.

(3°.) Lege prospectum est , ut Israelitarum aspersiones ritu insolito & a gentium moribus alieno peragerentur . Nam lege jussum est, ut Vitulam, eamque rusam integre, ritu solemni sed insolito mactarent; & ut vitulæ illius com bustæ cineres aqua lustrali, Deo sacra mergerentur. Curatum est insuper , ut aqua hoc ritu confecta, non quovis aspergillo, sed hyssopi fasciculo, manubrio cedrino filis coccineis alligato spargeretur. Quid autem præcepit Deus, ut aspersiooes a Seipso præscriptæ ritu tam anomalo perficerentur , nisi quod ethoici tunc temporis aspergendi ritum sæpius obirent ; & æquum esset, ut aspersiones Dei nomine peractæ a lustrationibus in idolorum honorem præstitis, nota & circumstantia peculiari disceroerentur? Hæc inde fidem ampliorem acquirant, quod ethnicorum veterum aspersiones sacræ ritu plene dissimili absolverentur ; si de iis e Græcorum & Romanorum lustrationibus conjecturam faciamus . Apud Græcos enim & Romanos, aqua lustralis non humili hyssopo , sed *ramo felicis olivæ* (quod haber (*c*) *Virgilius*) aspergebatur. Et illi aqua in qua ritionem ardentem ab ara sumptum immersissent, non aqua vitulæ rufæ cineribus infecta, ad aspergendum utebaotur . Si itaque Deus aspersiones cultui suo sacras hae de causa ritu peculiari perfici voluisset, inde luculentum est , aspergendi ritum primo inter Gentes obtinuisse, & ab iis ad Hebræos (purgatum tamen & emendatum) transiisse.

(4°) Nulla ratio satis solida, nisi a communi gentium usu petita , reddi potelt, cur Deus utrumque (lavandi simul & aspergendi) ritum in cultum suum recipere dignaretur. Erat equidem ethnicisini genio apprime consentaneum, & Diaboli rationibus haud parum conducebat , ut inter cultores ejus lotioues & aspersiones in usu frequenti versarentur. Nam illa rituum varietas populo pergrata fuit, & effecit ut religionis ethnicæ fabula populi ruditati magis arrideret . Sed & lotionis ritu, Gentiles se Diis superis; aspersionis autem , Diis inferis sacra facturos indicabant. Quid autem Deus, qui cordis , non cutis puritatem spectat, non lotiones tantum sed & aspersiones , easque sæpe conjunctim usurpandas institueret ; nisi ut rudi populo cultum mori passim recepto convenientem daret , eosque lenitare blandiente, cultuque ad ipsorum modulum accommodato sibi devinciret ? Deinde : Deus lotiones simul & aspersiones in cultum suum transferri voluit , forsan ut intelligereot Israelitæ, eum esse Deum Deo-

(a) Vid. *Joseph. Laurenth.* l. 2. *Dissert.* 18.
(b) *Saturn.* lib. 3. cap. 1.

(c) *Spargens rore levi , & ramo felicis olivæ .* Æneid. 6. v. 230.

Deorum quem ceremoniis illis observabant, quibus olim Deorum superorum & inferorum sacris utebantur.

CAPUT V.

De purificationibus Extraordinariis.

DE purificationibus Ordinariis, (lotione vel aspersione peractis, & in usu quotidiano positis) egi hactenus. Ordo mihi præscriptus jam postulat, ut Hebræorum purificationes extraordinarias expediam, & earum originem e vetustatis tenebris in lucem proferam. Harum autem nomine intelligo purgationes illas quæ temporibus quibusdam solemnioribus, & ritibus plerumque variis, a sacerdotibus aut Hebræorum vulgo peragebantur. Duorum autem generum fuerunt isti καθαρμοὶ extraordinarii, privati & publici. Privatos voco, quibus personæ singulæ ad puritatem, sacris aptam restitutæ sunt: Publicos autem, quibus gens integra, ad numinis iram avveruncandam, & mala graviora depellenda utebatur. A privatis exordium sumimus.

SECTIO I.

Privatis, huic aut illi personæ propriis.

CAtharmi privati, Sacerdotum erant aut Vulgarium Hebræorum. A Sacerdotum purificationibus principia nobis ducenda, quæ ceremoniis hisce quatuor absolvebantur; Ablutione scilicet, Aspersione, Sacrificio, & Abstinentia.

Primo: Ablutione, quam Deus in Sacerdotii simul & Tabernaculi ingressu Sacerdotibus imperavit. Priorem præcipit, *Exod.* 29. 4. *Et adduces Aaronem & filios ejus ad ostium Tabernaculi, & lavabis* patrem cum filiis *aqua*: Posteriorem, *Exod.* 30. 19. 20. *Et lavabunt Aaron & filii ejus manus suas & pedes suos, quando ingredientur Tabernaculum conventus.* Hac autem ablutione paulo diligentius fungi debebant, si forte rei (*a*) immundæ tactu, vel alia quavis impuritate legali a sacris arcerentur. Si quis e gente sacerdotum (*b*) nocte præcedente τῷ φυσικῷ passus esset, rebus sacris obeundis ineptus habebatur, nisi lotionem sollicitam subiisset.

Secundo: Aspersione, nempe (*c*) purificationis aqua, si Sacerdotes, patris, matris, fratris, aut necessarii alicujus, exequiis interfuissent, aut immunditiem a cadaveris, ossis, aut sepulchri contactu, incauti contraxissent.

Tertio: Sacrificio, cujus sanguine tangi simul & aspergi debuerunt, priusquam ad sacerdotii munus obeundum satis purgati credebantur. Lex enim, ritus præscribens Sacerdotum initiationi debitos, inter alia, *tolles*, (*d*) inquit, *arietem alterum*, -- *quem cum immolaveris, sumes de sanguine ejus, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaronis & filiorum ejus, & super pollicem manus dexteræ, & super pollicem pedis dexteri eorum*, &c. Quibus continuo (*e*) subjungit, *cumque tuleris de sanguine qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaronem & vestes ejus, filios & vestimenta eorum, & sanctificabuntur.*

Quarto: Abstinentia, eaque (1°.) A Venere, etiam licita. Nam sacerdotes, cum ministerii sui vices redirent, a connubii juribus abstinuisse, discere licet e verbis (*f*) Abimelechi ad Davidem; cum, urgente fame, panes propositionis sibi & servis ejus dari postularet: *præsto quidem est panis sanctus, si juvenes servaverunt se puros a mulieribus.* Q. d. „ potest equidem panis ille, sanctus „ licet & a solo sacerdote comedendus, „ tibi tuisque ad famem sedandam por„ rigi: modo, sacerdotum tabernaculo „ ministrantium ritu, a nupero cum „ fœminis commercio se abstinuerint. „ Gentiles itaque cum mulieribus (*g*) *in ipsis sacerdotum ædibus & templi porticibus* miscebantur, ut omnia confunderent, & eorum virus evomerent in templum & sacerdotes, qui dum essent in sua ἐφημερίᾳ, ne uxores quidem suas attingere solebant. (2°.) A vino: erat enim usus vini sacerdotibus, vices eorum obeuntibus, sub pœna capitis interdictus *Levit.* 10. 9. *Vinum & siceram non bibes tu & filii tui, & ingressuri tabernaculum testimonii, ne moriamini.* Locus ei geminus & germanus occurrit, Ezech. 44. 21. *Vinum non bibent ulli sacerdotes, ingressuri atrium interius.* Hoc præceptum sacerdotes religiose observasse testatur (*h*) Hecatæus, qui sacerdotum Judaicorum mentionem faciens, asserit eos: τὸ παράπαν οἶνον μὴ πίνειν ἐν τῷ ἱερῷ, *semper a vino bibendo in templo occupatos abstinuisse.* Idem de Judæorum sacer-

(a) *Lev.* 22. 2. 3. 4. 5. 6.
(b) *Deut.* 23. 10. 11. *Lev.* 22. 4.
(c) *Numer.* 19. 13. 20.
(d) *Exod.* 29. 19. 20.
(e) Vers. 21.
(f) 1. *Sam.* 21. 4.
(g) Vid. 1. *Mac.* 6. 4. & *Grot.* not. in loc.
(h) Ap. *Euseb. Prep.* l. 9. p. 408.

cerdotibus a (*a*) *Josepho* (*b*) *Philone* memoriæ consignatum est. (3°.) Sacerdotes mortuorum justis solvendis, & re quavis immundorum numero posita, præcipue cum templo ministrarent, abstinere tenebantur.

Ritus jam dictos, in solemnioribus sacerdotum purificationibus usitatos, ab Ægyptiis aut aliis gentibus ad Israelitas (Deo ordinante) devenisse, non vulgaribus inductus argumentis arbitror. Nam

(1°.) Uno ore testantur antiqui, gentes hujusmodi ceremonias, cum sanctimoniæ præsertim accuratiori studerent, semper observasse. Gentes omnes curasse, ut sacerdotes, cultui divino vacaturi, prævia corporis ablutione purgarentur, & ritum illum ab Exteris in usum venisse apud Israelitas, argumentis haud infirmis ostendisse videar. Ethnicos etiam victimarum oblatione sibi ad ritus solenniores aditum præstruxisse, restatur (*c*) *Arrianus*; asserens, hominem, *ad ceremonias antiquas accedere* debere, *μετὰ θυσίας, καὶ μετ' εὐχῶν, καὶ προηγνευκότα, adhibito sacrificio, precibus adhibitis, & castitate*. Eos etiam victimæ sanguine, nunc idola, nunc populum, quandoque sacerdotes aspersisse, (*d*) *Suidas*, (*e*) *Fortunatus Schaccus*, (*f*) *Wormius*, (*g*) *Pocockius noster*, alii, satis apertum testatumque reddidere. Ethnicos insuper, eorumque sacerdotes, munia sacra peracturos, a fœminarum consuetudine se puros conservasse, multis veterum testimoniis compertissimum est (*h*) *Porphyrius* (ut alios jam taceam) sic sacerdotes Ægyptios ad sacra solenniora se parasse refert: *ab omnibus animalibus abstinuere, ab omni etiam olere & legumine, πρὸ δὲ πάντων, ἀφροδισίων καὶ ὁμιλίας γυναικείας. Sed præsertim a consuetudine mulierum*. Nec minus a vino temperabant Gentilium sacrificuli, sacris officiis incubituri. Nam (*i*) *Apuleius*, ritus a seipso religionis Isiacæ candidato peragendos referens, *illud*, inquit, *plane præcipit* sacerdos, ut *decem continuis diebus voluptatem cibariam coercerent, neque ullum animal essem, & (k) invinius essem*. His affinia sunt quæ Plutarchus habet, de sacerdotibus Ægyptiis agens: *Qui sunt Heliopoli, & ibi Deum colunt, οἶνον οὐκ εἰσφέρουσι τὸ παράπαν εἰς τὸ ἱερὸν. Vini nihil unquam in templum inferunt*. Et deinde: *πολλὰς δὲ ἀοίνους ἁγνείας ἔχουσι; multas autem invinias exercent castimonias*.

Ex hisce videre est, sacerdotes ethnicos, Ægyptios inprimis, cum Judaicis consensisse, & instituta prorsus eadem ante ritus solenniores observasse. Si quis autem consensus hujusce causam quærat, nil habeo quod regeram, quam quod Deus honorem iisdem ceremoniis sibi & sacris suis exhiberi voluerit, quibus aliæ gentes, Ægyptii cumprimis, in Deorum & sacrorum suorum honorem utebantur. Quantum autem e sacris aut profanis monumentis intelligendum est, hujusmodi ritus a remotissima vetustate sacri habiti sunt, & a (*l*) plerisque gentibus ante munia sacratiora semper usurpati. Nec facile quis dixerit, cur Ægyptii præcipue, in rituum similium usu cum Judæis convenirent; nisi quod Deus (ut instituta sua populi moribus & studiis accommodaret) iis multos ritus, a Gentibus Ægyptiis inprimis, acceptos dederit. Nemo enim vel probabiliter opinari potest, Ægyptios nomini & legi Judaicæ semper infensos, Judæos imitari, vel eorum exemplo sacra peragere voluisse. Certe, modo Ægyptii ad ritus aut leges Hebræorum vel minimum attendissent, multo sapientiores se præstitissent; nec ob nomina & dogmata sua portentosa, in jocum & fabulam ubique gentium abiissent.

(2°.) Sacerdotes Hebræorum nonnullos purificandi ritus, a Gentibus quidem acceptos, nullibi tamen (quod scimus) a Deo præceptos, usurpasse videntur. Nam sacerdotes aliique, e Gentilium grege, ante ritus sacratiores, ab uxoribus abstinebant, hujusmodi castimoniam in præcipua puritatis parte collocantes. Huic assertioni fidem veri faciunt ea plurima Veterum testimonia, quæ (*m*) *Natal. Comes*, (*n*) *Saubertus*, (*o*) *Heraldus*, (*p*) *Grotius*, (*q*) *Dilherus*, aliique, in unum collegerunt. Sacerdotes etiam Judaici, sub ministerii sui tempus, a toto legitimo temperabant, quamvis ad castitatis illius exercitium nullo præcepto tenebantur. Abstinentia scilicet illa non erat divinitus imposita sed per

ac-

(a) *Antiq.* l. 3. c. 12. p. 128. 5.
(b) Lib. 2. de *Monarc.* p. 825. C
(c) In *Epict.* l. 3. cap. 21.
(d) Ad voc. Θεὸς Ἄρης.
(e) *Myrothec.* P. 2. cap. 77.
(f) *Monum. Danic.* l. 1. c. 3. p. 7.
(g) Not. in *Hist. Arab. specim.* p. 101.
(h) De *Abstin.* l. 4. §. 7.
(i) *Aur. Asin.* l. 11. p. 387.
(k) *Vocabulum elegantissime fictum* est *pro abstemio, & eo qui vinum non bibit*. Invenius *enim dicitur, quasi sine vino: ut* Invius *sine via*. Phil. Beroald. in loc. p. 745.
(l) Vid. *Alex. ab Alex.* lib. 4. *Gen. dier.* cap. 17.
(m) *Mytol.* l. 1. c. 10.
(n) De *sacrif.* c. 21.
(o) Not. in *Arnob.* pag. 207.
(p) *Annot.* ad *Ex.* 19. 15.
(p) *Dissert.* de *sacerd. Dom.* p. 226.

accidens tantum contingebat; eo quod sacerdotes extra Hierosolymas degerent, urbium Leviticarum incolæ: cum itaque ministrandi vices advenissent, ad Hierosolymas se conferre debuerunt; &, ab uxoribus separati, octiduum in Templo commorari. Deinde: sacerdotes Ægyptii, puritati operam dantes, non tantum a fœminis, sed & cibis quibusdam se continebant. Nam (a) *Chæremon* Ægyptius, eorum purificandi ritus memorans, *πολλοὶ δὲ* inquit, *καθάπαξ τῶν ἐμψύχων, καὶ ἔν γε ταῖς ἁγνείαις ἅπαντες, ὁπότε μὴ δ' ᾠῶν προσίεντο. animalibus multi omnino abstinebant, in purificationibus omnes; adeo ut ne ovum ederent*. Et statim refert, eos studio puritatis occupatos, *παντὸς λαχάνου τε καὶ ὀσπρίων ἀπέχεσθαι· ab omni olere & legumine abstinere. Et Gemara Jerosolymitana*, de sacerdote summo Expiationis solennia peracturo loquens, hæc (b) habet: לא היו סניחין אותו לאכל לא חלב ולא בצים וגו' i. e. *non sinebant eum lac edere, nec ova, nec caseum, nec carnem pinguem, – nec fabas fressas, nec lentes*. Præterea: Gentes eos solummodo qui *in casto erant*, sacrorum commuoione dignabantur. Nemo in gentium veterum ceremoniis adeo peregrinus est, ut hoc nesciat. (c) Abimelechus etiam sacerdos, ea conditione Davidi & gregalibus ejus panes sacros participandi licentiam fecit; modo castitatem per dies aliquot anteactos coluissent: cum tamen evidens sit, Ahimelechum nullam sic respondendi vel faciendi ansam e Dei legibus arripere potuisse.

Cum itaque veteres Hebræi tot purificandi ritus & modos, a Gentibus equidem receptos, nusquam tamen a Deo præscriptos observarint; rationi congruum est, eos existimasse, purificandi ritus omnes a Gentibus initium habuisse; ideoque (si res ferret) non tantum ritibus Lege præscriptis, sed etiam non præscriptis, modo Legi conformibus uti licuisse.

(3°.) Si quis Judaicas purificandi ceremonias, cum ethnicis collatas, propius & attentius intueatur; facile percipiat, eas non plane novas fuisse, sed emendatas, & ab Ægyptiorum, aut aliarum gentium, superstitione repurgatas. Nam sacerdotes Ægyptii, cultum aliquem solenniorem celebraturi, dies aliquot (nonnulli (d) quadraginta duos, alii plures) in se purgandis & præparandis insumebant: nusquam autem præceptum legitur, ut Hebræorum sacerdotes tanto cum negotio & tam operoso rituum apparatu ad sacra vel maxime solennia seipsos præpararent. (e) Sacerdotes Ægyptii, ritus sacratiores peracturi, *τρὶς τῆς ἡμέρας ἀπελούοντο ψυχρῷ, ter unoquoque die frigida lavabantur*: at Hebræorum sacerdotes unica ablutione, præ Tabernaculi foribus præstita: ad omnia Sacerdotii munia obeunda satis purgati atque initiati censebantur. Sacerdotes quidam Gentilitii, sacris Isidis aut Cereris curandis initiandi, victimæ sanguine, ritu fœdo & vix sine nausea recolendo, in Tauroboliis & Criobaliis aspergebantur. Nam, referente (f) *Prudentio*, sacerdos eo ritu sacrandus aut expiandus, in scrobem profundam ad hoc ipsum factam demittebatur: deinde, scrobs illa plancis aut tabulis ubique foraminatis tota tegebatur: super tabulas autem illas, taurus aut aries mactabatur, ut illius sanguis, per foramina vel rimas illas in sacerdotem intus defossum defluens, illius capite; naribus, oculis, auribus, vestibus,. toto denique corpore, exciperetur. Deus autem huic fœditati nihil affine præcepit, in sacerdotum suorum ritibus lustratoriis observandum: nam vice totius corporis, (g) extrema tantum auris, & manus & pedis dextri, sanguine tingebantur, & eorum vestes victimæ sanguine leviter tantum aspergebantur. Gentium denique sacerdotes, castitatis causa, virilitatis suæ jacturam quandoque patiebantur, & liquore cicutæ nonnunquam ungebantur; ut venerem fugare magis quam fugere viderentur: sacerdotes autem Judaici, sponte tantum & ministerii sui tempore, a congressu coojugali temperabant.

Hæc omnia clare probant, Judaicas purificandi ceremonias, ethnicis multo simpliciores fuisse; & proinde a Gentibus (correctas autem & emendatas) ad Hebræos accessisse. Hic forsan objiciet non-nemo, Judaicos purificandi ritus ideo tantum Gentilitiis simpliciores videri & emendatiores, quod ethnici ritibus Canonicis, a Mose præscriptis, Apocryphos suos addidissent; adeoque gentium ritus, tractu temporis, a genuina & prisca simplicitate degenerassent. At si huic suspicioni locum demus, difficile est rationem vel speciosam reddere, cur Deus

(a) Ap. *Porphyr.* de *Abstin.* l. 4. §. 7.
(b) Vid. *Sheringh.* in *Jom.* c. 1. §. 4.
(c) 1. *Sam.* 21. 4.
(d) *Porphyr.* de *abstin.* l. 4. §. 7.
(e) Id. ibid.
(f) *Peri Steph.* num. 1103.
(g) *Exod.* 29. 20. 21.

Deus eos quos dixi purificandi ritus instituerit; alios autem, tunc temporis in usu positos repudiarit. Nam,

(4°.) E Mosis codice satis appareat, *abrasionem*, *Jejunium*, & *abstinentiam a mulieribus*, ritus fuisse (causa puritatis) inter Gentes olim usitatos; Deum autem minime præcepisse, ut ceremoniis illis in sacerdotum suorum purificationibus uterentur. Gentes *abrasionem*, tanquam purificandi ceremoniam usurpasse, vel inde colligo, quod Deus ritum illum in (*a*) Levitarom, Leprosorum, & Naziræorum, purificationibus adhiberi jusserit. Veteres etiam *Jejunium* puritatis causa celebrasse, suspicari licet, quod stata jejunia Israelitis imponerentur, & sacris eorum solennioribus non raro jungerentur. *Abstinentiam* ab uxoribus in puritatis parte habitam, vel inde discimus, quod instituerit Deus, ut Israelitæ, corpora loti & consuetudinis nupere cum uxoribus expertes essent, ad (*b*) seipsum propediem accessuri.

Cuivis autem leges Mosaicas vel leviter intuenti pateat, Deum purificationis sacerdotalis ritus præscribentem, insignes hasce purificandi ceremonias tacite præteriisse. Immo vero tantum abfuit, ut Deus sacerdotes suos, sacra licet cito peracturos, ad hujusmodi ritus obeundos devinciret, quod abrasionis ritum plane prohiberet; Judæi sacerdoti magno, a domo sua septem diebus ante diem Expiationis in domum Parhedrorum sejuncto, (*c*) uxorem aliam (uxore priore mortua) substituerent; & toto sejunctionis suæ tempore, ad ipsam diei Expiationis vespetam, ei cibi potusque mensuram usitatam indulgerent. Deus autem in sacerdotum suorum purificatione, nullum ritibus hisce locum aut usum concessisse crediderim; quod exteræ gentes, Ægyptii præsertim, iis tanquam præcipuis puritatis partibus & instrumentis impensius uterentur. Refert enim (*d*) *Herodotus*, Ægyti sacerdotes, non caput tantum, sed & corpus integrum, alternis diebus radere solitos, ne quid excrementitiæ fordis, inter sacta Deorum, illos contaminaret. Memorat etiam (*e*) *Macrobius*, Dei Heliopolitani mystas, *raso capite* & *longi temporis castimonia puros*. (*f*) *Apuleius*, de *castimoniorum abstinentia satis ardua* loquens, rigidam intelligit ab omni cibaria & Venerea voluptate abstinentiam, quæ ab omnibus Isidi consecrandis præstari debuit. Alia huc spectantia Veterum testimonia proferri possent, si Lectoris patientia plura de re tam trita loqui pateretur.

Cum itaque jam dicta probent, Deum ritus nonnullos inter gentium puritates enumeratos abdicasse, ne superstitioni alicui materiam administraret; inde quivis intelligat, Deum purificandi ritus instituentem, non tam nova omnia instituere, quam antiqua corrigere, & ab adhærente gentilismi scoria purgare studuisse. Hinc etiam nonnullos purificandi ritus, ætate Mosis usitatos, Deo placuisse constet, quod aliquos ei displicuisse cognoscamus.

De lustrandi ritibus a sacerdote quovis observandis, egi hactenus. Monet ordo propositus, ut proximo de Hebræorum vulgarium purificationibus Extraordinariis, & earum origine sermonem habeam. Nam & Hebræorum vulgus purificationibus quibusdam Extraordinariis, duplici de causa perfungebantur.

(1°.) Si festi alicujus, Paschatis imprimis, solennia peracturi essent. Eos sanctimoniam severiorem, si Paschatis solennitas instaret, exercuisse, dubitare non patitur (*g*) Evangelistæ testimonium: *erat autem prope Pascha Judæorum, & ascenderunt multi ad Hierosolymam ante Pascha*, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτὲς, *ut purificarent seipsos*. Quem locum obscuriorem hac luce donavit (*h*) *Theophylactus*: οἱ ἡμαρτηκότες, ἢ ἑκόντα, ἢ ἀκούσια, ἐκ ἐποίεν τὸ πάσχα, εἰ μὴ πρότερον ἡγνίσθησαν κατὰ τὸ ἔθος, λουόμενοί τε, καὶ νηστεύοντες, καὶ ξυρώμενοι, καὶ θυσίας τινὰς νενομισμένας προσφέροντες· *Qui peccarant, vel sponte vel inviti, non agebant Pascha, nisi prius purificati essent, juxta consuetudinem; loti, & jejunantes, & rasi, & deputata quædam sacrificia offerentes*. Hic *Theophylacti* fidem firmant Magistri veteres: dixit enim (*i*) *R. Isaac*, חייב אדם לטהר את עצמו ברגל: *tenetur unusquisque ad purificandum se ad Festum*: & in (*k*) *Moed Katon*, sic ritus illius præstandi modus traditur; *hi se tondent intra festum: ille qui venit e regione ethnica vel captivitate; — item ille qui fuerat excommunicatus*, &c. *iidem etiam lavant*

(a) *Numer.* 8. 7. *Levit.* 14. 8. *Num.* 6. 9.
(b) *Exod.* 19. 14. 15. 17.
(c) *V. Jom.* cap. 1. §. 1. & 4. cum not. *Sheringhami*.
(d) Lib. 2. c. 37.
(e) *Saturn.* lib. 1. cap. 23.

(f) *Milef.* 11. p. 383.
(g) *S. Joh.* 11. 55.
(h) *Comment.* in loc.
(i) *Comment.* in *Rosch. Haschan.* c. 1. §. 2. fol. 16. 2.
(k) Cap. 3. §. 1. 2.

v ant vestes intra Festum. Quæ verba sic explicat (*a*) Auctor, literarum Hebraicarum scientia singularis: *supponitur hos necessitate aliqua detentos fuisse, quo minus tonderi & lavari potuerint ante festum. Nam rite præstandæ erant hæ res ante, ne quis aliquo modo pollutus accederet ad festi celebrationem: quod si, necessitate aliqua reprimente præstari non possent ante festum, præstabantur in profesto festi, post diem scilicet festi primum.* Non est mihi animus de ritibus hisce sigillatim disserere, quod orationem longam desiderent. Hoc unum in genere dicendum censeo, de ritibus hisce qui Paschatis veluti præludia fuere, quod illi etiam ab antiquo gentium usu profecti videantur. Nam apertum est, ceremonias illas ante-paschales a præscripto Legis exorbitasse, cum Deus nusquam præceperit, ut omnes vel leviter polluti, a sacris Paschalibus arcerentur, donec ritu jam dicto (vestium ablutione, rasura, jejunio, & victimarum oblatione) seipsos purificassent. Deinde: satis e testimoniis jam allatis elucet, ethnicos (Ægyptios inprimis) cum tempus aliquod solennius instaret, lotione crebra, rasura critica, jejunio rigido, victimarum oblatione, & religione consimili, se puros reddidisse: morem etiam illum, a prima rerum ethnicarum memoria, inter gentes religionis nomine clariores obtinuisse. Cum itaque gentes profanæ, cultum soleniorem peracturæ, se ritibus illis expiarent; verisimile est, æmulam Hebræorum gentem eos tandem in cultum suum recepisse, ne puritate & religione Gentibus impuris inferiores viderentur. Hæc conjectura eo minus adversa Rationi videri debet, quod Ecclesiæ Christianæ Patres ideo jejunium ante baptismum instituisse creduntur, *ut in religionis suæ mysteriis nihilo inferiores* essent Ægyptiorum *genti, errorum tenebris oppressæ, quam præmisso decem dierum jejunio, sacris initiari consuevisse, Apuleius, Polydorus, aliique referunt.*

(2°.) Si quis immunditia quavis extraordinaria laboraret, maculam purificatione extraordinaria delere tenebatur. Si nempe legem aliquam ritualem incaute violasset, cadaveris attactu se polluisset, aut lepra, puerperio, sanguinis fluxu, vel alia ratione consimili, pollutionem insignem contraxisset; illi purificatio non levis aut vulgaris imponebatur. Hæc autem purgatio tribus potissimum officiis præstita est, quæ Lectori verbis (*b*) *Eulogii* referam: τὸ μὲν Ἑβραίων γένος ἁμαρτάνοντες, πρότερον μὲν ἡγνίζοντο· ἔπειτα βαπτίσμασιν ἀπελούοντο· καὶ λοιπὸν ἤδη τὰς ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων θυσίας προσέφερον· *Hebræorum natio, in peccatum lapsi, primum quidem purificabantur: deinde aqua abluebantur: deinde victimas afferebant pro peccatis.* His autem purgandi ritibus instituendis, absurdi gentium mores & dogma (siquid in re tam obscura video) caussam administrarunt. Gentiles enim sacris hisce lustratoriis operari solebant, si perjurio, adulterio, (*c*) homicidio, vel tali aliqua fœdiore macula, vitam suam aspersissent. Deus itaque, ut morem & opinionem tam insulsam tacite redargueret, & illius ansam omnem amputaret; plerosque ritus lustratorios ab antiquo receptos ad nominis sui cultum transtulit, eos autem ad carnis tantum (*d*) immunditias expurgandas, & legis tantum ritualis violatæ crimen expiandum, in posterum valere voluit.

SECTIO II.

De Catharmis publicis.

CUM id mihi pensi proposuerim, de catharmis publicis dicendum est proximo, quibus nempe gens integra Judæorum, in Expiationis festo præcipue purgabatur. Hæc autem purgatio hircis duobus absoluta est, quorum unus, e præscripto Legis, immolatus erat, alter vivus, populi peccatis oneratus, in Desertum emittebatur. Hoc Argumentum uberem mihi præbet lateque patentem dicendi campum: ab eo vero orationis meæ pedes in præsens cohibebo, quod (*e*) alibi de Hircis hisce piacularibus magis opportune dicturus sum. Utcunque, Hircos eos hic tacite præterire, minime consultum duxi, ne pars Argumenti mei, plane nobilissima, mihi prorsus excidisse videretur.

C A-

(a) *Lightfoot. Hor. Hebr.* in *S. Joh.* c. 11. 55.
(b) *Joseph. Vicecom. de Bapt. ritib.* l. 3. c. 8.
(c) Ap. *Phot.* in *Bibliothec.* Cod. 280. col. 1609.
(d) *Penes veteres quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aqua se expiabat.* Tertul. de baptism. cap. 5.
(e) *Hebr.* 9. 13.

CAPUT VI.

De purificatione Rerum, *sacrarum simul & civilium.*

DIscutienda jam restat purificatio *Rerum*, & ritus illius origo, qua licet, nobis investiganda. Hanc itaque telam, sed brevi labore, pertexemus; ne si curiosius aliquantulum in istiusmodi rebus persequendis institerit oratio, immoderatius excurrere, vel obscuris diutius immorari, videretur. Ut autem præsens inceptum felicius absolvatur, monendum est obiter, legem, de purificandis rebus non tantum usui sacro, sed & civili destinatis prospexisse.

A rerum sacrarum purificatione sermonis initium faciemus. Harum autem purificatio ritu duplici, dedicatione vel consecratione, & (si res exigeret) impuritatis omnis amotione, peragebatur. Auctor Machabaicus utriusque ceremoniæ conjunctim meminit: cum enim eo inncumberet sacerdotum populique pietas, ut Templum, ab Antiocho temeratum, puritati suæ pristinæ restituerent, (a) *ascendamus*, inquiunt, *nunc mundare sancta, & dedicare.* Si quid olim religioni consecrassent homines, hoc vel illo ritu prætermisso; Deum & illius sacra non satis digne habuisse censebantur. De ritu itaque utroque strictim dicturus sum.

(1°.) Res in usum sacrum sepositæ consecratione vel dedicatione solenni purgabantur. Res enim Deo & religioni dicatæ, e rerum communium & profanarum censu transire, & sanctæ divinæque repente prodire credebantur. Hæc autem consecratio vel dedicatio, sanguinis aspersione vel olei perfusione plurimum absolvebatur. Aspersionem sanguinis in rerum Deo sacrarum purgatione frequentem fuisse, satis ex (b) Apostoli verbis innotescit; *χεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον. Omnia fere sanguine purgantur secundum legem.* Olei perfusionem etiam locum & usum non minus inclitum in hujusmodi purgationibus & consecrationibus habuisse, dubitare non sinit Mosis testimonium, *Levit.* 8. 10. 11. *Et cepit Moses oleum unctionis, & unxit tabernaculum, & omnia quæ erant in illo, & sanctificavit ea. Et aspersit ex eo super altare, septem vicibus; & unxit altare, & omnia vasa ejus,* &c. An Patres aut gentes Mose vetustiores, aspersionis ritu, res Deo sacrantes, uterentur, non ausim determinare. Vires meas excedit, ritus temporis iniquitate pene deletos & abolitos in lucem pristinam vocare, vel origini suæ restituere. Patres autem gentesque veteres, unctione solenni res Deo consecrasse, Deum etiam ritum illum ex eorum moribus in cultum suum traduxisse, non facile dubitandum est. Nam inde colligo, nec insulse, consecrationes unctione solenni peractas ab antiquitate remota devenisse; quod illius mentio tam frequens apud antiquos, eam olim longe lateque propagatam indicet. Nam (c) *Clem. Alexandrinus πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον — λιπαρὸν προσκυνοῦντας, quodvis lignum & quemvis lapidem, — oleo delibutum, adorantes* memorat; (d) Arnobius *lubricatum lapidem, & ex olivi unguine ordinatum*; (e) Apulejus, (1) *lapidem unguine delibutum*; (f) Lucianus *de ara oleo perfusa* loquitur. Si vero lector certa cupiat, & fidei indubitatæ sequatur testimonium, illud ex historia Jacobi petat, qui diu ante Mosis ætatem, statuam oleo perfudit, eamque ritu illo Deo & æternitati (g) consecravit. *Mercerus* hoc Jacobi factum explicans, *hoc*, (h) inquit, *ministerii casu* Jacobum *fecisse puto, qui ritus non ab eo primum institutus, sed jam olim a patribus acceptus fuerat. Libamen fuit — olei, quod non in sacrificiis tantum, sed extra sacrificia, ubi quod consecrabatur, & sanctificabatur, Domino dicabatur, adhiberi solebat.*

(2°.) Rerum Deo sacrarum purgatio, pollutionis & impuritatis omnis abolitione peragebatur. Nam vestes & vasa sacro dicata ministerio, ne quid sordis adhæreret aqua lavari debuere. (i) Lege curatum est etiam, ut pecudis altari sacræ membra solenniter abluerentur. Cum Antiochus Templi puritatem insane violasset, eamque Judæi in integrum restituere secum statuissent; illud (k) sordibus & spurcitiis gentilitiis expiarunt, & omnia pollutionis alicujus umbram præ se ferentia, de medio sustulerunt. Et ut purgationem Templi quam in animis

(a) Vid. *Differt.* 8.
(b) 1. *Mac.* 4. 36.
(c) Ad *Hebr.* 9. 22.
(d) *Stromat.* l. 7. p. 843. 20.
(e) *Adverf. Gentil.* lib. 1.
(f) Βωμὸς χρισμωδεῖ, ὃν ἂν ἐλαίῳ περιχυθῇ· In *Dialog.* Θεῶν ἐκκλησ.

(g) *Genes.* 28. 18.
(h) *Prælect.* in *Gen.* p. 495. C
(i) *Levit.* 1. 9.
(k) *Vid.* 1. *Mac.* 4. 44. 45. 46.
(1) *Apulejus* loquitur de *ore hominis unguine-delibuto*; §. 19. p. 819.

mis habebant, omnibus numeris absolutam redderent; aram Templo vicinam, suillo sanguine delibutam, & victimis impuris turpiter infectam destruere statuerunt. Sufficiat hæc in vulgus nota, levi digito tetigisse.

A rebus sacris ad civiles, & earum purificationem, descendat sermo. Rerum autem civilium nomine denotari volo, domos, muros, vineas, lecta, stragula, generis cujusque vasa, & (ut compendio dicam) omnia usum civilem præbentia, hujusque vitæ commodo ministrantia. Harum etiam purificatio ritu duplici (dedicatione & purgatione) peragebatur. Ritum priorem hic intactum præterire statui, de eo & illius origine fuse dicturus alio in (1) libro, propediem luce publica donando, si Deus mihi otium fecerit, & hæc alicujus pretii fuisse intellexero. Purgatio vel emundatio rerum, aqua vel igne (prout earum natura ferebat) absolvi debuit. Vasa omnia, (a) ex auro, argento, vel ære facta, pollutione contracta, igne tantum puritati suæ restitui potuere: lex autem (b) vestes & stragula, si quid immundi forsan iis adhæreret, aqua purgari postulavit. Rationes autem, cur Deo tot immunditiæ species & purgandi media sancire visum est, hic tacite prætermitto. (c) Alibi multas institutionis hujusce in medium protuli: & jam scripta repetere, Lectori cura supervacua non immerito videatur.

(a) *Num.* 31. 22. 23.
(b) *Exod.* 19. 10. *Lev.* 16. 28.
(c) Lib. 1. cap. 11. Sect. 4.
(1) Vid. Lib. 4. Cap. 12.

JO-

JOHANN. HENR. MAII
DISSERTATIO
DE
LUSTRATIONIBUS
ET PURIFICATIONIBUS HEBREORUM

Contra Johannem Spencerum.

PRÆFATIO.

MEditanti mihi ſpecimen aliquod publicum, vel præſens tempus, quo Chriſti Eccleſia Feſtum Purificationis Mariæ concelebravit, oportunum & ſtudiorum meorum ratione haud alienum ſuggeſſit. De Purificationibus igitur & Luſtrationibus Hebræorum diſſerere animus eſt. Ne vero vel in immenſum creſcat opus, vel nimis vaga ſit tractatio ſuſcepta, ſtatui eos intra terminos me continere, quos celeberrimus Anglus *Joannes Spencerus S. Theol. D. Eccleſiæ Elienſis Decanus & Collegii Corporis Chriſti apud Cantabrig. Præfectus*, peculiari Diſſertatione, quæ tertia eſt Libri Tertiis *de Legibus Hebræorum Ritualibus & earum Rationibus*, præfixit. In ea enim vir doctiſſimus, pro more ſuo, quem ubique fere in citato Libro ſervar, ſpecioſis admodum & undique conquiſitis rationibus probare conatur, Hebræorum *καθαρμὸς*, *materialiter*, *formaliter*, *finaliter* & *modaliter* ſpectatos e gentium profanarum more rituque traductos fuiſſe. Quam ſententiam, cum mihi parum pia, nec Scripturæ Sacræ conveniens videatur, examinare ac refellere pro ingenii modulo, & quoad Philologiæ Philoſophicæque leges ſinunt, bono cum Deo breviter conſtitui: quem laborem ne impura mente manibuſque aggrediar, devote Deum veneror & oro cum Davide לב טהור ברא לי אלהים וג׳:

CAPUT PRIMUM.

I. UT *λογομαχίας* anſa præſcindatur, placet cum *Spencero* de uſu ſenſuque vocis *Purificationis*, in Diſſertationis hujus aditu, paucula præmittere. Aſcendam vero nonnihil altius, & pro eo ac par eſt ex ipſis Hebræis fontibus, quos neglexit hic *Spencerus*, vim ſignificationemque vocabuli repetam. Notum ibi vulgatumque verbum eſt טהר, quod denotat purificationem tam internam, quam externam, mentis æque ac corporis, & veſtium aliarumque rerum, quod multis comprobare exemplis ſupervacaneum puto; cum illa vel ex Concordantiis, quas vocant, ac Lexicis petere Tyrones quoque poſſint. A verbo nomen deducitur טהרה æque late patens ac ipſum verbum, & frequens inprimis in iis Levirici locis, quibus ex inſtituto de Luſtrationibus agitur. Unde non inepte veteres Judaicæ Gentis Doctores Partem VI. Talmudis טהרות i. e. *Purificationes* inſcripſerunt; quoniam ibi prolixe admodum per duodecim libros hoc argumentum tractatur. Quæ cur non tangat *Spencerus*, an quod non intellexerit obſcuros iſtos homines, aut dignos non habuerit, quos adduceret, per modeſtiam definire nolo. Quomodo in aliis orientis Linguis efferatur Purificationis notio, nihil ad inſtitutum intereſt. Ad Græca igitur vocabula pergimus, e quibus ſequentia adduxerit Spencerus, *καθαρμὸς*, *καθαρισμὸς* & *ἁγνισμὸς*; eoſque no-

notat, qui nimis curiose illa sic distingnant, ut *καθαρμὸς* idem sit ac *κάθαρμα* vel victima piacularis, *καθαρισμὸς* idem quod *βαπτισμὸς*, nempe corporis aut manuum solarum immersio: *ἁγνισμὸς* autem aquæ levior aspersio. Ipse *καθαρμὸν* hic sensu laxiori sumit, pro quavis lustratione vel ceremonia sacra, qua Judæi ad maculam aliquam eluendam sanctitatem conciliandam, peccatum expiandum &c. utebantur. In his haud ægre assentimur *Spencero*; unum tamen miramur, quod ex profanis scriptoribus non plura vocabula adduxerit, ut factu facile fuisset. Si quis ea desideret, in compendio legere poterit apud *Guilielm. Stuckium* de sacris sacrificiisque Gentilium p. *99*.

II. Verum a vocibus, in quibus faciles sumus, ad rem ipsam progrediemur, ubi similiter Spencerum sequimur, quando dicit, duplicis generis *καθαρμοὺς* vel purificationes, *Personarum* scil. & *Rerum* in Hebræorum Legibus & Ceremoniis locum invenisse: Personarum etiam duplicis generis, *Ordinarios* & *Extraordinarios*. Denique & hoc damus, Purificationem ordinariam quatuor modis spectari posse. 1. *Materialiter*, vel cum respectu ad materiam. 2. *Formaliter*, quatenus scil. religionis gratia suscepta fuerit purificatio. 3. *Finaliter* sive cum respectu ad fines & usus varios. 4. *Modaliter*, vel cum respectu ad varios modos & circumstantias. At hoc non damus, uec dare possumus quod *καθαρμοὺς* quovis modo spectatos ex gentium ruditate & usu ad Hebræos pervenisse, affirmat, ideoqne probandum sibi sumit. Nostrum ergo erit inquirere, an vir doctus S. Chrysostomi fidem, ut promittit magnifice, liberet, ac huic suo officio cumulate satisfaciat.

III. Ordiamur cum Autore a *καθαρμοῖς* materialiter spectatis, ac videamus, quibus, quamqne solidis argnmentis probet, eos e Gentium more rituque traductos esse. Ubi primo observat Hebræos in Purificationibus usos triplici materia: 1. *Aqua pura*, *fontana* vel *fluviatili*. 2. *Aqua marina*. 3. *Aqua separationis* Num. 19. Ac initio quidem aquam puram adhibitam ab Hebræis esse, e Levit. XIX. 13. probat: *Et lavet carnem suam* במים חיים *aqua viva*, i. e. juxta Targum & Josephum, aqua fontana. Hinc etiam factum putat, quod Johannes Jordanis fluenta ad Baptismum suum elegerit; quoniam illa purgationi magis accommodata censerentur: & Jndæi religione curaverint, ut aqua tantum pura sese expiaverint.

Ethnicos autem non minus quam Judæos aqnam puram iu Lustrationibus suis adhibuisse, ex *Ovidio*, *Virgilio*, *Hesiodo*, & *Theocrito*, item Plutarcho ostendit, & ex horum vetustate & unanimi consensu probari posse existimat, aquæ puræ usum e gentium institutis in Hebræorum piacula transiisse, cum Gentium ritus legem antiquitate vincant: quod capite sequente probare conatur, quorsum refutationem quoque rejicio.

IV. *Aqua marina Hebræos frequenter esse usos*, ex *Aristea*, *Philone*, *& Epiphanio* probat; atque *hunc morem non minus e Gentium moribus in suos transtulisse* 5. argumentis probare conatur, quæ ordine recensebimus & examinabimus.

1. Petit *e veterum Græcorum & Latinorum testimoniis*, ut *Aristophanis*, *Apollonii*, *Apuleji* & *Taciti*, unde apertum esse ait, *Ethnicos etiam aquam marinam in Lustrationibus suis adhibuisse*.

2. Deinde sic colligit: *nullum in tota lege de aqua in Lustrat. usurpanda preceptum extare*, *sed potius contrarium*, *ut pura fontana uterentur*; ideoque *e sola gentium imitatione factum videri*, *quod Hebræi aquis non fontanis*, *sed marinis tam frequenter abluerentur*.

3. Tradit, *Gentium veterum doctrinæ sacræ simul & Philosophicæ consentaneum esse ut censeamus*, *aquas salsas eos usurpasse primas*; *cum & Gentilium Theologi & Philosophi*, *aquæ salsæ non tantum corporis*, *sed & animæ eluendæ maculas virtutem attribuerint*; quod e *Procli* & *Theocriti* verbis docet.

4. Argum. ex hujus moris antiquitate desumit, cum *e veterum monumentis* constet, *aquam illam in Gentium antiquitate maxime celebrium Lustrationibus*, *ante Hebræos adhibitam esse*, quod ex *Homero* in primis probat & *Fortun. Schac.* conjectura, qui hnnc lustrandi aqua marina mortem, expeditione Trojana multo antiquorem sentiat.

5. *Frequentem aquæ marinæ ad lustrandum usum*, *superstitionis ingenium sapere*, *ex Stobæo & Cicerone probat*.

V. Generatim hic notamus, non magni adeo momenti hanc de marina aqua controversiam esse, cum aqua generatim purificationis materia fuerit, cui includi marina potuit. Unde uon peccarunt coutra præceptum divinum, qui marina aqua e Judæis usi sunt, præsertim ubi alterius copia haud fuit. Idque innuit *Philo*, quando scribit de Judæis templum adituris: *Alii fere omnes aqua pura aspergunturr*, *marina multi*, *quidam fluviatili*, *nonnulli etiam hydriis e fontibus haurientes*. Idem de Ebione Epiphanius tradit.

dit. Itaque nulla ratio suadet opinari, Judæos e Gentium moribus hunc lustradi morem ad suos transtulisse. Argumenta sane a *Spencero* producta id non cogunt, quæ breviter percurremus.

VI. Ad primum igitur respondemus, totum concedendo, Ethnicos ea frequenter fuisse usos; hinc tamen inferri nequit Judæos a Gentibus eum accepisse morem, cum æque facile Gentes a Judæis una cum cæteris Lustrationis ritibus accipere potuerunt istam consuetudinem.

Neque 2. alicujus roboris est. Negamus præceptum esse, ut Judæi fontanam tantum adhiberent aquam. Etsi marina usi fuerunt, facere id libere potuerunt: neque necesse erat, a Gentibus haurire, quod ratio suggessit.

Ad 3. dicimus, nostra nihil referre, quid Gentilium doctrinæ, sed quid vero consentaneum sit & Scripturæ S. quod si vero Judæi imitati in uno sunt Gentiles, cur non in aliis Lustrandi materiis? Nam ut aquam, ita tædam quoque, & sulphur, ac sal antiquitus in Gentilium quarumvis rerum lustratione fuisse adhibita constat. Hic mihi causam dicat Spencerus, cur non idem ad Judæos traductus sit mos? Judæos sanos adhuc nulli aquæ, sive fontanæ sive marinæ, adscripsisse vim purgandi maculas animæ, ut Gentiles, sed soli Deo, vel ex Psalm. LI. 9. liquet.

Quod enim 4. ad Homeri fidem attinet, ei Mosis opponimus fidem atque auctoritatem, utpote Homero longe antiquioris.

Denique si aquæ marinæ ad lustrandum usus superstitionem sapit, non credibile est, Deum Judæorum superstitioni indulgere aliquid voluisse: culpat Servator frequentes βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν apud Judæos, Marc. VII. vocatque ἐντάλματα ἀνθρώπων & παράδοσιν, quibus frustra Deus colatur. Minime igitur vero consentaneum est, statuere, Deum superstitionis a Gentilibus receptæ vel auctorem vel fautorem fuisse. Hoc autem ex Spenceri sententia consequitur.

VII. Hinc ad aquam *separationis* aut expiationis Num. 19. progreditur, ejusque vim & usum ex Hebr. IX. 13. indicat, & fatetur quidem hac in lege veritatem obscuram esse, ac propterea de origine ejus nil fidenter affirmari posse, tamen ne sententiam suam deserere videatur, triplicem causam adfert, cur a Gentibus ad Hebræos pervenerit.

(α) Quia Gentes antiquiores ad puritatem acquirendam non raro etiam cineres usurparint, quod ex *Arnobio*, *Ovidio* & *Virgilio* probat. Hinc probabilius sibi esse, *hunc morem inter Gentes primam originem reperisse, & Deum illum e Gentium initiis in cultum suum transtulisse*, ideoque triplici ratione evincere nititur.

(א) *Ne Israelitæ Gentium Februa veluti suis puriora desiderarent, seque minus expiatos existimarent, nisi cineres essent additi.*

R. At primum de hoc quæstio est, utrum Februa Gentium tantæ sint antiquitatis, ut Mosis ætatem superent. Deinde de Gentibus verius affirmari poterit, eos noluisse inferiores esse populo Judaico, atque hunc per κακοζηλίαν diabolicam imitatos esse. Pergit

(ב) *Populum illum vetera omnia libenter accepisse, nova nimis aversis intuitos esse. Idcirco Deum cineres a Gentibus sumtos, huic ritui addi voluisse.*

R. Indignum est Majestate Divina asserere, Deum se ita adstringere voluisse ad perversam populi voluntatem; quin potius persuasum mihi habeo, Deum populum suum a Gentium communione seorsim in desertum abduxisse, ut excussa illarum superstitione, sanctissimis suis institutis animos ejus imburet. Quid? quod vetera plerumque sordeant, nova autem magis arrideant. Si ergo Deus dare aliquid populo suo voluisset, nova potius & insueta instituere debuisset, quam vetera relinquere. Nec ullius momenti est, quod

(ג) Adducit: *Si Gentes hebræorum hunc morem imitati fuissent, ab exemplari suo tam longe non recessissent*. Nam R. ipsi Pharisæi longe a Lege præscripta suis traditionibus, Hæretici longe a vera Christi & Apostolorum doctrina recesserunt. Quidni ergo Gentiles, qui e longinquo tantum & obscure Hebræorum sacra intuebantur, longe recedere ab iis potuerunt?

(Arg. β) *Gentes nonnullas solo rationis instinctu monitas, aquam sacris usibus destinatam nota vel charactere aliquo ab aquis cisternæ separasse. Ergo & Hebræis consentaneum fuisse visum*, existimat, *ut eorum aqua lustralis nota aliqua religiosa discerneretur, & infusis animalis cinis ei reverentiam aliquam & sanctitatem conciliaret*. Sed disparrima ratio est Gentilium & Hebræorum. Fecerint illi multa sive solo rationis instinctu, sive κακοζηλίᾳ: Hebræi quæ in Lustrationibus fecere, Dei jussu fecerunt. Largitur nobis ipse *Spencerus*, Deum vitulæ rufæ cineres aqua fontis misceri præcepisse: Ergo Deus quoque notam ejusdem religiosam vel characterem eis impressit. Bene Grotius ad Numer l. c. scribit, Hebraice vocari *constitutionem*: & חקה

Græ-

Græce διαστολὰς, ἐντολὰς & ἐντάλματα dici ea, *quæ non ex evidenti ratione naturali, sed ex Dei voluntate ortum habent. Talia omnia sunt de Sacrificiis, præsertim hoc de vacca rufa*. Ejusmodi vero rituum institutio inter alia eo valuit, ut populus Israeliticus per illos ab aliis populis distingueretur. Tantum abest, ut Gentium consuetudinem sequi Deus voluerit.

(γ) Denique sic concludit: *Cum Gentes antiquiores in purgationibus rebus virtute vera purgativa claris uterentur, credere etiam par est, Deum cineres mundationis aqua commisceri voluisse, quod ad mundandum apti essent*. R. Concedimus omnino, Deum commisceri voluisse cineres aqua, quod apti ad purgandum essent: sed non sola hæc aut præcipua ratio est. Præterquam enim quod illo ritu distincti Judæi a prophanis Gentibus sunt, alia sublimior ratio aquæ & vitulæ rufæ suberat. Typicam igitur lustrationem hic merito statuimus, ut in omnibus aliis ceremoniarum generibus. Et sane egregie vacca rufa novi fœderis gratiam adumbravit. Qua de re prolixa apud Theologos est tractatio. Mihi duo verba sufficiunt. Quid, quæso, vitula rufa aliud, quam cruentam Christi victimam repræsentavit? Quid cinerum cum aqua mistorum aspersio aliud, quam universalis hujus victimæ sanguinis effusionem, vel etiam sacri baptismatis Christi cruore tincti aspersionem? Nescio sane, quid *Spencerum* moverit, ut illustrem hanc imaginem gentilium tenebris involvere potius, quam divinæ sapientiæ & auctoritati soli attribuere voluerit. Nonne etiam magis consentaneum, & veritati & pietati, solum Deum esse Auctorem hujus typi, quam Gentes? Par quoque est credere, singulari de causa factum esse, quod Deus Lustrationi præ aliis vitulam rufam destinare voluerit, utpote omnium brutorum rarissimam ac pretiosissimam, quæ, testibus Talmudicis Doctoribus in *Tr. Beracboth*, auro sæpius æquiparanda erat, ut, cui contigisset ejusmodi vitulus, eum ditissimum imo beatissimum deprædicarent. Hoc unum placet, quod doctissimus vir in fine capitis scribit: *sa rationes superiores, ut probabiles tantum in medium protulisse, & lectori integrum velle, eas recipere vel repudiare*. Eadem ergo probabilitate rejicere nobis illas licebit, qua sententiam suam asseruit.

CAPUT II.

An καθαρμοὶ formaliter spectati eidem origini adscribendi sint?

SECTIO I.

Affirmat Spencerus quæstionem, & pro ea adstruenda Argumenta quædam adfert, quæ ordine, ut par est, referemus, & refutabimus.

Argumentum I. petit *a variis hominum exemplis, qui diu ante legem datam usi sunt ablutionibus*. Eo allegat exemplum Jacobi Gen. xxxv. 2. qui familiæ suæ reformationem his verbis aggressus est: *Amovete a vobis Deos alienos* והטהרו *& mundamini, & mutate vestimenta vestra*. Cujus sensum Aben Esram bene assecutum dicit, h. m. interpretando: שירחצי הגוף *ut laveut corpus*. Sic etiam Jonathanem: *purificate vos a pollutionibus interfectorum* &c.

At nego, verbum הטהרו in allato exemplo ablutionem externam a cædibus significare, sed potius internam cordis mundationem notare contendo, ut Psal. LI. aliquoties occurrit. Cui sensui Jonathan non adversatur; Aben-Esræ vero oppono *Raschium*, qui sic explicat, והטהרו מעבודה זרה *& purificate vos ab idololatria*, (quæ est purificatio per μετάνοιαν) sic etiam mutationem vestimentorum non ad lustrationem pertinere, sed idololatriam, sequentis verbis indicat: והחליפו שמלותיכם שמא יש בידכם פכות של עבודה זרה: *& mutata vestimenta vestra, forsitan vobiscum sunt idolorum particulæ*.

Ad locum, quem adducit ex *Jonathane* Genes. XLIX. 1. idem respondere possumus; nulla enim lotionis, sed purificationis tantum mentio ibi fit, & purificatio cordis potius quam corporis intelligi debet.

Deinde adducit exemplum *filiæ Pharaonis, quæ religionis gratia ad fluvium se contulerit*. Sed cum Scriptura hujus lotionis causam prætereat, neque *Spencerus* pro certo affirmare poterit, filiam Pharaonis religionis gratia ad Nilum se contulisse. Neque prophani Autores, & qui hos secuti sunt, ad probationem sententiæ ejus quicquam faciunt. Observatu etiam dignum existimo, quod in Hebræis fontibus non habeatur verbum טהר frequens de lustrationibus, sed רחץ, quod simpliciter lotionem, ut sic dicam, communem, pedum, manuum &c. declarat.

Præterea probare conatur, *Jobum etiam* qui

qui ante Mosis tempora vixit, se purificationibus illis exercuisse, ex propriis illius verbis, Job. IX. 30. *Si lavero me in aquis nivis & mudavero* בבור *in cisterna volas meas* &c. Sed irritus est viri docti conatus; nam Jobus loquitur de purgatione a peccatis, ut ex versu antecedente liquet. Et manuum lotio in Scriptura S. significat omnium actionum vitæ puritatem & sanctitatem: propterea quod, *Schmidio* docte annotante, externa opera manibus præcipue peraguntur. Psal. LXXIII. 3. eadem phrasis cum explicatione habetur. Adhæc vox בור hic non cisternam, sed *smegma* potius, vel ut quidam Hebræi reddunt, *puritatem* significat. Quocunque vero modo explicetur, nihil pro sua habebit sententia Spencerus.

Denique locum Exod. XIX. 14. profert: quo *Israelitas, legem a Deo accepturos, jubet Moses lavare vestimenta sua.* Ubi vestium ablutione, Magistros Hebræorum totius corporis ablutionem intelligere, e Seldeno observat. Non video, quid hinc probare Noster queat. In usu fuisse lotiones ante solennem institutionem, non negamus: dubium tamen est, an originem ex Gentibus trahant. Et possumus sane hoc in loco lotionem vestium ad literam sumere. Notum e sacris literis est, quod Judæi diebus festis, non minus ac hodie חליפות, vel mutatoriis vestibus usi fuerint, his autem cum destituerentur miseri, præsertim in deserto, ne sanctissimi hujus festi solennitatem, vestimentis per itinerum cœlique injuriam, sordidis, negligere viderenrur; mirum non est, si a Mose vestimenrorum etiam ablutione se præparare jussi fuerint; cum Deus externum etiam puritaris studium, utpote internæ plerumque indicium, non raro a populo suo efflagitaverit.

Argumentum II. petit *ex discrimine quod inter Gentium & Hebræorum purgationes intercessit, & quidem 1. respectu materiæ. Siquidem Judæorum purificationes legales, aqua tantum pura, vel vitulæ rufæ cineribus infecta, peragi debuerint: Gentes autem res alias haud paucas ad purificationes suas excogitaverint*, quod tam e sacris, quam prophanis monumentis probare nititur, *utpote Jes.* LXVI. 17. המטהרים *purificantes se & edentes carnem porci, & abominationem & murem*. Verum hoc discrimen probat potius, Deum certis quibusdam ritibus populum suum distinxisse a Gentibus, ut supra innuebamus. In tantum ergo differunt Gentium lustrationes a Judaicis, quantam ἐθελοθρησκεία a vero Dei cultu. Nihil itaque hic locus pro Spencero facit.

2. Respectu instrumenti: *in lege tantum hyssopum, in Gentium autem lustrationibus laurum, vel olivæ ramum, aspergilli locum & usum habuisse.*

3. Respectu modi & circumstantiarum: *Populum sanctum modo simplici purgandi ritus peregisse; Ethnicos plurimis ceremoniis esse usos.*

4. Respectu finis: *Purificationes legales fuisse tantum* δικαιώματα σαρκός: *Ethnicos ipsas animæ maculas eluendi virtutem lotionibus suis attribuisse.*

Cum itaque purificationes Ethnicæ & Judaicæ tam insigniter ab invicem discrepent, hinc infert, *non Gentes ab Hebræis, sed Hebræos a Gentibus lotiones religiosas, a superstitiosis & magicis duntaxat repurgatas, accepisse. Si enim*, inquit, *Gentes hunc ritum a Judaismo fuissent mutuatæ, non tam insigniter ab exemplaris sui simplicitate deflexissent, adeo ut quandoque ne umbra in eorum purgationibus deprehendi possit.* Quidni vero diabolus ejusque Sacerdotes, Lustrationis ritum, primo quidem purum ac simplicem e Judaismo acceptum, ut splendore ac solennitate ipsum Judæorum cultum superaret, credulæque turbæ magis arrideret, augere potuissent? Nihil procul dubio omiserunt, quod sive ratione materiæ, sive instrumenti, sive modi & finis splendoris aliquid præ se ferret. Sed hanc ipsam plurimorum sententiam sibi non probari, asserit Spencerus, eamque tanquam falsam rejicit, *cum*, ut ait, *clare pateat, simplicitatem in aliis, cultus Judaici partibus observationi obviam, Deo cultus antiqui formam corrigenti, tribuendam esse: idem hic factum consultius est opinari.* Sed nondum probavit satis prius, & principium, quod dicitur, petit. Posterius ergo concedere non possumus. Præterea negamus, quod purificationes legales fuerint tantum δικαιώματα σαρκός. Nam Apostolus Hebr. IX. 10. non eo sensu, quo Autor putat, varios baptismos, *justificationes carnis* vocat, nempe, quod ad solam carnis mundiriem institutæ sint; (eo enim non requirebatur tam solennis institutio) sed quod ex se nihil præstare potuerint. Alias ratione finis & *spiritualis* significationis, suo effectu non caruerunt, quoniam populum ad considerationem bonorum futurorum deducebant, & spiritualia conferebant, non nisi quatenus typus erant, atque adeo aliena virtute & efficacia. Hoc imprimis Apostolus l. c. demonstrare conatur, ut ex ipso contextu planum est.

Ar-

Argumentum III. petit a variis Judæorum Baptismis; quod breviter his verbis proponam: *Si Deus (qui cordis non cutis munditiem spectat) tot frigidos & omni virtute cassos corporis baptismos, in cultum suum recipere dignatus est, aut fecit hanc ob causam* (α) *ut populo Jud. disciplinam tam onerosam imponenendo, dominium suum absolutum ostentaret: Vel* (β) *ut regis mundani ritu, servorum suorum munditie & elegantia se ipsum oblectarat: Vel* (γ) *ex insito in ritus illos carnales affectu: Vel* (δ) *ut cultus sui instituta ad ruditatem Hebræorum, jam ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένων*, (*Gal.* 4. 3.) *aliquatenus accommodaret, & quod plenam libertatem ferre non norant, sub rituum illorum pædagogia detinerentur*. Priora omnia a Sanctissimo Numine aliena putat, & solum postremam rationem probat. Ad quæ generatim observo, non satis pie a Spencero dici, baptismos omnes Judæorum esse frigidos, & omni virtute cassos. Fuerunt enim futurorum bonorum signa, & virtutem non in se quidem, sed aliunde habuerunt, quemadmodum paulo ante ostensum est. Possem id multis rationibus probare, si non ab aliis abunde factum esset. Sane non convenit in majestatem & sanctitatem divinam, frigidum ritum & omni virtute cassum in suum cultum transferre. Est igitur imperfecta causarum enumeratio in Spencero, qui præcipuam rationem institutorum illorum rituum prætermisit, nimirum eam, quam ex Paulo indicavi. Subdole etiam Autor videtur agere, quando Apostoli verba eo torquet, ut colorem aliquo modo & fucum Argumento suo superinduat, quasi *στοιχεῖα τοῦ κόσμου* sint Gentilium ritus, quibus assueti fuerint Judæi, & ad quorum ruditatem Deus se accommodaverit. Accommodate se utique voluit Deus ad ruditatem sui populi, non indulgendo ceremonias Ethnicas, sed futura bona gratiæ per ejusmodi *στοιχεῖα*, typos & imagines deumbrando & depingendo, usque ad plenitudinem temporis; hinc autem inferri non potest hos ritus e Gentium superstitione ad Judæos translatos esse.

Argumentum IV. sumptum est a *naturæ instinctu. Quia* 1. *ritus ob cœlum mite in Oriente nulli gravis esse potuerit, ubi cœlum plerumque benignum est & mite*, quod exemplo *Turcarum* indicat, *qui frequentibus gaudeant Lotionibus, easque in prima sanctitatis parte ponant*.

2. *Quia Vitæ puritatem significet tam clare, ut quivis scopum illius intelligat: & illius usus. solennis quamvis ad se ipsum, ab omni carnis & Spiritus inquinamento mundandum, excitare possit*.

3. *Gentes sacra omnia ritu maxime solenni peragere solitas. Lotionem autem esse maxime solennem; ac alio ritu cultum suum ridiculum a contemtu vindicare eos non potuisse*.

4. *Quia purificationis ritus hominem a sordibus liberet, fieri potuisse, ut Gentes antiquæ sibi persuaserint eum hominum noxas eluere posse*.

R. Naturæ instinctus ad ea impellit, quæ naturæ sunt, cui proinde acceptum merito ferimus purgandi ritum a sordibus Corporis: Cacodæmoni vero, quod cœcis persuaserit, ut existimarent, se, mente licet impurissimos, Deo placere. Turcarum exemplum nil probat. Potuit enim Mahomed a Judæo, quem Præceptorem habuit, id hausisse.

2. Ratio, *quod ritus ille vitæ puritatem tam clare significaverit, ut quivis scopum illius intelligere, & illius usus solennis quemvis, Deo præsertim & sacris vacaturum, ad se ipsum, ab omni carnis & Spiritus inquinamento mundandum, excitare* potuerit, pro nobis potius, quam contra nos militat. Inter alia enim idcirco Deus hunc ritum instituere voluit, ut internæ puritatis symbolum semper ante oculos haberent homines.

3. Ratio nihilo melior est: *Gentes sacra omnia ritu maxime solenni peragere solitos, hoc ritu antiquissimo cultum suum alias ridiculum, a contemtu vindicasse*. Quod enim, si quis & hunc ritum profanum & ridiculum judicasset? qualis certe in se est, nisi aliud subsit mysterium, quod sæpe innuimus. Ita ridiculum per æque ridiculum vindicare stolide conati essent.

Ejusdem commatis est 4. ratio, *purificationis ritus, hominem adeo ab omni sorde & veteri quasi cute liberasse, quod ex aquis novus & veluti renatus prodire videatur*. Unde enim Gentilibus tanti mysterii notitia & persuasio de novo & renato homine? Ex solis Israelis fontibus hauriri illa potuit.

Subjungit *Spencerus* coronidis loco virorum clarorum, secum sentientium, ut *Merceri* & *Pinedæ*. Verum hi autores dubitanter loquuntur, *forsan Deum instituisse purificationes in lege, ut populum illum aliarum gentium ceremoniis assuetum, facilius ad mentis puritatem sectandam adduceret*. Forsan Deus id non fecit: imo confidenter dicimus, Deum hoc non *fecisse*; cum indignum sacratissimo Numine sit, a profanis gentibus mutuari aliquid, aut indulgere supersti-

tio-

tioni Populi Judaici. Adhæc, si testimoniis res ageretur, possemus non duo tantum, sed quam plurima adducere. Verum parco chartis & tempori. Cum igitur nec solidis rationibus, nec certis testimoniis nitatur *Spencerus*, merito eum deserimus.

SECTIO II.

Qua elevantur Objecta.

HIC Spencerus, quæ objici suæ sententiæ poterant, conatur evertere. Primam objectionem verbis Cocceji, Pinedam, cujus modo facta mentio est, refellentis, profert, qui contra, ait, *certum esse, Legem Israelitas a plurimis Gentium institutis, Legibus contrariis, abduxisse, ut ita φραγμὸν & μεσότοιχον inter eos constitueret & communionem tolleret*. Ad quam sic respondet: *Deum non eo consilio Gentium purificationes, aut ritus alios, in sacrorum numerum adoptasse, tantum ut populorum ceremonias imitari posset, sed ut moris antiqui tenacem populum ad legem suam facilius alliceret; iisdemque mediis ad hominum salutem, quibus olim diabolus ad perniciem, uteretur; & ut Israelitæ purificationes, aliosque Gentium ritus, e solius Dei præscripto, modoque peculiari peragentes, eo clarius a Gentium grege discernerentur. Deum quidem a plurimis Gentium institutis, legibus contrariis, Israelitas abduxisse; non tamen animo contradicendi, velut aversionis mutuæ inter Israelitas & Ægyptios semen sereret, id fecisse, sed quod aliqua instituta Gentilium magica, crudelia & obscœna essent; & sic a superstitione & impietate, non autem a communione Gentilium avellerentur*. Multa speciose quidem dicit Spencerus: sed pauca solide probat. Si Deus hac ratione populum suum conciliare sibi voluisset & potuisset, non video, cur opus habuerit tot tantisque miraculis? Cur cum tanto auscultantium horrore atque stupore e monte Sinai legem promulgaverit? Cur in desertis regionibus Populum ab omni gentium commercio avulserit? Cur per 40. annos, variis pœnis & afflictionibus contumaciam ejus represserit? Si inquam superstitionibus ejus indulgere voluerit? Ubi φραγμὸς & μεσότοιχος inter Gentes & Judæos, si eadem fere utrorumque religio? Absurdum & impium esse videtur, Deum diabolico figmento ad hominum salutem uti voluisse. Et quomodo *frigidis istis omnique virtute cassis*, uti *Spencerus* vocat, aspersionibus, ad salutem uti potuit DEUS, quibus potius a vera salutis via superstitiosa turba repelleretur? Sed a *Gentium communione populum suum secernere* voluit; scilicet, cum eundem cum Gentibus cultum ritusque exercerent! Nonne hoc felicius fieri poterat, si novos plane & a Gentium turba diversos, populo suo præscripsisset ritus? Nec est quod Spencerus excipiat, *Deum non ex animo contradicendi, aut lites serendi & animos abalienandi, contrarias Israelitis legis tulisse*. Imo vero voluit ac debuit Deus contradicere, non tantum magicis ac crudelibus, sed omnibus etiam Gentilium institutis, cum omnia veri Dei cultui adversentur. Gentiles enim, Paulo teste, Rom. 1. 20. Deum cognoscentes, non tamen Deum glorificarunt aut coluerunt, sed in cogitationibus suis stulti facti sunt. Omnino igitur Deus prorsus contrariis legibus Israelitas abducere debuit a Gentilium superstitione. Si enim vel in minimis populo suo indulsisset, Gentium imitari ritus, facile inde occasionem arripere potuisset, in aliis quoque easdem imitandi. Quapropter sapienti consilio voluit Deus, ut Judæi nihil commune in sacro Cultu cum Gentibus haberent, & hac ratione φραγμὸς & μεσότοιχος inter Judæos & Gentes fieret. Hinc David divina civium suorum privilegia decantaturus, magnam Judæorum ab Ethnicis in sacris differentiam expresse satis indicat Ps. CXLVII. v. 19. 20. his verbis: מגיר דבריו ליעקב NB. הקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ירעים הללו יה:

Pergit ad 2. Objectionem Spencerus e libro *Constitutionum Apostolorum* desumtam, ubi Deum introducit, populum Judaicum sic alloquentem: *Præcipio tibi tales quasdam separationes, purgationes, crebras aspersiones, lotiones, purificationes, vacationes varias, & in singulis bonum, nisi parueris, supplicium tibi, ut servo non obedienti, decerno*. Mox additur ratio, *propter duritiem cordis alligavisse eos Dominum ejusmodi ritibus*. Hujus Objectionis vim Spencerus non potest effugere, quando fatetur, *Deum non ob solam sæculi consuetudinem purgationes illas præscripsisse*, licet hanc causam *primariam* existimet, ac dubitet, an, quod auctor ille perantiquus Constitutionum asserit, *purificationes legales ea sola de causa præceptæ fuerint, ut populum illum, officii sui nimis immemorem, commonefaceret. Hoc*, inquit, *multo facilius affirmari, quam probari posse, judico*. Idem vero dicere de *Spenceri* sententia possumus. Tantum abest, ut probaverit nobis, primariam causam institutionis rituum

tunm istorum sæculi consuetudinem fuisse, nt ne quidem secundariam cansam fuisse concedamus.

Ad 3. Objectionem : *Baptismos Mosaicos internæ puritatis typos & symbola fuisse, eosque a Deo institutos, ut crassam illam, & rerum spiritualium nondum capacem gentem, ad veram internam puritatem quodammodo per emblemata & figuras perduceret, eamque admoneret, neminem nisi a peccatis mundum illius sacra tractare debere*, & consequenter *e Christianismo potius quam Gentilismo fluxisse*, regerit, *se concedere Hebræorum Baptismos, internæ puritatis imaginem prætulisse*; negat tamen, *eam ob causam tam varios lustrandi ritus Deum instituisse : sic enim* arguit, *si Israelitæ tam crassi fuissent & rudes, ut prima religionis rudimenta non intelligerent Deum scil. pura mente colendum, ad quid Deus per typos & ænigmata longe obscuriora eos alloqueretur*. Mox repetit quæ supra dixit, *se concedere, quod typicos ob causam Deus ex intentione secundaria istos ritus instituerit*. Ad quæ speciarim aliquid reponere uihil opus est, cum jam in antec. hæc conjectura sit vel negata vel refutata. Interim hic ad volnntatem Dei confngiendum est, cui & verbis apertis & typis erudire populum placebat. Nec typi illi potuerunt esse obscuri Judæis, cum eorum explicationem a Sacerdotibus & Magistris haurire facile fuerit. Deinde experimento constat, rudes & infantes aliqnando felicius figuris & picturis, quam verbis erudiri. Sic Apostoli Christi initio tam rudes erant, ut nec prima Christi elementa intelligere potuerint, idcirco per varia ænigmara ac parabolas, animos eorum attentos ac dociles reddit Salvator, donec misso Spiritu S. plene de omnibus erudirentur. Nihil mirum igirnr, si rudes & crassos istos Judæos, Deus per typos & ænigmata veri inremi cultus admonere voluerit, ut præparati eorum animi, eo attentius & ardentius fururam Novi Fœderis gratiam exspectarent; Atque hæc ritunm istorum institutorum primaria causa fuit.

Quarram denique pro vera sentenria objectionem aggreditur, quæ hæc est: *Necesse est, ut Gentes a Judæis, non autem Judæi a Gentibus purgandi ritus accepisse censeantur; alias enim non constaret, unde Gentes antiquæ morem illum derivarint*. Quam objectionem ut diluat, observat, *triplici de causa, Gentes lotiones illas præcipue usurpasse*. 1. *Propter communem Judæorum & Philosophorum opinionem, Diluvium nempe magnum mundi* *καθάρτιον fuisse, a Deo immissum, ut terram ipsam lustraret & labem expiaret ab impuris incolarum moribus haustam*. 2. *Propter Conscientiæ stimulum : Homines nocentes, nisi plane induratos, in gratiam cum Deo, ut redeant, quæsivisse, hincque juxta Herbertum, ritus purificationum prodiisse*.

3. *Religionem naturalem exigere, ut sacra cum solennitate peragantur, hæc autem ritu nullo, quam corporis lotione exprimi potuisse facilius*. Quid fabulati veteres sint de virtute pnrgatrice diluvii, constat; sed num inde occasionem sumserint, lotiones fingendi, non constat; nec probavit Spincerus ullo testimonio. Ad cætera respondimns supra. Gentes opinionem de Diluvio magno habuisse, vel ex Justino constat, sed illud mundi καθάρτιον credidisse, probari non potest.

Ad 2. Homines nocentes, ur in gratiam cum Deo redeant, quærere, concedo; quod autem lustrationibus id fecerint, nego.

Ad 3. Antea responsum fuit.

C A P U T III.

An Hebræorum καθαρμοὶ finaliter spectati e Gentium moribus initia petierint?

S E C T I O I.

I. HIc Spencerus agit de *purificatione ad munditiem, qua tactu cujusvis rei immundos, vel macula legali contaminatos usos esse* dicit, *ac propterea Judæos fluvios, lacus, piscinas & fontes, quibus abluerentur : nec tantum publica καθάρματα sed & in privata in parato habuisse*.

Missis illis, quæ prolixe & otiose disputat *Spencerus*, de purificationum ad munditiem institutorum occasione & locis, ad argumenta statim progredior, quibus evincere conatur, nonnullas immnnditias, aliquos etiam mundandi ritus ante Mosen obrinuisse, & Deum mundandi disciplinam non plane novam, sed a Gentium superstitione repurgatam, Israelitis imposuisse. Horum *primum* petit ex *singulari illo & ab omnibus gentium lustrationibus tam diffuso modo purgandi*, quo polluti aqua lustrali, e vaccæ rufæ cineribns facta, se aspergere tenebantur. Hunc ideo a Deo institutum censet, ut populum suum a Gentinm Februis avocaret, & ab iis distingueret, quod tribus rationibus asserere conatur, quæ tamen eædem sunt cum asserto ipso, quod probandum est, nnde non necesse est, ut iis recensendis immoremur, cum

le-

lectoris tædio. Docta, imo ne docta quidem garrulitas est, idem per idem, incertum per æque incertum probare, & ubique principium, quod ajunt, petere. Interim grato animo accipimus, quod dat dicitque, Deum ἁγνείας οἰκείας populo suo præscripsisse, ut a Gentilibus clare distingueretur. Quod cum ita sit, quomodo affirmare potest *Spencerus*, Hebræorum καθαρμοὺς finaliter spectatos e Gentium moribus initia habuisse. Nec congruit satis hoc assertum cum eo, quod supra negavit, Deum animo contradictionis studioso leges rituales Judæis tulisse. Ita sibi vir doctus non constat, sed contradicit, dum aliis contradicere studet. Idem dicendum est de sequenti argumento.

Arg. II. nititur auctoritate *Maimonidis*, ex Arabicis scriptis referente, *Zabios ante Mosis tempora, magnos labores habuisse circa pollutiones. Hinc inferre* Maimonidem dicit, *Deum legem de immunditie ea præcipue de causa statuisse*, ut *hominem a laboribus illis & molestiis sublevaret, & Zabiorum immundisias intra limites arctiores coerceret. Sic etiam Ægyptios ante Mosis tempora, puritatis & immunditiæ leges habuisse aliquas, ex Scriptura S.* probare conatur, scil. Gen. XLIII. ubi de servis Josephi ita: *Ægyptii seorsim apposuerunt cibum* &c. כי תועבה *quia abominatio Ægyptiis illud, nempe ob impuritatem aliquam, quam e gentium exterarum usu se contrahere* existimabant, ut quibusdam visum sit auctoribus, quos eo magis ipse sequitur, quod versiones per *pollutionem, immunditiam* תועבה expresserint. De *Zabiis* vel *Sabæis* non vacat jam prolixe differere, nec opus est; cum alii hanc operam dudum occupaverint. Id tamen *Spencerus* prætermittere haud debuisset, quod *Maimonides*, cujus auctoritate fretus est, tradit, crassissimæ illorum superstitioni legem Mosaicam e diametro fere & ex professo oppositam fuisse. Vid. *Hotting.* Thes. Phil. L. I. cap. 1. S. 8. unde non probabile est, quod Sabæorum leges Deus contraxerit & retinuerit. Fuisse apud Ægyptios purificationum usum, eam ob causam, quam Spencerus adfert, non concedimus. Nec versiones cum a fontibus deflectant, quicquam habent ponderis; inter תועבה enim, quod *abominationem* significat, & *pollutionem, immunditiam*, magna est differentia. Omnia quæ abominamur, non statim immunda sunt. *Raschi* vero quem hic sequimur, ex *Targum Onkelos* felicius veram hujus separationis causam assecutus videtur, qui ad verba: כי תועבה hunc in modum commentatur: דבר שנוי הוא למצרים לאכול את העבריה ואנקלוס נתן טעם לדבר ארי לא יכלין מצראי למיכל עם עבראי לחמא ארי בעירא דמצראי דחלין לה עבראי אכלין: *Res exosa est Ægyptiis edere cum Hebræis, & Onkelos rationem hujus reddidit* h. m. *Ecce non possunt Ægyptii cum Hebræis edere panem, quia animalibus, quæ colunt Ægyptii, vescuntur Hebræi.* E quibus patet, quod non pollutionis periculum sed animalium cultus Ægyptios a communione Hebræorum abstraxerit.

Arg. III. *Hebræos καθαρμὸν duplicem, lustrationem scil. a cæde, & præparationem ad sacra e sæculi moribus potius, quam legis præscripto petiisse*, probat sequentem in modum.

Qnia (α) *Israelitæ a cæde, bello licet legitimo commissa, se lustraverint*, Num. XXXI. 19. 20. ob solum seculi morem, quem e Seneca & Virgilio ostendit. (β) *Quia Israelitis ante legem a Mose acceptam, ad sacra se præparaturis mandaverit, ne appropinquarent ad uxores*, Exod. XIX. 15. Atqui *Gentes sacra tractaturas a Venere legitima abstinuisse*.

℞. Ad (α) Spenceri *videtur* per *non videtur* refutatur. Nec rationi consentaneum est, Mosen seculi tantum moribus obsequentem, Israelitis a cæde recenti regressis, hanc lustrationem imposuisse, ne Ethnici ipsam Gentem sanctam puritate vincere viderentur; Moses in ea ferenda lege non moribus seculi, sed Dei mandato obsecutus est. Deinde lustratio a cæde pertinet ad generale præceptum de lustratione a mortuis vel aliis rebus immundis, id quod *Raschi* non ignoravit תתחטאו inquit במי נדה כדין שאר טמאי מתים: mundate vos aqua separationis (vel vitulæ rufæ cineribus mista) juxta legem cæterorum mortuorum, tactu polluentium. Quid enim facilius in prælio, quam occisorum cadavera tangere? Non miramur itaque Mosen hanc in bello contractam immunditiam voluisse expiari. Ad (β) ℞. Non sequitur Mosen hanc legem a Gentilibus didicisse, vel accepisse, etiamsi largiri velimus, eam inter Gentiles hujus seculi floruisse. Nonne magis pium est asserere, Mosen jussu divino, vel instinctu Spiritus S. hanc abstinentiam a Gente præsertim libidinosa efflagitare, qua ejus animos ad preces fundendas præpararet magis? Necessarium profecto erat, ut omnia media adhiberentur, quibus attenti eorum redderentur animi, ad recipienda præcepta divina, publice demum promulganda.

IV. Argument. desumi ex iis vult, quæ L. I. *de Leg. Hebr. forensibus cap.*

8. 1.

8. 1. *de personarum immunditiis earumque speciebus*, 2. *de rationibus eas instituendi maxime probabilibus*, 3. *de earum origine & antiquitate*, 4. *de rerum etiam immunditiis*, prolixe disseruit; sed quia nimis longum foret ea omnia transcribere & refellere, ac pleraque etiam hic tacta sint, hisce acquiescimus.

SECTIO II.

De Purificationibus ad cultum.

PUrificationes sive lotiones manuum vel corporis Spencerus dicit Hebræos præmisisse aut *precibus*, aut *sacrificio*, aut *cum in templum introire vellent*: morem hunc triplicem, ubique Gentium obtinentem, institutioni divinæ causam & originem tribuisse. 1. *Precibus vacaturos* se lavisse, colligit ex *historia Judithæ* cap. XII. 7. 8. Postea ex *Clem. Alexand.* probat, *Ethnicos non nisi lotis manibus orasse, & morem hunc esse Judæorum. Judæos hodie etiam synagogas ingressuros manus lavare. Hanc autem religionem a Gentibus esse mutatos* colligit; (α) *Quia nusquam hæc lex reperiatur instituta.*

(β) *Quia Gentiles lotiones illas εὐκτικὰς iisdem circumstantiis peregerint, ut ex Clem. Alex. it. ex histor. Judithæ c. XII. 7. constet.*

(γ) *Quia Ethnici lotiones hasce diu in usu habuerint, antequam Judæi suos in mores eas induxissent, & ante Judithæ tempora eas fuisse non legatur.* Etiam *ante Hesiodi ætatem eas fuisse, ex Gentium omnium usu* probare conatur.

(δ) *Quia Tertullianus lib. de Orat. inter alios etiam hunc morem tanquam vitiosum, superstitiosum ac origine Gentilem, suo jam seculo in Christianorum ritus irrepsisse* queratur.

R. Hæc breviter perstringemus, eo magis cum nihil soliditatis habeant adductæ rationes. (α) Negat lotiones religiosas, præcepto aut exemplo in Scriptura subnixas esse. At vero Exod. XXX. 18. seqq. Deus jussit confici כיור נחשת לרחצה *fontem æneum ad lavandum*, & statuto perpetuo sancivit, ut *Aharon & filii ejus* sacra facturi sese lavarent. Ad sacra vero etiam preces pertinent, has igitur facturus lavare se debebat. Hoc exemplum secuti deinceps procul dubio Israelitæ sunt. Ita & præceptum, & exemplum *Spencerus* habet. Sane credibile est, Judæos potius Sacerdotes suos quam Gentiles æmulari voluisse.

(β) Nec eædem cum Judæis Gentilium circumstantiæ, quicquam ad firmandam sententiam *Spenceri* faciunt, cum eadem probabilitate inferre liceat, Gentes lotiones illas εὐκτικὰς a Judæis accepisse. Deinde etiam circumstantiæ non satis congruunt, nec validæ ad concludendum sunt. Quam mirabilis enim consequentia est, Gentiles cum precari statuissent, aqua marina si præsto esset, manus abluebant; idemque Judæos etiam fecisse *Aristeas* indicat; ergo Judæi a Gentibus istum ritum accepere. Sed de his plura diximus suo loco. Turcas fatetur *Spencerus* a Judæis hausisse sacram lotionem, cum eodem modo asserere potuisset, illos a Gentilibus accepisse, qui ergo negabit, Gentiles a Judæis transsumsisse lotionem εὐκτικὴν?

(γ) Etiamsi non legeretur in sacris literis, hasce lotiones ante Judithæ tempora in usu fuisse, non tamen hinc inferri potest, ab Ethnicis illas Judæos accepisse; tum si verum est, quod Judith lotione εὐκτικῇ usa fuerit, sequitur quod etiam ante Judithæ tempora lotio ista in usu fuerit. Interim nulla necessitas cogit, ut credam, lotionem *Judithæ* præparationem ad preces fuisse, cum potius verisimile sit, eam pulchritudinis causa hanc lotionem suscepisse, ut se eo felicius, ad perpetrandam cædem Holoferni commendaret. Ad Psalmistæ verba Psal. XXVI. 6. *lavo in innocentias manus meas*, unde nonnulli ritum illum, saltem tempore Davidis, inter Hebræos viguisse colligunt, *Spencerus* respondet, *ea nec de precibus, nec de lotione precibus premissa loqui.* Verum sufficit, si ad solennem ablutionis ritum alludat, quod vix negari potest. Ex Deut. XXI. 6. constat lavasse manus illos, qui se puros a scelere testantur. Quo respicere Davidem, diserta litera docet, & mox *Spencerus* sui oblitus concedit, allusum esse ad morem Hebræorum, qui sacrificaturi, innocentiæ propositum solenni manuum lotione professi fuerunt.

Denique (δ) *Tertulliani* locus nihil nobis obest, quia fatemur temporibus N. T. cessare debuisse ceremonias omnes: & quamvis D. Pater istum ritum paganum vocet, non tamen vel negat, vel asserit, an origine Paganus vel Judaicus sit.

Ex his etiam judicari nullo negotio potest, quid II. *de purificatione sacrificia præcedente* habendum sit; hanc enim similiter *Spencerus* a Gentibus ad Hebræos derivatam, sequentibus rationibus conficere vult:

1. *Quod lotiones sacrificiis præmissæ, ante Mosis ætatem diu in usu fuerint,* quod probat (α) exemplo *famulorum Ja-*

Jacobi Genes. xxxv. 2. (β) Deinde *eu Diodoro Siculo*, *qui primorum Ægypti regum morem referens* id testetur; *primos autem Ægypti regum ante Mosis ætatem floruisse*. (γ) *Quia tot Gentes*, *Syræ*, *Ægyptia*, *Græce*, *Romanæ*, *omnes*, *ingeniis*, *linguis*, *moribus*, *terrarum spatiis ab invicem dissitæ*, & *divisæ*, *adeo in ritus hujus usu conspirent*. *E cum a Patribus quibusdam communibus*, *una cum sacrificiorum religione derivatum esse* NB. *Se enim credere non posse*, *illum ex obscura Gente Judaica* & *parvula effluxisse*.

(§.) *Morem illum temporis simplicitati esse consentaneum*.

℞. Ad (α) loc. Gen. xxxv. 2. jam antea responsum fuit. At (β) Diodorus Siculus tantæ auctoritatis non est, ut obtineat a nobis assensum. At (γ) si vel maxime largiri velimus, Gentes hunc ritum a Patribus quibusdam communibus una cum sacrificiis accepisse, inde nondum id sequitur, quod putat Noster. Nam Patres communes potuerunt esse Judæi, vel si altius ascendere velis. Noachus cum filiis. Imo non opus est ad Patres recurrere, sed si quod vult *Spencerus*, naturæ instinctu ortus ille ritus est, in omnibus fuit. Sed falsum est Judæorum Gentem fuisse obscuram, cum ipsius fama ad dissitas maxime regiones pervenerit. Quod exemplo reginæ Æthiopum, visendi Regis Salomonis cupidine accensæ, clare patet. Imo Patriarchæ, & Patres longe anteriores in magna semper apud Gentes celebritate, ac Regibus etiam Principibusque æquales habiti fuerant, ut vel e Jobi Abrahamique exemplis liquet. Quod autem *Spencerus* credere non potest, e Gente Judaica ad exteros Lustrationis ritum emanare potuisse, facile credo, quoniam falsa opinione imbutus derogare veritati quovis modo nititur. At (δ) cur simplicitas hujus ritus non æque convenire poterit Judæis, quam Gentibus? Certe Deus simplicitati hujus populi consulere gestiens, talem potissimum illis præscribere potuit modum.

2. *Quia de hac ceremonia in obeundis sacris nullum præceptum extet*; *Deum sacerdotes quidem Altari ministraturos*, *non autem plebem ad lotionem hanc adstrinxisse*, *nisi rei alicujus impuræ contactu pollutus quis esset*. *Cum itaque quilibet etiam e plebe Judæus*, *mundus licet* & *nulla lege devinctus*, *eo ritu sacra facturus uteretur*, *sequi* dicit, *quod e Gentium ritibus eum Judæi retinuerint*, *præsertim cum sacerdotes ad legem hanc devincti essent*, *eosque tanquam exemplum imitari possent*.

℞. Si Plebeji sacerdotes tanquam exemplum imitari potuerunt, non erat necessarium, ut hanc in sacris obeundis ceremoniam a Gentilibus discerent. Deinde, cum cæteris suis legibus, veluti de decimis, jejuniis, majora sempre incrementa dederint Judæi, æquum est existimare, quod forte idem in Lustrationis ritu fecerint.

Pergit 3. *Quia lotionis Sacerdotalis circumstantia*, *cum Gentium lotione fere conveniat*; *Ergo* & *ipsam lotionem e Gentium ritu originem duxisse*. *Nefas enim habuisse Judæos imitari morem Gentium*, *nisi etiam ipsam lotionem accepissent*.

℞. 1. Non sequi id. 2. Inverto potius argumentum: cum Gentes eadem in lotionibus ante sacra circumstantia cum Judæis usi fuerint, sequitur eas & ipsam lotionem a Judæis accepisse.

Jam progreditur ad III. scil. *lotionem*, *qua se præparasse* dicit *Sacerdotes simul* & *Hebræorum vulgus*, *prius quam templum ingressi essent*.

De *Sacerdotibus*, *constare* dicit; ex Exod. XXX. 18. 19. 20. Item ex *Talm.* in *Joma* cap. 3. §. 3. *Judæos vulgares non minus lotione usos esse*, *testimonio* Josephi *simul* & Philonis *comprobat*, *ut etiam Pauli Actor. XXIV.* 18. *Gentiles quoque templum adituros se lavacro purgasse*, probat variis iterum argumentis.

Quia illa curiosa lavandi consuetudo (*cum non tantum manus ac pedes*, *uti jussi erant Exod.* XXX. 20. *ingressuri in tabernaculum*; *sed etiam totum corpus*, *ingressuri in templum Salomonis*, *lavarent*:) *diu post tempora Mosis exordium sumserit*, *neque ullo nitatur instituto*. *Hebræos igitur morem illum a Gentibus accepisse*, *quæ se totas frequenter abluerint*, *quod imprimis e Justini martyris* testimonio declarat.

2. *Quia constet*, *Ægyptios fuisse primos*, *qui homines amplexu fœminæ pollutos*, & *nondum lustratos*, *ab ædium sacrarum aditu arcerent*, *teste Clem. Alex.*

3. *Quoniam certum sit*, *Gentes cæteras primam templis originem tribuisse*; *easdem ergo etiam templis suis prospexisse*, *ut honor eisdem tribueretur*, *præsertim hoc ritu naturæ convenientissimo*.

4. Arguit, *lotiones illas apud omnes Gentes*, *a remotissima rerum suarum memoria receptas*, *multis veterum autorum testantibus*; *Ergo vetustiores*, & *ab antiquis Gentium moribus ortas esse*.

Christianos etiam veteres Ecclesiam nonnisi lotis manibus ingressos esse dicit; *hinc inferendum* censet, *hunc ritum eos a Gentibus hausisse*; *vel ab Ægyptiis*, *vel a communibus mundi Patribus*. Denique *Justino*

ſtino martyri, qui lotiones Ethnicorum in templorum aditu frequentes, dæmonibus divini cultus æmulis tribuit, opponit *S. Chryſoſtomum*.

℞. Ad 1. Etiamſi illa lavandi conſuetudo nullo nitatur præcepto divino, & diu poſt tempora Moſis initium ceperit, tamen non ſequitur, Hebræos a Gentibus eam accepiſſe; datur enim adhuc alia ratio, anxia ſcil. populi cura, atque periculum, ne ſi quando impuritatem contraxiſſet, ſe immundum Deo ſiſteret. Hoc accedit ficti hominum cultus proprii mira delectatio ac confidentia. Hinc factum eſt, ut Phariſæi aliique Judæi, teſte Servatore, electitio variorum βαπτισμῶν cultu magis, quam divinis gauderent inſtitutis. Cum hoc veriſſimum ſit, quis inficias ibit, Gentes hunc etiam ante ſacra ſe lavandi ritum a Judæis haurire potuiſſe; quem deinde per κακοζηλίαν variis ritibus ac ceremoniis augere, vel etiam inſigniorem reddere voluerunt? Vel ſi maxime unam alteramve circumſtantiam purificationis a Gentibus deinde mutuati fuiſſent, non tamen de toto purificationis ritu, vel ipſa purificatione ejuſque origine valebit, quæ eſt & manet divina inſtitutio.

Ad 2. Nec Clementi Alex. fidem habemus, niſi & ille certis ac indubitatis rationibus probet, Ægyptios fuiſſe primos, qui pollutos ab ædium ſacrarum aditu cohiberent.

Ad 3. Licet concedamus, templa ante Moſis tempora in uſu, eaque primitus a Gentibus exteris profecta eſſe, non inde ſtatim colligi poteſt, eoſdem quoque homines ſacrorum ritus inveniſſe. Imo credibile eſt, Patriarchas ubi fixam ſtabilemque ſedem accepere, locum ſacris deſtinaſſe: ita Abraham in אלון מורה docuit. Sed hæc de Origine templorum diſceptatio alium locum & doctiores poſtulat.

Ad 4. Teſtimonia veterum omnia, quæ adducit Spencerus, tantam hujus ritus vetuſtatem probare apud Gentiles non potuerunt. Ergo vanus eſt & labor atque opera *Spenceri*. Quod ad veteres Chriſtianos attinet, concedi poteſt, eos hunc luſtrandi ritum a Gentibus hauſiſſe, quem tamen prius Gentes a Judæis hauſerunt. Sed de his antea. Juſtini Martyris autoritatem merito Chryſoſtomo opponimus, cum & hoc antiquior ſit, & cum veritate Scripturæ magis conveniat.

CAPUT IV.

An Hebræorum καθαρμοὶ modaliter ſpectati, ab antiquo Gentium uſu ſumti ſint?

TRiplici ratione Hebræos purgationes ſuas celebraſſe, notat *Spencerus*, nempe:

1. *Corporis immerſione*: 2. *aut manuum pedumque lotione*, *aut* 3. *aquæ aſperſione*.

De duobus prioribus modis ſe egiſſe aſſerit *cap. ſuperiori*, & *probaſſe, ex Gentibus eos eſſe ortos*.

Ritum aſperſionis e Gentium moribus ortum; probare conatur *argumentis*, ut ipſemet fatetur, *probabilibus ſaltem, cum omnia vetuſtatis tam remotæ tenebris operiantur*.

Quia 1. *Hebræi cum Ethnicis in aſperſionis ritu conveniant*, quod ex *Virg.* & *Ovid.* probat, ſed ſatis obſcure.

Quia 2. *Gentium antiquiorum religionis morique conſonum ſit, curioſos hoſce nunc lavandi, nunc aſpergendi ritus, primo ab illis excogitatos eſſe & uſurpatos*.

Quia 3. *Hebræorum ritus aſperſionis* (adhibitis ſcil. cineribus vitulæ rufæ) *plane diſſimilis ſit ritui Gentium, ut ſc. diſcerneretur ab Ethnicorum aſperſionibus, in idolorum honorem factis*.

Quia 4. *alia ratio ſolidior dari non poſſit, cur Deus ſimul lavandi & aſpergendi ritum in cultum ſuum recipere vellet, quam ut morem receptum rudi populo relinquendo, lenitate ſua illi blandiretur*.

Argumenta hæc Spenceri cum nihil fere ponderis habeant, nec ipſe iis fidat multum, ac in ſuperioribus ſemel iterumque diſcuſſa ſint, operæ pretium haud eſſe duco, prolixe ea refutare. Quare hic finio, cum jam præter opinionem & modum fere excreviſſe diſſertationem videam. Si aqua alicubi hærere videbitur; non morabor & ego eidem ſubſcribere ipſe. Fateor enim e pulvere ſcholaſtico non tantum otii relictum fuiſſe, quantum & argumenti dignitas & Spenceri ſubtilitas requirebant. Facile ergo excuſatum me habebit benevolus Lector, ſi non ubique ei ſatisfecero. Diſputandi argumentum duntaxat dare volui, quia dandum fuit. In reliquis nolo aquam perdere. Igitur quod reſtat reliquumque eſt, Deo T. O. M. gratias ſolvo decentes, pro præſtita e fontibus ſalutis aqua limpidiſſima & ſaluberrima. Quam ut indies affluentiorem experiar, eſt quod enixe peto atque ſupplico.

JOHANN. HENR. MAII

DISSERTATIO DE PURIFICATIONE MIRABILI SINGULARI,

Et singulariter mirabili.

PRÆFATIO.

FRequentes admodum lustrationes purificationesque apud profanas gentes & populum Judaicum olim viguisse, nemo est, qui ignoret, licet de origine illorum rituum non una sit eruditorum sententia; aliis ad Hebræos eam revocantibus, aliis contra e Gentilismo derivantibus. Pro posteriori sententia acriter pugnavit *Joannes Spencerus*, Anglus, peculiari Dissertatione, quam superiori anno in alma hac Ludoviciana refutatam & publico examini a doctissimo quodam Pædagogii Giessensis Magistro, Præside hoc ipso meo Præside & Patre in Christo maxime venerando, subjectam vidi, indeque occasionem nactus sum, nobili huicce argumento inhærendi. Sed arctioribus me continebo limitibus, & eas duntaxat lustrationes illustrare conabor, ad quas Jesaias populum Judaicum deducit, quasque David respexit, quando a Deo se lustrari purificarique petiit. Quod argumentum ne illotis tangam tractemque manibus, omnibus puritatis fontem & illustratorem rerum omnium, Patrem luminum, rogo atque obsecro, ut mentem meam ab omni impuritate ac cœcitate purget & illustret per Spiritum S. propter Dominum nostrum Jesum Christum, Amen.

Verba Textus expendenda:

Jes. I. 16. 18.

רחצו הזכו הסירו רע סלליכם מנגר עיני:
אם יהיו חטאיכם בשני בשלג ילבינו אם
יאדימו כתולע בצמר יהיו:

Versio Latina Nova Vatabli:

Lavate, mundos facite, auferte malitiam studiorum vestrorum a conspectu oculorum meorum. Si peccata vestra fuerint ut coccus, nive reddentur albiora: si rubuerint instar purpuræ, sicut nativa lana fient.

Psal. LI. 9.

תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין:

Versio Vulgata.

Asperges me hyssopo & mundabor: lavabis me & super nivem dealbabor.

I. DE Purificationibus universe agere nihil attinet, & nimis prolixum foret, si totum hoc argumentum persequi vellem: sed ea duntaxat attingere animus est, quæ tangere atque respicere David & Jesaias videntur. Forte tamen lustrationibus omnibus aliquid inde lucis adspergetur.

II. Certum exploratumque omnibus interpretibus esse opinor, quod Jesaias, vel Deus potius per Jesaiam, populum Judaicum, peccatis inquinatum, ad singularem prorsus mirabilemque purificandi rationem cohortetur, ac talem quoque David respiciat, quando purgari se ab ipso Deo petit. Eam vero Leviticam & ceremonialem haud esse, facile e verborum rerumque serie liquet. Opponit enim uterque, & Jesaias & David, καταρισμῶν, de quo loquitur, legalibus purificationibus. Quale quid etiam cœci alioqui Judæi hic viderunt, quando de pœnitentia Jesaim loqui censent, quemadmodum ex ipsorum commentariis liquet. Sic enim Targum Jonathanis Uziel. verba circumscribit: תובו לאוריתא וארבו סהוביכון *revertimini ad* Le-

Legem, *& purificamini a peccatis vestris*. Quæ explicatio niti videtur sequentibus in Textu verbis. Unde *R. Salomo Isacides*, *Jarchi* vulgo dictus, e veterum, ut ex *Abarbanele* colligo, placitis observavit, decem a Propheta verba adhibita fuisse, של לשון תשובה quæ pœnitentiam indicant. Idem procul dubio voluit *R. David Kimchi*, quando verbis רחצו והזכו innui scripsit רחיצת הלב וזכותו *lotionem cordis ejusque purificationem*, sine qua nec sacrificia, nec preces oblatæ Deo placebant, sed frustra erant; quemadmodum diserte Jehova ostendit in præcedentibus commatibus.

III. Hinc colligere promtum erat Judæis, ritus istos, alioquin imperatos, Deo non placere, si absit pœnitentia & animus purus: siquidem ipsæ lotiones exteriores & ceremoniales commonere eos debebant de interiori cordis puritate. Idem inferre de circumcisione, ac aliis in lege præceptis, licebit. Quapropter stolidi sunt Judæi, qui operi, quod vocant, operato confisi, seipsos misere decipiunt, ac dum puros se putant, in impuritate pereunt. Beati tantum sunt καθαροὶ τῇ καρδίᾳ (Matth. v. 8.) ברי לבב (Psal. LXXIII. 1.) Hanc puritatem unde & quomodo consequi se posse existiment Judæi, edisserant. In & apud se non reperient. Quis enim, teste Jobo XIV. 4. *dabit mundum de immundo? Sumus instar immundi omnes nos, & ut vestis menstruatæ omnes nostræ justitiæ*, Jes. LXIV. 5. Neque ad זכות sive meritum Patrum provocare possunt, aut debent, quemadmodum identidem faciunt. Omnes atque singulus compellat Deus verbis רחצו הזכו indicatque, nihil valere, nec preces, nec sacrificia, nisi quisque se lavet & purificetur; multo minus ergo Patrum valebit impura puritas. At quænam illa aqua, quis sanguis, quodve medium est, a peccatis purgare valens? Nullum sane apud homines; sed valet hic dictum Domini Jer. II. 22. *Si laveris te nitro & multiplicaveris tibi smegma, maculas tamen habebit iniquitas tua coram me*. His verbis videtur vates ad vestes candidas alludere, quibus Israelitæ, pro more apud Orientales recepto, se se ornabant, ac, ut eas mundas nitidasque efficerent, varias artes adhibebant, נתר in primis & בורית quorum illud *nitrum* quidem vi literarum sonat, diversimode tamen ab Interpretibus redditur, cum bis tantum in sacris literis occurrat, hic & Proverb. XXV. 20. Quidam generatim explicant de re vestes purificante, ut *Aben Esra & R. Levi Ben Gerschom*: nonnulli apud *Kimchium* de alumine, sive de vase ex alumine facto, in *Kelim* cap. II. Mischna I. Quod tamen refellit *Maimonides*, ac ipse alia vasa intelligit confecta ex materia adhærente (הטפל) v. g. calce, cæmento, gypso, quæ facile in aqua liquescat &c. Verum simplicissime *nitrum* interpretamur, ut *Matthesius* in Sarepta, Concione XI. exposuit, qui multa ad loca adducta & vocabulum *nether* illustranda spectantia attulit, & docte quoque conjicit, בורית *borith* esse aurifabrorum Borris vel Borar effodique e terra, unde & nomen Hebraice habeat, aut herbam acrem & salsam, fullonibus usitatam, & Vulgata Malach. III. 3. reddidit. Quæ posterior sententia magis arridet, eamque *Levinus Lemnius* in Explic. Herbarum Biblicarum cap. X. tuetur, observatque, veteribus Medicis στρουθίον vocari, & habere *incredibilem vim in eluendis maculis & imbuendis candore lanis*; hinc a ברר potius, quod est *purgavit*, *mundavit a maculis*, quam ברה *fodere*, ut *Matthesius* existimat, nomen accepisse mihi videtur, ac propterea quoque nonnulli generatim *puritatem*, alii *saponem* reddunt. In Talmude sæpius legitur, & inter quinque (Cod. *Schabbas* fol. 89. 2.) vel septem (Nidda fol. 61. 2.) species referunt, quibus vestes albicant, & maculatæ ex menstruo sanguine vesti illinunt, ut sunt: *Sputum jejunum*, *aqua fabarum*, *urina*, *nitrum*, *borith*, *cimonia*, vel cimolia, & אשלג *aschleg*; nil tamen certi definiunt, quid sit. Ad institutum nobis sufficit, quod Jeremias æque ac Jesaias, aliique sancti Dei viri, populum Judaicum ab externis illis lotionibus atque purificationibus, quibus inhærebant, unice, ad interiorem cordis purificationem revocent, ac in primis ad *fontes salutis* deducere studeant, qui e Messia promanant, Jes. XII. 3. Inde fluunt *aquæ puræ*, quibus Ezech. XXVI. 25. Deus aspersurum se Judæos promisit, *ut puri fiant ab omnibus impuritatibus suis*. Indicant ergo subinde Prophetæ, Israelitas, qui aqua lavarentur & sanguine aspergerentur, adhuc vero lavacro indigere.

IV. Quodnam vero salutare illud lavacrum sit, quo ablui purgarique a peccatorum sordibus queant homines, nunc dispiciemus. Miserrimos enim mortalium esse oportet eos qui, cum sciant iniquitatum labe ita se turpiter inquinari ac fœdari, ut accedere ad Deum, omnis boni fontem atque datorem, haud debeant, eique nec sacrificia, nec preces placere, nisi loti bene purgatique sint, tamen nesciant, quonam modo purgare se debeant. Ignorare autem hoc voluisse

ſe Deum peccatores, qui toties eos ad puritatis veræ ſontes, ſive, ut Jeremiæ utar formula מקור מים חיים *ſcaturiginem aquarum vivarum* revocavit, vel cogitare, religio nobis ſit. Quapropter ſic omnino ſtatui debet, luſtrationes ſive ῥαντισμὼς & βαπτισμὼς legales pretioſioris ſanguinis aſperſionem ſignaſſe, ac eſt victimarum ſanguis, & aqua luſtralis, e cinere vaccæ rufæ confecta. Id quod Paulus cum Hebræis diſputans diſerte, non uno in loco, demonſtravit, clariſſime vero his verbis: *Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus ſanctificat ad emundationem carnis; quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum æternum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, purgabit* (καθαρῦ) *conſcientiam veſtram ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo viventi*. Ibidem & de ſanguine fœderis, aliiſque hoc argumentum illuſtrantibus rebus, loquitur. Conf. *Guilielm. Outram*. de Sacrific. L. I. cap. XVIII. & *Cocceji* curas majores in Jeſaiæ Prophetiam ad h. l. Lotionum ergo purificationemque per ſanguinem Jeſu Chriſti indigitare Jeſaiam, haud abs re credimus, ſolus enim ille nos mundat ab omni peccato, 1. Joh. 1. 7.

V. Hæc ita ſe habere, Chriſtianis facile perſuadebimus, at Judæis forte non item, quibus mirabilis hæc purgandi ratio ſtultitia videtur. Diſpiciendum ergo, quomodo & his aliquo ſaltem modo tantum myſterium perſuaderi queat. Ubi primum oculos animoſque intentos habere velim in Davidem, qui cum luſtrationes ſacrificiales mente illuminata luſtraſſet, nihilque præſidii in iis ad peccatorum purgationem (v. 18.) habere poſſet, ad Deum ipſum converſus, ab eo deleri ſuas prævaricationes, (v. 3. 11.) ab eo ſe lavari bene multumque ab iniquitatibus & purgari a peccatis (v. 4.) expiari hyſſopo, dealbari (v. 9.) creari ſibi cor purum, (v. 12.) petit. Atque hoc omne vocat *ſapientiam* בסתם *in occulto* (v. 8.) ſive in myſterio abſconditam rationi (1. Cor. II. 7.) adumbratam tamen luculenterque depictam variis ſacrificiorum generibus in V. T. & in unico Chriſti ſacrificio expiatorio conſumendam & explicatius pateſaciendam. Tanti myſterii profunditatem cum capere ſatis nequiret, eam notam ſibi fieri obſignarique in corde per Spiritum S. anxie expetiit. Nec dubium eſt, quin hujus ſapientiæ rationem cognitam habuerit; nam ideo ab ipſo Deo expiari ſe hyſſopo optat, quia Sacerdotis aſperſionem faſciculo hyſſopi factam purgandorum peccatorum vim efficaciamque non habere, facile judicare poterat, niſi præfigurativam tantum & declarativam.

VI. Sed penitius paulo aſperſionem ſanguinis hyſſopo factam, ejuſque rationem luſtremus, quo melius nobis de Davide aliorumque fidelium V. T. mente conſtet. Certum & in confeſſo apud omnes eſt, de nulla alia re plura fere in antiqui fœderis libris commemorari, quam de ſanguine victimarum: eratque aſperſionis ejus ritus omnium longe ſacerrimus; ſiquidem non niſi a Sacerdotibus vaſe ſacro excipi, exceptuſque ad aram deferri, ac deinceps ſpargi certo, ac, pro varietate ſacrificiorum, vario ritu סביב per altaris circuitum, ex Moſis præſcripto, debebat, id eſt, explicantibus Hebræis, ad quatuor aræ latera, ſed duabus tantum aſperſionibus, in duobus angulis decuſſatim oppoſitis; reſiduum vero ſanguinis ad baſim altaris auſtralem effundebatur. Quod ſymbolum fuit egregium, per quatuor mundi plagas ſpargendi copioſeque pro nobis fundendi ſanguinis Chriſti. Huc etiam refer, quod in ſolenni expiationis feſto victimarum ſanguis ter & quadragies, Hebræorum Magiſtris docentibus, ſparſus a Sacerdote fuerit, verſus propitiatorum, converſa ad Occidentem facie, Golgatha verſus, ubi Servator noſter crucis ſupplicium ſuſtinebat.

VII. Porro nihil pretioſius eſſe ſanguine ſacrificiali, Judæi fatentur, quippe quo vitam animamve hoſtiæ Deo, tanquam ſummo vitæ neciſque Domino, reddi cenſebant, cum ſanguis vehiculum vitæ & animæ ſit, imo vita ipſa nonnunquam dicatur. Hinc *Outramus* intelligi poſſe exiſtimat, quod apud D. Johannem extat Apoc. VI. 19. *vidi ſub ara animas necatorum propter ſermonem Dei, propterque teſtimonium, quod habebant*, i. e. eorum, qui tanquam ſacræ quædam victimæ ſanguinem ſuum profuderunt. Quod ſuo nos loco relinquimus, qui præcipue ſpectamus ſanguinem Chriſti ejuſque pretium, inde æſtimandum, quod ſit *ſanguis Filii Dei*, ſive, ut Petrus intento in ſacrificia mentis oculo, loqui amat, ὡς ἀμνῦ ἀμώμυ ϰ̀ ἀσπίλυ *utpote agni immaculati & incontaminati*, *quo redemtos nos dicit* ἐκ τῆς ματαίας ἀναςροφῆς πατροπαδότυ, id eſt, ab obſervatione rituum, animo non emundato, quam ſufficere ad ſalutem Judæorum Magiſtri tradiderant; quemadmodum H. *Grotius* hic putat, cujus ſententiam in tantum probamus, in quantum non negat, ſanguinem Chriſti pretioſum vim expiandi peccata totius generis humani habuiſſe. Egregia autem eſt viri docti obſerva-

vatio sequens, cujus non possum non meminisse, quia lucem aliquam argumento præsenti fœneratur. *Ideo*, inquit, *liberatio nostra sæpe tribuitur sanguini Christi*, Ephes. I. 7. II. 13. Coloss. I. 14. 20. Ebr. IX. 14. X. 16. *Aut etiam vitæ ipsius, nempe ob nos amissæ*, Matth. XX. 28. I. Tim. II. 6. *Aut etiam morti ob nos toleratæ*, Rom. V. 10. Coloss. III. 22. Ebr. II. 14. Sacrificia igitur ex se nullam habuere vim efficaciamque peccata expiandi, sed sub ratione typi tantum & umbræ quatenus verum illum & unicum agnum Dei immaculatum, Jesum Christum referrent. Hoc sensu Levit. XVII. 11. sanguis victimarum dicitur expiare animam לכפר נפש i. e. λύτρωσις ψυχῆς solvere, quod unice Christus facere poterat, qui seipsum deinde ἀντίλυτρον pro omnibus. Vidisse hic aliquid ipsosmet Judæos quosdam, e *R. Simeone Bar Jochai*, Cabbalistarum Principe, & *R. Aben-Esra* luculente probavit Excell. D. Præses Dissert. Sacr. L. VIII. p. 543.

VIII. Sed e diverticulo in viam redeamus, ac penitus introspiciamus Davidis verba mentemque, quando *expiari se hyssopo* a Deo petit, dicens: תחטאני באזוב ואטהר *expiabis*, vel posito per enallagen futuro pro imperativo, ut putant Interpretes, *expia me hyssopo, ut purus sim*. Alludit procul dubio vir sanctus ad usum hyssopi (ita enim reddi debere vocem Hebraicam, *Bochartus* Hieroz. P. I. L. II. Cap. L. p. 587. multis iisque satis idoneis rationibus docuit) sacrum, vel Leviticum, ubi, quod notatum est a Paraphraste *Jonathane* ad Num. XIX. 18. Doctoribus *Talmudicis*, & *Maimonide*, in Para cap. XI. aspergillum fiebat *ex tribu hyssopi* caulibus, filo coccineo ad baculum cedrinum in unum fasciculum colligatis, quo tum sanguis victimarum, נדה lustralis aspergebatur. Qua aspersione quid præfiguratum fuerit, haud difficile est conjicere, nempe Christi sanguinem effundendum aspersum purgare homines a peccatis. En forte Jesaias respexit de Messia sic vaticinatus: יזה גוים רבים *asperget gentes multas*. D. Petrus propterea priorem suam Epistolam inscribit electis peregrinis εἰς ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ in aspersionem sanguinis Jesu Christi. Ac Paulus semel iterumque meminit sanguinis aspersionis Jesu Christi, Hebr. X. 22. XII. 24. Habemus ergo in aspersione sanguinis victimalis & aquæ lustralis in V. T. pulcherrimam Christi figuram. Neque opus esse opinor, ut sigillatim fasciculum hyssopi resolvamus, ac omnia ad mysteria trahamus, quandoquidem facile factu foret, præeunte in primis *Coccejo*, qui ad purificationem a lepra hoc loco maxime respexisse Davidem autumat, & diligenter istas ceremonias considerat, nominatimque *aspersionem* dicit figuram applicationis & imputationis justitiæ & satisfactionis Christi esse, *cedrum* in aspergillo Deum Patrem, *hyssopum* hominem, & *purpuram* Spiritum S. significare putat. Ego vero ad unum Christum aspergillum simplicius forte refero, salvisque aliorum judiciis, arbitror, cedro altissima divinam, hyssopo humili humanam, & filo coccineo unionem personalem adumbratam fuisse. Placet tamen quod vir doctissimus colligit, ex iis, quæ ingeniose de hoc argumento disputavit. *Admonemur*, inquit, *Patres Veteris Testam. & bene intellexisse mentem divinarum ceremoniarum, & per illas ad Christum, tanquam unicum fidei scopum, deductos esse*. Aliam figuram sive typum Barnabas, vel potius auctor Epistolæ, quæ sub Barnabæ nomine extat, indicavit, cum de vacca rufa disputavit, e cujus cinere aqua lustralis parata purificationi inserviit. Quæritur ibi: διὰ τί δὲ ἅμα τὸ ἔριον καὶ τὸ ὕσσωπον; *quare in unum lanam & hyssopum*, sive quare simul lana coccinea & hyssopus adhibebantur in ritu vaccæ rufæ, & respondetur hunc in modum: ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἡμέραι ἔσονται πονηραὶ καὶ ῥυπαραὶ ἐν αἷς ἡμεῖς σωθησόμεθα i. e. *quia in regno illius* (Christi) *dies erunt nequissimi & sordidi, in quibus nos sanabimur*. Ubi videtur per hyssopum aliquid sordidi designari, quod cum hyssopo tribui non possit, conjecit non nemo, non *hyssopum* sed *œsupum* esse legendum. Verum *Stephanus le Moyne*, in notis & observat. ad Barnabæ Epistolam, negat innuere Barnabam, quod hyssopus in se fuerit sordida, & proinde figuraverit sordes maculasque, quibus tempora Messiæ debeant contaminari, ac contendit ipse vir doctus, quod innuere tantum Apostolus voluerit, hyssopum adhibitam fuisse ad significandam purgationem, quæ debebat fieri temporibus Messiæ. Quibus forte respicit ad vim virtutemque medicam hyssopi, quod pectus & pulmones expurget, capitisque pituitam extergat, ut *Levin. Lemnius* de herb. Bibl. cap. XXXVI. prolixius enarrat. Et sane, si ea est hyssopi efficacia, non inepte Deus herbam humilem quidem, sed tamen maximæ utilitatis, adhiberi voluit, ad designandum καθαρισμὸν, per Messiam, in abjecta forma comparentem, præstandum. Ejus vero purificationis compotes ii

tan-

tantum reddebantur, qui intentis fidei oculis Messiam per istiusmodi figuras, veluti per speculum intuebantur. Deus enim *per fidem purificat corda*, Actor. XV. 9. Hujus sapientiæ divinæ in mysterio, ceu supra diximus, David non ignarus, petit a Deo internam applicationem & obsignationem. Vid. *Coccejus* h. l. §. 12. Perspicue breviterque Davidis mentem expressit *Henr. Mollerus* in prælect. ad h. l. cujus verba non possumus non transcribere. *Respicit David ad figuras seu ritus legis Mosaicæ, eorumque meminit, non quod fiduciam suam locaret in hoc externo expiationis symbolo, sed quia sciebat, hæc non frustra esse in lege mandata. Sciebat enim illo ritu aspersionis aliud significari multo majus, aspersionem scilicet sanguinis Christi, qui futurus esset victima pro peccatis, & cujus aspersione homines mundarentur a peccatis. Ad hanc igitur rem, quæ typo signata erat, respicit. Estque metonymia in his loquendi formis usitatissima: asperges seu expiabis me hyssopo, id est, ablues & mundabis me a reatu, sanguine filii tui, quo vere expiantur & tolluntur peccata.*

IX. Sed hæc hactenus de Davide. Nunc ad Jesaiam redeamus, &, quod facere par est, videamus, quibus argumentis doceri possit, Deum a lustrationibus ceremonialibus Judæos ad salutare lavacrum, quod in Messiæ sanguine habemus, amandare voluisse. Id vero efficere, non adeo arduum erit, si constet, Prophetam ad tempora Messiæ respicere. Quod sequentem in modum demonstrare possumus. Jubet Deus lavari omnes atque purgari: *lavate, & purificate vos*, non, quod id homines suis viribus possint, sed ut abluis se patiantur, ac media purificationi salutaria amplectantur: unde inepte pro libero arbitrio *Bellarminum* hinc concludere. Nostrates Theologi dudum observarunt, cui Vulgatus interpres refragatur, quando imperativum רחצו optime, quo ad sensum, *passive*, non *active*, reddidit, *lavamini*. *Coccejus* præcepta fœderis gratiæ proptia vocat ea, quæ longa serie & graviter hic inculcantur. *Varenius* tamen melius duos tantum priores Imperativos רחצו הזכו ad consilium emendationis Evangelicum in articulo Justificationis, & sequentes ad legale in articulo Renovationis seu Sanctificationis refert. Hunc esse verum sensum, tota orationis series evincit. Nam post consilium saluberrimum, de accipienda purificatione, ipse Dominus, Dominus exercituum, & Heros Israelis (℣. 24.) dicit, se *defæcaturum ad puritatem scorias* Israelis, (℣. 25.) quod Mel. III. 1. seqq. de Messia, Judæis quoque haut diffitentibus, (vid. *Kimchi* & *Aben-Esra* in Commentar.) explicatur, ut mihi nullum sit dubium, quin Malachias Jesaiæ vaticinium respexerit & uberius clariusque illud illustraverit. Quid? quod R. D. *Kimchi* ingenue fatetur, Jesaiæ vaticinium impletum iri בימות המשיח *in diebus Messiæ*. Messias ergo summus æternusque Deus, *ablues sordes filiarum Zion, & sanguines Hierosolymæ propellet e medio ejus, Spiritu judicii & incendii*, uti ex Jes. IV. 4. Jesaiam quam optime hoc in loco explicare licebit. Hæc cum satis certa atque expedita esse videantur, illud quoque largiri nobis Judæi debent, mirabilem purificationem, per sanguinem Messiæ, cujus subinde Scriptura mentionem facit, hic intelligi posse, imo debere, quia non alia salutaris lustratio datur.

X. Hæc occasione verborum תחטאני באזוב & רחצו והזכו Nunc ad sequentia in Jesaia vocabula progredi, ordine sic postulante, deberemus. Verum quia nimis longa foret disputatio, si singula excutere vellemus, & res ipsa ad Theologos magis quam Philologos spectat, omissis iis, quæ ad renovationem pertinent, *effectus* salutaris lavacri hactenus descripti mirabiles expendemus, ℣. 18. & apparatum aliquem in Philologicum, si fieri queat, ad illustrationem verborum & rerum proferemus. Sic vero Jesaias: *Si*, (vel etiamsi) *fuerint peccata vestra velut coccinum, instar nivis candescent; si rubuerint instar vermis, sicut lana fient*. Facile intelligitur, idem diversis duntaxat vocibus enunciari, sive ut Hebræi efferunt, כפל הענין במלות שונות *perexegesin* hic occurrere. Idem quoque, ac simili figura, licet brevius, David indicat: *expia me hyssopo, ut purus sim; lava me, ut candidior nive reddar*.

XI. Ubi duo sibi invicem opponi cernimus, peccatorum fœditatem, & lavacri sacri utilitatem. Fœditas & atrocitas iniquitatum significanter exprimitur vocibus שנים & תולע, quæ ut h. l. disjunctim, ita alibi conjunctim leguntur, (Exod XXV. 4. XXVI. 1. 31. &c.) & non *sericum* notant, ut *Aben Esra*, *Abarbanel*, aliique & noster etiam Luth. explicant, quippe quod, ut docet *Joannes Braunius* de Vestitu Sacerdotum Hebræorum L. I. Cap. 8. in toto Veteri Testam. non reperitur, sed *lanam tinctam* colore rubro, ceu valide infertur ex verbo יאדימו *si rubuerint*, qui *coccineus* dicitur,

citur, & cum *purpura* aliquando confunditur, ficut vel ex Matt. XXVII. 28. coll. cum Marc. XV. 17. & Joh. IX. II. manifestum eſt, ubi quam prior Evangeliſta χλαμύδα κοκκίνην *chlamidem coccineam* vocat, poſteriores πόρφυρα & ἱμάτιον πορφυροῦν, *purpuram*, ac *veſtimentum purpureum* explicant, Lucas autem reddit λαμπρὰ *ſplendida*, quod de *coccineo* omnino capiendum, teſte Syro & Arabe Interpretibus, quorum ille per זהוריתא ex Chald. זהוריתא a זהר *ſplendere* quia inſtar ignis ſplendet, hic בריקא ab Hebræo ברק *fulgere*, *coruſcare* expreſſerunt.

XII. Verum ipſa vocabula idem ſignificantia ſeorſim conſiderabimus, cum & in iis quædam ἐνέργεια lateat. Quod igitur ad שנים *Schanim* attinet, id plurale eſt, & alibi quoque, licet rarius, plurative occurrit, nempe Prov. XXXII. 21. ubi tamen plerique Interpretis LXX. Senioribus, ſecundum *Braunium* decepti, *duplices* veſtes potius quam coccinum intelligi volunt. Unde שני dicatur, non videtur adeo obſcurum eſſe, licet appellationis ratio non omnibus æque placeat. Certum eſt, deduci nomen a verbo שנה quod eſt *iterare*, *duplicare*; hinc *coccineum bis tinctum* ſignificare Lexicographi vulgo exiſtimant, & δίβαφον una voce Græca reddunt. Unus, quod ſciam, *Braunius* communi ſententiæ adverſatur, atque fatetur quidem, purpuram dibapham dici, ſed una contendit, illud δίβαφον proprium eſſe epitheton *purpuræ Tyriæ*, cujus lana quinis potet horis, rurſuſque mergatur carminata, donec omnem ebiberit ſaniem; probari autem non poſſe, quod coccinum quoque dibaphum dictum fuerit, Lexica igitur corrigenda hic eſſe, & errorem receptum proſcribendum. Neque concedit *Schani* a שנה *iterare* derivari, ſed ipſe potius a שנן *acutum* eſſe, deducit, ſicque dictum illum vult colorem ab acuto & igneo ſplendore, quemadmodum & Græcis, ὀξῦνον *acutum* dicatur. Quo etiam ſententiam *Hieronymi* trahit, qui in Epiſtola ad Fabiolam doceat, *coccineum Hebraice* שן *ſen* vocari. Quia tamen videt, hac derivandi ratione non ſatisfieri legibus Grammaticæ, non refragatur, ſi quis malit ſtatuere, radicem, ut multarum aliarum vocum, a nobis ignorari. Potuiſſet forte vir doctiſſimus ex Arabica lingua præſidium aliquod ſententiæ ſuæ habere. In ea enim radix שנא *ſana* ſignificat *luxit*, *ſplenduit*, & nomen inde deductum *lucis & ſplendoris* notionem habet, quæ apte quadrat ad coccinum vid. §. anteced. vel ſi hæc diſpliceat conjectura, dabimus aliam ex eadem radice Arab. in cujus derivatis eſt שני *pretioſus eminens*. Quod non minus aptum eſt ac prius. Omnes enim auctores, ſacri pariter ac profani, clamant, colorem coccineum fuiſſe pretioſiſſimum, quorum teſtimonia laudatus aliquoties *Braunius* adducit.

XIII. Succedit alterum vocabulum תולע *Thola*, quod generatim notat *vermem* a verbo לוע *vorare*, quia vermes res conſumere & rodere ſolent, vid. Deuter. XXVIII. 39. & ſpeciatim illum vermiculum rubentem, vel purpureum, ut vulgo vocant, ex quo color coccineus fit. Unde & pro colore in facris literis adhiberi e multis locis, ac vel ex ſolo hoc Jeſaiæ, patet. In Novo Teſt. Spiritus S. πορφύραν καὶ κόκκινον habet, ubi in Veteri junguntur ארגמן ותולעת שני Apoc. XVIII. 4. XVIII. 16. Sic & Paulus Hebr. IX. 19. reſpiciens ad Levit. XIV. 49. ſeqq. ubi in Hebræo eſt תולעת שני ואזוב habet κόκκινον καὶ ὕσσωπον. Certiſſimum igitur eſt, *tholaat* nihil aliud eſſe, quam coccinum. Coccus vero fructus rotundus eſt inſtar lentis, vel piſi exigui, vel excreſcentia potius fruticis, cui ineſt ſuccus, qui facile corrumpitur & in vermem mutatur, Arabice קרמז *Kermes* vel *Alkermes*, a Galatis ὗς & ὕσγινον ex כס *ſas* vermis & גון *color* id eſt *vermitinctum*, dictum. Quæ prolixe probant *Bocharcus* Hieroz. Part. II. l. IV. cap. XXVII. p. 264. ſeq. & *Braunius* p. 291. ſeqq. His addo Hebræorum teſtimonia. Nam R. Salomo Jarchi ad vocem תולע ita commentatur: *Eſt color, quo tingunt rubrum, ſuntque grana ſive baccæ, in quibus ſingulis ſunt vermiculi.* R. David Kimchi ſcribit, *Thola* hic idem eſſe ac quod alibi plene dicitur *Tholaath ſchani*, & colorem קרמזין *carmeſin* declarare. Hoc procul dubio eſt ab Arab. קרמז *Kermes*; hodie *ſcarlattum* vocant, German. Scharlachen / vel Scharlach / quæ vox videtur compoſita ex *Sar*, vel *Sarra*, id eſt, *Tyro*, & Hebr. לקא id eſt *colore rubro inſtar coccini*, quaſi dicat color ruber Tyrius, non quod revera fuerit purpura Tyria, ſed ob ſimilitudinem, ut conjicit *Braunius*. Ex his puto lucem quandam habere poſſe loca Scripturæ S. quæ de variis purpuræ rubræ nominibus & generibus agunt. Tria enim purpuræ genera apud antiquos in uſu fuiſſe animadvertimus. *Primum* genus erat purpura infimi pretii, *rubra* quidem ſed *obtuſa*, & quaſi *fuſca*, *plebeja* a Plutarcho & Cicerone dicta. *Secundum* genus erat *rubor floridus*, & acuto lumine ſplendens, qui, *Plinio* dicente, *in roſis micat*, & coccus magis eſt, quam purpura. Hoc propterea recte a

Luth. nostro redditum puto Rosenroth. *Tertium* erat rubor eximins, de utroque priorum participans, *nigricanti aspectu*, *idemque suspectu refulgens*, qualis color est *sanguinis concreti*, vel nigricantis rosæ colore sublucens. Unde nec Luth. male, quando prius convertit blutroth; quanquam hoc tertium genus sit vera & genuina purpura Tyria. Conf. *Braunius* Cap. XIV. Lib. cit.

XIV. His ita expositis inquiramus in causas rationesque, cur peccatum cum colore isto conferatur. *David Kimchi* rem breviter, nec inepte prorsus, sic enarrat: *Comparat peccatum rubro, qui color fortis & conspicuus est e longinquo, & si in veste macula quædam ejus coloris fuerit, in lotione non auferri potest. Et sic dicitur* (Jer. II. 22.) *si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi smegma, maculosa adhuc erit iniquitas coram me.* והתשובה לבון הכתם *sed pœnitentia est candefactio maculæ*, id est per pœnitentiam eluitur macula peccati. Quæ explicatius nonnihil ac distinctus trademus. Repræsentat sane coccinum & vivis quasi coloribus pingit peccatorum fœditatem (1) ratione *originis*. Quemadmodum enim color coccineus nihil aliud est quam sanguis vermiculi in cocco nati, quo panni tinguntur; sic peccata a sanguine humano corrupto originem fœdam trahunt, & passim דמים *sanguines* dicuntur, Blutschulden, quæ insuper delinquentium sanguine eluenda sunt, ideo quod vitam spiritualem effundant. Talibus sceleribus inquinatas habebant manus Judæi, ut puras tollere ad Deum nequirent, Jes. I. 15. & ab illis David expiari se petit, Ps. LI. 16. (2) Ob *apparitionem & evidentiam*. Nam sicut coccineus color excitatus & vividus est, vel *μὰς*, λαμπρὸς, qui in oculos facile incurrit, eosque ferit: sic peccata in conspectum Dei facile penetrant, unde dicit: *removete malitiam operum vestrorum a conspectu oculorum meorum*. Denique (3) ob *penetrandi vim* & efficaciam. Color coccineus tam alte se insinuat, ut elui ex materia infecta nequeat, nisi cum panni ipsius interitu: ita peccatum, ac originis maxime, mortalibus post lapsum tam firmiter inhæret, ut non nisi per hominis cinefactionem tolli possit. Hæc atque alia his similia in memoriam revocare nobis potest coccinei coloris meditatio.

XV. Tam fœda vero & enormia peccata dicuntur instar nivis & lanæ albæ futura, si mirifica illa purgandi ratio, de qua dictum sæpe est, adhibeatur. Hic iterum vocabula primum, deinde sensum expendemus. שלג *Schælag* significat nivem, Psal. LXVIII. 15. verbum תשלג occurrit, sensu *albescendi*. Junius & Piscator reddunt, *niveus eris*, Pagninus, *alba facta est velut nix*. Credibile ergo est, verbum a nomine *schælæg* deduci & inde suam sortiri significationem. Neque enim verbum semper radicem constituit, ut vulgo persuasum sibi Lexicographi habent, sed in rebus naturalibus plerumque nomen id facit; unde dici haud debet, radicem esse amissam, si verbum non reperiatur. Insignis locus est Psal. CXLVII. 16. ubi Deus *nivem* dare dicitur *sicut lanam*. Respici hic nonnulli putant ad nivis usum, alii ad externam ejus speciem; nos vero, secuti *Chaldeum* & *Davidem Kimchium*, hosque sequentem *Bochartum* Hieroz. p. I. l. II. cap. 45. ad albedinem. Nam ob lucem candoremque passim commendatur nix, non solum in sacris, ut præter nostra loca, quæ sub manibus, liquet ex Ezech. XVII. 18. Dan. VII. 9. Thren. IV. Apoc. I. 14. &c. sed etiam in profanis. Sic *Homerus* Iliad. X. 437. de equis Rhesi canit, quod fuerint λευκότεροι χιόνος, id est ut *Maro* l. XII. Æneid. v. 88. expressit, *candore nives anteirent*. Ex *Eustathio* refert *Bochartus*, quod veteres eleganter nivem vocarint *aquam laneam*, occasione ex verbis Davidis nata. Forte & Talmudicorum vox אשלג *aschleg* vel שלגא *schalga* huc alludit, & *aquam nivalem* declarat, nisi *Bocharto* quis accedere malit, qui Geogr. S. l. I. cap. 14. dicit esse Persicum *aslengi*, Arab. כנדס *condus*, Græc. *ϛρϐθιον* Roman. radiculam & herbam lanariam. Candoris autem lucisve ratio e Physicis hæc redditur, quod plurimum habeat aeris, & ex aqua constet, ceu duobus elementis maxime perspicuis. Unde sensus hic emergit: peccata vestra, me vos purgante, ceu grandes scelerum maculæ disparitura sunt; adeo ut ex coccineis, (quæ maculæ alias nulla lotione emundari possunt) reddantur nivea; vel rectius: *vos reddemini instar nivis candidi, puri*, per hypallagen, qua peccatis tribuitur, quod hominis peccatoris pœnitentis est. Non enim peccata sed peccatores albescunt, id est, peccatorum reatu ablato, apud Deum, propter sanguinem Christi fide apprehensum, justi & puri declarantur, ut in iis non sit *κατάκριμα* Rom. VIII. 1. Nempe enim cum *Bellarmino* l. 1. de Bapt. cap. 3. ex hoc & similibus locis inferenda est deletio peccati totalis in hominibus, ita ut succedat nova quasi essentia, coccineumque in niveum transeat.

XVI.

XVI. Ad ultima nunc tandem verba progredior, quæ eundem referunt sensum ac præcedentia. Brevior ergo in iis explicandis ero. Sic vero habent כצמר יהיו *sicut lana erunt*. Res notior est, quam ut explicari debett, *Zæmær* significare lanam, qualis scil. ab agnis vel arietibus provenit. Ejus nativi colores variis sunt, niger, fuscus, rufus, & albus, qui posterior, ut maxime vulgaris, ita etiam laudabilis fuit, Dan. VII. 9. Ps. CLXVII. 16. Apoc. I. 14. & hoc loco intelligi debet. Unde recte *David Kimchi* notat, deesse in textu denominativum h. m. supplendum *instar lanæ albæ & puræ*. Chaldæus quoque נקי *puram* lanam interpretatus est.

XVII. Alludere hic interpretes putant Prophetam ad ritum solennem & typicum in festo Expiationum, celebrem, ubi hirco omissario Asasel ad januam porticus templi לשון של זהורית *lingua* sive particula *coccinea* ad frontem inter duo cornua alligata fuit, quæ si albescebat, remissa esse peccata, colligebant. Si traditionis fundamentum e Judaicis Doctoribus quæras, id in his ipsis Jesaiæ verbis ponunt, &, quod cumprimis memorabile nonnullis videtur, ferunt quadraginta annis ante excidium templi singulare hoc divinæ clementiæ & remissorum peccatorum signum cessasse. Quod cum in illum diem expiationis incidere videatur, quod Messias juxta Hebr. IX. 11. 12. non per hircorum vitulorumque sed proprium sanguinem ingressus semel est in sanctum sanctorum, æternam redemtionem nactus, magni viri multum huic traditioni tribuunt, eamque complementum in Christo sortitam arbitrantur. Præter Doctores Talmudicos mentionem hujus ritus faciunt *Barnabas* in Epistola, & *Tertullianus* l. III. adversus Marcionem. Verum enim vero ex hoc dicto Jesaiæ nil tale effici potest. Unde quoque *R. D. Kimchi* & *Abarbanel* sicco plane pede id prætereunt, non facturi, si veri quid subesse censuissent. Neque Levit. XVI. ubi tamen omnes atque singulæ *hirci apopompæi* circumstantiæ accurate sunt commemoratæ, vel vola, vel vestigium de eo legitur. Josephus etiam, in ritibus Hebræorum enarrandis satis sollicitus, nullam prorsus hujus rei mentionem facit, ac prisci Hebræi, parum sibi constantes, miris modis variant in recensendo illo miraculo, prout ex eorum scriptis docte observavit *Joh. Frischmuth*. Differt. I. de Hirco emissar. §. 6. & D. Sebast. Schmid disp. de hirc. apopompæo §. 40. qui *inventum superstitionis humanæ vocat, sub specie devotionis & prætextu Scripturæ introductum, plus dubitationis quam certitudinis de remissione peccatorum mentibus ingenerans*. Spencerus, pro more suo, judicat, *Judæorum Majores, cum in vicinia gentium profanarum aut iis commisti viverent, Ethnicorum victimas & animalia sacra sæpe vittis aut infulis, iisque laneis, ac non raro purpureis, aut cocco tinctis, insignes & exornatas observasse, & in cultum suum traduxisse, cum ut sacra sua non minus elegantia & oculis vulgi grata redderent, tum ut Ethnicos hac innocua morum similitudine lucrifacerent*. Non improbamus viri clarissimi conjecturam, licet hypothesin ejus de ritibus omnibus Judæorum e gentium superstitionibus traductis probare nequeamus. Facile enim fieri potuit, ut Judæi, iis ritibus & circumstantiis, quæ Deus præscripsit, non contenti, nonnulla a Gentibus profanis desumerent. Hinc vero minime inferri debet, sacrificia, ac cætera in Lege imperata, Ethnicis originem acceptam ferre.

XVIII. Nos his prætermissis typum Christum alia ratione quærimus e Psal. XXII. 7. ubi ipse Messias se vocat תולעת vermiculum coccineum, qui sanguinem suum pro nobis largissime fudit, purgantem nos ab omni peccato. Vermis coccineus abjectus quidem est, sed utilissimus, si emoriatur, cum præstantissimus & vegetissimus color ex ejus sanguine fiat. Ita Messias tantopere quidem abjectus fuit atque humiliatus, ut infra homines haberetur, & vermis instar conculcaretur: sed sanguinem pretiosum fudit, eoque nos vivificavit & purgavit. Ut taceam, *confectionem Alkermes*, adeo a Medicis decantatam, quam Christus animabus nostris præbet. Si Novum conferre Testamentum placet, multa ibi egregia & apprime huc facientia inveniemus, inprimis in Apocalypsi, ubi fideles stolis candidis induti, cap. VII. 4. *sanguine agni* lavasse vestes dicuntur. Cap. XIX. 8. vestes, quibus sponsam suam ornat Christus, puræ & splendidæ, explicantur per *δικαιώματα τῶν ἁγίων*. Verum latius hæc exsequi non sinit nostrum institutum, quod intra Philologiæ cancellos contineri se debet. Talia ergo alteri reservo occasioni & tempori.

JOHANNIS SPENCERI

DISSERTATIO

DE

CIRCUMCISIONE

. *De signis illis* SPECIATIM *fit sermo*, *& primo*, *de Circumcisione*, *ejusque ratione principali*.

Circumcisio ritus erat antiquissimus, & quasi legis ceremonialis prodromus: erat enim Abrahami ipsius exemplo cohonestata, adeoque quadringentis annis ritus alios Judaicos anteibat. Sed & ritus erat quem Judæorum natio non minore honore quam Gentiles contemtu prosequebantur: nam Judæi eodem cum contemtu & splene Gentiles, *incircumcisos*, quo illi Judæos, *appellas & verpos* appellabant.

De ritu tam antiquo & sacro quo apertius differamus, sermonem nostrum quatuor in partes distribuemus: de ritus illius ratione vel usu, sede vel subjecto, prima origine, & præcipuis circumstantiis, verba (seorsim) habituri.

Ut circumcisionis finem aut rationem felicius expediamus, necesse est ut de circumcisione duplici, (*) *patriarchali* nempe & *Mosaica*, pauca præmittantur. *Patriarchalis* ea erat, quæ patribus ante Legem datam in usu fuit, & pactum inter Deum & Abrahamum posterosque suos obsignavit: *Mosaica*, quæ novam quandam a lege Mosaica sanctionem accepit, & primarium religionis Judaicæ sacramentum habita est. Circumcisiones illæ duæ, institutionis suæ tempore & ratione nonnihil differunt: quoniam tamen natura & usu generali consentiunt, de iis conjunctim loquar, ne in immensum excrescat sermo.

Ut ad rem præsentem paulo propius accedam: duplex erat circumcisionis instituendæ ratio, nempe, ut Signi, & ut Sigilli, vicem præstaret.

Primo: ut Signi vice fungeretur. Hoc Justini Martyris testimonio confirmatur: nam (*a*) ille de *Abrahamo* disseus, τὴν δὲ περιτομὴν, inquit, εἰς σημεῖον ἀλλ' οὐκ εἰς δικαιοσύνην, ἔλαβεν. De eodem fidelium patre pene eadem asserit (*b*) Tertullianus, dicens, *ante Deo placuit*, *quam circumcideretur*: —— accepit autem *circumcisionem*, *sed quæ esset in signum temporis illius*, *non in salutis prærogativam*. Et S. Apostolus Abrahamum (**) τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς accepisse dicit, ad *Rom.* 4. Erat autem circumcisio, quod eruditis observatum, non simplex sed multiforme signum; cum nec rem unam, nec uno eodemque modo, significaret: nam.

Primo: signum erat distinctivum, & in eum finem ordinata, ut sanctus po-

pu-

(a) *In Dialog. cum Tryphon.* p. 124.

(b) *Adv. Judæos* p. 185.

(*) Nulla necessitas cogit, ut duplicem fingamus circumcisionem, Patriarchalem sc. & Mosaicam. Posteriori huic obstare Christi verba dicentis: *Moses dedit vobis circumcisionem*: Joh. VII. 22. i. e. Non tamquam rem novam protulit, sed mandatum de pueris circumcidendis Abrahæ traditum renovavit. Nec minus effatum Pauli asserentis fuisse Christum Circumcisionis ministrum *Rom.* XV. 8. Hisque dictis destruitur discrimen inter circumcisionem Mosaicam & Patriarchalem.

(**) Nihil aliud Paulina verba sibi velle, quam Abraham accepisse circumcisionem sigillum ejus justitiæ, quam fide sua consecutus est, cum adhuc esset in præputio, seu cum nondum esset circumcisus; His positis, *Irenæi* & *Tertulliani* loca *Spencero* adducta vindicantur, cum in priori agatur de circumcisione, prout actus carnalis, seu corporalis est; In posteriori prærogativa quidem salutis negatur Abrahamo, in ordine ad æque fideles alios, minime vero efficacia Sacramenti. Porro Circumcisionem cordis, quæ in Sacris passim præcipitur, negat mere moralem esse, quod primo fieri dicatur *Rom.* II. 28. seq. non enim silice peragitur, glandis pelliculam resecante, ut Paraphrastes loquitur, sed spiritu pravas cupiditates omnes ab animo recidente; quodque secundo loco circumcisio Christi ideo nominetur *Coloss.* II. 11. 12. neque divum *Jacobum* de genere jubentem 1. cap. v. 21. alludere ad rejectionem pelliculæ superfluæ, quæ per circumcisionem fiat, voluisse, quod in causa peccati nunquam idem sit, quod superfluum; quodve ipsa pelliculæ præcisio totum potius corpus peccatis contaminatum, exuendum esse innuat; id quod *Damasceni*, *Epiphanii*, *Augustini*, atque *Athanasii* autoritate confirmari potest.

pulus a reliquis mundi gentibus discerneretur. Per multas annorum centurias, sanctum semen, nullo signo notabili, gentibus immixtum vixit. Primus Abrahamus jussus est suorum præputia circumcidere, & rei exemplum ad posteros transmittere, ut insigni vel nota illa visibili distinguerentur. Hanc causam sic exprimit (*a*) Irenæus: *circumcisionem, non quasi consummatricem justitiæ, sed in signo dedit Deus, ut cognoscibile perseveret genus Abrahæ*. Eandem rationem, de Judæis mentionem faciens, assignat (*b*) *Tacitus*, his verbis, *circumcidere genitalia instituere, ut diversitate noscantur*. Huic assertioni congruum est, quod hic ritus, Israelitis in deserto commorantibus, intermitteretur: quid enim, nisi quod in deserto παντὸς ἀλλογενοῦς κεχωρισμένοι (uti loquitur (*1*) *Cedrenus*) *ab alienigenis omnibus*, ipsa loci solitudine, satis distincti essent & *separati*? Erat autem respectu *Dei* simul & *populi*, hæc nota distinctionis apprime necessaria: *respectu Dei*, qui semen Abrahami, se tanquam cœli stellas multiplicare, & in eo gentibus omnibus benedicere velle, sancte & prolixe (*c*) promisisset; ideoque necesse erat ut posteri ejus ἄμικτοι permanerent, & cæteris Adami filiis nota quadam discerni, ut liquido constaret posteris, Deum promissionis suæ fidem implevisse. Circumcisionis notam hunc finem & scopum habuisse, notat (*d*) S. Hieronymus: *quia* inquit, *ex semine* Abrahæ *erat Christus oriundus*, -- *& ab Abraham usque ad Christum multa erant secula transitura; providens Deus, ne soboles dilecti* Abrahami *cæteris nationibus miscerentur, & paulatim familia ejus fieret incerta, gregem Israeliticum quodam circumcisionis cauterio* annotavit. Nec *Dei* tantum, sed & *populi* respectu, necesse fuit, ut Israelitæ hoc signum διαγνωστικὸν corporibus impressum gererent; nempe ut certius constaret, eos ab Abrahamo genus ducere & semine sancto oriundos. Nam ipsa generis sui dignitas, & natalium sanctitas, virtutis igniculos in animis generosis accendere posset, iisque pudorem incutere, si forsan a patris sui fide & pietate degenerarent. Deinde, a patre fidelium originem trahere, honori non vulgari habitum est: hinc enim circumcisionem (originis tam claræ documentorum) gloriæ ducebant Israelitæ, & *incircumcisi* nomine ad probrum & convicium utebantur. Hoc autem honore tandem caruissent Israelitæ, si patres eorum nulla nota gentili terræ populo distinguerentur. (*e*) Æthiopes itaque sibi notam circumcisionis etiamnum imprimunt, *ut ipsi a cæteris nationibus*, tanquam *filii* Abrahami, dignoscantur, in cujus consanguinitate gloriantur.

Secundo: circumcisio signum erat memorativum, quo fœdus cum Abrahamo initum, & patris illius fides & pietas in frequentem memoriam revocari posset. Deus enim pactum cum patre fidelium iniit, quo sancte promisit se Abrahamum (*f*) *patrem multarum gentium ponere*, & in semine suo omnibus terræ gentibus benedicere voluisse. Quo itaque fœderis illius memoria plane recens exstaret, illius μνημόσυνον instituit, ipsis generationis partibus imprimendum, quod Abrahami filiis semper ob oculos versaretur. Nec ideo tantum instituta est circumcisio, ut fœderis illius materiam, sed ut Abrahami fidem & justitiam (præcipuam fœderis causam) in animos Israelitarum revocaret. Nam fœdus illud cum Abrahamo nondum circumciso percussit Deus, in testimonium favoris quo fidem & justitiam ejus amplectebatur, & circumcisio in fœderis simul & favoris illius testimonium instituta est. Hinc recte colligit (*g*) *Isidorus Pelusiota*, quod circumcisio non esset εὐδοκιμήσεως ὑπόθεσις, ἀλλ' -- εὐδοκιμήσεως σφραγὶς, non Dei placandi causa, sed jam placati signum & argumentum. Atque hæc verbis Apostoli consentanea sunt, qui circumcisionem vocat, non signaculum fidei Abrahami, sed (*h*) *signaculum justitiæ fidei* quam *in præputio* habuit. Cum itaque circumcisio justitiæ fidei signaculum esset, & Abrahami pietatem potius quam personam cohonestaret; Deus pietatis illius ὑπόμνημα in ipsa filiorum suorum carne collocari jussit, ut eam recenti memoria retinerent, nec unquam deflecterent a paternæ pietatis exemplari. Judæi quidem circumcisionem in gloriæ solius argumentum trahebant, eaque tantum ut sanguinis a patribus illustribus derivati testimonio utebantur: at mores animosque longe alios induissent, si advertissent, Abrahamum, in *justitiæ fidei* primo, deinde favoris divini

(a) Lib. 4. c. 30.
(b) Lib. 5. Hist. p. 116.
(c) *Genes.* 22. 17. 18.
(d) *In Epist. ad Galat.* c. 3. T. 4. p. 252.
(e) *V. Damian. a Goes de Æthiop. morib.* p. 222.
(f) *Gen.* 17. 5.
(g) Lib. 2. Epist. 115.
(h) *Rom.* 4. 11.
(1) V. Hist. compend. p. 80.

ni signum, circumcisionem accepisse: tunc enim characterem illum, pietatis avitæ monumentum, non gloriolæ solius materiam, habuissent. Hisce, clausulæ loco, consona subjungam (a) S. Ambrosii verba: (1) *circumcisio non habet aliquid dignitatis, sed signum est tantum quod signum ideo accipiebant* Abrahami *filii, ut scirentur ejus filii esse qui credens Deo hoc signum acceperat; ut æmuli essent paternæ fidei, & crederent in Jesum qui promissus est* Abrahamo.

Tertio: circumcisio signum erat figurativum, utpote quæ rei spiritualis figuram & imaginem præferebat. Prout enim baptismus (cujus pars exterior est (b) ἀπόθεσις ῥύπου σαρκὸς) impuritatem omnem carnalem, gentium præcipue ritibus exerceri solitam, rejiciendam indicavit; ita & circumcisio (c) περισσείαν κακίας, in idolorum præsertim mysteriis obtinentem, abnegandam significavit. Allegoriis quidem & mysticis rituum Mosaicorum rationibus fidem atque aurem haud adeo facilem adhibere soleo: hic autem non solum signi & rei signatæ summa similitudo, sed frequens usus Scripturæ, me persuasum facit, Deum, cum respectu ad doctrinam aliquam moralem, pelliculæ obscœnæ abscissionem præcepisse. Nam morum veterum abnegatio & novæ vitæ studium, metaphoris a circumcisionis ritu desumtis, non raro in scripturis inculcantur. Phrases enim illæ, (d) *cordis præputium circumcidere*, (e) *circumcisio cordis*, (f) *seipsum Deo circumcidere*, & (g) *circumcisio ἀχειροποίητος*, vitam in melius mutatam denotant. Ex adverso, nequam & nullius frugis *homines*, *incircumcisi corde* frequenter audiunt: *Levit.* 26. 41. *Jerem.* 9. 26. *Ezech.* 44. 7. *Act.* 7. 51. Hinc factum forsan, quod *S. Jacobus* ad vitam ethnicam & impuram abnegandam hortetur, (h) verbis quibus allusum videtur ad pelliculæ illius superfluæ rejectionem circumcisione factam: Atque hac de re multi e Christianis & Judæis antiquioribus sensum eundem habuere. E Christianis (i) *Athanasius* excisionem præputii nihil aliud notasse dicit, ἢ τὴν γενέσεως ἀπέκδυσιν· Et postea, *circumcisio*, inquit, *figura & typus erat* τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπεκδύσεως· E Judæis sic (k) *Philo* ritus hujusce finem & scopum exprimit: *ejus membri circumcisio*, σύμβολον ἡδονῶν ἐκτομῆς, αἳ καταγοητεύουσι διάνοιαν, &c. *Symbolum erat excisionis voluptatum quæ mentem fascinant: & quia inter voluptatum illecebras principatum tenent* quæ partem illam titillant & afficiunt, *idcirco legislatores partem eam mutilari jusserunt, ut significarent voluptates superfluas resecandas esse*. Et (l) alibi, τὸ περιτέμνεσθαι, inquit, ἡδονῶν καὶ παθῶν πάντων ἐκτομὴν, καὶ δόξης ἀναίρεσιν ἀσεβοῦς ἐμφαίνει· *Circumcisio notat voluptatum affectuumque omnium excisionem, & opinionum insuper impiarum*. Sed quid *Philonem*, in Evangelii crepusculo viventem, loquor? nam circumcisionem hanc significationem habuisse, ne veteres Israelitas latere potuit, cum a (m) Mose admonerentur, *circumcidere Jehovæ, Deo cor suum, & cor seminis sui, ad diligendum dominum Deum suum ex toto corde*, &c.

Quarto circumcisio signum erat initiativum, quo homines religionis Judaicæ sacris initiabantur, & se Jehovæ solius cultui devotos aperte profitebantur. Haud inepte (n) S. Augustino observatum est, *in nullum nomen religionis, seu verum seu falsum, coagulari* posse *homines, nisi aliquo signaculorum* seu *sacramentorum* visibili *consortio* colligantur. Deum itaque circumcisionis ritum instituit, ut totius legis & religionis Judaicæ signaculum extaret: adeo ut homines ritu illo, veluti pignore quodam, se Legi obstringerent, se fidei ejusdem cum Judæis consortes indicarent, & a religionis alterius cultoribus, tanquam notabili indice, dividerentur. Hinc causa data verbis (o) Apostoli ad Galatas, *testificor omni homini qui circumciditur, quod debitor est ad faciendam totam Legem*. h. e. qui ritum illum volens & prudens suscipit, vi facti illius ad Mosis legem servandam tenetur, & religionem in ea præscriptam se amplecti profitetur. Judæos etiam antiquiores circumcisionem ritum initialem existimasse, quo proselyti in eorum fœdus adoptati erant, & eorum quasi familiæ accensebantur colligere licet ex *Esther*, 8. 17. *Et multi ex*

(a) *In* Cap. 4. Ep. *ad Rom.*
(b) 1 *Petr.* 3. 21.
(c) *Jacob.* 1. 21.
(d) *Deuter.* 10. 16. & 30. 6.
(e) *Rom.* 2. 29.
(f) Jer. 4. 4.
(g) *Colos.* 2. 11.
(h) Cap. 1. 22.
(i) *Orat. de Sab. & circumcis.* T. 2. p. 58.

(k) Lib. de *Circumcision.* p. 81.
(l) Lib. de migrat. *Abrah.* p. 402.
(m) *Deut.* 30. 6.
(n) *Adv. Faust.* Tom. 8. col. 319.
(o) Cap. 5. 3.
(1) Commentarium illum non esse Ambrosii tum ex stylo, tum doctrina, constat. vid. append. ad opera *S. Ambros.* col. 21.

ex populis terræ מתיהדים (*a*) *judaizabans* : ibi enim LXX., ſenſum non verba curantes, ſic locum transferunt, κ̀ πολλοὶ τῶν ἐθνῶν περιετέμοντο, κ̀ Ιουδάιζον· i. e. Circumcidebantur, &, (ritu illo obſtricti) ad inſtituta moreſque Judaicos ſe conformabant. Cum itaque Judæi quidam zelotæ circumciſionem ſolam urgerent tanquam neceſſarium ſalutis conſequendæ medium, dicentes, (*b*) *niſi circumcidamini ſecundum morem Moſis, non poteſtis ſalvari*, ſic Phariſæi quidam verborum ſuorum ſenſum explicant, (*c*) *oportet circumcidere eos, & præcipere ut obſervent legem Moſis* : nempe quod circumciſio Moſis character eſſet, & omnes eo charactere ſignatos ad omnia Moſis inſtituta ſervanda ligare crederetur. Sed hac de re alibi paulo opportunius dicturus ſum.

Quinto : non temere conjicitur, circumciſionem ſignum (*) προφυλακτικὸν fuiſſe, & ad cacodæmonis injurias a perſonis omnibus illo charactere ſignatis propulſandas, ex Dei gratia, valuiſſe. Ea opinione (*d*) *Originem* non leviter tinctum, probant quæ contra Celſum attulit, τάχα διά τινα πολέμιον τῷ Ιουδαίων ἔθνει ἄγγελον, περιτομὴ ἐτελεῖτο, &c. *Circumciſio celebrata eſt, propter aliquem infeſtum Judæorum genti Angelum, qui poſſet non circumciſos lædere, circumciſos non item : quod colligi poteſt ex libris Exodi, ubi Angelus ante circumciſionem Eleazari contra Moſem valuit, quo circumciſio irrita facta eſt illius potentia*. Judæos etiam antiquiores eandem virtutem circumciſioni tribuiſſe, conjiciendi anſam præbet Chaldæus Paraph. in locum (*e*) illum Canticorum, *lectum Salomonis ambiunt ſexaginta fortes, —— uniuſcujuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos*; quem ſic illuſtrandum cenſuit ; *ſacerdotes & Levitæ & omnes tribus Iſrael apprehendunt verba legis quæ comparantur gladio, —— & ſuper unoquoque eorum ſignata eſt circumciſio in carne ipſorum, ſicut ſignata fuit in carne Abrahæ : & prævalent & confortantur in ea, ſicut fortis qui accinctus eſt gladio ſuper femur ſuum : & ideo non timent a ſpiritibus nocivis & dæmonibus qui ambulant in nocte*. Hæc ille : nec mihi vitio verti debet, ſi cum Judæo quandoque ſentiam; cum præſertim patres antiqui baptiſmum (qui circumciſionis locum occupat) *Dei ſignaculum*, eoque, baptizatos in Dei clientelam receptos, & contra Dæmonis inſultus munitos, exiſtimarint. Nam (*f*) *Clemens Alexandrinus* Baptiſma τέλειον (φυλακτήριον,) *perfectam* cuſtodiam, nuncupat. (*g*) Nazianzenus Baptiſma *ſigillum* dici aſſerit, ὡς συντήρητικ *quia conſervatio eſt*. Eidem ſententiæ ſavet (*h*) Baſilii dictum, *niſi ſignatus ſit ſuper te vultus Domini, niſi characterem in te agnoſcat angelus, quomodo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit?* Nec minus ſententiam jam dictam firmat ratio, quam patrum quos dixi teſtimonia : cum enim viri pii circumciſione vel baptiſmo liberorum ſuorum ſpes ſurgentes numini conſecraſſent, cum etiam ritibus illis Dæmonis cultum & ceremonias (*i*) ejuraſſent, & ſemetipſos ſoli Jehovæ ſolenniter devoviſſent; ſuadet ratio, ut exiſtimemus Deum eos una cum liberis ſuis in patrocinium ejus recipere, & ab externis ſaltem Dæmonis injuriis (olim frequentibus) tamquam peculium ſuum, integros & immunes conſervare, voluiſſe.

Sexto : circumciſio, Moſaica ſaltem, (**) ſignum politicum erat, quo omnes ex-

(a) v. *Judith.* 14. 10.
(b) *Act.* 15. 1.
(c) V. 5.
(d) Lib. 5. p. 263.
(e) Cap. 3. 7. 8.
(f) *Pædag.* l. 1. c. 6.
(g) *Orat. in Sanc. baptiſm.* p. 639.
(h) *Exhort. ad Baptiſm.* p. 413.
(i) *Nec quidquam prius imbuuntur quam contemnere Deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres vilia habere.* Tacit. hiſtor. l. 5. 116.

(*) Præterea temere conjicit *Spencerus* fuiſſe circumciſionem ſignum, & ad Cacodæmonis injurias a perſonis illo charactere munitis propulſandas, ex Dei gratia valuiſſe, ut ut opinione iſta non leviter tinctus videatur *Origenes*. Neque fortes illos ſexaginta circa lectum Salomonis, conſtitutos fortitudinis ſuæ præſidium in circumciſionis charactere collocaſſe; Id enim ſi feciſſent, adeo illis non fuiſſe dæmones, qui in nocte ambulant, timendos, ut vel ſuavi ſomno indulgere licuerit omnibus. Neque conjectura ejus generis ulla *Clementis Alexandrini* auctoritate fulcitur, licet baptiſmum circumciſioni ſuccedentem perfectam cuſtodiam appellet; in ſenſus enim multo ſubtiliores *Clemens* excurrit. Præterea extat exemplum ipſius Domini ſtatim a baptiſmate tentati, & prætarea quintæ petitionis neceſſitas.

(**) *Beza*, & *Thomas Tailorius* negant contra *Spencerum* fuiſſe ſignum politicum, quo peregrini in civitatem Judaicam adſcriberentur : Alia fuit mens Joſuæ circumcidentis egreſſos ex deſerto. Præterea negatur præputium dici hic ſignum ſervitutis Ægyptiacæ, non ſolum, quod nati in Ægypto, vel medio ſervitutis tempore fuerint circumciſi, verum etiam quod præputium victorum, & miraculoſe liberatorum inepte habentur pro ſigno ſervitutis patrum : & quidem ejus ſervitutis, quæ juſtiſſimo Dei judicio in perpetuum Ægyptiorum opprobrium fuerit vindicata. Neque Apoſtolus quicquam minus, quam ſignum politicum in mente habuit *Epheſ.* 11, 12. 13. 19. quod eo in loco alienati quidem a Rep. Judaica dicantur Epheſii, verum non intuitu honorum, aut dignitatum civilium, ad quas in eadem adſpirare præputiatis non liceret, ſed ratione Spiritualis fœderis. Sigilli quidem rationem & officium circumciſio præſtitit, verum non tam eo nomine, quod Deum adſtrinxerit ad repræſentanda promiſſa, niſi notam fidei violatæ ſubire voluiſſet, quam quod medii partes ſuſtinuerit, juſtitiamque Abrahami fide impetratam obſignaverit. Porro diſquiritur num ex

externi ſanguinis homines, in rempublicam Iſraelis admiſſi ſunt, & ſic in gentis Judaicæ cenſum tranſieront, ut pari jure eſſent cum Judæis natis; bonores, jura, connubia, & privilegia gentis omnia, ex æquo participantes. Erat nempe reſp. illa legibus peculiaribus adminiſtrata, peculiari regiminis formæ ſubdita, e civibus originis & ingenii peculiaris conflata, in peculiarem Dei clientelam recepta, quin & ſacris tantum Dei veri dedita. Circumciſio itaque ſignum illud peculiare fuit, quo peregrini omnes in album civium reip. hujus adſcribebantur. Hoc eo minus hæſitanter affirmo, (1°.) Quod circumſiooe quivis advena, paſcba, gentilitium illud Iſtaelitarum feſtum, participandi jus & licentiam obtinuerit. Hæc aſſertio Dei verbis nititur, *Exod.* 12. 43. *Hæc* eſt *religio Paſchalis, omnis alienigena non comedat ex eo : omnis autem ſervus emtitius circumcidetur, & ſic comedat ; advena & ſervus* emtus argento *non comedant eu eo*. Et paulo infra, ſi quis *peregrinorum* io veſtram voluerit tranſire coloniam, *& celebrare paſcha Domini, circumcidetur prius omne maſculinum ejus, & tunc* rite *celebrabit, eritque ſicut indigena terræ*. E quibus facile perſpicitur, advenas circumciſione, ſibi peculiare illud paſcha celebrandi privilegium acquiſiviſſe, adeoqne ritu illo in Judæorum familiam tranſiſſe. (2°) Quod hiſtorici ſacri verba (*a*) *Et multi e gentibus terræ facti ſunt Judæi*) ſic reddunt Septuaginta, Καὶ πολλοὶ τῶν ἐθνῶν περιετέμοντο, καὶ ἰουδάιζον, Quibus innuunt, homines, natalibus ethnicos, circumciſione Judæos factos fuiſſe, ritu illo nomina & jura gentis illius obtinentes. (3°.) Populus Iſraeliticus per annos quadraginta manſit incircumciſus in deſerto, & tum demum procurante (*b*) *Josbua*, præputii jacturam paſſus eſt, cum in procinctu jam ſtaret, ut io terram promiſſam introduceretur. Quid autem in eo rerum ſuatum articulo circumciderentur Iſraelitæ, niſi quod in gentem ſanctam, legibus homine ingenuo dignis adminiſtrandam, jam nunc formandi eſſent, & terram illam jure quaſi hæreditario poſſeſſuri; ideoque par eſſet, ut, peculiari circumciſionis ſigno ſuſceptn, ſe novæ bujus politiæ cives & membra profiterentur. Hnc facit, quod Deus populum, recentem a circumciſionis vulnere, ſic allocutus ſit, (*c*) *bodie abſtuli opprobrium Ægypti a vobis* : hoc eſt, „ ritu illo vos in civium meorum numerum adoptavi, ingenuos, & terræ „ felicis hæredes declaravi, & omnia „ ſervitutis Ægyptiacæ (dedecoris & op„ probrii veſtri) ſigna delevi & monu„ menta. (4°.) Hunc circumciſionis uſum ratum facere videntur Apoſtoli verba ad Epheſios, (*d*) *memores eſtote quod vos Gentiles eratis, dicti præputium*, &c. *Et quod eſſetis, eo tempore, ſine Chriſto*, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ, *longe alienati a republica Iſraelis*, &c. Ibi enim gentium doctor Epheſiorum ſtatum ethnicum deſcribit, verbis ad politiæ Judaicæ legem & morem alludentibus. Sic enim Apoſtoli ſenſum explicandum cenſeo : „ in rep. Judaica, du„ rante præputio, vobis nec honores ca„ pere, nec civium jure gaudere, li„ cuit : aliam autem remp. inſtituit „ Deus, eccleſiam ſcilicet, in qua cir„ cumciſio veſtra ἀχειροποίητος aditum ad „ omnes honores & civium privilegia „ vobis pateſaciet. (5°.) Circumciſio ſignum erat ad uſum quem dixi maxime aptum & accomodatum. Nam hujuſmodi ſignum erat, quod nemo carni ejus imprimi facile paſſurus eſſet; cum a circumciſione ſubeunda, dolor, pudor, apud exteros opprobrium, mortis etiam periculum, deterrerent : quin & ſignum erat, quo character arte vix ulla delendus imprimebatur. Adeo ut ſignum ipſum vetaret, ne quis ingenii timidi, temerarii, levis aut inconſtantis, advena, nomen ſuum in civium Judaicorum album referri peteret; quin & aperte doceret, quemvis Judæi nomine dignum, & civitatis ſanctæ jura poſtulantem, pii propoſiti tenacem & animi conſtantis virum eſſe debuiſſe. Ad hæc : ſignum hoc, quo cutis illa fœda & ſuperflua detrahebatur, puritatis indicium erat, & cum gentis Iſraeliticæ ſanctitate maxime conveniebat. Cum hæc recolo, nihil apud me dubitationis habet, circumciſionem ſignum politicum fuiſſe, & ea de cauſa (inter alias) inſtitutam ut ritus eſſet quo *a politia Iſraelis alieni*, natalium ethnicorum opprobrium amovere, pro Judæis haberi civitatis etiam

ex parte hominum vis hujus ſigilli coarctari intra jugi legalis terminos debuerit; quod negatur, ne infringatur fœdus ad *Rom.* III. 1. confirmatum, neve minuantur gloria ad *Rom.* IX. 4. eidem genti attributa. Non tamen opus eſt, propter gentis hocce decus eximium credamus cum Lightfooto baptiſmum circumciſionis appendicem, licet adſint eorum exempla, qui & circumciſi fuerint, & baptizati, quamvis de baptiſmum matrum, Saræ, Rebeccæ, Rachelis, Leæ apud *Raimundum* in pugione fidei veſtigia quædam deprehendantur.

(a) *Eſther.* 8. 17.
(b) *Joſh.* 5. 4. 5. 6.
(c) Ib. v. 9.
(d) *Epheſ.* 2. 11. 12.

iam sanctæ jura & honores adipisci possent.

Secundo: ideo instituta est circumcisio, ut Sigilli & sacramenti, æque ac signi locum obtineret; i. e. non tantum ut res sacras indicaret, sed ut ratas firmasque faceret. Ideoque Apostolus circumcisionem σημεῖον simul & σφραγῖδα, *signum* & *sigillum* (*a*) appellavit. Ut rei hujusce veritas paulo clarius elucescat, sciendum est, circumcisionem, ex parte Dei simul & hominum, sigilli vicem & officium præstitisse.

(1°.) Ex parte Dei promittentis: cum enim Deus fœdus cum Abramo, de illius nempe semine multiplicando, & in eo gentibus universis benedicendo, iniisset; ad firmandam promissi fidem, Abrahami posteros, circumcisione, tanquam nota peculiari, distingui & separari voluit, ut omnibus constaret, se fidem Abrahamo datam integram & inviolatam servare statuisse. Cum enim *Abrahami* posteri, circumcisionis nota corporibus suis impressa, a ceteris mundi gentibus discernerentur; observatu facile erat, an populus ille beneficia ulla singularia a Deo acciperet, & promissiones ejus eventum optatum aliquando sortirentur. Adeo ut signum illud Abrahami posteris impressum esset quasi pignus & sigillum Dei, quo ad promissa sua præstanda tenebatur, nisi fidei palam violatæ (adsit verbo reverentia) notam subire voluisset. Deus itaque, de circumcisione loquens, (*b*) *hoc*, inquit, *est pactum inter me & vos*, &c.

Nec circumcisio ex parte Dei solummodo, sed & hominum, sigilli munere fungebatur. Omnes enim circumcisioni sponte subjecti ad legem observandam se obstrinxerunt, & renunciatis idolis, Dei solius cultui se solide mancipàrunt. Nam circumcisio *patriarchalis* signum & tessera fuit religionis naturæ lege præscriptæ, *Mosaica* vero religionis quæ in legis pandectis continetur. Abrahamus itaque & posteri sui, circumcisioni huic aut illi subjecti, eo ipso religionis, sibi præscriptæ & cognitæ, se debitores constituebant; & ad eam colendam se devinctos confitebantur. Hoc (*c*) S. Petri verba docere videntur: *quid jugum imponitis super cervicem discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri, ferre potuimus?* Ibi enim *jugi* nomine non sola circumcisio, (infantibus haud adeo onerosa) intelligenda videtur, sed lex integra per Moseo tradita, ad quam tolerandam circumcisionis ritu suscepto, singuli tenebantur. Idem paulo clarius affirmat S. *Paulus*, quem antea veritatis hujusce testem advocavi: (*) *testificor*, ait ille, *omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legi servandæ*: hoc est: qui circumcisione, tanquam ritu sacro jam utitur, se ad legem integram servandam, tanquam syngrapha sigillo suo communita, devinctum profitetur. Nam (*d*) ἡ περιτομὴ θυσίαν ἔχει συνεζευγμένην, καὶ ἡμερῶν παρατήρησιν, —— καὶ τόπε φυλακὴν, —— (καὶ) οἱ καθαρμοὶ δεσμόν τινα παρατηρήσεων εἰσάγουσι ποικίλων· *Circumcisio* immolationem pecudum *annexam habet*, & *dierum locique observationem*, & *innumerabiles purgationum ritus*: *purgationes* autem *examen quoddam observationum variarum* secum *adferunt*. Adeo ut in circumcisione Judaismus vivere, movere, atque esse videretur.

SECTIO III.

De sede vel subjecto circumcisionis.

UT argumentum nostrum eo quo instituimus ordine persequamur, nonnulla de Circumcisionis (*e*) a loco vel sede proximo dicturi sumus.

Stigmata illa quibus ethnici olim se dæmoni alicui consecratos testabantur, in qualibet corporis parte, ὡς ἔτυχε, imprimebantur: nota vero vel character, qui gentem Deo peculiarem indicavit, non quamvis corporis partem, sed *carnem præputii*, sedem aut subjectum habuit. Hoc e disertis Scripturæ verbis manifestum, *Genes.* 17. 11. *Circumcidite carnem præputii vestri.* Hinc fit ut ritus ille, Græcis περιτομὴ, Latinis *circumcisio*, dicatur; utraque voce amputationem pellis, membri virilis glandem circumtegentis, apte satis denotante. E contra, status incircumcisus (*f*) ἀκροβυστία in sacra pagina vocatur, extremitatem notans tectam, præputio scilicet, quod infantibus ferro acuto abscissum detrahebatur.

Auctores autem tres causas imprimis assignare solent, cur Deus partem obscænam characteris hujusce sacri sedem fecerit:

Harum prima, causa naturalis est: nem-

(a) *Rom.* 4. 11.
(b) *Genes.* 17. 10.
(c) *Act.* 15. 10.
(d) *S. Chrysost. comment. in loc.* T. 5. p. 843.

(e) V. *Maim. mor. Neb.* P. 3. c. 49.
(f) Παρὰ τὸ βύειν τὸ ἄκρον.
(*) *Gal.* 5. 3.

nempe ut ritu illo occurreret, cui partes illi naturales (incircumcisæ) in Oriente præsertim, obnoxiæ credebantur; & ut abscisso præputio, Judæorum natio magis habilis & idonea ad sobolem procreandem redderetur. Atque hæc duplex ratio pondus & (forsan originem) suam *Philoni* debet. Postquam enim observasset, ritum illum apud alias etiam gentes antiquitus usitatum, (*a*) *permultæ*, inquit, *sunt causæ quæ suadeant, ab hoc priscorum institutio non discedere*: harum una est, χαλεπῆς νόσυ καὶ δυσιάτυ πάθυς ἀπαλλαγὴ, ἣν ἄνθρακα καλῦσιν. *Ut caveatur morbus curatu difficilis, quem carbunculum vocant, —— qui præputiatis facilius innascitur*. Aliam deinde (quam summe necessariam vocat) *subjungit causam*, τὴν πρὸς πολυγονίαν κατασκευήν, *curam fœcunditatis & numerosæ sobolis*. Nam observatum dicit, τὰ τεμνόμενα τῶν ἐθνῶν πολυγονώτατα εἶναι *circumcisas gentes fœcunditate pollere, esseque populosissimas*. Quid sani aut solidi contineat hæc vel illa *Philonis* ratio, aliorum judicium esto.

Secundo: ratio alia, cui auctores haud obscuri favent, moralis est: dicunt enim, gentes antiquiores in omne genus luxuriæ & libidinis effusas fuisse, & libidinem suam specie quadam religionis obumbrasse; ideoque Deum partes libidini ministrantes circumcidi præcepisse, ut populum suum a propudiosis gentium moribus avocaret.

Hac de causa, circumcisionem quam dixi *Patriarchalem* institutam affirmat *Photius*, Epist. 205. ubi hæc occurrunt: *e gente Chaldæa oriebatur Abraham, ubi matribus, filiabus, & sororibus, de consuetudine impia, commiscebantur*: Ἵνα ὖν μὴ τοῖς πατρῴοις ἔθεσι, μήτε αὐτὸς τὸ ἐξ αὐτῦ γένος, καταμιαίνοιτο τέμνεται — τὴν ἀκροβυστίαν, εἰς ἀθέτησιν τῆς τοιαύτης αἰσχροποιίας, &c., *Quocirca, ne per patrios mores vel ipse pollueretur, vel ab illo descendentes, circumcidebatur ei præputium, quo hujusmodi nefanda turpitudo aboleretur: atque inde facta est ei carnis suæ circumcisio, divisio quædam ab affinibus suis, & consanguineis, &, quantum ad maritalem copulam spectat, aversio. Nam post circumcisionem, quispiam e sanguine Abrahami ab hujusmodi nefandis, vel furtim perpetrandis, impediebatur*. In quæ Photii verba doctissimus Montacutius hæc annotavit: *Magis & Chaldæis hoc παρανόμημα* (cum matribus scil. & sororibus concubitum) *ascribunt multi*: -- *sed non potest probari, nec verisimile est, fuisse illud Abrahamo σύγχρονον, vel antiquius, (ut vetur* Photius) *sed μακροῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις subintroductum*. In his autem nihil est, cur a Photii sententia discedamus: cum enim (*b*) Scriptura sacra Canaaitas, aliosque e vicinia populos, Mosis ævo talium facinorum reos peragit; non abludit a vero, eos Abrahami seculo criminum eorum haud prorsus immunes prestitisse: cum præsertim eos, idololatras & majorum gentium peccatores, Abrahami seculo fuisse, satis (*c*) scriptura compertum sit.

Nonnulli huic rationi circumcisionem *Mosaicam* tribuendam sentiunt. Nam (*d*) *D. Thomas*, postquam duas rationes assignasset, cur Deus circumcisionis signum in carne præputii insculptum voluit, *tertia*, inquit *ratio est in sugillationem sacrorum Veneris & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur*. Quibus verbis (ni fallo nitar (*e*) interprete) *intelligit D. Thomas, phallos & phallagogia quæ vocabant*. Erat autem φάλλος, αἰδοῖον ἀνδρικὸν ξυλινὸν, uti docet Hesychius; phallagogia vero, explicante (*f*) Theodorito, ἡ τῦ Φάλλυ ἑορτὴ, (ἐν ᾗ) προσεκύνυν μὲν τῦτον, καὶ (προσεφίλυν) οἱ ὀργιάζοντες ἅπαντες. *Phalli festum* erat in quo Phallum *veneratione & osculis accipiebant, qui festum celebrabant*. Ritus tam impuri originem ad Ægyptios referunt Diodorus Siculus, & alii, qui mores *Ægypti* religiosos memoriæ tradiderunt. Asserit autem (*g*) *Diodorus*, Isin Osiridis occisi dissecta membra studio quo potuit maximo recollegisse; vererri vero (quod nullo modo reperire potuit) imaginem fabricasse, & in sacris solennioribus adorandam proposuisse. Et eo tandem pravis deventum est moribus ut, eodem (*h*) *Diodoro* teste, *pudenda non apud Ægyptios tantum, sed alios quoque non paucos, in mysteriorum ritibus religiose haberentur*. Cum itaque membrum virile sacrorum Ægypriacorum pars magna fuerit, promtum est opinari, Deum membri illius mutilationem, in cultus Ægyptiaci contemtum & opprobrium, instituisse.

Hæc equidem circumcisionis Mosaicæ causa, speciosa videatur: non dissimulandum

(a) *Lib. de circumcis.* p. 810.
(b) *Levitic.* 18. 9. 10. 11. 12. 24. & 20. 17. 23.
(c) *Genes.* 15. 16.
(d) 1. 2. *Quæst.* 102. *Art.* 5.
(e) *R. Montacut. Orig. Eccles.* P. 1. §. 60.
(f) *In Therapeutic. serm.* 1. p. 492.
(g) L. 1. *Bibl. Hist.* p. 19.
(h) *Ibid.* p. 78.

dum est tamen R. Montacurium ei rationes minime contemnendas (i) opposuisse. Nam (1°.) „ Nequaquam, inquit, vel apud „ Judæos, vel alios, qui circumcidebantur, pudori habebatur aut dedecori, sed honori potius & dignitati: „ parum itemque probabile est Deum „ in cultus Isiaci odium & contemtum, „ membrum virile sanxisse mutilandum. „ (2°.) Si Circumcisio in detestationem „ Phallagogiorum apud Ægyptios instituta fuisset; Ægyptii ipsi tanto honore Circumsionem non fuissent professi, ut neminem admitterent ad „ mysteria nisi circumcisum. (3°.) Institurio illa Ægyptiaca, in honorem „ Osiridis ab Iside inducta, posterior „ Mose erat, nedum Abrahamo: ut „ nullo modo verum esse queat, introductam ob detestationem impiæ illius „ impuritatis Ægyptiorum. Hæc ille: non est autem nostrarum partium, illius argumenta ad stateram revocare, qui id solum ex professo jam agimus, ut auctorum sententias lectori judicandas offeramus.

Tertio ratio ultima characteris hujus partibus naturalibus impressi, mere ceremonialis est: nempe ut eo aptior esset & accommodarior ad fœdus divinum significandum & obsignandum. Nam Deus, fœdus cum Abrahamo faciens, fidem suam de illius semine multiplicando & terræ gentibus in eo benedicendis, oppignoravit. Consentaneum itaque fuit, ut fœderis illius signum ipsis generationis instrumentis imprimeretur, ut cum ipsa pacti natura & scopo consensum coleret, & eo facilius illius memoriam renovaret. Et eo probabilius est Deum, in fœderis illius signum & memoriam partem obscœnam circumcidi voluisse; cum alias quilibet character, in quavis alia corporis parte ad Abrahami semen a gentibus aliis discriminandum, sufficere potuisset. Sed & ideo forsan Deus fœderis sui signum in præputio posuit, ut eo facilius sigilli & sacramenti divini fidem obtineret; cum enim partibus illis, a quibus aut secandis aut retegendis hominum pudor & natura refugit, imprimeretur; fieri non potuit, ut signum illud, a natura inditum, vel hominum consilio constitutum, aut ab ullo alio principio nisi Deo fœderis auctore, profectum crederetur. Hujusmodi institutum, naturæ & modestiæ dictatis adversum adeo, ipsa sua insolentia Deum auctorem probat, & circumcisionem ideo præceptam fuisse, ut fœderis, cujus signum erat, fidem ratam & firmam faceret.

SECTIO IV.

De Circumcisionis origine & antiquitate.

QUI veterum monumenta, quod ajunt labiis delibarunt, apprime norunt; non tantum Judæos, sed & Ægyptios, (*) Colchos, Phœnicas, Syros, Arabes, Æthiopes, Troglodytas, alios, circumcisionem in usu habuisse. Magna autem securitate creditum est, Abrahamum ritus hujusce caput & fontem fuisse, illumque ab eo præcipue per *Ismaelis*, & *Keturæ* filios, ad genres quas dixi profanas propagatum. Nonnulli tamen se persuasos habent, Ægyptios ritum illum a Josepho, vel ab Iraelitis in Ægypto commorantibus, accepisse, Colchos & Æthiopes eorum exempla secutos hunc ritum usurpasse, Phœnices autem & Arabes eum a Judæis

(i) *Lib. sup. laud.* §. 61. p. 66.

(*) Ad locum *Herodoti* respondetur, phrasin non de gentis initio, aut rerum Ægyptiarum primordio esse capiendam, sed de principio ætatis, seu nativitatis. Cum enim Arabes, quod ex *Josepho* constat, post annum demum ætatis decimum tertium circumciderentur, dispar saltem Ægyptiorum, vicinorumque institutum hic ab *Herodoto* ostendi, quod Ægyptii statim a principio nativitatis suos circumcidant pueros: docetur quippe eodem in loco circumcidi ab Ægyptiis, hoc est recens natorum genitalia, immo nec dissimulat ob antiquitatem valde remotam dicere se non posse, utri ab utris didicerint, num Æthiopes ab Ægyptiis, num hi ab illis. Vulgi potius opinionem Judæorum majores, quod ex Ægypto venerint, habentis pro Ægyptiis (ut ex *Josephi* libris contra *Apionem* constat) quam certum quoddam fundamentum *Herodotus* hac in relatione sua sequutus videtur, eo que minus mirum est, testimonium illius apud doctiores parum fidei invenisse. Relatio *Herodoti* lib. 1. contra *Apionem* ut non impugnatur a *Josepho*, verum nec approbatur, ideo quod quæstio de prima circumcisionis origine a *Josephi* scopo tunc aliena fuerit, probare solum contendentis, & aliquo saltem modo mentionem Judæorum factam fuisse ab *Herodoto*: Alibi vero præsertim LVIII. Antiquit. Jud. cap. IV. non obscure eundem in hac ipsa causa erroris arguit. Et quamvis Mose cap. XVII. *Genes.* forte non dixerit primum mortalium Abrahamum circumcisum esse, dixisse tamen haud dubie, primum Dei mandato circumcisum eoque nullatenus imitatum fuisse Ethnicos. Aut denique litem intentari omnem Mosi, quod an Deus illos, an illi Deum fuerint æmulati, an Hebræi Ægyptiorum, an hi istorum simii, non expresserit: Ex *Jerem.* cap. IX. 25. aperte intelligitur retulisse Deum ipsum Ægypeios ad incircumcisos, eoque stigma si quod fuit Ægyptiorum divino judicio æstimari præputium, & superstitionem, quod medii fœderalis minime omnium habuerit. *Spencerus* ipse approbavit in *Theodoreto*: Hoc (inquiens) scite observavit *Theodoretus* & Ez. XX. circumcisionem Idumæos quoque habuisse, qui ab Esau ducebant genus. Ismaelitas similiter, Ægyptios, etiam a Judæis hanc edoctos observare studuisse. Adductisque ejus *Theodoreti* gemellis; certum esse concludit de prima Ægyptiorum, Cholchorum circumcisione nulla exstare vestigia.

dæis desumsisse quibus vicinitate jungebantur. At sententia plane contraria veterum quorundam fidem tenuit Ægyptios scil. & Æthiopes, omnium primos, præputia posuisse; adeoque circumcisionem Judaicam proxime quidem a Mose & patriarchis, remote vero ab Ægyptiis aut gentibus paulo antiquioribus (jussu tamen divino) profluxisse. In hanc sententiam propendet (1) auctor nuperus, non minus literis quam imaginibus gentilitiis ornatissimus. Me quod attinet, nolo judicis partes in re tam sacra & perplexa sumere: sed argumenta omnia (quantum legendo vel meditando assequi datum) pro utravis parte militantia, una cum solutionibus eorum ex adverso positis, in medium proferam; & lectori integrum sit omnia probare, & quod rationi maxime consonum videtur, retinere.

Exordium autem sumam, uti par est, a veterum nonnullorum sententia, qui circumcisionem Ægyptiis aut Æthiopibus, tantam primis auctoribus, tribuendam arbitrantur. Hæc autem sententia testimoniis & argumentis sequentibus firmari videtur.

Testimonia, & argumenta (artificialia) circumcisionis initium Ægypto vindicantia.

1. MIhi a testibus incipienti, primo occurrit *Herodotus*, qui, ex ipsius & Judæorum tunc viventium sententia, Ægyptios aut Æthiopes ceteris gentibus ad circumcisionem duces fuisse dicit. Nam, Colchos ab Ægyptiis ortos esse probaturus, hæc (a) habet: *μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων* Κόλχοι, καὶ Αἰγύπτιοι, καὶ Αἰθίοπες *περιτάμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ, καὶ Σύροι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ'* Αἰγυπτίων *μεμαθηκέναι* &c. *Soli omnium Colchi, Ægyptii, & Æthiopes, a principio pudenda circumcidebant: Phœnices autem & Syri qui Palæstinam incolunt*, (i. e. Judæi) *ipsi se consuetudinem illam ab Ægyptiis accepisse confitentur*. Cur autem Herodotum hac in re, qua sibi nec ferebatur nec metebatur, mentiri voluisse crederemus?

(2°.) Non tantum Herodotus, sed plerique alii e Gentilium grege, philosophi & historici, dicunt circumcisionem originem suam Ægypto debuisse. Nam (e) *Diodorus Siculus* postquam Judæos & Colchos ab Ægypto propagatos asseruisset, continuo addit, *διὸ καὶ παρὰ τοῖς γένεσι τούτοις ἐκ παλαιοῦ παραδεδόσθαι τὸ περιτέμνειν τοὺς γεννωμένους παῖδας, ἐξ* Αἰγύπτου *μετενηνεγμένου τοῦ νομίμου*· *Ideoque gentibus illis, ex antiqua traditione in usu est, ut circumcidant statim a partu, pueros, ritu ab Ægyptiis derivato*. Idem audacter & fronte retecta pronunciavit *Celsus*, (f) dicens, *οὐ μὴν ἁγιώτεροι τῶν ἄλλων ἂν εἶεν* (οἱ Ἰουδαῖοι,) ὅτι *περιτέμνονται*· τοῦτο γὰρ Αἰγύπτιοι, καὶ Κόλχοι, *πρότεροι*. *Nec ideo sanctiores sunt cæteris* Judæi, *quia*

Responsa quæ opponuntur.

1. HUnc nondum *Montacutii* nostri verbis solvere vel saltem secare valeamus: *falsum est multipliciter quod* Herodotus *affirmat. Non enim illi* Soli circumcisi ab initio. *Quin ab initio omnino nec circumcisi. Falsum, hunc morem circumcidendi ab illis manasse ad Judæos. Multo magis illud falsum quod adiungit, ipsos Judæos hoc ponere in confesso. Non confitentur; nec unquam confessi sunt, quod ille fabulatur: quin vehementer contendent & verissime, apud ipsos (b) primum, ipsos solos, in usu fuisse περιτέμνεσθαι. Atque ideo distinctionis gratia, Gentes olim dictas fuisse* incircumcisas. Hæc (c) ille: quibus addi potest, quod (d) *Philo Byblius*, rerum Phæniciarum multo peritior, afferat Phænices Circumcisionis institutum ad Saturnum, non ad Ægyptios, referre solitos.

(2°.) Non est quod multum moremur quid in hac causa dixerint scriptores ethnici, qui origines rerum tempora Trojana præcedentium vix obscure cognatas habuerunt. Deinde, cum constet, Ægyptios antiquitatis, religionis, & scientiæ laude, præ aliis gentibus floruisse; & Græcos aliosque mysteria sua, sacra simul & philosophica, ab Ægypto petiisse; ethnici facile credere possent, Ægyptios circumcisioni principia tribuisse; & Colchos Judæos, alios, eam ab Ægyptiis, celeberrimis ævi prisci magistris, didicisse. Sed & ethnici forsan eo libentius in hanc sententiam concesserunt, quod Judæos odio & contemtui haberent, iisque ritum aut mysterium vel minimum inveniendi gloriam invi-

cir-

(a) L. 2. §. 104. p. 125.
(b) *V. Scriptor. Lexic. Arab. ap. Drus. l. 6. Prætermis.* p. 223.
(c) *Apparat.* 5. p. 177.

(d) *V. infr.*
(e) Lib. *1.* p. 24.
(f) *Ap. Orig.* p. 259.
[1] Vid. *Marsham. chron.* p. 72. 207.

circumciduntur : hoc enim priores fecerunt Colchi & Ægyptii.

(3°.) Non tantum Herodotus, Celsus, & Julianus, circumcisionis initium ab Ægyptii arcessunt, sed & Josephus, Origenes, & Cyrillus; qui citatis eorum verbis nihil opponunt, adeoque silentio suo ea pro veris agnoscere videantur. Nam (*b*) Josephus, jam citatum Herodoti testimonium memorans, hanc ei laciniam assuit, in hodiernis Herodoti exemplaribus desideratam τῶν δὲ τὴν Παλαιστίνην κατοικούντων μόνοι τοῦτο ποιοῦσιν Ἰουδαῖοι. *Ex iis qui Palæstinam habitant, soli hoc faciunt Judæi*; nullo de circumcisionis origine verbo addito : *quasi tacite innuens*, inquit (*c*) Laur. Ramirez, *se in Herodoti sententiam manibus pedibusque ire*. Origenes etiam & Cyrillus Celsi & Juliani verbis jam dictis minime contradicunt, quod fecissent proculdubio, si fide & veritate integra circumcisionis originem ad Abrahamum referre potuissent; cum præsertim alia Celsi & Juliani omnia, quantum per veritatem licuit, ex professo refutarent.

(4°.) Sanchuniatho, vetustissimus rerum Phœniciarum scriptor, ritus hujus originem a Saturno petit : ὁ Ἴλος, (*d*) ait ille, τοῦτ᾽ ἔστιν ὁ Κρόνος, τὰ αἰδοῖα περιτέμνεται, καὶ τοὺς ἅμ᾽ αὐτῷ συμμάχους καταναγκάσας. *Ilus qui Saturnus est pudenda circumcisus est, & commilitones suos ad idem faciendum adegit*. Quisnam ille Saturnus fuerit, haud adeo inter doctos convenit : apud omnes autem in confessum venit, eum Abrahami tempora superare.

(5°.) Affirmat (*f*) Philo, circumcisionem non apud Hebræos tantum, sed & exteras gentes, Ægyptios inprimis, in honore non mediocri habitam. Cum autem varias rationes ritus tam gravis apud Ægyptios & alias gentes & obtinentis enumeraret, alto silentio Hebræorum exemplum præterit : sin autem Hebræorum exemplum quicquam apud Ægyptios aliosve ad circumcidendi religionem suscipiendam valuisset, dereot. (*a*) Julianus etiam Abrahamum, Isaacum, & Jacobum hunc præputii secandi morem e plurimo cum Ægyptiis commercio didicisse refert.

(3°.) Josephus, eo in loco, Herodoti verba noluit ad examen severum revocare, forsan ne a scopo & instituto præsenti nimis aberraret. Nam alibi enixe facit omnia, ut Gentium ritus omnes, ullam cum Judaicis affinitatem habentes, a sacris patriæ suæ moribus effluxisse censeantur. Ab Origenis silentio, eo in loco, male colligitur, eum censuisse Ægyptios omnium primos hunc ritum celebrasse : cum enim (1) alibi Celsus τὸ περιτέμνεσθαι τὰ αἰδοῖα Αἰγυπτίων ἐληλυθέναι, *circumcisionis ritum ab Ægyptiis profectum* asseruisset, Celsi temeritatem reprehendit Origenes, quod Αἰγυπτίοις μᾶλλον ἢ Μωσῇ, *Ægyptiis citius quam Mosi, Abrahamum primo circumcisum referenti*, fidem adhiberet. Et forsan S. Cyrillus Juliani verba, mendacii tam facile arguenda, vix digna duxerit quæ refutatione aliqua cohonestaret.

(4°.) Huic uni Sanchuniathonis testimonio, in argumento tam remotæ antiquitatis, haud multum fidei tribuendum est : cum præsertim auctores plerique circumcisionis originem non a Saturno sed Abrahamo deducendam sentiant. Deinde, aut ego fallor, aut Sanchuniathonis verba cœlestem circumcisionis originem, sed (gentium more) fabulis quibusdam obscuratam, referunt. Nam Ἴλος proculdubio a Syrorum אֵל, Deum significante, derivatur : cum autem gentes, lapsu temporis, quis Ἴλος ille esset, qui familiæ suæ præputii secandi necessitatem imposuit, prorsus ignorarent, Saturno (a (*e*) Syyris & Phœnicibus Ἢλ & Βῆλ dicto) ritus originem tribuebant.

(5°.) E Philonis silentio hac in re non nisi elumbe argumentum ducitur, ad probandum Ægyptios circumcisionem a Judæis non accepisse. Nam ex immani odio quo Judæi & gentiles se mutuo prosequebantur, factum est, ut Judæi non minus gentilium ritus & eorum origenes, quam gentiles Judæorum, ignorarent. Deinde, cum Ægyptii pro indubitato tenerent, religiosam circumcisionis observationem se primos instituisse pro-

(a) *Ap. S. Cyril. cont. Julian.* p. 354.
(b) *Contr. Apion.* p. 1346.
(c) *Pentecontarch.* c. 4. p. 58.
(d) *Ap. Euseb. Pr. Ev.* l. 1. p. 38.

(e) *V. Damasc. apud Phot. auctor.* col. 1049.
(f) Lib. *de circumcis.* p. 810.
(1) Vid. *Origen.* p. 17.

proculdubio *Philo* causam illam minime tacuisset ; cum præsertim causas omnes cur gentes exteræ circumcisionem admitterent , de industria recenseret . Huic argumento inde momenta quædam accedant , quod (*a*) *Philo* circumcisionem , apud ethnicos irrisui habitam , Ægyptiorum exemplo a contemtu vindicet, dicens, γελᾶται ἡ τῶν γεννητῶν περιτομὴ, &c. *Ridicula est majorum nostrorum circumcisio, quamvis in haud mediocri honore habita , etiam apud alias gentes , præsertim Ægyptiam , hominum tam frequentia quam sapientia præcellentem*. Non est autem verisimile *Philonem* circumcisionem , Ægyptiorum exemplo tueri voluisse , modo Ægyptios hac in re Judæorum simios existimasset ; cum præsertim, ex Ægyptiis haud adeo multi circumcisi fuerint.

(6°.) Testimonium sextum nobis præbent Dei per (*b*) Prophetam verba : *ecce dies veniunt, dicit Dominus, & visitabo super omnes circumcisos cum incircumcisis : super Ægyptum, super Judam, super Edom , super filios Ammon*, &c. Quid enim Dominus primum locum inter gentes circumcisas Ægypto tribuit , nisi quod virilia circumcidendi consuetudo antiquior *Ægypto* quam *Judæ* fuerit, & ad alias gentes ab Ægypto venerit ?

se; si Philo circumcisionis usum a Judæis ad Ægyptios fluxisse palam asseruisset, Ægyptios proculdubio & Græcos (quibus ipse magno usu conjungebatur) sibi male conciliatos habuisset.]

(6°.) Si res tam obscura conjecturam pati posset , dicerem , Deum hos inprimis *visitare* statuisse, quibus in usu erat circumcisio , quod in iis Judæi spem suam præcipue collocarent . Inter eos autem primas Ægypto triboit , quod viribus & opibus præcelleret , adeoque Judæi forsan illius auxilio præcipue niterentur.

Testimonia circumcisionis originem Ægypto vindicantia jam trutinavimus : proximo ad examen vocanda sunt argumenta illa (artificialia) quæ circumcisionem originis AEgyptiacæ ritum probare videntur.

Horum (1°.) hujusmodi est : ex ipsa scriptura manifestum est , Ægyptios diu ante Josuæ tempora ἀκροβυστίαν pro opprobrio & infamia habuisse . Postquam enim Deus Israelitas in deserto natos circumcidi præcepisset , dixisse fertur , *hodie abstuli a vobis opprobrium Ægypti*, Jos. 5. 9. Constat itaque circumcisionem, diu ante legem datam , Ægyptiis in usu fuisse , eosque ritum illum , non Hebræorum exemplo , sed ritus ipsius studio ductos, in honore habuisse.

(1°.) Opprobrium *Ægypti* , servitus erat , & stemmatis ab Abrahamo deducti conditione servili obscuratio: circumcisione nimirum effecit Deus , ne ulterius veluti mancipia & in domo servitutis nati , sed ut Abrahami filii , & terræ promissionis hæredes, haberentur . Circumcisio pristinam sanguinis claritatem Israelitis asseruit , & omnem servitutis Ægyptiacæ maculam & opprobrium obliteravit . Multi sunt qui sic locum intelligendum sentiunt, nempe , non de præputio , sed de servitute, quæ eo usque exprobrata fuit vel Israelitis exprobrari potuit, ab Ægyptiis.

(2°.) Verisimile est Ægyptios, ἀπ' ἀρχῆς , ab ipso rerum suarum exordio , circumcisionem in moribus habuisse. Hoc enim dicit Herodotus , & confirmat ratio: nemo enim vel probabili conjectura assequi potest, quo primum tempore circumcisionem a Judæis mutuati sunt . Nonnulli quidem sentiunt , Ægyptios ,

(2°.) Respondet *Bonfrerius*, in Jos. 5. 9. Verisimile *esse* Ægyptios circumcisionem admisisse , *cum Salomon Pharaonis Regis filiam uxorem* duxit , *cœpitque inter Israelitas & Ægyptios , equorum Salomoni coemendorum causa , frequens esse commercium , uti* 1. Reg. cap. 10. *indicatur* . Sed , ut verum fatear , neuti-

Jo-

(a) *Ub. supr.*

(b) *Jerem.* 9. 25. 26.

Josephi exemplo vel præcepto motos, corpora sua circumcisioni subjecisse: alii circumcisionis usum ab Hebræis ad Ægyptios fluxisse dicunt, cum per multos annos in Ægypto una versarentur: alii dicunt alia, sed dicunt tantum, nullis aut argumentis aut testibus instructi, qui fidem dictis astruant. Consultius itaque videtur, dicere Ægyptios, consuetudine pene superstitioni suæ coæva, virilia circumcidisse; cum præsertim Herodotus, ævo vel suo gentem Ægyptiam *more veteri* recutitam referat.

(3°.) E jam citatis Herodoti verbis hoc saltem tuto colligatur, Colchos, Æthiopes, & Ægyptios, primos e Gentibus fuisse, qui Circumcisionis nota signabantur. Unde factum autem ut Colchi, & Æthiopes primi ante alios hunc ritum usurparent, nisi quod origioe Ægyptiacus esset, adeoque ad Æthiopes vicinos & Colchos (olim (*a*) indigenas Ægypti) citius quam ad gentes remotiores transire potuerit? Sin autem ab Abrahamo & posteris ejus primo manarit circumcisio, nulla ratio reddi potest, cur Ægyptii [Judæorum genti semper infensi] eorum exempla tam studiose sequerentur; aut cur Æthiopes & Colchi, tanto terrarum intervallo a Judæis separati, tam cito moribus Judaicis inficerentur.

(4°.) Ægyptii, Æthiopes, aliique ex Oriente populi, rationes regioni vel religioni suæ proprias habuerunt, quibus, diu ante tempora Abrahami, ad virilium pelliculas præcidendas inducti censeantur. Nam *Philo* & alii circumcisionem, inter gentes aliquas, consilio civili primum introductam putant, ad præcavendam scilicet lepram aut carbunculum, e sordibus sub præputio latentibus oriri solitum. Herodotus aliam rationem, ab ipso religionis Ægyptiacæ ingenio petitam, assignavit: (*b*) ait enim Sacerdotes Ægyptios *καθαριότητος εἵνεκεν puritatis causa*, quam summo studio curabant, pelliculam illam, utpote sordium receptaculum, amputasse. Veteres idololatræ *τὸν κοινὸν τοῦτον καὶ καταγέλαστον λόγον*, *vulgarem hanc & ridiculam* circumcisionis *causam*, uti vocat S.

quam probabile videtur, Ægyptios omnes, unius fœminæ vel multorum equorum causa, circumcisionem in mores accipere voluisse; cum ritus sit tam gravis & molestus, nec a viris ætatis paulo provectioris sine capitis periculo subeundus. Quin &, si *commercium* illud a *Bonfrerio* memoratum quicquam apud Ægyptios valuisset, eos proculdubio non ad circumcisionem (a qua natura refugit) sed ritus suaviores a Judæis accipiendos induxisset. Longe præstat, ingenue fateri, tempus incertum esse quo primum hoc moris in Aegypto cœperit, quam hujusmodi conjecturis lectorem ludere.

(3.) Suadet ratio ut fidem, hac in re, non nisi timidam & vacillantem Herodoto tribuamus Cum enim Deus mandatum de Abrahamo & posteris ejus circumcisionis charactere ootandis tradidisset, proculdubio gentes illæ, Ammonitæ, Moabitæ, Ismaelitæ, Midianitæ, (ab Abrahamo & Loto propagati) parum exempla secuti, circumcisionis ritum observarunt: *illi itaque nusquam quod meminerint* (inquit (1) Montacutius) *appellantur in scripturis* incircumcisi: *sed titulus ille apud Philisthæos resedit, e Chamo per Misraim oriundos, nec ad Abrahami familiam aut pactum Domini pertinentes*. Verisimile itaque ritum illum ab Abrahamo Arabes ei sanguine conjunctos, & ab Arabibus ad Aegyptios, & ab iis ad alias e vicinia gentes, emanasse.

(4°.) Hisce omnibus, aliquali veritatis specie decoratis, ratio & experieotia clare refragantur. Non est enim rationi congruum, naturam præputium, modo individuo tam noxium aut speciei damnosum, concedere voluisse. Sed & longa dies docuit, lepram, carbunculum, & luem veneream, non magis gentes præputiatas quam circumcisas infestare: & certum est Judæos in vagas libidines effusos, non minus lue venerea, quam gentiles ejusdem criminis reos, laborare. Non est igitur probabile, Aegyptios & alios e gentilium grege virilia circumcidisse, ne aliter lepra vel lue aliqua corriperentur. Nec verisimile est Aegyptios, pudore & dolore reclamante adeo, solius *puritatis causa* circumcisionem subire voluisse. Rationi magis convenit, ut credamus eos, traditione a se-

(*a*)

(a) *Bochart. Georg. sacr.* l. 4. c. 31.
(b) Lib. 2. §. 37.

(1) Vid. *Orig. Eccles.* P. 1. §. 50.

(*a*) Cyrillus, frequenter in ore habuerunt.

culis antiquis propagata, didicisse, circumcisionem Deum auctorem habuisse: eum autem temporis vetustas ritus illius instituti causam ex hominum memoria delevisset, sacerdotes forsan AEgyptii circumcisionis initium puritatis studio tribuendum censuerunt, ne sine rationis alicujus specie delirarent.

(5°.) Satis e (*b*) scriptura constet, Abrahamum, licet nonagenario major esset, de circumcidendo seipso & familia sua nihil a Deo in mandatis accepisse, nisi postquam in Ægypto temporis aliquid exegisset. Quid autem, nisi quod Abrahamus, Ægyptiorum familiaritate jam usus, circumcidendi modum & ritum aliquatenus intelligeret, nec ab instituto illo, tanquam novo & incognito, resilire vellet?

(5°.) Hujus argumenti levitas inde satis intelligitur, quod Abrahamus (*c*) fame tantum coactus in Aegyptum iverit; & Deus, non statim ab exitu suo ex Aegypto, sed post annos aliquot, ei circumcisionis præceptum dederit.

(6°.) Judæi & Ægyptii enim inter se consensum, quoad præcipuas circumcisionis suæ circumstantias, habuerunt, quod nemo consultus sibi persuadere possit, Ægyptios ab Hebræis (populo sibi semel subdito, semper autem exoso) circumcisionem accepisse. Nam 1. Judæi honorifice admodum de circumcisione sentire solebant, eique plurimum tribuebant: idem & Ægyptios fecisse, colligere est e verbis *Hori Apollinis* de (1) Cynocephalo, *γίνεται δὲ περιτετμημένος, ἣν καὶ οἱ ἱερεῖς ἐπιτηδεύουσι περιτομήν· Nascitur autem circumcisus, quam circumcisionem studiose observant sacerdotes*. 2. Judæi nullum ad Paschatis solennitatem, & Ægyptii nullum ad mysteria sua solenniora, nisi circumcisum, admiserunt. (*d*) Pythagoras itaque, ut ad mysticam eorum philosophiam aditum haberet, circumcisionem subiisse dicitur. 3. Judæi circumcisione, tanquam initiationis & consecrationis ceremonia, utebantur. Ægyptios etiam eodem consilio circumcisionem usurpasse, intelligere licet e verbis *Origenis*, Homil. 5. in Jeremiam,

(6°.) Constat etiam e veterum scriptis Hebræorum circumcisionem in circumstantiis non minus insignibus ab Aegyptiaca recessisse. Nam (1°.) Aegyptiis in more fuisse, *καὶ τὰ θήλεα ἐκτέμνειν, fœminas circumcidere*, docet (3) Strabo. l. 17. quamvis ritus illius peragendi modum taceat: Hebræi vero lege & more ad masculos tantum circumcidendos tenebantur. (2°.) Judæi die octavo, Aegyptii anno decimo quarto, circumcidebantur. Hujus rei testem advoco S. *Ambrosium* l. 2. de Abraham. c. 11. (3°.) Asserere videtur *Epiphanius*, Hæres. 30. Circumcisionem solis Aegyptiorum hierophantis & sacrorum ministris peculiarem apud Judæos character ille sacer & laicis imprimebatur. Hæc omnia suspicandi causam præbent, Aegyptios ritum illum a Judæis mutuatos fuisse, & eum superstitione sua tandem infecisse; vel quod temporis lapsu illius rationem & originem ignorarent, aut quod circumcisio, in novam quasi formam in Aegypto mutata, facilius originis Aegyptiacæ ceremonia crederetur.

(2) *τῶν Αἰγυπτίων εἰδώλοις οἱ ἱερεῖς περιτέμνονται·* Ægyptios in his omnibus Hebræos imitari *potuisse*, non dubitandum est; eos autem *voluisse*, credere non patitur odium illud acerrimum quo nomen cultumque Judaicum semper aversabantur. Alia argumenta ad hanc sententiam astruendam addi possent, quæ tamen, ne lectorem obtundam, prætermitto. Cum autem ea argumenta ad examen vocaverim, quæ probare videntur circumcisionem Ægypti moribus originem debuisse; eorum etiam argumenta cum annexis solutionibus in medium adducenda sunt, qui, soli Dei institutioni vel Abrahami exemplo, ritus hujus originem ascribendam sentiunt. Est equidem ex æquo & justo ut utriusque partis argumenta patienter audiantur; & nolim ut quis me animo partibus obnoxio hanc provinciam, argumenta librandi, suscepisse censeat.

Eo-

(a) Lib. 10. *cont. Julian.* p. 352.
(b) *Gen.* 13. 1. & 17. 10.
(c) *Gen.* 12. 10.
(d) *Clem. Alex.* Strom. l. 1. p. 354.

(1) Vid. *Orig. Eccles.* P. 1. §. 50.
(2) V. p. 1150.
(3) Vol. 1. p. 85.

Eorum argumenta qui Abrahamum primo circumcisum sentiunt.

(1°.) SCripturæ fidem apertam faciunt, circumcisionem, non ἐθελοθρησκείαν aut institutionem humanam, sed divinam fuisse, utpote fœderis divini signum: unde factum est quod illius observatio posteris Abrahami sub pœna excisionis incubuerit: *Genes.* 17. 14.

(2°.) Aperte satis ex historiæ sacræ verbis intelligitur, circumcidendi morem una cum fœdere quod Deus cum Abrahamo (*b*) percussit, incepisse. Cum itaque Celsus, hunc ritum memorans probri loco objiceret, *πρὸς τοὺς ἀπὸ Αἰγυπτίων αὐτὸ ἐληλυθέναι, cum ab Aegyptiis ad Judaeos profectum*: respondet (*c*) Origenes, *Mosem dixisse, primum mortalium circumcisum Abrahamum.* Et in hanc sententiam crebrioribus itum est eruditorum suffragiis.

(3°.) Veterum & recentiorum assensu communi confirmatur, Deum circumcisionem instituisse, ut esset veluti tessera vel nota, quæ populum sanctum a cæteris gentibus discriminaret. Sin autem apud Aegyptios tunc circumcidendi mos extitisset, impossibile erat Israelitæ ab aliis nationibus circumcisione se-

Eorum solutiones,

(1°.) NEmo prudens unquam dubitavit, quin circumcisio, quatenus fœderis divini signum, a Deo principium & sanctionem habuerit: quatenus autem stigma corporeum, puritatis species, fœcunditatis medium, aut morbi antidotum esset, nil vetat quo minus eam ab (*a*) Aegyptiis aut Aethiopibus excogitatam asseramus. Minime dubitandum est, Mosem præcepta quædam, de cibis præsertim data, sanitatis præscriptis antea receptis accommodasse.

(2°.) Nihil dubii habet, circumcisionem, quatenus pacti divini signum, in Abrahamo primum incepisse: nullibi autem affirmat aut negat Scriptura sacra, gentes ante seculum Abrahami circumcisionem ad alios fines accommodasse. Nec forsan contrarium dixisset Origenes, si ad modo citata veterum testimonia perspiculatius advertisset. Neque sententia contraria doctorum omnium puncta tulit: nam *id certum est*, inquit (*d*) auctor fama clariore dignus, *potuisse Aegyptios, etiam ante circumcisionis institutionem quam in lib.* Genesis *legimus tempore Abrahami factam, eam in usu habere, vel munditiæ gratia, pluris faciente se mundos esse quam decoros, ut ait Herodotus; vel ob physicam aliquam rationem, cujusmodi* est illa quam *a majoribus suis traditam affert Philo; vel ob aliquam tropicam & arcanam rationem* (eos enim *multa hieroglyphicis designare solitos exploratum est*) *vel ob quid superstitionis, cum constans sit omnium sententia eos gentibus universis superstitiosiores extitisse*. Quibus verbis inde color aliquis accedat, quod Americani (qui de Abrahamo ne fama quidem acceperant) ob has aut alias causas, hunc ritum exercuerint; modo ea quæ de circumcisione in variis Orbis novi locis reperta narrantur, pro veris habeantur.

(3°.) At & hoc argumentum fundamento male firmo nititur: quamvis enim circumcisio signi distinctivi locum occuparet, non eo præcipue consilio a Deo instituta est, ut inde Israelitæ a gentibus distinguerentur; tunc enim par esset ut Israelitæ distinctionis notam, in fronte, vultu, pectore, brachiis, aut ve- cer-

(a) Vid. *Theodorit.* T. 4. p. 467.
(b) *Gen.* 17. 10.

(c) Lib. 1. p. 17.
(d) *Ghisler. Comment. in Jer.* 9. 26. T. 2. p. 233.

testimoniis a (a) *Grotio* prolatis abunde confirmatum est. Sin autem pro concesso sumatur, Abrahamum primum ante alios circumcisum fuisse, hunc nodum facili negotio expediamus. Nam *Grotius* testibus fide non indignis probatum dedit, gentes eas omnes (Aegyptiis & Phœnicibus exceptis) ab Abrahamo (per Ismaelem, Keturæ filios, Esavum, aut decem tribus) oriundas. Ideoque credere par est, eos omnes circumcidi solitos, ritu inde usque ab Abrahamo (patre gentibus hisce communi) perpetua traditione propagato.

ster, quem Lector consulat. Vereor etiam ne quid humanum passus sit vir cl. cum ait, *Phœnicas* (circumcisos) *Herodotus haud dubie pro Idumæis dixit*, ab Abrahamo per Esavum propagatis. Sed ut ut hæc se res habeat, apertum est Aegyptios præputia secuisse, nec tamen originem ab Abrahamo derivasse. His addo, quod si Acgyptii a Josepho vel Israelitis circumcidi didicissent, proculdubio commune fuisset Eegyptiis omnibus circumcidi, ut Israelitis: ex iis autem (1) paucos tantum circumcisionem expertos fuisse, ex *Apionis*, hominis Egyptii, exemplo apud Josephum discimus.

Utriusque partis argumentis & responsis ἐκ παραλλήλου positis, Lectori jam promptum fuerit opinionis hujus & illius momenta omnia perpendere, & quænam similia sit vero judicare. Lectorem autem paulo humaniorem mihi veniam concessutum speravi, si in hoc argumento paulo prolixior fuerim, quod illud ab auctore uno & altera tactum quidem, a nemine pertractatum, reperiam.

SECTIO V.

De circumstantiis quibusdam in circumcisione celebranda observari solitis.

NE pars aliqua præsentis argumenti minus a nobis curata videatur, necesse est ut de præcipuis ritus hujus administrandi circumstantiis, saltem succincte disseramus. Hic autem tres inprimis circumstantiæ notandæ veniunt; Persona, Tempus, & Nominis impositio, in circumcisione celebranda curari solitæ.

Primo, Persona: eam autem vel scioli norunt quemvis fuisse, ex Abrahami semine, non adulta, sed tenera ætate masculum. Ita Deus instituit, *Genes.* 17. Cujus instituti causam quo certius assequamur, convenieus est ut circumcisionis ipsius finis & scopus (quatenus res præsens postulat) paulo fusius explicentur. Monendum est itaque circumcisionem finem aut usum triplicem habuisse: nam,

(1.) Circumcisi omnes, ritu illo, tanquam annulo, vel signo visibili, Deo desponsari, in filiorum ejus ordinem asciri, & familiæ suæ conjungi, censebantur. Hoc e Josuæ c. 5. 9. non obscure colligendum: *& dixit Dominus ad Joshuam, hodie abstuli a vobis opprobrium Ægypti*: q. d. „ Diu in Aegypto vixistis, ubi mancipia & animalia ad opera & servitutem nata videbamini: „ & præputia hactenus, quasi servitutis „ illius probrosæ monumenta, circumgestistis. Jam vero, circumcisionis ritu, vos in filiorum meorum numerum cooptavi, & servitutis vestræ „ pristinæ, non molestiam tantum, sed „ & opprobrium & memoriam, pene „ omnem abolevi." Hisce congruum est nomen illud חתן *sponsus*, quo puer, ipso Circumcisionis die, apud Hebræos dicebatur: nempe, inquit (b) Schindlerus, *quia tum primum populo Dei conjungitur, & Deo quasi desponsatur*. Et ut hæc confirmet, citat Zipporæ verba, non ad Mosen (uti vulgus errat) sed filiorum dicta, חתן דמים (c) *sponsus sanguinum tu es mihi*. Quæ verba Targum hoc modo feliciter explicat, *per sanguinem circumcisionis istum, datus est sponsus nobis*: i. e. Ritu illo Deo & ecclesiæ nostræ, quasi conjugii fœdere, copulatus es. Eos itaque fugit veritas qui sentiunt Zipporam, e fervore quodam muliebri, & ut bilem suam in maritum evomeret, ea verba protulisse; quasi Moses in causa fuisset, quod ritu tam sanguineo tenerum filioli sui corpus mutilare cogeretur.

(2°.) Circumcisio signum erat personæ Deo separatæ, & sacris ejus solenniter initiatæ. Hunc usum præbebat, *ex parte Dei*, qui circumcisionem signum esse voluit fœderis sui cum Abrahamo fa-

(a) *Annot. ad l. 1. de V. R. C.* §. 16.
(b) *Lexic. Pentag.* voc. חתן.
(c) *Exod.* 4. 25.
(1) Vid. *Joseph.* contr. *Apion.* l. 2. p. 1374. ibi autem Josephus mendacii accusat Apionem, qui bene noverat circumcisionem apud Ægyptios omnes in usu esse.

facti, quo posteros suos, veluti thesaurum & peculium, ex hominum communitate, sibi ipsi posuit & segregavit. *Ex parte personæ* signum etiam erat, quo circumcisus Gentium nomina & sacra repudiabat, & se Dei solius servum, (illius insigni & quasi stigmate suscepto) profitebatur.

(3°.) Circuncisio solenne quoddam sacrum erat, quo Judæi liberos suos in ipso vitæ limine numini consecrabant, eosque utpote jam Dei nota & charactere signatos, clientelæ divinæ commendabant. Id propius est fidem, quod apud antiquas gentes (Syros, Græcos, Romanos, alios) in religionis parte habitum esset, infantes suos (quinto, septimo, octavo, vel nono post partum die) lustrare, & Deorum tutelæ ritu aliquo solenni consecrare: nam gentes vix quicquam votis calidioribus exoptarunt, quam ut prole sua diu superstite fruerentur.

Cum itaque circumcisio finibus quos diximus inserviret, consentaneum erat ut omnes e sancta gente prognati maturius hac nota signarentur.

Secunda ritus hujusce circumstantia, quam tacitus præterire nequeo, Tempus est, ei ex Lege præstitutum. Deus autem infantum carnes, cum lucem octavam vidissent, resecari (*a*) jussit. Mihi probabile sit Deum ita præcepisse, ut infantes in ejus quasi familia natos, quam primum per eorum infirmitatem licuit, præoccuparet; & caveret ne ceremonia aliqua superstitiosa tunc temporis usitata, Deo alicui falso in clientelam traderentur. Hæc conjectura firmamenti nonnihil a rationibus hisce (conjunctis) mutuari potest.

(1°.) Ab antiquitate remotissima sic ferebant ethnicorum mores, ut infantulos suos ceremonia aliqua superstitiosa dæmoniis & idolis dedicarent. Chaldæis & Ægyptiis antiquis in more fuit liberos ab utero recentes inusto stigmate vel (*b*) traductione per flammam *Molocho* vel genio alicui tutelari devovere. Antiqui illi idololatræ moris illius exemplum Græcis præbuisse videntur: iis enim solennia quædam erant, Ἀμφιδρόμια dicta, quinto post partum die celebrata, quo nomen imponere, infantem certis ceremoniis expiare, & Diis sacrum vovere, in more habitum est. Hunc diem γενέθλιον, *natalem* appellarunt, & illius lætitiam missis muneribus celebrarunt. Morem affinem apud Romanos *Terentius* memorat, his verbis in (1) *Phormione*,

> —— *Porro autem Geta*
> *Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:*
> *Porro alio autem ubi erit puero natalis dies,*
> *Ubi initiabunt.* ——

Ad quem locum hæc *Servius* annotavit; *solebant antiqui diem octavum pueri natalem constituere, & eo die singulis annis lætum convivium parare, sicut Judæi in die octava circumcidunt.* Hic ansa data (*c*) auctoris moderni verbis: hac *in re mira similitudo cum Hebræis & Gentilibus elucet, quorum illi octavo ab ortu die insitum naturæ crimen expiabant: hi septimo, octavo, nono aut decimo, certis piaculis lustrabantur.* Cum itaque mos ille apud idololatras antiquos invaluerit, haud absonum est rationi, Deum, ut ansam omnem superstitioni præriperet, infantem die octavo circumcidi & sibi dicari, voluisse.

(2°.) Certum est antiquos Hebræos præcisam illam temporis circumstantiam plurimi fecisse, & rigide exegisse. Hoc e verbis (*d*) *Origenis* eliciamus: λέγουσι Ἰουδαῖοι τὴν μὲν ὀκταήμερον περιτομὴν εἶναι τὴν προηγουμένην, τὴν δὲ μὴ τοιαύτην ἐκ περισσότως· *Ajunt Judæi octavæ diei circumcisionem esse præcipuam, cæteras supervacaneas.* (*e*) Septuaginta, eadem forsan opinione ducti, mandato illi divino (*masculus cujus præputii caro non fuerit circumcisa, delebitur*) hæc verba suo ex ingenio addiderant, τῇ ἡμέρᾳ (2) τῇ διατεταγμένῃ, *ipso illo die quo ego præcepi*: nihil enim hodie in Hebræo reperire datur, quod versioni huic materiam præbere potuisset. Ex eadem opinione profectum videtur, quod Apostolus, inter alia gloriæ argumenta, (*f*) se *die octavo circumcisum* memoret; quod scilicet ipse dies honorem & virtutum non levem Circumsioni suæ conciliare crederetur. Quid autem Judæi in circumcisione præstanda diem a nato infante octavum tam solenniter observarent, & circumcisionem die quovis alio peractam, vir-

(a) *Luc.* 2. 21. *Lev.* 12. 3.
(b) *Maimon. Mor. Neb.* P. 3. c. 37.
(c) *Joseph. Vice com. de antiq. baptis. rit.* v. 1. l. 2. c. 1. p. 103.
(d) *Cont. Cels.* l. 5. p. 263.
(e) *In Genes.* 17. 14. & 23.
(f) *Philip.* 3. 5.

[1] Act. 1. Scen. 1. v. 12.
(2) Τῇ διατεταγμένῃ neque apud codicem Vatican. neque Alexandrin. extant: apud Grotium quidem ad *Genes.* 17. 14. legere est; *male hic nescio a quo additum in Græco* τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ *quomodo sæpe citat Augustinus.*

virtute cassam & pro nihilo habendam dicerent; nisi quod dies ille aliquid mysterii contineret, &, non minus quam ipsa circumcisio, infantem Deo (non Dæmoni alieni) consecratum indicaret? Hoc autem circumcisionem administrandi tempus haud obscure significavit: cum enim infans die tantum octavo circumcideretur, necesse erat, ut septem dies integros natus esset circumcisionem subiturus, & ut sabbatum unum inter nativitatem & circumcisionem intercederet. Cum autem septenarius numerus esset (ut statim ostendo) Deo supremo sacratus, & sabbatum dies Deo creatori dedicatus; ritus ille, die tantum octavo peractus, cum Dei veri nomine præstitum, & infantem Deo supremo circumcisione sacratum symbolice denotavit.

(3°.) Eo probabilius est, Deum infantes die octavo circumcidi voluisse, ut superstitioni alicui statim post partum usitatæ maturius occurreret; quod aliter nulla ratio satis solida reddi possit, cur Judæi ad circumcisionem, magis quam Christiani ad Baptismum, die octavo celebrandam, lege speciali astringerentur. Non sum nescius, viros doctos nunc ad naturales, nunc ad mysticas rationes confugere, ut temporis hujus tam præcise definiti causam reddant. Animalia, inquiunt, omnia recens nata, quia incertum est adhuc an vita illis vitalis sit, ante diem octavum vix in censu animantium æstimantur: deinde, non diffluxit spurcities, quæ ex utero & partu credita est illis adhærescere: lege vero non semel cautum est, ne Judæi animalia nec perfectorum nec purorum numero collocanda Deo consecrarent. Sed rationes illæ nimis exiles & longe arcessitæ videntur: nec verisimile est Deum (nisi gravior aliqua causa subesset) Judæos, sub gravissima (a) ἐξολοθρεύσεως pœna, ad masculos suos die octavo circumcidendos obligare voluisse: cum præsertim infantum nonnullorum saluti magis consultum fuisset, si vulneris illius acerbitatem die partu tricesimo (cum viribus essent magis firmatis) subire licuisset.

Tertia circumstantia, nempe Nominis impositio, silentio minime prætereunda est. Hanc ὀνοματοθεσίαν indivisum circumcisionis comitem fuisse, discere est ex historia *Johannis Baptistæ*, cui peracto circumcisionis opere, nomen indebatur; *Luc.* 1. 59. *Et factum est ut die octavo venirent ad circumcidendum puerulum, & vocarunt eum ex nomine patris sui*. Et Domino nostro nomen (b) *Jesus* (ad morem gentis proculdubio) ipso circumcisionis die imponebatur. Est autem trita & vulgaris opinio, hunc nomina imponendi morem ab Abrahami usque temporibus ad Judæos citeriores perpetua traditione propagatum fuisse. Ita venerabilis *Beda* cogitavit, dicens, *ab Abrahamo exortum est, ut die Circumcisionis nomen parvulis aptaretur: quia & ipse, cum testamentum*, id est fœdus *circumcisionis*, *a Deo acciperet, eadem prorsus die cum sua conjuge, nominis augmentum promeruit*. (t) Bedæ hac in re consentit *Grotius*, eo quod Abrahamus ipse filio suo (c) sub circumcisionis suæ tempus nomen dederit.

Ego, si magnis nominibus auderem repugnare, dicerem potius hunc nomina sub ipsum circumcisionis tempus imponendi morem, a veteri gentium usu originem traxisse; & inter Judæos, sub Maccabæorum forsan tempora, primum inolevisse. Cum enim infantum lustratio apud ethnicos (circumcisioni apud Judæos analoga) perficeretur, solenne erat infantes nomine aliquo insignire. Inde profectum est, ut apud Romanos idem dies (d) *lustricus* diceretur & nominalis. Apud Athenienses etiam, decimo post partum die, peracta solenni lustratione, nomen, ex more, infanti concedebatur. Nil opus est, ut rem cuivis e schola tyroni notam multis testimoniis confirmarem. Est autem facile creditu, Græcos & Romanos morem illum a gentibus antiquioribus accepisse, quibus sacra alia non pauca debuere. Judæos etiam hac in re (per se licita satis & honesta) ad affines gentium mores se conformasse, non sine ratione me persuasum habeo. Ne constat enim e lege aliqua Abrahamo vel Mosi data, Deum diem octavum nominis impositione assignasse. Ad hoc: plurimi ex Abrahami posteris, non die octavo, sed statim a partu nomen accepisse videntur: ex gr. (e) Jacob & Esau, (f) Benjamin, Isaac etiam, aliique, quibus casus & affectus subitaneus, potius quam deliberatum octo dierum consilium, nomina dedisse credantur. Præterea: non est rationi consentaneum, ethnicos hac in re Judæorum exempla sibi ante oculos posuisse,

qui

(a) *V. LXX.* in *Genes.* 17. 14.
(b) *Luc.* 2. 21.
(c) *Genes.* 21. 3. 4.
(d) *V. Jo. Dought. Analect. sacr.* P. 2. *Excurs.*

(e) *Genes.* 25. 25.
(f) *Genes.* 35. 18.
(t) Vid. Tom. 5. col. 238.

qui mores eorum alios in liberis suis initiandis usitatos negligere solebant & aspernari. Argumenta quod attinet quæ Beda & Grotius ad sententiam contrariam firmandam afferunt, ea nervis destituta censeo: constat enim Deum eodem tempore *Saram* incircumcisam, & *Abrahamum* cui detractum præputium, nomine novo cohonestasse: nec ex textu illo (*a*) Genesis ostendi potest, an statim a partu, an jam peracta circumcisione, Isaaco nomen imponeretur. Huic itaque sententiæ non obsunt exempla quæ Beda & Grotius afferunt. Sed hæc omnia pro conjecturis tantum habenda sunt, quibus nec lectoris judicio, nec veritati, præscriptum velim.

SECTIO VI.

Circumcisionem adversus idololatriam plurimum valuisse.

EO me jam ducit ordinis & argumenti ratio, ut ostendam circumcisionem ad idololatriam coercendam plurimum virtutis habuisse. Hoc autem facili opera convinci potest: nam,

(1°.) Circumcisio signum erat uti dictum est ideo a Deo institutum ut hominem Deo fœdere conjunctum & ecclesiæ suæ desponsatum indicaret. Hunc esse ritus illius finem proprium & cum primis designatum, Deus his verbis Abrahamo significavit: (*b*) *statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno; ut sim Deus tuus, & semini tuo post te.* Et paulo post: (*c*) *hoc est pactum meum*, &c. *Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me & vos* i. e. ut hæc nota carnibus vestris impressa, sit obedientiæ vestræ symbolum, & clare doceat vos fœdus mecum iniisse, & fidem mihi datam sanctam & inviolatam servare statuisse. Nec e scripturæ tantum verbis, se ethnicorum, Judæorum, & Christianorum veterum moribus, hunc esse ritus hujusce finem & scopum intelligatur: ethnici (*d*) *fœminas quæ circumcidebant filios suos trucidabant, & suspendebant pueros a cervicibus earum* per universas *domos*. Quid autem in eas imprimis fœminas & earum pueros sævitum est adeo, nisi quod scirent circumcisionem cultus divini tesseram esse, & ejurationem practicam ethnicismi? Judæi etiam antiqui, cum ad gentilium partes transirent, summis conatibus contenderunt, ut præputia reducerent, & omnia circumcisionis vestigia e corporibus abolerent. Nam historicus (*e*) apocryphus quosdam Judæos memorat, a Dei castris transfugas, qui (arte forsan medica) *ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυστίας*. Aliorum etiam meminit [*f*] *Josephus*, qui *τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπικαλύπτειν* conabantur. Huic autem operi tam sedulo incubuere, quod circumcisio pacti divini & religionis Judaicæ professio practica crederetur. Christianos etiam antiquos a Judaismo nuper conversos idem existimasse pateat, quod artificio aliquo ad præputium reducendum uterentur. Hoc discere licet e monito illo Apostolico, [*g*] *circumcisus aliquis vocatus est, μὴ ἐπισπάσθω, ne protrahatur*, vel *præputietur*: cum autem, nisi quod circumcisio cultus & fidei Judaicæ tessera, hic autem *ἐπισπασμὸς* abdicationis indicium, haberetur? Cum itaque circumcisio fœderis tam sancti *μνημόσυνον* esset, & hominis in Dei verba jurati documentum, fieri vix potuit, ut Israelita quispiam illo charactere notatus a Dei sacris ad dæmonis ritus defectionem faceret. Nam character ille fœderis initi religionem, matura parentum vota, stemmatis sui dignitatem, & pœnas perjurio debitas, ad animum suum sæpe revocaret; eumque tacitis opprobriis non raro vexaret, si turpiter ad Gentilium castra prolaberetur.

[2.°] Ritus ille cum gentium antiquarum cultu, quasi ex adverso, pugnasse videatur. Nam cultus ethnicus ceremoniis plurimum obscœnis & impuris peragebatur, & in iis virilis circumgestatio primum dignitatis locum obtinebat. Hoc patres antiquos, tanquam pudendum & abominandum, gentibus objicientes sæpius inveniamus. Gentes autem, vel *Mosis* ævo, ritibus illis impuris Dæmonica peregisse, res per se credibilis est, & fœda *Peorem* colendi ratione, a Mose memorata, nimis confirmatur. Cum itaque Israelitæ partis obscœnæ mutilatione Dei legibus & sacris initiati essent, hoc ritu se impuros ethnicorum cultus detestari, & Deo illi qui caste pureque colitur se consecrare, tacite profitebantur.

(3°.)

(*a*) Cap. 21. 3. 4.
(*b*) *Gen.* 17. 7.
(*c*) V. 10. 11.
(*d*) 1. *Mac.* 1. 63. 64.

(*e*) 1. *Mac.* 1. 15.
(*f*) *Antiq.* lib. 12. c. 5. p. 532.
(*g*) 1. *Cor.* 7. 18.

[3°.] Circumcisio erat quasi murale sepimentum quod Judæos & gentiles ab invicem separavit. Noluerunt enim gentiles matrimonia cum Judæis contrahere, vel in unam gentem coalescere, eo quod acerrimum circumcisionis dolorem [communionis conditionem] subire perhorrescerent. Judæi etiam, hoc peculiari signati charactere, facile intellexerunt se, cum aliis gentibus haud temere commisceri, sed eorum affinitatem & consortium [qua licuit] aversari debuisse. Pateat enim e scriptis sacris & Rabbinicis, eos, uxorem alienigenam ducere, fœdus cum peregrinis inire, vel consuetudinem aut familiaritatem cum iis colere, pro illicito habuisse. Cum itaque Judæi ab alienigenæ cujusvis affinitate simul & commercio sejuncti viverent, nihil periculi erat ne malis moribus corrupti a Lege & virtute desciscerent, aut ad cultum ethnicum declinarent.

[2°.] Circumcisio character erat haud facile delendus, & ipsis oculis usurpandus, adeo ut furtivos omnes in gentilium castra recessus inhiberet. Prout enim pecora, insigni aliquo notata, dominum produnt ad quem jure pertinent; ita & Judæi, pacti divini signum præferentes, verum ipsorum dominum cuivis indicarent, si forte a grege suo deflecterent aut aberrarent. Et fieri vix potuit, quin inter ethnicos tanquam exploratores, aut inter Judæos tanquam apostatæ, misere perirent, & pœnas persolverent levitati suæ debitas. Ut hoc argumentum bene desinat, [a] S. *Chrysostomi* subjungam verba, qui de circumcisione loquens hæc habet: ὅρα σοφίαν δεσπότου, πῶς εἰδὼς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὸ ἀτελὲς τῆς γνώμης, καθάπερ χαλινόν τινα ἐπιτιθεὶς, &c. *Vide sapientiam Domini, quomodo cum sciret imperfectas & pravas eorum* [Judæorum) *mentes futuras, signum circumcisionis quasi frænum quoddam imposuit ad indomitos eorum impetus cohibendos, ut ne gentibus commiscerentur*. Καὶ καθάπερ τις ἀνὴρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς παιδίσκην ἔχων ἀκόλαστον, &c. *Et quemadmodum vir aliquis consultus & lenis, ancillam habens petulantem, terminos & regulas illi dat, ne unquam extra vestibula prodeat, neque cum prætereuntibus conveniat,* & *nonnunquam pedibus compedes addit; ita & benignus Dominus dedit eis leges & regulas, ultra quas iis transire non liceret, & circumcisionis signum carni eorum indidit,* καθάπερ δεσμὰ ποσίν, *quasi pedibus vinculum, ut in nullo cum gentibus se commiscerent.*

(a) *Homil.* 39. in Cap. 17. *Genes.* T. 4. p. 400.

SA-

SALOMONIS DEYLINGII OBSERVATIO DE ORIGINE CIRCUMCISIONIS JUDAICÆ.

I. Fœda calumnia est *Celsi*, jurati Judæorum ac Christianorum hostis *Originem apud Lib.* I. *contra ipsum p.* 17. & *p.* 259. nec non *Juliani* Apostatæ apud *Cyrillum Libr.* x. *contra Julian. p.* 354. *B.* τὸ περιτέμνεσθαι τὰ αἰδοῖα ὑπὸ Ἰουδαίων γινόμενον ἀπὸ Αἰγυπτίων ἐληλυθέναι *circumcisionem pudendorum Judæis usurpatam, ab Ægyptiis provenisse*. Recte *Celsum* reprehendit Adamantius Pater, *quod Ægyptiis*, quæ gens *Flavio Vopisco* dicitur ventosa, fabulosa & mendax, suarum originum nescia, & superba suæ antiquitatis vendicatrix, *maluerit credere, quam Mosi, qui retulit, primum inter mortales Abrahamum fuisse circumcisum*, Genes. XVII.

II. Voluit *Deus* circumcisionem esse אות ברית *signum fœderis* cum Abrahamo initi Genes. XVII., 11. quod promissionem continebat gratiæ *Dei* salvificæ, perfectæ, ac coram *Deo* valituræ justitiæ, remissionis peccatorum, υἱοθεσίας, regenerationis, glorificationis, omniumque beneficiorum, quæ per Jesum Christum impetranda erant, & augusto *circumcisionis signo* conferebantur fidelibus Vet. Test. & obsignabantur. Conferenda sunt loca Deut. x., 16. xxx., 6. Rom. II., 28. 29. Coll. II. 11. 16. & imprimis verba Genes. XVII. 7. 8. היתי להם לאלהים *ero iis in Deum* videlicet gratiosum. Exinde intelligitur ratio, cur circumcisionis observatio sub pœna כרת *excidii* injungantur vers. 14. Quis autem credat, *Deum* sanctissimum Abrahamo in signum fœderis dictasse ritum Ægyptium a maledicta Chamitarum gente excogitatum, ejusdemque observantiam populo suo, in peculium, & sanctimoniæ studium, præ cunctis terræ gentibus electo, tam severe injunxisse sub gravissima כרת *excidii* pœna? de qua videatur *Lud.* de *Compiegne* de *Veil* in *Notis* ad *Maimonidis* Librum de *ædificio Templi Cap.* VII. §. XVIII. *p. m.* 65. 66.

III. Existimavit *Menardus in notis ad Barnabæ Epistolam p.* 151. a nemine Christianorum hoc assertum iri. Sed non defuerunt inter Christianos, qui fundamentis orthodoxæ Theologiæ, de gratia Christi sub Vet. Test., neglectis, rationem legum ceremonialium typicam, & sacramentalem circumcisionis significationem non agnoverunt, sed profanam illam *Herodoti*, *Strabonis*, *Diodori Siculi*, aliorumque gentilium opinionem de circumcisione ab Ægyptiis inventa, Mosis narrationi impie prætulerunt. In hac sententia fuit *Jo. Marshamus*, Eques Anglus, *in Canone Chronico Sect.* v. *p. m.* 74. & 75. quam prolixius defendit *Jo. Spencerus Lib.* I. *de Legib. Hebr. Ritual. Cap.* IV. *Sect.* IV. *p.* 47. Hunc enim in eodem luto cum *Marshamo* hærere, ratio instituti totiusque Disputationis series haut obscure declarat, etsi protestetur, se tantum utriusque sententiæ argumenta inter se contulisse, relicto Lectori judicio, cui parti subscribere velit. Nam multa argumenta, quibus adstrui solet, quod Ægyptii potius ab Hebræis, quam Hebræi ab Ægyptiis, ritum circumcisionis acceperint, *Spencerum* subdole omisisse *Ittigius* observavit in *Hist. Eccles.* primi seculi *Selectis Capitibus p. m.* 146. 147. Inter utramque sententiam more suo dubius hæret *Jo. Clericus* in *Comment. ad h. l. f. m.* 127. Fieri enim potuisse censet, ut consuetudinem dudum receptam apud Ægyptios, Deus etiam Abrahamo, sed alium in finem, observandam tradiderit, ita, ut neque Judæi Ægyptiis, nec Ægyptii Judæis eam debuerint, etiamsi Ægyptiaca consuetudo divino præcepto occasionem præbuisset.

IV. Ego tantæ audaciæ vix aliam caussam fuisse arbitror, quam errorem Socinianum de statu Patrum sub Vet. Testamento. Idem Viri Celeb. *Melch. Leidekkeri*, Theologi Ultrajectini, judicium est in Annotat. ad *Maimonidis* Tractatum

tum Latine ab eo versum de *Regibus Hebræorum cap.* x. §. VII. *p. m.* 162. Magna igitur laude in hoc errore refellendo præter *Ittigium* l. c. & *Leidekkerum de Rep. Hebr. Libr.* II. *cap.* IV. *f. m.* 70. 71. occupati fuerunt *Jo:* van der Waeyen *in Variis S. p.m.* 321. H. Witsius *in Ægyptiacis Libr.* III. *cap.* VI. *p. m.* 223. Jo. Henr. Heideggerus *in Corpore Theol. Christ. Loc.* XII. *f. m.* 450. §. LXXXI: *Samuel Basnagius Exercit. Hist. Crit. p.* 117. & nupperrime *Jacobus Basnagius Libr.* v. L'Histoire des Juifs *cap.* VIII. §. II. *p. m.* 601. aliique, quos brevitatis studio omitto.

V. Tantum abest, ut æquus harum rerum æstimator, & a partium studio alienus in *Marshemi* & *Spenceri* opinionem induci facile queat, ut potius existimem, haud difficulter probari posse, antiquiores Ægyptios ne circumcisos quidem fuisse, nedum ante Mosem & Abrahamum usurpasse, & Israelitis tradidisse illum ritum. Abrahamus, ante divinam circumcisionis institutionem, jam tum aliquamdiu in Ægypto commoratus erat, sed redit inde incircumcisus, secus ac Pythagoras. Filia Pharaonis Mosem puerulum ex flumine a se extractum vix aliunde, quam ex amputato præputio, circumcisionis signo, dignovit, puerum esse Hebræum, Exod. II., 4. quod fieri nequaquam potuisset, si Ægyptiorum pueri etiam fuissent circumcisi. Hoc argumento, quod *Spencerus* prætermisit silentio, usus est *Theodoretus Quæst.* III. *ad Exodum* & in Tract. de *Græc. affect. curatione serm.* I. *p.* 6. nec displicuit illud *Danhauero in Mysteriosophia p.* 194.

VI. Locus notatu & consideratione dignissimus occurrit apud *Jeremiam cap.* IX. *vers.* 24. *Ecce prope adsunt dies, cum animadvertam in omnes, qui circumcisi sunt cum præputio*. Addit *versus* 25. in quos animadversurus sit *Deus* : *In Ægyptios & in Judæos, in Edomitas, & in Ammonitas, Moabitasque*. Sunt qui cum *Spencero l. c. p. m.* 73. *n.* 6. ex hoc Jeremiæ loco, minus recte intellecto, probare conantur, Ægyptiis, inter gentes circumcisas, primum locum propterea tribui, quod circumcidendi mos antiquior fuerit apud Ægyptios, quam apud ceteras gentes, & ipsos etiam Judæos. Verum; si hæc argumentandi ratio valet, haud difficulter ostendi potest, *Colchis*, qui apud *Herodotum* Ægyptiis præponuntur, antiquiorem circumcidendi ritum adscribendum esse, quam reliquis gentibus. Vid. *Jo. Nicolai Notæ* ad *Cunæum* de *Rep. Hebr. p. m.* 433.

VII. Circumcisos cum præputio מול בערלה eos esse censet auctor libri *Aruch*, qui postquam circumcisi essent, præputium attraxere, quales Ægyptios fuisse vane nec ullo nisi indicio Scripturæ, tradit. Alias sententias vide apud M. *Leidkkerum de Rep. Heb. Libr.* II. *cap.* IV. *f.* 72. Nostro judicio verba פקדתי על כל מול בערלה verti debent : *visitabo super omnem circumcisum, & præputium*, hoc est, tam Judæos circumcisos, quam gentes incircumcisas. Nam ערלה *præputium* h. l. sunt gentes, quæ præputium habent, qua phrasi etiam *Paullus* usus est, Rom. II., 26. III. 30. Hujus interpretationis meæ auctorem habeo ipsum Spiritum S. qui sub finem commatis XXV. subjungit : כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב *quia omnes gentes* sunt *præputiatæ, & universa domus Israel* (corpore quamvis circumcisi, tamen) *præputiati sunt corde*. In eumdem sensum R. *Salomo Ben Melech* interpretatus est על כל מול ועל כל אשר בערלה *super omnem, qui est circumcisus, & qui est in præputio, super Israelem & super gentes*. Recte. Distinguitur h. l. inter domum Juda, quæ circumciditur, & inter Ægyptios, Idumæos, Moabitas, aliasque gentes, in oraculo commemoratas, quæ circumcisionem spernebant, æque ac verum *Deum* Israelis. Cum igitur ἐμφατικῶς dicatur כל הגוים *omnes istas gentes*, proxime commemoratas, fuisse ערלים *præputiatas*, in certam indubiamque inducimur sententiam, *Ægyptios* tempore Jeremiæ & *Idumæos*, quos Hyrcanus demum ad circumcisionem adegit *Josepho* teste *Libr.* XIII. 17. *Antiquit. Jud.*, aliasque gentes l. c. descriptas, circumcisionis ritum non habuisse. Nam Ammonitarum Dux Achior conversus ad Judaismum, præputium circumcidisse legitur, Judith XIV. v. 6. Videatur *Jo. Harduinus in Chronol. Vet. Test. f. m.* 527. *Opp. Select.*

VIII. Falsissimum proinde est *Herodoti* testimonium, quo dissentientes præcipue nituntur : Μῶνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι, ϗ Αἰγύπτιοι, ϗ Αἰθίοπες περιτάμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ ϗ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ϗ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι κ. τ. λ. *Soli omnium Colchi, Ægyptii, & Æthiopes, a principio pudenda circumcidebant : Phœnices autem & Syri, qui Palæstinam incolunt*, i. e. Judæi *ipsi se consuetudinem illam ab Ægyptiis accepisse confitentur* Libr. II. cap. 104. *Spencerus*, circumcisionis initium Ægypto vindicaturus, hoc *Herodoti* testimonium in prima acie non tantum collocavit, sed hæc

etiam verba ſubjecit *p. m.* 70. *Cur autem Herodotum hac in re, qua ſibi nec ſerebatur, nec metuebatur, mentiri voluiſſe, crederemus?* Quia igitur hoc teſtimonium *Marshamo* ac *Spencero* decretorium videtur, quod aliorum gentilium grege Philoſophorum, & Hiſtoricorum ſuffragiis longe præferunt, operæ pretium facturi ſumus, ſi in illius vim & auctoritatem paullo diligentius inquiramus.

IX. Hoc certum eſt, *Herodotum* omnium, qui hodie exſtant, Græcorum hiſtoricorum vetuſtiſſimum eſſe. At Moſe tamen non eſt antiquior, ſed multis ſeculis eo recentior, quia demum ſub *Dario Hyſtaſpida*, *Xerxe*, & *Artaxerxe Longimano* circa annum Urbis conditæ trecenteſimum floruit. Quis vero, obſecro, a partium ſtudio ac cauſſæ præjudicio alienus, *Herodoto*, ſcriptori adeo recenti, magis credat, quam Moſi ſcriptori vetuſtiſſimo, divinituſque afflato, in quo multa indicia proſtant, ad profligandam diſſentientium opinionem, idonea? *Herodotus* veras Judæorum origines, hiſtoriamque Patriarcharum, qui longe ante conſtitutionem Reipublicæ Judaicæ vixerunt, profunde ignoravit. Neque ritus, & res Ægyptiorum, ante Abrahamum geſtas, deſcripſit, neque, ob defectum monumentorum, deſcribere potuit. Quæcumque de Ægyptiis habet hiſtoriarum Pater, ſequiorum temporum ſunt inſtituta, neque ex ultimæ antiquitatis tabulis, de quibus ipſe *Herodotus* ſilet, ſed ex incerta vanaque Ægyptiorum ſacerdotum traditione hauſta, quos in extollenda ſuorum rituum antiquitate, ac amplificanda gentis gloria, totos fuiſſe, conſtat. Propterea non ſolum *Joſephus* ſcriptor domeſticus, ex *Manethenone* collegit, πολλὰ Ἡρόδοτον τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπ᾽ ἀγνοίας ἐψευσμένον, *Herodotum frequenter in Ægyptiacis ignoratione mentitum* Libr. I. contra *Apionem*, ſed *Diodorus* etiam Libr. I. Cap. LXIX. affirmavit, *Herodotum* portenta narrationum, pro veritate ſponte amplexum, & voluptatis gratia, fabulas commentum eſſe. Vid. *Jo. Alberti Fabricii* Vir. Cl. *Bibl. Græcæ L.* II. *Cap.* XX. *p. m.* 698. nec non *Jacobus Perizonius in Origin. Ægypt. Cap.* XI. *p. m.* 162. cujus judicium notatu digniſſimum huc adſcribam: *Teſtatur* Herodotus *ipſe, ſe pleraque ſoli Ægyptiorum ſacerdotum narrationi debere. Sed quis affirmabit*, Herodotum *in meliores & minus fabuloſos incidiſſe ſacerdores, quam* Manetho *fuit, qui non modo fuit* Ἀρχιερεὺς, *ſed &* γραμματεὺς τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον ἱερῶν ἀδύτων, ſcriba ſacrorum penetralium in Ægypto, *ut ſe ipſe appellat in Epiſtola ad Regem Ægypti apud* Syncellum *p.* 40. *Quin & ſcripſit ille in Aegypto, & ad Regem Aegypti, & ex libris depoſitis* ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγύπτου. *Et multa tamen habet fabuloſa, ut eruditi notarunt. Quam ergo fidem habebunt* Herodoti *narrationes ab incertis ſacerdotibus acceptæ? Accedit, quod hic ipſe* Manetho, *qui poſt* Herodotum *ſcripſit, eum, teſte* Joſepho *L.* I. *contra Apionem p.* 1039., *in multis arguat & confutet, ut deceptum rerum Aegyptiacarum ignorantia*. Hactenus Cl. *Perizonius*. *Suidas* auctor eſt, *Harpocrationem* quemdam *Aelium* librum ſcripſiſſe περὶ τοῦ καταψεύσθαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν, *de hiſtoria Herodoti mendacii arguenda*, quo inſtituto eum peregregie defunctum eſſe, aut defungi certe potuiſſe, tanto minus dubito, quod viri docti in unico hoc, ac perbrevi *Herodoti* loco, a nobis allegato, aliquot mendacia deprehenderunt. Primum mendacium eſt, quo *Colchos* circumciſionem ἀπ᾽ ἀρχῆς *ab initio* habuiſſe finxit. Nam *Colchi* iidem ſunt, quos Moſes *Casluchæos* vocat, Ægyptiorum ἀπόγονοι, & Philiſtæorum πρόγονοι, ſicut multis argumentis probavit *Bochartus* in *Phaleg.* Libr. IV. Cap. XXXI. *Casluchæi* vero ex Ægypto migrarunt ante tempora Abrahami. Nam ex his orti Philiſtæi, pulſis *Avvæis* jam tum Palæſtinam tenebant, Geneſ. X. 14. cum quorum Regibus fœdera iniverunt Abrahamus & Iſaacus. Et ritum circumciſionis inter *Casluchæos* in uſu non fuiſſe illo tempore, quo ex illis exceſſerunt Philiſtæi, hoc mihi argumento eſt, quod Philiſtæi, eorum ἀπόγονοι non circumcidi ſolebant, quod manifeſtum eſt Jud. XV., 18. I. Sam. XIV., 6. XVII., 36. & XXXI., 4. ubi Iſraelitis circumciſis opponuntur. Porro hallucinatus eſt *Herodotus*, cum aſſeruit, Phœnices, a Syris, Palæſtinæ incolis, diſtinctos, per quos *Idumæos* intelligit *Ammonius de Verborum Differentiis*, circumciſionem ab Ægyptiis habere, cum certum nobis ſit, Idumæos non ab Ægyptiis, ſed ab *Edomo*, ſive *Eſavo*, circumciſionem, ſi habuerunt, ſuſcepiſſe. Tandem etiam mentitus eſt *Herodotus*, quando ſcripſit, *Syros, qui in Palæſtina ſunt*, hoc eſt, Judæos, quippe hi ſoli in Palæſtina t. I. circumcidebantur, *fateri, ſe circumciſionem ab Ægyptiis, & Colchis habere*, quod ſecus eſt. Nam Judæi contendunt, Ægyptios eam didiciſſe a *Joſepho*. Et quamvis nonnulli recentioris ævi cum *Maimonide* quaſdam ſuæ religionis ceremonias a gente Chamitica arceſſant, nemo tamen Judæorum, quod ego ſciam, id de circumciſio-

fione afferere aufos eft. Neque confentaneum mihi videtur, Judæos, qui Ægyptios, ut gentem profanam, ac fuperftitiofo idolorum cultui præ ceteris addictam, odeiant, *Herodoti* ætate fponte fuiffe confeffos, fuos Patriarchas fanctiffimum fœderis facramentum ab iis accepiffe. Legi de hoc argumento poffunt cum fructu Melch. Leydekkerus *de Republ. Hebr. Lib.* II. *Cap.* IV. *f.* 70. 71. H. Witfius *in Aegypt. Libr.* III. *cap.* I. *p.* 196. & *car.* VI. *p.* 226. nec non Bafnagius *in Hiftoire des Juifs Libr.* V. *Cap.* VIII. §. II. *p.* 601. & Willian. Nicholls *Collationis cum Theifta* P. II. p. 257.

X. Inveftiganti mihi originem opinionis, & cauffam, cur Græcorum plerique ac præter *Herodotum*, *Diodorus*, *Siculus*, *Celfus*, aliique crediderint, primos omnium fuiffe Ægyptios, qui circumcidendi ritum obfervarint, aliifque gentibus tradiderint, nullam invenire licuit aliam, quæ animo fatisfaceret quam hanc, quod vetuftiffima inter gentes traditio fuit, & extra omnem dubitationem pofita, Judæos, ex Ægypto olim egreffos, *ἀπογόνους* fuiffe Ægyptiorum, iifdemque originem debere. Quando enim audiverunt, Mofem, cum ingenti multitudine ex Ægypto egreffum, Judæis, juffu divino, legem dediffe, in qua mandatum de circumcidendis mafculis continebatur, exinde collegerunt homines profani & rerum Judaicarum ignari, prout res, quæ peregrinos gentium mores concernuot, perverfe plerumque exponi folent, circumcidendi ritum ab Ægyptiis ad Judæos dimanaffe. In qua conjectura valde confirmatus fum, poftquam aliquo abhinc tempore vidi, idem magni nominis Viros, Jo. van der Waeyen *in Variis Sacris p.* 455. Melch. Leydekkerum *de Rep. Hebr. Libr.* II. *cap.* V. *f. m.* 77. *n.* 7. & Jo. Harduinum *in Chronolog. Vet. Teft. f. m.* 528. *Operum Selectorum*, quæ Amftelodami nuper prodierunt, fufpicatos effe.

XI. Ægyptium Judæorum ortum nemo veterum clarius defcripfit & tradidit, quam Strabo *Libr.* XVI. *Geograph. p. m.* 760. inquiens: *Φασὶ Αἰγυπτίους ἀποφαίνει τοὺς προγόνους τῶν νῦν Ἰουδαίων λεγομένων.* ΜΩΣΗΣ *γάρ τις τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, ἔχων τι μέρος τῆς καλουμένης χώρας, ἀπῆρεν ἐκεῖσε ἐνθένδε δυσχεράνας τὰ καθεστῶτα, καὶ συνεξῆραν αὐτῷ πολλοὶ τιμῶντες τὸ Θεῖον* Fama *perhibet, eos, qui nunc Judai appellantur, ab Ægyptiis fuiffe prognatos. Nam* Mofes *unus ex Aegyptiis facerdotibus, qui partem quandam regionis tenebat, cum quæ publice ibi conftituta effent, ægre ferret, illinc migravit, & plurimi, qui Numen colebant, eum comitati funt.* Conferatur *Diodorus Siculus Libr.* I. *Biblioth. Hift. Cap.* XXVIII.

XII. Quæ nugæ quo facilius *Straboni*, aliifque auctoribus, rerum Judaicarum imperitis, condonantur: eo gravius reprehenduntur in *Joanne Tolando*, qui iftos Græcorum *λόγους*, & inficeta commenta ad labefactandam, evertendamque divinarum literarum fidem, ac Mofis imprimis auctoritatem, ex orco revocare, incruftare ac defendere non erubuit *in Originibus Judaicis, hiftoria, breviter illuftrata, p. m.* 142. §. XII. quæ cum altera ejus Differtatione, cui titulus: *Adeifidæmon*, five *Titus Livius a fuperftitione vindicatus*, prodiit Hagæ Comit. Anno MDCCIX in 8. Huic homini tanta ineft impudentia & nequitia, ut non folum *Straboni* & *Diodoro Siculo* longe poftponat Mofem, fed virum etiam diviniffimum non alio habeat loco, quam quo *Minos*, *Lycurgus*, *Zamolxis*, & id genus homines callidi communiter habentur, qui commentis fuis politicis, & legibus, aliquam honeftatis, utilitatifque publicæ fpeciem præ fe ferentibus, auctoritatem fibi conciliarunt, imperiumque firmarunt, religione, ceu inftrumento dominandi, ad plebem, in obfequio, & fide continendam, abufi. Spretis igitur iis, quæ a Mofe, vel Pentateuchi auctore, quem Mofen fuiffe cum *Hobbefio*, *Spinoza* & *R. Simonio* pernegat, traduntur, *Strabonis* fequitur auctoritatem, ejufdemque fide nifus, nugatur, Hebræos origine ac gente Ægyptios fuiffe, quibus alii infimæ fortis homines fuerint admixti. Bello autem fervili in Ægypto orto, promifcuam iftam variorum hominum colluviem bellum excitaffe civile, & ductore Mofe, facerdote Ægyptio, armata manu ex Ægypto egreffam, Palæftinam deinceps occupaffe.

XIII. Sed videamus, quæ argumenta afferat *Tolandus* pro fulcienda *Strabonis* auctoritate, & evertenda *Mofis* fide, qui docet, Abrahamum, ex Semi pofteritate defcendentem, & Jacobum illius nepotem huic genti originem dediffe: *Vicini*, inquit, *Aegyptiis fuere Judæi*, *Ergo illorum ἀπόγονοι funt, & ab illis prognati?* Hoc argumento Turcæ ab Hungaris, & Philiftæi, Sidoniique a Judæis derivari poffent, quos etiam vicinos fuiffe conftat. Porro *Mofem pro Aegyptio habitum fuiffe* objicit, *cum in terram Madian profugeret?* En *Tolandi* acumen! Ergone revera Ægyptius fuit? Veri eft fimile, Mofen pro Ægyptio fuiffe habitum, quod in Ægypto natus educatufque erat. Nec melius procedit argumen-

tum *a privilegiis* petitum, quibus Ægyptii in Hebræorum Republica præ reliquis gentibus gaudebant. Legimus equidem eorum liberis post tertiam generationem, facultatem a Mose concessam esse, intrandi in congregationem *Domini*, Deut. XXIII., 7. 8. sed de *jure civitatis & suffragii* perperam interpretatur illam *Tolandus*, quam *Moimonides*, aliique Hebræi *in hunc locum* exponunt *de jure connubii in populo Dei*, quod Idumæis æque ac Ægyptiis concessum fuit, unde tamen nemo facile colligat, Judæos esse ab Idumæis prognatos, æque ac ab Ægyptiis. Voluit *Deus*, ut duo hi populi mitius tractarentur, quam alii populi incircumcisi, qui Idumæi erant Judæorum cognati, & Ægyptii fuerant eorum heri ac hospites, erga quos gratum animum declarate decebat, quarum caussarum neutram nos ignorare sivit Moses, Deut. XXIII., 7. 8. Sed *Aegyptiorum tamen idola*, quæ nova est objectio *Tolandi coluerunt Israelitæ*? Non nego, eorum animos cum in Ægypto, tum in desertis, ac postea, stercoreis illorum Diis addictos fuisse. Sed quid inde? Coluerunt ante adventum in Ægyptum trans Euphratem, & in Canaan, *Deos alienos*, Genes. XXXV., 2. num idcirco ab Assyriis vel Cananæis originem ducunt? Tandem, ut numero potius, quam robore argumentorum pugnet *Tolandus*, *ordine*, inquit, *militari processisse ex Aegypto Hebræos, cum alter eos a tergo insequeretur exercitus: unde finitimas gentes non potuisse non in eam induci opinionem, seditionem aliquam in Aegypto exortam, ac bellum exarsisse civile*, prout Censor noster concludit sub finem §. XII. *p.* 145. Quasi vero historiæ veritas finitimorum populorum opinione, &, quid illi senserint de Israelitarum exitu ex Ægypto, nitatur! Ceterum origines Judaicas ab iniquis & malevolis *Tolandi* criminationibus prolixe & erudite asseruerunt *Jacobus Fayus in Defensione religionis, nec non Mosis, & gentis duas Dissertationes Jo. Tolandi*, Ultrajecti editas Anno MDCCIX. & Celeb. in Academia Jenensi Teologus *Joannes Franciscus Buddeus* in *Invitatione* ad Prælectiones, & Disputationem Inauguralem *Jo. Andreæ Danzii*, Philologi in illa Academia excellentissimi, Jenæ MDCCX. d. XXVI. Jan. edita.

JOH.

JOH. JACOBI QUANDT

DISSERTATIO

DE

CULTRIS CIRCUMCISORIIS

ET SECESPITIS HEBRÆORUM.

CUm nomina rerum soleant esse incunabula, & indagatis nominibus ad intimiora rerum penetralia aditus demum concedi, de cultris Hebræorum disquisituris ante omnia indagandum erit, quo nomine cultros suos insigniverint Hebræi, quamque nominum horum suppeditare liceat derivationem. Hebræis culter שבין & Rabbinis סבין dicitur, gratia literarum ejusdem ordinis facta permutatione, qualis est in inמשיכה Prov. xv. 19. Ef. v. 5. & מסוכה Mich. vii. 4. יחש Neh. vii. 5. & Rabbinorum יחס ארש Deut. xx. 7. & ארס. Observavit hoc *R. Elias* ש Sepher Thisbi f. LXI. col. I. אף על פי שהוא נכתב בשין הוא כמו סכין בסמך כמו מלא כרשו כמו כרסו ומלין אחרים הכתובים שין נסקים כסך ונסנין על פי המסורה: *Quamvis scriptam vocem legas per* ש *eadem tamen est cum* סבין *per* ס *uti & כרשו* (Jer. LII. a.) *est pro* ברסו; *dantur & aliæ voces* ש *pro* ס *habentes & a Masora enumeramur*. Conf. *R. Levi ben Gerson* in 1. Reg. XVIII. 27. & *R. David Kimchi* in Sepher Schoraschim f. CCCCXVII. Semel tantum occurrit in fonte Hebræo, nimirum Prov. XXIII. 2. ושמת שבין בלועך אם בעל נפש אתה *Sedens ad vescendum cum principe, appone gutturi tuo cultrum, si vitæ tuæ consultum velis*. Indeque iisdemque litigiis agitata fuit eruditorum quibus subjecta sunt reliqua ἅπαξ λεγόμενα quævis. *Marcus Marinus* Brixianus in Arca Noæ T. II. p. 219. dubius hæret, e quonam fonte vos hæc derivanda sit? & an plurale sit an singulare, verosimilius putans deduci שיך *sepire vepribus & spinis* & esse plurale adjecta terminatione Chaldæo-Ebræa pro שכים *spinæ*: unde & verba Prov. XXIII. 2. exponit: *& pones spinas ad gulam tuam*. Hausit hæc Marinus ex *R. Dav. Kimchii* Sepher Schoraschim f. CCCCVII. cum patre suo *R. Joseph Kimchio* hic conspirantis: ואדוני אבי של פירש סוה ומת שבין בלעך והפתח סקים חירק וכמוהו רבים והנון וחסם שוים כמו חיים וחיין ימים וימין ומשקל אחר התמלא בשבורת ערו הדגש נהם תמורת הנח כדגש זפטורי צצים ועניגם ידוע: *Parens meus p. m. exponit eu hac radice* שוך *vocem* שבין *Prov.* XXIII. 2. *itaut Patach sit loco Chireck; qualia plura dantur; sive vero Mem sive Nun adsit, perinde est, ita enim* חיים *&* חיין (Job. XXIV. 22.) *invenimus item* ימים *&* ימין (Dan. XII. 13.) *Pariter reperitur* (Job. XL. 31.) שבות *Impressum Dagesch vero cedit in locum quiescentis, prout etiam* צצים (1. Reg. VI. 18.) *Significatus vocum est notissimus*. Approbat Kimchium *R. Salomo ben Melech* in Michal Jophi f. CXCIV. col. 1. *R. Levi ben Gerson* in h. l. *R. Isaac Abendana* h. l. *Mart. de Ros* P. II. Singular. L. II. c. XII. p. 266. & *Franciscus Vatablus* in notis ad h. l. T. III. Crit. S. p. 4295. At vix consultum videtur, unam vocem tot involvere anomaliis, in Hebraismo vel nunquam vel rarius observatis, cum שיכים quidem Num. XXIII. 55. & שבות Job. XL. 31. nuspiam vero שבין deprehendamus. Nec opus est hic effingere pluralem terminationis Chaldææ; unanimi enim suffragio Hebræi & vetustiores & recentiores edocent, שבין cultrum unicum denotare & singularem esse. Tendit eo interpres Chaldæus, dum T. O. verba Jud. XIX. 29. ויקח את המאכלת vertit ונסיב ית סבינא & *accepit cultrum*, & Zach. XI. 17. verba חרב על זרועו ועל עין ימינו transfert: די היא דסי לטבחא די סביניה בידיה *Qui similis est lanioni cultrum in manu gestanti*, nec non in Prov. XXIII. 2. reddit וחשים סכינא בלועך אין סרא רנפשך את. Sequitur Chaldæum ex interpretibus Græcis Theodotion: Θήσεις μάχαιραν τῷ λάρυγγί σου. & Aquila. Θήσεις μάχαιραν ἐν καταπώσει σου. Eo inclinat *Vulgata*, *Luth.*, *Pagninus*, *Junius* & *Tremellius*, *Belgæ* & versiones aliæ Judæis

dæis antiquioribus annumeratur Talmudis Babyl. *Gemara* Cod. *Chullin* c. I. f. VI. col. I. recentioribus *Sepher Jalkut Schimoni* in Mischlef f. CXLII. col. III. *R. Mose Aschech* in Sepher Thoras Ohla l. III. c. XXVI. f. XCIII. col. III. cultrum his describens verbis : כבין כלי המשחית ומהוות הדברים כי עיקר המלאכות נעשים ונפסדים על ידי הסכין . *instrumentum destruens & corrumpens, ac conficiens res; nam potiora opera conficiuntur & corrumpuntur cultro* : Suppetias ferunt huic expositioni voces abhinc derivatæ, inque lingua Arabica hodienum obviæ apud Jac. *Golium* in Lex. Arab. p. 604. 605. Neque differemus de recentiori & curiosa *D. Casp. Neumanni* hypotesi, qua literarum significatu Hieroglyphico observato סכין forte esset lamina expansa, ut colligere licet ex *D. Valer. Ern. Læscheri* Relat. nunc A. MDCCIV. p. 690. nondum enim ab omnibus Philologis comprobata mystica hæc literarum est observatio. Alii Philologorum huc revocare student Hebræorum סכן, *periclitatus est*. Ex Coh. X. 9. & *Beracos* c. I. Mischna III. eo quod ex abusu cultri magnum immineat homini periculum. Ita *R. Elias* in Thisbi f. LXI. col. I. יש מפרשים מזה ובוקע עצים יסכן בם פירוש יעשה עצמו בסכנה וכן אמרו בהמה מסכנת פי הנוטה למות ואולי סכנה יגזר מלשון סכין דלעיל וכן אומרים משל הדיוט סכין ביד שוטה סכנה: *Sunt, qui hinc deducunt* Coh. X. 9. *Fidens ligna* יסכן *i. e. seipsum in periculum præcipitabit. Ita Rabbini bestiam* מסכנת *vocant bestiam morti vicinam. Forte & nomen* סכנה *derivari potest a* סכין *supra memorato. Unde est in proverbio : culter in manu inepti periculum est*. Subscribit *D. Martinus Geierus* in Prov. XXIII. 2. t. II. Oper. p. 419. At quis non videt, hæc non soli cultro, sed linguæ, acui & omnibus instrumentis applicari posse, quorum & usus datur & ex abusu incommodum resultat? Confugientibus ad Arabicam linguæ Hebreæ filiam matre ad pauperem redacta occurrit Arabum שחן *fricando* seu *poliendo levavit*. Huic enim derivationi obstare non putamus, eam depromtam esse ab accidenti aliquo nempe politura, quæ cultrum non efficit quidem, eum tamen elegantiorem reddit. Etenim instrumenta Hebræis usitata a politura summam fortita esse & elegantiam & nomen, vel Æthiopes ostendunt, quos ob artus levigatos & politos Propheta appellat גוי ממשך ומורט *Gentem politam & tersam* Esa. XVIII. 2. prout notat *Steph. le Moyne* in not. ad Varia sacra, p. 561. 562. Verum & hæc longius petita videntur, & dum ultro citroque exquisita Criticorum volvimus sententias, id unicum firmiter adstrui posse experimur, Radicem genuinam antiquitus receptam, at in hodiernis linguæ Ebrææ ruderibus non reperiri.

II. Evidentior paulo est vocis מחלפים, quos cultros sacrificales in fronte opellæ hujus denominavimus, derivatio. Vasis quippe a Cyro Israelitis restitutis accensentur Esr. I. 9. אגרטלי זהב שלשים אגרטלי כסף אלף מחלפים תשעה ועשרים *Pelves aureæ* XXX. *Pelves argenteæ M. Secespitæ* XXIX. Conspirant Judæi unanimique decidunt suffragio מחלפים cultros sacrificiales, seu secespitas fuisse. *R. Salomo* Comm. in h. l. מחלפים הם סכינים והוא לשון בית החלפות שעל כן שהיו ניתנין פה הסכינין היתה נקראת לשכת בית החלפות *Cultri sunt, inde &* בית החלפות *appellatur locus in templo, quo reponebantur cultri, sacrificiis apti*. Auctor Libri *Ajalah Schucha* Comm. in Esr. l. 9. מחלפים הם סכינים ששוחטין בהם הקרבנות וכן קוראין לסכינים האלו חלף בלא רי שעכט מיסר *Cultri sunt quibus jugulare solent sacrificia, ita enim illi cultri appellantur* חלף *a Germanis dic Schetb Messer*. Non inconcinna quidem longius tamen forte petita uteremur deductione vocis מחלפים, si huc accerseremus Arabum חלאף *fœdus iniit, & jurejurando sanxit*, unde & חליף *confœderatus* & Gen. XXIV. 8. *Liber eris* מן חליפתי *a jurejurando*. Non inconcinnam vocamus, cum sera nos edoceat antiquitas, sacrificiis fœdera veterum confirmata esse, conf. *Atheneus* L. II. Deipnos. p. 45. L. X. p. 425. *Samuel Bochartus* P. I. Hieroz. L. II. c. XXXIII. & *Fortun. Scacchus* in Eleochrism. S. Mirothec. III. c. LX. ut adeo dicere liceat, cultrum in sacrificiis fœderalibus usitatum hoc nomine primum appellatum postea quemvis cultrum sacrificalem denotasse. Propius tamen scopo accedere videtur *R. Abenesra* in h. l. simul fundamentum hujus denominationis suggerens, multoque concinnius eam derivans a Radice Hebræis fueta חלף *excidit, secuit* מחלפים סכינים והוא מענין כליל יחלוף בני חלף ברותיה: *Sunt cultri (ita dicti a* חלף *incidendo, quo sensu vox occurrit Es.* II. 18. *Deastrorum quivis plene exscindetur (nec non* Prov. XXXI. 8.) *omnes filii excisionis*. Nec alienus est ab hac sententia *R. Salomo ben Melech* in Michlal Jophi f. CCVII. col. III. *R. David Kimchi* in Sepher Schoraschim f. CXLIX. & *R. Samuel Laniado* in Celi Paf. f. XIX. col. I. Insuetum non esse hujus Radicis significatum abunde exprimunt interpretationibus scripturæ Judæi. *R. David*

Kim-

Kimchi in Ef. 11. 18. ואז ביטות המשיח כל האלילים יכרתו עד גמירא לפיכך אמר כליל וכן כליל תקטר ופירוש יחלוף יכרית כלומר האל יכרית אותם כולם וכן בענין כריתה אם יחלוף ויסגיר וחלפה רקתו *Tunc vero Messiæ temporibus omnes exscindentur Deastri penitus, propterea dicit* כליל *omni modo, uti* (Lev. VI. 15.) *penitus aboleatur. Enim vero* יחלוף *idem est quod exscindetur, q. d. Deus eos omnes exscindet. Ita etiam occurrit* (Job. XI. 61.) *Numquid exscindet & occludet, ut &* (Jud. V. 26.) *& exscidit tempora ejus.* Conspirat *R. Abenesra* in Job. XIV. 14. עד בוא חליפתי ר״ל מיתתי מן והאלילים כליל יחלוף או הליכתי כמו חלף הלך לו כי הנולד יקרא בא והמת נקרא הלך כמו דור הולך ודור בא אנכי הולך כדרך כל הארץ: *R. Levi ben Gerson* in Job. XIV. 14. חליפתי כריתתי & *R. Isaac Abarbanel* in פירוש על נביאים אחרונים f. VIII. col. IV. Quamvis hanc Job. XIV. 14. expositionem implicitam & contextui afferat repugnantem *Abrahamus Schultens* in Animadv. Phil. & Crit. in Pf. p. 150. Abunde ex his patet non incommode Judæos מחלפים dictos memorare cultros ab incidendo proprio cultrorum munere. Clarius *Sepher Ohel Moed f.* XCIX. col. a. מחלפים תשעה ועשרים הרצת בו הסכינים ובמשנה בית החליפות ר״ל בית הסכינים שלבית המקדש ואמרו שנקרא כן מפני שהם חולפים פירוש כורתים מן ומחצה וחלפה רקתו כליל יחלוף וידוע שאנו קורין לסכינים רחבי הלהב חלפי בלעז: *Innuit per* מחלפים *cultros, prout & in Mischna* בית החליפות *est domus secespitarum in templo. Ferunt ita vocari ab exscindendo ex Jud.* V. 26. *& Ef.* 11. 18. *Notum enim est, cultros latiori armatos lamella vocari Arabibus Chalphe*. Nec est, ut existimes, Efr. 1. 9. innui per מחלפים posse vestes mutatorias, seu שמלות חלפות Gen. XLV. 22. aut החליפות Jud. XIV. 19. Prout sine causa suspicio hæc enata est *Joh. Clerico* Comm. in Efdr. 1. 9. in Libb. Hist. V. T. p. 642. parum a Clerico alienis LXX. reddentibus παρηλλαγμένα, & Syro hic stolas fabricante. Nam non immerito profitetur Clericus semotum se ab hac sententia per contextum, cum hic non recenseantur vestes sacerdotales sed vasa templi, & quidem, quod nos addimus, vasa sacrificiis aptata, utpote pelves sanguini excipiendo & crateres vino & libamini libando, destinata. Unde optime Vulgata *cultros* & Luth. *Messer* reddidit. Nec quicquam profecerit *R. Elias* in Sepher Thisbi f. XXXIII. col. II. focios suos ob hanc derivationem refutans, dum scribit: יש מקומות שקורין למאכלת חלף מן מחלפים חשרים על שם שהם מחלפין הבהמה מחיים למיתה והרדק כתב על שם שהם כורתים והוא רחוק בעיני: *Quibusdam in locis vocant cultros Chalaph ex Efr.* 1. 9. *quia mutant pecora viva in mortua. R. Dav. Kimchi scribit, ita dici, quia dissecant bestias; at hoc mihi longius petitum videtur.* Etenim cum nullum dissensus sui proferat fundamentum Elias, Aben-esræ mentem tamdiu servandam putamus, donec solidiorem novus produxerit Elias, maxime cum hanc derivationem hypothesi Neumannianæ experiamur ex asse conformem. Conf. *Casp. Neumanni* Clavis domus Eber p. 42.

III. Primum inter Palæstinæ Orientisque populos cultrorum inventorem non nisi conjecturis assequi licet; prout omnium fere artium inventores primos injuriosæ oblivionis sipariis obvolutos sera nobis exhibet antiquitas. Primam tamen ut polituræ ferri, ita & cultrorum inventionem defert Tubalcaino *D. Aug. Pfeifferus* in Pansophia Mosaica c. XIII. p. 537. 538. idque non sine omni fundamento, cum de Tubal-Caino Gen. IV. 22. legamus: וצלה גם הוא ילדה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל *Zilla & ipsa peperit Tubalcainum, polientem omnia æris ferrique opificia.* De inventione ferri ejusque politura verba Mosis exponit *R. Isaac Abarbanel* in פירוש על התורה f. XXXVII. col. II. תובל קין היה לוטש וחורש ר״ל היה מחדד כל נחשת וברזל כי הוא הנאמר בלשון לוטש והוא היה גם כן חורש ר״ל פועל אותם ומוציא מן הארץ הברזל והנחושת כי מפני גבורתו והיותו איש מלחמה בטבעו המציא כלי הזין ללוחמים: *Tubalcain acuebat æs & ferrum, id enim innuit* לוטש *sed & fabricabatur illa, ac producebat de terra ferrum & æs; Nam cum robore prædiens belloque esset aptus a natura, invenit arma pro pugnantibus.* Conf. *R. Bechai* in ביאור על התורה f. XVI. col. IV. & *R. Isaac Kaaro* in Toledos Iizchak f. XI. col. III. Quod si ergo poliendo ferro armisque operam navavit Tubalcainus, procul dubio & cultris proliendis operam navasse dicendus est, mactationi expeditiori & sacrificiis jugulandis multo aptioribus. Constabant autem cultri Veterum Hebræorum, more omnibus cultris recepto ex lamina & manubrio ligato nonnunquam ad capulum annulo ex auro, ære vel alio metalli genere. Ferrum equidem materiam laminæ ut plurimum, non vero perpetuo præbuit, sed saxum aut alia metalli species. Manubria ænea formæ ac magnitudinis diversæ reperiuntur, modernoque ævo cultri circumcisorii achate ornati ac gemmis exornati

con-

coofpiciuntur. Vid. *Joh. Buxtorffius* in Synag. Jud. c. VII. Refert *Joh. Smetius* in Antiq. Neomagenf. p. 120. manubria antiquiora quinque in cimelio fuo Neomagii affervari, quorum fummitates gemino ornatæ fint capite, humano & canino, canino & aquilino præterea dari maoubrium, Hermæ figura exornatum; Et *Laurent. Begerus* T. III. Thef. Reg. & Elect. Brandenb. p. 421. manubria varia, apri, equi, fœminæque viro junctæ effigie delineat. Hebræorum vero antiquiorum manubria nec imagines ejusmodi nec ejufmodi ornatum affectant. Ornatum non permittit vetufti ævi fimplicitas & feculum ab omni fplendoris affectatione femotum. Imagines vero vetat ex mente Judæorum divina lex Exod. xx. 4. vi cujus pleræque imagines a Judæis execrabiles ac devotæ habentur. *R. Mofes Kozenfis* in Sepher Mizvos Gadol Hilcos Avoda Sara f. IX. col. I. שלא לעשות צורה לנוי אף על פי שאינה עבורה זרה שנאמר לא תעשון אתי אלהי בסף ונגמר בלומר צורת אדם של בסף ושל זהב לנוי כדי שלא יטעו בהם הטועים וירמו שהם של עבורה זרה ואין אסור לנוי אלא צורת אדם בלבד והיא שתהא בולטת אבל כשוקעת או צורת של סמנין מותר בראיתא בפרק כל הצלמים: *Non licet exprimere imaginem ornatus ergo, quamvis non inferviat cultui idololatrico, Q. D.* (Exod. xx. 20.) *non facietis mecum Deos aureos h. e. imaginem hominis auream vel argenteam ornatus gratia, ne ignari hallucinentur exiftimantes, aptatas eas effe cultui idololatrico. Solam tamen hominis figuram probibitum eft fieri ad ornatum, fi fuerit protuberans, fi vero incifa fuerit aut depicta, licita eft, ut eft in Avoda Sara c.* III. f. XLIII. col. I. *R. Jacob ben Afcher* in Arba Turim Tur Jore Dea c. CXLI. CXVIII. col. I. והוא דאכרינן בצורת אדם ודרקון דווקא בצורת שלמה בכל איבריה אבל צורת ראש או גוף בלא ראש אין בה שום איסור לא במוצאו ולא בעשיה: *Proibitæ tantum funt imagines hominis Draconifque perfectæ cum omnibus membris; de capitis vero imagine aut corporis abfque capite probibitio nulla eft, nec quantum ad inventionem, nec quantum ad effigiationem.* Conf. *R. Levi Barfellonita* in Sepher Chinnuch f. XXIII. col. I. Si quæras: an & beftiarum immundarum offa manubriis cultrorum apud Hebræos adhiberi queant, cum alias immunda animalia lege divina Hebræis interdicantur? Facile fuccurret Judæorum pro affirmativa quæftionis refponfio, contendentium non ufui fed efui animalia immunda interdicta effe, & ratione faltem efus immunda vocari. *R. Salomo* in Levit. XI. 8. ומבשרם לא תאכלו על בשרם באזהרה ולא על עצמות וגידים וקרנים וטלפים: *De carne ipforum non comedetis; carnem vetat interdictio, non autem offa, nervos, cornua & ungulas.* Unde fi ex offibus animantium immundorum parentur manubria, non obftat, quo minus iis uti poffe Judæos ex propriis ipforum dicamus hypothefibus. Sicut vero manubria apud Hebræos, ita & cultros variaffe certum eft. Difcrimen eorum erat (1) ratione magnitudinis. Nam in *Celim* c. XII. Mifchna VIII. minoris cultri fit mentio. Ad verba enim האולר והקולמוס טמאין dum difceptant Rabbini, quid fibi velint Talmudici per אולר? Reponit *Obadias de Bartenora* האולר בעין מספרים של מתכת שמתקנים בו הקולמוסין והקולמים של נחושת וברזל או של בסף: *Formam habet novaculæ e metallo fufæ, quæ adaptari folent calami; calamus autem vel æneus eft vel ferreus vel argenteus.* *R. Mofes ben Maimon* vocat סבין קטן והוא כלי יתתכו בו קצהה קלמוס של מתכת והרבה מבני אדם עושים קילמוסים מברזל ונחשת *cultellum calamis fcriptoriis ex ære fufo paratis acuendis aptum; multi enim e ferro aut ære calamos paratos habere folent.* Cultrorum majorum vero mentio fit in *Celim* c. XIII. Mifchna I. הסייף והסבין והפגיון והרומח מגל יד ומגל קציר והשחור וזוג של ספרים שנחלקו הרי אלו טמאים ר' יוסי אומר הסמוך ליד טמא והסמוך לראש טהור מספרת שנחלקה לשנים ר' יהודה מטמא וחכמים מטהרים *Gladius, culter, pugio, lancea, falx manuaria (diffecandis lignis frangendifque offibus apta) & mefforia (dentata) forficula, forfex tonforum bifida, immunda funt. R. Jofe vicinum anfæ immundum pronunciat, at mucroni mundum. Novacula bipartita ex decreto Rabi Jehudæ immunda eft; at ex decreto fapientum munda eft.* Quod nos pugionem vocavimus, clare expreffit *Rabi Obadias* סבין שיש לו שתי פיות קרוי פגיון *Culter duabus armatus aciebus pugio appellatur.* At *R. Mofes ben Maimon* in h. l. סבין מעוקם דומה למגל קטן ישתמשו בו התגרים והסופרים *eft culter incurvus, falci parvæ fimilis, quo mercatores & fcribæ utuntur.* Id quod approbat *R. Jofeph Kaaro* ad Rabi Maimon Hilcos Celim c. XI. §. VIII. *R. David Cohen de Lara* in Sepher Ir David p. 63. Vid. & *R. Jom Tobb* cum Jarchio in h. l. At vero מספרת *Rabi Obad.* & *Rabi Jom Tobb* exponuot de forfice mulierum טס של ברזל ארוך וכפוף לאמצעיתו ובשני ראשים בארך שני סבינים *Lamina ferrea longa & incurvata in medio, duplici inftructa vertice, longitudine duorum cultrorum.* Figuram fiftit *R. Jom*

Tobb

Tobb & *R. Kapbelius* in Sepher Omeck Halacha f. XL. (2) diſtinguebantur cultri uſibus. Alii circumciſioni, alii jugulandis victimis, alii mactandis eduliis, alii tondendæ comæ &c. inſerviebant, & fini ſuo ut eſſent aptati ac proportionati, vel recti erant vel inflexi, aut aliis formis ac figuris inſtructi; Uſus cultrorum varios recenſet *D. Adrianus Bejerus* Tract. de varii generis inſtrumentis maxime Opificum. c. VIII. §. XXIII. XXIV. Nos hac vice duos priores ſeligemus, eoſdem oculis B. L. expoſituri.

IV. Prodeat igitur ante omnes e vagina ſua *Culter Circumciſorius*, hanc vel maxime ob cauſam, quod Circumciſio a Judæis primis religionis Judaicæ annumeretur fundamentis, in qua, ut loquitur *R. Levi Barſellonita* in Sepher Chinnunc fol. XIII. col. I. רצה השי׳ לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו אות קבוע בגופם להבדילם משאר העמים בצורת גופם כמו שהיו מובדלים מהם בצורת נפשותם: *Deo B. placuit, imprimere populo quem elegit, ut de nomine Dei vocaretur characterem indelebilem in corpore, quo ſegregari poſſet a gentibus reliquis in corpore, quemadmodum ab iis diviſus erat ratione animæ*. De excellentia & prærogativa legis hujus loquuntur *R. Jacob ben Aſcher* in Sepher Arba Turim, Tur Iore Dea §. CCLX. *R. Moſes ben Maimon* in Hilcos Mila cap. I. §. I. *R. Moſes Mikkozi* in Sepher Mizuos Gadol Hilcos Mila fol. CXV. col. I. *R. Abraham Laniado* in מגן אברהם f. XII. col. II. ſeqq. & *R. Alpheles* in Sepher Hoil Moſche Vener. Edit. 1597. f. XC. ſeqq. Cultro circumciſionem ſuſceptam, non omni ſolum ab antiquitate receptum, ſed & ab omnibus Judæis ita confirmatum, ut a nemine uſquam in dubium vocatum fuerit, exiſtimamus; hoc ſaltem inquirendum, e quanam materia culter circumciſionis a Judæis paratus perhibeatur? Equidem in inſtitutione circumciſionis a Deo Abrahamo injunctæ, ne verbo quidem inſtrumenti circumciſionis aut cultri mentio injecta deprehenditur. Ita quippe Gen. XVII. II. ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם. *Circumcidetis carnem præputii veſtri, ut ſit in ſignaculum fœderis me inter & vos*, ut mirum ſit, qua fronte *Thomæ Aquinatis* P. II. Summæ qu. LXX. Art. III. refelli queat opinio, negantis, cultellum lapideum præcepto divino ad circumciſionis inſtrumentum eſſe determinatum, & cum *Serario* adſtrui, *totam lapideorum cultrorum inficiationem a Judæis inventam, ut pulcherrima de Chriſto vera circumciſionis petra allegoria Veterum PP. explicatione percelebris vel everteretur vel obſcuraretur*. Aliunde enim Petram Chriſtum evinci poſſe nec tam contortis opus eſſe allegoriis, dudum indicavit *Andr. Rivetus* in Exod. IV. 25. p. 128. In ſecunda tamen inſtitutione circumciſionis ſolenni (quam propterea שנית factam vocat Sacra S.) materia, ex qua præparandum ſit circumciſionis inſtrumentum Joſuæ injungitur Joſ. V. 2. 3. בעת ההיא אמר יהוה אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית ויעש לו יהושע חרבות צרים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות: *Tempore illo dixit Jehova ad Joſuam, fac tibi cultros* צרים *& circumcide filios Iſrael ſecundo: Feciſque ſibi Joſua cultros* צרים *& circumcidit filios Iſrael ad collem præputiorum*. Mira res viſa eſt Judæis, qui factum, quod nec in inſtitutione circumciſionis Abrahamo, nec temporibus ſequioribus Moſi, ſed Joſuæ demum circumciſionis detectum fuerit inſtrumentum? Movet dubium, eique ſatisfacere conatur *R. Aharon Ben Chaiim* ספר לב אהרן ſeu Comment. in Proph. prior. Venet. MDCIX. edito fol. XXXVII. col. III. & fol. XXXVIII. col. II. ita in Joſ. V. 2. commentatus: הספק הב׳ באומרו עשה לך חרבות צורים והוא שאחר שמצות מילה לא נתחדשה עתה כי כבר נתנה לאברהם ונתחדש בהר סיני למשה עם התורה שיהי׳ צריך לכני מיוחדים להמול לא היה צריך לצוות עתה שיעשה אותם אחר שידוע היה להם במצוה זה מלין כ״ש שהדין הוא שבכל מלין והאל ית׳ לא׳ צוה לאברהם ולא למשה בכה זה ימול זולתי כל מצותו הי׳ שימולו בכל מה שירצו שכן הדין שבכל מלין ולמה א״כ הוצרך לומר ליהושע׳ שיעשה חרבות צורים וגו׳ כי היה די שיאמר שוב מול והוא ימול כפי מה שהוא דין המילה הידוע כבר אמר עשה לך שכל מה שעשה יהושע עד עתה לא עשה אותו בעבור עצמו ואליו אלא מכוין לעשות מה שצוה משה רבו אמנם זה שנצטוה הוא בו בצואת עצמו הוא עושה ולזה אמר עשה לך והנה צוהו לעשות ההרבות למול בהם אין הכונה להראות אליו במה זה ימול אותם אלא מפני שהדבר נחוץ כי זה ביום יא לניסן וביום יד היו צריכים לשחוט הפסח והיה אם כן צריך שיהיו כלם נמולים באופן שצריך לימול אותם בזמן קצר והמלאכה מרובה ולזה צוהו האל יתברך לעשות חרבות צורים כדי שיהיו המוהלים רבים ולזה לא אמר חרב אלא חרבות כי הרבוי היא המצוה לא החרבות בעצמם: *Dubium ſidum de verbis: Præpara tibi cultros* צורים. *Cum enim præcepti circumciſionis non hic dedum facta ſit inſtauratio, ſed dudum tradita ſit circumciſio Abrahamo & reſtaurata in monte Sinai a* Mo-

Mose ; hinc cum in circumcisione requirantur cultri proprii circumcisionis , non opus sane fuisset præcipi illorum præparationem , cum notum satis esset , quo instrumento circumcisio peragatur licitum quippe fuit quovis circumcidere instramento ; Neque etiam Deus b. Abrahamo aut Mosi præcepit , quo instrumento suscipiendo sit circumcisio , nisi quod præceperit circumcidi , quocumque ipsis tandem lubitum fuerit instrumento . Quovis enim instrumento circumcidere mos erat , quid igitur opus erat injungere Josuæ parari cultros צורים *&c. Sufficisset sane si dixisset : Denuo circumcide , sic enim circumcidisset sueto circumcisionis instrumento . Resp. Dixit Deus Josuæ* עשה לך *Fac tibi . Quicquid enim hucusque fecerat Josua , non fecerat sui causa & ausu proprio , sed id exequebatur , quod ei præceperat Moses Doctor ejus , verum id , quod ipsi injungebatur præcepto speciali , ipsemet exequebatur . Hinc dicit :* עשה לך . *Præcipit autem ei præparare cultros , circumcisionis ergo . Intentio ejus non est , ostendendi circumcisionis instrumentum , sed cum negotium hoc subito esset expediendum (erat quippe dies* XI. *Nisan & die* XIV. *Pascha mactandum erat) hinc opus erat omnes esse circumcisos , idque tempore brevi intra quod magnum opus erat expediendum . Hinc præcipit Deus b. fieri cultros* צורים *ut indicaret circumcidentium requiri plures ; Non ergo* חרב *(cultrum) dicit in singulari , sed* חרבות *(cultros) ut innueret cultrorum multitudinem non circumcisionis instrumentum .* Conjecturam hanc suo roborat suffragio *R. If. Abarbanel* in פירוש על נביאים ראשונים f. XI. col. III. & IV. אין ספק שיהושע בעצמו לא ימול כל העם הרב ההוא אבל צוהו שיעשה זה בצואתו את העם שימולו כולם ולהיותו נעשה במצותו תלאו עליו הכתוב באומרו אותם מל יהושע ר״ל צוה למול וכן וימל את בני ישראל בצווי כמו ויבן שלמה את הבית וכן הקים יהושע בגלגל שנעשה הכל במצותו והמפרשים אמרו שהוא היה מוהל ואחרים עמו ולכן נצטרך לחרבות צורים הרבה והיה זה לפי שידע האל יתברך שיריחו יכבש בנס ופלא ולא בכח אנושי ולזה צוה אותם שישתדלו במצות שהוא החרב והחנית אשר בו יכבשו האויבים וצוהו עוד על זה לפי שבא זמן הפסח והיה כפי הדין שכל ערל לא יאכל בו לכן הזהירם על הברית בעשרה לחדש ובאותם הארבעה ימים קודם הפסח ימולו ויטבלו ויכינו הפסח : *Nullum est dubium , quin Josua ipse non circumciderit tantam populi copiam , sed præceperit omnes circumcidi . Quia vero hæc ejus præcepto gerebantur , Josuæ circumcisionem adscribit scriptura q. d. jussit circumcidere . Ita & exponenda verba (v. 3.) & circumcidi filios Israel h. e. præcepit circumcidi , uti (* 1. *Reg. VI.* 14. *) & ædificavit Salomo templum i. e. jussit ædificare itemque* (Jos. IV. 20.) *& erexit Josua seu jussit erigere in Gilgal ; Hæc enim omnia Josuæ jussu gerebantur . Interpretes dicunt Josuam circumcidisse aliosque cum eo , hinc opus fuisse cultris multis . Factum id (1) ut innueret Deus Jerico prodigioso & miraculoso modo expugnandam non autem virtute humana ; hinc præceptis divinis operam ipsos navare jubet , quæ futura sint gladius & hasta eorum , quibus hostes subacturi essent . Deinde (2) hoc eis præcepit , quia Pascha imminebat , statumque erat , ne quisquam præputiatus comederet de Paschate . Hinc commonefecit eos fœderis* X. *mensis die , ut illis 4. diebus ante Pascha circumciderentur , lavarentur & præpararent Pascha .* Paria habet *R. David* Kimchi Comm. in h. l. Rabbinicæ vero curiositatis index est , quod de vocibus עשה לך Judæi observant Josuæ insinuato , adjecta insuper materia , e qua cultri præparari jubentur . *Bereschis Rabba* fol. XXXII. col. IV. & ex eo *Sepher Jalkut Schimoni* P. II. in Jos. v. 2. fol. IV. col. I. meditata Judæorum ita pandunt : אמר ר׳ אמי בר׳ מקומות נאמר בלשון הזה עשה לך בשלשה נתפרש ובאחד לא נתפרש עשה לך תיבת עצי גפר נתפרש תיבותא דאעין דקדרינין עשה לך חרבות צורים נתפרש גלבין דטינרי עשה לך שתי חצוצרות כסף נתפרש עשה לך שרף לא נתפרש רבי יודן בשם רבי יוסי אמר ישמע חכם ויוסף לקח זה משה שאמר הקב״ה לו למשה עשה לך שרף ולא פי׳ אמר אם אני עושה אותו של זהב אין הלשון הזה נופל על הלשון הזה אם אני עושה אותו של כסף אין הלשון הזה נופל על הלשון הזה הרי אני עושה אותו של נחושת למה שלשון הזה נופל על הלשון הזה שנאמר ויעש משה נחש נחשת מיכאן שניתנה תורה בלשון הקדש : *Dixit R. Ammai (alii R. Isai) quatuor sunt textus Scripturæ S. in quibus occurrunt voces :* עשה לך *In tribus expresse adjecta determinatur materia ea qua , unico saltem excepto , in quo non exprimitur . Ita (Gen.* VI. 14. *) dicitur : Fac tibi arcam e lignis Gopher seu exponente Chaldæo : e lignis cedrinis . Porro (Jos.* V. 2. *) fac tibi cultros petrinos , s. ut vult Targum novaculas lapidis durissimi . Pariter (Num.* X. 2. *) fac tibi duas tubas ex argento . Expresse additur materia : ex argento . Tandem (Num.* XXI. 8. *) fac tibi serpentem ; at ex qua materia ? non additur . Perhibet R. Judan nomine R. Jose : Audiat sapiens & multum ei accedet eruditionis . Hic revera Moses est . Nam dixit Deus bened. Mosi : fac tibi serpentem , neque vero determinaverat mate-*

te-

teriam. Secum ipso pervolvens Moses: si, ait, fecero serpentem aureum, res nomini suo non erit apta (nam זהב & נחש literis non conveniunt) *si ex argento, ne tum quidem nomini serpentis correspondet* (כסף & נחש nulla gaudent Affinitate) *Agedum æneum parabo, quo nomen serpentis materiæ ejus respondeat* (נחש serpens & נחשת sibi respondet.) *Hinc idem est acsi dicatur: & fecit Moses* נחש *serpentem* (מנחשת) *ex ære. Quo ipso evincimus, Lingua S. traditam fuisse legem.* Verba hæc ex *Cod. Sanhedrin* f. CVIII. col. I. & Talm. Hieros. *Rosch Haschana* c. III. f. LIX. col. I. petita pleniori illustravit expositione *R. Aharon ben Chaiim* in Sepher Lebh Aharon fol. XXIX col. III. Nimis tamen subtilia hæc visa sunt aliis, unde *R. Samuel Japhe* in Jephe Toar f. CXCV. col. II. dissensum aliorum abunde prodit: ואיכא למרחו דה׳ אמר לו בפירוש שיעשנו של נחשת אף על פי שלא פירשו הכתוב דבסרה מילי סתם הכתוב בספור המצוה למשה ובשמעם מספור מעשה משה או דבריו כמו ויקח משה חצי הדם שלא נכתב התחלה שמשה נצטוה בכך וכן רבות מהמצות שבמשנה תורה לבא שהרי כר׳ מקומות מצינו כלשון הזה וביון דבכל הנ׳ נתפרש בכתוב בספור מצות המעשה ולא כתם משמע שבזה שלא הגיר הכתוב הוא לפי שפירשו ה׳ למשה: *Sunt, qui illud rejiciunt dicentes: Deum jussisse eum expresse serpentem parare ex ære, quamvis id jussum non fuerit clare in scriptura detectum. Quot enim sunt res absolute in scriptura positæ quoad præcepta quoad circumstantias tamen ex recensione rei gestæ Mosis aut verborum ejus innotescunt. v.g. scribitur de Mose (Exod. IV. 6.) & accepit Moses sanguinis dimidium, tamen hoc in præcepto Mosi dato deprehenditur. Et hujus farinæ plurima occurrent in repetita lege præcepta. Ecce ergo in 4. locis deprehendimus phrasin hanc; cumque in omnibus tribus expresse determinetur in recensione præcepti rei gestæ non autem absolute, hinc concludere fas est in illis ubi materia non exprimitur, causam hanc subesse, quod Deus eam explicite indigitarit Mosi.* Sufficienter hinc patet certam instrumenti circumcisionis materiam a *Deo* Josuæ fuisse inculcatam, abundeque hinc elici posse, licuisse quamvis cultro circumcisionis materiam Judæis veteribus pariter ac recentioribus assignare. Nam si saxeos aut ferreos circumcisioni cultros prima destinasset institutio, quid opus fuisset eos Josuæ denuo inculcari? Conf. *D. Seb. Schmidius* Comm. in Jos. v. 2. p. 747.

V. Nondum tamen in materia cultri conspirant Interpretum ingenia, quin dubiis & hanc merito annumerare liceat quæstionem: Quænam tandem cultro circumcisionis inservierat materia ferrumne an petra? Ad antiqua scripturæ provocantes monumenta duo protraxere loca, ex quibus tamen judicium formare indubitatum pro re desperata habere non dubitarunt, cum uterque textus nondum ab omnibus liberatus sit dubiis. Unumquemque ex illis seorsim expendemus, variaque Interpretum colligemus suffragia. Primus est de Circumcisione Zipporæ Exod. IV. 25. ותקח צפרה צור ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי: *Tunc Zippora arrepto* צור *præputium filii sui circumcidit, eoque ad pedes ejus projecto, Sponsus, dixit, sanguinum es mihi.* At quid tandem Zippora arripuit filium suum circumcisura? Sunt (1) quidam ex Judæis, qui aciem seu instrumentum quodvis acutum Zipporam protraxisse volunt, materiam vero ejus expresse non determinari. *R. Abenesra* in h. l. ותקח צפורה צור דבר חד כמו חרבות צורים שהם חדים וכמוהו אף תשיב צור חרבו: *Et arripuit Zippora* צור *id est rem acutam, uti (Jos. V. 2.) dicitur* חרבות צורים *id est acui & (Psal. LXXXIX. 44.) retudisti* צור *aciem gladii ejus.* Collactea cum verbis Abenesræ sunt illa *R. Salomonis ben Meir* in h. l. צור כמו חרבות צורים תער כלומר איזמל חריף וכן אף תשיב צור חרבו נתעקם וגבפף חידוד הרבו ולכך לא הקמהו במלחמה: *Ut (Jos. V. 2.) cultri* צורים *acuti; Ita (Ps. LII. 4.) novacula polita Chaldæus vertit: ferrum acutum; & (Ps. LXXXIX. 44.) retudisti* צור *gladii ejus i. e. excisa & corrupta est acies gladii ejus, & propterea non consistet in bello.* Consentit *R. Levi ben Gerson* in פירוש על התורה fol. LVII. col. I. quanquam paulo obliquius צור הוא חרב לקחתו לסול את בנה: *Gladium acutum arripuit circumcisura filium suum.* Maximum, ut apparet, Rabbinorum horum præsidium est in adducto loco Ps. LXXXIX. 44. ad quem mentem suum exponens denuo audiendus *R. Salomo Isaacides* in (*Ps. LXXIX.* 44.) אם תשיב צור הרבו השיבות אחור והפכת את חידוד חרבו כמו חרבות צורים וכן כל כלי יוצר עליך: *Quin & retudisti acumen gladii ejus, id est retroegisti ac convertisti aciem gladii ejus* צור *enim aciem notare patet ex* Jos. v. 2. *nec non* Esa. LIV. 17. *omne instrumentum* יוצר *acutum contra te.* Conf. *R. Abenesra* ad Ps. LXXXIX. 44. Idem *R. Salomo* ad Esa. LIV. 17. כל כלי יוצר עליך כל כלי זיין אשר ילטשוהו ויחררוהו בשבילך להלחם בך יוצר לשון חרבות צורים

אף חשיב צור חרבו: *Omne instrumentum contra te acutum id est omne instrumentum bellicum, quod polient & acuent tui causa contra te pugnaturi. Vocis* יוצר *vero significatus petendus est eu voce* צור *Jos. V. 2. & Ps. LXXXIX. 44. id est acutum est.* Paria profert R. *Jesaias* Comm. ad II. Sam. II. 16. חלקת הצורים תרגמו אחסנת קטיליא פירוש צורים כמו עשה לך חרבות צורים שתרגמו אזמלון חריפין וכן ותקח צפורה צור וכן פרסות סוסיו כצר נחשבו ומעני' שנהרגו כולם כחרב נקראת חלקת הצורים כלומר חרונים בחרבות: *Vocatur locus* חלקת הצורים *Chald. ager occisorum. Vox* צורים *sumitur pro acie gladii ut (Jos. V. 2.) Para tibi cultros acutos secundum Targum; item (Exod. IV. 25.) & accepit Zippora aciem, nec non (Esa. V. 28.) Ungulæ pedum ejus acutæ reputantur; quia cum omnes interfecti erant gladio, vocatur locus* חלקת הצורים *q. d. occisum gladiis.* Quanquam vero R. Salomo nimium pro significatu hoc vocis צור pugnet, quantum tamen ad Esa. LIV. 17. nec non 2. Sam. II. 16. & ultimum a R. Jesaia ex Jes. V. 28. productum litem ei movet melior forte *R. Dav. Kimchii* exposito qua יוצר non a צור sed יצר deducitur; alter vero locus ab eodem Kimchio longe feliciori exponitur vena ejusque expositio Raschianæ judice *D. Seb. Schmidio* Comm. in II. Sam. II. 16. p. 64. merito præferenda est. Ita vero *R. Dav. Kimchi* ad Esa. LIV. 17. כל כלי יוצר ענינו יפעל כמו שפירשנו ובמקבות יצרהו ושרשו יצר: *Omne instrumentum* יוצר *id est confectum, sicut exposuimus ad (Esa. XLIV. 12.) malleis format idolum. Radix est* יצר. Pariter ad II. Sam. II. 16. חלקת צורים ת' אחסנת קטיליא סן ותקח צפורה צר צור חרבו שעניינה חרב חדה ויש לפרש כמשמעו כמו והצורים נתצו סמנו ופירושו חלקת החזקים כי חזקים' היו ובחזקה נלחמו שלא התגבר אחד על חבירו אלא כלם נהרגו כאחד איש על יד אחיו: *Dictus est locus* חלקת צורים *Jonathan transfert: ager occisorum ex sensu loci (Exod. IV. 25.) & accepit Zippora* צור *it. (Ps. LXXXIX. 44.) retulisti* צור *gladii, id est gladium acutum. Potest tamen etiam exponi secundum literam, prout (Nahum I. 6.) & petræ evertuntur ab illo; ut locus ille ager robustorum dicatur. Fortes enim erant, & forti marte dimicaverant, ne unus alteri privaleret, verum omnes interficerentur instar unius; unus per manus alterius.* Tandem in Esa. V. 28. *R. Salomo* Chaldæo subscribit טינרא petram vertenti & *R. Dav. Kimchi* rationem subdit: וכן פרסות סוסיו כמו הצור והוא האבן החזק נחשבו שלא יכאבו מן הדרך ולא וצטרכו לחטיל להם ברזלים: *Ungulæ equorum ejus sunt petræ similes seu lapidi duro, quæ dolore ob viæ molestiam affici nequeunt, nec indigent ferro muniri.*

VI. Excipiunt hos (II.) illi, qui materiam circumcisionis instrumento a Zippora adhibito subministrasse saxum, petram, silicem, aut lapidem alium opinantur. Suppetias huic sententiæ fert (1) vocis צור significatus omnium consensu petram lapidemque notantis Deut. XXXII. 31. 1. Sam. XXIV. 3. Job. XXVIII. 10. Ezech. 3. 9. Vix quisquam accuratius ex Judæis hanc vocem enodatam præsenti applicuit materiæ, quam *R. Moses Maimonides* in More Nevochim P. I. c. XVI. cujus de voce צור discursum adlucere non pigebit: צור שם משתתף הוא שם ההר והכירת כצור והוא שם אבן קשה חרבות צורים והוא שם המקור אשר יתצבו סמנו אבני המקורי' הביטו אל צור חוצבתם ואחר כן הושאל מזה העניין האחרון זה השם לשורש כל דבר והתחלתו ולזה אסר אחר אמרו הביטו אל צור חוצבתם וכו' הביטו אל אברהם אביכם כאלו כאר שהצור שחוצבתם סמנו הוא אברהם אביכם על כן לכו בדרכיו והאמינו כתורתו והתנהגו כסדותיו כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא כמה שיחצב סמנו ולפי זה העניין האחרון נקרא השם יתעלה צור כי הוא ההתחלה והסבה הפועלת לכל אשר זולתו: *Vox* צור *æquivoca est; & (1) quidem montis nomen est Exod. XVII. 6. (2) lapidis duri, ut Jos. V. 2. (3) notat venam e qua lapides cæduntur; ut (Es. LI. 1.) respicit* צור *venam e qua excisi estis. Transfertur hinc in sensu ultimo ad originem cujusque rei, ejusdemque principium, ideo verbis: Respicite petram, subjungit Propheta: Respicite Abrahamum patrem vestrum. Q. D. Petra e qua cæsi estis Abraham pater vester est, hinc ejus insistite vestigiis, doctrinæ, viis & moribus, venæ enim est deprehendi in re quæ cu ea est. Et hoc postremo sensu Deus supremus dicitur* צור*, quæ causa efficiens ac principium, se excepto, omnium rerum est*, id ipsum ex Deut. XXXII. 4. 18. 30. 1. Sam. II. 2. Es. XXVI. 4. Exod. XXXIII. 21. comprobat Maimonides, plenius vero explanant *R. Sichen* & *R. Ephodæus* Comm. in h. l. f. XIV. col. III. & IV. (2) Consensus versionum potiorum petram hac voce notari evincentium. *Targum Onkelos*, Targum *Jonathan* ben Uziel & Targum *Hierosolymitanum* conspirant amice ונסיבת צפורה טינרא וגזרת ית עורלת ברה *Et prostravit Zippora petram, & circumcidit præputium filii sui*, (Gersonis filii Mosis primogeniti, ut addit Targum Jonathan, consentit Codex Hebræo-

bræo-Samaritanus, Syrus & Arabs vertentes perpetram seu silicem. LXX. καὶ λαβοῦσα Σεπφώρα ψῆφον *calculum*. Aquila vetustus Interpres diserte πέτραν habet. Vulgata: *tulit illico Sephora acutissimam petram* Luth.: *Danahm Zippora einen Stein.* Versio Hebræo-Germ. Amstel. 1677. edita: *Und. Zippora nahm einen Schiferstein.* Cum quibus conspirant Belgica, Anglica, Italica, Hispanica, & versiones aliæ quam plures sine numero. (3) Suffragia interpretum tam Judaicorum quam Christianorum magno numero. *R. Isaac Abarbanel in* פירוש על התורה f. cix. col. ii. צור הוא שן סלע החדד שנזדמן לידה מפני שלא היה לה צור מאכלת ולא תער השכירה: *Notat aciem secantis petræ, quæ tum ei erat ad manus; destituebatur quippe cultro & novacula conductitia.* R. *Salomo ben Melech* in Michlal Jophi fol. XVII. col. II. צור ענינו סלע ובפירוש שמואל ב' פי' שענינו חרב חדה: *Hic notat petram, at* II. *Sam. II.* 16. *exponit Kimchii per gladium acutum.* Parile de cultris Josuæ tulere judicium Interpretes Judaici alii. Et si Christianos jungere Judæis placuerit, præsto est *Joh. Drusius* in Jos. V. 2. & *Theodoricus Hackspanius* in notis Philol. Theolog. Exod. IV. 24. T. I. p. 311. 312. His accedit (4) consensus Masoræ, cujus verba in Codice Basileensi leguntur ad Exod. IV. ב' חס' במקרא *Vox* צר *bis defective scripta deprehenditur in Codice V. T. & lapidem notat*, nempe Exod. IV. 25. & Ezech. III. 9. ubi eadem nota Masoretica de novo repetita cernitur. Quanta vero veneratione notæ ejusmodi Masoreticæ ab eruditis scripturæ suscipiantur Interpretibus, ad controversiam de voce כארי ex Ps. XXII. 17. motam satis notarunt *Theod. Hackspanius* ad R. Lipman Nizzachon c. II. Sect. I. §. VII. p. 297. seqq. *Joh. Frischmuthus* Diss. de manuum pedumque Mess. perforat. ad Ps. XXII. 17. c. II. §. I. II. *D. August. Pfeifferus* Dub. vex Cent. III. Loc. IX. T. I. Opp. p. 309. ut & in Cruce Crit. §. XVI. XVII. (5) Confugere licet ad rationem probabilem, ex qua Zippora inter sacrum & saxum posita elegit petram præ cultro ferreo; cum enim metu perculsæ & festinanti de optimo circumcisionis instrumento cogitare, aut de commodiori dispicere haud liceret, neque iter suscipiens de instrumento circumcisioni aptato cogitasset, sine dubio secum allatum cultrum aut in Arabia petræa tale depromsit instrumentum, quod festinanti injunxit necessitas, nempe petram; cum petrarum uberiorem quam ferri copiam Arabia protrudat. Tandem (6) ne cuiquam petra facta circumcisio difficilis aut plane impossibilis videatur, observandum, Orientis incolas non petra solum secare res durissimas, & resecandis præputiis in circumcisione saxa adhibere. Memorat *Laur. Ramirez de Prado* c. IV. Pentecontarchi p. 29. occidentalis terræ incolas circumcisioni & venis secandis sanguinique eliciendo silices adhibuisse, testem producens Joh. Bapt. Lavannam, Equitem militiæ Christi & Archicosmographum Regium, qui utriusque generis cultrum, alterum circumcisioni, alterum venis secandis inservientem, utrumque duplici acumine præditum producit; hic cuspide acuta, ille obtusa, uterque vero facie altera convexa, altera concava gaudet; quoque res eo evaderet lectori evidentior, utrumque æri insculptum exprimi curavit. Idem Lavanna testis ocularis est gladiis siliceis Æthiopes uti in Capharia prope Capo de buena Esperanza. Americanos Brasileenses ex quo Christiani eos accessere tum mactatorum corpora tum animalia omnia reliquosque cibos cultris secasse, ante vero lapidibus peracutis ad eum usum accomodatis usos, comprobat *I. Lerius* Hist. Navig. in Brasil. c. XV. p. 189. Judæis insvetum non fuisse lapide seu silice mactare pecudes discimus ex *Gemara Chullin* f. XVI. col. II. & *R. Mose Maimon* in Hilcos Schechita c. I. §. XIV. Imo confirmat *Andr. Rivetus* Comm. in Exod. IV. p. 128. sibi talia fragmenta visa, quæ prudenter contrectanda acie sua vitri fragmentis fuerint secantiora. Paria producunt ex profanis Græcorum Romanorumqne scriptoribus Eruditi, & vel ex sola testa Samia, apud Catullum, Juvenalem, Lucilium aliosque occurrente lapidibus circumcisionem factam haud judicant improbabile. Vid. *Ramirz de Prado* in Pentecontarcho c. IV. p. 29. seqq. cui sua debet *Mathias Zimmermannus* in Analect. Miscell. mense VIII. p. 413. seq. *Joh. Doughtæus* in Analect. V. T. Excurs. XXXIV. *Theod. Hackspanius* in Notis Theol. Philol. T. I. p. 311. 312. *Henr. Salmuth* in notis ad Guid. Pancir. L. II. Tit. I. p. 62. 63. *D. Joh. Andr. Quenstedius* c. III. Antiq. Biblic. n. V. §. VII. p. 264. 265. *D. Augustus Pfeifferus* in Dub. Vex. Cent. II. Loc. XLVI. Qu. III. T. I. Opp. p. 173. *Joh. Clericus* in Exod. IV. 25. p. 22. & cum his nuperrime *D. Joh. Georg. Abchit.* disp. de Cultris Saxeis ad Jos. V. 2. §. V. Nobis admodum placet Riveti decisio ad l. c. *Cum nomen illud* צר *frequentius reperiatur pro petra, talis autem possit esse petra, quæ in cultrum adaptari possit*, no-

nolim multum cum iis contendere, qui petram h. l. vertunt, si modo agnoscant, non fuisse instrumentum in tali materia necessarium, & indifferens fuisse sive petra sive ferro, uti, prout ferret occasio & locorum commoditas, de hoc certe digladiari multum non puto debere quenquam.

VII. Et hactenus quidem eruditorum ad cultrum Zipporæ determinandum vidimus suffragia, quid vero de cultris circumcisionis Josuæ preceptis sentiendum sit, non minus ancipiti Marte dimicatur, inprimis cum hic non nuda vox צור sed חרבות צורים occurrat. Ita enim Jos. v. 2. עשה לך חרבות צורים & v. 3. ויעש לו יהושע חרבות צורים Enimvero (1) sunt, qui aciem gladiorum seu cultrorum intelligi aut gladios acutos putant, & ex versionibus quidem Jonathan Chaldæus, Pagninus, Vatablus, Junius & Tremellius, Piscator, Genevenses, Angli & Bened. Arias Montanus, ex Interpretibus a placitis Chaldaicæ paraphraseos ut plurimum ne latum quidem, (quod ajunt) unguem recedentes, *R. Ammai* in *Bereschis Rabba* fol. XXXII. col. IV. *R. Salomo* præprimis vero *R. Dav. Kimchi* Comment. in h. l. cujus verba hæc sunt: חרבות צורים כתרגומו איזמלין חריפין איזמלים חדים וכן אף תשיב צור חרבו ונסמך המתואר אל התואר כמו מי המרים בני שלשים או יהיה צורים שם זולתי תאר ויהיה פירוש הרבות שיהיו להם חדודים: *Targum exponente* חרבות צורים *sunt cultri accuti ut* (*Ps. LXXXIX. 44.*) *Retudisti aciem gladii ejus. Construtur hic adjectivum substantivo uti* (*Num. v. 18.*) מי המרים *aquæ amaroris sive amaræ vel* (*Gen. L. 23.*) בני שלשים *filii tertiæ generationis aut* צורים *erit substantivum q. d. gladii acie instructi*. Et R. *Isaac Abarbanel* in פירוש על נביאים ראשונים f. XI. col. IV. חרבות צורים הם הסכינים החדים מאד והזהירו על זה ר״ל לתקנם ולחדדם לפי שלהיית הנימולים אנשים גדולים יצטרכו לכלים שלא יצערום בקבול הברית: *cultri acutissimi ut vocentur* חרבות צורים *Josua autem monitum de iis accepit præparandis & acuendis, eo quod circumcidendi essent viri ætate majores, & opus haberent instrumentis nullo dolore afficientibus in receptione fœderis*. Conf. *Sixt. ab Amama* L. II. Antibarb. Bibl. p. 285. His succedunt (2) alii, lapideos innui cultros existimantes. Luth. a Vulgata, Syro & Arabe, non abludens vertit: *Mache dir steinerne Messer* LXX. Ποίησον σεαυτῷ μαχαίρας ΠΕΤΡΙΝΑΣ ΕΚ ΠΕΤΡΑΣ ΑΚΡΟΤΟΜΟΥ καὶ καθίσας περίτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ δευτέρου. καὶ ἐποίησεν Ἰησοῦς ΜΑΧΑΙΡΑΣ ΠΕΤΡΙΝΑΣ ΑΚΡΟΤΟΜΟΥΣ καὶ περιέτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Equidem variat hic codicis LXX. Interpretum lectio, & plurimis hæc de petra pro glossemate habentur; Editio Complutensis omittit verba: ἐκ πέτρας ἀκροτόμου at Codd. Theodoretii MSS. ad quos provocat *Flam. Nobilius* in not. ad h. l. nec non Editio Sixti v. mandato excusa A. MDLXXVII. verba hæc e textu τῶν LXX. expungenda non esse judicant. Quin si judicio Cod. Alexandrini a *I. Ern Grabio* editi standum, omnino retineri debent, quippe qui hanc nobis exhibet Lectionem: Ποίησον σεαυτῷ μαχαίρας ἐκ πέτρας ἀκ, οτόμου. confirmatam ab *Andr. Masio* in append. Bibl. Polygl. Tract. XII. p. 112. Hoc solum notari meretur illos versionem τῶν LXX. minus dextre intellexisse, qui lapideos cultros interpretati sunt de cultris quam primum e cote sublatis, eo quod LXX. legant ποίησον μαχαίρας ἐκ πέτρας ἀκροτόμου. Refert hanc sententiam Viri cujusdam doctissimi sui ævi & antiquis præferendi calculo comprobari *Laur. Ramirez de Prado* in Pentecontarcho c. IV. p. 27. 28. at ipsemet addit sententiam hujus Viri sibi haud arridere. Forte huc liceret referre glossam marginalem Luth. cultros lapideos ita exponentis: *Scharff als am Stein gewetzet*; dummodo indubie constaret, notam hanc marginalem a B. Viro ipsomet profectum esse, cum cetera constet, quasdam notas marginales non tam Luth. quam Georg. Rorario Amanuensi ejus deberi. Conf. *D. Joh. Frid. Mayeri* Hist. Vers. Luth. c. IV. §. V. (3) Cultros non ex lapide & petra sed ferro, ære, aut chalybe confectus Josuæ hic injungi, ex Judæis sibi persuadet *R. Levi ben Gerson* חרבות צורים הרצין בו חרבות החדים והם הנעשים מהנחשת ואמנם צוהו כרי שיתינם יהושע בזרה הטעם: חרבות צורים *sunt* מהצער שאפשר בו: *gladii acuti e chelybe parati; Ideo autem hos illi præcepit, quo eos aliquo modo dolore liberaret, qui alias metuendus fuisset*. (4) Neutrum volunt Judæi recentiores in Comm. Hebræo Germanicis sed gladios hic innui διστόμους seu ancipites, dum vertunt: *Schwerdter mit zwey Scharfen*. Præsidium sententiæ hujus partim in voce חרבות gladios partim in voce צורים non petram sed mucrones eosque geminos ob pluralem notante quærunt. Sed in utroque errant haud leviter. Nullum est ipsorum in voce חרב præsidium, cum nec circumcisionis ratio gladios permittat bellicos, truncando capiti quam præputio aptiores, nec Hebræum חרב gladios tantum, sed quamvis rem acutam, seu lapis seu ferrum fuerit, scis-

ſciſſioni aptam denotet. Nam & lingua Syriaca חרבא & Arabica חרבה ſtivam aratri vocat, ceu notavit *Samuel Bochartus* L. II. Hieroz. cap. XXIX. pag. 381. & in Hebraiſmo חרב non ſolum gladius eſt ut Gen. III. 24. Joſ. V. 13. verum & culter. Exod. XX. 22. Ezech. V. 1. 2. Unde exaſciate *R. Salomo ben Abraham* in Sepher Ohel Moed f. XXXI. col. II. אמרו המפרשים שלפעמים הושאל זה השם לכל דבר הכורת או ברזל או אבן חזקה כגון אמרו חרבות צורים ר״ל חדודי הצורים וכן הושאל אל התער קח לך חרב חדה וכן הושאל גם כן אל המקבת שמסתתין בו האבנים כי חרבך הנפת עליה וכן אל כלי אחר המיוחד להפיל בו הבנינים ומגלתיך יתץ בחרבותיו *Perhibent Interpretes nonnunquam transferri nomen hoc ad quamvis rem ſecantem, ſeu ferrum fuerit, ſeu lapis durior, ut Joſ. V. 2. dicuntur* חרבות צורים *acies petrarum. Deinde notat novaculam, ut (Ezech. V. 2.) Accipe novaculam acutam, nec non ſcalprum lapides aptans (Exod. XX. 22.) Si ſcalprum in illud extuleris. Tandem unumquodque inſtrumentum deſtruendis ædificiis aptum, (Ezech. XXVI. 9.) Et turres tuas deſtruet ſecuribus*. Conf. *R. David Kimchi* in Sepher. Schoraſ. in fol. CLXIII. Nec vox צורים pro gladio militat ancipiti: Scriptura enim cultrum acutum חרב חדה Pſal. LVII. 5. ancipitem autem חרב פיפיות Pſalm. CXLIX. 6. חרב שלה שני פיות Jud. III. 16. vel חרב פיות Prov. V. 4. appellare ſolet, nuſquam vero חרב צירים, ut probe obſervat *Theod. Hackſpanius* in not. h. l. p. 620. Imo pro duabus aciebus exprimendis non pluralis ſed dualis acceſſendus fuiſſet. Rectius ergo noſtro quidem judicio, judicat *D. Sebaſt. Schmidius* de Circumciſ. c. III. p. 387. nec non Comm. in Joſ. V. 2. p. 748. cultros Joſuæ majuſculos fuiſſe & longiuſculos, non quidem monſtroſe magnos & gladiorum magnitudinem aut exæquantes aut ſuperantes, ſed circumciſioni perficiendæ commodos & decentes, idque ob adjectum חרבות eum חרב gladium bellicum innuat. Sane cum periculum eſſet in mora, de cultris meditandum fuerat citius & ſine dolore circumciſionem expedientibus, id autem commodius & uno quaſi ductu peragi non poterat niſi cultro longiuſculo & gladiolum referente. Quod ſi quis tandem quærat, cuinam nos ſubſcribendum ſatius ducamus ſententiæ? magis nobis arridere ſententiam illorum profitemur, qui lapidem durum eumque acutum materiam cultro & Zipporæ & Joſuæ præbuiſſe defendunt. Suadet enim id ipſum in utroque propius vocis צור ſignificatus, & quantum ad Joſuæ cultros oppido conſpirant cum vocibus, חרבות צורים phraſes plane ſimiles, ubi altera vox Materiam ex qua perpetuo exprimit utpote Gen. III. 21. VI. 14. Jud. VII. 13. Pſal. II. 9. Num. X. 2. Quin ſi conjecturæ concederetur locus non detrectaremus aſſerere, Zipporæ cultrum e lapide Æthiopico paratum fuiſſe, non quidem, quod Zipporam Æthiopiſſam faciamus, cum *R. Bechai* Com. in Num. XII. 1. f. CLXXVII. ſed quod Midianitis eſſet & Mulier Arabica, ut oſtendunt *Sam. Bochartus* L. IV. Phaleg. c. II. p. 237. & *Joh. Clericus* in Gen. X. 6. & 2. Reg. XIX. vel quod e regione Æthiopiæ contermina Zippora accederet & cultro Æthiopico munita ſecandis carnibus aliiſque ad victum neceſſariis ex communi gentis conſuetudine uteretur. Lapidem enim Æthiopicum exenterandis demortuorum cadaveribus & condiendis adhitum teſtis eſt *Herodotus* L. II. c. LXXXVI. *πρῶτα μὲν σκολιῷ σιδήρῳ διὰ τῶν μυξωτήρων ἐξάγουσι τὸν ἐγκέφαλον τὰ μὲν αὐτοῦ οὕτω ἐξάγοντες τὰ δὲ φάρμακα ἐγχέοντες. μετὰ δὲ λίθῳ Αἰθιοπικῷ ὀξέϊ παραχίσαντες παρὰ τὴν λαπάρην ἐξ ὧν εἷλον τὴν κοιλίην πᾶσαν. Ante omnia incurvo ferro cerebrum per nares educunt, ut quamque partem educentes, ita locum ejus medicamentis explentes. Dehinc Lapide Æthiopico acuto circa illa ſcindentes iliac totam alvum protrahunt*. Quidni ergo id, quod ſecando cadaveri inſerviebat, præputio reſecando aptum putaremus? inprimis cum nec Chaldæi auctoritas nobis adverſetur, nec uſus vocis צור mucronem aut aciem notantis Pſ. LXXXIX. 44. 2. Sam. II. 16. commoda enim ſatis expoſitione & Chaldæi & ſcripturæ mentem ſublevari poſſe, nupertime oſtendit *D. Joh. Georg. Abicht* Diſp. de Cultris Sax. ad Joſ. V. 2. §. VII.

VIII. Plura nihilominus ſunt, ex quibus inſtrumenta circumciſionis confici poſſe ipſimet Judæi concedunt; multo vero plura de hoc Circumciſionis inſtrumento Rabbinorum circumferuntur decreta *R. Moſes Maimonides* in Hilcos Mila c. II. §. 1. בכל מלין ואפילו בצור ובזכוכית ובכל דבר שכורת ולא ימול בקרומית של קנה מפני הסכנה ומצוה מן המובחר למול בברזל בין בסכין בין במספרים ונהגו כל ישראל בסכין: *Quovis licitum eſt circumcidere inſtrumento, petra, vitro & quavis re ſecante; non autem licet circumcidere arundinis fruſto, ob periculi metum. Optimum eſt circumcidere ferreo ſeu cultro ſeu novacula; Mos tamen apud Judæos quosvis receptus eſt, cultro circumcidendi*. Conſ. *Sepher Colbo* Hilcos Mila fol. LXXXIV. col.

II.

II. Arundinem ab instrumentis circumcisionis removeri, ipsimet Talmudici confitentur, dum arundinem v. negotiis ineptam profitentur in *Chillim* fol. XVI. col. II. *Rabbos* fol. LXIII. col. I. & *Talmud Hierosol.* Cod. Schabbas c. VIII. f. XI. col. III. חמשה דברים נאמרו בקרומית של קנה אין שוחטין בה ואין מלין בה ואין מחתכין בה בשר ואין מחצצין בה שינים ואין מקנחין בה מפני שרוח רעה שוכנת עליו : *Dicit R. Jose: Quinque momenta perhibentur de frusto cannæ; non mactant illo, nec circumcidunt, nec scindunt carnem, nec purgant dentes, nec detergunt (manum) quia* (ut addit Rabbos, cui tamen subscribere æquum non duxit *R. Sam. Japhe* in Jephe Toar fol. CCCXXXIV. col. IV.) *genius malus ei incumbit*. Causam rei adjecit R. *Salomo* in h. l. משום שכשדוחקין אותם קיסמים ניתזין ממנה ואיכא סכנתא במילה שלא תנקוב הגיד ומשוי ליה כרות שפכה ובני שחיטה דלמא מנקבא להו לסימנים וכן לגבי קינוח דילמא מנקבא לכרכשי : *Cum enim urgent illa, fragmenta disperguntur; hinc metuendum in circumcisione, ne qua perforetur nervus, & proli reddatur ineptus, in mactatione, ne qua perforentur signa, in detersione, ne qua perforentur fibræ*. Ferrum vero sive chalybs cum aptissimum præbeat circumcisionis instrumentum, hodienum a Judæis communiter adhiberi solet, vel quod hodierno tempore ars cultros saxeos fabricandi inter deperditas referri mereatur, vel quod commodius ferrei comparari queant cultri ac expeditiori inserviant circumcisioni. Fabulam enim sapit, quod Judæi ferunt in *Zenorenna* f. LVI. col. III. cultris primum saxeis usos Judæos, at fronte Goliathi lapide tacta Angelum ferro præfectum ex pacto quodam sibi cultros ferreos ab angelo lapidibus præfecto in circumcisione vindicasse. In usu vero est culter anceps ut plurimum; lamina nonnuoquam plana, nonnunquam facie utraque tumulo gemino instructa, affabre parato manubrio, ex achate, succino, ferro &c. Asservarunt cultros tales circumcisorios & ex Christianis Antiquitatum Hebræarum admiratores, licuitque nobis eosdem in rarioribus D. Wagenseilii Altdorfii, ut & in supellectile Synagogæ Judaicæ D. Joh. Frid. Mayeri Gryphisvvaldiæ pluribusque aliis Rabbinorum thecis synagogarumque cimeliis contueri; Potioribus vero, quos contuitos nos esse meminimus, accensendus culter D. Aug. Pfeifferi egregius, mucrone ancipiti & manubrio affabre ex Achate parato instructus, cujus, ut & vasculi argentei pulveri styptico recenti Apellæ vulneri inspergendo destinati meminere *Nov. Liter. Mar. Balth.* An. MDCXVIII. p. 29. Fieri vero poterat, ut circumcisor cultri immemor circumcisionem sabbatho suscipiendam irritam redderet; hinc enata quæstio: an in sabbatho culter queat asportari? Negat non abnuente *R. Mose Mikkozi* in Sepher Mizuos Gadol Hilcos Mila f. CXV. col. II. *R. Moses Maimonides* in Hilcos Mila cap. II. §. VI. עושין כל צרכי מילה בשבת מלין ופורעין ומוצצין וחוזר על ציצין המעכבין אף על פי שפירש ועל ציצין שאין מעכבין כל זמן שלא פירש ונותן עליה אספלנית אבל מכשירי מילה אינן דוחין את השבת כיצד הרי שלא מצאו סכין אין עושין סכין בשבת ולא מביאין אותו ממקום למקום ואפילו שבוי שאינו מעורב אין מביאין אותו מחצר לחצר ואין עירוב מדבריהם נדחה מפני הבאת הסכין הואיל ואיפשר להביאו מערב שבת : *Necessaria circumcisionis peraguntur in Sabbatho; fit circumcisio, unguesectio, & exsuctio; demumque amputantur fila impedientia, licet a circumcisione* (Circumcisor) *cessaverit; sed ad fila non impedientia* (vid. de his *R. Moses Koz.* Hilcos Mila f. CXV. col. II.) *non redit, nisi cum nondum a circumcisione cessaverit. Imponere etiam licet circumciso emplastrum; Ea vero quæ non faciunt ad ipsum circumcisionis actum, sabbato non licent. Quo casu tandem? si præsto non fuerit culter circumcisionis, culter in sabbatho non paratur, nec asportatur de loco in locum, nec ex introitu mixturæ Sabb. experte, nec asportant eum ex atrio uno in alterum. Quamvis enim commixtio non agnoscat originem aliam quam sapientum decisa, non solvitur tamen ob asportationem cultri, cum asportari potuisset vespera sabbathi*. Conferri hic meretur dissensus R. Elieseris & R. Akibæ e Gemara adductus a *R. Joseph Kaaro* in Caseph Mischne ad h. l. Quodsi vero circumcisor cultri sui fuisset oblitus, aut eum casu quondam perdidisset, quid hic consilii edocet *R. Moses Maimonides* in Hilcos Mila c. II. §. IX. שכחו ולא הביאו סכין מערב שבת אומר לגוי להביא סכין בשבת ובלבד דלא יביא אותו דרך רשות הרבים כללו של דבר כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום שבות מותר לנו לומר לגוי לעשות אותן כדי לעשות מצוה בזמנה ודבר שעשייתו אסורה עלינו משום מלאכה אסור לנו לומר לגוי לעשותו בשבת : *Si obliti fuerint asportare cultrum vespera sabbathi, jubeat gentilem asportare cultrum in sabbatho, dummodo illum non adducat per viam publicam. Regula quippe pro-*

prostat hanc in rem : Quicquid Sabbato facere vetitum est, id fieri a gentili jussu injungere licet, quo unumquodque præceptum debito alligetur tempori. Res vero, cujus confectio prohibita est propterea, quod opus sit, eam vetitum est jubere gentilem ut in Sabbatho paretur. Conf. *Talmud Babylon. Erubbin.* fol. LXVIII. col. I. *Sepher Colbo* fol. LXXXIV. col. III. *R. Moses Mikkozi* in Sepher Mizuos Gadol. f. CXV. coll. III. hanc legem exponentes pluribus. Peracta circumcisione in Sabbato culter abjicitur a circumcisore inque arena reconditur; id enim lex de Sabbato circumcisionis solum gratia manu gestari cultrum concedens inferre videtur; unde *R. Jacob Levita* in Maharil f. LXXXVI. col. I. תכף אחר המילה יסירו מידם כל צורכי המילה דחשובים מוקצה להלאה שאין צורך כהן עוד וגם המוהל לא יחזור ליטול האיזמל מן החול שהטיל שם עם הערלה כהיותו כחול עד הפריעה : *Facta circumcisione subito removent e manibus suis omnia circumcisioni inservientia; reputantur quippe pro re illicita si serventur diutius, cum iis haud opus sit. Neque circumcisor denuo extrahit cultrum ex arena, quem eo cum præputio abjecerat, quamdiu Periah urgenda est.* Denique nec hoc negligendum, quod certo in casu Judæi quidam duos cultros circumcisori præsto esse jubeant. Arcanum hoc detexit *R. Jacob Levita* in Maharil f. LXXXVI. col. II. אמהריכנל שמנהג היה באושטריך שכל מוהל היו כו שני איזמלין מוכנים כיד המחזיק צירכי המילה משום דלפעמים ימצא הגיד מכים׳ כשני ערלות וכי ישליך מידו האיזמל עם הערלה הראשונה ואחר כך מרגיש בערלה שנייה וטרם שיטרף האיזמל הראשון לחתוך בו שנית פן חו יסתכן הילד לפיכך יהא מוכן לו השני ואמר שראה מעשה כן : *Dicit Maharil moris esse in Synagogis Austriacis, ut unicuique circumcisori præsto sit culter geminus, in manu ejus, qui necessaria circumcisioni subministret; sæpe enim nervus duobus deprehenditur tectus præputiis. Cumque e manu sua projecerit cultrum cum præputio priori & senserit præputium novum, priusquam purgetur culter prior, quo secari queat secundum; Hinc ne qua (quo Dii prohibeant) periculo exponatur infans, præsto esse alterum necesse est; additque se rem hoc modo gestam suismet intuitum esse oculis.* Vivos hæc equidem respicerent, ac superstitio Judæorum mortuos quoque cultro Anatomico rectius subjiciendos cultro subjici jubet circumcisionis *R. Joseph Kaaro* in Schilchan Aruch Tur Jore Deah. c. CCLXIII. §. v. f. CCXXXVI. col. I. תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן ח׳ מלין אותו על קברו בצור או בקנה ואין מברכין על המולה אבל משימים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים: *Infantulum mortuum ante elapsum diem octavum circumcidunt super sepulchro silice aut arundine Benedictionem tamen circumcidere non addunt; non vero indunt memoriæ erga, ut misericordia a Deo afficiatur & vivat in resurrectione mortuorum.* Alio respicit *Sepher Colbo* f. LXXXIV. col. IV. נהגו למול בן שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה בצור ובקנה בבית הקברות להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו כי חרפה היא לו : *Infantem mortuum die octava nondum exorta circumcidere mos est silice aut calamo in loco sepulturæ opprobrii ab eo removendi causa, ne cum præputio sepeliatur, quod ipsi cedit in opprobrium.* Auctor vero *Haggaos Maimoniios* e *Bereschis Rabba* observat ad Maim. Hilcos Mila c. I. §. XV. שהקב״ה מעביר את הערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו: *Deum ipsum removere præputium a parvulis mortuis & incircumcisis.* At si quicquam aliud, hoc revera superstitioni Judaicæ adjudicandum, cum ne vestigium quidem horum ex V. T. & veterum placitis produci queat. Quid ergo mirum, si in re tam insueta insueto etiam utantur instrumento, nec ferrum sed petram aut calamum præscribant recutiti?

Thes. Antiq. Sacr. Tom. XXII.

IX. Sed cur cultro utendum putant Judæi in circumcidendis parvulis? Vix quicquam licet ad hanc quæstionem deprehendere in decisionibus Rabbinorum, nisi quod in *Bereschi Rabba* f. XXV. col. I. velint, cultro circumcisionem fieri, ut strictus Cherubi Paradisi custodis gladius cultro haberetur, & noviter circumciso facilis in Paradisum via paretur. מקודם לגן עדן נבראת גהינם גהינם בב׳ וגן עדן בג׳ ואת להט החרב המתהפכת על האדם ומלהטתו מעל ראשו ועד רגליו ומרגליו ועד ראשו אמר אדם מי מציל את בני מאש לוהטת זו ר׳ הונא בשם ר׳ אנא אמר חרב מילה שנ׳ עשה לך חרבות צורים רבנין אמרו חרב תורה שנ׳ וחרב פיפיות בידם: *Dicitur* מקדם *Nam ante Paradisum condita est gehenna, Gehenna die secundo, Paradisus die tertio. Et adstitit angelus flamma gladii versatilis, quem vertebat in Adamum eumque inflammabat de capite ad calcem & a calce ad caput. Dixit ergo Adam : Quis eripiet filios meos ex igne hoc flammante? R. Hunna nomine R. Ana reponit :* חרב *culter circumcisionis, quia dicitur (Jos. V. 2.) fac tibi* חרבות *cultros petrinos. Alii legem dicunt, Q. D. (Ps. CXLIX. 6.) Et gladius anceps in manu eorum* Conf. pluribus hæc exponentem *R. Sam. Japhe* in Jephe

Aaaa Toar

Toar f. CXLVIII. col. IV. Tandem ex dictis abonde colligitur, in quantum a circumcisione discrepet פריעה, dum circumcisor circumcisione peracta semotoque cultro præputioque, membranam inferiorem dilacerat. Uti enim circumcisio cultro, ita פריעה ungue circumsoris suscipitur, adeo ut מוהל seu circumcisor apud Judæos ex unguibus prælongis in utroque pollice velut ex ungue Leo agnoscatur. De ea *R. Moses ben Maimon* in Hilcos Mila c. II. §. II. ואחר פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפורן: *Peracta circumcisione denudant membranam tenuem, quæ est sub pellicula ungue.* Conf. *R. Moses Kozensis* in Sepher Mizuos Gadol Hilcos Mila f. CXV. col. II. *Sepher Colbo* Hilcos Mila f. LXXXIV. col. II. Hinc orta decisio circumcisoris ungues obligans in *R. Jacob Levita* מהריל f. LXXXV. col. II. תוך ל' יום מותר לתקן צפורניו קודם הפריעה משום דמצות פריעה דאורייתא ותספורת דרבנן: *Intra XXX. dies licet præparare ungues ante Periah, quoniam lex de Periah in lege, rasura vero a Rabbinis determinata est.* Quanquam autem Judæi quidam manifesto confiteantur, ungue sectionem non esse Abrahamo inculcatam, ut & *R. Salomo* Comm. in Jos. v. 2. cum Talmudicis in *Jevammos* f. LXXI. col. II. confiteatur: רבותינו אמרו שנית זו פריעת מילה שלא נתנה לאברהם אבינו: *Dicunt DD. nostri, circumcisionem hanc vocari secundum* (Jos. V. 2.) *ob Periah, quæ tamen non est injuncta Abramo patri nostro*, & alii idem sentiant apud *R. Dav. Kimchi* in h. l. quidquid etiam pro excusandis Talmudicis in Jevanimos moveat *R. Aaron ben Chaiim* in Sepher Lebh Aaron f. XXXVIII. col. I. tantam tamen unguibus suis adscribunt virtutem Judæi, quantam ne cultro quidem circumcisionis adsignarunt. Sine unguibus enim irritam pronunciant circumcisionem *R. Moses ben Maimon* in Hilcos Mila c. II. §. IV. מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל: *Qui circumcidit non autem ungue secat circumcisum, reputatur acsi non circumcidisset*, quæ depromta sunt e Talmud Babylon. *Chullin* c. VI. Mischna I. f. CXXXVII. col. II. Et ne memoremus a Judæis Josuæ circumcisionem שנית Jos. v. 2. dici, ob circumcisionem secundam seu Periah, eo quod prior cultro, altera unguibus peracta sit, ootante *Buxtorfio* Synag. Jud. c. IV. p. 102. & *Guil. Henr. Vorstio* in Observ. ad Pirke R. Eliefer p. 198. seq. Hac vice id solum lubet adducere, quod unguibus Zipporæ adscribunt recutiti, nimirum angelum Mosis deglutitiorem a Mose destitisse, eo quod ungue secuisset Zippora filium suum peracta ante circumcisione. Nimirum cum Exod. IV. 25. prima vice & v. 26. altera vice Zippora Mosen חתן דמים sponsum sanguinum appellaret; R. Salomo hanc moverat quæstionem: Quare cum v. 26. dicatur destitisse Angelus, Moses altera vice sponsus sanguinum vocetur? Nodum hunc operose solvit *R. Nathan* in Sepher Imre Schepher ad Exod. IV. fol. XCIV. col. I. dum adducta conciliatione R. Eliæ Orientalis, Raschii mentem expositurus ait: אני אומר שטענה זו איננה טענה כלל מפני שיש לומר שמלת המילה שהזכיר כאן רשי בדבריו אין פירושו במלת המילה שהזכיר למעלה אלא מה שאמר למעלה הבינה צפורה שעל המילה הוא היינו לומר על המילה ממש ומה שאמר כאן אז הבינה שעל המילה בא להורגו היינו לומר על הפריעה לפי שהפריעה גם כן נקראת מילה כאמרם ז״ל המל ולא פרע כאילו לא מל ומעתה ניבל לומר שכוונת רשי הוא לומר שבעת שהיה בולעו מראשו ועד יריכיו וחזר ובולעו מראשו ועד אותו מקום הבינה ציפורה מיד שבשביל המילה הוא ולכן ותקח ציפורה צור וגו׳ וגם הבינה שבשבילה בא להרגו ולכן אמרה על בנה קודם שהרף המלאך ממנו הורג אישי אתה לי אלה לאחר שכרתה את ערלת בנה רמז לה המלאך שעדיין לא נשלמה המצוה ואז הבינה שעל הפריעה בא להרגו והשלימה המצוה ועשתה לו פריעה ומה שהמלאך בא להרגו אחר שכרתה את ערלת בנה בשביל הפריעה זה גרמה בלשון וירף ממנו דאל״כ היה לו לומר וילך מאתו אלא הזכיר הכתוב בלשון וירף ממנו שכן מצינו לשון זה במלאך כמו שנ׳ בדברי הימים ויאמר למלאך המשחית רב עתה הרף ידך: *Dico ergo hanc rationem esse nullam, dicendum quippe est, vocem* מילה *cujus hic meminit R. Salomo non esse de eadem circumcisione intelligendam, cujus supra injecerat mentionem; supra enim quando Zipporam intellexisse ait, angelum deglutiisse Mosen, hoc factum est ob circumcisionem proprie talem, hic autem quando dicit ob circumcisionem accessisse angelum interfecturum Mosen, loquitur de unguesectione, quia & unguesectio circumcisio dicitur. Inde DD. ajunt: Circumcisio sine unguesectione pro circumcisione non reputatur. Hinc discimus, mentem R. Salomonis esse, quod ab illo tempore, quo Mosen deglutire conabatur Angelus a capite usque ad femora, & denuo a capite usque ad eundem locum, subito intellexerit Zippora, id ob circumcisionem factum esse; hinc arrepto silice circumcidit filium. Quin & intellexit, quod, ob eandem accesserit eum interfecturus, & propterea dicit ad filium, antequam angelus destitisset*

set ab eo : occisor mariti mei es tu. Verum postquam resecasset præputium, innuit ipsi angelus, nondum absolutum esse præceptum, & nunc intellexit demum, angelum interfectorem accessisse denuo ob unguesectionem. Tunc præceptum absolutura ungue secuit. Et hic ipse secundus angeli adventus innuitur verbis : וירף ממנו *Et destitit ab eo ; ita enim deprehendimus phrasin hanc de angelo* (*1. Chron. XXI.* 15.) *Et dixit ad angelum eversorem : satis est, remitte manum tuam*. Unde vero Petiah suam probent, & quam ficulnee illam ex lege Divina extorqueant, fusius exponunt illud quidem ex Judæis *R. Bechai* in ביאור על התורה ad Exod. IV. 25. f. LXXII. col. IV. hoc vero ex Christianis *D. Seb. Schmidius* Tr. de circumcisione P. III. c. V. p. 398. seqq. *D. Joh. Frischmuth* Disp. de Circumcis. Zipporæ c. II. §. VIII. & X. *D. Aug. Pfeifferus* in Dub. vex. Cent. II. Loc. XLVI. Q. I. T. I. Opp. p. 172.

X. Nec hoc negligendum, tanti cultros circumcisionis a Josua confectos æstimari a Judæis, ut in sepulchro Josuæ cultros petrinos memorent repositos. Extat totidem fere verbis expressa hæc historia in versione *τῶν* LXX. Josuæ XXIV. 30. Καὶ ἔθαψαν αὐτὸν πρὸς τοῖς ὁρίοις τοῦ κλήρου αὐτοῦ ἐν Θαμναθασαχὰρ ἐν τῷ ὄρει τῷ Ἐφραὶμ ἀπὸ τοῦ βορρᾶ τοῦ ὄρους τοῦ Γαλαάδ. Ἐκεῖ ἔθηκαν μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ μνῆμα εἰς ὃ ἔθαψαν αὐτὸν ἐκεῖ, ΤΑΣ ΜΑΧΑΙΡΑΣ ΤΑΣ ΠΕΤΡΙΝΑΣ, ἐν αἷς περιέτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν Γαλγάλοις ὅτε ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου κατὰ συνέταξεν αὐτοῖς κύριος. Καὶ ἐκεῖ εἰσιν ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. *Et sepeliverunt eum ad terminos sortis ejus in Tamnasachar in monte Ephraim ad Aquilonem montiis Galaad. Ibi posuerunt cum eo in monte Ephraim ad Aquilonem montis Galaad. Ibi posuerunt cum eo in monumento sepulturæ ejus cultros petrinos, quibus circumcidit filios Israel Galgalis, cum eduxisset eos ex Ægypto, prout jusserat eos Dominus ; Ibique sunt in hodiernum usque diem.* Græcum hunc *τῶν* LXX. Interpretum fontem secutus est *D. Augustinus*, dum Quæst. in Josuam q. XXX. Tom. III. Opp. edit. Antu. p. 443. mysticum quid sub cultris sepulchro impositis subesse suspicatus : *Petra*, inquit, *erat Christus. Unde & cultellis petrinis populum circumcidit ille Doctor egregius: Qui cultri petrini cum illo etiam sepulti sunt, ut profundum mysterium demonstrarent posteris etiam profuturum*. Ex versionibus autem nulla fere excepta Arabica cultrorum injicit mentionem. At si ipsum inspicimus V. T. fontem, de cultris petrinis sepulcro Josuæ illatis ne γρῦ quidem deprehendere licet ; hinc minime inanis oritur quæstio : undenam tale assumentum in LXX. Interpretum versionem irrepserit ? Judicium suum hic suspendit nec temere quicquam judicare cupit *Andr. Masius* Comm. in Jos. XXIV. T. I. Crit. S. Anglic. f. 1971. *LXXII. Interpretes*, ait, *hoc loco memorant illos gladiolos saxeos, quibus Josua post transmissum per Jordanem populum circumciderat, una cum ipsius funere humatos esse. Nam ante ab illo asservatos fuisse in Thimnat Sera dixerant. Apparet ergo permagni momenti gladiolos illos fuisse existimasse istos interpretes. Sed an illa ita esse illi a maioribus proditum acceperint, aut qua tandem freti auctoritate dixerint, nescio*. Revera enim ex textu Hebræo non excidisse & e talibus Versiones inter & T. O. Hebræum dissidiis cum Ludov. Capello nec textum hunc vellicari nec demonstrari posse, e textu Hebræo hæc deperdita fuisse, invicta nos asserere jubet veritas, qua novimus, ne unius quidem deperditi commatis textum hodiernum Hebræum convictum esse, prout hanc veritatem contra hostes propugnarunt & quidem contra Lud. Capellum *Joh. Buxtorfius* in Anticritica, contra Brianum Waltonum & Vossium *Matthias Wasmuthus* in Vindic. S. Hebr. Script. Kilon. 1664. contra Paulum Pezronum Abbatem de Charmoys & Theologum Sorbonicum D. *Brand. Henr Gebhardi* in Vindic. LL. textus Hebræi. Gryphisvv. 1705. Unde certa nos fulcit persuasio, recensionem hanc e glossemate marginali diligentis cujusdam cod. LXX. lectoris successu temporis irrepsisse in textum, indeque factum, ut cum hic Codex Manuscriptus præ reliquis majori ἀκριβείᾳ esset exaratus, multa ex eo Codice MS. orirentur exemplaria, usque dum sucessu temporis in plures & tandem detritis prioribus in omnes historia hæc deveniret. Fata ejusmodi interpretationem *τῶν* LXX. mansisse, ne multa cumulemus, solus ostendit Ps. XCVI. 10. textui quippe Hebræo יי מלך *Dominus regnavit* addiderunt LXX. ἀπὸ τοῦ ξύλου, *A ligno*. Vult equidem *Jac. Pamelius* annot. ad Tertull. L. adv. Jud. c. X. p. 186. *Jacobus Pinto* de Christo crucif. L. IV. tit. V. cum aliis verba hæc a Judæis crucis Christi hostibus abrasa & expuncta e Cod. Hebræo fuisse ; acute vero reponit Genebrardo idem urgenti *Sixt. ab Amama* in Antibarb. bibl. L. III. p. 532. latratum hunc insuper habuisse correctores Romanos ipsosque Pontifices Sixtum V. & Clementem VIII. qui verba ἀπὸ τοῦ ξύλου omittentes crucem Christi hu-

hujusmodi non indigere fulcro existimarunt. Conf. *Andr. Schotanus* diatr. de auctoritate Vers. Græcæ contra Joh. Vossium p. 187. *D. Brand Henr. Gebhardi* contra Pezronium p. 44. Alii ex versione Theodotionis & Symmachi depromta opinantur; alii cum *Sam. Petito* c. XXVIII. Lect. Var. ad ξυλοφόρια stabilienda adducta putant; alii cum *Steph. le Moyne* in Not. ad Var. Sacr. p. 489. vocem מעץ sollicitant, eamque in antiquis Codd. pro מאן lectam suspicantur. Nescio tamen, qua amœnitate se commendet illorum sententia, qui voces ἀπὸ τοῦ ξύλου nequaquam e textu Hebræo expunctas sed e margine in textum quarumdam Editionum translatas aut intra textum parenthesi inclusas opinantur. Vid. *Nic. Fullerus* L. III. Miscell. c. XIII. Hic erudite & exasciate *D. Thomas Ittigius* Diss. ad Ps. XCVI. 10. Lips. 1702. edita §. XXVI. *Certe nobis admodum probabile videtur, quod Fullerus asserit, nempe, quod primum pius quidam lector verba: a ligno, in ora libri sui e regione veluti ἐξηγητικὰ apposuerit, postea hanc annotatiunculam, cum pluribus arrideret, in ipsum contextum translatum fuisse*. Simile quid accidisse putat loco Deut. XXVIII. 66. Et revera non hic solum sed & in multo pluribus textibus LXX. viralis versionis idem observare licet; ut taceamus N. T. textui intersperfa, ne ei quidem neganda, qui vel limis Joh. Millii curas variantibus N. T. lectionibus impensas inspexerit oculis. Vid. *Christ. Matth. Pfaffius* de genuinis libb. N. T. Lect. c. X. §. 1. p. 182. Sed undenam tandem, quæres, propullulavit tam grande τῶν LXX. assumentum, qui factum, ut LXX. versioni suæ aut lector sedulus margini exemplaris sui τῶν LXX. hæc inspergere potuerint? Sane vel e Codice Samaritano, vel quod certiori videntur niti fundamentn, e veteri quadam Hebræorum Rabbinorumque traditione id haustum probabilitate sua non caret. Dubius quidem non sine causa hæret *Joh. Ligtfootus* in Hor. Hebr. & Talmud. N. T. in Chorograph. Luc. cap. IV. Tom. II. Opp. p. 481. dum in trivio quasi constitutus quærit: *Num hæc olim in textu Hebræo & exciderunt? aut annon sapiunt potius glossema Samaritanum, aut traditionem Judaicam?* Attamen si potior eligenda esset sententia & veritati proprior, ultimam arripiendam non sine quadam veri putaremus specie; inprimis si cum *R. Asaria* P. I. Meor Enaiim c. IX. ex textu non Hebræo sed Chaldaica quadam versione vel cum aliis ex Samaritana translatam LXX. versionem defendamus. Facile enim huic interspergi potuit translationi historia de cultris petrinis monumento Josuæ illatis, quam non res ipsa sed duorum locorum Scripturæ Sacræ conciliatio peperisse videtur. Imo vix ovum ovo similius est, quam hæc recensio illis Judæorum fabulis, quibus Josuæ sepulcrum exornare conantur. Adducamus unicam de imagine solis stantis, sepulcro Josuæ affixa fabulam (cum forte Thimnat Cheres nomen suum a culta illic a Cananæis Solis imagine trahat Deuteron. IV. 19.) quam refert *R. Salomo* ad verba Jos. XXIV. 30. ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח scribens: כך שמה ובמקום אחר הוא קורא אות' תמנת חרס על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו לומר זה הוא שהעמיד החמה וכל העובר עליה אומר חבל על זה שעשה דבר גדול כזה וסרח נ״א תמנת חרס שמה ולמה נקרא שמה תמנת סרח על שם שפירותיה מסריחין מרוב שמנן: *Thimnat Serach vocatur locus hic, qui alibi Thimnat Cheres, eo quod Solis imaginem impositam gereret sepulcrum Josuæ, q. d. hic ille est qui solis motum retardavit, & quicumque transibat, dicebat: Eheu mortuus est, qui rem patravit tam stupendam. At quæso, cur locis hic Thimnat Serach vocatur? Resp. propterea, quia fructus ejus ob pinguedinem putredine afficiebantur*. Eadem habet *R. Salomo* in Jud. II. 9. *R. Dav. Kimchi* ad Jos. XXIV. 30. & *R. Isaac Abarbanel* in Petusch al Neviim Risch. f. XLIII. col. II. Neque tamen propterea improbamus *D. Seb. Schmidii* conjecturam Comment. in Jos. V. 2. p. 752. propositam, qua cultros Josuæ in hunc actum circumcisionis singulari mandato electos nulli alii negotio adhibitos opinatur, sed cum præputiis in terra defossos. Dici enim locum circumcisionis גבעת הערלות *collem præputiorum* Jos. V. 3. non tam, quod præputia ibidem præcisa, ut putat *R. Dav. Kimchi* in Jos. V. 3. sed potius quod illic fuerint sepulta. Nec prolixe disputabimus, an, ut in Editione Bibliorum Complutensi factum, historia de cultris Josuæ sepultis plane eliminanda ex Editionibus sit, an vero quod placet *Andr. Masio* in Jos. XXIV. T. I. Crit. S. p. 1980. tota obeliscis jugulanda & signanda, nequaquam vero omittenda, cum eam Augustinus aliique Veterum legerint in libris Græcis; hoc solum ponderandum relinquimus quantum profundis Augustini tribuendum sit de petra mysteriis, tam fallaci superstructis fundamento, ad quæ tamen inclinare videas *Anton. Cregutum* Revel. Arcan.

Orac.

Orac. x. p. 445. Conf. *Sixt. ab Amama* L. II. Antibarb. Bibl. p. 285.

XI. Egregiam nobis suppeditant ventilata hactenus ansam meditandi cum nonnullis de loco quodam N. T. & disquirendi: annon in eodem cultri circumcisionis quædam deprehendere liceat vestigia? Angelo Ecclesiæ Pergamensis ita Spir. S. Apoc. II. 17. Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ Μάννα τοῦ κεκρυμμένου, καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ λαμβάνων. *Vincenti edendum dabo Manna absconditum, daboque ipsi calculum album, calculoque huic nomen novum inscriptum, quod nemini notum erit nisi accipienti.* Risu dignum est anile deliramentum Chymici cujusdam, qui hic non *den Weissen* verum *den Weisen-Stein* lapidem Philosophorum, tincturam auri, Chymicorum corculum se invenisse ratus est, merito depexus a *Cl. Dilbero* L. III. Elect. c. XXI. p. 537. seqq. *Georg. Michaelis* in notis ad Gaffarellum p. 11. 12. & *Gulb. Seldeno* L. I. Otiorum Theol. Exerc. VIII. §. XII. p. 182. 183. Non hic lapidem quærimus, sed ritum in monumentis antiquariis sub velo latentem cum tota interpretum cohorte. Variarum rerum Calculi apud veteres σύμβολον erant; in judicio absolutionis & condemnationis, in bello victoriæ, in comitiis electi magistratus, in numulistica debitorum ac solutorum, ceu breviter at erudite notat *Job. Biermannus* in Clavi Apoc. Proph. p. 102. Quem vero in his antiquitatis Romanæ Græcæ aut Ebrææ ritum intendat scriptor sacer, ancipiti inter Criticos dimicatur Marte. Enimvero (1) *Thomas Goodvvin* in Mose & Aarone L. v. c. III. §. x. *Stephanus le Moine* in Not. ad Var. Sacr. p. 681. *Job. Biermannus* in Clavi Apoc. Proph. p. 103. & *Jac. Lydius* in Agonist. S. c. IV. p. 144. ad veterum Romanorum Græcorumque in judiciis suetum morem oculos dirigunt, quo accusati albo lapillo absolvebantur, nigro autem condemnati lethalis declarabantur supplicii. Conf. *Plutarchus* in Apophtegm. Reg. Tom. II. Opp. p. 186. & *Ælianus* L. XIII. Var. Hist. c. XXXVIII. Idem ergo hic velle Spiritum S. dicunt, quod: Absolvam eum sententia lata, lapilloque niveo significabo, non esse eum periturum, verum omni absolutum crimine, e numero Damnatorum exemtum, a morte transisse ad immortalitatem. Alii (2) cum *Sixto Senensi* L. II. Bibl. S. p. 55. antiquo Romanorum ritui innituntur, quo victoriarum dies publicis fastorum tabulis insculpebantur & candido severant prænotari lapillo diem hanc a cæteris infaustis discernente diebus. Non placent hæc doctiorum divortia aliis, unde (3) *Martinus Mauritius* de Sortit. Vet. Hebræor. c. XI. §. VII. p. 145. non ad unum tantum calculorum ritum alludi, sed ad geminum statuit, inprimis cum duæ phrases in textu reperiantur, geminam eamque diversam urgentes antiquitatem. Δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκήν. & : ἐπὶ τὴν ψῆφον δώσω αὐτῷ ὄνομα καινὸν γεγραμμένον. His positis, ad calculos Romanorum approbatorios & absolutorios in prioribus verbis, in sequentibus ad lapillos urnæ injectos & nomine Candidatorum magistratus insignitos in signum suffragii eligendorum magistratum alludi vult, cum calculis absolutoriis nomina nunquam inscripta leguntur a Romanis. Conspirat cum hac sententia Mauritiana *D. Joh. Henr. Maius* diss. de Calculo Albo Gissæ 1705. hab. Sect. II. c. II. §. v. *D. Brand. Henr. Gebhardi* Isagoge in Apoc. Joh. Apost. p. 52. Inprimis, cum *Job. Biermannus* Clav. Apoc. Proph. 103. morem fuisse in judiciis nonnullis observet, ut inscriberentur eorum nomina, qui in judicium veniebant, quæ nomina, si insontes judicarentur, in nova & eximia mutabantur, reis vice versa nomen suum retinentibus. Multo minus (4) illorum mentem putaremus nimium exagitandam, qui cum his de lapillo albo lapidem conferunt nigrum in templo Martis Smyrnæ cultum, ut est apud *Appollonium Rhodium* Argonaut II. templum Martis ira describentem:

ἔνδο δὲ ΜΕΛΑΣ ΛΙΘΟΣ ἠρήρειστο
Ἱερὸς, ᾧ ποτε πᾶσαι Ἀμαζόνες εὐχετόωντο.

Erat autem intus niger defixus lapis sacer, ad quem omnes aliquando Amazones vota nuncupabant. Ut Smyrnæ lapis niger lapidi albo, a Domino promisso opponatur. Sed altiora petentes contueamur, qui (5) ex Hebraica antiquitate nobis sistunt lapidem fundationis, a Judæis tantopere laudatum & nomine Tetragrammato insignitum. *Hanc allusionem melius quadrare* opinatur *Alex. Morus* in not. ad quædam loca N. T. p. 217. Ferunt enim Judæi, lapidem fuisse in Sancto Sanctorum, tribus circiter digitis e terra prominentem, huic arcam impositam, antequam templum destrueretur. Ita Talmud Babylonicum *Joma* c. v. Mischna II. משניטל הארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושהייה היתה נקראת נבוהה מן הארץ שלש אצבאות ועליה היתה נותן: *Ex quo abducta est arca, lapis erat (in adyto) a diebus priorum Prophetarum, quem lapidem fundatio-*

tionis vocarunt. Prominebat e terra tribus digitis & super ipso collocabat (Sacerdos summus thuribulum.) R. *Becbai* in ביאור על התורה ad Exod. XXVI. 33. fol. CXIII. col. II. verba : והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים : *Et segregabit vobis velum Sanctum a Sancto Sanctorum* ait : היה לפנים מן הפרוכת הארון והכפורת עם כרוביו מונח על אבן שתיה שהיתה במערבו של קדש הקדשים ולפני הארון צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה ובגדיו של כהן גדול : *Intra velum intimum erat arca & propitiatorium cum Cherubis suis imposita lapidi fundationis ad occidentem Adyti posito, & ante arcam Mannæ urna, ampulla olei unctionis, virga Aaronis cum amygdalis floribusque ejus nec non vestes Sacerdotis Maximi.* Sub hoc fundationis lapide vetus perhibet traditio cryptam fuisse, sub qua arca abscondita est templo a Chaldæis destructo. R. *Moses Maimonides* in Hilcos Bes Habbechira cap. IV. §. I. אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח ולפניו צנצנת המן ומטה אהרון ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדשים לי״י תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את י״י אלהיכם וכו׳ ונגנז עמו מטה אהרון והצנצנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו בבית שני : *Lapis fuit in Sancto Sanctorum ad latus occidentale positus, cui arca fuit imposita, ac ante eam urna Mannæ cum virga Aaronis; Cum enim exstrueret templum Salomo, illudque tandem deleudum præsciret, ædificavit locum quendam pro occultanda arca in locis abditis, profundis & tortuosis. Præcepit itaque Josias Rex occultari arcam in loco a Salomone ædificato Q. D. & dixit Levitis sapientioribus præ Israelitis Deoque devotis: reponite arcam fœderis in locum exstructum a Salomone Davidis filio Rege Israelis. Non incumbat collo vestro onus; Servite Deo vestro. Et abscondita est una cum Arca, Virga Aaronis, Urna Mannæ & oleum unctionis. Nullum autem horum rediit in templo secundo.* Conf. *R. Dav. Kimchi* Comm. in 2. Chron. XXXV. 3. *R. Eliefer* in Pirke f. XXII. *Sepher En Israel* P. I. f. CLXVIII. col. I. & *R. Isaac Abarbanel* in Maine Jeschuah ad Dan. IX. 24. quinque de lapide hoc plures coacervarunt Rabbinorum traditiones, *Rob. Seringham* in Joma c. V. Mischna §. II. p. 54. 55. *Joh. Buxtorffius* de arca fœderis c. XXII. p. 186. & *D. Joh. Bened. Carpzovius* disp. Quonam arca fœderis pervenerit? c. II. §. XI. XII. Annotabimus solum, unanimi fere comprobari Rabbinorum sententia, lapidi huic inscriptum fuisse nomen יהוה, occallatasque Judæorum mentes lapis hic adeo decepit, ut in odium Nazarenorum finxerunt, Jesum Nazarenum Sanctum Sanctorum ingressum nomen Tetragrammaton illic didicisse, membranæ inscripsisse virtuteque ejus miracula patrasse. Conf. *Targum Jonathan* ad Exod. XXVIII. 30. *D. Joh. Christ. Wagenseil* in Confut. Lib. Toledos Jeschu p. 6. *D. Aug. Pfeifferus* Exerc. V. Matæolog. Jud. §. VIII. p. 220. Hæc si exactiori mentis pensitemus trutina, non inanis illorum videri posset conjectura, qui ad lapidem hunc collimare Spiritum S. volunt, cum & in aliis ad hunc lapidem digitum intendere videatur locis, utpote 2. Tim. II. 19. vid. *Steph. le Moyne* in notis ad Var. sacra p. 565. 569.

XII. Veremur autem, ne palmam ob amœnam curiositatem plerisque sententiis hactenus allatis præripiat, minimum dubias reddat nova *Alexandri Mori* in notis ad quædam N. T. loca p. 217. meditatio, qua ad cultrum circumcisionis alludi non sine omni veri specie auguratur, ita tamen, ut mentem suam non nisi dubitanter, ac quasi Apelles post tabulam proponat : *An respexerit,* inquit, *ad lapidem, quo circumcisio peragebatur?* Nec desunt conjecturæ huic fundamina. Enimvero (1) ΨΗΦΟΣ non calculum tantum sortibus destinatum, verum & cultrum petrinum circumcisioni inservientem notat. Iidem quippe cultri, qui Jos. V. 2. LXX. *μαχαίρας πετρίνας ἐκ πέτρας ἀκροτόμου* Exod. IV. 25. de Zippora circumcidente *ψῆφος* vocantur. Καὶ *λαβοῦσα Σεπφώρα* ΨΗΦΟΝ. Quamvis enim vetus Aquilæ versio pro *ψῆφον* substiterit *πέτραν* magis textui originali inhærens quam linguæ genio, sufficit tamen ipsi Hieronymo צור *calculum* verti, quam vocem in hoc nostro loco pleræque versiones Latinæ servant. Accedit (2) stylus Johanni non insuetus, aquam & sanguinem, baptismum & eucharistiam conjungenti, ut patet ex 1. Joh. V. 8. Quare cum vincenti dandum dicat Manna absconditum & calculum novum, quid vetat, quo minus Manna ad Eucharistiam, lapis vero albus ad Baptismum circumcisionem novam & *ἀχειροποίητον* Col. II. 11. referatur? Palmarium est, quod (3) vi hujus conjecturæ expedita suppeditari queat ratio, ob quam immediate subnectatur mentio novi nominis, calculo huic addendi. ἐπὶ

ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινόν. Addam calculo huic nomen novum. Sive enim cum *Alex. Moro* ad ritum in baptiſmo receptum nomina infantibus baptizatis imponendi hic intelligamus alludi, ſive, quod melius videtur, ad morem nomina imponendi cultro circumciſionis ſubjectis, perinde fuerit, nec res ſatis manifeſta fuſiori videtur indigere expoſitione. Quacunque vero tandem ſpecie eruditis ſe approbarit hæc Alexandri Mori conjectura, inſurrexit tamen adverſus eandem *Guilh. Saldenus* L. I. Otiorum Theolog. Exerc. VIII. §. VIII. p. 151. 152. acrem huic ſententiæ confutandæ præmittens anteambulonem. *Quæ de ψήφῳ hac λευκῇ habet Alexander Morus, inſolentiora & frigidiora ſunt, quam ut temere adoptari debeant.* Probabilitate profecto majori gaudere fatemur quaſdam ante adductarum tam ex Græcæ quam ex Hebrææ antiquitatis monumentis ſententiarum; attamen juſto acerbius exagitat Morum Saldenus huncque preſſo ſequens pede tecto nomine *Theophilus Anclius in der Erorterung den dunckelſten Schrifft-Stellen N. T. Januar. p.* 15. ut & *M. Chr. Dav. Funccius* Diſſ. de ΨΗΦΩ ΛΕΥΚΗ c. IV. §. X. Ut enim mittamus de baptiſmo a Saldeno ventilata, quæ ad Theologorum pertinent ſacraria, Philologicas ſaltem Saldeni rationes non omni ex parte apodixi gaudere oſtendemus. Dubitat Saldenus de hac expoſitione, eo quod (1) Novum nomen τὴν ψῆφον inſcriptum perhibeatur. *Si calculus hic albus ad baptiſmum referendus ſit, quodnam erit novum illud nomen baptiſmati illi inſcriptum, vel inſcribendum? Eritne nomen Chriſtiani? Hoc vero non baptiſmus ſed baptizati olim inſigniebantur.* At vero (α) non abſurdum eſt, aſſerere nomen illud cultro inſcriptum; non quod mos eſſet apud Judæos receptus cultro circumciſorio inſcribendi vel inſculpendi nomina circumciſorum, ſed *quod inſolita inſcriptio nominis Candidati cœleſtis in petra circumciſionis nota eſſet inauditi in terris & incogniti honoris*, quod ad objectiones ſuæ ſententiæ intentatas reponit *Mauritius* de ſortit. vet. Hebr. c. XI. §. VII. p. 147. (β) non dicit Morus, cultro inſcribendum nomen, verum hoc ſaltem vult, quod præter illud nomen (und noch dazu) in circumciſione nova novum nomen recepturus ſit non culter ſed ὁ νικῶν is qui victurus eſſet. Vide hanc vocis ἐπὶ emphaſin in voce ἐπιούσιος evincentem *Claud. Salmaſius* de fœn. Trapez. p. 800. & *Balth. Stolberg.* Diſp. de pane ἐπιουσίῳ c. II. §. IV. & VI. Nec (2) juvat Saldenum exceptio, male adduci Exod. IV. *An forſan*, inquit, *non ſpectavit huc Morus, ſed ad cultrum ſaltem lapideum, quo Sephora filium ſuum circumcidit, eo quod LXX. per* ΨΗΦΟΝ *eum interpretentur, quæ vox hic etiam occurrit. Sed ſumuntur hæc a Viro Docto non probantur. Extrema præputii Filii Moſis circumciſio cultello facta eſt, qui a LXX. per* ΨΗΦΟΝ *vertitur. E. Chriſtus hic loquens de lapide albo ψήφῳ λευκῇ ad ſpiritualem cordis circumciſionem digitum intendit. Quænam Conſequentia hæc a Circumciſione externa ad internam?* Nam ſive Morus reſpexerit ad circumciſionem ſpiritualem cordis, ſive ad cultrum circumciſionis, ſufficit, evictum ſatis ψῆφον confitentibus LXX. notare cultrum circumciſioni petrinum, & quamvis hoc cultro externa ſaltem præputii facta ſit amputatio, nihil obſtat tamen, quo minus ad internam ἀχειροποίητον in utroque fieri poſſet alluſio? Dicit (3) ΨΗΦΟΣ e verſione τῶν LXX. ex Exodo adducitur, at hic textus N. T. eſt. *Quænam conſequentia a voce ab ipſo dictata Spiritu, ad vocem mero & fallibili hominum arbitrio ab Interpretibus uſurpatam? Certe ſi tales nectere conſequentias par ſit, quænam non fingere in promptu erit?* Quaſi vero Sp. S. in N. T. aliis & Græcitati plane ignotis res ipſas exprimere voluerit vocibus, quas ſane ſi non ex conſueto loquendi more depromſiſſet, ne a Græcis quidem Græce loquens intelligi potuiſſet. Imo ſi ex profanis Scriptoribus collatio cum ſtylo N. T. inſtitui poteſt, prout vel ipſe Saldenus ſæpius eo in Exerc. ſuis dilabitur, & Gatakerus, Pſochenius, Keuchenius, aliique ſubinde monuerunt, quidni in adminiculum LXX. poſſent accerſi exemplo Dan. Heinſii aliorumque Criticorum magno molimine Helleniſticam ſuam in N. T. introducentium? Dicit tandem (3) vocem צור per ψῆφον verti opus non eſſe: *Præterquam*, inquit, *cum vocabulum* צר *quod Exod. IV. 25. occurrit per ψῆφον vertere ſimpliciter opus non ſit Cocceius per mucronem interpretatur, Vatablus in genere per acutum, additque: ſubaudivit Interpres in Joſ. V. 3. ſubſtantivum gladius, ubi Dominus præcepit: fac tibi* חרבות צורים *cultros acutos.* Sed quid opus eſt inquirere in Interpretationibus quid opus fuerit? & ita voces quaſi Interpretibus præſcribere. Non dijudicandi Interpretes ex noſtro ingenio, ſed ex illorum, qui verſiones iſtas adornarunt ipſiuſque Linguæ, interpretibus ſuis notæ, genio. Sufficit LXX. vocem צור per ψῆφον vertiſſe & ſenſum vocis illius exhauſiſſe; an de cæ-

tero

tero per πίτρω an per aliam vocem Hebræum illud exprimere potuerint commodus, nostra expiscari parum refert.

XIII. Sed tempus monet cultro circumcisionis seposito promere *Secespitas* Hebræorum, seu cultros Sacrificiis mactandis destinatos. Sacrificia Hebræorum non unius erant generis, sed ratione materiæ aliarumque circumstantiarum variabant. Si materiam quæramus species recenset *R. Moses Maimonides* in Hilcos Maase Hakkorbanos cap. I. §. I. כל הקרבנות של מיני נפש חיה באין מחמשה מינין בלבד מן הבקר ומן הכבשים ומן העזים ומן התורים ומן בני היונה: *Oblationes animantium depromebantur e quinque Speciebus tantum, nempe ex bobus, agnis, hircis, turturibus, & pullis columbarum*. Si inquiramus, an omnes hæ animantium species cultris immolatæ ac jugulatæ fuerint? ipsa edocuit Judæos lex Divina, seligendas fuisse quasdam animantium species, quæ cultris cædendæ non erant; Factum hinc, ut præter שחיטה seu mactationem in animantis jugulo per ductum reductumque cultrum peractam, in quibusdam obtineret decollatio, in aliis ungue sectio. Decollatio *vi* legis divinæ in vitula præscribebatur ut esset victima piacularis cædis ab homicida incerto patratæ Deut. XXI. 4. והורידו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל: *Deinde seniores urbis vitulam ducant in vallem asperam* (alii ad flumen rapidum) *quæ neque culta neque semine conspersa sit, ibique vitulæ cervicem frangant in valle.* Si quæras Judæos, quo instrumento facta fuerit vitulæ decollatio? reponunt factam non cultro victimario vulgari, verum בקופיץ *R. Moses Maimonides* in Hilcos Rozeach Uschemiras Nephesch cap. IX. §. II. III. processum ita delineat: בית דין של אותה העיר מביאין עגלת בקר משל אנשי אותה העיר ומורידים אותה אל נחל שושף בחזקה וזהו איתן האמור בתורה ועורפין אותה שם בקופיץ מאחריה ובית דין של אותה העיר עם כל זקניה אפילו הם מאה כולן רוחצין את ידיהן שם במקום עריפתה: *Synedrium illius urbis* (ad quam deprehensus est in agro occisus) *adducebat vitulam de armento virorum illius loci. Eam deducebat ad torrentem rapidum, id quippe respicit vox* איתן *in lege occurrens* (*Deut. XXI. 4.*) *& decervicabant eam ibi securi a tergo. Synedrium autem una cum senioribus omnibus licet C essent, lavabant manus suas in loco cervicis fractæ.* Reperiuntur hæc in Talmudis Babylonici *Sota* c. IX. Mischna V. conf. etiam R. *Levi Barfellonita* in Sepher Chinnuch præc. DV. f. CXCIV. col. I. suæque mentis interpres abunde est, ipsemet *Maimonides*, exponens, quid per קופיץ innuatur in Comm. ad h. l. Mischnæ: קופיץ הוא סכין הגדול והרחב שמחתכין בו הבשר הנקרא בערבי סאטור *Vox* קופיץ *notat cultrum magnum latumque, quo caro scinditur in segmenta, Arabes* סאטור *cultrum hunc vocitant.* Conspirantem habet Maimonides R. *Obad de Bartenora* in h. l. qui vocat סכין גדול *cultrum magnum*, ut & Chaldæum in Ps. XXIV. 6. Hebræum כשיל *securis* per קופיץ transferentem; quin & Græcis ΚΟΠΙΣ gladius curtus ac latior, leviterque falcatus est, apud *Xenoph.* in Pædia Cyri Lib. II. p. 27. & Lib. VI. p. 109. ac *Plutarchum* in Alexandro T. I. Opp. p. 673. Cultrum ejusmodi majusculum inserviisse dissecandis carnibus ossibusque confrigendis pandit R. *Salomo* in Pesachin f. LXX. col. I. קופיץ סכין גדול הוא ורובן אינן לשחיטה אלא לחיתוך בשר ולשבירת עצמות: *Culter grandis est, qui ut plurimum non mactationi sed dissecandis carnibus ossibusque confringendis inservit*. Conf. *Schekalim* c. VIII. Mischna III. *Pesachin* f. LXX. col. I. & f. LXXXV. col. II. *Beza* f. XXVIII. col. I. & *Sepher Aruch* sub voce קופיץ. Unde non incommode *M. Frid. Wilh Bierling* Disp. de Vit. Decoll. Ritibus c. II. §. III. vocem hanc per Fleischbeil reddidit, cultrum carnibus scindendis & ossibus confringendis inservientem, cum eundem quoque significatum Arabum סאטור obtineat a Maimonide adductum, ut observat *Edmundus Castellus* in Lex. Heptaglot. f. MMDXIV. & *Anton. Giggejus* Tom. II. Lex. Arab. p. 821. Hujuscemodi instrumento usos etiam Judæos in decollando primogenito *asini* quem redimere nolebat Paterfamilias probabile est, juxta decretum divinum: Exod. XIII. 13. & XXXIV. 20. ואם לא תפדה וערפתו *si nolueris redimere, decervicabis eum.* Nam & hoc בקופיץ factum asserit cum R. *Salomone Isaacide* ad Exod. XXXIV. 20. R. *Levi Barfellonita* in Sepher Chinnuch fol. XV. col. II. Deinde exceptæ a cultris sacrificalibus erant aves, non secespita sed ungue secandæ, vi Legis Divinæ Lev. I. 14. 15. ואם מן העוף עולה קרבנו ליהוה והקריב מן התורים או מן בני היונה קרבנו והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח: *Si ex volatilibus fiat oblatio ejus Jehovæ, adducat ex turturibus aut pullis columbinis oblationem suam, admovensque eam sacerdos altari ungue elidet caput ejus, adolebitque in altari, cum sparsus fuerit sanguis ejus ad parietem altaris.*

ris. Apte satis Judæi e voce מלק ungue secandas a sacerdotibus aves augurati sunt, vestigia eorum legente versione Belgica: *Ende desselven Hooft met synen Nagel splyten*. Quamvis enim *Jac. Bonfrerius* in Pent. Mosis Comm. Illustr. p. 581. col. 1. neget, מלק significare ungue sectionem, quia nulla fiat in textu unguis mentio, in eo tamen nimium errat; Nam alias nec שחט esset *cultro mactare*, cum nulla cultri in textu fiat mentio. Rectius e Judæis sentit R. *Obadias* in *Chullin* cap. I. Mischna IV. מלק בצפורן וחתך בשר ומפרקת עד שהגיע לסימנים מליקתו כשרה וזו היא מצות מליקתו לכתחילה: *Si* מלק *id est ungue eliseris & secaris carnem ac cervicem, usque dum perveneris ad indicia puritatis ejus, ungue sectio legitima est. Hoc enim primo intendis præceptum de unguesectione*. Processum cum ave vix quisquam nobis dilucidius exposuit quam R. *Moses Maimanides* in Hilcos Maase Hakkorbanos c. VI. §. XX. seqq. עולת העוף כיצד היתה נעשית עלה לכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית והיה מולק שם את ראשה ממול ערפה ומבדיל ואם לא הבדיל פסולה וממצה דם הראש ודם הגוף על קיר המזבח לשעלה מן החוט שבאמצע המזבח ונוטל את הראש ומקיף בית מליקתו למזבח ומופגו במלח וזורקו על גבי האישים ובא לו לגוף והסיר את המוראה והעור שעליה בירו עם הנוצה ואת בני מעים היוצאין עמה ומשליכן לבית הדשן ושסע אותו בכנפיו בירו מלא סכין ואינו צריך להבדיל שנאמר לא יבדיל ואם הבדיל כשר ומופגו במלח וזורקו על גבי האישים ביצד מולקין קוצץ ויורד בצפירן ממול עורף אם רצה להוליך ולהביא מוליך ומביא ואם רצה להיות חורם ויורד בצפירן רורם ואם נעקרו הסימנים אינו חושש ותוחך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר שאם חתך רוב בשר הרי זו נסתרה קודם שיגיע לסימנין וצריך לחתוך שני הסימנים בעולה כשהוא יורר והמולק בסכין או מן הצררים אינה מליקה אלא כמי שחנק או נחר וכל העורף כשר למליקה: *Holocausta ex avibus quomodo offerebantur? Resp. Ascendebat (sacerdos) clivum & deflectens in ambitum Altaris accedensque ad cornu Euro Australe ungue elidebat caput ejus e regione cervicis & segregabat; si non segregasset, irritum erat sacrificium. Deinde exprimebat sanguinem e capite & corpore ad parietem altaris supra filum rubrum in medio altaris. Tunc semoto capite partem, ubi ungue facta erat sectio, obvertebat altari, abstersoque sale injiciebat igni. Tunc ad corpus tendens, removebat ingluviem, cutemque adhærentem manu sua una cum plumis & intestinis una antractis & projiciebat eas in locum cineris, diffciditque avem cum alis manu sua sine cultro. Separare autem necesse non est. Q. D. (Lev. I. 17.) non separabis; si tamen separasset, ratum erat, & aspergebat sale illumque injiciebat igni. Quomodo ungue secare solent? Scindit Sacerdos & infigit digitum a regione cervicis; si antro retroque ducere velit, ducat & reducat, quodsi autem uno elidere placuerit ictu, digito collum elidat; quodsi vero signa (œsophagus & arteria aspersa) evulsa fuerint, nihil sollicitus ea de, re secet etiam spinam dorsi & colli at sine carne multa. Nam si dissecasset carnis multum, avis emori videretur, antequam attingantur signa: Hinc opus est duo rumpere signa in holocausto, dum digitum imprimit. Si autem cultro collum elidit aut a latere, non* מליקה *est, sed strangulanti, aut cultro nares incidenti æquiparatur, tota autem cervix unguesectioni apta est*. Sectionem avis ungue peractam clare inculcat R. *Levi Barsellonita* in Sepher Chinnuch f. LIII. col. II. מצות לא תעשה שלא יפריז הכהן מן העוף הבא לקרבן והוא הנקרא חטאת העוף הראשמן הגוף בשימלוק אותו שנ׳ ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל ופי׳ מליקה הוא שנועץ הכהן צפורניו ממול ערפו רהיינו עצם הנקרא עצם רספרקת וחותך העצם בצפרנו עד שמגיע לסימנים וחותך בם הסימנים בצפרנו או רובו של אחר מהם וזאת היא שחיטתו של חטאת העוף וצריך שיכוון שלא יחתוך הבל לגמרי עד שיהא נפרד הראש מן הגוף ועל זה נאמר ולא יבדיל: *Præceptum negativum est, ne sacerdos segreget ab ave oblata in victimam (quæ vocatur hostia piacularis ex avibus) caput a corpore, cum illam ungue eliserit. Q. D. (Lev. V. 8.) ungue elidat caput ejus e regione cervicis ejus, non autem segreget. Est autem* מליקה *cum sacerdos unguem infigit e regione cervicis id est ossi, quod appellatur os cervicis & ungue secat os, donec perveniat ad signa, quin & signa ungue rumpit aut unum ex illis. Et hæc est mactatio avis pro peccato oblatæ. Opus vero est, ut cautus sit, ne omnia pleno discerpat adeo ut caput segregetur a corpore. Propterea injungit Lex: ne dividat*. Ungue ergo æquum erat elidi collum avis in victimam oblatæ sed nec hoc solum, verum irrita penitus sectio avis habebatur, cultro suscepta. R. *Moses ben Maimon* in Hilcos Pesule Hammukdaschin cap. VII. §. III. לפיכך המולק ונמצאת טריפה או שמלק בסכין או שמלק חולין בפנים וקרשים בחוץ הרי זו נבלה לכל דבר שאין המליקה מתרת ומטהרה אלא דבר שהוא כשר למזבח: *Propterea si quis ungue secasset & deprehendisset corruptum, aut qui mactasset cultro, aut qui extus*

velut profanum intus velut sacrum mactasset, penitus ineptum reputatur; Neque enim סליקה *aptam & puram declarat, nisi rem altari aptam*. Causam rei suppeditant Judæi, aliquanto licet frigidam, ex qua ungue non cultro sectio avis suscepta fuerit. *R. Levi Barsellonita* in Sepher Chinnuch f. LIII. col. II. imbecillitatem ingenii sui in explorandis hujus præcepti circumstautiis ante exponens, addit: אולי בדבר המליקה הנעשית ביר הכהן בחטאת העוף שהוא קרבן של עני רמז שיטהר כל ארם בתכלית המהירות צרכו של עני ועל כן אינו צריך קרבנו שחיטה שלא יצטרך הכהן לחזר אחר ככין ולבודקו ויתבטל העני שם ממלאכתו בנתים גם להפליג המהירות אמרנו שיתחיל ממול ערפו כי הוא הסוכן אל ידו ולא יצטרך להפך הצואר אל צר הסימנים: *Forte Melikah manu sacerdotis in holocausto avium suscepta, utpote victima a pauperibus oblata, indicium fuit, unicuique quanta potis est promptitudine necessaria exhibenda egeno. Et propterea hostia ejus non habebat opus mactatione, ne opus esset a sacerdote adduci cultrum, ejusque aptitudinem annie explorari, intererea vero pauperem a negotiis suis detineri. Quin & ob summam celeritatem diximus incipiendum ei fuisse e regione cervicis, cum hæc manui secentis aptior ne opus esset convertere collum in latus signorum*. Conf. de ungue secta ave *Talmud Babyl. Chullin.* cap. I. Mischna IV. *R. Salomo* Comm. ad Lev. I. 14. & ad Cap. V. 8. *Siphra* f. VI. col. I. II. *Korban Aharon* f. LXVII. LXVIII. *Joh. Henr. Hottingerus* de Jur. Hebr. Leg. CXXVIII. p. 170. *Guilh. Outramus* de Sacrificiis L. I. c. VI. §. VII. *Joh. Henr. Hottingerus* Antiq. Jud. Prof. Marpurgensis Diss. de Sacrificiis Avium habita Marp. 1706. §. XII. & *Theod. Dassovius* disp. de ave ungue secta edit. Witteb. 1697. §. IV. seqq. qui tamen annotat §. XII. in ave ungue secanda circulum circa ingluviem cultro formatum, ut eo facilius manu sacerdotis extrahi posset, quem & in figura ænea lit. f. expressum exhibet.

XIV. Quamvis quædam sacrificia secespitis jugulari prohibeantur, partim ex avibus partim e grege, reliquas tamen mactatas & jugulatas idem confirmat *R. Moses ben Maimon* in Hilcos Maase Hakkorbanos c. IX. §. VII. כל הזבחים אין שוחטין אותן לכתחילה אלא בככין מכלי שרת ואם שחט בכל דבר שעוחטין בו החולין אפילו בקרומית של קנה כשרים: *Nulla victima primo mactatur nisi cultro e vasis sanctis depromto, si quis vero mactarit ulla alia re profana, in specie vero segmento cannæ legitima tamen est mactatio*. Causam cultro mactandæ victimæ e scriptura protrahit cum *Gemara Menachos* f. LXXXII. col. II. *R. Joseph Kaaro* in Ceseph Mischne ad h. l. וטייתי לה מדכתיב ויקח את המאכלת והתם עולה הואי דכתיב ויעלהו לעולה תחת בנו: *Concluditur hoc ex eo, quod scriptum est (Gen. XXII. 6.) Et accepit Abrahamus cultrum. Nam hic holocaustum obtulisse Abrahamum patet ex verbis: (v. 13.) Et obtulit Abraham arietem in holocaustum loco filii sui*. Imo hospes sit in historia sacra, qui ignoret, vetustissimum fuisse morem cultro petendi victimarum easque mactandi. Nam ne memoremus bovem primum ab Adamo oblatum ex fabulosa Judæorum antiquitate in *Gemara* Cod. *Avoda Sara* c. I. Mischna III. nec Abelis & Caini sacrificia Gen. IV. 4. nec Abrahami victimas in segmenta sine omni dubio cultro divisas Gen. XV. 10. hoc saltem dicimus, in populo Dei tam usitatas fuisse secespitas, ut ab illo earum usus ad sacrificia Gentilium quoque antiquissimis jam temporibus dimanarit. Sacrificulos enim Baalis in Sacris cultris victimas secasse, patet ex 1. Reg. XVIII. 28. ויקראו בקול גדול ויתגדדו כמשפטם בחרבות וברמחים עד שפך דם עליהם: *Et exclamarunt voce magna seque pro more suo gladiis & cultris incidebant, donec sanguis in eos effunderetur*, ita vertit *Joh. Clericus*. Luth.: *Und ritzeten sich mit Messern und Pfriemen*, cum Dietenbergero & Belgis. *D. Mart. Gejerus* L. de Luctu Hebræorum cap. X. §. II. *cultellis & lanceolis*. Equidem *R. Isaac Abarbanel* in פירוש על נביאים ראשונים f. CCLVI. col. II. mavult cultros Baalitarum lanceas æneas fuisse igni excitando destinatas, melius tamen subscribi judicat Talmudistarum in *Maccos* f. XXI. col. I. opinioni, fuisse hunc olim ritum in cultu Baalis contendentium, ut secespitis cultrisque sacrificalibus Popæ se lancinarent. Et merito quidem posteriorem a Talmude comprobatam sententiam suo comprobant reliqui suffragio, conf. *Maimon* in Hilc. Avoda Sara cap. XII. §. XIII. cum gladiolis cultrisque carnem suam incidisse sacerdotes in Sacris, non Baalis tantum, sed & Isidis, Bellonæ, Deæ Syriæ, a gentilibus celebratis Historiæ ostendant. Vid. post Jer. XLI. 5. *Dion. Vossius* ad Maim. de Idololatr. p. 171. 172. I. *Cunr. Dietericus* in Antiq. Bibl. V. T. p. 375. *D. Martinus Gejerus* de Luctu Hebr. c. X. 9. II. & *Joh. Clericus* Comm. in Libb. Hist. V. T. p. 425. Quid obstat igitur, quo minus adstruamus, clamosos Baalis sacerdotes secespitis se incidisse mactandis victimis desti-

na-

natis vel mœrorem ex impatientia ortum vel zelum in Baalem ſuum teſtaturi, cum ſanguine humano placari Numina opinarentur. Præter Baalitarum ſeceſpitas commode huc reduci poſſent ex ſanctis templi Salomonei ſpoliis מזמרות II. Reg. XXV. 14. col. II. Chron. IV. 22. & Jer. LII. 18. quæ Luth. ubique vertit *die Meſſer* cultros in miniſterio ſacro uſitatos h. e. ſacrificales, niſi alii hæc non de cultris ſed de inſtrumentis potius muſicis exponerent. *Q. Iſaac Abarbanel* in Peruſch al Neviim Riſch. ad I. Reg. VII. 50. f. CCXXV. col. II. המזמרות הם כלי זמר שהיו עשוים מזהב: *Sunt inſtrumenta muſica ex auro parata*. Conf. & Jer. LIII. 18. R. *David Kimchi* in I. Reg. VII. 50. Interim Ἐξαγωνιον manet cultros victimis & antiquis & ſequioribus temporibus conficiendis adhibitos. Sed & materia e qua paratæ ſunt Hebræorum ſeceſpitæ cum genuinis antiquitatis Hebrææ indagatoribus inquirendum erit. *Jac. Bonfrerius* Comm. in Exod. XX. 25. e cupro paratas opinatur; at vix produxerit vir alias eruditus ullum teſtem ex Judæis antiquis ſuo ſuffragio ſententiam hanc invicte comprobantem. Sabinos antiquos cultros ex ære paratos habuiſſe obſervat *Cœlius Rhodiginus* L. XXIX. Lect. antiq. c. VI. quas tamen non in jugulandis victimis ſed in tondendis ſacerdotibus memorat receptas. Romanos ſacerdotes æreis cultris uſos ad Nonium Marcellum ſe obſervaſſe memorat *Hieron. Magius* de tintinnabulis c. XIV. p. 65. & ſecures ſacerdotum in ſacrificiis æneas ex Lubino obſervat *Joh. Rhodius* de Acia c. XIV. p. 189. Nimirum juxta *Heſiodum* Opp. & dier. v. 151. χαλκῷ δ᾽ εἰργάζοντο· μέλας δ᾽ οὐκ ἔσκε σίδηρος, *Ære utebantur: nigro nondum exiſtente ferro* quanquam cultrarios & victimarios Romanorum cultro victimam diſſecaſſe, Haruſpicem vero, Flamen aut ſacerdotem cultro ferreo viſcera rimatum eſſe demonſtret *Alexander ab Alex.* L. IV. Genial. Dier. cap. XVI. *Joh. Roſinus* L. III. Antiq. Roman. c. XXXIX. p. 322. Unde R. *Iſaac Abarbanel* l. c. מנחשת *ex ære* paratos Baalitarum cultros docet, æneaſque Hebræorum ſeceſpitas fuiſſe, improbabile non videtur; & quod partim jugulandis partim excoriandis ac diſſecandis victimis multo videbatur commodius, e ferro aut chalybe ſeceſpitas paraſſe; Conf. *Andr. Maſius* ad Joſ. VIII. 30. 31. & cum eo *Joh. Lundius* L. II. Antiq. Jud. c. XII. p. 298. Si quis ſaxeas ſeceſpitas Hebræorum antiquis Hebræis fuiſſe velit familiares ei multum non refragabimur, cum & apud Rom. porcum Fecialis ſexo ſeu ſilice percutere & dejicere ſueverit. Vid. *Joh. Saubertus* de Sacrif. Vet. c. XVII. p. 391.

XV. Inſerviebant Hebræorum ſeceſpitæ victimis Deo oblatis jugulandis, excoriandis & diſſecandis ritu tamen non eodem ſed vario obſervato. Priuſquam ſuſciperetur victimæ mactatio, ſeceſpitam lavandam fuiſſe, ex agni Paſchalis cultro colligere licet. Cum enim Talmudiſtæ in *Schekalim* c. VIII. Miſchna III. & *Peſachim* f. LXX. col. I. hanc decreviſſent legem: סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד בשלשה עשר שונה ומטביל וקופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד בט"ו שוחט בה מיד נמצאת קשורה לסכין הרי זו כסכין: *Seceſpita* XIV. *menſis Niſan inventa ſtatim mactare licet; Inventa die* XIII. *denuo abluitur. Securis ſeu* XIII. *ſeu* XIV. *inventa denuo abluenda eſt. Si dies* XIV. *in Sabbathum inciderit, jugulare illico licet. Si die* XV. *illico mactare licet; ſi deprehendatur alligata ſeceſpitæ eodem jure gaudet, quo ſeceſpita.* Dubium enatum eſt: qui ſeceſpita XIV. die inventa mactare liceat, cum immunditiès ſeceſpitæ haud ſimplici de cauſa metuenda eſſet? Reſpondent Judæi cauſam hanc eſſe, quod ſeceſpita pridie polluta a poſſeſſore juſto lota ſit, indeque nova lotione non indigeat. Ita *R. Moſes ben Maimon* ad h. l. Miſchnæ: יום י"ד סניכן הוא יום שחיטת הפסח וחזקת כל הסכינים שטהרו לשחיטה ולפיכך שוחט בה מיד ואם מצאו יום שלשה עשר מזה עליה מי נדה ומטביל ותשאר עד הערב השמש וישחט בה אפשר שדוציאיהו לטהר והסכין: ר"ל צריך לשחיטת הפסח על כל פנים כי שחיטת הפסח צריכה בהכרח בין בטומאה בין בטהרה והקופיץ אינו צריך אלא לחתוך הבשר והעצמות ואינו ראוי אלא לחגיגת ארבע עשר שמותר בו שבירת העצם: *Die* XIV. *menſis Niſan mactant ſacrificium Paſchale, cunctæque ſeceſpitæ pro lotis & aptis jugulationi reputantur, hinc ſtatim mactare licet. Si vero reperta fuerit die* XIII. *aſpergenda aqua, abluenda & ſeponenda eſt, ad Solis occaſum, & tunc demum mactare ſeceſpita licet. Metuendum enim, ne forte ad purificandum protracta fuerit — ſeceſpita vero ſumme neceſſaria eſt mactando ſacrificio paſchali, cum mactatio ſacrificii Paſchalis omnino neceſſaria ſit, ſive in puritate ſive ſine puritate ſuſcepta. Securi autem opus non eſt niſi diſſecandæ carni & diffringendis oſſibus inſerviebatque tantum ſacrificio feſti* XIV. *quo licebat oſſa frangere* (nam in agno paſ-

chali ossa frangere lege Divina vetitum erat Exod. XII. 46.) tradit *R. Salomo Isaacides* in Pesoch. f. LXX. *R. Obad. de Bartenora & R. Moses ben Maimon in* Hilcos Korban Pesach. c. I. §. XIX. Parata explorataque secespita mactaturis præsto erant mensæ duæ, una marmorea argentea altera, illa proficiis imponendis, donec eveherentur in altare a sacerdotibus, hæc ut instrumentis vasisque victimalibus inserviens, ita & secespitis destinata. *R. Moses ben Maimon* in Hilcos Bes Habbechira cap. II. §. XV. e Cod. Schekalim cap. VI. Mischna IV. שני שולחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כלי השרת: *Duæ erant mensæ ad occidentem clivi* (per quem ad altare patebat aditus) *altera marmorea, cui imponebantur proficiæ, altera argentea, cui imponebantur vasa ministerii*. Locus harum mensarum determinatus est in *Middos* cap. V. Mischna I. Conf. *R. Abraham* in Schilte Haggibborim f. XXI. col. IV. Interea annulis ad boreale aræ latus pavimento infixis victimarum colla indebantur, ut vult *R. Obad. de Bartenora* ad *Middos* c. III. Mischna V. vel pedes adstringebantur, ut placet *Maimonidi* in h. l. & his quoque ad jugulationem præparamenta omnia adsolvebantur. Actus oblationis omnes distincte recensent *R. Moses Mikkozi* in Sepher Mizvos Gadol f. CCXIV. *R. Moses ben Maimon* in Hilcos Maase Hakkorbanos cap. VI. §. II & post hos *R. Levi Barsellonita* in Sepher Chinnuch f. MLVII. col. II. Nos filum Maimonidem sequemur: מצות עשה לעשות העולה במשפטה הכתובה בתורה וכיצד מעשה העולה שוחט וזורק הדם ומפשיט ומנתח ומקטיר כל הנתחים על גבי המזבח שנאמר והקטיר הכהן את הכל המזבח: *Præceptum affirmativum est, holocausta fieri ad normam in lege præscriptam; quomodo autem holocaustum offerebatur? Victimam mactabat sacerdos, sanguinem spargebat, excoriabat, dissecabat, adolebatque omnes proficias in ara Q. D.* (Levit. I. 9..) *& adolebit Sacerdos cuncta in altari*. Nullum est dubium, quin plerique jugulationis actus secespita suscepti fuerint. Mactationem cultro gulæ supposito factam delineat R. *Mose ben Maimon* in Hilcos Maase Hakkorbanos c. IV. §. VIII. IX. ex Talm. *Sevachim* c. II. f. XXVII. כיצד הוא עושה אוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הוורידים המזרק ושוחט שנים או רוב שנים כדי שיתקבל הדם כולו בכלי ומגביה הסכין למעלה כדי שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר ודם שבסכין מקנחו בשפת המזרק: *Victimarius quomodo rem exequebatur? Prensabat signa duo & extrahens cum venulis colli pateræ medio admovebat, posthæc incidens duas aut plures, quo sanguinem omnem exciperet in vase. Dehinc cultrum elevabat in altum ne deflueret sanguis nisi ex collo. Sanguinem in cultro residuum in limbo pateræ abstergebat.* Observandum tamen mactationem hanc irritam reputari, nisi culter ductus reductusque fuisset, per הלכה & הבאה, duplicique ictu cultro prorsum retrorsumque acto gula, arteria aspera & venæ jugulares, si non omnes pleræque saltem secarentur. Cavendum enim erat, ne qua victimis lentius cæsis sanguis intra venas revocaretur ibique sisteretur, & mactatio in suffocationem converteretur. Vid. *Maimon.* Hilcos Schechita c. II. §. IX. Sanguinis exceptionem in vase victimæ jugulo supposito factam, sequebatur aspersio. Memorabile hic est, quod recensent de vacca Rufa Judæi, cujus sanguinem unum eumdemque sacerdotem manu sinistra excepisse, secespita tamen e dextra seposita ferunt. *R. Moses ben Maimon.* in Hilcos Para Aduma c. III. §. II. וכופתין את הפרה בחבל של מגג ונותנין אותה על גבי המערכה ראשה לדרום ופניה למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב שוחט בימינו ומקבל הדם בשמאלו ומזה באצבעו הימנית מן הדם שבכפו השמאלית שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים: *Alligabant juvencam fune junceo, imponebantque illam strui, capite meridiei, facie occidenti obversa. Sacerdos stabat ad orientem facie occidenti obversa manuque dextra jugulum petebat, sinistra sanguinem excipiebat, & spargebat digito dextræ sanguinem in vola sinistra septies versus Sanctum Sanctorum. E Josephos* in h. l. memoranda adducit *R. Jom Tobb* in Tosephes ad Cod. Talmudicum Para c. III. §. IX. ר' יהודה אומר בימינו היה מקבל ובתוספתא הביאה ר"א בימינו היה שוחט ונותן הסכין לפניו או לזה שעמו בצדו ומקבל בימינו *R. Juda ait: dextra sua excepit sanguinem. In Tosiphta scribunt: R. Juda ait: dextra sua mactabat, ponebatque ante se cultrum, aut ei tradebat, qui ipsi aderat a latere, sanguinemque dextra excipiebat.* Maimonidem tamen hic oppugnatum sistit *R. Abraham ben David*, & defensum *R. Isaac Kaaro* in Geseph Mischne ad h. l. qui consulantur. Aspersionem excipiebat pellis detractio, ad columnas lapideas transtris interjectis instructas, & tribus uncinorum ferreorum seriebus distinctas, quo maximæ de supremis, minores de mediis, minimæ de infimis suspensæ victimæ commode pelle nu-

nudari possent. Vid. Talm. Babyl. *Middos* c. III. Mischna v. *Bartenorius* ad h. l. & *R. Moses Maimonides* in Hilc. Bes Habbechira cap. v. §. XIV. Excoriationem tandem sequebatur divisio in segmenta seu prosicias; Capite enim abscisso secabantur crura, tum cor expresso sanguine & pedes anteriores resecabantur, mox rollebatur pes dexter posterior, tum adeps cum intestinis, pulmo, jecur, pectus, latus dextrum, guttur &c. Prolixe hæc recenset sæpius laudatus *Maimonides* in Hilcos Maas. Hakkorb. c. VI. §. v. & VI. Similem in segmenta dividendi ritum in antiqnissimis sacrificiis obtinuisse patet ex Gen. XV. 10. & Jer. XXXIV. 18. quibus illustrandis suppetias fert *Joach. Kuhnius* Qq. Phil. Pent. II. Q. II. p. 15. seqq. In his vero recensitis immolationis ritibus non unius generis secespitas attribuisse Hebræos persuasissimi sumus, cum eadem secespita & came secante & ossa diffrigente vix commode ob fissuras inductas plures victimæ mactari potuissent. Unde Romanorum Poparum more cultellos quidem victimis parvis mactandis, præter hos vero & secures ac dolabras victimis dissecandis aptas Hebræis in usu fuisse, par est, ut adstruamus; Sed quid tandem fuit secespita? quid securis? quis utrarumque finis? quæ figura? *Secespita*, inquit Antistius Labeo apnd Festnm L. XVII. *est culter ferreus, oblongus, manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque fixo clavis æneis, ære Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ Virgines, Pontificesque ad sacra utebantur, dictaque secespita a secando*. Conf. *Alex. ab Alex.* L. IV. Genial. Dier. c. XVI. & *Lud. Nonnius* Comm. in Jul. Cæs. Numismata ab Huberto Goltzio edita Tab. XIV. p. 47. Figuras secespitarum Romanarum e quibus facile ad Hebræas collectio fieri potest, nobis dederunt ex antiquitate viri eruditi; ac primam quidem *Michael Angelus de la Chausse* de Insignibus Pont. M. & Instrum. sacrif. Tab. VII. T. v. Thes. Antiq. Rom. Græv. p. 316. in omnibus cum secespita a Festo delineata concordantem, relictis saltem clavorum foraminibus, qui ebur manubrii ob vetustatem consumti, connectebant; Aliam exhibet *Petrus Lambecius* L. I. Comm. de Bibl. Vindob. p. 83. 84. in sarcophago pervetusto gentili Vindebonæ repertam, quam urnæ injectam fuisse in sacerdotii symbolum judicat, numisque P. Cornelii Lentnli Spintheris & Papyrii Carbonis ex Fulvio Ursino & Jacobo Strada illustrat. Novam *Laur. Begerus* T. III. Thes. Elect. Brand. p. 398. delineat in paucis saltem a secespita Chaussæi deviantem, quamvis illas discrepantias ut eo firmius secespitam probaret, tollere conatus sit ipsemet Begerus. Veterum Cimbrorum secespitam Runicis literis exornatam in iconismo proponunt *Nov. Lit. Mar. Balth.* Anno MDCC. p. 336. Securis vero, aliis dolabra grandior culter erat, victimis malleo percussis & secespita jugulatis dissecandis inserviens; Figuram ejus e columna Trajana exhibet *Grævius* in not. ad L. IV. Flori c. X. & in numo Julii Cæsaris *Laur. Begerus* T. II. Thes. Elect. Brand. p. 601. & T. III. p. 397. nec non *Joh. Rhosinus* L. III. Antiq. Rom. cap. XXXVIII. p. 320. Conf. ex numis Lepidi & Augusti hæc illustrans *Jac. Gutherius* de Vet. Jure Pontif. L. IV. c. XXIV. T. v. Thes. Græv. p. 222. cui associandi sunt *Joh. Guilh. Stuckius* de Sacrif. Gentil. p. 109. 110. *Cl. Burch Gotthelf. Struvius* Syntagm. Antiq. Rom. c. X. p. 474. 497. Et *D. Matth. Zimermannus* Florileg. Philolog. Hist. P. I. p. 303. 304.

XVI. Recondendis asservandisque Hebræorum secespitis certa olim assignata fuisse in templo conclavia, Talmudici memorant in *Middot* c. IV. Mischna VII. his verbis: האילם עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזים את הסכינים: *Pronaon templo latius erat, XV. cubitis a parte Septentrionali & XV. cubb. a parte Australi, nomen loci erat secespitarum reconditorium illic enim secespitæ recondebantur*. Moventur nonnulla a Judæis de hoc secespitarum conclavi, quæ a nobis occasione data negligi nequeunt. Hoc equidem confitentur omnes בית החליפות fuisse repositorium, in quo cultri asservabantur victimis jugulandis inservientes; Quando enim in Gemara Babylon: *Joma* c. III. מן החליפות ולפנים הכל מודים שפסול *A secespitarum reconditorio & ultra omnes unanimi consensu decernunt locum* (pro collocando illic juvenco) *esse profanum*. Discrte satis in hæc commentatur *R. Salomo Isaacides* קרוי בית החליפות שהיו בהן עשרים וארבע חלונות חלון לכל משמר ששם גונזין סכיני' של קדש וסכין קרוי חילוף בלשון ערבי: *quia ibi erant* XXIV. *risci, pro numero* XXIV. *stationum sacerdotalium; reponebantur huc secespitæ seu cultri victimarum sacri; Nam culter Arabibus* חילוף *nuncupatur*. Nec discrepat a R. Salomone *R. Obadias* in h. l. nisi quod hoc nomen linguæ Romanæ deberi asserat, id

id tamen an errori auctoris Editionis hujus adſcribendum ſit, an alius lapſui, merito ambigitur: בית החליפות על שם הסכינים שנגנז׳ שם קרוי בית החליפות שכן כלשון רומו קורין לסכינין הגדולים חלפים: *Reconditorium ſeceſpitarum vocatur locus, ubi reponebant ſceſpitas; Ita quippe lingua Romana vocantur cultri majores* חלפים Sollicitat Arabicam hanc etymologiam *Conſtant. l'Empereur de Oppick* in notis ad Cod. Middos c. IV. Miſchna VII. p. 168. & velut coactam afflictamque traducit, meliuſque dici repoſitorium hoc בית החליפות opinatur ab Arabum חלף *poſt ſe reliquit*, cum conclave ſeceſpitarum locus fuerit poſt quadratam ſtructuram Templi jam completam ad latera additus ſeponendiſque ſeceſpitis deſtinatus. At ipſummet Virum Clar. ancipitem quaſi tenet nomen a Judæis conclavi huic non ex eo, quod reliquis templi partibus eſſet latius, ſed quod ſeceſpitas ſervaret, inditum. Inde *R. Joſephus* ad Eſræ l. 9. מחלפים הם סכינים גדולים לצירך שחיטה הפשט וניתוח אשר היה נקרא הבית אשר שם היו מצניעים אותם בית החליפות: *Seceſpitæ cultri magni ſunt, mactandis, excoriandis & diſſecandis victimis aptati, unde conclave templi, ubi reponebantur, locus ſeceſpitarum vocabatur*. Plura diſſeruimus hac de re ſupra §. II. Situm conclave pro recondendis ſeceſpitis, ubi fuerit? dubitatur. Anſam dedit diſſenſui inter Judæos Miſchna adducta. Queſtio enim mota eſt: an atrium ab uno ſaltem latere, an vero ab utroque verſus ſeptentrionem ac meridiem ultra atrium productum fuerit, an a parte ſaltem templi antica, itemque an in uno, an vero in utroque pronai brachio ſeceſpitæ fuerint ſervatæ. Res adeo quibuſdam perplexa viſa fuit, ut *R. Obadias* in h. l. צר מאחוריו לצד מערב ורחב שלפניו לצד מזרח ולא אתפרש לי היאך שהרי מאה על מאה היה כשורה: *Templum ædificatum dicit Miſchna hæc a poſtica verſus occidentem anguſtius, & in antica verſus Orientem amplius, quod quomodo fieri queat mihi quidem non conſtat; nam* 100. *addita* 100. *cubitis menſuram ſiſtunt æqualem*. Vix quiſquam dilucidius dubium hoc explanavit quam *R. Abraham* Medicus in Schilte Gibborim f. XXII. col. I. ſeq. Oſtendit ante omnia, locum horum cultrorum fuiſſe in atrio a tergo aræ exterioris, tum duo brachia pronai fuiſſe docet, quæ ultra fani latitudinem extendebantur, ita ille: האולם היה עודף על ההיקל חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום ושם היו שתי לשכות אחת מצד זה והאחרת מצד זה שנקראו בית החליפות ובצפונית היו שומרים הסכינים לשחיטה לפי קצרת מהחכמים וברומית מצורף לסכינים שהיו שומרים שם לשחיטה לפי רעתם היו גם כן נגזים הסכינים שנפגמו ושנפסלו לשחיטה ואני כתבתי שהיו גם כן שם כלי חלונית הכגדי׳ שהיו צריכין לכל׳ הכר משמר׳ מזה ומזה למקום שקורף האולם על ההיכל:

Pronaon amplius erat templo XV. cubitis a ſeptentrione, & XV. cubitis a meridie, ibique fuerunt conclavia duo, alterum a latere hoc, alterum, a latere altero, & vocabantur Reconditoria Seceſpitarum. In ſeptentrione enim aſſervabant ſeceſpitas mactationi aptas, ad mentem nonnullorum Doctorum, in auſtrali huic ſocio & ſeceſpitis mactationi aptis aſſervandis deſtinato, ex mente illorum reconditerunt etiam ſeceſpitas detritas & jugulandis victimis ineptas. Ego autem exiſtimarim, ibi etiam fuiſſe omnia veſtium armaria, uſui omnium XXIV. ephemeriarum inſervientium ab utroque latere in loco exedræ porticus templi. Litem propterea movet R. Obadiæ Bartenorio ut *R. Moſi Maimonidi* huncque defendenti *R. Abrahamo ben David*, aſſecla Obadiæ haud vulgaris *R. Jom Tobb* in Toſephos ad Middos c. IV. Miſchna VII. Mentem vero Miſchnæ cum antiquitate & ſitu templi ad harmoniam reducturis ſufficiant ea, quæ apta diſtinctione vocis היכל protraxit in lucem nobiſque ſuppeditavit *R. Abraham* in Schilte Gibborim f. XX. col. III. ita fatus: ההיכל היה צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי שנ׳ הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד מה ארי זה רחב מלפניו וצר מאחריו אף ההיכל צר מאחריו ורחב מלפיו ואחת הקורא דע כי רבותינו הקדושים פעמים קוראים היכל החלק ההוא מהבית שהוא ארבעים אמה באורך ועשרים אמה ברוחב שחוצה לו מצד המזרח יש שם האולם האריך אחד עשרה אמות והעודף ברחב על ההיכל חמש עשרה אמות מצד דרום וחמש עשרה אמות מצד צפון ושלהלאה מסנו מצד מערב יש שם בית קדש הקדשים שהוא עשרי׳ על עשרים אמה והנה באמת הוא ההיכל העצמי לא זולת אמנם לפעמים קראו רבותינו ז״ל היכל בשתוף כל המקובץ מהשלש׳ חלקים האמורים גם יתר על כן כשאמרו שההיכל היה צר מאחריו ורחב מלפניו האמנתי שרצו בהיכל השם המשותף ולא העצמי וכאופן הזה הוא רחב לצד המזרח וצר מצד מערב כי ההיכל היה רחבו מן הצפון אל הדרום שבעים אמה והאולם שלפניו לצד מזרח היה מתפשט להלן מצדי ההיכל חמש עשרה אמה לצד צפון וחמש עשרה אמה לצד דרום ונקרא בית החליפות ואינו נמשך מן המזרח למערב אלא כנגד האולם בלבד נמצא שההיכל בכללו היה רחב לצד מזרח מאה אמה

מחסת

מחמרת בירת החליפות אשר שם והוא צר מאחריו שאינו רחב שם אלא שבעים אמה ושם היו הכהנים גונזים סכיניהם ולכל משמר היה חלון אחר שבו גונזין סכיניהם והיו ארבעה ועשרים חלונות לארבעה ועשרים משמרות ונראה שהיו מהם שנים עשר חלונות בבית החליפות שמצר צפון ושנים עשר הלונות בבית החליפות שמצר דרום ואמרו חז״ל כבין שנשמט מן הנצב או שנפגם אין מחזירין אותו ואין משחיזין אותו אלא גונזין אותו בצד ההיכל בין הקדש והאולם לצד דרום ועושין כבינים אחרים שאין עניות במקום עשירות ומה שהיו גונזין אותם בדרום הוא כדי להתרחק מן התקלה כדי שלא יבואו בשוגג להשתמש בסכין פסול בהיות ששחיטת קדשים היא על הרוב בצד צפון כאשר ידענו :
Templum angustius fuit a parte postica, & latius a parte antica simileque fuit leoni q. d. (Es. XXIX. i.) Væ Ariel Ariel, civitati habitationis David. Quomodo se habet ארי *leo? a parte antica latior est quam a parte postica. Hinc concludo etiam templum a parte postica angustius, a parte antica fuisse latius. Observa vero* B. L. DD. *nostros nonnunquam* היכל *appellare partem illam templi, quæ* 40. *cubitorum longa &* 20. *lata est ab extra a latere orientali; ubi atrium est longum* 11. *cubb. & redundantia latitudinis templi* 15. *cubitorum a latere meridionali &* 15. *a latere septentrionali, & post illud a latere occidentali est sanctum sanctorum quadratum* 20. *cubb. quæ est templi solius mensura. Nonnunquam autem eppellant DD. nostri p. m.* היכל *tres partes memoratas conjunctim acceptas. Propterea, quando dicunt templum fuisse a parte postica angustius & antica latius, existimarim loqui eos de templo toto non vero tantum de parte. Et hoc pacto latius est a latere orientali & angustius a latere occidentali; quia templi latitudo fuit a septentrione ad meridiem LXX. cubitorum. Pronaon vero a latere orientali protensum fuit ultra latera templi XV. cubb. a latere septentrionali & XV. cubb. a latere meridionali, vocaturque* בית החליפות *extensum vero non fuit ab oriente in occidentem nisi e regione porticus tantum. Unde fluit, templum totum fuisse latum a plaga orientali* 100. *cubitorum, ob conclave secespitarum illic exstructarum, fuitque a postica sui parte angustius nec latius nisi LXX. cubitorum. Ibi sacerdotes recondebant secespitas; Unicuique ephemeriæ fuit riscus unus in quo condebat secespitas suas, & sic XXIV. risci pro numero XXIV. ephemeriarum; Videntur etiam ex illis XII. risci fuisse in conclavi secespitarum a latere septentrionali & XII. risci in conclavi secespitarum a latere meridionali. Perhibent enim DD. nostri p. m. cultrum qui excidisset de manubrio, qui fissuras contraxisset, non restitui nec poliri, sed recondi in latere templi sanctum inter & atrium ad meridiem, alios vero confici cultros, cum locum non habeat paupertas in æde divitiarum. Ratio vero, ob quam abscondiderint illos in meridie erat, ut removerentur a scandalo, ne quis per errorem uteretur cultro inepto, cum mactatio rerum sacrarum ut plurimum in latere septentrionali perficeretur, prout satis nobis perspectum est.* Quæ porro disputat R. Abraham, multo sunt prolixiora, mensuramque dissertationis nostræ excedere videntur, unde in recepta ab aliis & Mischnicis Doctoribus conciliandis faciliori manebimus sententia, dicendo: duas in atrio brachiorum geminorum more prominuisse exedras in frontispicio pronai exstructas, quarum altera austrum respiciens receptaculum fuerit secespitarum detritarum usibusque sacris ineptarum, altera ad septentrionem extensa secespitas receperit usibus sacris aptas. Eo nos ducit *R. Moses Maimonides* in Hilcos Kele Hammikdasch cap. I. §. XIV. XV. כלי הקדש שנקבו או שנסדקו אין כותמין אותם אלא מתיכין אותן ועושין אותן חדשים סכין שנשמט מן הניצב או שנפגם אין מחזירין אותו ואין משחיזין אותו אלא גונזין אותו בצד ההיכל בין הקודש והאולם לדרום ועושין אחרים שאין עניות במקום עשירות:
Vasa sanctuarii perforata aut fissa non obturari solent, sed conflari & de novo parari. Secespita quæ excidit e manubrio aut fissuras contraxit, non innovatur nec acuitur, sed reconditur ad latus templi inter sanctum & pronaum a latere australi aliæque parantur. Non enim permittuntur ejusmodi paupertatis indicia in loco divitiarum. Conf. idem *Maimonides* ad Sevachim c. IX. Mischna VII. Ne ergo confuse secespitæ inter se commiscerentur, non tantum cautum est, ut detritæ ab aptis discernerentur, sed &, ut pro numero XXIV. ephemeriarum sacerdotalium armaria XXIV. constituerentur, quorum unumquodque nomen classis sine dubio inscriptum gerebat, & ab ea aperiendum erat caterva, quæ ministerio hebdomadario fungebatur, eum in modum, quem in armariis vestimentorum observatum refert *Maimonides* in Hilcos KeleHammikdasch c. VIII. §. VIII. Num vero asserendum sit, secespitas solas his armariis ac conclavibus inclusas, an alia hic quoque asservata esse, dubius hæret *Joh. Lightfootus* in Descript. Templi Hierosolym. c. XIII. Sect. III. T. I. Opp. p. 580. cum & Maimonides lo-

cum

cum illorum non expresserit; opinatur tamen circa atria fuisse ædificia, in quibus armaria ista esse potuerint; at quo in loco collocanda sint, nondum satis liquere. Forte tamen qui in superioribus contignationibus vestes in inferioribus cultros reconditos adstrueret, sententiam foveret non adeo ineptam. Prolixissimo filo hæc omnia exequitur *R. Abraham* in Schilte Haggiborim f. xx. col. II. qui hic præ cæteris omnibus consulendus est. *R. Moses ben R. Gerson Chaphez* in Sepher Canuchas Habbais Venet. *1696.* edit. in A. E. L. *1697.* p. 452. *R. Jebuda Leo* Lib. II. de Templo Hieros. p. 126. & *Joh. Sauberus* in notis ad R. Jebuda p. 127.

XVII. Plura paulo occasione ferente, de secespita Abrahami meditanda sunt, hanc inprimis ob causam, quod cultro huic nimium intentos Judæorum cernamus animos. Cultro Abrahamum necis instumento armatum fuisse, cum mactandus sub manibus ligatusque jaceret Isaacus clarum est ex Gen. XXII. 6. ויקח אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: *Et sumsit Abraham ligna holocausti & imposuit ea Isaaco Accepit insuper in manum suam ignem & cultrum; sicque iverunt ambo una.* Arrepto hoc cultro mactantem nobis sistit Abrahamum v. 10. וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו: *Extendens manum suam Abrahamus accepit cultrum, ut mactaret filium suum.* Præ cæteris inquirendum videbatur eruditis, an gladio an cultro usus fuerit in filio immolando Abrahamus? Pro gladio militare videtur partim integra picturarum cohors, gladio stricto Abrahamum jugulum filii petentem repræsentans, partim Vulgata vertens: *Ipse vero portabat in manibus ignem & gladium* & v. 10. *Extenditque manum & arripuit gladium*, sine dubio voci Μάχαιρα· τῶ LXX. innixa, quam gladium communiter cultrum rarius notare, infra notabimus. Eodem tendunt Pagninus, Vatablus & Luc. Osiander, ut & sequentes vulgatam Bibl. editiones picturis exornatæ, qualem picturam sistit versio Germanica Noriberg. A. 1442. ad ductum vulgatæ adornata: *Und (Abraham) vvischt sein Schvverdt, das er vorschlug und opffert*, ut & Biblia Ann. 1560. Eandem picturam habent Biblia Lubec. 1494. quæ reddunt: *Und he droc sulvem dat Svverd und dat Vur.* Pro cultro vero pugnant (1) Versiones insigni numero. Chaldæus habet: ונסיב בידיה ית אשתא וית סכינא ואזלו תרויהון כחדא ואושיט אברהם ית ידיה ונסיב ית סכינא למיכס ית בריה: Syrus סכינא Arabs סכין Samaritanus, Junius & Tremellius, Belgæ, Seb. Castalio, Versio Anglica, Italica Diodati, Genevenses, Piscator & Luth. (2) Ostendit id apparatus ad victimas mactandas requisitus; aderant ligna holocausto aptata, altare, ignis holocausti accendendus, victima Isaacus, cultrarius Abrahamus, facta insuper mentione vocis שחט, quæ quoties in Scriptura S. holocausto jungitur, toties cultrum victimarium supponere animadvertitur. (3) Accedit probabilis conjectura, ex qua non insulse concludi potest, eodem instrumento mactatum in victimam arietem, quo filium. Victimas vero cultris jugulatas & Judæorum & Ethnicorum nobis ostendunt ritus. (4) Suffragatur Commentatorum autoritas. Luth. Comm. in Gen. XXII. *Non fuit gladius, neque recte imago illa Abrahæ mactaturi filium vulgo pingitur. Fuit culter quo sacerdotes uti solebant.* Eadem inculcat *D. Joh. Gerhardus* Comm. in h.l. *D. Aug. Pfeifferus* in Spec. Passion. Conc. III. p. 59. ex recentioribus *Joh. Clericus* Comm. in Gen. fol. 173. *D. Joh. Frischmuth* de ligatione Isaaci Disp. II. c. II. §. XIII. *Joh. Mercerus* Prælect. in Genesin f. 395. 396. Pictores ut in medium contra hanc produci queant sententiam tantum abest, ut potius vel ob hoc ipsum hæc sententia rejicibilis videatur, quod nimio pictorum applausu excepta fuerit. Similes enim pictorum errores adnotavit *Rich. Montacutius* P. I. Orig. Eccl. p. 162. *Thomas Bartholinus* de Latere C. aperto p. 49. *M. Philipp Rohr* in Pictore errant. in Hist. Sacr. c. II. p. 12. 13. & *D. Cor. Mel* in Antiquario S. Scripturæ Sect. III. p. 59. Magis vero hoc condonandum pictoribus vetustioribus, qui autoritate versionis Vulgatę premebantur, quam hodiernis, qui Luth. non solum versione sed & alii tam evidenter cultrum Abrahami manibus extortum hactenus restituentibus, innituntur. Unde excusari nequeunt splendida licet ac nitida Belgarum Biblia A. MDCC. magnis sumptibus edita, dum Abrahamum p. 32. in icone gladio armatum sistunt, inquæ historia addunt: *Abraham leggende dat Zvvaerd, dat gereed vvas om Isaacs Bloed te vergieten aan de Zyde vant' Altaar neer:* perinde eti Edit. Bibl. Luth. Witt. 1532. quæ legit *das Messer* in iconismo tamen adjecto Abrahamum ingenti gladio jugulum filii petentem appingit. Nimirum multum interest inter pictores vulgares & eruditos. Sed quid hoc sibi vult, quod Abtahamus cultrum hunc in

ma-

manibus gestaverit, una cum igne; Id ipsum sane alienum a mactantium ritu videtur, qui nec ignem portare nec secespitas manibus gerere sed lumbis potius alligare sueverunt? Quæstionem hanc movet decisumque fert *R. Isaac Abarbanel* in Perusch al Hattora fol. LXII. col. I. ואמנם אמרו ויקח בידו את האש ואת המאכלת יקשה ב׳ דברים הא׳ שבידוע שהאש יוליכנה בידו לא יתננה בחקו ולא בבגדיו הב׳ המאכלת למה יוליכנה בידו זאין דרך בני אדם להוליך מאכלת בידו אבל לתלותה על מתניו אלא ההיה אברהם עושה כל זה למען ירגיש יצחק כרבר בראותו האש בידו והמאכלת ג״כ גלויה ומפורסמת כדי שידע בודאי שהם הולכים לעשות קרבן אחר שהיו מוליכין סכין יפה מוכן לשחוט ובידיו כמזומן לשחיטה ולכן שאל יצחק לאביו הנה האש והעצים ואיה השה לעולה ולכן יקשה כיון שאבי רוצה להעלות עולה איך יתרשל מהעקר שהוא השה וישתדל במה שאינו עקר שהם העצים והנה לא הקשה נ״כ יצחק מהמאכלת כמו שהקשה מהאש והעצים לפי שדרך בני אדם להוליך בדרך הרב או מאכלת מפני האויבים או מפני החיות הרעות ומפני זה לא הקשה יצחק מהמאכלת: *Dum vero ait Scriptor Sacer: Et accepit Abrahamus in manum suam cultrum una cum igne; dubium oritur geminum: (1) Cum notum sit ignem manibus portari, non autem sinu recondi, aut sub vestibus occultari, quare tamen afferat, ignem manu gestasse Abrahamum? (2) Quare gestarit in manu sua cultrum, cum tamen mos non sit manu gestare cultrum sed e lumbis suspensum. Resp. Fecit hoc Abrahamus, ut Isaacus viso igne cultroque certo cognosceret, ire se mactatum victimam, cum adduceret cultrum pulcrum mactationique aptum illorum more, qui se accingunt ad jugulandum; Propterea patri suo dicebat Isaacus: En adsunt ignis & ligna, ubinam vero est victima? — Dubium vero suboriebatur Isaaco; cur, ait, Pater meus oblaturus victimam tam incurius fuit de primaria holocausti parte, nempe victima, solicitus vero de non necessario ad victimam requisito nempe ligno — De cultro vero Isaaco dubium non suboriebatur, quale quidem de igne & lignis, quia mos est fuetus, in via gestare gladium cultrumve hostium aut ferarum ergo; & ob id dubium nullum Isaaco de cultro oriebatur.* Cum ligna imposuisset Isaaco Abrahamus, secespitam autem & ignem solus portaret, quæstio enata, qua de causa onus hoc non fuerit Abrahamum inter & Isaacum æqualiter divisum? Reponit vero *R. Isaac ben Arama* isi Akedas Iizchack f. LII. col. III. & LIII. col. II. הספק הה׳ בשומו עצי העולה על יצחק בנו ולוקחו בידו את האש ואת המאכלת מהראוי שהיה לו לחלוק המשא בשוה ויקח אברהם את עצי העולה מעל החמור וישם על יצחק בנו להעמיסו בהם שמא יברח בשירגיש ויתבן שחזק עליו המשא בקשר אמיץ ויקח בידו את האש ואת המאכלת לשמור האש שלא תכבה והסכין שלא תפגם וכל זה מריב אונים: *Dubium Utum: Quare (Abrahamus) imposuerit ligna holocausti Isaaco filio suo, inque manu sua gestarit ignem cultrumque cum æquius videretur, dividi hæc in portiones æquales? Resp. Accepit Abrahamus ligna holocausti de Asino, imposuit Isaac filio suo, oneravitque eum, ne fugeret, cum rem sentiret. Æquum etiam erat, ut ei durius & gravius incumberet onus, hinc accepit ignem & cultrum; ignem ne exstingueretur, cultrum, ne fissuras contraheret, idque ex mœrore intensissimo.* Secespitam hanc cum paratam haberet Abrahamus cumque Isaaco ad montem Moria tenderet, tandem vero elapso triduo in monte Isaacum ligaret, strictam mactantium & victimariorum more evaginabat Abrahamus secespitam. *Bereschis Rabba* f. LXIII. col. I. א״ר יצחק בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני והוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה מיד ויעקוד את יצחק וישלח אברהם את ידו הוא שולח יד ליטול את הסכין ועיניו מורידות דמעות ונופלות דמעות לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא: *Dixit R. Isaac, cum Abrahamus anniteretur ligare filium suum, dixit Isaacus: Pater mi, juvenis sum, anxius sum, ne qua commoveatur corpus meum ob cultri tremorem angustia te afficiam; & sic irrita reddatur mactatio, tuque voto oblationis excidas. Alligato ergo me probe; E vestigio ligavit Isaacum. Et extendit Abrahamus manum suam extracturus cultrum; oculi autem ejus madebant lacrymis in Isaacum decidentibus, ob impensum, quo in eum Pater ferebatur amorem.* Non inanis vero est conjectura, quam hic inspergunt Judæi, manu sinistra collo inscii de intentione Patris Isaaci admota, Abrahamum dextra secespitam e vagina extraxisse. Ita conjicit *R. Isaac Abarbanel* in Perusch al Hattora fol. LXII. col. III. באשר שלח אברהם את ידו אל המאכלת לשחוט את בנו ר״ל ששם ידו השמאלית על צואר יצחק להבין הסימנים לשחיטה כדרך שוחטי הבהמות וישלח ידו הימנית לקחת את המאכלת לשוחטו אז הרגיש יצחק בכוונת אביו באמת ומפני זה נתיחס פעל העקידה כלו לאברהם לא ליצחק: *Cum extenderet Abrahamus manum suam ad cultrum, mactaturus filium suum; hoc est postquam imposuisset lævam collo Isaaci, aptaturus indicia mactationis, more mactantibus pecudes sueto, extendissetque dextram extra-*

cturus e vagina fecefpitam mactandi causa tunc Patris sui mentem sensit Isaacus ; indeque totum ligationis negotium Abrahamo adscribitur non Isaaco .

XVIII. Sed vocant nos Judæi, ut in hac Abrahami fecefpita rem omni ævo stupendam admiremur. Ferunt enim angelos non solum pro Isaaco intercessisse coram throno gloriæ divinæ, prout referunt in *Sepher Hajaschar* fol. XXI. col. I. sed & strictum Abrahami cultrum lacrymis demissis irrigasse, eidemque crenas fissurasque induxisse, sicque cultrum victimæ reddidisse ineptum : Vix aptius hæc quam ex ore Judæorum haurire licebit. Ita vero illi in *Bereschis Rabba* fol. LXIII. col. I. ויאמר אל תשלח ידך וסכין היכן היה נשרו שלש דמעות ממלאכי השרת ושהת הסכין אמר לו אחנקנו אמר לו אל תשלח ידך אל הנער אמר לו אוציא ממנו טפת דם אמרו לו אל תעש לו מאומה אל תעש לו מומה : *Et dixit ne extendas manum tuam . Culter vero Abrahæ qualis fuit ? Destillarunt tres lacrimæ ab, angelis ministrantibus , & culter victimæ ineptus redditus est . Dixit ergo Abrahamus:* (cum cultro nequeam, manu) *spiritus vitales ei intercludam . Respondit Deus ne immittas manum tuam in puerum. Dixit Deo Abrahamus* (cum manum extendere fas non sit) *eliciam ex eo unicam sanguinis guttulam . Responsum tulit : ne facias ei quicquam* מאומה *Q. D. ne infligas ei* מומה *maculam* . Conf. *R. Tobios Hallevi* in Sepher Chen Tobh f. LVII. col. III. & *R. Salomo* Comm. in h. l. Verum commento hæc similiora videntur, quam vere gestis, neque ex scriptura satis colligi potest hujus asserti veritas, quæ hoc solum vult , Deum , dum Isaaco ne quicquam mali inferri præcepit eo majori cum severitate necem Isaaco ab Abrahamo inferri vetuisse. Omni nisu tamen Judæi Medraschicorum suorum pronunciata cum veri regula componere gestiunt pluribusque ea exponit *R. Samuel Japhe* in Jephe Toar fol. CCCXXXV. col. I. II. Et in hanc veterum traditionem digitum intendit *R. Isaac Abarbanel* in Peruſch al Hattora fol. LXII. col. IV. Præterea mirum visum est , cur non duarum sed trium lacrymarum angelicarum injiciatur mentio a Judæis . Solvit dubium hoc *R. Sam. Japhe* in Jephe fol. CCCXXXV. col. II. ג׳ דמעות כי אלו היתה פגימה א׳ או ב׳ היה אפשר לשחוט בנשאר ממנו שלם או מספר הג׳ לענין רבוי כמו שישמש מספר זה לפעמים: *Tres lacrymæ memorantur* , (quarum unaquæque fissuram fecefpiræ induxit) *si enim una aut duæ fuissent in cultro fissura potuisset residuo cultri perfici mactatio ; aut dici potest , numerum ternarium indicare pluralitatem , sicut numerus hic ut plurimum ita usurpari suevit .* At nec hic omnes superatos crediderint Judæi mæandros, quin duo moveant Judæi hanc fictionem defensuri . Quærunt (1) Qui fieri potuerit , ut culter lacrymis aspersis reddi potuerit mactationi ineptus ? Intercedit vero hic *R. Samuel Japhe* loc. cit. col. II. ita scribens : אין מטבע הדמעה לפגום הסכין ויראה שהכוונה בדמעה כנוי אל הצער אצלם ויראה שלהצטערם בדבר הזה סבבו לשיפגם הסכין אולי ביני ביני יראה ה׳ ורע בעיניו ואינם בזה משנים הכוונה האלהית כי בזה הם מבקשי פני׳ יתברך לבטל הגזרה ואולי אחר ששולח המלאך להשיב אחור אברהם מהמעשה הנה המלאכים לרוב רחמיהם על יצחק מהרו לפגום הסכין פן ימהר יחישה מעשהו ולפ׳ יל שג׳ דמעות במספר ג׳ בחינות צערם אם מפאת אברהם ואם מפאת יצחק ואם מפאת שרה: *Lacrymis fissuræ cultro induci nequeunt . Videntur ergo lacrymæ innuere dolorem ipsorum , & angustiam , qua se ob rem hanc affectos ostenderent , & operam dederunt reddere cultrum fissura vitiatum , secum reputantes : Forte utrumque visurus est Dominus ; & malum ipsi videbitur . Neque in hoc mutarunt decretum divinum ; licet essent similes Deum supplices rogantibus , ut irritum reddat decretum . Forte vero etiam postquam emisisset Angelum reducturum Abrahamum a proposito , angeli ob impensum amorem erga Isaacum concitato cursu fissuras induxerunt cultro , ne nimium acceleraret opus suum . Hinc dici potest , tres lacrymas exprimere tres anxietatis causas , ratione Abrahami , Isaaci & Saræ .* (2) Mirum visum Judæis, Angelis lacrymas adscribi , omnium judicio tam longe a lacrymis separatis, & ab omni materia alienis. Nihilominus mirari merito desines , si perpenderis , Deo ipsi lacrymas assignari , quarum duas Deum b. in mare demittere ajunt , dum destructionem templi Hierosolymitani intuetur in *Berachos* fol. LIX. Et quanquam hæc fabulis vulgo accenseantur , attamen sicut pleræque fabulæ Judaicæ sub cortice propositæ nucleum verum exhibent putamine fracto ; ita nec hanc historiam quoad literam accipiendam , verum de subtracto influxu prophetico in utraque templi destructione prolixo , ut amat , at eleganti filo exponit , Autor libri כפתור ופרח Basil. edit. 1581. f. XXX. col. I. II. Quantum vero ad lacrymas Angelorum fecefpitam Abrahami corrumpentes accuratius multo-

to *Medraschicam* meditationem pleniusque enucleat Autor Libri מראות הצובאות f. XLVIII. col. IV. cujus verba cum sententiam Veterum in Bereschis Rabba exhauriant, ac commode satis explicent, illorum inprimis in gratiam, qui a Judæis sub ejusmodi historiis non nisi fabulas obtrudi putant, adducere placet. Ita vero ille. ראוי לשים לב איך הם דמעות המלאכים כי לא בשר המה וסרה כבי נערוך למו ועו' איך ע' כן נפנם הסכין ענין הדמע' האמור׳ בו ית׳ או בשרפי קדש משוללו בשר הוא כי הנה גרר רמעה הוא הוציא לחוץ הוראת ינון הפנימי כי בן באדם הדמעה הורה ינון הלב ועל כן בעשורת הוא ית' או מלאך הורא' לחוץ על מה שרואג עליו רמעה תקרא והוא כי הנה אמרו רז״ל בשלת אברהם את ידו לשחוט את בנו בכו מלאכי השרת כי בראנרת לכם הזכירו שלש זכיות זכות אברהם זכות שרת וזכות יצחק והנה בשלש זכיות שהזכירו הורו ראנת לבם שבפנים על כן יתייחסו לשלש דמעות שנגרן הוא הוראות ראנות שבפנים ועל כן ירי שלש זכיות אלו שהזכירו נשחרת הסכין ולא יכול לשלוט ביצחק והוא מה שכתבנו מרז״ל שהשלי׳ הקב״ה הסכין ליצחק והנה בראות כן אברהם אמר החנקנו ונו׳ ואמר לו לבלתי ישחט לעילה על ידי ברזל על כן אמר אחנקנו כלומר אם קהה הברזל על קדושת יצחק בכל עבורת בית המקדש וכבנין המזבח הלא מאז צייתני ירעת כן ועם כל זה צוית להעלותו לעולת ועל כן אין ספק כי היתה הכוונה שיהי׳ על ירי כת קרוש ולא על ירי ברזל לכן אחנקנו אמר לו אל תשלח ירך אוציא ממנו רם ליחשב בשחיט אמר ליה ואל תעש לו מאומה: *Æquum est explorari, quomodo angelis lacrimæ adscribantur, cum nec carne gaudeant nec fletu? Deinde quo tandem pacto hinc fissuras contrahere potuerit culter? Resp. Quando Deus aut angeli, sancti carne destituti lacrimas fundere perhibentur, lacrymæ non sunt nisi indicia interioris anxietatis, prout & in hominibus lacrymæ sunt indicia interioris angustiæ. Sic ergo, quando Deus B. aut angelus exterius prodit interiorem animi angustiam, lacrymare dicitur. Etenim perhibent Dd. nostri, cum extendisset Abrahamus manum suam mactaturus filium suum, flevisse angelos ministratorios. Et dum hoc premuntur angore in memoriam revocant sibi tria merita Abrahæ, Saræ, Isaaci; eoque ostendunt interiorem animi sui anxietatem; propterea adscribuntur tribus lacrymis tria indicia anxietatis interioris. Et per hanc meritorum memoriam vitiatus est culter, ne Isaacum jugulare posset; Et hoc est quod scripsimus e DD. nostris p. m. quod Deus B. removerit cultrum ab Isaaco. Cum autem cerneret hæc Abrahamus, dixit: fauces ei intercludam &c.*

XIX. Secespitam Abrahami excipit Machæra Petri, quæ servi Pontificalis aurem amputasse Petrum scriptores Sacri perhibent. Ita quippe Matthæus c. XXVI. 51. Καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε τὴν ΜΑΧΑΙΡΑΝ αὐτοῦ. Καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ Ἀρχιερέως ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. Marc. XIV. 47. Εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων σπασάμενος ΤΗΝ ΜΑΧΑΙΡΑΝ. Luc. XXII. 49. 50. quærunt discipuli: Κύριε, εἰ πατάξομεν ΕΝ ΜΑΧΑΙΡΑ. κ. λ. Joh. XVIII. 10. Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων ΜΑΧΑΙΡΑΝ, εἵλκυσεν αὐτὴν καὶ ἔπαισε τὸν τοῦ Ἀρχιερέως δοῦλον. Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ. Βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην. Nimirum solide adstruere se posse opinati sunt quidam, Μάχαιραν Petri cultrum fuisse Paschalibus victimis adhibitum non vero, ut vulgo putant, gladium cædendis hominibus inservientem. Arrisisse hanc de cultro Petri sententiam ex antiquioribus videas *Chrysostomo* in c. XXVII. Matth. T. II. Opp. p. 616. Ἀλλὰ πόθεν ἦσαν ἐκεῖ μάχαιραι, ἀπὸ δείπνου ἦσαν καὶ τραπέζης ἐξεληλυθότες εἰκὸς οὖν καὶ μαχαίρας εἶναι ἐκεῖ διὰ τὸ ἀρνίον. *Unde autem Petrus habebat gladium? Nimirum a cœna atque mensa tunc jam exierant. Verisimile enim est, & cultros illic fuisse propter agnum* Confessitit *Theophylactus* inter alia in Joh. XVII. 10. ita commentatus. Εἰ δὲ ζητεῖς, πῶς ὁ κελευσθεὶς μὴ πήραν ἔχειν μηδὲ δύο χιτῶνας μάχαιραν ἔχει; μάνθανε, ὅτι διὰ τὸ ἀρνίον ταύτης ἐχρῆζε καὶ ἐβάσταζεν αὐτὴν καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ἢ καὶ δεδοικὼς τὰς ἐπιβουλὰς παρεσκευάσατο πάλαι εἰς τοῦτο. *Quodsi quæras, quomodo is, qui jussus est non portare peram, neque duas tunicas gladium haberet? Disce, quod portaverit illum in usum agni Paschalis etiam post cœnam, vel quod timens insidias olim in hoc se præparaverit.* Conf. eundem in Matth. XXVI. 51. fol. CLXII. & in Luc. XXII. 49. 50. f. 523. *Nicolaus de Lyra in* Matth. 26. 51. quidem de cultro paschali Μάχαιραν Petri exponit. *Habebant*, ait, *duos gladios ut habetur Luc.* XXII. *quos credo fuisse duos cultellos magnos, quibus usi fuerint in decisione agni paschalis*; At Comm. in Joh. XVIII. 10. Macheram Petri vel cultrum magnum fuisse, quo Apostoli piscatores in retibus cum paxillis affigendis, usi fuerint, vel cultrum secandis cibariis adhibitum, opinatur. Nec deesse videntur rationes, quæ non gladio sed cultro aut secespita armatum Petrum sistere videntur. (1) Enim non repugnat vox Μάχαιρα omnibus Evangelistis recepta cum te-

teſtibus Scriptor. Græcis Μάχαιρα non gladium tantum, ſed & cultrum notet, quo ſacerdotes uti ſueverunt victimas jugulantes; Hinc Homerus victimarium Agamenonis cultrum μάχαιραν vocat & LXX. ſeceſpitam Abrahami hoc nomine inſigniunt. Gen. XXII. 6. (2) Quodſi Chriſtus ne baculum quidem voluit diſcipulos portare Matth. X. 9. 10. Μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν μὴ πήραν εἰς ὁδὸν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδον. Nonne Petrus Magiſtri ſui neglexiſſe mandatum dicendus eſſet, ſi non baculum, ſed gladium quoque lateri geſtaſſet appenſum? (3) Gladius nec piſcationi Petri inſerviebat, in qua nulla omnino gladii utilitas, nec in ornamentum cedebat Apoſtoli, cum multo magis Apoſtolum deceret enſe ſpirituali quam armatura militari armari. (4) Maximum ſententia de cultro robur ex eo accipit, quod ſeceſpitam hanc in hunc uſque diem in cimeliis Patriarchalem Marci eccleſiam Venetiis exornantibus aſſervari teſtentur Hiſtorici fide digni, variaque memorent cultri hujus eaque inſignia ornamenta ex argento confecta illique appoſite inſerta. Refert hoc *Aloyſius Novarinus* L. X. Sched. Sacro-Prof. c. XXVIII. Imo *Vincentius Blancus* peculiari Tract. ejus figuram delineavit, hujuſque cultri ornamenta fuſiori ſtylo expoſuit, & characterum ſignificationem elucidavit. Magnitudinem & longitudinem ejus colliges ex ſexta parte expreſſa a *Jac. Lydio* in Florum ſparſione ad Hiſt. Paſſ. I. C. p. 52. Quanquam vero non omni conjectura deſtitutam experiamur illorum ſententiam, qui propugnant, ſeceſpita uſum Petrum, has tamen adductas rationes adeo non eſſe prægnantes, quin prægnantiores pro gladio moveri queant in contrarium nulli dubitamus; cum non ſolum plerique eo tendant vetuſtiores recentioreſque Interpretes, ſed & integra fere pro gladio militer Patrum reliquorum pugnet concio. Et quidem (1) inficias ire haud licet, vocem Μάχαιραν ob ambiguitatem ſuam multis controverſiis inter Criticos anſam dediſſe. Vetuſtior eſt illorum ſententia qui cum *R. Elieſer* in Pirke c. XXXVIII. *Tanchuma* fol. XXIII. col. 1. & *R. Salomone* ſtatuunt, Jacobum violentiam Simeonis & Levi græca voce in Hebream inflexa מכרותיהם Gen. XIX. 5. deteſtatum eſſe, & Græce quaſi loquentem μαχαίρας αὐτῶν dixiſſe. Hæc enim dudum *Barth. Mayerus* in Phil. S. p. 167. *Gulh. Henr. Vorſtius* in Animadverſ. ad Pirke Elieſer p. 222. & *D. Aug. Pfeifferus* in Dub. Vex. Cent. I. Loc. LXXIX. T. I. Opp. p. 105. abunde jugularunt. Recentiori ævo novam diſquirendi materiam Μαχαίρας vox ſuppeditavit Claudio Salmaſio & Dan. Heinſio. Cum enim λογχὴν Lanceam latus Domini reſerantem Nonnus paraphraſi in Joh. XIX. 34. Μάχαιραν ſalutaſſet, *Daniel Heinſius* vero c. XV. Ariſtarchi S. p. 954. nimium propterea Nonnum traduxiſſet, cum novacula aut enſe breviori Domini latus in cruce ſuſpenſi reſerare non potuiſſet Centurio; Salſe ei repoſuit *Claud. Salmaſius* de Cruce ad Thom. Bartholinum p. 335. evincens, Μάχαιραν Nonno dici ferrum haſtæ latum & planum, utriuque more machæræ acutum, & plenius ei acerbe tamen vocis hujus expoſuit emphaſin, Conſ. & *Thom. Bartholinus* de latere C. aperto c. VI. p. 57. ſeq. Semotis his Criticorum eruditorum controverſiis, hoc tamen ab ipſis extra dubium fere poſitum eſt Μάχαιραν non gladium tantum ſed & cultrum notare ac ſeceſpitam. Et LXX. quidem voce hac modo pro מאכלת Geneſ. XXII. 6. modo pro ברזל. Eſa. X. 34. modo pro חנית 2. Chron. XXIII. 9. modo pro חרב Lev. XXVI. 8. utuntur. E Scriptoribus Græcis producitur ab Heinſio Ariſt. S. c. XIII. p. 395. Homerus Agamemnonis ſeceſpitam Μάχαιραν appellans, cui jungendus *Athenæus* L. XIV. Deipnoſ. fol. 648. Clearchum Solenſem in Lib. περὶ γρίφων adducens, Μάχαιραν utenſilibus accenſentem. σκεύη κελεύοντα λέγειν ὅμοια εἰπεῖν, τρίπους, χύτρα, λυχνίον, ἀκταία, βάθρον, σπόγγος, λέβης, σκαφίον, ὅλμος, λήκυθος, σπυρίς, ΜΑΧΑΙΡΑ, τρυβλίον, κρατήρ, ῥαφίς. *Juſſus aliquis utenſilia ſimilia nominare hæc dixit: Tripus, olla, lucerna, actæa, ſcamnum, ſpongia, lebes, laſanum, trulla, ollaria, ſporta, Culter, catinus, calix, acus.* Et plura ex Platone, Ariſtophane, Plutarcho, & Polybio in medium protrahit *Henr. Stephanus* T. II. Theſ. L. Gr. f. DCCCXII. *Heſychius* in voce Μάχαιρα, *Joh. Meurſius* Gloſſ. Græc. Barb. p. 336. *Jul. Pollux* Lib. VI. Onomaſt. cap. XIII. Lib. X. cap. XXIII. & XXXI. & *Carolus du Freſne* in Gloſſ. Med. & Inf. Græc. T. I. p. 892. Quo ipſo patet, ex ſola μαχαίρας voce pro gladio, nec pro ſeceſpita invictam inferri poſſe deciſionem, ſed videndum potius eſſe, quamnam præferendam ſuadeat contextus. Quam facilis enim hic lapſus ſit, alio nos edocuit exemplo *Dan. Heinſius* Exerc. Sacr. p. 129. 130. dum explicat quid μάχαιραι ſibi velint, quibus armati

ti Christum in horto accesserint milites Marc. XIV. 43. & concludit, *gladiolos fuisse, aut pugiones femori alligatos*, cum μάχαιρα nonnunquam Græcis sica sit. Risum vero extorsit Salmasio Ep. CIX. *Quasi* inquit, *illi venerint cum fustibus & brevibus gladiolis, & non cum gladiis & machæris longis potius?* Vid. *Anton. Bynæus* L. II. de Morte Christ. c. III. §. VIII. p. 165. quin cum μάχαιρα sæpius usurpetur de gladio quam de cultro, ceu usitatiorem servandam facile inserre licet, & gladio militari armatum fuisse Petrum; quod ipsum etiam mandatum Christi non de novo agno paschali mactando sed periculo machæra depellendo soliciti innuit, nec obscure colligi idem posse ex Luc. XXII. 36. 38. 49. putat *Jac. Lydius* in Sparf. florum. p. 55. Non obstat: gladium cum addito alibi vocari μάχαιραν μεγάλην, ut Apoc. VI. 4. ita vero gladium Petri non dici; Quis enim negaret, μάχαιραν Rom. XIII. 4. Magistratui a Deo insinuatam non cultrum esse sed gladium, quamvis μάχαιρα μεγάλη non nuncupetur? Nec (2) mandatum Christi discipulis suis baculum gestare interdicentis quicquam roboris si speciem externam excipias, habere videtur. Opponi enim ei potest Luc. XXII. 36. 38. ubi Christus gladium pro veste emendum monet, Petrusque confitetur, duos adesse gladios. Et quamvis duo hæc commata fronte adversa primo intuitu secum pugnare videantur, contradictio tamen hæc ab aliis felici marte soluta est. (3) Lubentes largimur, nec arti piscatoriæ nec Apostolico gladium inserviisse muneri, nec forte Petrum gladios illos sub scamno abditos cumque ferrugine certantes obtusosque ei in domo epuli Paschalis invenisse, eosque Christo obtulisse. Genuina causa ob quam gladio armatus incedebat Petrus, erat turbata viarum securitas, ac publica ferarum hominumque latrocinia, qualia fata Jerichunte tendens versus Hierosolymam & semimortuus a latronibus relictus experiebatur Luc. X. 30. Latrocinia enim in populo Judaico non fuisse inusitata, refert *Josephus* L. XX. Antiq. Jud. c. VI. adeo, ut ob hanc latrocinandi insaniam Essenos, ob sanctitatem vitæ præ reliquis celebres διὰ τοὺς λῃστὰς ἐνόπλους *ob latrones gladio armatos* processisse memoret L. II. de B. I. cap. VII. Conf. *Cyrillus Alex.* L. XI. Comm. in Joh. T. IV. Opp. p. 10. 18. & *Hugo Grotius* in Luc. XXII. 38. Quin si Galilæus erat Petrus, bellatrix Galilæorum indoles gladium Petri lateri adstringebat, cum idem *Josephus* L. III. de B. I. c. II. p. 833. Galilæos nationem pugnacem vocet ab infantia. Μάχιμοί τε γὰρ ἐκ νηπίων καὶ πολλοὶ πάντοτε Γαλιλαῖοι, καὶ οὔτε δειλία ποτὲ τοὺς ἄνδρας, οὔτε λειπανδρία τὴν χώραν κατέσχεν. Ad (4) facilis est responsio, non omnia Romæ Venetiisque sanctissima licet fide asservata genuinam sapere antiquitatem. Baculum S. Pauli cui innixus Romam ingressus fuerit, Romæ in templo Pauli se vidisse, singulisque annis Festo Conversionis Pauli omnium exponi oculis memorat *Cornelius a Lapide* in Esa. LII. 7. p. 428. sed gestasse baculum Paulum evinci non posse a Cornelio, nec Romæ integrum servari, cum alios particulam saltem baculi Paulini Romæ ostendi confiteantur, ostendit *Georg. Weissius* disp. de pedibus Evangel. c. I. §. XXX. Notum etiam abunde est, quantum ejusmodi reliquiis tribuendum sit, cum dentes S. Apolloniæ jussu Edvvardi Regis Angliæ e toto Imperio coacervatæ aliquot magnas tonnas adimpleverint. Conf. *D. Joh. Geardus* Conf. Cathol. Lib. II. P. II. Art. V. c. III. p. 1035. Videant inanes hi reliquiarum ærufcatores, ne & in cultro Petri nubem captent pro Junone, nec se porro deridendos præbeant viris eruditis satis ostendentibus, Reliquias ab ipsis jactatas commenta, & spuriæ antiquitatis esse rudera. Vid. *Gisb. Voetius* disp. de SS. Chimæricis T. III. Select. disp. p. 510. & 1002. D. *I. A Scherzerus* in Antibellarm. Disp. VIII. p. 457. D. *Georg. Heinr. Goezius* de Reliq. Patriarch. §. III. seqq. D. *Joh. Andr. Schmdius* in Hist. Sec. I. Fabul. p. 9. & *M. Paul. Christ. Hilscherus* de reliquiis Adami, insertus a *D. Joh. Alb. Fabricio*, Cod. Pseudep. V. T. p. 63. & p. 93. Nec est, ut hæc Petri fuisse dicant, & Romæ majori cum studio asservari potuisse profiteantur. Etenim nec omnia pro Petri reliquiis venditata Petri unquam fuisse certissimi sumus. Catenas Petri Romæ servatas catenis tenebrarum manciparunt & Cathedram Petri a *Baronio* ad A. C. XLV. n. II. tantis exstructam elogiis dudum destruxerunt eruditi. Conf. *D. Joach. Hildedebrandus* de diebus festis p. 62. 63. D. *Christ. Kortholtus* Disquis. Anti-Baron. VIII. §. XIX. seqq. de Barba Petri, multa patrante in pago Parisiaco miracula suaviter nugari Baronium animadvertit idem *Kortholtus* Hist. Eccles. Sec. X. Sect. II. c. I. §. V. Scilicet quis crederet, Petrum cultro tam magnifico ad pompamque parato usum, qui a Vincentio Blanco integro erat illustrandus

Com-

Commentario? fane rantam pompam & feculi illius refpuit fimplicitas, & manubrii ornatum characterefque impreffos poft Apoftolorum tempora adjectos fagacibus antiquitatum indagatoribus exploratum videtur. Vid. *Jac. Lydius* in Sparf. florum ad Hift. Paff. C. p. 55. Tandem fi cultri Petrini defenforibus ex cultro Romæ affervato concludere licet, *μάχαιραν* Petri cultrum fuiffe aut fecefpitam; pari jure nobis pro gladio Petri pugnantibus ad gladium Petri Parifiis affervatum provocare liceat, & hinc gladio armatum Petrum demonftrare. Facile ex his apparet, illis potius accedendum, qui gladium Petro adjudicant, non cultrum aut fecefpitam, aut ad minimum dicendum, cultrum fuiffe *μάχαιραν* Petri rationes non perfuadere hactenus allatas. Conf. *Ant. Bynæus* L. II. de morte I. C. c. III. §. XXV. p. 183. 184. & *D. Joh. Fecthius* difp. de Petro gladio accincto Roftoch. A. MDCCVI. ed. §. XV. p. 24. 25.

XX. Majori vero jure de fecefpita, quam quidem communiter hactenus factum ab Interpretibus, exponenda putamus illa Apoftoli Rom. VIII. 35. *Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ χριστοῦ; Θλῖψις ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος,* ἢ ΜΑΧΑΙΡΑ. *Quis nos feparabit ab amore Chrifti? Numquid Tribulatio aut anguftia? numquid perfecutio, aut fames? numquid nuditas, aut periculum, aut Machæra?* Per ΜΑΧΑΙΡΑΝ quid velit Paulus inquirendum? Non defunt, qui gladium volunt. Ita Luth.: *oder Schwerdt* nec non Syrus & Vulg. *Hugo Grotius* Obfervat. in h. l. & *Philipp. a Limborch* Comm. in Epift. ad Rom. p. 389. gladium hunc expofituri, mortem cruentam gladio civilis poteftatis illatam intelligunt, ut Rom. XIII. 4. Quamvis enim nondum ad mortem Romæ in Chriftianos fævitia fua proceffiffent Græci, attamen cum Johannes Matth. XIV. 10. & Jacobus in Judæa Act. XII. 2. gladio effent interfecti, augurari poterat Paulus, idem & reliquis Chriftianis obvenire poffe. Senfu tamen ftyli Apoftolici intimius perfpecto non immerito adftruimus, Apoftolum per *μάχαιραν* alludere ad fecefpitas cultrofque facrificales. Nam (1) *Μάχαιρα* cultrum facrificalem feu fecefpitam notat extra controverfiam. Parum enim exafciata eft obfervatio *Eduardi Leigh* in Crit. S. N. T. p. 203. *μάχαιραν* nufpiam in N. T. aliter quam pro gladio ufurpari ftatuentis; intercedit enim pro nobis præter hunc noftrum locus Hebr. IV. 12. *λόγος Θεοῦ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον*, *Verbum Dei quavis fecefpita ancipiti fecantius eft*. Debemus hanc expofitionem *Joh. Braunio* in Com. ad Ebr. IV. 12. Conf. *Gisb. Cuperus* L. I. Obferv. Sacr. c. XII. p. 85. feqq. (2) Maximum fententiæ noftræ de fecefpita conciliat robur *συνεχεία*. Paulus quipe v. 36. fubjungit dictum Pfalm. XLIV. 23. Καθὼς γέγραπται. *ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς* Numquid vero victimæ ovium jugulabantur gladio? Nonne fecefpitis eas mactatas effe comprobat antiquitas? Unde cum fideles fiftat nobis velut *πρόβατα σφαγῆς* feu oves victimales ad aram ductas Apoftolus, victimarios refpicit cultros iifque fe fuofque mactatum iri prædicit, velut oves victimales ad aram ductas. His accedit (3) Apoftolum non nominare fe omnefque horrendæ perfecutioni fubjectos *πρόβατα θυσίας* fed *πρόβατα* ΣΦΑΓΗΣ. Obfervante enim *Dionyfio Halicarnaffeo* L. VII. Antiq. Rom. in facrificiis *θύειν* eft enecare feu occidere facrificia, acta in tempora victimæ vecte, at cadentem victimam fuppofitis cultris (*σφάγια* appellarunt eos Veteres) excipere *σφαγὴν* vocat, quam fecuta fit excoriatio; Vid. *Joh. Guilb. Stukius* de Sacrif. Gentil. p. 108. (4) Suppetias fert noftræ fententiæ Textus Hbræus Pfal. XLIV. 23. ab Apoftolo citatus כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה *Tui caufa occidimur quotidie, reputati ficut grex mactationis*. Nimirum Hebræis טבח eft mactare, victimas hoftiafque jugulare, & coincidit cum voce זבח prout edocet *R. Dav. Kimchi* in Seph. Schorafchim f. CLXXXIV. Tandem (5) fi vetuftiorum Delphorum ritus Pauli tempore infueti non fuerunt, quibus mos erat eodem, quo victimas mactabant, cultro fupplicium fumere de nocentibus prout referunt *Alexander ab Alex.* Lib. IV. Genial. Dier. c. XVI. *Lilius Greg. Gyraldus* Syntagm. XVII. de Diis Gentil. p. 724. *Joh. Saubertus* de Sacrificiis c. XIX. p. 469. diceremus Paulum ampliorem anfam nactum ad fecefpitas Veterum alludendi, cum & in templo facrificia & fideles velut facrificia iifdem mactari noffet fecefpitis. Et hæc de Cultris Circumciforiis ac Secefpitis Hebræorum dicta fufficiant, cum totam DE CULTRIS HEBRÆORUM materiam unius includere differtationis terminis, nimis diffufam nobis fapere videretur prolixitatem. Patriendis nobis labor erat, ac culter Hebræorum mactatorius, culter cibariis aptus, culter angeli Mortis &c. una cum reliquis Quæ-

Tal-

ftionibus Judæorum ad loca complura Talmudis expendenda commodiori, fi Deo vifum fuerit, refervandi erant tempori. Opportune memores interea fumus Judæorum proverbii, de verbis per fegmenta divifis ufitati in *Halicos Olam* c. III f. CXCII. כבינא חריפה מסקינהו לקראי quod Cl. Conftant. L'Empereur ita expreffit: *Culter acutus diffecat paragraphos*.

HERM. BERNH. GEDÆI
DISSERTATIO
DE
INSTRUMENTO CIRCUMCISIONIS
A ZIPPORA, ET JOSUA ADHIBITO.

PROŒMIUM.

Nihil fere eft, quod, licet fuum cuique placeat, varietate non delectetur. Μονῳδία enim (afferente Plutarco in Libello de inftitutione puerorum) ἐν ἅπασιν, ἐστι πλήκτρικόν τε καὶ πρόσαντες, ἡ δὲ ποικιλία τέρπνον. Hinc & fummum apud Romanos Oratorem Ciceronem *fimilitudinem Matrem fatietatis* agnoviffe legimus (lib. I. de Invent. Cap. XLI. Et certe naturam ipfam intentis fi contemplemur oculis, gratam & ifta fibi effe viciffitudinem in operibus fuis oftendit. *Annus temporum Pater* (*Caffiodoro Lib. II. Epift. III. dicente*) *quadrifaria fe diverfitate componit, nec defiderium caperet, fi novitatis gratiam non haberet.* Nobis quoque amicam fuavitatem temporum varietates afferunt atque

> *Vicibus variis alternis volvimur annis,*
> *Et mutata magis tempora grata nobis.*

canente Cornelio Gallo Eleg. IV. fic ager diverfis mutatifque feminibus cultus novam quafi voluptatem capit ad uberes proferendos fructus, nofque varietate eorum, quos progerminare jubet, recreat atque reficit. Ac ut cætera, quæ longa ferie ex univerfo orbe recenferi poffent, ficco prætereamus pede, eos tantum huc referre placet, quibus literæ artefque curæ funt, quique iis fe totos dederunt. Hi dum indefeffo ftudio atque labore id, in quo fibi defudandum per vitæ tempus propofuerunt, nocturnaque manu verfant, verfantque diurna, iftius tamen tandem faftidio capti, aliud quafi agendo animum recreare honefteque feriari monentur. Otia inde literaria fatis cognita maxima ex parte originem traxerunt, in quibus curis atque laboribus fuetis foluti imo vero alieni ab iifdem, ubi animus ex labore ac curis reficiatur, tractare, ficque nonnihil nobis horularum ad obeunda, quæ memoravimus, otia fuccidere difcimus. Et licet *nulla laffitudo* (communi ut ajunt proverbio) *officium fidemque impedire debeat*, honeftam tamen ab unis iifdemque negotiis ceffationem delectationemque ex varietate hauriendam eo minime prohiberi exiftimamus. Ipfæ facræ Literæ, quæ regulas vitæ, quæ morum præcepta tradunt, queis ad æternam falutem homines in hac miferia viatores conftituti ducantur, varietate delectant, lectorifque animum infperfione variarum rerum recreant, ejufdemque ita fatietati occurrunt, neque hoc in Theologicis folum fed & in Philofophicis. Logica hinc varias haurit Conclufiones argutofque argumentandi nervos. Ethica virtutum, quæ ferio ac fæpiffime urgentur, exercitum ibi deprehendit. Phyficus variam & admirandam rerum naturalium ftructuram ex iis obfervat; Aftronomus de cœli ftellarumque motu ex hoc faluberrimo fanctiffimoque volumine differere, rationefque varias inde petere poteft. Maxime vero Philologia varia hic invenit, in quibus vires fuas exercere poteft.

tett. E quorum largissima segete nobis hac vice seligere visum fuit Thema quoddam Philologicum de Instrumento Circumcisionis a Zippora & Josua adhibito (ex Exod. IV. & Jos. V. cum in his imptimis locis ejus mentio fiat) quod placido Eruditorum Examini subjiciamus. Quod si vero minus accurate B. Lector Thema hoc nostrum pertractatum deprehenderit, partim librorum inopia, qui ad Thema nostrum excutiendum requirerentur, partim ingenii nostri imbecillitate, quod argumento huic accurate enodando impar adhuc est, id ipsum factum esse sibi persuadeat. Interim tamen eundem etiam rogarum volumus, ut has, qualescunque cernit, lineolas rudi admodum Minerva elaboratas non totas rejicere, sed favore suo decus huic fœtui addere benevole velit.

Ne vero ἀμέθοδως Thema nostrum tractare videamur, Theses nostras tribus includemus sectionibus, quarum prima vocis צור, quæ in Textu sacro habetur, & per quam in locis dictis Instrumentum Circumcisionis a Zippora & Josua usurparum describirur, primam propriam & formalem significationem exponet, secunda nostram de Instrumento Circumcisionis e Textu Sacro allegaro sententiam aperiet; tertia vero tale Instrumentum, quo Zippora & Josua usi fuerunt, in Circumcisione non semper necessario adhiberi debuisse, sed Judæis hac in hac re libertatem fuisse concessam ostendet. Faxit Deus itaque feliciter!

S E C T I O P R I M A.

De prima propria ac formali vocis צור *significatione.*

I. VArias varia nomina in sinu suo fovere solent significationes, quarum ramen prima & princeps ea semper creditur, quæ maxime propria ac communi usu approbara, (sic ut Celso judice) *non ex opinionibus singulorum sed eu communi usu nomina exaudienda sint*. Haud inepte ergo Plutarchum (*de Iside & Osiride*) monere existimamus, ubi disserit: Ἄριστα λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις, τὸ τοὺς μὴ μανθάνοντας ὀρθῶς ἀκούειν ὀνομάτων, κακῶς χρῆσθαι τοῖς πράγμασι. Nostro enim hoc tempore sæpissime usu venire videmus ur ii, qui propriam vocum emphasin negligunt, ac ad alienam deflectunt, de re ipsa judicium minus æquum ferant. Quare ne nos quoque in enodanda sententia vera a dextra ad sinistram abeamus viam, ante de prima τῦ צור significatione, quam rem ipsam aggrediamur, dispiciendum erit, quo opinio nostra ad veritatem postea propius accedat.

II. Dum vero promissis nostris stare, lectorisque desideriis satisfacere laboramus, prima statim fronte negligendum existimamus Samuelis Bohlii Professoris olim Rostochiensis assertum, qui Deum spitirualem esse probaturus, עינים, אזנים, אצבע, ידים, אף, & similia, quæ Deo in Scripturis tribuuntut, ipsi πρώτως sive primario, creaturis vero ὑστέρως sive analogice competere contendit, ira quidem, ut cujusque vocis significarionem e Radice sua, a qua orirur, fluere, atque per עינים non oculos sed adhabitationem, adessentiam, per אזנים non aures sed attentionem, & sic in reliquis innui affirmet, & hac ratione proprie aliud qui vocabula in sensu suo repræsentate, quam communis loquendi usus tradat. Quam sententiam perspicue B. D. Danhauerus in Hodos. p. 207. proponir, judicioque suo annexo omnem ei vim resecare videtur, cujus verba, ut de ea pluribus constare possit, huc apponere lubet: *Explodenda*, ait, *hic opinio mustea Samuelis Bohlii, qui per abstractionem Grammaticæ potius allusionis quam derivationis contendit obtinere, nomina membrorum de* Deo *proprie accipi, exempli gratia*, τὸ עין *existimat formaliter significare adhabitationem, ac in* Deo *nihil aliud, quam præsentiam* Dei, *item* צרוע *primo notare robur seu exertorium roboris* : אף *primo significare animadversionem*, אצבע *Spiritum S. notare qua omnia ut* Deo *indigna non sint, ita proprie de eo dici; sic ille in Tractatu de iis, quæ proprie imo propriissime competunt p. 3. 20. 22. Confundit scilicet abstractiones Grammaticas cum Logicis, & vocis originem Grammaticam cum usu recepto. Sane ut animal (origine Grammatica) omne id est, quod animam habet, etiam planta; ita usu, quem penes & vis est, & norma loquendi, obtinuit solum illud animal dici, quod sensum habet.* Hæc Danhauerus. Hanc formationem si indueret nosttum τὸ צור, prima certe

ejus

ejus acceptio petenda foret a Radice צור , a qua derivatur, quæ exponitur per coarctare , comprimere , atque sic determinare posset tale quid , ubi corpus comprimitur . Et eo tendere videtur Piscator (referente Gerh. LL. Theol. Tom. IV. Loc. de Circumcis. §. 12. p. 197.) qui vocem Hebræam צור *videri primo significare aciem , deinde petram sive rupem per Metonymiam Adjuncti* statuit. *Nam acumen est* , inquit , *ubi corpus in angustum abit.* צור *autem verbum est angustare, & sic gladiolus aciei phrasi Hebræa idem est quod gladiolus acutus.* Verum Piscator hæc pronuncians , quo se vertat , ipse nescit, animoque suo id, quod edisserit , videri , sicque eum in ambiguo adhuc hærere fatetur : Nullo ergo fundamento dicta ejus inniti apparet. Dein temere perhibet , a צור derivandam esse τὸ צור interpretationem , qui tamen modus scrutandi proprium nominis sensum adhuc obscurus est , neque quemquam facile fore existimamus, qui eidem subscriberet . Et ponamus, suam his jam constare veritatem , eo tamen nondum iste solvetur nodus, undenam sensus Scripturæ Veteris Testamenti petendus sit? omnes enim voces Hebrææ linguæ si suas proprias significationes formaliter Radicibus suis a quibus descendunt, deberent, quæ quæso tenebræ offundereutur splendori sensus Sacri Codicis? Nonne perverse pleraque explicanda forent , si a communi usu loquendi recederetur , & quisque alieno modulo ac pede ea metiretur? Tandem , si & nostræ vocis צור significatio proficisceretur a Radice צור, ob eandem rationem , vi cujus per aciem explicatur, lapidem indicare posset. Nonne petra quoque sive lapis pariter est tale quid , ubi corpus in angustum abit? (dantur enim lapides instar ferri , chalybis aut aciei secantes, quos infra suis locis notabimus) Speciem itaque suam huic nos opinioni relinquimus, nullam autem ex his rationem nos movere sentimus , ut persuasum habeamus , τὸ צור Radici suæ se submittere , sensumque , eidem soli acceptum ferre debere.

His itaque missis reliquas improprias significationes ad unum omnes, quæ maxime a scopo nostro alienæ quasque Spiritus S. in Verbo suo expressit , & nobis notandas reliquit , deserendas esse, quando scilicet τὸ צור partim de arcibus munitis, ubi petræ dantur inexpugnabiles ob soliditatem , altitudinem , dejectus & præcipitia, difficilemque aditum, partim de Deo, apud quem tutissimum nobis perfugium, certissimum præsidium ac invictissimum auxilium paratum est, usurpatur , (de quibus Flacius in Clavi scripturæ sub vocibus petræ, lapidis) & istum vocis sensum , qui a proprietate & communi usu loquendi minime est diversus, advertendum esse censemus.

IV. Hunc ex ipso sacro fonte ejusque Interpretibus haurire licebit , quorum tantum non omnes unanimi consensu perhibent , τὸ צור proprie ac primario inferre lapidem , petram , rupem, a quo sensu formali improprias acceptiones derivari sibi persuadent : Hinc Luth. in Versione sua Germanica toties fere , quoties hanc vocem in Hebræo Codice observavit , per Felsen / Stein / & similia, exposuit , licet interdum in Commentationibus & Explicationibus suis alia via incedere , sensumque alium exhibere visum ipsi fuerit : Inprimis facem huic asserto accendere videtur Dei denominatio , cum κατ' ἐξοχὴν τὸ צור appellatur. Jam vero nobis non monentibus constabit , Summum Numen minus proprie ita dici , sed hoc prædicato insigniri ob robur , fortitudinem, præsidium, quod omnibus hominibus , inprimis vero fidelibus suis miseria ac calamitatibus pressis præstat, inde ergo concludi necesse est , quod significatio petræ, quæ Deo tantum analogice tribuitur, τῷ צור proprie ac formaliter competat , cum improprius loquendi usus proprietati vocis se accommodare atque analogiam quandam cum ea habere debeat : Alias enim sermo confusus nec non ab omni eleganti dicendi genere alienus futurus esset.

V. Huic accedit, quod plurima loca, quæ e Scripturis, ubi nostrum צור expressum, petuntur, de petra, rupe, lapide explicari queant, sive sit sensus proprius sive improprius.

VI. Nec diffitemur, quod varia contrariæ sententiæ assertoribus favere videantur, ex quibus opinioni suæ vigorem conciliare, contendunt , quæ primo intuitu id offerant , quod nobis maxime adversum apparet : Verum accuratiori si conspiciantur oculo , satis patebit , singula, quæ objiciuntur , sponte sua corruere , fundamentumque , quo innituntur, collabi . Neve gratis hoc nos dixisse quis existimet, duo præcipua , quæ proponi soleut, loca , magnamque præ se speciem ferunt , adducemus, eaque , num robur eis innatum sit , videbimus. Primum petunt ex Ps. LXXXIX. 44. in quo se reperisse putant , quo nostram Thesin evertere possint, dum sibi persuadent, vocabulum צור exponendum ibi esse per aciem, ut verba אף תשיב צור

חרבו vertenda ſint : Tnnc avertes gladii ejus aciem. Verum quid cauſæ ſubeſt, nt ad hoc aſylum confugiamns, a quo nullum refugium datnm? Quid quæſo eſt, quod nos inducere valeat, ut impropriam longinſcule aliquantum petitam ſignificationem aſſumamus, ac ab ea, qua ſcripturæ ipſæ delectantur, recedamus? Satius certe eſſe ctedimus, ut, quia ſæpiſſimæ צור roboris denominationem accipit, metaphora a petra robuſtiſſima hauſta, hic etiam determinemus, vires ac tobur innui, mentem hujus propoſitionis hanc exhibendo: Tunc avertes robur gladii ejus. Pari ratione altet locus e. 2. Sam. II. *16.* ductus ſe habet, ubi aget, in quo aliquot viri fortes, duodecim ex unaquaque hoſtium parte, ceciderant, dicitur חלקת הצרים, quod per agrum gladiorum exponete quidam contendunt. Verum neque hic opus eſſe arbitramnr, ut τῷ צור novam affingamus ſignificationem, cum ante dicta ratio Textum ſatis perſpicuum reddere qneat. Antecedentia enim ſi reſpiciamus, haud obſcure ſenſus e cohærentia Textus fluet, ubi innuitur, ſingulos ſe ipſos invicem magna vi aggreſſos fuiſſe ac proſtraviſſe, ſic ut omnes una ceciderint. Ex quo commode liquet, cum agro huic, in quo duellum iſtud fuit cnmmiſſum, a re ipſa nomen imponatur, hoc per agrum roboris ſive ſottium, non vero per agrum gladiorum explicandum eſſe. Et cum τὸ צור in plurali poſitum ſit, inde colligitur, vim fuiſſe maximam, qua altet alterum ſuccumbere ſecerit. *Spiritus enim S. ſapiſſime pluralem numerum pro ſingulari ponit ad denotandam magnitudinem & excellentiam rei, de qua dicitur*, reſerente & exemplis illuſtrante B. Glaſſio Philol. Sact. Lib. III. Tract. I. Canon XXIV. p. 80.

VII. Johannes Buxtorfius in Lexico ſuo Hebræo-Chaldaico p. m. *644.* τῷ צור, cum quo τὸ צור convenit, rupis ac petræ primam ac propriam ſignificationem ponit. Huic Viro in linguis Otientalibus alias verſatiſſimo ſi non ſatis conſtitiſſet de hnjus vocis ſenſu formali, certe ei ſenſui, quem modo innuimus, primum locum aſſignare erubuiſſet, & potins lectorem dubium teliquiſſet. Idem quoque Maſius in Expoſitione Cap. v. Joſuæ citantibus Criticis Sacris Tom. I. p. 1504. aſſerit: *Quin ego*, ait, *affirmare auſim*, צור *nuſquam in ſacris literis aciem ſignificare, ſed ſilicem aut ſaxum ubique: Nam ut dem in illo Davidis verſu* אף תשיב צור חרבו *aciem eſſe*, צור *tamen dicam id translatitia ſignificatione a ſilicis duritie non eu vi ejus verbi propria intelligi, neque vero Græci & Syri aciem ibi ſunt interpretati cum Judæis, ſed auxilium, ſaxum enim & rupem ſive ſilicem ſæpe dicunt Sacræ Literæ propugnaculum & auxilium.* Huic ſententiæ Magnificus noſter Dn. D. Carpzovius, quem Deus in ſeros nſque annos Eccleſiæ ſuæ & Reipublicæ prælucere ſinat) in pnblicis ſuis Prælectionibus æſtivis in Eſa. Cap. XLIV. *6. 7.* 8. album addit calculum, dum τὸ ציר petram ac rupem deſignare affirmat: Munſterus itidem in Joſ. Cap. v. & Ravanellus Bibliothec. Sact. T. I. Lit. C. p. m. 451. b. *vocem* צור *proprie petram ſignificare* probant. Plura teſtimonia ut taceamus, quorum ingens numerus allegari poſſet. Neque fere quemquam fore credimus e Rabbinis, Lexicographis ac Interpretibus, & reliquis, a quibus, quid voces in receſſu habeant, hodie petendum, qui Theſi noſtræ hactenus adſtructæ ſubſcribere recuſare velit.

VIII. Nihil itaque teliquum eſt, quam ut rem omnem brevibus abſolvamus, atque ex hactenus dictis colligamus, τὸ צור proprie, primario ac formaliter petræ, rupis, lapidis, ſignificatione gaudere. Ne vero Lectori ulterius hæc deducendo moleſti ſimus, tædiumque afferamus, omnia mittimus, quæ modo cnmque obicem nobis ponere videri poſſunt, atque id potiſſimum aggredi laboramus, quod Inſtituti noſtri ratio exigit. Scopus enim noſter, quem nobis præfiximus, alias in Præliminaribus abſconderetur, ſi prolixitati ſtudere anniteremur. Quapropter noſtram de Inſtrumento Circumciſionis a Zippora & Joſua uſurpato mentem in medium afferemus, eamque tationibus confirmabimus. Sit ergo

SECTIO II.

De vocis צור *in locis Exodi & Joſua ſignificatione.*

I. DIſcurſis atque, qua fieri potuit brevitate expoſitis iis, quæ ad eruendum primum τῷ צור ſenſum facinnt, facilem jam aditum patere arbitramnr ad vetum ſenſum noſtrorum locorum ex Exodo & Joſua deſumtorum de Inſtrumento Circumciſionis, utpote in quibus dno exempla extraordinariæ Circumciſionis, alterius pro Zipporam filium ſuum, cui Deus in itinere, quia nondum circumciſus, & ſic a fœdere ejus adhuc excluſus erat, mortem minabatur, alterius vero per Joſuam populum Iſraeliticum, qui Jordanem tranſierat, circumcidentes factæ, memoriæ prodita leguntur.

tur. Et quidem utrobique legimus, peculiari Instrumento ad resecandum præputium Zipporam & Josuam usos fuisse. Quod quale fuerit, sequentia docebunt.

II. Licet itaque Interpretes solliciti de vera expositione istius in varias abire consueverint sententias, sic, ut utri horum accedas, haud bene dijudicare possis; per tot enim ambages, per tot discrimina sententiarum huc illuc volvimur, ut, quæ sententia maxime veritati congrua & probabilis sit, non dignosci possit. Emergere autem ex Labyrintho hoc poterimus, siquidem τὸ צור, quod in utroque loco Instrumentum, de quo sermo est, notat, propriam ac primam significationem eandemque solam retineamus, quo facto huic obscuritati haud parum lucis conciliabitur.

III. Quare repetendo ex prioribus, τὸ צור primario indicare lapidem, rupem &c. omnibus hæc legentibus jam ante constabit, quæ sit futura nostra mens in determinando Organo Circumcisionis, quod Zippora & Josua usurparunt. His nempe sententia nostra absolvetur, ut statuamus, lapides fuisse, qui instar acuti ferri rem, cui admoti, dissecuerint.

IV. Hanc nostram Thesin, ne absque ratione eadem efficta videatur, communis ac omnibus cognita Hermeneutices Regula confirmat, quæ tradit: *Quod sensus Scripturæ literalis proprius arcte tenendus, nisi primo quidem in fidei articulos aut charitatis præcepta palam aut vere incurrat; deinde & simul evidenter eo eodem vel aliis locis figuratus sermo detegatur ac probetur.* Veluti Luth. Tom. III. Jenens. de servo arbitrio hunc Canonem proponit: *Sic sentiamus, neque tropum in ullo Scripturæ loco admittendum esse, nisi id cogat circumstantia verborum evidens, & absurditas rei manifeste in aliquem fidei articulum peccans, sed ubique inhærendum est simplici puræque & naturali verborum significationi, quam Grammatica & usus loquendi habet.* Vide de hoc plura apud Glass. Philol. Sacr. Lib. II. Part. I. Artic. IV. Canon. I. p. m. 284. Applicando igitur hoc axioma ad nostra loca, nihil sane apparet, quod, ut a sensu literali recederemus, nos movere posset. Nullum enim fidei articulum, si vestigia τοῦ ῥητοῦ firmiter premamus, evertimus, aut ullo modo labefactamus. Neque Tropus, qui sermoni nitorem afferet, e Textus nostri evidentia quæri, neque ex aliis Sacrarum literarum apicibus peti & probari poterit. Licet adversæ opinionis Fautores varia conquirant, quibus pondus verbis suis addere conantur, ea tamen, uti constat, maxime aliena & peregrina, neque homogenea sive parallela, quæ de eadem, de qua differitur, agant materia, existunt, quod in evolutione tropi requiritur, notante eodem Glassio loc. cit. p. 285. Deinde etsi poneremus, quod unum atque alterum exemplum utcunque simile proferri posset, adhuc incertum foret, num noster quoque Textus istum inferret sensum. *Hoc esset argumentari a particulari ad universale. Pro declaratione forte hoc satis esset, at pro evidente demonstratione nequaquam. Quare necessariæ probationes tropi adducendæ essent, probandumque esset, quod in nostris locis Scriptura tali tropo, quem eis tribuunt, usa sit*, atque eo modo nostra vox צור necessario accipi debeat. (ut mutatis aliquantum Illyrici verbis uti liceat, quæ habentur in Clav. Script. Part. II. p. m. 167.) Qua de causa *non absurde*, ut Glassius refert, *a quibusdam monetur, quod a communi & usitatissima vocis significatione non sit ob quædam exempla particularia recedendum, nisi ipsa Textus evidentia nos cogat recedere.* Quod consilium nos secuti, sensum literalem in exponendis locis citatis retinemus, eaque, uti verba fluunt, relinquimus, concedentes τῷ צור, in quo cardo rei vertitur, primam propriamque suam significationem. In quo nos munit D. Gerhardi effatum, qui Tom. V. de Cœna docet, quod, *qui in communi vocum notione in intelligendo aliquo scripto vel sermone consistit; is velut in communi via ac velut in sua possessione consistat, ut, si quis eum inde præsertim in controversia ac lite depellere velit, eum valde bonis ac evidentibus rationibus instructum esse oporteat.*

V. Posito jam fundamento, quo nitimur, facile opus ipsum superstrui poterit, sic, ut utriusque Textus secundum sensum literalem vocumque significatum proprium expositionem hunc in modum evolvamus, & quidem prioris: ex Exod. IV. 25. ותקח צפירה צר ותכרת את־ערלת בנה: *Tunc sumsit Zippora (scil. in manus) lapidem (sive cultrum lapideum) & præscidit præputium filii sui.* Posterioris ex Jos. V. 2. בעת ההיא אמר יהוה אל־יהשיע עשה לך חרבות צרים: *Tempore illo (sc. cum transiisset populus Israeliticus Jordanem) dixit Dominus ad Josuam, fac tibi cultros petrarum (s. lapideos).* Inde nulla nascitur obscuritas, nullumque dubium; singula enim verba ordine cohærentia plenam, planam ac perspicuam mentem ob oculos ponunt, ut adeo tropi nulla habenda sit ratio.

VI. Idem cum & Interpretes viderint,

rint, factum est, ut magnum eorum numerum nobis in hac versione ἀκόλουθον habeamus. Et quidem respiciendo locum Exodi Chaldæus τὸ צור per טינרא (silicem) LXX. per ψῆφον (lapillum) Luth. in versione sua Germanica per Stein/ reddiderunt. Cui accedit R. Abarbanel in Commentario in hunc locum. הוא שן כלע חותך שנזרמן לידה מפני שלא לה סאבלת ולא תער השכירה: *Notat* (interprete Dominn Frischmuthio in disp. de Circumcis. Zipporæ Cap. II.) (*scilicet* τὸ צור) *dentem scindentis silicis, in quem incidit (Zippora) cum cultro destitueretur & novacula conductitia*. Hic quoqoe ab hac sententia haud abire differit Masoram parvam, quippe cujus hæc nota legatur in Codice Basileensi בחם בטינרא Vox צור bis defective scribitnr, ubi de lapide accipitur nempe hic & Ezech. III. 9. Rabbi Salomo Ben Melech in Tractatu מכלל יופי hanc exhibet notam nostræ expositioni exacte respondentem צר: עניני סלע Vox צר denotat petram. Rivetus in Commentario in h. l. ita concludit : *Nihil absurdi aut plane insueti est, si Zippora usa sit silice acuto in circumcisione Filii sui, fortasse quod in diversis illis locis alia non haberet instrumenta parata*. Quid itaque opus est, ut propriam deseramus viam, sinistramque eligamus? Minus etiam probabile videtur, metonymice aut synecdochice petram pro cultro acuto positam esse, *cum minus commode ferrum saxum diceretur, ideo quia cote acueretur*, [*nisi propter materiam conveniens esset*, judicante Quensted. Theol. Did. Polem. Tom. IV. Loc. IV. Sect. I. Thes. VI. p. m. 90.

VIII. Probantes contrarium confugiunt quidem ad locum Josuæ, præsidiumque suum ibi latere confidunt, verum & hic nulla necessitas nos urget, nt proprietatem vocum & literæ negligamus, cum omnia satis pure fluant. Interpretes hic nobis quoque consurgunt : LXX. τὸ חרבות צרים verterunt per μαχαίρας πετρίνας, & in quibusdam Codicibus adhuc additur ἐκ πέτρας ἀκροτόμου, Masius per gladiolos saxeos interpretatur, qui observat, quod Veteres novaculas saxeas dicendum esse putaverint in eo Commentario, qui Genesis magna est appellatus. Idem videtur asserere R. Salomo Ben-Melech in מכלל יופי in hunc locum : חרבות צרים רוצה לומר חרוני הצרים והוא שם בלל כי כל דבר חבורת יקרא חרבות τὸ חרב או ברזל או אבן החרורה: צרים *idem est, ac si diceret Deus, acumina petrarum, s. petras acutas, & est regula generalis, quod omnis res secans vocetur gladius sive sit ferrum sive lapis acutus*. Summus apud Judæos Doctor R. Maimonides (citante Dn. Frischmuth. in dissert. cit.) satis usitatum fuisse Judæis air hunc morem, quo Circumcisio per lapidem peracta : scribit בכל׳ מלין ואפילו בצור ובזכוכית ובכל דבר כורת ולא ימול בקרומות של קנה מפני הסכנה: *Quolibet re circumcidunt, silice, vitro, & omni re, quæ scindit, minime vero fragmento canæ ob periculum*. E nostris B. D. Seb. Schmidius in Notis ad octo priora Capita Josuæ annexis Commentario in Esaiam p. m. 746. cum Serrarium cultros saxeos itidem intelligendos esse referentem adduxisset, subjicit : *Ipsum negotium Circumcisionis, quo sanctius simulque periculosius fuit, requisivit instrumentum commodissimum & aptissimum, ut expeditius peragi posset. Ubi dispiciendum fuit, quod quovis tempore commodissimum inveniri poterat, ex iis, quæ usitata ad Sectiones erant; Ubi commodissimum haberi non poterat, sumendum erat, quod tempus & necessitatis casus sufficiens admittebat. Fieri autem potuit, ut aliquo tempore cultri ferrei, alio saxei usitatiores essent, alio itidem alterutri soli obtinerent: Sic tempore Zipporæ & ipsius adhuc Josuæ lapidei in usu præcipue fuisse videntur. Certe Zippora cum in itinere esset, de singulari ad circumcisionem præparato cultro nunquam cogitavit, cum tamen necessitas urgeret, sumsit, quem in quosvis quotidianos usus secum habuit, qui vocatur* צר, *adeoque saxeus fuit*. Annuit quoqne Calov. in Bibl. Illustr. in Cap. V. Jos. p. m. 663. *Quia vox* צר, *ait, petram significat, nec aliter facile accipitur, & a Zippora in Circumcisione Filii petra adhibita est, uti Cald. & Pagnin. exponunt, ac lapides, testas Samias atque silices olim adhiberi consuevisse ad castrationem, imo ad acuendos calamos e Catullo, Plinio & Græcorum Epigrammatibus docet Bonfrer. cultrorumque lapideorum usus etiam apud Americanos inventus est, recte LXX. Vulgat. August. Theodor. Masius & alii lapideos cultros interpretantur, qui adhibiti, tum, quod eo loci petrarum copia fuerit, non ferri aut chalybis circa Arabiam, tum quia adumbratum, per Christum, qui spiritualis petra est, non quidem carnem a præputio, sed mentem a vitiis circumcidi*. Nec dissentit Ravanellus Biblioth. Sacr. Tom. I. Lit. Cap. p. 551. 6. hæc scibendo: *Cultri s. lapides acuti adhibiti sunt in amputando præputio, cum circumcisio facta est a Josua, nempe, quia, ut Theodoretus observat, verisimile est eos, qui vixerunt in deserto, tantum temporis paucos habuisse cultros ferreos, ita, ut eorum defectu usi*

sint

sint lapidibus acutis, alioqui cultri ferrei in Circumcisione adhiberi solebant ad amputandum præputium, ut observat Justinus in Dialogo cum Tryphone. Huc referre possemus Drusii aliorumque testimonia haud dissona; verum, ut brevitati studeamus, ea tantum addere placet, quæ Thesin nostram aliqua ex parte illustrare videntur.

IX. Judæorum traditiones & Constitutiones si perlustramus, hanc regulam illis insertam legimus, quod omnis generis Instrumento circumcidant, atque adeo saxo aut vitro & quacunque re secante, uti apparet ex D. Seb. Schmidii Tractatu de Circumcis. p. m. 244. seqq. qui easdem collegit. Cum igitur liberum fuerit omni re scindente circumcidere, quid opus est, dum lapis in nostris locis vices Instrumenti explet, ut ad aliud confugiamus, tropum quæramus, vocesque alieni quid repræsentare asseramus? Certe ne unicum quidem datur vestigium, quod nobis suadeat, peregrinum vocabulorum usum sequi. Inde D. Seb. Schmidius loco supra allegato p. 362. hunc in modum colligit, nostramque sententiam aliquo modo confirmat: *Nobis videtur*, inquit, *admodum probabile, quod populi Orientales olim cultellos ex aliquo saxi durissimi genere fecerint. Tantum non plane persuadet nobis istud locus Exodi. Certe ex circumstantiis Textus jam alibi indicavimus, quod casus necessitatis fuerit, in quo Zippora non potuit diu circumspicere, aut ad circumcisionem se præparare; Sumsit itaque secandi Instrumentum, quod alias secum habuit in usus quoscunque & communes: Id nonne recte dicemus cultrum, quo cibos secare solita est? Mulier quoque, quæ cum indignatione Circumcisionis actum susceperit, vix de alio Instrumento sollicita fuisset, si vel maxime res moram passa fuisset. Atqui Moses istum cultrum vocat* צר, *quæ vox alias petram, saxum denotat: Cultrum autem saxum dici, nisi propter materiam, vix conveniens est. Ut verum fateamur, certe nobis non videtur probabilis sententia, quæ cultrum sic vocari putat, quia in saxo seu cote acuatur. Sed ut plura non dicamus, existimamus, olim cultros ex saxis factos, & inde per Metonymiam obtinuisse, ut cultri* צרים *saxa appellentur.*

IX. Neque absurditatis arguenda erit opinio nostra, ac si lapis minus aptus ad secandum sit, cum, ut alii ferunt, variæ gentes lapidibus cultrorum loco usæ sint: Schindlerus in Lexico suo Pentaglotto sub voce ציר perhibet, *quod olim in defectu ferri usi sint lapidibus acutis. Hodie*, pergit, *Judæi utuntur novaculis chalybeis, quarum tamen capuli sunt lapidei. Ante octavum diem mortuos aut abortivos masculos circumcidunt lapide fissili* mit einem Schifferstein/ *& sepeliunt seorsim prope januam cœmiterii*. D. Pfeifferus in dubiis vexatis Centuria II. Loco XLVI. p. 327. ex J. Lerii Navig. Brasil. Cap. xv. p. 189. adducit, *Americanos Brasileenses ad mactationem præacutis lapidibus usos*. Item tradit, *Judæos in Oriente cultris lapideis adhuc hodie uti ad circumcisionem. Imo*, notante eodem, *in Talmud Tractat. Schabbat dicitur pecudes petra mactari posse*. Cui & fidem faciunt Poetæ, qui non tantum præputia, sed & tota virilia silice amputata narrant. Sic Catullus in carmine de Berecynthia matre & Aty:

Super alta vectus Atys celeritate maria,
Phrygium nemus citato cupide pede tetigit,
Adiitque opaca sylvis redimita loca Deæ,
Stimulatus ubi furenti rabie vagus animi,
Devellit ille acuto sibi pondera silice,
Itaque ut relicta sensit sibi membra sine viro,
Etiam recente terra sola sanguine maculans,
Niveis citata cepit manibus leve tympanum.

Item Juvenalis Satyra VI. p. 53.

Mollia qui rupta secuit genitalia testa.

Nec desunt alii, qui multa de resectione per lapidem facta recensent: Plutarchus in Nicia asserente Polo in Synopsi Criticorum sacr. in Jos. c. v. Volum. I. p. 853. *quempiam sibi genitalia silice desecuisse* refert. Ut & Plinius Histor. Natur. Lib. XXXV. Cap. XII. de Gallis Sacerdotibus Cybeles: *Samia testa*, ait, *Matris Deum Sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputant, nec aliter citra perniciem, si M. Cœlio credamus, qui linguam sic amputandam obiecit gravi probro, tanquam & ipse jam nunc eidem Vitellio malediceret. Adhibitos etiam lapides fuisse ad calamos acuendos* testis est Julianus Epigram. Lib. VI. referente eodem Polo loco citato. Quid igitur impedit, quo minus assertum nostrum veritati conveniens videatur? Vidimus enim in sacris literis, si non urgeat necesʃ-

cessitas, a littera non esse recedendum, quæ, cur in nostris locis desereoda foret, nondum constitit, inprimis cum e Constitutionibus Judæorum libertatem, num sectio per lapidem, num per ferrum peragatur, notaverimus, atque ex abundanti ex aliis Autoribus satis commode lapide genitalia præscindi posse ostenderimus.

X. Frustra itaque Junius & Tremellius Piscator, Muosterus atque plures Interpretum Metonymiam aut alium quendam tropum in utroque Textu designant, idque absque fundamento asserunt, quod maxime probandom. Et licet ad Psalmi aliaque scripturæ loca provocent, ea tamen sic se habent, ut nondum vere constet, an secundum eorum judicium, prout illi suadent, sint exponenda. Et si daretur, hunc sensum in iis exhiberi, minime evictum foret, quod idem quoque in nostris obtineat, cum argumentum, de quo hic alibique agitur, plane sit diversum.

XI. Breviter jam traditis iis, quæ thesi nostræ lucem addere possent, tantum huc apponere animus est, antequam finem huic sectioni imponamus, quid vox חרבות in loco Josuæ designet. Hoc quam optime exponit B. D. Seb. Schmidius in citatis notis ad octo priora Capita Josoæ, cujus verba ita fluunt: *Cultri hi quemadmodum ratione materiæ vocantur sauei, ita ratione formæ* חרבות *gladii dicuntur. Ubi Serarius dicit, vel ex ipsius rei natura intelligi, quod gladii minutiores fuerint, quo vero nondum redditur ratio, quare gladii vocentur. Quare dicendum videtur, partim a forma, qualis gladii belliei tum fuit, partim a magnitudine, qua longiusculi & majusculi vulgaribus cultris fuerint, ut uno ictu facile totum præputium abscindi potuerit, esse appellatos. Interim quod non intelligendi sint gladii belliei, vel eu addita materia saxi colligitur, cum gladii majores & bellici ex saxis non fuerint fabricati.* Quod idem B. Schmidius in Tractatu de Circumcis. Part. III. Cap. III. p. 363. repetit: חרב, ait, *gladium bellicum proprie significare, & derivatio a* חרב *desolatus est, & frequentissimus usus Scripturæ probat: Latissime sumi, & quodcunque sectionis Instrumentum etiam cultrum significare, meminimus etiam a Lexicographis tradi. Sed quod de cultro dicunt, videntur eu nostro loco Josuæ sumsisse. Nos vero putamus, hic non notare proprie cultros, aut simpliciter, sed per improprietatem aliquam cultrum majusculum. Ideo opus fuisse, ut altera vox adderetur, quæ cultros denotat, ut diximus. Vertendum videtur: Fac tibi gladiolos cultrorum, hoc est, cultros majusculos, qui sint quasi quidam gladioli, ubi tamen de magnitudine decente recogitandum est, non monstrosa.* Cui quoque Drusius suffragatur allegatus io Critic. Sacr. Tom. I. p. 1530. חרב, inquit, *tam cultrum quam gladium significat. Nam gladiis usos fuisse, non est credibile. Ideo Vir doctus emendat glandiolos, quasi parvos gladios dicas, qui nihil aliud sunt, quam cultri, quibus utimur ad secandum aliquid. Auctor Libri, qui vocatur Oboel Moed, scribit, transferri ad omnem rem, quæ scindit, sive ferrum fuerit, sive lapis durus, unde etiam de novacula dicitur & de malleo, quo lapides cæduntur, quam* כשיל *vocant*: Sicque satis intelligimus, quod terminus חרב late sumatur, ut quamvis rem secantem comprehendat, atque hinc etiam culteri significationem obtinere possit. Interim minus necessarium esse opinamur, ut determinetur certa quantitas ac dimensio hujus Instrumenti, cum scriptura sacra tacente, nos quoque, apice oullo relicto, ex quo probabilis sententia hauriri possit, silere cogamur.

XII. Solliciti hic quoque quidam esse solent de quæstione, unde Josua tot saxa ad faciendos cultros sumserit? Verum ea videtur nimis sopervacanea quæstio. Deus enim, qui jussit, ut Circumcisio lapideis cultris perageretur, tot quoque lapides ad Jordanem sitos Josuæ procul dubio monstravit, ut ex eis Instrumenta Circumcisionis confici potuerint.

XIII. Alii itidem Problematis: Num Judæis liberum fuerit, Iostrumento Circumsionis, quod ipsis libuerit, uti, num vero certum a Deo in Institutione sacramenti aut alibi constitutum fuerit? resolutionem e nostris locis peteodam esse asserunt; Cum igitur aliqua istius decisio e modo dictis fluat, paucis eam exhibebimus. Delineabit ergo

SECTIO III.

Libertatem Judæis in determinando instrumento Circumcisionis relictam.

I. MUlti pro necessitate cultri lapidei pugnantes arietem in Exodi & Josuæ locis quærunt, colligentes, ideo, quia Circumcisionis Iostrumeotum eo tempore fuit culter petrinus, vel silex acutus, Judæos quoque in actu Sacramenti perpetuo tali usos fuisse, multos enim tradere dicunt, in Oriente reperiri lapides, qui novaculæ instar

ſtar ſcindant, cui rei Adamas fidem faeere poſſet. Verum a ſtatu extraordioario ad ordinarium minùs recte concludi certum eſt. Zippora enim apparitione Dei mortem filio nondum in fœdus ſacrum recepto minantis perterrita opus maturare incipiebat, ideoque quod modo ipſi ad manus erat, Ioſtrumentum recipiebat, *cui matri feſtinanti ſilex ſive lapis primus obveniebat, quo natum circumcidebat (imprimis cum hæc circa Arabiam petræam, ubi eſt Sina & Madian, contigerent, in qua major petrarum quam ferri eſt copia & uſus, unde & petras iſti exarcuunt inſtar ferri ex eiſque cultros efficiunt acutiſſimos)* vid. Gerh. Loc. de Circumc. p. 197. ex quo certe conjectura aſſequi nemo poteſt, Zipporam conſueto ad circumcidendum Organo uſam. Deinde Joſua Iſraelitas adhuc in itinere conſtitutos, ac nondum circumciſos e maodato Dei eum ipſo colloquentis ſingulos circumcidebat, ad quem actum, quia ſingularis atque ſoleonis erat, Deus abſque dubio ſingulare Inſtrumentum ſc. ſaxeum determinabat, ne vel alio omnium uſui inſerviente profanus redderetnr. Quis inde a ſingulari ad univerſale colligere vellet, quod, quia Joſua ſaxeo circumciſionis Inſtrumento uſus, ordinarium quoque ſaxeum fuerit. *Si vero ordinarie ex prima Inſtitutione conſtitiſſet ſaxeos eſſe debere cultros circumciſioni faciundæ, quid opus fuiſſet hic denuo exprimi? Niſi quod liberum fuerit exprimere aliquam materiam vel non exprimere, & cum exprimere Dominus voluit, expreſſit materiam communiorem, ut meliorem non prohiberet. Forte enim Dominus, licet multos Joſua & populus cultros ſecum haberent huic actui circumciſionis ſingulari ſingulares etiam cultros elegit; qui poſthac nullam ad rem aliam uſurparentur, ſed cum præputiis ipſis defoderentur. Ubi ſaxei ſufficientes erant, nec opus nobiliori materia. Quomodo nihilominus in aliis Circumciſionis actibus liberum manſit, cujuſcunque materiæ cultros adhibere* (quæ ſunt verba B. D. Seb. Schmidii in Notis ad Joſuam p. m. 746.

II. Cnm igitur nulla neceſſitas cultri lapidei reſecando e noſtris locis erui poſſit, veriorem ſententiam eſſe exiſtimamus, qua ſtatuitur, libertatem Judæis hac in re relictam. Eam quoque confirmare poſſumus quodammodo e ſilentio mandati divini, quod de circumciſione Abrahamo poſteriſque ejus datum, ubi nulla Inſtrumenti mentio facta. Unde, tacente ipſo, augurari licet, Judæos omni Inſtrumento circumcidere potuiſſe, ſi modo ita comparatum, ut omnis metus periculi ſublatus. Quod eodem ſere modo B. Danhauerus de ſacramentis colligit, dum ait: *Inſtrumentum non fuit neceſſario ſilicum. Certe in prima hujus ſacramentalis ritus inſtitutione non determinatum eſt certum Inſtrumentum ſ. ratione materiæ ſ. ratione formæ, ſed libertas Eccleſiæ Dei relicta eſt, ut uteretur Inſtrumento ad circumcidendum apto quo vellet.* Denique ne ullo apice in Sacro Codice tangitur, abſoluta neceſſitate Circumciſionem Inſtrumento lapideo perfici debuiſſe. E quibus libertatem Judæis in determinando Organo circumciſorio conceſſam fuiſſe concludimus.

GA-

GABRIEL. GRODDECKII
DISSERTATIO
DE
JUDÆIS PRÆPUTIUM
ATTRAHENTIBUS.

PRÆFAMEN.

AB eo tempore, quo primarium religionis Judaicæ Sacramentum Circumcifionem per Patrem Circumcifionis, Deus populo fuo tradi, ac velut fignum effe voluit fœderis cui cum Abrahamo facti, quo ipfius pofteri paternæ fidei fe confortes indicarent, ac tanquam notabili indice a reliquis gentibus fegregarentur; hunc infignem gratiæ Divinæ characterem, quamvis cum acerrimo dolore conjunctum, tantum abeft, ut electa illa fummi Numinis progenies unquam e corpore fuo abolere, quin potius in hodiernum recens natos fummo cum rigore illunt propagare ac confervare ftuduerit. Quod diverfis teftimoniis comprobare facillime liceret, nifi res in propatulo effet, ac obcoecata gens, avitis legibus pertinaciter inhæreos omnium oculis obverfaretur. Sane hodierni etiam Judæi non tantum excidii pœnam illis, qui non circumcifi funt, Divino afferto tribuunt, verum etiam infantes, fi, antequam circumcifi effent, morerentur, mortuos quoque eo charactere fignari volunt, ac præterea *incircumcifi* ac *præputiati* nomine ad probrum & convicium utuntur. Atque hinc etiam, ut major huic Mofaicæ fanctioni auctoritas accederet, nonnulli, qui feculo nugatorum feraciffimo vixerunt, Adamum, Sethum, Noam, aliofque qui ante Abrahamum exftiterunt, circumcifos natos fuiffe, finxeruot, uti legere eft in *Schalfcheleth hakkab. f. 6. b.* quamvis de Adamo contrarium extet R. Jehudæ dictum ארם הראשון משוך בערלתו היה *Adam primus attractum habuit præputium*, in *Sanhedrin c. 4. f. 48.* & in *Jalkut ad Hof. VI. 7. f. 125. a. edit. Ligurn.* Tantum quippe dignitatis circumcifioni deferebant Judæi, quos etiam Arabes imitati funt, ufque adeo, ut in *Theologia Mahommedis cap. ult.* legator, Gabrielem angelum Adamum circumcidiffe tefte *Hackfpanio c. 7. tr. de fcriptorum Judaic. in Theologia ufu, p.* 475. quod miror *Marraccium* in nupera *Alcorani refutatione* nullibi attigiffe, qui relquas orientalium de Adamo fabulas fedulo collegit. Uti vero Judæi, quamdiu genti fuæ adhærebant, maximi eam faciebant ita e contra illi, qui a Judaifmo defciverant, una cum reliquis cæremoniis Judaicis hanc imprimis labem e corporibus fuis delere fedulo allaborabant, partim ne amplius gentibus ludibrio effent, partim ne cum Judæis ultra aliquod commercium habere cenferentur. Quam in rem arte quadam medica retractum fuperinducebant præputium, quamvis aliqui ex ipfis quoque Judæis meræ voluptatis gratia eadem arte fibi præputium reftituerent. Tales a Judæis משוכים five *repræputiati* aut *recutiti* appellati, ac pro hæreticis, id eft talibus, qui juxta Maimonidem *nullam habent partem in feculo futuro*, agniti fuerunt, quos denuo quoque circumcidi debere illi fanciverunt. De quibus cum multa paffim in Hebræorum fcriptis alibique legantur, quæ non parum faciant ad illuftrationem loci cujufdam in Novo Teftamento, argumentum dignum exiftimavimus, cui aliquam diligentiam impenderemus. Tu vero L. B. conatibus noftris fave, ac fi quibufdam verbis offenderis, ea in hoc argumento vix prætermitti potuiffe cogita, memor illius *Auguftini de Civit. Dei lib. 4. cap. 23.* Quifquis ad has literas impudicus accedit, culpam refugiat, non naturam, facta denotet fuæ turpitudinis, non verba noftræ neceffitatis, in quibus mihi facillime pudicus & religiofus lector & auditor ignofcet.

I. An-

I. Antequam vero ad rem ipsam accedamus, rationem vocis משוכים prius exponere operæ pretium erit. Descendit illa a Rad. משך quod significat *trahere*, *attrahere*, *protrahere*, quo sensu in Scripturis frequentissime occurrit, vide Judic. IV. 6. 1. Reg. XXII. 34. Job. XXIV. 22. Hos. VII. 5. Improprie ad alias quoque interdum res transfertur: uti ad *misericordiam* Jer. XXXI. 3. Ps. CIX. 12. ad *iniquitatem* Es. V. 18. ad *sonitum cornu* Ex. XIX. 13. Jos. VI. 5. &c. Exempla abunde reperiuntur in *Pagnini Thes. Ling. S. Merceri*, *Cavallerii & Bertrami* studiis aucto *p.* 1460. *seqq. edit. Lugd.* 1575. Inde nomen משך pro *re pretiosa* ac e *longinquis terris advecta*, nec non *protractione* usurpatur, quo referas Ps. CXX. 5. *heu mihi*, *quia inhabitavi* משך, quod aliqui de gente Tusciæ vel Moscoviæ exponunt, rectius vero *cum Bocbartho in Phaleg.* III. 12. de longo temporis tractu accipitur, *peregrinatus sum diu* vel *longo tempore*, ut *Aquila* προσηλύτευσα ἐν μακρυσμῷ, *Symmachus* παροικῶν παρῆλθοντα, LXX. ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη, quos sequuntur *Vulgatus*, *Syrus* & *Arabs*. Ab hac significatione Rabbini porro vocem משיכות *attractio*, *protractio*, & משוך plur. משוכים *attracti*, metonymice ad *illum actum*, *quo cutis genitalibus attrahitur*, talesque *attractos* sive *attractum præputium habentes* retulerunt, quo solum fere sensu voces משך, משוך & משיכות perpetuo in eorum scriptis usurpatæ leguntur. Apud Græcos vocabula ἐπισπᾶσθαι, & ἐπισπασμὸς idem significant, quo sensu Gentium Apostolus adhibuit 1. Cor. VII. 18. περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω. Quod si latinis vocabulis commode reddi deberet, voces *attrahere*, *retrahere*, *inducere*, *adsciscere* &c. *præputium*, itemque *attrahentes*, *inducentes*, *adsciscentes sibi præputium*, nec non *attracti*, id est qui attractum præputium habent, aut *repræputiati* Hebraicarum vocum משוכים & משך emphasin optime explerent. Forte quoque *Martialis lib.* 7. *epigr.* 29. *in Celsum*, per *recutitos* tales, quibus circumcisis cutis succrevit, intellexit, uti ad h. l. animadvertit *Th. Farnabius*, quod sane si hoc sensu admitti deberet, aptissimum foret Hebraicæ dictioni vocabulum.

II. Ab Etymologia vocis ad definitionem pergimus, quam breviter quidem optime tamen tradit *R. Salomo in Glossis ad c.* 8. *Tr. Talmud. Jevammoth f.* 72. *a.* משוך id est מהול שנמשכה ערלתו ובסתה את העטרה: *circumcisus*, *cujus attractum est præputium ita ut cooperiat coronam membri* i.e. caput sive glandem membri istius. Clarius rem exprimit *R. Nissim comm. in Jevammoth R. Alphes f.* 428. *b.* משוך שאחר שנמהל נמשכה ערלתו בין על ידי אדם בין ע״י חולי: *Interpretatio vocis* משוך (ἐπισπασθείς) *hæc est*, *si postquam circumcisus fuerat*, *retrahitur præputium vel per homines* (id est arte quadam) *vel per aliquam ægritudinem* (id est si per naturam recrevit). Nimirum hoc duplici imprimis modo fieri potuisse Judæi observant. Aliis enim, etsi a suis parentibus fuissent in tenella ætate rite circumcisi, postquam adolevissent, ex singulari naturæ vigore præputium iterum succrescebat, quales Israelitas, quos Josua secunda vice circumcidere a Deo jubebatur, Jos. V. 1. fuisse nonnulli existimant: alii vero arte quadam medica, subducta atque distenta pellicula, novum sibi præputium comparaverant, glandemque eo iterum contexerant. Idque vel voluptatis gratia promiscue, vel propter pudorem, elegantiæ ergo ab iis factum, qui Jodaica religione deserta ad gentes se converterant, ut nulla amplius Judaici ritus vestigia in corporibus eorum superessent.

III. Ac quod illos primum attinet, qui libidinis ac voluptatis ergo sibi hanc jacturam resarciebant, ratio, quæ istos cupidineos ad tam nefandum scelus pellexit, ista forte reddi potest, quod majori stimulo carnis desideria impleri posse sibi imaginarentur, si pellicula ista instructi essent, ac præterea scortis quoque aut puellulis suis delicatissimis se melius placituros crederent, quæ majorem voluptatem deprædicant, si cum homine concubuerint, cui vel nunquam præputium defuit, vel arte resarcitum est. Notum quippe istis impudicis erat, circumcisionem ad membri & concupiscentiæ debilitatem plurimum conferre, cui hac ratione remedium afferre gestiebant. Certe propter hanc imprimis rationem Circumcisionem a Deo institutam fuisse, ut libido hominum diminuatur, & membrum hoc, quantum fieri potest, ad actum istum debilitetur, fatetur expresse *Maimonides Part.* 3. *lib. more Nevuchim. cap.* 49. *f.* 168. *b. edit. Salonic.* quæ verba digna sunt, ut integre huc transcribantur וכן המילה אצלי אחד מטעמים למעט המשגל ולהחליש זה האבר כפי היכולת עד שימעט בפעשה הזה. וכבר חשבו שזאת המילה היא השלמת חסרון יצירה ומצא כל חולק מקום לחלוק. ולומר איך יהיו הדברים הטבעיים חסרי׳ עד שיצטרכו להשלמה מחוץ עם מה שהתבאר מתועלת העור ההוא לאבר ההוא ולא נתנה מצוה זו להשלים חסרון הבריאה רק

להשלים חסרון הסרות והנזק ההוא תגופני הסניע לאבר ההוא הוא המכוון אשר לא יפסר בנ רבר מן הפעולות שבהם עמידרת האיש ולא תבטל בעבורה ההולרה אבל תחסר בו התאוה היתרה על הצורך והיוה המילה מחלשת כח הקשו ופעמים שתחסר ההנאה הוא רבר שאין ספק בו בי האבר בשיתפוך רמו ויוכר מחסהו מתחלת בריאתו יחלש בלי ספק ובבאור אמרו החכמי׳ ז״ל הנבעלת לערל קשה לפרוש ממנו זהו החזק בטעמי המילה אצלי ומי היה מתחיל הזה המעשה רק אברהם אבינו עליו השלום אשר נורע מיראת חטאו מה שזכרו ז״ל כאמרו הנה :נא ירעתו בי אשה יפת מראה, id est ex versione *Buxtorfii fil. p.* 505. *Porro Circumcisio etiam, meo judicio, propter hanc rationem instituta est, ut libido hominum diminuatur, & membrum hoc, quantum fieri potest, ad actum illum debilitetur. Quidam existimarunt, Circumcisionem istam esse perfectionem defectus nativitatis; prout quilibet contradicendi avidus facillime materiam invenire potest. Dicendum autem illis, qua ratione res naturales ita imperfectæ esse possint, ut exterius perfici opus habeant? præter id quod afferri potest de utilitate, quam pellicula illa membro isti affert. Præceptum itaque istud non est datum ad supplendum defectum Creationis, sed ad corrigendum defectum morum. Damnum enim illud, quod membro isti infertur, est illud ipsum, quod intenditur, quo nulla actio corrumpitur, in quo essentia Viri consistit, neque etiam facultas generandi adimitur, sed superfluus tantum appetitus coeundi diminuitur. Quod autem Circumcisio virtutem intensivam membri illius voluptatemque debilitet, id extra omnem dubitationem est. Nam cum membrum illud statim in ipsa nativitate sanguinem suum effundit, tegumentumque amittit, sine omni dubio exinde debilitatur. Hinc dixerunt sapientes nostri p. m. mulierem cum Viro incircumciso matrimonio junctam difficulter ab ipso posse abstrahi. Atque hæc est principalis ratio meo quidem judicio, in Circumcisione. Quis autem alius opus hoc incepit, quam Abraham pater noster? de quo notum est quantopere peccatum pertimuerit, sicuti Sapientes nostri commemorarunt super illud quod* (Gen. xx. 11.) *scriptum est* Ecce, nunc novi, quod mulier pulchra aspectu sis. Hoc jam ante Maimonidem *Philo Judæus* observaverat, qui *lib. de Circumcis. p.* 811. scribit: *Ejus membri circumcisio* σύμβολον ἡδονῶν ἐκτομῆς, αἳ κατεγοητεύουσι διάνοιαν, *symbolum erat excisionis voluptatum, quæ mentem fascinant, & quia inter voluptatum illecebras principatum tenent, quæ partem illam titillant & afficiunt, idcirco Legislatores partem eam mutilari jusserunt, ut significarent, voluptates superfluas resecandas esse.* Et alibi *lib. de migrat. Abrahami p.* 402. Τὸ περιτέμνεσθαι inquit, ἡδονῶν καὶ παθῶν πάντων ἐκτομήν, καὶ δόξης ἀναίρεσιν ἀσεβοῦς ἐμφαίνει, *circumcisio notat voluptatum affectuumque omnium excisionem & opinionum insuper impiarum.* Hinc factum forsan quod S. Jacobus 1. 21. ad vitam Ethnicam & impuram abnegandam hortetur verbis, quibus allusum videtur ad pelliculæ illius superfluæ rejectionem circumcisione factam. Jungimus *S. Chrysostomi* verba huc apprime facientia ex *Homil.* 39. *in Genes. p.* 567. ὅρα σοφίαν Δεσπότου, πῶς ἤδεις τ̃ μελλόντων ἔσεσθαι, τὸ ἀπηλὲς τῆς γνώμης, καθάπερ χαλινόν τινα ἐπεθεὶς. *Vide sapientiam Domini, quomodo cum sciret imperfectas & pravas eorum* (Judæorum) *mentes futuras, signum Circumcisionis quasi frenum quoddam imposuit ad indomitos eorum impetus cohibendos, ut ne gentibus commiscerentur.* Utrum vero hæc vera circumcisionis a Deo institutæ causa fuerit, & anne per illam hoc, quod ipsi Maimonides tribuit, efficiatur, cum *Episcopio Inst. Theol. lib.* 2. *c.* 10. *p.* 45. aut *Frischmuto diss. de Circumcisione Zipporæ c.* 2. §. 4. qui contra hoc disputant, inquirere nolumus, cum non in alium finem hæc a nobis allata sint, quam ut constaret, pervulgatam inter Judæos ac reliquas Gentes opiniooem fuisse, circumcisionem carnis fomitus extinguere, ac propterea libidinosos quosdam tam suave naturæ donum in integrum sibi restituisse, ut Veneri cupidius indulgere possent.

IV. Ex horum forte numero, si Judæis credimus, *Achan* fuit, cujus fit in Scriptura mentio Jos. VII. de quo in *Tr. Sanhedrin f.* 44. *a.* R. Jehuda bar Misparta prodidit, ipsum fuisse משך בערלתו, *attraxisse præputii*, ad quæ verba R. Salomo ita scribit, משך את אמתו חמיר ער שנשתרבבה וביסתה את ראש הגיר כרי שלא יראה מהול: *attraxit pelliculam membri sui jugiter donec augeretur, obtegeretque caput membri istius, ut non appareret circumcisus esse.* Ejusdem criminis Judæi *Jehojakimum* impium Jehudæ Regem insimulant, ut in libro *Tanchuma f.* 9. *col.* 4. *edit. Bomberg. A.* 305. legi potest, ubi hæc inter alia annotata sunt: ואף מלבי בית דור בטלו את המילה שהרי יהויקים משך לו ערלה שנ׳ ויתר רברי יהויקים ובל תועבותיו אשר עשה והנמצא עליו . מה נמצא עליו שמשך לו ערלה: id est, *non minus Reges e stirpe Davidis prævaricati sunt adversus præceptum de circumcisione, nam ecce Jebojakim*

kim sibi ipsi præputium induxit sicut scriptum est (2. Chron. XXXVI. 8.) & reliquæ res Jojakimi & abominationes ejus, & quod de eo inventur. *Quid inventur de eo? nempe, quod adsciverit sibi præputium*. Quod si *Job. Drusio* Viro doctissimo *not. in* 1. *Cor.* VII. 18. assentiri deberemus, ad hanc classem illi quoque referri possent, quos Jer. IX. 25. Deus visitare velle minatur מולים בערלה *circumcisos in præputio*, aut ut ille exponit *præputio* sive *præputium habentes*, hoc est omnem, qui, cum circumcisus fuit, postea præputium attraxit. Illi sequenti v. 20. recensentur, *Ægyptus*, *Juda*, *Edom*, *filii Amon*, *Moab*, *& omnes commorantes in extremo angulo mundi qui habitant in deserto*; quos omnes partim libidinis partim decoris ergo isto scelere se contaminasse, ex ipsis Judæis etiam nonnulli asseruerunt. Ita enim ad h. l. in *Jalkut f.* 105. *a. edit. Ligurn.* legimus, quod ex libro *Jelammedenu* excerptum est, ac præterea in *Aruch* extat. ופקדתי על כל מול בערלה. מהו מול שהיו מולים ומשכו להם ערלה וכלהו בענין א' שנא' על מצרים ועל יהודה על אדום ועל בני עמון ועל קצוצי פאה. על מצרים שהיו מולין בימי יוסף וכשמת יוסף משכו להם ערלה שנא' כי בנים זרים ילדו ועל יהודה זה יהויקים מלך יהודה. ועל אדום זה עשו. ועל בני עמון אלו שילדו בנו' לוט ועל כל קצוצי פאה אלו הישמעלים : id est scriptum est. Et animadvertam in omnem circumcisum cum præputio. *Quid hæc verba sibi volunt? fuerunt quippe ex circumcisis, qui sibi attraxerunt præputium, & summatim hic recensentur, nempe* Ægyptii, Jehuda, Edom, filii Ammon, & commorantes in extremo angulo. *Per* Ægyptios *intelliguntur illi, qui circumcisi erant in diebus Josephi, eoque mortuo præputium sibi attraxerant, quemadmodum scriptum extat* (Hos. v. 7.) quia filios extraneos pepererunt. *Per* Judam *denotatur Jehojakim Rex Judæ*. Edom *id est Esau*. Filii Ammon, *illi scilicet, quos pepererunt filiæ Loth. Denique* commorantes in extremo angulo *sunt Ismalitæ*. Hanc tamen verborum Jeremiæ interpretationem rejicit *Cunæus lib.* 3. *de Republ. Hebr. c.* 5.

V. Hæc de illis, qui libidinis voluptatis gratia præputium attraxerunt, dixisse sufficiat, quorum quidem inter ipsos Judæos, quamdiu ceremoniis Mosaicis addicti erant, paucissimos extitisse, ob severam circumcisionis legem, cui subjacebant, credibile est; inter illos vero, qui cum gentibus se commiscuerant, plures forte istam voluptatis particulam sibi restituisse, dubitare nos sinunt, quæ de variis gentium pollutionibus, quas isti verpi minime aversabantur, ubivis annotata legimus.

VI. Enimvero multo major fuit illorum numerus, qui, postquam Judaica religione abjurata ad Christianos aut alias gentes se converterant, vel ex odio Judaismi vel ex superstitione aliqua præputium sibi iterum adsciverant, alii vero, cum Romani rerum in Judæa potirentur, hostium injuriis exagitati & vexati, eadem illa ratione religionis suæ professionem dissimulaverant. Tales quidem ferme Apostoli Pauli ætate plurimos extitisse, dubitari nequit, qui ex Judaismo ad Christianismum conversi, sibi probrosam in Christianismo circumcisionem esse credebant, ac propterea præputium reducebant, quod vetat fieri Apostolus 1. Cor. VII. 18. *περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω. ἐν ἀκροβυστίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω, circumcisus aliquis vocatus est?* (אל ימשוך) *ne attrahat præputium: in præputio aliquis vocatus est? ne circumcidatur*. Conf. Gal. VI. 15. Quæ quidem verba non tantum mystice ita exponi debent, ut *attrahere præputium idem sit, quod optare mente, & quantum fieri potest, adlaborare, ne excisum præputium videatur, sive ita te gerere ac si præputiatus non sis*, quemadmodum *Episcopius Instit. Theol. lib.* 2. *c.* 10. *p.* 44. *b.* interpretatur, verum ad literam de ipso illo more tum inter Judæos & Pharisæos (quorum sectæ etiam Paulus in Judaismo addictus fuerat) satis noto, & a multis temporibus inter eos usurpato intelligenda sunt. Hoc scilicet Apostolus vetat, ne Judæi credentes in Christum, idem facerent, quod cæteri consueverant, cum ad Gentes deficerent; neve gentiles in Christum credentes id agerent, quod alii ad Judæorum religionem transeuntes & inter proselytos se profitentes, (quos quidem circumcidere opus erat) soliti erant facere. Id enim amplius nemini obesse. Vid. *Baron. Annal. Tom. I. ad A. C.* 57. *n.* 72. *p.* 467. *edit. Plantin.* nec non Interpres N. T. ad l. c. imprimis *Hammondum p.* 533. itemque *Buxtorf. in Lex. Talmud. d.* 1277. & in *Epistola ad Bauhinum ap. Th. Bartholinum de morbis Bibl. c.* 26.

VII. Vigebat ergo tum temporis apud Judæos ista malis artibus excogitata perfidia, ut ad libitum, cum vellent a patriis legibus ad gentiles deficere, hanc pelliculam iterum inducerent, sicque se Judæos amplius esse negarent. Quod etiam paucis post Apostoli obitum annis a Menelao & Tobiæ filiis cum inter illum ac Jasonem fratrem simultates or-

tæ essent, atque isti ad Antiochum Apostatam Judæorum Regem, qui ferme Græcanicam religionem adsciverat, fecesserant, factum fuisse, *Josephus* memorat *lib.* 12. *Antiquit. Jud. c.* 6. *Concitata autem per fratrem contra novum Pontificem Menelaum seditione & populo in partes scisso, Tobiæ filii steterunt a Menelai partibus; major autem populi pars factionem Jasonis sequebatur. Quorum vim non sustinentes Menelaus & Tobiæ filii, secesserunt ad Antiochum*, δηλοῦντες αὐτῷ ὅτι βούλονται τοὺς πατρίους νόμους καταλιπόντες, καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς πολιτείαν, ἕπεσθαι τοῖς βασιλικοῖς καὶ τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν ἔχειν. Παρεκάλεσαν οὖν αὐτὸν ἐπιτρέψαι αὐτοῖς, οἰκοδομῆσαι γυμνάσιον ἐν Ἱεροσολύμοις. συγχωρήσαντος δὲ καὶ τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν, ὡς ἂν εἶεν καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόδυσιν Ἕλληνες, *dicentes se velle, relictis patriis institutis ac legibus, religionem Regis & Græcanicos ritus assumere: rogaveruntque eum, ut sibi permitteret, Gymnasium Hierosolymis extruere, quo impetrato, adduxerunt sibi præputia, ut nudi quoque non essent Græcis dissimiles.* Idem refertur 1. Macc. 1. 15. 16. pro illis τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν, simpliciter ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυστίας, *fecerunt sibi præputia.*

VIII. Inter illos quoque, qui a Romanorum partibus ad *Bencozibam* sive *Bar Cocab* Pseudomessiam Judæorum defecerant, ejusdemque sacra iterum amplexi fuerant, multos attractum præputium habuisse, quos ille denuo circumcidi jussit, Judæi annotarunt. Sic enim ad *Tr. Jevammoth c.* 8. in utroque *Talmude*, *Babylonico f.* 72. a. & *Hierosolymitano f.* 9. *a.* legimus, הרבה משובים היו בימי בן כוזיבא וכולן מלו וחיו והולידו בנים ובנות: *multi cum attracto præputio fuerunt in diebus Bencosibæ, qui omnes denuo circumcisi sunt, vixeruntque & etiam filios filiasque postea genuerunt.* Hos quidem invitos a Romanis ad id coactos fuisse probe annotat *Masius ad Jos. V.* 2. uti etiam *R. Salomo* & *R. Nissim ad Jevammoth f.* 428. b. *per vim ipsis præputium retractum fuisse* asserunt; ast prævaluit Bencosiba, occupataque urbe *Bitther* sive *Betar* omnes iterum circumcidi jussit. Postmodum tamen ab Ælio Hadriano urbs recuperata fuit, interemptis cum impostore quadragies centenis Hebræorum millibus, quo tempore absque dubio illi qui superstites ex clade remanserant, pristinum iterum præputium sibi induxerunt. De hac revolutione ac ingenti strage Judæorum hujus miseri turbis excitata omnino legi merentur *Tillemontius Tr. de Revoltes des Juifs art.* 3. *seqq. T.* 2. *Hist. des Empereurs p.* 494. seqq. nec non *Joh. a Lends. de Judæorum Pseudomessis cap.* 5.

IX. Eundem morem apud Samaritanos quoque olim obtinuisse, *Epiphanius* Constantiæ Episcopus memorat, qui *lib. de mensuris & ponder. p. m.* 172. affirmat, quisquis Judæorum ad Samaritanos deficeret, cum novo præputio comparato nova circumcisione initiari solere, quemadmodum vicissim, qui ad Judæos a Samaritanis confugiunt, novam propterea circumcisionem suscipiant: idque Symmacho quoque cujus inter Græcos S. historiæ interpretes celebre nomen est, inter alios accidisse, ait, Imperatore Severo, cum ob affectatum regnum ille apud suos Samaritanos odio maximo laborans, se ad Judæos contulisset, atque his nomen dare constituisset. Equidem hoc quod Epiphanius de mutua illa iterata circumcisione tradit, dubium alicui movere posset, quandoquidem contrarium S. *Augustinus* asserat *Lib. I. cont. Crescon. c.* 31. *Nunquid apud Samaritanos circumcisus, si fieri tunc vellet Judæus, posset iterum circumcidi? Nonne illius hominis error corrigeretur, signaculum autem fidei agnitum probaretur? Et nunc sunt quidam Hæretici, qui se Nazarenos vocant, a nonnullis autem* Symmachiani *appellantur, & circumcisionem habent Judæorum, & baptismum Christianorum, ac per hoc, quemadmodum siquis eorum ad Judæos venerit, non potest iterum circumcidi, sic cum ad nos venerit, non debet iterum baptizari.* Ideoque eo magis mirum videtur, quod circumcisionem solis olim Judæis veterum Imperatorum legibus permissam fuisse, cæteris interdictam legimus, etiam Samaritanis, quibus contrafacientibus, castrantis pœna irrogatur. Qua de re insignis *Origenis* locus annotari meretur *lib.* 2. *cont. Celsum p.* 68. *edit. Spencer*: Ἀλλὰ φήσει τις ὅτι καὶ Σαμαρεῖς διὰ τὴν ἑαυτῶν θεοσέβειαν διώκονται. Πρὸς ὃν τοιαῦτα ἐροῦμεν ὅ σικάριοι διὰ τὴν περιτομὴν, ὡς ἀκρωτηριάζοντες παρὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους καὶ τὰ Ἰουδαίοις συγκεχωρημένα μόνοις, ἀναιροῦνται. *Sed dicet aliquis etiam Samaritas persecutionem pati propter suam religionem. Ei respondebimus, sicarios propter circumcisionem occidi, quod seipsos mutilent, contra præscripta legum, quæ solis Judæis id permittunt.* Plura vide ap. *Petavium Animadvers. in Epiphan. c. l. p.* 400. Quod Judæos attinet, horum quidem religio cum circumcisionis jugo tam arcte conjuncta erat, ut neminem in eam adoptare liceret, antequam prius circumcisus esset, uti patet ex Exod. XII. 48.

Num.

Num. xv. 15. Conf. præterea *Gemara Babyl. Tr. Jevammoth c. 4. f. 46. a. Cerithut. c. 2. f. 8. 9. Maimon. hilch. Issure Biach. c. 13. 14. Semag. præc. negat. n. 116. Jore Dea c. 268. add. Seldenus de success. in bona defunct. c. 26. & de J. N. G. II. 2.* Imo vero illos etiam, qui præputium attraxerant, iterum circumcidi opus habuisse ex iis, quæ postea dicentur, constabit.

X. Sequitur apud Epiphanium, τέχνῃ τινὶ ἰατρικῇ διὰ τοῦ καλουμένου σπαθιστῆρος (alii legunt σπασθιστῆρος) τὴν τῶν μελῶν ὑποδερματίδα ὑποσπασθεῖσαν, ῥαφέντες, καὶ κολλητικοῖς περιδεθέντες, ἀκροβυστίαν αὖθις αὐτὴν ἀποτελοῦσι, *medica quadam arte, eoque quem* spatistherem *vocant* (instrumento) *glandis cuticulam attrahentes consuunt, ac glutino circum adstringunt, atque ita præputium recuperant.* Ac tandem subjicit, ταύτην δὲ τὴν παράδοσιν τῆς κακοδαιμόνος ἐνδείας φασὶ τὸν Ἡσαῦ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακὼβ εὑρηκέναι πρὸς ἀπαρνήσασθαι καὶ πρὸς ἀφανισμὸν τοῦ τῶν πατέρων αὐτοῦ χαρακτῆρος, *Quod nefarium ac detestandum artificium ab Esau Jacobi fratre repertum memorant, ut eo facilius ejurare Deum & acceptam a majoribus notam abolere possent. Unde natam illam Dei vocem existimant*, Esau odio habui, Jacob autem dilexi (Mal. 1. 2.) Id quod unde Epiphanius habuerit, mirum videtur Cl. *Buxtorfio Lex. Thalmud. p.* 1276. sq. qui hactenus se de eo in Hebræorum libris nihil observasse fatetur. Ast supra §. 4. ex libro *Jelamedenu*, quo antiquissimæ Judæorum traditiones atque expositiones, Epiphanii ævo ferme pervulgatæ, continentur, locum adduximus, ex quo apparet, Esauum quoque inter illos numerari, qui præputium attraxerunt, quamvis pro Authore aut Inventore istius criminis minime habeatur.

XI. Observari autem meretur, quod de isto instrumento attractorio, cujus ope præputium induci possit Epiphanius memorat. Ac fortassis, quod magis receptum est, ἐπισπαστὴρ potius legendum, quam *Spathister*, ut sit Attractor, sive instrumentum, quo aliquid attrahitur ab ἐπισπάω vel ἐπισπάομαι. Quod quale instrumentum fuerit *Henr. Stephanus in Thes.* annotavit, pro quo aliud interdum instrumentum Σμίλη, & Σπάθιον i. e. *scalpellum*, (chirurgicum) ut *A. Cornelius Celsus de medic. lib. 7. c. 25.* habet, adhibitum fuisse, nonnulli produnt. Prius confirmat *Lucianus apolog. pro merced. cond. p.* 485. ubi per locum medicinas adornari postulat: καὶ τὴν σμίλην, καὶ τὸ καυτήριον διάπυρον *scalpellum & cauterium candens*: posterius apud *Æginetam* & in *Hippiatr.* reperitur. Vid. etiam *Corn. a Lapide comm. in c. l. Apostoli*, qui eam medendi rationem, quam scalpello factam prodit Celsus, ab ea, quam Epiphanius tradit, nihil diversam fuisse existimat. Ipsa vero Cornelii Celsi verba huc transcribenda sunt, cum ad ad institutum nostrum faciant: *In cole* inquit, *si glans nuda est, vultque aliquis eam decoris causa tegere, fieri potest: sed expeditius in puero quam in viro; in eo, cui id naturale est, quam in eo, qui quarundam gentium more circumcisus est; in eo cui glans parva juxtaque eam cutis spatiosior, brevis ipse coles est, quam in quo contraria his sunt. Curatio autem eorum, quibus id naturale est, ejusmodi est. Cutis circa glandem prehenditur & extenditur, donec illam ipsam condat, ibique deligatur. .... At in eo, qui circumcisus est sub circulo glandis scalpello diducenda cutis ab interiore cole est.* &c.

XII. Fieri ergo etiam a circumcisis poterat, ut quemadmodum *Theophilactus in 1. Epist. ad Corinth. c. 7.* scribit, *multi quos defectæ pelliculæ puduisset, medicamento apposito, & hanc niterentur iterato sancire, & obscænum illud concisum in pristinum statum redigere.* Ast vix aliter quam ejusmodi instrumento illud factu possibile fuisse credibile est, quamvis alias iis qui natura curti, aut quibus casu disrupta præputia fuerunt, succis quoque ac emplastris eadem restitui potuisse constet. Sic enim de melle *Dioscorides lib. 2. c. 101.* asserit, λεπτοδέρμους τε τοὺς μὴ ἐκ περιτομῆς ἀποκαθίστησι, μαλασσομένης τῆς πόσθης τῷ μέλιτι, μάλιστα ἀπὸ βαλανείου ἐφ' ἡμέρας λ'. *Verpis seu curtis glandem, quæ circa circumcisionem nudata sit, in integrum restituit, si melle præputium a balneo potissimum ad dies triginta emolliatur.* Eandem virtutem Thapsiæ succo adscribit *lib. 4. c. 137.* χρησιμεύει δὲ καὶ πρὸς ἐπαγωγὴν ἐπὶ τῶν μὴ ἐκ περιτομῆς λεπτοδέρμων, οἴδημα ἐγείρων ὑπερκαταντλούμενον καὶ τοῖς λιπαίνουσι μαλασσόμενον, τὸ ἔλλειμμα τῆς πόσθης ἐκπληροῖ. *Valet & ad integendam colis glandem, si modo alia ex causa quam circumcisione nudata fuerit. Tumorem enim excitat, qui & fotibus & pinguibus adhibitis emollitus, præputii jacturam resarcit.* Quibus verbis hæc Judæis circumcisis prodesse posse, aperte negat. Et ratio reddi potest, quia cum Judæi tenellos infantes circumcidunt, omnem cutem, quæ operit colis glandem, præcidunt, usque dum integre denudata fuerit. Illud vocatur פריעה, cujus tanta apud ipsos est necessitas, ut glande non integre nudata Circumcisionem irritam

ac

ac iterandam pronuncient : quo ipſo etiam illorum circumciſio a Turcarum circumciſione differt, qui pellem ſimplici tantum inciſione dividunt, non præcidunt. Vid. *Maimon. Hilch. mila c.* 2. *n.* 2. 3. *ſeqq.* סמ"ג *præc. aff. c.* 28. *Joredea n.* 260. Quam ob cauſam illis, qui hoc modo rite circumciſi fuerunt, talibus emplaſtris præputium reſarcire impoſſibile fuit, nec alio remedio quam hujuſmodi ſpathiſtere aut ſcalpello hoc diſſectum præputium integrum reſtitui potuit, quale etiam tantum iſtis verpis adhibitum fuiſſe, ex iis, quæ hactenus in medium allata ſunt, abunde confici poteſt.

XIII. Hæc cum ita ſint, non ſatis mirari poſſum, quid aliquibus in mentem venerit, ut tale quid unquam factum fuiſſe, aut fieri potuiſſe in dubium vocarint. Sic enim *Origenes lib.* 4. *περὶ ἀρχῶν*, nullo modo revocari poſſe ſemel amputatum præputium, prodidit: Et S. *Hieronymus* quoque Judaicarum rerum non omnino expers, *lib.* I. *adv. Jovinianum T.* 2. *p.* 19. *b. num*, inquit, *qui ſemel amputatum habet præputium, poteſt ſi velis rurſus illud adducere?* ubi etiam illa Apoſtoli verba, *circumciſus aliquis vocatus eſt, ne adducat præputium*, pag. ſq. myſtice de celibatu exponit: *eo tempore quo vocatus es & credidiſti in Chriſtum, ſi circumciſus vocatus es ab uxore, & cælebs eras, noli ducere uxorem: hoc eſt noli adducere præputium, ne circumciſionis & pudicitiæ libertatem oneres ſarcina nuptiarum. Rurſum, ſi in præputio quis vocatus eſt, ne circumcidatur: habebas uxorem cum credidiſti, noli fidem Chriſti putare cauſam diſſidii* &c. Eadem fere repetit *comm. in Eſ. LII. T.* 5. *p.* 161. *a. mihi videtur aliis verbis dicere*, (nempe Apoſtolus in illo loco I. Cor. VII. 18.) *abſque uxore vocatus eſt & credidit, non ducat uxorem, vel e contrario; habens uxorem in Chriſtum credidit, nequam divortium faciat. Neque enim poteſtatis noſtræ eſt præputium adducere poſt circumciſionem juxta eos qui in Maccabæorum libro* (c. I. v. 16.) *dicuntur ſibi feciſſe præputia, quod de naſcentibus filiis, & non de patribus dicitur.* Alia teſtimonia adduxit *Cl. Rhodius in diſſ. de Acia c.* 6. *p.* 91. *ſeqq.* ubi mire ſe torquet, ut evidentem hujus rei veritatem infirmet ac ex medicis principiis ejus falſitatem arguat: quam ob rem non modo myſticum & ſymbolicum in citatis Apoſtoli verbis Interpretum ſenſum adprobat, verum etiam ex loco illo I. Macc. I. 16. & apud Joſephum Antiq. Jud. XII. 6. nihil aliud conſtare aſſerit, quam Judæos, impetrato Hieroſolymis apud Antiochum a Menelao & filiis Tobiæ Gymnaſio, circumciſionem ſuam occultaſſe, ut Græcis in denudatione non apparerent ſimiles. Atque hanc ſententiam Rabbinis ſuis illic a ſe conſultis probari ſcribit, qui negant apud majores ſuos talis artificii memoriam deprehendi. Præterea ad Celſi & Epiphanii teſtimonia quædam regerens, illud firmo talo minime niti, hoc vero vulgari famæ deberi affirmat, tandemque alia teſtimonia Medicorum, qui id factu impoſſibile eſſe judicarunt, pro ſtabilienda ſententia ſua adducit, ac pro lubitu interpretatur.

XIV. Enimvero quam lubrica hæc ſint, vel primo intuitu apparet. Nam quod primo Origenem & S. Hieronymum attinet, eorum ſane auctoritas minime tanta nobis eſſe poteſt, ut hoc ſimpliciter negantibus, nos contrarium edocti fidem præbeamus, quibus etiam aliorum SS. Patrum auctoritas majori numero opponi poteſt. Neque etiam illi expoſitioni verborum Apoſtoli, quam Hieronymus privatæ hypotheſeos ſtabiliendæ ergo excogitavit, quicquam roboris ineſt, quod vel integer contextus, ac ſcopus Apoſtoli manifeſto arguit. Unde vero Hieronymus probare poteſt, hoc, quod in Maccabæorum libro de iis, qui præputium ſibi fecerant, aſſeritur, de naſcentibus filiis, & non de patribus ſive adultis dici? Certe Menelaus & Tobiæ filii adulti erant, quos tale crimen commiſiſſe Joſephus memorat, cujus verba cum ſcriptore libri Maccabæorum conferri debent. Quod etiam ſi perpendiſſet doctiſſimus Rhodius, facillime animadvertere potuiſſet, Joſephi verba *τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπικαλύψαι*, nullum alium ſenſum admittere, quam illum quem Maccabæus ſcriptor expreſſit *ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυστίας*, id eſt ſenſu Judaico pervulgato משכו להם ערלתם. Equidem negat celeberrimus medicus, extare in Judæorum ſcriptis hujus artis veſtigia, uti ex aliorum fama accepit, aſt ex iis ſaltem quæ adduximus, ac mox ſubjiciemus, liquebit, Rabbinos illos, quos ipſe contulit, rerum ſuarum imperitiſſimos fuiſſe, contra extare etiam in antiquiſſimis Judæorum libris haud pauca teſtimonia, quæ tale quid fieri potuiſſe & factum fuiſſe innuunt. An autem medice iſtud fieri potuerit, diſputare nolumus. Sane Epiphanii & Celſi autoritas nobis ſufficit, ut aliorum Medicorum exceptionibus opponatur, quanquam alii quoque allegari poſſint, qui qua ratione præputium reſarciatur demon-

monſtrarunt, quos allegatos vide ap. *Th. Bartholinum in miſcellan. medic. de morbis Biblicis c. 26.*

XV. Reſtat ut Judæorum placita afferamus, quæ circa illos, qui præputium attraxerant, ſanciverunt. Talis ergo, ſi ad Hebræorum legem denuo reverti voluit, ex præſcripto Rabbinorum, neceſſe habuit, ut iterum circumcidatur. Ac quanquam R. Juda ſemel circumciſum non amplius circumcidendum eſſe dixerit מפני הסכנה *propter periculum* nempe ſterilitatis vel vitæ, reliqui tamen uno ore omnes determinarunt, talem iterum circumcidendum eſſe אפילו מאה פעמים: *etiam centies ſi opus fuerit*, neque aliquod periculum metuendum eſſe, quia tempore ben Cuzibæ quoque ii, qui ſibi præputium adſciverant, iterum fuerunt circumciſi, quod tamen illis minime nocuit, ſed incolumes vixerunt, filioſque ac filias procrearunt. Extat de hac re unicus in Talmude locus *in Gemar: Babyl. Tr. Jevamoth. a.* 8. *f.* 72. quem huc tranſcribemus: משוך צריך שימול מדרבנן ודקארי לה מאי קארי לה הא צריך קתני קטעי בסיפא ר׳ יהודה אומר לא ימול מפני שסכנה היא לו אמרו לו והלא הרבה מלו בימי בן כוזיבה והולידו בנים ובנות שנ׳ המול ימול אפילו מאה פעמים ואומר את בריתי הפר לרבות את המשוך: *Attractus præputio neceſſe habet ut iterum circumcidatur ex decreto Rabbinorum, & ut decerpant ei* (præputium). *Quomodo decerpunt? opus eſt, ut abſcindant limen ſeu labium ipſius. R. Juda dicit: non circumcidetur, quia periculum eſt ei. Dixerunt illi: nonne plurimi circumciſi denuo ſunt in diebus Ben Cuziba, & genuerunt filios & filias?* (ergo ſi illis nihil nocuit, quid de aliis metu opus eſt?) *Præterea ſcriptum eſt* (Gen. XVII. 13.) circumcidendo circumcidetur (nempe per iterationem, adeo) *ut ſi opus ſit, etiam centum vicibus* (id fiat): *ſubjungit quippe* (ſcriptura v. 14.) fœdus meum irritum fecit, *ut etiam includat Attractum*, (taliſque perinde habeatur, ac ſi fœdus Dei de circumciſione irritum reddidiſſet ac profanaſſet.) Vide etiam *Bereſchith rabba ſect.* 46. *f.* 52. *a.* ejuſdem que libri commentarium *Jephe Toar f.* 273. 3. 4. Adde *Bartoloc. Bibl. magn. Rabbin. Part.* I. *p.* 292. *& part.* III. *p.* 470.

XVI. Exdem Thalmudis loco, de משוכים ſive attractum præputium habentibus ſancitum legimus, eos non comedere poſſe de תרומות ſive primitiis ſacerdotum, contradicente licet R. Hona. Sic enim legimus: אמר רב הונא בר תורה משוך אוכל בתרומה ומדבריה׳ גזרו עליו מפני שנראה בערל: *Rabbi Hona bar Torach dixit, attractum comedere de primitiis: at ex verbis eorum* (Rabbinorum) *vetuerunt illud, propterea quod ſimilis præputiato ſit*. De præputiato vero præceſſerat generale Miſnæ ſtatutum הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה: *præputiatus & omnes polluti non comedant de primitiis*.

XVII. Ex quibus colligi facile poteſt, quam ſevere in illos animadverterint majores Judæorum, qui divinum circumciſionis fœdus, quod & gratiæ Divinæ & religionis ſuæ ſignum eſſe debuit, quo a reliquis gentibus ſecernerentur, irritum reddiderant, iſthocque crimine ſe contaminarant. Quare etiam pro hæreticis tales attractos habuere, ac futuri ſæculi partem illis denegarunt. Sic enim expreſſe *Maimonides hilch. Mila c.* 3. *n.* 8. כל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה אף על פי שיש בו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא: *quicunque irritum reddit fœdus Abrahami patris noſtri, relinquitque præputium ſuum, aut denuo illud attrahit, quantumvis legis ac pietatis alias obſervantiſſimus ſit, non habet partem in futuro ſeculo.* Adde *hilch. Teſchuva c.* 3. *n.* 6. Imo inter pœnas quoque, quibus Deus impios afficit, præputii reſtitutionem numerant, uti conſtat ex *Jelammedenu f.* 9. *col.* 3. אבל המינים והמשמדים ופושעי ישראל שכפרו בהקב״ה והלכו בחקת הגוים והן מולין הקב״ה מושך להן ערלה ונופלין לגיהנם שנאמר שלח ידיו בש לומיו חלל בריתו: *Verum hæreticis, & apoſtatis, & qui deficientes ab Iſrael abnegarunt Deum ſanctum benedictum, ac incedunt juxta morem gentium, cum tamen circumciſi ſint; ipſis Deus præputium reducet, ac in gehennam properabunt, ſicut dictum extat* (Pſ. LV. 21.) extendit manus ſuas in colentes pacem ſecum, profanat fœdus ſuum.

JEREMIÆ LOSSII DISSERTATIO DE EPISPASMO JUDAICO.

CAPUT PRIMUM.

Introitus. Epipasmi derivatio. Character græcanicus, descriptio. Ἐπισπαστικοὶ *&* משך. *Recutiti & recutita Sabbata ex Persio. Artificium fuit: apud Judæos quidem, quod probant Rabbini.* מול. *Testimonia Talmud. Maimonid. Probatur ex Bibliis. Dictum Paulo 1. Cor. 7. varie explicatum. Hieronymus & Salmero negant epispasmum.* ἐπίσπασις. *Probatur tamen ulterius ex Josepho. Epiphanio, Frischmuthio, Baronio. In loco Josuæ quid* עצות. *Ægyptii circumcisi. Cynocephalus. De Æthiopum circumcisione error vulgaris. An iis in usu epispasmus?*

I. NE suspensum diu benevolum Lectorem detineamus, noluimus longis præfaminibus peritum onerare chartam; sed illico quid *Epispasmus* sit declarabimus. Ne multato hoc vocabulo præstigiatores forsitan putet aliquis sibique adeo μεταμόρφωσιν quandam imminere. Prius tamen illud inclamandum erit: ἑκὰς ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι! (*a*) Dum enim multis in locis scapham scapham adpellare debuimus, cavendum est, ne offendatur aliquis, neve existumet nos clathros pudicitiæ transiluisse. *Jesu, ut nobis succuras, devote precamur!*

II. Dicitur ergo *Epispasmus* ἀπὸ τοῦ ἐπισπᾶσθαι attrahere vel accersere. Subintelligenda vox πόσθα vel ἀκροβυστία *præputium*; quia præputium attrahitur & magno labore accersitur. *Menochius* (*b*) hac utitur voce; alias non adeo meminime legere. Videtur autem desumtum esse hoc nomen ex *loco Pauli*, infra §. 11. citato, ubi dicitur: μὴ ἐπισπάσθω, scil. τὴν ἀκροβυστίαν, *ne adducat præputium*.

III. Vocatur alias *Character grecanicus*, teste *Saliano*. (*c*) Haud dubie quod signum esset & character gentilismi. *Græcanicum* enim idem ac *gentilem* esse existimo; quia cum *Græci Judæis* opponuntur, per *Græcos* ut plurimum intelliguntur omnes alii populi, vel homines qui non Judæi. (*d*) Idque *Martinius* (*e*) etiam exinde probat, quod *Syrus Interpres* in T. pro *Græcis* sæpe ponat *Ammæos*.

IV. *Est* autem Epispasmus *artificium, quo Judæi circumcisi præputium iterum supra glandem attrahebant, cum a religione deficerent.*

V. Unde illi qui *præputium adducebant* vel patiebantur, ut arte quadam attraheretur, ἐπισπαστικοὶ adpellantur. Rabbinis dicitur משוך qui attractum præputium habet. Ita enim *Glossa* in *Jevammoth* scribit משוך id est: מהול שנמשכה ערלתו: *Circumcisus cujus attractum est præputium.*

VI. A nonnullis tales vocantur etiam *Recutiti*, quasi iterum cute tecti. Ita Interpres *Persii* (*f*) dicit *recutitos dici, quibus nova cutis restituta est. Menochius* (*g*) adducit quoque *Baronium*, eumque carpit quod ita derivet; in quo tamen nihil reperire potuimus, nisi quod alibi (*h*) adducat *Interpretem Martialis*, qui ad hunc locum: (*i*)

> *Nec recutitorum fugis inguina Judæorum,*

dicat: *quoniam Judæorum pueris cutis inguinis rescindebatur, postea cum cutis succresceret, dicebantur recutiti, quasi nova cute tecti.* Alias bene novimus, quod re-

(a) *V. Taubman ad Virgil. l. VI. Æneid. v.* 258.
(b) *Joh. Steph. Menoch. de Repub. Hebræor. l.* 3. *c.* 17. §. 16.
(c) *Salian. Anal. Eccl. ad annum M.* 3879.
(d) *Vid. Rom.* 1. 17. *cap.* 3. 9. *c.* 10. 12. *Gal.* 4. 28. *Col.* 3. 11. *Act.* 14. 1.
(e) *Martin. Lexic. Philolog.*
(f) *Joan. Britannicus ad Persii sat.* 5. *vers.* 148.
(g) *Loc. cit. adducit Baron. Anal.* 54.
(h) *Baron. c. l. A. C.* 57. §. 70.
(i) *L.* 7. *epigr. in Cælium.*

recutitus communiter pro quovis Judæo apud Auctores usurpetur. Unde *Glossæ* veteres: *Recutiti* ἀπεσπασμένοι, περίτομοι; & *Martinius* (*a*) ita putat dictum, quasi *cui cutis retroversa*. Quid *recutita Sabbatha* sint, vide *Lubin.* (*b*) ad illud *Persi*: (*c*)

> *Labra moves tacitus recutitaque Sabbata palles.*

Recutita putat dici *ob Judæos Apellas*, *circumcisos*, *recutitos & præputiatos*. Ubi *recutitos* & *præputiatos* conjungit, & statim addit? *id est recutitorum & circumcisorum Judæorum*.

VII. Artificium audit ratione operationis, quod τέχνῃ τῇ ἰατρικῇ ἀκρόβυστοι γίνονται, *arte quadam medica præputiati fiunt*. Singulari enim artificio nec sine difficultate attrahitur. Non immerito tamen in loco infra citato §. 18. *mala ars & a pravis hominibus excogitata* dicitur, quoniam hoc artificio abusi fuerunt Judæi.

VIII. Quod in *usu fuerit Judæis epispasmus*, varie probant *Rabbini*, dicta Scripturæ sacræ adducentes etiam, ex quibus tamen minus commode sensus sequitur. Quemadmodum plura adducit *Buxtorfius*. (*d*) Inter alia ex *Jeremia* (*e*) probant, ubi dicitur, quod Deus visitare velit super omnem מול ערלה *circumcisum cum præputio*. Ad quem locum in *Jalkut Prophetarum* (*f*) legitur מהו מול *quid est* מול? & additur שהיו מולים ומשכו להם ערלה: *Indicat*, *quod fuerint circumcisi*, *& attraxerint sibi præputium*. Ubi notandum quod etiam *Drusius*, (*g*) Vir doctissimus, eodem loco ad probandum *epispasmum* utatur. Adducens quoque *Auctorem Lexici*, quod *Aruch* vocatur: in quo quinque recensentur populi, contra quos locutus sit *Propheta*. Vide tamen more suo, h. e. erudite hac de re differentem, & modeste a *Drusio* dissentientem *P. Cunæum*. (*h*)

IX. De *Achan* refert *Gemara ad Thalmudis* Codicem סנהדרין (*i*) quod attractum habuerit præputium. Auctoritatem Rabbinorum adducens, dum ait: ואר אלעאי משום ר' יהודה בר ספרתאי עכן מושך בערלתו: *Ait item R. Aleai verbis R. Jehudæ*: *Achan præputium sibi fecisse*.

X. Ita etiam affirmant, quod vel ob hoc unicum factum a vita æterna excludantur ejusmodi *recutiti*. Quemadmodum *R. Mose Maimonides* (*k*) scribit כל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה אף על פי שישנו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לאולם הבא: *Quicunque irritum facit fœdus Abrahami Patris nostri*, *& reliquit præputium*, *aut* attrahit, *etiamsi legem recipiat*, *ac bonis operibus abundet*, *non habet partem in seculo æterno*.

XI. Nos ex ipso *sacro Codice* illud probare connitemur. Ibi enim Amanuensis ille Spiritus Sancti ad *Corinthios* (*l*) scribit: περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω, *circumcisus aliquis vocatus est*, *ne reducat præputium*. *Luth.* vertit: Ist Jemand beschnitten der zeuge keine Vorhaut. A qua prohibitione fortasse abstinuisset, nisi res frequenter facta fuisset. Imo locus perspicuus satis legitur in *libro Maccabæorum*. (*m*) Ubi inter impios mores & scelerata Judæorum flagitia refertur, quod ubi a *Deo* defecerint, etiam præputia sibi fecerint. καὶ ᾠκοδόμησαν γυμνάσιον ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυστίας, καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ διαθήκης ἁγίας. *Et ædificarunt gymnasia Hierosolymis secundum leges gentium. Et fecerunt sibi præputia*, *& recesserunt a testamento sancto*..

XII. In quibus locis exponendis Interpretes equidem variant. *Augustus Marloratus* (*n*) in priori dicto per *præputium* metonymice intelligit mores & ritus gentiles. Quo etiam collimare videtur *Dionysius Carthusianus* (*o*) qui ita explicat: non adducat præputium, id est, *non compellat ritum gentilem assumere*, *seu gentiliter se habere*. *Pareus* (*p*) vult ac si mens Apostoli sit, *quod nemo laborare debeat de attractione præputii*. Ut adeo quivis teneatur in quocumque statu vocatus permanere, ἐπειδὴ εἰς σημεῖον ἦν δεδομένη, ἀλλ' οὐ δικαιοπραξίας ἔργον; *siquidem circumcisio in signum data erat*, *non in opus justitiæ*, uti *Justinus* (*q*) alias de circumcisione loquitur. Aliter adhuc B. *Hieronymus* (*r*) interpretatur; de *Cœlibatu* sci-

 li-

(a) *Martin. in Lexic. Philol.*
(b) *Lubin. in Comm. ad Pers. p.* 835.
(c) *Pers. sat.* 5. *v.* 148.
(d) *Buxtorf. Lex. Talmud. Rabbin. p.* 1275.
(e) *Jer.* 9. 25.
(f) *Jalkut. fol.* 63. *col.* 1. *ex libro Jelammedenu.*
(g) *Drusius Prater. lib.* 6. *p.* 222.
(h) *P. Cunæus de Repub. Hebræor. l.* 3. *c.* 5. *p.* 315.
(i) *Gemar. ad Cod. Sanhedrin c.* 6. §. 2. *in Excerpt. Cocce Ip.* 246.
(k) *Maimon. Hilkot* מילה *c.* 3. §. 3.
(l) 1. *Cor.* 7. 18.
(m) 1. *Maccab.* 1. 15.
(n) *Marlorat. Exposit. Eccles. p.* 135.
(o) *Carthus. Com. in loc. Paul*
(p) *Pareus Com. in h. l. p.* 418.
(q) *Just. colloq. c. Tryphone.*
(r) *Hieron. in Esa. c.* 52.

licet; cum enim omnibus cœlibatum vellet persuadere, varia Scripturæ loca adduxit. Hinc ita: scribit: *Eo tempore quo vocatus es & credidisti, si circumcisus, h. e. cœlebs eras, noli ducere uuorem, id est, noli adducere præputium, ne circumcisionis & pudicitiæ libertatem oneres sarcina nuptiarum.*

XIII. Unde & locum Maccabæorum aliter explicat: *Potestatis nostræ*, inquiens, *non est præputium adducere post circumcisionem, juuta eos, qui in Maccabæornm libro dicuntur sibi fecisse præputia, quod de nascentibus filiis & non de patribus dicitur.* Quod intelligendum *Alfonsus Salmero Toletanus* (*a*) censet, si perseverent circumcidendo filios. Nam *in parentibns*, inquit, *jam circumcisis impossibile erat adsciscere preputium.* Ubi etiam adducit *Originem.* (*b*)

XIV. Verum cur a litera recedere, & vel metaphoricum vel metonymicum sensum extorquere velimus, non video. Mitatur etiam valde supra laudatus *Cunæus*, (*c*) quonam modo fugerit *Hieronymum* sententia *Paulli*. Præsertim cum aliis adhuc Auctoritatibus confirmari possit. Et explicant quoque nobiscum h. ll. *de vera attractione præputii*, *Bellarminus*, (*d*) *Cornelius a Lapide*, (*e*) *Spondanus*; (*f*) alii. Difficilis quidem fuit operatio, sed non impossibilis. Et fortasse a nemine nisi in Medicina versato rite explicari poterit.

XV. Confirmat autem ulterius locum posteriorem optimus Judaicarum antiquitatum Promus condus. (*g*) Ubi de iisdem Judæis & ipse refert: *Παρεκάλεσαν αὐτὸν ἐπιτρέψαι αὐτοῖς, οἰκοδομῆσαι γυμνάσιον ἐν Ἱεροσολύμοις συγχωρήσαντος δὲ, καὶ τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν. Rogaverunt* Antiochum, *nt sibi permitteret gymnasium Hierosolymis extruere. Quo impetrato adduxerunt præputia.* In quem locum vide sis Clar. *Drusium*, (*h*) quem hac vice propter temporis angustiam impetrare non potuimus.

XVI. His accedit, quod *Epiphanius* (*i*) clarissime de hoc *epispasmo* loquatur, ubi de Symmacho quodam bis circumciso verba faciens, inquit: *τὸ δὲ ἔτι τούτων χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ἀπὸ περιτομῆς ἀκρόβυστοι γίνονται τέχνῃ τῇ ἰατρικῇ, hoc vero adhuc gravius est, quod etiam a circumcisione recutiti fiant, arte quadam medica.* Subjungit quoque modum & instrumentum adducendi, quæ ad cap. 2. reservavimus.

XVII. Unde Amplissimus atque Excellentissimus Dn. *Joh. Frismuth. Lingu. Sacr. Prof. Publ. celeberrimus, Patronus & Promotor noster singularis*, (*k*) oppido probabile esse arbitratur פריעה *denudationem* idcirco introductam esse, ne circumcisi facile attraherent præputium.

XVIII. Nec diffitetur *Baronius* epispasmum apud Judæos viguisse: dicit enim: (*l*) *Sane quidem apud Judæos a pravis hominibus ea vigebat malis artibus excogitata perfidia, ut ad lubitum, cum vellent a patriis legibus ad gentiles deficere, præputium super circumcisionem inducerent, sicque se Judæos esse negarent.*

XIX. An huc etiam locus Josuæ (*m*) trahendus, ubi dicitur: *Facito Tibi gladiolos acutos & iterando circumcidito filios Israel* שנית *secundo*, in medio relinquimus. Posset aliquis inde hoc elicere, qund attraxerint, vel præputium שנמשכה מאליה *attractum fuerit a seipso*, dum secundo circumcidendi. Verum communiter illam circumcisionem de פריעה id est *denudatione* explicant Judæi v. *Buxtorf.* (*n*) *Cunæus* (*o*) existimat, quod iterata circumcisio ad eos pertineat, qui circumcisi nondum fuere, quia nati in desertn. *Repetita circumcisio dicitur*, inquit, *quia revocabatur mos, qui in desuetudinem abierat.*

XX. His ita probatis quærere posset aliquis an etiam alii, qui non Judæi & tamen circumcisi epispasmo fuerint usi? Nam certum est, quod etiam *Ægyptii* se circumciderint. Unde *Cynocephalum* quoque religiose colebant, quia is circumcisus gignitur, teste *Oro pro Apolline Niliaco* (*p*) *Æthiopes* quoque etiamnum hodie circumciduntur: de quibus tamen notandum, quod non propterea se circumcidant, ac si per id vitam æternam mereantur; sed ut testentur, se filios Abrahami esse. Alias ipsi confitentur, quod in Christo Jesu nec circumcisio aliquid valeat, nec præputium: uti eorum refert declarationem *Damian. a Goes.* (*q*) Ipse qnoque *Claudius Reu Æthiop.*

(a) *Salm. tom. 14. disp. 14. p. 98.*
(b) *Origin. comm. ad Rom. 10. 2.*
(c) *Cun. l. 5. c. p. 316. & 317.*
(d) *Beller. 2. de N. D. c. 5.*
(e) *Corn. a Lap. comm. sup. h. l. Pauli.*
(f) *Spondan. an. C. 57. §. 21. p. 82.*
(g) *Joseph. l. 12. c. 6.*
(h) *Drus. de Hasmon. p. 6.*
(i) *Epiphan. de mens. & pond. p. 538.*

(k) *Disp. de circumcis. Zippore c. 2.*
(l) *Baron. l. c.*
(m) *Jos. 5. 2.*
(n) *Buxtorf. Synag. Jud. c. 4. p. 102.*
(o) *Cuneus lib. cit. p. 320.*
(p) *In Hierogyph. v. it. Pier. in Hieroglyph.*
(q) *Damian. a Goes de Æthiop. moribus in Hisp. Illustr. tom. 2. p. 1307.*

thiop. (*a*) protestatur, quod eam circumcisionem non habeant Judæi. *Verum circumcisio*, inquit, *est apud nos secundum consuetudinem regionis*; *sicut incisio faciei in Æthiopia & Nubia*, *& sicut perforatio auris apud Indos*. *Id quod facimus*, *non* (*fit*) *ad observandas leges Mosaicas*; *sed tantum propter morem humanum*. Imo *Magnific. Ludolphus* (*b*) circumcisionem, apud eos ritum sacrum non esse, probat inde, quod a muliercula arbitris remotis perficiatur. Hic si quid dicendum, dicimus non dubitare nos quod etiam alii hoc epispasmo uti potuerint; voluisse tamen potissimum de Judaico sermonem hic facere.

CAPUT II.

ὉΜΑΔΟΝ.

Connexio. πόσθη & ἀκροπόσθιον *quomodo differant quid glans*. ἀκροπόσθιον *abscinditur*; *Ægyptiis nimis excrescit*. *Modus circumcidendi & denudandi*. *Cultelli circumcisionis an lapidei*? *Modus adducendi duplex*. 1. *Sola attractione manuum, vel instrumenti simul*. 2. *etiam sutura, ex Epiphanio*. *Quomodo sutura fiat quid* σπαδιστὴρ & σπαστὴρ. *Quomodo attrahatur, ex Galeno & Fallopio declaratur*. *Objectio solvitur*. *Auctor Epispasmi*, *an Esau*! *an Adam*? *Causa impulsiva Apostasia*. *Aliæ quoque in Ephebiis*, *Prostibulis*. συνεπισπῶ.

I. Vidimus apud Veteres *epispasmum* in usu fuisse. Itaque non immerito modus adducendi exponendus venit, quem pro impossibili nonnulli habuerunt. Neque sine causa quandoquidem aliqua pars abscissa, & reliqua corrugata magno labore attrahitur.

II. Ut autem res eo melius declarari possit, prius, quid sit præputium, & modus circumcidendi venit, perpendendus. *Præputium* ergo, utpote *materia epispasmi*, est *cutis qua obtegitur penis*. Ita enim Latini totam illam cutem, tum quæ glandem, tum quæ colem tegit, *præputium* vocant. Græci tamen distinguunt inter πόσθην, ἀκροβυστίαν & ἀκροποσθίαν. Per πόσθην proprie intelligunt *totam cutim*, per ἀκροποσθίαν autem & ἀκροβυστίαν *eminentiam & summitatem præputii*; quæ supra glandem pendet & prominet. Unde *Pollux* (*c*) ait: τὸ δ᾽ ἐπ᾽ αὐτῇ (βαλάνῳ) δέρμα πόσθη, ὡς ἀκροποσθία καὶ ἀκροπόσθιον τὸ τῆς πόσθης πρῆχον. *Glandis ipsius cutis*, *præputium*, *sicut præputii eminentia*, ἀκροποσθία *&* ἀκροπόσθιον *vocatur*. Quid autem *glans* sit, notum erit; scilicet τὸ ἄκρον σαρκῶδες καὶ λεῖον, ὡς εἰπεῖν, ἴσον. καλεῖται βάλανος; *summum* (scil. penis) *carne constans levi &*, *ut ita dicam*, *æquali vocatur*, *glans*, ut inquit *Aristoteles*. (*d*) seu ut Pollux: (*e*) βάλανος τὸ τοῦ καυλοῦ ἄκρον, *extremitas penis glans dicitur*.

III. Hoc ἀκροπόσθιον vel ἀκροβυστία, ita enim vertitur Hebræorum ערלה) in Judæis abscindebatur. Unde & *Lindanus*, (*f*) *præputatur*, inquit, τὸ πρῆχον *tantum*, *hoc est*, *eminentior illa supra glandem pars*, *quæ in rugas multas complicata cernitur*. In *Ægyptiorum Arabumque* puerulis adeo immodice excrescit, plurimumque crescendo attenuatur, ut non minus ob periphymosis metum, quam ex religionis præscripto, partem ejus abscindere cogantur, teste *Veslingio*. (*g*)

IV. Ut modus circumcidendi prius declaretur, sciendum quod veteres ita procedebant. Circumcisores nudi pueri pene contrectantes, ante omnia manibus, ut glans recederet, cogebant; ne forte aliquid de glande præcidatur. Et ita simul præputium super glandem producebant. Postea particulam illam (quam ne doleat fricare prius solebant) supra glandem productam cultello præscindebant, ut glans nudata permaneat. Qui actus erat essentialis. Posteriores autem addiderunt deinceps פריעה seu Denudationem. *Schmidius* (*h*) existimat cum Christianis eam incepisse, ne possent amplius adducere præputium Judæi Christiani facti. Disrumpebant autem membranam tenuem, quæ est infra pelliculam, ungue, & retrorsum præputium trahebant, ut caput membri penitus denudetur. Ubi necessum est, ut alia ad pubem secesserit.

V. Plura de Circumcisione non addam, quia hæc ad scopum meum sufficiunt, vide fusius *Buxtorfium*. (*i*) Unicum tamen non possum quin ὡς ἐν παρόδῳ attingam. *De cultello* scilicet *circumcisionis* lis est inter Eruditos *an lapideus fuerit nec ne*? Multi in loco *Josuæ*, supra (*k*) ad-

(a) *Claud. in Confess. fidei edito a Michael. Wanslebio cum Lexic. Arabico Ludolphi.*
(b) *Ludolph. in Not. ad Confession. Claud.*
(c) *Pollux. l. 2. ὀνομ. c. 4. s. 36.*
(d) *Arist. 1. hist. anim. cap. 13.*
(e) *Loc. cit.*
(f) *Lindan. in Medic. Physiolog. c. VII. p. 289.*
(g) *Vesling. Syntagm. Anatom. p. 66.*
(h) *Schmid. de circumcis. part. 3. c. 5. p. 377.*
(i) *Buxtorf. in Synag. Judaic. p. 101. c. 4.*
(k) *Jos. 5. 2.*

adducto, *gladiolos faneos*, exponunt per *acutos*. Alii tamen vertunt per *acutam petram*. Qui de filicibus & lapidibus intelligendum putant, eo suam palliare possunt sententiam, quod lapides cum primis in amputandis testibus & pene adhibebantur, quia salubris hæc amputatio. Nam quod *Plinius* (a) de *Samia testa* dicit, quod *aliter circa perniciem*, quam cum illa, *virilia non amputentur*, id de omnibus lapidibus intelligi quoque potest. Quod enim lapides propter refrigerandi atque abstergendi virtutes, non modo non exasperent, verum leniant & summopere mitigent, testis est *Galenus*. (b) Imoque quod magis est, tales cultelli e silice expolito ad circumcisionem ab incolis terræ occidentalis facti, olim inter *D. Johann. Baptistæ Lavannæ* antiquitatum monumenta servabantur. Quos descripsit & depinxit *Laurent. Ramirez de Prado*. (c) Qui & ex eodem *Lavanna* aliisque scriptoribus refert, in regione Caphraria juxta Caput Bonæ Spei esse Æthiopes qui gladiis siliceis se circumcidant. Vide sis omnino, quæ ille prolixe hac de re disputat.

VI. His ita declaratis expeditius de *modo adducendi* differere poterimus. Quandoquidem enim propter partem præputii abscissam glans fuit denudata, necesse fuit ut iterum tegatur. Atque pro duplici intentione dupliciter potuit induci. Vel per *solam attractionem*; vel etiam *adhibitis futuris*.

VII. Qui propter *decorem* saltim, & ut modo glans obtegatur, ne ludibrio sint Græcis, si forte nudi conspicerentur, (de quo §. 19.) *epispasmum* adhibuerunt, *sola fere & sæpe repetita præputii attractione* oportunam magnitudinem sibi potuerunt comparare. Cumprimis apud veteres Judæos, ubi nondum Denudatio adhibebatur. Quemadmodum nonnullis etiam sine attractione præputium iterum recurrebat ultra glandem. Qui autem studio attrahebant, faciebant vel *manibus* adjuti saltim, quod ex verbis *R. Salomonis*, (d) quamvis non ita clare, quodammodo tamen aliquis suspicari posset: Dicit enim: משך את עור אמתו חמיד עד שנישתרבב וכיסה את ראש הגיד שלא יראה מהול: *Frequenter attrahendo cutim pudendi effeceres, ut promineret & glandem cooperiret, atque incircumciso similis esset*. Uti apud *Coccejum* (e) vertitur.

(a) *Plin. l. 35. c. 12.*
(b) *Galen. I. 9. de simplic. medic.*
(c) Ramirez. *in Pentecontarch. c. 4. p. 62.*
(d) *R. Sal. in Glossa sup. loc. Sanhed. sup. cit. p. 44. 1.*
(e) *Cocej. Comment. in cod. Sannedrin. loc. supra citat. p. 249.*

VIII. Vel *instrumento* quodam, quemadmodum *Galenus* (f) curationem instituit. *Πολλάκις μόνῃ τῇ τάσει*, inquit, *τὸ δέον εἰργασάμην, ἵνα χάρτῃ μαλακῷ καὶ ἰσχυρῷ ἐν κύκλῳ περιελίττων ὑποκεχρισμένῳ τῷ δέρματι κόμμεως*. *Sæpe sola tensione debitum modum præputio reddidi, membranulam mollem firmamque cuti gummi illitæ, circumvolvens*. Id quod etiamsi de naturali brevitate præputii dicatur, nihilominus tamen etiam in iis usurpari poterit, quibus propter amputationem deficit. Queadmodum etiam *Vidus Vidii* (g) *solam attractionem adhibebat, si aliqua pars vel ob putredinem vel naturæ vitium desiderabatur*. Ubi tamen notandum, quod facilius perficiatur operatio, si nondum confirmata fuerit ætas. Quomodo autem hoc instrumento attrahatur, infra §. 13. manifestabitur.

IX. Vere excelsus Auctor, *A. Cornelius Celsus* (h) de glande colis tegenda verba faciens, ex professo quasi de *Circumcisis* quoque agit, quomodo attrahere possint. Cujus verba, quoniam omnes, quos vidi, iis adsertionem suam superstruunt, verbotenus placuit adducere. *In eo qui circumcisus est*, inquit, *sub circulo glandis scalpello diducenda cutis est ab interiore cole. Non ita dolet, quia summo soluto, deduci deorsum usque ad pubem manu potest. Neque ideo sanguis profluit. Resoluta autem cutis, rursus extenditur ultra glandem. Tum multa frigida aqua fovetur, emplastrumque circa datur, quod valenter inflammationem reprimat, proximisque diebus ut probe a fame victus est, ne forte eam partem facietas excitet. Ubi jam sine inflammatione est, deligari debet a pube usque circulum: Super glandem autem emplastro adverso imposito induci. Sic enim fit, ut inferior pars glutinetur: superior ita sanescat, ut inhæreat*. Ita *Celsus* modum describit.

X. Alii autem, quibus illud, quod §. 20. & 21. dicetur, curæ cordique fuit, non contenti erant sola attractione: præsertim post inventam denudationem, ubi difficulter attrahebatur. Hinc, ut eo firmius esset, futuras quoque admittebant insuper. Si quidem vera dicit *Epiphanius*, (i) *ἀκρόβυστοι γίνονται*, inquiens, *τέχνῃ τῇ ἰατρικῇ διὰ καλαμίνου σπαθιστῆρος τὴν τῶν μελῶν ὑποδερματίδα ὑποσπαθισθέντες, ῥαφέντες, καὶ κολλητικῷ περιοδευθέντες ἀκροβυστίαν αὐτοῖς ἀποτελοῦσιν*. *Præputiati fiunt*

(f) *Galen. in m. m. l. 14. c. 16.*
(g) *Vid. Vidii de Curat. memb. lib. II. pag.* 649.
(h) *Celsus l. 7. c. 25. de arte medica.*
(i) *Epiph. l. c.*

fiunt arte quadam medica per σπαδιςῆρα id est instrumentum attractorium appellatum, internam membri cuticulm attrahi finentes, futuramque admittentes, & glutinatoriis circundatis praputium rursus superinducunt. Eadem fere verba habet quoque *Mercurialis*, (*a*) quæ propterea adscribere noluimus.

XI. Nondum tamen adeo manifeste liquet exinde, quomodo attraxerint, aut futuras fecerint. Clarius e sequentibus patescet. Suturam enim infra glandem seu coronam penis factam esse existimamus, ita quidem, si illam cutis particulam, quæ cum κυνοδεσμῷ coronæ glandis adhæret, & post sectionem uti §. 4. dictum remansit, versus pubem paullo deduxerint: Inferiorem autem præputii partem, quæ post denudationem corrugata, & circa pubem collecta fuit, versus glandem adduxerint. Tunc enim excoriata utrinque cute, & adductis conjunctisque oris, ita tamen ut callosum prius detrahatur, mox utramque per filum sericum consuere, & cum emplastro agglutinare potuerunt. Quæ sane difficilis fuit operatio.

XII. Consuto itaque & agglutinato præputio, eadem ratione & facilitate potuit supra glandem produci, quemadmodum fit a Chirurgis, si naturaliter breve est præputium præter scissuram. Per instrumentum scilicet, quod valide attrahat. *Epiphanius* (*b*) vocat *Spathisterem*, de quo tamen prærerea nihil invenire potuimus, anxii licet in inquirendo. *Sixtus Senensis* (*c*) existimat *spasterem* esse vocandum potius, respicit enim ad verbum σπάω. Sed neque sic tamen quale fuerit colligitur; nisi quod instrumentum attractorium fuerit. *Stephanus* (*d*) paullo proprius accedit, dum dicit ferro attraxisse, sed præterea tamen nihil addit.

XIII. *Galenus* (*e*) charta quadam seu membranula chartacea utebatur. Nimirum attrahebat præputium supra glandem, & gummi illinibat, postea χαρτίον ἐν κύκλῳ *chartam circumducebat*. *Siquidem & siccatur cito, & sine dolore adstringit*. Qualis membrana eligenda videatur *Falloppius* (*f*) attracto ita præputio & membranula agglutinata, non poterat præputium recurrere cum exsiccaretur. Ut enim melius attrahatur supponit solenarium, & existimo etiam membranam eidem alligari. Προϋποτιθέναι δὲ, inquit, χρὴ τῷ δέρματος τῆς πόσθης ἐκ τῶν ἔνδον μερῶν στρογγύλον τι σύμμετρον ὃ καὶ μετὰ τὸ κολλῆσαι τὸν ὑμένα ῥαδίως ἐξαιρήσεις. *Porro cuti præputii ex interna parte rotundum aliquid ac mediocre supponi prius oportebit: quod videlicet, posteaquam agglutinata membranula est, facile eximas*. Illud autem, quod supponendum postea vocat σωληνάριον *solenarium*. ἐν αὐτῷ δὲ τῷ περιβάλλειν τι τῷ δέρματι καὶ κατακολλᾶν αὐτὸ, προϋποκεῖσθαι χρὴ τὸ σωληνάριον, *ubi circundabitur cuti, & agglutinabitur, subtus imponi solenarium prius oportebit*. Fistula scilicet sive canalis, ut urina possit excerni.

XIV. Alii solebant producere adhuc alio modo, teste *Falloppio*. (*g*) Accipiebant fistulam, adponebant ad glandem, & supra fistulam trahebant præputium, & alligabant, & imponebant medicamentum ex thapsia. Meminit ejusdem *Galenus* quoque. *Eorum qui thapsia præputium adducunt, quidam rotundum id e plumbo fecerunt, veluti solenarium quoddam. Mox illi extrinsecus præputii cutem circumtendunt, ac molli loro deligant*. Quæ deligatio molesta est, & dolorem non levem parit.

XV. Hic Cynthius aurem vellicat, illud *Hippocratis* insusurrando: (*h*) νεῦρον διακοπὲν ἢ γνάθου τὸ λεπτὸν, ἢ ἀκροποσθίη, οὐ συμφύεται. *Præcisus nervus, aut quod in gena tenue est, aut præputium non coalescit. Id quod etiam repetitur alibi*. (*i*) Nec dissentit *Galenus*. (*k*) Salvari tamen poterit *Epiphanius*, si dicatur Veteres respexisse ad eam hypothesin, quod præputium sit pars spermatica, quam negant posse uniri. Quæ opinio cum juxta *Harvei* (*l*) sententiam, hodie explodatur, cum omnes partes ex colliquamento crystallino oriantur, etiam ea superstructa opinio labefactabitur. Potest tamen etiam ita explicari, ac si difficulter coalescat. Vel etiam, quod non coalescat per πρῶτον σκοπὸν, bene tamen per δεύτερον σκοπὸν, mediante poro. Prout etiam in aliis partibus similaribus fit, v. g. osse &c. v. *Excellentiss. Dn. D. Joh. Theod. Schenckium* (*m*) *Patronum & Præceptorem nostrum Parentis loco venerandum*.

XVI. Sed antequam porrum respiciamus,

(a) *Mercur. variar. lect. lib.* 1. *c.* 19.
(b) *Epiph. l. cit.*
(c) *Sixtus Senens. l.* 4. *symmach.*
(d) *Stephani Lex. Græc. sub verbo* σπάω.
(e) *Galen. l. c.*
(f) *Fallop. tom.* 3. *tract.* 2. *c.* 9.
(g) *Fallop. l. c.*

(h) *Hippoc.* 304. *Coac. prænot. sect.* 2.
(i) *Aph.* 19. *lib.* 6. *& lib.* 1. *de morb.*
(k) *Gal. m. m. lib*, 3. *c.* 1.
(l) *Harv. de Generat. animal.*
(m) *Schenck. Exerc. anat.* 2. *l.* 1. *sect.* 1. *c.* 23. *p.* 154.

mus, causam efficientem sive *Auctorem epispasmi* ut exponamus, necessum erit. *Epiphanius* refert, quod nonnulli *Esavum* constituant. Ταύτην δὲ τὴν παράδοσιν τῆς κακοδαίμονος αἱρέσεως, φασὶ τὸν Ἠσαῦ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακὼβ εὑρηκέναι πρὸς ἀπαρνηθέντα, καὶ πρὸς ἀφανισμὸν τοῦ τῶν πατέρων αὐτοῦ χαρακτῆρος. Verum inde hæc habeat, hactenus reperire non potuimus. Neque adeo probabile videtur.

XVII. Alii plane inventum hoc referunt ad ipsum *Adamum*, quia scilicet non datur ultra. Ita enim in *Jalkut* (a) *Adamo* tribuitur id vitii, hisce verbis: אדם הראשון משוך בערלתו היה: *Adam primus attractum habuit præputium*. Existimabant enim quod *Adam*, *Moses* & *David* sine præputio nati sint. Quemadmodum de Adamo itidem refert *Jalkut* (b): אדם הראשון נברא מהול *Adam primus conditus fuit sine præputio*. v. *Cl. Hackspan*. (c) Sed neque hoc, nisi pro fabula, habendum.

XVIII. Existimamus autem a Medico hoc artificium fortassis inventum fuisse, ut, si talis casus acciderit, cui præputium admodum breve, attrahi posset, ne quid arti videatur impossibile. Siquidem apud Græcos turpissimum erat, circumcisum esse. v. *Falopp*. §. 19. *citatum*. Postea vero facile potuerunt Judæi *Apostatæ* id imitari.

XIX. Atque ii in eum *finem* adhibebant, ut e religione deficientes præputiati fierent. Quemadmodum enim *circumcisio* symbolum erat *religionis* ita *epispasmus apostasia*. Unde etiam istud fulmen & maledictio *de non liberandis e fovea*, ad eos cumprimis spectat, teste *Excellentiss. Schmidio* (d) quia qui congrediebatur cum gentili & rursus attrahebat præputium, erat Apostata, nec liberari poterat e fovea.

XX. Namque cum defecissent, & postea circumcisi in Ephebiis & palæstris, ubi nudi potissimum exercitia tractabant, conspicerentur, ludibrio erant Græcis. Siquidem circumcisio erat πρᾶγμα γελώμενον παρὰ πολλοῖς, teste *Philone*, sive, ut *Hugo Grotius* (e) exprimit, actio *quæ ab externis omnibus deridebatur*. Quo spectare videtur illud *Josephi* (f) præputium adduxerunt, ὡς ἂν ὦσι καὶ περὶ τὴν ἀπόδυσιν Ἕλληνες, *ut nudi quoque Græci essent*.

XXI. Id quod etiam *D. Danhauerus* refert *ad pathicorum juvenum prostibula*, ut in iis quoque græci essent. Sive cum Sodomiticis indulgerent libidinibus; sive cum nefariam exercere mollitiem, hoc est *ut Mortalis* (g) loquitur, Thalassionem manibus libidinosis inducere vellent.

XXII. Fortassis etiam ut vel ipsi majorem voluptatem in συνουσίᾳ persentirent, tum lubricitando, ut putat *Falopius* (h) tum operiendo & aperiendo, ut vult *Lindanus*. (i) Vel ut græcis mulieribus & scortis eo magis grati essent. Nam Judæi propter præputium abscissum minus gratiosi uxoribus; teste *Riolano* (k) ex mente *Fragosii in Chirurgia Hispanica*. (l) Quarum libidini explendæ Christianorum congressus ideo appetibilior habetur. Hæc ita sufficiant. Deo sit laus honor & gloria!

(a) *Jalkut. ad c. 6. 7. Hosee*.
(b) *Ad Gen. p. 5. col. 1.*
(c) *Hacksp. in Nizachon R. Lipmanni cap. 3. p. 475.*
(d) *Schmid. de Circumcis. part. 3. c. 5. p. 378.*
(e) *Grotius de verit. relig. Christ. 15. & 147.*
(f) *Lib. 12. c. 6.*
(g) *Danhau.* Μυστηρίων *4. sect. 2. artic. 1.*
(h) *Mart. l. 12. Epigr. 95.*
(i) *Falopp. l. c.*
(k) *Lindan. in Phys. Med. p. c.*
(l) *Riolan. in anthropog. l. 2. c. 31. p. 158.*

F I N I S.

